Digitized by Google

XVII.8.11
C.62

Digitized by Google

IOANNIS
CVSPINIANI
VIRI CLARISSIMI, POETÆ ET MEDICI, AC D. MAXIMILIANI Aug. oratoris,

DE

CÆSARIBVS ATQVE IMPP. ROMANIS

OPVS inſigne:

Ab innumeris, quibus antea ſcatebat, mendis vindicatum.

Cum

WOLPHGANGI HVNGERI I.C. DOCTISS. Annotationibus,

quibus innumera cùm huiuſce autoris, tum aliorum quoq; hiſtoricorum loca & reſtituuntur, & explicantur.

ACCESSIT RERVM ET VERBORVM maxime memorabilium INDEX locupletiſſimus.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

FRANCOFVRTI

Typis Wechelianis apud Claudium Marnium, & heredes Ioannis Aubrii.

M. DCI.

Digitized by Google

GENEROSO ET MAGNIFICO VIRO, DOMINO IOANNI-IACOBO FVGGERO, KIRCHBERGÆ ET WEISSENHORNI Domino, inclyto Romanorum Imperatori FERDINANDO à Conſiliis, &c. S. D.

ALBERTVS REYFFENSTAIN.

M*AGNA mihi, ac prope ſingularis, à multis retro annis cum WOLPHGANGO HVNGERO, viro celeberrimo, multarumque pulcherrimarum artium, quibus Iuris vtriuſque abſolutam cognitionem adiunxerat, doctrina egregie exculto, familiaritas & neceßitudo interceßit. Non vno enim inter nos, poſteaquam primam contraxiſſemus notitiam, coniuncti eramus vinculo: fiebatque vt ſtudiorum communicatione, & morum ſimilitudine, profectionum quoque & itinerum ſocietate, ego illi perpetuus eſſem ſectator, ille vero mihi viciſſim ducem ſe præberet & patronum. Ab his principiis, vt ſæpe in rebus humanis ferunt occaſiones, eo vſq; progreßi ſumus, vt duarum ſororum filias (qui fere proximus affinitatis gradus eſt) in matrimonio haberemus: quarum altera, quæ mihi coniuncta erat, Anno ſupra milleſimum & quingenteſimum quinquageſimo tertio, maximo animi mei cũ vulnere, vita huius vſura, cum nondum vigeſimum primum ætatis ſuæ compleuiſſet, poſtridie Calendas Martias in ipſo flore, pie renunciauit: altera adhuc meliore fortuna, diuinoque beneficio, liberis in matrimonio ſuſceptis, tuendis ac honeſte educandis conſeruatur. Quibus rebus illud quoque acceßit, vt me ille, cum ab honeſtißima vxore, antea felici fœcunditate duarum filiarum biennio pater effectus eſſet, ſummi honoris beneuolentiæque cauſa, pro duobus itidem filiis ordine naſcentibus, quibus diebus ſacro fonte abluebantur, ex Chriſtianæ pietatis more & officio, prædem ac alterum parentem ſiſteret. Minime itaque mihi ſuccenſeri poſſe exiſtimo, ſi quemadmodum eius viri mors præmatura mihi accidit acerbißima, ita quoq; cum nominis ipſius celebritas, tum etiam filiorum, quos illa ſacroſancta ſponſio meos fecit, quoſq; egregia indoles non mihi ſolum, ſed etiam pleriſque aliis, qui vſu rerum & doctrina me longe antecel-*

Digitized by Google

lunt, charos facit, commoda me non leuiter afficiant & commoueant. Si vero hęc cum priuata ſint, & paucorum inter ſe vincula, parum ad inſtitutum meum facere videntur: multum profecto reſpub. literaria, quę omnibus bonis ex ęquo chariſſima eſſe debet, huc momenti affert. Scio enim, nec ſemel ſolum vidi, quanta ille cura & fidelitate Cuſpiniano euoluendo, cum vel minimum ocii nactus eſſet, eo potiſſimum conſilio totum ſe daret, vt auctor non minus quam Plutarchus omnium lectione digniſſimus, aliquando in manus ſtudioſorum, non vt prior habet editio, multis in locis deprauatus, ideoque à veritate, aliena culpa, longe remotus, ſed ſuę reſtitutus integritati perueniret. Nec deſunt multorum grauiſſimorum hominum teſtimonia, quibus facillime probare me poſſe non diffido, illum Spirę, cum ad Tribunal dicundo iuri, totius terrarum orbis ampliſſimum ſederet, ab huius ſcriptoris lectione, quoties id per negocia facere licuit, nunquam vacationem ſibi deſumpſiſſe. Memini quoque ſępe eum dicere ſolitum, Iuris ciuilis prudentiam, hiſtoriarumque cognitionem, habita pręſertim iuſta ac diligenti temporum inter ſe, ac ſtudii vtriuſque collatione, ad efficiendum hominem politicum reique publicę maxime idoneum gubernatorem, pariter currere debere: videnturque adhuc aures meę illis perſonare vocibus, quas ea de re non paucas mecum conferebat.

Cum igitur ipſius inſtitutum non poſſe non probari exiſtimem: pari ratione iniquum eſſe ſentio, laborem iam abſolutum, nauatamque ſumma diligentia operam, ſtudioſis interire. Quę cum ita ſint, & quidam alii magni nominis viri, ante me, vt in HVNGERI *Adnotationes aliqua pręfarentur rogati, vſque adeo negociis publicis (priuatę enim eos, vt per me credi par eſt, non auertiſſent) occuparentur, vt huic muneri vacare, ſecus quam ſtudio declarandę beneuolentię vellent ipſi, non poſſent: mihi vero vt veteris amicitię coniunctionisque animorum, quę inter nos ſuauiſſime viximus, rationem haberem, auctores eſſent: flagitioſum duxi, pretextu ruſtici pudoris, cum illis amicitię noſtrę nexibus, tum vero multo magis, optimis literis, earumque ſtudioſis, quęcunque in re vel officio, quod illis gratum atque vtile contingere poſſet, operam à me denegari. Nam vt* HVNGERVM *ipſum, qui in ſempiternam vereque beatam vitę cœleſtis ſocietatem relatus, nihil tale deſiderare credi poteſt, miſſum faciam: qua tandem humanitate, quoue probabili conſilio legitime piis manibus parentaſſe videbor, ſi in propaganda & quaſi per manus fideles tradenda poſteris, doctiſſimi hominis, & de optimis ſtudiis egregie meriti memoria, nomini ipſius ex virtute & excellenti eruditione comparatam immortalitatem mea negligentia, officioque minus liberaliter pręſtito inuidebo? Et ſi quodęque inhoneſtum eſt, atque impium, illo mortuo, hunc laborum pa-*

ternorum

*ternorum fructum filiis, ad quos tanquam portio hareditatis pertinet,
corrumpam? Cur denique communia diſcentium ſtudia, ſi Cuſpinia-
nus (de cuius laudibus plura commentari, huius nec loci nec inſtitu-
ti eſt) renatus illaudata occultatione & quaſi furto concepto, ſub-
trahatur, magni me ipſum criminis reum acturus, defraudabo? I-
taque à duobus clariß. Jureconſ. Domino* NICOLAO EVERHARDO
Phriſio, & THOMA SCHOBERO, *mihique eadem affinitate, qua
Hungerus erat, coniunctis, cum id iure quodam ſuo à me petere &
impetrare deberent, impelli me paſſus ſum, vt alieno operi manum
admolirer. Nam quod ad me attinet, ingenue fateor, nihil in toto
hoc opere meum eſſe: & aquiſſimo animo alienum eatenus dici pa-
tior, ne ab humanitatis amicaque & candida voluntatis officiis, qua
ſola à me exiguntur, praſtandis ſubmouear. Qua enim hoc fieri de-
beat, cauſam non video, aut rerum humanarum prorſus nihil intel-
ligo. Vtinam autem ipſi Hungero, multorum annorum lentus, id-
eoque fatalis morbus, longiorem vitam non inuidiſſet: editurus erat
dubio procul maiora doctrina ſua, auguſtioraque ingenii monumen-
ta. Poſteaquam vero, quod vnum poſſumus, hoc optare potius nobis
nunc licet, quam illius quod vellemus viuentis dulciſſima conſuetudi-
ne frui: è re eſt, & mei quidem pracipue muneris, filiis (de quorum
ingeniis reipub. bene ominor) paterna virtutis & laboris exemplum
proponere, vt qua poſſunt, (debent enim certe) ſtudiorum contentio-
ne, & perhoneſta amulatione illum nobis quaſi poſtliminio aliquan-
do reſtituant. Agnoſco equidem, quam difficile ſit hoc munus, mi-
hi praſertim, quem nihil commendationis vel ipſi Cuſpiniano, vel in-
ſtauratori Hungero, quod par erat, allaturum multo ante proſpiciam:
videarque egregie meo perfunctus officio, ſi hoc ſolum effecero, vt ni-
hil nominis ipſorum celebritati per me detrahatur. Neque vero illud
obſcure ſentio, in quantum temeritatis apud ſapientes doctosque ho-
mines me coniiciam diſcrimen, quando plerique omnes, quod vſu com-
pertum eſt, qui talem aliquam prouinciam in ſe nulla verecundia aut
pudore capere conſueuerunt, nõ minus indocti, quã ſtolide inepti & fu-
tiles habeantur. Vna tantũ ſpes me ſuſtentat & conſolatur, a quos aſti-
matores, ad quorum prouoco iudicia, meque ſolis illorum calculis offi-
cioſe & reuerenter ſubiicio, etſi non multos, paucos tamen futuros, qui
hoc à me Hungero eiuſque liberis dari debuiſſe iudicabunt: non imme-
rito, ſi huic oneri ſuſcipiendo ceruices ſubduxiſſem, me tanquam mi-
nime conſtantem in amicitia colenda, & quod contra boni viri of-
ficium in re ſeria ac honeſta, ſimulatorem potius aut hiſtrionem quen-
dam comicum, quam verum egiſſem amicum, conuicturi: qua-
que in omni actione vitioſa eſt, ignauia caſtris adſcriptum repre-
henſuri.*

Tibi vero, generoſe & magnifice Domine IOANNES IACOBE, *has adnotationes, cum in lucem emittendæ eſſent, duabus de cauſis conſecrandas iudicaui. Nam cum publice de omnibus bonis literis optime merearis, idoneus mihi viſus es huic labori defenſor. Conſcius etiam ſum mihi ipſi probe, eorum quæ priuatim à te accepi, beneficiorum: pro quibus à me viciſsim plurimam deberi tibi grati animi ſignificationem, ſtudioſe & perlibenter agnoſco: ſperoque ſatis meo me feciſſe muneri, ſi mea tibi, quod maxime cupio, probauero obſequia: & Hungeri filiis, vt inceptum ſtudiorum curſum feliciter promoueant, te Mecœnatem parauero. Optime Vale: Kalend. Februarii, Anno 1561.*

AD STV-

AD STVDIOSVM LECTOREM
PRAEFATIO.

MONSTROSA vero ac deteſtabilis fuit ſuperiorum illa ſeculorum immenſa barbaries, quæ omnium bonarum literarum craſſa ignoratione, ſingularum prope rerum vitæ vtilium nobis inuexir amiſſionem: effecitque, vt incuria & ignauia multorum, ad quorum officium pertinebat, ſingulari induſtria & erga patriam amore, res cognitione hominum digniſſimas poſteris tradere, pleraque nunc, eaque pernecessaria deſiderentur. Norunt enim non pauci, quantis quibusq; tenebris in vniuerſum bonæ artes obrutæ iacuerint, & quam turpiter priſcorum temporum ſcriptotes, quorum memoria ad hæc noſtra vſque tempora, vna cum ipſis omnium præceptionum doctrinarumque pleniſſimis voluminibus, ſingulari DEI beneficio penetrauit, cum homines indocti qui linguarũ aut nullũ aut exiguum habebant vſum, imperium poſſiderent, deprauati ſint & corrupti. Quid autem grauius, quid excellenti illa humani generis natura indignius dici poteſt, quam ea ignorare, ad quæ cognoſcenda, diuinitus inſito rationis lumine per ſe rapitur: & iſta luce carere, quæ vel ſola à feris beſtiis, aut fatali malo mente captis diſcernit? Quid denique amabilius, aut magis in vita homini, rerum cognitione, tametſi ad ſummam perfectionem ingeniorum humanorum tenuitas peruenire vix poſſit, adpetendum? Vt enim ab ipſa primaque totius mundi ſyntaxi ordiamur, quotus quiſque eſt, ſi magiſtrum habeat in admonendo docendoq; non omnino rudem, aut per ſe ipſe, bonitate ingenii, initia, cauſas & progreſſus rerum inquirat, cui non admirabilis ſit ille elementorum inter ſe ordo, pulcherrimaque harmonia? Etſi autem ipſa naturæ qualitate inter ſe pugnare, ideoq; diuerſas habere actiones videantur: perpetua tamen officiorum communicatione & relatione æque ac ſi manus manum lauet continentur, ſuamque nihilominus tuentur ſtationem. Eadem in motibus cœleſtium corporum, vt à toto ad partes deſcendamus, ratio eſt: quando ita certo ordine diſtinguantur, vt ſingulas anni partes moderentur, ac ſuum illis viciſſim laborem atque ocium præfiniant. Sequuntur deinde ſuperiorum corporum vim & naturam, non ſolum omnia diuerſorum generum animalia, ſed & plantæ ac herbæ, & quarũ longe alia maximeq; arcana ratio eſt gemmæ. Atq; hę quidem res præterquam quod ſunt cognitione digniſſimæ, magnumque in vita vſum habent, eo quoque nomine vel maxime & præcipue addiſcendę ſunt, vt ex his principiis ſupremi architecti infinitam diſcamus agnoſcere ſapientiam. Et quanquam eorum quę breuiter tantũ attingenda fuere, ignoratio, peſtis per ſe plus quã pernicioſa fuerit, & damnoſa: tamen illud quoque acceſſit mali, vt rerum geſtarum, ſiue ex virtute ſiue ex vicio emanarint, pauciſſimi ſcriptores, qui ex fide, & ſine animi morbo aliquo, cõmentarios ſuos euulgarint, habeantur. Plerique etiam, quod impares eſſent oneris magnitudini, lumen ſuum rebus, quas conſcribendas ſuſceperunt, inſcitia ademere. Vnus fere demum & magnus ille IOANNES IOVIANVS PONTANVS, poſt Abbatem Vrſpergenſem, & paucos alios, tanquam vltor

Digitized by Google

prioris infelicitatis, hiſtoriam ſui temporis illuſtrem ac veram nobis reliquit: quem Philippus Cominæus non longo annorum interuallo, & Galeatius Capella ſecuti, bene de omni poſteritate meriti, rebus maximis tenebras illas & ſordes veteris inſcitiæ, ſumma fide in recitãdo, dexteritate vero & ſapientia nõ minore in ſcribendo deterſerunt. Quorum in numero haud immerito Ioannes Auentinus, rerum cognitione celebris vir, & diligentiſſimus ſcriptor, illuſtre nomen promeretur. De recentioribus enim, vt Petro Bembo (quem à nimii in patriam amoris ſuſpicione grauis ac matura ætas, & in dicendo modeſtia & candor, facile bonis lectoribus purgare poſſunt) Paulo vero in primis Iouio, & aliis quibuſdam, cum hic de ſe ipſo iudicium in Præfatione ſui operis faciat, hic nihil attinet dicere: de cæterorum vero ſcriptis res ipſæ, quomodo cum veritate narratio cõſentiat, loquantur. Studium profecto ipſum conſcribendæ hiſtoriæ, vt res per ſe maximas, totiq; terrarum orbi conſpicuas tractat, ita non humilis, nõ parui eſt, aut cuiuslibet ingenii: ſed eius potius, quod heroica quadam virtute excitatum, pares in deſcribendis rebus adfert ſpiritus, eaſque ex ipſarum rerum magnitudine & Heroum, quorum excellenti virtute, conſilio & ſucceſſu geſtæ ſunt, metitur. Neque enim de re non ſatis intellecta, quiſquã ſatis appoſite pronunciabit: & imperitus ſcriptor prudentiam magni alicuius herois, iuſticiam fortitudinemq; in adminiſtranda domi foriſque Repub. ſiue togatum eum finxerit, ſiue armatum, deformabit magis quam illuſtrabit. Id vero non ſolũ ſtultum, ſed & flagitioſum haberi poteſt. Eſt enim hiſtoria lumen temporum, & quaſi regula vtiliſſima, cum multiplici experientia, quæ demonſtrationi par eſt, coniuncta, multarum rerum: verũmq; eſt illud, Rerum vt plurimũ eundem, aut non abſimilem eſſe, etiam poſt multa temporum interualla euentum, tametſi (quod fieri neceſſe eſt) magna ſit diuerſitas perſonarum. Maxima igitur eorum ſtudium cõmendatione dignũ eſt, qui præclare res geſtas, qua potuerunt diligentia & fide, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Vt vero cæteris omnibus in diſciplinis ſemper alii aliis præſtitere: ita in ſcriptione hiſtoriæ non eadem omnium eſt dexteritas, non par iudicium, & in proferendis factis & conſiliis acumen: recte vt dici poſſit, non abſimiles eſſe ſcriptores luminibus cœleſtibus, quorũ alia aliis pulchriora, ipſoq; motu velociora, deniq; in corporib. inferioribus potentiora experimur. Nã vt ex multis hoc vnũ expendamus, qui ſingulorum regnorum peculiares & illis proprias reliquere hiſtorias, recte illi quidem fecere: ſed non tantum adiuuant lectorem, quantum qui magis fructuoſo ſtudio & labore longe maiore, ideoque celebratiore multorum retro ſeculorum ac regnorum vniuerſam cõtinentemque hiſtoriam ſunt complexi. In illis enim tantum parietem quendam excellentis architecturæ, aut membrum ſtatuæ artificioſę, videre licet: hic tota œconomia, omniſq; domeſtica ſupellex conſpicua eſt. Obuia ſunt enim ibi maximarum pulcherrimarumque rerum exempla, extant initia & progreſſus imperiorum: diſcimus regnorum maxima incremẽta, & ſumma tandem faſtigia, ex minimis principiis, virtutem, clementiam & iuſticiam gubernatorũ conſecuta eſſe. Demonſtratur itidẽ, quam leui ſępe occaſione, propter crudelitatem & impotentem dominationem, ambitionem, in adfectandis alienis opibus & potentia, libidinem deniq; & ignauiã, res maximæ è ſummo loco deturbentur. Fit itaq;, vt ne animaduertentib. quidem, latiſſimum pelagus multiplicis eruditionis ſe obferat. Eo autem maxime conſi-

lio,

Digitized by Google

lio,vt mihi quidem videtur, Ioannes Cuſpinianus, vitas omniũ ordine Impe-
ratorum, Gaii Suetonii & Plutarchi ſecutus inſtitutũ, deſcribendas ſuſcepit, vt
cum de toto terrarum orbe maxime illuſtribus Monarchis, penes quos ſumma
ſupremi imperii & ordinaria ſucceſſio fuit, diſſereret, non tantũ inſignia illorũ
exempla, dicta & facta, quidq; in illis vel honeſtum eſſet, vel vitio damnaretur,
proponeret: ſed etiã vt vniuerſam illam ſupra mille & quingentos annos tem-
porum ſeriem integram connexamq;, non interciſam aut mutilatã, poſteritati
relinqueret. Qua in re admirabilis fuit & vere excellens diui Maximiliani Im-
peratoris prudentia, qui cũ omnib. eſſet ornatus virtutibus ſummo Imperato-
re dignis, huius laboris Cuſpiniano, quod tantarum rerũ magnitudinem vero
ęſtimaret iudicio, auctor fuit: ſuaq; illum liberalitate multum adiuuit: auctori-
tate etiã, ne operis prope immenſi & infiniti difficultate victus deſperaret, cõ-
firmauit. Vt autẽ quo volo perueniã, cum hiſtoriæ multiplex ſit vtilitas & do-
ctrina, magna in ea euoluenda opus eſt prudentia: neq; quiſquam cũ fructu il-
lam legere videtur, qui non ex variis exemplis, quorũ plena eſt hiſtoria, animũ
ad omnes caſus egregie, ſiue aduerſæ ſiue ſecundæ res ſe dederint, præmuniat.
Eius vero doctrinæ duæ ſunt partes: prior in perſonatũ obſeruatione conſiſtit,
poſterior temporum & mutationis imperiorum exactã indagationem habet.
De perſonis grauiſſime Heſiodus ad fratrem Perſen vaticinatur, πολλάκι καὶ
ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. Et Achilles apud Homerũ, de totius exercitus
ſalute ſolicitus, Agamemnonẽ ſuis plus æquo indulgentem voluptatib. magni
criminis reum faciens, δημοβόρον βασιλῆα adpellat. vtrumq; enim ſummę virtu-
tis, & animi fere plus quã humani eſt, aut ſecundas res ita moderari, ne nimium
efferri, & minus quã par eſt, ſtatus vitæq; noſtræ conditionẽ agnoſcere videa-
mur: aut ſimul cum fortuna, ſi illa ad noſtram voluntatẽ non fluat, animi con-
ſtantiã retinere. Artifices huius rei rariſſimi leguntur: exẽpla vero vtriuſq; vitii
illuſtria, legentib. non vno in loco proponuntur: quorũ pauca ex veteribus hi-
ſtoriis recitãda propoſui, cũ ex illis tanquã illuſtrioribus, recentiorũ facilis ſit
diiudicatio. Ac primũ quidem, in Timotheo Athenienſi, Cononis filio, quam
procliue ſit in alterã partem peccare, videre licet. Ille enim cum ingenti rerum
feliciter ab ſe geſtarum, ob patriam omni hoſtili metu liberatã, nouaque auctã
potentia floreret, tantos ſibi ſumebat ſpiritus, vt nõ meminiſſet, aliquid fortu-
næ his in reb. tribui oportere: ſed ſuę virtuti, animiq; fortitudini ſtulte & petu-
lanter omnia largiretur. Qui ſi ciuili, aut ethnico tantũ more ſapere didiciſ-
ſet, potuiſſet illã animi elationẽ modeſtia corrigere: & agnoſcere beneficio for-
tunæ, cum diuinę potentiæ nihil tribuerer, hos ſibi contigiſſe ſucceſſus, quos
fatali ſuperbia momento temporis omnes auertebat. Itaq; obſcurus deinde ac
inglorius, nulla re memorabili geſta, inſolentiã iſtam magno ſuo cũ dedecore
luit. Habent etiã Romanæ hiſtoriæ, & his ſimiles, & longe triſtiores ludos. Ac
pene difficile eſt iudicare, an vſquã alibi æque tragici caſus legantur, atq; ſum-
morũ duorum Imperatorum Pompeii Magni & Iulii Cęſaris fuere: admiran-
dumq; ſit, ambos, cũ vterq; omnib. prope muneribus ac honorib. ciuilibus, in
repub. legũ ſeueritate, morumq; diſciplina prę reliquis optime conſtituta per-
functi eſſent, eo ambitionis & ſuperbiæ prolapſos eſſe, vt prorſus omnis officii
& pietatis erga rempub. obliti, ſuã cauſam patriæ ſaluti, quã cedendo aliqua-
tulũ de iure ſuo, cõſeruare ipſis erat nõ difficile, anteferrẽt. Alter enim, cũ prius
magnos hoſtiũ exercitus profligaſſet, regnaq; edomita in prouincias populiq;
Romani iura redegiſſet, hoc vno ciuili bello inferior, in ſummas incidit acerbi

Digitized by Google

tates, manusq́; vt triſtem vitæ ſortiretur exitum, & ne in exilio quidem, quod vltro ſequebatur, tutus eſſet, ſicarii eunuchi effugere non potuit. Vſq; adeo enim indigne & grauiter hanc fortunæ auerſæ contumeliam ferebat, qua tanquã fatali ludibrio, omnis ipſius conculcata erat & proſtrata auctoritas, vt quibuſcunq; periculis obiici mallet, quam victoris aſpectum (à quo dubio procul, longe quam à ſeipſo habitus fuiſſet clementius) videre. Alteri vero, in ipſo tribunali & ſenatus habendi loco, cũ & ſumus eſſet, & nouis legib. ad placitum figendis impenſe operam daret, à reliquis vero quorum cum ipſa repub. comminuta erat dignitas, & libertas, concepto odio timeretur diuturna iſtius celebritatis poſſeſſio, vigintitribus vulneribus contrucidato, denegata eſt. Si quis enim vtriuſq; res geſtas, ſapientiã, iuſticiamq; in adminiſtrãdis domi munerib. publicis, fortitudinẽ vero foris, & moderationẽ in debellandis, ac continendis in officio hoſtibus, recte & diligenter intuebitur: fœdam horribilemq; in vitæ exitu, quo ſolo infelices aut beati homines cenſentur, ambitione accerſitã deformitatẽ deplorabit. Miſerabilis eodem prope modo fuit ſuperiorib. ſeculis magni cuiuſdã Herois interitus: qui rerũ bellorumq; difficillimorũ, quæ multis annis continenter ſolus curauerat, cumulatiſſimam gloriam corrupit, cum leui de cauſa, & re paulo maioris momenti quã lana caprina, vt dici ſolet, ne iuſticiæ opinionem apud ſuos pariter, & vicinos, à quib. magnifieri & metui volebat, amitteret, bellum non neceſſariũ mouit, ſeque ipſum infelici pugna hoſti præbuit interficiendum. Quemadmodum vero omnium longe difficillimum eſt, nobis ipſis cum res ſecundæ ſunt imperare, & fortunam reuerenter habere: ita facilius nihil eſt, quã in aduerſis animum deſpondere, ac (vt Cicero inquit) tumultuantẽ de gradu deiici. Huius quoque rei in maximis prӕſtantiſſimisque viris exempla non rara conſpiciuntur. Etſi enim Annibal Carthaginenſis, qui bellorum ingenti mole viginti continuis annis toti Italiæ incubuerat, & Cannenſi pugna, ſtratoq; ad Thraſimenum Romano robore, ipſis vrbis mœnib. terrorem inferens, extremam potẽtiſſimæ reip. cladem allaturus timebatur: paulo tamen poſt, cum ſucceſſus illi ſecundi relanguiſſent, ipſeq; fortunam Punicam toties victus agnoſceret, poto veneno, tanquam nefarie à diis Tutelaribus humanisq; omnibus præſidiis deſtitutus, ſibi ipſi mortem conſciuit. Nõ diſſimili quoq; fremitu, animiq; indignatione Iuba rex impatientiſſimus commutatæ fortunæ, ſeruulũ, qui accepto precio ipſum è viuis tolleret, legitur conduxiſſe. Quid de Marco Catone Vticenſi aliud ſentiendũ? quem ita aduerſi caſus fregerunt, vt in ſe ipſum ſupra quã Annibal fuerat crudelis, ſtrictum mucronem, implacabili victoris Cæſaris odio impulſus, pectori admoueret. Erat & hoc animi plane deiecti & fracti indicium, quod Alfonſus rex Aragoniæ, à Carolo octauo Gallorum rege bello diuexatus, ſummam ſalutis in fuga repoſitam habebat: & filio Ferdinando res deſperatas, tanquã naufragii tabulas, quibus ille è ſummis periculis enataret, cum homo iuuenis, & tantis rebus longe impar, non minus ipſo patre conſilii inops eſſet, inſtaurandas relinquebat. Qui mediã ſecuti ſunt viam, maxima eorum eſt paucitas. In Grӕcorũ hiſtoriis, ſi quiſquã hanc promereretur laudem, Phocionem & Ariſtidem in ſummo loco ponendos eſſe fere nulli dubiũ eſt: cum hic pro ingentibus in rempub. Athenienſium meritis Agnonide & Epicuro Demophilo accuſatoribus, porrectã ſibi cicutã, ac ſi in appetẽda etiam morte, ſententiã contra ipſum dicentib. neceſſitate ineuitabili parendũ eſſet, conſtantiſſimo animo hauſit: alter vero, non ſolum priuatas offenſiones, quæ ipſi cum Themiſtocle erant ſæpe in repub. aduerſario condonauit, verum

etiam

Digitized by Google

etiam in exilium eiectus, illam patriæ felicitatẽ & ſucceſſus precatus eſt, ne vnquam illi Ariſtidę meminiſſe eſſet neceſſe: ac deinde fortuna vertente, pro irrogata infamia, patriæ vtiliſſimã nauando contra hoſtes operã, re ipſa comprobauit, nullã tantæ atrocitatis debere eſſe homini priuato iniuriã, & acerbitatis, quã deinde aliquo cum incõmodo vindictæ cupiditate reſpub. luat. Vnus fere Publius Scipio Africanus in repub. Romana talis haberi poteſt. Illũ enim, cum expugnata Carthagine noua, tota Hiſpania Punicos exercitus expuliſſet, victorq; ab omnib. oblata ingenti auri vi tanquã Deus aliquis in ſummo haberetur honore: & iam tum, non quantũ nutanti patrię profuiſſet, ſed quantũ ad illam omni Punicorũ armorũ metu liberandã ſibi reſtaret, animo metiretur, res ſecundę minime dementabant: nec aduerſa fortuna, cum ab ingratis ciuib. poſt deuictum Annibalẽ, & reſtitutã tranquillitati rempub. Romanam, repetundarum accuſaretur, ita fregit, vt aut ſibi ipſi vim faceret, aut ſumptis armis, cũ accuſatorib. fortunã periclitari vellet: ratus omnẽ rerum ab ſe geſtarũ gloriã vni patriæ deberi, & illi ſceleſtam aduerſariorũ criminationẽ oportere condonari. Qua in re longe Themiſtoclem Athenienſem & Alcibiadẽ ſuperauit: quorum vterq; cum ad hoſtes defeciſſet, armorũ ſtrepitu iniuriam à ſe propulſare, & ne quid de ipſorũ dignitate & loco diminueretur, publico cum incõmodo cauſam diſceptare inſtituebant. Vidit quoq; hoc noſtrũ, tametſi alias turbulentũ multiſq; modis infelix ſeculum, duo terrarum orbis ex virtute profecta miracula: alterum in Carolo Quinto Imperatore, qui ſemper ſecundos fortunę ſucceſſus ampliſſimaſq; victorias tanta moderatus eſt clementia, vt ne veſtigium quidẽ vllum ſeuerioris quã par eſt, impii in eo adpareret: alterũ in Ioanne Friderico Electore Saxoniæ, qui domi foriſq; ab eminenti Electoriæ dignitatis faſtigio, diuerſis fortunæ aduerſæ ictib. eodẽ tẽpore deturbatus, tanta animi conſtantia tamq; leni patientia has grauiſſimas clades tẽperauit, vt patria exutus, & alieni iuris factus, ipſi victori æque atq; hoſtib. magnæ fuerit admirationi, & in ſummis, quod vix ei ſaluis rebus contingere potuiſſet, honorib. habitus. Neq; vero, vt ſupra oſtenſum eſt, perſonas tantũ intueri ſtudioſum lectorem ſatis eſt: ſed & temporũ & cauſarum, ex quibus magnæ mutationes ſępe ortæ ſunt, exactam cognitionem comparare conuenit. Nec difficilis eſt harum rerum obſeruatio. Occurrit enim, quocunq; animũ vertas, vniuerſa humanarum rerum periodus, grauiſſimis & infinitis prope calamitatib. plena: neq; vnquã fieri poteſt, quin multa multis, etiam in optime conſtitutis gubernationibus, cum ad cataſtrophen ſuo fato rapiuntur, publice & priuatim grauiter moleſteq; accidant: cum ruẽte tota domo, tignũ quoq; & parietẽ vna ruere neceſſe ſit. Hoc omnes ætates teſtãtur, & rerum maximarũ conuerſiones, fataleſq; exitus demonſtrãt. Quid enim poſt Medos, Aſſyrios & Perſas (penes quos ſumma fuere imperia) Græcorũ rebuſpub. & morib. quę tot ordine clariſſimos, prudentiſſimos & fortiſſimos habuere gubernatores, illuſtrius dici, aut cogitari poteſt? Non ſolũ enim domi legib. continebantur ſanctiſſimis, ſed foris etiã propter domeſticam diſciplinã & fortitudinẽ terrori erant vicinis omnib. Quibus quidẽ ornamentis hæc quoq; acceſſit ſumma felicitas, vt multæ apud illos, toti humano generi æque vtiles atque neceſſariæ, cæteris vero gentibus ignotæ artes excolerentur. Nec minus admiratione digna eſt eiuſdẽ gentis Monarchia, quã Alexãder magnus ſumma celeritate & virtute, cum non ſemel parua manu inuictos hoſtiũ (vt putabantur) exercitus profligaſſet iuuenis, cõſtituebat. Huius pulcherrimi corporis nec caput nec pedes nũc adparẽt: momẽto enim fere tẽporis, à morte

Alexandri, ſumma imperii in quatuor partes diſſecta, magis magisq; ſubinde à ſplendore ſuo & maieſtate receſſit, pudendamq; poſteris vaſtitatẽ, nobis vero præter luctuoſam ſui & funeſtã memoriam nihil reliqui fecit, quã quod bonæ literæ ibi natæ, grauiſſimiq; ſcriptores diuinitus cõſeruati & ab interitu vindicati, ad nos ab inteſtato peruenere. Id enim propriũ habent, vt vel ſolæ, reliquis omnib. rebus ſenio & corruptione ad interitum decurrentibus, immortalitati quã proxime accedant. Ac vt cætera omittam, pro Solone & Lycurgo, nunc illi Turcæ ius dicunt: pro virtutũ & optimarum diſciplinarũ ſtudiis, promiſcuarum libidinum & barbaricæ crudelitatis officinæ viſuntur: recte vt dici poſſit;

——*En queis conſeuimus agros?* In maiore rerum faſtigio Romanũ Imperiũ fuit: neq; illius reipub. inſtituris, ſi extra communẽ aduerſæ fortunæ aleã conſiſtere potuiſſet, quidquã admirabilius aut firmius habent hiſtoriæ. Videmus quibus initiis creuerit, quales quantoſq; in propaganda & cõfirmanda potentia fecerit progreſſus, quãdiu illi ciues virtutis & patriæ amantes cõtigere. Videmus etiã, poſtquã ambitione cœptũ eſt concertari, in quã deformẽ ac turpem ſui ſtatus metamorphoſin ſit prolapſa. Vt enim Ariſtocratia, pulſa Regum tyrannide, illi omniũ fuit vtiliſſima: ſic non longo temporis ſpacio fortuna cũ reipub. forma cõmutata, & rerũ ſumma poſt Octauiũ Auguſtum ad ſucceſſores delata, paucis exceptis, quorum clementia & ſingulari beneficio Dei res illi minus acerbæ, vt à prioribus vulnerib. aliquantũ reſpirare poſſet, conceſſæ fuere, perpetuã cum monſtris habuit colluctationẽ. Nec abſimilis fuit vnquam cæterorum regnorum, & ordinum, tametſi inferiorem tenuerint locum, conditio: cũ & illa ſuas pertulerint acerbitates. Id Philippus ſecundus Macedo, Perſei pater, ſuo infortunio comprobauit: Mithridates itidem, & Ptolemæus Auletes, regnis vna cũ familia & poſteritate ſua amiſſis exemplo ſunt. Minime autẽ mirum videri debet: quando & domeſticæ cuiuſq; res, & ſingulorũ, à difficultatib. raro admodũ ſint immũnes. Cũ igitur hiſtoriæ innumerabilia fere exempla inconſtantis & fluxæ fortunæ in reb. humanis tanquam regulã vitę in tabula depictã nobis proponant: virtutumq; ac vitiorũ, perſonarũ deniq; quib. illę inhęrent, & temporum eruditiſſimã contineant enumerationẽ: magnã ſui apud omnes ſtudioſos, & eos qui aliquo in Rep. funguntur munere, amorem & cognoſcendi cõtentionem merito excitant. Proficiet autẽ plurimum ſtudioſus Lector, ſi ex illarũ frequenti lectione animum ſuũ ad caſus humanos ęqua mente, & ſine indignatione perferendos inflexerit, & erudierit: id quod res eſt exiſtimãs, imperiorũ & rerump. Deum auctorem eſſe, & conſeruatorẽ: ideoq; non deſerendã eſſe, vtcunque euentus ſæpe aliena culpa honeſto pioq; inſtituto non reſpondeant, vllam reipublicę partem. Veriſſimum enim eſt illud Pindari in Pythiis,

ἓν παρ' ἐσλὸν πήματα σὺν
δύο δαίονται βροτοῖς
ἀθάνατοι· τὰ μὲν ὦν
οὐ δύνανται νήπιοι κόσμῳ φέρειν,
ἀλλ' ἀγαθοὶ τὰ καλὰ τρέψαντες ἔξω.

Infelix quoque & ſtultus eſt vt plurimum ille impetus & fremitus, qui quæ conſilio & ratione auertère nõ poteſt, aut effugere, iiſdem furioſe recalcitrat: contra quam habent verſiculi,

εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου.
εἰ δ' ἀγανακτεῖς,
καὶ σαυτὸν λυπεῖς, καὶ τὸ φέρον σε φέρει.

Bene & feliciter Vale.

AD DI-

AD DIVVM CAROLVM AVSTRIVM, IMPERATOREM ROMANORVM SEMPER AVGVSTVM, HISPANIARVM REGEM, CATHOLICVM, PIVM, Felicem, Victorem, Pacificum, Dominum & Principem ſuum clementiſſimum, in Hiſtoriam Cæſarum conſcriptam à Cuſpiniano, Procemium CHRISTOPHORI SCHEVRLÆ I. V. D. Aduocati patriæ.

HORATIVS *poeta in carmine quodam ſuo ad Cenſorinum, enumeratis rebus plurimis, quæ hominum opinione maximi fieri conſueuere, addit, neque à ſe poſſe talia amico, neque eum ſibi donari velle:*

Sed non hæc mihi, *inquit*, vis, nec tibi talium
Res eſt, aut animus deliciarum egens.

Ego vero Diue CAROLE, *multo magis atque verius dicere præfari hoc poſſe videor huic muneri meo, quod ad Maieſtatem tuam in præſentia mittendum ſtatui. Quid enim aut à mea humilitate tantæ excellentiæ tribui poßit rerum omnium quas fortuna conferre hominibus ſolet, quo non abundes iampridem omnibus illa copiis circunfluens? Aut ego ita deſipiam, vt huius aliquid generis Diuo* CAROLO *dignum à me proficiſci poſſe confidam? Iure igitur deueni ad hæc literarum & doctrinæ monumenta, quæ eſſent eiuſmodi, vt neque vulgo & imperitis magni facienda, neque bonis atque ſapientibus non admirabilia videri poſſent. Sed ſi quis, vt eſt hominum hoc tempore magna curioſitas, hoc nunc requirat, quæ me res aut cauſſa impulerit, vt tuæ Maieſtati non vererer obſtrepere, & hac mea illam veluti allocutione interpellare in maximis & grauiſsimis Reip. curis: ei ſi reſpondeam cupiditate & ſtudio quodam hoc eſſe factum meo erga Diuum* CAROLVM *ſingulari atque eximio, in certiſsima ſpe futurum, vt voluntas atque opera mea comprobationem illius inueniret, nunquid cum rationem iuſtam atque locupletem reddiſſe, tum reſponſione illi pia atque moderata ſatisfeciſſe videri debeo? Si enim is ego ſum qui à maioribus hunc ſenſum vna cum vita accepi, qui non ad hoc ſum inſtitutus, ſed ita naturæ inſtinctu animatus, denique non edoctus ſed genitus, vt non ſolum Cæſaream omnem Celſitudinem, tanquam Romani diuinitus conſtituti Imperii legitimam poteſtatem, veneratione cultuque ſummo proſequar, ſed familiam Diui* CAROLI *& domum Auſtriacam, de cuius cœleſti quadam propagatione tot Ducum lumina, tam multiplex heroum quaſi iubar exortum eſt atque emicuit, maxima cum reuerentia admirer atque ſuſpiciam: cur non mihi permittatur, vt hanc inclinationem voluntatis & cupiditatem animi mei quibuſcunq; vel rebus vel verbis poßim, declarem? Cur non huic veluti exultationi cordis mei libertas quædam concedatur ſua? An dubitare vero poßim aut debeam, non gratam acceptamque hanc propenſionem incitationemque ſtudii mei, Diui* CAROLI *clementiæ, vel ſolius pietatis nomine atque reſpectu futuram eſſe? neque enim hecatombis modo, ſed & tuſculo litari Diis immortalibus, præclaro intellectu, dicere ſolita fuit antiquitas. Etſi, niſi vitandum mihi eſſet quaſi præconium quoddam laudum mearum, commemorare poteram non pauca quæ à tua,* CAROLE, *Maieſtate erga paruitatem meam profecta, animum mihi in hoc propoſito addere merito debuiſſe videantur. A te enim in Hiſpaniis tuis quondam magna benignitate, cum legationis munere fungerer, auditus: à te eo ſum honore affectus, vt immortali laude celebrando Mercurino Cattinario plane Neſtori tuo reſponſionem ad me demandares. Tibi ego in frequenti cœtu procerum tuorum deſignato Imperatori Rom. & ſucceſſum hunc communi ciuitatum Imperii Romani voce gratulatus, & quemadmodum par fuit, à Deo, vt is honor tibi fauſtus, felix, fortunatuſq; eſſet comprecatus ſum. Sed quominus de me meo ore plura commemorem, verecundia prohibeor. Mihi autem etiam peculiariter ad te librum iſtum mittendi, Imperator, & dedicandi Maieſtati tuæ plane neceßitas impoſita fuit, conditione ea qua hunc ab authoris hæredibus impetraueram, atque obtinueram, cum quibus poſt longam ſane tractationem ita conuentum eſſet, vt tuæ Maieſtatis auſpiciis hic liber publicaretur, deſtinatus eidem iampridem ab ipſo autore, & vltima etiam voluntate illius conſecratus. Simili pacto & alter Cuſpiniani mihi liber traditus eſt, in quo Conſulum hiſtoria quadam continetur, ſub fratris tui inclyti regis* FERDINANDI *nomine emittendus, de quo par erit fides & diligentia mea. Atque videbatur hic locus, & ea quæ mihi cum Cuſpiniano neceßitudo interceßit, poſtulare, vt de illo diſſererem copioſius: neque alienum hoc futurum erat, ſi apud te, Imperator, celebraretur tuus tuorumque maiorum ſtudioſiſsimus, & quem ob prudentiam & integritatem ſingularem auus tuus Diuus* MAXIMILIANVS, *magnifeciſſet atque dilexiſſet. Sed mihi ſimul cauendum fuit, ne longior quam oportet à me oratio haberetur: ſimul in ea ſum ſpe, optimi & laudatiſsimi viri prædicationem faciendam ſuſcepiſſe alium, qui & melius & exactius omnia perſequi poſſet. Ego quidem aliquando ab Imperii tui,* CAROLE, *ordinibus legatus*

ad Pannonicos Dynaſtas, cum ad Cuſpinianum veniſſem, egi cum homine ſedulo, vt labores ſuos ederet, & viuus fama ſua frui vellet. Sed refragatus mihi fuit vehementiſſime, in cura atque ſtudio cum augendi tum emendandi ſcripta ſua, & in nimia quadam ſolicitudine euentus. Cum etiam illud Horatianum ſæpius commemoraret, quo non accelerandas editiones nouorum operum ingenii, ſed diu & nonum vſque in annum reprimendas Poeta cenſet. De ipſo quidem genere ſcripti pauca facienda verba ſunt: quo quidem nullum aliud eſſe poteſt magis vtile aut ſalutare hominibus, vt fortaſſe quædam ſpecioſiora reperiantur. Hiſtoria enim ſola eſt, quæ efficere poteſt, vt non ſemper quaſi pueri ſimus in vita, vtque pulcherrimorum non ſolum exemplorum ad imitandum, ſed conſiderationum etiam ad iudicandum copia facultateque inſtruamur. Quæ ſi eſſent ſola, incomparabilem tamen cum vllis aliis bonitatem haberent. Sed adiungitur his incredibilis delectatio atque voluptas, cognitionis rerum ſingularium, factorumque ac dictorum memorabilium, & conſiliorum prudentium: qua nihil dulcius neque iucundius eſſe homini poteſt, præſertim illi qui conditionis ſuæ memor, generis cura reſpectuque tangitur. Neque eſt vel alia materia, vel latior quaſi campus, in qua exerceri, & in quo excurrere hominis mens & intelligentia poſſit: cuius hoc eſſe proprium munus peculiareque opus eſſe ſcimus, vt præterita cum futuris conferens, ſic præſentia diſponat atque conſtituat, ne in eorum quæ ſecutura ſint, coniectura & prouidentia fallatur. Cui autem ſatis fuerit ſua ſolius vel attentio, vel peruestigatio, vel etiam experiētia, in tanta varietate caſuum, mutabilitate temporum, omnium rerum inſtabilitate & fluxu quodam? Illuſtrat igitur non modo illa tempora hiſtoria, quorum ſeriem exequitur: ſed etiam, ac magis quidem, ea quibus legitur atque cognoſcitur. Id autem maximum exiſtimandum, quod veritatem quoque hæc in rerum etiam diuinarum animaduerſione, mirifice declarat, atque comprobat, doctrinæ illius quaſi oculis contemplanda exempla proponens, quibus & recta veraque de Deo, deque rebus diuinis ſententia confirmetur, & illa ſecundum Pindarum, ſapientia odioſa obtrectandi Deo retundatur. Quo de ſenſu Cicero illud egregium, & nunquam nimis ſæpe memoratum elogium protulit: Hiſtoriam eſſe teſtem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magiſtram vitæ, nunciam vetuſtatis. Sed mihi laudes hiſtoriæ canere non eſt propoſitum. Cum vero ſit nihil vlla in parte huius contemnendum: tamen meo iudicio pluris facienda illa ſunt, quæ non longiſſime ab eorum temporibus qui forte legerint, abſunt, vel in illa etiam incidunt. Dicit apud Ciceronem alicubi Atticus, vt opinor, malle prædicari à Cicerone memorabilem illum annum conſulatus ipſius, quam quod aiunt de Romulo & Remo. Noſtrorum etiam hiſtoricorum multi ab origine, & quaſi fundamentis mundi narrationes aliorum retexentes, orſi ſunt libros ſuos. Quod equidem non reprehendo: ſed hoc iam ferendum non puto, eoſdem quo propius ad ſuam ætatem atque memoriam acceſſerint, eo fieri remiſſiores atque negligentiores, quaſi in opinione quadam, quæ ipſis nota fuiſſent, ea neminem etiam poſterorum ignoraturum. Quapropter & hic autor carior, & illius ſcripta gratiora nobis eſſe debent, quæ in Cæſarum hiſtoria inchoata, vt par fuit, à C. Iulio Cæſare, deque optimis & probatiſſimis ſcriptis collecta, ad tuum vſque C A R O L E, *diuinum Imperium deducuntur, in diligenti perſecutione proximorum temporum & ſuperioris ſeculi, in quo tuorum maiorum imperia reſplendent. Hac etiam de cauſſa tuus hic eſſe proprius liber videbitur, vſque adeo vt ſi alteri veluti conſecraretur, nefarium facinus fieret. Hic tibi occurrent tui Rudolphi, Alberti, Friderici, hic* M A X I M I L I A N V S *ille auus tuus, omnes Auſtriaci ſanguinis atque generis: quam ſibi domum Aquila Romana iampridem, vbi quaſi nidularentur, delegerunt. Fama eſt, obſcurior illa quidem & incertior, neſcio quem potentem hominem concupiſſe ſuos maiores aſpicere, & carminibus magicis curaſſe excitari de buſtis ſimulacra quædam illorum. Eſt ea ſane cupiditas non indigna animo excelſo & magno. itaque & apud Homerum Vlyſſes non contentus vaticinio Tireſiæ, cuius cauſſa ad orcum nauigaſſet, animas etiam heroum & herbidum videre & cognoſcere vult. Sed quis iam ſimulacra & vmbras requirat, ſi vere quales quique fuere, cernere ac contemplari liceat? Has autem viuentes quaſdam imagines, ſtudium & diligentia atque aſſiduitas eruditorum hominum in hiſtoria producit. Hæc non idola, ſed ipſos illos veteres claros laudatoſque ac magnos viros intuendos proponit. Non effugiunt hæ imagines, vt Poeta ait:*

Par leuibus ventis, volucrique ſimillima ſomno:

ſed mente atque animo penitus comprehenduntur, ac tenentur. Neque eſt alia cauſa, cur omnibus ſeculis, & apud omnes gentes poetæ tanto in precio fuerint, quam quod tales virtutis atque laudis effigies carminibus ſuis, vt quaſi funderent, elaborarunt. Quos aliqui eo putant præſtantiores, quod generatim illa licentia faciendi quidlibet, abſolutas & vndique perfectas has proponere eis concedat: cum hiſtoria & in negociis explicandis, & hominibus exprimendis, ad certam quandam legem narrationis ſingularis, ac eorum quæ facta ſint fidem deuinciatur. Sed neſcio quo pacto in hac omnia ſunt, ſi non ſplendidiora, at firmiora: ſi non formoſiora, at grauiora: ſi non elegantiora & magis ornata, at (vt ita vocem) caſtiora, & quaſi bona valetudine ſua magis ſpectabilia. Atque hæc quidem ſtudia, vt te facere conſtat Imperator, omnibus viribus excitabis tacentia, & fouebis,

Digitized by Google

bis, perculſa ſeculi huius barbario nocente. Illa in tuam ſe curam & protectionem trodunt, tuaque ſe committunt fidei. Inualeſcunt indies mala, vita fit corruptior, mores deteriores: neque turpia tam vituperontur, neque laudantur honeſta. Quid ita? Quia animi hominum nullis moderationis frenis cohercentur, cupiditates nulla diſciplina reprimis, nihil in educatione puerili laboris ſuſcipitur, adoleſcētiam nemo reſpicit, ætas virilis quibus in rebus laudem quærat, pudet eloqui. Quin etiam ſenecto iom eo eſt impudentiæ prolapſa, vt iuuentutis vitia diſsimulanda eſſe videantur. Non poteſt negori, hæc tempora multas & magnas habere difficultates. Vbique propemodum locorum atque gentium terrores & pericula ſeſe oſtendunt, vereque, vt Poeta cecinit,

Vicinæ ruptis inter ſe legibus vrbes
Arma ferunt, ſæuit toto Mars impius orbe.

Nunquam hoc accideret, ſi non prius vitam, mores, ingenia Barbaries perdidiſſet atque vaſtauiſſet. Nam noſtra profecto ætas maiorum quadam delicta ſine merito ſeu immerito luit. Superiorum annorum atque etiam vetera quadam peccata noſtrum ſeculū exercent. Sed tu Diue CAROLE, *ſapientia tua emendabis vitia, clementia ſuſtinebis atque corriges mala: optimas artes & literas atque ſtudia humanitatis reuocabis in lucem: quibus exorientibus atque inualeſcentibus, occidet atque debilitabitur Barbaries: quam cum nomino, ſentina quadam malorum omnium intelligi debet. Sed hæc nō tam monendi tui, exhortandiue cauſa (quis enim te aut certius perſpicit quæ in parte maxime auxilio atque ope indigeant res humanæ? aut quis vnquam ad ſubueniendum fuit paratior ac promptior?) ſed quaſi in curſu acclamare tibi vt vnus de populo volui: idque neque mihi indecorum, neque tibi contrarium futurum eſſe exiſtimaui. Multa ſunt tua & magna victoria, quas & hæc ætas celebrat, & admirabitur poſteritas. Tua victricia arma duæ iam orbis terrarum partes expertæ ſunt: tertia, vtinam tua opera benigne, placide, tranquille, concordia inter ordines Imperii conſtituta, horum celeriter vim ſentiat. Tu autem, qui non ſolum intelligis quantum in hoc ſit, vt Chriſtianitas nullo hoc tempore bello inteſtino conflictetur, ſed etiam natura ingenioque te eſſe mitis ac pacifico iam ſæpe declaraſti, non audies vllorū voces, quæ ſuggerere contra clementiam atque manſuetudinem tibi aliquid conabuntur. Amiſit tua Maieſtas nuper ſapientiſsimum Principem Georgium Ducem Saxonum, amiſit & Tridentinum præſulem: quorum alter me ſummo fauore proſecutus, alter etiam familiariter mihi notus fuit. Vtroque profecto vti ad tractationes quietas, atque remotas à turbulentia potuiſſes. Potuiſſes & Treuerenſi præſule, quem nuper nequaquam idoneo tempore mors abſtulit. Sed ſuperſunt Diue* CAROLE, *nunc etiam, qui ſua tibi opera, labore, conſilus, ope rerum omniū, ad ſedatas atque pacificas deliberationes præſto erunt: vt quamuis illorum clariſsimorum Principum amiſsione reſpublica ſine dubio magnam iacturam fecerit, optima tamen nunc etiam ab his qui ſuperſunt ſpes eſſe videatur. Hac igitur via ſi perrexeris ad procurandam ſalutem reb. communibus, omnia felices, proſperos, fortunatos, ſecundos, quæcunque ages, exitus ſortientur, & cunctorum expectatio confirmabitur, & iis quæ tibi maxima contigere, multo maiora atque ampliora precabuntur vniuerſi. Eam autem famam relinques ad poſteritatem, qua nulla alia clarior neque illuſtrior eſſe poſſet. Et, vt quod primum eſt, vltimo loco dicam, Deo opt. max. cuius honore cultuque tibi nihil eſt antiquius, non gratius accepti. . . neque tua erga illum pietate dignius quicquam agere, ſuſcipereque poteris. Sed redeo ad rem, cuius cauſſa atque occaſione hæc ſcribenda ſuſcepi. Tu igitur diue* CAROLE, *in hoc libro, quem cum in plurimorum manus peruenire cuperemus, tuæ Maieſtati peculiariter dicandum mittendumque cenſuimus, & veterum præclaro multa facinora, & poſteriorum à quibus tu proxime originem ducis, domi foriſque, in pace ac bello ſapienter atque fortiter geſta plurima, horum conſtantiam, pietatem, iuſtitiam, clementiam, liberalitatē, horum vires, fortitudinem, ſeueritatem, animi magnitudinem atque robur, eorundem iura, leges, ciuitatum conſtitutiones, bella, victorias, triumphos, interque hæc tuas etiam res & celebritatem naſcentem recognoſces. Hic illis te Germanoſque tuos Romanis artibus egregie inſtitutos admirabere, quæ ſunt, vt Poeta ait:*

Regere Imperio populos, pacique imponere leges,
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Hic explicatum factorum præſtantia, illud Agamemnonis Homericum pulcherrimum cernes encomium, quo fecit hunc & regem bonum, & fortem bellatorem: quæ cum tibi, vt neceſſe eſt, & ſapientiſsimo & virtute excellentiſsimo Principi placuerint, probari etiam tibi patiere, tuæ maiorumque tuorum maieſtati addictiſsimi, & de veſtra domo multis modis bene meriti, autoris operam, voluntatemque & ſtudium: ac meam quoque poſtremo diligentiam, cupiditatem atque rationem in his ſcriptis cum obtinendis, tum emittendis, tum etiam cum hoc Proœmiolo T. M. dedicandis, non aſpernabere, inque cura reſpectuque reipub. & nos aliquo beneuolentia fauore complecteris.

Digitized by Google

NICOLAVS GERBELIVS PHORCENſis candido Lectori Salutem.

QVVM anno ſuperiore Crato Mylius, egregius Typographus & amicus noſter, inſigne illud Opus de Cæſaribus Ioannis Cuſpiniani in manus accepiſſet, metueretque ne exemplar (ſcriptum enim erat non ſumma cum diligentia) mendis atque erroribus ſcateret, cœpit per amicitiam me, perque neceſſitudinem, qua diu coniunctiſsime viximus, obteſtari, vti libro diligenter euoluto obſeruarem, ſi quid ſcriptoris inſcitia aut incuria peccatum eſſet, id à me emendaretur, reſtitueretur que ſuo nitori. Quanquam autem me huic oneri imparem certo ſcirem, aliiſque quotidie occupationibus impedirer: tamen hominis aſsiduæ preces, & hiſtoriæ dignitas, tum etiam communis ſtudioſorum vtilitas, me tandem vicerunt. Tametſi & illud ſæpe animum meum ſubierit, turpe & fœdum eſſe, ſi nullam opem, nullum adminiculum adferrem Cuſpiniano, à quo tot olim fuiſſem beneficiis ornatus, maxime cum viderem tot eum à ſcriba ſuo vulneribus eſſe dilaniatum. Cum itaque maxime timerem, ne diligentiſſimi hominis lucubrationes cum dedecore aliquo in manus eruditorum peruenirent, ſummiſi humeros, & cura quam potui maxima aduigilaui, vt caſtigatior exiret in publicum liber meo iudicio vtiliſſimus. De quo mihi poſtea copioſius diſſerendum erit, ſi prius pauca de Auctoris vita, & quæ mihi ſaltem comperta ſunt, expoſuero.

Oppidum eſt in Orientali Francia, nobiliſſima illa Germaniæ prouincia, Sweinfordia, ſiue a Sueuis conditoribus, ſiue animalium traiectu ita nuncupatum. Quod in Mœni fluminis ripa ſitum, olim fuit ſub Ducibus: poſtea libertati redditum, Romani Imperatoris ditioni ceſſit. Ex hoc oppido originem duxit Cuſpinianus. Qui cum apud ſuos literarum elementa percepiſſet, tandem maiore vi ingenii excitatus, Viennam, nobilem illam ſuperioris Pannoniæ vrbem, cum æqualibus profectus eſt. Nullum enim erat ea tempeſtate in Germania celebrius gymnaſium, ob abundantiam rerum omnium, & doctiſſimorum hominum incredibilem multitudinem. Cum enim ſapientiſſimi Principes Auſtriæ ſtudia humanitatis & Mathematices inſtituiſſent, maxima paſſim ex omnibus adiacentibus regnis & prouinciis eo turba confluxit. Hic Cuſpinianus, vt erat acri ingenio, ſtatim philoſophiæ præcepta edidicit. Deinde ſub Conrado Celte, eximio tum philoſopho & poeta, etiam politiores literas magna cum auiditate arripuit: natura enim & ingenii vi ad ea ſtudia ſua ſponte impellebatur. Et quia vnum magiſtrum & auctorem Apollinem vtriuſq; ſtudii, poetices atque medicinæ fuiſſe credebat, etiam medicinæ profeſſionem manſuetiorib. Muſis adiunxit. In his pulcherrimis ſtudiis, tantā famam, tantamq; cum laude gloriam conſecutus eſt, vt eo tempore in vniuerſa doctorum turba, nemo Cuſpiniano facūdior aut eloquentior (vt tum erant tempora) haberetur. Memini ſane, cum adoleſcens ſub annum Domini M.D.II. Viennæ literis operam darem, & Diui Maximiliani clementiſſimi Cæſaris iuſſu Iohanni Stabio nobili Mathematico & Poetæ laurea danda foret, congregataque eſſet eruditiſſimorum hominum maxima concio, ſoli Cuſpiniano inaugurādi Stabii & laudandæ Poetices prouinciam eſſe demandatam. Hic quo habitu corporis, qua forma iucundiſſimi oris, quanta cum grauitate & Græca & Latina pronunciauerit, quam varia, quamque concinna fuerit oratio, non audeo dicere, veritus ne fidem quę dixero, ſint ſuperatura. Hanc dicendi admirabilem gratiam, corporis ſtatura & dignitas ſupra quam dici poteſt, amplificabat. Erat enim corpore procero & obeſo, ſed tam eleganti proportione & forma, vt ei nihil dedecoris craſſities illa adferret. Crines erant aurei, ſed ab ſyncipitio rariores. Facies prorſus niuea, os venuſtiſſimum, tantaque in dicendo ſuauitate & gratia, vt nihil vnquam audiuerim iucundius. In geſtu & motu corporis, in capitis nutu & renutu, omnique illo oratorio habitu, tanta moderatione & grauitate, vt nihil viderim vſpiam cum hoc cōferendum. Itaque vere dicere poſſum, in illo Pericleam illam & Ennianam Suadæ medullam per omnia diffuſam fuiſſe membra: tam apta, decentia atque iucunda erant, quæcunque vel dicebat, vel faciebat. His artibus, & tam multiplici optimarum rerum cognitione inſtructus, perfacile in doctiſſimorū virorum amicitias peruenit. Nam primum omnium optimus Imperator Diuus Maximilianus, cum in ſenatum ſuum adſciuit: cumq; in Vngariā, Boemiā, Poloniamq; Oratorem miſit, annis duodecim continuis, eius conſiliis & opera in difficillimis rebus ſæpiſſime vſus. Quem adeo

clemen-

Digitized by Google

clementer, adeo manſuete amplectebatur, vt ſæpe in multam noctem cum eo de negociis imperii, de rebus ſecretiſſimis collocutus ſit, plane vt erat manſuetiſſimus Princeps, familiariſſime. Tanta enim erat in Cuſpiniano prudentia, tanta fides, & tam tenax arcani cuſtodia, vt illius fidiſſimo pectori optimus Imperator tuto potuerit etiam reconditiſſima committere. Habebat inter amicos præcipue Iohannem Graccum Pierium, virum ſummum, vnum totius Imperialis aulæ meum olim Mecœnatem & patronum. Deinde Iohannem Stabium, Andream Stiborium, & Stephanum Roſinum, præclaros mathematicos & philoſophos. Inter hos gratiſſimus illi erat Iohannes Gremperius, homo feſtiuus & mire lepidus. Quo Cuſpinianus in periculoſiſſimis ſæpe legationibus comite vſus eſt, ob facilitatem morum, & ſingularem vrbanitatem. Nam cum ſemel vna cum Cuſpiniano Budam veniſſet, & forte fortuna Turcarum ingens turba in editiore loco capite plecteretur, Gremperius albiſſimorum corporum formam admiratus, clam vnius ex obtruncatis Turcis aurem abſcidit: qua cum aure miros iocos atque ludos in amicorum cœtu concitabat. Cuſpinianus, cum nominis celebritate & tot peregrinationibus in maximorum Regum & Principum noticiam perueniſſet, vt ab obliuione labores ſuos vindicaret, ad conſcribendam hiſtoriam ſe applicauit. Et quia in ſummi Imperatoris aula diu verſatus fuerat, de Conſulibus & Romanis Imperatoribus ſcribendi argumentum arripuit. Ad quod ſuum inſtitutum, multam ſupellectilem ſuppeditauit rariſſimorum librorum copia. Patebant enim ei ex Cæſaris liberalitate & beneficentia omnes vndique vetuſtiores Bibliothecæ, omnia Ducum Auſtriæ ſecretiora ſcrinia & ἀρχεῖα. Ex quibus vir omnium diligentiſsimus, multa quæ ab aliis prætermiſſa ſunt, accuratiſsime deprompſit. Primum itaque omnium Conſules aggreſſus eſt, quos antequam ab eo vita eriperetur, reuidit & emendauit. Poſtea Cæſares & Imperatores vſque ad Diuum Maximilianum perduxit. Quos morte præuentus inemendatos, & ob ſcriptoris inſcitiam fœdiſsimis erroribus deprauatos reliquit, vt poſt paulo docebimus. De dicendi genere aut elegantia, quibus tanta hiſtoria ornari & illuſtrari potuiſſet, non admodũ eum ſolicitũ fuiſſe video. Forſan, ſi quid coniectura conſequi poſſum, ſatis facturum ſe ingenuo lectori arbitratus, ſi quæ ipſe veriſsima eſſe comperiſſet, ſimpliciſsima oratione mandaret poſteritati. Siue quod ante annos plus minus quadraginta, nondum in Germania is fuerit literarũ cultus & nitor, quẽ nunc etiam in adoleſcentib. prope noſtris videmus. Multi ſane in hoc ſcribendi genere docti & graues viri verſati ſunt, quorum pleriq; ornatius & elegantius, multi etiam Ineptius & ſordidius ſua prodidere. Tolerabiliorem huius noſtri dictionem faciet ingenuitas & fides, cum incredibili diligentia & ſtudio perquirendæ veritatis coniuncta. Satis enim eſt hiſtorico, vt præclare dixit apud Ciceronem Catulus, non eſſe mendacem. Quod vero laude maxima dignum eſt, nihil omiſit, quod viſum eſt illi ad ordinem rerũ, ad cognitionem antiquitatis, ad temporum rationem & cõſequentiam, ad mores, ad ſuſceptæ materiæ explicationem pertinere. Nam illud in primis admiratione dignum cenſebis: cum de Latinis, Græcis, Francis, Germaniſque Imperatoribus, quinetiam de Turcis ſcribendum eſſet, adeo belle, adeo apte, adde etiam diligenter ſingulos ſingulis temporibus adaptauit, vt veluti vno in conſpectu ſimul omnes ſub oculos veniant. Illud vero vno ore fatentur eruditi, nihil vnquam plus erroris, plus obſcuritatis attuliſſe ſtudioſis hominib. quam ſi quis Genealogiarum rudis & ignarus, ad conſcribendã hiſtoriam acceſſerit: qua in re, vt vere dicam, nullum adhuc ego legi diligentiorẽ Cuſpiniano. Nam in hiſtoria Berengariorum, cum alii prope omnes quatuor faciant, hic noſter peritia genealogiarum adiutus, duos tantum fuiſſe adſerit. In Henrico tertio, Deus bone, quas nebulas nobis offudit eius rei ignorantia? Quod ſi vel in ſolis Ludouicis hanc ſedulitatem præſtitiſſet, merito à nobis ſumma laude celebraretur. Pulcherrimam hanc & neceſſariã cognitionẽ magno ſtudio vrget Cuſpinianus: verũ tanta aliquoties ingenuitate, vt ſi quando hęreat, neq; quod vult aſſequi poteſt, cãdide fatetur, ſe poſt ingentes labores nihil certi reperiſſe: quod paſsim per ſe diligens lector facile deprehendet. Iam vero cum varietas in hiſtoria admirandum in modum oblectet & detineat lectorem, moleſtiſsimumque ſit liberali ingenio, ſemper eandem audire cantilenam, mire ſtuduit faſtidium hoc è lectorũ animis eximere. Quoties enim viſum illi, longius progreſſam narrationem: confeſtim vel deſcriptionem vrbis, machinæ, miraculiue interſerit, quo legendi auiditate lectorem remoretur. Nihil præterea eorum quæ in hiſtoricis plurimum oblectant legentes, prætermiſit. Vt ſunt deſcriptiones famis, peſtilentiæ, terræmotus, inundationum, aut inſolitarum tempeſtatum. Taceo quorundam Imperatorum & Principum mirabilia conſilia, mirabiles mortes, mutationes regnorũ, occaſus nobilium familiarum. Ac ne omnia conſecter (ſunt enim innumerabilia, & immenſa) monaſteriorum, templorum, ſepulchrorũ ſtructuras excellentes,

Digitized by Google

maxime vero precioſiſſimi illius Mauſolæi, quod Friderico Tertio me præſente Viennæ conſecrabatur. Breuiter, vt lectorem alacrem & perſeuerantem efficiat, data nonnunquam opera, iucundiſſima quædam ſolet intexere: vt de Græco igni, nullo alio quã aceti liquore extinguibili: de machina Procli, de qua fere nihil alii ſcriptores prodidere. Ad quas res ei maximo adiumento fuere æternitate digna monimenta Iohannis Monachi, qui hiſtoriam ſuam a condito orbe vſque ad Caloiohannem Conſtantinopolitanum Imperatorem deduxit. Quem præſtantiſſimum autorem vtinam propitius aliquis Deus è tenebris eruat, ſiue is Viennæ adhuc, ſiue Norinbergæ (incompertum enim mihi) cum tineis & blattis bellum gerit. Cum ſit ergo in Cuſpiniano tanta bonarum rerum copia & varietas, tam raræ hiſtoriæ, tot caſus, tot conſilia, tot euẽtus, tam intolerabiles morbi & mortes, tam multiplex prudentia: quis erit vſquam tam ſordidus aut amens, qui aſpernari velit tantas opes, qui non auidiſſime cupiat animum ſuum hac honeſtiſsima voluptate explere? Quid vero Regibus, quid Principibus, quid rerum publicarum gubernatoribus magis expetendum, quam vt ſe in his Cæſarib. tanquam in ſpeculo intueantur? In quo quid honeſtum, quid turpe, quid appetendum, quid fugiendum ſit, exactiſsime intelligẽt. Nam ſi in ædibus noſtris eos qui fuligine aut fumo faciem fœdauerunt, ad ſpeculum ſolemus adducere, vt inibi ipſi videant, quid eos dedecoret: quanto ſatius eſt, Principes viros nos ad hiſtoriam, tanquam ad ſpeculum ducere, vt illic quæ recta aut praua, cum ferre monitores alios nolint, legere poſſint. Et quoniam exemplis præcipue mouemur, non eſt vſquam alibi maior ad bene beateque viuendum exemplorum vis & copia, quam in hoc ſcripti genere. Sed ab aliis hæc tractata melius atque præclarius. Nunc de laboribus noſtris breuiter exponã. Cum in manus meas veniſſet hoc Opus, ſtatim primo obtutu multa deprauata, multa omiſſa, multa inuerſa deprehẽdi. Quod certe hoc modo accidiſſe coniicio: Cuſpinianus archetypon ſua manu ſcripſerat, ſed adeo obſcure & illegibili ſcriptura, vt non niſi cum mora atque ab homine in ea re probe exercitato legi poſſet. Erant nonnulla per autorẽ in margine adſcripta, ad quæ ſæpenumero familiares & amicos meos, doctos etiam homines adhibui, tentauique ſi poſſent legere. Qui etiamſi anxie torquerent ſe, non tamẽ quod conabantur, potuere conſequi. Ex quo fit vt facile credam, eum qui ex archetypo librum deſcripſit, multa quæ legere nequiuit, tranſiliiſſe: ea tantum ſcripſiſſe, quæ lectu erant facilia. Quod vt manifeſtius appareat, vnũ atq; alterum locum adiiciam. In vita Traiani Imperatoris ita ſcriptum erat: Memoria & illud dignum eſt Traiani Imperatoris, qui correptus ab vxore Plotina, quod calumniis ſuorum procuratorum prouinciæ diuexarẽtur, deteſtari cœpit improbos. Hic tria hęc verba deerant, iſtos fiſci lienes. In Antonino ſic legebatur: Vnde & ipſa inſidias fratri Commodo per Quadratum adulterum, &c. Hic deerant ad abſoluendam ſententiam, Quintianum ſtruxit: vbi palam ſcriptoris inſcitia deprehenditur, qui Quintianum legere nequiuit. In Seuero ſtatim ab initio: Studiorum cauſa Romam venit, moxque omen futuræ felicitatis. Hoc loci tota ſententia hæc deſiderabatur: Ea hora, qua hoſpes ſuus Adriani vitam legit, arripuit. Non multo poſt in eodem Seuero: Conſul deinde Germano exercitui præponitur. Sed in ea legione famam nobilitatemque aſſecutus longe maximam: vtpote qui à Germanis legionibus. Ibi ſequẽtia verba omnia ſunt prætermiſſa: Vbi auditum eſt Cõmodum occiſum, ac Iulianum odio multorum imperare, multis adhortantibus, &c. Paulo poſtea in eodem: Seuerus haud ex re ſibi arbitrabatur Albinum, &c. late Imperatore, pro tam late imperare. In Diocletiano locus erat deprauatiſſimus, is ſcilicet: Sed Maxentium ſuppoſitum fertur arte mulieris laborantis animum mariti tenere auſpicio gratiſſimi capti à puero. Viden quis ſenſus? quæ cohærentia verborum? Eum locum ita reſtituimus: Sed Maxentium ſuppoſitum ferunt arte muliebri, tenere mariti animum laborantis, auſpicio gratiſsimi partus capti à puero. In Alexio ſtatim in initio ſic legebatur: Sed pręter hanc pietatem, cum à Turcis redemptus precio, redemptus magna pecuniæ vi expoſita eſſet, dolo fratrem captum, &c. Hic humaniſſime lector vides, quam ſit deprauata ſententia. Quę cum me aliquandiu egregie torſiſſet, ita tandem eam reſtituimus: Cum à Turcis magna pecuniæ vi, & ingenti precio redemptus eſſet, &c. Sed quid ego pergo recenſere omnia? cum fere nulla pagina ſit, quæ non habuerit aliquid inuerſum aut immutatum. Vt pro tum conſule, tamen conſuli: pro peremiſſent, permiſceret: pro minime, per peruo ſere reponebatur miſericordia: pro vocaſſe, vixiſſe: pro nummum, caicium. In Henrico Aucupe, pro abuſus poſi tum erat abſens. In Carolo Magno hæc Græca deerant: [illegible] Potuiſſent nonnulla felicius fortе reſtitui, ſi græcus Zonoræ liber, de quo ſuperius ſcripſimus, extaret. Nihil ſane, quod optima fide referrę poſſum, ſtudii, diligentiæ, laboris omiſi, quod ad dilucidam & plenam optimi atque diligentiſſimi Autoris lectionem pertinere credidi. Quod ſi qua in re, id

quod

Digitized by Google

quod in tam deprauato codice facile euenire potuit, hallucinati ſumus, veniam non voluntariæ negligentiæ atque culpæ petimus. Nam ſi non omnia (quis enim omnia poteſt?) pro cuiuſuis arbitrio aut voluntate repoſuimus: illud tamē certo affirmauero, multo caſtigatiorem atque puriorem venturum in hominum manus hunc autorem, quam ſi iuxta manu ſcriptum exemplar fuiſſet excuſus. Hæc humaniſſime lector, de vita & morib. Cuſpiniani, de vtilitate huius hiſtoriæ, & laboribus noſtris exponere tibi volui, quo acceptior autor, iocundior hiſtoria, & gratius tibi foret officium noſtrum. Quod ſi ſtudioſis placuiſſe intellexero, nullius laboris, nullius me operæ pœnitebit: Vale. Argentorati, Kalen. Auguſti, ab anno redempti orbis M. D. XL.

Spero autem me ſtudioſis hiſtoriarum & antiquitatis rem gratam facturum, ſi autorum quos citat Cuſpinianus, catalogum ſubiunxero: ſi qui forte adhuc, quos extare non putamus, à diligentibus harum rerum conquiſitoribus, in veteribus Bibliothecis inueniri poſſent. Sunt autem hi qui ſequuntur:

A.

ABBAS Vrſpergenſis, quem aliquoties Auerſpergen. appellat.
Abbas Panormitanus.
Accurſius.
Acropolites.
Agathias.
Albertus Monachus, qui vitas Pontificum ſcripſit.
Albericus.
Albertus Argentinenſis, annalium ſcriptor.
Alexander Benedictus.
Ambroſius.
Ammianus.
Annales Vngarorum.
Annales Argentinenſium.
Annales Boemorum.
Anaſtaſius Bibliothecarius.
Antonius.
Appianus.
Apoſtolicus abbreuiator.
Arago Cardinalis.
Auguſtinus.
Auſonius.

B.

Baldericus Pontifex Dolenſis.
Bartolus.
Beda.
Blondus.

C.

Callimachus Experiens.
Capitolinus.
Cicero.
Claudianus.
Conradus de Monte puellarum.
Conradus Peutinger.
Coriolanus Cepio, qui Scodrenſi obſidioni interfuit.
Cornelius Tacitus.
Coſmas Pragenſis.
Craſtonius Gorippus, qui libros Iohannidos ſcripſit, qui habentur in bibliotheca Budenſi.
Cuſpinianus de rebus Auſtriæ.

D.

Dandalus Venetus, Annalium ſcriptor.
Demetrius Cyzicenus.
Demetrius Cydonius, qui Alcoranum in linguam Græcam tranſtulit.
Dion.
Dionyſius Carthuſianus, q. contra Alcoranū ſcripſit.
Donatus Acciaiolus.

E.

Egeſippus.
Eginhardus.
Egnatius.
Æneas Syluius.
Eumenius Panegyriſta.
Euſebius.
Eutropius.

F.

Felix Peutantius Seginenſis Cancellarius.
Florus.
Franciſcus Picus.
Franciſcus Petrarcha.
Franciſcus Philelphus.
Frontinus.

G.

Gaguinus.
Georgius Merula.
Gotfridus Viterbienſis.
Guido Rauennas.
Guilhelmus Lateranenſis bibliothecarius.
Guilhelmus Coaſinus, qui ſcripſit de oppugnatione Rhodi.

H.

Haytonus.
Herodotus.
Hieronymus.
Hircius.
Hugo Floriacenſis.
Hugbaldus, qui carmen de Caluis ſcripſit.
Hunibaldus.

I.

Iacobus de Voragine.
Iohannes Monachus, qui & Zonoras.
Iohannes Cremonenſis.
Iohannes Reuchlin Phorcenſis.
Iohannes Stabius.
Iohannes Auentinus.
Iohannes Boccatius.
Iohannes Damaſcenus.
Iohannes Segobienſis, qui Alcoranum Latinum fecit.
Iohannes Thurocius, Annalium Vngaricorū ſcriptor.
Iohannes Menlin.
Iornandes.
Ioſephus.
Iulius Cæſar.
Iuuenalis.

L.

Lampridius.
Landulphus.
Leonhardus Aretinus.
Ligurinus.
Liuius.
Lucanus.
Luitprandus.
Lupoldus Babenpergenſis.

M.

Mamertinus Panegyriſta.
Martinus Monachus.
Martinus Segonius.

N.

Nauclerus.
Nicolaus Cuſanus.

maxime vero precioſiſſimi illius Mauſolæi, quod Friderico Tertio me præſente Viennæ conſecrabatur. Breuiter, vt lectorem alacrem & perſeuerantem efficiat, data nonnunquam opera, iucundiſſima quædam ſolet intexere: vt de Græco igni, nullo alio quã aceti liquore extinguibili: de machina Procli, de qua fere nihil alii ſcriptores prodidere. Ad quas res ei maximo adiumento fuere æternitate digna monimenta Iohannis Monachi, qui hiſtoriam ſuam a condito orbe vſque ad Caloiohannem Conſtantinopolitanum Imperatorem deduxit. Quem præſtantiſſimum autorem vtinam propitius aliquis Deus è tenebris eruat, ſiue is Viennæ adhuc, ſiue Norinbergæ (incompertum enim mihi) cum tineis & blattis bellum gerit. Cum ſit ergo in Cuſpiniano tanta bonarum rerum copia & varietas, tam raræ hiſtoriæ, tot caſus, tot conſilia, tot euẽtus, tam intolerabiles morbi & mortes, tam multiplex prudentia: quis erit vſquam tam ſordidus aut amens, qui aſpernari velit tantas opes, qui non auidiſſime cupiat animum ſuum hac honeſtiſsima voluptate explere? Quid vero Regibus, quid Principibus, quid rerum publicarum gubernatoribus magis expetendum, quam vt ſe in his Cæſarib. tanquam in ſpeculo intueantur? In quo quid honeſtum, quid turpe, quid appetendum, quid fugiendum ſit, exactiſsime intelligẽt. Nam ſi in ædibus noſtris eos qui fuligine aut fumo faciem fœdauerunt, ad ſpeculum ſolemus adducere, vt ibi ipſi videant, quid eos dedecoret: quanto ſatius eſt, Principes viros nos ad hiſtoriam, tanquam ad ſpeculum ducere, vt illic quæ recta aut praua, cum ferre monitores alios nolint, legere poſſint. Et quoniam exemplis præcipue mouemur, non eſt vſquam alibi maior ad bene beateque viuendum exemplorum vis & copia, quam in hoc ſcripti genere. Sed ab aliis hæc tractata melius atque præclarius. Nunc de laboribus noſtris breuiter exponã. Cum in manus meas veniſſet hoc Opus, ſtatim primo obtutu multa deprauata, multa omiſſa, multa inuerſa deprehẽdi. Quod certe hoc modo accidiſſe coniicio: Cuſpinianus archetypon ſua manu ſcripſerat, ſed adeo obſcure & illegibili ſcriptura, vt non niſi cum mora atque ab homine in ea re probe exercitato legi poſſet. Erant nonnulla per autorẽ in margine adſcripta, ad quæ ſæpenumero familiares & amicos meos, doctos certe homines adhibui, tentauique ſi poſſent legere. Qui etiamſi anxie torquerent ſe, non tamẽ quod conabantur, potuere conſequi. Ex quo fit vt facile credam, eum qui ex archetypo librum deſcripſit, multa quæ legere nequiuit, tranſiliiſſe: ea tantum ſcripſiſſe, quæ lectu erant facilia. Quod vt manifeſtius appareat, vnũ atq; alterum locum adiiciam. In vita Traiani Imperatoris ita ſcriptum erat: Memoria & illud dignum eſt Traiani Imperatoris, qui correptus ab vxore Plotina, quod calumniis ſuorum procuratorum prouinciæ diuexarẽtur, deteſtari cœpit improbos. Hic tria hęc verba deerant, iſtos fiſci lienes. In Antonino ſic legebatur: Vnde & ipſa inſidias fratri Commodo per Quadratum adulterum, &c. Hic deerant ad abſoluendam ſententiam, Quintianum ſtruxit: vbi palam ſcriptoris inſcitia deprehenditur, qui Quintianum legere nequiuit. In Seuero ſtatim ab initio: Studiorum cauſa Romam venit, moxque omen futuræ felicitatis. Hoc loci tota ſententia hæc deſiderabatur: Ea hora, qua hoſpes ſuus Adriani vitam legit, arripuit. Non multo poſt in eodem Seuero: Conſul deinde Germano exercitui præponitur. Sed in ea legione famam nobilitatemque aſſecutus longe maximam: vtpote qui a Germanis legionibus. Ibi ſequẽtia verba omnia ſunt prætermiſſa: Vbi auditum eſt Cõmodum occiſum, ac Iulianum odio multorum imperare, multis adhortantibus, &c. Paulo poſtea in eodem: Seuerus haud ex re ſibi arbitrabatur Albinum, &c. late Imperatore, pro tam late imperare. In Diocletiano locus erat deprauatiſſimus, is ſcilicet: Sed Maxentium ſuppoſitum fertur arte mulieris laborantis animum mariti tenere auſpicio gratiſſimi capti à puero. Viden quis ſenſus? quæ cohærentia verborum? Eum locum ita reſtituimus: Sed Maxentium ſuppoſitum ferunt arte muliebri, tenere mariti animum laborantis, auſpicio gratiſsimi partus capti à puero. In Alexio ſtatim in initio ſic legebatur: Sed pręter hanc pietatem, cum à Turcis redemptus precio, redemptus magna pecuniæ vi expoſita eſſet, dolo fratrem captum, &c. Hic humaniſſime lector vides, quam ſit deprauata ſententia. Quę cum me aliquandiu egregie torſiſſet, ita tandem eam reſtituimus: Cum à Turcis magna pecuniæ vi, & ingenti precio redemptus eſſet, &c. Sed quid ego pergo recenſere omnia? cum fere nulla pagina ſit, quæ non habuerit aliquid inuerſum aut immutatum. Vt pro rum conſule, tamen conſuli: pro peremiſſent, permiſceret: pro minime, perpetuo fere repunebatur miſericordia: pro vocaſſe, vixiſſe: pro nummum, eaicium. In Henrico Aucupe, prò abuſus poſi um erat abſens. In Carolo Magno hæc Græca deerant: [illegible] Potuiſſent nonnulla felicius forte reſtitui, ſi græcus Zonoræ liber, de quo ſuperius ſcripſimus, extaret. Nihil ſane, quod optima fide referrę poſſum, ſtudii, diligentiæ, laboris omiſi, quod ad dilucidam & plenam optimi atque diligentiſſimi Autoris lectionem pertinere credidi. Quod ſi qua in re, id

quod

quod in tam deprauato codice facile euenire potuit, hallucinati ſumus, veniam non voluntariæ negligentiæ atque culpæ petimus. Nam ſi non omnia (quis enim omnia poteſt?) pro cuiuſuis arbitrio aut voluntate repoſuimus: illud tamẽ certo affirmauero, multo caſtigatiorem atque puriorem venturum in hominum manus hunc autorem, quam ſi iuxta manu ſcriptum exemplar fuiſſet excuſus. Hæc humaniſſime lector, de vita & morib. Cuſpiniani, de vtilitate huius hiſtoriæ, & laboribus noſtris exponere tibi volui, quo acceptior autor, iocundior hiſtoria, & gratius tibi foret officium noſtrum. Quod ſi ſtudioſis placuiſſe intellexero, nullius laboris, nullius me operæ pœnitebit: Vale. Argentorati, Kalen. Auguſti, ab anno redempti orbis M. D. XL.

Spero autem me ſtudioſis hiſtoriarum & antiquitatis rem gratam facturum, ſi autorum quos citat Cuſpinianus, catalogum ſubiunxero: ſi qui forte adhuc, quos extare non putamus, à diligentibus harum rerum conquiſitoribus, in vetetibus Bibliothecis inueniri poſſent. Sunt autem hi qui ſequuntur:

A.

Abbas Vrſpergenſis, quem aliquoties Auerſpergen. appellat.
Abbas Panormitanus.
Accurſius.
Acropolites.
Agathias.
Albertus Monachus, qui vitas Pontificum ſcripſit.
Albericus.
Albertus Argentinenſis, annalium ſcriptor.
Alexander Benedictus.
Ambroſius.
Ammianus.
Annales Vngarorum.
Annales Argentinenſium.
Annales Boemorum.
Anaſtaſius Bibliothecarius.
Antonius.
Appianus.
Apoſtolicus abbreuiator.
Arago Cardinalis.
Auguſtinus.
Auſonius.

B.

Baldericus Pontifex Dolenſis.
Bartolus.
Beda.
Blondus.

C.

Callimachus Experiens.
Capitolinus.
Cicero.
Claudianus.
Conradus de Monte puellarum.
Conradus Peutinger.
Coriolanus Cepio, qui Scodrenſi obſidioni interfuit.
Cornelius Tacitus.
Coſmas Pragenſis.
Craſtonius Gorippus, qui libros Iohannidos ſcripſit, qui habentur in bibliotheca Budenſi.
Cuſpinianus de rebus Auſtriæ.

D.

Dandalus Venetus, Annalium ſcriptor.
Demetrius Cyzicenus.
Demetrius Cydonius, qui Alcoranum in linguam Græcam tranſtulit.
Dion.
Dionyſius Carthuſianus, q. contra Alcoranũ ſcripſit.
Donatus Acciaiolus.

E.

Egeſippus.
Eginhardus.
Egnatius.
Æneas Syluius.
Eumenius Panegyriſta.
Euſebius.
Eutropius.

F.

Felix Peutantius Seginenſis Cancellarius.
Florus.
Franciſcus Picus.
Franciſcus Petrarcha.
Franciſcus Philelphus.
Frontinus.

G.

Gaguinus.
Georgius Merula.
Gotfridus Viterbienſis.
Guido Rauennas.
Gulielmus Lateranenſis bibliothecarius.
Guilhelmus Coaſinus, qui ſcripſit de oppugnatione Rhodi.

H.

Haytonus.
Herodotus.
Hieronymus.
Hircius.
Hugo Floriacenſis.
Hugbaldus, qui carmen de Caluis ſcripſit.
Hunibaldus.

I.

Iacobus de Voragine.
Iohannes Monachus, qui & Zonoras.
Iohannes Cremonenſis.
Iohannes Reuchlin Phorcenſis.
Iohannes Stabius.
Iohannes Auentinus.
Iohannes Boccatius.
Iohannes Damaſcenus.
Iohannes Segobienſis, qui Alcoranum Latinum fecit.
Iohannes Thurocius, Analium Vngaricorũ ſcriptor.
Iohannes Menlin.
Iornandes.
Ioſephus.
Iulius Cæſar.
Iuuenalis.

L.

Lampridius.
Landulphus.
Leonhardus Aretinus.
Ligurinus.
Liuius.
Lucanus.
Luitprandus.
Lupoldus Babenpergenſis.

M.

Mamertinus Panegyriſta.
Martinus Monachus.
Martinus Segonius.

N.

Nauclerus.
Nicolaus Cuſanus.

Nicolaus Sagundinus.
Nicolaus Chalcondyles.
Nicolaus Monachus.

O.

Oneſius.
Onoſander, qui ſcripſit de Imperatore eligendo.
Opius.
Oroſius.
Otho Phryſingenſis.

P.

Paulus Diaconus, qui & Warnefridus.
Paulus Florus, qui res geſtas Iuſtiniani carmine ſcripſit.
Paulus Andreas, qui Chalcidicæ oppugnationi interfuit, aliquoties Androocius dicitur.
Petrus de Vineis, magiſter epiſtolarum.
Petrus Abbas Cluniacenſis, qui Alcoranum vertit.
Philoſtratus.
Platina.
Plinius.
Plutarchus.
Pomponius Lætus.
Pomponius Mela.
Procopius.
Pſellus.
Ptolemæus Lucenſis, liber immenſus quem vidi.

R.

Rhegino.
Richardus, qui ab aliis Ricoldus, contra Alcoranum ſcripſit.
Richardus S. Victoris.
Rudolphus Agricola.
Rufinus.

S.

Sabellicus.
Scylax, qui ſcripſit hiſtoriam Conſtantinopolitanam.
Sebaſtianus Brant.
Seneca.
Sextus Aurelius.
Sichardus.
Sigeberdus.
Silius.
Simocatus hiſtoricus.
Spartianus.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.

T.

Thadęus Romanus, qui res Friderici Primi carmine deſcripſit.
Theodericus Nyem.
Thomas de Haſelbach, qui ſcripſit Annales.
Thraceſius.
Turpinus.

V.

Vbertinus Puſculus, qui ſcripſit de excidio Conſtantinopoleos.
Vincentius.
Volaterranus.
Vopiſcus.

Z.

Zonoras, qui & Iohannes Monachus.

IOHAN-

IOHANNIS CVSPINIANI V.C. POETAE, MEDICI, AC DIVI MAXImiliani Auguſti oratoris, in librum de Cæſaribus & Imperatoribus Romanorum

PRÆFATIO.

SCRIPTVRVS *Cæſares à C. Iulio ad Maximilianum Auguſtum, operæpretium duxi, de Monarchia quadam paulo altius repetere. At quum veteribus quibuſdam, nunc paucorum optimatiumque gubernatio, ὀλιγαρχία atque ἀριστοκρατία dicta, placuerit: nunc popularis dominatio, quæ δημοκρατία vocatur, à quibuſdam laudata ſit: nunc vero vnius principatus adminiſtratio, quam μοναρχίαν vocamus, cæteris prælata. Quod apud Perſas factum, Herodotus in Thalia pluribus commemorat. Quum enim poſt Magorum (qui Perſarum regnum occupauerãt) cædem, Perſæ de omni rerum ſtatu deliberaturi conſultarent, tres præcipue duces ac optimates, Othanes, Megabyzus & Darius de triplici gubernatione, diuerſas tres protulere ſententias. Othanes enim vt popularem perſuaderet gubernationem, à Monarchia quantum potuit dehortabatur, quod pro libidine vnus omnia impune ageret, ac inſolentia cæteros ex peccandi licentia contemneret, vim nonnunquam inferret, leges corrumperet, patria iura labefactaret, indemnatos interimeret, fœminas pro voluntate ſua conſtupraret. Quod in multitudine fieri non poſſet, vbi iuris æquabilitas ea prohiberet, quæ Monarcha violentia ſibi ipſi vendicaret. Megabyzus contra, vt optimatium paucorumque ſtatum populari præferret, Othani contrarius, dixit populari multitudine nihil eſſe neque inſipientius neque inſolentius. Cumque plebs indocta nihil ſciat, nihil ſapiat, neque iuſtum, neque honeſtum intelligat, inſtar torrentis præceps ſine conſilio ruat: quod pauci & optimi, quorum & conſilia ſunt optima, non faciunt: qui omnia mature agenda obeunt, ratione duce, nil perperam agentes. Tandem Darius Perſis pro virili perſuadere nitebatur contra popularem gubernationem, quæ neque ratione, neque conſilio, neque diligentia vtitur, & contra Ariſtocraticum ſtatum, Monarchiam longe omnium eſſe optimam dixit. Nam vnius viri, qui optimus ſit, imperio nil melius eſſe conſtat. Vnus ſit qui imperet, vnus rex, vnus dominus. Imperatorum enim multitudo bona non eſt: cum inter animalia quoque videamus in apibus regem vnum, in gregibus & armentis ducem vnum, grues ordine literato vnum ſequantur ducem, mundi rectorem credimus vnum. Nihil ergo melius Monarchia, qua facile & ſeditiones quæ inter paucos & optimates ſuboriuntur ſopitæ extingui, in vulgo tumultus (quandoquidem turbulentum eſt & mente caret) ſedari poſſunt, vbi plerunque malitia rempub. vexat. Vicit ergo Darij ſententia, vt Monarchiam Perſæ cæteris ſtatibus præferrent. Moxque ipſe Darius aſtu equiſonis ſolertis rex creatus, Perſis imperitauit. Populus Romanus non potuiſſet vnquam armis orbem terrarum vel portiuncula attingere, niſi ducem habuiſſet, quo præeunte labores, pericula adiiſſet, vt imperium tandem ſibi cõſtitueret. Ob idem Ariſtotelem lego, rempublicam Lacedæmoniorum inter Græcos facile principem extitiſſe inuenio: quod ex Monarchia, Ariſtocratia ac Democratia, permixta conſtitutaque fuit. Habuit enim regem qui vnius gubernationem, Senatum qui paucorum potentiam, Ephoros qui popularem ſtatum repræſentabant. Populum Romanum longe antecellere hos Græcos nemini dubium eſt, qui ab initio ſub regibus incrementa accepit, ac ſummum faſtigium attigit, ducentiſque ac quadraginta amplius annis ſub Monarchia coaluit. Sed cum naturales ſint conuerſiones rerum publicarum (vt Plato dixit) Pop. Rom. a regum gubernatione ad Ariſtocratiam defecit, Conſulibuſque ſuis ac ſenatoribus rempub. auxit, fines Imperij dilatauit ac extendit. Tum aliquando ſub Democratico ſtatu (quum tribuni patriciis & nobilitati infeſti gubernarent, & in triumuiratu optimates extinguerent) vires exeruit, ac annis pene quadringentis gentium aliarum regiones in ius ſuum deduxit. Tãdem iterum,*

*quia inter optimates facile odia excitantur: & in vulgo (quæ belua eſt multorum capitum) tumultus
excitis rempub euertunt. dum diſcordia ciuiles primum ſub Tib. Graccho ob legem agrariam orta ſunt,
& poſt annos quinquaginta, Sylla & Marius nouo tumultu dehinc Cæſarem contra Pompeium ciui-
lia odia ſumere docuerunt, ad Monarchiam res Romana ſub Cæſaribus rediit: anno vrbis conditæ
(vt Sextus Aurelius ſcribit) ſeptingenteſimo vigeſimo ſecundo, ab exactis vero regibus quadringen-
1 teſimo octogeſimoque. Nam ad Auguſti tempora ille ſupputat, licet aliter alii tempora nunc colligant.
Tum mos Romæ repetitus eſt, vni prorſus parendi, pro rege Imperatore, vel ſanctiore nomine Auguſto
appellato. Hi nunc Cæſares annis iam mille quingentis amplius, vniuerſum terrarum orbem ferro ac
flamma circumire, & nunc hanc nunc illam terræ portionem rapere annixi ſunt, pro gloria paran-
da augendaque: vt verum nimis videatur illud Ciceronis, gloriam humanam in paruis nimium
anguſtiis coarctatam eſſe in hac terra quam incolimus, paludibus, fluminibus, ſolitudinibus, lacubus,
ſtagnis & ſyluis interceſam, ac nonnunquam deſertam. Vnde religioſe & ſanctiſſime ait Plinius, cum
terræ portionem habitabilem deſcriberet: Hæc eſt materia gloriæ noſtra, hæc ſedes: hic honores geri-
mus, hic exercemus Imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic inſtauramus
bella, etiam ciuilia, mutuiſq; cædibus laxiorem facimus terram. Et (vt publicos gentium furores trãſ-
eam) hac in qua conterminos pellimus, furtoque vicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus, vt qui latiſſime
rura metatus fuerit, vltraque fines exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad men-
ſuram auaritiæ ſuæ propagauerit, quam tandem portionem defunctus eius obtineat? Quo pacto igitur
Cæſares in terra hac noſtra arma exercuerint, & bellis innumeris cædes ſtrageſque commiſerint, po-
puloſque ſubegerint, nunc ordine recenſebimus, initium à diuo Iulio Cæſare ſumentes.*

C. Iulius Cæſar.

NON ignoro futuros obtrectatores, qui obſtrigilare nomen
meum audebunt, quod in Cæſarum catalogum C. Iulium
primum poſuerim: cum alii plerique omnes ab Octauiano
Hiſtorias & Annales ſuos auſpicentur, recentiores præſer-
tim, antiquitatis haud curioſi obſeruatores: cum videlicet
ſolus Octauianus Cæſarum potentias ſtabiliuerit, & quod
ſub eo Chriſtus Opt. Max. natus fuerit, & Monarchia dein-
ceps continuata ſemper viguerit. At ego, quum conſidero
appellationem Cæſarum ab eo propagatam, tanquam à viro
animi vigore præſtantiſſimo, cuius virtus, conſtantia, ſubli-
mitas, omnium pene capax fuit quæ cœlo continentur (vt
2 Plinius ait) vtpote quod proprio vigore volucriq; celeritate, quaſi quodam igne, ſcribere
& legere, ſimul dictare & audire conſueuit (quaternas enim tantarum rerum epiſtolas
pariter librariis dictare, ac ſi nihil aliud ageret, ſeptenas ſolitus erat:) & qui ſignis colla-
tis quinquagies dimicauit, M. Marcellum tranſgreſſus, qui vndequadragies dimicauerat:
ac vndecies centum & nonaginta duo millia hominum prœliis ſuis (præter ciuiles victo-
rias) occiderit: quique clementia omnes ætatis ſuæ ſuperauerit, vſque ad pœnitentiam
magnanimitate, liberalitate, magnificentia incomparabili, ſublimitate animi inuicti, o-
mnes ſuperando: iure mihi ab eo initium ſumendum duxi. Omnes enim Romani Im-
peratores ab hoc Cæſares vocantur: quemadmodum Ægyptij reges Ptolomæi, Par-
thorum Arſacidæ, Latioi Murhani, Albani Syluij cognominantur. Vnde & Auſonius
cecinit: *Primus regalem patefecit Iulius aulam.* De quo nunc quæ apud eruditiores ac ap-
probatos ſcriptores inuenio, fideliter conſcribam. Caius igitur Iulius Cæſar filius fuit
L. Cæſaris (vt ait Plinius) qui Piſis dum ſe mane calciaret, ſubito extinctus eſt. Sic enim in
3 ſeptimo ſcribit: Nullis euidentibus cauſis obiere, dum calciantur matutino duo Cæſa-
res, prætor & prætura po. Rom. functus dictatoris Cæſaris pater: hic Piſis exanimatus, ille
Romæ. Vir fuit excelſa ſtatura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniori,
nigris vegetiſque oculis, capite caluo, valetudine proſpera, in extrema ætate vertigino-
ſus, & bis morbo comitiali correptus. Matrem habuit Aureliam, fœminam primariam
& ſingulari pudicitia mulierem (vt Plutarch. inquit) quam amiſit cum bellum Galli-
cum gereret. Adeo vt inanis ſit illorum æſtimatio, qui cæſo vtero materno genitum eum
ſcribant, & Cæſarem hinc vocatum. Quod primo huic forte euenit, qui hoc nomen ſor-
titus eſt. Licet aliqui etymon hinc ducant, quod à cæſo elephanto in pugna, qui lingua
Mau-

Maurorum Cæſar dicitur, vel quod oculis fuerit cæſiis, hoc eſt glaucis, vel à cæſarie qua natus proditur, primus, quiſquis is fuerit, Cæſaris nomen indeptus ſit. Quantum autem hanc ſuam genitricem obſeruant in omni ætate, vel hinc maxime patet, quod cum in Rubiconis fluminis tranſitu, ciuilia bella contra Pompeium moliretur, etſi pluribus agitaretur & moleſtis cogitationibus, nihil tamen illi moleſtius fuit, quam cum inſomnium haberet de matre, cum qua videbatur illicito ſe commiſcere concubitu: quod ſane vehementer hominem terruit. Patrem vero decimoſexto ætatis anno amiſit, cum vndique æſtuarent Syllanæ tempeſtates, quibus Marium Sylla eiecit: ob quem etiam Cæſar, qui affinitate Mario coniunctus erat (nam Iuliam Cæſaris amitam vxorem habuit) coactus eſt vrbem relinquere, & Italiam peruagari, licet quartana febri vexaretur, donec in Bithyniam ad regem Nicomedem veniret. In reditu vero, cum propinqui iam & affines, Mamercus, Æmilius & Aurelius Cotta, veniam à Sylla impetraſſent, à piratis captus, & quinquaginta talentis dehinc redemptus eſt. Fecit autem prima ſtipendia, de more nobilium Romanorum, in M. Thermi prætoris contubernio. In Aſia primum, deinde circa Mitylenas: in quarũ expugnatione Ciuica corona donatus eſt. Deinde in Cilicia ſub Seruilio Iſaurico militauit. Poſt mortẽ Syllæ in vrbẽ rediit, in foro eloquentiam exercitans, vnum & vigeſimum agens ætatis annum. Cornelium Dolobellam repetundarum accuſauit, ſed damnatus non eſt: licet oratio tam luculenta eſſet, vt poſteri ſine admiratione eam legere non poſſent, vt Tacitus ſcribit. Erat enim ei ciuilis eloquentiæ vis tanquam à natura inſita, quam multo labore ac exercitio auxit. Nam & in Rhodo ſub Apollonio Molone, clariſſimo dicendi magiſtro, operam diligentiſſimam nauauit. Vnde & in perorandis cauſis maximum aſſequutus ſplendorem, maximam etiam plebis gratiam adeptus eſt, vt etiam C. Pompilio competitori in tribunatu præferretur. Tum quæſtor creatus, vlteriorem Hiſpaniam ſortitus eſt. Dehinc Ædilis, ſpectacula gladiatorum, venationes & ludos, pompas atque conuiuia profuſiſſimis ſumptibus exhibuit, vt priorum munificentias omnes obliteraret, plebemq; ſibi obſequioſiſſimam efficeret, adeo vt defuncto Metello pontifice maximo Cæſar ipſe ſit creatus pontifex: licet potentiſſimos & clariſs. viros Q. Catulum & Seruilium Iſauricum haberet competitores. Dehinc prætor effectus, cum Catilinæ coniuratio detecta eſſet: de qua cum ſuſpectus haberetur, & moto tumultu per tribunos plebis, decreto patrum prætura ſummoueretur, iterum eſt accitus, & ampliſſimis verbis collaudatus. Poſt præturam præſes vlterioris Hiſpaniæ factus, ſed non expectato ſucceſſore, priuſquam annus finiretur, Romam profectus, conſulatum cum M. Calphurnio Bibulo, ſuperatis competitoribus obtinuit. In quo Gn. Pompeium M. Craſſo reconcilliauit, filiamq; ſuam Iuliam Pompeio vxorem dedit. Acta ſenatus & populi diurna, conficienda ac publicanda curauit. Legem agrariam promulgauit, multaque contra collegam Bibulum, contra M. Catonem, L. Lucullum, viros inſignes vi efficit. Poſt conſulatum imperium Galliarum cum Illyrico, ſuffragãtibus ſocero Piſone ac genero Pompeio, impetrauit per quinquennium. Vbi maxima perfecit bella, longe ſuperans Fabios, Scipiones, Metellos, Syllam, Marium vtrunque, atque Lucullum: quoniam, non totum belligerans decennium, omnem ferme Galliam, quæ inter alpes & Rhodanum, Rhenum & Oceanum eſt, perdomuit. Octingenta cepit oppida, trecentos ſubiugauit populos: aduerſum trecentas partim inſtructus myriadas, centum quidem ferro cæſis, totidem vitæ 4 reſeruatas captiuas habuit. Aggreſſus deinde eſt Brittãnos, Romanis antea ignotos. Tum contra Heluetios (quos Quados etiam vocari Eutropius aſſerit ſuo ſæculo) Tigurinos, 5 Neruios, Sicambros, Sueuos, Heduos, Germanoſque exercitum duxit, bellaque grauiſſima confecit. De quibus ipſe cõmentarios eadem manu qua geſſit, ſcriptitauit. Hodie ſeptem libri adhuc extant, licet A. Hircius octauum adiecerit. Cœpit ergo Cæſar Romanis conſulibus ſuſpectus eſſe, cum indies gloria eius creſceret: quam ipſe quoque & largitionibus & fauore auxit. Timebant enim, ne Monarchia ſubſequeretur: hinc contra decretum abrogatum Imperium. Mox ſubſecutæ ſunt Cæſaris & Pompeii inimiciciæ, quæ magnum malum Reip. peperere. Hinc nata bella ciuilia, quæ vrbem exhauſerunt, atque mirum in modum perturbarunt. Quoniam Pompeio atque ſenatu fugato, ærarium perfractum: hinc Pharſalici belli conflictus, in quo ſeptem millia equitum contra mille Cæſaris, & quadraginta quinque millia peditum contra viginti duo Cæſaris inſtructi, ſtragem paſſi ſunt. Pompeius ex deſperatione fugatus & interfectus à Septimio Ptolemæi milite & Achilla, bellum Alexandrinum peperit: quæ quia tanta ſunt vt paucis non poſſint enarrari verbis, quiſquis ſcire illa cupiet, treis Cæſaris commentarios belli ciuilis, Lucani decem Pharſaliç libros, Hircij, ſiue Oppij de bello Alexandrino, Africo, Hiſpanienſi, libros tres, vt interim Plutarchũ atq; Suetonium ſileam legat. Confectis itaq; bellis quin-

quies triumphauit: de bello Gallico, Alexandrino, Pontico, Africano, & Hiſpanienſi. Militibus congiaria & dona, populo largitiones, epulum & ſpectacula exhibuit, venationeſque ac gladiatores, pro emerendo fauore. Ordinationem dehinc anni & faſtorũ dierum fecit, vt Reip. ſtatum reformaret. Senatum ſuppleuit, ac patricios allegit, omniaq; officia & magiſtratus in bonum ordinem redegit. Medicos & omnis diſciplinæ profeſſores ac eruditos iure ciuitatis donauit, cum ipſe foret eruditiſſimus. Ius laborioſe ſimul & ſeuere dixit. Veſtium ac victus ſumptus ſuperfluos abſcidit. Multa autem de ornanda inſtruendaque vrbe, ampliandoque imperio cogitauit, ſed morte præuentus finire nequiuit. Nam cum honores nimios in ſe reciperet, conflauit in ſe odium. Animum enim habuit humano maiorem, ſemper ingentia, ſemper infinita expetentem. Conſulatum enim geſſit continuum: ſiue, vt Appianus in ſecundo ſcribit, conſul per decennium continuum deſignatus fuit, calcatis legibus, cum magiſtratus is annuus eſſet. Nec, niſi decem anni interfuiſſent, quiſpiam poterat capere, vt Cicero tertio de Legibus ſcribit: licet tertium & quartum conſulatum titulo tenus geſſerit, Conſul ſimul & Dictator exiſtens. Inſuper dictaturam, quæ ſemeſtris dignitas erat, perpetuam in ſe recepit: quia dictator in omnem vitam electus eſt. Adhæc Imperatoris prænomen decreto eſt ei à Senatu datum, quod cupide accepit: non (vt Dion ſcribit) tanquam maximæ alicuius pugnę victori, neque ſumma dignitate prædito, ſed veluti omnium rerum domino, à quo cæteri Imperatores nomen prætexere, ab illoque Imperatores Romani ac Cæſares nuncupantur, tanquam à primo qui in Romana Rep. obtinuit principatum: & primum Monarchiam (vt Suidas dixit) arripuit. Quod Accurſius Auguſto, ſed perperam, attribuit. Præterea cum ſibi Cenſuram vendicaret, hoc eſt præfecturam morum, cognomẽ Patris patriæ (quod ante eum primus Cicero meruit) ſtatuamque ſuam inter Reges locaret, & in curia ſede aurea vteretur, diuinoſque ſibi nonnullos honores fieri pateretur, inexpiabile odium incidit: potiſſimum cum eo arrogantiæ veniſſet, vt quæ loqueretur, pro legibus haberi vellet: nec adeuntes ſe (etiam vniuerſum Senatum) honore dignaretur vllo, aſſurgere contemnens. Quæ res inuidiam ſibi maximam mouit. cum etiam accederet rumor, regio nomine ſe oblectari: licet ſe Cæſarem, non regem eſſe, pleriſque aſſentatoribus reſponderit. Quia tamen aliqui migraturum omnibus cum diuitiis aut Alexandriam, aut Ilium, cum Parthorum ſe regnum Imperio adiicere ſignificaret, clam incuſabant: maturata eſt dudum in eum concepta conſpiratio, per ſexaginta coniuratores. Quorum principes C. Caſſius, M. Brutus, & Decius Brutus fuerunt. Hi Idibus Martiis Cæſarem in curia (licet & ab aruſpice Spurinna, & Artemidoro, pluribuſque prodigiis admonitus eſſet) viginti tribus vulneribus interfecerunt, anno ætatis ſuæ ſexto & quinquageſimo: cum ſeſe etiam coniuratores iſti mutuis ictibus, dum in vnum corpus tot intendunt plagas, conſauciaſſent: multum trepidantibus ſenatoribus, & hinc aufugientibus qui coniurationis inſcii erant. Vnde cecinit Auſonius, *Iulius interiit Cæſar graſſante Senatu.* Maxima autem pompa funus in campo Martio celebratum, ac rogus extructus eſt luctu publico, ſummiſque honoribus corpus combuſtum. Columna 20. pedum lapidis Numidici erecta, circa quam longo tempore ſacrificauere quidam. Coniuratorum domus deſtructæ & incenſæ, plures trucidati. Qui euaſerunt ſibiipſi manus intulere, vt Caſſius Brutus à Genio vexatus, donec ſeipſum interficeret, nulluſque percuſſorum fere triennio ſuperuixit. Nam M. Antonius explicata veſte Cæſaris cruenta & enſibus perforata, de tanti viri crudeli cæde pulcherrima oratione ad populum conqueſtus, percuſſoribus nihil tutum in vrbe reliquit. Cum dehinc ſeptem continuis diebus, ſtella crinita (quam nos Cometen vocamus) apparuiſſet, in cœlum animam Cæſaris migraſſe creditum eſt: in deorum numerum mox eſt relatus. Regnauit autem quatuor annos tantum, & menſes ſeptem. Immo dixit Auſonius in Monoſtichis: *Iulius (vt perhibent) diuus trieteride regnat.*

Habuit autem Cæſar vxores quatuor. Coſſutia prima dicta, diues admodum, ſed è familia equeſtri, puero pene adhuc Cæſari deſponſata fuit: quam per renunciationem in ſponſalibus dimiſit. Secunda Cornelia, Cinnæ quater conſulis filia fuit, ex qua Iuliam filiam genuit: quam in vxorem Gn. Pompeio dedit poſt reconciliationem: licet antea Seruilio Cepioni hanc deſpondiſſet, cui Pompeii filiam, etiam Syllæ filio Fauſto deſponſatam, collocauit. Hanc Corneliam vxorem Cæſar mirum amauit: vtque eam repudiaret, nulla re à Sylla dictatore perſuaderi potuit, aut compelli. Immo & defunctam pro roſtris laudauit oratione cultiſſima: magnam hinc popularem beneuolentiam aſſecutus. Eius etiam fratrem L. Cinnam, qui in ciuili diſcordia Lepidum ſequutus exulauerat, reduxit. Tertia vxor fuit Pompeia, Q. Pompeij filia, Syllæ neptis: quam repudiauit, diuortiumque fecit, ob P. Clodium muliebri habitu in ſacris Bonæ deæ deprehenſum, qui deperiiſſe

eam

eam ferebatur, atq; adulteraſſe. Quartam vxorem duxit Calphurniam, L. Piſonis filiam, qui ſe in conſulatu ſequebatur. Hæc multum Cæſarem amauit, plurimumq; eo die quo in ſenatu occiſus eſt, ſomnio territa (nam maritum in gremio ſuo confodi ſomniabat) hortari cœpit ne curiam ingrederetur. Poſt Cæſaris vero occiſionem, ad ædes M. Antonii ſe contulit: cum pulcherrimam orationem pro roſtris de laudibus Cæſaris habuiſſet: pecuniamq; a Cæſare relictam tranſtulit, & penes eum depoſuit. erat autem numerus quatuor millium talentorum. Nullum tamen filium ex vlla peperit. Immo C. Octauium ex ſorore ſua nepotem teſtamento ex dodrante hæredem inſtituit, in familiamq; ac nomen adoptauit. Fertur autem plures alias illuſtres corrupiſſe fœminas Romanas: Poſthumam Seruii Sulpitii, Lolliam Auli Gabinii, Tertullam M. Craſſi, Muciam Gn. Pompeii: & ante omnes dilexit M. Bruti matrem Seruiliam, ob quam rem eius etiam ille exiſtimatus eſt filius, vt inquit Plutarchus. Reginas præterea amauit, Euriem Maurã, Bogudis regis Mauritaniæ vxorem, & Cleopatram Ægypti reginam, ex qua Cæſarionem filium progenuit. Pronum igitur in libidinem fuiſſe autores ſcribunt: licet eſſet in cibo ac potu inſignis parſimoniæ, viniq; parciſſimus. Eloquentia militari excellentiſſimus, quod libri atque Commentarii ab illo ſcripti ſatis ſuperq; teſtantur. Laborum atq; periculorum tolerantiſſimus, audax, rei militaris peritus, conſtans ac ſeuerus, mirumq; in modum clemens. Qua animi manſuetudine effecit, vt militum animos magno amore ac fidelitate in ſe traheret. Tantę in primis continentiæ, vt occiſo Pompeio, cum ſcrinia literarum offendiſſet, & dehinc in Africa Scipionis, ne legere quidem voluerit, ſed incendio tradiderit non viſas, ne maiorá ſuſcitarentur ex literis lectis bella. Verum in ipſo illud Platonis videtur: Præclara plerunque ingenia vt virtutes maximas, ita vitia quoque maxima producere ſolere. Hæc de Cæſare Iulio: ſi quis plura ſcire velit, Tranquillum, Plutarchumq; adeat. Non tamen omittendum Auſonii de Iulio Cæſare Tetraſtichon cenſeo, quod tale eſt:

Imperium binis fuerat ſolenne quod olim
Conſulibus, Cæſar Iulius obtinuit.
Sed breue ius regni, ſola trieteride geſtum,
Perculit armatæ factio ſana togæ.

Octauianus Cæſar Aug.

OCTAVIANVS à patre Octauio ſenatore dictus, ex adoptione vero Caii Cæſaris maiorisauunculi Caius Cæſar, poſtremo Auguſtus. Hic autem Octauius pater Cæſaris, primus ex ſua familia ſenator, cum equeſtris ordinis maiores eſſent, præturam Macedoniæ ſummo cum honore (Tullio teſte) adminiſtrauit, & antequam conſulatum peteret repentina morte ſublatus eſt. Ex prima vxore Ancharia Octa- 7
uiam maiorem: ſed & minorem Octauiam filias tulerat ex altera Actia, & hunc Auguſtum filium, Thurinum in infantia dictum, quod pater tum in Thurina regione aduerſus Spartacum ac fugitiuos rem proſpere geſſiſſet, cum is natus eſſet. Fuit autem Actia mater Octauiani, filia M. Actii Balbi Aricini ſenatoris clariſſimi, & Iuliæ ſororis G. Cæſaris: & ideo eius ex ſorore nepos, cum ipſe eſſet maior auunculus, hoc eſt frater auiæ. Et ideo ex teſtamento in familiam eius adoptatus, Cæſaris nomen aſſumpſit: eoque deinceps vti maluit, quam paterno. Auguſtus vero dictus eſt, cum poſt bella Ciuilia prouincias ordinaſſet, & imperium condidiſſet. Cum in ſenatu tractaretur an Romulus quaſi alter Vrbis conditor dici deberet, ſanctius & reuerentius viſum eſt nomen Auguſti, ex ſententia Munacij Plancij, quod loca quoque religioſa & inaugurata Auguſta dicantur, ab auium geſtu, aut ab auctu. Octauianus itaque quatuor natus annos patrem amiſit. Actia mater Marcio Philippo conſulari viro nupſit: qui vbi Cæſar occiſus in Curia fuerat, Octauiano filio Apolloniæ ſtudiis vacanti reſcripſerunt, ne hæreditatem maioris auunculi adiret, neue ſe quippiam extolleret, ſed priuatas præferret conditiones. Quod minime Octauianus, qui auunculum plurimum amabat, obſeruauit. Nam cum decimumſextum attigiſſet annum, a Iulio auunculo donis militaribus in triumpho Cæſaris donatus, virilem togam aſſumpſit, cum in duodecimo anno Iuliam auiam defunctam laudaſſet. Ac deinceps cum Cæſar in Hiſpanias proficiſceretur, auunculum ſubſequutus, mira induſtria itineris ſuperauit difficultatem, per annumque princeps equitum cum auunculo manſit. Quare ab eo paulo poſt Apolloniam Epiri vrbem nobiliſſi-

nam præmiſſus eſt, quoniam adoleſcens adhuc eſſet, vt literis vacaret, & in militia ſimul inſtrueretur: quoniam turmæ equitum ex Macedonia aduentantes, hic exercitabantur, prætoreſque copiarum quaſi ad Cæſaris affinem illuc ſæpius venerant, cum ipſe expeditionem in Dacos ac Parthos moliretur. Sex ibi tantum menſes moratus, beneuolentiam exercitus ac militum ſibi comparauerat. Cum ad ſe venientes liberalitate complecteretur, circa horam veſpertinam Cæſarem in Senatu trucidatum intellexit. Vbi ſe hæredem comperit, mox vrbe repetita hæreditatem adiit. Indignum dehinc æſtimans Cæſaris vltionem non aſſumere, Brunduſium (vbi exercitus erat) acceſſit: qui veluti Cæſaris filio obuiam iuit, Cæſaremque ſalutauit: hocque deinceps nomen retinuit. hinc omnis ad illum multitudo affluxit: quorum quidam amici Cæſaris defuncti, alii liberti, alii ſerui, arma, apparatus, pecuniaſque attulerant. Gentium itaque multitudine ſtipatus ingenti, ad Vrbem reuertitur, vindicaturus Cæſaris interitum: licet mater ſæpius adhortaretur, ne quid inchoaret pœnitendum. Deterreri tamen non potuit, quin M. Antonium conſulem adiret, qui iam apud C. Antonium Marci fratrem & prætorem de more priſco adoptionem ſuſceperat. Sed diſſuadente M. Antonio, quod tam oneroſam adiret hæreditatem, quia pecunias quas intercceperat poſt Cæſaris interitum, reddere noluit Octauiano: qui trecenos ſeſtertios, quos publice & priuatim Cæſar legauerat, ab ſe conſequi nequiuit: inter eos graues inimicitiæ ortæ ſunt, quia tanquam puerum cōtempſit Antonius & irriſit: quanquam ſemel & iterum eſſent reconciliati. Ob id Octauianus quinque illa ciuilia bella & inſigniora gerere incepit, vt auunculi necem vindicaret ſcilicet, & acta Cæſaris tueretur. Aduerſus enim M. Antonium bellum geſſit primum Mutinenſe circa Mutinam, quod tribus menſibus confecit. contra eundem & Actiacum 8 circa promontorium Actium vltimum: Philippenſe ſecundum, in campis Philippicis contra Brutum & Caſſium percuſſores Cæſaris. Peruſinum tertium, contra L. Antonium M. fratrem circa Peruſiam. Quartum Siculum & nauale, aduerſus Sextum Pompeium, magni Pompeii filium. Quæ quia ordine deſcripta ſunt apud Tranquillum & L. Florum, præterea Appianum Alexandrinum tribus pene vltimis libris integris bellorum ciuilium: vt Plutarchum omittam in Bruto, Antonio, & paſſim in aliis: ſuperfluum prorſus eſſet multa de his commentari ac perſcribere, quæ abunde nimium ab illuſtribus auctoribus perſcripta ſunt. Illinc lector mutuet quæ cupit. Multa adeo ſtrenue in his egit, vt conſulatum illi petere per decem ante annos quam ex lege liceat, Senatus concederet decreto, multoſque alios honores illi conferret, vt latiſſime Appianus in tertio Ciuilium ſcribit. Verum poſt Mutinenſe bellum cum Vrbi appropinquaret, Conſul cum Q. Pedio electus ſacrificauit. duodecim vultures (vt olim Romulus) inter ſacrificandum vidit, perfectiſque ſacris iterum ſe parenti in adoptionem dedit lege Curiata. Cæterum Panſa in hoc bello vulneratus, cum ſe morti proximum videret, ſuadet Octauiano, vt amicitiam cum M. Antonio ineat, ſi velit imperium aſſequi, & de patris percuſſoribus vindicari: quod & fecit, & cum eo ac M. Lepido triumuiratum iniit, in quo crudeliſſima & cruentiſſima centum & quadraginta Senatorum, vt Florus: trecentorum, vt Plutarchus, proſcriptio fuit. De qua Appianus ciuilium libro quarto abunde nimium. Tandem etiam, cum leues quædam interceſſiſſent odii inter Cæſarem & Antonium ſuſpiciones, per Pollionem & Mæcenatem reconciliati ſunt: ſororque Cæſaris Octauia maior natu, ex Ancharia quæ Marcellum prius habuit, Antonio nupſit, poſt Fuluiæ interitum. Tum orbem inter ſe hoc pacto diuiſere, vt Orientem omnem vſque ad Euphratem fluuium Antonius, Occidentem Cæſar, Lepidus Libyam poſſideret. Sed fuſo fugatoque in mari Sexto Pompeio, cum Antonius Parthos iam acceſſiſſet, magni honores Cæſari ſunt delati: in quibus aureum trophæum cum inſcriptione, & perpetuus tribunatus. Quam quidem tribunitiam poteſtatem per ſe dehinc exercuit, vt Sextus Aurelius memorat, atque perpetuam in ſe recepit, vt Suetonius teſtatur. Id autem accidit, cum iam octo & vigitni natus eſſet annos: & Lepidus ex triumuiris vnus, exercitu ſpoliatus, Circeiis exularet. Paulo poſt victo Antonio circa Actium promontorium, cum deinde Alexandria potiretur, Antonium ſeras pacis conditiones petentem, coegit vt ſibi mortem conſciſceret. Dehinc Ægyptum in prouinciæ formam redegit, & inundatione Nili acceſſu difficilem inuiamque paludibus, vt annonam vrbis copioſam efficeret, foſſas incuria vetuſtatis limo clauſas labore militum patefecit. Ob id huius tempore ex Ægypto vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur, vt Aurelius ſcribit. Multas dehinc conſpirationes ac coniurationes prudentia fatoq; euaſit, priuſquam faſtigium Imperii attingeret, rerumq; potiretur. Cum enim quidam fœlicem eius ſtatum odiſſent, L. Murena & Fannius Cepio diuerſis morib. (nā Murena ſine hoc facinore potuit videri bonus: Cepio

& ante hoc erat peſſimus) cum iniiſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi authoritate publica, quod ii facere voluerant, iure paſſi ſunt. Neque multo poſt Ruffus Egnatius per omnia gladiatori quam ſenatori propior, collecto in ædilitate fauore populi, quem extinguendis priuata familia incendiis indies auxerat, in tantum quidem, vt ei præturam continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus, cum eſſet omni flagitiorum ſcelerumque conſciētia merſus, nec melior illi res familiaris quã mens foret, aggregatis ſimilimis ſibi, interimere Cæſarem ſtatuit, vt quo ſaluo ſaluus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Sed neque hic prioribus in occultando felicior fuit, abditusque carçeri cum conſciis facinoris mortem digniſſimam vita ſua obiit, vt Velleius ſcribit. Cantabros & gentes illis vicinas quæ latrocinia exercebant, oppreſſit, ac ſub corona iure belli vendidit. Conſtat enim Alpinos omnes prædones fuiſſe, ac à Iulio Cæſare quondam per legatum Ser. Galbam perdomitos: deinde à Tiberio Cæſare viuente Auguſto, vt ex arcus inſcriptione in eo loco apparebat: IMP. CÆS. TIB. DIVI. F. AVG. PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIB. POT. S. P. Q. R. Q. DE EIVS DVCTV AVSPICIISQVE GENTES ALPINÆ OMNESQVE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT, SVB IMPERIVM PO. RO. SVNT REDACTÆ. Item Aquitanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas, numero prouinciarum pop. Rom. coniunxit. Sueuos, Cattosque deleuit, & Sicambros in Galliam tranſtulit (vt verbis vtar Aurelii Sexti) & in proximis Rheno agris collocauit, vt Tranquillus narrat. Pannonios ſtipendiariis adiecit. Getarum populos Baſternaſque laceſſitos bellis ad concordiam compulit. Nec vlli genti ſine iuſtis & neceſſariis cauſis bellum intulit: iactantis ingenii eſſe affirmans, ob triumphalis pompæ ſuperbiam & lauream corollam ciuium vitas ac ſecuritatem periclitari. Qua virtute modeſtiæ effecit, vt Perſæ obſides offerrent, creandique regis arbitrium permitterent. Perſarum enim & Parthorum regna olim confuſa & eadem eſſe Plinius tradidit. Hi igitur magnitudine nominis Auguſti perculſi, Phraartis Parthorum regis filios nepoteſque obſides dedere, ſignaque militaria M. Craſſo & Antonio ablata remiſerunt. Tum Indi, Scythæ, Garamantes, Æthiopes, legatos cum donis miſerunt. Sed adeo ignominioſe à Germanis acceptus clade Lolliana & Variana, vt conſternatus barbam continuos aliquot menſes nutriret: nihil fuit illa cæde cruentius. Tres enim legiones obtruncatæ, ſigna & Aquilæ duæ à Germanis captæ, quas hodie poſſidemus. Non enim biceps eſt Aquila, vt imperitum vulgus credit: ſed duæ ſimul, quarum altera alteram ex paſſis alis obtegit. Tertiam ſignifer legionis tertiæ abſtulit, paludeque demerſit, ne in hoſtium manus veniret. Alioqui tres haberemus aquilas in inſignibus Imperii. Nec vnquam hæ redditæ ſunt Imperatoribus Romanis, quod Parthi fecerunt, ſed ſemper in hunc vſque diem ſeruatæ. Licet Tacitus ſcribat, Germanicum cum in Teutoburgienſi ſaltu reliquias Varianæ cladis inſpicere concupiſceret, per L. Stertinium apud Bructeros vndeuiceſimæ legionis Aquilam cum Varo amiſſam reperiſſe. Quam ob rem vehementiſſime miror, vnde irrepſerit inanis hæc fabula de Variana clade, quæ nomen dediſſe turri Auguſtenſi Perleich à perditis legionibus fertur: quaſi hic conflictus ante Auguſtam Vindelicam in latiſſimo illo campo inter Lycum & Vindam contigerit, quod plane efficttum eſt, cum apud Bructeros: qui ſunt Phryſiis contermini, inter Amyſiam & Luppiam amnes in Theutoburgienſi ſaltu, clades hæc euenerit. Quod apertiſſime Tacitus in primo hiſtoriarum ab exceſſu Auguſti libro docet, qui graphice hunc locum depingit: cum illum Germanicus Cæſar contemplaretur, & militibus cæſis ſuprema perſolueret. Strabo item libro ſeptimo Geographiæ Germaniam deſcribens, vbi Viſurgim fluuium in Lupiam ad Amyſiam deferri ſcribit, Bructeros, Caucos, Cheruſcos, Germaniæ populos commemorat. In quibus, inquit, tres Romanorum ordines militum cum Imperatore Quintilio Varo fœderibus fractis per inſidias obtruncati ſunt: pœnas vero luerunt vniuerſi, & Germanico iuniori præbuere triumphum clariſſimum. Conſtat autem, quo in loco ſit Amyſia fluuius & Viſurgis, ſtudioſiſſimo cuique, qui quartam Europæ tabulam Ptolemæi & ſecundum eiuſdem librum in deſcriptione Germaniæ viderit, adeo vt fabula illa omnino ridenda ſit. Cæterum vt ad Auguſtum redeamus, circa militarem diſciplinam ſeuerus & diligens fuit: nec arma ſumenda eſſe dixit, niſi maioris emolumenti cauſa. Vrbem pro maieſtate Imperii ornauit & excoluit, tutamque (quantum potuit) in poſterum effecit: plurima opera publica faciens, templa præſertim ædesq; ſacras, & fora iudiciaria, vrbemq; in regiones & vicos diſtinxit. Alueum Tyberis repurgauit & laxauit. Poſt Lepidum mortuum Pontifex Max. fatidicos libros recenſuit, parum idoneos reiecit ac concremauit: annum confuſum iterum negligentia atque incuria ſacerdotũ & pontificũ, denuo ad priſtinam rationẽ redegit. Sacerdotia reformauit, abuſus

Digitized by Google

correxit multos in Republica. Leges quaſdam retractauit, quaſdam ex integro ſanxit: ſenatorum numerum definiuit, officia noua excogitauit. Habitum veſtitumq; priſtinum reducere ſtuduit: liberalitatem omnibus per occaſionem exhibuit. In reprimendis populi voluptatibus inſuetis ſeuerus fuit: ſpectacula tamen omnis generis edidit, ſpectandique morem correxit & ordinauit. Omne ſuum Imperium biſariam diuiſit, vt Strabo atteſtatur. nam partem ſibi aſciuit, quæ ſcilicet militum præſidio indigeret, regionem putà barbarorum ingum detrectantem. in cuius præfecturas procuratores conſulares & prætorios viros miſit. partem populo dedit, regiones videlicet pacatas, quibus populus Imperatores vel conſules dedit. Ob id aliæ Cæſaris, aliæ populi dicebantur prouinciæ. Summæ fuit clementiæ, ſummæ ciuilitatis, ſummæ patientiæ, vt obtrectatoribus grauius nihil diceret, & altercationes libelloſq; famoſos de ſe contemneret, iocoſq; nihili faceret mordaces: pauiulum ſe à populo in dandis teſtimoniis ac ſuffragiis ſecerneret. Ob id pop. Ro. fuit perquam charus, immo dilectiſſimus, honoribusque magnis affectus, paterque patriæ maximo conſenſu totius plebis ac vniuerſi Senatus vocatus eſt. Statuæ præterea, ac pro eius incolumitate publica vota facta ſunt à prouincialibus: nec minora à regibus ac ſociis. Dictaturam tamen, nullis precibus impelli poterat, vt aſſumeret: dominiq; appellationem vt opprobrium exhorruit, licet conſulatus tredecim geſſiſſet. Quinimo, vt ſcribit Donatus, de tyrannide omittenda & repub. Senatui reddenda cogitauit. Virgilius tamen cuius amicitia delectabatur, ſuaſit vt dominaretur. Si enim, inquit, iuſticiam, quod modo facis, omnibus in futurum diſtribues, dominari te & tibi cõducet & orbi. Virgilii ſententiam ſequutus Auguſtus, principatum tenuit, qui ſuapre natura cupidiſſimus erat dominandi. Parſimonia vero vtebatur & in ſupellectili haud ſuperflua, & veſtitu domeſtico, & conuiuiis cœniſq; moderatis ſine nimio ſumptu. Conuiuabatur autem ſæpe, alacri comitate omnes aſſidentes prouocans: minimi enim erat cibi, & vulgaris, vini autem parciſſimus. nam diu rarenter bibebat. Si tamen ſitis vrgebat, perfuſum aqua frigida panem aut fructus aliquos edebat. Corpore toto pulcher, & forma eximia per omnes ætatis gradus: lenocinii omnis negligens, vultu ſereno tranquilloq;, oculis glaucis, vt Plinius ait: vt vero Aurelius ſcribit, claris magis ac nitidis, quorum acie clariſſimorum ſiderũ modo vibrante, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanquam ſolis radiis aſpectu ſuo. A cuius facie dum quidã miles ſe auerteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret? reſpondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non poſſum. Dentes habuit raros & exiguos, capillum leuiter inflexum & ſufflauum, ſupercilia coniuncta. naſum à ſummo eminentiorẽ, ab imo deductiorem. Crure ſiniſtro non perinde valebat, ſæpius claudicans: lithiaſi etiam laborabat in veſica. Natali ſuo plerunque ægrotabat: exercitio frequenti vtebatur, & ſub dio ſpaciabatur, & lectica ferebatur, multisque exercitii generibus gaudebat. Diſciplinas omnes amabat: eloquentiam prima ætate laborioſiſſime exercuit: multaque opera ſcripſit & equeſtri & pedeſtri oratione. Licet orthographiam ſcribendo parum obſeruaret, tamen orbem deſcripſit, quod ex itinerario Antonini Pii Auguſti patet, & ex tertio Plinii, qui ſe Auguſti ordinem in partitione Italiæ ſequi negat. Græcarum autem literarum miro tenebatur amore, Apollodoro Pergameno doctore vſus, quem etiam natu grandẽ Apolloniam ſecum eduxerat. Eruditos ſui ſeculi fouebat omneis, Virgiliũ in primis & Horatium Flaccum poetas. Duoſq; inter amicos præcipuos dilexit, ob taciturnitatem Mœcenatem, ob patientiam Agrippam. Tot tamen virtutes vitiis non caruere. Nam in prima ætate libidini vſque ad opptobrium vulgaris famæ inſeruiuit. quod & Sextus Pompeius, M. & L. Antonii ei obiecerunt, qui ei adulteria & virginum ſtupra dedere vitio: licet quidam non ob libidinem, ſed quo facilius aduerſariorum conſilia per cuiuſq; mulieres exquireret, adulteria commiſiſſe ſcribant. Fertur & inter duodecim catamitos, totidemque puellas accubare ſolitus, Apollinem ſe finxiſſe. In partibus tamen cæteris vitæ continentiſſimum fuiſſe conſtat, ac ſine ſuſpicione vllius vitii: niſi quod aleæ ludo vſque in extremam ſenectutem oblectabatur, palamq; ac paſſim luſit. Primam ſponſam adoleſcens habuit, P. Seruilii Iſaurici filiam. Sed poſt reconciliationem in triumuiratu cum M. Antonio vt neceſſitudine aliqua necterentur, priuignam eius Claudiam Fuluiæ ex Publio Clodio filiam duxit, vix dum nubilem: ſed poſt ſimultatẽ cum Fuluia ſocru inchoatam ante bellum Peruſinum, aut ex alia obſcœna re, quam Auguſtus quodam epigrammate explicuit, intactam adhuc virginem Claudiam dimiſit. Tertio, Scriboniam de familia Libonum in matrimonium accepit, nuptam ante duobus conſularibus viris, & ex altero matrem etiã ex hac Iuliam filiam genuit, quæ primum Marcello Octauiæ ſororis ſuæ filio vix pueritiam egreſſo nupſit. Sed eo mortuo M. Agrippæ dedit, interceſſione ſororis ſuæ. Habuit enim Octauia Auguſti ſoror ex Marcello duas filias & Marcellum filium, quem generum

ſibi &

ſibi & filium fecit Auguſtus. Is autem vbi obiit, quum non facile deprehenderet quem ſibi ex amicis generum eligeret Auguſtus, ſed dubitaret: ſuaſit Octauia ſoror vt Agrippā generum ſuum caperet, quod obtinuit. Egit cum genero Octauia, vt filiam ſuam repudiaret, & Cæſari gener fieret, licet prius ex Marcello liberos haberet. Suſtulit igitur Auguſtus ex Agrippa & Iulia nepotes tres, Caium, Lucium, & Agrippam poſthumum. Ex quibus Caium & Lucium mox adoptauit, & iuuenes ad curam reip. admouit: alter in Lycia, alter in Maſſilia periit. Agrippam dehinc etiam adoptauit, ſed ob naturā ſordidam abdicauit, in inſulamq; tranſportari iuſſit ob ferox eius ingeniū. Vnde Spartianus inquit: Quid de Auguſto? qui nec adoptiuum bonum filium habuit: cum illi eligendi poteſtas fuiſſet ex omnibus. Neptes duas præterea habuit: Iuliam quam L. Paulo Cenſoris filio, & Agrippinam quam Germanico ſororis ſuæ nepoti collocauit: Octauia enim ſoror ex Antonio duas quoq; filias Antonias habuit, quarum alteram in vxorem duxit Domitius Ænobarbus: alterā Druſus Liuiæ filius, priuignus Auguſti. Ex hac nati ſunt Germanicus & Claudius, nepotes ſororis. Qui vt optime erudirentur, ſumme laborauit: filiam vero & neptes vt lanificium etiam exercerent, in bonaq; cuſtodia eſſent, omni conatu enixus: quanquā fruſtra, quia omnibus ſtupris atq; flagitiis exponebantur, quas ob id relegauit in inſulam Pandateriam, vinique vſum & omnem delicatiorem cultum ademit. Sed mortuo Agrippa genero, Tiberium priuignum, filium ſcilicet Liuiæ Druſillæ, elegit Iuliæ filiæ maritum, ac ſibi generum: coegitq; prægnantem vxorem dimittere, ex qua prius etiam filium ſuſcepit. Nullam igitur è ſobole fœlicitatem, quam ex Scribonia habuit, ſortitus: ob id pertæſus etiam morum peruerſitatem diuortium fecit. ac ſtatim Liuiam Druſillam, quæ ex Tiberio Nerone iam grauida erat, illo concedente, quartam duxit vxorem: cuius filii erant Tiberius & Druſus. Dilexitq; eam vnice ac perſeueranter: ſed nihil liberorum ex ea tulit, cum maxime cuperet. Poſt tertium enim menſem peperit Druſum patrem Claudii imperatoris, ex Auguſto vero edidit infantem immaturum: mulier comis, vltra quam antiquis fœminis probatum: mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti ſimulatione filii bene compoſita: & quæ ad extremam ætatē vixit. Quinto decimo enim anno Tiberii mortua eſt, vt Tacitus prodit, qui eam Iuliam Auguſtam nominat. Iohannes Monachus in vita Tiberii tradit, ipſam octuageſimum annum attigiſſe ſine vllo morbo. Mortua enim elata eſt adhibitis quibuſdam imaginibus cum luctu mulierum Romanarū, ad annum, iuſſu ſenatus. Solita hæc fuerat multorum filias enutrire, & commoda multa præſtare. Et quondam nudis quibuſdam adoleſcentibus occurrentibus dixiſſe fertur, cum plerique eos morte mulctandos cenſerent, modeſtis mulieribus hos ſtatuas videri. Sed cum à quodam interrogaretur, quomodo Auguſtum obtinuiſſet? reſpondit, quod ipſa diligēter & prudenter agens ſummum ſtudium adhibuiſſet, vt omnia faceret ex animo Auguſti: nec curioſe perquiſiuiſſet quicquam eorum quæ Auguſtus faceret (ſimulans eius venereos vſus) neq; audire neq; ſentire. Cæterum ſi penſetur fœlicitas Auguſti cum infortuniis quæ terra & mari, domi ſoriſq; paſſus eſt, pulchra ſerie à Plinio enarrata in ſeptimo reperiet. Verum fit illud eiuſdem Plinii dictum: Deus ille cœlum neſcio adeptus magis an meritus. Hærede non ſuo filio, exceſſit, dolo Liuiæ Druſillæ (vt Aurelius refert) metuentis, ne, quia priuignæ filium Agrippam quem odio nouercali in inſulam relegauerat, reduci compererat, eo ſummam rerum adepto pœnas daret. Quod eleganter ſcribit Tacitus in primo lib. hiſtoriarum ab exceſſu eius. Alii profluuio ventris extinctum morbo ſcribunt, Nolæ, in oſculis Liuiæ, cum iis verbis: Liuia noſtri coniugii memor viue & vale: exitu valde facili, 14. kal. Sempt. duobus Sextis Pompeio & Apuleio cōſulibus, anno ætatis 76. minus trigintaquinque diebus: licet Aurelius ſeptuageſimumſeptimum ingreſſum ſcribat, cum regnaſſet ſex & quinquaginta annos, cum Antonio & Lepido duodecim, ſolus quatuor & quadraginta. Quod certe, niſi magnis naturæ & ſtudiorum bonis abundaſſet, vix alias fieri poterat. Magnis dehinc honoribus ad vrbem delatus, atque in Mauſolæo, poſtquam crematum corpus fuit, quod ſibiipſi ſtruxerat, reliquiæ impoſitæ ſunt. Recitatæ hinc teſtamenti tabulæ, quibus Tiberius hæres inſtitutus & in nomen adoptatus fuit, cum cæteris cohęredibus. Verum præterea quæ Plinius de fortuna Auguſti ſcribit, ſic loquitur Plutarchus in lib. de Romanorum fortuna: Octauius (inquit) Cæſaris filius, qui primus Auguſti nomen habuit, cum quartum & quinquageſimum annum ageret, precatus à diis eſt, Scipionis fortitudinem, beneuolentiam Pompeii, Cæſaris fortunam, quam quidem inquit fortunam rerum eſſe omnium maximarum victricem. Sed omnia hæc claudam Auſonii tetraſticho:

Vlter ſucceſſorque dehinc Octauius: idem
Cæſar, & Auguſtus nomine nobilior.

Longæua & nunquam dubiis violata poteſtas,
In terris poſitum credidit eſſe Deum.

Cl. Tiberius Nero.

CLAVDIVS Tiberius Nero Cæſar, filius fuit Tiberii Neronis, qui ſub Iulio Cæſare bello Alexandrino quæſtor, & in triumuiratu Antonii Auguſti & Lepidi prætor erat, & Liuiæ Druſillæ vxoris Auguſti. Quæ cum prægnans eſſet, inſcia an marem editura eſſet, variis captatis ominibus, ouum incubanti gallinæ ſubductũ, nunc ſua, nunc manu miniſtrarum per vices vſque eo fouit, quoaduſque pullus inſigniter criſtatus excluſus eſt. Vnde hunc infantem Scribonius mathematicus quandoq; regnaturum prodidit. Hæc Liuia, poſt hunc iam genitum Tiberium imprægnata & grauida, Auguſto petenti ac volenti nupſit, tertioq; poſt menſe Druſum Neronem in domo Auguſti peperit. Vt prouerbio diceretur, fœlicibus etiam trimeſtres naſci filios: quum ſuſpicio eſſet, eam prius ex Auguſto per conſuetudinem adulterii, antequam duxiſſet vxorem, impregnatam. Vnde Tiberius priuignus eſt dictus Auguſti. Nam verus eius parens paulo poſt vtroq; liberorũ ſuperſtite diem obiit: quem nono ætatis anno defunctum pro roſtris laudauit, ſi Tranquillo credimus. In proſcriptione triumuirali cum parentibus per Siciliam & Achaiam circumductus, victoria Actiaca Auguſti currum comitatus eſt. Adoleſcentiam omnem habuit luxurioſam, deditus ſpectaculis gladiatorum & ludis. Fratrem Druſum in Germania amiſit, ſiue collapſum equo & fracto crure (vt Liuius ſcribit) ſiue morbo conſumptum, vt Suetonius. Huius corpus pedibus toto itinere prægrediens Romam vſq; peruexit. Ad eum enim in Germaniam ægrotantẽ iter ducentorum milium paſſuum die ac nocte vehiculis tribus emenſus eſt, teſte Plinio. Tum ſe ad magiſtratus ac principatus honores accingit, quos ordine omnes adiit: quæſturam, præturam, conſulatum, tribunitiamq; poteſtatem exercuit, etiam cum in Rhodum receſſiſſet. Vbi ſolitus eſt gymnaſia, ſcholas & auditoria profeſſorum obambulare, & ipſorũ iurgia compeſcere, & pene priuatus poſt hoc vſq; in octauum manere annum. In hac inſula, adipiſcendæ artis Chaldæorum gratia magiſtrum Traſullum habuit. Peritiam autem eius ſcientiæ hoc modo expertus eſt. Quoties ſuper negotio conſultaret, edita domus parte ac liberti vnius cõſcientia vtebatur. Is literarum ignarus, corpore valido, per auia ac derupta (nam ſaxis domus imminebat) præceſſerat eum, cuius artem experiri Tiberius ſtatuiſſet, & regredientem, ſi vanitatis aut fraudum ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Traſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commouerat, imperium ipſi & futura ſolerter patefaciens, interrogatur an ſuam quoque genitalem horam competiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille poſitus ſiderum ac ſpacia dimenſus, hærere primo, dein paueſcere: & quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, poſtremo exclamat, ambiguum ſibi ac prope vltimum diſcrimen inſtare. Tum complexus eum Tiberius, præſcium periculorum & incolumem fore gratatur: quæque dixerat oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenebat. A filio huius Traſulli prædictum quoq; Neroni fuit imperium. Bello Cantabrico tribunus militum, Tigranem Armeniæ regem regno reſtituit. Signa à Parthis Craſſo ablata, recepit: Galliã anno fere rexit: dehinc Rheticũ Vindelicumq; bellum, tum Pannonicum ac Germanicũ geſſit: ob quæ triumphauit, & vrbem ouans ingreſſus eſt. Poſtquam vero ex Rhodo in vrbem conceſſit: Druſum filium, vt togam virilẽ aſſumeret, in forum duxit. Poſt mortem Caii & Lucii adoptatur Tiberius in filium ab Auguſto, cum M. Agrippa poſthumo. Sed coactus ipſe poſt Germanicũ fratris ſui filium adoptare, vt protinus adoptione facta, Germanicus Auguſti nepos eſſet: quod & Iuriſconſultus de adoptionibus annotauit in Inſtitutionibus. Cum enim circumſpectiſſimus ac prudentiſſimus princeps virtutes Tiberii cum vitiis perpendiſſet, (improbauit namque, nec diſſimulanter, nonnunquam eius morum diritatem) cum virtutes pauciores duxiſſet, & hunc reipub. vtilem animaduertiſſet: pro concione palam reip. cauſa ſeſe hunc adoptare iurauit, de eoq; ſæpe illum Ennii verſiculum pronunciauit: Vnus homo nobis vigilando reſtituit rem. Sed mox Agrippam Auguſtus ob ſordidũ ac ferox eius ingenium abdicauit, ſepoſuitq; Surentum (vel vt Tacitus ſcribit) in inſulam Planaſiam. Qui mortuo Auguſto, antequam mors eius palam fieret, à quodam tribuno militũ iuſſu Tiberii eſt occiſus, vt late recenſet Tacitus. Qui etiam tradit, poſt occiſum Agrippã, Clementẽ ſeruum eius ſe ſimulaſſe Agrippam, & concitaſſe in populo tumultum, quaſi viueret adhuc Agrippa.

Sed

Sed iuſſu Tiberii ipſe etiam eſt occiſus: vt iam Tiberius certus eſſet, vni ſibi ſpem ſucceſſionis ſuccumbere. Sed iterum tribunitiam poteſtatem in quinquēnium accipiens, cum defectio Illyrici eſſet nunciata, grauiſſimum omnium externorum, poſt Punica, bellorum CXV. legionibus, totidemque auxiliis triennio geſſit, domito toto Illyrico, & in ditionem redacto. Cum vero à ſenatu redeunti triumphus eſſet decretus, cum magnis honoribus & nouis cognominibus, vrbe in mœſtitia exiſtente, ob cladem Varianam, triumphum diſtulit: & laurea coronatus intrauit vrbem, ac prætextatus: moxque ſequenti anno Germaniam adiit, ac Rhenum traiecit, proſperius rem gerens quam Quintilius Varus, qui ob temeritatem peſſum iuit. Parum tamen abfuit, quin & ipſe à quodam Ruteno occideretur. Sed poſt biennium regreſſus, ſplendidiſſimum egit triumphum, populo triumphale exhibens conuiuium, mille menſis extructis. Cum vero cum Auguſto luſtrum conderet, in Illyricum profecturus, reuocatur literis matris properis. nam & Auguſtus vſque in Campaniam eum proſequebatur: hunc ſpirantem adhuc reperit, licet id incertum ſit. nam Liuia acribus cuſtodiis domũ & vias ſepſerat, donec omnia recte prouideret. Sed eo mortuo, Romam reuerſus, ſenatum conuocat iure tribunitiæ poteſtatis: perlectoque teſtamento Auguſti, maximos gemitus ac dolores ſimulauit, principatum pluribus recuſans, multis precantibus ſenatoribus, pleriſq; ad genua procumbentibus, oneroſam ſibi iniungi ſeruitutem conquerens. Quod quidem (vt Aurelius Sextus ſcribit) aſtu fecerat vt diſceret, quid ſinguli ſentirent: atrociter explorans animos omnium. quæ res bonos multos peſſum dedit. Exiſtimantes enim ex animo eum longa oratione Imperialis moleſtiæ magnitudinem declinare, dum ſententias ad eius voluntatem promunt, incidere in exitia poſtrema. licet & alias cauſas Tranquillus recenſeat, cur delatum à patribus principatum recuſauerit. Verebatur enim Germanicũ, in cuius manu tot legiones, immenſa ſociorum auxilia, mirus apud populum fauor, qui etiam vocatus à po. Rom. ferebatur. Sed ea integritate Germanicus erat (licet neptem Auguſti Agrippinam vxorem haberet, ex eaque plures liberos, filiuſq; Druſi eſſet, fratris Tiberii, & Auguſti nepos, cuius Druſi memoria ingens apud po. Ro. fuerat) vt omnibus viribus conaretur Imperium non in ſe, ſed in Tiberium transferre, miris & præcipuis laudibus ipſum apud legiones, quæ tum tumultuabantur, celebrans. Et quamuis milites ſeditioſi arma minarentur ni Imperium aſſumeret, moriturum tamen potius ſe, quam fidem exuere clamitabat. Tanta erat fides Germanici Cæſaris. Cuius laudes, præter ea quæ Tacitus ſcribit, locupletiſſime Tranquillus in Caligula aperit. Tiberius itaq; arte & dolo Imperium aſſequutus, ab initio principatus liberalem ſe ac modeſtum geſſit: pauciſſimis contentus honoribus. Imperatoris enim nomen recuſauit. Nam ſero imperium aſſequutus eſt, circa annum ſcilicet ſextum & quinquageſimũ ætatis ſuæ: nec ab vllo Imperator aut dici aut appellari voluit, adulationibus ſpretis ac contemptis: aduerſus conuicia ac maledicta patientiſſimus. Verſipellis tamen, & qui aliud ore loqueretur, aliud animo ſentiret, omnia diſſimulans. Nec vnquam quempiam ſuorum conſiliorum paſſus eſt conſcium fore. Senatum ſenatoreſque omnes vſque ad ſubmiſſionem veneratus: humanitatis prope excedens modum, priſtinamque fere libertatem exhibens. Quandoquidem ſingula, & parua & magna ad P.C. referebat. Vectigalia, monopolia, ædificia, delectum, exercitus, patrum more decerni ſtatuit: autoritate conſulum ſingula pene adminiſtrauit. Quod ſi quando de tribuendis militaribus donis quidam ſecum agerent, indignatus corripuit, quod non hæc ſenatui perſcriberent. In omnibuſq; ſe ciuilem admodum, etiam minoribus exhibuit: præſidibus prouinciarum tributa ſuadentibus reſcribens, Boni paſtoris eſſe tondere pecus non deglubere. Tandē inde ſe varium præſtitit, ac paulatim principem exercuit: Licet vtilitatem publicam aſpiceret inprimis, multa ſenatus acta ac cōſtitutiones reſcindens. Iudices religionis ac noxæ adhortatus vt malas corrigerent conſuetudines, ipſe impenſas ludorũ ac ſpectaculorum temperauit, luxui definitas conſtituens leges, & in vaſis & in ſupellectili ſuperflua, & in ſumptuariis conuiuiis. Cærimonias externas, Ægyptios Iudaicoſq; ritus compeſcuit, cunctoſque Iudæos vrbe Roma excedere iuſſit. Sacerdotes Iſiacos, quod Mundum adoleſcentem admiſiſſent cum Paulina Romana in Iſidis templo, in cruces adegit: quod latiſſime Ioſephus decimo octauo Antiquitatum, & Egeſippus in ſecundo hiſtoriarum perſcribunt. Expulit & mathematicos, niſi artem ſe deſituros promitterent. Pacem quoad potuit firmauit, latrocinia ſeditioneſque repellens: ſtationibus militum frequentibus per Italiam conſtitutis, & Romæ cohortes prætorianas ordinans: quibus tumultus orituros ſedulo cauit. Hoſtiles motus per legatos compeſcuit, per blanditias atque promiſſa euocatos: atq; ad ſe extractos reges (vt Eutropius quoq; annotauit, & Euſebius) nunquam remiſit, vt Archelaum Cappadocē. Cuius regno in prouinciã verſo, Ma-

zacam nobiliſſimam ciuitatem Cæſaream appellari iuſſit: vt Marabaudum Germanum Sueuorum regem, quem callide circumuenit, quod Aurelius Sextus ſcribit: vt Raſtupolim Thracem, quod Tranquillus narrat & Tacitus. Poſt adeptum Imperium, biennio continuo extra vrbem pedem non extulit: ſed priuatus filiis, Campaniam, quaſi nunquã rediturus, tum Capreas ſeceſſit in inſulam Neapolitani ſinus, magnificentiſſimis ædificiis extructam. Reip. curam abiecit, Hiſpaniam & Syriam per aliquot annos ſine conſularibus legatis habuit. Armeniam à Parthis occupari, Mœſiam à Dacis Sarmatisq;, Gallias à Germanis vaſtari neglexit, non ſine magno Imperii dedecore. Tandem vitia male diu diſſimulata detexit. Ob nimiam vini auiditatem, Caldius Biberius Mero iocularitet, pro Claudius Tiberius Nero, eſt vulgo dictus. Libidini vſque adeo deditus, vt quum Sextus Claudius eum vocaſſet ad cœnam, prodigus ac libidinoſus ſenex, nudæ puellæ miniſtrarent menſæ. Sed portentoſæ libidinis auctor in ſpintriis, cum puellis & exoletis, quæ neſcire nullum diſpendium eſt, vt omnium luxurioſiſſimus habitus ſit & fuerit. Ebrietati ac luxuriæ ſummam adiecit auaritiam, vt nunquam militibus expeditionum ſalaria exolueret, nihil exædificaret, nulla ſpectacula ederet, militibus legata Auguſti nõ præſtaret. Et vt crudelitatem rapacitati annecteret, ditiores ac locupletiores ad faſtidium vitæ cogeret plures, multos bonis ſuis ſpoliatos occideret, odium in neceſſarios ac propinquos exerceret: Druſum fratrem, Iuliam vxorem in exilium relegatam: Liuiam matrem, quam nec ad ſe quidem venire, niſi rariſſime paſſus eſt, nec defunctæ aliquem honorem exhibuit, eiusque teſtamentum pro irrito habuit. Quinimo nec filios dilexit, ſed nurum Agrippinam relegauit. Parem crudelitatem in nepotes atque amicos exercuit, quorum cum viginti è numero principum veluti conſiliarios ſuos depopoſciſſet, vix tres incolumes emiſit. Omnes alios alia de cauſa perdidit ac interfici iuſſit, atrociter ſæueq; tyrannidem exercens, vt carmina iam multa in eum paſſim conſcriberentur: nullusq; dies à pœna hominum, etiam ſacer religioſusq;, vacaret. Cuius ſæuitiam latiſſime Tranquillus ediſſerit, commemorans multa tormentorum noua ſupplicia. Vnde & conuiciis & libellis proſciſſus eſt famoſiſſimis. Quæ atrocia ſcelera Tacitus etiam enarrauit primis quinque libris, qui nuper inuenti ſunt. Poſtremo in Aſtura prope Campaniam in languorem incidit, qui indies auctus in villa Luculliana eundem abſorpſit, octauo & ſeptuageſimo ætatis anno, Imperii tertio & vigeſimo. Non ſine ſuſpicione veneni tamẽ mortuus eſt: quanquam aliqui ſcribant puluinum iniectum, cum abſtraheretur ei annulus è digito. Morte eius ita lætatus eſt populus, vt pars clamaret Tiberium in Tiberim proiiciendum, pars oraret ſuperos ne vlla ſedes mortuo nec inter impios daretur: alii vnco in Gemonias ducendum cadauer clamarent: quidam Atellam corpus deferendum putarent: Romam tamen portatus publico funere, crematus eſt. Vir corporis ampli ac robuſti, ſtaturæq; proceræ, & qui manu ſiniſtra agilior validiorque eſſet. Coloris candidi, facie honeſta, cum prægrandibus oculis, quibus & noctu in tenebris videbat. Valetudinis proſperrimæ, ſed qui in ſenectute ob habitum corporis in vrbe continue eſſe pudori ſibi duceret, vt Cornelius ſcribit: & hinc in Campaniã ſecederet. Quippe illi prægracilis & incurua proceritas in ſenio euenit, & nudus capillo vertex, vlceroſa facies, ac plerunque medicaminibus interſtincta. Et ob id Rhodi etiam ſecreto vitare cœtus, recondereq; voluptatibus aſſueuerat. Fuit liberalibus artibus apprime eruditus, Latinam & Græcam linguam callens, eloquio inſignis: ſed vt Eutropius inquit, ingenio peſſimo, truci, auaro, & inſidioſo: & qui repentinis conſiliis (Aurelio teſte) melior erat quam meditatis. Vnde Auguſtum legimus dixiſſe de Tiberio: O miſerum populum Rom. qui ſub tam lentis maxillis edit. Et Plutarchus ſcribit Auguſtum dicere ſolitum, Se Romani Imperii ſucceſſorem eum eſſe relicturum, qui nunquam bis de eadem re conſultaſſet: lentam moroſitatem notare volens Tiberii, cum lenta in eo ſæuaq; eſſet natura. Habuit autem vxorem primam Agrippinam, M. Agrippæ filiam, neptem Pomponii Attici: ex qua filium Druſum accepit, cum qua coniunctiſſime vixit: coactusque eſt hanc grauidam inuitus dimittere, licet plurimum amaret: ac Iuliam Auguſti filiam ducere vxorẽ alteram, cuius mores improbauit. Quamuis enim ab initio mutuo amore cum hac viueret, mox ortæ diſſenſiones fecerunt vt perpetuo ſecubaret, eiusque tædio ab vrbe ſecederet. In Rhodo autem exiſtens nuncium accepit, ob libidines atque adulteria Iuliam vxorem damnatam, & repudium factum: quo nuncio mirum in modum lætatus: licet literis Auguſtum patrem precaretur, vt ei dona relinqueret. Cui tamen poſt mortem patris Auguſti ne peculium quidem à patre conceſſum, quod nil de eo teſtato cauiſſet, reliquit. Sed hanc interfecit Tiberius, teſte Tacito. Ex hac Iulia vxore, priuignum habuit Caium, quem Auguſtus in filium adoptauerat cũ Lucio. Nam Iulia poſt Agrippæ obitum Tiberio nupſerat. Is cum ad orientem miſſus eſſet ab Au-

Digitized by Google

ab Auguſto, ex vulnere periit. Druſum naturalem filium Romæ amiſit, morbo & intemperantia conſumptum. Nulla enim alia re quam vinolentia patrem regenerauit Druſus, ſi Plinio credimus, ebrioſus vt pater. Sed Tacitus veneno ſublatum tradit, quod illi Seianus per Lygdum ſpadonem propinauerat. Germanicum filium adoptiuum in Syria perdidit, a Gn. Piſone veneno peremptum, vt Ioſephus tradit, & latiſſime Tacitus in ſecundo ſcripſit. Vnde perturbatus animo ſeceſſum Campaniæ petiit, quaſi nunqum rediturus Romam. Prohibuit inſuper Tiberius omnes amicos filii ſui ac familiares ante faciē ſuam accedere, ne recordatione filii luctus ac dolor innouarentur. Ex hoc Germanico natus eſt Caius Caligula, qui Tiberio mox in Imperio ſucceſſit, vt dicemus inferius. Ex Druſo vero naturali filio Tiberium habuit nepotem: vtroſque ſuſpectos habuit, cum iam in odium incidiſſet hominum omnium. Ob id ſæpe Priamum fœliciſſimum iactitare ſolitus erat, quod ſuperſtes omnium liberorum vixiſſet. Quemadmodum vero Tiberius Caium ſucceſſorem principatus pronunciauerit, & quemadmodum adhortatus eſt eum, vt Tiberium in partem principatus aſſumeret priuſquam moreretur, elegantiſſime Ioſephus decimo octauo Antiquitatum tradit. Vbi & alia multa ſcribuntur, quæ ſub Tiberio in Iudæa ac Syria geſta ſunt. De quibus & Egeſippus in ſecundo hiſtoriarum, & Euſebius tam in ſacra hiſtoria quam in temporum libro. Nam quæ Tranquillus in tertio, Oroſius in ſeptimo, Eutropius in ſeptimo, Dion ac Sextus Aurelius ſcribunt, in aperto ſunt. Vt interim neotericos conſulto prætercam. Sed tamen Cornelius Tacitus, cuius priores libri quinque nuper reperti ſunt, in primis videndus eſt, qui in his quinq; libris omnem eius vitam complexus eſt, & ea quæ ſub eo Romæ geſta ſunt. Ioannes etiam monachus diligentiſſime & breuiter vitam eius perſcripſit: qui pleraque, quæ longum nimis eſſet commemorare, in eius vita, digna tamen annotatu retulit. Quis enim omnia agglutinet, niſi ſuperſtitioſus? Operæprecium tamen cenſeo monſtrare digito, ea quæ hic non continentur, vt quiſque ſuo ſatisfacere poſſit deſiderio. More tamen meo in calce, Auſonii tetraſtichon ſubnectam.

Prænomen Tiberi nactus Nero, prima iuuenta
Tempora laudato geſſit in imperio.
Fruſtra dehinc ſolo Caprearum clauſus in antro,
Quæ prodit vitiis, credit operta locis.

Caius Caligula Cæſar.

CAIVS Cæſar filius Germanici, viri omnium laudatiſſimi, & Agrippinæ, M. Agrippæ & Iuliæ filiæ, nō Druſi filius, vt magno errore ſcribit Eutropius. nam Germanicus Druſi filius, fuit adoptatus à patruo Tiberio. Sed cum omnibus virtutibus eſſet redimitus, iubente Tiberio a Gn. Piſone veneno ſublatus eſt. Huius itaq; filius Caius fuit, qui Tiberio ſucceſſit. Id in vita Tiberius præſentiens, vt latiſſime in decimo octauo Ioſephus deſcribit, ſucceſſorē principatus pronunciauit, licet Tiberium nepotē ſuum maluiſſet: intelligēs ex iis quæ ei obueniebant inſperato, nō in hominum poteſtate eſſe de imperii cōſtitutione decernere, ſed maieſtatis supernæ potentiā. Lege illic mirandá, quæ Ioſephus ſcribit 15. capite. Sed vt Suet. tradit, teſtamento Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druſo nepotes, hæredes æquis partibus reliquit, ſubſtituitq; inuicem. Tradunt quidam Tiberium, Caium puerum admodūm, & quæſtura ornaſſe, & in imperio ſubſtituiſſe, ignarum eius naturæ. Sæpe enim dicere ſolebat: Tu alios quotidie occidis, at te alii tandem interficient. Rurſus alii tradunt, Tiberium ſubſtituiſſe in dignitate, vt huius crudelitate ſuam obtegeret ſæuitiam. Et ob id antiquum vſurpaſſe adagium: Me mortuo terræ ignis miſceatur. Caius autem mortuo Tiberio, cui tabificum ferebatur dediſſe venenum, imperium aſſequutus, Caligula eſt (vt Aurelius inquit) cognominatus, quia in exercitu natus à calciamento militari dictus, & inter milites educatus. Exiſtimo omnino caligas apud veteres calciamenti genus fuiſſe, ſimile huic quali noſtro ſeculo Hungari vtuntur, & Turci. Ex eo argumento, quia caligas clauis ſuffigebāt, qui ob hoc Caligares nuncupantur, vt hodie nos videmus innumeris clauis calciamenta Hungarica ſuffixa. Vnde Plinius ſæpenumero caligares clauos è ferro ac chalybe rubiginē ac marcorem contrahere ſcribit. Et Egeſippus centurionē quendam Iulianum Hecatontarchū appellatū tradit, propter clauos quibus creberrimis & acutis calceos fixos habebat. Quod ergo inter milites habitu tali erat educatus, cognomē ſortitus eſt Caius, mi-

litibus admodum carus. Vnde & Alumnus legionum dici voluit, teſte Seneca: Caligulæ-
12 que nomen, conuicium & probrum eſſe nonnunquam exiſtimabat. Hunc cum olim He-
rennius Macro primipilaris Caium ſalutaſſet, iratus tanquã Caius dici nollet, ſæuam ſuã
atq; probroſam naturam in iuuentute adeo texit, vt poſt relegatam matrem ſuam Agrip-
pinam, quæ in Pandataria inſula periit inedia, ac fratrum Neronis & Druſi calamitates,
obliuioſum omnium rerũ ſe ſimularet, cunctiſq; obſequioſiſſimum veluti ſeruum pręſta-
ret: licet clam ganea obambularet, & adulteria paſſim exerceret, adeo vt Tiberius diceret
13 crebro, Se alere Natricem, & Phaetontem ſibi & po. Ro. quod & accidit. Nam & Tiberiũ
veneno aggreſſus eſt, & ſpiranti adhuc puluinum iniecit, cum annulum è digito detra-
heret. Et in po. Ro. omnem ſæuitiam exercuit, vt merito python & ſerpens diceretur, cum
imperium fauore militum qui eum diligebant, eſſet aſſequutus. Sed & plebs vrbana, ob
memoriam Germanici patris, miſerationemque prope afflictæ domus, adeptum illi im-
perium fauebat: imo irrita voluntate Tiberii, Tiberio Gemello repulſo cohærede, omniũ
rerum habenas cum ſumma lætitia Senatus accepit, cæſis innumeris victimis. Ab inito
principatus, quod pietatẽ in cineres matris ac fratris, in patris, patrui, ac ſororũ omnium-
que propinquorũ memoriã exercebat, ſumme popularis extitit: amabaturq;, quod mon-
ſtroſorum libidinum autores vrbe ſummouerat: Scriptores vero rerum geſtarum, quos
Tiberius aboleri iuſſerat, requiri ac lectitari permitteret, quod magiſtratibus liberam iu-
riſdictionem concederet cum mero imperio, vt noſtri loquuntur: vectigalia & cenſus re-
formauit, tum incendiorum damna ſuppleuit: regniſq; multa auxilia dedit; populo con-
giarium ac epulum, multaque ſpectacula exhibuit, & noua & prius non viſa, quæ
late Tranquillus explicat. Quorum gratia nunc pius, nunc caſtrorum filius, nunc pater
exercituum, nunc optimus Cæſar vocabatur. Tandem in tam vanam gloriam & elatio-
nem prolapſus eſt, vt ſe adorari appellarique Latialem Iouem pateretur, victimaſque ac
hoſtias expeteret, conſtituens propria ſibi ſacerdotia. Tum ſæuitiam in omnes propin-
quos exercuit, in auiam proauiamque: Tiberium fratrem interfecit veneno, ſocerũ item
Syllanum: tres ſorores ſuas conſtuprauit, & in inſulas inde relegauit. Ptolemæũ regis Iubę
filium conſobrinum ſuum necauit, ſenatores multos occidit: equites ac matronas quo-
dam tumultu viginti eliſit. Concluſis nonnunquam horreis populo famem indixit: car-
ceratos ſine vlla penſitatione criminis ad ſupplicia duxit omnes, multos beſtiis obiecit
honeſti ordinis, plures in metalla damnauit, plures diſſecuit. Ex leuibus autem cauſſis hęc
tormenta iis inflixit, exuleſq; iuſſit vniuerſos trucidari. Hanc ſæuitiam atrocitate & inue-
recundia verborum auxit, ſæpe tragicum illud iactitans: Oderint dum metuant. & illud
verbum in ore habuit: Vtinam po. Ro. vnam ceruicem haberet. Optabatque ſæpe exer-
cituum cædem, famem, peſtilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ, vt ſua tempora
redderentur inſigniora. Tantaque vſus malignitate ac ſuperbia, vt ſtatuas virorum illu-
ſtrium fere omnes deiecerit: parumque abfuit quin carmina Homeri combureret: Vir-
gilium, quem nullum dixit habere ingenium, Liuiumq;, quem verboſum appellauit, vna
cum Iureconſultorũ ſcriptis deleret, extirparetq;. Vetuſtiſſimis familiis ſua eripuit inſi-
gnia. Libidinis erat inexplebilis, ac luxuriæ portentoſæ, qua in viros & mulieres ita de-
bacchabatur, vt præter ſorores quibus cum inceſtum commiſerat, deperiret diobolare
ſcortum, cui Pyralis nomen erat. Sed omnibus honeſtis inſidiabatur matronis: quas vbi
cum maritis ad cœnam vocatas vitiaſſet, palam de concubitu in conuiuio diſſerebat, ea-
rum has laudans, has vituperans. Cum vero & luxu, & conuiuiis, & balneis, ædificiiſque
& ſumptibus inutilibus, omnes eas quas congeſſerat Tiberius pecunias, & ſibi ſucceſſo-
ri reliquerat, ſumma prodigalitate conſumpſiſſet ac decoxiſſet, tum animum ad rapinas
conuertit, noua exquirens atque inaudita vectigalia, teſtamenta diuitum irrita faciens,
reoſque vna ſententia quadraginta condemnans: ſic turpes auctiones inſtituit, vt lucra
corraderet, aceruoſq; auri quibus ſe volutaret maximos coegerit. Vnicam fecit expedi-
tionẽ in Germaniam, ſed qua nullum memorabile Imperatoris boni ac ſtrenui opus per-
ficeret: molitus trucidare nefando conſilio legiones, ſed prohibitus vrbem ouans intro-
iuit: minatus lectiſſimo cuique vtriuſque ordinis necem, ac ingentia facinora meditans.
Nam & poſt eius obitum duo libelli reperti ſunt, quorum vnus Gladius, alter Pugio ti-
tulo vocabatur: in quibus nomina continebantur deſtinatorum morti, & area ingens cũ
veneno. In talem ergo feram ac crudelem beſtiam, non hominem, conſpirationes aliquę
detectæ ſunt: vltima tandem per Chæream Caſſium tribunum, & Cornelium Sabinum
facta, fœlicem ſortita eſt exitum. Nam cum Caius pueros recognoſceret repræſentatu-
ros ſpectaculũ, atq; inſpiceret, Chærea ceruici gladiũ à tergo immiſit, ex aduerſo pectus
Sabinus traiecit, cadentem 30. vulneribus confecerunt. Cadauer tumultuario rogo
ſemiam-

ſemiambuſtum, leui ceſpite in hortis Lamianis obruerunt, donec ſorores ab exilio reuerſæ concremauerunt. Sic mortuus eſt anno ætatis vigeſimo nono, cum imperaſſet trienio & decem menſibus, dies octo ſecundum Tranquil. cum ab Oroſio non plenis annis quatuor regnaſſe dicatur, quod idem pene eſt. Sic condignam necem aſſequutus eſt vir & ante imperium nequitia ſummus, libidinū mancipium, amicus delationis & calumnię. In rebus arduis timidus, potentiæ auidiſſimus, prodigus & decoctor, ſed qui diuitias rapinis & iniquitatibus corrogaret, omnis virtutis & amicitiarum immemor, quandoquidem maximis ſuppliciis illos affecit, qui ſuæ amicitiæ ſtuduerunt: ſummum hoſtem iudicās, qui quam plurimis eſſet ornatus virtutibus. Literas tamē amabat mediocriter, à puero in iis bene inſtitutus: ſiue Græce ſiue Latine dicendum foret, non ineptus. Iudiciū non vulgaris, & in alienis ſcriptis cenſendis ingenioſus atque acerrimus. Habuit autem plures vxores. ante initium principatus habuit Iuniam Claudillam, M. Syllani nobiliſſimi viri filiam, quam ex partu amiſit. Claudiam appellat Tacitus, quam coniugio accepiſſe ſcribit, auo Tiberio Capreas diſcedenti comes exiſtens, immanem animum ſubdola modeſtiā 14
tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum, rupta voce qualem diem Tiberius induiſſet pari habitu, haud multum diſtantibus verbis Vnde mox ſcitum Paſſienis oratoris dictum percrebuit, neque meliorem vnquam ſeruum, neque deteriorem dominum fuiſſe. Dehinc Enniam Næuiam Macronis, qui cohortibus prætorianis præerat, vxorem ſolicitauit ad ſtuprum, aſſentiente tamen marito: matrimonium & iureiurando & chirographo promittens. qua re in amicitiam per hāc venit cum Macrone, qui poſtea Tiberio iuſſu Caii, venenum porrexit. Adeo vterque in necem Tiberii elaborarat. Poſt adeptum autem imperium accepit Liuiam Horeſtillam, C. Piſoni prius nuptam, quam è conuiuio abduxit, & mane gloriatus vxorem inſtar Romuli ſibi eſſe raptam. Hāc intra paucos dies repudiatam, biennio poſt relegauit: quod repetiſſe prioris mariti Piſonis vſum medio tēpore videbatur. Quartam dehinc vxorem duxit Lolliam Paulinam, M. Lollii, Caii filii, Auguſti Rectoris filiam, ante C. Memmio nuptam, qui conſularem exercitum regebat. Cum facta fuiſſet mentio auiæ eius, vt quondam pulcherrimæ, ſubito prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit ſibi, breuique miſſam fecit, interdicto cuiuſquam in perpetuum coitu. Hanc Plinius ſcribit in Naturali hiſtoria lib. nono, ſe vidiſſe in ſponſalium ceremoniarum cœna ſmaragdis margaritiſque coopertam, alterno textu fulgentibus toto capite crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus, digitiſq;. Nec dona prodigi principis illa fuerant, ſed auitæ opes prouinciarum ſpoliis partæ. Tandem Cæſoniam accepit, luxuriæ perditæ mulierem, quæ iam ex alio viro tres habuit filias, neq; pulchram, neque iuuenem. Hanc tanto ardore amauit, vt pelta & galea armatam, iuxta ſe adequitantē militibus oſtenderet, amicis vero nudam. Huic quondam ex ſomno expergefactæ gloriabatur, quantum lucri egiſſet, quod ipſe interim dum ea meridiaret, ſupra quadraginta reos vna ſententia damnaſſet. Ex hac filiam habuit Iuliam Druſillam appellatam, quam per omnium dearum templa circumferens, Mineruæ gremio impoſuit, alendamq; commendauit, vt Tranquil. tradit: vt vero Ioſephus, in Capitolio Ioui obtulit, confirmans ſibi
Iouique communem natam filiam, duos patres vni proli conſtituens. Hanc omnino ex ſe 15
genitam illo demonſtrauit argumento, quod feritatem paternam imitaretur, cum ludentium puerorum oculos infeſtis vnguibus peteret. Huic filiæ, cum adoleuiſſet, ciues pro virili portione pecunias contulerunt nomine alimentorum & dotis, cum pater conquereretur de oneribus & patriis & imperatoriis. A Cæſonia vxore credebatur medicamento amatorio corruptus, vt valetudinem neque corporis neque animi integram habuiſſe feratur, præſertim cum puer ſæpe comitiali morbo laborarit: & inſomnio vſque adeo vexatus ſit, vt raro plus tribus horis nocte dormiret. Ob id vultum habuit natura horridum, & ex induſtria tetrum in terrorem formabat: quia oculos concauos cum temporibus excauatis in lata frontē geſtabat, eminentis alioqui ſtaturæ. Sed eo occiſo, periit & vna vxor Cæſonia, à centurione Lupo gladio confoſſa, filia vero parieti eſt illiſa: nefandiſſimā totā ſoboles ac integra domus è medio ſublata eſt. Ex Ioſepho tamen deprehendimus, Caium primo anno Imperii ac ſequenti magnifice rebus vſum, medioerem ſe exhibuiſſe, vt apud Romanos & alias gentes ampliſſimus haberetur: ſed procedente tempore, magnitudine dignitatis, humanum perdidit intellectū, & ſeſe volebat diuinitate honorari. Poſt cuius mortem videbatur reſp. ad priorem libertatē redire, & iterum ſub conſulibus degere: ſed fruſtra hoc eſt attentatum. Nam milites Claudium vi rapuerunt, & ad principatum euexerunt, vt poſt dicetur. Hæc de Caligula ſatis. Si quis plura cupiet, Tranquillum & Ioſephum in decimo octauo & decimo nono libris, vbi præſertim de eius coniuratione plura ſcribuntur, Aureliū Sextū, Oroſiū cum Eutropio in ſeptimo videat, cum iis quæ Euſebius

lib.2. hiſtoriæ ſacræ, & in lib. temporum colligit. At nos huius vitam Auſonii tetraſticho concludemus, more noſtro.

Poſt hunc caſtrenſis caliga cognomine Cæſar
Succeſſit, ſæuo ſæuior ingenio.
Cædibus inceſtiſque dehinc maculoſus, & omni
Crimine, pollutum qui ſuperauit auum.

Tiberius Claudius.

TIBERIVS Claudius Druſus, filius fuit Druſi Neronis, priuigni Augusti, & fratris Tiberii Imperatoris, ac Antoniæ minoris, quæ nunquam expuiſſe dicitur à Plinio: patruus Caligulæ, infans à patre relictus, vniuerſam pene adoleſcentiam mala valetudine conflictatam habuit, vt animo ſimul & corpore eſſet paulo hebetiori. Vnde & vecors à Sexto Aurelio dicitur: & ab Antonia matre ſæpe portentum hominis dictus, quaſi à natura inchoatus quidem, ſed non abſolutus foret. Auia Auguſta pro deſpectiſſimo ſemper habuit, pariter & ſoror Liuilla. Auguſtus auunculus maior parui ſemper exiſtimauit hominẽ. Tiberius patruus honorẽ ei conſulatus abnegauit. Ideo in contubernio ſordidorum hominũ deliteſcens, ebrietatis & aleæ quoque infamiam ſubiit. Quanquam apud ordinẽ equeſtrem, Senatumq; ipſum nonnihil fauoris & gratiæ haberet. Poſt cœnas enim frequenter obdormiſcebat, & tũ oſſibus iaculabatur, tũ ferula ac flagro excitabatur, multiſque vexabatur ſtertens ignominiis: & pene à Caligula conſulatu eſſet deiectus, cum Neronis & Druſi, fratrũ Caii, ſtatuas ſegnius locandas curaſſet. Cum vero Caius iam occiſus eſſet, & inter milites tumultus exortus, qui percuſſores inquirerent, totam vrbem cõmouiſſet, timens ne & ipſe raperetur ad ſupplicium, ſeſe occultauit. Et vt Aurelius tradit, eum Senatus cenſuiſſet gentẽ Cæſarũ exterminari, deformi latebra latens, repertus à militibus eſt. Gratus miles, teſte Ioſepho, præ obſcuritate vix eum agnoſcens apprehendit, & ad commilitones adducens Imperatorem ſalutauit. Iſte inquiens eſt Germanicus, eum conſtituamus Imperatorem. Ductuſque vi ad palatium vrbis Imperator à militibus creatur: quandoquidem priuatus mediocriter agebat inter omnes, ab omni turbarũ inquietudine ſe ſubtrahens: ſed amore militum quẽ in Germanicũ habebant, ſummam rerũ aſſequutus eſt. Cum autem Senatus de cõmuni libertate aſſerenda cogitaret, multitudo vero vnum rectorẽ expoſcebat, à militibus qui iureiurando fidem promiſerant, Imperator eſt factus, anno ætatis 50. promittens ſingulis quaterna dena ſeſtertia. Et ſic primus Cęſarum fidẽ militis præmio eſt pignoratus. Quales autem tumultus ſint exciti inter milites qui Claudium Imperatorẽ eleuarunt, & ſenatores qui in Curia conuenientes de reparanda priſtina libertate diu multumq; anxie deliberarunt, & quo pacto acceſſerit conſilium Agrippæ regis Iudæorũ, qui doloſe vtrinq; Iudaico ingenio artem ſuam exercuit, Ioſephus abunde explicat in decimo nono, qui vidẽdus. Nam non poſſumus omnia afferre qui breuitati ſtudemus & digito omnia demõſtramus. Initio principatus (cum eſſet imperium ſtabilitũ, & præteritorũ indicta obliuio, quæ græcis ἀμνηστία dicitur, punitis paucis Caii coniuratoribus) parentibus ac maioribus ſuis, auiæ ac fratri, cunctiſq; propinquis diuinos honores inſtituit, ſacrificiaq; in memoriam eorũ cum ludis ac certaminibus celebrauit, honores vero ſibi illatos ſpreuit ac contempſit: & in cũctis tam ciuilem ſe geſſit, vt breui ſpacio omniũ in ſe fauorem ac amorem traheret. Priuatis tamen inſidiis infeſtabatur, vt quidam è plebe, quidam & equeſtris ordinis in eum cõſpirarent: Quinimo & bellum ciuile contra eum mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, quem exercitus Imperatorẽ elegit, Annio Vinicio procurante, quod Romani de moribus Claudii deſperarent. Sed cum die dicto in vnum vndiq; ad nouum Imperatorem conueniretur, neq; aquilæ ornari, neq; conuelli quoquo modo potuerunt. Exercitus tanta & tam inuſitata miraculi fide motus & conuerſus in pœnitentiam, Imperatorẽ Scribonianum quinto ſtatim die deſtitutum interfecit, ſeq; ſacramẽto prioris militiæ continuit, vt Oroſius ſcribit. Licet quidam ſcribant militibus nõ parentibus Camillo, manu ſe propria tranſuerberaſſe. Huius filium Furiũ Scribonianum tradit Corn. Tacitus in exilium miſſum, quaſi finem Principis per Chaldæos ſcrutaretur, vna cum matre Iunia. Sed exuli non longa vita fuit, ſiue ſit veneno extinctus, ſiue fortuita morte. Cenſuram intermiſſam reuocauit, & hanc geſſit: in qua theatralem populi laſciuiam, ſeueris edictis increpuit. Et lege lata ſæuitiam creditorum cohercuit, ne in mortẽ parentum pecu-

nias filiis familiarum fœnori darent. Ius laborioſe dixit, nonnunquam circumſpectus & ſagax, nonnunquam inconſultus ac præceps, interdum friuolus & amens: quod pluribus exemplis indicat Tranquil. Cum olim Claudio eſſent decreta Triumphalia ornamenta à Senatu, arbitratus principali Maieſtate indigna; expeditionem in Britanniam ſumpſit. Quam cum in deditionem recepiſſet; ſine vllo prælio ac ſanguine, ſexto demum menſe reuerſus eſt in vrbem cum precioſiſſimo triumpho: in quo multi illuſtres viri ac nobiles fuerunt, qui triumphum celebriorē reddidere. Curam vrbis tantam habuit, vt cum ſubortum eſſet incendium, duabus continuis noctibus circa id excubauerit, propoſita cuiq; mercede qui ſubueniret æquali cura. Annona exiſtente arctiore; ob aſſiduas ſterilitates, cogitauit hyberno tempore inuehendos cōmeatus, ſuſcepto in ſe damno ſi quid per tempeſtates accideret. De ſupplēdo ſenatu egit, & Heduos Gallos aſſumpſit: famoſos probris immiti quadam ſeueritate Senatu amouit: ob id pater Senatus dictus, cum alii Cæſares patres Patriæ dicerentur. Opera publica multa & magna magis quam neceſſaria extruxit. Aquam Claudiam Romam introduxit, de qua re & Plinius & Frontinus multa ſcripſerunt. Spectacula & magnifica & inuſitata edidit. Ad Senatum ſuper Collegio Aruſpicum retulit, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret. Ludos Seculares fecit. Inſtitutiones quaſdam correxit, nouas ſanxit, pleriſq; indulgentiſſimus ac liberaliſſimus princeps. Nouas literas adinuenit, quæ vſui eo imperante fuerunt, poſt obliteratæ ſunt. Sed libertorum ac coniugis imperiis (teſte Aurelio) ita ſubiectus fuit, vt Claudium Felicem Pallantis fratrem legionibus Iudeæ præfecerit. Ad quem præſidem, Paulum fuiſſe perductum, in Actis legimus Apoſtolorum. Quo de fide diſputante, ac de iudicio futuro, tremefactus eſt Felix. Qui ſucceſſori ſuo, nomine Feſto, vt Iudæis gratificaretur, reliquit Paulum vinctum. Huius Felicis & Euſebius & Ioſephus, ſed & pluribus Tacitus, meminerunt. Poſidi eunucho, poſt triumphum Britannicum, inter militarium fortiſſimos, arma inſignia tanquam participi victoriæ dono dedit, haſtaque pura donauit. Polybium inter Conſules mediū incedere fecit. Hos omnes anteibat Narciſſus ab epiſtolis, dominum ſe gerens ipſius domini, Pallaſq; prætoriis ornamentis ſublimatus: adeoq; diues, vt cauſante eo inopiam fiſci lepidiſſime famoſo elogio vulgatum ſit, abunde ei pecuniam fore, ſi à duobus libertis in ſocietatem reciperetur. His itaque libertis ac vxoribus addictus, non principem ſe, ſed miniſtrum egit: horumq; ſtudio ac libidine, honores, exercitus, impunitates, ſupplicia largitus eſt. Et, vt Sextus inquit, Liberti ſummam poteſtatem adepti ſtupris, exilio, cæde, proſcriptionibus omnia fœdabant. Fuit enim Claudius natura ſæuus ſanguinariuſque, tormenta quæſtionum ac pœnas patricidarum coram aſpiciens, gladiatoriiſq; ac beſtiariis ſpectaculis plurimū delectatus. Alioqui timidus, & ad omnia pauidus, vt initio imperii nulla cōuiuia inire ſit auſus. Inſidias temere delatas adeo expauit, vt deponere imperiū tentauerit. Ob id innocentes plures propter leues ſuſpiciones occidit. Pari ſtultitia & iram exercuit, & inconſiderantiam, ſiue ſimulauerit, ſiue reuera obliuione captus. Plures damnatos poſtero die & in conſilium & ad aleæ luſum admoueri iuſſit. Tantam negligentiam ſermonis oſtendit, vt nec quis, nec inter quos, quoue tempore ac loco verba faceret, ſcire ac cogitare exiſtimaretur. Alioqui liberalibus artibus à prima ætate haud mediocriter eruditus, & græce doctus ac latine. Hiſtorias latinas poſt necē Cæſaris in adoleſcentia orſus, ad ſua vſq; tempora quadraginta tribus libris, adiuuante Sulpitio Flauo & adhortante Tito Liuio, deduxit. Gręcas pariter hiſtorias ſcripſit, Cyrenicōn & Carchedoniacōn viginti octo libros. Vir cuius forma dignitatē auctoritatemq; præ ſe ferret: ſpecie & canicie pulchra, corpore prolixo, nec exili, riſu indecenti, capite tremulo, & valetudine ſemper graui. Conuiuiis plus nimio deditus, vini cibique appetentiſſimus, vſq; adeo vt ſæpe ſtomachum vomitu cogeretur exonerare. Somni breuiſſimi, libidinis in fœminas profuſiſſimæ, mariū omnino expers. Aleæ perquam ſtudioſus. Cum vero ſigna pœnitentis & matrimonii Agrippinæ & adoptionis Neronis dediſſet, veneno ob hæc eſt tentatus: quod aliqui tradunt ab Agrippina ipſa boleto medicato, quem auidiſſime comederat, oblatum, à Locuſta vero muliere ita præparatum, vt mentem turbaret, & mortem differret. aliqui per Halotum ſpadonem prægūſtatorem in arce cum ſacerdotibus epulanti ſubminiſtratum: quo extinctus eſt ſexageſimo quarto ætatis, imperii decimo quarto anno, vt Tranquillus: vt vero Ioſephus, annis tribus & decem regnauit, menſibus octo, diebus viginti, quod pene idem eſt. Tacitus Xenophontē medicum ab Agrippina adhibitum refert, qui pennam rapido veneno illitam, faucibus eius demiſiſſe creditur, haud ignarus ſumma ſcelera incipi cum periculo, peragi cum pręmio. Mors eius cælata, quū arte muliebri corrupti cuſtodes ægrum ſimulant, donec circa Neronem ſucceſſorem omnia ordinarentur. Dehinc funeratus eſt ſolenni principū pompa,

& in Deorum numerum relatus, per Apotheoſin. Habuit autem admodum adoleſcens
ſponſas duas, Æmiliam Lepidam Auguſti proneptem, ex Paulo Æmilio Cenſoris filio &
Iulia nepte. hanc virginem repudiauit, quod L. Paulus Auguſti progener, qui pater fuit
huius Æmiliæ Lepidæ, coniurauerat in Auguſtum: cuius coniuratio priuſquam inuale-
ſceret indicio detecta, ab Auguſto compreſſa eſt. Alteram ſponſam habuit Liuiam Me-
dullinam, cui cognomen & Camillæ erat, è genere antiquo dictatoris Camilli: quam eo
ipſo die qui nuptiis erat deſtinatus, ex valetudine amiſit. Deinde vxores duxit Plauciam
Herculanillam, triumphali patre natam, cum qua diuortium fecit ob libidinum probra
& homicidii ſuſpicionem. Genuit tamen ex ea filium Druſum Pompeium, quem pube-
26 rem amiſit, iactu piri crudeliter enecatum: cui ante paucos dies mortis ſuæ, filiam Seiani
deſponderat: & filiam Claudiam ex Liberto ſuo Botere conceptam: quamuis ante quin-
tum menſem diuortii natam, alique ceptam, exponi tamen ad matris ianuam, & nudam
iuſſit abiici. Tum Æliam Pætinam ex Tuberonum familia natam patre conſulari, ex
qua Antoniam filiam ſuſcepit, ob leues offenſas repudiauit. Sed poſt diuortium elabora-
uit fautore Narciſſo, vt rurſus nuberet Claudio, in cœlibatu viuenti ex obitu Meſſalinæ.
Hæc tertia fuit vxor Valeria Meſſalina Barbati Meſſalæ conſobrini ſui filia, ob impudici-
tiam famoſiſſima: quæ primo clam, mox paſſim quaſi iure adulteriis vtebatur. Ex quo fa-
cto plures metu abſtinentes extincti ſunt. Dehinc atrocius accenſa, nobiliores quaſque
nuptas & virgines ſcortorũ modo ſecum propoſuerat, coactiq; mares vt adeſſent. Quod
ſi quis talia horruerat, adficto crimine in ipſum omnemque familiam ſæuiebatur: vt ma-
27 gis videretur ipſa imperare viro, quam Imperatori nupta eſſe. Hæc ita exarſerat in amore
C. Silii, omnium Romanorum pulcherrimi, vt non furtim, ſed multo comitatu domum
eius ventitaret, illique & honores & opes largiretur. Poſtremo ob magnitudinem infa-
miæ, nomen matrimonii cum Silio cõcupiuit, deturbata è matrimonio eius Iulia Syllana
nobili fœmina. Profecto itaque Hoſtiam principe ſacrificii gratia, cuncta nuptiarum ſo-
lennia celebrauit. Id cum Narciſſus Claudio renunciaſſet, in hortis Lucullianis ictu à
Tribuno transfixa eſt: quod timeret ne ſimul cum vxore, quã alias ardentiſſimo amore
complectebatur, imperium quoque amitteret. Occiſa eſt autem Meſſalina aſſidente ma-
tre Lepida, quæ florenti filiæ haud concors ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationem
euicta erat. Idque epulanti Claudio nunciatum eſt. Sed ille & tum & ſequentibus plu-
ribus diebus neque odii neque gaudii, nec iræ nec triſtitiæ, nec vllius humani affectus ſi-
gna dedit. ſiue accuſatores aſpiceret lætantes, ſiue filios mœrentes. Nam duos liberos tu-
28 lit ex hac Meſſalina: filiam Octauiam, quam primo L. Syllano deſponſatam (qui ſe præ-
tura abdicare coactus, morique initio anni iuſſus eſt) Neroni priuigno ſuo collocauit: &
filium quem primo Germanicum, mox Britannicum nominauit. Iurauit dehinc ſe per-
manſurum in cœlibatu Claudius, ſed durauit minime. Nam conſilio Narciſſi Æliam Pe-
tinam, ex qua Antoniam genuerat, quæ Gn. Pompeio Magno qui confoſſus eſt, deinde
Fauſto Syllæ, nobiliſſimis iuuenibus collocata eſt, recipere cogitauit. Conſilio autem
Caliſti Loliam Paulinam, C. Cæſaris vxorem, quod abſque liberis eſſet, ducendam cogi-
tauit. quæ poſt Agrippinæ nuptias, iuſſa eſt Italia decedere. Præualuit tamen Pallas liber-
tus, qui ſuaſit vt Iuliam Agrippinam Germanici fratris filiam, vxorem duceret: quæ ille-
cebris etiam blandiſſimis, ac oſculo quo cognati vtebantur, in amorem ſui pellexit Clau-
dium, vt inceſtas nuptias celebraret. Ab hac Agrippina Vbiorum oppido, quo veteranos
coloniamque deduci impetraſſet, quia illic genita erat, & eam gentem Rheno tranſgreſ-
ſam auus Agrippa in fidem acceperat, nomen ex vocabulo ipſius inditum eſt. Quanquam
autem cæteris quoq; vt idem facerent conceſſiſſet, nemo tamen exemplum ſequutus eſt,
præter vnum equitem. Nuptiarum die in quinque & 30. ſenatores, trecentoſque equi-
tes animaduertit, vt inceſtas nuptias funeſtas quoque faceret. Nam & Sillanus die nu-
ptiarum ſibi mortem conſciuit, & Caluina Iunia ſoror eius Italia eſt pulſa. Pauloque poſt
Neronem priuignum Domitii filium adoptauit in nomen familiæ vndecim iam natum
annos, eiq; filiam Octauiam collocat: licet filium haberet naturalem Britannicum bien-
nio minorem, quem Agrippina domi ſecum detinuit, donec Burrus militiæ princeps Ne-
ronem ad caſtra militum circumferret, à quibus Imperator fuit ſalutatus, qui poſtea Bri-
tannicum veneno ſuſtulit. Hæc ex Tranquillo, Eutropio, Sexto Aurelio, Oroſio atque
Corn. Tacito: vtinam integer ad nos diligentiſſimus ſcriptor veniſſet. Quæ vero per præ-
ſides Syriæ atque Iudææ fecit Claudius Imperator, ex Euſebii lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, & Io-
ſephi decimo nono ac vigeſimo libris requiras. Non erit iniucundum videre ludum de
morte Claudii Cæſaris à L. Annæo Seneca conſcriptum, qui nuper eſt repertus. Huius i-
gitur Claudii vitam tetraſticho Auſonii, vt conſueuimus, concludamus.

Claudius

Claudius irriſa priuato in tempore vitæ,
In regno ſpecimen prodidit ingenii.
Libertina ferens nuptarumq; improba facta,
Non faciendo nocens, ſed patiendo fuit.

Nero Cæſar.

NERO Cæſar filius fuit Domitij Ænobarbi, ſceleſtiſſimi viri, & Agrippinæ Germanici filiæ. Tam infœlici genitura editus in lucem, vt pater Domitius ex ſe atque Agrippina, nihil quicquam niſi deteſtabile in perniciem reipubl. poſſe naſci, aperte fateretur. Ob id Plutarchus de eo ſcribens inquit: Agrippina vero filium habens ex Domitio Ænobarbo, nupſit Claudio, & ſimul filium in adoptionem dedit: qui poſtea Claudius Nero appellatus. Hic temporibus noſtris imperans, matrem necauit: nec multum abfuit quin flagitiis & amentia Romanorum ſubuerteret Imperium: quartus ab Antonio per gradus ſucceſſor. hæc Plutarch. Nam Agrippina Domitii vxor & Neronis mater, filia fuit Germanici. Hic Domitius ex Antonia maiore filia Octauiæ & Antonii genitus fuit: ex hoc vero Claudius Nero natus eſt, & apud amitam Lepidam enutritus, quia trimus patrem amiſit, ſub ſaltatore atque tonſore educatus eſt. Sed cum vndecimo ætatis anno à Claudio adoptaretur, Annæo Senecæ ſenatori in diſciplinam eſt traditus. Immanitatem mox exhibuit amitæ Lepidæ, quæ ſimultates cum Agrippina matre exercuerat, cui mors indicta eſt, Nerone eam ream accuſante. Brittannicum Claudii filium, ſubditicium apud patrem coarguit. Decimoſeptimo ætatis anno, cum Claudius diem obiiſſet, proſperum tempus à Chaldęis prædictum, medio diei ante Idus Octobris: Nero egreſſus eſt in publicum ad cohortes excubitorum, proq; Palatii gradibus Imperator ſalutatus, lecticæ impoſitus, & à militibus per caſtra in curiam delatus. Vbi & à patrib. Imperator vocatus, multiſq; honoribus eſt auctus. Futuri Imperii accepit præſagium, cum ſedenti Claudio Circenſibus ludis cum Brittãnico filio Claudij Troiæ ludicrum cum cæteris pueris nobilibus ageret, cum vniuerſę plebis fauor in ipſum inclinaret. Ferebantur & dracones eius infantiæ affuiſſe, tanquam vitæ cuſtodes: & ipſe haudquaquam ſui detractor, vnam omnino anguem in cubiculo viſam narrare ſolitus eſt. Præterea acceſſit populi inclinatio ex memoria Germanici, cuius ille reliqua ſoboles virilis erat: & matris Agrippinæ miſeratio augebatur, ob ſæuitiam Meſſalinæ. His adiutus auxiliis, Imperator eſt factus. Tum Claudium patrem apparatiſſimo funere elatum laudauit, & in deorum numerum referre præcepit, multis ei decretis cœleſtibus honoribus. Matri Agrippinæ ſummam rerum commendauit, in quam & cæteri omnes cumulabant honores. Primumque quinquennium liberalitate, clementia, ac comitate ita exegit, vt omnes principes ſuperaret: adeo, vt poſt Traianus dicere ſolitus ſit, procul diſtare cũctos principes à primo quinquennio principatus Neronis. Grauiora vectigalia aut aboleuit, aut minuit. Et cum quondam Burrus præfectus cohortium in duos latrones animaduerſurus, exigeret à Nerone vt ſe ſubſcriberet libello ſupplicii deputati, inuitus accipiẽs chartam exclamauit: Quam vellem neſcire literas. Quæ vox Neronis generoſa ac principe digna, Senecam commouit vt librũ de clementia Neronis ſcriberet. In omnes ordines tam clemẽs ac benignus, vt & ſalutantes ad ſe admitteret, & viciſſim eos memoriter ſalutaret: ſpectaculaq; varii generis ediderit, ſumma cum liberalitate: declamaueritq;, ac carmina ſæpius in theatro recitauerit, cum magno vniuerſorum applauſu. Sed cum ius diceret, ac ſententias pronũciaret, nihil temere vnquam fecit. Prauos mores emendauit, ſumptibus ſuperfluis modum adhibuit, quadrigariorum licẽtiam repreſſit, ædificiorum nouam formam inſtituit ac excogitauit: inſulares domos cũ porticibus ac ſolariis ad arcenda incendia (quibus obnoxia vrbs erat) cõſtruens. Multas leges bonas tulit: quibus falſarios coercuit, ne teſtamentis fraus fieret. Augendi propagandiq; Imperii nulla fuit cupido, cum vix ob verecundiam patris ſui abſtineret exercitum è Britannia educere. Põtum in prouinciæ formam redegit, Polemonis reguli permiſſu, à quo Polemoniacus pontus appellatus eſt: ſimili modo & Cottias Alpes, Cottio rege defuncto. Cum vero Alexandrinã meditatus eſſet peregrinationem, die profectionis ob tremorem neſcio quem, dum templa ingrederetur, deſtitit ab incepto. In Achaia deinceps Iſthmũ perfodere aggreſſus, ſed irritus eius conatus. Quemadmodum inanis erat ad Caſpias portas expeditio. Sed quanquam hæc cum honore ageret, mox tamen Imperatoriæ dignitatis oblitus, ſeſe Muſices ſtudio ita addixit, vt non modo nihil eorum omitteret quæ generis eius artifices,

vel conſeruandæ vel augendæ vocis gratia faciunt, verumetiam in ſcenam prodire concupiuerit, & in theatro publice cantauerit, ac id pluribus diebus, multos ſibi eius fortis homines adiungens: cum quibus & certauit agonali certamine, quod à ſe inſtitutum, Neronæum vocauit: ac Tragœdias plures cantauit, perſonatus theatrum ingreſſus. Flagrauit & aurigandi ſtudio, ac citharizandi, adeo vt & coronas ex Græciæ agonibus ſibi oblatas gratiſſime reciperet. Quinimo & in Græciam profectus, Olympiæ præter cõſuetudinem Muſicum agona commiſit. In quibus, vt Philoſtratus ſcribit, ter victor Nero fuit. Reuerſus è Græcia triumphum agens, Neapolim, Antium, Albanum, & Romam introiuit in curru triumphali Auguſti, coronatus & purpuratus. Paulatim petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem aperuit ac detexit. Crepuſculo pileatus popinas inibat, circumq; vicos vagabatur: obuios quoſque aut verberibus aut vulneribus dehoneſtans; cloaciſque immergens, nunc tabernas effringere & expilare conatus, vt ſæpe periculum vitæ adiret. Die cum ſeditiones pantomimorum in theatro orirentur, lapidibus & ſaxis ipſe ita in populum iecit, vt prætoris conſauciaret caput. Commeſſationibus ita inſeruiuit, vt è medio die ad mediam noctem epulas protraheret, inter ſcortorum ſedens cœtus & exoletorum. nam & pueris abutebatur, & nuptis. Virgini veſtali Rubriæ vim intulit: Acten libertam ita deperibat, vt pene ſibi matrimonio iungeret. Sporum puerum eunuchum ornamentis muliebribus excultum ad ſeſe deferri iuſſit, & pro vxore habuit. Sic & Doriphorum libertum, quem Tacitus Pythagoram vocat, in coniugem accepit: & maritum ſuum, quum ſe mulierem affingeret, fecit: eoque progreſſus eſt, vt neque ſuæ neque aliorum pudicitiæ parcens (teſtante Aurelio Sexto) ad extremum amictus nubentium virginum ſpecie, palam conuocato Senatu, dote dicta, cunctis feſta ex more frequentantibus nuberet. Agrippinam matrem inceſtauit, ac contaminauit. Et cum à Seneca (teſte Tacito) admoneretur, vt matris inſidias, mulieris atrocis ac imperioſæ caueret, meretricem Agrippinæ ſimilimam inter concubinas recepit. Per cuncta autem flagitia volutatus ac fœdatus, nihil flagitii reliquerat: prodigaliſſimus & effuſiſſimus tam donando quam ædificando, vt iam opibus exhauſtus ac egens, ad rapinas animum intenderet, ſacrilegiiſque templa Deorum ſpoliaret. Ac tum demum ad crudelitatem ſe vertit. Nam Claudio mortuo, cuius necis adeo cõſcius fuit, vt boletos, quibus venenum is acceperat, Deorum cibum appellaret: Britannicum mox ſecum cœnantem, veneno præparato à Locuſta fœmina (cui ob hanc operam impunitatem & ampla prædia dedit) è medio ſuſtulit. Cumq; ad primum guſtum concidiſſet, comitiali morbo correptum ex conſuetudine ementitus eſt. Tum matrem Agrippinam veneno aggreſſus, cum eam antidotis ſentiret præmunitã, lacunaria parauit, quæ noctu ſuper dormientem laxata machina deciderẽt. Conſilio illo patefacto per conſcios, ſolutilem nauem excogitauit, cuius vel naufragio, vel cameræ ruina periret, ſimulata reconciliatione ad ſe euocauit. Sed cum nauis naufragio eſſet demerſa nando euaſit. Id cum per libertum Cæſari ſignificaretur, in vincula coniectus libertus, percuſſores matri ſubmiſit, qui eam occiderent. Vt vero Centurionem ſtringentem ferrum vidit Agrippina, vterum protendens, Ventrem feri, exclamat: Hic eſt hic eſt fodiendus ferro, qui monſtrum tale tulit. miniſtrumque rogauit, vt vtero dirum enſem conderet. Tum ictibus multiſque vulneribus confecta eſt. Tum Nero perfecto ſcelere (vt quidam tradunt) ſpectauit intrepidus occiſæ matris cadauer. Tum & amitam Lepidam, ex duritia alui laborantem, vt largius purgarent medici, interfici iuſſit, eiuſq; bona diripuit ſuppreſſo teſtamento. Multos præterea affinitate ac propinquitate ſibi coniunctos, crudeliſſime interfecit: vt A. Rubellium Plantium iuuenem, priuignum Ruffum Criſpinum ex Popea impuberem, Tuſcum Cecinnam nutricis ſuæ filium, Senecam præceptorem ſuum, Burrum pariter magiſtrum ſuum, libertos & ſenes multos veneno ſuſtulit, in quoſcunque pro libidine graſſatus, nobiliſſimum quemque exitio deſtinauit, vt in eorum capita malum depelleret, quod ſibi imminebat: cum cometa ſex continuis menſibus appareret in cœlo, duæque coniurationes in eum iam forent detectæ, ac nullus deinceps adhibitus interimendi modus quoſcunque libuiſſet, quacunque de cauſa, vt longe lateque recitat Suetonius: ſed iam in ſenatores etiam ita deſæuiſſet, vt eum ordinem è repub. ſe ſublaturum minaretur. Nec populo quidem ac mœnibus patriæ pepercit. Vrbem ipſam incendit, cauſatus ædificiorum deformitatem ac vicorum flexuras: durauitque incendium illud ſex diebus, & noctibus ſeptem; quod è turre Mœcenatiana proſpexit, Troianum incendium decantans ſcenico habitu. Conuicia quæcunque patienter tulit. Sed cum iam Galliæ defeciſſent, duce Iulio Vindice, ac mox Hiſpaniæ duce Galba, collapſus animo, cum inter prandendum audiſſet Galbam ſalutatum Imperatorem ab exercitu, menſam ſubuertit; & vt Plinius inquit, duos calices cryſtallinos in ſuprema ira fregit: ac

prope

Digitized by Google

prope intermortuus, ſine voce iacuit. Dehinc furibundus in theatrum ad ſpectacula deſcendit, meditatus vniuerſum Senatum veneno per conuiuia necare, incendere vrbem, feris in populum immiſſis quo difficilius defenderetur. Sed deſperatione deterritus, expeditionem contra Gallos parauit, cum ſummis populi exactionibus. Sed cum annonæ quoque caritas eſſet, omnium inuidiam meruit. Variis igitur anguſtiis & cogitationibus affligebatur, crudeliſſimiſq; ſomniis moleſtabatur. Venenum itaque à Locuſta ſumens in aurea pixide, fugam moliebatur. Sed cum ab omnibus derelictus eſſet, amicorumque fores omnium concluſæ, nec quiſquam repertus qui eo petente ipſi ceruicem amputaret, præceps procurrit ſeſe immerſurus Tyberi. Sed cum auocaretur a quodã liberto Phaonte, in villa inter Salariam & Nomentanam viam circa quartum lapidem, vbi audiuit ſe hoſtem à Senatu iudicatum, & ab equitibus inquiri, ferrum iugulo adegit, iuuante Epaphrodito, vel (vt Sextus Aurelius ſcribit) ſemet ictu gladij tranſegit, adiuuante trepidantem manum impuro illo eunucho Sporo, qui Neroni inſtar fœminæ denupſerat, vt ſuperius ſcripſimus. Sic qui dedecoroſe vixit, turpius periit, anno ætatis trigeſimo ſecundo, die quo quondam vxorem Octauiam interemerat, cum tredecim annis iam imperaſſet & menſes octo. Cuius mors tantum gaudium publice præbuit, vt plebs pileata, quaſi iam tandem aſſequuta eſſet libertatem, per totam vrbem diſcurreret. Verum vt diuus Auguſtinus in lib. Ciuitatis diuinæ vigeſimo ſcribit, plerique Neronem minime occiſum arbitrantur, ſed ſubtractum potius, vt putaretur occiſus: & viuum occultari in vigore ipſius ætatis, in qua fuit cum crederetur extinctus, donec ſuo tempore reueletur & reſtituatur in regnum. Vnde nonnulli Neronẽ futurum Antichriſtum ſuſpicati ſunt. Quocirca ſcribit Tranquil. ſe adoleſcentem poſt viginti annos ſeruum vidiſſe, quem Tacitus ex Ponto fuiſſe ſcribit, cithara & cantu peritum, oris lineamentis Neroni ſimilimum: qui ſe Neronem eſſe iactabat: à Parthis acceptus eſt, ſed à Calphurnio Aſprenate poſtea occiſus. Habuit autem Nero vxores tres: primam Octauiam, filiam Claudii principis, quam pater Neroni deſpondit poſt matrimonium Agrippinę. Huius conſuetudinem cito aſpernatus, corripientibus amicis, ſufficere illi debere reſpondit vxoria ornamenta. Eandem mox ſępe fruſtra ſtrangulare meditatus, dimiſit vt ſterilem. Sed improbante diuortium populo, relegauit primum in Campaniam, dehinc in inſulam Pandateriam. Non alia exul fœmina viſentium oculos (vt tradit Cornelius) maiore miſericordia affecit. Dehinc ei adulterium obiiciens, multos ſubornauit: quos etiam tormentis compulit, vt Octauiæ adulterium faterentur. Tandem Anicetus à ſe dolo ſtupratam confinxit. Ob id mori iuſſa infœlix Octauia vinculis reſtringitur, venæq; eius per omnes artus exoluuntur. Et quia preſſus pauore ſanguis tardius labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Hæc Octauia dedit Senecæ alteri materiam ſcribendi Tragœdiam, cui titulus eſt Octauia. Die vero duodecima à diuortio Octauiæ poſt duxit Poppeam Sabinam, Titi Ollij filiam, & equiti Ro. Ruffo Criſpino ante nuptam: ex quo filium genuerat Criſpinum, quem Nero occidit: quæ nomen aui paterni ſumpſerat illuſtri memoria Pompeii Sabini conſularis & triumphali decore præfulgentis. Huic omnia alia fuere, præter honeſtum animum: ſermo comis, nec abſurdum ingenium, modeſtiam præferebat & laſciuia tamen vtebatur: famæ nunquam pepercit: maritos & adulteros non diſtinguens, neq; affectui ſuo aut alieno obnoxia. Vnde vtilitas oſtenderetur, illuc libidinem transferebat. Raro in publicum progrediebatur: idque velata parte oris, ne ſatiaret aſpectum: vel quia ſic decebat. hanc vnice dilexit, quia luxuriæ magiſtra ſingularis erat. nam greges aſinarum ſecum duxit, vtpote quæ balnearum ſolium aſinino lacte temperabat, quo cutem erugaret ac extenderet, candoremq; cuſtodiret. Hæc grauida, ictu calcis afflicta eſt à Nerone, cum in iracundiam eſſet ab ea prouocatus. Tulit tamẽ ex hac filiam Claudiam Auguſtam, quam intra quartum menſem amiſit. Cum deinceps Antoniam filiam Claudii ex Petina (vt diximus) quæ vxor fuit Cornelij Sullæ, ſibi copulare peteret, ea vero nuptias ſuas recuſaret, eam iuſſit occidi: ac deinde Statiliam Meſſalinam, Tauri bis conſulis ac triumphalis abneptem, tertiam vxorem duxit. Qua vt potiretur, virum eius Atticum Veſtinum conſulem in honore ipſo trucidauit. Hæc de Nerone ſceleſtiſſimo Imperatore ſatis ſint. Plura qui velit, Tranquillum, Tacitum, Ioſephum, Aurelium, Euſebium, Oroſium atque Eutropium adeat. Quæ in Iudæa ſub Nerone geſta ſunt, fideliter Euſebius in ſecundo atque tertio hiſtoriæ ſacræ, atque Egeſippus in ſecundo & tertio commentariorum explicant. Nos iis contenti, ſubiungamus Auſonij tetraſtichon.

Aeneadum generis qui ſextus & vltimus hæres,
Polluit & clauſit Iulia ſacra Nero.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Nomina quot pietas, tot habet quoque crimina vitæ:
Diſce ex Tranquillo, quæ meminiſſe piget.

CVm vero in iſto Nerone Iulia & omnis Cæſarum nobilis familia defecerit, quod pulchro prodigio ſignificatum ſcribit Plinius lib. 15. & in Galba Tranquil. ab initio, operæprecium mihi videtur hoc loco, omnem familiam Cæſarum ſubiungere arbore quadam, qua vno conſpectu totum illud genus innoteſcat, multaq; recondita hinc intelligantur. Nam ſequentes tres principes, Galba, Otho, Vitellius, recte ab Apollonio Tyaneo Thebani Imperatores dicuntur: quod ſicut Thebani breui admodum tempore Græciæ tenuerant principatum, ita iſti paucis menſibus Romæ imperauerunt, tanquam Tragœdiarum tyranni perſonam mutãtes, qui ſe inuicem eliſerunt, ſicut clau clauos excutiunt. Sed aſpice iam Lector Cæſarum pulcherrimam ſeriem.

C. Iulius Cæſar.

M. Actius:		Iulia, ſoror Cæſaris.
Octauius:		Actia, filia M. Actij.
Auguſtus fil.		
Tiberius Nero:		Liuia.
Auguſtus poſt hunc:		Liuia.
Tib. priuig. Auguſti.		
M. Agrippa:	vxor,	Iulia.
Agrippina horum filia.		
Germanicus:		Agrippina.
Caius Cæſar horum filius.		
Druſus priuignus Auguſti:		Antonia.
Claudius Cæſar horum fil.		
Domitius Ænobarbus:		Agrippina, filia Germanici.
Nero horum filius.		

Sergius Galba.

SERGIVS Galba Imperator, filius fuit Galbæ Sulpitii viri conſularis cauſidici, & Mummiæ Achaiæ neptis Catuli, proneptiſque L. Mummij Achaici, qui Corinthum excidit. Nam & Caium habuit filium, qui ſub Tiberio à proconſulatu prohibitus, voluntaria morte obiit: & Liuiam Ocellinam alteram vxorem duxit, diuitem & pulchram, cum ipſe gibber eſſet. Ab hac ſua nouerca fuit Sergius Galba adoptatus, & Liuius dictus: eique Imperium fuit denũciatum, licet ſerum, per Augurem, dum auus ſuus fulgur procuraret: ſomniumque ipſe habuit de fortuna fœliciſſimum, eiuſque ſimulachrum æneum reperit, quod poſtea dedicauit. Tacitus præterea in quinto commemorat præſagium Tiberij de Sergio Galba, tũ conſule cum L. Sulla, quem accitum & diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremo Græcis verbis in hanc ſententiam alloquutus, Et tu Galba quandoque guſtabis Imperium: ſeram ac breuem potentiam ſignificans, ſcientia Chaldæorũ artis, cuius adipiſcendæ ocium apud Rhodum, magiſtrum Traſullum habuit. Et Auguſtus puero Galba exiſtente dixiſſe fertur, cum inter æquales ſalutaturus Cæſarem veniſſet: Et tu fili Imperio noſtro adhæreas. In adoleſcentia liberalibus diſciplinis & iuri operã dedit. Obſeruauit autẽ ante omnes Liuiam Auguſtam, cuius & viuæ gratia plurimum valuit, eiuſque opera ex palatio proceſſit ad Conſulatũ: & mortuæ teſtamento pene ditatus eſſet, ni fraude Tiberij fuiſſet impeditus. Honoribus ante legitimum tempus perfunctus, prætor ludos Florales exhibuit. Dehinc prouinciæ Aquitaniæ anno fere præfuit. Mox Conſulatum per ſex menſes ordinarium geſſit. in militari autem diſciplina tam ſeuerus erat, vt veteranum ac tyronem militem aſſiduo opere corroboraret: ita ſeuere militem tractans, vt eo ingreſſo in caſtra, vulgaretur ſtatim, vt & Aurelius Sextus ſcribit: Diſce miles militare, Galba eſt, nõ Getulicus. Poſt necem Caii à Claudio in cohortem amicorum receptus, Africam proconſul biennio obtinuit, extra ſortem electus: quam ita moderate gubernauit, vt inter paucos laudatus ſit, vt Plutarchus ſcribit: quia inteſtinam diſſenſionem & barbarorum tumultu inquietam, ſeueritate & iuſtitia coercuit. Ob res igitur diligenter in Africa & olim in Germania geſtaſ, triumphalia orna-

menta

menta accepit, & ſacerdotium triplex inter Quindecimuiros, ſodaleſq; Titios, item Au- 23
guſtales cooptatus. Poſt hæc ab vrbe ſemotus, in ſeceſſu vixit: donec ei oblata Tarraco-
nenſis Hiſpania: quam ingreſſus, ſigna accepit futuri Imperij. Octo enim annis prouin-
ciam rexit. Primum acer & vehemens in puniendis delictis, paulatim in deſidiam ſegni-
tiemque conuerſus eſt, ne quid materiæ Neroni præberet. Ob id Tacitus tradit, quod ſe-
gnitia in Galba vocabatur ſapientia, tanquam minus ſuſpecti ſint principibus deſidioſi &
ſegnes. Cum vero Iulius Vindex, qui Galliis præfuerat, & à Nerone primus defecerat,
Galbam adhortatus literis eſſet, vt ſe humano generi aſſertorem ducemque accommo-
daret, quoniam auguriis ac ominibus fatidiciſque carminibus ſignificaretur, Proditurus 24
eſt ex Hiſpania Imperator: non diu cunctatus, conditionem ſuſcepit: cum neces damna-
torum à Nerone pro tribunali cum deploratione ſtatus temporum, militibus pronunciaſ-
ſet. A quibus cum conſalutatus eſſet Imperator, legatum ſe Senatus ac populi Romani
profeſſus eſt. Et vt ſe oſtenderet ſenatorias partes ſequi, Senatoriamque maieſtatem tuta-
ri, quoſdam elegit ex primoribus, qui apud illum eſſent loco Senatus, legioneſque & au-
xilia ſuper exercitum veterem conſcripſit: ſinguloſque obteſtatus, vt communem cau-
ſam iuuarent: licet prope ex inopinato cuncta turbata eſſent, quod quidam pœnitentia
ducti, alienati ſunt: & nonnulli a liberto Neronis ad fraudem præparati, pene occidiſſent
Galbam. Et orto in Galliis tumultu in exercitu Vindicis ac Virginij, cum Vindex occidiſ-
ſet, conſternatus eſt Galba: quia rumor vulgatus erat, cunctos velle Virginium imperare.
Pauefactus igitur Virginium precatus eſt, vt ſecum ſimul Romanum Imperium liberta-
temque tutaretur: affectuſque pœnitudine rerum cœptarum, ſeceſſit Cluniam oppidum
Celtiberiæ, cum deſiderio priſtini ocij ac quietis. Interim ab vrbe nuncij veniunt, Ne-
ronis mortem ſignificantes: quibus recreatus, Cæſaris appellationem aſſumpſit: palu-
datus, militaribuſque ornamentis indutus, iter ingreſſus, moliebatur vt Nymphidius Sa-
binus prætorij præfectus ac Caligulæ ſpurius, à militibus occideretur, dum ſe Imperato-
rem declarare contendit. Et in Germania Capito Fonteius legatus, ac in Aphrica Clo-
dius Macrus trucidarentur, qui Nymphidio opem pollicebantur. At Galbam Senatus o-
ratores circa Narbonem vrbem Gallicam offendentes, hilariter ſalutauerunt: rogaue-
runtque, vt ſe voluntarium deſideranti populo oſtenderet. Cum vero ſæuitiæ eius ac a-
uaritiæ præceſſiſſet fama, quod ciuitates quaſdam Hiſpaniarum Galliarumque grauiori-
bus tributis oppreſſiſſet, non admodum gratus fuit eius in vrbem aduentus: ac tum potiſ-
ſimum, quod ad officium remigandi eos redire coegerat, quos Nero olim ex remigibus
legitimos milites claſſiarios fecerat: quodque Germanorum cohortem, à Cæſaribus o-
lim ad cuſtodiam corporis inſtitutam, multiſque experimentis fideliſſimam, diſſoluit, ac
ſine vllo commodo remiſit in patriam. Plutarchus tradit, remiges illos clamantes in iti-
nere obtriuiſſe, ac per multam cædem, totque cadauera, in vrbem, haud fauſto auſpicio,
ingreſſum: horribilemque omnibus ac formidabilem factum, quanquam ſenem infir-
mumque. erat enim annos natus tres & ſeptuaginta. Ob id imperium maiore adeptus eſt
fauore ac autoritate quam geſſerit. quanquam enim multa documenta egregij principis
daret, nequaquam tamen grata erant: quia trium regebatur arbitrio amicorum, ac conſi-
lio: quos vna, & intra palatium habitantes, ac aſſiduo adhærentes, pædagogos vulgo vo-
cabant. Inualidum enim ſenem Galbam T. Iunius & Cornelius Laco, alter deterrimus
mortalium, alter ignauiſſimus, odio flagitiorum oneratum, ac contemptu, deſtruebant.
T. Iunius legatus in Hiſpania, cupiditatis immenſæ fuerat: Cornelius Laco ex aſſeſſore
præfectus prætorij, arrogantia ſocordiaque intolerabilis. Tertius erat libertus Icellus, qui
primus Galbæ nuncium ex vrbe in Hiſpaniam attulerat, de morte Neronis, & quod Im-
perator eſſet à Senatu decretus. Ob id annulis aureis ab eo donatus, & Martiani cogno-
mine ornatus, primæ poteſtatis erat. His tribus ſe abutendum permittens ita tradidit, vt
vix ſibi ipſi conſtaret: modo acerbior parciorque, modo remiſſior ac negligentior, quam
conueniret principi electo, atque illius ætatis. Quoſdam viros illuſtres Senatorij ac eque-
ſtris ordinis, inauditos ſuſpicione minima condemnauit. Raro liberalitatem in ciues Ro-
manos exhibuit, niſi anguſtam, & quodam tempore præſcriptam. Beneficia à Cæſaribus 25
data iudicibus eripuit: erepturus & equitibus & ſenatoribus officia, nec daturus niſi inui-
tis ac recuſantibus. Liberalitates Cæſarum priſtinas ſuſtulit, ac libertis ſuis addixit. Qui-
bus etiam vt gratificaretur, vectigalia, immunitates, pœnas innocentum, & impunitatem
noxiorum donauit. Cum vero Po. Rom. Haloti ſpadonis, & Tigillini, Neronis emiſſario-
rum, ſupplicium ardentiſſime peteret, Halotum procuratione ampliſſima ornauit: Ti-
gillinum non diu victurum, tabido morbo ſeneſcentem excuſauit. Vnde & Tigillinus,
cum Ouinius apud Plutarchũ, quem Tacitus ac Trãquillus T. Iunium appellant, vxorem

Digitized by Google

accepiſſet illius filiam quæ Iudæa erat, ei própinauit quinquaginta & ducēta millia argenteorum: iuſſitque mulierem quæ pellicibus præerat, vt monile à collo ablatum (quod argenteorum quinquaginta & centum milium eſſe dicebatur) illi circum aptaret. Hinc inuidiam Cæſar Galba meruit, & etiam moderate geſta calumniam habebant, offenſis prope vniuerſis ordinibus. Apud milites vero præcipua flagrauit inuidia, quos nulla largitione donauit, ſed inani ſpe decipiebat. Vnde cum quondam iactaret, ſe legere militem, non emere conſueſſe, tam graui odio ſunt accenſi erga eum, quaſi non ſolos eos ipſe priuaret, ſed legem cæteris daret quoque Imperatoribus, vt vndique tumultuarentur, & occultatam maleuolentiam detegerent. Commouit enim & prætorianos metu & indignitate: quos vt ſuſpectos ac Nymphidii ſocios amouit: & Germanos, qui ſub Virginio in Gallia depugnabant fruſtrabatur ſpe ſua: vtpote qui ob eam pugnam qua Vindex periit, remunerationem magnam ſperantes, ex liberalitate Galbæ nullam conſolationem conſequebantur. Ob id rupere fidem, ſacramentum militare reiicientes, Imperatoremque in Hiſpania factum palam diſplicere conclamabant. Quod vbi accepit, non tam ſenectā quam orbitatem ſibi obfuturam arbitratus, Piſonem Frugi Licinianum, egregium iuuenem, filium appellans adoptauit: cuius fama & nobilitas erat notiſſima. Egregium quidem iuuenem, generoſum, prudentem, mitem, M. Craſſo ex Scribonia genitum: vultu habituque moris antiqui, recta interpretatione ſeuerum, deterius interpretantibus aliis apprehendit, ac in caſtra perduxit. Sed nullum militibus de more donatiuum præbuit. Quo faciliorem occaſionem aſſequutus M. Saluius Otho, intrá ſextum adoptionis diem occupandi Imperii & trucidandi Galbæ negocium ſuſcepit. Nam & portenta plurima acceſſerāt, quæ exitum talem portenderent. Et cum aruſpex Vmbricius ſacrificantem moneret vt periculum percuſſorum, qui prope eſſent, caueret: mox intelligit, caſtra ab Othone occupari. Sumpta lorica, quanquam parum profutura aduerſus tot mucrones, in forum vſque proceſſit: à cōſpiratoribus perſuaſus, oppreſſos eſſe qui tumultum excitaſſent, aduentare gratulabundos qui Othonem occidiſſent. Equites vero eo conſpecto incitati, eum contrucidarunt: quibus etiam fertur vltro iugulum obtuliſſe. Trucidati & cum eo Piſo filius adoptatus in templo Veſtæ, & T. Iunius, & alij plures, vt late Tacitus narrat. Relictus autem ad lacum Curtii, miles gregarius caput amputauit, & ad Othonem detulit. Qui illud haſta ſuffixum, cum ludibrio circumferendum lixis calonibuſq; donauit. Quod deinde laceratum & multis contumeliis affectum abiiciebatur. ſero truncum corpus ſepultum eſt à diſpenſatore Argio in hortis eius Aureliæ viæ. Sic periit tertio & ſeptuageſimo ætatis anno, imperii menſe ſeptimo, Galba Cæſar, vir iuſtæ ſtaturæ, capitis calui, & cœruleis oculis. Qui in vniuerſo corpore, morbo articulari conflictabatur: homo cibo & potu & libidine præpoſtera luxurioſiſſimus: ex nobili alioqui Sulpitiorum genere oriundus. Qui neque familia, neque diuitiis, multis Romanis eſſet inferior, ſed pleroſque anteiret: quiq; Imperatorum quinque vidiſſet imperia, cum honore & gloria adeó, vt gloria magis quam viribus Neronem ſuſtulerit è medió, alienoq; imperio fœlicior quám ſuo. Vnde eleganter de eo ſeribens Cornelius: Vetus (inquit) in familia nobilitas, magnæ opes, ipſi Galbæ medium ingenium magis extra vitia quam cum virtutibus Famę nec iniurioſus, nec vendicator, pecuniæ alienæ nō appetens, ſuæ parcus, publicæ auarus: amicorum libertorumque, vbi in bonos incidiſſet, ſine reprehenſione patiens: ſi mali forent, vſque ad culpam ignorans. Sed claritas natalium & metus temporum obtinuit, vt quod ſegnitia erat, ſapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconſul Africam moderate iam ſenior; citeriorem Hiſpaniam pari iuſtitia continuit: maior priuato viſus, dum priuatus fuit: & omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet. Vnicam habuit vxorem Lepidam, qua mortua, & duobus ex ea filiis amiſſis, induci non potuit vt amplius vxorem duceret: licet Agrippina viduata morte Domitij plurimum ſolicitaret, etiam dum maritus adhuc eſſet Galba, & à Lepida iurgio manuque pulſaretur. Cætera lector require in Plutarcho, Tacito, Tranquillo, Aurelio, Oroſio, ac Eutropio. de quo hoc cecinit Auſonius tetraſtichon:

Spem fruſtrate ſenex, priuatus ſceptra mereri
Viſus es, imperio proditus inferior.
Fama tibi melior iuueni: ſed iuſtior ordo eſt,
Complacuiſſe dehinc, diſplicuiſſe prius.

Otho

Otho Cæſar.

O T H O Imperator, filius fuit L.Othonis viri illuſtris, & ſub Tiberio,
cui perſimilis fuit, clariſſimi: ac Albiæ Terentiæ ſplendidiſſimæ fœ-
minæ, quæ & L.Ticianum fratrem Imperatoris ex eodem peperit.
Vir ſplendidis ortus maioribus ex oppido Ferẽtino, cuius pater con-
ſularis, auus prætorius: maternum genus impar, nec tamen indecorũ,
vt ait Tacitus. A prima adoleſcentia prodigus ac procax, adeo vt ſæpe
flagris obiurgaretur à patre. Noctu vagabatur, inualidum quemque
obuiorum verberãs. Patre defuncto, libertinam aulicam anum amauit, vt per eam Nero- 26
ni inſinuaretur. Cui mox cognitus pergratus erat, ſimilitudine ac congruentia morum.
Et vt aliqui tradunt, conſuetudine mutui ſtupri: breuique apud Neronem tanta potentia
creuit, vt omnium conſiliorum ſecretorumq; particeps fuerit. Cum vero crebro in con-
uiuiis immodice formam & elegantiam Poppeæ, quam à marito tum Otho abduxerat,
Neroni laudaret, irritamentis talibus in amorem Poppeæ exardeſcẽs Nero, ſub prætextu
legationis in Luſitaniam Othonem miſit: quanquam vt depoſitum, priuſquã Octauiam
amoliretur Nero vxorem, Otho ſæpe vi tenuit, Nerone excluſo foris. Poppea quoq; acri
Neronis amore abutẽs ad ſuperbiam, dictitabat ſe nuptam eſſe Othoni, qui animo & cul-
tu magnificus foret; cum Nero aſſuetudine ancillæ Actes deuinctus, nihil traxiſſet ex cõ-
tubernio ſeruili, niſi abiectum & ſordidum. Ob id Nero ne in vrbe eius æmulus eſſet pro-
uinciæ Luſitaniæ hunc præficit, quam decem annis quæſtorius ſumma moderatione ac
ſingulari abſtinentia adminiſtrauit. Cũ autẽ Galba defeciſſet à Nerone, oblata occaſione
vltionis, primus Otho acceſſit ex ducibus ad partes Galbę. Et quantum auri argentiq; ha-
bebat in poculis, argentario id omne dedit, vt inde numi fierent, quos miniſtris Galbianis
enumerauit, fecitq; iter multos dies cum Galba: eodemq; momento & ipſe ſpem imperii
concepit, tum ex conditione temporum quæ tumultuoſa erant, tũ ex prędictione Seleuci
mathematici, qui imperium ſibi futurum denũciabat, vt Tranquillus ſcribit. Plutarchus
& Tacitus mathematicum Ptolemæum appellant, niſi idem ſit qui Ptolemæus Seleucus
dicebatur. Omni igitur officio atque ambitione vſus, militum animos demerebatur, at-
que beneficio deuinciebat: affabilitateq; ac militari promotione militibus ſeſe ita inſinua-
uit, vt palam omnes prædicarent hunc ſolum ſucceſſione imperii dignum. Sperabat au-
tem adoptionem à Galba, ad quam T.Iunius, qui magnæ potentiæ apud Galbam erat, pro
viribus Galbam induxerat. Sed poſtquam Piſo prælatus ei eſt, ad vim conuerſus, conſpi-
rationem iniit: ad quam & magnitudo æris alieni eum impulit, qui ſe niſi principem vi-
uere non poſſe aſſeruit. Duobus itaque (ſi Tacito ac Plutarcho credimus) licet Tranquil- 27
lus quinque tradat, prouincia hæc commiſſa eſt, Proculo Teſſerario ſpiculatori, & Ve-
turio Optioni: quos precio & promiſſis onerauit, data pecunia ad perdendos plurium a-
nimos. Hi duo igitur manipulares imperium populi Romani ſuſcepere transferendum,
& tranſtulerunt. Nam Otho, & ſi in cœna Galbam im palatio deſtinaſſet aggrediendum, 28
diſtulit tamen in ſextum diem poſt Piſonis adoptionem: ac præſens Galbæ ſacrificanti,
cum aruſpicis verba audiſſet, ſe inuiſere antiquas ædes ſimulans, quas architectus iam in-
ſpexerat, abiit: & in caſtra delatus, Imperator eſt paſſim ab omnibus ſalutatus. quibus vi-
ciſſim pollicitus eſt omnia, ſeſe tantum habiturum id quod ſibi reliquiſſent. Exactoque
per ſcelera die, Senatum ingreſſus, quaſi raptus de publico, & ſuſcipere imperium vi coa-
ctus, geſturuſque communi omnium arbitrio, palatium petit: multis honoratus gratu-
lantium & blandientium adulationibus. Decreta ei tribunitia poteſtas, & nomen Augu-
ſti, & omnes principum honores, à plebe etiam Nero appellatus: quod nomen non re-
cuſauit, ſed quibuſdam epiſtolis ad prouinciarum præſides etiam ſubſcripſit. Sed ea no-
cte quæ necem Galbæ ſecuta eſt, à laruis dicitur moleſtatus ac perterritus, & ante lectum
proiectus. Cum vero poſt cæſum Galbam ſactum faceret, in quo exta inauſpicata por-
tendebant, pœnitens ſumptus & operæ fruſtra inſumptæ fertur dixiſſe (teſte Dione)
Quorſum attinebat me longis tibiis canere? Quæ verba in vulgi fabulam abierunt, cum
ſumitur inanis opera. Olim enim in ſacris longis tibiis cani ſolitum eſt: qui mos poſtea
ſublatus, authore Plutarcho. Interim exercitus Germanicus facta coniuratione contra
Othonem, in Vitellij verba iurauit, quem Imperatorem in caſtris eligunt. Hoc vbi com-
perit, Senatui perſuadet, vt legatio ad Vitellium mittatur, quæ doceat electum iam prin-
cipem, hortetutque ad quietem ac concordiam. Otho literis Vitellium conſortem Im-
perij, generumque ſeſe offert. Sed aduerſis diis atque auſpiciis, expeditionem inchoauit.

Et dum claſſiarios à portu Hoſtienſi euocat, tantus excitatur tumultus, vt omnes pene ſenatores obruiſſet. Sed neque religione neque prodigiis motus, magna temeritate bellum, quod alii trahi ſuadebant (quoniam fame & anguſtiis locorum vrgebatur hoſtis) præpropere atque impigre cum magno ardore inchoauit, ipſe Brixelli oppido Italiæ circa Padum ſubſtitit. Sic igitur bellum ciuile molitus, tribus primum leuibus prælijs, hoc eſt, vno apud Alpes, alio circa Placentiam, tertio circa locum quem Caſtoris vocant, contra Vitellianos duces congreſſus, victor extitit. Quarto apud Bebryacum fraude ſuperatus eſt, cum ſpe colloquij facta, quaſi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improuiſo, & in ipſa conſalutatione circumuenitur. Vnde tædio ciuilis belli, nō deſperatione, quando integræ legiones ex Dalmatia, Pannonia & Mœſia expectabātur, mortem meditatur, captato ſecreto: in quo binos codicillos conſolatorios ad ſororem, quæ Druſo Germanici filio nupſerat, & ad Meſſalinam Statiliam Neronis, ſcripſit. Fratrem Saluium Ticianum, cui vrbis curam permiſit, fratriſque filium Cocceium adoleſcentem cohortatus vt ſibi quiſq; pro facultate cōſuleret. Diuiſit pecunias deinde domeſticis: & cū duos pugiones arripuiſſet, explorata vtriuſq; acie, alterū puluino ſubdidit, quo poſt ſomnū ſe vno ictu infra læuam mamillam interfecit, trigeſimo octauo ætatis anno, nonageſimoquinto imperij die, apud Veliternam funeratus. Vir ab adoleſcētia ſemper mollis & effœminatus, & munditiarum pene muliebrium, & imberbis. Cui minime tam virilis mors & Romana conueniebat: adeo vt pleriquе eum laudibus efferentes mortuum, palam dixerint, Galbam non tam dominandi, quam priſtinæ libertatis cauſa reſtituendæ à ſe occiſum: duobuſq; facinoribus, altero flagitioſiſſimo, altero egregio, tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quātum malæ. Idcirco multi milites, pedes ac manus iacentis exoſculati cum lachrymis, haud procul à rogo ſeipſos interfecerunt: multi etiam abſentes accepto mortis nuncio, præ dolore vim ſuæ vitæ attulerunt. Plura quiſquis de eo ſcire cupit, Tacitū, Plutarchum, Tranquillum, Dionem, Oroſium, Eutropium, Aurelium adeat. Nos Auſonij tetraſtichon ſubiungamus de more.

Aemula polluto geſturus ſceptra Neroni,
Obruitur celeri raptus Otho exitio.
Fine tamen laudandus erit, qui morte decora
Hoc ſolum fecit nobile, quod periit.

A. Vitellius.

AVLVS Vitellius, L. Vitellij clari viri & ter conſulis filius, ex Sextilia probatiſſima fœmina, infœlici genitura editus, adeo vt pater magnopere ſemper contenderit, ne qua ei prouincia ſe viuo committeretur: mater vero plurimum lamentata ſit, cum Imperatorem eſſe à legionibus proclamatum audierit: quoniam Capreis inter ſcorta Tyberiana primam adoleſcentiam egit, Spintria cognominatus. Dehinc omnibus probris contaminatus, pręcipuum in aula locum tenuit, Caio per aurigandi, Claudio per aleæ ſtudium, Neroni per citharæ & muſicæ certamina familiaris. Quorum trium principum indulgentia, non ſolum honoribus, verum & ſacerdotiis ampliſſimis auctus, proconſulatum Africæ obtinuit. In qua ſingularem innocentiam præſtitit biennio continuato, cum fratri ſuccedenti legatus fuiſſet. Vrbanum dehinc officium & curam publicorum operum adminiſtrauit. In quo dona & ornamenta templorum ſurripuiſſe, & commutaſſe pro auro & argento ſtannum & aurichalcum ferebatur. Cum vero ventri eſſet deditiſſimus, à Galba inferiorem Germaniam prouinciam adeptus eſt contra omnium opinionem. Cogitabat enim Galba, nullos minus metuendos, quam qui de ſolo victu cogitant: cum epularum largitas, minime cum ſapientia copuletur. Et quemadmodū aliena virtus regib. eſt formidoloſa, ita deſidia minime metuenda. Putabant pleriq; Vitellium à T. Iunio adiutum, qui ſub Galba potentiſſimus erat, vt ſuperius ſcripſimus, adeo vt magis contemptu quam gratia eſſet electus. Erat autem tanta egeſtate oppreſſus, vt quia viaticum deerat, ex aure matris detractam vnionem impignoraret ad itineris impenſas, domumque ſuam locaret, poſitis liberis ſuis cum vxore in meritorum cœnaculum: vixque à creditoribus abire permiſſus eſt. Sed cum aduentaret, ab exercitu perbenigne ſuſceptus, cum prodigalitas eius omnibus eſſet quam notiſſima. Hanc etenim nouis indies experimentis auxerat, comis ſupra modum, & facilis, par ignominioſis, damnatis & reis, quibus nihil intulit moleſti: nec quicquam poſcenti negauit.

Quare vixdum menſe tranſacto, neq; dieſ neq; temporis habita ratione, ac iam veſpere ſubito à militibus è cubiculo raptus, cum cibi eſſet viniq́ue meridiani plenus, primum à Fabio Valente vnius legionis duce, Imperator ſalutatus eſt. Aſſenſit voluntati militum, qui eum & Germanicum dixere. Quod ab vniuerſis delatum cupide recepit. nam Cæſaris nomen recipere noluit, ſi Plutarcho credimus: ſi Suetonio in perpetuum recuſauit. Auguſti vero nomen diſtulit. Tum ab vniuerſis militibus in Colonia Agrippinenſi per celeberrimos vicos circumlatus, Imperatorq́ue acclamatus ab vtriuſque Germaniæ legionibus, conſternatiſque quod eius caminus incendio flagraret: Bono, inquit, animo eſtote, nobis hæc flamma illuxit: Paulo poſt cum annunciata eſſet Galbæ cædes, vt Othonem verſus quaſdam copias mitteret, exercitum partitus eſt. 29 Prodigiis multis fidem pluſquam certam præſtitit, Bebriacenſi victoria clarus. Cũ Othonis audiſſet mortem, prætorianos exauctoratos iuſſit arma tradere Tribunis: quiq́ue ob cædem Galbæ præmium ac munera poſcebant, iuſſit vt interficerentur, vt ſummi ac optimi principis ſpem oſtenderet. Priuſquam in vrbẽ veniret, in ciuitatibus omnib. ac villis more triumphãtis circumlatus, in fluminib. delicatiſſimis nauigiis vſus, profuſiſſimos vndiq; apparatus fecit: nulla diſciplina militem petulantẽ coercens, licet rapinas, verbera, plagas, indiſcriminatim in obuios quoſque ſine delectu exerceret. Adeo apud illum erant omnia indiſpoſita, temulẽta, peruigiliis ac Bacchanalibus quam diſciplinæ & caſtris promptiora. Videns campos quibus pugnatum eſt, optime olere occiſum hoſtẽ, deteſtabili voce iactitauit: plurimum meri hauriens, paſſimque diuidens, ad odoris grauitatem leniendam: inanibuſq; verbis vſus, & in Othonis ſepulturam, & pugionem quo ſe interfecerat. Paludatus dehinc præcedente claſſico vrbem introiit cum armato exercitu, diuina humanaque iura hinc commiſcens. Die Allienſi ominoſo & infauſto pontificatum maximum in ſe recepit, pari amicorum libertorumque ſocordia, magiſtratuſque qui quotannis creari ſolent, in decem annos ordinauit, vt amplius non opus eſſet vllis comitiis. Tum in medio Martij campi inferias Neroni dedit, adhibitis ſacerdotibus. & parato conuiuio, in quo citharœdus Neroniana cantica perſonuit. At cum arbitrio hiſtrionum ac aurigarum gubernaretur, conſilioque horum magnam imperii partem adminiſtraret, pronus fuit ad necem cuiuſque & ſupplicium, minimam ob cauſam. Nobiliores condiſcipulos & æquales ſuos ad imperij ſocietatem pellectos blanditiis, occidit, vario genere fraudis: vnum qui febre laborauit, veneno in frigida aquæ potione perdidit, plures enſe. Nulli publicanorum aut ſtipulatorum, qui à ſe debitum olim aut in via portorium exegiſſent, pepercit. Sed vnum cũ coram in ipſa ſalutatione interfici iuſſiſſet, paſcere ſe oculos dixit. Et cum alter mactaretur, duos filios pro patre deprecãtes ſupplicio affecit. Sed neque ordini equeſtri pepercit. Equitem raptum ad pœnam clamantem audiuit, ſe eſſe ſcriptum ab eo hæredem: vbi & libertum eius cohæredem legit, vtrunque iugulari iuſſit. In plebeios deſæuit paſſim. Mathematicos vrbe Italiaque ſubmouit. Suſpectus & de matris morte Sextiliæ, quæ paucis ante diebus opportuna morte excidium domus præuenit: & nihil è filij principatu aſſequuta, niſi luctum & bonam famã. Memor enim prædictionis Mathematicorum, cum Imperatorem filium appellatum audiſſet, & qui ſe Germanicum ſcriberet, dixit: à ſe non Germanicum, ſed Vitellium genitum: nec in gaudium euecta, quin domus ſuæ tãtum aduerſa ſenſit. Ob id tædio præſentium & imminentium metu, quidam venenum à filio ſumpſiſſe ſcribunt. Licet alij eam ſuſtuliſſe credunt, quod à quadam fatidica muliere acceperat, diutiſſime eum imperaturũ, ſi ſuperſtes parenti extitiſſet. Oblectabatur liberto Aſiatico ob nimiam libidinem mutuam, quem ſæpe reiecit, & rurſus in deliciis habuit: vendidit, & iterum ſurripuit: ac tandem equeſtri dignitate ornauit: luxuriæ, libidini ac deliciis ita deditus, vt vẽtri omnem operã dare genitus videretur. Epulas fere quotidie quater ſumebat, cibis exquiſitiſſimis vſus, & eſculentis delicatioribus: quæ non niſi ſummis maximiſq; impenſis, è remotioribus locis ac æquoribus cõparari poterant: adeo, vt recte ſenſiſſe Egeſippus putetur, qui ſcribẽs de eo, Si diutius (inquit) vixiſſet, luxuriæ ſumptibus & precio menſarum Romani imperij opes abliguriiſſet. Intempeſtiuæ enim ac tam ſordidæ gulæ fuit, vt ne in ſacrificio quidem ſibi temperarit, quin inter altaria farra rapta è foco manderet: & in itinere circa popinas ſemeſa pridianaq; comederet. Talis erat Vitelliana vorago atq; ingluuies, & vt Cornelius tradit, epularum fœda & inexplebilis libido, cum ex vrbe atq; Italia irritamenta gulæ & in caſtra geſtarentur, ſtrepentibus ab vtroq; mari itineribus: exhauſti conuiuiorũ apparatibus principes ciuitatum, vaſtabantur ciuitates, degenerabat à labore ac virtute miles aſſuetudine voluptatum & ducis contemptu. Helluantem itaq; imperatorem deſtituerunt octauo imperij menſe, Mœſiarum ac Pannoniæ exercitus, tũ Iudaicus ac Syriacus, qui & abſentes & præſentes in Veſpaſiani verba iurarũt. Hoc vbi reſciuit,

vt cæterorum ſtudium ac fauorem retineret, omnia largitus, ſine modo, ſine menſura, blandimentis vſus erga milites, Imperatoriæ dignitati indecentibus. Sed cum perurgeret hoſtis terra marique, L. Vitellium fratrem, parem viciis, ſed principatu eius vigilãtiorem, cum exercitu miſit: cui vxor erat Triaria, vltra fœminam ferox. Sed tum Vitellianus exercitus ab Antonio primo, qui acerrimus erat Veſpaſiani propugnator, apud Cremonam in primis ſuperatus eſt. Dehinc Cecinna Vitellianus dux in partes Veſpaſiani tranſiit, relicto Vitellio, Fabiuſque Valens Vitellianus item dux in mari captus eſt. Ob id ſępe inter duces Veſpaſiani ac Vitellium ipſum tractatum eſt de pace: ſe depoſitis armis, velle ſe ac liberos Veſpaſiano permittere: volebatque imperio cedere, ſi ſuorum mentes flectere potuiſſet: qui reclamabant, hortabanturque, vt potius per virtutem vltimum effunderet ſpiritum, quam per ludibrium & contumelias ſe Veſpaſiano committeret. Id cum iterum iterumque, & ſordidatus militibus, & multis cum lachrymis ſæpe dixiſſet, pollicentibus omnibus extremam operam, animum reſumpſit, Flauiumque Sabinum fratrem Veſpaſiani cum reliquis in Capitolium fugere compulit: illud quoque incendit, incendiumque inter epulas è domo proſpexit. Epulabatur enim, ne moriturus prandium amitteret: & vini poculis ita ſe obruebat, vt ſenſum amitteret futuri vel opprobrij vel periculi. Sed mox pœnitens facti, pugionem conſuli Celio Simplici tradidit, quaſi iure necis, vitæq;. Sed aſpernante conſule & reclamantibus qui aſtiterant, diſceſſit, veluti poſiturus in æde Concordiæ. Cum vero nondum concordia clamaretur facta, in palatium, cum bellum nunciaretur, in latebras confugit, paucis comitibus piſtore & coco comitantibus. Tandem cum hoſtilis exercitus irrupiſſet in vrbem, qui omnia rimaretur, è latebra extractus, mendacio primum eluſit quærentes, qui eum non agnoſcebant. Deinde cognitus religatis poſt terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, laniata veſte ſeminudus in forum trahitur: licet inſtantiſſime peteret carcerem, quoad Veſpaſianus in vrbem veniret: multis increpantibus, fœdo ſpectaculo, nullo illachrymante, quibuſdam ſtercore & cœno inceſſentibus, aliis incendiarium & patinarium vociferãtibus: quibus ita inſultantibus liberali voce reſpondit, ſe tamen Imperatorem eſſe. Ad Gemonias tandẽ ſcalas raptus, numeroſis ictibus confoſſus interiit. Et inde vnco tractus eſt in Tyberim. Tum & frater L. Vitellius, & filius Vitellij, interfecti ſunt. Periit anno vitæ ſeptimo & quinquageſimo, imperii menſe octauo. Habuit autem vxores duas, Petroniam ſcilicet Cõſularis viri filiam, & ex eã filium Petronianum captum altero oculo. Hunc hæredem à matre ſub cõditione inſtitutum, ſi de patris poteſtate exiiſſet, manumiſit: & vt creditur, breui interemit inſimulatum parricidij, quaſi paratum ad ſcelus venenum habuiſſet. Petroniam autem quod Dolobella poſt eum vxorem duxiſſet, interfici iuſſit: proiectam humi iugulat, magna cum inuidia noui principatus. Duxit deinde Galeriam Fundanam prætorio patre genitam, ex qua vtriuſq; ſexus liberos tulit, ſed marem titubantia oris prope mutum & elinguem. Cui poſt occiſum Othonem, infanti adhuc, vniuerſum exercitum occurrere iubet: perlatum & paludamento opertum ſinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitq; cunctis fortunæ principalis inſignibus, vt Tacitus tradit. Sic A. Vitellius Imperator occubuit, conſulatum, ſacerdotia, nomenq; inter primores nulla ſua induſtria, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Nam qui eidem principatum detulere, ipſum non nouerant. Quali vero prælio à Veſpaſianis ducibus ſit deiectus, & quo pacto ſit bellatũ, longe lateq; Corn. Tacitus, ſed & Tranquillus, Oroſius, Sext. Aurelius, Eutropius cætera proſequũtur. Si extaret Plutarchus integer, & huius Vitellij & Neronis geſta, quæ & à ſe ſcripta reliquit, copioſius intelligeremus. Quærendi ſunt codices paulo diligentius, & inueſtigandi libri, ne pereant antiquorum labores. Vtique omnium illorum Cæſarum vitas conſcripſit, ſi eius ſcriptis quæ extant fides habenda eſt. Sed nos tetraſticho Auſonii concludamus, more noſtro.

Vita ſors mors fœda tibi, nec digne Vitelli,
Qui fueris Cæſar: ſic ſibi fata placent.
Vmbra tamen breuis Imperii, qui præmia regni
Sæpe indignus adit, non niſi dignus habet.

Fl. Veſpaſianus.

FLAVIVS VESPASIANVS filius fuit Sabini ex antiqua Flauiorum gente, & Veſpaſiæ Pollæ, filiæ Veſpaſiani Pollionis, ter Tribuni ac Præfecti caſtrorum: natus in Sabinis, & ſub Tertulla auia paterna educatus in Ethruria, quam mirum in modum amauit. Et vt eius ſibi memoriam ſeruaret, è poculo eius argenteo feſtis diebus potare perſeuerauit.

uerauit. Vnde Sabinus pater, cum in ſuburbano ſuo Flauiorum quercum antiquam Marti ſacratam vidiſſet, per tres Veſpaſiæ coniugis ſuæ partus (tiam Sabinum, Veſpaſianum, & filiam puellulam Pollam peperit) ſingulos repente ramos à frutice dediſſe, quorũ primus exilis fuit, & cito areſactus imo, puella annum nõ peregit in vita. Secundus vero cum præualidus ac prolixus foret, magnam ſibi fœlicitatem portendere coniectatus, Sabinum filium, qui domi militiæque clarus ad præfecturam vrbis proceſſerat, ſignificare credidit. Cum autem tertius ramus ad arboream amplitudinem creſceret, Veſpaſiano filio Imperatorium faſtigium portendi arbitratus eſt. Imo matri ſuæ Sabinus, hoc eſt, auiæ Tertullæ nunciauit, nepotem ei Cæſarem genitum: quæ mox in cachinnum ſoluta, filium delirare mirabatur, cum ipſa ſenex mentis adhuc compos eſſet. Sed patrem oſtenta illa non deceperant. nam per omnes magiſtratus gradus ac dignitates aſcendens, tandem ad Imperatorium faſtigium euectus eſt. Accepta virili toga, cum iam frater eius Sabinus Senator eſſet, vix à matre impelli poterat contumeliis, vt Senatoriam peteret dignitatem, quam veluti onerosam recuſauit. Tum Tribunus militum in Thracia, Quæſtor in Creta ac Cyrenis, poſt Ædilis, Prætor ſub C. Caligula, ludos pro victoria eius Germanica edidit. Sub Claudio principe legatus legionis in Germaniam miſſus eſt: in Britãniam translatus, tricies & bis cum hoſte conflixit. Inſulam Vectem Britanniæ proximam Romano Imperio 31 adiecit. Quare & triumphalia ornamenta, duplex ſacerdotium, conſulatum & proconſulatum meruit. Veſpaſiani enim virtute factum eſt, vt ſcribit Ioſephus, vt Claudius de Britannia ſine proprio ſudore triumpharet. Tacitus ſcribit proconſulatum in Africa egiſſe famoſum, inuiſumque. Tranquillus integerrime adminiſtraſſe tradit. Et Sillius: Cõpeſcet ripis Rhenum, reget impiger Aphros. Sed ex omnibus iis magiſtratibus nihilo factus eſt ditior. Cum in Achaica peregrinatione inter Neronis comites ipſum cantantem negligenter audiret, in indignationem incidit, ab eoque diſceſſit. Sed mox Iudæa prouincia ei oblata eſt, in qua tribus legionibus bellum Iudaicũ adminiſtrabat. Cum vero Florus procurator Iudææ, auaritia ac immanitate bellum inflammaſſet, impuliſſetq; Iudæos contra Romanos arma vt capeſſerent (nam rumor percrebuerat tum è Iudęa profecturos qui rerum potirentur: quod Iudæi pro ſe interpretantes, Sabinum præſidem & Mutilium præfectum Romanorum, ac Gallum variis præliis debellarunt, fugaruntq;) vt hic motus cõprimeretur, cum ampliore exercitu in Iudæam miſſus eſt Veſpaſianus, dux ſtrenuus & induſtriæ ſingularis: qui acceptis ad copias duabus legionibus, & alariis militibus multis, cum filio maiore Tito, caſtigata caſtrorum diſciplina, ciuitates Iudææ in ſe conuertit, multiſque præliis ſe Imperatorem ſtrenuiſſimum exhibuit. Vnde mox cum plurima ſibi oſtenta euenirent, ſpem concepit Imperii, cum occiſo Galba, Othonem videret atq; Vitellium de principatu contendentes, quandoquidem & ſomnia & oracula futuri Imperij vndique accepit. Et Ioſephus dux belli Iudæorum captus, cum à Romanis interficiendus duceretur, arctiſſimeque cuſtodiretur, Veſpaſiano prænunciat mortem Neronis, eumque futurum Cæſarem & filium Titum denunciat. Sed, inquit, me arctius colligato, & ad maiorem pœnam cuſtodito, ſi in te iſta confingo. Hic poſtea opera Titi vinculis exutus, ſeptem libros Iudaicæ captiuitatis Imperatoribus patri ac filio obtulit. qui publicę bibliothecæ tradiri ſunt. Et ob ingenii gloriam dehinc Romæ ſtatuam meruit. Sed plura licet auguria imperium Veſpaſiano denunciarent, nihil tamen attentauit, donec ſui milites & amici ipſum inſtantiſſime extimularent ac perurgerent: quibus tamen ſe indignum eſſe reſpondit, ciuilia deteſtatus bella. Verſabat enim animo, quot quantaque bella oritura eſſent, cum Mœſiaci exercitus (qui tamen abſens fauorem vltro obtulit) & Illyrici ignoraret cogitationes. Reluctantem igitur cogunt vt capeſſat imperium. Quinto igitur Idus Iulij, Iudaicus exercitus iurauit, cum iam Calendis Iulij Tiberius Alexander præfectus Ægypti legiones in verba Veſpaſiani adegiſſet. Et legiones Mœſiacæ, cum iam omnium legatorum nomina qui legionibus præerant propoſita eſſent, ex omnibus nullum potiorem eſſe duxerunt Veſpaſiano, quem crearent Imperatorem. Noluerunt enim inferiores eſſe iis qui in Hiſpania Galbam, qui in vrbe Othonem, & qui in Germania elegerant Vitellium. Adiuuit & negocium Syriæ præpoſitus Licinius Mutianus, depoſita ſimultatẽ, quam olim cum Veſpaſiano habuit. Et Vologeſus Parthorum rex, quadraginta milia ſagittariorum vltro promiſit. Præmiſſis itaque in Italiam copiis, ipſe Alexandriam tranſiit, vt clauſtra Ægypti obtineret. Vbi & fœlicia auſpicia in Serapidis templo excepit: & quendam oculis orbatum, inſpuitione ſua, ac dum calcaret alterum debili crure claudum, priſtinis ſanitatibus reſtituit, adhortantibus ſic eum amicis. Moxque aduenere literæ, fuſas eſſe ad Cremonam Vitellij copias, ipſumque in vrbe interemptum nunciantes. Bella vero ciuilia in Italia geſta, abundantiſſime Tacitus deſcribit. Qui narrat quoque Iu-

lium Sabinum, proiectis Romani fœderis monimentis, Cæſarem ſe ſalutare iuſſiſſe, magnamque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapuiſſe. Nec tamen Sequani detrectauere certamen. Fortuna melioribus affuit: fuſi Lingones, Sabinus feſtinatum temere bellum pari formidine deſeruit, vtque famam exitij ſui faceret, villam, in quam perfugerat, cremauit. Illico voluntaria morte interiiſſe creditus, nouem tamen annos miris artibus latebriſque cum Epponina vxore, rari exempli muliere, & amicis quibuſdam vitam traduxit. Veſpaſianus autem in vrbem reuerſus, nihil habuit charius aut melius, quam afflictam nutantemque rem ſtabilire & ornare: militum licentiam ad nimiam audaciam progreſſam, reprimere: prouincias & ciuitates tumultuoſius agentes, coercere: diſciplinam militarem eneruatam, corrigere ac caſtigare. Egit ſplendidiſſimum cum Tito filio de Iudæa triumphum, cuius pompam Ioſephus libro ſeptimo Iudaici belli latiſſime exequitur. Tum Achaiam, Lyciam, Rhodum, Biſantium, Samum inſulam adempta
32 libertate, Tracheam, *Ciliciam, & Commagenem ditionis regiæ vſque ad id tempus, in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ, ob aſſiduas Barbarorum incurſiones, & legiones, & conſularem Rectorem dedit. Vrbem incendiis & veteribus ruinis deformem, reparauit: permiſſa ædificandi copia volentibus, vbi domini locorum deerant. Capitolium incenſum paulo ante cum Sabinus in illud confugeret, reſtituit. Vt æreæ tabulæ, quibus publica monumenta continebantur, cum deflagraſſent in Capitolio, reſtituerentur ex exemplaribus vndique quæſitis, curauit. Inſtrumentum imperij vetuſtiſſimum confecit, quo continebantur pene ab exordio vrbis Senatuſconſulta, plebiſcita, de ſocietate & fœdere, ac priuilegio, cuicunque conceſſis. Poſt triumphum & Romani Imperii firmiſſimum ſtatum, templum Pacis mira celeritate, & artificum clariſſima opera, extruxit: cuius & Ioſeph. & Plin. & Martialis, & paſſim alij meminerunt. Condidit & amphitheatrum media vrbe. Ordines, Senatorium ac Equeſtrē, ciuilibus bellis exhauſtos, ſuppleuit & refecit. Ex Italicis & prouincialibus honeſtiſſimos quoſque allexit. Vt tamen cuique ordini tam dignitatem ſuam quam libertatem traderet: lites exurgentes ob tumultuoſa tempora miro ingenio ſedauit. Per ſortitionem enim eligebantur præfecti rerum reſtituendarum, quæ bello Vitelliano à militibus raptæ fuerant. Et quum multitudo eſſet cauſarum ac litium, inſtituit Iudices qui cognitione extraordinaria de cauſis cētumuiralibus diiudicarent. Et hanc ita multitudinem monſtroſam ad breuiſſimum redegit numerum. Libidinem ingraueſcentem, & fœneratorum in filiosfamilias duriciem, nouis legibus coercuit. In aliis vſque ad vitæ finem, & clemens & modeſtus fuit, vtpote qui ne mediocritatem quidem familiæ ſuæ diſſimularet: irrideret autem eos, qui Herculem generis ſui conditorem ac parentem per adulationem ementirentur: ſeq; ipſum accuſaret, quod ſenex triumphandi honorem concupiſſet. Nam & Tribunitiam poteſtatem, quæ pars maxima Regalis erat imperij, & Patris patriæ appellationem ſero recepit: modeſtus in omnes, & amicos ſalutantes, & philoſophos contumaces. Ferebat enim patienter amicorum motus, contumeliis eorum, vt erat facetiſſimus, dictis iocularibus reſpondens. Cum enim Licinius Mutianus (quo adiutore imperium adeptus erat) fiducia meritorum inſoleſceret, ſeque ſocium magis imperij, quam miniſtrum ageret: inceſſu, excubiis, vim principis amplectens, nomen remittens, adhibito aliquo vtrique familiari Veſpaſianus dixit, Mutiane, noſti me virum eſſe. Quo verbo Mutiani inſolentiam repreſſit. Vt olim Demetrium Cynicum oblatrantem canem appellaſſe, quod neque aſſurgere, neque Cæſarem ſalutare dignaretur, ſatis habuit. Ac inter cætera bona, vt tradit Aurelius Sextus, illud ſingulare Veſpaſiano fuit. inimicitias obliuiſci: adeo vt Vitellij hoſtis ſui filiam, locupletiſſime dotatam, ſplendidiſſimo viro coniungeret: inſtrumentoque dotali & ſupellectile matronali excoleret. Et cum olim à quodam magiſtro admiſſionum ſub Nerono prohiberetur aula Veſpaſianus, iubereturque Morboniam abire, Cæſar factus, nulla in hunc vſus vindicta alia, niſi vt iiſdem verbis hunc quoque iuberet Morboniam abire. Solum Heluidium Priſcum, quod ipſum contemneret, & in omnibus edictis, prætor exiſtens, ſine honoris præfatione ſemper Veſpaſianum nominaret, in ordinem redactum, dehinc interfici iuſſum, magni æſtimauit ſeruare quoquo modo, ob eius virtutem: miſſis qui percuſſores reuocarent: & ſeruaſſet, niſi iam periiſſe falſo nunciatum eſſet. Nullius itaque cæde vnquam lætatus eſt. Quinimo & iuſtis ſuppliciis ſæpe ingemuit, ſæpe illachrymauit. Sola pecuniæ cupiditate merito culpatus, adeo vt teſte Tacito, prorſus, ſi auaritia abeſſet, antiquis ducibus par foret. Licet Aurelius hoc praue à quibuſdam creditum tradat, quod Veſpaſianus infirmus fuerit aduerſus pecuniam. Hoc tamen palam tradit Suetonius, quod vectigalia vetera reuocauerit ſub Galba omiſſa, noua & grauiora addiderit, prouinciis tributa auxerit, duplicaueritque: negociationes etiam

priuatas

Digitized by Google

priuatas exercuerit, nõ ſine pudore: reos ac procuratores locupletiores condemnauerit, ac pro ſpoogiis vſus fuerit, vt dicere ſolebat. Ob id quidam oatura cupidum, quidam neceſſitate ob ioopiam ærarii, & clades vrbium, impulſum ſcribunt. Nam & per omnes terras qua ius Romanum eſt, renouatæ à Veſpaſiano vrbes ſunt cultu egregio, quæ aut terræmotu, aut incendio afflictæ corruerant: & pleroſque conſulares inopes iuuit cenſu ſenatorio, liberaliſſimus plane in omoes. Rhetoribus ac poetis tam Græcis quam Latinis primus è fiſco annua ſalaria conſtituit: ingenia & artes vel maxime fouens. Donauit enim quoodam Saleium Baſſum poetam quingentis ſeſtertiis. Nec mious liberalis in artifices fuit, vtpote qui Coloſſi refectorem, à quo coloſſus centum & ſeptem pedum altitudinis erectus eſt, munere imperatorio donauit, aliiſq; mechanicis inſignioribus præmia multa dedit. Ludos & ſpectacula edidit, conuiuia celebrauit honorifica & plurima. Inſtitutũ vniforme omni imperio tenuit, teſte Aurelio, vigilare de oocte, publiciſque actibus abſolutis, charos admittere, dum ſalutatur calciamenta ſumens & regium veſtitum. Poſt autem negotiis, quæcunque adueniſſent, auditis, exercere ſe vectatione: deinde requieſcere, accubante aliqua concubinarũ. Poſtremo vbi lauiſſet, remiſſiore animo conuiuium curabat. Io quo ſemper comis ac hilaris, multa iocoſa tranſegit. Dicaculus & pene ſcurrilis: pluribuſque facetiis, quæ etiam extant, & quibuſdam etiam Græcis carminibus ſatis tempeſtiue ac ſalſe vſus, quæ latiſſime à Tranquillo eoarrantur. Nam & in periculo ac metu mortis extremo, iocis oon abſtinuit. Cum enim honor deûm Principi non ante detur, quam agere inter homines deſierit, tentatus & agitatus minutis alui lubricæ motionibus, cum creberrimo frigidæ aquæ vſu inteſtina vitiaſſet, valetudinemq; vrgentem perſentiſceret, dixit, Credo me mox futurum deum: ac ſi mortem ſibi ioco denunciaret. Et 31
vt Sextus ſcribit, ſeriis ioca quibus delectabatur admiſcens, interiit. Cum enim legationes audiret, cubans (vt imperatoriis fungeretur muneribus) aluo repente ad defectionem ſoluta, Imperatorem ait ſtantem mori oportere. Itaque ventris profluuio feſſus & aſſurgens, inter ſubleuantium manus extinctus eſt, ſexageſimo & nono ætatis anno, ſupra menſem ac diem ſeptimum, imperii vero 10. Vir ſtaturæ quadratæ, membriſq; compactis & firmis, & valetudinis proſperrimæ: quam & abſtinentia & frictiooe tuebatur. Et qui militia acer, agmen anteire, & locum caſtris capere, & noctu diuque conſilio, ac ſi res poſceret, manu hoſtibus obniti ſolebat, cibo fortuito, veſte habituque vix à gregario milite diſcrepans. Habuit autem vxorem Flauiam Domicillam, Flauii Liberalis ſcribæ Quæſtorii filiam: ex qua tres liberos tulit, Titum, Domitianum, & Domicillam. Quorum genituram ita cognitam habuit, vt cum multæ coniurationes cootra eum fierent, eas patefactas iogenti diſſimulatione contempſerit. In Senatu dixit, aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminem. Vxorem ac filiam priuatus adhuc amiſit. Poſt vxoris obitum, Cenidem Antoniæ libertam adamauit, habuitque pene iuſtæ vxoris loco, Imperator iam principatum aſſecutus. In huius defunctæ locum pellices, dehinc plurimas conſtituerat, quarum familiaritate & in balneo & in triclinio & dum geſtaretur vtebatur. Tam bonum principẽ Reſp. tyrannorum ſæuitia exanguis, poſt Auguſti mortem annis ſex & quinquaginta, ne penitus corrueret, aſſecuta eſt, vt Aurelius docet. De quo ſi quis plura ſcire voluerit, Tranquillum, Aurelium, Oroſium, Eutropium, Egeſippum, atque Euſebium, Philoſtratum & Dionem adeat, qui deſiderata docebunt. Nos Auſonii apponemus tetraſtichon.

Quærendi attentus, moderato commodus vſu,
Auget, nec reprimit Veſpaſianus opes.
Olim qui dubiam priuato in tempore famam
Par aliis princeps tranſtulit in melius.

T. Veſpaſianus.

TITVS Veſpaſianus, Veſpaſiani Cæſaris & Domicillæ filius, natus eſt eo anno, quo C. Caligula Cæſar occiſus eſt. Et in aula cum Britannico ſimul educatus, ſub eiſdem magiſtris ac eiſdẽ diſciplinis, tanta familiaritate à cunabulis ei coniunctus, vt cum ex eadem venenata potione, qua Britannicus periit, biberet, graui morbo diu afflictaretur. Vnde poſtea memor rerum geſtarum, ei auream ſtatuam collocauit, equeſtremq; alteram ex ebore. Inerant autem puero plures animi

Digitized by Google

corporiſque dotes, quæ ſimul cum ætate creuerunt, ac gratiam cum autoritate compararunt. Forma ſcilicet egregia, robur decens in mediocri ſtatura, memoria ſingularis, docilitas immenſa ad omnes diſciplinas idoneas: Græcæ, Latinæque linguæ adeo peritus, vt ſiue oraret ſiue poemata fingeret, facile ſine labore & pene ex tempore ageret: pacis & belli iuxta ſtudioſus, horumq; arma æque tractare peritus. Muſicam ita callebat, vt canere pſallereque iucundè ſciret. Scribere notis ita nouit, vt amanuenſes ſuos præcelleret, ac quæcunque vellet chirographa imitaretur: vt ioco, dum per ludum certaret, falſarius quandoquè vocaretur, licet omnia ex bonitate ingenii ageret: qui à puero præclaris ſtudiis erat deditus, & ſimul literarum ac militiæ ſtudioſus. Vbi adoleuit, & in Germania & Britannia militauit, non ſine excellenti induſtria ac modeſtia, Tribunus militum exiſtẽs: tanta fama, vt in vtriſque prouinciis & imaginibus & ſtatuis cum titulis ac inſcriptionibus decoraretur. Poſt militiam, & ſe foro exercuit, & cauſis operam dedit. Tum quæſtor factus, meruit præfecturam legionum in Iudæa, Taricheamque ciuitatem Iudææ inclitam ita oppugnauit, vt primus in hoſtes citato equo pergeret: quoſdam ex Iudæis à tergo inſtantes, alios per tranſitum occideret, nonnullos ante capiens ictu ora tranſuerberaret, multos alium ſuper alium collapſos inuoluens configeret: vt late Ioſephus Egeſippuſque ſcribunt. Tantuſque pauor Tarichearum defenſores inuaſit, vt nemo ſuſtinuerit prohibere venientem. Et ita Titi virtute ciuitate capta, & altera vrbs Gamala huic è regione poſita, eius quoque ductu expugnata eſt. Nam in ipſo conflictu ortus eſt turbo, qui Romanorum telà ferebat in Gamalenſes. Gamalenſium vero ſagittas & ſpicula retorquebat. Vnde Titus Gamalam introiuit, eamque funditus excidit: cum Gamalenſes partim manibus Romanorum trucidarentur, partim ſe præcipitarent, adeo vt præter duas mulieres, nullus ſaluus euaſerit. Sed ipſe amiſſo ſub fœmoribus equo, vix alterum inſcendit: in quo contra ſe dimicantem deiecit, & occidit. Veſpaſianus pater tanta filii virtute lætatus, cùm acciperet Galbam imperiũ aſſequutum, filium hunc Titum ad gratulandum in vrbem cauſa officii præmiſit: Itaque quaqua iter faceret, homines in ſui admirationem conuertit. Et cùm maturam petendis honoribus iuuentam ferret, vulgus fingendi auidum, diſperſerat, aſcitum eſſe in adoptionem. Id licet non eſſet, tamen fama illa poſtea veritatem aſſequuta eſt. Nam & olim viuente Britannico, cum quo Titus educabatur, (vt diximus) cum adhibitus eſſet Metopoſcopus, qui èx facie hominum quid cuique euenturum ſit prædiceret, vt Britannicum inſpiceret, hunc minime regnaturum: quod euenit. Titum autem qui aſtabat, imperaturum omnino vàticinatus eſt. Et cùm ex itinere reuerteretur in Cyprum, quia audiuit Romæ omnia turbata, adiens Veneris Paphiæ templum, ſciſcitatus dè nauigatione cæſis hoſtiis, & de imperio per ambages interrogauit, ſpemque imperii concepit, ad patrem in Iudæam profectus eſt. Sed vbi pater rerum potitus ad vrbem contendit, Titus ad perdomandam Iudæam relictus, crudeli oppugnatione Hieroſolymam, fame, ferro, flamma confecit: annoq; ſecundo principatus Veſpaſiani cepit, octatia die menſis Septembris, qua ſibi filia nata eſt: cum quinquies antea à Barbaris regibus & à magno Pompeio capta eſſet. Cuius diram expugnationem & crudele excidium, Ioſephus 7. libris, & Egeſippus 5. elegantiſſime & abundantiſſime explicant. Voluerunt autem gentes finitimæ ob Iudaicam victoriam (teſte Philoſtrato) conari, Titum ſalutantes ipſum Imperatorem: qui tali ſe honore indignum mox reſpondit, aſſerens auctorem taliũ operum Deum. Et cum (vt ſit) quidam patri Veſpaſiano ſuggererent; quaſi orientis regnum ſibi vendicaret Titus deſciſceretque à patre, quod inter ſacrificandũ de more priſcæ religionis diadema geſtaſſet, vt rumorem hunc filius tolleret, Romam expeditiſſimus venit, inopinanti patri vanidicos rumores coarguit. Mox imperii particeps atque tutor, cùm patre triumphum egit, cenſuramque geſſit, & Tribunitiæ poteſtatis ac ſeptem conſulatuum collega: tanta concordia imperium gubernantes Romanorũ, vt nulla lyra conſonantiorem harmoniam reddere poſſit, quam ex iuuentute Titi ac ſenectute Veſpaſiani, patris ac filii, Reſpub. ſimul vnionem iucundam & reſonantem accepit. Quoniam Titus imperante adhuc patre (quod raro fieri ſolet) appellatus eſt Romæ Imperator, omniumque officiorum curam ad ſe recepit, patriſque nomine & epiſtolas & edicta conſcripſit: præfecturamque prætorii adeptus; ſuſpectum quemque & oppoſitum ſibi, immiſſis qui per theatra & in caſtris inuidioſa iactantes, ad pœnam poſcerent, quaſi criminis conuictos oppreſſit. In quo inciuilius egiſſe fertur. Nam dum A. Cecinnam virum conſularem ad cœnam vocaſſet, ac egredientem tandem confici iuſſiſſet, ſiue ob ſuſpicionem coniurationis, vt Tranquillus ſcribit (nam eius chirographum apud milites deprehenderat, quo continebatur coniuratio) ſiue ob ſuſpicionem ſtupratæ Berenices, vt Aur. Sext. quæ à Tito amabatur; plurimum quidem contraxit inuidiæ præſens: ſed in poſterum ſe-

curitati

Digitized by Google

curitati ſuæ ſatis cauit, tutior enim deinceps fuit. Fuit autem & ſuſpecta in eo luxuria, qui ad mediam noctem nonnunquam cum profuſiſſimis familiaribus commeſſationes protraheret, & ſpadonum greges aleret, & Berenicem reginam (cui etiam nuptias promiſerat) ardenter deperiret. Quod & ſub patre venumdediſſet in concionibus, & nundinaſſet, rapinarum cupidus viſus eſt, & pleriſq; Nero dictus: ſuſpectum habuerant grauiter, ſi ſummam rerum attigiſſet. Sed hæc in melius conuerſa, immortalem ei gloriam ac maximas laudes peperere. Nam vbi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt quantum quos imitabatur antecelluerit clementia, liberalitate, honorificẽtia, pecuniæ contẽptu, omniumque virtutum genere, vt amor & deliciæ humani generis vulgo diceretur: ſiue omniũ ita voluntatem promeruiſſet ingenio, ſiue arte, ſiue fortuna. Nam conuiuia inſtituit iucunda magis quam profuſa: amicos elegit potiores melioresq;, quibus & principes ſucceſſores in Rep. poſt eius obitũ vtebantur. Et Imperator factus Berenicẽ quam ardẽter amabat, domitis affectibus, remiſit in patriam: & licet nuptias eius ſperaret, abire iuſſit. Eneruatorum greges ac delicatorũ artifices omnino à ſe remouit, adeo vt onus imperii mutatũ oſtenderet in temperantiã. Nulli ciuiũ quicquã ademit, alieno abſtinuit. Et vt verbis Aurel. Sexti vtar, cum donata conceſſa ve à prioribus principibus firmare inſequentes ſolerent, ſimul vt imperiũ cepit, talia poſſidentibus edicto ſponte cõceſſit. In cæteris vero deſideriis ita animos hominũ occupauit, ne quẽ ſine ſpe dimitteret, dicens: Neminẽ debere à facie principis diſcedere triſtẽ. Quadã autem die in cœna recordatus, nihil ſe cuiquã toto die præſtitiſſe, memorabili dicto: Amici, inquit, diẽ perdidimus. quaſi ſignificaret, optimum theſaurũ principũ eſſe fideles amicos, quibus eſſet quotidie impertienda opera. Tam magnificæ et at liberalitatis. Populũ vniuerſum tanta comitate tractauit, vt gladiatorũ munus ad ſpectantium æderet arbitriũ, amphitheatrũ extrueret, thermas ædificaret, nauale prælium in veteri naumachia exhiberet, largiſſimumq; munus gladiatorum cum quinq; milibus ferarũ vno die daret, munificentia nulli cedens. Clementiæ vero ac manſuetudinis tantæ, vt pontificatũ acciperet ob hoc ſolum, vt puras à ſanguine ſeruaret manus, ne cuiuſquam necis aut autor aut conſcius eſſet. Cum enim duos ampliſſimi ordinis viros, in manifeſta aduerſum ſe coniuratione deprehenſos, vt cogitatũ ſcelus abnuere nõ poſſent, admonuiſſet, deductos in ſpectaculũ, vtrunq; circa ſe aſſidere iuſſit: petitoq; ex induſtria gladio Mirmillonũ, quaſi ad explorandã aciem, vni atq; alteri dedit. Quibus perculſis, & conſtantiã mirantibus, inquit: Videtisne poteſtates fato dari, fruſtraq; tentari facinus potiundi ſpe, vel amittendi metu? Fratremq; Domitianũ, vt Sextus ſcribit, parantẽ inſidias, militumque animos ſolicitantem, flens ſæpius obteſtatus eſt, ne parricidio aſſequi cuperet, quod & ſe volente eſſet obuenturũ ei, & iam haberet, cum eſſet poteſtatis particeps. Triſtia quædam, ſed fortuito, ſub eo acciderunt: vt conflagratio Veſuuii montis in Campania, incendiũ Romæ triduanũ, peſtilentia crudeliſſima: in quibus tamen aduerſis, parentis ſolicitudinem atq; affectũ oſtendit & cõſolando & opitulando: pluribus reſtituẽs, quæ incendio perdiderant. Delatores flagellis ac fuſtibus cæſos venire iuſſit, ac in inſulas deportari. De eadem re pluribus legibus agi, edicto cauit. Cum itaque omnibus eſſet admodum charus, eumque publicas delicias vocitarent vulgo, periit poſt biennium, duos menſes, & 20. dies imperii, ætatis quadrageſimo ſecundo, febre correptus, in eodem quo pater apud Sabinos agro, vt Tranquillus & Sextus ſcribunt. Sed vt Philoſtratus memorat, necatus eſt à Domitiano, veneno leporis marini propinato: quo Neronem quoq; tradunt multos in conuiuiis ſuſtuliſſe: quum ſæpius admonitus ab Apollonio eſſet, vt à propinquiſſimis caueret. Vix credi poteſt, quantum luctus vrbi prouinciiſque intulerit huius mors, cum totus Senatus circa veſperam ipſius nunciata morte irruerit in curiam, quaſi perpetuo cuſtode orbatum terrarum orbem defleturus: tantaſque ei laudes congeſſerit, quantas nec viuo vnquam, atque præſenti. Moxq; inter diuos relatus eſt, teſte Eutropio. Vnde Dion tradit, Titum Auguſto comparandũ in diuerſa ætate: huncq; ſi minus vixiſſet, nunquam à Romanis dilectum fuiſſe: neq; illum, ſi plus. Nam Auguſtus crudelior in principio propter hoſtes & ſeditiones, poſtea longo tempore multis in po. Ro. beneficiis claruit. At Titus humane imperans, periit in robore gloriæ: fortaſſis non vacaturus culpa ſi diutius vixiſſet: quia Fortuna maiori quam virtute vtebatur. Habuit autem primam vxorem Arricidiam Tertullo patre, equite Romano, & quondam præfecto prætorianarũ cohortium, progenitam: qua defuncta, duxit Marciam Flauiam ſplendidi generis. Cum qua, ſublata Iulia filia, diuortium poſtea fecit. Berenicen (vt diximus) amauit quidem, ſed à ſe remouit. Domitiani fratris vxorem ferebatur corrupiſſe. Quod tamen tam conſtanter negauit ipſa, vt potius gloriatura fuiſſet, quæ omnibus alioquin probris contaminatã erat, ſi qua conſuetudo ei cum Tito fuiſſet. Cætera lector ex Tranquillo, Dione, Phi-

Digitized by Google

loſtrato, Sexto Aurelio, Oroſio atque Eutropio require. Nos Auſonii annectamus tetraſtichon.

Fælix imperio, fælix breuitate regendi,
Expers ciuilis ſanguinis, orbis amor.
Vnum dixiſti moriens te crimen habere,
Sed nulli de te, non tibi credidimus.

Domitianus.

DOMITIANVS filius Veſpaſiani Cæſaris, & Domicillæ, frater Titi Imperatoris: à paterna pietate ita degenerans, vt Caligulæ & Neroni ſimilior eſſet quam patri ac fratri. Pubertatis enim & primæ adole-
34 ſcentiæ tempora tanta inopia & infamia geſſit, vt nullũ argenteũ vas in vſu haberet. Ita erat penis & luxui deditus, cum diceretur à pluribus in iuuentute cõſtupratus. Tempore Vitellii in Capitoliũ cum patruo Sabino confugit, dum in vrbe tumultuaretur. Sed facto incendio, & irruentibus hoſtibus, apud æditũum abſconditus latuit. Vitellio interfecto progreſſus, & Cæſar cõſalutatus, honorem præturæ vrbanæ cum conſulari poteſtate titulotenus ſuſcepit, vim dominationis tam licenter exercens, vt iam tum futuræ tyrannidis daret indiciũ. Inchoauit expeditionẽ in Galliam ac Germanias, ne fratri Tito cedere videretur & operibus & dignatione. Patris ac fratris currulem ſellam lectica ſequebatur: & triumpho Iudaico, albo equo comitatus eſt vtrunque, ſimulans modeſtiam. Studio poetices deditus, quod paulo poſt abiecit. Vndiq; & à Vologeſo Parthorũ rege, & ab aliis Orientis regibus petiit, vt aduerſus Alanos à patre Veſpaſiano mitteretur. Quo defuncto, cum ſe teſtamẽto fraudatum publice iactitaret, fratri Tito inſidias ſtruere molitus: cum iam mortuus eſſet, obliquis & crebris orationibus eum carpens, efferri iuſſit, vnico conſecrationis honore eum dignatus. Ab initio clementiam ſimulans, & primis annis moderatus, tenebras & ſecreta captauit, vt muſcas ridicule figeret remotis omnibus. Vnde percũctanti cuidam, quis cum eo in palatio eſſet, reſponſum eſt, Ne muſca quidem. Varius itaque circa adminiſtrationem imperii cõmixtis virtutibus & vitiis, donec ingentia vitia virtutes ſuperarent. Sumptuoſiſſima ſpectacula edidit, non modo cum venationibus, ſed & gladiatoribus, prælioq; equeſtri ac pedeſtri, cum nauali pugna. Fecit & ſeculares ludos, de quibus in Conſulibus diximus. Inſtituit quinquennale certamẽ Capitolino Ioui triplex, muſicum, equeſtre, & gymnicum. Fuitq; autor Capitolinorum agonum, per quos annus magnus & luſtrũ diligentius ſeruabatur. In Albano celebrabat & Mineruæ quinquatria, cum collegio quod inſtituit: omnibuſq; certaminibus præſedit habitu Deorũ amictus. nã & dominum ſe & deum appellari iuſſit, more Caligulæ, non tam epiſtolis quam publicis edictis: arrogantiæ & vanæ gloriæ immenſæ, ac inenarrabilis, vtpote qui non modo ſibi aureas argenteaſq; ſtatuas ac arcus triumphales conſtitui iuſſit, ſed aſſumpto Germanici nomine, ſeptembrem ac decembrẽ menſes à ſe denominauit. Congiarium populo & epulũ Senatui equitiq; dedit. Ædificia multa publica fecit, Iouiq; cuſtodi ingens templum in Capitolio erexit, ſeq; in ſinu Dei ſacrauit. Bibliothecas incendio abſumptas, petitis vndiq; ex Alexandria exemplis reparauit. Expeditioneſque quatuor habuit, geſſitq; eas per legatos, non ſine maxima Reip. pernicie, & Romanorũ clade horrenda. Vnam aduerſus Sarmatas, in qua legio eius cum duce interfecta eſt. Alteram aduerſus Cattos, duas aduerſum Dacos, à quibus Oppius Sabinus vir conſularis & Cor. Fuſcus præfectus prætorii cũ magnis copiis occiſi ſunt. De Dacis Cattiſq; duplicẽ triumphum egit. De Sarmatis ſolam lauream vſurpauit, quam Ioui Capitolino retulit. Cum L. Antonio Saturnino, qui ſuperiorem Germaniam curauit, bellũ ciuile mouit. Nam is vehementer in Domitianum, ob iniuriam verborum accenſus eſt, qua ſe ſcortum vocari dolebat, vnde & imperiũ corripuit. Sed per Norbanum Appium acie ſtratus, occiſusq; eſt. Abſens igitur mira felicitate bellum hoc confecit, præſagiis quam nunciis victoriam prius aſſequutus. Cuius famæ celeritatẽ ita miratur Plutarchus in Paulo Æmilio, vt ſcribat: Hæc ita fuiſſe, nemo noſtræ ætatis ignorat. Quin etiam in cõmuni rerum vſu quædam nouauit, quædam ſuſtulit. Hi-
35 ſtrionibus ſcenam interdixit. Caſtrari mares vetuit. Et vt Apollonius apud Philoſtratum inquit, terram fecit eunucham. Nam cum frumenti inopia, ob vinearum ſtudiũ & aruorum negligentiam proueniſſet, edixit, ne quis in Italia nouas vites plantaret. Sed rem exequi minime perſeuerauit, quod libelli in Domitianum ſpargebantur, quibus carpebatur.

Ius diligenter dixit, ac æquiſſime: tantamque curam coercendis magiſtratibus adhibuit, vt neq; modeſtiores vnquam, neq; iuſtiores extiterint. Aboleuit ſcripta famoſa tam in viros quam in fœminas, non ſine auctorũ ignominia. Probroſis fœminis lecticæ vſum ademit, iuſque capiendi hæreditates: peruerſamque libidinem tam in viris quam in mulieribus, ac inceſtus virginum, ſeuere coercuit, ſtupratores acerrime puniuit. Et tantæ fuit ab initio clementiæ, vt ab omni cæde abhorreret: cupiditatis atque auaritiæ, ne vllam quidẽ ſuſpicionem habuit. Deinde & priuatus, & initio principatus, largiſſime familiares ſuos proſecutus. Abſtinentiæ & liberalitatis aliquot experimenta dedit, quæ late Tranquillus enarrat. Mox ad ſæuitiam conuerſus, interfecit nobiliſſimos ex Senatu plures. In his Ciuicam Cærealem Aſiæ proconſulem, Saluidienũ Orficum, & Acilium Glabrionẽ in exilium egit, & poſt interemit. Tum quoq; Ælium Lamiam, Saluium Cocceianum, Meniũ Pompoſianum, Saluſtium Lucullum, Iunium Ruſticũ, Heluidium Priſci filium, Flauium Sabinum occidit, ac Aretinum Clementem, Flauiumq; Clementem patruelẽ ſuum: præterea & pantomimos, hiſtriones, Hermogenem hiſtoricũ, philoſophos omnes ac mathematicos vrbe Italiaq; ſubmouit. Indies ferocior factus, noua genera tormentorum, nouaque ſupplicia adinuenit, magis ſanguinarius Nerone: qui ſubtraxit oculos, iuſſitq; ſcelera, non ſpectauit: cum ſub Domitiano præcipua miſeriarum pars eſſet, videre & aſpici. Ad rapinas dehinc animum adiecit, nihilq; penſi habuit quin prædaretur omni modo bona viuorũ ac mortuorũ, qualicunq; occaſione. Omni autem ætate ita libidine furẽs ferebatur, vt coitus aſſiduitatẽ & fœdũ huius exercitium Græcorũ lingua κλινοπάλην, hoc eſt, lecti palæſtram vocaret: interq; vulgatiſſimas meretrices, diu noctuq; verſaretur. Cum itaq; terribilis cunctis & inuiſus eſſet, oppreſſus tandem eſt cõſpiratione intimorũ amicorum, familiarium, & ſimul vxoris. Hoc tempore in cœlo tale prodigium apparuit. Quædam iridi ſimilis nubes, Solem circumdedit, quæ lumen eius obſcurabat. Portendebat autem Domitianum à Stephano (cuius nomen, figura illius viſi in cœlo portenti ſignificat) eſſe iugulandũ. Is cum tyrannum interficere decreuiſſet, breuẽ gladiolũ ſiniſtro brachio occultans, manum tanquam fractam multis faſciis circumligauit. Inde Domitiano dixit, Opus eſt mihi ſecreto, vt nouas atque incredibiles res percipias: datoq; colloquio, tradidit libellum, ac legenti ſuffodit inguina, vulnere letali quidem, ſed quod per cruciatus cum lentitudine illum conficeret, adiectis verbis inimiciſſimis. Domitianus autem cum eſſet robuſto corpore, primo vulnere nequaquam deiectus, apprehendit Stephanum, eique ſuperincumbens eruere oculos nitebatur, faciemque aureo calice pertundẽs, ac auxilia à cuſtodibus corporis implorans, accurrerunt Clodianus Cornicularius, Parthenius, Maximus & Saturius liberti & cubicularii: qui ſeptem vulneribus ſaucium contrucidarunt. Tandem fruſtra affuerunt ſerui, cum pene exanimatus eſſet. Sic periit Domitianus, anno ætatis 45. imperii 15. Cuius cadauer plebeiorum loculo, quod Sandapilam vocant, à veſpillonibus & portatoribus cadauerum elatum eſt, quod Phillis nutrix in ſuburbano ſuo ſepeliuit. Mortem eius grauiſſime tulerunt milites, qui Petronium vno ictu, Parthenium amputatis genitalibus, & in os coniectis iugulauere, tanquam autores cædis. Senatus mire lætatus eſt, cũ acclamationib. cõtumelioſiſſimis, & decreta abolitione omniũ imaginum, titulorum ac memoriæ. Sagittandi ſtudio præcipue tenebatur; tamque doctus ſagittarum, vt inter patentes digitos extentæ manus viri procul poſiti iacula tranſuolarent, vt inquit Sext. Aurelius. aleæ etiã ſtudioſus. Habuit autem vxorẽ Domitiam Longinam, prius Ælio Lamiæ nuptam. Ex qua in ſecundo conſulatu ſuo filium tulerat, alteroque anno conſalutauerat vt Auguſtam. Hanc Paridis hiſtrionis amore deperditam, repudiauit: intraque breue tempus impatiens diuortii, quaſi efflagitante populo, reduxit. Ob quam fœminam Domitianus & Ælium Lamiam occidit, cui prius nupta erat. Cum enim Titus adhortatus eſſet Lamiam, vt alteram duceret vxorem: reſpondit Ælius, An & tu etiam mihi eam abducere vis, vt frater tuus fecit? Quo ioco irritatus Domitianus, eum occidit. Fratris Titi filiam Iuliam, adhuc virginem, oblatam ſibi vxorem, cum deuinctus Domitiæ nuptiis pertinaciſſime recuſaſſet, alteri collocatam corrupit, etiam viuo patre. Mox patre ac marito orbatam ardentiſſime dilexit, coegitque abortum facere. ſic vidua abortu periit. Hæc ex Tranquillo, Sexto Aurelio, Dione, Philoſtrato, Oroſio, Eutropio, ac Euſebio excerpſimus. Vtinam Cornelii Taciti hiſtoria extaret integra Auguſtalis, vt plura decerpere liceret. Sed inuident Dii nobis, vt omnia acta ſciamus. Nunc tetraſticho Auſonii concludamus.

Hactenus ediderat geminos gens Flauia iuſtos:
Cur duo quæ dederant, tertius eripuit?
Vix tanti eſt habuiſſe illos: quia dona bonorum
Sunt breuia: æternum, quæ nocuere, dolent.

Cocceius Nerua.

COCCEIVS Nerua Cæſar, filius fuit Neruæ: nam matrem hactenus
non inueni. natus oppido Narnienſi, ex nobiliſſima domo. Hic quod
mitiſſimo eſſet ingenio, & ſummo loco natus, viſus eſt dignus princi-
patu. Imperator igitur occiſo Domitiano deſignatur Nerua, inuitus
imperium aſſumens. Recordabatur periculi, quod aliquando euaſe-
rat. Cum enim Domitianus principum ciuium olim curioſiſſime na-
tales dies atque horas exploraret, multoſque & ne ſperantes quidē ſe
ad vllam poteſtatem prouehendos occideret, Nerua ab Aſtrologis per calumniam dela-
tus, vix mortem effugit. Vnus mathematicus Neruæ amicus, mortē eius eſſe proximam
teſtatus, eum liberauit. Quandoquidem Metium Pompoſianum interfecit Domitianus,
quod habere imperatoriam geneſin vulgo ferebatur. Cui Veſpaſianus conſulatū ob hoc
dedit, dicens: Si ſucceſſor eſt futurus, quandoq; memor erit tanti beneficii. Nerua igitur
annum agens circiter ſextū & ſexageſimū, Romanus princeps conſtituitur: cum iam vn-
diq; arcus & ſtatuæ diruerentur, aureiſq; ac argenteis conflatis, quas Domitianus locari
fecerat, grandis colligeretur pecunia. Mox orto rumore, quaſi viueret Domitianus, & af-
foret, ita trepidare cœpit, vt colore mutato, ac voce amiſſa vix conſiſteret. à Parthenio au-
tē confirmatus, recepta fiducia ad ſolenne delinimentum conuerſus eſt, teſte Aur. Sext.
Cum vero in curia à Senatu gratanter exceptus eſſet, ſolus ex omnib. Arrius Antoninus,
vir acer, eiq; amiciſſimus, conditionē imperantium prudenter exprimens, amplexus eū,
36 gratulari ſe ait Senatui & populo, prouinciiſq;, ipſi autem nequaquam: cui ſatius eſſet ma-
los ſemper principes eludere, quam tanti oneris vim ſuſtinentē, haud moleſtiis modo &
periculis ſubiici, ſed famæ etiam inimicorū pariter & amicorum eſſe obnoxiū: qui cum ſe
mereri omnia præſumant, ſi non quod concupiuerint extorqueant, atrociores hoſtibus
fiunt. Cæterum Nerua inito imperio, initio principatus mox clemētiæ ac liberalitatis de-
dit indicia. Reos enim Maieſtatis abſoluit, exules in patriam reduxit, ac omnes qui metu
diffugerant, reuocauit. Seruos vero ac libertos qui in dominos patronoſq; coniurauerāt,
interfici præcepit: edito decreto, ne deinceps ſerui dominos cuiuſquā criminis poſtula-
rēt. Cauit & edicto, ne quis Maieſtatis aut Iudaicæ ſectę quemquā accuſaret. Nā ſub Do-
mitiano, vt tradit Suet. præter cęteros Iudaicus fiſcus acerbiſſime actus eſt, ad quem de-
ferebantur qui velut profeſſi Iudaicam intra vrbem viuerent vitā, vel diſſimulata origine
impoſita genti tributa nō pependiſſent. Vnde cum per calumnias multi eſſent damnati,
puniriq;, inter quos & Suras philoſophus fuit, orto tumultu quaſi multi iniuſte accuſarē-
tur, Fronto Conſul exclamauit, malū eſſe eum imperare, ſub quo nemini quippiam con-
ceſſum ſit: Sed multo peius ſub eo viuere, ſub quo omnia maxime liceant. Quo ſalubri di-
cto admonitus Nerua, talia deinceps in tantum inhibuit, vt iureiurando teſtatus ſit, nullū
ſe deinceps Senatorē necaturum, etiam deprehenſum aduerſum ſe in conſpirationibus:
quod & præſtitit. Nā licet ita imperaret, vt vere diceret, poſſe ſe vel depoſito imperio tu-
to priuatū viuere: tamen Craſſus Calphurnius, ex antiqua Craſſorū familia, cum quibuſ-
dam coniuratis aduerſus Neruā conſpirauit. Coniuratione detecta dum ludi agerentur,
conceſſu eos dignatus (ignorabat enim apertam eorū conſpirationem) gladiatorios enſes
aſſumens quæſiuit, Nū ſatis acuti viderentur, pertentarent atq; inſpicerent: quaſi minime
curaret, ſi vel tunc in eo loco repente occideretur. Ita animi erat plane erecti, minimeque
cadentis. At Sext. Aurel. tradit, Calphurnium Craſſum promiſſis ingentibus animos mi-
litū pertentantē, detectum confeſſumq;, Tarentū cum vxore remouiſſe, patribus lenita-
tem eius increpantibus. Sed Ælianus Caſperius præfectus prætorio, qui & ſub Domitia-
no præfecturā geſſit, tumultuantes prætorianos aduerſus Neruam cōmouit, vt ſpe vindi-
candæ ſeditionis quoſdam eorū, ceu hoſtes Cęſaris, ad mortē iure videretur poſtulare. At
Nerua eo vſq; reſtitit, vt reducta veſte à ſummo pectore, iugulū confodiendū porrigeret,
etſi nihil profecit. Nam Caſperius arbitrio ſuo vſus, quoſcunq; neci deſtinauerat, occidit,
37 teſte Dione. Ne tamen acceſſu maleuolorū teneretur, Iunii Maurii conſtantis viri dicto
ita admonetur, vt ſcribit Aurelius: qui cōuiuio familiari adhibitus, cum Veientonē con-
ſulari honore functū quidem, apud Domitianū tamen multos occultis criminationibus
perſecutū, adeſſe vidiſſet: inter colloquia mentione Catuli facta, calumniatoris præcipui,
dicēte Nerua: Quid nunc faceret ſi Domitiano ſuperuixiſſet? Nobiſcū, inquit Maurinus,
cœnaret. Clementiæ & libertatis tantæ, vt à Domitiano ſpoliatis ea redderet, quæcunq;
in aula ac fiſco reperta ſunt, ſumma fide. Ciuibus autē egenis vt vitā ſuſtentarent, decies &
quinquagies centena millia numûm erogauit. Iuſſu inſuper eius Senatores delecti, qui a-

gros

gros emeret, diuideretq; egenis. Puellas pueroſq; parentibus pauperibus natos, ſumptu publico per Italiæ oppida ali iuſſit. Ad hæc afflictas ciuitates releuauit: & quicquid antea pœnæ nomine tributo acceſſerat, indulſit. His aliiſq; laudatiſſimis ſumptibus exhauſtus pecuniis, veſtes, vaſa argentea, aureaq;, ac ſupellectilem omnē, cum agris vna & domibus auctioni ſubiecit ac vendidit, neceſſariis paucis reſeruatis: vt amicos iuuaret, quibus ingentia contulit. Sed vt impendia releuaret, ſacrificia multa, equeſtres curſus, ſpectaculorum & ludorum genera ſuſtulit. Nec ſibi aureas argenteaſve poni ſtatuas paſſus eſt. Vſq; adeo autem abſtinuit ab omni cruoris effuſione, vt cum ab eo poſcerentur ad exitiū Domitiani percuſſores, tantum ſit conterritus, vt neq; vomitum, neq; impetum ventris poſſet differre. Cibum enim ſæpe reiectabat, ita valetudinarii erat ſtomachi. Obſtitit autem quoad potuit: æquius eſſe mori dictitans, quam autoritatem imperii fœdare, proditis autoribus à quibus ſummam rerum accepiſſet. At milites neglecto principe (viſus enim ob ætatem contemptior) requiſitos, vno ictu Petronium, Parthenium vero exemptis prius genitalibus & in os coniectis, iugulauere, vt tradit Aurelius, redempto magnis ſumptibus Caſperio: qui ſcelere tam truci inſolentior, Neruam compulit referre apud populū gratiam militibus, quod peſſimos mortalium peremiſſent. Nihil vnquam de ſuo arbitrio ſtatuit, ſemper principes viros cōſilio ſuo adhibens, dum Reip. conſuleret. Multas leges ſanxit, quarum & Iuriſperiti meminerunt. Duæ in primis memorantur valde celebres: altera, ne mares caſtrarentur: altera, ne quis fratris ſororiſve filiam duceret vxorē. Dignos autem potiſſimum ad honores euexit, nec beneficentia cuiquā bono defuit. Vnde & Verginium Ruffum collegam conſulatus minime dedignatus eſt habere, de quo multa ſuperius inter Coss. ſcripſimus. Et M. Vlpium Traianum in filium adoptauit, & partem imperii aſſignauit, Cæſaremq; in curia appellauit. Imperiiq; & iura & inſignia in Germaniam vſque (cui tunc præerat) tranſmiſit, hunc verſiculum adiiciens:

Telis Phœbe tuis lachrymas vlciſcere noſtras.

In hoc autem in primis publicæ ſaluti conſuluit, qui virtutem hominis, non genus ſpectauit. Elegit enim hunc virum Hiſpanum, non Italū: & peregrinum, nulla inter ipſos interueniente cognatione: licet propinquos haberet ac cognatos quam plurimos, quorum tamen charitatē ob Reip. amorē non duxit anteponendam: cum quo Traiano vixit annis tribus, vt Sext. Aurelius ſcribit, quam familiariſſime. Cæterum ſi Dioni credimus, haud multo poſt adoptatum Traianum, vbi annum vnū, menſes treis, ac dies nouem imperaſſet, quoniam parum proſpera valetudine ob imbecillitatē ſtomachi erat, vtpote qui ſæpe cibū reiectabat: dum ſuggerente ira voce quam maxima contra quendam Regulū nomine, inclamaret, ſudore correptus & febre, morte ſublatus eſt, anno ætatis octauo & ſexageſimo. Alii quinq; & ſexaginta annis natū obiiſſe ſcribunt. Euſebius & Eutropius ſeptuageſimo ſecundo ætatis anno in hortis Saluſtianis periiſſe referunt. Et Traianum Agrippinæ Imperatorē ſalutatum. Sic mortuus eſt Nerua Imperator, vir probus & honeſtus, omniumq; laude dignus. Quem Apollonius Tyaneus apud Philoſtratum ſe nunquam ridentem neq; ludentem vidiſſe aſſerit. Quo die exceſſit, Solis defectio facta eſt, vt prodit Sextus. Quæ vero fuerit eius vxor, hactenus non comperi. Nam Dionis reliquiæ ad nos vix venerunt. Xiphilinus enim quidam, audax nimium & improbus, concerpſit Dionis ſcripta, vt paucæ admodum quiſquiliæ ad poſteros venerint. Videantur tamen & Oroſius lib. 7. & Eutropius lib. 8. Aurelius Sextus, & Philoſtratus. Sed Auſonium nunc audiamus canentem:

Proximus extincto moderatur ſceptra tyranno
Nerua ſenex, princeps nomine, mente parens.
Nulla viro ſoboles, imitatur adoptio prolem:
Quam legiſſe iuuat, quam genuiſſe velit.

Vlpius Traianus.

VLPIVS Nerua Traianus, ex patre Traiano genitus, viro conſulari & familia antiqua natus Italicę in Hiſpania, primuſq; Cæſarum peregrinus, licet Sext. Aurelius ex vrbe Tudertina natum eſſe ſcribat, Vlpiumq; ab auo dictum, Traianum vero à Traio paterni generis auctore, ac de nomine patris Traiani appellatum. Quem dignum principatu fecerunt, morum ſimplicitas, & coniuncta ſpectatæ fortitudini, vno per omnem vitam tenore, integritas atque iuſtitia, ac valetudo proſpera cum animi vigore, qualis in ætate florentiſſima eſt: quæ neq; adoleſcentiæ impetu effertur audacius,

neque rurſum ſenili langueſcit tarditate. Secundum enim & quadrageſimum annum a-
gens ſuſcepit imperiū: vt Euſebio placet, & Dioni. Licet Suidas quadrageſimo ætatis an-
no ſumpſiſſe imperium ſcribat, Principem iuſtum ac corporis robore præſtantē. Vtcun-
que tamen ſit, hæc ætas imperio digna eſt. Iuuenis enim princeps nimium audet, ac cre-
dulus eſt: ſenior vero, imbecillis ac timidus. Sed media ætas, quæ teſte Heſiodo optima
eſt, iure cōuenit Imperatori, vt Onoſander ſcribit in Aureolo illo opere De eligendo Im-
peratore. Traianus itaq; apud Agrippinā Coloniam imperii inſignia ſumens, moxq; Ger-
maniam trans Rhenū in priſtinum ſtatū reducens, gentem rebellē repreſſit: & inde Ger-
manicus dictus. quod & Iuuenalis in ſexta Satyr. ſic meminit: Dacicus, & ſcripto radiat
Germanicus auro. Cuius etiam reditū è Germania tanquam optimi principis, voto pro-
ſequitur decima Satyra. Sed antequā imperiū adipiſceretur, per quietē ſomnium habuit,
quo à viro graui ætate, & purpura & corona conſpicuo, videbatur annulo ſibi in dextrum
ac ſiniſtrū iugulum imprimi ſignum. Præterea cum iam per multos atq; atroces tyrannos
perditus ac proſtratus eſſet Ro. Reip. ſtatus, in remediū tantorum malorū diuinitus cre-
ditus eſt electus, cum pleraq; mirifica eius imperiū denunciarent. Inter quæ cornix è fa-
ſtigio Capitolii Græca voce clamabat, καλῶς ἔσεται πάντα, hoc eſt, erunt omnia bene, denotans
fœlicem ſucceſſionē Traiani: qui id agebat ſemper, vt apud populū mitis, apud Senatum
venerandus, & omnibus eſſet amabilis: grauis nulli niſi hoſtibus. Fuit ſanè admirabilis,
vtpote cuius virtutes diuus Gregorius ſcriptis recognoſcens, precibus adeo illi cœleſtem
vitam impetraſſe creditur. Vbi de patris morte factus eſt certior, manu ſua ad Senatum
ſcripſit, nullius ſe boni viri neq; vitæ neque dignitati obfuturum, quæ iureiurando ſancto
confirmauit. Idq; per omne imperii tempus ita inuiolatum ſeruauit, vt ne conuictos qui-
dem in ſe conſpiraſſe, aliter quam per Senatum cognita cauſa puniret. Ælianum vero &
prætorianas cohortes, quæ ſeditionem (vt ſuperius ſcripſimus) aduerſus Neruam excita-
uerant, diſſimulato conſilio, tanquam his indigeret, accerſitos ad ſe extra vrbem è medio
amouit, ac veluti importunos à ſe dimiſit. Ab hac in patrem pietate auſpicatus imperium,
vrbem ingreſſus, multa in communi rerū vſu correxit ex publicis: nihilque putauit anti-
quius, quam bonis omni ratione gratificari. Quos in fidem ſuſceptos adeo fouere ac de-
mereri ſtuduit, vt vrbibus quoque per Italiam ad alendos pueros, ne vel hæc ætas benefi-
ciorum ſuorum expers foret, multa largiretur. Liberalis penitus in amicos, & tanquā vitæ
conditione par, ſocietatibus perfruebatur. Nam & in venationibus & in conuiuiis ſcom-
matibus magnopere delectabatur. Sæpeq; domos nonnullorum ignorantium obrepens,
cum iis accubuit. Ac teſte Suida nemini inuidit, neq; aliquem dignitate priuauit, ſed mi-
rum in modum omnes bonos fouit. Idcirco neminem verebatur, neq; oderat. Et vt ſcri-
bit Aurelius, cum duo ſint quæ ab egregiis principibus expectentur, ſanctitas domi, in ar-
mis fortitudo, vtrobique prudentia: tantus erat, vt in eo maximarum rerum modus quaſi
temperamento virtutis emicuiſſe videretur. Niſi quod cibo vinoq; paululum deditus e-
rat, citra tamen ebrietatem, quanquam abunde biberet. Addit Dion, quod & in amoribus
puerorum ſibi indulſerit, ac pronior in pueros, quam quod cuiquam propter eos mole-
ſtior eſſet. Re autem & vſu, quod ad doctrinam attinet, doctus magis, quam præceptione
diligentiore: qualis in oratoribus. Ita callebat eruditionis vim, ex eiuſque præſcripto ago-
bat vt nihil fuerit in quo non optime inſtitutus videretur. Et licet Sextus tradat, eum ſim-
pliciora magis ingenia quam erudītiſſimos, dilexiſſe, quod parcæ eſſet ſcientiæ, modera-
teque eloquens: tamen Dion ſcribit, muneribus eum poetas affeciſſe, & Celſo ſtatuam
publice poni iuſſiſſe, & quendam philoſophorum in curru triumphali à Traiano honoris
cauſa poſitum, Plutarcho grauiſſimo hiſtorico ac philoſopho vſum: adeo vt recte Satyri-
cus ſcripſerit ſub eo, Et ſpes & ratio ſtudiorum in Cæſare tantum, Solus enim triſtes hac
tempeſtate Camœnas Reſpexit. Vnde & Cecilius Plinius inquit: Quem honorē dicen-
di magiſtris, quam dignitatem ſapientiæ doctoribus habes? vt ſub te ſpiritum & ſanguinē
& patriam receperint ſtudia, quæ priorum temporum immanitas exiliis puniebat. Cæte-
39 rum laboris fuit patientiſſimus, ſtudioſus optimi cuiuſque ac bellicoſiſſimi. Dant enim ei
aliqui vitio, nimium rei bellicæ ſtudiū: quum tantū corrigendis augendiſque ſuis & ho-
40 ſtium euertendis rebus nunquam deeſſet. Quin ſecus ac ſolent, ſi eiuſmodi occaſionem
ſunt nacti, haud temere ſub alio minus milites elati atq; inſolentes fuere, reprimente ni-
mirum eos cum omnimoda principis virtute, tum præcipue continentia. Neque enim
inuidebat cuiquam, neque vllum euertebat, aliena pecunia vt iniuſta nece abſtinens,
ad bonos honeſtandos pronus atque intentus. Non timebat, non oderat quempiam, nul-
la iræ dominatio, minima delatoribus apud eum fides. Animi alti ac erecti, qui ſemper
aliquid

aliquid præclari ac magnifici moliretur. Vt cum circum, quantus po. Rom. ſufficeret, col-
lapſum quadam parte & ampliauit, & maioribus additis ornamentis reſtituit, inſcriptio-
ne hanc magnitudinem profeſſus. Quanquam autem multa in belli, multa in pacis nego-
tia impenderet, tot tamen tantóſque ab eo inſtitutis operibus ac neceſſariis maxime ædi-
ficiis publicis, viis, portubus, bona damnatorum non aliter ac ſanguinem inſumere nefas
putauit. Quandoquidem amari & obſeruari, quam timeri malebat. In augenda re fami-
liari moderatus. Bellum grauiſſimum ſumpſit in Dacos hoſtes, quorum & vires auctas, &
conſilia prouidens, indignabatur annuam iis pecuniam pendi oportere. Decibalum Da-
corum regem primum ingenti clade ſtrauit, coegitq; ſupplicem ad genua procidentem,
pacem petere, & Romam oratores ad Senatum mittere. Appellabatur autem hic Daco-
rum rex Decibalus alio nomine Diurpaneus, teſte Oroſio. Acer in re militari ac rebus
gerendis, opportune hoſtem inuadens, tempora ſe recipiendi diſcernens, inſidiarum ar-
tifex, & pugnæ magiſter, recte victoria vti & cladem ferre ſciens. Et quamuis à Romanis
hoſtis iudicatus, multo tamen tempore legionibus reſtitit. Aduerſus eum Iulianus Domi-
tiani legatus, hoc ſtratagemate vſus, vt militum & centurionum nomina haſtis inſcribe-
ret, ex hoc cognitutus, qui hoſtem percuſſiſſet. Quare iuxta Tapas multos occidioni de-
dit. Inter cadauera Vezenas Decibali legatus, poſtquam viuus ſtatim fugere nequiret, tã-
quam mortuus iacens, ſequenti nocte aufugit. Tum veritus Decibalus, ne Romani ex re-
centi victoria regnum quoque ſuum inuaderent, arbores concidit, arma inſtruxit, vt pro-
cul armatorum faciem redderent. Quibus deterriti Romani, receſſerunt victi. Sed poſt-
quam Traianus venit moturus arma contra ipſum, non ignarus rex ſe prius Domitianũ,
non Romanos viciſſe, plurimum extimuit, & à Traiano victus pacem impetrauit. Vnde
& Dacicus dictus eſt, & ob victoriam ſpectacula populo gladiatorum & hiſtrionum ex-
hibuit. Sed nihilominus per otium à bellis vacabat ciuilibus negotiis: qui ſæpe pro tribu-
nali litigantes audiuit, ac ius frequentiſſime in foro Auguſti ac porticu Liuiæ dixit. Sed i- 41
terum rebellantem Decibalum regem, & contra fœdera facientem, Traianus ex bona fi-
de ſingula gerens, conſcripto exercitu, ac tranſmiſſo per pontem Danubii, quem admi-
rando opere ſuper Iſtrum conſtruxerat, vt late Dion deſcribit, licet ſæpe dolis peteretur,
& iam Longinus legatus Traiani io vinculis eſſet, ita profligauit, vt cum vniuerſum iam
regnum amiſiſſet, ómens oe viuus caperetur, ſibi ipſe mortem conſciuit. iuſſus enim erat
arma, machinas, & earum opifices transfugaſque tradere, & demoliri muniriones, abſti-
nere à regione capta, amicos & hoſtes Romanis ſuos putare eoſdem. Quas cum condi-
tiones noo ſeruaret, ſed contra fœdera arma pararet, legationes ad finitimos mitteret, Ia-
zygibus partem agri adimeret, victus eſt: & necem ſibi conſciſcens, Traiano inuitus re-
gnum reliquit. Tum Dacia Romanis parere iuſſa, prouincia facta eſt. Recepti quoque
theſauri regis, quos in alueo fluuii Sargetiæ defoderat. Tum vrbes Traianus condidit, & 42
colonos deduxit: Marcianopolim vrbem ſcilicet Mœſiæ, quam à nomine ſororis Marciæ
appellauit: cuius puella vas aureum, quo aquam è fonte hauriebat, in flumine perdidit, &
mirabiliter recuperauit. Putabat enim princeps aliquid Numinis in hoc eſſe fonte. Tum
alias quoque ciuitates extruxit, vt Nicopolim. Recognito autem exercito, cum ſauciis
multis faſciæ deeſſent, ne veſti quidem ſuæ pepercit: quin deligandis vulneribus in laci-
nias conſciſſam militibus diuiſit. Mortuis vero & occiſis, aras & annuam parentationem
conſtituit. Sub idem tempus Palma Syriæ præfectus, eam Arabiæ partem quæ ad Petræã
vergit, occupauit totam, perdomuitque, ac Rom. Imperio parere compulit. Traianus in-
terea Romam rediit, centumque ac viginti tribus diebus ſpectacula edidit magnifica. In
quibus beſtiæ iugulatæ ſunt ſeparatim nunc mille, nunc dena millia: partim cicures, par-
tim feræ: præter quina millia gladiatorum paria. Audiuit in his Indorum & aliarum Bar-
bararum gentium nationes: nec quicquam tamen per ludos & otium à bellis ſegnior ad
ciuilia commoda. Pecuniæ attritæ vſum ſuſtulit, & adulterinos numos conflauit. Ponti-
nas paludes, ſaxis conſtratis viis circum, ac pontibus magnificentiſſimi operis excitatis,
permeabiles fecit. Bibliothecas ordinauit. oam Bibliothecam nobiliſſimam publicauit,
quæ Vlpia dicta eſt: in qua libris linteis geſta principum, ac elephantinis Senatuſconſulta
conſcribi iuſſit. Ædificia plurima eius titulis & inſcriptione fiebant, præter eius etiam vo-
luntatem. Ex quo herba parietaria, quæ in muris naſcitur, à pleriſq; dictus eſt. Amicis ſta-
tuas poſuit. In foro ingentem columnam extruxit, vt hoc ſimul opere & ſibi ſepulchrum,
& teſtimonium ipſi operi complanato foro perpetuum pararet. Nam excidi quaqua ver-
ſum extra deſignatam columnæ molem iuſſit, donec pro craſſitudine ad iuſtam altitudi-
nem columna extaret. vbi adhuc infra baſim huiuſmodi legitur inſcriptio hodie in vrbe:
IMP. CÆS. DIVI NERVÆ F. NERVÆ TRAIANO AVG. GERMANICO

Digitized by Google

DACICO PON. MAX. TRIB. POT. XVII. IM. PP. In primiſq; Suram dilexit. De quo multa inter COSS. ex Dione narrauimus. Poſt in Armeniam expeditionem ſumpſit:
43 quia Armeniorum rex regni inſignia ac regium diadema à Parthorum rege, veluti illi obnoxius eſſet, receperat. Cum vero Armeniorum ac Parthorum fines ingreſſus eſſet, reges ac regionis illius Satrapæ mox cum muneribus ei occurrerunt. In quibus equus erat edoctus prioribus pedibus procidendo adorare, ac caput pedibus ſubmittere. Subactis Armeniæ oppidis, Parthamaſirem Armeniorũ regem grauiter mulctauit: regem vero Heniochorũ honore proſecutus, alioſque reges. Qui autem ſponte deditionem feciſſent, aut in fidem veniſſent, vt amicos bene tractauit: parere recuſantes, paruo negotio compellens, ſubegit. Ob id in eius honorem multa Senatus decreuit, atq; illud in primis, vt optimus appellaretur à Senatu. Qua ſola appellatione magis gaudebat, quod ſuis moribus & manſuetudini conueniret, quam vlla alia. Fuit enim & Parthicus dictus. Nam vbi cum toto exercitu in Parthos profectus eſt, ſubornatis quibuſdam clam qui falſos de hoſte rumores diſſiparent, renunciari falſa exploratoribus iuſſit: vt milites quæ imperaſſet intrepide ſingula facerent, & ad omnia belli momenta parati eſſent. Ipſe pedibus omne iter emenſus, quoties flumina traiicienda erant, vt alius miles incedebat. Occupauit autem & Niſibin & Bactra. Dum vero Antiochiæ ageret, crudeliſſimus & funeſtiſſimus terræmotus vicinis vrbibus ac populis accidit: de quo in Conſulibus multa ſcripſimus. A cuius periculo Traianus liberatus eſt, dum per feneſtram domus quam inhabitabat, vix ablatus eſt per quendam ignotũ, cui maior quam humana forma erat, vt à diis ſeruatus crederetur. Quieuit dehinc aliquot dies ob formidinẽ ſub diuo, & tabernaculis publicis in Hippodromo. Poſt in Parthos profectus, Euphratem flumen ponte iunxit: & hunc, fruſtra reſiſtentibus Barbaris, traiecit. Vniuerſamq; Adiabenorum gentẽ ſubegit, cum pleriſq; Aſſyriæ vrbibus, quam Attyriam Barbari vocant: & hinc ad Babylonem vſq; penetrauit, vt bitumen illud cerneret, quo Babylonis muri ac mœnia ſtructa fuerunt. Inuiſitq; hiatum illum, vnde grauis exhalat ſpiritus, quo volucres & iumenta omnia exanimantur ipſo olfactu, ſi propius acceſſerint. Voluit tum Traianus foſſa Euphratẽ in Tigrim deriuare: ſed ab incepto deſtitit, vbi Euphratis alueum excelſiorem Tigri multo eſſe comperit: Cteſiphontemq; mox recepit. Ac tum Parthici cognomẽ Senatus cõfirmauit, ſupplicationeſq; & triumphos decreuit. Poſt in mare rubrum nauigauit, ac Meſenẽ inſulam in Tigri, quã Atabilus rex per ea tempora gubernauit, in ſuam poteſtatem redegit. Dehinc variis periculis in mari iactatus, cũ Oceani naturã inueſtigare accurate eniteretur, nauigantes forte in Indiam conſpicatus: Vtinam (inquit) iuuenis eſſem, viresq; ac robur ſuppeterent, profecto in fines Indorum penetrarem. Indicas enim res agitabat animo, earumq; magno tenebatur ſtudio, multa de gentis victu & veſtitu paulo curioſius ſciſcitatus. Scripſit præterea multa Senatui de victis à ſe populis, ob quæ Senatus triumphalem illi arcum in illius foro extruxit, multo ornatu. Licet ille vrbem poſthac nunquam introiuerit, & deficientibus viribus, præ tædio bellorum, & magnitudine curarum, ſubactas gentes coactus eſt liberas facere, cum iam tumultuari inciperent, & eiecto præſidio deficere: dum æmulatione Alexandri Magni rubrum mare & Oceanum inuiſeret, manibuſq; Alexandri parentaret. Verum audita populorũ rebellione qui defecerant, miſit ad eos cum exercitu Maximum, qui acie victus occubuit: & Lucium, qui recepta Niſibi, & Edeſſa ferro ignique funditus abſumpta, multa proſpere geſſit. Tum Euritii Clarii, & Iulii Alexandri legatorum opera, capta Seleucia, & incendio deleta eſt. Interea Traianus nouarum rerum anxius, Parthis, qui iam ad defectionem ſpectantes imperia detrectabant, regem dare cõſtituit: propiusq; Cteſiphonta profectus, in patentes campos Romanos & Parthos in cõcionem vocauit, atq; ex ſuggeſtu multa præfatus ſuper his quæ egiſſet, Parthenaſpatem regẽ Parthis diademate impoſito deſignat. Mox Arabiam petiit, Agarenoſq; rebellantes adortus eſt fruſtra, cum ſæpe equites ad muros vrbis Agaræ ſubeuntes, coacti ſint caſtra repetere Ipſe etiam Traianus cum vrbi adæquitaret ſine regio ornatu, vulneratus pene fuit: ex canicie namque, oriſq; venerandi maieſtate hoſtibus coniectura cognitus. In eum igitur quem principem ſuſpicati erant, ſagittas adeo frequentes coniecere, vt equitem qui pone Cæſarẽ ſequebatur, transfigerent. Tum prodigia multa viſa. Apparebant enim irides, tonitrua, fulgetra, grandines immenſę cum grauibus tempeſtatibus, quoties Romanus cum hoſte Agareno cõfligeret. Cum vero veſcerentur, ſubita muſcarũ vis eduliis & poculis inſidens, fœdo contactu cuncta Romano moleſta & inamœna faciebat. Cum igitur imperator & iis difficultatibus, & morbo tentaretur, interim Iudæi qui Cyrenẽ incolebãt duce quodam Andrea, Romanorum Græcorumq; indiſcriminatim ad ducenta & viginti millia trucidarunt: quos partim ſerris medios diſſecuere, partim beſtiis obiecere, partim

inter ſe decertare coegerunt. Nec tanta cæde contenti, pręcingi cæſorum inteſtinis, inungi ſanguine, velari cute, veſci denique humana carne non exhorruere. Par facinus atq; atrox nefas in Ægypto ac Cypro inſula patratum eſt, duce quodam Artemione: ibique rurſum circiter ducenta & quadraginta millia hominum obtruncata ſunt. Ob cuius facti atrocitatem, Iudæus Cyprum pœnis attingere prohibebatur, ac legibus. Siquidē vel tempeſtate, vel per errorem illuc delatus, ſtatim ſupremo ſupplicio mulctabatur, ceu capite damnatus. ſed nec illa clades inulta manſit. Nā Traianus miſſo cū exercitu Lucio Quieto, cum antecedentibus aliis ducibus, Iudæos qui per vniuerſum fere terrarum orbē tantum cædis ediderant, profligauit, magnamq; eorum multitudinem ſtrauit. Cuius facinoris gratia (vt Euſebius lib. 4. ſacræ hiſtoriæ ſcribit) L. Quietus præſes Iudææ ab Imperatore factus eſt. Cæterum cum aduerſus Agarenos conſilia principi non ſuccederent, inde re infecta digreſſus, ac paulo poſt aduerſa valetudine correptus, ingraueſcēte indies morbo, obmiſſa Meſopotamia, in quam expeditionē parabat, in Italiā nauigare cœpit, relicto P. Ælio Adriano in Syria cum legionibus. Multa tamen moliti ſunt Romani, dū Armenia & Meſopotamia potiri nitūtur, fruſtra. Parthi enim iam repudiato Parthenaſpatē per cōtemptū, indignū regno exiſtimantes, ipſi res ſuas priſtino gentis more ac inſtituto adminiſtrare cœperūt. Interim grauior morbus Traianum oppreſſit: venenū ſibi datum ſuſpicatus eſt: quidam tradunt, ſiſtente ſanguine qui ei ſtatis diebus ab imo profluebat, cōtractam ægritudinē fuiſſe. Stupore itaq; membra reſoluta ſunt, vt pars corporis ſenſu defecta aliqua manſerit. Sic apoplecticus primum, demum aqua intercute repletus, apud Selinūtem Ciliciæ vrbē, quæ & Traianopolis poſt dicta eſt, repēte extinctus eſt: cum imperaſſet annos vndeuiginti, menſes 6. dies 15. anno ætatis ſexageſimo quarto. Huius exuſti corporis cineres relati Romam, humatiq; Traiani foro, ſub eius columna, & imago ſuperpoſita, ſicut triumphantes ſolent in vrbē inuecta, Senatu præeunte & exercitu. Eo tempore, teſte Aurelio, multo pernicioſius quam ſub Nerua Tybetis inundauit, magna clade ædium, & terræmotus grauis per prouincias multas, atroxq; peſtilentia, fameſque & incendia facta ſunt. Quibus omnibus Traianus per exquiſita remedia plurimum opitulatus eſt, ſtatuens ne domorum altitudo ſexaginta ſuperaret pedes, ob ruinas faciles & ſumptus (ſi quando talia contingerent) exitioſos. Vnde merito pater patriæ dictus eſt. de qua appellatione ſic Plinius: Quod quidem nomen, qua benignitate, qua indulgētia exerces, vt cum ciuibus tuis, quaſi cum libertis parens viuis. Habuit autē vxorem Pompeiam Plotinam, fœminam modeſtiſſimam ac optimā, Sanctiſſimam Plinio dictam. Quæ palatiū aſcendens, vbi maritum imperatorem factum cognouit, & ex gradibus vnde ab omnibus conſpici exaudiriq; poſſet, ad populū circumfuſum conuerſa: Talis (inquit) huc ingredior, qualem etiam egredi opto. Et quidem per omne tempus quo in imperio fuit ita ſe geſſit, vt de ea nullus conqueri potuerit. Memoratu & illud dignum eſt Traiani imperatoris, qui correptus ab vxore Plotina, quod calumniis ſuorum procuratorum prouinciæ diuexarentur, deteſtari cœpit improbos iſtos fiſci lienes: vſurpans verbum hoc memorabile, quod in præcordiis omnium principum vtinam eſſet reconditū. Nam quadam egregia ſimilitudine fiſcum vocabat lienem. Sicut enim creſcente in corporibus noſtris liene, artus reliqui tabeſcunt: ita turgente principis fiſco, reliqua ciuitatis membra macreſcunt & ægrotāt. Ita vxor hæc bonæ frugis, maritum ſuis præceptis iuuit ac corripuit, ne ſuæ laudis foret incautioſius: & ad honeſtiorem reduxit ordinem. Cæterum cum Traianus ſine liberis è vita exceſſiſſet, factione Plotinæ quæ amore flagrabat Adriani, ac conſilio Attiani, qui municeps & Cæſaris procurator erat, cum vicinus eſſet & potēs, declaratus eſt Cæſar. Et ob id mors Traiani aliquot dies occultata fuit, vt adoptio procederet. nam viuens Traianus nunquā adoptauit Adrianum. Quæ res deinde ex literis eius ad Senatum patuit. Quandoquidem epiſtolis, non ipſe, ſed Plotina ſubſcripſit, id quod in nullo ante alio fecerat. Verum vt finiā Traiani vitam, Martiana ſoror Traiani (cui poſtea Auguſtæ cognomen fuit, & inter Deas à Senatu conſecrata) ſimpliciſſima & honeſtiſſima fœmina fuit, Plinio teſte. Tantū memoriæ huic delatum eſt, vt ſcribit Eutropius, vt non aliter principibus in Senatu acclamatum ſit, Ne ſis felicior Auguſto, melior Traiano: tantum bonitatis obtinuit. Sed quiſquis meliora & plura legere volet, Dionem, Sextum Aurelium, Eutropium, Oroſium, aliosq; adeat. In primiſq; iuniorem Plinium, qui Traiano panegyricum & epiſtolas ſcripſit: Plutarchumq;, quo cum familiariſſime vixit, & qui plura ingenii ſui monimenta ad eum perſcripſit, eo vſus præceptore ac magiſtro. Ex breuiſſimis enim ac pauciſſimis reliquiis colligere ea debemus de Traiano, quæ olim latiſſime Marius Maximus, Fabius Marcellinus, Aurelius Verus, & Statius Valens (qui omnes vitam Traiani monumentis mandauere literarum) proſecuti ſunt, ſed omnes interiere. Eſt autem liber Plutarchi de imperato-

tia inſtitutione videndus: præliminaris quoque ad Traianum epiſtola, quæ ſic ſonat:

Plutarchus Traiano Auguſto S. Modeſtiam tuam noueram non appetere principatū, quem tamen optimis moribus ſemper mereri ſtuduiſti. Itaque tanto dignior hoc iudicaris, quanto à crimine ambitionis abeſſe longius exiſtimaris. Quo nomine tuæ virtuti gratulor, & fortunæ meæ, ſi eum recte geſſeris, quem probe meruiſti. Alioqui te periculis, & me detrahentium linguis ſubiectum iri non dubito: cum & ignauiam imperatoris Roma non ferat: & ſermo publicus delicta diſcipulorum refundere ſoleat in præceptores. Sic Seneca Neronis ſui culpa, detrahentium verbis inceſſitur: adoleſcentum ſuorum temeritas, in Quintilianum refunditur. Et Socrates in pupillum ſuum clementior fuiſſe culpatur. Tu vero quodcuoq; velis aut cupias, rectiſſime geras, ſi non à teipſo receſſeris, ſi primum te animumq; tuum compoſueris. Si omnia ad virtutem diſpoſueris, recte tibi vniuerſa proceſſerint. Ciuitatis conſtitutiones, morumq; vires tibi deſcripſi: quibus ſi (vt par eſt) obtemperaueris, Plutarchum viuendi habebis authorem. alioqui præſentem epiſtolam teſtem iouoco, quod in perniciem quidem Romani imperii non pergis, authore Plutarcho. Nunc Auſonii tetraſtichon ſubnectamus.

Aggreditur regimen viridi Traianus in æuo,
Belli laude prior, cætera patris habens.
Hic quoque prole carens ſociat ſibi ſorte legendi,
Quem fateare bonum, diffiteare parem.

P. Ælius Adrianus.

PVb. Ælius Adrianus filius fuit Ælii Adriani qui cognomento Afer dicebatur, ex Domitia Paulina matre, Gadibus orta, vt Spartianus notat, & conſobrinus Traiani Imperatoris: Marillinus atauus, qui primus in ſua familia ſenator pop. Ro. Et ita origo eius vetuſtior à Picentibus fuit, ab Adria oppido agri Piceni, quod & mari Adriatico nomen dedit, teſte Aurel. Sexto. Poſterior vero origo eius ab Hiſpaniēſibus fuit, Italicæ vrbis: quanquam ipſe Romæ fertur natus, ac decimo ætatis anno patre orbatus. Tutores habuit Vlpium Traianum conſobrinum ſuum, & Celium Tacianum, quem alii Accianum falſo vocant, equitem Romanū. Fuit autem ingenio acri, & ſtudiis præſertim Græcis inclinatus: quibus tantam operā dedit, vt in lingua Græca conſummatiſſimus haberetur, & pleriſq; Græculus vocitaretur. Quintodecimo anno ad patriam rediit, ſtatimq; militiam iniit, venationis ſupra quam dici poteſt ſtudioſus. Nam vt Dion ſcribit, venandi ſtudio vſq; ad inſaniam & periculū tenebatur: nam inter venandū diffracto humero, & crus pene contriuit. Vrbē præterea (poſtquam imperiū aſſecutus eſt) in Myſia condidit, quam Adriani venatica ſepta nominauit. Et quanquam huic rei aſſiduā operā daret, nihil tamen eorū neglexit, quę ad adminiſtrandam Remp. & imperii commoda pertinerent. Quantopere item venationi intentus fuerit, argumentū eſt Boryſthenes equus quo in venando plurimum vtebatur. cui mortuo ſepulchrū fecit, columnam erexit, & epigramma inſcripſit. Sed in venando tanti roboris fuit, vt ſuem eximiæ magnitudinis ſolus vno ictu occiderit. Cæterum vt ad iuuentutē eius redeā, à Traiano abductus à patria, & pro filio habitus: primum decemuir litib. iudicandis, hinc tribunus ſecundæ legionis, dehinc in Mœſia à mathematico de futuro imperio præſagiū accepit, & poſtea ſortes Virgilianas cōſuluit, præſumptionemq; futuri imperii ex fano quodā
44 Nicephori Iouis accepit. Ad intimiorē amicitiā Traiani venit ſuffragante Sura, nepte per ſororē Traiani vxore accepta, fauente etiā Plotina. Tū quæſturā geſſit: & poſt quæſturā ad bellū Dacicū profectus, vt ſe Traiano familiariorē faceret. Plurimū vino indulſit. Tū tribunus plebis factus, dehinc ſecunda expeditione Dacica primæ legionis præfectus, à Traiano gemma adamante donatus, quam Traianus à Nerua acceperat, vnde ſpem ſucceſſionis concepit. Dehinc prætor factus eſt. Poſtea legatus prætorius in Pannoniam inferiorem miſſus, Sarmatas compreſſit. Diſciplinam militarem tenuit procuratores latius euagantes coercuit. Ob hoc Conſul factus: & iterum cum legatus eſſet Syriæ, literas adoptionis accepit. At cum natalem adoptionis celebraret, nunciata eſt ei mors Traiani. Dion tradit, nunquam Adrianum à viuo Traiano adoptatum, ſed factione Plotinæ, quæ illius amore flagrabat, adoptionem factam, mortemque Traiani aliquot dies occultatam, ſuppoſito qui pro Traiano feſſa voce loqueretur. Id poſtea ex epiſtolis, quas Plotina ſcripſit, cognitum eſt: & Apronianus Dionis pater, qui Ciliciæ præerat, ſe huic conſilio in-

terfuiſſe

terfuiſſe prædicauit. Vnde cum mortua eſt Plotina, per nouem funeris dies atratus inceſ-
ſit, eique templum erexit, & hymnos in eam fecit, ac excellentiſſime coluit: vtpote per
quam imperium adeptus fuerat. Erat Adrianus, quum imperator declararetur, Antio-
chiæ, quæ eſt metropolis Syriæ: viditque per ſomnium, ignem de cœlo innitenti & puro
aere in humerum ſiniſtrum incidere, deinde in dextram tranſilire. illum exterruit, nec
læſit. Petiit dehinc literis a Senatu imperium ſibi firmari: nullũ aut honorem aut titulum,
quem non iuſſiſſet Senatus, expetens, vt Dion prodit. Spartianus inquit, eum veniam pe-
tiiſſe à Senatu literis, quod de imperio ſuo iudicium Senatui non dediſſet: ſalutatus ſcili-
cet præpropere a militibus Imperator, quod eſſe Reſpublica ſine imperatore non poſſet.
Ad priſcum ſe ſtatim morem inſtituit, & tenendæ per orbem terrarum paci operam in-
tendit: vnde omnia trans Euphratem ac Tygrim reliquit, deficientibus nationibus quas
Traianus ſubegerat. Quoniam Mauri laceſſebant, Sarmatæ bellum inferebant, Britanni
teneri non poterant, Ægyptus ſeditionibus vrgebatur, Lycia ac Paleſtina rebellabant. ſed
ad ſingulas prouincias miſſis præſidibus, omnia pacauit. Traiano diuinos honores à Se-
natu impetrauit, Traianiq; imaginẽ curru triumphali vexit, ne optimus imperator mor-
te amitteret triumphi dignitatem. Præmiſſis dehinc exercitibus Mœſiam petiit, ob Sar-
matarum tumultum. Marcium Turbonem Pannoniæ Daciæque præfecit. Iuſſu hinc Se- 45
natus occiſi ſunt viri conſulares, Nigrinus, Palma, Celſus, Luſius, quod inſidias Adriano
ſacrificanti parauerant: vel, vt Dion ſcribit, in venatione ei inſidias tetenderant. Tum Ro-
mam veniens ſeſe excuſauit, iurauitq; nunquam ſenatorem ſeſe niſi ex Senatus ſententia
puniturum. Quantum autem ſenatoriæ detulerit grauitati, vel hinc maxime patet, quod
colaphum liberto ſuo infligi iuſſerit, cum ipſum inter duos ſenatores ambulantem con-
ſpexiſſet, cum hac additione: Ne tam impudenter inter eos ambularet medius, quorum
adhuc ſeruus eſſe poſſet. Mox populo, vt gratiam mereretur, cõgiarium donans, & pecu-
niam remittẽs quæ fiſco debebatur: ab vniuerſis debitoribus, damnatorum bona in æra-
rium publicũ intulit. Pueris ac puellis quibus Traianus alimẽta ſtatuerat, incrementa de-
dit: ſenatoreſq; pauperes ſumptibus iuuit, ad honores explendos. Gladiatorium munus
ſex dieb. continuis exhibuit, natali ſuo mille feras edidit, optimos quoſq; de Senatu in cõ-
tubernium ſuum aſciuit. Senatui legitimo cũ in vrbe vel extra vrbem eſſet, ſemper inter-
fuit: faſtigium Senatus extollẽs quantum potuit, ac difficile nouos ſenatores faciens: plu-
ribus autem qui potentia creuerãt, in præfecturis ſucceſſores dedit: conuiuiis amicorum
ſæpe interfuit. Ægros bis ac ter die, & nonnullos equites Romanos ac libertinos viſitauit,
ſolatiis refouit, & conſiliis ſubleuauit, inſtar priuati hominis. Profectus in Gallias Germa-
niaſq;, magis pacis quam belli cupidus, militem exercuit, & labantem militarem diſcipli-
nam poſt Octauium Cæſarem refecit. In ordinandis & officiis & impenſis, omnia delica-
ta ſuſtulit, arma correxit: Tribunatũ, niſi cuius ætas prudentia & robore firmaretur, nulli
dedit. Ætatem & in milite requiſiuit, eorumq; numerum & noticiam tenuit. Reditus pro-
uinciales explorauit, enixus ſumme, ne quid ocioſum vel emeret vel paſceret. In Britan-
nia murum per octingenta milia paſſuum primus duxit, qui Barbaros à Romanis diſcer-
neret. Amicorum adeo ſtudioſus, vt ſingula exploraret, & ſecretiſſima quæq; rimaretur,
& per hoc in vitia lapſus adulterij: quæ vbi cognouit, neq; ipſe ab iis abſtinuit. Compoſitis
in Britannia rebus, tranſgreſſus in Galliam, in Hiſpanias poſtea venit. ibi in Tarracone æ-
dem Auguſti reſtituit, poſt Germanis regem conſtituit. Maurorum motus compreſſit, &
à Senatu ſupplicationes emeruit. Bellum Parthorũ repreſſit. Per Aſiam in Achaiam na-
uigauit, Eleuſina ſacra ſuſcepit Athenienſibus multa contulit. Tum in Siciliam nauigauit, 46
vt Solis ortum videret, arcus ſpecie, vt dicitur, varium: & hinc Romam, poſt in Aphricam
tranſiit, multum prouinciis benefaciens. Tum per Aſiam ad Orientem profectus, omnes
principes in celeritate itineris ſuperauit. A Capadocibus ſeruitia profutura ſuſcepit. Reges
ad amicitias inuitauit: quos ad ſe venientes ita accepit, vt eos pœniteret, qui non venerãt.
Antiochenſes odio habuit: & in Iudæa tum tumultus erat, quod vetarentur mutilare ge-
nitalia. Peragrata Arabia, Peluſium venit: Pompeij ſepulchrum innouauit, eique parenta-
uit, hoc carmen adiiciens: Oſſa viri magni tenui quam clauſa ſepulchro. Literarum &
poematum ſtudioſiſſimus fuit: Arithmeticæ, Geometriæ, picturæ peritiſſimus. Multa a-
matoria carmina ſcripſit, & verſibus compoſuit. Profeſſores tamen omnium artium ſem-
per, vt doctior, riſit, contempſitque. Cum his quoq;, carminibus ſæpe certauit: cõtrouer-
ſias declamauit, Ciceroni Catonẽ prætulit, Virgilio Enninm, Saluſtio Cecilium, Homero
Antimachum: voluitq; vt in ſcholis pro Homero legeretur pueris. Tum profeſſores o-
mnium diſciplinarum locupletauit & ditauit, licet quæſtionibus agitaret. Famæ tã cupi-
dus erat, vti libros etiam à ſe ſcriptos de ſua vita, libertis ſuis literatis dederit, qui eos ſuis

Digitized by Google

nominibus publicarent. Inter quos erat Phlegon Trallianus Adriani à ſecretis, qui etiam multos libros compoſuit, vt Suidas in collectaneis ſcribit, & quem Euſebius egregium Olympiadarum ſcriptorem in Chronicis vocat. cuius Epiſtolam elegantiſſimam de Iudæis & Ægyptiis, nec non Chriſtianis, lege apud Vopiſcum in vita Saturnini. Adrianus armorum & rei militaris erat ſcientiſſimus, vocatoſq; ad militiam, equis, mulis, veſtibus, ſumptibus, & omni ornatu donauit. Omnes reges muneribus vicit ſuis, à pleriſque etiam pacem redemit. Sed nulli maiora dona dedit, quam Hiberorum regi. Cum omnibus publice lauit. Peregrinationis ita cupidus, vt omnia quæ legerat de locis orbis terrarum, præſens vellet addiſcere. Tempeſtates ita patienter tulit, vt inſtar Maſiniſſæ nunquam caput tegeret. Iuriſconſultos, Iulium Celſum, Saluium Iulianum, Neratium Priſcum, conſilio ſuo adhibuit: multaque in Repub. reformauit. Inſtaurauit Romæ Pantheon, Septa, baſilicam Neptuni, forum Auguſti, lauacrum Agrippæ. Fecit ſibi ſepulchrum, & pontem ſui nominis. In colloquiis humilimorum ciuiliſſimus fuit, memoriæ ingentis, facultatis immenſæ, dicaculus & iocoſus: moltaſqoe orationes & ipſe dictauit, & ad omnia reſpondit. Vno tempore ſcripſit, dictauit, audiuit, & cum amicis fabulatus eſt. Rationes publicas perfectiſſime tenuit. Militibus charus fuit, quod eſſet in eos liberalis: à Parthis dilectus, quod regem retraxit, quem Traianus dederat. Armenis, Albanis, Hiberis, Bactrianis chariſſimus. Innocentes pauperes ſponte ditauit. Callidos diuites odio habuit. Sacra Romana diligentiſſime curauit, peregrina contempſit. Pōtificis maximi officium peregit. Cum autem iam peragraſſet omnes pene partes orbis nudo capite, & in ſummis plerunque imbribus ac frigoribus, in morbum incidit letalem: deque ſucceſſore ſollicitus, Seruianum, Fuſtum, Pletorium, Gentianum, quaſi affectatores imperij & futuros Imperatores deteſtatus eſt, morique coegit. Ceionium autem Commodom Verum inuitis omnibus adoptauit, eumque L. Ælium Verum Cæſarem appellauit. Tum ludos Circenſes & donatiuum populo dedit, ac militibus. At Commodus valetudinarius cum largius antidoto vteretur, ingraueſcente valetudine per ſomnum Cal. Ianuariis periit. Habuit hic patrem L. Ceionium Commodum Verum: cuius paternum genus ex Hetruria, maternum ex Fauentia fuit. Mortuus autem, ſepultus eſt in mole Adriani, vbi adhuc legitur in pariete: L. ÆLIO DIVI ADRIANI AVG. F. COS. II. Cuius vitam elegantiſſime Spartianus perſcripſit. Tum Adrianus adoptauit Annium Antoninum, qui poſtea Pius dictus eſt: ea tamen lege, vt ille ſibi duos adoptaret, Annium Verum, & M. Antoninū, qui poſtea duo Auguſti primi gubernarunt. Adrianus vero miſerabili cruciatu affectus, inq; vltimum vitæ tædium delatus, gladio ſe transfigi à ſeruo iterum atque iterum petiit, venenumque à medico popoſcit. Tandem Baias petiit, Antonino Romæ ad imperādum relicto. Vbi cum nihil proficeret, accerſito Antonino, in conſpectu eius apud Baias periit, hos verſus enuncians:

Animula, vagula, blandula, *Hoſpes, comeſq; corporis,*
Quæ nunc abibis in loca *Pallidula, rigida, nudula,*
Nec, vt soles, dabis iocos.

Dion ſcribit, Adrianum, poſtquam promiſſa pecunia & data venia nemo ei obtemperaret, Maſtorem quendam barbarum nomine, Iazygem genere, (quo homine propter robur & audaciam plerunque in venationibus vſus fuerat) & minis & pollicitationibus coegiſſe, vt cædem ſibi inferret: ac circumſcripſiſſe locum ſub mamilla, quem Hermogenes medicus demonſtrauerat, quo letaliter percuſſo ſtatim ſine dolore expiraret. Sed vbi hoc ei non ſucceſſit (nam Maſtor attonitus fugit) multum de ſe querebatur, quod nullum percuſſorem reperire poſſet. Deinde conſilio medicorum ſuper vitam, abſtinuit cibo & potu qui ad ſalutem, imo ad morbum exaugendum faceret. Moriturus tandem dixit: Turba medicorum interfecit regem. In villa Ciceroniana Puteolis ſepultus, mortuus eſt anno ætatis 62. cum imperaſſet annis 21. menſes vndecim. Vir procerus ſtatura, forma cōptus, flexo ad pectinem capillo, promiſſa barba, vt vulnera quæ in facie erant naturalia tegeret. Primigenium Cæſarum Adrianus, Dione teſte, barbam nutriuit. Memoriæ, & omnis penè artificij opifex incredibilis. Sed ingenij inuidi, laſciui, & ad oſtentationem ſui inſolentis. Commentitiæ facilitatis ac clementiæ ſimulator, & ambitioſiſſimus. Supra omnia tamen magicis artibus ſtudioſus, adeo vt ſacris magicis vteretur, & per magicam vanitatem plura inquireret. Antoninus Pius templum pro ſepulchro apud Puteolos ei conſtituit, diuinoſque honores exhibuit, vnde & paſſim dictus eſt Pius.

Habuit autem vxorem nomine Sabinam, quam vt aſperam & moroſam dimiſſurus, vt ipſe dicebat, ſi priuatus fuiſſet: & quod apud eam iniuſſu eius familiarius egerant, quam reuerentia domus aulicæ poſtulabat, Septitius Clarus præfectus prætorij, & Suetonius

Tran-

Tranquillus epiſtolarum magiſter, ei ſucceſſores dedit. Præterea etiam non ſine fabula veneni dati ab Adriano defuncta eſt. Nam prope ſeruilibus iniuriis affecta, ad volũtariam mortem compulſa eſt. Hæc palam iactabat, ſe quod immane ingenium perſuaſiſſet elaboraſſe, ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur. Sed qui plura de Adriano ſcire voluerit, Dionem, Spartianum (nam Martius Maximus iactura temporum concidit) Oroſium, Eutropium, ac Euſebium adeat. Tetraſticho Auſonij nunc claudamus: 47

Aelius hinc ſubiit mediis præſignis in actis,
Principia & finem fama notat grauior.
Orbus & hic: ſciatq. virum documenta daturum,
Adſciti quantum præmineant genitis.

Antoninus Pius.

ANTONINVS Pius, filius T. Aurelij Fuluij conſularis (à quo & ipſe T. Aurelius Fuluius dictus eſt) & Arriæ Fatidillæ, quæ filia fuit Arrij Antonini bis conſulis, hominis ſancti: qui olim Neruam miſeratus quod imperare cepiſſet, à quo ipſe &, à ſua auia materna Boionia Procilla, cognominatus Boionius Antoninus: Ælius autem Adrianus ex adoptione appellatus eſt: Pius vero à Senatu cognominatus, vel quod ſocerũ feſſa iam ætate, manu præſente Senatu leuauit, vel quod morti pleroſque deſtinatos ab Adriano per malam valetudinem reſeruauit, ac diligẽti cuſtodia ne quid eis obueniret enixus eſt: vel quod infinitis ac immenſis honoribus Adrianum mortuum decorauit: licet natura fuerit alioqui clemẽtiſſimus, nihil aſperum temporibus ſuis admittens. Vir ingenio clarus, moribus clemens, vultu placidus, forma conſpicuus, & ſtatura decorus ac longus. Cũ vero ſenectute incuruaretur tiliaticiis tabulis in pectore poſitis faſciabatur, vt rectus incederet. Eloquentiæ ſingularis, nitidæ literaturæ, ſobrius, mitis, largus, alieni abſtinens, omniaque cum menſura ac ſine iactantia faciens: vt Numæ Pompilio bonorum ſententia compararetur: vtpote qui eãdem felicitatem, pietatem, ſecuritatem, ceremoniaſq; ſemper obtinuit. Sub auo paterno primum, tum materno, educatus in villa Laurina: conſobrinorum & affinium hæreditate ditatus, quos omnes religioſiſſime coluit. Vſuram ita exercuit, vt plures iuuaret. Quæſtor liberalis, prætor ſplẽdidus, conſul magnificus, & inter 4. cõſulares ab Adriano deputatus, quibus Italia committebatur. Quam cum regeret, imperii omen accepit, & in proconſulatu Aſiæ potiſſimum. Poſt proconſulatum in conſiliis Adriani Romæ frequens vixit. Dehinc ab eo adoptatus, cum Ælius Verus iam mortuus eſſet: ſed ea lege, vt ipſe ſibi adoptaret M. Antoninum fratris vxoris ſuæ filium, & L. Verum Ælij Veri ab Adriano adoptati filium, qui poſt & Verus Antoninus dictus eſt. Poſt adoptionem in Senatu gratias agens, factus eſt patri, & in imperio procõſulari & in tribunitia poteſtate, collega. Cui quoad vixit religioſiſſime paruit. Sed Adriano apud Baias mortuo, reliquias eius Romã peruexit, eaſq; ſancte atq; reuerẽter in hortis Domitiæ collocauit, cunctiſq; repugnantibus inter Diuos eum retulit: ſacerdotes inſtituit, clypeumque Adriano magnificentiſſimum poſuit. In victu eius erat opulentia ſine reprehenſione, & parſimonia ſine ſorditie. Panem ſiccum frequenter comedit ad ſuſtentandas vires in ſenio, antequam ſalutatores venirent. Imperium ſic temperate gubernãs, vt nulli ſucceſſorem quos Adrianus euexerat, daret: ſeptem ac nouem annis præſides in prouinciis detineret, bella plurima per legatos gereret. Britannos, Mauros, Germanos, Dacos, Iudæos rebellantes contudit, Alanos refrenauit. In Achaia atque Ægypto rebelliones per præſides repreſſit. Adeo vt autoritate ſola rexerit orbem terræ, nullo pene bello, vt Sextus Aurelius ſcribit. Iuſſit tributa modeſte ſuſcipere procuratores, quia lucro minime lætabatur. Excedentes modum reprehendit, condemnatis indulgentiam impetrauit. Ciuilis Imperator penitus, multum Senatui tribuens, ac quæcunq; in prouinciis ageret, conſilio amicorum vteretur. Tãta diligentia ſubiectos ſibi populos rexit, vt omnes ſub eo prouinciæ florerent: quoniam omnium prouinciarũ rationes apprime ſciuit: ocioſis ſalaria ſubtraxit, dictitans, nil eſſe crudelius quam Rẽp. ab iis arrodi, qui nihil in eam labore ſuo conferũt. Multas ciuitates adiuuit pecunia, vt opera vel noua facerent, vel vetera reſtaurarent. Famem vrbis ſedauit emendo fruges, & dando gratis populo. Quæ terræmotu cõciderant, inſtaurauit, & quę incendio abſumpta erãt. Reges pacauit plures, à quibus ita timebatur atq; amabatur, vt parentẽ atq; patronũ magis quam dominum putarẽt: omneſq; vno ore (ſcribente Sexto) in cœleſtiũ morẽ propitium optantes, de controuerſiis

Digitized by Google

inter ſe iudicem poſcerent. Quinetiam Indi Hircanique legatos miſere, iuſtitia tanti Imperatoris comperta: quam ornabat ſereno vultu, maieſtate pleno, conſpectus regius, apperenna gloriæ carens, & oſtentatione. Amicis ſuis in imperio haud aliter vſus, quam priuatus. Creber ac frequens cum his, & deambulatione, & ſermone, & conuiuiis: cum & ipſe nonnunquam amicorum conuiuia ceu priuatus (quod & in vindemiis fecerat) frequentaret. Piſcando & venando multum ſe oblectauit, multaq; de iure ſanxit, quod hodie quoque in iuriſperitorum libris manifeſte apparet: vſus Vlpio, Marcello, Iaboleno, Voluſio, aliiſque iuriſperitiſs. Intra vrbes mortuos ſepelire vetuit. Omnium quæ geſſit & in Senatu & per edicta, rationem reddidit. Periit anno ſeptuageſimo, cum Alphinum caſeum in cœna edēs auidius, nocte reiectaret, febre correptus: qua tertio die grauatus, ſpiritum reddidit apud Lorium (quod oppidum Ethruriæ eſt, prope Romam 14. lapide, via Aurelia) Anno imperij 23. Sepultus in mole Adriani cum hac inſcriptione: IMP. CÆS. T. ÆLIO ADRIANO ANTONINO AVG. PIO PONT. MAX. TRIB. POT. XXIIII. IM. II. COS. IIII. P. P. Moriturus Remp. M. Antonino, & filiam præſentibus præfectis commendauit, iuſſitque in eius cubiculum transferri Fortunam auream, quæ in cubiculo principum poni ſolebat. Filiæ priuatum patrimonium reliquit. Amicos omnes legatis idoneis teſtamento proſequutus eſt. Cum iucunditate à Senatu diuus eſt appellatus, cunctis eius pietatem, clementiam, ingenium, ſanctimoniamque laudantibus. Ob euius honorem decreti ſunt ſodales Antoniani, Circenſes, templum, flamen: ſolusq; omnium prope principum prorſus ſine ciuili & hoſtili ſanguine, quantum ad ſeipſum pertinet, vixit.

Habuit autem vxorem Anniam Fauſtinam, Annij Veri filiam. Ex qua duos filios mares, duaſq; fœminas genuit. Maiorem filiam Lamiæ Sillano, minorem M. Antonino de-
48 dit, nuptiaſque Fauſtinæ filiæ, cum eam M. Antonino coniungeret, vſque ad donatiuum militum celeberrimas fecit. Cæterum multa de vxore Antonini ob nimiam libertatem & viuendi facultatem dicta ſunt, quæ iſte cum animi dolore compreſſit. Vnde cum ab ea argueretur poſt adoptionem, quaſi neſciret cur congiarium militibus & donatiuum populo de proprio vt promiſerat daret: Stulta, inquit, poſteaquam ad imperium trāſiuimus, & illud quod habuimus ante perdidimus. Dehinc Fauſtinam Auguſtam appellari à Senatu permiſit, cum iam patri & matri, auis ac fratribus mortuis ſtatuas decretas libenter accepit. Sed tertio imperij anno vxorem perdidit, quæ à Senatu cōſecrata eſt, delatis Circenſibus atq; templo, & flaminicis & ſtatuis aureis atq; argenteis: cū etiam ipſe hoc conceſſerit, vt imago eius cunctis Circenſibus poneretur. Tum puellas alimentarias in honorem Fauſtinæ, Fauſtinianas conſtituit. Qui plura de Antonino Pio ſcire voluerit, Iulium Capitolinum, Aurelium Sextum, Paulum Oroſium, Eutropium adeat: ac Euſebium tam lib. temporum quam hiſtoriæ ſacræ libro quarto reuoluat, vt quæ ſub eo geſta ſint plenius cognoſcantur. Pro more, Auſonij tetraſtichon ſubiungam:

Antoninus abhinc regimen capit, ille vocatu
Conſultuque Pius, nomen habens meriti.
Filius huic fato nullus, ſed lege ſuorum
A patria ſumpſit, qui regeret patriam.

Marcus Antoninus.

CVM à C. Iulio Cæſare hucuſque ſinguli rexerint Auguſti, annos circiter ducentos, vt Herodianus tradit, hoc vero tempore bini Cæſares æqua poteſtate imperium adminiſtrauerint, vno ſtatui capite ac promiſcue de vtriſque loqui: de vnoquoque tamen, quoad genus, ſeorſum. M. itaque Antoninus filius fuit Annij Veri, qui in prætura deceſſit, & Domitiæ Lucillæ Caluillæ, Caluiſij Tulli bis conſulis filiæ: vir omnium virtutum & ſanctitate vitæ præcipuus, cœleſtiſque ingenij, in omni vita philoſophię deditus. Vnde & Philoſophus cognominatus eſt. Verum à principio aui ſui nomē habuit, Annius Verus dicebatur, & Catilij Seueri materni proaui. Poſt exceſſum vero patris, ab Adriano Annius Veriſſimus vocatus eſt: poſt virilē togam Annius Verus. Patre mortuo, ab auo paterno adoptatus & educatus, magnis præceptoribus traditus eſt, à quibus philoſophiam, & omne literarum ſtudium aſſequutus eſt, habitumque philoſophi geſſit: potiſſimum tamen detulit Frontoni Cornelio, cui & ſtatuam a Senatu impetrauit, & Apollino Chalcedonio Stoico philoſopho, ad cuius domum diſcendi

causa

cauſa etiam Imperator venit. Sed pleroſq; alios inſignes philoſophos audiuit, vt Sextum Cheronēſem Plutarchi nepotem, Iunium Ruſticum, Claudium Maximum, & alios multos magiſtros, quibus honores quantum potuit maximos exhibuit: imagines eorum aureas fecit, hos quoque & condiſcipulos honoribus ac diuitiis auxit. Iuuenis admodum ab Adriano in Saliorum relatus eſt collegium, in quo ſacerdotio & præſul & vates & magiſter fuit, omenq; futuri imperij accepit. Sumpta virili toga, quintodecimo ætatis anno L. Ceionij Commodi filiam ſponſam ex Adriani ſuſcepit voluntate. Amauit autem venationem, pugilum luctamina, curſus, aucupatus, & pilæ ſtudium. Sed ante omnia philoſophiæ ſtudium. Cum autem Adrianus L. Ælium Verum adoptaſſet, eoque mortuo minus habilis eſſet imperio Marcus cum decem & octo annos tātum ageret, Antoninum Pium amitæ Marci virum ea conditione elegit, vt ſibi Marcum Pius adoptaret, & Marcus ſibi L. Commodum adoptaret. Neq; lætus ex illa adoptione, ſed triſtis in regiam domum cōceſſit, explicans quot mala in ſe contineret imperium: ac tum primum pro Annio Aurelius cepit vocari, quod in Aureliani, hoc eſt Antonini adoptionis iura tranſiſſet. Sed in Aulicam adoptatus domum, omnibus parentibus ſuis tantam reuerentiam, quantam priuatus exhibuit: licet pluribus occuparetur honoribus in ſummis obſequiis erga patrem. Et cum per viginti & tres annos in domo patris verſatus eſſet, vix duabus noctibus tot annis ab eo manſit, quotidie in eius amore creſcens, adeo vt cum iam Pius conſenuiſſet, finemque vitæ ſuæ adeſſe cerneret, eum ſucceſſorem imperij omnibus commēdarit atq; confirmarit, traducta Fortuna aurea in cubiculum Marci per tribunum. Defuncto tum Pio, à Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem ſibi participē in imperio deſignauit, quem L. Aurelium Verum Cōmodum appellauit, Cæſaremq; atq; Auguſtum dixit: & ex eo pariter Rempub. regere. ipſe nomen Antonini recepit, & quaſi pater L. Cōmodi eſſet, & Verum eum appellauit, addito Antonini nomine: filiamq; ſuam Lucillam fratri deſpōdit. Adepti imperium ita ſe ciuiliter ambo egerunt, vt lenitatē Pij nemo deſideraret: cuius corpus iam magnifico exequiarum officio Adriani ſepulchro intulerunt, creatis ſodalibus Aurelianis, atq; flamine ex affinibus ac amiciſſimis. Tum mirabili cura & prouidētia tēperauerunt ambo grauiſſima iſta incommoda vrbis, quæ inundatio Tyberis fecit: qua multa vrbis ędificia corruere, & animalia periere, & fames grauiſſima ſubſequuta eſt. Vnde Aurel. Sext. ſcribit, M. Antoninum quaſi ærumnarum publicarum defenſorem obiectum fuiſſe, cum terræmotus non ſine interitu ciuitatum inundationes fluminum, lues crebræ, locuſtarū ſpecies agris infeſtæ, prorſus ſummis angoribus mortales attererent. Et iam bella vndiq; feruebant. Imminebat bellū Parthicū, Britannicum: & iam Catti in Germaniam ac Rhetiam irruperant, contra quos Aufidius Victorinus miſſus eſt, cū aduerſus Britannos Calphurnius Agricola, Iulij Agricolæ nepos, proficiſceretur, & cōtra Parthos L. Verus (cōſentiente Senatu) mitteretur. Nā res vrbanæ Imperatoris Marci pręſentiā poſtulabāt. Verus in Syriā veniens, in deliciis apud Antiochiā & Daphnē vrbes vixit, per legatos bellū Parthicū gerēs, cū Marcus omnib. horis Reip. incubaret. In Armenia res proſpere geſtæ, Armeniacū nomen vtriq; principū attulerunt. Sicut mox bello Parthico pro- 49
fligato, vterq; Parthicus appellatus eſt. Quę nomina Marcus per verecundiā primo repudiauit: ſicut & patris patriæ nomē, quod ei abſente fratre eſt oblatū, ſed in eiuſdē præſentiam diſtulit. Poſtquā enim frater victor à Syria rediit ambobus P. P. nomē decretum eſt. Nā Romæ Marcus ſumma diligentia Remp. moderabatur nouis legib. & multis & bonis, quas ex Iureconſultorū prudentia ſanxit, cū maximo Senatus conſenſu. Neq; enim quiſquam principum amplius Senatui detulit. Tulit enim leges de aſſertionibus, de auctionibus, de menſariis, de ſtatu defunctorū, de ſumptibus publicis, de viceſima hæreditatū, de tutelis liberorum, de bonis maternis, de filiorum ſucceſſionibus pro parte materna, & ius vetus pene reſtituit. Quod ex iureconſultorū libris animaduerti hodie quoq; poteſt. Scæuola iureperito vſus: moderatiſſimus per omnia, vt ex malis bonos, ex bonis optimos faceret. Quemadmodum enim malos deterruit, ita bonos inuitauit. De alimentis publicis multa prudenter inuenit, vias vrbis diligentiſſime curauit, delationes contempſit. Cum autem Marcomannicum bellū ſuboriretur, finito iam Parthico, quod Lucius quinquennio cōfecerat, per Senatū ſunt ambo decreti huic bello Imperatores. Licet id Marcus ſolus cum ſumma & felicitate & virtute tranſegerit. L. autem cum fratre in vehiculo ſedens, dum iter facerēt, apoplexia arreptus periit, quem M. diuum fecit. Dum enim viueret, eius vitia quoad potuit cęlauit (quia vehementiſſime diſplicuerāt) Flaminemq; & ſodales Antonianos, cum ſummis honoribus dedicauit. Solus deinde Rempub. tenuit multo melior ad virtutes, vtpote qui à nullo impediretur. Cum ergo prouincias ingenti moderatione ac benignitate tractaret, cum Germanis res feliciter tranſegit. Nam Pannonias, oppreſ-

ſis Marcomannis, Sarmatis, Vuandalis & Quadis, liberauit ſeruitio. Marcomannos enim in tranſitu ipſo Danubij deleuit, & prædam prouincialibus reddidit, acceptiſque Marcomannis in deditionem plurimos in Italiam traduxit: filium dehinc Commodum Cæſarem faciens, cum eo triumphauit. Et cum exhauſtum eſſet ærarium, ne Marcomannicum bellum intermitteretur, diſtracta omni ſupellectile ſua regia, aurũ multum adeptus eſt. Sed in amore omnium exiſtens, & nulli moleſtus, octauo decimo anno imperij ſui, & ſexageſimo primo vitæ, diem vltimum clauſit. Licet Aurelius Sextus, quinquageſimo nono anno vitæ apud Bendobonam morbo conſumptum ſcribat. Alij ex peſtilentia, ſexta die quam ægrotaſſet, mortuum tradunt in Germania. Vix dici poteſt, quantum vrbs, audito mortis nuncio, publico luctu confuſa mœrorem induerit: Senatus atra veſte ornatus collachrymarit. Et, quod de Romulo creditum eſt, omnes pari conſenſu præſumpſerunt Marcum cœlo receptum eſſe. Ob cuius honorem templa, columnę, multaque alia decreta ſunt: hodieque ſtatua eius apud baſilicam Lateranenſem, vbi natus & educatus creditur, Pacificatoris Equeſtris cernitur.

Habuit autem vxorem Anniam Fauſtinam, filiam Pij, ſic annitente Adriano, vt Marcus Pio gener eſſet: vt quandoque ad eum imperium perueniret. Obſtitit enim puerilis ætas, ne ab eo ſucceſſor deſignaretur. Ex hac dicitur filium reliquiſſe Commodum: prorſus fœlix, ſi hunc filium non generaſſet. Quanquam multi ſint qui Commodum ex adulterio genitum, non ex Marco ſcribunt: vt latiſſime Capitolinus explicat, qui de nephandis amoribus Fauſtinæ erga gladiatorem pulchram fabulam narrat. Sed tranquillitas ac boni principis pietas effecit, ne eam repudiaret, licet eam inter adulteros nonnunquam prandentem deprehendiſſet. Sed non modo nihil vxori fecit, ſed ad varios honores adulteros promouit: quod ſane ei crimini datum eſt. Filiam ſuam Lucillam Pompeiano dedit bis conſuli, de quo inter Conſules mentio facta eſt. Filium quoque habuit Verum nomine Cæſarem, quem ſeptennem amiſit: ac quinque diebus tantum luxit, decreta ſibi aurea ſtatua. Lampridius ſcribit, Fauſtinam vno partu enixam geminos, Commodum ſcilicet & Antoninum, qui quadrimus elatus eſt: quem parem aſtrorum curſu Commodo Mathematici promittebant. Cum Fauſtina eſſet prægnãs, viſa eſt in ſomnis ſerpentes parere, ſed ex his vnum ferociorem. Amiſit & Fauſtinam filiam in radicibus montis Tauri. Et Fauſtinam vxorem diuam à Senatu appellatam, gratulatus eſt. Quam cum ſecum in æſtiuis haberet, matrem Caſtrorum appellauit. Cui mortuæ inſtituit puellas Fauſtinianas, in honorem vxoris. Nec voluit liberis ſuis ſuperducere nouercam, contentus concubina: quanquam multum laboraret Fabia, vt in eius matrimonium veniret. Scribit enim Herodianus Marcum Imperatorem filias quidem ſuſcepiſſe complures, mares autem duos tantum. Iuniori Veriſſimo nomen fuiſſe, & adoleſcẽtulum admodum fato functum. Sed alterum Commodum, magna diligentia ac cura educaſſe. Cum triennio bellum geſſiſſet cum Marcomannis, conatus prouinciam facere Marcomanniam, Auidius Caſſius rebellauit in Oriente, ac ſe Imperatorem appellauit: ſuggerente Fauſtina, mariti valetudinem ſuſpectam habente: (timebat enim, ne infantes filios tueri ſola non poſſet: atque aliquis exiſteret, qui capta ſtatione regia infantes de medio tolleret:) vel vt alij tradunt, ementita morte Antonini. Sed hic mox à Senatu eſt hoſtis iudicatus, bona eius proſcripta, & in ærarium publicum ſunt relata: quoniam in priuatum ærarium Antoninus congeri noluit. Caſſius ſtatim interfectus eſt, caput eius allatum Antonino: quod tamen humari iuſſit, è nihilo lætatus, dicens ſe voluiſſe ſine Senatorio ſanguine imperium tranſigere. Tum exercitus Metianum filium Caſſij, cui Alexandria erat commiſſa, occidit. Reliqui filij iuſſi exulare, accepta parte patrimonij. Sed plura de hoc tyranno Auidio Caſſio ſcribere minime duxi. Non enim omnes purpuratos, ſed Cæſares ac Auguſtos hoc Catalogo enarrare ſtatui. Quiſquis tamen Auidij Caſſij vitam integrã ediſcere voluerit, Vulcatium Gallicanũ adeat, qui pręter mores Caſſij, pietatẽ etiam ac clementiam Marci Imperatoris copioſe explicat. Sed res ipſa exigit, vt per ocium de L. Vero paucula ſubſcribã. Hic filius fuit L. Ælij Veri, qui ab Adriano adoptatus, primus Cæſar eſt dictus, & mox in eadem ſtatione periit. Mortuo patre Cæſare, in Adriani familiam venit, Æliuſque eſt dictus. dehinc Aurelio datus eſt adoptandus, cum ſibi ille Pium filium, Marcum nepotem elegiſſet: poſteritati ſatis prouidens, qui poſtea Pij filiam vxorem accepit. Verus autem Marci filiam Lucillam vxorem duxit. In pueritia optime inſtitutus, & verſu & oratione ſoluta: licet ad literas non ingenioſus eſſet. Poſt ſeptimum annum in familiam Aureliam traductus, vnde hæc nomina omnia ſortitus eſt: L. Ceionius, Ælius, Commodus, Verus, Antoninus. Ludis, iocis, deliciis aptiſſimus. Amauit venationes, palæſtras, & omnia iuuentutis exercitia. Ludos inſuper Circenſes ac gladiatorios. Poſt mortem Pij, Marcus in eum con-

tulit

tulit Imperatoriam poteſtatem ac tribuniciam: licet illi ſoli ſenatus detuliſſet imperium. Dehinc Verus vocatus, in Syriam poſteà profectus, adulteriis & omni luxuriæ genere fuit infamatus. Quæque in Syria conceperat vitia, Romam etiam deduxit: popinæ, aleæ, & nocturnis incurſionibus per vrbem ita deditus, vt Neronis, Caij & Vitellij eſſet æmulus. Aurigas gladiatoreſque amans, & in noctē cœnas trahens, porcum ageret, non imperatorem. Quæ omnia quaſi neſciens Marcus, diſſimulabat, ne pudore illo fratrem carperet: imo vt parſimoniam peregrinando addiſceret, & timore bellico emendatior rediret, ſeq; imperatorem eſſe recordaretur, à Marco in Parthicum bellum miſſus eſt, ne in vrbe ante oculos omnium peccaret. ſed nihil profecit penitus. Quādoquidem ex bello reuerſus, cœnam in noctem vſque inſtituit, poſtquam teſſeris luſum eſt vſque ad lucem: quæ omnia latiſſime Capitolinus explicat. In Apulia venabatur, Athenis inter ſymphonias & cantica nauigabat: in aliis Aſiæ, Pamphiliæ, Ciliciæq; ciuitatibus, ſeſe voluptatibus omnimodis dediderat, cum in Syria legiones eius cæderentur. Quoniam bellum Parthicum eius duces confecerant, qui Babylonem, Mediam, Armeniam vendicabāt. Vnde nomen Armenici, Parthici, Medici, acquiſiuit: quod & Marco Romæ agenti delatum eſt. Ad amicæ vulgaris arbitrium in Syria poſuit barbam. E qua Romam reuerſus, minore reuerentia circa fratrē fuit, libertis deditus & luxui. Plurimos præterea ſecum ex Syria adducens hiſtriones, fidicinas, tibicines, ſcurras, præſtigiatores, & id genus innumera mancipia, cum quibus in villa ſua abſq; omni reuerentia inſaniuit. Quod peperiſſe clandeſtinas inter ipſum & Marcum ſimultates rumor erat. Vnde quibuſdā ſuſpicio fuit, Lucium veneno interiiſſe: cum apoplexia correptus, in vehiculo ſedens cum fratre, apud Altinum, & (vt Sextus Aurelius tradit) inter Veronam ac Concordiam iter faciens, periit: cum triduo mutus vixiſſet poſt ſanguinis detractionem, quum ex bello Germanico vterque rediret. Satis conſtat Marcum mores Lucij peroſum diſſimulaſſe, publiceque & viuum & mortuum ſemper laudaſſe, ac diuum inſuper vocaſſe. Vixit autem annis quadraginta duobus, imperauit cum fratre annis vndecim, in ſepulchro Adriani ſepultus, vbi Cæſar pater eius naturalis conditus erat cum huiuſmodi inſcriptione: IMP. CÆS. L. AVRELIO VERO AVG. ARMENIC. MEDIC. PARTHIC. PONT. MAX. TRIB. POT. VII. IMP. V. COSS. III. P. P.

Habuit autem vxorem L. Verus Imperator Lucillam, filiam Marci maximam natu, ſororem Commodi. Quam pater, poſtquam L. fato functus eſt, manentibus adhuc Lucillæ principatus inſignibus, Pompeiano deſpondit, cuius inter Coſſ. mentionem fecimus. Cui etiam Commodus priſtinum reliquit honorem vſurpandum. nam & ſella imperatoria ſeſſitare in theatro, & ignem de more præferri patiebatur. Et per hoc in odium Criſpinæ coniugis Commodi venit, vnde & ipſa inſidias fratri Commodo per Quadratum adulterum & Quinrianum ſtruxit, ab eo poſtea occiſa, vt Lampridius & Herodianus ſcribūt. Quiſquis iis pauculis minime fuerit contentus, adeat Ruffum Sextum, Sext. Aurelium, Eutropium, Oroſium, Euſebium. Sed in primis Iulium Capitolinum & Herodianum. nam alij deſiderantur plures, qui vitam Marci & Lucij ſcripſerunt: vt Marius Maximus, Lampridius, Vulcatius Gallicanus, cæteri. Quinimo ſenior Gordianus, referente Capitolino, fertur libris elegantiſſimis verſibus triginta vitas Antonini Pij & Marci ſcripſiſſe: quos Antoniniados, vt Virgilius Æneidos, & Statius Achilleidos, inſcripſerit. Nos tetra- 50
ſtichon Auſonij vt conſueuimus, apponamus.

Poſt Marco tutela datur, qui Scita Platonis
Fecit, ad imperium patre Pio melior.
Succeſſore ſuo moriens, ſed principe prauo:
Hoc ſolo patria, quod genuit, nocuit.

Commodus Cæſar.

COMMODVS filius fuit Marci Philoſophi imperatoris, & Fauſtinæ Antonini Pij filiæ, & per matrem Adriani neptis, in pueritia præceptoribus eum erudire conatus eſt, quanquam nihil omnes profecerint. Quandoquidem ſtatim à pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinoſus, ſcurram ſe & gladiatorem magis quam imperatorē oſtenderet, crudelitatiſq; exempla de ſe multa præbuit iuuenis. Et cum ad 51
Germanicum proficiſceretur bellū, cum vitæ ſuę cuſtodes honeſtiores ſubmoueret, peſſimos quoſq; detineret, amicos ſenes & patris miniſtros abiiceret, au-

Digitized by Google

rigæ habitu currus regeret, gladiatoribus conuiueret, honeſtiſſimis quibusq; inſidias tenderet: ob hoc bellum ignominioſe remiſit, licet triumpharet Romam reuerſus: & de nocte per tabernas ac lupanaria volitaret, criminum ſociis prouincias gubernãdas committeret. Hinc in Senatus odium venit, & in ſenatorum ordinem crudeliter deſęuit, quorum plurimos neci tradidit: quos latiſſime Lampridius & Herodianus recenſent. Sic puer guloſus, & impudicus adoleſcens, omnes cohabitãtes infamauit: & ab omnibus infamatus, irridentes ſe feris obiecit. Paulo maturior ætate, omne genus ſceleris patrauit. Senatum ipſum velut abiectum mancipium ita neglexit ac contempſit, vt honores, præfecturas, ac dignitates per ſeruos ac libidinum magiſtros vendiderit. Ac plurimum eos in ſenatum conuocauit, qui nullius virtutis, merito cæteris contemptibiliores fuerant, nulla ratione habita neque ætatis, neque cenſus, neque generis, neque virtutis: Herculem ſe Romanum, & deum pium & fœlicem dictitans. Vnde à Græco quodam poeta hi verſus, (qui non ineleganter facti ſunt) in ipſum ſunt ſcripti, quod Antonini nomen minoris fecerat quam Herculis: cum tamẽ ſapientia Marci, bonitas Veri, pietas Antonini id nomen conſecrarint. Verſus hi ſunt:

Commodus Herculeum nomen habere cupit,
Antoninorum non putat eſſe bonum,
Expers humani iuris & imperii.
Sperans quinetiam clarius eſſe Deum,
Quam ſi ſit princeps nominis egregii,
Non erit ille Deus, nec tamen vllus homo.

Inter trecentas cõcubinas, quas ex matronarum meretricumq; delectu ad formæ ſpeciem collegerat, in palatio per conuiuia & latebras debacchabatur: cum trecentisq; exoletis Lucillam ſororem occidit, cæteras conſtuprauit. Marciam concubinam præ cæteris dilexit, ac Amazonem appellauit: vocatus & ipſe ab ea Amazonius. Quo pacto & Decembrem menſem appellauit, cum Nouembrem Exuperatorium, Octobrem Inuictum, Septembrem Herculem, Auguſtum Cõmodum vocitaret. Impudentiæ tantæ, vt muliebri veſte in theatro publice ſedens, ſæpiſſime biberit: inter gladiatores pugnauerit, multa ferarum millia confecerit ſua manu, licet alias debilis eſſet. Ad conficiendas enim feras vires omnes intendebat. Et vt Herodianus tradit, profeſſus eſt omneis ſe ſua manu feras occiſurum. Siquidem ita eſſe certa manus illius dicebatur, vt quodcunq; vellet, de iaculo ſagittaue contingeret. Erant enim cum illo aſſidue Parthorum lectiſſimi ſagittarij, ac Numidæ iaculatores, quos ille tamen omnes longe artificio ſuperabat. Quo pacto autem in theatro Commodus ceruos, damas, tauros, pantheras, leones, elephantes, in publico ſpectaculo cõficere ſolitus ſit, latiſſime Herodianus proſequitur. Bella per legatos geſſit tantum. Victi Mauri, victi Daci, Pãnoniæ quoq; compoſitæ. Prouinciales tamen in Germania, Britannia, Dacia, eius imperium recuſarunt. Quæ tamẽ omnia per duces ſedata ſunt.
52 Vendidit autem prouincias & adminiſtrationes, & ſuppliciorum diuerſitates, immunitates malorum & ſepulturas, ſæculum ſuum aureum & Commodianum appellans: licet per negligentiam eius annona euaſtaretur, & ingens penuria fieret. Cæterũ cum vrbem tanquam ſuam coloniam incendi iuſſiſſet (quod tamen Lætus præfectus prætorij prohibuit) & populũ in amphitheatro interimi à claſſiariis militibus præcepiſſet, cubicularios quoq; ſuos ex nutu facile ſine omni cauſa occideret, factæ ſunt in eum conſpirationes per Q. Ælium Lætum præfectum, & Marciam concubinam. Qui venenum ei propinantes ineſficax per athletam, quem Herodianus Narciſſum appellat, eum ſtrangularunt. Sextus Aurel. ſcribit, Marciam generis libertini, forma inſigni, meretriciis artibus pollẽtem, cum animum eius penitus deuinxiſſet, egreſſo è balneo veneni poculum obtuliſſe: ad extremum, cum illud nihil operaretur, immiſſum validiſſimum palæſtritam, qui compreſſis faucibus ipſum ſuffocarit. Sic omnibus incommodus Commodus expirauit, anno vitæ triceſimo ſecundo, imperij decimo tertio. Acclamationes populi in eum factas latiſſime deſcribit Lampridius Herodianus in ſecundo ſcribit, Marciam cum Læto & Electo deliberaſſe, cum iam corpus Commodi per noctem vehiculo impoſitum, in Ariſteum eſſet miſſum, quod de eius morte rumores ſererent, quaſi repente in apoplexiam incidiſſet: quod de illo facile creditum iri exiſtimabant, quem conſtabat ideotidem ſolitum immoderatis epulis ſaginari. Senatus eius cadauer, vt vnco tractum in Tiberim deiiceretur decreuit, & populus poſtulauit. Sed iuſſu Pertinacis poſtea in monumentum Adriani tranſlatum eſt, cum huiuſmodi inſcriptione:

IMP. CÆS. DIVI M. ANTONINI PII GERMANICI SARMATICI F. DIVI PII NEPOTI, DIVI ADRIANI PRONEPOTI, DIVI ADNEPOTI

L. Æ-

L. ÆLIO AVRELIO COMMODO AVG. SARMATICO GERMANICO MAXIMO BRITANNICO PONT. MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VIII. COS. VI. PP.

Hunc poſt obitum inter deos retulit Seuerus Imperator amantiſſimus ſui nominis, odio Senatus: addito flamine, quem ipſe viuus ſibi parauerat. Sic tandem extinctus eſt poſt multiplices inſidias Commodus, cui alioqui præter ætatis florem, congruens corporis modus ſuffragabatur: pulchra viriliſq; facies, tranquillæ faces oculis atq; micantes, flaua & criſpa cæſaries, vt in ſole ambulanti velut igne quodam rutilaret.

Habuit autem vxorem Criſpinam nomine, ſed multo plus detulit Marciæ concubinæ,
quam vxoris prope loco habuit: ſic vt præter ignem, omnes honores illi veluti Auguſtæ 53
tribueret. Quæ tamen vna cum Electo cubiculario, ac Læto præfecto, cauſa fuit vt occideretur, cum legiſſet libellum, quo ipſa, mox Lætus, Electus ac ingẽs numerus eorum qui multum autoritatis habuerant, neci deſtinati erant à Commodo: vt latiſſime Herodianus primo hiſtoriarum ſuarum libro prodit. Sed Lampridius, Oroſius, Eutropius, Sex. Aurelius, ac Euſebius quoque legendi ſunt de rebus à Commodo geſtis. Nos Auſonij tetraſtichon ſubiiciamus:

Commodus inſequitur pugnis maculoſus harena,
Threcidico princeps bella mouens gladio.
Eliſo tandem perſoluens gutture pœnas,
Criminibus faſſus matris adulterium.

Ælius Pertinax.

AElivs Pertinax filius fuit Helui Succeſſi libertini, qui filio nomen indidit ex cõtinuatione lignariæ negotiationis, quod pertinaciter eam regeret: Puer literis traditus, & calculo imbutus, Sulpitio Apollinari grammatico Græco ſucceſſit, doctori literarum apud Ligures, in agro Lollij Gẽtiani educatus. Deinde præfectus cohortis in Syriam eſt profectus. Bello Parthico in Britanniam eſt translatus. In Mœſia tum rexit
alam, tum claſſem Germanicam. Tum à Marco in Senatũ allectus, ope 54
Pompeiani, Marci generi, prætor factus eſt, & primæ legioni impoſitus: ſtatimq; Rhætias
& Noricum ab hoſtibus vindicauit. Ex quo eminenti induſtria, ſtudio M. Imperatoris, 55
Cos. eſt deſignatus, cõſulatumq; abſens geſſerat. Ac poſtquam Caſſius occiſus eſt, vtriuſq;
Mœſiæ ac Daciæ regimen tenuit, vt merito ad Syrię regimen proficiſceretur, & tum qua-
tuor conſulares prouincias gubernaret. Sed cum ei iam diuiti, ob Perhennium, qui ma- 56
gnæ erat auctoritatis apud Commodũ imperatorem, dum in vita eſſet, non liceret vrbem ingredi, in Liguria in villa paterna triennio ſubſtitit. Perhennio defuncto, iuſſus à Cõmodo in Britanniam proficiſci, militum ſeditionem compeſcuit, non abſque periculo: vtpote inter occiſos relictus, licet ſeditionem hanc acerrime vindicaret. Poſt Aphricæ proconſul factus, multas iterum ſeditiones pertulit. Tandem præfectus vrbi mitiſſimus & humaniſſimus poſt cęteros habitus, Cõmodo plurimũ placuit: vnuſq; erat reliquus è grauiſſimis illis, quos pater Cõmodo amicos reliquiſſet, cuiq; plurimũ ex omnibus ſociis ducibuſq; Cõmodus detulerat: tutus hactenus, vel grauitatẽ ipſam verito, vel ob paupertatem hominis diſſimulante Cõmodo. Siquidem id quoq; illius laudibus accedebat, quod cũ plurima omnium adminiſtraſſet, & aduerſum Germanos atq; oriẽtales barbaros multis trophæis ob res domi belliq; præclare geſtas inſignis eſſet, tamẽ erat omnium pauperrimus. Occiſo vero Cõmodo, Lætus præfectus prætorio, & Electus cubicularius, Pertinacem ad imperium vocarunt nocte intẽpeſta. Qui ad occidendũ ſe miſſos arbitratus, conſtanti & forti animo, ne habitum quidem oris demutauit, mortem ſe ferre animo æquo edifferens, vt perpetua ac triſti formidine liberaretur. Sed vbi amoto metu de nece Commodi differuerunt, intellecta omni re, totum ſe illorum poteſtati permiſit. Qui eum Imperatorem denunciarunt, dicentes morbo apoplexiæ Commodum interiiſſe, & in caſtra deduxerunt. Et ita ſexagenario maior Imperator eſt appellatus. Nocte cum è caſtris in curiam veniſſet, aſſentiente vniuerſo Senatu cum conſule inuitus, eademque die qua appellatus eſt Auguſtus, primus omnium nomen Patris patrię & proconſulare imperium, necnon ius quartæ relationis, licet nomen Imperij tanquam rem inuidioſam & ſenectutem cauſando recuſaret. Precibus tamen victus, aulam Imperatoriam conſcendit, moxque ad conuiuium Magiſtratus & proceres Senatus rogauit. In odium militum venit, qui de im-

Digitized by Google

mutando Imperatore cogitarunt: & triarium Maternum Laſciuium Senatorem nobilem ducere in caſtra voluerunt, ſed nudus fugit. Vnde timore coactus, omnia quæ Commodus militibus & veteranis dederat, confirmauit. Dehinc reuocauit eos qui deportati fuerant crimine maieſtatis: eorum memoria reſtituta, qui occiſi fuerant. Cenſus retractari, delatores vinctos grauiter puniri iuſſit, mollius tamen quam priores Imperatores. Leges de teſtamentis tam vtiles quam honeſtas tulit, ne legitimi hæredes ac neceſſarij priuarentur. Quicquid inculti ſoli vacabat, occupantibus adiudicauit: decemq; annorum immunitatem ac perpetuam libertatem agricolis conceſſit. Imperatoriis poſſeſſionibus nomen ſuum inſcribi prohibuit, dictitans non eſſe illas proprias imperantium, ſed cõmunes Romanorum & publicas eſſe. vectigalia omnia penitus remiſit, atq; in antiquam libertatem reuocauit. Donatiua & congiaria quæ Commodus promiſerat, exoluit: annonæ conſultiſſime prouidit. Æs alienũ ab initio imperij contractum, facta auctione ſupellectilis Cõmodi Imperatoris, diſſoluit. Operibus publicis certum ſumptum conſtituit, ſtipendia debita ſoluit, præmia militantibus poſuit. Auariciæ ſuſpicione priuatus non caruit. Nam & ſordide ſe geſſit in prouinciis conſulatibus regendis: & cum paternum patrimonium perexiguum eſſet, ſubito factus eſt diues. Quinimo apud vada Sabatia mercaturas Imp. exercuit per homines ſuos, non aliter quam priuatus ſolebat. Imo nõ multum amatus eſt etiam à ciuibus ſuis, qui ad eum Imperatorem iam confluxerant, & nihil de eo meruerant, cum ipſe lucri libidine munera reciperet. Senatui legitimo interfuit, & ciuilem ſe ſemper ſalutantibus exhibuit. Lætus tamen Præfectus prætorij, qui eum Imperatorem fecerat, quod ſæpius reprehenderetur ab eo, conuocatis militibus qui inter vina & epulas conſilia inierunt Pertinacem è medio tollendi, in palatio eum confodit, ſexto imperij menſe, cum Electo & cæteris duobus cubiculariis. Sic periit venerabilis ſenex, cui fuit imperatoria ſtatura, cum habitudine hominis pinguiore, facies venuſta, demiſſa barba. Eloquentia erat mediocri, ſed magis blandus quam benignus ac beneficus. Et ob id χρηστόλογος appellatus, quod bene loqueretur, & male faceret. Simplicitatem tamen amabat, & communem ſe affatu, conuiuio, inceſſu præbebat. Nunquam ad vlciſcendum iniuria accepta ductus, per laboris genera vniuerſa ad humanæ conuerſationis exemplum eo prouectus, vt pila fortunæ vocaretur. Et quanquam milites & aulici eum odio haberent, populus tamen eius mortem indigniſſime tulit. Et idcirco huic mortuo Diui nomen decretum eſt. Ob cuius laudem ingeminatis aduſque defectum plauſibus acclamatum eſt: Pertinace imperante ſecuri viximus, neminem timuimus, patre pio, patre Senatus, patre omnium bonorum. Caput eius conto fixum milites, qui eum occiderant, per vrbem in caſtra pertulerunt. Reliquiæ eius recuperato capite in ſepulchro aui vxoris locatæ ſunt. Et Iulianus ſucceſſor illius, corpus eius honorificentiſſime funeratus eſt, cum per Senatum & populum in Deos eſſet relatus. Ludi dehinc Circenſes ei ſunt facti, & flamines creati, Heluiani appellati.

Habuit autem vxorem Flauiam Ticianam, Flauij Sulpitiani filiam, quem præfectum vrbi loco ſui fecerat. Circa vxoris pudicitiam minus curioſus fuit, cũ palam citharœdum illa diligeret, & ipſe vſque ad infamiam Cornificiam diligeret. Ex qua filios & filias habuit, quos ipſe in palatio nutriri voluit, cum imperium cogitaret deponere, & ad priuatam vitam redire, cum horruiſſe imperium ſemper viſus ſit. Filium & filiam ſuperſtites reliquit, filius poſt patris obitum flamen eſt factus Martiani ſodalis, qui diui Marci ſacra curabant, Heluiani poſtea propter Heluium Pertinacem dicti. Memorat Herodianus filium iam adoleſcentem nunquam in aulam Palatinam deductum, ſe intra priuatos parietes continuiſſe, & in ludum literarium atque gymnaſia de more itaſſe, vt nihil priuatis abſimilis erudiretur, & omnia perinde vt quis è medio agitaret, neq; vllam aut tyrannicam aut omnino imperatoriam pompam oſtentaret. Fuit enim Ælius Pertinax filius Pertinacis Imperatoris illius, quem teſte Spartiano, Antoninus Caracalla, poſt Imperator, occidi iuſſit, ob hoc ſolum, quod filius eſſet Imperatoris: Licet forte ob hoc etiam occidi potuerit, quod cũm Antoninus Parthicus, Arabicus, Alemanicus ſiue Germanicus, à deuictis iis gentibus dici vellet, Ælius Pertinax diaſyrtice dixit, vocetur etiam Geticus Maximus: quod ideo dixerat, cum Gothi, quos ille obiter ſubegit, Getæ dicantur. Sed reuera, quia fratrem Getam innocenter ſuſtulit, Geticum appellauit. Hæc ex Eutropio, Oroſio, Sexto Aurelio, Euſebio, Capitolino, & Herodiano excerpſimus. Et nunc Auſonij tetraſtichon ſubiungamus:

Aeli iudicio & conſulto lecte Senatus,
Princeps decreti prodite, non ſtudii.

Quod docuit malefida cohors errore probato,
Curia quod castris ceſſerat imperio.

Didius Iulianus.

DIDIVS Iulianus, qui Pertinaci in imperio ſucceſſit, filius fuit Petronij Didij Seueri & Claræ Æmiliæ ac pronepos Saluij Iuliani bis conſulis & præfecti vrbi, ac Iureconſulti nobilis, patria Mediolanenſis, educatus apud Domitiam Lucillam, matrem Marci Imperatoris. cuius ſuffragio Quæſtor, Ædilis, Prætor, Præfectus legionis, Conſul & Proconſul Aphricæ, ſucceſſor Pertinacis fuit. Qui audita Pertinacis morte, vbi reſedit tumultus in vrbe, qui à populo ob eius cædem excitus fuit, & milites in caſtris venale imperium edicunt, tradituros ei ſe qui plurimum pecuniæ polliceretur, tutoque in aulam deducturos ſpondent. Vt veſpere factus eſt certior Iulianus inter vinum atque epulas de militũ edicto, relicta menſa (ſic enim perſuadebant vxor, filia, & paraſitorum turba) accurrit (grãdem enim ferebatur habere pecuniam, magnoſq; auri & argenti theſauros) aſcenſis ſcalis ſupra murum, cum militibus de numero dandæ pecuniæ conuenit: Commodi ſtatuas à Senatu ablatas inſtauraturum ſe promittit, omnemq; licentiam, ac plus multo auri quam aut petere auderent, aut accepturos ſperarent. Idq; ſine mora ſe facturum ſpondet. In quam ſpem erecti milites, Iulianum declarant Principem, ſimiliter ei Commodi cognomen imponunt. Sic imperium emercatus, maiore militum comitatu quam cæteri conſueuerant (nã impetum multitudinis verebatur) optime armis munitus, in aulam deducitur. Ac tum primum corrupti ſunt militum mores, fœdaq; & inſatiabilis pecuniæ cupiditas, & contemptus Imperatoriæ maieſtatis inolcuit, cum nullus crudeliter interfecti principis vindex exiſteret, & nemo emptum nundinatũque imperium prohiberet. Quæ cauſa fuit, vt etiam in poſterum turpiſſimi contumaciſſimiq; euaderent milites, auaricia milites ad contemptum Principum euehente, etiam ad ſanguinem vſq;. Vbi igitur Iulianus Imperium eſt adeptus, delicijs continoo crapulæque deditus, circa Rempublicam indiligens, vitã molliſſimam traduxit: ſpe ſua militibus fruſtratis. Nec fidem promiſſorum impleuit, nec publico ærario pepercit. Ob id contemptui habitus militibus, & Infenſus, à populo contemnebatur, & maledictis notabatur etiam in Circenſi ſpectaculo: vbi geminauit populus in Iulianum cõuicia, & Peſcennium Nigrum ad vrbis præſidium vocauit. Quæ omnia Iulianus placide tulit, ac diſſimulauit. Populus autem in milites inuehebatur vehementiſſime, quod ob pecuniam Pertinacem occidiſſent. Quæ ideo pertulit Iulianus, vt populi fauorem promereretur. Cũ itaq; Syriacum exercitũ pertimeſceret, Nigrum miſſo primipilari occidi præceperat. Nam Britannicum ac Illyricum exercitum minime extimeſcebat. Igitur Peſcennius Niger in Syria, Seuerus in Illyrico & Pannonia cũ ſuis exercitib. à Iuliano deſciuere, hic in Pannonia, ille in Oriente declaratus Imperator. Curauit itaq; Iulianus, vt Senatus Seuerum hoſtem iudicaret, & ſucceſſorem mitteret: miſſuſq; ſucceſſor Valerius Catulinus vt ei ſuccederet, & centurio Aquilius qui occideret Seuerum. Miſſaq; & claſſis. Sed omnia in irritum facta, ad deſperationem Iulianum impulerunt, vt à Senatu S.C. de participatione imperij peteret, quod ſtatim factum eſt. Cum itaque plures ad Seuerum mitteret cum literis, ſpe quidem pacis, reuera autem vt ipſum occiderent, re intellecta, Seuerus hos occidit. Et cum nihil a militibus, nihil à Senatu poſſet impetrare Iulianus, ad magicas ſe conuertit vanitates, & carminib. profanis ac hoſtiis inſuetis, odium populi ac militum delinire conatus eſt; ſed fruſtra. Nam ab omnibus deſertus, remanſit in palatio cum vno de præfectis ſuis Geniali, & Repentino genero. Tum Senatus autoritate abrogatum eſt Iuliano imperium, Seuerusq; Imperator appellatus. Tum miſſis a Senatu qui eum occiderent, à quodam gregario milite, inter fœdiſſimas complorationes, ab omnibus deſtitutus, obtruncatus trucidatuſque eſt: licet fingeretur veneno interiiſſe. Corpus eius à Seuero, eius vxori eſt traditum ad ſepulchrum, & in proaui monumento ſepultum, cum imperaſſet menſibus duobus, diebus quinq;, vt Capitolinus ſcribit: licet Aurelius Sext. Eutropius Oroſius, ſeptem ſcribant illum gubernaſſe menſibus. Vixit autem annis quinquaginta ſex, menſibus quatuor. Vir ſenex, guloſus, aleator, & armis gladiatorijs exercitus, ac ſuperbus. In quo præcipue id reprehenſum eſt, quod eos quos regere ſua auctoritate debuerat, regẽdæ Reipub. præſides ipſe feciſſet. Homo alioqui parum vitæ cõtinentis habebatur. Sed tam infœlicem exitum propria pecunia ſibi comparauerat.

Habuit vxorem Maniam Scantillam, ex qua filiam habuit Didiam Claram, quam Cor-

mutando Imperatore cogitarunt: & triarium Maternum Laſciuium Senatorem nobilem ducere in caſtra voluerunt, ſed nudus fugit. Vnde timore coactus, omnia quæ Commodus militibus & veteranis dederat, confirmauit. Dehine reuocauit eos qui deportati fuerant crimine maieſtatis: eorum memoria reſtituta, qui occiſi fuerant. Cenſus retractari, delatores vinctos grauiter puniri iuſſit, mollius tamen quam priores Imperatores. Leges de teſtamentis tam vtiles quam honeſtas tulit, ne legitimi hæredes ac neceſſarij priuarentur. Quicquid inculti ſoli vacabat, occupantibus adiudicauit: decemq; annorum immunitatem ac perpetuam libertatem agricolis conceſſit. Imperatoriis poſſeſſionibus nomen ſuum inſcribi prohibuit, dictitans non eſſe illas proprias imperantium, ſed cõmunes Romanorum & publicas eſſe. vectigalia omnia penitus remiſit, atq; in antiquam libertatem reuocauit. Donatiua & congiaria quæ Commodus promiſerat, exoluit: annonæ conſultiſſime prouidit. Æs alienũ ab initio imperij contractum, facta auctione ſupellectilis Cõmodi Imperatoris, diſſoluit. Operibus publicis certum ſumptum conſtituit, ſtipendia debita ſoluit, præmia militantibus poſuit. Auariciæ ſuſpicione priuatus non caruit. Nam & ſordide ſe geſſit in prouinciis conſularibus regendis: & cum paternum patrimonium perexiguum eſſet, ſubito factus eſt diues. Quinimo apud vada Sabatia mercaturas Imp. exercuit per homines ſuos, non aliter quam priuatus ſolebat. Imo nõ multum amatus eſt etiam à ciuibus ſuis, qui ad eum Imperatorem iam confluxerant, & nihil de eo meruerant, cum ipſe lucri libidine munera reciperet. Senatui legitimo interfuit, & ciuilem ſe ſemper ſalutantibus exhibuit. Lætus tamen Præfectus prætorij, qui eum Imperatorem fecerat, quod ſæpius reprehenderetur ab eo, conuocatis militibus qui inter vina & epulas conſilia inierunt Pertinacem è medio tollendi, in palatio eum confodit, ſexto imperij menſe, cum Electo & cæteris duobus cubicularìis. Sic periit venerabilis ſenex, cui fuit imperatoria ſtatura, cum habitudine hominis pinguiore, facies venuſta, demiſſa barba. Eloquentia erat mediocri, ſed magis blandus quam benignus ac beneficus. Et ob id χρηστολόγος appellatus, quod bene loqueretur, & male faceret. Simplicitatem tamen amabat, & communem ſe affatu, conuiuio, inceſſu præbebat. Nunquam ad vlciſcendum iniuria accepta ductus, per laboris genera vniuerſa ad humanæ conuerſationis exemplum eo prouectus, vt pila fortunæ vocaretur. Et quanquam milites & aulici eum odio haberent, populus tamen eius mortem indigniſſime tulit. Et idcirco huic mortuo Diui nomen decretum eſt. Ob cuius laudem ingeminatis adusque defectum plauſibus acclamatum eſt: Pertinace imperante ſecuri viximus, neminem timuimus, patre pio, patre Senatus, patre omnium bonorum. Caput eius conto fixum milites, qui eum occiderant, per vrbem in caſtra pertulerunt. Reliquiæ eius recuperato capite in ſepulchro aui vxoris locatæ ſunt. Et Iulianus ſucceſſor illius, corpus eius honorificentiſſime funeratus eſt, cum per Senatum & populum in Deos eſſet relatus. Ludi dehinc Circenſes ei ſunt facti, & flamines creati, Heluiani appellati.

Habuit autem vxorem Flauiam Ticianam, Flauij Sulpitiani filiam, quem præfectum vrbi loco ſui fecerat. Circa vxoris pudicitiam minus curioſus fuit, cũ palam citharœdum illa diligeret, & ipſe vſque ad infamiam Cornificiam diligeret. Ex qua filios & filias habuit, quos ipſe in palatio nutriri voluit, cum imperium cogitaret deponere, & ad priuatam vitam redire, cum horruiſſe imperium ſemper viſus ſit. Filium & filiam ſuperſtites reliquit, filius poſt patris obitum flamen eſt factus Martianus ſodalis, qui diui Marci ſacra curabant, Heluiani poſtea propter Heluium Pertinacem dicti. Memorat Herodianus filium iam adoleſcentem nunquam in aulam Palatinam deductum, ſe intra priuatos parietes continuiſſe, & in ludum literarium atque gymnaſia de more itaſſe, vt nihil priuatis abſimilis erudiretur, & omnia perinde vt quis è medio agitaret, neq; vllam aut tyrannicam aut omnino imperatoriam pompam oſtentaret. Fuit enim Ælius Pertinax filius Pertinacis Imperatoris illius, quem teſte Spartiano, Antoninus Caracalla, poſt Imperator, occidi iuſſit, ob hoc ſolum, quod filius eſſet Imperatoris: Licet forte ob hoc etiam occidi potuerit, quod cum Antoninus Parthicus, Arabicus, Alemanicus ſiue Germanicus, à deuictis iis gentibus dici vellet, Ælius Pertinax diaſyrtice dixit, vocetur etiam Geticus Maximus: quod ideo dixerat, cum Gothi, quos illo obiter ſubegit, Getæ dicantur. Sed reuera, quia fratrem Getam innocenter ſuſtulit, Geticum appellauit. Hæc ex Eutropio, Oroſio, Sexto Aurelio, Euſebio, Capitolino, & Herodiano excerpſimus. Et nunc Auſonij tetraſtichon ſubiungamus:

Aeli iudicio & conſulto lecte Senatus,
Princeps decretis prodite, non ſtudiis.

Quod

Quod docuit malefida cohors errore probato,
Curia quod caſtris ceſſerat imperio.

Didius Iulianus.

DIDIVS Iulianus, qui Pertinaci in imperio ſucceſſit, filius fuit Petronij Didij Seueri & Claræ Æmiliæ ac pronepos Saluij Iuliani bis conſulis & præfecti vrbi; ac Iureconſulti nobilis, patria Mediolanenſis, educatus apud Domitiam Lucillam, matrem Marci Imperatoris. cuius ſuffragio Quæſtor, Ædilis, Prætor, Præfectus legionis, Conſul & Proconſul Aphricæ, ſucceſſor Pertinacis fuit. Qui audita Pertinacis morte, vbi reſedit tumultus in vrbe, qui à populo ob eius cædem excitus fuit, & milites in caſtris venale imperium edicunt, tradituros ei ſe qui plurimum pecuniæ pollicer etur, tutoque in aulam deducturos ſpondent. Vt veſpere factus eſt certior Iulianus inter vinum atque epulas de militũ edicto, relicta menſa (ſic enim perſuadebant vxor, filia, & paraſitorum turba) accurrit (grãdem enim ferebatur habere pecuniam, magnoſq; auri & argenti theſauros) aſcenſis ſcalis ſupra murum, cum militibus de numero dandæ pecuniæ conuenit: Commodi ſtatuas à Senatu ablatas inſtauraturum ſe promittit, omnemq; licentiam, ac plus multo auri quam aut petere auderent, aut accepturos ſperarent. Idq; ſine mora ſe facturum ſpondet. In quam ſpem erecti milites, Iulianum declarant Principem, ſimiliter ei Commodi cognomen imponunt. Sic imperium emercatus, maiore militum comitatu quam cæteri conſueuerant (nã impetum multitudinis verebatur) optime armis munitus, in aulam deducitur. Ac tum primum corrupti ſunt militum mores, fœdaq; & inſatiabilis pecuniæ cupiditas, & contemptus Imperatoriæ maieſtatis inoleuit, cum nullus crudeliter interfecti principis vindex exiſteret, & nemo emptum nundinatũque imperium prohiberet. Quæ cauſa fuit, vt etiam in poſterum turpiſſimi contumaciſſimiq; euaderent milites, auaricia milites ad contemptum Principum euehente, etiam ad ſanguinem vſq;. Vbi igitur Iulianus Imperium eſt adeptus, deliciis continuo crapulæque deditus, circa Rempublicam indiligens, vitã molliſſimam traduxit: ſpe ſua militibus fruſtratis. Nec fidem promiſſorum impleuit, nec publico ærario pepercit. Ob id contemptui habitus militibus, & infenſus, à populo contemnebatur, & maledictis notabatur etiam in Circenſi ſpectaculo: vbi geminauit populus in Iulianum cõuicia, & Peſcennium Nigrum ad vrbis præſidium vocauit. Quæ omnia Iulianus placide tulit, ac diſſimulauit. Populus autem in milites inuehebatur vehementiſſime, quod ob pecuniam Pertinacem occidiſſent. Quæ ideo pertulit Iulianus, vt populi fauorem promereretur. Cũ itaq; Syriacum exercitũ pertimeſceret, Nigrum miſſo primipilati occidi præceperat. Nam Britannicum ac Illyricum exercitum minime extimeſcebat. Igitur Peſcennius Niger in Syria, Seuerus in Illyrico & Pannonia cũ ſuis exercitib. à Iuliano deſciuere, hic in Pannonia, ille in Oriente declaratus Imperator. Curauit itaq; Iulianus, vt Senatus Seuerum hoſtem iudicaret, & ſucceſſorem mitteret: miſſuſq; ſucceſſor Valerius Catulinus vt ei ſuccederet, & centurio Aquilius qui occideret Seuetum. Miſſaq; & claſſis. Sed omnia in irritum facta, ad deſperationem Iulianum impulerunt, vt à Senatu S.C. de participatione imperij peteret, quod ſtatim factum eſt. Cum itaque plures ad Seuerum mitteret eum literis, ſpe quidem pacis, reuera autem vt ipſum occiderent, re intellecta, Seuerus hos occidit. Et cum nihil a militibus, nihil à Senatu poſſet impetrare Iulianus, ad magicas ſe conuertit vanitates, & carminib. profanis ac hoſtiis inſuetis, odium populi ac militum delinire conatus eſt; ſed fruſtra. Nam ab omnibus deſertus, remanſit in palatio cum vno de præfectis ſuis Geniali, & Repentino genero. Tum Senatus autoritate abrogatum eſt Iuliano imperium, Seueruſq; Imperator appellatus. Tum miſſis à Senatu qui eum occiderent, à quodam gregario milite, inter fœdiſſimas complorationes, ab omnibus deſtitutus, obtruncatus trucidatuſque eſt: licet fingeretur veneno interiiſſe. Corpus eius à Seuero, eius vxori eſt traditum ad ſepulchrum, & in proaui monumento ſepultum, cum imperaſſet menſibus duobus, diebus quinq;, vt Capitolinus ſcribit: licet Aurelius Sext. Eutropius Oroſius, ſeptem ſcribãnt illum gubernaſſe menſibus. Vixit autem annis quinquaginta ſex, menſibus quatuor. Vir ſenex, guloſus, aleator, & armis gladiatoriis exercitus, ac ſuperbus. In quo præcipue id reprehenſum eſt, quod eos quos regere ſua autoritate debuerat, regẽdæ Reipub. præſides ipſe feciſſet. Homo alioqui parum vitæ cõtinentis habebatur. Sed tam infœlicem exitum propria pecunia ſibi comparauerat.

Habuit vxorem Maniam Scantillam, ex qua filiam habuit Didiam Claram, quam Cor-

Digitized by Google

pelio Repentino in coniugem dedit, ipſumque præfectum vrbi in Sulpitiani locum fecit.
Ambæ Auguſtæ ſunt appellatæ. quo die ipſe appellatus eſt Imperator, & Tribunitiam re-
cepit poteſtatem, ac ius proconſulare. Egit tamen gratias Senatui, quod vxor & filia eius
nomen Auguſtale acceperunt. Ipſe vero Patris patriæ nomen recepit. Deinde vocatæ ad
palatium, inuitæ eo tranſierunt, quaſi iam imminens exitium præſagirent. Occiſo eo, filiæ
57 nomen eſt abrogatum Auguſtæ, ſed conceſſum patrimonium. Cæterum volenti plura de
Didio Iuliano inueſtigare, operæprecium exiſtimo, vt Spartianum, Herodianumque di-
ligentiſſime reuoluat, quiſquis pauculis iis, & quæ Sextus Aurelius, Eutropius ac Oroſius
ſcriptitarunt, contentus eſſe minime voluerit. Supereſt vt conſuetudini noſtræ inniten-
tes, Auſonij tetraſtichon ſubinferamus, quod tale eſt:

58 *Dij bene quod ſpoliis Didius non gaudet opimis,*
Et cito periuro præmia adempta ſeni.
Tuque Seuere pater titulum ne horreſce nouantis:
Non rapit imperium vis tua, ſed recipit.

Seuerus Imperator.

SEVERVS Imperator, filius fuit M. Getæ equitis Romani, & Fuluiæ
Piæ, in Lepti ciuitate Aphricæ natus. Literis Latinis ac Græcis erudi-
59 tus. Studiorum cauſa Romam venit, ea hora, qua hoſpes eius Adriani
vitam legit, moxq; omen futuræ felicitatis arripuit. Quæſturam dili-
genter exercuit, & poſt quæſturam ſorte Beticam accepit: atq; inde
Aphricam petiit, vt rem domeſticam poſt patris mortem compone-
ret. Poſt quæſtor in Sardinia & hinc legatus proconſul Aphricæ. Vbi
à mathematico quodam omnia edidicit, quę poſtea ei facta ſunt. Sub Marco Tribunatum
plebis ſeueriſſime egit, & à Marco item anno triceſimoſecundo ætatis prætor deſignatus,
60 ad Hiſpaniā miſſus eſt legioni quartæ Scythicæ, deinde præpoſitus eſt circa Maſſiliā. Poſt
hæc Athenas ſtudiorū ſacrorumq; cauſa profectus, cū iniurias ab Athenienſibus pertuliſ-
ſet, Imperator factus, quo ſe vlciſceretur, eorum priuilegia imminuit. Tum Lugdunēſem
prouinciam legatus accepit: tantumque à Gallis, ob ſeueritatem, honorificentiam, & ab-
ſtinentiam dilectus, quantum nemo. Proconſulari poteſtate Pannonias ac Siciliam rexit.
61 Conſul deinde Germano exercitui præponitur. Sed in ea Legione famam nobilitatem-
que aſſecutus longe maximam: vtpote qui à Germanis legionibus, vbi auditum eſt Com-
modum occiſum, ac Iulianum odio multorum imperare. multis adhortantibus repugnās
Imperator eſt appellatus, apud Carnuntum Idibus Auguſti, teſte Spartiano. Licet Aure-
lius Sext. ſcribat, eum in Pannonia Sabaria creatum Auguſtum. Parua eſt autem hodie di-
ſtantia Sabariæ à Carnunto, ſi (vt plerique docti contendunt) Carnuntum fuit, vbi hodie
Petronella oppidum oſtenditur. Vtraque ſane ciuitas in Pannonia ſuperiori iacet. Firma-
tis poſt tergum prouinciis, Romam contendit cum Illyriciano & Gallicano exercitu, qui
in eius verba iurauerant. Excipiebatur enim ab omnibus tanquam vltor Pertinacis, licet
hoſtis iudicaretur procurante Iuliano, miſſis ad eum à Senatu legatis, qui milites ab eo
exciperent: quos tamen mox in ſuas partes traduxit, auctoreſque qui ad ſe occidendum à
Iuliano venerant, facile euitauit. Quinimo miſſis literis ad prætorianos effecit, vt Iulianus
in palatio occideretur, licet eum in participationem imperij vocaſſet. Quo occiſo arma-
tus Romam venit, tota vrbe trepidante, ne ciuile paterentur bellum. Nam & eo tempore
Peſcennius Niger à Syriacis legionibus Imperator erat appellatus, & Clodius Albinus in
Britannia ad imperium aſpirabat. Seuerus itaque cum homo eſſet militaris, ac laborum
patientiſſimus, adeo cunctis venerabilis erat militibus, vt nihil non pro illo cupidiſſime
facturi viderentur. Conſilium ergo iniit capiendorum militum omnium, quicunq; Per-
tinacem intercmiſſent: quos omnes exauctorauit, ablatis quoque armis iuſſit nudos diſ-
cedere ab vrbe cēteſimo lapide. Cum reliquo tandem exercitu armis inſtructo, Romam
petiit attonitis metuentibusq; pariter primo conſpectu Romanis audacia viri. Sed Sena-
tus populuſq; vniuerſus laureati exceperunt eum fauſtis acclamationibus. Senatus eum
ad portas vrbis conſalutauit. Tum inito Iouis templo, factaq; re diuina, nouiſſime ad im-
peratoriam domū ſe recepit. Poſtridie curiam iniit, placida oratione omnes publice pri-
uatimq; complexus benigne: Se in vrbem veniſſe aiebat, vt occiſum Pertinacē vlciſcere-
62 tur, daturumq; operā vt ſtatus optimatium fundamenta ſe principe iacerentur. Nullumq;
niſi iudicio damnatum capite, bonis ve mulctatum iri. Non paſſurum delatores, æmulum
ſe

ſe Marci futurum gerendo Imperio. Neque ſolum Pertinacis cognomen, ſed mentem quoq; habiturum. Cuius imagini filius Cenſorinum mox duxit, cumque inter Diuos ſacrauit addito flamine & Heluianis ſodalibus, qui Marciani fuerant. Se quoq; Pertinacem vocari iuſſit: homo prouidus ac ſobrius, cui omnia mirabilia inerant, præcipueque ingenii acumen, laborum tolerantia, rebuſq; maximis aggrediendis ſingularis audacia. Ordinatis deinde rebus in vrbe, triginta circiter dies amicos Iuliani proſcribendo, cauſas plurimas audiendo, accuſatos a prouincialibus iudicando, rei frumentariæ prouidendo, ad Orientis ſtatum pacandum profectus eſt, vt cunctantem Nigrum, & deliciis Antiochenis vacantem, imparatum opprimeret. Iam enim vberrimo congiario plebem, militeſque donatiuo abunde ſibi conciliarat: licet maiores natu clanculũ reliquis prædicebant, verſipellem hunc eſſe hominem, & nihil non aſtu & arte tractantem: ſimulatorem, diſſimulatoremq; idoneum: nihil penſi habentem, dum id efficeret, quod vſui ſibi aut emolumẽto crederet fore. Quod ſeniorum iudicium haud ita multo poſt euentus comprobauit. Nam & Albinum, qui præerat exercitibus Britannicis, ſummis deliciis innutritum, leuem alioqui & ſimplicem, ſpe quadam honoris ineſcare ſtatuit, Cæſarem appellando: ne Romam ipſe, dum Orientis bello implicitus eſſet, cum exercitu veniret. Inſtructo igitur exercitu, mira celeritate in Aphricam profectus eſt, cum iam & in Senatu quaſi participem imperii Albinum declaraſſet: cui ſtatuas erexit, aliiſque honoribus fidem gratiæ ſuæ fecit. Timebat enim ne Niger per Libyam & Ægyptum Aphricam occuparet, & penuriam rei frumentariæ faceret. Niger autem circa Byzantium oram omnẽ occupat, vt per eas anguſtias, omne iter Seuero intercipiat. Sed cum Æmiliano duci Aſiæ ſummam totius belli credidiſſet Niger, totus ille Nigri exercitus ad Cyzicum fuſus fugatuſq; eſt. Pleriq; milites ad Seuerum defecerunt. Sed cum in Syria Niger nouum inſtauraſſet exercitum, & iterum cum Seuero congrederetur apud ſinum Iſſicum, vbi quondam debellatus eſt Darius ab Alexandro Magno, inſignis edita eſt ſtrages. Niger fuga dilapſus Antiochiam peruenit: in ſuburbano quodam latitans, ab equitibus eſt repertus, caput eſt amputatum, quod pilo infixum circumlatum eſt. Filii eius cum matre in exilium acti, & paulo poſt occiſi: omneſque ſtatim illius amici ſupplicio affecti ſunt. Sic periit Peſcennius Niger, homo alioqui (vt perhibent) publice priuatimque minime improbus. Ex patre Annio Fuſco, matre Lampridia, modicis quidem parentibus genitus, literis eruditus, ſed moribus ferox ad ſummũ peruenit imperiũ. Ductor exercituũ fuit, & Lugdunenſem rexit prouinciam: Conſulq; fuit, & tandem Imperator. Sed vbi occiſus eſt à Seuero, breui omnis eius familia eſt extincta. Fuit autem ſtatura prolixa, forma decorus, oris verecundi & ſemper rubidi: ceruice adeo nigra, vt quemadmodum multi dicunt, ab ea Nigri nomen acceperit: cætera corporis parte candidus & magis pinguis. Sed miles optimus, Tribunus ſingularis, dux præcipuus, legatus ſeueriſſimus, Conſul inſignis, domi foriſq; conſpicuus, Imperator infœlix. Cuius vitam, præter Herodianum, qui huius meminit, diligentiſſime conſcripſit Spartianus, quæ extat. Cæterum Seuerus dehinc literas ad Senatum de victoria ſua dedit: Poſtea Antiochenſibus, quod partes Nigri fouerant, iratior fuit, ac pleraſque ciuitates ob hunc puniuit. Dehinc circa Arabiam multa geſſit. Parthis, nec non Adiabenis ſuperatis, qui cum Nigro conſenſerant: multaque hinc nomina reportauit, quæ adhuc leguntur in arcu triumphali, Romæ ſub radicibus Capitolii, patris filiique Caracallæ nomine, hac inſcriptione:

IMP. CÆS. SEPTIMO M. P. SEVERO PERTINACI AVG. PP. PARTHICO
ARABICO, ET PARTHICO ADIABENICO PONT. MAX. TRIB. POT. XI.
IMP. XI. COS. III. PROCOS. ET IMP. CÆS. M. AVRELIO L. P. ANTONINO
AVG. PIO FOELICI TRIB. POT. VI. COS. PROCOS. PP. OPTIMIS FORTISSIMISQVE PRINCIPIBVS. OB REMPVB. INSTITVTAM, IMPERIVMQVE
POP. ROM. PROPAGATVM, INSIGNIBVS VIRTVTIBVS EORVM DOMI
FORISQVE S. P. Q. R. 63

Occiſo Nigro, Seuerus haud ex re ſibi arbitrabatur, Albinum (qui iam nimis potenter, nimis moleſte nomen Cæſaris vſurpabat) tam late imperare, quem illuſtri ortum genere, Senatorii patriciique ſanguinis, ſummis opibus ac diuitiis præditum ſciebat, ne in vrbẽ irrueret, ſibiq; imperiũ vendicaret. Coacto igitur exercitu, Galliam intrauit, & primum circa Lugdunũ (vbi Albinus ei cum Britannicis & Gallicis militibus occurrit) ancipiti marte dimicatum eſt. Tandem fuſus fugatuſque Albini exercitus, direpta mox incenſaque Lugduno & Albino caput abſciſſum, perlatumq; ad Seuerum eſt. Hunc finem 64 habuit Albinus, breui ſane lætatus honore, & funeſto: cuius item laudes ac curſum vitæ Spartianus in Nigro elegantiſſime complectitur. Sed & Capitolinus eius vitam omnem

graphice deſcripſit. Superfluum duco, omnia ea repetere quæ Capitolinus tradit. Paucula quædam inter Coss. de eo narrauimus: Sed ita cōfuſi ſunt tituli autorum, vt nemo facile diſcernat, an Spartiani an Capitolini ſint Vitæ illorum Cæſarum, ſi quis diligenter legat. Cæterum Seuerus omnem ſtatim iram atque atrocitatem animi, in illius neceſſarios Romæ effudit. Ac primum præmiſſo in vrbem capite Albini abſciſſo, iuſſoq; publice patibulo præfigi, vti exemplum cæteri caperent, quid item ipſis patiendum foret: ordinatis tamen Britanniæ Galliæque rebus, ſumptoque ſupplicio de Albini amicis qui illic erant, Romam cum omni exercitu, quo terribilior eſſet, proficiſcitur. Poſtea vero quam Iouis templum ingreſſus, ſacrificia de more peregit, reuerſus in palatium, populum ac milites muneribus nomine victoriæ, ac multis numis donauit: largitusque eſt plurima dona, ſimulque alia multa indulſit, quæ nunquam antea acceperant. Quandoquidem & frumēti ſummam primus adauxit, & aureis annulis vti, & domi habere mulierem permiſit, quæ prius militibus interdicta fuerant. Tum Albini amicos crudeliter puniuit, bona publicauit, ærariumque auxit: quæſtui ſupra quam dici poteſt addictus. Quos autem, & quot occiderit conſulares prætorioſque viros ac Senatorii ordinis, latiſſime Spartianus recenſet, Imperium metu potius quam beneuolentia retinens, vt eſſet Imperator verus nominis ſui, vere Pertinax, vere Seuerus. Quanquam popularis eſſe in primis volebat, edendis magnificentiſſimis ſpectaculis, centenis etiam ſæpenumero occiſis belluis, quas omnibus è regionibus conquirebat. Fecit & ludos ſeculares, maioremq; filium Cæſarem fecit, participato cum eo imperio. Et quum Parthos, Arabes, Adiabenos deuiciſſet, triumphum, quod conſiſtere in curru ob articularem morbum nequiret, filio conceſſit. Tum iterum in Orientē profectus, Arabiam & Armeniam peruagatus, Parthos ſuperauit, Cteſiphonte vrbe, & omni Regia ſupellectile potitus. Nam Artabanus Parthorū rex fuga dilapſus, cum paucis aufugit: tum Myſorum & Pannoniorum recognitis exercitibus, vrbē triumphans inuectus eſt, adducens ſecum iam puberes filios. Extant adhuc in Pannonia monumenta Seueri. Proximo enim anno quam hæc ſcriberem, cum orator Cæſaris Maximiliani ad Vladislaum regem Hungariæ iuiſſem, in Theodatia oppido (nunc Thatta, corruptè vulgò dicitur) vbi arcem nobiliſſimam condidit Sigiſmundus Cæſar, in quodam ſacello diui Ioannis marmor album comperi, antiquis literis ſic inſcriptum:

IMP. CAES. L. SEPTIMIO SEVERO PIO PERTINACI
AVG. ARABIC. ADIABENIC. PARTHICO
MAXIMO BRI. G. PVBLIC.
D. D.

Vt Romam eſt reuerſus Seuerus, ſacrificia, ſpectacula & ludos edidit pro victoria, magno dato congiario: tum ius dixit, ciuilibus negotiis & liberis erudiendis intentus. Sed liberi, hoc eſt fratres, inter ſe diſſidere primum puerilibus colluctationibus cœperunt, dehinc aperta orta eſt diſſenſio, adulatoribus ac miniſtris ad gratiam multa ſuggerentibus. Cum interim Baſſianus Antoninus filius maior natu, Plautiani filiam vxorem duxiſſet, à quo Plautiano inſidiæ vtriq; Cæſari paratæ detectæ eſſent, Seuerus in Campaniā ſeceſſit ius dicens, & ciuilibus negotiis intentus: cupiens in primis vt liberi ſui Romæ bonis moribus inſtituerentur, vt in pace atq; concordia viuerent, ne inter ſeſe diſſiderent. Sed fruſtra ab eo multa perſuadebantur, diſcordantibus fratribus. Interea nuncius aduenit de noua in Britannia ſeditione, ad quam ſedandum, expeditionem iam ſenex edicit, & morbo articulari laborans. Magna tamen animi virtute, vtrunq; ſecum ducens filium, minorem Getam, quem in parte inſulæ reponit, ac cum amicis natu grandibus ciuilibus rebus & iuridicundo præfecit, Antonino ſecum aduerſus barbaros educto. Qui fratri & patri obtrectans, Seuerum patrem coegit mœrore magis quam morbo conſumi. Qui Eboraci in Britannia iam ſenex morbo conſumptus eſt, ſubactis gentibus quæ Britanniæ videbantur infeſtæ: Anno imperii 18. ætatis octogeſimonono, ſecundum Spartianum, qui eidē ſomnium quoq; de aquilis ad illum numerum interpretatur: licet Aurelius Sextus, ſexageſimoquinto interiiſſe ſcribat, quod vero propius exiſtimo. Cuius cineres ex Eboraco in loculo aureo aduecti Romam, in ſepulchrumque Antoninorum conditi. Nam corpuſculo Seueri ignibus tradito, cinerem ipſum cum odoribus in vaſculum alabaſtri coniectum Romam referebant filii. Scribit Sextus Aurelius, cum membrorum omnium, maxime pedum, dolorem pati nequiret, veneni vice, quod ei negabatur, cibum grauis, ac plurimæ carnis inuaſit: quem cum conficere non poſſet, cruditatem paſſus expirauit. Sic periit clariſſimus Imperatorum bellicis operibus. Neque enim aut ciuiles quiſquam aduerſus inimicos, aut externas aduerſus Barbaros totidem alius victorias reportauit. Vir bellicoſus, liberalis, literatus, ac inſignis mathematicus, & doctrinæ nimis cupidus, Pu-

dus, Punica eloquentia promptior. Vitam ſuã publicã priuatamq; ipſe compoſuit: & quæ
in vita ſua conſcripſit, publice in tabulis picta dedicauit, vt inquit Herodianus. Latronum
vbique hoſtis: crudelis tamen adeo, vt Senatus indicauerit, illum aut naſci non debuiſſe, 65
aut mori, quod & nimis crudelis, & nimis vtilis Reipub. videretur. Fuit autem decorus,
promiſſa barba, cano capite & criſpo, vultu reuerendus, canorus voce: & poſt mortem,
depoſita inuidia ac metu crudelitatis, plurimum amatus, & in Deos relatus. Habuit vxo-
res duas, Marciam ſcilicet, ex qua maiorem natu Baſſianum ſuſcepit, quem Antoninum
appellauit, dum Cæſarem faceret, appoſito Aurelii nomine, vt ſcilicet fratrem ſuum Ge-
tam ab ſpe imperii quam conceperat, ſubmoueret: & ſimul quod ſomniauerat, Antoni-
num ſibi ſucceſſurum. Licet alii idcirco Antoninum dictum ſcribant, quod Seuerus ipſe
in Marci familiam tranſire voluerit. Marcum enim ex omnibus Imperatoribus tantum
coluit, vt Antonini nomen omnibus deinceps, quaſi Auguſti, aſcribendũ putaret. Quin-
imo poſt mortem eius cineres, in honorem, Marci ſepulchro illati fuerunt. Huius Marciæ
in hiſtoria vitæ priuatæ non meminit, referente Spartiano: tamen Imperator factus ſta-
tuas collocauit. Amiſſa hac vxore, ducturus aliam, genituras ſponſarum requiſiuit, Ma-
theſeos peritiſſimus. Et cum in Syria quandam audiſſet, cuius genitura regem ſibi mari-
tum polliceretur, eandem vxorem petiit Iuliam ſcilicet, & accepit interuentu amicorum.
Ex qua Getam peperit filium, & alium quendam. Habuit & filias quas dotatas maritis 66
Probo & Aetio dedit. Et cum Probo genero ſuo præfecturam vrbis obtuliſſet, ille recuſa-
uit: dixitque, minus ſibi videri præfectum eſſe, quam principis generum. Vtrunque au-
tem generum conſulem fecit, vtrunque ditauit. Fuit autem Iulia famoſa adulteriis, & in
coniuratione notata. Cæterum de Seuero ſcripſerunt poetæ multi tempeſtate ſua, verſi-
bus omnem eius vitam explanantes: & ipſemet de vita ſua ſcripſit, & Marius Maximus,
quæ omnia iactura temporis intereiderunt. Extant Oroſius, Eutropius, Ruffus Feſtus,
Sext. Aurelius, Spartianus, & Herodianus. è quibus diſcere, quod hic deeſt, facile potes.
Nunc Auſonium ſubſcribam.

Impiger egelido mouet arma Seuerus ab Hiſtro, 67
Vt parricida regna adimat Didio.
Punica origo illi: ſed qui virtute probaret,
Non obſtare locum, cum valet ingenium.

M. Antoninus Baſsianus.

MARCVS Aurelius Antoninus Baſſianus Caracalla (his enim nomini-
bus cognominabatur) filius fuit Seueri Imperatoris & Marciæ, vt ſu-
perius ſcripſimus: cuius pueritia adeo blanda, ingenioſa, parentibus
affabilis, amicis iucunda, & vniuerſo populo accepta fuit, vt nemo nõ
clementiam, pietatem, bonitatemq; miraretur. Egreſſus autem pue-
ritiam, adeo mores immutauit truculentior factus, vt eum quem pue-
rum nouerant, multi eſſe non crederent. Superbus & grauis, tam ge-
ſtis quam ore, de Alexandro magno ſemper loquebatur. Tiberium & Syllam palam lau-
dabat. Fratris Getæ contempſit humilitatem. Ac mox in omnem ſæuitiam cõuerſus, cum
mortuo patre Seuero, tanta ei relicta copia pecuniæ foret, quanta antea nemini, cum am-
pliore etiam exercitu quam cui obſiſtere vlla vis poſſet, ſummam poteſtatem nactus, me-
dicos mox ſupplicio affecit, quod ſibi parum obtemperauiſſent, iubenti ſenis maturare
necem. Tum occidit nutricios ſuos, & fratris, quod de reconciliatione egiſſent. Duceſ- 68
que exercitus adhortatus eſt magnis muneribus ac promiſſis, vt militibus perſuaderent,
vti ſe vnum Imperatorem declararent. Pluribus itaque machinis aduerſus germanum in-
tendebat. Sed milites memores vtrunque à Seuero iam inde à pueritia pari honore cul-
tuque educatum, etiam ipſi parem vtrique obedientiam beneuolentiamque exhibebãt.
Antoninus igitur cognito, parum ſibi aduerſus exercitum procedere, icto cum Barbaris
fœdere, ad matrem germanumque feſtinat. Congreſſos reducere in gratiam mater co-
nata, annitentibus honeſtiſſimis quibuſque Seueri amicis & conſiliariis. Itaque vi potius
quam voluntate ad concordiæ amoriſque ſimulationem adducitur. Ita ambo pari hono-
re imperium gerentes, ex Britannia Romam cum patris reliquiis venerunt: in itinere ſe-
ditiones quotidie agitantes, nec eiſdem diuerſoriis vtentes, eademq; menſa; tanta inerat
vtriſque ſuſpicio de veneno. Vbi Romam venerunt populus laureatus vniuerſus eos ex-

cepit, & Senatus conſalutauit, magnaque pompa reliquiæ Seueri compoſitæ ſunt in templo. Seuerus inter Deos relatus eſt. Fratres in regiam diſceſſerunt, partiti inter ſe domum, cuſtodeſque corporis ſeparatim ſibi delegerunt: mox diſcordias ac ſimultates exercuerunt, inſidias inter ſe moliti: diuerſaq; tum vrbanorum ſtudia, ac diuerſas populi mentes ob ſuam diſcordiam parabant. Sed maior pars Getam ſectabatur, quod probus, moderatus, & lenis, honeſtiora ſtudia tractaret, ac diſciplinarum viros celebres circa ſe frequenter haberet, & in palæſtra exercitatos: placidus & humanus in optimos quoſq;: cum frater Antoninus ferox ac crudelis eſſet, minis terribilis, ac factis ſæuus. Cæterum paterni hoc amici videntes, coram matre ipſa, conſentientibus vtriſq;, diuiſerunt imperiũ, vt Europa omnis Antonino cum partibus meridionalibus cederet: Aſia vero & quicquid in Orientem vergit, Getæ. Sed cum mater fruſtra conciliare fratres anniteretur, & indies odium fraternum gliſceret: parat æq; inſidiæ veneno non procederent, quod vterq; eſſet curæ ac diligentiæ ſingularis in cibo potuq; ſumendo: tandem Antoninus irrupto fratris cubiculo, nihil eum tale expectantem, ſupra matris pectus multo vndantem ſanguine ſæuus obtruncat. Poſt domum exilit, ac per totam Regiam currens, clamitat magnũ ſe periculum effugiſſe, vixq; euaſiſſe incolumem. Ad caſtra fugiens venit, inſidias fratris inimici hominis narrat quomodo effugerit, multa mentitus: tum enormem militibus largitionem, tam in numis quam in annona donat: cuius magnitudine illecti, vulgata iam cæde fratris, vnum illum declarant Imperatorẽ, Geta hoſte appellato. Sed quo pacto Seuerus huic filio minori natu Getæ, nomen Antonini indiderit, & ex æquo regnare cum fratre iuſſerit, & quam piiſſimis & honeſtis moribus fuerit, Spartianus peculiari libello ad Conſtantinum Auguſt. longe lateque explicat. Lege illic ſtudioſe lector, quæ deſideras, omnia enim indicare, vnde plura haurire queas, ſtudioſe annitimur. Sed reuertamur ad parricidam Caracallam. His fretus dolis Antoninus Romam rediit, ſub veſte ſenatoria loricam habens, cum armatis militibus curiam ingreſſus, queſtus eſt de fratris inſidiis, longa & inepta oratione obliquans & inuoluens, vt quæ feciſſet vix intelligi poſſent. Cõtinuo cepti occidi domeſtici omnes fratris, atq; amici; ſic vt ne ætati quidem infantum parceretur, ſiue ex plebe, ſiue ſenatorii ordinis eſſent. Quinimo ſæuitum in quoſcunq; ſine miſericordia, quaque de cauſa, qui opibus excellerent, vt bona eorum raperet. Occidit itaque Lætum Pompeianum, Marci nepotem ex filia natum. Dehinc in conſpectu eius Papinianus Iureconſultus, imo Iuris aſylum, & doctrinæ legalis theſaurus, quod parricidium excuſare noluerit, percuſſus eſt ſecuri, & filius Papinianus Quæſtor. Quin & Commodi ſororem iam anum, atq; ab omnibus Imperatoribus vt Marci filiam in honore habitam, morte affecit. cauſatus quod necem Getæ, apud ipſius matrem defleuiſſet. Et coniugem quondam ſuam Plautiani filiam, ac cõſobrinum Seuero cognomine, filiumq; Pertinacis & Lucillæ Commodi ſororis. Et quicquid ex cognatione Imperatoria, aut in Senatu ex patricia nobilitate ſupererat, plane quaſi ab ſtirpe abſtulit. Veſtaleſque virgines viuas terra obruit, quaſi temeraſſent virginitatem. Tandemq; in populum ludis Circenſibus deſæuit, ex omnibus ducibus Syllam Romanum & Aphrum Hannibalem laudans. Vnde peroſum ſe ſentiens, malorum facinorum conſcientia Roma relicta, ad ripas Danubii ſeceſſit. Vbi corpus aurigando exercuit, cædendiſq; belluis operam dedit. Ibi Germanos ſibi aſſociauit, & corporis ſui cuſtodes fortiſſimum ac pulcherrimum quenq; effecit, habituq; Germanico ſæpe inceſſit, ad labores ſubeundos promptiſſimus ac primus. Tenui menſa ac perexiguo cibo militari vixit, elegantiora omnia aſpernatus, gregario militi perquam ſimilis. Ob hæc velut homo militaris ac laborioſus, ab exercitu dilectus eſt. Dehinc in Thraciam diſceſſit, ac in Macedonia ſe ſimilem Alexandro Magno fecit, multis vndiq; locatis ſtatuis ac imaginibus. Geſtato habitu Macedonico, poſt in Aſiam venit, Pergamum ciuitatem adiit, ac Ilium: tum ad Achillis tumulum proceſſit, vt & Achillem æmularetur. Tum in Antiochiam & Alexandriam conceſſit, vt Alexandri monumentum cõtemplaretur. Et vt ſub ſimulatione Alexandrinos trucidaret, à quibus honorificentiſſime fuit exceptus: quorum tamen ingentem multitudinem inermem, quaſi legionem lecturus Alexandrinam, crudeliſſime trucidauit, ac interfecit. Affectans nomẽ Parthici ad Orientem feſtinauit: & per Oratores Artabani regis Parthorum filiam vxorem petiuit, ſed diſſimulanter. Vbi vero rex poſt primas preces abnegatas tandem promiſit, cum ei cum vniuerſa multitudine occurreret, inermi ac floribus redimita, excepturus nouum ſponſum ac generum, dum ſacra faciunt, dato ſigno militibus, vniuerſi circumuenti occiduntur atque trucidantur: ægre rege fuga dilapſo. Quod literis Senatui perſcribens, Parthicus eſt appellatus. Poſtea ſubſtitit in Meſopotamia, vt illic hybernaret. Sed apud Carras vrbem, dum Lunæ deæ, vt Herodianus, vel Luni dei, vt Spar-

tianus

Digitized by Google

tianus,templum inuiſeret,& ad requiſita naturæ diſcederet, inſidiis à Macrino præfecto
prætorio poſitis, per Martialem centurionem pugione per auerſum eſt traiectus, dum
ſubligacula deduceret, ventriſque oneri ſubleuando intenderet: quod literas Macrinus
acceperat,quibus ſe intellexit propediem ab Antonino occiſum iri. Fuerunt & alii con- 69
ſcii cædis,Nemeſianus,& frater eius Apollinaris,& cæteri.Martialis à cuſtodibus corpo-
ris dum fugam molitur,miſſilibus eſt confoſſus. Macrinus ſuper cadauer multa conque-
ſtus,& per ſimulationem lamentatus,tandem tradito igni corpuſculo, reliquias intra vr-
nam coniectas matri Iuliæ ad ſepulturam remiſit.

Ea tunc Antiochiæ morabatur. Moxque ob liberorum calamitates, incertum ſponte
an imperio alicuius,mortem ſibi cõſciuit.Hæc Iulia nouerca & vxor fuit Antonini, poſt-
eaquam Plautiani filiam,quam primum in Siciliam relegauit,tandem interemit. Cum e-
nim pulcherrima eſſet Iulia,& quaſi per negligentiam ſe maxima corporis parte nudaſ-
ſet,dixiſſetq; Antoninus, Vellem ſi liceret, reſpondiſſe fertur, *Si libet licet.* an neſcis te
Imperatorē eſſe,& leges dare,non accipere? Quo audito,furor inconditus ad effectũ cri-
minis roboratus eſt,nuptiaſque eas celebrauit: quas ſi ſciret ſe leges dare,tum vero ſolus
prohibere debuiſſet. Sic matrem duxit vxorem, ad parricidium iunxit inceſtum: ſiqui- 70
dem eam matrimonio ſibi copulauit,cuius filium nuper occiderat. Et ex polluto poſt cu-
iuſdam ſcorti ignobilis matrimonio, genuit filium,quem ſuperſtitē poſt ſe reliquit, Mar-
cum Antoninum Heliogabalum.Ita enim (teſte Spartiano) nomen Antoninorum ino-
leuerat,vt velli ex animis hominũ non poſſet, quod omnium pectora veluti Auguſti no-
men obſederat. Vixit autem Baſſianus annis quadraginta tribus. Licet apud Sextum Au-
relium corrupti ſcribantur triginta anni. Imperauit ſolus ſine parente ac germanu annis
ſex,vt Herodianus Spartianuſq; docent: qui abunde geſta huius Antonini recenſent. E
quibus lector diſcere potes, quæ in Sexto Aurelio, Paulo Oroſio atque Eutropio deſide-
ras. Cæterum pro fine Auſonium ſubtexam:

Diſſimilis virtute patri, & multo magis illi,
Cuius adoptiuo nomine te perhibes.
Fratris morte nocens, punitus fine cruento,
In riſu populi tu Caracalla magis.

Opilius Macrinus.

OPILIVS Macrinus,qui Baſſiano ſucceſſit,homo nouus & libertinus,
ſeruilibus officiis occupatus, è quibus fuerit parentibus genitus,pro-
pter obſcuritatem neſcitur. Animi atque oris inuerecundi, Mauruſii
generis; malis artibus educatus, à iuris tamen ſcientia non alienus:
ſed venali lingua, & podendis artibus ad præfecturam euectus, adeo
vt cum imperium eſſet adeptus, ſtatueret omnia reſcripta veterum 71
principum tollere, vt iure, non reſcriptis ageretur: nefas eſſe di-
cens, leges videri Commodi & Caracallæ, & hominum imperitorum voluntates: cum
Traianus nunquam libellis reſponderit, ne ad alias cauſas facta præferrentur, quæ ad
gratiam compoſita viderentur. Sub Commodo fuit vitæ ſordidæ, & proſtibulum ap-
pellatus, gladiator, venator, tabellioque. Sub Seuero remotus ab officiis, etiam miſerri-
mis, & relegatus in Africam: vbi lectioni operam dedit & declamauit, vt infamiam da-
mnationis tegeret. Sub Antonino vero aduocatus fiſci factus, patrocinante ſibi Feſto li-
berto. Poſt factus eſt præfectus prætorii, cum ablegato collega Antoninum Caracal- 72
lam Imperatorem ſuum interimeret,tanta fictione,vt ab eo non videretur occiſus. Incer-
ti ignarique milites quid agerent, extincto Antonino, biduo ſine Imperatore fuerunt,
quærentes quem inter ſe principem potiſſimum deligerent. Ferebatur enim Artabanus
Parthorum rex cum exercitu aduentare, vlturus iniurias. Primum itaque Audientium
præfectum eligunt: ſed ille ſenectutem cauſatus, imperium abnuit. Deinde Macrinum
conſcii factionis deligunt. Hic itaque imperium arripuit, ſeque nunc Seuerum Anto-
ninum, cum in odio eſſet omnium & hominum & militum, nuncupauit: licet Senatus
cum odio Antonini Baſſiani libenter acceperit, ſperans mitiorem futurũ, quam erat Ca-
racalla. Moxque ad bellum Parthicum profectus eſt, cum Artabano fœdus iniit poſt pri-
mum conflictum, ac poſt cum exercitu ex Meſopotamia Antiochiam profectus eſt, de-
licioſius agitans indies, hiſtrionibus & ſaltatoribus intentus, & luxui inſeruiens. Sed

Digitized by Google

cum milites dolerent Antoninum è Rep. ereptum, exiſtimantes quaſi cum eo Romanum eſſet imperium periturum, Macrinus veritus ne in aliquem Antoninorum (qui multi ex affinibus Antonini Pii erant) duces exercitus inclinarent, filium mox ſuum, Diadumenũ alias dictum, Antoninum iuſſit appellari. Iuuenem ſpecioſiſſimum, ſtatura longiuſcula, crine flauo, nigris oculis, tantæque venuſtatis, vt paſſim ab omnibus diligeretur. Vocabatur autem Diadumenus, quod diadema Triuiæ cum naſceretur, in capite haberet, ita forte, vt rumpi non potuerit, veris intercedentibus neruis. Et hinc Diadematum puerum appellatum credunt plerique. Licet quidam de nomine aui ſui materni Diadumenum vocatum ſcribant. Fuit autem eo tempore tam amabile nomen Antoninorũ, vt qui eo nomine non niteretur, mereri non videretur imperium. Facta itaq; concione, vbi filiũ Antoninum militibus commendauit, ac largitionem inter milites maximam feciſſet, ſubſequutæ acclamationes ſunt, quibus Diadumenum Antoninum Cæſarẽ milites pronunciarunt, geminatiſque vocibus Imperatorem felicem dixerunt. Tum Antoniniana in caſtris ſigna fecit, & ſimulachra Baſſiani ex auro ordinauit, ipſumque inter diuos retulit: vt à ſe interfecti Antonini ſuſpicionem militibus demeret, hæc omnia fecit. Nam & corpus Antonini Romam remiſit, ſepulchro maiorum inferendum: & munus inſtituit, vt honorificentiſſime ſepeliretur. Tum militibus ſtipendium dedit ſolito vberius, vt pecunia imperium, cum innocentia non poſſet, ſeruaret. Homo vitioſiſſimus & ſordidiſſimus, cum omnes hactenus imperatores nobiles fuiſſent. Scripſit autem ad Senatum, excuſando ſe de nece Antonini iureiurando, plurima ementitus. Cui Senatus mox proconſulare imperium, & tribunitiam poteſtatem dedit. Hinc inter patricios delegit, quum nouus homo eſſet, Pontificemque optimum appellauit, Pii nomine decreto. Dum igitur ad Parthos proficiſceretur, vt ſordes ac infamiam Victoriæ magnitudine aboleret, habito conflictu contra Parthos, defectu legionum quæ ad Varium Heliogabalum confugerant, interemptus eſt. Nam cum milites cognouiſſent ex muliere quadam, cui nomẽ erat Mœſa, Heliogabalũ filium eſſe Antonini Baſſiani, à Macrino defecerunt, & ptimũ Iulianũ Præfectum cum exercitu interfecerunt. Tum Macrinus proditione militum victus eſt, & cum paucis fugiens, in vico quodam Bythiniæ cum filio Diadumeno occiſus eſt: ſuis partim deditis, partim occiſis, partim fugatis. Abſciſſumque vrriuſque caput ad Antoninum perlatum eſt, cum anno & amplius imperaſſet. Voluerunt quidam Diadumenum ſeruare, cum Macrinum occiderent: ſed quidam cubicularius protulit epiſtolas Diadumeni, quibus ſignificabatur quanta futura in illo eſſet crudelitas. Sic periit Macrinus, homo ſuperbus & ſanguinarius: qui in vita imperatoria rigidior & aſperior videri voluit, vt priora vitia aboleret, cum lacerandi ſe potius occaſionem præberet. Seuerum ſe & Pertinacem nuncupari voluit, cum Senatus eum pium & fœlicem appellaſſet. Et cum milites ſeruilibus afficeret ſuppliciis, crudelitateſque nouas indies oſtenderet, ob leues cauſas milites
73 iuſſit interimi. Interemptus eſt ſæpe filius cum patre, & viuus mortuo illigatus, & longa tabe mori coactus, quales olim Mezentius exhibuit. Pro Macrino fuit appellatus Macellinus, cum macelli ſpecie domus eius cruentaretur ſanguine vernularum. Et in odium omnium peruenit, & demum tumultu occiſus: homo putidus, & imperatoria dignitate ineptus.

Habuit autem vxorem Noniam Gelliam, ex qua natus fuit Diadumenus. Ad quam ſcripſit epiſtolam quæ adhuc extat, qua gloriabatur, non tam ſe ad imperium perueniſſe, quam quod Antoniniani nominis eſſet pater factus.

Epiſtola hæc eſt: Opilius Macrinus Noniæ Gelliæ coniugi S. Quid boni adepti ſimus, mea vxor, caret æſtimatione: & fortaſſis de imperio me putas dicere. Non magnũ iſtud, quod etiam indignis fortuna conceſſit. Antonini pater factus ſum, Anronini mater es facta: ô nos beatos, ô fortunatam domum, præclaram laudem. nunc demum fœlicis imperii Dii faxint, & bona Iuno, quam colis, vt & ille Antonini meritum effingat, & ego qui ſum pater Antonini dignus omnibus videar.

Herodianus tradit, cum milites pugnaſſent contra Macrinũ, poſt defectionem, ipſum omnem imperatorium habitum atque ornatum abieciſſe: detonſaque barba, veſte ſimplici accepta, conuelato capite, diem noctemque fugiſſe. Inuentum autem in Chalcedone Bythiniæ vrbe grauiſſime ægrotantem, ac perpetuo itinere attritum, latitantẽ in ſuburbano quodam, ibique occiſum. Sed hæc latiſſime Herodianus in quinto hiſtoriarum, Capitolinus in Macrino, Lampridius in Diadumeno, paſſim alii, Oroſius, Eutropius, Sextus Aurelius. Nam ſi extarent Aurelius Victor primus, Iulius Cordus, & Lollius Vrbicus, plura ſcribi poſſent de his aliiſque Cæſaribus. Sed more noſtro, Auſonii tetraſticho concludamus:

Principis

Principis hic cuſtos, ſumptum pro Cæſare ferrum,
Vertit in autorem cæde Macrinus iners.
Mox cum prole ruit, grauibus pulſare querelis
Ceſſet perfidiam: quæ patitur meruit.

M. Antoninus Varius.

MARCVS Antoninus Baſſianus Varius Heliogabalus (totidem enim nominibus appellabatur) filius fuit Antonini Caracallæ Imperatoris, & ſcorti Soæmidis ab Herodiano appellati, à Lampridio vero & Capitolino Symiamira: nam erat quædam mulier Phœniſſa Mœſa nomine, ſiue Varia, ab Emœſa vrbe Phœnicæ, ſoror Iuliæ, vxoris Seueri Pertinacis Afri, & matris Antonini. Ea, viuente ſorore, multos annos in aula Imperatoria vixerat, Seuero & Antonino principibus. Sed 74 poſt mortem Antonini Baſſiani ex aulica domo expulſa fuerat, per Macrini ſuperbiam. Huic erant duæ filiæ, quarum maior natu Soæmis, quæ Symiamira Capitolino dicitur, Sexto Aurelio Semea, & minor filia Mammæa vocabatur. E quibus & filii ſunt nati, ex Mammæa Alexianus, ex Soæmide ſiue Symiamira Baſſianus, ſtupro ab Antonino, qui & nomen Antonini accepit; & Heliogabalus dictus eſt, quo nomine Phœnices ſolem vocant. Et his Heliogabalus pulchritudine & ſtatura ac ſacerdotio conſpicuus erat, & in Solis ſiue Iouis templum confugerat, veluti in aſylum, ne à Macrino interficeretur, dum Antoninus pater occideretur. Ac vbi à militibus Imperator eſt dictus, quod Antonini Baſſiani eſſet filius, ſecum è Syria deum Heliogabalum abduxit, Romæque templum cõſtituit, in quo prius ædes Horci fuit. Varius autem dictus eſt vel ab auia materna, vel à condiſcipulis, quod vario ſemine, de meretrice vtpote, conceptus videretur. Mœſa igitur ſiue Varia mulier, militibus perſuaſit, Baſſianum, qui & Heliogabalus dicebatur, filium eſſe Antonini. Et cum ditiſſima eſſet, profuſas largitiones militibus dedit, vt legiones à Macrino abducerent. Aſtu igitur mulieris Imperator declaratus eſt Heliogabalus, & occiſus eſt Macrinus. Fuit autem à cunabulis in ſummo enutritus luxu: & tantum Symiamiræ matri deditus, vt cum ipſa meretricio more viuens in aula, omnia turpia exerceret, ac ſine illius voluntate nihil in Republica faceret deinceps. Nactus itaque imperium, nuncios miſit Romam, ſimulque figuram numinis Heliogabali, cuius ſacerdotium gerebat, in tabula pictam: ſeque ſanguine Antonini Baſſiani genitum denuncians, deſiderium ingens ſui fecit, ſtatimque in Senatu princeps appellatus eſt. Vbi Romam ingreſſus eſt, Heliogabalum in Palatino monte iuxta ædes imperatorias conſecrauit, eique templum fecit: cupiens omnia ſacra illuc transferre, Romanorum, Iudæorum, Samaritanorum, ac Chriſtianorum, dicens omnes deos dei ſui miniſtros. Primuſque Cæſarum ſecit mulierem, hoc eſt matrem ſuam, in Senatu conſulum occupare ſubſellia. Licet & in colle Quirinali mulierum Senatum extruxiſſet. Hæc itaque Symiamira mater Cæſaris, Senatus conſulta, ridicula admodum, de legibus matronalibus, quo ad veſtigiũ & ornatum, tulit plurima, & ſententiam dixit. Sed cum ipſe per cuncta obſcœnitatis vitia impuriſſimus, ingreſſus eſſet Imperator in caſtra cum auia ſua Varia, vt eius autoritate honeſtior fieret, cum curiam ingrederetur nefandiſſimus, & veluti ſus in volutabro ſeſe immergeret, ſtatim milites pœnituit quod in Macrinum conſpiraſſent, vt hunc principem facerent. Moxque inclinauere animos in Alexandrum, conſobrinum Heliogabali, quem Cæſarem Macrino occiſo Senatus appellauerat. Tum potiſſimum, quod omnes honores, dignitates, magiſtratus ac poteſtates per libidinum miniſtros adminiſtraret, dignitateſque hominum ignobilitate perderet perditorum hominum: quod ſacra P. R. profanaret, & pollutus palladium auſerret, virgineſque Veſtales inceſtaret. Sed tam obſcœna fuit omnis eius vita in luxu ac libidine, vt eam in literas mittere, ſit profecto ſubuerendum. Conatus eſt enim pro viribus Tiberii, Caligulæ, & Neronis genera libidinum non æquare, ſed maluit præſtare atque excellere: vtpote qui cogeret ſcriptores nonnullos de nefanda ipſius luxuria diſputare: quæ, ne vitia docere videar, conſulto obmitto. Nam ſatis ſuperque in eius vita, ac nimium forte, Lampridius explicauit: Quanquam & ipſe multa improba ſe reticuiſſe proteſtetur. Oreſtam ciuitatem condidit, & humanas hic hoſtias ſacrificauit, & crudelitatem inauditam exhibuit. Vbi iam ob impudiciſſimam ac crudelem vitam omnibus eſſet inuiſus, tum magis in eum exarſit odium militum, quum Alexandrum conſobrinum ſuum, quem paulo ante adoptauerat, & Cæſarem fecerat, trucidandum quibuſdam, & eius titulos defor-

dandos præcepiſſet. Cum nollet eum Alexandro in concordiam venire, à militibus in latrina ad quam confugerat, interemptus eſt. Et cum non poſſet eloaca excipere cadauer ob anguſtum foramen, tractum eſt per circi ſpacia more canini cadaueris, & in Tyberim tandem abiectum, ne vnquam ſepeliri poſſet, cum acclamatione indomitæ & rabidæ libidinis catulæ, nomenque Antonini eraſum: dictuſque Tyberinus, Tractitius, & Impurus, quod ſolus omnium principũ tractus eſſet, & in cloacam miſſus, & in Tyberim præcipitatus: tam odioſus erat Heliogabalus, vita, moribus & improbitate. Occiſa eſt & cum eo mater Symiamira. Et cum Senatus eius nomen eraſiſſet (nam vltimus Antoninorum fuit) cautum eſt, ne vnquam mulier Senatum ingrederetur. Varie autores de eius imperio tradunt. Aurelius Sextus eum imperaſſe biennio & menſibus octo ſcribit, & vixiſſe annis ſedecim, cum quatuordecim natus annos imperium adeptus ſit, vt etiam Eutropius: quo cum etiam Lampridius concordat, qui prope triennio maieſtatis Romanæ gubernacula ipſum tenuiſſe ſcribit. Herodianus vero ſexennio occupaſſe imperium tradit. Oroſius, Euſebius, ac Caſſiodorus quatuor huic attribuunt pro imperio annos. Duxit autem, teſte Herodiano, vxorem illuſtriſſimam fœminam, quam etiam Auguſtam appellauit: cumq; ea tamen haud paulo poſt diuortium fecit, ademptiſq; honoribus priuatam colere vitam iuſſit. Poſt illam vero, captum ſe amore ſimulans, vt aliquid virile ſaltem facere videretur, Veſtalem ſacerdotem, quam leges caſtam eſſe & virginem perpetuo volunt, abreptam è templo pro vxore habuit. Ita mœſtum tanto flagitio ac piaculo Senatum per epiſtolam conſolatus, humanum eſſe id peccatum, captum ſe illius amore. Cæterum ſacerdoti congruere ſacerdotis nuptias, ob idque etiam Auguſtiores futuras: ſed eam quoque paulo poſt dimiſit tertia vxore ducta, quæ referre ſuum genus ad Commodum dicebat. Sed neque hanc diu ſeruauit. Quandoquidem, vt Lampridius ſcribit, mulieres nunquam iterauit præter vxorem. Et notiſſimam quandam meretricem centum redemit ſeſtertiis, eamque veluti intactam virginem coluit. Neque vero humana tantum matrimonia ludebat, ſed etiam deo ſuo quærebat vxorem: cui nunc Palladem, nunc Vraniã, nunc Lunam deſponſauit, maximas ſolennitates deo inſtituens. Quinimo abſciſſis genitalibus Matri ſe magnæ ſacrauit, vt Aurelius probat, vt probris ſe omnibus contaminaret, & cupiditatem ſtupri, quam aſſequi naturæ defectu nondum poterat, in ſe conuertens, muliebri nomine ſe Baſſianam pro Baſſiano iuſſerat appellari. Sed quiſquis luxum eius in cœnis cum meretricibus ac cum exoletis paſſim exhibitum, cum omnibus aliis voluptatibus noſcere velit, Lampridium legat. Multa Marius Maximus ſcripſit, quæ perdita ſunt. Sed quæ Herodianus, Sext. Aurelius, Oroſius, Eutropius de hoc publico ludibrio, & humana peſte prodiderunt, ſatis ſuperque ſunt. Exigeret nunc inſtitutio mea, vt Auſonii tetraſtichon ſubiungerem: ſed cum Auſonius hic deficiat, pro virili ſupplebo, & verſus, qualeſcunque nobis craſſior Minerua ſuggeret ac dictabit, ſubiungemus:

Tun' etiam Auguſtæ ſedis penetralia fœdas,
Antoninorum nomina falſa gerens?
Antonine ſcelus hominum, Soliſque ſacerdos:
Sed potius monſtrum, vt tua geſta probant.

Alexander Cæſar.

ALEXANDER filius fuit Varii & Iuliæ Mammeæ Syræ ſororis Soæmidis, quæ mater Heliogabali erat: nepos Variæ, quæ Mœſa dicebatur, & filium Antonini ementita militibus, iactato filiarum inceſtu, quo magis à militibus diligeretur: & conſobrinus Heliogabali, genitus in vrbe Artena, & in templo dicato Alexandro Magno, cum illic mater ſolennitatis cauſa adeſſet & eniteretur. Vnde & Alexander dictus eſt, mortuo Macrino Cæſar à Senatu dictus. Sed poſt adoptionem iterum Cæſar declaratus, Auguſti nomen recepit, addito & Patris patriæ nomine. Mox ius proconſulare, tribunitia poteſtas, & ius Quintæ relationis à Senatu vno die ſunt oblata more antiquorum Imperatorum, ne milites tumultum excitarent. Quæ omnia ad bonos eius mores & vitæ integritatem facta ſunt. Ita enim à prima pueritia bonis artibus tam ciuilibus quam militaribus fuit inſtitutus, vt ne diem quidem vnum tranſire ſine literis aut militari diſciplina ſineret, matre ſua Mammea procurante, quæ ei nobiliſsimos quoſque præceptores adhibuit, Valerium Cordum, T. Veturium, Aurelium Philippum, Iulium Frontinum, Bebium Macrinum,

&alios

& alios multos. Literatos omnes vehementer amauit, ſemperque intereſſe conſiliis ſuis volebat, plurimum timens ne quid de ſe aſperum ſcriberent. Ob id etiam facundiæ græcæ excellens fuit, nec verſu iuuenuſtus: ad Muſicam pronus, & matheſeos peritus. Vitas principum bonorum verſibus ſcripſit. Lyra, tibia, organo, tuba cecinit: ſed nunquam alio conſcio, niſi pueris ſuis teſtibus. Dominum ſe appellari vetuit. Gemmas de calciamentis & veſtibus tulit, vſus ſimplici veſtitu: familiariter ſe erga omnes exhibens, vt amabilis eſſet omnibus, appellareturque Pius, Sanctus, Reique publicæ vtilis. Cum autem Senatus ob tot animi virtutes ei nomen Antonini atque Magni daret, recuſauit, licet crebris acclamationibus ipſum in curia Antoninum & Magnum appellarent, onerosa dicens tam inſignia nomina. Ob ingentem tamen animi vigorem, ſingularemque conſtantiam contra militum inſolentiam, Seueri nomen à militibus inditum eſt, quod tumultuantes legiones exauctorauerit, & quod in milites grauiſſime animaduerteret, ſi quando peccarunt. Præterea Senatum & Equeſtrem ordinem perpurgauit, impuros quos Heliogabalus prouexerat ſequeſtrans, obſcœnoſque ac infames omnes ab aulico miniſterio abiiciens. Annonam diligenter inſpexit, ad aurum colligendum attentus, ad ſeruandum cautus, ad inueniendum ſolicitus, ſine cuiuſquam excidio. Leges in annos firmauit, eaſq; diligentiſſime ſeruauit. Multis ciuitatibus terræmotu obrutis, ad inſtaurationē pecuniam ex vectigalibus dedit. Rhetoribus, Grammaticis, Medicis, Aruſpicibus, Mathematicis, Mechanicis, Architectis ſalaria inſtituit, Auditoria decreuit, pauperū filios publice aluit. Si prouinciis dabat procuratores, rationem ab his rerum geſtarum exegit. Aſſeſſoribus quoque ſalaria inſtituit, cunctoſque bonos beneficiis affecit. Militibus cibaria ordinatim diſpoſuit, ne egerent: ægrotanteſque per tentoria viſitauit, matroniſque diſtribuit per ciuitates, reddens impendia donec aut conualerent, aut perirent. Poteſtates atque magiſtratus vendi paſſus non eſt. Cum itaque Imperator ſine querela cuiuſquam, imperium anæmaton, hoc eſt citra ſanguinem, gubernaret, veniunt inopinato è Syria literæ, nunciantes Parthorum regem vniuerſum ſibi vindicare Orientem. Aſſumit igitur Parthicam expeditionem, quam tanta diſciplina, tanta reuerentia ſui egit, vt non milites, ſed ſenatores ire dicerentur. Ita enim milites in alterius agros ruentes caſtigauit, vt aut fuſtibus aut virgis cæderet, aut condemnaret. Vel ſi dignitas hominis non admitteret, Chriſtianam illam ſententiam diceret: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Quod verbum adeo dilexit, vt & in palatio, & in publicis operibus perſcribi iuberet. Tum ordinato exercitu, Artaxerxen Perſarum regem vicit, ac de præda ſuos ditauit. Poſt hoc ſpecioſiſſimum triumphum in vrbe egit, vt Lampridius, Eutropius, Oroſius, Ruffus Sextus atteſtantur. Herodianus contra ſcribit, Alexandri exercitum in Perſico bello regis Artaxacis (ita eum appellat) morbo, ferro, frigoreque periiſſe victumque potius quam victorem fuiſſe. Extat apud Lampridium concio, qua apparatum belli & arma Perſarum deſcribit, ſupplicationeſque pro rebus geſtis diis decernendas petit. Extant & acclamationes, quibus Parthicus & Perſicus dictus eſt. Sequenti poſt triumphum die, Circenſes ludos & congiarium pop. Romano dedit. Actæ etiam ſunt res fœliciter per legatos & proconſules eius in Mauritania, Illyrico, Armeniaque. Et quanquam ſeueriſſimus eſſet in milites, nullum tamen delictum atrocius exiſtimabat quam furtum, appellans fures quotidianorū ſcelerū reos ac hoſtes Reipublicæ. Sed & ambitū grauiſſime puniuit. Cum Germanicum bellum immineret, conſcripto exercitu ad Galliam profectus eſt. Ibique à militibus, quod ſeuerior ipſe eſſet, & mater Mammea auarior, trucidatus Maximino duce, anno ætatis vigeſimo nono, poſt menſes tres, ac dies ſeptem. Licet Sextus Aurelius viginti ſex tantum annos vitæ ſcribat: tamen corruptum æſtimo librum, cum imperaſſet annis tredecim, dies nouem. Sextus Aurelius tradit, Maximinum plures de exercitu corrupiſſe: & cum Alexander videret ſemet deſeri à ſtipatoribus, matrem ſibi fuiſſe cauſam mortis exclamans, accurrenti percuſſori, obuoluto capite, ceruices ſuas valide compreſſas obtuliſſe. Idem tradit, ſub hoc imperante Taurinum Auguſtum effectum eſſe. Lampridius vero Verconium Iurinum ſcribit imperium Alexandri infamaſſe, & quaſi delirum Alexandrum in ſua poteſtate fore iactitaſſe, & hominibus fumum vendidiſſe. Tandem illum ad ſtipitem ligatum, fumo quem ex ſtipulis & humidis lignis collegerat, ſuffocaſſe: quod merito fumo periret, qui fumum venderet. Enarratque alium quendam ſenatorem antiquæ familiæ Ouinium Camillum tyrannidem affectaſſe, quem cum tot tantiſque beneficiis afficeret Alexander, tandem cum labores expeditionis Parthicæ ferre nequiret, in villas ſuas ire præcepit, & poſt iuſſu Imperatoris occiſus eſt. Subiungit idem Lampridius, ex deſiderio eum duxiſſe vxorem cuiuſdam Martiani filiam, eundemque ab eo Cæſarem nuncupatū. Ve-

[illegible]

76 rum cum vellet inſidiis occidere Alexandrum Martianus, detecta factione, & ipſum
interemptum, & vxorem abiectam. Herodianus ſcribit Mammeam matrem filio Ale-
xandro in matrimonium puellam patricii generis dediſſe, quam etiam marito charam
gratamque in primis, eadem paulo poſt aula per omnem contumeliam exegit. Et cum i-
pſa tantum vocari Auguſta vellet, eamque appellationem puellæ inuideret, eo contume-
liarum prouecta eſt, vt puellæ pater, quamuis magnæ autoritatis, ad Alexandrum gene-
rum, impatiens Mammeæ iniuriarum quas ipſi natæque inferebat, confugerit in caſtra,
gratiam ſe habere Alexandro dictitans habiti ſibi honoris, cæterum Mammeam accu-
ſans, nihil non contumeliæ inferentem. Quare indignata mulier, interfici eum quidem
iuſſit: puellam vero ædibus Imperatoriis exactam, in Aphricam relegauit. Quo nomine
77 vero illa fuerit appellata, incertum eſt. Hoc ſatis conſtat, quod Alexander vxorem ha-
buit Memmiam, Sulpitii conſularis viri filiam, & Catuli neptem. Quæ vna cum matre
Mammea obiecerunt Alexandro nimiam ciuilitatem, dicentes Molliorem ſibi poteſta-
tem & contemptibiliorem imperio facere. quibus reſpondit: Sed ſecuriorem, atque diu-
78 turniorem. Vetuit quoque matrem & vxorem ſuam à famoſis mulieribus ſaluari. Cæte-
rum omnem eius vitam domeſticam atq; publicam Lampridius tam diligenter perſcri-
pſit, quæ extat, vt ineptum ſit fruſtra omnia hic repetere. Quandoquidem omnes eius
vitæ ſcriptores accurate perluſtrauit, Marium Maximum, Aurelium Philippum libertũ
patris, Gargilium Martialem, Septimium Acholium, Encolpium & Deſippum: qui o-
mnes iactura temporis perierunt. Nos Lampridio, Herodiano, Sexto Aurelio, Eutropio,
Oroſio atque Euſebio erimus contenti. Et more iam ſuſcepto vitam Alexandri noſtro te-
traſticho claudamus, quandoquidem nunc Auſonius deficit:

Raptus Alexander ferro cum matre Seuerus,
Indignam ſubiens ob benefacta necem:
E caſtris vitia exegit, documenta ſeueris
Legibus inſtituens: hac bona, morte luit.

Maximinus Thrax.

MAXIMINVS Thrax è Barbaris parentibus, patre Micæa Gotho ſeu
79 Mecca dicto, matre Abaha ex Alanis, vt ipſemet in iuuẽtute fatebatur,
genitus: à pueritia paſtor fuit & opilio in mõtibus Thraciæ. dein cor-
poris vaſtitate ac robore inter eius gentis tenuiſſimos milites, proce-
rus admodum aſcitus, quaſique manuductus à fortuna, ad imperium
venit. Prima ſtipendia ſub Seuero fecit, inter ſtipatores corporis e-
ius in aulam locatus, & muneribus donatus, quod magnitudine
corporis conſpicuus, & virtute inter milites clarus eſſet. Ferus erat moribus, aſper, ſu-
perbus, corpore procerus, & vorax: magnitudine corporis tanta, ac fortitudine, vt a-
lii eum Crotoniaten Milonem, alii Herculem, alii Antæum, alii Achillem, alii Aiacem
vocarent. Et eum de longis ac ineptis hominibus veteres loqui vellent, trito iam adagio
dicerent, Caligam Maximini. Erat enim vltra communem hominum menſuram o-
cto pedum longitudine. Et cum, Seuero ludos militares in natali filii celebrante, à rure
prodiſſet, videns certantibus propoſita præmia, principem barbara lingua rogauit, vt
ſibi quoque liceret cum militibus certare. Seuerus proceritatem corporis miratus, ne
quid indignum militibus homo barbarus & agreſtis inferret, conceſſit eum lixis luctari.
Quorum ſedecim, nulla temporum intercapedine data, ſtrauit mira proſperitate: acce-
ptiſque præmiis, ſtipendia equeſtria meruit. Cum tertio poſt die eius vires Seuerus clarius
cuperet ſcire, præeunte Maximino, Princeps equum in gyrum variis anfractibus inflexit,
vt barbarum fatigaret: & cum ab eo quæreret, an nunc luctam aliquam inire vellet? Cui
aſſentienti Seuerus ſeptem valentiſſimos milites elegit, quibus cum luctaretur: ſed cum
& illos nullo labore proſterneret & terræ allideret, inter ſtipatores corporis ſui datis do-
80 nis elegit. Sub Antonino Caracalla ordines militares duxit, ſub Macrino militare deſiit, &
in Thraciam conceſſit, vbi genitus erat. Ibi poſſeſſiones comparauit, & cum Gothis ac A-
lanis familiariſsime vixit pene triennio, plurimum ab iis amatus. Sub Heliogabalo ite-
rum Romam venit. Sed cum impurum hominem inueniſſet Imperatorem, qui eum ho-
nore tantum tribunatus dignatus eſt, ægre ab amicis retineri potuit. Alexander vero
Imperator miro gaudio ac congratulatione hominem excepit, legionique tyronum præ-
fecit, vt eos in militia inſtitueret. Quos ita exercuit, vt breui omnem perdiſcerent labo-
rem militarem: cumque iis luctamina quotidie perficeret. Hunc cum Alexander in ſuam
perniciem

perniciem omni exercitui præfeciſſet, omnibus militibus, tribunis, ac ducibus gaudenti-
bus, cum in Gallia ſeuerius milites correxiſſet Alexander: illo perſuadēte militibus quod
Imperator rem bellicam negligentius tardiuſque adminiſtraret, quod Mammæa mater
auara fœmina (quæ tamen ſancta & bonis moribus fuerat) pecuniis congerendis ob
ſordes nimias inhiaret, & parſimonia erga milites vteretur, Alexander cum ma-
tre occiſus eſt. Tum Maximinus primus è corpore militari, & nondum Senator,
ſine decreto Senatus Auguſtus ab exercitu eſt appellatus: filio ſibimet in participa-
tum imperii dato. Admiranda igitur aſtutia, primum milites non virtute regebat, ſed
præmiis atque lucris ac venationibus legiones exercens. Interim tamē tam crudelis in v-
niuerſos, præſertim tamen nobiles, quo ſuam ignobilitatē tegeret, vt crudelius animal in
terris eſſe nō diceretur quam hic Cyclops, Buſyris, Chiron, Phalaris, Typhon, & Gyges.
Tot enim nominibus ob crudelitatem cognominabatur, quod alios in crucem ſuſtuliſ- 81
ſet, alios animalibus incluſos necaſſet, alios feris obieciſſet, alios fuſtibus eliſiſſet, ſine de-
lectu dignitatis. Sic voluit barbaricam humilitatem violentia & crudelitate nobilitare, &
imperium ſuum retinere ſæuitia. Omnes enim generis ſui conſcios, ignobilitatis tegēdæ
cauſa interemit, omneſque amicos, qui ſæpe illum paupertatis cauſa donauerant. Tan-
tum viribus ſuis confidebat, quaſi occidi non poſſet, veluti immortalis eſſet ob magnitu-
dinem corporis. Plures ob id in eum factæ coniurationes. Nam & Magnus, vir patricius
& conſularis, vt arriperet imperium ſoluto ponte cum in Germanos tranſiret, eum occi-
dendum curauit. Et Oſroeni milites, amore Alexandri, duce Quarcino, vel vt Capitoli-
nus ſcribit, principe Tyto, à Maximino defecerunt. Sed detectæ conſpirationes, crudelia
ſupplicia ducibus attulerunt. Fuit autem Tytus, vt tradit Treuellius Pollio, Tribun.
Maurorū, qui à Maximino inter priuatos relictus fuerat timore violentæ mortis. Vir præ-
cipuus erga Rempublicam domi foriſque laudabilis, ſed imperio parum fœlix. Hunc e-
nim inuitum & coactum milites Imperatorem fecerunt. Sed cum ſex menſibus imperaſ-
ſet, poſt vindicatam defectionem quam cōſularis vir Magnus Maximino parauerat à ſuis
militibus interemptus eſt. Cuius vxor Calphurnia ſancta & venerabilis fœmina fuit, vt
late apud Pollionem inuenies. Sed Maximinus immanior deinceps ferarum more, quæ
vulneratæ magis exulcerantur, in Germaniam cum omni exercitu maximoque appara-
tu tranſiit, quem ab Alexandro ſuſcepit. Ibi omnem crudelitatem ferro, flammis, popu-
latione exercuit, multis in Germania interemptis, captis, & in fugam plurimis conuerſis.
Quæ omnia poſtea Senatui literis, & tabula imaginibus picta ſignificauit. Quæ tamen
poſt eius interitum flammis ſublata eſt, iuſſu Senatus. Victa Germania Syrmium venit,
Sarmatis paraturus bellum: vt vſque in Oceanum Septentrionem omnem ſubigeret. Sed
cum in odium militum quotidie magis veniret ob ſæuiſſimā crudelitatem, qua nulli par-
cebat, facta defectione militum in Africa Gordianus ſenex proconſul octogenarius Im-
perator à militibus factus eſt; vna cum filio apud oppidum Thyſtrum. Quod mirum in
modum Senatum oblectauit, qui ambos Auguſtos acclamarunt. Interfectis omnibus
Maximini delatoribus atque amicis, vna cum præfecto vrbis Sabino, appellatiſque ho-
ſtibus Maximino ac filio eius, ac miſſis literis ad ſingulas prouincias & ciuitates, vt com-
muni ſaluti libertatiq; ſubuenirent, publico S. C. & acclamationibus: lecto Senatuſcōſul-
to, Maximinus vt crudeliſſima bellua exarſit, in furorem concitatus, & propemodum in
proprium filium deſæuit: ſed temperata ira vino vbi deferbuit, milites contra Senatum
excitauit. Sed interim Capellianus, qui Mauris præfuit, cōtra Gordianū eſt profectus, vt
ſibi vſurparet imperium, occiſo iuniore Gordiano. Qui cum quadrageſimum ſextum a-
gebat ætatis annum, Gordianum ſenem ad eam deſperationem redegit, vt laqueo finiret
vitam. Sic ambo imperarunt anno vno, menſibus ſex. Quod tanto mœrore Senatum af-
fecit, vt mox duos iterum Imperatores, Maximum Puppienum & Clodium Balbinum,
contra Maximinum deligerent, addito paruulo nepote Gordiani, qui pariter Cæſar eſt di-
ctus. Maximus contra Maximinum profectus, vir ſeuerus & prudens, Balbinus Romæ
relictus ſeditionibus domeſticis vrgebatur, ingenti facto in vrbe incendio: quo bona pars
vrbis & hominum correpta eſt. At Maximinus lætior factus de obitu Gordianorum &
Capelliani victoria exultabat: ſed de nouis Imperatoribus mœſtus, perpetuum in ſe Se-
natus odium intellexit: Italiamque verſus contra Maximum profectus Cæſarem, vehe-
mentius deſæuit. Sed cum in obſidione Aquileiæ exercitus fame laboraret, vrgereturq;
in dies magis, duceſq; aliquos ſuos trucidaret, in odium exercitus veniens, vna cum filio
à militibus eſt trucidatus in caſtris Maximinus, ambo quieſcentes & in tentorio poſiti:
pater ſexagenario maior, filius vigeſimum annum agens: horumque capita haſtis ſuf-
fixa, & Aquileienſibus ſunt oſtenſa, & poſtea miſſa ſunt Romam. Vnde ingens prouin-

cialium lætitia orta eſt, receptis Maximini militibus, quos commeatu & neceſſariis re-
crearunt Aquileienſes. Dehinc in verba Maximi Balbini & Gordiani iurarunt, adoratis
illorum imaginibus. Sed quanta fuerit lætitia in vrbe viſo Maximini capite ex metu
quem habebant ſi ille vinceret, hinc coniectari poteſt, quod Balbinus hecatomben fe-
82 cit, iuſſitque per omnes ciuitates pari ſacrificio ſupplicari. Maximus quoque ex Rauen-
na Romam venit, dimiſſis Germanorum auxiliis, quibus cum volebat bellum inferre.
Duo Gordiani inter deos relati, Maximini nomen eraſum: factæ dehinc ſupplicationes,
Imperatores in palatium ſe receperunt. Capita Maximinorum in campo Martio, inſul-
tante populo, exuſta ſunt; cadauera miſſa in profluentem. Talem exitum ſortitus eſt Ma-
ximinus crudelis, cum triennio imperaſſet cum filio ſuo. Qui tantæ fuit pulchritudinis,
vt paſſim amatus ſit à procacioribus fœminis, quæ de eo optauerunt concipere: proceri-
tatis inſignis, vt paternam videretur contingere, niſi decimo octauo anno eſſet interem-
ptus. Græce & Latine egregie inſtitutus, ſed ſuperbiſſimus: vtpote qui pateretur ſibi
oſculari pedes ac genua. Audita eſt, cum iunior occideretur, memorabilis illa vox: Ex
peſſimo genere ne catulum quidem habendum. Fuit autem & in Chriſtianos ſæuiſſi-
mus, vnde & haud diuturnum aſſecutus eſt imperium. Sed quiſquis plura de eo ſcire
volet, Capitolinum adeat, qui vtriuſque, patris & filii, vitam locupletiſſime deſcripſit.
Eſt & videndus Herodianus libro ſeptimo ac octauo ſuarum hiſtoriarum, Oroſius, Eu-
tropius, ac Aurelius. Nam qui ante hos ſcripſerunt, Iulius Cordus, Aelius Sabinus, Va-
lerius Marcellus, Curius Fortunatianus, Dexippus & Arrianus, iactura temporis perie-
runt. Symmachus etiam quinto hiſtoriæ ſuæ libro, multam eius viri mentionem fecit.
Nos vt ſeruemus morem inſtitutum, ſubiiciamus noſtrum de hoc tetraſtichon:

Maximinus atrox dum regnum ſanguine quærit,
Sanguine commaculat ſacra pioſque homines.
Sed dum deſæuit nimium, diſcerptus ab illo eſt
Milite, qui fruſtra conſulit imperium.

Gordianus Cæſar.

DE Gordiano patre & filio iccirco nihil ſcripſiſſe in præſentiarum vi-
ſum eſt, quod eorum imperium ſub Maximino fuit, durauitque anniſ
tantum & menſibus ſex. Et tamen quiſquis plura de illis ſcire volet,
Capitolinum legat, de tribus Gordianis plura perſcribentem: quorũ
duo, pater, & filius Africæ proconſul & legatus, à militibus Imperato-
tes dicti, à Senatu firmati, occiſi ſunt ab exercitu Maximini, duce Ca-
pelliano. Iunior in exercitu cum magna ſuorum ſtrage, ſenior laqueo
vitam cum imperio abrupit. Sed nec Roma hos vidit Cæſares, licet Senatus Maximum
cum Balbino Imperatores crearet, vt ſupra ſcripſimus. Ob id paucula de iis recenſui. Sed
de tertio qui fuit Imperator, & ſex annis regnauit, latius ſcribemus, Catalogum noſtrum,
vt cœpimus, continuantes.

Cum in Africa Gordianus ſenior ac iunior duce Capelliano mortem obiiſſent, trepi-
dus Senatus ob Maximini crudelitatem, viginti viros ad Remp. tutandam delegit. E qui-
83 bus, ex conſulibus duos, Maximum, quem M. Clodium Puppienum dicunt, Puppienum
& Decium Gelium Balbinum Auguſtos appellauit. Subſequutæque ſunt tum acclama-
tiones: Imperatoreſque ea facti ſunt lege, vt alter res domeſticas, alter bellicas curaret: v-
nus qui in vrbe reſideat, alter qui obuiam cum exercitu Maximino pergat. Sed dum in
Capitolio rem diuinam faciunt, tum populus & milites Gordianum paruulum annos a-
gentem ſedecim, petiuerunt vt Cæſar appellaretur (timebant enim ſeueritatem Maximi
84 homines vulgares) raptuſque ad Senatum Gordianus, atque in concione poſitus, indu-
mento imperatorio tectus, Cæſar eſt appellatus, addito S.C. De illis igitur duobus prius
ſcribam, tum de Gordiano. nam alter bonitate, alter ſeueritate clarior habebatur. Et quũ
aliqui Maximum tantum & Balbinum ſcribant, aliqui Puppienum & Balbinum, arbitra-
batur Capitolinus eundem fuiſſe Maximum Puppienum. Erat enim hic natu grandior,
immo meritis ac virtute clarior: licet ex plebe genitus eſſet, patre fabro ferrario. A pue-
ritia tamen virtuti & militari ſtuduit ſeueritati, vt homo nouus per gradus dignitatis gra-
uitate illuſtris ac venerabilis fieret, militaris Tribunus & Proconſul multarum prouin-
ciarum factus. Legatus in Germania ſatis fœliciter pugnauit. Tum præfectus vrbis
pruden-

Digitized by Google

prudentiſſimus & ſeueriſſimus approbatus eſt: & licet homo nouus eſſet, nemo tamen Senatui viſus eſt illo aptior vt principis nomẽ acciperet. Tam grauis atq; ſeuerus fuit, non tamen inhumanus vel inclemens. Factionibus nũquam ſe præbuit. Immo à Senatu multum dilectus, à populo veritus, ſiquidem ſciebat eius cenſoriam præfecturam. Balbinus autem nobiliſſimus erat, cuius maiores ex Gadibus Hiſpaniæ cum Pompeio Magno venerant, & ciuitate donati. Horum primus Theophanes Balbus Romæ appellatus Cornelius, quem M. Tullius defendit. Ipſe autem Balbinus nobilitate familiæ, fortuniſque & clementia ſatis cognitus, & iterũ conſul, Rector Aſiæ, Aphricæ, Bythiniæ, Galatiæ, Ponti, Thraciæ, & Galliæ, ſanctitate & bonitate præcipuus, familiæ vetuſtiſſimæ, & admodum diues: eloquentia clarus, amabilis Senatui & populo. Hi ergo Cæſaris & Catonis moribus comparati, receptis Imperatoriis honoribus, tribunitia poteſtate, iure proconſulari, pontificatu maximo, & Patris patriæ nomine: exhibitis quoque populo ludis ſcenicis ac Circenſibus, gladiatorio etiam munere, Maximus contra Maximinum cum exercitu profectus eſt, prætorianis Romæ relictis. Cum quibus populus tantam ſeditionem excitauit, vt inſtar belli inteſtini vrbs incenderetur, templa fœdarentur, plateæ cruore polluerentur, fruſtra prohibente Balbino, donec Gordianum purpuratum educeret. Quo viſo, milites & populus in concordiam redierunt, ob memoriam aui, & patris ſui auunculi: ira erant Gordiano affecti, licet & paulo poſt altera ſeditio in vrbe oriretur. Interea apud Aquileiam Maximinus occiſus auſpiciis Maximi, cum Maximus apud Rauennam ſubſiſteret, qui caput Maximini Romam tranſmiſit, vt publicam lætitiam excitaret. Hecatomben enim mox Balbinus Romæ fecit, hoc eſt, centum boum ſacrificium. Dehinc Maximus cum omni exercitu ad vrbem approperat, cui plurimi ſunt honores decreti. Quod ſane Balbinus ægre tulit, paulatimq; diſcordiæ inter eos natæ ſunt tacite, quę vix intelligebantur. Nam Balbinus Maximum quaſi ignobilem, is illum rurſus quaſi debilem contempſit. Sed Maximini exercitus vtrunque odio habuerat, quod quem ipſi Imperatorem fecerant, occiſus eſſet. Illi autem eis à Senatu dati eſſent, qui vrbem & populum regerent, leges optimas conderent, res bellicas pulcherrime diſponerent. Quocirca dolebant milites tantam eſſe authoritatem apud Senatum. Quærebant igitur occaſionem, vt ambos occiderent: quæ tum demum inuenta eſt, cum ipſorum intelligerent inter ſe diſcordiam. Cum itaque contra Parthos Maximus, contra Germanos Balbinus eſſent profecturi, ludis quibuſdam ſcenicis milites tumultum excitarunt in palatio contra Maximum. Qui
cum à Balbino præſidium Germanorum peteret, cum putaretur monarchiam velle, pri- 85
mum fruſtratus eſt. Sed cum gliſceret ſeditio militum, ambo ſunt nudati veſtitu regali, 86
& de palatio deturbati, ac per mediam ciuitatem ad caſtra raptati. Vbi autem Germani occurrebant in itinere, laniati ac occiſi ſunt, cum annum vnum imperaſſent. Itaque nec illi ſeueritas, neque huic clementia profecerunt, cum ambo occiderentur. Gordianus iterum à militibus ſublatus, Imperator & Auguſtus eſt dictus. Tam indignum exitum vita & moribus ſuis prædixiſſe Balbino fertur. Cum enim iudicio Senatus iis delatum eſſet imperium, fertur Maximus Balbino dixiſſe: Quid tu Balbine & ego merebimur, cum hanc immanem belluam, hoc eſt Maximinum, exitio dederimus? Cumque Balbinus dixiſſet, Senatus populique Romani feruentiſſimum amorem & orbis terrarum: ſubiunxiſſe dicitur Maximus, Vereor ne militum odium ſentiamus, & mortem. Cæterum Gordianus, vt aliqui ſcribunt, filius fuit Gordiani qui in Aphrica periit: vel, vt alij, ex filia nepos. Amabatur autem memoria aui vel auunculi ſiue patris à militibus, quod ij militari morte ac neceſſitate perierant pro Senatu Populoque Romano. In tantumque diligebatur, vt ingenij ſtudio ac gratia Senatus & milites eum filium, populus delicias ſuas appellarit. Et poſteaquam conſtitit apud veteranos, ſolum Gordianum regnare, inter populum & milites ac veteranos pax roborata eſt, & finis belli inteſtini fuit. Tum popul. Roman. deliciis & voluptatibus vacauit, vt quæ prius aſpera geſta erant mitigaret. Sed mox tanta eclipſis facta eſt, vt nox crederetur, neque quicquam ſine luminibus accenſis agi poterat: quod ſane indicium fuit imperii haud diuturni. Nam & mox in Aphrica contra ipſum conſpiratio facta eſt: quæ ſtatim euanuit. Et cum ad bellum Perſicum eſſet profecturus, quod tum imminebat, ne contemptibile eius videretur imperium, ducta vxore, conſiliis ſoceri adiutus, ſpadonum ac eunuchorum adulationes reiecit ac contempſit: factus multo nobilior Imperator, ex grauitate & ſanctimonia vitæ ſoceri ſui. Profectus itaque ad bellũ Perſicum, fecit iter in Mœſiam: ac quicquid hoſtiũ in Thraciis reperit, deleuit, fugauit, expulit. Inde per Syriã in Antiochiam venit, quæ iam à Perſis tenebatur. Illic frequentibus pręliis pugnauit & vicit, Sapore Perſarum rege, Artaxerxis filio, ſubmoto: qui tantum Gordianum extimeſcebat, vt deductis ex vrbibus

Digitized by Google

præſidiis, eas integras redderet. Erat autem Sapores rex ſtatura procerus, & corpore horribilis. Sic Carræ & Niſibis, quæ Antiochia eſt, captæ: ſic & aliæ vrbes. Perſæ quoq;, qui in Italia timebantur, relicto Oriente Romanis aufugerant, vt huius ſucceſſibus nomen Perſicũ poſſet deleri. Quæ omnia Senatui Gordianus perſcripſit, eaq; Miſitheo, qui idem Timeſſocles dicebatur, vir modeſtus & frugi, præfecto & ſocero accepta retulit. Ob quæ & Senatus Diis ſupplicationes, Gordiano triumphum decreuit, & Miſitheo currũ triumphalem, & titulum magnorum honorum, cum iis verbis:

MISITHEO EMINENTI VIRO: PARENTI PRINCIPVM: PRÆTORI TOTIVS VRBIS: TVTORI REIPVBL. S. P. Q. R. VICEM REDDIT.

Occiſus eſt autem Miſitheus inſidiis Philippi, qui per medicos curauit, (quoniam effuſione alui laborauit) vt cum poculum iuberetur ſiſtendi ventris gratia accipere, poculum daretur quo magis ſolueretur, atque ita exanimatus eſt. In cuius locum ipſe ſucceſſit à Gordiano, & pręfectus & parẽs appellatus. Sed immemor omnis fortunę ac pietatis, mox inſidias etiam Gordiano ſtruxit. Vt enim in odium militum eum duceret, naues frumentarias abduxit, quas Miſitheus prius in exercitũ aduexerat. dehinc artib. milites circumuenit, vt Philippum Imperatorem poſcerent, quod iuuenis Gordianus nimium eſſet, nec regere tantum exercitum poſſet. Imperium igitur Philippo mandatum eſt, iuſſumque à militibus, vt quaſi tutor eius Philippus cum Gordiano pariter imperaret. Suſcepto autem imperio, breui in eam ſuperbiam venit, vt Gordianum nec Imperatoris, nec in Cæſaris, nec in præfecti, nec in alicuius ducis loco habere vellet. Et cũ precaretur, vt ſe viuere tãtũ pateretur, quod ei cõceſſerat Philippus, tandẽ tantũ amorẽ populi & Senatus ergà Gordianũ conſiderans, cũ iræ militum famis cauſa vehementes eſſent, clamantẽ ante conſpectum duci iuſſit, ac ſpoliari & occidi. Ita Philippus impie imperium aſſequutus: cum Gordianus regnaſſet annis ſex, ætatis anno 20. Clementiſſimus ac optimus princeps, quem pop. Rom. delicias ſuas vocauit. Et vbi factus eſt certior Senatus de morte eius, in numerum Deorum retulit. Nam Philippus literis, morbo eum periiſſe, Senatui ſcripſit. Nõ fuit tamen inulta iuuenis Gordiani cædes: quicunque in eum coniurauerunt, crudelibus ſupplicijs interierunt.

Habuit vxorem Tranquillinam, Miſithei viri doctiſſimi ac eloquẽtiſſimi filiam, quem dignum putauit ſuæ familiæ inſerendum, quam à Scipionibus plerique originem duxiſſe ſcribunt, & mox illum præfectum prætorij fecit: cuius item conſiliis & prudentia bellum Perſicum confecit, & multas vrbes expugnauit, admirandaq; ſapientia exercitum ordinauit, vſque adeo vt Tribuni eum & duces timerent & amarent: neque vellent peccare, neque vlla ex parte peccarent. Semper enim militum arma inſpexit, caſtra foſſa muniuit, vigilias obiuit, amabaturq; ab omnibus: quod ſic & Rempub. amaret, & principẽ. Hunc poſtquam periiſſe compererat Argunthis rex Scytharum, mox finitimorum regna deuaſtauit, ſciens huius conſilio Rempub. gubernatam. Vbi Senatus factus eſt certior de morte Gordiani, Marcum quẽdam virum grauem ac ſapientem, quem philoſophum cognominat Zonaras, Imperatorem legit. Qui ſubita morte in palatio, vbi habitabat, deceſſit. Nec ſucceſſor dilatus eſt, ſtatimq; lectus à patribus Seuerus Oſtilianus: qui repente cum incidiſſet in morbum, medicis male venam ſoluentibus, occubuit. Interea literæ Philippi miſſæ, in Senatu lectæ ſunt, quibus rogabat vti patres ipſum Auguſtum confirmarent, quod factum eſt. Multa ſunt de Gordiano Imperatore & eius maioribus à veteribus tradita, ab Arriano, Dexippo Græco, Iunio Cordo, Vulcatio Terentiano, Valerio Marcello, Curio Fortunatiano: qui omnes res geſtas Gordianorum perſcripſerunt: qui cum omnes interierint, ex Iulio Capitolino, Sext. Aurelio, Oroſio atque Eutropio, reliqua diſcamus. Nunc vero tetraſtichum noſtrum de Gordiano ſubiiciamus, quem Gordium ob legem carminis (neceſſitate compulſi) appellauimus:

Gordius inde nepos poſt patris auique periclum,
Imperii ſedem, à milite raptus, adit.
At regno pulſus Balbinus cum Pupieno,
Tertius ex illis imperium obtinuit.

M. Iul.

M. Iul. Philippus Arabs.

MARCVS Iulius Philippus Arabs, Voſtris Arabiæ vrbe, obſcuris paren-
tibus ac humili genere ortus, patre nobiliſſimo latronum ductore, teſte
Aurelio, virtute rei militaris clarus atque inſignis Romam venit, & ſub
Cæſaribus militauit. Cuius fortunæ, humilitas generis non obfuit. A
teneris enim annis, relicto patrio ſolo, militare cepit. nam Arabes opti-
mi ſunt equites, & militiam Romanam noſcere cœperunt, in oriente
res gerente Pompeio. Philippus itaque haud parum diligens, per gra-
dus promotionis aſcendit comes ordinis, deinde dux, poſt præfectus prætorio: cum Gor-
diano contra Perſas profectus: vbi fertur inſidias poſuiſſe Miſitheo præfecto, ac ſocero
Gordiani. Poſt cuius mortem à Gordiano, ignaro huius mali, præfectus prætorio crea-
tur, & exercitui præficitur. Quinimo tanquam parens ab eo diligitur, quo eius poſſet in-
duſtria vti ac conſilio, perinde vt olim Miſithei conſiliis vſus fuerat. Sed ſuperbus Philip-
pus inſolentior enormitate fortunæ factus, de imperio cogitat. Et vt artibus Gordianum
circumueniat, ac de imperio deturbet, diligentius inquirit. Erat tum res Romana in ſum-
ma tranquillitate, domi regulariter gubernata, in caſtris caſtigatiſſime exornata, omnib. 87
neceſſariis prouiſus exercitus ſolertia Miſithei, ſoceri Gordiani, adeo vt omnes milites
Gordianum tanquam filium, ac Miſitheum tanquam eius parentem diligerent. Hoc vt
immutaret Philippus, primum fraude naues frumentarias auertit: deinde milites in loca
ſterilia deduxit, vbi annona haberi non poterat, quo milites Gordiano redderet infeſtos,
ignorantes artibus Philippi iuuenem Imperatorem circumueniri. Hinc famam ac rumo-
rem per milites ſparſit, adoleſcentem eſſe Gordianum, qui imperium regere non poſſet:
melius eſſe illum imperare, qui militem remque publicam gubernare ſciret. Corruptiſq;
exercitus ducibus ac principibus, effectum eſt, vt Philippus palam ad imperium poſcere-
tur. Licet autem amici Gordiani vehementiſſime reſiſterent, tamen quoniam fame vin-
cebantur milites, imperium Philippo à militibus conceſſum eſt, vt quaſi tutor eius cum
eodem pariter gubernaret. Philippus fraude aſſequutus imperium, ſuperbiſſimum ſe a-
gebar contra Gordianum. Quod ægerrime ille ferens, cum ſe Imperatorem, & Impera-
torum ac Scipionum prolem de nobiliſſima familia agnoſceret: iſtum vero ignobilem &
ſuperbum: ob id conuocata concione, conqueri cepit de inſolentia Philippi. Sed cum is
duces ambiſſet ac milites, parum profecit. Iratior ille factus, & in Gordianum ſæuior, pa-
lam eius pueritiam atque imperitiam indignam imperio deteſtari cœpit. Et cum Gordia-
nus æquum ſaltem cum eo imperium peteret, aut vt Cæſaris loco haberetur, Philippus
per amicos omnia agens, cogitare cœpit amorem pop. Rom. & Senatus erga Gordianum
ac totius Aphricæ ac Syriæ, totiuſq; orbis Romani, quod & nobilis eſſet, & nepos Impera-
torum: poſſe fieri vt immutata militum voluntate, Gordiano redderetur imperium: aſtu
laborauit, vt ob penuriam annonæ milites irati, contra Gordianum clamarēt acrius. Qua
occaſione reperta, eum iuſſit clam occidi. Mox Philippus Senatui litteras mittit, Gordia-
no morbo extincto, ſe eſſe ab exercitu Imperatorem creatum. Deceptus Senatus credi-
dit, ipſumque Auguſtum appellauit, relato Gordiano inter Deos. Facta igitur pace cum
Perſis, percuſſoque fœdere, dimiſſa Syria ac Meſopotamia hoſtibus, paſſus victricium
armorum dedecus, iter per Arabiam fecit, ac paterno in ſolo Philippopolim vrbem ſui
nominis condidit. Dehinc vrbem petens, filium conſortem regni fecit. In vrbem reuer-
ſus voti compos, plura largitus eſt: ſed ipſius aduentu, lætitia haud ingens, quod prouin-
cias amiſerat. Studens ſedare animos omnium, cum inducto Perſis decreto, illis bellum 88
indixit, ſperans ignominiam abolere. Res ſine ſanguine peracta eſt, Perſis prouincias re-
ſtituere pollicentibus. Dehinc 11. Calend. Maij ſeculares ludos, quod eſſet milleſimus
annus vrbis conditæ, celebrauit, venationeſque dedit: vbi feras omnis generis con-
fecerat. Gordianus enim pro Perſico triumpho elephantes, alces, tigres, leones, leopar- 89
dos, hyenas, camelopardales, onagros, equos feros, & innumeralia animalia voto
publico reſeruauerat, vt Natali vrbis triumpharet, quæ ille ſecularibus ludis & mu-
neribus atque Circenſibus dedit & occidit. Gladiatorum præterea paria mille in Cir-
co Maximo exhibita. Et ſcenicos ludos in Pompeij theatro, tribus diebus, totidem-
que noctibus peruigil populus ſpectauit, funalibus atque lychnis tenebras vincentibus.
Et cum multitudo ſolennibus ludis intenta eſſet, incendium aut ex luminaribus, aut ex
ignibus coalitum, in curia diuagatum eſt. Theatrum Pompeij exarſit, & ei propin- 90
quum Hecatonſtylon, centum columnarum in campo Martio opus, Centenariam por-

Digitized by Google

ticum appellabant. Circenſes dati, in quibus certamine currendi quadrageſimus equorum è carcere miſſus eſt numeratus. Hęc omnia ludis ſecularibus exhibuit: licet Chriſtianus eſſet. Fertur enim, quod cum in ipſis vigiliis Paſchæ ſacris intereſſe & communicare myſteriis vellet, ab Antiſtite loci non prius eſſe admiſſum, quam cum confiteretur peccata ſua, & inter pœnitentes ſtaret, pœnitentiamque pro peccatis acceptaret. Quod cum à ſacerdote ei fuiſſet imperatum, ipſe rebus atque operibus fidem religionis pleniſſime cōprobans, metum diuinum teſtatus eſt, ac myſteria ſacra percepit. Ob id plurimæ narrantur ab Origene ad Philippum & matrem epiſtolæ ſcriptæ: item & ad vxorem eius, abſque vllo adulationis fuco, quibus ad Chriſtianæ pietatis cultum eos hortatur. Sed opera Fabiani pontificis cum filio & coniuge baptiſmate inſignitus, primus Cæſar nomen eſt profeſſus Chriſti. Interea Scythæ qui Miſitheo fidem præſtiterant, & illius nutu quieti erant, facta irruptione limites tranſgreſſi, vrbes & agros Romani imperij vaſtare, prædas abducere, cædes vndique facere, incendia ſuſcitare, domos, villas, tuguria euertere, metum haud inanem inferebant. Expeditioni propere præficitur Marinus quidam dux limitis Sarmatici, qui ab exercitu Illyricorum Imperator eſt appellatus. quod cum nunciatum eſſet Romæ, Philippus aduocato Senatu, plurimum de Marini ingratitudine queſtus eſt. Decius vir clarus adhortatus eſt principem, ne timeret, quod Marinus pœnas daturus eſſet: qui paulo poſt cæſus ſeditione militari, pœnas luit. Confirmatus vaticinio Decij Imperator, contra Scythas cum ſupplemento copiarum ipſum Decium miſit: qui cum ad exercitum perueniſſet, concordi aſſenſu milites Illyriciani inuitum ac repugnantem ſtrictis enſibus Imperatorem fecerunt. Dux experientia rerum cautus, ne à principe accuſari poſſet, neue locū calumniis præberet, fidiſſimo nuncio literas ad Philippum dedit, quibus ſe excuſabat, ſuppliciter orans, ne turbato animo ferret, ſe abdicaturum dignitatem promittens, ad quam inuitus tractus eſſet. Philippus vero Punica fraude deterior, qui vt ſcelera tegeret, cultum Chriſtiani nominis ſimulabat, expeditionem, ſcriptis etiam nouis legionibus, contra Decium parauit: & cum per duces poſſet bellum gerere, ipſe eductis copiis profectus eſt, minis ingentibus palam aſſerens, ſe Decium cum toto ſcelerato exercitu perditurum. Hac mente turbatus, velut furore concitus ferebatur. Itaque à militibus ipſe Veronæ cæſus eſt, medio capite ſupra ordines dentium præciſo, cum filius duodenarius Romæ à prætorianis occideretur, anno imperij quinto, vt Sext. Aurelius & Eutropius ſcribunt. Oroſius ac Caſſiodorus ſeptem annos (ſi modo menda carent libri) dant

91 imperio eius. Euſebius ſeptem, qui eius vxorem Seueram nominat, ex qua filium iuniorem Philippum genuit, quem Sext. Aurelius Gallum Iulium Saturninum appellatum ſcribit: quemadmodum patrem M. Iulium Philippum ipſe vocat, qui filius Agelaſtos fuiſſe, hoc eſt, irriſibilis traditur, & adeo ſeueri ac triſtis animi, vt iam tum à quinquenni ætate nullo prorſus cuiuſquam commento ad ridendum ſolui potuerit: patremq; quondam in ludis ſecularibus petulantius cachinnantem (quanquam adhuc tener) vultu notauerit auerſo. Hæc paucula ex Oroſio, Eutropio, Aurelio, Euſebio excerpſimus. Nam ex veteribus nullus extat, qui Philippi vitam conſcripſerit, quem in hunc quidem diem viderim, præter Iohannem Monachum Græcum, qui aliis Zonaras dicitur. Licet Vopiſcus tradat, Treuellium Pollionem à duobus Philippis, vſq; ad diuum Claudium & Quintilium fratrem, Imperatores omnes ſcripſiſſe. Nos tetraſticho noſtro ſic claudamus:

Cæſareos inter proceres fuit ecce Philippus,
Primus qui Chriſti ſacra fidemque colit.
Natalem celebrat ludis qui ſplendidus vrbis,
Et mox cum nato cæſus ab hoſte perit.

Decius Cæſar.

92 DECIVS, teſte Aurelio Sexto, è Bubali inferioris Pannoniæ vrbe, clariſſimis natus parentibus, quorum tamen nomina ignorātur, à cunabulis ſpem bonam præbuit futuræ indolis: moxq; virtutes cum ætate creuerunt, quibus ampliſſimas aſſequutus eſt dignitates. Bonis moribus, non ambitione, neq; emptis ſuffragiis, à militibus Illyricianis primum Imperator eſt factus, vt ſuperius ſcripſimus. Dehinc à Senatu Auguſtus eſt appellatus. Ob magnitudinem deinde Imperij P. Cor. Licinium Valerianum exercitui præfecit, virum militarem atq; optimum, ſexageſimum ſextum annum agentem: qui etiam à Senatu tū cenſor in æde Caſtorū electus, aſſentiente

Decio, qui cenſuram ampliſſimo ordini per ſe permiſit, cum nihil ageret, niſi quod Senatus iuberet: quod alij Imperatores (qui rerum potiti) non fecerant, cum ipſi cenſores eſſent. Ob vitam itaq; militarem ac ciuilem omnibus charus fuit. Ius quintæ relationis, proconſulare imperium, ius tribunitiæ poteſtatis, arbitrio S.P.Q.R. permiſit, contentus pa- 93
tris patriæ cognomine. Vir artibus cunctis virtutibuſq; inſtructus, placidus & comis, armiſq; promptiſſimus, ciuiles motus ſedauit in Gallia, priuſquam in vrbem rediret: filiumque ſuum Decium cum in vrbe moraretur, cogente Senatu, conſortem imperij ac Cæſarem fecit. Rempub. patribus cōmendans, cum filio ad liberandas Thracias profectus eſt: quandoquidem Scythæ & naualibus & terreſtrib. copiis omnia infeſtabant. Victor in primis congreſſibus, hoſtes in anguſtias locorū, quæ in Dardaniis ſunt, compulit, & obſedit: expugnaſſetq; ſame, ni proditus ab ſuis fuiſſet. Quæ proditio quo pacto ſe habuerit, paucis manifeſtabo. Hoſtium dux per legatos petiit, vti relicta omni præda, ſineret eum cum ſuis abire trans Iſtrum. Romanus Imperator negauit, auidus illos perdendi, qui toties fractis fœderib. irruperant, & qui prouincias Romani imperij quieſcere non ſinerēt: & ſua ſtrage vix domiti, amiſſo rege Decibalo, Neruæ Traiano illuſerint. Iamq; fere voti cōpos, Trebonianū Gallum, ducem limitis Mœſiæ, ad obſidendos aditus, ne ſugerēt, cum bona parte copiarū miſit. Gallus conſilium Barbaris patefecit, & eos monuit, vt ſe diuiderent, & alij conſiſterent in inſidiis prope paludem, alij in primo congreſſu fugam ſimularent paludem verſus. Barbari nonnihil addentes conſilio Galli, rem peragūt. Cum in pugnam deſcenderent, admiratus eſt Decius, quod qui modo percuſſi metu erant, iam arma poſcerent: ignaruſq; proditionis, certus victoriæ, copias educit. Illi ſtatim terga dant, Imperator inſequitur: cumq; ventum eſt ad inſidias, atrociſſima fit pugna, vtrinq; magnæ cædes. Deciani difficilime præliabantur, luto paluſtri afferente cladem: tamen nō moriuntur inulti, & loco & fato aduerſantibus pereunt. Decius pater cum filio occubuere. Senior forte equo ſedens, ne viuus in manus hoſtium perueniret, inſilüt in voraginem paludis: inter denſas hoſtium turbas elapſus, gurgite paludis ſubmerſus eſt: nec cadauer eius diligenter quæſitum, inueniri potuit. Vixit annis quinquaginta, teſte Aurelio. Filius bello extinctus eſt. Regnarunt biennio nondum finito. Sext. Aurelius, ſi fides codici habenda eſt, ſcribit imperaſſe menſes 30. Arbitratur Pomponius Lætus, Decium ſe pro futura victoria deuouiſſe, cum id Decii antiquitus facere conſuerint. Nam prioribus ſeculis alter bello Ethruſco, alter bello Latino, conſtanti animo inter confertiſſimos hoſtes pro victoria patriæ ſe deuouentes occubuere. Iornandes tradit, Decium cupientem Philippopoli ferre 94
opem, cito petiiſſe Berœam, & inde fugatum ab Echina rege Gotthorum, qui aliis Cniua appellatur, reparatiſq; in Mœſia viribus rediiſſe ad hoſtes, qui Philippopolim ceperant, & Priſcum ducem ſibi conciliauerant. In ipſo cōgreſſu ictum ſagitta Decium filium deceſſiſſe, & patrem, vel vt cædem filij vlciſceretur, vel vt morte ſua finem dolori inueniret, in confertiſſimos ſe immiſiſſe hoſtes, & nuſquam apparuiſſe, & diis ante congreſſum immolaſſe, ad Abrittum Mœſiæ vrbem. Inde factum loco nomen, qui Ara Decij appellatur. Decius pater bonitate Traiano adæquatus, nomenque optimi principis iudicio Senatus meruit, atq; inde appellatus IMP. CÆS. M. Q. TRAIANVS DECIVS AVG. Nam vt prius annotauimus, ius proconſulatus, tribunitiam poteſtatem, ac cenſuram Senatui, eiuſq; autoritate Rempub. geri permiſit. Exercitum Illyricum mire dilexit, quia ab eo primum Imperatoris nomen accepit. Senatus eum luxit, & inter diuos retulit, ac eius nomine Decianas thermas in Auentino ædificauit. In omnibus laudandus, ſi à Chriſtianorum ſuppliciis abſtinuiſſet. In quos plurimum deſæuiit, crudeliſq; fuit, ac plures martyrij corona affecit: magna enim ſub illo Chriſtianorum perſequutio fuit, adeo vt inter crudeles tyrannos à noſtræ religionis ſcriptoribus numeretur. Si quis vero martyres hos cognoſcere voluerit, Euſebium in ſexto lib. Sacræ hiſtoriæ adeat, vbi de Decio quædam narrantur. Vixit annis quinquaginta. Regnauit cum filio, biennio circiter. Quæ autem, & quo nomine fuerit eius vxor, hactenus non comperi. Sed & Oroſius, Eutropius, ac Sext. Aurelius nonnulla de Decio tradunt. Sed Zonaras, qui Ioannes Monachus appellatur, diligentiſſime eius vitam proſequutus eſt. Pomponius Lætus lib. 1. hiſtoriarum, plura de Decio ſcripſit. Nos more noſtro terraſtichon ſubiungamus.

Illyricus miles Decio dum credidit vrbis
Imperium, acceptum deinde Senatus habet.
Sed poſtquam Gallos pacauit, falſus ab illo eſt
Gallo, qui regni poſt ſua ſceptra tulit.

Gallus Cæſar.

STATVERAM, quum Cæſares ſcribendos hoc Catalogo inchoaſſem, omnium Imperatorum ac Cæſarum, quod in Germanis me aſſequuturum ſpero, familiam ac genealogiam me indagaturum: quod ſane in quibuſdam preſtiti. In pleriſq; vero potiſſimum qui paucis annis regnarunt, ac tyrannis, hoc minime licuit, nec vllo vnquam labore aſſequi potui: quod etiam veteres animaduerterim haud multum in diſquirenda familia Cæſarum occupatos: vt iunioribus etiã haud adeo grauiter ſit ſubiraſcendũ, quod quædã non tam accurate ſcribant, quemadmodum deſideratur, quum etiam antiquiſſimi hiſtoriarũ ſcriptores multa memoria digna, neſcio quur prætericrint. Detur itaque & mihi venia, ſi non poſſum in tanta rerum obſcuritate, tyrannorum & Cæſarum quorundam parentes, familiam, vxores ac liberos, id quod maxime cuperem, inuenire, cum alij ante me longe doctiores quoq; id præſtare non potuerint. Scribam ea tantum, quæ apud autores receptę fidei cõperio. Quo pacto igitur Gallus à reliquiis exercitus Romani, fuſi à Scythis, poſt Deciorum mortem ſit Imperator factus, ſuperius in Decio patuit. Legio enim quæ integra Scytharum fide remanſerat, Gallũ Imperatorẽ fecit. Qui ſuperfuerant, ad hunc confugerunt, veluti ſeruatorem reliquiarũ Romani exercitus. Quo rumore adductus Senatus, Auguſtum illum appellauit: licet & ipſe ſcripſerit, & cum Scythis ignominioſum fœdus percuſſerit. Tunc primum diuturno & libero potentatu po. Rom. tributa pependit, tunc primũ Reſpub. iugum Scythicæ ſeruitutis accepit: tantaq; eſt imperandi auiditas, vt qui præeſſe cupit, & ad faſtigium legi, vrbes & prouincias ſine diſcrimine donet. Adrianus ab aliis occupatas reſtituit, quod principis liberalitate videri actum poteſt: ſed qui tributo pendendo obnoxiam fecerit vrbem, præter Gallum, fuit nemo. Drachmarũ aurearum c c. fuit tributũ. Secus tamen euenit quam ſperabat Imperator. Barbarus enim cum vincit, inſolentior eſt. Itaq; cõtemplatus diuitias Romani imperij, quod & ſua fide ille imperaret, ac per hoc tributum pro meritis non eſſet, incurſiones facere, prædas abigere, ingentiq; agmine terra mariq; ſæpius irrumpere.
95 Depopulatur Dardaniam, Thraciam, & Theſſaliam, Macedoniamq;, & Hellada: & pars infeſtabat Aſiam vndiq;, cum plurium vrbium vaſtatione & excidio: Scytharũ exemplo, alij hoſtes ſurgunt, armaq; capiunt. Iam in viſcera Syrię penetrant Parthi, & Armenias fugato rege Tyridate occupant, cuius liberi hoſtibus ſe dederũt. Scythæ magna onuſti præda, in Dardanios, veluti regni ſedem, redeunt. Fuit interea Romæ Gallus, & C. Vibiũ Voluſianum filium conſortẽ imperij fecit. Scythæ rurſus non contenti precio, iam Italiæ minabantur. Sic Barbari Romanis inhiabãt opibus. Itaq; opera Æmiliani ducis limitis Mœſiæ, rapaciſſimi hoſtes non ſine magna cæde in ſuas ſolitudines redire coacti ſunt. Re itaq; ab Æmiliano contra Scythas bene geſta, ab exercitu Imperator ſalutatur. Fuit autem is Æmilianus limiti Sarmatico in Mœſia à Decio præpoſitus, & à Gallo minime ſubmotus. Cum Scythæ, ſolertiſſimum latrocinandi genus, contenti precio non eſſent, Æmilianus pro concione ſuis militibus id pollicitus eſt, ſi hoſtes viciſſent. Romani præmio accenſi, ad conſerendas cum Barbaris manus incitatiores facti. Cumq; nimius ardor inſiſteret, apertis caſtrorum portis auidum pugnandi militem educit. Qui tanto impetu in hoſtes illatus eſt, vt non fugauerit modo, ſed bona parte ceciderit, illorumque regiones abactis prædis pene exhauſerit. Reuerſus in Mœſiam, prępmia quę aſſequutus eſt Æmilianus, perſoluit. Qui hoc ſucceſſu adeo gratus victori exercitui fuit, vt ab eo ſit Imperator appellatus. Ad hos motus ſupprimendos, Gallus vna cum filio proficiſcitur, anno ætatis quadrageſimo ſeptimo: nec profecit. Ambo in primis prælijs cæſi ſunt, à ſuis deſerti, & milites Æmiliano adhæſerunt. Qui ſtatim ad Senatum ſcripſit, docens ſe Imperatorem lectum eſſe: promittens ſe liberaturum Thracias, & Meſopotamiam, & Armenias recuperaturum, & depulſurum vndique hoſtes nominis Romani. Priuſquam opus aggrederetur, milites qui in alpibus erant, Valerianum Imperatorem faciunt. Quo nuncio accepto, qui ſub Æmiliano erant, ne ciuili bello & cognatorum ſanguine ſe inuicem inficerent, contemplantes præterea humilitatem generis Æmiliani, quia Libycus in Mauritania ortus, à pueritia ſtipendia merebat, & cum ætate honores aſſequutus: Valerianus vero nobilis laudatiſſimos habuit mores, vt eius vita cenſura diceretur: interfecto Æmiliano cum tribus menſibus imperaſſet, anno ætatis quadrageſimo, Valeriano ſe tradiderunt. Sic breuiſſimum fuit huius imperium. Quemadmodum & Galli, qui duobus tantum cum filio annis imperauit, imperio infauſto ac rerum geſtarum infœlici. Siquidem horum

imperium

imperium clade generis humani infamatum eſt, cum tanta peſtilitas ſub iis vndique fuit, quæ ab Æthiopia primum ex nimio Solis ardore initium ſumpſit: ac conſumptis fere meridianis, per Orientem diuagata, cæteras orbis partes inuaſit, vbiq; maximam partem incolentium exhauriens, & pleraque loca inhabitata relinquens, vt intra decem vix annos ea tabes finiretur: adeo vt de mortalitate librum Cyprianus tum ſcriberet. Quam quidẽ proueniſſe arbitrantur ex infœlicibus Galli auſpiciis, vtpote qui proditione imperium arripuit, & Chriſtiani nominis infeſtiſſimus hoſtis fuit. Vnde Dionyſius Hermanioni cuidam de Gallo ſic ſcripſit: At ne Gallus, inquit, malum Decii aut videre potuit, aut cauere, ſed in eundem lapidem offenſionis impegit. Cuius cum regnum floreret initio, & cunctaci ex ſententia caderent, ſanctos viros qui pro pace regni eius Deo ſummo ſupplicabant, perſequutus eſt: cum quibus & proſperitatem ſuam pariter effugauit, & pacem. Et quanquam in numiſmatibus Galli, qui adhuc hodie inueniuntur, legatur, VIRTVS AVGVSTORVM, ſe ac filium ſignificans, virtute non dolo principatum aſſequutos: plus tamen fortunę quam fidei in eo fuit, vtpote qui proditione fuit imperium adeptus. De Gallo autem Dionyſius hiſtoricus, qui per ea tempora floruit, Eutropius, Oroſius, Aurelius, Euſebius, pauca ſcripſerunt: veteres deſiderantur. Sed Iohannes Monachus eleganter de illo ſatis ſcribit. De Æmiliano Iornandes in libro de origine Gotthorum. Tetraſtichon noſtrum ſubiiciamus, vt inſtituto noſtro inſeruiamus:

Aſcendunt ſolium Gallus cum Voluſiano,
Fraude: breui gaudent hi tamen imperio.
Parta dolo durare queunt haud tempore longo:
Occubuere igitur, vix vbi conſtiterant.

Valerianus. Galienus.

CIRCA id tempus Romani Imperij per aliquot annos facta eſt confuſio quædam. Nam eodem tempore Valerianus in Rhetia & Norico, quib. præerat, Imperator eſt factus, & Galienus filius Romæ. Sub quo deinceps triginta prope tyranni fuerũt, cum Valerianus bello Perſico eſſer occupatus. Galienus autem ad delicias lapſus, popinæ ſtudebat: & ob id non modo viris, ſed mulieribus quoq; contemptui fuit. Sed ſigillatim nunc de vtroq; loquemur, ſubiungentes in fine de tyrannis triginta promiſcue. Valerianus itaq; Licinius nobili ortus proſapia, ex patre Valerio, adeo populari fuit ingenio, vitaq; ad ſenium vſq; incorrupta, vt nullus vnquã principũ maiore militũ ſtudio, omniumq; ordinũ conſenſu ad imperium peruenerit. Cenſor permittente Decio ante, & hinc per omnes dignitatum gradus ad imperium euectus: homo maioris ſpei ac opinionis, quam fortunæ. Quinimo Sex. Aurelius cognomento Colobium ſcribit appellatum, ſtolidum & inertem, ſplendidiſſimis genitum parentibus, neq; ad vſum aliquem publicum officio, conſilio, ſeu geſtis accõmodatum. Licet cõtra Trebellius Pollio annis ſeptuaginta laudabili vita in eam conſcendiſſe gloriã tradat, vt poſt omnes honores & magiſtratus inſigniter geſtos imperator fieret: non tumultuario populi concurſu, non militum ſtrepitu, ſed iure meritorum, & quaſi ex totius orbis vna ſententia: quanquã fatali neceſſitate ſuperatus ſit. Cũ Perſis enim bellũ gerens, à Sapore Perſarũ rege victus ſuperatusq; eſt, cũ ductu cuiuſdã ſui ducis, cui ſummã rerũ cõmendauerat, in ea loca eſſet deductus, ſiue fraude, ſiue iniqua hoc euenit fortuna: vnde nullis virib. nullo conſilio, nulla induſtria elabi poterat. Sic itaque captus, ignobili, miſera, ac perpetua ſeruitute apud Parthos conſenuit. Quoad enim vixit rex Sapor, eo incuruato, pedẽ ceruicibus eius imponẽs, equum aſcẽdere ſolitus erat, pro ſcabello eo vſus. Quanquam amici reges, Armeniorum Arthabeſtes, & Caduſiorũ Valerius, & Belſolus regũ rex, aliiq; finitimi principes Saporẽ regem ea victoria nimis elatum, literis admonerent, ne abuteretur victoria. Quinimo & Bactriani, & Hiberi, & Albani, & Tauroſcythæ Romanis auxilia polliciti ſunt, pro liberãdo Valeriano, Saporis literas aſpernati, quas ad ſe de ea victoria dederat. Quo pacto vero crudeliſſima morte Sapores Valerianum occiderit, quod eſſet natura crudeliſſimus, à ceruicibus cutem ad imos pedes detrahendo, Agathias libro quarto de Bello Gotthorum, & aliis peregrinis bellis, elegantiſſime deſcribit. Sed quum Valerianus apud Perſas conſeneſceret, iam ſeptuagenario maior, Odenatus Palmirenus decurio, (qui inter triginta quoque tyrannos connumeratur) collecto exercitu, agreſtiumque manu, rem

Romanam tutatus eſt, quæ ruinam minabatur, ac labore vigiliiſque in priſtinum prope ſtatum repoſuit. Nam regis theſauros, regiaſque concubinas, quas theſauris chariores rex Parthicus habuit, cepit. Quare timore perculſus Sapor, in regnum ſe ocyus ſuum recepit, nam & Baliſtæ exercitum, qui ſeſe Odenato aſſociauerat, vehementer timuit. Iam enim Odenatus imperium Orientis ceperat, ſtrenueq; defendebat: quod multa & fortuna & virtute a Romanis partum fuit. Quod niſi aſſumpſiſſet, in Oriente res perditæ eſſent. Sed viriliter contra Perſas profectus Odenatus, Niſibin primum, & Orientis pleraq; cum omni Meſopotamia in poteſtatem recepit, ad Cteſiphonta vſque profectus, Saporem cum liberis in fugam vertens. Compoſito Orientis ſtatu, a conſobrino ſuo Mæonio, qui & ipſe iam imperium aſſumpſerat, interemptus eſt cum filio ſuo Herode, qui vna cum patre imperauit, homo omnium delicatiſſimus, & prorſus Orientalis Græcæq; luxuriæ, quem pater indulgentiſſime amauit, & ſecum Imperatorem fecit. Quem Zenobia Odenati vxor nouercali odio perſequebatur: & ob id Mæonium contra Herodem ſuſcitans, vt filiis ſuis imperium pararet. Nam & ipſa veluti nobiliſſima omnium Orientalium fœminarum, & ſimul precioſiſſima, ob virtutem Galienum contempſit, & ſe Auguſtam appellauit, imperium duobus ſuis filiis reſeruans, Herenniano & Timolao, quos moriens Odenatus paruulos reliquit. Quorum nomine, Zenobia vſurpato ſibi imperio diutius quam fœminam decuit, Rempublicam tenuit, paruulos purpuratos viriliter circumducens, nec muliebriter ac more fœmineo Palmirenis ac Orientalibus pleriſq;, ſed viriliter ac fortiter imperauit. Vnde cum Herodianus dux Galliæ ſine eius iuſſu contra Perſas profectus eſſet, a Palmirenis victus, omnes quos parauerat milites perdidit. Sed mater cum filiis ab Aureliano Auguſto, vt inferius dicemus, capta, in triumphum Romam deducta eſt: vbi conſenuit, & in libertate mortua eſt, ſumma cum honeſtate. De qua abunde multa Pollio Trebellius in triginta tyrannis. Conſtruxit autem hæc Zenobia vrbem in Sarracenorum regione, quam de ſuo nomine Zenobiam appellauit, in altera Euphratis fluuij regione, vt Procopius libro ſecundo belli Perſici commemorat. Sed Mæonius conſobrinus Odenati, conſenſu Zenobiæ, Odenatum, virum acerrimum & bellicoſiſſimum, interfecit: quod Zenobia nouercali erat animo in Herodem. Filius enim Odenati ex altera erat vxore. Sed
26 cum & hic Mæonius ſpurciſſimus eſſet, vbi per errorem breui imperator eſt factus, à militibus pro ſuæ luxuriæ meritis interemptus eſt. Cæterum de aliis tyrannis mox plura, nunc de Galieno. Cum Galienus patris audiſſet captiuitatem, licet ab initio præclara geſſerat, mox in delicias lapſus, gaudebat & lætabatur, exercitus vrgebatur, ingens omnium erat mœror, Rom. imperatorem ſeruiliter in Perſide teneri captum. Cũ ſe tam negligẽter Galienus ageret: exercitus conueniunt in vnum, ac reliquias conuocant, & Macrianum cũ filiis imperatores faciunt: ſic perſuadente Baliſta, qui præfectus Valeriani fuit. Habuit autẽ duos filios, Macrianum iuniorem & Quietũ, qui ambo cum patre imperatores ſunt appellati, conſentientib. militibus. Nam fortiſſimi iuuenes erant, & tota mente in bellum ruebant, vt legionibus ad omnia militaria exemplo eſſent. Macrinus itaq; collectis exercitibus Orientẽ petiit, vt delatum ſibi imperium tueretur ac defenderet. Sed cũ eſſet circũſpectus valde quæ ſibi euenire poſſent, Piſonẽ nobilem Romanũ & conſularem virum in Achaiam præmiſit, vt Valentẽ, qui illic proconſulari imperio Rempublicam gubernabat, à Galieno illuc miſſum, opprimeret. Quo intellecto, Valens ſe imperatorem mox dixit: neque aliter ſubueniri ſibi poſſe exiſtimans. Nam vir militaris erat, & ciuilium virtutum gloria pollebat: imo a Macriano formidatus, qui eum ſatis clarum nouerat. Breui igitur a militibus ſuis interemptus eſt: cum iam Piſo Theſſaliam ingreſſus eſſet. Qui etiam paucis conſentientibus imperium aſſumpſit, Imperator quaſi Theſſalicus eſt dictus: vir ſummę ſanctimonię, & temporibus ſuis frugi dictus, omnibus principibus acceptiſſimus. Sed mox miſſis a Valente percuſſoribus, trucidatus eſt, paulo ante quam à ſuis Valens occideretur. Piſoni à Senatu diuini ſunt decreti honores. Macrianus autem, relicto vno ex filiis in Oriente, rebus pacatis, in Aſiam venit: tum in Illyricum conceſſit. Ibi Aureolus quoq; exercitum Illyricianum regens, in contemptum Galieni, coactus à militibus ſuis, ſumpſit imperium. Vbi audiuit aduẽtare Macriani exercitũ, mox deuicit. Nam Domitianus Aureoli dux fortiſſimus & vehementiſſimus, Macrianum cum filio, omnemque exercitum ſtrauit, qui triginta millium militum fuiſſe dicitur, ac Aureolo imperatori deditus eſt. Cum quo Galienus fecit pacem, quum ſæpe fruſtra cum ipſo pugnaſſet, communicato cum eo i› ›erio. Sed poſt mortem Galieni à Claudio circa Mediolanum, in ponte qui dicitur Aureoli, eſt occiſus: ſed ſepulchro & epigrammate ab eo donatus. In Oriente tum erat Odenatus: qui vbi deletum Macriani exercitum intellexit, ad alterum filium illic relictum Quietum feſtinauit. Sed qui cum Quieto erant, conſentientes

Odenato,

Odenato, authore præfecto Macriani Baliſta, occiderunt iuuenem: miſſoque per murum corpore, Odenato ſe omnes dediderunt. Baliſta multos Emiſſenos, ad quos confugerant Macriani milites, cum Quieto, & theſaurorum cuſtodem interfecit, vt ciuitas pene deleretur Emiſſena: quem etiam aliqui imperatorem fuiſſe inter triginta tyrannos connumerant, & occiſum per hos, quos Aureolus miſerat ad comprehendendum Quietum Macriani filium, quem prædam ſuam eſſe dicebat. Licet quidam à gregario milite in Odenati gratiam, qui tum vniuerſum tenebat Orientem, in tentorio ſuo cubantem, occiſum ſcribant: virum ad gubernandam Rempublicam inſignem & expertum. Quæ omnia Odenatus Galieno, quaſi partes ſuas ageret, literis nunciauit. At Galienus, audita morte Macriani & liberorum, quaſi ſecurus rerum, libidini & voluptati ſe dedit, ludos omnis generis exhibens populo, & gladiatoria ſpectacula. Licet plerique patris Valeriani captiuitatem mœrerent, quem ille contempſit, nec eius cenſuram ferre potuit. Cum itaque Galienus totum ſe ludibriis & helluationi traderet, ab omnibus contemni cœpit, quum occupatum libidinibus imperatorem ſuum cernerent. Galli ob id Caſſium Labienum Poſthumum ad imperium vocarunt: contra quem quum Theodatus dux Galieni cum exercitu proficiſceretur, obſidere in quadam vrbe Poſthumum cœpit. Galienus muros circumiens, ſagitta ictus diſceſſit. Poſthumus Gallias à finitimis validiſſime vindicans, per annos ſeptem rexit. Quæ res effecit, vt Galienus ſtudio oppugnandi Poſthumi imperij participem ſecum conſtitueret, pacem cum Aureolo faceret, & diuerſis præliis ac obſidionibus bellum traheret: & nunc feliciter, nunc aduerſa fortuna pugnaret. Fuit autem Poſthumus præſes Galliarum à Valeriano, ob morum grauitatem, conſtitutus: & qui ſe in omni vita tam grauem exhibuit, vt ei Galienus filium ſuum Saloninum tanquam vitæ & morum cuſtodi, concrederet inſtituendum, quem Galli poſtea iuterfecerunt. Vbi imperatorem Poſthumum cum omni exercitu elegerunt ob contemptum Galieni, qui luxuriæ & popinis vacabat: ſed cum annos ſeptem Poſthumus Gallias inſtauraſſet, ſubmotis Germanicis gentibus, quæ nullam eis ſecuritatem reliquerant, poſt interemptus eſt cum filio Poſthumo iuniore, quem pater Cæſarem appellauit, ac deinceps Auguſtus eſt dictus: eloquentiſſimus declamator, & ob hanc ſolam virtutem literis notus: Lolliano procurante, qui in locum Poſthumi ſubrogatus, delatum ſibi à Gallis (qui ſemper rerum ſunt nouarum percupidi) aſſumpſit imperium. Sed paruam apud Gallos aſſequutus autoritatem, & ipſe interfectus eſt à Victorino, Victoriæ filio: quæ caſtrorum mater dicta eſt: & poſt occiſos Poſthumum, Lollianum, Marium & Tetricum, apud Treuiros imperium adepta eſt, & fatali dehinc neceſſitate conſumpta. Victorinum vero, militaris induſtriæ virum, in principatum imperij vocauit. Poſthumus ſenior, cum ſe videret multis Galieni viribus peti, & cum eodem contra Galienum conflixit. Cæterum adhibitis ingentibns Germanorum auxiliis, quum diu bella protraxiſſent, victi ſunt. Interfecto poſt Lolliano, ſolus Victorinus impetauit, & filium Victorinum Cæſarem appellauit. Sed quum corrumpendis militum matrimoniis vacaret, à quodam actuario, cuius vxorem conſtuprauerat Agrippinæ, cum filio qui puerulus adhuc erat, eſt occiſus. Vir fortiſſimus, & præter libidinem optimus imperator: virtute Traiano, clementia Antonino, grauitate Neruæ, gubernando ærario Veſpaſiano, cenſura vitæ Pertinaci, & ſeueritate militari Seuero comparatus à ſcriptoribus. Quum interea Galienus vino, floribus, mulierculis, popinis, lenonibus ac mimis deditus eſſet, faber etiam ferrarius nomine Marius, triduanus imperator, armorum opifex, poſt ſuperiores interemptos imperatores, imperium aſſumpſit, & triduo tantum imperauit. Vir ſtrenuus, ac militaribus vſque ad imperium gradibus euectus. Occiſus eſt à quodam milite, operario eius in fabrili officina: qui gladio in eum ruens, dixit: Hic eſt gladius quem ipſe feciſti. Miræ autem fortitudinis fuit in manibus ac digitis, quum currus digito ſalutari ſiſteret, & multos digitorum alliſione contereret. Quum vero Scythæ in Cappadociam irruerent, & in Bithyniam vſque, multis captis ciuitatibus, penetraſſent, Galieno tum apud Athenas ſummo magiſtratu adminiſtrando, qui Archon dicitur, extrema vanitate occupato, milites nouum ſibi imperatorem faciendum cogitarunt: quos cum placare non poſſet, omnes occidit. Interea Scythæ nauibus factis, Heracleam peruenerunt, atque inde cum præda in patriam reuerſi, quibuſdam naufragio ac nauali bello ſuperatis. Sed mox per Euxinum nauigãtes, Hiſtrũ ingreſſi, Romanũ ſolum populati ſunt. Quibus, vt reſiſteret Galienus, Cleochanum & Athenum Byzantios inſtaurandis vrbibus præfecit, à quibus iuxta Pontum debellati ſunt Barbari. Gothi Aſiam ac Achaiam omnem euaſtarunt, Epirum ac Aemoniam peruagati ſunt. ſed Veneriano duce, qui militari morte periit, pulſi ſunt. Martianus Scythas varia fortuna agitauit. Tandem pu-

blicis malis excitatus Galienus, Gothis nauigantibus per Illyricum occurrit, & fortuito plurimos interemit. Interea Martianus & Heraclianus, cum improbitatem Galieni ferre amplius nõ poſſent, conſilium inierunt vt alter eorum imperium caperet. Paratis deinde inſidiis, circa Mediolanũ cum fratre Valeriano eſt interemptus à militibus Aureoli ducis Illyricæ. Vir alioqui oratione, poemate, atq; omnib. artibus clarus, & in pleriſq; ingenioſiſſimus: ſi non abdomini & voluptatibus deditus, dies ac noctes in vino & ſtupris volutatus, orbem terrarum pene perdidiſſet. Nam triginta prope tyrãnos paſſus eſt imperium dehoneſtate, ac mulieres imperare: Zenobiam in Oriente, in Gallia Victoriam. Vbi etiam, vt ſuperius annotauimus, & duo Poſthumi, Lollianus, duo Victorini, Marius, duo Tetrici imperauerunt. Nam & Tetricus ſenior cum præſes Galliarum diu Gallias rexiſſet, inuitatur à Victoria ad imperium, Auguſtus appellatus eſt, & filius Cæſar Tetricus iunior. Sed quum procacitatem militum & impudentiam eorum ferre non poſſet, volens ſe grauiſſimo principi Aureliano dedit. A quo in triumphum cum filio ductus, in ſumma tamen dignitate illum manere paſſus eſt.

In Oriente vero pariter, vt paulo ante ſcripſimus, præter Zenobiam Odenatus, Herodes, Mæonius, Baliſta, Herennianus, Timolaus, imperium tenuerunt. Sed cum omnis conſumptus eſſet pudor, Republica ſubacta & calcata, in cæteris quoque orbis partibus ſurrexerunt imperatores ſiue tyranni: in Illyria Regillianus ducatum gerens, vir militari re ſemper probatus, auctoribus Mœſis factus eſt imperator. qui contra Sarmatas multa fortiter geſſit. Sed autoribus Roxolanis, conſentientibuſq; militibus, & timore prouincialium, ne Galienus grauiter ſæuiret in eos, interẽptus eſt. Omnes enim paulo ante Mœſiacos, tam milites quam ciues, truculentiſſime occidit: præſidiarios etiam Byzantinos, adeo vt pleraſq; ciuitates vacuas à virili ſexu relinqueret. Fuit autem ei lubricum ac pene ridiculum principium ad Auguſti nomen occupandum, quum ille, quæſtione de analogia proprij nominis habita, ad imperium proſiliit. Nam Valerianus tribunus cum diceret, Vnde Regilliani nomen deductum nos putamus? A Regno, quidam reſpondit. Quo dicto milites, vt ad ea quæ cogitant proniores ſunt: Poteſt ergo rex eſſe, & nos regem facimus: eoque nomine putarunt illum imperatoria dignitate honeſtandum. Ac ſic demum iocante fortuna, Regillianus cum ſequenti die proceſſiſſet, imperator eſt à principibus ſalutatus. Tum Ingenuum, qui tunc Pannonias regebat, Mœſiacæ legiones imperatorem faciunt. Sed is capta ciuitate, timens ne poſt conflictum in manus Galieni veniret, veritus eius crudelitatem, pugione ſe transfodit. Cæterum & in Iſauria Trebellianus factus eſt imperator, qui aliquandiu apud Cilicas imperauit, per quendam Galieni ducem occiſus. Et in Ægypto Æmilianus ab exercitu Ægyptiaco electus eſt imperator: qui Thebaiden, totamque Ægyptum peragrauit: & quatenus potuit, Barbarorum gentes forti autoritate ſubmouit: Alexandrinus, virtutum merito, vel Alexander vocatus. Sed cum contra Indos pararet expeditionem, à Theodato duce Galieni in carcere ſtrangulatus eſt. Afri quoq;, autore Viuo Paſſieno proconſule Africæ, & Fabio Pompeiano duce limitis Libyci, Celſum imperatorem appellauerunt. Qui priuatus ex tribunis in Africa poſitus, in agris ſuis viuebat: iuſticia & corporis proceritate dignus imperio. Sed per quandam mulierem, Galienam nomine, conſobrinam Galieni, ſeptimo die interemptus eſt, & canibus corpus eius dilacerandum proiectum. Sed præter hos tyrannos à ſcriptoribus Cyriades in Oriente memoratur factus imperator: qui Saporem regem, ad quem cõſugerat poſt parricidium, cum multo auro atque argento incitauerat ad bellum Romanis inferendum. Et vbi à deuicta Cæſarea ſeſe Cæſarianum nominaret, ac mox Auguſtum, à ſuis interfectus eſt. Sed & Saturninus ab exercitu leuatus imperator, ob ſingularem viri prudentiam, grauitatemque inſignem, multum à Valeriano dilectus: ſed cum ſeuerior militibus eſſet, interemptus eſt. Tradit Sextus Aurelius, Ælianum quoque apud Moguntiam factum imperatorem ſub Galieno. Quem idcirco appoſui, vt triginta tyrannorum numerus compleatur: licet Oroſius Æmilianum apud Moguntiam oppreſſum ſcribat, vt ſubeſſe error ſuſpicandus ſit in Æliano & Æmiliano. Tamen cum triginta tum tyranni fuiſſe memorentur, hic vel vnus poteſt addi, vel Firmus, quem Aurelianus interemit, vt inferius dicetur, qui eadem tempeſtate fuit. Fuit hoc tum admiratione dignum, quod omnes quoſcunq; duces Valerianus fecerat, poſtea militum teſtimonio dum Galienus popinatur, & balneis ac lenonibus reputat vitam, ad imperium peruenerunt. Vt appareat, ſenem imperatorem in deligendis Reipublicę ducibus talẽ fuiſſe, qualem Romana fœlicitas, ſi continuari fataliter potuiſſet, ſub bono principe requirebat. Sed Galienum fortuna diutius, quam oportebat, reſeruauit. Ad quintum decimum enim annum peruenit cum Valeriano patre, qui ſeptem, ipſe vero ſolus octo annos regnauit.

Vixit

Vixit autem annis quinquaginta, teſte Sext. Aurelio: licet aliqui Valerianum ſexto, alii nono anno captum tradant. Habuit antem Galienus vxorem, vt Trebellius Pollio ſcribit, Saloninam nomine, ex qua filium genuit nomine Saloninum Galienum dictum: vel de nomine matris, vel quod apud Salonas natus eſſet. Vnde & inſcriptio vetus legitur: GALIENO MINORI SALONINO.

Hunc Cæſarem fecit, & in locum Cornelij Valeriani filij ſui alterius, in iuuenta mortui, ſubrogauit: qui occiſus eſt deinde cum patre ſuo. Dilexit autem perdite, imo deperiit Galienus concubinam Barbaram quandam regis filiam, quam Trebellius Piperam, Sextus Aurelius Pipam vocat. Quam per pactionem, conceſſa parte ſuperioris Pannoniæ, à patre Marcomannorum rege matrimonij ſpe ſuſceperat. Et vt finiam Galieni vitam, Romæ in arcu S. Viti reperta eſt hæc inſcriptio:

GALIENO CLEMENTISS. PRINCIPI, CVIVS INVICTA VIRTVS
SOLA PIETATE SVPERATA EST. M. AVRELIVS VICTOR
DEDITISSIMVS NVMINI MAIESTATIQVE EIVS.

Sic eſt nulla labes tam grandis, quæ non poſſit obſcurari: & vitia ſuum habent defenſorem. Annius quoq; Cornicula Galienum conſtantem principem falſo ſua voce laudauit, cum is diceret, nunciata patris captiuitate, Sciebam patrem meum eſſe mortalem. De Galieno & Valeriano ſcribunt Trebellius Pollio, Sex. Aurelius, Oroſius ac Eutropius: è quibus hæc ſumpſimus. Si extarēt Mæonins Aſtyanax, Iulius Atherianus, Gellius Fuſcus, Cœleſtinus, & ſcriptor horum temporum Dexippus, ac Calphurnius ſiue Palphurius (vtrunq; enim inuenio) Sutas qui Ephemeridas vitæ Galieni compoſuit, plura de vtroque ac de triginta illis tyrannis tradi poſſent. Neq; indiligenter vitam vtriuſq; complexus eſt Ioannes Monachus Græcus. Nunc tetraſticho noſtro hos claudamus:

Capto patre, fuit tam degener hic Galienus,
Vt luxu imperium contaminaret iners.
Hinc lacerant regna hæc diuerſa triginta tyranni,
Et partes varias mox ſibi quiſque rapit.

Eſt autem illud in fine ſuperaddendum, Cæſarem hunc eſſe Galienum appellatum, non Galenum, vt iſte in ſuis Enneadibus ſcribit, quo nomine medicus ille Pergamenus dictus eſt.

Fl. Claudius Quintillus.

FLAVIVS Claudius imperator è Dalmatis genus trahēs, morum grauitate inſignis, vitæ fuit integerrimæ: proceræ ſtaturæ, oculis ardentibus, & lato vultu, ex nobiliſſima familia genitus Claudia. Pleriq; hūc, 97
teſte Aurelio Sex. Gordiano ſatum, dum adoleſcens à muliere matura inſtituitur ad vxorem, arbitrantur. Duos fratres habuit, Quintillum, qui poſt eum decem & ſeptem dies imperauit, & Criſpum. Sorores etiam plures, quarum vna Conſtantina nomine, nupta Tribuno Aſſyriorum, in primis annis defecit. Quintillus duos reliquit filios. Criſpus filiam Claudiam habuit, quæ ex Eutropio nobiliſſimo gentis Dardanæ viro, Cōſtantium Cæſarem genuit: Claudio vero nulli fuerunt liberi in iuuentute. Adeo moderatus in cibo ac potu, vt omnibus eſſet admirationi: digitis vſq; adeo fortibus, vt ſæpe equis ac mulis ictu pugni dentes excuſſerit. Militauit ſub Decio, & inter fortiſſimos pugiles in Martiali iudicio, dum luctarentur milites, numeratus eſt: armillis, torquibuſq; donatus. Et cum quōdam adoleſcens, qui cum eo luctabatur, genitalia ei extorſiſſet, omnes ei dentes vno pugno excuſſit: illius erat verecundiæ ac pudoris. Sub Valeriano Illyrici exercitus tribunus fuit, ac quintæ legionis præfectus: vbi præclara multa geſſit, adeo vt maximis ab eo muneribus afficeretur: quod epiſtola Valeriani ad Syriæ procuratorem explicat. Licet etiam Decius grandibus eum donis ſit proſequutus, ob merita virtutum. Galienus præterea ita amauit, excoluitq;, vt eum parentem amicumq; appellaret. Et vt ſcribit Sex. Aurelius, Claudius Galieni morientis ſententia imperator eſt deſignatus: ad quem Ticini poſitum, per Gallionum Baſilium indumenta regia direxerat. Imperatori autem facto Senatus populuſq; Rom. illi acclamationes pulcherrimas fecit: Auguſte Claudi dij te nobis præſtent: Claudi Auguſte principem qualis tu es ſemper optauimus: Claudi Auguſte tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus ſeruator, tu vere princeps: & multa ſimilia acclamata ſunt. Et merito quidē, amauit

Digitized by Google

enim parentes, fratres, propinquos: malos proſequutus eſt, fures iudices palam vindicauit, leges optimas dedit. Deniq; ita ſe in Rep. geſſit, vt eius ſtirpem ad imperium Senatus principeſq; eligerent, vt inferius patebit. Vir ad Barbaros delẽdos natus: quos ſtatim multis in locis vicit, fudit, atq; cecidit prælijs ac rerũ penuria. Sarmatas, Getas, Scythas, Quados conſumpſit, Daciam recuperauit. Quamprimum enim factus eſt imperator, Aureolum tyrannum à Reip. gubernaculis amouit, eumq; interfecit: receptis regionibus quas ille occupauerat. Sed cum deinceps Gothi, Scythæ, & vniuerſa Sarmatarum genera, impetum in res Romanas facerent, ac vndiq; Romanos laceſſerent, Claudius vt illis occurreret, ſe diſpoſuit (ferebantur tum trecenta viginti milia fuiſſe gentium) ac deinde ingenita virtute ſuperauit ac contriuit, vt pauciſſimi in patriam reuerterentur. Nauali quoque pugna nos oppreſſit ac deleuit, cum duobus millibus nauium. Et cum ſe Barbaræ gentes in heremis ac ſolitudinibus ob fugam continerent, in Hæmi montanis fame & peſtilentia confecti ſunt. Sic terrores illi depulſi. Sed Scythæ, qui etiam Cretam ac Cyprum vaſtare nitebantur, fame peſteq; repulſi abierunt. Finito bello Gotthico, cum grauiſſimus vndique morbus inualeſceret, eo dicitur quoq; morbo conſumptus interiiſſe, cum duobus tantum regnaſſet annis. Sex. Aurelius tradit, Claudium iuſſiſſe inſpici libros Sibyllinos, in quibus cum morte primi in Rep. Romana, morbus ceſſare diceretur, vitam ſuam deuouiſſe pro Rep. ob id illi eſſe locatã in Capitolio ſtatuam auream, & clypeum aureum. Tradit Vopiſcus, quod cum in ægritudinem incidiſſet Claudius, priuſquam decederet, conuocatis ducibus, tribunis & præfectis, eſſe concionatum de eligendo imperatore, & longa orationis ſerie Aurelianum probauiſſe. Senatum vero nũciata Claudij morte, eius fratrem Quintillum, Italici præſidij ducem, Cæſarem Auguſtum appellaſſe. Exercitus interea, Aurelianum imperatorem elegit. Poſtquam nuncium ad vrbem peruenit, illius conatibus ſe imparem cum videret, maleq; expertus concione militum volũtatem, qui omnes fauebant partibus Aureliani, venas ſoluit, & paulo poſt deceſſit, decimaſeptima die imperij. Trebellius quod ſe grauem & ſerium contra milites oſtenderat, ac verum principem pollicebatur, eo genere tradit interemptum, quo Galba, quo Pertinax. Gallus Antipater & Dexippus res geſtas illorum temporum ſcripſerunt, qui deſiderãtur. Ex Trebellio, Eutropio, Oroſio, & Aurelio paucula hæc excerpſimus, & huius vitam hoc tetraſticho clauſimus:

Annis vix binis tum Dalmata Claudius orbis
Sceptra regit, geſtans prælia multa breui.
Sauromatas Quadoſq; truces Gotthoſque feroces
Contudit, hinc ſtatuam ac aurea ſcuta tulit.

Aurelianus Cæſar.

AVRELIANVS in Pannonia Sirmij familia obſcuriore natus, vt quidam vero ſcribunt, in Dacia Ripenſi, & vt alii, in Mœſia. Sext. Aurelius tradit, ipſum patre medioeri, & vt quidam ferunt, Aurelij clariſſimi Senatoris colono, inter Daciam & Macedoniam genitum. Mater eius fertur ſacerdos fuiſſe templi Solis, qui in eo vico colebatur, ha-
98 buiſſeque nonnihil vaticinij ac diuinationis, ob multa quæ tum puero acciderunt ominia, prodigia & auſpicia Imperij. Nam puer à cunabulis ſemper fuit viuaciſſimus, & viribus inſignis. Nullus enim dies ab ineunte ætate trãſiit, in quo ipſe ſe non pilo & ſagittis exercuerit, etiam feſtis diebus, omnis ocij & inertiæ impatiens. Adulta vero ætate fuit procerus ſtatura, neruis validiſſimis, vini cibique paulo cupidior: libidinis raræ, gladij agitandi ſtudioſus, ſeueritatis immenſæ, diſciplinæ ſingularis. Erũpentes Sarmatas in Illyrico cum trecẽtis præſidiariis, ſolus attriuit. Manu ſua bello Sarmatico vna die quadraginta octo interfeciſſe narratur: pluribus autẽ diebus pluſquam nongentos. Tribunus legionis ſextæ Gallicanæ, apud Moguntiacum Francos irruentes trecentos cepit, quos ſub corona vendidit, ſeptingentis interemptis. Caſtrenſia peccata militũ tanta ſeueritate correxit, vt maximo timore militibus eſſet, omnibuſq; formidoloſus, ac vitia quæq; ab exercitu amoueret: vt pulcherrima epiſtola ad ſuũ vicarium ſcripſit. Ob id à plurib. Imperatoribus diuerſos ducatus, & tribunatus ſortitus eſt plures: liberatorq; Illyrici, & Galliarũ reſtitutor appellatus, à Valeriano cõſul deſignatus, plurimis maximiſq; muneribus donatus, quod Gotthos repuliſſet. Dehinc arrogatus, tandem mortuo Claudio Imperator factus. Ita à prima ætate per virtutis gradus aſcẽdit. Pugnauit & cõtra

Sueuos

Sueuos, Sarmatas, & Marcomannos, à quibus iacturam accepit Reſp. ſed tandem omnes ſuperauit. Marcomanni enim tantum Romanis incuſſere terrorem, vt iam de vrbe ſua deſperarent, cogerenturque libros adire Sibyllinos, vt ſacrificiis quibuſdam hoſtes arcerent. Magnæ ſunt tamen in vrbe excitatæ ſeditiones, ob quas in vrbem venit Aurelianus vt compeſceret, interfectis pleriſque nobilibus ac ſenatoribus, inciuilius imperio vſus, adeo vt iam timeri, non amari inciperet: & plerique perfodiendum talem principem, non optandum clamarent. Auctis dehinc vrbis muris, compoſitoque ſtatu, ad Orientem profectus eſt. In itinere in Thracia & Illyrico occurrentes Barbaros ſtrauit, Gotthorum ducem fudit fugauitque, Bythiniam recuperauit, Tyanam ciuitatem expugnauit, è qua oriundus fuit præclariſſimus olim philoſophus Apollonius Tyaneus. Poſt obtentam dehinc Antiochiam, contra Zenobiam apud Emeſam magno certamine pugnauit. Vbi Zenobia fugata, Victor Aurelianus Emeſam ingreſſus, templa Soli extruxit. Cum Palmiram oppugnaret, in obſidione ictu ſagittæ periclitatus eſt. Tandem ſuperata Zenobia, & recepto omni Oriente, Aurelianus in Europam reuerſus, omnes illic qui vagabantur hoſtes, ſua virtute contudit. Sed cum inaudiſſet Firmum Seleucium quendam Ægyptum ſibi vindicaſſe, aſſumpſiſſeque imperium ad defendendas partes quæ ſupererant Zenobiæ, ex Carris ad hunc rediit ſuperandum Aurelianus: eumque obſedit, fugauit, & tandẽ occidit. Licet quidam eum laqueo vitam finiſſe ſcribant. Sed Vopiſcus peculiarem libellum de hoc Firmo ac cæteris tyrannis, qui tum fuerant, à ſe ſcriptum nobis reliquit, qui extat: vbi facile, qui vir fuerit, & vnde oriundus, inuenies. Aurelianus autem compoſito Oriente, mox petiit Occidentem, audiens in Galliis Tetricum imperare, qui etiam ſcelera 99 exercitus ſui perferre nequiuit, ſed Aureliano ſponte prodidit. Hunc igitur cum regionibus in ſuam ditionem ſuſcepit, & Romam veniens ſpecioſiſſimum triumphum egit, in quo Zenobiam & Tetricum adduxit. Pluribus hunc triumphũ deſcribit Vopiſcus, apud quem inuenies quæ deſiderabis lector. Perfecto triumpho, dona populo diſtribuit cum carne porcina. Tum plurimas leges, & quidem ſalutares ſanxit, ſacerdotia compoſuit, tẽplum Solis fundauit, & pontifices roborauit. Miniſtris & architectis emolumenta decreuit. Ad Gallias poſt profectus, Vindelicos obſidione Barbarica liberans. Sed cum per Illyricum iret contra Perſas iterum pugnaturus, quod Zenobiæ auxilium tulerant, magnum cogens exercitum, apud Cenophrurium inter Heracleam & Byzantium malicia notarii ſui interemptus eſt: quod princeps eſſet ſeuerus, truculentus, ſanguinarius, & Imperator magis neceſſarius quam bonus. Quod & miniſter ille à libellis qui eum occidit, Mneſteus, cognita fraude, in ſtipitem ligatus, beſtiis obiectus eſt. Aureliano templum, ſepulchrum, & ſtatuæ marmoreæ poſitæ ſunt, & inter diuos relatus eſt, cum imperaſſet annis ſex, minus paucis diebus.

Habuit autem vxorem, cuius nomen hactenus non inueni: ex qua filiam reliquit, quæ Aurelianum proconſulem Siciliæ peperit. Huius tempore, ſcribit Sextus Aurelius, apud Dalmatas Septimium Imperatorem effectum, mox à ſuis obtruncatum. Idem tradit, Aurelianum primum apud Romanos diadema capiti innexuiſſe, gemmiſque & aurata omni veſte (quod adhuc fere incognitum Romanis moribus viſebatur) vſum eſſe. Licet Vopiſcus ſcribat, ipſum veſtem holoſericam neque in veſtiario ſuo habuiſſe, neque alteri vtendam dediſſe. Plura qui ſcire volet quæ in vita priuata egerit Aurelianus, Flauium Vopiſcum adeat, qui copioſiſſime de eo ſcripſit. Videndi & Eutropius & Oroſius, & Sext. Aurelius. nam veteres ſcriptores iactura temporum perierunt. Callicrates Tyrius Græcus ſcriptor, Theoclius Cæſarianorum temporũ ſcriptor, Æolius magiſter admiſſionum Valeriani principis actorum ſcriptor, Varro Ælius, & Aurelius Feſtiuus libertus Aureliani, qui Ephemeridas Aureliani ſcripſerunt. Extat Zonaras, qui & Ioannes Monachus dicitur, non negligens hiſtoriarum ſcriptor Græcus, qui hunc eleganter deſcripſit. Interea noſtrum ſubdamus tetraſtichon:

Orbem purgauit dux hoſtibus Aurelianus,
Et Perſas veteri limite continuit.
Vindicat & Gallos: mirum quam deinde triumphat,
Poſt vrbis muros & ſacra templa locat.

P. Annius Tacitus.

M. Annius Florianus.

DIvo Aureliano occiſo, inter Senatum ac exercitum gratum ſurrexit nouumque certamen. Licet enim poſt conditam vrbem defunctis regibus Interregnum fieret, tamen pluribus iam ſeculis illud erat abditum. Sex totis igitur menſibus vterque ordo certat, dum bonus quæritur Imperator. Tanta fuit inter eos concordia ac tranquillitas. Nullum enim habuit exercitus principem, qui Aureliano, quem occiderant, poſſet conferri. Idcirco de eligendo Imperatore ad Senatũ retulit. Senatus eandem electionem in exercitum reiecit, quod milites ſciret ægre eos accipere Imperatores, ob plurium animorum inconſtantiam, quos Senatus elegiſſet. Tandem Senatus, cum diu eſſet ita certatum magno temporis interuallo, permittentibus militibus, P. Annium Tacitum virum egregium & Reipublicæ commodum, Imperatorem elegit, & Auguſtum appellauit, multiſque acclamantibus hunc inuitum imperium aſſumere coegit: Tacito diu multumque reluctante, quod iam ætate eſſet propemodum decrepita, & corpore valetudinario. Sed obiectum eſt ei, Traianum ſeniorem imperium accepiſſe, & item Adrianum ac Antoninos: Imperatoris eſſe munus præcipere, militis pugnare. Tandem imperium aſſumens, omnia ſeſe ex ſententia Senatus, quæ commoda Reipublicæ videantur, agere pollicitus eſt. Tunc primum Reſpublica velut longo poſtliminio reducta, ſuo iure ac iudicio vſa eſt. Nec Senatus ob id diſſimulauit ſuum gaudium, quum iam in antiquum ſtatum Rempublicam reſtitutam arbitraretur. Quin de ea ſibi principes creandi poteſtate ab exercitu reddita, ſupplicationes decreuit, hecatomben promiſit, & publice ac priuatim literas dedit ſuis & externis, Carthaginenſibus, Antiochienſibus, Aquileienſibus, Mediolanenſibus, Alexandrinis, Corinthiis, Athenienſibus & Treuiris, vt Vopiſcus quibuſdam epiſtolis docet. Qui etiam narrat, Tacitum in Baianum ſeceſſum abiiſſe, ac duobus pene menſibus procul ab vrbe degiſſe, cum rumor emerſiſſet illum faciendum Imperatorem, vt eam dignitatem veluti ſibi exitialem auerteret. Sed tandem Romam deductum, factum Imperatorem inuitum. quod tamen ex ſequentibus pluribus, tum potiſſimum ex eo facile colligitur, quod togis ac tunicis iiſdem poſt eſt vſus in imperio, quibus priuatus. Aſſumpto autem imperio, ſtipendium & donatiuum ex more promiſit. Aureliano ſtatuas ex auro atque argento decreuit. Dehinc conſulta edidit, ne quis æs argento publice priuatimque miſceret, aut æri plumbum. Tũ patrimonium ſuum publicauit, & quam domi pecuniam congeſſerat, in militum ſtipendium vertit. Cornelium Tacitum hiſtoricum patrem ſuum appellauit: tantumque dilexit, vt in omnibus bibliothecis libros eius collocari iuberet, inſtitueretque vt ſingulis annis decies publice ſcriberetur, ne eius monumenta perirent. Domum ſuam eſt demolitus, vt thermas illis publicas priuato ſumptu extrueret. Vitæ fuit parciſſimæ. Lactucis ſibi ſomnum conciliauit, raro balneis vſus. Validior in ſenectute, adeo vt etiam ſenex minutulas literas ad ſtuporem legeret. Fuit admodum literatus. Nec vnquam noctem intermiſit, qua non aliquid vel ſcriberet vel legeret. Prima autem cura Imperatori fuit, vt omnes qui Aurelianum occiderant, vltimo ſupplicio puniret. Ob breuitatem autem temporis præclarum nihil geſſit. Interemptus eſt enim tumultu militari, vt alii tradunt ſexto menſe: vt alii, morbo interiit. Quanquam eum factionibus oppreſſum plerique tradant, vt animo menteque deficeret. M. ANNIVS Florianus, Taciti frater Germanus, vir imperandi cupidus, tum mox ſine Senatus autoritate quaſi hæreditarium arripuit imperiũ. Licet fratrem in Senatu adiuratum ſciret, optimum aliquem ſibi principem nullum hæredem ſuccedere debere. Cum itaque ſuo iudicio imperium inuaſiſſet, duobus vix menſibus in eo lætatus, Tarſi à militibus eſt occiſus: qui Probum audierant imperare, quem omnis exercitus legerat, virum rei militaris peritiſſimũ. Licet Sext. Aurelius tradat, ipſum ſibi venas ſecuiſſe: quod de Quintillo fratre Claudii Vopiſcus ſcribit. Sic duo ex vna domo principes, quaſi quidam interreges inter Aurelianum & Probum, alter ſex menſibus, alter vix duobus imperarunt. Quibus duæ ſtatuæ marmoreæ Interamne in patrio ſolo locatæ fuerunt: ſed fulmine diiectæ, perierunt. Si Suetonii Optatiani monumenta, quibus hos & alios Imperatores in literas retulit extarent, plura poſſemus in medium afferre. Sed præter Vopiſcum, Oroſium, Eutropium, & Aurelium, nullos vidi ex antiquis ſcriptoribus quos imitatus ſum. Paucula hæc ſatis ſint: ſic tetraſtichon noſtrum de more ſubiiciamus:

Menſibus

Menſibus hinc ſenis vacat imperium, quia Cæſar
E patrum turba quæritur egregius.
Tum Tacitus ſenos menſes regit, atque duobus
Germanus, paucis menſibus ambo vigent.

Probus Cæſar.

PROBVS è Syrmio Pannoniæ vrbe in confinibus Illyrii oriundus, ex
patre Maximo Tribuno, qui apud Ægyptum vita functus, vxorem,
filium & filiam reliquit. Matre nobiliore, per quam Claudio principi
ſanctiſſimo atque optimo propinquus fuiſſe dicitur: imo poſtquam
occiſus eſt, à Claudia ſorore fertur funeratus. Cum itaque Probus
adoleſcens patrimonio eſſet moderato, virtutibus ſeſe clariorem ef-
fecit, & impubes ac imberbis propemodum Valeriani iudicio tribu-
natum adeptus eſt, & ob merita ac virtutes Galieno filio eum commendauit, pluribus-
que donis eſt a Valeriano honoratus. Nam bello Sarmatico Tribunus exiſtens, tranſmiſ-
ſo Danubio, multa fortiter & ſtrenue geſſit. Valerium Flaccum, adoleſcentem nobilem,
parentem Valeriani, è Quadorum manu liberauit. Vnde illi corona Ciuica à Valeriano 100
donata eſt: ſed & pro concione laudatus, dono accepit haſtas puras, coronas vallares, ci-
uicas, vexilla, armillas, torquem aureum ac pateram, ob res præclare geſtas. Sed non mo-
do ſub Valeriano ac Galieno virtutibus ac moribus effulſit, ſed plura pariter priuatus
ſub Aureliano & Claudio fecit: murum conſcendendo, diripiendo vallum, interimen-
do cominus hoſtem, ob quæ plurima dona emeruit. Aurelianus illi Decumanos exer- 101
citus tanquam fortiſſimo tradidit, vt ſi ſibi ſcienti contrarium aliquid eueniret, Probum
principem faceret. Et Tacitus in Senatu fertur dixiſſe, cum ei imperium offerretur, il-
lud Probo deberi. Cui Orientis ducatum cum ornamentis militaribus, & conſulatum
cum conſularibus muneribus epiſtola quadam, quæ extat, promiſit. Militibus vero ita
acceptus fuit, vt ab eis vnice amaretur. Quandoquidem prædam inter eos ita diuiſit, vt ſi-
bi præter tela & arma nil reliqui eſſet, omnia militibus partitus. Nec eos peccare paſſus
eſt: & ſi quando commiſſum aliquod delictũ grauius Aurelianus eſſet puniturus, à cru-
deli ſæuitia illum abduxit. Bello Alanico, quum equus ex hoſte captus eſſet miræ per-
nicitatis, vtpote qui indicio captiuorum ferebatur centum millia paſſuum ſingulis die-
bus perpetuo curſu conficere, in eaque celeritate octonas dies perſeuerare, omnibus il-
lum extra ſortem Probo deſtinantibus, recuſaſſe dicitur, teſtatus perniciſſimum equum
fugaciſſimo conuenire militi. Cum itaque milites ſorte illum proponerent, & Probi no-
men ex vrna primum eſſet deductum (erant enim tum quatuor in exercitu milites, qui
Probi nomen haberent) iuſſit iterum moueri vrnam, atque agitari: & cum iterum atque
iterum ſemper Probi nomẽ primum educeretur, ad tollendam militum diſcordiam, ma-
gno omnium fauore eſt id præmium vni illi addictum, militibus, quorum nomina ex vr-
na deducta erant, ita volentibus. In Aphrica contra Marmaridas fortiſſime dimicauit, nõ
ſine victoria. Carthaginem à rebellione vindicauit. Aradianem quendam in Aphrica ſin-
gulari duello proſtrauit, & monumento honorauit. Multa in Ægypto fecit inſignia ope-
ra, quæ plurimis ſeculis durarunt. In ciuitatibus pontes, templa, baſilicas, & id genus alia.
Pugnauit etiam contra Palmyrenos, Odenati & Cleopatræ partibus Ægyptũ defenden-
tes: partim feliciter, partim temere. parum enim abfuit quin caperetur. Sed collectis viri-
bus, Ægyptum & Orientis partem maximam in Aureliani poteſtatem redegit. Cum itaq;
fortitudine, clementia, integritate omnibus eſſet militibus admirationi, Tacito defuncto,
& Floriano imperium vi arripiente, omnis Orientalis exercitus Probũ Imperatorem de-
legit: quod à Tribunis, vt fit, in concione alloquentibus ſæpius iteraretur, Principem fo-
re aliquem deligendum, fortem, ſanctum, verecundum, probum atque clementem, ne i-
terum Senatus principem daret. Tum acclamationes ſubſecutæ ab omnibus: Probe Au-
guſte, Dii te ſeruent. Moxq; Imperator appellatus, & pallio purpureo de more ornatus, &
ſi reluctaretur & inuitus traheretur. Senatus militum electionem approbauit, pulcherri-
ma acclamatione & ſpecioſiſſimis laudibus & titulis, Francici, Gotthici, Sarmatici, Par-
thici, additum nomen Cæſareum, nomen Auguſtum, additum proconſulare imperium,
Patris patriæ nomen cum pontificatu maximo, Ius tertiæ relationis, & Tribunitia pote-
ſtas. Nam & reliqui milites audientes Probum imperare, Florianũ interemerunt. Aſſum-
pto itaque imperio & intellecto S. C. quod in eius laudem Senatus decreuit, Probus

patribus permiſit, vt ex magnorum Iudicum appellationibus ipſi cognoſcerent, procon-
ſules crearent, legatos conſulibus darent, Ius prætorium præſidibus darent, leges quas
Probus æderet, Senatuſconſultis propriis conſecrarent. Tum in eos animaduertit, mo-
deſtius tamen, qui ſuperfuerant de Aureliani occiſoribus. Vindicauit & percuſſores
Taciti. Floriani ſociis pepercit, quod principis fratrem, non tyrannum aliquem eſſent
ſequuti: recepto illius exercitu, qui eum Imperatorem fecerat & occiderat & aliis quo-
que, qui in Europa ſuperfuerant. Ac in Gallias à Germanis tum poſſeſſas, cum ingenti
exercitu profectus eſt. Quas recuperauit, receptis 60. vrbibus, quas tum Germani obti-
102 nuerant, ablata illis omni præda. Et cum ſecuri in Romanum ſolum irruerent Germani,
103 cæſis 400. milibus, reliquias vltra Nicrum & Albim fluuios remouit, immenſa præ-
da & ſpoliis & hoſte captis. Trans Rhenum in hoſtico caſtrametatus, excubias colloca-
uit vt ſemper pugnaret, in eam redigens neceſſitatem Germanos, vt non modo nouem
Reguli ſupplices ad pedes Probi procumberent, ſed etiam obſidum loco 16. milia tyro-
num Probo darent: quibus auxiliaribus exercitum ſuum auxit, validioremq; reddidit. Ex
hac victoria coronas aureas à ciuitatibus Galliæ acceptas Romam miſit Ioui dicandas, cũ
literis laureatis de rebus à ſe geſtis. Dehinc pacata Rhetia in Illyricum venit, & nullo bel-
lo excluſis Sarmatis, cuncta recepit quæ illi abſtulerant. In Thraciam dehinc veniens,
Gotthos ita terruit, vt illos aut in deditionem, aut in amicitiam reciperet: tam formidólo-
ſum hoſtibus nomen erat Probi. Sed cum in Orientem tenderet, in Iſauria occiſo Pal-
furio latrone, Ciliciã ac Iſauriam latrociniis perpurgauit, ac Pamphiliam. Cum dehinc in
Orientem verſus, finitimas regiones popularetur, ſubactis Blemiis (quos Plin. in Æthio-
pia oculos in pectore ſcripſit habere, & Mamertinus tradidit hos leuibus ſagittis aduer-
ſus Æthiopas prælia internicina committere, & Ammianus ad Nili cataractas collocat)
ac Romam miſſis in ſtuporem, Parthos ita terruit, vt ad eum legatos mitterent pacem pe-
tentes. Qua conceſſa, ad Thracias reuerſus, Baſtarnas in ſolo Romano conſtituit, qui in
fide permanſerunt, cum alii Barbari longe lateq; vagarentur, quos & fudit & fugauit. Fu-
ſis Barbaris Saturninum, qui Orientis imperium arripuit, diuerſis præliis & ſolita virtute
ſuperauit, & miram in toto Oriente quietem conſtituit. Fuit is Saturninus oriundus ex
Galliis, quem Aurelianus ducem limitis Orientis conſtituit, ſed præcepit ne vnquam Æ-
gyptum videret. Qui contempto præcepto principis, Ægyptum intrauit, & ibi Imperator
ſalutatus, imperium arripuit. Fertur autem Probus & clementes ad eum literas ſæpe mi-
ſiſſe, & veniam eſſe pollicitum: ſed milites qui cum eo fuerant, non crediſiſſe. Obſeſſum
denique in caſtro quodam, ab iis quos Probus præmiſerat, inuito Probo eſſe iugulatum.
Vir profecto magnæ literaturæ & bonæ prudentiæ, quæ vel ex eius oratione cognoſci-
tur, qua difficultatem imperandi copioſe enarrat: cum vi ad imperium raptus fuit, vt do-
cet Vopiſcus, qui multo plura de hoc ſcribit, vbi agit de tyrannis, qui ſub Probo fuerant.
Alius enim hic eſt Saturninus ab eo, qui ſub Galieno tyrannidem ſibi vendicauit. Interea
in Galliis apud Agrippinam Proculus & Bonoſus imperium arripuerant, ac ſibi Britan-
niam, Hiſpanias omnes & Gallias vindicabant, aſcitis multis Barbaris. Germanos tamen
nullis pollicitationibus poterant adducere. Hos Probus vicit ac interemit. Proculus autẽ
Liguſtici fuit ſanguinis, Albingauni natus, diu latrocinium exercens: licet etiam multa
militaria edidiſſet facinora. Is per luſum prius in conuiuio, mox Lugdunenſibus ad id fa-
cinus hortantibus, aperte rebellauit. Poſt Gallorum fauore deſtitutus, aduentu Probi tri-
ſtem ſortitus eſt exitum. Sed admiranda fortuna ad imperatorium locum conſcendit.
Cum enim in conuiuio latrunculis luſitaret, ac decies Imperator ipſe exiſſet, ſtatim ſcur-
ra quidam, Salue (inquit) Auguſte: & allata purpura, vt mos erat, humeros eius ornauit:
ſic vulgo eſt Imperator ſalutatus. Bonoſus autem in Britannia ortus matre Gallicana, li-
cet eius eſſent maiores omnes Hiſpani, circa Rhenum eſt oppreſſus: Homo intempeſti-
uæ luxuriæ, & natus non vt viueret, ſed vt biberet, quemadmodum Aurelianus dicere ſo-
104 lebat. Ingurgitabat enim ſe ille perpetuo vini hauſtu, veratroque exonerabat. Victus à
Probo collum laqueo implicuit. Et hinc dictum haud infacete, non hominem, ſed am-
phoram pendere. Quanquam Oneſius Græcus autor tradiderit, Bonoſum vel in vino
fuiſſe prudentiorem, licet bibendi modum longe excederet. Sed vtriuſque vitam Vo-
piſcus eleganter ſatis tradidit. Probus vero quia Galli, Hiſpani, & Britanni ea tempeſtate
auxilio fuerunt, fecit his poteſtatem conſerendæ vitis ac conficiundi vini. Ipſe Alman
montem in Illyrico circa Syrmium militari manu foſſum vitibus conſeuit, & Romanis
in voluptates vinum dedit, hoc quod Aurelianus ante facere conſtituit. Sed à præfect.
præt. ſuo prohibitus, qui dixiſſe fertur, Si vinum P. Ro. damus, ſupereſt vt & pullos &
anſeres demus. Romam dehinc reuerſus, multa ſpectacula ædidit, poſt triumphum ſpe-
cioſiſſi-

cioſiſſimum quem de Germanis egit aliiſque gentibus, Blemmiis ante currum ductis: quæ latiſſime quaſi rem admirandam Vopiſcus deſcribit. Tandem bellum Perſicum parans, cum per Illyricum iter faceret, à militibus ſuis per inſidias eſt interemptus, quod nunquam militem ocioſum pateretur, dicens, Annonam gratuitam militem comedere non debere: & quod iactabat breui milites non fore neceſſarios, cum iam totum pene mundum Romanis ſubieciſſet, orbemque pacaſſet. Adhæc cum veniſſet Syrmium, ac patrium ſolum effœcundari cuperet: ſiccandam cogitauit paludem. Quod ægre ferentes milites, confugientem eum in turrem Ferratam, quam pro ſpecula exædificauerat, interemerunt anno imperii eius 5. licet alii 6. anno, & menſe quarto imperii tradant illum oc- 105
ciſum. Ingens huic ſepulchrũ milites cum tali dehinc inſcriptione erexerunt. HIC PROBVS IMP. ET VERE PROBVS SITVS EST, VICTOR OMNIVM GENTIVM BARBARARVM, VICTOR ETIAM TYRANNORVM. Et nimirum talem ſe & in toga & in militia geſſit, vt res nomen ſequeretur. Sarmatas enim contudit, tyrannos extinxit, orbem pacauit, iudicia bonorum de ſe admirabili virtute confirmauit, pace terra marique parta. Laudes Probi tanquam Imperatoris ſanctiſſimi & fortiſſimi, pluribus enarrat Vopiſcus, qui eius vitam nobis tradidit, quem legendum diligenter cenſeo. Oneſius enim ſcriptor vitæ Probi, & Turdulus Gallicanus, qui rerum eius geſtarum Ephemeridas ſcripſit, & Elephantini præterea libri cum Bibliotheca Vlpia, iactura temporis interierunt. Paucula quæ Oroſius, Eutropius, Sext. Aurelius atque Euſebius de illo ſcripſerunt, extant. Nos igitur vt conſueuimus, noſtrum de illo tetraſtichon ſubiiciamus:

Hinc Probus & vere Probus orbis ſceptra gubernat,
Quem probat & miles, ſacraque turba patrum.
Barbaricos motus compeſcuit vndique, pacem
Romano pulchram fecit in imperio.

Carus Cæſar.

CARVM Imp. Sex. Aurelius Narbone natum ſcribit. Oneſius autem ſcriptor vitæ Probi, Romæ illum ſcribit genitum, ibique in literis educatum: quod & ipſe epiſtola quadam proconſ. Ciliciæ Iunio legatus ſcribens teſtatur. Cecilianus ſcriptor horum temporum, in Illyrico illum genitum prodit. Vopiſcus in Ephemeride ſe legiſſe tradit, Carũ Mediolanenſem fuiſſe, ſed auum eius iuri Aquilegienſis ciuitatis inſertum. Hic per militares gradus creuit adeo, vt à Probo præfect. præt. crearetur, & militum amore tandem Imperator efficeretur: licet quidam falſo illum ſuſpicati ſint, in factione eorum fuiſſe, qui Probum interfecerint: cum Imperator ſeueriſſime in Probi percuſſores animaduerterit, acerrimeque puniuerit. Et nimirum Probum amauit, qui ab eo equeſtri ſtatua, & domo marmorea, aliiſque plurimis muneribus fuit donatus, & ad ſummos euectus honores. Vbi itaque ab exercitu Imperator eſt appellatus, imperiique molem ſubiit, conſenſu omnium militum, bellum Perſicum, quod Probus parabat, cum omni belli apparatu aggreſſus, liberis ſuis Carino atq; Numeriano prius Cæſaribus nuncupatis. E quibus Carinum ad Gallias tuendas miſit, recepto ſecum Numeriano. Confecto autem bello Sarmatico in Pannonia, vbi tum Sarmatæ Pannoniam vaſtabant, in Italiam ſeſe irrupturos minantes, occiſis ſedecim millibus, captis diuerſi ſexus viginti millibus, inter eundum ad Perſas, cum totis Probi viribus, recepta Meſopotamia Cteſiphontem peruenit. Ibi cum domeſtica ſeditione Perſæ laborarent, imperatoris Perſici nomen emeruit. Et niſi fulmine ictus concidiſſet, regnum ſubuertiſſet Perſicum. Credunt aliqui, præfectum ſuum prætorii Aprum, qui & ipſius & filii quærebat exitium, vt ipſe imperaret, longius abductum, donec in morbum caderet. Eo itaque ægrotante, ingenti exorta tempeſtate, immani coruſcatione, immaniorique tonitru exanimatus eſt. Vnde quidam dixerunt in fatis eſſe, Romanum principem Cteſiphontem non tranſire: imo Carum fulmine abſumptũ, quod fines fatales tranſgredi tentaſſet. cecinerant enim vates antiquiſſimi, Romana arma Cteſiphontem tranſire nefas eſſe: & duces qui auſi fuiſſent, pœnas daturos eſſe. Putant M. Craſſum id cogitantem cum exercitu periiſſe: M. Vlpium Traianum tranſgredi auſum, Italiam nõ repetiiſſe: & quinque prouincias trans Tygrim ſtatim amiſiſſe: ſatiuſque fuiſſet iter non tentaſſe. legiones longo labore attriuit, & fere conſumpſit. Et quamuis victor longius produxe-

rit terminos, tamen non multum profecit: dubium an ſic voluentibus fatis, an culpa ſucceſſoris Adriani. Cteſiphontem cupiens tranſire, ſuperato Tygride, Valerianus à Sapore rege Perſarum captus eſt. Verum Odenatus Palmirenus victor Romaoæ maieſtatis, Cteſiphontem vſque trans Tygrim peruenit. Carus Imperator exercitum Probi Sarmaticò bello late victorem duxit in Perſida, hoſtile regnum vaſtauit: Seleuciam cinctam Euphrate, quam olim ceperat Ælius Verus Antoninus, expugnauit. Deinde Cteſiphontem petentem, & longius progredi volentem, vel morbus vel ictus fulminis cœlo turbido & coruſcante abſumpſit. Sed oracula plerunque aut vana, aut vix intelligibilia, credentes ſæpius eludunt. Galerius enim, vt infra ſcribemus, Cteſiphontem tranſiuit, & Romanos fines auxit ac dilatauit. Mortuo itaque Caro, traditæ ſunt rerum habenæ eius filio Numeriano; qui comes patri bello Perſico fuit, & nimio fletu ob paternam necem ſibi oculos corrupit. Cum itaq; oculis æger eſſet, aerq; & vigiliæ in bello Perſico ei obeſſent, occluſa lectica ferebatur. Arrius Aper, cuius filia nupſerat Numeriano, cupiens inuadere imperium, illum nihil tale timeotem occidit. Eſt cadauer illius plurimis occultatum diebus, quaſi ob inualidos oculos à vento ac ſole ſe ſubtraheret Imperator. Sed fœtore mors prodita, nec inulta tamen fuit. Quandoquidem coocionantem Aprum Diocletianus, quem exercitus tum imperatorem fecit, manu ſua confodit. Hic eſt autor necis Numeriani. Gloriare Aper, magni Æneæ dextra cadis: quaſi Aprum fatalem occideret, vt imperium aſſequeretur. quemadmodum ei olim Gallicana Dryas vaticinabatur. Sic modeſtus & frugi iuuenis, cui Mars in armis familiare numen præbuit, Minerua peculiaris affuit, & citharam præbuit Apollo, miles, orator, ſimul & poeta, à ſocero ſuo occiſus eſt crudeliter. Tantus enim fuit in eloquentia, vt ſtatua illi decerneretur in Bibliotheca Vlpia, cũ tali ſubſcriptione: NVMERIANO CÆSARI ORATORI TEMPORIBVS SVIS POTENTISSIMO. Et poetas etiam omnes ſuæ ætatis vicit, qui geſta parentis iambis deſcripſit. Carinus autem, alter Cari filius, homo contaminatiſſimus, adulter frequens, & corruptor iuuentutis. Cui pater dum contra Perſas proficiſceretur, Gallias, Hiſpanias, Britannias, & totum fere Occidentem regendum tradidit, cum Illyrico atque Italia. Et quem pater ob nimiam eius libidinem ſæpe cogitauit è medio tollere, eique abtogare imperium & Cæſaris nomeo. Vbi patris ac fratris intellexit interitum, liberius ſe omnibus enormibus immerſit vitiis: piorum ſanguine madefactus, totiuſque iuuentutis corruptor, Senatum Senatorioſque viros ac magiſtratus libidinum ſuorum miniſteriis deturpans, vxores nouem repudiauit, pleriſque etiam ex ſe imprægnatis: cum mimis, pantomimis, ac meretricibus, lenonibuſque ſemper conuerſatus: quos in aula ſecum habuit & coouiuio, plurimumque illis detulit. Sed vbi Diocletianum audiuit ab exercitu in Perſide imperatorem electum, cum exercitu contra eum progreſſus, & multis tandem præliis apud Mergam in Dalmatia victus, occubuit. Sextus Aurelius tradit Carinum trucidatum eius tribuni dextra, cuius dicebatur vxorem polluiſſe. Corrupit enim paſſim nobilium matrimonia. Coodiſcipulis quoque, qui eum in auditorio verbi fatigatione taxauerant, pernicioſus fuit. Refert idem Aurelius, quod alibi non inuenio, Sabinum Iulianum inuaſiſſe imperium, & à Carino in Campis Veronenſibus occiſum. Sed forte illud, & cætera quoque tradita fuerunt ab Oneſimo, vitæ Probi ſcriptore, qui hos quoque deſcripſit, & Fabio Ceciliano, & Aureliano Apollinari, ac Fuluio Aſpriano, qui omnes de iis tribus principibus ſcripſerunt, & iactura temporis ſunt perditi. Ea tamen extant quæ Flauius Vopiſcus, Oroſius, Eutropius, & Sextus Aurelius conſcripſerunt. Et recentiores quidam: è quibus miror Sabellicum, qui Cæſarem alterum Numerarium vocat, cum omnes antiqui ac recentiores, & pater hiſtoriarum noſtri ſeculi Pomponius Lætus, Numerianum appellent. Quemadmodum & in numiſmatis Ioannes Monachus Græcus de iis quoque in ſua hiſtoria, ſicut & de cæteris late ſcripſit. Claudamus igitur ooſtro tetraſticho trium principum vitam, vt conſueuimus:

Poſt Carus pater, & nati duo, ſorte gubernant
Aequa orbem: at cecidit Cæſar vterque breui.
Pannoniam Carus dum liberat hoſtibus, & res
Perſarum attriuit, fulmine conciderat.

Diocle-

Digitized by Google

Diocletianus Cæſar.

DIOCLETIANVS Imperator Salonis Dalmatiæ ortus, parẽtibus obſcuris ac ignobilibus, libertini ſanguinis. Pater enim eius à quibuſdã ſcriba & libertus Amillini ſenatoris dicitur fuiſſe, mater Dioclea appellata: vnde & ipſe Diocles dictus eſt paſſim, poſtquam imperium aſſumeret. Vbi vero orbis Romani potentiã cepit, Graium nomen in Romanum morem conuertit, vſurpatis aliis quoque prænominibus ac cognominibus. Sed militare à pueritia cœpit. Et cum gregarius miles in Gallia eſſet, referente Vopiſco, apud Tungros in quodam diuerſorio, cuiuſdam Dryadis vtebatur familiaritate paulo ſyncerius, quæ cibum reſque neceſſarias illi ſubminiſtrabat. Cum igitur plurimum illi deberet, & ipſa precium expoſcens diceret: Diocletiane, nimium auarus, nimium parcus es, meæ largitati ac meis non reſpondes obſequiis: facete ille, Largus (inquit) ero, cum Imperator fuero, & liberalius omnia perſoluam. Mox vetula ſubiunxit: Diocletiane, eris Imperator, cum Aprum interficies. Qua voce augurium futuræ fœlicitatis ſuſcipiens, venationi plurimum indulſit, cum apriſque congreſſus, plurimos interfecit. Cum interim Aurelianus, tum Probus, hinc Tacitus, poſt Carus Imperatores fierent, ridens dixit: Ego ſemper apros occido, ſed alter pulpamento vtitur. Tandem cum Arrium Aprum præfect. præt. ſua manu confodiſſet, quod Numerianum generum occiderat, & ob id factus eſſet Imperator, fertur dixiſſe: Fatalem Aprum tandem occidi. intellexitque tum, vocem Dryadis haud vanam fuiſſe: Dicere enim ſolebat, nullam ſibi aliam occidendi manu ſua Aprum cauſam fuiſſe, niſi vt Dryadis impleret dictum, & ſuum firmaret imperium. Alioqui nulla neceſſitas ad tantam atrocitatem potuiſſet ipſum, primis potiſſimum imperii diebus, impellere. Profligato deinde, & præliis victo Carino, Auguſtus eſt appellatus, & à Senatu magno honore exceptus. Cum autem in diuerſis mundi partibus inſignes excitarentur tumultus, pluresq; vndique ſurgerent tyranni, in Galliis, Britannia, Ægypto ac Italia, Diocletianus ceu vir prudentiſſimus animaduertit conſorte imperii opus eſſe, quo & imperium firmaret, & pacẽ vbique redderet. Maximianum Herculeum legit, quo cum imperii habenas æquo iure, mira concordia gubernauit. Tantaque fuit inter eos vnio, vt eadem ſemper cogitarent, eadem facerent, nunquam alteri alter repugnaret, perinde vt gemini ſolent inter ſe chariſſ. fratres. Obtemperauit enim Maximianus Diocletiano tanquam filius patri, ac minor maiori, nec vnquam eius voluntati reſtitit, ſed vnanimes, tanquam pater & filius, nihil orbi pacando, quoad imperium depoſuere, admiranda prudentia prætermiſere. Et iccirco hæc ei cognomina indidere, vt Diocletianus Iouius, Maximianus Herculeus diceretur: quaſi ille Iouis, hic Herculis eſſet hæres ac ſucceſſor, illorumque opera imitarentur quam feliciſſime, vt quidam Eumenius Panegyrico diſerte enarrauit, latiſſime rationem horum nominum explicans. Vnde à Gallis poſtea adeo dilecti Iouius & Herculeus, vt ab eis duo populi nomina ſumpſerint Iouiorum & Herculeorum: & Viennenſes duas vrbis portas, Iouiam & Herculeam appellauere; vt Epigrammata docent, quæ Viennæ Allobrogum ſic viſuntur:

D. D. N. N. IMP. CÆS. C. AVREL. VALERIVS DIOCLETIANVS P. F. 106
INVIC. AVG. MVRIS CVRALONENSIB. ÆDIFICIIS PROVIDENTIA SVA
INSTITVTIS ATQVE ERECTIS, PORTAM VIENNENSIVM HERCVLEAM
VOCARI IVSSERVNT.

Et in fronte alterius portæ: PORTAM ROMANAM IOVIAM VOCARI IVSSERVNT.

Sed quomodo Gallias ſubegerint, ab initio exordiendum eſt. Turba ruſticana in Gal- 107
liis Bugaridarum, vel vt alii ſcribunt Baugaridarum nomine tumultus excitauit, ducibus
Amando & Heliano. Ad quos ſedandos Diocletianus Maximianum præmiſit, qui mira
celeritate tumultus compreſſit ac deleuit, pace Galliis reddita. Cum autem ea quoq; tem- 108
peſtate Quingentiani Africam infeſtarent, Maximianus in Africam translatus, Quingentianos deuicit, & ad pacem redegit. Quinquagenarii & ſupra eum numerum annorũ milites hi fuere, qui Africam diripiebant, cupientes ſibi regnum vindicare. Sed difficilius hic eſt tumultus ſedatus, quod veteranus miles tam facile ad obſequium redigi non poſſet. Sic itaque Maximianus tanquam Herculis æmulus, latrones plurimos imperio exegit, cum Diocletianus interea in Ægypto contra Achilleum, qui ſeſe Imperatorem illic fecerat, ſtrenue pugnaret, eoq; Alexandriæ obſeſſo, octauo fere menſe ſuperaret ac

interficeret,totamque pacaret Ægyptum. Nam vrbes veteres prope Thebas locatæ,ditee
ac populoſæ, Buſtris & Copos erant, quas victor euertit. Sed & Alexandria obſeſſa, octa-
uo menſe eſt capta. Cæſis dehinc rebellionis authoribus, qui Achillei conſilio niteban-
tur, poſt nonum menſem prouinciam pacauit. Contentus enim optimatium cæde, ab-
ſtinuit à multitudine. Achilleum feris dilaniandum obiecit, terra vbique cæde potentiū
maduit,nimium acerbe victoria vſus. Multa tamen prudenter in regione illa tum ordina-
109 uit, vt pacem fundaret. Sed cum vndique iterum noua naſcerentur bella, & in oriente
per Narſeum,& in Britannia per Carauſium,per Iulianum turbaretur in Italia, ambo Au-
guſti duos ſibi adoptauere Cæſares: Diocletianus Galerium Maximianū, quem cogno-
mento Armentarium Aurelius Sex. vocat: Maximianus Conſtantium,cognomine Chlo-
ron: de quibus paulo inferius plura. Carauſius ſorte tum Britannias occupabat,quum Iu-
lianus in Italia ſe feciſſet Imperatorem,teſte Aurelio. Qui mox acto per coſtas pugione,
in ignem ſeſe abiecerat. Fuit autem Carauſius,qui ab aliis Crauſſius appellatur, homo ſa-
110 miliæ ſordidæ,ſed ingenio manuque promptus, ac rei militaris peritiſſimus. Imo à militia
ſtrenua nomen & famam aſſecutus haud vulgarem. Qui apud Bononiam per tractū Bel-
gicæ,pacandum mare ſuſceperat, & obſeruanda Oceani littora, quæ tunc Franci & Sa-
xones infeſtabant. Sed cum is ſe inſolentius gereret, nec prædas Barbaris ablatas aut
prouincialibus reſtitueret, aut Imperatoribus mitteret, nec etiam Barbaris interciperet
iter,contentus præda ac ſpoliis ditari, iuſſus à Maximiano occidi, ſumpta purpura intra-
uit Britanniam. & fruſtra cum illo bella cepta ſunt: quia ſeptimo tandem anno Alectus ſo-
cius eum interemit. & is triennio Britannis occupatis, ab Aſclepiodoto præf. præt. ſupera-
tus eſt,& decimo tandem anno quam defecerant, Britannię receptę ſunt. Conſtantiū au-
tem Cæſarem, quem Maximianus adoptauerat, Gallis præfecit, vt eas in fide teneret. vbi
ſtrenue circa Lingonas populos pugnans, vno die vtranq; fortunam expertus eſt. Cum e-
nim Alemanni magno irrumperent impetu,Conſtantium in fugam vertunt,& feſſus vr-
bi propinquæ ſe intulit, cuius portas metu hoſtili occluſas comperit. Et niſi demiſſo fune
per muros in vrbem receptus fuiſſet, viuus in hoſtium veniſſet manus. In vrbe milites ita
adhortatus eſt, vt fugæ ignominiam virtute delerent, vt ciues etiam poſt concionem ar-
ma ſuſciperent,& dedecori abolendo auxilium præſtarent. Sic apertis portis erumpunt,
hoſtes in fugam vertunt, & prope ſexaginta millia cædunt. Qua victoria liberatæ Galliæ,
attritæ Germaniæ, vires ſuas amiſere. Interea Ægyptum Diocletianus tenebat, expeditio-
nem parans in Æthiopas. Sed ad res in Oriente turbatas ſedandas, Galerium cum exerci-
tu præmiſit. Narſeus enim rex Perſarum, Vareanis ſecundi filius, & Vatracis nepos: qui
Vareanem primum patrem, Hormiſdam auum, Saporem abauum, & Artaxerxem ata-
111 uum habuit: tum Armeniam Meſopotamiamq; bello laceſſebat, pluribus regibus Siro-
nitarum & Albanorū, multiſq; ducibus propinquis in auxilium vocatis. Contra hunc iu-
uenili ardore progreſſus Galerius, primum æquo marte pugnatum eſt. Vnde animoſior
factus,dum contra tantam multitudinem inconſultius progrederetur,haud longe à Car-
112 ris victus,omnem pene amiſit exercitū. Atq; hinc per Syriam ad Diocletianum venit,ad
quē antea aduerſi belli fama peruenerat, cui ante carpentū per mille paſſus cucurrit pur-
puratus Cæſar, veluti homo gregarius, priuſquam audiretur, indignanter acceptus. Quę
vbi princeps caſtigaſſet minis acerrime, hac contumelia quaſi cote vſus eſt ad virtutem.
Galerius refecto ſupplemento ex lectiſſimis militibus Daciæ, Illyriæ ac Mœſiæ, cōtra Per-
ſas fœliciore auſpicio profectus, vt ignominiam aboleret, omnia prius diligentius explo-
rauit, quam manus conſereret. Reperto autē hoſte in maiore Armenia, caſtra noctu ho-
ſtilia ex improuiſo 20. milibus equitū adortus, Perſarum multitudinē fœlici victoria ſtra-
uit, dedecus aboleuit, fines Romani imperii l ongius produxit. Nam totam Aſſyriam ex-
pugnata Cteſiphonte cepit, & quinq; prouincias Tranſtygritanas, quæ ſtatim redeunte
ad vrbem Traiano deſecerant, ſubegit, & imperio adiunxit. Fugatus vulneratuſque Nar-
ſeus ad inuios Parthorum montes receſſit: regis proles, vxores & ſorores, captæ ſunt. Per-
ſarum nobilitas abducta, teguli & duces triumpho reſeruati. Ictum eſt fœdus, vt Perſæ ab
Armeniis, Meſopotamia, Aſſyria, nouisque prouinciis abſtinerent. Victor Galerius ad
113 Diocletianum, qui cum firmiſſimo ſubſidio in Meſopotamiam conceſſerat, vt Romanis
animum & hoſti terrorem præberet, peruenit ouans, ingenti honore ab eo ſuſceptus, &
poſt Auguſtus appellatus. Oriente toto compoſito, Europam repetit Diocletianus, pu-
gnaturus cum Scythis, Sarmatis, Alanis, Baſtarnis, Carpis, Cattis, & Quadis, quos fudit
fugauitque, & copioſiſſimam illorum multitudinem abduxit. Qui poſt triumphum in
Romani imperii finibus poſiti fuerunt, vt veteribus incolis cohabitarent. Quandoqui-
dem ob continuas incurſiones maximæ ſolitudines erant. Erat tum magnitudo imperii
tanta,

tanta,vt ad Indos propagaretur ab ortu, à meridie Æthiopes attingeret, ab occaſu vſque
ad Geſſoriacum Oceanum, ab Aquilone vſque ad finem Sarmatarum. Vnde maximus
terror hoſtibus erat,qui vndique amicitiam per legatos poſcebant. Poſt tot igitur victo-
rias, Diocletiano maximus à Senatu decretus triumphus, cum inclytis cognominibus
populorum à ſe deuictorum. Quibus non contentus victorioſus princeps, diuinos ſibi
vſurpauit honores, veluti in eo cœleſtis eſſet maieſtas, voluit adorari more regum Per-
ſarum, pedeſque exoſculandos omnibus ſine generis diſcrimine exhibuit, idque edicto
ſanxit,quemadmodum hodie noſtri ſancti pontifices faciunt. Caligulam imitatus, qui
calciamenta auro, gemmis & margaritis exornauit, quo ornatu voluit auguſtior videri.
Veſte præterea gemmata, aureoque habitu voluit Deus cenſeri, abiectis veteribus inſi-
gnibus, quibus antiqui Imperatores à Tarquinio vſque Priſco vtebantur. Aureo quoque
& gemmato curru triumphauit, ſplendidius multo quam veterum quiſpiam. Cum Dio-
cletianus iam ætate prouectiori mobilitatem fortunæ, tanquam ſolertiſſimus & ſagaciſſi-
mus princeps contemplatus eſſet, decreuit imperio ſe abdicare,& priuatus viuere: vtpo-
te qui diceret nihil eſſe difficilius, quam ſcire bene imperare. Adhæc ætas imbellis, & re-
rum humanarum inſtabilium metus, quæ rariſſime continuo ſucceſſu ad exitum eodem
tenore perueniunt, ſuaſerunt Diocletiano imperium deponere. Diocletianus vero mira
difficultate ferum & aſperum Maximiani ingenium frenauit, vt ei conſentiret. Fuit au-
tem natura ferus, ſed naturam ſuam frangens, conſiliis Diocletiani obſequutus eſt. Igi-
tur eodem die,cum iam conueniſſent Reipub.habenas iunioribus mandare, Diocletia-
nus Iouius Nicomediæ,Herculius Maximianus Mediolani, imperiales faſces deponunt.
Rem memoratu admirabilem,& prioribus ſeculis non viſam peragentes.Cum poſt decē
annos,quibus priuatus vixit, Diocletianus à Conſtantino ac Licinio vocaretur ad feſta
nuptiarum Conſtantiæ, cauſatus ſenectutem per literas, ſcripſit ſe prius peſte liberatum,
nolle iterum venena imbibere,ſatis ſe pro tep.elaboraſſe: nunc vero in patria ſua, hoc eſt 114
Salonis,holera ſerere,hortum curare,& priuatum agere malle. Cum vero hi imperatores
reſcripſiſſent minacibus literis, ſe non admittere excuſationem, quod fauiſſet Maxentio
ac Maximino,ſuſpectans necem dedecoroſam, dicitur venenum hauſiſſe. Quidam tamē
dicunt,ſtupore mentis & longa ægritudine cōfectum,animam inter ſuſpiria efflaſſe. Vi-
xiſſe dicitur quibuſdam ſexaginta octo annis: nonnullis 73.ſecundum quoſdam, duobus
de octoginta. Imperauit annis viginti. Manſit priuatus Salonis, rei ruſticæ indulgens, an-
nis decem:& poſt mortem inter diuos relatus eſt. Vir ſagax admodum,&ingenio acer,&
qui ſeueritatem ſuam aliena inuidia impleret. In Chriſtianos impius ac crudelis: vtpote
qui multa millia occidi iuberet. Vnicam inuenio hunc filiam habuiſſe, Valeriam nomine:
à qua Valeria eſt regio dicta,teſte Marcellino, quam Galerio Cæſari vxorē dedit poſt ad-
optionem,coacto priorem repudiare vxorē: quemadmodum Conſtantius à Maximiano
adoptatus,eiuſdem priuignam Theodoram vxorem cepit, priore coniuge repudiata.

Fuit autem Valerius Maximianus Herculeus vir aſper,ſeuerus & immitis, ardens libi- 115
dine: vtpote qui cum duabus ſororibus rem habuiſſe credebatur. Ciuilitatis expers, con-
ſiliis ſtolidis,ortu agreſti, vt Sextus ſcribit, Pannonioque (haud enim longe à Sirmio locus
erat, olim cum palatio extructo, vbi parentes exercebant opera mercenaria:) imo ferox
natura,ſed qui ſe probe Diocletiano ſubmiſit, eiq; obtēperauit, licet inuitus imperiū ab-
dicaret: plurimumq; pœnituit collegæ aſſenſiſſe. Filium habuit ex Eutropia Syra muliere
Maxentium quem poſtea milites prætoriani Imperatorem fecerunt: & Fauſtam filiā, quę
Conſtantino Imperatori nupſit, cuius patri Conſtantino tradiderat Theodoram priui-
gnam, vt paulo ante ſcripſimus. Sed Maxentium ſuppoſitum ferunt arte mulieris, tenere 116
mariti animum laborantis, auſpicio gratiſſimi partus cepti à puero, licet illi poſtea nun-
quam fuerit charus. Audiens igitur filium Imperatorem factum, è Lucania, in qua ſedem
priuatus elegerat, circa agros amœniſſimos, ſe mouens, ad ſpem erectus faſtigii reſumen-
di quod inuitus amiſerat, ad vrbem ſe contulit, ſimulans filio ad gubernacula auxilio fo-
re.ſed milites indignati quod ea tentaret, tumultum excitarunt: ſtatim ſubiunxit, ſe hoc
figmento voluiſſe experiri, an milites Maxentium amarent. Inde tumultum ſuppreſſit: ac
in Gallias profectus ad generū Conſtantinum, vt illum imperio deturbaret, inſidias præ-
parans, quæ Fauſtæ vxori Conſtantini & filiæ Maximiani detectæ ſunt. hæc patri mari-
tum prætulit,& rem indicauit. Gener itaq; apud Maſſiliam illum obſedit, dehinc viuum
cepit. tum decreto iuſſus mortis eligere genus, præpoſtero fractis laqueo ceruicibus oc- 117
cubuit. Talem exitum meruit ſanguinarius & cruentiſſimus Imperator in Chriſtianos,
cum annos viginti regnaſſet, ætate ſexagenarius: qui alioqui plures titulos victoriarum
habuit, vt in fractis marmoribus Romæ conſpicitur, in hanc ſcilicet formam:

M. AVR. VAL. MAXIMIANO INVICTO AVG. PONT. MAX.
SARMATIC. MAX. GOTIC. MAX. IMP. VIII.
COS. III. P. P. PROCOS.

Dicitur etiam Diocletianus aurei ſeculi parens, & Maximianus ferrei. Sed hæc & alia
plura de laudibus Diocletiani Iouii & Maximiani Herculei, elegantiſſime in Panegyricis
Eumenius atque Mamertinus diſſeruerunt, qui videndi ſunt: quos illi populos ac gentes
ſubegerint, & cur Iouius atque Herculeus ſint appellati. Addit Euſebius, quod dum Ma-
ximianus inſidias genero Conſtantino molitus, deprehenſus eſſet, poſt eius interitum
ſtatuæ atque eius imagines omnes ablatæ ſunt, & in ædibus publicis eius nomina ſunt e-
raſa. Hi duo priuſquam ſe imperio abdicarent, Conſtantium & Galerium Maximianum,
cognomine Armentarium, conſentiente Senatu, Auguſtos appellauere: de quibus nunc
118 ordine eſt diſſerendum.

Conſtantius, teſte Trebellio Pollione, natus eſt patre Eutropio, viro potēte inter Dar-
danos: & matre Claudia Conſtantia, filia Criſpi, fratris Flauii Claudii Imperatoris: non
119 filia Claudii, qui ſobole caruit. Conſtantius vir fuit mitiſſimus, & manſuetiſſimus, diui-
tiarumque contemptor, & modici cultus, vt etiam à fictilibus non abhorreret. Quoties
enim feriatis diebus epulum dabat, vaſa argentea ab amicis accipiebat mutuo, vt abacum
exornaret, & triclinia ſterneret, ſtudens diuitiis prouincialium ac priuatorum, non fiſco.
Solitus dicere, melius fore publicas opes à priuatis haberi, quam vno clauſtro detineri
fruſtra. Cum ita facilem ſe & amabilem cunctis præberet, plurimum diligebatur, à Gal-
lis potiſſimum: quod Diocletiani prudentiam, & Maximiani cruentam temeritatem ſu-
ſpectam haberent. Eo autem regnante in Hiſpaniis, Galliis, & alpibus, nulli motus fuere,
& hoſtes po. Rom. ab armis ceſſauere. Vnde poſtquam ſe imperio ſeniores Auguſti, Dio-
cletianus & Maximianus abdicauere, diuiſus eſt inter eos ita Romanus orbis, vt Gallias,
Hiſpanias, Italiam & Aphricam Conſtantius: Illyricum, Græciam, Aſiam, & Orientē Ga-
lerius obtineret. Conſtantius vero Aphricæ atque Italiæ adminiſtrationē recuſauit, quod
exiſtimabat ab vno tantum pondus minimè ſuſtineri poſſe: Galliis contentus, quibus di-
ligentiſſime præfuit. Habuit autem Conſtantius vxorem Helenam, obſcuri generis fœ-
minam, tamen ſanctam, de qua inferius plura: licet quidam tradant, eam non vxorem le-
gitimam illi, ſed pro voluptate venerea fuiſſe concubinam: ex qua Conſtantinum Impe-
ratorem peperit. Sed hanc iuſſus repudiare, cum adoptaretur, Cæſarq; fieret, priuignam
120 Maximiani Theodoram accepit: ex qua liberos ſuſcepit, Anniballianum, qui & Gallus
dictus eſt, & Conſtantium patrem Iuliani principis, & Galli viri ſcelerati, mariti Con-
ſtantiæ, Magni Conſtantini filiæ, ac Conſtantiam vxorem Licinii Imperatoris, de quo in-
ferius. Conſumptus eſt morbo, anno eius imperii decimo tertio, vt Eutropius tradit: aut
decimo ſexto, vt Euſebius ſupputat, in oppido Britanniæ Eboraci, & inter diuos relatus.
121 Scribit quidam Græcus, Conſtantium extrema vocula, cum eſſet moriturus, ſeq; de lecto
protenderet, vt ambabus manibus filium Conſtantinum, qui iam concito gradu aduene-
rat, amplecteretur, dixiſſe, mortem eſſe immortalitate meliorem. Dictus eſt autem Con-
ſtantius Pius, quod cum alii Chriſtianos perſequerentur, is eos tulerat. Et vt tradūt Chri-
ſtiani hiſtorici, cum plures in ſua aula Chriſtianos haberet, experiri volens qui viri fortes
eſſent, ac animo conſtantes: ſimular omnibus ſe præcipere, vt diis ſuis ſacrificarent, qui
ſui eſſe vellent: qui vero recuſarent, abirēt impune è palatio. Multi metu ac leuitate, quos
Chriſtianos nouit, idola venerantur: quos tanquam leues & religionis deſertores eiecit,
ac aſpernatus eſt. Qui vero in religione ſua fixi perſeuerarunt, hos familiarius cœpit am-
plexari, & conſiliis ſuis adhibere: adeo illi religionem præ cæteris cordi fuiſſe tradunt, &
idola odio abominationiq;. Imo ſemper Chriſtianis conſultoribus in rebus agendis vſus
fuiſſe dicitur. Sed Chlorus cognomento, quaſi viridis à colore appellatus eſt. Obſecro te
Lector, ne panegyricum illum Conſtantio dictum, cuius principium eſt, Si mihi Cæſar
poſt diuturnum ſilentium, &c. dedigneris quam diligentiſſime legere: lætaberis enim.

Galerius autem Maximianus, quem Diocletianus adoptauerat, & Cæſarem fecerat,
tradita ei filia Valeria, eximius & fœlix bellator fuit, ortus parentibus agrariis, paſtor pri-
mum armentorum, vnde ei cognomen Armentarius fuit: natus in Dacia Ripenſi, ibique
ſepultus eſt, quem locum Romulianum etiam vocabulo Romulæ matris appellarat. Is in-
122 ſolenter affirmare auſus erat, matrem (more Olympiadis Alexandri Magni genitricis)
compreſſam à dracone ſemet concepiſſe. Hunc Diocletianus, vt ſupra memorauimus,
poſtquam Cæſarem fecit, ad Orientem pacandum contra Narſeum Parthorum regem
miſit: vbi primum infœliciter, dehinc fortiſsime & proſpere pugnauit, captis omnib. pene
theſauris Perſicis, quos abduxit. Vbi vero Auguſtus factus eſt, poſtquam Conſtantius

Italiam

Italiam & Aphricam (quæ ſibi ceſſerant) reliquerat, adoptauit duos quos Cæſares fecit, Seuerum, quem Italiæ præfecit & Aphricæ, & Maximianum, cui Orientem regendum dedit.

Interim prætoriani milites, quorum conſuetudo eſt, rapere, ſtuprare, necare, incendere, & omnia diuina humanaque commiſcere, & ſcelera horrenda ſine pudore facere, Imperatorem fecere Maxentium, in villa ſex millibus ab vrbe diſcreta, itinere Lauicano. Qui non vt Cæſar, ſed vt tyrannus, cooperantibus prætorianis ſumma ſæuitia gubernauit: qui Seuerum fugientem ad Maximianum, qui in Illyriis erat (nam viribus Maxentii impar fuit) Rauennæ captum occidit, anno eius imperii ſecundo, teſte Euſebio. Miror Aurelium Sextum tradentem Seuerum, ab Herculio Maximiano Romæ intra tabernas extinctum: funuſque eius Galieni ſepulchro illatum, quod ab vrbe abeſt per Appiam milibus nouem, cum omnes alii Rauennæ occiſum ſcribant.

Galerius itaque Maximianus poſt mortem Seueri, conſortem imperii facit Liciniũ, quem in Illyriis reliquit. Ipſe Romam proficiſcitur, contra Maxentium pugnaturus. Sed quum defectionem militum intelligeret, ſi confligeret cum Maxentio, In Illyriam rediit: & ob ſæuam in cunctos libidinem, ac in Chriſtianos horrendam crudelitatem, in morbum incidit, & conſumptis genitalibus defecit. Nam vlcus inguinibus innatum, virilia exedit: & marceſcente tota illa corporis parte, vermes pullularunt: remedia deerant; medici deſperauere. Fœtor enim tam intolerabilis erat, vt nullus omnino, ne medicorum quidem vllus propius poſſet accedere. Sic carnis in luxuria omni nutritæ, grauiorem ex corruptione putredinis nidorem exhalabat. Etſi erant medici qui noua tentaſſent (nam plures interfici iuſſit, qui medicamina fruſtra exhibebant) noluerunt tamen admouere manus, metuentes ne à ſæuiſſimo principe occiderentur. Cum itaque tantis afficeretur tormentis, vt ſuſpicatus eſſet ea ob ſuam in Chriſtianos ſæuitiam ſe perpeti, decreta reuocauit, quibus Chriſtianos puniri iuſſit: & vt acceſſerentur edixit, & pro ſalute principis orarent, ſed non valuere preces pro cruento tyranno. Nec enim profi- 123
turus erat Chriſtianis ſalute recuperata, ſed ad ſolitam potius paruo interuallo rediiſſet crudelitatem: qui publicos honores & ſummos magiſtratus magorum magiſtris decernebat: ſimulacrorumque cultui vſque ad ſuperſtitionem deditus, nihil ſine auguriis & diuinationibus egit, deliciis & luxu ad inſaniam vſque diffluens: matronis caſtiſſimiſque virginibus inſidias vndique locauit, nec vrbem aliquam ſine adulteriis & virginum ſtupris incontaminatam reliquit. Igitur digna morte periit, & fœdiſſimo exitu mortuus eſt homo ſanguinarius, quum ſolus regnaſſet annos duos: cum Cæſaribus & imperii conſorte, annos ſedecim: vel, vt Euſebius tradit, annos viginti. Sed caute & cum grano ſalis (vt aiunt) legendus eſt, quia intricatus facile legenti errorem obiicit. Et vt finiam, ita quatuor principes orbem rexerunt: Diocletianus & Maximianus, adiunctis ſibi Galerio atque Conſtantio: quorum alter natus eſt, vt acceptam ignominiam Valeriani captiuitate deleret: alter, vt Gallias Romanis legibus ſubderet. Quatuor ſane principes mundi fortes, ſapientes, benigni & admodum liberales, vnum in Republica ſentientes, ſenatores Romani moderati, Populi Romani amici, ſed Chriſtianis infeſti, & contrarii, & poteſtate graues, præter vnum Conſtantium: quorum vitas ſingulis libris Claudius Euſthenius, qui Diocletiano ab epiſtolis fuit, ſcripſit, qui deſiderantur. Quemadmodum & Aſclepiodorus iactura temporis perditus eſt, qui Diocletiani geſta deſcripſit. Pro virili noſtra ex Eutropio, Oroſio, Aurelio Sexto, & Euſebii vltimis libris Sacræ hiſtoriæ, quia ea tempora diligentius ſcripſit, excerpſimus. Ætate noſtra quoque haud negligenter Pomponius Lætus de his Imperatoribus & Cæſaribus ſcripſit: licet in quibuſdam haudquaquam verum attigit, quo ad familias. Sunt legendi Panegyrici Nazarii, Eumenii, & aliorum qui ignorantur authorum, dicti his Cæſaribus, vnde plura poſſunt de his intelligi. Sed negligendus nõ eſt Ioannes Monachus Græcus, quem alii Zonaram dicunt. Nos more noſtro tetraſtichon nunc ſubdamus:

Quatuor hinc ſurgunt, primuſque Diocletianus,
Alter & Herculius Maximianus erat.
Quos ſequitur Conſtantius, inde Galerius, æqua
Orbem pacandum conditione tenent.

H 3

Digitized by Google

Conſtantinus Magnus.

EODEM pene tempore iterum quatuor fuere principes, vt omnes Hiſtorici affirmant, maxime tamen diſcordes: & præter vnũ Conſtantinum, Chriſtianis mirum in modum infeſti. Duo ex his Auguſtorum filii, Conſtantinus Magnus ſcilicet, & Maxentius: duo autem homines noui, Licinius & Maximianus, Maximinus à pleriſque appellatus. De quibus promiſcue eſt neceſſario ſcribendum, ſeruata tamen ſerie genealogiæ, quoad fieri poterit. Conſtantinus itaque natus eſt in Britannis, licet alii apud Dacos natum ſcribant, quod veriſimilius eſt. Hic enim & genitus & nutritus fuiſſe perhibetur patre Conſtantio Pio, matre Helena. Quam Conſtantius, dum Herculei priuignam Theodoram duceret, coactus eſt deſerere.

Fuit autem Helena, vt tradunt annales Britannorum, Coel regis Angliæ filia: licet Ambroſius ſtabulariam vocet, hoc eſt cauponariam, inter Britannos natam humili loco, ob formam Conſtantio patri tantum dilectam. Hæc mulier ſanctiſſima, filio nondum baptizato, Chriſtiana facta, & ſancta cruce inuenta, ex locis abditis tres clauos Chriſti filio attulit, è quibus vnum ille loris equi affigi iuſſit, alium galeæ annecti pro amuleto, tertium in mare proiecit ad ſedandam maximam tempeſtatem. Filiumque mater ad religionem Chriſti maximis quibus potuit precibus attrahere eſt conata. ſed hæc aliquanto poſt.

Puer ipſe optime literis ac moribus inſtitutus eſt in teneris annis: extremam vero pueritiam in re militari fouendam Galerio Maximiano præbuit, qui Orienti tunc præfuit. A quo, cum iam adoleret, miſſus eſt cum exercitu contra Sarmatas, feroeiſſimam gentem.
124 In qua expeditione, vltra ætatem, & plus quam permitterent anni, geſſit: non modo hoſtes profligauit, ſed ducem Sarmatarum catenatum Galerio adduxit. Qui cum perdere mallet iuuenculum, minime ea victoria lætatus eſt: ſed vt cum leone in theatro pugnaret, hortatus eſt iuuenem, gloriæ ac laudis alioqui auidum, quemadmodum olim Herculem Euryſtheus. Sed ſuperato quoque leone in certamine, cum miris laudibus ſpectatores iuuenem efferrent, Galerius autem plus animo cruciaretur, maiores meditatus eſt inſidias. Quas vt fugeret adoleſcens, aſſumptis fidiſſimis quibuſque ſociis, ad patrem venit, benigniſſime ab eo exceptus: vtpote qui iam filii virtutes multo ante perceperat, nec vanam de eo iam ſpem in animo geſſerat. Aurelius Sext. ſcribit, quod dum Conſtantinus iuuen-
125 culus à Galerio in vrbe Roma religionis ſpecie obſes teneretur, fugam arripiens, atque ad fruſtrandos inſequentes, publica iumenta quaque iter ageret, interficeret, tandem ad patrem in Britanniam peruenit: iiſdem forte diebus cum Conſtantium parentem fata vltima perurgerent. Patre vero mortuo, regnum Galliarum Hiſpaniarumque & alpium ſibi teſtamento relictũ, accepit. Et cum pater antea dum ægrotaret, cœleſti admonitus nuncio, filium futurum liberatorem imperii & orbis, Cæſarem & ſucceſſorem creaſſet, cun-
126 ctis qui aderant annitentibus, potiſsimum tamen Eroco Alemannorum rege, qui auxilii gratia Conſtantium comitabatur, imperium aſſecutus eſt, & triennio ſumma cum laude Gallias rexit, deditiſsimos habens & obſequioſiſsimos milites: quibus iam agros, villas, oppida vt neceſſaria ſuppeterent, de veteri more aſsignauit: & quæ ad victum emeritorũ erant contributa, ad hæredes tranſire iuſsit. Interim prætoriani, haud abnuente Senatu, Imperatorem fecere Maxentium, filium Maximiani Herculei ex Syria Eutropia: quem alii muliebri arte ſuppoſitũ ferunt, vt antea ſcripſimus, quo charior eſſet marito prolẽ cupienti. Qui mox cum ſumma ſæuitia imperitauit in vrbe, ciues libidinibus cædibuſq; ad crudelitatem vexans, omnibus odioſus. Nam pleroſque claros viros occidit, bona rapuit, vectigalia noua inuenit, virgines ſtuprauit, & caſtiſsimis matronis vim intulit, inextinguibilis libidinis, & corradendis pecuniis inexplebilis. Sed crudele illius facinus in pudicam matronam haud eſt ſilentio prætereundũ. Cum olim captus eſſet amore caſtiſsimæ fœminæ Sophroniæ, cuius maritus præfectus vrbis erat, miſit ad eã miniſtros libidinũ, quos ſolos aulicos habere cõſueuerat, quibus cum de Rep. cõſultabat, eamq; ad ſe deduci, quoniam pulcherrima erat, præcepit. illa rem ad maritũ detulit. Vir mulieris, metu mortis ab-
127 ducei non vetabat vxorẽ: ſciebat enim ſibi periculũ futurum. Vxor illa caſtiſsima vt maritũ vidit perterritum, proditã pudicitiam ſuſpicata, quia Chriſtiana erat, petiit à miniſtris ſe ornandi tempus, & impetrauit. Ingreſſa cubiculũ, cum proſtratis genibus oraſſet, quaſi pudicitiam Deo immolatura, pectus mucrone traiecit. Illi cum torquerentur mora, irrũpunt, & rem vt euenerat, ad principẽ referunt. Quo tamen exemplo minime eſt territus alias plures appetere, ſed acrius inflammatus in quaſcunq;, quæ vel pulchritudine vel diuitiis alias excellerent. Fuit tum Maximianus Herculius, Maxentii pater, circa Maſsiliã,

iubente

iubente Conſtantino, trucidatus: qui primũ filio, deinde genero imperium vi ac inſidiis conatus eſt auferre: quod & ſuperius ſcripſimus. cũ etiã Maxẽtius gloria efferretur, quod circa Rauennã Seuerus eſſet cæſus, qui iuſſu Galerij aduerſus vrbẽ exercitum ductabat: itaq; per literas ſæpius à Senatu populoq; Romano Conſtantinus vocabatur, vt vrbem ſæuiſſimo tyranno liberaret. Accerſitus toties literis, Italiã cũ parte copiarũ petiit, cũ Maxẽtio conflicturus. Is vero accepto nuncio, Conſtãtini copias Italiæ fines tenere, exercitum educit: & in foro Iulij crebris præliis deiectus, coacto exercitu ad mœnia vrbis refugit, iiſq; ſe continuit. Quintus tũ agebatur annus imperij Conſtantini. Maxentius ſolicitus de belli euentu, magã conſuluit, (nihil enim vnquam ſine muliercularũ aut augurũ reſpõſis, ſuperſtitioſus Imperator geſſerat.) Maga improba proſpera omnia pollicetur, ſi prius cæſis infantib. placaret aduerſa numina. quod ſumma vanitate cruentus princeps facile perfecit, ſecto infante. Conſtantinus itaq; vrbi appropinquans, ac multa ſecum animo voluens de vrbis Romanæ præſtantia, quam cruentare ciuium ſanguine verebatur pientiſſimus princeps (iam enim inceperat religionis Chriſtianæ fautor ſummũ Deum venerari) anxius belli euentum anhelus ſuſpirabat. eleuato itaq; ad ſidera vultu, in ęthere crucis fulgidum ſuſpexit vexillũ, cuius ſplẽdore legiones ſuæ irradiabantur, voxq; clamantis excepta eſt, ἐν τούτῳ νίκα, In hoc vince. Auſpicio fulgidæ crucis lætior factus, & de victoria iam ſecurus, ſignũ crucis quod in cœlo viderat, fronti ſuæ inſcribit, & vexillis applicat militaribus. Fertur etiam deinceps ſemper manib. ſuis geſtaſſe ex auro crucis ſimulachrũ. Tradũt alij, meridie in cœlo apparuiſſe ei ex ſtellis factum ſimulachrum crucis, quarum imagines has literas formabant: In hac vince. Et noctu in ſomnum reſolutum, eandem vidiſſe imaginem, appellatumq; ſiue à Deo ſiue ab angelis, vt publico edicto crucis ſimulachrum iuberet circumferri: id illi portendere certam victoriam. Mox igitur aduerſus hoſtẽ mouet exercitum, circaq; Miluium pontem caſtra locabat. Iuſſerat autem ante, nauibus ad decipulam compoſitis, Maxentius flunium ſterni, & ſuperpoſitis põtibus exæquari. Cum itaq; ei diem ac horam, quando educturus eſſet exercitum, & manus conſerturus, maga præſcripſiſſet, ſacris ſuis peractis omnia magæ conſilio egit, plenuſq; vana ſpe, prior ante exercitũ ſuũ furibundus è portis proruit vrbis. Immemor præ nimia vecordia fraudis à ſe fabrefactæ, pontẽ cũ paucis aggreſſus in profundũ mergitur cũ equo, nec vſquam cadauer eius poſtea inuentũ: quod ad perpetuos credo cruciatus delatũ eſt. Sic vnius nefandi capitis cæde ſeruata eſt impolluta (quod maxime affectabat) dextera religioſi ac piiſſimi principis. Sic Maxentius libidinis & ſæuitiæ ergaſtulum, ſexto ſui imperij anno periit crudeliſſime, ſed digniſſime. Scribunt quidam, conantem euadere Maxentium, gurgite fluminis hauſtum, & imis retentum harenis ac limo, Tyberinum patrẽ deuoraſſe, & ſtatim 128
euomuiſſe, reciſo capite. Quod victor ante currum ſpectaculo exhibuit, dum vrbem ingrederetur. Superato enim Maxentio, S.P.Q.R. quod tyrannide liberatus eſſet, marmoreum arcum, triumphis inſignem, inter Palatium & Celium poſuit: qui hodie quoq;, ſed mutilatus conſpicitur, è regione amphiteatri, cum huiuſmodi inſcriptione:

S. P. Q. R. IMP. CÆS. FL. CONSTANTINO AVG. QVI INSTINCTV DIVINITATIS ET ANIMI MAGNITVDINE VNO TEMPORE TAM DE TYRANNO QVAM DE OMNI EIVS FACTIONE IVSTIS REMPVBLICAM VLTVS ET ARMIS.

Appellatus eſt deinde liberator vrbis, & fundator quietis, exceptuſq; eſt inſigni ac triumphali pompa. Sed omnia accepta Deo tulit: & imaginib. ſuis, ſemper crucem aſcribi 129
iuſſit, cuius vigore iugum tyranni fregiſſet, & priſtinam vrbi reddidiſſet libertatem, columnamq; ſibi decretam in crucis effigiem transformauit. Sed cur non ſubdamus Aurelij Prudentij de hac re verſus, qui libro primo contra Symmachum ſcribuntur, cum ſint oppidò quam elegantes ac rotundi, de potentia crucis?

Hoc ſigno inuictus tranſmiſſis alpibus vltro
Seruitium ſoluit miſerabile Conſtantinus:
Cum te peſtifera premeret Maxentius aula,
Lugebas, longo damnatos carcere centum,
Vt ſcis ipſa, patres, aut ſponſus fœdera pactæ
Intercepta gemens, diroq; ſatellite rapta:
Immerſus tenebris dura inter vincla luebãt,
Aut ſi nupta thotum regis conſcendere iuſſa
Cœperat impurum domini oblectare furorem,

Morte maritalis dabat indignatio pœnas.
Plena puellarum, patrumq; ergaſtula ſæui
Principis, abducta genitor ſi virgine muſſans
Triſtius ingemuit, non ille impune dolorem
Prodidit, aut confeſſa nimis ſuſpiria traxit
Vim libertatis nimiam, patriumq; dolorem.
Teſtis Chriſticolæ ducis aduentantis ad vrbem
Miluius, exceptum Tyberina in ſtagna tyrannum
Præcipitans: qua non victricia viderit arma
Maieſtate regi, quod ſignum dextera vindex
Prætulerint, quali radiarint ſtemmate pila.
Chriſtus purpureum gemmati textus in auro
Signabat Labarum, clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis crux addita criſtis:
Ipſe ſenatorum meminit clariſſimus ordo
Qui tunc concreto proceſſit crine, cathenis
Squallens carcereis, aut nexus compede vaſta,
Complexuſq; pedes victoris ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens: tunc ille Senatus
Militiæ vltricis titulum, Chriſtique verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.

Eſt autem Labarum, ſignum quod ex auro in formam crucis transformabatur cum precioſis lapillis: quod ſignum bellicum inter alia precioſius erat, quod Imperatorem præcederet, & à militibus adoraretur pene, de quo Caſſiodorus libro primo Tripartitę hiſtoriæ, capite quinto, latiſſime diſputat: quomodo Conſtantinus illud inſtituerit in formam crucis. Et hinc in Apologetico Tertullianus dixit, Sypara illa vexillorũ & labarorum ſtolæ crucium ſunt. Vnde & Imperator de dignitatibus agens, 12. libro C. Rubricam ponit de Præpoſitis Labarũ: quos & clariſſimos & immunitate dignos, quod in comitatu imperiali ſint, iudicat. Vbi indocti, de præpoſitis Labarum perperam interpretantur. Cabaliſtæ enim in characteribus, figuris, verbis & carminibus magnam vim ineſſe putant. Vnde Plotinus enumerat quatuor quibus inſit mirabilis virtus: ſcilicet qualitas ſpecierum occulta, figura, & concentus, & vota. Idem Porphyrius & Iamblicus. Vnde Antiochus cognomento Soter, in expeditione contra Galatas per ſomnium vidit Victoriam ſibi promitti, quaſi pro teſſera bellica, triplicem triangulum inter ſe quinquelinearem cum quibuſdam characteribus. Sic Conſtantino Magno in ipſa meridiei hora coram omni exercitu, crux ſuperne apparuit. Aliqui in ſomno ipſum vidiſſe contendunt tali figura: Longam ſcilicet haſtam bracteis aureis amictam, in faſtigio cornu habentem obliquum in formam crucis diſtentum. In ſummo vertice cornua deſuper nobili figura, quam ἐγχαζόμενον appellamus, in arctum conſtricta, quæ primordiales Chriſti charactêres oſtenderet: tranſuerſo de cornu velum pendebat aureum, imaginibus ſacri regis liberorumq; pectore tenus acu pictum, tali forma:

Sed hæc obitêr attigimus: redeundum nunc ad hiſtoriam.

Quum autem vt ſuperius ſcripſimus, Galerius Maximianus ſibi Licinium adoptaſſet, contra Maxentium, conſortemque imperij feciſſet, quod eius virtutem in re militari prius bello Perſico contra Narſen expertus eſſet: huic Licinio Cõſtantinus ſororem ſuam Conſtantiam vxorem dedit, Mediolanum accito. Tradunt aliqui, Licinium in nuptiis à militibus appellatum Imperatorem, vt Conſtantino gratificarentur. Alij vero à Galerio factum Imperatorem ſcribunt. Fuit autem Licinius oriundus è Dacia, parentibus agricolis: & ab iis puer nutritus, extrema pueritia militauit: promotuſque tribunus militum bello contra Narſen optime ſe geſſit, duci poſtea ſemper gratus. Sed tamen genus ſuum ad Philippum Auguſtum referebat. Obid in publicis monumentis nomen illius adoptauit, dictuſq; M. Iulius Licinius Licinianus. Quoniam proauus (vt ipſe dicebat) fuit M. Iulius Philippus. Quinimo teſte Iulio Capitolino, ſubuertit in Perſide tumulum Gordiani, quod titulus videbatur progenitorib. ſuis iniuriam facere, cum ſe vellet videri à Philippis originem trahere. Erat autẽ aſper admodum, & vicio auariciæ ac libidinis haud mediocriter deditus, ſed militaris diſciplinæ acerrimus cuſtos. Literis adeo infeſtus ob inſcitiam, qua vix nomen decretis ſubſcribere poſſet, vt venenũ &

peſtem

peſtem Reipub. nominaret. Oratores vero & philoſophos ſummo odio & mirifice inſectabatur. Spadones vero & ſecretiores aulicos, tineas & ſorices palatij ingenioſe appellabat. Ab initio igitur Licinius pulchre cum Conſtantino conſenſit: vna eademque ſententia legem ſtatuunt, qua Deum Chriſtianorum ſummis laudibus vbique venerandum colendumque decernunt. Quam legem etiam Maximiano, qui aliis Maximinus dicitur, ad Orientem (cui is pręerat) tranſmittunt. Qui primũ huic legi obtemperans, Sabinum præfectum iuſſit ſimulata humanitate omnes Chriſtianos captos vinculis eximere, libertateq; donare. Sed vbi ſe, haud ſobrie ſingula animo reuoluens, Auguſtũ contra horum voluntatem creat, ſuperbia inflatus, ſe priorem ambobus cõſtituens, à Licinio bello eſt ſuperatus: quem Conſtantinus aduerſus illum cum exercitu ire iuſſit, vt eum omni honore ſpoliaret, atq; Imperiali dignitate exueret. Quod & factum eſt. Nam fuſus fugatuſq;, & à ſuis deſertus, tandem miſerrime occubuit, cum filiis quos iam ſocios imperij aſſumpſerat, & propinquis Peucedio, Theotecno ac Quintiano, flagitiorum miniſtris: quorum opera magicas vanitates in opprobrium Chriſtianorum exercuit. Licinius vero Imperator victoria elatus, ſuperbire iam cœpit, & Conſtantinum contemnere (vt imperia difficile cum concordia cuſtodiuntur) immemor beneficiorum atq; affinitatis: Chriſtianorum Deum cœpit irridere, ad priores reuerſus idolorũ vanitates. Sed non modo Chriſtianos omnes è palatio atq; exercitu ſuo abegit, verumetiam palam in eos deſęuiit, pleriſque clariſſimis atq; ſanctiſſimis viris in vincula cõiectis, ac atrociſſime necatis: aliis in exilium relegatis, quorum vxores ſatellitibus in matrimonium conceſſit. Ipſe contra ætatis ſuæ vires adulteriis & ſtupris oblectabatur: ſed auaricia inſatiabilis, cenſus nouos exigẽdo ac tributa, quibus agros cultoribus vacuos reliquit. Iure igitur Conſtantinus contra Licinium vires Gallicanas & Italicas, non prohibente affinitate, expertus eſt. Primi congreſſus fuere in Pannonia, vbi victus conceſſit in Macedoniam: ibiq; reparantem vires, & ingentes copias cogentem, improuiſus Conſtãtinus adortus fudit, copias diſſipauit, inq; Thraciam fugauit. Nam apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine, Cõſtantino nocte caſtra Licinij irrumpente, Licinius petiit fugam: fugaque volucri Byzantium peruenit, ibi Martinianum officiorum magiſtrum Cæſarem creat. Inuenio Conſtantinum, dum ad Hadrianopolim contra Licinium pugnaret, duos vidiſſe equites cædentes legiones hoſtium: quemadmodum olim vetuſtas bello Latino de Caſtore & Polluce ſabulata eſt. Et in agro Byzantino ſcribunt ipſum vidiſſe lumen ſatis coruſcans ſupra caſtra, cęteris noctu dormientibus, vt olim crucẽ in æthere cõſpexerat, cũ Maxentium deiiceret. Quib. ſignis cœlitus ſibi dari victoriam agnouit. Tradit etiam Zonaras, viſum eſſe tum equitem armatum, crucis ſimulachrum pro ſigno geſtantem, qui exercitui præibat. Dehinc Conſtantinus acie potior apud Bithyniam ablato iam ei Byzantio ac Chryſopoli, adegit Licinium pacta ſalute indumentum regium offerre per vxorem. (nam infidus & inconſtans rupit fœdus, & crebro fortunam tentauit) Terreſtribus igitur & naualibus præliis victus, deditionem Nicomediæ fecit. Miſſuſque eſt Theſſalonicen, vt ibi tanquam deditus & priuatus cum vxore viueret. Conſtantia igitur vxor, ad fratrem Conſtantinum ſupplex venit: & primum pro imperio mariti, tum pro titulo tantum, deuotiſſime orauit. Cum neutrum aſſequeretur, pro ſalute mariti precata, animum flexit fratris. Iuſſus eſt igitur ſine purpura & inſignibus ad Cõſtantinum venire. Interim Imperator ad Senatũ retulit, quid de Licinio agendum eſſet. Senatores reſcripſerunt, vt id milites decernerent: quod vbi nunciatum eſt, proficiſcentẽ Serras Licinium interfecerũt. Tradunt quidam, quod dum Licinius Theſſalonicæ moraretur, iniiſſe conſilium de reſumendis armis: & ideo miſſos interſectores, qui & Martinianum iugularẽt. Has meritas pœnas luit homo ſanguinolentus & vecors, prope ſeptuagenarius, cum imperaſſet annis 16. licet alij ſexageſimum tantum attribuant vitæ annum. Habuit autem Licinius vxorẽ Cõſtantiam, filiam Conſtantij imperatoris ex Theodora. Ex qua genuit Licinium iuniorẽ, & Aniballianũ patrem Dalmatij Cæſaris. Sunt tũ religioſiſſimæ latæ leges, cum tyranni & Chriſti hoſtes periiſſent, & Orientales eſſent Occidentalibus prouinciis iunctæ, paxq; Chriſticolis in orbe eſſet conceſſa. Fuerunt autem tales leges: Græcus ſub cruce ne militet: Nemo quarta vel ſexta aut Dominica condemnetur: Qui blaſphemauerint CHRISTO, capite plectantur.

Tunc cœperunt Chriſtiani præfici gubernationibus orbis, & præſides Eccleſiæ honorari ac obſeruari.

Nunc vero ordo exigit, vt dicamus quis ille fuerit MAXIMIANVS Cæſar à Liciniano fuſus & fugatus, qui in Oriente ſeipſum Auguſtũ fecerit, & Tarſi occiſus eſt, cuius in fine libri noni hiſtoriæ ſacræ Euſebius latiſſime meminit. Alter vero Maximianus, quem Orienti Galerius præfecit, vt paulo ante ſcripſimus, ab aliis Maximinus appellatus, vocatur

Aurelio Sexto pariter Maximianus Galerius, ex ſorore Armentarij Galerij progenitus, veroq; nomine ante imperium Daza dictus. Cæſar quadriennio dehinc per Orientem, Auguſtus triennio fuit: ortu quidem atq; inſtituto paſtorali, cæterum ſapientiſſimi cuiuſque cultor, amator literatorũ, ingenio quieto, ſed vini auidior: vnde nonnũquam ebrius, quædam corrupta mente iubebat aſperius: deinceps in ſobrium tempus ac matutinum
131 cætera diſtulit, ignorans ſe quæ antea iuſſerat, præcepiſſe. In Oriente contra Chriſtianos in ſumma truculentia deſæuit, licet priuſquam ſe Auguſtum vi & arrogantia inflatus aduerſus Conſtantinum & Licinium extolleret, ſimulata humanitate, Chriſtianis parceret. Sed cum aduerſus Licinium res nouas in Oriente moliretur, rupto fœdere oppreſſus eſt. Nã & exercitus eius ferro concidit: & qui ſuperfuerant, eo relicto, aliis ſe dediderunt. Ipſe abiectis imperij inſignibus, fugitiuus ſe turbis colonorum immiſcens, in agris latuit: & ne viuus caperetur, ſe ſtrangulauit Tarſi. Imperauit annis ſeptem. Si igitur colligantur quos iam ſcripſimus, Cæſ. & Imperatores, qui Maximiani dicebãtur, tres inueniemus. Primus, collega Diocletiani Maximianus, cognomento Herculius: alter collega Conſtantij Maximianus Galerius, cognomine Armentarius: tertius collega Seueri Maximianus Galerius Daza. Sed poſteriores duo ſæpius ab autoribus Maximini appellantur, à quibuſdam etiam Maximi, vt à Caſſiodoro: qui in lib. Coſs. vt ſuperius annotauimus, Conſtantij collegam ſemper appellat Maximum. Sed marmora in thermis Diocletiani reperta temporibus Pomponij Læti, qui ſe ea vidiſſe ſcribit, indicant, Seueri collegam eſſe Maximianum appellatum. fuit enim ita ibi ſcriptum:

CONSTANTINVS ET MAXIMIANVS INVICTI AVG. SEVERVS ET MAXIMIANVS CÆS.

Euſebius præterea Cæſarienſis in vltimis duobus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris, Galerium Maximinum appellat, ſi non eſt ſcriptoris erratum, aut librarij, quod vereor. Confuſe enim de Maximinis, licet late, hiſtoriam contexuit, adeo vt niſi in libro temporum ſcriberet Maximianum & Seuerũ a Galerio Maximiano Cæſares factos, quod & Eutropius & Oroſius affirmant, dubitari poſſet de tertio, de quo tamen poſt paulo ſubiungit. Maximianus perſequutione in Chriſtianos facta, cũ iam à Licinio puniendus eſſet, apud Tharſum moritur, anno imperij ſui ſexto. Quod nimirum de tertio eſt intelligendum, cum ſecundus anno vigeſimo imperij ſui mortuus tradatur, & primus Maximianus Herculeus Maſſiliæ fugiens interierit, vt ſuperius annotauimus. Si quis meliora iis inueniet, non grauetur quæſo apponere: quæ potuimus, pro virili in medium afferre annixi ſumus.

Sed ad Conſtantinum redeamus. Qui tamen ante Licinij cædem Cæſares tres fecit, cum ille priuatus viueret: CRISPVM, ex Mineruina concubina ſuſceptum: & CONSTANTINVM, ex Fauſta cõiuge iiſdem diebus oppido Arelatenſi natũ: & LICINIVM iuniorem, ſororis & Licinij filium, menſium fere 20. Iam itaq; Conſtantinus Italiam, Aphricam, & poſt Licinij bellum ciuile, Orientem poſſidebat, omnemq; orbem gubernabat, Maximus cognomẽto dictus, vt Nazarius ſuo Panegyrico luculenter ediſſerit. ab aliis Magnus. tũ aliæ quoq; adiectæ appellationes, reſtitutor generis humani, propagator imperij ditioniſq; Romanæ & fundator æternæ ſecuritatis, atq; conſeruator. Sed vt fit, ex nimia felicitate inſolentior factus, obtento totius Ro. imperij regimine, nimium appetens gloriæ & auidus laudis fuit: liberalitatis Auguſtorum immemor, cœpit eſſe parcus & nimis tenax: vnde prouerbio vulgari, referente Aurelio, dictus Trachala. 10. annos præſtãtiſſimus, 12. ſequentib. latro, decem nouiſſimis pupillus, ob profuſiones immodicas. Ipſe Traianum Cæſarem herbam parietariam, ob titulos multos ædibus inſcriptos, appellare ſolitus eſt. Multis inſuper præliis vicit Sarmatas & Gothos, Thraciam diripientes, & omnem fere Scythicam gentem: quibus & pacẽ dedit, & ob id etiam ei deditiſſimæ fuerũt omnes Barbaræ nationes. Cum itaq; ex omnibus bellis victoriam reportaret, ſemper proſpera vſus fortuna, ſui ipſius immemor, quemadmodum optimis principibus fuit æquandus ab initio, ita vltimo imperij tempore mediis eſt conferẽdus. Nam ex priſtino clementiæ fauore, immutatus eſt cæde ſuorum ac plurium nobilium, cum in ſuos gladium conuertit. Egregium enim iuuenẽ, optimę indolis ſororis filium, mox vxorem, tum innumeros amicos contra ius æquitatis & ſacramentũ occidit. Poſt quinquennalia quæ Nicomediæ, & deinde data ſunt Romæ, animo ſecurus, ablegatis curis, ſtatuit vrbem ſui nominis ædificare. Et primum in Aſia Sardico agro: poſt ad Sigæum Troadis, vbi fundamenta ie-
132 cit: tertio tranſtulit opus Chalcedonem, vbi muri erecti erant, ſed aquilæ funiculos regulares ter quaterque architectis rapuere, & tranſmiſſo mari abiecerunt Byzantium. Periti augu-

augurandi illo transferri vrbem iubent. Quod & Imperator fecit, ductis rite foſſis, vrbem in medio ſpacio condidere architecti. Conditam vrbem Imperator Mariæ virgini conſecrauit, dedicauitque. Fuit itaq; antiquum Byzantium, quod à Pertinace & Galieno pene euerſum fuerat, ita reſtauratum, & ab Imperatoris nomine Cōſtantinopolis appellatū: firmiſſime munitū, & multis monimentis exornatū, quæ ex omni orbe in eius dedicationē aduecta ſunt, adeo vt diuus Hieronymus eleganter ſcribat omnes pene vrbes nudaſſe Cōſtantinum, vt Nean Romam, hoc eſt, nouam ſuam Romam (ſic enim appellabat) exornaret: quemadmodum in foro Traiani exornando, veteres principes laborarunt. Ex arce enim quæ fuerat Ilij, tranſtulit Palladium. Ex Troade æneam ſtatuam Apollinis, mirandæ magnitudinis. Ex Roma cochlidem columnam Porphyreticam, quam variis ſignis circūdatam in foro lapidibus ſtrato locari iuſſit. Sed nec diu hęc ornamenta conſtitere, propter frequentes terræmotus, & Barbarorum irruptiones. Scribit Aurel. Sext. etiam hunc pontem in Danubio conſtruxiſſe. Vir omnino commodus multis rebus agendis: calumnias ſedare legibus ſeueriſſimis, nutrire artes bonas, pręcipue ſtudia literarum: legere ipſe, ſcribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarum. Et cum Porphyrius inſigne volumen Cōſtantino miſiſſet, exilio eſt liberatus. Si quos priuatus dilexit, opibus honeſtauit, 133 non dignitate prætoria aut conſulari, vt principes priores fecerunt. Cum autem armorum eſſet & eloquentiæ ſimul ac philoſophiæ ſtudioſus, & in differendo accuratus, dicere ſolebat, pro vtilitate Reip. Imperatorem non debere labores recuſare: & partem corporis recidendam, ſi remedium non admitteret: ſin cōtra, fouendam. Quo verbo notabat malos homines, qui emendari nequeunt. Cum ei libelli dati eſſent de errorib. quorundam epiſcoporum, igni impoſuit, ne illos iudicaret, quos veneratione digniſſimos cēſebat, & ſumma autoritate colebat. Et mirum, cū Chriſtianæ religioni deditiſſimus eſſet, (ob quam etiam fertur fuiſſe fœlix & fortunatus in rebus gerendis) quod lauacrum baptiſmatis in extremum vitæ tempus diſtulerit: forte quod iturus cōtra Perſas, volebat in Iordane baptizari, Chriſtum imitaturus. Itaq; in extremo vitæ ab Euſebio præſule Nicomedienſi, qui ſectæ Arrianæ ſe poſtea addixit, baptiſma ſuſcepit. Senex enim Perſis Meſopotamiam diripientibus, bellum indixit, parataſq; ad hoc opus copias eduxit, claſſeq; tranſuexit. Ipſe Sotiropolim vrbem petiit, quæ Pythia antea vocata eſt; vt aquis calidis ſenile corpus foueret, viribus pro ætate cōſeruandis. Priuſquàm ſe ablueret, medici pharmacon dedere: miniſtri corrupti precio ab affinibus, nocua immiſcuere. Ille intrepidus poculum ebibit, poſt paulo incidit in morbum, quo ingraueſcente ductus eſt in villam publicā prope Nicomediam. Interea Conſtantinus iunior, qui copias omnes Antiochiæ cogebat cōtra Parthos, cum patris aduerſam accepiſſet valetudinem, Nicomediam aduolauit, vt pater diligentius curaretur. Medicorum fomenta nihil profuere: intrinſecus abſumente veneno mortuus eſt, & Conſtātinopolim regale funus perductum, comitāte filio Conſtantino, & cum genitrice Helena religioſiſſima fœmina ſepultus eſt, quæ octogenaria diem obiit, cui in tēplo 12. Apoſtolorū ſepulchrum tū ſibi poſteriſq; ſuis extruxit Conſtantinopoli, cum vixiſſet annos 66. ac imperaſſet 32. annos, minus menſibus duobus: relictis filiis tribus, Conſtantino, Conſtantio, Conſtante. Duas autem fertur habuiſſe vxores. Ex priore, quæ fuit ab eo dilecta, natus dicitur Criſpus: quem Sext. Aurel. vt paulo ante narrauimus, ex Mineruina ſcribit concubina progenitū, quem interfecit. Dicunt enim Fauſtam, priuignum Criſpum, quia eum deperibat, ad libidinem ſæpius tentaſſe, & renuentem detuliſſe apud maritum illū voluiſſe ſibi vim inferre, & virū præbuiſſe fidem delationi, iuſſiſſeq; interfici. Cæſuſq; eſt in oppido Hiſtriæ Polæ. Poſt aliquot annos cōperta cauſa, occidiſſe vxorē. Alij aliter tradunt. Inſidiis Fauſtæ circumuentum Criſpū occubuiſſe, ne pertia in militando filiis obeſſet: & propterea poſt paulo ſublatus eſt Licinius iunior. Non caruit ſuſpicione ex eo quod factum eſt Conſtantinus, quod aliquot quos nouerat cædis illorum miſereri, perdidit. Fauſtam fertur in balneas ardentes coniectam intereniſſe, cum eum mater Helena ardore nimio nepotis increparet. Et hæc fuit altera eius vxor Fauſta, Maximiani Herculij Imperatoris filia, quæ patris inſidias, conantis Conſtantinum imperio deiicere, marito detexit, vt ante paulo memorauimus, & patri maritum prætulit. Extat pulcherrimus Panegyricus & elegantiſſimus, dictus à neſcio quo oratore, Maximiano & Conſtantino in his nuptiis, qui cum aliis Panegyricis Imperatorum impreſſus circumfertur, quem omnino cenſeo ſtudioſis hiſtoriarum eſſe legendum huius initium ſic incipit: Dixerint licet plurimi, &c. Ex hac Fauſta cōiuge Cōſtantinus quinq; liberos procreauit: Conſtantinū II. Conſtantium, Conſtantē, quos imperij hæredes reliquit: Helenā filiam, quę Iuliano: & Cōſtantinā, quę Gallo nupſere. Cū autē hos tres filios, multo ante quā moreretur Cæſares appellaſſet, ſinguloſq; denis annis imperij participes feciſſet, hoc modo,

vt primus ſui nominis Conſtantinus Heſperiarum partium ageret principatum decennali ſuo: alterum, qui nomen aui habuit Conſtantium in vicennalibus ſuis Orientem gubernare conſtituit. Iuniorem vero Conſtantem, vt tricennalibus imperaret: cũ iam languore ſe grauatum ſentiret, teſtamento hæredes reliquit. Quibus & Dalmatium Anniballiani fratris extincti filium, adiunxit, Cæſaremq; fecit: quod iam pœniteret crudelitatis quam in affines perpetraſſet. Sed hic Dalmatius anno imperij tertio factione Conſtantij in Oriente à militibus occiſus eſt, vt inferius dicemus. Nicephorus in Græca laudatione Conſtantini docet, dierũ nomina, quæ à planetis ſeptẽ cognominabantur, in hæc quæ nunc à Chriſtianis vſurpantur, autore Chriſtiano principe, eſſe mutata. Cæterum de eius donatione ſatis eleganter Laur. Valla, & ex fide conſcripſit, quũ apud nullos alios auctores illius fiat mentio, niſi quæ ſcribuntur in Decretis, vt & in Coſs. noſtris annotauimus. Libellus autem de elephantia, deq; ſanguine puerorum, & Syluestri baptiſmate, tanquam apocryphus omnino eſt reiiciendus, cum pleniſſimus ſit vanitatibus & mendaciis. Euſebius aliquot libros ſcripſit de vita Conſtantini (nam tertium eius operis librũ citat autor Tripartitæ hiſtoriæ) hos ſi videre nobis contigiſſet, & pleraq; alia annotaſſemus. Paucula tamen illa ex Eutropio, Oroſio, Aurelio, Ruffino, Turrantio excerpſimus. Pomponius item Lætus diſertiſſime de illo haud parum multa conſcripſit. Qui plura quæ ſub Conſtantino geſta ſunt ſcire volet, etiam Tripartitam hiſtoriam non aſpernetur, licet corruptiſſima ſit, & ineptiſſime tralata. Panegyricos quoq; Conſtantino dictos relegat, vbi pleraq; etiam notatu digna inueniet. Sed omnium copioſiſſime de Conſtantino Magno ſcripſit Ioannes Monachus Græc⁹ in ſua hiſtoria, qui de Iudæis & boue mira quędã narrat. Et nuper meus ille cordatus Ioannes Capnion Phorcenſis, illuſtris Sueuus, trilinguis, eruditiſſimus & integerrimus, ex quodam incerto Græco autore vertit vitam Conſtantini Magni perquam eleganter & feliciter, quæ impreſſa circumfertur ſtudioſis omnibus perlegenda. Nunc vero tetraſticho claudere ſtatuimus tali:

Quatuor hinc iterum diſcordi mente gubernant,
Tres quorum lacerant vndiq; Chriſticolas.
Hos Conſtantinus reparat viſa cruce cœlo,
Et libertatem reddidit Eccleſia.

Conſtantinus, & fratres.

CVM mortuo Conſtantino Maximo, Imperium ad tres filios, & Dalmatium, Anniballiani fratris filium, teſtamento veniſſet, plures vndique diuerſis in locis ſurrexerũt tyranni, fratres diſcordes laceſſentes: de quib. ſingulis, ne confuſio ſuboriatur, ſi indiſcriminatim eos enarremus, ordine cenſeo ſcribendum: ac primum de Auguſtis fratribus, quomodo inter ſe partiti ſint imperium. Dalmatius in Oriente imperauit, in omni actione patruo quam patri ſimilior: vnde & virtus illi obfuit. Nam vix tertium imperij adimpleuit annum, cum factione Cõſtantij patruelis eſt interfectus ſeditione militari, Cõſtantio diſſimulante: & ita ad tres, orbis Romani domi-
334 natio redacta eſt. Quoniam teſtamento orbẽ hæreditarium ſuſceperunt: & hinc ſorte ita diuiſerunt, vt Conſtantinus cuncta trans alpes regenda haberet, hoc eſt Gallias, Hiſpanias, Alpes Cottias, Britannias, Orcades, Iberniam, & Thylem: Conſtans vero teneret Italiam & Africam cum inſulis, Illyricum, Dalmatiam, Macedoniam & Achaiam: Cõſtantio cederet Thracia, cuius caput Cõſtantinopolis, & quicquid à freto Propontidis Aſiam verſus in Orientẽ protẽditur. Occupabat interim Anniballianus, Dalmatij Cæſaris conſanguineus, Armeniam, nationeſq; circumpoſitas. Conſtãtinus, qui Galliis pręfuerat, hac orbis diuiſione non contentus, ob Italiæ Africæq; ius diſſentire cum Conſtante cepit, legatoſque ad fratres miſit, vt noua fieret diuiſio. Cum autem minime proficeret lõgis querimoniis, tandem rem armis exequi ſtatuit, fiſus opibus Gallicanis, & equitibus Hiſpanis Alpinoq; peditatu. His enim omnibus, vt diximus, pręerat. Bellum igitur ciuile contra ius & fas fratri mouit, primas quaſque ab initio inuadens regiones. Aberat tunc Conſtans in Dacia, gerens bellum contra Getas & Sarmatas: quod Conſtantinus non ignorauit, cupiens abſenti fratri regiones depopulari. Et iam ad Aquileiam peruenerat, vbi miſſos à fratre milites obuiam, vt conatum repellerent, primum excepit: paucitatemque aſpernatus, cum illis longe viribus præſtaret, rem bello tentandam iubet. Et quia per ſummum nefas arma ceperat, ac incautius fœdeque temulentus congreditur, dum in aliena

irruit,

irruit, in inſidias præcipitatur, à militibus circumuentus in medio cæditur. equus principis ictus vulnere, ſeſſorem Conſtantinum deiicit. Cum iaceret humi ſine purpura incognitus, multis ictibus confoſſus eſt, obtruncatuſq;, ac proiectus in fluuium, cui nomen Alſa eſt, haud longe ab Aquileia. Sic Conſtantinus periit, cum in Gallia & toto Occidente nõdum triennio finito, imperaſſet: anno ætatis 25. Conſtantino occiſo, Reſp. ad duos Auguſtos redacta eſt. Conſtans poſt fratris cædem mox Galliam intrat, magno conatu Alpibus ſuperatis. Fuit eius imperium aliquandiu ſtrenuum & iuſtum, præfuitq; Galliis vt bonus rector. Mox immutatus, cum & amicis prauioribus vteretur, & valetudine improſpera laboraret: nam in delicias prolapſus, pedibus manibuſq; articulorũ dolore vexabatur, quæ ægritudines hominem reddebant difficilem, moroſum, auſterum, & tam prouincialibus grauem, quam militibus illiberalem. Ob quas res cõiuratio in eum facta eſt, factione Magnentij, qua incautus, feſſus in venatione interfectus eſt: quem ipſe Conſtans olim in Illyriis, tumultu militari exorto, obiecto paludamento texit ac ſeruauit. Eſt autem cæſus Conſtans hoc modo: Quum quæreret tædia articularis morbi quouis modo mitigare, vbicunq; eſſet, venatibus operam dabat, magnaq; venandi cupidine per ſyluas ſaltuſq; errabat, cum formoſis iuuenibus ludebat, cum interim in eius necem conſpirarent aliquot militares, adiutoribus Creſcio & Marcellino, ſimulque Magnentio. Qui vbi patrandi negotij dies placuit, Marcellinus natalem filij ſimulans, pleroſque ad cœnam rogat. Itaque in multam noctem conuiuio celebrato, Magnentius quaſi ad ventris ſecreta ſecedens, cubiculum ingreſſus, ſtatimque egreſſus eſt, indutus purpura, multis ſatellitibus cinctus: qui conſcij non erant, coacti ſunt aſſentiri, cum venerabilem habitum intuerentur. Abiit dehinc cum omni turba in prætorium, & donatiuum dedit, poſitis cuſtodibus ne quis rem aperiret aut referret. Ea re cognita, Conſtans fugere conatus, apud Helenam oppidum Pyreneo proximum, à Gaiſone cum lectiſſimis percuſſoribus miſſo, interficitur, anno decimo tertio imperij, cum vixiſſet annis circiter triginta. Aliqui venatione feſſum & quieſcentem in tentorio occiſum tradunt, nihil tale cogitantem. Alij vigilem ſcribunt cognouiſſe parricidas, & abiiſſe in propinquum templum, & inſignia imperij depoſuiſſe, & ab altaribus tractum cæſum fuiſſe. Milites coniurati poſt cædem Conſtantis, Magnentium imperatorem ſalutant. Quæ cum Romam eſſent nunciata, Nepotianum, Eutrophiæ ſororis Conſtantini Auguſti filium, gladiatores cingebant, & imperatorem cum populo faciebant. is hortantibus perditis, Auguſti nomẽ rapit. Heraclides ſenator, fautor Magnentianæ factionis, populum decepit, factaque proditione, ſimulans velle cum eo loqui, obtruncat: caput pilo fixum, per vrbis itinera deportatum eſt: grauiſſimæ proſcriptiones & nobilium cædes ſequutæ. imperauit dies duodetriginta. Erat autem Magnentius obſcuris ortus parentibus, qui Galliam habitabat, Comes duorum ordinum apud Auguſtam Germaniæ vrbem, à Conſtante enutritus, magnoq; dilectus amore, & quondam ab eo defenſus, dolo imperator factus, vt diximus. Vir legendi ſtudio promptus, ſermone acer, animi tumidi, & immodice timidus: artifex tamen ad occultandã audaciæ ſpecie formidinem. Poſt mortem igitur Conſtantis Magnentius nomine Conſtantis & illius ſigno, literas ad eos quos formidabat ſcripſit, vt venirent, ſiue cohortibus, ſiue vrbibus præeſſent: quos in itinere occidi iuſſit incautos, ne ſupereſſent qui motum facerent. tantum factione valebat. Interim ingenti agmine Italiam petit: & Mediolani diu immoratus, fratrem ſuum Decentium Cæſarem fecit: miſitq; cum exercitu trans alpes, vt Gallias tueretur. Nam Conſtantius iam contra Perſas in Oriente aduerſam fortunam experiebatur. Vetrannio (qui & Britannion ab aliis dicitur) eodem tempore magiſter militum, imperium in Pannonia apud Murſiam corripuit. Illyriciani enim exercitus, grandæuum hunc & cunctis amabilem, diuturnitate & fœlicitate militiæ ad tuendum Illyricum creatunt principem, virum ſimplicem & probum, iucundę ciuilitatis: ſed omnium liberalium artium adeo expertem vt prima literarum elementa decrepitus iam imperator vix diſceret. Cum iam Magnentius ad Conſtantium legatos cum literis mitteret, vti Orientis regionibus & Thraciis contentus eſſet, nihil reſponſi accepit. Nã Conſtantius fratris cędem vltutus, Gallum patruelẽ, de quo paulo poſt, Cęſarem facit, & Orienti pręfecit. ipſe Heſperios petiit. Pręmittit tamen ad Magnentium, ne Roma ciuili bello iterũ vexaretur, Gallias concedens, ſi arma deponat. Magnentius ſperans vincere, nõ paruit, à maga firmatus, quæ victoriam promiſit carminibus & ſacris profanis, ſi virginem iugularet, & cruorem vino miſceret, ac militibus potandum præberet: quod Barbari immanes facere ſolent, cũ aliquid ſecretius agunt. Ergo ambo magnis copiarum viribus ad pugnam ſeſe apud Murſam accingunt, & manus conſerunt. Vicit Conſtantius dimicans magna ſtrage, & hoſtium & ſuorum. Haud enim vnquam tantæ ſunt Romanæ vllo bello vires attritæ. Cæſa fuere ſupra quin-

quagintaquatuor millia pugnatorum, qui numerus cum robore ad quæuis externa bella
ſatis fuiſſet: verum hoſtes ad multam partem noctis cæſi. Magnentius dimiſſo equo & in-
ſignibus, in habitu equitis aufugit, ſuo equo relicto vt ſeſſor putaretur mortuus. Victor
Conſtantius altera die conſcenſo tumulo, vnde late planicies tota conſpici poterat, cum
repletam cadaueribus conſpexiſſet, ingemuit: cæſos omnes ſepeliri iuſſit, vulneratos vero
curari & conſeruari. Tradunt hiſtorici exercitum Magnentij ex 30. millibus, Conſtantij
Auguſti ex 70. millibus fortiſſimorũ fuiſſe: ac periiſſe illinc 24. hinc prope 30. millia. Cum
135 Magnentius in Italiam ſe recepiſſet, apud Ticinum plures fudit incautius, & vt in victoria
ſolet audacius proſequentes. Cupidus rurſus dimicationis tentare euentum, profligati
exercitus reliquias collegit, & nouo milite ſuppleuit. Miſit tamen è ſenatoribus grandem
natu ad Conſtantium, velle prioribus iuſſis obtemperare, omnibusq; cedere terris, ſi Gal-
liæ tantum concedantur. ſed Conſtantius legatum reiecit, ſpeculatorem veniſſe hunc ra-
tus. Miſit iterum epiſcopos, qui tantum ducis quærebant titulum, nullam petentes pro-
uinciam: quibus etiam nihil reſponſum eſt. Hoc intelligentes milites qui ſub Magnentio
militabant, ad victorem abierunt. Qua re territus tyrannus, nouas artes comminiſcitur.
Parricidam multis pollicitationibus Antiochiam mittit, vt Gallum Cæſarem in Oriente
confodiat: qua re patrata, cogatur Conſtantius propter Perſas, relictis Heſperiæ rebus, O-
rientem petere. Sed res prodita per vetulam: in cuius domo parricida, vbi in cœna libe-
rius bibiſſet, rem quibuſdam communicauerat: & hæc Gallo ſingula retulit. Vnde com-
prehenſi omnes, quæſtionibusq; confeſſi, ſupremo ſunt affecti ſupplicio. Magnentius in-
telligens ſibi fore dimicandum, quod irritum hoc ceſſerat conſilium, ex copiis Galli-
canis exercitum reparat: ſed victus Lugdunum aufugit. Victori vt comites gratularentur,
conſilium ineunt tyrannum capere, & Auguſto tradere. Ille vero ſentiens ſe cuſtodiri, de-
eſſeque locum fugæ, furorem ſimulat: fratri Deſiderio vulnera infert, non tamen letalia,
tum quoſdam amicos interficit. Poſt coanguſtat*, gladio occulte prouiſo, ictum pulſi pa-
rietis iuuans transfoſſo latere (vt erat vaſti corporis) vulnere, naribus, atque ore cruorem
effundens, expirauit: menſe imperij quadrageſimoſecundo, anno ætatis quadrageſimo.
Eius morte audita, Decentius qui Gallias tuebatur ſibi metuens, laqueo faſciæ ad collum
poſito, apud Senonas vitam finiuit. Alter vero frater Deſiderius acceſſit ad Conſtantium,
à quo liberaliter acceptus eſt. Geruntium Magnentianæ factionis comitem: exilio victor
136 mulctauit, dum eſſet in Gallia. Britannion, quem & Vetrannionem diximus, apud Mur-
ſam ab exercitu Imperator appellatus, poſita purpura & veſte indutus Gallica, Conſtan-
tium adiit, & obuius venienti factus eſt in Thracia, obuolutus pedibus veniam petiit &
impetrauit. Imperator ſenem ducem amplexus, patrem eum vocauit, & cœnæ adhibuit: à
137 quo multa de Magnentio ingrato homine intellexit, tum regno exuit. Sed grandæuo viro
non modo vitam, ſed voluptarium etiam ocium conceſſit. Iuſſit enim abire Pruſiada Bi-
thyniæ caput: & propinqua oppida, voluit vt ad victum ſenis contribuerent. qui plures
miniſtros ſecum ducens, illic magna quiete vixit. Anno poſt ſexto deceſſit, homo prope
ad ſtultitiam ſimpliciſſimus. Syluanus vero Boniſij filius in Gallia natus, qui bello Licinia-
no clarus ſub Conſtantino Maximo, tribunus ſub Magnẽtio fuit, poſt defecit ad Cõſtan-
tium. à quo miſſus in Galliã eſt. Imperator vero qui calumniis aures prębebat, ſucceſſus e-
ius ſuſpectos habuit: quærebat igitur inſidiis circumuenire. Syluanus hac re intellecta, mi-
litibus pro cõcione id eſt queſtus, & mox Cæſar appellatus. Vrſicinum itaq; mittit pro ſe-
dando motu: à quo corrupti pecunia tribuni Syluani, Agrippinæ quodam tumultu Sylua-
nũ occidunt, die imperij 28. licet aliqui duobus regnaſſe hunc menſibus tradant. Homi-
nem ingenio blandiſſimum: & quanquam barbaro patre genitus eſſet, inſtitutione tamen
Romana ſatis cultum & patientem. Conſtantius intellecta huius cæde, tanto gaudio ex-
ultauit, vt fere inſanus haberetur. Interea Gallus in Oriente regnabat, de quo nunc vt ſcri-
batur, ordo exigit. Fuit Gallus filius Conſtantij fratris Magni Conſtantini ex Theodora,
& Gallæ quæ ſoror fuit Ruffini & Cerealis virorum cõſularium, progenitus apud Tuſcos
in Maſſa Veternenſi, & ſatis liberaliter educatus: ſed ferinos mores educatio tollere non
potuit Vir natura ferox, & ad tyrannidẽ pronior, ſi ſuo iure imperare licuiſſet: quãquã cõ-
iuge ſua plus inflammabatur ad crudeliſſima quęq; facinora, veluti Megæra inſtructus ac
inflammatus, quæ humani cruoris erat admodũ auida. Iulianus, qui poſt Conſtantium re-
gnauit. frater illius fuit. Vxor vero Cõſtantina, Cõſtantij Auguſti ſoror: vnde & ſupra mo-
dũ turgida, & qua ſtimulante omne genus ſæuiendi expertus eſt. Quã etiã Conſtantinus
138 Magnus, narrãte Marcellino, Anniballiano regi fratris filio prius iunxerat. Et cum in An-
tiochia ad tuendum Orientẽ Cæſar relictus eſſet a Conſtantio, cũ iam Cæſarem feciſſet,
& illi nomen ſuũ indidiſſet, vt Conſtantius Gallus vocaretur, noctu cũ ſatellitibus incog-

nitus

nitus per lupanaria & tabernas (vt olim Galienus) curſitabat, ſciſcitabundus ſub voce Græca & alterata, quid de Cæſare ſentirent: male de ipſo loquutos trucidabat, reperto aliquo figmento. Præmiſit aliquos Imperator qui hominem corrigerent, quos & ille iugulauit: Domitianũ præfectũ præt. qui Marcellino Excomes & largitionum Præfectus dicitur, & Montium Afrũ ſenem quæſtorem, qui eius facinora improbabant, ſecretius mandata Imperatoris exponentes. Quibus indignatus Gallus, iuſſit per forũ tractos funibus, & fractis artubus ac verberatos, in fluuium proiici. Hæc intelligens Imperator, miſit milites qui Gallum adducerent. Sed is Conſtantinam vxorem ad fratrem placandum præmittit, quæ in itinere deceſſit in Bithynia, in ſtatione quæ Cænos Gallicanos dicitur, repentina febre conſumpta. Cõſtantius ſororis morte audita, Gallũ dignitate priuat, exilio damnat: & vt ſecurius degat, Seruianum reum maieſtatis paulo ante abſolutum, & Peutadium notarium & Apodemium percuſſores mittit, vt ipſum obtruncent: qui vti noxio, manus poſt terga reuincto, in foro ceruicem abſcindunt. Sed mox pœnituit Imperatorem, miſſis citiſſimis qui prohiberent: ſed ij retenti ſunt ab Euſebio eunucho cubiculario Imperatoris, cuius conſilio fere omnia princeps agebat. ſed & Melobaudes armaturarum tribunus, id ſuaſiſſe fertur. Et Barbatio comes excepiſſe ipſum circa Petobionem Noricorum oppidum traditur à Marcellino, & ad Hiſtriam duxiſſe, ac prope Polam interemiſſe: vbi quõdam peremptum Conſtantini Magni filium Criſpum accepimus. Sic meritas pœnas dedit ſceleratiſſimus Gallus, cum vixiſſet vndetriginta annos, quarto imperij ſui anno. vir forma conſpicuus, pulchra membrorum compage, flauo capillo, molli barba, in quo autoritas emineret: tantum à temperatis Iuliani fratris moribus differens, quantum Domitianus à fratris Titi. Conſtantinę vxoris corpus delatũ ad vrbem, & in ſuburbano viæ Nomentanæ poſt primũ lapidẽ ſepulchro maiorum illatũ eſt: quod nunc iuxta templum Agnetis, etiam à Conſtantino Magno extructũ cernitur. vbi etiam Helena ſoror eius, vxor Iuliani Imperatoris condita fuit. Hoc ſepulchrũ Paulus pontifex in Vaticanum tranſtulit, quod conſtat lapide Porphyrite, quo ſe condi volebat: ſed morte præuentus, in antiquum locum relatũ eſt. Extincto Gallo, rerum ſumma eſt ad vnũ deuoluta Conſtantium, qui in Oriente aduerſa fortuna cũ hoſtib. congrediebatur (hoſtis.n. ſemper ſuperior fuit) anno imperij eius vndecimo. Perſica palma prærepta ſemel eſt temeritate militũ ad Singaram: 139 nam octies cũ hoſte congreſſus eſt. Et in hoc prælio cum victoria pro eo ſtaret, ad hoſtes tranſiit, non ſine graui vulnere. Amiſſa eſt Singara, & Bizabda, & Amida. Cum primum fratris cædem accepiſſet, dubius agebatur, permaneretne contra acerrimos Perſas an ad vindicandã Europã remearet. Sapores Armenias vexabat: iamq; Niſibiu obſedit, cupiẽs alueum fluuij qui vrbẽ præterlabitur, alio ductis foſſis deducere. Occluſit meatũ fluminis & impetu emiſit, vt mœnium partẽ ſubuerteret. Sed Niſibenſes irritũ regis fecere conatũ, obſtruendo citiſſime tabulis, trabibus, terra. Vnde re infecta mœſtus rex ab obſidione diſceſſit, viginti milibus hominũ perditis: coactus ẽt regnũ ſuum tueri, quod iam Maſſagetæ in eius abſentia inuaſerant. Conſtantius ſubſidiarios milites miſit, Niſibis mœnia firmauit, inducias cũ Sapore fecit. Illud factũ eſſe hiſtorici tradunt, cũ Gallũ patruelem (cui Conſtantinã ſororẽ copulauerat matrimonio) cũ copiis præficeret Orienti, & Cæſarem creaſſet. Nam tũ ipſe, vt paulo ante ſcripſimus, in Europa tyrannos vndiq; opprimens, pacem vbiq; fecit. Ciuilib. ergo bellis ſedatis, & theatrales & Circẽſes ludos ambitioſo apparatu (nam hyemem hic egit) Arelate dedit, die quo primũ imperium ſumpſerat. Dehinc in Italiam intrauit, & Mediolani Iulianum patruelem, Galli fratrem, Galliis præfecit cũ paucis militibus: Cæſarem fecit, adoptauitq; ſororemq; Helenam vxorẽ dedit, & ipſum verſus Taurinos deduxit, ne periclitaretur cum exiguo ſupplemẽto. Nam Euſebius qui præfectus erat cubiculo Auguſti, quærebat perdere totum genus Conſtantini. Barbarorum autem incurſus qui Gallias vndique depopulabantur, hoc coegerunt Conſtantium facere. Ipſe vrbem intrans comite Hormiſda regis Perſarum filio, nobilitatem vrbis cum maieſtate eſt admiratus. tam nobilitatem quam vulgus benigne audiuit: veriſſimum fuiſſe dicens Cineæ teſtimonium, qui apud Pyrrhum affirmauit, Romę non ciues ſe vidiſſe, ſed reges. Deriſus tamen, cum triumphales arcus aureo ſuo curru transgreſſus, more anſeris ceruicem inclinaret, cum eſſet alioqui ſtatura puſilla. & quum nimium ſe efferret Conſtantius hunc titulum ſibi vſurpauit: Domitianum credo ſuperare annixus, qui ſe dominum & deum ſcripſit, is ſe totius orbis dominum appellauit. At cum Hormiſdæ qui pone ſequebatur dixiſſet, ſe equeſtrem locaturum ſtatuam, quæ Traiani & aliorum omnes ſuperaret (nam Tarpeij Iouis delubra, Pantheum, Pompeij theatrum, Traiani forum, & vrbis ſingula ædificia admiratione digna attonitus ſpectabat) facetiſſime Hormiſda reſpondiſſe fertur: Prius oportere ſtabulum fieri molis equi capax, ſi vellet opus hoc procedere:

quo ſcommate læſus Imperator conticuit. Sed iterum interrogatus Hormiſda, Ecquid de Roma ſentiret? id tantum ſibi placuiſſe aiebat, quod didiciſſet ibi quoque homines mori. Triginta itaque diebus puriore ocio fruebatur in vrbe Auguſtus. Sed cum à Sarmatis populari Mœſiam & Pannoniam intelligeret, quarto Cal. Iun. ab vrbe profectus per Tridentum, iter in Illyricum feſtinauit. Quanta autem pompa vrbem ingreſſus ſit, latiſſime Marcellinus in decimoſexto deſcribit. Cum bellis itaq; ciuilibus (quibus admodum fortunatus erat, vt in Perſicis ſemper infelix) finem impoſuiſſet, redeunti ad Orientem legati Saporis occurrunt ad Sirmium, petentes reſtitui Meſopotamiam & Armenias, ſi pacem vellet: vtrumque & pacem & regiones pernegauit Conſtantius, literis ad Saporem ſcriptis: quibus commotus, bellum mouit Sapores. Et cum fruſtra Niſibin obſidione vexaret, ab ea repulſus, Amida potitus, quæ non ſatis firmo tenebatur præſidio, ſolo eam æquauit. Ob id cenſuit Conſtantius patruelem Iulianum, quem adoptauerat & Cæſarem fecerat, conſortem imperij accerſiri. Qua tempeſtate iam literæ venerant ad Conſtantium in Cappadociam, quibus ſignificauit Iulianus ſe inuitum ab exercitu appellatum Imperatorem: rogabatque vt æquo animo ad communionem imperij ipſum admitteret. Quibus lectis, vltra ſolitum excanduit, nihil reſcribens: ſed contra Perſas expeditionem edixit, pro qua Orientem petierat, licet contra Iulianum copias vertere mallet. Tum legatos cum Leona quæſtore ad Iulianum miſit, ac literas, quibus admonebat iuuenem, vt Cæſaris nomine contentus, Auguſti maieſtatem poneret. Dedit & mandatum Leonę, vt obiiceret beneficia Imperatoris, ceu homini ingrato. Leonas Pariſiis exceptus honorifice, quum multitudini Imperatoris propalaret mandatum, omnis turba Iulianum Imperatorem Auguſtum acclamauit. Tum ſubmoto Florentio, Nebridius Præfectus prætorij factus eſt conſentiente tamen Iuliano: alioqui minime proceſſiſſet. Iterum legatos ad Conſtantium dirigit, licet ſe armaret contra Imperatorem, veritus ne ſibi quid aduerſi accideret, & impetus inſperatus ei ſuboriretur. Interea Conſtantius accerſiuit Arſacem regem Armeniæ vti fidus Romanis perſeueraret, neue fallaciis Perſarũ auſcultaret: pariter & reges Tranſtygritanos adhortatus eſt, vt in fide permanerent, neue ad Perſas deficerent. Cum ſic anceps hæreret, fortuna iam ſubſiſtente, & aduentante fato vitæ, ſæpe nocturnis terrebatur vmbris. Et quum eſſet moturus exercitum, nocte quadam nondum penitus merſus in ſomnum imaginem patris viderat obtuliſſe pulchrum infantem, eumque ſuſceptum & locatum in gremio ſuo, excuſſam ſibi proieciſſe ſphæram, quam ipſe dextera manu geſtabat. Quod plane permutationem temporum indicabat, licet interpretantes pro captu ingenij ſui blanda reſponderent. Poſt hæc confeſſus eſt familiaribus charioribus, ſe eſſe deſertum a Genio ſuæ tutelæ ac ſalutis auctore: qui familiarius olim ſecum multa commentatus, tum ſqualidus & horrendus ſibi videretur, tanquam eum deſerturus. Hæc illi apparuere, quum ex Antiochia ipſe verſus Tarſum veniret, moturus arma Iuliano. Sed incidit in febriculam ſemper æqualem, ratusq; eſt geſtatione eam aboleri. Vectus eſt lectica per inuia itinera vſque ad radices Tauri montis. Ibi in ſtatione quadam, quæ appellatur Græcis Mopſocrenis, intrinſecus exurente calore febris aucta eſt, adeo vt corpus tangi non poſſet. Sed quum eſſet defecturus, Iulianum ſucceſſorem ſtatuit: paulo poſt mortuus, anno imperii trigeſimooctauo, quum vixiſſet annis quadraginta & paucos menſes. Sextus Aurelius tradit illum interiiſſe, anno æui quarto & quadrageſimo, imperii nono & triceſimo: verum Auguſtus quarto viceſimoque octo ſolus, cum fratribus ac Magnentio ſedecim, quindecim Cæſar. Marcellinus Conſtantium è vita diſceſſiſſe ſcribit tertio nonarum Octob. imperii vitæq; anno quadrageſimo & menſibus paucis. Iouianus domeſticorum protector, qui poſt Iulianum imperauit, cum regia pompa corpus Conſtantinopolim perduxit, & intulit maiorum ſepulchro, interq; diuos relatus eſt. Vir alioqui egregiæ tranquillitatis, ac nimium placidus, præſertim in populos ei parentes, ſed admodum credulus: nam aures eius ad fidem præſtandam faciles pronæq; erant. Mirus artifex fuit in ſagittis iaculandis, & tam certus iaculator quam optimus eques à cibo vinoq; & ſomno multum temperans, ac omni victu parciſſimus. Lata lege vetuit phaſianum & ſumen conuiuiis inferri Nunquam ſpuiſſe memoratur, patiens laboris, facũdiæ cupidus: quam cum aſſequi tarditate ingenii non poſſet, aliis inuidebat. eloquens tamen ſatis, & carminibus componendis aptus. In iudiciis iuſtus & moderatus, ſi ſecretiores conſultores nõ habuiſſet. Ab Euſebio, regiorum eunuchorum præfecto, ita deceptus, vt Arriana fœditate commaculatus, pleriſq; religioſis orthodoxæ fidei ſacerdotibus perquã eſſet moleſtus & grauis. Quidam enim presbyter patris teſtamentum, quoad Conſtantius veniret, clam retinuit, illudq; ipſi Conſtãtio dedit: quo tantã emeruit gratiã, vt palatium quotidie poſſet libere ingredi, cũ Conſtãtinus Magnus filio primo Conſtãtino iuſſiſſet illud ipſũ reſeruari.

Ab hoc

Ab hoc Imperatori venenum Arrianæ hæreſis eſt infuſum, vt anili ſuperſtitione Chriſtia 140
nam religionem fœdaret. Cæterum in magiſtratibus, & conferendis dignitatibus dili-
gens æſtimator: quandoquidem neminem in Senatum legebat, niſi bonis eſſet diſcipli-
nis honeſte inſtitutus. Præterea ad iram tardus erat, ſed propenſior in ſeueritatem, cum
ſuſpicio imperii ageretur: alias mitis, bellis ciuilibus fœlix, externis lachrymabilis, Perſi-
cis ſemper infortunatus, Sarmaticis varius, bis Sarmatici nomen inſcripſit. Et cum Sar-
matis, Dacis & Quadis fœdera faciens, in ſuggeſtu orationem habuit, Barbaris male au-
dientibus, quod ad hoc opus aſſueti non erant. Vnus è Quadis ſeceſſit, & ſtercore alterũ
è calceis repleuit, ſub veſte tulit, & propius accedens in vultum concionantis proiecit. In
Galliis & Pannoniis plures triumphales arcus erexit, magno prouincialium diſpendio, te-
ſte Marcellino. Vir decenti ſtatura, oculis acrioribus, molli capillo, raſis aſſidue genis, ab
ipſis confiniis longior, breuiſſimis cruribus & incuruis: vnde ſaltu valebat, & curſu. Natu-
ra fuit debilis ad coitum, ſpadonum aliquorumq; amori deditus: mox deditior vxoribus,
nulla libidine tranſuerſa aut iniuſta polluebatur. Duas fertur habuiſſe vxores: Euſebiam
autem potiſſimnm dilexiſſe, eximie pulchram, decoram nimis: ſed quæ ſæpe famam viri
laceraret, magis quam modeſtiorib. fœminis conuenit, & mœſticia ac dolore poſt interiit
impotentia genialis thori. Nam Iulianum fauore perſequuta, viro perſuaſit vt Cæſarem
faceret: licet eius vxori Helenæ, vt poſt dicemus, plurimum inſidiaretur: Soror Euſebij &
Hippatij, virorum conſularium. Sed ob mariti impotentiam prius ad tabem redacta: poſt
inuerſi vteri dolore, quem noſtri medici vulgares nunc præcipitationem, nunc matricis
ſuffocationem vocant, occubuit. Habuit dehinc Fauſtinam forma pulcherrimam, quam
vxorem ſibi copulauit, poſtquam à militibus Iulianus eſt Auguſtus appellatus. Hanc præ-
gnantem reliquit: vnde edita Poſthuma, eiuſq; nomine appellata, cum adoleuiſſet, matri-
monii iure copulata eſt Gratiano. Inuenio etiam Conſtantium duas alias habuiſſe filias,
Anaſtaſiam atq; Caroſam: quas Martianus presbyter Nouatianus in grammatices rudi-
mentis inſtituit, à quibus ſunt thermæ Anaſtaſinæ & Caroſæ appellatæ: quas Ammianus 141
in vigeſimo ſexto ſorores Cõſtantini dicit. ſed vt fatear ingenue, ignoro cuius. De his Hi-
ſtoria tripartita in libro ſeptimo. Plura quiſquis de Cõſtantio ſcire voluerit, requirat prio-
res Ammiani Marcellini octo libros, vbi etiam pulchras epiſtolas Saporis regis Perſarum
& Conſtantii offendet: è quibus libris & nos iſta excerpſimus, præterea quæ Eutropius,
Oroſius, Sext. Aurelius tradidere. Neq; negligẽter inter neotericos de hoc ſcripſit Pom-
ponius Lætus Roman. Quæ vero ſub hoc geſta ſunt in religione noſtra Chriſtiana, Ruffi-
nus libro decimo Eccleſiaſticę hiſtorię annotauit. In Tripartita quoq; hiſtoria duo de hac
re libri, quartus & quintus perſcripti ſunt: vbi de Arriana hæreſi, & quæ antiſtites inter ſe
rixoſi ob neſcio quam leuitatem patrarunt, copioſe traditur. Locupletiſſime omnium
Ioannes Monachus. Sed nos veteri noſtræ inſeruientes conſuetudini, tetraſtichon no-
ſtrum ſubdamus:

Fratribus inde tribus ceſſit Romana poteſtas,
Acceßit genitus Dalmatius patruo.
Omnibus occiſis, tenuit Conſtantius orbem
Victor, ſed vitam relligione necat.

Iulianus Byzantius.

IVLIANVS Byzantius filius fuit Conſtantii, Conſtantini Maximi 142
fratris (ex alia tamen matre, Theodora ſcilicet) & Baſilinæ nobiliſſi-
mæ fœminæ, natus Conſtantinopoli. Habuit ille Conſtantius, Con-
ſtantii Cæſaris Auguſti filius, duos filios, Gallum & Iulianum: quos
hiſtorici Tito & Domitiano adæquant. Feritatem enim Domitiani
Gallus Cæſar atrox æmulabatur, vt ſuperius annotauimus: quemad-
modũ Iulianus ſimilis Tito exiſtimatus eſt ab initio. Cum autẽ eo gra-
uida eſſet genitrix, ſomniauit ſe parituram Achillem: excitata ſomnium marito narrauit,
& cum ante quam pariendi tempus ſentiret, mater peperiſſet, bona ſpes parentibus de fi-
lio fuit. Habuit namq; formam liberalẽ, & ingenium tam ad literas quam ad arma accom-
modatũ: omnino bonæ indolis puer ab initio apparuit. Sed quid valeat educatio, ex hoc
facile cognoſci poteſt. Primũ initiandus & erudiẽdus Euſebio epiſcopo Nicomediæ tra-
ditur, & Libanio rhetori: à quo ita inſtitutus eſt, vt prætermiſſa veritatis cognitione, pue-
rilem animũ ad antiquorum crudelitatem flexerit. quamuis Conſtantius hoc forte ſuſpi- 143
catus, interdixiſſet ne a Libanio inſtitueretur: prius ab Ecebolo Sophiſta tunc Chriſtiano,

à Mardonio & Nicocle Lacone grãmatico inſtitutus. Imo cũ Chriſtianus ab initio eſſet,
vt omnes poſt Conſtantinũ Imperatores, cœpit inde fidei eſſe deſertor. Et ob id Apoſtata
à noſtris quaſi præuaricator dictus, Libanio ſuffragante & Maximo Epheſio philoſopho.
Mercurium enim cunctis præpoſuit: & in vexillis publicis, abolito veteri Cõſtantini cru-
cis ſimulachro, Iouem pingebat, quaſi de cœlo ſibi coronam & purpuram deferentem:
Mercurium & Martem in ſe reſpicientes, veluti teſtes ſapientiæ ſuæ ac fortitudinis. Præ-
terea contra Chriſtianos librum edidit, quem argutiſſime Cyrillus præſul Alexandrinus
confutauit. Cæterum cum Dalmatius Cæſar eſſet interemptus, Conſtantino diſſimulan-
te, facto militum tumultu, vix hi duo fratres Gallus & Iulianus iam mortuo eorum patre,
mortem euaſerant: cum Gallum morbus quo letaliter detinebatur, Iulianum ætas infan-
tiæ (octo enim tum habuit annos) liberaret. Inſtituebantur tum in Chriſtiana religione in
144 Cappadocia, & baſilicam fratres extruebant. Iulianus palam Chriſtum cõfitebatur, clam
autem ſuperſtitionibus vacabat. Vnde niſi fuga quondam dilapſus eſſet à Conſtantio, Eu-
ſebia vxore interpellante, occiſus fuiſſet. Ideo Athenas miſſus philoſophabatur, ſortes o-
mnes diſquirens, ſi olim regnaturus foret. Hunc igitur tandem Conſtantius in Galli fra-
tris locum Cæſarem fecit, adoptauitque, cum vndique tumultus & bella in Occaſu & O-
145 riente excitarentur: Galliiſque prępoſuit annis natum fere tribus ac viginti. Vnde ille poſt
in campis Argentoratenſibus, cum paucis militibus, infinitas hoſtium copias deleuit. Sta-
146 bant acerui montium ſimiles, fluebat cruor fluminum modo: multos captiuos abduxit,
quadraginta fere millia Romanorum, qui iure belli ſeruiebant, ab Alemannis recepit.
Captus rex nobilis Nodomarius, fuſi omnes optimates, redditus limes Romanæ poſſeſ-
ſionis. Ac poſtmodum cum Alemannis dimicans, potentiſſimum eorum regem Bado-
147 marium cepit. Vnde ex hac clade Barbarica ſibi monumentum & vrbem Argentoratum
inſigniorem reddidit: ob id ex bellorum ſucceſſibus Traiano comparatus, quemadmo-
dum in clementia Antonino, & moderatione Marco Aurelio. Cum itaq; re bene geſta,
148 in Galliis ſæpius hoſtes profligaſſet, vltraque Rhenum coegiſſet, & præter omnium opi-
nionem in ſolo hoſtili præclara multa geſſiſſet, concordi aſſenſu victoris exercitus voca-
tus eſt Imperator & Auguſtus. Nam mediocritate vitæ atque manſuetudine militibus
perquam gratus acceptuſque erat. Sed quum Auguſti nomen pertinaciſſime renueret,
excito militum tumultu, ſtrictis enſibus coactus eſt cognomen aſſumere Auguſti. In
ſcutis itaq; peditum leuatus, acclamatum eſt: Auguſte Iuliane dij te ſeruent, dij te ſoſpitẽt.
Vt igitur milites quieſcerent, adnuit, licet inuitus. Cæterum cum non haberent milites
diadema quo illum ornarent, alij ex mundo muliebri, alij ex phaleris equorum facere
diadema tentarunt: ſed cum vtrunque tanquã inauſpicatum recuſaſſet, Maurus quidam
Comes ordinis, qui draconarius erat, torquem aureum ſibi detraxit, & capiti principis
aptauit. Attulit & tribunus coronam, qua ſolent in xyſto victores donari: poſt ipſe vſus
diademate micantibus gemmis exornato. Refert Ammianus Imperatorem dixiſſe ami-
cis quibuſdam charioribus. Nocte ea quæ declarationis Auguſtæ diem præceſſerat, à ſe
viſam per quietem imaginem alicuius genij, quæ hæc ei obiurgando dixerit: Dudum Iu-
liane veſtibulum ædium tuarum obſeruo, latenter tuam geſtiens augere dignitatem, ſed
aliquoties repulſus abſceſſi: ac ne nunc quidem recipior, ſententia concordante multo-
rum. Ibo demiſſus & mœſtus: id tamen retinebo in corde, quod tecum diutius non ha-
bitabo. Dum hæc fierent, Conſtantius in Syrmio erat, moturus mox arma in Perſas: ſed
audiens Iulianum Auguſtum appellatum, ira adeo efferbuit, vt præter humanum mo-
149 rem excandeſceret. Iulianus cum Alemannis fœdere facto, ſtatuit adire Conſtantium, &
ſe purgare. Sed præmiſit legatos cum literis, ac Pentadium magiſtrum militum (teſte
Marcellino) quibus ſe repugnantem & inuitum docuit à militibus eſſe Imperatorem ap-
pellatum. Quibus Conſtantius primo nihil reſpondit, expeditionem contra Perſas e-
dicens. Poſt legatos placide dimiſit cum Leona quæſtore ſuo, cui literis mandabat, vt
Iulianum adhortaretur, quo Cæſaris nomine contentus, maieſtatem Auguſti depo-
neret. Leonas honorifice exceptus, cum literas Conſtantij turbæ in campum vocatæ
legiſſet, quibus Auguſti nomen vetabatur, omnis multitudo fortius clamabat, Iulia-
ne Auguſte ſalue: Iuliane Auguſte dij te ſeruent: Iuliane Auguſte dij te ſoſpitent. Poſt-
ea Nebridium præfectum prætorio, aſſentiente tamen Iuliano, in locum Florentij
ſubſtituit Leonas. Iulianus vero rurſum legatos ad Conſtantium miſit. Cum vero in-
terim eius vxor Helena, quæ Conſtantij erat ſoror, moreretur, exiſtimans Iulianus
Conſtantium nunquam ad concordiam venturum, dixiſſe fertur militibus, vt ſe para-
rent contra Conſtantium, priuſquam ille aduerſus ſeſe moueret impetum. Tum iudices
ab illo factos honoribus mulcebat: ipſe religione nunc palam mutata, cum prius eſſet
Chriſtianus, ſeſe pontificem deorum nominauit, & gentilium ritu ſacrificauit: quia ta-

men multi erant in exercitu Chriſtiani, iuſſit vt quiſque coleret quos vellet Deos. Aliaque via & ratione Romæ aggreſſus eſt eos, quos ad Romanam religionem conuertere nitebatur: præmiis ſcilicet propoſitis, ac prolatis dignitatibus. Sic blandimentis multo plures occupauit, vt Ruffinus ad Chromatium ſcribit. Et ne à ſe militum animos alienaret, in ſolenni Epiphaniæ templum ingreſſus, diuinis rebus interfuit. Mox etiam auguriis & auſpiciis more gentilium indulſit. Vidit nocturna (vt gloriabatur) quiete illud oraculum:

Iuppiter extremos cum accedere fines Aquarii,
Virginis ac partem Saturnus tangere quintam, &
Bis decimam incipiet, Aſiæ regnator obibit
Mortem acrem, & luctu plenam Conſtantius alto.

Feſtinauit igitur Illyricum occupare Iulianus. Et cum illuc acceſſit, vindemia iam collecta erat. Sed circa Pleiadum occaſum feruntur iterum vuæ proſpectæ: & imber ex æthere lapſus, ſimulachrum crucis veſtibus impreſſit. Quod aſſentatores prodigium interpretati, bonum rei indicium & firmum robur Iuliano pollicebantur. Alii intempeſtiuos fructus, breue imperium, & crucis ſimulachrum perpetuitatem religionis Chriſtianæ vaticinati ſunt. Penetrauit, tum Illyricum Iulianus, aſſidue exta aueſque rimatus, vt exitum contemplaretur. Quo tempore miles quidam exta manu erigens, humi proſtratus exclamauit, multis audientibus, illum cecidiſſe: cum Mopſocrenis Conſtantius moreretur in Cilicia. Quod mox ex legatis verum eſſe didicit, Theolaiplio & Aligildo, qui & illum ſucceſſorem ſtatuiſſe addiderunt. Vnde vaticiniis iam plus credens, celeritate mira per Thracias ad Conſtantinopolim venit, magnifica pompa honorificentiſſime acceptus ab vniuerſo populo, crebriſque legationibus regum ac principum quotidie fatigatus, pacem ac fœdus petentibus: nunc Tranſtygritanis, nunc Armeniis, nunc Indicis, cum donis ac muneribus regiis ac immenſis: incredibile dictu, quemadmodum Populi Romani hoſtes intra ſuos ſe terminos continuerint, poſtquam Romani orbis curationem ad ſe tranſtulit, & quo pacto in laudes noui principis finitimæ nationes accenſæ ſint. Reſtabant domandi & profligandi Perſæ, qui per ſexaginta ferme annos ſæuiſſima cædium monumenta in Oriente fecerunt, Romanis exercitibus ſæpe repulſis atque deletis. Cum iis igitur ardebat congredi, quod impatiens ocii erat, & in flore ætatis Parthicum nomen affectabat. Itaque cum ingenti apparatu egreſſus Conſtantinopoli, tranſmiſſo Boſphoro, à Chalcedone Nicodemiam proceſſit. Super qua ingemuit altius ac fleuit: memor illic olim ſe in regia & ampla vrbe, ædificiorum ſumptibus inſigni, educatum, quæ tum terræmotu corruerat: vt in Coss. ſcripſimus. Tum per Bithynos in Gallogræciam venit, & inde Antiochiam petiit, Orientis apicem: quo tempore Adonidis ſacra adamati à Venere celebrabantur. Vbi hybernans, nullis voluptatum illecebris, quibus abundant Syriæ omnes, potiebatur: ſed iudicialibus cauſis intentus & maximis curis implicitus, ſummam iuſticiam exercuit. Vt multi iuſticiam cœlo ſublatam, dicerent tũ eſſe in terras reuerſam. Ita iura quædam correxit ambagibus abſciſſis, & honeſte iudicia exercuit. Sed magiſtros & rhetores Chriſtianos à iudicio arcebat (quod inclemẽtiæ ſignum erat) edictoq; cauit, ne Chriſtiani homines prouinciarũ procurationes haberent, neq; ius dicerẽt, quod Chriſtiana lex gladio vti prohiberet. Vere ſequenti Hierapolim profectus, in Meſopotamiã ſigna cõmouit. Cum vero in Cercuſio oppido, quod fere inſtar inſulæ inter Euphratẽ & Xaborectoram amnes extenſum iacet, à Diocletiano olim mœnibus auctũ, & excelſis turribus munitũ, cum exercitu moraretur diutius, à Saluſtio (qui eius in quarto cõſulatu collega fuerat) literis eſt admonitus, expeditionẽ in Perſas eſſe differendã, diis ita vetantibus. Nã in libris Sibyllæ lectũ erat, hoc anno Imperatorẽ à militib. diſceſſurum. Sed regũ vndiq; auxilia promiſſa, Iulianũ excæcabant. Et quanquã vaticiniis multũ crederet, fatis tamen trahentibus tranſgreſſus flumen, pontẽ auelli iubet, naueſq; cõburi, vt omnis reditus militibus negaretur. Zaitamq; ventũ eſt, qui locus olea arbor interpretatur, vbi Gordianũ Imperatorem exercitus tumulo intulit quondã. Hic haud longe abeſſe hoſtes audiens, ſubſtitit, videns aduentantẽ militũ cohortẽ, qui leonẽ pluribus telis confoſſum afferebant. Quo omine lætus, proſperiora ſibi pollicebatur: cum obitũ potius regis portentũ hoc ſignificaret. Tum milites cõuocat, plurib. exemplis à Ventidio ad Maximianũ recenſitis (nam memoria plurimũ valuit) docuit maiores fere omnes laureatos rediiſſe, præter Gordianũ & Carũ. quorũ illũ inſidiis mortaliũ, hunc ita deorũ ſublatũ dixit: pluribuſq; milites cohortatus, exercitũ educit, Aſſyriã depopulatur, vrbes & oppida partim vi capit, partim deditione. hoſtes. n. prelio abſtinuerunt. Quinimo crebris legationibus pacem petentes, offerebãt patriæ ſuæ magnam portionẽ. Sed omnib. recuſatis, per inuia deſertaq; loca vagatus, fame militẽ macerabat: ac victor cũ ingẽti gloria, cuius

erat cupidiſſimus, profligato exercitu hoſtili vſque ad Cteſiphontem peruenit: illic cum
exercitu caſtrametatus, dum remeat, facem ſereno vidit cœlo. Aruſpices vetabant quic-
quam tentandum, cum ſignum illud infœlix eſſet. Sed & hos contempſit, vt nuper Salu-
ſtium: neque præſagiis pleriſque, neque viſo ingenti globo in cœlo, quo die pugnaturus
erat, abduci à bello poterat: neq; terræmotu, quo paulo ante Conſtantinopolis pulſaba-
tur, deterritus eſt. Cum ergo caſtra cum ſatis lecto exercitu moueret, Perſæ ſępius afflicti,
& diſſimulantes more ſuo, confuſos à tergo inuadunt: & priuſquam laborantibus ſubue-
niretur, hoſtili globo circundati Romani vndique fatigantur, iam itineris labore ac fame
emacerati. Imperator à transfuga quodam in inſidias deductus, cum hinc inde vrgere-
tur, arrepto tantum clypeo, procurrit incautius inconſulto ardore, nititurque ordines ad 1
prælium componere. Interim conto militis tranſmiſſo brachio & coſtis, vulnus letale ex-
cipit. Dum auellere è fibris iecinoris conatur, ſcindit digitorum neruulos: prolapſus in
ceruicem equi, veloci curſu in tabernaculum relatus eſt, teſte Marcellino. Vbi vero vul-
nus lætale aſpexiſſet, manu cruore repleta, vt Deo noſtro blaſphemaret, in aerem ſangui-
nem proüciens dixit: Viciſti tandem Galilæe, viciſti. Sic enim Chriſtum vocare ſolebat,
cum Chriſti cultores impios Galilæorum appellaret filios, ipſe impiiſſimus & fraudulen-
tiſſimus, cum nominis contumeliam ſe eis inferre ſic putaret. Tum adhibitis fomentis,
vt pauliſper dolorem leniret, rurſus poſcit equum & arma, vt prælium reuiſat. Ad adhor-
tandos ſuos egreſſus, concionem habuit, ac diſſeruit mortem eſſe præmium ſummum:
deinde cum philoſophis, quos ſemper ſecum habuit, de immortalitate animæ ſermonem 2
fecit. Petiitque quidnam ageret Anatolius, qui tum erat magiſter officiorum. Saluſtius
præfectus reſpondit, beate degere. Ingemuit amici caſum, quod interfectus eſſet. Tum
circunſtantes qui dolore conciti deflebant caſum, caſtigauit ſua authoritate: turpe eſſe
principem ſideribus conciliatum lugere. Cumque paulatim ſanguine vacuatus circa
noctis fere medium ſpiritus deficeret, popoſcit aquam: epotaque frigida aqua, vita ſolu-
tus eſt: præfatus conſulto ſeſe de Imperio nihil mandare, ne, vt ſolet in multitudine diſ-
crepantibus ſtudiis amicorum, ex inuidia rei præ diſcordia exercitus periculum pararet.
Fertur in Anthiochia adoleſcens quidam Chriſtianus Libanio Sophiſtæ, qui tum victo-
riam illic Iuliani expectabat, reſpondiſſe, cum ab eo rogaretur, Quidnam nunc fabri fi-
lius (in Dei noſtri contumeliam hæc iactanti) ageret: O amens, inquit, Creator omniũ, 3
quem tu fabri appellas filium, locellum ſepulturæ Iuliano componit. Quod ita eſſe, mox
certus nuncius atteſtatur. Sed & Iulianus Saba religioſiſſimus, Imperatoris mortem ri-
ſu expreſſit, feram vineæ ſacræ vaſtatorem, inquiens, pœnas ſuæ crudelitatis dediſſe:
quod eadem hora accidit, qua mortuus ille eſt. Sic Iulianus agens annum alterum & tri-
geſimum, & 6. Kalend. Iulii, in ſuburbana villa agri Tharſenſis ſepultus eſt, in pomerio
verſus anguſtias Aurei montis: cum imperaſſet ſolus annum vnum, menſes ſeptem: ab eo
quod Cæſar fuit, annos ſeptem. Corpus eius Tharſum vſque perduxit Procopius, & tu-
mulo dedit. Inde abiit, & nuſquam niſi ex improuiſo Conſtantinopoli purpuratus appa-
ruit. Huic Procopio Iulianus, dum ex Carris Euphratem eſſet tranſgreſſus, & Lunæ ſa-
cra faceret, ante aras fertur paludamentum purpureum tradidiſſe, remotis arbitris: man- 4
daſſeque, arriperet fidentius principatum, ſi apud Parthos ipſe intereat. Qua nocte et-
iam ſomniis crudelibus fuit territus. Eſt & poſtea Iulianus inter diuos relatus. Tumulo e-
ius hoc eſt adſcriptum Epigramma:

Perſarum è terris, currunt vbi lata fluenta
Euphratis, ducto Iulianus milite tandem
Propter aquas Cydni, tumulum eſt ſortitus, amœnas.
Strenuus & bellator rex, & maximus idem.

Poſt cuius mortem impiæ Magicæ vanitates, in Antiochia & apud Carras ciuitatem
plurimæ arcæ cum capitibus & caluariis ſunt inuentæ. Et Carris, vbi in quodam templo
muliebre cadauer viſum, extenſis manibus, appenſumque capillis, ex cuius iecore victo- 5
riam Perſicam timabatur: multaque alia ſuperſtitione pleniſſima comperta ſunt. Quini-
mo vanitates illas tam religioſe coluit, vt etiam vulgo Victimarius vocaretur. Fuit vir a-
lioquin ingenio literaturaque ingenti præditus, facundia prompta, memoriæ ampliſſi-
mæ: Græcis doctior, atq; adeo vt Latina eruditione nequaquam cum græca ſcientia cõ-
ueniret. Septem libros verbis petulantiſſimis contra Chriſtum effudit, quibus fortiſſime
reſponderunt Methodius, Euſebius atque Apollinaris, teſte Hieronymo. Sed extant & o-
rationes & epiſtolæ græce conſcriptæ, quas nuper Aldus noſter græcæ literaturæ inge-
nioſiſſimus opifex, ne perirent, in mille exemplaria excuſa per orbem latinũ emiſit. Idcir-
co fuit quibuſdam dictus Græcanicus literio, loquax talpa, græculus fallax, & ſub ſpecie
ſapientiæ

ſapientiæ ſtolidus. Habuit enim amicitiam cum plurimis eius ſeculi nobilib. philoſophis, dicendi magiſtris ac ſophiſtis, qui frequenter eius palatium frequentabant. Inter quos præcipuus Libanius erat Sophiſta, qui de laudibus Iuliani opus conſcripſit: Iuliani quoq; ſæpenumero libri meminit, quē contra Chriſtianos edidit. Erant ei & familiaritate iuncti, Aetius, Oribaſius, Proclus, ac Maximus philoſophus. Cui olim ad ſe venienti, ſtatim occurrebat, ne a literatis ruſticitatis reus citaretur. Cum literatis itaq; philoſophis aſſuetus, ſoporiferæ quieti multum detrahens, inſomnes aliquando noctes, cum vtilitas Reip. poſceret, ducebat, & Muſis vigilias impendebat: nulloque adhibito remedio, minimo ſtrepitu excitabatur, ita noctes & officia diuidebat tripartita: quietis & publicæ rei, & Muſarum, quod & Magnum Alexandrum factitaſſe legimus: ſed multo hic fortius, teſte Marcellino. Horum perſuaſionibus magicis deditus vanitatibus, credebat palingeneſi pythagorica animam Alexandri Magni ſeſe intraſſe: ob id gloriæ nimis cupidus erat, ac in rebus gerendis optimos imitabatur principes. Homo ſtatura exigua & gracili, maieſtate conſpicuus, vſu quidem promptior corporis quam validus. Reip. gubernandæ & augendo imperio, ſi fata permiſiſſent, ſatis idoneus, ſed audax plus quam Imperatorem decet, & ore & manu conſultor patriæ: ita illum cupido laudis immodica, gloriæ flagrantiorem reddidit. Cultu numinum ſuperſtitioſus, vtpote qui ſæpe centenos boues immolabat, & pecoris varii greges. Et quanquam Chriſtianos nimium inſectaretur, ſanguine tamen abſtinuit. Licet quidam ſcribant, eum, dum bellum Perſicum perſequeretur, Hieroſolymis in itinere ſanguinem deuouiſſe Chriſtianorum, ex eiſque ſpectaculum ſe præbiturum victorem pollicitum. Chriſtianos ſchola tum prohibuit, ne doctores artium liberalium eſſent, vnde materia deeſſet & paulatim ingenium fidei defendendæ: ne, inquit, propriis pennis, iuxta vetus prouerbium, vulneremur. Ludos literarum illis ſolis qui deos deaſque venerantur, patere decernit. Militiæ cingulum nō dari niſi immolantibus iubet. Procurationē prouinciarum, iuriſq; dicendi, vt diximus, Chriſtianis ſtatuit nō debere committi: vtpote quibus etiam lex propria gladio vti vetuiſſet. Sic non vi ac tormentis, ſed præmiis, honoribus, blanditiis, perſuaſionibus, callidior perſequutor maiorem pene populi partem eliſit, quam ſi atrociter pulſaſſet. Liberalitate clarus, tributa parcius exigenda mandauit: licet ſint qui nolint. A Barbaris & militibus æque honoratus, ac dilectus: eunuchis, pantomimis, ac morionib. nihil largitus. Et cum olim præcepiſſet Galilæos militia expelli, cum Kal. Ianuarii donatiuum daret de veteri Cęſarum more militibus, magnam excitauit ſeditionem: quam vix ſedauit, volens ſeſe adorari, cum plures in exercitu eſſent milites Chriſtiani, quos mox è palatio exegit, nec foro nec vllo dignatus eſt honore. In re tamen venerea, citra omnem ſuſpicionem vixit: adeo vt cum in Perſide quandam ciuitatem expugnaſſet, vbi virgines ſpecioſæ ſunt captæ, nullam aut contrectare aut videre voluerit: Alexandrum Magnum imitatus, & Scipionem Africanum, ne cupiditate frangeretur. Imo poſt amiſſam coniugem, nullum venereum opus exercuit. Habuit autem vxorem Helenam, Conſtantii Imperatoris ſororem, & Magni Conſtantini filiam. Cui Euſebia Conſtantii vxor, cum & illa Romam eſſet adducta, honoris ſpecie inſidiabatur, quod ipſa vixerat ſterilis. Quæſitumq; venenum bibere per fraudem illexit, vt quotieſcunq; concepiſſet, immaturum abiiceret partum. Nam & pridem in Galliis cum marem genuiſſet infantem, hoc perdidit dolo (teſte Ammiano) quod obſtetrix corrupta mercede, mox natum præſecto pluſquam conuenerat vmbilico, necauit. Tam diligenti opera curabat, ne fortiſſimi viri ſoboles appareret. Sed hæc mortua eſt ex partu, eum in Illyricum cum exercitu contra Conſtantinum iret. Eius corpus Romam iuſſit perferri, & ſepeliri in ſuburbano Nomentanæ viæ, vbi ante Conſtantina ſoror, Galli Cæſaris vxor, ſepulta erat. Falſum eſt quod plerique ſcribunt, vxorem eum expuliſſe, quæ caſtiſſima erat. Caliſtus, qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, heroico verſu hiſtoriam omnem Iuliani contexuit: ſed ad nepotes non peruenit, iactura temporis. Ammianus quoque Marcellinus, qui & eius expeditionis comes fuit, & diu ſub eo meruit, In acie verſatus, diligentiſſime quatuor integris libris geſta eius perſcripſit: licet prioribus etiam libris multa de hoc ſcribat, quem & Pomponius Lætus ſequutus eſt. Si quis vero ſcire auet quæ cum Iudæis Iulianus egerit, Ruffinum decimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, & Ambroſii librum epiſtolarum quintum legat. Hiſtoria autem Tripartita, toto ſexto libro huius res geſtas, & quæ cum Chriſtianis egerit, latiſſime recenſet. Eſt autem omnino videndus etiam Panegyricus Mamertini, quem in ſuo conſulatu Iuliano dixit. Sunt præterea epiſtolę Iuliani, & oratio de Cæſarib. videnda. Eutropius ſub hoc militauit, & paucula quędam ſcripſit. Itē Oroſius, & Sext. Aurelius. Sext. quoque Ruffus, breui compendio huius narrauit acta Iuliani. Iohan. Monachus Græcus luculentiſſime, & quæ Antiochiæ circa

Daphnim, vbi eſt Apollinis ſimulacrum, & quæ alibi in Chriſtianos egit, complexus eſt, cum vniuerſa eius vita: qui non eſt negligendus. quæ cum iis concordant, quæ in Tripartita leguntur hiſtoria, quæ omnia ſtudioſo lectori Chriſtiano ſunt videnda. Scripſit & Gregorius Nazianzenus librum contra Iulianum Cæſarem, de quo hoc tetraſtichon hoc loco ſubiecimus:

Deſertor fidei ſucceſſit Apoſtata noſtræ
Iulius, inſanis deditus auſpiciis.
Dum ſubigit Gallos, Auguſti nomen adeptus,
Congreſſus Perſis, vulnere raptus obit.

Iuuianus Cæſar.

IVLIANO Cæſare occiſo, & corpore eius ſepulto à Procopio, vt olim ipſe ſtatuerat, altero die, hoc eſt quinto Calend. Iulias, hoſtibus vndique circunfuſis, qui morte principis elati, caſtra quæ ſpacium trium millium paſſuum complebant, circumibant, & Romanos à tergo vrgebant, quos diſperdere nitebantur: collecti duces exercitus, & aduocatis legionum principibus, ſuper creando principe conſultabant. Qui cum inter ſe diſcreparent, Conſtantianis aliquẽ de palatio, Gallis vero quendam ex proceribus ſuis quærentibus: tandem nulla varietate, communi conſenſu Saluſtius eligitur. Quo cauſante morbos & ſenectutem, honoratior quidam miles aſſurgens: Quid, inquit, hæc mora hoſtibus vtilis, nobis letalis, nunc prodeſt: cum maturandum, non ob principem certandum hæc neceſſitas poſcat? Quid ſi hoc nobis bellum Imperator aliquis abſens mandaſſet, quod ſæpe factum annales noſtri teſtantur, nunquid militem aliquem raperetis, qui inſtantibus periculis occurreret, & bene conſuleret? Id & nunc agite, niſi & Meſopotamiam omnem & exercitum perdere mauultis. Tumultuantibus itaque paucis, inter has moras (vt fit) in extremis à multis Iuuianus eligitur Imperator, domeſticorum ordinis primus, paternis meritis militibus commendabilis. Erat enim huic pater Varronianus, comes ordinum agri Singidonenſis (quem ætas noſtra Segedunum vocat) in Pannonia incola: qui haud dudum depoſito militiæ onere, tranquilliſſime vixit, quum prius quarundam ciuitatum haberet adminiſtrationem. Cum is quondam plures vtriuſque ſexus liberos generaſſet, & morte omnes eſſent ſublati, per quietem nocturnam admonitus eſt, vti filium qui naſceretur, Iuuianum vocaret: fore vt viueret, & ad purpuram venturus eſſet. Sic hunc filium editum Iuuianum appellauit: præceptoribuſque, cum ætas poſceret, erudiẽdum dedit. Qui haud parum liberalibus artibus profecit, ingenio valde ad omnes diſciplinas prompto. Pater militia clarus, notiſſimus erat, & iam emeritus ſeceſſerat in auitos agros, vt quieſceret, & agricolationi incumberet. Iuuianus autem millenarius erat miles, cuius opera tum neceſſitate exigente Iulianus vtebatur, quia fortis & ſtrenuus erat. Licet paulo ante, cum Iulianus lege ab exercitu egiſſet Chriſtianos, cingulum militiæ deſerere, quam Imperatori obtemperare maluiſſet. Cum igitur violenter à militibus ad imperium raperetur, recuſabat illis imperare, qui à fide ſua alieni eſſent: tum milites acri voce veluti ex compoſito ſe quoque Chriſtum colere affirmabant, vt tradunt hiſtorici religionis Chriſtianæ. Cum itaque anteſignani Iulianum Imperatorem Auguſtum acclamarent, qui in medio, quique poſtremi erant, opinati Iulianum reuixiſſe, ingenti lætitia efferebantur: credebant enim plerique medicaminibus recreatum. At cum nouus Imperator purpuratus per caſtra duceretur, primoribus comitantibus, viſuſque homo incurnus, ſtatura procera: in lachrymas effuſi ſunt omnes, atque luctum, auſpicium haud felix præſentis imperii. Ob amorem tamen Iuliani, qui à militibus valde erat obſeruatus, in hunc quoque mox conſenſerunt omnes, quod à vocis ſimilitudine vna tantum eſſet litera immutata. Reductus in tentorium, adhibitis Tribunis & comitibus, de imminenti periculo & rerum præſenti ſtatu verba fecit. Cumque de Sapore Perſarum rege, quæ ſciret in medium protuliſſet, exercitus in Meſopotamiam deduci inſtabat, ſed hoſtes à tergo territabant. Nam Sapores rex, audita Iuliani morte, quem verebatur, cum intellexiſſet Iuuianum quendam protectorem inertem & mollem, vt ſibi dicebatur, ad imperii culmen euectum, inopina proſperitate elatus, multitudine ſua vocata, agmen Romanorum à tergo inuadere laborat: dumque pro Iuuiano exta conſulit, pronunciatum eſt, eum omnia perditurum, qui interuallum belli quærat:

superio-

ſuperiorem fore, qui bellum maturet. Proinde Perſæ vndique inſtant, Romanoſque ad-
oriuntur, quamuis prius ſemper eſſent victi. In caſtris Romanis tum fames erat, & rerum
omnium penuria: ob id timebat exercitus, ne ſi hoſtis irrueret, maximam inferret cla-
dem. Iter igitur cœptum eſt conſulto, hoſtes inſtitere à tergo cum præuiis elephantis, qui
fremitu terribilique inceſſu equos inter principia terruere, vnde magna multitudo mili-
tum cadebat. Gallis tamen fortiter reſiſtentibus, & Iouiis atque Herculiis annitentibus 148
duo elephanti ſtrati ſunt, cum hoſtium plebe haud parua, tribuniſque Iuliano Macrobio
atque Maximo. Vbi inter præliandum profecti ſunt, corpus Anatolii eſt inuentum: de
quo Iulianus Imperator, vt ſupra annotauimus, moribundus iam quæſiuerat, quod terræ
eſt commendatum. Altera die Romani in quadam valle caſtra locarunt, in qua circum-
clauſi veluti murali ambitu, telis ac turpibus verbis ſunt ab hoſtibus laceſſiti, tanquam
perfidi & fugitiui. Proxima nocte vbi Carras ventum eſt, infœlicitate Craſſi nobiles, tan- 149
ta trepidatio non fuit. Calend. Iul. ad Duram oppidum Romani venientes, quatriduum
conſumpſerunt, quod iumenta eſſent fatigata: & pene à Sarracenis oppreſſi equites,
quod ſtipendia à Iuliano promiſſa, ſoluta non erant. Hinc cum exercitus abiret, peruenit
ad Tigridem, cœleſtibus aquis iam Canis exortu auctum. Magnus tum metus erat amnē
tranſire, pluribus tentantibus & redeuntibus. Galli aſſueti à prima pueritia fluenta per-
fringere ac tranſmeare, audacter amnem ingenti animo ingreſſi, ad alteram ripam per-
ueniunt, & hoſtes illic cuſtodes obtruncant dormientes: vt cæteri metu liberi ſecurius
ſequerentur. Illos tum maxima ſequuta turba eſt, ſigno ſpiculis oſtenſo. Sapor autem
rex, videns exploratores ſuos occiſos, elephantos (quod nunquam meminerat) trucida-
tos, exercitumque Romanum continuis induratum laboribus: difficultatem rerum in-
ſtantium animo voluens, & plebem ſuam maxima fortitudine poſt terrorem deforma-
tam conſpiciens, Romanos a tergo inſequi feſtinabat. Sed rupto ponte temporatio, 150
multis in flumine amiſſis, biduo fame exercitus laborabat. Sed maior in caſtris penuria
erat. Veniunt igitur oratores à Perſis cum Surena, qui ſupremam poſt regem dignitatem
obtinet: & cæteris ſuminatibus conditiones pacis offerentes, ſi non æquas, attamen ne-
ceſſarias. Vbi Imperator cum proceribus conſultat (nam maiora fingebant oratores,
quam res erat) quatriduo euoluto, ictum eſt fœdus non ſine calamitate Romani impe-
rii, vt quinque prouinciæ Tranſtygritanæ (de quibus in Ruffo diximus) quas victor Ga-
lerius Maximianus acceperat, reſtituerentur. Cum iis Singara & Niſibis clariſſimę vrbes,
ac caſtra Maurorum & pars Meſopotamiæ, ſola Cteſiphonte ſeruata, cum alio ciues ex
iis vrbibus iuſſi eſſent migrare ab eis eiulantibus paſſim maledictis lacerabatur: & ſic fi-
nes veteres imperii inuitis Romanis, non ſine diſpendio innouati ſunt. Quibus exitiale a-
liud acceſſit, & magis impium. Vetitus eſt Pop. Roman. Arſaci regi Armeniæ fido ac a-
mico auxilium contra Perſas ferre, ad quod nunquam antea coactus eſt. Illud autem fie-
bat, vt minis Arſaces caperetur illis, & Parthi facilius latus Medorum taperent & inde
Armeniam inuaderent. Viſa tunc eſt libertas victricium armorum corruiſſe. Sic ictum
eſt ignobile fœdus ad annos triginta, & religioſo ritu vtriuſque gentis firmatum: nobi-
leſque inſuper dati tribuni obſides. Tum exercitus Romanus ex confragoſis ac aſpe-
ris itineribus in tutum iter productus eſt: licet multi inedia, multi inopia potus preme-
bantur. Pars imperitia nandi in gurgitibus abſumpta, pars à Sarracenis clam infeſtata.
Sex dierum iter ita emenſum eſt, cum præter herbas quas ſecum ferebant, pauciſſimas
quandoque, nec gramina inuenirent: donec dux Meſopotamiæ Caſſianus cibos affer-
ret. Multa interim miſeranda Niſibenis acciderunt, qui inuiti ſub Saporis iuriſdictio-
nem venerant, prius ſæpe huic reſiſtentes. Multa alia in Meſopotamia tum acciderant,
cum iam exercitus Antiochiam, quæ in inferiori Syria eſt, perueniſſet: vbi per continuos
dies, multa dira & horrenda viſebantur portenta. Maximiani ſtatua, quæ locata eſt in ve-
ſtibulo Regiæ, amiſit repente ſphæram æream, formatam in ſpecie poli, quam geſtabat.
Et horrendo ſtridore ſonuerunt in conſiſtorio trabes. Cometes in die apparuit. Iuuianus
diuerſis curis afflictus Antiochiæ, mira cupiditate properabat Tharſum vrbem inuiſere,
non prohibente hyemis ſæuitia: exornareque tumulum Iuliani ſtatuit, reſtitutis prius dū
Antiochiæ moraretur ſacerdotibus & epiſcopis, qui prius ſub Conſtantio & Iuliano pul-
ſi abierant. In primis Magnum Athanaſium Alexandriam reduxit, per Cappadociam
iter faciens. Itaque Tianam venit: inde per Galatiam Ancyram venit, vbi conſulatum
iniit. Cum vero ad locum veniſſet celeri gradu, quem Dadaſtana vocant, qui Bithy-
niam diſtinguit & Galatas, quo eum præſcriptus vitæ finiendæ dies exegit, nocte
mortuus inuentus eſt. Super cuius obitu diuerſæ ſunt excitatæ quæſtiones, vt olim ſu-
per morte Scipionis Æmiliani. Alii eum exanimatum tradunt, quod in cubiculo recenti

tectorio obducto dormierit, nidorem prunarum ferre noxium non potuiſſe. Cum enim recenti calce parietes ſunt illiti, ſi carbonum odor cubiculum replerit, quam facile ſubſequitur ſuffocatio citra rei ſenſum, cum vtrunque homini ſit noxium. Adde hyemis rigorem, qui hominem impellit ſeſe colligere, vt frigus arceat: vnde facilior etiam pororũ ſequitur clauſura, vt Phyſici diſputant. Alii vero mortuum ex colluuione ciborum nimia auiditate ſuſpicantur. Cum enim aſſiduo labore longi itineris rerumque penuria emaceratus eſſet, varietate ferculorum illic corpus repleuit, auidiſſime cibos ſumens, vt concoquere tantam multitudinem non poſſet: & ſic cruditate diſtentus periit. Sunt qui ſcriptum reliquerunt, ipſum recentes fungos, qui inſitam vim veneni habent, comediſſe, quum in victu indifferens eſſet. Alii vero tradunt, ſeſe multo & meraco vino inuitaſſe, & caput ita vino oneratum, attonitum in apoplexin incidiſſe. Sic obiit Imperator, cum iam ſeptem menſibus imperaſſet, anno ætatis triceſimo & tertio, à Valentiniano in diuos relatus. Eius corpus Byzantium delatum, in Apoſtolorum templo conditum eſt. Vir vultu lætiſſimo, oculis cæſiis, vaſta & ardua proceritate, adeo vt diu nullum regium indumentum ad menſuram eius aptum inueniretur. Incedebat motu corporis graui, & æmulari malebat Conſtantium, agens ſeria quædam: poſt meridiem iocari cum proximis ſolebat. Chriſtianæ legis ſtudioſiſſimus, literarum haud expers, ſed mediocriter eruditus: beneuolus & propenſus in ſuos, quos ad dignitatis gradus euexerat. Sed edax, & vino & veneri indulgens: quæ vitia imperiali verecundia forſitan correxiſſet, ſi longior ei conceſſa eſſet vita. Alioquin & animo & profeſſione circa religionem & probitatem commendabilis: corporis tamen plenioris. Is dum Iulianum iter facientem, vtpote tribunus militum, ſequeretur, in loco quodam decliui præcedentis illius purpuream veſtẽ extremam pedibus calcauit. Tum Iulianus, ſiue eum ſibi ſucceſſurum coniiciens, ſiue ex diuinatione de eo illud præſciuiſſet, cui erat deditiſſimus, inquit: Vtinam, licet ſis homo.

Habuit vxorem cui nomen Charito, quæ erat filia Lucilliani, quem Cæſar in Italiam præmiſerat vbi Imperator electus eſt. Ex qua filium genuit Varronianum nomine patris ſui, quem ſecum conſulem, licet infantẽ, creauerat: qui cum admodum paruulus in curruli ſella cum patre veheretur, ex more vagitu reluctabatur, & infœlicem patris exitum voce (quod mox accidit) portendebat. Varronianus autem Iuuiani pater, cum monitu cuiuſdam ſomnii, vt paulo ante ſcripſimus, filii ſupremam dignitatẽ præſciſſet, quod duobus fidiſſimis tantum amicis concredidit, adiecit, ſe quoque trabea conſulari futurum multis conſpicuum. Sed vno impetrato, aliud aſſequi fato præuentus non potuit: tamen nepoti id ſuo, infanti einſdem nominis, conceſſum eſt à fatis. Hæc Charito Cæſaris vxor Iuuiani, audiens aduentare maritum cum filio Varroniano, obuiam apparatu regio proceſſit: ſed fatis nolentibus, non potuit conſpicere maritum. Sequenti dehinc tempore eſt in eodem ſepulchro cum marito Conſtantinopoli condita. Quiſquis plura de hoc Iuuiano videre voluerit, Ammianum Marcellinum adeat, quem Pomponius Lætus eſt imitatus: Eutropium, qui hoc loco librũ ſuum claudit: Oroſium, Sextum Aurelium, Ruffumque Sext. viros conſulares recenſeat: è quibus hæc excerpſimus. Iohan. Monachus Græcus huius vitam breuiter quidem, ſed diligentiſſime conſcripſit, qui non eſt negligendus. Nonnihil quoque lector ſtudioſus inueniet in hiſtoria Tripartita ac Eccleſiaſtica, quæ ſub hoc Imperatore euenerint. Nobis ſatis ſit veluti digito hæc indicare, & ad alios properare conſcribendos: ſi prius tetraſtichon noſtrum de more ſubiiciamus:

Militibus lectus Iuuianus, ad ampla ſuperbi
Culminis aſcendit regna, patris monitu,
Cum fugeret Perſas, icit lachrymabile fœdus
Imperii metas præteriens veteres.

Valentinianus & Valens.

CVM Iuuiani corpus Conſtantinopolim eſſet relatum, vt inter Auguſtorum reliquias conderetur, exercitus Nicæam conceſſit, quæ vrbs caput eſt Bithyniæ, vt illic moderatorem grauem & prudentem eligeret principem: qui magnitudines curarum in ſe ſuſciperet. Aberat tunc L. Equitius, qui Illyrico præfuit, vir ingenti animo, quem magna pars militum principem dixit: ſed cum quibuſdam aſper videretur, & abſens præteritus eſt. Et Valentinianus tribunus ſcutariorum, vir magnani-

gnani-

gnanimus, & rei militaris peritus, nulla diſcordante ſententia, veluti cœleſtis numinis
aſſenſu electus eſt Imperator, cum iam diebus decem Interregnum fuiſſet. Ancyræ enim
relictus, biſextum Februarii, tanquam ominoſum & infauſtum, vitabat: quo aliquoties
Reſpublica Romana paſſa eſt iacturam. Elapſo die parum apto ad auſpicandum Roma-
num imperium, Valentinianus progreſſus medio campo, ad celſius tribunal perductus,
habituque principali circumdatus & corona, Auguſtus eſt nuncupatus, cum acclamatio-
nibus & laudibus amplis ac ſolitis, vigeſima quinta die Februarii. Verum ſuborto mur-
mure, vt fit in tanta militum multitudine, placida mox oratione ſedauit tumultum, & col-
legam ſociumque tantarum curarum ab exercitu petiit. Et cum ei frater Valens offerre-
tur, Calend. Martiis Nicomediam ingreſſus, Valentem fratrem tribunum ſtabuli fecit,
dicens: Veſtrum erat, ô milites, me Imperatore non exiſtente, me regno & imperio præ-
ficere: id vbi ego ſuſcepi, meum iam, veſtrum non eſt, de arduis iis rebus cogitare. Sed
poſt paulo veniens Conſtantinopolim, magnitudinem negociorum ſecum voluens Cal.
April. productum Valentem in ſuburbanum, vniuerſorum ſententiis concinentibus, cō-
ſortem imperii & Auguſtum pronunciauit, habituque & diademate ornauit, eodemque
vehiculo ſecum, vt participem legitimæ poteſtatis, cum magno decore eduxit. Moxque
ambo Imperatores rapidiſſima febri correpti ſunt, vt etiam de vtriuſque vita dubitaretur,
incertuſque rumor de illorum ægritudine paſſim vagaretur. Fuit autē Valentinianus fi-
lius Gratiani, hominis ignobilis apud Cibalas in Pannonia ortus, cuius pater Gratianus
funarius appellatus eſt, eo quod venalitium funē portanti, quinq; milites nequirēt extor-
quere. Eò merito aſcitus in militiam, vſq; ad præturæ prætorianæ potentiam conſcendit:
ob cuius apud milites cōmendationem imperium Valentiniano, quanquam renuēti, ag-
geritur, vt Sext. Aurel. ſcribit. Et cum ſub Iuliano Auguſto lege eſſet ab exercitu exactus,
quia diis ſacrificare nollet, tribunatumq; amitteret, inſperato Imperator pro tribuno fa-
ctus eſt. Quod autem fratrē Valentem imperii conſortem creauerat, multitudo fecit bel-
lorum vndiq; per vniuerſum orbem exurgentiū. Rhetias atq; Gallias Alemanni popula-
bantur, Sarmatæ & Quadi Pannonias infeſtabant, Saxones & Scoti Britannos inceſſabāt,
& Gothi Thracias diripiebant, Aphricam Auſtoriani incurſabant, Perſarū rex Armeniis 151
inſidiabatur: in ſuam cupiens Armenias traducere ditionem, cauſatus antea ad ſuos ma-
iores falſo pertinuiſſe. Vt igitur omnibus periculis principes occurrerent, in Syrmio diui-
ſo palatio & exercitu, cum prius annum ſuo cōſulatu auſpicati eſſent, Valentinianus Me-
diolanum conceſſit, Valens Conſtantinopolim. Quem in Orientē profecturū ſequeba-
tur Iouianus magiſter armorū cum Arintheo legato, & Lupicinus magiſter equitū. Nam
L. Equitius præerat Illyriciano exercitui, & Seuerianus Pannonias tuebatur, Italiā & Gal-
lias Mamertinus gubernabat, cum Saluſtius præfectus Orientis eſſet. Qui tamen, vt tra-
dit Zonaras, Imperatorē adierat, & gratiarum vice id ab eo poſtulabat, ne amplius præfe-
cturæ curam ſuſtinere cogeretur, cum ipſe magnam curam, vt imperio potiretur, habuiſ-
ſet. Cui princeps: Ideo tu mihi tantarū rerum pondus impoſuiſti, quo tu rurſus eius attin-
gendi immunis eſſes, aut mecū onus feras? Valentinianus itaq; Cæſar ex Mediolano Gal- 152
lias intraturus, circiter Cal. Nouemb. Pariſios ingreſſus eſt; cum iam Alemanni Germa-
nias irrumperent, & militibus Romanis pro præſidio locatis multa irrogarent incōmoda:
quorū vires attriuit miſſo Dagalaipho magiſtro militiæ, vt longius abire cogerentur ho-
ſtes. Mox ibi Imperator intellexit Procopium in Oriente res nouas moliri, atq; ideo du-
bius an Valente ſuperſtite Procopius imperiū affectaret, cogitabat bellum ciuile prius ſe-
dare, & Galliis relictis ad Orientem proficiſci. Sed affluentibus vndiq; vrbium legationi-
bus, ac rogantib. ne in rebus dubiis & duris prouincias nudas derelinqueret, ſtatuit nuſ-
quam extra confinia Gallorū mouere, ordinatis qui Thraciam tutarentur contra Proco-
pii impetum. Fuit autē Procopius genere Siculus, in Siciliaq; educatus, qui Iulianū Prin-
cipē à primo gradu contingebat propinquitatis. Primum occultus & taciturnus notarius,
dehinc militaris Tribunus, & poſt Conſtantii obitū inter optimates verſatus, quietis pu-
blicæ turbator eſt appellatus. Quem Iulianus præſidē in Meſopotamia cum valido exer-
citu reliquerat, cum mandato, vt ſi res Romanas labare ſenſiſſet, ipſe de eligendo Impera-
tore videret. Poſt Iuliani vero obitū, cum eius corpus ſepulturæ mandaſſet, Iouianum au-
diens Imperatorē electum, è conſpectu ſe ſuſtulit: quandoquidē Iouianus ei traditas cla-
ues rei parandæ à Iuliano inaudierat, & ob id eum perſequi vndiq; elaborabat. Is Conſtā-
tinopolim fugit, & cuiuſdam ſenatoris ope, cum diu delituiſſet, tandē quorundam militū
ac ignobilium patrocinio, Imperatorem ſe fecit, eo tempore potiſſimum, cum Bithyniam
Gothi irrumperent, qui ei auxilia miſerant, cum quidā fingerent Valentinianū obiiſſe. Iu-
lius comes tum per Thracias copiis militaribus iuſſu Valentis Barbaricos Gothorum in-

curſus oppreſſit. Subſequutus Valens Nicomediam pergit: & cum Chalcedonem oppugnaret (iam enim Procopius Nicæam Bithyniæ matrem poſſederat, & alias pleraſque vrbes) è muris eſt pluribus laceſſitus probris, qui eum ignominioſe Sabaiarium appellabant. Eſt autem Sabaia, ex ordeo vel frumento in liquorem conuerſus paupertinus in Illyrico potus, teſte Marcellino. Cum deinde Valens Lupicinum ad Orientem cum haud contemnendis copiis aduentare animaduerteret, licet Bithyniam Procopius poſſideret, ſpe erectior exercitum contra Procopium miſit: quem parua fœlicitate lætatum, in Phrygia ſuperauit, multis militibus ad eum ex Procopij caſtris tranſeuntibus, ſcuta peruerſa geſtantibus, quod defectionis ſignum eſt. Procopius amiſſo exercitu præter ſpem, per nemora paucis comitantibus per noctem vagatus, mane à ſuis captus, Imperatori eſt traditus Valenti: qui abſciſſa ei ceruice, diſcordiam ciuilem ſedauit. Alij tradunt, Procopium duabus arboribus inflexis, pedibus colligatum fuiſſe, quæ dimiſſæ in aerem, locum ſuum repetentes, Procopium diuiſerunt per medium. Qui etiam Procopium Imperatori tradiderunt, contra iuſiurandum quod eis præbuit, ferris crudeliter diuiſi perempti ſunt. Hunc finem vitæ ſortitus eſt Procopius, anno quadrageſimo primo: vir corpore decoro, ſtatura procera, ſed incurua, ſemper triſte aliquid ſecum voluens, inſtar Craſſi illius Agelaſti, quem in vita ſua ſemel riſiſſe Lucilius affirmat. Occiſo Procopio, Chalcedonis mœnia (quod eius vrbis ciues Procopii partibus fauiſſent) ſolo ſunt æquata. Quod dum fieret, in eorum fundamentis lapideam tabulam, cui hæc inſcripta erant, repererunt:

Vrbem cum Nymphæ choreas ducent prope ſacram,
Ornataſq; vias ſertis: poſtquam & miſeranda lauacris
Mœnia ponendis fuerint conuerſa, videbis
Mille hominum ſpecies variis è gentibus acri
In prædam rabie ardentes, validis heu viribus, ire
Trans Iſtrum & mare Cimmerium: tunc Mœſia tellus,
Tunc Scythicæ gentes clade perdentur amara.
Cum tandem ad Thracas ducente cupidine lucri,
Irrumpet trux Barbaries, fato extinguetur iniquo.

Hoc vaticinium tum non intelligebatur, ſed poſt eſt impletum, cum Valens aquæductum exædificaſſet, & abundantiam aquarum vrbi induxiſſet. Valens namq; exciſis mœnibus, ſaxis ad aquæductum vſus eſt, quem Valentem dixit de ſuo nomine, vt oppidanis gratificaretur, & balneæ hoc aquæductu iuuarentur, licet aliqui thermas Conſtantianas appellarent. Tandem vrbis præfectus Clearchus in loco cui nomen eſt Tauro, poſtea Platea Theodoſij dicta, Nymphæum extruxit, vti inductæ aquæ gratiam & amœnitatem demonſtraret. Per has ædificationes lapideæ tabulæ iam Barbarorum aduentum denũciarunt, qui in ipſa Thracia poſt factas populationes omnes oppreſſi ſunt. Ex qua re liquido apparet, grammaticos omnes noſtra ætate longe aberrare, qui Nymphæa ſolent lauacra interpretari, affer&etilde;tes illud Iulij Capitolini in Gordianis: Opera Gordiani Romæ nulla erant præter nymphæa & balneas. Quid eſſet opus balneas ſubiungere nymphęis, ſi hęc lauacra eſſent? Vnde melius eſt interpretari Nymphęa domos publicas, in quibus ſolebãt nuptias celebrare ij qui anguſtiores habuerant domos quam vt hominum multitudinem capeſſerent. Et eæ erant coniunctæ domibus maximis, in quibus Senatus celebrabatur: quod apertiſſime docet Zonaras in Leone primo, vbi crudele & horrendum Conſtantinopolitanum incendium deſcribit. vbi inter cætera hæc verba ſubiungit: καὶ τὸν καλούμενον νυμφαῖον οἶκον ἕτερον ἀντικείμενον τῷ προρρηθέντι οἴκῳ, εἰς ὃ τοὺς γάμους γίνεσθαι ἐν αὐτῷ χρηματίζοντα ὧν μὴ κεκτημένων οἰκίας χωρούσας πλῆθος ἱκανόν. Latine, Et aliam domum è regione huic ſitam Nymphæum nomine ex eo indito, quod ibi nuptias celebrarent, qui propriis ædibus carebant. Idem quoque ex præſenti loco facile poteſt intelligi. Sed reuertamur ad Procopium, & ad hiſtoriæ ſeriem. Poſt huius itaque mortem, Marcellus eius cognatus Nycæam poſſidens, præſidio militum & quod tria Gothorum millia iam venerant in auxilium Procopio, vmbram principatus funeſti capeſſit. Sed aduentante Equitio ex Illyrico, captus Marcellus, in cuſtodiam datus pœnas cœpti motus dedit. de hinc ſæuitum eſt in multos acrius. Valens Imperator cum Imperium ſuſciperet, Chriſtianæ religionis legibus deditiſſimus, tranquilliſſime vixit. Poſtquam Gothi traiecto Hiſtro Thraciam populabantur, pugnaturus cum illis, prius voluit lauacro baptiſmatis mundari, vt virtute illius ac gratia hoſtes deuinceret. Sed poſt coniugis ſeductus captionibus, quam Eudoxius Conſtantinopolitanus antiſtes Arriana fallacia irretiuit, iuramento ſe aſſeruit, vt etiam re ipſa probauit, hanc conſtanter tueri ac defendere ſectam.

Omnes

Omnes igitur ad Arrianum dogma adhortabatur. Qui vero hanc doctrinam carpebant, mulctabantur exilio. Ob quam Imperatoris crudelitatem, quidam tradunt magnam vim ſaxorum è cœlo Conſtantinopoli cecidiſſe. Sed & Nicomediæ & Antiochiæ turbauit Imperator eccleſias, Arrianos ibi efferens: religioſos viros expulit, & per Ægypti vaſtas ſolitudines egit, fuſtibuſque per tribunos & milites cædi iuſſit. ac lege lata, quam Iuſtinianus in 10. Codicis lib. ſub titul. de decurionibus ponit, monachos militare præcepit. Quorum tam ingens in Aſia & Ægypto erat copia, vt per Lucium nequitiæ ſuæ ſatellitem tria millia ex heremis abſtraxerit, Macarium eorum pontificem in inſulam præcipitauerit, multaque omnino incommoda Chriſtianis orthodoxis intulit. Et licet Baſilius antiſtes ille Cappadox magnus & rerum doctrina & vitæ ſanctimonia, Imperatoris impetum aliquantiſper frenaſſet, paulo tamen poſt reuerſus ad ſolitam crudelitatem, etiam amiſſo filio, quem maluit ab Arrianis baptizari, ne iuſiurandum quo ſe id facturum promiſerat, violaret. Cum Antiochiæ diu moraretur, omni pdpulo licentiam dedit gentilitia ſacra facere, & Iudæis & hæreticis, & quibuſuis nationibus. Et tum poſt Iulianum Imperatorem vanitates extinctæ refloruere, celebrataque ſunt palam ſacrificia Ioui Dionyſioque, ac ſacra Cereris publice acta. Quæ omnia Imperator Valens intuitus, ſolis orthodoxis Chriſtianis erat permoleſtus. Quinimo in maiorem veniens dementiam, eum ex magicis vanitatibus intellexiſſet poſt ſe regnaturum, cuius nomen à litera θ incoaretur, omnes interfici iuſſit qui hanc literam ſuo nomine gerebant, Theodoros, Theodocos, Theodulos, & quendam virum fortem ex Hiſpania Theodoſium. Quare territi plures ſua nomina inuerterunt. Fertur autem ea diuinatio facta eſſe per Libanium ſophiſtam, & Procli diſcipulum Iamblichum, hoc pacto. In puluere viginti quatuor literæ diſtribuuntur, & vnicuique ſingulum frumenti vel hordei granum apponitur. Emittitur demum gallus: enuntiatiſque inter hæc incantationibns quibuſdam, animaduertunt à quibus literis grana gallus ſumpſerit, literiſque illis compoſitis creditur quæſitæ rei indicium fieri. Id igitur cum illi feciſſent, viderunt gallum literarum θ. ε. ο. δ. grana comediſſe: Viſaque eſt anceps ea demonſtratio, quum plurima nomina ab iis literis ordiantur. Cumque plures eſſent interfecti quorum nomina has literas habent, iuſſit Valens diuinationis huius authores inquirere. Cum autem eſſet iræ implacabilis, veritus principis crudelitatem Iamblichus, ſumpta veneni potione vitam exuit. Hæc Ioannes Monachus, licet & aliter Caſſiodorus eam recenſeat. Interea Valentinianus Saxones inferioris Germaniæ populos tumultuantes, Oceani accolas, inter inuias paludes domuit: ac Burgundiones nouos hoſtes, quorum ad 80. millia traiecto Rheno ripa citeriore conſtiterant, oppreſſit, & victor ad Oceanum peruenit. Tum aſſentiente exercitu, pro concione Gratianum filium alterum inſignibus ornatum appellauit Auguſtum, hortatu vxoris, nec dū plene puberem. Elegans epigramma Auſonii hoc loco ſubiiciendum putaui, quo Danubius loquitur:

> Illyricis regnator aquis, tibi Nile ſecundus,
>   Danubius lætum profero fronte caput.
> Saluere Auguſtos iubeo, natumque patremque,
>   Armiferis alui quos ego Pannoniis.
> Nuncius Euxino iam nunc volo currere ponto,
>   Vt ſciat hoc ſuperûm cura ſecunda Valens.
> Cæde, fugâ, flammis ſtratos periiſſe Sueuos,
>   Nec Rhenum Gallis limitis eſſe loco.
> Quod ſi lege maris refluus mihi curreret amnis,
>   Huc poſſem victos inde referre Gothos.

Qua tempeſtate & in Aphrica Firmum noua molientem prælio vicit ac cepit Theodoſius pater eius, qui poſt imperauit, à Valentiniano miſſus; & à Valente poſt occiſus, cum Aphricam compoſuiſſet apud Carthaginem: ſed prius baptiſmate ablutus, vt liberior iugulum percuſſori præberet. Sed ſub Valente potius quidam id geſtum teſtantur. Et in Britannia duce Valentino Picti & Scoti Germaniæ gentes res nouas moliuntur. Illi Caledonios & Veturionas occupant, hi depopulantur inſulam. Et Sarmatæ quoque præſidem quem Romanus Imperator dederat, expulerunt. Vnde & indignatus Valentinianus, cum illos Pannonias vaſtare audiret, bellum in eos parans, exacta Treueris hyeme in Gallias reuertitur. Et Bregitione oppido, cum Quadorum legationem, qui latrocinia excuſabant, paulo attentius audiret, ſubita ira accenſus incidit in morbum. Quo areſcentibus venis, cum nihil ſanguinis emitti poſſet, mortem obiit: apoplexian alii vocant, qua 153
voce amiſſa, ſenſu integer expirauit. Quod quidem intemperantia cibi ac ſaturitate,

by Google

quaattus diffuderat, accidiſſe plures retulerunt: anno ætatis quinto & quinquageſimo,
cum imperaſſet annos 11. menſ.8. dies 20. vir egregio vultu, animo graui, ingenio ſoler-
ti, ſermone cultiſſimo, ſed parco. Erga Deum valde pius, vt ob id a Iuliano exilio ſit mul-
ctatus. Corpore robuſtus, & à iuſtitia nunquam alienus: ob id quibuſdam Seuerus di-
ctus, & vehemens. Vitiisque infeſtus, potiſſimum auaritiæ: moribus Aureliano ſimi-
lis. Sed Hadriano proximus in pingendo ſimulachra, ſiue cera ſiue limo fingendo, noua
arma meditando. Probatus omnino princeps, ſi ei fidis vti licuiſſet. De quo ita diuus Hie-
ronymus, cum de cereo paſchali agit, ſcribit: Nuper Imperator Valentinianus, cum ad-
uerſus Sarmatas quandoque propter Illyrii vaſtationem in conſiſtorio ſæuus infremeret,
& totius gentis excidium rigidus minaretur, ſanguine irrumpente diſcrepuit. Duas autē
habuit vxores: Seueram, ex qua Gratianum Imperatorem genuit: & Iuſtinam, quam ob
nimiam pulchritudinē, cōmendante ita Seuera priore coniuge, etiam duxit: hæc filia fuit
Iuſti, qui iudex Piceni erat temporibus Conſtantii. Is cum ex dextro ſuo femore impe-
rialem purpuram ſe genuiſſe ſomniaret, & viſio hæc ad Conſtantium eſſet delata, timens
ne ex eo Cæſar naſceretur, Iuſtum occidit. Iuſtina filia orphana relicta, ob pulchritudi-
nem eſt Seueræ vxori Valentiniani conciliata, receptaque in ſummam familiaritatem:
qua cum ſæpius lauaretur, miram Seueram corporis pulchritudinem admirata, ma-
rito detulit: Se quoque mulierem, illius ſpecie captam: Imperator his verbis al-
lectus, hanc quoque vxorem duxit, noua lege lata, vt quicunq; vellent viri, impune poſ-
ſent duas accipere vxores: ſic enim populoſas fore gentes. Ex hac Valentinianus Impera-
rator genuit Valentinianum iuniorem, quem Gratianus in conſortem imperii accepit: &
tres filias, Iuſtam, Gratam, & Gallā, ex ea genuit. duæ virgines perſeuerarunt, Galla Theo-
doſio Imperatori nupſit, & Placidam ei filiam peperit, quę mater fuit Valentiniani Impe-
ratoris, quoniam ex Flacilla priore coniuge prius Arcadium & Honorium genuit. Soſo-
menus refert duas fuiſſe Imperatori Valentiniano filias, Anaſtaſiam atq; Charoſam, quas
illi Martianus in Grammaticis inſtituit. è quarū nominib. Anaſtaſianæ & Charoſæ ther-
mæ publicæ Conſtantinopoli dictæ ſunt. Quod ideo admonui, ſi forte fuerint hæ duæ ex
prima coniuge Seuera. Exemplū miræ iuſticiæ Valentiniani Imperatoris in quendā præ-
poſitum ſuum Rhodanum, ratione mulieris Berenicæ, quæ ſuper iniuriis ab eo illatis Im-
peratori conqueſta eſt, vide apud Ioh. Monachum in vita illius. Cæterum vt ad Valentem
redeamus, qui cum in Alexandria & Ægypto lege lata orthodoxos perſequeretur, nihi-
lo proficiente Themiſtio philoſopho, qui pulcherrima oratione Imperatoris furiam ſe-
dare annixus eſt, à fratre Valentiniano Imperatore literis eſt reprehenſus atq; admonitus,
vt à ſecta Arrianorum ſeſe retraheret. Sed ille à propoſito minus deſtitit, magiſq; ad Chri-
ſtianorum perniciem eſt inflammatus. Interim Parthi Armeniam irrumpunt, qui occur-
rente Arinthio legato abierunt, prouincia liberata. Alia via Sapores rex Perſarum rupto
154 fœdere Cteſiphontem cepit, ibique hyemauit. Rurſus Hunni ſeu Alani, qui ſunt Tarta-
ri, & Nomades Scythæ, longe à regione trans Tanaim venientes, ſuperato Iſtro, qui limes
erat, vagi Pannonias, Epirū & Theſſaliam grauiter vaſtauerunt, aliquot vrbibus direptis
& incenſis. Adhæc Gothos antiquis ſedibus rabie perciti expulerunt. Gothi Fridegerno
duce, Valentis auxilium poſtularunt. A quo ſine vlla fœderis pactione ſuſcepti, per Thra-
155 cias ſunt locati, & in ripa Danubii citeriore poſiti. Ob quod etiam milites ſuos deſpicie-
bat, arbitratus tutum ſibi eſſe illic contra omnes Barbaros præſidium. Hoc ſolatio victus
eſt & in fugam verſus Atalarichus rex Geuitugiorum, qui bellicoſi ſunt Tanais accolæ.
Gothi vt Valenti gratificarentur, cum ſe Chriſtianos profiterentur, Arrianum ab Impe-
ratore dogma ſuſceperunt, quam poſtea labem nunquam dimiſere. Vulſilas Gothorum
tum epiſcopus, Gothicas literas adinuenit, & in eam linguam Sacram ſcripturam tradu-
xit. Atalarichus videns patriam religionem violari, ſeditiones mouit, & Gothos iterum
in arma compulit. Qui mox diſſoluta amicitia, omnia cædibus incendiisq; complebant.
Valens propere ex Antiochia accitus, tantam peſtem auertere non potuit: ſed magna
clade victus, & lachrymabili bello obrutus, terga dedit: & in fuga vulneratus ſagitta, de-
cidit ex equo, acceptusque eſt in vile tugurium circa Hadrianopolim, iuxta quod palea-
rum ſtrues erat cumulata: quod igne ſuppoſito in flammas ſolutum, Imperatorem Va-
lentem abſumpſit. Locus enim ſeptus ab hoſtibus, quia primo impetu capi non potuit,
dum victor Alanus Imperatorem perſequitur, inſcius illic eum latere, ignem iniecit, quo
concrematus eſt. Ideo D. Hieronymus inquit: Quid de fratre Valētiniani loquar? quem
contra regale faſtigium Thraciæ ignis abſorbuit?

Alii tradunt, ipſum mutato Imperiali habitu inter præliandum ad pedeſtres turmas
deſcendiſſe, quia iam equites diffugerant, ignoto illic vulnere tum confoſſum. Sic periit

digna

digna morte Valens Imperator, anno ætatis quinquageſimo, cum imperaſſet annos tredecim, poſt fratrem ſolus annos 3. Vir aliunde in amicos fidus. Refert Zonaras, Iſaacium quendam virum ſanctum Imperatori Valenti ad prælium contra Scythas proficiſcenti occurriſſe, &, Redde ô Rex (dixiſſe) Chriſtianis ſua templa, ſi victor è bello redire cupis, alioqui victus peribis. Cui Imperator, ni ſileret, carcerem interminatus eſt. Sed cum vir ille ſanctus non deſiſteret, in cuſtodiam vſque ad reditum Cæſaris eſt traditus. Quo die autē Valens exuſtus eſt, Iſaacius cuſtodib. dixit, Valens igne extinctus iacet. Obſeruatus eſt dies & hora qua hæc verba dixit vir ille beatus, & res ipſa veritate comprobata eſt. Vidit etiam in ſomnis Valens Cæſar hominem quendam ſibi hæc verba dicentem:

Magnum ad Mimantem vade feſtinus, te ibi
Extinguet horrentem grauis fati impetus.

Somno experrectus, aſtantes quæſiuit, quiſnam Mimas vocaretur locus? Et cum tandem ex grammaticis ſeu oratoribus quiſpiam, qui regias aulas ſequuntur, dixiſſet, eſſe Aſiæ montem Mimanta, cuius & in Odyſſea Homerus meminiſſet: Ad aeriumque Mimanta. Ridens Imperator ſuſcepit, Quæ [illegible] vrget neceſſitas hunc viſendi, & fatum quærendi? Sed cum exuſtus eſſet Imperator, abeuntibus illic Barbaris, milites quidam Valentis cadauer diſquiſiuerunt. In eo tugurio vbi periit, inuentum eſt antiqui cuiuſdam viri ſepulchrum, cum hac inſcriptione: PRÆFECTVS MACEDONVM MIMAS HIC SITVS EST. Itaque impletum eſt ſomnium illud Valentis.

Habuit vxorem Dominicam Auguſtam, raræ pudicitiæ fœminam, quæ Hunnis, Alanis & Gothis victricibus ſignis Conſtantinopolim obſidentibus, viriliter reſtitit. Nam ex ærario publico multas pecunias & arma ciuibus ac plebi largita, ab vrbis vaſtatione hoſtes ſubmouit, regnumque cognatis fideliter ſeruauit. Sarraceni etiam cum Regina eorum Mannia Romanis fœderata, auxilia tulerunt. Quanquam alii probant, Dominicam Auguſtam perſoluta ingenti pecunia hoſtibus, vrbem ſuam cuſtodiuiſſe. Inuenio Valentem ex ea genuiſſe filium vnicum, qui infans mortuus eſt, dum eum pater Arrianis præſentibus baptizare feciſſet iuxta ſuum iuſiurandum. Licet paulo ante Baſilius epiſcopus precibus ſuis ad Deum, ab ægritudine liberaſſet. Hæc ex Ammiano Marcellino, Oroſio, Paulo Diacono, Sexto Aurelio, Iordanne Fergino, & hiſtoria Tripartita excerpſimus. Nam alios qui hæc tempora ſcripſiſſent, hactenus nō vidimus. Sed quid obſtiterit ſtudioſo, etiam videre Monodiam Gregorii Nazianzeni, vbi de perfidia Valentis Cæſaris nonnulla leget quæ ipſum oblectabunt? Iohannes Monachus, qui res Chriſtianas paulo diligentius collegit, & vtriuſque vitam non minus accurate conſcripſit, non eſt negligendus. Nos igitur pro more, noſtrum nunc ſubdamus tetraſtichon:

Inde Valentinianus adit cum fratre Valente
Imperium, aſcitus milite, patris ope:
Imperat occiduo primus fœliciter orbe,
Alter in Eoo limite ſuccubuit.

Gratianus.

GRATIANVS filius Valentiniani Imperatoris & Seueræ Auguſtæ, genitus Syrmi, literis fuit ab ineunte ætate haud mediocriter inſtitutus, Auſonio præceptore, erudititiſſimo atque ingenioſiſſimo viro. A quo & Gratianus carmen facere, ornate loqui, explicare controuerſias more Rhetorum ſolitus, liberalium artium ſtudioſus, poeta & orator haud vulgaris, pleriſque fuit admirationi. Quare & pater Valentinianus vix puberem, imperii inſignibus ornatum, Auguſtum appellauit. Princeps plane religioſus ab adoleſcentia, qui mente pura & immaculata conſcientia, Deum ſummum veneratus eſt quotidie. Homo frugi & pudicus ac verecundus, in amicorum officiis ſedulus, liberalis, & adeo comis, vt ægros ſæpe inuiſeret, medelis recreatos foueret, fomentis ſanaret, & ſumptibus aleret. Defuncto Valente patruo ſine ſobole, Aſiæ Libyæque regna ſuſcepit, cum iam à patre Auguſtus declaratus Europæ præeſſet. Valentinianum iuniorem fratrem, licet ex alia matre, vt mox ſcribemus, titulo Cæſ. Auguſt. participem regni ac conſortem fecit, Treueris tum agens, conſulente

Merobaude tribuno: cum quo mox ex innata pietate lege ſanciuit, ab exilio reuocan-
dos antiſtites ac præſules, qui à Valente erant immerito expulſi. Iuſſit inſuper vnam-
quanque religionem ſua ſacra celebrare, ab eccleſia tamen amouit Eunomianos, Phor-
nianos & Manichæos hæreticos. Zonaras tradit, exercitum Valentinianum, abſente
Gratiano, puerum adhuc quadrimum, Cæſarem declaraſſe: quod bilem Gratiano mo-
uit, adeo vt pleroſque increparet verbis acerbioribus, quaſi ſiniſtrum animum erga ſe
principem oſtendiſſent. Ab imperii tamen ſocietate fratrem non repulit, ſed omnia ei
communia fecit. Cum interim immenſa hoſtium multitudo Gallias irrumperet, Gra-
tianus admodum iuuenis, licet impari militum numero, cum his congreſſus, circa Ar-
gentoriam oppidum, triginta millia Alemannorum fudit. Vnde & Germanicus & Ale-
mannicus dictus eſt. Cum vero animaduertiſſet Thraciam ac Daciam genitales terras à
Gothis, Thaiphalis, Triballiſque vaſtari, ac omni pernicie atrocioribus Hunnis ac Ala-
nis periculum Romano nomini imminere, in Pannoniam veniens, aceitum ab Hiſpania
Theodoſium, ingentis animi & pietatis virum, cuius fama à rebus geſtis iam erat ob eius
fortitudinem celebris, magiſtrum militum fecit, & cum exercitu contra Barbaros miſit.
Qui cum expeditione Thracias penetrans, cum his manus conſeruit, eoſq; cæde ac ferro
in fugam vertit. Reuerſus itaque Theodoſius cum ingenti victoria, ſui triumphi ipſemet
nuncius, Imperatori res geſtas enarrat, Barbaroſque Iſtrum traiectos fatetur. Quod ob-
trectatores Imperatori tanquam falſum fictumq; obiiciebant: quinimo ipſum in fugam
verſum amiſſis copiis, ementiebantur. Miſſi exploratores, multa millia Barbarorum cæſa
renunciant. Lætatus Gratianus, Theodoſium conſortem imperii facit, conceſſa illi pur-
pura apud Syrmium, cum tertium ac trigeſimum ageret ætatis annum, tradito ei Oriente
ſimul cum Thraciæ imperio. Quod Theodoſius nocte quæ præceſſit in ſumnis vidit: ab
antiſtite ſcilicet Antiocheñſi chlamyde ſe veſtiri, & corona ornari: Neruam in hoc ſecu-
tus, qui Traianum adoptauit. Mox ipſe Gratianus in Italiã feſtinauit, & ad Gallias guber-
nandas reuerſus eſt, Alemannorum timens reditum atq; incurſionem. Cum interea Ma-
ximus dux Romani exercitus, vir ſtrenuus & probus, dignus alioqui principatu, ſi non ſa-
cramenti fidem violaſſet, in Britannia ab exercitu Imperator creatus, Gallias ex impro-
uiſo adoritur. Quo tempore Gratianus ocioſus degebat, ſuos negligens: & moribus ac ha-
bitu Halanis, quos ſibi poſt obitum patrui conciliauerat, placare ſtudet. Qua de re odia in
ſe militum excitauit, vt legiones Gratiano inſenſæ ad Maximum, qui tyrannidem arri-
puerat, deficerent. Cum enim veteres ac Romani milites Imperatorem ſuum viderent,
adeo Barbarorum comitatu & amicitia delinitum (quos prius ingenti auro ad ſe tranſtu-
lerat) vt eorum habitu nonnunquam iter cum iis ſolis faceret, ingemiſcebant, & ipſum
156 deſerentes illuc tranſierant. Exceptus itaque à Gratiani legionibus Maximus, dolo Impe-
ratorem circumuenit tali. Andragathius præfectus claſſis, ſocius & dux Maximi, lectica
geſtatus, iuſſus eſt occurrere Gratiano vt eum iugularet. Interim rumor ſpargitur, aduen-
tare vxorem Gratiani, quæ in Lugduno Galliæ maritum opperiretur. Gratianus verum
eſſe rumorem arbitratus, inſidias minime timuit, & ad vehiculum quaſi vxoris occurrit:
è quo Andragathius proſiliens, armatus & callidus, Gratianum nihil tale timentem occi-
dit, nouem & viginti annos ætatis habentem, anno imperii 15. 24. die. Imperauit enim
cum patre Valentiniano annos 8. dies 88. cum patruo & fratre 3. cum eodem fratre ac
Theodoſio 4. Interfecto Gratiano, Maximus corpus Gratiani reddere Valentiniano no-
luit, ne exuuiarum reddita militibus dolor renouaretur: licet ſæpenumero per oratores
id Valentinianus expoſceret. Beatus quoque Ambroſius orator Valentiniani ad Maxi-
mum fuit, qui eum ad ſe venire petebat tanquam ad patrem, multa pollicitus: licet non
venerit. Inde & diuus Hieronymus ad Præſidium ſcribens, ſic de morte Gratiani loqui-
tur: Necdum annus completus eſt, quo principem Gratianum prodeuntem cum exer-
citu ſuo ante fœda captiuitas, dehinc miſerabilior oppreſſit interitus. Sic periit Gratianus
Imperator, qui religione ac pietate omnes pene qui ante fuerant, principes ſuperabat. V-
157 ſu armorum ſtrenuus, velox corpore, qui curſu, palæſtra, ſaltu, ceruos ſuperaret: nihilque
aliud die noctuque ageret, quam ſpiculis meditari: ſummæ voluptatis diuinæq; artis cre-
dere, deſtinata ſibi ferire. Vnde rectiſſime de eo Auſonius in Panegyrico dixit: Nemo ab-
158 ductius iacula contorſit, nemo ſpicula crebrius iecit, aut certius deſtinata percuſſit. Quod
& eleganti diſticho alibi expreſſit, de leone ab Imperatore ſagitta occiſo:

Quod leo tam tenui patitur ſub arundine letum,
Non vires ferri, ſed ferientis agunt.

Fuit autem cibi, vini, ac libidinis victor. Sed in iuuenili exultatione plus fere lætus,

quam ſufficiebat: & plus verecundus, quam Reipub. intererat. Qui ſi ad cognoſcendam Reipub. gerendæ ſcientiam animum intendiſſet, cunctos præcelluiſſet. Sed cum in hac negligens eſſet, periclitatus eſt.

Habuit autem Gratianus vxorem Conſtantiam Poſthumam, filiam Conſtantij ſecundi, ex Fauſtiña vxore, quam imprægnatam poſt ſe reliquit, vt Marcellinus teſtatur. Quæ cum adoleuiſſet, Gratiano eſt iure matrimonij copulata. Sed nullam generaſſe ex ea ſobolem inuenimus. Zonaras ſexto anno ab interitu patris occiſum Gratianum tradit. Andragathius autem, qui Gratianum ſuſtulit, cum Maximus tyrãnus eſſet à Theodoſio proſtratus, in fluuium ſeſe præcipitans, abſorptus eſt ex deſperatione.

Adiungamus huic & fratrem, cum quo regnauit, Valentinianum. Is Valentiniani Imperatoris & Iuſtinæ filius fuit, à Gratiano fratre poſt patris obitum in imperij conſortem aſcitus, & in Italiam miſſus, dum ipſe contra Alemannos pugnaret. Probum, virum conſularem, præfectum prætorio habuit. Ad quem Auſonij extãt libelli & carmina. Vbi Gratianus Maximi tyranni inſidiis oppreſſus occubuit, neceſſitate coactus, & inuitus in eius imperium conſenſit. Sed Probus tyrannidem metuens, relicta Italia, in Illyricum venit, & in Theſſalonica Macedoniæ diu ſeſe continuit. Iuſtina autem mater Valentiniani, viuo marito, cum eſſet Arriana, peſtem fateri non auſa, ſe continuit. Sed tum libera metu, quia filius iuuenis erat, palam profeſſa, viros orthodoxos & Ambroſium præſulem Mediolanenſem (nam ibi tum degebat Valentinianus) inſectari aperte non erubuit, antiſtitemque loco cedere iuſſit: præcipiens Beneuolum quæſtorem legem promulgare, qua Arriana fides probaretur: ſed ad hanc impietatem quæſtor nec præmio nec honore impelli potuit. Scripſit itaq; Maximus Valentiniano, vt paternam ſeruaret pietatem, ne moleſtus eccleſiis eſſet, ne bello cogeretur ſecum decertare. Valentinianus iuuenis adhuc matri non auſus reſiſtere, & tyranni dolos ſuſpicatus, in Illyricum cõfugit, ac tandẽ in Orientem ad Theodoſium properauit: à quo liberaliter eſt exceptus, admonituſq; ne matri aſſentiret in defendẽda Arriana perfidia, ſed pietatem paternam ſectaretur, qui Eccleſiam orthodoxam ſemper fuiſſet tutatus. Refert Zonaras Valentinianum Theodoſio ſcripſiſſe, cum tyrannus ille ſibi immineret, vt ſuppetias ferret. Cui Theodoſius reſpondiſſe fertur, haud eſſe 159 mirum ſi ſeruus contra dominum ſuum contemptui habuerit. Significans illum eſſe deſertorem veræ fidei, & matris potius illecebris pellectum, contemnere verum Deum & Dominum ac creatorem ſuum. Tum expeditionem ingentibus copiis Theodoſius ordinauit contra tyrannum, veritus ne inſidiis Gratianum obrueret: atq; relicta Conſtantinopoli, cum Valentiniano Theſſalonicam venit. Vbi legatos Maximi tyranni diſſimulanter audiuit: & ambiguo reſponſo dimiſſis, Mediolanum tendebat: ſuperatiſq; alpibus, circa Aquileiam victricibus ſignis Maximum ibi ſecure degentem cepit. Milites enim Alexandrini, veriti Imperatoris copias & victricia arma, impetum ac famem timeſcentes obſidione, tyrannum vinctum compedibus Theodoſio offerunt, à quo occidi iuſſus eſt. Mox Andragathius qui Gratianum interemerat, ſocius Maximi, certior de eius cæde factus, in mare ſe præcipitem dedit. Valentinianus in Occidentis regnum reſtitutus, poſt victoriam cum Theodoſio Romam eſt profectus: cum quibus & Honorius admodum puer venit, quem è Conſtantinopoli euocauerat: vbi cum pulcherrimo triumpho dies lætiſſimos peregerunt, & paulo poſt cum filio Conſtantinopolim eſt reuerſus. Valentinianus ab Italia in Gallias profectus eſt: & dum Viennæ negligentius moraretur, fraude Arbogaſti Alanorum præfecti, noctu in cubiculo ſtrangulatus, creditus ſubita aut voluntaria morte obiiſſe. Præſagiebat enim ei animus aliquid mali, & ob id pro Ambroſio epiſcopo Mediolanenſi nuncium miſit, vt ab eo baptizaretur. Sed cum Ambroſius aduentum tardaret, præuentus eſt Imperator inſidiis peſſimorum. Nam grammaticus quidam Eugenius, qui ob eloquentiam in palatium aſcitus, honorabatur à multis, Arbogaſtum Gothum militaris ordinis ducem, virum cruentum & ſanguinarium, in conſilium ac ſocium accepit: qui vna cubicularios eunuchos Valentiniani muneribus corrumpunt, & ingreſſo cubiculo dormientem Principem ſuffocant, anno eius imperij decimooctauo, quo Eugenius tyrannidem arriperet: contra quem profectus eſt Theodoſius, vt infra ſcribemus. Fecit orationem funebrem elegantiſſimam diuus Ambroſius, de obitu Valentiniani Imperatoris, quæ prorſus & diligenter videnda eſt. Nam pleræque eius extant ad Valentinianum hunc epiſtolæ, de legatione ſua ad Maximum tyrannum, & quod aras gentilium imperatorio decreto non ſinat inſtaurari, cum ſit Chriſtianiſſimus Imperator. Præterea idem Symmachi conſulis orationem cõfutat atq; reiicit, & plura alia, quæ quinto eius Epiſtolarum libro offendes. Sic interiit Gratianorum proles: ſatisque fauenti cœlo viſum eſt, vno velut curſu quatuor eam numeraſſe Auguſtos, inter quos tertius parum

bellicoſus,non auo, non patri ſimilis. Romæ cum à palatio ad hortos Saluſtianos ſecede-
ret,dicebat ſe confeciſſe Parthicam expeditionem. Moxq; ad Theodoſium & liberos e-
ius translatum eſt imperium,maſcula prole deficiente.Ex Gratiano enim funario Valen-
tinianus maior genitus:duos ex duabus peperit vxorib. filios, Gratianum ex Seuera, Va-
lentinianum Iuniorem ex Iuſtina:ex qua quoq; Gallam, Gratam, Iuſtamque ſuſtulit. Sed
omnes ſine liberis fuere,præter Gallam,quæ Theodoſio nupſit:de cuius genealogia infe-
rius ſcribemus. Hæc ex Oroſio,Paulo,Diacono,Sexto Aurelio,Hiſtoriaq; tripartita ex-
cerpſimus. Auſonij autem Panegyricum quem Gratiano dixit, cum aliis quoq; operibus
cenſeo videndum. Scripſit inde diuus Ambroſius ad Gratianum libros quinque, quibus
eum inſtruit de fide:opera hercle præclara & nobilia.Iohan.Monachus luculenter vtriuſ-
que vitam græce complexus eſt. Nunc vero pro more noſtro tetraſtichum de Gratiano
160 ſubdamus:nam alter ocioſus pene quieuit.

Hinc Cæſar,cui nomen auus,cui gratia donat,
Et quem gens tulerat Flauia Pannoniis.
Millia multa Alemannorum qui perdidit, illum
Abſtulit horrendo Maximus inde dolo.

Theodoſius Cæſar.

THEODOSIVS Imperator filius Theodoſij; vel (vt alij) Honorij &
Thermantiæ,in Hiſpania genitus,in Italica Diui Traiani ciuitate, ibi-
que enutritus, à patre illuſtratus eſt ac nobilitatus. Quandoquidem
in Aphrica proconſul, dum ſtrenue commotam ſeditionem ſedaſſet,
commeruit Valentis imperatoris inuidiam: à quo iuſſus eſt occidi,
quod ſuperius ſcripſimus. Ex hoc patre genitus eſt is Theodoſius, cui
hoc nomen parentes ſomnio admoniti indiderunt: quod ſonat,quaſi
161 à Deo datus. Oraculo etiam quodam in Aſia diuulgatum eſt, ſucceſſorem Valentis,ha-
biturum nomen cuius initium à theta græca litera ſumatur. Quo oraculo deceptus
Theodorus quidam, cum imperium vi arriperet, cupidinis ineptæ ſupplicia luit. Refe-
rebat autem genus ſuum in Traianum,cui & moribus & corpore perſimilis fuit, tam vul-
tu quam inceſſu. Nam & eminens vtriuſque fuit ſtatura; & par cæſaries, ingentes oculi,
162 vterque comis ac clemens. Violentiam tamen & triumphandi cupiditatem,plus deteſta-
tus eſt Theodoſius,quam Traianus. Quemadmodum autem Traianus labentem Rem-
pub.in priſtinas vires reſtituit:ita hic Imperium Romanũ,quod otio & negligentia trium
principum conſenuerat,diſſenſione partium dilaceratum, veluti noua pelle iuueneſcere
fecit,& lacertos mouere. Cum tertium ac trigeſimum ætatis annũ ageret, Syrmii amictu
purpureo eſt à Gratiano indutus, Cæſarq; appellatus,& Auguſtus, poſtquam multa mil-
lia Barbarorum è Thracia, quo ire iuſſus erat ab Imperatore, fœliciter eiecerat ac fuga-
uerat: licet obtrectatoribus cum quidem minime careret, qui eius res geſtas eleuabant.
163 Fertur eum in ſomnis,priuſquam Auguſtus deſignaretur, vidiſſe ſe à quodam ſene ſacer-
dote corona & pallio ornari:quod paulo poſt re ipſa verum eſſe declaratum eſt. Ea enim
tempeſtate Veſogothi Thracias Ripenſemq; Daciam vaſtabant, Gratianuſq; coactus eſt
in Gallias feſtinare ob Vandalorum incurſionem. Ob id Orienti præfectus Theodoſius,
virtute ac militari diſciplina,ingenio & conſilio clarus,Gotthos Thraciæ finibus pepulit:
Hunnoſq; ac Alanos Scythicas gentes,ipſi etiam Alexandro formidatas,multis magniſq;
præliis vicit,reformato Romano exercitu incunctanter illos aggreſſus. Sed cum Theo-
doſius letalem incidiſſet ægritudinem, Gotthi iterum cum audacia Theſſaliam, Epirum
ac Thraciam depopulabantur:cum quibus Gratianus fœdus ac pacem fecit,miſſis pluri-
bus muneribus ac vbere annona. Timuit enim, ne Theodoſius vitæ finem faceret. Cum
itaq; in Theſſalonica vſq; adeo ægrotaret, vt ab Anatolio eiuſdem ciuitatis antiſtite bapti-
zaretur,licet à maioribus ſuis ab ineunte pueritia Chriſtianis legibus eſſet inſtitutus,mox
ad populum Conſtantinopolitanum ſcripſit,orthodoxæ ſe religioni eſſe addictum, præ-
cipiens omnes huic ſubeſſe. Dehinc Conſtantinopolim intrauit cum honorifica pompa,
Gotthorumq; regem Atanarichum benigne ad eum venientẽ ſuſcepit. (fœdus enim cum
Gotthis quod Gratianus pepigerat,ratum & ipſe habuit.) Sed vbi Gotthorum rex diem
obiit, perfectis mira cum ſolemnitate exequiis, quibus Romanus etiam intererat Im-
perator,qui ſupererant Gotthi,in fidem ac verba iurarunt Theodoſii Imperatoris,virtu-
te ac benignitate principis allecti,fœderatiq; dicti ſunt. Ac tum militia illa dudum ſub
Conſtan-

Conſtantino principe fœderatorum renouata eſt, vnumq; corpus ex illis ac Romano milite efficitur: cum quibus poſtea Imperator Maximum, Victorem ac Eugenium tyrannos 164 debellauit. Eiſdem diebus Perſarum legatio Conſtantinopolim venerat, ac pacem petierat: ſiue principis bonitate permoti, ſiue ſatiati victoria, qua olim Iulianum ſtrauerũt, Valentem in fugam verterunt. Tunc cum iis fœdus eſt ictum, quo vniuerſus pene Oriens eſt Romanis conciliatus. Poſt liberatas tandem Barbarorum gentibus Thracias, Arcadium filium conſortem fecit imperij. Cum interim Maximus è Britannis tyrannus, Gratianum Imperatorem occidiſſet, Valentinianuſq; eius frater Italia eiectus ad Theodoſium profugiſſet, à quo benigne ſuſceptus eſt, vt vno labore vtriſq; fratribus opitularetur, mortẽ Gratiani vindicando, & Valentinianum extorrem reſtituendo, relicto Conſtantinopoli Arcadio filio, ipſe Theodoſius cum ingenti exercitu, & pluſquam viginti armatorum millibus Alpes Italiæ penetrauit, & cuſtodita clauſtra facile ſuperauit: ac Maximum tyrannum circa Aquileiam occidit & interemit, cum ei vinctus à ſuis eſſet oblatus. Hoc quod ei Diuus Martinus præſul Turonenſis prædixerat, infœlici ſcilicet exitu terminari eius vitam. Vbi etiam Andragathius præfectus claſſis certior de cæde Maximi factus, in mare ſe præcipitauit. Ac tum deinceps Victor Maximi filius, quem Cæſarem pater fecerat, & Galliis præpoſuerat, trucidatus eſt, regnoq; ſuo reſtitutus eſt Valentinianus. Peracta victoria ambo Imperatores Romam cum triumpho ingreſſi ſunt. Euocatus & Conſtantinopoli Honorius admodum adhuc iuuenis, Romam venit, vt cum patre victoriam celebraret. Qui mores vrbis deprauatos reformauit nouis legibus, & priſtinam qua meretrices proſtabãt demolitus eſt, ac quò ſupplicio deinceps punirentur adulteræ deprehenſæ ſanciuit. Symmachum quoque ſenatorem Maieſtatis reum, qui Maximi tyranni laudes decantauit, ob ſingularem eius eloquentiam ac doctrinam abſoluit: poſt deinde cum Honorio filio Conſtantinopolim profectus, relicto Romæ Valentiniano. Quem in Galliis paulo poſt Arbogaſtus quorundam auxilio ſtrangulauit in cubiculo, vt ſupra memorauimus. Nam Arbogaſtus, poſt occiſum Valentinianum, & interfectum Victorem, occultata iuuenis morte, Eugenium Imperatorem cum exercitu facit: qui olim grammaticus & literarum latinarum præceptor, relictis ſcholis in palatio Imperatoris militabat antigraphus, ob eloquentiam honoratus. Erat autem Arbogaſtus genere Gotthus, Gallici exercitus præfectus: vir barbarus animo & conſilio, manu, audacia, potentiaq; promptus. Et qui titulo Eugenij, quem Imperatorem ipſe nominauerat, Occidẽtis regnum inuadere ſtudebat, multis millibus coadunatis & ex Romanorũ præſidiis & Barbarorũ auxiliis, cõflicturus cum Theodoſio de ſumma rerum, clauſis ac obſeſſis vndique alpibus, ne Imperator Theodoſius irrumperet. At Theodoſius Imperator inuictus, Deo hominibuſq; acceptus, & qui omnem ſpem in Chriſtum optimũ maximũ collocabat, effuſis cum precib. lachrymis, cibi expers, noctem peruigilio & oratione inſomnẽ egit: ingenti animo, cum Honorio filio quem Imperatorem deſignauit, opus aggreſſus, alterum prælium ſuſcepit: paratis copiis, & accepto reſponſo de fœlici pugnæ euentu in ſomnis. Mox hoſtilia arma, pugnantibus etiam pro eo ventis, qui ſponte contrarij hoſtibus eruperant, profudit atque deleuit. Adeo vt nimirum poeta Claudianus tum non minus eleganter quam vere caneret, In tertio Honorij conſulatu:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti,
Alpinæ rubuere niues, & frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis: turbaq; cadentum
Staret, ni rapidus iuuiſſet flumina ſanguis.

Continuus enim turbo, ora pectoraq; hoſtium & telis & ſcutis quatiebat. Nec inanis vlla volabat ſagitta: & iam Arbitio hoſtilium partium comes, Maieſtate Imperatoris motus, ſuum deſeruit tyrannum. Eugenius itaque captus, pœnas luit. Dum enim ante pedes Imperatoris proſtratus veniam petit, à militibus aſtantibus capite truncatur. Alij tradunt ſeſe præ timore, cum illi iniectus eſſet terror, ſtrãgulaſſe. Arbogaſtus vt cruciatibus ſe eximeret, ſua manu ſeipſum iugulauit enſe, qui paulo ante decem millia Gotthorum à Theodoſio miſſorum proſtrauerat. Omnia elegãter Claudianus proſequitur, in quarto Honorij conſulatu. Ferunt religionis noſtræ ſcriptores, nocte quę pugnam præceſſit, duos viros in ſomnis viſos, qui Imperatori Theodoſio apparuerunt candidis veſtibus, victoriam promittentes: qui & militi cuidam apparuerunt, quorum alter Ioannes euangeliſta, Philippus alter apoſtolus fuiſſe narrantur. Nec id mirum cuipiam videri debet, cum Romanis ſæpius Gemini fratres Caſtor & Pollux apparuiſſe pluribus bellis dicantur, annunciantes

victoriam & bello Latino & Macedonico. Sic victor ingenti gloria potitus, ampliſſimo triumpho liberati orbis, ſubactis vndiq; tyrannis, adminiſtrationi Reipub. animum adiecit: filioſq; conſortes imperij faciens, Arcadiũ Orienti, Honoriũ Occidenti præfecit. Ipſe Mediolani conſenuit. Vbi cũ quondam templũ ingreſſus, vt ſummo Deo ſacra perſolueret, à diuo Ambroſio eſt prohibitus: quod olim Theſſalonicæ, orta quadã ſeditione, autor fuiſſet, vt multi innocentes eſſent trucidati, ſeptẽ pene millia hominũ ſcilicet: licet Zonaras dicat quindecim fuiſſe millia cæſa. Ob quam rẽ pœnitentiam egit, & ſeſe precib. Ambroſij deuotiſſime ſubmiſit. Omniq; æuo eccleſiæ obediens, leges conſcripſit de ſubuertendis Deorũ delubris, quod in Aphrica paſſim, & Aſia, & Alexandriæ potiſſimũ factum eſt, vbi radicit⁹ Serapidis & Canopi ſubuerſa ſunt tẽpla. Quæ aũt vota fecerit Theodoſius Imperator Ambroſio, & quam legẽ inde ſanciuerit, licet in Decretis 11.q.3 c. cũ apud: & nonageſimaſexta diſt. c. duo ſunt, ponantur: tamẽ omnium copioſiſſime hiſtoria Tripartita lib. 9. c. 30. explicat, ac legem ipſam ponit, quæ in C. reperitur, tit. de Pœnis. l. Si vindicari. quæ omnia rem ipſam apertiſſime cõmonſtrãt. Sed reuertamur vnde digreſſi ſumus. Cũ deinceps Theodoſius Mediolani degeret, ex ſenio in morbum incidit, quo tẽpore ludos celebrabat pro victoria, quib. ipſe & filius interfuit mane. ſed peracto prandio repente prægrauatus, ſpectaculo non interfuit, filiũ tamen adeſſe præcepit. Noctu vero defunctus eſt, anno ætatis 60. vel (vt qui verius) 50: cum imperaſſet an. 17. Corpus eius eſt Conſtantinopolim tranſlatum, ibiq; ſepultum. Mediolanenſis epiſcopus Ambroſius ei orationem funebrẽ dixit, quæ extat: quæ terræmotũ, aſſiduos imbres, caliginoſos dies, mortẽ Imperatoris præceſſiſſe atteſtatur. Talis erat exitus clementiſſimi Principis, qui in omnes homines erat munificus ac liberalis, potiſſimum tamen in bonos. Diligebat ingenia ſimplicia, mirabatur erudita, literis ipſe mediocriter eruditus: multum tamen ſagax, & veterum geſtorum diligens inueſtigator, ſed qui ſuperba ac crudelia facta improbaret. Ad irã tardus: quam ſi quãdo incidit, temporis interuallo iniecto emolliuit, poſtquam fuerat ab antiſtite ſancto correptus: prius alioqui implacabilis iræ: in amicos propinquoſque admodum propenſus, adeo ut patruum veluti genitorem coleret fratris ſororiſque liberos pro ſuis haberet. Tantum pudori tribuens ac continentiæ, ut conſobrinarum nuptias vetuerit, tanquam parum honeſtas. Habuit autem duas vxores: Flacillam, deuotiſſimam ac religioſiſſimam fœminam, quæ multa pietatis exempla egentibus exhibuit: & maritum ſæpe admonuit, ne benefactori ingratus foret: ex qua Arcadium & Honorium filios Imperatores genuit, quos poſt ſe ſuperſtites reliquit. Huius ſtatuas in foro poſitas cum Antiochenſes ob impoſitũ vectigal nouũ deiecissent, & per vias publicas traxiſſent, hos in Laodicenſium tradidit poteſtatem: grauiuſq; ob hanc contumeliam puniuiſſet, ni Flauianus præſul iram eius temperaſſet. Sed hac defuncta, Gallã ſuſcepit, Valẽtiniani maioris filiam, & iunioris ſororẽ: ex qua filiam tulit Placidiam Gallam. Sed quiſquis plura de Theodoſio ſcire voluerit, Aurelium Sex. qui hoc loco libellum ſuum claudit, Oroſium, Paulum Diaconum adeat, & Iornãdem. Nec grauetur nonum librum hiſtoriæ Tripartitæ, & vndecimum Eccleſiaſticæ Ruffini inuiſere. Eſt etiam videndus Ambroſius, tum Auguſtinus lib. 5. Ciuitatis diuinæ, tum Claudianus paſſim, ac Procopius de bello Vandalico. Sed in primis Panegyricus ille elegantiſſimus Latini Pacati Drepani, qui haud parũ multa de Theodoſij virtutibus docebit: quem ſtudioſiſſimo cuiq; perlegendum & ediſcendum cenſeo. Sed minime eſt negligendus Ioan. Monachus, qui res Chriſtianas, & quomodo Theodoſius Arſenium diaconum, virum eloquentiſſimum, filiis ſuis Arcadio & Honorio præceptorem dederit, pulcherrime enarrat in ſua hiſtoria: quem ſuadeo euoluendum. Nũc vero noſtrum ſubdendum eſt de more tetraſtichon:

Theodoſius ſequitur, validis accitus Hiberis,
Corporis ob vires cui datur imperium.
Ille Gothoſq;, Scythasq; omnes, ſæuoſq; tyrannos
Oppreſſit, pugnans auxilio ſuperum.

Arcadius. Honorius.

DEFVNCTO Theodoſio Magno, imperium orbis diuiſum eſt inter filios duos teſtamento. Sed quia nondum ætas matura imperio erat, ductores legit, qui pueris adeſſent. Et Ruffinum Arcadio, qui Orientis erat Imperator, adiungit: Stiliconem Honorio, qui Occidentem tenebat, nondũ decimum annum egreſſo. Fuit & Gildo tum præſes vniuerſæ Africæ. Refert Zonaras,

ambos imperatores fratres miſiſſe ad Arſenium olim præceptorem ſuum, qui tum exulabat, vt eis delicta condonaret: Arcadium ob inſidias quas ei tetendiſſet, totius Ægypti vectigalia vnius anni pro munere obtuliſſe. Quæ quidem Arſenius reſpuit, tanquam homini mortuo mundo pecunia eſſet inutilis, qui nihilominus à Deo illis optabat gratiã. Quomodo autem ſub iis imperatoribus bella vndiq; detonuerint, cum plures vndiq; orti ſint tyranni & duces mali, promiſcue (vt res acciderint) enarremus. Cum Theodoſius rebus humanis exceſſiſſet, ambo filij iuuenes erant. Qua occaſione duces veterem fidem & ius legati ſanctiſſimum, regnandi cupiditate violarunt. Ad hoc iuuenes Cæſares atq; Auguſti auxiliariis ſuis, hoc eſt Gothis, donaria conſueta ſubtrahentes, faſtidium illis ingerebant. Qui ne longa pace eneruarentur, regem Alaricum deligunt, cui erat poſt Amalos ſecunda nobilitas, ex genere Balthorum: qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, id eſt audax, nomen inter ſuos acceperat. Quem Ruffinus Gallicus, vel ſecundum alios Britannus, clam miſſis muneribus euocat, atq; arma capere contra Arcadium perſuadet, vt ſub eo metu, diadema Orientis capiti ſuo imponeret, & Arcadium imperio priuaret. Facile Alaricus perſuadebatur, qui iam cum ſuis noua quærere regna maluit, quam alienis per ocium inſeruire. Proditione comperta, medio conatu Ruffinus pernicioſus tutor, à militibus Italicis eſt occiſus: caput cum dextra præciſum ante ipſas Conſtantinopolis portas pependit, ac ſpectantibus ludibrio fuit: vxore eius in exilium miſſa, cunctas eius opes Eutropius Spado promeruit. Is eſt ille Ruffinus, quem Claudianus duobus libris inſectabatur acerbiſſime. Interea Gildo in Africa etiam animum adiecit ad prouinciam ſuo imperio ſubigendam, puerorum ætatem aſpernatus, poſt Theodoſij patris obitum. Cui Maſcezel frater reſtitit, impium fratris ſcelus deteſtatus: ob id in Italiam nauigans, vt Honorio id conquereretur. Gildo interim in fratris inuidiam, eo abſente, eius filios enecat. Maſcezel ab Honorio copias accipit, traiecturuſq; in Aphricam, ex Capreis inſula viros ſanctimonia vitæ præſtantes accipit, quorum precibus victoriam à Deo aſſequi ſperat. Et nimirum cum quinque millibus armatorum, 80. millia ex fraternis copiis deleuit. Gildo fuga naui ablatus, ſæuitia maris in terram relatus eſt. Submiſſi à Maſcezele fratre ſatellites apud Tabracum, qui gulam Gildonis à fuga retracti, velo fregerunt. Hoc modo Maſcezel filiorum cædem vltus, in eandem dominandi cæcitatem prolapſus eſt, quaſi non Honorio ſed ſibi viciſſet, Aphricam armis receptam ad ſe trahere conatus eſt. Sed nihilo eſt res meliore euentu ab eo mota, quam ante à fratre fuerat. Milites enim eius imperium pertæſi, Maſcezelem obtruncant. Atq; ſic duorum fratrum rebellium continuatis cædibus vltio ac vindicta recepta eſt, qui Aphricæ imperium non magis temere quam infœliciter tentare auſi fuerunt. Scripſit hoc bellum poetice & elegãter Claudianus poeta, & Oroſius in fine ſuarum hiſtoriarum. Sed cæca dominandi libido, quæ ſæpe tranſuerſos egit mortalium animos, Stiliconem quoque, qui occiduæ Aulæ erat præfectus, ſubuertit. Qui cum genere Vandalus eſſet, acquiſitis multis opibus, maiorem indies autoritatem acquiſiuit. Dum Honorio inſidiatur, ſecretiore via filio ſuo Eucherio regnũ parat. Nã cum duæ eſſent Stiliconi filiæ, quæ ambæ vna poſt alteram Honorio nupſiſſent, & vtræq; ante diem nuptia- 165
rum obiiſſent, mœſtus parẽs ad imperij res infringendas callidum ingenium adiecit. Sueuos Suanorum gentes & Alanorum, Burgundios, Alanos, & populares ſuos Vandalos, magna ſpe prædæ ſollicitauit ad Gallias hoſtiliter inuadendas occulte: ſperans fore, vt Honorius aut bello ſuccumberet, aut filius in regni conſortium veniret. Ipſe copiarum ductorem nefando conſilio exhibebat, metumq; ſimulabat. Mox igitur cc. millia duce Rhadagaſo in Pannoniam coeunt, & Alarico regi Gothorum ſe miſcentes, Thraciam, Illyricum, Noricum, & eam Italiæ oram quæ Norico adiacet, ferro & igni populantur, vaſtant agros, diripiunt oppida, editis paſſim cædibus omnis ſexus indiſcriminatim. Rhadagaſus Apenninũ tranſgreſſus, Feſulis conſedit. Cui Hetruriæ imminenti, Vldinus & Sarus cum exercitu Hunnorum & Gothorum auxiliariorum occurrerunt. Quorum occurſu multitudo Gothorum in anguſtias deiecta, commeatibus vndiq; intercluſis, inedia confecta eſt. Rhadagaſus poſt res perditas cum paucis fugam molitus, captus, & ex fuga retractus, ſtrangulatus eſt. Tantaque vis hominum capta eſt, vt ſerultiorum greges vno aureo ſectores licitarentur numo. Hoſtes qui ſuperfuerunt, ad Alaricum Veſogothorum regem confugerunt: qui haud procul Rauenna, loco cui Candiano nomen eſt, caſtra fecit. Quo nuncio excitus Stilico, præmiſſis qui hoſtes (extremum agmen carpendo) ab inſtituto itinere remorarentur, ipſe cum robore copiarum per Aquileiam & Patauium Rauennam deſcendit. Alaricus ad Polentiam vicum in alpibus Cottiis caſtra tranſtulit, duo & 20. millia paſſuum à Rauenna, vt loca Apennino proxima obtineret: legationemque Honorio Imperatori Rauennam mittit, vt agros ad habitandum donet: ſe curaturum,

vt æquo iure Romanorum ac Gothorum populus ſine diſcrimine gubernetur. Honorius inito conſilio, Gallias Hiſpaniaſq; ; iam pene Vandalorum ac Sueuorum incurſu perditas offert. Quam donationem ſacro oraculo confirmatam, receptant Gothi. Quo dum proficiſcuntur cum omni ſupellectile; fraude à Stilicone ſunt petiti, nihil mali Gothis ſuſpicantibus. Cum enim Stilico rei militaris eſſet ſcientiſſimus, magiſq; conſilio quam viribus valeret (nam erat hominum numero multo inferior) in Veſogothos à tergo irruit, & de induſtria hoſtem fatigabat, & bellum trahebat, vt inuadendi Imperij occaſionem inueniret. Tum Saulum Hebræorum ducem, cum valida Iudæorum manu ex foro Popilij Gothis immittit, quo tempore pientiſſime religioni incumbebant (erant enim Veſogothi iam Chriſtianæ religionis cultores religioſiſſimi) quod minime ſuſpicabantur. Et cū Gothi religionis metu feſto die arma tractare vererentur, fœdam paſſi ſunt ſtragem. Tandem regis iuſſu arma capiunt, Hebræorum exercitum fundunt, fuſum diſſipant, paſſimq; cum multa cæde ſternunt. & cum iam Veſogothi Stiliconis intelligerent flagitium, eius adorti quoq; exercitum ad internecionem vſq: deiiciunt. tum paulo poſt Stilico occiſus eſt cum filio Eucherio, iuſſu Honorij: licet aliqui in foro Pacis poſtea trucidatum ſcribant cum filio. cui vt purpuram induceret, fidem violauit, & iuſiurandum & res humanas in apertum
166 diſcrimen traxit. Nam hoſtes fraude intellecta, iter cœptum omittunt, vltores inuocantes deos, quod ius gentium violatū ſit indignati, furibundo animo in Liguriam reuertuntur, vnde iam tranſierant: eiuſq; ſpoliis potiti, Æmiliam pari vaſtatione populantur. Flammineæq; aggerem inter Picenum & Tuſciam vſq; ad vrbem Romam diſcurrentes, quicquid inter vtrunq; latus fuit, in prædam diripiunt. Tum Romam contendunt, obſtupeſcentib. cunctis, quacunq; iter faciebant voto potiti. Nam exercitus tum Honorij, Stilicone occiſo, duce carebat. Ideo miles Romanus vincere ſuetus, turpiter cæſus ac victus: Romam armis obſeſſam, ac inedia fatigatam miſerabili; Gothi capiunt, fame potius quam gladio ſubactā, teſte Hieronymo, Anno qua condita erat milleſimo centeſimo ſexageſimoquarto, primo die Aprilis. Vrbe capta, ac paucis ędificiis ſuccenſis, acceptis tamen pluribus vndiq; ſpoliis, Alaricus propoſuit edictū, vt capitale eſſet, ſi quis Apoſtolorū principum violaret tēpla: & vt invniuerſum cæde abſtineretur, ſibi placere oſtendit: quicunq; in templa fugerunt, ſeruati ſunt, & vaſa direpta reſtituta ſunt. Memorabile eſt quod ſcribit Ioannes Monachus de Honorio: cui quidam flens aſtabat, & cum lacbrymis Romam captam annunciabat. Cum autem Honorius mirifice oblectaretur in gallina quadam, cui ob corporis proceritatem nomen indiderat Romæ, horrore perculſus; vt erat ſocordis ingenij; femur vtraq; manu percutiens, Quomodo, inquit, tam ſubito capta eſt Roma (ſignificans gallinam) quæ paulo ante his meis genibus requieuerat ac luſerat? Sed aſtans miniſter, non Romam gallinam, ſed vrbem Romam captam proclamauit: quod ille parum curauit. Sicut & quod Placidia ipſius ſoror in hoſtium poteſtatem venit, quæ abducta eſt captiua, quam in foro Cornelij Ataulpho propinquo ſuo vxorem dedit. Sexto die Gothi egreſſi vrbem, per Campaniam & Lucaniam in Brutios veniunt, omnia populantes: vbi in Siciliam, & inde in Aphricam traiicere conati ſunt: ſed aduerſis tempeſtatibus prohibiti, amiſſis medio conatu pleriſq; nauibus. Dum Conſentiæ Alaricus hyemat, morbo interiit. In cuius locum Veſogothi Ataulphum defuncti Regis propinquum ſubſtituunt. Sed milites metuentes ludibria effoſſi cadaueris, alucum Buſſenti amnis mutauerūt: excauatoq; Hypogæo, regis tumulum congeſtis opibus poſuerunt, & fluuium priſtino alueo immiſerunt occiſis opificibus, ne vbi loculus cum oſſibus ac diuitiis defoſſus eſſet, ſciri poſſet. Eſt tum Ataulphus Veſogothorum rex creatus, vir forma menteq; conſpicuus, pulchritudine corporis vultuq; decorus: licet ſtatura nō admodum eſſet procerus. Qui ad vrbem diripiendam cum exercitu reuerſus eſt, cupiens quicquid remanſiſſet eradere, ſiue Romam funditus potius euertere, & alteram diuerſo loco vrbem ſtatuere: abolitaque antiqui nominis memoria, pro Romanis Gothos, pro Roma Gothiam nominare: vt nomen ſuum Ataulphi tanquam vrbis conditoris, pro Auguſti nomine poſteri reciperent. Sed Placidia Ataulphi vxor iam legitima, ob generis nobilitatem & formæ pulchritudinem marito dilecta, Regis animum à propoſito auertit. Et quamuis iterum Gothi vrbem diripuiſſent, à cæde tamen & incendio temperatum eſt: ita moribus vxoris Placidiæ lenitus eſt Ataulphus, qui tum cœpit de ſancienda pace, iungendaque amicitia cum Honorio agere: cum quo fœdere percuſſu, ad Gallias tetendit. Quas vna cum Hiſpaniis, Vandali, Sueui & Alani rapinis & incendio fœdabant. Burgundios inſuper & Francos in ſocietatem belli traxerunt. Qui Rhenum tranſgreſſi, Gallias vndiq; populabantur: & populabundi in Aquitaniam tranſiuere, vt ſuperato Pyreneo, Hiſpanias inuaderent. Sed audito aduentu Ataulphi, ſe finibus continuerunt, memores quæ olim perpeſſi erant à Geberide Gothorum

rege: Galliæq; omnes Veſogothis patuere, vt regnum illic fundarent. Cum deinceps interiores Hiſpanias introitet, quas vt Gallias domuerat, poſt varia certamina, tertio anno dolo militum eſt ſublatus apud Baronionem Hiſpaniæ vrbem, gladio ilia traiectus Vernulfi, cuius ſtaturam ſolitus erat ridere. Inuidia Regi hinc orta eſt atrox à ſuis, quod Placidiæ vxoris illecebris addictus, relicta vt be aliena vi capta, ludibrium potius quam pacem ſecutus, Italia ceſſerit. Poſt cuius mortem Rogericus rex creatus, quem alij Gēſericum appellaot, alij Segericū: & is ſuorū fraude peremptus, mox regnum cū vita reliquit, quod ad pacem inclinatus eſſet. Quartus ab Alarico rex conſtituitur Vuallia, Vuallis cæteris dictus, aſtutus & prudens. Contra quem Honorius Imperator Conſtantium patricij ſanguinis & militiæ magiſtrum, virum militari diſciplina inſignem, & rebus geſtis clarum, cū exercitu mittit: veritus ne cōtra fœdus cum Ataulphó prius percuſſum, res nouas moliretur. Nam paulo ante id tempus Gratianus in Britannia, homo eius inſulæ indigena, tyranoidem occupauit. Quo breui ſublato, præſidiarij milites, qui inſulam tutabantur, Conſtantioum quendam ob ſolum nomen, quod fortunatum putabant, neq; genere neq; milina clarum, in demortui locum ſubiiciunt: qui cum exercitu in Gallos ex ioſula traiecit, conatus Galliam pacare: aut vt inducias, ſi pacem à Vandalis nequiretaſſequi, poſſet ſacere. Vbi neutrum obtinuit, Cōſtantē filium monachū ab æmulis ſuis in eius abſentiá factū; è monaſterio ſurripuit, & Cæſarē fecit: quem cum parte copiarū ad occupandas Hiſpanias miſit. A quo Dyndimus & Verianianus fratres, qui Pyrenæi clauſtra ſuo præſidio tutabantur ab hoſtium & Vuandalorum iogreſſu, interfecti ſunt. Ad liberandas itaq; Gallias, Hoorius imperator Cooſtantium, ingentis animi virum, próficiſci iubet. Qui Conſtantinū tyrannū ad primos impetus compreſſit, & circa Arelatū obſidione fatigatū occidit. Tum filius ſortem patris ſequutus, domeſtica fraude à Gerontio Viennæ ioterficitur. In cuius locum exercitus, homicida conſultore, Maximum legit. Qui dum in Hiſpania exularet, vrgente retum tenuitate periit, purpura exutus, & à Gallicanis militibus deſertus. qui Gerontium occiderunt, & in Africam inde traiecerunt. Conſtantius itaque, cui iam ab Honorio promiſſa erat Placidia ſoror, ſi eam liberaret, cū Gothis congreſſus, cū inſigni armatorum copia Hiſpanias penetrauit. Cui Vuallis Gothorum rex occurrit non minori apparatu. Sed miſſis vltro citroque legatis ita conueniunt, vt Placidia ſoror imperatoris reddatur, & vbi exigēret auxilia ſubminiſtrarēt Romanæ Reip. Sed & vltro Vuallia ſe ſociū offert belli ad Voandalos ex Hiſpania deiiciendos. Quo facto, Placidia Conſtantio nupſit. Rauennæ factæ ſuūt ouptiæ, 167 & Cæſar ac conſors imperij ab Honorió factus. Valentinianum dehinc genuit, qui poſt imperauit, & Honoriam filiam. Interim in Oriente Caianus, ab aliis Gama dictus, comes Ruffini, perinde vt Ruffinus auxilio Gothorū fretus, bellū ciuile Arcadio mouit, Conſtantinopolimq; vrbē igni ferroq; turbauit, in Helleſpooto piraticam exercens. Artiſit ei primo prælio fortuna, poſt nauali prælio inter Helleſpootum & Cherroneſum victus, dum fugit, captus eſt: caput eius pilo ſuffixum, Conſtantinopoli ſpectaculo fuit. Poſt cuius oppreſſionem Iſauri per Taurum diſcurſantes, multa incommoda intulerunt, ſed mox ſunt compreſſi. Arcadius cum regnaſſet annis paulo minus tredecim, deceſſit anno ætatis ſuæ 31. Superſtite filió octo anoorū Theodoſio, qui regnum paternum poſtea adminiſtrauit: cum corruiſſet ſubitó domus oratoria, in qua ipſe orabat, præ multitudine hominum ipſum videre cupientium, cum mulieribus, filiis, & ſeruis. Quanquam dicebatur, quod oratio principis plures à ruinæ periculo liberaſſet: quandoquidem vir mitis & tranquillus erat. Habuit autem Arcadius vxorem Eudoxiam, arrogantem ſane & ſuperbam fœminam, quæ tribus annis ante viri obitum morbo ſoluta eſt: cui columna Porphyretica cum imagine argentea, clamyde amicta, Conſtantinopoli haud longe à tēplo Sophiæ locata fuit. Ex qua filium Theodoſium & tres filias tulit, Flaccillam, Martinam, & Pulcheriam: quæ virginitatem perpetuo ſeruauit, ſumma bonitate integritateque & ſanctitate religionis obſeruantiſſima cultrix. Virgini deiparæ nobile templum ædificauit Blacherius, in quó incluſas argenteo tabernaculo precioſas Mariæ veſtes, quas è Palæſtina ſuis manibus tulit, ſumma cum veneratione poſuit. Narrat Ioannes Monachus, quod Eudoxia vxor Arcadij, cum ipſe eſſet & ignauus & plus quam deceat imperatorem, mollis ſenſus, cuncta ſuo arbitrio egerit: cum ipſa eſſet audax & auara, & ob hæc ad omnia mala parata. Ob id cum caſtigaretur à Iohanne Chryſoſtomo Conſtantinopolitano patriarcha, viro ſancto & religioſo, adiutore Theophilo Alexandrino, Auguſta Arcadium ioduxit, vt viro ſancto exilium indiceret. Qui ad deſerta Armeniæ delatus, popolo licet tumultuante & indignante, quod tantus vir ſine cauſa exilio mulctaretur: cum diem obiiſſet, haud prætereunt tres menſes à Chryſoſtomi obitu, cum violenta morte Auguſta ex diuina vltione concidit. Tempore enim partus, cum fœtus non ederetur mortuus in

vtero, aſpertimos dolores & cruciatus excitauit: fœtuq; marceſcēte in vtero, Regina crudeliſſime mortua eſt. Tradit autem Procopius, Arcadium iam moriturum, ac de ſucceſſore ſolicitum, Theodoſio filio paruo admodū & pene in cunis exiſtente, cogitaſſe, quemnam curatorem, ſociumq; adminiſtrationis ſimul & inſtitutionis optime adhiberet, qui & inimicos virtute expelleret, & rem poſtremo incolumem traderet. In hac animi anguſtia conſtitutus, quanquam alias minime ingenioſus erat (quia plures offerebantur) ſalutare conſilium iniit, quo filium pariter & imperium ſeruauit: ſiue de procerum ſuorum qui continuo aſſiſtebant ſententia, ſeu diuino impulſus ſpiritu, teſtamentum condidit, in quo hæredem filium inſtituit: tutorem vero illius, Iſdigertem Perſarum regem. Cui cum plurima mandauit, tum vt Theodoſio imperium ſua & prudentia pariter & potentia incolume ſeruaret. Sic mortuo Arcadio, Iſdigertes lecto teſtamento, fidem Arcadij minime ſpernens, pacem cum Romæis toto tempore, tum imperium Theodoſio cuſtoduit. Ac literas ſtatim ad Senatum ſcribens, officium continuo aſſumpto negocio ſeſe prę̄ſtaturum, & hoſtes ſi opus omnino fuerit prohibiturum promiſit. Theodoſio deinde ætate iam prouecto, Iſdigertes moritur. Nec mora, Varraranes Iſdigertis ſucceſſor, in Romæorum agrum cum exercitu magno irrumpit. Vbi nihil agens magnum, rebus infectis, ſe breuiter domum recepit. Hoc modo Anatolium Orientis ducem Theodoſius legatum ad Perſas miſit, & pacem fecit, vt inferius latius habebitur. Repetit eandem hiſtoriam Agathias lib. 4. & Procopium aliquantulum carpit. Cæterum apud Ioan. Monachum lego Arcadium in Thracia vrbem extruxiſſe, quam de ſuo nomine Arcadiopolim nuncupauit: & in colle modice edito columnam extruxit, cui ſtatuam ſuam impoſuit. Sed reuertamur ad Honorium, cui vndique noua accreuerāt bella, potiſſimum ciuilia. Nam & Scotorum & Pictorum copiæ è Britannia à legionibus Romanis pelluntur: & in Gallia noui tyranni Rempub. occupantes, motus ſuſcitant: licet pari exitio vt ſuperiores perierunt. Iouinus Gallus nobiliſſimus vt in tyrannidem aſſurrexit, periclitatus eſt. Et Sebaſtianus frater creatus eſt Imperator, vt occideretur tyrannus. Sed & Aphrica ciuili tumultu non caruit. Quandoquidem Attalus Romani ſanguinis vir haud ignobilis, inane imperij ſimulachrum accipiens, cum Gothis vſque ad Hiſpanias portatus eſt, miſſis aliquot in Aphricam qui ius dicerent: ipſe naui ſubſequutus, incerta moliens, in mari captus eſt, & ad Conſtantium deductus: deinde Imperatori Honorio exhibitus, trūcata manu vitę relictus eſt, deportatus in Liparam. Nam cum Heraclianus contra Attalum ab Honorio miſſus eſſet, vbi cum valida claſſe Aphricam applicuit, Attali iudices expulit: ferocior victoria factus, non diu in fide manſit, ſed vna cum Sabino, viro impigro (quem ſibi generum fecit) in Africa tyrannidem occupauit: & hinc parata ex quaternis millibus nauium claſſe, Italiam petit, Romam occupaturus. Cui tota vrbs effuſa obuiam, in fugam verſus, paruo nauigio Carthaginem delatus eſt, & tandem militari tumultu interfectus. Sabinus poſt ſoceri cædē Conſtantinopolim venit, vt ſe periculo eximeret: ſed mox captus, Romam ad ſupplicium miſſus eſt, quem Honorius exilio mulctauit. Conſtantius Gothorum auxiliis fretus, Alanos primum bello petiit, qui Emeritam Luſitaniæ metropolim tenuerunt cum omni Luſitania, vna cum Sueuis. Quum Vandali Beticam occuparent, ſic enim inter ſe diuiſerunt Hiſpanias, hos victos rege ſuo priuauit Conſtantius, ac compulit vt pacem peterent. Cum interim abſente Honorio Tertullus conſul iterum reuocato Attalo, tyrannidem per factionem inuadunt: ſed captus iterum Attalus Romæ, ad Rauennam Conſtantio miſſus ad ſupplicium, læua manu, quæ ſola illi reliqua erat, truncatus ad ludibrium eſt Conſtantinopolim miſſus. Tum Honorius Cōſtantium pro concione laudauit, quod tyrannos tanta indole ſuſtuliſſet, & Barbarorum impetus armis fameq; domuiſſet, pacatis Galliis, Britanniis, ac Hiſpaniis. Nec minus laudata eſt Placidia, quæ Barbarum regem ita placaſſet, vt patriam liberaret. Honorius Romam petiit, relicto Cōſtantio Rauennæ. Qui dum Hiſpanienſe bellum moliretur, immatura morte ſublatus, aduerſa imperij ſorte, 7. menſe poſtquam Cæſar fuerat appellatus. In cuius locum cum Honorius Aetium patricium ex Doroſtona Mœſiæ oriundum copiarum imperio præfeciſſet, vt cōtra Vandalos & Sueuos (qui pacis nomen poſt Conſtantij interitum aſpernati ſunt) arma tractaret, cum viribus eſſet impar Barbaris, Caſtinus Scytha Aetij ſucceſſor deſtinatur: cum quo Bonifacius comes proficiſcitur genere Thrax, ſed ingenuitate Romana inſtitutus. Sed ab eo deſciſcens, in Aphricam traiecit, multa inferens Romanis incommoda, durante adhuc bello in Hiſpania. Aliter tamen Procopius lib. 3. belli Vandalici. Poſt obitum Conſtantij Placidia vidua cum filiis Valentiniano & Honorio, iuſſu Auguſti pelluntur: & à Theodoſio Arcadij filio, qui Orięti præerat, hoſpitaliter excipiūtur. Poſt magno apparatu Honorius Tricennalia celebrauit, quæ vouerat pro imperio liberando. Poſt paulo, cū iam regnaſſet

annis 31. cum patre 2. cum fratre 13. cum fratris filio 16. morbo aquæ intercutis, vel vt alij, febre correptus, deceſſit, nulla ſuperſtite ſobole. Nam cũ duas habuiſſet vxores, Mariam & Thermantiam Stiliconis filias, vnam poſt alteram, ambæ ſubita morte virgines ſublatæ ſunt. Extant pulcherrima Epithalamia in nuptias Honorij & Mariæ, quæ ſtudioſus lector haud negliget hoc loco. Cęterũ corpus Honorij iuxta beati Petri apoſtoli atrium in Mauſolęo Romæ eſt ſepultum. Hęc ex Oroſio, Paulo Diacono, Iornande excerpſimus. Hiſtoria tripartita lib. 10. & 11. nonnihil etiam de iis Cæſaribus tradit. Diuus inſuper Auguſtinus atq; Hieronymus, qui per hæc tempora floruerunt. Multa etiam Claudianus poeta. Haud eſt negligendus Procopius de bello Vandalico lib. 3. qui de origine Vandalorum multa, & diuiſione imperij Orientis & Occidentis eleganter ſcribit. Sicut & Iohannes Monachus Græcus, qui vtriuſq; vitam ex fide recenſet. Sed iis paucis nos contenti, de more tetraſtichum ſubiungamus.

Arcadius deinceps & frater Honorius orbem,
Sed iuuenes, regnant, poſt patris interitum.
Quos contra inſurgunt diuerſa parte tyranni,
Qui tamen exitio ſuccubuere pari.

Theodoſius. Valentinianus.

QVONIAM circa hęc tempora inclinauit imperium, Occidentale potiſſimum, poſt Valentiniani ſcilicet obitum, quem ſequuti ſunt pleriq; tyranni & Principes (vt ſic dicã) Diales homines noui, minimeq; illuſtręs: quos poſt Valentiniani vitam ſubiungam. Ordine vero Orientis Imperatores vſq; ad Carolum Magnum ponam. Nunc autem Theodoſium ſimul & Valentinianum proſequamur eodem contextu: qui ſub idem tempus Romanorum rexerunt imperium, alter Orientis, alter Occidẽtis. Theodoſius itaq; filius fuit Arcadij Imperatoris & Eudoxiæ, puer admodum viuente patre in imperium adſcitus, & cum pater mortem obiret vix dum octo natus annos, Anthemio præfecto viro prudentiſſimo duce imperium adminiſtrauit, liberaliter inſtitutus: à Pulcheria ſorore bonis diſciplinis ac morib. educatur, literas quam plurimum diligebat. Poſt mortem enim Arcadij, Iſdigertes Perſarum rex, quoniam erat illi a patre datus tutor, vt ſupra annotauimus, quam primum tutelam adiit, intelligens patris vltimam ad ſe delatam voluntatem, Antiochum cæteris eunuchis in aula ſua honoratiorem miſit ad procuratione & cuſtodiam regis Theodoſij, literis magiſtratus & primores commonefaciens, vt regi ſuo parerent: minas adiiciens & vindictã, ſi id detrectarent. Fuit itaq; à pueritia optime inſtitutus. Sed in primis religioni Chriſtianæ addictus, quam ſedulo fouebat: multũ iis aduerſus, qui turbas in ea ſuſcitabant. Ob quam cauſam cũ adoleuiſſet, & Perſis bellum mouit, quod Chriſtianos crudeliter mactarent, & aurifoſſores à Romanis Perſis datos reddere nollent. Diſſoluto itaque fœdere, Imperator Roman. duce Aradaburio viro conſulari & ſtrenuo, bellum Perſis indicit: miſſis quoq; copiis, Narſium Parthorum ducem ſuperat congreſſione facta, vaſtata regione Azamea, populataq; Meſopotamia. Tum Niſibi Perſas obſidione lõga premit. Tranſlato bello in Armeniam, Barrabanus Perſarũ rex, Vararanes à Procopio dictus, audiens ſuos obſeſſos, Alamandrũ Saracenorũ rege pro auxilio implorat. Qui magno miſſo exercitu, à Gratiano Romanorum duce in fugam actus, circa Euphratem multa millia militũ amiſit. Ardaburius aũt ſeptem fortiſſimos Perſarum duces captos inſidiis interimit. Areobindas item magiſter militum, vir quoque conſularis, magna cæde Perſas ſequutus, auſpicio Auguſti Theodoſij vicit ac profligauit, omnemque rem geſtam Theodoſius celeritate Palladij fortiſſimi viri intellexit: qui breui tempore longiſſimum iter emenſus, Auguſtum de omnibus certiorem fecit. Et licet in manibus victoriam haberet Auguſtus, tamen ne tantum ſanguinis funderetur, oratores ad Perſarum regem mittit pro fœdere percutiendo: qui legatos tam diu ſecum detinuit, quoad nouo exercitu decem millium armatorum (quos immortales ipſi vocitant) inſtructo, Romanos nil tale ſperantes adoriretur. Sed conſilio ducis Procopij, hoſtium inſidiæ patefactæ, irritæ fuerunt, & pax ſubſequuta eſt. Interim Honorius Imperator defunctus eſt. Quo nuncio accepto, magiſtrum militum Ardaburium Salonas mittit, vt ſopirentur ſi quæ ſeditiones ſuborirentur à factioſis. Tum Ioannes tyrannus Rauennæ præſidio Caſtini imperium vi arripit: & mox Conſtantinopolim legatos ad

Theodoſium mittit, qui cum approbet. Cui infenſus Auguſtus, oratores in carcerem de-
iicit. Magiſtro autem militum Ardaburio præcipit, vt in tyrãnum exercitum educat. Qui
ab Aquileia Rauennam nauigans, ventis aduerſis in manus tyranni incidit. Cuius lætatus
captiuitate tyrannus, ſperabat Theodoſij iram facile placari poſſe. Aſpar Ardaburij filius,
patris captiuitatem ægro ferens animo, collectis vndique militibus, per inuiam paludem
circa Rauennam, duce Paſteo quodam, vrbem apertam ingreſſus, ſæuis populationibus
euaſtauit ac incendit: tandem arreptus tyrannus, vbi improuide militibus occurrit arma-
tis, alteraque dextra priuatus, in Hippodromo coniectus, & aſino impoſitus, per contu-
meliam circumductus, & tandem iugulatus eſt, cum annis 5. præfuiſſet. Vir alioquin in-
genio mitis, ac virtute præditus, minime delatoribus aures adhibens, neque pecuniæ gra- 1
tia iniquum aliquod flagitium faciens, vt Procopius ſcribit. Illius morte audita, Theodo-
ſius Valentinianum conſobrinum ſuum Cæſarem fecit, & cum matre Placidia Romam
miſit, ſecum Theſſalonicam vſq; profectus. Vbi ægritudine correptus, amplius progredi
haud potuit. Aduentus Valentiniani ſatis opportunus fuit. nam imperium Occidentale
omnium fauore aſſequutus, Auguſtus Imperator eſt appellatus: ſumpto ſupplicio de illis
qui tyranno fauiſſent. Theodoſius autem Conſtantinopolim reuerſus, religioni ſimul &
doctrinæ ſtuduit. Fuit enim vitæ integerrimæ, nõ in delicijs ac voluptatibus enutritus aut
corruptus, ſed æſtum ac frigus iuxta tolerans. Ieiuniis ac orationibus corpus emacerabat:
diluculo ad ſorores ſuas Flaccillam, Martinam & Pulcheriam pergens, quæ virgines erãt
religionis noſtræ obſeruantiſſimæ cultrices: ſed Flaccilla potiſſimum, quæ cœnobio ex- 2
tructo, Deo ſe, ſuamq; virginitatem perpetuò dicauit. Cum iis pſallebat, & diuinas laudes
perſonabat. Vnde & regia ſua, ea erat cuſtodita puritate, vt monaſterium putaretur opti-
mis legibus munitum & conſtitutum, non aula, vitiorum ſentina. Lectionibus diuinis in-
tentus, ſemper cum Epiſcopis ac ſacerdotibus conuerſabatur. Codices ſacros vndiq; diſ-
quirens, & more Ptolemæi Philadelphi ſplendidiſſima in Bibliotheca conſeruans ac cu-
ſtodiens. Gentilium literarum ac philoſophiæ haud ignarus: quam ita edidicit, vt nõ eam
verbo profiteretur, quemadmodum cathedrarij philoſophi, ſed opere exequeretur. Sic
patientia ac clementia præſtabat cæteris hominibus, ſic paſſiones animi frenabat, ſic iram
ac libidinem conculcabat, vt ratione viuere apertiſſime à cunctis prædicaretur, nulla vin-
dicta animum exatians, etiam laceſſitus. Vnde quum olim à quodam interrogaretur, cur 3
ſe lædentes non morte condemnaret: Vtinam, inquit, mortuis vitam dare poſſem. Non e-
nim eſt neque difficile, neque magnum, hominem iugulare. Ob id paucos morte conde-
mnauit: & ſi quando adiudicauit aliquos ſupplicio, mox mutato conſilio, priuſquam ad
ſupplicium proficiſcerentur, reuocauit, ob inſignem clementiam. Socordia tamen labo-
rabat. Hæc autem omnia inſtitutione Pulcheriæ ſororis effecit, quæ ſummæ fuit pruden-
tiæ, & ipſius mores fratris formauit. Delicta partim texit, partim emendauit. Cum enim
princeps temere nimium quaſcunque ſibi oblatas ſubſcriberet literas, non illis prius dili-
genter examinatis aut perpenſis, Pulcheria ſoror libellum commenta de venditione Eu-
doxiæ vxoris ſuæ, quam tamen plurimum amabat, quem cum ſoror porrexiſſet, ac vt ſub-
ſcribendo confirmaret à fratre ſollicite peteret, non perlegens libellum, ſubſcripſit ac cõ- 4
firmauit. Cum autem vigore libelli peteretur Eudoxia tanquam vendita, Cæſar tenuit. At
porrigente Pulcheria libellum venditionis manu eius ſubſcriptum, aperte ac ingenue faſ-
ſus eſt ſe non legiſſe libellum. Sic Pulcheria fratris ſegniciem ac deſidiam coarguit. Cæte-
rum in iis rebus quæ religionem concernunt, ſatis prouidus. Initiatos enim ſacris & con-
ſecratos, mirum in modum venerabatur, ſi paulo integrioris erant vitæ. In omnibus Dei
opt. max. auxilium implurabat, ſiue bella imminerent, ſiue aeris tempeſtas deſæuiret. Vn-
de Leo Pontifex ſummus eum ſemper religioſiſſimum & piiſſimum Auguſtum appellat,
ſuis elegantiſſimis epiſtolis, quas plures ad eum ſcripſit, vt eius Epiſtolare oſtendit, quod
ſtudioſo cuiq; perlegendum ſuadeo. Habuit autem Theodoſius vxorem Eudoxiam, ca-
ſtiſſimam & doctiſſimam fœminam, eloquentia ſingulari præditam, Leontij philoſophi 5
Athenienſis filiam, a patre optime inſtitutã, & quæ heroico carmine poemata multa con-
ſcripſit. Cui quidam Centonas Vergilij in vtrunq; inſtrumentum attribuunt, quod falſum
eſt, cum hoc opus ſit Probæ & Falconiæ. Zonaras tradit, Homeri Centones ipſam con-
cinnaſſe. Cũ enim patricius quidam opus imperfectum & male ſibi conſonãs reliquiſſet,
ipſa reaſſumens in ordinem non ſine mirabili induſtria redegit: quod vel maxime in præ-
liminari heroico carmine, quod paſſim in impreſſis codicib. deeſt, manifeſtatur doctiſſi-
mis quibuſque. Hanc dum imperator ducturus eſſet vxorem, Atticus epiſcopus Cõſtan-
tinopolitanus ſacro baptiſmatis fonte abluens, Chriſtianam fecit. Et cum prius Athenais
vocaretur, Eudoxiæ nomen impoſuit: quæ & Eudoxiã filiam ex Theodoſio genuit, quam
Valen-

Valentinianus Imperator vxorem accepit, & nuptias ſolennes Conſtantinopoli celebrauit. Quibus perfectis, Eudoxia Theodoſij vxor Hieroſolymam profecta eſt, vota Deo immortali perſoluens, ob plurima percepta beneficia. Sic enim vouerat, ſi filiam videret nuptam. Sed tam Hieroſolymis quam toto itinere monimenta plurima locauit, vbiq; Deum laudibus celebrans. Licet apud Zonarã repererim aliam ſeceſſus in Hieroſolyma cauſam, quam ob id ſubſcribere non grauabor, quia eſt ſcitu digniſſima. Eſt Principi donatum inuſitatæ magnitudinis pomum, cuius pulchritudinem, & enormem admiratus magnitudinem, vxori chariſſimæ miſit. Illa viciſſim hoc pomum Paulino, qui ob egregiam eloquentiam reginæ erat quam familiariſſimus, donauit. Is rurſus ignorans vnde veniſſet, regi Theodoſio obtulit. Quod vbi agnouiſſet, occultauit, à regina percũctatus, quonam veniſſet pomum: Illa ſe comediſſe reſpondit: timens ne in ſuſpicionem quandam veniret, quam iam Imperator concepit. Ob id magis fuit cogitationi innixus. Denuo quæſiuit, an pomũ iam comediſſet? quod cum illa iuramento affirmaret, aliquãtiſper cõmotus, palam id protulit. Sic regina in manifeſto deprehenſa mendacio, ſuſpicionem imperatori auxit: qui ob id Paulinum interfici iuſſit, & animum ab vxore alienauit. Cum itaq; ſe odioſam & inuiſam marito cognoſceret, petiit ſibi permitti, vti Hieroſolymã concederet. Acceptaq; ingenti pecunia, templa illic extruxit, magnaſq; & pauperibus & religioſis eleemoſynas largita eſt. Rediens mortuum comperit maritum. Mox illuc igitur reuerſa, reliquum vitæ tempus in terra ſancta tranſegit, ibique mortem obiit. Fertur autem & aliud commiſiſſe delictum in Pulcheriam ſororem Theodoſij, quæ ſola autor fuit vt fratri Eudoxia nuberet, humilis alioqui familiæ, & vt ſuperius ſcripſimus, Leontis Athenienſis Sophiſtæ filia. Cum enim pater ex multijuga diſciplinarum eruditione filiam magnæ cuiuſdam fortunæ compotem fore prænouiſſet, ſcripto teſtamento bona omnia duobus filiis, Valerio & Geneſio reliquit. Filiæ centum tantum aureos numos dari iuſſit, ipſamque fortunatiſſimam iudicans, ſi ſuæ vltimæ pareret voluntati. Fratribus itaque paternam inter ſe diuidentibus ſubſtantiam, cum Athenais (id enim prius nomen illi erat) iniquum patris teſtamentum reſcindere, ac æquam ſibi cum fratribus relictarum opum partem peteret, fratres illi indignati, paterna eiecerunt domo. Quæ ad amitam recurrens, cum ea ſimul Conſtantinopolim eſt profecta: iniuriamque conqueſta Pulcheriæ, quæ miſerata inopiam, ſimul aſpiciens præclariſſimæ ac nobiliſſimæ puellę indolem bonis diſciplinis eruditam, bene moratam ac compoſitis moribus, cum ab ea percunctaretur an innupta foret? quod intelligens Pulcheria, baptiſmo fecit eam ablui, & mox fratri Theodoſio in matrimonium ornatam Auguſtæ nomine & diademate coadiunxit. Cum itaque marito in omnibus complacere ſtuderet, accerſitis ad ſe fratribus, multas iis egit gratias, quod eam paterna eieciſſent domo, alioqui nunquam ad regni ſolium fuiſſe delatam. Ob id non ſuccenſuit illis, ſed potius aſſentiente Imperatore Valerium magiſtratu honorauit, Geneſium Illyrico præfecit. Sed poſtea eũ Chryſaphylus Eunuchus abuteretur Imperatoris facilitate, Eutychiana hæreſi infectus, aſſumpta conſiliorum ſuorum adiutrice Eudoxia regina, Cæſari perſuaſerũt, vt Pulcheriæ ſorori rerum adminiſtrationem adimeret: quæ relictis principalibus ædibus, priuatim degebat. Sed Cæſar recepto animo, veniam à ſorore petiit erroris, illiq; adminiſtrationem rerum iterum commiſit, eunucho perpetuo exilio mulctato, atq; bonis ſuis publicatis. Theodoſius autem, cum Vandali ſub Genſerico Carthaginem cædibus fœdaſſent, & Siciliam inuaſiſſent, fruſtra mouit arma, ſtante victoria pro hoſtibus. Vnde eius auxilia domum redire coacta ſunt, ob Hunnicum tumultum, qui Byzantio imminebat. Poſt Vicennalia Conſtantinopoli edidit, cum iam Attilam & Bledam fratres, reges Hunnorum, ab vrbe per oratores auertiſſet: inter quos fuit Priſcus hiſtoricus, qui Attilæ ſedem & viuendi ritum & ipſius formam graphice deſcripſit. Iam enim Hunni Illyricum & Thraciam populando, Thermopylas vſq; occuparant: ſed Theodoſius illos auertit, longa quiete vſus: & tum egit Tricennalia. Dehinc veluti lõgo imperij potentatu afflictus, febre ſolutus eſt, cum regnaſſet annis 48. Conſtantinopoli ſepultus. Nam cum Honorio patruo 21. poſt 27. ipſe cum Valentiniano genero regnauit. Sic beate vitam traducens, beatiſſime mortuus eſt poſt longum imperium, pene quinquagenarius. Sed plura de eo ſcire volens, Leonis opera adeat, & Paulum Diaconum quæ ſub hoc geſta ſint diſquirat, & vltimos hiſtoriæ tripartitæ libros relegat. Iornandes enim in ſuis Annalibus ſub Compendio vitam illius commemorauit: ſed Iohannes Monachus latiſſime. Nunc ad Valentinianum veniamus.

Fuit autem Valentinianus filius Conſtantij Cæſaris & Placidiæ, ſororis Honorij & Arcadij: qui cum matre ſua Placidia ac ſorore Honoria, ab Honorio Imperatore Auguſto pulſus ob ſuſpicionem ab vrbe, peruenit ad Theodoſium Iuniorem Conſtantinopolim,

ab eoq; honorifice ſuſceptus eſt. Quin imo intellecta Honorij morte, reſtitutus ab eo in imperium, acclamatione totius Italiæ Auguſtus eſt ab Auguſto appellatus, interfecto ac trucidato Iohanne tyranno, qui vi imperium arripuit Caſtini factione, vt ſuperius annotauimus. Quo tempore Gotthi in Gallia ab Aetio ductore pręfecto Galliæ ſunt victi: qui ruptis fœderibus poſt Vualliæ mortem, duce Theoderico Gallias turbauerant. Sed aduentante Littorio cum Hunnis auxiliariis, ordinata acie, & cõmiſſo prælio, in priſtinam redierunt concordiam, veteri fœdere firmato. Licet in Aphrica Vandali, Genſerico duce, Carthaginem cædibus fœdarent, & Siciliam inuaderẽt, auxiliaq; Theodoſij repellerent. In Britãnia vero, quum Scotorum & Pictorum rapinæ & impetus incolas quotidie vrgerent, implorato fruſtra Aetij patricij auxilio, qui viciniorib. hoſtibus erat occupatus, Anglorum regem Vertigoniarum ad opem ferendam accerſunt: qui mox maximis Saxonum & Germanorum copiis in nauibus aduenit: ſed ſecus quam ſperabatur euenit. Angli enim inſulam ſuæ ditionis fecerunt, qui adhuc cum Scotis, interiectis limitibus, imperant. Sic Britanni & nomen & patriam ſimul amiſere: Anglia enim inſula hodie dicitur. cum interea Oriens pulchertima pace quieſceret. Quo tempore Valentinianus Imperator Cõſtantinopolim eſt profectus, filiam Theodoſij Eudoxiam vxorem ſuſcipiens, celebratiſq; nuptiis in Italiam reuerſus eſt. Qua tempeſtate cum Genſerico Vuandalorum rege Valentinianus, certis ſpaciis inter ſe Aphrica diuiſa, pacem firmauit, ſedibus illi conceſſis in Tingitana Libya, ſic ſuadente fortuna: quia neq; viribus, neq; conſilio potuit tot hoſtibus vndiq; obſiſti, incumbentibus vndiq; Barbaris. Sed ſucceſſu rerũ elatus Genſericus, non diu in fide permanẽs, omni præſidio prouincia ſpoliata, cum ſuperbe ſuos regeret, complures reperit in ſeſe conſpiratores: quos crudeliſſimis excruciatos tormentis puniuit, truculentus etiam in ſuos. Cum vero Hunericus filius eius, Theoderici Veſogothorũ regis filiam vxorem haberet, eam ob leuem ſuſpicionem parati veneni, vt ipſe dicebat, naribus atque auribus detruncatam, patri ſuo in Gallias remiſerat. Itaque iniuriam atque vindictam Theoderici veritus, Attilam Hunnorum regem, qui orbis imperio inhiabat, toto iam potitus Septentrione, contra Theodericum ſolicitat Genſericus. Attila ſuapte natura aſtutiſſimus, cupiens & Romanum imperium ſubuertere, & Gallias occupare, oratores Valentiniano mittit, qui benigne eum alloquentes nunciarent, ſe bello accingi cõtra Theodericum Veſogothorum regem: inſtituiſſeque delere gentem, publice omnium gentium pacis perturbatricem: nihil ſibi cum Romanis eſſe, & viros eos fortes ac bonos credere. quibus, ſi vellent, vires & conſilia ſe communicaturum, initurumque ſe cum illis fœdus ac amicitiam. Similem legationem Theoderico in Gallias mittit, ſperans ſeparatim vtrunque colliſurum. Aetius patricius Valentiniani Imperatoris dux imperij Occidentalis, non minus ciuilium artium quam bellorum peritiſſimus, hæc longe ante præuidens, miſſis legatis Theodericum regem certo fœdere Romanis coniunxit. Qui lætus nũcium Romanorum accepit, ac relictis domi quatuor minoribus filiis, Friderico, Eurico, Ricimere, & Hemerico, cum duobus maioribus natu Thoriſmundo & Theoderico, cum immenſa Veſogothorum multitudine in campos Catalaunicos, qui & Mauriaci nominantur, deſcendit, centum leucis Gallicis longos, & ſeptuaginta latos. Habet autem leuca Gallica mille & quingentos paſſus. Conuenit Aetius cum Romanis & auxiliarib. militibus, Frãcis, Saxonibus, Burgundionibus, Liticianis, Armoritianis. Tum adueniunt & Brittones ac Lambriones, & Riparij ac Olibriones, quondam milites Romani, tunc vero auxiliares, aliæq; Germanicæ & Celticæ nationes. Erant & in acie Francorum rex Meroueus, & Halanorum Sangibanus, quem Theodericus & Aetius, quod Aurelianum ciuitatem ſuam, quam inhabitabat, clam Attilę promiſiſſet, cum ſuis in mediam aciem, neu ſibi pateret fuga, collocauerunt: ipſi dextrum ac ſiniſtrum cornu obtinebant. Ductabat Attila Hunnos, Sarmatas, Scythas, Sueuos, Gepidas, Quados, Herulos, Rugos ac Turcilingos, cum pluribus Regulis. Ordinataque acie, Ardaricum Oſtrogothorum regem, fide ſibi & conſilio clarum, dextro cornu: Valamirum Gepidarum regem, cum Theodomire & Vidimire fratribus, ſiniſtro collocat cornu. Ipſe in medio conſtitutus, ſibi timens ob aruſpicum vaticinia, qui caſurum principem dixerant, cuius exercitus victor euaderet. Pugnatum eſt à meridie vſque ad veſperam vtrinque acerrime, nocte prælium dirimente, quo ceciderunt ſupra ducenta milia fortiſſimorum militum, quorum nullus loco ceſſit: ſed quem viuus occupauerat, cadens mortuus texit, aduerſo pectore vulnera accipientes. Sunt qui tradunt ab vtriſque 165. millia cæſa, exceptis quindecim millibus Gepidarum & Francorum qui ante congreſſionem publicam, noctu ſibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus. Riuulus humili ripa Catalaunicum præterfluens campum, peremptorum vulneribus humano ſanguine auctior, inſtar rapidiſſimi torrẽtis effluxit, cadauera ſecum

deferens

deferens: tam ardenter vtraque pars pugnauit. Ægreferebant Barbaritam diu regnaſſe Romanos: Romani illos toties impulſos ac victos, inſultare non patiebantur. Ideo nemo ſententiam ferre poterat, vter exercitus ardentius conflixerit. Sed Theodericus telo Oſtrogothi cuiuſdam ictus, dum ſuos cohortatur, equo decidens, inſcius à ſuis eſt proculcatus. Veſogothi ira conciti, in Attilam feruntur: & niſi fuga elapſus, in plauſtrorum munimenta ſe conferens, vitæ ſuæ conſuluiſſet, de Hunnis actum erat. Thoriſmundus autem filius, ob noctis tenebras ad hoſtium caſtra delatus, ignarus vulnerato capite, ſuorum prouidentia ad ſuos reuerſus eſt. Fuit in ea deſperatione Attila, vt ex equorum ſellis pyram strueret, vt ſi quid aduerſi a Romanis hoſtibus accideret, in ipſam conſcenderet: & ſubiecto igne potius concremaretur, quam in manus hoſtium veniret. Thoriſmundus enim Theoderici filius, cædem patris Theoderici, capite Attilæ rependiſſet, niſi Aetius conſuluiſſet ei expedire paternum regnum defendere, quam hoſtem perſequi: veritus ne profligato Attila, impetum Gothi in Romanos verterent. Sed pernicioſum fuit conſilium, debellatus enim tum eſſet funditus Attila. Sed vbi retro abiiſſe hoſtes iam acceperat, reparatis in Pannonia viribus, ſæuiori animo inuaſit Italiam: pleraſque vrbes diripuit Hiſtriæ, Venetiæque, & Togatæ Galliæ ac Inſubrium. Aquileiam tribus annis obſeſſam euertit, Mediolanum diruit, Ticinum diſiecit: & cum Romam contenderet, ad eum Leo pont. max. legatus Valentiniani hortatu principis, cum altero conſulum & parte non parua Romani Senatus venit: ſalutem Italiæ orans, impetrauit. Reuerſus in Pannoniam Attila, eunuchum Honoriæ ſororis Valentiniani imperatoris nuncium accipit, quæ matrimonium Attilæ concupiuit, quod ſeuere nimium ob caſtitatem à fratre coerceretur, cum oblatione regni ac hæreditatis paternæ, ad quam inuitauit Attilam. Pertæſus otij Attila, legatos ad Valentinianum mittit: qui ſuaſionibus minas adiicientes, Honoriam petebant. Habuit Attila more gentis plures vxores. Cæterum priuſquam legati Romam reuerterentur, captus eſt ſpecie puellæ, famæ ac nobilitatis inter ſuos eximiæ, cui Hildico nomen erat, quam ſibi matrimonio copulauit. Et dum nouis nuptiis nimis vino indulget, & venere ſe nimium exercuiſſet, quum ſupinus obdormiret ferocius ſtertendo, ſanguis per nares erumpens, vitalium ſpirituum meatus interclusit: ſubitoque extinctus eſt, quinquageſimoſexto anno: quamuis alij plures ei adſcribant. Honoria poſt Attilæ obitum, cum votum ſuum explere nequiret cum rege, facinus cum Eugenio procuratore committit. Ideo à fratre Valentiniano cuſtodiæ detenta, tandem Conſtantinopolim eſt Theodoſio principi deſtinata. Quum iam felicitate proſperà Aetius creſceret, vt virtus ſemper inuidiæ obnoxia eſt, vel Maximi figmentis, vel iuſſu Valentiniani principis, qui illius ſucceſſus metuebat, occiſus eſt, in affectatæ tyrannidis ſuſpicionem adductus. Qui Attilæ regis potentiſſimi terror fuit, cum quo pariter & Occidentis imperij ſalus occubuit. Quare illius mors non impune Valentiniano ceſſit. Nam haud longe poſt Romæ in campo Martio à Tranſtila & Octila militibus Aetij, percuſſo prius Eraclio ſpadone, confoſſus eſt: conſilio vt ferunt Maximi, qui ſtatim arripuit imperium, vt mox dicemus. imperauit autem annis triginta. Ob quam rem autem ſit Aetius in ſuſpicione deprehenſus, nemo pulchrius quam Procopius tradit. Bonifacium enim Placidia Valentiniani mater Aphricæ totius præfectum fecit, inuito quidem, ſed diſſimulante Aetio: quod nondum aperta eſſet inimicitia. Poſtquam vero Bonifacius Aphricam attigit, Aetius manifeſte obtrectare laudibus eius, maleque ad Placidiam referre, inſuper quod Aphrica tota per eum ſpoliaretur, accuſare cœpit. Rem facile poſſe deprehendi, ſi iuſſus fuerit, minime reuertatur. hęc Placidia commendauit, ſeque ita facturam recepit. Aetius vero negotium præueniens, epiſtolam Bonifacio ſcribit, Placidiam ſibi eſſe infeſtam, & ob id mox ipſum reuocaturum, vti ab ea caueat. Cum itaque euocaretur, reſpondit ſe nullatenus nec matri nec Imperatori obtemperaturum. Quocirca Placidia Aetium opinata rebus Imperatoris fauere, illum vero ſuſpectum habere cœpit. Itaq; Bonifacius in hoc animi æſtu nec bellum mouere, quia viribus impar imperatori, nec Romam ob metum venire auſus Wandalis ſe coniunxit, qui in Hiſpania conſtiterant, Gontharis ex matrimonio, & Gizerichus nothus, fratres: ſed huic ob armorum peritiam, quia frater puer, rerum adminiſtratio commiſſa eſt. Illis per legatos conciliatus, Aphricę duas partes promittit, & ſe tertiam ſeruaturum. Qua diuiſione contenti Wandali, per fretum Herculeum in Aphricam traiiciunt. Facinus illud Bonifacii pellexit etiam quoſdam ipſius amicos, qui eius integritatem ſemper laudabant Romæ, vt Carthaginem venirēt. Qui, intellectis Aetij inſidiis, ac viſis eius literis, rem omnem reuerſi Placidię adnunciant, Bonifaciumque aliena culpa peccaſſe ſignificant. Conſternata animo regina, diſſimilauit quidem cum Aetio, ob pericula quę inſtabant: ſed amicos Bonifacij, vt rem Roma-

nam non penitus deſtrueret, eohortabatur. Quibus intellectis, Bonifacium facti ſui pœnituit. Et cum multis millibus numum, quibus eos tentauit, excludere Vandalos nequiret, conſerta manu bis victus, tandem Romam venit, Placidiæq; ſe reconciliauit, relictis in Aphrica Wandalis: qui poſt fœdus cum Valentiniano inierunt, tributum pendentes, ac obſides dantes. Mortua interim Placidia, Valentinianus a Maximo ſenatore, cuius vxorem ſtuprauerat, vt in Martiano referemus, eſt inductus, adiuuantibus ipſum eunuchis, vt Aetium, qui longius aberat, quaſi nouis iam iterum rebus ſtuderet, iugulari mandaret. ſic denuo in ſuſpicionem veniens, eſt trucidatus. Habuit vxorem Eudoxiam nomine, Theodoſii iunioris imperatoris filiam: quam ſibi copulare tyrannus Maximus ſtuduit, ſed fruſtra: vtpote quæ in vltionem cædis viri, Genſericum Wandalorum regem ex Aphrica accerſiuit matrimonio. Qui magno cum exercitu adnauigans, vrbem ingreſſus, denuo rapinis ac ſpoliis euacuauit, dies quatuordecim graſſatus, omnium maxima ſtrage facta, & abacta præda, vt cuique libitum eſt. Abducta & Eudoxia cum duabus filiabus, Placidia & Eudocia. Quarum altera Honoricho Genſerici filio nupſit, quæ Hildericum peperit, qui quarto loco à Genſerico Wandalis in Aphrica præfuit. Alteram Placidiam Olibrio, qui poſt Imperator fuit, vxorem dedit: Genſericus vero matrem ſibi retinuit. Tum per Campaniam Wandali auidi prædæ, cuncta ferro flammisq; commiſcent, Capuam euertunt, Nolam proſternunt, aliasque vrbes diripiunt, onuſti præda Libyam reuertuntur. Eudocia, quæ Honoricho nupſit, ſedecim annis cum marito in matrimonio perſeuerauit poſt filium Hilderichum genitum. Tandem mariti conſuetudinem, quod is Arrianæ ſectæ addictus eſſet, abhorrens, captato tempore Conſtantinopolim adiit, cum iam mater deceſſiſſet. demum Hieroſolyma profecta eſt, vbi mortẽ obiit. Valentinianus Imperator plurimum Rauennæ vixit, eſtq; ab eo vrbs ipſa cum murorũ refectione, tum publicis exculta ædificiis, factaq; vrbium quatuordecim caput. Antiſtitẽ vrbis laneo donauit pallio, quo tum ſolus vtebatur imperator. Vnde altercatio illa inſolẽs Rauennatium antiſtitum orta, Romano epiſcopo æquari poſcentium. Cæterum Valentinianus à Placidia matre in omni mollitie nutritus, atque illius vitio effœminatus, ad incantamenta & mathematica ſe conuertit. Et vt matronis potiretur alienis, omni ſtudio ac vitæ infamia curauit. Et quanquam formoſiſſimam haberet vxorem; eo peruenit vt & denuo Africam amitteret. Hæc ex Paulo Diacono, Iornãde, Procopio, Guidone Rauennate. De Attilã & rebus ab eo geſtis, ſcripſere inter recentiores diligẽtiſſime Callimachus Experiens peculiari opuſculo, & Sabellicus Antonius in ſuis Enneadibus. Annales quoq; Hungarorum haud parum multa de hoc tradunt. Sed multo pulchrius de eius morte ac exequiis, Iornandes libro de origine Gothorum. Sed Iohannes Monachus Græcus nullo pacto eſt negligendus, qui vtriuſque vitam diligenter perſcribit. Quos omnes ſtudioſi hiſtoriarum videbunt, ſi erunt diligentes. Nos conſuetudini noſtræ inſeruientes, tetraſtichon ſubiiciamus:

Theodoſius iunior, paruusq; Valentinianus,
Imperium retinent cardine vtroque diu.
Armis ſed trucibus totum Mars concutit orbem,
Hunnorumque ferox Attila cæſus obit.

Martianus Cæſar.

THEODOSIO iuniore Auguſto defuncto, quia nullam maſculã poſt ſe prolem reliquerat, ſed vnicam filiam Eudoxiam, Valentiniano primum nuptam dedit, quæ poſt Genſerico regi Wandalorũ in Aphrica in prædam eſt conceſſa, ad Theodoſii domum ac familiam, in qua ſorores adhuc erant, deuolutum eſt imperium Orientale. Erat in palatio Pulcheria Arcadii filia, Theodoſii ſoror, matura mulier, quæ illuc vſq; virginitatem cuſtodierat, Theodoſii fratris mortem tam diu ſimulans, donec inueniret ſimul virum & imperatorem. Martianus itaque ab ea clam per famulos accitus, an ſe vxorẽ & imperium ſimul aſſumere velit, quæritur: nam rebus geſtis & diſciplina militari cæteris præſtabat, quanquã humili genere natus, & primã ingreſſus eſſet ſenectutem. Annuit vir integer, & reginæ omnia ſua offert obſequia. Mane facto, cõgregato procerum cõcilio, & patefacta Theodoſii morte populo, mulier verſuta longiuſcula facta oratione, illum principem ac Cæſarem tanto imperio, ſe iudice, dignũ teſtatur,

cuius

cuius capiti diadema imponat. Et cum plures anhelantes illud expectarent, ſenis Martiani capiti diadema imponit. Leuatus igitur de more, & purpura indutus, cum ordinibus ſatis cognitus eſſet, & approbatis moribus ac ſingulari prudentia pluribus eſſet cognitus, dignus viſus eſt principatu, quem & diligenter & optime adminiſtrauit. Refert Zonaras, ſiue mauis Iohannem Monachum appellare, quod Pulcheria Theodoſij ſoror ad ſe acceſſierit Martianum, & ſe regem declaraturam ſpopōderit, ſi bona fide confirmaret virginitatem, quam ipſa Deo dicaſſet, ab eo ſibi ſeruatum iri: id cum ſe facturum recepiſſet, præſentibus Patriarcha & Senatu, diadema illi appoſitum. Habuit autē olim prodigia futuri imperij, & fœlicia vidit auguria, cum in Lycia prima ſtipendia mereret, vt idem Ioh. Monachus Græcus ſcribit. Nam illic ægritudine oppreſſus, nactus eſt duorum Germanorum familiaritatem, Taciani & Iulij, cum quibus in venationem prodibat poſtquam conualuerat. Erat autem illis quondam dum venarentur dies ita ardore ſolis candens, vt vmbram neceſſario ſub arboribus inquirerent. Cum itaq; ſub arbuſculis quieſcerent, Tacianus prior excitatus, conſpexit aquilā ſupra caput Martiani in aere pendere, qui paſſis alis ſolis radios arcebat. Ille fratrem vt videret rem miram excitauit: ambo ſtupidi, alitis mirabantur obſequium. Experrecto ſomno Martiano narrant quæ viderāt, Imperium ac regnum portendi nunciantes, & ideo abeuntem viatico ducētorum argenteorū proſequuntur: nam omnia iam conſumpſerat. Factus imperator, ilico pro vtroq; fratre mittit, vt ad ſe veniant, ne ingratus in illos appareat, qui gratiſſimi & benefici in illum fuerāt. atq; ideo Iulium Conſtantinopoli, Tacianum Illyricis præfecit. Simile prodigium eidem obtigit ſub Aſpare, dum contra Vandalos militaret, vt Procopius tradit de bello Vandalico. Erat enim Aſparis arcanorum omnium ſocius, quem Romani Domeſticum vocant, cum ipſe cum cæteris captiuis ſub dio quieſcebat. Rex cupidus eos recenſendi, qui hanc captiuitatis ſortem patiebantur. qui regiam indolem, qui Romanam formam ac maieſtatem ferrent, qui hæc indigna paterētur incōmoda, vidit aquilā ſupra caput Martiani paſſis alis. Per eiuſmodi imaginem Genſerichus rex cōmotus, portentū tacite aduertens, virū ad ſe vocat: indignumq; ratus eum morte condemnare, impune abire iuſſit. Et ſi quando id eueniret, quod auguriū ſignificabat, fœdus vt cum Vandalis iniret iuramento obligat: quod promittēs, etiam ſeruauit. Imperator enim factus, cum per annos fere ſexaginta imperium Orientis eſſet imminutum, prudentia ac conſilio ſic reparauit, vt breui ingens cunctis exultatio & ſpes oriretur dilatādi imperij. Nam cū Parthis & Vandalis omnia 168 infeſtātibus fœdus percuſſit, ac pacē inſtituit, armaq; nunquā niſi prouocatus mouit, quietis amator, quietū ac pacatum Orientale habuit imperium. Dicere ſolebat: Donec in pace liceret viuere non decere Principē ſumere arma. Senex omnino æquiſſimi ſenſus, atq; in plebē ſuam benignus & manſuetus. Attilæ vero minas cōpeſcuit, & dum oratores eius acciperet, qui plura à Theodoſio promiſſa expeterēt, ita verbis honeſtis abegit, vt nullam inuadendi regni occaſionem reperire poſſet. Vnde qua nocte mortuus eſt Attila, ſuffocatus cum noua ſponſa in cubiculo, ſomniū habuit Martianus, fractum eſſe Attilæ arcū: quo ſcilicet armorum genere gens Hunnica vti potiſſimum ſolebat in bello. Paulo poſt nūciū verum de morte illius accipit. Nomades & Blemmyas Æthiopia dilapſos, per Florum Alexandrinæ vrbis procuratorem ſedauit, & à finibus Romanorum pepulit. Et quamuis Attilæ, atq; Zenonis Iſauri, pluriumq; inimicorum exitus infœlices vidiſſet ipſe fœlix, tamen non diu vixit. Nam anno ſexto & menſe ſexto eius imperij naturæ conceſſit, conſpiratione Aſparis, qui ei venenum perhibetur dediſſe. Qua de cauſa poſt creationem noui Principis, quum filius Aſparis Ardaburius Cæſar eſſet à Leonte pronūciatus, populus patrem interfecit cum filio.

Habuit Martianus vxorem Pulcheriam, Theodoſij Imperatoris ſororem. Sed quo nomine filia eius fuerit appellata, quę Anthemio nupſit, qui Martiani legitur fuiſſe gener, hactenus non reperi. Romæ item per ea tempora plures fuerant tyranni, qui vi ſibi imperium vſurpauerant: ſed nullus diu fœliciter ſceptra tenuit. Nam mortuo Valētiniano imperatore, Maximus in vrbe imperium inuaſit, cuius opera Aetius periit, & inde Valentinianus. Ille inuitam & reſtitantem ſibi Eudoxiam, Valētiniani vxorem matrimonio iungit, ſperans fore, vt per eam exercitus & prouinciæ ſibi obſequentiores eſſent. Sed ille multum ſua deceptus eſt opinione. Enimuero mulier violentis nuptiis adhuc magis irritata, ſtudium noui connubij aſsimulat: occulte vero per fidiſſimum nuncium Genſericum Vandalorum regem, vt ſuperius ſcripſimus, in Italiam ex Aphrica acceſſit. Quo veniente, Maximus tanti mali auctor, dum & ipſe fugam meditatur, cum cæteris vrbem deſerentibus, ab Vrſo milite Romani ſanguinis, viro integro, interficitur, nondum duobus expletis menſibus: tum membratim conciſus, in Tyberim deiicitur. Fuit autem

Maximus ille ſenator è ſtirpe illius Maximi tyranni, quem Theodoſius ſenior ſuſtulerat: pro qua victoria Romani quotannis feſtum agunt. huic formoſiſſima vxor erat, qua Valentinianus amore incenſus, tandem potiebatur, cum in palatium hunc vocaſſet, & colludendo annulum ei detraxiſſet, quem clam vxori miſit, vt hoc ſigno viſo, in palatium ſalutatum Eudoxiam imperatricem feſtinaret. Vbi eſt à Valentiniano ſtuprata, quæ mœſta poſt viro contumeliam acceptam retulit. Qui vt Imperatorem vlciſceretur, Aetium ſuſpectum Imperatori reddidit, cauſaque fuit vt interficeretur. Tandem occiſo Valentiniano, Maximus arrepta tyrannide Eudoxiam quoque rapit, cum iam eius vxor deceſſiſſet. Eiq; faſſus, ſui amore virum à ſe occiſum: ob quod illa exacerbata, & animum eius impudicum deteſtata, ad vindicandum facinus eſt incenſa, aduocato Genſerico rege, qui vrbem vaſtaret, & necem Imperatoris vindicaret. Recedente autem Genſerico ab vrbe, cum Campaniam popularetur, Romani cum toto Senatu Auitum patricium Imperatorem crearunt: cum quo Martianus, priuſquam moreretur, fœdus & ſocietatem iunxit, vt in tantis Barbarorum motibus, vtrunque imperium auxilio eſſet alteri, mutuoque fauore ſtarent. Cæterum Gothi, qui Attilæ & Hunnorum metu aliquandiu quieuerant, vbi Attilam defunctum, eiuſque gentis opes acciſas audiuere, Hiſpaniam cũ Tranſalpina Gallia ſibi vindicant armis. Sed nec diu & ille Auitus imperauit: vtpote qui apud Placentiam captus à Ricimere, & coactus purpuram exuere, paulo poſt rebus exceſſit humanis: quemadmodum omnes poſtea Occidentis Imperatores, ſi modo ſic vocandi ſunt, ac non potius tyranni, Maiorianus, Seuerianus, Anthemius, Seruandus, Ricimer, Olybrius, Liberius, Nepos, Auguſtulus, Oreſtes, Odoacer. quoniam vt ſuperius annotauimus, cadente Aetio ſub Valentiniano, cecidit totum Occidentale imperium. Sed illa poſt vberius videnda ſunt. Hæc excerpſimus ex Procopio, Paulo Diacono, Iornande, & aliis. Haud negligenter Pomponius Lætus de Martiano ſcripſit. Sed omnium copioſiſſime de Martiano, & quæ ſub eo geſta ſunt, Iohannes Monachus Græcus autor & diligentiſſimus, in libro ſuarum hiſtoriarum. Nos tetraſtichum de more ſubiungamus: ſi vel hoc prius admonuerimus, nos Martianum, Martium appellare, ob legem carminis, ne verſus claudicet.

Martius inde ſenex Flaua de gente, potitur
Pulcheria ſuaſu coniugis imperio.
Vandalicos ſiſtit motus, tum fœdere Parthos
Iunxit, & Eoum roborat imperium.

Leo Cæſar.

LEON Imperator primus Graij traditur fuiſſe ſanguinis: licet aliqui Beſſicum non Græcum fuiſſe ſcribant. Auguſtus eſt appellatus, & Imperator factus, ſuffragiis & factione Aſparis & eius potentia, ex tribuno militum dictus Cæſar. Ita enim conuenerat Aſpar cum Leonte, vt factus Imperator, Ardaburium eius filium adoptaret, quod Leon obſeruauit, populus vero vbi hæc nouit, Ardaburium cum patre interimit. quamuis aliqui eos à Leonte interfectos dicant. Vnde poſt cædem Ardaburij Cæſaris, nepotem ex filia, Zenonis filium Leontem, Cæſarem fecit. Aſpar enim cum ſectæ eſſet Arrianæ, Imperator eſſe non valuit. Ob id inuitauit Leonem: qui cum exercitum terreſtrem, vt fertur, centum millia, & ingentem claſſem cum Baſiliſco vxoris fratre miſiſſet, Aſpar inſidias tetendit, timens ne ex victoriæ Vandalicæ ſucceſſu elatus, non ęquus ei tum cæteris imperii rebus foret: quæ cauſa fuit, vt etiam dehinc ab eo occideretur. Scribit Zonaras, Aſparem, vbi Leonam vi compuliſſet ad filium ſuũ Cæſarem creandum, Leoq; moras necteret, purpuream eius veſtem manu apprehenſam dixiſſe: Principem qui huiuſmodi habitum geſtat, illum ipſum mentiri haud conuenit. Cui Leo: Neq; etiam vim pati, ac inſtar mancipij impelli, cogiq:. Sed tandem neceſſitati obſequutus, cum violentiæ reſiſtere nequiret, promiſſum eſt exequutus, contra Senatus populiq; voluntatem, qui ad ſeditionem inclinabat, timens ne Arriani potentia Aſparis, incommoda multa Chriſtianis inferrent. Leo perſuaſionibus tumultum ſedauit, quẽ Clerici, Monachi, Chriſtianiq; contra Arrianos excitabant: nactus opportunitatem extinguẽdi patrem & filium Cæſarem, poſtquam inſidias ſibi tendi intellexiſſet: Iſocaſſium vero quæſtorem inſignis prudentiæ virum, ſed Græcanicæ ſuperſtitionis maculatum, honore

exuit,& accuſatum,ac vt ſolēt rei ſorditatum præfecto tradidit, vt pro tribunali eius cog-
noſceretur cauſa. Cum itaque præfectus Iſocaſſium præſentis ſtatus ſui admonuiſſet, ſuſ-
cepit ille, perbelle ſe videre miſeriam ſuam: ſed neque multum commoueri, cum homo
in humanas decidiſſet calamitates. Sed tu quoq; cogita, inquit, te mecum olim ius dixiſ-
ſe,& ob id in iudicando non inſoleſcas. Sententia igitur dicta, Iſocaſſius in eccleſiam du-
ctus, baptiſma ſuſcepit: propter quod plurimum Imperator gauiſus, magnam ſibi in po-
pulo laudem ac gloriam peperit. Sic finiuit Aſparis & filii Ardaburii Cæſaris tyrannidem,
& tranquillius deinceps regnauit. Cum enim iuniorē Leonem nepotem deſtinaſſet futu-
rum Cæſarem, puerum hunc contemptum iri ab iis duobus facile coniectabat, ob eorum
potentiā: ideo occidi fecit. Sub hoc principe perpetuo motu res Italiæ fuerūt. Nam primo
eius imperii anno Auitus, qui regnū Occidentale tenuit, de quo paulo ante diximus, re-
bus exceſſit humanis. Maiorianus autem apud Rauennam Occidentale arripuit imperiū
gubernandum. Sed non diu regnans, dum contra Halanos, qui Gallias infeſtabant, mo-
uiſſet procinctū, Dertonę iuxta fluuium Hyram cognomento occiditur, cum annos pro-
pe quatuor gubernaſſet. Procopius ex morbo diſceſſiſſe ſcribit. Virum ſuis mitiſſimū,&
hoſtibus formidoloſiſſimū. nam & contra Vandalos fortiſſime bellum ſumens, maximo
collecto exercitu in Liguribus conſtitit. Ipſe dux impiger, nullū neq; laborem recuſauit,
neq; vllam bene gerendæ rei occaſionē prætermiſit: primuſq; qui Vandalorū Genſerici-
que mores ac mentem exquireret,& an Aphri bene an male erga Romanos afficerentur:
quod nullorū auditione, ſed propriis deprehendit oculis. Legatus enim quondam ab Im-
peratore miſſus cauſa ineundæ concordiæ, alio ſibi vultu ac nomine mutato, ne forte no-
tus incommodum pateretur, & quæ agenda erant impediret, crines ſibi flauo colore in-
fecit,& omnia diligenter oculis rimatus perdidicit. Rebus quoq; diligenter exploratis,
in Liguriam ad ſuos reuerſus, magna confidentia exercitum educit: qui ob eius virtutem
totius Aphricæ potiundæ ſpem concepit. Sed morbo inopinato præuentus in nihilū ſunt
omnia redacta. Cuius locum mox Seuerus, natione Lucanus, inuaſit, ab aliis Seuerianus
appellatus: Apud Rauennam Imperator efficitur,& Auguſtus appellatur. Sed & ille tertio
imperii ſui anno ſcribitur defunctus Romæ propria morte aut veneno, cum iam lauream
meruiſſet ſuperato Biorgo Alanorum rege: quanquam aliqui eius imperio quatuor attri-
buant annos. Sub id enim tempus Biorgus Alanorum rex, cum ingenti Barbarorū manu
per Tridentinum ſaltum Italiam inuaſit. Erant autem Alani ex his qui cum Burgundiis,
Vandalis & Sueuis, octauo & quadrageſimo ante anno in Galliam irruperāt. Vnde à Cō-
ſtantio pulſi, cum Vandalis in Beticam conceſſere. Vandalis inde in Aphricam abeunti-
bus, in Gothorū fide aliquādiu quieuerant. In Italiam igitur effuſi, omnē ciſalpinam Gal-
liam cum Venetiæ receſſu prædati, Hiſtria tenus peruaſere. Inde impetu auerſi,
Ricimer circa Benacum obuium habuere. Erat autem Ricimer genere Gothus, vir
militaris & egregius. In patriciatum vero Romæ aſcitus, & gener Anthemii Impe-
ratoris: qui gener erat Martiani Imperatoris & ſenator, opibus & genere magnus:
quem potiſſimum ad Occidentis imperium ſuſcipiendum miſerat, vt Vandalorum bello
auxilio foret. Hic itaq; Ricimer, & multitudinē Alanorum, & eorum regē Biorgū in pri-
mo ſtatim certamine ſuperatū, internecione proſtrauit, haud longe à Bergomo ciuitate
Venetiæ, vbi extinctus eſt. Eurycus igitur Veſogothorū rex, crebram mutationē Roma-
norū cernens, Gallias ſuo iure niſus eſt occupare. Sed Anthemius Imperator Britonū au-
xilia poſtulauit: quorū rex Riorimus cum 12. millibus veniens in Veturicam ciuitatē O-
ceano finitimam, è nauibus egreſſus ſuſceptus eſt. Aduerſus quos rex Veſogothorū Euri-
chus innumerum ductans exercitū progreſſus, Britonū regem priuſquā Romani in eius
venirent ſocietatē, ſuperauit: qui amiſſa magna exercitus parte, ad Burgundionū vicinam
gentem, Romanis tum confœderatam confugit. Eurichus vero Veſogothorū rex Atuer- 169
nam Galliæ ciuitatē occupauit. Erat tum Gallorū præfectus Seruandus Arabundus ab a-
liis dictus, qui imperiū inuadere tentabat: ſed iuſſu Anthemii principis exilio eſt mulcta-
tus. Quemadmodū & Romanus patricius eodē itinere incedens ad imperialē aſſequen-
dā dignitatē, capite eſt truncatus. Quo tempore Genſericus iterū ingenti claſſe Italiā po-
pulari dum nititur, à Baſiliſco patricio ſuperatus, nauali pugna ad Poſtuloniā vno prælio
fuſus fugatuſq;, inglorius Carthaginem rediit. Fuit hic Baſiliſcus frater Berinæ Auguſtæ,
quem cum exercitu in Aphricam direxit: qui nauali prælio Carthaginem ſæpe aggrediēs
poſt conflictum, ſcilicet cupiditate & auaricia corruptus, pecuniis eam vendidit Vanda-
lorum regi: priuſquam ſua ingenti claſſe, quum 280. tantum ſtadiis à Carthagine diſta-
ret, Genſericum Vandalorū regem, qui iam deſperatus erat, debellaret. Videns enim rex
Baſiliſci indulgentiam, tarditatem atq; ignauiam, primum ſubditos ſuos omnes velociter

cum nauibus quibus poteſt armat: partim viris vacuas mittit, vt repente adnauigantes cum inſtrumentis ac munitionibus ſint præſto parati. Interim ad ipſum legatos mittit, ac inducias quinque dierum ad deliberandum petit, Imperatori an ſe dedere, an manus debeat conſerere. Miſſa quoque ingenti auri portione, animum auari ducis flectit: qui hanc nactus opportunitatem, cum dies inſtaret conflictus, prætoriam triremen vertit: & cum à puppi oppugnaretur, fugam arripuit, & cum paucis euaſit, relictis qui prælio nauali occubuerunt. Anthemius autem 4: gubernans annos, cum genero Ricimere in diſcordiam venit, diuque mutuo certarunt. Et cum vtriuſque copiæ paratę eſſent, ac per factiones diuiſa vrbs & Italia foret, Leo è Conſtantinopoli Olybrium miſit purpura indutum. qui viuenti Anthemio regnum auferret. Res non ita ſucceſſit: quoniam Ricimer ad Aelium pontem ſuperatis auxiliaribus Gallis, cum Belimere Galliarum rectore, Anthemium gladio tranſfodit. Ciuium Romanorum bona data ſunt prædæ. Exceptis enim duabus regionibus, in quibus Ricimer cum ſuis manebat, cętera omnia ſunt euaſtata. Sed non diu de perfidia lętatus eſt Ricimer. tertio enim menſe cœliacus dolor hominem extinxit. Olybrius ſine controuerſia ſuccedens in imperio, Gundibarum eius nepotem patricium creauit. Septimo poſt menſe deceſſit Romæ: vxorem habens Placidiam Valentiniani filiam, vt ſuperius annotauimus. Poſt quem Rauennę exercitus Glicerium ſenatorem Romanis inuitis Imperatorem ſalutat. Sed emenſo vix annuo ſpacio, à Iulio Nepote (ſic erat illi nomen) Marcellini quondam patricij ſororis filio, regno pellitur, & præſul Saloninus ordinatur, apud Salonas Dalmatiarum vrbem. Tantas varietates animaduertens Euricus Veſogothorum rex, Aruerna ciuitate occupata (vt diximus) cui tum Romanorum dux pręerat Decius nobiliſſimus ſenator, & olim Auiti Imperatoris, qui paucis diebus regnum inuaſerat, filius. Nam hic ante Olybrium paucos dies tenens imperium, vltro receſſit Placentiam, ibiq; eſt epiſcopus ordinatus. Huius ergo inquam filius Decius, diu certãs cum Veſogothis, nec potens reſiſtere, relicta vrbe hoſti, ad tutiora ſeſe recepit loca. Id audiens Nepos Imperator, præcepit Decio relictis Galliis ad ſeſe venire, in locum eius Oreſte in magiſtrum militum ordinato. Qui Oreſtes ſuſcepto exercitu, & contra hoſtes egrediens, à Roma Rauennam peruenit. Ibiq; remoratus, Auguſtulum filium ſuum, Rauennatium ſtudio ac militari fretus famã, puerum admodum, vnde & nomen habuit, Imperatorem effecit. Quo comperto, Nepos Dalmatiam fugit, priuatus regno: ac vbi iam Glycerius olim Imperator epiſcopatum habebat, Salonis cæſus eſt. Auguſtulus itaque & Oreſtes cum Vandalis, qui in Aphrica late imperitabant, fœdus ſanciunt: incolume ſibi imperium manſurum rati, ſi eam gentem pacatam haberent. Sed dum timent ab Auſtro, multo fœdior illis tempeſtas orta eſt ab Aquilone. Quoniam Oreſtem Odoacer tũc Gothorum rex, olim Oreſtis armiger, cum Turcilingis, Scythis ac Herulis Italiam occupans, ſuperauit: ac Placẽtiam, vt illic interficeretur, miſit. Auguſtulũ eius filium, qui metu purpuram abiecit, cũ vix vndecim mẽſibus Rempub. tenuiſſet, exilio damnauit. Exulauit in Lucullano oppido Campanię miſellus Auguſtulus, abiecta imperiali maieſtate: anno à C. Cæſare (qui primus monarchiam arripuit) quingẽteſimo viceſimoſecundo: ab vrbe vero condita MCCXXIX. anno: ab vrbe vero à Gothis capta LXIII. anno ſalutis quadringenteſimo ſeptuageſimoquinto, ſedente Simplicio Pon. Max. Sic ruit Heſperium & Occidentale imperium: & ſanctiſſimum Auguſtorum nomen in Auguſtuli defecit exilio. Quemadmodum ſępenumero regna in eis deficiunt, à quorum nominibus incipiunt.

Poſtea imperium Occidentale annis fere trecentis 30. vacauit, in Caroli Magni vſque tempora: licet nonnunquam ſurgerent, qui ſibi nomen Imperatoris vſurparent. ſed non diu id ſeruauerunt. Vt Aurelius Ambroſius Romanus, qui vnus propemodum ſuperfuerat cædi, qua Valentiniano Principe fuerant Romani à Saxonibus Anglicis in Anglia occiſi. Is ſumpta purpura, & Imperatoris appellatione recepta, aliquandiu cum Saxonibus bellauit. Poſtremo Inſulani acie victi, ducem in prælio amiſerunt. Gothi vero vſque ad Iuſtinianum, regnum tenuere. Nam Odoacer rex gentium omni Italia ſubiugata, vt terrorem ſuum Romanis indicaret, mox initio regni ſui Braciliam comitem apud Rauennam occidit, regnoque ſuo corroborato per tredecim annos vſque ad Theodericum obtinuit. Cogitauit autem de vrbe transferenda, & noua colonia deducenda, quam de ſuo nomine Odoacriam appellaret. Primus exterarum nationum quietus per decem annos poſſeſſor, poſtea infelicem regno ac vitæ finem dedit, cum quatuordecim iam annos imperaſſet, à Theoderico apud Rauennam ſuperatus & extinctus. At Leon cum Orientale Imperium 16. annis rexiſſet, occubuit. Ioannes Monachus tradit, Leonem cum decem & octo annos imperaſſet, in morbum incidiſſe, & Leonem nepotem ſucceſſorem reliquiſſe. Vir erat in quo multæ clariſſimæ effulgebant virtutes, ſed omnium

mnium

mnlum maxlme erga homines calamitoſos miſeratio. Dicereque ſolitus eſt, quemadmodum Sol qui, quicquid ſuo ſplendore illuſtrat, nonnihil caloris impartitur: ſic Principem debere eos ſua dignari miſericordia, quos contueretur.

Habuit autem vxorem nomine Berinam, ex qua genuit Ariadnen & Leontiam filias. Ariadnem Zenoni collocauit, Leontiam vero patticio Martiano, filio Anthemii Imperatoris Romani, vt Iohan. Monachus Græcus in libro ſuarum hiſtoriarum latiſſime explicat: vbi & copioſe res geſtas eius temporis commemorat, ex quo & hæc excerpſimus. Nonnihil etiam ex Procopio, Iornande, ac Paulo Diacono. Nos nunc, vt aſſueuimus, tetraſtichon ſubiungamus:

Occidit imperium Occaſus regnante Leone,
Tempore quod plures obtinuere breui.
Romano Gothi poſt hos dominantur in orbe,
Cum tenet Eoi ſceptra decora Leo.

Zeno Cæſar.

ZENONEM Leon ſecundus, filius eius, vt ſcribit Ioannes Monachus Græcus, ſua manu coronauit. Leon enim iunior paucis menſibus, & vt alii ſcribunt, vix anno præfuit imperio: quod tamen, licet iuuenis, accurate adminiſtrauit, morum, non belli ſtudioſus: vt Leo ſenior, qui eum anno quam moreretur conſortem imperii ſecerat. Sed cum hic valetudinarius eſſet, nouo exemplo pietatis in patrem, ipſum Imperatorem coronans, rebus humanis exceſſit. Sæpius enim legitur, filios patribus inſidias locaſſe cupiditate regnandi, quam vt eis imperio cederent. quanquam & id rarum ſit, filium Imperatorem deſignatum viuo patre. Fuit hie Leo, Leonis Imperatoris ex filia Ariadna & Zenone nepos, vt tradit Procopius. Vt vero mortem obiit Leo, Zenon Auguſtalem nactus eſt dignitatem: homo humilibus parentibus natus, ex Iſauris Ciliciæ humili & incognita villa, & tam vultu quam moribus deformis. Taraſis Codicus vocitabatur, teſte Agathia lib. 4. hiſtoriarum, per ignominiam. Leo enim ſenior nunquam ipſum idoneum principatui exiſtimabat, quod neq; animum regium, neque ſpeciem honore dignam haberet. Facies ei erat turpiſſima, Ingeniũ multo deterius. Ob id principatum non more regis, ſed tyranni geſſit, habens fratrem nomine Couona, ſeipſo longe ſceleſtiorem, qui ſanguine & cæde hominum mirifice oblectabatur. Cum is plerunq; Chalcedone degeret, ſocrus eius Auguſta Berina occaſionem nacta, altero eius imperii anno fratrem ſuum Baſiliſcum in regali ſolio locauit, Auguſtũ & Imperatorẽ dixit, quia Imperator abeſſet, paucorũ ciuium conſenſu freta. Zenon triſti nuncio perculſus, timidus & ignauus ſeceſſit in Iſauriam cum vxore Ariadne, priuatam inſtituens vitã: ſatius ratus id facere, quam Remp. domeſticis ac ciuilibus certaminibus lacerare, exilium cum coniuge quam ciuile bellum præeligens. Hac fuga lætatus Baſiliſcus cum ex Thracia caſtra mouiſſet, in campo eſt rex declaratus: qui vxorem ſuam Zenoridam Auguſtam corona decorauit, & Marcum filium Cæſarem fecit. Sed Baſiliſcus imperium, quod furatus verius fuerat quam adeptus, haud diu tenuit: quem vitæ fœditas primo, & inexhauſta auaricia ac mores nihil Zenonis meliores, inuiſum reddiderunt populo. Sed multo deinde inuiſior factus, vbi Neſtorianam Impietatẽ ſiue Eutychianam eſt amplexus. Qua perfidia inflatus, multa contra Eccleſiam tentauit protinus agere. Inductus enim ab vxore in Eutychis & Dioſcori hæreſim, eccleſias bene credentium peſſime tractauit, ac per edictũ tyrannicum concilium Chalcedone factum abrogauit, compulitque Acatium patriarcham Conſtantinopolitanum, vti ſanctionem ſuam habito concilio comprobaret. Quod viri religioſi contempſerunt, Chalcedonenſe concilium ſanctum appellantes, & Baſiliſcũ maledictum inſectari. Sed ante inflatus crepuit, ſic Deo Opt. Max. iubente, quam pœnitẽdi locus aduenerat. nam Armatius dux ab eo miſſus, Zenonis ducibus ſe cum toto exercitu tradidit. Erat Armatius patruelis Baſiliſci, quem cum Thracenſibus curribus contra Zenonem miſerat: qui cum ad Niceam ei occurriſſet, magnis muneribus corruptus, & promiſſione quod ab eo filius ſuus Baſiliſcus Cæſar coronari deberet, tranſitionem fecit. Sic Illus & Procundus duces cum exercitu ad debellandum Zenonem miſſi, cum promiſſa Baſiliſcus non præſtaret, & Senatus Principis ſcelera grauiter ferens illos literis admonuiſſet, Zenoni ſe adiunxerunt: & ex hoſtibus amici facti, accepto ſtipendio Ze-

nonem ſecum reducere inſtituerunt. Reuocatur itaque Zenon magno ciuium ſtudio: qui rediens ex Iſauria, regnum ſuum reperit, ac Baſiliſcum poſt acceptam cladem in templum fugientem, & ab Acatio præſule Conſtantinopolitano eiectum, Zeno Imperator cepit, & cum filio in Cappadociam relegauit vna cum matre: qui Lemnis (quod nomen oppidi eſt Cappadociæ) fame conſumpti ſunt, & frigore. Nam vna inter ſe complexi corporibus collachrymantes miſere perierunt, cum iuſſiſſet illos hyemis tempore neque veſte neque cibariis iuuari, vitamque cum regno amiſerunt, cum tyrannidem exercuiſſet octo menſes ſupra annum. Zonaras tradit eum duobus annis tyrannidem occupaſſe, ac in turri concluſum cum filiis fame extinctum, ſocrum autem Berinam in exilium miſſam. Quo tempore in Italia Odoacer longe lateque imperitabat, necato Oreſte, & Auguſtulo in exilium miſſo, vt ſuperius ſcripſimus. Et Theodericus Oſtrogothorum rex Sarmatias depopulatus, conſenſu omnium gubernacula aſſumpſit. Is cum a Zenone plurimum diligeretur, eum Conſtantinopoli honoribus & diuitiis auxit. nam magiſtrum militum, & conſulem ordinarium creauit, & inſigni triumpho ornauit. Is petiit ab Auguſto Italiam, ſi Odoacrem ſuperaſſet. Zenon Imp. & ſi plurimum Theodericum diligeret, inuituſque eum ab ſe dimitteret, aſſenſus eſt: deditq; illi regnum Italiæ, commendans ei vrbem Romam, Senatum, populumq; Romanum. Theodericus itaque cum ingenti exercitu conſul Romanus Italiam petiit per Illyricos, occurrentem Odoacrem prœlio vicit & fugauit: & bellis fatigatum, & intra vrbis Rauennæ mœnia fugientem, triennio obſedit. Tandē captus in cœna, iuſſu victoris crudeliter excarnificatus. Theodericus victor ingenti lætitia ac plauſu ab obuio Senatu, Pop. Q. Rom. exceptus, plurimumque dilectus: quod gratuita liberalitate caritatem annonæ fugarat, ſingulis annis ad ſubſidium 20. milia modiorum ſcilicet tritici concedens, quæ res imperii conſeruandi ſalubre fomentū eſt. Multa etiam vrbis ædificia inſtaurauit: Capitolium, Palatium, Thermas, Porticus, Cloacas, aquarum ductus, & tam ſacra quam profana loca, Auguſti Mauſolæum. Reformauit ad veterem morem leges & inſtituta vrbis. Et ſi ab ſanguine quorundam ſenatorū abſtinuiſſet, nemo fuiſſet illo acceptior. Nihilo tamen minus regnum gentis ſuæ, & Pop. Rom. principatum prudenter ac pacifice annis triginta tenuit. De quo plura Procopius lib. primo belli Gothici, & Iornandes. Cæterum ad Zenonem reuertamur Imp. Fuit illi magiſter officiorum Illus nomine, ſingulari amore coniunctus: vtpote quem & in priuata vita admodum dilexerat. Is cum ſecreto quædam in Ariadnen Auguſtam Zenoni narraſſet, famam Auguſtæ fœde commaculauit: quibus exaſperatus Imperator, præcipit clam cuidam, vt noctu vxorem ſuam perimat. Cui illud demandatum erat facinus, hæret, & anxius quid faciat, pediſſequæ cubiculo præpoſitæ rem narrat. Exterrita regina, eandem in lectulum collocat. Ipſa clam ad epiſcopum Acatium fugit. Zeno altera die rem æſtimans perpatratam, luctum ſimulat, neminem admittit. Acatius epiſcopus Imperatorē impietatis arguit, & leuitatis accuſat, qui tam credulus in bonam coniugem fuerit: quam inſontē atteſtatur, & ſuſpicione liberam: Auguſtus Auguſtæ data fide atque veniæ pactione, conciliatur. Auguſta in palatium reuertitur, multumque ac diu deliberat, vt ſe de obtrectatore vlciſcatur. Cuidam mandat, vt in abditis à ſe abeuntem, ſecuri interimat. Qui reginæ dictis audiens, dum auidius bipennem in ceruices librat, aures illi amputat. Sic Illus mutilatus auribus, periculum letale euadens, ab vrbe diſceſſit. Zenoni infeſtus, Orientem inuaſit. Contra quem Leontius cum exercitu miſſus, & ab eo verbis pellectus, diadema arripuit. Simulque Leontius & Illus Reip. inimici effecti, in Oriente ciuilem motum fecere, & tyranni in partes Syriæ & Iſauriæ debacchantur, additoque ſuper ſolito Iſauris dono, omnes ſimul conſpirant contra Zenonem. Cuius theſauris in Papyrio caſtello munitiſſimo repertis, deſæuiunt. Sed haud diu lætati de præda ac ſpoliis, à militibus Zenonis in eodem caſtello inopinati capiuntur & obtruncantur. Eorumque capita haſtis infixa, Conſtantinopolim deferuntur. Sic illo magiſtro, qui ad tyrannidem inuadendam nitebatur, extincto, Pelagium patricium, virum prudentiſſimum iuxta ac iuſtiſſimum, cauſatus quod Græcę religioni eſſet addictus, reuera autē vt ſe à reprehenſionibus eius liberaret, occidit. Animi enim liberi ille ſolitus erat nefaria Principis facinora inſectari. Complures etiam alios interemit, clarioribus omnibus virtutibus inimiciſſimus. Inter quos & Armatius fuit, cuius filium quidem Cæſarem, vt erat pollicitus, fecerat, & patrem prætorem. Sed paulo poſt interfecit Armatium, dicens vix ipſum in fide permanſurum: filium clericum ordinari iuſſit. Sic ſuperatis hoſtibus, Zeno in pace quieuit. Et cum 17. annis præfuiſſet imperio, obiit diem miſerabili morte. Nam cum ægrotaret, periodicis vehementiis ac exacerbationibus, vt medici ſcribunt, quaſi exanimatus iacens, viſus mortuus, impoſitus eſt ſepulchro: illic refocillatus, & ad ſe rediens, ſuffocatus dicitur,

nere-

ne recordaretur illius illati incommodi. licet alii tradant aliam mortis ſpeciem. Cum enim in hæreſes ac impietatem & corruptos eſſet mores prolapſus, omnibus eſſe odio cœpit. Nam ebrietati adeo deditus erat; vt plerunque mente penitus alienaretur, temulentuſque nihil à mortuo differret. Cum itaq; ſe multo mero oneraſſet quadam vice, & moribundus iaceret, Ariadne vxor alioqui ſatis illi inuiſa, veluti mortuũ iuſſit ſepulchro, quo reges reponebantur, inferri, addito ingenti lapide qui eum tegeret. Poſteaquam reſipuit, & ebrietas reſoluta eſt; magnos edidit eiulatus & clamores fruſtra, nullo opem ferente. Sic enim Ariadne ordinauerat, ne quis ſepulchrum aperiret, aut propius accederet. Digno itaque ſupplicio mortuus eſt, qui omnibus erat infenſus: relicta vxore Ariadne, quæ filia fuit Leonis Imperatoris, vt ſuperius annotauimus, conſcia ſceleris. Plura Ioannes Monachus Gręcus, è quo illa excerpſimus, & Procopius. Sed ex Paulo Diacono atq; Iornande quædam mutuati ſumus. Nunc vero omiſſo priori inſtituto, tetraſticha in Cõſtantinopolitanis ac Orientalibus Imperatoribus dimittamus, vt hoc ſigno iuniores libro aperto, Romanos Cæſares à Græcis diſtinctos intelligant. Etſi priores quidam fuerint Græci tamen tum Romanum quoque vigebat imperium. Vbi vero illud occubuit, & ſoli Græci, Rempub. geſſerunt, volui hac re hos Cæſares ab illis ſeparare (quod in Præfatione operis atteſtatus ſum) vſque ad Caroli magni tempora: vbi iterum tetraſticha ſubiungemus, veteri inſtituto noſtro inſeruientes. Sed neque hoc obmittendum cenſeo, quod ſub hoc Imperatore Anaſtaſio, vir claruit doctiſſimus vndecunque, Alcimus Aui- 170
tus, Epiſcopus Viennenſis, inſignis poeta & Theologus: qui à ſe opus terſum heroico carmine reliquit, De origine mundi, De peccato originali, De ſententia Dei, De diluuio mundi, De tranſitu maris rubri: dignum profecto quod à poſteritate legatur: vt interim carmen de virginitate; & epiſtolas eius omittam, & pleraque alia. Cuius operis initium eſt;

Quicquid agit varios humana in gente labores,
Vnde breuem capiunt mortalia tempora vitam,
Vel quod polluti viriantur origine mores,
Quos aliena premunt priſcorum facta parentum.

Anaſtaſius Cæſar.

ANASTASIVS Dicorus, ex ſilentiario ac humili ſorte ſubito defuncto Zenone Imperatore, arte & ingenio Ariadnes Auguſtæ princeps electus, imperium adeptus eſt: multum etiam ad hoc annitente Vrbitio eunucho, cuius magna erat per id tempus potentia. Imperatorque factus, Ariadnem Auguſtam vxorem duxit, cuius opera culmen illud conſcenderat. Nuptiæ autem hæ quadrageſimo poſt tumulationem Zenonis factæ ſunt die. Quo, publico edicto, omnia quæ in eum diẽ publice deberentur, cuiuis remiſit. Erat enim tributum Chryſargyron tum appellatum, quo omnium ordinum homines, mendici, pauperes, ſcorta, ſerui, libertini, annuum vectigal ſinguli argenteum numum, de equis, mulis, bobus, aſinis, aliiſque iumentis ſemiobolum perſoluere cogebantur. Quæ omnia Anaſtaſius remiſit, libroſque vectigalium in Hippico coram populo ſuccendit, magnamque ob hanc rem gloriam ac commendationem commeruit. Dicorus autem appellatus eſt Anaſtaſius, quoniam diuerſi coloris pupillas in oculis habuit: dextra enim nigrior, læua vero pupilla magis glauca fuit, vt ſcribit Ioannes Monachus. Silentiarius autem erat, hoc eſt, quietis miniſter, priuſquam fieret Imperator. Erat enim dignitatis gradus, Silentiarii apud Imperatorem titulo honeſtatus, apud Iureconſultum vir clariſſimus ſacri palatii nuncupatus, honor mediocris. Cum autem factus Princeps coronari deberet, Euphemius patriarcha vir ſanctus & religioſus, Conſtantinopolitanæ tum eccleſiæ præfectus ab eo literas exegit; quibus fidem profiterètur rectam, ſeque nihil immutaturum de eccleſiaſticis decretis promitteret. Acatius enim qui prius huic præerat eccleſię cum Zenõ imperaret, falſa ſemina de duplici in Chriſto natura ſparſerat cum ſociis ſuis: ob quod facinus Euphemius ipſorum nomina è tabulis eraſerat. Anaſtaſius manu ſua literas ſcriptas, quibus eccleſiæ decreta comprobat, dedit: & quæcunq; in concilio Chalcedonenſi acta fuiſſent, ſe tutaturum pollicebatur. quo facto, coronabatur. Sed cum iam gratiam plebis largitionibus, & remiſſione vectigalium

emeruiſſet (nam & vrbana officia prius venundari ſolita, gratuito concedebat) dehinc 171 ad naturam ſuam cõuerſus, de diuinis aliter ac promiſerat ſentiebat: in Eutychis ac Dioſcuri lapſus hæreſim, multa orthodoxis eccleſiis detrimenta intulit, omnibuſque qui bene de fide ſentiebant inexorabilem ſe præſtitit. Euphemium patriarcham, à quo coronatus fuit, poſt multas iniurias in exilium pepulit, Timotheo ſocio ſuæ factionis in loco ſui ſtatuto, cum iam literas à ſe ſcriptas fraude vique ab eo extorſiſſet. ob id mox multis vndique bellis laceſſitus eſt. Contra quem Iſauri arma ob id corripiunt, quod Illus tyrannus illis, de quo ante paulo ſcripſimus, donatiuum adiecerat, & Zenon reconciliationis gratia inuitus largiebatur, poſtque eius mortem eo fraudabantur. Ob id contractis copiis, commiſſo prælio, apud Cotæianum Phrygiæ oppidum caſtrametati, pene per ſex continuos annos Reipub. aduerſantur, duce Lilingo, qui & conſilio & armis præſtabat: miles ſtrenuus, & ſi à pedibus laboraret. Eo mortuo ac interempto, Iſauri omnes fugerunt, ac palantes ſuperati ſunt, pars exilio mulctati, pars cæſi: vrbes eorum dirutæ, ac ſolo æquatæ. Vnde mox imperator Anaſtaſius parta victoria, militibus donatiuum dedit, quoniã ſub eo miles variis præliis fatigabatur. Iam enim in Illyrico cum Sabiniano & Mundone ad Margum, iam cum Pompeio ad Adrianopolim, iam cum Ariſto ad Zartam, iam cum Parthis in Syria, demptis inteſtinis cladibus & pugnis, in foro regiæ ciuitatis, frequenter decertabatur. Tandem contra Italiam plus piratico quam publico Marte pugnaturus, fruſtratus eſt. Geſſit & ciuile bellum contra Vitalianum ad Aquilonem. nam Scytha erat & magiſter militiæ ſex annis. Is cum ſexaginta milibus armatorum ad tertium miliarium vrbis Regiæ accedens, non Reipubl. ſed regi infeſtus, prædis ſpoliiſque ſingula populatus eſt quæ arripuit. Contra quem dum Hypatius nepos Cæſaris cum exercitu numeroſo pugnaturus egreditur, ab Hunnis auxiliaribus capitur, & Vitaliano mulæ inſidẽs turpiſſime venditur, priuſquam aperto Marte ſe hoſtem oſtenderet. Vt ergo grauis hic motus ſedaretur, & vt Vitalianus quieſceret, nongenta pondo auri ab Imperatore accepit, & ſic data pecunia hoſtem pacauit. Zonaras tradit Vitalianum Thracem fuiſſe, & vbi tyrannidem occupaſſet, collecto ingenti ex Myſiis atque Scythis exercitu, ad ipſam vrbem vſque Conſtantinopolim acceſſiſſe, ſed à Mariano quodam duce repulſum. Et cum nauale iniretur prælium, claſſem hoſtium deuictam, per machinam quandam à Proclo excogitatam (is enim tunc in philoſophia & mechanicis operibus florebat) acceptiſque Archimedis inuentionibus, multa ingenio ſuo excogitata adiunxit. Fabricauerat namq; ſpecula ignem emittentia, eaque de muro ſuſpenderat contra hoſtium naues. Solis igitur radiis in ſpecula incidentibus ac vibrantibus, ignis vehemens ilico excitabatur, qui oppoſitas hoſtium copias cum nauibus incendebat. Quod quidem inuentum Dion Archimedi acceptum refert, cum Romani Syracuſas oppugnarent. Sed procedente tempore, cum Anaſtaſius Eutychis hæreſim indies magis magiſque foueret, quondam duos inſignes viros, præfectum vrbis, & alium qui verba faceret ad populũ, in eccleſiam miſit, qui Principis nefandum publicarent edictum. quod adeo cõmouit plebem, vt impetu in hos facto, ægre à populari furore ſubtracti ſint. Sed ipſorũ ædes dirutæ & ſolo æquatæ, omnia bona direpta. Maximæ vero execrationes & contumeliæ in Principem iactæ ſunt, in Vitalianum laudes & honorum tituli. Cumque multorum ædes eſſent incenſæ, multi mortales ſunt interempti. In quibus monachus quidam, qui habitabat prope ciſternam Moceſiam principi valde familiaris, & fœmina quæ ſolitariam agebat vitam in clauſtro ad portam Xylocercam, cui multum fidei princeps habebat, amborum cadauera cæſa ac per vrbem raptata incenſa ſunt. Dicuntur etiam ea tempeſtate Bulgari, gens prius ignota, in Illyricum & Thraciam incurſiones feciſſe. Contra quos aliquot Romani duces cum exercitu profecti ſunt. Cumque illi incantationibus & magicis rebus vſi eſſent, turpiſſime Romani omnes, præter pauculos, victi & cæſi ſunt: cuius cladis præſagia illa euenerant: cometes ſtella, & corui qui euntes eos veluti duces præceſſerant: tubicines etiã cum claſſicum canere deberent, flebile quiddam cecinerant. Cum Agarenis autem, qui Orientis loca populabãtur, pacẽ Anaſtaſius firmauit. Quorũ Phylarchus per ea tempora Alamundarus, fidem & baptiſma ſuſcepit. Seuerus autẽ volens ipſum ab orthodoxa fide traducere, duos epiſcopos ad ipſum miſit, qui duas Chriſti naturas in vnam confuſas docerent, vt ex eo diuinitatẽ iuxta ac carnẽ paſſam ſequeretur. Alamundarus in recta fide bene firmatus, vt illi abſurda & haud credenda conuincerentur docere, ſubornauit familiarẽ quempiam ſuũ, qui impiis illis epiſcopis præſentibus, in aurem ſibi aliquid diceret. Quo facto, Alamundarus frontẽ contraxit, ingentemq; triſticiã ſimulauit. Illis vero triſticiæ cauſam percunctantibus, reſpondit: Nunciatum ſibi, archangelum Michaelem deceſſiſſe. Cum epiſcopi multis comprobaſſent, angelum non poſſe mori, Phylarchus ſuſcepit: Si angelus

igitur

Igitur mori nequit, quomodo vos ſentitis, diuinitatem & paſſam & mortuam fuiſſe: quãdoquidem carni commixtam eam & confuſam, atque ita naturam vnicam extitiſſe opinamini? Prudentiam hominis epiſcopi admirati, abiecta omni ſpe traducendi eum in ſuam ſententiam, diſceſſerunt. Sed & in diuerſis regionibus vndiq; pugnatum eſt ſub Anaſtaſio. Getæ Macedoniam, Theſſaliam, Epirum diripuerunt, multoſque abegerunt captiuos. Pro quibus redimendis cum aurum mitteret Imperator, & pecuniam haud idoneam hoſtium votis; Barbari captiuos aut in domibus ſuffocarunt, aut pro mœnibus in conſpectu multitudinis trucidarunt. Hunni etiam excurſiones aliquot in Oriente fecere: nec contenti Armeniorum ſpoliis; Cappadociam vaſtauerunt, & vſque Lycaoniam vrbes diripuerunt. Sic vndique hoſtium vallatus agminibus, ſæpe congemuit: licet ex hoſtibus nullam vindictam caperet. Ex tyrannis quoſdam ſupplicio affecit. Athenodorus enim tyrannus in Cilicia pœnas luit, cuius caput Iſauricus miles veruto affixum, ante portas Tarſi tulit, ibiq; relictum aruit. Priſcus Antiochiæ, quæ eſt Ciliciæ, Longinum Selimantheum (qui alius fuit à Longino illo fratre Zenonis, quem captum Alexandriam relegauit, vbi tyrannidem inuaſerat: & qui factus presbyter, ibi mortem obijt) militiæ magiſtrum, qui ſeditione multas Orientis regiones concitauit, cepit, & vinctum cathenis ad Anaſtaſium miſit. Cuius iuſſu Niceæ Bithyniæ tanquam fera dilaniatus eſt, cæſis quoque quos ſecum habuit Barbaris. Exercuit in quibuſdam regalem munificentiam. Statuam enim æneam, equeſtrẽ, inauratam, ſui nominis ac tituli ſupra columnã fori Tauri poſuit, vbi olim locata erat Theodoſij Magni ſtatua, ſupra coclydẽ columnam: quæ ſpõte eo anno corruit, quo Roma capta eſt. Præterea a mari ad Zelymbriam vſque longum murum duxit, qui Macrotichos ab autoribus paſſim ex re dicitur, ne incurſiones Mœſiorum, Bulgarorum & Scytharum officerent Reipub. Clodoueo Francorum regi munera tunicam blacteam, qua ſoli vtebantur Imperatores, & alia quædam inſignia, patriciatuſque honorem decreuit, quod Gothos in Gallia ſuperaſſet, Burdigaleque oppidum recepiſſet. Qui iis muneribus auctus, & Conſulis & Patricij ac Auguſtuli nomine ornatus, ſedens equo inſigni, numos in publicum ſparſit: ac per fauſtas acclamationes Pariſios reuerſus, regiam fixit ſedem. Item legatos Indorum cum muneribus venientes placidiſſime audiuit, multaq; humanitatis officia præſtitit. Quomodo autem cum Perſis bellum geſſit & Amidam vrbem obſidere cœpit, Procopius late libro primo de bello Perſico tradit. Magnum enim exercitum illuc miſit, cui duces quatuor præerant: Areobindus Olybrij ſocer, qui paulo ante in Occidente imperauerat, tunc Orientis prætor: & Celer ordinum in palatio præfectus, quem magiſtrum Romani vocant. reliqui duo, Patricius Phryx, & Hypatus imperatoris fratris filius, qui ambo Byzantij militum præfecti fuere. His additi erant, Iuſtinus, qui poſt Anaſtaſium imperauit: & Patriciolus cum filio Vitaliano, qui contra Anaſtaſium tyrannidem corripuerat: & Phareſmanas Colchus genere, in rebus bellicis præſtans: Gogidaſclus & Meſſas, Gothi homines, ex iis qui Theodericum è Thracia in Italiã venientem non ſunt ſequuti, ambo & ſanguine generoſi, & bello aptiſſimi. Deinde nonnulli fortes viri ſecuti ſunt: quo fortior exercitus nullus, nec prius nec poſtea contra Perſas a Romanis exiuit. De his tamen latius Procopius, & quomodo Anaſtaſiam ciuitatem in Meſopotamia de ſuo nomine condiderit. Sed decus Imperij fœdauit Anaſtaſius illuuie Eutychianę hæreſeos: duas in Chriſto naturas confuſas, & non trinitatem, ſed quaternitatem adorandam cenſens. Nec ab ea ſecta etiam per legatos ab Ormiſda pontifice maximo miſſos, dimoueri potuit. Quos non ſine ingenti contumelia eiecit. & fragili nauigio impoſuit, cum edicto, ne vllam Græciæ vrbem adirent. Ob id eum mox diuina vltio ſubſequuta eſt, & fulmine ictus interiit, vt Iohannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus: licet Marcellinus tradat, eum longo ſenio cõfectum (nam maior octogenario erat) ſubita corruiſſe morte, cum annos vigintiſeptem imperaſſet. Conſtat tamen eum ſępius quaſi furore agitatum ob ciuiles motus deſipuiſſe; adeo vt pleriq; eum imperio priuandum exiſtimarent: ſed indies ſe mutare mentem aſſeruit. Et ideo eo mortuo, Reſpub. ita contrita eſt, vt vix Iuſtino ſuccedente aliquantulum reſpiraret. Iohannes Monachus Gręcus tradit latiſſime, quę in Eccleſia geſta ſunt, & qui patriarchę Conſtantinopolitani fuerint & admirandam de ſtatua Fortunę ænea hiſtoriã, quam apud ipſum inuenies. Hoc præterire nolui cum ob malum eius imperium multę fierent contra ipſum conſpirationes, multi ſunt deprehenſi. Inter quos fuit Iuſtinus & Iuſtinianus, qui ambo poſt imperarunt. Eos cum interficere deliberaret, nocte ſpecie horribilis cuiuſdam viri deterritus eſt, qui dicere ſibi viſus eſt in ſomnis: Iuſtino & Iuſtiniano nil facias mali, quãdoquidem vterq; ſuis temporibus Deo ſeruiet. Ob id Anaſtaſius illis culpam remiſit. Aliud etiam fertur habuiſſe ſomnium Anaſtaſius. Vir quidam terribilis chartã manibus tenens dixit: Vide, ob peruer-

ſam tuam fidē ē vita tua annos 14. deleo. Vixerat annos octoginta octo: & quū ex præſagiis ſibi fulmine pereundum intellexiſſet, extruxit ædificium, quod Tholotun vocabant, in eoque plurimum cōmorabatur. ſed ea res parum profuit. Cum enim tremenda tonitrua & crebræ coruſcationes ſemel fierēt, perterritus ille, ex diæta in diętā frequēter trāſibat, thalamoſq; identidem mutabat: tandem mortuus in quodam regio cubiculo inuentus eſt. Hæc Zonaras. Scribit Iornandes in ſuis annalibus parce de hoc principe, parcius Paulus Diaconus, nonnihil etiam Procopius: qui Herulorum populorum originem ſub Anaſtaſio pulcherrimam deſcribit, libro de bello Gothorum.

Iuſtinus Cæſar.

IVSTINVS gentē Thrax armentarius, ex humili ſane loco, ſine imaginibus, ſine tribu, ex vtroque parente ignobilis ac obſcurus, à teneris annis ſuum boumque cuſtos: poſt lignarii cuiuſdam miniſter. Natus annos 16. militare cœpit, in militiaque tantum ſe exercuit, vt breui manu promptiſſimus, & hoſtem cominus atque eminus ferire exiret doctiſſimus: fortuna ſic volente, princeps ordinis in exercitu ob fortitudinem factus eſt, & hinc comes. Ex comite excubitorum à Senatu Imperator electus, vt lapſantem Remp. reſtitueret, poſthabitis Anaſtaſii propinquis, quanquam multis & illuſtribus, aſtute hanc aſſequutus eſt dignitatem, & mirabili arte. Cum enim mortuo Anaſtaſio Imperatore Amantius eius ſpado ac libertus ditiſſimus, ingentem pecuniarū vim ad Iuſtinum detuliſſet (erat enim magnæ potentiæ, & ditiſſimus) vt eam inter milites partiretur, ſeruata tamen quantum Ipſe vellet pecunia, modo ductoribus exercitus perſuaderet, Theocritianum ſibi longe familiariſſimum vt legerent Imperatorem, maiuſque promitteret per ſingula capita donatiuum, quam priores vnquam feciſſent, curaretque omnibus viribus vt hic crearetur Imperator, Iuſtinus quidem ſatis integre pecuniam inter milites partitus eſt, ſed nō ad votum Amantii: vtpote qui hac partitione & fauorem ſibi commeruit, & ſuffragia pro ſe caute emit. Itaque ab vniuerſo Senatu totoque exercitu, diſcrepante nemine, Iuſtinus electus ac pronunciatus eſt Princeps: ſellaque curuli acceptus, ac diademate ornatus, ab omnibus ſalutatus Imperator. Amantius vero præpoſitus palatii, videns ſe fruſtratū, ac fraudem hanc in ſe patratā, Theocritianum, Andream miniſtrum cubiculi, Miſahelem & Ardaburem cubicularios ad ſe vocat, adhortaturq; vt inſidias ſecum nouo Principi maturent. Quas cum Iuſtinus prudenter vitaſſet, omnes cepit, atque ē medio ſuſtulit, Amantium atque Andream ferro obtruncat. Hic Amantius ſomnium etiā habuit ea nocte, qua Anaſtaſius viderat ſibi ē charta deleri aliquot vitæ ſuæ annos in ſomno, de porco ingenti, qui ipſum, aſtantem etiamnum Principi ſuo, aggreſſus, humique ſtratum interemit Hic etiam ædem S. Thomæ Apoſtoli, quæ Amantii ædes nuncupatur, extruxit. Sed Miſahelem atq; Ardaburem cubicularios, Sardicam in exilium mittit. Theocritianum vero ſatellitem Amantii, qui imperio inhiabat, comprehenſum, & cuſtodiis detentum, ingentibuſq; poſt ſaxis cæſum iubet in mare proiici, vt tam imperio quam ſepultura priuaretur. Cum Vitaliano fœdus percuſſit, & ad ſe euocatum, magiſtrum militū præſentem & conſulem ordinariū fecit: ſed cum is iterum in ſuſpicionem prioris facti incidiſſet, 16. vulneribus in palatio cum Celeriano & Paulo ſatellitibus confoſſum perimit. Fuit autem Iuſtinus, vt ſcribit Ioannes Monachus, orthodoxus: qui publico edicto promulgauit Chalcedonenſe cōcilium venerari, authorumq; (qui ſexcenti patres fuerant) nomina in duplicibus ſacris tabulis omnium Eccleſiarū iuſſit deſcribi. Et ex vniuerſo Oriente hæreticos Arriana fœditate cōmaculatos expulit: inter quos & Seuerus Antiochiæ epiſcopus fuit: in cuius locum electus eſt Paulus qui Eubuli peregrinos excipiebat. Seuerus in Ægyptum fugit, ac magnas turbas ſuis diſputationib. de corruptibili & incorruptibili excitauit. Ob id Ormiſda pontifex Max. Germanū Capuanum præſulem legatū Iuſtino mittit, vt loco Arrianorū orthodoxos reciperet, ab Anaſtaſio eiectos, & catholicam Eccleſiā reſtauraret. Quem Iuſtinus nō modo humaniter excepit, ſed clementiſſime quoque exaudiuit. Id vbi Theodericus Oſtrogothorum rex intellexit, quia & ipſe Arrianus erat, mox Ioannē Pon. Max. qui Ormiſdæ ſucceſſerat, ac Theodorum cum viris conſularibus Importuno atq; Agapito ad Iuſtinum Imperatorem mittit, minitans, niſi totam velit Italiam & Occidentē peſſundari, vt Arrianos in pace ſinat, neue excludat: legatorū precibus ac lachrymis motus, ægre conceſſit quod petebatur. Sed cum interim Theodericus Symmachum & Boetium conſulares viros iniu-

ſte oc-

ſte occidiſſet,& Gallorum triginta millia cecidiſſet,Ioannem quoq; Pont.Max.reuerſum Romæ,vel,vt alij, Rauennæ carcere, pedore, ſitu & inedia conſumpſit, quod Iuſtinum Imperatorem Conſtantinopoli coronaſſet, quo auguſtius & magis ratū foret imperium: & quod impenſiſſimi honores à Iuſtino eſſent in Iohannem congeſti, paulo poſt & ipſe Theodericus furore & inſania percitus, dum caput piſcis magni menſæ ſuæ allatum, Symmachi à ſe cæſi caput imaginaretur, triſti morte occubuit, vt Procopius tradit: relicto Atalarico nepote, ex filia Amalaſuntha ornatiſſima muliere, hærede. Iuſtinus vero cū nouem annis imperaſſet, volens ſenectuti ſuæ conſulere, ſororis ſuæ filium Iuſtinianum, quarto menſe ante obitum, adoptauit, cōſortemq; imperij fecit: ac ſucceſſorem relinquens imperij, quem prius conſulem cum Valerio fecerat, ornatiſſimumq; ſpectaculis variis conſulatum adornauerat, & ducem copiarum, cui libera totius bellicæ rei adminiſtratio permiſſa fuit. Et pro quo omnes qui ordines ducebant Iuſtinum orabant, vt eum conſortem imperij faceret. At licet prius recuſaſſet, poſtquam tamen ei appellationem Nobiliſſimi induerat, cum iam vlcus in tibia innatum eum in lectulo retineret, imperatorem eum faciebat. Licet Cabades rex Perſarum tum literis, tum oratoribus à Iuſtino petierat, filium Coſicoen ab eo adoptari (nam plures habuit) quod Proclus potiſſimum diſſuaſit. Vnde & orta ſunt à Perſis bella, quæ Procopius late proſequitur. Zonaras hunc Perſarum regem Quadum nomine, & aliter bellum Perſarum ac Procopius, deſcribit longe lateq;, qui omnino videndus eſt. Nam & illic inuenies deſcriptum terræmotum, quo Anazarba Ciliciæ metropolis, & Edeſſa ac Pompeiopolis corruere. Similiter de quadam muliere gigāte, quæ cubito integro quemcunq; prægrandem virum ſuperabat. Iuſtinus autem Iuſtinianum quadragintaquinq; annorum, præſentibus Epiphanio patriarcha & aliis magiſtratibus, diademate coronauit, ac Auguſtum dixit. qui fauſtis acclamationibus eſt exceptus. Dehinc Conſtantinopoli mortuus, ibiq; ſepultus eſt Iuſtinus, relicto hærede Iuſtiniano.

Vxorem autem habuit Lupiciam nomine, quæ poſtquam coronata diademate & Auguſta eſt dicta, additum eſt nomen illi Euphemiæ quoque. Hæc ex Iohanne Monacho, Procopio ac Diacono excerpſimus.

Iuſtinianus Cæſar.

IVSTINIANVS imperator, fuit Iuſtini imperatoris ſororis filius, ex Bedirina Illyrica ciuitate genitus: cuius nomen vetuſtum poſt immutauit Iuſtinianus, & de ſuo nomine Iuſtinianam dixit, & ex obſcura nobilē ac fœlicem fecit, mirificeq; eam exornauit, quod ibi primum in lucem editus fuiſſet: vir egregius à Iuſtino adoptatus, ac vnice dilectus. Vbi ab auunculo ſuſcepit imperium æquali poteſtate, annū agens quartū & quadrageſimum, mox reparando imperio animū adiecit. Et vt Reip. ſtatū reformaret, primum in Perſas mouit bellum: contra quos Beliſſarium virum inſignem ac patricium cū exercitu miſit, ac Orientis ducē conſtituit, qui eos fudit fugauitq;, & trans Euphratē abire coegit. qui paulo ante, tranſgreſſis militib. Meſopotamiam, Cœleſyriam, Syriamq; populati erant. Sed tum veteres imperij limites reformauit Beliſſarius, ac victor triumphans Cōſtantinopolim ingreſſus eſt. Bellum illud Perſarum quia arduum & longum fuit, Procopius qui Beliſſarij fuit conſiliarius, duob. libris cōplexus eſt, quos (licet mance) Raphael Volaterranus nuperè Græco in Latinū cōuertit. Illyricum præterea ſæpe ab Herulis, Gepidis, & Bulgaris vaſtatum, per ſuos iudices recuperauit. Eodemq; anno poſt diuturnū Parthorū bellum, per Ruffinum Patricium, & Hermogenem magiſtrum officiorum, & vtrunq; legatū directū ad Principē pax depacta eſt, fœduſq; initum, & munera ab vtroq; ſibi inuicem Principe deſtinata. Quo tēpore, vt Zonaras tradit, cometes qui Lampadias, quod in ſupernam partē radios mittat, nominatur, interdiu apparere viſus eſt, durauitq; ad diē 20. Procopius in 2. Xiphiā ac Pogoniam appellitat. Sed poſt anno 13. imperij fœdera illa ἀπέραντα, id eſt, ſine termino, ſunt violata à Perſis. Cum paulo poſt grandis orta eſſet Conſtātinopoli ſeditio, quam Procop. lib. 1. belli Perſici late deſcribit. Et elegantiſſime Zonaras in Iuſtiniano, ob factionem Venetam & 172 Praſinam, in qua 40. fere hominum millia deſiderata ſunt. Ædes Sophiæ & alia multa nobiliſſima ædificia incendio conflagrarunt. Et Hypatius atq; Pompeius fratres, Anaſtaſij principis ſororis filij, occiſi ſunt: quod coadunata ciuili manu circum ingreſſi, Hypatius torque aureo redimitus pro diademate, locū Imperatoris occupaſſet, & in clypeo leuatus Rex eſſet appellatus: Pompeius vero ſub chlamyde loricatus, palatium inuaſiſſet. Quos Iuſtinianus vtroſque arcta cuſtodia detentos, tandem obtruncauit. Tum à militibus cæſi

in mare ſunt proiecti, ipſorum bona publicata. Aliorumq; ſenatorij ordinis bona in publicum ſunt redacta, & ipſi varijs modis excruciati, & incendium nobiliſſima quæque vrbis ædificia dehoneſtauit, & quicquid venuſti ac egregij reliquum à priori ſub Leone incendio ſuperfuerat, abſumpſit. Pacato Oriente, Iuſtinianus ad Auſtrum Beliſſarium cum electis militibus ac ingenti exercitu contra Vandalos, qui Aphricam poſſidebant, mittit: quos ea facilitate, qua celeritate venerat, ſuperauit, omni Aphrica recuperata, captoq; eorum rege Gelimere, quem cathenis vinctum Cōſtantinopolim direxit, Carthaginem firmius quam antea fuerat, reſtituens: opes autē Carthaginis in vrbe regia Principi ſpectante populo obtulit. Ob quas res præclare geſtas conſul ordinarius deſignatus, de manubiis Vādalicis ſpecioſiſſimū egit triumphū, qui plurib. ſeculis non viſus erat. Spolia nanq; atq; trophæa patefaciens, captiuoſq; præferens, per mediam vrbē triumphū egit: non quidem antiquorū more, ſed ex propria domo, pedib. vſq; ad Hippodromum proceſſit. Inde rurſus ad locum vſq; vbi ſedes erat Imperatoris, cum regia ſupellectile & ornatu vario venit. Sed de hoc triumpho, & quomodo ſubacta ſit Aphrica; quomodo cæſi Vandali & Maurusij, Procopius elegantiſſime duobus explicat libris, qui ſequuntur poſt bellum Perſicū. Et Zonaras in vita Iuſtiniani hunc triumphum & equeſtre certamen non negligenter commemorat. Cæterum in Italia dum hæc agerentur, Gothorū rex Atalaricus, vix quarto exacto regni anno, immatura morte ſublatus, Theodatum habuit ſucceſſorem. Cui ob id infenſus fuit Iuſtinianus, quod Amalaſuntam, à qua regnum ſuſceperat, in balneo ſtrāgulauit: ingratiſſimus, & immemor collati in ſe beneficij. iam enim dudum ſe atq; filium principi commendauerat. Iuſſu igitur imperatoris Beliſſarius in Italiam cum exercitu nauigans, in Siciliam peruenit: ac ſuperato illic duce Synderícho, dum prouinciam ordinat, comperit ciuilia denuo bella germinare in Aphrica. Nam Stozas pene vltimus militum, & Martini magiſtri militum clientulus, tyrānidem arripiens, auctorq; ſeditioſorum effectus, Cyrillo, Marcello, Fara, aliiſq; diuerſis iudicibus dolo peremptis, in ducem Solomonem ſæuiebat, totamq; Aphricam tyrānico ritu vaſtabat. Traiecto igitur mari, Beliſſarius ſolita fœlicitate rebelles fugat, prouinciamq; liberat. Solomonem Carthagini reſtituens, in Siciliam rediit, & conſtructa claſſe in Italiam nauigat, obſidione primum Neapolim cingens: quam per aquæductum noctu miro aſtu inuaſit, Gothiſq; & ciuibus rebellantibus cæſis, vrbem ſpoliauit: ſæuitumq; eſt ſine ſexus, ætatis & ſacerdotij diſcrimine. Theodatus interim tumultu militari occiſus. Vuitiges vero, qui autor cædis fuiſſe fertur, in regem Gotthorum leuatus eſt. Qui mox priuata coniuge repudiata, regiam puellā Matheſuentam, Theoderici regis neptem, vi, nullo amore, in vxorem ſibi iungit. Is dum ſe Rauennæ nouis nuptiis oblectat, cōſul Beliſſarius vrbem ingreſſus eſt, ab vniuerſo Romano populo Senatuq;, ſolo nomine, exceptus humaniſſime. Noctu fugientibus ex vrbe Gothis ad Rauennam, confeſtim loca vicina occupat, vrbium oppidorumq; munitiones expugnat: capto Peruſio, ſeptem pene millia iugulat. Dehinc cum Vuittige (qui ex Rauenna immenſum adduxerat exercitum ad vrbem obſidendam) congreſſus, turres & machinas quibus vrbem tentabat, igne conſumpſit, & ab obſidione repulit: licet inedia laboraret vrbs. Sic deluſo Vuittige rege Gothorum per anni ſpacium, cum acriter vrbem Beliſſarius defenderet, ſuburbanis incenſis, Gothi Rauennam reuerſi ſunt: Qui non modo obſeſſi ſunt, ſed etiam Franci inſuper, qui cum rege ſuo Theodoberto cum innumerabili copiarum multitudine aduentabant, repulſi ſunt ab Italia: paxque eis data, quia commode non potuit cum iis belli euentus omnes experiri. Vuittiges vero reparato magno Gothorum exercitu, congreſſus, iterum cum Beliſſario, cum maxima ſuorum ſtrage in fugam vertitur: à Ioanneq; magiſtro militum captus, Romā perducitur, & inde à Beliſſario Conſtantinopolim cum omni regia gaza aduehitur. Iuſtinianus viſo Vuittige lætatus, regij nominis memor, ne ſine dignitate viueret, patricium effectum, Perſico limiti in ripa Euphratis præpoſuit, vt terminos imperij cuſtodiret: vbi ſequentibus annis diem obiit. Gothi autem in Liguria Tranſpadana animo recrudeſcentes, regulum ſibi Hiltebrandum militē creāt: qui vix anno emenſo interficitur. Ildebaldum alij hunc nominant. Thendibaldum Procopius Viſigothorum regem factum ſcribit. Cui poſt ſubſtituitur Erarius, vt Iornandes & Diaconus ſcribunt: quem Procopius Araticum Regem ex Gothica etiam natione nominat, qui & ipſe vix annum præfuit cum occideretur, quod pacem cum Iuſtiniano clam peteret. Quo cæſo, Badiula iuuenis, qui & Totilas dicitur, nepos Hildibaldi, aſſentientib. copiis Gothorum, rex efficitur: qui mox Italiam incendiis & populationibus euaſtauit, (nam Beliſſarius iam Italia exceſſerat; & res Romanorum ruere iterum cœperunt.) Hic mox Fauētinum oppidum in Æmilia, ſuperato Romano exercitu, cepit. Lucaniam, Brutios, Tuſciam & Campaniam peragrauit. Siciliam inuadit, ad vrbem properat, quam

obſi-

obſidione cingit, ac fame perurget. Et tandem proditione Iſaurici militis cepit. Beliſſarius interim in Oriente occupatus (nam Parthi iterum in Syriam monerant procinctum, captiſq; aliquot vrbibus Antiochiam venerant, quos Beliſſarius ad ſuos redire fines coegit) cum alio exercitu iterum in Italiam feſtinat: ad vrbemq; veniens, deſtructam deſolatamque comperit. nam deiectis mœnibus iam Gothi abierant, bonis omnibus direptis, ac vrbe incenſa. Quadraginta enim diebus vrbs ſine habitatoribus vacua ſtetit: quoniam tredecim diebus flamma quotidie domos depaſcebat. Graui dolore Beliſſarius commotus, vrbem reparat, ædificia reſtituit, ciues expulſos redire iubet. Accepto hoc nuncio Totila, cum infeſto exercitu ad euertendam vrbem rediit. Cũ quo Beliſſarius cõgreſſus, licet viribus impar, ſic eum in fugam vertit, vt plures Tyberi demergerentur, quam gladio caderent. Quem ſi Beliſſarius perſequutus eſſet, qui in Siciliam ad leuandam annonam profectus eſt, Gothicæ victoriæ laudem ademiſſet Narſeti. Nam mox reuocatus à Iuſtiniano Beliſſarius, Totilas ſecurus Romã inuadit. Contra quem miſſus Germanus patricius, Auguſti patruelis, in Illyria morbo corruit. Cui Matheſuenta Theoderici regis neptis in vxorem ceſſit, Vuittige demortuo: quam & grauidam reliquit, quæ poſtea Germanum Poſthumum peperit. In Aphrica interim nouus iterum ſurgit tumultus. Narſes autẽ eunuchus & Imperatoris cubicularius, Italicæ præficitur expeditioni. Qui cum Gothis magno prælio conflixit: & fœlici vſus victoria, omnes pene deleuit. In quo bello Totilas vulneratus moritur: & cum imperio, quod annis vndecim habuit, vitam ſimul amiſit. Hinc Gothi Italia omni cedũt. Quod factum eſt anno decimooctauo imperij Iuſtiniani: tamdiu enim bellum illud Gothicum durauit, incipiens nono ſui imperij anno. Quod Procopius, qui huic interfuit, veluti Beliſſarij conſiliarius, vt ipſemet teſtatur, elegantiſſime conſcripſit, & Chriſtophorus Porſena in latinum vertit, ſtudioſo cuiq; perlegendus. Cur autem Leonardus Aretinus quatuor libellos de bello Gothorũ ſcribens, Procopij (quem tamen ſimpliciter ſolum conuertit) nuſquam meminerit, mirari ſatis non poſſum: nihil enim addit, quod non in Procopio inueniatur. Sed & Guido Rauennas, & Blondus Foroliuienſis, & alij res Gothicas ſcripſerunt. Bellum vero Libycum, quod Ioannes contra Aphros geſſit, Fl. Creſconius Gorippus octo libris proſequutus eſt, quibus titulum fecit Iohannidos: quos in regia Bibliotheca Budæ reperi. Hi ſic incipiunt:

Signa, duces, genteſq; feras, Martiſq; ruinas,
Inſidias, ſtragesq; virum, duroſq; labores,
Et Libyæ clades, & fractos viribus hoſtes,
Indictamq; famem populis, laticesq; negatos,
Vtraq; letiſero turbantes caſtra tumultu. & reliqua.

Cæterum vt ad Iuſtinianum principem redeam, cum iam Italiam ſic recuperaſſet, & Aphricam omnem cum Perſia ſubegiſſet, honorum victorias titulis ſuis expreſſit, domi foriſq; glorioſus. Legum enim conditor maximus, confuſas omnes in epitomen redegit, ſuperuacua & inutilia reſecans, quum prius incondita & ſparſa, ciuilis illa iuris corpulẽtia obrueret magis ſtudia, quam iuuaret. In quinquaginta Digeſtorum libros ſingula contraxit, & quatuor Inſtitutionum libris cõpreſſit, ac Codicem inſuper tanquã coronidẽ adiecit. Vſus opera in eo immortalitatis opere Ioannis patricij, Triboniani, Theophili, Dorothei: in quo neſcio maiorem laudem an detrectationem commeruerit. Nã quot egregia Pauli, Modeſti, Scæuolæ, aliorumq; infinitorũ docta volumina interiiſſe credis? qui profecto ſingularum rerũ materiam proculdubio adamuſſim interpretati ſunt, adeo vt neq; Bartoli, neq; Baldi, neq; Porci, neq; Saliceti commentationib. opus fuiſſet: qui etiam contra Iuſtiniani edictum iam orbem libris ſuis repleuerunt, vt nulla ætas ſatis ſit ad hos perlegẽdos ſufficiens. Sed cũ Iuſtinianus eſſet Analphabetos (vtpote à Iuſtiniano patre ſuum olim cuſtode progenitus) & omnium literarũ ignarus, facile à quouis decipiebatur fraudulento ac doloſo: qualis erat Tribonianus adulator, vt inquit Suidas, fraudulentiſſimus, ſimul & auariſſimus, omnis religionis, pręſertim Chriſtianæ, cõtẽptor, quęſtor Iuſtiniani: qui Iuſtiniano Imperatori perſuaſit, fore vt is nũquam moreretur, ſed in cœlũ cum carne aſſumeretur. Tantũ naturæ dotibus ingenioq; pollebat, vt ſuæ ætati nemini ſecũdus eſſet. Auariciæ autem vſque eo deditus erat, vt ius & fas venale haberet. nam ſingulis diebus & leges ferebat, & latas reuocabat, vti indigentium vſus, à quibus pecuniam acceperat, poſtulare videbatur. Cũ diu poſt indeptum honorem ſuperuixiſſet, morbo tandem deceſſit, ab aliquo prorſus nulla affectus iniuria, quod videlicet ſermone comi blandoque erat, & auariciæ morbum doctrinæ præſtantia velaret: Ideo facile potuit indocto regi imponere, qui tanta inconſtantia leuitateque leges tot contrarias poſuit, quas poſteri licet anxie inter ſe digladientur, nunquã tamen cõcordare poſſunt. Effecit etiam auaricia

Iuſtiniani, qui profeſſoribus liberalium diſciplinarum, admonente præſide ſuo, conſtituta in vrbibus ſalaria ſubtraxerat, teſte Monacho Iohanne, vt quædam inſcitia & ruſticitas vrbes inuaderet. Ædificandi tamen adeo cupidus & ſtudioſus, vt ceu Chriſtianiſſimus princeps, ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt ſapientia Dei patris, templum magnificentiſſimum, admirando ædificio extrueret. Quod græca voce ἁγίαν σοφίαν, id eſt, ſanctam ſapientiam appellauit. Vir fuit iuſtus & integer, ac in perſcrutandis rebus ingenioſus: & ad ea quæ decreuerat perficienda, non piger. Circa Chriſtianorum dogmata componenda nimis intentus, hæreſium maximus hoſtis: & vt altercationes recte diſponeret, plurimum nitebatur. Sed extremo ferme vitæ tempore, decipiendum ſe permiſit hæreſi eorum qui de incorrupto ſentiunt, quod omnes ſentire principes volebat, Chriſtum ſcilicet carnem incorruptibilem aſſumpſiſſe: Eutychiumq; patriarcham contradicentem relegauit Amaſiam. In qua hæreſi mortuus eſt Princeps alioqui facilis quibuſuis, qui alloquendi eũ cauſa acceſſerant. Licet etiam aures delatoribus expoſitas nimium haberet, & ad vindictam ſumendam præceps. Cæterum in pecunia effundenda immodicus, ad congerendam intemperantiſſimus, plurima impendebat ædificationi. Nam cum in tumultu, de quo ſupra incendium multas ædes abſumpſiſſet ſacras, & eccleſiam magnam, quam Conſtantinus extrui fecerat, aliam maiorem & elegantiorem fecerat. In cuius veſtibulo columnam ingentem cum equeſtri ſtatua ſibi collocauit, in loco vbi prius Magni Theodoſij ſtatua argentea erat, quam cõflauit. Sicut & plumbum ab aquæductu abſtulit, cum in alium vſum conuerteret illud, ob quam rem ferme ſemper anguſta re numaria laborabat. Nam & in aliis rebus peragendis, quarum cupido eum corripuerat, inq; re bellica præſertim, atque iis quos ſibi infenſos nouerat perdendis, nulla vtebatur parſimonia. Atque ideo modis parum honeſtis ſibi pecuniam quandoque corradebat, illiſq; qui ad hanc rem operam præſtabant, ſummas habebat gratias. Nullus itaq; auariciæ eius modus, cum & Regina Auguſta turpium rapinarum & nouorum vectigalium inuẽtrix, populum geminato onere premeret. Illis nonnunquam annua tributa indiceret, quaſi male de Chriſtiana religione ſentirent. Aliis, quod laſciue nimium & petulanter viuerent: nonnullis, quod inimicitias & ſimultates inter ſe exercerẽt. Sic quauis arte & Princeps & Regina pecuniam à plebe extorſerunt. tandem morbo ex ſenio affectus, Iuſtinum ex filia nepotem conſortem imperij fecit, caputq; diademate exornauit. Et iuxta morem tũc veterem, fortunæ fauentis ſimulachrum in cubiculum illius transferri iuſſit. Ingraueſcente morbo, non ſanus mente deceſſit, cum imperaſſet annis 39. vt noſtri: vt Ioan. Monachus tradit, regnauit Iuſtinianus annos triginta octo, menſes ſeptem, dies tredecim: anno ætatis octogeſimotertio. Relinquens poſt ſe Iuſtinum, quem in conſortem accepit. Scripſit ad hunc Iuſtinianum Agapitus diaconus pulcherrimum opuſculum de officio Regis, Græcum.

Habuit autem vxorem Theodoram, fœminam illuſtrem. Hæc quoniam Iuſtinianus extremis temporibus parum fuit mentis compos, multo maximam adminiſtrationis partem ad ſe trahens, Vigilium pontificem in carcerem deiecit, & panem illi & aquã ſolum aliquot diebus dedit: tandem à Narſete vinculis liberatus eſt. Fœmina alioqui prudens; quę nobiliſſimum templum apoſtolorum excitauit: magnificentius & ornatius illo, quod à Conſtantino extructum fuerat. Sed quomodo ſeſe vlta ſit in Ioanne Cappadoce viro iniquiſſimo, qui apud Auguſtum calumniatus ipſam fuerat, Procopius in fine libri primi de bello Perſico explicat. Quæ ex humanis exceſſerat, cum annos vnum & viginti, menſemque tertium in imperio peregiſſet: qua tempeſtate Antonina Beliſſarij coniunx Byzantium venerat, deprecatura vt maioribus copiis bellum Gothicum iuuaretur (tum enim tertiusdecimus annus belli Gothici agebatur) quo tempore ingens terræmotus Byzantij fuit, & ingens cete Byzantij capiebatur. Sed quiſquis plura ſcire voluerit de hoc Iuſtiniano, Iohannem Monachum adeat, qui abunde, quæ in eccleſia ac concilio quinto geſta ſunt, & quæ miranda de cane & duobus monachis, qui ſericum facere docuere, euenerint, explicat. Sed & Procopium tam de bello Perſico, quam Gothico relegat. Paulum Diaconum non negligat: & Iornandem pariter videat, qui hoc loco annalibus ſuis finem imponit. Paulus Florus Hexametris res geſtas Iuſtiniani proſequutus eſt, ſed deſideratur. Hic enim Florus primatum geſſit apud Imperatorem Iuſtinianum, inter omnes terræ ſuæ præſides generis gloria & diuitiis ampliſſimis inſignitus: ſed cui præter opes & nobilitatem inerat mira eruditio & egregia eloquentia: qui multa poemata memoria & laudẽ digna conſcripſit. Sed miro labore, & arte ſingulari de templo Sophiæ, quod inſigni terræmotu euaſtabatur, & ab Imperatore reparabatur, carmen edidit, quo omnes neruos intendit, vt graphice deſcriberet qua illud templum materia conſtat, quo ordine collocatum, quam decens veſtibulum, quæ magnitudo, quæ altitudo, quæ figura,

figura, quantum auri, quantum argenti, quot lapides habebat precioſos, quam mira varietate ornatum. Ac ita omnia depingit, quaſi oculis quiſpiam illud metiatur. Fuerunt autem plures terræmotus ſub Iuſtiniano Byzantij, quos præter Zonaram & Procopium, etiam Agathias deſcribit. Vnus, quo Berirus vrbs Phœniciæ concidit, & pars Choi inſulæ, & Trallis, quem libro ſecundo deſcribit Agathias. Alter fuit Byzantij, adeo terribilis, vt omnis fere collapſa ſit ciuitas. Longe maior hunc alius ſequutus eſt, quem longiſſime Agathias libro quinto hiſtoriarum perſcribit. Quem quidem authorem cenſeo ſtudioſo lectori ſimul cum Procopio perlegendum, vt res geſtas Iuſtiniani perdiſcat. Quanquam ſuſpicer non integrum ad nos veniſſe: nam aliter puto ſuam hiſtoriam finiſſe, quam vt ad nos delata eſt.

Iuſtinus Minor.

IVSTINVS minor fuit nepos Iuſtiniani Auguſti ex filia, cum patrem haberet Illyricæ gentis, Curopalates ante regnum dictus, quod à teneris annis non vt nepos, ſed vt filius in aula principis educaretur, ac magno in honore haberetur, ad honeſtandam conditionem ſuam. Natura ad omnia dexter (vt inquit Iohãnes Monachus) & magnanimus, pius in Iuſtiniani domum ac familiam: cuius & templum in Blachernis, vt ad crucis ſpeciem reduceret, nouas addidit duas teſtudines, multasq; alias ſacras ædes exornauit, & orphanotrophium adiunxit: & pulcherrime ſplendidum reddidit palatium, extructo aureo triclinio, ac reformato Valẽtis aquæductu. Ab initio principatus ſui, ductu Sophiæ coniugis, liberalis, æs diſſoluit alienum, conquiſitis omnibus fœneratoribus, extinctis chirographis, & redditis pignoribus. Quo facto animos ſimul ciuium & militum plurimum ſibi conciliauit. Sed poſtea tantæ deditus auaritiæ, vt ſenatores ſpoliaret, pauperum contemptor, & in omnes paſſim diuites rabie quadam deſæuiret. Rapta autem in ferreis arcis condidit. Vnde & fidei noſtræ contemptor, in Pelagianam decidit hæreſim. Quocirca poſtremo amiſſa ratione & intellectu, amens factus eſt, & pecori ſimilis. Nam cum valetudinarius eſſet, rarenter in publicum prodibat. Ob id plebeij à potentibus opprimebantur, & iniuriis laceſſebantur, cum nemo eſſet qui iniurias vlciſceretur. Exciti itaque tumultus & ſeditiones, quæ tam diu incrudeſcebant, quoad Præfectum quendam vrbis ſeuerum & iuſtum virum crearet, qui pro tribunali delinquentes quam acerrime puniret. Et quendam ſemel è conuiuio Imperatoris eripuit, & flagris caſtigauit. Quo exemplo multorum libido repreſſa eſt, adeo vt etiam cum iis tranſigerent, quos olim oppreſſerant. Sub hoc Iuſtino Imperatore fœdus Perſicum diſſolutum eſt. Pendebant Romani ſtipendium annuum libras quingentas auri illis, quo Romanæ ditionis oppida ſibi vicina abſque noxa eſſe ſinerent. Probroſum autumans princeps Romanos Perſis vectigales eſſe, aurum ſoluere amplius noluit: miſſiſque legatis Aretham Æthiopum regem induxit, vt ſi factis incurſionibus, Perſarum loca regno ſuo coniuncta popularetur. Ita nouum inter Perſas & Romanos bellum exortum eſt. Ad quod Martinus patricius dux miſſus, pugna acerrima facta, anno quarto imperij: multiq; vtrinque deſiderati ſunt. Victoria tamen ceſſit Romanis. Tum Hormiſdas Perſarum rex, Ardamanem ad euaſtandas Romanorum terras cum magnis copiis ſubmiſit. Qui longius progreſſus, facta ingenti præda, citra offenſam rediit, Martino ei congredi non auſo. Quod adeo principem perturbauit, vt Martino honorẽ adimeret, & Archelaum ducem ſubſtitueret, qui cum Hormiſda pacem rurſus confirmauit. Tantam vero concepit Iuſtinus ex accepta clade triſticiam ac mœrorem, vt in mentis exceſſum inciderit, ac phreneſi correptus, tertiodecimo imperij anno diem extremũ clauſerit, ſuperſtite Tiberio: quem ante aliquot annos, quia ex pedibus diu laborabat, adoptauerat, & ſucceſſorem elegerat, ac Cæſarem: quandoquidem prole caruit.

Habuit autem vxorem Sophiam nomine, quam tam ardenter amauit, vt portum à ſe ædificatum Sophium, ac regias ædes ſuburbanas cum adiacentibus agris Sophiada nuncuparet. In quibus epigramma Græcum Agathiæ huiuſmodi ſcriptum legebatur:

Secta vbi terra duas in parteis accipit errans,
Littora ad illiſis fluctibus acta fretum:
Aurea Reginæ poſuit prætoria Diuus
Rex, Sophiæ vxori conſiliis vegetæ.
Magnipotens ô Roma tuis pro mœnibus altum
Europæ decus hoc proſpicit ipſam Aſiam.

Hane etiam Sophiam Tiberio excubitorum comiti moriens commendauit, vt eam veluti dominam ac reginam obſeruaret. Nam coacto Senatu ac clero, cum morbus eum grauius premeret, patriarcham Eutychium accerſiuit, qui Ioāni Scholaſtico ſucceſſit. Ibique audientibus cunctis primum regem Tiberium declarauit: mandataq; dedit, vt pietatem erga Deum coleret, parentes populos beneficiis proſequeretur, oppreſſos ab iniuriis vindicaret, militibus licentiam nimiam ne indulgeret, diuites bonis ſuis frui permitteret, inopes quoad poſſet ſuſtineret, ne nimium ipſe veſte imperatoria inſoleſceret. Hinc patriarcham iuſſit capiti coronam imponere, quod & factum eſt: & adminiſtratio prouinciarum, ac palatij gubernatio conceſſa eſt. Huius Iuſtini etiam tempeſtate, ne hoc etiam obmittamus, Narſes patricius, qui Totilam deuicit, vt ſuperius ſcripſimus, poſt Gothicam victoriam tenuit Italiā annis 16. Sed dum nimium diuitiis inhiaret, & magni auri copiam aſſequutus eſſet, à ſeditioſis quibuſdam accuſatus ciuibus, apud Iuſtinum Imperatorem, quod nimis auſterus in iudiciis ac ſæuus foret, literis ſe expurgauit: ſed parum profecit apud perſuaſum imperatorem excuſatio: nam Romani Gothorum quam Græcorum malebant ſeruitutem. Miſſus igitur ſucceſſor Longinus pręfectus cum nouo Exarchatus magiſtratu, qui Narſetis locum obtineret, Narſes à Sophia Auguſta per riſum vocatus eſt ad Gynæcium muliebria facere opera, lanas & penſa diuidere, quia eunuchus erat. Quibus territus verbis, Conſtantinopolim redire non voluit: ac Neapolim cōceſſit, Auguſtæ Sophiæ reſpondens, Se tam inextricabilem orſurum telam, quam quoad viueret, nequiret deponere. Miſſis igitur legatis, Longobardos qui tum in Pannonia reſederāt, ſollicitauit, vti Italiam occuparent, terram cunctis diuitiis refertam, ſalubritate cœli, frugū vitorumque pręſtantia longe principem. Relicto Pannonum paupere rure, Longobardi lęti nuntium acceperunt. Nam ex peninſula Cimbrica ad quærēdas ſedes primum in Pannoniam venerunt, & in auxilium Narſeti poſt venerant in delendis Gothis. Itaq; poſt pene triennium rege Albuino duce, ducenta pene millia cum vxoribus ac liberis, & omni ſupellectile, Italiam petierunt: quam & ſubegerunt, & in potentatus diuiſere, eā ducentis & aliquot annis occupantes. Quod & prodigiis multis in cœlo apparentibus tum annotatū eſt. Narſes autem de Campania Romam ingreſſus, tum mortuus eſt: cuius corpus in plumbea arcula Conſtantinopolim eſt delatum. Quo tempore Vgri, qui & Hunni dicuntur, glacialis Oceani accolæ, quærendo ſedes Pannonias ingreſſi ſunt, ac ibi commorati. Agathias in quinto tradit, Vnnos circa lacum Mæotidem Arcturum verſus habitaſſe, veluti cæteræ Barbarorum nationes quæ communi nomine Scythæ vocantur. Seorſum autē & per generationes partim Cotrigoros, partim Vultizuros, partim Vurugundos appellatos. De quorū etiam origine & appellatione Procopius diſſeruit. Inuenio autē à Iuſtino primum excogitatum magiſtratum, qui dictus eſt Exarchatus, vt quodammodo Imperatoris vicarius in Italia foret, cuius ſedes erat Rauennæ. Eaq; authoritate, vt pontifex Romæ creatus
173 ab eo probaretur. Incepit autem anno ſalutis DCXX. vt quidam ſcribunt: licet is annus non cadat ſub Iuſtino, ſed Heraclio: & durauit annos cētum ſexagintaquatuor, quoad Aiſtulphus Rauennam cepit. Superato Aiſtulpho, Pipinus Rauennam cum adiacentibus oppidis & ciuitatibus Romano pōtifici tribuit. Quod & Carolus Magnus & filius Ludouicus comprobarunt. Eſt ea regionis pars à poſteris Romandiola dehinc dicta, ex vrbis Romæ nomine, cui fidiſſima olim fuit. Fuit autem primus Exarchus Longinus à Iuſtino miſſus, vt paulò ante memini: qui Romam nec adiuit vnquam, nec curauit niſi per ducem qui Conſulis dignitatē referret. Deinde Smaragdus & Romanus, deinde alij. Patricius autem Romanus primus Italiæ Exarchus contra Longobardos à Pontifice Romano creatus eſt. Sed hoc aliquanto poſt ſub Mauricio Cæſare, poſt quem Gallicanus ſucceſſit, qui Agdulphi regis Longobardorum filiam cum ſuo marito Godeſcalco circa Parmam cepit, & Rauennam vſq; perduxit. Hæc ex Zonara, qui & Iohannes Monachus, Agathia, Diacono Paulo, qui & Paulus Vuarnefridus, qui Longobardorum hiſtorias conſcripſit, collegimus & excerpſimus.

Tiberius Cæſar.

TIBERIVM aſciuit in imperium Iuſtinus, dum & corpore & animo laboraret: & quum ab initio palatium gubernaret, & diligentiſſime prouincias curaret, quoniam iuſtus, ſapiens, ſtrenuus, & vtilis Reipub. omnium commeruit fauorem liberalitate & munificentia ſua. Nam quicquid longa auaricia Iuſtinus contraxerat, Tiberius egentib. largitus, largiſſimas pauperibus ero-

gauit

ſtauit eleemoſynas, refragante Sophia Auguſta, ſed fruſtra. Quanto enim plus donauit, tãto plus inuenit. nam in palatio ſub marmorea tabula reperit ingentem Iuſtini theſaurum, dum Crucis ſimulachrũ pedibus calcari vetuit: & Narſetis theſaurum in Italia puteo defoſſum, ſene quodã referente cõperit, poſt Narſetis interitum. Sed ſolita largitione liberalitatem exercuit. Nam & Francorũ regi Chilperico quinquaginta aureos numos librales cũ cæteris muneribus miſit per legatos, in quibus imago principis inſcripta erat, Tiberij Conſtantini perpetui Auguſti: & frons diuerſa quadrigam habuit cum aſcenſore his verbis, Romanorum gloria. Iuuit præterea Tiberius in publica Italiæ calamitate Pontificem Romanum armis, commeatu, & numis. Vbi vero Auguſtus dictus coronam imperialem ſuſcepit in publico ſpectaculo, in Circo coram omni populo & pontifice vrbis, de more priſco purpura indutus, & diademate coronatus ab Eutychio patriarcha, omnes ſuos aduerſarios rubore affecit, qui ad imperialem aſpirabant dignitatem, inſidias ei præparãtes. Dehinc pacem cum Longobardis fecit: qui ſe paratos fore ad omnia principis mandata per legatos fuerant polliciti. Cum autem hi tum regẽ ſibi creaſſent Clephem, hominem crudelem & ſanguinarium, & qui à ſuorum etiam cæde non abſtineret, in inſidias lapſus, cæſus eſt: poſt cuius necem Longobardi triginta duces legere, qui Italiam regerent, quæ à Samnitibus ad Alpes, præter vrbem Romam, & portum, ditionis eorum erat. In Oriente vero Tiberius fœliciter res contra Perſas geſſit: quos ſæpe profligatos intra ſuos fines compulit, Meſopotamia recepta, cum ingenti præda, quam triginta elephanti attulerant. Nam cum imperium adminiſtrare cœpiſſet, miſſis ad Hormiſdam Perſarum regem legatis pacem priſtinam renouare cupiebat. Negante autem illam principe Perſarum, magnas ad bellum Perſicum copias comparauit, ac Iuſtinianum inſignem virum Orientali exercitui præfecit. Qui contra Perſas contendens, poſtquam haud procul ab eis caſtra metatus eſt, antequam confligeret, habito cum hoſtibus colloquio, trium annorum inducias comparauit. Quo tempore elapſo, Hormiſdas Perſa cum copiis in Armeniam irrupit, magnumq; timorem exercitui Romano incuſſit. Sed eorum dux concione habita fecit, vti firmiori animo eſſent, initaque cum hoſtibus pugna Perſæ quoad magnam ſagittarum vim coniecerunt, viſi ſunt habere meliores partes, Romanis ſub clypeorum tegmine ſe ipſos tenentibus, neq; progredi auſis. Sed poſtquam pharetras Perſarum telis exhauſtas cognouerunt, iunctis pariter clypeis, bellicum inclamantes Romani, eos inuaſerunt, gladiiſq; cominus rem agere cœperunt. Illi nec breui quidem impetum ſuſtinentes, fuſi fugatiq; ſunt. Facta igitur ingenti cæde, eorum caſtra victores diripuerunt. Tabernaculum Hormiſdæ & totus apparatus regius in elephantis, vti ad Tiberium deueheretur, demandatũ eſt. Reliqua militibus permiſſa ſunt. Progreſſi etiam in vlteriora Perſidis, longe lateq; magnam populationẽ fecerunt. Adductos autem Cõſtantinopolim captiuos omnes Perſas, magnificentiſſime veſtiuit Imperator, ac in patriam remiſit. Quos præter ſpem rediiſſe populares admirati, magnis laudibus Romanum principem commendabant. Sed cum iterum Perſæ irruerent in Romanorum ditionem, Tiberius ex vrbana plebe exercitum circiter duodecim millia iuniorum, qui fortitudine præſtabant, coegit, voluitq; vti de ſuo nomine Tiberianus nominaretur exercitus: quibus Mauritium comitem fœderatorum præfecit. Secundas autem eius adminiſtrationis partes tribuit cubiculario Narſæ, miſitq; ita contra Perſas. Prælio commiſſo, victores Romani vrbes agroſq; multos Barbaris ademerunt. Redeuntem ab ea expeditione Mauritium Princeps ſummo honore excepit, affinitateq; ſibi coniunxit, filia Conſtantina illi in vxorem locata. Erat ea tempeſtate Auarum princeps Chaganus, qui à Tiberio fabros ſibi pro ſtruendo balneo mitti petiit: quos cum veniſſent vi cõpulit, vt pontem ſuper Danubium ſtruerẽt, quo facilis illis eſſet aditus populandi agros Romanorum. Sic ſe res habuerunt Orientales. In Italia vero nequaquam proſpere res ſucceſſerunt. Longobardi enim rupto fœdere, quod cum Imperatore habebant, Romã obſidione cinxerunt longa: quã & expugnaſſent, niſi multitudine imbrium eſſent repulſi & deterriti, quaſi ſacrũ quoddam violaſſent. Cum igitur abiiſſent poſt lõgos imbres, quib. multitudo ingens hominũ & animalium abſorpta eſt, longa eſt ſecuta ſiccitas, & maxima annonæ caritas, & atrociſſima peſtilentia. Conſtantinopoli vero vix Tiberius inſidias Sophiæ effugit, quin imperiali ſede deturbaretur. Sæpius enim Iuſtinianũ Iuſtini nepotẽ, thtono imperiali molita eſt imponere. Et cum vindemiæ tẽpore abeſſet Tiberius à Conſtantinopoli, vocato Iuſtiniano Sophia voluit eum imponere regno. Sed audiens id Tiberius, accelerato curſu Sophiã apprehendit, & bonis omnib. ſpoliauit, mediocrem ei victũ concedens: puериſq; eius diſperſis, nulli conceſſit ad ipſam aditum. Sophiam 174
enim, poſtquam ex ædibus principalibus in cognominem ſibi regiam commigrauit, tanquam matrem veneratus, regale omne famulicium illi ante permiſit, Iuſtinianũ obiurgauit,

ſed reconciliatus filio eius ſuam pollicitus eſt filiam: licet res illa ſit nullum conſequuta effectum. Habuit enim vxorem Anaſtaſiam, quæ duas et filias peperit. Charitas maior natu dicebatur, quæ Græcis Charito nuncupatur, minor vero Conſtantia. Hæc Mauritio, illa Germano deſponſatur: ambo Cæſares ſunt facti. Sed cum Tiberius in morbum grauem poſt Perſicum bellum incideret, Mauritium generum filium adoptans, & cum ornamentis regalibus ſibi tradita filia, imperium quoq; adminiſtrandum dedit. Æquitatem ei & iuſticiam commendans, præſentibus Iohanne patriarcha (qui coronam appoſuit) & Senatu. Ipſe delatus in ſella regia ad tribunal, ſed vi morbi oppreſſus, cum eloqui quæ vellet non poſſet, ex ſcripto ſuam voluntatem aperuit. Sed neque in regiam reductus, paulo poſt mortem obiit, non ſine magno populi luctu, cum annis ſeptẽ imperio præfuiſſet. Princeps iuſtus & largus, & cunctis amabilis. Ioannes autem Monachus qui eius vitam diligentiſſime ſcripſit, regnaſſe tradit annos tres, mẽſes decem, dies octo. Extruxit autem Lauacrum in Blachernis, multa templa ac ædes publicas, domũ præterea peregrinantibus ſuſcipiendis aptam, quæ græce [illegible] dicitur: Aureum triclinium Iuſtini ornatius reddidit. Vir plane liberalis & ingenuus. Hæc ex Zonara, Paulo Diacono, & aliis excerpſimus.

Mauritius Cæſar.

MAVRITIVS Cappadox, vir ſtrenuus & gener Tiberij ſucceſſit imperio, conſilio etiam Sophiæ Auguſtæ: ex humili notario, comes excubitorũ à Iuſtino ob diligentiã factus, & ex comite Cæſar, etiam gener Tiberij. Ex Cæſare dein factus Auguſtus, gerendis rebus ab initio fœlix coronatus à Iohanne Ieiunatore patriarcha, & honeſtis acclamationib. laudatus de more. Bonus princeps Reipub. multiſq; victoriis illuſtris. Armenos & Perſas per legatos fudit. Nam Philippicum, cui ſororem ſuam in matrimoniũ locauerat, Imperator cum valido exercitu contra Perſas miſit. Qui ad Niſibin progreſſus, illic in Perſidem incurſiones fecit, & prædam ingentem reportauit. Inter redeundum inuaſit Mædiam, neq; minori illic populatione facta, tãdem ſe intra fines Romanos recepit. Poſt id morbo correptus Martyropolim atq; Byzantium reuerſus eſt. Sed vbi conualuit, denuo in Perſas miſſus, vocatos in concionem milites interrogauit: An parato eſſent animo ad confligendum cum hoſte. Succlamatum eſt ab omnibus, certam ſibi eius rei eſſe voluntatẽ, & hoc iureiurando confirmauerunt. Inito certamine, paulũ Barbari vim ſuſtinuerunt: ſed poſtquã Philippicus equitatum ſuum in hoſtium equites iuſſit incurrere, eoq; facto illorũ multi deturbati ceciderant, omnes Perſarũ copiæ terga verterunt: acriterq; Romanis inſtantibus, multi ſunt interempti. Ad hunc modum victoria inſignis cum numero captiuorum fere duum millium, ceſſit Philippico. Hormiſdas Perſarũ princeps Baram copiarũ ducẽ ordinauit, iuſſitq; vti in certamen cum Romanis venirent, qui congreſſus & victus eſt. Id cũ Hormiſdæ renunciatum fuiſſet, muliebrem veſtem ad Baram miſit, priuauitq; demãdata præfectura. Miſit inſuper literas de eo interficiendo ad ducem, qui ſecũdas adminiſtrationis partes habebat in caſtris. Baram cõſcius periculorum ſuorũ, adulterinas Hormiſdæ literas cõminiſcitur, quibus exercitui toti infenſus viſus, ad ſe miſſas finxit, conuocataq; omni multitudine palam eis recitari fecit. Quibus omnibus auditis, inflammauit animos, vt inſerendas manus ſuo principi pollicerentur, cũ de aſperitate & ſæuitia principis quædam nõ intempeſtiue intermiſcuiſſet. Factoq; tumultu rex captus, & in carcerem truſus eſt. Et cum de nouo eligendo principe interrogaretur, cenſuit Hormiſdas Coſroen filium, quod eſſet arrogans, contumelioſus, auarus, & iniquus, non eſſe dignum imperio. Potius alium filium fore appellandum principem: qua voce illi vitam ſimul perdidit & regnum. Nam is vna cum matre raptus, in eius conſpectu cæſus, illi oculi effoſſi: Coſroes imperare iuſſus. Exercuit nihilominus in captiuum & cæcum patrem Coſroes clemẽtiam ac pietatem, omni cultu & obſequio ipſum proſequens, quæ omnia ille maledictis & contumeliis inceſſebat: filiumq; commouit, vt fuſtibus ſibi latera ad mortem vſque cædi imperaret: qua re Perſarum odium incidit. Cum exercitu igitur contra Baram profectus, ſuſpectos prius optimates interemit. Et cum ſeditio in caſtris hinc oriretur, Coſroes cum paucis ad Romanos confugit, cauſa periculi vitandi: à quibus benigne iuſſu Mauritij exceptus, hoſpitalitate ac cultu regio, Narſen cum copiis ab Imperatore miſſum ſibi auxilio ad recuperandum regnum habuit.

Commiſſa igitur pugna, Narſes victoriam aſſequutus, Baram victus fugatuſq;, magna

Perſa-

Perſarum multitudo capta, numero ſex millium. Quos omnes ad ſe ductos Coſroes confodi iuſſit. In quorum numero & Turci erant, qui ſub Baram meruerant (nam tum primum nomen Turcaicũ auditum eſt) ad Mauritium ſunt miſſi. Interrogati cur ſub Baram militaſſent, reſponderunt, fame ſe patria abactos. Et cum quidam in fronte inuſtam crucis figuram atramento haberent, confeſſi ſunt ſe à Chriſtianis edoctos, vt hoc ſimulachro famem repellerent. Sic Coſroes habita victoria, regnum recuperauit, & priſtino reſtitutus eſt honori. Ferunt, priuſquam hic conflictus fieret, ortam eſſe inter Coſroen & Narſen in ordinanda acie diſſenſionem, cum vterque ſe putaret ducis munia melius altero tenere: ſuntq; inter eos iactata conuicia. Sed Coſroes habita ratione temporis: Tu, inquit, ô dux Magnum regem conuiciis laceſſis, præſenti fortuna inflatus? Audi quid in poſterum dij conſtituerint. Refluent in vos Romanos hæc incommoda. Tenebit gens Babylonica Romanas terras, ad tertiam vſq; annorum hebdomada volubilem. poſt id annorum, hebdomadas quinque Romani Perſas in captiuitatem ducent: his perfectis, dies ſempiterna hominibus aderit. Sed hæc vaticinia nullum ſunt ſortita euentum. Mauritius pace cum Perſis firmata, exercitum in Thraciam ex Orientalib. locis traduxit. Quo tempore ſol eſt obſcuratus, & mulier quædam in Thracia puerum peperit abſque oculis, palpebris, manibus & brachiis: cui piſcis cauda ad fœmora vſq; protendebatur. Cæterum Perſis ſedatis, Barbaris iam moliebatur damna Mauritius, ac Scythas Mœſia repulit, ſimul & Longobardos in Italia repreſſit. Childepertum enim Francorum regem muneribus magnis ſolicitauit, vt Longobardos Italia deturbaret: ſed fruſtra. nam fœdera inter hos icta ſunt: licet iterum ab Imperatore requiſitus, exercitum miſiſſet, ob ſpem ducendi in vxorem germanam Imperatoris, quam audiebat Conſtantinopoli viuere. Cum igitur miſſus exercitus contra Longobardos ſtaret, Franci & Alemanni diſſenſionem iniere, & re infecta diſceſſere. Romanus tamen patricius Italiæ Exarchus eos vicit & ſuperauit, ſi victoria vti ſciuiſſet, & non irretitus degeneraſſet. Hunni quoque, qui & Auares appellantur, cum ſuo duce Chagano, auſpiciis filij ſui Theodoſij & Germani ſoceri Pannoniis exacti ſunt, & ad ſolitudines fugati, victique & fuſi. Sclaui Mauritij opes veriti, cum finitimis ſocietatem iungunt. Tres tum gentes in fœdus venere, Franci, Bauari, & Longobardi. Quibus omnibus ſuſpecti erant Mauritij ſucceſſus, ne ſi plus nimio eius opes inualuiſſent, cæteras quoque prouincias ad imperium retraheret. Quod ſic factum eſt, atque eo ordine incœptum, teſte Zonara. Chaganus Auarum dux capto Sirmio, cum ad octoginta milia quæ ſibi annua pendebantur, viginti milia adiici peteret, Imperator pacis ſtudioſus, illud ſe facturum recepit. Miſit etiam elephantem omnium quos habebat maximum, ei poſcenti, & qui nunquam eiuſmodi animal viderat. Sed enim Barbarus qui fœderis imminuendi cauſas captabat, altera viginti millia præter centum priora rogauit. Quod cum princeps recuſaſſet, cum exercitu in regionem irrupit: occupatiſque nonnullis Illyrici vrbibus, minabatur ſe euerſurum Macrotychum, id eſt longum illum murum. Qua re motus Imperator, miſſis legatis, pacem cum eo firmauit. Sed animus Chagani perfidus & inexplebilis, fraudem cum Romanis agere cœpit. Et cum ipſe bello abſtineret, Sclauicam gentem impulit vt agros Romanorum popularentur, & vſque Macrotychon excurrerent. Imperator Commentiolum ducem elegit, quem cum magnis copiis aduerſus Barbaros miſit: quorum magna multitudo interempta, reliqua pars de finibus Romanorum pulſa, præda & captiui recuperati. Sed paulo poſt iterum Chagano cum innumeris copiis in Thraciam irrumpente, Priſcus Romanorum dux perterritus, in oppidum Turulum ſe recepit, ac ſe munitionibus à vi hoſtium tutatus eſt. Quod cum Barbarus oppugnaret, ingenioſiſſime eſt ab Imperatore eluſus. nam his ſcriptis literis ad Priſcũ, nũcio præcepit, vt ſponte in hoſtium manus & volens cum literis, quaſi ignarus incideret. Literis autem hortabatur Mauritius Priſcum, ne hoſtibus cederet, qui mox eſſent cum magno dedecore abituri. Ordinatas enim eſſe triremes multas cum inſigni nauium claſſe, inſtructo milite plenas, quæ ſpoliatura eſſet domos hoſtium, fœminaſque cum pueris in captiuitatem abductura. Chaganus capto nuncio, ac lectis literis, domibus ſuis timere cœpit: acceptiſq; exiguis muneribus, obſidionem ſoluit, abiitque cum omni exercitu. Non potuit ferox Chagani animus quieſcere, ſed rurſus cum ſe videret eluſum, intrauit Romanorum fines. Cui obuiam ſunt miſſæ Romanæ legiones: à quibus ſæpe ſuperatus fuſusq; eſt, & quę nonnunquam ſuccubuerunt & victoriam Barbaro præſtiterunt. Quod bilem mouit Imperatori, qui indignatus, aduerſus Chaganum Commentiolum iterum mittens, clam illi iniunxit, vti hoſtibus proderet ſuum exercitum. nam ſæpe ſeditiones in eo oriebantur, & ob contumaciam in parendo illis Mauritius ſuccenſebat. Cum igitur fieret pugna, Cõmentiolus male inſtructis ordinibus, vbi claſſicum occinuiſſet, ſine mora comitantibus paucis aufugit, vti delibera-

uerat: reliquis omnibus pene captis, paucis cæſis. Qua victoria inflatus Chaganus, ad Macrotichon iterum excurrit. Sed Mauritius coacta popularium turba, in præſidium venit. Interim maxima orta eſt peſtilentia, qua abſorpti ſunt vna die ſeptem Chagani filij, & ingens militum multitudo. Qua re Barbarus animo fractus, in ſua reuerti ſtatuit. Mauritium tamen de captiuorum redemptione admonuit: in ſingulos captos numo vno contentus (erant antem captiui duodecim millia numero, & amplius) Imperatore hanc conditionem abnuente, pro oumo dimidium petiit: quo etiam ob auariciam & indignationem in milites recuſante, ira percitus Barbarus omnes occidit, & deinceps motis caſtris diſceſſit. Quæ res magnom omnium odium in Mauritium concitauit, adeo vt nullus non ei malediceret. Commentiolus, quod hoſtibus exercitum trucidandum permiſiſſet, accuſatus eſt à militibus: in quorum numero Phocas cum irreuerẽter multum regem compellàre Mauritium non vereretur, à quibuſdam percuſſus: & princeps delati criminis accuſationem non admittens, accuſatores reiecit. ob id quum quandoque ſacris intereſſet, ſeditio in populo orta eſt, & lapides in eum iniecti ſunt: qui deprehenſi, ſupremo ſunt ſupplicio affecti. Tum monachus quiſpiam enſe nudo à foro ad Chalcen progreſſus, Mauritium mox ferro interiturum proclamauit. Quod vbi ad aures fuit principis perlatum, ſcelus id qood in captiuos commiſerat identidem reputans, Deum orabat vt in hac vita pœnam meritam ſibi imponeret. Miſſiſque nunciis omnes rogabat, idem à ſummo Deo peterent. Interim cunctis inuiſus factus Imperator militibus (nam immenſa laborabat auaricia, qua nihil eſt deteſtabilius, præſertim in principe) qui ſua auaricia rapinas, cædes & homicidia diſſimulabat: præterea nulla ſtipendia militibus erogabat, iis potiſſimum qui Sarmatico limiti, contra Scytharum impetum, loco ſterili poſiti, præerant, difficilia queq; tolerãtes. Ob id in eius caput eſt facta conſpiratio à militibus, & Phocas deſignatus eſt futurus Imperator. Ea fama inualeſcente, cum Mauritius Phocam non cognoſceret, ſed ab ariolis intellexiſſet ſucceſſoris nomen à Ph. litera incepturum, Philippicum ſororis maritum ſuſpectum habere cœpit. Et licet ille iureiurando, nunquam ſe illud animo cogitaſſe, nedum ſe facturum, promitteret: non potuit tamen ab illa ſententia auelli Mauritius, donec viſa in ſomnis ſpecie, conceptam de Philippico ſiniſtram opinionem abiecit. Somniauit enim ſe magnam hominum multitudinem conſpicere, quæ aſtans ſigno Chriſti Seruatoris, poſito ſuper æneam portam, regem vehementer accuſaret: & tunc vocem ab imagine editam, iuſſiſſe accerſiri Mauritium: qui protious adductus & interrogatus, vbi pœnam commiſſi in captiuos ſceleris pendere optaret, in præſenti an futura vita: cum reſpoodiſſet, Hic ô Clemens Domine. rurſus vocem huiuſmodi auditam eſſe: Tradite igitur hunc qui ſummi eſt generis, in poteſtatem militis Phocæ. Somnio illo triſti experrectus princeps, vocato ad ſe Philippico, veniam ſuſpicionis conceptæ de eo petiit, & ſomnium narrauit: & cuius ordinis miles eſſet Phocas interrogauit. Cui Philippicus: Is eſt Phocas, qui proxime miſſus ab exercitu, tecum agebat confidentiſſime, homo iuuenis, ingenij vero præcipitis ac timidi. Ergo, inquit Mauritius, crudelis. nam timidi plerunque deſperatione ducti, crudelia ſcelera, & ſæuius quiddam perpetrant. At ille: Liberalitas, inquit, optimum eſt militibus remedium, qua vulnera ipſorum ſanantur: præſertim cum plurimum egent. Sed ſurdis auribus homo auarus illa excepit: vtpote qui etiam auariciam eo tempore Petro fratri, qui copiis præerat limitaneis, iniunxerat, vt neceſſarios commeatus & frumentum quod dari ſolitum erat, traiecto Danubio ex hoſtili terra tranſportaret, & milites ex præda ſuſtentarentur. Quod talem commouit in exercitu tumultum, vt ſtatim centurionem tunc Phocam ſalutarẽt Imperatorem. Quare aufugiens Petrus ex caſtris, Mauritio cuncta patefecit. Qui aſſiduis concionibus populum in officio continere conatus, vbi labare hominum ſtudia vidit, & tumultuantem multitudinem ſiſti haud poſſe cognouit, arrectis ciuibus quoque ad ſeditionem, aula ſe ſubduxit: ignotoque habitu cum vxore & filiis ingreſſus naues celeres, abiit. Theodoſium vero filium (quem die feſto qui Paſcha dicitur, regem publice appellauerat, Iohanne patriarcha ei coronam imponente, & cui Germani patricij filiam vxorem dederat, Cyriaco patriarcha nuptiarum ſolennia procurante) ad Coſroen Perſarum regem miſit, vt memor beneficii abs ſe accepti, pari officio filium regno pulſum proſequatur. Vbi fuga principis iam innotuit vulgo, & popularis motus auctus eſt, interim propius acceſſit Phocas: qui fauſtis acclamationibus exceptus, ac in regia à patriarcha coronatus, aſtante populo Auguſtus eſt dictus. Sed altercatio Venetæ & Praſinæ factionis ſuborta eſt: quam dum ſedare Phocas niteretur, effecit vt cum tribunus Venetorum contumelioſis dictis afficeretur, magna pars populi id ægre ferẽs exclamaret: Abſiſte, & ſtatum rerum conſidera, nam Mauritius adhuc viuit. Quibus verbis inflãmatus tyrannus, ad necẽ principis in Chalce-

donis vrbis è regione Byzantij portum Eutropij dictum, quò confugerat Mauritius cum vxore, liberis, & omni familia, dicto citius adnauigauit. Et comprehenſo Principe ac tota familia, primum in conſpectu Principis reginam Auguſtam, treſq; eius filias, tum filios interfici iuſſit. Quibus interemptis, exclamauit Mauritius: Iuſtus es Domine, & recta iudicia tua: forti animo perferens tantam calamitatem. Sed firmiori longe patientia vſus, & fortitudine, cum filius eius nouiſſimus, infans adhuc, ad pœnam poſceretur, quem lactētem nutrix occuluerat, ne tota Mauritij ſtirps interiret, & filium ſuum pro alumno dabat. Princeps ſuum proferri iuſſit. Ipſe demum incredibili animi magnitudine mortem ſubiit, ſecuri obtruncatus. Poſtea Phocas pro Theodoſio ad Coſroen miſit, & occidi fecit. Sic tota domus cum principe cæſa eſt, omneſq; ſepulti ſunt in æde S. Mamātis, prope murum extructum à Pharaſmane eunucho, Iuſtiniani cubiculario. Sunt aſcripti tumulo hi verſus elegi:

Ô ego ter miſera, en regum præclara duorum
 Vxor Mauritij, filia Tiberij,
Regina, & prolis numero ſpectanda decoræ,
 (An plures domini ſint bona res, liqueat)
Cum ſtirpe hic tota iaceo, iuxtaq; maritus:
 Seditio id fecit militis ac populi.
Haud grauiora tulit Ciſſæis, aut Iocaſta,
 Lāi flens corpus, verum ego ſum Niobes.
Ipſum ipſum genitorem: vltro quid perditis hoſce,
 Expertes pueri qui fuerant ſcelerum?
Frondibus vrbs noſtris poſt haud reddetur opaca,
 Radicem euulſit Threicius Boreas.

Mortuus eſt autem Mauritius anno ætatis ſexageſimotertio: nam adminiſtrationem Reipub. ſuſcepit anno quadrageſimotertio. Viginti annis imperauit: cuius mortem præceſſit cometes, cui eſt nomen Xiphias, ipſe primus ex Græcorum genere in imperio confirmatus. Vir vtilis Reipub. & victorioſus, niſi auaricia labefactaſſet illū & totam domum. Illo enim duce Hunni ſunt eiecti. Cæterum diuo Gregorio ſummo pontifici fuit infenſus. Qui antequam papa fieret, à Pelagio ſummo pōtifice miſſus ad Mauritium, vt ſe apud principem purgaret, ne ſibi vitio verteretur, quod abſque illius aſſenſu ſe pontificem proclamare paſſus eſſet. Enimuero irrita tum fuerat pontificis declaratio, niſi eam Imperator aſſeruiſſet. Simul petebat Imperatorem, vt nouus dux cū exercitu in Italiam mitteretur, ob Longobardorum ſæuitiam, quum nulla iam eſſet in Exarcho ſpes auxilij. Miſit itaque Imperator Smaragdum cum nouo exercitu in Italiam, qui inducias cum Longobardis (quia fortiſſimæ nequibat reſiſtere genti) ſanxerat. Sed poſt mortem Pelagij, cum Gregorius ſedem occupaſſet pontificalem, in eam eſt lapſus dementiam Mauritius, vt Gregorio ſcriberet, quò Iohanni Ieiunatori patriarchæ Conſtantinopolitano, & eò defuncto Cyriaco qui ei ſucceſſerat, & prius Oeconomus magnæ Eccleſiæ fuerat, obtemperaret, velūti omnium antiſtitum patriarchæ principali. Quod cum Pontifex recuſaret, Mauritius militibus ex Italia reuocatis, Agdulphum adhortatur, vt fœdere poſtpoſito quod cū Romanis habuit, vrbem armis inuaderet. Quanquam iam Italiæ Exarchus, rapinis rem Romanam afflixerat. Adiecit dehinc impium edictum, ne Deo militaret, quicunq; Romanę militiæ eſſet aſcriptus, niſi finita militiā, aut vi aliqua debilitatus. Omnino annixus ob odium in Gregorium, pacem Romanis frangere.

Habuit autem vxorem Conſtantinam, filiam Tiberij: ex qua peperit tres filios, Theodoſium, Tiberium, ac Conſtantinum: totidemq; filias, quæ omnes ſimul cum patre occiſæ ſunt. Sophia regina, & Conſtantina Auguſta, principi coronam fecerant quondam: eam ad ſe delatam ille in eccleſiam deferens, Deo obtulit. Abſoluit & Mauritius ædem S. martyrum quadraginta, à Tiberio inchoatam, atque ex negligentia intermiſſam. Quemadmodum & Petrus frater imperatoris in Cyriaci patriarchæ gratiam, ſanctiſſimæ matri Dei templum, quod Diaconiſſæ dicebatur. Aliudq; ſub Areobindi appellatione extruxit.

Hæc ex Zonara atq; Paulò Vuarneſridò, ac aliis collegimus: in Diacono de peſte, diluuio, inundatione Tiberis, & letania ſeptiformi, quæ hac tempeſtate euenerint, inuenies.

Digitized by Google

Phocas Cæſar.

PHOCAS præfectus Scythiæ, poſtquam Mauritium Imperatorem occidit, à
ſcelerato exercitu, cui præerat, Imperator electus eſt, & Auguſtus præter opi-
nionem conſalutatus. Conſtantinopolitanus enim populus militum prærogá-
tiuam ſequutus, magno omnium ordinum conſenſu ratum fecit Phocæ impe-
rium. Eſt & ei fœliciter Romæ acclamatum. Congratulatus eſt ei Romanus pontifex
175 Gregorius, qui literis eum hortatus eſt, vt libertatem vrbis tutaretur: & per legatum ei a-
peruit afflictum Italiæ ſtatum. Tantaq; fuit in nouo principe indoles, & talem ſe gentibus
oſtēdit, vt Agdulphus illius fama perculſus, pacem cum Exarcho & Romanis in annuum
tempus ſanxerit. Sed pari auariciæ vitio cum laboraret, & tenacius aurum quam Mauri-
tius ſeruaret, auariſſime tributa exegit. More Perſico cum ſuis aulicis ſecreta tractabat,
qui magiſtratus & iudicia vendebant. Stipendia parciſſime dabat: chariores habuit,
qui inexplebili rapacitate populos vexabant. Ob id coniuratione Priſci patricij & præto-
ris, cui filiam Domnentiam deſponderat, & Heraclonæ magiſtri militum, & eius filij He-
raclij, qui pro prætore Aphricam adminiſtrabat, tumultu militari occiditur. Cum enim
ij tres de occidendo Imperatore conueniſſent, Heraclonas, ſiue, vt alij ſcribunt, Hera-
clianus, vt filio ſuo imperium aſtrueret, à Phoca defecit, ac veluti magiſter militiæ in
Thracia defenſurus regionem, & propulſurus Barbaros, exercitum coegit. Heraclius ex
Aphrica Conſtantinopolim venerat, ne pater defectionis ſuſpicionem faceret. Conue-
niunt ſtatuto tempore, & excitatur tumultus: dum milites prætoriani accurrunt, con-
iurati principem obtruncant, cum annos imperaſſet octo, teſte Iohanne Monacho. Hic
tamen hoc vnum ſanxit, quod poſteri laudarunt. Rogante enim papa Bonifacio, ſtatuit
vrbem Romam caput eſſe omnium Eccleſiarum, cum prius eſſet Conſtantinopolitana,
propter ſedem Principis. Factum eſt tamen, vt Romana eccleſia ſit omnium princeps de-
clarata. Iuſſit præterea, vt Pantheon vetuſtum M. Agrippæ opus, beatiſſimæ Virgini & o-
mnibus ſanctis conſecraretur, excluſo malorum dæmonum cultu, quorum ſimulachra
plura hic numero fuere. Hanc ipſam ædem hodie ab ædificij forma Rotundam vocant.
Huius tempeſtate, Praſinæ & Venetæ factiones per Orientem & Ægyptum ciuilia & in-
teſtina bella multa fecerunt. Praſini & Veneti, Erythrei ſinus accolæ, vetus inter ſe ha-
buere odium, iam inde ab Antonini Veri principatu non ignotum Romanis legionibus:
quibus ad duorum populorum bellum inhibendum miſſis, Praſini obſequenter impera-
ta fecere. Contra Veneti fauorem Rom. principis propenſiorem in hoſtes quam in ſe eſſe
arbitrati, eum prouincia abeuntem ex improuiſo adorti, multis affecere incōmodis. Per-
ſæ præterea multas calamitates Romanis prouinciis intulerunt: Meſopotamiam, Aſſy-
riamq; occupauerūt, deſidia & ignauia Principis: Hieroſolymam populati, loca ſacra pro-
phanarunt. Lignum Dominicæ crucis auferunt, magnum mortalium numerum capiunt,
maiorem ferro conficiunt. Iberos, Armenias, Arabes, Dardanos, & mediterranea Mace-
doniæ & Thraciæ abſtulerunt. In Cappadociam & Galatiam incurſiones fecerunt, & ad
Chalcedonem vſq; omnia ſunt populati. Nec minus in Occidente, quia Reſpub. vindices
non habuit, Germaniæ, Hiſpaniæ, Galliæ & bona pars Italiæ à Romano defecerant impe-
rio. Chaganus Thrax Hunnorum rex, modo huc, modo illuc diſcurrebat. Ægyptum Sar-
raceni vaſtauerant, & caſtris deletis Romanorum, vbiq; hominum magna ſtrages, ſimul-
que annonæ inopia, & pecorum calamitas, propter principis luxum. Licet paſſim omnes
ab initio magnam ſpem in Phocam collocarēt, quod homo eſſet militaris: ſed omnes fru-
176 ſtrati opinione, & reges metu ſoluti, vndiq; irruebant. Erat itaq; neceſſe, vt aut nomen im-
perij deleretur, aut Phocas occumberet (quod & factum eſt) vt vires recuperaret priſcas
imperium. Priſcus enim tāquam principi gratificaturus, pacis ſtudium aſſimulat: cum ſo-
cero ſe fingit agere, vt impetrata à principe venia, quod turbādi Aphricę ſtatus autor fuiſ-
ſet, in officio iam inde eſſet, imperata faceret, filium obſidem daret, ipſe cū quam maximo
poſſet exercitu in Coſroen Perſarum regem ad bellum exiret. Ob id mittitur ex Aphrica
Heraclius ad Phocam, in fidem eorum quæ promittebantur: licet ad ſęuiſſimam tyranni-
dem opprimendam iam omnes coniuraſſent, & Senatores multi & duces. Gregoras vir
inſignis, qui ſecundas in caſtris partes cum Heraclio habebat, Patricius, & filius eius Ni-
cetas, qui terra cum ingēti peditum exercitu & equitum multitudine iter faciebat aduer-
ſus Phocam, initis antea inter ſe pactionibus, vt qui prior ſedem imperij Conſtantinopo-
lim cepiſſet, ac tyrannū interfeciſſet, ille regnū haberet. Nec Heraclianus multo poſt cum
vali-

validiſſimo exercitu in Thraciam nauigauit, Perſici belli prætextu. Sub illius appulſum Priſcus, qui in eam occaſionem erat intentus, Phocam obtruncat, ſoceri exercitũ acceſſit: quo propius admoto, occupat Heraclius imperium, omnibus metu quieſcentib. Nec Heraclianus ſtabilito filii principatu, multum in Thracia fuit, ſed ad obtinẽdam prouinciam cõfeſtim exercitum in Aphricam reduxit. Narrat Zonaras, Phocam tyrannũ, quod mulieroſitati & temulentiæ deditus eſſet, & expers omnis miſericordiæ ac ſanguinarius, in omnium odia incidiſſe poſt adeptum imperium. Primum enim Narſes, de quo in Mauritio ſcripſimus, poſt commiſſam defectionem, quum Edeſſam vrbem occupaſſet, contra hunc Coſrois habentem auxilia, Germanus à Phoca miſſus eſt: & facta pugna, poſt paucos dies ex acceptis vulneribus diem ſuũ obiit. Narſes deinde cum Hierapolim ſe recepiſſet, inductus eſt à Dementiolo magiſtro, fratre Phocę, per iuſiurandũ interpoſitum, vti ad Phocam iret: à quo contra datam fidẽ, igne extinctus eſt. vir alioqui religioſus, qui S. Pantaleonis, & Ss. martyrum Probi, Tarachi, & Andronis templa & hoſpitalem domum extruxit. Sed non contentus hoc crudeli facinore, Petrũ Mauritii fratrem, filiamq; Germani, & in vniuerſum omnes Mauritio ſanguine iunctos interfecit. Philippicus autẽ clericus tonſus eſt, & Chryſopoli ſolitarias ædes inhabitauit. Alios etiam complures Phocas & occidit, & ſuppliciis affecit exquiſitis. Sed multo crudelius facinus patrauit, cum quondã in certamine equeſtri ſpectaculũ celebraret, acceptis quorundã conuiciis, multos interemit: nec pauciores membris mutilari aut ſubmergi iuſſit. Sed quam plurimos præfecto vt punirentur dedit: qui cum in prætorio clauſi tenerentur, facto populi tumultu, & prætorium incenſum, & ipſi ſoluti aufugerunt. Antiochiæ vero Hebræi motu excitato, Chriſtianos multos, atq; ipſum Anaſtaſium in ea vrbe patriarcham interemerunt, ac eius cadauer in medio foro incenderunt. Propterea Phocas per quoſdam eo miſſos, fecit vt aliqui plecterentur capite, aliqui membro aliquo labefactato in exilium mitterentur. Sed vir ſæuus & crudelis, neq; ſuis ſatis pius fuit. Cum enim quondam in quodam equeſtri ſpectaculo prope ſuam ſtatuam, Priſci generi ac Domnẽtiæ filiæ ſtatuas poſitas vidiſſet, 177 ita cõcitatus, tribunis, quos diſcerpi volebat, ægre ſupplicante populo veniam indulſit. Quæ res fecit, vt Priſcus vitæ ſuæ non mediocriter timeret. Nec minus oderat quam metuebat crudeliſſimã in omnes principis tyrannidẽ: & ideo quærebat modũ ipſum occidendi. Sed Phocas intellecta in ipſum coniuratione, matrem Heraclii & vxorem Eudociam, quam parentib. honeſtiſſimis in terra Aphrica natam, matrimonio ſibi ille adiunxerat, captas in clauſo loco cuſtodiri fecit. Poſt factam itaq; coniurationẽ, vt paulo ante ſcripſimus, præueniens cæteros Heraclius, impetum fecit ad portum Sophium: & commiſſa natali pugna, victor adiuuante Priſco euaſit, qui præfecti honorem obtinere cupiebat. Vnus autẽ è numero optimatium Photius nomine, cuius vxorem tyrannus vi ſtuprauerat, coacta magna militum manu, in regiam inuaſit, Phocamq; (cuius miniſtri ac familiares omnes ſalutem deſpondentes, ex aula abierant) ab ſede regali detraxit, exutaque purpura fuſcum amiculum iniecit, ac vinctum ad Heraclium duxit, qui eũ ita alloquutus eſt: Ad huncne modũ ô miſer Remp. geſſiſti? Phocas mente alienatus: Tune melius, inquit, quam à me factum ſit, ea geres? Ira inde Heraclius commotus, calce eum percuſſit, atque capite eum mulctari præcepit. Traditum eſt à quibuſdam cito occiſum, ab aliis rurſum, manibus & pedibus primo, poſtea ob inſignem eius libidinem, & quia multorum vxores corruperat, genitalibus, ac nouiſſime capite amputatis, corpus truncum ad Bouem fuiſſe combuſtum. Is erat locus, qui ex eo quod æneus eſſet caminus forma bouis, quem Pergamo allatũ aiunt, vbi erat poſitus, Bouis appellatione nuncupabatur. Fratres ac neceſſarii Phocæ omnes interfecti ſunt. Et ita ſceleſtiſsimus tyrannus poſt octo imperii annos, meritum vitæ exitum habuit.

Fuit illi vxor Leontia, quam Auguſtam dixit poſt ſortitum imperium. Ex qua filiam ſuſcepit Domnentiam, quam vxorem Priſco præfecto copiarum dedit. Nec aliam reperi hactenus ex eo prolem. Hæc ex Ioanne Monacho, Paulo Diacono, atque aliis excerpſimus. Plura apud illos inuenies.

Heraclius Cæſar.

HERACLIVS filius fuit Heracliani, qui poſt interfectum Phocam, vt paulo ante ſcripſimus, adeptus eſt imperium, ſuffragantibus militibus, & extemplo Byzantii à Sergio Conſtantinopolitano patriarcha & pontifice coronatus. Et vt Iohannes Monachus tradit, eadem die qua coronationem ſuſcepit, nuptiarum ſolennia cum Fabia Eudocia celebrauit, prima vxore ſua;

quæ quidem dies inſigni pompa celebrata eſt, vt decuit tantum principem. Interim totum Orientem vaſtauerant Perſæ, & legiones ſæpius reparatas, ſæpius deleuerant: terras autem Romanorum in ſuam traxerunt ditionem. Heraclianus interim, Heraclii pater, ex Aphrica cum ingenti exercitu Ægyptum & Aſiam petebat: ſed eo, medio conatu rerum extincto, Perſæ metu liberati, ex Ægypto Aphricam inuadunt: quæ tota Perſicis ceſſit armis, ducis ſui præſidio ſpoliata. Europam diripuerant Scythæ, & Auari: & Romanos milites ita interfecerant, vt pauciſſimi in tot cædibus ſupereſſent ex iis qui ſub Mauricio & Phoca militauerant. Duos tantum ſuperfuiſſe Iohannes Monachus ſcribit. Erat in illo tumultu anceps Heraclius, Europamne an Aphricam vindicaret: vtraque enim hoſtibus laceſſita, ingemiſcebat. Habito igitur nouo delectu, Criſpum eis præfectum miſit in Cappadociam. Cum Chagano itaque fœdus percuſſit, pluribus miſſis muneribus, ante longum murum Anaſtaſii (nam Thraciam tum plurimum infeſtabat Barbarus) tentoria poſuit. ſed immemor iuriſiurandi & initæ amicitiæ Barbarus, impetum in Heraclium fecit, & pene cepiſſet. Sed iterum miſſis legatis pacem impetrauit, vt poſſet totis viribus ire in Orientem. Priuſquam tamen exercitum contra Perſas educeret, oratores ad Coſroen Perſarum regem miſit, vt à vaſtatione vrbium, & cæde Romanorum ceſſaret: vtque iam ſatur humano ſanguine, in Perſida rediret. Coſroes autem rex (cui animus omnia perdendi erat) legatos contempſit, eoſq; cum contumelia abire iuſſit. Heraclius affectus & contumeliis, & ingentibus prius cladibus, inducias à Barbaro hoſte, & pacem quamuis ignominioſam, denuo petit, ſub condirionibus annui vectigalis pendendi. Coſroes ſe nunquam quieturum cum Romanis reſpondit, niſi poſtpoſita & abnegata Ieſu Nazareni crucifixi religione, Mitram, hoc eſt ſolem, qui vnicus eſt Deus, adorarent. Imperator indignatus, deſperata pace, quam nullã impetrare potuit, magis vi quam virtute adactus, exercitum comparat, placato numine in hoſtem proficiſcitur, conſcriptis vndique nouis legionibus (veteres enim interciderant) quas exercuit, & poſt in expeditionem duxit. Coſroes factus de bello certior, Azoti erat, in vrbe Syriæ opulentiſſima: quam petiit Heraclius, vt de ſumma regni cum hoſte decerneret. Sed ille prius fugienti ſimilis, priuſquam Heraclius adeſſet, in Meſopotamiam ſe recepit: adultas & flaueſcentes iam fruges populatus, vt perſequendi facultatem Cęſari adimeret. Heraclius tamen nihilominus ſequutus, cum regem aſſequi non poſſet, regionẽ ferro & igni vaſtauit. Iam Coſroes Palæſtinam, Iudæamque diripuerat: Hieroſolymas poſt longam Chriſtianorum occidionem, ablata omni ſupellectile; tum ligno ſanctæ crucis, & vrbis epiſcopo euaſtauerat. Eſt tunc ingens Chriſtianorum mulitudo interempta, cum Iudæi captos pretio redimerent atque occiderent. feruntur fuiſſe nonaginta milia numero. Imperator tum neq; copias, quæ hoſtibus pares forent, neque pecuniam habebat. Aurum itaque & argentum ex magna Eccleſia & aliis ſacris ædibus mutuatus, ſignari pecuniam fecit: & nouo delectu facto, in expeditionẽ ex vrbe cum ipſis egreſſus eſt, poſt celebrationẽ feſti Paſchæ. Duos igitur comperit duces Heraclius, cum duobus exercitibus à rege relictos, qui oportunitate locorum freti, iter ſuum remorarentur. Heraclius parte vna copiarum relicta ad ſubigendas vrbes, quas poſt ſe relinquebat, ipſe cum robore copiarũ, ſuperato Tauro, ad Saronem fluuium Sarbarum ducem ſtrauit, & in fugam vertit. Cum autem Sarbarus Archiſatrapes apud Coſroen accuſaretur conſiliorum, quæ cum Romanis clanculum habuiſſet, & dictorum quæ probroſa in ipſum iecisse credebatur, Coſroes ad ducem qui erat ſub Sarbaro, de eius nece literas miſit. Nuncius à Romanis interceptus, Conſtantinopolim eſt ductus. Reip. curatores viſis literis, & tabellarium & literas Sarbaro miſerunt. qui illis lectis, hominem diligenter percunctatus eſt. Vt vero Coſroe malum animum perſpexit, alteras confinxit literas, quibus ſua & multorum præfectorum ac tribunorũ militarium, aliorumq; qui ordines ducebant cædes mandaretur. Induxitq; nuncium à rege miſſum, vti literas illas ab eo ſe accepiſſe confirmaret. Tum habito conſilio vbi primores omnes aderant, palam literas recitari fecit: quæ maximam indignationem omnium commouerunt, adeo vt primores omnes quicunque ordinibus præerant, ad Romanum Imperatorem tranſire conſtituerent, & extremũ odium in ſuum Principem conciperent. Oſtanẽ inſuper Satrapam totis viribus aggreſſus Heraclius in Perſida, commiſſo prælio, & ipſo ſuperato, fugere compulit: cęſis 30. hoſtiũ milibus. Saraces & Sarabaſſes duces in eo prælio cecidere, Says ſucceſſor datus cum nouo ſupplemento pugnam inſtaurauit, edita magna hincinde cæde. Perſa ſuperior videbatur, niſi denſus imber, mixta grandine, cum fragore & ſtrepitu horrendo, cœlo effuſus, aduerſam Perſarum aciem perculiſſet, procella Barbarorum ora oculoſque vento & fulguribus perſtringente. Attoniti Perſæ cæduntur, pauciſſimi ſeruati: cæteri aut capti, aut cæſi. Interea Chaganus fœdere violato in Byzantinum

zantinum agrum intrauit, poſitiſque ante longum murum caſtris, exteriora omnia loca
eſt populatus. Tum patriarcha ciuitatis, & patricius Bonus, quos Conſtantini filii, o-
mniumque rerum publicarum curatores diſcedens Heraclius reliquerat, coactam viro-
rum optimorum manum, contra Barbaros ſub ea opinione, quod nullus in proximo eſſet
exercitus, negligenter rem agentes, miſerunt de improuiſo: atque multis milibus inter-
emptis, reliqui cum magna turpitudine intra ſuos fines ſe recipere ſunt compulſi. Ra-
zatenem nouum ducem Coſroes cum totis regni viribus miſit, vt maiore niſu cum Hera-
clio quam ceteri duces pugnaret. Qui ſane cum nouis copiis venit, ſed nihilo meliore e-
uentu pugnauit. Fuit pugna atrox per integrum diem depugnata, qua dux cecidit, & vi-
ginti ſeptem militaria ſigna ſunt capta. Victores Romani in viſcera Perſidis, traiecto Ty-
gride, penetrarunt. Sæuitumque eſt non in homines modo, verum & in vrbium dire-
priones. Nec temperatum eſt à profanis hoſtium templis. Veſtæ, quæ religioſe apud Per-
ſas colitur, templum eſt funditus dirutum. Sic ſecundo & tertio prælio victi Perſæ, cæſis
multis milibus, in fugam reliqui omnes dilapſi abierunt: qui conterraneis ſuis quæ acci-
derant, enarrauerunt. Indeque eſt effectum, vt prius male in Coſroen affecti, maiori o-
dio aduerſus eundem excandeſcerent. Coſroes ab aliis Coſdroas dictus, deſperatis rebus
vltra Tygrim abiturus, Medarſem filium regni conſortem declarauit: Siroe alio filio, &
maiore natu, & præclaræ indolis adoleſcente, neglecto: habebat enim plures filios. Qua
contumelia adactus ille, clam cum Heraclio paciſcitur, vt patre & fratre cum omni
regia gaza proditis, deductiſque præſidiis ex omnibus Romani imperii prouinciis, ipſe
Perſarum regnum obtineret, paxq; inter vtrunque imperium eſſet. Coſroes cum Medar-
ſe & vxoribus ex fuga retracti, in vincula coniiciuntur, & ad Cteſiphontem interficiun-
tur iuſſu Siroes, qui ab aliis Sirochius dicitur. Ferunt autem Siroen Coſroi patri cathenis
vincto auri magnam vim & lapidum precioſorum aceruos appoſuiſſe, dicentem: Ob hęc
Romanis Perſas hoſtes feciſti, ac mutuis præliis innumeras cædes patraſti, patere & tu tua
incommoda. Hinc fœdere cum Heraclio percuſſo, omnes captiui Ro. qui apud Perſas e-
rant, liberi reſtituti. Crux quoque dominica iterum recepta eſt anno 14. quam ablata e- 178
rat, vna cũ patriarcha Hieroſolymitano. Recepta eſt Aphrica, Ægyptus, & quicquid ter-
rarum fuerat ex Ro. imperio à Perſis occupatum: à Meſopotamia ad oram Syriæ, ad Ery-
thræum mare, Arabia tantum excepta, quam Mahometus pſeudopropheta (de quo infe-
rius multa ſcribemus) ſua execranda lege labefactauit. Captiuos Perſas Romani quoque
viciſſim omnes reſtitui fecerunt: paxq; his conditionibus firmata, vt limes Perſici & Ro-
mani imperii Tygris eſſet, atq; Perſæ Meſopotamiam non attentarent. Tertiæ pugnæ dies
faſtis Romanis aſcriptus, magnæ adhuc venerationis eſt: & exaltatio crucis vulgo dicta,
vbique religioſe celebratur. Fuit autem annus ille quo hæc victoria parta eſt, quartus &
vigeſimus ſupra ſexcenteſimũ humanæ ſalutis, ſextus Heraclii poſt egreſſum eius ab vr-
be. Exercitus victor, & laureatus & onuſtus ferculis & trophæis magna lætitia & ingenti
gloria Conſtantinopolim rediit. Dux purpuratus aureo inuectus curru, non lauream ma-
nu, ſed lignum crucis tenens, ſe lætantibus populis ſpectandum præbuit, occurrentib. re-
gio ornatu inſignitis ſacerdotibus, pompaq; admirabili. Maior hic triumphus fuit, quam
de Gelimere à Beliſſario & Aphrica ſubacta. Donauit me pulcherrimo ac vetuſtiſſimo
numiſmate Gremperius meus, dum hæc ſcriberem: in quo prima facie imago Heraclii
ſculpta erat, vt pictam prius vidiſti, cum hac Græca inſcriptione: βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ καὶ νικητὴς
Ἡράκλειος χριστῷ. Et quædam præterea alia verba græca, quæ præ vetuſtate legi non poterant.
Sed in reuerſo erat eiuſdem imago curru triumphali, in limbo ſcripta fuerant hæc latina:
SVPER ASPIDEM ET BASILISCVM AMBVLAVI, ET CONCVLCAVI LEO-
NEM AC DRACONEM. In medio erant locata hæc græca: δόξα ἐν ὑψίστοις τῷ θεῷ, ὅτι ἔθραυσε
σιδηροῦς πύλας, καὶ ἠλευθέρωσε ἁγίαν βασιλείαν Ἡρακλείου, quod eſt latine dictum: Gloria in altis Chriſto
Deo, quoniam dirupit ferreas portas, & liberauit ſanctum regnum Heraclii.

Hæc ne perirent etiam illuc ſtudioſis adieci, vt ſi ſimilia inuenirent, non occulta-
rent, vt faciunt βιβλιοτάφοι. Cæterum Heraclius tumultuantem Arabiam ad tempus paca-
uit militari iuuentute, cui conceſſum erat tractare arma per ſpeciẽ militiæ procul ablega-
ta. Ipſe Hieroſolymam reuerſus, enixe curauit, vt indigenæ alii alio caſu in finitimas vrbes
dilapſi, in patriam remigrarẽt, quo vrbs ſancta frequentius coleretur. Circumtulit Impe-
rator Hieroſolymam ingreſſus, lignum dominicæ crucis, & ſuis detulit humeris in Calua-
riæ montem: & cum quaſi hæſitando exitu prohiberetur, admonitus à Zacharia antiſtite
(quẽ poſtliminio reuerſũ receperat) vt abiecto regio cultu, in ferenda cruce Chriſtũ imi-
taretur. Heraclius mutata veſte triũphali, auro gemmiſq; intexta, nudis calcib. humiliter

crucem tulit,ac reliquum viæ confecit, in eumque locum repoſuit, vnde fuerat à Perſis
ſublata.moxq; Byzantium reuerſus eſt. Interea Siſebutus Viſigothorum rex aliquot re-
cepit vrbes in Hiſpania,quæ ad Romanos defecerant.Iudæos ſuppliciorũ metu ad Chri-
ſti fidem recipiendam compulit, rogatu, vt fertur, Heraclii:qui oraculo monitus dicitur,
vt à circumciſis caueret.Sed dum Iudæos cauit, à Sarracenis eſt oppreſſus, qui etiã veteri
inſtituto circumciduntur. Mathematici igitur & Arioli prædixerant Heraclio magnũ illi
& eius imperio imminere periculum à circumciſo populo, ideo quicunq; Iudæorum to-
179 to ſuo imperio fuere,inuitos Chriſtiano nomini adiunxit. Quod & Dagobertus Francorũ
rex,& Siſebutus Viſigothorum,eius precibus fecerunt. Sed vis fatalis vitari non potuit: &
vt prouerbio dicitur,ſtellarum influxus facilius præuideri,quam præcaueri poteſt. Cum
enim militibus ſtipendium daretur,quererenturq; Sarraceni merito ſtipendio ſe frauda-
ri:tum is cui id negotium fuerat iniunctum: Vix,inquit, eſt quod Græco & Romano mi-
liti detur,& hæc canum turba tam impudenter efflagitat ſtipendium? Qua voce Sarrace-
ni ira accenſi,in Syriam ſeceſſere.hinc Damaſcum occupant: poſt Ægyptũ ingreſſi,finiti-
mis ſunt regionibus potiti.dehinc ſubacta Arabia,in Perſiam ſerpſit id incendiũ:Sarrace-
ni Perſas vicerunt,& latiſſime Mahometi legem circumtulerunt, captis etiam Hieroſo-
lymis. Quod præuidens Heraclius,prius Dominicam crucem ad Byzantium reduxit. Sic
Heraclius,quantum ab initio pie ac religioſe egit, fœliciter triumphauit: at neglecta pie-
tate Chriſtiana,aruſpicinæ & præſtigiis dæmonum addictus, Monothelitarum eſt errorẽ
complexus. Monothelitæ autem prædicabant vnam in Chriſto voluntatem. In quẽ erro-
rem duxerunt Principem, Pyrrhus Conſtantinopolitanus antiſtes, & Cyrus Alexandri-
nus. Contraxit & alteram notam non minus infamem & vulgo inuidioſam, dum fratris
ſui filiam in matrimonium recepit,in locum defunctæ vxoris primæ:lata lege, vt idem o-
mnibus liceret. Cum itaq; vetitis artibus,hęreſi ac inceſtis nuptiis ſeſe polluiſſet,extremis
ſui imperii temporibus acceſſit maior inuidia, quod eo principe Orientis imperium non
ſolum inclinare cœpit,ſed tota ſit Aſia etiam ſpoliatum. Cum iam annos vnum & triginta
imperaſſet,morbo intercutis moritur. Alii ſcribunt ipſum nouo cladis genere occubuiſ-
ſe,teſtium ſolliculo ſurſum verſo,ſimul cum virili membro,& ſemper tento (priapiſmum
medici vocant) adeo vt quoties meieret, niſi rabula vmbilico admota prohibente, vultũ
lotio ſparſiſſet.exiſtimant,ob illicitas nuptias id accidiſſe.

Habuit enim duas vxores: primam Fabiam Eudociam, ex qua ſuſcepit Epiphaniam
filiam & Heraclium puerum, qui & nouus Conſtantinus, ſeu paruus Heraclius appella-
tus eſt. Quem ab ineunte ætate ſacro diademate adornauit pater: pauloque poſt Eudocia
vita functa eſt. Contigit,dum Fabiæ Eudociæ efferretur funus,puellam quandam è fene-
ſtra ſuper feretrum ſpuiſſe:quæ nulla mora comprehenſa, & rogo Fabiæ impoſita, viua
exuſta,miſerabiles reginæ inferias præſtitit.

Alteram duxit vxorem Martinam,filiam fratris,quam Auguſtam dixit:ex quà genuit
Heraclonam, qui & Fabius eſt nominatus, & alium filium Dauid dictum. Succeſſit pri-
mum patri Conſtantinus Nouus, qui regnum à patre accepit: qui dolis nouercæ veneno
ſublatus eſt, nondum annum imperans. Aliqui quarto menſe id accidiſſe tradunt: nam
nouerca illa, quæ eadem patruelis ſoror illi fuerat,cum prolem ex Conſtantino natam vi-
diſſet,timebat ne filius ſuus vnquam regno ſuccederet: idcirco ei venenum miſcuit. Ha-
buit enim vxorem Gregoriam Nicetæ patricii filiam,ex qua Conſtantem filium ſuſcepit,
& Theodoſium. Hunc Conſtantinum pater à pueritia dilexit, & diademate inſigniuit.
Fuit autem ſenſus in fide integerrimi;imperii, non impietatis paternæ hæres:quæ res Pyr-
rhum patriarcham, vti inſidiarum in eum particeps eſſet,induxit: ſed qui poſt eius necem
ſacerdotio priuatus,in exilium eſt cum Martina & Heraclona iuſte actus. Nam Conſtan-
tino ſublato, arripuit imperium Martina, cum Heraclona filio decem annorum: qui am-
bo conſpiratione Senatus ante biennium capti, & in exilium in Cappadociam miſſi, mu-
lieri linguam præcidunt,ne oratione,qua plurimum valebat,populos commoueret: Pile-
ro abſciderunt naſum,ne decor aut gratia in vultu miſerationem facerent. Ioannes Mo-
nachus diligentiſſime Heraclii geſta ſuo libro perſcripſit, & de eius hæreſi, Iacobitarum
catholico, Sergio Conſtantinopolitano, Sophronio Hieroſolymitano epiſcopo, Ioanne
ac aliis hæreſiarchis, quibus deceptus eſt, deq; Cyro & Pyrrho epiſcopis ampliſſime exe-
cutus eſt. Paulus vero Diaconus videtur hoc in loco mancus. nam nihil pene de Hera-
clio tradit,neque in libro hiſtoriæ Longobardicæ. Cæterum de Conſtantino Heraclii fi-
lio idem Ioannes Monachus.

Conſtans

Conſtans Cæſar.

CONSTANS filius fuit Conſtantini Iunioris, filii Heraclii, ex Gregoria Nicetæ patricii filia, Imperator à Senatu ſine militum ſuffragio (quod raro contigit) electus & creatus. Princeps haud incommodus, ſed auitæ impietatis ſectator. Monothelitanam enim hæreſim ſectatus, vt auus, Paulum qui patriarchalem ſedem tum occupauit, Conſtantinopolitanum antiſtitem, hæreticũ & ipſum, fouit, contra Theodorum ſummum Pontificem, à quo condemnatus fuerat, & dignitate priuatus. Maximum, ſapientiſſimum & religioſiſſimum virum, eiuſq; duos diſcipulos, crudeliſſime Imperator, quod ſuam nollent ſequi hæreſim, extinxit. Quinimo Exarcho Italiæ præcepit, vt enixe operam daret, vti Martinus Romanus pontifex cum omni clero ad Monothelitarum hæreſim amplexandam pro poteſtate cogeretur. Quod ſi imperata recuſaret Pontifex, vel captus Conſtantinopolim mitteretur, vel gladio obtruncaretur. Ferunt, qui ad parricidium hoc ſubornatus fuerat luminibus captum admonuiſſe Exarchum, vt ab incepto deſiſteret. Non deſtitit tamen Imperator, quin per nouum Exarchum Pontificem caperet, & captum in Cherſoneſum relegaret: vbi inopia preſſus periit. Martinus enim cum celeberrimo patre Maximo, qui Romæ tum erat, antiſtitum ſuorum concilio habito, anathemati Monothelitarum ſectam ſubiecerat. Alios præterea multos rectæ fidei homines, quod opinioni ſuæ de vnica voluntate aſſentiri nollent, interemit. Accidit ea tempeſtate, vt Paulus & Platina ſcribunt longius, Cæſaream reginam Perſarum, Conſtantinopolim applicuiſſe: ac baptiſmo ablutam, religionem Chriſtianam induiſſe, attraxiſſeque maritum vt idem faceret. Interim iam Sarraceni viribus valde auctis, terras pleraſque Romanorum & inſulas adoriebantur. Eorumque dux Mauias naues quam plurimas bello aptas comparauerat, quibus Romanorum vrbes inuadere cogitabat. Quod intelligens Conſtans, paratis copiis in portum Lyciæ (qui Phœnix dicitur) ſe contulit. Affuerunt ibi & Sarraceni, debebatque poſtridie pugna naualis committi. Noctu Conſtans eiuſmodi ſomnium habuit, vt Theſſalonicæ eſſe videretur. Quod cum prudentiſſimo viro communicaſſet: intellexit ab eo illud imminẽtis cladis eſſe præſagium, tanquam vrbis nomen ſignificaret, ἄλλῳ θὲς νίκην, id eſt, alii appone victoriam: quod & ipſum contigit. Inito enim prælio, ſuperiores hoſtes fuerunt: tantaque Romanorum cædes facta eſt, vt ex eorum ſanguine mare colorem rubrum traxerit. Rex vilem aſſumẽs veſtem, nauem conſcendit: atque ita cum paucis fugiens, Byzantium venit. Sarraceni cum nullus eis aduerſaretur, libere loca omnia percurrunt atque vagantur, inſulamque Rhodon ceperunt: in qua celeberrimum illum coloſſum deſtruxerunt, cuius æs à Iudæo 180 quodam mercatore emptum, camelis nongentis exportatum fertur. Sed Sarracenorum audacia contra Romanos ita eſt repreſſa. Nam ex luxu iam & affluentiis elati, de imperio ſimul cœperunt contendere: cum aliqui Mauiam, cæteri Alem Maometh generũ ducem eſſe vellent. Qua ex diſſenſione datæ ſunt Romanis induciæ biennales, pollicentibus vectigal ſe eis ſoluturos. Subſequutus eſt grandis terræmotus, qui multas Romani imperii terras male affecit. Maxima præterea ventorum vis coorta, quamplurima ædificia euertit. Anno Conſtantis imperii duodecimo, reductus eſt Pyrrhus ab exilio ad curam Pop. Conſtantinopolitani, mortuo iam Paulo patriarcha. Sed duobus tantum menſibus præfuit, cum à corpore Eccleſiæ per decretum veluti putidum membrum abſciſſum eſſet, quod Monothelitarum hæreſim ſe abnegaturũ, verbo quidẽm promiſiſſet, Romæ à Maximo reprehenſus: ſed Rauennam concedens, manifeſte facto hæreſim comprobaſſet. Cæterum Conſtans Imperator petiturus Italiam, quo eam ſeruitute Barbarorum liberaret, vt ipſe iactabat: licet reuera latrocinium potius nefarium meditaretur, & iam ciuium odia pene omnium incurriſſet, quod fratrem ſuum Theodoſium necauerat, ac Martinũ & Maximum viros ſanctos ſuſtuliſſet. Itaque Byzantium reliquit. Conſtantinum tamen filium imperii conſortem ſibi aſciuit, exercitum comparauit, & præmiſſa claſſe Athenas pedeſtri itinere hinc profectus eſt. Poſt delatus Tarentum ſecundis tempeſtatibus, Luceriam expugnauit, & ſolo æquauit: arreptis in prædam omnibus diuitiis. Pari ſæuitia pleraque Apuliæ loca afflixit. Beneuentum obſidione cinxit, quam ſoluere coactus eſt ad famam appropinquantis hoſtis. Cum itaque Neapolim peteret, circa Calorem fluuiũ, poſtremum eius exercitus agmen à Longobardis eſt fuſum ac ſuperatum feroci ac crudeli ſtrage: bona enim pars copiarum erat cum Principe fluuium tranſgreſſa. Græcus Imperator ex Neapoli Romam petit, lectiſſimum viginti milium equitum ſecum trahens exercitum, quibus Suburrum præfecit Neapolitanum. Erat ei tum animus, ve-

ipſe iactabat, imperii ſedem iterum transferendi ad veterem Romam. Aiebat nanq; magis matres quam filias honorandas. Ipſe vrbē ingreſſus, honeſtiſſime eſt acceptus à Pontifice. Conſtans quinque diebus in perluſtranda vrbe conſumptis, ad deprædandam eam conuertitur. Laminas argenteas, quibus Pantheon tegebatur, & alia precioſa, reliquias hoſtium prædarum atque incendiorum, ſuſtulit: ac quicquid antiqui operis ex ære & marmore fuit, quod oculos delectare potuit, vi auulſum ad naues deferri iuſſit. Pluſque ornamentorum ſeptem dierum ſpacio, vnus vrbi detraxit, quam Barbari ducentorum quinquaginta octo annorum interuallo. Tot enim anni interfuerant à prima imperii inclinatione ad luctuoſam illam deprædationem. Vrbe itaque ſic ſpoliata, Cæſar duodena die Roma digreſſus; Neapolim primo, inde Siciliam tranſiuit, commoraturus Siracuſis; quoad tributum ex Italiæ vrbibus, inſulis, ac prouinciis ad libitum exigeret: non tam auare quam ſuperbe. Dum hic molliter & libidinoſe verſatur, ac in balneis ſe lauat, à miniſtris ſuis, auctore Mazeſe, interficitur: digna ſcelerum ſuorum vltione, cum regnaſſet annos ſeptem & viginti, relictis tribus filiis ſuperſtitibus, Conſtantino, Heraclio, & Tiberio. Sed Conſtantinus poſt minores fratres interfecit crudeliter, veritus ne quandoq; ſibi imperanti officerent. Zonaras tradit Conſtantem, cum iam ſex annis in Sicilia fuiſſet, hinc haud abire potuiſſe, ob conſpirationem domeſticorum in ipſum factam. Et ideo cum lauaret, in partem capitis periculò obnoxiam, percuſſus eſt vaſe, quo calida aqua hauriebatur. Eſt autem interfecto Conſtante Imperator à militibus creatus Armenius quidam, teſte Ioanne Monacho, Mizizius, quem alii Magnentium, alii Mezentium vocant. Vir proceritate & pulchritudine inſignis, qui bello Perſico honeſtiſſimum ordinem duxerat, cædis autor imperatoris Conſtantis. Hic homo audax quidem & paruus, ſed maturus & ſpecioſus, militum fauore fretus, conatus eſt imperium inuadere. Sed res audacter magis quam fœliciter mota eſt. Tota enim Italia, adiacenteſque prouinciæ, ad cæſi Imperatoris famam extulerunt animos læticia, adeò vt Italiæ Exarchus & copiarum duces, nullum in publico gaudio auſi ſint triſticiæ ſignum oſtendere. Percrebuit dein rumor Orientalem exercitum, qui in Sicilia erat, ægre noui hominis imperium ferre. Ad quam famam tanta eſt ſequuta animorum mutatio, vt Rauennates milites primo Theodori Exarchi ductu: inde & Romani ſumptis armis in Siciliam traiecerint, Conſtantis cædem vlturi, ſimul vt Conſtantino filiò imperium vindicarent. Affuerunt veluti ex compoſito, ex Sardinia & Aphrica auxiliares cohortes. Hoc itaque pacto patefacta eſt externis militibus inſula, nouusque Imperator oppreſſus, ſocii facinoris in vincula coniecti ac Byzantium deportati, vna cum capite tyranni. Conſtantinus ab initio paterna cæde denunciatà; ita territus eſt, vt facile potuiſſet imperio deturbari, ſi fuiſſet ei vis aliqua intentata. Sed quæ tum Longobardi in Italia geſſerunt Grimoaldo & Rimoaldo ducibus, Paulus Diaconus & Blondus copioſius ſcribunt: & autor hiſtoriæ Longobardorum libro quarto & quinto. Ioannes vero Monachus de hoc Conſtante plura in ſuis hiſtoriis, qui requirendus eſt. Appellatur is Imperator ab aliis Conſtantius.

Habuit autem vxorem N. ex qua tres peperit filios, Conſtantinum, Heraclium & Tiberium, quos ad ſe in Italiam acceerſiuerat. Sed à familiaribus quibuſdam eius, ne venirent, curatum eſt. Aliqui aiunt multitudinem populi non permiſiſſe, vt ad illum ſe conferrent.

Conſtantinus Cæſar.

CONSTANTINVS Conſtantis filius & ſucceſſor, à patre regni diademate decoratus. Nam tum primum pubertatem egreſſus, prima lanugine maxillas veſtiebat. Eam cum ad paternam mortem vindicandam nutriſſet in expeditione, rediens barba promiſſa; Barbatus Conſtantinus eſt vulgo dictus. Noluit enim quieſcere, donec tyrannum & patris occiſores interimeret. In quibus Iuſtinianus fuit Patricius, patriarchæ Germani pater. Germanum vero caſtrari iuſſit. Hic poſt cædem patris in Siciliam traiecit: quicquid ſpoliorum Syracuſis reperit, Byzantium in naui ſecū detulit. Comparabant tum occulte Sarraceni duces claſſem, Thraciam & Græciam inuaſuri, ſi quid Byzantii tumultuatum eſſet. Sed quia pacata omnia erant, Siciliam nouis motibus agitatam petunt. Syracuſas ſubita vi capiunt: editaq; magna cęde, ablatis rapinis recedunt, quòd tuto hic eſſe non diu poterant. Circa Byzantium tamen, vt tradit Zonaras, ſeptem promontoria in circuitu occupauerunt. Conſtantinus ſæpe cum

iis na-

iis nauale prælium commiſit, & à verno tempore ad finem autumni res fuit protracta. Dehinc Cyzicum occupantes, ibi hybernarunt. Et inſtante vere, iterum Conſtantinopolim redeuntes, fruſtra manus cõſeruerunt: ſeptemq; annis pluribus nauibus & hominib. amiſſis, tandem redire ad ſuá coacti, & tandem etiam vi ventorũ compulſi, bellum deſerere adacti ſunt. Poſtea vero decimo imperii anno, Conſtantinus Sarracenorum & Arabum triginta milia vno prælio ſtrauit terreſtri exercitu, inſigni victoria: ob quam cum iis pax ſancita eſt. Timentes enim Sarraceni ne in eos bellum transferrent Romani, eorum dux Mauias legatos ad imperatorem pro pace petenda miſit. Imperator annuens, Iohannem patricium Pizigandem dictum, ad facienda fœdera miſit, ob facundiam & prudentiam inſignẽ. Quem Arabes cum ſummo exceperunt honore, paciſq; conditiones in annum trigeſimum ſcriptæ ſunt, cum vectigali annuo trium millium auri, inſuper equorum & ſeruorũ lectiſſimorum totidem imperatori. Hoc intelligentes cæteri hoſtes qui ad Occidentem ſunt, concordiam ab Imperatore miſſis legatis & muneribus petierunt. Interea Bulgari tum primum Scythiæ finibus egreſſi, Thraciam tumultuoſius adorti, omnia terrore compleuerant. Cum quibus Conſtantinus in Pannoniæ & ſuperioris Myſiæ confinibus conflixit, ſed infœliciter. Ob acceptam enim cladem fugienti ſimilis dum retro fugeret, pax illi à Barbaris præter ſpem oblata eſt: fœduſq; percuſſum quo inter principẽ & Bulgaros, vtraque Myſia illis conceſſa eſt: quam terram Danubio proximam, hodie quoque obtinet gens ferox. Quieuere inde Bulgari nonnihil; ſed poſtea ſæpe cum iis dimicatum eſt. Cum enim Barbaris indies Romanorũ ignauia fieret notior, accidit cum Imperator ex pedibus laboraret, & ad dolores comprimendos balneis vti vellet, quando leuioribus nauibus cum omni familia in Meſembriam regionem, in finibus Romani imperii diſceſſit, relictis præfectis & exercitu, quibus mandauerat, vti Barbaros leuibus certaminibus aggrederentur, ſed ſparſo rumore metu hoſtium imperatorem abiiſſe, cæteris fugientibus, Barbari perſequentes victoriam ſunt aſſequuti: late vaſtatis terris Romanorum, non ſine dedecore. Conſtantinus Byzantium reuerſus, Agathone pontifice ſuadente, conuentum ac Synodum habuit ducentorum & amplius Antiſtitum, vt Monothelitarum cauſa quandoq; cognoſceretur, qui vnam in Chriſto fuiſſe voluntatem aſſerebant. Quorum errorem Gregorius Conſtantinopolitanus antiſtes, & Macarius Antiochenus tutati ſunt. Sed Gregorius à legatis pontificis caſtigatus, ceſſit: Antiochenus pertinax cõdemnatus, Romam relegatur, priuatus dignitate. Damnati & cæteri Monothelitæ, Sergius & Pyrrhus. Conuenit igitur in omnibus vtraque tum eccleſia. Græcis tantum ſacerdotibus vxorem habere permiſſum eſt. Fuit autẽ hic ſextus conuentus Antiſtitũ in Græcia ex celebratiſſimis, vt latiſſime Beda in ſuis Annalibus recenſet. Statuit poſt hæc Conſtantinus, vt quẽ iam inde clerus populuſq; Romanus cum exercitu pontificẽ creaſſent, is vicem Chriſti in terris gerere vere crederetur: quum ad id tempus Conſtantinopolitani Principis Exarchive autoritas eam ratam pontifici dignitatẽ faceret, vt ſuperius annotauimus. Dehinc Conſtantinus morbo correptus, cum annis ſeptemdecim imperaſſet, obiit: tradito per manus imperio filio Iuſtiniano iuniori, cum ſuos iam fratres Heraclium & Tyberium occidiſſet: quos pueros adhuc ablatis naribus deturpaſſe quidam tradũt, ne ad imperium quandoq; aſpirarent. Nam Orientales populi Chryſopolim poſt Conſtantis obitũ conuenerant, magnis clamoribus petentes, vt duo fratres Conſtantini pariter coronarentur: vt ſicuti crederent trinitatem, ita & à principibus tribus regerentur. Conſtãtinus per legatos quidem promiſit: ſed plebis primores euocatos Conſtantinopolim, tanquam ſeditionis autores, capite mulctauit. Cæteri perterriti, domum quiſque ſuam fugerunt: fratribus, vt diximus, nares abſcidit.

Habuit autem vxorem Anaſtaſiam, ex qua plures tulit liberos. Sed ſtudioſe lector cætera ex Iohanne Monacho Græco diſces: qui de igne qui ſub aqua arderet, à quo Arabes territi, plura tradit: & Paulo Diacono Foroiulienſe, & Blondo. Autor hiſtoriæ Longobardorum huius quoque meminit libro ſexto.

Iuſtinianus Cæſar.

IVSTINIANVS minor, quem alii Iuſtinum Tertium vocant, filius Conſtantini quarti fuit, & Anaſtaſiæ, eiuſq; ſucceſſor: vltimus ex ſtirpe Heraclii, in quo eius defecit progenies. Soli enim Heraclio contigit, ſextum legere ſtirpis ſuæ Auguſtum. Sed adoleſcens valde, vtpote ſexdecim natus annos, imperium eſt adeptus: & ob id propriis conſiliis vſus, maxima incommoda Romano nomini attulit. Mardaitæ namque, regnante Conſtantino Barbato, Libani iuga occupauerant

tantaque formidine Arabas implicauerant, vt pacem à Romanis peterent. Erat illis tum dux Mauias: quo defuncto, Abimelech creatus, miſſis ad Iuſtnianũ legatis, pacem renouari petebat, modo è Libano Mardaitas pelleret. Sed paulo ante Sarraceni rati fore, vt nouum aliquod certamen oritetur de imperii poſſeſſione, quod ſæpe euenerat, Aphricam bello inuadunt, & incredibili ſucceſſu omnia ad mare expoſita armis ſubigunt. Iuſtinianus contra hos motus exercitum comparat, prouinciam armis vindicaturus. Abimelechus Amirachus & dux gentis erat, qui fama nouarum copiarum territus, pacem ab Imperatore petit, quæ data eſt, Aphrica recepta: & fœdere ſancitum, vt Sarraceni in decem proximos annos, ſingulis diebus penderent mille aureos Rom. Imperatori, equum vnum, & mancipium vnum ſuæ gentis. Mardaitæ itaque cum 12. milibus electiſſimorum è Libano deſcendentes, gente Arabum non auſa præ timore in ſuis locis conſiſtere, ſed cedente, in terras Rom. irruerunt, omnia paſſim vaſtantes. Contra quos Imperator ducem Leontium miſit, cuius opera Iberiam, Alaniam, & nonnullas alias terras recepit. Sed Iuſtinianus violato fœdere, in Meſopotamia & Perſide multis Sarracenos, neſcio qua inconſtantia, affecit incommodis: ſed luit mox pœnas violati fœderis per ſtultitiam. Nam Meſopotamia eiectus, maiora accepit damna quam intulerat, coactus & ipſe cum Sarracenis ſeſe componere, nouo icto iterum fœdere. Nam temerarius & imprudens Imperator, cum iam nouas ſcripſiſſet legiones, exercitu quem Acquiſitum populum appellabat, & quibus plurimum confidebat, Arabibus pacem conceſſam fregit, quod annui vectigalis pecunia miſſa, Romanorum nota ſignata non eſſet: haud enim licebat aureo numo aliud ſignum, quam imperatoris imaginem imprimere. Cum Arabes efflagitarent, ne ob id ſcripta fœdera violaret: illi ſcriptas pacis conditiones haſtæ alligarunt, ſublataſque in acie inſtar vexilli, cum Romanis manus conſeruerunt. Sed mox viginti millia populi acquiſiti ad Arabes transfugerunt: & inde victoria potiti, in fugam Imperatorem & Romanos compulerunt. Ad Leucatem perueniens Imperator, reliquos confoſſos in mare præcipitauit. At pari ſtultitia in aliud diſcrimen incidit temerarius Imperator. Quoniam pacem cum Bulgaris à patre conſtitutam nulla neceſſitate rupit, & bellum ex improuiſo intulit, ac vtranque Myſiam, quæ Bulgaris fœdere ceſſerant, fœdauit cædibus ac incendio. Bulgari ab initio timore perculſi ac conſternati, obuiare haud poterant iniuriæ, donec animaduerſa Imperatoris temeritate & imperitia bellandi, viderant ſigna Iuſtiniani licenter nimium euagari, & ſpe prædæ longius milites Græcos à ſignis aberrare. Quare Bulgari in ſpem erecti victoriæ, obſtruunt ſaltus & locorum anguſtias, per quas erat hoſtis retro abiturus: imperatoremque in id impellunt neceſſitatis, vt captiuis cum omni præda reſtituris, pacem ſibi precario redditam, ſuo ſuorumque ſacramento ſanxerit. Profectus inde Conſtantinopolim, ædificationi operam dare inſtituit. Extruxit itaq; maximum triclinium verſus Orientem in Regia, quod Iuſtinianæum dictum eſt. Cum interim Saraceni libero incurſiones in terras Romani imperii facerent, quibus ſe Sabbatius patricius tradita eis pecunia adiunxit, & loca euaſtantes & Chriſtianis incommoda inferentes. Cæterum Iuſtinianus, & à patris fide aberrauit, noua facta Synodo antiſtitum, qua decernebantur ab orthodoxæ fidei ritu abhorrentia. His etſi Oratores à Romano Pontifice miſſi imprudenter fuerant chirographo aſſenſi, cenſuit tamen Sergius pontifex indigna eſſe quæ reciperentur, atque ideo irrita habuit. Excanduit igitur Iuſtinianus in Sergium, ac Zachariam Protoſpatharium, hoc eſt, militiæ principem, in Italiam miſit, vt Sergium captum Byzantium deportaret. Rauennates milites pietatis officio moti, & odio
181 principis Romam petunt, pontificiam dignitatem vindicaturi. Fuiſſet Zacharias à populo Romano primo ingreſſu diſcerptus, niſi pontificis authoritas interceſſiſſet, qui eum periculo ſeruauit. Quo vero pacto Iuſtinianus imperio fuerit deturbatus, nunc aperiendum eſt. Erat in aula vir barbarus Perſa, Stephanus Eunuchus, moribus crudeliſſimis & feris, ſed magnæ apud Principem autoritatis, factus ab eo Sacellarius. Qui cum eſſet flagitioſiſſimus, exactionibus & irrogandis pœnis omnes paſſim offendebat. Nam proficiſcente Cæſare ad bellum, adminiſtrationem Byzantii illi commiſerat: & ob id inſolens, non modo plebeiis, ſed & primoribus, quos pugnis pulſare ſolebat, admodum erat moleſtus: eoque dementiæ progreſſus eſt, vt regis matrem verberaret. Erat huic ſocius ſcelerum nullo vitio inferior, Theodoſius monachus, quem princeps Generalem appellare ſolebat. Per hos dies tot incommodis miſeri ſunt affecti ciues, vt nemo non Imperatorem ſummo odio proſequeretur. Leontius interim duobus annis erat incluſus carceri, ob ſuſpicionem affectati imperii. Et cum emiſſus Græciæ dux conſtitueretur, Paulum Monachum inſignem aſtrologũ conueniebat, cum quo illi ſumma interceſſerat familiaritas. Cui, quod imperium pollicitus fuerat illi, irrita obiecit promiſſa. Sed ſe profecturum

in Græ-

in Græciam ſignificauit, & forte mox percuſſores ſubſequuturos. At Paulus omnia fauſta pollicebatur, modo animum non deiiceret. Sic Leontius animò firmatus, fracto carcere, magnum captorum numerum liberauit: qui cum eo & aliis multis in magnum Dei templum conuenientes, maledictis Iuſtinianum, fauſtis autem acclamationibus Leontiũ proſequebantur, adiuuante etiam Callinico patriarcha. Tunc denunciatus Imperator Leontius, ex aula vero deturbatus Iuſtinianus, cum iam annos ſedecim imperaſſet, amputatis naribus Cherſonam eſt relegatus. Stephanus autẽ eunuchus, & monachus Theodoſius generalis, pedibus vincti, per forum tracti, ad Bouẽ combuſti ſunt. Acceſſit & maior inuidia Iuſtiniano, ob atrocia quædam facta, & Rauennæ vrbis Gręcis chariſſimæ excidium, quod eius ductu per Theodorum patratum eſt. Sic multorum incidens inuidiã, imperium amiſit, & Leontius illud obtinuit. Ad quem motum Sarraceni confeſtim Abimelechi ductu Aphricam inuadunt. Contra quos Ioannes Patricius eſt a Leontio cum exercitu in eam prouinciam miſſus: qui Barbaros acie victos, breui tota Aphrica expulit. Sed cum Sarracenorum opes eſſent in Syria ac vniuerſo Oriente tàm validæ, vt multis eſſent formidoloſi, timens Ioannes prouinciam diutius cum iis copiis defendere non poſſe, relicto in Aphrica exercitu, Byzantium adnauigat, alias à Leontio accepturus in ſupplementum copias. Cum enim hybernaſſet in Aphrica, & literas Imperatoris, quæ deinceps agenda eſſent, expectaſſet, interim Agarenorum Protoſybulus (ſic maiorem ſuum præfectum vulgo nuncupant) ægre ferens ſuos eiectos Aphrica, validiſſimum coegit exercitum pro recuperanda Aphrica, cui ſe imparem nouit Ioannes Patricius, & ob id diſceſſit. Sed cum Byzantii omnia ſegnius fierent, Aphricanus exercitus partim pudore correptus, quod ita turpiter hoſtibus ex Aphrica cederent: partim principis indignationem veriti, Apſimarum (qui Cibyrrhæotarum erat Drungarius) cui Tiberio cognomen fuit, tumultuoſe ſibi Imperatorem creant. qui ſubito prius quam Leontius exercitum pararet, Cõſtantinopolim proficiſcitur cum delectis militibus: potitus Byzantio, fruſtra primoribus ſtationem prope Blachernas cuſtodientibus, quibus ſub grauiſſimo iuramento creditæ claues fuerant vrbis, Leontium in poteſtatem redactum, truncis naribus in vincula coniicit, cum iam triennio regnaſſet: ſed ciuium domus ſunt ſpoliatæ, & qui dignitate ſub Leontio & honoribus floruerunt, bonis ſunt priuati, & in exilium miſſi. Tum Theophilagium Exarchum in Italiam miſit, qui primo in Siciliam traiecit, inde Romam petiturus, vt plurimos ciuium proſcriberet: ſed monitu pontificis abſtinuit. Inde Rauennam eſt profectus: quæ res effecit, vt nouum hoc iter infenſum populo, odium augeret. Quandoquidem Græcorum imperium iam vulgo Italis odio eſſe cœpit. Apſimarus itaque Tiberius imperio potitus, mox fratrem Heraclium equeſtrium & pedeſtrium copiarum ducem conſtituit, miſitque ad Orientis loca contrà Agarenos. Qui factis in Syriam incurſionibus, Sammoſatam vſque progreſſus, loca ea omnia vaſtauit, multoſque mortales occidit: abducta ingenti præda, cum magno captiuorum numero. Ob quam rem Arabes in magnum terrorem adducti, ſeſe occluſerunt. Baanes autem, cui Heptadæmon erat cognomen, cum Armeniam Agarenis prodidiſſet, eius terræ Principes, defectione commiſſa, & illis interemptis, inuocarunt Apſimarum: atq; ita in ius Romanorum prouincia iterum eſt redacta. Sed enim Maometh, qui tum Agarenis imperabat, exercitum mouẽs verſus Romanos, Armeniam recuperauit: primoreſque totius regionis captos combuſſit, cum & eodem tempore in Ciliciam Agareni intraſſent. Heraclius Principis frater, cõmiſſo prælio, plurimos eorum interemit, cæteros captos & vinctos ad Imperatorem duci curauit. Apſimarus autem cum noctu in ſomniis vidiſſet aquilam deſuper inumbrare caput Philippico Nicephori Patricii filio, timens ne ad imperium aſpiraret, ipſum in Cephaleniam relegauit. Iuſtinianus autem qui apud Cherſonam relegatus erat, quia res nouas moliri cœperat, niſi fugà eſſet elapſus, ad ſupplicium Tiberio fuiſſet datus. Sed ad Auares delatus, à Chagano eius gentis Rege honeſte habitus, in generum eſt aſcitus, ducta Theodora eius ſorore in vxorem. Fretus affinitate & regio hoſpitio, per annum apud Auares manſit, donec Barbarus rex à Tiberio pecunia corruptus, illum tradere promiſit, hoſpitem & generum ſuum. Sed fugam præoccupauit, ſcelus præſentiens à Theodora, quæ per ſeruum inſidias ſuo marito locari intellexit, eumque admonuit, vt percuſſores duos ad ſe venientes, ſeorſum vtrunque vocaret, & fracta gula ambos interimeret: quod factum eſt. Sed vxorem relinquens, ad mare profectus eſt, ac ſe imminenti periculo ita liberauit, & à Trebellio (ad quem fugit) Bulgarorum rege acceptus, armiſque protectus, ac in patriam reductus eſt. Magnoque iterum certamine eſt diſceptatum, priuſquam victoria de hoſte contigerit. Per quos motus Sarraceni, qui Leontii principatu fuerant ex Aphrica deiecti, iterum terram ipſam cum tota Libya occuparunt,

ex Ægypto profecti, multo maiore armorũ apparatu quam antea, Hiſpaniam fere omnẽ occupantes, qua à mari ad Pyrenæum longe lateque patet. Tradit Zonaras, Iuſtinianum, cum ad Trebellium in naui fugeret, oborta tempeſtate, pene fuiſſe ſubmerſum: ſed quum à quodam comite itineris admoneretur, vt Deo Optimo Maximo promitteret omnes iniurias inimicis ſeſe condonaturum, nec ab vllo pœnas accepturum, à quo læſus eſſet: id cum ſe facturum recepiſſet, à fluctibus liberatus, ad Bulgarorum principem venit, cui multa dona promiſit, etiam filiam ſuam ſe in vxorem daturum, ſi eius ope imperium recuperare poſſet. Quas conditiones cum Bulgarorum rex accepiſſet, validiſſimis copiis ad Byzantium vſque ipſum detulit. Cum itaque ante vrbis mœnia caſtra locaſſet, euocatis ad murum ciuibus, cum de reductione cum illis tractaret, quibus non modo renuentibus, ſed conuiciis & grauiſſimis calumniis ipſum inceſſentibus, noctu per aquæductum vrbem ingreſſus, eaque potitus eſt. Munera multa Bulgarorum regi, percuſſo prius fœdere, dedit: cum magnaque gratitudine abs ſe dimiſit. Apſimarum Apolloniada fugientem, ex innere retraxit. Heraclium eius fratrem cum pleriſque aliis ex ſublimi ligno prope mœnia ſuſpendit, interfecta magna multitudine ciuium. Iuſtinianus itaque imperium adeptus, Tiberium & Leontium è vinculis eductos, per forum & theatrum ſimul iunctos rapi ab equis, atque ad eius pedes detractos, cum ceruicibus preſſis calcaſſet, in Cynegeppio ſpectante populo interfici iuſſit. Callinicum antiſtitem, qui in Leontii partibus fuerat, luminibus priuatum Romam relegauit: in cuius locum Cyrum abbatem Conſtantinopolitanum fecit antiſtitem, cuius liberalitate in Thracia exul adiutus fuerat & alitus, inque recuperando imperio confirmatus. Indulſit inde Iuſtinianus nimium dolori ſuo, vtpote qui Leontii odio, quoties truncas emungebat nares,
182 vnus aliquis, qui in eius fuiſſet partibus, è ſympoſio ad ſupplicium rapiebatur. Reuerſus inde ad inſaniam, qua Sergium pontificem vexare fuerat adortus, Romam miſit legatos, qui cum Iohanne pontifice agerent, vt quæ de Homouſio Orientalis eccleſia perſuaſum haberet, eadem & Occidua fateretur. Legati re infecta rediere, nec Iuſtinianus ob eam impietatem anathemate eſt notatus. Flagitioſior itaque indies factus, ne non ſemper ſæuiendi materiam haberet, Mauritium patricii generis, & Heliam Spatarium ſuæ crudelitatis miniſtros, cum opulenta claſſe Cherſoneſum miſit, quo relegatus à Leontio fuerat. Ibi crudeliter abuſi victoria, primores ciuitatis capti, præter impuberes ad vnum ferro deleti omnes, quod cathenis olim publice iniectis eum ad ſupplicium erant ducturi, cum apud illos res nouas moliretur, niſi fuga ſe proripuiſſet, vt ſuperius ſcripſimus. Cõſilii autem eius autores, pars igne aſſi ſunt, ac crudeliter laniati, pars ſub cuſtodia Byzantium miſſi. Atque ex hoc genere hominum quoties Iuſtinianus emungebatur, vnus aliquis protrahebatur ad ſupplicium. Sed ingratus prorſus in Trebellium, per quem imperium receperat. Orta enim inter Thraces & Bulgaros de finibus contentione, bellum ipſi genti intulit. Ingreſſusque Bulgariam, affeciſſet haud dubie eam gentem magnis cladibus, niſi Trebellius progreſſus illi obuiam, victum prælio ac male affectum, ſuis eieciſſet finibus. Primum enim ad Anchialum proſequutus Bulgaros, coegit eos ſe intra montes retrahere. Sed vbi Bulgari Romanos intellexerunt temere vagari inter pabulandum, reſumptis viribus impetum in eos fecerunt, multis interemptis, multis captis. Et parum abfuit quin Imperator caperetur: qui ſe in vicinum caſtellum recepit, ac iugulatis omnibus equis, ne in poteſtatem hoſtium veniret̃, nauibus cum maximo dedecore eſt Byzantium delatus. Nec inde mitior factus, aut vlli placabilis, ignominioſi exilii memor, iterum bellum in Cherſonenſes crudele meditabatur. Excanduit enim, ſeruatos eſſe pueros & impuberes nonnullos, cupiens delere vniuerſos, & vrbes ſolo æquare, vt arari terra poſſet. Ob id cum duces miſiſſet qui magnam captiuorum multitudinem adueherent, pars maxima eſt ſubmerſa, de quo non parum lætatus eſt. Cæteri adducti captiui. Sed Conſtantinus tum Pontifex ab eo accerſitus, Conſtantinopolim venit, exquiſitiſſimis honoribus à Tiberio Iuſtiniani filio acceptus. Et mox Nicomediam ad patrem Iuſtinianum ductus, qui venerabundus ſeſe ad Conſtantini Pontificis pedes demiſit. Quo tempore Tizocopus patricius Exarchus in Italiam miſſus, Romam venit, & ſacram pecuniam compilare adortus per ſacrilegium, quatuor presbyteros, quibus ea adminiſtratio erat commiſſa, occidit. Sed Rauennæ, mox ſcelerum ſuorum pœnas luit, ab incolis vrbis interfectus. Is Conſtantinus Pontifex Iuſtinianum admonuit, vt paci & ocio ſtuderet, deſiſteretque à Cherſonenſium inſectatione. Sed fruſtra tamen, cum meliora non audiret, ad bellum profectus, duces ſui diuerſarum partium facti ſunt, & ad Philippicum, qui in Cephaleniam ab Apſimaro erat relegatus, quemque Cherſonenſes imperatorem crearunt, defecerant. Qui mox cum vniuerſo exercitu Byzantium petiit, & pugna admodum cruenta

imperio

imperio potitur, duodecimo ab vrbe lapide caſtrametatus. Iuſtinianus id accipiens, Heliæ filios (is nanque præſes tum erat exercitus) in ipſo matris ſinu interfici iuſſerat, eamque matrimonio iunxit ſeruo ipſius coquo, qui erat Indus: ſed cum exercitum Bardenæ duci commiſiſſet, & Cherſonenſes à Chazaris adiuti exercitum Romanorũ abegiſſent: qui cum redire ad imperatorem non auderent, Bardenem regem appellant. Id Imperator ſuſpicatus, nuncios ex caſtris accipiens, & Synopem confugiens, illic conſpicit claſſem ante vrbem poſitam. Profectus itaq; Damatryn caſtra poſuit: quo Helias perueniens exercitui perſuaſit, vt deſerto Iuſtiniano, ad Philippicum tranſiret. Quo perſuaſo, Helias manibus ſuis caput Iuſtiniano amputauit. Filius Tiberius cum materna auia Anaſtaſia (nam mater diem ſuum obierat) aufugit in ædem quæ eſt Blachernis, vitandæ mortis gratia: ac ſacrarium ingreſſus, poſt ſanctiſſimam menſam deliteſcens, eius pedem vnum cõplexus, Deum adorabat ne interficeretur. Sed qui ad eum miſſi erant, detractum è ſacrario crudeliſſime inſtar victimæ iugularunt. Imperauit autem Iuſtinianus cum filio ſuo Tiberio poſt exilium ſuum annis ſex, cum prius decẽ annis gubernacula tenuiſſet. Leontius vero, qui Iuſtinianum in exilium compulit, annos imperauit tres. Tiberius autẽ cognomento Apſimarus, annos ſeptem. Hic Philippicum, cuius viribus fretus ad imperium peruenerat, quod eum ſuſpectum haberet, in Ponto iuſſit exulare: ſed mox imperio potitus, regnauit, vt infra ſcribemus.

Habuit autem Iuſtinianus vxorem Theodoram Chagani filiam, quam miſſis legatis, in Chazariam, cum imperium recuperaſſet, ad ſe vocauit, Auguſtamque appellauit. Ex qua filium Tiberium genuit. Sed hæc & longe plura Ioan. Monachus Græcus ſcribit in ſua hiſtoria. Paulus quoq; paucula quædam de iis tradit. Autor hiſtoriæ Longobardorum mentionem facit huius imperatoris crebro lib. 6. qui vir fuit praui omnino ingenii, & à fide recta abhorrentis, ac promiſſi perfidus.

Philippicus Bardanius.

PHILIPPICVS cognomento Bardanius, filius fuit Patricii Nicephori è nobili domo, cuius ope Tiberius Apſimarus imperium aſſequutus eſt, vt ſupra ſcripſimus. Et cum quondam per quietem viſus ſibi eſſet circa caput ſuperiectu aquilæ inumbrari, vt eum procul ab omni ſpe potiundi imperii repelleret, in Pontum iuſſit Tiberius deportari: longa hinc cõſuetudine factus Cherſonenſibus charus. Sed cum Iuſtinianus vltimum bellum contra ipſos moliretur, nondum crudelitate ſaturatus, ex temporum mutatione multo factus eſt clarior. Etenim iuuenis Cherſonenſium odio in Iuſtinianum fretus, & Ponticarum gentium fauore, quæ cum Cherſonenſibus ſentiebant, nõ obſcure ſe belli ducem obtulit: qui mox eum Imperatorẽ ſalutabant. Hoc vbi Iuſtinianus audiuit, ingenti comparato exercitu, Philippicũ bello perſequi exarſit. Licet Conſtantinus Pontifex ipſum à bello dehortaretur, ſuaderetque potius impunitate promiſſa, ad officiũ eſſe retrahendũ. Quod cum Iuſtinianus reſpueret, duces quos ad bellum præmiſit, mox perdidit. Nam Philippici opes cum claſſe & vniuerſis copiis ſequuntur. E quibus & aliis auxiliis inſtructus, Conſtantinopolim petit, Iuſtinianum cum filio ſubigit, hoſq; occidit, ac mox imperio potitur. Factus Imperator, vt quidam tradunt, ab hæreticis hæreticus factus, & diuinitus excæcatus. Nam aduerſus ſextum Concilium vniuerſale arma ſumpſit: habitoq; conuentu, leuiſſimus vir irritum fecit in gratiã monachi cuiuſpiam, qui de principatu obtinendo ſibi præſagium fecerat: mercedemq; præſagũ, ſexti Concilii abrogationẽ, vt promiſerat, præſtitit. Erat is monachus ſectæ Monothelitarum. Dehinc Romam ad Pontificem Conſtantinũ, quem ſciebat nuper tam familiariter cum Iuſtiniano congreſſum, ſcribit, vt Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ de Homouſio aſtipularetur. Pontifex praui dogmatis literas reſpuit conſilio Apoſtolicæ ſedis, picturaſq; huius rei cauſa in porticu ſancti Petri, quæ geſta ſex ſanctarum Synodorũ continerent, fecit. Quæ cum in vrbe regia haberentur, Philippicus iuſſit auferri. Simulque edixit, vt ſanctorum ſtatuæ & imagines ex omnibus templis raderentur. Impium Principis 183
poſtulatum tanta animorũ indignatione eſt Romæ auditum, vt non modo Pontifex non imperata faceret, ſed populo id magnis clamoribus petente, Philippicum ſchiſmaticũ iudicauerit, iuſſeritq; vt in nulla re diuina publicove aut priuato actu eius nominis aut imperii mentio fieret. Mox igitur debitas impietatis ſuæ pœnas luit. Nam Arthemius eum regno expulit, oculiſque priuauit per Theodorum Patricium: qui eum, vt ſecretiora ei

narraret, in oratorium abduxit, ac luminibus dehinc excæcauit. Zonaras tradit, cum peracto equeſtri certamine in Zenxippo vſus balneo ad conuiuium ſenatores quoſdam & victores equeſtris ludi vocaſſet, ſenatores ipſum diſcumbentem comprehendiſſe, oculoſq; effodiſſe, ſabbato Pentecoſtes. Sequenti die ſolenni Senatus & populus coactus, Arthemium, qui erat primus a Secretis, Imperatorem elegerunt, dato ei cognomine Anaſtaſii, cum annum vnum & ſex menſes imperaſſet. Hic etiam Philippicus Cyrum Conſtantinopolitanum epiſcopũ de pontificatu eiecit, & ad gubernandum monaſterium ſuũ
184 ad Pontum redire iuſſit, homo plane impius & vecors, & in rebus agendis ſtultiſſimus, ac prorſus ineptus: licet prudentiæ & facundiæ non eſſet expers: ſed adeo prodigus, vt magnam pecuniarum vim ab imperatoribus cumulatam, temere in nullius rei vſum breui conſumpſerit: vt ſi diutius regnaſſet, omnium fuiſſet factus egentiſſimus. Sub eo Bulgari factis incurſionibus per totam Thraciam vſque ad ipſam vrbem, cum ingenti præda & captiuis ablatis, ad ſua redierunt. Et Agareni Orientis loca populati ſunt, vt tradit Ioannes Monachus Græcus. Nonnihil etiam Paulus in ſuis Annalibus, in fine. Huius mentionem facit autor hiſtoriæ Longobardorum lib. 6.

Anaſtaſius Arthemius.

ANASTASIVS cognomento Arthemius, cum Philippicum in ordinem redegiſſet, imperium in ſe tranſtulit. Vir tam in ſermonibus cunctis affabilis, quam in operibus iuſtus & apertus, magnæ experientiæ & bonitatis. Romanorum enim pontificum & conciliorum decreta probauit, ſacroſanctaque habuit, literaſq; Conſtantino Pontifici per Scholaſticum patricium & Exarchum Italiæ dedit: quibus ſe acerrimum orthodoxæ fidei propugnatorem pollicitus eſt. Iohannem vero patriarcham, quem Philippicus amoto Cyro ſubſtituit, hominẽ peruerſi in fide ſenſus, tribus annis Eccleſiæ præſidentem, ſubmouit: traduxitque è Cyzico in eius locum Germanum, cui genitalia Conſtantinus Barbatus abſciderat. Sanctiones itaque Romanæ Eccleſiæ complexus Anaſtaſius, Synodorumque decreta, Sarracenos Chriſtiani nominis hoſtes ſtatuit bello perſequi. Opulenta itaque claſſe inſtructa, dat hanc duobus ducibus regendam: ac ſimul imperat, vt Alexandriam in Ægypto, ſi detur occaſio, occupent. Vbi autem renunciatum eſt Alexandria naues diſceſſiſſe Phœnicem verſus, cauſa aduehendi materiem pro nauibus conſtruendis, iterum præcipit, vt claſſis ſua Rhodum cum omnibus gentibus conueniat, iunctæque omnes in aduerſarios progrediantur. Erat copiarum naualium dux Ioannes magnæ Eccleſiæ Diaconus, & publicus concionator: Cui cum milites parere, cum iam naues è Rhodo ſolui iuberet, recuſarent, orta ſeditione ipſum interemerunt, neque expeditionem cœptam proſequi curarunt. Sic quibus iniuncta eſt belli gerendi cura, conceſſaque claſſis, conſilium mutant, & ab itinere medio ſe vertunt: pars domum reuerſi, pars Byzantium delati, de nouoque ſibi creando Imperatore conſultant cæteri, quo belli vim retro in Anaſtaſium vertant. Appellatus eſt igitur ab iis Cæſar, Theodoſius quidam Conſtantinopolitanus, publicorum vectigalium exactor: vir plebeius, inuitus ex itinere arreptus, obſcuris ortus natalibus: ſed ob comitatem omnibus charus. Anaſtaſius hominis aſpernatus obſcuritatem, cum nouo exercitu proficiſcitur illi obuiam ad Niceam vſque, quæ Bithyniæ eſt caput. Ibi duæ aduerſæ acies conflixerunt, victorq; Theodoſius: qui per murum in Blachernis receptus, Conſtantinopolim occupauit proditione, comitantibus naualibus & terreſtribus copiis. Nam & alius exercitus rebellis, & mari & terra Chryſopolim inuaſit. Magna vis pecuniarum è priuatis domibus abſtracta eſt. Prȩfecti & magiſtratus, qui Arthemii partes tuebantur, cum patriarcha Germano capti ſunt. Nulla maiore Anaſtaſium affecit iniuria, quã quod in ordinem redactũ ſacris initiauit, ne de imperio cogitare poſſet amplius. Sic ipſe regnum aſſequutus, Anaſtaſium presbyterum ordinari fecit, abdicato imperio, quod tenuit annis tribus. Zonaras tradit, annum vnum & menſes tres regnaſſe, & relegatum Theſſalonicam Monachi habitum accepiſſe, vbi intellexiſſet vrbem occupatam: fideque accepta, ſeipſum dedidiſſe, nihil iniuriæ paſſum. Hæc Iohannes Monachus Græcus. Nonnihil etiam Paulus Diaconus. Et autor hiſtoriæ Longobardorum libro ſexto, huius meminit obiter. Cæterum poſt aliquot annos regnante Leone Tertio, qui fuit improbiſſimus Imperator, & imagines ſanctorum è templis eiecit, cum eſſet omnibus inuiſus, magiſter militiæ Nicetas Xylinites rerum nouarum ſtudioſus, Arthemio

in Theſ-

in Theſſalonica ſuadet, vt ad Bulgaros recurrat, ſi forte horum auxilio, vt olim Iuſtinianus Imperio poſſet reſtitui. Motus Arthemius hac ſuaſione, cum magnis Bulgarorum copiis venit Byzantium occupaturus, arbitratus à populo benigne ſe ſucipi. Sed cum hæc res ex ſententia nõ ſucceſſiſſet, Bulgari magna accepta à Leone pecuniarum copia, Arthemium Leoni tradunt: indeq; re infecta domum reuertũtur. Arthemius cum Xylinite occiditur: omniſq; Xylinitæ facultas, quæ magna erat, publicatur. Quotquot autem Arthemij coniuratores haberi poterant, occiſi ſunt. Inter quos etiam ſummus Theſſalonicæ ſacerdos neci traditus eſt. Sic Arthemius, qui ab imperio deturbatus priuatam & monachicam vitam elegit & quieti ſtuduit, dum ambitionis ſtimulo correptus denuo ſe fluctibus ac procellis imperij immergere meditatur, perit inſperato, cum multo diutius vitam ſuam potuiſſet extendere.

Theodoſius tertius.

THEODOSIVS tertius cognomento Adramyttenus, vir facilis, pius, ac benignus: cui mira alioquin comitas, & ad promerendam gratiam ingenium à natura comparatum habuit, non pœnitẽdum egiſſet imperatorem, licet obſcuro loco natus, ſi diutius illi per Leonem & alios Orientis præfectos imperare licuiſſet. Pluribus igitur animi dotibus breui effecit, vt omnibus eſſet æque charus. Imperium adeptus, poſtquam Anaſtaſium deuicit, & initiari ſacris coegit, orthodoxę fidei obſeruantiſſimus, diuorum imagines à Philippico ſublatas, templis reſtituit. Illam venerandam potiſſimum, in qua ſanctæ ſynodi erant depictæ. Sed vix imperio annuo ſpacio potitus, à Leone eſt regia ſella deiectus, quem exercitus imperatorem dixit. Ipſe belli ciuilis pertæſus, imperio ceſſit monaſticam amplexus vitam: nec vlla alia affectus eſt ignominia, licet hæc ſatis magna fuerit. Egit enim reliquo vitæ tẽpore monachum in cœnobio. Quidam tradunt eum duobus imperaſſe annis, vt Iohannes Monachus: qui cum ipſum tradat virum alioqui probis moribus fuiſſe, tamen à regni curis valde alienum, & per ignauiam imperium amiſiſſe, commemorat. Leo enim, qui & Conon nuncupabatur, allectus pridem dux Orientalium copiarũ ab Arthemio, quaſi defenſurus Arthemij partes, Theodoſium principem haud agnouit, adiuncto ſibi ſocio Arthabaſdo Armeno, qui Armeniacis copiis præerat: ſimul motis caſtris Nicomediam contendit. Illic inuentum Theodoſij filium cum regio apparatu comprehendit. Indeq; Chryſopolim peruenit, ab exercitu Imperator declaratus. Cui Theodoſius ceſſit, data ſibi fide nil incommodi paſſurum. Tonſus ipſe cum filio factus eſt clericus. Quo nomine eius fuerit vxor appellata, hactenus reperire, licet diligentiſſime diſquiſierim, non potui: ſicut nec quorundam aliorum Cæſarum vxores. Sed nec fingere libuit, qui veritatem anxie vndiq; indago. Scribit Paulus ſub id tempus Tyberim fluuium alueum ſuum egreſſum, vſque ad pontem Miluium à Vaticano aquas emiſiſſe, magnamque vrbi cladem intuliſſe: quæ quidem inundatio ſeptem diebus manſit, non ſine horrendo metu cum fœda domorum & animalium ſtrage. Subſequuta ſunt & alia prodigia cœleſtia: nam Luna per eos dies tenebrata eſt à prima ad tertiam vigiliam noctis, ſanguineo colore ſuffuſa. Apparuit & crinita ſtella terrifico aſpectu, cauda ad arctum obuerſa. Quibus terroribus ſæpius eſt Romæ ſupplicatum Pontificis edicto, ad malas has tempeſtates auertendas. Facit autor hiſtoriæ Longobardorum huius Imperatoris mentionem lib. 6. obiter & in tranſcurſu.

Leo Iſaurus.

LEO Imperator patria fuit Iſaurus, adeo obſcuri nominis, vt ſedentariam exercuerit: illincq; cum parentibus Byzantium à Iuſtiniano imperatore, cui à detruncatis naribus Rhinotmeti cognomentum erat, traductus initio ſui principatus. Quo depulſo, & imperio ſpoliato, cõmoratus eſt Meſembriæ, quæ ciuitas eſt Thraciæ. Vbi vero adiutus à Bulgaris imperator & regno reſtitutus eſt, obuiam illi factus Leo, omnem facultatẽ obtulit. Ob quam rẽ Iuſtinianus eum ſtatim Spathariæ dignitatis nomine inſigniuit, & poſt reſumptum ac recuperatum imperium, in familiarium domeſticorum numerum aſciuit. Hinc ab imperatore ad Alanos (quos veteres Albanos nuncupauerunt) miſſus eſt, eos contra Amaſgos, qui iam à Romano imperio deſciuerant, moturus. Sunt Amaſgi Alanis vicini, vt teſtatur Procopius libro 2. qui ſub

duobus erant principibus, generis affinitate iunctis: quorum alter Orientales, alter regebat Occidentales. Amborum Principum eo creuerat auaticia, vt parentibus pueros, qui indole & corporis elegantia præſtabant, vi raperēt: & teſtibus exectis magno precio Romanis eunuchorum ſtudioſis venderent, patribus interfectis, ne ob filiorum orbitatem aliquid molirentur contra ipſos. Maximum igitur erat apud Amaſgos infortunium, formoſos filios cincinno & facie pulchra gignere: quandoquidem ob filiorum venuſtatem mortem commutate vita cogebantur. Cum itaq; ſe male geſſiſſent erga ſuos populos Amaſgorum principes, Iuſtinianus quendam ex ſuis regalibus eunuchis illius generis (nam plures ſemper in palatiis Romanorum eunuchi nutriebantur) miſit, principibus Amaſgorum mandaturum, Nequem poſthac inuitum ſua virilitate priuarent, curaturumq; ſe nē quiſquam Romanorum eunuchum mercaretur. Quod ſi minus audirent dicto, futurum vt eis res in vanum ſuccederet, & impune nō cederet. Quod ſane edictum mirum in modum Amaſgis placuit: tantumque animi adiecit, vt audaciores inde facti, parere ſuis principibus recuſarent, eoſque trucidarent incautos, nihil horum cogitantes, libereq; ſuis legibus viuere iam inſtituerunt. Sed nondum religionem Chriſtianam edocti, nemota, ſyluas, & arbores ex veteri ſuperſtitione pro eis venerabantur. Ideo Iuſtinianus illos ad veriorem Dei cultum reducere conatus, viros religioſos qui cultum diuinum illos edocerent, miſit, templumq; Deiparæ apud Amaſgos erexit, & qui ſacris peragendis præeſſent ſacerdotes inſtituit, qui Chriſtianis ritibus Barbaros imbuerent. Nullo autem Amaſgorum imperium tum occupante, Romani imperatores præfectos illuc mittere ſoliti ſunt. Sed cum & hi tyrannidem exercerent, veriti ne prorſus in ſeruitutem redigerentur, ab ipſis deficiunt, ſtatuuntq; ne poſthac vllus Romanorum præfectus reciperatur. Hanc iniuriam vlturus Iuſtinianus, ad Alanos non ſine multis pecuniis Spatharium hunc Leonem mittit, vt contra finitimos Amaſgos eos armaret. Quod factum eſt: & vbi diutiſſime ſtetiſſet, tandem reuerſus Leo, nec Iuſtinianum inuenit, vtpote qui iam occiſus erat, nec Philippicum, qui & effoſſis oculis ſimiliter periit. Quocirca Arthemium tum imperantem adiit: à quo humaniter exceptus, duxque Orientis creatus eſt. Sed poſtea cum Arthabaſdo Theodoſium imperio deiecit, vt ſupra ſcripſimus, eique filiam in vxorem dedit, ac iuuenem Palatinum creauit. Sic Leo imperium adeptus eſt, & in Theodoſij locum ſurrogatus: orthodoxæ fidei hoſtis, multo diuturnior in imperio, quam rebus expediebat humanis: vtpote ſub quo multis cladibus Italia & cæteri imperij loca ſunt grauiter affecta.

Primo huius imperij anno, Athinus & Amottheus Saracenorum duces, citeriorem Hiſpaniam inuaſerunt. Maſalmas autem Arabum præfectus ex Abydo cum magno exercitu in Thraciam traiiciēs, omnem eius regionem depopulatus eſt. Inde ad ciuitatum reginam obſidendam ſe vertit, vallum in cōtinenti prope mœnia locat, obſidione longa ciuitatē premens. Aderat & archiſatrapes Solymas, qui grandiſſimæ claſſi præerat: ab aliis nūcupatur is Zulemon dux, qui cū altera eiuſdē gentis manu in Thraciam ex Aſia trāiiſſe dicitur.
185 Sic mari & terra vrbs obſeſſa eſt: nā numeroſa claſſis Byzantio admota eſt. Quidam autores illos tria millia nauium, alij trecentas naues habuiſſe tradiderunt. Quib. viribus Barbari confiſi, terra mariq; Byzantium adorti ſunt: ſed cupiditas prædæ ab interiore vrbis oppugnatione eos auertebat, alioqui in apertū diſcrimen vrbs veniſſet. Ex caſtris enim ingens multitudo profecta, prædandi ſtudio per Thraciam euagata, ſegetes vaſtādo, in Bulgariæ fines irruit. Bulgari Chriſtianæ fidei, & patriæ charitate ad vltionem accenſi, ſumptis armis, in populabundū hoſtem ferociter inuehuntur: eoq; cædes euagata eſt, vt ad duo & triginta prædatorū milia in Bulgaris interfecta narrentur. Interim circa Byzantium grauis ſeditio orta ob Zulemonis mortem, donec Amitas in defuncti locū Rex gentis creatur: quæ cauſa oppugnationem vrbis morabatur. Quæ iam tota aſſiduis precibus dedita, ſupplicationib. diuinum poſcebat auxilium. Sed mox maior clades Saracenos adorta: nā peſte, fame, frigore toto triennio (tam diu enim vrbs obſidebatur) maxima pars hominū conſumitur. Tanta enim fames Arabas inuaſit, vt nullis quoquo modo mortuis animalib. abſtinerent. vnde morbus peſtifer natus, qui mox quos arripuiſſet, ſtatim interimebat. Ita maiora incōmoda obſidentes quam obſeſſi paſſi, patriam repetunt, acceptis nauibus, quæ ſupererant, decem tantum, quarum quinque ſuperueniente ventorum turbine diſiectæ, à Romanis ſunt captæ: reliquæ quæ effugerant, calamitatis nuncię in patriam reuerſæ ſunt laceræ. Stationariæ naues partim fœdis tempeſtatib. partim cœleſti igne periclitantur (nulla enim alia euidens cauſa apparuit) Zonaras autem tradit, fluxili igne, & qui in aquis ardet, humectus appellatus, à Fabro Callinico (qui ex Syria Byzantium veniens ſub Conſtantino Pogonato) inuento, naues hoſtium & bellicas & onerariam concremaſſe

cremaſſe Romanos. Byzantium etſi defenderetur à Saracenis, graui tamen peſtilentia la- 186
borauit, adeo vt quidam trecenta milia hominum interiiſſe ſcribant.

Interea Sergius Siciliæ præfectus certior factus & de Arabum obſidione, & de vrbis ſeditionibus, res nouas molitus, Gregorium quendam, qui ſuas partes ſequebatur, Regem apud populum pronunciauit: ſe Regij nominis indignum reputans, illumq; nouo nomine Tiberium nuncupauit. qui conſilio Sergij multos hinc & donis ac muneribus ad magiſtratus euexit. Leo tyrannum audiens creatum, illi mox reſiſtēdum cenſuit: ac Paulum regalium equorum curatoribus præpoſitum (Chartularium Romani vocant) ſed patricia dignitate prius donatum, Siciliæq; præfectum creatum, contra tyrannum mittit cum literis, tam ad exercitum quam ad ſingulos magiſtratus: quibus mandat vt Paulo faueant, eiuſq; dicto pareant, res Romanorum iam ſaluas eſſe, Arabibus profligatis. Vbi Paulus Siciliam attigit, Syracuſas vrbem ingreſſus, Sergius fuga ad Longobardos delatus eſt: vocato ad ſe exercitu, regias literas militibus recitari fecit, qui obediebant, Gregoriumque captum cum ſuis Paulo adducunt, à quo interemptus eſt. Satellites eius fuſtibus cæſi, capillis detonſis, in exilium miſſi ſunt. Sergius fide prius à Paulo accepta, vt nullum periculum pateretur, ex Calabria ad Paulū profectus eſt. & ita breui in Sicilia omnia pacata tranquillaq; fuerant. Leo aūt neq; terrore belli, neq; peſtilentiæ, factus probior, animum ad ſacrilegium adiecit, vrbiſq; Romanæ tēpla donariis, precioſiſſimoq; ſacrorū apparatu ſpoliari mandat Marino Spathario. Cui etiam hoc imperauit, vt ſi iniuriæ conaretur obuiam ire pontifex, ipſum caperet: aut ſi non poſſet, ferro ac veneno tolleret. Aſſumpſit is ſibi deſtinati parricidij ſocios, Iordannem chartularium & Ioannē Lurionem ſubdiaconum. Marinus ſubito morbo correptus, exequi iuſſum nequiuit. Paulus patricij ordinis Exarchus ſubſequutus, Marini cōſilio cōiuratos deſtinati facinoris appellat: qui minus caute exitiū pontifici properantes, in ſeſe verterunt: deprehēſi enim in cōiuratione, ferro Iordannem & Lurionē conficiunt, & tertium Baſilium in monaſteriū abtrudunt. Exarchus, tanquam nihil ad ſe pertineret, hanc populi vltionē ciuiliter tulit, hinc Rauennā eſt profectus. Quā Luitprandus Longobardorū rex iam tū plures dies obſidione fatigabat fruſtra: & cū nulla ſpes potiundæ vrbis oſtenderetur, omnē belli impetum in Ethruriam vertit. Sed Leo imperator Italiæ mala aſpernabatur, qui pontificis mortem auidiſſime expectabat. Sed Longobardorū auxiliis tutatus pontifex, Exarchum in eius mortē venientem, à Miluio ponte repulit. Indignatus Leo, quod neq; vi neq; dolo pontificē poſſet in diſcrimen adducere, ſimulat amicitiam: ac poſtulat ab eo, vt ſuū imitatus exemplū, ex omnibus tēplis ſanctorū deleat imagines. in quo nō ſolū non eſt principi gratificatus, ſed per omnes ſcripſit eccleſias, vt in antiquiſſimo inſtituto perſtarent. Inuidiā itaq; ſibi Leo apud omnes gentes peperit, vt iam Romani de nouo in Italia creando Imperatore conſultarent: proceſſiſſetque conſenſus ille in apertam defectionē, ni pontificis autoritas interceſſiſſet. Marinus tamen Spatharius vrbis dux cū filio interfectus: cæſoq; à Rauennatibus Exarcho, iam populi nouos ſibi magiſtratus legebant. Interim Longobardi magnā ſibi Italiæ partē occupant. Superuenit nouus Exarchus Eurithius, qui cum magnis muneribus ſollicitaret primores vrbis in pontificis interitum, anathemate notatus, grauiſſima cēſura, dignitate ſua deiicitur. hinc pontifex cum Luitprādo in odium Imperatoris fœdus percutit. Leo imperator, ſublatis omnibus imaginibus & ſimulachris ex templis, flammis tradidit: & qui reſiſtebant, occidit ac iugulauit. Germanū antiſtitem, qui inſanientis Principis factū carpebat, dignitate priuauit, in eiuſq; locum Anaſtaſium ſubſtituit: quē Gregorius pontifex anathemate percuſſum, ſacerdotio ac dignitate priuauit: literis etiam Leonē admonēs, vt à ſua impietate reſipiſceret: & ad eius infringendā hæreſim, celebri Italorū antiſtitum conuentu, decernēdi autor fuit, vt ſanctorū imagines maiore, quam vlla vnquam, veneratione in templis colerentur. Ipſum deniq; magno cleri populiq; conſenſu piorū communione priuat. Quandoquidē & præter hoc quod imagines ſuſtulerat, de Homouſio quoq; male ſentiebat: & qui ſanctorū imagines quoquo modo colerēt, crudelitate maxima perſequebatur. Operæprecium cenſeo paulo copioſius enarrare, cur hanc impiam impietatē Leo imperator induerit, quæ hinc (teſte Zonara) originē cepit: Zita olim Arabū princeps, duos apud ſe tenuit incantationū & præſtigiorū ſtudioſiſſimos Hebræos, qui principē ad Aſtrologiæ ſtudia & diuinationes hortabātur, vnde futura proſpicere poſſet: eiq; dominiū pollicentur diuturnū, & vitā longæuam, ſi Chriſtianorū templa, Chriſtiq; & eius genitricis imagines deleat. Barbarus ſine mora in ſuis regionib. templa diruit, & imagines obſcurat: ſed haud diu diuina vltio abfuit. Nondum .n. anno peracto, poſt hanc crudelitatem, miſer inopinato moritur. Filius paternum regnum aſſumens, diuinaculos illos qui patrem deceperant, inquirit vt puniat. Sed ad Iſauriā fugiunt, vbi hunc Leonē puerū inſignis indolis

reperiunt diſciplinis deditum, ſed Aſtrologiæ ignarum. Cumq; illi Romanum imperium vaticinio quodam pollicerentur, & ille ſibi fortunæ ac conditionis ſuæ conſcius, oraculis illorum nullam haberet fidem, acrius illi inſtantes, ita futurum omnino affirmabāt: ab eo petentes, vt ſi quando imperio potitus fuerit, iureiurando ſe facturum id promittat, quod petant. iurat Leon, & promittit ſe adimpleturum pro virili ſua volūtatem eorum; ſi imperio potiatur. Hæc fuit cauſa, cur ſpē potiundi imperij nō abiecerit. Factus itaq; Imperator, poſt 9. imperij annum venientes, vaticinij mercedem exigunt Hebræi callidiſſimi: quib: Imperatot ſe promptū paratumq; oſtendit. At illi non aurum, non gemmas, non denique aliud quicquam precioſi efflagitant: cupiunt ſolum, vt Nazareni & genitricis eius imagines deleantur. Imperator pro fidei ſuæ infirmitate, tanquam rem vilem & factu facilem, ſe facturum recepit. Decimo enim Imperij anno tyrannidem aggreſſus, contra Deum pugnauit, & horrendo quodā fremitu perſecutionē excitauit, contra ſimulachra debacchatus. multos qui prauæ eius voluntati reſiſterent, occidit. Religioſos imprimis viros perſequebatur, ac martyres efficiebat multos. Vnū inſigne facinus, quod crudelitate longe alia excellit eius ſcelera, impietati ſuæ adiecit. Iuxta baſilicam erat domus quædam regalis excellentiſſimi ac doctiſſimi viri, quem Oeconomicum vocabant præceptorem: qui ſecum alios 12. contubernales, bonarū diſciplinarum ac Dialectices profeſſores, publico ære cōductos, ſeruabat: ad quos illi proficiſcebantur, qui operam Logicę dabant & philoſophię, è quibus principes accerſibant conſiliarios. Hos Leo aggreditur, vt in ſuā ſententiam traduceret, de abiiciendis Sanctorū ſimulachris, arbitratus ſeſe falſæ ſuæ opinioni addicturos. Qui cum partim blande illum à tam fœda opinione auocare niterentur, palpando feram leoninam, partim per verborum illecebras ſalubriora inculcando proponerent, nihilq; proficerent, tum generoſe ac magnifice eius impietatem deteſtati ſunt: quibus ille aures veluti aſpis occludebat. Spe ſua igitur deſtitutus, cum iterum atq; iterum tētaret viros ſapientes, nec vllum ab eis remedium poſſet extorquere, ad ſcholas ſuas remiſit. Et noctu, cum tenebris terra eſſet cooperta, appoſitis iuxta regalē hāc domum lignis aridis ſulphure & pice linitis, incendit, eoſq; omnes concremauit. Vnde Græcis ob hanc in Deum ac eius imagines impietatem, illi cognomen fuit εἰκονομάχου & θεομάχου. Quæ res etiam Gregorium pontificem admonuit, vt hunc perfidiſſimum imperatorem anathemate notaret, & diris deuoueret. Animumq; ſuum ita ab hoc principe alienauit, vt ſolita tributa non amplius imperatori, ſed Francis quibus adhæſit & obediuit, tribueret. Eſt ſub hoc *principe* ingens factus terræmotus, quo multa templa, ác multæ domus Byzantij corruerūt, & magna hominum multitudo obtrita eſt. ſtatua etiam Arcadij, quæ in quadam columna Xerolophi erat, lapſa eſt. Cecidit & ſtatua Theodoſij quæ ad auream portā erat. Magna pars mœnium, & Nicomedia ciuitas Bithyniæ, & huic vicina Nicæa. Ad mœnia reparāda nouum vectigal indixit, ac Rempub. nouo quæſtu onerauit auarus & impius princeps, edicens, vt in ſingula numiſmata quatuor & viginti obolos ærario principis inferrent, ad reſtituendos muros. quod dein in multa ſecula ſeruatum eſt. Reperi in vetuſtiſſimis annalibus, anno Leonis quarto, Luitprandum Longobardorum regem, quod Saraceni Sardiniam populati eſſent, vbi oſſa diui Auguſtini delata erant ex Hippone, legatos illuc miſiſſe, qui auro eadem redimerent, & Genuam vſq; deferrent: vbi auidus ea expectabat, & ſumma cum veneratione Papiam ſecum detulit, & in baſilicam Petri, quam ipſe conſtruxerat, honorificentiſſime locauit, vbi adhuc hodie precioſiſſimo ſepulchro eius reliquiæ cuſtodiuntur & ſeruantur. Sub hoc Leone Richardus Friſonum dux Vuolfranti Senonēſis epiſcopi, viri religioſi & ſancti ſuaſu & adhortatione commotus, vt Chriſtianam aſſumeret fidem: quum iam baptiſmatis lauacro tingeretur, altero pede immerſo tātum, quærebat pluresne maiores ſui in inferno, an in paradiſo cohabitarent? Reſponſum accepit, plures eſſe in inferno: tū educto pede à baptiſmate: Satius eſt, inquit, plures ſequar quam paucos, ibo quo maiores mei me vocant: & relicta Chriſti fide, ad priſtinam ſe conuertit ſuperſtitionem. Sed non diu lætatus hoc contemptu, tertia die ſubita morte correptus, interiit crudeliſſime, contemptor religionis noſtræ. Leo autem pari ſæuitia, quum quatuor & viginti annos imperaſſet, dyſenterico fluxu miſere animam efflauit, relicto Cōſtantino filio ſuperſtite, quem dudum conſortem regni effecerat.

Habuit enim vxorem Mariam, quam in magna eccleſia coronauit, & Auguſtam dixit, aſtante omni populo: de qua prodiit hoc infame monſtrum, Conſtantinus eius filius. alios liberos non reperi. Hæc ex Ioanne Monacho excerpſimus. Sed & recentiores, Paulus Landulfus & Bibliothecarius, huius meminerunt, & author hiſtoriæ Longobardorum libro ſexto.

Conſtantinus quintus.

CONSTANTINVS eius nominis Quintus, filius fuit Leonis Imperatoris, paternam impietatem à cunabulis imitatus, longe ſuperauit, impio patri ſceleſtiſſima ſuccedēs ſoboles. Cuius rei præſagium in puero manifeſtum extitiſſe ferunt, quod infans baptiſmi lauacro admotus, in magna eccleſia media ceremonia aquam polluit alimoniæ excremento. Vnde quod ſacras lymphas ventris ſolutione commaculaſſet, cognomentū Copronymi meruit. Licet alij tradant, quod dum ſæpe ab amita lauaretur, proprium ſtercus manibus tractans, Copronymus, quaſi ſterqui[illegible] appellatus ſit. Vnde vir quidam ſanctiſſimus ea tempeſtate Germanus patriarcha, præſagiebat diuino quodam vaticinio, per hunc puerum ſacta omnia cōtaminari, & magna iis imminere ab eo incommoda, qui pietatem colerent. hoc ſignum futuri in eo vitij iam inde ab initio præ ſe ferebat: & cum Leo hūc regem crearet, pientiſſimus Germanus ſacrificium celebrauit. Quum igitur adoleuiſſet, patris impietatem retulit, & de imaginibus abolendis graue edictum promulgauit, legum à patribus latarum perſequutor moleſtiſſimus, maleficus, & magicis deditus vanitatibus, incantationibus incubuit, victimarūque inciſionibus ac manium euocationibus nefandis: nullo ſcelere abſtinens, varius mathematica, varius forma. Non Chriſtianus, non Græcus, non Hebræus erat, ſed omnis impietatis palus, &, vt aiunt, lerna malorum: vt in Libya naſcuntur feræ multiplici mixtura, ex variis vanitatibus commixta quædam beſtia. Tum luxui operam dedit aſſiduo: obid multi per ipſum in fide periclitati ſunt, tam laici quàm clerici. Habuit enim in omnibus ſibi conſentientem Anaſtaſium patriarcham Conſtantinopolitanum: quem in locum illius ſanctiſſimi viri Germani, qui quindecim annis eccleſiam rexerat, ſubſtituit, cum ſuæ falſæ nollet adhærere opinioni. Cum enim Conſtantinus idololatriam cēſeret imaginum culturam, à diuino patre eſt redargutus, ne tam prauæ opinioni mentem adhiberet: licet inaudiſſet huiuſcemodi hæreſim quandoq; ſurrecturam à Conone quodam. Cui mox reſpondit: Et ego is ſum: à prima enim infantia à parentibus dictus ſum Conon, hanc itaque ſectam tuebor viriliter. Sic celeberrimo viro reſpondens, Scymnus, hoc eſt, Leonis catulus eſt nuncupatus, patre longe crudelior.

Vxorem habuit Irenem, Chagani Auatum ducis filiam, cum qua ſemper diſcordi animo vixit. Orthodoxæ pietatis cultrix illa, hic ſæuus paternæque impietatis æmulus. Nunquam enim ipſa, ſemel baptiſmate tincta, potuit à vero dogmate auerti, ſed immutabilis ſemper permanſit. Secundo tyrannidis anno (non enim regni dicendū eſt) cum Conſtantinus cum claſſe in Saracenos arma mouiſſet, Alexandriam inuaſurus, Arthabaſdus, homo alioqui obſcuri nominis, Byzantij tyrānidem inuaſit, corrupta largitionibus multitudine. Iamq; imperij nomen aſſumpſerat, quum Conſtantinus factus certior de iis quę domi acciderant, claſſe Byzantium reducta, vrbem obſedit, ac vi cepit: Arthabaſdum in poteſtatem redactum, luminibus priuat: damnatq; libero exilio, cum paucis eorum qui fuerant eius motus conſcij & authores. Zonaras manifeſtiùs hanc rem ac copioſius enarrās, tradit Conſtantinum, quum Arabibus mouiſſet bellum, in regionem Opſicij perueniſſe: 187
cuius dominium eius affinis tum tenebat Curopalates Arthabaſdus, quum inſidias licet affini locauerat. Cæterum tam ſenatores ac populus, quam milites ac exercitus, odio Cōſtantinum proſequebātur ob ſcelera, Arthabaſdū vero ob virtutes & rectam fidem amabant iuxta omnes. omnium igitur ſententia tanquam viro bono & iuſto regnum decernunt. Arthabaſdus intelligens parari ſibi inſidias, populo colloquutus, Conſtantinum aggreditur: qui fuga in Amorium delatus eſt, ac miſſis Lancenum ad Orientis ducem, & Siſinnarium ad Thracenſis exercitus ducem legatis, pollicitationibus pluribus ad ſe trahit. Vnde bella inteſtina ſunt orta, quiſque ſuum regem ſequutus, mutuis ſe vulneribus conficiebant. Arthabaſdus iam rex pronunciatus, Theophani magiſtro, rerum publicarum adminiſtratori, à Conſtantino in vrbe relicto ſcribit, eumq; in ſui amorem pellicit: qui illi magis quàm Conſtantino affectus, publico præconio Arthabaſdum ab exercitu regem declaratum proclamat, ac Conſtantinum mortuum denunciat: qua voce populus in magna Eccleſia congregatus, Arthabaſdum ſummis laudibus, Conſtantinum execrationibus & maledictis proſequebatur, Anaſtaſio patriarcha approbante. Rex itaque appellatus; ſtatim ſanctorum imagines repoſitæ ſunt. Anaſtaſius iureiurando affirmauit, Conſtantinum ſibi olim dixiſſe, Chriſtum Dei filium non fuiſſe hominem, præſertim puſillum ex Maria virgine natum: ſed perinde, inquit, vt ego natus ſum ex Maria matre:

multaq; ſimilia horrenda ſe audiſſe eſt teſtatus. Conſtantinus rem hanc vbi intellexit, ex Chalcedone traiiciens, vrbem obſidione cinxit, locatis caſtris prope mœnia. Cui ex vrbe Arthabaſdus occurrens, manus conſeruit: ſed victus intra vrbem ſe recepit, ſeſe illic tutatus. Conſtantinus mare occupat, prohibetq; ne naues ingrediantur vrbem. qua ex re orta fame, plures inedia conficiebãtur. Captus præterea Arthabaſdi filius Niceta, ac ad vrbem ductus, patri fuit oſtentatus: qui amoris impatiens, quum male vrbem cuſtodiri feciſſet, iterum iam obſeſſa & à Conſtantino capta eſt. Et fugiens Arthabaſdus, pariter cum duobus filiis captus, oculiſq; priuatus eſt. Multi qui acriter pugnando ſe defendebant, interempti ſunt: in primis Patricius Baccagius, vir nobiliſſimus. Cuius vxorem poſt multos annos coegit tyrannus, ex eo loco vbi erat ſepultus, viri effodere oſſa, & in mare deiicere, eo loco quo damnati proiiciűtur. Arthabaſdum vero cum filiis triumphaturus, in theatrum, dum certamen equorum fieret, per Dippium duci iuſſit aſino, retrorſum ſedentem, & caudam manibus tenentem, prius tamẽ verberatum. Id quod olim Germanus patriarcha vaticinatus erat illi, quum baculo veluti ſenex innixus, pedem percuſſiſſet: Noli (inquit) acceletare, nam te Dippium expectat. licet poſtea Eccleſiæ reſtitutus ſit, quum ignominioſe per totam eſſet ductus ciuitatem. Imperauit tamen Arthabaſdus annis duobus. Cæterum vt ad inſtitutum reuertamur, Conſtantinus Byzantio accepto, rebuſq; paucorum ſupplicio pacatis, audiuit Zachariæ Pontificis legatos: qui miſſi eum hortabantur, vti orthodoxæ formam fidei probaret, piumq; Romanæ Eccleſiæ inſtitutum. Quibus aſſentiebat Conſtantinus verbo, re autem minime.

Hac tempeſtate Rachiſius Longobardorum rex, dum rupto fœdere Romanos inuadere nititur, à Zacharia Pontifice non ſolum reprimitur: ſed eius etiam ſuaſu cum vxore & filiis Romam veniens, monachus paulo poſt efficitur. Cui ſuccedit Aiſtulphus Longobardorum regum ſuperbiſſimus, æqui & boni contemptor maximus: qui crudelibus minis tributum a Pontifice & Romanis reperit. Quem Stephanus Põtifex fruſtra donis placare per legatos laborauit: quos etiam Byzantium ad Conſtantinum miſit, belli terrorib. perculſus. Sed quum etiam nihil auxilij in eo reperiret, ſiue quia nollet, ſiue quia non poſſet, Pipinum Francorum regem in auxilium vocat, vt laboranti eccleſiæ aduerſus Aiſtulphi iniuriam opitularetur. Qui mox coacto exercitu in Italiam venit, Ticinum obſidet, Ticinenſem agrum ferro & igni populatur, Longobardoſq; impellit vt pacem aſſumant. Sed perfidus Aiſtulphus promiſſam pacem non diu ſeruat. Excedente enim Pipino Italia, ſubita facta rebellione, Aiſtulphus Pontificem & Romanos obſidione fatigat, ſuburbana loca ferro & igni vaſtat. Pontifex & Romani ſubita iniuria adacti, ad Pipinum mittunt, qui auxilium extremis rebus Eccleſiæ imploterit. Interim Conſtantinus Imperator, quaſi nihil ad ſe ea iniuria pertineret, Italicarum rerum ſecurus; ſiue quia nollet a Pipino opem imploratam, an quod Aſia per id tempus magnis quateretur motibus. Tum enim Turci ex Scythia profecti, Alanos primo armis adorti, in Colchos inde & Armenios late arma circumferendo, breui aſſequuti ſunt, vt cæteris gentibus formidandi iure eſſent. Graſſabatur præterea peſtilentia Byzantij; ingentemq; ea lues vaſtitatem fecerat. tanta enim morientium multitudo fuerat, vt efferri niſi curribus congeſtim non poſſent. Præterea terræmotus Palæſtinam & Syriam (in quam tum miſit exercitum Imperator) vexabat: quo multæ domus, templa; monachorum conuentus & hominum multitudo periere, adeo vt res Italicæ Conſtantino paruæ curæ eſſent. Miſit tamen Romam Iohannem Silentiarium, & Gregorium à ſecretis, qui cum Pontifice agerent, vt Pipino auxilia remitteret. Sed cum in ſuam ſententiam trahere non poſſent, ipſi quoque ad Pipinum profecti ſunt, vt regem à propoſito auerterent. Rauennam & cætera Exarchatus loca, quia Imperij eſſent, non Pontificis, vt curaret Conſtantino reſtituenda, pluribus rogabant, ſed fruſtra: Pipinus enim ſe nulli niſi Romanæ Eccleſiæ militare reſpondit, Chriſtianæ pietatis amore: atque ideo ſe arma induiſſe, vt ſedem Apoſtolicam ab iniuria vindicaret. Græci oratores confuſi, re infecta abiere. Aiſtulphus obſidionem veniente Pipino ſoluit, poſtulata fecit. Pentapolin, quæ eſt vna pars Exarchatus, in qua ſunt Rauẽna, Ceſenna, Claſſis, forum Liuij, forum Popilij, & Æmiliam alteram partem reſtituit, quæ habet Bononiam; Rhegium, Parmam; & Placentiam: & quicquid ad Adriam vſque ſpectat. Deſiitque per hæc Græcorum Exarchatus eſſe in Italia, anno, quam fuerat inſtitutus ſupra centeſimum, quinto & ſeptuageſimo: Qua tempeſtate imperium Orientale labare manifeſte cœpit. Hæc loca omnia Pipinus Pontificis fidei permiſit: ſed poſt Carolus Magnus eius filius, qui Longobardorum regnum euertit, Eccleſiæ donauit. Aduerte igitur quomodo Conſtantini donatio facta ſit, aut fieri potuerit: & collige hinc errorem, qui forte ob Conſtantini nomen, hominum mentem occupauit. Aiſtulphus, dum Pipini ex Italia abitum

expectans dolum meditatur, intercepturus conſuetis artibus vrbes, apoplexia medio conatu, vel (vt alij) ictu fulminis abſumptus eſt. Enixe poſtea laborauit Paulus primus Pontifex Romanus; cum Conſtantino Imperatore de imaginum reſtitutione, anathematis ſpiculum per literas interminatus. Sed tantum abfuit vt eo monitu in melius mutari potuerit, vt cum Abdala Saracenorum duce fœdus & amicitiam ſanxerit, Sabinumq; Bulgarorum regem (cui ſemper alioqui fuerat infeſtus) in amicitiam receperit: quia in abolendis imaginibus ſuam ſequeretur hæreſim. Sed Sabino res haud impune ceſſit: Bulgari hominis impietatem auerſati, peremiſſent regem, niſi fugam ex ſubito incurſu Conſtantinopolim præoccupaſſet. Bulgari ſibi nouum regem crearunt, Paganum nomine. Conſtantinus vero ſæuire in orthodoxæ fidei homines magis cepit. Summum Byzantij antiſtitem ſui nominis, quia in eius impietatem reclamare eſſet auſus, fuſtuario cæſum interfecit: ſpoliauitq; ædes ſacras donariis & precioſa veſte in tota Thracia, pecuniamq; inde coactam ad ſe deferri iuſſit, homo ſacrilegus: addiditq; ſceleri cauillum. Identidem teſtatus eunuchum, cuius miniſterio hæc fiebant, ſibi vnum amicorum à Deo ex ſententia datum. Sic omnibus inuiſus Conſtantinus imperitabat, dæmonum incãtationibus deditus, & monachorum cladibus. Prius enim ſynodo Conſtantinopolitana, quam Concilium œcumenicum, id eſt totius orbis dixit, præcipiebat imaginum depoſitionem, Eccleſiamque Dei plurimis contumeliis afficiebat. Cui ſynodo poſt ſub Stephano abrogatum eſt, Lateranenſi conuentu, qua eſt edictum, niſi impij declarari vellent, vt ſanctorum ſtatuas templis reſtituerent. Sed poſt paulo ſuorum ſcelerum dabat pœnas. Nam cum nemo toto Orientis imperio ob impium illius edictum palam coleret ſanctorum imagines, bellumq; Bulgaris inferret, quod Romanæ Eccleſiæ inſtitutum ſequerẽtur, duo ſere milia nauium cum toto exercitu naufragio amiſit. Et ipſe poſtea elephantico morbo correptus, maximis conſumptus cruciatibus, cum imperaſſet annos 35. moriens dixiſſe fertur: Addictus ſum inextinguibili flammæ. Hinc eius nurus, Irene mulier pientiſſima, Theodori antiſtitis hortatu cadauer refoſſum publice cremari iuſſit, cineremq; iactauit in mare. Vnde cogitent ſtudioſi lectores hoc loco, vnde error ille in poſteros manauit, Conſtantinum Magnum lepra, quæ idem eſt cum elephãtiaſi, fuiſſe correptum: quod nuſquam legitur apud receptos autores, cum hic Conſtantinus potius lepra fuerit mortuus. Habuit autẽ filium Leonem, quem Anaſtaſius patriarcha coronauit, ac pater In regni cõſortium recepit, hæredemq; imperij reliquit: de quo mox ſcribam, ex prima vxore Irene: nam tres habuiſſe coniuges ſimul, libidinoſum hunc regem, Iohannes Monachus teſtatur. Ex aliis enim genuit Chriſtophorum, Nicephorum, & Nicetam: è quibus Nicetã nobiliſſimum fecit. Sed & duo Cæſares fuerunt. Sub hoc Cæſare claruit Bonifacius Moguntinenſis archiepiſcopus, qui cœnobium Fuldenſe erexit ac fundauit in Germania: cuius abbas hodie in curia Imperatoris Romani eſt magnæ autoritatis ac honoris. Præterea fuit tã aſpera hyems ſub hoc Principe, vt non modo flumina, ſed Pontus & Boſphorus ipſe Thracius perglaciauerit, vt tam hominibus quam plauſtris onuſtis, bobus & iumentis eſſet permeabilis. Tempore vernali glacie diſſoluta, immenſa damna vrbibus, villis, domibus, & inſulis ſequuta ſunt. Sed hæc & multo plura Ioannes Monachus Græcus elegãtiſſime ſcribit, potiſſimum de eius in Deum, ſanctorum imagines, religioſoſq; viros crudeliſſima impietate. De eius item in Bulgaros bello & profectione, quæ latiſſime exequitur. Qui vero huius tempeſtatis res geſtas alij ſcripſerunt, ſunt, Lateranenſis bibliothecarius, Landulfus & Vgo Floriacenſis. Blondus item & Platina, recentiores ſcriptores, meminerunt huius Conſtantini, & rerum ſub eo geſtarum.

Leo quartus.

LEo, eius nominis Quartus, filius fuit Conſtantini Copronymi, ex Chazara genitus, paternæ impietatis non minus quam imperij hæres ac ſucceſſor: omnia paterna imitatus vitia, aduerſante matre Bulgarici ſanguinis pientiſſima. Sed ad impietatẽ ſacrilegium etiam adiecit. Nã quum ſummo flagraret gemmarum amore, nec ex prophano cõquiſitis expleri poſſet, ex Sophiæ ſacrario abſtulit coronã gẽmis onuſtã, ac Mauricio principe olim Deo Opt. Max. dicatam: cauillo vſus, Chriſtum, cuius templũ illud eſſet, paupertem, non gemmas probaſſe. Deprõptam igitur coronam ex ſacro, auro & gemmis contextam, ſacrilego & nefario capiti impoſuit, ſic ſe Auguſtiorẽ fieri ratus. Sed pœna breui ſequuta eſt. Caput ſacrilegio pollutũ, carbunculo apoſtemate intumuit, quo nomine fuerat gemma contractum: paucïſque diebus arden-

tiſſima febre ſubſequuta, vi morbi conſumptus, iuſtas ſui ſceleris luit pœnas, impium ſpiritum nefarius exhalans. Vnam omnino expeditionem fecit in Syriam: vnde leui certamine repulſus, domum rediit, pauloq; poſt interiit apoſtemate carbunculi in capite innato, cum imperaſſet annis quinque. Simulauit ab initio religionem, & monachos in honore habere cœpit, pontifices ex illis creans, & dignitates quaſdam illis conferens. Sed cum quoſdam inſigniores inter regales domeſticos videret, debitam diuinis imaginibus reuerentiam ac honorem impendere, licet iam eteaſſet Paulum Cyprium anagnoſten & orthodoxum patriarcham, amplius ſcelus tegere nequiuit. Vulpem quam induerat, exuit, ac abſconſum leonem prodit. Itaque hos crudeliter verberatos, ac ignominioſe per forum tractos, capillis detonſis in prætorium recluſit: vbi quidam exanimati ſunt, ac animas ſuas Deo obtulere.

Habuit autem vxorem Irenem Athenienſem, ex qua filium Conſtãtinum ſuperſtitem genuit, quæ aliquandiu imperium pro Conſtantino filio adhuc puero adminiſtrauit. Mulier profecto & viro nuper defuncto, & Conſtantino ſocero, in rebus imperij adminiſtrandis multo prudentior. Ad hęc tam forma corporis, quam morum ſanctitate inſignis. Sed quomodo huius prudẽtia ſit adminiſtratũ imperiũ, ac huius iuſſu celebrata ſynodus, paulo poſt dicetur. Hæc ex Ioanne Monacho, qui tradit ipſum ingentẽ pecuniarũ vim in publicis theſauris reperiſſe, quam pater turpiter corraſerat: ſed hic turpius profuderat, vt prodigalitate & ficta religionis pietate, plebis beneuolẽtiam aucuparetur. Nã conſularis ac equeſtris ordinis homines hunc non amabant, ſed turba popularis, mercatores, & qui operariis præſunt, vt illi gratificarentur, rogant vt filium ſuum Conſtantinum Imperatorem nuncupet. quod ſe facturum recepit, modo iurarent, ne vnquam alium ſibi regẽ pręter hunc aſſumerent: quod iuramento illi affirmabant, & ſcriptis literis. Ob id ſexto die hebdomadis paſſionis Saluatoris, congregata plebe, hoc ab eis iuramẽtum palam exegit: dehinc in magno ſabbato ipſius fratrem Probum nobiliſſimum ereauit. Sed die Paſchatis filium eius coronauit, patriarcha pro conſuetudine orationem habente.

Nicephorus Cæſar.

Mortvo Leone imperatore, Irene Auguſta imperium ſuſcepit adminiſtrandum pro Conſtantino puero, decimum tum ætatis annum agente: fœmina ſingularis prudentiæ, & ſpectatæ integritatis. Vt filio enim imperiũ reſeruaret, nullos labores ſubterfugit. Plures enim Nicephorum fratrem Leonis imperare cupiuerunt. Et vix iam pedem (vt aiunt) in regno firmauerat, cum iam inſidias matri ac filio ſtruxerunt. Sed coniuratione detecta, regina cõprehẽſos acriter cæſos, crinibuſq; abraſis in exilium relegat. Fratres mariti Cęſares & nobiliſſimos creat. Sed & tondere parauerat, & ſacerdotio adſcribere, vt ſacerdotũ immixti multitudine, nihil horum amplius cogitarent: licet multorum ſuffragia tacite in Nicephorum inclinarent. Ceterum opera Irenes reginæ, quæ Attici ſanguinis fuit, veteri religioni ſuus nitor, & vetus eſt reddita pietas: vtpote ſub quibus principibus imagines ſanctorum in templis repoſitæ ſunt. Ipſa præterea cum filio cincta magno ſatellitum de more regio comitatu, in celebri natiuitatis Saluatoris feſto, magnam eccleſiam ingreſſa, coronam aurcam, quam lapillis precioſioribus auxerat, à marito Leone prius ademptam, reſtituit, mirumq; amorem populi ſibi aſciuit. Sic prudens mulier filium in regno ſeruauit. Hac tempeſtate in Thracia ad Macrotichos, cum quidam foſſam excauaret, reperta lapidea arca in ſepulchro cuiuſdam defuncti, inuenta eſt quædam lamina ænea ſupra mortuum hominem, cum huiuſcemodi literis: χριστὸς μέλλει γεννᾶσθαι ἐκ παρθένου, ϗ πιστεύω εἰς αὐτόν, ἐπὶ δὲ κωνσταντίνου ϗ εἰρήνης τῶν βασιλέων πάλιν ὄψει με ἥλιε. hoc eſt: Chriſtus naſcetur de Virgine, credo in eum: Sub Conſtantino & Irene Imperatoribus, ô ſol, ruſus me videbis. Huius iuſſu conuentus trecentorum quinquaginta antiſtitum eſt Nicęæ celebratus, vt ſemel decerneretur, eſſentne ſanctorum imagines templis reſtituendæ, an res in omne tempus abolenda. Magno omnium conſenſu eſt decretum, vt Romanæ eccleſiæ ritu in templis haberentur: additaq; eſt colendi forma duobus carminibus complexa, vt res ab omni idololatriæ ſuſpicione abeſſet. Viſuntur hodie verſus ij Venetiis in aurea æde figurati, vetuſta literarum forma, vt ex Greco fuerant in Latinum verſi:

Nam Deus eſt quod imago docet, ſed non Deus ipſa.
Hanc videas: ſed mente colas, quod cernis in ipſa.

Eſt autem hæc ſeptima ſynodus, quæ regina iubente vt ſic fieret, hinc originem cepit.

Paulus

Paulus patriarcha tum eccleſiæ præerat Conſtantinopolitanæ, qui Nicetæ eunucho ſucceſſit, ſub Leone. Hic ægritudine correptus, iam eccleſiæ curam deſeruit, capilloſq; nutriuit, peneq; deſperans in lecto recubuit. Quem benigniſſima regina cum filio adiit, ipſum eſt conſolata, diſceſſionis ſuæ cauſam inquirens. Cui ille: Vtinam (inquit) ô regina, ſedem hanc non conſcendiſſem, quæ tyrannide oppreſſa, tot habet in ſe diuiſiones, nullamque obedientiam. Sed cum nollet apertius animum ſuum aperire reginæ, miſſis ad eum Senatus prudentioribus, qui ſuæ adminiſtrationis ſciſcitarentur cauſam, reſpondit: Niſi ſynodo catholica emendentur errata, omneſq; paſſim Eccleſiæ vniantur, omnia mala futura ſunt. Cui Senatores: Et cur tu imagines non adorandas, cum ſedem aſcenderes, pollicitus es Principi? Hoc, inquit, fecit dominantium inſania, & veſtra ſæuitia. Iccirco iam contremiſco, & miſericordiam à Deo peto: pœnitētiam ago, ne me Deus iudicet ſordidum peccatorē, licet ſummum ſacerdotem. Sicq; locutus, paulo poſt vitam deſeruit. Delectus dehinc patriarcha Taraſius, qui à ſecretis fuerat, ab vniuerſo populo: ſed nec precibus nec minis ad ſuſcipiendam hanc dignitatem impelli poterat, niſi concilium Oecumenicum promitteretur. Quo promiſſo, accepto patriarchatu, Romam ad Adrianum pontificem vrbis profectus eſt: qui ſingulis patriarchis ac epiſcopis ſcripſit, vt Nicæam Bithyniæ vrbē conuenirent, ac ſynodum celebrarent. Quod & factum eſt: & quæ illic decreta fuerant, in breue redacta Conſtantinopolim delata, palam omnibus lecta ſunt, à regibus confirmata ac ſubſcripta: ſimulachraq; ſanctorum ſunt templis reſtituta, templa Eccleſiæque omnes vnitæ. Hac ſerie ſynodus illa ſeptima eſt peracta. Quandiu Conſtantinus matris imperio obtemperauit, rite omnia domi foriſq; ſe habuere. Nullę populorum querelę, nulli bellorum motus, pace & ocio omnia florebant. Continebat ſapientiſſima mulier filium in officio: identidemq; monſtrabat, bonis artibus imperia augeri, ſuperbia & auaricia labefactari. Hæc & paria crebro pia mater filio dictabat, ſimulque vitam filij à flagitio tuebatur. Ipſa vero populis quantum potuit ſemper diligentiſſime inſeruiebat. Conſtantinus autem primos pubertatis annos ingreſſus, matrem haud vlterius paſſus, adminiſtratione deiicit, deiectam in ordinem redigit, in ſubiectos immaniter ſæuit, multos mortales diuerſo ſupplicij genere affecit, atrociterq; imperium adminiſtrauit. Hāc in principe ſæuitiam Conſtantinopolitana ciuitas auerſata, cōſilia occulte agitabat de imperio illi abrogando. Multi enim tacite ſuffragia ferebant Nicephoro Conſtantini quinti filio. Quod vbi Conſtantinus reſciuit, mox Nicephorum lingua & oculis priuatum, in vincula coniicit. Nec iis ſceleribus contētus, vxorem Mariam, fœminam optimam, ac bene alioquin conuenientem, in monaſterium obtrudit: quæ ex Paphlagonia erat, Philarethi (qui à miſericordia maxime celebratur) filia: licet alij ex genere Armenorum fuiſſe dicant. Theodotamque eius ancillam ſibi matrimonio iungit, cum nihil in illa amabile eſſet, præter formam: Auguſtamq; fecit. Tradit Zonaras, Irenen matrem ad Carolum Regem Francorum miſiſſe, vt ſuo filio vxorem filiam daret. Sed poſtremo dominandi voluptate irretitam, curam abieciſſe, ne filius Francorum naturam ex conuerſatione induceret. Ideoque potius puellam ſibi ex Oriente quæſiuiſſe. Sic neſcio quo aduerſo imperij fato accidit, vt tres principes, omnium qui vnquam hominum memoria fuerunt peſſimi, vnus poſt alium ſint Byzantij rerum potiti. Deuicit tamen Carolus Auares, cum Conſtantinus fortiſſimi regis occupationes in vſum ſuum vertens, per magnæ Græciæ populos, qui adhuc in fide erāt imperij, Italiæ ſtatum ſolicitat. Sed pugna illa fuit Græcis adeo funeſta, vt inde nihil diu mouere ſint auſi. Nam ea tempeſtate Aron quoq; Arabum dux, contra Romanos arma mouens, vſq; Chryſopolim venit. Cui Conſtantinus occurrens, ſtagna Banes occupat: quæ cauſa fuit, vt Arabes cū Romanis pacē inire iam deliberarent. Sed cū adminiſtratores huius rei ad Aron proficiſcuntur vt pacta faciant, ab eo retenti ſunt, & carceribus mancipati: quia prius obſides illorum ceperāt, & male cū iis egerāt. Idcirco non antea emiſſi ſunt carcere, quam Arabibus vectigalia pendere promiſerūt. Quo tempore Regina Elpidiū patricium militem, Siciliæ præpoſuit. Sed cum hunc Cæſaribus ſtudere animaduerteret, ſubmiſit qui illum reuocarent aut caperent. Siculis contra mandata nimium audentibus, Irene indignata, vxorem huius cum filiis, poſtquam fuſtibus ceciderat, ac detonſis capillis in prætorium detruſerat, exercitum contra hunc eduxit, cui eunuchum præpoſuit chariſſimum & fideliſſimum eorum quos domi habebat. Diu durante bello, tandem in fugam vertitur Elpidius, & in Aphricam peruenit, dehinc ad Arabes, qui eum benigniſſime ſuſceperunt: & regali diademate ipſum ornantes, Regem appellabant: tametſi nihil ex animi ſentētia ei ſucceſſerat, ob pacem quæ illi erat cum Arabibus. Regina cū filio in Thraciam ſeceſſit: bellicíſq; opibus & inſtrumentis muſicis onuſta, Beroen peruenit, ac ciuitatē ſolo æquauit, ac inde ad Philippopolim rediit. Eſt paulo poſt Stauratius, qui dictator tum

tiſſima febre ſubſequuta, vi morbi conſumptus, iuſtas ſui ſceleris luit pœnas, impium ſpiritum nefarius exhalans. Vnam omnino expeditionem fecit in Syriam: vnde leui certamine repulſus, domum rediit, pauloq; poſt interiit apoſtemate carbunculi in capite innato, cum imperaſſet annis quinque. Simulauit ab initio religionem, & monachos in honore habere cœpit, pontifices ex illis creans, & dignitates quaſdam illis conferens. Sed cum quoſdam inſigniores inter regales domeſticos videret, debitam diuinis imaginibus reuerentiam ac honorem impendere, licet iam creaſſet Paulum Cyprium anagnoſten & orthodoxum patriarcham, amplius ſcelus tegere nequiuit. Vulpem quam induerat, exuit, ac abſconſum leonem prodit. Itaque hos crudeliter verberatos, ac ignominioſe per forum tractos, capillis detonſis in prætorium reclusit: vbi quidam exanimati ſunt, ac animas ſuas Deo obtulere.

Habuit autem vxorem Irenem Athenienſem, ex qua filium Conſtātinum ſuperſtitem genuit, quæ aliquandiu imperium pro Conſtantino filio adhuc puero adminiſtrauit. Mulier profecto & viro nuper defuncto, & Conſtantino ſocero, in rebus imperij adminiſtrandis multo prudentior. Ad hęc tam forma corporis, quam morum ſanctitate inſignis. Sed quomodo huius prudētia ſit adminiſtratū imperiū, ac huius iuſſu celebrata ſynodus, paulo poſt dicetur. Hæc ex Ioanne Monacho, qui tradit ipſum ingentē pecuniarū vim in publicis theſauris reperiſſe, quam pater turpiter corraſerat: ſed hic turpius profuderat, vt prodigalitate & ficta religionis pietate, plebis beneuolētiam aucuparetur. Nā conſularis ac equeſtris ordinis homines hunc non amabant, ſed turba popularis, mercatores, & qui operarijs præſunt, vt illi gratificarentur, rogant vt filium ſuum Conſtantinum Imperatorem nuncupet. quod ſe facturum recepit, modo iurarent, ne vnquam alium ſibi regē pręter hunc aſſumerent: quod iuramento illi affirmabant, & ſcriptis literis. Ob id ſexto die hebdomadis paſſionis Saluatoris, congregata plebe, hoc ab eis iuramētum palam exegit: dehinc in magno ſabbato ipſius fratrem Probum nobiliſſimum creauit. Sed die Paſchatis filium eius coronauit, patriarcha pro conſuetudine orationem habente.

Nicephorus Cæſar.

MORTVO Leone imperatore, Irene Auguſta imperium ſuſcepit adminiſtrandum pro Conſtantino puero, decimum tum ætatis annum agente: fœmina ſingularis prudentiæ, & ſpectatæ integritatis. Vt filio enim imperiū reſeruaret, nullos labores ſubterfugit. Plures enim Nicephorum fratrem Leonis imperare cupiuerunt. Et vix iam pedem (vt aiunt) in regno firmauerat, cum iam inſidias matri ac filio ſtruxerunt. Sed coniuratione detecta, regina cōprehēſos acriter cæſos, crinibuſq; abraſis in exilium relegat. Fratres mariti Cęſares & nobiliſſimos creat. Sed & tondere parauerat, & ſacerdotio adſcribere, vt ſacerdotū immixti multitudine, nihil horum amplius cogitarent: licet multorum ſuffragia tacite in Nicephorum inclinarent. Cęterum opera Irenes reginæ, quæ Attici ſanguinis fuit, veteri religioni ſuus nitor, & vetus eſt reddita pietas: vtpote ſub quibus principibus imagines ſanctorum in templis repoſitæ ſunt. Ipſa prætereа cum filio cincta magno ſatellitum de more regio comitatu, in celebri natiuitatis Saluatoris feſto, magnam eccleſiam ingreſſa, coronam auream, quam lapillis precioſioribus auxerat, à marito Leone prius ademptam, reſtituit, mirumq; amorem populi ſibi aſciuit. Sic prudens mulier filium in regno ſeruauit. Hac tempeſtate in Thracia ad Macrotichos, cum quidam foſſam excauaret, reperta lapidea arca in ſepulchro cuiuſdam defuncti, inuenta eſt quædam lamina ænea ſupra mortuum hominem, cum huiuſcemodi literis: χριστὸς μέλλει γεννᾶσθαι ἐκ παρθένου, καὶ πιστεύω εἰς αὐτόν, ἐπὶ δὲ κωνσταντίνου καὶ εἰρήνης τῶν βασιλέων πάλιν ὄψει ἥλιε με. hoc eſt: Chriſtus naſcetur de Virgine, credo in eum: Sub Conſtantino & Irene Imperatoribus, ô ſol, rurſus me videbis. Huius iuſſu conuentus trecentorum quinquaginta antiſtitum eſt Nicęæ celebratus, vt ſemel decerneretur, eſſentne ſanctorum imagines templis reſtituendæ, an res in omne tempus abolenda. Magno omnium conſenſu eſt decretum, vt Romanæ eccleſiæ ritu in templis haberentur: additaq; eſt colendi forma duobus carminibus complexa, vt res ab omni idololatriæ ſuſpicione abeſſet. Viſuntur hodie verſus ij Venetiis in aurea æde figurati, vetuſta literarum forma, vt ex Gręco fuerant in Latinum verſi:

Nam Deus eſt quod imago docet, ſed non Deus ipſa.
Hanc videas: ſed mente colas, quod cernis in ipſa.

Eſt autem hæc ſeptima ſynodus, quæ regina iubente vt ſic fieret, hinc originem cepit.

Paulus

Paulus patriarcha tum eccleſiæ præerat Conſtantinopolitanæ, qui Nicetæ eunucho ſucceſſit, ſub Leone. Hic ægritudine correptus, iam eccleſiæ curam deſeruit, capilloſq; nutriuit, peneq; deſperans in lecto recubuit. Quem benigniſſima regina cum filio adiit, ipſum eſt conſolata, diſceſſionis ſuæ cauſam inquirens. Cui ille: Vtinam (inquit) ô regina, ſedem hanc non conſcendiſſem, quæ tyrannide oppreſſa, tot habet in ſe diuiſiones, nullamque obedientiam. Sed cum nollet apertius animum ſuum aperire reginæ, miſſis ad eum Senatus prudentioribus, qui ſuæ adminiſtrationis ſciſcitarentur cauſam, reſpondit: Niſi ſynodo catholica emendentur errata, omneſq; paſſim Eccleſiæ vniantur, omnia mala futura ſunt. Cui Senatores: Et cur tu imagines non adorandas, cum ſedem aſcenderes, pollicitus es Principi? Hoc, inquit, fecit dominantium inſania, & veſtra ſæuitia. Iccirco iam contremiſco, & miſericordiam à Deo peto: pœnitẽtiam ago, ne me Deus iudicet ſordidum peccatorẽ, licet ſummum ſacerdotem. Sicq; locutus, paulo poſt vitam deſeruit. Delectus dehinc patriarcha Taraſius, qui à ſecretis fuerat, ab vniuerſo populo: ſed nec precibus nec minis ad ſuſcipiendam hanc dignitatem impelli poterat, niſi concilium Oecumenicum promitteretur. Quo promiſſo, accepto patriarchatu, Romam ad Adrianum pontificem vrbis profectus eſt: qui ſingulis patriarchis ac epiſcopis ſcripſit, vt Nicæam Bithyniæ vrbẽ conuenirent, ac ſynodum celebrarent. Quod & factum eſt: & quæ illic decreta fuerant, in breue redacta Conſtantinopolim delata, palam omnibus lecta ſunt, à regibus confirmata ac ſubſcripta: ſimulachraq; ſanctorum ſunt templis reſtituta, templa Eccleſiæque omnes vnitæ. Hac ſcrie ſynodus illa ſeptima eſt peracta. Quandiu Conſtantinus matris imperio obtemperauit, rite omnia domi foriſq; ſe habuere. Nullę populorum querelę, nulli bellorum motus, pace & ocio omnia florebant. Continebat ſapientiſſima mulier filium in officio: identidemq; monſtrabat, bonis artibus imperia augeri, ſuperbia & auaricia labefactari. Hæc & paria crebro pia mater filio dictabat, ſimulque vitam filij à flagitio tuebatur. Ipſa vero populis quantum potuit ſemper diligentiſſime inſeruiebat. Conſtantinus autem primos pubertatis annos ingreſſus, matrem haud vlterius paſſus, adminiſtratione deiicit, deiectam in ordinem redigit, in ſubiectos immaniter ſæuit, multos mortales diuerſo ſupplicij genere affecit, atrociterq; imperium adminiſtrauit. Hãc in principe ſæuitiam Conſtantinopolitana ciuitas auerſata, cõſilia occulte agitabat de imperio illi abrogando. Multi enim tacite ſuffragia ferebant Nicephoro Conſtantini quinti filio. Quod vbi Conſtantinus reſciuit, mox Nicephorum lingua & oculis priuatum, in vincula coniicit. Nec iis ſceleribus contẽtus, vxorem Mariam, fœminam optimam, ac bene alioquin conuenientem, in monaſterium obtrudit: quæ ex Paphlagonia erat, Philarethi (qui à miſericordia maxime celebratur) filia: licet alij ex genere Armenorum fuiſſe dicant. Theodotamque eius ancillam ſibi matrimonio iungit, cum nihil in illa amabile eſſet, præter formam: Auguſtamq; fecit. Tradit Zonaras, Irenen matrem ad Carolum Regem Francorum miſiſſe, vt ſuo filio vxorem filiam daret. Sed poſtremo dominandi voluptate irretitam, curam abieciſſe, ne filius Francorum naturam ex conuerſatione indueret. Ideoque potius puellam ſibi ex Oriente quæſiuiſſe. Sic neſcio quo aduerſo imperij fato accidit, vt tres principes, omnium qui vnquam hominum memoria fuerunt peſſimi, vnus poſt alium ſint Byzantij rerum potiti. Deuicit tamen Carolus Auares, cum Conſtantinus fortiſſimi regis occupationes in vſum ſuum vertens, per magnæ Græciæ populos, qui adhuc in fide erãt imperij, Italiæ ſtatum ſolicitat. Sed pugna illa fuit Græcis adeo funeſta, vt inde nihil diu mouere ſint auſi. Nam ea tempeſtate Aron quoq; Arabum dux, contra Romanos arma mouens, vſq; Chryſopolim venit. Cui Conſtantinus occurrens, ſtagna Banes occupat: quæ cauſa fuit, vt Arabes cũ Romanis pacẽ inire iam deliberarent. Sed cũ adminiſtratores huius rei ad Aron proficiſcuntur vt pacta faciant, ab eo retenti ſunt, & carceribus mancipati: quia prius obſides illorum ceperãt, & male cũ iis egerãt. Idcirco non antea emiſſi ſunt carcere, quam Arabibus vectigalia pendere promiſerũt. Quo tempore Regina Elpidiũ patricium militem, Siciliæ præpoſuit. Sed cum hunc Cæſaribus ſtudere animaduerteret, ſubmiſit qui illum reuocarent aut caperent. Siculis contra mandata nimium audentibus, Irene indignata, vxorem huius cum filiis, poſtquam ſuſtibus ceciderat, ac detonſis capillis in prætorium detruſerat, exercitum contra hunc eduxit, cui eunuchum præpoſuit chariſſimum & fideliſſimum eorum quos domi habebat. Diu durante bello, tandem in fugam vertitur Elpidius, & in Apbricam peruenit, dehinc ad Arabes, qui eum benigniſſime ſuſceperunt: & regali diademate ipſum ornantes, Regem appellabant: tametſi nihil ex animi ſentẽtia ei ſucceſſerat, ob pacem quæ illi erat cum Arabibus. Regina cũ filio in Thraciam ſeceſſit: bellicisq; opibus & inſtrumentis muſicis onuſta, Beroen peruenit, ac ciuitatẽ ſolo æquauit, ac inde ad Philippopolim rediit. Eſt paulo poſt Stauratius, qui dictator tum

erat Reginæ, à Conſtantino verberatus, & è palatio eiectus, & materni familiares in exilium acti. Mater etiam ignominioſe in domum, quam prope Eleutherij domum ſtruxerat, relegata: translata in ſe regni ac imperij adminiſtratione, Armenis ipſum adiuuantib. licet mater plurimum reluctaretur. Mox itaq; arma contra Bulgaros mouit, quibus tum imperabat Cardamus. Sed cum illi occurrerent, fruſtra iniecto timore, Megalopolim ſe recepit. Similiter contra Arabas profectus, nihil dignum notatu fecit. Reducta inde mater ad palatium, amicis Regem admonentibus, Armeni deſciuerant, crebraſq; ſeditiones mouerant. Et Bulgari reuerſi, magnam vim exercitui Romano intulerunt, qua multi ex primatibus perierunt. Vnde indignatus exercitus, quod tam inconſulto rex progreſſus, turpiter ſe vinci permiſiſſet, congregatis ordinibus militaribus decreuerunt vnum ex Cęſaribus, Nicephorum Conſtantini patruum, Regem creare: quo comperto, Nicephorus obcæcatus: Chriſtophorus vero & Nicetas floridæ ætatis adoleſcentes, linguis ſunt detruncati. Armenij ſuum etiam ducem excæcatum indignantes, arma mouerunt, & quos ceperant ex primatibus excæcabant. Contra quos nouum exercitum Imperator mittens, ſuperior euaſit: multiſque captis, digniores oculis priuauit, aliis notas in facie atramento inuſſit, cum hac inſcriptione: ARMENIACVS INSIDIATOR, actum per Siciliam ac alias inſulas ſparſit. Cum Arabibus iterum pugnans, trophæum poſuit. Sed Arabes excurſionem in Amorium facientes, prædam magnam reportabãt. Et cum Cardamus Bulgarorum dux vectigal à Romanis peteret, irriſus à Conſtantino, iumentorum miſſis egeſtionibus, iterum ad arma ventum eſt. Sed Bulgari timore percuſſi, in fugam ſunt verſi. At reuerſus domum cum nihilominus ſæuiret in pleroſque nobilium quibus lumina ademit, cum matre peregre profectus, in Pruſiam peruenit. Hic Imperator nuncium accipit, natum ſibi filium. Matre igitur relicta, feſtinat Conſtantinopolim: quæ filij impietatem exoſa, ſimul dominandi libidine mota, duces donis ac promiſſionibus onerat, vt filium iugulent. Aſſenſere omnes, deteſtati Regis crudelitatem: quærentes occaſionem, ne coniuratio quæ matri & illis male ceſſura eſſet, detegeretur. Dum filium nuper natum, cui Leonis induerat nomen, pater infœlix lugeret, feſtinantes in regia, hunc ſolum capiunt, & circa nonam illi oculos crudeliſſime effodiunt, eodem die quo ante annos quinque Nicephorum ipſe excæcauerat, aliiſque linguam truncauerat: decem & ſeptem tum diebus ſole obſcurius (forte ob ſcelus hoc infandum) illuceſcente. Quod facinus præceſſerat paulo ante ingens incendium, quo multi libri Ioannis Chryſoſtomi, viri eloquentiſſimi ſimul & erudítiſſimi, abſumpti ſunt: cuius autor magnus triclinius ſacrorum templorum, qui Thometes dicitur, fuiſſe perhibetur. Sic luminibus priuatum in vincula coniicit contra maternum amorem, vti mulier optima publicum bonum priuatæ charitati præferret. Conſtantinus maternæ contumeliæ impatiens, nullo maiore cruciatu affectus, paucis diebus luctu & mœrore expirauit. Sed decem ſimul annos Irene mater & filius Conſtantinus imperarunt. Expulſa enim mater à filio, à ciuibus eſt in priſtinum ſtatum reſtituta, anniſq; tribus ſola imperio præfuit. Literis enim & nũciis facta certior de iis quę Romæ acta erant, de Carolo ſalutato Cæſare, ne non in tantarum rerũ mutatione aliquid ſuis rebus cauiſſe videretur, ad Carolum miſit, qui illius amicitiam & fœdus peteret, Leonem Spatarium: de finibuſq; imperij cum eo ageret, ac deferret illi ſuum connubium. Alij id à Carolo petitũ malunt, qui putabat iis nuptiis poſſe imperium vniri, ac in priſtinum ſtatum reſtitui. Miſſoſq; tradunt ob eam rem legatos, Ambienſem antiſtitem, & Eligandum comitem: quibus facta ſit ab Irene ſpes conficiundi negocij, ſi tempus ad deliberandum detur. Quæ res Nicephoro materiam præbuit criminandæ Irenes, primo apud milites, dehinc ad populum, quaſi per eas nuptias Imperium externis proderetur. Vnde id crimen tantæ illi fuit inuidiæ, vt Nicephorus militum & populi fauore fretus, eam ſine vllo maiore motu in ordinem redactam, in Lesbum ad filium relegare deſtinauerit. Scribit Zonaras, Irenem voluiſſe nubere Carolo, niſi Aetius eunuchus, qui multũ apud eam volebat, intercepiſſet huiuſmodi connubium. nam is potens in regno erat, ob id ſuum conſanguineum Leonem ſolum connubio Reginæ dignum putabat: qui tum eiuſdem Aetij opera, Thraciæ & Macedoniæ præpoſitus erat. Sed quia is ſuperbia cæteros contemnere ſolebat ob immodicã potentiam, ex Orientalibus regionibus Opſichio oriundus, paulatim in odium multorum venit. Paulo ante etiam cum Conſtantinus oculis priuaretur, fratres mariti, regnante iam ſola Irene, in magnam eccleſiam fugere. Sed Aetio illis vitam aſſecurãte, Athenas ire in exilium iuſſi ſunt. Sed cum à quodam principe Græcorum reduci ſuaderentur, à Regina ſunt etiam oculis orbati. Inſidiæ igitur contra Reginã motæ ſunt tales: Patricium Nicephorum legitimum gubernatorem aſſumũt, ac nocte profunda in Chalcem proficiſcuntur, cum Regina ægritudine laboraret, ac in domo decumberet

quæ

quæ eſt prope Eleutherij domum. Cuſtodibuſque ſe à Regina miſſos finxerunt, vt Nicephorum Regem pronunciarent, ne Aetius vim Reginæ inferens, ſuum cognatũ Leonem regem conſtituat. Quibus verbis moti cuſtodes, & ob reuerẽtiam patriciorum, & odium eunuchi, regiam aperiunt, Nicephorum inducunt: qui rex approbatus, tota nocte vſq; in diem, quo in eccleſiam inductus, coronatus, ac Imperator pronunciatus eſt, nomen eius, fauorq; per vniuerſam ciuitatem eſt propagatus. Sic demum expulſa à patricio Nicephoro ſucceſſore ipſius, anno quarto, quam ſola imperare cœperat, in exilio vitæ reliquũ egit. Mulier vna rebus adminiſtrãdis aptiſſimã. Id obmittere nefas duxi, quod in vetuſtiſſimis annalibus ſcriptũ comperi: Irene ſcilicet & filio imperantibus, Hebraici ſanguinis virum quendam in Syria, in Chriſtianorum contemptum, Chriſti imaginem lancea ſuffodiſſe, vnde vbertim ſanguis effluxerit. Is ſtudio aſſeruatus, ne tantum ſcelus deprehenderetur, multis deinceps mortalibus in grauiſſimo morbo, ſaluti fuit. Ex Syria diuino magis quam humano conſilio Mantuam translatus, in multa eſt hodie veneratione. Paucula hæc excerpſimus ex variis: quiſquis plura cupiet, Ioannem Monachũ Græcum, qui copioſe horum geſta & luculenter deſcribit, adeat: illic inueniet, quæ oblectare poſſint.

Cum itaq; Irene mulier imperaret Byzantij, prębuit materiam Leoni pontifici nomen imperij alio transferendi, cum iam à Conſtantino Magno ſedes imperij ex vrbe Roma Byzantium translata eſſet, per quadringentos ſexaginta octo annos. Carolus itaq; primus Germanorum imperium adeptus, pontificiæ dignitatis vindex, Imperatoriam appellationem recepit. Creditum tum eſt, imperij arbitrium Apoſtolicæ ſedis eſſe, cum antea è cœlo dari crederetur. Sed de eo quam breuiſſime nunc ſcribamus. Qui enim imperium tradunt à Græcis ad Gallos, à Gallis ad Germanos translatum, inepte illi ac nimium delirant. Nunquam enim Galli imperium obtinuerunt: ſed Francis quidem datum eſt, & primum Carolo Magno Franco, qui nunquam Gallus fuit, ſed Frãcus: & in ea quidem parte Franciæ, vbi ſemper Germani habitarunt, genitus. Patria illi fuit Ingelheym oppidum, quod duobus conſtat miliaribus à Moguntiaco, cui ſemper lingua patria fuit Germanica: quemadmodum & Franci populi fuerunt Germani, quod ex veteribus Procopius Cæſarienſis, Agathias, Zonaras, qui & Iohannes Monachus, Græci quidem, ſed grauiſſimi authores demonſtrant, qui de Francorum origine elegantiſſime ſcribunt. Ex recentioribus Hunibaldus Francorum ſcriptor vetuſtus, Regino abbas, Sigebertus, & pleriq; alij, quos inutile eſt commemorare. Adeo vt labor ille quem fecit Lupoldus Babenbergius de trãslatione & iuribus imperij, vt quoſdam diuerſos vniret, non fuerit valde neceſſarius. Sicut & nonnullorum noſtræ ætatis interpretum, qui ſubtiles magis quam conueniat vulgo videri volunt, ignorantes Francos cum ab excidio Troiæ ad Mæotim paludem cõſediſſent, & hinc in Pãnoniam cõmigraſſent, exædificata vrbe Sicambria, cuius ruinæ hodie adhuc cernuntur, & Sicambria vulgò dicitur, Sicambros dictos. Tum ad oſtia Rheni delatos, commixtis Germanis, tandem Gallis; omnium mores ac linguas induiſſe ac aſſumpſiſſe. Eam autem partem vbi nunc Doringia eſt, & quæ Franconia dicitur, Francorum ſcilicet ducatus vſque ad Rheni oſtia, Franciam Orientalem, vt nunc quoq; dicitur, poſteaquam diuiſio terrarum ab ſucceſſoribus Caroli Magni facta eſt, appellatam: quemadmodũ Gallia Occidentalis eſt dicta Francia, adeo vt & Frãci Germanici, & Franci Gallici nominati ſint. Conſtat autem imperium Rom. poſteaquam Irene & Conſtantinus mortem obierunt, & Carolus Longobardorum imperium compreſſerat, & vrbem ab ipſorum impetu liberauerat, in Carolum Francorum Germanicũ & poſteros eius translatum, non in Gallos. Qui licet ſucceſſu temporis Gallorum reges, hoc eſt Franci Gallici ſortiri ſint ex hæreditate, non electione, imperium: non tamen eſt ad eos vnquam vel per electionem, vel aliquo alio loco translatum. Hinc eſt quod in c. ad Apoſtolicæ, recte & vere ſcribitur, imperium translatum à Græcis ad Germanos, non Gallos. Et Pipinus pater Caroli Magni, Rex Francorum eſt vnctus à Bonifacio archiepiſcopo Moguntino: qui & hodie Cancellarius imperij dicitur per Germaniam, non Galliam. Licet poſtea etiam à Stephano Papa, cum vrbem à Longobardis liberaret, vnctus feratur: conſecratis cum eo duobus filiis Carolo & Carolomanno. Carolum autem Magnum fuiſſe Germanum, non modo patria, in qua natus eſt, & quæ in Germania hodie iacet, ſed & lingua ipſius, quæ adhuc etiamnum durat in nominibus 12. menſium, ac 12. ventorum, quibus paſſim hodie vniuerſa Germanica natio vtitur, atteſtatur. Is enim primus Ianuarium Iener, vt patrio vtat vocabulo, & Februariũ Hornung, & ſic de aliis appellauit: adeo vt nulla ſit dubitatio ipſum fuiſſe Germanum, & in Germanos, non Gallos eſſe translatum imperium. Sciens omitto quæ Iureconſulti in c. Venerabilem, de electione. & de Iureiurando Romani Imp. in Cle. & paſſim alibi 64. diſt. ego Ludouicus. diſputant & congerunt. Nicolaus de Cuſa Cardinalis lib. 3.

Digitized by Google

de concordantia catholica cap. 3. diligenter ſatis rem hanc examinat, quem omninò cenſemus ſtudioſo perlegendum.

Carolus Magnus.

CAROLVS FILIVS REGIS FRANCORVM PIPINI, qui ſub Hilderico rege Maior domus erat, & Berthæ filiæ Heraclij Conſtantinopolitani Cęſaris, natus in Ingelheym villa quæ duobus diſtat milliaribus paſſuum à Moguntiaco (non enim alio latino vocabulo, nomen illud loci in Germania explicari poterit, quod illi natiuũ eſt & patrium, vbi etiam inſigne palatium extruxit, cuius veſtigia hodie cernuntur) Adeo vt fruſtra ſibi hunc Galli vendicent, & nimium inepte, cũ Germanus fuerit, & patria & lingua & moribus, hoc eſt, integritate & dexteritate. Pater etiam illius in Francia Germanica ortus & educatus (quod tam nomina villarum & oppidorum ab ipſo appellatorum, quam monaſteriorum fundationes plurimorum, quarum diplomata extant, euidentiſſime ſimul ac apertiſſime demonſtrant) Regis Hilderici ex gente Merouingorum vltimi, præfectus erat palatij, penes quem opes & regni poteſtas erat: atque is Maior domus ea ætate appellabatur, vtpote ad quem ſpectabat ſumma imperij: cum reges præter inane vocabulum, & perſonam crine & barba veſtitam, in ſolio reſidentem, & legatos audientem, nihil reliqui haberent. Qui quidem Pipinus multa inſignia ac egregia bella geſſit: atq; ideo in monaſterium detruſo Hilderico rege, iuſſu Stephani pontificis, Rex cunctorum conſenſu eligitur. nam ſtrenue geſſit bellum Cantabricum, Hiſpanienſe, ac Aquitanicum: in quo tyrocinium poſuit Carolus filius, excellenti virtutis pietatiſq; indole. Patrem enim quam primum per ætatem licuit ſequutus, futuram magni principis ſpem cunctis de ſe plane exhibuit. Atque ideo patre defuncto, cõcordi conſenſu in demortui locum ſurrogatur, quod paternam auitamq; virtutem æmularetur. Frater autem illius Carolomanus, cum patris regna teneret biennio tantum, morbo ſolutus eſt. Quocirca vniuerſa ad illum regna & dominia vnanimi regnicolarum conſenſu deuenerunt: nam poſt patris interitum, cum fratre regna partitus, ſumma patientia ſimultates tulit, & inuidiam ſuperauit. nec vnquam cum fratre in diſcordiam deſcendere, pluribus etiam adhortantibus, voluit: vtpote liberaliter à pueris bene inſtitutus, & bonis præceptionibus informatus. Quandoquidem liberales artes ſtudioſiſſime coluit, earumque doctores veneratus, magnis affecit honoribus. Primo vſus doctore Petro Piſano ſene Diacono in Grammaticis: in cæteris diſciplinis, Rhetorica ſcilicet, Dialectica, ac Aſtronomica, Albinum cognomento Alcoinum obſeruauit, Anglum natione, quondam Bedę auditorem, multæ eruditionis virum: quod & opera ab eo condita in diuinis literis, de eccleſiaſticis dogmatis, & in vtriuſque inſtrumenti commentariis Gloſſæ ordinariæ dictæ, quæ hodie extant, atteſtantur. Quem è Britãnia euocauit, & in deliciis habuit, Abbatemque monaſterij Sancti Martini Turonẽſis creauit. Imitatus in hoc Athenienſes, qui Gorgiam à Leontinis publice miſſum, & legationis munere defunctum, eius capti eloquentia, ipſum remorati ſunt. Sic Carolus ex Alcoino legato hoſpitem primum fecit, & ex hoſpite præceptorem, eoque procurante Pariſienſe gymnaſium extruxit: vtranque enim Franciam, Orientalem, in qua genitus eſt, & Occidentalem, quam hæreditario iure eſt aſſequutus, poſſedit. Quemadmodum & Papienſe gymnaſium viris doctiſſimis inſtituit, poſteaquam Longobardos perdomuit, & ipſorum regem Deſiderium eiecit, ſuperauit & cepit. Nec patrio tantum ſermone, vt principes ignaui ſolent, contentus, peregrinas linguas à iuuentute perdidicit. Latinam perfectiſſime edoctus, Græcam melius intellexit quam pronunciauit. Sed religioni Chriſtianæ ab infantia deditus, ſumma pietate antiſtites, ſacerdotes, clerumque vniuerſum coluit: templa exornauit, baſilicam miræ pulchritudinis Aquiſgrani, vbi ſepultus eſt, extruxit, donariis auxit. Monaſterium fundauit, ac muneribus magnis locupletauit. Longum eſſet ea ordine recenſere, qui iam annis pluribus in recognoſcendis monaſteriorum ac templorum diplomatibus non vulgarem operam impendi, qui harum rerum curioſus antiquitates noſtræ Germaniæ in cultu ac religione Chriſti perdiſcere volui. Quantum autem tribuerit religioni Chriſtianæ, vel ex ipſius teſtamento, quod legitime ordinauit, & hodie extat, liquidiſſime apparet: in quo de theſauris ſuis monaſteria, eccleſias, & temporalia plurima ornauit & ditauit. Pauperibus largitiones ingentes & magnas eleemoſynas diſtribuit, nec vllam inſignem ſacram ædem per Germaniam & Franciam vtranque indonatam reliquit. quod & literæ & reliquiæ, & templorum ornamẽta etiamnũ atteſtantur. Vir haud dubie magnus & ſtrenuus,

& qui

& qui religionem tam accurate coluit, & maxima ſimul bella geſſit, æque pacis ac belli ſtudioſus. In quo ſimul inſignis pietas, humanitas excellens, & ſingularis beneficentia illuxit. Venationis adeo ſtudioſus, vt tanquam rem ſaluberrimam, & ſanitati ſuæ perquam vtilem, etiam in ſenio haud negligeret. Neque niues aut calores, ſaltus aut montes, aut quamuis aliam tempeſtatem exhorreſceret grauiorem vel in ſenectute. Grauiſſima bella & maxima geſsit: primum Aquitanicum, a patre quidem inchoatum, & viuente fratre Carolomanno ſuſceptum: ſed ſine eius auxilio finiuit. In quo Hunoldum, qui Vuaifaro ſucceſsit, ſtrauit fugauitque. Et cum ſæpe in Vaſconiam ſe recepiſſet, à Lupo Vaſconum duce, Carolo, vt petiit, eſt redditus, prouinciaque eiectus: quam Lupus dux Carolo, ſeſeque ipſum ſubdidit, ac eius poteſtati permiſit. Rebus itaque Aquitaniæ pacatis, regnoque ſuſcepto, Longobardicum ſubſequutum eſt bellum, quod Carolus precibus Adriani pontificis ſuſcepit, patrem Pipinum imitatus. Qui rogatus à Stephano pontifice, ſimilem accepit contra Longobardos expeditionem, reluctantibus licet quibuſdam Francorum primoribus. In qua Aiſtulphum obſidione ad reſtituenda Italiæ oppida, & reddendos obſides compulit. Carolus vero filium eius Deſiderium regem longa obſidione fatigauit, ac in deditionem accepit. Et Deſiderii filium Adalgiſum, in quem ſpes omnium inclinare videbantur, non ſolum regno, ſed omni Italia excedere compulit, omniaque Romanis erepta reſtituit, liberamq; Italiam Adriano pontifici tradidit: Deſiderio rege perpetuo exilio cum filiis ſuis mulctato, Longobardiſq; pulſis. Tertium bellum quod inter grauiora narratur à Carolo geſta, Saxonicum eſt: Cæteris quidem laborioſius & per interualla geſtum, vtpote à patre ſuo inchoatum, quod tandem trigeſimo tertio anno abſoluit: quo ferociſſimas gentes atq; toties rebelles cōpulit, vt & frenum paterentur imperii, & Chriſti aſſumerent religionem, prius cultui idolorum dediti. Domuit & Hiſpanos. Sed dum per Pyrenæos montes egreditur, à Vaſcotibus in inſidiis deliteſcentibus, exercitus iacturam paſſus eſt: qua Rolandum ex ſorore Bertha nepotem, Britannici limitis præfectum, virum ſtrenuū, cum aliquot ducibus, Anſelhemo palatii comite, & Edrarhdo regiæ menſæ præpoſito, amiſit. Mirum autem in modum hunc dilexit, ideoq; ſæpe hoc carmen de eo cecinit, quod ſemper in ore habuiſſe fertur:

Tu patriam repetis, nos triſte ſub orbe relinquis:
Te tenet aula nitens, nos lachrymoſa dies.
Sed qui luſtra geris octo binos ſuper annos,
Ereptus terris, iuſtus ad aſtra redis.

Tot enim habuit annos Rolandus, dum moreretur. Britones, qui ad Occidentem in extrema Galliæ parte in Oceani littore habitant, quod dicto audientes non erant, mox miſſa in eos expeditione imperata facere coegit. In Italiam poſtea ipſe cum exercitu peruenit, primum Romam, dehinc Capuam acceſſit. Beneuentanis bellum eſt comminatus, coegitque Aragiſum gentis ducem filios obſides dare, & iugum ferre. Nec eſt prætereundum bellum Baioaricum, quod vxor Thaſſilonis ducis, filia regis Deſiderii Luitburga, ab aliis Lutberta dicta, excitauit: patris exilium à marito vlciſci cupiens, aduocatis Hunnis, quibus cum fœdera iunxit, vt ſe de Carolo rege vlciſceretur. Sed is copiis cōtractis, & ad fluuium Lichum poſitis, qui Baioarios ab Alemannis ſecernit, illius ſuperbiā mox vindicauit, attrita eius audacia, vt ſe ſubmittere, & Theodonem filium obſidem dare compelleretur, data fide ſe in obedientia permanſurum. Sed cum iuramento dato non faceret ſatis, & fidem falleret, & reus maieſtatis coargueretur, rex commotus vitam conceſſit quidem Thaſſiloni & filio, ſed tonſis capillis coacti ſunt induere inuiti habitū monaſticum: eorumque prouincia potitus eſt rex Carolus, quam Pipino filio conceſſit. Natum ex hoc aliud grauius bellum, Auaricum cognominatum, quod cum Hunnis, qui & Auares dicuntur, octo annis geſſit, qui tum Pannoniam incolebāt ſuperiorem magna ex parte, quæ ab Anaſo fluuio ad Arabonem (qui vulgo Raba dicitur hodie) diſtenditur. In qua Ragani & Hunnorum regia Ringus erat maximis opibus ac diuitiis referta, quibus vicinos ſpoliarunt. Quam Carolus expugnauit, & è terra Auares eiecit, totam pene Hunnorum nobilitatem ſuſtulit, congeſtos theſauros diripuit. Nec vllo vnquam bello Franci magis ditati & opibus aucti ſunt. Suſpicari libet, ſedem Auarum antiquam tum fuiſſe in ſuperiori Pannonia, quæ hodie lingua Hungarica Auar, noſtra vero patria Altenburg, id eſt antiqua ciuitas appellatur recte. Multa donaria Carolus ex iis bonis in hac terra Eccleſiis fecit, templaque ac ædes ſacras erexit. Vetuſtiſſimum cernitur templum haud longe à Buda, ſacratiſsimæ Virgini dicatum, quod ad Albam Mariam noſtra ætate nominatur, quod Carolum extruxiſſe vetuſtiſsima monumēta atteſtantur. Pipinus enim rex Italiæ, Caroli filius, Hunnos cęſos ac profligatos vltra Tizzam fluuiū, qui Tibiſcus ve-

Digitized by Google

teribus dictus eſt, fugauit: poſt ablatos eorum theſauros, & regiam captam. Geſſit & alia multa bella, Sclauonicum, Normannicum, quibus Danos & Sueones perdomuit: Boemanicum & Limonicum, quibus & Obetritos in ſuam ditionem redegerat. Quæ bella potentiſſimus rex annis quadraginta ſex adminiſtrauit partim per ſe, partim per præfectos ac filios ſuos, quibus paternum regnum auxit ac ditauit, & Magni cognomentum commeruit: licet & aliqui à proceritate corporis illud ipſum aſſequutum contendant, qua cæteros mortales antecelluiſſe, & facie & barba, & pectore ac tibiis (quæ etiamnum hodie Aquiſgrani cernuntur) cæteris longior fuiſſe feratur. Cum itaque ſic ampliaſſet regnum, vt Aquitaniam, Vaſconiam, totumque Pyrenæi montis iugum vſque ad Hiletum amnem iunxiſſet, totamque Italiam ab Auguſta prætoria vſque in Calabriam minorem, vbi Græcorum ac Beneuentanorum erant confinia, poſſideret: ac Saxoniam, quæ magna pars Germaniæ eſt, & vtranque Pannoniam debellaſſet, cum Hiſtria, Liburnia ac Dalmatia: ob quam vicinitatem cum Conſtantinopolitanis Cæſaribus fœdus iunxerat: gentes etiam Barbaras inter Rhenum & Viſtulam, Oceanum & Danubium perdomuiſſet: gloriam ſuam ita auxit, vt nemo non Regum ac Principum eius amicitiam expeteret, quibus cum ſocietatem & fœdera iunxit: etiam cum Perſarum rege cui nomen erat Aaron, à quo accepit elegantiſſima & precioſiſſima munera, quæ oratores attulerunt. Imperatores Græcos crebris legationibus & epiſtolis, quibus eos fratres appellitabat, ita demulſit, vt facile ipſorũ inuidiam patientia, contumaciam magnanimitate ſuperaret. Cæterum licet bella tractaret ſtrenue, pietatem tamen ac religionem multis præclariſque operibus oſtendit. Quater vrbem votorum ſoluendorum adiit cauſa, & limina Apoſtolorum viſitauit. Quinto vrbem acceſſit, cum Leo Pontifex III. ab æmulis ac propinquis Adriani eſſet male tractatus, quod eius acta multa reſcinderet: & ob id carceri mancipatus, pertulit ignominiam non vulgarem. Interim munera magis pia quam magnifica ex Hieroſolymis allata à Zacharia oratore regi Carolo, claues ſacroſancti ſepulchri & vexillum Caluarii montis. Hinc vindicaturus Leonis iniuriam, properauit Romam. Et cum in magno illo natalis Saluatoris noſtri die, templum oraturus ingrederetur, nihil minus ſperanti, Leo Pontifex coronam capiti eius impoſuit, Imperatorem quoque Romanum pronunciauit. Cui ab vniuerſo populo Romano acclamatum eſt: CAROLO PIISSIMO, PERPETVO AVGVSTO, A DEO CORONATO, MAGNO AC PACIFICO IMPERATORI, VITA ET VICTORIA. Vnctus eſt deinceps: & abolito patricii nomine, quo prius vtebatur, appellatus eſt imperator: anno regni ſui XXXIII. noſtræ vero ſalutis anno DCCCI. ab vrbe autẽ condita M.DLII. imperante Conſtantinopoli tum Irene, poſt excæcatum filium Conſtantinum. Quæ res etiam effecit, vt ſolium imperii à nemine tum occupatum quam à muliere, quaſi offerente numine regi Carolo, ſummis in religionem meritis quaſi debitum daretur. Irene itaque mox legatos miſit Carolo, de pace inter Græcos & Francos firmanda. Nam ſemper Græcis ac Romanis Francorum potentia ſuſpecta fuit, adeo vt prouerbio diceretur: Francum amicum habeas, vicinum ne habeas. Carolus viciſſim oratores imperatrici miſit pro pace ſolidius firmanda, ipſius connubium petens: in quod conſenſiſſet, niſi, vt ſuperius ſcripſimus, ab Aetio fuiſſet impedita. Miſit deinceps & ad alios qui ſucceſſerant imperio Conſtantinopolitano Cæſares legatos ſuos, vt paulo poſt ſcribemus. Interim cum bella per filios ſuos Carolum & Pipinum contra Boemos & Danos gereret, accedente ſenectute, regnum inter filios diuiſit. Ludouicum Aquitaniæ regem, filium vnicum ex Hildegarda, aduocatis Francorum primoribus, eorumque aſſenſu & conſilio conſortem imperii fecit, Cæſaremque ſalutauit. Bernardũ vero nepotem ex filio Pipino, Italiæ regem dixit. Ac ſequenti anno cum Aquiſgrani hybernaret, pleuritide correptus, quam febris concomitabatur (vt ſolet) diem clauſit extremum; 5. Kalend. Febr. anno noſtræ redemptionis DCCCXIIII. ætatis vero ſeptuageſimo primo, Imperii XIIII. regni XLVI. Princeps pacis bellique æque ſtudioſus. Eminentis ſtaturæ, oculis prægrandibus ac vegetis, canicie pulchra & hilari facie, habitudine corporis tota virili, temperatiſſimi victus, liberalis & miſericors, & in egenos munificus.

Habuit autem vxores, vt ex diuerſis Annalibus collegi, quinq; legitimas: primam Galienam Galaſtriæ regis Toletani in Hiſpania filiam, è qua nullam prolem habuit. Secundam vxorem Hermingardim, Deſiderii Longobardorum regis filiam, quam poſt annum repudiauit, non ſine magna matris indignatione. Inuenio alibi hanc Deſiderii regis ſororem Theodoram dictam, poſt cuius repudium magni ſunt exciti tumultus. Tertia Caroli vxor Hildegardis erat, ducis Sueuiæ Hildebrandi filia, præcipuæ nobilitatis fœmina, & quam mire dilexit. E qua tres filios, Carolum Galliæ citerioris regem, Pipinum regẽ Italiæ

ducem-

Digitized by Google

ducemque Bauarlæ, ac Ludouicum regem Aquitaniæ, & Cæſarem. totidemq; filias ſuſtulit: Rhotrudim, quę deſponſata fuerat Conſtantino Græco Imp. ſed mater Irene matrimonium inuito filio nouis nuptiis impediuit. Ob quam rem Rhotrudis innupta remanſit, neq; impari ſe nupturam in animum inducens, neq; parem nacta. Alteram Bertham: tertiam Giſelam, quæ ſe perpetuæ virginitati deuouit. Quartam, vxorem accepit Carolus de nobili Germanorum Francorum proſapia, quæ Faſtrada dicebatur, filia Ratolii comitis, ab aliis Seſtrada appellata regina: mulier atrox, quæ viri animum ſuopte ingenio lenem, in multos immitem faciebat, qui id teſtati, dum in coniuratione contra ſuum regẽ deprehenſi pœnas luebant, & ſecuri & exilio, & in monaſterium mancipati. Quæ res effecit, vt mitior in puniendis ſontib. eſſet. Ex hac duas tulit filias, Theodoram & Hiltrudim. Poſtremo Luitgardam duxit Alemanam, de nobili Sueuorum genere: de qua liberos nõ habuit. Sed illa fato functa, cõcubinas habuit plures: Gerſuindam, Saxonici ſanguinis admodum pulchram, quæ ei filiam Adeltrudim peperit: Reginam, ex qua Drogonẽ & Hugonem filios genuit: Adelindam, ex qua Theodoricũ procreauit: Himeltrudim, quę ei filium Pipinũ cognomento Gibboſum peperit: qui in conſpiratione contra regem Carolũ deprehenſus, monaſterio eſt intruſus. Sunt & notatæ à ſcriptoribus, Richildis, Lintpurga, Leomna, & aliæ complures, quibus cum cõmercium voluptatis habuit. Matrẽ Bertham religioſiſſ. obſeruauit, quam non niſi in diuortio filiæ Deſiderii regis vxoris ſuæ in iram cõmouit, alias ſemper veneratus: & quæ tres nepotes priuſquam moreretur vidit, apud S. Dionyſium, qua pater eius Pipinus, ſepulta. Nec minori pietate coluit ſororem ſuam Giſelam, quæ à teneris annis ſanctæ conuerſationi fuit addicta, & ideo vt matrem dilexit. Liberos autem ſuos ita inſtituit, vt filii primum optimas diſciplinas, tum equitare, venari ac cætera militaria munera addiſcerent: filiæ vero aſſueſcerent lanificio ac cęteris muliebribus operibus, ne turpi ocio torpeſcerent: Auguſtum imitatus hac in re. Ob id mire eos dilexit, ac illorum præſentia carere non potuit. Carolum tamen maiorẽ natu, Pipinum regẽ Italiæ, & Rhotrudem ſponſam Conſtantini Imp. liberos, antequam ipſe moreretur, vidit efferri, & omnes ſuas coniuges. Hæc paucula è multis, quæ Turpinus archiepiſcopus Remenſis, qui eius geſtis interfuit, latiſſime, licet pleraque fabuloſe, & Eginhardus notarius Caroli abunde ſcripſere, excerpſimus. Vt interim obmittam Richardũ S. Victoris canonicum, in libris Exceptionũ: Iacobum de Voragine, Contradum de Montepuellarũ, Gotefridum Viterbienſem, & Othonem Friſingenſem præſulẽ, qui in libro 5. ſuarum hiſtoriarum haud negligenter de Carolo ſcripſit. Sed neq; Regino abbas Prumienſis, neq; abbas Vrſpergenſis in ſuis Annalibus, ſunt contemnendi, neque Sigebertus. Sed Paulus Æmilius Veronenſis, qui quatuor de rebus Francorũ libros elegantiſſime conſcripſit, priores duos de geſtis Caroli adimpleuit. Vbi etiam inuenies in tertio lib. de illo magno delectiſſimorum integerrimorumq; virorum conſilio, ſine prouocatione, quod Carolus inſtituit, & hodie Weſtphalicũ iudiciũ appellatur. Donatus Acciaiolus, & Robertus Gaguinus, eadẽ de Carolo ſcriptis prodidere: qui, ſi vacat, omnes ſtudioſis ſunt vidẽdi. Nos, vt veteri inſeruiamus conſuetudini, iterũ tetraſticha de ſingulis Imperatoribus ſubiiciamus. Qui cum ſublatum iam eſſet in Occidente imperium, annis trecentis triginta circiter, & ad Græcos translatum, nullos appoſuimus verſiculos: vt vel hac nota ſequeſtrarentur Orientales à noſtris, & ſtudioſis vno aſpectu eſſent quam notiſſimi.

Carolus Eccleſiam tutatus, & hoſtibus arma
Infligens, omnis dum fugat Italia:
Cæſaream meruit ſacratus ferre coronam,
Germanis patria gloria prima ſua.

ANimus eſt immiſcere Germanis Imperatoribus nunc Græcos quoque, quoad penitus extinctum eſt imperium Græcum, quod iam ad finem tendit. Licet nunc portẽta potius quam principes ſcribentur deinceps: quod accidit, vt in pleriſque liquoribus, dum deficiunt, feces poſt ſe relinquunt. Series tamen ita exigit, vt hos quoque interſeramus: & dum malorum recenſetur vita & exitus terribilis, boni maiore incendantur ardore ad virtutem, mali à vitiis deterreantur. Subiungam itaque nunc hos Græcos Imperatores, qui tempore Caroli fuerant: licet & Conſtantinus & eius pater Leo, ac mater ipſius Irene, de quibus iam ſcripſimus, huius tempeſtate fuerant: nec enim anni imperii vſquequaque reſpondent. Narrabo tamen nihilominus, quo propius fieri poteſt, vtrorumq; imperia, Orientalium & Occidentalium Cæſarum. Sed his tantum tetraſticha apponam, vt ab illis ſecernantur.

Digitized by Google

CVM Carolus Magnus Auguſtus & Imperator dictus, legatos ad Irenen Imperatricem Conſtantinopolitanam, pro fœdere inter Francos Græcoſque firmando, & matrimonio petendo miſiſſet: Græcorum
188 proceres, ne Irene ſuis nuptiis Græcorum ſpem omnem in Franciam deferret, in Lesbum inſulam eam deportarunt, vbi conſenuit. Et Nicephorus fraudulenter Imperator creatus, & in templum ductus, coronatus eſt de more, præter ſpem omnium. Ne tamen vacui redirent legati Imperatoris Caroli, miſit ſuos quoq; Apocriſiarios de renouando fœdere, vt ſcilicet in has conditiones iretur: Ambo Auguſti eſſent, fratreſq; dicerentur, Orientis alter, alter Occidentis. Circa Italiam, cui Pipinus Caroli filius Rex præerat, Bernarduſque ſucceſſit, hæc obſeruarentur: Vt hinc à Neapoli, illinc à Siponto, quicquid vlterioris Italiæ in mare procurrit, cum ſuis è regione inſulis à Græco, reliquũ à Franco Imperatore iura peteret. Inter duo imperia medius finaliſq; cardo Venetiæ, vtriuſq; imperii maieſtatem pie conſeruarent. Neutri ſe addicerent, propriis vterentur legibus, vtriuſque eſſent imperii amici, & pace ac bello neutrius cenſerentur. Id alii tradunt a Pipino eſſe factum, cum Niceta patricius cum claſſe Dalmatiam iuſſu Nicephori peteret, à qua tamen eſt repulſus. Et ob id Venetis magis infeſtus quam Græcis Pipinus, Brunduſium, Albiolam, Paleſtinã, quæ Venetorum erant, capit: ac pleraque alia loca occupat. Sed Carolus pronior ad pacem, quod omnem culpam in duces ſuos Veneti auerterent, qui partim ſpontaneum exilium, partim mortem obierant, vna cum Gręcis ducibus & Spatariis à Nicephoro miſſis. Sed & aduerſus Perſas Nicephorus turpi nefatioq; fœdere ſibi proſpexit, pro incolumitate imperii triginta millia numum aureorum, pro ſalute capitis ſui tria millia, in ſingulos annos paciſcens, oblatis inſuper multis & magnis munerib. Suſcepit dehinc contra Bulgaros expeditionẽ Nicephorus, plurimum dehortante quodã ſuo familiari, qui futurũ incommodũ quaſi præſagiebat, & res infœliciter ſucceſſuras prædixit. Sed cum Nicephorus induratus perſuaderi nollet, à rege Bulgarorũ Chrumno poſtulans æqua vel maiora muneta, qualia ipſe Perſarum regi dediſſet, indignitate rei furens Rex Chrumnus, manus conſeruit. Sed à maiori exercitu primo congreſſu ſuperatus, ſuccubuit. Cum Græcus Imperator ferocitate inſoleſceret, nec vllas pacis conditiones amplecti ob ſuperbiam vellet: Chrumnus nocte intempeſta ſuos congregans, cohortatus vires reaſſumere, per mediũ Græcorum peditatũ ſecure dormientiũ inopinate perrumpit, tentoriũ Imperatoris penetrat, Nicephorũ obtruncat, paſſim alios dormientes, paſſim vigilantes (ſed inermes & neſcios) occidit. Diripitur ſupellex regia, auferuntur diuitiæ, arma & equi multi. Stauratius filius in humerum dextrum & collũ vulneratur. Multi excellentes viri cæſi, qui & dignitate & nobilitate ſanguinis florebant. Paucis per noctem conceſſa fuga, qui aut ſyluis aut paludibus tecti latuerũt. Nicephori cadauer repertũ Chrumnus obtruncat, caput haſtæ affigit, & ludibrio circumfert: dehinc pilis purgatam caluam argento induxit. Eaque cum ipſe libaſſet, proceres ſuos ebibere iuſſit. Sic fore, vt auri cupidiſſ. Cæſar, mero poſt fata expletus, alienam ſitim elueret, ſedaretq;. Hæc res Conſtantinopolim nunciata, trepidare vrbem fecit. Quiſque enim ſuum deflebat amiſſum. nam magna nobilitatis pars periit. Dolorem vero innuebat regis interitus ac calamitas, qua quiſq; lætabatur optimus,
189 Rempub. liberatam tanto monſtro verius quam homine. Erat enim inſatiabilis omniumque auariſſimus, & vt ſic dicam, ſcelerum receptaculũ: qui ſuam iniquitatem diſſimulare haud diu potuit, ſed mox vbi imperium arripuit, latentẽ nequitiam aperuit. Nactus enim imperium, poſtero die, ad reginam Irenem, quæ tum ſub cuſtodibus erat, acceſsit, inuitũ ſeſe accepiſſe imperium iactitans, non ex propoſito: Ob id eam boni eſſe animi iuſsit, & cui nihil defuturum eſſe confidat. Rogat tamen, vt ei theſauros nobiles oſtendat. Cui regina ſic reſpondit: Quod imperio priuata ſum, meis accidit forte peccatis quæ in Deum cõmiſi, qui te ad regnum vocauit & extulit: ideo te merito vt Imperatorẽ à Deo ſublimatũ, veneror, obſeruoq;. Rogo tamen meæ imbecillitati parcas, & me in domo mea priuatam ſinas agere vitam: quæ enim mea erant, omnia Deo obtuli. Sed cum magis vrgeret Nicephorus reginam, vt abſconditos theſauros aperiret, iuramento adegit vt ei multa oſtenderet. Quibus raptis, eam in exilium miſit, vt in inſula Principis, vbi domum extruxerat, exularet. Animaduertit autem quod ab omnibus odio habebatur: ideo timẽs ne Irene ad imperium reuocaretur, in Lesbum inſulam miſit, appoſitis cuſtodibus ne elaberetur, vbi conſenuit, & mortẽ oppetiit. Sed neq; iis pepercit qui ad regnum ipſum euocauerant. nam Triphyllium veneno ſuſtulit: Patricium vero Bardanem & ducem exercitus Orientalis, cui Thurcus cognomen erat, regẽ ab exercitu Orientali vocatũ inuitum, primo apprehendit: & data fide, nihil à ſe incommodi paſſurũ, monachum fecit: & in in-

ſulam quæ Prima dicitur relegatum, vbi monaſterium erat, luminibus priuauit, iurans ſeſe huius facti conſcium nõ fuiſſe, qui hoc ſcelus per quoſdam ſubornauerat clanculum. Sed & Conſtantinum Irenes filium oculis orbatum, coegit vt multas in muris occluſas pecunias & theſauros reuelaret. nec deſtitit alia ſuper alia excogitando, in iacturam ſubditorum, quo ſuæ auaritiæ inſeruiret. Pauperes militare coegit, quibus ditiores arma ſubminiſtrabant, & tributa: quæ ipſe vocabat εἰς ἀλλήλων τροφὴν, id eſt, mutuam nutricationem. Inſuper & quæſtores inſtituit, per quos vectigalia augerentur, quiq; ſupra Chartiaticum, id eſt, id quod iam ſcriptum erat & taxatum, peterent in vnoquoq; numiſmate duo ceratia, id eſt duas ſiliquas. Hi vero etiam meliota rerum immobilium à propriis dominis abripientes publicabant. Excogitauit præterea, quo modo per futurum quiſque tributum penderet, non ſine maxima animi malitia. A qua quidem penſione, non eccleſiarum cultores, non ptochia & pauperum hoſpitalia, non gerocomia vbi ſenes nutriebantur, nõ deniq; monaſteria erant ſalua. Sed & qui paruum haberent agellum, qui tenuem victũ ſubminiſtrabat cultori, dare cogebantur auariſſimo Principi vectigal. Si quos autem reperit ab egeſtate ad diuitias quacunque vel fortuna vel induſtria euectos, ab iis veluti reperto theſauro emulgebat quantum potuit. Mercatoribus autem & artificibus quicunq; lucrũ facere videbantur, ita inuigilauit, vt pecuniæ quantitatem quam poſſet, eis eriperet. Etſi externi eſſent mercatores aut nautæ, qui Conſtantinopoli negociabantur, vt agros ibi mercarentur, licet agriculturæ eſſent ignari, imperabat, quo poſſet ab illis tributa exigere. Ex infinitis vnum recenſere puto non inutile inexplebilis auariciæ facinus. Ruſticus quidam, qui apes diligenter curabat, ex melle ac fauo honeſtum faciebat lucrum, quaſi multarũ diuitiarum dominus. Is à Nicephoro accerſitur, ac iurare cogitur, vt diuitias ſuas illi aperiat. Is præſtito iuramento, licet inuitus, ſe centum libras auri habere ingenue fatetur, quas ſtatim proferre iubetur. At Cæſar ablatis nonaginta libris, decem illi reſtituit: Satis, inquit, tibi in iis decem, tantarum pecuniarũ tibi opus nõ eſt. dehinc ſuæ menſæ adhibuit conuiuam, vt prandium faceret pro nonaginta libris. His excoriationibus quotidie fatigabat ſubditos, vt omnibus plane eſſet inuiſus. Atque ideo quidam Ignotus quondam regiam ingreſſus, regem interficere quærebat, multis occurrentibus vulneratis: ſed comprehenſus tandem, faſſus eſt, ſe inſania correptum, ob ereptas ſibi iniuſte opes, quas manu ſua collegerat, ob id perpetuo eſt damnatus carcere. Sic debacchatus eſt auarus princeps in quoſcunq;: auguriis, oraculis, & ſecretis ſacris præterea deditus, & Manichæa hæreſi labeſactatus, & vanitatib. cunctis pollutus, ſeminariũ omniũ ſcelerũ, & portentum.

Nec fuit potior filius eius Stauratius, quem conſortem imperii fecit, & coronauit, turpis formæ & ſimplicis ingenii: cui nec prudentia vlla, nec animi generoſitas inerat, ſed qui patrem ſtoliditate ſuperaret. Cui Nicephorus Rex vxorem dare cupiens, Theophaniam Atheneam, reginæ Irenes affinem, quæ iam alteri viro deſponſata fuerat, vi eripiens, contra ius faſque filio copulauit. Sed cum in prælio Bulgarorum, humerum ſaucius vix euaſiſſet, Adrianopolim peruenit. Poſt patris interitum ab amicis Imperator eſt ſalutatus, licet prius eſſet coronatus patre viuente. Verum vulnere inde male affectus, Megalopolim conceſſit, vbi vxori ſuę Theophaniæ imperium tradere conſtituit: & inſidias collocat Michaeli Rancabe cognomento, qui ſororem ſuam Procopiam habuit vxorẽ. Quod conſulares animaduertentes, congregato exercitu, mane in aurora Imperatorẽ Michaelem Curopalaten Imperatorem pronunciant. Sic Stauratius imperio deturbatus eſt, & tonſis capillis monaſterio includitur: cum pater Nicephorus, & ipſe, annos imperaſſent nouem. Zonaras tradit, Stauratium ex vulnere mortuum duobus menſibus & ſex diebus imperaſſe, ac in monaſterio, quod Stauratii dictũ eſt, ſepultum: quod à populo Barbaro, Braca appellari cœptum eſt. Et poſteriores veram vocabuli rationem ignorantes, ad Græcanicam tamen appellationem reducentes, Hebriica vocauerunt. Nam Michael Imperator pietate motus, vxorem Stauratii Theophaniam, quæ ſibi poſt viri obitum comam totonderat, nigramq; veſtem induerat, multa donauit pecunia, domumque ſibi ad habitandum parauit, in qua monachis qui ſecum erant, domicilium fecit, vbi ſepultus eſt Stauratius, quod Mone appellatum eſt. Hæc ex Ioan. Monacho Græco, ac paſſim ex aliis Neotericis excerpſimus pleriſque.

Michael Rancabe.

MICHAEL Curopalates, cognomento Rancabe, gener Nicephori, qui Procopiam eius filiam vxorem habuit, poſtquam Imperator eſt pronunciatus, poſtridie in magna eccleſia à patriarcha Nicephoro, regali diademate eſt inſignitus: facta prius illi literis manu ſua ſubſcriptis promiſſione, nihil eorum

quæ in Eccleſia ſeruabantur, mutatum iri, neque Chriſtianorum ſanguine vnquam ſe pollui. Moxque Procopia regina Auguſta coronata eſt, eiuſque filius Theopbylactus regio nomine inſignitus. Vir ingenii liberalis; & melior pacis artibus, ac inſignis pietate, quam anteceſſores proximi duo. Nam & erga Stauracii coniugem Theophaniam magna eſt vſus clementia & pietate, & erga eos ſimiliter qui male à Nicephoro tractati fuerant, quibus & ablata reſtituit, & ſocietates militum quæ iam defecerant reparauit, multis pecuniis liberaliter exhibitis, mancipatoſque carceri emiſit, qui adhærere Nicephori noluerunt vanitatibus: Platonem ſcilicet & Theodorum præceptores mooaſterii, & Ioſephum Theſſalonicenſem epiſcopum, viros clariſſimos. Pius & in religionem noſtram. Cum enim quidam ſimulachrorum cultum iterum tollere niterentur, pluribus captis, partim verberibus, partim terrore caſtigauit, vt deinceps ſibi cauerent. Monacho cuidam, qui magnam præ ſe ferebat ſanctitatem, & imaginem Deiparæ virginis remouerat, linguam abſcidit. Sed in rebus bellicis ſocors & infœlix, pacis ſtudioſior. Euaſtarunt ea tempeſtate bonam Thraciæ partem Bulgari, contra quos expeditionem Imperator ſuſcepit: ſed in exercitu ſuo reperit quendam coniuratorem, a quo pene proditus, extremam cladem ſubiiſſet, niſi benigne ipſum amplexatus, muneribus placaſſet. Quam ob rem expeditiooem ſoluit, & paulo poſt à Chrumno Bulgarorum duce ſeptem legatos accepit, pacem petentes: his tamen conditionibus, quas antea Theodoſius Attamitenus & Germanus patriarcha acceperant. Et niſi iis acquieſceret Imperator, minabantur irruptionē in Meſembriam, allaturoſq; ſeſe Chriſtianis omnibus extremas calamitates quas poſſent. Has conditiones Imperator ſpreuit, pacemque petentibus negauit. Qua re commotus Chrumnus Meſembriam inuaſit, machinaſque multas admouit vrbi, quibus mox vrbs erat caſura. Erat enim profugus quidam Arabs cum Bulgaris, qui olim ſub Nicephoro militabat, & ob animi incooſtantiam in fide Chriſtiana defecit: qui peritiſſimus omniū habebatur in machinis bellicis iaculandis. Ob id Imperator habito cum patriarcha conſilio ac aliis præſidibus, cenſuit pacem Bulgaris dandam, & profugos (quod inter pacis conditiones continebatur) reddendos, ne ob paucos, magna hominum multitudo periret. Sic itaque ioduciæ factæ ſunt cum barbaris, impellentibus regem ad has primoribus, quibus facile acceſſerat. nam erat in publicis rebus adminiſtrandis haudquaquam ingenioſus ac vafer, ſimplicis alioqui ingenii & fidei ſinceræ. Interim Bulgari Meſembriam capiunt, ſpoliant, ac multas hinc opes reducunt. Qui inde fuga dilabuntur, regem docent, Chrumnum Bulgarorum ducem nil eorū quæ promiſerat ſeruare: ſed totam Thraciam peruagari, cuncta populari, domos villaſque deuaſtare. Quocirca Imperator coactis immenſis vndique copiis, ſtatuit illi occurrere: & magnis viribus in Thraciam vſque peruenit, quem etiam Auguſta ſequuta eſt. Sed exercitus illud ægre ferens, eam redire in vrbem coegit. Dum Micbael Imperator totam colluſtrat Thraciam, nihil incommodi hoſtibus affert: qui tamen quotidianæ prædæ immixti, vndique Romanis infeſta oſtentant arma. Elatus itaque more ſuo Chrumnus, caſtra ſua prope regium exercitum collocat: quē tam diu laceſſiuit, dooec manus conſcrerentur, & victis Romanis, victoria Bulgaris cederet. Quod hinc proueniſſe dicitur. Erat in exercitu Imperatoris, Leo Orientalis dux exercitus, qui ad imperium aſpirabat, qui Imperatoris famam eleuabat, mulierem non virum appellans, indignum cui tantus pareat exercitus & tam oobile regnum. Sæpius itaque nunc longa oratione exercitum, nunc conuiciis in odium Cæſaris commouit: eoq; perduxit, vt ſi ſalui eſſe velint, ſe ducem, dum bora conflictus veniat, ſequantur. Dum itaque ordines militares inſtruuntur & claſsicum perſonat, credens Imperator ab omnibus militibus ſuis pugnam iniri, Leo in primis turpiter fugit: quē totus exercitus ſequutus, præter omnem neceſsitatem caſtra Cæſaris ac tentoria reliquit. Chrumnus Romanorum fugam videns, inſidias ſuſpicatus, ſuos continuit, quoad Romanorum fugam perdiſceret. Hac explorata, ſubſequutus cum ſuo exercitu, maximam cladē Romanis intulit: vix cum pauculis Imperator euaſit, ac Conſtantinopolim delatus eſt. Bulgari ſpoliis onuſti, ac omnibus quæ in caſtris erant in ſuam poteſtatem redactis, domum redeunt. Leo hujus fugæ autor, audacior hoc ſucceſſu factus, Regem criminatur, famamque eius quantum poteſt laceſsit: coniuratores quoſdam in caput regis ſubornat, qui eum inhabilē ad regendum coram plebe inſimuleot: opus eſſe rege magnanimo, experto multarum rerum, ac ſtrenuo, qualis eſt Orientalis exercitus dux Leo. Sic excitata eſt ſeditio in plebe, quæ inſtar venti nunc ſurſum nunc deorſum fertur, & male ſentire de Michaele cœpit, ſolumq; Leonem dignum imperio cenſuit. Arreptus itaq; Leo in caſtris, & Imperator appellatus, regium nomen huiuſce conſpirationis velut ignarus, detrectauit. Sed Michael Traulus cum cæteris quibuſdam, enſibus nudis ceu inuitum coegerunt, vel potius ſuaſe-

runt,

runt, regium nomen ferre. Imperator Michael iis intellectis, nec tantæ violentiæ reſiſtere auſus, nec ſe vindicare potens, regno ceſſit: ac cum vxore & liberis in templum quod in Pharo eſt, conceſſit. Leo regiam ingreſſus, Theophylactum filium, quē regio nomine pater decôrauerat, abſciſſis prius genitalibus, cum matre ac fratribus in inſulam quæ Prima dicitur, exulatum ire iuſſit: vbi & Michael monachus factus, monaſterio ſe abdidit, & ibi vixit. Regnauit autem, teſte Zonara, annos quatuor & menſes nouem. Licet alii poſt annum alterum imperii, habenas regni Leoni conceſſiſſe ſcribant, & ſponte Imperio ſe abdicaſſe, ob cordis maximam mœſticiam, quam poſt aduerſam pugnam incidit: dubium, vereretur ne impetum populi in ſe ob rem geſtam male, an quod præſenti fortunæ iratus priuatam vitam agere mallet quam cum dedecore imperare. Hic Caroli legatis honorifice vſus, antiquum fœdus ſub Nicephoro inceptum de terminis Occidentalis & Orientalis imperii innouauit: viciſſimque oratores Carolo miſit, Michaelem & Arſatium, Theognoſtum & Protoſpatharium, qui omnia confirmarent. Quos Aquiſgrani Græca lingua, cuius & Carolus nō fuit ignarus, perorantes, humaniſſime audiuit: & magnis muneribus honeſtatos, remiſit in vrbem ad Leonem III. Pont. Max. à quo fœderis libellum acceperunt. Eſt tum Hiſpaniarum pars Conſtantinopolitano adiecta imperio, Paulo Diacono teſte. Et Veneti ſuis legibus viuere iuſſi, immunitate iis ſeruata, quam ad eam diem in Italia retinuerant, vti Gothofredus Vetulonenſis tradit. Apparuit huius tempeſtate cometes, varia inſignitus figura, vt qui hominem ſine capite referret. Agareni item, qui ſub illo regnum ad auroram prædabantur, à Leone Armenio Orientalium copiarum duce ſunt fuſi ac fugati: & ex iis circiter duo milia interfecti, ablatis armis, equis, & magna præda. Hæc ex Ioanne Monacho Græco, & aliis item recentioribus.

Leo Cæſar.

LEo Pardi patricii filius, Orientalis exercitus dux, imperium quo diximus modo ſortitus, vbi regiam eſt ingreſſus, mox veſtem qua indutus erat, Michaeli Traulo conceſsit: qui eam lubens accepit, ac ſtatim ſibi induit, bonum inde omen colligens. Et dum pone regem ſequeretur, hac veſte exornatus, ſæpe huius oram pedibus calcauit: quod omnes, futurum illius ſucceſſorem, interpretabantur. Bardanes tamē anhelabat ad imperium, quod olim ſibi aſcenſuro equum, Leo, Traulus Michael, & Thomas quidam, hunc adducerent, & obſeruarent aſcendentē, vt fit: vnde ſibi colligebat animum ad tyrannidem. Pro qua re etiam monachū quendam futurorum pręſciū & ariolum conſuluit, an res ex animi ſui voto eſſet ſucceſſura. Cui monachus: Si perrexeris tyrannidem aſſequi, facultates omnes ſimul cum oculis amittes: nec te moueat, quod ii tres tibi equum adduxerint, quos certe manet imperiū, & ſibi inuicem ſuccedent: Leo ſcilicet, & Michael, Thomas conabitur & ipſe regnum aſſequi, coronam accipiet: ſed priuſquam optatū attinget finem, male peribit. Proinde tibi caue, ne periculum incidas. Sed Bardanes a propoſito cum non diſcederet, tyrannidē aggreſſus, omnibus rebus priuatus, etiam oculos, vt monachus illi prædixerat, amiſit. Et Leo regnū aſſequutus, Michaelem patricia dignitate ornauit, & comitem excubitorū creauit: Thomam vero turmæ fœderatorum exercitus præpoſuit. Vir imperio dignus, niſi imaginum perſequutor, famam ſuam miſere labefactaſſet, rabie quadam in ſacras imagines debacchatus. Sed non ineptum eſt recenſere, quomodo in hanc deciderit hæreſim imprudens imperium aſſequutus Leo. Monacho cuidam, qui multo ante regnum ei denunciauerat, dona miſit regia: nuncius qui detulit, alium quendam locū illius iam defuncti occupantem & ſibi ignotum reperit, hominē veteratorem & ſacrarū imaginum acerrimum hoſtem, & ſectatorem hæreſeos callidiſsimum. qui & dona ſpreuit, & nuncium abs ſe reiecit, veluti idolorum cultoris, cum iis verbis: Abi, inquit, & Regi tuo nuncia, niſi idola venerari (ſic enim ſacras vocitabat imagines) deſinat, & regno & vita mox priuabitur. Verba hæc vbi nuntius 190 paueſcens regi, alioqui ad religionē mobili, ſimul cum donis tulit, Meliſſeno Theodoto, qui cognomento Dyonymus vocabatur, & Caſsiteras, tanquam ſibi familiariſsimo Rex cōmunicat, qui & ipſe hanc hæreſim ſectabatur, & imagines ſacras perſequebatur. Qui occaſionem inde ſuſcipiens, miſero regi perſuadet, vt monachū quendam virū religioſum & ſanctum, habitu mutato, ne agnoſcatur, adeat, quem interroget, quem conſular, cum futura is ex vitæ ſanctimonia præſciat, & ſpiritali gratia ſit præditus. Clam itaque monachum accedit ignoto & peregrino habitu, cui monachus, mox vt Regem vidit,

præmiſſa debita veneratione: Noli, inquit, ô Rex, me ſimplicem virum fallere, qui tuam regiam agnoſco dignitatem, licet habitu eam celes. Sed idololatriam abs te dimoue, ſi volueris eſſe diuturnus & vita & imperio. Alioqui imperio decides ſumma cum ignominia, & gehennæ ſupplicio cruciaberis perpetuo. Rex non ſine magna admiratione hæc audiens, quia ignorabat Theodoti commentum, ſanctitatem viri monachi ſuſpiciebat: & eius verbis motus, ſtatim contra ſancta ſimulachra & beatorum imagines edictũ propoſuit, & abolitionem earundem decreuit. Quod cum Nicephorus patriarcha vir ſanctus improbaret, & acriter Imperatorem reprehenderet, criminando edictum verbis, literiſque, deturbatur ab eccleſia, & in Proconneſum in exilium mittitur. Vir religioſus hanc inſaniam & religionis perturbationem præſenſiſſe dicitur, dum Leonis caput diademate exornat. viſæ enim ſunt ſpinæ manibus ipſius infigi. Cum autem Nicephorus patriarcha naui deferretur: magni agri profeſſor, confeſſorq; Theophanes, ſpiritu edoctus ſancto, illi accenſis cereis variiſque odoribus occurrit, & à longe venientem excipit, etſi de facie illum nunquam aſpexiſſet. Viciſſim Nicephorus, admirantibus omnibus qui ſecum naui vehebantur, Theophanem confeſſorem antea haud viſum, tanquam ſanctum virum adorabat, venerabaturque, ac eius laudes pleno ore prædicauit cunctis. In locum itaque Nicephori ſuffectus eſt Theodotus hæreticus iſte, familiaris Leonis: qui olim etiam dum Michael Rancabe regnaret, Leoni futurum imperium denunciabat ex muliere quadam maniaca, quæ in Gynecæo ſingulis menſibus furore corripiebatur: & tunc in eius amicitiam ſeſe ac familiaritatem inſinuabat: ac tandem cõmento quod ſcripſimus, factus eſt regi longe charior. Sed vbi imperium adeptus eſt, petit promiſſionem ſibi datam, cum illi imperium diuinaret, & ſic patriarchatum obtinuit eiecto Nicephoro, Theodotus: qui tum cubiculariorum regiorum præfectus quoque erat, qui Græcis Chorolectes dicitur, & Chorarches: hoc eſt, cœtus princeps, & quẽ vulgus Protoſalten, id eſt, primum cantorem vocabant. Vbi itaque vir ſacrilegus cathedram patriarchalem conſcendit, audaciſſime contra ſanctas imagines debacchatur, principem inſtigat ac irritat, vt inſaniat crudeliſſime, & veluti fera rabie efferatur in eos qui ſacras ſtatuas venerantur. Leo itaque pernicie incenſus, inceſſanter ſimulachra comburit, deſtruit: & venerantes illa dirumpere, dilaniare, diſſecareque iubet, inexorabilis erga illos. Quam quidem crudelitatem augebant illi qui blanditiis & adulationibus ineſcabant Principem, & religioſi videri volentes, ipſo præſente in eccleſia ſæpe illud Iſaiæ prophetæ legebant, Cui nam aſſimilabitis Dominum? cuius imaginem non fecit architectus, neque aurifex ſimilitudinem eius parauit. Sic inſaniebat Leo contra omnes qui aut religione ipſum, aut alia re offenderent: in adminiſtratione tamen rerum publicarum impiger & ſtrenuus, & qui vigilantiſſime incubaret imperio. Huius tempeſtate Bulgari totam pene Thraciam euaſtauerant & ſpoliarant, adeo vt nihil pene reſtaret quod principis eſſet Conſtantinopolitani. Duxit itaq; Leo, oratores eſſe mittendos, qui de pace agerent. Bulgarorũ vero dux recenti victoria elatus, pacis conditiones recuſabat. Infecta re legati redeuntes, regem eo impulerant, vt coactis copiis caſtra moueret: ſed victoria iterum Bulgaris arridente, Romani fuſi fugatique ſunt. Dum itaque turbato ordine Bulgari inſequerentur, Leo viribus recollectis, animumque intendens, verſa fuga in Barbaros, improuiſo tumultu eos aggreditur, ſuoſque cohortatus eſt vt fugam honeſtarent ſtrenuitate ſua. Mox itaque mutata fortuna Barbaros fudit, ſtrauitque, multos præterea cepit captiuos: parumque abfuit quin Chrumnus Bulgarorum dux caperetur, qui iam ſuo equo erat delapſus: ni ſatellites, alteri equo impoſito, fugam illi aperuiſſent. licet aliqui ſcribant, Chrumnum hac pugna occubuiſſe, & à Leone fuiſſe interfectum: quod tamen Zonaras non tradit, qui regem refert ex hoc bello trophæum retuliſſe, ac amiſſam Thraciam recuperaſſe, & magna præda onuſtum rediiſſe. Fregit omnino Leo audaces Bulgarorum conatus, qui iam Adrianopoli potiti, in Conſtantinopolim arma meditabantur, ac in conſpectu vrbis caſtra locare cogitabant. Sed parta eſt hac pugna Leoni & eius imperio quies, manſitque Orientale imperium aliquandiu & pacatum & tranquillum: ſed diu non durauit hoc otium, vt paulo poſt ſcribemus. Nam erat paulo auſterior, magnuſq; morum cenſor, & qui ad plebis clamores præſides corrigeret, & magiſtratus immutaret: quos alioqui neque ad gratiam aut fauorẽ, neq; ob pecuniam quaſi venales creauit, ſed qui ſibi iuſti videbantur. Ob id mox inuiſus illis qui honores ambiebant & magiſtratus, in indignationem incidit nobilium, qui in eum multi conſpirabant. Michael autem Traulus, cuius iam autoritas & potentia multum creuerat, ob immodeſtiorem linguam ante omnia ſuſpectus Cæſari, accuſatus, captus, & morti adiudicatus, cuſtodiis tenebatur, cõburendus in camino ad

lats-

lauacrum prope regiam, pridie illius ſacratiſſimi feſti quo natalicia Chriſti omnibus Chriſti fidelibus celebrantur. Et cum ad ſupplicium duceretur miſer, ſequẽte rege, facta conſcia regina negocium impediuit: & maritum vehementer increpauit, quod tanto die talem impietatem impius exercere cogitaret, & myſteria Seruatoris Soteriſque noſtri in ſuo natali non altius perpenderet, honeſti habita ratione. Igitur Regina iuſſit iterum vinculis includi: Rex autem ne elaberetur, potentiam eius ſuſpectam habens, claues vinculorum ad ſe recepit, ipſum tradens cuſtodiæ Papiæ cuidam, cui captiuorum cura demandata erat. Vxori autem vehementer indignatus, quod hunc ſupplicio eximeret, à quo ſibi timendum omnino eſſet; Tu, inquit, videris, & filii tui, quanta nos mala maneant & pericula, ob hanc pœnæ neceſſariæ dilationem: præſtaret multo & liberis & regno noſtro, illum nunc nunc omni abiecta mora trucidare. Mirabantur plerique cur id diceret, qui ex diuina præſcientia id non haberet, cum à religione ſancta proſus alienus eſſet. Fertur tamen in bibliotheca magna Regum, vbi pleraque de Regibus oracula tenebantur, & quæ præterea Sibyllæ putabantur, librum quendam reperiſſe, quo inſcriptæ erant hominũ ferarumque imagines, inter quas erat leonis figura, cui in dorſo literæ χ forma erat impreſſa: poſt vir quidam, qui eam haſta per medium transfigebat. Quas quidem ænigmaticas figuras cum ipſe Imperator interpretari nequiret, quæſtor quidam interpretatus: In die, inquit, natali Chriſti rex peribit, quod per medium literæ χ haſta penetraret, quæ litera prima eſt huius nominis Chriſti: Leonem autem regem interfici, leonis figuram ſignificare. Quæ quidem interpretatio regem terrebat. Acceſſit etiam matris inſomnium, quæ viſa eſt videre in templo virginis ſanctiſſimæ, in Blachernis, mulierem quandam filios veſtibus candidis indutos ſequi, & pauimentum eccleſiæ à ſanguine cõſperſum: mulieremque aliam haſtam manu geſtantem, iuſſiſſe vas ſanguine impleri, & matri regis dari. quod vbi accipere recuſaſſet, ſic loquutam: Tuus, inquit, filius eos qui me venerantur, vlciſcitur, & eorum ſanguine replet omnia, vnde nõ immerito & ego & filius meus illi indignatur. Mater ſomno exterrita, mox filio regi omnia manifeſtauit, enixeque rogauit, vt à perſequutione ſacrarum imaginum deſiſteret. Verum excæcato ac ſurdo fabulam narrauit, licet aliquantiſper timeret: & præſertim vbi aliud quoque inſomnium cuiuſdam intellexit. Nam ſacer Taraſius patriarcha cuidã in ſomnis apparuit, qui acclamabat quendã Michaelẽ, vt Leonẽ aggrederetur & interficeret, in vindictã eorũ quos impie & crudeliter ob religionem occiderat. Quæ omnia terrebant Leonem, adeo vt Michaelem duris vinculis ligatum diligentiſſime cuſtodiri iuberet, clauesque carceris ſibi retineret, ſtrictiſſimam curam Papiæ mandans ne elaberetur. Rex dum curis ità angeretur, nocte nullum potuit capeſſere ſomnum, licet lecto decumberet. Sic ſatis agitatus, media nocte ſurgit ſine miniſtris, accepta carceris claue cuſtodiam ingreditur, in pauimento cum miniſtris decumbentem Papiam, Michaelem vero in lecto ſecurum in vtramuis aurem dormientem inuenit. Simulans non curare, diſceſſit: iram tamen motu manus indicans: quod è miniſtris quidam dormire ſe ſimulans, agnouit, & cæteris enarrauit: regem ſcilicet noctu in carcere fuiſſe, & minas manu ſine verbis expreſſiſſe. quod vbi Papias Michaeli retulit, literis ſuadet aliis conſpiratoribus, celeritate opus eſſe. Et hâc nocte ſanctâ, qua minus timetur, facinus pulchrum eſſe adeundum, ne ipſorum conſilia, ſi res diutius trahatur, in apertum producantur. Dum igitur circa matutinum regales cantores templum ingrederentur, ac ſuauiſſime pſallerent, cum quibus conſpiratores occultatis enſibus ſimul ingreſſi ſunt, paulo poſt ſequente rege: qui cum & ipſe canere inciperet voce paulo acutiore (vt in hymnis ſolebat) conſpiratores in angulo quodam occultati, ex improuiſo nudatis enſibus erumpunt. Rege autem ad altare fugiente, homicidæ ſequentes ipſum vi rapiunt: quod neque iis imaginibus quæ ibi locabantur ſuum honorem dediſſet, neque ad has confugientibus peperciſſet. Caput abſcindunt, & manum reſecant dextram, corpore multis vulneribus confoſſo. Quod in hippodromum tractum abiecerunt, tanquam impium & crudelem Regem, qui annos ſeptem & menſes quinque regnauerat. Michaelem autem regem proclamant, qni adhuc pedibus vincula gerebat: ad quæ clauis quam Leo ſecum tenebat, cum reperiri non poſſet, effracta ſunt, & liberatus Michael qui paulo ante captiuus erat, iam Rex omnium conſenſu declaratur. Vxor itaque Leonis mox in monaſterium dominarum includitur. Quatuor autem eius filii in inſulam quæ Prima cognominabatur, exules miſſi ſunt, exectis prius virilibus, vbi Theodoſius quartus in ordine, diem ſuum obiit. Tres alii, Sabbatius ſcilicet, qui Conſtantinus vocabatur, Baſilius & Gregorius vitam miſeram viuebant. Quod ſæpius mater recordata, dum mariti futura prædicentis verba inter ſe reuolueret. Licet vero haberent & prædia & cæteras facultates vnde viuere poſſent honeſte: Michael tamen Im-

perator poſtquam exiliũ loca circumſcripſerat, liberaliter donauit, aliquos etiam in numero familiariũ reſeruans. Sed inter hos Conſtantinus loquelam amiſit: & ob id tam ardenter Deum mente precabatur, & magnum illum Theologum diuum Gregorium, cuius imaginem quotidie ſupplex venerabatur, vt continuis ad Deũ precibus mereretur ab hoc ſermonis impedimento interceſſione diui Gregorii liberari. nam culpa patris, nõ ſua à regno ipſe & fratres eius deciderant. Fertur igitur illi S. Gregorius in ſomnis apparuiſſe, quẽ toties feruentiſſime rogabat, ac iuſſiſſe, vt templũ ingrederetur, & lectionẽ illá quæ incipit, Rurſus Ieſus meus, &c. coram omni plebe legeret: qua viſione perſuaſus, Eccleſiá ingreditur, ac lectionẽ hanc ſine omni impedimento linguæ ita pronunciat, vt nemo non admiraretur & reſtitutum ſermonem, & conceſſum à Deo donũ. Hæc ex Ioh. Monacho, & aliis nonnullis recentioribus qui Annales ſcripſere. in quibus id quoq; reperi: Leonem Venetis publice miſiſſe muneri Zachariæ corpus, cum parte ſanctiſſimæ crucis ac Dominicæ veſtis, & alterius quæ Deiparę fuit virginis: quibus Veneti ſacraria ſua & auxerũt, & adornarunt. nam iis multum fauebat, & illi viciſſim cõtra Saracenos & alios hoſtes ſuos claſſem pollicebantur.

Nunc mihi redeundum eſt ad Occidentis Imperatores, vt pari paſſu ſimul vtroſq; recenſeam fideliter. Non quod vſquequaq; anni reſpondeant: qui fieri enim potuit, vt eodẽ tenore ii Orientem, illi Occidentem regerent? ſed quo propius fieri poterat, coniunxi. Certam vero annorum reſpondentiam dabunt annales. Hi ſub Carolo Magno fuerunt Græci Imperatores. Nunc Ludouicum deſcribam, & qui ſub illo fuerunt ſubiungam.

Ludouicus Pius.

LVDOVICVS filius fuit Caroli Magni illius, qui rem Chriſtianam armis, pietate ac templis auxit: & Hildegardis. Pius cognomento dictus, quod religioni Chriſtianę, cuius fuit ſtudioſiſſimus, multum detulit: & ſummis Pontificibus, qui illius tempeſtate floruerunt, maximam impartitus pietatem: mitiſſimi ingenii, & morum manſuetudine cunctis amabilis. Puer pene Aquitaniæ principatum obtinuit iuſſu patris: præclaros labores aduerſus Hiſpanorum tyrannos ſuſcepit, quibus multas in ſuam poteſtatem ciuitates, viuente patre, redegit. Intellecto autem patris interitu, Aquiſgranum venit: recenſito eius teſtamento, legata diſtribuit, à regni proceribus Imperator conſalutatus. Diuerſarum gentium legatos audiuit, partimque cum iis pacem nouam ſanxit, partim cum aliis veterem inſtaurauit. Ante omnes, legatos Michaelis Conſtantinopolitani Imperatoris, amicitiam eius petentes, & libros Dionyſii de cœleſti Hierarchia dono ferentes, & benigne audiuit, & honeſtiſſime donatos remiſit. A Stephano IIII. Pontifice Maximo, cui Ludouicus Aureliam vſque occurrit, honorificentiſsime ipſo excepto, Remis eſt inunctus, ac diademate imperiali coronatus. Qui cum ſeptem tantum ſediſſet menſibus, Paſchaliſque, qui ab aliis Paſchaſius appellatur, in demortui eſſet locum ſurrogatus, ſine Imperatoris aſſenſu (tum enim non licuit abſque Imperatoris authoritate Pontificem aliquem creare: quod ſi in hæc vſque tempora is mos duraret, melius de Republica Chriſtiana ageretur.) Paſchalis ipſe veniam deprecaturus, Imperatorem adiit: quem reuerenter per Bernardum Longobardorum Regem & Arelatenſem antiſtitem excepit: ac agnita culpa, dataque fide, ne poſthac iis imperialis læderetur authoritas, Romam remiſit. Habito deinde generali procerum conuentu, duo egregia perfecit: primum, ne filiorum inter ſe fieret vlla diſſenſio, regna ſua ſic partitus eſt, vt Lotharium imperii conſortem faceret, Pipinum regem Aquitaniæ, Ludouicum vero Bauariæ. Dehinc animum ad ſacerdotalem faſtum corrigendum adiecit, condito Codice de ordine & ritu Eccleſiaſtico viuendi: quem per omnia ſua regna iuſsit circumferri. In quo clericis ac ſacerdotib. coccinei coloris veſtes precioſæ ac ſericeæ interdicebantur, ne purpurati, neve bracteati, gemmiſq; annuliſq; redimiti muliebri more (vt hunc fit) incederent. Quod tam hodie eſſet neceſſarium, quam vtile, cum tanto luxu ſacerdotes incedant, vt vix annui cenſus vnius magni ſacerdotii, in veſtium abuſum ſatis ſit, atq; ideo ſex ſeptemque ac plura habere ſacerdotia ſit perneceſſe. Sed noluit viciſsim pius Imperator, ſacerdotes etiam egere. Ob id ſanxit, qui ſacris initiati eſſent, nullius hominum ſeruitio ſubiicerentur, nec vlla ſeruitute premerentur. Hanc ob cauſam ſtatuit, vt ædes ſacræ ſuũ haberent vectigal, vnde victus iis foret qui diuinis operarẽtur, ne ſacrorũ cultus, victus inopia deſereretur: ne etiá ſacerdos quæſtui vlli ſe dederet, qui ipſi eſt turpiſsimus. Sic vitam clericorũ pulchris legib. reformauit, quas per omnes ſuæ ditionis regiones

giones

giones diſtribuit. Eſt interea Bernardus ex Pipino nepos, Longobardorum rex, quorundam conſilio, Imperatori factus rebellis, adeo vt alpium anguſtias (quas vulgus Clauſas appellat) præſidio muniret, & ingreſſum in Italiam prohiberet, & aperte ab eo deficeret. Imperator autem factus certior, miſſo inſigni exercitu, coniuratores adeo terruit, vt Bernardus ſe ſponte dederet, in clementiam principis confiſus: & cæteri conſultores eius exemplo idem facerent, Anſelmus Mediolanenſis, Alphonſus Cremonenſis, & Theodulphus Aurelianenſis epiſcopi: qui omnes cuſtodiis traditi, cum Bernardum luminibus puniret, licet capitali omnes forent ſententia condemnati à proceribus, tamen Bernardus huius pœnæ leuioris impatiens, quaſi omni careret ſcelere, capite cæſus eſt, plerique eius conduces pari affecti pœna: antiſtites dignitate amoti, cœnobiis incluſi, vita ſunt donati, reliqui relegati. Hic Theodulphus Aurelianẽſis epiſcopus, Ligerienſis abbas, denuo poſthac eſt inter coniuratos deprehenſus, cum ſcilicet cõſpiratio, de qua paulo poſt, contra Ludouicum à regnicolis fieret, vbi Andegauiam à Pio Imperatore eſt relegatus. Qui cum in carcere teneretur, die illo feſto Palmarum, quo ſupplicationes fiunt, prætereunte cuſtodiam Imperatore cum clero ac vniuerſo populo, aperta feneſtra Epiſcopus, cum haberet vocem ſonoram, inſignis muſicus, & poeta non contemendus, hunc hymnum à ſe factum quo paſſim omnes eccleſiæ hoc die vtuntur, clatiſſime cecinit:

Gloria, laus & honor tibi ſit, Rex Chriſte redemptor,
Cui puerile decus prompſit Oſanna pium.
Iſrael es tu Rex, Dauidis & inclita proles,
Nomine qui Domini Rex benedicte venis.

Et reliqua carmina quæ ſequuntur. Vniuerſo autem populo in ſtuporem verſo, Imperator epiſcopum vinculis abſoluit, & veniam illi conceſſit. Cæterum vt de præclaris eius bellis aliqua ſcribamus, Britones à Francorum fide deficientes, in ſuam poteſtatem redegit, eorum rege occiſo. Vaſcones per filium Ludouicum ita compeſcuit, vt arma deponerent. Pannoniorum tyrannum Aquileiam bello prementem fugat, tandemque occidit: piratas ex Dacia in Aquitaniam irrumpentes, ac omnia vaſtantes, arcuit. Italicum tumultum per filium Lotharium ſedauit: qui à Paſchali Pontifice Maximo, in vrbem eſt accerſitus, & die ſolenni Paſchæ ab eo Imperiali diademate coronatus, ac Imperator & Auguſtus dictus. Cum Bulgaris item rem Imperator omnem compoſuit, & Normannis, quos ad fidem reduxit, & lauacro baptiſmatis ablui fecit: Friſiam illis donauit, vt tutiores ab infidelibus eſſent. Saracenos, qui vrbem iugo ſeruitutis opprimere tentabant, ab iniquis quibuſdam in Italiam accerſiti, ex Italia repulit. Cum itaque pientiſſimus Imperator vndique oppreſſis leuamen dare, iniquis pœnam irrogare, & omnino bonum agere principem ſatageret, in procerum primo, dehinc filiorum odium innocens pater incidit: quod longior vita patris, filio videretur eſſe ſeruitus quædam. Fit itaque conſpiratio in Imperatorem, ſiue quod Bernardum quendam, quem ex Hiſpania accerſiuerat, cubiculari honore ac palatii præfectura honeſtatum, corporis ſui cuſtodem, & magnæ in curia ſua authoritatis creauerat: qui cæteris ferme omnibus erat exoſus: ſiue quod Iuditham alteram vxorem plus æquo diligeret, quæ potionibus ac magicis artibus animum Regis ferebatur emolliuiſſe, adeo vt indulgentior videretur in Carolum filium ex ea genitum, quam in alios: ſiue quod Iuditham mulierem luxurioſam & adulteram, à Friderico Traiectenſi epiſcopo caſtigatam ob eius delicta, Rex impunitam dimitteret, cum illũ in templo occidi imperaſſet. Qui res nouas moliebantur, Pipinum in patrem animabant, quod Bernardum eo extuliſſet, vt omnibus dominaretur, & aſpernaretur vniuerſos ob ſuperbiam. Lotharium vero inducebant, vt ignominiam patris quam ex vxore contraxerat, aboleret, ſi ipſe ſceptra & habenas imperii moderaretur. Imperator vt occaſionem æmulis auferret, Bernardum à ſe amouit, Iuditham vxorem Landinum proficiſci iubet, quæ poſt in diuæ Radegundæ cœnobium, quod Pictauiæ eſt, relegatur. Filium Lothariũ pius pater modeſte admonet, caueat credere coniuratorum mendaciis, decere filium patri obſequi. Coniurati ergaſtulis includuntur. Sed pius princeps nulla grauiori pœna vltus eſt ſcelera illorum, quam quod hos monaſteriis incluſit. Cum dehinc Aquiſgrani regreſſus, vxorem ab exilio Aquitaniæ reuocaſſet, & purgatam vxoris loco dignatus eſſet, dimiſſis à ſe filiis, Lotharium in Italiam, Pipinum in Aquitaniam, Ludouicum vero in Bauariam ablegauit. Sed pacis oſores & quietis delatores, iterum patrem filiis inuiſum reddunt: ſuadent, vt de regni ſtatu ac conditione diligentius prouideant. Sic creduli filii copias cogunt aduerſus patrem, & Gregorium III. Pont. Max. multis erroribus inuoluunt, vt patrem adeat, & concordiæ conditiones attentet: ſed irritus omnis conatus.

Pater dum filiis obuiam è caſtris ſuis progreditur, licet equis deſcendentes benigne excipiant, Iuditham primum capiunt, ac Tortonam relegant. Dehinc patrem cuſtodiæ arctiſſimæ mancipant, in monaſterio diui Medardi Sueſſione, vna cum filio iuniore Carolo, imperiumq́, inter ſe partiuntur. Monarchiam vero Lothario natu maiori, fratres permittunt. O filii ingrati in pientiſſimum genitorem, qui plus mendaciis creditis proditorũ, quam paternæ pietati: cum ea vna cum liberalitate & manſuetudine ac clementia, non poteſt ſæuam à vobis dominandi libidinem amouere, cum tamen ſit hæc ſarcina virtutũ, qua multi principes feliciter ac diu orbem rexerint. Sed ſi filiis hæ virtutes paternæ, quas æmulari deberent, diſpliceant, nunquid præſtat magis in cœlibatu viuere, quam tam ſordidam & feculentam poſt ſe prolem relinquere? ſed non relinquit Deus iuſtum, & grauia diu non poſſunt latere ſcelera. Lotharius patrem de cuſtodia eductum, vt ſe apud populũ purget & Eccleſiæ ſatisfaciat, coniuratis ſeditionem timentibus, & id poſtulantibus, apud Compendium oſtendit. Sed cum iterum monaſterium S. Dionyſii ingreſſus, cucullam monachalẽ, abiecto baltheo, induiſſet, renunciaturus imperio, multis regni Franciæ primoribus Principem amantibus iunctis, cuſtodia inuitis filiis educitur, regniſq; ſuis reſtituitur: ſumptoq; baltheo ac imperiali diademate, Aquiſgranum perrexit, Iuditham vxorem ex Italia exilio redeuntem recepit: ablegato poſt reconciliationem à ſe filio Lothario in Italiam, Ludouico in Bauariam. Sed cum prudens mulier Iuditha ætatem ingraueſcentem Imperatoris animaduerteret, rogat enixe, vt filio minori Carolo de paterna hæreditate ac tutore prouideat, ne egere poſt eius obitum non ſine ignominia videatur. Pius pater Lotharium ex Italia aduocat, tutorem Iudithæ ac Caroli conſtituit. Totum Auſtraſiæ regnũ à Moſa flumine ad Tungros vſq; Lothario attribuit, reliquum Carolo aſſignat, quem Aquitaniæ regem conſtituit. nam Pipinus iam diem ſuum obiit. Ludouicus autem, licet Bauariam poſſideret, indigne ferens hanc regnorũ partitionem, exercitum educit, ſed fruſtra. Approbata enim hac diuiſione & à populo & Imperatore, cum iam Ludouicus Imperator morbo reſolueretur, edito teſtamẽto, omnia roborauit, Lothario imperiũ cõmiſit, ſimul & tutelam filii Caroli & matris Iudithæ: coronã illi auream & enſem quo in præliis vtatur, donat, cæteram ſupellectilem Eccleſiis & amicis impartit: dehinc religioſiſſime perceptis Chriſtianis ſacramentis, quadraginta diebus ſine cibo ac potu iacuit. 12. Kal. Iunii, anno Chriſti octingenteſimo quadrageſimo, ſpiritũ ſuum Deo reddidit, quum vixiſſet annis LXXIIII. imperaſſet annis XXVI. In monumento Hildegardæ matris, quod Metis erat Mediomatricum vrbe ſepultus, in baſilica S. Arnolfi, non ſine celeberrima exequiarum pompa: Drogone fratre ſuo, quem Metenſem Pontificem ipſe dum viueret creauerat, iuſta perſoluente. Cuius mortem & cometa & eclipſis præceſſit.

Habuit autem Imperator duas vxores: primam Hermingardem filiam Ingrami ducis Saxoniæ: ex qua tres genuit filios, Lotharium primogenitũ, quem Regem Italiæ in Bernardi locum ſubſtituit, quem Paſchalis Pontifex in Auguſtum inunxit, & qui patri in imperio ſucceſſit. alterum Pipinum, quem pater in Aquitaniam miſit, & illi filiam Theoderici comitis Matricenſis vxorem dedit: ſed ante patrem obiit (vt diximus) relicto filio eiuſdem nominis. & Ludouicum tertio genitum, qui poſt cognomento Senior dictus eſt Rex Germaniæ, Bauariæ & Orientalis Franciæ. Alteram vero vxorem habuit Ludouicus Iuditham, filiam Welffonis, primi comitis Altorfenſis in Sueuia, ſororem Ethiconis: mulierem forma inſignem, & ingenio præſtantem. E qua ſuſtulit filiũ Carolum: cui cum plus æquo fauere à cæteris filiis putaretur, indignationem incidit. hic eſt poſtea Carolus Caluus dictus Imperator, vt ſequentia indicabunt. Hæc excerpſimus è libro 5. Annalium Ottonis Friſingenſis antiſtitis, ex quarto compendii Roberti Gaguini, ex 3. lib. Pauli Æmilii Veronenſis de rebus Francorum, ex Sigeberti Chronicis, ex Reginone abbate Prumienſi, ex abbate Vrſpergenſe, & nonnullis aliis Chronicis. Sed nos more noſtro tetraſtichon ſubiiciemus:

Hic pietate patrem Ludouicus vincere Magnum
Dum parat, Eccleſiæ commoda multa tulit.
Pontificum ſcelera arguit emendat que furores,
Et facit vt memores Cæſaris acta probent.

Subiungamus nunc iterum Græcos Imperatores, qui in hæc tempora inciderunt: duos autem inuenio, Michaelem ſcilicet Traulum, & Theophilum: quos nunc deſcribemus, redeuntes deinceps iterum ad Romanos.

Michael

Michael Traulus.

MICHAEL hic ex Amorio ciuitate ſuperioris Phrygiæ, ex humili ac ſor-
dido genere natus, quia balbutiēti lingua erat, Traulus eſt cognomina-
tus: vir ſummæ impietatis, & qui nefandam hæreſim à pueris imbibiſ-
ſet: vtpote in ea vrbe genitus, in qua Iudæi, Athingani, & omnium ſce-
leſtiſſimorum hominum colluuies habitabat. Inter quos erant qui ba-
ptiſma ſuſciperent, & Moſaica præcepta in ſectione præputii ſequeren-
tur. Et cum præceptorem haberet domeſticum, ſeminarium omnium
vitiorum, nullamque animi puritatem, qualis ſpes eſſe poſſet, à pueritia hac hæreſis labe
educato? Cum autem rerum inopia vrgeretur, & domi quæ ad victum ſpectant, ſatis non
eſſent, in prima iuuentute militiam exercere cœpit. Cum ergo exercitus ducem adiret,
militiæ conditionem accepturus, Athinganus quidam vir qui tum forte aderat, Michae-
lem aſpiciens paulo intentius, Æchano duci loquitur hæc verba: Qui te rogat, quandoq;
imperabit, ſi vera ſunt quæ præuideo. Hoc vaticinio perſuaſus dux, Michaelem ſibi fami-
liarem, & ex filia ſocerum facit, vt Zonaras ſcribit. Scylax Græcus author, qui Conſtanti-
nopolitanam ſcripſit hiſtoriam, tradit hunc Traulum Michaelem ex vaticinio Vxiorum
adeptum fuiſſe imperium, quæ ſecta per Mœſiam ac Europam ſparſa, paſſim omnibus fu-
tura prædicebat. Putant autem aliqui Vxios eſſe Perſiæ populos, quos ſeculum noſtrum
Cinganos vocat, qui per orbem ſparſi, degunt more ferarum, nulla lege, nullis artibus, ta-
men futura prædicentes: cum omnes fere populi Orientales præſertim Chaldæis vicini,
vaticiniis ſint addicti. Michael itaque adultior factus, vbi genethliaco edoctus fuerat ex
geneſi ſua imperium ſibi promitti, Leoni imperatori (cui adeo charus erat, vt in compa-
trem ſibi filio nato eligeret) adeo adhæſit, vt eum Comitem domeſticorum crearet. Et
ideo Leone coniuratione quadam (vt ſcripſimus) occiſo, optimatum prætorianorumque
fauore, per arma ſublimatus eſt ad imperium. Huic igitur ſic imperio potito, patriarcha
Nicephorus exul, mox de imaginibus ſanctorum inſtaurandis ſcripſit. Cui reſcribens, ni-
hil ſeſe prorſus innouaturum promiſit, nec ſemel inſtitutum Eccleſiæ ordinem immuta-
turum: nec præterea quenquam ſe offenſurum aut reuocaturū, quo minus pro ſuo quiſ-
que arbitrio numen quodcunque adoret. Quæ omnia diſſimulanter ſcripſit. Quando-
quidem animum ſuum maleuolum mox opere patefecit contrario, homines ſacratos ac
religioni rectæ Chriſtiane deditos, periculis obiiciens, partim martyrio, partim exilio
afficit. Quemadmodum ſanctum Methodium, ac diuum Euthymium Sardiniæ præſulē,
ob eius filium Theophilum, Copronymum imitatus, qui eadem à Iudæis quæ hic in pue-
ritia didicit, & ob id ſabbatis ieiunare præcepit. Reſurrectionem minime credebat, fu-
turas promiſſiones ridere ſolitus, prophetas carpebat, dæmones negabat, adulteria paſ-
ſim permiſit, ac per Deum in omnibus iurandum cenſuit. Iudæ ſalutem ominabatur, Pa- 191
ſcham irregulariter celebrauit: & Chriſti veram religionem, quantum potuit, ſubuerte-
re ſtuduit. Sed paucula hæc ſunt ex infinitis, quæ de eo ſcripta paſſim leguntur. Sunt au-
tem eius ſcelera copioſiſſime à ſcriptoribus tradita. Sub eo grauiſſima bella inteſtina ac
ciuilia geſta ſunt, authore Thoma quodam tyranno, cuius ſupra mentio facta eſt, cum de
monacho in Philomilio ſcriberemus, qui tres futuros Cæſares vaticinatus eſt, & hunc ty- 192
rannidem aggreſſurum pronunciauit, ſine vllo tamē proſpero ſucceſſu. Erat hic (vt ſupra
ſcripſimus) fœderatorum ordinū princeps ſub Leone: cuius morte intellecta, ſiue quod
de eo bene meritus eſſet, ſiue quod ad imperium aſpirauit, aduerſus Michaelem vires ſu-
as omnes colligens, haud contemnendas copias eduxit, omnemq; fere Orientalem pla-
gam ſibi vendicat, arreptis ſimul omnibus vndique publicis vectigalibus. Quibus auctus,
aggreſſus eſt inſuper Agarenos, finitima quæque deprædantes, ob hæc ipſa ciuilia bella:
quos ſuo exercitu inſequutus fudit, ac omni commeatu priuauit. Dehinc in colloquium
veniens cum illis, pacis conditiones has tranſegit, vt ſi Romanorum imperator euaderet,
fines imperii illis concederet habitandos. Placuere conditiones: & percuſſis fœderibus,
Thomas Antiochiam ingreſſus, à patriarcha huius ciuitatis Iohanne coronam imperii
accepit, & ſe imperatorem appellari paſſus eſt. vir obſcuro loco natus, ex parentibus
Barbaris in maxima rerum inopia educatus, adeo vt ſeruitute vitam diutiſſime ſuſtenta-
rit. A fortuna igitur euectus, arrepta tyrannide nomen ſuum abiecit, & Conſtantinum
ſe appellari iuſſit. Magno itaque exercitu, non tam ex ſuis quam Agarenis confœderatis,
aliiſque nationibus collecto, contra Michaelem egreſſus Antiochia, eum vicit, fugauit-
que, non ſine magna hominum ſtrage: licet multi fuga ſalutem inuenerint. Vnde ani-
moſior factus, robuſtiorem exercitum ſibi comparauit, claſſem regiam vſurpauit, ex A-

bydo in Thraciam traiecit,omneſq; Orientis regiones ſubegit : dempta Opſicij regione, cuius præturam agebar Cataquila : & Armeniorum principatu quem Olbianus prætor pro imperio tenebat. Hic igitur inſidias tyranno parans,eius filium adoptiuum capit, captumq; interfecit. Thomas autem Thracia occupata,omnes ſibi populos adiunxit, matique ac terra bellum contra Michaelem geſſit, dupliciq; victoria exercitum illius diiecit, aliumq; ſibi filium adoptauit in demortui locum,cui nomen erat Anaſtaſius, olim monachus, qui abiecto ſacro habitu, militarem veſtem accepit. Michael eo eſt deſperationis deductus, vt ex arce Conſtantini in Peram oppidulum, ferreā cathenam produxerit, vt ſecuriora à tyranno intus ſeruarentur. Sed Thomas ciuitatem petens, terra mariq; ingentem duxit exercitum, quo ferream hanc cathenam dirupit, ſperans ſe facilem conſequi ingreſſum,ſi à ciuibus agnoſceretur,ob odium quod iam in Regem concitatum erat. Sed vrbis cuſtodes vbi paratos reperit,de ſpe decidens abiit,& ad templum ſacerrimum diuinorum Anargyrorum Paulini, hoc eſt qui argentum & pecunias aſpernantur, religioſorum caſtra locat,& vallo circundat,aliquotq; diebus ſe ad pugnam terra mariq; accingit, admotis vrbis mœnibus machinis,ſcaliſq; ac cæteris bellicis inſtrumentis. Sed vbi irritus eius erat conatus,in Thraciam conceſſit,illic hybernaturus : ineunte vere,vrbem iterum pedeſtri naualiq; obſidione cingit. Michael hac hyeme ingentem parauerat exercitum, quem multis pollicitationibus erexit,ac hoſte tum ſecuro,nihilq; metuente,è diuerſis vrbis portis inſperato emiſit, tyranniq; exercitum diſiecit ſubito terrore, ac fugauit, multis cæſis. Eademq; tempeſtate ſuis regiis triremibus claſſem tyrannicam aggreſſus, cum impetum triremium ferre non poſſet, continentem petiit, hic pars militum in fugam verſa, pars ad Regem defecit. Sic fortuna & terra & mari mutata,tyrannum deſeruit. Sed pertinax nec vallum reliquit, nec bellum detrectauit, nouum ex Græcia exercitū acceſſit, remigio iuxta Berydas traiectum. Cui Michaelis claſſis inſidias locat,& noctu aliquas triremes igne concremat,aliquas nihil tale timentes capit, paucis relictis, in terram fugientib. Præfuerat exercitui terreſtri Theophil' filius Thomæ: ſed iā nulla amplius victoria Thomæ ceſſit. Et iam fama huius inteſtini belli ad Martagon Bulgarorum principem, qui tricennales inducias cum Leone pepigerat, deſcendit: qui Romanorum amicus, vltro in auxilium Regis venit, caſtraq; prope Cedoctum locat : quæ res maximo terrore Thomam affecit. Qui diffiſus ſimul & ciuitatem obſidere,& Bulgaris reſiſtere vno exercitu, inutile arbitratus ipſum diuidere, totis viribus contra Bulgaros iuit : à quibus victus eſt, multis cæſis,multis captis,multis in acinacem Barbaricū confugientibus,ne ab hoſtib. caperentur,ſed ibi rerum exitum expectātibus. Victoria potiti Bulgari,onuſti præda, domum ſuperbiores redeunt: victum vero tyrannum multi deſerunt,ad Michaelē deficientes. Thomas vero etiam debilior factus,ab obſidione nō deſtitit: ſed magis idoneum nactus locū, vallo cinxit,quotidianæ prædæ intētus: vnde graue ciuium odium incidit,qui vſque adeo Michaelem impulerūt,vt totis virib. hoſtem aggrederetur : qui manus conſeruit cū Thoma, eumq; vſq; in Adrianopolim fugauit, multis militibus captis, multis in patriam ſuam abeūtibus. Michael obſidione Adrianopolim cinxit, fameq; ac inopia oppidanos coegit, vt Thomam illi in manus traderent : de quo triſtem Michael,manibus pedibuſq; truncato,triumphum egit. Et quum inquiſitionem coniuratorum ageret, multis deprænhenſis, Hexabulio ſuadente deſtitit:multiſq; cruciatibus tandem Thomam iugulauit. Filius huius adoptiuus, qui in oppidum Bizyam confugerat, in cuſtodia ſeruatus, crudeliter tandem cum patre mactatus eſt. Talem exitum ſortitus eſt Thomas ob inſolentiam ſuam. Ciuitates autem Thraciæ poſt mortem Thomæ in priſtina perſeuerabāt pertinacia ac defectione, ob odium contra Regem iam diu contractum : Panium præſertim & Perinthus, quæ à veteribus Heraclea appellabatur. Panium tamē capitur, quod mœnib. terræmotu collapſis facilē hoſtib. aditū prębuit. Heraclea ea parte, qua ad mare vergit, oppugnata eſt. Michael trophæum referens reuertitur, adductis in aſino ſedentibus in theatrum, vbi equorum certamen erat, qui partibus Thomæ fauerant, quos exilio mulctauit. Nec alia pœna affecit, præter Chæream & Zagorenum, quos interfecit : quod ne poſt mortem quidem Thomæ arces, quas in cuſtodia habuerant, reſtituere voluerunt. Hac Thomæ coniuratorumq; conſpiratione factum eſt, vt Agareni, & qui ad Occaſum habitant, ac Iberiæ ſinum colunt, ducem adirent, quem Amermumnen appellabant, petentes ab eo colonias deduci,& propter loci anguſtiam,& gentium multitudinem. Quod hic pollicitus, triremes parat, inſulaſq; Romanorum inuadit, prædaturque, & in Cretam vſque peruenit: quam cum omnium rerum feraciſſimam & abundantē inueniret : pluribus in prædam emiſſis, ipſe cuſtodiam nauium tenuit,& tandem omnes concremauit. Agarenis aūt id ægre ferentibus,& cauſam eius requirentibus: Achaps (id enim duci eorū nomen erat)

Coloniam

Coloniam inquit petiiſtis: En Regionem hic habetis, melle & lacte fluẽtem, & mulierum copiam, è quibus gignere filios poteritis. Qua ratione perſuaſi, inſulam Agareni capiunt, & quoſcunq; hic repertos in captiuitatem redigunt: vbi Cyrillus Cortinæ epiſcopus martyrium ob Chriſti amorem paſſus eſt. Contra hanc Agarenorum claſſem, Imperator inſignem emiſit exercitũ: qui adeo victus eſt ab Agarenis, vt pauci relicti ſint, qui in patriam nuncium retulerint. Qua re motus Imperator, claſſem magnam inſtaurat: cui Craterum præfecit, vt Agarenos debellaret, qui mox hoſtib. congreſſus, victor multos captiuos abegit, & victoria elatus, quaſi omnes deuiciſſet, hoſtes cõtemptui habuit, voluptatibus, ocio & ſomno indulſit. Quos Agareni adorti, media nocte maximo ſtrepitu ita ceciderunt, vt vix calamitatis nuncius ſupereſſet. Craterus nauicula elapſus, reductus eſt, & in crucem affixus. Submiſſus Ooryphas dux noua claſſe, audaciam eorũ qui in Creta erant repreſſit. Hic Michael cum poſt primã vxorem mortuam Euphroſynen Conſtantini, ab Irene matre excæcati, filiam duxiſſet, monacham & tõſam ab exilio redemit: promittente Senatu, filios ex ea natos, futuros ſibi reges. Sed cum annis octo & menſibus nouem crudeliſſime imperaſſet, correptus phrenitide, & profluuio ventris, animam excacauit, filio ſuperſtite relicto. Sub quo Dalmaria, quæ Ro. ſuberat imperio, defecit. Et Saraceni duce Sabba, Mauriq; ex Aphrica traiicientes, vrbem Romanam inuadere tentarũt. Vaticanum nullis adhuc munitionibus ſeptum, facile adepti. Iniectis flãmis, ſuburbia deuaſtant, & obſidione Romam cingunt. Sed aduentu Guidonis cum auxiliis, Italiam relinquunt, & Siciliam inuadunt. Non potuit tum Ludouicus Imperator Occidentis, à Paſchale pontifice per oratores moueri, vt opem ferret, cauſatus eam iniuriam pertinere ad Michaelẽ, cuius eſſet Sicilia. Habuit autem Michael fœdus cũ Ludouico Imperatore, cui oratores miſit, & cum iis opera Dionyſij, vt ſupra ſcripſimus. Hæc ex Ioanne Monacho, & recentioribus Blõdo ac Sabellico, qui latiſſime libro tertio primæ Decadis, de bello Siciliæ hac tẽpeſtate facto ſcribit: quæ ſciens & volens prætereo. Dicitur tunc vetus oraculũ ſuum fuiſſe vaticinium aſſequutum, rem ſcilicet Romanam in lapſum præcipitem ituram, & principatum malorum in terra futurum, quando Dracon Babyloniæ dominabitur impedita lingua, & auariſſimus, qualis hic vir fuit, balbutiens, & auarus admodum.

Theophilus Cæſar.

THEOPHILVS, filius Michaelis Trauli, Imperiũ aſſequutus, primum in eos animaduertebat veluti in homicidas, qui Leonem trucidarunt, licet patrem adiuuiſſent: vt pares audaciæ pœnas illis retribueret, hoc ſe in mandatis à patre habere dicens. Dehinc nouercam regia expulit, priſtino eam monaſterio includens, in principis inſula: non obſtante quod conſulares viros Michael iuramẽto adegiſſet, vt eam ſe mortuo Reginã venerarentur, & obſeruarent. Alioqui vir iuſtus, & iniuſtitiæ acerrimus punitor: qui plerunq; ſingulis hebdomadis ſatellitibus cinctus, equeſter forum circuire, & res venales ſciſcitari ſolitus, ædilibus præcipiebat, ne fraudes in emptionibus permitterent, vel adeo conniuerent. In publico ſe facilem adeuntibus prębebat ſtatis diebus. Sed ad ſeueritatem propenſior, acrius delicta punire aſſuetus, quod vel hinc maxime patet. Cum mulieri querenti de patrono, qui affinis erat Auguſtæ, quod ſuis ædificiis vicinæ domum obumbraſſet, in foro nudatus & fuſtibus cæſus eſt, & eius tota domus mulieri eſt data. Simul etiam eius ſeueritas in hoc cognoſcitur, quod onerariam nauem quæ ex Syria Auguſtæ neſcio quas merces aduexerat, mergi iuſſit, non ſine iniuria & iactura Reginæ, quod regibus non liceret victum quæſtumq; plebeiis præripere. Sed impius in r[illegible]gionem & diuorum imagines, quas ex paterna æmulatione auerſatus, plurimum deteſtabatur. Ob id religioni ſtudentes, obnixe à ſimulachrorum honore reuocare laborauit, vt ſuæ fierent impietatis participes. Non aſſentientes, crudeliter puniuit. Solebat illos impudico ore idolomanes, id eſt imaginum furore correptos appellare: cum tamen eius vxor ſanctorũ imagines veneraretur religioſiſſime, & coleret pientiſſime. Ducturus enim vxorẽ multas virgines forma & pulchritudine inſignes vndiq; ex omnibus regionibus fecit diſquirere, inter quas Icaſia quædam nomine, forma præſtanti, ſtemmate antiquo nobiliſſimoq;, & facundia mirabili, reliquas antecellebat. Theophilus delectũ faciens, pomũ aureum accepit, vt inſigniori & pulchriori [illegible] amoris daret. Omnes itaq; cõtemplatus ordine, Icaſiæ pulchritudinem in primis admirabatur, eamque accedens veluti daturus pomum, A muliere (inquit) prodit malitia. Cui placide & ſumma cum verecundia, colore rubeo perfuſa Icaſia reſpondit: Et per mulieres bona coaleſcunt. Quibus verbis quaſi

fulmine attonitus Cæſar, obticuit. Hanc prætergreſſus, Theodoræ Paphlagoniæ pomum donauit. Quod Icaſia vidit, deſperans ſe amplius futuram reginam, monachalem veſtem induit, & habitui huic nomen dedit, quod vſq; hodie permanet: Deoq; ſe dedicans, religioſam vitam vixit, corruptibile & caducum hoc regnum commutauit in cœleſte: diſciplinis dedita, libros conſcripſit, qui ad hæc vſq; tempora durare ſcrũtur. Rex vero Theodorã duxit vxorem, & in nuptiis coronam regalem obtulit, Auguſtamq; appellauit. Erat autem reginæ patria Paphlagonia, parẽtes Marinus & Theoctiſte, eius regionis nobiliſſimi, ac ſimul religioſiſſimi, & qui maxime diuorũ imagines venerarentur. Fuit mater cum filia apud regem, quæ cognomine dicebatur Florina. Hæc patricia dignitate donata, monaſterium eſt ingreſſa Gaſtriarum, quaſi verberatorium dicas: quod vt multi tradunt, ipſa ædificauit. Genuit autem Theophilus ex vxore Theodora, primum quinq; filiolas, Theclam, Annam, Anaſtaſiam, Pulcheriam, & Mariam: quæ ad auiam in monaſterium, vt neptes ſolent, itabant. Solebat hæc pientiſſima auia puellas munuſculis illectare, & ſanctorum imagines puellarum capitibus annexuit, eaſq; venerari docuit, ex arcula eas depromens, ſemper nouas & pulchris coloribus adornatas, quibus oblectabãtur puellulæ. Redeuntes rex pater, filiolas interrogare ſolebat: Ecquid apud auiam fieret? quæ diceret? quæ donaret? Aliis ſilentibus, Pulcheria infantula balbutienti ore: Mi pater, inquit, quot habet auia noſtra in ſua arcula Ninia (ſic infans appellabat imagines) hæc capitibus noſtris imponit, hæc oſculamur, hæc ſalutamus bonis verbis vt docet. Imperator mox intellexit, auiam docere puellulas imaginum cultum. Interdixit itaq; filiolis, ne amplius itarent ad auiam. Nil mali tamen auſus contra ſocrum Theoctiſten, vel ob reuerentiam, vel ob virtutem matronæ, quę crebro eum obiurgare ſolita, quod contra Orthodoxos ſentiret, & opprobriis ſacras imagines afficeret, odium ſubditorum concitatum iri aſſeuerabat cõſtanter. Non minus venerabatur ſanctorum ſimulachra & imagines regina ipſa, quæ peculiari quodam larario ſacras ſtatuas colebat. Cum autem Nanus quidam Denderis nomine, quem rex in deliciis habebat, ſtultulus balbuties, ad Reginam veniret, inuenit eam ſacras imagines adorantem clam marito, qui vehementer eas deteſtabatur. Cum autem homũ-

193 cio ille Reginam interrogaret: Ecquid hic eſſet? Reſpondit, thalami eſſe Ninia: quæ homunculus ille Regi prandenti narrauit: interrogatus vnde veniret, à Mana, inquit (ſic enim Reginam appellabat) quæ pulchra & plura habet Ninia. Rex ſtatim imagines ſuſpicatus, ira concitus, ad Reginam venit, contumeliis eam aggreſſus, idololatram appellabat, verba ſtulti repetens quæ audiuit. At hæc cauta virum pulchre eluſit. Denderis (inquit) non ſimulachra apud me vidit, ſed me coram ſpeculo comantem, reuerberatas imagines reddente, quas Ninia ille ſuſpicatus, credidit. Quo commento mariti iram ſedauit, & furorem compreſſit. Qui in religioſos & imaginum cultores mirum in modum inſaniebat: immo & in imaginum pictores, in quos pari furore deſæuiebat. Erat enim per hæc tempora monachus quidam Lazarus, qui pingendo celeberrimus habebatur: quem verberibus cæſum, in carcerem detruſit, & laminis ferreis ac ignitis palmas exuſſit, ob hoc ſolum quod imagines ſanctorum, prohibitus iterum pinxiſſet. Sed diuina adiuto gratia, carcere exempto, reddita eſt priſtina valetudo: vt poſt mortem tyranni, ſimulachrum Saluatoris tanta arte ac tanto ingenio pingeret, vt omnis poſteritas pro rei dignitate vix ſatis admirari poſſet. Viros autem ſanctos ac confeſſores Theophanem & Theodorum germanos fratres verberatos, nigris notis in facie notauit, ac frontibus eorum carmina Iambica, quæ apud Zonaram extant, inſcripſit: ſanctiſſimum autem Methodium, qui deinde patriarchalem ſedem decorauit, quod ſuæ prauæ fidei aduerſabatur, poſt colaphos, verbera, & dẽtium euulſiones, in inſulam Panormum, ab aliis Antigoni dictam, relegauit: cumque duobus latronibus in monumentũ viuos incluſit, altero mox mortuo inedia. Septem fertur annis hoc ſepulchro incluſus inediam pertuliſſe vir diuinus, & deinde excluſus in templo quodam permanſiſſe à nemine viſus, niſi à ſuo miniſtro & à Rege. Quadraginta duos fertur corona martyrij Rex ille inſigniuiſſe. Talis fuit rex in ſacras imagines & viros religioſos, qui alioqui Rempub. bene curabat, & ciuitatis mœnia in parte maritima collapſa reparabat, magnificentiuſq; & altius quam fuerant inſtaurauit. Tum Xenodochium, hoc eſt hoſpitale fecit proprio nomine, in loco vbi prius meretricũ diuerſorium fuit. Erat præterea circa venerea continẽtiſſimus, adeo vt quondam amore captus puellulæ venuſtiſſimæ formæ, quæ reginæ ſeruiebat, licet nullũ cum ea vnquam habuiſſet cõmercium, Theodora indignante, veniam petiiſſe cõſcientia morſus fertur. Cantu oblectabatur, & Muſices erat ſtudioſiſſimus. Iuniorẽ filiam plurimũ amauit Mariam, eũ qua ſibi generum fecit Alexium, cognomento dictũ Moſolẽ, virum Armenũ ex genere Crinitarum, qui in flore ætatis erat forma regia & venuſta: quẽ multis honorib. præ cæteris affecit, ac demũ

Cæſarem

Cæſarem creauit: dehinc cum exercitu in Longobardiam miſit. Moſoles ita euectus, non potuit carere inuidia. Regi enim accuſatus quaſi imperium affectaret, in calumniam incidit: quæ vxore ſua filiâ regis viuente, non ceſſauit. Poſteaquam autẽ mortua eſt hæc Cęſaris vxor, & regi filius natus eſt Michael, ſtatim hic poſita dignitate, crines ſponte depoſuit, habitũ monachalẽ induit, ac monaſterium Anthemij exędificauit, in quo vitã finiuit, & ſepultus iacet. Graſſabãtur tũ per regiones Romanorũ Arabes: quare mot⁹ Theophilus exercitũ eduxit contra hos inſignẽ, in quo duo erant præſtantiſſimi in bellicis rebus viri, Manuel ſcilicet: qui ſua virtute etiam hoſtibus, quib. cum ſæpiſſime prius manus cõſeruerat ac ſtrenuiſſime pugnauerat, cognitus erat: quiq; Michaelis Rancabis Protoſtrator exercitus, hoc eſt, primipilus fuerat. Alter Theophobus, genus à Perſis ducens, educatus tamen in ciuitatum regina, aliquandiu in obſcuris latuit: licet eius pater ex regia Perſarum tribu progenitus, deficiẽte regia ſtirpe apud Perſas, alius ſe ex hac tribu finxiſſet, & honorẽ huic præripuiſſet. Abiit itaq; cum filio, & tandem cognitus Theophobus in altiorẽ fortunam euectus, patricio honore eſt inſignitus, & ſororis regis maritus factus eſt. His præſtantiſſimis ducibus confiſus Theophilus, contra Arabas iuit, locatis in proximo caſtris, pro viribus bene munitis. Saracenorum dux erat vnus ex eorum Satrapis Imbrael, qui octo myriadas hominũ in exercitu habebat: quibus illic in præſidiis relictis, ipſe parua manu in patriam reuerſus, non ſine ſuſpicione aut timiditatis aut arrogantiæ. Pugnatum eſt nihilominus, & multa hominum millia deſiderata ſunt: demum ad liberandum Rom. exercitum induciæ factæ ſunt. Et niſi Theophobus cum Perſico exercitu militari ingenio Agarenos decepiſſet, & ab hoſtium manibus eripuiſſet Theophilum, captus fuiſſet Imperator. Qui poſt hanc pugnam Conſtantinopolim cum exercitu reuerſus, facto ſupplemento, mox reuerſus, iterumq; congreſſus, magnã hoſtium multitudinẽ fudit, viuoſq; multos in captiuitatẽ redegit. Inter quos captos Agarenus quidã erat ambidexter, ſcholæ gladiatoriæ princeps, duab. haſtis in equo pugnãs, quem ſecũ Imperator in triumphum duxit. Poſthac iterũ egreſſus Imperator contra Agarenos, infœliciſſime pugnauit. ab Agarenis ſeptus iamiam capiebatur Imperator, niſi Manuel in cõfertã hoſtium aciem ſeſe proripuiſſet, & Imperatorem minis, adhortationibuſq; impuliſſet, vt ſe ſequeretur: & illi viam enſe ſuo præparãs, hoſtiũ manus effugiſſet. Sic incolumis reductus & ſoſpes Imperator, Manueli regia munera donauit. Sed non potuit Manuel maledicorum linguam, licet vir eſſet ſtrenuus & miræ bonitatis, effugere, quin apud regẽ affectati imperij criminaretur: ac ſic perſuaſus Rex, de eo excæcando conſultabat. Manuel certior factus cõſilij hui⁹, ad Agarenos defecit, & illic cõtra Perſas multa ꝑclare geſſit, de eiſq; trophæa erexit. Agarenis itaq; admirationi eſſe cepit, & Perſis formidini. Theophil⁹ errorẽ ſuũ agnoſcẽs, pœnituit tantũ ſe virum tam inſigni iniuria affeciſſe. Chryſemanthũ monachũ cum fide ac iuramento manu ſua ſcripto, ad reuocandũ mittit Manuelem. Edoctus à monacho & perſuaſus, Iſmahelitarũ Principẽ Manuel adit, exercitũ petit vt Cappadociã inuadat, illic eſſe ſuos delatores quos vlciſci cupiat. Simulq; eius filium, quẽ militaribus diſciplinis iam dudum inſtituere ceperat, petit vt rebus bellicis aſſueſcat. Vtrunq; accipit, & filium & exercitum, fineſq; Romanorũ attingit: relictis copiis illic, cum filio ducis Agarenorũ & pauculis Saracenis, quaſi venatũ iret, in regionem peruenit Romanã. Filium Iſmahelitarum principi perquam honeſte cum Saracenis remittit. Conſtantinopolim ipſe ingreſſus, benigniſſime ab Imperatore ſuſcipitur, & ſtatim magiſter equitũ creatur. Et vt arctiori vinculo eum amoris colligaret, filium regis ex ſacro leuat baptiſmate, quem pater mox corona inſigniuit, & regem Romanorũ declarauit. Ineunte vere, Imperator rurſus cõtra Agarenos arma mouet, multa Syriæ loca depopulatus, multa obtinuit oppida, etiam Zozopetrã ipſam, patriam Amarumnæ regis: qui tamẽ vt patriæ ſuæ parceret, Imperatorem enixe rogabat. Amarumnes iniquo ferẽs animo patriæ euaſtationẽ, quam vita chariorẽ habuit, viciſſim patriam Theophili Amoriũ aggreditur, obſidione cingẽs valido exercitu. Theophilus patriæ ſuccurrere conatus, exercitum educit, cui præfecit Theodorũ Fortem. Ipſe cum filio Amarumnæ congreſſus, poſt pugnæ meritũ reuertitur. Nã Manuel qui nocturnis præſidebat vigiliis, Perſarum proditiones, qui ad Agarenos erant defecturi, intellexit: quandoquidem horum linguam callebat. Iuſſit itaque Regem cum exercitu diſcedere: Amarumnes autem obſidioni Amorij intentus, incurſionibus crebris oppidanos vrgebat: qui cum ſtrenuiſſime pugnarent, irritos omnes eius reddiderunt conatus, adeo vt expugnationem minime pertimeſcerent. Sed quidam intus Bœdires nomine vrbem prodidit, in qua magna mulierum, puerorum ac ſenum multitudo periclitata eſt: iuuenum ingens turba capta, capti duces excellentiores, Calliſtus, Conſtantinus, & fortis Theodorus, patricij: pluresq; alij qui militari diſciplina & dignitate inſignes habebantur.

Digitized by Google

quos redimere Theophilus multo ære nequiens, per legatos ad ducem Iſmahelitarũ miſſos, quos ignominioſe à ſe repulit, Imperatorem ad tãtam animi anguſtiam redegit, vt iam multos dies ab omni cibo abſtineret, ſolo frigidiſſimæ aquæ potu vſus, vt dyſenteriam incideret: inteſtiniſque collabefactis, inualeſcente quotidie morbo, ſalutis ſuæ nullam ſpem habens, de regno cepit cogitare. Vocato ad ſe Senatu iuramentũ exigit, vt vxorẽ filiumq; pro regibus ſuſcipiant, eoſq; ſeruent: quod promiſſum factumq; eſt. Cepit autem maxime ſuſpicari Theophobũ, quem ipſe Perſis præfecerat (habuit enim Imperator Perſarum exercitum) à quibus & ipſe Rex fuit, licet inuitus, appellatus. Et quanquam tres myriades quas habuit, diuiſerat, & in diuerſa loca diſtribuerat, ſuſpectũ tamen eum habuit, propter proditionem quam Perſæ attentauerant, multis hunc inſimulantibus, ſua perſuaſione factam. Dum igitur paulatim corpus inſumitur, Theophilus timens ne eo mortuo Theophobus regnum inuadat, intra regiam contineri iubet. Et cum iam vires ſuæ liqueſcerent, & tenuiſſimo filo eius vita teneretur, Theophobum iubet trucidari, & eius caput afferri. quod manibus ſuis contrectaſſe fertur iis verbis: Nec tu poſthac Theophobus, nec ego Theophilus ero. Et hoc dicto, animam efflauit, cum iam duodecim annos & menſes tres regnaſſet. Quo tempore vxor & Theoctiſte conabatur imagines ſanctorum reſtituere, & Ioannem Syngellum patriarcham, præceptorem Theophili, qui Antonio ſucceſſerat, ab eccleſia repellere. Sunt ſub hoc Imperatore Saraceni Italiam ingreſſi, quam populati ſunt: & cum Veneti auxilio occurrerent, eorum naues partim naufragio, partim oppugnatione fractæ, ſubmerſæ ſunt. Eſt tamen Raguſium & Ancona vrbs à Saracenis euaſtata, & ſinus Crotoniates populatus, vt recentiores Annales produnt. Hęc magna ex parte ſumpſimus ac mutuati ſumus à Iohanne Monacho. Sed nunc reuertamur ad Occidentales iterum Imperatores.

Lotharius Cæſar.

LOTHARIVS filius fuit Ludouici Pij Imperatoris, ex Hermingarda coniuge, viuo patre Italiæ Rex & Cæſar deſignatus: poſt patris obitum diro auſpicio & infœlicib. auibus imperium aggreſſus, quod maximus ſtirpis eſſet, & iam Auguſtus deſtinatus, ad ſe omnia reuocabat. Et qui ne patri quidem Auguſto peperciſſet, multo ferocior in fratres erat: ob id aduerſus fratris cupiditatem communi animo conſilioq; bellũ geſſerunt Ludouicus & Carolus, qui poſt Caluus dictus eſt. Inuenio in Francorum annalibus, Lotharium & Ludouicum fratres in Carolum inſurrexiſſe, quod nobiliori paternæ poſſeſſionis parte, hæres à patre inſtitutus, licet ex altera eſſet vxore natus, par tamen illis in capienda hæreditate factus, indignationem fratribus auxerit. Ingentem idcirco, quam maximumq; quiſq; poterat exercitum comparat, & in finibus Altiſiodorenſis agri ad Fomoniacum vicum eductis copiis manus conſerunt: fit ingens pugna die ſanctiſſimo reſurrectionis Domini, cum vtriq; alteros quieturos ob diei celebritatem ſperarent. Vtrinque edita maxima ſtrage, omnis quoque nobilitas Francica cæſa eſt, tam pertinaci inter ſe certamine pugnarunt. Carolus fugientibus fratribus ſuperior euaſit: & ne victis colligendi vires ſpacium præberet, Aquiſgranum, quo Lotharius & Ludouicus confugerant, victorem exercitum deducit. Lotharius recepta vxore & liberis, primum Lugdunum, tum Viennam confugit. Sunt dehine in annum induciæ indictæ, delectique vtrinque quadrageni proceres, quorum fide prudentiaque pax inter fratres componi poſſet. nam vtrinq; vires fuerant attenuatæ, fractæq; adeo, vt non modo ad ampliandos regni fines non ſufficerent, ſed ne ad tuendos quidem: tam crudelis ſtrages inter fratres facta eſt. Forte diuino id accidit iudicio, quod impij filij in patrem ſuum Ludouicum Pium (vt ſupra ſcripſimus) fuerant, hanc pœnam merebantur. Feruntur regni proceres hanc concordiæ formulam inueniſſe, vt Carolus Rex Franciæ diceretur, quæ Arari, Rhodano, Scalde, Moſa ac Pirenæo ſaltu cõtineretur: Ludouicus Germaniæ Rex Baioariam poſſideret, & omnem Germaniam vſq; ad Rheni fluenta, cum nonnullis circumadiacentibus ciuitatibus & pagis trans Rhenum, ob vini copiam regi admodum acceptis. Quæ quidem diuiſio vſq; hodie duo Francorum regna, Occidentale ſcilicet Franciæ, & Orientale Francorum, diuerſa effecit. Porro Lotharius Imperator maior natu, medius inter vtroſque incedens, quæ media eſt, Galliam Belgicam & regnum Prouinciæ cum Auſtraſia, & ea portione terræ quam aliqui ab eo Lotharingiam appellatam ſcribũt, accepit: cum iam Italiam & vrbis Romanæ potentiam & dignitatę poſſideret. Pipini adoleſcentis
194 reſpectus nullus extitit. Quo dolore adductus cum omnia agit, moliturq;, comprehenſus,

in

in cœnobium tondendus traditur Sueſſione ad S. Medardum. Sed duobus monachis cõſentientibus, opemq; ferentibus, fuga dilapſus, denuo captus, cuſtodiæ mancipatur. Fuit autem hic Pipinus filius Pipini, filij Ludouici Pij Imperatoris, quem pater Drogoni Metenſi epiſcopo patruo pueri, adoleſcentulum tradidit inſtituendum, vt eccleſiaſticis dogmatis imbueretur. Sed Lotharius eius frater contra patris voluntatem, quod miræ eſſet pulchritudinis, abſtraxit illum vi. Et cum Ludouicus regna inter filios diuideret, Aquitaniam illi prouinciam dedit: ſed ebrietati deditus & crapulæ, cum prouincia vndiq; vaſtaretur impune, malignisq; quibuſq; graſſantibus, ab indigenis captus, Carolo traditus eſt: qui eum conſilio Epiſcoporum monaſterio incluſit. Sub id tempus Normanni Britannicum mare occupantes, Ligeris fluuij oſtia ingreſſi, repentina irruptione loca adiacentia cædibus, igne ac rapinis populati ſunt. erant ij Danis finitimi, Oceani accolæ, reliquiæ gẽtium Septentrionalium: quos Carolus Magnus deuicit, piraticam exercentes, oræ tãtum maritimæ infeſti, qui ad primum Francorum occurſum refugiebant. Sed tamẽ Franciam continuo latrocinio adeo infeſtabant, vt ſub nullo alio hoſte tantum affligaretur. Luteciam ingenti præda ſpoliantes, primum dulcedine ſpolij allecti, reuerſi ſunt: Manetes inuadunt Sabbato S. Paſchæ, & epiſcopum cum clero ſacris intentos obtruncant. Dehinc Andegauum diripiunt, ac Turonenſem vrbem ſuga ciuium deſertam ſpoliant. Templum S. Martini incendio defœdant, abductis omnibus quæ agi ferriq; poterant: morari diutius non auſi, aduentante cum exercitu Carolo Caluo, cuius hoc erat ea tempeſtate regnum. Lotharius autem Imperator, ſeu tædio præſentis vitæ permotus, ſeu pœnitudine peccatorum, ſeu religione, diſtributa filiis hæreditate, monachum profeſſus eſt: Prumiam monaſterium, quod ipſe fundauerat, ſecedens. Eſt autem id cœnobium in Lotharingia, ordinis S. Benedicti, quod aliis Pruliacum dicitur: vnde erat abbas ille Regino, qui Annales ex fide ſine verborum lenocinio conſcripſit, è quibus multa huius ſeculi geſta excerpſimus.

Habuit autem vxorem Lotharius Hermingardem, cuius familiam hactenus non comperi, matronam nobilem ac pudicam: quæ tres ei filios peperit, Ludouicum, Lotharium, & Carolum, qui triennio ante maritum, diem ſuum clauſit. Sed cum iam decem annis imperaſſet 195 Lotharius, conuocatis regni primoribus, ſic inter filios regna partitus eſt. Ludouicum conſortem imperij fecit, eiq; Italiam Auguſtiq; nomen tradidit: Lothario autem Auſtraſiam & Lotharingiam dictam: Carolo autem minori natu, Prouinciæ regnũ, quod olim Narbonenſis appellabatur Gallia. Sic ordinatis regnis, ſeculo valedixit, & religioſiſſime reliquum tempus tranſegit, in monaſterio claudens ſuum diem tertio Kalend. Octobris, Anno noſtræ ſalutis octingenteſimo quinquageſimoquinto, cum regnaſſet annis 16. In choro eius cœnobij extructo ſepulchro conditus, ſuper cuius morte admirãdus eſt circumlatus rumor. Haud diu ſuperſtes patri iunior filius Carolus Prouinciæ rex, fratribus Ludouico ac Lothario hæreditatem, quam ſine certamine inter ſe diuiſerũt, reliquit: Ludouico Prouincia ſcilicet, quod ea continens Italiæ ſit, Tranſiurenſis autem Burgundia Lothario euenit. Sed is ſuam vitam inſigni dedecore commaculauit. Nam Thietburgam ſororem Hugberti abbatis (cui ducatum inter Iuram & Iouis montem commiſit) duxit vxorem, vnde multa mala ſequuta ſunt. Quandoquidem eius conſuetudine pertæſus, ob amorem Vualtradæ concubinæ, quam deperibat, diuortium aſſequutus eſt, autoribus Gunthario epiſcopo Colonienſi, cuius neptem ſeſe ducturum ſimulabat vxorẽ, & Thietgando Treuerenſi epiſcopo, viro ſimplici & ſcripturarum ignaro: à quibus ei conceſſum eſt, vt denuo poſſet vxorem ducere. Et cum Gũtharij neptis ſponſa adduceretur regi Lothario, ſemel tantum conſtuprata ab eo, cum cachinno eſt auunculo remiſſa, & Vualtrada concubina in thorũ coniugalem illata. Quod ægre ferẽtes Thietburgæ reginæ fratres, Nicolao ſummo Pontifici conqueſti ſunt: qui miſſis legatis rẽ ipſam plene didicit, vtrũq; epiſcopũ, Coloniẽſem & Treuerẽſem dignitate priuauit, & annotauit anathemate, quod ſine cauſa diuortium feciſſẽt: qui paulo poſt exules mortui ſunt. Lotharius autem cõmunione piorum priuatus, cum Romam poſt obitum Nicolai Pontificis ad Adrianum veniſſet, vt ſe ab anathemate liberaret, ſimulata pœnitentia corpus Euchariſtiæ ex manibus ſummi Pontificis cum ſua nobilitate accipiens, in reditu ex vrbe graui eſt oppreſſus morbo, & Placentiæ diem ſuum clauſit. Tanta autem ſtrages in exercitu eius facta eſt, vt non peſte, ſed hoſtili gladio viderentur cecidiſſe. Sic igitur corruit regni Franciæ nobilitas, & Lotharius miſerandum eſt adeptus vitæ ſuæ exitum. Talis itaq; finis fuit huius Imperatoris & ſuorum liberorum, ſolo Ludouico, qui poſt in imperio ſucceſſerat, ſuperſtite: de quo paulo poſt latius ſcribemus. Hæc ex Annalibus Reginonis abbatis, ex Roberti Gaguini hiſtoriarum libro 5. ex Pauli Æmylij libro tertio excerpſimus. Et de noſtro more hoc tetraſtichon ſubiunximus:

Inſidiis fratrum per multa Lotharius actus,
Cogitur in partes ſcindere regna nouas.
Turbas vt fugiat, nato committit habenas
Imperij, & Prumia triſtia clauſtra ſubit.

Subiungamus nunc iterum Græcum & Orientalem imperatorem, antequam Ludouicum deſcribamus.

Michael Cæſar.

MICHAEL hic filius fuit Theophili & Theodoræ, qui patre mortuo ſuperſtes, imperium cum matre eſt aſſequutus. Nam puer habenas imperij adminiſtrare impar erat. Et Irenes matris Conſtantini adminiſtratio fecit, vt fœmineum imperium haud illibenter ſuſciperēt Greci. Habuit autem præceptores Manuelem & Theoctiſtum patricium, qui puerum gubernabant. Theodora autem regina imperium adminiſtrans, in primis ſtuduit tumultum ſedare, qui iam cōtra ſacras imagines excitatus, fautorem habuit patricium Theoctiſtum: quod erat Manueli contrarium, qui alteri opinioni adhæſit. Sed hoc fuit negocium in aliud tempus reſeruatum, admodum commodum. Nam mox grauis ægritudo hunc corripuit, vt iam de eius ſalute deſperaretur. Sed cum monachi quidam ei conſulerent, vt imaginum cultum reduceret, & opera ſua reginam iuuaret, mox recuperaturum ſanitatem priſcam & corporis ac animi valetudinem, promittebant. Quod ſe facturum recipiens, ſanatus eſt, reginamq; adiuuit vt ſacrarum imaginum cultus denuo erigeretur. Hinc paſſim & mater eius, & omnes affines eius patricij & conſulares, imagines venerabantur. Reuocati omnes ab exilio, miſſi in inſulas à Theophilo, & qui carcere detinebantur, liberati ſunt. Edicto hinc publico cautum, vt contra hæreticos paſſim ageretur: quare eſt orthodoxorum multitudo mirum in modum quam citiſſime aucta, & Iohannes Patriarcha veneficus ſede pontificali deturbatus, in eiuſq; locum ſurrogatus vir ſanctimonia præcipuus Methodius, qui congregatis pontificibus & clero, ſacris imaginibus ſuum reſtituit honorem. In quo quidem conuentu Regina ſacerdotes & epiſcopos omneis obnixe rogaſſe legitur, vt preces Deo omnes deuote pro mariti ſui delictis & filij ſalute funderent, quum multorum preces Deus opt. max. exaudire ab omnibus orthodoxis credatut. Iohannes autem patriarcha in quoddā monaſterium relegatus, cum inueniſſet Chriſti ſaluatoris imaginem, & eius puriſſimæ genitricis Mariȩ, oculos illis effodit. Ob id indignata Regina, impio oculos pariter iuſſit effodi. Sed quidam iram Reginæ mitigantes, hunc abduxerunt: eſt nihilominus verberibus cæſus, & ducentis plagis oneratus. Sed cum ſe vindicare de Methodio non facile poſſet, fautores inuenit qui calumniam ſancto viro intenderent. Corruperunt namq; hi publicum ſcortum multa pecunia, effeceruntq; vt hunc ſtupri accuſaret coram totius Senatus primoribus: quæ omnia Methodius æquo animo tulit. Nam, Conſcia mens recti famæ mendacia ridet. Sed calumniatores haud ceſſantes moleſtiam ſtruere viro ſancto, indies in iudicio, & coram Manuele magiſtro, conuiciis innocentem onerabant, & calumniis: eoq; impulerunt virum ſanctimonia præditum, vt coram Manuele magiſtro, multiſque primoribus Senatus, nulla alia purgatione vteretur, niſi paucis verbis præfatus, limbo veſtis ſubducto, membrum virile tabidum & eneruatum oſtenderet: vnde facile obuium cuique fuit, ipſum ad res Venereas inhabilem, & membrum haud eſſe idoneum. Quod Orthodoxis lætitiam, calumniatoribus vero & ſycophantis mœſticiam peperit. Cumque vir ſanctus rogaretur, vnde tabes membri, an ex ægritudine proueniſſet? non ſine pudore reſpondit: Olim cum vitam Romæ ageret, à dæmone crebrius eſſe carnis igne correptum: & cum paſſio hęc increuiſſet, & amoris incendium quotidie exardeſceret, timens ne vitæ cōtinentiam amitteret, ſanctos apoſtolos Petrum & Paulū ſummis precib. rogaſſe, vt periclitanti opem ferrent. Et cum inceſſanter ſic orarem, nocte (inquit) quadam mihi dormienni, aſtare duo viri viſi ſunt, quorum vnus pudenda digitis tangens, Bono eſto animo dixit, mox hic ignis extinguetur: qui mihi viſus eſt adurere pudēda, vt præ dolore expergiſceter. A ſomno excitatus, virile membrum tabidū reperi, & emortuum, nec ab eo tempote vllam mihi amplius moleſtiam intulit. Quibus auditis, Manuel mulierculam accerſit, & actius inſtat vt verum fateatur. Tum mox ſcortum ſceleris authores indicat, & ſe pecuniis ac promiſſionibus illectam profitetur. Fuiſſent malefactores hi crudeliſſime puniti, niſi Merhodius

illos

illos pœna ſuis precib. liberaſſet. Iam itaq; innotuit palam viri ſanctitas, & delatores omnibus facti ſunt inuiſi. Sed vt res bellicas ſub id tempus geſtas attingamus, Bulgarorum dux, licet tum eſſent induciæ (vt ſuperius ſcripſimus) animaduertens a muliere & iuuene imperium Romanorum regi, oratores mittit qui bellum indicant, & inducias ſuſtollant. Quos benignissime Regina excipit, & tali reſponſo à ſe dimittit: Se promptam eſſe & paratam ad arma ſuſcipiẽda: ſed cogitare debere Bulgarorum regem, ſi ſe vincat, haud multum laudis reportaturum, mulierculam viciſſe: ſi vero ipſe (vt Deo opt. max. duce ſperat) ab ea vincatur, quod dedecus incurrat, à muliere victus. Quibus verbis adeo eſt territus Barbarus, vt non modo furorem reprimeret, & ab armis ceſſaret, ſed inſuper inducias denuo inſtauraret & renouaret. Additæ ſunt inſuper conditiones pacis: & captiua quædam, quæ in regia ſeruiebat veluti ſerua, ſoror regis Bulgarorum, reddita eſt. Viciſſim Theodorus Cuphara, vir nobiliſſimus, qui apud Bulgaros captiuus erat, eſt reſtitutus. Didicit ſoror regis Bulgarorum, cum eſſet in regia, literas, & ritum Chriſtianum cum baptiſmate ſuſcepit: redditaq; fratri, ipſum quoq; Chriſtianis præceptis inſtituit: adhortata, vt idola abiiceret, & vero Deo obſequia præſtaret: id quod etiam Cuphara, cum eſſet regi familiarius loquutus, ſæpe ſuadere elaborabat. Et licet rex ſorori annueret, auſus tamen non erat repente à patria diſcedere religione, licet frequenter de Chriſtianæ fidei myſteriis loqueretur, & alios audiret. Acceſſit occaſio aſſumendi Chriſtianam religionem: nam peſtis vndique regionem inuaſit, ac tam crudeliter vndique graſſabatur, vt libitina non ſufficeret. Nemo hoc malum vitare poterat, ita cadebat ingens populi multitudo. Anxius rex ſororem rogauit, vt huic malo remedium cogitaret: quæ ſolum Chriſtum opt. max. ſaluatorem, & ſeruatorem populi pereuntis aſſeruit, & hunc ſolum inuocandum cenſuit, qui facile & caliginem pellere, & ſerenum poteſt afferre aera. Mox ergo, inquit, tu & vniuerſa gens tua lauacro baptiſmatis abluere, & Chriſti fidem amplectere, tum mox omnis extinguetur mala acris tẽpeſtas. Inuocato itaq; auxilio Dei, vt peſtis ſedaretur, rex baptizatus cum omni populo, omnes Chriſtiani effecti ſunt, accerſito quodam ſacrorum pontifice, à quo myſteria fidei acceperunt: & mox potentia Dei innotuit, & peſtis ſedata eſt. Quidã vero è primorib. Bulgarorum indigne ferentes, ducem ſuum patrium ritum relinquere, de eo interficiendo conſultauerunt. Sed is ſigno crucis & ſcuto fidei munitus, aduerſantium riſit cogitationes, legatoſq; ad reginã miſit petitum, vt pars agri plebi daretur. Nã multitudo Bulgarorũ vſq; adeo creuerat, vt oppida amplius omnes non caperent: adiiciens æternas cum Romanis inducias, confœderationẽq; perpetuã. Audiuit petitionem Regina, & à loco qui dicebatur Sidera (qui primus terminus erat inter Romanos & Bulgaros) quicquid eſt agri vſq; ad locũ qui patria lingua Debeltos appellatur, cõceſſit. Quã regionem Bulgari accipientes, appellauerunt Zagoram: & hoc pacto per totã Heſperiam pax fuit conſtituta. Verſus Orientem vero ingens erat multitudo Manichæorum, qui alio nomine Pauliciani ignobiliori vocabulo à plebeia multitudine appellantur, à Paulo quodam & Ioanne, qui magni apud Manichæos nominis erant, & hæreſiarchæ ac corruptæ fidei autores, quos cæteri æmulati ſunt. Conſtituerat regina hos ad rectam reuocare fidem, miſſis præſtantibus & ingenio & virtute viris, vt id efficerent. Qui rem non ſolum infœliciter geſſerunt, ac fruſtra aggreſſi ſunt, verum malum illud plus auctũ, & multa milia hominum ad hos defecerunt: accedentibus quoq; Iſmahelitis, qui contra Romanos extiterunt. Interea rex Michael adoleſcentiam ingreſſus, amplius inter pueros non numerandus, videns res ac negotia regni interturbata, triſticiam cõcepit. Et ob id ab auunculo Barda ad regnandum excitabatur. Erat autem & hic ex tutoribus ſuis vnus: duo enim alij, Manuel magiſter & Theoctiſtus Dromi Logothetes, ſimultates inter ſe exercebant: & ob id Manuel à palatio commigrauit in ædes proprias, adminiſtrationem regni deſerens, & gubernaculum. Quod Bardæ gratiſſimum fuit, cuius ſtudium fuit, Theoctiſtũ regno deturbare, ne ſibi obſtaret quod moliebatur, neue regno incommodi quippiam ſubornaret. Inuenit aũt hanc eius rei occaſionem. Nam cum rex homuncionem quendam pædagogum in deliciis, aſtutum quidem & vafrum, quodam magiſtratu ipſum inſigniuerat: quod cum mater reprehendere non auderet, Theoctiſtus aperte hoc cauillatus, Non oportere (inquit) maiori dignitate hunc ornare, quam eius conditio poſtularet, ne magiſtratus dignitas vileſceret. Vnde ſequuta eſt controuerſia inter Theoctiſtum & pædagogum, quod in rẽſuam & ſui conſilij fundamentũ tranſtulit Bardas. Atq; ideo hinc varias de pædagogo regiis aurib. inculcabat calumnias, hinc leuitatẽ Theoctiſti vellicabat: verbis tamen ſimulatis, perinde vt medius inter vtroſq; arbiter. Sed cum ipſe aſpiraret ad regnum, id aſſequi non potuit, niſi è medio tolleret Theoctiſtum. Subornauit itaq; ſatellitem Bardas, qui egredientem è thalamo reginę Theoctiſtũ iugularet. Solebat.n. de adminiſtratione regni

ſingula referre ad reginam, quemadmodum referendarij noſtra tempeſtate ſolent. Et cum in ſe nudum enſem ſtringere videret ſatellitem, ſcamno quodam ſe ſubtexit fugiens, quem nihilominus gladio transfodit. Et Bardas ventrem eius vibtante perforauit enſe, vt Theoctiſtus ilico moreretur. Ad inſultum illum excita regina, videns moribundũ Theoctiſtum, & filium & fratrem increpat, ac vtriq; ſimilem vitæ exitum precatur. Bardas malum adiiciens malo, omnia pro arbitrio ſuo efficit, reginam quoq; cogitat è palatio deturbare. Quæ huius voluntatis conſcia, ne ſibi quoq; vita eriperetur, vltro cedit è palatio. Accerſitis quoq; ſenatoribus: Iam, inquit, imperio cedo. Et ne rex dicat, regium ærarium inueniſſe ſe vacuum, vobis aſtantibus, quæ in theſauro ſunt, proferam. Aduocatiſq; quæſtoribus, iubet auri argentiq; proferre pondera. At illi argenti tria milia pondo adeſſe fatentur, auri mille & noningenta centenaria, licet Regina maiorem diuitiarum cumulum congeſtum fateretur. Et iis dictis palatio diſceſſit. Michael itaq; imperium iam ſolus obtinens, has immenſas diuitias cum mimis, adulatoribus, aurigiſque ſtatim abliguriuit: & vt prouerbio dicitur, plenis plauſtris omnia exhauſit, decoxitq;. Erat iam tempus, quo diribitores ſolent militibus ſtipendia diuidere, cum æraria omnia eſſent exhauſta, quandoquidem iam prodegerat platanum auream, duos leones aureos, multoſq; gryphes, cæteraq; inſtrumenta aurea ad ornatum regium comparata. Vnde populus territus, vt numos cuderet, veſtes regales accepit: quibus poſt Baſilius regnans vſus eſt, qui tria tantum centenaria ex omni theſauro à ſe reperta iurauit. Nec propterea Michael matrem quieſcere, licet imperio ſe abdicaſſet, permiſit: ſed crebris admonitionibus per Bardam, ipſam ac ſorores ita affecit, omnibus bonis ereptis, quas miſeræ poſſidebant, circumſcriptis in domo Cariani locis, vt Theodora dolore confecta, monaſterium ingreſſa, haud diu vixerit. Poſt cuius mortem, filiæ remanſerunt multas exeiulantes miſerias. Quas Baſilius Macedo inde educens, in monaſterium auiæ maternæ, quod Gaſtria vocabatur, deduxit. Matre itaq; regis defuncta, Bardas adminiſtrationem regni cœpit, qui Curopalatem pluris facere videbatur quam nepotem. Interea Michael contra Agarenos arma mouit, iam adultus factus: Samata ciuitatem, quæ prope Euphratis iacet fluenta, obſidens. Iſmaelitæ vero, portas vrbis obſtruentes, intra muros ſe continent, timoremq; ſimulant. Hinc Romanis ex hac trepidatione audacia creuit, qui intra ſeptum hoſtes occluſos metu putarent, paruam caſtrorum cuſtodiam agêbant. Agareni qui timorem ſimulabant, cum iniuriam hoſtium animaduerterent, nihil tale timentes, noctu porta erumpunt, & improuiſos incautoſque obruunt, & ſtrepitu ac clamore omnia complent. Regium caſtrum diripiunt vallo ſuperato, impedimenta omnia ac regios apparatus rapiunt. At illi fugæ ſe omnes committunt, & Manichæi opem ferentibus Iſmahelitis, multos interficiunt, multos captiuos abducunt. Inter quos viri erant illuſtres, à quibus magnam pecuniarum ſummam pro redemptione receperunt. Peditatus omnis captus: & niſi celeritate equi fretus, Rex fuga ſibi ſalutem inueniſſet, captus fuiſſet. Reuerſus in patriam rex, quia Agareni iam Romanorum agros euaſtabant ac depopulabantur, maioribus longe copiis coactis, eos iterum adoritur. Sed ij per aſpera locorum compendia diſperſi, exercitum regis paſſim aggrediuntur, fugantque. Et niſi magiſter gladiatoriæ domeſticus Manuel regem texiſſet, iterum captiuus in manus hoſtium incidiſſet. Cum itaq; agri Romanorum vaſtarentur vndique, regis auunculus Petronas cum exercitu contra Agarenos mittitur. Sed non auſus manus cum hoſtibus conſerere, monachum quendam, qui vicinum montem incoluit, rerum futurarum præſcium, & diuinorum peritum adiit, ab eoq; percunctatur, an pugnã inire debeat. Cumq; is futuram polliceretur victoriã, huius perſuaſione ductus, hoſtium exercitũ aggreditur, ac victor euadit. Cadit Agarenorum dux Amer: & ex fuga retractus filius eius, pariter captiuitatem incidit. Fertur Amer captiuum quẽdam de nomine loci, regionis & fluuij interrogaſſe, vbi pugna conſerta eſt. Et cum regionem Lalacaonem, Ptoſantẽ vero locum valli, ac Gyren fluuiũ appellari audiſſet: Omnia (inquit) infauſta, malũ mihi pugnæ euentũ minata ſunt. Dicebat enim Lalacaonẽ populi malũ, Ptoſanta vero cadentẽ, & Gyren circumſeſſionẽ hoſtium ſignificare. Petronas itaq; victor Byzãtium cũ inſigni triumpho ingreſſus, & honorifice exceptus, Præpoſitus gladiatoriæ domeſticus factus eſt. Iam pridem enim magiſter Manuel vita functus erat. Nec diu poſt & ipſe ſuperſtes fuit, adeo vt Bardas omnia pro arbitrio adminiſtraret, omnib. aliis amotis à palatio. Nã cũ Michael rex aliis negociis poſthabitis, ſolum theatris & equorum agitationibus ſtuderet, ipſe imperatoris erat auriga, dum rex aut curru veheretur, aut certaret pro regali veſte, ſolitus aurigæ veſtem induere. Nullum enim dimiſit quauis prẽditũ dignitate, qui non certare cum ipſo, aut equis aut curribus cogeretur. Et cum Dromi Logothetes praſinum indueret colorem, ipſe Venetum aſſumebat, & cæteros nobiles ita curſum exercere iubebat: omni

ſtudio

ſtudio iis certaminibus intentus, vt regni adminiſtrandi nullam penitus curam gereret. Nunciante enim, cum certamen olim ageret equorum, Protonotario, Saracenos irrupiſſe cum exercitu in Arelangas, quæ aſperius Malangena vocantur, indignabundus obtortis in illum oculis: Stulte, inquit, audes me certamine occupatum appellare, & de Saracenis verba facere? quaſi cura regni tanti non eſſet. Bardas igitur rege ſe ita gerente, omnia in ſe vertit, omniumq; ſententiam in ſeſe traduxit, adeo vt regio honore potiretur: iamq; ad imperium aſpiraret, modo adeſſet iuſta occaſio. Summum autē ſtudium bonæ de ſe æſtimationi cōparandæ adhibuit. Iam in tanta regis deſidia, neglecta erant penitus philoſophiæ ſtudia, nec erat qui bonis artibus intenderet: quod ignorantia horum qui magiſtratum gerebant, accidit. Vt ſibi autem ſamam Bardas aucuparetur, ſcholas ſcientiarū triuiales vbiq; ordinauit, ac publicum docendi locum, profeſſoribuſq; annua ſtipēdia & publicam prouiſionem conſtituit: hiſq; inſignem virum ac communem præceptorem conduxit, cui celebre in philoſophia nomē erat, Theophilo olim imperatori charum, quod frequentes ad eum auditores quotidie conuolarent. Illi nomen erat Leo, quem magnis muneribus imperator affecit, & pontificem Theſſalonicēſem creauerat, qui nullū honorem imaginibus cenſebat exhibendum: & ob id eiectus vrbe, à Barda reuocatus, omnib. profeſſoribus eſt præfectus. Et inde ſtudium ſcientiæ vigere cepit, vt breui quidem coaleſceret. Leges ciuiles recuperauit, cum quotidie ipſe iudiciis præeſſet, vt leges amiſſæ & obliuioni datę priſtinum vigorem reſumerent. Hac re Bardas multorum in ſe beneuolentiam auxit, qui diſciplinas bonas ab eo inſtaurari videbant. Licet aliæ eius actiones & vita pene omnis eſſet expuenda, & penitus vituperanda. Nam viris ſanctis ac religioſis infenſus erat. quippe cum venerandus Methodius annos aliquot eccleſiam gubernaſſet, & hinc in ſacra monaſteria monachus cōmigraſſet, Ignatius eccleſiæ præpoſitus fuerat. Nepos enim erat ex filia Nicephori regis, filiuſq; regis Michaelis Rancabe: qui, poſtquam is è regno à Leone deiectus eſt, eunuchus factus, poſitis capillis, lōgo labore carnem domuit: à regina Theodora cum imperaret, in Conſtantinopolitanū patriarcham tandem euectus. Is cum Bardam, quod vxorem contra æquitatem omnem repudiauerit, à ſacro templi ambitu arceret, indignatus eum ab eccleſia deiecit, multiſq; iniuriis affecit, & demum ſepulchro quodam incluſit: à quo tandem extractus, Mitylenem in exilium miſſus, cum iis omnibus qui ei fauiſſe noſcebātur. In cuius locum ſuffectus eſt vir nobiliſſimus Phocius primarius à ſecretis, vir eloquens. Sub id tempus Topoteretæ, id eſt, locum tenentes pontificis, vt cauſas cognoſcerent male de cultu imaginum ſentientium; miſſi venerant, quos Bardas in ſuam mox traxit ſententiam. Et ideo in templo Apoſtolorum congregati, ad ſe vocant Ignatium ab exilio, eumque morte mulctarunt. Nec interea deſiſtebant Agareni Cretam & Cycladas inſulas populari. Quinimo & Scythæ qui ad Taurum ſunt, arma mouebant. Fiebant inſuper terræmotus horrendi, ſed nulla re Michael à curſu equorum, in quem omne ſtudium collocauerat, auocari poterat. Quinimo ne in ſuis certaminibus impediretur (nam aduentus hoſtium, vt fit, aliquando in theatris illi ſignificabatur) ſuſtulit ſaces quæ in Tarſo, in Argeo colle, in Tamo, in Ægylo, in Mimante, in Cyzico, in Mecilo, in regione S. Auxentij locis editis erectæ erant: quibus accenſis ſignificabatur Iſmaelitarum, Agarenorum, & hoſtium aliorum aduentus: & tum homines intra loca munita ſeſe recipiebant, ne incauti abducerentur, Barbarorum impetum euitantes. Cum itaque iis ignibus ſæpe ab aurigalibus auocaretur certaminibus, decreto eos ſuſtulit, faſtui regali & ſuperbiæ aſcribens, faceſque à præceſſoribus nulla neceſſitate inſtitutas cauſatus. Sed quam turpiter cum pueris intra priuatos parietes & exoletis vixerit, obmittendum potius cenſeo quam ſcribendum: cum ſatis conſtet, ipſum impurum hominem, fatuum & prope beſtiam egiſſe, non Imperatorem. Venerat autem nuper in amicitiam Michaelis Baſilius Macedo, iuuenis quidem formæ elegantis, cuius præcipuum ſtudium fuit in domandis equis: quem cum rex primum ſtabulariis præpoſuiſſet, eumque Protoſtratora appellari iuſſiſſet, dehinc cubicularium creaſſet, mox Bardæ bilem mouit, qui illi inſidias ſtruxit: nec minus Baſilius illi, qui iam Cæſar erat, & regnum ſperabat. Mouet rex arma contra Agarenos, vterque regem ſequitur. Cæſar infauſto omine in templo beatæ Virginis, quod Hodegium appellatur, adoraturus, nullo ſoluente, ex humeris pallium decidens, ſpectantibus futurum malum portendit, licet aliqui in regem omen retorquerent. Cum itaque in caſtris, quæ rex ſæpe male adminiſtraſſet, Bardas reformaret, & malefacta emendaret, omnia Baſilio accepta referebat. Quare vicisſim Baſilius multis illum calumniis onerabat. Et cum quondam in regio tentorio manus quaſi minabundus moueret, Baſilius acceptis quibuſdam coniuratoribus, Bardam etiam ad pedes regis pronolutum accepit, & in minutiſſimas partes diſſecuit. Rex re infecta Byzantium rediit, ac Baſilio Eudociam,

Digitized by Google

filiam Inceris, concubinam ſuam matrimonio iungit, eumq; Cæſarem pronunciat, ac in magna eccleſia Phocium patriarcham iubet diademate ornare. Michael vero ad ſolitum aurigādi ſtudium & Circenſes ludos reuerſus, deditus vino ac ebrietati, indies magis magiſq; delirauit. Quæ res effecit, vt de eius cæde cogitaret Baſilius. Forte celebrauit curſus equorum ad Sāctum Mimantem: & cum in cœna prope eum accumberet Baſilius & Eudocia, vino madidus, cepit Baſilinum quendam, qui Baſilij prius remex erat, maxime laudare, & quod optimus eſſet auriga, & corporis pulchritudine antecelleret omnes ſui ordinis. Dehinc purpurei coloris calceamenta illi dono dedit, iuſſitq; vt ea calcearet, moxq; ipſum regem pronunciauit. Quod Baſilio non tam ſuſpectū, quam hominis inſani ac deliri videbatur: qui paulo ante ab eo Cæſar pronunciatus, & rex erat diademate cinctus. Et ideo ſtupefactus verba quædam Michaeli obiecit, ad quæ indignatus rex: Nonne (inquit) Baſili, qui te regem crearim, poſſum alium quoq; regem conſtituere? Et forte inſignia illi magis quam tibi conueniunt, ob corporis proceritatem. Quod Baſilius animaduertens, melius ratus id alios facere, quam ſe in periculum manifeſtum locare: cum potationibus iam fatigatus eſſet Michael, Baſilius cubiculum ingreſſus, claues portæ ademit, ne qui ad cuſtodiam thalami deputati erant, portas occluderent. Inde cū coniuratoribus introiens, pauculis cuſtodibus qui repugnabant deturbatis, Regem aggreditur. Qui ſtrepitu armorum experrectus, cum in ſe enſes ſtringi videret, ambabus manibus obiectis, eſt trūcatus. Sed nondum vino exoneratus, neſciens quo fugeret, aut quo ſe verteret, veluti ebrius quantus erat, iacebat. Quem quidam iacentem enſe perfodit, vt inteſtina inde profluerēt. Et talem mortem, qualem ei mater & Bardas prædixerat, meruit. Baſilius regiam occupauit, iuſſitq; corpus Michaelis ſagulo quo equi cooperiuntur tectū, in monaſterium Chryſopolis ſepeliri. Qui cum matre decē & quatuor regnauit annos, vndecim ſolus: vt Ioannes Monachus, vnde hęc tranſtulimus, latiſſime ſcripſit. Pauca apud Latinos de illo reperi. Redibo nunc ad Germanos Cæſares iterum.

Ludouicus ſecundus.

ET qui Cæſares ſcripſerunt, & qui annales, etiam ab inclinatione imperij res geſtas, hoc in loco narrationes ſuas ita confundunt (quia eodem tempore duo erant Ludouici: ſenior, qui rex Germanię & Bauariæ fuit, frater Lotharij imperatoris & Caroli Calui: ac iunior, filius Lotharij, Imperator poſt patrem) vt ſæpe quod vnius eſt, alteri attribuant, & è contrario: lectoremq; mirum in modum confundunt. Aliqui (quod etiam obſeruaui haud negligenter) totum hoc imperij tempus obmittunt. Ego examinatis diligentiſſime Frācorum annalibus, & illorum præcipue qui ea tempeſtate vixerunt, quæ veriſſima deprehēdi, annotaui: ex fide dignis ac receptis autoribus ea conſcribens, quæ lectorem approbaturum confido, ſi ſyncerus fuerit, & non malignus interpres. Ludouicus itaq; iunior, quem II. in catalogo Cæſarum appello, filius fuit Lotharij Imperatoris, ex Hermingarde primogenitus, cui pater regnum Italiæ & imperium viuus aſſignauit, quod fœliciter gubernauit, vt pleriſq; & ſtupori & admirationi foret. Princeps perhumanus, pius ac iuſtus, candida ſimplicitate, & pupillorum ac orphanorum tutor ſingularis. In literis tam diuinis quam ſecularibus ſatis inſtructus, conſilio promptus. Hic à patre conſors ad imperium aſcitus, trium filiorum maximus natu, a Sergio pontifice inunctus & coronatus, comitante eum Drogone epiſcopo. Sed cum adoleſcens rex non ea religione, qua proauus iuerat, iter faceret, ſed armatus longo armatorum agmine incederet, & in vrbibus agriſq; fierent à militibus quæ ab exercitu feroci fieri aſſolent, a Sergio monitus, vt ferociam deponeret, ne cœlo pendentem enſem in ſe experiretur, ſed pacatus poſita ferocia templum Dei, vt maiores ſui, ingrederetur. Inſignitus rex Italiæ, dehinc proclamatus Auguſtus, octano die diſceſſit ab vrbe. Saraceni paulo poſt regnum Italiæ inuadunt: ex Aphrica venientes, Beneuentum aggrediuntur, ac vniuerſam pene regionem illam cædibus, incendiis, ac rapinis depopulantur. Contra quos Ludouicus Imperator ingentem exercitum cōtrahit: & veritus ne aduerſus innumerabilem hoſtium multitudinem vires regni haud ſufficerent, fratrem Lotharium per legatos hortatur, vt ſuppetias ferat contra nequiſſimam gentem, ad ipſorum audaciam refrenandam. Hic nihil cunctatus copias cogit, & fratri in auxilium quanta potuit celeritate venit. Plurima tum geſta bella & fortiter & fœliciter. Sed Lotharij exercitus ex calore & aeris temperie fatigatus, varios morbos dyſenteriæ, lienteriæ, peſtis febriſque incidit, & tandem non ſine diſpendio coactus eſt redire in Franciam. Erat à Ludouico poſt bella conſti-

tutus dux Beneuentanus Adalgiſus nomine, qui Græcorum promiſſis corruptus, à Ludouico defecit, cum omnibus Samnii, Campaniæ & Lucaniæ ciuitatibus. Imperator Ludouicus certior factus, cum maximo exercitu Beneuentum, vlturus ducis Adalgiſi infidelitatem, aggreditur. Adalgiſus imparem ſe ſciens, vltro illi occurrit, falſas à ſe calumnias repellit, obſequia offert, & muneribus priſtinam aſſequitur gratiam, culpam in alios transfert, ſe nunquam defeciſſe iuramento firmat. Sine difficultate Lucaniam & Samnium in deditionem accipit. Sola Capua muris confiſa ac munitionibus, in rebellione perſeuerabat. Quam obſidione cingit vndique, vt nullus exeundi intrandiue eſſet aditus. Regio vndequaque denaſtatur, agri populantur, vites, olíueta ac fructiferæ arbores radicitus excinduntur. Capuani deſperatis rebus, vrbis epiſcopum adeunt, rogantque vt accepto diui Germani epiſcopi corpore in pheretro, ante caſtra Imperatoris, ſubſequente vniuerſa plebe, veniam defectionis impetret. Delatum eſt itaque inſigni pompa corpus S. Germani, cuius animam venerabilis pater S. Benedictus in ignea ſphæra ab angelis in cœlum deferri olim viderat, ad Ludouici Imperatoris tentorium. Fuſæ illic preces & lachrymæ ad pientiſſimum Imperatorem, qui cum eſſet natura pius clemenſque, miſericordiam illis largitus, delictorum veniam indulſit, & mox exercitui ab excidio fructuum manus abſtrahere præcepit bonus Auguſtus. Hac enim via vel maxime plebs rebellis pacatur quantumuis ferox, ſi alimenta reſecentur quæ in multos annos vel nunquam recreſcent. Pulſis itaque Græcis, ſingulis vrbibus ſuos cuſtodes imponit, ex ſatellitum numero, Beneuentumque ingreditur, moraturus illic aliquantiſper. Exercitus longo iam labore feſſus, coniugum ac liberorũ complexus deſiderare, & quietem poſt labores optare cœpit. Id intelligens callidiſſimus Adalgiſus, Auguſtum adiit, falſis ac ſimulatis verbis pium Principem fallere niſus: Quid, inquit, opus eſt ô Imperator, vrbes, oppida, villas & agros tuos ac gentem tuam tibi iam deditam, tanto exercitu indies ſpoliare ac deprædari? tui omnes ſumus: da militibus miſſionem, da commeatum eundi domum, vt ædes, vxores, liberos ſuos inuiſant, nullo opus eſt iam milite: alioqui paulatim diſſluent & diſpergentur. Pius Princeps proditoris verbis deceptus, exercitum dimiſit, & cum paucis corporis cuſtodibus remanſit. Adalgiſus nactus occaſionem, in meridie cum Imperator quieſceret, palatium cum coniuratoribus ingredi tentat. Sed ſtrepitu armorum excitatus Imperator, cum ſuis, ab ingreſſu illos arcet. Cum itaque illud non procederet, palatium flammis abſumere cum Imperatore minatur Adalgiſus, niſi iuramento affirmet ſe abiturum, & nunquam rediturum Beneuentum, neque calumniam hanc vlturum. Tanta neceſſitate implicatus Imperator iurat, & poſtero die Beneuentum cum ſuis exit, Romamque diuertitur, ſummo Pontifici Ioanni ac Senatui tyrannidem Adalgiſi conqueſtus. Qui mox publicus hoſtis iudicatus eſt, & Imperator iuramento ſolutus. Benignus Princeps nolens videri & non eſſe bonus, ne à ſuis periurus videretur, comparato inſigni exercitu, reginam mittit contra Adalgiſum. Qui ſuæ nequitiæ conſcius, vitam fuga redemit, ac in Corſica inſula latuit: de cæteris ſumptum eſt ſupplicium. Fertur ſub id tempus immenſa locuſtarum multitudo, quæ aliis maior ſenis alarum remigiis volitabat ab Oriente, cum ſenis pedibus ac duobus dentibus duriſſimis, totam pene deuaſtaſſe Galliam in menſe Auguſto. Et quod mirum eſt dictu, tanto ordine volitaſſe præmiſſis ducibus, qui pridie caſtra metarentur, vt militaris diſciplina in iis animalibus cerneretur. Quæ ſegetes depaſcendo detondebat, vt nihil reliquum eſſet. Volitabat diurno itinere, quatuor aut quinque millia paſſuum. Delata ad mare Britannicum, cum totam pene terræ ſuperficiem obrueret, violento ventorum flatu in profundũ delata eſt vniuerſa locuſtarum copia, & ſubmerſa. Sed refuſione Oceani in littora reiecta congeries, putredinem aeris ex fœtore peperit. Vnde finitimis magna nata eſt fames, quam comitatur ingens peſtilentia, qua tertia pars hominum fertur abſumpta. Quo anno etiam Ludouicus Imperator moritur, qui eſt incarnationis Domini octingenteſimus ſeptuageſimus quartus. Vnde liquer ipſum decem & nouem annis imperaſſe, non XXI. vt vulgares ſcriptores aſſerunt, qui ex tranſpoſitione notarum numeri XIX. & XXI. falluntur. Mortem eius ingens cometes ſolito rutilantior præceſſit, & maxima aquarum inundatio. Quo autem genere mortis perierit, nondum reperi: Mediolani dicitur tamen mortuus. Nam rex Longobardorum erat & illic ſepultus. Vxoris neque nomen neq; familiam, licet ſtudioſiſſime diſquiſierim, inuenire potui. Filiam lego Hermingardim reli- 196
ctam, quam Carolus Caluus rex Franciæ & Imperator ſuccedens, deſpondit conſobri- 197
no ſuo Boſoni, eiq; in dotem Prouinciæ regnũ dedit. Nam hic Carolus Caluus Richildẽ ſororem Boſonis, primo concubinam, dehinc vxorem habuit, quemadmodũ inferius latius ſcribemus. Ex qua quidem Hermingarde, Boſo cum iam rex Burgundiæ vi armorũ

ſactus eſſet, Ludouicum genuit regem Italiæ, quem Berengarius rex competitor Vero-
næ excæcauit: vt paulo inferius, cum de regibus Italiæ ſcribemus, copioſius narraturi ſu-
mus. Cæterum quoniam plerique ſcriptores huic Ludouico Imperatori attribuunt, quæ
ſenioris Ludouici regis Germaniæ ſunt, non inutile cenſeo etiam paucula de eo annota-
re, vt errata tollantur. Paulo ante ſcripſimus, Ludouicum Pium tres reliquiſſe filios, Lo-
tharium, Ludouicum & Carolum qui Caluus eſt dictus. Lotharius Imperator ſactus eſt,
qui filium ſuum Ludouicum II. conſortem imperii ſecit, de quo iam ſcripſimus. Ludo-
uicus ſenior alius frater, eſt dictus rex Germaniæ & Bauariæ, qui ſæpe bella cum fratre
Carolo Caluo ob diuiſionem regni geſſit, quod pleri que huic Imperatori Ludouico ad-
ſcribunt. Et licet ſæpe confœderationes & pacta inter fratres interceſſiſſent, mutua tamē
bella & fraternas expeditiones ſæpe attentarunt. Ludouicus voluit Occidentalia regna
vnire Orientalibus, quia Carolus rex Franciæ Orientalis fuerat. Et procerum quorun-
dam ſuggeſtu, inter fratres ſæpe bella excitata ſunt, quæ partim per legatos, partim ipſi in-
ter ſe compoſuerunt. Donec Ludouicus quondam ex ſolario caſum faciens, coſtam fre-
git: & dehinc, licet morbum occultaret aliquandiu, tandē in palatio Franconefurt mor-
tem obiit, ſepultus Loriſſæ prope Wormatiam, in cœnobio S. Nazari: ſed poſtquam Cal-
198 uus iam imperialem eſt adeptus coronam. Hic Ludouicus vxorem habuit Hemmam, no-
biliſſimam & pudiciſſimam fœminam. Ex qua genuit Ludouicum iuniorem, Germaniæ
199 regem: Carolomannum regem Bauariæ & ducem Carinthiæ, in Oetinga ſepultum ſuæ
fundationis, Principem nulla non virtute inſignem: Pipinum ducem Aquitaniæ, Caro-
lum Craſſum poſt Imperatorem, & Hildegardam filiam. Collige hinc quam inepte mul-
ti huic ſeniori Ludouico attribuunt quæ iunioris ſunt, & viciſſim. Cætera require apud
Reginonem abbatem, Robertum Gaguinum, Paulum Æmilium Veronenſem; à quibus
nos & hæc excerpſimus, & aliis. Sed iam more noſtro tetraſtichon ſubnectamus:

Omine felici Ludouicus ſceptra Secundus,
A patre ſuſcepit, ſed patre poſterior.
Nam patruis rixas diſſoluit, dehinc Saracenos
Cum duce fallaces, expulit Italia.

Sed priuſquam Carolum Caluum, qui biennio tantum imperio præfuit, ſcribamus, iterum ad Græcos migrabimus, Baſilium Macedonem ſcribentes. Non poſſunt anni in vtroque imperio reſpondere: quanto tamen vicinius ſeſe imperia mutuo contingunt, ſumma cum fide enarrabimus.

Baſilius Cæſar.

QVi multas euoluerunt hiſtorias, nō mirantur ſi quis nouus homo aut obſcuri generis, qui nec parentes nec patriam ciere poteſt, ſummam rerum nonnunquam attingit: fatis ſic orbem voluētibus, quæ ſumma imis, & ima ſuptemis ſæpe commiſcent. Sic hic Baſilius, homo captiuus inter venales Conſtantinopolim olim adductus, Romanum imperium aſſequutus eſt. Licet adulatores quidam ex Arſacidis genus ipſum ducere mentiantur, quod ex Macedonia fuerit oriundus, parentibus obſcuris ac pauperibus. Satis enim conſtat, cum Chrumnus Bulgarorum dux Adrianopolim obſideret, quod Baſilii parentes cum hoc puero nuper nato captiui, in eius regionem abducti ſunt. Et mortuo Chrumno ſucceſſor Bulgarorum dux cum Romanis inducias fecit, quibus captiui liberati ſunt. In pueritia Baſilius indicia dederat de ſe futuri regis, imo & in infantia potius. Cum enim parentes in agro ruſticarentur, & puerum in ſole dormientem ponerent, aquila ex alto deuolans, paſsis alis dormienti puero vmbram fecit. Mater territa ne quid mali infans à rapace pateretur alite, tremebunda accurrit, aquilam lapidibus abigit: qua reuerſa ad opus, aquila iterum delapſa, alis puerū obtegit. Mater denuo vociferans auem conſpicata, accurrit: ſed intra ſe rediens, omen accipit, filiumque futurum regem coniectat. In pueritia patrem amiſit. Mater grauata paupertate, cum neſciret quomodo ſe atque filium aleret, ſtatuit ipſa ſeruiendo eum nutrire. Ingreſſus Megalopolim noctu, quia nullæ erant impenſæ miſero, diuertit ad ædes Sancti Diomedis, & præ labore feſſus dormire cepit. S. Martyr nocte diacono cuidam qui non dum ſacris initatus erat, in ſomnis apparuit, iubetque vt foris dormientem in

tem in fouea ante ædis veſtibulum regem intromittat. Experrectus diaconus, & extra portas templi profectus, Baſilium adoleſcentulum reperit dormientem, ſomnium phantaſma exiſtimans. Ingreſſus templum, & iterum ſomno ſe dedens, fuit iterum atq; tertio experrectus, & admonitus vt regem introduceret. Excitato itaq; Baſilio, introducit in templum, & neceſſaria ei ſubminiſtrat. Erat huic diacono frater quidam medicus, qui ſeruiebat Theophilizi, qui Michaeli Imperatori & Bardæ Cæſari erat ob genus familiariſſimus. Huic igitur fratri hoc arcanum quod in ſomnis vidit diaconus, apetuit, rogauitq; vt hunc in ſeruitium alicuius principis duceret. At hic ſuo domino ſeruitorem Baſilium fecit, ſtatimq; ii fratres Baſilio hoc inſomnium narrant, ac iureiurando adigunt, vt ſi fata olim futurum regem conſtituerint, vt eos bona fortuna impertiat. Theophilizes itaq; Baſilio delectatus, qui comatus & proceræ ſtaturæ delectabilem præ ſe ferebat formam, manu promptus & ingenio dexter. cumq; iam primam lanuginem emitteret, ſtabulariis fuit præpoſitus, & Protoſtrator appellatus: quæ dignitas nobilibus tantum concedebatur, aut iis qui familiariſſimi regi habebantur. Hoc pacto autem eam aſſequutus eſt. Erat regi allatus equus indomitus, pulcherrimus tamen, ſed qui ſeſſores deturbaret crebro, & freno eſſet inobediens. Excandeſcebat rex nullum ſe habere, qui equum frenare & conſcendere poſſet, ac illum domare. Tum Theophilizes: Qualem cupis, inquit, ô rex habeo, & eum adducam, vt videas me vera loqui. Gauiſus rex: & affertur Baſilius & ſimul equus: qui mox frenum equi arripiens, paululum equo ſubblanditus, molliter armos eius de more palpauit, leniter aſcendens, molli primum inceſſu ire ſinit: dehinc paulatim aſſueſcens, eum celerius ire adegit, ac tandem in curſum impulit, & vltro citroq; quo voluit in gyrum rotauit, vt ad omnia eſſet obedientiſſimus. Rex delectatus iuuene, hunc apud ſe retinuit, & curatoribus equorum præpoſuit, ac iam dicta dignitate ornauit. Creſcebat indies regis amor erga Baſilium, vt iam Cæſarem Bardam ad inuidiam prouocaret. Cum mater regis olim cum filio comeſſet, iubetur Baſilius acceрſiri Protoſtrator: quem venientem regina conſpicata, admiratur eius & pulchritudinem corporis, & morum dexteritatem: ſtatimque ſuſpicata eſt hunc ſui generis futurum perniciem, ex ſignis quæ ei maritus indicauerat. quæ omnia Michael rex riſit, ac contempſit. Nec minus amare cœpit, ſed paulo poſt Cubicularium creauit, quod Bardæ moleſtiſſimum fuit: eique Eudociam filiam Inceris, quæ eius prius fuerat concubina, matrimonio iungit, ac regem pronunciat, & à Phocio patriarcha in magna eccleſia diadema de more ſuſcipit, vt ſuperius ſcripſimus. Eſt paulo poſt ex Eudocia natus Leo, qui potius Michaelis credebatur: quippe cum Baſilio Eudocia nuberet, iam in vtero gerebat. Cum itaque (vt ſuperius narratum eſt) Baſilius Michaelem in cubiculo cum coniuratoribus occideret, ſtatim ſe in regiam contulit, & ab omnibus Imperator approbatus eſt. Vt autem Michaelem hominem argueret nihili, non regia dignitate idoneum, ſed aurigam potius quam Imperatorem, & Imperii decoctorem, conuocatis ſenatoribus, omnibus præſentibus, iubet theſauros regis aperiri: vbi tantum tria auri centenaria reperta ſunt, reliqua omnia abſumpta. Vnde decreto ſenatorum profuſiſſimas Michaelis largitiones reuocauit, ſtatuitque vt quicunque inde pecunias abſque legitima occaſione accepiſſet, reſtitueret, aut ad minus dimidium ærario inferret. Quo edicto trecenta alia centenaria in ærarium regium collata ſunt. Qua re ſibi multorum fauorem contraxit, & amorem conciliauit. Sed hac re etiam potiſſimum diligebatur, quod fortunæ priſtinæ memor, quæ promiſerat adimpleuit. Cum enim (vt iam paulo ante ſcripſimus) Theophilizi ſeruiret, & cum eo Peloponneſum eſſet ingreſſus, cum in templo S. Andreæ monachum quendam virtutis ſtudioſum ſalutaret herus ſuus, is Baſilium magis honorabat quam Theophilizen, & benignius accipiebat. Quod cum vidua quædam nobilis, & multis diuitiis abundans, Monacho familiaris obſeruaſſet (vt ſunt curioſæ mulieres) Quare, inquit, Principem virum & illuſtrem ex regia ſtirpe Theophilizen minus quam eius ſeruum honoras, ac domino ſeruum præponis? Cui monachus, hunc futurum regem à Deo definitum iam manifeſtat. At illa diligentius hunc intuita, videbat in eo regiam formam, ipſumque obſeruare cœpit. Cum autem Baſilius in ægritudinem mox illic incideret, ab hac vidua hoſpitio eſt acceptus, curatuſq; egregie, & multis muneribus donatus. Et cum iã hinc abiret, vidua hunc rogauit, cui vnicus erat filius, vt olim in maiori dignitate collocatus, memor eſſet beneficiorum: & ſi ipſa moreretur, filio ſuo rependeret: quem ille mox fratrem appellauit, & ſeſe memorem beneficiorum fore iurauit. Creatus rex, mulierem hanc viduam ex Peloponneſo venientem cum filio, cũ multis donis benigniſſime accepit, & Protoſpatarium creauit, memor eorum quæ in paupertate illi euenerant. Quodam die feſto Baſilius eccleſiam magnam ingreſſurus, vt ſacrifi-

cium Deo præſtaret, eſt à Phocio patriarcha prohibitus, & homicida appellatus, quod Michaelem Imperatorem iugulaſſet. Ob id in iram prouocatus, ſynodum conuocat, & Phocium ab Eccleſiæ patriarchatu eiicit, ac Ignatium tanquam iniuſte à Barda deiectum & patriarchatu priuatum reſtituit: qui cum decem annis eccleſiæ gubernaculum rexiſſet, mortuus eſt, & in eius locum à Baſilio Phocius iterum eſt ſuffectus. Nam & paulatim inſidiæ tendebantur Baſilio, & cum primum regni ſceptrum cepiſſet, à quibuſdam patriciis Georgio & Sabbatio tentatus eſt: ſed ii deprehenſi, mox corporali pœna mulctati ſunt. Sed & aliæ inſidiæ regi paratæ, cum eſſent detectæ (quia diu latere non poterant) autori coniurationis Romano Curcuati oculi effoſſi ſunt: cæteri verberibus cæſi, detonſis capillis in exilium miſſi ſunt. Cum autem haberet quatuor filios, Conſtantinum, Leonem, Alexandrum & Stephanum, totidemque filias, has omnes monaſterio Euphemiæ incluſit. Stephanum patriarcham facere laborat, eumque adoleſcentulum clero eccleſiæ beatæ virginis annumerat. Conſtantinum autem Cæſarem pronunciat ac coronat. Cæterum vt ſe Deo conciliaret, quia Michaelem occiderat, cupiens iram Dei auertere, ac ipſum placare, in multis locis vrbis Regiæ templa erexit, in honorem S. archangeli Michaelis, qui Archiſtrategos Græcis dicitur, mirabili & precioſo opere. Et in ipſis templis ſacellum extruxit ſumptuoſum, quam ædem Nean, id eſt nouam Eccleſiam appellauit. Alii Enneam vocant, id eſt nouennalem, quod illic Eccleſiaſticarum machina horarum, nouem pulſata ictibus ſonet. In qua quidem ædificatione occupatis nautis, claſſis aliquãdiu ocioſa ſtetit: quo factum, vt ſuam claſſem, qua hoſtes arcebat diſſolueret, & hoſtibus late euagandi copiam offerret, vt mox ſcribemus. Erexit præterea & templum in honorem Heliæ presbyteri Thesbitæ, quem ita venerabatur, vt ex hoc templo arbitraretur ſe ab Helia curru tandem igneo vehi. Sed de rebus bellicis nunc loquamur. Cum contra Agarenos, qui Cretam occupabant, pugnaret, victus eſt, multique cõciderunt. In qua pugna ipſe pene captus in manus hoſtium veniſſet, niſi Abaſtactus Theophylactus, qui pater fuerat Romani Lacapeni, qui poſt imperauit, eum protexiſſet ac ſaluaſſet. Reuerſus itaque Byzantium, Chriſtophorum eius ſocerum contra Agarenos, qui in Creta erant, miſit: qui cum eis congreſſus, Barbarorum audaciam fregit. Mouit præterea Baſilius arma contra Agarenos, qui ad Orientem ſunt, & contra Manichæos: quorum quidem dux quidam erat Chryſochir dictus, hoc eſt Aurimanus. Multaque eorum oppida cepit, prædamque maximam abegit, decreuitque eorum metropolim Tephricen obſidere. Sed quum & magna hominum multitudine, & longo tempore, obſidionem illam indigere animaduerteret, re infecta diſceſſit. Inuenit autem Euphraten late vagantem, & plurimum exundantem, alueum ſuum egreſſum, & ideo nauibus traiicere hunc coactus eſt: vbi multa oppida expugnauit, non ſine maxima præda, Barbaroſque in fugam vertit, & quoſdam ad ſe deficientes recepit. Tandem cum triumpho in ſuam magnam ciuitatem reuerſus, per mediam vrbem Regiam ingreſſus eſt. Manichæorum vero dux Chryſochir, interim Romanorum regionem inuadit, & paſſim deprædatur. Contra quem Imperator Domeſticum ſcholarum, hoc eſt, gladiatorum magiſtrum mittit, qui cum idoneam ſecum multitudinem non haberet, manus illi conſerere non auſus, palantes opprimebat & infeſtabat excurſionibus. Ob id timidi non auſi egredi populationibus abacta præda, in ſuam abiere regionem. Domeſticus autem ſcholarum, miſſis duobus ducibus, hos inſequi iuſſit: quibus præcepit, ne vagabundum hoſtem abigendæ prædæ intentum, impune tranſire ſinerent. Et cum aliquandiu inter milites contentio orta eſſet, tandem vt ſe ab infamia vindicarēt, hos perſequuti ſunt: quos partim abduxerunt, partim occiderunt. Inter quos & Chryſochir cecidit, cuius caput ad regem perlatum eſt. Vere accedente, exercitum in Syriam traduxit, ſecumque vnum ex filiis Conſtantinum in militiam ducit: vbi vno caſtello expugnato, fecit vt multi ſponte oppugnationem ſuorum oppidorum timentes, ſeſe dederent. Inde ſe ad Germaniceam conuertit, cuius ſuburbia euerterat. Tum ad ciuitatem Adatan, quam obſedit. Cumque ciues nullam obſidionis curam habere ſe oſtenderent, accerſiri à Baſilio, venire noluerunt, pene iam capta vrbe. Senex quidam ſolus venit in Regis conſpectum, qui intrepide dixit, Non eſſe in fatis, vt hæc vrbs ab eo caperetur, ſed à quodam, qui ex lumbis eius naſciturus eſſet, Conſtantino. Statim itaque Rex filium oſtendens: Hic eſt, ait, Conſtantinus filius meus, ex meis viſceribus genitus. Cui ſenex: Hic non noſtram capiet vrbem, ſed ex eius nepotibus forte aliquis. Indignatus itaque Rex, arctiori obſidione cœpit vrbem premere. Sed accedente frigore cum nihil efficere poſſet, diſceſſit: captiuos omnes interficiens, ne aut cuſtodes illis adhibere oporteret, ne ve aliqua nouitate audaciam conciperent. At alia parte ex Tarſo ac Melitene, Agareni per Romanas regiones curſitabant, omnia populantes. Contra quos

magiſter

magiſter equitum Andreas miſſus, eorum repreſſit impetum, temeritatemque caſtigauit. Amyras Tarſi indignatus, Andreæ ſcripſit, vt ordinato exercitu, ſi placeret, occurreret: eum oeque virginis Mariæ filium, neque robur ſuum defenſurum. Quas quidem literas vbi legiſſet Andreas, commotus, imaginem Virginis in vexillo erexit: eiuſque auxilium implorans ſupplex, contra arrogantem hoſtem educit copias, hoſteſque ope diuina & in fugam vertit, & grauiſſima cæde proſternit. Trucidatus eſt Amyras, & eius exercitus totus pene corruit, paucis periculum euadentibus. Et licet hic Andreas victor euaſit, non potuit tamen euitare calumniam, quod Tarſum non cepiſſet, aut capere noluiſſet: vnde ablatum eſt ei imperium, & Styppiotæ traditum: quod Tarſum ſeſe euerſurum promiſerat, ac quæ neglecta ab Andrea eſſent, emendaturum. Qui non modo nihil eorum quæ iactauerat, fecit, verum io maximum ex negligentia ſua incidit periculum. Barbari enim negligenter locaſſe caſtra animaduertentes, noctu illum aggrediuntur, ac incautos ſomnoque ſepultos trucidant. Experrecti ſeſe mutuo conterũt, & ſibi magis quam hoſtibus pericula ignari inferunt. Sic ſe res habuerunt Orientales: cum Occidentales nihilo eſſent meliores. Quum enim Italia Romanis regibus ſubdita eſſet, crebris iocurſionibus moleſtabatur: potiſſimum Sicilia, cuius maior pars prædationibus Carthaginenſium erat expoſita, quo tempore Michael regnauerat: aliæque nationes adiaceotes, Italiam ſtimulabant vndiq;. Agareni autem ex Carthagine comparata claſſe, multas ciuitates occupabant: demum vero Raguſium obſident. Vnde Raguſei moti, legatos pro ferenda ope ad Baſilium mittunt: qui mox eis centum bellatorias naues in ſubſidium dirigit. Quas, vbi in portum delatas animaduertunt, obſidionem ſoluentes, in Longobardiam ſe conferunt, ciuitatemque Barrum occupant, è qua impetum in finitimas vrbes ſæpe fecerunt, breuique totam fere Longobardiam obruerunt. Intelligentes autem quomodo Raguſei ope Baſilii ab obſidione eſſent liberati, cæteræ quoque nationes cum ipſo confœderationem ineunt. Qui viciſſim regi Francorum opem tulit: breuique vniuerſa Agarenorum militia euerſa eſt, eorumq; dux Soldanus captus, toto anno Capuæ in captiuitate delituit, nunquam ridere viſus, nõ ſine omnium qui aderant admiratione: quoad ſemel videns rotam currus circumuolui, & imam partem nonnunquam in altum erigi: Sic (inquit) res vertuntur humanæ, quod ſine cachinno neſcio explicare. Et forte ego qui ad ima detruſus iaceo, exurgam quandoq;, & denuo regnabo. Rex huius fortunam miſeratus, ſibi familiarẽ hunc fecit, adeo vt ſæpe cum illo conſilia ſua cõmunicaret. Barbarus callidus, inſidias regi moliri incipit: ſuadens, vt ſi Capuam ac Beneuentũ firmiſſimo dominio poſſidere velit, nobiliores vrbis alio migrare faciat, vt ſic plebs ſine labore poſſit facile domari. Rex conſiliũ ex animo ſuo arbitratus fore, clam vincula fabricari & cõpedes iubet. At Soldanus omnia nobilioribus patefacit: & vt verũ illis dicere credatur, compedes oſtentat, & manicas ferreas. At populares regem in venationem progredientẽ, vrbe excludunt: & Soldano precium, libertatẽ ſcilicet captiuitatis donant. Qui egreſſus, nouo exercitu inſtauratus, recuperatis priſtinis viribus, longa obſidione Capuam & Beneuentũ iterum cingit: qui obſidione preſſi, iterum ad regẽ cõfluunt, facti veniam petentes: cauſantur, Barbari aſtu ſe deceptos. Rex legatos non admittẽs, eos ob delicta merito pœnas luituros eſt proteſtatus. Baſilium itaq; adeunt, & opem petunt, vt periclitantibus ſuppetias ferat: qui benigniſſime legatos complexus, bono iubet eſſe animo, mox auxilia ac præſidia affutura promiſit. Soldanus legatũ ex itinere redeuntem capit: lectiſq; literis edoctus, quæ Baſilius promiſerat, iubet legatũ ciuibus ſuis, ſi viuere modo velit, contraria nunciare: Baſilium ſcilicet cõfœderationem recuſare, nec hac tempeſtate poſſe vllum præſtare auxilium. Ductus itaq; legatus ante mœnia vrbis, ſtans clara voce, legationem ſe abſoluiſſe, & mox venturum auxilium pronunciat, popularibus ſuis bene audientibus. at Soldanus mox mille enſibus illum iubet confodi, & relicta obſidione diſceſſit. Interim Saraceni, qui Anconam, Dalmatiamq; vaſtabant, ad Euripum vſque Conſtantinopolitanum, nauibus triginta, quæ Saracenicæ dicuntur, peruagabantur (Cumparia has Agareni appellant) quibus Eſman Amyras Tarſi præerat: repulſi fatigatiq;, per Nicephorũ Phocam, percuſſusq; Amyras periit, & ingẽs cum eo multitudo ſui exercitus. Et qui Cretæ præerat Sait Apochaps, cõparata claſſe, quẽdam factioſum virũ Photium ducẽ creans, omnia Ægei maris maritima loca & inſulas iubet populari. Cui Romanorum claſſis occurrens, cuius præfectus erat Drungarius patricius Nicetas Ooriphas, fuſili igne hoſtium naues concremauit, multos occidit, multos ſubmerſit: pauci fuga elapſi, piraticis nauibus Peloponneſum & adiacentes inſulas deprædati ſunt. Quibus ruſus Drungarius in portu Cenchrearum occurrens, hoſtiles naues circa Methonem & Pylon ac Pataram ſtantes, per Iſthmum Corinthiacum celeriter tranſuectus, improuiſos hoſtes aggreditur.

nauesque combuſſit ac ſubmerſit, ac Photium præfectum iugulauit. Superuenerunt tum aliæ piraticæ naues, quæ in Cephaleniam & Zacynthum proceſſerunt: quibus Romana claſſis, cui præfectus erat nauarchus Aſaracus, occurrit: ſed cum ab eo remiges plures fugiſſent, triremeſque haberet ſemiuacuas, non eſt auſus cum hoſtibus congredi. Qua re nunciata, Rex omnes belli deſertores, quotquot inueniri poterant, iubet ligari, vt fugientibus timorem incuteret, nullum tamen puniturus Chriſtianum. Triginta quos in carcere habuit Agarenos, nocte iubet extrahi, faciemque fuligine tingi, ne cognoſcantur, vt in publico verberarentur, & per medium forum ducerentur, qui ducti in Peloponneſum cruci ſunt affixi. Nautici milites hac re audita, timere cœperunt, & noctu aggreſſi ſunt hoſtes, trophæumque conſtituunt partim ex hoſtibus interfectis, partim captiuis. Dehinc in Siciliam traiecerunt, & quæ ciuitates ad Carthaginenſes defecerant, afflictæ punitæque ſunt. Arabes autem, qui ad Orientem ſunt, videntes Romanos ociari (iam enim Baſilius ædificiis deditus, & conuiuiis, claſſem diſſoluerat) omnia Syriæ & Phœniciæ loca, quæ maritima ſunt, afflixerunt, depopulatique ſunt: & tandem Syracuſas vſque progrediuntur, quas euerterunt & euaſtarunt. Et cum Baſilius exercitum cõtra hos mitteret, re infecta reuertuntur milites. Tum delegit virum generoſum, & rei militaris peritiſſimum, Phocam Nicephorũ, auum, qui poſt regnauit, Phocæ, & qui multa de Agarenis trophæa retulit, qui ſtrenne hoſtes debellauit, & redire ad ſua coegit. Et ſub hoc Baſilio maximus eſt factus terræmotus, quo multa templa collapſa corruerunt, mox à Baſilio reparata. In primis fornix quidam templi Sophiæ fuit, quem tibicinibus ſuffultum artificioſis, inſtaurauit, vt non rueret. Multos præterea Iudæos magnis pecuniarum largitionibus ac promiſſis ad fidem Chriſti flexit, ac Chriſtianos fecit. Gentem etiam Scythicam quæ Rhos vocatur, in cognitionem noſtri diuini cultus traduxit, adeo vt iam baptiſmum anhelarent. Rex itaq; cum ſummum quendam ſacerdotẽ, & qui doctrina ſana & vitæ ſanctimonia præſtabat, vt lauacro illos baptiſmatis tingeret, miſiſſet, qui inuiti patrium cultum relinquebant, baptizari tardabant, & miraculum petebant. At epiſcopus librum ſacrum Euangeliorũ capiens: Si, inquit, liber ille, qui res diuinas noſtræ continet religionis, in igne illæſus permanſerit, credetiſne, & baptiſmũ acccipietis? at illi: Etiam domine. Tum ille magno accenſo igne, librum iniicit, & ad cœlum erectis palmis oculiſq;: Glorifica, inquit, Domine, nomen tuum. Et librum illæſum ex igne, cunctis palam iterum oſtendit. Barbari ſtupore correpti, crediderunt, & ſacris ſunt initiati. Et licet cultum diuinum rex vndique amplexaretur, cum eius maior natu Conſtantinus mortem obiret, delirare viſus eſt. nam adeo eius deſiderio tenebatur, vt poſt mortem omnino viuum cuperet videre. Nec ſane defuit, qui regis ſtulticiam iuuaret. Erat enim monachus quidam Theodorus, cognomento Santabarenus, in metropoli Euchaitarum præpoſitus, qui ſumma erat iunctus familiaritate regi: vtpote quem & obſeruabat vt virum religioſum, & diligebat vt veritatis amatorem. Hic ſe regi filium monſtraturũ viuentem inter frondoſa virgulta equo inſidentem promiſerat: quid enim non audent monachi? Stultus pater credidit: & viſionem videns, quam fallax monachus diaboli miniſter fabrefecerat, arbitratus eſt filium ſe amplexum, nihilque non perfido monacho credidit: vt etiam filium Leonem, quem pater diademate ornauerat, & regem creauerat, ac Martinacii filiæ maritum collocauerat, patri adeo ſuſpectum reddiderit, vt illum carceri includeret, quo longo tempore innocẽs rex eſt maceratus. Hoc autem pacto maledictus monachus rem aggreſſus eſt. Leo videbat patrem adeo deditum monacho, vt omnia eius arbitrio faceret. Monachus autem noſcens Leonem virum æquum, & bonis artibus deditum, ſubuerebatur, ne patrem ab eius amore auerteret: ob id cœpit eum deteſtari, veneficumq; appellare, & perfidum regẽ, apud patrem. Nec iis conuiciis contentus, patri oſtendit, vt ſibi inſidias filius ſtrueret, & eius mortem moliretur. Idque, inquit, vt credas, ecce cum in venatione cum filio prodibis, enſem ſub eius veſte, quo te eſt occiſurus, ſi erit occaſio, deprehendes. Paulo enim ante, monachus amicitiam cum Leone ſimulans: Rex, inquit, iuuenis es: quum venatum cum patre prodis, nunquam nudus ſine enſe ibis: aut enim feram proſternens, tuo egebit auxilio: aut ſi quid inſidiarum patri tenderetur, genitorem defendes. ob id ſemper tibi fidus ſub veſte enſis latus muniat, ne inermis riſum cunctis præbeas. Leo fatum arbitratus cõſilium, ſemper ſub veſte enſem gerebat. Cum pater in venatione enſem ſub veſte Leonis, indicio monachi (cui omnia crediderat) deprehendiſſet, ſibi parari inſidias à filio certo credens, thalamo incluſit, & omnia illi inſignia imperatoria ademit: effoſſurus etiam illi oculos iuxta monachi conſilium, niſi à primoribus & patriarcha eſſet prohibitus, qui precibus eius iram placabant. & nihilominus longo tempore in cuſtodia eſt maceratus. Solitus erat Baſilius nonnunquam cum ſenatoribus ac patriciis conuiuari. Et cum olim diuerteret

uerteret

uerteret in ædes patricii cuiuſdam, cui erat loquaciſſimus pſittacus, qui ſæpe Leonem in
cuſtodia gementem, plorantemque viderat, eius geſtus vocemque repræſentans loquax
auicula, ſæpiſſime Leo Leo Leo inclamabat. Exciti conuiuæ ſurgunt è menſa: &, O Impe-
rator, inquiunt, hæc auicula multo eſt nobis prudentior, quæ ſuum miſerata dominum, e-
ius petit liberationem: nos vino indulgentes & crapulæ, illius obliuiſcimur. Depone iram
ô Rex, ſatis eſt, ſi peccauit, caſtigatus: paterno illum vultu intuere benignius, vt patrem 191
decet, & carcere libera: iam ſatis eſt punitus, ſi quid vnquam moleſti erga te egit. His
dictis, pater iram depoſuit, ac cuſtodia liberato filio, regalem dignitatem reſtituit. Sed
mox condignam pœnam delicti in filium accepit: progreſſus enim in venationem Impe-
rator, ceruo occurrit, qui iram erectis cornibus præ ſe ferebat, torue Regem inſpiciens:
cui gladium magnum attollens, in collum vibrabat. Sed cerui cornibus implicitus Rex, 192
zona qua cingebatur, altero eius cornu ramo adhæſit: vnde in altum eiectus, in cornibus
feræ, Rex vitam tum finiſſet, niſi quidam enſe ſtricto zonam abrupiſſet: quare in terram
delapſus, ſaluatus eſt. Cui ingratus Rex mox caput pro ſalutaribus donis ademit, quod
nudum enſem in ſe ſtrinxiſſet, non in feram: falſo illud (ſicut pleraque alia) in innocen-
tem ſimulans, qui pro ſalute Regis male mulctatus fuit. Sed mox vindicta Dei affuit: ictus
enim à ceruo, inteſtina perfregit: quibus læſis, mox vitam cum morte commutauit: cum
iam regnaſſet cum Michaele anno vno, ſolus decẽ & nouẽ, relicto filio Leone in imperio.
vir alioqui frugi, nullis comeſſationibus deditus: & laudandus, ſi non tantum monacho
indulſiſſet perfido & fallaci. Hæc ex Zonara, qui eius vitam Græce latiſſime ſcripſit, &
nonnullis aliis Annalibus excerpſimus: redeuntes iterum ad Imperatores noſtros Occi-
dentales Germanos.

Carolus Caluus.

CAROLVS Ludouici Pii Imperatoris, ex Iuditha altera vxore filius, ac Ludouici II. Imperatoris patruus, quum iam Occidentalis Franciæ regnum annis ſex & triginta gubernaſſet, in ſylua Arduenna venationi indulgens, de morte Ludouici Imperatoris, ex fratre nepotis, nuncium accepit: moxque Richildem vxorem Syluanectum mittit. Filium vero Ludouicum in eam Auſtraſiæ partem, quæ à Lotharii deceſſu ſibi euenerat, vt eam tueatur, proficiſci iubet. Ipſe vero omni mora abiecta, ſumma cum feſtinatione alpibus ſuperatis, in Longobardiam contendit, vt hinc recta Romam proficiſcatur pro corona imperiali, in Franciam Cæſarum nomen allaturus. Ludouicus Germaniæ rex filium mittit Carolum, vt iter prohibeat: & cum is cederet, indignatus pater alium quoque filium cum exercitu mittit, qui Carolum auertat. Sed cum copiis præſtaret, & potentiam ferre non poſſet, reuerſus ad patrem, miſſus in Franciam cum exercitu, diris incurſionibus eam vexat. Interim Carolus Italiam ingreditur, quem Iohannes octauus ſummus pontifex benigniſſime accipit, diademate imperiali ac Augusti nomine adornat: acceptis tamen ab eo multis magniſque muneribus. Hac enim via ſibi putauit ſtabilire imperiũ, cum videret pontificẽ auarum, & largitionib. corruptibilẽ. Auguſtus dictus eſt noſtræ ſalutis anno octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Cæterum vt Italiam in fide, officioq; contineret, Boſonem vxoris Richildis fratrem, Papienſibus ducem exhibet, conſiliariis viris atque copiis neceſſariis illi attributis. Nam Berengarium ac Guidonem proceres Romanæ iuuentutis, per matres Francis, per auias Longobardis cognatione iunctos, factionumque quæ Italiam iam diſtrahebant principes & fœdere ipſos inter ſe & honoribus & muneribus Francis conciliat. Alterumq; Foroiulienſium ducem, alterum Spoletinorum pronunciat; vt aduerſus Germanos imperii ſtudioſos, Francicas partes tutarentur: ducatuſq; nomine datos, armis virtuteq; in ditionem ſuam, fidemque Francorum redigerent. Hinc Carolus Hermingardam, Ludouici Auguſti filiam, apud ſuæ factionis homines educatam, quam pater Baſilio Græco Imperatori deſponderat, Boſoni in matrimonium collocat. Scribunt aliqui id opera Berengarii factum, vt fidelitatẽ ſuam Francis probaret. Hermingarda vero, quod Cæſaris ſponſa fuiſſet, ac patre, auo, proauo, atauo Auguſtis prognata, tumens ac elata, virum ducẽ maiori cupiditate impleuit, negans iucũdam ſibi vitam fore, niſi virum Regem amplecteretur, eo impulit Carolum Imperatorem, vt qui iam duces creaſſet, crearet & reges, quibus iura diceret. Boſonem itaque regem Prouinciæ proclamat; arbitratus ita facilius & ſanctiori iure, & minore hominum inuidia, Prouinciam ad Francorum imperiũ redituram,

Fluctuabat tamen eadem tempeſtate Campania, Apulia & Beneuentum. Sed minus erat Carolus imperator de iis ſolicitus, quod hinc à Græcis ſolicitabantur, magisq; auxilio indigebant quàm iuuare partes poterant. Nam pontificis factum, qui largitionibus corruptus, Carolum Auguſtum dixerat, aliqui probabant, quod Francis de Italia benemeritis, priſtinum decus reſtituiſſet. Alii ad Germanos, Germanorumque regem Ludouicum, Calui fratrem maiorem, & ipſum Caroli Magni nepotem, res vocabant. Vel quoniam is iam ætate ſera, infirmaque valetudine, ac corpore debilitato, ex coſtæ fractura, prope inhabilis eſſet, ad eius filium Carolum Craſſum, auguſtæ indolis iuuenem, trahebant. Dum Carolus in Franciam reuertitur, Ludouicus eius frater rex Germanorum, diem ſuum obiit. Eius tres filii, Ludouicus, Carolomanus & Carolus Craſſus, ob recentem patris mortem, paterna inter ſe diuidunt regna. Carolomannus ſortitus eſt Bauariam, Pannoniam & Carnotum (quod Carantauum alias dicitur) vna cum regnis Sclauorum, Behemenſium, & Marahenſium: Ludouicus Orientalem Franciam, Turingiam, Friſiam, & partem regni Lotharii. Carolo Alemania in partem ceſsit, & ciuitates quædam ex regno Lotharii. Sed dum diuiſioni regni paterni ſunt intenti, Carolus Caluus imperator, regna quæ Lotharii iunioris erant, in ditionem Francici imperii cupiens redigere, ingentem coegit exercitum, & Coloniam vſque profectus eſt. Cui oratores Germani occurrerunt, à fratribus miſsi, qui ſuam hereditatem teſtabantur non poſſe fruſtra amittere. Sed cum parum proficerent, coactus fratrum exercitus, Rhenum iam tranſiuit: & cum dolo malo imperator Carolus pacem ſimularet, miſsis oratoribus, noctu ſperabat incautos in caſtris repente opprimere. Sed Germani per exploratores re comperta, ſuos ad pugnam præparant: Francum vigiliis & imbre (qui tumultus totam occuparat noctem) pulchro certamine opprimunt, & in fugam vertunt. Fœda elapſus fuga imperator, quia anguſto itinere exercitus vndique cinctus eſt: à Germanis multi trucidati, impedimenta occupata, nobiliſſimus quiſque captus eſt. Quos tamen comiter ac benigne Germani tractarunt, teſtantes ſe quoque genere & animo Francos eſſe, & Caroli Magni ſobolem: ſed hoc bello ſe vindicare à cupiditate Calui, qui iniuſte eos ſua hæreditate priuare niteretur. Ceſſit hæc humanitas poſtea Carolo Craſſo in bonum, & multo vſui illi fuit. Ludouicus enim ex Francia Orientali, Turingia & Saxonia delectiſſimum habuit exercitum, quo fraudem Caroli oppreſſit. Carolus Imperator alio cogitationes ſuas vertit: videns hic non procedere quod inſtituerat, in Normannos ſeſe armauit, qui finem nullum tumultus faciebant, contra quos ſæpe prius depugnauit: nempe tum Sequanæ oſtium claſſe irrumpere tentabant. Aduerſum quos miſſo exercitu, fluminum pontes veteres reſciſſi, noui fabricati, & aduerſus omnem vim muniti, firmatique vtrinq; propugnaculis, in quibus præſidia collocata ſunt. Ita enim præceperat Auguſtus, vt à Normannis publice tuta eſſet Francia, & terra omnis diligenter cuſtodiretur. Sed cum ita foret pacata Francia, noua exorta ſolicitudo Carolum infeſtabat. Graſſabantur enim Saraceni in Campania: quorum aduentu ſummus pontifex Ioannes Octauus territus, Imperatorem admonet, vt Eccleſiæ opem ferat. Contractis copiis Carolus Longobardiam ingreditur: & vt Papiam attigit, occurrentem Pontificem inuenit. Qui dum illic de rebus gerendis mutuo conſultant, certiores facti de Caroli Craſſi aduentu, cum exercitu Papia diſcedentes, Romam commigrarunt. Et Carolus Craſſus viciſſim congregatos Pontificem & Cæſarem magnis viribus intelligens contra ſe, leui rumore permotus, eadem qua venerat via in Germaniam contendit, ridicule. Imperator rebus Romæ abſolutis, propter quas venerat, cum rediret, Mantuæ correptus febre moritur: accepto veneno à Sedechia Iudæo medico, quem familiarius diligebat. Nec tradunt autores, quo ſolicitatore corruptoreq; id ſcelus perpetrarit Hebræus, & an ſæuitum in eum ſit. Neceſſe eſt autem parricidii fuiſſe authores ſummos viros, quorum magnitudo nefarium ſcelus memoriamque obſcurarit, & impunitatem dederit. Annonius de hac re ita tradit: Caluus Auguſtus primores regni ſui Hugonem, Boſonem, duos Bernardos, alterum Auernorum comitem, alterum Gotthiæ Marchionem, venire iuſſerat: ſed ii cum cæteris regni proceribus (exceptis paucis) aduerſus eum conſpirarunt, coniurarùntque: febre tentatus, hauſit in potione puluerem, miſſum à Sedechia Iudæo medico ſuo, quem mire diligebat, cuique nimium fidei habebat: hæc ille. Vel igitur Hebræus, ob Chriſtianæ religionis zelum, vt ſunt omnes nobis infenſi, hoc ſcelus admiſit: vel pecunia corruptus, quam mirifice etiam hæc gens ſitit. Non fuit enim hic Imperator multum à ſuis dilectus, qui impotentiæ & ſuperbiæ inſimulabatur: vtpote qui contemptis patriis moribus & cultu, in externos mores degenerabat. Dalmaticam indutus, ſæpe in publicum prodibat: perſæpe cum corona diademateque ſerico, quaſi perſonatus incedebat: cum veteres reges nihil à

cætero-

cæterorum ornatu differrent. Ita dum ſe auguſtiorem oculis hominum facit, pectoribus inuiſus, veneno obiit. Vir inani iactantia & ambitione infinita, qui pugnare dolo quam armis inſtructior erat, cum ſæpius in bello hoſtes fugeret quam fugaret. Cuius corpus dum exenteratum & multis aromatibus conditum, ſui in Franciam efferre cupiunt, cadaueris putredinem ferre non valentes, Vercellis humauerunt in diui Euſebii martyris æde, anno ſalutis octingenteſimo ſeptuageſimo octauo. Vnde poſt annos ſeptem in diui Dionyſii templum delatum eſt, per admonitionem viſionis cuiuſdam, quæ filio regi reuelata eſt. Regnauit annos triginta ſex: imperauit biennium. Princeps alioqui religioſus, qui precioſiſſimas ædes, & clariſſima cœnobia extruxit, muneribus locupletauit, ac donariis auxit: vt diui Cornelii cœnobium apud Compendium, quod magnis prouentibus ditauit, & S. Dionyſii templum prouentibus auxit, & donariis adornauit. Compendium autem ita amauit, vt à nomine ſuo Carolopolim nuncupari iuſſerit.

Habuit autem duas vxores (licet autores illarum & nomina & ſeriem varient) primam aliqui Richentem, alii Richildem appellant, ſororem Boſonis Burgundiæ & Prouinciæ regis: quæ ab aliis ſecunda dicitur, & Iuditha appellatur. Ex qua duos ſuſtulit liberos, ſed ii non perennauerunt. Ob id alii dicunt nullam prolem ex Richilde tuliſſe, ſed ab initio eius concubinam fuiſſe, non vxorem. Secunda, quæ tamen aliis prior, ſed falſo, appellata eſt Hermendrudis: cuius familiam inuenire hactenus nõ potui. E qua filios quatuor tulit & vnam filiam: Ludouicum ſcilicet cognomento Balbum, regem Franciæ & Imperatorem, qui patri ſucceſſit: Lotharium, quem immatura mors præripuit, neq; virtutibus neque vitiis nobilem: Carolum Aquitaniæ regem deſtinatum, adoleſcentia ferocẽ, quem Albuinus militum fortiſſimus, ignarus quiſnam eſſet, & nihil minus quam filiũ Regis exiſtimans, facientem virium periculum, lucta cõgreſſum, tam graui ruinâ ſtrauit, vt inter manus ſublatus expiraret: ac quartum Carolomannum ducem Prouinciæ, quem cum pater ſacris initiatum & ſacerdotiis locupletatum in ſe coniurationem facientẽ reperiret, ſacrorum gradu deiectum, reliqua venia impartiuit. Sed mox iactantem, ob id ſe ſacris amotum, vt regni potens eſſet, luminibus priuauit. Nam abiecta omni religione, apoſtatæ Iuliano ſimilis effectus, ſacra diripuit, horrenda multa perpetrauit. Tum oculis captus Ludouicum patruum adiit: à quo Epternacum in monaſterium S. Wiliprordi miſſus, vitam exegit, illic ſepultus. Filia autem Caroli Iuditha eſt appellata, & Edulpho Anglorum Regi, qui aliis Adolaphus dicitur, matrimonio locata. Qui cum ſine liberis deceſſiſſet, redeuntem in Franciam ad patrem, viduam excellentiſſimæ formæ, Balduinus Arduennæ ſaltuarius, & ipſe pulcherrimus, nec ignobilis, eius amore captus intercepit, volentem an inuitam, incertum: ſed inconſulto Imperatore patre, ſibi thoro iunxit. Quum pater in prædonem ſui ſanguinis exercitum ductaret, precibus mulieris flexus pater, ex hoſte ac prædone generum fecit, Flandriaque donauit, ac comitatum tum primum inſtituit, cum hæc terra, quæ paucis incolebatur hominibus, prius à regis cuſtode, qui Francorum lingua Foreſtarius dicebatur, tueretur: tum Comitatus dignitatem hac occaſione accepit. Sed cur hic Imperator Caluus ſit dictus, nemini puto eſſe ignotum, qui hiſtorias viderit. Vt enim primus Carolus à magnitudine rerum geſtarum Magnus, & tertius à corpore obæſo Craſſus, ita hic ſecundus à caluitie cognomen vſurpauit. Scripſit in eius laudem Hugbaldus Monachus Eluonenſis, vir ingenuis diſciplinis inſignitus, & muſicus præcipuus, Eclogam de Caluis centum triginta ſex verſuum, qui omnes cum ſingulis dictionibus à c litera incipiunt: opus quidem ſuperſtitioſum, ſed laboris plenum, & quod hactenus à nemine tentatum vidi. Præmiſſo enim prologo, ſequitur talis narratio:

Carmina conuicii cyrritus carpere caluos
Conatus cecinit, celebrentur carmine calui
Conſpicuo, clari carmen cognoſcite cuncti.

Dehine interponit ſemper hoc intercalare carmen:

Carmina clariſonæ clauis cantate Camœnæ.

At ſi quis laudes caluorum vberius legere cupiat, is Syneſium Cyrenenſem adeat, qui caluitii encomium Græce elegantiſſime ſcripſit, à Iohanne Phrea Britanno Latinitate donatum: contra Dionem Chryſoſtomum, qui comatos extulit. Vbi argumenta ingenii plena inuenies pro caluis, contra comatos. Quod ideo hoc loco annotaui, quoniam & ego ex eorum numero ſum, & lata calua ſæpe quibuſdam riſum moueo puellis, quibus admodum placui adoleſcens comatus. Sed hæc alias. Ex Rheginone, Roberto Gaguino, Anaſtaſio Bibliothecario, Sigeberto, Æmilio Veronenſi hæc excerpſimus. plura illic

lecturus, ſi quis his contentus eſſe noluerit. Nos more noſtro nunc tetraſtichon ſubiungamus:

Carolus vt fratrem fallat, feſtinus ad vrbem
Accelerat donis, vt diadema ferat.
Pontifici auxilium dum fers, ſublate veneno
Calue obis, Hebræo concidis à medico.

Ludouicus tertius.

LVDOVICVS hic III. Caroli Calui ex Hermendrude filius, quod impeditioris & tardioris linguæ eſſet, Balbus eſt cognominatus. Vir ſimplex ac mitis, iuſticiæ, pacis ac religionis amator. Audita Caroli patris morte, regni proceres, vt eorum beneuolentiam aucuparetur, propere ad ſe vocat. Multis enim regni primatibus, memoria Calui, quod immodico ſuperboque vſus fuiſſet imperio, erat inuiſa. Quæ res effecit, vt minus obſequentes forent nouo regi filio, timentes ne ſibi patrios vſurparet mores. Reuerſa tum Richildis nouerca ex Italia, quam apud Compendium conuenit Ludouicus, indicto conuentu, quem Franci Parlamentum appellant, eamque maieſtate auguſtali inflatam, ac fratre Boſone rege, pietate mitigauit: ab eaque eblanditus eſt regni inſignia, à patre Italiam petente apud illam depoſita, gladium, diadema, ſceptrum aureum, quibus Carolum inſtitutum hæredem pater moriens declarauerat: tum patris teſtamentum Ludouico exhibet, nouerca mitigata. Quibus acceptis, ſuſcipiendæ vnctionis gratia Remorum vrbem petit, vbi Haymardus eius loci Archiepiſcopus hunc coronauit, ſalutis anno (vt ſcribunt quidam) octingenteſimo ſeptuageſimo octauo. Erat ea tempeſtate conuentus pluribus annis intermiſſus. Spes itaque certa futuræ moderationis omnibus fuit: ſed authoritate potius quam imperio, diſſenſiones Principum ſunt ſedatæ. Expeditio in Cœnomanos à Rege paucis interiectis menſibus ſuſcepta eſt. Qui traiecto Sequana, Turonum vſque profectus eſt, vt Gotefridi comitis filios rebellantes ad officium ſanitatemq; reduceret. Qui amicorum conſilio ad Carolum veniunt, ac terras quas occupauerant illi reddunt, ita vt illas ſibi ex regio dono retinere liceat: quod aſſequuti, gratiam cõpenſant. Nam rebellantes Britones, ad Caroli obedientiam ſua opera reuocant. Ioannes Pon. Max. octauus eius nominis interea temporis affligebatur à quibuſdam comitib. Italiæ Lamberto & Himberto, qui Eccleſiæ bona rapuerant, & ſuæ ditionis fecerant. Quos cum interdicto feriret, Lugdunum venit, Ludouicum regem Francorum qui aduerſa valetudine Turoni iacebat, vocaturus in auxiliũ: ſimul etiam, quia Francorum partium erat, vt eum Auguſtum crearet. Nam vrbis primores plerique ad Carolum Tertium, cui plurimum fauebant, rem trahebant. Ferturque ita Pontifex in vincula coniectus, ſed amicis procurantibus, ac falſis cuſtodibus, cuſtodia elapſus, veniſſe in Franciam. Et cum Caluum patrem prius Auguſtum creaſſet, iudicii ſui eſſe ducebat, vt Balbum filium in defuncti locum ſufficeret. Licet aduerſa factio Caro-
800 lum Craſſum Cæſarem appellaret. Cum itaque Pontifex à Francis officioſiſſime eſſet exceptus, Balbum Auguſtum creat, diademateque coronat. Dehinc quorundam epiſcoporum cauſas diſcutit, Lamberto Himbertoque comitibus excommunicatis apud Threcas. Et cum in Francia manſiſſet annum integrum, quod à Saracenis Italia vexaretur, in vrbem redire coactus eſt. Imperatori autem diſſenſiones erant cum Ludouico nepote, Germanorum rege: quæ iis legibus ſunt ſedatæ, vt Lotharingia inter Francos Germanoſque æquis partibus diuideretur, ſicut defuncto Lothario inter Caluum & Lodouicum Bauarum factum erat: De imperio neutris ius eſſet alio loco, quam in Italia dimicare: vt ſcilicet ſi à Saracenis alter regum impeteretur, alter ſuppetias ferret. Re ita compoſita, Ludouicus Germaniæ Rex ad ſuos remeauit. Ratiſbonam ingreſſus, omnium ſuorum obedientiam ſubditorum reperit. Imperator Compendium acceſſit: nec data quiete, Bernardus Marchio bellum renouat. In hunc mouens Imperator exercitum, cum Threcas veniſſet, morbo decubuit. Hinc omni ſpe ſalutis deſtitutus, Compendium ſe deferri iubet. Bernardo Auernorum comiti filium ſuum committit Ludouicum: protinus imperii inſignibus ad filium miſſis, coronari illum imperat. Atque ita paucis interiectis diebus, morte abſumitur, Idib. Aprilis, anno noſtræ liberationis octingẽteſimo octogeſimo, in diuæ Mariæ æde ſepultus. Cuius mortem inſignis Solis eclipſis menſe Octobri præ-

bri præceſſit, adeo denſis tenebris, vt ſtellæ in cœlo in meridie cernerentur. Deceſſit autẽ cum iam regnaſſet imperaſſetq; vixdum biennium, veneno (vt quidam tradunt) è medio ſublatus, grauida relicta vxore. Ventri tutorẽ reliquit Odonem, alii Eudonẽ vocant, Roberti Andegauenſium ducis filiũ. Nam duas habuit vxores: in flore enim iuuentutis nobilem quandam puellam Anſgardam nomine mire deperibat, quam ſibi coniugii fœdere, neſcio patre, copulauit. ex qua duos liberos, præſtantes forma atq; animo iuuenes, ſuſcepit, Ludouicum & Carolomannum: qui regnũ Franciæ à Northmannorũ incurſu ac infeſtatione tutati ſunt, nouemq; millia horum Ludouicus vno prælio fudit, multis in fluuio Vienna abſorptis. Carolomannus autẽ Northmannos aſtu duodecim millibus pondo argenti puri è regno eduxit, duodecim annorũ inducias ſpondentes. Ambo inſuper con- 201
tra Boſonem prouinciæ regem, pro regno Burgundiæ concertarunt, eumq; repulerunt, quod fratris ſui Poſthumi Caroli Simplicis eſſent tutores, cui regnum Franciæ iure ſucceſſionis ex teſtamento patris debebatur. Licet Boſo à Pontifice Lugdunenſium Aureliano, inſignibus regiis eſſet ornatus, ſacratuſq;, ac rex Prouinciæ Burgundiæq; declaratus: ſed non diu res lætæ fuerunt illis nobiliſſimis adoleſcentibus. nam Carolomannus in equo ludibundus, dum refugientem domũ puellam inſequitur, impetu equi intra humile oſtium illatus, corporis compagẽ ſoluit: & Ludouicus anno vno eius mortem præcedens, inter venandum aprum premens venabulo, intorto aliunde telo transfigitur (licet aliqui Carolomanno id accidiſſe prodant:) ambobus apud S. Dionyſium Pariſiis ſepultis. Carolus Craſſus Caroli Simplicis tutor quinq; annis fuit, & eius nomine regnũ adminiſtrauit. Ac illos duos filios Balbus ex Anſgarda tulit, quam pater coegit repudiare, quod ſine eius voluntate duxerat: & interpoſito iuramento ſolenni, ne vnquam eam reciperet iterũ, dedit illi Adelheidam in matrimonium, quam grauidam reliquit, cum mortem obiret. Sed quæ expleto partu genuit Poſthumum, cui nomẽ aui impoſuit, & dictus eſt Carolus Simplex, Rex Franciæ. Hic cum per ætatẽ regendo regno nequaquã idoneus eſſet, & Northmanni nouos belli motus pararent, ab Eudone Roberti Andegauenſis filio educatus eſt. Cui & tutelam & regni adminiſtrationem cum regia appellatione Franci committunt. à Gualtero Senonũ archipræſule conſecratus, Carolum Simplicẽ probe educauit, & Franciis modeſtiſſime præfuit. Moriens proceres iureiurando adactos admonet, regnum ſine controuerſia Carolo Simplici adminiſtrandum permittant, cum eſſe regni legitimũ hæredem. Qui cum iam regnaret, crebras Normannorũ incurſiones in ſuo regno paſſus eſt: vtpote qui iam quadraginta annos regnum Franciæ populabantur. Nec erat incurſionũ vllus finis, quoad Rollonem Normannorũ ducem Carolus generum ſibi creat, data illi filia Gilla in vxorem, & in dotem Neuſtria, quæ ab Epta fluento ad Britones terminatur, clauditurq; Gallico Oceano. Eſt tum Rollo initiatus ſacris, & lauacro baptiſmatis ablutus, Robertusq; appellatus: Neuſtria Northmannia vocata, quod eam homines à Septentrione profecti occupaſſent. North enim Danorum lingua Septentrionem, Man vero hominem ſignat. Eſt dehinc Carolus Simplex, per ſimplicitatem credulus, ab Heriberto, qui ei ſpecie congratulationis occurrerat, captus, & in cuſtodia mortuus, Rodulpho in Regem Franciæ creato: licet filiũ haberet Ludouicũ, qui cum matre Eliginia, Anglorum Regis filia, in Angliam confugerat. Hæc ideo adſcripſi, quia multi autores res geſtas huius Caroli Simplicis, Carolo Craſſo attribuunt, & hiſtorias confundunt: præſertim cum de Normannis ſcribunt, vt inferius patebit. Cęterũ quia hic Ludouicus biennio tantum imperauit, & Romam non venit, ſed in Francia à Ioan. Papa coronatus eſt (qui etiam eodem anno Carolũ Craſſum Romam venientẽ, & in quem magis conſenſerant Romani proceres, diademate inſigniuit: quod nulli vnquam pontifici contigit, vt intra quatuor annos tres Imperatores coronaret.) Ob id pleriq; ſcriptores vtriuſq; Cæſaris vnum imperium faciunt: aliqui Ludouicũ Balbum Cæſarum catalogo non inſerunt. Nos, ne lectorẽ fraudaremus, hunc etiam ſcripſimus, nunc Carolum ſubiicientes, dilato pauliſper Græco Imperatore Leone, qui etiamnum tempore Caroli poſt mortuũ Baſilium regnauit. Et idcirco hunc nullo dignamur tetraſticho, quod ob breuitatem temporis quo imperauit, nec virtutibus ne vitiis nobilis, neq; bonis neq; malis Cæſaribus eſt annumerandus.

Carolus Craſſus.

CAROLVS iunior, dictus cognomento Craſſus, à corporis pinguedine, filius fuit Ludouici Germanorum Regis ex Hemma vxore. Cui in diuiſione regni paterni Alemannia euenerat, cum quibuſdam pagis Lotharingiæ, quia minor natu erat. Dehinc vero Carolomanno paralyſi reſoluto & mor-

tuo, tum altero eius fratre Ludouico immatura morte præuento, regnum Germaniæ obtinuit, mox imperium Italiæ ac Franciæ aſſequutus. Princeps Chriſtianiſſimus. totus religioni deditus, Deo omnes ſuos cogitatus, atque eius arbitrio omnia ſua deuouens. Vnde tantam aſſecutus eſt fœlicitatem, vt omnia Francorum regna, quæ maiores eius non ſine magna ſanguinis effuſione obtinuerant, breui ſine conflictu aſſequeretur: Si hæc fœlicitas ad finem vſque duraſſet. Sed ſummis negatum eſt ſtare diu. Hic Carolus audiens Italiam à Saracenis vexari, ingenti parato exercitu, in Barbaros ſummam virtutem religionemque præſtitit. Italia defenſa, cum Auguſtum ſalutatum Iohannes Pont. Max. non inuitus tandem coronauit, qui prius Balbum in Francia coronauerat. Dum itaque Carolus Italiam pacaret, Northmanni adiunctis Danis, Ambianorum, Attrebatium, Cameracenſium, Morinorum, Menapiorum, Brabantinorumque fines populati, Gotofrido & Sigefrido Regibus, Rheni fluenta ingrediuntur. Leodium, Traiectum, Tungros, Coloniam, Treuiros deuaſtant, ac incendiis defœdant: ac Aquiſgrani palatium Regis, equorum ſtabulum faciunt, multis monaſteriis in fauillam redactis, homines veluti pecora ſternentes. Quibus Ludouicus Rex quantum potuit reſtitit. Sed cum breui poſt moreretur, Barbari qui prius abacta præda diſceſſerant, maximis viribus reſumptis reuertuntur, & Treuirorum nobiliſſimam vrbem funditus excindere cupientes, flammas iniiciunt, & muros demoliuntur: finitima loca quæque populantes, in Mediomatrices vſque contendunt. Vbi Carolus Craſſus Imperator ex Italia crebris legationibus euocatus, vt labenti imperio ſuccurreret, cum maximis copiis Longobardorum, Alemannorum, Turingorum, Saxonum & Friſiorum, illis occurrit. Sed non ea fœlicitate, religionis noſtræ hoſtes, vt in Italia Saracenos, aggreſſus eſt, quia irritus omnis erat eius conatus, licet innumeram ſubditorum ſuorum multitudinem ſecum duceret. Ita forte Deo volente plebem ſuam, quę Chriſtianam religionē fœdauerat, caſtigare. Tandem Carolus ex hoſtibus non modo ſocios amicoſq;, ſed affines fecit, data Gotofrido Regi in matrimonium Giſla filia Lotharii patruelis ſui, & Friſia in dotem, addito baptiſmatis lauacro: Sigefrido immenſum pondus auri & argenti, vt regni fines egrederentur Northmanni. Gotofridus aſſumpta Chriſtiana religione, ac Friſia prouincia, mox ſolicitatur ad defectionem, per Hugonem Lotharii regis ex Waldrada pellice filium, Gotofridi vxoris fratrem. Qui aſſumptis peſſimis quibuſque, ac factioſis prædonibus, Lotharingiam occupat: & ne ex hoc regno pellatur, Gotofrido regi ſororis ſuæ viro ſuadet (cui etiam partem regni Lotharingiæ, ſi eam tueatur, offert) vt ab Imperatore deficiat. Normannus rex occaſionem quærens deficiendi ab Imperatore, petit, vt vrbes aliquot, videlicet Confluentiam, Andernacū, & adiacentes propter vini affluctiam, cum in Friſia pecuniam habeat, & æs militare ex Auguſti fiſco quotannis cōcedat, quo poſſit firmius incurſiones hoſtium abigere, & in fide permanere conſtantius. Hoc petito, ſiue conceſſo, ſiue negato, facile ex amicis inimici futuri erant. Id Hugo affectabat, arbitratus ſibi Lotharingiam permanſuram. Miſſis oratoribus, Carolus fraudē intelligens, Gotofridū ad colloquium deſignato loco temporeq; euocauit, in Atauorum inſulam, vbi Rheni fluenta & Walis vno ſe alueo reſoluunt, & paululū recedentes Prouinciam ſuo gurgite cingunt. Conueniunt Gotofridus, & quos callidus Imp. miſerat legatos, Henricus dux & Wilibertus Coloniæ epiſcopus: dies colloquio abſumptus. Sed dum Henricus dux obiter etiam cauſam Eberhardi comitis cum Normanno rege, à quo illius bona detinebantur, ageret, facta contentione, Gotofridus ab Henrico occiditur, & omnes illic Normanni trucidantur. Nec multo poſt, Hugo ab Henrico capitur, illiq; oculi eruuntur, & in monaſterium truditur Prumienſe, cui tunc Rhegino noſter annalium ſcriptor præfuit. Normanni in Lotharingiam irrumpentes, licet Imp exercitum contra hos fruſtra mitteret, magna rapacitate prædas abigunt: & Sequanam ingreſſi, in confinib. Pariſiorum caſtrametantur. Contra quos Imp. Henricū ducem cum exercitu dirigit. Sed dum imprudens in cæcas foſſas, quas leui materia hoſtes texerant, corrueret, ſuperuentu hoſtiū oppreſſus eſt. Exercitus amiſſo duce, rurſus ad propria reuertitur. Imperator nouo coacto exercitu, vniuerſos Francię populos perluſtrat, paſſim ab omnibus Franciæ rex & Auguſtus acclamatus. Luteriam cum magno exercitu ingreſſus, ſępe aduerſus Normannos prælia geſſit, licet parum proficeret. Sed cum immenſam videret hoſtium multitudinē, & Neuſtri, qui vltra Sequanam fuerant, imperiū detractarent, vt eos vel tolleret, vel edomaret, nouā pacem cum Normannis compoſuit, eiſq; hunc locum inhabitandū dedit, qui à nouis incolis Normannia tum dictus eſt. Tametſi (vt ſuperius commemoraui) quidam autores illud Carolo Simplici, regi Francię, attribuunt: qui Rolloni, poſt acceptū baptiſmatis lauacrū Roberto dicto, Neuſtriam conceſſit. Sed fides penes autores ſit. Carolus relicta Francia, re-

cia,re-

cia, recto itinere in Alemaniam contendit. Et qui iuuenis mira indole claruit, adeo à Magni Caroli ſtirpe degenerauit, vt tam animo quam corpore deficeret: forte annis fortunæ ſuæ expletis.

Habuit autem vxorem Richardem, Regis Scotiæ filiam, fœminam ſanctimonia vitæ & caſtitate inſignem. Cui cum adulterij crimen obiiceret, quod familiarius ageret cum Luituualdo Vercellenſi epiſcopo, vnico ſuo conſiliario, cui rerum ſuarum adminiſtrationem omnem conceſſerat, factus zelotypus ac delirus, vxorem in concionem vocat, iurat à ſe integram hactenus relictam, nec vllo concubitu cum ea ſe commiſcuiſſe. Caſta fœmina, quæ impotentiam viri tot annis celauit: Bene (inquit) res ſe habet, mariti iureiurando virgo: afferte obſtetrices & mulieres honeſtas, quæ meam integritatem atteſtētur: nec amplius tali marito cohabitabo. Si vultis inſuper, ignitis vomeribus caſtitatem meam palam cunctis faciam. Facto itaq; diſſidio, acceptis bonis ſuis, in Alſatia monaſterium conſtruit ſacrarum virginum, quod hodie Andelauu appellatur, ac ſe Deo dicat, vbi ſepulta iacet. Quæ res vt multis commiſerationem, ita Auguſto peperit extremam calamitatem: cuius ignauiam iam pertæſi eius ſubditi, quod & Franciam vi bellica Normannorum fœdatam relinqueret, & coniugem ſanctam probri inique inſimulaſſet, tanquam inutilem imperio deponunt: adhibito ei curatore Arnulpho quem illi ſufficiunt, Regēq; ac Cæſarem eligunt, Carolo abdicato. Qui in ſumma egeſtate adeo vixit, vt ſæpius quotidiani victus ſentire penuriam: ab omnibus ſuis derelictus, priuatam vitam miſer vixit, adiutus ab Arnulpho certis ex Alemania redditibus pro victu quotannis, quem ſupplex rogauerat ne fame periret. Et cui Bernhardum ex pellice filium vnicum commēdauit. Mortuus itaque pauper ſine honore, in Augeo maiori monaſterio prope Conſtantiam, humili ac abiecto monimento ſepultus, 2. Idus Ianuarij, anno Virginei partus octingenteſimo octogeſimo octauo, Imperij decimo, vt aliqui tradunt: alij vero, Imperij ſexto. A ſuis ſtrangulatus etiam ſcribitur. Res digna ſpectaculo, & magnis principibus animaduertenda, humanæ ſortis inſigne exemplar. Qui enim paulo ante tot tātiſq; regnis ſine labore, ſine ſudoribus, ſine ſanguine partis, à Carolo Magno, nulli Francorum erat inferior, momento temporis, vt ſic dicam, fragilitatis humanæ exemplum, omnibus ſuis regnis exutus, egenus & inops, quærit corporis alimoniam. Nemo itaq; confidat rebus nimium proſperis, quum & regibus plerunq; varietas fortunæ occurrat, vt miſeris coæquentur. Oſtēdit enim ſæpe Deus potentiam principibus, vt intelligant, quoniam ſolus eſt adorandus, cuius regni nullus eſt finis. Tradit Rhegino (vnde hæc maxima ex parte mutuati ſumus) Carolū patientiſſime hanc tuliſſe calamitatem, cum ſumma gratiarum actione: & totum deditum orationibus, inceſſanter pro delictis ſuis oraſſe. Quandoquidem vir erat religioſus, Deum timens, & omnia diuinæ diſpēſationi attribuens. Ob id etiam à pleriſq; Carolus maleferiatus dictus eſt, ab ocio & ignauia. Quiſquis plura de hoc ſcire voluerit, Sigibertum & Rheginonem in Annalibus, Robertum Gaguinum lib. 5. Æmylium Veronenſem in 3. Hiſtoriarum euoluat. Nos more noſtro tetraſtichon ſubiungamus:

Carolus hic Craſſus conſenſu lectus ab vno,
Principio imperium regnaq; lætus adit:
Contemptus tandem, regnis ſpoliatur, & omni
Exutus cultu, decidit imperio.

Quum (abrogato imperio Carolo) rerum ſumma eſſet Arnulpho oblata, maximę ſunt vbiq; ortæ diſſenſiones & regnorum diuiſiones in Germania, in Francia, in Italia, alij aliis rerum adminiſtrationem oſſerentibus. In Frācia Carolus Simplex filius Ludouici Balbi, cui regnum debebatur, cum matre, quod minor annis eſſet, abigitur. In Italia Berengarius & Guido tumultus excitant. In Germania Arnulphus adminiſtrationem conſenſu procerum arripit. De quibus priuſquam ſingula ſerie recenſeam, nolo præterire imperium Orientale, quod tum Leo occupauit. Qui enim in Caroli Craſſi tempora inciderit, & cū fratre Alexādro in multos annos deduxerit, antequam res noſtras Germanas proſequar, de iis duxi prius ſcribendum.

Leo quintus.

LEo hic in Catalogo Imperatorum eius nomenclaturæ quintus, Græcorum piiſſimus Imperator, filius fuit Baſilij Macedonis Imperatoris, viuente patre Cæſar creatus, poſtquam Conſtantinus maior natu ante patrē diſceſſit. Philoſophus (quod literis, ac potiſſimum Aſtronomiæ eſſet deditus) cognominatus: ac etiam Porphyrogenitus appellatus, à domo cui purpura nomen

dedit, in qua genitus eſt. Conſtantinus enim Imperator, qui primus Byzantio nomen à ſe reliquit, domum ædificare iuſſit, cui Porphyra nomen dedit, voluitq; ſobolem ſtemmatis ſui illic in lucem prodire, vt inde Porphyrogeniti appellarentur, non à purpura, ſed a domo. Vnde & Baſilius a Michaele adoptatus, quo ſuam ſobolem in imperio firmaret, hunc Leonem genuit: à quo & Septimus Conſtantinus dehinc naſcitur, vt infra ſcribemus. Hic Leo Imperator factus, ſtatim vindictæ cupidus in Theodorum Santabarenũ monachum, cui Baſilius Imperator tantum tribuit, vt eius perſuaſu filium Leonem etiam Cæſarem factum carceri manciparet, vt ſuperius late ſcripſimus. Patre itaq; mortuo, hunc ab Euchaitis, vbi Eccleſiæ præpoſitus erat, adduci iuſſit: & timens ne Photius patriarcha illum defenderet, quem tantopere diligebat, ab eccleſia repulit, & in Armenia exulare iuſſit, Stephano ſuffecto. Tum Santabarenus in vincula coniectus, ſæuiſſime fuſtibus eſt cæſus, & hinc Athenas in exilium miſſus. Paulo poſt ſubmiſſi, qui ei in publico oculos eruerent: pluſculis dehinc annis lapſis, ab exilio eſt reuocatus tandẽ. Pius admodũ in defunctos, ad Chryſopolim monaſterium Philippi miſit, vbi corp⁹ Michaelis Imperatoris ſepultũ erat: quod effodi iuſſit, in templumq; Apoſtolorum deferri, vbi marmorea arca includi iuſſit, adhibitis ceremoniis ſolennibus & funerali maxima pompa. Cui ipſe & fratres eius Alexander & Stephanus patriarcha interfuerunt. Templum item diui Thomæ Apoſtoli incendio vaſtatum, cum multis aliis renouauit. Templum præterea nomine S. Lazari extruxit, in quo & eius corpus recõdidit, aduectum ex Cypro: quinetiam corpus Mariæ Magdalenæ. Et cum primam eius vxorem plurimum diligeret, in honorem beati Stephani templum precioſum exædificauit prope ædem S. Apoſtolorum, in quo & corpus eius depoſuit. Habuit autem quatuor vxores: Theophaniam primam, filiam Martinacij patricij, quã inuenio à pleriſq; dictam Stephanium, cui templum (vt paulo ante cõmemoraui) extruxit. Hac etiam viuente, perdite amauit filiam Zauzis Styliani, Zoen nomine, ob cuius amorẽ patrẽ Magiſtrum creauit, & Dromi Logothetẽ: inde vero nomine nouo βασιλεοπάτορα, id eſt, imperatoris patrẽ cepit appellare. Quum in agris cum hac Zoe conuerſaretur, in inſidias pene eſſet præcipitatus, niſi per Zoen, quæ illum dormientem excitauit, vtq; in regiã fugeret, cõſuluit, euaſiſſet hæc pericula. Ob id magis in eius amorem exarſit. Et cum Theophania moreretur, Zoen hãc ſecundam duxit vxorem legitimam, & ex concubina Auguſtam fecit. Sed momentanea hęc fœlicitas fuit, quia poſt menſes octo & annũ vnum mortua eſt. Quo tempore ſecundæ inſidiæ regi paratæ fuerũt, quas excogitauerat Pectes Baſilius, qui Zauzis erat patruelis, & rẽ cum eunucho Sammonacti Agareno communicauerat: adacto tamen iuramento, ne cui aperiret rem tam ſecretam: qui tamẽ regi omnia manifeſtauit: & Baſilius hinc captus, cum omnib. coniuratoribus pœnas dedit. Sammonax vero Protoſpatharius creatus, regi factus eſt perquã familiaris. Duxerat hinc Leo tertiam vxorem Eudociam ex Opſicio, pulchritudine alias omnes præcellentem, quæ breui & ipſa tempore cum rege vixit, in partu cum fœtu mortua. Rex hæredis cupidus cum eſſet omnium diſciplinarum amator, & præſertim rerum ſecretarum, & quę futura edocẽt: Aſtronomiæ inſuper deditus, ex iudiciaria didicit, futurum ſibi hæredem filium, qui imperium Romanum eſſet moderaturus. Qua ductus perſuaſione, quartam ducit vxorem Carbonopſinam Zoen, quam non ſtatim reginali dignitate inſigniuit: verum tamdiu ea vſus, donec filium enixa eſt, quem Nicolaus myſticus patriarcha baptizauit, & Conſtantinum nũcupauit. Tum primum eam vxorem approbauit, & Auguſtam dixit. Vnde cum paulo poſt Syngellum Euthymium feciſſet patriarcham, legem ferre voluit, vt quiſq; impune duas, tres, quatuorue vxores ducere poſſet: ſed is omni opera obſtitit. Fuit autem in Republica moderanda ſolicitus, vt paulo poſt narrabimus, & in cuſtodienda vrbe ſolers. Nam cum Conſtantinopolis inter ferociſſimas gentes pluribus eſſet periculis obnoxia, vtpote quæ tum Hungaros, Ruſſos, Bulgaros, Normannos, Armenos & Perſas, cum aliis ſæuis nationibus haberet vicinos, qui eam paſſim pro temporis opportunitate moleſtabant: inſuper quotidie ei domeſticæ parabantur inſidiæ, ſingulis noctibus in triuiis ac plateis vrbis agitabantur cuſtodię. Et quicunq; poſt crepuſculum deprehendebatur à cuſtodibus, cæſus verberibus trudebatur in carcerem, donec illuceſceret: Leo Imperator, vigilum volẽs experiri fidem, noctu ſolus è palatio habitu mutato ſeſe proripuit. A primis deprehenſus cuſtodibus, quo proficiſceretur rogatus, lupanar ſe petiturum reſpondit: à quibus ſe duodecim aureis redemit, cum carcerem & verbera minarentur. In ſecunda item cuſtodia deprehenſus, viginti ſe liberat aureis. In tertiam cum incidiſſet, pugnis flagriſque cæſus, carceri traditus, nullo ſe potuit redimere ære. Abeuntibus reliquis, cum iam illuceſcere pene inciperet, cuſtodiarum magiſtrum interrogat: An Leonem Imperatorem noſceret? At cum ille negaret, vtpote quem raro vidiſſet (rariſſime enim in publicũ prodibat

Impe-

Imperator) cuſtos carceris, hominis facilitatem admiratus: Cur (inquit) indignabundus de tua ſalute non cogitas, mane publicam ſubiturus ignominiam, qui Cęſaris es tranſgreſſus mandatum, noctu in plateis, vt latro ac meretricarius impurus deprehenſus, & cuſtodiæ mancipatus. Leo vix cuſtodi carceris perſuadet ſeſe Imperatorem eſſe, vt ſeſe in palatium comitetur, antequam dies tota illuceſceret: verebatur enim capitis periculum. Perſuaſus tandem, palatium cum illo accedit: & duabus auri libris donatus, iuſſus eſt cæteris dicere, carcere effracto, illum captum diffugiſſe: mane facto, Imperator cuſtodes vrbis euocat: Num quis latro aut adulter, aut fur nocte præterita ſui mandati tranſgreſſor ſit deprehenſus, interrogat: qui precio erant corrupti, nihil ſe aut vidiſſe, aut audiſſe aſſerunt. Qui vero Leonem cæſum cuſtodiæ mancipauerant, ſeſe quempiam reperiſſe fatentur, & flagris onuſtum carceri tradidiſſe, ſed effracta cuſtodia aufugiſſe. Et ideo in terram proſtrati, veniam precantur, cum non ſua culpa is carcerem effugerit. Leo amotis aliis ſuis familiaribus, dorſum ex flagris adhuc liuidum cuſtodibus oſtendit: ablatis donis quæ dederat, ac bonis omnibus, prioribus cuſtodibus, poſteriores magnis muneribus locupletauit: aliis vrbe pulſis, hos in fide retinuit, longeq; diligentiores effecit: ac vrbem ſuam hoc aſtu tutiſſimam reddidit, cuſtodibus ſemper præſentiam Imperatoris expaueſcentibus. Eandem curam iniecit & prætorianis militibus. Solebant enim præſidia duodecim militum poſt acceptum prandium ante eius palatium excubare, cum Imperator quieſceret. Leo quondam aperto clam palatij oſtio, vidit omnes in ſomnum reſolutos. Vnus contractis in faciem brachiis ſtertabundus, ſomnum ſimulabat. Imperator ſingulis dormitantibus auri libram apponens, clam diſceſſit clauſo palatio, cupiens illis admirationi fore aurum inopinato repertum. Abeunte Imperatore, duodecimus qui non dormiebat, ſingulorum ſibi aurum arrogauit, & ſe quieti dedit. Poſt ab Imperatore omnibus vocatis iis militib. interrogati ſunt: Quid dulce ſomniaſſent, an expergefacti hilariores ex ſomno redditi eſſent? Territi quod dormiuiſſent, nihil quicquam tamen ſe vidiſſe, aut reperiſſe iureiurando affirmãt. Imperator, ex calliditate obticere ea quæ eis apposuiſſet, ſuſpicatus, minas adiecit, vt verum dicerent. Duodecimus itaque, qui ſingulis aurum ſuſtulit, præfatus honorem: Imperator, inquit, quid mei viderint in ſomnis collegæ, plane neſcio: ego dulciſſimum ſomnium habui, & vtinam ſæpius tale mihi ſomnium obueniat. Viſus enim ſum quaſi non dormiens vigilare, dormientibus vere, ſed non commode collegis meis: cum quidam ſimilis tui, ô Imperator, ſingulis auri libram apponit clam, & tacitus clauſo diſcedit oſtio. Illis vero tam pulchram non videntibus viſionem, ſurrexi, & vndecim libras meæ duodecimæ coniunxi: arbitratus honeſtum, vt duodecim hæ libræ ob honorem duodecim Apoſtolorum ſimul eſſent, quos omnes libẽter veneror: tũ dulciſſime quieui. Et in ſomnis duodecim mihi aſtare Apoſtolos vidi: qui meam laudarunt ſolertiam. Hæc viſio me multum exhilarauit, ô Imperator, & vtinam crebro redeat mihi talis ſomnus. Expergefactus, 12. libras auri in marſupio reperi, & viſionem veram fuiſſe re ipſa didici. Leo in riſum ſolutus: Vigilandi (inquit) & auſpicandi officium exegiſti ſimul, dignus qui talem viſionem habueris. Collegæ tui ſtulticiæ pœnas ſecum ferant, & dormiant hinc vſque ad confuſionem. In rebus bellicis haud negligens fuit, qui hoſtes, qua potuit diligentia nunc circumuenit, nunc debellauit, nunc cum iis pacem inſtituit. Erant ea tempeſtate induciæ Romanis & Bulgaris, commerciaq; vtrinq; agebant: ſed vectigalia acerbius quam conueniebat, exigebantur ab iis qui tributis præerant à Romanis mercatoribus: ita iubentẽ Simeone Labas, Bulgarorum duce, qui ex philoſopho monachus, ex monacho miles & bellator, & tum dux Bulgaris prælatus eſt. Hic occaſionem contra Romanos quærens, vt eis arma moueret, hanc iniuſticiam cum Romanis exercuit. Armati contra hunc Romani, victi ab eo ſunt, multis Romanorum deſideratis: quorum dux periit, multi capti, quibus nares omnibus mutilauit Simeon, & mutilatos Byzantium remiſit. His iniuriis laceſſitus Imperator, donis multis effecit, vt Turci, qui ad Iſtrum erant, quiq; Vngri vocantur, contra Bulgaros arma mouerent, ac omnibus viribus illis vim inferrent. Imperator terrã marique comparato exercitu, arma contra eos mouit. Cui quidem bello gerendo, Patricium Nicephorum Phocam præfecit, qui tum erat domeſticus ſcholarũ. Miſit ante belli tamen initium ad Simeonem, qui pacẽ ab eo peteret. Barbarus vero hunc dolo aduenisse ſuſpicatus, hominem in carcerem coniecit, & ſtatim cum exercitu contra Phocã profectus eſt. Cumque ipſe cum exercitu occupatus eſſet, Vgri Bulgarorum regionem vaſtarunt: ob id Phocam relinquere coactus, contra hos profectus ac congreſſus, cum manus conſeruiſſet, victus eſt. Multi Bulgari capti, Simeon Doroſtolum confugit. Bulgaros rex Leo à Turcis coemit. Interea Simeon dolo plenus, cum rege de pace egit. Cui Imperator cum conſideret, Chœroſphactẽ illi miſit, vt de induciis cum eo tranſigeret, quem

Barbarus retinuit & coercuit. hinc contra Turcos iuit, eoſque in fugam vertit, eorum regionem populatus. Victoria elatus, ab Imperatore cupit ſibi captiuos ſuos reſtitui a Turcis emtos, alioqui nullas inducias ſperet, licet neq; in animo habuerit vllas inducias velle Romanis dare, etiamnũ oblatis captiuis. Imperator cõmotus, coacto tum Orientali, tum Occidẽtali exercitu, cõtra Bulgaros profectus, crudeli bello eos vicit ac proſtrauit: in primoque cum Simeone congreſſu, Bulgari victi ſunt ac ſuperati: cum Saracenis pariter conflixit, Marte ancipiti. Cęſare enim naualibus parandis intento, antequam claſſis eſſet parata, Agareni claſſe ſua Taurominium deprædantur, & Lemnon inſulam occupant, inſularib. magna clade afflictis. Sammonax interim Agarenus, qui potentiſſimus, & magnæ apud regem autoritatis erat (vt ante ſcripſimus) iam ditiſſimus factus, ad Agarenos transfugit. Et iterum in mari à Conſtantino, Andronici ducis filio captus eſt, & Byzantium reductus. Excuſationem fugæ inuenit, cauſatus eſt in Syriam ad exercitum voluiſſe ire, quam rex amplectebãtur, nondum ab amore quo afficiebatur erga illum alienus: & ob id Conſtantinum iubet hanc cauſam in Senatu proponere, non autem hunc transfugam appellare. Senatus iuramento propoſito, Conſtantinum interrogat, an Sammonactem fugientem reuocaſſet? Is periurium timens, reſpondet, hunc in Melitenem propriam domũ itantem reduxiſſe. Ira percitus rex, Conſtantinum abiicit, Sammonactem priſtinę reſtituit dignitati: quem auget & honore Patriciatus, & cubicularij officio: à quo rex poſtea ad mala multa eſt traductus, multaq; ob hominem hũc paſſus eſt. Agarenis itaq; Romanorum regiones euaſtãtibus, Imperator Imerium Logothetem cum exercitu mittit, vt is aſcito alio ſecum duce, cum hoſtib. manus conſerat, eoſq; regione abigat. Qui Andronicum pręſtãtiſſimum bellatorem delegit, & exercitatiſſimum ducem, cum quo vna contra Agarenos proficiſcatur. Sammonax, qui exitiali odio hanc domum proſequebatur, quia ab eius filio Conſtantino captus (vt paulò ante claret) cuidam Andronici amico ſubindicat, periculoſum eſſe admodum Andronico, ſi hanc ſumat expeditionem: futurum enim vt oculi illi eruantur. Andronicus itaq; non obediens Imerio, expeditionẽ detrectat, nec nauim conſcendit. Imerius accepta claſſe, nauali bello hoſtes deuicit, & claſſe potitus eſt. Andronicus audiens ducis victoriam, deſperatus cum affinibus & ſeruis abiẽs, habitauit Cabalam oppidum munitiſſimum non longe ab Iconio. Sammonax nondum odio ſatiatus, haud deſiſtebat regem irritare contra hunc, quoad timore perculſus ad Agarenos defecit. Rex vbi id cognouit, doluit haud triuialiter, ducem ſe tantum & rei bellicæ peritiſſimum perdidiſſe. Literas itaq;, quibus & factorum obliuionem, & ad reditum cohortationem magnis muneribus promittebat, cera incluſas, cuidam Saraceno captiuo ex carcere educto, perferendas dat Andronico conſignatas. Hunc ad ſe clam vocans Sammonax: Totius, inquit, Syriæ interitum manibus tuis affers. Si igitur & patriam, & affinẽs, & omnes tui generis ſaluare voles, literas cera innexas, quas defers, Vzir dabis (ſic enim ille vocabatur, cum quo erat Andronicus) quod vbi Agareni reſciebãt, lectis literis, Andronicum cum omni familia in vincula coniecerunt, vbi Andronicus vitam finiuit. Conſtantinus eius filius, & pauci qui cum eo erant in vinculis, ruptis carceribus fugæ ſe commiſerunt, ſalutem quærentes: & ſequutos ſe Agarenos fortiſſime repulerunt, & patriam ſuam repetiuerunt: quos rex benigniſſime excepit, & munificentiſſime donatos honorauit, Conſtantinoq; verbis ornatiſſimis integritatem commẽdat: pluribus adhortatus, ne quid noui moliretur, neue ad tyrannidem aſpiraret, cum ſibi eſſet filius cognominis, ne capitis ſubiret periculum: licet ipſe Conſtantini nomine eſſet dignus. Alioqui, inquit, ſi de tyrannide vnquam cogitabis, per hanc Chryſotriclim portam (eam illi indicans quæ ad Occaſum erat) ad me tuum ſine buſto caput deferetur: quod & factum eſt, & recte Leo vaticinatus, quemadmodum in Conſtantino ſequenti ſcribemus latiſſime. Feſto die qui Pẽtecoſtes religioſiſſime à noſtris celebratur, Rex cũ ſacris intereſſet, cãcellis adhærẽs, quidã ex ambone (vt fit in multitudine ob preſſurã) in caput Imperatoris baculũ impegit: quo ictu, niſi cãdelabrũ obſtitiſſet, actũ erat de vita regis: ſanguinẽ enim eructauit, & mente alienatus ſemimortuus iacuit. Aberat frater Alexander, qui in multorũ ſuſpicionẽ venit, eum has patraſſe inſidias. Sed autor cũ per iudices alius non inueniretur: qui caſum hunc fecerat, diſſectis manibus ac pedibus in ignem eſt proiectus. Monachus aũt Marcus miraculum adaugens: Ab hoc, inquit, ô Rex anno, non amplius decem regnabis, quod & ſubſequutum eſt.

Venit quondam Sammonactis pater cum quibuſdam ex Melitene Cõſtantinopolim, quos rex honorifice ſuſcepit, & in magnam eccleſiam (licet eſſent infideles) induxit. Vidẽs igitur Sãmonactis pater, quã filius apud regem haberet dignitatem quantũq; diuitiis creuiſſet, conſtituit & illic manere, & noſtram religionem aſſumere: quod filius diſſuaſit, recipiẽs ſe adepta occaſione ad patrem rediturum. Et cum eunuchum hic haberet Conſtanti-

ſtătinum Paphlagona, quem reginæ dederat vt ſeruiret, mox vt erat omni inuidia plenus, quia videbat & regi & reginæ percharũ, detulit apud regem, quaſi reginam amaret: Leonemq; induxit, vt è palatio abigeret: qui in monaſterium eſt truſus. Sed re cognita, quod calumniam illi ſtruxiſſet Sammonax, reuocat⁹, ornatiſſima veſte venit in palatium regis, multo quam prius in amicitia regi familiarior. Quod bilem Sammonacti mouit, qui literas in regem famoſas, quacunq; rex iturus erat, conſpergit. Quod tandem ſcelus Imperator ex conſcio quodam, in Sammonactem autorem reiici apertiſſime cognoſcit: quocirca omnis tandem fauor in hunc extinguitur. Et ſi illi vita fuiſſet diuturnior, male de Sammonacte eſſet actum: quẽ à regia expulit, & certos exilij limites circũſcripſit. Patiebatur tum Luna deliquium: cuius Imperator effectum ſcire cupiens, Mitropoliten ad ſe vocat, vt ſuper hac re conſulat. Quem prius Sammonax ſeorſum pariter de hoc Lunæ defectu interrogauit. Qui aperte hunc Lunæ defectũ, ipſius fore infortunium indicat, niſi periculum euadat poſt tredecim dies, quo Sol quoq; eclipſim ſit paſſurus. Hæc animo ſuo reponens Sammonax, cum à rege Mitropolites ſuper defectu interrogaretur: Secunda, inquit, tibi facies erit pro incommodo. At rex fratrem Alexandrum ſecundam faciem intellexit: quum Sammonactem potius, qui primum poſt Cęſarem in regia locum occupabat, intelligere debuit. Creat itaque Conſtantinum Andronici ducis filium cubicularium, cui & manſionem inter noſocomion & valetudinarium exædificat, vt haud lõge à rege dormiret. Incidit paulo poſt rex in cœliacam paſſionem, quæ adeo aucta regem occupauit, vt ad Senatum de ieiunio ſolitam habere orationem, quæ appellabatur ſilentium, non potuerit. Pauca nihilominus loquutus, Senatum rogauit, vt ſui non obliuiſceretur, commendans vxorem & filiolum Conſtantinum, quem die Pentecoſtes proximo regem creauerat, & diademate inſigniuerat. Durauit morbus in Maium menſem, quo mortuus eſt, cum annos regnaſſet quinq; & viginti cum tribus menſibus: fratri Alexandro Imperium relinquens, & curam filij: arbitratus illum apud ſe regaliter & diligenter educaturum. Licet, vt morientes ſolent in agone diuinare, cum Alexandrum fratrem moribundus Leo aſpiceret, dixiſſe feratur: Mala occaſio poſt decem & tres menſes. Hæc Zonaras. nonnihil Luitprandus Ticinenſis in libro rerum ſuo tempore geſtarum, & primo & tertio, è quibus & aliis illa excerpſimus.

Pleriq; ſcriptores vtriuſq; fratris imperium ſimul iungunt, quod Alexander paruo tẽpore rexerit. Nobis vero viſum eſt ſeorſum vniuſcuiuſque vitam tradere, quod id & apud Græcos Zonaras fecit: & quod defuncto vita Leone, Alexander ſucceſſit. Et quia breue illius fuit Imperium, antequam Arnulphum Cæſarem & Reges Italiæ ſcribemus, qui in confuſione imperij, regnum ſibi Romanum vindicabant, voluimus Alexandrum præmittere, & tum ad ſeriem Imperatorum redire: licet anni Imperatorum Occidentalium & Orientalium ad quadrantem non conueniant.

Alexander Cæſar.

A LEXANDER Imperator filius Baſilij, vt ſupra ſcripſimus, frater fuit Leonis, cui ſucceſſit in imperio: vtrique tamen moribus diſſimilis. Et cum vix pedem in regnum intuliſſet, Nicolaum patriarcham; quem frater eiecit, ex Galacrenis reducens, in ſedem patriarchalem Conſtantinopolitanam repoſuit, Euthymio in exilium acto. Ipſe totus deliciis deditus, venationibus, potationibus, petulantię, impudicitiæ indulſit. Nihil regium agẽs, ſed regni curam in adulatores, præſtigiatores, & eos quos ex triuio ſibi delegit, ſcelerum ſuorum comites refecit. E quibus in primis Baſilizem diligebat, quem ſceptri hæredem relinquere ſtatuebat: fratris filio Cõſtantino, cui regnum debebatur, priuato. Cui præterea virilitatem tollere parabat, & in monaſterium intrudere. Sed diuina voluntas fauit puero, quæ regis conſilia deſtruxit: & vitæ eius breuitas, qua prohibitus eſt exequi ea quæ concepit. Cęterum cum magicis eſſet deditus vanitatibus, erant præſtigiatores, qui vanis admonitionibus & veneficis aures opplebant, longæuam illi promittẽtes vitam, potiſſimum ſi porco qui in theatro è regione leonis ſtabat, ex ære dentes & pudenda apponeret. Quo ęnigmate inſaniam Imperatoris notabant, qui ventri deditus, æreis indigere videbatur (ob continuam crapulam) dentibus: & peni ob laſciuiam indulgens, porco ſimilior quam homini erat, omnem intemperantiam ſibi iure quodam vendicans. Sed inſanus hic rex & porco fœdior, dictis fidem habens, reuera quæ porco deficiebant ex ære addi iuſſit. Hic itaq; frequentib. deditus conuiuiis & ebrietatibus, tandem cepit langueſcere. Et cum nunquam prandium niſi poſt balneum cape-

zed by Google

ret, immoderatiſſime quondam ientaculatus, ludo pilæ ſe voluit exercere, corpus extendendo: ſtatim equum aſcendit, ac venam rupit, qua ſanguis è naribus ac pudēdis toto die effluxit, ac ſic enormi fluxu extinctus eſt: tutores relinquens nepoti Conſtantino ac regni moderatores, Nicolaum patriarcham, & Stephanum magiſtrum, & magiſtrum Ioannem Eladam, & rectorem Ioannem, & duos etiam quos ex præſtigiatoribus in numerum Senatorum allexerat, Baſilizem & Grabrielopolum. Huius tempeſtate Bulgarorum dux Simeon, ſi pacem amplecti vellet, legatos miſit ad Imperatorem Alexandrum: quos neque benigne ſuſcepit, neq; vt oratores decuit honorifice tractauit, ſed faſtu quodam ac inani iactantia, mala potius illis minabatur. Quod Simeon cognoſcens, mox bellum Romanis mouit, eorumq; regiones deuaſtauit, innumeraſq; prædas nemine reſiſtente abegit. Regnauit autem Alexander annum vnum & menſem, quemadmodum Leo moriens prędixerat. Hæc ex Zonara. at nunc ad noſtros Imperatores Occidentales eſt redeundum. Et quo pacto familia Caroli magni in Arnulpho defecit, & eius filio, adſcribendum.

Arnulphus Cæſar.

ARNVLPHVS filius naturalis Carolomanni regis Bauariæ, & ducis Carinthiæ, nepos Ludouici ſenioris regis Germaniæ. Nam hic Carolomannus Rex, frater Caroli Craſſi, cum coniugem haberet ſterilem & infœcundam, ex quadam Carentana nobili fœmina pulcherrima hūc filium genuit. Quem Arnulphum, ob memoriam Arnulphi Metenſis præſulis, à cuius ſancto germine Francorum regum olim proſapia pullulauerat, appellauit: quod nō ſine futurorum præſagio accidit. Nam ex hoc regum genealogia ſecundis ſucceſſibus, in Carolum vſq; Magnum, faſtigium collocauit: ac deinde variante fortuna paulatim, tum ex immatura ſobolum morte, tum ex coniugum ſterilitate diffluxit: in illo vero manifeſte defecit, vt liquido apparebit. Non fuit hic Carolomannus filius Ludouici Balbi, vt inepte ſomniauit Egnatius in ſuis Cæſaribus, ſed Ludouici regis Germaniæ, princeps admodum victorioſus: qui cum patre & ſuis auſpiciis, in regnis Sclauorum, præclariſſima non ſine triumpho bella geſſit, terminos imperij ſui ampliauit ſingulari ſolertia, nil niſi regium ſemper meditatus. Corpore procero & forti, cui regia maieſtas natura ineſſe videbatur. Eloquio blādo, literis, vt tempora ferebant, ſatis eruditus, & in primis Chriſtianæ religioni deditus. Vnde & honorificentiſſimum diuæ Dei Puerperæ templum, cum ſacerdotibus ac canonicis, quod hodie magna veneratione in Bauaria frequētiſſime inuiſitur, extruxit: vbi & ſepultus iacet, Ottinga patria lingua nuncupatur. Cum itaq; optimates (vt ſuperius ſcripſimus) Carolum Craſſum viderent viribus animi & corporis deficere, hunc Arnulphum elegantis formæ, & ſtrenuum ducem totius Orientalis Frāciæ, quæ regnum Teutonicum tum dicebatur, Bauariam, Sueuiam, Saxoniam, Turingiam, Friſiam, Lotharingiam complectēs, abiecto Carolo, regem & Imperatorem deligunt, ac illum Carolo curatorem nullo exemplo ſtatuunt: ac dehinc mortuo Carolo, etiam tutorem Carolo Simplici, regi Franciæ conſtituunt. A quo multa ſunt in Francia geſta bella, ſedes regia Pariſiorum euaſtata, corpus S. Dionyſij ablatum, & in Bauariam in ciuitatem Ratisbonam delatum. Vbi hodie quoque in templo diui Emerami, quod multis donariis exornauit, religioſiſſime honoratur. Quod etiam Leo nonus Pontifex. Max. diplomate ſuo, quod in cœnobio dicto cuſtoditur, impium Gallorum mendacium coarguens, atteſtatur. Mirum enim eſt quantum hanc vrbē, quæ vulgo Ratisbona, à peritiorib. Reginoburgium metropolis Bauariæ, appellatur, Arnulphus dilexerit. Nam cum incendio eſſet defœdata, eius muros ampliauit, ædes adornauit, & cœnobium ſancti Emerami cenſibus annuis locupletauit & auxit. Erat autē Arnulphus in bellicis fortunatus, vtpote qui Sclauos inter ſe diſſidentes compeſcuit, Northmannos Lotharingiam vaſtantes fugauit, & ad internecionē vſq; cecidit: licet impari exercitu cum hoſtib. congrederetur. Sunt enim tum duo Normannorum & Danorum reges cæſi, duodecimq; ſigna regia, indicium victoriæ, in Bauariam delata. Ob quæ rex Deo magnificas laudes decantauit, & quendam Rudolphū Chunradi filium, qui ſe regem appellari iuſſit, Lotharingiam ad ſe trahere conatum, per arctiſſima itinera fugere compulit, tota illum vita cum filio Zendiboldo perſequutus. Hac tempeſtate Hungari ex Scythia à Peucenatis populis ſibi finitimis expulſi, ac alias ſibi quærere ſedes coacti, in Pannoniam irruerunt (alij ſunt illi ab Hunnis, qui & Auares dicuntur, contra quos Carolus Magnus bellum geſſit, & illis iuniores) dehinc Germaniam, Galliam, Italiam penetrarunt, ac instar diluuij cuiuſdam totam pene Europam inundatione obruerunt. Omnes enim pene

Germaniæ nationes Hungarorum ſunt expertæ ſæuitiam. De quibus videndus eſt Rhegino abbas in ſuis Annalibus, & Luitprandus in libro Antapodoſeos, ne omnium commentarios huc cõgeram. Erat ſub hoc tempus Zuendebaldus, qui aliis Zuendeboch vocitatur, Marahenſium Sclauorum rex, cui Arnulphus Imperator conceſſit Bohemẽſium ducatum, qui tum à ſuis regebatur, & Francorum regibus inuiolato fœdere iunctus erat, antequam in regni faſtigium ſublimaretur. Sed familiaritatis grãtia Arnulphus hunc cõceſſit, & ſimul filium quem ex pellice habuit, ſacro fonte lauari, & eius nomine Zuendebaldum appellari iuſſit. Ex qua quidem amicitia, maxima dehinc orta ſunt bella. Nam & Boemi à priſtina fide, cum in aliud dominium eſſent traditi, defecerunt. Et Marahenſium ſiue Marananorum rex (vtrunq; enim nomen apud autores inuenio) ex adiectione alterius regni vires ſuas ampliatas ſentiens, faſtu inflatus, contra Arnulphum rebellauit. Qui cum exercitu Marahenſium regnum ingreſſus, omnia ſolo æquauit: etiam arbores fructiferas radicitus excindens, vt Zuendebaldum, non niſi filio obſide dato, pacem impetrare cogeret. Dum itaq; Arnulphus in Bauariæ finibus Sclauorum temeritatem reprimeret, Northmanni, qui duobus prœliis infœliciter in Britannia vires attriuerant, in Lotharingiam irrumpunt claſſe, & caſtrametati prædas ingentes abigunt. Contra quos Arnulphus exercitum inſignẽ mittens, ſupra Moſam iubet tẽtoria figere. At Northmanni circa Leodiũ traiecta Moſa, terrã omnem populantur & exercitũ irritant. Qui palabundus ſine ordine hoſtib. occurrens, cæſus, fuſus, fugatuſq; eſt crudeliter. Northmanni prӕda diuitiiſq; onuſti ad claſſem reuertuntur. Arnulphus ſtragem ſuorum, & hoſtium victoriam vbi accepit, fremebundus miratur Frãcorum hactenus inuicta corpora, hoſtib. terga oſtẽdiſſe. Indignitatem rei animo verſans, nouo congregato exercitu, Rheno tranſmiſſo, circa ripas Moſæ caſtra ſtatuit. Normanni ſuperiori victoria elati, cum omnib. viribus occurrunt, & more ſuo ad prædandum accinguntur, cachinnis & exprobrationibus agmina laceſſunt. Ingeminãtes, vt proximæ pugnæ eſſent memores, & turpis fugæ, & cędis fœdiſſimæ, qualem iterum mox eſſent paſſuri. Rex Arnulphus ira percitus, exercitum iubet omnem pedeſtri congreſſu hoſtem adoriri: qui dicto citius ab equis deſilientes, elato clamore, præſidium inimicorum irrumpunt, eoſq; vſq; ad internecionẽ ferro cædunt, fugientes ſternunt, & innumerabilem hoſtium cateruam, vt vix qui aduerſum reportaret nuncium aliquis ſupereſſet, opprimunt. Rebus itaq; fœliciter geſtis, Arnulphus in Bauariam reuertitur. Et Northmanni Moſam tranſeuntes, ad ſolitam prædationẽ reuerſi ſunt, magna prӕda abacta, & monaſterio Prumienſi ſpoliato. Arnulphus ſequenti anno reuerſus, Rhenũ traiiciens, Lotharingiam omnem circuit, & ab omnibus eſt honorificentiſſime acceptus. Et cum apud Nemetas (Wormacia hodie vulgo dicitur) conuentum celebraret, Carolus Simplex Francorũ rex adueniens, multis oblatis muneríb. Arnulphum pro auxilio rogat, vt regno Francorum reſtitui poſſet. Qui illi cõceſſo exercitu, iubet vt ei adſint pro regno recuperando. Sed reſiſtente illi Odone, reuerſus eſt Arnulphi exercitus, & magnæ rapinę in Franciæ regno vndiq; ſunt factæ. Tum Arnulphus Longobardorum fines valida manu ingreſſus à Berengario in auxilium rogatus, Pergamum armis cepit: & Ambroſium vrbis comitem ſibi reſiſtentem, in arbore ſuſpendit, cum enſe, balteo, armillis, omnibuſque precioſis indumentis. Qua via ſibi cęteras vrbes omnes, ne ſimilia paterentur, aperuit. Placentiam vbi attigit, per alpes Pœninas conuerſus Galliam intrauit, Rudolphum ſibi rebellem quęrens: qui fuga intra montes dilapſus eſt. Rediit tum Wormaciam, vt illic ſuum Zuendebaldum Lotharij regno præficeret, in quem optimates conſentire tum noluerunt: ſed ſequenti anno plane conſenſerunt omnes. Qui ampliare regnum hoc ſuum volens, multa bella geſſit, & contra Carolũ Francorum regem exercitum eduxit. Interea Formoſus Portuenſis ciuitatis epiſcopus, Romanæ ſedis ſummus & vniuerſalis Papa, grauem in vrbe patiebatur à Sergio & ſuis perſequutionẽ. Audiens itaq; Arnulphũ victorioſum regẽ, eius auxilium inuocat, rogatq; vt Romam tueatur. Nã & Lambertus filius Guidonis, ſe Imperatorem vocari contendebat. Iterum itaq; Arnulphus Italiam ingreſſus, Romã venit, eamq; armis cepit, mulctatis vltimo ſupplicio qui ſeditionis autores extiterant: mirum dictu quomodo vrbem cepit. Nam quum non admitteretur clauſis vndiq; portis, Leoninam vrbem obſedit, qua parte diligẽtiſſime à cuſtodibus ſeruabatur. Forte lepuſculus excitatus (vt fit) à militibus, ad vrbẽ fuga contendit, quem ingenti clamore exercitus perſequebatur. Vigiles vrbis ac cuſtodes clamore ac timore perculſi, muros deſerunt, ac exercitui ſcandendi muros copiam faciunt: ſic Arnulphus nullo labore vrbem ingreſſus cepit. Mater Lamberti, quæ illic ad pręſidium à filio relicta fuit, cum ſuis latenter aufugit. Ingreſſus vrbem, Imperator & Auguſtus à pontifice ſalutatur, anno poſtquam rex electus fuit, abiecto Carolo, decimo. Pacataq; vrbe cum per Italiam rediret, Guidonem qui Be-

rengario Italiæ imperium eripuerat, perſequitur. Nam Arnulphus Berengario fœdere erat iunctus, vt poſt paulo ſcribemus, cum de regibus Longobardorum hiſtoriam texere ordiemur. Audiens itaq; Guidonem fuga abiiſſe, Arnulphus profectus Camerinum, caſtrum natura & vocabulo Firmum, in quo eius vxor quidem erat, licet Guido aliis incertis quibuſdam locis lateret, vallo circundat atq; obſidet. Vxor Guidonis in anguſtiis conſtituta, vt eſt muliebre ingenium ad omnia ſcelera excogitanda prõptum, videns omnem illi ſpem euadendi negatam, familiariſſimum quendam aulicum Arnulphi imperatoris, muneribus magnis corrumpens, accerſit, ab eo auxilium, vt liberetur obſidione, petens. Qui nullum auxilium ſe præſtare fatetur, niſi domino ſuo regi ciuitatem tribuat: quod & ipſa promittit, & auri magna pondera ſimul donat. Sed feritatem Imperatoris exhorreſcens, dicit ſe poculum habere, quo homines ſæui dicto citius placãtur. Hæc ait potio (poculum manu geſtabat) triſticiam diſcutit, læticiam, amores, feſtiuitatem, ludos, iocoſque, & omnia gaudia menti affert. Eo mariti mei animum furentem ad ſanitatem reuoco, & Cæſaris animum in me immeritam ira ſuccenſum placare cupio. Et vt fidem rei faciat, quod ſine noxa ſumi poſſet, ſeruum quendã è ſuis plane furioſum accerſit, pharmacumq; ei exhibet. Qui mox placatus, & ſanus, validus vigenſq; breui ſpacio diſceſſit. Accipit poculũ & ſimul auri talenta familiaris Arnulphi, regiq; propinat, vt mentis feritatẽ mulceat. Arnulphus accepto pharmaco, in ſomnũ reſolut⁹, triduo excitari, ceu lethargo graui percuſſus, nullo ſtrepitu potuit. Excitatus, apertis oculis nihil ſenſit, nihil loquitur, veluti mutus iacuit, mugitum quendam edens. Dehinc paulatim Italiam relinquens, cum hũc Guido perſequeretur, & ipſe Berengarium oculis priuare, quo Italia potiretur, cogitans, per montem Iouis redit, Eporregiæ comitem Anſcarium in cauernis latere ſeſe fugientem compulit. Et in propria reuerſus, turpiſſima valetudine correptus, ex hac potione corpus eſt tabefactum. Nam minutis vermiculis, qui pediculi nominantur, corpus adeo ſcaturiebat, vt nullis curis medicorum minui poſſent. Morbum hunc medici Phthiriaſim appellant, quo olim Alcman citharœdus, Pherecydes tragœdus, Sylla dictator, Calliſthenes Olynthius, Mummius iure conſultus, Eunus belli Seruilis dux, correpti, mortui ſunt. Cum igitur nullum poſſet huic afferri remedium, indies magis inualeſcente ægritudine, mori-
202 tur in oppido Bauariæ Oetinga, 3. Kalend. Decemb. anno ſalutis humanæ octingenteſimo nonageſimo nono, delatus Ratisbonam in baſilica ſancti Emerami ſepultus (cuius quidem monumentum hodie cernitur) duodecimo regni ſui, Imperij vero ſecundo anno. Nam à Carolo Craſſo annis duodecim præfuit imperio. Abundat hoc cœnobium & viris religione præditis, & veteribus diplomatibus, & libris quos mira cuſtodiunt diligentia venerandi patres, & doctioribus viris, ſi appulerint, copiam faciunt, humaniterque eos tractant, hoſpitalitate inſigni vtentes: vere religioſi patres, & digni vt apud poſteros quoque nomen habeant. Cæterum vt ad hiſtoriam reuertamur, ſunt qui putant hunc Imperatorem crudele hoc genus mortis meruiſſe, quod rebus ſecundis elatus, omnia viribus ſuis accepta retulit: Deum Opt. Max. non agnouit: neq; digne, vt decuit Chriſtianũ principem, obſequia præſtitit. Paſſus, dum in Italia bellum gereret, ſacerdotes vinctos trahi, virgines ſtuprari, coniugatas opprimi, templa ſpoliari, & in iis res venereas exerceri impune. Ad hæc cum Zuendebaldum Maralienſium regem debellaret, Hungaros, gentem perfidam, & Chriſtianæ religionis hoſtem aduocauit, vt ſibi reſiſtẽtem opprimeret. Quo factum eſt, vt hæc gens vniuerſam dehinc Germaniam crudeliſſimis affecerit populationibus ac ſuppliciis, cum iter in has noſtras terras didiciſſet, vt poſt ſcribemus. Nonnulli quod corpus S. Dionyſij abſtulerit furtim, & Ratisbonam detulerit, id accidiſſe credunt. Sed quis iudicium Dei occultum intelligit? illi relinquamus, qui illuminat abſcondita tenebrarum, & manifeſtat conſilia cordium. Non ignoro tamen Rheginonem abbatem in ſuis Annalibus tradere, Arnulphum, cum ex vrbe rediret, paralyſi grauatum, diem ſuum obiiſſe. Inuenio hunc duas habuiſſe legitimas vxores: Agnetem ſcilicet Græcorũ regis filiam, quam accepit dux adhuc exiſtẽs Bauariæ & Carinthiæ, è qua duos ſuſtulit filios, Arnulphum cognomento Malum, ducem Bauariæ, & Wernherum comitem in Scheurn. Hac mortua, ſuperduxit Deytam, quam alij Luitgardam vocant, alteram vxorem: quæ ei peperit Ludouicum Romanorum regem, ac Bauariæ ducem, ſucceſſorem ſuum. Habuit aũt concubinam nobilem, ex qua Zuendebaldum filium naturalem genuit, quem apprime dilexit, & regem Lotharingiæ inſtituit. Reperi eius quoque filiam, ſed ex qua vxore ignoro, Bertham: quam Luthardus primus eius ñominis, comes Cleuẽſis, filius Eberhardi, vxorem duxit, duoſq; filios ex ea peperit, Balduinum II. vndecimum comitem Cleuenſem, & Richfridum, patrem Waldrici epiſcopi Traiectenſis. Cum autem præter imperium haberet Bauariã, Carinthiam, Lotharingiam, Frãciam Orientalẽ & Germaniam,

diuiſit

diuiſit antequam moreretur has intet filios prouincias. Hæc ex Othone præſule Friſingenſi, Rheginone abbate Prumienſi, Sigibetto Gemblacenſi, abbate Vrſpergenſe, Luitprando Ticinenſe, ac aliis Annalibus diligenter excerpſimus, ac noſtro hoc tetraſticho clauſimus:

Arnulphus Romam armatus capit, enſe coruſco
Vltus pontificem, corpora multa ferit.
Sed redit ornatus diademate, vermibus eſus
Qui notum à ſenis nomen habent pedibus.

Subiungam nunc Arnulphi filium Ludouicum, in quo familia Caroli Magni defecit: quæ centum pene annis Romanum adminiſtrauit imperium. Licet is Ludouicus, quod à pontifice non accepit diadema, à pleriſq; Catalogo Cęſarum non inſeratur: Nos tamen, qui nihil quod ſtudioſis prodeſſe putabamus, obmittere volentes, & hunc appoſuimus, vt ſingula bono ordine ſuccederent.

Ludouicus quartus.

QVARTVS hic Ludouicus (nam tertius eius nominis Balbus fuit cognomento dictus) filius Arnulphi Imperatoris ex ſecunda coniuge Deyta: vir ſtrenuus & bellicoſus, ab optimatibus Franciæ Orientalis in oppido Forchhaim, poſt patris obitum electus, iuuenis admodum. Conuenientes enim illuc cuncti regni proceres, viderunt in Italia Lambertum, Berengarium, Ludouicumq; Boſonis pro imperio concertare. Ob id ſibi in regno Teutonico hunc regem creant, regiiſque ornamentis inſigniunt. Zuendebaldum autem Arnulphi quoq; ex illegitimo congreſſu filium, regno deturbant, omnibuſq; dignitatibus ac honorib. ſpoliant, ob rapinas aſſiduas, ſpolia & ſtupra quę incolis homo crudelis intulerat. Cum enim principum fauorem amiſiſſet, tranſeuntibus turmatim omnibus ad Ludouicum, coadunato exercitu, vrbes regni circuit, incendiis cuncta euaſtat, ratus crudelitate ſua poſſe rebelles ad officia reducere, ſed fruſtra. Nam paulo poſt circa Moſam fluuium interficitur, & Ludouicus hic Germaniæ, Bauariæ, Lotharingiæ atq; Franciæ Orientalis rex conſtituitur: paternos dignitatis titulos amplexus, omnibus erat amabilis: quemadmodum Zuendebaldus frater, ob ſęuitiam cunctis erat inuiſus, quia cum ignobilioribus verſabatur, honeſtiores vero honoribus ſuis ſpoliabat. Huius tempeſtate Hungari (ſic enim apud veteres appellantur) audita Arnulphi morte, qui eorum opera contra Zuendebaldum Marahenſium regem fuerat vſus, magno collecto exercitu, iuuenem regem deſpicientes, Marananorum gētem quam olim debellauerant, ſibi vendicant. Copiiſq; auctis Baioariorum fines irrumpunt, eccleſias igne deuaſtant, populoſque iugulant. Et vt maiorem hominibus terrorem iniiciant, interfectorum ſeſe ſanguine potant. Crudelitate hac audita, Ludouicus Rex, vt populum à fuga, quam quiſq; parabat, retentaret, ingenioſa arte vniuerſos ſuæ ditionis populos, abiecta formidine, dicto citius coaceruauit. Minatus eſt ſingulis qui fugam meditarentur, & hac ſalutem quærerent, & arma detrectarent, laqueum. Quo commento, innumeram multitudinem circa Auguſtam Vindelicorū colligit, quæ latiſſimos Lyci, vel (vt Luitprādus ſcribit) Lemmani fluminis campos, operi Martio aptos, ob capacitatē implet. Iā gens fera, belli auidiſſima, & cruorem noſtrum ſitiens, magno cum impetu irruit, oſcitātes opprimit, & ſomno ſepultos iugulat. Cum vero noſtri excitati iuſtum prælium ineunt, & diu dubio pugnarent Marte, Hungari fugā ſimulant: qua ſuis telis magis ſunt periculoſi, multoſq; ſeſe ſequentes ſternunt, exercitumq; Ludouici Regis huius doli ignarū diſſipant, omniaq; ſtrage ac cruore defœdant. Aceruatim corpora militū in cumulos leuata cernebantur, flumina & riui ſanguine multo rubeſcebant. Equi ſine ſeſſoribus palabūdi diſcurrebant. Tanta victoria elati, Bauarorum, Sueuorum, Francorum, Saxonum cuneos peruagantur, cædibus, rapinis, incendiis omnia euaſtantes, multoſque tributarios ſibi facientes, prædas precioſiſſimas ac captiuos innumeros abduxerunt. Nec contenti has populari terras, paucis interiectis annis, Italiam Longobardiamq; penetrant, vt mox ſequenti capite ſcripturi ſumus. Ludouicus abeuntibus è regnis ſuis Hungaris, prouincias ſuas ſingulas adiuuit ac reformauit, conuentuſq; generales principum, nunc apud Triburios, nunc apud Mediomatrices, nunc apud Vuormaciam egit, diſſenſioneſq; nobilium compoſuit. Nā Conradus filius ſenioris Conradi comitis Franconiæ, principis Haſſiæ & Vuedrouię, & Albertus filius ſororis Henrici regis, nepos Othonis ducis Saxoniæ, magna inter ſe 203

flagrabant diſcordia. Et cum Albertus Conradum occidiſſet, vltus fratrem ſuum, qui erat à Cõrado prius occiſus, nemo regum potuit ſimultates ac inimicitias inter tantos viros ſedare. Cum autem Albertus ille & regi Ludouico eſſet rebellis, nec poſſet ad obedientiam ſeptem annis vllo ingenio reduci, indignatus Ludouicus, opera Hattonis Moguntinenſis archiepiſcopi, hominis vafri & ſolertis, qui eum ex caſtro Babenberg fraude eduxit, promittens eum reducere, regi præſentatur, à quo eſt iudicio nobilium condemnatus & decollatus: quod epiſcopo magnã dein infamiam attulit. Cum dehinc epiſcopum Argentinenſem cõpoſuiſſet cũ plebe ſua, multaq; prælia geſſiſſet, quib. fere ſemper ſuccubuit ceu infortunatus: tandẽ moritur ſine hærede, anno Virginei partus nõgenteſimo vndecimo, regni vero duodecimo, Ratisbonæ ſepultus cum patre, in cœnobio diui Emerami.

Habuit autem vxorem Mathildam, quam Saxonicus ſcriptor Luitgardam appellat, ſororem Brunonis ducis & magni Othonis, filiam Luitolphi ducis. Qui voti gratia Romam profectus, reliquias Innocentij papæ tranſtulit: cum interim Bruno dux cum exercitu Saxonum, Danos ab incurſione repellens, inundatione repentina obrutus, cum omni exercitu periit, relinquens fratri Othoni magno ducatum. Ludouicus autem ex hac Mathilda nullam ſuſcipiens prolem, genealogiam Caroli Magni in Orientali regno clauſit, cum tamen per Carolum Simplicem in Occidentali continuaretur adhuc longius. Hæc ex Rheginone, qui hactenus ſuos Annales protulit, ex Othone, Sigeberto, abbate Vrſpergenſe, ac Luitprando excerpſimus. Nunc tetraſtichon ſubiungemus:

Vltima progenies Magni de ſanguine Carli,
Deficit imperio iam Ludouice tuo:
Tempore quo Hungarus fera gens, has diſſipat oras,
Euertitq; ſolo, peruia quæq; terens.

Nunc eſſet Conſtantinus Græcus Imperator ſubiungendus, qui in hæc tempora incidit. Sed quia in Italia eodem tempore Reges ac Imperatores inuaſerunt imperium, armis ſibi vindicantes Longobardiam, & pleraſq; Italiæ ciuitates, qui tyranni ſunt potius & inuaſores, quam reges nuncupãdi: nolumus hos quoq; ſilentio præterire, vt ſingularum rerum ſeries bene noſcatur: cum ſcriptores pleriq; in iis ſint plurimum hallucinati.

Berengarius Cæſar.

PAVLATIM deficiente Magni Caroli proſapia, quæ centum & aliquot annos fœliciſſime imperium adminiſtraſſe legitur, quaſi legitimo deſtitutum hærede, & in partes à ſua compage reſolutum, factiones vndiq;, & ex æmulatione diſcordias excitauit, & bellorum motus. Vnde nati ſunt multi reges & imperii inuaſores. Qui licet in catalogo Cæſarum à ſcriptoribus non ponantur, tamen vt Auguſtalis hiſtoria noſtra recta ſerie procedat, ſtudioſis duxi hos quoq; aperire, vt horum quoque noticia quantulacunq; habeatur. Ne graueris itaq; lector hos agnoſcere, quos alibi non niſi maximo ſudore ex variis congeſtos reperies, & hic, vt aiunt, citra pulueris iactum.

Dum CAROLVS Caluus Auguſtus Imperium adminiſtraret, vt contineret in fide
204 officioq; Italiam, dat Papienſibus ducem Boſonem, Iudithæ vxoris ſuæ fratrem, vt ſuperius ſcripſimus, cui deſponſat Hermingardim filiam Ludouici regis, regemq; Prouinciæ
205 creat. Berengarium autem & Guidonem proceres iuuentutis Romanæ, per matres Francis, per auias Longobardis cognatione iunctos, Principes Italiæ, quæ iam factionibus diſtrahebatur, honoribus & muneribus Francis conciliat: alterumque Foroiulienſium ducem, alterum Spoletinorum dicit, ducatuſq; nomine datos, iubet armis virtuteque, in ditionem ſuam Francorumque redigãt. Hi duo itaque, Berengarius & Guido, dum in gratia principis Auguſti ac autoritate eſſent, collectis magnis opibus, dum Carolus Craſſus Imperator animo corporeque deficeret, inter ſe conſpirarunt, rerumque potiundarum conſilium ineunt. Placuit vt Berengarius in Italia, Guido in Francia, nomen imperij inuaderent, facta confœderatione, quam iuramentis affirmauere, licet diuturna nõ fuit. Cum Guido Caroli Auguſti interitum audiſſet, Romam properat, & abſque Francorum conſilio regni Franciæ vnctionem ſuſcipit: cum Franci, dum hic abeſſet, Odonem ducem filium Roberti regem ſibi conſtituunt, cuius opes plus quam modicæ, omnes conatus Guidonis repreſſerant. Igitur feſtinus per Burgundiorum regna tranſiens, cum illi nuncij occurrerent, Francos longa expectatione feſſos, cum diu ſine rege eſſe non

poſſent,

poſſent. Odonem cunctis petentibus elegiſſe nūciantes, ad Mediomatricum vrbem Metenſem, in regno Lotharij nobilem diuertit, ſperans ex compoſito cōuenturos ſocios, qui arma & ſuppetias adminiſtrarent. Accidit (vt tradūt Annales) cum dapifer eius illuc præmiſſus, ad alimenta regio more præparanda, ab epiſcopo Metenſi, videret iuxta Francorum conſuetudinem multa admodum cibaria parata, petiiſſe ab Epiſcopo, vt ſibi equum donaret, ſeſe curaturum vt rex tertia huius obſonij parte ſit cōtentus. Cui epiſcopus: Non ferent Franci regnare regem, qui 10. drachmis vile prandeat obſonium: abeat retro vnde venerit, nemo hunc regem amplectetur, nemo amabit. Francorum itaq; rebellione perturbatus rex Guido, deſperans de Francia, Italicum regnum, quod ſibi iam Berengarius vſurpauerat, fracto iuramento, & repulſa confœderatione, cepit deſiderare: collectoque magno exercitu, Italiam ingreſſus, Camerinos atque Spoletinos tanquam propinquos adit, & Berengarij partibus fauentes pecunia corrumpit, ac bellum ciuile Guido parat, rupto amicitiæ fœdere. Tum iuxta fluuium Teruium, qui quinque miliaribus Placētiam 206 præter fluit, eductis vtrinque copiis, fit pugna longe acerrima: in qua multi vtrinque cæſi, & magna edita ſtrage, Berengarius fuſus fugatuſque, Guido victor Italiæ Rex ac Imperator dictus eſt. Berengarius paucis interiectis diebus, nouis collectis copiis, in Brixiæ latiſſimis campis bellum Guidoni reparat. Vbi maior edita ſtrages eſt, & Berengarius fuga liberatus ad Arnulphum contendit, ſuppetias imploraturus: promittens ſe, ſuoſq; eius potentiæ ſeruituros, ſi eius auxilio Guidonem ſuperare, regnumq; ſibi vendicare poſſit. Arnulphus, qui regni Francię diſſidiis erat implicitus, Zuendebaldum ex concubina filium, ingenti cum exercitu in auxilium mittit ad Papiam: quam Guido ità munierat, vt nulla parte exercitus illi poſſet quicquam inferre nocumenti. Viginti & amplius dies vrbs obſidetur, quum Itali crebro a Bauaris laceſſiti, tanquam imbelles, manus conſerere noluerunt, quoad miles quidam Bauarus Hubaldum Bonifacij patrem, qui poſt Camerinorum & Spoletinorum Marchio fuit, ad duellum prouocaret. In quo Hubaldus dedecus ſuæ gentis vindicare cupiens, Bauarum proſternit ac occidit: hoſtibuſq; terrorem, ſuis audaciam iniicit. Zuendebaldus ergo acceptis à Guidone argenti ponderib. ad propria rediit, re infecta. Berengarius magis incenſus, ad Arnulphum reuertitur: hortaturq; vt Italiam ſibi vendicet, ac imperium ſibi arripiat, modo Guido expellatur. Magnó igitur coacto exercitu, Arnulphus rex Italiam ingreſſus, à Veronenſibus excipitur. Pergamenſes eum hunc excluderent, firmiſſima loci munitione confiſi, vrbs obſeſſa capitur, ciues iugulantur. Comes vrbis Ambroſius ante portam laqueo ſuſpenditur. Vnde cæteris principibus terror iniectus, ne regem hunc ſibi contrarium facerent, Mediolanenſes atque Ticinenſes obedientiam miſſis legatis pollicentur. Mediolanum itaq; mittit Othonem, ducem Saxoniæ potentiſſimum, Magni Othonis auum, qui eam vrbem tueatur. Ipſe Ticinum proficiſcitur. Guido huius impetum ferre non potens, Camerinum Spoletumque verſus fugā arripuit, Quem rex inſequutus, vrbes & caſtella reſiſtentia vi expugnauit. Nulla arx, quantumuis etiam natura munita, reſiſtere potuit huius potentiæ: cum etiam Romam ipſam vi caperet, vt ſuperius ſcripſimus. Dehinc relicta vrbe, Guidonem perſequitur: qui in incertis latuit locis, nunc in Vmbriam fugit, nunc in Etruriæ ciuitatibus ſeſe continuit. Cum autem Firmum caſtrum, in quo Guidonis vxor erat, obſideret, potione infectus (vt ſupra latiſſime narrauimus) repedare coactus eſt, valetudine mala correptus. Quem redeuntem Guido perſequitur. Vbi Bordonis montem Arnulphus conſcendit, in conſilio ſuorum reperit, ſi Italiam ſeruare cuperet, vt Berengarium luminibus priuaret. Cognatorum vnus Berengarij, qui conſilium accepit, mox Berengarium admonet: qui lucernam quam Arnulpho officij gratia præferebat, alij tradidit, moxque fugit, ac Veronæ delituit. Mox ab Italis deriſus Arnulphus, cum Ticinum veniſſet, nocte magna eſt orta ſeditio, eiuſq; milites multi occiſi. Per montem Iouis reuerſus, Eporegiam venit: cuius Marchio Anſcarius, quod ciues eſſe rebelles docuit, aufugit, & in cauernis latuit. Guido Arnulphū ſemper perſequutus, iuxta fluuium Tarum moritur. Erat autem Guido filius Lamberti Spoletinorum ducis, qui ſub Carolo Craſſo Italiæ regnum apud Rauennates inuaſit. Eius vxor Vuilla filium genuit, nomen patris referens Lambertum, elegātem iuuenem & bellicoſum: quem mater Romam miſit, vt coronamentum imperiale ſuſciperet à præſule ſedis Apoſtolicæ, cum vrbs duabus grauiſſimis factionibus laboraret. Berengarius vero filius fuit Eberhardi, qui ducatum Foroiulianorū tenebat, Roma oriundus, è ſtirpe Longobardorum regum, vir magnanimus, & militaris diſciplinæ non ignarus. Is vbi mortem Guidonis intellexit, feſtinus Papiam venit (illic enim erat tum regia ſedes) regnumque ſibi potenter vſurpat. Qui vero Guidoni ſeruiebant quam fideliter, timentes ne Berengarius illatā vlciſceretur iniuriam, ſimul etiā quod Itali libenter geminos habent dominos,

vt alterum ſemper alterius terrore in ſolicitudine contineant ac coerceant: Guidonis regis defuncti filium Lambertum, elegantem ac bellicoſum iuuenem, regem ſibi conſtituunt. Deſertus itaque Berengarius, iuxta Papiam, Lamberto occurrenti cum grandi exercitu, cum ſuis paucis militibus congredi non auſus, Veronam ſe recepit, & ad tempus illic ſecurus latuit. Nec multo poſt Lambertus factus ſecurior, fortuna mutata grauis eſſe cepit, & moleſtus populis ac Principibus. Inerat illi quippe morum integritas cum formidoloſa ſeueritate, cum iuuentutem ornaret ſenectuis grauitate. Ob id iam ipſum expellere, & Berengarium per legatos reuocare cogitant. Waltfredum comitem ab Arnulpho Italiæ præpoſitum, capitis ſententia, tanquam ſibi rebellem, damnat. Tum Maginfridum, prædiuitem vrbis Mediolanenſis comitem, qui quinquennio illi rebellis erat, & ſuam vrbem ab incurſu Lamberti non ſolum tuebatur, ſed etiam finitima loca depopulabatur, quæ Lamberto adhærebant: ob id hunc quoq; capitis ſentẽtia damnat. quæ res magnum cæteris terrorem iniecit. Excitus hac moleſtia Albertus, illuſtris Tuſcorũ Marchio, cognomento Diues (tantæ enim potentiæ inter Italiæ Principes, tantis diuitiis præcellebat) vna cum potenti comite Hildebrando; aperte rebellare cœperunt, ac collecto exercitu Papiam verſus tendere: quæ omnia ſuaſit etiam Alberti vxor Bertha, Hugonis qui poſt regnauit mater. Sed dum hi Papiæ appropinquant copiis inſtructi, Lambertus venationi indulgens, certior de aduentu horum factus, centum acceptis tantum militibus, noctu vino ſomnoq; ſepultos trucidat, & Marchionem cum comite fugiẽtes capit. Fertur, cum Albertus in præſepio animalium latitans repertus, ante faciem Lãberti ductus eſſet, quod à Lamberto hoc ſcommate ſit riſus: Nunquid vxor tua Bertha Sibyllino ſpiritu te Regem futurum prædicauit? ſed falſa: cum in præſepio repertus ſis, aſinum te futurum præcinere debuit. Iniecti igitur cuſtodiis, donec eius Principes quid de captis agendum ſit ſtatuunt. Rex iterum venatione occupatus, cum aprum inſectatur, qui multis anfractibus eius curſum ludificat, ſeſſus quieti ſe tradidit. Meginfridi comitis filius, qui paternam necem alto animo reconditam habuit: licet Regis eſſet à ſecretis, cum ſolus illic cum Rege eſſet, occaſionem vindictæ nactus, dormienti truncum ligni in caput infligit, ac ceruicem fregit: quaſi aprum inſectatus, ex equo caſum feciſſet, cum nulla hic ſanguinis effuſio aliud genus mortis indicaret. Itaque Lamberto occiſo, Marchio Albertus, Hildebrandus comes, & cæteri è captiuitate liberati, & rex Berengarius priſtinæ regiæ dignitati reſtitutus eſt. Sic vitam finiuit Lambertus rex, qui nimia morum ſeueritate erat formidabilis & timendus, licet integritate ſua promitteret priſcum Reipublic. ſtatum. Berengarius itaque regno Italiæ recuperato, dum partim ſe vlciſcitur, partim voluptatibus indulget, Hungari (ſic enim apud veteres nominantur) cum iam Bulgarorum atque Græcorum gentem ſibi tributariam feciſſent, & per vniuerſam Germaniam graſſati eſſent, ne quid inexpertum iis eſſet, Italiam ingrediuntur: miſſiſque exploratoribus, terræ ſitum, & hominum multitudinem, ac vrbium munitiones inquirunt. Cum autem diuitias ingentes conſideraſſent, ac populos immenſos, reuerſi per hyemem, maiores copias bene armatas colligunt, & ſequenti vere redeuntes Aquileiam, Veronam, Ticinum, munitiſſimas vrbes pertranſeunt. Berengarius gentem prius non viſam, neque cognitam, cum ſtupore miratur: moxque ex Italis, Tuſcis, Volſcis, Camerinis, ac Spoletinis maiorem multo exercitum colligit quam Hungarorum eſſet. Qui prælium fugientes, Adduam fluuium natãdo tranſeunt mira celeritate, vt ex eis multi ſubmergerentur: nam alia non erat fugiendi via. Miſſis itaq; nunciis, petunt Hungari, relicta præda diſcedere, ac Italiam tutam relinquere. Sed cum preces illorum exauditæ non eſſent, fuga dilapſi in latiſſimos Veronenſes agros perueniunt. Sed cum inſequuti Itali eos iterum circum vndique dediſſent, adeo vt nulla fuga elabi poſſent, iterum omnem ſupellectilem, captiuos, arma omnia, ac prædam omnem, denique equos, ſingulis tantum retentis, quibus repedare poſſent, offerunt: nec vnquam ſe redituros iureiurãdo obſtringunt. Sed ſurdæ ad omnia aures, faciunt vt Hungari deſperantes de ſalute ſalutem inueniant: Vna enim ſalus victis nullam ſperare ſalutem. Triplices inſidias Italis ponunt, & ſuperbiẽtes quaſi iam de victoria certos, in medio amplectuntur: quoſdam vero iam ex itinere fatigatos, dum ſe cibo recreant, inter prãdendum obruunt & conculcant, ablatis equis, quibus ſe fuga tutari voluerunt. Moxque tanta fit ſtrages, vt quibuſdam diſſimulantibus aliorum cædem, quo ſecurius deinceps ipſi regnarent, æque omnes cæderentur ac ſternerentur. Et qui paulo ante ſupplices rogabant vt abirent, palabundi totam euaſtant Italiam, ſæuiunt in omnes, ac nihil inhumanitatis obmittunt. Nec ſtragis erat vllus finis, quoad Berengarius ingenti data pecunia, ab incurſione tali Italiam ſecuram redderet, redditis etiam nonnullis obſidibus. Quare indignati Itali contra Berengarium qui ocio intra muros voluptatibus deditus marceſſebat,

Ludo-

Ludouicum Boſonis regis Prouinciæ ac Burgundiæ ex Hermingarda filium, miſſis legatis vltro inuitant, vt regnum Italiæ Berengario auferat, ac ſibi vendicet. Huius vero tam turpis ſceleris autor Adelbertus Eporregiæ ciuitatis Marchio fuit, cui idem Berengarius filiam ſuam nomine Giſlam copularat, ex qua & filium genuit, cui aui ſui vocabulum dederat. Hic eſt iſte Berengarius, cuius tyrannidem tota deflet Italia, à nemine non deteſtatus. Fuit hic Adelbertus tempore iuuentutis ſummæ humanitatis ac clementiæ, liberalis erga inopes, ac largus, adeo vt ſæpe pauperibus ſi nihil aliud haberet, ex venationibus rediens rogatus, largiretur cornu aureis fibulis ornatum, quod ſuo collo deſumpſerat, ac rurſus magno precio redimeret. Adultus famæ tam ſiniſtræ, vt nulli vnquam fidem ſeruaret integram. Huius itaq; ac aliorum hortatu, Ludouicus in Italiam venit. Cui cum Berengarius longe maioribus copiis occurreret, illis perterritus Ludouicus quum iam fugere non poſſet, iureiurando promiſit Berengario, ſi nunc dimitteretur, nullis pollicitationibus, nullis promiſſis vnquam viſurum aut ingreſſurum Italiam. Ob id Ludouicus Italia pulſus eſt. Nam tum Berengario potentiſſimus ille Tuſcorum marchio Adelbertus, magnis muneribus ab eo honoratus adhæſit: licet diuturna non fuerit hæc amicitia, impellente ad diſcordiam Bertha vxore maritum. Cuius conſilio, & nonnullorum aliorum Italiæ Principum, Ludouicus cupiditate regnandi immemor iuramenti dati, iterum in Italiam irrupit. Berengarius accipiens Ludouicum accerſitum tam ab Italienſibus quam à Tuſcis, Veronam proficiſcitur. Sed auxilio Italorum Ludouicus Verona hunc expellit, totumq; Italiæ regnum ſibi ſubiugauit. Occupata itaq; Papia, cum Lucam proficiſceretur, miro apparatu quam honorificentiſſime eſt ab Adelberto acceptus. Sed eum dignitatem ac magnificentiam & regium ſplendorem miraretur, inuidia motus: Hic Rex, inquit, non Marchio eſt appellandus: nomine me minor, ſed longe maior opibus. Quæ verba & Adelbertum & Bertham vxorem à fide eius alienarunt: vnde & cæteri Principes in fide fluctuarunt, & poſt paulo ab eo defecerunt, vt eſt Italorum conſtantia in ſuos Principes firma. Dum igitur è Tuſcia rediens Veronam rediiſſet, nil mali ſuſpicatus, neque de fide ſuorum hæſitans, in arce habitauit, quæ vltra pontẽ per quem Atheſis labitur, in colle ſita eſt, dimiſſo exercitu atque ſubſidiariis militibus. Berengarius clam vrbem ingreſſus, in conticinio noctis corruptis cuſtodibus, pontem tranſiit, ac recta mane in crepuſculo ad arcem tendit. Excitus ſtrepitu clamoreque militum Ludouicus, in templum confugit: illic latitans, ab vno ſolo Berengarii milite viſus, qui hunc prodere noluit. Sed veritus ne ab aliis inuentus & proditus, capitis ſupplicio multaretur, Regẽ vt ſibi vitam concederet ſupplex petiit. Qui miſertus fortunæ, & precibus militis cõmotus, vitam conceſſit, ſed luminibus priuauit: quod prius ab eo ſeruatus, iuraſſet ſe nunquam Italiam ingreſſurum: & iam iuramenti oblitus, denuo fidem violaſſet. Sic excæcatus Ludouicus regno pelli- 207
tur, & Berengarius regno potitur, vt Luitprandus 2. lib. Antapodoſeos tradit. Licet Rhegino abbas in ſuis annalibus ſcribat, Ludouicum hunc à Longobardis mox poſt mortem Lamberti in Italiam inuitatũ, poſt multas cum Berengario congreſſiones, & varia certamina, cum Berengarium fugaſſet, Romam conceſſiſſe, & à ſummo Pontifice Imperatorẽ coronatum, regno potitum Italiæ, Berengarium in Bauariam exulatũ ire compuliſſe. Sed tandẽ cum Ludouicus ſecurum ſe arbitraretur, dimiſſo exercitu, vt quieti ſtuderet, cum paucis Veronam, ſic eum adhortante Adalhardo Veronenſi antiſtite, conceſſit: ciuibus factus inuiſus, vt eſt horum inconſtans natura. ab iis eſt euocatus Berengarius, ac noctu in vrbem intromiſſus: qui Ludouicũ & oculis & regno, cui nouem annis pręfuit, priuauit, in menſe Auguſto, cum in Maio cometa futuram hanc mutationem demonſtraſſet: anno ſalutis noſtræ noningenteſimo & quinto. Sic itaq; Berengarius Italiæ regnum multis cædibus cruentatũ, infortunatiſq; præliis diu laceratũ, tandem obtinuit. Sed nullus adhuc erat Italicæ calamitatis finis. Nam ab vna parte Saraceni videntes terræ deſolationẽ, ſummas ſibi Italiæ partes vendicabant, ac depopulatis vrbibus pluribus, haud longe à Papia caſtra locabant. Africani item ratibus è Libya exeuntes, Calabriam, Apuliam, Beneuentũ, Romanorumq; pleraſq; vrbes ita occuparunt, vt in ſingulis media pars ciuium eſſent Romani, media Africani. Montemq; Garglianũ, quo vxores, paruulos, captiuos, omnem deniq; ſupellectilem deduxerant, ita munitione firmarunt, vt nemo poſſet Romam tutus adire. Ab alia autẽ parte Hungari, quia Saxones, Francos, Sueuos, Bauaros inquietare nõ poterant ob militum ſtrenuitatem, per totam Italiam nullis reſiſtentibus debacchabantur: quos ſibi Berengarius conciliauit & amicos fecit, quia militibus ſuis fidere non ſatis ob ipſorum inconſtantiam potuit. Sic miſera Italia ab Hungaris, Saracenis & Africanis vndique laceratur, & inteſtino bello diſcinditur. Vlricus enim Palatii comes ex Sueuorum genere, à Berengario eſt occiſus, Giſilbertus flagellis cæſus, Adalbertus gener

pecunia mulctatus & Italia pulſus. Id audiens bellicoſus Princeps Rodulphus Burgundiorum rex, Richardi ducis filius, cognomento Tranſiurenſis, potentiſſime regnum Italicum ſubiugat, coadiuuantibus Adalberto Eporregiæ marchione, & Giſilberto comite, qui erant a Berengario ex Italia pulſi. Cumque tribus annis imperio præfuiſſet, conuocatis Papiam regni proceribus, illis tradidit regnum ipſum moderandum, patriam ſuam Burgundiam repêtens: forte infidelitatem & inconſtantiam Italorum pertæſus, cum iis fidere nequiret. Veronenſes vbi accipiunt Rodulphi regis diſceſſum, Berengario inſidias ſtruunt, autoremq; ſceleris quendam Flambertum ſtatuunt: cui Berengarius filium è ſacro baptiſmatis lauacro leuauit, ipſumq; honoribus euexit, ac opibus locupletauit, & cui facilis erat ad règẽ aditùs. Berengarius certior factus de inſidiis, quas Flambertus ei moliebatur, hunc aduocat, de beneficiis perceptis admonet, ac de honoribus illi ab eo collatis. Diſquirit inde, cur ſuæ vitæ inſidietur? cum ſalutem ſuam ſemper quæſiuerit, dignitateſque auxerit, ne tam prauo conſilio obediat: ſi iuſſus ſit, vt vel diſcedat, vel abneget. Et vt hominem maiori deuinciret amore, nobile vinum aureo poculo iubet infundi: Bibe, inquit, amorẽ, & abſterge ſi quid cõceperis rancoris, ac aureum illud poculum ob noſtri amorem tibi & tuis reſerua. At Flambertus accepto precio traditionis, magis æſtuat innocentem tollere regem. Conſueuit autem Rex ad galli cantum plerunq; ſurgere, & templa adire, ac laudes Deo dicere. Quod compater eius Flambertus haud ignorauit: qui acceptis ſcelèris ſociis, dum quodam amœniſſimo tuguriolo iuxta quandam Eccleſiam maneret, noctu euntem ad templum bonum Regem capit, ac à tergo rhomphæa occidit: cuius ſanguis lapidi inſperſus, nullo liquore multis poſt annis potuit abſtergi. Milo fortiſſimus iuuenis, à rege multis annis educatus, & qui ſuum regem mirifice amabat, cum frequenter noctis excubias gubernaret, & illa abſens, iuſſu tamen regis, fuiſſet, audiens cædẽ factam, non deſtitit, nec vnquam quieuit, quoad capto Flamberto proditore ac ſociis, dominum ſuum vlturus, omnes laqueo ſuſpendit. Sic vitam finiuit Berengarius rex, cum tot calamitates, tot labores exantlaſſet. Cuius obitum vbi Hungari acceperant, Salardo duce Italiam ingreſſi, omnia crudeliſſime ferro & incendiis euaſtant. Brixiam & Pergamum expugnant, expugnatas vrbes diripiunt, Papiam obſidione cingunt, eamq; ſæuiſſimo incendio exurunt. qua exuſta, cum iam ſatis per vniuerſam eſſent debacchati Italiã, ad propria cum ingenti ac maxima præda reuertuntur. Quo têpore defuncto Adalberto Eporregiæ ciuitatis marchione, eius vxor Hermingarda, Adalberti potentis Tuſciæ marchionis & Berthæ filia, tòtius Italiæ principatum inuadit. Ob pulchritudinẽ enim corporis ſui copiam paſſim omnibus fecit, ſtuproq; patebat cunctis: hinc eius dicto audientes omnes erant. Rodulphus itaq; rex morte Berengarii audita, rediens è Burgundia in Italiam properat, vt regnum ſibi iterum vendicet. Sed Italiæ primores inter ſe diſſidebant: pars enim reginæ, pars Rodulpho adhæſit. Qui enim reginæ concubitu potiri non poterant, ad Rodulphum ſe transferebant. Quocirca collectis copiis Rodulphus Papiam obſedit, ea parte caſtrametatus, qua Ticinus & Padus conueniunt. Per alueum igitur fluminis nuncio miſſo lintre, callidiſſima mulier blanditiis & literis Rodulphum in ſui amorẽ pellicit. Qui nocte ſequenti caſtris ſuis deſertis, dimiſſo exercitu, ſolo nuncio comite, ad reginam venit Papiam: cui copiam corporis ſui libens impertit, & in amore ſuo regem inſanire fecit. Mane facto, cum Principes tentorium ingrederentur, & præter morem inſolita hora Regem dormire admirarentur, quum ad nullum excitaretur ſtrepitum, ingreſſi lectum vacuum cernentes, aut raptum aut occiſum clamitabant. Nemo cum transfugam ſuſpicatus eſt, quoad ſuperueniente nuncio quodam, Rodulphus cum reginæ militibus irruere in eos fertur. Quare conſternati, tam celeri fuga diſcedunt, vt non currere, ſed volare diceres. Mediolanũ venientes Italiæ primores, cõſilio facto, archiepiſcopo Lamberto Mediolanenſe potiſſimum conſulente, Hugonẽ Arelatenſem comitem potentiſſimum ac ſapientiſſimum euocant, qui olim regnũ Italiæ affectarat, ſed à Berẽgario eſt excluſus. Huic ſcribũt vt veniat, & Rodulpho regnum auferat, & ſibi vendicet: promittunt opes, auxilia, ſubſidia. Hugo itaq; per Tyrrhenum mare in Italiam delatus, proſperis ventis Piſam Tuſciæ caput delatus. Vbi Ioannis Rauennatis Romani pontificis, & omnium pene Italorũ principum nuncii hunc excipiunt, & ad regnum Italiæ inuitant, quod longo iam ante tempore concupiuit. Mox itaq; Papiam venit, cunctiſq; conuenientibus regnum ſuſcepit. Iam Rodulphus Eporregiæ erat, ac Burchardum Sueuorum ducem, ſocerum ſuum in auxilium vocabat. Habuit enim Rodulphus Bertham eius filiam vxorem, ex qua diuam Adalheidam & Conradum Burgundiorum regem peperit. Quum ergo Burchardus collectis copiis Eporregiam veniſſet, genero ſuo Rodulpho ſuaſit, vt relictis copiis ſuis Eporregiæ, ſineret ipſum inuiſere Mediolanum, quo poſſet & vrbis munitionem, &

Itali-

Italicum robur explorare. Burchardus acceptis paucis militibus, Mediolanum viſendi gratia accedit. Et conſpecta ſancti Laurentii æde ſacra, qua munitionem ſtruere cogitabat, quædam verba homo iactabundus lingua Alemanica in contemptum Italorum temere effudit, arbitratus neminem adeſſe patriæ linguæ peritum: cum tamen mendicus quidam ea intellexiſſet, & mox archiepiſcopo Lamberto detuliſſet. Qui homo aſtutus ea diſſimulauit, benigneque ipſum hoſpitio accepit, venationemque vt Principi amico ob honorem præcipuum inſtituit: cum interim Principes Italicenſes admoneret, vt hunc veluti exploratorem iugularent. Nouariam cum veniſſet, Eporregiam rediturus, à ſubornatis crudeliter diſcerpitur: & ſui ad templum fugiẽtes extrahuntur, & mactantur. Quæ vbi Rodulphus accepit, Italiam relinquens, in Burgundiam profugit, regnum Francorum adeptus, cui poſt vndecim annis præfuit, Hugonique ſine contentione regnum dereliquit Italiæ. Fuit autem hic Hugo filius Lotharii, ex Lothario illo anathemate notato vt ſcripſimus, & Bertha: quæ poſtea Adalberto ſeniori nupſit, Ethruriæ marchioni. Ex quo Guidonem, qui Tuſciæ Marchiam poſſidebat, ſuſtulit: & Maruſtam (Marotia ab aliis dicta) Romanum ſcortum ſibi vxorem acceperat. Quæ quidem Bertha Hugonis mater hoc tempore moritur. Vxor autem Hugonis Alda ex Francorum Germanorum erat genere, ex qua filium Lotharium regem Italiæ progenuit, cum ex concubina Wendelmunda filium Humbertũ Tuſciæ Principem haberet. Licet enim fortitudine, audacia, religione, ſcientia præcelleret, & qui philoſophos ac bonarum artium ſtudioſos non modo amaret, ſed honoraret inſuper, paupereſque mirum in modum defenderet, ſolicitus tamen in mulierum amorem vſque ad ignominiam erat procliuus, & nimis ſalax. Nam præter Wendelmundam concubinam, habuit & Stephanam concubinã Romanam, quam Semelen vocauit. Habuit & Roſam, filiam iudicis Papienſis, quam Iunonem ſolitus eſt appellate. Ac Beſelam vulgarem, quam Venerem dixit: ex qua filium Boſonem epiſcopum Placentinum genuit, & Bertham filiam, quam Conſtantinopolim Conſtantino deſponſatam miſit. Suſcepto regno, ex Papia Mantuam venit, vbi Iohannes ſommus pontifex illi occurrit, cum quo fœdus fecit. Dehinc, veluti prudentiſſimus Princeps, omnium Principum ac Regum vndique conquiſiuit amicitiam, miſſis nunciis & ad Henricum Germanorum ac Romanorũ Regem, qui tum Bauaris, Sueuis, Lotharingis, Francis atq; Saxonibus imperabat: & ad Græcorũ Imperatorem Romanum Lacapenũ, de quibus deinceps ſuo ordine ſcribemus. Cui muneri miſit inter cætera duos inſignes canes, quales prius in Græcia non ſunt viſi. Ita enim ſeſe quam officioſiſſimum omnibus quibus potuit Principibus, reddere ſtuduit. Vt autẽ regnum pacatũ ſine metu proditionis teneret, in exiliũ egit eos potiſſimum, qui Arnulphum Bauarum in Italiam inuitauerant. Irrupit enim hoc tempore in Italiam Arnulphus Malus, Arnulphi Cæſaris filius, Bauariæ dux, à Veronenſibus exulibus & cæteris factioſis inuitatus, ac tumultu quodam Rex acclamatus. Nam Hugo violentius regnũ adminiſtrauit Italicum, actis in exilium per Samſonem ducem exercitus ſui, quorum fides illi ſuſpecta erat. Rodulphi exemplo, Boſonem fratrem occidit. Anſcarium Eporregiæ marchionem, Berengarii Secundi fratrem, bello atque conflictu confecit, & morte mulctauit. Ticinenſes interea coniurationẽ in eum machinantur: ob id Gezonem lingua atque viſu, Walpertum capite priuat. Racherium Veronenſem epiſcopum coniurationis autorem, Ticinum relegauit, ciuibus veniam dedit: Arnulphum ad mœnia vrbis vicit, & Italia expulit. Cum itaque Hugo iam annis 10. Italico præfuiſſet imperio, Berengarius II. Adalberti Eporregiæ marchionis & Giſelæ filius, Marchio qui à Rodulpho Burgundo Italia pulſus, apud Hungaros delituit, à quibuſdam etiam accerſitus, cum copiis Germanicis Hermanni Sueuiæ ducis ingreſſus Italiam, ab Hugone ſuperatus, iterum in Germaniam rediit: maioribus denuo coactis copiis ingreſſus Italiã, iterũ manus conſerit cum Hugone. Qui cum ſuis non ſatis fideret, per legatos de pace concordiaq; Italici regni egit: in idq; fœdus conuenere, vt Hugo Italia decederet, ſed Hugonis filius Lotharius cum Berengario ex æquo regnaret. Cum itaq; Arelatũ rediret Hugo, paulo poſt moritur. Berengarius autem contra fœdera mox collegã contempſit, & ex libidine ſua dominabatur: Lotharius itaq; biennio tantum patri ſuperſtes, moritur: relicta cõiuge Adalheida, quæ dominio Papienſi tanquã ſuo patrimonio vtebatur. Quam, ne id pro dote alteri ac regnum ſimul transferret, in vincula conieeit, multiſq; annis retinuit. Ipſe mox cum filio Alberto Romã feſtinauit, ac ſe Auguſtũ, Imperatoremq; filium vero Italiæ regẽ dixit. Interea Otho qui cognomento Magnus eſt dictus, rex Germanorũ Cæſar factus, cum Italiã ingrederetur, Adelheidam è vinculis liberat, ac ſibi cõiugem capit. Ex qua filium, vt poſt ſcribemus, Othonem Secundum progenuit. Berengarium cum filio Alberto vinctum in Germaniam ducit, Italia ab omni tyrannide

liberata. Sed in conuentu Francorum, Saxonum, Bauarorum, Alemannorum & Longobardorum, à Cæſare veniam commeruit, reſtituta omni illi Longobardia: Verona atque Aquileia exceptis. Sed cum tyrannidem iterum exercerent, ſuperbeque ac auariſſime imperarent, iterum ſunt iuſſu Othonis, per Luidolfum filium eius debellati. Et cum
208 ipſe Italiam denuo ingrederetur, Berengario cum copiis latente in monte Leonis, Vuilla in lacu Benaco capta, omnibus ſpoliata poſſeſſionibus, ad maritum, poſtquam pientiſſime eſt emiſſa, confugit: illi perſuadens, ne ſe dederet, Guidone filio tum diſcurſante per Italiam, & Alberto fugiente in Corſicam, quem Pontifex ſummus Iohannes poſt Romam intromiſit. Sed paulo poſt Berengarius cum vxore Vuilla in monte Sancti Leonis eſt obſeſſus: ac poſtremo captus, cum coniuge ac filiabus, quas imperatrici poſthac donauit, in Bauariam miſſus: tandem exul in Babenberga moritur, honorificeque ſepelitur. Vidua Vuilla velum aſſumpſit, ac monaſticam vitam egit. Hæc autem Vuilla Berengarii vxor, Boſonis Tuſciæ Marchionis filia fuit, Hugonis ex fratre neptis. Quæ duas peperit ex Berengario filias, Giſelam & Girberram. Mulier alioqui libidinoſa, & quæ cum ſuo (vt aiunt) capellano Dominico presbytero deformi & hirſuto, commercium adulterii habuit: cui filias erudiendas tradidit, ſeſeq; cum illo adeo coinquinauit, vt paſſim omnib. ſua innoteſceret incontinentia. Albertus autẽ eius filius à quibuſdam Longobardis, more ſolito ab Imperatore deficientibus, reductus in Italiam, iterum cœpit dominari. Cui Imperator Burchardum Alemanniæ ducem obuium miſit, vt eum debellaret. Per Padum itaq; ingreſſus, mox manus cum illo conſeruit. Guido frater Alberti mox occubuit. Albertus fuga elapſus, per montana latuit, quoad dux lætus cum victoria ad Imperatorẽ rediit. Dehinc cum nihil aliud haberet, & piraticam exerceret, & Venetis multa inferret incommoda, haud longe à Rauenna captus, miſſus eſt Conſtantinopolim: vbi in exilio mortuus eſt. Durauit hæc Italici regni confuſio annis circiter quinquaginta, cum ii motus in Italia excitarentur. Nec tamen imperium ad illos vlla ſucceſſione tranſibat, cum nõ regio ſtemmate orti ad illud conſcenderent, ſed quiſque pro ſua libidine, partim factione, partim armis vſurparet. Licet interim in Germania imperialis ſedes non vacaret, etiã Caroli progenie in Ludouico deficiente. Cum Franci, Bauari, Saxones, Alemanni, Conradum, dehinc Henricũ, poſt Othonem reges ſibi crearent, vt poſt paulo ſcribemus. Hęc ex Rheginone abbate & Luitprando (cuius tantũ tres libros hactenus vidimus, licet plures ſcripſiſſe non dubitemus) ac nonnullis aliis Chronicis excerpſimus: plura ſcripturi, ſi integri ad nos veniſſent. E quibus tamen non poſſumus niſi duos Berengarios inuenire: licet aliqui tres, aliqui quatuor ponant, & horum geſta adeo cõfundunt, vt quod vnius eſt, alteri aſſcribant, ſine tamen vllo recepto autore: qui alii fuerint, plane ignoro. Primus Berengarius dux Foroiulii, & hinc rex Italiæ, filius Eberhardi fuit. Cuius filia Giſela, primo nupſit Adalberto Eporregiæ Marchioni: è quibus natus eſt Berengarius ſecundus rex Italiæ, qui celebre nomen apud diuerſas nationes ſortitus, potenter Italiæ vſq; ad tyrannidẽ præfuit, cunctis exoſus. Græcos iuxta & Gallos paruifecit: ab Othone captus eſt. Cum igitur hic ſecundus ad tempora Othonis vſq; vixerit, dicant mihi quando alii regnauerint duo, cum ſub Othone imperium Italicum ſit extinctum penitus. Quocirca plurimũ miror quoſdam Italicos ſcriptores, cum cæteros omnes & ignorantiæ & negligentiæ incuſent, Barbaroſq; & ineptos appellitent, cur in ſuis Italicis rebus, hoc eſt patriis, ſint omnibus negligentiores. Queruntur ſcriptorum inopiam, ſed ſibiipſis non conſtant: nec ſatis accurate res geſtas cum annorum ſupputatione examinant. Blondus ſe tenebris inuolutum queritur: licet Vincentii, Martini, Gulielmi, Sigeberti, Gotefridi, Ricardi Lucenſis viderit Annales. Platina adeo confuſe Italicorũ regum mentionem facit, vt Sabellicum nunc in ſuam traducat ſententiam, nunc à ſe longe alienũ faciat. Volaterranus eadẽ naui vectus, in pudendos labitur errores: tres Berengarios ponit, Ludouicumq; Boſonis apud Veronenſes excæcatum, filium Arnulphi Cæſaris male ſcribit. Tum Conradum regem ducem Auſtriæ neſcio cur nominat, qui Francus fuit. Baptiſta Egnatius, qui nuper tres de Cæſaribus edidit libros, quum Arnulphum Carolomanni filium Cæſarem deſcriberet, faſſus ſe originem eius ignorare, Carolomannum Ludouici Balbi filium tradit, qui fuit Ludouici ſenioris regis Germaniæ natus. Quum itaq; plures tales in ſcribendis hiſtoriis committant errores, nimium ſuæ tribuentes arrogantiæ, omnes cæteras præ ſe deſpiciunt nationes, cum tamen ſæpenumero & ipſi, atque adeo pueriliter labantur. Condonandi ſunt nihilominus huiuſcemodi lapſus, & quiſque ſcriptor tenuitatis ſuæ conſcius, nihil debet nimium ſibi arrogare, ſed & aliis aliquid tribuere. Vbique enim Deus ſuam diuinam maieſtatem oſtendit: nec natura eſt effœta, vt non indies etiam pulcherrima procreet ingenia. Fuerunt etenim & in Germania (ſi in epiſtolis Hierony-

mo cre-

mo credimus) clariſſima ingenia. Nec Scythæ omnes ſunt ingenio infœlices. Quiſque quod poteſt præſtat, niſi ſit inuidus & malignus. Ego quam poſſum adhibeo operam, vt ſingula diſquiram. Si me quædam fugiant, & quædam oſcitabundus prætereo, veniam precor, quia homo ſum: ſi ab aliis inueniuntur, laudo & approbo. Et vtinam integri omnes ad nos veniſſent Luitprandi libri, qui per hæc tempora vixit, Græce & Latine: (vt erant tum tempora) doctus, dubio procul horum tyrannorum res geſtas vberius explanaſſem. Si quis poſt me inueniet, non grauetur, quæ ego non viderim, ſubſcribere. Quod autem duos Berengarios tantum, cum alii quatuor ſcribant, poſuerim, id ex Genealogia, quæ tam neceſſaria quam vtilis eſt ad indagandam veram hiſtoriæ cognitionem, didici: non ſane abſque diligenti inquiſitione. Ac inueni Berengarium primum Eberhardi filium: ex quo Giſela filia, quæ Adelberto Eporregiæ Marchioni marito peperit Berengarium Secundum, aui nomen referentem: qui deinceps ex Willa vxore, quæ filia erat Boſonis Tuſciæ Marchionis, Albertum genuit, & duas filias: qui omnes ab Othone capti, & in Germaniam ducti, in exilio mortui ſunt. Quare non video, quinam alii duo Berengarii fuerint, cum Otho Magnus Italicum imperium deſtruxerit, & in vnionem omnia redegerit. Sed video adhuc quod dubitari poſſit de Marchionibus Tuſciæ, qui etiam hoc Italicum imperium ſunt aggreſſi. Vt hunc quoque tibi ſcrupulum eximam, genealogia horum ſic ſe habet: Bertha nobilis & callidiſſima fœmina, primum maritum habuit Lotharium Lotharingiæ regem, filium Lotharii qui fuit anathemate notatus, vt ſupra ſcripſimus. Ex hoc illa peperit duos filios, Hugonem comitem Arelatenſem, & Regem Italiæ, de quo iam ſcripſimus: & Boſonem. Mortuo Lothario, Bertha nupſit denuo Adalberto ſeniori, Marchioni Tuſciæ potẽtiſſimo. Ex quo etiam peperit duos filios, Guidonem ſcilicet & Lambertum Marchiones, & filiam Hermingardam, quæ vxor fuit Adalberti Eporregiæ Marchionis, vt ſupra ſcripſimus. Guido Marchio Tuſciæ, Adalberti præpotentis Tuſciæ Marchionis filius ex Bertha, ſimul cum matre poſt viri obitum, quia callida mulier, muneribus omnem pene Italiæ nobilitatem allexerat, à Berengario capitur, & Mantuæ cuſtodiis traditur. Sed eius ſubditi ob amorem in dominam, eam cum filio liberarunt. Huius Guidonis vxor Marotia, impudens ſcortum, quæ prius ex Alberto ſeniore Tuſciæ Marchione Albertum iuniorem progenuit, Guidone defuncto, Hugonem regem Italiæ ad ſevocat, Romanæ imperium vrbis ſpondet, ſi ſe ducat vxorem. nam ex Sergio papa prius per ſtuprum nefandum Iohannem Rauennatem archipræſulem, qui poſtea papa Iohannes decimus eſt cognominatus, progenuit. Hugo cum Romam veniſſet, à Romanis benigne ſuſceptus, in arce Sancti Angeli cum Marotia concubuit: homo, vt paulo ante ſcripſi, in omnium libidines paratus. Vbi habenas aſſequutus eſt imperii, Romanos deſpicit, & Adalbertum Iuniorem Marotiæ filium, aquam, iuſſu matris, Hugoni porrigentem ex officio, cum manus ablueret, alapa neſcio in quem contemptum cædit: ob quam cauſam facile rurſus imperium amittit. Albertus enim Romam cõuocans nobilitatem: En (inquit) orbis dignitas eo deuenit, vt meretricum imperio pareat, & vnius mulieris inceſtu pereat. Quid fœdius, quid turpius excogitari poteſt, quam Burgundinos olim Romanorum ſeruos, Romanis imperare? In principio ſui ingreſſus hoſpes, me inſontem & officia ſibi immerito exhibentem, in faciem verberat. Quo pacto dominabitur, ſi altius radices infigat? Burgundiorum voracitatem ac ſuperbiam nemo non nouit. Ego Burgundiones, Gurguliones cenſeo appellandos, & vrbe eiiciendos. Quibus verbis incenſi Romani, Hugonem deſerunt, ipſumq; cum Marotia vrbe eiiciunt ac expellunt. Albertus Marchiam vrbis tenuit: Lambertus autem alter filius Adalberti & Berthæ, Guidonis frater, poſt mortẽ fratris Guidonis Marchiam poſſedit Tuſciæ, vir audax, fortis, & ferox: ob id Hugoni ſuſpectus, ne Italicum regnũ ſibi auferret. Timuit enim ne Itali & vniuerſa nobilitas illi adhærerent, ac ſeſe desererent. Ob id illi inſidiarũ laqueos ſtruxit Hugo, ac tandem denunciat, ne ſe amplius fratrẽ nominet. Cui, vt erat animi infracti, reſpondit: Ne fratrem ſuum eſſe inficiaretur, cum ex vno corporis aditu in lucem prodiſſent (erant enim vterini) illudq; duello ſe comprobaturũ aſſeruit. Cum dies inſtituitur, Hugo fortem iuuenem Retrudinũ ſuppoſuit, qui eius nomine pugnaret: ſed Lambertus victus, ab Hugone capitur, & luminibus priuatur. Boſo Hugonis frater, qui & odio ob Marchiam habuit Labertum, Tuſciæ Marchio creatur. Sic ab vtroq; liberatus, tranquillus adminiſtrat imperium. Sed mox in diſcordiam cum Hugone venit, perfidia vxoris Boſonis, quæ Willa Burgunda nominabatur. Quæ cum eſſet mulier verſuta & vafra, & inexplebilis auariciæ, baltheum aureum gemmis precioſiſſimis nobilem furata, poſt mariti obitum pudendis abſcondit. Quem Hugo cum ab ea requireret, nec inueniretur, iuſſit eam denudari: furtum prodidit corrigiola è locis muliebribus dependens.

Vnde exrractus baltheus, multis ipſa opprobriis afficitur, & ad patriam Burgundiam remittitur. Ex hac Willa Boſo nullum filium, ſed quatuor filias genuit, Bertham, Willam (quæ vxor fuir Berengarii Secundi) Richildem & Giſelam. Quæ omnia vt magis clareſcant, ſub vno (vr ſic dicam) aſpectu ſubiungam.

Ebethardus dux Foro-
iulii: Eius filius,
Berengarius I. qui nullum genuit
filium. Eius vero filia,
Giſela, vxor Adalberti Eporregiæ Marchionis, filium
genuit qui nomen aui referebat, dictus
Berengarius II. Rex Italiæ. huius vxor Willa, Willæ & Boſonis filia.

Filius Albertus Rex Italiæ. — Filiæ Giſela & Girbeira.

Sed de Marchionibus Tuſciæ, ſequens aſpiciarur arbor, quæ omnem genealogiam edocet.

Lotharius Lotharingiæ Rex, genuit ex — Adelbertus Tuſciæ Marchio, ſecundus maritus, genuit ex

Bertha

Hugonem comitem Arelatenſem, qui ex vxore Alda genuir	Boſonem, qui Marchio fuit Tuſciæ, & ex Willa Burgundia vxore genuit	Lambertum Marchionē Tuſciæ, ab Hugone occiſum.	Guidonem Marchionem Tuſciæ, eius vxor erat Marotia ſcortum impudens, quæ ex	Hermingardam, vxorem Adalberti Eportegiæ Marchionis.
Lotharium regem Italiæ	Bertham, Willam, Rihildim, Giſelam.		Alberto genuit — Albertum Iuniorem.	Sergio Papa — Iohannem X.

Hæc de rebus Italicis, quantum homo Germanus potui, ſtudioſiſſime ex diuerſis Annalibus longo labore conquiſiui: & cum à cæteris ſcriptoribus ſint neglecta, nc penitus ignorarentur, appoſui. Nunc vero, vt ad ordinem inſtitutum reuertar, priuſquam Conradum & Henricum Romanorum & Germanorum reges ſcribam, qui à cæteris quoque ſcriptoribus negliguntur, & Cæſarum Catalogo non interſeruntur: quod Romam non adierint, nec pontificis benedictionem attigerint, ob Italica (quæ tum æſtuabant) bella: Græcum Imperatorem Conſtantinum, qui per hæc tempora vixerat, ſubiungam: & cum eo Romanum Lacapenum, qui fraude ab eo imperium extorſit, ſed deiectus tandem iterum, Conſtantino adminiſtrandum reliquit: Ob id ambos ſimul vno capite complectar.

Conſtantinus Porphyrogenitus.

CONSTANTINVS Leonis ex Zoe filius, Baſilii nepos, Porphyrogenitus cognomento dictus, quod in domo, cui Porphyra nomen Magnus ille Conſtantinus, à quo Conſtantinopolis quoque dicta eſt, dedit, in lucem ſit editus. Voluit enim in ea omnem ſuam poſteritatem in lucem prodire: vnde & hanc luculentam ſortiti ſunt appellationem, teſte Luitprando. Seprennis autem puer hic Conſtantinus à patre relictus, ſub matris tutela & patrui Alexandri fuit, ac nobilium quorun-

quorundam: quorum diligentia Conſtantinus Ducas Andronici filius, tyrannidis inuaſor, oppreſſus eſt. Hic enim Andronicus ſcholarum domeſticus, morte Alexandri intellecta, abiit è Conſtantinopoli exercitum collecturus, vt affectati regni ſcintillam, quam dudum ſub cinere occultauerat, retegeret. Accendebatur præterea à multis quotidie, vt id faceret: inter quos erat Nicolaus patriarcha, inſcius adhuc ſe eſſe tutorem teſtamento ſcriptũ Conſtantini regis. Præſtantioribus itaq; militibus congregatis, Conſtantinus Ducas per paruam Byzantii portam vrbẽ ingreſſus, occupat cum lapidibus portam Hippodromi. Habuit ex ſenatoribus quoq; ſocios: & pars populi congregata, eum regem acclamabant. Cum autem cuſtodes vrbis portam non aperirent, Conſtantini Protoſtrator eã refringere temerarius nimium auſus, lancea confoſſus periit. Per aliam viam Andronicus ad theatrum venit, vbi certamen equorũ agitur, qui locus Chartæ appellatur, ad excubias vſq; & regios cuſtodes progreſſus. Ex tutoribus autem magiſter Ioannes Eladas, ex ſociis ac nauticis hominibus manu collecta, contra tyrannum inſurgit: factoq; congreſſu, multi vtrinque ceciderunt. Arripuit arma & Gregoras, Ducis filius, & eius nepos Michael, & Curticius Armenius: quibus omnibus oppreſſus eſt Conſtantinus tyrannus. Qui vt animum ſuum audacẽ oſtentaret, in cõſertam aciem equũ impulit: & lapſus in foſſam, aditu refracto, à quodam occiſus, caput eius regi Conſtantino allatum eſt. Itaq; per Occidentalem Chryſotriclini portam ingreſſus eſt, vt ei vaticinatus rex Leo fuerat, vt ſuperius ſcripſimus. Quidam publicanus Nicolaus nomine, qui obæratus ad Iſmaelitas confugerat, fidei Chriſtianæ proditor ac deſertor, Aſtrologus inſignis, hoc illi prædixerat, & literis ad Dromi Logotheten perſcripſit. Itaq; hæc ſeditio ſedata eſt. Sed rebellis ſocer magiſter Gregoras, & Léo Chæroſphactes, ad magnam profecti eccleſiam, & monachos expulerunt, & quibuſdam oculos excauarũt: omnes autẽ in manſione ſtudii dicta detinuerunt: de multis triumphatum, verberibus prius cæſis: multos capite priuarunt, multos inſuper ex Chryſopoli ad Leucadem cruci affixerunt. Multiq; alii per licentiam tutorũ diſpendium feciſſent, niſi res ad iudicium delata, fuiſſet complanata: cum hæc fierent inſcio rege, qui puer pene erat, eiuſq; iniuſſu. Conſtantini præterea tyranni vxor tonſa, & filius eius Stephanus virilitate priuatus, in Paphlagoniam, vbi domum habuerant, miſſi ſunt. Multa itaq; iniqua facta ſunt, & per hos & per tutores, qui etiam inter ſe diſcordabant, vt Polyarchia potius quam Monarchia videretur. Interea Bulgarorũ princeps Simeon, videns regẽ puerũ, & regni res confuſas, cogitauit vrbem obſidione cingere, admotis quaſcunq; habere potuit machinis. Cum vero vrbis munitio & populi frequentia eius conatus fruſtrarentur, reducens exercitum ob pactũ ei oblatum, cum Nicolao patriarcha, & cæteris tutoribus ad regiam, quę eſt in Blachernis, vbi rex erat, profectus eſt Simeon cum filiis & obſidibus, quos daturus erat regi, ſi confœderatio procederet. Epulatuſq; cum rege, benedictionem a Nicolao ſuſcepit. Sed inexorabilis receſſit, pluribus tamen muneribus vna cum filiis onuſtus: quos duos habuit, Baianũ, qui magica arte fuit infectus, & ex homine quem voluit feram facere promiſit: & Petrum, qui poſt Bulgaris præfuit. Rex autem Conſtantinus indignationem hoſtis animaduertens, nec in vllo tutorum eam ſpem, quam in matrem habuit, collocans, eam reuocauit in curiam. quandoquidem, vt ſuperius ſcripſimus, Alexander eam abiecerat. Pietate autẽ filii conſentientibus tutoribus reducta, priſtinæ reſtituitur poteſtati: adminiſtrationemq; imperii cum filio aſſumẽs, cubiculariũ & excubitorẽ Conſtantinũ & fratres ſecum reduxit. Patriarcham Nicolaũ & Alexandri familiares Baſilizen rectorẽ, & Gabrielopolon, ac reliquos è curia abiecit. Interea autem Bulgari per totam diſcurrebant Thraciam, prædam abigẽtes, & Adrianopolim obſidentes. Sed cum longa obſidione eam Simeon expugnare non poſſet, corruptis cuſtodibus largitione, eam deprædatus occupauit: ſed ingenio, opera, ac arte reginæ, iterũ in ipſius iuriſdictionẽ redacta eſt. Nam cum Simeonis frequentes in Thraciam incurſiones cerneret, cum Iſmahelitis fœdus percutere coacta, Orientalẽ & Occidentalem exercitũ inſignem coegit, quem contra Simeonem miſit, Phoca ſcholarũ domeſtico duce. Qui cum Bulgaris manus cõſeruit, eoſq; deuicit, ac maximam illis ſtragẽ intulit. Sed cum ob laborẽ æſtuaret, è pugna diſcedens, & in fonte quodã ſudorẽ abſtergeret, atq; ſeſe refrigeraret, equus eius manibus elapſus, currendo (vt fit) in exercitũ fugit. Quem ſui ſine ſeſſore conſpicati cognitũ, in magnum timorẽ inciderũt, ducem ſuum occiſum arbitrati: tum pugna abſtinuerunt, & hoſtes fugientes non ſunt amplius perſequuti. Simeon è quadam id ſpecula cõtemplatus, collectis quibuſdã, in Romanos iterũ impetum fecit: qui ſuo deſtituti duce, in fugã vertuntur, quos fugientes perſequutus cædit: vixq; Phocas in Meſembriam fuga cum paucis euaſit. nec enim amplius eos tenere potuit in prælio. Id audiẽs regina, Ioh. Bogam mittit, vt Pazinacas cõfœderatos contra Bulgaros adducat. Iuſſus eſt

& Romanus Lacapenus, qui Drungarius erat, vt cum claſſe ſua confœderatos afferret, quo ſecurius tranſirent, & auxilium domeſtico ſcholarum Phocæ præſtaret. Sed cum inter Bogam ac Lacapenũ ſeditio inter nauigandum oriretur, & ſeſe mutuis iurgiis laceſſerent, confœderati ſibi timentes ad propria reuerſi ſunt. Tradũt alii, Phocam, cum Barbaros vinceret, fugaretq; Lacapenum, abiiſſe cum ſua claſſe: ſparſumq; rumorem, id facere, vt regẽ caperet, & imperio ipſe potiretur. Ob id territũ, amplius hoſtes perſequi noluiſſe: ſed reuerſum in caſtra, vt rem certius intelligeret, ſubſequutum exercitũ ſuum, qui Phocam fugere arbitratos eſt: quod & imperii affectatione factum produnt. Cupiebat enim & ipſe Imperator fieri, & Lacapenum præuenire. Itaque à Bulgaris Rom. exercitus victus eſt, Bogas & Lacapenus reuerſi ſunt. Sed iis cognitis quæ acta ſunt, decretum eſt, vt Lacapeno tanquam exercitus proditori oculi excauarentur. Liberatus eſt tamen ab iis qui apud reginam aliquid potuerant. Ac Simeon hac victoria elatus, Conſtantinopolim denuo obſeſſurus cum magnis Bulgarorum copiis aduenit. Cui Phocas occurrens iterum, & manus cum iis conſeruit, & eos vicit fugauitque: ob eiuſq; præſtantiam, reginæ erat
409 longe chariſſimus, & Conſtantino eunucho cubiculario (cuius tum magna fuit authoritas) multum affectus, cuius ſororẽ in matrimonio habebat. Cum itaq; creſceret Phocas honore autoritateq;, incidit (vt fit) in inuidiam: pædagogus enim Conſtantini regis ei timens, ſuadet vt Romanum Lacapenũ Drungarium & claſſis præfectũ ſibi cuſtodem faciat, literis manu ſua ſcriptis ipſum aduocet. Quas vbi accepit, ilico fidem dat cubicularii potentiam auferre, eiuſq; autoritatem imminuere quoad fieri poſſit, quod & mox præſtitit. Cum enim cubicularius Drungariũ ſolicitaret, vt inde ſolueret, ad triremes acceſſit: quem ſequutus, cum in prætoriam nauem cõſcenderet, iuſſus eſt capi, fugatis iis qui eum comitabantur. Regina id audiens, perturbata, miſit quendam qui captiuitatis cauſam inquireret: at ille lapidib. è naui eſt pulſus. Poſtero die rex Nicolaũ patriarcham, & Stephanum magiſtrum, qui inter regales amicos erant, accerſit, iubetq; vt matrem regia pellant. Quæ mox ad filium lachrymis profuſis profecta, ad miſericordiam filiũ flexit: qui tamen omnẽ in ſe regiam poteſtatem transferens, matri eam abſtulit, ac ſtatim magiſtrũ Ioannẽ Garidam ſcholarũ domeſticum creauit. Magiſter Stephanus & patriarcha è regio palatio diſcedunt. Lacapenus autem Drungarius, quaſi in pugnam proditurus, claſſem diſponit: & in die annunciationis ad Baſilicam appulit in Bucoleonte, iurans ſe regiæ vtilitati nunquam non conſulturũ, nec reginæ amplius ſe obtemperaturũ. Mox in regiam ſeceſſit, & in templo quod in Pharo eſt, regi obuius factus, conſiliati ſunt: Chriſtophorus Lacapeni filius magnus Hæteriarches pro obſide datus: Phocas ne id inique ferret, admonitus eſt. Conſtantinus vxorẽ accipit Romani filiam Helenã, Baſileopaterq; ille, id eſt regis pater dictus, & Chriſtophorus magnus Hæteriarches. Nuptiæ triduo poſt Paſcha celebratæ ſunt, patriarcha Nicolaus orationẽ dixit. Phocas id audiens, accerſito in ſocium ad ſe Cõſtantino cubiculario, aliiſq; principibus ad tyrannidẽ aſpirare cœpit, ab iis confirmatus, quæ Conſtantinus ei nunciauerat. Sed Romanus literas nomine regis & regio ſigillo ſcripſit, quibus eum dehortabatur, miſitq; per meretricem in exercitũ. Quæ cum multis aureũ regis ſigillũ oſtenderet, breui effecit, vt magna militũ pars à Phoca deficeret: qui tum Chryſopoli erat, moxq; ſe in fugam vertit. Et cum in quadam regione ad locũ veniſſet, qui Goeleon nuncupatur, captus eſt, & excæcatus ad regiam deductus. Sic finita eſt eius tyrannis. Sed & iuuenes quidam regẽ in venatione aggredi ſtatuerunt, & occidere: quorũ inſidiæ deprehenſæ ſunt, & autores harum male tractati. At regina Zoe mater regis, quæ inſidias Baſileopatri Romano ſtruxerat, abiecta eſt à curia, & abſciſſis capillis in monaſterium ſanctæ Euphemiæ intruſa. Romanus in Cæſaris dignitatẽ euectus eſt, & à Nicolao patriarcha regali diademate coronatus, adhortatione Conſtãtini: qui Romanus paulo poſt Theodoram vxorem coronauit, ac Chriſtophorum filium: oſtendens id placere Conſtantino, quod maximopere diſplicuit, quod & teſtatus eſt quibuſdam, quibus confidebat, queſtus ſuam calamitatem, ſed contradicere non audebat.

Cæterum quis ille fuerit Romanus, & quo pacto ſit imperii culmen aſſequutus, Luitprandus Ticinenſis in tertio Antapodoſeos libro, luculentiſſime explicat. Fuit enim Romanus is humili prõſapia, ex gente Armenorum, qui ſe nunquam in regis aula futurum alicuius eminentiæ ſperauerat, nedum regalia ſceptra obtinere: homo ruſticus, & qui nauali pugna ſtipendia reciperet. Imperante igitur Leone Conſtantini genitore, claſſis præfecto ſeruiebat vtiliter, ei multa faciens quæ nauibus eſſent vtilia. Quadam autem nocte, dum exploratum Saracenos abiret, eſſetque in eodem loco palus atq; arundinetum ingens, contigit leonem ferociſſimum ex arundineto proſilire, ceruorumque multitudinem in paludem demergere, vnumque lacerare, quo rabiem ſuam extingueret. Romanus ſuſ-

nus ſuſpicatus Saracenorum aliquos in arundineto latitare, mane exurgens, Græcum ignem, qui nullo liquore niſi aceti extinguitur, vndique per arundinetum iactauit, quod eſt concrematum, præterquam in ea parte qua leo latuit, vento à contrario flante. Cum igitur omnia luſtraret Romanus, & aceruũ hunc miraretur ab igne ſaluatũ, enſem dextra, læua palliũ geſtans, cum ſocio cõfabulatus multa: leo ex arundineto proſiliens, accenſus ira ex fumo: cui cum Romanus intra brachia palliũ iniiceret, leo hominẽ arbitratus quem laniaret, iam infremuit: à tergo autem, enſe cluniũ iuncturas diſſecuit ſummis viribus vt caderet. Quod ſocii eius videntes (iam enim ab eo fugerant) rem mirandã & inſigne hoc facinus cunctis narrabant, & Imperatori Leoni deferebant: qui pluribus eum donis honeſtauit, & magnis honoribus affecit. Cum itaq; Leo moreretur, quem mox frater eius Alexander ſubſequutus eſt, hunc paruulũ Conſtantinum relinquens filium, vt prius patuit, ad tutandum palatium eunuchum (vt moris eſt) dedit; Phocam domeſticum ſcholarum, quem terreſtris exercitus ducem conſtituerat: Romanũ autem qui non claro natalium erat ortu, naualis exercitus principem fecit. Cum autẽ claſſe ſua ad vrbem appulſa, palatium non egrederetur, & principes illi obuiam euntes ipſum ſalutarent, obſequia offerentes, omnes capit, & in ſentinam proiicit ligatos. Dehinc magno comitatu in vrbem feſtinat, quos ſuſpectos habuit palatio abigit, ſuæ factioni fauentes ibi collocat. Rectorẽ, magiſtros, patricios, logothetas, cubicularios, ſpatharios, eparchontas, pro ſuo arbitrio creat. Zoen etiam regis matrem, venereo affectu demulcet. Phocam domeſticum capit, & vtroq; lumine priuat. Qui etiam regis pater ardenter fieri cupiebat. Sicque Romanus Baſileos pater factus, data filia Conſtantino in vxorem, arcta neceſſitudine regi iunctus, de more Cæſarum, rubricatarum pellium caligis vſus, altero anno mox coronam vſurpauit cum caligis imperialibus, Chriſtophorumq; primogenitum pariter coronauit. Cæteros vero filios, Stephanum & Conſtantinum, quos poſt genuit, Cæſares dixit: ob id inſidię contra Romanũ paratę ſunt, quarũ author Sacellarius quidam Anaſtaſius fuit, qui mirum in modum partes Conſtantini tuebatur: ſed detectæ tandem, male conſpiratoribus ceſſerunt. Nam Sacellarius detonſus eſt, & Conſtantinus rex (quem magno prius honore affecit) in eius tractus eſt inuidiam ac odium. Hoc tempore Simeon Bulgarorũ rex nouum contra Conſtantinopolim exercitum miſerat: contra quem Romanus, ne prædia in littore maris & ornatus vrbis defœdarentur, ſuum quoq; exercitũ miſit, vt illis reſiſteret. Sed multitudinem Bulgarorũ non ferentes, in fugam verſi ſunt: quidã principes in triremes ſeſe receperunt, aliqui ab hoſtib. cæſi, aliqui capti, nonnulli in mare præcipitati, multi ab vndis marinis abſorpti. Sic male tractatus eſt exercitus Romanus, in loco qui ad Fontes cognominatur. Vbi pulcherrima palatia à Bulgaris concremata ſunt, & reliqua quæ in maris littore illic ſunt reperta. Tum iterum Simeon ad Adrianopolim ſeſe cum exercitu recepit, eamq; obſedit, in ſuamq; iuriſdictionem ob alimonię & victus penuriam accepit. Eodem tempore Leo ex Tripoli cum claſſe armata contra Romanos profectus eſt: & ob id Romanorũ triremes ad Lemnon inſulam peruenientes, quaſi Agarenorũ claſſem penitus deleuerunt. nam multas earum ſubmerſerunt, vt vix earum præfectus Tripolim aufugeret. Bulgarus interea magnis copiis Macedoniam eſt deprædatus, & Thraciã: accedenſq; rurſus Conſtantinopolim ad Blachernas, manus cum Romano exercitu conſeruit, cupiens cum rege ipſo Romano cõgredi. Quod is auerſatus, fugit: & Simeon ſemper inſequutus cum exercitu, quoad magis eum muneribus placaret. Diſcordes tamen à ſe inuicem diſceſſerant: quod duæ aquilę in aere volantes, & clangorem edentes, portendebant. Quarum altera ſe in ciuitatem recepit, altera in Thraciam abiit. Neſcius autem Simeon quietem agere, vir ſanguinarius, contra nationem, quæ Chabata dicitur, bellũ mouit: à qua victus, in editos montes ſe cum exercitu recepit: vbi cordis nimia preſſus anguſtia, mortuus eſt. Cui ſucceſſit ex ſecunda eius vxore filius Petrus, qui inducias cum Romanorum rege fecit, quod Bulgari maxima peſte premebantur. Accipiens inſuper in vxorem neptem regis, filiam Chriſtophori maioris natu filii. Iam enim Theodora Romani vxor Auguſta mortua erat, & filii vxor Sophia Auguſta eſt cœpta appellari. Romanus autem auariſſime ſe geſſit, non contentus ſe & maiorem filium imperiali cinctos diademate: ſed & alios filios regali ornauit corona, vna cum nepote & Chriſtophoro, monarchiam in polyarchiam traducens, & ſedem pontificalem minori natu Theophylacto attribuens. Qui cum puerulus adhuc eſſet, & Nicolaus patriarcha poſt tredecim annos, qui præfuit, diem clauſiſſet, Metropolites Amaſias Stephanus in thronum Conſtãtinopolim traductus eſt: qui tertio anno mortuus, ſucceſſorem habuit monachum, qui Tryphon dicebatur. Pacto tamen inito, vt poſt aliquod tempus ſponte Theophylacto regis filio cederet, qui tum erat adoleſcentulus. Ita Conſtantinum regem modis omnibus deiice-

re curauit. Et cum nuptiæ cum Petro celebrarentur, magna exiſtente in vrbe Bulgarorum copia, clam inſtituit, vt ſeditionem quandam fingerent, qua Chriſtophorum regem, poſthabito Conſtantino, pronunciarent, ſimulans ſe rex coactum id pati. Quinimo niſi Romanus Chriſtophori filius paruulus paulo ante eſſet mortuus, & hunc regali dignitate inſigniuiſſent: cum iam alii duo filii Conſtantino maiores, hoc idem approbarent. Sic indigena rex, cui regni ſors iure ceſſit, inſtar aſcriptitii erat ab iis deſpectus. Iuſticia tamen, licet tardo pede, tandem illi arriſit: vt vindicta Dei lento paſſu incedit, quemadmodum paulo poſt ſcribemus. Superuenit enim hyems intolerabilis, quam fames ingens ſubſequuta eſt, & incendium horribile: dehinc Chriſtophorus rex mortuus eſt. Et cum Tryphon debuit aduērante tempore promiſſo, à patriarchatu diſcedere, curauit remanere, cum Theophylactus tum tertiumdecimum eſſet natus annum. Sed Cæſareas quidam dolo innocētiam patriarchæ aggreditur, Regi cupiens gratificari. Simulans perſonam amici Patriarchæ, inſidias Imperatoris in ſe detegit, qui cauſaretur quod Patriarcha neſciret literas. Perſuadet itaq; illi, vt arrepta charta multis videntibus nomen ſuum & dignitatis titulum adſcribat, vt omnis accuſandi facultas tollatur. Tryphon conſilio paruit, & multis ſpectantibus & audientibus ſcripſit: TRYPHON MISERICORDIA DEI ARCHIEPISCOPVS CONSTANTINOPOLIS NOVÆ ROMÆ. obmiſſo titulo Patriarchatus. Hinc occaſionem accipiens rex, cum hanc chartam Cæſareas afferret, Tryphonem ab Eccleſia ſubmouit, & eius filium Theophylactum ſubſtituit: qui ob ætatem Patriarchatum per pædagogos adminiſtrauit, patre viuente. Deinde hos a ſe repellens, non dicenda fecit: canibus & equis deditus, plus venationi quam religioni tribuens. Et cum multas equas excellentiſſimas aleret, pulchriorem ex iis ad inſaniam vſque deamauit, vt cum olim pareret, & ipſe ſacris intentus à nuncio audiret, ſacris relictis, pullum conſpexerit in loco quo alebantur, ac demum ad cæremonias redierit: ita etiam equitationis rabie periit. Nam dum velociſſime propemare curreret in equa, muro illiſus ſanguinē euomuit, indeque hydropiſim incurrit, ac miſere periit. Cui Polyeuctus monachus ſucceſſit, tum ſermone tum virtute præcellens: & qui à Cæſarea iam creatus fuerat, quamuis Heracleas quidam obſtiterit: qui tamen per regis æquitatem reiectus eſt. Sic itaque duo Romani Imperatoris filii vitam amiſerunt, licet poſterior patri fuerit ſuperſtes. Supererant tres adhuc filii, Stephanus, Conſtantinus & Romanus. Quos Conſtantinus rex contra patrem, per alios tamen, ſolicitauit: licet Stephanum, quod eum ſtabilioris eſſe animi arbitratus eſt, aggredi non ſit auſus: alios vero in patrem excitauit, Helena vxore id dudum perſuadente. Qui ægre ferentes ſe iuſta patris ſui ſeueritate à viuendi leuitate coerceri, poſitis in palatio inſidiis, patrem deturbant, & tonſo capite in vicinam inſulam, vbi monachi philoſophabantur, tranſmittunt. Videntes autem Conſtantinum Leonis ab omnibus coli ac obſeruari, cum pares in illum inſidias ſtruerent, ad conuiuium ab eo vocati, cum de loco ſeſſionis honoratiore contenderent fratres, rege diligenter ſtultitiam illorum obſeruante, ambo fratres capti à militibus, tonſi & clerici facti, in exilium miſſi ſunt: alter in Panormum, alter in inſulam quæ Terebinthus dicitur. Stephanus in Proconneſum exulatum abiit, inde in Rhodum, demum in Mytilenem: Conſtātino vero Samothrace circumſcriptus eſt locus. Qui cum crebro inde fugere niteretur, veneno hunc cui cuſtodia demandata erat aggrediēs, ab aliis interfectus eſt. Stephanus in Leſbo vixit XIX. annos. Pater Romanus ſolus dominatus ad XXVI. annum, mala correptus valetudine obiit: ſic quiſq; eorum meritam pœnam ſoluit. Sub id tempus Roxolani Scythæ, qui ab aliis Ruſſi appellantur, ingenti facta claſſe, contra vrbē progreſſi, ad Pharum, vbi Romana claſſis eis occurrit, manus conſeruerunt. Quorum rex Inger nomine hoc conſilium attulit, ſciens Græcorum exercitus partim contra Saracenos ductos, partim ad cuſtodias inſularum diſperſos. Facile itaq; Conſtantinopolim capi poſſe ſperauit, de victoria adeo ſecurus, vt Græcos non occidi, ſed capi præciperet. Sed cum Romanus illis occurreret, multæ ſunt captæ, multæq; naues fluxili igne concrematæ ſunt: cæteræ in fugam verſæ, inciderunt in Bardam Phocam patricium, exercitus ducem. A quo adeo cæſi captique ſunt, vt pauci ſuperſtites relicti fuerint, calamitatum ſuarum ac ſtragis perpeſſæ nunciī. Captiui enim omnes ſunt decollati. Ita terra marique ſunt Barbari profligati, vt deinceps in terras Romanorum amplius non graſſarentur. Agareni autem à domeſtico ſcholarū Ioanne Curcua & Theophilo fratre eius, qui quidem Theophilus auus fuit Iohannis, qui poſtmodum eſt adeptus imperium, ſæpenumero victi ſunt ac proſtrati & non paucas ciuitates, quas iam adepti fuerant, per id tempus amiſerunt. Nam primo eius imperii anno, cum pleræque Orientales gentes Saracenorum inſtinctu, Romano regi eſſent rebelles, ex Apulia & Calabria (quæ tum Græco Imperatori ſeruiebant) tam

copioſum eduxit militem, vt cum is ingentem ſtragem paſſus eſſet, ambæ regiones pluribus hinc annis viderentur deſertæ. Erant eo tempore Longobardi magnæ in Italia autoritatis: qui præter alias ciuitates Beneuentum plus 30. annis occupabant. Ad quam quidem vrbem recuperandam, Symbaticum patricium Protoſpatharium ſuum miſit, qui eam tertio obſidionis menſe, in ſuam poteſtatem redegit. Quanquam Guido Longobardus tertio poſtea anno expulſis Græcis, eandem iterum recuperauit. Romanus itaq; tum ex bellis, tum ex incurſionibus hoſtium liberatus, cum eſſet ingenio alioqui malo, & Regem Conſtantinum (cui iure imperium debebatur) ſuppreſſiſſet, & ipſe eo pro arbitrio frueretur, conſcientia aliqua motus, veluti is qui vicino bouem furatur, ac in ſacrificio inteſtina offert, diſtributis pedibus ac extremis, pauperibus, corpus tamē ipſum totum depaſcitur: ſic Romanus Deum placare quibuſdam donis cupiens, donaria diuerſa obtulit, & obæratos vſura liberauit, daniſtis debita ſoluens, & ſcripturas igne comburens: precium inſuper iis qui conducticias domos habuerant, gratis præſtitit, rem magnam ſe arbitratus feciſſe eum publica donaret, de priuato nihil: cum illum priuatet ſuo regno hæreditario, qui iure id præſtare & ex liberalitate ſua poſſet. Mantile illud diuinum, in quo imago Chriſti non manu facta, quæ hodie Romæ viſitur, tranſportari curauit in primam ciuitatum, cum antea eſſet in Edeſſa. Quæ cum à Romanis obſideretur, & iam expugnatæ periculum immineret, ne deprædata exureretur, Agareni qui eam tenebant, vt ſe hoc periculo redimerent, Chriſtianis hanc ſacram imaginem conceſſerant. Eaque tempeſtate duo iuuenes ex Armenia Conſtantinopoli viſi ſunt concretis corporibus: quorum alter dum diem ſuum obiiſſet, medicorum conſilio huius cadauer abſciſſum eſt à viuente: ſed mox & ille mortuus eſt. Cæterum vt redeamus ad hiſtoriam, Conſtantinus 210 monarchiam iam adeptus, ſtatim Romano filio diadema regni impoſuit. Et vt vicem iis rependeret, qui in imperii recuperatione ei auxilio fuerant, Phocam Bardam magiſtrum creat & domeſticum ſcholarum Orientis, amboſque Phocæ filios: Nicephorum, qui Romano in imperio ſucceſſit, ducem Orientalis exercitus fecit: Leonem autem Cappadociæ præfectum: alios item alio modo remuneratus eſt. Regis vero Stephani filium Romanum eunuchū fecit, quem peperiſſe aiunt ex ſerua. Sed Chriſtophori filium Michaelem clericum cum tonſura fecit. Erat enim Conſtantinus pientiſſimus princeps, in rebus diuinis religioſus, mitis & humanus. Literis præterea deditus, vt eius epiſtolæ atteſtantur: carmine & ſoluta dictione iuxta doctus, Philoſophiæ & Encyclopędiæ peritus, & in ciuilibus expertus, adeo vt filio Romano librum à ſe ſcriptum relinqueret elegantem, qui in Venetorum bibliotheca dicitur aſſeruari, in quo ſummam totius imperii explicuit. Fuit tamen iracundus, & punitor pene inexorabilis: admodum grauis iis, qui vel mediocriter deliquiſſent: ſed aliquantiſper vino deditus. Cæterum indignos exercitui, ciuitatibuſque præfecit, flagitioſos ſcilicet & ignobiles: & quos vel regina vel Baſilius cubicularius, qui emptiles magiſtratus fecit, illi obtulerant. Res tamen regni in omnibus bene adminiſtratæ fuerant: & licet cubicularius Theophanes illi inſidias ſtrueret, aliquot acceptis conſpiratoribus, qui Romanum Romani filium ex Prote inſula, aut Stephanum ex Lesbo Regem reducere niterentur: Conſtantinus tamen horum inſidias & cauit, & conſpiratoribus omnibus condigna irrogauit ſupplicia, reguloſque in inſulis actiori cuſtodia aſſeruari iuſſit. Hac tempeſtate Turci, quos Vngros Zonaras appellari etiam ſcribit, cum per aliquod tempus hæc natio quieuiſſet, Romanas regiones populari cœperunt. Sed cum ſuis excurſionibus parum efficerent, eorum princeps Buloſydes ad regem veniens, ad fidem Chriſti eſt conuerſus. Quem & alius Turcorum dux Gylas ſubſequutus, diuinum quoque renaſcentiæ lauacrum ſuſcepit: ambo noſtra edocti myſteria, Patriciaque dignitate vterque donatus, cum multis muneribus, accepto ſecum Hierotheo epiſcopo, à quo multi poſtea ad religionem noſtram perducti, ad ſua reuerſi ſunt. Atque hi duces & fidem & pacem ſeruarunt. Reliqua vero multitudo fide noſtra poſthabita, iterum arma contra Romanos & Francos corripuerunt: qui capti ſunt, & cruci affixi. Tum etiam cum cuiuſdam Roxolanorum Ducis vxor, qui claſſem contra Romanos mouerat, & diem obierat, poſt mariti mortem ad regē veniſſet, baptiſmate & honore multo affecta, in patriam reuerſa eſt. Sub id tempus Conſtantinus rex, cum iam vxor eius filii Romani Bertha, ex Hugone Italiæ rege, quem Zonaras Francorum vocat, genita (vt ſupra ſcripſimus) per Seifridum Parmenſem epiſcopum illuc tranſmiſſa mortua eſſet, eidem aliam deſpondet, humili quidem domo natam, ſed forma excellentiſſima, quæ Anaſtaſia appellabatur, cognomine Theophano. Quo quidem tempore venerabilis manus ſancti Iohannis prodromi, hoc eſt, præcurſoris, ex Antiochia, ad ciuitatem excellentiſſimam à quodam diacono Iob allata eſt. Agarenis autem Romanorum regiones euaſtantibus,

ac littoralia deprædantibus, rex claſſem ingentem bene inſtructam eis obuiam miſit. Sed ob imperitiam præfecti, qui vix à ſuis cuſtoditus euaſiſſet, niſi in triremem ſeſe receepiſſet, aliæ naues ſubmerſæ ſunt, aliæ captæ. Aliter Bardas Phocas ſeſe in Oriente contra Agarenos geſſit: qui militari diſciplina edoctus, illorum vrbes expugnauit, & vicina loca prædatus, cum maximis ſpoliis ſe exercitumque ſuum ditauit. Iam regis filius Romanus vir factus, cupiditate regnandi cœpit patri inſidiari, coadiuuante vxore: præparantque venenatum poculum, quod ei porrigant. Sed magna poculi pars effuſa, ac imperatori data, non mortem, ſed maximos dolores induxit. Quocirca vbi hi ſunt pauliſper ſedati, accedere cogitauit Theodorum Cizicum, qui in monte Olympo habitauit: vt cum eo conuerſaretur, & vt ſimul precibus illorum, qui ibi orationes diuinas exercent, armaretur contra Agarenos, qui populari Romanos agros non deſtiterunt. Ibi aliquandiu moratus, non auſus ob inſidias in regnum reuerti, poſt aliquot annos mortuus eſt, vt multi arbitrantur, ex nota corporis diſtemperatura: alii per inſidias filii interfectum ſcribunt. Nam priuſquam moreretur, ſæpe in regio thalamo auditi ſunt qui lapides portarent, vt ſæpe timeret ſe ſaxis obrui, licet nemo ſit viſus. Fuerunt autem omnes vitæ eius anni quinquaginta quatuor, & duo menſes, ſimul cum patre regnans Leone, & Alexandro patruo, & cum matre annos tredecim. Et cum Romano Lacapeno, qui vi regnum arripuerat, annos ſex & viginti. Solus quindecim annos rexit. Itaque vndequadraginta annis gubernaſſe aliis ſcribitur, qui omnes ſimul annos ſupputant. Hæc ex Zonara, Luitprando, Sigeberto, ac nonnullis aliis.

Reuertar nunc ad Germanos Cæſares, Conradum & Henricum, qui Ludouicum Arnulphi filium ſubſequuti ſunt. Quos plerique ſcriptores, quod & Italicam tyrannidem, per Berengarios & Italiæ reges longe lateque ſerpentem non fregerint, & ſummi pontificis non acceperint benedictionem, Catalogo Cæſarum indignos arbittantur. Ego vero eos ob præclaras eorum res geſtas, & quod magni ac laude digni Principes extiterint, obmittendos non cenſui: qui paulo ante inuaſores imperii, & tyrannos quoſcunque ſcripſi.

Conradus Cæſar.

LVDOVICO Arnulphi filio Auguſto è medio ſine ſobole ſublato, imperii nomen à ſtirpe Magni Caroli ad nouam virtutem nobilitatemque delatum eſt. Nam vniuerſus Francorum ac Saxonum populus, Germanorumque procerum concurſus ad Othonẽ Saxoniæ ducem fiebat, eo quod rebus geſtis, ſumma prudentia & ſanguine eſſet nobiliſſimus, eumque Auguſtum ſalutabant. Sed cum is ſenecta inualidus eſſet, excuſatione ætatis vſus: Si Germanicis rebus (inquit) vſui dextra mea ars ve rerum gerendarum eſſe poſſet, nullum corporis laborem, nullam animi ſolicitudinem pro communi ſalute recuſarem. Sed cum imperium à familia Caroli tranſlatum, magnarum rerum inclinationes ac ingentes motus facturum ſit, duce opus eſt, qui ſciat, poſſitque ac audeat inter tela volitare, exercitumque non conſilio magis regere quam exemplo mouere. Talis eſt itaque vobis vir quærendus, non qui ex imperio decus ſibi expetat, ſed imperio affetat. Id quod vnicum poſſum, conſilio vos remque Germanicam iuuabo. Conradus Franconiæ dux, & opibus & robore animi ac corporis, fideq; ac exiſtimatione & maieſtate, eſt ſuſtinendæ moli ponderiq; huius tantæ rei, quam mihi iudicio veſtro vltro detuliſtis, longe aptiſſimus. Hunc vobis regem conſtituite: dignus eſt etenim, qui imperii habenas tractet. Sic autore Othone Conradus Auguſtus deſignatus, rex inungitur. Summa tamẽ rerum gerendarum adminiſtratio penes Othonem fuit. Ex quo filius mundo neceſſarius natus eſt Henricus, qui Conrado in imperio ſucceſſit, vt paulo inferius ſcribemus. Fuit autem is Conradus rex, filius Conradi Comitis Franconiæ, Haſſiæ, Wedrouiæ, Friſlariæ, & (quod Blondus) Ducis Auſtriæ, quod nuſquam lego: quum Marchia Orientalis Marchiones tum, non Duces haberet. Quem Adalbertus ob inanem de nobilitate contentionem occidit: vt latiſſime Rhegino, nos obiter ſuperius attigimus. Vir ſtrenuus, & re bellica exercitatus, animo corporeque validus, adeo vt pleriſq; timorem, multis iniiceret obedientiam. Nam potentiſſimi principes huius ætate florebant in Germania, Arnulphus Malus in Bauaria, Burchardus ſtrenuus in Sueuia, Eberhardus Comes potentiſſimus in Orientali Francia, frater regis. Cum Francis enim Occidentalibus Conradus Auguſt. ſocietatem & amici-

ciam

tiam iunxit. Item Giſilbertus dux in Lotharingia. Omnium autem præſtantiſſimus Henricus Saxonum & Thuringorum dux, qui omnes Conrado regi erant rebelles. Sed quos conſilio partim ad amicitiam reduxit, partim robore compeſcuit: tantasq; illis ſtrages intulit, vt ex maxima occiſorum militũ multitudine pleriq; in antiquorum philoſophorum venirent ſententiam, animas poſt mortem iterum in alia corpora redire. Et cum Conrado regi potentia Ducis Saxonum Henrici ſuſpecta nimium eſſet, conſilium Hattonis episcopi Moguntini (cuius dolo Adalbertus Comes prius ceciderat) implorat. Hatto aureum torquem fabricari fecit, quem collo conuiuantis ſub honoris prætextu iniiceret, caperetque. Sed dolus eſt proditus, & Hatto mox diem ſuum obiit. Henricus beneficio motus, in gratiam cum rege rediit. Solus inter illos Principes Arnulphus cũ vxore & liberis rebellis, ad Hungaros fugit, & ad obitum vſq; regis Conradi illic delituit. Regis etiam Hungarorum filiam vxorem duxit. Nam tum Hungari vehementiſſime graſſabantur, Franciam & Thuringiam euaſtantes. Et cum Alemanniam ingrederentur, a Bauaris & Alemannis iuxta Oenum fluuium cæſi ſunt. Sed rurſus Alemanniam ingreſſi, igne & gladio cuncta euaſtarũt: totam Thuringiam & Saxoniam populati, ad Fuldenſe vſq; monaſterium progreſſi ſunt. Dehinc Alſatiam penetrantes, ad Lotharingiam vſq; excurſiones fecerunt. Baſileam vrbem crudeliter incendio defœdarunt. Conradus rex niſi immatura præuentus fuiſſet morte, gentem hanc extirpaſſet. Sed aduerſa ſemper valetudine correptus, cum ſibi imminere extremum vitæ terminum ſentiret, ac ſupremum diem adeſſe cerneret, nec poſſet amplius bella obire, conuocatis Germanis proceribus, manſuetiſſimus princeps, maximis precibus, intermixtis multis lachrymis, ne amore regnandi, ambitioneq; diſſidium imperij fieret, ac diſcordia, autor fuit vt Hẽricus Othonis Saxonum ducis filius (cuius beneficio ipſe ad imperium peruenerat) Rex atq; Auguſtus crearetur, longa vſus oratione, qua cæteris Principibus perſuaſit (aberat enim hic ſolus) ac ipſorum mẽtes in ſuam ſententiam traduxit. Simul etiam regalia ornamenta, coronam multis vnionibus & precioſis gemmis nobilem, ſceptrum aureum in medium ferri iuſſit: iiſq; manu tactis: Hæredem (inquit) regiæ dignitatis & imperij vicarium ſtatuo Henricum Saxoniæ ducem: cui vt pareatis, non conſulo modo, ſed oro obſecroque. Proceres lachrymis ac dulci perſuaſione moti, eius votis annuunt: acceptiſq; regiis indumentis abeunt, ac Regem relinquũt. Qui paucis poſt diebus, vitam cum morte commutauit, cum annos regnaſſet ſeptem: in Fuldenſi monaſterio honorificentiſſime ſepultus. Sed abbas Vrſpergenſis in ciuitate ſua Wilinaburg, cum mœrore ac lachrymis Francorum ſepultum tradit, Anno noſtræ ſalutis noningenteſimo decimonono. Habuiſſe fertur vxorem Placentiam, filiam Ludouici ſe- 211
nioris regis Germaniæ. Sed nullam hinc tulit ſobolem. Hæc ex Othone, ex Luitprando, ex Annalibus abbatis Vrſpergenſis, ex Annalibus illius qui Rheginonem continuauit, ex Sigiberto exeerpſimus. Nos more noſtro huius quoque Cæſaris vitam tetraſticho claudemus:

Conradus procerum conſenſu lectus, Othonis
Conſilioq, Ducis, Regia ſceptra capit.
Officium leto moriturus reddit amici, 212
Qui patris accept munere tale decus.

Henricus Auceps.

MORTVO Conrado rege, Eberhardus regis defuncti frater, vt iuſſus erat a fratre, acceptis aureis armillis cum chlamyde, lãcea, & veterum regum gladio ac diademate, ad Henricum Saxoniæ ducem feſtinat: quem in venatione & aucupio forte reperit, vnde & cognomentum ei datum eſt. Eiq; fratris voluntatem ac procerum conſenſum detegit, regemq; ſalutat, pacemq; ac amicitiam cum eo init firmam, qua in perpetuum dehinc vſi ſunt. Paulo poſt cõgregati Principes & primores cum omni Francorũ exercitu, Fritislarij Rex deſignatur, & Auguſtus coram omni populo, magna omnium acclamatione appellatur. Et cum vnctio ei offerretur à ſummo pontifice: Satis (inquit) eſt me diuina gratia annuente, veſtraque pietate, Regem dici, tanto honore nos indignos arbitramur: ſit penes eos vnctio, qui meliores eſſe cupiunt, hac ſumus appellatione contenti: his dictis, manibus in cœlum eleuatis, Deo ſe commendat. Vnde ingens à populo excitatus eſt clamor, Deus te regem cuſtodiat, Deus te iuuet, tibiq; aſſiſtat. Fuit autem hic Henricus filius Othonis, Saxoniæ ducis, quem (vt ſupra ſcri-

pſimus) ante Conradum proceres regem, poſt defunctum Ludouicum Arnulphi Cæſaris filium, nominabant: quod frater eſſet Luitgardæ vxoris Ludouici, quæ prole caruit: & quod vir ſtrenuus, qui Dalmatas & Hungaros fudit, fugauitque. Sed ob ſenectutem regium decus aſſumere recuſauit. Hic Otho hunc filium Henricum regem genuit, & Bru-
213 nonem ducem. Et vt aliquãtiſper eius familiam attingam, genuit hic Otho filiam Babam, Henrici Comitis coniugem, quæ vrbi Babenbergæ nomen dedit, matrem Alberti comitis, & fratrum. Ac alteram quandam filiam Richardim, Leopoldi Sueuiæ Ducis, & primi Marchionis Auſtrię coniugem, è quibus natus eſt Henricus cognomento Rebellis: a quo progenies diui Leopoldi tandem proceſſit. Sed ad Henricum reuertamur. Cum regnum Germaniæ ſuſcepiſſet, ſumma prudentia illud & fortiter adminiſtrauit. Diſciplinam militarem, quæ iam in latrocinia abierat, correxit, ac denuo reuocauit: latrones expulit, inteſtinas diſcordias in Francia inter Rutpertum & Carolum ſedauit. Rediit tum ab Hungaris Arnulphus Malus cum vxore ac liberis, à Bauaris benigne ſuſceptus, admonituſque vt ſe quoq; regem diceret, nec Henrico pareret regi. Quod intelligens Henricus, cum iam Ratiſponæ colligeret exercitum Arnulphus, magnis copiis vt vrbem obſideat, feſtinat. Sed hic non paſſus propius vrbem accedere, imparem ſe agnoſcens, parat inire cum rege prælium. Stabant vtrinque milites accincti ad pugnam, viri fortes & bellicoſi, & maxima ſanguinis Chriſtiani effuſio inſtabat. Henricus rex, ſapientiſſimus Princeps & religioſus, irreparabile damnum animo voluens, cupit ſolus Arnulphum alloqui. Et ille (licet duellum ſibi putaret indici) haud renuit. Conuenientibus vtriſque rex inquit Henricus, Deo omnium opt. ac maximo (cuius nutu mundus contremiſcit, à quo omnia in hoc orbe inferiore gubernantur) ſic ordinante, vniuerſus Saxonum, Thuringorum, Francorum ac Alemannorum populus me regem, Conrado rege anteceſſore noſtro ſic ſuadente, ordinauit & elegit. Cui ordinationi temere reſiſtis, & Dei voluntati parere recuſas. In præcipitium mittis tuam plebem, cuius eſſe defenſor debes & tutor: quæ ignara quid agat, ruit quodam impetu, vt tibi obſequatur. Quin potius in alium hanc ſeruas gentem vſum, vnde eſt fructus aliquis te ſequuturus. Ego, vt loquar quæ ſentio, ſi Deus te regem voluiſſet, obedientiam tibi promptus oſtenderem: nec in me quod diſpliceret, agnoſceres. His dictis, animum Arnulphi, alioqui malum, inflexit. Pontifices tamen omnes Bauariæ, vt petiit, ſuæ ditioni ſubmiſit, vt in defuncti locum liceret ſibi quem vellet ſufficere. Sed abuſus hac donatione impius princeps, reditus eccleſiarum militibus diſtribuit, pro quo & pœnas dehinc dedit. Henricus poſtea cum exercitu contra Burchardum Alemannię ducem, ſibique rebellem, profectus eſt, generum Rudolphi Burgundionis: qui rex Franciæ, occiſo Ruperto patre Hugonis, in contemptum Caroli elatus eſt. Burchardus tamen ſe imparem cognoſcẽs, etſi ſtrenuus eſſet bellator, vltro ſeſe dedidit cum vrbibus & populo ſuo. In regno autem Franciæ, quum inter Carolum Simplicem, cui regnum iure debebatur, & Rupertum, qui factionibus erigebatur in regem, maximæ eſſent ſimultates, oppreſſoq; Carolo & cuſtodiæ mancipato, Rupertus gubernaret, Henricus Giſelberto Lotharingiæ Duci filiam ſuam Gerbirgam tradit vxorem: alioqui Lotharingiam rex erat inuaſurus. Captus autem Carolus, Henrico regi brachium S. Dionyſij auro gemmiſque incluſum, fœderis & perpetui amoris pignus clam miſit, vnicum Francorum ſolatium.
214 Poſtquam enim huius ſancti martyris corpus è Francia fuit ſublatum, nunquam bella vel inteſtina, vel externa ceſſauere. Quod quidem munus ſumma cum veneratione religioſus rex accepit: & Carolo ſuppetias dediſſet, niſi in cuſtodia fuiſſet defunctus. Cui Burgundionum rex Rudolphus, qui triennio in Italia imperitabat, & cum Berengario (vt ſcripſimus) manus conſeruit, in regno Franciæ ſucceſſit. Henricus autem Cæſar cum Francis pacem ſeruauit: tantum à Rudolpho rege lanceam mirifici operis, clauis crucifixi Domini affabre in ea locatis ſanctificatam, precibus promiſcue miniſque ac muneribus extorſit, illam pro ſacroſancto imperij inſigni poſteris relicturus: quæ apud Conſtantinum Magnum in ſumma veneratione fuiſſe ferebatur. Quam Samſon quidam Comes dono dediſſe Rudolpho dicitur, & Othoni Magno filio imperatoris relictam. Cæterum Hungari, qui in defuncti Conradi Cæſaris locum Hẽricum ſuffectum iampridem intelligebant, experiri an ſolita tributa rex pendere vellet cupientes, Saxoniam inuadunt: vrbes, oppida, villas incendunt, extremamque comminantur depopulationem. Rex rudi militi ac bellis inſueto, tam ſæuam gentem committere noluit: quos autem ſecum habuit diſciplina militari inſtitutos, emiſit, qui crudelem abigerent populum. Forte Regulus Hungarorum ab iis captus eſt, & regi adductus. Quem, cum magni eſſet nominis, multo auro Hungari redimere conabantur, Henricus neq; auro neq; argento captiuum reddere liberũ voluit, niſi firmã pacem in nouem annos iurarent Hungari. Quod vbi eſſet factum,

exa-

ex agrariis militibus nonum quemq; vrbibus impoſuit, vt cæteris octo cum familiaribus ſuis habitacula conſtrueret, frugumque omnium tertiam partem cuſtodiret, cęteris octo ſeminantibus ac fruges colligentibus. Concilia & conuentus in vrbibus inſtituit, vt tempore pacis diſcerent, quid in bello eſſet agendum. Ruri autem rara domicilia ędificari iuſſit. Tali diſciplina ciues ſuos inſtitutos, breui reddidit bellicoſiſſimos. E quib. coacto exercitu, repente irruit ſuper Sclauos, quos prælíis fatigauit. Dehinc Dalmatas quoq; debellauit, prædamq; ingentem abegit. Pragam Boemorũ vrbem, vna cum duce ſuo Venceslao in ditionem accepit. Dux deinceps Spitigneus, Boleslai pater, ad fidẽ Chriſti conuerſus, quam obedientiſſimus Cæſari fuit, & Boemia tributaria facta eſt. Reges prætereca Abroditarum, quos hodie Norwegos dicimus, ac Danorum ſiue Normannorum Henricus rex Chriſtianos fecit. Hungari interea tranſacto induciarũ tempore, tributum repetentes ſpreti, hoſtili manu Saxoniam populabundi ingrediuntur, Thuringorum fines hoſtiliter peruagantur, tum pręcipue, cum grauiſſima valetudine Henricus detineretur. Nihilominus tamen per quatriduum ingẽti collecto exercitu, corpore licet infirmo, animo tamen robuſto, equum conſcendit: ac iuxta Merſeburgum oppidũ, ab aliis Martinopolis cognominatum, in confinio Saxonum, Thuringorum ac Sclauorũ ſitum, hoſtib. occurrit: qui iam magnam puerorum ac mulierum prædam agebant, viris cæſis. Ordinata acie, Cæſar hoc ſtratagemate ſuos munit, vt ęquo greſſu, iunctis ſimul clypeis, ſagittas hoſtium excipiant: dehinc celeri curſu, ſed æquali, in hoſtes lanceas ſuas vibrent, antequam arcus denuo extendãt. Saluberrimæ admonitionis memores, rapido impetu Saxones in Hungaros irruunt, clypeis (vt Rex iuſſerat) cooperti, quibus inanes ſagittarum ictus excipiunt, ingenti edito clamore Kyrieeleyſon, Kyrieeleyſon, vociferantes. Quid plura? Hungari incredibili cæde ſternuntur, funduntur ac fugantur. Præda captiuorum ex pueris ac mulieribus ingens eripitur ac liberatur. Cęſar victor triumphat, & in cœnaculo domus regię in Merſeburgo ingenioſiſſime, vt poſteris eſſet ſingularis memoria, depingi graphice fecit. Deo dignas gratias egit: omnem hæreſim, vt Deo ante prælium vouerat, è regno ſuo abigens. Tributum illud, quod Hungaris debebatur, cultui diuino impendit, & vſibus pauperum diſtribuit, Pater patriæ ac imperator ab omnibus paſſim acclamatus. Magna eſt deinde fama regem ſequuta, eſtque dehinc omnibus gentibus, regibusque ac principibus honoratus: qui & legationibus & muneribus eius fauorem ſunt emercati. Sic inter Heribertum & Rudolphum diſcordias ſedauit, & Hugonis legatos benigne ſuſcepit, & quidquid erat vſpiam diſcordiarum extinxit. Princeps prudentiſſimus, cui forma corporis regiæ dignitatis decorem adiecit: in optimos quoſque pientiſſimus, quos beneficiis proſequutus eſt, nulla leuitate notandus, etiam ſi ludorum exercitio vteretur. In omnibus grauitate vſus & modeſtia concinna. Indulgens venationi plurimum, ſi ſeria non erant tractanda. In conuiuiis hilaris ac iucundus, citra leuitatem. Sed cum iter poſtremo Romam verſus meditaretur, aduerſa valetudine correptus, cum morbus quotidie inualeſceret, conuocato omni populo, Ottonem filium ſuum maiorẽ natu, & quod optimus, & quod religioſus eſſet, Regem deſignauit, omnique Francorum imperio præfecit, cæteris filiis theſauris diſtributis. Dehinc legitimo edito teſtamento, rebusque omnibus rite compoſitis, mortem obiit tactus paralyſi: Anno ætatis ſuæ LX. Imperii vero XVII. Anno noſtræ ſalutis DCCCCXXXVII. 6. nonas Iulii. Sepultus cum planctu & lachrymis in Saxoniæ oppido Quittelburgo, in baſilica S. Petri. Vbi eſt etiam cœnobium virginum precioſiſſimum, ab eius vxore Mechtilde extructum: licet Sigebertus & Vincentius in monte tradant ſepultum, qui flammas euomit. Fuit autem Henrico vxor Mechtildis, nobiliſſima & rariſſimæ pudicitiæ matrona, honeſtatis & virtutum exemplar: Theoderici ex eadem gente Saxonum filia. Cuius fratres erant Witikindus, Immotus & Rheginbertus. Qui Rheginbertus Danos Saxoniam euaſtantes, ab incurſionibus arcuit, & patriam ab hoſtibus liberauit. Hi autem ex ſtirpe magni ducis Witikindi, qui cum Carolo Magno triginta ferme annos bellum geſſit (vt ſuperius ſcripſimus) deſcenderunt. Henricus autem ex Mechtilde ante regni ſuſceptionem genuit Gerbirgam, quam Giſelberto duci Belgicæ coniugem dedit, ac filium Ottonem Magnũ imperii ſucceſſorem. Poſtea vero in regia dignitate genuit filium Henricum, virum fortẽ & induſtrium, prudentia, patientia & decorẽ corporis ornatum, cognomento dictum Rixoſum, poſtea Bauariæ ducem. Qui ducatus ei ceſſit, cum Iuditham filiam Arnulphi Mali, Bauariæ ducis vxorem caperet. Dehinc tertium filium Brunonem, quem frater Otto poſt patris exceſſum, omnium literarum eruditione à pueritia bene inſtitutũ, Colonienſium præſulẽ fecit. Qui dehinc orta in regno inſigni perturbatione, qua filius quoq; Regis Luitolfus contra patrẽ coniurauerat, cum Otto Orientis regna ordinaret, & præſulis & ma-

gnanimi ducis functus officio, ſumma religione pericula auertit. Genuit & alias filias, Mechtildem matris nomen referētem, primam abbatiſſam cœnobij in Quittelburgo: Adalheidem Hugonis Comitis Pariſienſis vxorem, matrem Hugonis Capucij regis Francorum. Rixam quoq; Rudolphi ducis Bauariæ coniugem, qui ab Hungaris circa Auguſtam Vindelicam fuit cæſus. Et quintam, cuius nomen non inuenio, vxorem comitis de Eberſtein in Sueuia. Fertur Henricus (vt in antiquiſſimis reperi annalibus) ante Mechtildem vxorem cōcubinam habuiſſe eiuſdem nominis, mire pulchram, ex monaſterio ereptam. E qua filium naturalem genuit Danquardum, quem poſt Otto interfecit, cum eum ducatu priuare niteretur. Coactus eſt tamen concubinam relinquere, & legitimam ducere vxorem. Plura ſi quis cupiat, Abbatem Vrſpergenſem, Monachum Corbienſem, Sigebertum, Ottonem Præſulem Friſingenſem lib. 6. Luitprandum Ticinenſem in ſecundo, è quibus hæc excerpſimus, adeat. Nos more noſtro tetraſtichon ſubiungamus:

Henricus Primus, qui vulgo dicitur Aucept,
Saxoniæ claro ſtemmate progenitus,
Hungarios ſæuo debellat Marte feroces:
Pacatum linquens imperium, & patriam.

Sub hoc Cæſare Henrico Primo inuenti ſunt illi ludi equeſtres, dicti vulgo Torneamentū, in quo quatuor nationes, ex Bauaria, Sueuia, Franconia, & Rheno, tanquam principaliores conueniunt, inter ſe digladiantur: & vitia deteſtāda, hoc eſt adulteria, blaſphemias, & peſſima quæq; horrenda ſcelera corrigūtur. Quemadmodum peculiari quodam opuſculo de hac re impreſſo circūfertur, patria lingua ſcripto. Nam hos ludos Cæſar tum priuilegiis & libertatibus cōfirmauit, anno Chriſti DCCCC. XL. Sed hodie omnia in iocum iuerunt. Vbi enim inter nobiles hodie non regnat vſura, blaſphemia, adulterium, & id genus alia vitia & ſcelera pluſquam deteſtanda & horrēda? de mulieribus loqui prohibeor: & tamen tacere non poſſum, quod adeo creuit in iis luxus & libido immodica, vt certe ſi de iis inciperem, neque principium neq; finem facile inuenire poſſem.

Otto primus.

OTTONEM Magnum plerique ſcriptores primum Germanorum Imperatorem numerāt, quod imperium à iuſta ſobole agnationeq; Caroli Magni ablatum, primus hic Otto iuſtus Princeps, vir belli paciſq; artibus inſignis recuperauit Pontificis max. autoritate. Quaſi Carolus & tota eius progenies non fuerit ex Germanis orta, quod ſupra aſſeruimus: ac Conradus, Henricuſq;, qui ingens nomē ſibi ex rebus geſtis vendicarant, quod benedictione Pontificis caruerint, inter Cæſares non ſint numerandi: qui tamen ſanctiſſime Romani imperij res adminiſtrarunt. licet autorem habeam, qui Henricum tradat ſpreuiſſe ac renuiſſe coronam à Pontifice accipere, qui iam erat concordi omnium voto Rex deſignatus, & Cæſar à Bauaris, Thuringis, Saxonibus, Alemannis & Francis. Francorum enim regnum in Orientale & Occidētale diuiſum, ſua reliquit femina in Occidente, in Carolo rege cognomento Simplici, & ex gente Saxonica reparatum, altius iterum egit radices, & latius propagatum eſt. Quamuis aliqui illud Teutonicum nunc appellitent regnum. Sed de hoc alias. Fuit autem hic Otto filius Henrici regis & Mechtildis, primorum conſenſu regni ſucceſſor electus Aquiſgrani, & à Moguntino epiſcopo Hildeberto inunctus, quem pater ex Fuldenſi monaſterio ob vitę ſanctimoniam & literarum eruditionem, ac ſingularem ſapientiam, ad pontificatum ſedis Moguntinæ tranſtulit. Quam vero prudentem ac ſtrenuum Principem ſe geſſerit rex benedictione vnctionis percepta, vel hinc maxime patet, quod mox rebelliones, coniurationes & diſcordiæ inteſtinæ ſunt ortæ, quas mira prudentia ſedauit ac compeſcuit. Nam ea tempeſtate mortuo Arnulpho Bauarorum duce, eius filij ambitione ducatus regi rebellant. Ducatum enim Rex fratri Bertholdo dedit, ob id comitatum abnuebant accipere. Tum nouæ exoriuntur inter Henricum regis fratrem, & Eberhardum Francorum ducem diſcordiæ, ob vaſallorum inimicitias. Propter quas Eberhardus vinctum Henricum duxit veluti vile mancipium, iunctus coniuratione cum Danquardo fratre Ottonis ex concubina, qui ſibi Saxoniam poſt Sigefridi obitum vſurpauerat contra regis voluntatem, quam Gereoni comiti donauerat. Quocirca ducto contra eum exercitu, in templum fugiens, à milite cōfoſſus cecidit. Eberhardus necē ſui coniuratoris intelli-

Digitized by Google

intelligens, animo fractus, à captiuo ſuo Henrico duce veniam petit. Timebat enim, ne ſimili caſu obrueretur. Henricus cupidine regnandi incenſus, iuuenili ardore flagrabat fratrem Ottonem regno deturbare. Veniam Eberhardo largitur, ſi ſecum conſpirationem ineat, vt corona poſſet potiri. Non audebat enim Eberhardus regi confidere, ſibi ſuorumque ſcelerum conſcius. Ob id non modo Henrico ſuppetias pollicetur: ſed & Giſelbertum Lotharingiæ ducem, qui ſororem habuit Ottonis Gerbirgam vxorem, ſocium promittit eius factionis. Nam & ipſe regnum affectabat, cupiebatq; ipſum ſolio regni deiicere, aſcitis etiam nonnullis Eccleſiaſticis viris & Epiſcopis. Giſelbertus Belgicæ dux Henricum fratrem Ottonis hac inani ſpe regnandi ineſcare enixus, ipſum eſſe ab Henrico Rege iam firmato genitum: licet maior natu Otto natus eſſet Henrico duce, non Rege. Sed reuera voluit eius adiutorio vti debellando Ottonem, vt ſibi regnum pararet. Vtrunque decipere Eberhardus inſtituit, quum cæſo Rege plures iam haberet comites quibus ſibi vſurpare regnum certo iam habuit. Et ob id dicitur vxori, cum olim in eius ſinu (vt fit) quieſceret, dixiſſe: Mox chariſſima coniunx non in Ducis, ſed Regis amplexibus gaudebis. Sic tres pari anhelabant ſpe Regem ſolio deturbare, & alter alteri illudere, plurima largientes ſuis dona & regalia munera, iactabũdi & regali ambitione inflati. Collectis itaque copiis, Henricus in Lotharingiam proficiſcitur, paraturus bellum contra Ottonem. Qui primum non credidit: ſed certior factus, neque militum multitudine neque ducum temeritate territus, occurrit eis lætus: & feſtinanter ad Rhenum delatus, cum ſuos tranſmiſiſſet, inſperato Henrici copias offenderunt illi tranſmiſſi pauci (nec enim naues aderant, quæ omnem regis exercitum tranſmitterent) in altera itaque fluminis ripa rex ſuorum videns periculum (erant enim pauci tranſmiſſi, & maior multitudo penes regem erat) in preces & lachrymas corruit, lanceam Domini cum clauis quam habuit veneratus. Deum opt. max. rogauit, ne pauci innocentes violenter obtererentur impie. Et ecce Deus mentem iis largitus, hoſtium exercitum in medio amplexi hi pauci, dum elato clamore fugam Gallice conſulerent, hoſtes arbitrati à ſociis hunc clamorem emitti, fugientes cũ duce ſuo Hẽrico, qui grauiter vulnerabatur, victoriam Ottonianis paucis relinquebant. Otto ſubſequutus, in Merſeburgo duobus menſibus ipſum obſidet: vrbe capta, induciæ 30. dierum datæ ſunt, quatenus cum militibus è Saxonia ſecederet. Si cui vero re- 216
gem adire placeret, veniæ locus eſſet. Henricus Lotharingiam ingreſſus, nouum cum Giſelberto comparat exercitum. Subſequutus rex ad Caprimontem vſque, vtrumq; obſidet. Sed cum difficultate locorum parum procederet obſidio, vndique eſt ferro ac flammis regio euaſtata. Interea Ludouicus rex Franciæ cognomẽto Tranſmarinus, filius Caroli regis Simplicis, inimicorum regis ſuggeſtu Alſatiam petit, recuperaturus (vt ſperabat) Lotharingiam, quam pater perdiderat. Otto hunc inſequutus Alſatia pellit, & Briſacum munitiſſimum caſtellum obſidet. Vbi Eberhardus multa regi incommoda inferens, cuncta populabatur. Erant in exercitu Regis Fridericus Moguntinus Epiſcopus, qui Hildeberto ſucceſſerat, & Ruthardus Strasburgenſis præſul. Qui fixis in obſidione Briſaci tentoriis, noctu clam aufugerunt in vrbem Metenſem, Giſelberto & Henrico occurſuri, quibus cum coniurauerant. Sed Hermannus Sueuorum dux, eiuſque frater Vto, atq; Chunradus cognomento Sapiens, fortiter Regi aſtiterunt ſuis copiis. Et cum iam Giſelbertus ac Eberhardus prope Andernacum Rhenum erant tranſituri, præmiſſo exercitu cum ſelectis ipſi ſubſequentes, ab Vthone & Chunrado Eberhardus occiditur. Giſelbertus cum equo in fluuium præcipitatus ſubmergitur. Reliqui fuſi, fugati, cæſique ſunt. Briſacum deditum Regi, qui omnem Lotharingiam in ſuam deditionem vſurpat. Ludouicus dehinc Franciæ rex, Gerbirgam Giſelberti viduam relictam ab Ottone in vxorem petit, quæ ei data eſt. Filia autem Gerbirgæ ſororis Ottonis regis data eſt coniunx Bertholdo Bauarorum duci, qui partes regis fouebat. Et cum Henricus poſt hanc cladem iterum Caprimontem eſſet occupaturus (nam Metis, vt decreuerat cum Epiſcopis nullum reperit auxilium, cunctis fugientibus) à ſorore Gerbirga eſt prohibitus, quæ fratrem ſuum Ottonem noluit moleſtare: cui erat & filius Henricus paruulus, hæres Lotharingiæ, quem Ottoni Rex alendum commiſit. Henricus autem frater Regis, quum nullum vndique reperiret ſubſidium, deſperans nudis pedibus & capite detecto ante pedes Ottonis procidit, veniam pro delictis rogat. Clementiſſimus Rex, licet & antea illi veniam donaſſet, indignum iam cenſebat, elabi impunitum: fraterna tamen pietate motus, quoad ira reſideret, iuſſit eum in Ingelheym oppido cuſtodiri. Sed cum precibus amicorum fatigaretur pientiſſimus rex, primum in Lotharingiæ regno indulſit habitare, quem tamen Lotharienſes expulerunt. Tandem mortuo Bertholdo Bauarorum duce, Hẽrico fratri, quod Arnulphi ducis Bauarorum haberet filiam vxorem

Iuditham, fœminam & forma & prudentia egregiam, ducatum Bauariæ, matris ſuæ precibus & interceſſione conceſſit, concordiamque cum eo iniit, in qua perſeuerauit. Et hic eſt Henricus Bauariæ dux Rixoſus cognomento à poſteris cognominatus, ex Saxonum familia oriundus. Nec tamen, licet inteſtinis bellis eſſet implicitus Otto rex, externa bella defuerant. Venceslaus enim Boemiæ dux, humaniſſimus & optimus Princeps, à fratre ſuo Bolezlao occiſus, ambitione regnandi, & quod Ottoni adhæreret, magnas excitauit turbas. Barbaris itaq; res nouas molientibus, Otto parcendum non ſtatuit: coactoq; exercitu, Barbáros fudit. Sed cum recenti victoria victores ſecuri agerent, à Barbaris ſunt cęſi. Itaq; bellum hoc in decimumquintum annum eſt protractum. Sed tandem Boletzlaus in fidem Ottonis peruenit, in eaque perſeuerauit. Hungari pariter noui regis virtutem volentes experiri, per Auſtraſiam & Alemanniã crebris vrbibus euaſtatis, Wormaciæ Rheno trãſito, Franciam ingrediuntur, an poſſent Saxoniam exurere. Sed Otto nihil moratus illis occurrit, à finibus regni eos repellit, & multis cædibus affligit. Ciuilibus dehinc intentus rex, Magdeburgum vrbem, quæ & Parthenopolis dicitur, exornat & ædificat. Burgundiam dehinc intrat, eamq; cum ſuo rege ſubiugat ſibi. Et eum Lotharingiæ præſes Otto comes, cum nepote Henrico Giſelberti filio occubuiſſent, Rex Chunrado Sueuorum duci Lotharingiam conceſſit, illiq; vnicam filiam Luitgardam coniugem dedit: quod Princeps eſſet belli paciſq; artibus inſtructiſſimus, & qui filium regis Luitolſum miro amore proſequeretur, qui Itham filiam Hermãni ducis habuit vxorem. Cui paulo poſt dum Hermannus moreretur, ducatum Alemanniæ donauit. Mouerunt autem ea tempeſtate bellum Franci regi ſuo Ludouico, cui rex Otto Gerbirgam ſororem in matrimonium collocauerat, eumque pene regno ſuo ſpoliarunt. Quod non paſſus Otto accurrit, hoſtiliter vrbes & mœnia populatur, Regemque Ludouicum vi reſtituit, Hugone Ruberti filio expulſo. Qui dehinc vires regis expertus, rediit in gratiam. Genuit hæc Gerbirga ex Ludouico filios Carolum & Lotharium, qui patri poſtea ſucceſſit. Regina autem Editha Ottonis coniunx, ſub id tempus mortem obiit, non ſine maximo vniuerſę Saxonicæ gentis planctu. Dum itaq; rex de alia ducenda cogitat vxore, illi in memoriam venit Adalheida vidua Lotharij regis Italiæ, filia Rudolphi Burgundionum regis. Quæ ſanctitate vitæ cæteris plurimum commendabatur præſtare, quæ in cuſtodia à Berengario tenebatur, quo decus eius ſplendoris aut obſcuraret, aut penitus extingueret: qui tyrannide crudeli totam vexabat Italiam, licet prius cum rege Ottone in Germania fuiſſet, ſuppetiaſque contra Hugonem eſſet precatus. Hanc itaque è vinculis liberare, ſibique copulare magnanimus Princeps cogitauit: per eamque regnum Italicum ſibi vendicaturus, Romam ire ſimulat. Magno itaque ſe apparatu ad hoc iter accingit, præmiſſo filio in Longobardiam Luitolſo, cum Alemannis & numeroſo exercitu. Reliquit enim ei ſocer Hermannus Sueuorum dux ditiſſimum ducatum, cum ampliſſimis diuitiis: quarum ſolus ipſe cum coniuge vnica ducis filia, hæres fuit. Cum itaq; iter patri filius conaretur reddere ſecurum, Ottone rege ſequente, patruus eius Henricus Bauariæ dux inuidus gloriæ ipſius, in pleriſq; Italiæ vrbibus factiones excitat, quibus Luitolfus ab vrbibus aliquot excludebatur, incommoda & moleſtias illi non paucas ſtruens. At Otto Italiam ingreſſus nemine repugnante, Papiam armatus magna potentia ingreditur, Adalheidam fœminam clariſſimam liberat: quam, Deo auſpice, ſibi rex coaptat coniugem. Et dum diem nuptiis celebrandis deſignat, Luitolfus id ægreferens, patre inconſulto mœſtus diſcedit Italia, Saxoniamq; ingreditur. Poſt obitum enim prioris coniugis, Otto facto teſtamento, omnem poteſtatem in filium tranſtulit, quem & regem deſignauit. Ob id patri infenſus, cœpit illi inſidiari. Otto autem rex celebratis nuptiis regali magnificentia, Italiam relinquens, Saxoniam petiit: relicto Conrado duce cum militari præſidio in Papia. Sequente autem regem Berengario, qui poſt vna cum filio Adelberto fidelitatem iurans Regi in Italiam eſt reuerſus, quæ ei regio dono eſt collata, excepta Marchia fratri Regis Henrico conceſſa. Sed reuerſus Berengarius, in cunctos Italiæ Principes odium retorſit: magiſq; quam vnquam ſæuiendo, tyrannidem exercuit. Filius autem regis Luitolfus, & gener Chunrãdus, iam Ottoni moliuntur inſidias, adiunctis ex Francia, Saxonia, Bauariaq; conſpiratoribus, & Friderico præſertim Moguntino epiſcopo. Quod intelligens rex Moguntiam venit: quæ hoſtibus repleta, introitum intercepit. Henricus frater regi laturus opem, cum Bauaris aduenit vrbem obſeſſurus, cum iam Lotharienſes in ſuas partes Otto traduxiſſet. Intereà Luitolfus machinatione vxoris Henrici, Arnulphi iunioris ſororis, quæ aliquibus Iuditha, aliis Adelheidis dicitur, Bauaros à ſuo Principe alienauit: ac Ratiſponam ingreſſus, theſauros Henrici diripuit, & omnia bona ſuſtulit, coniugem cum filiis regione abegit. Indignatus enim Arnulphus ducatum paternum ab alio poſſideri, cum ipſe eſſet naturalis

hæres

hæres: ſed Otto ob rebellionem ipſius & fratrum, hoc eos ſupplicio mulctauit. Rex enim Otto, cum omnibus viribus Ratiſponam obſidione cinxiſſet, ad extremamq; famem incolas adegiſſet, coactus eſt Luitolfus vrbem egredi, pacem petere & veniam, ſi vitam voluit ſuam a ciuibus integrã ſeruare. Dicta eſt Luitolfo dies in Saxoniam, vbi de venia cum illo erat acturus. Ratiſpona exuſta eſt. Poſt cum rex in Saxonia venatione ſeſe oblectaret, filius & gener, eo inſcio, nudis pedibus ante regem in nemore procidentes, multis lachrymis patri extorſerunt miſericordiam. Qua donati, in fide deinceps manſerunt. Fridericus autem Moguntinus præſul mortuus eſt, & Moguntia cum omni Francia regi traditur, cui Guilhelmus regis filius ſucceſſit. Hũgari ea tempeſtate per totam Galliam graſſantes, crudeliter eam populati ſunt. In Bauariam deinde cõceſſerunt, licet legatos ad regem, ad explorandũ, ſi viribus eſſet bellis aſſiduis exhauſtus, miſiſſent. Sed à fratre Henrico admonitus, immenſas collegit copias, vt iis reſiſtat. Nam feruntur Hungari tam immẽſam habuiſſe hominum multitudinem, vt dicerent: Aut cœlũ cadens nos obruet, aut terra dehiſcens nos abſorbet: alioqui nemo hoſtium nos multitudine ſuperabit. Qua confiſi, in campo quem Lycus fluuius circa Auguſtam Vindelicam præterlabitur, conſerere manus auidiſſime expectabant. Rex electis ex Saxonibus receptis (nam & bellum Sclauonicum inſtabat) quaſi nihil laboris ſuperioribus annis toleraſſet, ad Auguſtam feſtinat. Cui tum diuus Vdalricus ſummus Pontifex eius eccleſiæ præſidebat: vbi Francorum & Baioariorum illi ingens multitudo occurrit. Aduenit & Chunradus dux cum electiſſimo equitatu. Factis itaq; Deo opt. max. ſupplicationibus, ordinat Rex aciem, exercitum ductitans per aſpera & difficilia loca, ne daretur hoſtibus copia turbandi ſagittis (quibus maxime præſtant) agmina, arbuſtis protegentibus. Primam itaq;, ſecundam & tertiam legiones (nam octo coegerat) duxerunt Baioarij. Quibus præfecti erant ducis Henrici primores, qui tum aduerſa valetudine, qua & periit, laborabat. Chunradus dux cum Francis quartam ducebat legionem, vir domi militiæq; clarus: & quod raro audacibus accidit, conſilio prudens: tam ſtrenuus eques, quam bellicoſus pedes. Quintam & regiam maximam cum electis ex omnibus militibus agebat Otto rex, coramq; eo Angelus (ſic enim appellauerunt ſignum militare regium, noſtri vocant vexillum) præferebatur. Sueui ſextam & ſeptimam conſtituerant duce Burchardo, cui nupſerat filia fratris regis. In octaua erant Boemi armis inſtructiſſimi, cum ſarcinis & impedimentis: quam primum Hungari contra opinionem omnium adorti, traiicientes Lycum, ſagittis & crudeli impetu, crudeliſſimaq; vociferatione verterunt in fugam, multis etiam cæſis, ſarciniſq; potiti. Tum ſextam & ſeptimam aggreſſi pariter, plurimis ex eis fuſis, in fugam vetterunt. Sentiens rex à tergo periclitari exercitum, miſit iis obuiam Cunradum ducem cum quarta legione, qui agmina Hungarorum perturbauit, captiuos & prædam omnem ſuſtulit hoſtibus, ac cum victricibus ſignis ad regem reuerſus eſt. Qui ſuos cohortatus paucis (nam plus gladiis mouentur Germani, quam linguis & inani loquacitate) ipſe arrepto clypeo & ſacra lancea, primus in hoſtes ruit, ſtrenuiſſimi militis officio & imperatoris optimi functus. Quem ſequuti veterani milites victoriis aſſueti, hoſtes in fugam vertunt, fugatos partim in Lyco ſubmergunt. Ex nimio ſolis ardore, qui tum flagrabat, & labore corporis Cunradus fatigatus, dum loricam reſoluit, vt auram ſuſcipiat, ictu ſagittæ cadit: non ſine maximo Frãcorum planctu, Wormaciam delatus & ſepultus. Tres Hungaricæ gentis reguli capti, & Henrico oblati, ſuſpenſi ſunt in crucem, vt meruerunt: cæteri prope omnes deleti. Rex pater patriæ & Imperator appellatus, triumphum egit celebrem: decretis prius Deo honoribus & laudibus. Ipſe præmiſſo nuncio ad matrem, quam de victoria fecit certiorem, lætus in Saxoniam eſt profectus, benigniſſime ab vniuerſo populo exceptus. nam ducentis prope annis nullus eſt regum parem aſſequutus victoriam. Dehinc rebus in Saxonia & Francia rite ordinatis, & cæteris prouinciis, iterum Romam parat proficiſci. Sed prius Sclauos debellaturus, contra hos exercitum ducit, Luitolſo filio in Italiam præmiſſo. Qui Berengarij adeo oppreſſit tyrannidem, eo eiecto, vt pene omnem Italiam occuparet. Sed breui poſt diem clauſit extremum: à Guilielmo Moguntino epiſcopo eius fratre, Moguntiam eius corpus translatum, in æde ſancti Albani conditur. Interea epiſcopi, comites, & pleriq; Italiæ principes à Berengario Italia pulſi, regem adeunt, & pro ſubſidio petunt: nam ſæuiſſime in omnes crudelis erat. Venerunt & legati ſummi pontificis, à Ioanne papa miſſi, regi ſupplicantes, vt Italiam à tyrãnis purgaret. Petiturus igitur Italiam, Wormaciæ omnem procerum multitudinem ad ſe vocat, eorumq; conſenſu filium ſuum Ottonem regem deſignat. Hinc Aquiſgrani coronatur, filioq; Guilielmo Moguntino archiepiſcopo à patre cõmendatur. Tum per Tridentum Italiam ingreſſus, honorifice ſuſcipitur. Papiam ingreſſus, fugiente Berengario & Willa eius vxore palatium ab eo deſtructum reædificare præcepit,

ab vniuerſo populo imperator & Auguſtus acclamatus, à ſummo eſt Pontifice inunctus. Qui licet multa pio promitteret imperatori, alia tamē multo à promiſſis diuerſa ſunt ſubſequuta Nam & Adelbertus Berengarij filius, à pontifice vocatus, Romam eſt intromiſſus, & ſubſidiis adiutus, contra iuſiurandum imperatori datum. Indignabundus itaq; imperator, relicta Papia, Romam ingreditur: quæ intra ſe diuiſa, habuit qui Pontificem & qui Imperatorem ſequerentur. Fugiente autē Pontifice Iohanne, congregato omni clero, ac vniuerſo populo Romano, Leo Protoſcrinarius vir ſtrenuus & induſtrius in Pontificem eligitur, vbi poſt tertiam vocationem venire recuſauit Ioannes. Sed hunc quoque Romani, a Iohanne pecuniis corrupti, abiiciunt poſt paulo: & imperatorem adorti, vim illi inferre moliuntur. Sed mox omnis eorum eneruata eſt virtus. Niſi enim reuocaſſet milites Imperator, ad internecionem Romani eſſent deleti. Datis igitur centum obſidibus, imperatori fidem ſinceram promittunt, nec ſe iniuſſu eius electuros Pontificem vnquam iurant. Imperator itaque ordinaturus Spoletanum ducatum, & Camerinum relinquens vrbem, digreditur. Dimiſſis quoque obſidionibus ob preces Leonis, mox ingenitam perfidiam reaſſumunt, Ioanne reuocato. Leo cum paucis ad Imperatorem fugit. Sed nec diu lætatus ſua tyrannide Iohannes, dum cum vxore cuiuſdam Romani plus æquo ſe delectat, ſubita morte corruit. Romani ſibi timentes, & iuramenti ſui immemores, Benedictum Papam creant. Imperator coacto exercitu vrbē obſidet, adeo vt nulli penitus pateret exitus. Benedictus Pontifex Romanos hortatur, vt in fide perſeuerent ſua cōtra Imperatorem, illi diras comminatus. Et cum obſidio hæc duraret, in mutos vrbis aſcendens, ſatis elate Imperatori excommunicationem minatur. Eo arctius vrbs obſidetur, & fame crudeliſſima affligitur: haud minus punita, quam olim à Sennonibus Gallis Brennone duce, aut Alarico Gothorum rege, aut Genſerico Africæ rege, aut Odoacre Turcilingorum aut Rugorum principe, ac Totila Gothorum rege, cum humanis carnibus veſci cogerentur. Fame itaq; coacti, vrbis portas aperiunt, Imperatorem intromittunt, veniam precantur, Leonem ſuſcipiunt. Qui deiecto Benedicto, & pontificalibus exuto, ſedem reformat Romanam. Imperator Italiam relinquens, peſtilentia eius exercitus eſt moleſtatus. In Liguria venationibus (quibus libenter indulſit) ſeſe recreauit, ceſſante iam tabe & peſte, toto autumno genio ſuo indulgens. Egreſſus deinceps Italiam, cum veniſſet ad confinia Franciæ, filios Ottonem regem & Guilielmum epiſcopum Moguntinum, ſibi occurrentes, magna alacritate affatus eſt. In Wormacia fratrem Brunonem Colonienſem archiepiſcopum obuium habuit. Hinc nauigio Coloniam delatus, matrem ſuam Mechtildam, & ſororem Gerbirgam reginam Franciæ, cum eius filio Lothario rege, benigniſſime non ſine ingenti gaudio amplexus eſt. Detulitq; ſecum Benedictum depoſitum Pontificem, quem in Frācia, ad cuſtodiendum Adaldago archiepiſcopo dedit. Imperatrici vero duas Berengarij filias eleganiſſimas donauit. Wido Mutinenſis epiſcopus vulpina aſtutia Imperatori illudere ſatagens, functus Alberti legatione, nonnullos Italiæ proceres accuſare nitebatur. Sed ab Imperatore non auditus, cuſtodiæ eſt traditus. Mortuo hinc Leone pōtifice, legatos Romani ad imperatorem mittunt pro nouo eligendo in Saxoniam vſque, qui Romam viciſſim ſuos Oratores delegauit: factaq; ſynodo, electus eſt Iohannes Marmenſis epiſcopus in ſummum pontificem: ſed qui mox pulſus, in Campania exulauit. Imperator itaque ordinatis regni Lotharingiæ rebus, iterum ſtatuit Italiam ingredi, & reliquias tyrannidis conficere. Interim pontifex metu Imperatoris aduenientis, ſedi ſuæ reſtituitur. Ingreſſus vrbem Imperator, tredecim primores vrbis, qui authores diſcordiæ fuerant, vt Ioannes eiiceretur, laqueis ſuſpēdit. Præfectus enim vrbis aufugit: quem per Spoletum ſequutus, Rauennæ Paſchæ feſtiuitatem cum Pontifice celebrauit. Tum à Pontifice & Imperatore literæ ſunt miſſæ Ottoni regi filio, vt Romam veniret inuitātes: qui magno apparatu iter hoc aſſumpſit. Sed antequam Italiam ingrederetur Otto iunior, Nicephorus Græcus imperator, Rauennam ad imperatorem honorificam mittit legationem cum regiis muneribus, pacemq; ac fœdus amicitiæ petit. Timebat enim, ne & Græciam quoque, ſicut Italiam iam ſubegerat, ſibi vendicaret. Imperator cum iis legatis ſuos quoq; adiungit, filioq; ſuo priuignam eius, Romani ſcilicet Imperatoris defuncti filiam, vxorem petit. Sed in itinere a Græcis impetiti, plures ſunt occiſi: aliqui capti, & Conſtantinopolim delati. Ob quod facinus indignatus, ex ſuis mittit qui Calabriam depopulentur: qui hoſtiliter euaſtantes vrbes & villas, quoſcunq; inuenerant Græcos, truncatis naribus domum remittunt. Dehinc per Apuliam & Calabriam tributa exigunt. Conſtantinopolitani id intelligentes, in Nicephorum Cæſarem ſuum inſurgunt, qui eſt à Ioanne Zimiſce ſtrangulatus: cuius filiam Theophaniam vxorem accepit Iunior Otto, à ſummo Pontifice inunctus, & ſacratus, patre aſtante, celebratis in Italia nuptiis. Hinc Saxoniam repetēs

Impe-

Imperator, venas argenti reperit circa Goſlariam Saxoniæ oppidum, quod vna cum palatio mire exornauit. Cum itaq; Romanum imperium longe lateq; auxiſſet, ſenecta inualidus, tandem eſt morbo ſubitaneo, dum veſpertinis laudibus intereſſet, correptus: caput inclinans deficere viſus eſt, allatoq; ſacramento, religioſiſſime id ſine gemitu accepit. Delatus hinc in cubiculum, magna cum tranquillitate è vita exceſſit, nonis Maij, anno noſtrę ſalutis noningenteſimo ſeptuageſimotertio, regni trigeſimoſeptimo, imperij decimotertio. Regia pompa in Magdeburgo, quę Parthenopolis dicitur, in æde S. Mauricij ſepultus. Magnus cognomento à rebus geſtis, vt olim Carolus dictus, Chriſtianiſſimus princeps: & qui more veterum Germanorum barbam in pectus promiſſam geſtare ſolebat, per quam, ſi quando ſerio loquebatur, iurabat. Auream ſecurim more veterum conſulum præferri ſibi præcepit, qua nocentes percutiebat.

Duas autem habuit vxores: primam Editham, quæ aliis corrupte Egid dicitur, Ethmũdi Anglorum regis filiam, ex qua Luitolfum filium & Guilielmum Moguntinum Archiepiſcopum tulit. Luitolfo autẽ ceſſit ducatus Sueuiæ, quod Hermanni ducis filiam Mechtildem duceret vxorem: ex qua peperit Ottonem ducem Sueuiæ, qui pater fuit Brunonis, qui factus dehinc ſummus pontifex, & Gregorius quintus appellatus eſt. Sed præter hos filios ex Editha Otto filiam quoq; Luitgardam genuit, quę nupſit Chunrado duci Francorum. Fuit hæc Editha regina fœmina ſanctiſſimæ religionis, quæ Magdeburgo eſt ſepulta, cum Luitolfus annum ageret decimumſextum, in quem pater tum omne ſtudium tranſtulit. Altera Ottonis vxor fuit Adalheidis Rudolphi Burgundionum regis & Berthæ filia, ſoror Chunradi regis Burgundionum, Lotharij Italiæ regis relicta vidua. Ex qua Otto progenuit Henricum, Brunonem & Othonem imperij ſucceſſorem, filiamq; Adalheidam nomen matris referentem, vxorem Hugonis comitis Pariſiorum. Berthæ ſocrui Otto in Alſatia fœminæ religioſiſſimæ conceſſit Abbatiam, quæ patria lingua Ereſtein vocitatur. Duo præterire nequeo, quę ſub Ottone Magno acciderant, & noſtro ſeculo eadem ſub diuo Maximiliano viſa ſunt. Primum, quod miræ magnitudinis lapis tonitru è cœlo iactus, miraculum ingens hominibus dedit. Alterum, quod notulæ crucis anno eius regni viceſimoſecundo, in veſtibus plurimorum apparuere, quaſi lepra ſordeſcentes, quæ plures à viciis coercuerunt. Sub Maximiliano noſtro, ingens lapis ſpecie ac forma Græcæ literæ Δ, anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimoſecundo, in Ensheym decidit, oppido Alſatiæ, qui hodie in æde ſacra cuſtoditur, à Sebaſtiano Ticione etiam carmine celebratus. Fuerunt item in pleriſq; Germaniæ regionib. veſtes crucis ſigno notatæ, quæ magnum hominibus terrorem incuſſerunt, anno noſtræ liberationis milleſimo quingenteſimo tertio. De qua re Franciſcus Ioannes Picus, comes Mirandulanus Græce & Latinè doctiſſimus, multiiugis eruditionis & doctrinæ, carmen Stauroſtichos ad Maximilianum conſcripſit, cuius eſt initium:

Germanæ nuper delapſa inſignia terræ
Principis ætherij, canerem ter Maxime Cæſar, &c.

Excerpſimus hæc ex Abbate Vrſpergenſi, Ottone præſule, Sigeberto, & nonnullis aliis veteribus Chronicis. Apoſtolicus abbreuiator, Theodericus Ottonis Nyem, originem Saxonum & res geſtas longe lateq; explicat. Sed Windichildus monachus, Saxonum eſt hiſtoriam complexus vbertim, vſque ad Ottonis tempora. Res item geſtas Ottonis, Roſuita virgo monialis complexa eſt verſibus: qui licet ſint, vt tempora ferebant, neque elegantes, neq; ſatis culti: mirandum tamen eſt, ingenium muliebre in Saxonia, & ipſa Barbaria educatum & genitum, ea præſtare potuiſſe. Sed nunc more noſtro inſtituto claudamus hoc tetraſticho:

Magnus Otho Belgas, Sclauos, forteſq; Boemos
Subiugat, à dominis liberat Italiam.
Hungaricam gentem, quæ deuaſtauerat oras
Germanas, ſtrauit cum populo ac ducibus.

Subiungendi ſunt nunc iterum Græci Imperatores, qui per hæc Ottonis tempora gubernarunt Orientale imperium. Et licet anni non vſquequaque reſpondeant, ordini tamen noſtro inſeruientes, illos tres, Romanum Iuniorem, Nicephorum Phocam, & Ioannem Zimiſcen (licet numerum annorum Ottonis imperij, tres illi imperatores haud aſſequuti ſint) quia tamen ſeſe mutuo ſequuti ſunt, ordine locabo.

Romanus Iunior.

ROMANVS Iunior, filius fuit Cõſtantini Leonis & Helenę, filiæ Romani Lacapeni Imperatoris, qui cum omni familia extinctus eſt. Iunior dictus, non ob puericiam, cum iam virilem ageret ætatem, imperium poſt patris obitũ adeptus: ſed quod Romano materno auo ſucceſſerat, qui ſenior erat. Licet haud inepte eum quis Iuniorem appellitet, quod pueriliter nimis & vitam egerit, & imperium adminiſtrauerit, quum vir fuerit omnium ignauiſſimus: vino, ocio, luxui, ac omnibus voluptatibus dediti ſſimus, licet ingenio non eſſet malo, ſed ſi id intenderet ſolerti. Ocio id corrupit, quum alieno arbitrio regeretur, ac ſubinde crudeliſſimus fieret. Voluptuarios tantum homines ac infames ſecum habens, quorum conſuetudine magis inſaniebat, exitioſorum ac prauorum cõſilio vſus. Curã autem imperij & regni adminiſtra-
217 tionem cuidam Bringæ Ioſepho præpoſito, & cubiculariorum præfecto commiſit. Filium primogenitum Baſilium imperij corona inſigniuit, ac mox alium natum patris nomine Conſtantinum, vt aui ſui nomen referret, appellauit. Impius in matrem Helenam ac ſorores, quas regia eiecit, ac cœnobio relegauit, exuris imperialibus ornamẽtis. Quæ ob dolorẽ regio veſtitu ſpoliatæ, impudicitiæ ſeſe dediderunt, & meretricium quæſtum amplexæ ſunt. Vnde mater in ſummo luctu paulo poſt vitã finiuit, diris imprecationibus filium execrata. Quemadmodum autem domi ob illecebras & incontinentem vitam fuit impius, ita foris ſatis fœlix, ſuorum fortuna in hoſtes vſus. Duo vero eadem tempeſtate ſunt orta bella, in Creta vnum à Saracenis: contra quos miſit Nicephorum Phocam domeſticum ſcholarum, qui ſeptem menſibus idoneo exercitu ſæpe manus cum iiſdem conſeruit, & machinis obſidionalibus vrbes expugnauit, ac tandem ipſorum metropolim Chãdacam ſubegit, capto Saracenorum duce, cui Curupes nomen erat, & altero quodam, qui poſt hunc in aliis primatum gerebat, quem Anemans vocabant. Et niſi reuocatus fuiſſet ab Imperatore Nicephorus, quod iam paſſim omnib. innotuit, & Saraceni omnes eſſent inſula eiecti, & Creta fuiſſet Romanis conſeruata. Alterum vero bellum excitauit Chamadas Turcus, qui Chalep tenebat. Cõtra quem Romanus imperator Leonem Phocam Nicephori conſanguineum cum potenti exercitu miſit. Qui cum Chamada congreſſus totis viribus, Barbarum adeo vicit, vt magna pars exercitus illius caderet, pars in captiuitatem redacta: ipſe imperator exercitus hoſtilis vix fuga eſt elapſus. Leo reuerſus, magnifica eſt exceptus pompa, & victoriali triumpho honeſtatus. Quo tempore Romanus imperator ſumpſit pœnas ac ſupplicia de quibuſdam coniuratoribus, qui in eius vitam machinati ſunt, qui cum conſciis in vinculis tum detinebantur. Nicephorus Phocas autem, qui ex Creta reuocatus erat, non ſitus eſt recurrere Byzantium: ſed cum omni exercitu iuſſus ad Orientem properare, quum Chamadas Turcus armata manu iterum in Romanos aduentaret. Cui in Syria Phocas occurrit, & manus conſeruit, victoria potitus, Berrœamq; vrbem (excepta arce) expugnauit. Vbi magnam argenti vim coegit, innumera mancipia cepit, Chriſtianos multos è captiuitate liberauit. Quum autem interim Romanus Imperator illecebris carnis corpus extenuaſſet, ludis, crapulæ ac veneri inrẽtus, mortem obiit. Licet aliqui tradant, ipſum veneno potionatum, Anno eius imperij tertiodecimo, relictis ſuperſtitibus liberis, Baſilio ac Conſtantino paruulis, cum matre Theophania, quam Annam alij cognominant, à Nicephoto plurimum deamata. Quem ferunt olim Romano imperatori, quum interrogaſſet, cur tam infœlicîter res Romanæ ſuccederent, Agarenis tum regionem vniuerſam populantibus, reſpondiſſe libere: Cauſa eſt (inquit) Imperator, quod ſolo nomine Imperatorem agis. Quo reſponſo monitus, iuſſit ex animi ſui ſententia imperij negocium tractare. Qui mox militaris rei curam ſuſcepit, aliquoſque milites parum ſibi idoneos viſos, in ordinem redegit. Nouum delectum militum faciens, quem frequenti exercitio ac vſu agilem ad rem militarem inſtituit: inſtrumenta ruſtica in machinas conuertit, & frequentes hinc victorias aſſequutus eſt, vnde & trophæa ſtatuit. Et quum triumphum ex Berrœa ageret, Byzantio ſpolia illa intulit: in quibus etiam partem venerandæ tunicæ diui Iohannis Baptiſtæ adferebat, iuſſu reginæ & eius literis accerſitus. Veritus autem ne Bringa ipſum regno inhiare ſuſpicaretur, mira arte hominem eluſit. Vno enim famulo comitatus, cubiculum eius adiit, Bringam familiariſſime compellans, ac iuſiurandum afferens, ſe pridem religioni addictum, cordi eſſe ſibi vitam ſolitariam, quam dudum elegiſſet tranſigere, niſi quædam ſingularis imperatoris obſeruantia, & Principum ſuorum affectio hactenus impediuiſſet. Et vt plus hominem

falleret,

fallerer, cilicium veſtem hirtam corpori adhærentem, aliis ſplendidioribus obtectam, oſtendit, moxq; ad pedes ſe ſubmiſit: teſtatus nulla ſe cupiditate regni, nulla ambitione teneri: ſeſe quam primum rebus paternis abdicaturum, & vaſtam quandam ſolitudinem ingreſſurum, vt religioni & ſoli Deo inuigilaret. Ac ſic petita venia, domũ in Cappadociam eſt reuerſus, eluſo præfecto cubicularij Bringa. Quem mox pœnituit, vbi aſtum hominis intellexit: omni ſtudio enixus, vt hominem è medio tolleret. Subito literas ad præfectum Ioannem Zimiſcen, qui exercitui præfuit in Oriente, mittit, & ad præfectum Romanum Curcuam Orientis prætorem, & in rè militari virum inſignem, vt hominem comprehenſum vel necarent, vel quoquo modo è medio tollerent: pro mercede accepturi honores longe quam nunc habeant maiores. Zimiſces domeſticus ſcholarum futurus Orientis, Romanus domeſticus ſcholarum Occidentis, vterq; literas Phocæ oſtendit, eumque adhortantur, vt regnum adeat: qui vehementer hoc recuſabat, quod impotens eſſet, & viribus impar: ſiue id fingeret, ſiue ſerio faceret. At illi ſtrictis enſibus comminati ſunt mortẽ, niſi imperium arripiat. Ita vi pene coactus, imperatoris nomẽ accepit, ab vniuerſo Orientis exercitu Imperator conſalutatus. Ferunt etiam Theophaniam reginam, quam haud vulgariter Phocas adamauit, eum cõueniſſe, iuxta Megalopolim, & ad ſuſcipiendum imperium inſtigaſſe. Nam ea tempeſtate Stephanus rex Lacapeni filius in Lesbo iuxta Methymnã ſeruatus, ſuſpectus erat, ne imperium arriperet. Ob id nulla manifeſta cauſa mortuus eſt. Suſpicio in imperatricem Theophaniam cecidit, quod eius opera eſſet è medio ſublatus. Mortuus eſt & ſub id tempus Bulgarorum dux Petrus, qui poſt defunctam coniugem ſuam fœdus cum Romanis initum renouauit, datis obſidib. filiis duobus propriis, quorum alter Borizes, alter vero Romanus appellabatur. Sed poſt eius obitum liberi permiſſu Romanorum in ſua reuerſi ſunt, & paterno in dominio ſucceſſerunt. Vnius dein ex optimatibus inter Bulgaros quatuor liberi, Dauid, Moſes, Aaron, & Samuel, defectione Bulgaros commouerũt, vt inferius late patebit. Romanus Imperator vxorẽ babuit Theophaniam, ex qua duos filios Baſilium & Conſtantinum progenuit, ac filiam Theodoram; quam Ioannes Zimiſces Imperator poſt Nicephorum vxorem duxit, vt paulo inferius patebit. Hæc ex Zonara, & quibuſdam aliis Annalibus excerpſimus.

Nicephorus Phocas.

HIc Nicepborus Pbocas, filius fuit Phocę, qui Bardas cognomento dicebatur, quem filius poſtea Imperator factus Cæſaris dignitate honorauit: nepos illius Nicephori Phocæ, qui à Baſilio imperatore contra Saracenos in Siciliam irruentes miſſus eſt, vt in vità Baſilij ſcripſimus: vir æqui ſeruantiſſimus, ac pius. Cumq; eos repreſſiſſet, paulo poſt reuerſi, & Siciliam & Calabriæ magnam partem occuparunt. Nicephorus autem hic Imperator ab exercitu acclamatus, & literis reginæ accerſitus, vbi Conſtantinopolitanæ vrbi appropinquabat, fama præcedẽte, Ioſephus Bringas cubiculariorum præfectus in vrbe tumultum excitabat. Phocas Bardas pater Imperatoris in Eccleſiam magnam confugit, Leo alter eius filius elapſus vrbe ad fratrem venit, quæ res cubicularium incertum ancipitemq; conſilij fecit: quippe cum eſſet inaffabilis, facile omnium odium commeruit, qui eum deturbare imperio optabant, vt ad alium deuolueretur. Ob id magnus in magnam Dei ædem concurſus factus eſt. Et cum decuiſſet Bringam comi ſermone populum ac plebis multitudinem demulcere, verborum aſperitate magis exacuit, dicẽs vultuoſe: Ego mox quietos reddam, eorumq; tumultum ſedabò, ſi viuam. Tum vero maius odium incidit vendendo frumenta, pro quibus iuſſit ementes pecuniam in ſuum recondere ſinum. Baſilius, qui prius cubicularius Bringæ fuerat, ampla cuſtodia munitus, hero ſuo ſatis infenſus, armatis ſuis famulis noctu per vrbem diſcurrit, Nicephorum Phocam Imperatorem acclamat, aduerſarios ferit, multitudine plebis ſibi adiuncta, triremes adornat cum ſuis Chryſopolim profectus, vt Nicephorum deducat: qui ſeptimo die in vrbem delatus, magnifica pompa in ſummam Eccleſiam ingreditur. In quam paulo ante confugerat Bringas, fortuna mutata miſerabilis. Et Bardas cum lætitia filio obuiam egreſſus eſt, qui prius in ea latuit. Hic Nicephorus inſidias ſibi à Bringa ſubornatas populo detexit, & merita ſua in Rempub. copioſius enarrauit. Quæ res effecit, vt ab omnibus acclamaretur Imperator. Tum Patriarcha Polyeuctus diademate Nicephorum aſtante populo inſigniuit, tum Ioſephus Bringas cubicularius in

Paphlagoniam exactus eſt, & biennio poſt è vita migrauit. Regina Theophania palatio depulſa, in Petrium deducta eſt. Sed paucos poſt dies eam rex ſibi cohabitare fecit: & cum nuptias celebraturus eſſet, à Patriarcha a limine templi arcebatur, quod ferebatur compater fuiſſe in lauacro Chriſtiano liberorum Theophaniæ. ob id Patriarcha illi ædem ſacram interdixit: aut diuortium celebrare cum Theophania, quam deperibat, iuſſit. Res hæc ad ſacerdotes primores ac maiores natu delata eſt, qui hac de re legem latã Conſtantino Copronymo adſcribentes, nihil prorſus momenti afferre oportere dixerũt, talis præſertim viri legem. Et omnes vna conceſſionem ſcriptis expreſſam, hac in parte imperatori præbuerunt. Patriarcha obſtinatus in propoſito ſuo, flecti non potuit, quoad Principis genitor Cæſar Bardas (hac enim dignitate filius patrem adepto regno condecorauit) iuramentum attulit, Nicephorum nunquam compatrem extitiſſe liberorum Theophaniæ. Cæterum auus regum Stilianus huius rumoris autor fuiſſe perhibetur, qui has libenter dirupiſſet nuptias ob eius nepotes. Sed res acta erat, & Patriarcha a ſua ſententia ceſſit, & Nicephorum admiſit vt nuptias concelebraret. Interea bello imperium extendere cogitauit: ac primum Saraceoos aggredi, qui Romanorum perpetui hoſtes fuerant, ſtatuit. Erant tamen in Sicilia & in Cilicia Saraceni. Cum iis qui in Sicilia erant, conditiones annui cenſus ſunt conſtitutæ. Nam cum olim illis nemo reſiſteret, Euſtatio Calabriæ ducitum Romanis ſubiecto, mandatum fuit, vti fœdus annui cenſus conditione cum Saracenis iniret. At cum poſt hunc Ioannem Patricium, Muzalona ducem item Calabriæ interfeciſſent, Imperator Coſmam Patricium cum exercitu miſit, qui cum Pandulpho partem Calabriæ tenente conuenit, vt de communi ſententia deſiſteret, ac partes Conſtantinopolitani ſequeretur. Pax poſt hæc in Italia ſubſequuta non diu durauit, iterum atque iterum tumultuante Saraceno. Nicephorus itaque indigne ferens iuxta vetuſtas conditiones Romanos tributarios eſſe Saracenorum, ac intolerabile exiſtimans ſe imperante Agarenos vectigal Romanos pẽdere, commotus Manuelem patricium nothum ex patruo Leone (qui domeſticus ſcholarum apud Romanum Seniorem cum eſſet, tyrannidem affectans vtroq; lumine priuatus erat) cum exercitu in Siciliam cõtra Saracenos mittit. Qui ob iuuenilem arrogantiam ſimul & inſolentiam ac rerum inſcitiam, cum omni exercitu periclitatus interiit, atq; extinctus eſt. In Ciliciam vero, vbi Agareni quoq; dominabãtur imperioſe, miſit Ioannem Zimiſcen, Orientis domeſticum deſignatũ: qui Adanan verſus profectus, cum Saracenis congreſſus, ac potitus victoria, gloriam quam in re militari habuit, auxit plurimũ ac dilatauit. Cuius gloriæ Imperator inuidit, & a militari primatu ad ciuiles adminiſtrationes locauit, Dromi Logotheten ipſum conſtituens. Quod viro forti & bellicoſo indignum, & nõ honor, ſed pœna videbatur: quam præterea auxit, quod eum domi latere coegit. Cui tamen vir prudens obtẽperauit, expectans occaſionẽ meliorem. Nicephorus idcirco ſecundo imperij anno magna manu in Ciliciam profectus eſt, comitante eum vxore ſua cũ liberis, quam apud Dricibiũ (hoc enim Ciliciæ propugnaculũ eſt) reliquit. Ipſe vero Ciliciæ admouens, Anabazan vi cepit, Rhoſum ſimul & Adanan Ciliciæ vrbes, ac cũ iis arces ac munimenta multa. Tarſo aũt & Mopſi aræ, ob hyemis appetẽtis aſperitatem admouere commodum tum non cenſebat, vel Theophaniæ amore ab incepto retrahente, qua cũ Cappadociam adiit, primo vere in Ciliciam reuerſurus. Poſtquam rediit, Mopſi aram obſedit, & aduerſus Tarſum fratrem Leonem cum exercitu remiſit. Mopſi vero aræ, medium fluuio dirimente Sara, partem alteram eius obſidendo cepit: & qui in ea erant Agareni alteram in partem transfugerunt vltra flumen, deſertæ illi ignem iniicientes: deinde & reliquum cepit, nemoq; illinc aufugit. Tarſenſes hanc vbi acceperunt expugnationem, vltro regem accerſiuerunt deditione facta. Poſt triduum claſſis ex Ægypto auxiliatum Tarſenſib. adnauigauit, quæ repulſa eſt à littore, & à triremibus Romanorum ac tempeſtate exorta maiori parte deleta. Princeps Conſtantinopolim reuerſus, portas Tarſi & Mopſi aræ, artis excellentiam teſtantes, ſecum duxit, quas in arce ſua & ad Ortũ & ad Occaſum ſtatuit: primitias quaſi Deo ſuæ expeditionis attribuẽs, & Sophiæ delubro dedicans, quæ ſpoliata inſignia attulerat. Eſt & Cyprus ab Agarenis detenta, per ipſum Romano adiecta imperio Poſtea in Syriã profectus, plerisq; hic vrbib. expugnatis, ac deuictis regionibus Libano & mari adiacentibus, Antiochiam peruenit. Quam cum obſideret, ob commeatuum & rerum neceſſariarum inopiam, qua milites premebantur, ſimul etiam quod Antiocheni viriliter repugnarẽt, & quod perpetui imbres regionẽ profundo cœno replerẽt, coactus eſt vrbẽ deſerere, & ad ſuperioris ſe regionis vrbes cõferre: afferens ſecũ ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti effigiem, quam ex luto reperit in Hierapoli Syriæ, & in vna cæſariem Baptiſtę Ioannis ſanguinolentã. Reuerſus ex Antiochia Imperator ad Orontem, arcẽ in monte Tauro ædificauit, quem montem Maurũ illa tẽpeſtate multi nomina-

nominabant. In qua Michaelem Burtzen reliquit, Patricia dignitate honeſtatũ, & Mauri montis Imperatorem ipſum appellauit: præcipiens illi, vt Antiochenis quæcunq; poſſet, inferret mala. Ac Petrum eunuchum ex ſuis familiarioribus, virum alioqui ſtrenuum & fortem, & qui præeſſe ſcite militibus potuit, exercitus ducem creauit, vt in Cilicia regionem ac locum daret exercitui vbi hybernaret. Ipſe deinde Imperator Byzantium rediit. Burtzes itaque ex præcepto regis continuo erumpens, infeſtabat Agarenos in Antiochia, conatus vrbe potiri, quo ſibi gloriam pararet. Clam altitudinem turris vnius emẽſus, ſcalas longitudine æquales quadam hyberna & tenebricoſa nocte turri admouit, & cum trecentis electis militibus nemine ſentiente trucidatis cuſtodibus, occupauit: mittens ad exercitus ducem, auxilium rogauit. Qui ferre ſuppetias recuſabat, quod vaticinio quodam ferebatur, poſt Antiochiæ expugnationem regis mortem ſubſequuturam. Et idcirco regem prohibuiſſe ferunt, ne Antiochiæ prorſus admouerent. Cæterum dux exercitus anceps & dubius in diuerſas trahebatur ſententias. Hinc enim regis mandatum obuerſabatur, illinc cædes Burtzæ & nobiliſſimorum trecentorũ militum. Satius igitur duxit, ne ſineret tam egregios ac ſtrenuos viros perire, & moto omni exercitu Antiochiæ admouit. Tum Barbari videntes turrim captam, & vrbem obſeſſam, expaſſis manibus vitã orabant. Qui vero in turri cum Burtze erant, ex iis ſuppetiis animos vireſq; reſumpſerunt. Burtzes ſecuri clauſtra portarum confringens, duci exercitus facilem præbuit ingreſſum. Sic nobilis Antiochia, nullo labore, leui negotio, Romanis eſt ſubiecta. Quod ægreferens Imperator, triſtitia affectus, duci copiarũ grauiter iratus, Burtzę diligentiã & ſtrenuitatẽ minus probauit: ſed dignitate ſpoliauit, ac minis inceſſit, & domi inglorium latitare decreuit. Quod regem populo infenſum reddidit, qui alias iam odio haberi cœpit paſſim, vt paulo inferius narrabimus. Turci, qui & Vngri appellantur, ſub id tempus oras Thraciæ populabantur, quod Nicephorus auertere non poterat: ſed Bulgarorum principi ſcripſit, ne permitteret eis per Danubium tranſitum, vt Ro. ditionis ſolum vaſtarent, ſed potius repelleret atq; arceret ab iis regionibus. At Bulgarus nihil faciens eius petitiones: Olim (reſpondit) nobis illi hoſtes fuerunt, & cum abs te auxilium rogaſſemus, diſtuliſti. Vi coacti cum iis fœdus pepigimus, quod nunc violare cupis: & arma in eos mouere, qui nos bello rationabili ac iuſto perdere, ſi facere voluiſſent, tum poterãt. Repulſam igitur paſſus Nicephorus, Sphendoslaum Roxolanorum principem excitauit contra Bulgaros, qui eorũ regionem magna parte deprædabatur, ingentẽ prædã inde abigens. Et anno ſequenti reuerſus, maiori calamitate Bulgaros infeſtauit. Verum enimuero licet Nicephorus Romani fines imperii propagaret atq; extenderet, omnib. tamen fuit ob aliquas cauſas admodũ odioſus: tum quod militibus, qui defectionis tempore omnem conatum ei præſtiterunt, in quoſcunque inciderat, parum fuit gratus, æque inſolens in vniuerſos. Quemadmodum neque domeſticos atque excellentes viros ab iniuria militum tuebatur, ſed omnia diſſimulauit, quaſi nihil commiſſum eſſet. In ciues pariter debacchatus, atque in eos ipſos qui adiutores ei in adipiſcendo principatu extiterunt. Tum etiam omnib. inuiſus, quod prætextu bellorũ, quæ continuo agebat, nouis tributis atq; exactionibus ſubditos expilauit, parũ diſcriminis inter militem & hoſtem faciẽs. Senatui donatiua ſubtraxit, indigentiam cauſatus ob crebras ac varias expeditiones. Sacris item ædibus, & in locis Deo dicatis, ſuos annuos reditus imminuit: & nouo decreto, ne immobilibus bonis eccleſiæ ampliarentur, cauit. Vnde antiſtites crebris ſuis prouentibus ſpoliati, rei diuinæ, ſicut debebant, ſolitam operam non præſtiterunt. Et eo tandem epiſcoporum facultatem tranſtulit, vt defuncto aliquo epiſcopo, in viduatam eccleſiam aliquem regium miniſtrum mitteret, cui neceſſarias tantum expenſas admodum tenuiter erogauit, reliqua conuertens omnia in ſuum vſum. Sic & in prouincias deſcriptores pro cenſendis capitibus miſit, qui per fas & nefas ſubditis graues impoſuerunt exactiones, præteritis ne pauperibus quidem. Copiaſque ac ordines militares perturbauit, terreſtres in naualem militiam, ac nauticos in pedeſtrem ordinem annumerando ac confundendo. Decretum inſuper ſanxit, in prælio deſideratos pari honore cum martyribus venerandos. Sed patriarcha & epiſcopi & ſenatorii ordinis plerique generoſe reſtiterunt & decretum illud antiquarunt. Auariciæ fuit tam inexhauſtæ, vt numiſmata corrumperet, & pondus conſuetum imminueret, adeo vt reditus ponderoſiore numo, erogationes autem ſiue expenſas leuiore faceret. Sic plerique in paupertatẽ redacti, principi infenſi, cupiebant à tyrannide liberari: potiſſimũ cum iam cœpiſſet regiam magno muro circumdare, in cuius ſtructuram magnas effudit opes. Intellexit enim quodam oraculo ſeſe in regia interfectum iri: ob id hanc muniuit quantũ potuit firmiſſime, licet fruſtra, vt paulo inferius liquebit. Ciues enim hinc cõtriſtati, tyrãni receptaculum iudicabant, non regiam, magiſq; in regis mortem inhiabant. Acceſſit ad

hæc, quod cum quodam die feſto, cum Imperator ad ædem ſacram progrederetur, inter Armenios & Nauticos quædam concertatio eſt orta, in quam ciues intermixti, tandem magnam cædem hominũ excitauit: adeo vt primum conuiciis ac ignominia Imperatorẽ inceſſerent, dehinc lapidibus proſequerentur, quod non ſua autoritate rem tantam compoſuiſſet. Et niſi à quibuſdam fuiſſet in regiam deductus, mala eſſet paſſus. Id vlturũ ſeſe minatus facinus, in hippodromo, cum in theatrum armatos introduxiſſet veluti prælia-res copias formulam hoſtium populo oſtendens: plebs videns milites ſtringere enſes, ex fama præcedente principis iram cognouit, quæ iam longe lateq; diuulgata erat, putans re ipſa velle eam exequi, diffugere cœpit. Interq; fugiendum magno impetu in theatri exitu multitudo conculcata eſt, & inuicẽ colliſi non pauci perierunt: perituri multo plures, niſi rex immobilis in ſua ſella fixus permanſiſſet. Cognati proculcatos & oppreſſos videntes, in regem indignati conuicia iecerunt. Et cum ſe in regiam occluſiſſet, quam firma cuſtodia munierat, malũ quod metuit magis auctum eſt, omnib. odioſus. Neq; quicquã adiumenti attulit ei munitio, tantis conſiliis extructa, quam infringere & domeſtici & intrinſeci moliebantur aduerſarii. Indies enim eius odium augmentatũ eſt in populo vniuerſo. Nam cum terræmotus huius principatu horrendiſſimus fieret, quo multæ ciuitates concuſſæ ſunt, Maio ſequenti crudeles exorti venti, pullulaſcentes deſtruxerunt fruges: & hinc grauis ſequuta eſt fames: quam in ſuum lucrum Nicephorus conuertit, maiore precio frumẽtum venditans, & egentibus multo charius diſtribuens quam cæteri mercatores. Vnde populo magis execrabilis fuit: non imitatus Baſilium Macedonem Imperatorẽ, qui in ſimili penuria munificentiã oſtendit liberaliſſime. Is enim progreſſus olim de more ad Apoſtolorum ædem ſacram, ciues quoſdam triſticiam ac mœrorem præferentes conſpicatus, mœſticiæ cauſam rogauit. Qui intrepide Imperatori, ô domine (reſponderunt) quid ni triſtemur, qui mortem noſtram ac liberorum præſentem oculis videmus, quum duos modios frumenti aureo vno mercari cogimur: & cum iam pecunia deficiat, nunquid propediem deficiet & vita? His auditis rex ingemuit, & pecuniis mœrorẽ diſſoluit. Tum eos qui ciuilibus præfecti erant negociis, quod tantæ indigentiæ eum nõ feciſſent certiorem, magiſtratu amouit, ac dignitate priuauit. Econtrario hic Nicephorus, non modo non miſeratus afflictos fame, ſed cauponariam exercens, quæſtum vndiq; inquiſiuit: & calamitati inſultans, famis vlcera lancinauit. Vnde & odium ingens cõmeruit, & inuidiam ſibi comparauit; populuſq; in eum ſcommata iecit: quemadmodũ dignus erat, qui ab omnibus derideretur. Cum enim nouus quondam conſcriptus eſſet exercitus, quem rex de more luſtrabat, videns canũ quendam militem iam emeritũ & nimio ſenio cõfectum: Cur, inquit, ô ſenex ita viribus deſtitutus, audes te in militiam adſcribere? Cui ille generoſe admodum extemplo reſpondit: Multo ſum robuſtior (ô rex) atq; olim iuuenis cum eſſem. Siquidẽ tum dimidii numiſmatis æſtimatione frumentũ humero vix potui geſtare, at nunc perfacile duûm numûm precio emptũ attollo. Imperator irriſione intellecta, aliorſum ſe vertit. Quoniam Leo Imperatoris frater non leuius preſſit populum & regionum incolas, cauponariam & ipſe exercens: vnde & ipſe inuiſus erat plebi. Theophania præterea vxor regem odio habere cœpit, liberis ſuis metuens, quos intelligebat clam Phocam velle emaſculare, ac prolificis membris orbare, ac Leonẽ fratrem ſuũ ſucceſſorem inſtituere. Iam enim eius conſuetudine abſtinuit, vel ſatiatus amore, vel propoſito cõtinentiæ, cum ne iuuenis quidem ſatis promptus in amores fuiſſet. Ob id indignata in colloquium venit cum Ioanne Zimiſce, quo cum fertur adulterii conſuetudinẽ habuiſſe. Nam ob decentem formam & ſpeciẽ gratioſam illius amore capta erat, rata etiam facile inimicum Nicephori poſſe cõcitare, quem ſua dignitate priuauit, & ob id regi merito infenſus fuit: qui coegit eum domi latere, quod tanto viro grauis pœna erat, & ob id ira in regem exacerbatus eſt. Sic igitur fœmina meretrix facile perſuaſit concitato tyrannidem inuadere, cum talem haberet adiutricem: & vt prouerbio dicitur, Globum per præceps impulit. Cum itaque conſenſiſſet Ioannes Zimiſces, habuit & alios quos læſerat Nicephorus, Michaelem Burtzen, qui etiam ira exaſperatus erat in regem, ob cauſam ſuperius ſcriptam. Cum quo & Leo Abalantes, & Theodorus Niger (à colore corporis nominatus Azypotheodorus) cum duob. aliis intrepidis, qui omnes nocte intempeſta lembis mare ingreſſi, meridiem verſus prope regiam ad locum qui Bucoleon paſtorali nominẽ appellatur, quod marmoreus illic leo exſculptus fuit qui bouem inſcendit ſimilem, & ſiniſtro pede continente cornu ipſius, ceruicem bouis contorſit. Eo cum perueniſſent, ſportam vident demiſſam ex alto, per quam ab ancillis Theophaniæ ſurſum trahuntur. Subeunt itaque cubile regium, quod eis Theophania aperuit: & ſopore oppreſſum ac humi dormientem offendunt Nicephorum, quem calce quidam impetens excitauit.

Cum

Cum itaque experrectus caput attolleret, vulnus letale accipit, quod & corpus & animũ eius concuſſit. Tum Zimiſces lecto regio inſedit, ac Phocam conantem plura loqui, & cur malis afficeretur rogantem, manubriis enſium in maxillas ferire iubet vt dentes excutiant. Quidam à tergo haſtam per dorſum eius traiecit, vt ferrum per pectus egrederetur. Tumultu itaq; & clamore exorto inter cubicularios miniſtros (iam inſidiarum noticia detecta erat) caput regis occiſi per feneſtram, corporis cuſtodibus demonſtrant: quo viſo, impetus ſedatus eſt. Frater regis Germanus Leo cum filio Nicephoro in eccleſiam confugit magnam, audita Imperatoris morte. Qui ſeptem & quinquaginta annis vixit, è quibus ſex annis ac totidem menſibus Rom. præfuit Imperio. Alii decem annos imperaſſe narrant. Fertur tradito ei libello, in quo coniuratio hæc & coniuratorum nomina ſcripta erant, vt ſequentem noctem caueret, operam non impendiſſe vt legeret, alioqui mortem effugiſſet: ſed ita forte fatum voluit. Scribunt aliqui hunc olim à ciuibus expulſum per factionem, legatos ad Ottonem dum immoraretur Italiæ miſiſſe, ac impetraſſe vt reſtitueretur per Ottonem II. patre imperante. Cui ſororem (vel vt alii tradunt) priuignã vxorem conceſſit, Theophaniam nomine, quam Ioannes Pont. Max. Romæ coronauit, & Ottoni copulauit. Alii vero hanc fuiſſe neptem Ioannis Zimiſcæ referunt, ita variant autores. Hæc ex Ioanne Monacho ſiue Zonara, & aliis excerpſimus.

Ioannes Zimiſces.

MORTVO Nicephoro, Ioannes Zimiſces imperio potitus, inſignis antea militari laude, occupata regia, quo ſibi firmius pararet imperium, Romani iunioris imperatoris filios, Baſilium & Conſtantinum conſortes imperii aſciuit (licet adhuc eſſent pueri) ipſorumque ſororem Theodoram matrimonio ſibi copulauit. Quamuis alii tradant opera cubicularii Baſilii, Theodoram filiam Conſtantini Porphyrogeniti vxorem duxiſſe. Cubicularium autem Baſilium, quem Phocas præſidentis dignitate rum noua honeſtauerat, domeſticæ prouiſioni, veluti verſatum communibus in rebus, præfecit. Cæteros vero Nicephoro deditos, aut beneuolentia aſtrictos, è medio ſuſtulit. Leonem Curopalaten & eius filium Nicephorum in Lesbum relegauit. Bardam vero in Amaſſam, Theophaniam vero in Proconneſum. Damnatos autem à Nicephoro exilio reduxit: inter quos erant epiſcopi, qui edicto ſubſcibere noluerunt, in quo ſancitum fuerat, ne quis ſine eo antiſtes conſtitueretur. Cum autem magnam eccleſiam accepturus coronam peteret, à Polyencto patriarcha prohibitus, tanquam cæde pollutus, placide illud ferebat: faſſus authores cædis Imperatoris Abalantem Leonem, & Azypotheodorum, Theophania procurante. Iuſſo itaque percuſſores regia pellere, atque exilio damnare vna cum regina, ac edictum contra præſules reſcindere, pœnitentiã iniunxit, vt quas priuatas opes poſſideret, egenis diſpartiret: quæ omnia ſeſe facturum recepit. Et omnib. iis factis, natali Chriſti Seruatoris noſtri feſto, in magnam eccleſiam progreſſus, diademate coronatur, & Imperator publicatur. Triginta quinq; diebus poſt Polyeuctus mortem cum vita commutauit: in eiuſq; locum ſuffectus eſt monachus quidam Baſilius Scamandrenus: qui quadriennio tantum in ſede patriarchali permanſit, quibuſdam criminibus accuſatus, per ſynodum eſt depoſitus, & Antonius Studetes patriarcha electus. Sub id quoq; tempus mortuo epiſcopo Antiocheni, Imperator Ioannes Theodorum monachum epiſcopum ſubſtituit: qui olim præſagiebat eum futurum Imperatorem, modo nõ vi arriperet, neq; nimium feſtinaret, ſed diuinitus conceſſionem expectaret. Hic adeptus pontificatum, ab Imperatore rogauit, vt Manichæos, qui ſua deteſtabili hæreſi multos corrumpebant, ex Oriente in Occaſum transferret: cuius petitionem exaudiens Imperator, Philippopolim Manichæorum traduxit ſectam. Bardas vero Phocas Leonis filius, ex Amaſſa, quo relegatus erat, fugiens, cum Imperator bellum gereret, vt paulo poſt dicemus, Cæſaream Cappadociæ cepit, complures ſibi adiungens in ſocietatem: ac imperii inſignia ſibi aſciſcens, palam tyrannidi ac imperio inhiauit. Sed à Sclero principe, qui iuſſu Imperatoris contra hunc profectus eſt, Cæſarea excluſus, & à ſuis derelictus, qui ad Sclerum confluxerunt: à quo perſuaſus eſt Phocas, vt adiret regẽ veniam petiturus. Quod cum feciſſet, clericus factus, in Chiũ deportatur: eum iam in pugna Cõſtantinum Charonta claua occidit, à quo cõtumeliis affectus eſt. Cæterũ pater huius Leo Curopalates, cum altero filio Nicephoro è Lesbo in Thraciam cogitauit diſcedere, habens Abydi antiſtitem ſibi coniuratorem: ſed deprehenſus, decretum tulit, vt oculis priuaretur vna cum filio Nicephoro. At rex Ioannes pietate motus, autori excæcationis

præcepiſſe fertur, ne illos exocularet, ſed metũ tantum iniiceret, ſeruato viſu. Sed paruũ pietatis illius memores, poſt mortẽ Imperatoris iterũ inhiare imperio conati ſunt, multis in ciuitate & ipſa regia illis adhærentibus: ſed ex conſciis vnus rẽ detexit. ob id deprehenſi, & in vincula coniecti, incolumitatem priſtinam amiſerunt, oculis erutis pœnas dantes ſtultæ ambitionis. Sed nunc de rebus bellicis ſcribemus. Agareni ſub hoc Imperatore ægreferentes priuari ciuitatibus, quibus iam tum ſpoliati fuerant, vndique coierunt, & fœdera de bello ſociali percuſſerunt, Carthaginenſibus ducẽdi exercitus primatum relinquentes. Hoſtili itaq; manu contra Antiochiam egreſſi, Daphnen vrbem obſederunt, oppidanis fortiter illis reſiſtentibus, ac regi obſidionem annunciantibus. Qui mox duci Meſopotamiæ præcepit, vt auxilio veniret, & hominum colluuiem diſſiparet: qui nullo labore Agarenos confecit, & Barbaros & illorum auxiliatores fudit, fugauitq;. Omnium autem grauiſſimum bellum geſſit Imperator contra Roxolanos, cum Bulgarorum regionem omnem ſibi ſubiecíſſent, omneſque eos vna cum ducibus contra Romanos excitaſſent: licet eſſent inter eos fœdera ſub Nicephoro Phoca & Romano iuniore firmata, vt ſuperius late patuit. Erant tum gentis Bulgaricæ duces Boriſes & Romanus, qui olim obſides apud Romanos fuerant; qui domi permanere maluerunt. Sed Callocytus eos vanis promiſſis excitauit ac emolliuit, vt promiſſorum omnium obliti, legatos etiam Imperatoris paulo inſolentius tractarent. Quocirca arma in eos ſumere coactus eſt Imperator, conſtituens exercitus ſui ducem magiſtrum Bardam Sclerum, quem Prætorem nominauit, qui frater erat iam mortuæ nuptæ. Mouere igitur copias Romanas iuſſus, contra Roxolanos progreſſus eſt. Quorum dux Sphendoſthlabus re intellecta, Bulgaros armauit, ſocioſq; adhibuit Scythas, qui Pazinacæ dicuntur, & Turcos Vngros Pannoniam habitantes, qui exercitum triginta myriadum collegerunt, ac Thraciam omnem depopulabantur. Quibus non audebat Sclerus congredi, nec manus conſerere, aut cominus pugnare, viribus illis impar. Cæterum militari arte & compendiis Barbaros debellauit, ac ingenioſe eluſit. Primum enim inſidias locauit, ſoloſq; inuaſit Pazinacas, & ſcite eos circumiens, ad inſidias deduxit: ac partim eos interfecit, partim viuos cepit: dehinc cum aliis congreſſus, aliquãdiu æqualis pugna, anceps victoria. Vbi vero quidam è Scythis corporis mole & animi audacia viſus haud degener, & ſociis omnibus ſuperior, cernẽs Sclerum principem equeſtrem ordines ſuos obequitantem, atq; adhortantem vt animo præſenti eſſent, in illum irruit ſtricto enſe, ſed ob galeæ firmitatem lubrico, vulnus vt affectabat, non inflixit. Cui Sclerus tanto impetu plagam intulit in caput, vt Scytham mediũ ſecaret, ac partes diſſectæ vtrinq; ab equo deciderent. Quo facto, Barbari conſternati, in fugam ſunt conuerſi ſubito. Quos Romani inſectati, multos trucidarunt, nec nõ paucos viuos capiebant. Prohibuit enim nox imminens Romanos à perſequutione. Reliqui enim Barbarorum vulnerati grauiter, diſceſſerunt, & victoria Romanis contra Roxolanos permanſit. Vere accedente, Imperator magnis copiis & claſſe inſigni contra Roxolanos egreſſus, legatos accepit Scytharum, qui explorandi gratia potius regi occurrerunt, quam vt à rege aliquid peterent: quod regem non latuit. Ob id circumducti per exercitum omnem vt ſingula contemplarentur, redire eos ad ſuos iuſſit. Ipſe vero rex expeditorum peditum quinque milia, equitum quatuor milia aſſumpſit, ac Perſthlaben magnam vrbem venit, vallumque fecit. Quare Tauroſcythas in deſperationem adegit. Calocyrus autem omnium malorum primus artifex, intellecto regis aduentu, in Roxolanorum caſtra aufugit: à quo certiores de Rege facti, conturbati quidem ſunt, ſed nihilominus contra Romanos caſtra metantur. Et cum velitares pugnas cum iis inciperent qui cum Rege aduentabant, non diũ tamen reſtiterunt iis, ſed fuga conſulentes vitæ, abierunt. Aliquando autem itinere illis intercepto, ne in vrbem fugerent, diſſipati ſunt, nunc occiſi, nunc capti. Vbi autem Baſilio cubiculario duce integer exercitus, qui regem ſubſequebatur, aduenit: tum rex validius obſidioni incubuit, admotiſque ſcalis muri ſuperati, & portarum cuſtodes trucidati, facilem ingreſſum exercitui præbuere. Vrbſq; Perſthlabe à Romanis capta eſt, vbi & rex Bulgarorum Boriſes captus eſt: ſed neq; in eum, neque in Bulgaros Imperator deſæuit, cum Roxolanis ſibi rem eſſe aſſerens, Bulgaros magna clementia dimiſit. Sed cum Scythæ ad arcem confugerent, & ob loci difficultatem milites, vt à rege iuſſi erant, ad expugnandum non ſatis alacres eſſent, Imperator ex equo deſcendens, pedes arcem adiit, adhortatus milites vt ſeſe ſequerentur: qui verecundia moti, arcẽ ceperunt: & inhabitantes partim occiderunt, partim ceperunt. Locato itaq; præſidio, in vrbem ac arcem, rex Doroſtolum, quæ & Driſtra vocatur, profectus eſt, captis in itinere ciuitatibus & caſtellis. Sphendoſlabus autem Roxolanorum princeps ante hanc vrbem caſtra metatus, vbi exercitus mutuo ſe aſpexerunt, ilico manus conſerentes, in

multam

multam noctem ancipiti Marte pugnatum eſt. Multi tamen ex Roxolanis capti, ac vulnerati: maior enim pars fuga in Doroſtolum ſe recepit. Rex ante vrbem vallum ſtatuit, triremes Danubium cuſtodientes expectans, ne Roxolani aufugerent. Sphendoſlabus, qui viginti milia (vt fertur) Bulgarorum habens, ne contra eum inſurgerent, aut ad regem transfugerent, omnes vinctos fecit. Porro vbi claſſis aderat, Rex vrbem acrius obſedit. Adiacentes autem vrbes legatos ad regem mittunt, veniam precantur: villas, oppida, caſtella, arces, ſeque dedunt. Barbari in vrbis obſidione ſtrenuiſſime multis occumbentibus, ſeſe ſuaque mœnia defendunt ac tuentur, quoad vitæ neceſſaria & victus deficiens, animos frangeret militum. Ob id Sphendoſlabus nocte quadam tenebricoſa cum duobus milibus egreſſus vrbem pabulatum, in ratibus aduexit commeatum. Et cum Romani ſparſi iuxta fluuium id animaduertiſſent, pleroſque inſequuti trucidarunt. Quod regẽ vehementer perturbauit, qui præfectis claſſis indignatus præcepit, curarent ne amplius illis copiam exeundi præberent, ſub mortis ſupplicio. Sic deinde vrbs diligentius obſeſſa eſt: quoties Barbari erumpebant, aut capti, aut occiſi ſunt. Cum itaque fame premerentur, ac nulla eſſet illis penitus ſpes commeatus inuehendi aut auxiliorum, pars noctu aufugere cogitauit, pars ſe Romanis credere, ac ad propria redire: alii aliud decreuerunt. Sphendoſlabus omnes ſuos conuocans, milites adhortatus, vt honeſtam ac glorioſam mortem vitæ infami anteponerent, & iterum cum Romanis confligerẽt, ac ſalui aut euaderent aut occumberent. Multitudo dicto audiit: & manus conſerere cupientes, vltro ſe morti obiiciunt, portis erumpunt, & Romanos aggrediuntur, diuerſoque euentu nunc Scythæ Romanos, nunc Barbaros Romani ſternunt. Rex loci quo pugnabant anguſtiam conſpicatus, vtilem hoſtibus, ſuis incommodam, ducibus præcepit exercitum in planiciem ſubducere clam, vt ineunctanter ſuccederet. Hoſtes arbitrati Romanos fugere incondite, eos perſequuti alacres adoriuntur. Vbi vero ſpacioſiore in campo vtraque acies conſtitit, Romani terga vertunt, & pugna horribili cum Barbaris confligunt. Rex magiſtrum Bardam Sclerum cum ſuis cohortibus, vt reditum ad vrbem Barbaris præcludat, tacite præmittit. Prælium diu anceps & vtrinq; æquale fuit: Romanus tamen Scythis ſuperior, quod intempeſta nocte ſuccedente, vnicus eques apparuit Barbaris duplex aut triplex, nube exercitum obſcurante: atq; ideo Barbarorum phalanges ruptæ, victoriã Romanis exhibuere. Erat dies pugnæ diui Theodori martyris feſta, cuius auxilio Romani feruntur obtinuiſſe victoriam. Quemadmodum fœmina quædam religione ac caſtimonia vitæ inſignis, Byzantii pridie quam eſt pugnatum, viſa eſt videre in ſomnis: quæ Deiparam virginem multis comitatam, audiit Theodorum martyrem alloquentem, vt Ioanni Imperatori mediis in periculis verſanti ſuccurreret, atque ei præſto eſſet. Quod quidẽ inſomnium mulier hæc religioſa pleriſque aperuit, qui diem obſeruarunt, & poſt victoriã Imperatori annunciarunt. Qui Diuo martyri ædem circa Euchaniam celebrem extruxit, veteri diruta, donariiſq; auxit, & eius corpus illuc locauit: vrbiſq; mutato nomine, Theodoropolim vocauit. Cum enim vtrinque ſtrenue pugnaretur, & victoria Romanis cederet, Scythæ in fugam verſi, vrbem vident clauſam, & iter à Sclero interceptum. In ſuburbana delati, capti, interfecti, vulnerati, conculcatique ſunt & oppreſſi, adeo vt interfectorum numerus haud facile deprehendi poſſet. Sphendoſlabus penitus deſperans, legatos regi mittit petituros veniam, vt ſibi ad ſua redire liceat: ob quod gentem ſuam ſociam Po. Romano pollicetur, & vt Tauroſcytha deinceps Romanis legibus pareat. Omnibus à rege impetratis, Sphendoſlabus Imperatorem adiit, caput ſubmiſit, impetrauitque vt Pazinacæ Roxolanis tranſitum per ſuas regiones non prohiberẽt, & vt Romanorum ſocii eſſent: ſed ne Danubium tranſirent, & Bulgariam popularentur. Confecto itaq; bello Imperator Conſtantinopolim petiit, honorifice exceptus. Porro patriarcha cum omni clero, cum Senatus ac vniuerſus populus occurrit, coronas offerentes, & quadrigam albis equis ducentes rogabant, vt Imperator currum triumphalem conſcenderet, & triumphaturus vrbem ingrederetur. Sed ipſe albo equo vectus, paludamenta regia quæ Bulgarorum Principibus detraxit, quadrigæ impoſuit, ſupraque ea imaginem Virginis matris: ipſe currum præceſſit. Et cum in forum perueniſſet, Borizen Bulgarorum regem inſignibus regiis ſpoliauit, & magiſtrorum honore decorauit. Trophæa in templum Conſtantinopolitanum locauit. Numos quoque cum Seruatoris imagine ac ſequenti inſcriptione percuſſit, quod & ſequentes Cæſares Græci imitati ſunt. Talis autem eſt ea inſcriptio: IESVS CHRISTVS REX REGVM. Sphendoſlabus cum Roxolanis domum rediens, in inſidias Pazinacarum decidit, cumq; omnibus ſuis eſt occiſus. In Oriente interea populi omnes à Romanis deficientes, ſeruitutis iugum excuſſerunt, & vincula Romani imperii detrectarunt. Contra quos rex expeditionem aſſumens, alios ferro, alios vi, alios

facili negotio iterum Romano ſubiecit imperio. Rediens dehinc iuxta Anabarzam & Podandum, terras conſpicatus & fertiles omnium rerum, & populoſas, percunctatus, cuiuſnam eſſent? vbi comperiſſet eſſe Baſilii cubicularii, ac partim à Nicephoro Phoca, partim ab aliis atque ipſo ei donatas, ingemiſcens: Durum, inquit, eſt eunuchum publicis iis bonis perfrui, quorum gratia multi ſtrenui mortem oppetierunt, ac male accepti ſunt. Quæ verba cum ad aures eſſent delata cubicularii, ad inſidias animum adiecit, letaleque poculum conſtruxit, non admodum potens, aut ſubitum, ſed quod lente vires corrumperet corporis: hoc pocillatori regis, quem largitionibus corrupit, regi propinandum dedit. Quo epoto, rex paulatim intabeſcens, mortem obiit, cum regnaſſet annis ſex, ac totidem menſibus: imperium relinquens Baſilio ac Conſtantino, Romani Iunioris Imperatoris liberis. Hæc ex Zonara atque aliis excerpſimus.

Otto ſecundus.

OTTO II. filius Ottonis Magni & Adelheidis Burgundiæ reginæ, adoleſcens patre viuente Aquiſgrani rex eſt declaratus, & Romæ inunctus, à patre in imperium aſcitus. Ac illo ipſo defuncto, denuò à regni proceribus confirmatus, & Imperator acclamatus. Solus Henricus Baioariæ dux patruelis eius, quem cognomento Heyzilonem appellant, rerum nouarum cupidus, huic ſe rebellem opponit: quem tamen mox Imperator perdomuit, ac ſibi ſubiugauit. In Lotharingia quoque exciti motus: nam Raginerius ac Lambertus, Raginerii Montenſium comitis filii, ad Peronam paternos hoſtes atroci pugna cõmiſſa occidunt: recuperatiſq; opibus paternis, ad fluuium Axonam Buxide caſtello communito, Lotharingiam infeſtam Ottonianis faciebant, cum Otto Imperator hac tempeſtate apud Sclauos eſſet occupatus. Sed reuerſus, indignum id ratus, ingenti coacto exercitu, Buxidem expugnat, ſoloque adæquat. Euocatoq; ex Francia Carolo Lotharii regis Francorum fratre, Lotharingiæ ducatum tradit: vt is beneficiarius Cæſarum iureiurando effectus, fratrem regem, Francoſque minus reſpiceret: quæ res vt Germanos illi conciliauit, ita ſuos ab eo alienauit. Lotharius certatim Francis nomina dantibus, coacto exercitu, tanta celeritate Lotharingiam percurrit, vt Aquiſgrani Cæſarem nihil minus expectantem prope oppreſſerit. Ægre Otto euaſit: ſed vt hanc elueret ignominiam, delectu habito, Lutetiam infeſtis ſignis peruenit: ſuburbiis concrematis, agros populabatur. Sed eruptione ciuium, præſidiiſque nobiliſſimos fortiſſimoſq; ſuorũ deſiderauit. In reditu vero ad Axonam fluuium forte imbribus intumeſcentem, tumultu iniecto, magnam impedimentorũ partem amiſit ex vorticibus aquæ dum traiicit, carpente nouiſſimum agmen hoſte. Nam crudeli cæde fines Remenſium, Lugdunenſium, Sueſſionum, & Pariſienſium euaſtauerat, ſolis templis ob honorẽ Dei immunitate conceſſa. Sed interuenientibus bonis ſanctiſq; viris, vltro citroq; commeantibus, ad colloquium congreſſi ſunt Imperator & Rex Franciæ, armaq; poſita. Carolus in Lotharingię poſſeſſione permanſit: ſed anguſtioribus finibus quam antea fuerat, deſcripta eſt. Nam haud mediocris pars hinc Agrippinenſium, illinc Leodienſium eccleſiæ attributa eſt. Dehinc noui ducatus, comitatuſq; inſtituti, veluti membra è corpore diuulſi. Antwerpia marchionatus ſacri imperii à Germanis appellari cœpit. Compoſitis itaq; rebus in Germania, cum Francorum rege Lothario pace firmata, Imperator Italiam petiit. Sed prius Dalmatiam atq; Sclauoniam, vbi Græcorum erant præſidia, in ſuam poteſtatem redactas ac ſpoliatas oppreſsit, ac dehinc Romam venit. Hic ingenti coacto exercitu ex Germanis, Francis, Longobardis, ac totius Italiæ populis, bellum contra Græcos, qui Calabriam & Apuliam occupauerant, meditabatur. Has enim prouincias iure affinitatis ob vxoris ſuæ Theophaniæ dotem, ad imperium Romanum transferre conatus eſt. Et ſimul Saracenis erat infeſtiſsimus, quos vndiq; inſectabatur. Sed dum arma mouet, infœliciter pugnat, vniuerſo pene exercitu in fugam conuerſo: & cum Romanorum copiæ ſigna deſeruiſſent, ad internecionem vſq; ſunt deletæ. Si tum Græci victoria vti nouiſſent, Roma totaq; Italia Græcis ceſsiſſet, quod olim Adherbal Hannibali obiecit. Otto imperator à ſuis deſertus, ad littus fugiens, in nauicula trepide cum paucis ſalutẽ quęſiuit: à piratis paulo poſt deprehenſus, in Siciliam delatus eſt ignotus, cum Conſtantinopolim perducere tẽtarent, ſuſpicati eum fore Cæſarẽ: ſed magnã pecuniam promiſit, ſi ad littus Siciliæ duceretur. Sclauus enim quidam negociator, qui Cæſarem nouit, pro eo pecunias ingentes pollicitus rem occuluit: & Imperatrici ac epiſcopo Theoderico, qui rei euentum præſtolabatur, detexit. Ad littus eum perueniſſent piratæ, pecuniæ allatæ ſunt. Quib. numerandis

merandis, cum intenti eſſent, Imperator equo celeri conſcenſo qui adductus erat, velociſſime abiit, Romamque adiit, auro multo liberatus. Id quod poeta quidam noſtri ſeculi carmen de inſtabilitate fortunæ cum ederet, ſic expreſſit:

Alter Otho dum bella gerit, de Cæſare factus
Mancipium venale fuit: ſed tempore paruo
Rurſus ad imperium, Romanaque regna rediuit.

Vt igitur ignominiam fugamq; vlciſceretur, & iram euomeret, collectis diſperſi exercitus reliquiis, Beneuentum obſidet, oppugnat atque incendit, totamq; vrbem euaſtat. Sed dum incaute nimis Græcos atque Saracenos perſequitur, ſagitta venenata vulneratur. Romam rediens poſt paucos dies, ſiue angore animi, ſiue veneno paulatim ſerpente, diē ſuum obiit, X. imperii ſui anno, honorifice in porticu baſilicæ S. Petri, labro porphyretico ſepultus, quod ingredientib. ad læuam cernitur. Alii tradunt, quod in montē Garganū ſeceſſerit, licet à Pontifice eſſet prohibitus, vt angelorū viſiones haberet. Sed quod temere ſacratū locum introiiſſet, fertur proſtratus & cæſus mane cruentatus Romam cōmigraſſe, & Benedicto pontifici reuelaſſe, dein valido languore aggrauatū deceſſiſſe. Fuit hic Otto optimus princeps, & Romanæ Eccleſiæ defenſor acerrimus, pacis belliq; iuxta ſtudioſus. Victor in præliis frequens: ab ęmulis Rubeus Otto ac Sanguinarius cognominatus, à Saracenis Pallida mors. Duas fertur habuiſſe vxores, Theophaniam Romani imperatoris Conſtantinopolitani filiam, mulierem callidam & aſtutam, & Adalheidæ imperatrici ſemper infenſam. ex qua Ottonē III. genuit, Cæſarem & ſucceſſorem, & Hugonem ducem Saxoniæ, ac Alaſyam filiam, vxorem Alrami ducis Saxoniæ, qui poſtea fuit Marchio Montis ferrati, vnde diuerſæ ſunt ortę familię. Cœpta eſt autē imperatrix Theophania haberi exoſa primatibus, quod dum exercitus Imperatoris in fugā verſus, omnibus pauore conſternatis pro infortunio Reip. ſola Imperatrix fœminea & Græca leuitate inſultabat, quod ab exercitu ſuæ nationis victi eſſent Romani, viri fortes & bellicoſi ab effœminatis. Altera vxor è familia fuit Marchionum Auſtriæ, cuius nomen reperire hactenus non potui. Quæ Vtilhaidim peperit, vxorem Theoderici primi comitis Hollandiæ. Inuenio in Annalibus alias quoque Ottonis filias: ſed ex qua vxore, incertū. Sophiam abbatiſſam in Gandershaim, Adalhaidem abbatiſſam in Quittelburg: Iuditham præterea, quæ primo vxor fuit Meſconis ducis Poloniæ, dehinc Biſetiſſai ducis Boemiæ, ac tandem Petri regis Hungariæ, trium Principum coniunx. Fuit & Mechtildis Ottonis filia, vxor Ezzelini comitis Palatini Rheni. Fuerunt Fridericus & Vdalricus duces Saxoniæ filii Ottonis Secundi, à quibus poſtea deſcenderunt Comites & Principes Sabaudiæ. Hæc ex Sigeberto, Othone Friſingenſi, Paulo Veronenſi, ac nonnullis aliis Annaliū ſcriptoribus excerpſi. Illud præterire non poſſum, quod in vetuſtiſſimo ſcriptore reperi, Ottonē hunc Romæ inſtituiſſe inſigne conuiuiū regie acceptis Pontifice, epiſcopis & ciuibus. Et dum opipare cibos appoſuiſſet, armatos in formam coronæ conuiuas circumſtetiſſe, tum Imperatorē grauiſſime conqueſtū de iis qui fœdus amicitiæ rupiſſent (quoties enim à Roma diſceſſit, toties pacem pleriq; violabant) & iam decreuiſſe eos punire qui fidem non ſeruaſſent. Armati autem qui hoc conuiuium circumſtabant, quoſdam notatos è menſa ac conuiuio (vt iuſſi erant) rapiebant, & capitibus truncabant. Cæteros accumbentes Imperator ſolatus, vt cum lætitia prandetent, pluribus exhortatus eſt. Sed multi non ſine timore conuiuium ſimulato vultu peregerunt, & paci dehinc diligentius ſtuduerunt. Sed ſubiungamus de more tetraſtichon:

Alter Otho Calabros late tutatur, & omnem
Fortiter expurgat hoſtibus Italiam.
Dum nimis exultat, fortunam expertus vtranque eſt:
Nam qui victor erat, æquore præda fuit.

Otto tertius.

OTTO eius nominis tertius, Saxoniæ dux & dominus in Lunenburg & Braunſchweig, filius fuit Ottonis Secundi ex Theophania regina Imperatrice, cognomento Mirabilia mundi dictus. Quo pacto autem is imperio potitus ſit, ſic in Annalibus inuenimus. Defuncto patre Ottone Secundo, à Germanis proceribus qui tum Romæ frequentes erant, cum de ſucceſſoris electione variis agitaretur contentionibus, magna ſunt excitata certamina. Creſcentius Nomenta-

nus Cos. Romanus, qui vrbis dominiũ per ſeſe arripuit, ſuadebat à Romanis ac Italis imperium reſumendum. Quidam Henricum Bauariæ ducem Henrici fratris Ottonis Primi filium, futurũ proclamabant Cæſarem, odio Imperatricis à filio eius imperium trãsferre conantib. Quam ob rem Henricus hunc Othonem puerũ factioſe raptum in firma tenuit cuſtodia Nonnulli Ottonem filium Imperatoris, tanquam legitimum patris ſui & regnorum ſuorum hæredem, imperio præficiendum certabant: quod recto ſtipite ab Ottone Magno auo ſuo nepos deſcenderet. Hæc vt melior & potior ſententia euicit, vt tandem Otto eligeretur: potiſſimũ ne res Romanæ magis turbarentur, quæ alioqui non ſatis tranquillæ fuerant. Nam ſummus Pontifex tum vrbe eiectus, in Ethruria exulabat. At Principes imperii de manu Henrici ducis puerum Ottonem extorquentes, in regno collocarunt, & diademate regali cinxerunt. Cum itaque Otto rex adoleſceret, & vndecim ferè annis res Germaniæ componeret, Francus repetito bello Lotharingico, Viridunum oppidum cum eius comite Gotofredo capit. Sed mox moritur, & Ludouicus Lotharii illius filius regno Francorum ſuccedit, & annum omnino vnum regnauit: vltimus qui ex agnatione Caroli Magni regium nomen geſſit. Carolus eius patruus Lotharingiæ dux, non ſatis Francis probatus, quod Germanorum imperio faueret, dum ex Lotharingia in Franciam ad ius regni capeſſendum veniret, obuium habuit delecta manu Hugonem Capetum, factionis plus iuſto validæ. Ad Landanum pugna commiſſa, cum & viribus & fortuna inferior eſſet, fugiens eſt obſeſſus, & tandem comprehenſus, cuſtodiæ mancipatus. Ita tertium ſtemma in ſolio locatur regio Francorum. Otto Imperator interea rebus Germaniæ compoſitis, ad imperialem benedictionẽ aſpirabat: coactoq; ingenti exercitu, priuſquam Romam ingrederetur, Beneuentanos, Capuanoſq; duces pacatos reddidit. Inde vrbem petens, à Gregorio quinto ſummo Pontifice, conſanguineo ſuo (fuit enim antea dux Saxoniæ Bruno dictus, filius Ottonis ducis) benedictionem diademaq; imperiale accepit, pauloq; poſt ædem diui archangeli Michaelis quæ in Apulia in Gargano monte ſita eſt, voti reus adiit. Romam repetens, Imperator ſeſe mox per Gallias contulit in Germaniam. Poſt cuius diſceſſum ferox pop. Rom. quod Gregorium Saxonem natione & affinitate coniunctum Cæſar creaſſet Pontificem, vrbe eiecit: qui cum aliquandiu in Ethruria ſubſtitiſſet, Imperatoris auxilium petens, in Germaniam eſt delatus. Creſcentius autẽ denuo conſul confirmatus, Remp. arripuit: ac more vetuſto ne quid detrimenti Reſp. patiatur, admonetur. Tum muros vrbis ac mœnia inſtaurat. Molẽ Hadriani (quæ hodie caſtellũ S. Angeli cognominatur) ita munit ac firmat, vt longo tempore poſt Creſcentii arx vocaretur. Otto Imperator ira concitus, copiis coactis vrbem petit, eamq; longa obſidione cingit: & ad eam redigit neceſſitatem, vt Pon. Rom. fame impulſus, patentibus portis Imperatorẽ reciperet. Intromiſſus in vrbem Imperator, Ioannem pſeudopontificem ſede deturbat: oculis primum, dehinc vita priuat, Gregorio reſtituto. Creſcentium autẽ conſulem ex fuga retractũ, vili iumento auerſe imponi iubet, & per vrbem circumduci, paulatim membris detruncatis. Poſtremo ante vrbem ſuſpenſus, mille vulneribus à militibus eſt confoſſus. Gregorius, vt Cæſari Germaniſq; gratificaretur, & acerrimam de accepta a Romanis iniuria vindictam reciperet, ſeq; vlciſceretur, nouam fecit vna cum Cæſare Ottone de eligendo à Germanis procerib. rege ſanctionem, formulamq; ac legẽ creandi Imperatoris, vt hæc electio perpetuo Germanis maneret, & vt è ſuo corpore Cæſarem deſignarent: quæ ad hoc vſq; noſtrum æuum permanet. Nominarunt autem Cæſar & Pontifex treis Germaniæ antiſtites Eccleſiaſticos principes, quos imperii Archicancellarios eſſe voluerunt: Moguntinum ſcilicet, vt rebus Germaniæ: Colonienſem, vt Italiæ: ac Treuerenſem, vt Galliæ præeſſet, ac in iis ſua officia exercerent. His quatuor ſunt additi ſeculares Principes, qui ſua quoq; munia Cæſari exhibent, ipſumq; dominum mundi eſſe fatentur: Saxonum dux, veluti Protoſpatarius enſem præfert, ſignificans hunc eſſe fonte iuſticiæ: Marchio Brandenburgenſis cubiculo præeſt, & vulgo Camerarius nuncupatur: Comes Palatinus Rheni, dapifer: Bohemiæ rex, pincerna: corporis Cæſarei curam gerẽtes. A quibus rex Romanorũ electus, deſignatus Cæſar, ac futurus Imperator dicitur. Potes nes quos ius ac arbitrium eſt eligendi Regem, ne quis ſibi Imperatoriam dignitatẽ veluti hæreditatiam vendicet, vt olim. Hanc formulam poſtea Imperator Carolus IIII. in bullam auream, quæ hodie extat, redegit, ac ſingula ſignificantius expreſſit. Fertur hæc ordinatio incidiſſe in annum humanæ redemptionis milleſimum primum: quæ Gallis plurimum diſplicuit, qui eam graui animo pertulerunt. Verum quia (vt paulo ante ſcripſimus) regium ſtemma Caroli Magni defecerat in Ludouico Lotharii filio, regia dignitate in Hugonem Caputium translata, contendere cum Germanis operæpreciũ non fuit. Ob odium itaque ſanctionis creandi Cæſaris, Romanis Imperator inuiſus, cum iura regni &

Eccleſiæ

Eccleſiæ ad antiquum ſtatum reformare contendit, remiſſius id agens in contemptum venit: ſubito tumultu exorto, ac aliquot militibus occiſis, in palatio Cæſar obſidetur: ſed induſtria Henrici Baioariæ ducis & Hugonis Italiæ Marchionis ſimulato pacto eductus, Roma diſcedit. At vxor Creſcentii conſulis ſuſpenſi, quæ forma eximia cunctas Italiæ mulieres ſuperabat, ſpeq; regnandi Imperatorē ad amorem ſui pellexerat, diſceſſum eius iniquo animo tulit. Et cum reditum in Germaniam maturantem videret, chirotecis miro ingenio affabre factis, venenum infuſiſſe fertur venefica mulier, & Cæſari muneris loco dediſſe: quo paulatim intoxicatus ac conſumptus, inter remeandum in Italia interiit. Milites Germani Imperatorium corpus cum imperii inſignibus per Galliam in Germaniam detulerunt, crebris Italorum incurſionibus laceſſiti. Sed armis viam ſibi tutam præparantibus, ad Aquiſgranum eſt tandem perlatum, ac imperiali pompa honorificentiſſime ſepultum, nullo relicto hærede. Sic Otto Imperator decimo nono Imperii anno è medio ſublatus eſt, paternæ auitæque virtutis æmulus: qui Chriſtiana pietate Rempublicam fouit & auxit. Viros eruditos & amauit plurimum, & excoluit: ingenuis diſciplinis condigna ſalaria largitus. Nec minus religioni intentus, antiqua templa diruta reformauit. Monaſterium illud Bauariæ Altaich nomine, ſub Arnulpho deſolatum, reconcinnauit. Pragenſibus per legatum rogantibus, Theodagum ſacerdotem virum dignum, & ab archiepiſcopo Moguntino conſecratum antiſtitem dedit. Æmulis tamen & detractoribus non caruit, qui rhythmis inceſſere & libellis infamiæ eum notare conati ſunt: qui circumferuntur in veteribus Annalibus, à quibus etiam Mirabilia mundi cognominatur.

Habuit autem vxorem Mariam de Arragonia, fœminam impudicam & ſterilem, virorum appetentiſſimam. Quæ ſecum habitu muliebri circumduxit iuuenem, quo cum congrediebatur quotidie: quandoquidem pro cubicularia vtebatur. Quod cum innotuiſſet Imperatori, multis aſtantibus Principibus iuuenis eſt ſpoliatus veſtibus, & pro fœmina maſculus repertus: viuus dehinc combuſtus. Sed & Imperatrix cum ſæpius viros peteret quam peteretur, amatore ſuo extincto, quum ab Imperatore veniam meruiſſet, in Italia circa Mutinam comitem quendam elegantiſſimæ formæ, ſed virum optimum, cœpit deperire, multiſque blanditiis conata eſt eum in ſui amorem pellicere. Cui quum aſſentire noller, falſis delationibus ab ea eſt apud Cæſarem accuſatus, & pœna capitis damnatus. Poſt cuius mortem comitis vxor mariti innocentiam candenti ferro perpurgauit. Qua re commotus Otto Imperator, viduam multis bonis ac muneribus, quatuor inſuper caſtris donauit: vxorem vero ſuam exuri fecit. Sic condignam recepit petulantiſſima & impudiciſſima fœmina, ſuæ impuriſſimæ vitæ mercedem. Excerpſimus hæc ex Ottone Friſingenſi, Sigeberto, Abbate Vrſpergenſi, & ex vetuſtiſſimis Annalibus incertorum authorum, & Chronicis. Tetraſtichon autem adiicientes:

Imperii normam regnandi ne fera rumpat
Seditio, regnum Tertius egit Otho.
Præſulibus tribus, inde duces treis addidit: iis Rex
Arbiter annexus, ſeptimus officio eſt.

Redeamus nunc viciſſim ad Græcos Imperatores, Baſilium qui Ioannem Zimiſcen ſequutus eſt, cum fratre Conſtantino deſcribentes. Quanquam primum Baſilius, dehinc Conſtantinus regnarit.

Baſilius Cæſar.

DEFVNCTO Ioanne Zimiſce Imperatore, Imperium eſt deuolutum ad eos qui iure hæreditario ſuccedebant, id eſt ad Romani Iunioris liberos: Baſilium, qui vigeſimum ætatis annum impleuerat, & Conſtantinum, qui ſeptimum & decimum agebat. Vterque regiis inſignibus eſt prius ornatus, vt ſupra ſcripſimus. Sed omnis imperandi poteſtas Baſilio ceſſit: qui in primis matrem ab exilio reuocauit. Sed ſibi ab initio non confiſus, cubiculario ſuo omnem Reipub. adminiſtrationē tradidit, eius præceptionibus ac moniris veluti pædagogo parens, & in militaribus expeditionibus, & in ciuilibus actionibus. Licet ipſe Imperator natura eſſet impiger, non vt frater languidus & effœminatus. Vbi vero adoleuit, & contra hoſtes victoriis potitus eſt, elatior factus, familiaribus ſeſe formidabilem exhibuit, magis amans eorū metum quam

Digitized by Google

beneuolentiam. Ciuilem ritum ac conſuetudinem corroboratam, non vt legum conditores ſcripſerunt, ſed pro ſuo arbitrio ac ſententia exequutus: & legum profeſſoribus & dicendi peritis non vſus, quum ipſorum libros & orationes tanquam rem inutilem aſpernaretur, indignis ſcribendarum epiſtolarum regiarum onus iniungens, quas ipſe ſæpe dictauit. Hos enim conſilio adhibuit, & rerum ſecretiorum participes effecit. Auariciæ ſtudioliſsimus, vtpote qui ingentem auri copiam vndiq; ex ærariis corraſit, & quæſtum nouum ex omnibus ſibi fecit. Tum deniquo omnibus promptuariis ſuis adimpletis, reliqua ſubterraneis cuniculis tortuoſis inſtar labyrinthi effoſsis condidit. Arculas autem omnes precioſis lapillis & margaritis adimpleuit, paucis ſeruatis quibus purpurá ſuam & veſtes regias, quum aut oratores audiret, aut feſto aliquo intereſſet, adornabat: reliqua omnia in penu iacebãt recõdita. Belli tẽpore erat varius animo & diuerſus. Pacis tẽpore cum quietus eſſet, imperioſior iram occuluit, & ſecum retinuit, quoad oportunitas eſſet effundẽdi, tum deprompſit & delinquentib. grauis fuit. Animo vero cum eſſet cõſtanti & ſolido, ſemel decreta haud facile mutauit, ob id indignationẽ cõcipiens contra aliquos minime recõciliatus eſt, neq; facile remiſit, ſed implacabilis remanſit. Hæc de moribus, nunc de geſtis eius loquemur. Principatũ itaq; ſuum à bello ciuili auſpicatus eſt. Nã Bardas Sclerus quod in re militari eſſet præſtantiſsimus, à cunctis ob virtutẽ adamatus, Orientis prætor, ſuſpectus eſt Cęſari viſus de affectato imperio. Cui monachus quidã ſpem iniecit illud acquirendi ex viſione qua in ſomnis viſus Sclerũ cuidam mulieri alte ſedenti accedere, & ab ea ſcuticá regiam accipere manibus: quod pro ſuo captu interpretatus eſt imperiũ portendere, cum potius diuiná iram ſignificaret, ob rebellionẽ & ſanguinis ciuium effuſionẽ. Ob id Imperator cum animaduerteret Sclerũ filium è Conſtantinopoli euocaſſe, præfectura Orientis exuit, & ducẽ Meſopotamiæ conſtituit. Quo maxime perturbatus, principatum illum accipiens aperte defecit, & nihil cunctatus tyrannidẽ arripuit. Ac primum regis diademate cinctus, purpurea calceamenta pedibus innexuit, aſſumptis ſociis regibus Amydis, quos ſua lingua Amyras vocant, & Martyropolis, atq; ipſos Arabas: à quibus Imperator ſalutatus, omnium ſtudio atq; cura pecunias collegit, iiſque adiutus cõtra Byzantium exercitũ bona ſpe mouit. Imperator cum fratre id intelligens, quicquid erat exercitus regii, cuius dux ſummus Petrus Phocæ filius ſpado erat, contra rebellẽ miſit Sclerum. Sed antea Nicomediæ antiſtes legatus Cæſaris Sclero perſuadere conatur tyrannidem deponere. Cui commonſtratis coccineis calceamentis: Impoſsibile (inquit) ſemel iis indutum facile abiicere. Atq; ideo neceſſario ad pugnam vtrinque accinguntur acies. Et cum iuxta Liparam, quæ & Licandus vocata eſt, aliquandiu ſimul conflixiſſent, regii ſtrenue obſtiterunt: poſt in fugam verſi bona pars eorum interfecta eſt, & ab hoſtibus caſtra direpta ſunt. Deinde Zamandum populoſam vrbem ex acceſsione incolarum Sclerus occupans, pecuniæ vim haud ſane exiguam ad ſe contraxit, deficientibus pleriſq;, de ſalute regum fratrum deſperantibus. Ob id Protoueſtiarius Leo cum omni poteſtate, vt olim apud veteres Romanos dictator à regibus mittitur: qui primum pollicitationibus & precio deſertores à Sclero auellere tentauit. Quod vbi non ſucceſsit, nocte Sclerũ obruit, & eius exercitum multis locis aggreſſus, & diuerſum rapuit, multoſq; captiuos abduxit, multos occidit. Quo metu perculſi qui amiciſſimi apud Sclerum fuerunt, tyrannum deſerunt, & ad Protoueſtiarii caſtra ſe conferunt. Sclerus illi mox obuiam mittit magiſtrum Michaelem Burzen, & Romanum patricium Taroniten, cum exercitu, quem vicit, fugauitque. Tum ipſe cum vniuerſo exercitu manus cum Leone conſerens, victoria potitus eſt: dux Petrus interfectus, Protoueſtiarius captus. Qua victoria res Scleri elatæ, res vero fratrum in deſperationem actæ: potiſsimum quod nauali exercitu Sclerus præpolleret. Cubicularius tamen regis inſtaurata claſſe, pugna nauali Scleri claſſem diſsipauit, & certamine vicit. Et cum in Bithyniæ metropolim Nicean (vbi erat Eroticus ille) veniſſet, fame per obſidionẽ enecari oppidanos ſtatuens, miro aſtu eſt deceptus. Nam frumentorũ granis ſubſtrauit copiam arenæ, vt maximi aceruí iudicarentur, captiuis copiam hãc frumentorũ oſtentans. Qua calliditate facile impetrauit ab hoſte. vt ipſe cum ſuis quo vellet, libere abiret. Milites itaq; cum ad Megalopolim abduxiſſet, Sclerus ſeſe deceptũ indignatus, ad Byzantiũ iter maturauit. Cubicularius fortunã Scleri nimiam exhorreſcens, Phocam Bardam ab exilio reuocat, iuramento horribili aſtringit, ne vnquam regno inhiare, neve contra reges quicquam moliri aut tyrannidẽ affectare velit. Cęteris tamen magiſtratibus omnibus præficit, & dignitate magiſtri honorat, vbertim illi pecunias ſubminiſtrãs, omne bellum contra Sclerum illi demandat. Quod vbi Sclerus animaduertit, cum digno duce ſibi rem fore cernens, circa Amorium vterque dux cum ſuis ancipiti Marte pugnarunt. Tandem ſingulari certamine congredi, & de ſumma rerum depugnare ſtatuerunt.

Cum

Cum itaque Sclerus prior enſe ſtricto in Phocam irrueret, qui ictum declinabat adeo, vt ſummo mucrone equi quo Phocas vehebatur, aurem feriret atq; abſcinderet: is rurſus malleo caput Scleri verberauit, vt vertigine occupatus, collo equi incumberet, cruoremque euomeret. Abductus itaq; ad puteum, vt refocillaretur, & cruor abſtergeretur, equus eius, qui Ægyptius vocabatur, & notus erat omnibus, ſine inſeſſore ſaltabundus, peruenit in exercitum, iuba ſanguine defœdata, à militibus ſuis agnitus: qui rati victum ac cæſum, in fugam vertuntur. Quos Phocas inſequens, partim cepit, partim occidit, multi vero oppreſſi ſunt inter ſe. Itaque Sclerus ſuis deſtitutus, cum reliquis ad Choſroen Babylonium aufugit: cui mox rex legatum miſit, ipſum adhortatus, ne tyrannidis affectatorem, & qui contra ſuum principem arma ſumpſiſſet, acciperet. Attulit quoque nuncius ille literas ad Sclerum & ſuos, manu regis ſubſcriptas, rerũ omnium obliuionem pollicentes, ſi ab incepto deſiſtere velint, & regi deinceps parere. Has vt vidit Babylonius, & Sclerũ & legatum coſtodiæ tradidit: & ita defectio Scleri deſiit, ſed non penitus extincta eſt. Nam occupato Baſilio Imperatore in bello Bulgarorũ, de quo paulo poſt loquemur, cum obſidionem Sardicæ, quæ Triadiza alio nomine dicitur, pararet, poſt tergum relinquens magiſtrum Leonem Meliſſenum: Contoſtephanus domeſticus Occidentalium copiarum, veritus ſi res proſpere regi cederent, ne & ipſe & alii duces nullo honore haberentur, cum per ſe res bellicas rex tractare noſſet. Nam Bulgarorum regiones ingreſſus, omnes duces domi reliquit, cum nullo re communicata, quam moliebatur. Contoſtephanus itaq; regium conatum infringere, & imperum intercipere meditatus, Meliſſenum tyrannidem affectare falſo mentitur: atq; ideo regi conſulit, vt Byzantium acceleret, nec rem differat, ne regnum amittat. rex perturbatus, reditum populo indicit. Subitum hunc diſceſſum Bulgarorũ princeps Samuel, quo cum rem habebat, ex montanis regionibus à longe contemplatus, quandoquidem cominus congredi non audebat, ratus metu hoc fieri, Romanos perſequitur, ex inſperato omnes perturbat, fugatque: caſtriſq; potitus, & Auguſtali prætorio, ac imperii inſignibus. Rex vix Philippopolim incolumis fuga peruenit, illicque Meliſſenum, harum rerũ omnium inſcium, reperit. Ob id in Contoſtephanũ excanduit, animo itaq; incenſus ſolio exiluit, crineque arreptum & barba ſolo afflixit. Quod cæteri conſpicati duces Romani, regi irati ſunt, quod eos neq; conſilii participes faceret, neque rebus ſuis ſecretis adhiberet, ſed inſolenter incumberet, ſperantes res omneis regi Mandrabuli more ſuccedere, vt in Græco prouerbio dicitur. Congregati itaq; in Chariſiano, Phocæ Bardæ diadema imponunt, & Imperatorem ſalutant: quod omnibus deſertorib. placuit, ac profugis. Ea tempeſtate Sclerus Babylone detentus, citra ſpem cuſtodia elabitur. Nam Perſarum regno à Saracenis euaſtato, vir quidam Perſa, Inagros nomine, dictis Perſas demulcens perſuadet, vt à ſeruitute Saracenorum deficiant, ſeq; duce arma contra Saracenos ſumant. Sæpius autem Choſroes Perſis prælio occurrit, ſemper tamen victus abiit. Quam ob rem deſperatione (vt fit) à Romanis cuſtodia detentis, opem conſiliumq; petit, ex carcere eos liberans. Sclerum in primis rogat, ne offenſæ memor, de belli ratione libere dicat quid ſentiat. Qui in primis bellum diſſuadet, cuius exitus ſemper incertus eſt. Sed Babylonio inſtante, vtpore vindictæ cupido, tandem annuit, promittens ſe ſolis cum Romanis bellum obiturum. Nam plus tribus milibus, ergaſtulis detinebantur: qui omnes educti & armati, Sclero duce prælium cum Perſis inierunt, ac deuicerunt. Redeuntes Choſroen tanquam Barbarum declinarunt, vincula timentes, quæ prius experti fuerant, atq; ideo ſeſe fugæ commiſerunt. Quos Choſroes magna hominum multitudine ſubſequutus, partim occidit, partim obruit, pleriſque viriliter pugnantibus & occumbentibus. Sclerus autem & qui cum eo erant, limites Romani imperii attigerunt. Qui audiens Phocam regem creatum, & tyrannide potitum, ad eum anhelabat, vt particeps & belli & principatus eſſet: dictæ inter eos conditiones, vt imperium regionum, ciuitatum, & gentium penes Phocam remaneret, ſi optata conſequerentur. Sclero vero attributa eſt Antiochia, Cœloſyria, Phœnicia & Palæſtina cum Meſopotamia. Hæc pacta iureiurando ſancte cõfirmata ſunt. Sclerus iis fidens, ſe ad Phocam confert: qui eum mox regio inſigni priuauit & habitu, ac cuſtodiæ mancipat, exercitum eius arripiens, vt robuſtior ad tyrannidem occupandam fieret. Quod futurum ſibi cum auguraretur Sclerus, Romanum filium clanculum, vt vltro ad regem reuerteretur, adhortatus eſt, aliquam ſibi ex infortunio ſalutem quærens: qui benigne ab Imperatore acceptus, magiſtri dignitate cohoneſtatus eſt. Phocas vero dein partem exercitus ſub patricio Delphina mittit Chryſopolim, ipſe cum reliqua manu abiit Abydum verſus. Confeſtim aduenit rex cum gente Roxolanorum, (nam Blandemirum eorum principem, ducta Anna eius ſorore, affinem ſibi fecerat, quem ſocium adhibuit) ac facile hoſtẽ ſuperauit, Delphinam autẽ captum cruce

Digitized by Google

ſuſtulit. Poſtea Abydum abiit cum fratre Conſtantino. Et cum vtrinque acies in exercitu ſtarent ordinatæ hoſtiliter, ac Baſilius copias ſuas circumiens, cohortaretur vt ſtrenue pugnarent, Phocas equo celeri, frenoq; laxato in eum irruit, ſperans eum inopinatū occidere, vt hinc facile ipſe victor euaderet. Sed multo aliter euenit. nam haud lōge a ſuis progreſſus, equo delapſus, corruit, cum in colle quodam equus eius caderet cōſternatus. Ipſe humi tractus, letali vulnere cæſus, obiit: cuius interitū ſibi Conſtantinus rex adſcripſit, licet quidam eius corpus inoffenſum repertum tradant. Nonnulli vero ſcribunt venenū à Baſilio ſubornatum, quod eius pocillator Phocæ tradidit, precio corruptus, quo interiſſe putant. Mortuo itaq; Phoca Barda, exercitus eius diuulſus eſt, pars eius interfecta, pars viua capta, detenti pro regis arbitrio puniti ſunt. Nam multo auſterior quam antea fuit, in omnes ſuſpicioſus, & iræ inexorabilis fuit, cunctos timens. Ob id etiā cubiculario ſuo, qui prius omnia gubernabat infeſtus, ab adminiſtratione rerum publicarū ipſum amouit, vt domi inglorius otiaretur: hinc exulem fecit, & eius acta reſcidit. Ædificati ab eo templi plurima ſuſtulit, eius domos ac agros diripuit: vnde quaſi infamiæ nota conſperſus membris defecit, ac miſere diem ſuum obiit. Hinc Imperator illo amoto, cognouit tandē quibus curis regni adminiſtratio egeret. mox regium luxū contempſit, ſplendido veſtitu abſtinuit, & omnes voluptates abiecit: licet prius regia affluentia delectatus, nonnunquam amore caperetur, ludiſq; & feſtiuitatibus ac cæteris delicijs oblectaretur. Vbi tamen adminiſtrationem regni ſuſcepit, communicatis imperii inſignibus cum fratre lancearios illi haud valde ſtrenuos adhibuit. Quod ille facile tulit, vita ſeſe molliore oblectans, ac delicioſa: venationibuſque deditus, inter æquales nutriebatur. Sclerus Phoca mortuo, carcere liberatus, iterum tyrannidem affectauit. quem rex literis vt ab huiuſmodi vecordia deſiſteret, admonuit, ne ſemper autor eſſet bellorum inteſtinorum, & terram ſanguine ſpargeret Chriſtianorum. Senio itaq; confectus & vertiginoſus, monitis acquieſcit regis, & ſeſe illi traditurus ad regis tentorium ducitur tremebundus ſenex, ſed corpore procero ac prægrandi. Quem vbi rex aſpexit inter duos firmatum ac obambulantem: Ecce (inquit) quem timueram, nutabundus adducitur & cæcutiens. Cæterum vbi aſpexit purpurea calceamenta Scleri (reliquum enim omnem imperatorium ornatum abiecerat) oculos continuo auertit, nec illum alloqui dignatus, quoad exueret. Egreſſus itaque cœnaculo, calceos abiecit: & iterum ingreſſus, regem occurrentem ſibi & aſſurgentem vidit: quem dextra primum, hinc menſa dignatus eſt. Hinc Curopalatæ honore ornatus eſt. Et ita Scleri tyrannis deſiit. Qui eum ſequuti fuerant, benigne à rege ſuſcepti ſunt: quibus poſſeſſiones & opes acquiſitas, & ſimul dignitates libere dimiſit. Et ita bellis inteſtinis liberatus, & curis defectionum exoneratus, ad bella ſe externa adhibuit. Erant poſt mortem Imperatoris Ioannis Zimiſcæ quatuor fratres, qui regnum Bulgarorum inter ſe partiti ſunt, Dauid, Moyſes, Aaron & Samuel, qui κομητοπῶλοι vocabantur, quod filii erant cuiuſdam apud eos celebris à Cæſaris nomine dicti. Etenim ii ſoli ex regia proſapia reliqui fuerunt, vnico Petri filio relicto, Romano videlicet, qui exectus erat. Quatuor porro fratrum Comitopolon Dauid breui diem obijt. Moyſes vero Serras obſidens, lapidis ictu periit. Ipſum vero Aaron Samuel vita priuauit, vt ſibi ſoli regnum vendicaret: vnico tantum filio ſuperſtite, qui binominis fuit, Vladislaus Ioannes. Bulgarorum itaque principatus in vno Samuele conſtitutus fuit. Qui Romanis copiis ciuili diſſenſione impeditis, occaſionem nactus, Romani imperii Occidentales regiones omnes obiuit: non ſolum deprædandi ſtudio, verum etiam loca ciuitateſque ſubigendi. Cum autem Baſilius exiret ad ipſum repellendum, & ſubito diſcederet (vt ſupra ſcripſimus) Barbarus late omnes regiones euaſtauit. Contra quem in Thraciam exiit Imperator, & in Theſſalonicam profectus eſt, relicto illic vno duce ex inſignioribus cum magno exercitu, vt obſtaret Samuelis excurſionibus. Byzantium deinde reuertitur, & in Iberiam vadit: vbi fratrem Dauidis Curopalatæ Georgium interioris Iberiæ ducem conſtituit: & vt ſuis contentus viueret, aliis ereptis principatibus, filioque illius obſide accepto, in Phœniciam perrexit. Et Tripolis ducem, & Damaſci, & Tyri, & Berytiæ, per pacta Antiochiæ ad Daphnen irruētes, & loca ſub ea diripientes repreſſit, & ſeruituti Romanæ ſubeſſe coegit, acceptiſq; ex eis obſidibus reuerſus eſt. Samueli autem Bulgaro non ſolum Thraciam & Macedoniam depopulanti, ſed & Græciam atque ipſam Peloponneſum flammis ferroq; vaſtanti, rex obuiam miſit magiſtrū Nicephorum Cælium Occidentis ducē, qui iuxta Sperchiū fluuiū (vbi è regione Samuel caſtra habuit) exercitū locauit. Erat autē fluuius pluuia auctus, & ob hoc innauigabilis. Quocirca Samuel Romanorū cōtra ſe conatū irriſit ac ſpreuit. Cū autē nocte vado quæſito meabilis fluuius eſſet inuētus, nil tale ſuſpicante Samuele exercitus traductus, caſtra Bulgarorū obruit. Samuel & filius eius vulnerati, capti fuiſſent,

niſi

niſi cadaueribus cæſorum ſeſe immiſcuiſſent, & deinde aufugiſſent. Poſtea rex ſuperueniens, in Sardica arces ſubuertit, magnam Perſthlabam ac minorem cepit, Berrœaque ei tradita eſt, Drobomero ad Romanos deficiente. Cum Imperator Buditon obſidet, Samuel reſumptis viribus, Adrianopolim confeſtim inuadit. Et cum foris nundinales celebrarentur feriæ, merces omnes in prædam auexit, magna captiuorum abducta multitudine. Quem ſubſequutus rex, traiecto fluuio Axio, inopinantē obruit, tentorium Samuelis & caſtra Bulgarorum diripuit, multis cæſis ac captis. Samuele autem fuga elapſo, Imperator Conſtantinopolim reuerſus, nouam exactionem à potentibus, rerum conſumptarum ſcilicet expenſas (quod Allelengyum vocabatur) decreuit: multis fruſtra orātibus, & ipſo etiam patriarcha rogante, ne id faceret. Sed inexorabilis fuit, vtpote ex crebris iam victorijs elatior factus, cunctos deſpexit, & ſeſe inciuilem exhibuit. Præſes Ægypti ſub id tempus rupto fœdere, cōtra Romanos templum in Hieroſolymis, in quo Chriſti monumentum eſt, diripuit, ſimul cum monaſterijs quæ illic ſunt. Imperator autē occupabatur cum Bulgaris, quorum terram depopulabatur. Et cum Samuel Romanis copijs reſiſtere non poſſet, foſſis & locis anguſtis ac munitionibus ſeſe incluſit, magnis adhibitis cuſtodijs. Cū itaq; Imperator fruſtra ſæpe munitionem expugnare conaretur, miſit ducem qui à tergo per loca montana clam munitionem frangeret. Quod conſpicati Bulgari, abiectis armis, ſolum quo pacto mortem effugerent meditantes, trucidantur, capiunturq;, Samuele aufugiente. Captiui quindecim millia adducti, omnes excæcati ſunt, vno è ſingulis centurijs relicto monoculo, qui reliquos duceret: dehinc omnes iuſſit ad propria reuerti. Quos cū Samuel vidiſſet, minime ſui compos, vertigine correptus, & animo deficiens, humi procidit. Paulùlum poſt ad ſe reuerſus, ſtomachi dolore correptus obijt tertio die, fœdo ſpectaculo conſternatus, vnico relicto filio Gabriele, qui & Romanus dicebatur. Quē nondum annum regnando implentem, filius Aaron patrui ipſius Vladiſlaus Ioannes interfecit. Sed antequam occumberet, dum Imperator deſerta peragraret, arces & munitiones expugnaret Bulgarorum, miſſis nuncijs ad regem, ſeruitutem pollicetur literis. Quæ priuſquam regi oblatæ ſunt, & Imperatori prælectæ, ab Vladiſlao ipſum interfectum ab alijs intelligit. Itaq; indignatus rex, Bulgarorum regiones deprædatur, vrbes & arces vi diripit, multis præſtantibus viris è Bulgaris ad ipſum deficientibus, pleriſq; etiam trucidatis, pleriſq; captis. Vladiſlaus Ioannes Bulgarorum princeps, contra Dyrrachium mouit, & obſidione cepit, tribuſq; pene annis occupauit: rege tum Adrianopoli reſidente. Ad quem è Bulgaris illuſtres aliquot acceſſerunt, dedentes oppida & arces circiter quinq; & triginta. Conuolabant ad eum & alij Barbari ſeſe dedentes. Vxor præterea Ioannis Vladiſlai Maria, præmiſſo Bulgarorum epiſcopo Dauid, tandem ad regem cum ſex filiabus & tribus maſculis peruenit. Nam alij tres filij fugitiui in montibus errantes, tandem vi coacti, adducti ſunt. E quibus Pruſianum, vnum ex illis fratribus, magiſtri dignitate decorauit, reliquos patricios fecit. Subacta itaque vniuerſa Bulgaria, arces nonnullas commeatu & præſidijs firmauit. Ipſe Athenas ſeſe contulit, ſacrificio Deiparæ virgini gratias agens, & pretioſa donaria templo relinquens. Redijt deinde Conſtantinopolim, vrbium principem, cum triumpho, vera corona ſeu diademate cinctus. Vulgus tupham nominat, quam typhen vocant alij: quod ſuperbos faciat eos qui ipſam geſtitant. Procedens inde vſque ad diuæ Sophiæ templum, vbi gratias Deo egit. Illic patriarcha multis regem orauit, vt Allelengyum tributum, quod prius pollicitus erat ſi Bulgaros vinceret, auferret ac deleret, non impetrauit. Sub iugum itaque Romanorum Bulgaria miſſa, ſuccubuerunt & gentes Crabatarum, & qui etiam Sirmium habitant. Poſt hæc contra Abaſgiam rex exercitum duxit, quod eius dux Georgius fœdus violaſſet. Qui cum illic eſſet, defecere à tergo Xiphias & Nicephorus Bardæ filius, patricij. Celeriter tamen horum defectio extincta eſt, interficiente Xiphia Phocam: ſed & qui victus Conſtantinopolim eſt delatus. Imperator huiuſmodi cura exutus, confligit cum Abaſgis: acrique pugna facta, multi vtrinque ceciderunt, & æquale aliquandiu & anceps prælium fuit. Ruſum initio prælio, vincunt Romani. Abaſgorum dux Georgius fugit: ſed dato filio Pancratio obſide, pacta recepit, vt cuicunque vellent regioni Imperator præficeretur. Sic ſunt ij populi ſubacti: cogitauit & in Ciliciam mouere exercitum, ſed res non eſt ſortita effectum. Iam enim in extremam ſenectutem vergebat, & morbis continuis affligebatur. Quibus mox defecit, cum vixiſſet annos duos ſupra ſeptuaginta, regnaſſet autem per ſe annos quinquaginta duos. Etenim ante reliquum tempus cum patre regnauit, poſt cum Phoca, ac poſtremo cum Ziniſce, vt latiſſime Zonaras in ſua hiſtoria tradit. Sed ſubiungamus & eius fratrem Conſtantinum, quem poſt ſe ſucceſſorem reliquit.

Digitized by Google

Conſtantinus Cæſar.

CONSTANTINVS Baſilio fratri mortuo in imperio ſucceſſit, eo paulo quidem iunior, ſed moribus adeo remiſſis, vt per ſummã ignauiam & luxuriam, regnum turpiſſime adminiſtraret, ſocors penitus, & vitæ ocioſæ. Nihil enim publicarum rerum cum eo Baſilius communicauerat, nec participem adminiſtrationum habuit. Imperio itaque potitus, adeo ſegnis erat, vt eadem qua prius vita viueret, aliis onus gerendarum rerum iniungens, improbis ſcilicet & apprime Barbaris, non probatis ac generoſis viris, aut qui facundia ac ingenio cæteris præſtarent. Barbara enim mancipia circum ſe habuit, quæ comparauit, & hunc euirauit: quos cubicularios & concubinos fecit, ac dignitatibus & honoribus, principatibuſque collocupletauit. In hos liberalis fuit, innumeras illis ſuggerens pecunias, cum in alios parcus eſſet & ſordidus, ipſe totus voluptatibus deditus, gulæ & Veneri obnoxius, venationi mãcipatus, ludos ac theatra ad inſaniam amplexus. Præceps in iram fuit, quam produxit: non vt frater iraſcebatur, cum facile alio vteretur, & in ira multos puniret atq; excruciaret. Plures exertis oculis viſu priuauit, ratus leuiore pœna eos affeciſſe, qua illos inutiles prorſus & inepros reddidit ad agẽdum quicquam. Porro ſtatura & mole corporis fuit prægrandi, membris robuſtis, ſed animo timido. Hinc maluit Barbarorum hoſtium motus donis ſedare, quam ferro & armis compeſcere. Subditos facili ſuſpicione puniuit, & delatoribus aures ſine iudicio præbuit: liberalitate abuſus, qua iniquis gratificabatur. Sub eo Pazinacæ Scythiæ populi Iſtro traiecto, magnam Bulgariæ partem depopulati ſunt. Quibus occurrebat Conſtantinus Diogenes Sirmij dux, Bulgariæq; princeps, qui eos abegit, ac vt quieſcerent edocuit. Et cum Bulgari tributarij ſub Baſilio facti eſſent, & biennio tributa non pendiſſent, duriſſime ſunt ſub illo, & citra miſericordiam exacta. Erat tum caritas in vniuerſo regno, qua pauperes corruerunt plures. Circa id tempus claſſem Agarenorũ contra Cycladas inſulas enauigantẽ, Sami præfectus debellauit, nauib. duodecim captis, aliis ſparſim fugatis. Duxit vxorem iuuenis, Alypij admodũ locupletis viri filiam: ex qua tres ſuſcepit filiolas, Eudociam, Theodoram, & Zoen: quæ in regia enutriebantur, defuncta matre. E quib. grandior natu Eudocia, peſtilenti morbo pulchritudine corporis amiſſa, volens Deo cõſecrata eſt. Reliquæ duæ apud patrẽ manſerunt, iam imperantẽ, ſegnem & negligentem: qui nullã honoris rationem illarum tũ habuit. Sed cum ſenio graui cõflictaretur, tabo confectus, de ſucceſſore imperij cogitauit. Conſtituebat itaq; Conſtãtinum Dalaſſenum patricium cum vna filia facere generum & hæredem, mittitq; in regionem Armeniorum vbi vitam agebat, qui eum accerſeret. Sed illo nondum profecto, mutat ſententiam Imperator, & alium quendam virum clarum genere, & illuſtri natum familia è Senatu elegit generum & hæredem, Romanum Argyrũ. Sed huic obſtabat adoptationi, quod præclarus ille vir cõſuetudinem cum quadam habuit fœmina, quam deperibat. Hanc vt ab eo auelleret, hoc cõmentus eſt Imperator: Irã aſperã & violentã contra illum ſimulat, & lictores qui ad ſupplicium illũ trahant mittit. Qui ipſius domũ violenter ingreſſi noctu, concubinã rapiunt, & comã abſcindũt, ac domo eiiciunt. Hæc cõmentum ignorans, coma deſecta aliud vitæ genus ſponte elegit, nigro indumento circundata. Romanus vero ad regiam ductus, quaſi iam paſſurus mortem, veniam rogat, & ſupplex Imperatoris genibus aduoluitur. Quam non concedit, niſi vnã è filiabus ſumat vxorẽ. Iunior natu Imperatoris filia audiens cõcubinã nolentẽ & inuitam à ſe diuulſam, illius cõiugium renuit. Altera eius ſoror Zoe hunc maritum accipit. Sic Cæſar eſt pronunciatus Romanus Argyrus. Conſtantinus vero triduo poſt eſt mortuus, ſeptuagenario maior: cum annos imperaſſet tres, vno menſe minus. Hæc ex Zonara. redeundum eſt itaq; nunc iterum ad Germanos.

Henricus Roman. Imp. Bauariæ Dux

Sanctus Hungarorum Apoſtolus.

OTTONE III. defuncto, cum iam iuxta eius conſtitutionem, & formulam Gregorij Pont. Max. ab electoribus Cæſar & Romanorum rex foret eligendus, omnium pene vota in hunc Henricum Bauariæ ducem inclinarunt. Solus Heribertus Colonienſium archiepiſcopus, à cuius ore plerique pendebant, huic contrarius, inſignia regni vi tenuit: à quo hic violenter, quaſi ad ſe iure

ſe iure hæreditario pertinerent, extorſit. Fuit enim hic Henricus filius Henrici ducis Bauariæ, dicti cognomento Hezelo, quod patria lingua per diminutionem ſonat Henriculus, a corporis ſtatura. Qui erat genitus ex Henrico Rixoſo dicto, fratre primi Ottonis. Nam cum Otto Magnus fratri Henrico, quod & ſuperius ſcripſimus, Adalheidim filiam Arnulphi Mali ducis Bauariæ, qui filiis caruit, vxorem dediſſet, ex ea ſortitus eſt ducatum Bauariæ, & genuit Henricum Hezelonem. Qui ex Bertha filia ducis Lotharingiæ, hunc noſtrum Henricum ſuſtulit: principem illuſtrem, & moribus ac vitæ ſanctimonia præclarum. Qui literarum ſtudio oblectabatur ad ſobrietatem, à teneris in iis educatus in oppido Saxoniæ Hildesheym, vbi poſt Epiſcopatum inſtituit, donariiſque & cenſibus decorauit. Poſtquam rex Romanorum eſt deſignatus, Henricum Marchionem, alioſque ſibi rebelles comparato exercitu reddidit obedientes. quorundam autem aliorum Principum animus ſibi conciliaris, concordiam fecit: ac à Willigiſo Moguntino archiepiſcopo inungitur. Dehinc quoſdam regulos gentilium; qui vulgo Windi, à noſtris Sclaui dicuntur, in Germania interiori habitantes, tributarios fecit. Bolizlaum etiam Boemiam 219 poſſidentem, cum omni Sclauorum gente ſubiugauit, & ſimiliter Poloniam debellauit, accepto gladio S. Adriani martyris, qui lõgo tempore in loco cui nomen eſt Waldberch, aſſeruabatur. Hoſtes terribiliter perſequutus eſt, diuino numine cooperante (viſi enim ſunt dui martyres Georgius, Laurentius & Adrianus, exercitum illius antecedere, & cuneos hoſtium diſſipare) Victis itaque Barbaris, quæ futuræ paci prodeſſe poterant, firma pactione ſtabiliuit: Deo Optimo Maximo gratias, veluti Chriſtianiſſimum regem decuit, egit. Epiſcopatus Merſeburgenſem, Madeburgenſem, Miſnenſem, & paulo poſt Argentinenſem, qui incurſione Barbarorum euaſtati fuerant, auxit & locupletauit, redditibuſque ſuis denuo ditauit, ac etiam ædificiis collapſis renouauit, & in priſtinum dignitatis gradum pontificalem multis additis ornamentis reſtituit. Poloniam, Boemiam, & Morauiam tributarias fecit. Cum itaque pacatis hoſtibus Deo pacem ei largiente tranquille degeret, ſine tamen prole (nam cœlibem caſta cum coniuge vitam duxit) prudenti conſilio habito, cum aſſenſu coniugis ſuæ caſtiſſimæ, Deum omnium bonorum datorem hæredem ſuum inſtituere decreuit, cum filiis careret. Et in Babenberga nobilem epiſcopatum in honore ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, ac diui martyris Georgii erexit prædiorum diuitiis & omni ornatus decore copioſiſſime ditauit, ſanctæque Romanæ eccleſiæ tradidit: vnde & à multis pontificibus eſt priuilegiis, libertatibus, ac prærogatiuis dotatus, quemadmodum diplomata pontificum Iohannis, qui præſens ob honorem Imperatoris peragrauit Germaniam, & Babenbergam adiit, Clementis II. Damaſi, Leonis IX. qui etiam ſua præſentia hanc epiſcopalem ſedem condecorauit. Vnde piiſſimus Imperator inſtituit, vt quotannis albus equus phaleris adornatus Romano præſuli, tanquam huius ſedis defenſori ab epiſcopo mittatur. Adiecit autem Imperator & duo monaſteria a dextris & ſiniſtris, quæ funditus extruxit, alterum in honore S. Stephani protomartyris, alterum vero S. Michaelis & Benedicti. Quæ donariis, cenſibus & prædiis ditauit, vt Deo continuo pſallerent & preces funderent: non vt veluti porci ſaginati in latibulis ventri & peni ſeruirent. Voluit enim clementiſſimus Imperator, vt hic epiſcopus cum ſuis ſubditis incurſiones Barbarorum arceret, ſacerdotes ac religioſos in regulari vita cuſtodiret, & veluti bonus paſtor vigilaret. Inuidebat autem omnibus actibus Imperatoris Bruno frater illius, Auguſtenſis antiſtes. Qui quas potuit illi aduerſitates ac iniurias intulit, alioſque qui illi inferrent excitauit. Sororem inſuper Giſelam, de qua paulo poſt, adhortatus, ne ſineret patrimonium ſuum diſtrahi, quod eius filio Henrico deberetur, multa commentus in detractionem piiſſimi Imperatoris. Qui vindictæ non cupidus, pietate ipſum placare ſtuduit. Tandem à Deo correptus, & nocturna viſione territus, qua membrorum vſum amiſit, poſitis machinationibus & occultis conſiliis malis animum mutauit, fundationem Babenbergenſis epiſcopatus, tot pontificum literis firmatam, in ſuo iure permiſit. Auguſtæ in æde S. Mauritii à ſe extructa ſepultus. Infeſtauit & hunc pientiſſimum Imperatorem Theodericus frater vxoris ſuæ Chunegundis, qui ei rebellauit. Et cum dux Moſellanorum Theodericus, poſt fratrem ſuum Alberonem dato epiſcopatu Metenſium filio ſuo adhuc puero, tutorem ei ſubſtituiſſet ipſum Theodericum, qui puero vrbe excluſo & epiſcopatu vſurpato, perperã multa geſſit, bello victum capit. Tum Henricus rex vrbem Metis obſidet: qua pene deſolata, tandem pacem firmat, & Alberonem epiſcopum conſtituit. Giſela ſoror Henrici regis erat ea tempeſtate omnium formoſiſſima, cuius pulchritudinem omnes principes valde admirati ſunt ea tempeſtate. Hanc ſibi in vxorem expetiuit Hungarorum rex, ſpecie illius captus: quam per nuncios & pictores excellentiſſimam eſſe cognouit. Quæ regem Hunga-

rorum maritum aſpernata, niſi abiecto idololatriæ cultu lauacro baptiſmi ablueretur, & Chriſtum cum vniuerſis ſuis ſubditis confiteretur. Accepit conditionem rex, & Stephanus eſt nouo nomine dictus, vt potiretur huius venuſtiſſimæ puellæ matrimonio: ſimulq; vniuerſum Hungarorum regnum fidem Chriſti aſſumpſit. Vnde & hic Imperator Henricus Hungarorum eſt Apoſtolus dictus. Et cum rex Stephanus filium ex Giſela vxore tuliſſet, Henricum ab Imperatore hoc voluit appellari: licet corrupte hodie Emericus vocitetur. Quod vel hinc maxime patet, quod gens hæc Hungarica, quoties aliquem è Germanis Henricũ dictum vocat, Emericum appellat patria lingua. Eſt hic cum patre in numerum ſanctorum dehinc relatus, vt teſtantur Hungarorum Annales: vterque enim miraculorum gloria non caruit. Cæſar dehinc Lotharingiam comiti Goteſrido dedit. Et cum iam vndecim annis res Germaniæ Galliæque compoſuiſſet, ac multa bella ſedaſſet, Græcis circa Beneuentum, Salernum & Capuam debacchantibus, & Saracenis Apuliam vaſtantibus, Italiam eſt ingreſſus: pulſis hoſtibus, Apuliam diu ab ijs poſſeſſam recuperauit, & imperio reddidit, Iſmahelemq; ducem ijs dedit, qui Babenbergæ ſepultus cernitur in capitulo maioris monaſterij. Troiam ciuitatem illic deſtruxit, vbi quondam Hannibalis caſtra fuerant: ac funditus euerſam, cum ignominia & pudore hoſtium diruit. Beneuentanum monaſterium condidit & locupletauit. Cumq; Apuliæ ciuitates perluſtraret, & neceſſaria illis prouideret, calculorum labore ſic eſt infeſtatus, vt plerique de eius ſalute deſperarent. Sed tanta patientia religioſus princeps hunc morbum ſuſtinuit, flagellum correptionis ſibi a Deo miſſum iudicans, vt cum montem Caſſinum aſcenderet, petiturus interceſſionem à ſanctis, diuo Benedicto & S. Scholaſtica (nam medicorum arte nullam recuperare potuit bonam valetudinem) in ſomnis viſus ſit videre diuũ Benedictum aſtare ſibi, & ferro pudenda aperire, & calculum ingentem eximere: vulnereq; ſolidato, calculum in manum regis dormientis collocare. Qui è ſomno experrectus, grande miraculum cernens, ſatellites ad ſe vocauit, vt principes accerſerent: quibus rem hanc mirandam & ſupra humanum captum incredibilem oſtendit, vna cum cicatrice vulneris obducta. Agens itaque immenſas Deo immortali optimo maximo gratias, oblatiſq; templo diui Benedicti precioſiſſimis donariis, ac annuis ex prædiis adiacentibus reditibus, Caſſinum reliquit: ſemper dehinc quoad viueret veneraturus ſanctum Benedictum Romam conceſſit. À Benedicto VIII. Pont. Max. honorifice exceptus, & benedictione Imperator Auguſtus ſacratus eſt. Cui ſuum epiſcopatum Babenbergenſem commendauit, impetrauit precibus, vt ipſe Pontifex ſequenti anno Germaniam inuiſeret, & ſuam plantationem conſecraret ſua præſentia: quod & factũ eſt proximo Aprili. Quem viciſſim Imperator ſumma beneuolentia, & qua potuit honorificẽtia excepit Babenbergæ in hebdomada ſancta, vbi ſacra myſteria cum qua decuit ſolennitate peregit. Baſilicam dehinc S. Stephani VIII. Kal. Maij conſecrauit, ac precioſis muneribus adornauit, ipſumque epiſcopatum liberum deinceps à ſeculari poteſtate, præſentibus 72 epiſcopis pronunciauit, ac priuilegio cõfirmauit, quod extat. Imperator autem Henricus Romæ cum omnia quæ poſtulaſſet à pontifice eſſet aſſequutus, accepta Apoſtolica benedictione, traiectis alpibus, exercitũ in Germaniam ire iuſſit. Ipſe paucis ſecum acceptis familiaribus Cluniacum peruenit, religionis cauſa, ac illic coronam auream gemmis redimitam Deo in myſteriis ſacris obtulit, fratribuſq; illic congregatis prædia quædam in Alſatia contribuit. Dehinc per Leodium & Treuerim iter faciens, multa religioſis ſemper largitus, adeo vt mirum ſit, hominem ita religioni deditum, potuiſſe imperii terminos & ab hoſtili incurſu reddere tutos, & regnum ſuum locupletare ac augere. Quæ enim cæteri reges enſibus & humani ſanguinis effuſione, non ſine magna multorum calamitate perfecerunt, hic pietate, religione, ac bonis virtutibus peregit, & imperialem dignitatem decore, gloria ac maieſtate exornauit. Sic Boemiam ſubiugauit, ſic Burgundiam in deditionem recepit, ſic Pannoniam fidei catholicæ & Romano imperio coniunxit, ita magis precibus ad Deum quam armis triumphauit. Regni autem anno vigeſimo primo, Imperator cum Roberto rege Francorum ſuper Charum fluuium conuenit, de ſtatu Eccleſiæ, imperii & regni tractaturus. Et colloquio habito, ac pace inter imperium & regnum firmata, ſtatuerunt ambo Papiam conueniendum, vt & pontifex ſancita firmaret. Vbi Imperator tanta eſt vſus munificẽtia, vt Perſarum Arabumq; opibus compararetur imperialis liberalitas. Cum dein in ſenium iam vergeret, cœlibem agens cum caſtiſſima virgine coniuge ſua Chunigunde vitam, cum horam mortis haud longe abeſſe animaduerteret, conuocatis parentibus, conſanguineis ac cognatis caſtiſſimæ coniugis ſuæ: Hanc, inquit, illibatam virginem à vobis in vxorem mihi accepi, eandem intactam & caſtam vobis reddo commendoq;, vt eam fideli tuitione conſeruetis, ne quid patiatur aduerſi. Satis enim probata eſt eius integritas

tegritas ac fides. Nam olim (ſic calumniatore humanarum virtutum diabolo inſtigante, qui ſanctum thorum fœdare zelotypiæ liuore conabatur) pudicitiam & integritatem Chu[illegible]dis, vomeribus candentibus, quos nudis pedibus calcauit ſine vlla moleſtia, multis aſtantibus & ſtupidis comprobauit. Fuit autem hæc Chunegundis (quam perperam multi Singundam, multi Sigiſmundam inepte vocitant) Sigefridi Palatini Rheni filia, vxor Henrici Imperatoris, ambo in cœlibatu viuentes ſine prole obierunt, in numerum ſanctorum relati, Babenbergæ ſepulti in templo Sanctorum Petri & Pauli. Impera[illegible]it anno imperij vndecimo, regni vigeſimoquarto: licet alii vigintiduob. annis [illegible] regnaſſe ſcribant: forte duo illi anni, quibus interregnum fuit, ei addicti ſunt, ætatis [illegible] quinquageſimoſecundo: cuius mors heremitæ cuidam ex ſtrepitu malignorum ſpirituum innotuit. Ferunt enim Imperatorem inter venandum ſæpius anacho[illegible] religioſum & ſanctum virum adiiſſe, & de Deo ac virtutibus cum eo diſſeruiſſe. Is cum Hieroſolymam viſurus itineri ſeſe accingeret, Imperator illi calicem aureum immenſæ magnitudinis, duabus anſis inſignem, in Iordanem ter immergendum ob honorem indiuiduæ trinitatis committit dum redeat: donans item illi quantum ſat erat viatici. Hic per Conſtantinopolim rediens, Bulgariam tum heremitis abundantem obambulat. quos ſingulos rogauit, vt Deum pro pientiſſimo Imperatore eiuſque incolumitate ſuis precibus rogarent. Dum ita colloquuntur viri religioſi, vnus ex iis Imperatorem [illegible]functum narrat, viſionemque nocturnam pluribus explicat, qua ſe vidiſſe calicem diuæ Mariæ virgini dicatum, cui anſa vna deſtructa fuit, fatetur. Id quomodo acciderit ex viſione demonſtrat. Anachorita ſarcinam ſuam reſerat, ac calicem fractum reperit, qui etiam hodie miraculi teſtimonium Babenbergæ oſtenditur. Vbi domum rediit, Impera[illegible]o deceſſiſſe die, quo in heremo fuit, agnouit. Hæc ex diuerſis annalibus excerpſimus. [illegible]delboldus epiſcopus Traiectenſis vitam huius Imperatoris ſcripſit. Circumfertur & [illegible]ti autoris de hoc Imperatore vita. Abbas Vrſpergenſis & Otto præſul Friſingenſis, ac [illegible]eberdus Gemblacenſis nonnulla de hoc prodiderunt. Nos tetraſtichon de more vitam concludamus:

Henricus ſanctam caſta cum coniuge vitam
Vixit, & innocuo corpore purus erat.
Hungaricam gentem coluit, quæ monſtra Deorum,
Ad verum Chriſti rite reduxit iter.

Conradus Saliquus.

PRIVSQVAM de Conradi Imperatoris rebus ab ipſo geſtis, & quò pacto imperiū adeptus ſit ſcribamus, operæprecium de eius familia ac origine, & cur Saliquus cognomento dictus ſit, præmittere quædam pro multarum rerum noticia duximus. Hic enim Conradus Orientalis Franciæ, quę hodie Franconia appellatur, dux, proſapiam à Conrado Francorum & Lotharingiæ duce, de familia, quæ vulgo patria lingua Gorblingen cognominatur, duxit: qui Ottonis Magni Impera[illegible] [illegible]a Luitgarda gener fuit: in campo Lyci ante Auguſtam ab Hunnis interem[illegible], vt ſuperius annotauimus. Maternam autem originem in Francorum principes [illegible]doueos, ex antiqua Troianorum ſtirpe deſcendentes, referebat. Conradus enim [illegible]aciæ & Lotharingiæ dux, ex Luitgarda coniuge Ottonem genuit filium comi[illegible] Franconiæ: ex quo Cuno comes naſcitur: cui tres erant filii, Sigefridus, Eberhardus [illegible] Hermannus Franconiæ comites. Sed Hermannus ex vxore Adelheide è Francia [illegible]tali orta, genuit hunc noſtrum Conradum Franconiæ ducem & Imperatorem, & [illegible]hardum antiſtitem Ratisbonenſem in Oringau ſepultum, ac Iuditham filiam vxorem Guilielmi Marchionis Montisferrati. Duxit autem hæc Adelheidis primo marito defuncto, alterum Hermannum comitem de Hohenlohe: ex quo duos item filios peperit, Sigefridum & Eberhardum, comites de Hohenlohe. Mulier admodum religioſa, quæ dno in oppido Franconiæ Spalt collegia fundauit, S. Emerami & S. Nicolai, ac beatæ Virginis, quod nouum collegium appellatur. In Oringau monaſterio à ſe conſtructo ſepulta, & in numerum diuorum relata. Sed cur Saliquus ſit dictus hic Conradus, paulo altius repetendum eſt. Pharamundus Marcomiri, qui a Troianis deſcendit, filius, Francorum rex, quum modeſtiſſime regnum adminiſtraret, vt feros hominum mores exueret, leges condidit atque promulgauit: quatuor primatibus ex Sicambris ſpectatis coo-

perantibus, Vſugaſto, Loſogaſto, Viſogaſto, & Sologaſto. A quibus leges ceptæ ſunt dici Saliquæ, & ipſi Franci Saliqui, qui iis legibus vtebantur. Teſtatur Nicolaus de Cuſa Cardinalis lib. 3. de concordantia Catholica cap. 25. ſe leges Salicas ſeriatim vidiſſe & legiſſe. Erat inter cæteras Lex Salica, vt ſoli virilis ſexus reges à maribus regibus orti, regnum adminiſtrarent, nec ad eam dignitatem fœminę admitterentur in regno Francorum, qui ab iis legib. Salici nominabantur. Vnde & hic Conradus quod Francus eſſet, & ex veteri familia Francorum, Salicus eſt cognominatus. Fit mentio Salicę legis 12. q. 2. cap. in legibus, in prima gloſſa: quomodo videlicet emẽdentur, qui ſacra compilarint. Fit & in libro Feudorum de filiis natis de matrimonio ad Morganaticam cõtracto, cap. vno: ſed iis omiſſis redeamus ad hiſtoriam. Quũ Henricus Imperator lecto decũberet moribundus, fatalem ſibi diem adeſſe cernens, multis aſtantibus principibus, & proceribus imperij conſulentibus, quemnam ſucceſſorem dignum imperio iudicaret, qui habenas regni poſſet prudenter adminiſtrare, & impetium ab hoſtili incurſione tutari: mox ſine longa deliberatione, non affectibus ſuis, ſed communi ſaluti proſpiciens, Conradum hunc Frãciæ ducem, qui aliquando militarium ordinum dux ſub eo fuerat, & ſtipendia honeſtiſſime meruerat, licet in nulla fuiſſet apud eum autoritate aut gratia, dignum cenſet qui imperium moderetur: quod antiqui generis & vetuſtiſſimæ ac nobiliſſimæ ſit familiæ, ac egregiæ libertatis, vtpote qui ſe nunquam alicuius ſubmiſerat ſeruituti. Cęſaris morientis iudicium ſanctum viſum eſt. Mortuo itaque Henrico, interregnum biennio durat, quod Electores principes inter ſe de eligendo rege diſſidebant. Et Cuno dux Francorum vehemẽtiſſime ambiebat vt rex crearetur. Sed Aubone Moguntino archiepiſcopo, & Eberhardo Babenbergenſi præſule Conrado fauentibus, Cuno quum ſuffragium ſuum Conrado daret ridendo, ratus impoſſibile eſſe vt eligeretur, cæteris principibus in eius ſuffragium conſentientibus, omnium voto electus eſt Conradus, & Cuno ſpe ſua fruſtratus. Circumferuntur antiqui verſus rythmice, quibus ambitio Cunonis ducis irridetur: quos ſubſcribam, licet non ſint elegantes, ſed ſemibarbari:

Dux erat in patria præcelſus, nomine Cuno,
Ille proculdubio confidit habere Coronam,
Et de Conrado ſpes modo nulla fuit.
Conſedere duces, electio vult agitari,
Conrado dux ille petit diadema parari,
Fraude quidem petiit, nec cupit illud agi.
Dum petit hi laudant, laudantibus ipſe reſiſtit,
Sed prohibente duce, regnum contraditur iſti,
Vox ita fraudata, ſtat ratione rata.

Sic itaq; Conradus princeps ſtrenuus, & militaris diſciplinæ peritiſſimus, in qua ab ineunte ætate ſe exercuit, rex electus, conſilio Brunonis Auguſtenſis præſulis, Henrici defuncti fratris, cuius actibus fœlicibus ſemper inuidebat, in ſede regni eſt ſublimatus. Babenbergenſem enim epiſcopatum conatus eſt deſtruere, Giſelæ ſorori & eius filio Henrico promittens, prædia omnia ad ſe iure hæreditario pertinentia ablaturum epiſcopatui, & ei reſtituturum. Sed viſione nocturna territus, vt ſupra ſcripſimus, deſtitit. At Cõradus rex pacem vndiq; lege lata per vniuerſum regnum præcipit, cum iam mox vndiq; diſſenſiones orirentur contra ipſum: quas tamen ſumma prudentia ſedauit religioſus & prudẽs princeps: ac mox filium ſuum Henricum puerum adhuc Aquiſgranum ducit, & regem deſignat. Nam Robertus Francorum rex, Lotharingiam inuadere tum ſtatuit, ſed mox à conatu deſtitit. Nam & Conradus nouam neceſſitudinem cum nobilioribus familiis Francorum iniit, filia Odoni comiti Campano in matrimonium data. Et Rudolphus Giſelæ Auguſtæ auunculus, rex Burgundiæ tum erat. Quam quidem Burgũdiam poſt Henrico Conradi regis filio tanquam ſuo hæredi, quem viuus inſtituit, donauit, miſſo diademate Conrado Cæſari. Et ita Burgundia quæ ab Arnulpho Imperatore per cẽtum triginta annos ſuis regibus paruit, à noſtris iterum eſt in Prouinciam redacta. Licet Odo comes crebris bellis, tanquã ſibi & ſuis hæredibus deberetur, eam infeſtaret, occupato Cęſare, & bello Pannonico & Italico. Sed venia tandẽ data, pax inter Francos & Germanos, fraternitatiſq; nomen inuiolatum permanſit: regniq; Francici iura imperio, & imperij Francico regno ſancta extitere. Redigebat ea tẽpeſtate Cæſar Sclauos rebelles ad vniõẽ & pacem. Et Hũgaros deficientes, adeo eſt bello perſequutus, vt coegerit Stephanum regem miſſis legatis, pacem petere. Cæteroſque omnes Boemos & Polonos tributarios prius factos, ad parendum compulit. Compoſitis itaque triennio pene rebus Germanicis, cum plereq; Italiæ ciuitates ab imperio deſciſcerẽt, coactis copiis, Italiam ingreſſus, vt odia principum

in ſe

in ſe caſtigaret, qui partim libertatem aſſerere conabantur, partim declaratum Cæſarem armis ab ingreſſu repellere annixi ſunt: primum mouit in Mediolanum, vt tantę defectionis autores in primis puniat, agros populatur, ſuburbia incendit, captis quibuſdam proceribus, & epiſcopis, quos in vincula cõiecit. Vrbem obſidet, excidiumq; minatur. Æquaſſet vrbem ſolo, niſi Coloniẽſis antiſtitis perſuaſione, qui ei oraculum diui Ambroſii enarrauit, mutaſſet conſilium. Viſus eſt enim Ambroſius Cæſari ac exercitui minari exitium, niſi diſcedat. Referunt hoc aliqui in Brunonem epiſcopum: qui cum ſolennia miſſæ in parua eccleſia ſecus vrbem in feſto Pentecoſtes dum coronaretur Cæſar, celebraret, grauiſſima ſunt audita tonitrua & fulgura, quibus pleriq; ſunt exanimati. Amotis igitur caſtris, Romam pertexit. A Ioanne XVIII. pontifice benedictionem accepit: Auguſtus Imperator acclamatus, duobus regibus aſtantibus, Cynitone Anglorum, & Rudolpho Burgundiæ, vniuerſoq; Po. Ro. Dehine Italicos proceres, qui contra eum coniurarunt, Sclauorumq; & Hungarorum auxilia poſtularunt, caſtigauit acerrime, & vniuerſam ſibi Italiam ſubdidit. Inde per Pœninum in Franciã rediens, hybernauit apud Treueros ac Metenſes: cum Bruno Auguſtenſis præſul & Welffo comes prædas & incendia inter ſe facerent. Ac priuignus eius Erneſtus dux Alemannorum, qui cõſilio comitis Wernheri olim rebellauit, ad Imperatorem veniens, veniam peteret. Cui prius etiam clemẽs vitricus indulſerat. Sed iam cenſura iuſticiæ in exilium actus, paulo poſt occiſus eſt: cuius ducatum Hermannus frater occupauit. Dehine iterum Italiam ingreditur ad ſedandam ignobilis vulgi contumaciam, cum per Brixiam ac Cremonam Mediolanum veniſſet, eiuſdem vrbis epiſcopum coniurationis reum cepit, & Aquilegienſium patriarchæ cuſtodiendum commiſit, qui clam elapſus, aufugit. Imperator verno tempore Rauennæ agros euaſtauit, & multas arces occupauit. Cremonæ pontificẽ obuium habuit, quẽ multo honore ſuſceptum, à ſe dimiſit. Et cum Parmæ hybernaret, orto tumultu, vrbs concrematur, & à Rom. Pon. Mediolanenſis epiſcopus diris deuouetur, quod ſuo Imperatori rebellis fuiſſet. Subacta itaq; Italia citeriori, Apenninum tranſit Imperator, regina vero voti ſoluendi gratia Romam conceſſit. Ipſe Apuliam ingreſſus, Capuam, Beneuentum, & alias vrbes in ſuam iuriſdictionem accepit. Deinde per Adriatici maris oram iter relegens, multos ex ſuis ob aeris corruptionem perdidit: Hermannum ducem priuignum, Cunonem Francorũ ducem, & alios, ac Kunegundam filii regis ſponſam. Cæterum cum iam Germaniam attigiſſet, Imperator in inferiore Traiecto Friſiæ vrbe, in ipſa Pentecoſtes ſolennitate ægrotare cœpit, ſubitanea morte ilico ſublatus, relicto Henrico filio ſuperſtite & ſucceſſore. Decimoſeptimo regni, imperii quartodecimo anno: licet quindecim alii illi tribuant. Sepultis illic eius inteſtinis, corpus eius Spiram delatum, in templo nobili D. Mariæ dicato, & à ſe cõſtructo, honorifice ſepultum eſt: illic enim epiſcopatũ ſtruere cœpit, quem filius Henricus, quia pater morte præuentus, abſoluere nequiuit, perfecit. Condidit & inſigne monaſterium in caſtello Lintburg, quod multis donis & reditibus locupletauit. Habuit autẽ vxorẽ Giſelam de antiquiſsimo Caroli Magni ſtemmate, filiam Lotharii regis Franciæ V. & Mechtildis, quæ tres maritos habuiſſe fertur, & cum ſingulis liberos. Primus erat Bruno iunior Marchio Saxoniæ, ex quo Luitolfum peperit. Alter maritus erat Erneſtus dux Sueuiæ, frater Alberti Tertii Marchionis Auſtriæ, filius Henrici rebellis Marchionis Auſtriæ, ex quo gemellos peperit, Erneſtum, qui in exilio occiſus eſt, & Hermãnum, qui peſte in Italia periit, vt ſcripſimus. Tandem duxit Conradum Imperatorem, ex quo peperit Henricum tertiũ. Eſt Spirę cum ſuo marito ſepulta, anno quarto poſt mariti obitũ 16. Cal. Mar. incarnationis M. XLIII. Hęc ex diuerſis Annalibus, & ex Sigeberto, abbate Vrſpergenſi, Ottone Friſingenſi, Hermanno Contracto, qui comes de Veringen ex Sueuia fuit, ac monachus in Augea, excerpſimus. Sed nunc tetraſtichon ſubiungamus:

Conradus Sclauos debellat Pannoniosq;,
Effrenemq; ſibi ſubiugat Italiam.
Pacem cum Francis & fœdera candida ſanxit,
Burgundosque datos, traxit in imperium.

AD LECTOREM.

LICET pro cognitione rerum Germanicarum ſatius fuiſſet ſubiungere huius Conradi filium Henricũ tertium, dehinc illius nepotem Henricũ quartum, & dein eius pronepotem Henricum V. tamen vt ſeruemus ordinem cœptum, nunc Græcos aliquot Imperatores ſubiungamus: licet ad quadrantem non poſsint reſpondere tempora. Quis enim hoc præſtare poſſet? Sed quanto vero propius fieri poteſt, interſeramus. Nam Hermãnus

cognomento Contractus, comes de Veringen, epiſcopus Conſtantienſis, & monachus, Annales ab initio mundi ad ſua vſq; tempora, hoc eſt, ad Henrici tertii, ſub quo vixit, imperium ſcribens, in rebus Henrici inter cætera tradit, Imperatorem ad Græcos Nouarienſem epiſcopum legatum miſiſſe, reperiſſeque fœminã pro Imperatore Monarchiam occupantem. Ob id eam ſeriem Imperatorum Græcorum ad Zoen fœminam vſque ſcribemus. Quæ cum iam imperio præeſſet, ſtimulis venereis agitata, quinquagenaria tertium duxit maritum, Conſtantinum Monomachum, quem Sigebertus in ſuis Annalibus refert imperaſſe per tempora Henrici tertii (licet falſo & perperam in vulgo impreſſis códicibus ſcriptum ſit illic Conſtantinus monachus) quod facile fieri poterat. Breuiſſima enim fuerant omnia illorum imperia, vt videbimus.

Romanus Argyrus.

CONSTANTINO fratre Baſilii mortuo, cum eius filiã Zoen Romanus Argyrus, ſiue vt alii ſcribunt, Argyropolos, vxorem duxiſſet, Cæſar creatus, mox ſocero ſucceſſit in imperio. Quod vbi miniſtrãdum ſuſcepit, vt omnium fauorem in ſe conuerteret, in primis tributum illud, quod Allelengyum vocant, radicitus ſuſtulit. Miniſtriſque magnæ eccleſiæ clericis ingentem largitionem fecit, haud ignarus, non ſufficere quæ illis prius data fuerant, qui obærati multa creditoribus debebãt: quorum debita diſſoluit, pauperes epiſcopos datis muneribus reſtituit, languores ac cæcitates curans: ſpoliatis bona reſtituit, aliterque alios afflictos conſolatus. Cæterum magiſtrum Pruſianum, quod Auguſtæ ſororem Theodoram conſtupraſſe ferebatur, cuſtodiæ tradidit, & paulo poſt excæcauit. In Petrium Theodora clauditur, Conſtantinus Diogenes neptis ſuæ maritus, tyrannidis accuſatus, in turri ligatus adſeruatur. Sed neſcio cuius auxilio liberatus, Imperatore vrbem egrediente, dum Illyricum aufugere cogitaret, tyrannidem denuo affectans deprehenſus, ſeipſum præcipitauit, ne conſcios facinoris tormentorum violentia proderet, atque ſic interiit. Regina vero Zoe in Petrio Theodoram ſororem totondit, fecitque monacham. Ea tempeſtate mortuo Abaſgorum principe Georgio, cum eius coniunx inducias peteret, ac filio vxorem: Imperator renouatis induciis, Helenam fratris ſui filiam Pancratio, quem Curopalatinatus honore condecorauit, ſponſam in Abaſgiam dimittit. Sed quo pacto naturam & mores immutauerit, ex liberaliſſimo principe factus auariſſimus, & bonorum expilator, mox vbi bellum imprudenter geſſit, intelligetur. Nam Bulgaris tum pax erat, cum ſolis Agarenis res erat. Qui ſub Conſtantino ignauo principe occaſionem opportunam nacti, Phœniciæ Syriæque vrbes, quas Nicephorus ac Ioannes Imperatores Romanæ ditioni ſubiugarant, & Baſilius ob bellum Bulgarorum, præſidiis non poterat neceſſariis (quia illi ocium non erat) prouidere adoriuntur: excuſſo ſeruitutis iugo, præſidiis expulſis, multiſque militibus in iis vrbibus cæſis. Ob id Romanus Imperator magno apparatu aggredi cogitauit Chalep vrbem, quæ Berrœa dicitur, antiquitus Berytus vocata, Metropolitana Phœniciæ & Auguſti colonia, Fœlix Iulia à Plinio dicta, iureconſultis celebrata. Contra quam imperium facere cogitauit. Rector Chalep, continuis excurſionibus iamdudum & Antiochiam, & omnes Syriæ gentes incolas, Romanis ſubditas, depopulabatur. Cui occurrens dux Antiochiæ, turpiter ab eo ſuperatus eſt, plurimis è ſuis amiſſis, ægre ipſe aufugit. Atque id quidem Conſtantino imperante factum eſt. Romanus vero Imperator hunc ob id amouit, alteri præſidium committens. Cum vero cum exercitu eo eſſet progreſſus, Legati à Chalepita miſſi, multis cum muneribus regem adeunt, veniam petentes, ac ſeruitutem cum tributis quotannis ſoluendis, tum beneuolentiam, quam hactenus non præſtiterant, promittentes. At rex, licet plerique bello illuſtres expeditionẽ hanc tanquam futuram inutilem diſſuaderent, conſulerentque ne in propoſito perſeueraret, à ſententia ſua moueri haud poterat: ratus facilius Agarenos hinc ſuperatum iri, ac ſe eximium ſibi comparaturum ornamentum ac ingens virtutis bellicę nomen. In Syriam igitur profectus, caſtra vallo munit, finitima quæq; populatur atq; euaſtat, ac prædas abigit, certam ſibi victoriam pollicitus. Arabes autem, & audacia & equorum velocitate expediti, imo nudi ac celeres, crebras inſidias locabant Romanis, qui aquatũ frumentatumq; palantes exibant. Eaque arte tam milites quam equos crudeli fatigabant ſiti dehinc crebris incurſionibus in deſperationem quandam redigebant. Haud ignari, quantos illis luctus dura ſeruitus, ſi vincerentur, eſſet allatura. Ex editioribus itaq; locis impetũ quendã facientes, quũ ſine ordine viderẽt ſparſim milites vallũ exire, Barbaricũ neſcio quid vlulãtes ac mul-

ac multitudinem exercitus exterrentes, in fugam conuertunt. Tum turbatis & ſine ordine fugientibus militibus, parum abfuit, quin Imperator caperetur: cuius equus telo perfoſſus cecidit. Alius autem ei ſuum equum ſubminiſtrauit, ac hoſtibus eripuit ſparſis iam illis, qui eius latus ſtipabant: & quo quenquam ſors ferebat militibus fugientibus. Barbari vero inconſultam Romanorum fugam admirati, currentes non inſequebantur, ſed in caſtra irruebant. Vbi præclaros quoſdam viros viuos cum multa præda ceperunt, caſtra Cæſarea omnimodis referta diuitiis regiiſque ſumptibus diripuere, ac ſarcinas ſibi iumentiſq; impoſitas abſtulere. Rex vix ſaluus in Antiochiam peruenit, & tandem Conſtantinopolim conceſſit, priorem mentis habitudinem exuens, in deterius mutatus, carnifex pro rege eſt factus: acerbuſque exactor: debita inueterata parentum à filiis exigens. Ditiores vero contra ſubditos aliquandiu iniuſte paſſus eſt ſæuire, quos tandem extinxit, eorumque bona in cinerem redegit: ſic multi ædibus agriſque pulſi ſunt. Nihil tamen in publicum contulit, licet vndique raperet, multa impendens in ædificationem templi diuæ Genitricis, etiam ex regiis theſauris, quum ſitum ac formam toties variaret, toties arctaret, toties extenderet, iam extructum deponeret, iam in ſublimius ſuſcitaret. Monachis vero minime monaſticam vitam ducentibus, ſed mollem ac diſſolutam, & deliciis plenam, multa diſtribuit: regiones illis, vrbeſque locupletiſſimas, & agros fertiles largitus. Sic ſibiipſi factus contrarius, & ratione eneruatus, multa indigna Imperatore geſſit. Nam & Amyram Chalepitæ filium cum muneribus ad ſe venientem, in gratiam recepit, ac pacem cum eo fecit. Cum Arabes incurſionem in Meſopotamiam, Pazinacæ in
Bulgariam facerent, Agareni maritima Illyrici aggrediuntur. Quibus cum Romana claſ- 221
ſis congreſſa, plurimas naues incendit ac combuſſit. Hi vero ex pugna nauali fugientes, tempeſtate in Siculo freto diſiecti ſunt. Rurſus deinde nauibus refectis, ex Aphrica redeuntes, multas inſulas, & quædam maritima loca euaſtarunt. Quibus Romanæ triremes occurrentes, plurimos interfecerunt, & quingentos viuos regi captos obtulerunt, quos vinculis aſſignauit. Georgius autem Maniaces Protoſpatarius, & vrbium iuxta Euphratem præſes, Edeſſam inſignem vrbem Euphratis vi cepit. Vbi epiſtolam propria Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti manu conſcriptam cum reperiſſet, regi eam tranſmiſit. Fuit autem hæc epiſtola à Chriſto Ieſu regi Abagaro conſcripta, priuſquam pateretur, & ex Syrorum lingua tranſlata, ab Euſebio primo Eccleſiaſticæ libro eſt inſerta, vbi exemplar leges ſtudioſe lector. Eſt magna facta fames ſub hoc Imperatore in Cappadocia, Armenia, & Paphlagonia, locuſtis pene omnem orientem vaſtantibus. Ob quam penuriam multi deſertis patriis, tranſmigrare alio coacti ſunt, quos auri diſtributione Imperator refouebat. Terræmotu collapſa diuerſoria iterum extruxit, & è regione Byzantii hoſpitale, quod corpore vitiatis, leproſis, & ſacro morbo laborantibus a multis annis fuerat extructum, ſed tum corruerat, iterum reſtaurauit. Refecit & aquæductum, qui aquam in Megalopolim deferebat, terræmotu collapſum. Cum vero viuendi terminus inſtaret, (nam ſero eſt imperium adeptus) de ſucceſſore erat ſolicitus. Reliquiſſet enim libenter ex corpore ſuo ſobolem, ſed vxor eius regina effœta & ſterilis, vtpote quinquagenaria, minime pro ſeminis ſuſceptione erat habilis: licet prius vnguentis quibuſdam vſus Imperator, lapillos etiam illi ad conceptionem efficaces appendiſſet: ſed omnia fruſtra. Neque enim ab incantationibus & carminibus abſtinuit. Idcirco cum omnia fruſtra intellexit fieri, deſperauit, & à coitu abſtinuit: factus etiam iam ætate in Venerem ſegnior. Quod reginam in graue contra maritum odium irritauit, quæ longa iam conſuetudine coitus ſalaciſſima facta, plurimum ipſum deſpexit, ac contemptui habuit: quærebat itaq; alium quo ſe oblectaret. Erat autem quidam eunuchus regis miniſter, cui multi erant conſanguinei, ſed frater eius Michael forma ac pulchritudine cæteros longe antecelluit, qui & inter Camerarios cooptatus eſt. Cuius amore capta Imperatrix ob corporis elegantiam, animo vrebatur. Sed ignem amoris magis accendit eximia rerum ab ipſo geſtarum fama. Quum vero inter cubicularios eſſet, arbitrata eſt eum fore eunuchum. Quod frater eius intelligens, Michaelem adhortatur, vt reginam crebro conueniat, atq; illi loquatur paulo familiarius, neque eam vereatur. Nam eius amorem frater callidus iamiam olfecerat, qui diu tacitus, diurnaque conuerſatione nutritus, tandem in apertum prodiit: vt non modo iam in aula murmur de illorum amore, ſed in triuiis quoque oriretur. Soli Imperatori (vt fit) ignotus erat. Nam & condormiente Imperatore cum regina, ſæpe in cubiculum eſt accerſitus Michael, fricare ei pedes iuſſus. Arbitror illum crebrius pedes reginæ, quam Imperatoris fricuiſſe, & tandem totum corpus, quod eius indulgētia vſu venit. Pulcheria Auguſti ſoror, nonnulliq; alii certiorem Imperatorem fecerūt de Michaelis & reginæ amore. Qui ad ſe vocato Michaele, de amore reginæ interrogauit. Qui omnia inſi-

ciatus, iuramento per ſacra interpoſito, fidem fecit, diris ſe ac execrationibus deuouẽs, vt regem falleret. Qui cum illi fidem haberet, aliorũ ſermones calumnias putabat. Ob quam quidem deierationẽ, fertur Michael morbo ſacro correptus, qui vſq; ad eius mortem durauit. Per circuitus enim quoſdam animo linquebatur, cum oculorum conuerſione, violentoq; corporis motu in terram decidens, ad ſe reuerſus, priſtinos ſcoſus recuperauit (Epilepſian hunc morbum aut comitialem medici vocant.) Et cum hunc crebro etiam in ipſius Imperatoris conſpectu pateretur, in miſericordiam ipſum permouit, adeo vt magis quæ contra hunc dicta eſſent, falſa putaret: & ob id nec amare nec amari hoc modo affectum certo crederet. Sunt qui credant regem haud ignarũ fuiſſe huius amoris: vtpote qui ſciret reginę furorẽ in rem Veneream, & quo pacto fureret ac inſaniret erga Michaelem: ob id eius vicem facilius toleraſſe, ignorantia ſimulata, quo ipſe ab hoc onere ſenex iam liber eſſet, & quod illi deinceps non tam aperte mœcharẽtur. Incidit Imperator paulo poſt in hydropen, tumefactaq; eſt illi facies, cum vehementi admodum & difficili anhelitu, vt mortuo haud multum abſimilis eſſet: cum nudata capitis denſitate capilli defluerent: dicitur igitur medicamentis ſedulo curatus eſſe. Sed quum in regia ad quoddam balneum loturus ſolus libere, non manuductus iret, quaſi ex integro conualuiſſet, piſcinam ſeu natatorium ingreſſus, vt corpus lauaret, à quibuſdam capite ſub aqua merſo quantum ſatis erat, eſt oppreſſus & pene ſuffocatus, & in ſtratũ reclinatus. Rumore de ea re orto, superuenit regina eiulans ob hoſce dolores, certa iam de mariti deceſſu: ilicoq; abiit. Imperator per os, neſcio quid ſubnigrum euomens, ſine vlla mortis ſuſpicione, tandẽ nemine opem ferente, animã egit, cum annos imperaſſet quinq; & menſes ſenos. Literis Græcis excellenter doctus, legum publicarũ non imperitus, multam habẽs rerum cognitionem. Princeps nobiliſſimus, & qui ab initio multa in melius mutauit. Poſt Saracenorum expeditionẽ, quæ illi haud fœliciter ceſſit, ignauiæ & colligendæ pecuniæ deditus. Hæc ex Zonara.

Michael Cæſar.

ROMANO Imperatore iam mortuo, Zoe regina totis viribus, omniq; conatu, vt Michaelem throno imponeret, laborabat. Quibuſdam vero cubiculariis præeminentibus, & qui curã eius habebant, moram negocio dandam cenſentibus, accuratiuſque deliberandum, haud conſenſit: potiſſimum Iohanne eunucho Michaelis cognato conſummationem rei ſolicitante. Qui reginæ quantumuis exiguam moram periculoſiſſimam perſuadet: Si (inquit) negocium hoc protrahetur, ilico prorſus peribimus omnes: hæc & ſimilia illi in aurem inſuſurrauit. Feſtinans igitur regina, Michaeli ſtolam inijcit regiam, diademate caput eius cingit, & in ſede regia collocat, illi aſſidens. Omnes qui aderant iubet adorare & regem ſalutare. Quinimo patriarcham Alexium accerſit in palatium, & mortuum Romanum nunciat, & vt hic inauguretur hortatur, noctuque nuptiale ſacrificium perfectum eſt. Cum tandem res cæteris quoque innotuiſſet, ciuitas nouum Imperatorem ſalutauit: partim illi gratulantes, partim quod alio liberati forent gaudentes. Regina vero omnem ſibi poteſtatem adſciuit, Michaele veluti miniſtro vſa. Id enim prius promiſerat, ſocietatem regni & integram adminiſtrationem recuſans, donec edoceret claram in reginam obſeruantiam & affectionem, illique gratificaretur & placita faceret. Sed non diu hæc durauit obſeruantia. Quandoquidẽ ſuum veritus exemplũ, ſublata ſimulatione mutatur, eamq; ſuſpicatur. Ob id palatii eunuchus, ipſius reginæ ſecretiores & eminentiores famulos, cubiculo exigit, famulanteſq; ancillas gynæceo abſtrahit, alioſq; in famulitium ſubſtituit. Gynæceum obſtruit: & cuſtodiam opponit, ne quis eam ſine ſuo iuſſu adeat. Timebat enim domeſtico ſolicitus metu occaſiones, ſibi conſcius quæ illi euenerant olim. Ad hæc Ioannes eunuchus cognatus eius id crebro admonebat. Erat enim homo grauis, & peritus rerum agendarum, & moribus cõpoſitis: cum conuerſantibus varius, laborũ patiens, nec ventri nec vino deditus, publicæ iuriſdictionis ſtudioſus, & in iis ſatis verſatus: & ita ſe in adminiſtratione regiæ domus geſſit. Michael vero Imperator publicorũ negociorũ gubernaculum acceptauit, & regni adminiſtrationem vſurpauit, nec malum principẽ egit: vtpote qui facilis & beneficus in ſuos fuit, hoſtibus formidabilis, niſi eum morbus, quẽ diuina ira illi immiſſum propter periuriũ pleriq; tradũt, corripuiſſet indies validius. Qui hominem conſtringebat (quemadmodũ Saul olim) inſania & rationis alienatione laborantem. Coactus eſt itaq; Iohannes eunuchus vniuerſam regni ſuſcipere adminiſtrationẽ: licet monachicam olim vitam profeſſus, habitum vſque ſeruauiſſet. Conſtantinus Dalaſſenus

patri-

patricius domi vitam agens, vbi de nouo Imperatore accepit, moleſte admodum ferebat quod in talem virum & in tam barbarum mancipium Romanum Imperium perueniſſet: & vix [illegible] i à tumultu temperauit. Quod vbi illi acceperunt qui circa Michaelem erant, timentes ne tyrannidem aſſequeretur, Iohannem induxerunt, vt Dalaſſenum Imperator accerſiret, eumque muneribus placaret: quod & factum eſt: & à rege benigne ſuſceptus, & plus aliquanto quam erat fas, honoratus eſt: qui tamen haud diu in fide perſtitit. Nam cum Antiochenſibus egit, vt Nicetæ duci Imperatoris conſanguineo (qui eius quæ ſupra Daphnen eſt Antiochiæ præſes erat) viam in vrbem præcluderent. Exactorem e[illegible] publicorum tributorum, quod onerosè eis ea indiceret, interfecerant Antiochenſes. Veriti itaque ne huius audaciæ pœnam luerent, vrbis portas duci occluſerant, atque ingreſſum prohibuerant. Sed hic fide data, nil mali ob cędem eos paſſuros, ingreſſum impetrat: & iuramenti oblitus, multos occidit, quoſdam ex potioribus vinctos Megalopolim mittit, ob hoc, quod in beneuolentiam Dalaſſeni id feciſſent Antiochenſes: Dalaſſenus in inſulam Platen condemnatur, Conſtantinusq; Ducas eius gener nec iniquitati reclamans, nec periurium diſſimulans, turri quadam clauditur. Poſt hoc ex Plate Dalaſſenus reducitur, & ipſe quoq; turri mancipatur. Sed quum paulo poſt Antiochiæ dux vitam morte commutaſſet, Conſtantinus regis frater mortuo ſucceſſit, & alter ipſius frater Protoueſtiarius efficitur. Qui quidem Conſtantinus Antiochiæ dux factus, cum Arabes Edeſſam obſediſſent, auxilium tulit, alioqui vrbs capta fuiſſet. Cuius diligentiam rex comp[illegible]ſans, Orientalium legionum domeſticum eum fecit. Nihilominus Arabes iterū dolo Edeſſam aggrediuntur, tantopere cupidi ea potiri, eligētes duodecim primores, qui quingentos camelos adducant: qui ſinguli duabus arcis onerati, ſingulæ arcæ armatū intus habebant, ſimulantes ſe ituros ad regem cum muneribus offerendis. Petebant itaq; in vrbem recipi, vt noctu armati incluſi emitterentur vrbem occupaturi. Ingredientes igitur ad vrbis præfectum primores illi duodecim, honorifice excepti ſunt: qui vero camelis ſeru[illegible]r, extra vrbem erant. Mendicus autem Armenius quidam Arabicæ linguæ peritus aduenit, qui ſtipem ab eis petens qui foris manebant, audiuit ex arca quendam interrogantem vbinam eſſet. Qui mox vrbem ingreſſus, præfecto dolum aperuit. Qui mox primores ſplendido conuiuio accepit, ac in vrbe detinuit. Ipſe cum ſuis vrbem egreſſus arcas perrupit, omneſque in eis armatos occidit. Regreſſus in vrbem primores gladio trucidauit: vnius manus præcidens, naſumque cum auribus truncans domum remiſit, vt domeſticis cladis nuncius eſſet: ſic denuo Edeſſa eſt liberata. Intereà ab Agarenis Myra capitur, & Pazinacis præda fit Myſorum terra. Ex Aphrica etenim & Sicilia claſſis adnauigans Agarenorum, vexauit inſulas & maritima. Quibus Romana claſſis occurrens, multas naues cum viris ſubmerſit, nec paucos cepit, quos Imperatori tranſmiſit: qui per littoralia paſsim in cruces ſublati ſunt. Pancratius item Abaſgorum princeps, cui propriam conſobrinā Romanus Imperator, vt ſupra ſcripſimus, coniunxerat, fœdera quæ cum Romanis habuit, rupit, quæque prius præſidia & vrbes Romanis conceſſerat recepit, vt forſan ſe vindicaret ſuper rege & auunculo vxoris ſuæ. Sæpe etiam Pazinacæ Iſtrum tranſgreſſi, male res Romanas afflixerant, captiuos impuberes occidentes. Amyr Ægyptius, qui res Romanas infeſtabat, per ea tempora mortuus, vxorem habuit Chriſtianam, quæ filium ſuum impulit vt cum Romanis fœdera iungeret. Ob id Imperator tricennales inducias firmauit. Erant duo fratres Saraceni ſub id tempus Siciliam poſsidentes, inter ſe contrarii, magnam habentes controuerſiam: è quibus vnus ad Imperatorem confugit, auxilium poſtulans. Mittitur ergo Georgius Maniaces patricius opem illi laturus, Longob[illegible]iæ tum dux præpoſitus: qui fruſtra Siciliam aggreſſus, nihil efficere potuit. Nam [illegible] principis cognati inter ſe icto fœdere mutuo, abire inſula Maniacem compulerunt, auxilium ex Aphrica accerſentes. Sed nihilominus facto congreſſu, Romanus exercitus vic[illegible]: factaque magna Carthaginenſium cæde, prius quidem vrbes diripuerunt tredecim. Vlterius dehinc progreſſus Maniaces, omnem Siciliam breui Romanæ ſubiecit ditioni. Sed Carthaginenſis dux ſtragem in Sicilia acceptam audiens, in inſulam expeditionem magna potentiæ mole mouit. Maniaces vero Agarenis occurrens, Stephano patricio regis affini claſsis duci præcipit maritimam tueri oram (nam vires ſuas ambo coniunxerant) ne victus forte Carthaginēſis aufugere poſſet. Commiſſa itaq; pugna Aphrorum, innumera pene multitudo interiit. Dux vero ipſorum aufugiens, equo euaſit: receptuſque qui in claſſe erant, domū reduxit incolumés. Quam ob rem indignatus Maniaces, præfectum claſsis Stephanum verbis increpuit, qui eum in magnam calamitatem duxit. Nam is affinitati regiæ confiſus, moleſte ferebat increpationem, contumelias regerēs. Maniaces animi impotens, vt eius nomen indicat, plagis hominem cecidit. Qui mox Io-

anni eunucho vxoris ſuæ fratri cognominato Orphanotropho ſcribit, Maniacē defectionem moliri. Quocirca Maniaces in vinculis abductus ex eo loco, cuſtodiæ traditur, omniſq; poteſtas Stephano ceſſit. Sed nun multo poſt rurſus in Agarenorū poteſtatē inſula rediit, culpa atq; ignauia præfecti, & eius auaritia. Sola vero Meſſana vrbs Romanis relicta eſt, ducis ſui animoſitate, cui nomen Cecaumenus: qui non modo vrbem tutatus, verum aliquot hoſtium milia cecidit. Atq; hæc hactenus de Agarenis. Bulgari vero, vt ſuperius ſcripſimus, ſub Baſilio Imperatore deuicti, eorumq; regno euerſo, hactenus ſeruitutis iugum tulerunt: quod excutere cogitantes, duce caruerunt. Vir itaq; quidam genere ignobilis, Dolianus nomine, dolo plenus & aſtutia, filium ſuum diffamauit, Aaronis eſſe fingens, qui Samuelis principis frater fuerat, & ex Byzantiu fugerat. Cum igitur populo perſuaſiſſet, puerum eſſe Aaronis ex concubina genitum, regem Barbaris conſtituit. Vnde & mox in apertam defectionem gens erupit: commotaq; in latrocinia, Romanorum terras infeſtauit. Mittitur igitur dux quidam cum exercitu, vt incurſiones vaſtantium prohibeat. Sed cum male iis qui ſub eo erant conſuleret, Dolianus incitauit eos cuncta ſe: peneq; interierat, niſi noctu aufugiſſet. Exercitus igitur timens, iam defectionem meditatur, & quendam ex ipſis cognomine Tichomeron, genere ortum Bulgarico, ducem ſibi conſtituunt, regemq; Bulgariæ cognominant. Sic Bulgari diuiſi, alteris ſe ad Dolianum, alteris ſe ad Tichomerum conferentibus. Cæterū dolo aggreſſus eſt Dolianus æmulum: aduocat enim eum in ſocietatem regni, ſimul & quæ aduerſum Romanos in pugna neceſſaria ſunt parat. Poſteaquam vero ambo duces cōuenerunt, magnaq; Bulgarorum copia aſtabat, Dolianus ad ſuos verba faciens: Nunquam fieri poterit, inquit, vt ſalua ſit gens Bulgarorum ſub duobus gubernata ducibus: ſi ſalutem igitur veſtram quæritis, alterū ex nobis abigite. Cum me vero Samuelis ſtirpe ortū ſciatis, Tichomero abrogate imperium. Quod ſi non videtur, ipſum præficite, me vero in ordinē redigite. Super hoc concilio habito, collaudato regni ſtatu, Tichomerus lapidibus obruitur, Dolianus ſolus rerum potitur. Moxq; cepit Dyrrhachium: progreſſuſq; per Græciam, ſubiecit & Nicopolim, quæq; iuxta eam ſita ſunt. Quidam vero vltro ei ſe dediderunt, immēſam Orphanotrophi rapacitatem, inſatiabilemq; auaritiam non ferētes, eoq; pacto res Romanas Myſis prædæ expoſuit. Imperator vero accepto hoc nuncio, ſtatuit ilico recuperare deficientes populos: turpe exiſtimans, ſi ipſe non modo nihil imperio adijceret, ſed pateretur inſuper partem ipſius diripi, quandoquidem de vita ipſius iam pene deſperatum erat. Intercus enim ſupra alium veterem morbum adeo inualuerat, vt totum corpus intumuerit. Cognati igitur expeditionem impedire conſolationibus, & conſiliis longius protractis auocare ſtuduerūt. Imperator vero ceu vir fortis, vicit valetudinem corporis, animi alacritate. Coacto itaq; exercitu, contra defectores proficiſcitur. Quæ res in maximam admirationem ceſſit. Nocte enim morbo laborās, in eam incidit valetudinem, vt poſtridie crederetur moriturus, quum vix orto ſole in equo conſpectus præceſſit exercitum. Attingentes autem Bulgarorum limites, noua quædam res ſubito emerſit, citra negocium Imperatori victoriam allatura. Aluſianus enim Aaronis illius filius verus & legitimus, patricius factus, qui apud Romanos erat, quum neſcio quid Imperatorē offendiſſet, domi manere fuit iuſſus: nec enim in palatium ire, nec Conſtantinopolim petere auſus, mœſtus defectionem gentis ſuæ cogitat, ægreferēs Dolianum regnum paternum occupare. Aufugit igitur domo ſua, & Armenica ſtola obuolutus, ſeruum ſe Theodorocani fingens, & ire in exercitum, à nemine agnitus, in Bulgariam venit. Verum non protinus ſe quiſnam eſſet oſtendit: ſed quoſdam conueniens, de Aarone loquutus eſt. Interrogat, ſi forte quis filiorū illius ſuperſit. Et cum de Doliano, qui ex concubina genitus fingebatur, mentio fieret: Nunquid dignior imperio, inquit, populi videretur legitimus ſpurio? Omnibus aſſentientibus, arcanum cuidam eorum credidit, qui Aaronis familiam rectius cognouerat. Hic curiuſius inquirens oculorum ſpeciem, præterea ſignum cognoſcens quod ei inerat, indubium videre hoc petit. Erat autem macula quædam nigra circa cubitum dextrum, & pilus denſus circum. Qui hæc vidit, ante virum procidit, pedes eius complexus: regius inſuper amicus, regio illum ortū ſtemmate pronunciat. Ob id edocti hunc regii eſſe generis, à dubio illo & ſpurio digreſſi, legitimo accedunt. Diuiſumque eſt denuo regnum, quod diſſidentibus inter ſe principibus omnino perſiſtere diu non potuit. Icto tamen fœdere, cōmuniter aliquandiu rem egerunt: non tamen ſine mutua ſuſpicione inſidiarum, quas vterq; alteri moliebatur. Aluſianus tamen acutior inuentus ad inſidias, Doliani dolū præuenit: præparato q; dolo combibonem accepit regni ſocium, potantemque adorſus miſero effodit oculos: inque ſui vnius poteſtatem, quod paulo ante duorum erat, redegit: poſtea per ſecretiores nuncios Imperatori ſignificat, ſe in colloquium vt putabat gratiſſimū venturum, non ſine

recom-

recompenſatione acceptorum beneficiorum à ſe. Admiſit Imperator colloquium, & meritis ſeſe retributurũ præmia reſpondit. Venit igitur Aluſianus ilico, & Imperatori ſingula recenſet. Qui magiſter ab eo eſt conſtitutus: & mox gentem quæ ſine rege fuit adorſus, diſperſam vicit, & Romanæ rurſus ditioni ſubdidit. Ac dein Byzantium cum triumpho ingreſſus, inter multa mancipia Dolianum oculis priuatum adduxit. Imperator vero poſt triumphum indies peius habere cœpit. nam & vetus & recens morbus inualeſcebat, & ſimul rationis vſus deficiebat, adeo vt raro in publicum, & ſine pompa & ſine præceſſoribus progrederetur. Nec pro tribunali ius diceret, ſed domi plerunque latitans, cuſtodiam quorundam habuit, qui vela circumquaque, cum ſigna perturbatæ mentis (quæ multa erant) adeſſe cognouerant, hominem tegebant atque obducebant: ne aſtantes (qui tamen frequenter exire iuſſi ſunt habitaculum) patientem morbum viderent. Morbus enim accedebat, recedebatque ſæpenumero. In ea igitur valetudine Michael, & videndæ reginæ, & adeundi officium dimiſit: ſiue pudore correptus, quod talia pro periurio rependeret: ſiue verecundia motus, quod crebro morbum pateretur, quem noluit ab illa videri: ſiue quod corporis habitudo morbo corrupta, ad coitum inepta foret. Tradunt aliqui, Imperatorem hunc Chriſtianum & orthodoxum, viris religioſiſſimis crimen adulterii & cædis Imperatoriæ confeſſum, inter cætera accepiſſe ab illis tum eleemoſynæ erogandæ mandata, tum vero præcipue Veneris abſtinentiam. Ob id magnam pecuniæ vim pauperibus dilargitus eſt, & monaſteria conſtruxit: Theſſalonicenq; profectus, glorioſiſſimo martyri Demetrio ſupplicans, vt aliquod morbi inueniat remedium. Sic affectum fratrem videns Iohannes eunuchus, de regno ſolicitus, ne ſimul mortuo Imperatore ad Zoen tanquam hæreditarium redeat, ac deinde tum ipſe, tum vniuerſum genus pereat, aggreſſus fratrem illi ſuadet, vt nepotem ex ſorore communem, Michaelem Calaphaten faciat Cæſarem, quo ſit illi in imperii adminiſtratione adiutor. Sed Imperator fratri Zoen imperii hæredem pronunciat: ideo & illam aggreditur, & ambo fratres matrem nobilem illius ignobilis fingunt, & adoptiuum nominant. Zoe contradicere non auſa, illorum voluntati conſentit: mulier alioqui facilis, & in quamuis ſententiam perſuaſibilis. Senatus ergo in ſacrum templum in Blachernis vocatus, vbi ordine ſtetit, in medium regina adducta, & in choro templi ſine cancellis conſtituta, Michaelem adoptauit, ac vt filium amplexata eſt: Imperator vero Cæſarem eum fecit, & mox conuentum dimiſit. Ac ſic Iohannes ſibi viſus eſt totum negotium perfeciſſe, & ſuæ familiæ imperium peperiſſe, quum potius interitum & ſibi & generi ſuo (vt paulo inferius patebit) creauerit. Cupiebat & Iohannes Eunuchus Eccleſiæ præeſſe, ſubornans quoſdam epiſcopos ſocios, qui Alexium patriarcham tanquam regia potentia, non communi omnium ſuffragio & legitime electum, deponere denunciarent. Alexius viciſſim: Si non canonice (inquit) ceu vos aſſeueratis, factus ſum Patriarcha, deponite: & quicunque a me conſtituti ſunt Epiſcopi, deponantur mecum. Quo verbo ita repercuſſit accuſatores ſuos, vt ſine effectu Orphanotrophi ambitio remaneret. Erat enim auariſſimus, & in excogitandis exactionibus (quibus miſeram plebem vexabat) ſumme ſedulus: adeo vt cum Maria ſoror eius, & mater Michaelis Calaphatis poſt imperaturi, deuotionis gratia Epheſum iret, & redeundo fratri narraret pauperum querelas nouis vectigalibus grauatorum, quibus commiſerabatur, Orphanotrophus eam deridens: Vt fœmina ſapis (inquit) ignorans quantis ad regni molem impenſis opus ſit. Omnia itaque ab Orphanotropho communia gubernabantur. Nec minus vero illius fratres omnes diuexabant, iniuſtiſſimis auariſſimiſque moribus præditi, quibus & per hæc Imperator ipſe odio erat. Sed maliciam eorum prohibere, a fratre maiore natu Iohanne Eunucho non eſt permiſſus: qui eos nunc excuſabat, nunc eorum facta occultabat, nec in notitiam Regis peruenire ſinebat. Quocirca regina Zoe adeo in illum odio ſuccenſa eſt, vt inſidiis illum appeteret, promittente Catharſio medico ſe veneno eum ſublaturum: quod medicinæ loco illi ſubminiſtrare, muneribus ac promiſſis quibuſdam corruptis à reginæ miniſtris, pollicebatur. Sed hic inſidiis cognitis periculum effugit. Imperator vero quum iam morti proximus eſſet, regno deſpecto, ex palatio tranſmigrat in monaſterium, quod iuxta mœnia exædificauerat: quod θαυματουργῶν ἀναργύρων, id eſt, ſine pecunia miracula operantium cognominauerat. Ibique ſectis capillis, purpuram & imperii inſignia exuit, veſtemq; induit humilitatis in Chriſto, ſacriſque initiatur myſteriis: ac diuinam pellem, voluntariæ mortificationis ſignum præcingit. Qua de re certior facta regina, pedes palatium exiit, maritum acceſſura. Sed portas clauſas reperit. Vetuit enim eam ad ſe ingredi, nolens in memoriam reducere priſtinum erga eam affectum: ſiue pudore eorum quæ ei oſtenſurus erat, ſiue quod omnino ſe pœnitentiæ tradiderat. Igitur non ad-

miſſa, ad Michaelem adoptiuum rediit. Imperator vero poſt immutatam vitæ rationem, breui ſuperuiuens, in ſempiternas tranſmigrauit manſiones, Chriſtianiſſime mortuus, in 222 extremam vſque ſpiritus emiſſionem, quod in Romanum egerat Imperatorem deplorans amariſſime. In ſeptimum annum rebus Romanis præfuit, Rex clemens ac bonus, quantum in eo erat. Licet cognati eius veluti macula quædam eius bonitatem dehoneſtantes, ſint ipſi additi. Hæc ex Zonara.

Michael Calaphates.

POENITVIT Michaelem Imperatorem defunctum ſeſe creaſſe Calaphaten Cæſarem: ob id non ſatis benigno erga eum erat animo, data illi habitatione extra vrbem, vt nõ niſi iuſſus ad ſe veniret. Sed poſtquam Imperator palatio exceſſit, fratres eius regias confinxerunt literas, quibus illum, vt ea quæ ad imperium pertinebant adminiſtraret, aduocabant: & ita quidem ingreſſus eſt. Primus autem fratrum Orphanotrophus conſuluit, ne citra reginæ ſententiam vllum negocium tractaret quidẽ, ſed potius pedibus illius aduolutus ſancte iuraret, titulotenus ſe tantum imperaturum, poteſtatem totam penes eam manſuram, veluti adoptiuum filium deceret, quo vti veluti mancipio poſſet. His blandimentis fœminam ſuapte natura mobilem demulſerunt, facientes ſuæ voluntati ſingula obnoxia. Aſſeruit igitur adoptionẽ fœmina ſtulta, & ignara futurorum, tradens illi ſceptrum, dehinc diadema regium: quo coronabatur indigniſſimus ſimul & ingratiſſimus ac ignobiliſſimus verna. Erat enim obſcuriſſimi generis, ſordes referens parentum, qui apud Paphlagonas pice naues oblinerent. Vnde & Calaphates eſt dictus: ideo & auare & crudeliter rem ſuſceptam adminiſtrauit, malitiam quam corde geſſit explicans: fraudem diu non potens tegere, conſiliis doloſus, lingua inconſtans, qua aliud verbis, aliud animo ſenſit: inuidus, iracundus, & ad quamuis auram mobilis: circa oportunitatum difficultates ſeruilis & ignobilis, facilius ex meliori affectu in odium quam ex fauore in clementiam ducebatur. Nec cognationum, nec amicitiæ leges obſeruans, prorſus inamabilis. Et nihilominus tot vitiis ſeptus, ſuper ſummam imperii atque adeo axem inducitur. Sed ſic Deo Optimo Maximo iuſto iudice, Orphanotropho & auunculo, omniq; cognationi principium inde exoritur calamitatum, atque colophon imponitur, vt prouerbio Græco dicitur. Pauciſſimos enim dies ſimulatione vſus, auunculum Dominum appellans, dignatus eſt iuxta eum ſedere, omnia illi deferens. Paulo poſt honoris nonnihil illi abſtulit, neq; eius conſiliis obſequutus, crebro illum vellicans. Tum eum ſtudii pœnituit in ſuum nepotem, nec quid faceret, in promptu habebat. Abſtinuit paulatim ab eius congreſſu, facinus excogitans, è quo ſibi controuerſia cum Conſtantino fratre, cui ſoli ex cognatis omnibus Imperator adhærebat, orta eſt. Fecerat enim Imperator hunc Nobiliſſimum (quod erat dignitatis gradus) quem Imperator contra Iohannem exaſperauit, qui viciſſim verbis coram Imperatore eum obiurgauit, quod à rege potius per contumeliam in ſe honoratus eſſet. Quod moroſe accepit, longeque ab vrbe ſeceſſit. Hoc vbi bona pars Senatus cognouit, congregata eſt hominem acceſſura: non ex beneuolentia, ſed vti ſibi hominem conciliarent. Imperator literis ſenatoribus accuſat malignitate diſceſſiſſe hominem, eiuſdem ſuperbiam multis deteſtatus. Auunculus vero iam diſceſſit: ſed rediens, in theatrũ eſt profectus, quo die equeſtre certamen agebatur, quum non adeſſet Imperator, qui adhuc ira efferueſcebat, quaſi iniuria affectus, denuo abiit. Rex vero amplius maliciã tegere nequiuit: erumpente iam in propatulum ſua in illum nequitia ac maleuolẽtia: nauim mittit obuiam, præcipiens, vt in ea hunc aduehant nautæ, qui verba in ipſum arrogantiam exprobrantia dederit. Ille vero intrepidus nauim conſcendit ad palatium nauigaturus, quod Rex vetuit: ſtatimque triremem mittit, quæ in exilium hunc deferat, gratiam rependens ſuo benefactori, per quem Cæſar primum, dein Imperator factus eſt. Hoc ſublato, ad cognationem ſuam conuerſus, viros omnes ſuæ familiæ, & maritos, & puerorum parentes, & iam adoleſcentes, genitalibus membris priuauit, ſpadoneſque fecit: vbi de proprio ſanguine huiuſmodi trophæum ſtatuit. Vnum ſibi relictum putauit Herculeum laborem, reginæ ſcilicet imperium auferre, incitatorem habens & inductorem Conſtantinum auunculum. Machinatur igitur contra nobiliſſimam matrẽ ignobiliſſimus filius, fingens ab ea ſibi paratas vitæ inſidias, & venenũ poſitum, a quibus erat innocentiſſima. Exegit itaq; eam palatio inauditam, relegatq; in inſulam, quæ vocatur Principis, benefactricemq; detonder, & mo-

& monachico habitu induit: pro purpura à ſe donata, dat viliſſimam veſtem. His perfectis, gaudebat, ſuperbiebatq;, ludis ſe tradens & voluptatibus. Sed ingrato & perfido homini mox ſua retributio, iuſticia diuina ſic volente, facta eſt, non diu prolongata. Dum enim vulgo pronunciata per præconem, quæ in reginam acta ſunt, mœror ortus, & maxima plebis conſternatio, quaſi communis calamitas deplorata eſt: deinde velut in tyrannum aperte obiurgatum. Mulieribus omnibus, non ſine magno luctu reginæ deſidetinm fuit ingens: quæ omnia in apertam ſeditionem tandem proruperant. Vniuerſi itaque, vt facinus vlciſcerentur, vitam ſuam negligebant, & armati ad palatium contendunt, primo occurſu diſcerpturi ingratum Principem, ſi offendiſſent. Sed is primum intrepidus, multitudinis turbam non admodum timuit, neque eum clamor vulgi multum conturbauit. Poſtquam vero conglobatim debacchantes, in agmen coacti, magis ac magis infremerent, & qui latus Principis ſtipabant, animo labarent (neq; enim illis quæ in reginam patrauerat, placuit) de ſalute ſua ſolicitus, in anguſtiam mentis incidit. Conſtanrinus vero nobiliſſimus aliquantulum leniit. Qui cum armatis ad regiam properabat, armatos quoſdam ſeditioſis opponens, qui ſagittis ac fundis eos repellerent, ac clam pleroſque mittens qui reginam reducerent. Reductam ilico in editiori theatri loco ſtatuunt, ſeditioſis oſtentantes, vt nonnihil animos eorum placarent, domina eorum reuocata. Sed ex habitu nigro ac vili reginæ, magis in iram accenſi ac exaſperati, in furorem ruunt, ob maleficentiam tyranno infeſti. Sic Zoe reſtituta populo gratias agit. Sed tandem deficiunt à regina Zoe, & conuertuntur ad eius ſororem Theodoram, quam ex habitatione ſua eripiunt, & in magnum templum Sophiæ deducunt. Vbi ab omnibus, & ſenatorii & plebeii ordinis, ſimul & ab eccleſiaſticis Theodora Auguſta & Imperatrix ſalutatur. E qua re ſpes omnis Michaeli & ſuis ſublata eſt. De vita igitur ſua ſolicitus Imperator, cum fratre nobiliſſimo ex aula commigrant, & naui conſcenſa in celebre Studii monaſterium feſtinant: regnique inſignibus poſitis, monachi habitum aſſumit Imperator. Quod vbi populus reſciuit, gaudio elatus, ouans vrbem circuit. Qui vero circa Theodoram erant, timentes ne ſoror Zoe eiectum reuocaret, neve ſoror regni ſocia efficeretur, inclinante die mitt[illegible]nt qui vtroſque oculis orbarent. E ſacrario itaque manſionis ſtudii extracti abducuntur, ingenti confluente multitudine obiurgante ipſos atque irridente, ac compoſitis carminibus illudente. Vbi ad Sigma (quod loci nomē eſt) peruentum, oculos illis eruunt, familiari Græcis pœna. Conſtantinus calamitatem magno fert animo. Michael effœminatus, deos atque homines teſtatus, muliebriter eiulauit. Poſtquam igitur vtriſque tenebræ offuſæ ſunt, qui carnificinam hanc exercuerant, ad Theodoram reuertuntur, adhuc in magno Sophiæ templo manentem. Zoe vero erat iuxta palatium, minime conſentiens in ſororem regni conſortem: nam hunc illi honorem inuidebat. Senatus vero ambas venerabatur: hanc quidem vt iamdudum ipſorum reginam, illam vero vt nuper aſſumptā, & quæ excuſſæ tyrannidis cauſam præbuiſſet. Suadent ſorori annoſiorem ſororem Imperii conſortem accipere. Sic Michael rerum potitus, menſes quatuor, dies quinque, periit in exilio, quo dignior erat quam Imperio.

Zoe Imperatrix.

DEGENERAVIT & in gynæcea Romanum imperium, quod flagitia Principum fecere: ideo circa fœminas in imperio nihil innouatum eſt, ſed duabus ſororibus imperii faſces & maieſtas aſſerta. Præſidebant itaque ambæ, omniſque ab eis perferebantur imperii moles. Sed Senatus atq; exercitus auctoritas erat ampliſſima. Satellitii equidem eadem, quæ ſub Regibus forma manſit, quinque primi conſilii, & qui vltimi erant, in ſuo ordine aderant. Inquiſitio iudiciorum, & exolutio publicarum contentionum, ſenumque interpellationes & comitia, aliaque Imperii decentia, ab ipſis ſunt miniſtrata. Verum Zoe ſolicita ne imperium ſoror ſola occuparet, quandoquidē illi ſoli deberi pleriq; cauillabantur, quod cauſa depoſitę tyrannidis fuiſſet: ſiue viri deſiderium, & venereorum cupiditas ac ardens libido Zoen induxit, vt ſibi coniecturū régem in palatium ducendum quæreret, in Conſtantinum Dalaſſenum, quod ei forma eſſet digna imperio, qualis ad amores illicere poſſet animum etiam adulteriis non deditum, totis (vt aiunt) velis aſpirauit. Sed obſtabat ei, quod haud illuſtri patria ortus, obſcuris eſſet natalibus, ac præterea moribus difficilis, inconſiderate nonnunquam loquens. Quę tamen omnia vix ab amore Imperatricis abſtuliſſent, niſi morte præuentus

ſubita, quam vxor per zelotypiam machinata eſt, mortiferum illi poculū temperans. no-
luit enim maritum videre alteri condormientem. Ardor igitur Imperatricis in hoc extin-
ctus, in Conſtantino Monomacho reuixit: regii ſteminatis viro & illuſtri, à Romano Im-
peratore per neptem in affinitatem accito. Auxit amorem conſuetudo, qua Imperatrici
inſinuatus eſt. Nam proxime aulam enutritus eſt: & cum ſeſe familiarem Reginæ faceret,
gratiis plenus, beneuolo ſemper animo ipſum amplexa eſt, adeo vt in ſuſpicionem pleriſ-
que eorum amor veniret. Vndé Michael Imperator poſt Romanum ob zelotypiam Leſ-
bum relegat, in eo exilio, toro Imperii Michaelis fuit: nec alterum Michaelem benignio-
rem expertus eſt. Vbi vero in Zoen Imperium rediit, ab exilio Conſtantinopolim redu-
ctus eſt: vbi in itinere à Regina quidam miſſus, veſte regia illum induit iuxta templū Da-
macranium, & cum regio ſatellitio ad Imperatricem deduxit. Fitq; mox ſacerdotum ce-
rimoniis regibus nuptiale ſacrificium: patriarcha vero Alexius ob tertias nuptias abſti-
nuit manu ſua ſacrificium nuptiale conficere. Sed ad coronationem impellitur, & coro-
natur Monomachus, ſceptrumque Romani accipit imperii, cum fœminarum imperium
vix tribus menſibus exactis perduraſſet.

Conſtantinus Monomachus.

IMPERIVM fœminarum deſiit in Monomacho. Qui Princeps fuit
adeo ignauus, vt tum primum imperii labes prima orta ſit. Neque e-
nim aut ſapientiæ aut dignitatis rationem habuit: honores citra mo-
dum accepit, pecunias ſine ratione diſtribuit: & quibus non debuit,
donauit: adeo prodigus, vt ſi vna die regias opes omnes dilapidare
potuiſſet, non admodū magni æſtimaſſet. Delinquentibus facili cau-
ſa remittens culpam, nulli ſuccenſebat: voluptatibus deditus & deli-
ciis, vt triſticiam ac perpeſſam in exilio calamitatem, regnum nunc adeptus, immoderata
læticia dilueret, ſimul vt Reginis gratificaretur: facillimis præditus moribus, & admodū
effœminatis. Literas minime curauit, qui ſtudia vix ſummo labro deguſtauit: magis in-
tentus luxuriç adeo perdite, vt mortua ſecunda quoq; vxore, tertio matrimonii aleam ex-
periundam non cenſeret, ſed nepti ex fratre vxoris ſuæ viduæ conuixit: primum quidem
clam, poſtea vero palam ſine rubore. Hæc enim cum annis iunior eſſet, formaque eximia
& generi illuſtri, vtpote de Sclerorum proſapiā, ſic mutuo coaluerant amoris ardore, vt
ſeparari inuicem non poſſent. Ob id ſimul ipſa damnatum in exilium ſequuta eſt, omnia
illi aduerſa faciens mitiora, calamitatem alleuians, & propria bona, quo indigentiam abi-
geret, ſubminiſtrans: ſpe principatus, qui illi à quibuſdam vaticinabatur. Leuatus igitur in
imperium, non eſt oblitus beneficiorum. Reginam precatur, vt hæc mulier reuocetur, &
ſuis facultatibus potiri poſſit. Quod non renuit Regina: quç iam ob ingraueſcentē ætatem
decrepita, zelotypiam abiecit, moderatior longa ætate & experientia facta. Abducitur i-
gitur Mitylenis Sclerena Habra, pulchra, regio ſatellitio comitata, palatium ingreſſa, vbi
ei hoſpitium datum eſt. Nam propriam domum Monomachus illi ædificare deſtinarat,
vt illam, ſi quando liberet, tuto accederet: amorem celans, nonnihil erubeſcebat. Poſtea
poſito pudore, mulierem, non vt pellicem aut concubinam, ſed vt coniugem deperibat,
& ideo in aula conuictricem hanc & cohabitatricē habuit, Regina conſentiente: cui per-
ſuaſit, firmiorem inter ambas eas fore amicitiam. Nec irata eſt, ſed ob honorē quem mul-
tū illi detulerat Auguſtæ & Reginæ Imperator, paſſa eſt. Sæpe etenim inter ambas in me-
dio prandebat Imperator. Quandoq; domina, quandoq; regina nuncupata hæc eſt ami-
ca. Nec regina Zoe Imperatrix vera Imperatorē adiit ſola, niſi eam abeſſe certo ſciret. Ve-
rum non diu hæc fœlicitas durauit. Mortua enim amica, Imperatori magnū luctum relin-
quens, lætitiam omnē extinxit: ſubſequuti dolores & angores, tum ex bellis ciuilibus, tum
ex publicis. Sed duo ciuilia primum proſequemur, de aliis deinde ſcripturi. Primum ex-
citauit Georgius Maniaces, vir animo promptus, & manu ſtrenuus, gerendoq; bello aptiſ-
ſimus. Is à duabus Reginis ſororibus cum imperio præeſſent, in Italiam miſſus, bello exa-
cturus, qui eam ingreſſi erant, & ſibi vindicabant loca Romanæ ditioni ſubiecta, quæ re-
cuperare omnib. neruis laborauit. Cum vero Monomachus imperium ſortitus Romanū
eſſet, Sclerum fratrem amatæ Cæſaris concubinæ, potentem, magnumq; fecit, magiſtrū
creauit, ac Protoſtratorem per Orientalem regionē. Qui finitimus domui Maniacæ, vete-
ris memor iniuriæ ac inimicitiæ, quæ potuit incommoda viro intulit, etiam thalamo ſuo
iniurians.

iniuriatus. Quæ nunciata Georgio, multum illum perturbarunt, ac tantum dolorem con-
citarunt, vt ab imperio deficeret: certus nullam ſe habiturum iuſticiam apud Conſtanti-
num, qui ſororem huius pellicem deperiret. Iacta itaq; alea, principatum affectauit, quod
magna exercitus pars illi tanquam excellentiſſimo Duci adhæſit. Traiecto itaq; in Epei-
rum exercitu nauibus, maiores ſibi copias comparat, omnia tumultu replens. Rex certior
factus literis, meliora Maniacæ promittit, ſi arma deponat: ſed qui ſemel ad tyrãnidem a-
ſpiraſſet, arma deponere veretur, populatur quæ poteſt. Rex igitur illi occurrere ſtatuit:
ſed non auſus eſt præſtantem aliquem ducem aut in re bellica probatum mittere, veritus
ne ille tale quippiam audeat. Mittit itaq; è cubiculariis ſuis eunuchum quendam ſatis illi
fidum: qui poteſtate accepta, abiit. cui Maniaces occurrens, ſperauit inordinatũ obruere
exercitum. Sed cum ſpe ſua deſtitueretur, vtraq; acie ſtante, recte fit conflictus & præliũ
ingens. Georgius letali vulnere læſus, plurimo emiſſo ſanguine, ex equo in terram freno
manu excidente labitur: omnibus iam membris ſolutus, ſtatim expirat. Milites ſine duce
terrore correpti, ſparguntur: Duci caput adimitur, quod Imperatori eunuchus tranſmit-
tit, quod in theatro ſublime ponitur. Subſequutus eunuchus cum exercitu vrbem trium-
phans ingreditur, Imperatore apud forum in præparato loco (qui Chalce vocatur) cum
magno ſplendore & apparatu præſidente, vtrinq; reginis aſſidentibus. Sub id tempus Pa-
triarcha Alexio mortuo ſubſtituitur Michael Cerularius. Imperator autem ex manſione
Alexii viginti quinq; auri centenaria illic depoſita ſuſtulit. Eunuchus vero Iohannes Or-
phanotrophus, frater Michaelis Imperatoris, ea tempeſtate Mitylenis priuatur oculis: ſiue
Imperatoris iuſſu, qui eum odio proſequebatur ob exilium ſuum longum, ſiue legitima
cauſa illi decretum, ſiue regina Theodora (vt aliqui dicunt) ita iubente abſque regis con-
ſenſu. Qui paucos dies excæcationi ſuperuiuens, vitam clauſit. Alterum ciuile bellũ con-
tra Monomachum Tornicius Leo excitauit, qui ex materno genere Imperatorem con-
tingebat. Hic Oreſtiadem habitans (ſic enim olim ab Oreſte Agamemnonis filio Adria-
nopolis vocabatur) Macedones habuit ſecum ſentientes, tanquam optimo viro, & forma
egregio, & conſilio prudentiſſimo. De quo etiam vaticinium prodiit, ipſum aliquando
imperaturum. Ob id ei infeſtus Imperator, non debito illum honore afficiebat. Soror ve-
ro regis Euprepia, generoſa mulier & conſtans, in fortuna ſplendida, diuitiarumq; abun-
dantia educata, gratum eum habebat, exiſtimationem illi magnam tribuens, ob pruden-
tiæ excellentiam. Cum vero contemptim haberentur ambo ab Imperatore, & Imperator
ſororis ſuæ erga Tornicium familiaritatem ſuſpectam haberet, longiſſime eam à ſe amo-
uit. Tornicium vero apud Hiſpanos iuriſdictioni cuidam præponens, conueniens illi de-
creuit exilium. Quo ille abiit quidem, ſed ſpe ſua nõ decidit. Quod cum regi eſſet annun- 223
ciatum, animo concuſſus, mittit qui ei pilos abſcinderent, vt deſectis comis, ſpes quoque
regnandi amputaretur: & nigram veſtem induerent, qua ei ſplendor fortunæ obſcura-
retur. Sed neque ipſe hac re animo deiectus, irridens potius regis imprudentiam, neque
Macedones ſpe ſua deiecti, noctu eum ex regia vrbe eduxerunt in Adrianopolim, metro-
polim ſuam, beneuolentia omni ac obſeruantia proſequentes, magno militum concurſu.
Qui Imperatorem odio (quod male illis vteretur) proſequebantur. Poſtquam igitur ma-
gna manus accurrit, regiis acclamationibus rex eſt à militibus ſalutatus. Accedunt O-
rientales exercitus & vrbani, vtrinque Monomacho infeſti. Huiuſmodi ſpe ſecutus, ad
vrbem duxit exercitum, obſidione preſſurus, ſi eum non ſuſciperet. Mane adducto ex-
ercitu iuxta mœnia apud Blachernas aperiri ei portas rogabat, promiſſionibus onerans
eos qui intus erant, ſecundum cuiuſque fortunæ ſplendorem. Sed ſubſannantibus illum
ac cauillantibus, accingitur ad obſidionem. Imperator contra militibus paucis, & turba
vrbana ex ſenatorum ſeruitiis ad mille coacta, ante mœnia locauit, vt hoſtibus terrori eſ-
ſent, & tyranno. Simul & ipſe Imperator regio thalamo in campum obuerſo, regio more
collocat, ac illis conſedit, vt hoſtes videret ac videretur. Macedones huius vanitatis con-
temptores, ei illuſerunt. choroſque conſtituentes, compoſitis carminibus, comœdias ſal-
tarunt, plaudentes ac canentes. Et cum Cæſariani in hoſtes erumperent, illi in portas im-
petũ fecerunt. Cuſtodes in foſſas ſeſe præcipitarũt, inde aufugientes: tanta penuria iis in-
cubuit, qui pro muris ſtabant, & qui portas vrbis cuſtodiebant, ilico inutiles facti aufuge-
rũt, portas relinquentes apertas. Si itaq; Tornicius vincere ſciuiſſet, ſine omni impedimẽ-
to vrbẽ ingreſſus, rerũ omnium eſſet potitus. Sed neſcio qua cauſa fugit, cum iam Impe-
rator quoq; periclitaretur, ex iaculo miſſo in ipſum: quod in cubiculariũ quendã decidit,
vulnere tamen nõ letali. Alicubi itaq; ſedes eius translata, & vrbs firmiori cuſtodia muni-
ta, cum tyrannus rurſus exercitum adduceret, priori fœlicitate amiſſa, depulſus eſt. Fun-
ditorib. enim ex machinis lapides mittentibus, tantum pauorẽ tyranno & ſuis iniecerunt,

Google

vt obſidionem ſoluentes, in caſtra ſua redirent, & ab vrbis oppugnatione deſiſterẽt, ſpargentibus etiam ſe militibus: quorum pars ad Imperatorẽ defecit, pars alio aufugit. Soluta igitur vrbis obſidionẽ abiens, plenus ſpe Thracienſis præſidii acquirendi, hinc quoq; depulſus eſt. Tantum enim Orientalium virium ab Imperatore eo conuocatũ fuerat, vt tyrannum repellerent. Quare magis ſoliciti, cæteri quoque tyrannum deſeruerunt, cum Orientales copiæ & literis & ſermonibus ad Imperatorẽ deficiendũ ſolicitarent non modo gregarios militares, verum illuſtres ac exercituum duces, vrbaniſq; functos præfecturis: ſolo Bataze ex inſignioribus permanente, cum quo Tornicius ad ſacram ædem cõfugit. Ineuitabilis nanq; erat vndiq; captiuitas. Capti igitur, ac compedibus vincti. Monomacho adducuntur, vterq; oculis priuatur: & defectio ita deſiit, & vtrunq; ciuile bellum extinctum eſt. Nunc ad Barbaricas pugnas tranſeamus.

In Illyrico prima belli fax orta eſt. E Byzantio enim vir quidam Scytha profugit Boiſthlabus nomine, qui magna collecta multitudine, in montibus Illyricis veluti fera quædam bellua latitabat, finitimas montibus gentes, Romanis ſubditas, latrocinio infeſtans: Triballos ſcilicet, & Seruios, & quicunque illis coniuncti fuerant. Imperator id intelligens, ſcribit Stephano præſidi apud Dyrrachium, vt illum profligaret. Quod vbi Boiſthlabus intellexit, diſciplinæ militaris imperitus, imprudenter contra illum pugnam arripuit, ſuis ingentem ob ſuam temeritatem cladem inferens. nam vniuerſus exercitus fuſus, ſtratuſq; eſt: qui ſuperfuerant, cum cæſos vindicare nequirent: fuga ſalutem quæſiuerunt, ipſe cum paucis ægre ſeruatus eſt. Hoc pacto res Illyricæ ſeſe habuerunt. Nunc de Roxolanorum incurſione dicendum. Hic populus (vt ſuperioribus patuit) cõtra Romanos ſæpius bellum geſſit, victus tandem ictis fœderibus, pacem cum Romanis & amicitiam fecit, vt per vicinitatem & coniunctionem concordes populi coaleſcerent, & commercia exercerent. Erant igitur tum Tauroſcythæ plures apud Conſtantinopolim, ab ipſis dediti, & auxiliares. Diſcordia itaq; Scythis contra Romanos orta, ita accidit, vt res ad vulnera & cædem veniret. Inter cæſos vero vnus primorum inuentus, occaſionem præſtitit, vt eius terræ princeps contra Romanos commoueretur: ſtatimque confectis nauibus admodum multis, quæ apud eos Monoxyla vocantur, de ſolido ſcilicet atque vno ligno, bellum atrox Romanis mouit, impoſitis nauibus viris immenſo pene numero. Rex, vbi Propontidem ingreſſi ſunt, oratores obuiam mittit, iubentes arma deponere: curaturũ regem de remedio, ſi quo malo affecti eſſent. Barbarus arroganter legatos excepit, verba arrogantiæ & iactantiæ plena dedit, minuſque honorifice dimiſit. Imperator deſperatis pacis conditionibus, & ipſe ad naualem ſe pugnam apparat. Sed quia claſſis prope non erat quæ terras tueretur, comparatis quibuſdam triremibus & onerariis, liquidum ignem copioſe illis imponit, ac ſcaphis barbaricis opponit. Ipſe præſens ac ſupra in portu quodam ſedens, præcepit Theodorocanum tres triremes accipere, ac Barbaros in pugnam irritare. Sed hic non pugnæ initium, verum nauale certamen molitus, ſcaphas quaſdam Barbaricas incendit igni liquido, quaſdam demerſit, vnam vero comprehendit. In quam inſiliens ipſe, alios ferro cædens, alios territans in vincula conſternatos accepit captiuos. Poſtquam tam fœliciter ceſſit trium triremium in aduerſarios progreſſio, aliis quoque onerariis Imperator ſignum dedit pugnæ. Quas vbi Barbari eductas aduentare cognoſcũt, ordines ſoluunt, puppibuſque obiectis in fugam vertuntur. Sed & ventus illis aduerſus, qui repente ortus ex Oriente in Occaſum ſpirans, tempeſtatem ingentem mouit: qua multæ Barbarorum naues, pars fundo traditæ, pars ſcopulis ac ſaxis alliſæ confractæque ſunt. Subſidia vero illorum, partim vnda abſorbuit, partim inſidens turba militaris in ripis corripuit, tempeſtate ereptos. Sic igitur deuicta Barbarorum multitudine Imperator ouans ad regiam rediit. Sed Turci, aliud Barbaricum genus, hoc tempore Romanos infeſtare cœpit, totam Aſiam peruagari incipiens, & breui tota Orientalis plaga in eius ius deuenit, & vſq; ad obiectam Byzantino freto continentem peruenit. Quod latius inferius ſcribemus, cum de origine Turcorum, & quo pacto ex Aſia in Europam migrarũt, narrationem proſequemur: vbi ſcitu digniſſima ex receptis autoribus enarrabimus. Tum Pazinacę etiamnum Scythica natio, & populoſa, vltra Iſtrum habitans, in Europæ partem commota eſt. Erat tunc gentis princeps Tyrach, vir vt in hac gente illuſtris, ita moribus ſæuis & aſperis. Alter vero gentis dux Cegenes, ſi genus ſpectes, ignobilis, induſtrius vero & ſtrenuus, multiſque in bellis ſumma cum laude verſatus, & ob id populo percharus. Quem Tyrach occidere parauit, multis inſidiis hominem aggreſſus. Idcirco duabus ſibi tribubus adiunctis, quum omnes numero eſſent 13. Iſtrum traiicit: & cum Romanorum fines attigiſſet, transfugam ad regem ſe proficiſci præſidi prouinciæ memorabat, ac ſe non inutilem pollicebatur. Imperator Scythas adducere iubet præſidem. Cegenes in

conſpe-

conſpectum regis perductus, ſalutifero baptiſmate accepto, inter patricios cooptatur. Sunt etiam cæteri, qui cum eo venerant, lauacro ſancto abluti. dehinc expeditionem faciens in terras Iſtro finitimas, fluuium tranſgreſſus, eos qui ſub Tyrach erant infeſtauit, multarum rerum præda abacta. Incenſus itaque ira Tyrach, legatũ Imperatori mittit, accuſans eum, quod deſertorem gentis ſuæ ſuſcepiſſet. Et niſi profugum à gentis ſuæ moleſtatione prohibeat, ac ſibi tradat, adfuturum ſe ilico cum immenſa multitudine virorum, qui omnia tumultu bellico impleant. Cui Imperator, nec ptoditorem ad ſe venientẽ prohibere, nec vlciſci inſidiatores ſe velle aſſeruit. Tyrach itaq; quoniam hyems inſtabat, & Iſter frigore congelabatur, cum tota gente Iſtrum pedes tranſiit: direptiſq; Romanorum terris, obuia omnia corrumpebat. Imperator præſidi prouinciæ & Cegeni ſuppetias miſit. Pazinacæ ſane, reperta eſculentorũ ac vini copia, aliorumq; potuũ ex melle confectorum abundantia repleti, veluti inſatiabiles, morbum contraxerunt inteſtinorũ, quem Cœliacum vocant: quod ex transfuga Cegenes intellexit, atque ideo Romano exercitui hoſtes inuadere ſuadet. Barbari Romanorum in ſe aduentum videntes, morbo correpti eiulabant: ac timore perculſi, abiectis armis ſupplices facti ſunt, Romaniſque ſeſe dediderunt. Sed aliqui ferro obtruncantur, aliqui in ſeruitutem auro veneunt: reliqua turba, quæ vtilis fore putabatur arma ponentes, in Bulgarorum terras, quæ pene deſolatæ fuerant colonis, iubente Imperatore imponuntur. Tyrach cum primoribus gentis Imperatori adductus, accepto diuino baptiſmate, ſplendidis dignitatibus honeſtantur. Cæterum cum bellum Romanis ea tempeſtate cum Turcis in Oriente eſſet (vt paulo ante diximus) electis 15. Pazinacarum milibus, hiſque armatis ac equis donatis, præpoſitiſque ex eodem genere ducibus, Chryſopolim tranſire, ac deinceps Hiſpaniam (ordinato ipſis itineris duce) iuſſi ſunt proficiſci. Sed cum iuxta Damatrin veniſſent, conſtiterunt, vlterius pergere recuſantes: imo retro abeuntes, cum ad fretum vſque perueniſſent, cum equis tranſfretantes circa S. Taraſii templum, ſtatim ordinato agmine incedentes cognatos ſuos cõuenerunt. Quib. adiuncti, in finitimis Iſtro terris caſtra poſuerunt: ac facto impetu Thracias populabantur. Sæpe vero ab Imperatore miſſis contra eos exercitibus, præualuere Barbari, qui per omnẽ Thraciam ac Macedoniam hoſtiliter incurſantes, prædas abegerunt, donec cum Romanis, fœderibus pacati quieuerunt. Sultanus vero in Oriente nunquam ceſſauit terras atque vrbes Romanorum vexare, alias ſpolians, alias excindens, ac in eas colonias deducens. Quare magna Orientis pars orthodoxis eſt ablata à Barbaris, quibus facilis aditus in Romanos fines dabatur, quod licet Imperator tributa gentibus præſcriberet, nulla tamen pręſidia poſuit. Exhauſerat enim imperatorios ac publicos theſauros: & ob id pecuniæ indigus, turpiſſimis exactionibus prouincias expilabat, & ex nouis vectigalibus ſubſtantias prouincialium corradebat. Nec tamen terras tuebatur, nec quibus oportuit publicas tribuebat pecunias, nec quantum debebat, nec quando decebat. Nullum autem opus egregium extruxit, ſolam ædificauit domum quę Manganorum vocatur. Quod ædificium propter amicam ſuam Sclerenam cœpit, vt illa eum conuenire poſſet, & conuiuere, in domo Cynegii tunc habitantem; prætextu ſacræ ædis extruendæ: nam totus erat libidini deditus. Zoe etenim tum Imperatrix iam tum ſeptuagenaria deceſſit, quam effœminate deplanxit. Sed iterum amore perditus cuiuſdam puellæ, ex Alanis in obſidem Romanis datæ, primatis huius gentis filiæ. Quam in aulam inducit, Auguſtamque appellat, regiamque familiam addit, largos abunde ſumptus ſubminiſtrans. Et niſi Theodora regina obſtitiſſet, pudore & verecundia abiecta, quaternas cum ea nuptias celebraſſet, Imperatricemque dixiſſet. Sed non durauit illi regius honor rege mortuo: ſed fortuna mutata, in priorem obſidis ſortem recidit. Paſſus eſt autem inſidias Imperator, quas illi Romanus Belas machinabatur, vir plebeius, lingua titubante, qua cunctis ſæpe riſum ciebat: ſed fraude plenus & ſimulator maximus, naturæ vitium dolo obſcurabat. Mirum itaque illo rex oblectabatur, audiens loquentis errata in articulatione verborum: eique adeo factus familiaris, vt omni tempore liberum ad principem haberet aditum. Nec ei gynæceum occludebatur, ſed omnia illi erant peruia. Affluebant illi vtinque diuitiæ, & ex triuio breui in ſenatorium ordinem eſt arreptus. Dehinc imperium quoque vir ineptus affectauit, ſi Imperatorem occideret. Quos itaque ab Imperatore viditalienatos, in hoc arcanum adducit, multos incitans, ſpe magna arripuit. Et cum illi libet ſemper pateret diu noctuque ad regem aditus, facillimũ putabat Imperatorem poſſe occidere. Patraſſet ſane nefas, niſi cõſcius quidam regi hoc indicaſſet. Deprehenſus igitur cum enſe quo erat Imperatorem aggreſſurus, vulneratur, ſed non letaliter. Quandoquidem per indulgentiam rex illi nihil potuit moleſti inferre, volens per hoc magnanimus videri, cum minus prudenter faceret: conſcios vero omnes puniuit. Ob incontinentiam

autem mox cum rerum potiretur, articulari morbo comprehenditur, primum factus po-
dagricus: & vſq; eo morbus paul[illegible]m auctus, vt neque pedibus conſiſtere amplius poſſet,
ſed aut ferebatur lectica, aut innixus baculo ambulabat. Progreſſu temporis manus quo-
que vſum ſuum amiſerunt, articulorum vſu penitus deſtitutus. Tandem pleuritide corre-
ptus, finem vitæ ſibi adeſſe cognouit. Ob id magnates, & qui primas partes apud Impera-
torem habebant, ſuadent vt de ſucceſſore cogitet: quod illud admodum neceſſariũ eſſe
videretur illis, qui cum eo annis aliquot vixerat familiarius. Inter hos erat virunculus qui-
dam Ioan. Rationarius, ignobilis genere & obſcurus, in expediẽdis negociis ineptiſſimus,
nec literis ad neceſſitatem edoctus, cui omnem publicorũ adminiſtrationem negociorũ
Imperator commiſerat, tanquam conſiliariorũ principi. Cum ante illi fuiſſet vir genere,
ratione & prudentia plane contrarius, Lichudes nomine, qui cuncta adminiſtrabat: ſed
quod Imperator in iis quæ decentia non erant non aſſentiret, à publicarũ rerum functio-
ne eum depoſuit, Ioanni gubernationẽ credens, ne ab iis quæ decreuerat impediretur. [illegible]
greſſus igitur vrbem Imperator, de ſucceſſore cum ſuis cogitans, cum Theodorã om[illegible]
celaret, ipſa regiam magnam ingreditur, regio ad ſe accerſito ſatellitio: ad quam etiam Se-
natus quoque confluxit, qui eam Imperatricem declarauit: vtpote ad quam hæreditario
iure principatus pertineret. Hoc vbi Monomacho ſignificatũ eſt, maximo affectus dolo-
re, quam diu vixit (quod admodum exiguum erat) ſuſpiriis ac mœrore contabuit, & ilico
defecit: cum annis imperaſſet duodecim, menſibus octo: in Mangana, quam extruxerat,
æde ſepultus. Hæc ex Zonara.

Theodora Imperatrix.

POST Monomachum & Zoen, imperium iterum ad fœminam Zoes
ſororem Theodoram rediit, quæ prius cum ſorore (vt ſcripſimus) re-
gnauit: idque auxilio amicorum eunuchorum paternorũ, qui poten-
tes erant. Accepto itaque imperio, Imperatorem negociis præponere
noluit, poteſtate læta, quoad vixit in regno penes ſe retinens omniũ
rerum gubernationem: a ſuis ita admonita, quos primariis præfecit
magiſtratibus. Ciuilium vero rerum iuriſdictionem Syncello Leoni,
qui Paraſpondylus vocabatur, tradidit, qui prius Michaeli Imperatori ſeruierat. Ipſa vero
dignitati præſidebat, & per ſeniores ius dicebat, ſtudebatq; gratiæ multitudinis, ſedul[illegible]
legum habens curam, decreta & ſententias ferebat. Veſcebatur autem publica & cõmu-
ni ratione, fœlixq; erat ſub ea Reſp. Nec enim in eam quiſquam coniurationem mol[illegible]
eſt, nec præſtabantur a ſubiectis negligenter quæ iuſſi erant, nec vlla ſub Romanis natio
tumultuata eſt: ſed erat vndique temporis tranquillitas, ac omnium rerum vbertas, domi
foriſque ocium ac qu[illegible] terra ipſa fructus abunde ſubminiſtrante, adeo vt neminem f[illegible]
iumei pœniteret imperii: ſed ſero, ac annis iam plena, rerum eſt potita Imperatrix, eundẽ
imperandi tenorem ac modum in annis habens. Erat enim corpore robuſto, quod facile
labores tolerabat. Sed cum iam vergeret in graueſcentem ætatem, morbo iliaco laborare
cœpit: qui morbus grauiter eam moleſtabat, adeo vt omnes ſpem de eius ſalute amitte-
rent: licet monachi quidam multa adhuc vitę tempora vane pollicerentur: vt eſt ſuperſti-
tioſum genus hominum. Conuenientes itaq; ſenatores & cæteri, conſultabant quemnam
in principatum ſubſtituerent, qui ipſis & facultatem & fœlicitatem conſeruaret. Viſus e[illegible]
igitur hu[illegible] oneri aptus Michael militaris vir, Byzantii quidem ortus, ad negocia vero im-
perialia ob naturalem ſegnitiem ac ſimplicitatem, ac annorum grauitatem ineptus. Iam
capularis ſenex erat, & morti proximus. Suadent igitur reginæ, hunc potiſſimum [illegible]perio
præficere. Iſaacium namq; Comnenum virum fortiſſimum exercitui præfecerat. E[illegible] [illegible]us
multi, antequam regina rerum potiretur, Nicephorum quendam, qui Bulgariæ præerat,
Imperatorem optabant. Sed hæc ilico Michaelem Imperiali diademate cingit, prius ſa-
croſancto accepto iuramento ab eo, ne quid in adminiſtratione iſta præter Senatorũ ſen-
tentiam committeret. Vix illa perfecta ſunt, cum ſpiritus & vita ipſam deſerunt, cum an-
no vno ac menſibus nouem præfuiſſet. Ex Zonara hæc excerpta.

AD LECTOREM.

Reuertendum eſt itaque nunc ad Germanos Imperatores, vt tempora quantum poſ-
ſumus iungamus. Nam Hermannus Annal[illegible]um ſcriptor (vt ſupra monuimus) Henri-
cum III. tradit legatos ad Græcum Imperatorem miſiſſe, qui fœminam imperio præeſſe
inuene-

inueniebant. Sigebertus autem Henricum III. tradit imperaſſe, cum Monomachus Cõſtantinopoli imperaret. Coniunximus igitur totam hanc familiam Zoes & Theodotæ, ſcripturi nunc Germanos, poſt auum Conradum prius ſcriptum patrem & filium, vt bona ſerie omnia intelligantur.

Henricus III. Imp. Auguſt. Niger, Pius
Dux Franconiæ & Comes in Kalaw.

HENRICVS huius nominis III. (nam aliqui primum excludũt à Cæſarum catalogo, quod Romam non adierit) Conradi Imperatoris ex Giſela nobiliſſimi ſtemmatis fœmina, filius, non gener, vt perperam quidam & fabuloſe commemorant, genealogias principum ignorantes. Ob maternam enim hanc originem, viſum eſt imperium ad antiquum rediiſſe germen. Viuo patre conſors imperii adſcitus, ac Romanorum rex deſignatus, ab electoribus confirmatus eſt. Princeps humanus, natura facetus, hilaris & largus, hoſtibus tamen ſæuus. Defuncto patre, mox in Boemos rebelles copias ductauit, quod annuum cenſum, centum ſcilicet boues electos, & quingentas argenti marcas debitas & promiſſas, non perſoluerent. Sed periclitatus in ſyluis, quæ veluti clauſtra Boemiam cingunt, ſectis arboribus & inciſis, multiſque militibus qui iam redire nequiuerant cæſis, irrito conatu remeare coactus eſt. Sed paratiore inſtructus exercitu, denuo hoſtes aggreditur, gentemque attriuit, ac ducem eorum Vratislaum cepit. Quem mox coegit mille & quingentas argenti marcas, trium ſcilicet annorum cenſum perſoluere, obſides dare, & ad deditionem Raniſponam venire, regnũ tributarium faciens, vt ex Annalibus Boemicis Coſmi Pragenſis Decani liquet: licet Petrus Hungarorum rex ſubſidia duci contra Cæſarem miſiſſet, qui mox auxilio Cæſaris egebat. Nam Petrus tum rex Hungarorum, cum externos plus dilexiſſet Hungaris, indignationem ſuorum incidit. Qui anno regni eius tertio conſpiratione facta, eum regno deturbarunt, Aba rege iuuante. Petrus fugiens in Bauariam, Henrici Cæſaris opem petiit. Quod vbi Aba rex (quem Ouonem cæteri vocant) intellexit, miſſis legatis Cæſaris animum explorantibus, hoſtem expertus, coacto exercitu in vtraque ripa Danubii Auſtriam depopulatur, & Bauariam. Cum ingenti præda & captiuorum numero in Hungariam reuerſus, etiam prius Carinthia ſpoliata. Indignatus idcirco Cæſar, qui in abſentia ab Hungaris immeritus talia erat paſſus incommoda, conſilio Principum magnis collectis copiis Hungariam ingreditur, præmiſſo Vladislao Boemorum duce. Qui confinia Hungarorum ingreſſus, populatus eſt ea. Hungari miſſis oratoribus cum magnis muneribus, Cæſarem rogarunt, ne Petrum regno induceret: polliciti ſeſe captiuos cum omni præda ablata reſtituturos. Gerebat tum bellum Henricus contra Gotefredum Lotharingorum ducem. Res itaque in aduentum eius in Bauariam ſuſpenſa eſt. Dehinc data opportunitate, Cæſar cum exercitu Hungariam ingreſſus per Sempronium, quod hodie corrupte Suppronium appellatur, Rabam fluuium (licet mandaſſet) quibuſdam Hungaris ductantibus, tandem traiecit. Aba rex in Iaurino, quod rectius Scaurinum nominatur, cum magno exercitu certus pene de victoria, Cæſarem expectat: commiſſoque prælio, Aba rex victus fugit in villam quandam, in qua à ſuis crudeliter eſt iugulatus. Quamuis ingens etiam Bauarorum turba eo prælio ceciderit, vt etiam locus ille Alamanica lingua [illegible]itus Verloren Bayren, Hungarica autẽ Veſtnempti vocetur etiam hodie. Dehinc Albam regalem ingreſſus Cæſar, Petrum denuo inſignibus regiis decorauit, regnoque reſtituit: tum Ratiſponam remeauit. Sic Hungariam variis motibus agitatam ſedauit, ac quietam reddidit: rogatu (vt fertur) Alberti Marchionis Auſtriæ, cuius leuir erat Petrus, & quem plurimum dilexit. Sub id tempus Giſela Cæſaris mater carnis debitum ſoluens, Spiræ ſepelitur. Ac æſtas pluuioſa peneque hyemalis, magnam frugum & vindemiæ penuriam facit, famemque ac crudelem peſtilentiam generat. Cæterum maior longe turba Romæ orta eſt ex diſcordia pontificum, ob tria ſceleſtiſſima & teterrima monſtra. Nam Benedictus IX. Syluester III. & Georgius VI. pontificatum mercabantur, vendebant, diuidebant: & quæcunque ambitio aut luxus poſtulant, impune exercebant. Ob id excitus Cæſar, ingentibus copiis Romam venit, eccleſiaſticam dignitatem compoſiturus, quam obſidione cinxit. Dehinc valido exercitu ingreſſus, celebrata Synodo, multa decreuit: deiectiſque illis teterrimis monſtris, Suidegerus ſecundus Babenbergenſis

antiſtes, natione Saxo, ſed multæ pietatis ac religionis præſul, inuitus & reluctans ſummus pontifex creatur ab imperatore: qui poſt Clemens II. dictus eſt. à quo Henricus cum coniuge Agnete benedictione imperiali conſecratur, Auguſtuſque ac Imperator victorioſus acclamatur, inſignibus imperialibus condecoratus. Sunt tum Romani ciues à Pontificum lectione iureiurando, niſi cum aſſenſu Imperatoris, prohibiti. Fertur, quod eodem conuentu Imperator cum omnibus regni ſui optimatibus, ducibus, marchionibus, & epiſcopis id ſuadentibus, Vratislaum tam Boemiæ quam Poloniæ præfecerit, ac regalem circulum capiti eius impoſuerit, quali diademate hodie adhuc vtuntur. Cum Romæ aliquot dies ſumma cum gloria peregiſſet, demiſſa exercitus parte, Capuam ipſe profectus, Calabriam a Saracenis purgauit, caſtella rebellantia ſolo æquauit, Rauennatæ eccleſiæ Himifridum Cancellarium ſuum præſulem dedit: in qua terra Agnes Imperatrix filiam peperit. Pacata itaque Italia, Imperator ingreſſus, vix Germaniam attigit, cum Clemens pontifex Romanus veneno (vt fertur) intoxicatus periit. In cuius locum Imperator Brixienſem epiſcopum Poponem & Aquileienſem Patriarcham, Romam mittit. Qui benigne ſuſceptus, Pontifex creatur, & Damaſus cognominatur, paucis diebus vixit. Per legationem igitur rogatus Imperator vt eccleſiæ prouideat, Brunonem Tullenſem Antiſtitem Romam mittit. Qui ſuaſionibus Hildebrandi monachi, pontifex à clero tandem eligitur. Vir ſanctimonia vitæ celebris (cui poſtea nomen Leo IX.) ex Alſatia genitus, ex comitibus de Dabisburgo, vt pleraque hodie adhuc teſtantur monumenta: potiſſimum monialium monaſterii S. crucis, quod nuper defecit, & alia ſacra loca ab eo dicata. Hic à Nortmannis circa Beueuentum captus, tamen non ſine honore Romam remiſſus eſt. nam maximum illuc exercitum Imperator miſerat, qui Apuliam tueretur. Fuit hic Bruno Pontifex Apoſtolicus Moguntiæ cum Imperatore in ſynodo, quæ illic pulchris cerimoniis magna hominum frequentia celebatur. Fuit & Ratiſponæ cum Imperatore, cum diui Dionyſii reliquias (de quibus dubitabatur) aſtantibus Pariſiorum legatis, approbaret, & corpus S. Wolfgangi à tumulo leuaret. Inde eſt cum Imperatore Babenbergam profectus, priuilegia eccleſiæ confirmans & augens. Tum Wormaciam ſimul conceſſerunt, natale Dominicum ſimul celebrantes. Vbi quædam inter Apoſtolicum & Moguntinum Archipræſulem contentio ſuborta eſt. Sed Metropolitano ſua iura defendente, ceſſit Apoſtolicus honorifice. Hinc reuerſus eſt in Italiam, quinto Pontificatus ſui anno diem claudens. In cuius locum Gebehardus Bauarus Eiſtatenſis epiſcopus (vel, vt alii tradunt, Laureacenſis) ſufficitur, Victor II. dictus. Cui, cum olim ſacrificaret, Diaconus in calicem ſuffudit venenum: ſed cum leuare nequiret, dæmonio vexatus, crimen tandem fatetur. Calix autem cum ſacramento in quodam altari includitur. Imperator autem Henricus & rex Galliarum Henricus, conueniunt Metis, & pacem fœduſque iuramentis firmant. Henricus autem Imperator dehinc contra Balduinũ profectus, qui Scalde fluuio ſuperato fugit: Imperator ipſum inſequutus, Lambertum Balduini comitem ac ſatellitem, cum multis Flandrenſium primatibus intra Tornacum obſeſſos capit ac perimit, omnia circum adiacentia loca populatus. Godefridus ad deditionem Imperatoris Aquiſgrani venit reconciliatus. Balduinus obſides mittit, & pactum cum Imperatore facit. Dehinc in Saxonia in Merſeburgo cum rege Danorum conuenit, Conradumque Baioariæ ducem ſuo ducatu priuauit. Mortuoque Ottone Sueuorum duce, Ottonem Sueuiæ ducem de Schweinfurt præfecit. Quod patriæ meæ in qua genitus ſum, non exiguam laudem reputo, licet hodie imperio ſubſit. Filiumque poſt paulo Henricum quinquennem, multorum Principum ſuffragio regem Aquiſgrani creauit, Bauariæque ducatum illi contulit. Dehinc iterum in Italiam progreſſus, vt quædam emendaret. Nam Godefridus dux illi iterum rebellis, Beatricem Imperatoris ſororem, poſt mortem Bonifacii Mantuæ Marchionis, primi mariti, clam Italiam ingreſſus, ſibi vxorem rapuit. Quæ Imperatori haud longe à Florentia occurrit, deditionem mariti ſui faciens: ſed cuſtodiæ mancipatur. Et ideo filius eius Bonifacius venire recuſauit, qui breui poſt obiit. Mathildẽ inſuper ex ſorore neptẽ, quę Azoni Eſtenſi nupſit, & multa eccleſiæ donauit, pro matre intercedentem exaudiuit, vtriſq; reconciliatus. Fuit hæc paternarũ maternarumq; opũ hæres, quæ iura dabat Lucæ, Parmæ, Regio Lepidi, Mantuæ: ac ei Italiæ parti, quæ in poteſtatem Pontificũ poſtea teſtamento Mathildis venit, ac patrimonium Petri vocitatur. Gebehardo inſuper Ratiſponenſi epiſcopo, patruo ſuo, quem plurimum dilexit, & contra Hungaros rebellantes cum exercitu miſit, licet occulte contra Imperatorem multa moliretur mala, & ab eo eſſet cuſtodiæ mancipatus, tamen ei miſericordia motus ignouit, & ab exilio vocatum priſtinæ ſedi reſtituit. Cum itaque multas vndique in omnibus pene prouinciis calamitates cerneret, famem, peſtem, terræmotus,

bella,

Digitized by Google

bella, Principum diſcordias, ciuium factiones innumerabiles, inuitato Pontifice Romano in Saxoniam, cœpit de morte meditari, & pro delictis ſatisfacere: reſtituens prædia & bona multis, quibus abſtulit. Veniam petiit ab iis quos læſit: à quibus ipſe læſus fuerat, crimina remiſit. Dein & imperatrici & filio Henrico iniunxit, vt omnibus ſatisfacerent, qui ab eo iniuſte eſſent afflicti, ægritudine correptus eſt: & vt aliqui tradũt, grandi panis porticuncula ſuffocatus eſt, in Saxoniæ oppido Bottenfeld dicto. Sed vitam concluſit III. Nonas Octobris, anno noſtræ reparationis M. L VI. ætatis ſuæ XXXIX. Regni decimo octauo, Imperii decimo. Regia pompa Spiram delatus, in æde Diuæ virginis à ſe conſtructa, ſed imperfecta, iuxta patrem & matrem ſepultus: Pontifice Romano præſente, & filio Henrico IIII. puero tunc ſeptenni, ac imperatrice. cui filius à primoribus regni ad ed candum commendatus eſt.

Habuit autem duas vxores, primam Regis Anglorum Cynitonis filiam, quam patre viuente duxerat: & ob ſuſpicionem adulterii repudiatam, in cœnobium monialium adegit. Alii vero tradunt, eam tantum ſponſatam, priuſquam matrimonium conſummaret in Italia, cum rediret Conradus Imperator ex vrbe, peſte correptam periiſſe, cum multis aliis principibus, dictamque eſſe Chunegundim. Alteram Agnetem, nobiliſſimi Pictauiæ Principis, & Aquitaniæ ducis Gulielmi filiam, fœminam longe prudentiſſimam. Cum qua nuptias celebraturus in Ingelheym, quum immenſa hiſtrionum & mimorum affluxiſſet multitudo, omnes abegit, & in eorum locum pauperes & egenos accerſiuit. Hæc tres illi filias peperit, primam Iuditham ſcilicet, quam Andreas Hungariorum Rex filio ſuo Solomoni deſpondit. Mathildim alteram, quæ Rudolpho Comiti & Duci Sueuorum nupſit, quæ non diu vixit. Tertiam Itham, quæ data eſt vxor Luitpoldo IIII. eius nominis Auſtrię Marchioni, & Duci Sueuię Quin. cognomento Pulchro, quę illi genuit Diuum Luitpoldum Marchionem Auſtriæ, & Poponem Treuerenſem archiepiſcopum, cuius hiſtoriam inuenies in noſtra Auſtria pulchre exaratam: dehinc duos filios, Henricum & Conradum Bauariæ ducem. Henricus patri ſucceſſit. Qui in matris tutela cum annis aliquot eſſet, in diſcordiam cum matre venit per Gisbertum Parmenſem Italiæ Cancellarium. Vnde multa ſunt ſubſequuta incommoda. Ob id amota eſt à gubernatione, procurante Hannone Colonienſi archiepiſcopo. Hinc ſe Romam contulit, religioſiſſime vſque ad obitum in viduitate viginti annis viuens. In baſilica Sancti Petri, iuxta ſacellum Sanctæ Petronellæ ſepulta. Hæc excerpſimus è libro ſexto Ottonis Pontificis, Annalibus Coſmi Pragenſis Decani, Abbatis Vrſpergenſis, & Hermanni Contracti, qui per hæc tempora vixit, & peculiari libello geſta Henrici conſcripſit. De quo nos hoc tetraſtichon:

Hungarios ſternit ſæuos, Boemoſque rebelles
Subiugat Henricus Tertius armipotens.
Pontificum luxus, diſcrimina, ſchiſmata, rixas
Tollit, & à monſtris libera Roma viget.

Henricus Quartus.

HENRICVS cognomento Senior, IIII. eius nominis: licet quidam Tertium vocitent, quod primum Regem, non Imperatorem credant: filius fuit Henrici Tertii, Franconiæ ducis & imperatoris, & 224
Agnetis Pictauienſis comitiſſæ, & Bauariæ (vt vulgo loquuntur) Duciſſæ. Puer pene patre viuente in Regem creatus, poſt patris obitum ſub tutela matris educatus, quæ prudenter imperium filii quinquennio adminiſtrauit, & Fridericum quendam de Glichberga cum fratribus eius, qui in Germania contra imperium tyrannidem moliebantur, cum Principibus regni ad deditionem compulit: licet indies maiores ſurgerent in imperio tumultus, ob puerum Regem. Nam & Comes de Reinfeldt Rudolphus, Conſtãtienſi epiſcopo Rumoldo coadiuuante, Mathildam Henrici regis ſororem in vxorem rapuit. Et cum eadem tempeſtate Otto dux Sueuorum ſine prole moreretur, ducatus ab Imperatrice Rudolpho eſt colla s. qui olim viuente Henrico imperatore, Bertholdo Comiti (cui poſt paulo ducatus Carinthiorum committitur) erat promiſſus, annuluſque illi admonitorius ab Imperatore datus, quem Agnes Imperatrix agnouit. Sed cum mutare nequiret ob filiam eius vxorem, Carinthiam illi committit, vt itam ducis leniret, & hominẽ alioqui factioſum

placaret, quamuis fruſtra. Quia quum iterum à rege Henrico poſt ducatus illi auferretur, antiqua iniuria renouata, occaſionem illi dedit, vt Ottonem Bauarorum ducem, qui ducatu ptiuabatur, & Cooradum Sueuum, qui tamen à regiis militibus prius occidebatur, ad ſeſe traheret, vt Regi rebellarent. Otto igitur in Saxonia, Berchtholdus in Sueuia, motus vndique ſuſcitant, & odiis regem onerant, ac demum Rudolphum in ſuas partes attrahunt. Agnes Imperatrix à filio in odium concepta, qui ab eius amore quorundam conſilio alienatus erat, à tutela repellitur. Anno Colonienſis epiſcopus Henricum cum regalibus ornamentis abducit, indigne ferens, à muliere regem gubernari, eumque in ſuam cuſtodiam ſuſcepit: cum tamen Imperatrix ob ſiogularem prudentiam, grauesque ac viriles mores cunctis eſſet metuenda. Vnde ſeminarium diſſenſionis auctum eſt. Anno autem Agrippinenſium Pontifex, facto procerum conuentu, oſtendit oon ſuarum rerum cauſa, qui & nominis & opum ſatis haberet, ſed dignitatis communis gratia id ſe egiſſe, vt viri viris conſulerent: quod factum omnes laudarunt. Imperatrix relicto Bauariæ ducatu, Romam conceſſit, Italicaſque ſedes viduitate ac magnitudine ſua, memoriaque mariti antiquiores eſſe duxit patria Aquitania, quæ bello tum ardebat. Abiectis paulo poſt regalibus veſtimentis, velo ſacro tecta, religioſe vitam fioiit, Pontifici iniurias ſibi illatas conqueſta. Henricus autem adoleſcentiæ vſus libertate, Saxooiam incolere cœpit, venationi operam date & luxui, Principes alios contemnere, nobiles opprimere, ignobiles efferre, filias illuſtrium obſcurioribus coniugare, præſidia non iis quibus debuit committere, licentius omnia agere, ex ſinu matris abſtractus, permiſſione illorum qui regi oon miniſtrabant, ſed potius imperabant. Vnde omnium in ſe traxit odia. Qui rebellionẽ machinantur, cõſpirationes faciunt, detractiones in Principẽ confiogunt. Quicquid enim illi præſcribebãt regi faciendũ, hoc fecit. Quẽ volebant, exaltauit aut depoſuit, rebus ſuis magis quam regni conſulentes, & in omnibus quæſtum curantes. Hinc effreois adoleſcens multa præter decorem regium faciebat. Multa etiam ob iuuenilem calorem incaute loquebatur, quibus gentem ſuopte ingenio inquietiſſimam, infenſam ſibi reddidit. His diſcordiæ ſeminariis regi ioſidiatores tam vitæ quam regni creuerant multi: licet Adalberti Bremenſis Aotiſtitis cooſilio, adoleſcentiæ frena laxantis, multa feciſſe crederetur. Vnde & ſeditiones multæ in Saxonia obortæ ſunt. Et Marchio quidam principum nonnullorum auxilio tyrannidem molitus, conuictus tandem & debellatus eſt. Ciuili tamen diſcordia Saxonia obruitur. Ob id ea relicta, rex cum theſauro ſuo Wormaciam venit. Nam ob adoleſcentiæ ſuæ ſtultitiam, oblitus vxoris, luxui adeo deditus fuit, & vitiis obrutus, vt plerique principes eum regno priuare ſtuderent, plerique vita, plerique apud ſummum Pontificem maximis accuſationibus & grauiſſimis querelis onerarent, ac de ſimoniaca prauitate redarguerent. Inuiſus iam pene vniuerſis regni priocipibus, potiſſimum præſulibus Moguntino, Wormacienſi, Wirtzburgenſi, Salisburgenſi, & cæteris. Dicunt quidam Colonienſem coniurationis authorem fuiſſe. Vnde Rex multa ſibi munitiſſima caſtella, & in Saxonia & Doringia conſtruxit atque vſurpauit, multorumque in ſe animos magis excitauit. Qui ob has muoitiones regi, & quæ alias inſolenter ac præter morem fecit, aperte rebellare cœpit, ac conſpirationes facere. Et cum olim rex concilium celebraret, Sueuorum dux Rudolphus, Bertholdus Carentanorum, & Welfo Bauariæ exierunt, videntes malorum præferri adulationes rectis cooſiliis. Dehinc quidam in regẽ falſas calumnias finxit. Quas cum duello à ſe purgare polliceretur calumniator, ſubita morte ſublatus eſt. Rex deioceps aduerſariorum inimicitias minus timuit, licet in magnis foret periculis. Collectis tamen auxiliaribus copiis à Wormacienſibus, Saxoniam ingreſſus, ad deditionem eos compulit: ſi munitiones deſtrueret, quas paulo ante extruxerat. Simulanter omnia acta, & Rex Goſlariam ingreſſus, & Rudolpho & cæteris rebellibus conciliatur. Sub id tempus Imperatrix cum duobus epiſcopis legatis Apoſtolicis ex vrbe in Alemanniam veniens, regem pro deprauatis moribus alloquitur. Qui ſe reum præſentibus Moguntino & Bremenſi, aliiſque multis fatetur, emendationem vitæ promittit, ac auxilium ſummo Pontifici ad Simoniacos deponendos. Conſiliarii Regis eccleſiaſtica booa ioiuſte acquiſita, legatis pollicentur ſeſe reſtituturos: idque iuramento ſacroſancto promittunt. Miſerat enim biennio ante Romam rex Colonienſem & Babenbergenſem epiſcopos, pecuniæ repetendæ gratia, quæ regi debebatur. Qui re infecta redeuntes, Regem Pontificis iuſſu ad ſatisfaciendum pro ſimoniaca hæreſi, cæteriſq; criminibus quibus accuſabatur, in vrbem vocarunt. Quod cum aſpernaretur Rex, Gregorius Pontifex qui Alexandro ſucceſſerat, crebris literis regem ad ſe vocauit. Sed plerique illum ſine regis conſenſu Pontificem factum non agnouerũt legitime electum: mos enim tum erat pontifices ab Imperatorib.

confir-

confirmari, vt ſuperius ſæpe annotauimus. Attulit tum ſuppetias Rex Henricus Salomoni H[illegible]rum regi, quem regno eiectum reſtituere voluit, ſed fruſtra. Accepta ſorore ſua Iudi[illegible] xore Salomonis, reuertitur Wormaciam, ingentem ex Baioaria, Alemannia, Boemia atque Germania colligens exercitum, Saxoniam ingreditur: magnaque ſtrage peracta, victoria potitur. Vbi Rudolphus pro rege fideliter pugnaſſe aſſeritur, ex Saxonibus octo ferme milia deſiderata ſunt, cæteri fuga dilapſi, vulneratique ſunt. Amiſit ex hac cruenta victoria mille quingẽtos electos milites. Rediit paulo poſt ad reliquias Saxonum [illegible]das, munitionibus eorum ſolo æquatis: locatiſque præſidiis in vrbes, imperioſius [illegible] regnauit in Saxonia. Scripſit quidam carmine heroico bella, quæ in Saxonia Henri[illegible] geſſit, verſu quidem triuiali (vt tempora erant) quibus quiſq; maluit ſcribenda facere, quam facienda aut facta ſcribere. Si quis & hunc incertum voluerit legere ſcriptorem, oper[illegible], quod tres continet libellos, initium hoc eſt:

Henrici regis volo dicere prælia Quarti
Contra Saxonum gentem, ſua iura negantem,
Quæ dum fallentes ſociaret viribus arces,
Plurima bella dolis fidens, commiſit & armis. Et quæ ſequuntur.

Eſt illic rex & literis & legatis Apoſtolicis admonitus denuo, vt flagitia de quibus ac[illegible]ur, a ſe repelleret, ne veluti putridũ membrum ab eccleſia diſſecaretur, anathemare[illegible] tum quibuſdã ſuis conſiliariis: quos tamen ipſe non à ſe repulit, ſed cum iis more conſueto conuixit. Quod Pontificem adeo commouit, vt & ipſum anathemate feri- 225
ret potiſſimum, quod Synodo Wormacienſi adhæſiſſet, qua vniuerſi pene Teutonici epiſcopi (demptis Saxonibus) interfuerant, qui Hildebrandum monachum Papam, Gregorium dictum recuſabant, nec illi parere tam literis quam nunciis ſignificarunt. Vbi vero rex ſe anathemate cum ſuis notatum intellexit, id Pontifici non licere, aperte teſtatus eſt. Formulam abrogationis, qua Pontifex Imperatorem eſt execratus, quiſquis legere voluerit, apud Platinam in Gregorio ſeptimo inueniet. Sunt itaque pleriq; & antiſtites & duces a rege alienati, qui obtemperare deinceps recuſabant, & nullam regi oſtenderè obedientiam, quod Pontificis mandata ſpreuiſſet: licet abſens & inauditus eſſet condemnat[illegible]. Omnes enim regnicolas Pontifex Romanus à iuramẽto regi præſtito, & ab obedientia abſoluerat. Quod magnum peperit in imperio diſſidium, adeo vt rex Henricus compelleretur etiam inuitus Romã petere, & ſummo Pontifici (qui iam iter Germaniam verſus tendebat) adhærere, vt ſecum gratiam iniret. Apud Canuſium igitur Rhegienſis agri oppidum, rex Pontifici occurrit, triduo depoſito omni regali habitu, nudis pedibus in ſummis frigoribus veniam commiſſorum rogans, ante portam Caſtri ſubſtitit humilis, Imperatrice matre & Mathilda cõſanguinea intercedentibus, ægre & difficulter abſolutionẽ anathematis aſſequutus. Dum autẽ in Lõgobardiam remearet, Pontifexq; legatos ad Germaniæ Principes mitteret, iterum diſcordiæ ſubortæ inter primates imperii: non[illegible] de regis Henrici abſolutione dubitantibus, aliis vero pertinaciter in ſua rebellione perſeu[illegible]ubus. Rudolphum itaque Sueuorum ducem in oppido Forcheym Romanum regem eligunt, Sigefrido Moguntino archiepiſcopo, & Adalberone Herbipolenſi Antiſtite ſuffraganribus. Nec non Bertholdo Carinthiæ duce, & Ottone, in præſentia legatorum ſummi Pontificis. Ac mox Moguntiacum delatus, à Metropolitano inunctus eſt. Vbi mox ingens orta eſt ſeditio à ciuibus, qui noui Regis milites ſæuiſſime & truculentiſſime occiderunt: adeo, vt tam Rex, quam Epiſcopus cogerentur altero die relinque[illegible]rbem. Cæterum paucula, antequam hiſtoria Henrici continuabitur, de Rudolpho enarranda cenſemus.

RVD[illegible]LPHVS hic non, vt Platina ſcribit, Saxoniæ dux, neque vt Vincentius, Bur[illegible]fuit, ſed Comes de Rheinfeld. Qui tamen comitatus olim in Burgundia fuit rece[illegible]tus. Poſt obitum Ottonis ducis Sueuiæ, dux factus Sueuorum, quod Henrici ſoro[illegible] imperante Agnete Imperatrice vxorem duxerat, cum ducatus ille vacaret. Dehinc [illegible] aliquandiu ſub Henrico (cui omnia debebat) militaret, à Principibus (vt paulo ante [illegible]ptum eſt) Rex factus, non abſque conſilio ſummi Pontificis, qui Principes Henrico contrarios a fidelitate & periurio abſoluit. Fertur præterea à Pontifice miſſa illi corona cum tali [illegible]criptione: PETRA DEDIT PETRO, PETRVS DIADEMA RVDOLPHO.

Erat [illegible] cum eligeretur & vngeretur Henricus Papiæ, & alpium aditibus vndique contra ſe munitis exire non potuit. Sed fruſtratis illorum inſidiis, per Aquileiam in Ca[illegible]iam venit. Dehinc in Bauariam deſcendens, Ratiſponæ multorũ principum habuit conuentum, queſtus de nouo Rege (ſeu tyranno potius) cogens exercitum ad duodecim

ferme milia hominum. Inter quos erant Boemi & Burgundiones, & magna Francorum pars, Baſilienſis, Argentinuſque epiſcopus, Hermannus Comes Palatinus, qui tamen gener regis Rudolphi futurus erat. Habuit enim Rudolphus duas vxores, Mechtildim Henrici III. filiam, & Henrici IIII. Cæſaris ſororem, ex qua nullam ſuſcepit prolem. Alteram vero vxorem duxit Adalheidim, quæ & Adila quibuſdam dicitur, filiam Ottonis Italiæ Marchionis, ſororem Berthæ, cõiugis Henrici Cæſaris. E qua duos filios Berchtoldum & Ottonem genuit, quos & Sueuiæ duces creauit. Sed ſine prole vterque diſceſſ[it]. Tres autem filias, Agnetem Berchtoldi Marchionis vxorem, Mechtildim & Bertham. Mater vero, cum maritus in Saxonia bellum contra Henricum gereret, mœrore, calamitatibus & egeſtate confecta, febre corripitur & tabeſcit, in monaſterio Sancti Blaſii iuxta Nigram ſyluam poſt obitum ſepulta. Cæterum plerique conſanguinei regis Rudolphi, & magna pars militum quos fideliſſimos ſibi ſperabat, ſeſe paulatim ſubtraxerũt, & Henrico adhæſerunt. Copiis itaque magnis Sueuiam populatus, per ſententiam condemnatis omnibus, Rudolpho adhærentibus: qui iam Saxoniam occupauit, & vndique auxi[lia]res copias contraxerat, quo poſſet manus cum Henrico conſerere. Sunt vtrinque miſſi Oratores, vt Reges conuenirent, & de pace à Principibus tractaretur. Cardinalis quidam in Saxonia denuo Henricum diris deuouit: qui Pontifici Romano legatos miſit, id conqueſtus. Sed Rudolphi legati illos præuenerunt, & Rudolphum ſummo pontifici plurimum commendarunt, Henricum autem in odium adduxerunt. Rudolphus Goſlariæ habito principum conuentu, Saxoniæ & Duringiæ pro expeditione contra Henricum ſumenda accepit Philippi regis Franciæ legatos, Flandrorum ſimul & Lotharingiorum ac regis Hungariæ, qui omnes auxilia pollicebantur, quæ tamen non præſtabãt. Magni vndique motus atque tumultus in Alemannia, Alſatia & Franconia exciti: prædæ abactæ, & incendia facta. Sed & Henricus magno apparatu aduerſus Rudolphũ exercitum educens, prælio commiſſo, vtrinq; multis cadentibus, incerta victoria ſtetit: vtrinq; etiam certatim fugientibus: Magdeburgenſis Epiſcopus in fuga occiditur, vel (vt quidam tradunt) ſuſpenditur. Wormacienſis captus cũ Hermanno Comite patruo Magni ducis, Henrico traduntur. Henricus Poponem virum fortem amiſit, & poſt pugnam in Baioariam conceſſit, ouans & hilaris. Sunt dehinc iterũ vltro citroq; miſſi ad Pontificem nuncii ab vtroq; rege. Sed ſemper Henricus Pontifici fuit inuiſus, vtpote quem toties condemnauit. Eſt ſequenti quoq; anno iterum inter vtroſq; Reges commiſſa ſtrages, in qua Saxones fuſi, fugatiq; ſunt. Duxq; Boemiæ Vratislaus lanceam Rudolphi regis inſigne victoriæ aſſequutus eſt, quam deinceps permiſſu regis Henrici Boemi ſemper in principiis congreſſus belli, ob ſuam virtutem deferebãt. Mox eſt ſubſequutũ aliud inter reges prælium, in quo Rudolphus cecidit, abſciſſa dextra, delatus viuus Martinopolim, quæ vulgo Merſeburga dicitur. Et cum vulneri medicamenta afferrentur, Epiſcopis ac magnatibus, (qui forte aderant) aſtantibus, truncũ manus abſciſſæ intuitus: Recte, inquit, mecũ actum eſſe ingenue fateor: hac enim fidem Domino meo, & iuſiurandum ſacramento dedi, ac turpiter (vobis ſic ſuadentibus) violaui, condignam accipio periurii mercedem. Ecce in quod me, veſtra monita ſequentem, collocaſtis ſolium: ſatius fuiſſet, fidem ſemel datam ſeruare integram & illæſam. Sic tanquam alia vulnera non ſufficerent ad mortem acceſſit huius membri mutilati pœna: mox deinde mortem oppetiit, vt hac pœna & illo mortis genere agnoſceretur culpa: regali pompa ſepultus. Quod cum plerique ægre ferrent, regique Henrico indignum eſſe diceretur, quererenturq; non decere tyrannum regiis inſignibus mortuum etiam honorari: Sinite, inquit Rex, eum ita ornatum ſepeliri. Vtinam omnes mei aduerſarii eo ornatu ſepulti iacerẽt. Suſtulit hinc ducatũ Sueuiæ Berchtoldo Marchioni Zaringiæ genero Rudolphi, ac Comiti Friderico de Stauffen, viro prudenti ac ſtrenuo, vna cum filia Agnete contulit, ſimulque dux Sueuorum & gener Cæſaris efficitur. Hinc multi Italiæ & Germaniæ Epiſcopi Brixiam cõuenientes, decreuerunt Hildebrandum monachum, qui ſe Gregorium Septimum appellauit, pontificatu abdicandum: quod & legitime cum conſenſu Regis electus non eſſet, & Regem nullo exemplo, anathemate præter omnem cauſam perculiſſet: ſurrogantes Rauennatem Archiepiſcopum Wigbertdum, qui æmulis Demens appellatus, Clemens eſt dictus. Henricus itaque Rex magno exercitu Italiam ingreſſus, Romam obſedit biennio, haud paruis incommodis vrbem infeſtans, omnibus euaſtatis ac deſtructis, donec eam caperet, & Hildebrandum (qui in faciem eius venire noluit) fugaret Salernam: vbi diem ſuum obiit, à Romanis etiam abdicatus. Hẽricus autem cum magnam Apuliæ partem cepiſſet, Campaniam aduenit, à Romanis vocatus, vt vrbem & ciues omnes in ſuam fidẽ acciperet, & Pontificem electum cõfirmaret. Vrbem ſplendido apparatu ingreſſus, Clementẽ in ſedem Pontificis

collocauit. Ab eo dehinc ipſe cum vxore Bertha inunctus & Imperator Auguſtus acclamatus, in Lateranẽſi baſilica, Gregorio tum in Adriani mole profugo & latitante. Sed liberatur a Roberto Guiſcardo, id eſt, errone ſeu gyratore. Ob ſterilitatẽ enim patrię Nortmanniæ profugus, Comes Apuliæ factus eſt: quũ Pontificem Salernam deduxiſſet: vbi is ex animi dolore mortuus eſt. Prius tamen (vt tradit Vincentius) imperatorem vinculo excommunicationis per ſuum confeſſorem abſoluens. Tum pacata Italia vrbem relinquẽs Imperator, cum Germaniã attingeret, magnas inter Principes reperit diſſenſiones, & vrbem Auguſtam à Welffone Baioariorum duce occupatam, eiecto Sigefrido Epiſcopo. Quam mox Imperator recuperauit reſtituto priore Epiſcopo. Saxones prætерea in Orientali Francia cum Alemannis rege abſente conuenientes, non ſine clade prouinciæ diſceſſerunt, bellumque inter Conradum ducis Boemiæ fratrem, & Luitpoldum Auſtriæ Marchionem commiſſum eſt: ſimiliter inter Alemannos & Baioarios.

Ad hæc Hermannus quidam potens ac nobilis ex Germania à Saxonibus, Rex (Rege abſente) conſtituitur ob ſuas diuitias. Qui ex Lotharingia ac Germania copias educens, Franciam Orientalem hoſtiliter inuadit, paruo tamen damno illato. Vnde mox tam à ſuis quam alienis deſpectui haberi cœpit, reginmq; nomen, ac dignitatem cum diuitiis ac vita amiſit. Nã cum à Saxonibus eſſet (neſcio ob quod delictum) abiectus, ad Hermannum Treuirenſem archiepiſcopum, qui eius etiam farinæ erat, confugiens, cum inter venandum caſtellum quoddam ſatis munitum porta aperta inueniſſet, quod tamen præſulis erat, experiri volens robur militum, prælio eos aggredi tentauit: qui partim fugiebant, partim ad arma proſilierunt. Fœmina vero quædam turrim occupauit, & grandi ſaxo Hermannum regem in terram proſtrauit: qui mox animam exhalauit, & turpiſſima morte ſic occubuit, Metis ſepultus. Sed nec deſtiterunt Saxones ab odio in Regem ſuum, quin de nouo excitando cogitarent. Tum eſt Marchio quidã Eggibertus Imperatoris conſanguineus, armis ſtrenuus & ditiſſimus, in Saxonia contra Imperatorem in tyrannidem excitatus. Licet Imperator à Saxonibus iam eſſet receptus quiete, & pax communi conſenſu conſtituta. Sed tyrannis illa mox extincta eſt. Quum enim Henricus Saxoniam popularetur & cuncta euaſtaret, Eggibertus autem in quodam molendino deprehẽſus, à Cæſarianis turpiter eſt occiſus, cum vix annis quinque tyrannidem exercuiſſet, & obſidione vrbem quãdam expugnare fruſtra conaretur. Saxones vero imperatore abſente in Franconiam irrumpentes, Wirtzeburgum obſident, & tandem imperatore occurrente, cum eo confligunt, in loco qui hodie patria lingua Bleychfelt appellatur. Victoria hoſtibus ceſſit, qui Adelberonem Antiſtitem reſtituunt, & vrbem præſidiis muniunt. Sed redeunte cum ingenti exercitu imperatore, vrbs recuperatur: & pulſo Adelberone, Meginardus reſtituitur. Adelbero diu in exilio viuens, monaſterium in ſuperiori Auſtria conſtruit Lambach, ac illic moritur ac ſepelitur. Imperator itaque rurſus Italiam ingreditur, ſeptemq; pene annis ſingula diſquirit, quum illius & Berthæ primæ coniugis filius Conradus patri fit rebellis, quem Italiæ præfecit. Quocirca poſt reditum Henricus eo neglecto, quamuis maiore natu, iuniorem Henricum Quintum regem creauit ac coronauit. Vnde Conradus plus indignatus, accepto quodam ſecum Conrado viro prudenti & ſtrenuo, ex ordine familiarium patris, Italiam occupat, conſilio Mathildis accedente. Regis nomen & dignitatem nouem pene annis obtinuit, ſemper tamen ſeruata debita in parentem obſeruantia. Nec enim vnquam indignum verbum contra genitorem ſuum palam auditum eſt: miræ religionis, in omnes humanus & miſericors, præcipue in milites pauperes quos benigne fouit & aluit: ob id omnibus amabilis. Et cum ſibi cœlibatum conſtituiſſet, coactus pene eſt Rogerii Ducis Siciliæ filiam ducere vxorem: qua cum coniunctiſſime ſimul & caſtiſſime vixit. Princeps cũctis animi virtutibus præditus, corpore procero, ac forma decora, omnes æque patris familiares ad ſe venientes perhumaniter alloquens. Machtildi religioſæ & nobiliſſimæ matronæ coniunctiſſimus, vtpote qui etiã ſanguine illam contigerat. Tandẽ immatura morte, veneno (vt aliqui putant) ſublatus. Quod iuſto Dei iudicio acciderat, ne parricida fieret, & fraterna bella homines in multas calamitates abducerent. Ferre enim non potuiſſet Conradus primogenitus, Henricum minorem natu ſibi in regno præferri. Sed poſt huius obitum mox pax ſequuta.

Interea ingens hominum multitudo excitata, Hieroſolymam petiit. Quam quidem peregrinationem antea inauditam nec viſam, oſtenta portendebant: Immẽſa ſcilicet vermiculorum volantium ignotorum (licet papiliones quidã putent) in aere multitudo, quæ duo ttiauc in lõgitudine miliaria occupauit. Tandẽ Gotefridus Dux Lotharingiæ, omnibus bonis ſuis in nummos redactis, vir armis & ingenio clarus, vt Dominicum ſepulchrum ex faucibus immaniſſimorum eriperet Turcorum, coacto exercitu emenſus Pannonias ac Bulgarias, Conſtantinopolim peruenit: aſſociatiſq; Siciliæ, Græciæ, Danorum ac Nor-

manorum exercitibus, attritis Barbaris, Antiochiam obſedit, & nono tandem menſe expugnauit. Quarto tandem anno non ſine difficultate Hieroſolymam, militiamque quam pro crucifixo Chriſto ſuſcepit, viriliter in multos annos quoad ferociſsimos hoſtes debellaret, exercuit. Sed narrare hoc loco qui Duces, qui Principes ſanctam hanc pro Chriſti nomine expeditionem ſumpſerint, & longum & inutile cenſeo, cum libellus incerti autoris de Hieroſolymitana expeditione circumferatur. Et Abbas Vrſpergēſis, qui huic expeditioni interfuit, in ſuis Annalibus longiſsimam faciat mentionem: Baldricus item Dolenſium Pontifex. Sed nemo elegantius, nemo terſius hoc ſacrum bellū deſcripſit, quam Paulus Æmilius Veronenſis in 4. lib. de rebus geſtis Francorum. Nonnihil etiam Georgius Merula lib. 3. Hiſtoriarum vicecomitum. Idcirco hac relicta expeditione, reuertamur ad hiſtoriæ contextum. Henricus itaq; Imperator à Paſchali Pontifice, Vrbani ſucceſſore, in ſynodo Romana iterum atque iterum anathemate execratur: & ob id Imperator conuocatis Principibus, horum vſus conſilio, Henrico filio regnum offert, ipſumque Ducibus conſentientibus regem Romanorum creat. Statuit enim & ipſe ſepulchrū Dominicum inuiſere, & è faucibus infidelium eripere. Sed iam filius Henricus Rex ſuaſu Theobaldi Marchionis, Berengarii Comitis Noricorū, & Ottonis ex materna ſtirpe ſibi cognati, cōtra ius faſq; rebellionem in patrem molitur prætextu religionis, quod anathemate nondū eſſet liberatus genitor ſuus. O iniqua ſoboles, quæ cupiditate regnandi, eum per quem vitam accepit & regiam dignitatē, odio perſequitur & ferro. Cum tamen nuſquam legatur Cæſarem à Pontifice, qui eius beneficentia auctus, locupletatus ac confirmatus eſt, ita eſſe diris deuotum, à quo ſibi olim poteſtas fuit concredita ac conceſſa. Sed id Deo diſcernendum relinquamus, qui cordium eſt ſcrutator. Impietatis filii in patrem me piget, qui multis ex Orientali Francia, Alemannia, Bauariaq; Principibus aſcitis, Saxoniam ingreditur. Quam ſuopte ingenio patri contrariam, commouet, vniuerſoſq; gentis illius primates in partes ſuas traducit. Coegit tum exercitum Henricus Imperator Ratiſponæ, auxiliumq; Ducis Boemiæ, & eorum qui tum cum Marchione Auſtriæ Luitpoldo potentiſſimi in ſua curia erant, enixe rogabat. Cuius exercitus cum appropinquaſſet fluuio Regino, qui Ratiſponam præterfluit, vt ſuppetias imperatori ferret, cum Leopoldum Marchionem noctu fugam capientem viderent Boemi, ſolutis caſtris & ipſi domū abierunt, præter ſpem Imperatoris. Id autem arte & aſtu iunioris Henrici Regis factum conſtat, qui patris potentiam in iis duobus Principibus conſtare non ignorabat. Vt ergo alterum patri eriperet, Marchioni Leopoldo Agnetem ſororem, quæ Friderico Sueuorum Duci prius nupta iam vidua erat ſpecioſiſſima, vxorē promittit, ſi partes ſuas ſequatur. Qua promiſſione motus, Imperatorem relinquit Henricum Seniorem, vt hac fœmina potiatur. E qua poſt decem & octo liberos ſuſtulit. Hic eſt ille Leopoldus Marchio Auſtriæ, quem Cæſar Maximilianus anno M. D. VI. in numerum ſanctorum retulit, clauſtro Neuburgo ſepultus. Sic libido dominandi excæcat homines, & præſtiti iuramenti immemores facit. Id autem Otto ille Friſingenſis Antiſtes, Leopoldi filius, in ſuis Annalibus tradit lib. 7. Imperator itaq; Henricus auxilio Boemorum deſtitutus, Boemiā ingreſſus à Duce Boemiæ honorificentiſſime exceptus, ac cum honeſto comitatu ab eo adiutus, ad generum ſuum Vigbertum in Saxoniam proficiſcitur. Filius autem Spiram theſauros patris rapiens: Abbatem Gebehardum Antiſtitem creat, altero eiecto. Dehinc circa Rhenum quæ ſibi neceſſaria viſa vt patrem deluderet, effecit. Fit Principum conuentus Moguntiæ. Ad quem cum Henricus imperator, vt ſe purgaret Principibus aduentaret, à quibuſdam prohibitus, nequid ſibi aduerſi accideret, in Ingelheym ſubſtitit. Cui filius ſimulata fronte occurrit, delictum ſuum confeſſus, quod in parentem patrarat. Patrem pium dolo fallit: & dum nuncium accipit multos confluxiſſe proceres, patri perſuadet vt in caſtello (in quo paulo poſt capitur) maneat: ob legatos quoq; Apoſtolicos, qui anathema iterum atq; iterum innouabant. Perſuaſus itaq; à Principibus, ſi vitam tueri, ſi ſe ſeruare ac ſuos velit, filio regnum in manus traderet. Quibus obtemperans pius pater, vt vitam redimeret, regalia inſignia, crucem, lanceam, ſceptrum ac coronam filio miſit: proſpera illi imprecatus, cum fletu primatibus regni ipſum commendans. Sic denuo rex ab vniuerſis quoque Germaniæ Principibus approbatus Henricus Iunior, Apoſtolicis legatis id maxime laudantibus, nouos mittit ſummo Pontifici oratores: epiſcopos, Treuirenſem, Magdeburgenſem, Babenbergenſem, Eiſtatenſem ac Curienſem; vt Pontificem Maximum in Germaniam deducant, forte vt Henricum Iuniorem Imperatorem
226 declararet. Henricus autem Senior videns aſtum filii: auxilia Ducis Lotharingiæ Henrici, Leodienſis epiſcopi ac ciuitatum Coloniæ, Iuliaci, Bunnæque ac Veronæ impetrat atque adiacentium oppidorū. Rex Henricus ducem Lotharingiæ reum perduellionis agit,

ac ho-

ac hoſtem Reip. iudicat, ac ducatu priuat, quod patri faueret, inſtituens contra Lotharingiam expeditionem dum Henricus imperator Coloniam vallis propugnaculiſque muniret, quam fruſtra Henricus Iunior duobus pene menſibus caſſo labore obſedit. Quare plurimum Henricus imperator doluit de filii fraude, quod & literis ad Principes conqueſtus eſt: quibus palam, quod arte ſibi regnum extorſerit ac dolo abſtulerit, conqueritur: nec ſinat eum ſic omnibus priuatum quiete degere, quum tamen ſe ſummo Pontifici ſubmiſſet, & obedientiam in omnibus pollicitus fuerit. Henricus filius patri per nuncios bellum denunciat apertum, niſi Aquiſgrani ad colloquium veniat. Imperator captiuitatem metuit, quam prius in caſtro haud longe à Binga deguſtauit, dum vndique militibus viæ obſeſſæ eſſent. Præ mœrore itaque Leodii moritur, cum proteſtatione, ſe a Principibus deceptum, qui filio regalia mittenda perſuaſiſſent, in monaſterio illic ſepultus. Sed filio procurãte non potuit reconciliari epiſcopus Leodienſis, niſi exhumaretur cadauer. Quod feretro delatum Spiræ in ſarcophago lapideo, in ſacello diuæ Affræ quinquennio ſtetit inhumatum, antequam in templũ beatæ Virginis ſepeliretur. Sic miſere periit Henricus ille Imperator, Princeps alioqui facundus, liberalis, pius, ingenio acer & bellicoſus, & re militari fortunatus, vtpote qui ſexagies & bis acie collata pugnauit, M. Marcello & C. Iulio ſuperior: quum iam regnaſſet vndequinquaginta annis. Inuenio in vetuſtiſſimis Annalibus, Hildebrandum monachum, qui Septimus Gregorius dictus eſt, dum moreretur, plurimum, quod Henricum Imperatorem inique moleſtaſſet, doluiſſe, & ob id ante obitum ſuum abſoluiſſe. Licet filius & æmuli iterum apud Pontifices ſequentes laborarint, vt vinculis banni fruſtra innecteretur, quod factum eſt. Et ideo quinquẽnio Chriſtiana ſepultura iniuſte priuatus.

Habuit autem duas vxores: Primam Bertham filiam Ottonis Marchionis Italiæ. Ex qua genuit Conradum, cui pater Italiam regendam conceſſerat, imatura morte præuentum (vt ſupra ſcripſimus) ſepultumque Florentiæ. Dein Henricum V. Cæſarem: dehinc Agnetem filiam vxorem Friderici Ducis Sueuiæ, ex qua Fridericum Sueuiæ Ducem, & Conradum Roman. Regem ac Franconiæ Ducem filios genuit primum, auiam Friderici Primi Cæſaris cognomento Barbaroſſæ. Dehinc poſt primi mariti obitum, vxorem diui Leopoldi Marchionis Orientalium, è quo decem & octo liberos peperit. Habuit & filiam alteram ex hac Bertha Limpergim, vxorem Marquardi ſeniori Ducis Carinthiæ, & Marchionis Stiriæ. Et Sophiam tertiam filiam coniugem Solomonis regis Hungariæ. Hæc Bertha Spiræ eſt cum marito ſepulta. Alia Henrici imperatoris vxor fuit Vthonis Marchionis vidua, Ruſcorum regis filia, cum qua nuptias Coloniæ celebrauit. Sed an prolem ex ea ſuſceperit, mihi ignotum eſt hactenus, licet diligenter diſquiſierim Annales & Chronica. Cæterum ſi quis acta Henrici Quarti copioſius videre concupiuerit is adeat Annales Bertholdi, qui Hermannum Contractum continuauit: qui abunde nimium de eo ſcripſit, ſed male illi affectus. Abbatis item Vrſpergenſis Annales: licet vterque ardentius quam conueniat, pium Imperatorem inſectetur. Honeſtius de eo & citra affectum Sigeberdus in ſuis Annalibus, nec non Otto Friſingenſis præſul ſeptimo libro, ſcripſere. Circumfertur item vita Henrici Quarti eleganter perſcripta ab incerto autore, quam Ioannes meus Auentinus Reginoburgii in æde diui Hemerani reperit, ac publicauit in ſtudioſorum commodum, cum epiſtolis quibuſdam ad Regem Franciæ, Principes & Epiſcopos. Quæ profecto ſtudioſis ſunt legendæ, vt res geſtas agnoſcant. Eſt autem illius autoris prologus in vitam ſic ſcriptus: Quis dabit capiti meo aquã, & fontem lachrymarum oculis meis, vt lugeam non excidia captæ vrbis, non captiuitatem vilis vulgi, non damna rerum mearum, ſed mortem Henrici imperatoris Auguſti? & quæ ſequuntur. Ex iis paucula hæc excerpſi. Et tetraſtichon de more ſubiunxi:

Marte ferox Henricus erat cognomine Quartus,
Hoſtes qui toties contudit atque fugat.
Pontifici inuiſus, proprio quoque ſanguine cretis,
Sed nati infælix impietate perit.

Vt textus hiſtoriæ ſeruaretur, ſubiungendus eſſet Henricus V. huius filius & ſucceſſor. Sed quoniam res geſtæ in Hieroſolymitana expeditione ad Alexium vſque imperatorem ſeſe prorogant, operæprecium eſt Græcos imperatores nunc texere, deinde redire ad ordinem inceptum. A Theodora autem imperatrice ad Alexium vſq;, rem ordine proſequemur.

Michael Cæſar.

THEODORA Imperatrix moribunda, ſuis ſuadentibus, hunc Michaelem, vt dictum eſt, imperio deſtinauit: qui ea mortua eſt ad imperium leuatus. Et quũ diademate eſſet inſignitus, populo & Senatui omnem liberalitatem exhibuit: plerisque ampliſſimos dignitatum gradus largitus, & honores: pleriſque etiam parum idoneis exercituum ac turmarum præfecturas, ac militares ordines condonauit. Nihil autẽ munificentiæ veris militibus oſtendit, nec benignis verbis eos accepit, quare ſibi infeſtos omnes reddidit. Et cum primarii duo viri, ambo magiſtri ac nobili ſtemmate, non modo bellica arte ac præſtantia, ſed animi robore & audacia clari atque inſignes, per id tempus exercitus in manibus ſuis haberent, Iſaacius ſcilicet Comnenus, & Cecaumenus Catacalon, cui Colonia erat patria, Antiochiæ præfectus & Dux: mox Michael cum acclamatione imperii nepotem ſuum, cui Vranon cognomẽ addidit, quaſi ex vetere illo Vrano genus referret, magiſtrum ac Ducem Antiochiæ creauit, Cecaumenum imperio ſuo quaſi indignum deiiciens, erepta illi poteſtate, opprobriis & contumeliis affecit, alioſq; illi iunctos clariſſimos viros, conatoſq; hunc tueri modis omnibus, contempſit, ac ſpurciſſimis verbis deriſit. Quod milites in mœrorem coniecit, quum ne verbis quidem benignis compellarentur (licet id ſemel & iterum experirentur) nedũ vllam liberalitatem ſentirent. Ob id nouarum rerum occaſionem quærebant, & rebellionem, vt paulo poſt dicemus. Cæterum Theodoſius Præſes Conſtantini Monomachi patruelis, Michaele in imperium inaugurato, moleſte illius leuationẽ ferens, domeſticis miniſtris, ac aliis quibuſdam qui cum eo deliberabant ſtipatus, iniuſte actum exclamãs, per forum abiit. Prætorium ingreſſus, publicum carcerem confractis clauſtris aperuit, emiſſis qui illic detinebantur. Itidem & in Chalces cuſtodia fecit: ſperans per illos ſeſe imperio potiturum. Sed vbi in regia exercitum validum iamiam contra ſeſe mittendũ accepit, in magnam eccleſiam confugit, comprehenſus ſolus cum filio, cæteris qui eum ſequebantur diſperſis. Ipſe in exilium condemnatus, à populari turba carminibus compoſitis deriſus: quibus illum fatuum Monomachum, nihil ſcientem, acclamabant. Et ſic finẽ imperii ſui clauſit. Milites autẽ præfectis Orientalibus ſubditi, denuo experientiã capeſſere volẽtes, Protoſyncellum Leonem adeunt, rogãtes per eum, ne ſoli indonati ac ſine præmio a Rege relinquantur, omnibus aliis regia liberalitate fruentibus, quum ipſi limites imperii indeſinenter tueantur, ac hoſtibus quotidie obſiſtant. Hic vero nihilo ſecius Cæſaris dehoneſtator, afflictis hominibus afflictionem augens, res eorum eleuauit, exaſperauitq;, vitiis onerans ac inhonoratos dimittens. Sic ſpe iterum ſua fruſtrati, non amplius ſtatuerũt differendum, proximum quemq; compellantes, in apertam erúmpere rebellionem feſtinarunt. Bryennium virum illuſtrem, Ducemq; Macedonicarum copiarũ primum adierũt, facinoris conſcium & adiutorem: qui ob præfecturam Cappadociæ, finitimam indignationis materiam facile contra imperatorem præbere poſſet. Quẽ vbi promptum ſuo conſilio inuenerunt: habilem pro imperio ſolicite quæſierunt. Et mox Iſacius Comnenus ab omnibus, cunctis præferebatur. His ſane compoſitis, domum omnes redeunt, regem pro commeatu compellantes. Bryennius vero cum militibus ſuis regionem Orientalem ingreſſus, militarium ferculorum donatiuum diſtribuit, quo cum erat Iohannes Patricius Opſaras cognomẽto, aurum afferẽs donariuo cœpto, addit annonã militibus: Bryennius auxit vnicuiq; diſtributum congiarium. Quęſtor qui aurum attulerat vir bonus, non hoc dicebat ſibi cõmiſſum ab imperatore. Tum Bryennius indignatus, tacere hominẽ ac imperata facere impudentius iubet. Quo recuſante audẽtius, Bryennius iratus, virũ capillis correptum & barba in terrã proſternit, vinculiſq; tradit. Piſidarũ & Lycaonum Dux (qui haud longe caſtra habebat) harũ rerũ certior factus, principia eſſe tyrannidis animaduertens, cum ſuis copiis Bryennii tentoria irrumpit: Opſaran ſoluit, vinctumq; Bryenniũ illi tradit. Cui hic oculos ſtatim effodit, atq; imperatori tranſmittit, ſignificans ei quæ peregerat. Sed Comnenus, & qui cum eo cõiurarant, militaribus vndiq; auxiliis ad eũ confluentibus, occaſionem arripiendi imperii quærebãt. Et cum milites opem indefeſſam præſtarent, & conatus rationem fortiſſimam ſimul & optimam Comneni cernerẽt, ſumma poteſtas Comneno à militibus cõmittitur, & rex ab omnibus ſalutatur. Miſſis igitur per totum Orientem ſuis, tributa poſtulauit, conſtitutis ad hoc exactoribus & aſſer[illegible]i cenſoribus. Inde agmine ordinato Niceam proficiſcitur, vt ea potiretur pro refugio ſimul & própugnaculo. Vtrinq; fortuna illi affuit. Nam & vrbem nullo labore accepit, & præſidium

quod

quod ſatis erat, in eam impoſuit. Tum duodecim ab ea ſtadiis caſtrametatur. Imperator Michael certior de iis factus, Occidentalibus copiis collectis, & ſi qui alicubi Orientaliũ relicti fuerant à Comneno non præoccupati, Ducem illis domeſticum Oriẽtis eunuchũ Theodorum Imperatricis Theodoræ miniſtrum conſtituit, adiungens collegam magiſtrum Aaron, cognatum vxoris Comneni. Qui contra hoſtes ducentes exercitum, pugnã in loco quem incolæ Haden, id eſt, Orcum vocant, commiſerunt. Cum autem inter pugnandum, ſiniſtrum cornu Imperatorianorum dextrum Comneni ſuperaret, ac Romanum Sclerum qui illi præerat viuentem caperet, Cecaumenus qui dextrum cornu hoſtiũ tenebat, Cæſarianos in fugam vertit, & facto impetu in vallum eorum, caſtra eorum diripuit, & terræ æquauit. Vnde animi militum Comneni mirum in modũ aucti, Cæſarianos fugant, cæduntq́. fit cædes ingens Cæſarianorum, non modo gregariorum, verum etiam ducum, quorum non pauci viui capti ſunt. Victoria Comneno acceſſit. Imperator vbi id accepit, in deſperationem redactus, principatum voluit deponere. Sed qui cum eo erant aliter ſentientes, & legatos mittendos ſuadent. Hi erant quidam Senatorii ordinis, Proedrus ſiue præſes Conſtantinus Lichudes, item Proedrus Leo Alopus, & Michael Pſellus inter Philoſophos primarius. Quibus mandatum eſt, vt offerrent Comneno adoptionem ab Imperatore faciendam, ac Cæſaris dignitatem, ſuis vero qui ei adeſſent, remiſſionem & amneſtiam admiſſi criminis & mulctæ. Quæ cum in multitudine coram Comneno nunciata eſſent, tumultu ſuborto, multitudo nolle ſe dicebat alia forma quem præfeciſſent videre, neque paſſuros ſeſe ſtolam abiicere, qua iam indutus eſſet. Hoc vero magis adulatorie quam vere erat dictum. Soluto vero concilio, ſeorſum legatos Comnenus accipiens, Si (inquit) arcana renunciare imperatori promiſeritis, quæ abdita corde habeo, vobis bene audientibus ediſſeram. Aſſerentibus ſecreta fore quæ crederentur, ſufficere ſibi (ait) iam nomen ac dignitatem Cæſaris, nec ſe iam quærere imperium. Poſtulare vero ſe ex imperatore, ne cui imperium quam ſibi tradere promittat: & vt cõſeruet omneis qui ſibi adſint, ſi quid honoris ab eo accepiſſent. Dein vt ſibi tradat quippiam regiæ poteſtatis, vt habeat vnde honoret quoſdam, vt dignitatibus inferiores, ac in ducatus quoſdã militares euehat. Quæ ſi illi firma rataq; fiant, facturum ſe fœdus. Vt autẽ multitudini quę ſecum eſſet, hoc placeat, binas ad imperatorem conſcripturum ſe literas, quarum altera capiatet exercitus beneuolentiam, altera vero conſcribat ſecreta. Super hæc etiam petit mutari tractantem publica negocia, vtpote iniquiorem tum ſibi, tum ſuis. His igitur ab eo dictis, conſignatiſque epiſtolis, abire hortatus eſt. Qui ad imperatorem venientes, arcana quæ Comnenus illis iniunxerat, viua voce aſſignatis etiam literis ſignificarunt. Ad quæ ſenex Imperator gauiſus omnium quæ petiit, fidem dare promiſit. Simul legatos redire iuſsit: qui iureiurando illi affirmarent, haud longe abeſſe tempus, quo illum imperii participem ſit facturus: nunc ob cauſas quaſdam id differri. Comnenus læto animo nuncium legatorum accepit, aliiſque eadem non triſtia fuere viſa: magiſque aliquanto, quod mutari gubernatorem rerum publicarũ didicerant. Iamque deponere arma omnibus eſt viſum, ſimul & tyrannidem. Michael Imperator, priuſquã integram cum Comneno iniret concordiam, vt ſibi ciuium animos cõciliaret, inſcriptionem quãdam confecit, execrationib. ac iuramẽto vnumquenq; deuinciendo, ne quis Comnenũ vel imperatorẽ diceret, vel regium honorem præſtaret. Senatus autem partem muneribus, partẽ dignitatibus, alios alio modo demulſit, vti inſcriptionẽ hanc ſubſignarent, confirmarẽtq;. Poſtridie cũ aduentare Comnenus nuntiaretur, ſeditioſi ſenatores in tẽplum Sophiæ conuenerunt. Quibus & Duces ſocialiũ exercituum iungũtur, patriarchã poſtulantes in medium eorum conuenire. Is ianuas illis claudens, nepotes miſit quæſitũ, cur ita tumultuarentur, quaſi inuitus ad eos deſcenderet. At illi quum vndique copioſa afflueret multitudo, niſi veniret, male ſe affecturos nepotes eius minitabantur. Deſcendens igitur ſtolam indutus pontificalem, increpuit eos, quur tam violenter eum deſcendere cogerent? quur tam audax per eos conflata eſſet ſeditio? At illi correpto eo in medium, legatum eum eſſe ad Imperatorẽ poſtulabãt, quo ipſis redderetur inſcriptio, quã coacti ſubſcripſiſſent, icto cũ Comneno fœdere: ſed petitioni eorũ reſtitit, ſimulanter tamẽ. Paucis enim horis exactis, Imperatorẽ ac Regem ſalutarunt Comnenum, patriarcha adiuuante ac comprobante: qui mirũ illi fauebat ac ſtudebat, vt & acclamationis ferret compenſationẽ. Iubet igitur impudentius Imperatorem ſenẽ regia egredi. Qui cum Pontificibus à Patriarcha miſſis dixiſſet: Quid mihi pro imperio redditis? hi vero cœleſte regnũ illi oſtentarũt: ilico igitur abiectis imperii inſignibus, regia exiit. Comnenus vero iam imperator inſignitus, Cecaumenum fecit Curopalaten, eumque cum parte exercitus ad occupandam mittit regiã. Vrbana itaq; multitudo Imperatori nouo certatim occurrens, ſplendidiſſimum

fecit eius in palatium ingreſſum. Cum igitur non amplius vno anno ſenex Michael imperaſſet, à regno decidit. poſtque hoc non diu ſuperſtes, vitam cum morte commutauit. ſic vir genere & opibus clarus, licet minus ad imperandum idoneus, in ordinem redactus, & regno priuatus, poſt paulo obiit.

Iſaacius Comnenus.

COMNENVS Imperio poritus, ſuam felicitatem, non Deo, ſed ſibi acceptam retulit. Quod publico numiſmate atteſtatus eſt, quo imaginem ſuam ſtrictum gladium manu extenſa ferentem, cum hac inſcriptione fieri fecit: MIHI HOC IMPERIVM PEPERI. Quo nummo quaſi ſeipſum proſtituit, negociis quibuslibet ſeſe ingerens: concidereque tumores quoslibet ſtatuens, cum tamen nec lenire nec fouere vulnera noſſet. In primis autem Patriacham in multa veneratione habuit, eiuſq; nepotes ex fratre propter illum & dignitatibus honeſtauit ampliſſimis, & magiſtratibus præfecit illuſtribus. Eccleſiaſticorum negociorum iuriſdictionē Eccleſiæ contribuit: in Parriarcham munificus. Cum in id vſq; tempus ab Imperatore magnus (vt dicebatur) Oeconomus imponeretur. Sed & Scenophylax (quod vaſorum cuſtodem ſignificat) quæ officia ambo ſub Patriarchæ poteſtate conſtituit. Dein liberaliſſime ſuos muneribus, qui ei affuerunt, cohoneſtauit. Feſtinabundus cuique compenſationem reddidit: ac domum repedare iubens, ne quid tumultus excitarent, aut populum mouerent. Dehinc vitæ ſociam acciuit Auguſtam: fratrem vero Ioannem Curopalaten fecit, Magnumq; domeſticum appellauit. Cum vero priores Imperatores, quicunq; poſt Baſilium Porphyrogenitum rerum fuerant potiti, non recte vterentur publicis communibuſq; rebus, verum eas aut in proprias voluptates, aut monaſteriorum ædificia abſumerent, aut denique quibus volebant, largirentur, regioſque theſauros diſtraherent, ac ob id magiſtratus & officia pecuniis priuarentur, Comnenus id emendare ſtatuit. Sed nec quieta nec debita caſtigatione rem aggreſſus, cum ex tyrānide legitimū feciſſet imperium. Poſtquam enim regnum accepit, inuertit obſeruatum ante ſe morem: & ſiquid Michael aliis dedit, rurſus is abſtraxit, priuauitq; ſemel potitos rerum, multa cum indignatione derogans partim, partim deponens pleraq; prius conſtituta: nec id plebeis modo fecit, ſed ne ſenatoribus quidem pepercit. Tum eo furore progreſſus, vt manus etiā ad diuina admoueret: quę partim retractauit, partim in ſeruitutem redegit. ac exactionibus ſubiecit, alioqui eccleſiaſtica gaudentes libertate: quibus ſufficientes alii præbuere ſumptus. Iſte Reipub. defectus, ſacrilegio reficiebat, aliud ſupra aliud quotidie accumulans. Ob id inuiſus cunctis, & ſenatorii ordinis viris, & multitudini populari, & militibus: quotū facultatibus pariter inſidiatus eſt, nec ab eis abſtinuit. Potiſſimū autem illis perquam moleſtus, qui in monaſteriis degebant: nec enim ab incepto, aut timor, aut odium, aut obloquutio abduxit. Sic animum totum eo intēderat, animamq; tumefactam inflauerat. Sed nec diuturna illi fuit cū Patriarcha amicitia, qui huic imperare volebat. Et quoties petitione aliqua ab eo fruſtrabatur, iraſcebatur, obiurgabat, & minabatur ſeſe imperium illi ablaturū, quum potiſſimum hoc illi contuliſſet: quod æquo animo Imperator ferre non poterat, & idcirco anteuertere priuſquam quippiam pateretur, meditatus eſt, acto ipſo vna cum nepotib. in exilium, priuſquam feſtum cœleſtium exercituum (quod noſtri S. archangeli Michaelis vulgo appellant) inſtaret, quod celebrabatur ſplendidiſſime à Patriarcha. Veritus eſt enim e ſacra æde abducere, ne à clero ac plebe tumultus excitaretur. Dehine hæreſeos calumniam ſupponere ſolicite ſtuduit, quibuſdā epiſcopis coadiutoribus, & Pſello accuſationes criminationeſq; conſcribente: quibus virum pontificatu deiicere ſperabat, vt vel ſponte dignitate ſe abdicaret, vel inuitus deiiceretur. Vbi vero regiæ voluntati hic nō obtemperat, vi deponere niſus mors Imperatorem curis liberat. Huius nuncium quum quidam veluti lætiſſimum Imperatori attuliſſet, Imperator pœnitentia ductus, illachrymans eiulauit: ac funus magno apparatu ac pompa ab exilio reducens, in propriam manſionem repoſuit, nepoteſq; priſtinis dignitatibus reſtituit. Eccleſię vero Proedron & protoueſtiarium Conſtātinum Lichudem præfecit, virū in Reipublicæ adminiſtratione longo tempore verſatū, ac officiis innocenter functum. Cui Monomachus olim Manganorum gubernationem commiſerat, & de ipſorū libertate inſcriptiones concredideat. At Comnenus fraudis ac maliciæ plenum excogitans conſilium, à cacodæmone quodam haud dubie ſibi inditum, ſub ſuam Lichudem concupiuit reducere poteſtatem. Simul enim atq; Lichudes confirmatus eſt, ac præpoſitus, & ſacerdos factus, per ſecretiores ſuos mittit,

vt pro-

vt prohibeant eum conſecrari. Et niſi Mangana cederet ac ſolueret in Synodo, non fore vti chriſmate pontificio inaugurauretur: Si vero (inquit) mihi dederis iura Manganorum, permittam te inungi. Sciens igitur Lichudes quod in priſtinum ſtatum non pateretur ſibi regreſſus, in hoc vero ordine turpe ducens manere, afferens petita dedit: & ſic permiſſus eſt pontificali dignitate inungi. Cæterum Comnenus bellum gerens contra Hungaros & eos Scythas, qui Pazinacæ dicuntur, Vngaris pacem petentibus, dedit inducias. Contra Scythas vero mouenti, alii quidem ſuccumbunt ac pacantur (nec enim omnes ſub vno principe degunt) vnus autem eorum Seltes nomine, audax nimium, cum parte Romanarum copiarum confligens, vincitur. Hinc vero Imperator moto exercitu, in Lobizo caſtra ſtatuit, iam pene ad finem vergente menſe Septembri. Cadentibus autē denſis imbribus ac niuibus, iamdudum & equi plurimi interierunt, & milites non pauci frigore periclitati ſunt Fluminaque alueos ſuos egreſſa & æſtuantia, commeatum & neceſſaria ſimul abſtraxerunt. Poſtea vero pluuiis ac niuibus aliquantiſper ſedatis, prætorio egreſſus Imperator, ſub ingentem quandam quercum, quæ illic forte ſtabat, conſtitit: aſtantibus circa eum primoribus quibuſdam. Strepitu autem eo in loco repente ac inopinato eueniente, abierunt omnes, & ilico radicitus euulſa quercus corruit. Ob id Imperator Conſtantinopolim reuerſus, gratiarum actiones & vota Deo de incolumitate perſoluens, intra regiam ſacellum diuæ martyri Theclæ extruxit: ea enim die periculum ſub quercu effugerat. Sed pronepos illius, imperator Ioannes, Alexii filius, templum minus magnificum pro ipſius dignitate exiſtimans, deiecit: ac multo ſplendidius nomini Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti dicatum reædificauit. Sed quomodo regnum depoſuerit Iſaacius, licet hiſtorici non conſentiant, tradendum nunc eſt. Pſellus enim verboſus, venationi tradit Imperatorem vacantem, continuo dextram venabulo armatam in vrſos & apros extendentem, frigido ſpiritu latus concuſſiſſe, ac deinde horrorem eum inuaſiſſe, ac febrem profundam in eo exæſtuaſſe, ac in ſequentem vſque diem latus pupugiſſe, nec anhelitum habuiſſe: ac ex iis vitæ dubium factum, imo penitus deſperaſſe. Et ob id Conſtantinum Ducam imperio præfeciſſe, ac in melius mutaſſe vitam. Thraceſius vero venatum & ille Imperatorem commemorat circa nouam vrbem. Aprum vero apparuiſſe alicunde aſpectu terribilem. Comnenum laxato equi freno inſequutum eſſe ſuem, eum vero incidiſſe in mare ac diſparuiſſe: quē quidam non ſuem, ſed viſionē quandam ſuſpicati ſunt. Inter hæc quaſi coruſcatione quadam afflatū Imperatorem, eiuſq; iactu turbatum, ex equo decidiſſe, ac procubuiſſe humi exanimem, ore ſputo conſperſo, illatumque in regiam. Vbi quum aliquātiſper ægrotaſſet, in deſperationem redactum, totondiſſe capillos: & pro purpura aſperum ac durum induiſſe veſtimentum, cucullam ſcilicet monaſticam. Ducam vero Cōſtantinum Imperatorē factum. Tum ſe applicuiſſe ad Studienſe monaſterium, vbi reliquum vitæ trāſegit, ex morbo priſtinæ valetudini reſtitutus. Imperauit autem annos duos, menſes treis. Strenuus alioqui, & moribus arrogantioribus, bello, paceq; infractus. In negociis vero celer & expeditus, in rebus bellicis præſtantiſſimus. Literis vero non perinde deditus, affectus tamen erga eas & earum ſtudioſos. In Venere temperatus. Fertur enim quum olim ægrotaſſet ex renibus, ac à medicis in morbi remedium fœminæ iuberetur congredi, noluit alteram quam vxorem tentare, morbi potius ferens auſteritatem. Alii tradunt, tantæ fuiſſe continentiæ, vt poſt prolem ex vxore ſuſceptā, amplius, etiamſi medici frequentiore coitu vti edocerent pro ſeruanda ſanitate, cum ea congredi noluerit. Accuſatus aliquando quod tyrannidem arripuiſſet: pati, inquit, non potui conſerui imperium: ſeſeq; id Reipublicæ cauſa feciſſe exclamauit, ac nihil iniuſti à ſe factum eſt cauſatus. Hæc Zonaras.

Conſtantinus Ducas.

CONSTANTINVS Ducas Proedrus, & ſcholarum domeſticus, Andronici Ducæ filius, citra negocium rerum potitus, Iſaacio ſuccedit Imperatori, multum de progenitoribus ſuis gloriatus, Ducarum ſcilicet familia, Andronico Pantherio & Conſtantino. Cum tamen gens ea olim funditus fuerit extirpata, ob Conſtantini Ducæ, qui tyrannidem affectabat, inſolentiam: Conſtantino VII. Porphyrogenito Imperatoris Leonis philoſophi filio imperante, vt ſuperius ſcripſimus. Qui ſub procuratoribus & tutela aliquandiu regnauit ob pueritiæ imprudentiam: quum tota hæc familia extingueretur, nullo mare relicto. Sed ex fœmina quadam illius ſexus, maiores illius originem habuere. Vnde nec verus aut purus Ducas fuit, ſed mixtitius, &

Digitized by Google

adulterinam habens cum ea gente cognationem. Dictus eſt pleriſque forma diminutiua Ducizes: ab aliis corrupte puto, Diochyſis cognominatus eſt. Vir alioqui eximia in Deum pietate, moribus mitis, veræ pietatis cultor, & æqui obſeruantiſſimus. Conſilio & ſententia tardior & hebetior, delectatus in primis vitæ mundicia & ſanctimonia. Sed auariciæ ſtudium prægrauabat. Pecuniæ enim immoderate ſtudioſus, vias quærebat ſedulo, qnibus theſauros cumularet. Duplici autem ſtudio id inueſtigabat. Nam vt publicas diuitias augeret, officia quæ circa rationes verſabantur, venalia dedit ambientibus, & publicanis collectionem tributorum ſub conditione addirionum & augmentorum concredebat. Alterum illi ſtudium erat, vt ius diceret & decerneret. Qua in re non plena ſpectatus eſt diligentia, ſed aliquando poteſtate abutebatur, & decreta imminuebat in dictas ſententias, ambigua proponens: inconſtans aliquando & tenax. Sed ab initio Imperii, multos ſenatorii & plebeii ordinis ad ampliſſimas ſuſtulit dignitates, & exutos ſuis honoribus ac ſpoliatos à Comneno, qui plurimi erant, reſtituit. Vnde grauis eum conſpiratio, inſidiis in eum commotis, pene oppreſſiſſet, parumque aberat, quin ſubmergeretur: erat enim in regia Manganorum. Vnde coniurati augurabantur fore, ſi tumultus in vrbe concitatus annunciaretur in forum, vt ſtatim per mare Imperator in maiorem regiam eſſet abiturus, quod & euenit. Ordinatum autem ne tum regia triremis adeſſet, eiuſque rectores, quos Protocarabos appellant, ſocios habebant coniurationis. Imperator igitur vbi tumultum motum accepit, ex Regia ilico abeundum decreuit. Sed regia triremi non inuenta, quoddam fortuitum conſcendit nauigium. Abeunti vero iam imperatoria quoque triremis apparet: quæ vehementi valde remigatione cum impetu fluctus conſcindens, ad nauigium in quod Imperator fuerat ingreſſus, dirigebatur. Hoc ſane conſilio, vt impetu nauigium obrueret, ſupprimeretque, ac Imperatorem demergeret. Sed Imperatoris nautæ ſublato clamore, triremis impetum prohibuerunt, auerteruntque gubernaculum eorum. Qui hac voce attoniti (diuina ſic ordinante prouidentia) timore magno correpti ſunt. Sic Impetatot periculum effugit. In authores autem coniurationis, qui has conflauerant inſidias, Imperator nulla alia pœna quam publicatione bonorum animaduertit. Quumque hanc conſpirationem non ſine diſcrimine oppreſſiſſet, ad Reipublicæ adminiſtrationem conuerſus, non peſſimum egit Principem. Decreuit vero ſecum omnino cum nulla gerere bellum gente, ſed muneribus aliiſque illecebris placare, aut conciliare Romano Imperio, ob ſolum auaritiæ ſtudium: quod ſcilicet in expeditiones plus ſe quam in munera expenſurum iudicaret, & quietus pecuniarum aceruationi vacaret. Ideo neglecto militum delectu, fortiſſimum & ſtrenuiſſimum quenq; conſcriptorum ob præmii grauitatem dimiſit. Vnde Barbari animoſiores facti, & res Romanorum proterere, & exercitus ſubiugare non neglexerunt. Sic multæ Orientales regiones partim diripiebantur ac excindebãtur, partim hoſtibus dedebantur. Nec minus Occidentales aduerſa patiebantur, propter militum paucitatem ac incommoditatem. Vzorum enim gente (Scythica eſt ea ex Pazinacis, aliis Scythicis gentibus, & generis præſtantia & multitudinis excellentia præponenda) Iſtrum populariter tranſgrediente, tentarunt finitimarum Iſtro gentium Præſides à tranſitu prohibere, licet non poſſent. Erant autem hi, magiſter Nicephorus Botaniates, & magiſter Baſilius Apocapes. Sed Barbari cum eis congreſſi, & exercitum quem illi habebant, vicerunt, & ambos præſides manu captos abduxerunt: Danubiumq; tranſgreſſi, omnem circa regionem cædibus atque incendiis impleuerunt. Erant enim, vt conſtans eſt fama, ſuper ſexaginta chiliades, qui ad Græciam vſque ſunt progreſſi, nemine vetante. Hæc licet mœrore Imperatorem afficerent, non tamen exercitum conſcribere placuit, differens quoad poſſet, ne nũmum aut obolum quidem profunderet: inuictam gentem eſſe cauſatus. Oratores tamen cum muneribus miſit, quibus ſe fœdere iuncturum Barbaros ſperabat: ſed parum effecit. Cunctis autem Imperatori maledicentibus ob parcitatem, Barbaris non occurrenti, tandem vrbe egreſſus, iuxta Cherobacchos caſtra locauit: non pluribus quam quingentis aut quinquaginta militibus ſecum aſſumptis. Meditanti vero ampliores cogere delectus, ſuperuenit nuncius de gentis diſtractione ac ſubuerſione, graſſante in eam ac ſæuiente peſtilentia, eoſq; valde vexante. Sed & Pazinacæ ac finitimi Bulgari infirmis opponebantur, ſimulq; occidunt ac extinguunt, ducibus cum paucis in alteram Danubii ripam ægre euadentibus. Quod cœleſti auxilio nimirum proueniebat, Imperatore deſperante, & ad diuinam opem confugiente: lachrymis enim cordiſq; cõtritione id à Deo anxie efflagitauit. Hæc ſexto eius imperii anno geſta ſunt. Antea vero terræmotus ingens (familiaris Conſtantinopoli clades) vigeſimotertio die Septembris factus eſt: quo templa ac domus plurimæ ſunt dirutæ. Sed & Græcum templum in Cyzico corruit, opus pulcherrimum & admiratione dignum.

Sed

Sed & Nicææ ſpecioſiſſimum ſimul & maximum Sanctorum patrum templum decidit. Maio autem menſe quartæ iodictionis, cometes viſus eſt à tergo ſolis ad Occaſum vergētis: qui principio magnitudine erat lunæ plenæ par: deinde veluti coma enata mouebatur: quantumq; per comas creſcebat, tantum deficiebat magnitudine: in Orientem radios protendens, quadragiota diebus apparuit. Conſtantinus præterea Lichudes patriarcha, quatuor annis & menſibus ſex pontificatu functus, in aliam migrauit vitam: cui Iohannes Xiphilinus ſucceſſit, ex Trapezunte oriundus: eruditiooe literarum variarū clarus, olim inter ſenatores cooonumeratus. Qui omnibus ſponte relictis, monaſticam vitam ingreſſus, iuxta Olympum longo tempore degebat, dignus tandem habitus ſede patriarchali. Cæterum Imperator morbo diutino correptus, cum peoe conſumptus diu laboraret, ineuitabilem inſtare ſibi vitæ finem videns, Imperium filiis reliquit tribus, quos ex vxore Eudocia genuerat. Duos quidem priuatus, Michaelem ſcilicet & Andronicū, quos Cæſares declarauit: Conſtantinum vero Imperator iam exiſtens genuit ex Auguſta Eudocia: qui ſolus Porphyrogeoitus, ante alios Imperatoriis inſignib. exornatur. Ipſam vero matrem Auguſtam & domioam appellari curauit, Imperii molem illi imponens: & quod moderata & prudens, tum ad filiorum educationem idooea videretur, & ad gerenda negocia nata. Iuramentum tamen ab ea ſcriptum exigebat, ad ſecundas nuptias non tranſituram. Quod Patriarcha ſua ſubſcriptione roborauit. Quo inſcripto, omnes pene ſenatorii ordinis contriſtati ſunt, nullum ſe alium Imperatorem ſcilicet, niſi ipſius filios appellaturos: licet ſeruatum oon ſit, vt infra dicemus. Poſt hæc Imperator defecit, functus imperio annis ſeptem, menſibus ſex: anno ætatis ſexageſimo & amplius. Fratrem ſane ſuum Cæſarem cum honoraſſet, participemq; imperii feciſſet, arcanorum conſcium habebat. Literis vero nullam nauauit operam, amabat tamen eas, ſtudioſosq; earum venerabatur: ſolebatq; dicere, malle ſe literarum gloria quam imperio illuſtrem eſſe. Inſidiatores vero ſuos non aliter duxit puniendos, niſi quod ipſis vt venalibus mancipiis eſt vſus: vtpote ex legibus libertate priuatis. Hæc Zonaras. Fertur autem & tres habuiſſe filias, Annā, Theodoram, & Zoen, vt cæteri hiſtorici tradunt.

Eudocia Imperatrix.

MORTVO Imperatori ſuccedebant in imperio Eudocia vxor & tres liberi, iuxta factam ordinationem. Accepitq; Imperatrix communem liberorum prouidentiam ac educationem, vnaque cum illis in regio throno collocatur, vtrinq; accubantibus filiis, regina in medio reſidente. Sic in conſiliis, ſic in publicorum iudiciorum cognitionibus, ſic in domeſticis ſeſſionibus, ſic in conſuetis progreſſionibus ſedebat & incedebat. Sub id tempus Barbari Orientem latrociniis vaſtantes, Romanorum terras quotidie vexabant. Quandoquidem milites (vt diximus) ob Imperatoris defuncti parcitatem pauci erant, & inutiles facti ocio & ignauia. Siqui autem forte erant militiæ dediti, hoſtibus occurrere, conſuetis priuari eſculentis ac ſtipendiis, non audebant. Ob id Barbari quandoque in Meſopotamiam irrumpebant, aliquando Cappadociæ vrbem Melitenen, & quæ circa eam ſunt, diripiebant. Quandoque Ciliciam populabantur, ac in Cappadociam egreſsi ſuot: nec his qui in Cœloſyria ſunt abſtinuere. Quæ imperatrici nunciata, tumultum concitarunt: multis clamaotibus, Imperatore iam opus eſſe ad hæc conficienda negotia, quæ fœmineo eſſent longe imparia ingenio. Mulier itaque ſagax, ne vna cum pueris regno excideret, Republica ob Imperatorem periclitante, quendam cogitabat in priocipatum inducere, virum fortem & ad res bellicas aptum, quo & ſibi & liberis imperium conſeruaret, integrumque maneret. Neque enim intemperantia motam aiuot, nec victam voluptate ſibi ſociaſſe Diogenem, verum vt Principem in re militari iamdiu verſatum & robore excellentem, præpoſuiſſe rebus Romanis, vt metus Barbaricus tolleretur vniuerſus, quum hic manus illis conſereret. Erat vero is vir & nobili familia, & celebri fortitudine. Cuius pater Imperatoris Romani affinis fuerat per neptem ex fratre, captuſque ob affectatum regnum, ſeipſum præcipitauerat: ne in poteſtatem redactus, indicaret conſcios tormentis interrogatus, qui dehinc ſupplicio afficerentur. Is Romanus Diogenes honore Beſtarchorum functus, à Duca Sardicæ dux fuerat factus. Vbi & Pazinacis aliquoties congreſſus, multos cepit, fugauit, ac cecidit: miſsiſque & manu captis viuis, & cæſorum capitibus: vnde Beſtarchæ dignitate eſt honoratus, ſcribente ad eum Imperatore his verbis: Non dono tibi Diogenes hanc dignitatem, verum eam virtutis tuæ compenſatiooem eſſe volo.

Illic igitur degens, arripere deſtinabat tyrannidem, quum mortem Imperatoris accepiſſet. Quum illius itaque animus Reginæ ſignificatus eſſet, miſit qui comprehenderent. Sicque vinctus Byzantium ducitur, accuſatuſq; veluti inſidiator condemnatur, & arctiori cuſtodia clauditur. Tum ad imperialem ductus thronum, condemnatus eſt, vt promulgaretur contra eum factum decretum. Omnes qui aderant miſeratione mouit, & ob formam eius egregiam, & robur corporis inſigne. Cum aliis & Imperatrix miſerta eſt viri: imo, vt credibile eſt, amore mota, licet incertum ſit. Atque ideo pro ſententia ſupplicii abſolutio profertur: liberatuſq; à pœna in patriam proficiſcitur, quæ illi Cappadocia erat. Reuocatum vero Imperatrix, magiſtrum & prætorem conſtituit, Imperatorem potius appellandum cenſens, vt virum ſe digniſſimum. Sed obſtabat iuramentum & inſcriptio, quæ penes Patriarcham aſſeruabatur: cuius recuperandæ ingens cura illi fuit. Excogitat igitur aſtu fœmineo conſilium malum quidem, ſed callidum valde, idque eunucho ſuo aperit, quo pro lenone vſa eſt: præſcribens illi, quid & quomodo Patriarchæ loqueretur. Hic itaque ad Patriarcham iam ſingula edoctus ſe proripiens: Noſtin, inquit, Domine, amore nepotis tui teneri Imperatricem? Erat autem illi nepos Bardas iuuenis in ipſo ætatis flore, rei venereæ aptiſſimus. Quæ cum amore illius ardeat, me miſit ſi tu conſentias, hoc eſt, illi chirographum reddas, ſpondeaſque citra incommodum illi fore, ſtatim coniuncturam ſe ſibi nepotem tuum, tradituramque imperii poteſtatem. Vbi hæc audiuit Patriarcha, deceptus muliebribus dolis, totũ tradidit ſeipſum, omnia pollicitus. Eunuchus ad hęc Senatum quoq; experturus, vnumquemq; eius ordinis compellans: Neceſſitatem ac negocia poſtulare, inquit, Imperatorem ex eorum numero deligere, ne diutius à fœmina ac puerulis Reſpublica gubernata, breui Romanum Imperium peſſumeat, periturumq; occumbat: non modo in iis regionibus hoſtibus vicinis ac expoſitis, verum ipſam vrbem fore in periculo. Illis adiunxit iuramenti ac apographi mentionem, reprehendens mortuum Imperatorem, quod non publico conſuluiſſet commodo, ſed ob zelotypiam illicita exegiſſet iuramenta ac illegitima apographa. Cum autem plures inueniſſet aſſentientes, contradicentes partim muneribus, partim promiſſis induxit, vt ita le aliquid decernerent. Miſſa igitur Reginæ inſcriptione ſua, in rem atq; effectum voluntatem traduxit, Diogenemq; ſibi maritum coniungit, communicato negotio maiori filiorum Cæſari, quem in regiam accerſiuit, vt nuptiis intereſſet. Sic Diogenes Imperator ſalutatur: quum Eudocia cum liberis imperium geſſiſſet menſes ſeptem, & dies aliquot. Fuiſſet profecto Reſpubl. non incommode à muliebri prudentia tractata, ſi ab externis pax affuiſſet. Sed Barbarorum motus effecit, vt iuramenti oblita Imperatrix, hunc virum fortem duceret maritum.

Romanus Diogenes.

POTITVS rerum Romanus Diogenes, non reſpondit conceptæ ab Imperatrice ſibi imperium donante ſpei. Quandoquidem illa ex condemnato & iam pene carnificibus tradito, non modo abſolutum & periculi liberum ac immunem fecit palam, ſed & tali imperio eſt dignata: ſperans in omnibus ſeſe exhibiturum obſequentem, ſeque poteſtate functuram. Hic autem intractabilis, animo libero, exiguo tempore, vi naturæ mores ingenitos compeſcens, ſuccubuit Auguſtæ voluntati, ſuſpicionemq; diſſimulauit. Paulo poſt retecta natura, ſtatim ad ſuum ingenium rediit, ſubiectionemq; moleſte ferens, poteſtate regia vti ſtatuit: male ſe interim Orientis rebus habentibus, ac aliis deſciſcentibus, aliis vero inclinatis ab eo. Habito itaque delectu, caſtra regia ad Orientalem partem Auguſtæ Byzantinæ locat, duo vno labore facere intendens: Barbaris ſcilicet acceſſum prohibere, & ſic ſalutem ſubditorum ſuorum (vt fas Imperatori) præſens curare: & nomen ſibi ac famam conciliare, nec omnia ſubiicere Imperatrici, ſed ſe oſtendere rerum dominum. Progreſſus idcirco ex regia armatus, ad Orientem pergit nõ ſatis valido exercitu: vtpote qui penuria laborabat & armorum & equorum, aliarumque rerum in bello neceſſariarum. Longo enim tempore rem militarem (vt ſcripſimus) neglectam haud facile erat ac promptum breui inſtaurare. Ad Orientis igitur plagam, vbi Phrygiæ pars quædam eſt, eductis militibus, hoſtes intellexerunt Imperatorem virum bellicoſum & inuictum adeſſe, qui ſe paratum pro ſuis exhiberet quodcunque ſubire periculum: viſa acie Barbari cominus pugnare recuſarunt, cautius exiſtimãtes retro fugere. Sultanus igitur in duas partes Barbaricum agmen ſecãs, alteram in meridionalem

nalem Aſiam ſeorſum, alterã in ſeptentrionalẽ induxit: præſidentibus præcepit quicquid
occurrat diripere. Neocæſariam itaq; ſubito obruentes, oppreſſam diripuerunt, prædaq;
onuſti inde abierunt. Quod Imperatorem mœrore affecit, qui aſſumptis expeditiori-
bus agminis, itineribus difficillimis ac pene inuiis, hoſtes improuiſus adoritur, iniecto-
que illis terrore in fugam vertit. Barbari enim relictis ſpoliis & ſupellectile, diſſipati ſunt.
Cum autem exercitus Imperatoris commeatus penuria laboraret, perſequi diutius ho-
ſtes non potuit. Ob id & captiui & quicquid aliud prædæ acceſſerat, vniuerſum dimitte-
batur. Inde in Syriam cœpti ſunt traduci. Legiones vero Imperator Melitenam dimittit:
ipſe ad Chalepum contendens, multam abegit hominum ac animalium prædam. Inde
Hierapolim Syriæ accedit, eamque expugnare conatus, poſt longam obſidionem certis
conditionibus in poteſtatem redegit. Poſthac vero Romani exercitus partem Barbaris
inuadentibus, ex victoribus nemo potuit auxilio venire pugnantibus. At Imperator (qui
tum forte in capta vrbe erat) hoc accepto, ſtatim cum iis quos habebat ſecum, ſuppetias
latum venit certantibus ſuis. De hac vero Romanorum pugna Chalepitarum dux factus
certior, & ipſe cum omni ſuo exercitu Barbaris ſe iungit, ſperans ſe Imperatorẽ captiuum
mox abducturum, & ob id Romana caſtra circulo ambiit. Imperator autem improuiſam
illis pugnam inferens, vallo egreſſus, copias nullo præcedente tubarum ſono eduxit, nec
alia aperta ſignorum oſtentatione: euertitque ilico hoſtes ac fugere coegit. Quod ſi vi-
ctis inſtetiſſet exercitus diutius, victoriam retuliſſet maximam ac celeberrimam. Equi e- 227
nim Arabum primo impetu veloces ſunt quidem, aliiſq; curſu præſtantiores, non tamen
perinde perſeuerant continuo, ſed læduntur ilico. Reuocati itaq; & à perſequutione deſi-
ſtentes hoſtes quidem incolumes perſtiterunt, ſeipſos vero & magnæ virtutis opere & in-
genti gloria priuarunt. Imperatori pariter viſum eſt ſat fœlix magnumq;, quod Romani
hoſtibus occurrere auſi fuiſſent, multumq; priſtini timoris poſuiſſent. Deducta vero eſt
iubente Imperatore Hierapolim Acropolis ipſa. Ipſe autem & alia oppida accedens, par-
tim quod inexpugnabilia eſſent præteriit, partim vero recepit, & ad vrbem Ciliciæ Ale-
xandriam occurrit. Inde abeunti nunciatur Amorium captum eſſe, multoſque illic inter-
iiſſe. Ægre iis affectus Imperator, paſſa hoc tempore vindicare ſe non poſſe agnoſcens, or-
dinatis quæ in exercitum erant, ne per hyemis tempus in penuriam neceſſariorũ incide-
ret, ipſe ad reginam reuertitur: ſatis arrogans, quod tam celeriter rem egregiam geſſiſſet.
Regina ſe ſpe ſua falſam ſentiens moleſte ferebat, animoq; vlcerato continere ſe fœmina
nõ potuit, quin increparet. Rurſus vere illuceſcente, alias Imperator copias conſcribens, 228
ſtatim Byzantio decedit, Cæſaream petens. Vbi accepit ingentem Turcorũ exercitũ re-
gionem populari. Quibus & ipſe occurrit, & partem exercitus in hos immittit vt manus
conſerant. Sed verſis in fugam hoſtibus, quos viuos caperet, omnes contrucidauit. Inde
ad Euphratem tẽdit, exercitui ducem præficiens Philaretũ, virum de familia Brachamio-
rum, ſpectatum, iudicatumq; ad belli periculum ſufficientiſſimũ: ſed vita haud admodum
integra, prorſus à nomine ſuo diſcrepante. Cum in conſpectum exercitus huius veniſſent
hoſtes, loca inſidiis parata deſeruerunt, verſiq; in fugam omnem amiſerunt ſupellectilẽ.
Doluit Imperator ſic euaſiſſe hoſtes, qui impetu quodam Cappadociam euaſtarunt, Ico-
nium vſque progreſſi. Vbi cum magna vis hominum eſſet, abundare omnibus bonis pu-
tabat. Sed Auguſtus audito Turcorum in Iconium aduentu, Sebaſtiam relinquens, à ter-
go accelerat. Sed iam direptum audiens Iconium, hoſteſque abire, eius aduentum perti-
meſcentes, miſit Chatagurio duci magnæ Antiochiæ partem Romani exercitus, illi præ-
cipiens, vt ad Mopſi domum diuerteret, ac cum tranſeuntibus Turcis congrederetur. At
hoſtes vbi in planiciem apud Tarſum venere, in Armenios incidere, peneque omnem
prædam abiecerunt: effugienteſque Romanorum exercitum in Mopſi foro latitantem,
noctu abierunt ſecuri: quod regi triſte attulit nuncium. Qui deſperatus (iam enim autu-
mnus inſtabat) Byzantium rediit. Quo tempore magnum illud apud Blachernas tem-
plum conflagrauit, anno inſtante ſexies milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo octa-
uo. Vere autem redeunte Manuelem Comnenum Protoproedrum, Imperatoris Iſaaci
nepotem, Curopalaten conſtituit, ac exercitibus præfecit. Qui cum admodum eſſet iu-
uenis, ſub ſenioribus imperabat: Barbaricumque ſortitus certamen, congreditur, & vi-
ctor euadit. Qui ei inuidiæ materiam erga Diogenem ingeſſit, adeo vt haud exiguam
exercitus partem illi adimeret, ac in Syriam mitteret. Iuxta Sebaſtiam itaque cum reliquis
in magnam incidit Turcorum multitudinem, eiſque congreſſus, cum illi fugam ſimu-
larent, ac Comnenianos milites ad loca ſibi opportuna attraxiſſent, obuerſis ex compo-
ſito tergis, ordines Romani exercitus turbarunt, ſparſoſque partim trucidarunt, partim

captiuos abduxerunt, ac cum iis Manuelem ducem, caſtris prius direptis. Attulit hoc nuncium Imperatori haud triuialem mœſticiam. Et præter hoc fama vulgauit quod & Reſpublica Chonas & nobile illic templum à Barbaris captum eſſet. Ilico igitur arma corripiens Imperator, itineri ſe accinxit contra hoſtes, cladem hanc vindicaturus. Tametſi aliis videretur, ſeſe aliquantiſper continere, conſultius. Inter hæc venit Manuel Comnenus, vna cum Turco à quo captus erat, ad Imperatorē. Nam neſcio qua cauſa contra hunc Sultanus indignationem conceperat, emiſitque contra hoſtes exercitum qui captum adduxerat. Vnde ſibi ille timens ſtatuit ad Imperatorem transfugere. Quem ſtatim Imperator Proedri honore dignatus eſt. Erat autem is ſtatura breuiſſimus & forma turpiſſimus. Vere iterum illuceſcente, Imperatoriam triremem ingreditur. Nauiganti columba ſubnigra triremem eius in totius exercitus conſpectu obuolauit: nec circuire deſtitit, quoad manibus caperetur, quam Imperatrici tranſmiſit. Quod plane augurium nō perinde proſperum coniectarunt quidam, nec illi qui eam ceperat, nec illi cui erat tranſmiſſa. Sed & ligno, in quo medio ſtatutum cernitur Imperatorium tentorium, ſua ſponte cōfracto, decidit prætorium: & hoc qnoque infauſtum viſum eſt omen. Verum neutrum horum Imperatoris alacritatem inhibuit. Sed progreditur nihilominus ad regiones vſque Orientales, parſimonia præter ſolitum correptus. Sed cum crebro inter domunculas contubernium ſtatuiſſet, ignis eas corripuit vt flagrarent prorſus. Ipſeque & equi ſemiambuſti protracti ſunt è prætorio, tum etiam frena tum vehicula: nec id bonum eſt iudicatum portētum. Inde vero abiens Halym tranſgreſſus, Cæſaream venit, ac in pago quodam (quem
228 Cryapegan vocant) vallum muniit. Illic cum quibuſdam Nemitzorum crudelius propter iniuſticiam egit. Eorū vero turba deficiente ac rebellante, ipſe ſtatim equos illuſtriores & exercitum inducens, terruit deſertores, ſtatimque redegit in ordines auxiliares. Poſtea Theodoſiopolim abiit, iſticq; duobus menſibus ſingulos pro commeatu afferendo dimiſit, quod ad inuia & inhabitabilia eſſet profecturus. Diuiſo tum exercitu, partem Ruſellio tribuit (vir hic erat Latinus bellicoſiſſimus) & per Chliatum emiſit. Alteram vero partem attribuit alteri, illi præcipiens vt terram diriperet Mantziciertū. Imperator vero ipſe cum paucis reliquis, nec ad pugnandum ſatis idoneis remanſit. Mantziciertum igitur per concordiam Imperatori ſe dedidit, trepidantibus Turcis, induciasq; & fidem petentibus, & illū reuerentibus. Militibus autem frumentatum aliiſq; pro neceſſitatibus egreſſis, cōueniunt hoſtes. Quod vbi Imperator reſciuit, cum aliquot cohortibus magiſtrū Nicephorū Bryennium emittit, qui cum Turcis congreſſus eſt. Sed laborantem cernens ſuum exercitum, mittit ad Imperatorem auxiliū petitum. Imperator hoſtium potentiam ignorans, Bryennii formidinem reprehēdit, ac in virum ira exaſperatur. Tum vero ſacerdos Euangelium forte legebat, ac caſu hęc verba dicebat: Si me perſequuti fuerint, perſequentur & vos. Simul emiſit magiſtrum Nicephorum Baſilacium cum parte militū: quibus Bryennio adiunctis, aliquantiſper ęquale certamen fuit. Pugnante vero inter principia cum ſuis Baſilacio, ac in hoſtes faciente impetum, illi non ferentes, terga vertunt, quos ille perſequitur, Bryennio cum ſuis non comitante. Vbi vero ad hoſtium vallum eſt ventū, vulnerato ipſius equo, eo decidit: armorumq; mole grauatus, cum moueri minime poſſet, hoſtibus circundatur, capiturq; viuus, ac ad Sultanum mittitur. Qui nihil illi ſeruile fecit, nec vt mancipio afficiebatur: ſæpius virum compellans, de Imperatore interrogabat, ac ſuam illi potentiam oſtentabat. Sed aſtutus res Sultani & laudabat & admirabatur: ſed tamen nihil eſſe dicebat, ſi cum Imperatore conferrentur. At Imperator cum reliquis egreſſus vallum, exploraturus quid factum eſſet, conſtitit in colle vſq; ad veſperum, ac demum reuertitur. Statim vero Turci circundantes caſtra obequitabant ac iacula mittebant, vocibuſq; ignotis & vlulatibus circum exercitū ſonabant. Sic quidem nox ſuperuenit. Mane vero Vzorū cohors quædā ad hoſtes ſpōte transfugit. Quo viſo & reliqua Vzorū multitudo idē facit. Rex vero velociſſimo in Chliatū nuncio miſſo, aduocat iſtinc exercitū. Cum vero non veniret (Trachaniotes enim dux iſtic degentiū militū, audito Sultani aduentu, induxit & Ruſelliū, ac cum iis quos habebant, coniuncti, fuga in Romanorū fines euaſerant) ſtatuit Diogenes cum eis qui ſecū erant, in craſtinū pugnam committere: ac ſimul cum aurora ad pugnam inſtruitur. Inter hæc legati venere à Sultano de pace acturi: quos Imperator nō admodum benigne ſuſcepit. Moxq; reſponſo dato ad dominum ſuum redire iuſſit nuncios, ſi quid de pacis conditionibus eſſet acturus, vti relinquat locum in quo caſtra locaſſet, longius alicubi caſtra metetur. Et vt cum Romano exercitu vallum ſit coniunctum, vbi nūc eſt Barbarorum munitio. Hæc cum legatis loquutus arroganter ilico redire eos præcepit. Nunciant igitur Sultano Imperatoris ſententiam, qui cum ſuis de pacis conditionibus conſultat. At Imperator faſtu plenus, à ſuis quibuſdam perſuaſus eſt, for-

eſt, formidine correptum eſſe Sultanum, quod parem ſibi exercitum non haberet, ac ea cauſa pacem quærere, vt dilata pugna copias augeret. Non expectatis igitur legatis, nec quippiam ſpeculatione diligenti cõſiderans, tubicinibus præcepit ciere Martem. Improuiſa autem res Barbaris tumultum mouit: ſed tamen in ordine ſic etiam perſtiterunt, ac inuadentibus eos Romanis non occurrerunt, ſed ceſſerunt: ita vt nec terga verterent, nec pugnarent tamen. Vt vero clara eſt facta dies, Imperator non eſſe idoneum in caſtris præſidium comperiens, timuit ne inuadentibus ea hoſtibus diriperentur: decreuit pugnam dimittere, ac ad caſtra reuerti: Cõuertenſque regium ſignum, rediit, & exercitui vt idem facerent ſignum dedit. Qui circa ipſum erant, citra tumultum imperata faciunt, qui vero longius aciem firmarant, fugam eſſe Imperatoris ſuſpicati ſunt, Andronico Cæſaris filio hoc legionibus ſuggerente. Semper enim & Cæſar & filii illius Imperatori inſidiabantur, ac clanculum illi machinabantur perniciem. Statim igitur Andronicus cum iis qui penes ipſum erant (rexit enim non exiguam militum partem) ex ordine aciei reuertuntur ad caſtra, id quod & reliquos in fugam vertit. Quos tam inordinate fugientes Imperator conſpicatus, ipſe conſtitit, ac idem fugientibus præcepit. Sed nemine parente fugamq; ſiſtente, nil effecit. Tam inconſultam vero fugæ infœlicitatem Romanorum, diuinamque iram videntes hoſtes, ſtatim irruunt in Imperatorem: qui cum iis quos tum adhuc ſecum habebat, pugnam ſuſcepit, & aliquatenus fortiter ſuſtinuit. Poſtea aliis cadentibus, aliis captis circundatur a Barbaris Imperator. Sed ne ſic quidem ſe dedidit: multos vero cædens ac vulnerans, & ipſe manu vulneratur. Deficiens amplius reſiſtere hoſtibus nequiuit. Et equo telis vulnerato ac collapſo, fugere neſciens, capitur abduciturq; veluti mancipium. Nunciata Sultano Imperatoris captiuitas, gaudio nimirum fuit, verum pro ipſius prudentia non nimio. Axan ille vocabatur, cuius multa de iuſticia & moderatione dicta canuntur. Vnde non credebat Imperatoris captiuitatem, propter tantæ fœlicitatis immodicam acervationem. Sed & ipſum coram videns, non ſtatim credidit, donec miſſi ad eum legati, ipſum agnouerunt. Baſilacius quoq; illic in vinculis habitus, eo viſo, ſeipſum protinus ante pedes eius non ſine ingenti lamentatione proiecit. Tum vero de throno exiliit pene attonitus, poſitumq; humi de more pedibus calcans, ſuſtulit ac amplexus eſt: Et ne doleas, inquit, Imperator, hæc enim humana ſunt. Ego enim te non vt mancipium, ſed Imperatorem tractabo: Et ſtatim habitationem illi ac familiam imperatoriam ordinat, communique ſecum menſæ adhibet, quoſcunque volebat captiuos illi ſoluens. Sic ad dies aliquot viro conuerſatus immodiceque honorans, factis pacis conditionibus & affinitate inter pueros contracta, dimiſit Diogenem quanto nemo vnquam ſperauit honore, ſimul & ſatellitio. Is vero Theodoſiopolim Barbarico cultu venit. Sultanus enim proprias illi veſtes præbuerat, manumq; vulneratam cum illic maneret, illi curauerat, Romano quantum fieri poterat more adaptans omnia. Inde igitur progreditur rediens, Sultani legatos ſecum ducens. Hoc pacto itaq; reuerſus eſt. Cæterum audita in primis eius captiuitate, duplex in regia motus fuit: pars enim Imperatrici poteſtatem ablatam reddebat, alii vero omnia eius filio decreto imponebant. Inter hæc ſolutus captiuitate Diogenes nunciatur, afferturque eius manu ſcripta epiſtola, hæc ita docens accidiſſe. Vnde magis rumor timorque inualeſcebat, omneſque cepit dubitatio quo fugerent. Cæſar itaque Iohannes, eiuſque filii, ſemper (vt dictum eſt) Diogeni infeſti, arrepta occaſione, acceperunt ſenatorii ordinis quoſdam ſibi fauentes: quorum princeps Pſellus & ipſe forte Diogeni inimicus. Imperatricem Eudociam in conſtructam à ſe manſionem, iuxta Propontidis anguſtias includunt: Michaelem vero ſalutant Imperatorem. Deinde emittuntur vndique Imperatoriæ literæ, iubentes nec ſuſcipere, nec regio honore dignari Diogenem: ſenatuſconſulti perſuaſor ac author Pſellus fuit, vt ipſe in propria teſtatur hiſtoria. Diogenes vero his cognitis, datum accipiens ſatellitium progrediens, ſingulis diebus caſtrametatur. Cæſar vero filiorum ſuorum iuniorem Proedrum Conſtantinum cum exercitu contra Diogenem mittit, qui ſe in Cappadociam iam conferebat. Accedente vero Criſpino Franco cum contribulibus ad Conſtantinum, Diogenes Theodorum Halyattem contra ipſos mittit. Hic vero conſerta cum eis manu, ſuccumbit, captuſque oculis priuatur. Hoc vero territus plurimum Diogenes, quum iam in *Tyropato*, quæ arx eſt muniţiſſima, eſſet, acceſſit ad eum dux Antiochiæ Chataturius, multos ſecum adducens milites. Is accepit Diogenem: abductoque eo in Ciliciam, expectat a Sultano auxilium. Qui habito delectu, colligit exercitum. Mittitur vero rurſus contra eos Proedrus Andronicus maior natu, Cæſaris filius. Qui ingreſſus Ciliciam, collata manu pugnat. Quo in certamine periit Chataturius. Eius vero milites Adanam fugere, vbi & Diogenes erat. Obſidens igitur vrbem Andronicus, expugnat eam. Tum

certis conditionibus Diogenes traditur, vt ſcilicet ipſe depoſito imperio, ſectiſque capillis priuatus ageret. Super quibus & Pontifices miſſi ſunt ab Imperatore, qui illi ſacroſanctum iuramentum dederunt, nihil eum triſte paſſurum. Quibus confidens Diogenes pullatus egreditur, ſeque committit Andronico. Ille eum accipiens rediit: ac in Cotyæum veniens, tam diu illic manſit, quoad quid faciendum eſſet, acciperet. Ægrotabat à pede Diogenes, impoſito illi à quodam inſidioſe veneno. Quod cum nihil operaretur, decretum regium aduenit, immerentem oculis priuari iubens, quod & factum eſt: præſentibus etiam pontificibus ipſis, moleſteque ferentibus hominis calamitatem: ſed tamen contemnebantur. Crudeliſſime igitur oculis orbatus, nullamque ſortitus neceſſariam curam, capite intumuit, ac vulnera putruerunt vſque adeo, vt vermes hinc prodirent, circumque eum aer grauiſſimo odore ex putrefactione repleretur. Tum in inſulam Protam abducitur, in qua ipſe templum extruxerat loco editiori. Paulisper vero illic ſuperſtes, hominem exuit, ab Imperatrice Eudocia ſplendidiſſime ſepultus: quum annis imperaſſet tribus, menſibuſque octo. Fama vero eſt, in virum hunc patrata eſſe omnia Cæſare diſponente, ipſo Michaele Imperatore neſciente. Erat vero facilimus moribus, & ſolutus, ad negocia quoque gerenda non perinde dexter ac induſtrius, quali ſane ad imperium eſt opus. Proinde per ipſius ignauiam adiutus auunculus eius Cæſar, omnia in Diogenem patrauit, homini infeſtus. Pater illi fuerat Diogenes patricius, domi militiæq; clarus. Nam & ordinibus præfuerat, qui tyrannidis affectatæ reus, ſeipſum præcipitauit, & ob ſeditionem in Sardinia poſtea exulauerat. Paternæ laudis æmulus filius, quum eſſet imperium aſſequutus, diuerſis actus fatis, tandem cõcidit, vt ſcriptum eſt à Zonara. Tradunt Annales ſub hoc Imperatore Nortmannos duce Roberto Guiſcardo, Apuliam Calabriamque occupaſſe. Et cum Cyriacus dux exercitus (qui ſummæ rerum præerat) ab Imperatore miſſus, fruſtra pertinacibus Nortmannorum armis reſtitiſſet, pulſos & oppugnatos Græcos Apuliam Calabriamque deſeruiſſe.

Michael Parapinaceus.

HIc Michael filius fuit Conſtantini Ducæ Imperatoris, Parapinaccus cognomento, à fame quæ ſub eo inualuit, dictus. Tanta enim penuria annonæ ſub hoc Imperatore facta eſt, vt non totus medimnus numiſmate aureo emeretur: & ob id publica infœlicitas indidit Imperatori hoc cognomen Parapinaceon, quod ſignificat ad ſcutellam ſiue ad tabulam, quo vniuerſo orbi eſt factus notus. Homo ignauus ad regendum & gubernandum, ſtudiis tantum literarum deditus. Sub Michaele enim Pſello ſummo honoratiſſimoque ea tempeſtate philoſopho (cuius adhuc opera extant) nunc Grammaticis intentus verſus componebat, nunc more Rhetorũ declamabat, nunc hiſtorias voluebat: inutilis prorſus Reip. Cuius curam primum Imperator effectus, Ioanni Metropolitæ Sidæ eunucho, ſtrenuo homini, & rerum agendarũ perito tradidit. Poſtea præfecit adminiſtrationi & alium eunuchum Nicephorum, qui iuuenis in aula à Nicephoro aſſumptus, propter ætatem teneram diminuendi forma Nicephorizes cognomentum ſortitus eſt, qui & Conſtantino Ducæ Imperatori patri prius ſeruierat. In gerendis negociis expeditus, literiſq; bene inſtitutus, moribus vero remiſſioribus, vt probri gratia per iocum à pleriſq; Nicephora appellaretur. Huic igitur tradit habenas imperii, appellatque Logotheten, Græciæq; ac Peloponneſo ius dicturũ hunc dimittit. Sides autem deponitur, & tota imperii gubernatio rationario Nicephoro committitur, prorſuſq; ab eo omnia adminiſtrantur, Imperatore ipſo pro mancipio quodam habito. Suſpectus itaq; redditur Cæſar. nam multi rebus ſuis iniuſte ſpoliabantur, aliis aliunde illatis incommodis: prorſuſq; magna fiebat hominum conculcatio ac miſeria, nemine ea curante, cum Imperator puerilibus negociis eſſet intentus. Sic igitur Rep. perperam adminiſtrata, in Oriente ac Occidente res male tractabantur. In Oriente tamen ſeſe peius habebant: Sultanus enim cum ea quæ erant geſta cum Diogene accepiſſet, quem captum ipſe honorabat, ac in proprium dimiſerat imperium, reducẽ autem familiares ac cognati crudeliſſime ad mortem redegerant, & per hoc pacis conditiones irritæ manſerant, nimiũ in modum indignatus, copias ſuas in Romanorum fines emiſit. Non vt more latrocinii terras popularentur, ſed vt loca quæcunque poſſent, ſibi ſubiicerent ac occuparent, nemine tum prohibente. Imperator id intelligens, conſcripto exercitu, illi præfecit ducem Iſacium Comnenũ, Latinum illi adiungens Ruſellium, gentilium ſuorum quadringentorum du-

tum ducem. Qui vbi Iconium venerunt, ex certa cauſa Ruſellius rebellat: acceptiſq; gentilibus ſuis, ſui iam iuris, cum Turcis ſe iungit, ac aliquot Romanorũ terras euaſtat. Iſacius vero Comnenus cum reliquis Turcis congreſſus, vincitur: multiſq; cæſis ac reliquis captis, vna ipſe dux comprehenditur, caſtra vero diripiuntur. Comnenus tamen multis pecuniis libertatem ſibi redemit. Imperator itaq; Cæſarem auunculum belli ſummæ præficit. Hoc accepto Ruſellius, antequam Cæſar Sangarium Phrygię fluuium tranſiret, cõtra eum caſtra poſuit. Cæſar rurſus illũ, venia delicti nunciata, vt ad Imperatorẽ rediret, cohortatus eſt. qui Barbarico more infremens, non accepit conditionem. Commiſſo itaq; prælio, vincuntur Cæſariani. Ipſe quoq; Cæſar cum pleriſq; aliis capitur, Botaniate (qui & ipſe cum Cæſare pugnarat) cum paucis fuga elapſo. Hinc Ruſellius ad Byzantium mouit, Cæſarem vinctũ ſecum ducens, & Maleſen Baſilium nuper cum Diogene captiuitate liberatũ, qui erat in Chryſopoli transfuga: ſtatimq; ignis illic domibus immiſſus eſt. At Imperator Curopalatæ dignitatem per legatos illi obtulit, ſi arma poneret, ipſiuſque vxorem cum liberis ei tranſmiſit. Barbaro vero in duritia perſeuerante, miſit contra Ruſellium Imperaror Turcos precio conductos. Is vero ſeſe bello non ſufficere agnoſcens, Cæſarem liberat vinculis, acclamationibuſq; regiis ſalutat, multos ſperans illi coniunctos iri. Subito vero Turcis apparentibus, ilico contra eos Ruſellius Barbarica audacia prorumpit, imparatus ac temerarius. Tum Franci multos Turcos occiderunt, alios in fugam verterunt, perſecutiq; ſunt vehementer. Illi igitur multos à tergo reliquerunt, deficientibus in perſequendo equis. Ruſellius autem cum Cæſare, paucis abactis iam hoſtibus, ſuos plurimũ auxit. Tum alia Turcorum multitudo occurrit, in multa milia æſtimata. Qui vbi aduenere, inuiti cum ipſis congrediuntur. Circumuenti igitur à multitudine, amiſſis equis capiuntur, & Cæſar & Ruſellius, quem vxor mox redemit: quemadmodum Cæſarem Imperator. Qui cum ad Imperatorem duceretur, contigiſſetq; Propontidem, tondetur, induiturq; ſtolam, cilicio monachico iniecto: tametſi caueret, ne quid à nepote pateretur propter imperatoriã ſalutationẽ. Ruſellius vero liberatus captiuitate (vt diximus) accepta vxore vna cum Francis in Armeniorum terras venit, vbi & ante fuerat. Mittit igitur Imperator contra eum Proedrum, Alexium Comnenum, iuuenem quidem tum, ſed prudẽtem & ſtrenuum. Qui vbi attigit Amaſiam, per arcanas literas Turcis ſignificat, ſi tradant ſibi Ruſellium, multis ſe eos ditaturum diuitiis. Simulata igitur illi cum Ruſellio amicitia, comprehendunt virum, pecuniis potiuntur: qui ſtatim ab Alexio vinctus, Byzantium abducitur, ac bene cæſus in turrim clauditur. Tertio vero imperii illius anno, Crabatorum gens (quos quidam & Seruios vocitant) commota, aggreſſaq; Bulgarorum terras inuadere, nihil aſſequuta eſt. Multis vero præliis, ac variante vltro citroq; victoria, decidit ac victa eſt. Relictis igitur Rom. terris, alias quęrere ſedes compulſi ſunt. Seruus quidam patris Imperatoris, Neſtor nomine, Beſtarchas dignitate, finitimarum Iſtro gentium Præſes, cõtra Regem arma mouit, affinitate cum Principe quodam Pazinacarum cõtracta, qui Tatus vocabatur. In reginam itaq; vrbium adueniunt, ac iuxta eam conſederunt. Imperatore vero illi ſignificante vt arma deponeret, paratũ ſe hoc facere dicebat, ſi ſibi Nicephorus Logothetes dederetur, ſiue ilico de medio tolleretur, vt peſtis publica, communiſque calamitas. Hoc cum rex recuſaſſet, diſcedit quidem ab vrbe, Thraciam vero & Macedoniam, & quicquid Bulgariæ attinebat populabatur, ac in terram Pazinacarum regreditur. Barbaris vero Orientem populantibus, trucidantibuſq; obuios quoſq;, fugientes Aſiani Conſtantinopolim veniunt: nemine prouidente publicis commodis, fame vero vrbanos premente tanta, vt publica calamitas manifeſte deploraretur (cum interim Imperator literis exerceretur, ac iambos à Pſello conficere doceretur.) Ad hæc acceſſit crudeliſſima peſtis, qua tot homines conficiebantur, vt à viuis ſepeliri non poſſent, ac plurimi ſæpe vno in lecto efferrẽtur, multique in viis inſepulti iacerent paſſim. Vnde luctu omnia impleta ſunt. Et quod præter hæc iniuriis expoſiti eſſent ſubditi, omnia ruinam minabantur. Ob id præfecti Orientalibus negociis conueniunt, defectionem faciunt, Curopalatenq; Nicephorum Botaniaten Imperatorem ſalutant. Hoc Michaelem tumultu ſimul & metu impleuit. Ex ſtudio enim literario didicerat, ſuperiorem ac potentiorem aliquando fore literam Nũ literæ Mũ. hoc eſt Nicephoros præſtare Michaelibus. Mittit igitur legatos Imperator vndique, & Turcis ingentia dona promittit, ſi deſertores correptos ſibi tradant. Botaniates autem, & nomen & inſignia Imperii accipiens, ex Oriente Byzantium verſus proficiſcitur. In Occidente interea altera defectio naſcitur. Nam Proedrus Nicephorus Briennyus tum forte Dyrrhachii dux, vbi deſertores Imperii quoſdam intelligit, & ipſe deficit. Indutiſq; Imperii inſignibus, cohortibus quas ſecum habebat ſtipatus, Adrianopolim accelerat, fratri ſuo Iohanni iſtic coniunctus: collecta militum, tum Gen-

tilium tum Macedonum iuſta manu, Principatum eſt ingreſſus. Cum Bryennio vero cō-currens Theodorocanus, victus capitur. Affluunt igitur ad Bryennium & Ræ deſtini, ſed & Panium habitantes. Satis igitur fœliciter cedente ſibi defectione, Bryennius fratrem ſuum Curopalaten ſtatuit, eumq; contra Byzantium miſit, vtpote ilico accipiendū. Spem enim conceperat ampliſſimam, obuiis (vt aiunt) manibus Senatum ipſum receptutū, ob odium Logothetæ ſui rationarii, ipſiusq; Imperatoris inutilitatem. Sed res ex animi eius ſententia non ſucceſſit. Poſtquam enim miſſi ad Blachernarum muros appropinquauerunt, diligentia quidē non defuit, ſed res non ſucceſſit. Nam per pontem tranſeuntes, venere in vrbis conſpectū, domibus vicinis ignem iniicientes. Inde in Athyram ſe conuerterunt. Imperator ita afflictus vndique curis, Ruſellium è carcere liberat, virumq; verbis & pecunia placans, occurrere perſuadet fratri Bryennii, cum Proedro Alexio Comneno, qui exercitui illi præerat, qui Byzantii circa Imperatorem degebat. Hoc vbi Bryennii frater reſciuit, fuga præuenit. Macedonum vero plurimi relicti, aut cęduntur, aut capiuntur. Inter hæc vero & Pazinacarū exercitus contra Adrianopolim venit: nec longe ab ea caſtris poſitis, vicina populabatur. Quos Bryennius pecunia compeſcens, vrbe decedere perſuaſit. Abeunti vero fratri ſuo ad Cyzicum, finitimos ſubacturo, Ruſellius occurrit: in fugam hominē vertit. Botaniates vero miſcellaneas ſibi ex omni genere hominū legiones contrahens, Turcos quoq; adiunxit: quib. Cutlumus præerat apud Perſas vir primarius, ac ipſi Sultano genere iunctus. Sed Imperii gratia ab eo diſſidebat. At cum ad bellum parati iam eſſent, Caliphæ nunciatum eſt; qui ab ipſis maiorem in modum fuerat honoratus, vtpote de genere natus Mahomet, & originem hinc ducens. In ſolicitudinem incidit, ne ciuile ac inteſtinum inter eos bellū gereretur. Et quamuis à domeſtica conſuetudine recedere dutū Caliphæ videretur, neq; publicis ſe rebus vltro ingerere decreuiſſet, præter morem tamen conuenit illos de imperio contendentes, ſuadetq; bellū dimittere. Sultanum domeſtico præeſſe imperio: decere autem vt cognatus omnia ea poſſideret, quæ Romanorum fuiſſent, ac iis imperaret. Hæc vbi ſic contigerunt, Cutlumus in Romanorum fines egreditur, ac forte tum tumultuantem adiuuat Botaniaten. Qui cum iuſtū haberet exercitum, contendit Nicæam ſpe eius potiundæ (iam enim prodita erat illi ciuitas ab iis, qui præſidio impoſiti fuerant) ob id vltro illi ſe ad eum transferunt. Ex Megalopoli quoque multi quotidie ad eum confluebant, negocia quoque Botaniatæ fœliciter procedebant. In vrbe vero principe plurimi conuenientes, tam de plebe quam de magiſtratibus ac clericis, die feſto Annunciationis Botaniaten Imperatorem appellant: Principe huius cœtus Æmiliano patriarcha Antiocheno & Iconii Metropolitano. Nam ea tempeſtate Conſtantinopoli Patriarcha erat Coſmas monachus, literis quidem non admodum inſignis, ſed omnium virtutū genere ornatus, & ob id Imperatori eximie charus: qui ſucceſſit Ioanni Xiphilino, qui vndecim annis ac ſeptem menſibus eccleſiam gubernauerat. Electi igitur per phratrias præſtantiores, & per legiones protectores, vadunt ad palatium circiter ſolis ortum. Eoq; potiti, proprios milites cuſtodiæ apponunt. Imperatorem vero Michaelem cum coniuge Maria Alana, & filio Conſtantino coronato iamdudum, & Roberti Longobardorum ducis filiæ (quam Helenam tranſnominauit, adductam per legatos) deſponſato, in Blachernanam regiam aufugientem exuerunt imperio, habitu monachi ipſum veſtientes: abduxeruntq; in Studii monaſterium, imperio functum annis ſex, totidemq; menſibus. Hæc eo ſunt geſta ſabbato, quo miraculum reſuſcitati Lazari eccleſia celebrat. Vt igitur acceperat Imperium Michael, ita & amiſit. Botaniates igitur facile adepto imperio, Conſtantinopolim abit. Nicephorus vero Logothetes ab vrbe digreſſus, ad Ruſellium Heracliæ degentem confugit. Milites Michaelem cuſtodientes, in aula triumphantes regia, vrbe triduo rege carente, tandem Borilum ex ſeruis Botaniatæ miſſum excipiunt, quem celeriter ipſe ſubſequitur. Genitus eſt ſub ipſo imperatore in Byzantio puer, in fronte habens oculum, & crura caprina, vt Zonaras teſtatur.

Nicephorus Botaniates.

NICEPHORVS Botaniates cognomento, haud dubie nobiliſſimus (nam à Nicephoro Phoca Imperatore ſtemma deduxit eximio genere) facile in ſocordis principis inuidiam, imperium ſibi aſſeruit, Michaele reiecto. Ac palatium ingreſſus, magna tertia feria à Patriarcha coronatur imperiali diademate: primum præſtito omnibus congiario, debita publice diſſoluens præter modum honorifice, decoctionem illorum munifice ac prope diuinitus lucratus, adhuc

Bryennio

Bryennio per Occidentem tyrannidem retinente. Cui per legatos Cæſaris dignitatem (ſi tyrannide abſcedat) pollicetur, ac eius collegis omnibus dignitates, quas adepti fuerant. Sed is imperii cupidus ac durus, ſecundam ac tettiam legationem accepit indecenter, & inhonoratos a ſe dimittebat. Vt igitur nihil ſe pacifice expedire cognouit Imperator, in bellum conſenſit. Conſtituenſque Nobiliſſimum Alexium Comnenum, ac magnum Domeſticum, Romanis copiis præpoſitum, contra Bryennium emittit. Qui illi in regione (quæ Calabrya à loco multis pulchriſque ſcaturiginibus defluo dicitur) occurrens, facile illius potitus eſt exercitu. Et aliis quidem cedentibus, aliis vero cadentibus, deſolatum cepit tyrannum, ac miſerum oculis priuauit, eũ cũmq; in vrbem regiam induxit. Ita Bryennio ſua ceſſit rebellio. Inſurrexere vero contra Impetatorem & Batangi, interficere eum meditantes. Illis vero altera Rom. manu oppoſita, in ſupplicationem conuertuntur, vt veniam ſupplices acciperent. Nicephorus Baſilacius Protoproedrus factus, Bryennii apud Dyrrhachium ſucceſſor, cupiditatem imperii & ipſe nutriebar, collectoque milite ad Theſſaliam rediit: vbi cognito quod Botaniates rerum eſſet potitus, illi quidem ſeruiliter ſcripſit, clam vero defectionem moliebatur, & in auxilium Pazinacas accerſiit. Qua de re factus certior Botaniates, Chryſabulon, id eſt, Bullam auream, & benignam ipſi mittit epiſtolam, indicantem non facile fieri poſſe quæ tentaret, & nobiliſſimi ſimul dignitatem offerentem: hic vero immotus permanſit. Vnde & contra ipſum Alexius Comnenus mittitur, auguſtali honore decoratus. Qui iuxta Theſſalonicen cum eo prælium committit, quo Baſilacianos in fugam vertit. Ipſum vero in arcem Theſſalonicenſem fugere cõpulit, è qua viuum expugnatione ſurripuit, ac oculos regio iuſſu eruit. Alii quoq; contra hunc Imperatorem moliebantur. Qui vero cum Bryennio & Baſilacio ſenſerunt, arma poſuerunt. Contra Tureos vero Orientem deuaſtantes, mittit cum iuſto exercitu Conſtantinum prioris Auguſti Conſtantini Ducæ filium, ſui exetcitus ducem. Qui Chryſopolim tranſiens, ilico res nouas molitur, eſtq; ab exercitu, quem copioſum ſecum habebat, mox Imperator ſalutatus. Imperator vero id accipiens, partem militum donis, partem magiſtratuũ dignationibus corrupit, alios alia re donauit. Itaq; facile perſuaſit eis, vt captus ab ipſis Conſtantinus Imperatori traderetur: qui eum tonſum in inſulam relegauit, ac ſacerdotē inungi fecit. Cum vero Imperator & ſenii grauitate & naturali mollicie non vſque adeo gerendis eſſet aptus negociis, Metropolitæ Sidenſi rerum publicarũ commiſit gubernacula. Duo autem ſerui Imperatoris Borilus & Germanus pro nutu ſuo omnia agebant, faciebantque quæ illis videbantur, Imperatorem & dominum ſuum exoſum facientes paſſim omnibus, arrogantioreſq; ſeſe & audaciores æquo exhibentes. Nicephorus autem Logothetes ad Ruſclium profectus (vt diximus) in vinculis ab eo aſſeruatur. Sed ſubito mortuus Ruſclius, ſuſpicionem præbuit quaſi à Logothete veneno eſſet interemptus. Vnde ab ipſius Ruſclii ſubditis, Botaniati eſt traditus, & ab eo in inſulam vnam adiacentium vrbi regiæ eſt relegatus. Eius vero miniſtri timentes, ſi in Imperatoris veniret conſpectum, ne omnes detonderet, ſuggerunt Imperatori Logotheten magnam habere vim pecuniarum, quam regio fiſco inferri oporteat. Ob id Strabo Romanus mittitur, magnus Heteriarches tum factus, interrogaturus, vbinam pecunias depoſuerit. Sed qui circa Imperatorem conuerſabantur, præſentiam Logothetis auerſati, ſuadent Strabo Romano occidere omnino hominem, eius induſtriam veriti. Cum igitur inſulam hic attigiſſet, qua exul degebat, tormentis hominem adeo immodice ac quæſtionibus extendit, vt in ſupplicio expiraret, promittentem ſcriptis ſeſe omnia manifeſtaturũ, vt tormenta euitaret: ſed nimium afflictus periit. Alexius vero & Iſaacius Comneni frattes, immodice ab Imperatore & honorabantur & amabantur, adeo vt eos palam imperii ſucceſſores appellaret. Inde Imperatorii miniſtri plurimum ipſis inuidebant. In primis vero duo dicti ſerui, Borilus & Germanus, qui apud Imperatorem pluribus bonis viris calumnias ſtruebant, multoſq; ceu tyrannidis affectatores deferebant, benignum erga eos animum ſubuertentes. Quod vbi illi reſciuerunt, nequid paterentur aduerſi, ſiue, vt fama erat multorum, imperii cupidi, communicatis quibus confidebant, conſiliis, vrbem egrediuntur. Captaq; Adrianopoli, ad ſeſe omnem exercitum conuerterunt. Ac mox Alexius Imperator ſalutatur, Iſaacio maiori natu fratri prælatus. Siue quod illi magis fauebant milites eeu bellicoſiori, ſiue quod ſtudio & promiſſionibus erant ab eo ſuiſq; corrupti: nequaquam tamen fratre Iſaacio indignante. Sic Alexius Imperator dictus, pergit ad Regiam vrbem, apparatq; expugnationē. Botaniates vero impoſuit muro cuſtodes. Erant vero iuxta turrim quandam haud longe à porta quæ Charſii appellatur, cuſtodes Nemitzi. Eſt autem gens Nemitzorum Celtica. Hi clam cum Comnenianis agunt de vrbis proditione. Mane igitur in quinta feria magnæ hebdomadis ſalutiferæ paſſionis Redemptoris noſtri, Co-

Digitized by Google

mneniani in conſpectu turris à Nemitzis cuſtoditæ, exteriori muro ex compoſito appropinquant. Cuſtodes vero in accedentes iaculabantur, prohibebantque prorſus accedere. Vbi vero ſub turrim Nemitzotum venerunt, cum nequirent nec exterioribus reſiſtere, nec cum internis dimicare, deſuper in eos iacula torquentes, dimiſerunt impetum: oppugnantes vero muros, ſtatim ſcalis in muros aſcendere, portiſq; ſecutibus recluſis, apertum tribuerunt coniuratis ingreſſum. Quod vbi viderunt interna tuentes mœnia homines mobiles ac confuſanea turba, pleriq; etiam rei bellicæ prorſus expertes, ex agris collecti, plebeiæq; multitudinis, alii alio abierunt: quidam cum periculo in fugam ſeſe præcipitarunt, propter prohibentium raritatem. Et interius vallum cepere Comneniani, eiuſque portis ſimili modo effractis, vrbem vbique peruiam fecere, ilico inuadentes eam, ad rerum direptionem conuertuntur. Commixta multitudo Thracum, Macedonum, Romanorum & Barbarorū gregatim collecta, non aliter quam hoſtes erga cognatos & gentiles ſe geſſerunt: proceſſitque malum ad multam ſanguinis profuſionem. Virgines item Deo dicatæ, impie pollutæ ſunt, ac fœminæ maritis iunctæ per vim iniuriam ſunt paſſæ, ſacris templis ornatu ſuo ſpoliatis. Nec enim à ſacris abſtinuere calicibus, ſed & illos immundi ac ſcelerati homines vna cum ſacris phialis, immaculato ac venerando myſterio plenis, diripuerunt, ſacris in terram effuſis. Quicunq; vero ſenatores occurrerunt, mulis detractos ſpoliarunt. Sacerdotes ſacris exuerunt veſtibus, ſeminudos peditesque dimiſerunt. Tota hæc die fiebant, & vſque ad Bouem malum graſſabatur, populare ſcilicet & publicum. Iam quidam ad Philadelphium & vltra procurrerant. Comneni vero omnibus in prædam redactis, ſoli cum primoribus viris relicti erant: & vſque ad Taurum progreſſi, vlterius progredi non audebant, tantum aberant à iuſto exercitu. Quod ſi tum quidam superuenisſent, facile cepiſſent, vinctoſque Botaniati adduxiſſent. Sed ita viſum eſt Deo, vt iſta conſiderare tum non vacarit. Inde igitur edoctus Botaniates de Comnenorum ingreſſu, ilico regia deceſſit, proiectis neſcio quo purpureis calciamentis: abienſque in manſionem ſiue monaſterium Periblepta, cuius poſt Romanum Argyrum Imperatorem, ſecundus fuit poſſeſſor: tondet comam, ſtolamque induit, vili panno à monachis veſtitus. Inde tempus aliquod ſuperſtes, hominem exuit, iſtic ſepultus. Imperio deturbatus anno tertio poſtquam imperare cœperat, in templo Sophiæ (vt aliqui ſcribunt) captus ac vita donatus: ſed ea conditione, vt monachum ageret. Comneni vero, nemine illis occurrente, in regiam proficiſcuntur ſine periculo, ingredientes & plane & leuiter. Cæterum priuſquam imperio deturbaretur, mortua illi vxore, multæ virgines offerebantur: & ante alias Imperatoris Ducæ filia Zoe. Ipſe vero magis cupiebat Imperatricem Eudociam, ſiue Mariam Alanam anteceſſoris vxorem. Aduocat itaque Eudociam, quæ non renuebat. Sed prohibitus eſt Imperator hoc facere à monachis quibuſdam. Ducit igitur imperatricem Mariam, nihilominus inceſtum committens. Siue quod Eudociam reduxiſſet (adulterium enim erat & impudens facinus) quapropter qui eos benedixerat à ſacris eſt prohibitus. Siquidem Michael anteceſſor capillos tonſus decreto ſynodico Metropolites Epheſi efficitur. Quo cum ſemel iuiſſet, rediit, ac in manſione Manuelis vitam egit. Poſtquam vero Botaniates imperio decidit, moriens idem Michael multum precanti Mariæ iam & ipſi Monachæ veniam dedit, quam ex remiſſione eſt conſecuta. Mortuus eſt & ſub hoc Imperatore Æmilianus, cui Nicephorus Maurus cognomine ſubſtitutus eſt. Tradunt quidam, Nicephorum Imperatorem à Gregorio Septimo, Pontifice maximo excommunicatum, quod Michaelem regno deturbaſſet, ac alienum inuaſiſſet imperium: Robertoq; Guiſcardo curam dediſſe Michaelem reſtituendi. Sed quum iuxta Dyrrhachium poſitis caſtris obſidio fieret, claſſe Venetorum adiutus Nicephorus, etiam Dalmatiam inuadendam cogitauit. Hæc ex Zonara atque aliis accepimus.

Alexius Comnenus.

ALEXIVS Comnenus, quem aliqui Mega dicunt, aliis Nouelloſimus cognominatur, filius fuit Iſacii Comneni Imperatoris, cuius magna familia fuit: de qua in primis narrandum ante quam res geſtas Imperatoris exequemur. Mater Comnenorum ac ſorores ex manſione ſiue monaſterio Caniclei poſt Botaniaten ad palatium mox traductæ ſunt, ex templo Dei verbi ſapientiæ, quod Sophiæ dicunt, ad quod in illa tempeſtate confugerant, defectionem Comnenis molientibus.

Nec

Nec enim aliud quippiam aduerſi paſſæ ſunt. Sed vix pedes in regno firmauerunt, ſtatim abrogationem geſtorum à Botaniate decernunt, ac breui ſcripto multa ab eo conſtituta & facta deleuerunt, Lacones imitati: de quibus Auſonius cecinit:

Litera ſola fuit qua reſpondere Lacones.

Alexius itaque regium diadema impoſitum accepit. Secundus honor Iſaacio tribuitur, fratri maiori natu, nouo ipſi nomine impoſito Sebaſtocratoris, quod Cæſaris nomen ſuperaret. At mater eorum inſignia non ſuſcepit, quod monachico habitu eſſet induta: ſed nec appellationes nec acclamationes, ſola regni nomine contenta. Omnem porro negociorum adminiſtrationem gubernauit ipſa. Erant autem alii duo fratres iuniores ætate, Adrianus ſcilicet quem Prothoſebaſtum cognominauit, ac magnum Domeſticum conſtituit: & Nicephorus qui Sebaſtus eſt dictus, Drungariuſque claſſis conſtitutus. Habebant vero affines & ſororios Meliſſenum Nicephorum & Michaelem Taroniten. Taroniten itaque maioris ſororis maritum, quem plurimum mater amabat ac honorabat, Panhyperſebaſtum nominarunt: hanc quoque dignitatem nouam & inſolitam excogitantes. Meliſſenum vero defectionem & ipſum contra Botaniaten in Oriente cogitantem eiq; adhuc innixum, honorarunt Cæſarem, Theſſalonicenque illi habitandam tradiderunt, cum ingenti pecuniæ diſtributione, & illi & aliis ſibi genere iunctis, tali fortunæ ſobiectis, facta: addito honorum ac dignitatum veluti aceruo quodam. Sed prouentibus regiis, imo publicis hoc pacto diſtributis, regius fiſcus exhauſtus attenuabatur: & Imperator pecuniarum indigus, eas ad dignitates pertinentes ab origine, in annuas ſolutiones euacuauit, diuitiaſque ſenatorias attraxit. Coronauit autem & coniugem Irenen, Auguſtamque appellauit. Hæc erat neptis Cæſaris Iohannis Ducæ. Maria vero Alana prior Imperatrix, cum filio Conſtantino, quem Michaeli Ducæ in Porphyra genuerat, & pariter infantulum adhuc coronauerat, talaribuſque purpureis induerat, ex regia pergit in Manganorum palatium: vbi & ipſa monaſterium ſtruxerat, & Botaniates cum aurea inſcriptione, illic ſane degebat cum filio, vtens imperatorio famulitio. Nam puer regiis adhuc erat amictus inſignibus, & ſalutabatur ab Imperatore, ac aureas literas cum eo ſubſignabat. Poſt aliquod tempus mater nigris induitur veſtibus per monachos, volens quidem. Puerq; purpureis exuitur talaribus, ſoliq; Comneno appellatio ſimul & imperii adminiſtratio relinquitur. Cum autem Auguſta Imperatori filiolam genuiſſet, quæ a nomine materteræ Anna dicta eſt, deſpondet eam Conſtantino Mariæ Alanæ filio. Hoc vero ante ſponſalia vita egreſſo, alium illi ſponſum delegit maiorem natu filium Bryennii: quẽ ſcripſimus affectaſſe tyrannidem, eaq; gratia captum & priuatum oculis. Huic igitur tradidit filiam iam nubilem, illumque Panhyperſebaſtum ordinauit. Naſcitur dehinc Imperatori filius, quem in magno templo ſacro tinctum baptiſmate, pater etiam diademate exornat. Geniti ſunt & ei alii filioli duo, Andronicus & Iſaacius: ac filiæ tres, Maria, Eudocia & Theodora. Mariæ illius Theodori Gabræ Auguſti & martyris filiũ, cõiunxit. Sed poſtea ea ſponſione ſoluta, vt viſum eſt illi, priorẽ dimiſit, & alium eidem filiæ ſponſum Phorbeni Catacalonis filium Nicephorũ collocauit. Eudociæ vero Iaſiti Conſtantini puerum coniunxit. Qui ea vxore ſua, non vt Imperatoris filia eſt vſus, ſed male cum ea vixit. Ad ipſam quoq; Imperatricẽ ſocrum ſuam ſæpe eam pepulit. Quæ indignata filiam ægrotantẽ ſtatim tondet, ipſumq; Iaſitum de regia eiicit. Theodoræ autem filiæ iuniori adoleſcentẽ pater coniunxit, fortuna eximia, genere vero non perinde celebri. At mater Imperatoris ſuſceptum ſemel imperii gubernaculum diu retinuit. Vnde facta omnia ad vexationem ſubditorũ, illi vni ab omnibus adſcribebantur. Grauabatur enim Imperator, vtpote qui 229
ſolo pene imperii nomine fungeretur: ſed tamen venerabatur matrem. Vbi vero accepit illa ablatum iri ſibi imperium, recuſauit. Sed poſtquam intellexit grauari filium, verita ne vi ſibi illata ac inuita videretur feciſſe ceſſionem, permittit omnia filio Imperatori. Ac egreſſa palario, Pantepapti manſionem abs ſe extructam habitandam ingreditur. Vbi annis aliquot honorifice ac regie morata, ſenio grauata è vita migrauit. Sebaſtocrator vero Iſaacius vnum annũ aut plus paululum matri ſuperſtes & ipſe carnis exoluit debitũ: tonſus capillos ac à monachis indutus, vbi vitam ſibi deficere cognouit. Decedit vero à multis lugens & mater, non totum annũ ſuperſtes marito. Frater itaque Alexius accepto imperio, mares quidẽ fœminis, fœmellas viris coniungit: amoreq; ac beneficentia nepotes ex fratre proſequitur. Erga vxorem vero ſuam ab initio parum amice affectus, vtpote qui eam non admodum diligebat, reuerierea corruptus, officia thalami negligenter perſoluens. Ob id Auguſta zelotypiæ iaculis acta, moleſtabatur. Sed cum ignita amoris iacula hebetaſſet, totus amore in Auguſtam conuerſus; ab ea diuelli amplius non potuit. Sed ſera in Imperatricẽ affectio non admodũ diu durauit, ſed tantiſper dum corpus Imperatoris va-

leret recte. Nam mox pedes ille dolere cœpit, & articulis laborare, adeo vt ingredi non poſſet, ſed lectica ſola vteretut. Ideo Auguſta imperare cœpit, omnemq; poteſtatem ac regni adminiſttationem ſibi vſurpauit: adhibito Imperatoris conſenſu, filiumq; Imperatorem ſibi ſubiiciens. Quod pleriſque indignum viſum eſt, Principis ſcilicet filium Vngrorum filiam vxorem iam ſortitum, ex eaque aliquot liberorum parentē, mulieri ſubiici. Timebat enim iam filius non modo de impetii, ſed etiam vitæ iactura, quod matet maioti natu filiæ, etgaq; Bryennium per eam ipſius generum multum afficiebatur. Ideo cognatos conueniens, alioſq; qui iuriſiurandi ſacramento ei etant aſtricti ac obnoxii, deplorabat apud quenq; clam matris inſolentiam. Hi vero bono animo eſſe iuſſerunt, pollicentes ſe ei præſtituros quæ cuperet: neminē ſcilicet ſeſe accepturos poſt patrem Imperatorē quam ipſum: idq; nouo iutamento affirmabant. Quæ cum agnoſceret regina, plurimum filio ſuccenſuit, acceſſum ad ſeſe modis omnibus prohibens: ſpeculatores illi vndecunq;, nequid noui attentaret, ſubmiſit. Sed non ceſſauit ad ſe omnes quos potuit illicere, partim per ſe, partim pet ſuos. Adetat illi iunior natu fratrum: ſed Androtiicus palam aduerſabatur. Iam enim & illi viri facti, vxotibus etant iuncti: Andronicus Sebaſtocrator, Iſaacius veto & Bryennius Cæſares. Phorbenus vero per ſecundam filiā gener Panhyperſebaſtos. Satis hæc de familia, nunc ad reliquam narrationē pergamus. Comneno itaq; nuper Imperium ingreſſo, nunciatur Robertus Francus Epidamnū pergere, vit tei bellicę peritiſſimus. Statim igitur & imperator illi cum exercitu occurrit: ac vbi iuxta Dyrrhachium eſt ventum, congreſſus cum hoſtibus vincitur ac turpiter fugit, multis illic cadentibus, non gregatiorum ſolum militum, ſed & præſtantium vitorum & ex regio ſanguine ducentiū originem: omniſque apparatus ab hoſtibus interceptus eſt. Imperator igitur victus rediit Byzantium. Franci vero victoria inflati, ilico pet omnia excurrūt, capiuntq; oppida multa, inter quæ & Caſtoria & Lariſſa expugnantut. Sperabant autem (vt fit) in ea animi elatione & regina vrbium ſeſe potituros. Verum Imperatot denuo egreſſus è Caſtoria, militare præſidium à Francis impoſitum expellit, Roberto occurrit, ſtratagemate vſus. Nam fratri Adtiano inſigne imperii appoſuit adiuncto illi exercitu, præcipiens contra Rober-
130 tum conſiſtere. Quod ſi ille pugnam adoritetur, terga verteret, ac ſtatim fugam ſimularet: ipſe vero ductis per auia & anfractus militibus, in vallum Francorum irruit, caſtra & quæcunque in eis fuetant diripiens, cædem multam fecit. Robertus id ignorans, contra falſum Imperatotē Adrianū pugnabat. Qui laxatis frenis (vt iuſſus erat à fratre) cum omni exercitu fugam ingreditur. Exultat itaque Francus magis, ac inſtar parum bellicoſe, cum illi nunciatur valli expugnatio, amiſſioq; rerum quæ illic relictæ fuerant, cum clade. Statim igitur & animum & manum remiſit, ac abiens fugæ ſe credit. Imperatot Conſtantinopolim tediens, arrogantiſſime ſe geſſit. Multos enim ex militaribus tribunis, multos inſuper indigenas, pletoſque etiam ordinis ſenatotii vt conſcios cepit, accuſatos ipſi inſidias locaſſe, cum reuera immeritos ſuis bonis ſpoliaret. Quieuit interim Roberti impetus. Mox aliunde Romano imperio hoſtes exurgunt. Turci enim Orientem aggrediuntur, pleraſque ſubigentes vrbes & inſulas. Zachas enim Turcus cum electis quibuſdam militibus ad omnem militiam pronis, paruis nauigiis in Chium inſulam allatus, eam cepit. In quam ilico traduxerunt claſſem, qua & Lesbon cepere, ac Samon Rhodonq; ſubegere: alias inſuper pleraſq; inſulas. Adueniente tamen Romana claſſe cum triremibus, rurſus expelluntur. At inſula Creta, & ſimul Cyprus defectionem molitæ ſunt: quarum Creta capta, manum Imperatori oppoſuit: Cyprus vero ſe componebat. Sed non admodum multum poſt tempus ſub iugum Rom. tedierunt. Inde Imperator expenſarum indigus, modos inſolitos comparandæ pecuniæ inueniebat: iniquos ſcilicet creditores contra quoſdam inducens, qui ſuas illis res auferrent, quum eis nihil deberetur. Inde apographi vbiq; in agris ac territoriis diuerſis litigantes, poſſeſſionibus abigebant. Sed & nouationes nominum excogitauit plurimas & iniquiſſimas. Aliiq; ſupet alios violentiæ & iniuriarum modi in homines excogitati, inducebantut. Sacra quoq; ex templis ſunt detracta. Hic Imperator prętetea præter ſuos anteceſſores adulterato numiſmate, æreum exhibuit, quo in expenſas imperii vtebatut. Tributa vero in auro exigebat probiſſimo. Alicubi vero & per alios aureos, ſed ſemiaureos, ſed & æreos numos expendebat. Vnde ære indigens plurimo, obulos quoque in numiſma tranſcudit. Tum quædam ærea publica opera conflauit, ac in ſtateres (numi hoc genus eſt) effigiauit, vt ſic dicam. Nouas quoque decimas dehine cepit. Inter hæc fere tempora, factus eſt Pazinacarum motus, ex ſuis ſedibus in Romanorum terras demigrantium, totamque Thraciam ſimul & Macedoniam vaſtantium. Contra quos Imperator expeditionem faciens, turpiter militum arrogantia vincitur. Sed denuo contra ipſos egreſſus, humiliato exercitu, diuino totum negocium

gocium

gocium exponens arbitrio, ac fortunæ Ianei hoſtibus congredirut. Qui oc impetum qui-
dem ferentes, arma humi proïeiunt, ac fletu Romanos in miſericordiam prouocant.
Multa igitur Scytharum pars periit, reliqui capiuntur ac ſub vinculis in ſeruitutem ſeipſos
vt mancipia tradeotes, cuſtodiunrur. Tum ab Imperatore validiores ac fortiores Scy-
thæ cum vxoribus ac liberis in Moglenorum agrum imponuntur. Manſuetiorque hinc
factus populus, per ſucceſſiones io multos ac longiores annos durauit, dictus Pazinacæ
Moglenitæ, proprium habitantes locum, in quem collati fuerant. Multæ & magnæ Impe-
ratori ſunt locatæ inſidiæ. Duo autem in primis viri Vmpertopolus Francus, & Ariebes
Armenus, ambo ex primoribus ac tribunis militaribus, comprehenſi ſunt. Qui omnes
reos, conſcios ac participes detexerunt. Quorum booa publicata ſunt, & principes factio-
nis in triumphum infamem ducti, ac in exilium hinc acti ſunt. Tum Manichæorum fa-
ctio ab exercitu depellitur, ſcelerate vſque in id tempus functa militia. Vetus enim lex
Manichæos militare prohibebat. Mox nouas inſidias Imperatori Diogenis Imperatoris
filius Nicephorus, qui & ipſe in Porpbyra genitus fuerat, conflauerat. Vir quidem forti- 231
tudine iouictus, ſed ſententiæ habitu ac animi nobilitate minime reſpondens robori cor-
poris. Is quidem negotium compoſuit. Sed cum rem deferret, captus & quæſtionum tor-
mentis adactus, vt coniuratos indicaret, in fine oculis priuatur, ac poſtridie tollitur è me-
dio. Sed ſub id tempus terræmotus borribilis in die diui Nicolai factus eſt, quo multæ æ-
des publicæ, priuatæ, ſacræque corrueruot. Porticus quoque, per quam vrbis viæ conte-
gebantur, multiq; hac ruina obruti interierunt. Poſt hæc Francorum natio ex Occideo-
te commota, ad regiam vrbem tendit, in Orientem peoetratura. Quorum motum diui-
na quædam prodigia portenderunt. Locuſtarum enim infinita mulötudo nebulæ inſtar
volando, ſolem pene obſcurabat, perque regiam vrbem volans, in Oriente quieuit, vt &
ſuperius annotauimus in Henrico. Subſequuti Franci Bithyniam penetrantes, ad Ni-
cæam à Turcis habitatam peruenerunt, cum pernicie incolarum multa, vndique omnia
euaſtantes. Dehinc iuxta Oruntem ſitam Antiochiam cum labore & multa cęde capiunt, 2
& Hieroſolymorum vrbem magnis certaminibus expugnant. Emerſit per hæc tempora
hæreſis abominabilis Bogomilorum: cuius præco fuit, & Magous magiſter ac potior a-
pud eos ipſius diſcipulus Baſilius quidam nomine, profeſſione medicus: habiru quidem
mooachi tectus, ipſum vero reuera indutus Satanam. Hic annis pene quindecim dogma
hoius erroris didicit: duobus vero & quinquaginta docens, omoem pene orbem ſua per-
nicie repleuit. Poſtea ad magnam vrbem profectus, in ipſo ſcelere, veritatis ille hoſtis ca-
pitur. Vbi enim illius impietatem accepit Imperator, ſimulauit fidem ſe habere homini
infœlici, & magiſtrum vocabat, ac ſaluatorem errantium animarum. Tandem multis aliis
verborum lenociniis ſceleſtum illum perſuaſit, vt virus illud maliciæ ſuæ euomeret. Vbi
itaq; intra teöa beluam adduxit, publicata eſt nebulonis doctrina, ac dogmata eius con-
demnata ſunt. Tum publico decreto homo igni traditus eſt, in theatro equeſtri. Rurſus
altera rebellio ſurrexit contra Imperatorem, quam filius item Imperatoris Diogenis
concitauit. Qui Comanorum multitudine ſibi aſſociata, in Thraciæ fines venit, eam-
que terram populatus, perſuadet quibuſdam vrbanis, vt ſuſciperetur & imperiali ſaluta-
tione honoraretur. Veniens autem paulo poſt in quoddam Thraciæ oppidum, ab incolis
qui illi acclamabant, deceptus eſt: quandoquidem poſtquam eſt ingreſſus, capitur, ocu-
liſque orbatur: ac per hoc inchoata tyrannis ſoluta eſt. Quicunque vero Comanorum
ſuperfuerunt, io ſuas ædes rediere. Paulo poſt aliud contra Imperatorem oritur malum
ioſidiarum, cuius rei caput & coryphæus erat Michael Aoemas. Conſcii vero plerique
primas in militia partes obtinuerunt. Sed priuſquam operi manus eſt adhibita, cogno-
ſcuntur comprehenduoturq;. Coniuraöq; barba ac capillis, oon nouacula, ſed dropace
ſunt nudati. Anemas vero ad oculorum effoſſionem condemnatus eſt, ſed dum trium-
phus de iis agitur, mandatum regium ſuperueoit, Anemam ſupplicio liberãs, ac ei oculo-
rum effoſſionem indulgens. Sublati igitur è medio, alius alio in exilium condemnantur.
Sub id tempus Latinis in Oriente vagaotibus, quibus Roberti (cuius paulo ante memini-
mus) filius Boemundus præerat, qui Imperatori vt cum ſuis libere proficiſci poſſet, ſerui-
tutem promiſerat, icto fœdere ac iuramento firmato, magna etiam accepta pecunia, hic
verſus Antiochiam Cœloſyriæ profectus eſt, eaque oppugnatione capta, non ſolum con-
cordiam prætergreſſus eſt & pacta, ſed pleraſque vrbes contra Romanos accipere eſt me-
ditatus. Rediturus vero ex Oriente in Occaſum, veritus ne in tranſitu à Romanis præſidi-
bus teneretur, captiuuſq; ac vinctus abduceretur, veluti pactorum tranſgreſſor, huiuſce-
modi cõminiſcitur dolum. Mentitur ſeipſum mortuũ, & capſa ſe abdens, præcipit famu-
lis vti ſe mortuũ prædicarent. Sicq; funus illius domum perfertur, ac ſic deliteſcens in ter-

tas ſuas euaſit: poſtea contra Imperatorē multa loquutus, multos gentilium ſuorum contra Romanos in arma incitauit. Quibus ipſe dux factus in Epidamnum pergit, multumq; enixus eſt eam diripere vrbem. Longa vero in expugnatione multo tempore fruſtra abſumpto, dum ciues moleſtat, nec minus ab ipſis vexatur, deſperauit de Dyrrhachii oppugnatione. Ad alias vrbes progreſſus, pariter nihil effecit. Vnde legatos Imperatori mittit cōgreſſum poſtulans: qui cum Theſſalonicæ tum eſſet, inde pergens iuxta coloniam Europæ caſtra locauit. Inde Barbarum conuenit, pacta ac fœdera componit, bellumq; cum Boemundo ſolutum eſt. Modico temporis interuallo interiecto, Imperator ægrotare cœpit. Et cum eius morbus indies inualeſceret, adeo vt deficere videretur, ſalutari Saluatoris noſtri imagine eſt relaxatus. Diuinum enim peplū in Chalce, quod ad faciem Chriſti appoſitum accepimus, ad lectum in quo iacebat, expaſſum eſt, ipſius corpus eo eſt inuolutū. Vnde morbi vehementia ſtatim remiſſa eſt. Ipſe vero cōmotus, reſurrexit, & exclamans aquam ad manus abluendas poſtulat, cibum ſumpſit, ac conualuit, morbuſque deſiit. Sed cum parum conſtans viſa eſſet hæc valetudinis recuperatio, vt populum vana ſuſpicione liberaret, eques in forum deſcendit. Paulo poſt, fama non modo in populo, ſed & qui circa Imperatorem etiam degebant, exoritur, magno ſabbato illius anni Imperatorē moriturum. Quæ res animum quoq; Imperatoris concuſſit, cum nec ægrotaret, nec quippiam haberet in corpore. Inſtante vero die dicta, arguebatur vanus rumor, malorumq; expectatio tota fruſtrata eſt. Nec multo poſt Imperator Byzantio egreditur, ducto ſecum mulierū quoq; contubernio: idq; hyemis tempore. Et caſtrametatur iuxta Thraciam Cherſoneſum, vbi hyemem tranſegit. Nec æſtate hinc exceſſit, quoad reginam morbus corripuit. Præmittitur igitur Auguſta triremi regia, Imperatore adhuc illic ſubſiſtente, & militares ordines recenſente. Vbi nunciatur Imperatrix regiam ingreſſa, Imperator Megalopolim peruenit, rerumq; & negociorū adminiſtratione functus, ſæpe cauſis audiēdis præſedit, ſupplicantium libellos audiit, ac decretis ſubſcripſit. Cum interea Imperatrix conualeſceret, autumno iam vergente in finē, Byzantio rurſus digreditur, cum ipſo Imperatrix & gynæceum, iuxtaq; fines Papycii montis conſiſtit, dum hyems finiretur. Vere nouo Philippopolim petit, totamq; illic æſtatem cum bona parte autumni egit: more ſuo diſputans cum Manichæis, quos vulgo Paulitianos vocant (plures enim huius factionis in ea regione habitabant, quum eos illic Iohan. Zimiſces Imperator ex Oriente traductos collocaſſet) quibus colloquutus, plurimos ad fidem orthodoxam reduxit. Vere pene medio rediit in palatium, Imperatrice tum multum potente. Quæ per Bryennium generū in Regia omnia gubernabat: ob id illum omnes accedebant, eiuſq; arbitrio omnia iudicabantur, ipſo regio more leges præſcribente. Vir enim erat literis addictus: coniunx quoque ipſius nihilo ſecius: niſi quod eum longe literarum eruditione antecelleret, linguaq; prorſus erat Attica, animoque ad contemplationes excelſas acutiſſimo: quæ ipſi partim natura, partim ſedulo ſtudio erant acquiſita. Plus enim quam vir, & addicta & aſſueta erat literis. Sic Cæſare res gerente, omnium linguis vir celebrabatur: quæ Imperatoris filium multum perturbabant, ſed tamen tolerabat. Sub id tempus nunciatur Imperatori, Turcorum conſcribi exercitum, qui Romanos fines eſſet populaturus. Cum igitur ob dolores pedum contra hoſtes ſumere expeditionem non poſſet, legionem ſuorum militum emittit duce Camize Euſtathio præpoſito, viro ex primoribus militarium ordinum inſigni. Qui in non modicam hoſtium partem incidens, cum manus cum illis conſeruiſſet, victus capitur, exercitus pars cecidit, pars fuga ſalutem inuenit. Quod vbi Imperator accepit, detineri amplius non potuit, quin egrederetur. Turcis tamen nunquam occurrit. Quandoquidem Imperatoris contra ſe expeditionem intelligentes, laxatis frenis equorum diffugiunt. Inter quos & Camizes magnis promiſſionibus cuſtodes corrumpens, ſeſe hinc proripuit, atque ad Imperatorem cum cuſtodibus venit. Quos Imperator muneribus ſuſcepit, ac pecuniis donauit, rediitque Byzantium. Non multo poſt contra eoſdem Barbaros exiit Imperator, abiitque Philomelium. Quam vrbem plenam inuenit armatis, ob res precioſas illic depoſitas, recedente exercitu reliquo, qui expeditionem Imperatoris pertimeſcebat. Idcirco vrbs citra negotium capitur, vna cum propugnaculis ac ſpeluncis, quæ refugia indigenæ habebant. Omnes autem incolas Imperator tranſmigrare iuſſit. Qui hoc illi commodum adminiſtrarunt. Iuuenes ac validos iter facere iuſſit pedibus. Quibus vero ſenectus pedes ad ambulandum grauabat, iumenta præbuit. Sed qui morbis aut doloribus ęgra habebant corpora, aut nimia annoſitate, hos ſcutis longis impoſuit, iuniores ferre iuſſit, qui validiores ac oneri ferundo aptiores habebantur. Ipſe inter hos obambulans, ſi quem ſiti aut fame laborantem inuenit, quoad fieri potuit, iuuabat ægrum. Cum ſibi hac clementia ac pietate omnium conciliaſſet fauorem, Turci

in Oc-

in Occidentem nauigarũt, principem ſuum dicentes pacem ac fœdus cum Romanis ſacturum, quod nec Imperatori iniucundum fuit. Ab Oriente igitur profectus quidã Barbarorum princeps, non Satrapa, ſed Sultanus, ac equo inſidens, cum Imperatori occuriſſet, à longo equo deſiliens, ac pedes eum accedens, adorationem peregit, conditioneſque pacis fecit & accepit. Donatuſque ipſe & ſui multis pecuniis, ad ſuas ſedes rediit, Imperatore ad palatium ſuum reuerſo. Vbi malum pedum tantum auctum eſt, vt maiorem æui partem lecto incubaret: Regina vero imperaret, quæ ſibi imperium proprium parare moliebatur. Cui filius ſeſe opponere affectanti matri non puduit. Ægrotante vero patre vehementius, in magnum palatium, quod ad ſolis ortum eſt, defertur, accerſitis ad ſeſe Aſclepiadeis medicis. Qui cum diu multumque inter ſe diſſiderent, nec omnibus vna eſſet ſententia, tandem ferro curandum eſſe omnes conſentiunt. Sed aer palatii illius non ſatis commodus viſus eſt medicis. Quam ob rem Imperator in palatium Manganorum delatus eſt. Siue hoc caſu ſiue fato euenerit impellente eum illic mori & animam efflare. Ita enim vaticinio quodam de eo ſcriptum eſt, vſtum ferro illic caſurum: quod & euenit. Nam neque cauteriſatio, neque aeris mutatio aliquid profecit, ſemper in peius paulatim vergente malo: licet medici ipſum de vita deſperare prohiberent. Quinimo monachi quidam vaticinabantur, non eum ante moriturum, quam Hieroſolymas profectus, Saluatoris noſtri Chriſti Ieſu ſepulchrum adoraret, ibique diadema deponeret. Quibus fidem habuit, cum tamen finis illi inſtaret: quod deceptus ille non cognouit, citius cœleſtem & ſupernam (vt ſic dixerim) Hieroſolymam aſſequutus, quam Domini ſepulchrum. Imperatrix itaque, cum denſum ac dure ſpiraret, ad ſe filias accerſiuit. Sed cum die cadente Imperatoris filio patrem deceſſiſſe nunciaretur, domum ingreſſus, vbi moribundus iacebat, decedentem minime lugebat, cognoſcens quod ſtatim moreretur. Egreſſus conſcenſo equo cum iis qui ſecum erant è Manganis exiit, cui multi adiungebantur. Vix vero Manganorum murum exierat, occurrunt Abaſgi, qui puellæ ex Abaſgia allatæ, maiorique Cæſaris filio nupturæ, adiuncti fuerant: qui obuiantes ei lætis vocibus acclamarunt, ac eum ceu Imperatorem adorarunt. Tum aiunt reginam morienti Imperatori magno cum dolore nunciaſſe filii diſceſſum. Ipſum vero nihil ad hæc loquutum: ſiue quod nollet, ſiue quod non poſſet. Extendiſſe vero in altum manus neſcio an imprecatus filio bonum aut malum. Quanquam alii id negent, tanquam moribundo impoſſibile & iamiam expiranti. Cæterum regina ſubinde filium abiiſſe inclamante ac querente, ſibi viuenti imperium ablaturum, paululum ſubriſiſſe ſcribunt. Siue vt derideret loquentes, quaſi iam moriens, & ad terram ſupernã tranſiens, de imperio eſſe ſolicitus deberet: ſiue quod animi ſui affectum ſuper hoc quod factum eſſet, oſtenderet. Quia ex animi ipſius ſententia ingreſſum in regiam filius fecit, accepto etiam à patre annulo. Multi igitur & militarium magiſtratuum & ordinis ſenatorii cum cognatis nouum Imperatorem acceſſerunt. Sed cum ad maius tenderet palatium, Barangi in excubiis viam obſidebant, neminem ad regiam admittentes. Quibus nuncius miſſus eſt, qui rogaret, qua gratia Imperatori ingreſſum in regiam præcluderent. Neminem illo viuente admiſſuros ſe aſſerebant: ſed nuncio affirmante & iuramento aſſeuerante, regem iam vita functum, cedentes illi, Imperatori dederunt in regiam aditum. Mittit & ad eccleſiam, ſignificans mortuum Imperatorem, ſimul petens, vt Imperator ſalutaretur: quod & factum eſt, iuſſu mandatoque Patriarchæ, quem nuper præſens eccleſiæ præpoſuit, honorificeque in thronum collocauit: nepotem ſcilicet præſulis Chalcedonẽſis ex numero diaconorum, innutritum literis externis ac noſtris, ſucceſſorem Nicolai patriarchæ, qui per annos 27. eccleſiam gubernarat: & cum plenus annorum decederet, Alexius Imperator eius funeream pompam magnifice honorauit. Fuerant autem ſub hoc Imperatore patriarchæ, primũ diuinus ille Coſmas, vir magnæ abſtinentiæ. Qui cum de emendatione deſperaret, accepto ſamulo abiit in heremum, aſſiduis orationibus intentus. Et licet ſæpius ab Imperatore reuocaretur, non rediit: cum quinque annis nouemque menſibus Deo populum pauiſſet. Cui ſubſtituit eunuchum quendam monachum, cognominatum Euſtratium, nec eruditum, nec in negotiis verſatũ, ſimplicem hominem, & quieti & angulo magis aptum. Qui cũ tribus annis præſediſſet, deponitur, cauſa non ſatis cognita. Fitq; patriarcha monachus, Graticus nomine Nicolaus: in exercitiis vitam agẽs, nec ab eruditione literarum alienus, non tamen admodum præſtans. Cæterum Imperator iam à clero vniuerſoq; populo ſalutatus, palatiũ ingreſſus cum matre cognatiſq; ac ipſo Bryennio ſororio conſultat. Nã adhuc eos timebat, ſuſpicatus & ipſos res nouas molituros. Pater vero ipſius tota die adhuc viuebat, ęgre ac duriter moriens, in noctis principio defecit, cũ annos ætatis vixiſſet ſeptuaginta: imperaſſet vero annis trigintaſeptẽ, & menſes quatuor,

ac aliquot dies. Anno ſexiès milleſimo ſexingenteſimo viceſimoſexto, fœliciter geſto imperio: ſed fine non perinde beato. Relictus eſt enim ab omnibus pene miniſtris, adeo vt qui vltimum illi lauactum miniſtrarent, deeſſent, nec regio ornatu illum decorarent. Elatus eſt igitur non vt Imperatorẽ decuit, potiſſimum filio Imperatore ſucceſſore, quem tali honore dignatus erar, vt iam nemo ignoret, in rebus humanis nihil ſtabile, firmum, fidum aut ſolidum eſſe: verum omnia infida, inconſtantia & mutabilia. Cæterum hic Alexius vir erat nec arrogãs, nec faſtuoſus, nec animo præceps. Sed nec ingenti tenebatur pecuniæ cupiditate. Quãtum enim aliis impertiri aut diſtribuere voluit, tantum amabat. Ideo theſauris aut congregandis aut defodiendis, non magnopere ſtuduit. Vnde mortuo eo, non multa à quæſtoribus inuenta ſunt. Orphanis multum & ſenibus afficiebatur. Ob id orphanotrophium & gerocomiũ extrui fecit, additis multis poſſeſſionibus ac impenſis, magnamq; ſenum ac ægrorum vim impoſuit. Sed & monachorum, monialiumq; habitationes ædificauit. Muſeum item literarum extruxit, vbi orphani à præceptoribus inſtituebantur: quibus magiſtros addidit ac pędagogos, cibi alimoniam, ſumptus, & neceſſaria tam docentibus quam diſcentibus pro liberalitate ſubminiſtrauit: licet literas non vt decebat talem principem, fouit, tametſi decenter honoraret profeſſores. In miſericordiam pronus, ad ſupplicia non præceps, moribus moderatus, in victu lautus, non profuſus, nec vino victus: prorſusq; fauit iis, qui vitam in virtute exigerent, quibus & honores effuſe eſt largitus. Iis vero qui circa ipſum degebant, indulſit nimium, adeo vt quandoq; abeſſent, quũ minime deceret, abſente ſcilicet Imperatrice. Illa enim præſente, frequentiores diligentioreſq; erant. Nam ſeuerius ac magis regie cum illis agebat ipſa, parum ſedulos vehementius puniens. Et quanquam iis moribus eſſet decoratus, nihilominus in iis quæ ad Imperatorem ſpectant, viſus eſt plerunq; negligens. In iuſtitiæ ſcilicet adminiſtrandæ cura, ac ſubditorum prouidentia, & veterum morum in Repub. conſeruatione. Cognatis & miniſtris quibuſdã (totis vt aiunt quadrigis) publicã largitus eſt pecuniã, pingueſq; cenſus annuos, adeo vt ampliſſimis locupletaret diuitiis & miniſteria illis pararet reges magis quam priuatos decentia. Qui domos poſſidebãt magnitudine vrbibus pares, nec magnificentia palatiis inferiores. Reliquis vero generoſis nõ ſimilem exhibuit fauorem. Multa temporibus huius Imperatoris facta ſunt incendia, in diuerſis vrbis partibus, multaq; ignis depaſtus eſt ac diruit. Spirauit vero eodem quoq; imperante & ventus vehemens & violentus tempore verno: per quem cum multæ aliæ contigere ruinæ, tũ coloſſus quoq; rotunda ac maxima ſuffultus columna, in palatio ſitus corruit, multoſq;, qui tum forte aderant, contriuit in foro deambulãtes. Erat vero imago magnitudine quidem ingenti, gratia vero & pulchritudine admirabili: quæ cadens confracta, & in multas diruta eſt partes. Ferunt Conſtantinum Maximum hanc ſtatuam æneam Apollinis mirandæ magnitudinis ex Troade Cõſtantinopolim tranſtuliſſe, dum vrbem dedicaret, ſuppoſito eius titulo, & ablato numinis capite. Quæ poſtea ſub hoc Alexio violentia ventorum cecidit, quod tanta moles in altitudine cõſiſtere non poſſet diutius. Imber quoq; vehementiſſimus alio tempore decidit, in ipſo Petri ac Pauli apoſtolorum principum feſto die. Qui in manifeſto omnium cõſpectu cœptus, domos multas aquarũ impetu diruit, amniumq; alueis oppletis, nihil eorũ ſpecies à mari differebat, homines ac iumenta interimens. Hæc ex Zonara: qui hiſtoriæ ſuæ finem hoc loco imponit. Nunc ad Germanos reuertamur Cæſares more noſtro, poſtquam de Græcis abunde ſcripſimus.

Henricus iunior V. Romanorum
Imperat. Auguſt.

HENRICVS Quintus iunior cognomento, Dux Franconiæ, filius Henrici IIII. & Berthæ Marchioniſſæ Italiæ. Vir bellicoſiſſimus & audax, qui multa indigna fecit, & breui totum imperium ſibi ſubiecit, ac iugum omnibus impoſuit. Genitorem ſuum Henricum, vt ſuperius ſcripſimus, impie perſequutus, Dieboldo Marchione, Berengario comite, & Ottone quodam conſanguineo perſuadẽtibus. Moguntiaci factus rex Rom. cum illic omnes pene Germanorum principes, ſolo duce Saxoniæ Magno, qui ob valetudinem venire nequiuerat, excepto, patri Henrico perſuaſiſſent, vt ad cauendum tumultum, quo poſſet periclitari, filio Regalia imperii, crucem, lanceam, ſceptrum, ac coronam traderet. Sic igitur ab vniuerſis regni principibus, accepto iuramenti ſacramento, eſt in regem electus: ac ab Apoſtolicis legatis (qui tum aderant) per manus impoſitionem confirmatus: defuncto patre, Coloniam obſidio-

ne cin-

necinxit, quod patrem fouerat, & pactione accepta, ad deditionem coegit. Tum contrà Robertum Flandrēſium comitem exercitum educit, non ſine graui exercitus ſui diſpendio. Pacto enim pacis vtrinque magis ſimulato, quam compoſito, re infecta rediit. Sed Moguntiæ tandem in gratiam itum eſt. Dehinc Pannoniam ingreſſus cum copiis, vt Almum Hungarorum regem ad ſeſe confugientem, & opem implorantem, à fratre ſcilicet Colomanno eiectum, reſtitueret, re infœliciter geſta rediit, omnia itinera hoſtibus occupantibus: licet longa obſidione caſtrum Poſotuenſe fruſtra moleſtaret. Poſt Poloniam ingreſſus, tributum diu negatum, exegit violenter. Et quum Praga Boemiæ metropolis, ab hoſtibus capta nunciaretur, mox miſſis ducibus cum exercitu vrbem liberat. Cogitat interim Henricus rex Italiam ingredi, & Imperialem cum benedictione aſſumere coronam, & ſimul diſcordiam inter ſacerdotium & regnum tollere, quæ à Gregorio ſeptimo excitata, per ſucceſſores Victorem & Vrbanum aucta, vſque in Paſchalem deriuata, vniuerſo orbi Chriſtiano erat ſcandalo: facta ſuper hac re Ratisbonæ cum principibus deliberatione. Acceſſit ad hæc quorundam interpretatio ſideris cometes, qui in menſe Iulio apparuit, radios ad Auſtrum dirigens. E quo portendi Regis in Italiam expeditionem ſuſpicabantur. Ex totius itaque regni viſceribus congregat exercitum, ad triginta milia equitum electorum: exceptis pleriſque, qui ſua ſponte confluxerant, liberalitate Regis in dandis ſtipendiis allecti, & qui Italiam videre deſiderauere. Pars igitur exercitus per montem Iouis, pars per Tridentinam vallem alpes ſuperauerat, quum iuxta Padum caſtrametatus eſſet, ſinguli milites ante papiliones ignem ſuccendunt, & pulcherrimum in caſtris ſpectaculum, antea non viſum, Italis exhibent. Inde Pontremulo expugnato, Aritio deleto, Nouaria concremata, quæ iter remorabātur, Tuſciam penetrauit: & tādem in vrbē non ſine ingenti difficultate peruenit. A ſummo Pontifice & à clero & Pon. Romano in vrbe Leonina honorificentiſſime exceptus. Sed quum triumphalis pompa tranſiſſet, & de priuilegiis confirmādis, ac diſcordia, quæ iam multos annos durauit, ac pleroſque in præcipitium egit, mentio fieret, ingens oritur tumultus, Romanis tota nocte in exercitum Regis deſæuientibus, adeo vt Regē ipſum excitaret. Qui impigre ſuis ſubueniens, fortiſſimi militis, & optimi ducis officiū exequutus eſt. Edita enim inſigne ſtrage, multi in Tyberim præcipitati, multi ferro ceciderūt. Diſcordiæ fomes erat talis. Trecētis iam & amplius annis à Carolo Magno, ſub ſexaginta tribus Pontificibus licuit epiſcopales dignitates & abbatias Regi per annulum & virgam conferre: quod iam authoritate, conſuetudine, & priuilegiis vetuſtiſſimis, per tot annos erat firmatū. Poſt vero Pontifices ſanxerunt eccleſiaſticam dignitatem vel inueſtituram à laico minime conferri poſſe: excommunicabantur quoq; qui ſic erant inueſtiti. Ob hanc cauſam Rex Romam profectus, poſt ſalutationem atq; ingreſſum templi, quum iurium ſuorū confirmationem a Pontifice peteret, recuſantem Pontificem cum Cardinalibus capit, & Vdalrico Aquilegienſi Patriarchæ cuſtodiendū tradit, conſilio Adalberti Lotharingi Cancellarii, poſt Moguntinenſis præſulis: qui tamen in indignationē Regis maximam tandem venit, 233 tormentiſq; affectus, condignum ſupplicium luit. Orta ſeditione, ad Soractis montē Rex ſecedit, ducto ſecū Pontifice: quem honeſte tractauit. Compoſitis autem aduerſariorum multis negociis, cum Paſcha in caſtris celebraſſet, poſtremo à ciuibus eſt reuocatus: reconciliatio quoq; inter Regem & Pontificem facta. Qui quidem Pontifex octaua Paſchæ, lecto euangelio, aſtante omni plebe, Henricum coram Principibus in Imperatorem ac Auguſtum coronat, & priuilegium de inueſtitura epiſcoporum ac abbatum, tam per annulum quam per virgam tradit. Ita tamen, vt poſt inueſtituram conſecrationem ab epiſcopo, ad quē pertinuerit, ſuſcipiāt, ſic inueſtiti à Rege aut Imperatore. Dum itaq; in celebratione Miſſæ, quam Græci Liturgiam vocant, Pontifex diuinum Chriſti corpus conſecraſſet, particulam manu ſua Imperatori iis verbis dedit: Domine Imperator, HOC CORPVS DOMINI NATVM EX MARIA VIRGINE, PASSVM IN CRVCE PRO NOBIS, SICVT SANCTA ET APOSTOLICA TENET ECCLESIA, DAMVS TIBI IN CONFIRMATIONEM VERÆ PACIS INTER ME ET TE. Idibus Aprilibus hæc cōfirmatio corroborata eſt, indictione quarta, Anno ſalutis, milleſimo centeſimo vndecimo. Poſt Imperator largitus Pōtifici & epiſcopis incredibilia munera, tranſactis paucis diebus, per Lōgobardiam in Germaniam eſt reuerſus fœliciter. Cui omnes gentes occurrunt, & ob metum ad imperium & voluntatē ſuam, ſe inclinarunt. Tantus enim tum terror Principes omnes inuaſerat, vt ei rebellare vel nullus auderet, vel non ſine iactura rebellās, gratiā ſummopere deſideraret. Vetuēs itaq; Spiram, Principes ac Epiſcopos multos conuocat. Patri (cuius corpus quinquennio ſepultura caruit) parētat, anniuerſariumq; deuotis orationib. concelebrat, ac piis exequiis adornat. Et

tandem iuxta maiores ſuos in templum eius corpus collocat, in marmoreũ ſepulchrum. Interea Paſchalis Pontifex concilio apud Lateranum habito, omnia Henrico promiſſa reuocat, ſe coactum in hæc deſcendiſſe affirmat, prauilegium non priuilegium appellat: anathemate (vt quidam tradunt) Cæſarem percutit (grandi fulmine) & excommunicat. Alii vero ſcribunt, coactum Paſchalem hæc feciſſe, & æmulos Cæſaris non potuiſſe ad quem moliebantur exitum, negocium deducere: nihilominus late hoc malum ſerpſerat, adeo vt quoſdam etiam quos nemo crediderat, inficeret. Nam & Adalbertus deſignatus Moguntinenſis præſul, ſine cuius conſilio Imperator nihil penitus egerat, ſecundus à Rege, cum quibuſdam aliis Principibus conſpirauerat. Et idcirco re cognita, cuſtodiæ traditur, In qua arctiſſime triennio conſeruatur. Liberatus tandem, quum Imperator Moguntiæ conuentum Principum celebraret; obſeſſus à Moguntinis, vix datis obſidibus, ab vrbe ſecedit. Sed Adalbertus mox ſe Apoſtolico legato iungit Coloniæ, quo Epiſcopi & optimates plerique conuenerant, vt Imperatorem anathemate ferirent; quod grauiter Cæſar tulit. Sed ob Saxonum rebellionem, contra quos in expeditionem profectus eſt, vt de eis pœnas ſumeret, in Italiam proficiſci non potuit. Sed cum ab eo deficerent indies Archiepiſcopi & Epiſcopi multi, regnumque Germanum iterum ſcinderetur, ac res nouæ vndique orirentur, ſuperueniunt nuncii ex Italia, qui inclytæ Mathildis obitum denunciant, eiuſque terras ampliſſimas hæreditario iure ad ſe ſpectare declarant, atque ad eas capeſſendas ac poſſidendas Cæſarem inuitant: His atque aliis cauſis motus Imperator, vna cum Regina ac tota domo in Italiam ſe contulit. Circa Padum ſubſiſtens, legatos ad Pontificem pro componenda diſcordia iterum inter regnum ac ſacerdotium mittit. Inter quos primas partes abbas Cluniacenſis (Pontificis vt aiunt conſanguineus) tenuit: qui fideliter Principis ſui mandata exequutus, ſollicitabat Pontificem, ne excommunicatione Cæſarem à ſe coronatum ac confirmatũ priuilegiis moleſtaret, & antiquam diſcordiam innouaret. Qui à ſe negat Cæſarem excommunicatum; ſed à potioribus Eccleſiæ membris, ſine quorum conſilio nihil ſe poſſe aſſerit. Adiicit importunas Moguntini præſulis ſolicitationes, qui literis aſſiduis ipſum contra Cæſarem impellat. Fiunt interim Imperatore abſente in Germania tumultus, latrocinia, deprædationes, incendia, agrorum deuaſtationes, homicidia pro cuiuſque arbitrio, potiſſimum in agro Wirtziburgenſi, quum ducatum Orientalis Franciæ præſuli abſtuliſſet, & Conrado ſororis ſuæ filio contuliſſet. Nec minus ſæuiebant latrones in agro Moguntino, qui Epiſcopi ſuggeſtu, omnia deprædabantur ac ſpoliabant quæ Cæſaris eſſent: ciuitates populabantur, oppida vaſtabant, villas incendiis deſtruebant, fiebant cædes impune. Cuique fas erat rapere & perdere quæ voluit. Subſequuta ſunt crudeliſſima mox prodigia: Terræmotus qui vrbes ſubuertebat, tonitrua terribilia, cum grandinibus & fulgure: quibus iumenta, homines, oppida & agri perdebantur. Maxima in primis mala ſenſit Lotharingiæ vrbs Leodium: quibus cladibus Henricus moleſtabatur. Et cum ſe Pontifici conciliare ſtuderet Paſchali, mox is è vita exceſsit. Cui Ioannes Caietanus ſuccedit, Gelaſius Secundus dictus, vnanimi conſenſu electus. Sed cum electioni huic non interfuiſſet Imperator, audita Paſchalis morte ad vrbem properat. Et quum ſe Gelaſius ab eius communione ſubtraheret, ſuaſu multorum & fauore Romanorum, Burdinũ Hiſpanum Bracharenſem archiepiſcopum, Antipapam creat, quem Mauritium vocant. Sic ſchiſma quod emortuum ſperabatur, crudeliter reuixit. Eiecto enim Gelaſio, quum ille cathedra potiretur, Capuam ſeceſsit cum ſuis, ac Cæſarem illic cum ſuo Idolo (ſic enim appellabat ſuum Pontificem) damnauit. Hinc à Campania Burgundiam petiit, alpes tranſgrediens. Remis indicit concilium, dehinc Viennam venit Synodum congregans. Qua tranſacta, poſt paucos dies vitam obiit, in monaſterio Cluniacenſi ſepultus. In cuius locum archiepiſcopus Viennenſis Guido, Stephani Burgundionum Comitis germanus ſufficitur: Calixtus eſt vocatus. Qui concilium Remis ab anteceſſore ſuo indictum, proximo Octobri concelebrat. Sed quum Imperator intellexiſſet à Gelaſio pontifice dum viueret, miſſos legatos & in Coloniam & Saxoniam, qui eius excommunicationem propalarent, atque ob id congregatos eſſe Principes in Wirtzeburgenſi ciuitate (quæ Herbipolis dicitur) qui eum deponerent imperio abſentem, efferatus animo, in Italia ſuis copiis cum Regina relictis, inſperanus ſe Germaniæ reddidit. Aduerſariorum ſuorum oppida, villas, agros euaſtans, & vindictam ab æmulis ſuis capiens, quoad Principes eum conuenerunt, rogantes, vt cum Calixto Pontifice electo, tractatus concordiæ ſuper inueſtitura Epiſcoporum fieret, ac reconciliatio regni ac ſacerdotii. Quum in id conſenſiſſet Imperator, Pontifex Italiam petiit, Imperator Saxoniam: vterque vt ſe de hoſte ſuo vindicaret. Calixtus Burdinum exilio mulctauit, & tonſum monachum reddidit, quod Sutrii

latro-

latrocinia exercuit. Henricus Imperator Adalbertum, qui totam Saxoniam commouit, cum Moguntia deſtruere cogitauit. Sed optimates interceſſere, & res eſt fœliciter compoſita. Sed & inter Imperatorem Henricum & Pontificem per legatos & oratores, quum vterque iam eſſet pertæſus diſcordiæ, concordatum eſt, Hoſtienſi Epiſcopo cooperante: ita vt Imperator inueſtituram omnem per anoulum & baculum dimitteret, & concederet in omnibus eccleſiis fieri electionē & liberam conſecrationem: ac regalia ablata ſiqua haberet reſtitueret, aut vt reſtituerentur procuraret. Pontifex rurſus conceſſit electionem Epiſcoporum & abbatum io præſentia Imperatoris fieri ſine violentia, ita vt electus regalia per ſceptrum ab Imperatore reciperet. Coocordia hæc eſt facta Wormaciæ nono Kalend. Octobris, Anno M. CXXII. Paulo poſt Imperator Babenbergæ coouocatis cæteris Principibus & proceribus imperii, omoes alias quoque differentias ſuſtulit. Sed quum ſequenti anno Traiecti eſſet Imperator, tumultus excitatus eſt, quem plerique ſuſpicabantur ab antiſtite ſubornatum in peroiciem Imperatoris. Captus Antiſtes pecunia eſt mulctatus. Dehinc Imperator mouit exercitum per Saxoniam in Hollandiam, vbi ſibi rebelles ſubegit, & in vnionem reduxit. Sororem Lotharii Ducis compeſcuit, quæ bellum mouebat, & noua moliebatur, ob inſolentiam Lotharii fratris. Sed dum res illa pacatur, Imperator per Saxoniam in Galliam mouet exercitum contra Ludouicum regem, vt ſocero ſuo Heorico Regi Angliæ opem ferat, pro poſſeſſione Nortmanniæ prouinciæ adipiſceoda: ſed ob rebellionem Wormatienſium reuocatur. Qui poſt obſidionem, vrbanos quoque grandi ære mulctauit: atque iis nares, illis oculos atq; aures mutilat. Tandem patris exemplum ante oculos ponens, vndique ſe cum Principibus & proceribus componit, & concordiam init. Nam & validiſſima fames, & crudeliſſima mortalitas adeo in homines deſæuiit, vt credatur tertia pars hominum interiiſſe, & vix affuiſſe homines, qui cadauera ſepelirent. Nam & Calixtus pontifex obiit. Cui ſucceſſit Lambertus Hoſtienſis epiſcopus, Honorius Secundus dictus. Vdalricus Eiſtateoſis, Ruoggerius Herbipolenſis epiſcopus, Arnulphus Comes, aliaque immenſa nobiliū multitudo. Sed vulgi tanta lues ex fame ac peſte fuit, vt nemo ſatis poſſit explicare. Quas calamitates multa prodigia ſignabant. Henricus autē Imperator dum Rheni regiones perambulabat, in Traiecto inferiore Pentecoſten celebraturus, morbo Dracunculi (qui ei erat natiuus) moleſtari cœpit, quem diu celauerat. Tandem ab eo ſuperatus, extrema vitæ adeſſe ſentiens, vocatis ad ſe primatibus ac regina, de regni ſtatu multa cōſultauit. Coronam cæteraque regalia ad proximum Principum conuentum conſeruanda io firmiſſimum caſtellum Harmſtein collocauit, accepto Chriſti ſacramentorum viatico, diem clauſit extremū decimo Kalend. Iunii, anno ſalutis milleſimo centeſimo vigeſimoquarto: regni vigeſimo, Imperii decimoquarto. Cuius corpus regio more Spiram delatum eſt, ac iuxta patrem, auum & proauum in templo diuæ virginis ſepultum honorificentiſſime. Princeps non admodum laudandus, vtpote qui in primis ſub prætextu religionis patrem excommunicatum imperio priuauit. Sed poſt in honore confirmatus, mores mutauit. Ac poſt iniurias Pontifici illatas, ſemper ſeipſo inferior fuit. Acri ingeoio, fortis & audax: in præliis infortunatus. Nimis auarus, & qui pecunias colligeret quum liberis careret. De quo quidam tradunt, quod Cluniaci factus ſit monachus, poſt peregrinationem longam quam fecit, quum ſe mortuum ſimulaſſet, vt ſuorum præſentiam fugeret. Sed fabuloſa ſunt hæc. Licet repertus ſit monachus quidam huic aſſimilis, qui ſe Imperatorem Henricum mentiretur.

Habuit autem vxorem Mathildem, Henrici Anglorum regis filiam, ex qua nullam ſuſcepit prolem. Quæ vidua facta, nupſit poſt Gamfredo Comiti Andegauenſi: ex qua Henricum primo ducem Nortmanniæ, poſt regem Angliæ genuit. Tradunt aliqui, cum Imperator cum Mathilde vxore nuptias Moguotiæ io ampliſſima Priocipum frequeotia celebraret regio apparatu, veniſſe Lotharium Saxonum ducem, qui poſt eum imperauit, pedibus nudis, ſago tectum, ante pedes Cæſaris prouolutum, coram omnibus veniam petiiſſe, quod rebellis illi fuerit. Quam quum cōceſſiſſet, mox ſunt aliæ ortæ conſpirationes. Hæc ex Sicardo, Vincentio, Ottooe, Abbate Vrſpergenſe excerpſimus. De quo hoc tetraſtichon ſubſcripſimus:

Qui crudelis erat patri, quem ſuſtulit omni
Imperio, & vitam præcipitare facit.
Henricus Quintus funeſtum tranſigit æuum,
Aſsiduus bellis, perpetuisq; notis.

Lotharius Cæſar.

LOTHARIVS filius fuit Gebhardi comitis in Suepplenburg, & domini in Arnſpurg, ac Heidwigis Burgrauiæ Norinbergenſis, quæ filia erat Conradi Marchionis Brandeburgenſis ac Gertrudis. Dux Saxoniæ creatus ab Henrico V. Imperatore poſt obitum ducis Saxoniæ vltimi Magni, qui bello captus in carcere obiit. Dehinc in Regem Romanorum Moguntiæ, vbi conuentus erat Principum & optimatum, poſt obitum Henrici Imperatoris, à Moguntino (cuius hoc officium eſt) congregatus, deſignatur. Suaſu in primis archiepiſcopi Moguntini Alberti, qui odio Fridericum Ducem Sueuiæ, qui à multis petebatur in Regem, perſequutus, effecit vt Lotharius inuitus ac pene coactus in Regem crearetur, Apoſtolico legato præſente & approbante, ac Friderico Archipræſule Colonienſe benedictionem conferente: cum acclamatione vniuerſæ plebis, quæ hunc præ cæteris dilexit. Id factum referunt in annum ſalutis M. C. XXVI. Idibus Septemb. Erant enim quatuor tum competitores, Fridericus Sueuorum Dux, Conradus Imperatoris ex ſorore nepos, & frater Leopoldus Orientalis Marchio, quem hodie Sanctum veneramur, & Carolus Flandriæ Comes. Sed omnibus Lotharius præfertur, & vi ad regnum trahitur: vir induſtrius ac prudens, religioſus, diuitiis & victoriis potens. Erat enim ſtrenuus belli ductor, in armis ac conſilio prouidus, hoſtibus terribilis, iuſticiæ tenax & mirus amator. Vbi imperii aſſumpſit habenas, Henrici Imperatoris progeniē perſequi cœpit, à qua olim & ipſe petitus fuit: vnde crebræ lites ſunt ortæ. Nam Fridericus & Conradus duces, ex ſorore Henrici Imperatoris nepotes, rebelles fiunt Regi, decemq; pene annis imperium quieſcere non ſinunt. Quod latiſſime Otto Friſingenſis deſcribit in hiſtoria Friderici Cæſaris. Appellat Georgius Merula in ſua hiſtoria de vicecomitum antiquitatibus, ignarus familiæ Germanorum, hos Duces fratres Scophios, inepte nimium, quum fuerint Comites ab initio de Stouffen, quod vocabulum ignorauit Italus. Nanque Henricus Quartus Senior Imperator filiam habuit Agnetem, quam cuidam Friderico nobili de Stouffen matrimonio iunxit. Cum autē Rudolphus Sueuorum Dux in bello periret, qui ſibi regnum vendicauerat (vt ſuperius ſcripſimus) dictus Henricus Senior Ducatum Sueuiæ Friderico genero ſuo contulit. Qui poſt duos filios genuit, Fridericum, qui patri in ducatu Sueuiæ ſucceſſit, dictus à nonnullis Monoculus: & Conradum, cui Iunior Henricus Imperator V. tanquam nepoti ex ſorore tradidit ducatum Franconiæ, quem ob rebellionem Antiſtiti Herbipolenſi abſtulit. Penes hos mortuo auunculo ſuo Iuniore Henrico V. imperialia inſignia remanſerunt. Ideoq; pleriq; Principes Conradum duxerunt eligendum Regem, qui poſt Lothario ſine filiis mortuo ſucceſſit. Sed, vt diximus, Lotharius omnib. eſt prælatus: ideo natæ ſunt ſimultates. Ob quas rebelliones Honorius Pontifex ambos fratres anathemate ferit. Sed nihilominus (vt quidā tradunt) Conradus ſuffragante fratre Friderico aliiſq; coniuratorib. Regis ſibi titulum vſurpat: & Italiam ingreſſus, Modoeciæ (vbi ſedes olim erat regni Italici) ab Archiepiſcopo Mediolanenſi Anshelmo, qui paulo poſt deponitur alio ſurrogato, in Regem coronatur: Romam etiam petiturus, niſi impenſæ deficerent. Sed ſuis pene omnib. amiſſis paulo poſt ignominioſe in patriam rediit. Frater enim Welphonis vltimi, Henricus Bauarorū dux, & gener Lotharii Imperatoris, opem auxiliumq; tulit ſocero contra Fridericum & Conradum fratres. Habuit enim filiam Lotharii Gertrudim vxorem, cui poſt ſocer Ducatum etiam Saxoniæ contulit. Ideo omnibus aliis intermiſſis, licet controuerſiam cum quodam Friderico Ratiſponenſis Eccleſiæ aduocato haberet, ſocero feſtinauit ſuppetias ferre. Nam cum Lotharius Spiram, quæ Conrado & Friderico Ducibus fauebat, obſederat. Habuit ſexingentos & amplius electos milites vltra Rhenum, vt impetus & irruptiones Friderici arcerent. Nihilominus Fridericus Dux ſtrenuus nocte quadam in caſtra irruit, quem Henricus Bauarorum Dux gener Imperatoris in fugam compulit, & fugientem perſequutus eſt. Qui viciſſim arces quaſdam igne & ferro euaſtauit; & in Bauaria grauiſſima bella excitauit. Nam & Boemi magna manu Bauariam ingreſſi, vſque ad Danubium cuncta ferro & flammis euertunt. A quibus magnam ſtragem paſſus eſt Imperator, amiſsis quingentis & quadraginta militibus. Paulo poſt tamen Zobeslao Boemiæ Duci conciliatus, filium è fonte baptiſmatis leuauit. Et quum in quadam domo conueniſſent priuata, ex ruina multi ſunt vulnerati, multi læſi lethaliter, vt memorant Annales Boemici. Sed Moguntinus præſul Spirenſes in gratiam Imperatoris reduxit. Et diuus Bernardus Abbas Clareuallenſis, fratres Fridericum

& Con-

&Conradum Duces Imperatori Lothario conciliauit. Naſcitur interea nouum in vrbe
ſchiſma ex electione duorum Pontificum. Nam electo Gregorio, qui ſe Innocentium ſe-
cundum appellat, contradicit Pſeudopontifex Petrus Leonis Anacletus vocitatus. Qui
ob familiæ ſuæ fortitudinem, Romæ apud ſanctum Petrum manſit. Innocentius autem
vrbe egreſſus, in Gallias proficiſcitur: primo Remis, dehinc Piſis conciliis celebratis, in
papatu confirmatur. Poſt Leodium profectus, Lotharium imperatorem ad defenſionem
Eccleſiæ inuitat, ab eoque auxilium petit contra Pſeudopontificem ac eius adiutores.
Qui nihil moratus, coacto exercitu ſatis mediocri (propter diſcordiam enim regni, &
quod pleriſque contemptui erat, non licuit magnas educere copias) Pontificem reducit,
ac cum paucis ſtrenuiſſime pugnat, & ſedi Barionæ reſtituit. Vnde & ab eo in æde ſalua-
toris, quæ Conſtantiniana dicitur (nam baſilica tum Petri vbi Imperatores coronati con-
ſueuerant occupata non patuit) coronatus, Imperatoris & Auguſti nomen adeptus eſt.
Poſt conſecrationem petiturus Germaniam iterum, prius Pontificem rogare cœpit, vt
inueſtituras Epiſcoporum, quas Imperatores multo tempore ante ipſum habuerunt, reſti-
tueret. Super qua re turbatus Pontifex, petitionem Principis exaudire non potuit: vtpote
in re pro qua toties certatum, & tot mala facta fuerant. Mœſtus ob id, cœpit de reditu Im-
peratoris in Italiam, ſi quid noui accideret, deſperare. Conſilio tamen Abbatis Clareual-
lenſis Bernardi, qui cum Imperatore Romam venerat, re bene compoſita, cum ſecuritate
diſceſſit: peragrataq; Gallia vniuerſa, ac compoſita Germania, Saxoniam petiit. Polono- 234
rum Ducem tributarium fecit, Pomeranos ac Rugios ſubiecit, Regem quoque Daniæ vt
enſem ſibi ſub corona deferret, ad decorem imperialis dignitatis impulit. A rege quoque
Hungarorum multa ac magnifica munera accepit. Tum rebus omnibus compoſitis, ite-
rum Italiam cum maximis copiis eſt ingreſſus. In qua expeditione Henricus Dux mille
quingentos electiſſimos equites duxit, & in citeriore Italia multa caſtella expugnauit, quę
in beneficium ab Imperatore ſuſcepit. Poſt Cremonenſes ſubiugauit, Papienſes, Bono-
nienſes, Taurinos deuicit, ac omnes has regiones in formam prouinciæ redegit. Supera-
to dehinc Apennino, Anconam Spoletumque in deditionem accepit. Tum recta in Ro-
gerium Siciliæ Regem, qui Eccleſiæ bona diripuit, aciem vertit, & in Apulia & in Cam-
pania nobiliſſimas vrbes cum munitiſſimis caſtellis deuicit, atque expugnauit. Rogerium
eiecit, grauiſſima ſtrage edita, contemptis aureis quæ obtulerat muneribus. Reginaldo
Comiti, viro forti Apuliæ ducatum præbuit, quem quidam corrupte Ranonem vocant.
Tantaque in Italia feciſſe fertur, conſenſu omnium ſcribentium, vt à Carolo Magno nul-
lus ex Francorum Regibus ſibi conferri poſſit. Rediens dehinc per Tridentinam vallem,
Veronæ morbo correptus, humili quadam caſa inter Enum & Lycum, anno tertiodeci-
mo regni ſui, imperii ſeptimo, mortem obiit. Corpus exenteratum inde per Auguſtam &
Orientalem Franciam in Saxoniam delatum, in monaſterio ſuo Luttere, quod ipſe extru-
xerat, honorifice ſepelitur, cum plumbeis laminis, quibus res à ſe geſtæ continebantur ne
perirent. Regalia Henricus Noricorum Dux, gener eius accepit cuſtodienda. Erat im-
perium ad priſtinam venturum dignitatem, ſi Imperator tam cita morte non fuiſſet in-
terceptus.

Habuit vxorem Richiſam, filiam Henrici Pinguis comitis in Northeim de Saxonia,
& Gertrudis Marchioniſſæ Saxoniæ. Ex qua Lotharium filium ſuſcepit, qui iuuenis de-
ceſſit: & Gertrudim filiam, quam in vxorem Imperator dedit Henrico Duci Bauarorum
cognomento Superbo, fratri Welffonis. Cuius genealogiam Abbas Vrſpergenſis in ſuis
Annalibus late deſcribit, ob inclytam & nobiliſſimam familiam. Cum hic Henricus ex fi-
lia Cæſaris filium genuiſſet Henricum iuniorem, cognomine Leonem: Superbum, quia
ipſe virili caruit prole, generū Saxoniæ Ducē creauit. Et hinc filius eius Henricus Iunior,
Saxoniæ Dux, & Bauariæ ac Rheni Palatinus fit. Hæc Gertrudis poſt mariti obitum nu-
pſit Henrico Primo Auſtriæ Duci, cui cognomen Iachſummergot, qui monaſterium ad
Scotos Viennæ (vbi ſepultus eſt) à fundamentis extruxit. Habuit hic Lotharius Impera-
tor duas etiam ſorores, Gertrudim, quæ Florentio Hollandiæ comiti nupſit, & poſt il-
lius mortem ex Ruperto Comite Flandrię Philippum & Ruduuercum Comites peperit.
Odam alteram ſororem, Sigiberto Comiti Bauariæ vxorem collocauit. Sub hoc Lotha-
rio, anno eius regni ſecundo, ſalutis vero noſtræ M. CXXVII. ingens illud Franconiæ
cœnobium Ciſtertienſis ordinis Eboracum condi cœptum eſt, quo corda epiſcoporum
Herbipolenſium ſepeliuntur: multique ibidem nobiliſſimi duces & comites quieſcunt.
Mos enim in hunc vſque diem ſeruatur, cū antiſtes Herbipolenſis moritur, vt corpus eius
exenteretur: inteſtina in monaſterio ad S. Iacobum apud Scotos in ſuburbio ſepeliantur:
cor vero ipſum in amplo vitro in quadriga ducatur, quatuor equis Eboracum. Reliquum

Lotharius Cæſar.

LOTHARIVS filiusfuit Gebhardi comitis in Suepplenburg, & domi-
ni in Arnſpurg, ac Heidwigis Burgrauiæ Norinbergenſis, quæ filia e-
rat Conradi Marchionis Brandeburgenſis ac Gertrudis. Dux Saxoniæ
creatus ab Henrico V. Imperatore poſt obitum ducis Saxoniæ vltimi
Magni, qui bello captus in carcere obiit. Dehinc in Regem Romano-
rum Moguntiæ, vbi conuentus erat Principum & optimatum, poſt ob-
itum Henrici Imperatoris, à Moguntino (cuius hoc officium eſt) con-
gregatus, deſignatur. Suaſu in primis archiepiſcopi Moguntini Alberti, qui odio Frideri-
cum Ducem Sueuiæ, qui à multis petebatur in Regem, perſequutus, effecit vt Lotharius
inuitus ac pene coactus in Regem crearetur, Apoſtolico legato præſente & approbante,
ac Friderico Archipræſule Colonienſe benedictionem conferente: cum acclamatione
vniuerſæ plebis, quæ hunc præ cæteris dilexit. Id factum referunt in annum ſaluus M. C.
XXVI. Idibus Septemb. Erant enim quatuor tum competitores, Fridericus Sueuorum
Dux, Conradus Imperatoris ex ſorore nepos, & frater Leopoldus Orientalis Marchio,
quem hodie Sanctum veneramur, & Carolus Flandriæ Comes. Sed omnibus Lotharius
præfertur, & vi ad regnum trahitur: vir induſtrius ac prudens, religioſus, diuitiis & victo-
riis potens. Erat enim ſtrenuus belli ductor, in armis ac conſilio prouidus, hoſtibus terri-
bilis, iuſticiæ tenax & mirus amator. Vbi imperii aſſumpſit habenas, Henrici Imperatoris
progeniē perſequi cœpit, à qua olim & ipſe petitus fuit: vnde crebræ lites ſunt ortæ. Nam
Fridericus & Conradus duces, ex ſorore Henrici Imperatoris nepotes, rebelles fiunt Re-
gi, decemq; pene annis imperium quieſcere non ſinunt. Quod latiſſime Otto Friſingen-
ſis deſcribit in hiſtoria Friderici Cæſaris. Appellat Georgius Merula in ſua hiſtoria de vi-
cecomitum antiquitatibus, ignarus familiæ Germanorum, hos Duces fratres Scophios,
inepte nimium, quum fuerint Comites ab initio de Stouffen, quod vocabulum ignorauit
Italus. Nanque Henricus Quartus Senior Imperator filiam habuit Agnetem, quam cui-
dam Friderico nobili de Stouffen matrimonio iunxit. Cum autē Rudolphus Sueuorum
Dux in bello periret, qui ſibi regnum vendicauerat (vt ſuperius ſcripſimus) dictus Henri-
cus Senior Ducatum Sueuiæ Friderico genero ſuo contulit. Qui poſt duos filios genuit,
Fridericum, qui patri in ducatu Sueuiæ ſucceſſit, dictus à nonnullis Monoculus: & Con-
radum, cui Iunior Henricus Imperator V. tanquam nepoti ex ſorore tradidit ducatum
Franconiæ, quem ob rebellionem Antiſtiti Herbipolenſi abſtulit. Penes hos mortuo a-
unculo ſuo Iuniore Henrico V. imperialia inſignia remanſerunt. Ideoq; pleriq; Princi-
pes Conradum duxerunt eligendum Regem, qui poſt Lothario ſine filiis mortuo ſucceſ-
ſit. Sed, vt diximus, Lotharius omnib. eſt prælatus: ideo natæ ſunt ſimultates. Ob quas re-
belliones Honorius Pontifex ambos fratres anathemate ferit. Sed nihilominus (vt quidā
tradunt) Conradus ſuffragante fratre Friderico aliiſq; coniuratorib. Regis ſibi titulum v-
ſurpat: & Italiam ingreſſus, Modocciæ (vbi ſedes olim erat regni Italici) ab Archiepiſcopo
Mediolanenſi Anshelmo, qui paulo poſt deponitur alio ſurrogato, in Regem coronatur:
Romam etiam petiturus, niſi impenſæ deficerent. Sed ſuis pene omnib. amiſſis paulo poſt
ignominioſe in patriam rediit. Frater enim Welphonis vltimi, Henricus Bauarorū dux,
& gener Lotharii Imperatoris, opem auxiliumq; tulit ſocero contra Fridericum & Con-
radum fratres. Habuit enim filiam Lotharii Gertrudim vxorem, cui poſt ſocer Ducatum
etiam Saxoniæ contulit. Ideo omnibus aliis intermiſſis, licet controuerſiam cum quo-
dam Friderico Ratiſponenſis Eccleſiæ aduocato haberet, ſocero feſtinauit ſuppetias fer-
re. Nam tum Lotharius Spiram, quæ Conrado & Friderico Ducibus fauebat, obſede-
rat. Habuit ſexingentos & amplius electos milites vltra Rhenum, vt impetus & irruptio-
nes Friderici arcerent. Nihilominus Fridericus Dux ſtrenuus nocte quadam in ca-
ſtra irruit, quem Henricus Bauarorum Dux gener Imperatoris in fugam compulit, &
fugientem perſequutus eſt. Qui viciſſim arces quaſdam igne & ferro euaſtauit, & in
Bauaria grauiſſima bella excitauit. Nam & Boemi magna manu Bauariam ingreſſi,
vſque ad Danubium cuncta ferro & flammis euertunt. A quibus magnam ſtragem
paſſus eſt Imperator, amiſsis quingentis & quadraginta militibus. Paulo poſt tamen
Zobeslao Boemiæ Duci conciliatus, filium è fonte baptiſmatis leuauit. Et quum in
quadam domo conueniſſent priuata, ex ruina multi ſunt vulnerati, multi læſi letha-
liter, vt memorant Annales Boemici. Sed Moguntinus præſul Spirenſes in gratiam
Imperatoris reduxit. Et diuus Bernardus Abbas Clareuallenſis, fratres Fridericum
& Con-

& Conradum Duces Imperatori Lothario conciliauit. Naſcitur interea nouum in vrbe
ſchiſma ex electione duorum Pontificum. Nam electo Gregorio, qui ſe Innocentium ſe-
cundum appellat, contradicit Pſeudopontifex Petrus Leonis Anacletus vocitatus. Qui
ob familiæ ſuæ fortitudinem, Romæ apud ſanctum Petrum manſit. Innocentius autem
vrbe egreſſus, in Gallias proficiſcitur: primo Remis, dehinc Piſis conciliis celebratis, in
papatu confirmatur. Poſt Leodium profectus, Lotharium imperatorem ad defenſionem
Eccleſiæ inuitat, ab eoque auxilium petit contra Pſeudopontificem ac eius adiutores.
Qui nihil moratus, coacto exercitu ſatis mediocri (propter diſcordiam enim regni, &
quod pleriſque contemptui erat, non licuit magnas educere copias) Pontificem reducit,
ac cum paucis ſtrenuiſſime pugnat, & ſedi Bationæ reſtituit. Vnde & ab eo in æde ſalua-
toris, quæ Conſtantiniana dicitur (nam baſilica tum Petri vbi Imperatores coronari con-
ſueuerant occupata non patuit) coronatus, Imperatoris & Auguſti nomen adeptus eſt.
Poſt conſecrationem petiturus Germaniam iterum, prius Pontificem rogare cœpit, vt
inueſtituras Epiſcoporum, quas Imperatores multo tempore ante ipſum habuerunt, reſti-
tueret. Super qua re turbatus Pontifex, petitionem Principis exaudire non potuit: vtpote
in re pro qua toties certatum, & tot mala facta fuerant. Mœſtus ob id, cœpit de reditu Im-
peratoris in Italiam, ſi quid noui acciderct, deſperare. Conſilio tamen Abbatis Clareual-
lenſis Bernardi, qui cum Imperatore Romam venerat, re bene compoſita, cum ſecuritate
diſceſſit: peragrataq; Gallia vniuerſa, ac compoſita Germania, Saxoniam petiit. Polono- 234
rum Ducem tributarium fecit, Pomeranos ac Rugios ſubiecit, Regem quoque Daniæ vt
enſem ſibi ſub corona deferret, ad decorem imperialis dignitatis impulit. A rege quoque
Hungarorum multa ac magnifica munera accepit. Tum rebus omnibus compoſitis, ite-
rum Italiam cum maximis copiis eſt ingreſſus. In qua expeditione Henricus Dux mille
quingentos electiſſimos equites duxit, & in citeriore Italia multa caſtella expugnauit, quę
in beneficium ab Imperatore ſuſcepit. Poſt Cremonenſes ſubiugauit, Papienſes, Bono-
nienſes, Taurinos deuicit, ac omnes has regiones in formam prouinciæ redegit. Supera-
to dehinc Apennino, Anconam Spoletumque in deditionem accepit. Tum tecta in Ro-
gerium Siciliæ Regem, qui Eccleſiæ bona diripuit, aciem vertit, & in Apulia & in Cam-
pania nobiliſſimas vrbes cum munitiſſimis caſtellis deuicit, atque expugnauit. Rogerium
eiecit, grauiſſima ſtrage edita, contemptis aureis quæ obtulerat muneribus. Reginaldo
Comiti, viro forti Apuliæ ducatum præbuit, quem quidam corrupte Ranonem vocant.
Tantaque in Italia feciſſe fertur, conſenſu omnium ſcribentium, vt à Carolo Magno nul-
lus ex Francorum Regibus ſibi conferri poſſit. Rediens dehinc per Tridentinam vallem,
Veronæ morbo correptus, humili quadam caſa inter Enum & Lycum, anno tertiodeci-
mo regni ſui, imperii ſeptimo, mortem obiit. Corpus exenteratum inde per Auguſtam &
Orientalem Franciam in Saxoniam delatum, in monaſterio ſuo Luttere, quod ipſe extru-
xerat, honorifice ſepelitur, cum plumbeis laminis, quibus res à ſe geſtæ continebantur ne
perirent. Regalia Henricus Noricorum Dux, gener eius accepit cuſtodienda. Erat im-
perium ad priſtinam venturum dignitatem, ſi Imperator tam cita morte non fuiſſet in-
terceptus.

Habuit vxorem Richiſam, filiam Henrici Pinguis comitis in Northeim de Saxonia,
& Gertrudis Marchioniſſæ Saxoniæ. Ex qua Lotharium filium ſuſcepit, qui iuuenis de-
ceſſit: & Gertrudim filiam, quam in vxorem Imperator dedit Henrico Duci Bauarorum
cognomento Superbo, fratri Welffonis. Cuius genealogiam Abbas Vrſpergenſis in ſuis
Annalibus late deſcribit, ob inclytam & nobiliſſimam familiam. Cum hic Henricus ex fi-
lia Cæſaris filium genuiſſet Henricum iuniorem, cognomine Leonem: Superbum, quia
ipſe virili caruit prole, generũ Saxoniæ Ducẽ creauit. Et hinc filius eius Henricus Iunior,
Saxoniæ Dux, & Bauariæ ac Rheni Palatinus fit. Hæc Gertrudis poſt mariti obitum nu-
pſit Heorico Primo Auſtriæ Duci, cui cognomen Iachſummergot, qui monaſterium ad
Scotos Viennæ (vbi ſepultus eſt) à fundamentis extruxit. Habuit hic Lotharius Impera-
tor duas etiam ſorores, Gertrudim, quæ Florentio Hollandiæ comiti nupſit, & poſt il-
lius mortem ex Ruperto Comite Flandrię Philippum & Ruduuercum Comites peperit.
Odam alteram ſororem, Sigiberto Comiti Bauariæ vxorem collocauit. Sub hoc Lotha-
rio, anno eius regni ſecundo, ſalutis vero noſtræ M. CXXVII. ingens illud Franconiæ
cœnobium Ciſtertienſis ordinis Eboracum condi cœptum eſt, quo corda epiſcoporum
Herbipolenſium ſepeliuntur: multique ibidem nobiliſſimi duces & comites quieſcunt.
Mos enim in hunc vſque diem ſeruatur, cũ antiſtes Herbipolenſis moritur, vt corpus eius
exenteretur: inteſtina in monaſterio ad S. Iacobum apud Scotos in ſuburbio ſepeliantur:
cor vero ipſum in amplo vitro in quadriga ducatur, quatuor equis Eboracum. Reliquum

cadauer in maiore Eccleſia diuo Kiliano dicata condatur honorifice, cum inſigni pom-
pa funebri. Eſt autem conditum hoc nobile cœnobium à duo bus fratribus nobilibus
Bernone & Richuuino, qui caſtrum ſuum Eborchum latronum olim domicilium
diuo Bernardo dicarunt, vt domus fieret orationis, ſtrenue multis Principibus coad-
iuuantibus. Potiſſimum vero annitente Conrado III. Roman. Rege, & Gertrude coniu-
ge, priuſquam regalem adepti ſunt dignitatem. Eſt enim in choro eius monaſterii ſepulta
cum hoc epitaphio: HIC IACET REGINA GERTRVDIS VXOR QVONDAM
CONRADI REGIS ROM. HVIVS COENOBII FVNDATORIS, TRANS-
LATA IN HANC TVMBAM A VENERABILI ABBATE NICOLAO, AN-
NO M. CLXIX. V. KALEND. MAII. Inteſtina Conradi Babenbergæ ſepulta ia-
cent. Nondum enim perfectum erat hoc cœnobium. Hic etiam ſepultus iacet Fridericus
dux Sueuorum, Conradi regis filius: qui ex vrbe cum Romæ moreretur huc delatus eſt.
Qui pluribus donariis hoc nobile cœnobium locupletauit, vt epicedia indicant, patria
lingua ſcripta. Item & huius frater Henricus, qui Welfonem ducem fratrem Henrici
Superbi, quem Rogerius Siciliæ rex contra Conradum Cæſarem patrem pecunia con-
duxerat, deuicit: futurus ni morte immatura præuentus eſſet Imperator, hic ſepelitur: ac
multi præterea alii comites. Amor me patriæ coegit longius digredi, quod in ſolo patrio
locatum, vniuerſæ eſt Germaniæ quam notiſſimum. Et quod parẽs meus ac familia mea
ſemper habita fuit in honore apud hos venerandos patres. Ex Schweinfurt enim ſæpe
cum genitore puer pene illuc ſeceſſi, quæ vrbs nunc imperialis eſt: olim Ottonis ducis de
Schweinfurt, qui poſt dux Sueuorum fuit, hæreditaria. Qui ſub III. Henrico Imperato
re degebat. Poſt Cæſari Romano ceſſit libera facta. Sunt enim in ripa Mœni fluminis ple-
raque oppida, quæ à vado animalium & hominum ſibi nomina vſurpant. Vt à leporibus
Haſenfurt, à tauris Ochſenfurt, à porcis Schweinfurt, & nobile illud emporium Germa-
niæ in Mœno, vbi Franci Orientales & Occidentales imo tota Germania cõuenit, Fran-
cofurt, ſitum eſt. Sed iam ſatis. Ad hiſtoriam reuertamur, præmiſſo prius tetraſticho:

Raptus ad imperium virtute Lotharius, egit
Hoſtes vt pareant undiq; Principibus.
Pontifice eiecto qui ſedem viq; doloq;
Occupat, electum rite dat Italiæ.

Conradus Tertius.

CONRADVS III. filius Friderici ducis Sueuiæ de Hohenſtouphen, & Agnetis filiæ Henrici IIII. Cæſaris, mortuo Lothario ſine filiis, Confluentiæ oppido, vbi Moſella Rhenum influit, à principibus imperii in Rom. Regem eligitur, præſente Theoderico cardinale legato apoſtolico & Pont. Rom. aſſenſum promittente. Propter enim Henricum Bauarum, qui & dignitate pontentiaque præualuit, & regalia apud ſe per vim tenuit, ne diſſidium machinaretur, Moguntiæ conuentus principum inductus, alio eſt translatus. Ob id mox ad Palatium Aquis ductus, corona à Cardinale eſt inſignitus, atq; in ſedem Caroli collocatus. Quandoquidem Colonienſis, ad quem ius hoc ſpectabat, vix ſacris initiatus, pallio caruit. Ob id Saxones primum, & qui electioni non interer ant, ac Henricus Bauariæ dux, cognomento Superbus, indignantes rebellant: regemq; illegitime electũ calumniantur. Quocirca nouus principum conuentus Babenbergæ indicitur. In quo quũ totius imperii nobilitas adeſſet, comparuerunt & omnes Saxones cum vidua Imperatrice Rixa, qui ſe vltro Cõrado regi ſubdidere, in gratiamq; regis recepti ſunt. Henricus autem dux Bauariæ gener Lotharii, ob vxorem pariter & Saxoniæ dux, regalia apud ſe ſeruans, aberat ſumma contumacia, quia regnum ſummis viribus affectabat: quod gener eſſet Lotharii, & quod crucem, lanceam, cum corona regia ſecũ detineret, regi contrarius. Ab vniuerſis igitur principibus iubetur Ratisbonæ deferre regalia, in feſto S. Petri ac Pauli, quæ coactus quidem reddidit, multis illectus promiſſis: ſed regis gratiam non emeruit. Nam paulo poſt dies Auguſtæ condicitur, quo multo cũ milite venit, & ſuper Lycum è regione ciuitatis caſtra metatus eſt. Triduo per internuncios tractatum eſt, ſed fruſtra. Nam rex nullo pacto ducem in gratiam recipere dignabatur, niſi quibuſdam, quæ à Lothario receperat ac poſſederat, redditis. Re itaque infecta, negocium ſolutum eſt. Rex autem inſidias metuens, ne quid moliretur, peracta cœna, cubitum ſe ire ſimulans, paucis acceptis militibus, vrbem ingreſſus eſt,

eſt, reliquis militibus in magno diſcrimine relictis. Vbi Herbipolim peruenit, acceerſitis principibus, horum iudicio dux proſcribitur, ac dein in palatio Goslarienſi ducatus ei abiudicatur: dux regis diſceſſu accepto, paucis comitatus in Saxoniam properat. Cæterum rex ducatum Saxoniæ Alberto Marchioni cõſobrino eiuſdem ducis, Bauariæ autem ducatum Luitpoldo iuniori diui Leopoldi Marchionis filio tradidit. Henricus Saxoniam ingreſſus, miſerias ac calamitates amicis ſuis conqueſtus, ad rebellãdum & regi & Alberto excitatur denuo: breui Albertum caſtris exuit, ac terras egredi compulit, vt regem pro auxilio cogeretur adire. Luitpoldus autem licet baronum plurimorum ac nobilium conſenſu, primum Ratisbonam ſuæ ditioni, dehinc alia loca ſubdidiſſet, dum congregatis copiis ſuperiores Bauariæ partes vſque ad Lycum tendit progredi, multis è ſuis amiſſis, celeriter reuertitur. Henricus in Saxonia omnibus rite ordinatis, cum in Bauariã redire ſtatuit morbo correptus, diem clauſit extremũ: in monaſterio Luther iuxta ſocerũ ſepultus. Scribunt quidam ex animi mœrore miſerabiliter mortuũ, quod ex amicis & nobilibus omnibus quos amauerat quatuor tantum habuerit quibus cõfidere potuit, quum alii omnes ab eo defeciſſent, qui paulo ante à Dania vſque in Siciliam, hoc eſt à mari ad mare longe lateque imperitabat. Saxones autem amore filioli, quem paruulum reliquerat, ac moribũdus eis commendauerat, iterum rebellant. Tum Welpho dux frater Henrici Superbi, ducatũ Bauariæ iure hæreditario ad ſe pertinere teſtatus, quandoquidem iuſticiam poſſe a rege ſe adipiſci deſperauit, ad rebellionem ſe parat. Et Luitpoldum, qui arcem quandã Valeiam obſidebat, ſperans iam demortuo Henrico ſe ducatu potiri, cæſis ac captis multis eius militibus, in fugam vertit turpiter & ignominioſe. Cõradumq; regem, qui arcem Winſperg obſedit, aggreſſus, dicto citius ab eo fugatur, edita inſigni ſuorum ſtrage. Non multo poſt mortem obiit Luitpoldus. Cui in Marchia frater eius ſucceſſit Henricus. Sed rex in Saxoniam progreſſus, ac ſe cum Saxonibus componens, viduam Henrici ducis Gertrudim filiam Lotharii Imperatoris in vxorem dicto Marchioni Hẽrico (vt ſupra etiam ſcripſimus) vna cum ducatu Bauariæ dedit. Vnde maximę diſcordię natę ſunt. Nam Welpho qui hũc ducatum ad ſe pertinere arbitratus eſt, extemplo armata manu in Henrici conſpectu terras illas ingreditur, omnibus vndiq; euaſtatis. Henricus itaq; ira ſuccenſus & animo commotus, cõſcripto exercitu, regiones Baronum & nobilium Welphoni adhærentium ferro ac flamma populatur. Qoibus dum ſuppetias Welpho ferre parat, audito regis aduentu, ceſſit, permiſitque regem ac Henricum vndique graſſari & finitima depopulari. Sub id tempus mortuus eſt Reginaldus, quem Lotharius Siciliæ præfecit. Rogerius autem erectus, recuperata Sicilia principatum Apuliæ ac Calabriæ occupauit, expulſo Roberto Capuano, qui ad Conradum ſupplex venerat. Tum Innocentium bello cepit, factaq; dehinc cum eo pace quali quali, coegit, vt ab eo in regem coronaretur, primuſque ex Normannorum genere regis ſibi nomen vſurpauit. Traiecit dehinc in Aphricam, ac Thunetis regem ſibi tributarium fecit, capuloq; enſis ſui inſcripſit ſuperbe:

Appulus & Calaber, Siculus mihi ſeruit & Apher.

Audiens idcirco Rogerius fluctuationes Germaniæ, & quæ inter regem & Welphonem agebantur diſſidia, timuit ne iis ſedatis Conradus Italiam ingrederetur, ac ea quæ olim Lotharius contra ipſum fecerat, innouaret. Welphonem precatur ne regem ſolicitare bello ceſſet, promittit illi quotannis mille marcas, adhibito iuramenti ſacramento, vt bellum continuet. Rex pariter Hungarię Conradum metuens, Welphonẽ ſolicitat grandi pecunia illi promiſſa, quam quotannis ſoluere ſpondet, ne rex arma in exteros vertat. Welpho igitur iis promiſſis animatus, tot tempeſtates nunc in Bauaria, nunc in Sueuia, nunc in Rheno commouet, vt rex exterorum armorum oblitus, ſatis ſua baberet tueri ac defendere. Erant rum in Italia propter abſentiam regis maximæ lites. Nam Veneti cũ Rauennatibus, Veronenſes cũ Vicentinis, Bataui & Taruiſenſes diſſidebant, Florentini cum Lucenſibus & Senenſibus pugnabant. In vrbe quoq; Romani ciues tumultũ contra pontificem ſuſcitabant. Quam ob rem pontifex ſupplicibus literis patrocinium regis Conradi petiit. Ea tẽpeſtate diuus Bernardus Clareualenſis abbas iuſſu Eugenii pontificis Galliam peragrabat, ac ſua prædicatione omnem populum mouebat, vt Hieroſolymitanam, aſſumeret contra infideles expeditionem. Ludouicus itaq; Francorum rex, & literis pontificis admonitus, & captæ à Turcis Meſopotamiæ zelo accenſus, crucis ſigno ſibi affixo, cum principibus regni & innumerabili multitudine tranſmarinam peregrinationem aggreditur. Tum Conradus rex à Bernardo Francofordiæ cruce pariter inſignitus, cum Chriſtianis principibus Lotharingiæ, Flandriæ, Friſiæ, Alemanniæ, cum Marchionibus Auſtriæ, Ottone Friſingenſi antiſtite, & Henrico fratribus (& quod mirandũ) cum Welphone duce, nondum bello ſedato, quem rex commilitonẽ ſuum ſæpe appellabat, Hiero-

ſolymitanam aſſumunt expeditionem. Anno ſalutis noſtræ milleſimo, centeſimo quadrageſimoſeptimo, menſe Maio egreſſi per Hungariam & Græciam, immenſas ducunt copias. Quæ magna ex parte, aut inedia, aut aeris intemperantia, aut Saracenorum armis, aut Græcorum dolis interceptæ ſunt. Tradunt enim autores, farinam calce gypſoque fuiſſe contaminatam, ac ob id pleroſque interiiſſe. In hoc tam laborioſo itinere, commilitoni ſuo Welphoni ſæpiſſime in neceſſitate ſubueniebat, ac de omnib. quæ à regio fiſco Conſtantinopolitani Imperatoris ſibi offerebantur, partem illi tradebat. Sunt qui ſcribunt Conradum regem traiecto proſpere Boſphoro, cum inconſulte Iconium Lycaoniæ vrbem expugnare niteretur, deficientibus victualibus, conſumptiſque terræ germinibus, quum exercitus fame eſſet afflictus, ab Manuele Imperatore Conſtantinopolitano inſidiis eſſe petitum, & à Turcis ſtragem accepiſſe. Ac negocio infecto, clade ſuorũ conſternatum, Aſia relicta, domum per Thraciam abiiſſe. Alii vero tradunt Conradum, Ludouicum, & Balduinum reges iunctis copiis Damaſcum obſediſſe, ſed fruſtratos. Balduinum Hieroſolymam, Conradum & Ludouicum Europam repedaſſe. Certiſſimum tamen eſt quod Friſingenſis præſul ſcribit, qui huic expeditioni interfuit, Conradum circa feſtum Paſchæ cum magna populi iucunditate Hieroſolymam intraſſe, & dies hic aliquot loca ſancta religioſe viſitaſſe. Welpho interim infirmitate captus, de ſalute deſperans, ad reditum ſe parat, traiectoq; mari conualeſcens, Siciliam attigit, a Rogerio perhumaniter cum vniuerſa familia acceptus, ac muneribus egregiis ad rebellandum regi iterum incitatus: quod & re præſtitit. Nam proximo vere, nouo milite conſcripto regis terras inuadit ac populatur, caſtrum quoddam obſidens, cui nomen patria lingua eſt Flochberg. Quod dum expugnare incaute conatur, à militibus regis circumuentus, cum manus conferuntur, ignominioſe eſt in fugam verſus: paucis cæſis, multis vero captis. Et ſic bellum inter ipſum & regem finitum eſt. Nam Fridericus dux Sueuiæ, qui paulo poſt imperauit, fratruelis regis & filius ſororis Welphonis, ſeſe interpoſuit mediatorem. Et captiuos reddi, & regem ſecurum de cætero eſſe prouida deliberatione confirmauit. Rex accepta pace, reditus nonnullos Welphoni aſſignat cum villa quadam. Et dum iter parat ad vrbem, vt imperialem ſumat cum benedictione coronam, accipit ab Eugenio pontifice literas, quibus ei de aduentu congratulatur. Deinde Arnoldum cancellarium ſuum Colonienſem inueſtit epiſcopum. Ac tum in Confluentia Hiſpaniæ regis oratores, & ſummi pontificis cardinales duos Octauianum ac Iordanem, qui eum vt Romam properet, non alibi accepturum imperii coronam, admonerẽt, abſoluit. Compoſitiſque in Gallia ac Germania rebus, dum apparat quæ Italicæ expeditioni neceſſaria videntur, non ſine quorundam ex Italia medicorum Rogerii Siculi ſuſpicione moritur Babenbergæ, vbi curiam generalem celebrat, decimoquinto Kalendas Martii. Anno ſalutis milleſimo, centeſimo quinquageſimoſecundo. Eius inteſtina iuxta Henrici imperatoris ſepulchrum illic ſunt ſepulta. Corpus dehinc cum coniuge in Eboracum cœnobium eſt translatum, quod alii Loracenſe monaſterium vocant. Relictis regalibus duci Friderico, cui vnicum filiolum commendarat, rogans vt illi ducatum Sueuiæ cum adoleſceret, concederet. Ob clariſſima autem facinora, Fridericum ſucceſſorem ſuum digniſſime adiudicans.

Habuit autem vxorem Gertrudim filiam Comitis de Sultzpach Bauaram: è qua duos ſuſcepit filios, Hẽricum, quem ante profectionem ſuam in terram ſanctam pene puerum Aquiſgrani principum auxilio in regni conſortem elegit, ſed ante patris reditum mortuus eſt. Ac Fridericum Sueuiæ ducem, qui in obſidione vrbis ſub Friderico primo Imperatore ex aeris infectione cum aliis principibus mortuus eſt. Hæc ex Sicardo, Ottone, Abbate Vrſpergenſi, aliiſque nonnullis excerpſimus. Circumferuntur rhythmi, ſed parum Latini, de laudibus huius Conradi principis ſtrenuiſſimi & clementiſſimi, quos apponere ſuperſedimus, contenti hoc noſtro tetraſticho.

Tertius inuitis multis Conradus adeptus
Imperium, extorquet regia ſceptra cito.
Lites poſt multas, Solyma defendere terras
Dum parat, infectare redit in patriam.

Reuertamur nunc ad Conſtantinopolitanos Cæſares, patrem & filium ex Comnenorum domo, atque eos omnes qui ex hac familia fuerint, narrabimus ordine, redituri ad Fridericum noſtrum Germaniæ decus, principem integerrimum, & eius familiã omnem de Hohenſtouphen.

Calo-

Caloioannes Cæſar.

CALOIOANNES, qui aliis Carloianes corrupte nimium appellatur, filius fuit Alexii Imperatoris, qui patri in imperium ſueceſſit. Vir opulentus & victorioſus, à bonitate nomen ſortitus. Hic vbi imperium adeptus eſt, ſuos omnes dignitatibus ornat, in Iſaacium fratrē propenſiſſimus, quem incredibili charitate dilexit, variis expeditionibus in Aſiam vſus, Turcos Perſaſq; aliquot prælíis vicit, vrbeſq; illis nō paucas ademit, Latinorum militum ſortem fidelemq; operā ſemper expertus. Sed infeſto animo in Gallos fuit, qui in Aſiam tranſmiſere, oderatq; omnes eorum ſucceſſus. Vt igitur Venetos, qui cum illis ſocia arma iunxerāt, à gerendarum rerum curſu auerteret, res Venetas vexare moliebatur. Dux Venetus commotus, Rhodum inſulam adortus cepit: dehinc Samum, Lesbon, Andrum, & alia Graii imperii loca hoſtiliter opprimit. Miſit in primis Legatos ad Paſchalem pontificem, qui Preneſte degebat, qua de re haud ſatis conſtat: dehinc ad Innocentium pontificem. Poſt fama impulſus, quod Apulia, Calabria, totaque Italia Lotharius Imperator Rogerium Siciliæ regem eieciſſet, legatos miſit, qui illi de victoria gratulabantur (Rogerium enim odio proſequebatur) & confœderationem more maiorum facerent, ac aliquam regii ſanguinis puellam pro filio in coniugem poſtularent. Cum autem legatio ad Innocentium pontificem, Græcum quendam philoſophum haberet ſane acutum, is oſtentandi ingenii gratia, Romanæ eccleſiæ viros arguebat haud religioſe facere: qui cum ſemel in Niceno concilio declaratum eſſet Spiritum ſanctū à patre duntaxat procedere, ipſi à Patre & Filio dicerēt. Cui Petrus Diaconus cardinalis acutiſſimi ingenii occurrens: Si, inquit, Romani damnādi ſunt, qui addiderunt S.S. à filio quoq; procedere, multo iuſtius tui Græci accuſandi ſunt, qui id fieri à ſolo patre dicunt, quum eodē cōuentu diſerte pronunciatū eſſet, à patre procedere, & non à ſolo patre, vt vos inepte aſſeritis. Ille tempeſtiuo Diaconi occurſu ſic eluſus, obticuit. Iniit hic Imperator & fœdus amicitiæ cum rege Romanorum Conrado poſt Lotharii obitum. Nam filio ſuo Manueli ſororem reginæ Gertrudis deſponſauit, vt paulo inferius latius ſcribemus. Vendiderat Raymundus Antiochenus princeps huic prouinciam cum vrbe ingenti pecunia, quam vt acciperet Syriam ingreſſus maximo exercitu, à Gabulenſi epiſcopo eſt prohibitus, quod à Latinis poſſideretur hæc vrbs nomine Romani pontificis & Imperatoris. Eluſum ſe videns, totam depopulatur prouinciam: heremitis etiam, quorum ingens illic copia eſt, è cellulis eiectis ſæuiſſime, nomini ſuo non ſatisfaciens, quum bonus alioqui paſſim vocaretur. Erat hic Raymundus omnibus Chriſti hoſtibus formidabilis. Tandem à Turcis ſub Manuele Imperatore occiſus, multis ſuorum cæſis & captis, eius caput Turci circumſerentes, omnia ſere caſtra & vrbes quæ ſui iuris erant, occupāt, præter Antiochiam: quam Balduinus Hieroſolymorum rex tutatur: contra eos in Syriam egreſſus: eiſque profligatis, in redeundo Saracenorū circa Damaſcum munitionem capit, & Damaſcenos in triennium tributarios facit. Sed hæc aliquanto poſt acta ſunt. Rexit hic Orientis imperium annis quinque & viginti, ac menſes octo: quibus multa præclara bella in Oriente contra Barbaros geſſit. Vnde victorias reduxit, memorabili exitu vitam finiens. Dum enim in venatione arcum vehementius intendit, telo intoxicato à ſe ipſo, quod in aprum dirigebatur per manum ſiniſtram traiecto, cum nulla remedia opem ferre poſſent, moritur: natu minori Manueli ſceptrum relinquens, cum Iſaacium vt minus idoneum ad imperandum reieciſſet: captis ante nonnullis Turcorū præſidiis. Cum poſt Zonaram nullum habuerim Græcum autorem, ex variis colligere coactus ſum annalibus. Qui poſt me Græcos inueniet authores, addat & ſubſcribat quæ ſibi videbuntur.

Manuel Cæſar.

MANVEL qui à multis Hemmanuel appellatur, à quibuſdam filius dicitur Caloioannis, cui in imperio ſucceſſit. Alii ignobilem ab vxore Alexii contra voluntatem Senatus in coniugem ſimul & imperium aſſumptum ſcribunt. Sunt item qui Alexii filium dicant, vt Scilax Græcus autor. Tanta eſt Græcarum hiſtoriarum varietas, & incerta apud Latinos cognitio. Nihilominus quæ paſſim de eo ſcribūtur, referre animus eſt: quiſquis veriora inueniet, adiiciat. Inuenio Manue-

lem humili loco ortum, Tryphonem vocatum à pueris. Qui primoribus ciuitatis mulie- bri conſilio interfectis, imperium ſit aſſequutus, hoc pacto: Alexii principis vxor conſuetudine Tryphonis vtebatur, & ideo mortuo marito conabatur fœmineo aſtu imperium adultero aſtruere. Cum enim fœminæ auſpiciis tantum imperium adminiſtrari non poſſet, principes eam ad nouum hortabantur connubium, vt ſcilicet ex omni procerum nobilitate quem ſibi vellet, in maritum legeret. Vocato ad ſe iſto exoleto adultero nefarium aperit conſilium: Eſt (inquit) mihi in animo, ne nouo matrimonio locata, fructu noſtræ conſuetudinis caream, te, ſi vir vere ſis, ad imperii faſtigium promouere. Sed tu intellige qua id ratione confici poſſit. Audio te multos familiæ tuæ viros habere in agris omnino agẽtes: hos omnes tectis armis in vrbem denſis itineribus, diuerſoq; tempore inducas volo. Inde cum tempus aderit, in parte ædium ad cędem eſſe paratos oportebit. Tum proceribus imperii vocatis, ſtipulari ab eis incipiã, velint iubeantq; me nubere cui velim, ſintne cui nupſero pro Græciæ Imperatore habituri. Si id ſe facturos (quod non dubito) dixerint, tum ego te & meum coniugem & Imperatorem ſalutabo, in tua verba cogam iurare omnes. Quod ſi facere recuſabunt tum hominibus tuæ factionis ad vnum trucidandos obiiciam. Probat ferox & amans iuuenis mulieris conſilium, atq; hominibus (vt inter eos conuenerat) comparatis, auerſati principes tam ſordidas nuptias, ad vnũ omnes ferro cæſi ſunt. Atq; ita eo die ab iis qui ex Conſtantino procreati erant, deſitum eſt in Græcia imperitari. Et homo humili loco natus, mulieriſq; viduæ ob immoderatam libidinem conſilio, cæſa omni per occaſionem nobilitate, ad faſtigiũ tanti imperii peruenit. Ferunt tum occupato in hũc modum imperio Manuelem in diuinorum carminum libellũ incidiſſe: quem dum forte euolueret, exhorruit vehementer fatidicum carmen, quo ſignificabatur fore quandoq;, vt ex Hadria venirent, qui Byzantium occuparent, & reliqua eius regionis. Quæ omnia quum obſcuris verborum inuolucris operta iacerent, coniectoribus diuinationumq; peritis hominibus adhibitis, inter omnes cõſtitit eos Venetos eſſe, Hadriatici ſinus accolas. Inde odium in Venetos concepit. Cum igitur fœdus cum Siciliæ rege percuſſiſſet, aut occulte illi in matrimonium filia data (vt quidam ſcribunt) aut ſpe nouæ affinitatis prætenſa, vt alii, ſuborta inter eos diſcordia, Venetos in hunc ſollicitauit. Qui auxilia negãtes, pacem ſancitã cum rege cauſati ſunt. Et ob id negociatores ſuos ex omni Græcia reuocarũt. Quibus tamen omnes merces ablatæ & pecuniæ omnes in publicum ſunt redactæ. Dehinc Græcus Imperator Spalatrũ, Traguriũ, Raguſiumq; Venetis ademit. Quæ paulo poſt à Venetis præparata ingẽti claſſe ſunt recuperata, Tragurio funditus euerſo, parteq; muri in Raguſio cũ turri, in qua Imperatoris inſignia fuerant, deiecta. Dehinc Anconitanos à Venetorum ſocietate alienauit. Vnde mare infeſtũ reddebatur. Audiens interim Conradum regem Romanorum, & Ludouicum regem Francorum expeditionẽ Hieroſolymitanam meditari, Oratores Conrado quemadmodũ & Caloioannes, cum maximis muneribus mittit, fœdus amicitiæ rogabat, quod à Caroli Magni temporibus fuit obſeruatum, vt ambo Imperatores pro diuerſis opportunitatibus cõfœderationem inirent. Simul etiam confœderationem affinitate petit roborari, vt Rogerium vtriuſque imperii inuaſorem, compeſcere facilius poſſit. Eius enim nuncios, quos & Rogerius pro pace miſerat, detinuit carcere mancipatos. Ob id Rogerius iratus, miſſo nauali exercitu, Corinthum ſpoliauit, cum multis vrbibus ac caſtellis Græciæ, ablata diuerſi generis paludamentorum & veſtis precioſæ multitudine, cum auri & argenti immenſa copia. Cepit & Curſolium inſulam, in cuius portu forte extruxit præſidium. Cæterum Conradus rex, miſſo Herbipolenſi epiſcopo Embricone viro prudentiſſimo & literato, Gertrudis vxoris ſororem ſponſam Manueli Imperatori miſit, fœduſque innouauit literis cõfirmatoriis: quarum exemplar inuenies in Hiſtoria Friderici Primi apud Ottonem Friſingenſem antiſtitem. At poſtquam noſtri traiecto mari in alia terra conſtiterunt, odio cœpit & inuidia ſucceſſus eorum vir ſceleratus & Græco ingenio fraudulentus perſequi. Nam cum rex Conradus ingentem bellatorum exercitum per Boſphorum ſuaſu Manuelis ad hoſtes traduceret, commeatuſq; ſufficientes polliceretur, facinus commentus deteſtabile gypſum contuſum in farinæ ſpeciem triticeis immiſcuit commeatibus: aliqui calcem ſcribunt, vtrumq; pernicioſum eſt humanis corporibus, ad caſtraq; regis miſit. Quo cibo breui magna militũ conſumpta eſt multitudo, coactuſq; eſt rex retrocedere. Sed reuocatus ab Imperatore Græcorũ, nauibus eius Hieroſolymã eſt perlatus. Scribit antiſtes Friſingenſis Conradum dum à Hieroſolyma remearet (nam & huic expeditioni interfuit præſul ille) Manuelem regiæ vrbis principem in Achaiæ & Theſſaliæ finibus adiiſſe: & è longa via fatigatum, laboribus fractum atq; morbo correptum, aliquot diebus quieuiſſe. Simili fraude fertur Ludouicum Francorum regem, qui etiam Hieroſolymitanæ expe-

ditioni ínrererat, decepiſſe. Perſuadet enim per deſerta Syriæ loca copias ductare. Vbi inopiarerum omnium adeo affectus eſt inedia longa exercitus, & Turcorum aſſultu fatigatus, vt fame nimia cruciatus, coactus ſit equorum aſinorumq; carnibus veſci, ac re infecta per Seleuciam Antiochiam petere. Paleſtinam tandem delatus cum multo laborē & damno, multis fame morboque mortuis. Vnde Manuelis nomen Francis odioſiſſimum tum erat, qui Chriſtianis tam exitiale ac peſtiferum conſilium dederat. Ob id Rogerius Siciliæ rex indignatus, bellum illi indixit, indictum fortiter geſſit, vaſtata omni ora Græciæ: & tandem per ſuos duces in Byzantium impetum fecit, quo adeo ingenti claſſe exercitum traduxit, vt ſuburbia igne & flamma conſumeret, in Imperatoriam domũ regioſque hortos, ſagittas argenteas aureaſq; mitteret, ac omnia finitima loca incendio deuaſtaret. Sic è manibus Barbarorum incolumem Ludouicum conſanguineum eripuit, vt in Franciam fœlicior rediret. Tam atroci iniuria Manuelem continuo afficit, vt de eius pene imperio actum eſſet. Prælium cum Turcis funeſtiſſimum geſſit, in quo pene captus eſt. Licet aliqui ſcribant eum captum, cum Ciliciam fraude occupaſſet: Turcus enim cum eo congreſſus, ſimulata fuga cum toto exercitu, in anguſtias quaſdã & arctiſſimas montium fauces, poſitis cuſtodiis, Imperatorem deducit: partim cæſis copiis, partim captis, ipſe quoq; captus dimittitur Cilicia reſtituta Turcis. Eodem tempore cum in Antiochia contra Turcos exercitum haberet Caniclinus de ſeruis palatii, qui forte noſtris Cancellarius dicitur, acceptis tribus audaciſſimis iuuenibus Imperatori necẽ ſtruebat, diſpoſitis copiis vt palatium & vrbem occuparent. Index primo Imperatrici, tandem Imperatori occultum ſcelus detegit. Comprehenſis itaq; ſicariis, ductori primum oculi effoſſi, lingua gutturi tranſmiſſa, miſerabilis mors obtigit. De aliis condigna ſunt accepta ſupplicia. Venetis etiam non minus infeſtus vir facinoroſus, Stephanum Pannoniæ regem contra eos excitat, eorumque legatum Henricum Dandalum contra ius gentium, liberius forte loquutum, violat, & candenti lamina oculis admota excæcat. Negociatores quos ſimulata pace euocarat, vno die comprehendit. Ex quo Venetum armis preſſus, tandem promiſſa bonorum reſtitutione, æquis penſionibus pacem impetrat. Sed malus animus quieſcere nequit, cum Aſtrologiæ peritiſſimus haberetur, multoſque ſibi & vitæ & imperii annos ſponderet, totiuſq; Orientis imperium animo agitaret. Alexandro III. Pont. Max. Fridericum primum Imperatorem ſeſe traditurum in manus ſuas promittit, ſi ei vtrunq; imperium gubernandum concedat ſua autoritate, magnaſq; copias ei pollicetur, miſſis crebris legatis, immenſa promiſſa pecunia. Ad hæc obtulit ſe cum omni Eccleſia Orientali, velle Pontificem Romanum orbis Chriſtiani caput recognoſcere. Erat tum mortuus rex Siciliæ quod & ipſe regnum concupiuit. Et Fridericus in Italia cum magno exercitu Longobardos ſolicitauit. Pontifex rem exploratius indagandam cenſens, legatos Conſtantinopolim miſit. Friderico autem Imperatori è contrario legatos mitiit, vt auxilium contra Hungaros ſubminiſtret, fortunatiſſimum ſibi & fœliciſſimum pollicitus matrimonium. Demum Fridericum Italicis auxiliis exercuit, rectæ fidei dogmata perturbare per inſaniam adortus, non prius abſtinuit ab incœpto, quam omnes ſibi aduerſantes vidit. Vir in omni vitæ ſuæ curſu malicioſus, poſt 38. principatus annos, monaſticam vitam ſecutus, morbo periit: cum annos vixiſſet ſexaginta, Alexio paruulo ſilio relicto, quem moriens Andronico Comneno commendarat.

Habuit autem tres vxores, vnam Germanam Conradi Imperatoris vxoris ſororem, alteram Conſtantiam olim Boemundi vxorem. Boemundus enim tertius frater puellæ fa- 1135
ctus eſt princeps, vitrico ſuo Raynaldo in carcere manente. Dicitur & habuiſſe ſororem Raymundi principis Antiochiæ. Sed an hæc eadem ſit, & error nominis Boemundi & Raymundi rem variauerit, poſteris diſcutiendum relinquo. Duas habuiſſe plane compertum eſt. De tertia (quia Græcos autores non vidi) ambigo. Sed vt domũ ſuam ampliaret, miſit inſuper legatos regi Francorum Ludouico, vt filiam ſuam filio ſuo Alexio daret vxorem: quod annuit. Et cum ſponſa duceretur ex Francia in Græciam ad coniugiũ filii Imperatoris, prima nocte in cœnobio S. Benedicti ſupra Ligerim ex incuria familiarium, hoſpitium igne concremauit: quod futuri mali omen interpretabantur. Licet Manuel eadem fere tempeſtate & Solimannum Iconio fugaret, & victoria potitus eius milites captiuos abduceret, ac inſigni triumpho lætaretur, ablata magna portione ſanctæ crucis. Cum autem filiam ſuam ex priore coniuge natam, Ramerio filio Guilielmi principis Montisferrati deſpondiſſet vxorem, renuit filia, & ſe nulli nupturam iuramento aſſeruit, niſi regi. Quod cum Imperatori eſſet relatum, laudans filiæ ingenium, die quadam ſe cum altera vxore, Alexium iuniorem cum regis Francorum filia ſponſa, tum filium Marchionis Montisferrati generum cum ſua filia fecit coronari, dato ei principatu Theſſalonicenſi,

vbi ſecunda ſedes erat poſt Conſtantinopolitanam. Id quod à multis ſeculis nemo audiuit, nemo vidit, nemo legit, vno die tam inſignem fieri triumphum ac coronationem. Hęc paſſim ex diuerſis excerpſimus. Ex quibus eſt Scilax, Demetrius Cyzicenus, & alii Græci autores, qui Cæſares ſcripſerunt: addant alii alia.

Alexius Cæſar.

HIc Alexius filius fuit Manuelis Imperatoris ex ſorore Raymundi principis Antiochiæ. Cui deſponſata fuit filia Francorum regis, quæ nomine ſuo Agnes vocitabatur: & vno die cũ patre coronatus, patri puer pene in imperio ſucceſſit. Adminiſtratio tamen imperii Andronico Comneno, ob ætatem Alexii minorem, eſt commiſſa: & ob regiam proſapiam Comneni è qua oriundus erat Andronicus. Nam conſobrinus Manuelis habebatur, & ideo curator eſt datus Alexio, pro quo aliquot annos imperium adminiſtrauit. Cum vero Alexius imperii habenas per ſe adminiſtraret, multorum inſidiis eſt fatigatus. Andronicum autem maxime infeſtum habuit, virum callidum & impium. Qui in primis indignatus Alexio quod Francorum regis filiam vxorem duxiſſet, multoſque ex Latinis haberet familiares, quos Andronicus vir Græcus odio habuit. Inuitauit itaque Soldanum vt Iconium occuparet, Latinis iam oppletum. Qui nihil tale ſuſpicati, cum à Saracenis obruerentur improuiſi, magna exorta ſtrage, licet Franci multi occiderentur, victoriam tamen ſunt aſſequuti, & pax inter vtroſque firmata eſt. Non deſtitit tamen Andronicus vir facinoroſus & regnandi cupidus, domeſticorum externorumque opibus fretus, Alexium perſequi. Et cum primum tutorem egiſſet, dehinc participem imperii, præter iuriſiurandi fidem, Dominici etiam corporis & ſanguinis hauſtu ſacratiorem, Alexium quindecim tantum annos natum clam interfecit, ſaccoque incluſum in mare abiecit, cum tres annos à patris morte rerum potitus eſſet. Scribunt quidam Alexium animi recreandi cauſa paruo nauigio vectum, in mare ab Andronico crudeliter eſſe præcipitatum, necari iuſſum capite abſciſſo, reliquum cadauer in mare proieciſſe. Addunt quidam & matrem & ſororem Alexii ſimul de medio ſuſtuliſſe, ac tam crudeli parricidio imperio eſſe potitum. Sic miſer Alexius tandem vitam ſimul cum imperio amiſit.

Andronicus Comnenus.

ANDRONICVS Comnenus ſanguine iunctus Manueli Imperatori, & ideo Alexii tutor datus, deſciuerat olim ab Imperatore, cum aliquot loca iniuſte occupaſſet. Sed cum eiuſdem eſſet familiæ, tandem in gratiam reuerſus eſt. Alii ob inceſtum cum ſorore perpetratum, extremum à Manuele timuiſſe ſupplicium, ad Turcos in Aſiam ſeſe contuliſſe tradunt. Sunt qui narrant ipſum Byzantii res nouas molitum, iuſſu Manuelis cuſtodiæ datum. Inde cum iam meliorem de ſe ſpem daret, Ponticæ oræ ab eo præfectum. Vtcunque ſit ex Ponto accerſitus vir callidiſſimus ac ſæuus, curator Alexio datus, cum regnandi libidine ſuſtuliſſet Alexium, imperio potitus, vertit crudelitatem in Alexii amicos fautoreſque, quos multos ſecum habuit, ac quorum virtus ſuſpecta ei erat & formidanda: his partim occiſis, partim in exilium miſſis, diis ſeſe & hominibus reddidit infeſtum. Arrepta enim tyrannide, præcepit primogenito, vt vxorem Imperatoris Alexii Agnetem ſororem regis Francorum Philippi & filiam Ludouici, in coniugem duceret, ac ſibi imperii dignitatem vſurparet. Quod cum ob honeſtatem recuſaſſet, in vincula coniecit filium maiorem natu, minorem vero ſecum coronauit, & ipſe inceſtas nuptias cum vxore Alexii celebrauit. Deſæuiit autem & in ciues & in peregrinos paſſim, potiſſimum vero in Latinos. Et cum Conſtantinopoli eſſet Ioannes cardinalis, ab Alexandro pontifice Manueli miſſus ad ſuas preces, qui Græcos ad vnionẽ Ro. Eccleſiæ reducere niteretur, ab Andronico eſt captus, & canis illi alligatus, cuius cauda os impleuit, ac tractus per vrbem, & tandem in foueam præcipitatus ac combuſtus. Viri autem religioſi pietate moti, oſſa ſepelierunt. Cum itaq; ob ſæuitiam inſitam omnibus eſſet inuiſus, Guilielmus Siciliæ rex Alexii mortem vlturus, bellum Andronico intulit: captis multis Græciæ Thraciæq; ciuitatibus: Byzantio tandem exercitum admouit. An-

uit. Andronicus quia ſciebat ſe principatum crudeliter quæſitum, crudelius adminiſtraſſe, omniaq; diuina ac humana polluiſſe, ob nefanda ſcelera, & pupilli innocentis mortem, neminem ſibi amicum fore credebat. Cum ergo vndiq; premeretur, prælio victus, præter omnium ſuamq; opinionem, tandem ab Iſaacio Angelo imperio deiectus, ignominioſiſſima morte atrociter necatur. Altero enim oculo effoſſo, aſinæ præpoſtere impoſitus (aliqui camelo ſcribunt) capite alliorum reſte præcincto loco diadematis, cauda manibus pro ſceptro alligata, per vrbem circumuectus, vulgi turbæq; tumultu lacer periit. Vtpote in quem pueri, puellæ, virique fœminis immixti, præter probra ac contumelias, in faciem lutum ac fœdiſſima quæque congerunt. Tandem laqueo ſuſpenſus, vncis & harpagonibus a mulieribus fruſtillatim eſt cõcerptus ac dilaniatus. Hinc & à quibuſdam particulæ corporis in contumeliam ſunt comeſtæ. Inuenio in quibuſdam Annalibus, hunc ſtipiti alligatum quaſi metam ſagittariis propoſitum, in quem paſſim omnes tela ac ſagittas ob immẽſa ſua flagitia iaculati ſunt. Hæc fuit Andronici crudelis, atrox & ignominioſa mors. Aliqui eius imperio ſeptem annos, alii quatuor adſcribunt. Veriores tradunt eum biennio tantum rebus præfuiſſe. Nec ènim ſæui ac crudeles tyranni poſſunt diu regnis potiri.

Iſaacius Angelus.

ISAACIVS Angelus è gente Comnena, qui Angeli vocabantur cognomine (nam reliqua Comnenorum ſtirps iam ſublata erat) vir iuſtiſſimus & æqui ſeruantiſſimus, Chriſtiani nominis amiciſſimus, è Peloponneſo eſt accerſitus ad imperium ab amicis, & ſumma rerum præter ſpem potitus. Huic enim vni ex imperatoria ſtirpe ſæuitia Andronici pepercerat. Inuenio tamen ab Andronico cum eſſet Byzantii obſeſſus, ad ſe accerſitum, venire recuſaſſe: & ob id Principis iram veritũ, in publicum repente prodiiſſe, ciuiumq; fide implorata tumultum ſuſcitaſſe, quo imperium Andronico abrogatũ, magno conſenſu Iſaacio eſt delatum. Ingenti enim populi multitudine ſtipatus, vbi mutilatum membris, vitam in acerbis cruciatibus finire Andronicum vidit, imperium aſſumpſit, & prudenter ſe ſub initia geſſit. Cum Guilelmo Siciliæ rege pacem componit (fuit enim Latinorum amantiſſimus) tum claſſem ad recipiendam Cyprũ fruſtra comparauit. Bellum etiam cum Myſis (qui & Walachi dicuntur) Petro & Aſane fratribus, defectionis autoribus, infœliciter geſſit. Varias interim multorũ tyrannides oppreſsit. Et cum Fridericus Primus Romanorũ Imperator in Norico caſtro cum Germaniæ principibus de expeditione in Syriam cõſultaret, oratores ab Imperatore hoc ſuſcipit, quibus ei commeatuum copiam atq; itineris ſecuritatem cum omni auxilio promittit. Profecturus itaq; Fridericus per Hungariam, Bulgariam & Thraciam, cum apud Conſtantinopolim deſediſſet, magnifice excepit. Sed ſuſpectus videbatur Græco Imperatori exercitus Cæſaris Romani, cuius potentatum diu ante formidauit. Vt igitur Boſphorum quam celerrime tranſiret, ſuadere incipit. Cæſar autem Romanus Græco ingenio non ſatis confiſus, pacem concordiamq; & fidem ante promiſſam, denuo repetit: acceptiſq; electis obſidibus, mare traiicit. Cæterum cum fratrem ſuum Alexium minorem natu (cui adeo ille ſemper indulſerat, vt præter nomen imperii quod penes ſe eſſe voluit, cum eo ex æquo viueret) à Turcis captũ maximo ære redemiſſet, dolo ab eo ingratiſsimo homine circumuẽtus eſt, perq; ſummum ſcelus oculis priuatus, in cuſtodiam tãdem coniectus eſt. Vbi tam diu in carcere eſt detentus, donec filius Alexius, qui auxilium Francorum atq; Venetorũ implorans ac gemebundus petiit, patrem lachrymis obtinuit. Sed carcere poſt longam captiuitatẽ eductus, morbo ex aeris inſolentia contracto, non diu vixit. Cuius filiam Erinam Philippus Romanorũ rex vxorem duxit, vt paulo poſt docebimus.

Alexius Angelus.

ALEXIVS Angelus frater minor natu Iſaacii Imperatoris, vir impiiſſimus & ſceleratiſsimus, per ſummam erga fratrem ingratitudinem ac parricidium, imperium eſt adeptus: aſcitis potentioribus, quos donis ac muneribus corrupit. Cum enim Iſaacius eum indulgentiſsime tractaret, eiq; omnem imperii adminiſtrationem concederet, ſolo imperatorio carens nomine, non potuit vir peſsimo ingenio, hac contẽtus viuere gloria. Sed præter hanc pietatẽ, cum à Turcis magna pe-

cuniæ vi,& ingenti precio redemptus eſſet, dolo fratrem captum excæcatumque carceri mancipauit. Non tamen contentus hoc malo, nepotem Alexium iuniorem Iſaacii filium, annos agentem duodecim, pari cruciatu aut capere aut perdere, niſi fuga ſalutem quæſiſſet, ſummo ſtudio enixus, extorrẽ fecit. Sed mox grauis vltio affuit. Nam puer hic paruo procerum comitatu (vt quidam ſcribunt) in Germaniam ad ſororem Erinam Philippi Romanorum regis coniugem delatus eſt, opibus & armis adiutus rediit & reſtitutus eſt. Venerat enim ante eum quidam Græcus, qui fraude circumuenire reginam conatus ambiendo imperium, captus & cuſtodiæ datus, interuentu reginæ liberatur. Sed in Græciam feſtinans dum imperium ſibi vendicare nititur, ſtrangulatum Græci ſuffocant. Alii vero tradunt, hunc puerum in Dalmatiam delatum, ibi forte inueniſſe nobiliſſimos Francorum proceres, Balduinum comitem Flandrenſem, Ludouicum comitem Bleſenſem, Bonifacium Marchionem de Monteferrato, alioſque fortes ac ſtrenuos Principes. Qui pacto cum Venetis fœdere, in Aſiam traiicere meditabantur. Hos precibus, lachrymis promiſſionibuſque maximis mouit, paciſcendo triginta milia marcarum auri, ac cõmeatuum copiam, ſi imperio aut ſolus, aut cum patre, ſi viueret, qui carcere detinebatur, eorum auxilio reſtitueretur. Principes tam inſigni caſu moti, parata claſſe Byzantium verſus nauigant. Interim Cretenſes ſe ſuaque Alexio donant. Conſtantinopoli appropinquantes iuxta Peram (quæ olim Galatha dicebatur) Alexius fratricida, conſcius tanti belli apparatus, cathenam vtrique lateri denſiſſimam pro præſidiis tetendit. Cretenſium vero conſilio effracta, Conſtantinopolis ferro flammaque expugnata capitur. Fratricida Alexius nocte concubia apud Irenam filiam virginem monialem ingentem defoſſum relinquens theſaurum, aufugit. Iſaacius carcere liberatur. Alexius puer maximi populi fauore Cæſar acclamatur: ac poſt ſubitam patris mortem, Francorum Venetorumq; armis præualentibus, Imperator eſt dictus.

Alexius Iunior.

PATRE Iſaacio è carcere liberato, qui filii promiſſa rata facit, & Alexio fratricida fugato, Alexius Iunior imperium eſt aſſequutus. Qui cum promiſſa quæ pater rata fecerat, patre mortuo adimplere ſatageret, prima noctis vigilia orta ſeditione, conuiciis puer Imperator, licet ingenio ſenex laceſſitur, ac pene obruitur. Sed ſupra ætatem promptiſſimo conſilio, facile tumultum ſedat. Erat inter alia in fœdere ſanciendo diſerte cautum, vt patriarcha Conſtantinopolitanus Romano pontifici tanquam maiori ſubeſſet, & damna Francis Venetiſque a Manuele illata compenſaret. Mittit itaque Imperator ob maximum vitæ ſuæ diſcrimen quod imminebat ad Chriſtianorum principum caſtra, vt cum auxiliis Bonifacius Marchio in vrbem veniat, & promiſſa accipiat. Sed priuſquam ſuppetias accepit, vix menſe vno poſt reſtitutionem ſuam exacto, a Murzyphlo quodam ignobili, quem tum ad ſummum dignitatis gradũ euexerat pater, ac Patricium Protoueſtiariumq; creauerat, & cui vt tutori, res ſuas omnes vitamq; concredebat, fraude innocenter necatur. In gremio enim nutritus ſerpens, tẽpus pro nanciſcendo imperio pulchrum exiſtimans ac pro emittendo veneno aptum, prodito Græcis conſilio qui in eius odium ſubleuare huoc incipiunt, tumultum excitat, quem ſubdolus excogitauit: ac puerum Imperatorem in interiora abſcondit. Concionabundus ſeditioſæ vrbi facile perſuadet, præſentem rerum ſtatum viro, non puero indigere: multa in Venetos, multa in Francos Latinoſque omnes, quos Græcanico nomini infeſtos aſſeruit, perorans. Tantumq; effecit (vt fit in tumultu) vt pars eum gubernatorem, pars Imperatorem inconditis acclamationibus vocaret. Vnde mox in palatium frequenti militum caterua deſcendens, Alexium puerum veneno bis exhibito occidere aggreditur. Sed cum nihil proficeret, manu propria gutture eliſo, impiiſſimus necauit, ac laqueo ſe confeciſſe apud populum inſimulat. Tyrannus hinc ſe hoſtibus fruſtra opponens, amiſſa tandem vrbe Conſtantinopoli, nocte media cum vxore & pellicibus ac theſauro clam aufugit. Sed non multo poſt in Peloponneſo captus, & Conſtantinopolim retractus, per ſummam ignominiam & cruciatus moritur. Excæcatus enim de eminentiſſimo loco præcipitatur, ac per vrbem tractus fruſtatim diſcerpitur. Sic male partum imperium cum vita ſimul ignominioſe ſceleratiſſimus Murzyphlus amittit. Vrbs Francis Venetiſque dedita, cum omni exercitus multitudine eſt ab illis poſſeſſa, ac omnium rerum præda cum vrbibus ac locis maritimis æque eſt diuiſa. Res deinde imperii ad Francos eſt translata.

E qui-

E quibus Balduinus primus eſt Græcorum Imperator creatus. De quibus deinceps ordine ſcribam, ſi prius Fridericum Primum, Henricum Sextum filium, Philippum denique & hunc Friderici filium enarrauero.

Fridericus Primus.

FRIDERICVS I. vulgo Barbaroſſa, à Latinis Ænobarbus à rubea barba cognominatus, filius fuit Friderici ducis Sueuorum, fratris Conradi regis, & Iudithæ primæ vxoris Henrici Nigri, Noricorum ducis filiæ. Princeps manu ingenioque ſtrenuus. Cui ingentes animi & corporis virtutes inerant, robur & agilitas par: armis exercitatus, armorumque peritiſſimus, ingenio ac memoria pollens, ac validus conſilio: periculorum contemptor animus. Quoties ſemel alicui loquebatur etiam mediocri, eius poſt longa interualla recordabatur. Statura procera, & corpore compacto: facie eleganti, ſed capillo & barba ruffa. Affabilis & manſuetus, ſuperbis ſolis infeſtus: liberalitatis egregiæ, & multarũ rerum peritia nemini ſecundus. Conrado piiſſimo rege defuncto Francofordiæ rex ab vniuerſis Germaniæ principibus vnanimi conſenſu deſignatur, ac potiſſimum ex delegatione patrui ſui. Nam Welpho auunculus eius, quia frater Iudithæ matris, & alii Germaniæ principes arcta conſanguinitate eum contingebant. Simultas enim principum, quæ tum inter duas præcipuas familias, Henricorum & Welphonum verſabatur, quarum altera Imperatores, altera magnos produxerat Dynaſtis ſublata erat: totumq; germen nobilitatis in hunc transfuſum comparuit. Ex adoleſcentiæ primæ egregiis facinoribus, maxima fuit in viro illo ſpes conficiendæ pacis, tam in Germania quam Italia. Id enim ex nominis eius interpretatione ariolabantur. Credebant namq; per eum totum imperium ſine diſpendio habiturum tranquillitatem: & ipſum ſua fortitudine Italiam rebellem reformaturũ. Viginti enim annis archiepiſcopi & principes ob ſchiſma, rerum ſuarum diſpendium patiebantur. Peſſimo enim exemplo iampridem pontificiæ cum Imperatoribus contentiones inoleuerunt, quum pontifices Imperatorum maieſtatem, quam illi ſuo ſuffragio ratam facerent, contemptam pene habent. Et Romani principes ambitionem in ſacerdote prępoſteram, æquo animo ferre non poſſunt. Vnde omnium malorum fons & origo naſcitur. Hinc perpetui certaminis ſemina nata ſunt: & ob id ex Germania ſepties in Italos rebelles exercitum duxit Imperator Fridericus. Electus itaq; rex, mox Aquiſgrani ab Arnoldo Colonienſe archiepiſcopo coronatur, in ſedemque Caroli collocatur. Quod mox per legatos Eugenio Pont. Max. ſignificatur. Dehinc tribus primis annis pacem inter Germaniæ principes ob ducatum Bauariæ & Saxoniæ, multo admirandoq; labore componit. Erat enim Henricus iunior de Sa- 236
xonia fratruelis Welphonis, filius auunculi ſui. Henricus vero de Auſtria, Luitpoldi filius, frater patris eius. Quippe auia ipſius, cum in Sueuia duos genuiſſet filios, Conradum ſcilicet Rom. regem, & Fridericum ducem, marito mortuo Marchioni Auſtriæ Luitpoldo nupſit: ex quo peperit Luitpoldum, qui pro ducatu Norico primus certamen iniit. Sed immatura morte præuentus, Henrico fratri id exequendum certamen reliquit. Peperit & Conradum Salisburgenſem, & Ottonem Friſingenſem antiſtites. Fridericus itaque rex, hoc ingenio diſcordiam diſſoluit, vt Henricus de Saxonia ducatum Bauariæ recipe- 237
ret, quem & pater & auus poſſederant: licet Conradus rex patrem ducatu ob rebellionẽ deturbaſſet. Henricũ vero de Auſtria, quum prius eſſet Marchio, ducem creauit, quędam illi ex Bauaria adiiciens. Si quis ſuper hac re priuilegia, quibus ducatus eſt Auſtriæ ornatus, & à Friderico II. corroboratus ſcire deſiderauerit, is adeat librum tertium Thomæ de Haſelbach Annalium. Sic litem quæ in Germania tum potiſſima erat, diremit. Welphoni autem auunculo ſuo, contulit in beneficium pro emerendo fauore Marchiã Thuſciæ, ducatum Spoleti, Principatũ Sardiniæ, & totam terram Mathildis Comitiſſæ. Conrado autem fratri ex alia matre, contulit Palatinatum Rheni. In Saxoniæ ciuitate Martiſopoli, regem Danorum cum ſuo conſanguineo componit, Magdeburgenſique eccleſiæ paſtorem collocat: vſus priuilegio, quod ſub Henrico quinto impetratum erat, vt ſcilicet principis eſſet inueſtituram dare præſuli, ſi in electione diuerſæ orirentur partes. Nec fore conſecrandum priuſquam regalia per ſceptrum ſuſciperet. Quanquam autem diu reluctaretur Pontifex, vltro citroque miſſis legatis, obtinuit tamen princeps propoſitũ. Ac reuerſus in Bauariam, ſuos ab Eugenio iterũ recipit miſſos oratores, ac in diui Emerani monaſterio Ratisbonæ, coronationis ſuæ approbationẽ à Pontifice acceperat. Fer-

tur paulo ante in Gallia Traiectenſium contumaciam mulctaſſe. Interim Apuliæ exules à Rogerio eiecti, ſupplices auxilium à rege petunt. Quocirca Manueli Græco Imperatori legatos mittit, contra Guilielmum Siculum, qui Rogerio patri ſucceſſerat, inuaſorem vtriuſque Imperii debellandum. Ac paulo poſt vt maiorũ ſequeretur veſtigia, rebus Germaniæ pacatis, Italiam aggredi parat, vt illic quoque diſcordias tollat. In campo Lyci fluminis iuxta Auguſtam exercitũ colligit, Italiam ingreſſurus. Tridentinam vallem penetrans, iuxta Veronam caſtra metatur. Morabantur enim Veronẽſes Cæſaris iter, nullumque ius in eos competere contumaciter aſſerebant, priuſquam imperialem haberet coronam, niſi ingentem traderet pecuniam. Fridericus itam diſſimulans, pecuniam debitam ſe daturum promittit: illæſo exercitu Veronam ingreditur, per milites locis ſacris ablata, reſtituit. Nobiliores ac inſigniores ciues, qui ab eo pecuniam reciperant in itinere (nam magnam ſummam in itinere expectabat) poſtulat. Sunt ei ex inſignioribus dati tredecim cum aliis nobilibus, quos paulo poſt ſoluta pecunia ſuſpendit. Poſteris in exemplum, vt ſuos principes venerari diſcant, & debita obſequia illis exhibeant. Dehinc circa Padum haud longe à Placentia officium regis Romani exercet, præcipiens cunctis principibus, feudum ab imperio habentibus, vt Cæſari excubias faciant: negligentes vero damnẽtur. Vltra progreſſus, ob maximas finitimorum querelas, Mediolanum obſidet: munitiones & caſtra eorum expugnat, atq; incendio conſumit. Aſtam diruit, Derthonam multũ rebellem incendit & ſolo æquat. Papiæ triumphat, ac ferrea corona inſignitur. Dein tranſcenſo Apennino, & peragrata Thuſcia, vrbem adiit. Circa Viterbium obuiam accipit Adrianum pontificem cum cardinalibus, de Pont. Rom. conquerentes, qui ſenatoriam dignitatem, & equeſtrem ordinem reducere ſatagebant. Mox aderant ciuium Rom. oratores, qui Cæſari faſtu plenam dixerunt orationem. Qua commotus Cæſar, prudentiſſime illis reſpondit: &, vt veteri adagio dicitur, Clauum clauo truſit. Præmiſſis igitur militibus qui vrbem ac ædem S. Petri munitam ſeruarent, Romam ingreditur, læta comitante caterua. Honorificeq; ſuſceptus, imperii coronam cum benedictione, quarto Kal. Iunii, anno regni ſui quarto accipit ab Adriano IIII. Senatores id ægreferentes, ſeditionem in vrbe mouent maximam, qua multi ex militibus Imperatoris obruuntur. Conſules enim parum cum Pontifice concordes, ſuſpectum habebant Imperatorem. Et plebs Romana inconſultis conſulibus eruptione facta per pontem Traiani, Germanos in Vaticano obſeruatos multis interfectis ſpoliarunt. Pontifex tum erat in palatio. Imperator autem caſtra in pratis Neronianis, quæ prope muros habebat, adiit, corona inſignitus, equo phalerato, nobilium maxima ſequente multitudine. Arma igitur arripiunt, ferocem populũ cædunt, ex Vaticano in vrbem retrudunt. Cuius pars in Tyberim merſa, pars ſauciata, ſexingenti pene capti. Quos tamen Imperator, pontificis lenitus precibus, incolumes reddidit. In hunc modum dignam pro tanta ſeditione mercedem Romani accipiunt. Relicta vrbe Imperator ob aeris infectionem tranſcendens Apenninum, inopinatas paſſus incurſiones, Spoletum applicuit, flammaq; ac ferro euaſtauit, & funditus euertit: paruulis ac mulieribus tantum parci iuſſit. Poſt tota Italia peragrata, Longobardos multis rebellionibus perdomuit. Per Veronenſem agrum remeat in Germaniam, vbi in itineribus anguſtis, quæ Veronenſibus clauſuræ Volerni dicuntur, locatas quingentorum militum inſidias, & pontem quendam dolo fabrefactum, aſtu ſuperauit. Corrupit enim numis ac promiſſionibus ruſticos, qui in deuia loca, vix hominibus permeabilia, milites ſuos perducerent. Vbi inſidiatores reperti, qui lapidibus exercitum Imperatoris erant obruturi. Quos è montibus eiectos cecidit, & in fugam vertit, eorumque inſidias caute fregit, ſexingentos captos, diris ſuppliciis affecit. In Germaniam reuerſus, cum Arnoldus Moguntinus archiepiſcopus, & Hermannus Palatinus totum pene Rheni tractum inter ſe diſſidentes eſſent populati, alter acerrime eſt ab Imperatore lege patria & probroſa punitus (coactus humeris canem viuum ferre) alter ob ſenium veniam meruit. Sublatis ob id diſcordiis, Pater patriæ eſt appellatus. Celebrans dehinc nuptias cum Duciſſa Burgundiæ, in Poloniam diuertit. Poloni enim obedientiæ iugum excuſſerant, ac conſuetum tributum dare recuſabant. Eiecerunt & regno Bolizlaum, qui filiam Leopoldi Marchionis Auſtriæ Gertrudim vxorem habuit. Miſertus itaque exulis & vxoris illius, vt eum ducatui reſtitueret, cum exercitu Poloniam ingreditur, cui cum reſiſtere non poſſent, fuga ſalutem quærunt. Et ſua ipſi oppida concremant, ne ab hoſtibus occupentur. Sed vndique terra deuaſtata, Cæſar tandem duce Boemiæ Labezlao interueniente, veniam dedit hac lege, vt pro ſatisfactione 300. armatos milites obſides darent, quos ſecum contra Mediolanenſes duceret. Iurauit inſuper Polonus dare Imperatori duo milia marcarum auri, Imperatrici 20. marcas auri, principibus mille: curiæ 200. marcas argenti. Qui

vocatus ad curiam non venerat. Pollicitus inſuper fidelitatem, dato fratre Caſimiro obſide, cum aliis nobilibus. Sed nec venit ad dictam diem, nec ad expeditionem Italicam, vt promiſerat. Ducem dehinc Bohemiæ Labezlaum Imperator Fridericus anno ſalutis M. CLVIII. regio diademate inſigniuit, quòd tanta promitteret auxilia, vna cum Pragenſe epiſcopo Daniele. Quum Magdeburgæ principibus inenarrabilem Mediolanenſium ſuperbiam conqueſtus foret, vnanimi voto eam vrbem conterendam proclamabant. Ad hæc acceſſit maxima principum contra Adrianum Pon. Max. indignatio, qui & huic bellum indicere ſuadebant, quod duos cardinales legatos Imperatori, cum eſſet Byzantii in Burgundia miſerat, qui faſtuoſam & plenam contumeliæ orationem dixerunt: qua pontifex imperium ſe Rom. ac regnum Italicum regibus Rom. donare ſuperbiſſime iactitabat. Quod animos principum in iram cõmouit. Sed Imperatoris iram mox miſſis aliis legatis, Adrianus mitigauit. Nouo tamen collecto exercitu ex Francis, Saxonibus, Burgundionibus, Sueuis, Baioariis, Boemis, Polonis, Hungaris, Carētanis, aliiſq; Celticæ ac Germaniæ nationibus, qui centum milium armatorum ſuperauit, in Italiam contendit, Mediolanumq; obſidet, ac mox ſubiugat, toto Italiæ regno occupato. Placentiam tanquã ſeditioſam ciuitatem punit. Cremonenſes enim & Papienſes Imperatori fideliter adhærebant. Sicut Mediolanenſibus Comani & Laudenſes parebant. Cum autē ſint ſuperbiſſimi Mediolanenſes, vicinas ſubigebant ciuitates: & contra edictum Imperatoris Derthonã, ab ipſo dirutam inſtaurarunt, ad imperii contemptum. Papiam atque Nouariam populati ſunt. Ob id Imperator cum copiis ſuis, atque auxiliaribus Cremonenſibus, Papienſibus, ac Nouarienſibus, Mediolanenſes aggreditur, ac cum iis manus conſerit: dehinc cæſos ac profligatos in fugam vertit, ſuburbia incendit, tum obſidet, ac poſtremo expugnat. Fuiſſent tum ad vnum cæſi omnes, niſi ſupplices ad regem Boemiæ, ducem Luitpoldum Auſtriæ, Colonienſem ac Babenbergenſem epiſcopos: ac Ottonem Palatinum confugiſſent, quorum precibus illis donata eſt vita. Portabant enim nudos enſes ſuper colla & ſanctæ Crucis inſignia, quibus iram Imperatoris timebant. Facto igitur triumpho, cun- 238
cta Longobardia ditioni ceſſit Imperatoris. Acceptis dehinc obſidibus, leges & iura illis conſtituit, iudices dedit, ac pacem ſub banno firmauit, peragrans omnibus vrbibus Longobardorum: dehinc in Burgundiam eſt profectus. Quod vbi Mediolanenſes acceperunt, abiecto iugo, iterum rebellare Imperatori incipiunt: leges ab eo conditas, & iura aſpernati. Laudam vrbem deiiciunt, caſtra ac munitiones à Cæſare factas deſtruunt, occiſis militibus in præſidio locatis. Tum Imperator præmiſſo fratre ſuo Conrado Palatino Rheni, cum Bertholdo duce Zaringiæ, & Roberto comite Baſileæ, qui Cremonenſibus contra Cremenſes ſuppetias tulerant, ac Cremam obſederant. Imperator ſubſequutus cum rege Boemiæ, ac duce Auſtriæ, Bauarorum duce, ac exercitu Beatricis Reginæ coniugis ſuæ, ſegetes Mediolanenſium iam maturas partim ſuccidit, partim equorum pedibus contriuit: arbores & vites excidit, totum Mediolanenſium agrum populatus eſt: villas & oppida funditus euertit. Facta eſt tum ingens contra Imperatorem conſpiratio, in qua & maxima pars cardinalium erat, & Siciliæ rex Guilielmus. Donataque eſt immenſa pecunia Adriano pontifici, vt Imperatorem anathemate feriret. Nihilominus Imperator Cremæ obſidionem non ſoluit, priuſquam deiecta arce, cogerentur omnes oppidani cum pueris ac vxoribus egredi vrbe, omni præda militibus relicta: trecentis Mediolanenſium tum captis, & ſexingentis fere occiſis, Welpho Tuſciam accepit, in comitatus eum partitus ſeptem. Iuſticiam ſubditis adminiſtrauit. Ob id & Piſanis & Lucenſibus ac Spoletanis charus fuit, & ab eis honorifice acceptus. Dehinc filio iuniori Welphoni totam terræ ditionem committens, per Tridentinam vallem ad propria conceſſit. Adrianus interim Romanus Pontifex, dum Anagniæ Imperatorem Fridericum ſine vlla cauſa excommunicare nititur, fonte quodam aquam hauriens, muſcam bibit, & ſine vllo medici officio mortem ſubit. Romæ dehinc duo pontifices eliguntur, Octauianus, qui Victor eſt dictus, & Rolandus Cancellarius, quem Alexandrum Tertium vocant. Fridericus Imperator turbatus, vtrumque Papiam vocat, vt addiſceret, cuinam foret obtemperandum. Victori aduenienti obedientia eſt exhibita per vniuerſam pene Germaniam, qui in Pontificia dignitate remanſit. Alexander hunc eſt anathemate execratus. Sequenti æſtate Imperator ingenti exercitu Mediolanenſium agrum tertio euaſtauit: nam contemnere Imperatorem non ceſſarunt. Ferentibuſque ſuppetias Friderico Conradi Regis filio, duce Boemorum Regis filio, Pragenſe epiſcopo Daniele, Rainaldo Colonienſi archiepiſcopo & Cancellario, Mediolanum funditus euertitur. Ciues diuiſi pro numero portarum, patrium ſolum relinquere coguntur, & in exilium abire. Multi qui authores defectionis fuerant, ſecuri

percuſſi, ac cum omni ſtirpe ſunt deleti, bonaque eorum publicata. Plebei cum militibus Imperatoris coacti ſunt deſtruere muros & turres ciuitatis. Factaque eſt vrbs tota deſolata, vt beſtiæ & feræ non homines incolerent. Tum reliqui Longobardorum, Placentini & Brixienſes idem facere coacti, ſeſe prorſus Imperatori dediderunt. Poſtquam autem Welpho ſenior Hieroſolymam perrexiſſet, relicto iuniore in Italia cum Friderico Imperatore, quum Reinaldus Colonienſis, & Chriſtianus Moguntinus archiepiſcopus ſuis copiis Romam oppugnarent, quibus cum manus conſeruerunt. Vbi nouem milia Romanorum cæſa feruntur. Ac cum Imperator iam vrbem obſideret, ferroque ac flamma vrgeret, ſæuiſſima peſtilentia orta, exercitum inuaſit, & epiſcopos Colonien. qui autor mali fuerat, Spirenſem, Ratiſponenſem, Pragenſem, Verdunenſem, ac Leodienſem: tum duces, Fridericum Conradi Rom. regis filium, Welphonem iuniorem, cum multis comitibus ac baronibus abſorpſit. Imperator in Tuſcia præſidia locauit, & vrbes ſibi quaſdam vendicauit, cum interim Alexander Pontifex iam per Franciam, iam per Angliam, iam per Hiſpaniam cunctos principes in Imperatorē incitaret, quod Octauianum (qui Victor dicebatur) foueret. Quo tamen mortuo, & Guido, & poſt eum Ioannes ſucceſſerunt in pontificatu, adeo vt ſchiſma magis magiſque duraret. Omnes enim hos in pontificia dignitate ſeruauit, & ſuos milites dignitate extulit, duces Spoletanos, Marchiones Anconitanos, & Principes Rauennæ eos creans, cum Germaniam iam tum repeteret. Paucis interiectis annis, Mediolanenſes priſtinam renouantes perfidiam, omnes Longobardorū ciuitates conuocarunt: eiectiſq; quos Imperator impoſuit iudicibus, quibuſdam etiam ſuſpenſis, accepta occaſione à ſchiſmate, qnod Alexander Imperatorem ferebatur excommunicaſſe, ſpretis iuramenris Imperatori rebellant. Et Alexandriam vrbem olim deſtructam extruunt. Ad quos puniendos, cum Imperator in Italiam cōceſſiſſet, Henricus Superbus cognomine Leo, dux Saxoniæ, in ſuam confiſus potentiam, & factionem Alexandri pontificis, ab exercitu Imperatoris diſceſſit, eumq; impulit, vt ſine victoria prælium cum hoſtibus fruſtra committeret. Vnde poſtea in Germania ciuilia pene bella cum hoc Henrico geſta ſunt. Quippe & dignitate electionis imperialis (Elector enim erat) & ducatib. priuatur. Ducatus enim Noricus Ottoni Palatino de Witilinſpach donatur, Saxoniæ vero ducatus & electionis dignitas Bernhardo de Anhalt confertur. Qui ambo adiuti à conſanguineis & ducibus, in ſuis dignitatibus ſeruati ſunt, ac meritas pœnas Henricus luit. Tradunt enim quidam Fridericum Imperatorem, cum hac tempeſtate prælium cum Mediolanenſibus iniiſſet atrociſſimum, ac manu ſua multos confodiſſet, occiſo ſignifero cum aquila, eius equum confoſſum cecidiſſe, & interfectum creditum. Ob id Imperatricem (quæ Comi erat relicta) veſte mutata virum luxiſſe, & miſſis Oratoribus, cadauer ſepultura decorandum petiiſſe. Qui tamen quinto die prius Papiæ Imperatorio habitu per vrbem incedere viſus eſt viuere: quod cum populus reſciſſet, magna fuit in Germanos, maior in Papienſes & Comanos clades cōmiſſa. Ob id omnes cum Pontifice reconciliationes fieri petierunt. Cæterū æſtuante bellis tota Italia, cum ex diuturno errore Alexander III. Venetias confugiſſet, & fauore Guilielmi Siculi multorū ſibi animos conciliaſſet, adeo vt & Ioh. Sirmienſis abbas ex Pannonia electus Pontifex, & Calixtus dictus, vltro ad pedes Alexandri ſe prouolueret: pax etiam inter Imperatorem & Alexandrū ſancita eſt, quam ſemper optauit. Et Guilielmo regi Siciliæ, quindecim vero ſociis ciuitatibus, in ſex annos pacem Imperator dedit: ſuntq; ex diutina diſcordia amiciſſimi facti ambo. Tum inter Imperarorem & Longobardos pacta ſunt quædam, ad quę ſunt obſtricti hodie quoq;, quæ in deſuetudinē abierunt. Cum interim Saladinus Babylonicus terram ſanctam ingreſſus, Hieroſolymam, Tiberiadem, Cęſaream, aliaſq; vrbes depopulatus, principes Chriſtianos eieciſſet: & vt quidam ſcribunt, 30. milia hominum ſuſtuliſſet, Imperator Fridericus cruce Chriſti inſignitus, Hieroſolymitanam ſumit expeditionem, magnoq; cum exercitu Hungariam & Bulgariam penetrat, in Lycaonia caſtrametatus. Philomelum atq; Iconium vrbes diripuit, circumiectamq; regionem depopulatus eſt. Cum autem in Armenia ob æſtum caumaq; mitigandū, ſudoris abluendi cauſa, flumini ſe credidiſſet, quod incolæ Serram vocant, vorticibus rapidi fluminis in omnium conſpectu eſt abſorptus, quarto Idus Iun. Salutis anno poſt milleſimum centeſimum nonageſimo, imperii trigeſimo ſeptimo. Cuius corpus Fridericus filius dux Sueuiæ, in Tyro honorifice ſepeliuit. Qui patris accipiens exercitum ſtrenuiſſimus princeps, à paterna non degenerauit virtute. Sed per Armeniam duxit, vt Acon obſideret, quam aliqui Ptolomaida putant, in confinibus Armeniæ & Syriæ, haud longe ab Antiochia. Sed vel aeris intēperie ac peſte, vel ciborum inſuetorum vſu, Fridericus mox diem ſuum obiit cum multis clariſſimis principibus, qui in eius exercitu fuerant. Reliqua pars exercitus eſt poſtea fame confecta.

Habuit

Habuit autem Fridericus Imperator duas vxores, primam Adilam Marchionis Theobaldi de Vohburg in Bauaria filiam, cum qua iudicio Conſtantienſis eccleſiæ ob ſanguinis propinquitatem coactus eſt diuortium celebrare. Quam poſt Dietho de Rauenſpurg vxorem accepit. Miſſis dehinc legatis Conſtantinopolitano Imperatori, vt aliquam è regio ſtemmate vxorem afferrent: cum moram longam traherent, accepit Beatricem de genere Burgundionum nobiliſſimam, filiam Reginaldi comitis Byzantini vnicam, ex filia Simonis ducis Lotharingiæ genitam, cum ampliſſima dote. Perq; hoc matrimonium Burgundiam & Prouinciam ſortitus eſt, diu ab imperio alienatas. Regio apparatu in Herbipoli, vbi conuentus Principum erat maximus, nuptias celebrauit. Ex qua quinque genuit filios, Henricum primogenitum, quem deſignauit regem Rom. Cui deſponſauit Conſtantiam filiam Rogerii regis Siciliæ, quam Guilielmus patruus in ſua poteſtate habebat. Secundum Fridericum ducem Sueuiæ, cui filiam regis Hungariæ deſponſauit: ſed cum in expeditione Hieroſolymitana peſte periret, non traduxit. Tertium Ottonem, comitem Burgundiæ & Byzantii Palatinum, qui matris ſuæ terras poſſedit. Dehinc Conradum qui in demortui fratris Friderici locum dux Sueuiæ creatus eſt. Et poſtremo Philippum Thuſciæ & Sueuiæ ducem, qui fratri Henrico ſucceſſit in imperio. Duas inſuper ex eadem genuit filias, Sophiam vxorem Marchionis Saxoniæ, & Beatricem abbatiſſam in Quitelburg. Multa ſciens & volens præterii fabuloſa: quæ ſi quis adiicere voluerit, liberum ſit. Ego Ottonis Friſingenſis Annales ſequutus ſum. Qui non contentus Chronica ſcribere, peculiares libros de geſtis Friderici, ob rerum magnitudinem aggreſſus, quos Radewinus præpoſitus, cum imperfecti ab Ottone ad mortem relinquerentur, ſuppleuit, qui circumferuntur impreſſi. Quatuor ex fide ſincera ſcripti, vtpote ab illis qui iis omnibus interfuerunt. Excerpſi quoque nonnihil ex Annalibus Abbatis Vrſpergenſis. Scripſere & de hoc Friderico quidam Thadeus de Roma carmine, qui Mediolanenſi obſidioni interfuit, & Ligur Guntherus. Cuius poema & ſi non redoleat Virgilianam maieſtatem, tamen vt tempora ferebant, non eſt vſquequaque contemnendum. Iohannes præterea Cremonenſis ſacerdos, & Theodericus Nyem Apoſtolicus ſcriptor, multa de clariſſimo illo Imperatore tradiderunt. Merula autem in hiſtoria Vicecomitum hunc inſignem principem Barbarum appellat, ſicut & alios Germanos reges, pietate & clementia inſignes. Forte quod patriam ſuam ſolo æquauerit. Sed nimirum mordacis erat ingenii & facundiæ caninæ, vtpote qui in omnes eruditos ſuæ ætatis etiam deſæuit, Philelphum, Dantem, Petrarcham, Galeotum, Domitium, Vallam, Politianum, Vitellium, Beroaldum, ac alios doctiſſimos quoſque. Et cum ignoraret Friderici Imperatoris res geſtas, tamen vt Blondum aut Platinam ſequutus, fœde quandoque labitur: & familiam claram Stouffen Scophiam, noſtræ linguæ & rerum noſtrarum ignarus, turpiter cognominat. Et Fœdericum Cæſ. à fœdere deducit, cum ſit patrium nomen & gentile, quod Latinum etymon reſpuit. Fridericus patria lingua pacis diuitem ſignat, quaſi dicas pacificus. Sicut ſunt omnia noſtratia, quæ ſuam habent etymologiam. Wolfgangus, Leonhardus, Bernardus ab animalibus & robore deducta, quibus minime conuenit Romana interpretatio. Inter omnes enim linguas, quibus peculiariter hodie homines vtuntur, Germana omnium eſt breuior, & ob id durior exteris nationibus. Conformis autem multum, & in articulis & in flexionibus Græcanicæ linguæ. Quod ſi quis paulo diligentius id expendat, inueniet tam nomina, quam verba Germanica, ſint modo ſimplicia non deriuata, primogenia in ſingulari & natiua, eſſe monoſyllaba. Verbi gratia, haupt/aug/naß/ohr/hals/hand/bauch/hertz/knie/beyn/füß/finger/ muta enim cum liquida ſyllabam non facit, & de verbis, Iß/ trinck/ geh/ ſich/lauff/ſchlaff/ ac alia infinita. Imo & propria, & compoſita plurium ſyllabarum, quoad fieri poteſt, ad vnam ſyllabam gentiliter reducunt Germani. Iohannes tetraſyllabum ad vnam ducunt Hans. Fridericus, Fritz. Conradus, Cuntz. Heinricus, Heintz. Sed neſcio quo pacto ex hiſtoria digreſſus ad Grammaticam repſi. Parce lector, admonere volui, vt quod cuique patriæ aut linguæ peculiare eſſet, ſuo nitori relinqueremus. Queruntur eruditiſſimi pleraque eſſe in Græcanica lingua, quæ nullam venerem acceptare velint in Romano eloquio. Multa ſunt item apud Germanos, quæ vix latine reddi poſſunt vt intelligantur. Relinquamus igitur Germanis ſua vocabula, & dicamus Conradus & non Corradus, Fridericus & non Fœdericus. Sed de his ſatis: claudamus tetraſticho de more, nobilem hunc Fridericum Cæſarem:

Pacat Germanos Fridericus, pacis abundans,
Bellis feruentem pacat & Italiam.

Dum cruce ſignatus Chriſti quo terreat hoſtes,
Armeniam penetrat, flumine merſus obit.

Henricus Sextus.

HENRICVS Sextus, qui id nomen inter Imperatores obtinuit, filius fuit Friderici Primi Imperatoris & Beatricis comitiſſæ Burgundiæ patre viuente Romanorum rex deſignatus, ac conſenſu Germaniæ principum Aquiſgrani corona inſignitus. Princeps facundus & prudens, ſtatura mediocri, facie decora & macilenta, corpore tenui, ſed animo imperterrito, & hoſtibus formidando. Venationi & aucupio, quibus ſe plurimum oblectabat, admodum intentus. Cum defuncto patre imperium ſumeret moderandum, principio Colonienſes & quidam Burgundiæ comites huic reſiſtebant. Sed epiſcopo Leodienſi interfecto, mox rebellio quieuit. Colonienſeſque gratiam non abſq; tamen ſatisfactione inierunt. Sequenti anno vt maiorũ veſtigiis innixus imperiale aſſequeretur diadema, rebus Germaniæ compoſitis, Italiam ingreditur. Scribunt aliqui, eum à Celeſtino III. Pont. Max. vocatum, quod ea ratione factum iudico. Quum enim Guilielmus Rex Siciliæ priori eſſet anno Panormi defunctus ſine legitimo hærede, regnumq; ob id Siciliæ ad eccleſiam deuolutum putarent, magnates adulterinum ſibi regem conſtituunt Tancredum, Rogerio regi Nortmanno ex concubina genitum: virum ſocordem, quem Guilielmus, dum viueret, nec fratrem ſpuriũ appellare, nec vllo dignari honore voluit. Indignatus igitur nothum regno Siciliæ poti-
240 ri, Cæſarem Henricum Romam vocat, & vt regnum Siciliæ citra vltraque Pharum arripiat, ſeruato ſibi cenſu, cum terris quibuſdam eccleſiaſtici iuris, adhortatur. Et vt iure id aſſequi poſſet, offert illi vxorem Conſtantiam Guilielmi Siciliæ regis filiam, ad quam iure hæreditario regnum hoc ſpectare videbatur. Hæc virgo tum monialis erat ſacris addicta, Panormi in monaſterio S. Claræ degens: ne, vt quidam Ioachimus vates præcinuit, prolem ferret, quæ Siciliæ regnum deſolaret. Diſpenſatione itaque Apoſtolica è monaſterio liberatur, & matrimonio Henrico poſtridie coronationis eius 15. Aprilis, quæ erat altera paſchæ, copulatur vxor. Ipſe Imperator & Auguſtus acclamatur, diademate & benedictione imperiali inſignitur. Erat tum Tuſculum Romanis aduerſum, qui grauiſſima damna ſæpe à Tuſculanis perpeſſi fuerant. Hi audientes Cæſaris aduentũ, auxilium eius cõtra Romanos poſtulantes ſeſe dediderunt. Sed Imperator accepto diademate, Celeſtino Tuſculum reddidit, qui Romanis illud inconſulte tradidit: à quibus ciues crudeliter trucidati & mactati ſunt: ii pedibus, illi manibus mutilati: tum oppido etiam diruto ac ſolo æquato, vt veſtigia vix appareant. Saxa ad memoriam conſeruandam deſtructæ vrbis, in cliuo Capitolino poſuerunt. Pro qua re Imperator à pleriſq; eſt grauiter accuſatus. Sed id prius Pontifici quam coronam ſuſciperet, promittere coactus eſt, & vt fidem ſolueret Pontifici, egit. Tum Imperator cum vxore Conſtantia ac ingenti exercitu Apuliam ingreſſus, Neapolim munitiſſimam vrbem obſedit: quam tribus mẽſibus fruſtra obſidione cinxit, peſtilentia in exercitum graſſante. Re itaque infecta, Alemanniam petiit, relictis quibuſdam ducibus, qui hoſtes expugnarent. Sed cum in Germaniam duceretur vxor Imperatoris Conſtantia, apud Cumas à latronibus inhoneſte eſt tractata, & à Salernitanis capta. Pro qua re tandem puniti ſunt, & debitas luerunt pœnas. Nam ſub id tempus Richardus Angliæ rex ex Hieroſolyma ſoluens, quod accepiſſet Francorum regem Normanuiam vexare, & Ioannem fratrem ad regnum Angliæ aſpirare, in itinere à Duce Auſtriæ captus ac multo auro redemptus: quo (vt aliqui tradunt) noua ciuitas eſt muro munita. Ego Viennam Auſtriæ muro cinctam credo. Nam ſtatuæ quædam lapideæ in exteriore muro locatæ hodie cernuntur, quæ Regem captum & Ducem repræſentant. Vidi inſuper elogia vetera illic ſcripta, quæ iactura temporis interciderunt, nimirum hæc teſtantia, in ripa Danubii haud longe a turri quæ vulgo Rubea dicitur. Reperi Annales vetuſtiſſimos, quibus ſcriptum erat regem Angliæ à Duce Auſtriæ Leopoldo & Hadmaro II. domino de Chuenring, captum in villula Erpuerch, prope Viennam Auſtriæ: qui cuſtodiæ traditus eſt & ſeruatus in arce Tyrenſtein, quoad eſt redemptus: Anno ſalutis M. CCXII. quod incidiſſet in priores annos Friderici II. qui connumerantur annis Ottonis, adeo vt ſit in paucis annis differentia. Cæterum hic Rex Angliæ traditus eſt tandem Imperatori, qui eum, quod turpi conditione in Hieroſolyma pacem cum Saladino Turca feciſſet, centum milibus marcarum auri puniit. Quibus nouas copias inſtruxit, &

xit,& illis Apuliam debellauit, Salernum armata manu expugnauit, Calabriam deuicit, omnem Sicilam ſubegit: & paruo negocio Neapoli capta, citra & vltra Farum regnum accepit: eorum fidei & ſubiectioni non confiſus, potentiores regni obſides accepit: Archiepiſcopum Salernitanum cum duobus Germanis fratribus, qui inſignes habebantur Comites, & Margaritum quendam Archipiratam ac alios regni proceres. Haud multo poſt cum in Sicilia quidam rebellaſſent, grauibus ſuppliciis mulctauit, quibuſdam occiſis, quibuſdam vero luminibus priuatis, quibuſdam excoriatis, nonnullis ſtipite affixis terræ: aliquibus qui regium aſpirabant nomen, igneis coronis redimitis. Ac ne deinceps (vt eſt infidum genus hominum in exteros) Siculi denuo iugum excuterent, multa in regno præſidia locauit. Marquardum ſuum dapiferum Ducem Rauennæ creauit, ac Marchiam Anconæ conceſſit. Theobaldo Apuliam tradidit. Fratri autem Philippo Ethruriam cum terris Mathildæ regendam dedit. Et cum Irenen Imperatoris Græcorum filiam in palatio Panormitano filio Tancredi deſponſatam reperiſſet, Philippo fratri vxorem dedit. Tradunt illic ingentem Northmannorum theſaurum quoque repertũ, quem in Germaniam tranſmiſit. Cum autem Celeſtinus Pontifex Imperatorem hortaretur, vt Hieroſolymam proficiſceretur contra Saracenos ac Turcos debellandos, ac terram ſanctam recuperandam, neque id impetrare poſſet, Imperator cum ingentibus copiis deſtinauit illuc Principes Conradum Moguntiunm Archiepiſcopum, Conradum Herbipolenſem, ſuum Cancellarium, Henricum Ducem Saxoniæ, Luitpoldum Ducem Auſtriæ, N. Ducem Brabantiæ, Hermannum Landgrauium Thuringiæ, Epiſcopos Patauienſem, Ratiſponenſem, & Halberſtatenſem, cum multis Comitibus ac Baronib. Qui per Hungariam ac Thraciam in Aſiam tranſiere, & Ptolemaidam peruenerunt, iuſſeruntque inducias cum Saracenis in eam diem ſeruatas rumpi. Berytum à Turcis derelictum Chriſtiani impleuerunt munieruntque, Ioppen perdiderunt, & Berytum deſertum Turcis reddiderunt. Poſt paucos menſes morte Imperatoris audita, cum ignominia reuerſi ſunt. Henricus enim Imperator interim conſenſit, vt frater Conradus Sueuorum Dux, cum Bertholdo Zaringiæ duce bellum moueret. Sed cum mortem obüſſet, in adulterio, vt ferunt, deprehenſus, homo alioquin libidini deditus, fratri Philippo Sueuiæ ducatum contulit: qui Italia relicta cum vxore Germaniam adiit. Ferunt tum Ottocaro Boemorum Regi regium diadema impoſuiſſe. Cum autem in Auguſta multi Germaniæ Principes conueniſſent, per amicos egit, vt pene omnes Fridericum filium quadrimum ac pene in cunis vagientem Regem aſſumerent, idque literis & iuramento firmarent. Cum vxore deinceps & filio Siciliam ingreſſus, quum venationi indulgeret, ac in menſe Auguſto in quodam nemore (vbi erant frigidiſſimi fontes) calorem lenire, cum maxime æſtuaret, vellet, in terram noctu ſtratus, ex frigore cœpit infirmari. Iuſſit igitur ſe Meſſanam transferri, vbi grauiter ægrotare cœpit Diarrhoea correptus cum ſumma cordis contritione, vt Chriſtianum decet Principem. Obiit anno imperii octauo, ſuperſtite hærede vnico Friderico filio: quem Philippo fratri cum Sicilię regni adminiſtratione, ac inſignibus imperialibus commendauit. Sunt qui Innocentio III. Pont. Max. ſucceſſori Celeſtini, vxorem & filium commendaſſe ſcribunt. Arbitrati ſunt præterea nonnulli eum veneno ab vxore exhibito ſublatum, quod nepotes ac propinquos, nobilioreſque obſides ſibi datos & magnam proſapiæ partem cruciatibus torſiſſet. Sed familiares qui in cubiculo ſeruierunt quam fideliſſime id pernegant. Eſt autem Panormi honorificentiſſime ſepultus: Anno virginei partus nonageſimo octauo ſupra milleſimum centeſimum cum regnare cœpiſſet M. CXCI.

Habuit autem vxorem Conſtantiam, Guilielmi Secundi Regis Siciliæ & Apuliæ filiam. Quæ, vt paulo ante meminimus, ne filium progigneret regni deſtructorem, vt in fatis eſſe quidam ariolabantur, in monaſterium diuæ Claræ erat intruſa Panormi: ſed à Celeſtino Pontifice ſoluta, Henrico Imperatori pene anus deſpondetur. Quæ præter omniũ opinionem cum eſſet annoſa, concepit. Et cum pariendi tempus aduentaret, ob ſuſpicionem amouendam, palam in tentoriis in pratis Panormi multis vtriuſque ſexus aſtantibus decrepita parturit infantem, cui poſt Fridericus II. nomen fuit. Quanquam aliqui ſcribant Rogerium Fridericum appellatum, vt duplici nomine maternum paternumque auum, vnde progenitus erat, teſtaretur. Peperit dehinc etiam filiam Mariam, quæ Conrado Duci Boemiæ ac Marchioni Morauiæ nupſit. Hæc ex diuerſis annalibus excerpſimus, & hoc tetraſticho claudimus:

Imperio adiecit Siculos Henricus vtroſque
Sextus, Sueuorum candida progenies.

Dum monacham ſacris vxorem ducit ab aris
Pontificis iuſſu, quæ cito gignit anus.

Philippus Cæſar.

PHILIPPVS Sueuiæ & Etruriæ dux, filius fuit Friderici Primi Imperatoris & Beatricis. Princeps manſuetus, mitis, facundus, & ſatis liberalis: corpore imbecillo, decora facie & virili, capillo flauo: ſtatura mediocri, non craſſa. Et ob id ſatis ſtrenuus, ſi habuiſſet quibus fidere potuiſſet. Cum ad fratrem Henricum in Siciliam (neſcio ob quam in Germania diſſenſionem) properaret, ad montem Flaſconis haud longe à Viterbio veniens, fratris morte audita, in Alemanniam feſtinat, quod orta ſeditione illic Germani male tractabantur, & cum periculo iter mutare videbatur, ac laborioſe redire. Tum etiam ne principes hæreditatem ſibi & fratrueli auferrent, immemores præſtiti iuramenti. Feſtinabundus itaque Rhenum tranſiens, ad caſtrũ Hagenouiam peruenit. Vbi à plerisq; Principibus ſalutatus, multorum ſibi fauorẽ conciliat: & Argentinenſis præſul Conradus auxilium pro aſſequendo imperio pollicetur. Habuit enim ſecum imperialia inſignia Philippus, ob quæ ne fratruelis eius in ſua periclitaretur hæreditate, licet paruulus exiſteret, haud facile è manibus imperium dilabi permiſit. Sed multi illi erant aduerſi. Pars enim electorum Ottonem Ducem Saxoniæ elegit, pars Philippum ab Henrico per regalia inſtitutum, conſeruandum cenſuit. Rex Franciæ Philippo fauebat, Ottoni Rex Angliæ. Innocentius autem III. Pont. Max. Philippo contrarius, omnibus viribus conabatur illi imperium eripere: multa confingens & in fratrem Henricum, & Fridericũ patrem, Imperatores defunctos. Ad hæc Principibus clam literas inuectiuas, mendaciis plenas, quibus infeſtum cunctis redderet Philippum, miſit, calumniatus eum diris execratum à Celeſtino. Et vt pium Principem cunctis redderet inuiſum, Sutrinum Epiſcopum legatũ deſtinauit, qui obſides ex Apulia, quondam Henrico fratri datos repeteret. Quos Philippus ſine mora, ne vllam inobedientiæ occaſionem præberet, reddidit. Simul etiam ab Antiſtite Sutrino, ſi quam incurriſſet inſcius excommunicationem, abſolutionem ſubmiſſe rogauit: quam & libere conceſſit. Pontifex autem hunc ob id exilio damnauit, & obſides Romanis exoculatos oſtentabat, vt omnium odium in Philippum moueret: ſancte deierans, ſeſe pontificiam potius amiſſurum dignitatem, quam Philippo regium diadema permiſſurum. Pius profecto & ſanctus Pontifex, qui omni odio caruit, & Chriſtiana charitate filios ſuos dilexit: Chriſtianum & Euangelicum ſubditis præbens exemplum, vt diſcamus nos mutuo exemplo Chriſti, qui verus amor eſt, amare. Sed quo magis æſtuabat rancore & ira in pium Principem, eo magis ſe ſubmiſſius gerebat Philippus, obedientiſſimum in ſingulis ſeſe oſtentans: plurimorumque & Principum & magnatum fauorem omnibus viribus acquirere conatus. Ducem Saxoniæ Bernardum, Marchionem Miſniæ, & alios pleroſque Principes ſibi conciliauit. Inſuper Archiepiſcopos Magdeburgenſem & Bremenſem in ſui fauorem attraxit. Non potuit tamen efficere, quin ſuggeſtione Pontificis Innocentis, qui nomen à contrario habuit, eo diſcordia Principum procederet, vt in Colonienſi Principum conuentu (nam in Andernaco electio per eius oratores fuit impedita, vbi etiam congregati fuerant Principes pro rege creando) primum Ducem Bertholdum de Zaringen Regem deſignarent, virum & pecunioſum, & auarum, & ſceleratum. Qui tamen paulo poſt in gratiam Philippi eſt receptus, abdicata regali dignitate, cum de impenſis diffideret, datis etiam obſidibus. Philippus itaque inſolentiam quorundam animaduertens, conuocatis Germaniæ Principibus, in oppido Mylhauſen a Sueuis, Saxonibus, Bauaris, Boemis, & Principibus quam pluribus Rheni in Regem Roman. eligitur. Vnde tantæ ſunt ortæ diſcordiæ, vt plerique religioſi Principes (qui Philippo coram adulabantur) in eius famam ignominioſe machinarentur: vt Colonienſis & Argentinenſis Epiſcopi. A quibus per oratores eſt Otto Dux, vir audax & temerarius accerſitus, & quod Richardus Rex Angliæ eius auunculus eſſet, potens ideo & bellicoſus creditus, Rex Romanorum electus, & ab Adulpho Colonienſi Archipræſule (licet Philippus prior ſedem regni Aquiſgranum occupaſſet) cum ſuis Principibus in ſedem regni locatus, ac corona inſignitus: Colonienſibus magnum auxilium cum aliis Ottoni præbentibus. Quid faceret clementiſſimus Princeps Philippus? Accepto prudentiſſimo ſuorum conſilio (nam officiales imperii & curia ingens imperialis ſtabat cum Philippo) hoſtium vires paulatim atterere bellis,

& qui

& qui ſibi viciniores eſſent ſubiugare decreuit. Ingenti itaque exercitu initio Alſatiam populatur, vrbes & oppida ſubuertit funditus: Argentinæ ſuburbia incēdiis deformat & euaſtat, agroſq; ciuium crudeliter depopulatur. Qui ſeſe mox Philippo dedunt, ac ſuum Antiſtitem cogunt, vt cum rege gratiam ineat, eiq; vrbem aperiunt. Dehinc vrbes Rheni aggreditur, vbi bella æſtuabant. Otto enim Spiram vſque peruenit cum exercitu, ſed turpiter regredi coactus, circa Moſellam eſt fuſus cum exercitu ac fugatus. Poſtea aggreſſus Hermannum Thoringiæ Landgrauium (recte is Comes palatii vocaretur) qui cum nuper ex Syria rediiſſet & Philippo adhæreret, ilico mente mutata, cœpit illi aduerſari, quod filius amitæ ſuæ eſſet. Sperans ius imperii ad ſe quandoque poſſe deuolui. Et cum crebro (vt erat doloſus) manſuetum Principem decepiſſet, Thoringiam cœpit oppugnare, magna parte terræ euaſtata. Auxilium itaque regis Boemiæ Odoacris ſupplex petiit. Qui cum illi ſuppetias ferret, Philippus, priuſquam Boemi vnirentur exercitui, illis obuiam prodiit ſuis copiis. A quibus Boemi territi, in fugam ſunt verſi. Hermannus ſe viribus aduertēs deſtitutum, pedibus Philippi prouolutus, veniam meruit, ac dein fidem Regi ſeruauit. Hoſtibus illis fœliciter attritis biennio, Colonienſes aggreditur maximo exercitu: agriſque populatis & ferro deſtructis, Coloniam obſidione cingit vndique, omnemque eis commeatum, tam in terra quam aqua intercipit, naues ſubmergit, currus deſtruit ac capit, ſuburbia incendit, fameq; ac inedia ad deditionem compellit. Sunt tandem vrbes, oppida & munitiones Rheni, partim armis, partim promiſſionibus in gratiam Regis receptæ. Nuſſia capta, Adulphus Epiſcopus Colonienſis tandem gratiam Principis adeptus, Aquiſgrani regem coronauit Philippum. Qui ob hanc cauſam à Pontifice fuit depoſitus, Brunone ſubſtituto, qui Bunnæ præpoſitus fuerat: Tantum erat Pontificis in hunc Cæſarem odium. Qui non contentus hac iniuria, aliam quoque in Philippum ſuperadiecit. Cōradus enim Moguntinus Archiepiſcopus ex Syria reuerſus, Philippo quoque ob Pontificem Innocentium, quem ſciebat illi contrarium, non fauit. Et cum breui deceſſiſſet, Leopoldus quoque Wormatienſis Epiſcopus in defuncti locum electus eſſet à maiore eligentium numero, quod Philippo adhæreret, à Pontifice eſt improbatus. Et cum tres alii vnum ex ſe creaſſent Seufridum, quod hic Philippum perſequeretur, à ſummo & ſancto Pontifice probatur hæc ſancta electio, vt de electione & electi poteſtate lib. 1. Decret. patet c. Bonæ memoriæ Moguntinenſi Archiepiſcopo. Quæ omnia Pontifex ex charitate diuina in benigniſſimum Principem patrauit. Licet neq; Bruno Colonienſis, neque Seufridus Moguntinus Archiepiſcopi à Papa creati & approbati, viuente Philippo adminiſtrationem aſſequuti ſint. Cum itaq; cæteri principes diuturnis fatigati diſſidiis, ac bellis aſſiduis attriti, iam languerent, nec Philippo multum aduerſarentur, ſolus reſtabat pontifex placandus. Quem mira etiam arte deuicit Cæſar, vt tandem odiū graue deponeret: deſponſare enim promiſit Philippus per oratores ſuos filiam ſuam filio fratris ipſius Richardi Comitis Tuſciæ & Marchiæ Anconitanæ. E quibus quidem nuptiis Innocentius religioſus pontifex, lucro rem metiens, ſperabat Tuſciam, Spoletum & Marchiam Anconitanam in poteſtatem nepotis ſui venturas. In concordiam cum Philippo deſcendit: miſſis duobus Cardinalibus legatis, qui Ottonem etiam Philippo conciliarent. Quæ quidem cōciliatio facta eſt pariter cum filia Beatrice Philippi, quæ Ottoni deſponſata eſt, addita Apoſtolica diſpenſatione ob conſanguinitatem. Sic res eſt compoſita, & omne bellum ſedatum, prçterquam in Saxonia, vbi adhuc quidam rebelles pauci erant caſtigandi. Contra quos cum exercitum educeret, venit Babenbergam. Illic paululum genio indulgens; animum relaxare ſtuduit, ac cum familiaribus pro tuenda ſanitate venas quaſdam aperire. Cum itaq; cum paucis in cubiculo degeret ocio intētus, proh execrandum facinus Otto Palatinus de Witilſpach, ſceleratus ac nefandus homicida, veluti amicus Cæſaris cubiculum ingreditur, nemine id prohibente. Et vibrato gladio in caput regis, vena ſecatur capitis letali vulnere. Ac dum Rex verba facere illi incipit, moribundus labitur. Henricus autem dapifer de Walpurg dum exclamat, & oſtium cubiculi claudere nititur, in maxillam graue vulnus, ſed non letale accipit. Parricida ad Eggibertum epiſcopum & Marchionem fratrem, conſcios forte execrandi ſceleris currit: A quibus eſt tutatus. Sed & illi rei computati ſunt, cum nefandiſſimo homicida. Qui tamen non diu de tanto ſcelere lçtatus paruo interuallo interiecto, ab Henrico de Calladin Mareſcalco, haud longe à Ratisbona in vindictam Domini ſui eſt crudeliter iugulatus. Ne autem te lateat lector, quur tantum flagitium in tam benignum Principem facinoroſus iſte Palatinus patrarit, ſcias illi olim fuiſſe filiā deſponſatam à Philippo. Sed cum Otto familiarem quendā ducis Bauariæ, citra omnē cauſam occidiſſet turpiter, coram Principib. homicidii reus, perfidia eſt notatus. Ob quā rem Cæſar homini perfido filiā dare deinceps recu-

ſauit. Hac re furore percitus, homicidium homicidio auxit, & ſic pium Regem ſuſtulit, qui 10. Kal. Iulii eſt occiſus, Anno ſalutiferi partus M. CCVIII. Imperii ſui nono. Primum Babenbergę ſepultus: Sed demum à Friderico II. Imperatore ſuo fratruele Spiram tranſlatus, cum ſuis progenitoribus humatus eſt, Epiſcopo Henrico approbante.

Habuit autem vxorem Irenen, quam quidam Erinam corrupte, alii Mariam corruptius vocant, Alexii Imperatoris Conſtantinopolitani ſororem, quam ſibi frater Henricus matrimonio copulaſſet, repertam in palatio Panormitano Tancredi filio deſpōſatam, vt paulo ante ſcripſimus. Ex qua nullum filium, ſed quatuor ſuſcepit filias. Kunegundim ſcilicet, quam Venceslao Regi Boemiæ deſponſauit. Alteram Ethiſam, quam filio Ducis Brabantiæ primum dedit: ſed cum eam repudiaret, Regi Hiſpaniæ data eſt vxor. Tertiam filio Richardi Comitis Tuſciæ, fratris Innocentii Papæ: ob quam reconciliatio facta eſt. Quartam Beatricem vxorem dedit Ottoni Imperatori ſucceſſori, dum componerentur: nullam tamen ſortitus eſt ex ea prolem. Vxor autem Philippi audita ſæuiſſima mariti nece, præ dolore exanimata cecidit, atq; abortum fecit in arce quadam, quo deducta erat: breuiq; diem vltimum clauſit, in monaſterio Loricenſi honeſtiſſime ſepulta. Hæc ex Vrſpergenſi Abbate, & aliis annalibus excerpſimus. Nunc tetraſtichon ſubiungamus:

Naſcitur Imperii primum Duce ſchiſma Philippo,
Qui Regem ſe armis reddit & ingenio.
Iram Pontificis mulcet conſorte nepotis,
Dum ſecuit venas, concidit enſe miſer.

Otto Quartus.

OTTO IIII. vel ſi Primum numeres, V. inter Imperatores, filius erat primogenitus Henrici iunioris Superbi, Leo cognominati, Ducis Bauariæ & Saxoniæ, ex familia Welphonum, & Mechtildis ſecundę coniugis, ſororis Richardi regis Anglię, qui Cor leonis dictus eſt vulgo. Et ante hanc Mechtildim Clementiam prius habuit vxorē, quam repudiare ob conſanguinitatem eſt coactus. Nobiliſſima itaque ſtirpe progenitus, paternum genus in Saxoniam & Sueuiam, maternum in Angliam referebat. Temerarius & imprudens princeps, ſtatura procerus, atque ob id ſuperbus & audax. Viribus Richardi auunculi plurimum confiſus, omnes præ ſe contempſit, paruoque idcirco tēpore in imperio durauit. Cum enim eſſet ſuggeſtione Pontificis Innocentii tertii aduerſus Philippum excitus, & à Principibus ex Anglia euocatus Franconefordiam, conſenſum principum obtinuit, vt in Regem Romanorum eligeretur, Colonienſi & Argentinenſi Epiſcopis annitentibus. Spirenſis autem antiſtes, habens in ſua poteſtate coronam, crucem & lanceam, inſignia regalia, tanquam Imperialis aulæ Cancellarius, penitus reddere recuſauit, niſi in officio confirmaretur. Ob id perdurauit in eo quoad viueret: & à Coloniēſi epiſcopo eſt corona Aquiſgrani inſignitus. Dehinc Rheno peragrato, Sueuiam ingreſſus, prædonibus terrorem incuſsit: cum religioſis multa ſimulauit, principibus & Baronibus inhoneſtiſsima quæque obiecit, Auguſtæ multa ſuperbe in eos criminatus. Quibus ſibi popularem conciliauit fauorem, & à religioſis tanquam iuſticiæ adminiſtrator eſt laudatus, quum eſſet ſuperbiſsimus dominator. Occupatis autem multis Alemanniæ oppidis, coegit inſignem exercitum, quo Romam perrexit coronandus. Et pridie kal. Octob. diadema imperiale accepit in Baſilica S. Petri, relicto exercitu ante vrbem, ne tumultus in vrbe oriretur: quanquam ne ſic quidem omittebatur: cum quidam qui ſpectandæ vrbis gratia (inter quos & Auguſtēſis fuerat præſul) à ciuib. Rom. deriſi, poſt vulnerati, demū interempti eſſent. Vnde haud parua ſeditio exorta eſt. Inde relicto exercitu, cum paucis in Italia manſit, depoſitis imperialibus inſignibus Mediolani, vt ciuium ſibi fauorem conquireret. Inde hoſtili manu Tuſciam, Marchiam Anconitanam, totamque Romandiolam, patrimonium S. Petri (vt aiunt) contra datam fidem inuaſit. Iuramentum inſuper quod ſummo Pont. de reformanda pace cum Philippo rege Franciæ, & Friderico rege Siciliæ præſtitit, ne eccleſia perturbaretur, prorſus contempſit. Cum Apuliam & Capuæ principatum, cum palatia hoſtiliter inuaderet, vrbeſque multas Siciliæ in ſuam redigeret poteſtatem, eriperetque Friderico II. nihil tantis de motibus ſuſpicante, à Pontifice eſt admonitus vt regna eccleſiæ feudataria capta redderet. Quæ vſque adeo ſpreuit, vt peiora indies molitus, vndique terras latrociniis infeſtaret. Ob id anathemate percuſſus, Imperio deturbatur: Principeſque ſacramenti religione, qua illi obliga-

obligabantur, abſoluuntur. Quinimo ſub anathematis interminatione Pontifex prohibet, ne quis eum Imperatorem aut habeat aut nominet. Quamobrem Alemanniæ principes paulatim ab eius imperio ac obedientia ſe ſubtrahunt, facti certiores de eius priuatione. Moxq; Philippus Francorum Rex imperii electoribus, Moguntino, Colonienſi, ac Treuerenſi, Regique Boemiæ, ac aliis principibus ſuadet, Fridericum Siciliæ regem vigeſimum tum annum agentem (cui etiam in cunis fidem dederant, futurum eum Imperatorem) fore eligendum in Romanorum regem. Omnibus enim viribus Philippus Francorum rex Ottonem potentatu deiici conabatur ſtrenue, quod pacem cum eo aſſumere nullis rationibus perſuaderi poterat. Otto enim auunculum ſuum Angliç regem (erat enim Iohannis regis ex ſorore nepos) vlciſci conatus, quod Normanniam prouinciam ei eripuiſſet, omnem (vt fertur prouerbio) mouit lapidem. Sed cæſus eſt à Philippo, ac turpiter fuſus ac fugatus, vt Vincentius Gallus latiſſime trigeſimo primo hiſtoriarum ſcribit, amiſſis duobus milibus militum, & captis duobus comitibus, Flandriæ & Poloniæ. Miſſi ſunt itaq; inſignes Oratores, qui Fridericum vix multis precibus ad Imperium ſumēdum induxerunt. Nam & vxor & proceres inſigniores Regni Siciliæ, vehementer diſſuadebant, ne Germaniam ingrederetur. Sed Fridericus relictis domi vxore & filio paruulo Henrico, primum Romam venit, acceptoq; Pontificis cōſilio, per Papiam Tridentinam penetrat vallem. Delatus in Rhetiam Curienſem Conſtātiam adiit. Interea Otto cum fruſtra Landgrauium Thoringiæ, tanquam ſibi rebellem bello perſequeretur, audito Friderici aduentu, illi occurrere, vt eum deprehenderet, ac interficeret, ſtatuit. Sed Fridericus auxilio procerum Baſileam peruenit, & dehinc ab epiſcopo Argentinenſi quingentis militibus bellicoſis ſecure ad oppida Rheni eſt perductus. Otto è regione Rheni ad Briſacum venit, vt illi iter interciperet. Sed cum ſui vxores ciuium & filias conſtuparent, orto tumultu, & ipſe & ſui oppido eſt deturbatus, amiſſis plurimis nobilibus. Turpiter igitur coactus deſerere iter inceptum, in Saxoniam abiit inglorius: mœroreque confectus, dyſenteria corripitur. Abſolutus ab excommunicatione moritur, regalia relinquens Henrico Rheni Palatino, Friderico aſſignanda. Nam Fridericus interim Aquiſgrani Rex fuit nominatus & vnctus, Anno Chriſti Milleſimo, ducenteſimo decimonono coronatus, quum Otto anno priori decimooctauo moreretur: Imperii quarto, ſepultus in Braunſwig.

Habuit autem duas vxores, primam Mariam filiam Ducis Brabantiæ, quam repudiauit ob conſanguinitatem. Alteram, Beatricem filiam Philippi Cæſaris: quam ideo accepit, vt hæreditario quaſi iure Imperium poſſideret quæ etiam ſine liberis deceſſit. Sic ob ſuperbiam Otto imperio ſimul & omni poſteritate priuatur. Hæc ex Abbate Vrſpergenſi & aliis. Nunc tetraſtichon ſubiiciemus:

Expulit è regno funeſta ſuperbia Othonem,
Qui proceres claros ſpreuerat atq; pares.
Pontificiq; datam ſeruare fidem furibundus
Reſpuit, emeritam pertulit ergo fugam.

Redibo nunc iterum ad Græcos Imperatores, & vno contextu, qui ex Gallico ſanguine fuerant, ordine recenſebo. Quos ſexaginta fere annos regnaſſe, poſtquam Byzantium captum eſt, traditur. Nam poſt Alexium Iuniorem à Murzyphlo turpiter occiſum, & gutture manu propria eliſum, res ad Francos tranſlata eſt. Cum enim Murzyphlus tumultu ſedato, copias quas ex vrbe contrahere potuit, in Francos (qui caſtra prope habebant) eduxiſſet, repulſus magna vi, vrbs eſt oppugnata ſexaginta octo diebus, & tandem captarum nauiū catteæ altiores muris è propugnaculis, ciues deturbarent, tyranno cum liberis fugato. Primuſq; è ſanguine Francorum eligitur Balduinus. Quo ordine id ſit factum, iamiam explicabo.

Balduinus Flandrenſis Comes.

BALDVINVS Flandrenſis Comes, qui cum aliis Principibus venerat in Aſiam, concordi 15. virorum cōſenſu, Imperator Conſtantinopolitanus eligitur, Anno redemptionis humanæ ſecundo ſupra milleſimum ducēteſimum. Conuenerant enim Franciæ proceres cum Venetis, vt Flandrēſis exercitus & diui Pauli Comitis, quinos darent viros, totidem Marchionis Montisferratenſis & Allobrogum Ducis exercitus. Veneti quoque quinos, quibus Imperatoris & Patriarchæ

Constantinopolitani eligendi poteſtas plene conceſſa eſſet: Hac conditione, vt ſi Imperator ex Francis crearetur, Veneti darent Antiſtitem, ne penes vnam gentem vtræque eſſent dignitates. Balduinus itaq; ex Francis ſumma cõcordia Imperator, & Thomas Maurocenus ex Venetis Antiſtes vrbis deſignantur. Qui ſtatim ad Romanum Pontificem profectus Innocentium III. pro confirmatione obtinenda (nam Conſtantinopolitana tum eccleſia Romano Pontifici ſubiiciebatur) eum dignitatis ſuæ autorem fecit. Moxque reuerſus celeberrimo gentium conuentu, Balduinum imperii corona inſigniuit & inunxit: allatis Imperatoriis inſignibus ac ornamentis, quibus autoritate apoſtolica coronabatur. Ceſſit itaque armis Francicis Venetiſque, quicquid olim ſub Iſaacii Imperio fuerat. Egreſſi enim proceres ad dominia occupanda, intra annum omnia recepere, Adrianopoli excepta. In quam plures Græci odio Latini nominis ſeſe receperant, quam ſolam Imperator non poſſedit. Nam Theodorus Laſcaris Alexii profugi & adulterini Imperatoris, qui cognomento Angelus fratricida dictus eſt à nobis ſuperius, gener dotis nomine, Imperii titulos à ſocero accepit. Huic ex vxore maſcula proles nulla, fœminini tantum Irene filia fuit, quam Iohanni Diplobatazio in matrimonium iunxit, Imperiumque per manus tradidit. Hic itaque Theodorus copiarum ductor, ſe illis Imperatorem geſſerat: ratus aptiſſimam inuadendi imperii occaſionem inde ſibi acceſſuram. Sed Bonifacius Monteferratenſis, & Henricus Imperatoris frater, congregatis militibus, relicto Imperatore Byzantii, Adrianopolim obſidione cingunt, eſſetque oppidũ expugnatum: at morte Balduini imperatoris (qui vix circumacto vno imperii anno obiit) audita, ſoluta obſidione ad vrbem pro nouo eligendo Imperatore feſtinant, ne nouus ſuboriatur tumultus, & inteſtinum diſſidium. Facta enim prius erat partitio, nequid huiuſmodi oriretur mali. Quarta pars captorum oppidorum Venetis aſſignata erat, quæ inſulas continebat Ægæi maris, Cretam, Euboeam, & alias minores. Sed Cretam inſulam Bonifacius Marchio dono Alexii tenebat. Hunc Balduinus Theſſaliæ regem declarauit, vt Venetis Cretam precio redimendam daret hortatus, quod & factum eſt. Recepit Thomas Maurocenus Patriarcha Conſtantinopolitanus, dum Romam rediret, cum quatuor triremibus Venetorum Raguſium vrbem, quæ à Venetis deſciuerat: & Dyrrachium à Græcis imperatoribus deſertum, inſtaurauit muniuitque. Tradunt aliqui in Adrianopolitana obſidione Imperatorem, qui Byzantii relictus erat, raptum & abductum ab hoſtibus, in inſulas præcipitatum, in vinculis expiraſſe. Eoque defuncto, Græciam annos ſeptem Imperatore caruiſſe. Alii ferunt in defuncti locum continuo Henricum fratrem imperatorem ſubſtitutum, de quo nunc loquemur.

Henricus Flandrenſis.

HENRICVS Flandrenſis Comes, frater Balduini imperatoris, ſumma concordia ſucceſſor in Imperio fratri declaratur. Fiuntq; ab vniuerſo populo acclamationes, accepto diademate atque inunctione. Is cum Bonifacio Marchione inchoatam Adrianopolis obſidionem continuauit, continuaturus donec hoſtes ſeſe dederent. Nam tum ex Laſcari familia Imperator titulotenus regnabat. Sed à Græcis in auxiliũ cum magnis copiis accerſiti & ſolicitati Walachi, gens olim Romana vltra Danubii ripam ſita, Bulgaris citerioribuſque vicina aduenere Adrianopolim cum Bulgaris, eam vrbem conſeruaturi, ne in poteſtatem Latinorũ veniat. Sed quum per ea tempora Soldanus Iconii Saracenus ad Sateliam delatus, Græcam Europæ vrbem, ex qua Chriſtiani ſæpe in Aſiam traiecerant, eam vi captam diripuiſſet, ſpoliaſſetque, trucidatis omnibus in ea incolis, Henricus cum Walachis pace firmata, & ducis eorum filia in vxorem ducta, obſidionem ſoluere operæpretium ratus, Conſtantinopolim vrbem munire decreuit. Admotoq; exercitu in vrbem, eaque vndique bene munita, in Theſſaliam eſt profectus: ac Gulielmum filium Bonifacii regem Theſſaliæ declarat. Fuit Imperator hic Chriſtianæ pietatis obſeruantiſſimus. Vnde cum ſummo Pontifici (qui tum curabat pleraſque vrbes ex infidelium manibus eripere) ſeſe adiutorem præbuiſſet, accepit Byzantii legatum, vt Græcos omnes ſubigeret, ad Romanę eccleſiæ ritum ſuſcipiendum. Id cum attentaret Imperator, ingens oritur ſeditio: Græcis incondita voce clamantibus: officium eſſe Imperatoris tractare arma non curare ſacra: ſatis ſuperque à ſe datum, quod ſuam paſſi eſſent eccleſiam Romano ritui ſubiectam denunciari. Id ſub Balduino factum plerique tradunt, & nos ſuperius annotauimus. Henricus itaq; relictis cum ſua pertinacia Græcis, ad imperii conſtitutionem reuertitur: domi foriſq; prudenter, quæ ad rerum ſua-

rum

rum ſecuritatem pertinent, ordinat atq; diſponit. Veteres ſocios omni officio aſſectatur atq; colligit: nouos nouis beneficiis comparat atq; emeretur, omnia imperii in maius aucturus, niſi intempeſtiua morte eſſet interceptus: moriens imperii anno vndecimo. Iolantam filiam Petro Antiſiodorenſi nuptam reliquit hæredem, quum nulla maſcula proles ſupereſſet.

Petrus Antiſiodorenſis.

PETRVS Antiſiodorenſis Comes, Henrico Flandrenſi Imperatore defuncto, vxorio iure innixus, quum nulla maſcula proles extaret, omnium conſenſu Imperator Conſtantinopolitanus eligitur. Electuſq; paulo poſt cum vxore Iole, quæ quibuſdam Iolanta dicitur, Romam profectus, ab Honorio Pontifice (qui Ameryco ciue Romano genitus, Innocentio ſucceſſit) ad diui Laurentii fanum extra muros imperii inſignia accepit, qui vtrunq; imperiali diademate decoros reddidit. Eſt tum Ioannes Cardinalis de Columna legatus declaratus, ad Aſiæ res reformãdas, cum copiis ab Innocentio excitatis. Cum itaq; Imperator poſt nonũ coronationis diem, cum ſupremi ordinis antiſtite & vxore vrbem relinqueret, Brunduſium Venetis nauibus delatus, in Dalmatiam venit: Iolen vxorem Conſtantinopolim, Cardinalẽ in Pannoniam præmiſit, ad arma in Turcos comparanda Ipſe Dyrrachium petiit, quod Theodorus Laſcaris (qui ſe Græcorum Imperatorem gerebat, ſuoſque progenitores in Emanuelem referebat) dolo captum, veteri Græcorum iuri retinere annitebatur, & armis & litigii contentionibus. Quod Petrus Venetis promiſerat ſeſe recuperaturum, ſi à Conſtantinopoli Italiam delatus, eodem reduceretur. Theodorus autem Laſcaris Epirotas (nam Epirum tum obtinebat) paulo ante vrbem à Venetis muro inſtauratam, præſidio munierat. Eam itaque expeditionem, vt vxorio liberatus impedimento, ac Cardinalis reſpectu commodius exequeretur, obſidio ac expugnatio inchoatur, ſed fruſtra. Nam & vrbs diu ante à Venetis muro erat munita (vt paulo ante ſcripſimus) & ex Epeiro copioſo milite firmoq; præſidio defenſata. Deſperans igitur Imperator vrbis expugnationem, Macedoniæ vrbes mediterraneas inuiſendi deſiderio exardeſcit. Soluta obſidione, & accepta à Theodoro fidei publicæ ſecuritate, etiam literis corroborata, terra iter facere conſtituit. Ad nemoroſa Theſſaliæ loca (quæ Tempe vocant) tetendit: quumque ad ſaltus aſcendiſſet, in montiũ ſyluis, inſtructas à Theodoro Duce inſidias incidit, & abductus, in teterrimum eſt coniectus carcerem, in vinculiſque biennio aſſeruatus. Tradunt dehinc Theodorum pacis aſſimulatum ſtudium, ex hoſte factum hoſpitem, Imperatorẽ videlicet comiter inuitatum, medio conuiuio obtruncaſſe, contra ius hoſpitalitatis, fœdus prius ictum, ac literis confirmatum. Morte Imperatoris audita, Iacobus Tepulus Byzantii prætor, cum Theodoro Epeirota in quinque annos, cum Turcis biennium fœdus percuſſit: cernens Gallicas vires in Græcia ſemifractas. Fertur autem Iole prudenter imperium interim adminiſtraſſe, donec Robertus filius ex Galliis acceerſeretur Imperator.

Robertus Antiſiodorenſis.

ROBERTVS Comes Antiſiodorenſis, filius Petri Imperatoris & Ioles, per Pannoniam & Myſiam Conſtãtinopolim venit ad paternæ captiuitatis nuncium, errabundus diuerſis itineribus, ſiue aliunde poſt patris interitum acceerſitus, ac confeſtim Imperator ſalutatur. Is fertur Veneti nominis adeo ſtudioſus extitiſſe, vt Ducem eorum Marinum Michaelem Byzantii prætorem, Imperii collegam, non ſine honoris præfatione ſemper appellaret, quum Gallorum opes in Græcia remitterentur, & imperii pondus multum à Venetis iuuaretur. Ob id multa vtilia ſimul egerũt, & in ea concordia libenter ac ſtudioſe permanſerunt. Sed perbreue fuit illius Imperium, parquoq; ſors cum ipſius progenitoribus: quibus haud ſane diu fortuna arriſerat. In maximum enim famæ & nominis periculum ex coniugio incidit, ac inuidiam vnius ex purpuratis ſuis ſenſit, quũ ſeſe alioqui optime gereret. Virginẽ enim inſignis formæ Græcam nobili ortam progenie, ac diuitis matronę filiã, ſibi deſpondit vxorem: haud ignarus prius eam vni purpuratorum proceri Burgundo, qui ordines in Latinorum ductabat exercitu, à matre puellæ eſſe deſponſatam. Prior itaq; ſponſus contumeliæ impatiens, ita atq; furore accenſus, impotens animi, amicos, clientes, domeſticos commilitones, atq; ſuæ factio-

nis homines coegit: noctuq; facto impetu, in regiam irrupit, puellæ palatium effractis cubiculi foribus ingreſſus eſt: dehoneſtatamq; naribus puellam cecidit. Genitricem, quæ noui connubii author erat ac conciliatrix, vi domo abſtractam, in mare ptæcipitat. Nec eſt auſus Imperatot ad iniuriam mutire quidẽ, Latinis omnibus iniuſtitiam eius & Burgundionis audaciam pari indignatione contumaciaq; damnantibus. Quam vlturus iniuriam Robertus, dum Romam contendit pro impetrando diademate a Pontifice, cui id dedecus domeſticamq; iniuriam conquerirur. Cum vero inde Byzantium reuertitur in Achaia morbo deceſſit, Balduino filio admodum puero relicto: te interim Veneto prætori demandata. Quanquam ſint qui ſcribant, dum illa contingerent, Robertum domi non fuiſſe. Alioqui ea minime paſſus, vitæ periculum ſubiiſſet: licet peropportune Imperatoris mors ſit breui ſubſequota, formidantibus cunctis, ne Burgundionis audaciã, neglectamque à Latinis vltionem, vna eademq; aliquando plecteret caſtigatio.

Balduinus Cæſar.

BALDVINVS ſecundus Roberti filius, ex alia, vt quibuſdã placet, coniuge, quam quæ naribus truncis deformata erat. Licet ab aliis frater Roberti tradatur, quod mihi veriſimile nõ eſt, quod puer admodum, inhabilis imperii habenas tractare viſus, tutore videbatur egere. Exagonarum igitur Imperator ad mare Ponticum, Venetis curantibus, filiam obtulit vxorem: fore pollicitus, vt Romanæ imperium, terram omnem, inſulaſq;, Laſcatis filio pulſo, in generi ipſius ſui redigeret poteſtatem. Latini vero proceres, veriti ne Balduinum Imperatorem additæ ſoceri vires, in vlciſcenda Roberti iniuria facerent audentiorem, ætatem adoleſcentis cauſati, imperii adminiſtrationi inhabilem, coniugioque ineptam: præſertim quod à potentiſſimo inuictiſſimoq; ſocero offerretur. Rurſus alii, & quorum ſententia vicit, Ioannem Brennium Regem Hieroſolymitanum ſocerum coadiutorem dare, qui imperium titulotenus gereret, conſuluerunt. Eſt itaque accerſitus Ioannes, ac ſuadente Gregorio Pontifice Conſtantinopolim delatus, eiuſque filia Martha Balduino eſt deſponſata. Conſtitutumq; eſt poſt ſoceri mortem, imperium genero permittendum. Iohannes itaque quam primum imperium adiit, nihil putauit vtilius, quam illum in Gallias mittere, auxilia imploraturum. Imperator Exagonarum vt vidit ſe contemptum, repulſam hanc ægerrime tulit. Et quod ſæpius antea rogatus abnegauerat, eandem filiam Theodori Laſcaris ſenioris filio Ioanni deſpondet vxorẽ. Iuncti hinc affinitate Græci imperatores, pellendis Latinis non minus arma quam animos iunxerunt, imperiumq; Orientis, & mari & terra preſſum atque ſolicitatum eſt. Quare & imperator, & Veneti, & Latini multa perdidere. Cæterum aliquot interiectis annis, mortuo Iohanne Brennio Conſtantinopolitano imperatore, Balduinus ex decreto imperium ſuſcepit. Ob id Iohannes Laſcaris apud Adrianopolim imperator, cui per manus imperium Theodorus iunior tradiderat, & alter Ioannes Exagonarum imperator ad mare Ponticum, Latinos Græcia pellere nitebantur atq; eiicere: partim diuiſis, partim cõiunctis copiis. Nã Adrianopolis, Smyrna, Satalia, maximæ vrbes occupabantur ab eis: ſimul & Ægæum pelagus cum Rhodo & adiacentibus inſulis. Per quod tempus cum rebellaſſent Raguſei, à Venetis in amicitiam & confœderationem recepti ſunt. Quanquam autem ſæpius Veneti conceptam irritarent audaciam non poterant tamen vſquequaq; Latinorum debilitatem adeo iuuare, quin Conſtantinopolis multa bellorum acerbitate premeretur. Balduinus itaq; multo bellorum onere grauatus, cum aliter pecuniam à mercatoribus conſequi nequiret, plumbum ædibus publicis & baſilicarum culminibus detractum vendidit: & filium Philippum inſontem, ob accepti æris mutuum Venetis obſidem dedit, vt opem afferrent, quam ſolam poterant. Adhæc adiecit precioſiſſima pignora, lanceam, qua ſaluator vulneratus, ſpongiam qua potatus fuerat, cum magna ſanctæ crucis parte. Quæ poſt Ludouicus Francorum rex Balduino aſſentiente à Venetis redemit, atq; in Franciam deduxit. Veneti miſſa vigintiquinque triremium claſſe vrbem obſidione liberarunt. Sed durante bello, cum Balduinus & cæteri Latini optima quæq; amiſiſſent, & iam de retinenda Conſtantinopoli deſperarent, omnium templorum donariis ablatis, ingentem exercitum ad Boſphori fauces obiicit. Ipſe Imperator cum Raymundo Tholoſano Comite in Italiam eſt delatus. Et initio ad Fridericum Cæſarem, qui tum Parmam ceperat, venit: multorum captiuorum liberationem obtinuit. Dehinc Romam petens, magno honore exceptus eſt. Sed cum

nuſquam auxilia inueniret, Theodori mors cognita, ſpem Balduino iniecit, omnia recuperandi amiſſa. Reliquerat autem Theodorus Michaelem Palæologũ filiis tutorem. Vnde ea res fidem Balduino & Venetis futuræ pacis, ſi tutoris nomine contentus eſſet, fecerat. Sed homo vehementi ſpiritu, non ſolum Balduini opes fregit, ſed & funditus euertit. Nam ab initio Guilielmum Achaiæ Principem victum prælio ac captum vinxit. Et inde ferocior factus, Balduinum, qui Pontici maris anguſtias, vt hoſtem procul à portu arceret, occluſerat terra, cum omni copiarum parte, in eam redegit deſperationem, vt ob inopiam omniũ rerum, ne laceſſitus quidem crederet vrbem poſſe diutius a ſe teneri: prodita igitur vrbs vacua Palæologo. Balduinus nocturna trepidatione excitus, cum Pantaleone, Iuſtiniano Patriarcha, rapta ſupellectile, ad Euripum ſeſe proripuit: profugus naui in Eubœam eſt delatus. Ita dum externam vim formidat, à domeſtica opprimitur. Interim Græci dum fugiſſe Imperatorem intelligunt, priſtinum imperii ſtatũ recuperant: quem Franci annos iam circiter ſexaginta poſſederant, a Balduino Primo, quo numerabatur annus Chriſti M. CC. vſque ad eum quo numerabatur annus M. CCLX. Quaſi fato eueniſſet, vt quemadmodũ a Balduino auſpicia regni cœperant, ſic in Balduino conciderent. Fertur autẽ Balduinus cum Ioanne ſocero annis pene viginti imperio præfuiſſe. Hæc ex diuerſis Annalibus excerpſimus, quandoquidem nullũ Græcum in manibus autorem habere potuimus. Quibus erit Græca ſupellex, ij locupletent pœnum illum & addant quæ deſunt.

Priuſquam nunc cæteros exequamur Cæſares Byzantinos, & Palæologos recenſeamus, redeundum eſt ad Occidentales imperatores. Et ſcribendus erit Fridericus II. cum ſua familia & interregno.

Fridericus Secundus.

FRIDERICVS huius nominis Secundus, filius Henrici VI. Imperatoris, & Conſtantiæ reginæ monialis: Vtriuſque Siciliæ & Hieroſolymæ rex, Sardiniæ & Italiæ dominus, Dux Sueuiæ, Princeps ſtrenuus, fortis, magnificus, liberalis: multarum linguarũ peritus, ac ſimul eruditus, Latinam, Græcam, Saracenicam, Gallicã & Germanicam linguas optime callens. Quicquid enim ocii nactus fuerat, id lectioni librorum ſuffurabatur. Libros multos ex Græco & ex Arabico Latinos fieri curauit, inter quos & Ariſtotelis volumina fuerant, & multa medicorum. In regem Romanorũ adoleſcens adhuc Francofurti eligitur, poſt annos tres à morte Philippi: Ottone 241 IIII. ab imperio deiecto, vigeſimum tum agens annum. Licet id prius etiam literis Principes patri promiſiſſent. Dehinc conſecratur Aquiſgrani, ac diademate (Innocentio III. inſtigante) redimitur. Pauloque poſt cum Norinbergæ Principes imperii haberet congregatos, ab Henrico Palatino Rheni regalia accipit, ſibi ab Ottone decreto concredita dum morti appropinquaret. Romam deinceps cum Ludouico Bauariæ Duce, aliiſque Principibus & nobilibus profectus, ab Honorio III. imperialem coronam cum nomine Auguſti accipit. Anno humanæ reparationis M. CCXX. conferens multa viciſſim Italiæ prædia cum donis plurimis Eccleſiæ, vt Pontificis mercaretur fauorem, maiores ſuos imitatus. Qui etiam decepti, non putabant aliter ſeſe imperialem poſſe aſſequi dignitatem niſi muneribus & votis. Ob id etiam crucem ad Hieroſolymitanam expeditionem voto ſuſcipit, ſi prius imperii res cõponat: quas & in Tuſcia & Longobardia ordinare ſtatuerat, inſignibus imperii in Alemanniam tranſmiſſis, quæ Eberhardo dapifero in Walpurg concredidit. Filium autem Henricum octennem Conrado de Tanne pincernę, nutriendum commiſit. Qui poſt Rex creatus, conſors imperii cum patre fuit. Imperator à Bononienſibus in itinere eſt indigne acceptus. Quam ignominiam interiectis aliquot annis vlturus, iniecto igne vrbem incendio deformauit, ſtudiumq; illinc generale in Patauium tranſtulit. In Tuſcia quoq; Comites Matthæum & Thomam rebelles (qui caſtra ac munitiones quaſdã Apuliæ occupauerant) eiecit, omnibuſq; bonis priuauit: qui Romam fugientes ſedis Apoſtolicæ implorarunt ſubſidiũ. Quod ægreferre Imperator iam cœperat, indignatus quod publicos hoſtes ac inimicos ſuos, Apoſtolica ſedes immerito foueret. Nec erat leuis odii cauſa imperatoris in pontificem. Vnde etiam prima inimicitiarum fomenta inter vtrunq; exorta ſunt. Quamuis quidã Italici ſcriptores prodant Fridericum imperatorem, defuncta matre Conſtantia, quæ eum in officio tenebat nec labi ſinebat, in Pontifices tres: Honorium III. Gregorium IX. & Innocentium IIII. ſummis viribus debacchatum, Romam matrem, quæ eum educauerat, non honoraſſe, ſed tanquam nouer-

eam dilanlaſſe. Sed ipſi Pont. Rom. adulatores volunt omnia licere Pontifici, ac vtrumq; poſſidere gladium, omneſq; Imperatores ſeruos eſſe Romani Antiſtitis. Interea Imperator in Sicilia, Calabria & Apulia, rebelles ſubiugauit, & ditioni ſuæ viriliter adiecit. Saracenos deuicit & expulit, dum Principes Alemāniæ cum Templariis & exercitu Chriſtiano Damiatam vrbem Æthiopiæ multo ſudore expugnatam atq; biennio occupatam, turpiter amittunt, conantes nouam excitare contra impios Turcos vrbem, Ludouico Bauarorum Duce autore. Et dum eam extruunt, ab aquis quæ in cataractis & aggeribus, à Soldano per multos dies vi retinebantur emiſſis, penes omnes abſorpti, turpiſſima conditione coacti ſunt relinquere vrbem, & terras magno labore partas. Imperator autem magis magiſq; odium in ſe Pontificis animaduertens, conſilio Principum Henricum filium regem Romanorum creatum, Aquiſgrani curat diademate inſigniri, cum coniuge Margarita, Leopoldi Ducis Auſtriæ filia. Cui Ludouicum Bauarorum Ducem ab expeditione iam reuerſum, curatorem tam in priuatis, quā in publicis in Alemannia præficit. Ipſe Cremonæ ſolennem curiam indicit, ad ſe vocans vniuerſos Alemanniæ & imperii Principes. Sed Pontificis Cardinaliumq; ſuggeſtu, & Lōgobārdorum rebellione Italiam intrare vetitis, re infecta ſumma cū indignatione in Apuliam reuertitur. Moritur Honorius, ſuccedítq; in defuncti locum Hugolinus Hoſtienſis Epiſcopus, Gregorius IX. dictus. Qui homo ſuperbus ac temerarius, omnia ſibi licere putans, ob cauſas friuolas & vanas, nullo iuris ſeruato ordine, Fridericū imperatorē diris ac anathemate ferit. Quod Principibus imperii conqueſtus imperator, literis innocētiam ſuam & omnis vitæ ſuæ curſum latiſſime explicauit. Non enim aliam cauſam habuit Pontifex, quam quod votum peregrinationis Hieroſolymitanæ (quod non poterat multis rebus obſtātibus) adhuc non ſoluiſſet. Licet enim Aquis crucem acceptaſſet, res tamen imperii adeo tum confuſæ fuerant, vt nequiret maturare iter in Aſiam. Stipendia tamen militibus liberaliſſime largitus eſt, & ſeptingentos externos, trecentos de ſuis aluit, & omnia neceſſaria præbuit. Ob id nullam amiſſionis vrbis Damiatæ cauſam habuit. Cum enim iam iturus erat, aduerſa correptus valetudine, inuitus manere cogebatur. Magna namque crucesignatorum multitudine (quæ Hieroſolymam properabat) ad maritima loca adueniente, ſubito à peſte & aeris inſueti alteratione correpti, patiuntur plurimas incommoditates: multi enim Principes & nobiles miſerrime pereunt. Inter quos Seufridus Auguſtenſis epiſcopus, Ludouicus maritus S. Elizabeth, Landgrauius Thuringię & innumeri alii. Imperator quoq; traiecturus mare, cum ægrotare inciperet, coactus eſt redire in terram, qui valetudinarius ex mari Brunduſium appulit. Italici ſcriptores ſe ægrotum finxiſſe ſcribunt, vt ſupellectilē Landgrauii raperet. Non potuit ob id cauere quin Gregorius eum inique excōmunicaret: non modo non auditum, ſed neq; conuictum, neq; conuētum. Licet enim per nuncios honeſtiſſimos honeſtas offerentes excuſationes, ſeſe excuſaret, ſubmiſſeq; veniam, ſi deliquiſſet imprudens, peteret: noluit tamen illos neq; admittere præſentiæ ſuæ, neq; audire in conſpectu concilii. O integritas Romani Pontificis. Non erat Pontificibus ſatis, dum eis infans & puer pene Fridericus, & à patre Henrico & Conſtantia matre commendaretur, regnum paternum magnum pati detrimentum, & pupillarem hæreditatem in multas ſcindi partes: ſed præter hæc incommoda interim Otto coronatus Cæſar fit, non ſine eius ignominia: ac Fridericus in maximis corporis ſui periculis conſtitutus, præſentem habuit timere mortem. Ad hæc vt facilius terram ſanctam recuperaret, ſuaſu Honorii pontificis, reginam Hieroſolymitanā duxit vxorem: ob quę Imperator certe erat venerandus, non moleſtandus. Sed odium Pontificis tam graue fuit, vt nullis poſſet medelis curari. Obortæ igitur in vniuerſo orbe Chriſtiano maxime turbæ, ac grauiſſima diſſidia. Pontifex quotidie fulmen anathematis iaculatur: Imperator Principibus id conqueritur, & nobiliſſimos quoſque, in primis autem inſignes illos de Frangepanibus ex vrbe ad ſe accerſit, vaſallos imperii creat, multiſq; priuilegiis & immunitatibus honorat. Deturbatur ex vrbe Pontifex, expugnantur Italiæ ciuitates multæ. Pontifex Ioannem Hieroſolymitanum Regem excitat, & Comites Tuſciæ Thomā ac Matthęum, aliosq; inſignes è Longobardia proceres (multa illis ſubminiſtrata pecunia) vt Cæſarem laceſſerent. Rauennæ itaque Imperator conuentus diem Principibus iterum indixit. Sed Veronenſes ac Mediolanenſes non modo Principibus iter interceperant: ſed & crucesignatos deprædabantur, ſpoliabantq; omni viatico: idque iuſſu Romani pontificis: qui prius ad Hieroſolymitanam expeditionem omnes Chriſtianos principes per Conradum Portuenſem epiſcopum, Cardinalem & legatum per Germaniam, non modo adhortabatur, ſed & efflagitabat. Imperator nihilominus, defuncta ſibi in puerperio coniuge, liber matrimonio, Hieroſolymitanam expeditionem iam diu meditatam, vt & votum exolueret, & Pontificem deliniret, maturat

traiecto-

Digitized by Google

traiectoque mari Cyprum peruenit. Dehinc Accon applicuit, honorifice quidem ab hoſpitalariis Teutonicis S. Mariæ, à Genuenſibus & Piſanis exceptus, & nonnullis aliis militibus, qui eius ſtipendio militabant. A Templariis vero multa perpeſſus iniqua: Veneti enim vacillabant. Dum Imperator ob fidem Chriſti multo ſudore ac labore cum Soldano de pace agit, vicarius Chriſti (vt ſeſe vocat) captata occaſione ob abſentiam Imperatoris, totam Apuliam cum ingenti exercitu in ditionem ſuam ſubigit. Cruce ſignatos qui transfretare cupiunt, prohibet: imo & ab Apulia & Longobardia reiicit, multaque portentoſa, Pontifice & vicario Chriſti indigna facit. Dum Imperator oues Chriſti, ne à lupo diſcerpantur, enſe ſuo tutatur ac defendit, Pontifex radit, deglubit & deuorat ſaginatas: hoc eſt enim vere paſcere oues iuxta doctrinam Chriſti. Imperator pius nihil tale ſuſpicatus, ciuitatem Hieroſolymam, Nazareth, Ioppen, cum adiacentibus oppidis ac villis, a Soldano Babylonico recepit: cum illo quoque inducias decennales paciſcitur. Vrbem ſanctam reſtaurat, multiſqu ædificiis & hanc & alias vrbes adornat. Diemque glorioſiſſimæ reſurrectionis Domini, regio more diademate ornatus, ſumma cum hilaritate, cum Principibus multis feſtiue ſimul & religioſe celebrat: ac Pontificem literis certiorē de omnibus actis reddit, congratulationem ab eo expectans, & gaudium publicum Chriſtianorum. Pontifex ſuperbiſſimus, contemptis ac abiectis literis, famam ſpargit Imperatorem ſuum diem obiiſſe, quo facilius aliquot Apuliæ vrbes, quæ adhuc in fide ſteterant, ad ſe flecteret. Reuerſos autem Alemannos, Galloſque, ac alios milites, ne verum dicerent, truculentiſſime ſine cauſa occidi fecit. Cognita hac fraude Imperator cum ingentibus copiis in Apuliam reuertitur, Pontificis expellit exercitum, terras ſuas ſibi ablatas nullo labore recuperat. Longobardi & Tuſci nouam cum Pontifice ineunt conſpirationem contra Imperatorem: qui iterum anathemate exectatur, quod cum Soldano Imperator fœdus pepigiſſet: non enim tum aliam habuit cauſam benignus Chriſti vicarius. At Imperator tanquam fortis athleta omnia fortiter ob amorem Chriſti patiens: licet nuncios Pontificis intercepiſſet cum literis ad Soldanum, quibus hunc rogabat, ne terram ſanctam Cæſari redderet, quemadmodum rumore incerto intellexiſſet. O ſcrinium pectoris ſanctum! Omnia diſſimulat cum omni obedientia, cum iuſticiæ exhibitione, ſi quid deliquerit, abſolutionem petit. Accerſitis Alemanniæ Principibus, Patriarcha Aquileienſe Bertholdo, Saliſburgenſe archiepiſcopo Eberhardo, Ratiſponenſe Seufrido, Auguſtēſe Siboto, Auſtriæ duce Leopoldo, Ottone Meraniæ, & Carinthiæ Bernardo ducibus, & aliis quibuſdam, quibus res commiſſa eſt, vt pium Cæſarem cum Pontifice ſuperbiſſimo componerent, Imperatore tum Capuæ agente. Sed re infecta diſceſſerunt, inq; ſequentem annum negocium eſt dilatum: ac res in cōcordiam venit, potiſſimum adnitente Leopoldo duce Auſtriæ, qui poſt pacem factam obiit. Imperator abſolutus à Pontifice, ſimulata amicitia conuiuio accipitur. Italici ſcriptores tradunt, Imperatorem emiſſe abſolutionem à Pontifice per magiſtrum militiæ Teutonicæ, centū viginti milibus vnciis in ærarium Eccleſiæ relatis. Quod ſi verum eſt, carus eſt mercator, cum gratis acceperit claues ſoluēdi à Chriſto, nullis datis numis Chriſto. Reuerſus in Apuliā Imperator cum filio, Fridericum Leopoldi filium, Auſtriæ & Styriæ ducem, qui ob rebellionē proſcriptus erat, cupiebat reducere, & cum eo pacē tractare. Sed quum ille intractabilis eſſet, & Imperator vſq; Viennam Auſtriæ progreſſus, rebellem ducatu ſpoliare conaretur, facta eſt tandem concordia per eius ſororem Margaritam, quæ filio Cæſaris Henrico data eſt vxor. Interim Romani Viterbienſes ferro flammiſq; adorti ſunt, cum in apertam rebellionem Pont. Rom. deſciuiſſet. Ob id Pontifex Romam petere non auſus, Imperatorem denuo quod in Germaniam iuiſſet, anathemate ferit, veritus ne id quod interea machinatus erat, exploraret: quod & factum eſt. Nam cum Imperator in Germaniam veniret, emendaturus quoſdam Henrici primogeniti errores, intellexit à Principibus coram, miſſos à Pontifice nuncios, qui mandaſſent eius nomine, ne vllum de Friderici filiis, deque eius domo Regem eligerēt. Cum ita ſe haberi ludibrio intelligeret à Pontifice, licet illi per ſuos nuncios in Germaniam itineris cauſam ſignificaſſet, iratum plenus Italiam ingreditur, hoſtibuſq; Pontificis ſeſe iungit (quanquā prius Encium filium ex concubina, quē Sardiniæ Regē declarauerat, in fœdus pacis obſidem obtuliſſet) multas Italiæ vrbes, multas Vmbriæ, multas Ethruriæ expugnauit, Longobardos rebelles compeſcuit, Veronam in ſuam ditionem cepit, in Mantuano agro duo oppida incendit, obſidionem Mantuanis minatus. Vincētiam per vim cepit, flammis euaſtauit. Paduanum agrum populatus, totamque Longobardiā quaſi euertit, pluribus cladibus afflictis Mediolanenſibus. Viterbium, Fauentiam, Peruſium, Cremonā 242
deuicit. In Brixianos ducens Clarummontē direptum incēdit. Mediolanenſiū præſidem in vinculis diu tenuit, ac in Apuliā miſit, vbi trucidatus eſt. Ob id iterū excommunicatur

Imperator à Gregorio, qui cum Venetis aduerſus Fridericum ea cauſa fœdera percuſſit. Sed Cæſar factus certior, Petrum de Vineis virum eruditiſſimum, & magiſtrum epiſtolarum, iuſſit Pataui in die reſurrectionis glorioſę Domini noſtri Ieſu Chriſti dicere ſermonem de anathemate, & de Romana Eccleſia, innocentiã ſuam pluribus oſtendens. Tradit Albericus Imperatorem indignabundum Pontifici hæc inter cætera ſcripſiſſe:

Roma diu titubans, longis erroribus acta
Corruet, & mundi deſinet eſſe caput.

Cui Pontifex ita reſcripſit:

Niteris incaſſum nauem ſubmergere Petri,
Fluctuat, aſt nunquam deſinet eſſe ratis.

Fridericus.

Fata volunt, ſtellæq; docent, auiumq; volatus,
Quod Fridericus ego, malleus orbis ero.

Papa.

Fata volunt, ſcriptura docet, peccata loquuntur,
Quod tibi vita breuis, pœna perennis erit.

Imperator dehinc ingentem prædam è terris Venetorum abegit. Secedens deinde Lucam, Piſas adiit, ac Ethruriæ vrbes diuiſas reperit: quarum aliquæ Pontifici, aliquæ ipſi fauebant. Auditumq; eſt tum primum nomen Guelphorum & Gibelinorum: è quibus Gibelini Imperatori, Guelphi Pontifici adhærebant. E qua factione multa ſubſequuta ſunt in plurima ſecula mala. Diuerſa eſt autem opinio ſcribentium de huius factionis ordine. Bartholus de Saxoferrato iureconſultus peculiarem libellum edidit. Nicolaus Siculus Panormitanus abbas in enodatione decretalis, Piſanis & Lucanis ciuibus, de reſtit. ſpol. à Bartholo diſſentit. Blondus ac eius coetaneus Platina ſub hoc Friderico Secundo natam hanc factionem apud Piſtorienſes, à duobus fratribus Germanis, cum Germanica ſint nomina Guelph & Gibel, locupletiſſime commemorant. Georgius Merula longiſſime ex Liuio ab Ethruria hanc prodiiſſe factionem ſomniat. Neoterici quidam à duabus inſignibus Germaniæ familiis, quæ ſub Henrico Quinto potentiſſimæ fuerant, deducunt originem huius factionis: quarum vna Henricorum erat de Gueiblingen, altera Guelphorum de Altdorff: altera Imperatores producere ſolita, altera magnos duces. Putantes hinc nomina corrupte quidem Gibelinos Guelphoſque deducta. Sed licet hæ familiæ pluribus annis inter ſe diſſiderent, tamen defuncto Conrado III. (vt ſuperius etiam ſcripſimus) per matrimonium hæ duæ familiæ vnitæ ſunt, è quo natus fuit Fridericus Primus: qui electus eſt Imperator tanquam pacificus Princeps (quod in ſecũdo libro rerum à Friderico Primo geſtarum copioſe enarrat Otto Friſingenſis præſul) vt omnem tolleret differentiam duarum familiarum, ac res omnis in concordiam veniret: nihilq; amplius in Germania de hoc diſſidio auditum eſt, poſtquam Fridericus Primus imperii habenas tractauit. Quomodo igitur ex iis duabus familiis oriri hæc factio potuit non video, quum primum ſub Friderico Secundo Guelphi & Gibelini nominati ſint. Veriſimileque eſt a Germanis quibuſdam fratribus inter ſeſe diſſidentibus, quorum alter partes ſectatus eſt Imperatoris, alter Pontificis, hanc factionem ortam: in Italia præſertim, omnium factionum matre, vbi ſemper ſunt & fuerunt factiones Columnenſium & Vrſinorum, Bentiuolorum & Maluitiorum, Cartariorum & N. Medices & Pacis. Cancellarii & Panzatici, albi & nigri Turriani, Vicecomites, Stelliferi & Pſitaci, & mille factionum genera: ob id quidam Guelphos quaſi gerentes fidem, Gibelinos veluti gerentes bellum interpretati ſunt. Cæterum (vt ad ſeriem hiſtoriæ reuertamur) quum iam potior pars ciuitatum Italiæ Imperatori adhæreret, ac Romani prope omnes ad Cæſarem deficerẽt, Pontifex ſupplicationes inſtituit, ac capita Apoſtolorum circumferri iuſſit. Habitaq; in baſilica S. Petri oratione commiſerationum plena, pòpulum cruce ſignauit, tanquam aduerſus infideles pugnaturum, quẽ contra Fridericum magnas copias ad vrbis mœnia ducentẽ, eduxit. Indignatus Imperator contra ſe dari crucem, captiuorum (quos ſtrage facta cepit) capita qui ſic ſignati eſſent quadrifariam ſcindi iuſſit. Vrbeq; tandẽ relicta, Beneuentum vrbem cepit. Hinc in Picentes exercitum educẽs, Aſculanum vaſtauit agrum. Dehinc Templariorum bona vbiq; diripuit, Saracenorũ opera ſtrenue vſus in bello. Ob fidem quam præſtiterunt, eis vrbem dedit multis immunitatibus dotatam. Occupata tandem Rauenna, Pontifex Lateranum indixit concilium. Sed par pari referens Imperator, iter adeo interclusit, vt venire pauci poſſent, multis etiam captis. Mortuo Gregorio pontifice, quum Celeſtinus decem & octo ſederet tantum dies, vno & viginti menſibus ſedes vacat, quod Cardinalibus iter non ſatis tutum videretur ad vrbem. Tum Fridericus Fauentiam

fame

ſame oppreſſam diripuit, ac Bononiam ſtudio priuauit, quod Paduã tranſtulit, Parmamq;
obſedit. Interim Innocentius Tertius pontifex creatur, olim Friderico amicus. Sed io di-
gnitate papali capitalis eſt factus hoſtis. Nam in Lugduno concilium celebrans, Frideri-
cum & citari iuſſit, & ipſe conciooabundus citauit. Quanquam Tadæus Sueſſanus iure-
conſultus inſignis, Cæſaris legatus, tempus veniendi opportunum precaretur. Ira itaque
ſuccenſus Romanus pontifex, Imperatorem anathemate notat atq; execratur, multa in-
digna fingens, contra Chriſtum eſſe loquutum Cæſarem. Quæ tanquam falſiſſima & pla-
ne conficta in quadam epiſtola diluit Fridericus ad vniuerſos prælatos, cuius exemplar
reperies libro primo Epiſtolarum Petri de Vineis, epiſtola trigeſimaſecuoda. Erat enim
hoc concilium in odium Imperatoris coactum, in quo eum imperiali dignitate priuat, à
iuramento fidelitatis principes abſoluit, atque vt alium eligant, adhortatur, multas affe-
rens cauſas: periurium ſcilicet, ſacrilegium, clericorum captiuitatem, & id genus plurima
ſcelera. De quibus ſeſe Imperator quam honeſtiſſime perpurgauit. Effecit tamen, vt prin-
cipes Henricum Landgrauium Thuringiæ, dehinc Comitem Hollandiæ Guilielmum e-
ligerent. At Fridericus ea intelligens, Parmæ obſidionem ſoluit, Lugdunumque prope-
rat, tot & tales ſecum educens, vt togatum agmen par exercitui videretur, multiſque ſe-
culis à oemine viſum. Quum Taurinum veniſſet, accepit Henricum filium, quem rebus
Italiæ præfecerat, Parmæque in obſidione manere iuſſerat, in Brixianos (ſuadẽtibus Cre-
monenſibus) duxiſſe. Et per eius abſentiam extorres patriæ Parmenſes, ſuperatis prælio
conciuibus ſuis, apud Tacrum fluuium vrbem inuaſiſſe, magnamque cladem feciſſe. Ob
id mutato conſilio retroceſſit, ac vndique ex Apulia Siciliaque accerſitis copiis, cum ſexa-
ginta millibus armatorum Parmam obſedit. In quam nuper multa auxilia coouenerant:
quam fuoditus ſtatuit delere, & in loco caſtrorũ aliam condere. Proſpero ſucceſſu ab ioi-
tio res cœpta eſt, foſſa vallumq; in modũ vrbis deducta, vrbs Victoria eſt dicta. Victorini
numi percuſſi, baſilica in hoorẽ Victoris martyris extructa. Duobus annis bellum atrox,
variumq; fuit. Victoriæ vrbi conditæ, omnia ea affuere, quæ nulli vnquam Principes ha-
buerint, nulla poſtea ciuitas ſimul viderit. Veſtis varia & precioſa, animãtes feræ, cicureſ-
que diuerſi generis, Elephantes, Dromedarii, Pantheræ, Pardi, Vrſi albi, Leones, Lyoces,
Buboneſque barbati, quos ex Aphrica, Aſia & Ægypto legati Friderico adduxerant: ho-
minum portentoſæ formæ, & in iis Saracenicus miles, illi in primis acceptus. Tanta præ-
terea incolarum frequentia, commerciis etiam multarum gentium aucta, vt nihil ad am-
pliſſimæ vrbis formam deeſſet. Quum autem Fridericus Parmæ obſidioocm cõtinuans,
paulo atrocius in captos deſæuiret hoſtes, quos ex baliſtis maioribus nonnunquam in vr-
bem iacularetur, egreſſus (vt fit) in ſumma deſperatione vrbanus populus, cum incluſo a-
poſtolico legato, factaq; irruptione in Victoriam vrbem, nonnihil aduerſi paſſus eſt: quod
ipſemet literis ſuis fatetur. Sed oon vſq; adeo fuſus ac caſtris exutus, vt Italici ſcriptores
produnt: qui omnes eius res geſtas ſummo ſtudio eleuant, vt pontifici adulentur. Eius
quidem ciues in Victoria ſtragem paſſi ſunt, & miles diſſipatus: ſed breui reparato exerci-
tu, Placentiam euertit, miſſo Encio rege Fauentiam. Ipſe poſt in Ethruriam eooceſſit, quę
tota illi parebat. Quum interim Encius filius à Bononienſibus prælio ſuperatus, cum ma-
iori exercitus parte captus eſt. Non ceſſauit tamen odium pontificis in Cæſarem, quem
perdere noctes dieſq; cogitat: detectaque eſt coniuratio Theobaldi, Fraociſci, Guilelmi
de ſancto Seuerino, & Pandulphi de Faſanollis, qui autorem pontificem confeſſi ſunt, vt
Petrus de Vineis libro epiſtolarum ſecundo, decima epiſtola, item & vigeſima teſtatur.
Non potuit tamen cauere poſtremo, quin vbi in Apuliam redierat, veoeno periret: Anno
imperii trigeſimoſeptimo, ætatis vero quinquageſimoſeptimo, ea die qua olim Impera- 243
tor erat deſignatus. Cum enim in Apulia apnd Florenzolam ex accepto veneno grauiter
laboraret, ac tandem medicorum diligentiſſima opera ex longa conualeſcere ægritudine
inciperet, à Manfredo adoleſcente ſpurio, ex concubina eius nobili, ori iniecto puluino
ſuffocatus eſt. Siue ab hoſtibus aut pontifice corruptus id fecerat, ſiue quia ad Siciliæ re- 244
gnum aſpiraret, de quo paulo poſt plura. Sed alii Florenzolæ illum tradunt ſepultum, alii
Panormi, quod veriſimilius eſt, alii Tarenti: tam occulte eſt mortuus. Sic periit nobiliſſi-
mus Princeps, cui inerant egregiæ corporis animiq; virtutes. Auo enim ſimilis, militaris
laudis appetentiſſimus fuit. Corpus laborum patienoſſimum, plurimom audaciæ ad ſub-
eunda pericula, non minus tameo conſilii inter ipſa diſcrimina: oullo vo qoam labore fa-
tigatus, nullis caſibus victus. Singularis munificentiæ, linguarum peritus. Vnde & conſti-
tutiones multas edidit, quæ extant. Multos libros tam ex Græca quã Hebræa lingua tranſ-
ferri iuſſit, in diuerſis diſciplinis, quos recenſere longum eſſet. Gregorii Nyſſeni opus de
natura hominis à Burgundione hortatu Friderici Cæſaris tralatũ, nuper Stabius meus re-

perit. Has præclàras virtutes contaminarunt ac obſcurarunt etiam quædam vitia. Sæuitia
ſcilicet hominis,& libido immenſa, quæ præter gentis morē concubinas multas & ſcorta
aluit. Licet multa alia vitia Italici ſcriptores, vt Pontificum gratiam inirent, illi attribuant.
Conqueruntur hi ſæpe, vt Blondus & ei contemporaneus Platina ſcriptorum penuriam.
Sed dedignati ſunt Germanorum legere Annales, qui cum illis Romanam elegantiam
non præſtiterint, reiecerunt, ac ſæpe mendacia pro veritate aſſeruerūt, in multis lapſi. Ali-
qui vero nationi Germanicæ infenſi, omnes Principes Germanorū Barbaros appellarūt:
vt Georgius ille Merula Vicecomitum ſcriptor, homo ad maledicēdum natus. Qui nihil
aliud vnquam quam oblatrare didicit, inuerecundus ſcriptor, in Germanos præſertim. A
quibus tamē hodie inſignis nobilitas effluxit,& in Gallos,& in Hiſpanos,& Italos: qui pe-
ne omnes ſuum nobilitatis ſtemma in Germanos referunt, quaſi in germen nobilitatis.
Non ſunt itaq; audiendi vituperones illi. Homines magni magnas habent virtutes vitiis
commixtas. Nemo tam purus, quin aliquo ſcelere ſordeſcat. Sed vniuerſam nationē con-
taminare, impium eſt & crudele. Non verebor itaq; verſus quoſdam, licet parum elegan-
tes ac concinnos, ſubſcribere, qui eius ſepulchro feruntur inſcripti:

SI PROBITAS, SENSVS, VIRTVTVM GRATIA, CENSVS,
NOBILITAS ORTI, POSSENT OBSISTERE MORTI,
NON FORET EXTINCTVS FRIDERICVS QVI IACET INTVS.

Addam vnum quod pene excidiſſet. Hic enim Fridericus II Imperator, domum Au-
ſtriæ mirum in modum auxit, extulit, atq; exornauit. Auſtriam cor ac clypeum ſacri Ro-
mani Imperii appellitans: quaſi ſcilicet fatale eſſet Fridericis Imperatoribus, Auſtrię Prin-
cipes efferre, è cuius domo multi prodituri erant olim Imperatores, duoq; poſt Friderici
Cæſares, quos ſcribemus ſuo ordine. Fridericus enim primus Imperator, Henricum diui
Leopoldi filium ex Marchiōne Ducem creauit, nouiſq; armis ac inſignibus (quæ hodie
cernuntur) condecorauit, cum prius Marchia Orientalis à Romana legione Alaudarum,
quæ iuxta ripas Danubii incurſiones Herulorum, Quadorum & Marcomannorum ar-
cebat, alaudis vteretur pro inſignibus ſuis. Quod in vetuſtiſſimis Annalibus ſine authoris
245 nomine legi ac deprehendi. Licet quidam contendant, Leopoldum Henrici prædicti fi-
lium, cognomine Virtuoſum, arma ac noua Auſtriæ inſignia adeptum, cum ſtrenue apud
Damaſcum pugnaſſet. Nam in Hieroſolymitana expeditione cum Imperatore fuerat, &
rediēs magnam S. Crucis particulam ſecum attulit, quam monaſterio S. Crucis donauit,
à patruo ſuo fundato. Cum paulo poſt, ipſe poſt patris obitum fundaret in Auſtria inſigne
illud in campo Liliorū monaſterium. Sed eius genitor Henricus cognomento Iaſamer-
got, à verbo quod ſemper in ore habuit, ita me Deus amet, dictus, cœnobiū illud inſigne
Scotorum Viennæ fundauit, donariis auxit & locupletauit, illicque ſepultus hodie cerni-
tur. Hic autem Fridericus II. Imperator, Fridericum Auſtriæ ducem, cognomento Belli-
coſum, magis extulit, eumq; Archiducem creauit, cum inſignibus regiis. Nam pileo du-
cali adiecit ſertum pinnitum (vt noſtri loquuntur) ab antiquis corona roſtrata appellata:
quam ſuperne diadema regium, ſemicirculus aureus cum inſigni crucis cingit. Solaque
Auſtria Archiducatu clareſcit. Cuius priuilegium, immunitates ac libertates, Petrus de
Vineis Imperatoris magiſter epiſtolarum, vigeſimaſexta epiſtola ſexti libri vbertim expli-
cat. Cæterum vt reuertamur eo vnde digreſſi ſumus.

Habuit hic Fridericus ſex vxores: primam Conſtantiam, reginam Arragonię, ex qua
genuit Henricum ducem Sueuiæ,& Regem Romanorum, de quo mox plura: & Iordan-
246 nem, qui puer obiit. Alteram Iolen, Iohannis Comitis Brennæ, & Regis Hieroſolymitani
filiam, quam ei pater in Europam cum cæteris Chriſtianis principibus reuerſus, in matri-
monium deſponderat: cum Romæ ab Honorio perſuaſus, acceptis muneribus Piſas ſe
contuliſſet, ac ius quod in regno Hieroſolymitano ſibi competebat, dotis nomine do-
naſſet. Vnde perpetuus hæreditario iure titulus eius regni ad poſteros peruenit, vt Reges
Neapolitani, Hieroſolymitani quoque appellentur Reges. Ex hac Conradum progenuit
Romanorum regem, qui matri fuit ſuperſtes, quæ breui vixit. De quo mox & ſuo loco
ſcribemus. Tertia vxor Agnes fuit, filia Ottonis Meraniæ Ducis: quæ repudiata, Vdalrico
duci Carinthiæ nupſit. Quarta Rutina dicta, filia Ottonis comitis de Wolffertzhauſen in
Bauaria. Quinta fuit Iſabella filia Ludouici Ducis Bauariæ, qui in Khelheym oppido cæ-
ſus fuit. Sextam ferunt habuiſſe Mechtildim, Iohannis regis Angliæ filiam, quam Pon-
tificis diſpenſatione (quandoquidem affinitatis gradus alias obſtabat) accepit. E qui-
bus filias quidem, ſed nullos filios procreauit, Agnetem ſcilicet vxorem Conradi Thu-
ringiæ Landgrauii, Iuttam alii vocant, Conſtantiam Ludouici Haſſiæ Landgrauii. Man-
fredum autem ſpurium ex concubina Blanca Marchioniſſa Montisferrati genuit, Princi-

pem

pem Tarentinũ, & Regem Siciliæ deſignatum: qui patrem ſuffocaſſe fertur, cum Conradum ex Iole genitum, hæredem à patre inſtitutum accepiſſet: licet Neapolitanos diu vexaret, eius imperium detractantes, quoad Conradus vrbis muros euerterat. Eſt tamen poſt in bello occiſus, quamuis prius veneno Conradum auferret. Eſt & ex ea concubina genitus Encius, ab aliis Heneius appellatus, quod idẽ eſt in Germanica lingua cum Henrico, qui vulgo Hentz dicitur, Rex Sardiniæ a patre inſtitutus, Longobardorum Dux, & generalis per Italiam ſacri imperii legatus: cui omnem Italiam commendarat pater. Sed a Bononienſibus captus, in vinculis eſt mortuus. Orto enim inter Murinenſes & Bononienſes bello, Fridericus Imperator filium Henricum Murinenſibus ſuppetias iubet ferre. Qui inito apud diui Ambroſii pontem certamine, à Bononienſibus capitur, nullaque re vt dimittatur, impetrat, quum pater minis, precibus ac precio inſtaret. Non potuit enim filium tanto auro redimere, quantum ad Bononiæ mœnia circulo aureo cingenda ſatis eſſet. Sic captiuus viginti duos annos, menſes nouem, dies ſedecim tenetur, aliturque regio more publica Bononienſium impenſa. Defunctus magnificentiſſime ac pientiſſime funeratus, tumulatur in diui Dominici templo, marmore aurato, hac inſcriptione: 247

VIATOR QVISQVIS ES SISTE GRADVM,
ET QVOD SCRIPTVM EST PERLEGE.
VBI PERLEGERIS, PENSITA: HOMO IS
CVIVS CAVSA SCRIPTVM EST, FIERI ROGAT.

Præterea ſimulachrum hoc in perpetuum monumentum ex hoſte & captiuo S. P. B. Anno ſalutis M. CCLXXII. 2. Idus Martii. Hoc volebam vt ſcires, abi & vale. Totam autem Romandiolam maximis affecit calamitatibus antequam caperetur. Pleroſque etiam Cardinales in vincula coniecit, dum patrem pontifex tam inique perſequeretur. Fertur præterea adhuc alius fuiſſe filius naturalis Friderico admodum charus, ex filia principis Antiochiæ concubina genitus, Tuſcorum rex creatus, qui Florentiæ deceſſit. 248
Hæc ex variis & fide dignis Germanorum Annalibus excerpſimus: quos dum Blondus, Platina, Sabellicus, & id genus hominum, delicatioris ſtomachi, quod non Romanam ſapiant elegantiam contemnunt, ſæpe numero fœde labuntur, & multa ſcitu digna prætereunt, & ſcriptorum penuriam queruntur. Res geſtas Imperatorum Germanorum nemo fidelius ſcribere poterat, quam Germanus homo, qui & vidit & audiuit quæ gerebantur, ſicut Italus Italici Imperatoris. Ob id non contemnendus eſt perſpicaciſſimus ille iureconſultus Petrus de Vineis, Friderici Imperatoris magiſter epiſtolarum. Qui præter alia ingenii ſui monumenta, ſex epiſtolarum libros à ſe ſcriptos reliquit, quibus Friderici res geſtæ vere deſignantur. Licet Innocentius pontifex Romanus Apologeticos libros contra hunc ſcripſerit, vt Cæſarem aduerſarium ſuum omnibus reddat odioſiſſimum. Sed quis hic diſcernatur? Æqualis æqualem delectat, vt prouerbio dicitur: Et ſuum cuique pulchrum videtur. Nos tetraſtichon, vt claudamus riuos, ſubiungemus:

Iras Pontificum Fridericus hic alter aperto
Pectore diſcuſſit, callidus ingenio.
Italiæ ſocias armis ſibi vendicat vrbes,
Longbardorum vrbes diripuit penitus.

INTERREGNVM.

ENumerabimus hinc Cæſares & Reges Romanorum, & qui ſub Friderico conſortes Imperii fuerant, & qui poſt eius obitũ ſunt à Principib. quidem electi, ſed Imperatorũ dignitatẽ non aſſequuti: quidam etiam in eius odium (dum viueret) creati. Poſt mortuum enim Fridericum Secundum, ab anno Virginei partus, milleſimo, ducenteſimo quinquageſimo primo, vſque ad milleſimum ducenteſimum ſeptuageſimum tertium, Rudolphus rex eligitur, viginti duobus pene annis imperium legitimo caruit Rege: licet multi interim ſint deſignati, quos ob res memoratu dignas, non grauabor etiam nunc ſubiungere.

Henricus Cæſar.

HIc Henricus filius erat Fiderici Secundi Imperatoris, ex Conſtantia prima coniuge. Qui patre viuente pene puer decennis conſenſu Principum, potiſſimum annitente Ottone Herbipolenſe (cuius tutelæ tum erat commendatus) Romanorum rex eligitur: ſuffragante etiam Conrado de Tanne nutri-

Digitized by Google

tore ſuo, qui principibus omnibus imperii erat admodum acceptus, & Aquiſgrani coronatur. Videns enim genitor pontificum fallacias, omnes adhibuit virium ſuarum conatus, vt ſe viuo filius Rex deſignaretur. Cui cum parum adoleſceret, Auſtriæ ducis filiam in matrimonium collocat, quæ & in Reginam Rom. conſecrata fuit. Sed cum Pontificiis diris genitor Fridericus execraretur, ipſe quoque à Pontifice corruptus, conſpirationem cum Longobardis contra patrem fecerat, & exercitum in Bauariam contra Ottonem ducem, patre inuito duxerat. Ob id à patre in Apuliam vocatus, cuſtodiæ datus, maceratus eſt in vinculis, cum pater iam annis viginti regnaſſet. Mortuus poſt miſerabiliter, cum octo annis regno præfuiſſet. Quem pater dehinc flebiliter luxit, vt Petrus de Vincis ſcribit.

Habuit autem vxorem Margaritam filiam Leopoldi ducis Auſtriæ, dicti Glorioſi. Cum qua ram inſignes maxima principum frequentia nuptias Norinbergæ celebrauit, vt ob ingentem hominũ preſſuram plerique homines opprimerentur. Ex hac genuit Henricus gemellos, Fridericum & Henricum. Qui duodecimũ agẽtes annũ, à Manfredo Friderici filio veneno ſunt occiſi, ne Siciliæ regnum illi auferrent. Nam cum poſt obitum Friderici, Innocentius pontifex cognatum quendam ſuum in Siciliam atq; Apuliam miſiſſet, occiſus eſt à Manfredo, qui Conradi (vt poſt ſcribemus) teſtamentum ſuppreſſit, conſciis quibuſque veneno ſublatis. Et cum Pontifex duos ingentes exercitus denuo in Siciliam dirigeret cum ſexaginta milibus militum, fuſi fugatiq; ſunt à Manfredo. Quare Pontifex vindictæ auidus contriſtatus, cum ſe vlciſci nequiret, ex indignatione mortuus eſt. Sed poſt Clemens IIII. Pontifex Carolum Andegauenſem comitem, conſobrinum & generum regis Franciæ Ludouici, capitaneum ſuper exercitu Romano conſtituens, innumeras illi copias tribuit. Cui Manfredus dũ occurreret fortiter, ancipiti marte multum diuque pugnatum eſt, cæſis ex vtraque parte multis. Tandem reſumptis viribus, Carolus Manfredum ſtrauit, proditum (vt quidam tradunt) à ſuis, ac tandem ab eo occiſus. Qui omnem Siciliam, Calabriam, Apuliam, & quas regiones Manfredus prius tenuit, occupauit. Margarita autem vxor Henrici regis, marito & filiis ſuperſtes ac fratribus, Ottacaro filio regis Boemiæ nupſit. Nam ad eam quaſi vnicam hæredem Auſtria omnis erat deuoluta. Fridericus enim frater, cum poſt prælium quo Boemos ſtrauerat, & ducem Carinthiæ cum ducentis & triginta milibus cepiſſet, ab Vngaris Auſtriam vaſtantibus, haud longe à Leytta fluuio eſt cæſus: licet victoriam ſui referrent. Et Hermannus Badenſis Marchio, qui Henrici ducis de Medlico illius Friderici Germani filiam vxorem duxerat, Auſtriæ dux factus, haud diu ſuperſtes fuit: adeo vt hæreditas omnis Auſtriæ in hanc vnicam Margaritam, quæ ſola & vltima fuit in hoc ſtemmate ducum Auſtriæ, recideret. Cum itaq; Ottacaro nupſiſſet, in eius odium Hungari vniuerſam Auſtriam rapinis & incendiis deuaſtarunt, maxima edita ſtrage, qua centum millia hominum feruntur occiſa: qui partim cruce affixi, partim ſagittis crudeliter icti, partim enſe cæſi, partim ædibus incluſi igne abſumpti ſunt. Nulla enim fœditate Hungari abſtinuerunt, vt ſæuitiæ ſuæ ſatisfacerent. Nec ſexui vlli pepercerunt, proſtitutis & virginibus & viduis ac coniugibus. Magiſque ſæuierunt cum mortem patris Ottacari acceperunt. Qui coactus cum Hungaris pacem facere, illis Styriam conceſſit, ab eo ſubiugatam. Quam cum breui recuperaret, alia ſtrages iuxta Marchiam fluuium facta eſt, in qua Ottacarus ſuperior fuit, multis tamen de ſuis amiſſis. Sed quum Ottacarus nullam ex Margarita coniuge ſobolẽ acciperet, orto inter eos diſſidio, ea repudiata, Belæ regis Hungariæ neptem Chunigundam, filiam Roſſuslai Bulgarię ducis, vxorẽ accipit: fingens diſpenſationem à Rom. pont. factam, quem multis muneribus pro diuortio faciundo ſolicitauit. Vbi autẽ Margaritam in oppidum Auſtriæ Krembs collocaſſet, exercitũ in Bauariam eduxit, & dehinc veneno Margaritam ſuſtulit: vnde poſt multa ſubſequuta ſunt bella. Et Auſtria tandẽ ad familiam noſtrorum principum, comitum de Habſpurg, qui vſque nunc has terras moderantur, fœliciter deuoluta eſt, vt in Rudolpho ſcribemus.

Conradus Cæſar.

CONRADVS Friderici II. Imperatoris filius, ex Iole regina Hieroſolymitana, rex Siciliæ & Hieruſalem ex hæreditate, dux Sueuiæ ob familiam Hohenſtauffen, patre adhuc viuente in Romanum regem deſignatur. Clementiſſimus princeps, & morũ elegantia ac facilitate inſignis. Contra hunc & patrẽ eius Fridericũ II. Henricus Landgrauius Thuringiæ & Haſſiæ, ſuggeſtu pontificis, qui diris eum deuouit, a principib. rex eligitur. Conradus itaque cum grandi exercitu Rhe-

num

num adit, Francofordiam obſeſſurus. Sed ante vrbem ab Henrico Conradus fugatus, in 249
Bauariam conceſſit, natalem Domini Ratiſponæ in monaſterio diui Emerami celebrans.
Cæterum quia arces epiſcopi Ratiſponenſis Alberti de Portingau & illius familiarum in-
cendiis euaſtauerat, multaque incommoda intulerat, conſpiratio contra eum facta eſt.
Cum enim altera die Innocentium cum quatuor tantum miniſtris in cubiculo dormire
crederetur Conradus de Hohenfels, cum coniuratoribus ac complicibus, media nocte
rupto cubiculo ingreſſus, tres captiuos ipſe & complices eius abduxerunt. Et cum vnus
forte qui ſextus numero eſſet, ſuperueniret, vna cum cæteris duob. occiſus eſt. Inter quos
putabatur rex quoque iugulatus. Qui tamen ſub ſella latitans, euaſit mortis periculũ, non
ſine ſumma induſtria & fortuna. Qui omnem ſuſpicionem in abbatem coniecit. Sed epi-
ſcopus armata manu rei euentum ante vrbem expectabat. Rex Conradus periculo libe-
ratus, abbatis agros ac poſſeſſiones diripuit, & flammis deuaſtauit. Nec ſæuire in proxi-
mos ceſſauit, donec mors Friderici manifeſtaretur. Tum feſtinabundus collectis copiis
maturat in Italiam, occupaturus regnum Siciliæ, quod iure hæreditario ad ſe ſpectabat.
Apuliam igitur primum potenter arripuit, Innocentio Peruſii commorante, nec pro-
hibere volente. Neapolim octauo menſe obſeſſam euertit, Capuamque expugnauit, mu-
ro ſolo æquato, Aquinum incendit. Et cum duobus quaſi annis, quibus tota eſt potitus
Trinacria, poſt patris obitum regnaſſet, à Manfredo fratre ſpurio, qui principatum Apuliæ
vi arripuit, veneno eſt extinctus. Verebatur enim Manfredus ne regnorum potentatusq;
omnis ſucceſſio huic vni deferretur eo excluſo, quod iam filium genuerat Conradinum,
quem teſtamento quoq; omnium regnorum hæredem conſtituit, datis ex Germania tu-
toribus. Parricidio igitur fratricidiũ adiunxit, & hunc veneno tollit: qui honorifice Nea-
poli eſt ſepultus, anno humanæ reparationis milleſimo ducenteſimo quinquageſimo
quarto. De cuius obitu Germani, Apuli, Longobardi, præter hos qui pontifici adhære-
bant, maximo conſternati ſunt dolore. Mortuo itaque Conrado rege, Innocentius Pon-
tifex fines regni Siciliæ ingreſſus, Neapolim obtinuit, cum ſpe obtinendi totum Siciliæ
regnum. Sed fruſtra eo conſilia tetendit: quia vt ſupra ſcripſimus, bis cum Manfredo ma-
nus conſeruit, ſemper ſexaginta millia virum in exercitu habens, qui fuſi ſunt ac fugati. Et
tandem inſperato mortem opperiit cum inani ſpe ſua.

Habuit autem Conradus vxorem Elizabetham, Ottonis ducis Bauariæ filiam, ex qua
Conradinum filium genuit, quem reliquit poſt ſe hæredem regnorum vtriuſque Siciliæ
& Hieroſolymæ: qui tum cum matre paruulus in Bauaria degebat ſub mortem patris. Sed
hæc vidua, ſoror Ludouici & Henrici ducũ Bauariæ, poſt nupſit Meinhardo comiti Go-
ritiæ. At Conradinus cum adoleſceret forma egregia, in Italiam accerſitur ab iis, qui con-
tra Guelphos aſſiduum bellum gerebant. Gibelinos enim domiturus Carolus Prouinciæ
comes, Ludouici Francorum regis conſobrinus: vel, vt alii tradunt, frater, in Ethruriam
venit. Cui Vrbanus Quartus Siciliæ regnum tradidit, ea lege, vt duorum regnorum titu-
lo contentus, ab imperii petitione abſtineret. Hoc autem regnum Manfredus Conradi-
ni nomine ſtrenue tutabatur. Non enim ignorabat vir acerrimi ingenii, ſibi ſpurio pro ſe
agenti, populos nullatenus parituros. Ideo bonis verbis in Conradini nepotis fide ac po-
teſtate continere multorum operam ſtuduit. A Longobardis itaque ac Apulis toties in-
uitatus Conradinus, Italiam ingreſſus à pleriſque ciuitatibus benigne ſuſceptus, Romam
ingreditur. Ab Henrico regis Caſtellæ fratre, qui tunc vrbis ſenatorem agebat, cum omni
nobilitate honorificentiſſime pro Cæſarea dignitate exceptus eſt, magnis cum acclama-
tionibus, veluti Imperator in Capitolium ductus: pontifice Clemente IIII. tunc Viter-
bii agente. Qui vaticinatus, adoleſcentem Conradinum dixit tanquam victimam ad
cædem duci. Piſani igitur in regnum Siciliæ ipſum ducturi feſtinant. Ab vrbe itaque pro-
fectus, Lucenſium agros depopulatur atque euaſtat, ac contra Carolum proficiſcitur, qui
iam Manfredum debellauerat. Dehinc apud Beneuentum dubio marte tres horas pu-
gnatum eſt. Sed victoria Carolo ceſſit. Dũ fugæ conſulit Conradinus, Aſturam peruenit, 250
cum Friderico duce Auſtriæ, filio Hermanni quondam Marchionis de Baden, & ducis
Auſtriæ. Ignoti ambo, habitu ſeruorum fugientes, Agaſoniſque cuculione tecti, per de-
nia latitarunt: ſed à quodam Comite Caſertano poſt octauum diem prodiri. Huius
enim vxorem formoſiſſimam Conradinus adamabat, & vt ea potiretur, virum ſub ho-
noris ſpecie ablegauerat. Qui re intellecta ac ſcelere deprehenſo, Carolo pollicetur ſe-
ſe exercitum ac Imperatorem proditurum. Quod vbi factum eſt, Conradinus captus, ſe-
curi percutitur, cum duce Auſtriæ in Neapoli: illicq; ad Carmelitas ſepeliuntur. Anno ſa-
lutis ſupra M. CCLXVIII. Carolus autẽ victoria potitus, totũ regnũ recuperat, & Romã
reuerſus, ſenatorium munus adminiſtrat. Nam Henricus regis Caſtellæ frater à Carolo

captus, in carcere obiit. Arago cardinalis ſcribit adoleſcentes Conradinum & ducē Auſtriæ habitu ſordido ad piſcatorem ex prælio delatos, ingenti promiſſa mercede ac precibus euiciſſe, vt piſcatoria ſcapha in Senenſis Piſaniq; agri littora eos deduceret. Cum autem Contadinus pecunia careret, aooulum in pignus dedit piſcatori: quem vicinis oſtendens, cum de adoleſcentibus liberali facie & obſoleto veſtitu incautius loqueretur, infœlices adoleſcentes prodidit. Alii vero tradunt, virum quendam pecunia corruptum hos prodidiſſe. Sic Conradinus vltimus de familia comitum de Hoheoſtauffen, ac Fridericus dux Auſtriæ vltimus de familia Leopoldi, dies ſuos clauſerunt. Quaſi in fato eſſet duos inſignes Germaniæ familias vno die ſimul interire.

Henricus Cæſar.

QVVM in odium Friderici II. Imperatoris, pontifex electores ac Germaniæ principes crebris adhortatus eſſet literis, ne Fridericum iam anathemate notatum Imperatorem obſeruarent, ne ve ex eius ſobole regem ſibi crearent, quum iam eius filium Conradum delegiſſent: conueniunt Herbipoli Moguntinus, Colonienſis, Treuirenſis, Argentinenſis, Metenſis & Spirenſis epiſcopi cum nonnullis aliis principibus, & Henricum Landgrauium Thuringiæ & Haſſiæ, fratrem Ludouici Landgrauii, mariti S. Elizabethæ, regem Romanorum deligunt. Qui mox de more multis annis obſeruato, curiam principibus Francofurti indicit. Quo cum & Conradus cum exercitu armato veniſſet, magnas afferens copias, vt hunc interciperet cōuentum, fuſus, fugatuſq; eſt, paſſus ingentem ſuorum ſtragem. Indignatus itaq;, Sueuos proditionis accuſabat. Qui ira moti ſeſe ab eo alienat ūt, conſpirationemq; fecerunt, ſentientes cum Henrico. Argentinenſis inſuper epiſcopus, munitiones & caſtra quæ Fridericus nuper & filius poſſederant, euertit & expugnauit. Conradus videns ſe imparem ſuo aduerſario, ſpe auxilii Bauariæ ducis filiam coniugem accipit, ſed fruſtra, quia Sueui vndiq; eum perſequebantur, & oppugnabant. Henricus itaq; vi imperium ſeruans, Vlmam quæ partes ſequebatur Conradi, obſedit. Sed ob defectum commeatus & ingens frigus, ab expugnatione deſtitit. Et cum obſidionem ſolueret, ſagitta ictus, letale accepit vulnus. Qui eodem anno quo electus Rex erat, periit. Licet dyſenteria aliqui ſcribant eum domi periiſſe tandem in Thuringia. Habuit hic vxorē Elizabetham Duciſſam de Braunſweig, quæ ſterilis fuit. Ambo in Iſennacho oppido Thuringiæ ſepulti.

Guilelmus Cæſar.

HENRICO Landgranio Rege defuncto, Pontifex communi cardinalium aſſenſu, Petrum de Cappadocia cognomine Aurea ſtatua, cardinalem S. Gregorii in Germaniam ad electores principes miſit: ſtrenue præcipiens, vt denuo regem Romaoum contra Fridericum II. & Conradum filium eligant. Qui in oppido Waringen cōuenientes, Guilelmum Hollandiæ comitem quidem potentem (multa enim poſſederat) ſed iuuenem imberbem vix viginti annos natum, eligunt regem Rom. Fuit autem hic Guilelmus filius Florentii IIII. eius nominis, & Mechtildis filiæ Henrici ducis Brabantiæ, amitæ diuæ Elizabethæ. Hic autem Florentius regis pater, natus fuit de Guilelmo primo eius nominis, ex Adelheida filia comitis Geltriæ. Sed Rex noſter octennis patrem amiſit, ab Ottone Traiectenſi antiſtite tutore liberaliter educatus, cum fratre Florentio. Adoleſcens factus eleganti corpore & candido, ſed capillo nigro: & qui plus arma diligeret quam effœminatorum quorundam ornamenta, fœliciter gubernauit Hollandiam, Selandiam & Friſiam paternas prouincias, à tutore prius adminiſtratas. Dehinc Aquiſgrani in præſentia electorum & antiſtitum, Monaſterienſis, Mindenſis, Leodienſis, Traiectenſis, qui Regem comitabantur, coronatur. Rediens Coloniā lautiſſimum inſtituit principibus eoouiuiom. In quo (vt fertur) quod admirandum eſt, mirabili opera Alberti Magni philoſophi, arbores media hyeme effloruerunt, & herbæ germinarunt, (ſi verum eſt quod ſcriptores eius ætatis, & qui ſe vidiſſe commemorant, traduot,) ob quod factum fratribus illius ordinis in Traiecto prædium ingens cum reditibus dicitur donaſſe, atque monaſterium conſtruxiſſe. Manſit deinde aliquot menſes in

ſes in

ſes in Tralecto, regale ſtruens palatium. Antiſtitem ſuum tutorem multis priuilegiis exornat. Conuenerunt dehinc principes Germaniæ, Gerhardus Moguntinus, Conradus Colonienſis, Arnoldus Treuerenſis, Iacobus Metenſis, abbas Fuldenſis, Ludouicus Palatinus Rheni, dux Bauariæ, cum viginti quinque comitibus nobilioribus. Ac inſigniores Germaniæ vrbes, Moguntia, Colonia, Wormacia, Spira, Argentina, Baſilea, Friburgum, Briſacum, Columbaria, Seleſtadium, Haganouia, Weiſſenburgum, Wimpina, Heidelberga, Oppenhaym, Francofort, Fridberg, Geylhauſen, Marburgum, Mulhauſen, Aſciburgium, Pingia, Bunna, Andernacum, Nuſſia & Aquiſgranum, cum aliis ſexaginta vrbibus & oppidis. In hoc itaque conuentu tractatum eſt de generali pace, quam omnes principes & ciuitates iurarunt, Capitaneoſque fœderis crearunt: qui mox arces & caſtra in quibus latrocinia exercebantur, euaſtabant & ſolo æquabant, raptores occidebant. Telonea iniuſta, quibus homines grauabantur, amouebant, ac pulcherrima pax in vniuerſa pene Germania per nouem continuos annos (totidem enim hic rexerat) efflorebat. Nec enim vllus princeps eſt repertus, qui hæc ſancta pacis fœdera vel verbo violaret. Fridericus autē Imperator cum poſt quadriennium quam hic eligeretur moreretur, mors eius adeo dubia eſt credita, vt plerique magno ære vadem promitterent viuere Fridericum. Sed poſtquam manifeſtata fuit, Innocentius Pontifex Lugduni Guilelmum aſtantibus multis præſulibus confirmat, ac dehinc mox in Italiam reuertitur: octo enim annis Lugduni manſerat. Guilelmus autē rex in Flandriam conceſſit, pugnaturus cum Margarita Comitiſſa Flandriæ, de qua & mox triumphauit. Nam cum Iohannes de Auenis comes Hannoniæ Guilelmi conſobrinus (Adalheidam enim regis ſororem habuit vxorem) ad congratulandum regi occurreret in Hollandia, ac ibi aliquantiſper commoraretur, Guido comes Flandriæ ratione matris Margaritæ, frater Iohannis comitis Hannoniæ, Hannoniam interim magna parte occupat, eiicere eundē penitus cogitans. Guilelmus indignatus coacto exercitu Guidonem repulit, Iohannem reſtituit, contra Flandrenſium ſpem & voluntatem. Indignata Margarita, Selandiam meditatur regi eripere, quum in Brabantia cum duce Henrico auunculo eſſet Guilelmus rex, coactis multis magniſq; copiis. Id intelligens Henricus Brabantiæ dux, & regem & Margaritam Antwerpiam acceſſit, concordiam acturus. Sed mulier vindictæ auida, dum de pace tractatur, clam copias mittit qui Selandiam occupent, quam Florentius frater Guilelmi tuebatur. Sed, vt prouerbio Græco dicitur, Neoptolemica vindicta, in eandem incidit foueam, & malum quod aliis machinabatur, paſſa eſt inſana mulier. Flandrenſes enim qui inſperato irruperant, partim cæſi, partim ſubmerſi ſunt. Guido comes ſagitta ictus iuxta genu, nunquam conualuit. Quinquaginta millia captorum, totidem mortuorum numerati ſunt. Capti omnibus veſtibus in deriſionem ſpoliati, in ignominiam ſunt in Flandriam tranſmiſſi (noluit enim in ſanguinē crudelius ſæuire) qui frondibus tecti, propriam temeritatem iuſte confeſſi, in patriam redierunt. Rex de tanta victoria lætatus, & huic Comitiſſæ & cæteris hoſtibus terrorem iniecit. Cum Friſonibus enim diuturnum quoq; bellum geſſit: quum Germaniæ ciuitates ſua vterentur pace, & à Capitaneis defenderentur, nec illis regia defenſione opus foret. Debellata itaq; Friſia atque ſubacta, quum iuxta quandam ciuitatem miro opere exornatum reperiſſet ſepulchrum, ac cuiusnam id eſſet quæreret: Ciues reſpondent, neminem hactenus illic ſepultum, ſed quodam occulto fato id reſeruari cuidam Romanorum regi. Cum ergo rex victor terram egrederetur, à quibuſdam fugitiuis ſecus viam in harundineto latitantibus, cuſpidibus transfigitur. Equitabat enim rex Guilelmus cum paucis, diuerticulum quærens vt ſecurius exercitū reduceret: delatus in glaciem cecidit. Friſones qui latitabant, erumpunt, & priuſquā regi ſubueniretur, cæſus partim, partim in galea ſuffocatus periit. Friſones deinceps conuocatis finitimis, Hollandinos expellunt ac trucidant. Sic ab indigenis iuxta vaticinium præfato tumulo, anno regni ſui nono, Rex imponitur ac ſepelitur. Sed filius eius Florētius Quintus eius nominis, poſt viginti ſeptem annos oſſa patris ex Friſia deduxit in Selandiam in Mittelburgum, ac monaſterio monialiū Præmonſtratenſis ordinis à filia eius Richarde fundato & cenſibus aucto, inſeruit: Anno Chriſti, milleſimo ducenteſimo octogeſimo ſecundo, cum occiſus eſſet, milleſimo duceenteſimo quinquageſimo quinto. Vbi & eius vxor Elizabeth ſepulta iacet. Habuit enim vxorē Elizabetham filiam Ottonis, qui primus dux in Braunſweig & Luneburg à Friderico ſecundo fuit creatus. Ex qua filium progenuit Florentium, qui Beatricem filiam Guidonis comitis Flandriæ poſt vxorem accepit, ac quinque ex ea filios, Theodericū, Florentium, Guilelmum, Ottonem, & Ioannem genuit, cum tribus filiabus, Beatrice, Mechtilde, & Margarita regina Angliæ. Sed præter hunc filium Guilelmus progenuit & filiam Beatricem vxorem ſcilicet Ferdinan-

di III. eius nominis, Regis Caſtellæ & Legionis, matrem Alphonſi X. eius nominis, Regis Rom. de quo mox ſcribemus. Cæterum is Guilelmus fratrem habuit Florentium principem, Droſhardum Hollandiæ & Selandiæ (ſic enim locum tenentem appellant) & tres ſorores, Adalheidam vxorem Iohannis de Auenis Comitis Hannoniæ, vt ſupra ſcripſimus, Mechtildem Comitiſſam de Hennenberg, quæ vno partu miraculoſe & ſupra fidem, trecentos quinquaginta pueros enixa eſt: qui ab epiſcopo Traiectenſi Ottone auunculo eius in pelui baptizati, & poſt mortui ſunt. Ac tertiam ſororem Richardim, quę fundauit monaſterium monialium Præmonſtratenſis ordinis, patria Kungsfeld dictum, quod Latine Regius campus dici poteſt. Ex diuerſis Annalibus hæc excerpſimus.

Richardus Cæſar.

Alphonſus Cæſar.

POST Guilelmi regis obitum, Principes imperii ſæpe conuenere, antequam in electione vnius Regis coire poterant: partim quod muneribus & donis, partim odio & rancore corrupti diſſentiebant. Quibuſdam Hermannum Comitem de Hennenberg, quibuſdam Ottonem Brandenburgenſem Marchionem commendantibus. Indicta eſt tandem dies octaua Epiphaniæ, anni milleſimi ducenteſimi quinquageſimi ſeptimi, Francofordię conueniendi. Qua tandem congregati Principes, & inter ſe diuiſi, duos elegerunt. Nam Eberhardus Moguntinus, qui magno pondere argenti accepto è carcere erat liberatus, & Conradus Colonienſis, qui prius Ottonem fouerat, ac Ludouicus Rheni Palatinus cum fratre Henrico Bauariæ duce Richardum elegerunt. Alii vero Principes impellente Treuerenſi, qui nixus literis ac autoritate Regis Boemiæ Ottacari, Ducem Saxoniæ Adolphum, monebat & Marchionem Brandeburgenſem, qui Petrum Garſiam Marrochitanum Archidiaconum procuratorē habebant, Alphonſum regem Caſtellæ elegerunt. Quem Adolphus Comes de Waldeck ſummis viribus huic Richardo obiecit competitorem, qui & electioni conſenſit, amicorum precibus perſuaſus, & armis largitionibuſq; ambiendo imperium quærebat. Sed Richardus ingenti pecuniarum aceruo viſus eſt imperium emere. Quem principes die Aſcenſionis Domini Aquiſgranum perducunt ex Anglia, & in ſolium collocant, inungunt ac coronant, præſentibus Moguntino, Colonienſi, ac Leodienſi præſulibus. Habuit tum Philippus de Falckenſteyn regalia, quæ apud eum Guilelmus depoſuit: ea tradidit Richardo. Vnde inſolentior factus, pleraſque Rheni vrbes, deiecta pace quæ ſub Guilelmo rege fuerat facta, in ſuam deditionem coegit. Treuerenſem Epiſcopum cum flectere non poſſet, eius prouincias igne & ferro vaſtauit. Poppardiam obſedit & expugnauit, pacem ciuibus promittens. Iurarunt & in verba eius Moguntini, immemores prioris confœderationis. Francofordiam & Oppenhaym, inito pactone arx ibi reædificaretur, occupauit: curantibus Epiſcopis Moguntino & Argentinenſi. Wormacienſes & Spirenſes, intercedentibus etiam eorū Epiſcopis, ſubiugare nequiuit, donec Epiſcopis vrbium ſingulis argenti marcas mille perſolueret. Hoc enim arbitrio decernebant, Moguntinus Archipræſul, Emicho Comes de Leiningen, Conradus hirſutus Comes, Conradus Syluester Vicedominus in Rudesheym, Wernerus de Banlandia, & Templariorum magiſter: qui partes ciuitatum fouebant. Regis autem nomine erat, Gualterus, Belfredus, Baltrauius Mareſcalci fratres. Dehinc re pacata, Wormacienſibus priuilegia confirmat, accepto fidelitatis iuramento. Erant tum vndique bella, quæ totum imperium vltro citroq; dilaniabāt. Dum Wormaciam denuo accedit, pacem vniuerſalem inſtituens, ab Argentinēſibus eſt receptus, à Baſilienſibus vero repulſus, quia quod aliis daret, amplius nō habuit. Ita à nonnullis deſtituitur, qui prius eum fouerant. Interea etiam Ottacarus contra Regem Hungariæ arma mouebat, ac contra Ducem Sueuiæ. Conradinus in Italia (vt ſcripſimus) lites exciuit: Nec Gallia immunis erat à bellis. Richardus Angliam repetit. Sed cum pro fratre ſuo Henrico Anglorum rege incautius Londinum obſidet, capitur in menſe Iunio: ac liberatus iterum, in obſidione neſcio cuius ciuitatis, iaculo eſt occiſus, cum annis regnaſſet ſex. Fuit autem Richardus Cornubiæ Comes, filius Ioannis regis Anglorum, & Elizabethæ Comitis Angoliſmi in Aquitania, frater Henrici III. eius nominis Anglorum regis, qui cognomento dictus eſt Cor Leonis. Cuius vxor Sancya, Raymundi Comitis Prouinciæ filia, Thomæ Comitis Sabaudiæ, & Beatricis vxoris, quæ Comitiſſa erat Gebenū, neptis. Ex qua Richardus genuit duos filios, Henricum & Edmondum Comites Cornubiæ.

Henri-

Henricus à Guidone Montisferrati, Viterbii dum eſſet intentus rei diuinæ, in templo ante aram eſt crudeliter occiſus. Sancya Richardi vxor, & eius fratris Henrici Anglorum regis vxor Eleonora, Margarita diui Ludouici regis Franciæ vxor, ac Beatrix Caroli Siciliæ regis vxor fratris Ludouici, quatuor ſorores, filiæ Raymundi Comitis Prouinciç, quatuor habuerunt maritos Reges (quod raro accidit) totius orbis maiores.

Alphonſus decimus.

ALPHONSVS huius nominis X. trigeſimus octauus Rex Caſtellæ & Legionis, filius fuit Ferdinãdi III. & Beatricis filiæ Guilelmi regis Romanorum primæ vxoris, nam & Iohannam filiam Comitis de Pontis Ferdinandus alteram habuit vxorem, ex vtraq; vtriuſque ſexus ſobolem. Is Alphonſus diſſentientibus Principibus (vt paulo ante meminimus) ab electoribus abſens electus eſt Rex Romanorum, eodẽ anno quo Richardus M. CCLVII. pridie Kalend. April. Miſſi itaque ad eum Burgis epiſcopi, Spirenſis & Conſtantienſis, ac Abbas S. Galli, electionem Regi iuramento præſtito ratificabant. Habuit autem in fauore ſuo Reges Francorũ & Nauarræ, Brabantinum Ducem, Comitiſſam Flandrenſem. Et in Germania præter ſupradictos Antiſtites, Wormacienſem quoque. Stabant & à parte ſua vrbes Wormacia & Spira, donec à rege Richardo ſubiugabantur: quo mortuo, amiſit Alphonſus Ferdinandum de Lacerda, filium primogenitum. Cuius dolore proſtratus, quum vndique bella & in Germania & Italia æſtuare videret, Gregorium X. a Lugdunenſi reuertentem concilio & Italiam petentem, adiit, eum redarguens, quod nullam ſui habuiſſet in electione rationem. Qui eum perperam factam electionem diceret, mirum in modum laudans Comitem Habſpurgenſem Rudolphum, qui ab vniuerſis principibus Germaniæ commendabatur, & quem Regem Roman. deſignabant, illi perſuaſit, vt Imperatori nouo deſignato cederet, moderationemque imperii ſponte abdicaret. Quandoquidem in Germaniam profectus, omni ſpe deſtituebatur. Auxit dolorem mors primogeniti filii. Aſſentiens itaque vt Rudolphus Comes Habſpurgenſis rex eligeretur, conceſſit in Hiſpaniam. Sed a filio Sanctio, qui in eius abſentia regnum occupauerat, prohibitus, Hiſpalim venit: & ex animi mœrore contabeſcens, flebiliter deceſſit. Sed cum iam moriturus eſſet, cor ſuum euiſcerare iuſſit, & ad Murciam (quæ ciuitas nunquam ab eo defecit) deferri ſtrenue præcepit, & ſepeliri in Eccleſia diuæ Virginis Mariæ ab eo extructa iuſſit: ciuitatẽ multis exornans priuilegiis. Cui in ſignum fidelitatis ſingularis, ſeptem coronas pro inſignib. contulit. Sic miſere mortuus eſt Princeps, excelſi & magni animi, ad grandia natus, & qui omnia, quoad fieri poſſet, ſibi vſurparet. Erat autem clarus in ſiderali ſcientia, ad quam natura inclinabatur, & qua ſe plurimum oblectabat: adeo vt etiam vulgo Aſtrologus vocaretur. Circumferuntur tabulæ & Aſtrologicæ conſiderationes eius nomine, ſtudioſis admodum gratæ. Fuit inſuper in condendis legibus deditiſſimus. Romanos enim imitatus, qui ex Græcorum decem tabulis leges ſibi quaſdam delegerant, ingentia populorum & gentium de legibus volumina, deque rebus in vniuerſo orbe geſtis, euoluit. Ac ſeptem libros pro æquitatis moderatiõne, quos Partitas vocant, ſalubriter compilauit, vt & hominibus & diuino cultui neceſſaria ſingulis innoteſcerent. Vniuerſi prætere a orbis hiſtoriã, quam Generalem Hiſpani vocant, per ſapientes ſcribi curauit. Laudari à rebus magnifice geſtis maxime appetebat, citra tamen adulationes aſſentatorias. Inuidus tamen rebus claris, quas aſſequi nequibat; liberalis & munificus. Et ideo ob ſagax eius ingenium toti orbi erat quam commendatiſſimus. Sed elati, ſuperbiq; animi, plurima ſibi arrogauit, in eam incidens amentiam, vt ſtulte ac imprudenter diceret, ſe nonnulla melius ordinatiuſq; diſpoſuiſſe, ſi à principio creationis humanæ Dei conſilio interfuiſſet. Quæ cum forte iuuenili calore protuliſſet, & ſomniorum oraculis, & apertis prodigiis commonitus, reſipuit: & abiecta feritate, benignitatem induens, de erroribus pœnituit. Sed neque in armis erat non egregie exercitatus: vtpote qui regnum Murciæ à Carthagine noua ad Chinchilla à Saracenis recuperauit, Chriſtianiſque populoſiſſimum reddidit. Vrbem hanc valde dilexit, quandoquidem in aduerſitatibus ei fideliſſime aſtitit. In qua & cor ſuum ſepeliri iuſſit, vt paulo ante ſcripſimus. Sed antea ob arrogantiam cum ſeſe non noſceret, & priuſquam humaniorẽ vitam indueret, in bello infœlix, infortunatuſq; ſæpe ſtrages paſſus eſt & calamitates. Nam Rex Granatæ munitus auxilio Maurorum ex Aphrica, rupto fœdere, quod cum Alphonſo pepigerat, plurima caſtra regni Murciæ occupauit, & oppida Be-

thicæ, Wandaliæ, Algarbiæ multa recuperauit: regnumq; Portugalliæ (quod tributo regibus Caſtellæ obnoxium erat) liberum reddidit. Ob quæ maxima ſcandala perpeſſus eſt Alphonſus: ſed omnem paulo poſt ignominiæ maculam deleuit. Ingreſſus enim valida manu Portugalliæ regnum, militibus præcepit, ne pauperes (qui plerunque in bello ſunt innocentiſſimi) vlla in re aut læderent, aut tormentis (vt fit) crudeliter afficerent. Quandoquidem, vt ille ait:

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Cum itaque ex Portugallenſibus nobilioribus trecenti captiui Regi eſſent adducti, ea eſt vſus in illos humanitate, vt ad caſtra ipſorum ipſemet incolumes deduceret. Quo beneficio commoti maiores regni, Regem Portugalenſem induxerunt, vt cum Alphonſo clementiſſimo rege pacem firmaret. Fuit autem inſignis liberalitatis & mirabilis munificentiæ: præterquam enim quod plurimos ditauit, & in altum euexit, quum nuptias primogeniti filii Ferdinandi celebraret, omnes primores Francorum, Angliæ, Hiſpaniæ & Caſtellæ regnicolas, cum omni nobilitate conuocauit: tantoque apparatu, rerumque omnium affluentia iuſtituit conuiuia, vt Metelli, Cleopatræ, Antonii, Caligulæ & Vitellii ſplendidiſſimas & longe precioſiſſimas ſuperare cœnas viſus ſit. Nam vltra hos ſplẽdidos apparatus, nobiliorum nemo non liberalitatem Regis pulchertimis donis expertus eſt, humiliſque conditionis homines, vt Annales Hiſpaniæ habent, non ſunt fraudati Regis liberalitate.

Habuit autem vxorem Violantam Iacobi Regis Arragonum filiam, quam plurimum dilexit. Sed cum prolem ex ea nullam ſuſciperet, repudiare eam cogitans, Chriſtianam puellam forma conſpicuam, Daciæ regis filiam, in matrimonium per Oratores poſtulauit. Quæ dum in itinere maximo cum comitatu nobilium adduceretur, & iam Hiſpalim applicuiſſet, præter omnium ſpem repente Regina Violanta grauida apparuit. Rubore perfuſus Rex, quo pacto leuitatem ſuam tegeret, diu multumque ſolicitus cogitat. Neque enim pudicitiam huius attentare, quam tantopere adoptaſſet, voluit. Interim frater Regis Philippus abbas Vallis ſolidæ, & de Caucis rubeis, ac electus eccleſiæ Hiſpalenſis præſul, deiecto ſacerdotio, obtulit ſe futurum maritum Chriſtianæ. Quæ res cum admodum grata Alphonſo eſſet, in dotem Alnam, & Valdecornea, & alia caſtra ac dominia contulit. Sic hac cura abſolutus, ex Violanta chariſſima coniuge inclytam genuit Berenguelam filiam, poſtea dominam de Guadalfaiare: dehinc primogenitum Ferdinandum de Lacerda: cui contulit in matrimonium Blancam filiam diui Ludouici regis Franciæ, de quorum nuptiis iam ſcripſimus. Qui patre viuente mortuus eſt, & magnam mortis occaſionem patri attulit. Genuit & Sanctium IIII. eius nominis, Regem Caſtellæ & Legionis: cui Maria vxor infantis Alphonſi de Molina, qui fuit frater Ferdinandi tertii eius nominis Regis Caſtellæ, deſpondetur. Erat tertius filius Alphonſi Iohannes, vir ſtrenuus, & armorum peritus: qui plurima bella contra Mauros geſſit, oppidaque ac caſtra ex faucibus infidelium eripuit. Huic datur vxor Margarita, filia magnifici Montisferrati Marchionis, ẽ qua duos filios genuit. Feruntur & alii duo filii Alphonſi ex Violanta: Iacobus & Petrus, ac filia Leonora. quam attentauit Nunnius vxorem ducere, cum Regi conſiliom dediſ-
251 ſet, vt Iohannem dominum Viſcayæ occideret, quod regi recalcitrabat. Sed & ex concubina quadam Beatricem filiam genuit, quam Alphonſo III. eius nominis regi Portugalliæ in vxorem collocat: matrem Dionyſii regis Portugalliæ, Algarbiæ regnum in dotem conferens, cum caſtris & oppidis. Ob quam rem Reges Portugalliæ ex eo tempore ſe Algarbiæ Reges ſcribunt. Habuit præterea Alphonſus is præter Philippum iam dictum, fratrem quoque Henricum. Qui cum Regem de more non honoraret, neque manus gentilitia conſuetudine oſcularetur, in exilium abiens, Romam peruenit, ac nobilioribus quibuſdam fauentibus, ſenator Romanus factus eſt. Et Conradino filio Conradi regis Romanorum, ac nepoti Friderici Secundi adhærens, contra Carolum comitem Prouinciæ & Andegauiæ, regem Siciliæ, fratrem diui Ludouici profectus, ſuperatus eſt & deuictus. Hæc ex diuerſis Annalibus excerpſimus.

CVSPINIANVS AD LECTOREM.

Finito interregno quod ab anno Virginei partus milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo primo, quo Fridericus Secundus Imperator obiit, ad annum milleſimum, ducenteſimũ, ſeptuageſimum tertium, quo Rudolphus Romanorum rex eligitur, deductũ eſt, venirent iam ſcribendi Græci Imperatores: & in primis Michael Palæologus, qui annis circiter quadraginta rerum eſt habenas moderatus. Sed quia eodẽ pene tempore duæ inſignes Græcorum domus Laſcarorum & Palæologorum commixtæ: altera occidit, al-

tera

gera caput extulit, & rerum potita eſt annis centum & nonaginta ſex circiter, ac tandem penitus Imperium amiſit: omnes vno ordine ad illum annum, quo Græcorum Imperium deſiit, ſcribere animo concepi: Germanorum ſerie quadam legitimos Imperatores ad Fridericum III. vſque ſcribentes, exorſi iam à Rudolpho.

Rudolphus Cæſar.

CVM poſt Fridericum II. & Pontificum odia, puritas electionis fermento auariciæ ac fœditate munerum corrupte omnia ſurſum deorſumque verteret atq; deturparet, Principes imperii in Franconefurt conuenientes, anno humanæ reparationis milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo tertio, Kalen. Octob. vnanimi conſenſu in Rom. regem concorditer eligunt Rudolphum comitem Habſpurgenſem: maxime annitente Moguntino epiſcopo, quem olim Romam proficiſcentem in itinere comitatus, duxerat ac reduxerat incolumem. Vices igitur illi reddens, ſtrenuitatem ac Comitis prudentiam Principibus inſinuauit. Præſertim cum Meinhardus comes Tyrolis ac Goriciæ, tres totius Germaniæ athletas Principibus cõmendaſſet, pluribuſq; extuliſſet laudibus, à rebus ſtrenue geſtis. Ducem ſcilicet Carentaniæ Bernhardũ, Albertum ſeniorẽ Tyrolis & Goriciæ Comitem, & Rudolphũ Comitem de Habſpurg. Qui omnibus prælatus eſt, quod ſanguinis claritati morum honeſtas accederet, cum ætate matura: in qua & armorũ ſtrenuitas, & ingenii vires florerent. Acceſſit ad hæc, quod Gregorius pontifex audiens congregatos eſſe imperii Principes, & petiit & mandauit, vt ſyncera puræq; electioni intenderent: ac non tam eccleſiæ quam imperio prouiderent, cum iam Imperium tot annis ſciſſum ruinam minaretur. Pluribus enim annis (vt ſcripſimus) legitimo caruit moderatore. Principes itaq; vniuerſi in hunc Rudolphum pari voto conſenſerunt. Nam & ſub Friderico II. Imperatore (qui eum ſacro fertur leuaſſe lauacro) tam ſtrenue res ſibi cõmiſſas obibat, vt ei tota nobilitas Cæſaris, cum ipſum adiret, aſſurgeret. Cumq; ab omnibus obſeruaretur, potiſſimum tamẽ ab Aſtrologo Imperatoris honorabatur. Quę cum olim rogaret Imperator, cur tantũ honoris Rudolpho Comiti pauperi impenderet, reſpondet: Imperatorem futurũ video Rudolphum, cum proles tua deficiet: eiuſq; nomen longe lateq; decantabitur, qui iam humilis pleriſq; apparet. Fuit inſuper magiſter curiæ Ottacari regis Boemiæ, qui hanc electionẽ ſummis viribus impedire nitebatur: quandoquidem & ipſe ad imperium aſpirabat, & Brandenburgenſem Marchionẽ muneribus corruperat: pleriq; enim Principes ex muneribus ac donis iam ditati erant. Sed nihil profecit, quin ei regalis dignitas cederet. Cum autem eligeretur Rudolphus, in obſidione erat Baſileæ cum magno exercitu. Baſilienſes enim ciues duas habebãt inter ſe factiones, Stelliferorum & Pſitacorum. Cumq; Stelliferi vrbe eſſent eiecti, reducere eos Rudolphus ſatagebat. Idcirco neq; electioni interfuit, neq; de ſe eligendo vnquã cogitauit: ſed electus, per Burgrauium accerſitur. Cui initio neq; ſatis credidit, neq; facile conſenſit: venit tamen, & Aquiſgranum ductus, coronatur ſolitis ceremoniis. Vbi & duas filias nobiles duobus electoribus in vxores, cooperante Moguntino Archipræſule, collocat. Sed cum iuramentum à Principibus exigeret, quidam abſentiam quorundam cauſati, recuſarunt. Tum arrepto crucis ſigno dixiſſe fertur: Ecce ſignum, in quo ſaluatus eſt mundus, hoc ſceptri loco vtemur. Moti hac re Principes, crucem exoſculati, fidelitatis iuramentum præſtiterunt: auxilia contra rebelles, & qui imperii loca violenter ſibi vſurparent, promittentes. Gregorius Decimus id accipiens, electionem hanc approbauit, promittens imperialem conſecrationem, potiſſimum quod regem audiebat in Hieroſolymitanam expeditionem inclinatum. Erat princeps non minus manu ſtrenuus quam ingenio ſagax, ac prudens, famaq; conſpicuus. Non ignauus, quemadmodum inſanus Merula (Germanorum Imperatorum hoſtis capitalis quidem, ſed ficulneus) cum ſuo Poeta deblaterat. Priuſquam enim rex fieret, iuſto bello Bryſgayam, Ergayam, Turgayam, & magnam partem Sabaudiæ, minoriſq; Burgundiæ ſubiugauit. Non patiuntur hæc regionum nomina, vt latine enuncientur. Quandoquidem gaw vulgo rus interpretari poteſt, ſicut aw inſula. Vnde dici vulgo audiuimus quatuor rura eſſe in Sueuia, Allgaw / Walgaw / Ergaw / Suntgaw. Sicut quatuor campi nominantur in Auſtria, Marchfeld / Tulnerfeld / Steinfeld / Gensfeld prope Krembs. Hæc pro cognitione terrarum noſtrarũ inſerere duximus, ne noſtrates patriæ ſuæ regiones ignorarent. Nunc ad inſtitutum reuertamur. In Alſatia fortiſsima caſtra ac oppida Mülenberg, Greczingen, Durlach, & Sueuiam cis

Rhenum, quæ Marchionis de Baden erat, expugnauit, cognatumque ſuum Comitem
de Kyburg deuicit. Supra Baden oppidum eum caſtro Morſperg ac Wintertur ſubiu-
gauit. Argentinam obſedit, Bernam tributariam fecit, Comites de Tockenburg, Mon-
teforti, Helfenſtein, Wirtenberg: item Barones de Regensberg & Grieſperg, ac de Clan-
gen ſub iugum miſit, terras eorum deuaſtans. Tandemque eos qui contra eum coniuraſ-
ſent ita frenauit, vt Regem adorarent, agnoſcerentq;. Vſus etiam contra ſuos hoſtes non-
nunquam clementia. Cum enim cum Abbate S. Galli durum gereret bellum, illiq; accre-
uiſſent interim duo ingentia bella alia, paucis comitatus & inermis, in monaſteriũ S. Gal-
li ſponte (dum abbas cœnaret) venit, menſæque aſſedit: inter cœnandum illi conciliatus,
adeo vt ei auxilia contra hoſtes ſuos polliceretur. Obſedit Byſuntinam vrbem altæ Bur-
252 gundiæ: nam dux rebellis, Gallorum fretus auxilio, ſeſe regi oppoſuit. Sed facta irru-
ptione, compulit ducem vt Baſileam ſe conferret cum baronibus ac nobilibus ſuis, con-
353 cordiamque iniret, præſtita fidelitate ac iuramento Vaſalli imperii facti. Priuſquam autẽ
Rudolphus ex montibus in eorum exercitum irrumperet, cum ſattapis inito conſilio de
finiendo mane conflictu, ex militibus quidam Regi: Etiamſi Rex vicerimus (inquit) vnde
nobis veniet commeatus? cui Rudolphus: Inanem geris curam, reſpondit, ô miles: ſi vice-
rimus, eorum victualibus veſcemur: ſi vincent nos, ſi nobiles ſunt, captiuis victum ſine
dubio prçſtabunt. Baſileam ter obſidione cinxit, ac epiſcopum Henricum conſanguineũ,
Comitem de nouo caſtro caſtigauit. Traiecit in equis Rhenum more Turcorum, dum
antiſtitem, qui in Briſaco latebat, capere meditaretur. Vnde locum illum incolæ vadum
Habſpurgenſem appellant. Eſt enim caſtrum illud Habſpurg in exordio montium, vbi
montis Iouis & alpium Iuſiarum circa Lemanum lacum altitudo conſpicitur, ſitum. A
quo Comites illi nomen ſuum ſortiti ſunt. Perdomitis itaque Sueuorum regulis, quibuſ-
cum multa geſſit bella, Boemiæ regem debellaturus, qui Auſtriam, Stiriam, Carinthiam,
Carniolam, vacante imperio, ſibi vſurpauit, Margarita vxore ducta, quam tamen repu-
diauerat (de qua ſupra ſcripſimus) rex conuentum Principum generalem Norinbergæ
indicit: quo omnes Germaniæ Principes conuenerant, præter Ottacarum Boemiæ regẽ,
qui ad ſe Henricum Bauariæ inferioris ducem (inito ſpeciali fœdere) attraxerat. Conſpi-
rauit enim cum Ottacaro, & in ſubſidium munitiones ſuperioris Auſtriæ, Welſam, Sti-
riam, Lynciumq; occupauit, Rom. regi ſeſe opponens. Ambo enim rebelles, neq; ad No-
rinbergam (vbi primus erat Principum conuentus) neq; ad Herbipolim vbi iterũ coibant
Principes, neque ad Auguſtam, vbi tertio Rudolphus Principes habuit congregatos, regi
obtemperaturi venerant, etiam vocati. Olomucenſis antiſtes Bruno, ſolus à Boemiæ rege
miſſus, facti excuſationem inanem attulit. Ob id Boemiæ rex ab vniuerſis Principibus cõ-
tumax iudicatus, & prætereaiure decretum eſt, omnes Auſtriæ terras vacantes, ad Impe-
rium eſſe deuolutas. Miſſus itaque Burgrauius Norinbergenſis, qui terras iure perditas
repeteret, ipſe cum immenſo exercitu ſubſequutus, Auſtriam ingreſſus eſt cum Mogun-
tino, Colonienſi, Herbipolenſi, Ratiſponenſi, Patauienſi epiſcopis: Ludouico Comite
Palatino Rheni, innumeriſque nobilibus Rheni, Sueuiæ, Franconiæ & Alſatiæ. Quod
intelligens Ottacarus, conuocatis Auſtriæ ac Stiriæ nobilibus, noua ab illis iuramenta
exegit, ſimulque filios illorum accepit obſides, quos in Boemiam ablegauit. Rex occu-
patis multis oppidis ac caſtris, Viennam obſedit, vinearumque excidium intermitatus,
ciues compulit vt ſeſe dederent: intromiſſus, Viennenſium priuilegia confirmat. Idem
Stirii ac Carinthii (obedientiam promittentes) faciunt: quod exoſus eſſet omnibus Ot-
tacarus. Moguntinus, Saliſpurgenſis & Friſingenſis antiſtites cum Palatino, concor-
diam inter duos Reges tractaturi, Ottacarum Viennam accerſunt, cum eoque in hanc
formam paciſcuntur: Vt relictis terris Auſtriæ, Stiriæ, ac aliis quas Rudolphus iam oc-
cupauerat cis Danubium, Ottacarus contentus eſſet poſſidere partem illam tranſdanu-
bianam ad Morauiam vergentem, quæ Marchiæ campus appellatur. Feudum dein-
ceps de regno Boemiæ à rege Rudolpho acciperet. Filios inſuper Baronum, quos prius
obſides acceperat, liberos emitteret: literis quoque ac iuramento concordiam ratifica-
ret. Conſenſit Ottacarus in omnia: vnum rogauit ſibi condonari, ne ſcilicet in publi-
co feudum accipere cogeretur. Erat enim ſuperbiſſimus, & verebatur poplite flexo il-
lum adorare, qui olim ei ſeruierat vt magiſter curiæ ſuæ. Annuit rex, vt ſub tentorio aut
papilione id fieret. Erat autem id tentorium mira arte factum adeo ingenioſe, vt vno tra-
ctu in quatuor partes diſſolui poſſet. Dum itaque flexis genibus accipit vexillum à rege, vt
fieri ſolet, quidam fune rapto tentorium diſſoluit, vt ab omnibus palam videretur regem
de more adorare. Id cum vxori eius Kunegundi, quam viuenti Margaritæ ſuperduxerat
impius, (vt ſupra ſcripſimus:) & à qua terras Auſtriæ inique poſſederat ea repudiata,
innotuiſ-

[illegible]moruiſſet, venienti marito acerbiſſimis illuſit verbis, quaſi perpetuam ſibi inuſſiſſet maculam. Vah (inquit) qui potentiſſimus es Rex, coram ſeruo olim vno ſordido tam ſplendide ornatus ceruicem ſubmittis, cumque adoras palam cunctis videntibus? Emaſculatus es, neque teſticulos paternos, vt puto, habebis, indignus regia corona. Armis potius erat decernendum, quam in fœdus tam humile deſcendendum. Verbis huiuſmodi ardentiſſimis increpatum Regem compulit, vt pacem abiiceret, concordiam frangeret, ac neglecto honore ſuo violatiſque literis ſuis, bellum Regi Rudolpho indiceret: contra iuſiurandum oblatum, contraque nobilium ſententias, qui eum trahere ab hac ſententia fruſtra conabantur. Collectis itaque copiis, ex Polonia, Pomerania, Saxonia, Sileſia, Miſnia, Thuringia, Boemia & Morauia fortiſſimum exercitum in Auſtriam ducit, in Marchiæ campo caſtrametatus, haud longe à Ciſterſtorff. Rudolphus qui iam fœdus cum Ladislao Hungariæ rege inierat, auxilia ab eo petit. Qui miſſis quadringentis equiubus cum Boemorum explorarent exercitum, ducentos abduxerunt captiuos, cum centum occiſorum capitibus, fœlix futuri prælii auſpicium regi offerentes. Conſueuerat autem rex Rudolphus ſemper ſexta feria, quæ dies eſt Veneris, paſſioni Chriſti dicatus, cum hoſte manus conſerere: nam S. crucem religioſiſſime venerabatur. Votum itaque Deo fecit, ſi victoria potiretur, ſeſe in honorem ſanctæ crucis nouum fundaturum atque extructurum cœnobium. Ordinatis itaque aciebus cum Sueuis, Stiriis, Carinthiis, Hungariis & Cumanis, Ottacarum aggreditur: primumq; caſtris exuit, dein in fugam vertit, poſtremo à Stirio quodam nobili, cui rex fratrem prius inique decollauerat, inter conſertiſſimas acies eſt miſerabiliter occiſus, ac omnibus rebus ſpoliatus, nudus in Laha oppidum Auſtriæ delatus, vbi expirauit: anno noſtræ ſalutis milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo nuno. Sunt in exercitu Ottacari quatuordecim millia virorum deſideratu, præter captiuos. Rex votum ſoluit victoria potitus, ac in Tulna Auſtriæ oppido cœnobium monialium (quod hodie durat) extrui in honorem S. crucis fecit, donariiſque ac cenſibus dorauit: anno Chriſti M.CCLXXX. Dehinc facta ſtrage, potenti manu Boemiam ingreſſus, omnia igne & ferro deuaſtauit, quoad principum interpoſitione res in concordiam venit, ductu Brunonis Olomucenſis antiſtitis viri prudentiſſimi & integerrimi. Qui Boemorum & Morauorum innocentiam allegans, eo rem deduxit, vt filiam Rudolphi Gutam (quæ Latine dicitur Bonitas) miræ pulchritudinis Venceslaus filius Ottacari duceret vxorem: qui tum in tutela erat Ottonis Marchionis Brãdeburgen. auunculi ſui. Viciſſimq; filiam Ottacari Agnetem Rudolphus Sueuię dux Rudolphi regis filius duceret vxorem. Talibus nuptiis pax firmata eſt, & Auſtriæ ducatus, quem Ottacarus 24. annis iniuſte poſſederat, Alberto filio Rudolphi qui patris ſucceſſor in imperio fuerat, ce[illegible]ſit. Nam poſtea Auguſtæ filiis Auſtriam in feudum coram Germaniæ principibus con[illegible]t. Eo pacto Auſtria cum cæteris prouinciis ad comites de Habſpurg eſt deuoluta. R[illegible]a vidua Ottacari, Zebiſcum Boemum nobilem duxit maritum, eique theſauros mul[illegible]os condonauit. Venceslaus rex Rudolphi conſilio, matre defuncta, hunc captũ ſecuri percuſſit ac omnia caſtra bonaq; ablata recuperauit. Deuictis Boemis Rudolphus in Heluetios mouet, qui comiti Sabaudię ſubdebantur: quos nullo labore ſubegit. Erat eo tempore quidam Pſeudofridericus, qui multas ad ſe vrbes pellexit, in Weczeslaria copias habens. Erant enim qui Fridericum Imperatorem nullo pacto mortuum crederent, ſed viuere ſuſpicabantur: Nuſſiæ itaque captum, Rudolphus igne occidit. Columbarienſes qui eum fouerant, quatuor millibus marcarum argenti mulctati ſunt, alioqui expugnati, omnes fuiſſent trucidati. Comitem Burgundiæ, quem ſemel prius deuicit, iam iterum rebellem ſubegit, de eoq; triumphauit. Circa Moretum tamen ab equo deiectus, armatus lacum inſiluit, & miro corporis robore euaſit. Cum enim procerus eſſet, palis innixus adhæſit: ab Hartmãno de Waldek eductus, Friburgũ defertur, auxilioq; ſoceri Bernardi de Hohenberg, collectis militibus ex omni Sueuia, amiſſa recuperauit, Moretum ac Paternacum expugnauit & deuicit. Cum bellicoſus itaq; princeps ac ſtrenuus, clementia & pietate inſignis, multa egregia facinora, per vniuerſam Germaniam feciſſet, in quatuordecim cõflictibus ſemper victor (vnde etiam Victorioſi cognomẽ meruerat) Italiam [illegible]are internis implicitus negociis non potuit. Quæſitus autem à Principibus, cur non Romam pro imperiali corona peteret? vt erat facetus, talẽ iis apologum reddidit: Quondam, inquit, omnes feræ à rege animantium in altum quendam montẽ, ſpecubus & antris concauum accerſebantur. Venerant cicures, venerant feræ pleræq; omnes. Salax vulpes antro quidem proxima, ſed priuſquam ingrederetur montis profunditatem, aliarum animantium reditum præſtolabatur. Cum autem pauciſſimæ egrederentur: Neque ego, inquit, ingrediar, forte in illarum numero, quæ intus manent connumerarer, non harum

quæ egrediuntur. Innuere volens, plures quidem Cæſares Italiam ingredi, ſed paucos cum ſuo & patriæ commodo fœliciter redire. Manſit ergo in Germania, ab Alpibus ad Balthicum mare, pacata omnia cum iuſticia reddens. Licet ab Adriano Pontifice vocaretur, admoneretur q; voti ſub Gregorio ſacti, tamenid ſoluere non potuit. Sed vicarium imperii in Ethruria conſtituit Luchinum Maphæum vicecomitem, Romandiolamque & Rauennatem Exarchatum Pontifici & Eccleſiæ conceſſit, quod modico tributo ſub Imperatore libere degebant, multaſq; auri libras per Henricum Baſilienſem epiſcopum in Italiam miſit Piſanis. A Bononienſibus vero, Florentinis, Genuenſibus, Lucenſibuſque pro libertate (ſed in grauem Romani imperii iacturam) grandem congeſſit pecuniam. Italici ſcriptores tradunt (ſed perperam & falſo) Nicolaum Tertium Pontificem Max. Vicariatum Ethruriæ Rudolpho, quod terram ſanctam non ingrederetur, abſtuliſſe. Qui certe non fuiſſet paſſus hanc ſibi fieri contumeliam, qui princeps erat ſua ætate bellicoſiſſimus. Sed id profecto omnes atteſtantur, quod ab omnibus pecuniam recepit libertate conceſſa, & imperii fideles pronunciauit. Quam rem Honorius Quartus Pontifex, vti infamem, ſibi tamen & Italiæ non inutilem, non magis probauit quam prohibuit. Auaritiæ itaque notatus ſtudio, à pleriſque reprehenditur, in cæteris laudatiſſimus: omnium tamen facetiſſimus. Raro enim ſine ſcommate, dum non iuſticiæ præſideret, aliquid loquebatur aut tractabat. Adeo vt etiam Albertus Argentinenſis Annalium ſcriptor, qui per hæc tempora floruit, libellum de eius facetiis condiderit, è quo locos aliquot annotare libet. Duo inſignes oratores quondam regem in arduo negocio adierunt, citam cupientes expeditionem, alter barba cana & capillo nigro, alter vero capillo cano & barba nigra. Quibus rex, dicta ſua legatione, reſpondit: non prius vos abſoluam, niſi rationem diuerſitatis barbæ & capillorum reddatis. Hi accepta deliberatione, altero die Regem adeuntes: Ego, inquit primus, canam habeo barbam, quia omnis mea cura fuit, vt ori ſatisfacerem & gulæ, de nulla alia re cogitans. Idcirco caput manſit cum ſuis capillis nigris, & mentum veſtitum eſt barba cana. Alter, inquit, ô Rex, capilli mei ſimul cum egreſſus ſum vterum matris meæ creuerunt, ſed poſt viginti quatuor annos primum erupit barba, quæ eſt capillis multo iunior: cum hanc ætatem aſſequetur barba quam capilli habent, eundem colorem ſortietur cum capillis: ideo nigra eſt barba, cum cani ſunt capilli. Rex laudans reſponſa oratorum cum relatione bona remiſit honeſte expeditos. Item cum rex corpus haberet procerum & faciem regiam, naſo aquilino, quiiuſto maior: in decliui ſemita, obuium quendam habuit dicaculum, qui regis facetias nouit & eius clementiam. Cum itaque prætereundo, ex anguſta ſemita regi cedere à ſatellitibus crebro iuſſus nollet, rogatus cur non cederet: Regius, inquit, naſus viam implet, prætetire non poſſum. Subridens Rex, flexo in aliud latus naſo manu ſua: Vade, inquit, mi fili, naſum torquebo meum ne te impediat. Senio confectus hectica febre corripiebatur. ob id ſolebat Baronum ac nobilium Principumque vxores, filias & puellulas, ſæpe ad conuiuium vocare, & maritis etiam præſentibus eas exoſculari, dicens: ſe non poſſe præſentius inuenire remedium, quo corpus ſuum vegetius redderet, quam animas virginum dulces, & ſuaueolentes ſpiritus ex ore puellarum haurire: quo ſæpius vſque adeo principes, qui eum vnice dilexerant, in riſum commouit, vt vxores ſuas illi adducerent, vt [illegible]tus inde exugeret. Quas citra omnem inhoneſtatem alias honorifice tractauit. In [illegible] nonnunquam vt milites ipſum æmularentur antequam rex fieret, veſtes conſuebat, vtque frugalitati ſtuderent adhortabatur, ne omnia prodigerent. Non eſſe indignum cauſatus, artificis aſſumere prouinciam ſi artifex deeſſet. Cum autem ſentiret vires corporis ſui imminui, Principes imperii Francofurtum conuocat, vt filium ſuum Albertum Regem deſignarent. Illis autem recuſantibus, Argentinam conceſſit. Quibus antiquiſq; familiaribus qui olim ſub eo militauerant, quaſi nunquã reuerſurus valedixit: Erfordiamq; deinde venit, hic letaliter ægrotare cœpit. Feſtinabundus itaque cum ſuo confeſſore, quẽ ſemper circumduxit religioſus Princeps, ad Spirã iter maturauit tanquam ad ſepulchrũ, iocatus ſibi eſſe properandum, vt reges illic conueniret. Sed antequam vrbem attingeret, in Germersheym diem ſuum obiit 18. Kalend. Auguſt. Anno ætatis ſuæ ſeptuageſimo tertio: Anno vero Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo primo: Imperii autẽ decimo octauo. Spiræ honeſtiſſime ſepultus regio funere, imperialibus conditoriis. Fuit autem Rudolphus filius Alberti Secundi eius nominis, comitis Habſpurgenſis, Landgrauii Alſatiæ, & præfecti Argentinenſis, ex Heidwiga Comitiſſa de Kyburg, filia Hermanni comitis ſenioris. Natus anno Virginei partus M. CCXVIII. quinto Kalend. Maii, Ottone Quarto vita functo. Quo die Bertholdus Dux Zaringenſis vltimus è viuis exceſsit. Fridericus autem Secundus Imperator Rudolphum luſtralibus vndis extulit

expia-

expiatum, anno regni ſui ſexto. A quo poſt pueriçiam enutritus ſpem bonam moribus ingenuis omnibus dedit, indolis futuræ ſpecimen egregium. Vir factus, virtutes omnis generis eruperunt, ſpecie decora quæ regem deceat, forma quadrata, capite haud magno, crinibus raris, naſo aquilino, omnibus huius familiæ peculiari indice, cibi potuſque temperantia miranda. Vnde prudentia, ſolertia non triuialis ſecuta: cultum diuinum mirum habuit. Obiit circa annum Chriſti M. CCXCI.

Habuit autem duas vxores, Annam ſcilicet Comitiſſam de Hohenberg in Sueuia. Ex qua ſeptem ſuſcepit filios totidemque filias. Rudolphum, qui puer duodecimo anno moriebatur. Hartmannum Secundum, qui poſt patris interitum cœnobium monialiũ Tulnæ perfecit, illic ſepultus. Fridericũ etiam illic ſepultum. Rudolphum II. quem pater ducem Sueuiæ creabat, Agnetemq; Ottacari filiam ei collocabat vxorem. Ex quibus natus eſt Ioannes, qui patruum ſuum Albertum Roman. Regem occidit, vt inferius ſcribemus. Quintus Rudolphi filius Albertus Primus dux Auſtriæ Rom. Rex. Sextus Hartmannus II. cui filia regis Angliæ deſponſata, quam non cognouit: quoniam decimo octauo anno ætatis in Rheno prope oppidum Rhinaw ſubmerſus eſt, & Baſileæ cum matre Anna ſepultus. Septimus erat Carolus in pueritia mortuus, Baſileæ ſepultus. Habuit & ſeptem filias ex eadem vxore, Euphemiam primogenitam monialem Tulnæ. II. Guttam Wenceſlao Boemorũ regi deſponſatam. III. Mechtildim Ludouico Palatino Rheni copulatam, genitricem Rudolphi Palatini & Ludouici IIII. imperatoris. Qui tamen ante hanc aliam habuit prius vxorem, Mariam ducis Brabantiæ filiam. Nam ſenior hic Ludouicus tres fertur habuiſſe vxores, vt in Ludouico IIII. latius ſcribemus. Quartam Agnetem Alberto duci Saxoniæ deſponſatam. V. Catharinam Hermanno Marchioni Brandeburgenſi commendatam, cum prius ducem Vratislauiæ habuiſſet ſponſum, qui ante ætatem obiit. VI. Annam Ottoni Bauariæ duci coniunctam. VII. Clementiam Carolo Martello Siciliæ & Apuliæ regi, Neapolitano locatam. Hanc ſobolem, vnde plures maximi principes & reges prodiere, Rudolphus ex prima habuit vxore Anna. Secunda vero vxor Agnes fuit iuuencula filia Ducis Burgundiæ, neptis regis Franciæ. Quam in ſenectute recepit, & nullam ex ea prolem progenuit. Ideo poſt mortem regis in Burgundiam rediit. Hanc cum eſſet venuſtiſſima, Fridericus comes de Leiningen, antiſtes Spirenſis è carpento tollens, cum violẽter deoſcularetur, Regi conqueſta, bilem illi mouit mediocrem: quandoquidem & ipſe ſæpe Principum vxores oſculabatur. Sed vt reginæ ſatisfaceret, nobilem quendam præſuli hæc referenda præmiſit, vt aliud ſibi pacificale quæreret deoſculandum, id ſoli ſibi emptum. Epiſcopus Regis iram timens, patriam reliquit, & vſque ad mortem Regis in exilio delituit. Hæc ex Annalibus Auſtriæ diuerſis, atq; ex magiſtro Alberto Argentinenſe congeſſimus.

Sed vide ô lector, quemadmodum ex hoc Rudolpho comite Habſpurgenſi Auſtriæ domus nobiliſſima, ab anno Virginei partus, milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo tertio, quo electus Roman. Rex fuit, in præſentem milleſimum quingenteſimum viceſimum, quo Carolus Quintus Romanorum rex, menſe Octobri inunctus, coronatus & in ſolium Magni Caroli politus, per nouem generationes creuerit, aucta ſit & propagata. Vt interim ex ea, veluti equo Troiano, innumeri prodierint Principes ac glorioſiſſimi Duces. Cæſares autem ſeptem, de quibus omnibus, Iohannes Stabius diui Maximiliani hiſtoricus & Eccleſiæ Viennenſis Decanus nobiliſſimam & pulcherrimam propagationis & genealogiæ arborem depinxit, quæ impreſſa circumfertur, quanquã & nos quondam ſcripſerimus, ab eo præuenti. Sed iam tetraſtichon ſubiiciemus:

Auſtriacam ſobolem fundauit rite Rudolphus,
Germine fœlici & ſemine prolifico.
Bisq; nouem imperii rexit fœliciter annos,
Et quater ac decies prælia victor obit.

Adolphus Cæſar.

SEXTO menſe poſt Rudolphi obitum, Adolphus comes de Naſſaw Francofordiæ rex Roman. vnanimi principum conſenſu, ſed miro aſtu eligitur: adiuuante eius conſanguineo Gerlaco Moguntino archiepiſcopo, quem Colonienſis rogabat, vt eligeretur: putabat enim ſic reſarcire iacturã, quã Adolphus nomine ſuo perpeſſus erat. Paulo ante Albertus Comes de Hohenloch cũ Wenceslaum Boemorum regem fuerat precatus, vt Albertum Auſtriæ ducem, cuius ſororẽ rex

habuit coniugem, & qui cæteris videbatur cunctis præferendus, vtpote omniũ habilior, regem Romanum crearet. Quod cum recuſaret, indignabundus comes: Etiam contra voluntatem, inquit, tuam rex erit Albertus. Noluit idcirco præſens electioni intereſſe rex, ſed oratores miſit cum mandato, vt excepto Auſtriæ duce, quem vellent eligerent. Contendebant tum pro dandis ſuffragiis duo Marchiones Brandeburgenſes, Ioannes cognomine Sagitta, & Otto Longus antiſtites, vt hos etiam deciperent (nam regis Boemiæ certum iam habebant ſuffragium) Ottoni in primis blandiuntur, ad ſe ius ſuffragandi pertinere dictitantes, non ad patruum. Quibus flexus blandimentis, ſuffragium ſuum Gerlaco antiſtiti Moguntino committit: qui iam duo certa habuit vota. Cum vero interrogaſſet Saxonũ dux Gerlacũ, quem nam ipſe eligeret: Maior, inquit, pars in ducem de Braunſweig inclinat: ſciebat enim hunc ei infeſtum. Iratus Saxonum dux: Meum, ait, ſuffragium tibi Moguntine libere offero, quem ſpero ducem Auſtriæ electurum: Verum ſi is non placebit, quicunque idoneus videbitur eligatur, præter Braunſwicenſem. Sic tria aſſequutus erat vota Moguntinus. Pari arte Ludouicum Rheni Palatinum circumuenit, quem regi Boemorum Venceslao contrarium ſciebat. Is cum Auſtriæ ducem eligeret, Boemiæ regem mentitur à cæteris electum. Quo dolo impetrat a Palatino antiſtes, vt ei munus eligendi concrederet: modo Boemorum rex non aſſeqr.atur electionem. Supererat Treuerenſis archiepiſcopus. Qui cum Auſtriæ ducem plurimum amaret, eumque libenter regem deſignaſſet, rogatus a Moguntino, qui ei ducem Geldriæ capitalem ſuum hoſtem proponebat eligendum: Non eligatur, inquit, Geldrenſis dux, ſed quicunque alius tibi acceptus, modo hic patiatur repulſam. Sic miro aſtu omnium Principum vota aſſequutus, conſanguineum ſuum comitẽ de Naſſaw Adolphum, Regem Romanum electum denunciat ac proclamat. Stupefacti Principes, quia pauper erat, amicorum tamen auxilio adiutus, ſuſcipit imperium gubernandum. Aquiſgrani quoque coronatur à Seufrido Colonienſi archiepiſcopo cum vxore Imagina, miro totius prouinciæ gaudio. Vir alioqui militari diſciplina ſatis egregie exercitatus & ſtrenuus. Pleraque enim fortitudinis ſuæ indicia iam dudum exhibuit. Priuſquam enim eligeretur in Regem, quinq; excellentiſſimos in apparatu ſignorum ducis Brabantiæ ſatrapas proſtrauit. Sed captus ipſe, Duci offertur. Et rogatus quis eſſet: Comes ſum, inquit, Naſſouiæ, rerum dominus non magnarum. Et rurſus ad ducem: Heus tu quis es? Sum, inquit, Dux Brabantiæ, quem bello perſequutus es aſſiduo, ac cui quinque Duces ſtrenuiſſimos occidiſti. At Adolphus: Miror, inquit, quomodo enſem meum euaſeris, quem in te acui, quemque præ omnibus occidere animus geſtiebat. Dux Brabantiæ audiens liberam hominis vocem, è captiuitate liberum dimiſit: muneribuſq; honoratum, in familiaritatem ſuam accepit. Promiſit etiam ſeruire tanquam ſtipendiarius miles. Eduardo regi Angliæ, dum contra Philippum Franciæ Regem in Vaſconia bellum gereret q; contra regiam erat dignitatẽ (iam enim erat inunctus & coronatus Rex) mercede conductus, opitulabatur. Ob id Albertus dux Auſtriæ dicere ſolebat: Si Romanorum Rex ſtipendiarius eſt Anglorum, cum nullo dedecore ego ſtipendiarius ero Regis Francorum. Cæterum promiſſa Regi Anglorum Adolphus non præſtitit. Accepit enim centum millia marcarum argenti à Rege Angliæ, vt inter Duces diuideret exercitus, & copias adduceret: quæ in vſum ſuum conuertit Adolphus, ac Marchionatum Miſnæ hac pecunia comparauit à Marchione Miſnenſi, nepote olim Friderici Imperatoris Secundi ex filia, quem vendidit in odium proprii filii. Idcirco neque duces neque milites adducere potuit, fidemq; promiſſam fefellit. Quod ſane in magnam imperii indignitatem ceſſit. Cum autem Albertus Dux Auſtriæ feudum ſuarum terrarum accepiſſet ab Adolpho, petiit filiam illius Adolphus in vxorem filio ſuo dari, quod recuſauit. Quandoquidem ab eo prius erat in ſuffragiis impeditus, vt ſcripſimus. Idcirco illi indignatus, cœpit eum perſequi odio, exercitumque in Columbarienſes, qui in partibus Alberti ſtabant, mouet. Opppidoq; expugnato, vrbiſque prætore Walthero capto, Anshelmum de Rapolſteyn, Baronem munitionibus ac caſtris ſuis exuit, traditis Henrico fratri eius: nam Anshelmus vix mortem euaſit. Dehinc Alſatiæ vrbes auxilio Colonienſis præſulis ſibi rebelles compeſcuit.
254 Nitebatur enim Albertum Ducatu eiicere: multoſq; ideo vicarios Alſatiæ conſtituit, comites ſcilicet Phyretarum vltra Rhenum, Hermãnnumq; de Getolczek, qui vndique Alſatiam deuaſtabant, vt vires Alberti debilitaret. Sed fruſtra: nam Albertus forti animo reſtitit. Et iam prouinciales paulatim odium in Adolphum conceperant, ob quod eſt imperio paulo poſt deturbatus. Miſit autem in Tuſciam Ioannem de Gabilone imperii vicarium exemplo Rudolphi, quem Bonifacius Octauus benigne ſuſcepit. Cum vero audiret Adolphus terras Thuringiæ & Miſnæ ſibi rebelles, comparatis copiis, eaſdem intrauit.

trauit. Hoſtiliterque debacchatus, biennio pene illic manens, eiectis Friderici II. Imperatoris nepotibus, Fribergam oppidum Miſniæ proditione cepit. Cum autem ab Alberto Marchione Thuringiæ principatum duodecim millibus marcarum argenti emiſſet, & ob id captis oppidis ac caſtris, quæcunque bello acquiſiuerat, abduxiſſet, tandem perditus laboribus & impenſis, retroceſſit. Nam filius Marchionis Fridericus, eiecto principe, tandem omnia recuperauit. Adolphus princeps inquietus, à rege Franciæ regnum Arelatenſe cum aliis prouinciis repetiuit, quas imperii eſſe aiebat. Petiit & ſpineam coronam Domini, quam rex Franciæ habebat. Multos itaque nobiles commouit contra regem, in primiſque comitem Flandriæ & de Bare, cum quibuſdam aliis, qui regi Franciæ prius adhæſerant. Quos tamen maximo coacto exercitu facile ſuperauit, comitemque Flandriæ captiuum abduxit, totamq; Flandriam ſub ditionem ſuam mancipauit. Sed inſolentes nimis Franci, iram Flandrorum irritantes, mox occiduntur. Quocirca indignatus rex Franciæ, omnibus viribus ſuis, totaq; regni ſui virtute adunata, Flandriam petit. Inuenio apud authores, qui ex fide tradunt, in hoc exercitu triginta milia Iudæorum extitiſſe, quos rex primũ exponere cogitabat. Sed enormis exercitus, victoriam Flandrenſibus comparauit. Nam ex Franciæ primatibus ſex milia virum ſunt deſiderati. Denuo rex Franciæ nouis copiis cum Flandriam peteret, ob odium regis Angliæ, cuius filiam comes vxorem habuit, obſidens Gandauum, aliaſque potentes vrbes oppugnans, Adolphus rex illi ſuppetias ferre molitus, exercitũ cogit. Sed impeditus, nullũ militem afferre potuit. Principes enim Germaniæ eum ceu indignũ à culmine imperialis dignitatis deiicere iam laborabant. Coniurabant & in eum Conradus Argentinenſis præſul, domini de Liechtenſtein, de Oxenſtein, Landgrauii de Freiburg, de Prugk cum aliis multis principibus. Tota enim Germania bello æſtuabat. Præterea Gerlacus Moguntinus archipræſul eius cõſanguineus, cuius ſolius opera Romanorum rex prius erat creatus (vt ſcripſimus) inutilẽ imperio palã aſſerebat. Principes enim imperii neglexit, indignos extulit, publice adulteria patrauit: virgines, moniales, viduas vi conſtuprauit, fidem & literis & ſigillo roboratam violauit, & id genus multa ſcelera admiſit. Ob id Pragæ, dum Moguntinus regem coronaret, Alberto duce Auſtriæ, duobus Marchionibus Brandeburgenſibus, duce Saxoniæ præſentibus, imperium ei abrogare decernunt, multa de Adolphi ineptiis colloquuti. Egram oppidum locum conſtituentes, quo & ipſi & cæteri principes conueniant. Adolphus certior factus, & Moguntinum impedit, & cæteris viam intercipit. Conueniunt nihilominus in oppido Chadaio, Albertum Auſtriæ ducem digniſſimum diiudicantes. Quem multis precibus ſolicitant, vt imperium aſſumat, quiſque opem ſuam pollicitus. At Albertus noluit, niſi legitime imperium aſſumere. Conuenerunt itaque Principes in Moguntia, ibiq; abrogato Adolpho imperio, Albertum elegerunt, fidelitatiſq; iuramenta præſtiterunt, multis auxiliis promiſſis, vt Adolphum ſterneret. Albertus igitur collecto exercitu Auſtralium, Hungarorum, Bohemorum, per Bauariam Mogũtiam peruenit. Ac viribus Moguntini, Argentinenſis, Conſtantienſiſque Epiſcoporum, ac quorundam no- 255 bilium robuſtior factus, circum Friburgum ab Argentinenſibus vndecim milia militum, ab Epiſcopo mille trecentos accepit, rectaq; exercitum in Adolphum mouet. Qui auxilio fretus Ottonis Bauariæ Ducis Rudolphi Comitis Palatini, & quarũdam Imperialium ciuitatum, Franckofordiæ, Spiræ, Wormaciæ & aliarum, Alberto imprudenter & ſine ordine occurrit. Vbi in agro Spirenſi, qui vulgo Haſenpühel cognominatur, vtraque acies ſtetit, crudele fit prælium. Eſt ſex horis acriter & continue pugnatum, vtrinq; multis occiſis, multis ab equis deturbatis, cadaueribus aceruatim in aggeris modum erectis. Cumque diu ancipiti Marte pugnatum eſſet, Adolphus qui cum ſuo exercitu aduerſos ſolis habuit radios, viſum hebetantes grauiſſime cõcuſſus, equo eſt deiectus. Sed quum reſtitueretur equo, caſu Albertus ſuperuenit: à quo circa oculum enſe traiectus, in collo quoque letale ſuſcepit vulnus. Minime ſui compos, galeam capitis ſibi deponere iubet: incautus hoſtibus expoſitus interficitur, quia ſine ordine in aciem deſcenderat. Multi nobiles capiuntur, inter quos Adolphi regis filius cum ſexaginta Comitibus & Baronibus erat. Bauariæ Duces Heidelbergam ſeſe recipiunt. Otto enim tribus vulneribus ſauciatus, vix mortem euaſit: reliqui fuga ſibi conſuluere. Multi calore & aeris ſuffocatione periere. Inter quos Otto de Ochſenſtein capitaneus Ducis, & Dominus de Eyſenburg capitaneus Regis præcipui cogniti ſunt. Rex honorifice ſepultus apud monaſterium, cui nomen Roſarum vallis. Sed poſt concordiam Principum exhumatus, Spiram eſt delatus. Vbi hodie amborum mortuorum corpora, Adolphi & Alberti, qui maxime inter ſe, dum viuerent, diſſidebant, vix palmo iam diſſident. Imperauit autem annis octo.

Habuit vxorem nobiliſſimam Imaginam, nobiliſſimi viri de Limpurg filiam: Ex qua

tres filios genuit, Adolphum primogenitum, cui Regis Bohemiæ filiam deſponſauit: ſed
ante nuptias moriuntur. Aliorum filiorum nomina hactenus non inueni. Sed alteri filiam
Henrici Burgrauii de Norinberg, alteri filiam Rudolphi Palatini coniuges datas reperio
in Annalibus. Filiam etiam genuit Mechtildim, quam Rudolpho Rheni Palatino copu-
lauit. Qui tres ex ea filios genuit, Adolphum, Rudolphum & Rupertum. Sunt qui ſcribūt
omnes coniuratores regis mala morte periiſſe, quaſi quodam fato. Comes enim Alber-
tus de Hagerloch occiſus. Otto de Ochſenſtein ſuffocatus. Epiſcopus Moguntinus ſubi-
tanea morte in ſella apoplexia tactus. Epiſcopus Argennnus Alauio miniſtro ſuo ante Fri-
burgum enſe traiectus. Comes de Leiningen phrenetide correptus, Albertus à duce Io-
hanne enſe transfoſſus, vt mox patebit. Ex diuerſis enim Annalibus & magiſtro Alberto
Argentinenſi hæc excerpſimus. Et nunc de more noſtro tetraſtichon ſubiicimus.

256 *Aſtu cognati in regnum ſurrepſit Adolphus,*
Auſtriacis nexus inſidias ducibus.
Sed dum bella parat, vitiis dum deprauat annum,
Octo annis regnans, concidit enſe miſer.

Albertus Cæſar.

ALBERTVS filius Rudolphi Cæſaris, Ducis Auſtriæ, & Annæ Comi-
tiſſæ in Hohenberg, poſt occiſum Adolphum Cæſarem, iterum ab
Electoribus imperii Franckfurti eligitur in Regem Romanorū. Prio-
rem enim electionem illegitimam reputabat, ob Treuerenſis Præſu-
lis & Palatini abſentiam, qui comitiis imperialibus non interfuerant;
& quod Adolphus adhuc vixerat. Ne itaque vt arreptum imperium
quiſq; cauillaretur, priorem de ſe factam electionem Principibus re-
ſignauit, & denuo electus Aquiſgrani à Wickwoldo Colonienſi archiepiſcopo, feſto di-
ui Iacobi Apoſtoli, anno Chriſti milleſimo ducenteſimo nonageſimo octauo coronatus,
& in ſolium Magni Caroli locatus. Vbi tanta hominum fuit multitudo ac preſſura, vt Sa-
xoniæ Dux opprimeretur, relinquens ſororem Alberti viduam. Paulo poſt in menſe No-
uembri, habitus Principum conuentus Norinbergę. Vbi aſtantibus Treuerenſi, Mogun-
tino, Ratiſponenſi, Patauienſi, Friſingenſi epiſcopis ac rege Bohemiæ, duce Bauariæ, Pa-
latino Rheni, duce Carinthiæ, a Colonienſi archipræſule Elizabeth eius vxor eſt corona-
ta: ex Auſtria per Sueuiam a Saliſburgenſi Epiſcopo aliiſq; Principibus ac baronibus illuc
257 deducta. Quæ mirum in modum laborauit Bauariæ Ducem Ottonem, qui Comitem de
Hagerloch auunculum Alberti Ducis Auſtriæ occiderat, reconciliari ſuo marito Alber-
to regi. Fertur ingens multitudo hominum in hoc conuentu fuiſſe, adeo vt ſex millia mi-
litum externorum dicantur numerati. Quanquam reges Danorum, Noruegię & Sueciæ,
Marchio Brandeburgenſis cum aliis Septentrionis Principibus, per idem ferme tempus
in Roſtocenſi oppido conueniſſent, ſuas res tractaturi. Inſignia dehinc Imperii, lanceam
Domini cum corona & enſe Caroli, magno ſtudio conquiſiuit, ac in ſuam poteſtatē rede-
git. Ducatum autem Auſtriæ filio ſuo Rudolpho adminiſtrandum commiſit. Cui poſt
paulo, cum conueniſſet Albertus rex Romanorum cum rege Franciæ Philippo, eius ſo-
rorem Blancam vxorem dedit: quod Moguntinenſi & Colonienſi Epiſcopis diſplicuit:
qui eas ob nuptias regi Alberto dehinc inuiſi ac rebelles fuerant. Quos tamen breui obe-
dientes reddidit, vaſtatis eorum terris, coactiſque, vt grauiſſimas teloniorum exactiones
amouerent. Elizabeth autem poſt conuentum Principum cum filio Rudolpho, eiuſque
vxore Blanca in Auſtriam conceſſit: licet iter Rndolphus Palatinus impedire conaretur.
258 Interim Albertus Rex cum Conrado Argentinenſi Epiſcopo, Theobaldum Phyretarum
Comitem aggreſſus, caſtra ac munitiones ipſius diripuit, deuaſtauitq;. Cui ob potentiam
cum reſiſtere nequiret, ingenioſe, duas habens filias, Sophiam Vdalrico Comiti de Wir-
tenberg, alteram baroni de Ochſenſtein in vxores contradidit. Per quos nullo labore fa-
uorem regis aſſequutus eſt. Anno regni ſecundo, cum Albertus à Bonifacio Octauo ele-
ctionis ſuæ approbationem per Oratores peteret, quæ tamen Imperatoriæ maieſtati nul-
lam iuris neceſſitatem imponit, indignabundus recuſat, electionemq; verbis iniuriarum
plenis, & nullam & friuolam aſſerit, omnia improbans: Albertumq; homicidam appelli-
tans, enſe accinctus & coronatus, in publicum prodiit, inquiens: Ego ſum Cæſar & Pon-
tifex, Volnit puto imitari veteres Auguſtos Romanos, qui etiā ſummi Pontifices fuerant:
ſed

ſed nil mirum, cum omnia ſibi arrogent. Orta eſt autē & mox inter ipſum Pontificem & Philippum Franciæ regē grauiſſima diſcordia, qui nolebat ipſum dominum ſuum agnoſcere, legatis omnibus eius contemptis, futurum concilium appellans. Ob id mutato clypeo (vt dicitur prouerbio) Imperatorem Albertum approbauit, & eũdem de regno Franciæ per literas inueſtiuit, rege Franciæ excommunicato in publico conſiſtorio, maxima hominum frequentia, inſignem habens orationem (quæ extat) ſic exorſus: Refulſit ſol qui erat ſub nubilo, &c. Expoſuit deinde id Geneſeos primo: Creauit Deus luminaria magna, de Imperatore intelligendum, qui bonis vt Sol, malis vt Luna præeſt, tanquam monarcha totius mundi. Multa in Gallicanam ſuperbiam cum criminatione perorans, multas laudes in Imperatorem congerens, qui ex nobiliſſimo ſanguine Rudolphi deſcendiſſet. Suſcipiens verba Pontificis Cancellarius regis, qui inter cæteros oratores verba fecit: In omni re (inquit) cauſa effectum antecedit, quem finis concomitatur. Sic Deum cœlum ſequitur, quod inferiora gubernat. Et tu beatiſſime pater cauſa mouens es, Imperator exequens, finis eſt pax vniuerſi. Leua igitur manum tuam, & aquila eleuabitur & exequetur motus tuos. Placuerunt hæ aſſentationes mirum in modum Pontifici, ac mox ſciſcitatur, an cum rege Franciæ Cæſar confœderationem habeat. Quam tum nullam eſſe aſſeruit: quare abſoluit eum à quibuſcunque præſtitis iuramentis ex ſua plenaria (ſicut ipſe inquit) poteſtate, à nemine ſibi conceſſa. Sed Cæſar iam cum Rege affinitatem contraxerat, priuſquam Oratores redirent. Aliiſq; intentus negociis, inteſtinum bellum inter Wernherum Pataujenſem antiſtitem & ciues eius, quod grauiſſimum futurum erat, ſedauit & cõcordiam fecit, priuſquam contra Bauariæ Ducem Ottonem proficiſceretur. Qui poſt defunctam vxorem ſuam, ſororem Alberti, Styriam populaturus cum Salisburgẽſis Epiſcopi auxilio exercitum ductabat. Quidam enim Barones Duci Alberto rebellabant. Sed fruſtra, eiectus enim eſt. Sed dum a quibuſdam primatibus Hungariæ in Regem poſtularetur, captus, & ad Bulgarorum, Rutenorumque loca incognita ductus à Teutonicis, in Pruſſia cognitus tandem, in patriam eſt Otto ſaluus reductus: ſed id aliquãtulum poſt. Quum enim eo anno Andreas Hungariæ Rex mortem obiiſſet, Mareſcalcus Auſtriæ caſtrum in monte ſancti Martini cepit, ac Budam profectus, Reginam relictam viduam Alberti filiam, Viennam reduxit. Tum duo ſunt reges Hungariæ deſignati, Carolus hæres Siciliæ à Pontifice Bonifacio miſſus, & Wenceslaus Septimus Regis Bohemiæ filius à primoribus regni electus: ambo ex duabus ſororibus nati. Sed dum Carolus ab Vngaris ſpem regni adipiſcendi ſuſcipit, Wenceslaus Sextus Bohemiæ rex Senior, inſignia regalia ab Hungaris pro filio adquirit. Sed ob aeris intemperiem regredi coactus, negocio infecto abit, iubente Alberto Cæſare, & filio Rudolpho Auſtriæ Duce, Morauiam rapinis & prædis euaſtante. Dum autem Carolus Znoymæ oppido Morauiæ cum quibuſdam Hungaris & Cumanis finitima quæque loca popularetur, Albertus id au[illegible]ns magno exercitu Bohemiam ingreditur, ante Cuthnam caſtrametatus, putans ſibi regem occurſurum. Sed ſæuitia hyemis appropinquante, diſceſſit in Auſtriam. At vere nouo copias congregans, vt Bohemiam ingrederetur, Sueuiam petit. Dum exercitus inſtruitur, Wenceslaus Senior moritur. Wenceslaus Iunior filius regalia regni Hungariæ habens, Bohemiæ paterno regno contentus, Ottoni Bauariæ Duci ea reſignat, ac cum Alberto Rege Romanorum, auunculo ſuo concordiam iniit: reddita ei terra Miſnenſi, quam ei pater denegauerat, & Marchionibus qui illi ſuppetitas ferebant, conceſſerat. Otto clam Hungariam ingreſſus, ſe pro Rege gerebat, quibuſdam ipſum iuuantibus. Et quod à Duce Auſtriæ impediretur, cædibus & ſpoliis Auſtriam dehoneſtabat. Paulo poſt captus, ſed liberatus, vt ſupra ſcripſimus, titulotenus Regem agebat. Interim Wenceslaus Iunior 259 Septimus eius nominis, in Olomucio Morauiæ oppido orta ſeditione, occiditur, & Rudolphus Dux Auſtriæ à Baronibus Rex eligitur. Qui accepta regina Elizabeth relicta Wenceslai Sexti vidua in vxorem (nam Blanca regina Franciç iam obierat mortem) Ducatum Auſtriæ fratri ſuo Friderico conceſſit, approbante hęc omnia Alberto rege. Sed vix Rudolphus veſtigia in Bohemiæ regno fixit, primo anno ſubitu moritur, occiſus fraudulenter in lecto nocte, vt creditur. At Henricus Carinthiæ Dux auunculus eius, quod gener eſſet Wenceslai Sexti, regnum occupat, Alberto rege ipſum impugnante. Conuenerat enim Albertus cũ Baronibus Boemiæ, vt ſingulos filios ſuos, vno decedẽte ſine hęrede, ſemper in regem aſſumerent alium. Sed quum tota æſtate magno exercitu in Bohemia nihil effeciſſet, in Auſtriam, dehinc in Sueuiam reuerſus, nouas copias cogit, vt Bohemiam infeſtet. Sed morte præuentus, expeditionem hanc exequi non potuit, vt mox ſcribemus. Nam antea, quod pene excidit, contra Ducem Brabantiæ pugnans, auxilia à Comite Iuliacenſi, & de Marchia in prouincia Cleuenſi ac ciuibus Colonienſibus

accepit. Quo tempore rex Francorum contra Flandrenſes in Tornaco bellum gerens, amiſit florem ſuæ militiæ aſtu Flandrenſium, qui cuniculis & ſubterraneis foſſis excauatis, inſidias locarunt, ac milites incautos obruerunt. Fertur Regina Franciæ huius crudeliſſimi belli fuiſſe author. In quo tot Duces, tot Comites, tot Barones occubuerunt, quot memoria hominum tunc non tenebat. Siquidem per quinquennium hoc bellum durãs, trecenta & amplius millia nobiliſſimorum & fortiſſimorum de regno Franciæ abſtulerat. Geſſit autem & Albertus ante id tempus graue contra Conradum Salisburgenſem antiſtitem bellum, quod Ottoni Bauariæ Duci Styriam ingreſſuro, opem ferebat, & quod Ducis Carinthiæ filium captiuum abduxerat: ob cuius tamen liberationem pax per Henricum Ratiſponenſem præſulem & Ludouicum Bauariæ Ducem facta. Quæ haud diu durauit: quoniam Albertus Raſtat oppidum obſedit. Sed ob victus penuriam obſidionem ſoluens, quoniam Otto magnum adduxerat exercitum, incendio vndiq; Salisburgenſes terras deuaſtat. Antiſtes vicisſim Alberto, ſalis fabricam haud longe ab oppido Gmunden, Halis eſt loco vocabulum, à ſale vt pleriſque aliis, vbi ſal coquitur, deſtrui curauit. Nam grauem iacturam ſalis ſui patiebantur propter copiam ſalis quam dux Auſtriæ habuit. Fertur autem quod Elizabeth regina mineram illius ſalis & fabricam conſtrui fecit. Idcirco cum vinci Albertus nequiret, oblatum eſt illi venenum. Quod vt eiicerent medici omnem nauantes operam, Ducem inuerterunt, machina ad hoc ingenioſe fabrefacta, vt continuo vomeret, non tamen ſuffocaretur. Excluſum eſt itaq; venenum per os, per nares, per oculos: visq; eius tanta fuit, vt alterum ei oculum corrumperet. Vnde ſæpe Monoculus rex dictus eſt, Princeps fortisſimus & bellicoſisſimus, qui duodecies collata acie dimicauit, ſemper victor, à ſcriptoribus ob id Albertus Triumphator cognominatus. Poſtremo cum Albertus ingentem coegiſſet exercitum, ex tribus armatorum millibus equitum, & quinquaginta millibus peditum, Boemiam ingreſſurus contra Ducem Carinthiæ, qui ſe regẽ Boemię gerebat, miſeranda morte eſt à Duce Iohanne (quem regis frater Rudolphus ex Ottacari filia genuerat) ac illius complicibus crudeliter in hũc modum occiſus eſt. Ioannes Dux Auſtriæ, dum eſſet iuuenis & prodigus, Albertus eius bona tutoribus commiſit, iuuenem apud ſe honeſta conditione tenuit. Qui quum prauo ſeductus iniquorum conſilio, quaſi Dux eſſet ſine terra, crebro patrimonium ſuum maternum peteret: quod illi negabatur, cum tribus aliis coniurationem iniit qui curam cuſtodiendi corporis regii habebant, quib. ſemper rex vitã ſuam concredidit: hi erant Rudolphus de Wart, Waltherus de Eſcenbach, & Vlricus de Palm. Hi quatuor ſemper cum duce Iohanne latus regis ſtipabant, tanquam omnium charisſimi & fidelisſimi. Octauo autem Kalend. Maii, anno Christi milleſimo, trecenteſimo octauo, cum rex filios ſuos cũ Duce Ioanne ac nonnullis baronibus in menſa habuiſſet, hilaris & lætus omnes roſeis ſertis redi[illegible]uit. Quatuor illi coniuratores cibum capere non poterant, necem meditantes regis: erat enim illo die traiecturus Rhenum (vt ſperabat) petiturus Reinfeldum. Menſa itaque remota, equum petiuit, vt natum conſcenderet. Ablegatis omnibus aliis miniſtris, hos ſolum quatuor detinuit: conſcenſo rex equo, Rudolphus de Wart: Quamdiu (inquit) iſtud cadauer equitare permittemus? frenumque equi apprehendens, cum inter eundũ de more clementisſimus rex loqueretur, Dux Iohãnes pugione collum regis primus ferit, Vlricus faciem & caput per medium ſecat, cæteri nihil tale ſuſpicantem regem, enſibus transfodiũt, inter Ruſam Arulamque Heluetiorum flumina, haud longe à Rheno. Vbi poſtea monaſterium ſanctimonialium ordinis Minorum S. Claræ cõſtruitur. Nomen eſt loco regius campus impoſitus. Occiſores fuga in Friburgum dilapſi, ſed dolo eluſi, caſtrũ relinquunt. Vlricus de Palma Baſileæ in domo Conuerſarũ latitans, obiit. Caſtro eius obſeſſo per Leopoldum Ducem Auſtriæ, qui cum fratribus omne patrimonium diuiſit, pręter Morauiam quam imperio ſubiecit: ex eo oppugnato, quinquaginta ſunt decollati. Munitionibus vero Waltheri deſtructis, ipſe paſtorem agens, poſt annos trigintaquinq; ſeſe manifeſtat moriturus. Rudolphus de Wart cũ famulo poſt longã occultationem Romã pro aſſequẽda venia petẽs, a Theobaldo Comite de Blomont capitur, & Leopoldo traditur. A quo famulus rota cruciatur: Rudolphus poſt multas inanes excuſationes, caudæ equi alligatur: & ad ſuppliciũ ductus, fractis rota membris, crudelisſime necatur. Ioãnes dux, nepos regis, profugus per ſyluas & ferarum latibula, tandẽ in Italiã venit. Poſtremo ad Henricũ Imperatorẽ, ſucceſſorem Alberti, in Tuſciã Piſas per papã miſſus, in habitu fratrum heremitarum perpetuis carceribus eſt condemnatus. Sic omnes illi parricidæ diris diſcerpti ſuppliciis, aſpiciente regina (quę vnice maritum dilexerat, & ſanguinem parricidarum pedibus calcauerat in vindictam) debita ſua præmia tulerunt. Sic mortuus eſt pientisſimus Princeps Albertus, cum annis decem regnaſſet, prudentia,

ſagaci-

ſagacitate & clementia nulli ſecũdus. Munificus in benemeritos, ſcelerum vindex acer-
rimus. Inter Germaniæ Principes veluti fulgentiſſimũ ſidus eluceſcens. Tria potiſſimum
genera deamabat ac venerabatur: Pudicitia fœminas claras & illuſtres: clerum deuotũ &
religioſum: ac milites ſtrenuos & fortes. Bilingues graui odio perſequebatur, laſciuorum
contubernia euitauit, coniugali caſtitate inſignis: quandoquidem vxorem vnice dilexit.
Patientia vtebatur erga inimicos ſumma, non præceps in vindictam, iniurias facile obli-
uiſcebatur.

Habuit vnicam vxorem Elizabetham, filiam Meinhardi, Comitis Tyrolis & Goriciæ,
ac Ducis Carinthiæ Conradini ſororem ex matre: fœminã illuſtriſſimam, magni & acuti
ingenii, quę ſalis mineram & vſum faciendi inuenit in Hallis prope Gmunden, in ſuperio-
ri Auſtria. Omnibuſque monaſteriis cum ſale in Auſtria prouidit, non ingrata Dei dono.
Quæ monaſterium in loco occiſionis regis mariti ſui extruxit: ſed ab Agnete filia, Hun-
gariæ regina, eſt locupletatum & perfectum. In quo primũ ſepultus fuit Albertus: ſed de-
mũ poſt aliquot annos, Spiram eſt translatus, & cum patre ſepultus. Hæc peperit 21. libe-
ros: quorũ vndecim iuſtam aſſequuti ſunt ætatem, cæteri in puericia mortui. E quibus ſe- 260
ptem in cœnobio Tulnẽſi virginũ ſepulti iacent. Ipſa Elizabeth in ſua fundatione Kongſ-
feld ſepelitur. Inſigniores liberi hi fuerũt. Primogenitus Rudolphus cognomento Mitis:
cui Blanca Francorum regis Philippi Tertii filia copulatur, Viennæ apud fratres minores
ſepulta, ſine liberis decedens: tandem Bohemiæ Rex factus, relictã Wenceslai regis Bo-
hemiæ viduam duxit. Sed breui lætatus eſt imperio, vt ſcripſimus. Fridericus ſecundoge-
nitus, elegans Dux, cognomento Pulcher. Qui poſtea Cæſar Romanorum fuit, vt narra-
bimus. Huic vxor erat Elizabetha, Iacobi regis Arragonum filia, quæ Viennæ apud mi-
nores ſepulta iacet, vnicam relinquens filiam, quæ Comiti Goriciæ copulata fuit tandem
coniunx. Hunc cum ſuper ſe regnare quidam barones Auſtriæ & ciues Viennenſes nol-
lẽt, trucidati ſunt crudeliſſime. Tertius filius erat Leopoldus cognomine Gloria militum.
Cui Catharina Comitis Sabaudiæ filia, ſoror vxoris Henrici Imperatoris, datur vxor.
Quæ duas reliquit filias, quarum altera Duci de Schweinicz, altera domino de Kuſſi in 261
Francia locantur vxores. Filius quartus, Henricus Placidus dictus, conſortem Elizabeth
habuit, Comitis de Virnberg in Eſflia filiam, quæ ſine liberis deceſſit. Quintus filius di-
ctus Albertus II. Dux Auſtriæ cognomento Sapiens: qui prouincias poſt patris obitum
diu rexit. Sed cum manibus & pedibus æger eſſet atque contractus, primum Patauienſis
Canonicus & ſubdiaconus, fratres omnes in ætate ſupergreſſus, aſſenſu Pontificis duxit
vxorem Iohannam Vdalrici vltimi Comitis Phyretarum in Sungaw de claro Burgũdio-
num ſanguine vnicam filiam: à qua Phyretarum Comitatus Auſtrię acceſſit. Hic caſtrum
Berchtolſdorff condidit, quatuorq; genuit nobiliſſimos Principes: Rudolphum IIII. qui
primus ſeſe Archiducem Auſtriæ, priuilegio Friderici II. Imperatoris vſus, ſcripſit. Et qui
Comitatum Tyrolis Auſtriæ adiiciens, præpoſituram S. Stephani in Vienna Auſtriæ cum
Canonicis fundauit locupletiſſime, ſi ſeruare donata Canonici imprudentes ſciuiſſent.
Qui habitu mutato quẽ illis inſtituit, Principem adeo irritarunt, vt & cenſus datos & fun-
dationem mutaret. Hic cum Catharina coniuge filia Caroli IIII. Imperatoris in choro
templi S. Stephani ſepulti hodie cernũtur: licet Mediolani ſit mortuus. Genuit dehinc ſe-
cundum filium Fridericum, qui in adoleſcentia moritur. Et poſt Albertum III. cognomi-
natum cum Trica, Aſtronomiæ ſtudioſum. Qui generale ſtudium à fratre Rudolpho in-
ceptum crexit, ac caſtrum Laxenburg extruxit, cum Beatrice Norinbergẽſium Burgra-
uia vxore: quæ Albertum IIII. peperit, literatorum ſingularem patronum, Viennæ ſepul-
tum. Quartus autem Alberti filius Leopoldus, Militiæ decus cognominatus: Dominium
Veltkirch Auſtriæ adiecit, cũ Comitatu Hohenberg in Sueuia, & cum Tergeſto ac Tre-
uiſana Marchia: ab Heluetiis prope Sempach oppidum occiſus, in monaſterio Kongsfeld
ſepultus: relictis ex vxore Virida Barnabouis Mediolanẽſis Principis filia, quatuor liberis,
Guilielmo qui curialis, Leopoldo qui ambitioſus, Erneſto qui ferreus, ac Friderico qui
magnificus vulgo dicuntur. Hi nominati quatuor Principes filii erant Alberti Contracti,
qui Alberti Primi Regis Romanorum quintus erat filius. Sextus filius Alberti regis, Otto
Iocũdus cognominabatur. Cui vxor Elizabetha duciſſa Bauariæ, Fridericũ atq; Leopol-
dũ filios progenuit. Quinq; item inuenio filias Alberti principales dignitates aſſequutas.
Elizabetham ſcilicet, quæ Theodori Ducis Lotharingiæ vxor fuit, eiq; tres liberos pepe-
rit. II. Annam, quę Hermanni Marchionis Brandeburgenſis vxor primum, poſt eius obi- 262
tum nupſit Duci Vratislauiæ, quæ ex vtroq; filios & filias genuit. III. Gutam, quæ vxor
extitit Ludouici Comitis de Oeting, in Rhetia, generans ex ea filium Ludouicum. Qui 263
cum Ludouici Bauari electi Regis Rom. familiaris eſſet, poſtea cum Ducibus Auſtriæ eſt

264 ab eo perſequutus. Sed ante hanc prius habuit vxorem is Comes Ludouicus, ſororẽ Comitis de Wirtenberg, ex qua filium & filiam progenuit. IIII. Catharinam Henrico Septimo deſponſatam. Poſt cuius obitũ Carolo Calabriæ duci vxor locatur. V. Agnetem cuidam Romano de Columna deſponſatam, dehinc Andreæ Tertio Veneto Mauroceno, Hungariæ regi traditam. Quæ monaſterium Regii Campi locupletauit & perfecit. Hi vndecim liberi cum maximo honore domum Auſtrię illuſtrarunt, alii in puericia mortui ſunt. Excerpſimus illa ex diuerſis Annalibus, & ex Alberto Argentinenſi pleraq;, qui genealogiam Ducum Auſtriæ in ſuis Annalibus fideliter exequitur, de quo mutuati pleraq; ſumus. Nunc tetraſtichon noſtrum ſubiiciamus:

Concidit Albertus miſeranda cæde nepotis,
Imperium qui vix per duo luſtra tenet.
Biſſenos victor conflictus hoſtibus edit,
Occidit à proprio ſanguine progenitus.

Henricus Septimus.

HENRICVS eius nominis ſeptimus (nam illi in interregno creati, haud connumerãtur Regibus in Cæſarum catalogo) filius fuit Henrici Comitis de Lutzelburg, & Beatricis Comitiſſæ Hannoniæ. Qui quidem Henricus pater regis ante villam Wuringen, haud longe a Colonia à Duce Brabantiæ & Comite de Monte, qui hodie dux eſt, occiditur, cum duobus fratribus Comitibus de Lutzelburg: tres relinquens filios, Henricum hunc Cæſarem, Waltramum Comitẽ ſtrenuiſſimum, & Balduinum Treuerenſem præſulem. Fuit hic Henricus ſingulari integritate, armis quidem ſtrenuus, ſed religione præcipuus. De quo Italici ſcriptores etiam hæc produnt: Paternæ huic opes haud magnæ ſane erant, ſed iuſticia prudentiaque, tum rerum geſtarum gloria, quam natalibus aut gentili regno illuſtrior. Licet Blondus ei nunc auariciam, nunc ſtulticiam, nunc fatuitatem obiiciat, vt eſt odium Italorum in Germanos. Qui tamen ea fuit animi tranquillitate dotatus, vt nulla vnquam proſperitate efferretur, nulla deiiceretur aduerſitate, quanquam plures quotidie experiretur aduerſitates: adeo vt ſub eo, niſi præcipiti morte præuentus eſſet, ſperaretur ſedata Alemãniæ diſcordia, & Italicarum factionum compoſitio, & terræ ſanctæ recuperatio. Maximam itaque paſſa eſt Chriſtianitas iacturam in nece illius nobiliſſimi Imperatoris, & ſimul religioſiſſimi. Quod palam coram omnibus Principibus, Petrus Moguntinus Archiepiſcopus alta voce proclamauit: In quingentis ante, inquit, & amplius annis, nullius mors principis mundo periculoſior fuit. Circumferuntur verſus non admodum concinni, qui lamentabilem eius mortem conqueruntur. Cæterum, vt ordine ſingula pandamus, hic Henricus Comes Lutzelburgenſis, Alberto occiſo, Francofurti electus fuit Rex Rom. à Principibus imperii. Balduino archiepiſcopo Treuerenſi eius fratre plurimum ſuffragante, prima Nouembris, anno liberationis noſtræ octauo & trecenteſimo ſupra milleſimum. In quem vſque annum, à morte Friderici II. res Italicæ plurimum turbatæ. Nam ſuperiores Reges Rudolphus, Adolphus & Albertus ab Italia abſtinuerunt. Omnes pene Italiæ vrbes imperio parere ſolitæ, excuſſo iugo, tyrannis potius ſubeſſe cœperunt. Sic Verona Scaligeros, Mantua Paſſerinos, Padua Carrarięſes patiebantur. Gibelini & Guelphi totam Italiam diſcindebant. Electus itaque Henricus prima Nouembris, Aquiſgrani coronatur ab Henrico archiepiſcopo Colonienſi. Epiphaniarum feſto aſcendens Rhenum, haud longe à Spira, Eberhardum Wirtenbergenſem comitem obuium habuit cum ducentis equis, multa inaniter loquentẽ & ſuperbe. Qui tyrannidis & rebellionis accuſatus, frigide ſe purgans, cum indignatione à rege diſceſſit. Ob id paulo poſt à Contrado de Winsberg regis pręſide, cum Imperator in Italia eſſet, adeo eſt fractus ac debilitatus, vt ex octuaginta oppidis, caſtellis & munitionibus, vix tres remanerent. Quinimo ab Heſſone, Marchioneque Badenſi captus, in turri latuit vſq; ad Imperatoris mortem. Mirum enim in modum exoſam habuit ſuperbiam, eamq; quoad licuit, ſemper deteſtabatur. Venerãt ad eũ Spiræ Argentinenſes ciues, priuilegiorum ſuorum confirmationẽ petentes, ac ſe miſſos à dominis Argentinenſibus longo verborum ambitu narrantes: quos deriſit nulla eos reſponſione dignatus, donec ſe ſubmitterent, ac ſe nõ dominos, ſed ciues Argentinẽſes teſtarẽtur. Cõuenerant pręterea Principes & ciuitates, qui fidelitatẽ ac iuramẽta pręſtarẽt. Inter quos erat

etiam

etiam Fridericus dux Auſtriæ, Alberti regis occiſi filius, inueſtituram Ducatus petens ac feudum: quem Barones & ciues Viennenſes odio perſequebantur, ac in eum conſpirabant, ne illis dominaretur. Miſſis nunciis regem orabant, ne illi Ducatum Auſtriæ concederet. Cum eo itaq; Henricus poſt multos tractatus, ſi forte poſſet Alberti liberos ab Auſtria remouere, habito concilio, rex quinque ob Auſtriæ Ducatum occiſos, recenſuit Friderico. Cui Fridericus: ſit ille qui carere eo mauult, ſextus. Dehinc feudum ab eo accepit, & ius quod habuit in regno Bohemiæ cum fratribus, Regi donauit. Qui poſt filium ſuum Iohannem, vt ſcribemus, Regem fecit. Petiit inſuper vt ducentos equites galeatos ſecum vltra alpes mitteret, quod factum eſt. Fridericus Auſtriam reuerſus, Baronibus caſtra & munitiones diripuit & ſolo æquauit. Viennenſes ciues oculis, naribus, manibus, pedibus detruncauit, equis adalligatos diſcerpſit, rotis fregit, enſe ac laqueo obedientes reddidit, coegitq; vt ſe dominum ſuum, ac Principem agnoſcerent. Dehinc fratrem Leopoldum Ducem Auſtriæ, vt cum Imperatore alpes tranſeat, cum militibus ordinat. Cum autem Henricus Spiræ vidiſſet Regum & Imperatorum monumenta, doluit anteceſſores ſuos Adolphum & Albertum in loco occiſionis eſſe ſepultos. Iuſſit itaq; eos effodi atque illuc deferri. Delato itaque corpore Regis Alberti naue, Rex obuiam ad Rhenum vſque pergit. Filiam Alberti Reginam Hungariæ quæ funus comitabatur, honorifice ſub brachiis in vrbem vſque traduxit. Corpuſque Alberti in ſepulchrum vxoris Friderici Imperatoris collocauit. Adolphi autem corpus (quod eodem die eſt pariter allatum) in Friderici Imperatoris filiæ monumento ſepeliri iuſſit. Sic duos occiſos Reges vno die regia pompa honorifice & pie actis funebribus ſepeliuit, iuſtaque perſoluit, clementiſſimus & potentiſſimus Rex. Dehinc ad filii nuptias animum intendit, vt res domeſticas quæ mediocres ac perinde infirmæ erãt, aliqua affinitate muniret & latius proferret; priuſquam Italiam ingrederetur, maiori ex parte iam pacata Germania. Erat ei primogenitus Iohannes vix ephebus ac annos pubertatis ingreſſus, cui deſponſauit Elizabetham puellam grandiuſculam, & proceræ ſtaturæ, Venceslai ſenioris filii Ottacari, olim Regis Bohemiæ filiam; neptem Rudolphi Regis Roman. quæ Spiram honeſto comitatu adducta. Quæ quia annos viginti ſuperaret, & corpore grandior eſſet quam ſperabatur, ob fornicationis ſuſpicionem, diu nuptiæ eius ſunt dilatæ. Puella innocens, moræ impatiens, vbi hanc falſam intelligit ſuſpicionem, denudato corpore interiori veſte Regem adiit, ſtola vnica tecta. Virginitatem meam, inquit, ô Rex aſpectu corporis mei & examine honeſtarum approbabo matronarum, nec hinc pedem mouebo, niſi ſiniſtram de me ſuſpicionem abiicias, accerſitiſque matronis meam integritatem quam falſo violatam ſuſpicaris, ſynceram inuenias. Timore perculſus Rex, inducere Reginam virginem non potuit vt abiret, plurimum ſeſe excuſans de concepta in illam ſuſpicione. Coactus itaque mittere pro matronis & obſtetricibus, reperta eſt illæſa & inuiolata virgo. Maturatæ igitur ſunt nuptiæ & ſolenniter celebratæ. Quas tamen pauliſper Moguntinus & Colonienſis antiſtes ob ſuperbiam interturbarunt. Vterque enim dextræ Principis aſſidere contendebat. Sed rixa illa ſedata, & nuptiis finitis, ex Francis Orientalibus & Bauaris cogitur exercitus, qui Iohannem filium Henrici Regis cum regina in Boemiam (quæ dos eius erat) traducat. Henricus enim Carinthiæ Dux, filius Meinhardi Comitis Tyrolis & Ducis Carinthiæ, cum ſororem Venceslai Iunioris, Annam vxorem haberet, regnum 265 Boemię tum occupauit, ſed à Baronibus deriſui habitus. Ioannes hic filius Henrici Regis eligitur (abeunte Henrico duce in ſuam Carinthiam) & cum regina Pragæ, à Petro Moguntino archiepiſcopo (ad quem ius coronationis ſpectat) coronatur cum ſua coniuge, pridie nonas Februarii, anno ſaluationis noſtræ vndecimo, poſt milleſimum trecenteſimum. Erat autem is Moguntinus præſul quondam Petrus de Treueri nuncupatus, medicinæ profeſſor eminentiſſimus, in quodam diſſidiu Stelliſerorum & Pſitacorum (fortuna ſic volente) in epiſcopum Baſilienſem, dehinc ob eius ingenium ac mirabilem induſtriam in archiepiſcopum Moguntinum delectus, ac per ſedem apoſtolicam ſub Alberto Ro. rege promotus. Qui poſt in amorem & gratiam Henrici regis inſinuatus, illi debita & multa præſtitit obſequia, & ob id ab eo haud vulgariter amatus. Cum interea Germaniæ res Henricus rex componeret, oratores miſit Henrico Carinthiæ duci, qui ob ablatum Boemiæ regnum iraſcebatur, vt ipſum placarent. Dehinc ad Auinionem ad Clementem V. Pontificem epiſcopos duos, & tres Comites oratores dirigit, qui coronam imperialem, Imperatoriſq; nomen & titulum petant. Nam & pontifex diu à Roma aberat. Promittit pontifex Cæſari imperialem coronam, ſi intra biennium in vrbem veniat. Feruebant enim diſcordiæ per populos, ac vetera inteſtinaq; vulnera grauiora indies renouabãtur, quę abſq; Cęſaris preſentia ſanari non poterant. Venerant itaq; ad regem

Matthæus Mediolani,& Theobaldus Brixiæ magnates,cum plurimis Longobardis, ſollicitantes Regem vt Italiam ingrederetur, eamq; a tyrannis liberaret. Quos benigne Rex amplexus,donatos dimiſit, & Theobaldum militari cingulo inſigniotem reddidit, breui ſe ſubſequuturũ pollicitus. Patriam itaq; Lucelburgam accedens, cum amicis & terræ illius primoribus de copiis ac auxiliis ſibi præſtandis, cum vxore & fratribus ſuis, Balduino Treuetenſi ac Waltramo Comite conſultat. Qui vna omnes ſecũ iter arripientes, per terram comitis Sabaudiæ, qui ſororem reginæ vxorem habuit, Longobardiã ingrediuntur. Ingreſſi cũ eo Leopoldus Auſtriæ,& Rudolphus Bauariæ Duces, archiepiſcopus Treuerenſis, Leodienſis, Baſilienſis, Tridẽtinus, qui magiſter erat epiſtolarum,& plures alii antiſtites: Comes Sabaudiæ, Comes Flandriæ cum multis aliis comitibus, Baronibus, militibus & ſtipendiariis Principum & ciuitatum Germaniæ. Tranſgreſſis itaq; alpibus, primo Taurinũ delati ſunt. Taurini Regi populariter obuiam facti, & ſe & vrbem Regis arbitrio permiſere. Dehinc Haſtæ honorifice pariter acceptus vt eorũ dominus, etſi fœdere ſe in fidem & tutelam Roberto regi permiſiſſent. Vnde cum de eorum fide dubitaret, primores ciuium ſecum Mediolanum perduxit. Nicolaum Senẽſem iis præfecit, qui nouis legibus populum aſtringat, & peregrino præſidio arces & caſtella Haſtẽſium præmuniat. Cæſar Mediolanum dehinc pergit. Poſtquam controuerſias primorũ ex Longobardis compoſuerat Haſtæ, exercitumque ſuum ſubſequentem expectauerat, à Guidone de Turri Capitaneo Arredis perhumaniter ſuſceptus eſt: licet prius ſigna & imagines imperii deieciſſet. Nam eum cito obiturũ ſperabat. Is inter Guelphos dominium ciuitatis habuit, cum Matthæus Vicecomes altera ex parte ad regimen vrbis aſpiraret. Tametſi inops & exul paulo ante erat, congreſſuſq; hominũ præ pudore fugeret. Nam citra Benaci ripas, ſolus errare & retia texere, atq; piſcari ſolebat. Singulis autem Lombardiæ vrbib. vicarios dedit, quos receperunt, fidemq; Cæſari promiſerunt. Cum autem rex ab vtriuſq; factionis capitibus vrbẽ recepiſſet in ſuam poteſtatẽ, Leopoldo Duci Auſtriæ cum Germanis cohortibus præſidium vrbis curandum impoſuit, Piſanorum tum legati aderant, qui ingentem vim auri ſecum detulerant, Henricoq; donauerant. Proſequebatur præterea ingens Italicorum procerum multitudo, obedienter quæcunque is imperaſſet faciens, dedititios ſe Cæſaris profitentes, & munera & ad victũ neceſſaria affatim exhibentes. Erant Cæſaris ſubinde videndi perquam cupidi. Sexaginta etenim pene annos deſignati ad imperium Reges, Italiam non viderant. Ipſe vero Cæſar moram illic faciens, ab archiepiſcopo Mediolanenſi, coronam ferream accepit, quæ Modœciæ ab aliis Imperatoribus accipi conſueuit. Nobiliores Gibelinorum & Guelphorum totius Italiæ conuocat, ſummis viribus attentans eos in concordiam reducere. Sed poſt magnam deliberationem, illis reſpondentibus impoſſibile fore, infecta re ſingulos remiſit. Guido autem Turrianus ægreferẽs moram Cæſaris in vrbe, de eius traditione atq; interitu, anxie ſecum cogitat. Matthæum Vicecomitem Cæſaris demeruiſſe gratiam atq; in patriam reductum dolet. Maxime lites & inteſtina bella inter ciues ſuſcitantur. Suæ factionis profugos ad ſe pellicit: vidit enim nobiliores ciuium Cæſari opes ſuas ſponte afferre, imperataq; facere: ad hæc muneris loco Henrico quinquaginta millia aureorum, reginę decem millia polliceri. Turrianus igitur proditionẽ Cęſaris diu meditatam tandem ad exitum deducere parat. Quendã enim de Sodomia condemnatũ, ad ſupplicii locum educere decernit ad concremandũ, ſperãs maximam Germanorum militum partẽ ad ſpectaculum progredi. Tum clauſis portis regem in palatio deſertum, ſperat facile mactandum. Hoc forte conſilium dum Turrianus cum quibuſdam factionis ſuę in domo capeſſeret, adoleſcens quidam qui non curabatur, hoc audiens, Matthæo pandit Vicecomiti. Qui diſpoſitis clam armatis, ſeditionem hanc diſſimulanter expectat, regiq; omnia aperit. Suborto tumultu, fratres Theutonici ordinis ſanctę Marię, qui etiam officii gratia Cęſarem comitabantur, primi irruentes in palatium regis, coniuratores viriliter repellunt, palatiumq; defenſantes, portam aperiunt vrbis, qua occluſus Leopoldus Dux Auſtriæ ducentis cum armatis iacuit: magno labore obſtacula remouẽtes, ictusq; lapidum ac lancearum ſuſtinentes, ad Cæſarem properant. Matthęus quoque cum ſuis quos habuit occultatus erupit, obuioſque quoſque trucidant, nemini parcunt. Turrianus cum iam conſilium proditum ſuſpicaretur, fuga elapſus cum ſuis euaſit. Domus eius ſolo æquata, bona direpta, trucidati obuii quiq;. Tum primum Guelphis Cæſar cœpit eſſe inuiſus, Gibeliniſq; adhærere, cum prius factionem illam (quæ totam occupauit Italiam) delere pro virili elaboraret. In exilium igitur acti Turriani, Matthæo autem Vicecomiti cura Mediolanenſis vrbis demandatur. Wernherus etiam Comes de Hohenberg relictus à Rege in Lombardia, incredibiles habuit victorias. Venerant tum ad Cęſarem omnes ciuitates Pedemontanæ, præter Brixiam, opes in ſumptus & milita-

militaria promittentes auxili rixienſes, Papienſes & Placentini, Turrianis fauebant. Verum illis fugatis domo tria, Henricus vniuerſæ Italiæ formidoloſus eſſe cœpit. Cremonenſes igitur cum nũ Cæſaris cognouiſſent, laqueos ferentes in collis, ac manus cancellatim ſtringen n humum procumbebant, gratiam petentes. Quos Cæſar in deditionem ſuſcepit, acc a etiam pecuniaria mulcta, quæ centum millia aureorũ ſuperanit. Bellici enim tum s omnem pecuniam Cæſaris deuorabãt. Redacta igitur in deditionem Cremona, l denſes & qui Cremam poſſederant, miſſis clauibus Henrico, ſe & ſua in ius ac arbitri Cæſaris ſubiecerunt. Brixiani in rebellione cõtumaces perſeuerabãt: quos Theoba s Bruſſatus, qui Spiræ militari parazonio à Cæſare donatus, eiuſq; beneficio in patriam ceptus erat ab exilio, ad defectionem ſolicitabat, in rebellioneque detinuit. Longa igi obſidione Brixiam premens, fame, ferro, flammiſq; tãdem perdomuit. Ex immẽſo n exercitu, qui tria pene miliaria occuparat, & ex captorũ cæſorumque cadaueribu euiſſima ſuborta peſtilentia vndiq; graſſabatur, Waltramus autẽ frater Cæſaris, dum ermis incautius hoſtes vſq; ad vrbis portas perſequitur, iaculo vulneratus letaliter, ac V onã perductus, cum medicorũ ope curari non poſſet, moritur, honorifice ſepultus. M c fratris Cæſar exacerbatus, ſe per portas vrbis nõ intraturũ iurat, ſed complanata foſſ diſiectiſq; mœnibus. Cum autẽ Theobaldus in monte, qui Brixiæ imminet, cum pauc militibus quotidie Cæſaris caſtra ſpecularetur, tandem capta rupe & obſeſſa, milites o ciduntur ac ſpoliantur. Inter cadauera Theobaldus, qui ſe mortuum ſimulabat, vt oſtium manus elaberetur, repertus, Cæſari eſt allatus. Quem acerbiſſimis verbis, vt roditorẽ inceſſit, illumq; diligentiſſime curari iuſſit, ne morte superueniente ſupplici eriperetur, ſed vt diutius affligeretur. Crudeliſſima dehinc eiuſdem audita ſunt flagitia quæ in propinquos, in generum ſæuiſſimus latro patrauerat. Sed cũ octo diebus corpus eſſet firmatũ medicinis (vulnus enim letale habuit) equo alligatur perfidus, per exercitum raptatur, in quatuor dein partes diſſectus. Tum ex aduerſo vrbis, perticæ longiores defixæ ſunt, in quarum faſtigio caput, pedes, & manus deligantur. Brixiani etiam quatuor capti, bobus alligati, dilacerantur. Oppidani luctuoſum cernentes ſpectaculum, quinquaginta ciues partis Cæſarianæ, quos captos habebant, in mœnibus vrbis in Cæſaris cõtemptum, ac Theobaldi vindictam, ſuſpendunt. Per hos dies legati tres Cardinales, quos Pontifex legitimæ coronationis gratia Cæſari mittebat, Nicolaus Hoſtienſis epiſcopus, Lucas de Fliſco, Genuenſis, & Arnoldus Sabinenſis, Brixiam verſus, ad Cæſarem pergunt. Hi obſeſſorum cladis miſerti, quia inedia plurimi conficiebantur. Alii minus malum iram Cæſaris putantes, cum loris (quæ è collis dependebant) veniam petentes, miſerabiliter trucidabantur. Deditionem vrbis paciſcuntur. Sexaginta millia aureorum nummum Cæſari dependunt, ſexagintaq; ciues nobiliores obſides, qui Romã vſq; officii gratia regem proſequantur, deligunt. Deinde muros ſubrui, & ad ſolũ æquari iuſſit: ac demolita porta, vrbem poſt ſextũ deditionis diem ingreſſus eſt. Si prodigia cognoſcere quæ tum euenerunt in Italia volueris, Franciſcũ Petrarchã adito, qui te omnia edocebit, libro rerum memorandarum quarto. Genuam dehinc circa hyemem cum apparatu regio ingreditur tribus pene menſibus ſæuitiam hyemis tolerans. Vbi etiam vxorem chariſſimam & matronam nobiliſſimam cum magna iactura ſua amiſit. Dehinc Piſas veniens, inæſtimato gaudio à ciuibus ſuſceptus eſt. Vbi paulo poſt (nã duos illic mẽſes commoratus) Ioannem ducẽ Auſtriæ occiſorem Alberti, clam de Pontifice venientẽ cepit, Piſaniſq; cõmiſit. Qui in vinculis poſtea mortuus eſt. Noluit enim tantũ ſcelus eſſe inultum, neq; voluit virũ delicta confitentẽ grauiterq; pœnitentẽ, ſine miſericordia trucidare, ſed medium elegit, vt in carcere pœnas lueret ſcelerum. Ad vrbẽ dehinc properat Henricus. præmiſſis quibuſdam nobilioribus, quibus Ludouicus Sabaudienſis præfuit, vt motus ſedarent, quos ſciuit à Roberto Apuliæ rege, qui Vrſinos ſibi aſciuerat, eſſe ſuſcitatos: nam Cæſarem impedire conabatur, qui Gibelino nomini erat infeſtiſſimus. Etſi hũc rogaſſet, vt coronationi ſuæ intereſſet, quo illuſtrior ſua præſentia redderetur, Robertus tamẽ multa cauſſatus, fratrem Ioannem cum equitatu miſit, qui largiendo, pollicendo Vrſinos ad ſe pellexit. Columnenſes autẽ vetus & potens familia, Cæſari adhærens, multas pugnas contra Vrſinos in vrbe fecerunt. Rex igitur vrbẽ ingreſſus, miſerabiles cædes & cruentas pugnas in plateis (quæ ſanguine erant fœdatæ) conſpexit. Quandoquidem tribus pene menſibus Columnienſis & Vrſinus adiuncto externo præſidio, atrociſſime decertarunt. Moliebantur enim aduerſarii ne in æde diui Petri coronaretur. Romani pro Cæſare in aciem progreſſi, capitolium inuadunt, campum Floræ occupant, & ad Adriani molem, quæ nũc arx Sancti Angeli appellatur, perueniunt. Differentib. igitur Cardinalibus coronationem Cæſaris (nam & vnus ex iis obiit, & interceptæ Pontificis literæ, coronationẽ differendam

ſignificarunt: licet alii ſcribant Clementē literis mādaſſ in Lateranenſi templo ſolennis coronatio fieret, neq; de amplitudine Cęſarei nomi quicquā inde diminueretur) indignatus Stephanus de Columna, cum multitudine Ro norū tantum deterruit Cardinales, vt Kalend. Auguſti Sancti Petri vinculorum celebr e, in æde ſancti Ioannis Lateranenſis, Henrico imperii inſignia conferrēt. Qui vnctio ſolennemq; titulum ſortitus, Imperator & ſemper Auguſtus eſt vocatus. Cęſar vrbem inquens, Tibur emigrat, relicto in vrbe Hugone de Buchek comite, cum trecentis equ us, qui cum Stephano viriliter Guelphos ex vrbe S. Petri, quā Cęſar adire nequiuit, eie & crebro manus cum aduerſariis conſeruit. Ad Ethruriæ igitur amicas vrbes regredi tituit, ac protinus per fines Sabinorum, Vmbrorum, & Peruſinorum, Aretiū peruenit, credibili honore ſuſceptus. Hinc ad Florētiam tendit: quibus legatos miſerat, priuſqua Italiam intraſſet, vt depoſito ciuili odio exules reciperent, ſeſe propediem cum magno manorū exercitu affuturum: quibus adeo ſuperbe reſponderūt, vt Dantes vates haud idus (quē etiam inter Gibelinos exilio mulctarunt) Florentinos cæcos haud ab re appel erit. Nam Florentini Cæſareis oratoribus reſponderunt, imprudenter agere ſapiētem incipem, qui Barbatos in Italiam duceret, quam deberet à Barbaris tueri. Obſidione ig r hanc & inopia rerum macerare maluit, quam oppugnare locatis caſtris. Nam agri vn q; adeo populati fuerant, vt nihil inde cōmeatus haberi poſſet, omneſq; aditus obſeſſi, p quos frumenta comportabantur. Sic mœnibus incluſos, fame debellare cogitauit. F rentini ſe Roberto ſubiiciūt. Imperator igitur Piſas petiit (Piſanos enim præ cæteris inſign er amabat) Robertum illuc, quaſi cum eo lege acturus, venire iubet. Is autem & ſuſpect ocum, & inhabilem iudicem cauſatus, Imperatorem contemnit. Qui cum hostē imperii decernit, ac læſæ maieſtatis reum denunciat, ac proinde tanquam rebellem Campano atq; Apulo regno priuat. Quam ſententiam Clemens poſt interitum Cæſaris improbauit. Cęſariq; mortuo, periuriū impinxit, multaſq; conſtitutiones quas neq; auſus eſt publicare, fecit. Floruit enim per hæc tēpora Clemens V. & curiam Rom. in Gallias tranſtulit. Vbi per ſeptuaginta annos fere manſit. Hæc autē in Clementinis de ſententia & re iudicata diſputantur c. Paſtoralis. Nec hac reuocatione contentus Pontifex, ſed vt Rom. Pont. augeret poteſtatē, decreuit vt deſignati in Germania Cæſares, quamuis Ro. regis appellationem ſortirētur, tamen à ſummo ſacerdote Imperii iura & nomen acciperent. Adiecit inſuper,
266 vt mortuo Imperatore, per omne interregni tempus Italicarū vrbium, quę Cæſari ſtipendiariæ ſunt, arbitrium & poteſtas penes Ro. Pon. foret. Sed ad Cęſarem noſtrū redeamus. Hic poſt condemnatum Robertū, Florentinos pariter honoribus & omni dignitate mulctat, eiſq; poteſtatem reddendi iura adimit. Vnde Imperator vt hunc deiiceret, Friderici Siciliæ regis filio, filiam ſuam in vxorem deſpondet, Apuliamq; promittit. Ex Germania nouas copias nouumq; exercitum aduocat. Venerat in hoc exercitu mater Imperatoris cum filia Siculo deſponſata. Afferebatur & Catharina Alberti Ro. regis filia ſoror Auſtriæ ducum Imperatori nuptura. Id enim ſuaſerāt proceres & omnes Principes Cæſari ne deſertus & ſine prole vlteriori moreretur. Quibus tandē poſt querelas aſſenſit in hanc mœſtus Imperator, ne ſuis eſſet omnino contrarius, miſſo Gurcenſi præſule, qui ſponſam afferret. Sed allata ad Rhenum cum clementiſſimo apparatu, lugubrem accipiens nūcium de Cæſaris interitu, pene ſibi ipſi mortem conſciuiſſet, maximis eiulatibus cum matre ſua Elizabeth regina, quæ filiam comitabatur, ſe macerauit. Quanquā poſt, Friderico fratre duce Auſtrię procurante, Carolo Calabriæ duci, Roberti Siciliæ regis filio deſponſata, cum honorifico comitatu in Prouinciam ſeceſſit. Nullam tamen ex eo prolem generauit. Præmiſit inſuper Cęſar comitē de Blanckenberg in vrbē, qui apud S. Petrū domiciliū pararet. Interea Cęſar Siciliēſi & Liguſtica claſſe maritimas vrbes, quę Roberti ditionis erāt, populatur. Fridericus terreſtribus copiis Calabros prædatur. Ipſe Senenſium terras ferro igneq; deuaſtauit: captos laqueo in arboribus ſuſpendi fecit. Inſtabat beatiſſimę Virginis dies, quo in cœlū ab angelis aſſumpta eſt, quo ſolitus erat Cæſar omnib. intermiſſis negociis, reb. diuinis vacare. Ea erat enim religione, vt ſæpe totas noctes ante imaginē Crucifixi (quam ſemper ſecū circumferebat) orauerit quam deuotiſſime, & peccata defleuerit quam amariſſime. Solitus ſacram Euchariſtiam aliquando quotidie, aliquando ſummis feſtis accipere. Ob quam rem feſtinam mortem incurrebat. Mane itaque poſt peracta ſolennia, cum de more ſacroſanctam Euchariſtiam in myſtico pane acciperet à fratre ordinis prædicatorum Bernhardo nomine, ilico incepit ægrotare. Ferebatur enim maledictus iſte monachus ſub vnguibus venenum habuiſſe, quo & hoſtiam & calicem Infecerat, moxque dehinc abiit. Inualeſcente morbo, Cæſari conſulunt proceres, vt Piſas reducatur. Quibus reſpōdit ſe in ſeruitio Dei eſſe, nec alio profecturū. Itaq; Beneuentum

deſertur,

Digitized by Google

deſertur, vbi animam Deo reddidit. Anno imperii eius quinto, Chriſti, tredecimo ſuper milleſimum trecenteſimum, cum ineffabili luctu ac lamentatione: Piſaſque delatus honorifice eſt ſepultus. In eius ſepulchro hæc legitur inſcriptio: HOC IN SARCOPHAGO HENRICI OLIM LVZELBVRGENSIS COMITIS, ET POST VII. HVIVS NOMINIS ROM. IMP. OSSA CONTINENTVR: QVÆ II. POST EIVS FATVM, ANNO VIDELICET M.CCCXV. DIE VERO KALEN. SEXTIL. PISIS TRANSLATA, SVMMO CVM HONORE AC FVNERE HOC IN PHANO ADHVNC VSQVE DIEM COLLOCATA PERMANSERE.

Richardus negat eum veneno fratris prædicatoris periiſſe, ſed ardentiſſima febre correptum, ſexta die vitam finiiſſe, atq; corpus eius tanquam venenati ob repletionem comparuiſſe: Ioannis filii eius Boemorum regis, ac Balduini Treuerenſis archiepiſcopi fratris ſui teſtimoniis, vt ipſe aſſerit, qui inquiſitionem ſuper hac re fecerint. Conſtat tamē hunc Balduinum poſt mortem fratris non ſine grauibus laboribus cum maxima lamentatione ad ſedem ſuam rediiſſe, geſtaq; fratris ſui Cæſaris artificioſiſſime in aula Treuerenſi pingi feciſſe. Addit alius ſcriptor hunc Bernardum ſexagenarium fuiſſe, & Gibelini nominis ſtudioſum, à Montisfeltri dominis in familiarem Henrici amicitiam inſinuatum, atq; ob id inſontem fuiſſe. Qui vero Henricum Romam ſequuti ſunt, atq; ſingula in formam ephemeridis conſcripſerunt, hunc monachum à Florentinis ſubornatum aſſerunt. Quibus communis Annalium aſſertio accedit, auctorem Ptolomæum Lucenſem afferens, qui per illa pene tempora floruit.

Habuit autem vxorem Henricus Margaritam Ducis Brabantiæ filiam nobiliſſimam matronam, rei diuinę apprime ſtudioſam. Quę ſacerdotes liberalitate & munificentia fouebat, egenos & mendicos datis alimentis ſuſtentabat. Tam enim ſe humilem ſubmiſit, vt cum Mediolani eſſet, die quo cœna noſtri Saluatoris religioſe celebratur, ipſa pauperibus pedes ſua manu lauerit, veſtimentaq; liberaliter diſtribuerit, multorū aſtantium oculos in fletum & lachrymas impulerit. Præterea aulæ proceres, & qui a Rege honores & dignitates expetebant, iuuare ſolebat. Si quos abalienatos & infenſos Cæſaribus agnoſcebat, eos bona ſpe aut beneficio & interim liberali opera viro conciliabat. Virum Romam ſequuta eſt. Sed Genuam veniens, mortua in æde Minorum fratrum ſepulta, vt perebat: Hoſtienſi iuſta faciente, qui tunc cum Cæſare erat. Inconſolabiliter mortem huius Imperator deplanxit, nec vllam vnquam voluit conſolationē recipere. Genuit ex ea plures liberos: In primis Ioannem Comitem de Lutzelburg, regem Boemiæ. Et tres filias: Beatricem, quæ Carolo regi Hungariæ nupſit. Quæ vno tantum anno cum eo viuens, in partu mortua eſt. Alteram Mariam, quæ Carolo Pulchro Franciæ Regi deſponſata, pariter in partu (vt ſoror eius) animam exhalauit. Tertiam filiam accepit in coniugem Rudolphus Palatinus Rheni, ex qua Agnes naſcitur, vxor dehinc Caroli IIII. Cæſaris, vt infra dicemus. Catharina vero Alberti Rom. regis filia, deſponſata quidem fuit Henrico Cęſari, ſed thorum non eſt ingreſſa, vt diximus. Ob cuius mortem etiam diutiſſime ſe macerauit. Ex diuerſis Annalibus, & Alberto Argentinenſi nonnulla excerpſimus. Georgius Merula Vicecomitum ſcriptor ſeptimo & octauo libris, ingreſſum Henrici in Italiam, graphice deſcribit. Nullo autem honoris titulo tantum Principem dignatur, quam vt ipſum Barbarum appellitet ſua petulanti lingua. Blondus item non ſincere admodum ei ſtulticiam obiicit. Platina in vita Clementis V. multa etiam de hoc Imperatore. Sed tetraſtichon nunc ſubiiciamus:

Italicas penetrans Henricus Septimus oras,
Guelphis infeſtus tolleret vt Latio,
Concidit à monacho qui myſtica liba miniſtrans,
Pro vita mortem, toxica ſaua dedit.

DE DIVISIONE IMPERII OB DVOS COMPETITORES FACTA, PER FRIDERICVM AVSTRIÆ, ET LVDOuicum Bauariæ Duces conſobrinos: quæ in annum pene nonum eſt protracta.

MORTEM Imperatoris Henrici ſubſecutum eſt interregnum, quod annuo pene ſpacio & amplius durat. Vacabat enim à morte Henrici Imperium menſibus tredecim, & dies aliquot. Nam poſt Virginis partum, anno quartodecimo poſt milleſimum, trecenteſimum, die quo celeberrimi diui Lucæ Euangeliſtæ ſolennitas peragitur, electio vtriuſq; Francofurti indicta eſt: quæ & difficilis & periculoſa fuit, vtpote quæ inter duos competitores cōſobrinos ſuborta eſt. Fridericus

enim Auſtriæ Dux, filius Alberti ducis Auſtriæ, & Romanorum regis, Ludouicus vero Mechtildis filius, filiæ Rudolphi Romanorum regis erat. Periculoſum itaque fuit alterutrum vel contemnere, vel alteri præferre. Quanquam ſi electio integra manſiſſet, non largitionibus corrupta, & dolis inuerſa, penes Fridericum Auſtriæ Ducem ſteriſſet concors & parte maxima. Id quod apertiſſime & ſerie quadam explicabo. Cum enim Fridericus Auſtriæ ſtrenuiſſimus princeps, ne à maiorum nobilitate degeneraret, & patris & aui veſtigiis innixus, pro regno adipiſcendo elaborabat, contrarios quos non ſperabat, reperit: Petrum Moguntinum Præſulem, quem Albertus rex pater ex Baſilienſi ad hanc extulerat dignitatem, Balduinum item Treuerenſem Antiſtitem, Henrici Septimi Imperatoris defuncti fratrem. Cui Ioannes Boemiæ rex, Henrici quoque filius adhæſit, hi ſe Friderico opponunt. Fridericus itaq; conſobrinos ſuos adiens, Rudolphum & Ludouicum Iuniorem fratres Duces Bauariæ Palatinoſq; Rheni operam ſuam iis pollicetur. At illi tanto negocio ſe impares aſſerunt, Friderico operam ſuam promittunt, ſeque illi obligant. Fauit Waldemarus Marchio Brandeburgenſis Friderico quoque, & item Saxoniæ dux ſenior Albertus. Omnes enim hi vna cum vxore regis Boemiæ, Rudolphi Regis olim nepotes erant. Præterea cum Saxoniæ Dux Senior iam à Pontifice deſignatus eſſet Patauienſis Præſul, literas has apoſtolicas (quibus ei prouiſum erat) acceptare recuſat: renuncians literis, ne electionis munus amitteret. Quanquam aliqui hunc cauſabantur indignum, quod Henricum Lucelburgenſem prius elegiſſet, eligendique munus nunc Iuniori Saxoniæ Duci fratri competere aſſererent. Qui fratrem quoq; inhabilem affirmauit, quod ſacris eſſet initiatus. Et ob id ille Friderico contrarius extitit, Ludouicoque ſuffragia ſua contulit. Ad hæc Henricus de Virnburg, Præſul Colonienſis, Friderico fauebat. Quoniã filia fratris Comitis de Virnburg, Henrico Duci Auſtriæ fratri Friderici, in vxorem paulo ante data fuit. Cum ergo Comitiorum dies adueniſſet, Principes quoq; non omnes in Francofurto conuenirent, ſed alii per procuratores, alii per literas ſua vota explicarent, ecce immenſum militis cuiuſdam alioqui ſtrenui, Nicolai cognomine de Boock, dolum & facinus animaduerſione dignum. Hunc Waldemarus Marchio Brandeburgenſis cum literis diplomate munitis ac corroboratis, Principum cõgregationi nuncium miſit, cum ipſe aut venire nollet, aut non poſſet, Fridericum regem ſuo ſuffragio conſtituens. Miles is quod nihil ſe ſperabat à Friderico conſequuturum, ſimul etiam quod plurium animos in Ludouicum cerneret inclinatos, abraſa membrana, expunctoque nomine Friderici, Ludouicum ſubſtituit contra domini ſui voluntatem, literis adulteratis. Ob quod etiam ſcelus Waldemarus Marchio, poſtquam intellexit electionem in aliam partem inclinatam proditione legati ſui, militem redeuntem, vinculis alligatum, cuſtodiæ demandat, inediaq; conficit. Quotidie enim delicatiſſimos cibos, quibus hunc cupide nouit veſci, ei apponi iuſſit: adhibitis militibus, qui hos vorarent, eo ſpectante & ligato, donec is fame periret. Alii ſcribũt binas literas militem à Marchione pari ſigillo munitas accepiſſe: quarum vnæ raſæ extiterant, quas fidei ſuæ commendauit, vt illis vteretur pro occaſione. Qui fracta fide, cum Ludouicum delegiſſet per literas contra Domini voluntatem, animumque Domini prodidiſſet, has tandem proditionis pœnas luiſſe. Fit ergo à Principibus electio. Colonienſis Epiſcopus Fridericum eligit Auſtriæ ducem. Huic accedit Rudolphus Bauariæ Dux & Rheni Palatinus, fidem promiſſam ſeruans, nec fratrem ſuum Ludouicum eligens. Ob cuius dehinc odium etiam exulare coactus. Dux item Saxoniæ Senior in Fridericum conſentit. Si Marchio iam præſens fuiſſet, abſque hæſitatione Fridericus plura ſuffragia ſortitus, tantũ præualuiſſet: quámuis & ſic numero ſuperior eſſet, antecelleretque Bauariæ ducem Ludouicum. Qui etiam ei (vt ſuperius ſcripſimus) operam ſuam ſtrenue pollicitus erat. In ſuiipſius tamẽ electione promiſſionem factam, ſeruandam minime arbitrabatur. Ob id inductus miles, literas Marchionis protulit, quæ in Ludouicum vertebantur. Cui Moguntinus & Treuerenſis antiſtites conſenſerant, & item Boemus. Nemini igitur dubium, quin Auſtriæ Dux legitime electus fuerit per plura, honeſtioraque ſuffragia. Ludouicus autem, vt ſe cunctis monſtraret rite electum, à ſingulis Principibus literas petiit, quas vndique populis oſtendit. Subſtitit interim dum electio fieret Friderici exercitus in oppido Saxenhauſen, quod è regione Franckfordiæ vltra Menum iacet. Cui Moguntinus victum commeatumque ſubtraxit. Nam haud longe à Moguntia, Treuerenſis, Moguntini & Boemi exercitus aberant, finẽ negocii vtrobiq; expectantes. Dum ergo ii electionem alterius improbarent, quiſq; aſſertores ſuos habebat, electionem nunc ex abſentia quorundam, nunc ex inhabilium electorũ votis improbantes. Diſcordia hæc armis erat ſedanda. Mox igitur Ludouicus Aquiſgrani, in loco quidẽ quo debuit à Moguntino, aſtante Treuerenſi epiſcopo, corona eſt inſignitus. Fridericus pariter

Bunnæ

Bunnæ à Colonienſi Præſule (cuius certe eſt primam imperii coronam dare) ſed non in loco quo debuit, coronatus eſt. Sic igitur diuiſum imperium, diuiſas fecit vrbes & ciuitates. Sic quoque diuiſi ſunt populi. Alii enim huic fauebant, alii alteri conſentiebant. Pontifex Iohannes XXII. vt eſt eorum ingenium vafrum, & qui ludibrio habent Germanos Principes, vtriſque literis ſuis blandiens, Reges eos vocauit, ac dilectionis filios, dum inter ſe digladiarentur. Ludouico poſtea capitaliter infenſus (vt patebit) quum ſolus regnaret. Germani autem qui diſſimulare neſciunt, palam aut aduerſabantur illi, aut venerabantur alium, in verbaq; huius iurabant. Inferiores autem Rheni ciuitates vſque ad vrbem, cui Sels vulgare nomen eſt, Ludouico adhæſerunt. Selſa vero cum ſuperioribus Rheni ciuitatibus Friderico, exceptis Berna & Solodoro, quæ neutrum curabant. Sed mox & illæ à Leopoldo Duce, fratre Regis coactæ ſunt Fridericum agnoſcere dominum. Qui quanta amore fratris ſui peregerit, inferius dicemus, cum ſingulorum vitas particularius (vt inſtituimus) enarrabimus. Primum itaque de Friderico hæc in Annalib. noſtris inuenimus.

Fridericus Pulcher.

FRIDERICVS igitur Dux Auſtriæ, cognomine Pulcher, filius Alberti Primi eius nominis Ducis Auſtriæ & regis Romanorũ, ac Elizabeth Duciſſæ Carinthiæ, Comitiſſæ Tyrolis. Vir elegans & ſtatura procerus: cuius forma digna Principe extitit, largus & liberalis erga omneis, & ob id omnibus pergratus. Poſt patris Alberti occiſionem, cum fratre ſuo Leopoldo occiſores inueſtigans ſolicite, homicidas puniuit. Sed manſuetudine ſibi innata plurimum iram fratris Leopoldi (qui in ſuſpectos etiã paternæ necis crudeliter deſæuiit) pro virili temperauit. Atq; ideo Henricum Luzelburgenſem Imperatorem ſolicitare non deſiit, quem ad Salisburgam vſque cum mille quingentis ſequebatur equitibus, donec definitiua ſententia occiſores omnes in primiſque Iohannem maieſtatis læſæ reum declararet, eoſq; proſcriberet, bonaque publicaret. Feudum dehinc ab eodem Imperatore conſequutus Auſtriæ & Stiriæ, bonorumque Ducis Iohannis, in Sueuia munitiones eorum, quos conſcios paternæ necis deprehenderat, diruit, ſoloque æquauit, atque eos partim captos profligauit, partim occidit, partim in exilium egit. Cum Cæſare Henrico tantum effecit, vt pater ſuus Albertus atque Adolphus exhumati, Spiram cum cæteris Regibus ſepelirentur, vt ſuperius in Henrico VII. docuimus. Interea quidam Barones Auſtriæ de familia Pottendorff & Eytzing ſeditiones moliti, rebellionem contra Duces Auſtriæ ſuſcitaſſent, niſi fuiſſent à dominis de Walſee oppreſſi. Qui rapinas eorum caſtigantes, noua tributa illorum deiecerunt, ereptis caſtellis, quæ ducibus Auſtriæ contra fidem eripuerant, occupauerantque iniuſte, ab eiſdem coacti ſunt cedere cum ignominia. Sed & ciues quoſdam Viennenſes Monopolium contra Rempub. inſtituentes ac in abſentia Principis Rempub. Auſtriæ pro arbitrio dilacerantes, ita compeſcuit, vt aliquos luminibus, aliquos vita priuaret. Quendam vero ciuem Iohannem Stadlawer equi cauda tractum, rota in multorum timorem diſſecuit. Conſcii metu territi voluntarium ſibi exilium elegerunt, dum præter omnem ſpem Viennam eſſet reuerſus. Geſſit interea contra duces Bauariæ plurima bella. Nam & agros depopulatur, caſtra & vrbes igne ferroque deuaſtat & obſidione vallat. Tum etiam Scherdingam occupauerat. Auxilia tum ſubmiſit Duci Auſtriæ Conradus Salisburgenſis Antiſtes: quibus multis calamitatibus Bauarorum terras, multiſque cladibus affecit. Poſtea (vt ſuperius ſcripſimus) Romanorum rex electus, ac Bunnæ diademate inſignitus eſt. Cum quo Iohannes XXII. Pont. & fratribus eius clam concordiam iniit, ſemper ipſum contra Ludouicum exhortatus, quem odio habuit. Licet & hunc regem Romanũ filium dilectum ſuis literis appellaret. Maxima hinc & multa per vniuerſum imperiũ orta ſunt mala & bella. Nam Leopoldus Dux Auſtriæ, frater Friderici, vir ſtrenuus, cordatus, & miles imperterritus (cui Gloria militum cognomentum erat) fratris iniuriam iniquo ferens animo, cum grandi exercitu iuxta Spiram Ludouicum perſequitur, eumq; in tantum vrgebat, vt fuga elapſus in quoddam cœmiterium Iudæorum ſeſe occuleret. Valles autem Spirenſium hoſtium ferro igneque populatus ad Auguſtam peruenit. Lycum fluuiũ tranſiens, Bauaros deuaſtare non ceſſauit, oppidumq; Landſperg flammis abſumpſit. Conſtituit tum Fridericus Baſileæ genio ſuo operã dare, curiamq; nobilium indixit celebrem & magnam: caruit enim tum vxore. Miſſis itaq; oratoribus Abbate S. Lamperti in Carinthia, Rudolpho de Liechtenſteyn, Henrico de Walſee Baronibus ad Iacobum Ar-

ragoniæ regem, filiam Elizabeth, forma inſignem & moribus egregiis ornatam, vxorem petiit. Quæ in ſomniis priuſquam aduenirent oratores, viſa eſt videre Fridericum Principem ſpectatiſſimum & elegantiſſimum: atque ideo facile conſenſit, atque hilatiter cum honeſtiſſimo comitatu per Archiepiſcopum de Geruada in Hiſpania adducta eſt ad Fridericum Baſileam. Forte eodem tempore allata eſt Leopoldo Catharina Sabaudiæ Comitis filia, pulcherrima adoleſcentula. Cum maxima igitur celebritate nuptiæ duorũ fratrum illic exactæ ſunt, cum omnibus militaribus exercitiis, haſtiludiis & torneamentis (vt vulgo loquimur) in maxima nobilium frequentia, qui vndique confluxerant. Finitis nuptiis, Leopoldus volens fratri valles Suiciæ (quæ de iure ſunt imperii) ſubiugare, coacto exercitu, præmiſit Ottonem Comitem de Strasberg. Sed re infecta rediens, populos intactos dimiſit. Hic Leopoldus primus inter Auſtriæ Duces fuit, qui Suitenſes populos, ſiue Heluetios nominare placeat (Leopontios alii vocant) armis aggreſſus eſt. Celebrauit paulo poſt idem Leopoldus curiam in Baden, magna cum nobilium frequentia. Vbi Gutam ſororem Ludouico Seniori de Oetingen coniunxit in matrimonium. Poſt Fridericus cum magnis copiis Sueuiam ingreſſus, iuxta Eſſelingam Ludouicum ad arma prouocauit. Aquantibus enim in Necaro fluuio militibus equos, velitari primum pugna, tandem iuſto bello tantam vtrinque ediderunt ſtragem, vt ſanguine multo Necarum fluuium cruentum redderent. Sed dubio marte poſtquam pugnatum eſt, diſceſſere: quibuſdam occiſis, quibuſdam captis. Inter quos & Wernherus Comes de Hohenberg capitur. Intelligens hoc Leopoldus, nouo cum exercitu Spiram deſcendit, hoſtium domos, villas, agros deuaſtans. Cumque audiſſet Ludouicum Bauarum cum grandi equitatu aduentantem, Treuerenſis, Boemi, Moguntinique auxilia ferentem, quatuorq; millibus electorum militum ferocientem, nuncios & ipſe Comiti Vdalrico Phyretarum, & Iohanni Argentinẽſi Antiſtiti pro auxiliaribus mittit. Qui mox dicto audientes, ingentib. comparatis copiis, iuxta Bruſcam Alſatiæ fluuium (qui Alſam per nobilem Argentinam ab Occidente verſus Orientem ducit) conſedere, donec vndique Leopoldo copia militum afflueret. Argentinenſes quoque diuiſi, pars Friderico, pars Ludouico adhæſit. Et cum paulo ante Fridericum recepiſſent, Ludouicum in tranſitu etiam regio more ſuſceperũt. Erat tum Fridericus in Auſtria, militũ delectũ faciens, decimamq; bonorum omniũ partẽ ab omni populo cleroque accipiens: aſſenſu Pontificis Romani qui eum plurimum amabat, vt aduerſarium debellaret. Sed factus certior de fratris exercitu, feſtinat ad Rhenum cum copiis ſuis. Et pene per errorem in exercitum Ludouici irruiſſet, quem Leopoldi putabat. Admonitus tamen per aliam viam ad fratrem Leopoldum peruenit. Mutuoque ſe complexi, gauiſi ſunt & milites & exercitus omnis. Stabant acies in planicie ad pugnam paratæ. Iuſſit enim Leopoldus equos abducere milites, calcatiaque ponere, & vt pedites pugnare. Miſit autem Ludouicus exploratorem in exercitum Ducum Auſtriæ, inanem ratus pugnam ſi Fridericus abeſſet. Si enim, inquit, vicero Leopoldum, quid lucri accedet? Viuit Fridericus, quo cum mihi res tranſigenda eſt. Adductus explorator Friderico, hæc verba à rege accepit. Dic, inquit, conſobrino meo, paratum aſtare exercitum. Hunc diem nobis datum, qui litem dirimet. Penes quem victoria ſtabit, is Rex eſto. Nec plura moratus, claſſica iubet ſuccinere. Ardent milites feruentque, eductis gladiis manus conſerere appetunt. Intellecto ſtratagemate, Ludouicus fugit, in Bauariamque ſe recepit.
267 Obſequuti Auſtrales multos fuga elapſos partim trucidant, partim capiunt. Interiectis dehinc aliquot annis, Fridericus iterum ab Auſtria cum magnis copiis in Bauariam venit. Ad quem Leopoldus de Sueuia cum octingentis equitibus properauit. Ludouicus igitur, ne fratres exercitus coniungerent, feſtinat contra Fridericum. Leopoldus interea circa Monacum Iſaram fluuium tranſiens, Ludouici exercitum (quod ille minime ſperabat) ſubſequitur, peneque in medio duorum fratrum captus foret. Sed hoc intelligens, munitionibus ſe concredidit. Conuenientes igitur fratres gauiſi mirabantur toties ſibi elabi hoſtem. Dehinc menſibus tribus pene ſuperiorem deuaſtarunt Bauariam igne ac ferro. Ludouicus igitur ſuorum cladem miſeratus, mori etiam deſtinauit, aut hoſtem vincere. A Iohanne igitur Boemiæ, Balduino Treuerenſi, atque Henrico Duce Bauariæ inferioris, ac vndique mille quingentos ſortitus equites, cum triginta peditum millibus exercitum inſtituit. Ipſe ne agnoſceretur victus, mori non dubitans ſi vinceretur, veſtes nõ regis, ſed militares induit. Afferebant auxilia quoque Fridericus Burgrauius Norinbergenſis, duo de Oetingen, Wilhelmus de Monteforti, cum multis baronibus ac nobilibus. Fridericus autem Rex cum fratre Henrico, qui paulo ante ex Italia redierat (nam in fauorem Pontificis Brixiam aliquandiu poſſederat) in regio habitu cum duobus millibus & ducentis equitibus & quatuor millibus Hungarorum ſagittariorum à rege Caro-

lo ſibi

lo ſibi miſſis, in ſuperiorem Bauariam accedit. Submiſit & in inferiorem Bauariam copias, quas ex Stiriis & Boemis contraxerat. Et quas Fridericus Saliſburgenſis, Albertus Saxoniæ Dux, Patauienſis, & Theodericus Laurentius Antiſtites ſubminiſtrarunt. Leopoldus autem frater, ex Sueuia, Alſatia, & Rheno, octingentos electos equites afferebat. Sed dum Wilhelmi Comitis de Monteforti, qui partes Ludouici ſequebatur, munitiones & caſtra deuaſtat, tarde nimis veniens, frater periclitatur. Dum enim nuncios vltro citroque fratri mittit, Ludouicus hos intercipit, nec ſinit fratres exercitus coniungere. Caſtrametatus itaque vterque Regis exercitus haud longe à Muldorff, Fridericus ſane haud longe ab arce Dornberg in agro Saliſburgenſi. Sed moræ impatiens, exercitum in pratum latiſſimum eduxit. Cui poſt nomen à captiuitate datum patria lingua Vehwiſen. Cupidus erat belli Rex, ſagittariiſque Auſtrales Bauaros tantum moleſtabant, vt terga verterent. Suadebant ideo plerique Friderico, vt fratrem Leopoldum præſtolaretur, aut ei obuiam procederet. Sed Fridericus vir animo infracto, ſolum verſus hoſtem tendebat, conſilium ſuorum non ſequutus. Aciem ordinat, quingentos armatos equites prælocans. Dehinc vexillum cum octingentis equitibus ſubmiſit. Poſtremo ipſe cum noningentis ſubſequitur militibus. Concurrunt acies acriter, pugnant Auſtrales: Fridericus præcipue qui robuſtiſſimus & ſtrenuiſſimus inter omnes miles habebatur & erat. Quinquaginta amplius ſua manu milites confodiſſe eo prælio fertur. Victoria Fri- 168
derico ceſſit. At Bauari equites qui ſe fugæ commiſerant, reuocantur: equiſque dimiſſis, pedites prælium renouant. Superuenit nouis cum militibus Burgrauius, qui clamore magno Auſtrales ſagittarios in fugam vertit. Poſt laborem enim feſſi milites, huic exercitum Leopoldi credebant, reſpirantes paululum, vexillo decepti adulterino. Obruti igitur inſperato Auſtrales, occluduntur veluti ſepto: multis ex illis captis, inter quos Henricus Dux Auſtriæ Friderici frater fuerat. Vexillum Auſtriæ arripiunt, in aliam partem exercitus irrumpunt: qui minime hoſtes eſſe arbitrabantur, ſed ſuos. In fugam igitur verſi milites, Fridericum deſerunt. Qui equo deiectus ab Armigero, cuiuſnam eſſet quæſitus, Burgrauii ſe familiarem eſſe reſpondit. Iube, inquit, dominum tuum vt ad me veniat. Qui ilico præſens coram aſtitit. cui enſem ſuum porrexit: Tuus, inquit, ſum captiuus, vitæ parcas velim. Qui fide data, hanc integram promiſit, Lodouicoque regem Fridericum adduxit. Quem cuſtodiæ haud magnificæ deputauit. Moxque campum dereliquit, timens ne Leopoldus ſubſequens, fratres vlciſceretur. Qui Leopoldus aduerſam fortunam fratrum audiens, indoluit vehementer: admiratus eſt tamen, quod in ſtrage tanta occiſus non eſſet.

Eſt autem tam inſignis clades facta, Anno liberationis humanę vigeſimo quarto, poſt milleſimum trecenteſimum, penultima Septembris, quo beati Michaelis feſtus dies peragitur. Quo die ante annos quinquaginta vnum, Rudolphus de Habſpurg, auctor illius nobiliſſimi ſtemmatis, in regem Romanum fuit electus. Vnde quidam falſo augurabantur, tunc domum Auſtriæ ruinuram, quæ hodie propagata vſque in Occidentem, ramos ſuos per vniuerſam pene Europam diſperſit.

Henricus itaque Auſtriæ Dux captus, ac Boemo traditus, perſuaſione regum Franciæ & Vngariæ, reſtitutis quibuſdam munitionibus Morauiæ, quas Auſtrales occupauerant, ante fratrem ſuum liberatur. In iis erat Znoyma, Coſtel, Laa & Weitra: quæ etiam partim Boemo pro nouem millibus marcarum impignoratæ ſunt. Fridericus vero cum dominis de Walſee aliiſq; nobilibus multis, in quadam muniriſſima arce, cui ominoſum nomen Trauſnitz, grauiſſime tenebatur dura in cuſtodia. Leopoldus interim nulla re af- 269
fici poterat, vt lætitiæ ſignum aliquod oſtenderet: ſed ſubtriſtis & mœſtus de fratris aduerſitate, etſi ſæpe nobilibus immixtus, ab omnibus recrearetur. Ciuitates autem Alſatiæ, Columbaria, Sleſtadium, Ehenheym, Rosheym, Hagenaw, quæ Friderico prius adhæſerant, immutatæ nutabant, in partem Ludouici flectentes. Marchio autem Badenſis perſeuerat. Tametſi enim ab Eberhardo, Greyner cognomine, de Wirtenberg moleſtaretur acriter, nullo tamen labore & has & obſeſſas quaſdam parua manu liberauit, ſępius Bauaros perſecutus: quos in fugam egit, ad conflictumque concitauit: quanquam minime comparerent, eiuſque conſpectum ſemper formidarent. Inuenio in Annalibus noſtris rem ridiculã, quam Leopoldus ob fraternum amorẽ molitus eſt. De fratris enim liberatione dies noctesque ſolicite nimis cogitans, necromanticum adiit, qui exorciſationibus nouit dæmonias aduocare. Viſo itaq; ſub habitu viatoris dæmone, hunc rogat an Fridericum è vinculis queat liberare. Promittit ille, ſi obſequi velit. Territus autem nocturna viſione Fridericus, neq; aſſentire volens, res in nihilum redacta eſt. Vix ſcribi poteſt quanto ſudore Leopoldus pro fratris liberatione enixiſſime laborauit, maximam pecuniarum

quantitatem; ac precioſiſſima quæque pollicendo. Quinimo & Pontificem maximum, & regem Franciæ, vt pro eo intercederent, facile induxit. Sed nihil profuit: neque enim precibus neq; muneribus flecti potuit. Leopoldus itaque fœdus cum pontifice atq; rege Franciæ fecit contra Ludouicum, multa in eius perniciẽ tractanres. Qui ſacris paulo poſt interdictus atq; execratus per Põtificem fuit. Leopoldus has publicare ac promulgare in vrbibus vbiq; in odium Ludouici permiſit. Inſuper ſæpius Apoſtolici nuncii cum Principibus de Franco in Imperatorem eligendo, præſente Leopoldo conſultarunt. Bertholdus autem de Buchecke commendator Theuronicorum, frater Moguntini præſulis Matthię (qui Petro defuncto ſucceſſerat) ob preces Roberti regis, cui Hugo prædicatorum etiam frater annis aliquot inſeruierat ſolus impediuit reſtititque. Omnes autem Alſatiæ vrbes, quæ prius ad Ludouicum deſecerant, reuerſæ ſunt, ob fidem erga Fridericum, in fauorem Leopoldi. Nec quicquam offuit Ludouicus, qui tunc Burgouiam obſedit, nunc alia oppida ſolicitauit. Cum autem crebri Principum conuentus fierent, ſępiſſime tamen fruſtra conuenerunt, de Friderici liberatione tractantes. Nam Leopoldus initio inſignia imperialia Ludouico reddere noluit, amore tamen fratris impulſus reddidit tandem: & ſi de fide Ludouici palam teſtaretur, quam & minime Ludouicus ſeruauit. Licet Annales viderim, quibus traditur Ludouicum è captiuitate liberaſſe Fridericum, ſine omni fideiuſſoria caurione, ſine pecunia, quod per ipſum ſperaret & gratiam ſummi Pontificis, & Leopoldi fratris fauorem ſeſe aſſequuturum, & ideo ambos reges vnitos. Tum Ludouicus Friderico terram Brandeburgenſem fertur commendaſſe, ne Leopoldus frater eam deuaſtaret, cum eius filius Ludouicus eſſet obſeſſus. Sed Leopoldus quoad vixit, Ludouico moleſtus eſſe non deſiit. Quamquam ob maximos labores, diu viuere non potuit. Tantum enim exhauriebatur, vt nimia vigilia, poſtquam ab expeditione Spirenſi rediebat (vndique enim agros eorum incendio depopulatus iam fuerat) mente captus, vitam apoplexia tactus finiuerit. Dehinc in Kongsfeld cum coniuge ſepultus: cuius mortem tota militia, in primiſque Pontifex Iohannes acerbiſſime deplanxit. Obiit autem anno noſtræ ſalutis viceſimo ſexto, poſt milleſimum trecenteſimũ. Quem eius cõiunx dehinc quarto anno ſecuta eſt, duodecima Iunii. Henricus autem frater anno vno. Cum autem triennio in cuſtodiis maceratus eſſet Fridericus, tandem perſuaſione Prioris cuiuſdam Carthuſienſis, Ludouicus Fridericum, remotis omnibus arbitris, liberat. Præmiſſis quibuſdam conditionibus iureiurando, ac dehinc literis corroboratis, vt quidam ferunt. Expreſſum in his fuit, vt vterque quoad viueret, regio vteretur titulo: Fridericus autem Italiam non accederet, ſed hanc liberam Ludouico permitteret. Neque ius aliquod peteret à Ponrif. pro hac aſſequenda. Quod inuiolabiliter obſeruauit: Etiamſi Iohannes XXII. Clemenſque VI. Pont. crebro illum in Italiam pro imperiali aſſequenda corona euocarent. Richardus multas alias, & quidem enormes tradit factas pro concordia paciſcenda conditiones. Quanquam & ipſe promiſſionibus illis minime ligatum aſſerat Fridericum regem. Reductus igitur in Auſtriam Fridericus cum magno exercitu Viennam venit: demiſſa barba horridus, & ſqualore obſitus, qui pulchritudine & corporis elegantia alios omnes ſuæ ætatis Principes ſuperabat: cum magna lætitia ab vniuerſo populo ſuſceptus, qui de liberatione domini gaudebat. Rex autem Hungariæ Carolus & Iohannes Boemiæ, vna cum duce Auſtriæ Ottone, fratre Friderici, ægre ferentes Fridericum ſe regem appellare, conſpirationem ineunt, Auſtriam rapinis & incendiis deuaſtant. Munitiones Veldſperg, Robenſpurg, Vlrichskirchen Egenburgamque expugnant. Otto dehinc monaſterium Nouimontis in Auſtria extruxit, & Annam filiam regis Boemiæ vxorem ducit: quia prima Elizabeth paulo ante erat mortua. Congregato in Sueuia exercitu, terrorem Ludouico Bauaro incutit, qui ei inſignes ciuitates oppignorat. Sed reuocatus à fratre Alberto, licet libenter Boemiam occupaſſet, à ſuis deceptus, paſſus eſt cladem, & paulo poſt mortem obiit: relicta omni Auſtria, Styria, ac Carinthia, quæ ducibus Auſtriæ à Ludouico erat conceſſa, contra Boemiæ regem Iohannem, Alberto fratri (corporis quidem debilis, ſed animi prudentiſſimi) dicto Contracto. Hic autem Fridericus ob perpeſſas aduerſitates, paulatim incepit contabeſcere, paucoſque annos poſt liberationem viuere. Fertur enim quod nobilis quædam mulier cui maritus erat nomine Fridericus (miles alioqui impiger) quem vt indeſinenter Rex amaret, poculum amatorium Inſcio Regi offert: quo exhauſto, viribus primum cœpit deficere, dehinc inualeſcente morbo, corpus computruit. Tandem dyſenteria reſolutus, animam exhalauit in arce Auſtriæ, cui Gutenſtain nomen eſt, anno ſalutis trigeſimo poſt milleſimum trecenteſimum, tredecima Ianuarii, regia pompa in monaſterio Mawerbachio Carthuſienſis ordinis Auſtriæ, quod ipſe fundauit, honorifice ſepultus. Nobiliſſimam autem habuit coniugem

Eliza-

Elizabeth, Iacobi Arragonũ regis filiam, quæ eum vnice amauit, magnæ religionis. Tan- 270
tum enim in amore mariti flagrauit pudiciſſima hęc matrona, vt nihil intermitteret, quod
in ſalutem viri ſperabat. Peregrinationibus, ieiuniis, abſtinentiis ſe adeo caſtigauit, vt o-
culos pene viſumque amitteret: flens die noctuq; ob captum maritum, donec liberaretur.
Ex qua genuit Fridericum filium, qui paucis annis viuens, mortuus eſt, & in monaſterio
Kongsfeld ſepultus. Duas inſuper procreauit filias, Annam ſcilicet, quæ primum regi Po- 271
loniæ, deinde Ludouico Romano, filio Ludouici Quarti Cæſaris, Ducis Bauariæ nupſit:
poſt cuius interitum, Iohannem Comitem Goriciæ maritum accepit. Quo etiam defun-
cto, Viennam venit, apud ſanctam Claram ſacro velo (vt viduas decet) ornata, Abbatiſ-
ſam egit, illic ſepulta. Altera filia nomen matris referebat Elizabeth, Iohanni Boemiæ
regi deſponſata. Sed antequam fœminam ageret mortua, in Maurbacenſi cœnobio
cum patre eſt ſepulta. Relicta autem Friderici vidua Elizabeth, Viennæ eſt apud fratres
Minores ſepulta marmoreo ſepulchro, haud longe à Blana Rudolphi regis Boemiæ con-
iuge.

Habuit autem ante hanc Fridericus Iſabellam Reinoldi Comitis Geldriæ filiam ſibi
deſponſatam. Sed ob patris proditionem, eam non traduxit: ſed poſtea Elizabeth præ-
dictam accepit. Fuit autem hic Reinoldus primus eius nominis, paulo poſt dux creatus à
Ludouico Cæſare in conuentu Principũ Francofordiæ, Anno ſalutis M. CCCXXXIX.
Et licet Annales quos habemus antiquiſſimos, & præterea magiſter Albertus Argenti-
nenſis hæc de Friderico & Ludouico Imperatore, vt ſcripta ſunt, tradiderunt, tamen nu-
per affinis meus Guilelmus Putſchius regis Ferdinandi a ſecretis, vir antiquitatis ſtudio-
ſus, in archiuis Ducum Auſtriæ, in Comitatu Tyrolis Inſprugk, dum antiquas literas &
diplomata Ducum Auſtriæ reuiſeret, inuenit literas ſub ſigillo regum Friderici & Ludo-
uici, quibus ſe fratres vnitos appellant. In prioribus, datas Monaci quinta feria ante nati-
uitatis Mariæ. Anno Chriſti M. CCCXXV. Regni ſui XI. In poſterioribus Ludoui-
cus rex fatetur ob pacem communis Chriſtianitatis, ſe libere conceſſiſſe regi Friderico
conſobrino & imperio ſuo ceſſiſſe, etiamſi Papa confirmare ſine electorum conſenſu nō
velit. Quarum data ſunt Vlmæ, Anno Chriſti M. CCCXXVI. feria tertia, 12. die, 12. 272
anno imperii, quarum tenorem patria lingua de verbo ad verbum in Annalibus noſtris
Auſtriæ ſcriptum lector candide inuenies.

Ludouicus Cæſar.

FRIDERICI competitorem ſcripſimus fuiſſe Ludouicum, de quo
nunc pro virili ſingula ſunt diſcutienda. Is Ludouicus filius fuit Se-
nioris Ludouici, & Mechtildis filiæ Rudolphi de Habſpurg Comitis,
Romanorum regis. Sed hic Senior Ludouicus (vt illud interim non
omittamus) natus ex Ottone vtriuſq; Bauariæ duce, & Agnete Hen-
rici Saxonis & Palatini filia, quę Palatinatũ Rheni Ottoni attulit, reſe-
dit in Monaco: & in odium Auguſtenſium condidit arcem & oppi-
dum Fridpergam. Tres habuit coniuges, Mariam Brabantinam, diuæ Elizabeth conſan-
guineam: quam occidi iuſſit, ob falſam ſuſpicionem cum milite quodam: in Werdea in 273
Cæſareo monaſterio ordinis ſancti Benedicti ſepulta. Ob id mirandam habuit & horren-
dam nocturnam viſionem, qua vna nocte totus factus eſt canus. Et inde pœnitentia du- 274
ctus, monaſterium in Bauaria ſupra Amram, quod Principis campus, patria lingua Fürs-
tenfeld dicitur, extruxit, & donariis ac cenſibus locupletauit. Fuit Anna Conradi Ducis
Glogouienſis in Sleſia altera eius coniunx, ex qua etiam Ludouicum quendam filium ge-
nuit: cui Elizabeth Vngariæ regis filia deſponſata erat. Sed Norinbergæ in quadam haſta-
rum concurſione (haſtiludium noſtri vocant) lancea perfoſſus interiit. Sed tertia vxor
Mechtildis Romanorum Regis filia fuit, ex qua plures liberos Senior Ludouicus peperit.
Rudolphum ſcilicet primogenitum, Palatinum Rheni, qui Mechtildim Adolphi de Naſ- 275
ſaw Regis Romanorum filiam vxorem habuit, & liberos plures progenuit. Qui tamen
in electione Imperatoris Fridericum Auſtriæ ducem, non fratrem Ludouicum elegit.
Quam ob rem a fratre expulſus, in Anglia exulauit, ibique mortuus eſt: tres filios relin-
quens, Rudolphum, Rupertum Rufum, & Adolfum Palatinos Rheni, & filiam vnam
Mechtildim Comitiſſam in Spanheym. Et ſecundo genitum Ludouicum hunc præſen-
tem, Iuniorem cognomine IIII. eius nominis Imperatorem, Friderici competitorem.
Mechtildimque filiam dehinc tertio peperit, vxorem Ottonis Ducis de Lunenburg, &

Anriam filiam quarto vxorem Rudolphi Ducis Saxoniæ Alberti filii. Quandamque ter-
tiam filiam, cuius ignoro nomen: quæ monialis Vlmæ facta, illic decumbit. Sed ad Ludo-
uicum Iuniorem noſtrum redeamus. Hic vix ſeptennis, patrem amiſit. Vbi adoleuit, hu-
maniſſimus Princeps cunctis amabilis viſus eſt, omnibus ſe humanum exhibuit obuioſ-
que quoſq; ſalutabat ac alloquebatur. Vnde maximum ſibi fauorem contraxit. Nulla de-
176 inceps intumuit proſperitate. Prouidus & ſagax, & in periculis animo infracto. Literis ca-
ruit, vnde maximam iacturam paſſus eſt: etſi alioqui hand imprudens eſſet. Electus igitur
Rex in diſcordia (vt abunde ſuperius enarrauimus) multas & grauiſſimas lites cum Fri-
derico geſſit. Sed cum Principũ conuentũ haberet olim Norinbergæ, Waldemaro tunc
Marchione Brandenburgenſi ſine liberis atque hæredibus defuncto, in eius locum Re-
gali vſus auctoritate, Ludouicum filium ſuum ſubſtituit, Ducatum ei poſteriſque poſſi-
dendum dedit. Sed poſt patris interitum, Marcomannorum conſpiratione, atque Ru-
dolphi Saxoniæ Ducis ſuaſu, Marchionatu eiicitur, modico ttactu cis Oderam retento.
Hic vero Ludouicus Brandeburgenſis Marchio, Cæſaris filius, Margaritam habuit vxo-
277 rem, filiam Henrici regis Boemiæ, Ducis Carinthiæ, ac Comitis Tyrolis: neptem vero
Meinhardi Ducis Carinthiæ, ex Anna Venceslai Boemiæ Regis filia. Hæc Margarita ob
os deforme & ingens, vulgo Maultaſch cognominata, Meinhardum ex Ludouico filium,
Ducem ſuperioris Bauariæ & Carinthiæ, Comitemque Tyrolis peperit. Qui abſque pro-
le inde obiit. Quo pacto autem hanc duxerit, paulo altius eſt repetendum. Primum enim
habuit is Ludouicus Marchio Cæſaris primogenitus filiam regis Daciæ coniugem, quæ
ſine liberis deceſſit. Tum Iohannes Henricus filius regis Boemorum, Morauiæ Marchio,
Comes factus Tyrolis ex vxore Margarita præfata, in magnum diſſidium cum vxore ve-
nit. Cum enim impotens in coitu cenſeretur, vxoremque plurimum moleſtaret, eamque
nunc mordendo mammillas, nunc laniando comas ſemifatuam redderet: mulier inſcia
quid ageret, conſilio procerum, Barones ſuos Ludouico Cæſari mittit nuncios, ab eo pe-
tens, vt filium ſuum ſibi maritum concedat, Carinthiam ad ſe iure hæreditario deuolu-
tam, in dotem ſpondet. Eiicit interea Boemum è Comitatu, cumquo annos octo con-
dormiuerat. Ludouicus Cæſar promiſſioni fauit, filium aduocat, qui inſuetum facinus
exhorret. Nam conſanguinei in tertio gradu vxorem traducere, ritu Eccleſiaſtico, non-
dum diuortio ſeparatam, non vxorem ſed mœcham computat. Pater id iuſtum eſſe cau-
ſatur, vtpote qui ſibi prius fidem fregerit. Boemiæ enim Rex cum inueſtituram à Cæſa-
re peteret, nunquam ſe à principe diſceſſurum iureiurando promiſit, quod minime præ-
ſtitit. Idcirco exacerbatus Cæſar, filium vel inuitum vt hoc excipiat matrimonium, com-
pellit. Perſuaſus filius à patre tandem multorum fretus auxilio conſilioque, vxorem abri-
pit, diuortium ſolenniter facit, matrimonium legale cum donatione perficit. Anno igi-
tur à partu Virginis milleſimo, trecenteſimo quadrageſimo ſecundo, decima Februarii,
Imperator Ludouicus in Meranum conceſſit cum duobus filiis, Stephano duce Baua-
riæ, & Ludouico Marchione Brandeburgenſi. Quos ſequebantur duo Duces de Dekh,
Epiſcopus Friſingenſis, qui obiit in monte Iouis. Item Epiſcopi Ratiſponenſis ac Augu-
ſtenſis. Præterea duo Comites de Schwartzenberg, vnus de Wirtenberg, Goriciæ, Wer-
denberg, Kirchperg, Katzenelenpogen cum aliis multis baronibus ac nobilibus, nuptiaſ-
que inter Ludouicum & Margaritam ſolenniter celebrant. Imperator quoque iis perfe-
ctis, inſignibus ac veſtimentis Cæſareis ornatus, contulit filio Ludouico & Margaritæ
Ducatum Carinthiæ, & Comitatum Tyrolis, Ducibus prædictis aſtantibus, Iohanne
Henrico antiquo marito eiecto, atque latitante apud Patriarcham Aquilegienſem. Hinc
lites & ſimultates inter Cæſarem & Boemum ſuboriuntur, de quibus inferius multa Lu-
douicus (vt reuertamur eo, vnde digreſſi ſumus) poſt plura ac maxima prælia, victor tan-
dem, poſtquam Fridericus ſuccubuerat, nomen & titulum Imperatorium inuito Pon-
tifice vſurpat. Nam & aduerſus hunc fratres quoſdam Minores quos Pontifex iam con-
demnauerat hæreticos, atque execratos diris imprecationibus proſcripſerat, defenſan-
dos improuidus Ludouicus ſuſceperat. Extant apud Richardum copiæ Apoſtolicarum
bullarum, Imperatoriſque Ludonici appellationis formulæ, de hac inani contentione &
friuola. Ludouicus enim poſt mortem Leopoldi ducis Auſtriæ, neminem timuit. Pro-
fectus in Galliam à pleriſque ſuſcipitur honorifice, per multa loca in triennium vſque
progreſſus. Ob id Pontifex ægreferens Ludouici temeritatem, ipſum hæreticum palam
aſſerens, Fridericũ regem adhortatur, vt quando penes Pontificẽ gratificandi regni, vtri
velit, poteſtas ſit, nullumq; ius electus habeat, in Italiã aduerſus Vicecomites deſcendat.
Fridericus autem, & ſi fratrem Henricum iam cum copiis Brixiam miſiſſet, ſuorum pro-
cerum conſilio eum reuocat, ferroque decerni rem ſtatuit. Ludouicus igitur poſt
tractatum

tractatum cum Friderico initum, regno ad ſe deuoluto, ſeſe ad Italiæ accingit ingreſſum, ingentibuſque copiis Longobardiam fœliciter attingit. Primo Tridentum, dehinc magnis Gibelinorum precibus, Mediolanum petiit, ardentibus tum inteſtitu belli factionibus. Italiæ ciuitatibus ſingulis vicarios Imperatorio nomine impoſuit. Vicecomitibus itaque Mediolani dominium permittit. Erat tum (vt aliqui tradunt) Matthæus defunctus ſuperſtitibus quinque liberis, Galeatio, Iohanne, Marco, Luca & Stephano. Adminiſtrat tum Reip. Mediolanenſiũ veluti Senior Galeatius. Nam & ipſe & frater Marcus ſingulari eloquentia, vrbanitate & magnificentia, præſtabant. Qui venientem Ludouicum honorifice accepit, maximis ampliſſimiſq; muneribus affecit. Sed cum à Vicecomitib. prohiberetur, ne à populo Mediolanenſi pecuniam exugeret, ambo carceribus ſunt intruſi, & viginti quatuor ciuibus Reip. adminiſtratio eſt commiſſa. Licet paulo poſt indulgentia Cæſaris emiſſi, primum exules, tandem paternum recuperarint regnum. Eſtque Imperator ferreo tunc diademate, more veterum, in æde diui Ambroſii, à Iohanne Archiepiſcopo Mediolanenſium cum Margarita vxore ſua, die Pentecoſtes inſignitus. Etſi alii 278
Modoeciæ id factum ſcribant, & à Guidone Petramala Epiſcopo coronatum, poſtquam iterũ per Tridentinam vallem cum exercitu in Italiã veniſſet. Cæterũ Mediolani exiſtens Ludouicus, Oratores Auinionẽ mittit ad Pon. qui petant vt Imperialia inſignia more maiorum ſibi benigne conferat, licet antea infenſiſſimus grauiter de Pontificis conqueſtus eſſet iniuria. Pontifex recuſat, oratores ignominioſe repellit. Quinimo citat, vt noſtri dicunt, peremptorie Cæſarem, vt Auinionem veniat, & ſtaturis eccleſiæ ſe ſubiiciat. Ludouicus indignationem conſiderans Pontificis, coronari diſſimulans, iterum Pont. rogat vt prius. Pernegat iterum Pontifex, vicecomiteſque in odium Ludouici excommunicatione percutit. Ludouicus interim in Italia ingenti coacta pecunia, multis aſcitis Italorum Regulis, cum magnis copiis Romam profectus eſt, accepto ſecum Galeatio cum viginti quatuor nobilioribus ciuibus Mediolanenſibus quaſi obſidibus. Mediolano autem interim Wilhelmum comitem de Monteforti præfecit. Qui loculos ſuos replens, imperii iura paruifecit. Ludouicus honorifice eſt ab vniuerſo Pop. Rom. ſuſceptus. Dehinc die Kalen. Iunii nona à ſenatoribus vrbis, qui vicarii Imperatoris vocabantur, Stephano Columna & Nicolao Satra (hi duo enim Vicarii Imperatoris vrbi Rom. præerant) coronatus cum coniuge in æde S. Petri, omni nobilitate aſtante, & acclamante Patricium & Auguſtum Rom. Imperatorem Ludouicum. Sunt qui in æde Laterani iuſſu clerique populique ab altero horum facto, in abſentia alterius magna hominum frequentia coronatum ſcribant. Sæpius enim Romani Senatores Pontificem requirebant, vt vrbem inuiſeret, antiquam Pontificum ſedem, Romanoque regi Imperialia inſignia cum Apoſtolica benedictione conferret. Alioquin ipſi pro antiquis iuribus, ſe ſuaque vellent tueri. Ad hæc Pontifex Ludouicum læſæ maieſtatis reum ac hæreticum incuſabat. Ob id Imperator conſilio procerum ac Romanorum, Petrum Corbarienſem, Reatinum profeſſorem minorem, virum ad res gerendas aptiſſimum, & haũd imprudentem, ſummum Pontificem creat, Nicolaumque Quintum appellat. Qui mox creatis Cardinalibus & Epiſcopis, Iohannem Pontificẽ dignitate papali deiicit: ſimulacroq; eius fabrefacto, ignominioſe palam afficitur Iohannes. Illud enim per nouum Pontificem & Cardinales aſtante Cæſare & Pontifice Romano concremabatur. Superfluum omnino iudico repetere, quos motus Guelphæ & Gibelinæ factiones in Italia vndique excitarunt, & quæ Carolus Franciç, & Robertus Apuliæ reges cum Pontifice tractarunt. Id tibi Platina, Blondus, Sabellicus, & Merula in decimo libro vicecomitum, qui omnes res Italicas ſtudioſiſsime & latiſsime ſcriptitarunt, facile ſignificabũt. Hoc prætermittere non auſim, quod Ludouicus cum Rege Siciliæ tantum egit, vt niſi Cæſar tardaſſet in vrbe, Robertum ex Apulia facile eieciſſet: qui tum Cæſarem formidans, ſtatuit terram illam relinquere. Interea Iohannes Pontifex duriſsimos proceſſus contra Ludouicum publicat, imperiali eum deiiciens dignitate, regnoque priuans, excommunicatione crudeliſsima, tanquam Rom. eccleſiæ rebellem & hæreſiarcham, acerbiſſime condemnans. Contra Ludouicus hæreticum Papam denunciat, concilium & eccleſiam catholicam appellans, vrbem Italiamq; relinquendam decreuit (multo enim iam tempore in Italia manſerat) proditionem enim ac venenum, non arma extimeſcebat: dicens Germanorum Cęſares multos veneno, paucos enſe ex Italia abactos. Delatus ad caſtellũ, in quo olim Contadinus percuſſus ſecuri, obiit, funditus hoc deleuit, demolitis muris ac portis omnibus, Germaniam ſumma cum animi hilaritate repetit, receptuſque eſt multo cum fauore ac lætitia. Mortui ſunt interim Leopoldus, Henricus, & Fridericus Auſtriæ Duces. Quam diræ autem execrationes à Pontifice in Minores fratres, & contra ab eiſdem regeſtæ in hunc iniuriæ, ſiquis & hoc quoq; ſcire

deſiderat, Sicardum adeat. Sed mortuo Iohanne Pontifice, ſuccedit Benedictus Duodecimus. Qui Ludouici Cæſaris innouat execrationes, omniq; regio honore ſpoliat, & Ducatu Bauariæ ſententiis priuat. Conuocat ob id Cæſar Principes in Francofurto, omnes electores, Duces, Epiſcopos, Comites, nobiliores quoſcunque, ac humanæ diuinæque ſapientiæ doctiſſimos quoſque. Itaque coram omnibus totius Romani imperii proceribus congregatis, multa nobiliſſima protulit conſilia, & acclamatione publica ac ſolenni, nouas cōfirmationes antiquis legibus addens, eaſq; corroborans: vt ſcilicet electores imperii, & nemo alius, Regem Romanorum eligant. Cuique plura accedant Principum ſuffragia, is etiam in diſcordia verus cenſeatur electus, ſiue rex, ſiue Imperator. Nam in eſſentia idem, licet nomina credantur diuerſa. Idemque poſſit citra Apoſtolicæ ſedis confirmationem Imperii iura & exercere & adminiſtrare. Debeat quoque mox idem poſt Principum inſinuationem à Pontifice inungi, ſi legitime ſit electus, niſi horrendo aliquo ſcelere atque manifeſtario palam ſit commaculatus. Quod ſi recuſet Pontifex, à catholico poſſit quocunque Antiſtite proclamari Imperator ac Auguſtus, qui prius poſt electionem ſtatim verus fuit Imperator deſignatus. Cum inunctiones iſtæ, ſolennitates quædam ſint aduenticiæ, à Pontificibus adinuentæ, nomina non res concedentes: in ſignum defenſionis ac vnionis Eccleſiæ Imperiique Romani. Non enim fidelitatis iuramentum Pontifici tribuit Imperator, ſed obſequii ac fidei defenſionis. Quandoquidem hoc iuramentum nullam maioritatem operatur in temporalibus. Præterea falſiſſimum eſſe protulit per vacationem Imperii, ius ad Papam deuolui. Idque eſſe contra ſacri imperii libertatem, dignitatem, iura, ac libertates. Longa enim & approbata conſuetudine, inconcuſſe à maiorum ordinatione hactenus obſeruata, vacante imperio ius adminiſtrandi Imperii iura, feuda conferendi, & negocia cætera diſponendi Palatino Rheni debetur. Non obſtante Clementina, Paſtoralis. Hæc atq; alia multa in hanc formam pro imperio firmando promulgauit. Dehinc in perſonæ ſuæ excuſationem coram Regibus, Principibus, & nobilibus omnibus rationem fidei ſuæ clariſſime reddidit, planeq; confeſſus eſt ſe Chriſtianum hominem articulos fidei integre credere. Cum vero catholicam nominaſſet Eccleſiam, diutius hic immoratus, multis quæ ſibi ſumma cum iniuria illata irrogataque eſſent, perorauit: nil tamen omittens, quæ Imperialem concernerent maieſtatem. Reinoldum Comitem primum eius nominis Gelriæ ducem, Wilhelmum Comitem Iuliacenſem Marchionem creauit, dehinc in Ducem Montenſem & Ducem Iuliacenſem. Quæ omnia acta ſunt anno M. CCCXXIX. Cum applauſu totius nobilitatis auditus, tandem cum ingenti exercitu in Monacum regreditur. Subortæ ſunt interim inter Pontificem Benedictum Regemque Franciæ ſimultates. Nihil enim rex Franciæ putabat Pontificem ſibi negare poſſe: itaque ab eo petiit, vt filium primogenitū regem Viennæ crearet, ſe vero vicarium Italiæ. Et pro recuperanda Hieroſolyma daret decimam decimæ, per decennium ab vniuerſa Chriſtianitate. Territus Pontifex tantis petitionibus, Ludouico Cæſari cogitauit adhærere. Factus certior Imperator, ilico Oratores mittit, Comites duos de Oetingen, Marquardum de Randek, Babenbergenſem præpoſitum, Vdalricum Principis protonotarium iurepetitiſſimum, qui abſolutionem Imperatori à Pontifice impetrarent, tametſi prius literis id ſæpe rogaſſet debita cum obſeruantia. Oratores Cæſaris auditi: qui luculentiſſima oratione in Cardinalium publico conuentu, abſolutionem pro Cęſare petebant. A Pontifice ſunt mirum in modum laudati, qui congratulabatur & Germaniæ & Ludouico, multa in vtriuſque laudem paulo altius commemorans. Plurima etiam de tyrannide, cui Italia tum ſubiecta erat, plurima de deſolatione Armeniæ, Syriæq; eloquebatur. Abſolutionem Oratorib. promiſit. Sed ecce intercepta eſt per duos epiſcopos Oratores regis Franciæ, Robertique Apuliæ, qui grauiſſime inuecti in Ludouicum, Pontificem hæretici protectorem ignominioſe appellabant. Rurſus Pontifex Cæſarem defenſans, eius innocentiam conſtanter perpurgauit: nihil tamen effecit Pontifex. nam reditus Cardinalium rex Franciæ occupans, omnes à Pontifice Cæſareq; auertit. Adhæc acceſſit aliud malum. Iohannes Boemiæ rex (qui paulo ante haud magna cum gloria, non ſecutus patris Henrici Septimi veſtigia, ex Italia venerat) eiuſque gener Henricus Bauariæ dux, factione regum Hungarię & Poloniæ, & quorundam aliorū principum confiſi, literas Cardinalibus ſcripſerunt, de nouo rege Romanorum eligendo, principes fore concordes. Quod in primis Cardinales retraxit, ne in abſolutionem conſentirent. Sic re infecta, reuerſi ſunt oratores Cæſaris. Interea Carolus Hungarorum rex, filius fratris Roberti, Auſtriam ingreſſus (nam Auſtriæ Principes, Albertus Sapiens, & Otto Iucundus Ludouico tum fauebant) aliquot diebus vaſtare terram molitur. Rex itē Boemiæ cum Poloniæ rege ac genero ſuo Bauariæ duce, ſuperiorem Bauariam, terram Ludouici, hoſtiliter inuadebāt. Ludouicus igitur exercitu cum ſeptem millibus electorū

militum, Henrici Ducis Bauariam inferiorem ita euaſtabat, vt regem Hungariæ ex Auſtria cogeret abire. Nā Auſtrię duces exercitus ſuos coniunxerunt cum Ludouico Quod niſi feſſi milites, qui pluribus iam menſibus omnia populabantur, quietē poſtulaſſent, de Boemia actum foret. Quinimo oppida Imperialia quam plurima quæ Boemus occupauerat, vt Keiſerſperg, Turinckheim, Munſter, Claſtrum, Blickerſperg, Ludouicus facile recuperarat. Id Benedictus pontifex ſumma cum lætitia audiens, ſæpe Cardinalib. obiecit ſuas, quas à Boemo recepiſſent literas, Ludouicum extollens, qui hoſtibus ſuis reſiſteret fortiter: & iniurias non propulſaret modo, ſed vim hoſtibus quam bellicoſiſſimus princeps inferret intrepide. Præterea, vt animum Cæſaris pertentaret, antiſtitem Magalenſem miſit qui mores Principis ad vnguem exploraret. Lites ſimul inter Balduinum Treuerenſem, qui epiſcopatū violenter Moguntinum tenuit, & Henricum de Virnburg cōpoſuit: qui confirmatus archiepiſcopus Moguntinus, Imperatori firmiter ſemper adhęſit. Rex etiam Boemiæ videns ſe nihil proficere, & ſi iam diu cum rege Hungarorum aduerſus Cæſarē, Ludouicumq; Marchionem cum valida manu conflixiſſet, pacem petit, homagiū (vt vocant noſtri) præſtat. Ab Auſtriæ ducibus ob ducatū Carinthiæ pecuniam accepit, & concordia ſubſequuta eſt inter Auſtriæ ducem, Vngarum & Boemū. Quantum autem Benedictus Pont. pro abſolutione Imperatoris eoitebatur, tantum reges Franciæ & Apuliæ cum omnibus pene Cardinalibus renitebantur, Legatiſq; Imperatoris contumelias inferre non erubuerūt. Minabatur enim rex Franciæ Pontifici crudeliſſima quæque, ſi Bauarum abſolueret. Quod Imperatorē haud parum cruciabat, vltionem atq; vindictam in animo ſuo ſollicite in dies cogitantem, quæ ſe vltro pulchre offerebat. Eduardus enim rex Angliæ potentiſſimus, verum ſe regni Franciæ hæredem cauſatus, contra Philippum regē, duces Flandrię ac Brabantię, cum Comitibus Hollandiæ, Gelriæ, Iuliacenſi, Montium & finitimas gentes cōmouet, quibus omnib. Philippus exoſus erat ac permoleſtus. Sed niſi ab Imperatore iuberentur, honeſtam non habuere occaſiooem. Rex itaque Anglię Imperatorem ſummo cum honore adiit, qui in Rheni oppido Rems tum degebat, homagiumq; præſtitit, ſeq; fœdere eidem colligauit. Imperator viciſſim regem Angliæ generalem vicarium, & per Germaniam & Teutoniam creauit: literas ſcribens regi Franciæ, quem Philippum de Valeſio nuncupauit, quod ab occupatione terrarum imperij deſiſteret, ac fideli imperij Eduardo regi Angliæ principi ſuo ſuper querelis reſponderet, iuſticiamq; coram ſe principe acciperet, ne feuda quæ teneret ab imperio, ſi non agnoſceret, vt rex Angliæ, cogeretur Eduardo cum principibus imperij (iuſticia ſic exigente) aſſiſtere. Cum autem contemneret Francus Imperatoris literas, principes inferioris Germaniæ moniti, fœdere regi Angliæ ſunt deuincti. Qua de re Benedictus pontifex plurimum lętabatur. Dedit autem Anglus Imperatori Ludouico octoginta milia aureorum, duplum offerens, ſi cum eo Franciam debellaturus, hoſtili exercitu ſubintraret. Quod & promiſit: licet Imperator, cum pecuniam in tempore Anglus non miſiſſet, venire recuſaret. Qua autem cauſa Eduardus regnum Franciæ iure hæreditatis ſibi ceſſurum cōtenderet, ſi volueris lector clarius intelligere, Sicardum in Ludouico Bauaro legito, & Robertum Gaguinum, libro octauo Compendii regum Francorum. Clariſſime autem magiſter Albertus Argentinenſis in ſuis Chronicis cauſam docet, qui mihi videtur veriſſime rem executus & ſimpliciter. Nolui hiſtoriam hanc, ne in immenſum opus creſceret, altius repetere, contentus rem digito ſignaſſe. Eduardus itaq; rex Angliæ, ilico Franciam ſe ingredi ſimulans, regem Franciæ impulit, vt triginta millibus equitum tribus pene menſibus cum maximis & inutilibus impenſis aduentum eius in finibus Flandriam verſus, expectaret fruſtra. Verum ſequenti anno cum rex Angliæ cum duodecim millibus, Franco nil tale ſuſpicante, Franciam ingreſſus per quadraginta pene miliaria in circuitu igne & ferro regnū crudeliter deuaſtaret, Pariſios vſq; vagatus, præcedente Ludouico Marchione Brandeburgenſi, Imperatoris filio, multarum vrbium mœnia demolitus eſt. Et niſi cōmeatus inopia obſtitiſſet, omnem fuiſſet depopulatus terram. Tertio anno iterum collectis viribus, Tornacum obſedit, rege Francorum non audente hoſtem laceſſere, donec Hannoniæ Comitis mater monialis, & Philippi regis ſoror, ſocrus Principis Ludouici, de caſtris in caſtra ſæpiuſcule veniens, inducias componeret inter Francum & Anglum. Vnde Benedictus Pontifex de rege Francorum crebro dicere ſolebat: Iſte pacem noluit, & elongabitur ab eo. Sed Vafer Francus nouas artes effingens. Imperatrici, filiæ ſororis ſuæ, quam Dominam Alemanniæ, non ſine magno honore, appellauit, literas mittit, quibus ſupplicibus verbis precatur, vt inter Imperatorē & ipſum concordiam fabricet. Crebriſq; miſſis vltro citroq; Oratoribus, res eo deducta eſt, vt pacem perpetuam firmarenr, Francuſq; Imperatori concordiam cum ſede Apoſtolica firmandam non promitteret modo,

ſed iuraret. Vnde & mox per vniuerſam Franciam Imperator eſt nominatus, cum ſumma honoris præfatione. Reuocatuſq; eſt à vicariatu imperii, Rex Angliæ, in publico parlamento. Sæpius itaque miſſi oratores Cæſaris & Regis Franciæ ad Pontificem pro reformatione diſcordiæ, re infecta redierunt. variis occaſionibus dilato negotio, adeo vt Francus crederetur quod noluiſſet ſimulaſſe ſe velle, Pontifex vero quod voluiſſet ſimulaſſe ſe nolle. Hanc enim confœderationem nouam Pontifex ægre tulit. Interea Imperator omnia hæc videns, Principes electores conuocat in villa Rens ſuper Rhenum. Qui præſtitis iuramentis, imperii iura ſe ſeruaturos compromittebant vnanimi conſenſu. Vir enim erat comis, perbenignus ac liberalis, affabilitateque ſua facile Principes in obſequio ſuo continebat promptiores. Deinde in Francofurto decretum quoddam publicatur, proceſſus quondam Iohannis pontificis nullos fuiſſe. Nec decuiſſe Pontificem talia contra Imperatorem attentare, cum eorum iuriſdictiones ſint diſtinctæ. Inter hæc Benedictus Pontifex mortem obiit, & Clemens Sextus, Rothomagenſis prius archiepiſcopus, cathedram aſcendit. Homo mulierum, honoris ac potentiæ cupidiſſimus, ab anteceſſoris moribus longe alienus. Qui cum ſimularet etiam reformationē cum Cæſare, inſtante Franco, quem quotidie Cæſar literis ſolicitauit, neſcio quo dæmone inſtigatus literas Latinas & Alemanicas ſcriptas foribus templorũ affixit. Quibus grauiſſimarum pœnarum comminatus ſupplicium, niſi infra triduum Deo & Eccleſiæ ſatisfaceret, & ab occupatione iurium imperii deſiſteret. Triduo autem illo acto, cum proclamari iuſſiſſet, ſi quis nomine Imperatoris adeſſet, maximaque eſſet expectatio grauioris alicuius ſupplicii, Imperatorē Pontifex contumacem declarauit. Francus autem hoc impediuit, ab Imperatore iterum atq; iterum literis admonitus. Conſtabat enim Imperatori, Papam nihil vnquam agere quod Franco diſpliceret, ſi modo id intelligeret. Cum itaque Imperator cauſas ſciſcitaretur impedimenti quo minus reconciliaretur eccleſiæ, cum paratus foret omnia ſibi iniuncta pro virili facere, pontifex reſpondit quod non eo pacto quo deceret gratiam peteret: Oratoribuſq; formulam mandati ſeu procuratoribus exhibuit turpiſſimam, rigidiſsimamq;, quam ne captus viliſsimus quiſq; de ſe daret. In qua dabatur poteſtas Humberto Delphini auunculo principis, item Auguſtenſi Babenbergenſiq; præpoſitis, & magiſtro Vlrico cancellario ſuo, in ſolidum confitendi omnes errores ac hæreſes, item reſignandi imperium, nec reſumendi niſi fieret ex gratia Papæ, & ſe & filios ſuos, bona & ſtatum ſuum in manus & voluntatem Papæ ponendi. O immenſa crudelitas. Eſtne illud paſcere oues Chriſti? an deglubere ac deuorare potius? Sed bonus Imperator quid faceret? Qui iram ſummi Dei cum pertimeſceret, libenter eccleſiæ ſe conciliaret. Procuratorium illud ſiue mandatum, ſigillo quidem nō corroborans tantum, ſed & ſeruaturum ſe omnia iuramento affirmauit. De quo Pontifex cum collegio vehementer mirabatur. Articulos tamen Oratoribus dedit Pontifex, quos Imperator Principibus ac Electoribus primum in Francofordia oſtendit, vbi etiam ciuitates omnes Imperii erant congregatæ, quos & hic & in Rens, vbi ſecundo congregabatur imperium, in perniciem & imperii deſtructionem conceptos omnes reiiciebant, atque deteſtabantur: promittentes Imperatori & aſſiſtentiam & firmum auxilium, ſeq; miſſuros nuncium qui Pontificem rogaret, vt ab iis deſiſteret friuolis articulis, & in læſionem imperii excogitatis. Erat in hac congregatione Iohannes Rex Boemiæ, & Carolus filius, Marchio Morauiæ, multa contra Imperatorem lamentantes. Paulo ante enim Henricus dux Bauariæ, gener Ioannis Boemi obiit, filium relinquens paruulum. Quo mortuo, totam eius terram, inferiorem ſcilicet Bauariam, Imperator occupauit: viduæ partem relinquens vnde viueret: quod & Boemus & Auſtrales ægro ferebant animo. Nam filii duo Ottonis quondam Auſtriæ ducis, qui fuerant filii ſororis Henrici Bauariæ ducis, ad hanc etiam terram aſpirabant. Et rex Cracouiæ, qui relictam etiam viuente marito adamauit, cum patre Boemo in Bauariam profectus vt eam duceret, ægram reperit. Qua paulo poſt mortua, priuſquam eam alloqueretur, Imperator terram illi relictam pariter occupauit. Cum ergo multa Boemus in Imperatorem obiectaſſet, nec concordari poſſent, cum inſigni animi rancore & diſsidio abierunt. Interea Oratores Principum ad Pontificem veniunt, articulorum rigorem in perniciem imperii conceptũ declarantes: nec aliud agentes aut petentes, diſcedunt. Quod Pontificem ita exaſperauit, vt mox cum Boemo & filio, ac Treuerenſi corũ patruo, exterminium Imperatoris ac liberorum eius meditaretur. Anno igitur humanæ liberationis quadrageſimo ſexto, ſupra milleſimum trecenteſimum, Pontifex in cœna Domini Ludouicum Imperatorem crudeliſsime execratur, Iohannis Pontificis proceſſus duriſsimos innouans, hæreticum ac ſchiſmaticum declarans, ac penitus maledicens. Principes electores admonuit, vt idoneum eligerent Imperatorem, expreſſo certo tempore, ne eccleſia diutiua

aduocato

aduocato careret: alioqui ſedes Apoſtolica ſolicite ſuper hac re cogitatura eſſet. Ad hæc depoſuit Henricum de Virnburg archiepiſcopum Moguntinum, quod Imperatori adhęreret: ſuffecitq; Gerlacum, Gerlaci Comitis de Naſſaw filium, nepotem quondam Adolphi Romauorum Regis. Iohannes Rex Bohemiæ, ac Carolus filius tum Romæ agentes, id moliebantur ac procurabant. Carolus autem ante patrem Romæ exiſtens, impetrauit vt Pragenſis in Archiepiſcopum erigeretur, & a Moguntini iuriſdictione abſolueretur, ſimulque ius coronandi Regem Bohemiæ, quod Moguntini erat, in Pragenſem transferretur. Omnia hæc in odium Moguntini Epiſcopi, & Imperatoris facta quis ambigat? Ob id Moguntinus ille nouus Archiepiſcopus, vt ſuo fungeretur officio, ſimulque Pontificis expleret voluntatem, ad villam Rens ſuper Rheno, Principes pro nouo deligendo Rege conuocat. Conueniunt Balduinus de Lucelburg Treuerenſis, Walramus de Iuliaco Colonienſis Archiepiſcopi, cum Moguntino præfato, Rudolphus Dux Saxoniæ, & Ioannes Rex Bohemiæ. Qui imperium vacare aſſerentes, Carolum Regem Rom. ſtatuunt: quem Clemens paulo poſt in publico conſiſtorio approbauit. Qui cum ad coronationem feſtinaret per Colonienſem dandam, qui vna cum Saxoniæ duce, multa pecunia corruptus erat, Aquenſes firmiter reſtiterunt ac impedierũt: ſimiliter Imperatrix obſtitit, ne Aquiſgranum veniret Carolus. Quæ tunc in Hollandia exiſtens, occiſo à Friſonibus Wilhelmo Hollandiæ Comite, qui liberis caruit, veluti ſenior inter duas alias ſorores, quarum vna Regina Angliæ, altera Comitiſſa Iuliacenſis, hæreditatem cum filio ſuo Wilhelmo, quem Comes de Katzenelnpogen iuſſu Imperatoris attulerat, adiit: nam vnanimi conſenſu, populus hanc cum filio ſuſcepit. Ferebat etiam ſuppetias Imperatrici Francus, nõ amore Cæſaris, ſed quod terras per Anglum occupari verebatur. Nam hic Vaſconiam tum deuicerat, Britanniam ſubegerat, Pictauiam occupauerat. Et Normãdiam iam ingreſſus, cuncta igne ferroq; depopulabatur. Vnde Francus Bohemum cum filio ac Alemãnis pro auxilio deprecatur, magnamq; pollicetur pecuniam. Quam Iohannem Regem Bohemum quidã affirmant accepiſſe, & pro coronatione filii erogaſſe: alii vero nihil dediſſe Regem contẽdunt. Cum igitur Francus ſubſequeretur exercitum Angli, qui in ſylua delituit, exercitu ſuo cum ſagittariis, ac quadrigis, ac curribus bene munito, in inſidias decidit: ſtragemq; immenſam paſſus, ſumma cum ignominia aufugit, viginti milibus Gallorum occiſis & proſtratis. Inter quos Rex Boemiæ Iohannes cæcutiẽs (nam à medicis excæcabatur, qui eum ex toxico alias liberare nequibant) Rudolphus Dux Lotharingiæ, Comes Flandriæ, Comes Bleſenſis, nepos Franci, Comes de Salinis, & multi alii inſignes & electi milites, quos enumerare ſuperfluum cenſeo. Carolus autem ex conflictu cum armis imperialibus aufugit turpiſſime. Anglus vero poſt ſtragem, hoſtium cadauera contemplatus, cum Ioannem Bohemum cerneret proſtratum: Alius certe, inquit, lectus deceret Bohemiæ Regem. Tum in Lucelburg fecit eum regalibus cum exequiis deportari. Alemannos miſeratus, dixit: Hi in mortem, Franco ſolicitante (qui nihil largitur) feſtinanter pergunt, quos ego & diligo & obſeruo, largirerq; lubens multa. Poſt victoriam dehinc vrbem maritimam cum nobiliſſimo portu (cui nomen Calis) obſedit vndecim menſibus, & tandem vicepit. Ob id Francus Regem Scotorum ſolicitauit, vt Angliam hoſtiliter inuaderet: quo ingreſſo, cum omni ſua gente eſt occiſus. Interim Ludouicus Imperator cum Ludouico & Stephano filiis, Comitatum Tyrolis ingreſſus, à Tridento per Epiſcopum, qui à Bohemo erat ſeductus, prohibitus eſt. Intelligenſque nouam regis Rom. factam electionem, de Treuerenſi mirabatur & Saxonię duce. Sueuiam itaq; ingreditur, Comitum, baronum, nobiliumque animos exploraturus: quos omnes reperit integros. Conuocatis igitur Principibus Spiram, ac ciuitatibus imperialibus, nullus eſt inuẽtus, qui vel electionem Caroli approbaret, vel proceſſus Pontificis curaret, omnes ſeſe in fide permanſuros affirmantes. Reuertitur tũ Imperatrix, Wilhelmo filio in Hollandia relicto: cum eminentiſſimis Regis Angliæ Oratoribus, confœderationẽ nouam cum Imperatore petẽtibus. Hi maxima cum ſolennitate in Francofurto recepti atq; auditi ſunt. Cum quibus remittũtur Robertus dux Bauariæ filius fratris Imperatoris, Wolframns de Nellenburg, magiſter ordinis Teutonicorum per Alemanniam, & Iodocus Comes de Oetingen. Hic filius autem Imperatoris Ludouicus Marchio, cum primum in Pruſſiam contra gentiles profectus eſſet, audiens Boemum Comitatum Tyrolis inuaſiſſe, dicto citius aduenit, eumq; eiecit, & ad Tridentũ vſq; fugere cõpulit: Epiſcopumq; Curienſem cum multis nobilibus cepit, edita inſigni ſtrage. Stephanus vero collectis multis nobilibus, Sueuiam ingreſſus, Baronum decem & octo qui ſimul coniurarunt, & in Carolum conſenſerunt, conſilium diſſipauit: eorumq; vrbes ac caſtra cum munitionibus cepit atq; deiecit. Venerat tunc Iohanna Duciſſa Auſtriæ ex Alſatia, reditura in Auſtriã, Imperatorẽ viſitans, honorificẽtiſ-

ſime eſt recepta. Qua abeunte, cum Ludouicus Burgrauiam Norinbergenſem (quam amabat) adiret, hilaris & lætus in conuiuio exiſtens, puncturas iuxta cor ſentiens, veneni ſuſpicio occurrebat. Ob id ilico ſurgens de more, vt vomitu venenum eiiceret: ſæpius enim venenum hauriens, ſic ſeſe curabat. Exiliit itaque de menſa, vomitum petens: & cum nequiret, venationem (vt motu atq; labore corpus calefaceret atq; roboraret) ingreſſus vrſum ingentem offendit. Quem cum impetu quodam viriliter peteret, de equo præcipitatur, corpuſque graui colliſione conquaſſatur. Deſtitutus igitur omnibus viribus ac ſenſibus, cum reſipuiſſet, eleuatis in cœlum oculis cum maximo ſingultu Deum rogat vt animæ ſuæ miſereatur, & peccatis ignoſcat: pulcherrima ac deuotiſſima oratione præmiſſa. Dein moritur v. Idus Octob. Anno Christi milleſimo trecenteſimo quadrageſimo ſeptimo, Imperii ſui 33. minus octo diebus. In Monaco apud beatam virginem imperiali faſtu honorifice ſepultus. Habuit vxores duas, quarum Beatrix prima filia ducis Poloniæ: ex qua genuit Ludouicum ducem ſuperioris Bauariæ, & Marchionem Brandeburgenſem, ac Stephanum fibulatum, ducem ſuperioris & inferioris Bauariæ. Altera v-
279 xor Margarita nomine, filia Wilhelmi, Tertii eius nominis Comitis Hollandię, Selandię, Hannoniæ & domini Friſiæ: ſoror Wilhelmi IIII. eius nominis Comitis Hollandiæ &c. Qui cum ſine prole obiiſſet, hęres fuit & domina terrarum, vt ſuperius patuit. Hæc cum marito Romam profecta, in Imperatricem eſt coronata. Et filium Romæ peperit Ludouicum cognomine Romanum, ducem Bauariæ inferioris, & Marchionem Brandeburgenſem, qui abſque liberis deceſſit. Peperit & Ottonem Bauariæ Ducem & Marchionem Brandeburgenſem: cui etiam nulli fuerunt liberi. Sed ante illos genuit Wilhelmum Seniorem, & Albertum Seniorem Duces inferioris Bauariæ, dominos in Straubing, Comites Hollandiæ, Selandiæ, Hannoniæ & dominos Friſiæ. Elizabeth ſoror eorum vxor erat Comitis Vdalrici de Wirtenberg. Qui genuerunt Eberhardum Pacificum, Comitem de Wirtenberg. Inuenio etiam quandam filiam Ludouici IIII. quæ Iohanni duci Inferioris Bauariæ fuit deſponſata: qui morte præuentus eam non duxit. Poſt mortem Ludouici relicta vidua, priuignos concordauit. Diſcordantibus autem Rudolpho & Roberto Palatinis Rheni patruelibus cum filiis Imperatoris, quod & in inferiori Bauaria ſibi ius eſſe aſſererent, data & promiſſa certa pecunia, diſſenſio huiuſmodi ſublata eſt. De hoc libuit illud ſubnectere terraſtichon:

Bella nouem geſſit Ludouicus dura per annos,
Sanguine cum iuncto competitore ſuo.
Pontifices diris hunc deuouere, ſed illos
Agnoſcit dominos non fore poſſe ſuos.

Carolus Quartus.

280 CAROLVS huius nominis IIII. qui in baptiſmate dictus eſt Venceslaus, in confirmatione poſt à rege Franciæ Carolo, apud quem pueritiæ rudimenta exegit, Carolus appellatus eſt. Filius fuit Iohannis Bohemiæ regis ex altera eius vxore Elizabeth, Venceslai Senioris filia, Cuius genealogia ſic ſe habet.

IOHANNES FILIVS HENRICI VII. HABVIT TRES VXORES.

- Prima Elizabeth Friderici Pulchri, regis Rom. & Ducis Auſtriæ filia, deſponſata quidem, ſed non traducta: virgo obiit.
- Secunda Elizabeth filia Wēceſlai Senioris, quæ ei peperit quatuor filios & totidem filias.
  Quatuor filii.
  - Carolus Quartus Imperator.
  - Wenceſlaus Dux Brabantiæ & comes Lucelburgēſis.
  - Ioannes Henricus comes Lucelburgenſis, & Marchio Morauiæ.
    Hic habuit quatuor vxores:
    - Margaritam Maultaſch Carinthię Ducissam diuortio ſeparatam.
    - Margaritā ducissam Opauiæ, quæ ei peperit
      - Iodocum Marchionē Morauiæ regem Romanorum.
      - Sobeslaum Morauię Marchionē.
    - Margaritam Alberti ducis Auſtriæ filiā viduam.
    - Quarta fuit filia domini de Walſee.
  - Primiſlaus qui in pueritia obiit.

  Quatuor filiæ, ſcilicet Ioannis filii Henrici Septimi.
  - Margaritta vxor Hērici ſuperioris Bauarię.
  - Gutta vxor Iohannis de Valeſiis regis Frāciæ.
  - Duæ gemellæ:
    - Elizabeth quę in pueritia mortua eſt.
    - Anna Ottonis Auſtriæ Ducis vxor.
- Tertia Beatrix filia Ludouici II. Ducis Borbonii, quæ ei peperit
  - Wenceſlaū primogenitum, Iohannem comitem Lucelburgenſem.

FVit ergo Carolus rex Bohemiæ, nepos ex filio quondam Henrici de Lucelburg Impe-
ratoris, pronepos ex filia & nepte Rudolphi de Habſpurg Romanorum regis, prone- 281
poſque Ioannis ducis Brabantiæ, ſororius Philippi regis Franciæ, cuiuſq; Philippi primo-
genitus Ioannes dux Normandiæ, ipſius Caroli eſt ſororius. Ipſe etiam Carolus ſocer Ca-
roli regis Vngariæ, ſocerque Rudolphi ducis Auſtriæ, & Alberti Tertii eius fratris, qui
Elizabeth ſororem Catharinæ vxoris Rudolphi coniugem habuit. Nam duo fratres dua-
bus nupſerunt ſororibus: quāquam ambæ erant ſteriles. Sic ergo ſe habet genealogia Ca-
roli. Qui in oppido Rhenano Rens nomine, Ludouico viuente in Romanorum regem 282
electus fuit per Balduinum archiepiſcopum Treuerenſem, Comitem de Lucelburg, ger-
manum aui ſui Imperatoris Henrici, per Walramum Colonienſem, per Gerlacum Mo-
guntinum archiepiſcopos, & per Rudolphū Saxoniæ ducem. Maximæ autē & multæ pe-
cuniæ ſunt electoribus Principibus donatæ, vt Ludouico forent rebelles: cuius potētia ac
prudentia formidoloſa erat Boemis. Dehinc in Bunna à Colonienſi epiſcopo eſt corona-
tus, cū Aquenſes illi penitus reſiſterēt. A quo tum Colonienſis, Treuerēſis, Moguntinus,
Monaſterienſis, Leodienſis, Metenſis & Virdunēſis archiepiſcopi & epiſcopi de regali-

bus ſuis ſunt inueſtiti. Vnde & ſi Clemens hanc electionem approbaſſet (nam in Ludouici dedecus atq; oppreſſionem, & quod literis ac multarum linguarum peritia ornatus eſſet, Carolum Cęſarem declatauit) principes tamen imperii multi inhabilē conſtātiſſime aſſeruerunr. Quod ſcilicer nulla cauſa neceſſaria vrgente, & alio Imperatore viuente, ob nullius Reip. cōmodum, ſed ob priuatam cupiditatem & per ſimoniam ac largitionē facta eſſet. Rudolphus enim Saxoniæ dux, ob hanc electionem & ſuffragiū ſuum duo milia marcarū argēti puri ferebatur accepiſſe muneris loco. Colonien̄ſis antiſtes octo milia marcarum argenti. Moguntinus autē Gerlacus ideo Epiſcopatū accepit, cum alter Henricus, videlicet de Virnberg propterea fuerat eiectus per ſedem Apoſtolicam, quod Ludouico adhæreret. Licet illi nunquā quoad vixerat ceſſerit, Gerlaco apud patrem latitante. Præterea improbabant electionem, quod neq; in loco debito (hoc eſt in Francfurto) electus, nec Aquiſgrani, vbi decuit, coronatus fuit, iuxta morem & ſtatuta imperii: nec aperte, ſed latenter: nec tempore conuenienti, hoc eſt, vacante imperio, ſed doloſe & viuente Ludouico: nec debito ſeruato proceſſu iuris & æquitatis. Quoniam Palatinus Rheni Electores tum habuit conuocare, non Moguntinus. Ob id defuncto Ludouico, Comes Palatinus Rheni, Principes ad eligendum ex officio ſuo conuocar. Non venientibus autem prædictis quatuor, Hēricus de Virnberg verus Moguntinus præſul, Ludouicus Marchio Brandeburgenſis, & Rudolphus de Bauaria Comes Palatinus, annuente fratre ſuo Roberto, & Ericus dux Saxoniæ, ſtrenuiſſimum militem Guntherum Comitem de Schwartzenberg in campis Francfordiæ in regem Romanorum eligunt, ſolennitate decenti: aliis comparere vel non audentibus, vel diſſimulantibus. Sed cum (vt infra patebit) veneno Guntherus vſq; adeo læderetur, vt de vita dubitaret, Carolo regnum reſignat, Regemq; ſalutat, & paulo poſt moritur. Nam Carolus aſtute in concordiam cum Palatino venit, cuius filiam vxorem duxit. Et hinc eius ſuffragium conſequutus. Archiepiſcopum etiam Moguntinum Henricum de Virnberg in ſui fauorem traxit, pollicitus ei vires, auxilia quæ poſſet. Cum autem Sueuiam ac Alſatiam nouus rex ingreſſus fuiſſet, ad ſolicitandum & animos nobilium, & auertendum à Ludouico, nihilq; conſequutus foret, latenter Boemiam ingreditur. Vbi benigne ſuſceptus, breui ingētem comparauit exercitum, cum quo Tridentum perrexit ad recuperandum Tyrolis comitatum, licet parum profecerit: quandoquidem Ludouicus Marchio firmiter reſtitit. Reuerſus igitur in Boemiam, nouū coegit exercitum, ac mox cum magno equitatu in Bauariam venit, animo inuadendi terras Ludouici Imperatoris. Intellecta autem eius morte, Ratiſponam perrexit: vbi tanquam rex electus honorifice eſt ſuſceptus. Dehinc magnas faciens & immenſas promiſſiones Burgrauio Norinbergenſi, Norinbergæ pariter regia pompa eſt ſuſceptus. Comites inſuper de Wirtenberg, Eberhardus & Vdalricus, cum ad Ludouicum Marchionem nuncios miſſent, ad regem Carolum reuerſi, & ſe & dominos ſuos ei ſubmiſerūt. Duo præterea fratres de Hohenloe, quorū vnus Epiſcopus Herbipolenſis, alter Babenbergenſis erat, regi Carolo ſe addixerunt. Hinc Argentinenſes ſubſecuti, & paulo poſt Baſilienſes, poſt impetratam abſolutionem excommunicationis, cum pleriſque aliis Alſatiæ ciuitatibus. Henricus præterea de Virnberg cum Gerlaco Comite de Naſſaw ambo Moguntini epiſcopi concordati, fecerunt alias ciuitates in iuriſdictionem regis ſe ſubmittere. Deſcendens itaque ab Baſilea in Spiram, ſub quibuſdam intromiſſus eſt conditionibus. Poſt in Wormaciam, & tandem Moguntiam honorifice vbiq; receptus. Ibi tamen diebus quibuſdam exiſtēs, accepit haud iucūdos rumores: proceres videlicet & Secretarios Ludouici Marchionis Brandeburgenſis, Palatini Rheni, Henrici ducis Saxoniæ, & Hērici archiepiſcopi Moguntini depoſiti, tāquam quatuor electores principes, anno Chriſti quadrageſimo octauo ſupra milleſimum, trecenteſimum poſt Epiphaniæ ſolennitatem, in Edoardū Angliæ regem conſenſiſſe, tanquam in Romanum regem cōcordi voce, ſub caſtro Loeſtain è regione villæ Rens. Fecit hic rumor (quādoquidem literæ Principum publice legebantur) per Germaniam inſignem turbam. Frācofordiam igitur petiturus Carolus, nuncium accepit, ciues de ſui receptione dubios eſſe. Mutato igitur itinere, Wormaciam verſus tendit, ac deinde Spiram. Poſtmodum Sueuiam ingreſſus, vt vrbium iuramēta acceptaret. Priuſquam autem Vlmam veniret, Rotenburgæ (vbi Comites de Hohenberg curiam nobilium habuerunt, & Ludis militaribus, quos haſtiludia & torneamenta noſtri hodie vocitant, concertarunt) clam Carolus ſub alienis armis in congreſſione decertauit. Vlmæ autem à vigintiquatuor oppidis, ſub certis pactis eſt receptus. Cum autem Norinbergam contenderet, vt in Boemiam reuerteretur, primū ob inſidias Marchionis Brandeburgēſis impeditus, coactus eſt retrocedere. Tādem per aliam viam in Boemiā eſt reuerſus. Conſtantia autem & Thuregum & quædam adiacentia iis oppida, ipſum recipere recuſarunt.

Milit

Miſit itaque ex Boemia nouas copias, quæ terram Roberti Ducis Bauariæ ac Palatini popularentur, igne ferroq; deuaſtarent. Ipſe Comites de Wirtenberg & Burgrauium partim ſoluit de promiſſis. Alios autẽ plures qui cum in Boemiam vſq; comitabantur, & pluribus menſibus grauiter expectabãt, minime expediuit: quia ſoluendo non erat, vxore & Iohanne fratre eius reſiſtentibus. Verebantur enim ne per huiuſmodi erogationes Boemiam deſtrueret. Quoniam pecuniam inſignẽ, quæ nouo regi debetur, ſimul collectam, illi ipſi nouerant, quibus ingentia promiſſa fecerat. Vnde ſubortæ illi ſunt grauiſſimæ inimicitiæ. Ob id iterum Henricus Moguntinus præſul, Ludouicus Marchio Brandeburgenſis, Robertus Palatinus (cui in hoc & alii duo conſenſerant) & Ericus dux Saxoniæ, cui ius eligendi ex ſucceſſione patris ſui competere dicebatur (licet Rudolphus Carolum elegiſſet, quod quædam dominia, quibus principatus annexus erat, haberet) Edoardum regem Angliæ, cui prius oblata erat electio, literis ac oratoribus inuitant ad ſuſcipiẽdum regnum & Imperium Ro. moramq; ac dilationem eius incuſant. Edoardus autem cum bella, quæ cum Franco habebat, allegaret, aliaq; plurima obſtantia recẽſeret, promiſſo alias ſuo auxilio Principibus, electionẽ cum multa gratiarum actione recuſauit. Principes ergo vocarunt Fridericum Marchionem Miſnenſem abneporem Friderici Imperatoris, qui ex filia gener Ludouici Imperatoris defuncti erat, perſuadentq;, vt Imperatricẽ vxorem ducere, & de regno ſe intromittere niteratur. Marchio autem Miſnenſis habita deliberatione, quia ſe cernebat impotẽtem (nam & arterica vexabatur, licet iuuenis eſſet) abiecto Principum conſilio, & à Carolo accepit decem millia marcarum, dehinc feudorum inueſtituram, & iuramentum præſtitit fidelitatis. Hoc tamen excepit, ne vnquam contra filios Ludouici auxilia præſtare cogeretur: idem Albertus Dux Auſtriæ fecit. Qui licet duobus filiis, Rudolpho & Alberto duas Caroli filias in vxores deſponderet, magnamq; amicitiam inirent, excepit tamen Dux Auſtriæ liberos Ludouici Imperatoris defuncti, quibus nollet vnquam eſſe contrarius, cum in vita huic fuiſſet colligatus, oppidoq; Norinberg, eiectis potentioribus fautoribus Caroli (nam populus ſe in eum conſenſiſſe pernegabat) 283 Marchionem Brandeburgenſem acceptauit. Dux itaque Albertus ſummis viribus moliebatur inter Regem atq; Marchionem concordiam. Vocauit itaq; Carolum Regem in Patauiam, alioſque multos principes. Quo etiam Marchio Brandeburgenſis cum duobus militibus equitũ venerat. Sed cum de cõcordia tractaretur, increbuit fama Boemum velut Regem Romanorum, procurantibus Duce Brabantiæ, antiſtite Treuerenſi, & Comite Iuliacenſi, terras Hollandiæ & Selandiæ quas Wilhelmus filius Ludouici Imperatoris tenebat, filiis Regis Angliæ Iuliacenſis contuliſſe, magnamque factam eſſe inter Anglum & Boemum amicitiam. Quod Marchio intelligens, publice Boemum regem Romanum non eſſe proclamauit, irritamq; eſſe, & nullam electionem illius aſſeruit. Inſuper Imperialia ſigna, aquilas ſcilicet, quæ hoſpitio Boemi affixa erant, deiici per familiares ſuos iuſſit. Sic quere infecta omnes a Patauia diſceſſerunt. Obiit tum vxor Caroli, regis 284 Franciæ (cui Blanca erat nomen) ſoror. Effinxit interea Rudolphus Dux Saxoniæ (Boemo fortaſſe vrgente) dolum inauditum. Nam ſimilem quendam inuenit Waldemaro Marchioni Brandeburgenſi defuncto, à quo Ludouicus Marchionarum ſortitus erat, (quoniam ſine liberis Waldemarus deceſſerat) vt ſuperius ſcripſimus. Hic Rudolpho auctore dixit, ſe olim cauſa pœnitentiæ abiiſſe, mortuumque ſe ſimulaſſe, multaque ſigna corporis ſui oſtendit, populumque ſatuum eo perduxit, vt Ludouico luxuriam vxoris & filiarum obiicerent, liberoſq; eius illegitimos indignoſque tanto principatu clamarent. Ob id multas ciuitates Marchiæ perdidit, quas Boemus cum maximo exercitu occupauit. Sed Marchio etiam collectis copiis Marchiam ingreſſus, Francofordiam ſe recepit, à Carolo ibi obſeſſus. Cum itaque Carolus vxore careret, vnicam filiam Rudolphi Palatini ex matre de Carinthia, duxit vxorem. Quoniã ipſi duo, Carolus & Rudolphus, quondam Rudolphi regis fuerant pronepotes, ipſeque Rudolphus & quondam vxor eius mater ſponſæ ſimiliter fuerunt eiuſdem Rudolphi regis pronepotes. Sperauit autem rex per hoc matrimonium concordiam aſſequi Principum imperii. Moritur interim Lucas de Mediolano occupator Longobardiæ, quem alii ſcriptores Luchinum nominant. Frater eius Iohannes archiepiſcopus Mediolanenſis dominium vi arripit, cum multis aliis vrbibus ac potentatibus. Inde nuncii ad Marchionem venientes, ad Comitatum Tyrolis aduocant. Quo cum perueniſſet, Tridentum & alia oppida quæ Boemus eripuerat, in ſuam ſibi vendicat ditionem. Tridentinus autem intruſus præſul, clero & populo inuiſus, ignominioſe receſſit. Curienſis autem antiſtes, quem olim captũ Ludouicus Marchio carceri mancipauit, poſt liberationem inter Marchionem & Margaritam vxorem diuortium

ex commiſſione Clementis Sexti pontificis ob maleficiū celebrat. Maximę igitur quotidie ſuboriebantur inter regem & Marchionem diſcordiæ. Quas coram Pontifice ſummo vterq; decidendas cogitauit. Sed cum Mediolanenſis antiſtes Pontificem certiorem redderet de nouo Principum in Carolum conſenſu, res in ambiguo ſuſpenſa manſit. Romanus autem frater Ludouici in terra Brandeburgenſi conflictum cum hoſtibus faciens tanquam miles ſtrenuiſſime pugnans, triumphauit, captis pluribus, & multis occiſis: etſi aliqui Marchionem infeſtare non ceſſarent. Rex autem cum vxore Anna Aquiſgranum verſus tendens, præ multitudine flagellatorum qui tum ſuborti, totum mundum peruagabantur, illuc ire nequibat. In Bunna Aquenſibus omnia priuilegia corroborauit, & noua adiecit. Anna vero Regina à Wilhelmo Colonienſi archipræſule Aquiſgrani vnctionem accepit. Hinc Spiram reuerſus, multis conuocatis Principibus, de pace generali per imperium cœpit tractare: tametſi parum proficeret. Nam & Metenſes noluerunt eum regem agnoſcere, & pleræq; aliæ vrbes, de quibus conquerebatur. Sed cum impenſis careret, ad Bohemiam feſtinauit, relinquens imperium impacatum, Norinbergæ ſub gratia eſt receptus per magnam largitionē, & quodam mirabili aſtu. Nam ciuibus clam omnia arma ſunt ablata. Quandoquidem Marchio aſſiſtentiam eis pollicebatur. Dum hæc fierent, tumultum etiam in Sueuia ſuſcitauit C, omitem de Wirtenberg, Eberhardū, Duces Bauariæ & comites de Oetingen contra ſe ſuſcitans. Sed ſedatus eſt furor vulgi per Rudolphum Ducem Bauariæ, qui Carolo valde familiaris, vicarius Regis dicebatur. Hic in Brandeburgo, plurimum pro pace laborauit. Vnde Rex Carolus & Ludouicus Marchio tandem poſt multas maximasq; lites (nam & in Germania & Boemia vndique erant diſcordiæ) Norinbergæ conueniunt ad concordiam firmam fixamq; ineundam. Habeo auctores qui ſcribunt eos conueniſſe in Iſenaco, & in cœnobio prædicatorum ſolos horis pluſquam ſex colloquutos, concordiam & amicitiam concluſiſſe. Nam & Ludouicus poſt Carolum incedens, vt regem ſemper venerabatur: & inſignia imperialia, quæ pater ipſius habuerat, tranſmiſit. Carolus viciſſim Ludouicum de principatu Brandeburgenſi, Bauariæ & Carinthiæ feudalia dando, condecorauit, Marchionemque fictum (de quo paulo ante) banno imperiali execratus eſt. Ludouicus autem cum fratre Romano Marchione cum mille quingentis equitibus Marchiam ingreditur. Cui etiam Rex Daciæ trecentos miſit, & quingentos equites. Marchioq; Miſnenſis filius ſororis Marchionis per annum integrum ſuppetias ferebat, donec iterum Marchiam omnem acquireret. Sicq; omnis tumultus inter regem Carolum & Ludouicum Marchionem ſublatus eſt. Facileque admiſit Carolus, vt Ludouicus Margaritam Carinthiæ ducis filiam, quam fratri ſuo eripuerat, vt in Ludouico Quarto ſcripſimus, vxorem quietiſſime haberet: licet Curienſis epiſcopus diuortium (vt diximus) moliretur. Vnde cum poſtea Carolus Romam cuperet ire pro imperiali aſſequenda corona (nam hunc Veneti ſociiq; de Italia populi in Italiam euocabant, vt copias è Germania educeret, extantque aliquot inſignes Franciſci Petrarchæ epiſtolæ, quibus Carolum inuitat, vt Romam veniat, & imperii libertatem à ſeruitute vindicet) miſſis legatis nobilibus, à Ludouico petit Carolus, vt ſibi cum exercitu ſuo liceat per terras ipſius proficiſci. Qui etſi primum inſidias ſubuerebatur, tandem tamen non modo quod petebat Rex annuit, ſed auxilium ſuum & ſeſe pollicetur itineris comitem. Carolus itaque cum Duce Bauariæ Ludouico in Italiam veniens, Paduæ ſubſtitit copias expectaturus. Cum paulo poſt Iohannes Mediolanenſis archiantiſtes moreretur, qui nepotibus ex Luchino fratre, Barnabæ & Galeacio dominatus vbiq; in Italia ſaluos reliquit. Dehinc ſe Carolus Mantuam contulit, viſurus ſi qua in dominatum vicecomitum mouerentur. Diuturnamq; hic moram trahens, Lombardos belli ſocios cum vicecomitibus concordes effecit, ad ſolam ipſe anhelans coronationem. Mediolanum igitur delatus, ferrea eſt inſignitus corona de veteri more. Dehinc Romam veniens, à Romanis eſt regia pompa ſuſceptus, factioſis depreſſis. Et in die Paſchæ à Cardinali Hoſtienſi, vel (vt alii ſcribunt) à duobus Cardinalibus conſenſu Pontificis Innocentii Sexti in Imperatorem & Auguſtum conſecratus, iis adiectis conditionibus, ne Romæ, neue in Italia diutius moraretur. Paucos inde illic moratus dies, quaſi venaturus elapſus ex vrbe, Romanos (qui priuilegiorum ſuorum innouationem petebant) fruſtratus, Mediolanum peruenit, Longobardis in ſuam poteſtatē redactis, ac Gibelinis iam pridē Florentia exulantib. in antiquum ſuum locū reſtitutis. Vicecomitibus perpetuū imperii vicariatū aurea bulla confirmauit, omnia vbiq; concedens, è quibus pecuniam abradere potuit. Sunt qui ſcribunt anno milleſimo, trecenteſimo ſexageſimo octauo Carolum iterum Romam cum vxore ac filiis veniſſe, eumq; Vrbano pontifice, expeditis propter quæ venerat, tertio menſe rediiſſe: ſed noſtri Annales de prima profectione ſcribūt. Tum in ciuitate Metenſi

tenſi

tenſi maximum principum habuit coouentum. In quo præter electores & totius imperii
Principes, conueoerant Tuſculanus Cardinalis de Francia, Delphinus Dux Viennæ pri- 285
mogenitus Ioannis Regis Franciæ, & archiepiſcopi Senonēſis & Rothomagēſis, qui tum
Cardinalis creabatur Imperatore pręſente. Item Dux Britanniæ & Comes Pictauiæ, cum
multis baronibus. In qua congregatione Wilhelmus Marchio Iuliacenſis ab Imperatore
creatus eſt Dux. Et Imperatoris frater Veoceslaus Comes Lucelburgenſis factus eſt Dux
primus. Et Comes Barenſis factus eſt Marchio. Fertur etiam Auinionem profectus regio
apparatu ad Vrbanũ Quiotum Pontificem Maximum, & ab ipſo quam honeſtiſſime ac-
ceptus, multoſque dies quam familiariſſime cum pontifice conuerſatus. Rhenum dehinc
relinquens, per Sueuiam ibat, ibique Comitem Wirtenbergenſem (qui magna intume-
ſcebat ſuperbia) bellicoſo apparatu ad deditionem impulit atque ſubegit. Dehinc iuſſu
Pontificis pernicioſam & ſuperſtitioſam Flagellatorum ſectam, quæ iam totam pene Ale-
manniam penetrabat, armata manu, cum aliorum Principum auxilio, mactauit & eiecit.
Boemiã deinde reuerſus, multa bona patriæ intulit. Nam & imperialia inſignia, lanceam,
clauos, partem crucis, quæ à Ludouico receperat, Pragam detulit: cum Ludouicus illa vel
Norinbergam, vel Franckfordiam deferri per cautionem præſtitam poſtulaſſet. Pragam
præterea mœnibus extẽdit, duploq; maiorẽ extruxit. Nam nouã ciuitatẽ muro, Viſſegra-
dũ propugnaculis cinxit, pontemq; inundationibus ruiturũ reſtaurauit, Eccleſiamq; Pra-
genſem à Moguntino eximẽs, in Metropolitanam erigi impetrauit à Clemente VI. De-
hinc ab Vrbano quinto archiepiſcopum Pragenſem legatum natum creari procurauit.
Cuius legationi Ratiſpoenſis, Babenbergenſis, Miſnenſis, Olomucenſis & Litomiſ-
lienſis Eccleſias, epiſcopos, clerum & populum ſubiugauit. Deinde Prageoſe templum
diui Venceslai magnifico & miro opere ædificare cœpit, primo iacto lapide. Poſt ge-
nerale ſtudium inſtituit, artiumque profeſſoribus ſtipendia, libertates, domos inſignes,
magnifice largitus eſt & liberaliter, ac per Ionocentium Sextum corroborauit. Multa in-
ſuper collegia canonicorum ac monaſteria Pragæ fundauit & erexit. Ac in Ingelheym
oppido Rheriano, Moguntinenſis diœceſis, Canonicorum regularium ioſtituit colle-
gium, ad quod ſoli recipiuntur Bohemi, quod hodie extat. Vir profecto religioſus, & qui
in linguis quinque erat expeditiſſimus: oam Italicam, Gallicam, Alemannicam, Boemi-
cam, & Latinam callebat. Et vt patriam dilataret, Marchionatũ Brandeburgenſem & Lu-
ſatiæ, item Ducatum Sleſiæ, Bauariæ, Mulberg, & aduocatorum terram, cum multis aliis
dominis, pro regno Bohemiæ obtinuit, partim emptiooe ac precio, partim bello & aliis
artibus. Fratri ſuo Henrico Iohanni Morauiã poſſidendam dedit, vt iuri ſuo, quod in Bo-
hemiam habebat, cederet. Ferunt id factum anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo qua-
drageſimo nooo, quando Iohannem & Albertum fratres dominos Magnopolenſes Du-
ces creauit, qui vulgo hodie de Meckelburg dicuntur, cum ante Principes Vandalorum
nominarentur. Et vt filiis etiam conſuleret, multum diuque apud electores Principes, ad-
iuuante Pontifice cum Cardinalibus, nixus eſt, vt filium ſuum Venceslaum Regem Ro-
manorum conſtitueret. Poſt multa, anno imperii ſui trigeſimo ſecundo, anno vero ſalu-
tis milleſimo, trecenteſimo ſeptuageſimo ſexto, conſenſum Principum aſſequutus eſt,
qui Venceslaum quindecim natum annos, poſt feſtum Pentecoſtes in Regem Romano-
rum elegerunt. Qui eodem anno à Friderico Colonienſi epiſcopo Aquiſgrani, Carolo
& Principibus cæteris præſentibus, corooatus. Iohannam filiam Alberti comitis Hollan-
diæ, Hanooiæ & Selandiæ, ac ducis Bauariæ duxit vxorem: & comitem de Monte crea-
uit Ducem. Altero dehinc anno, cum iam imperaſſet trigiota tribus annis Carolus, in ca-
ſtro Pragenſi valetudine aduerſa correptus, obiit. Anoo noſtræ ſalutis milleſimo trecen-
teſimo ſeptuageſimo octauo, viceſimo ſeptimo Martii, illicque in monte diui Venceslai 286
cum Imperatoriis exequiis ac lameotatione ingeoti, honorifice ſepultus. Imperator equi-
dem clarus, niſi maiorem regni ſui Boemici, quam imperii habuiſſet rationem. Nam dum
filium ſibi ſucceſſorẽ parat, magnis pollicitationibus ac largitionibus electores corrum-
pit. Quas cum exoluere nequiret, publica vectigalia illis oppignerauit, ac Romanorum
imperium ad hanc calamitatem, in qua hodie adhuc eſt, deduxit. Quandoquidem ele-
ctores imperii ea ſibi retinent, quæ Imperatoris ſunt, atque ideo ſe Romanum imperium
attollere atq; lacertos mouere vix poteſt. Nam tum principes Imperatorem iureiurando
coegerant, ne pignora reuocaret.

Habuit autem Carolus vxores quatuor, Elizabeth prima Duciſſa Stetinenſis, quæ
prolem habuiſſe fertur. Altera Agnes fuit filia Rudolphi Iunioris, Rheni Palatini, filii Ru-
dolphi Senioris, ſterilis & infœcunda. Tertia Blanca erat comitiſſa Valeſii in Francia, filia
Caroli comitis Valeſii, & ſoror Philippi de Valeſiis, poſt regis Frãciæ. Quam Carolus rex 287

Francorum tanquam amitinam ſuam, Carolo Boemo tum Marchioni Morauiæ exiſtenti vix ſeptennem deſponſauit. Anna quarta vxor Caroli fuit, quam alii Ioannam vocant: ſic enim in quibuſdam Annalibus inuenio. Cæterum ordo coniugum mihi videtur ex ſupputatione temporum peruerſus atque ineptus. Quippe anno redemptionis vigeſimo tertio, ſupra milleſimum trecenteſimum Carolus miſſus fuit in Franciam, Carolo regi Francorum, ac deinde ſequenti anno Blanca regis Franciæ conſanguinea ſeptennis ab eo deſponſata illi. Quæ tandem quadrageſimo nono anno, poſt mille trecentos obiit. Trigeſimo autem nono anno poſt milleſimum trecenteſimum primogenita Caroli Margarita naſcitur. Prima igitur mihi vxor fuiſſe videtur Blanca. Anna vero quam quidam ſcriptores Iohannam appellant, mater Venceslai ac Sigiſmundi Regum, ſecũda fuit vxor: quam eodem anno duxit, hoc eſt, quadrageſimo nono, quo Blanca mortua eſt, cum priori anno quadrageſimo octauo cum coniuge coronatus eſſet in regem Boemiæ. Tum enim paulo poſt cum fratre Iohanne Hẽrico tractatum fecit, vt iuri cederet, quod in Boemia habuit, ac Marchionatum Morauiæ acciperet, quod & factum eſt. Cæterum an Agnes filia Palatini (vt ſuſpicor) tertia fuerit, & Elizabeth Steninenſis quarta, non ſatis liquet. Hoc certum eſt, huius Elizabeth ſororem nomine Margaritam, primam fuiſſe vxorem Erneſti, ducis Auſtriæ, patris Friderici Tertii: Ob id ea fertur relicta Caroli, anno nonageſimo ſecundo, poſt milleſimum trecenteſimum obiiſſe. Plures autem habuit filias, incertum ex quibus vxoribus. Catharina enim Rudolpho Quarto, primo archiduci Auſtriæ ac comiti Tyrolis nupta, ſine liberis cum marito Viennæ, in templo diui Stephani ſepulta iacet. Elizabeth item filia Caroli, Alberto tertio eius nominis, duci Auſtriæ, fratri
388 Rudolphi deſponſatur, qui etiam ſine filiis mortui ſunt. Margarita pariter filia Caroli, Ludouico regi Hungariæ & Poloniæ datur vxor: quę ſimiliter nullam progenuit prolem. Sed & alia Elizabeth inuenitur filia Caroli, quæ vxor ceſſit Iohanni Galeatio Duci Mediolanenſi. E quibus Valentina filia nata eſt, vxor Caroli Franciæ regis. Margarita item altera (quæ quibuſdam quinta Caroli filia dicitur) vxor data fuit Iohanni Burgrauio Norinbergenſi. Qui ex ea filiam procreauit Elizabeth, quæ collocata matrimonio fuit Eberhardo Seniori, Comiti Wirtenbergẽſi. Inuenio & tertiam Margaritam filiam Caroli; quæ Marchioni Brandeburgenſi in antiqua Marchia coniunx data fuit. Anna filia Caroli, Ottoni duci Bauariæ ac Marchioni Brandeburgenſi filio Ludouici Quarti Cęſaris vxor data: ſed hi nihil pepererunt. Helena quoq; filia Caroli locata eſt conſors regi Angliæ. Tot ego liberos Caroli inuenio in Bohemicis Annalibus, ſi non mendis ſunt deprauati. Te obſecro lector ſi inueneris & alios, non graueris eos ſubiungere aut ſubſcribere. Cui hoc tetraſtichon adſcribimus:

Anglum, Miſnenſem, Thoringum Boemus in orbis
Imperio, Quartus Carolus exuperat.
Principibus nam multa dedit, potiusq; coemit.
Inde magis patriæ, quam ſtudet imperio.

Guntherus Comes de Schvvartzenburg, Rex Romanorum electus, competitor Caroli Quarti Bohemi.

PLVRES fuiſſe, qui in Caroli odium fuerant ad imperium vocati, ſuperius annotauimus. Nam & Edouardus Anglorũ rex, & Fridericus Marchio Miſnenſis, & Ludouicus Marchio Brandeburgenſis, ſæpiſſime citati, aſſumere illud recuſarũt. Guntherus autẽ de Schwartzenberg, ſeu de Nigro monte, Thuringiæ comes, vir robuſtus, ſtrenuus, & qui bello plurimum valebat, præclaraque multa geſſit ſub Ludouico Imperatore: Henrici Moguntini antiſtitis olim familiaris, in conflictibus multis victor glorioſus, atq; ex iis haud parum ditatus, annos natus quadraginta quinq;, à Principibus electoribus Carolo contrariis, diu multumque ſolicitatus vt imperium aſſumat, crebro recuſauit. Tandem iis conditionibus annuit, ſi Principes imperii in Francfurto per ſententiam decernerent, vacare imperium: maiorque pars conueniret, qui ſe ius eligendi habere aſſererent. Seſe paratum eſſe, amore Dei immortalis pericula quæq; pro imperio ſubire, vt tyrannis & ſeruitute imperium liberaret. Noluit autem per ſimoniam ac largitiones quicquam facere. Congregatis igitur principibus in campis

Franco-

Francofordiæ, conuenerunt Henricus de Virnburg archipræſul Moguntinus, Ludouicus Marchio Brandeburgenſis, Rudolphus dux Bauariæ Palatinus Rheni conſentiente fratre eius Ruperto,& capto tum Roberto fratruele eorum, & Ericus dux Saxoniæ, cui etiam ius eligendi competebat tanquã filio fratris Senioris Rudolphi ducis Saxoniæ qui 289 Carolum elegerat, vnanimi cõſenſu Guntherum comitem de Schwarcenberg regẽ Romanum eligunt die purificationis Mariæ, anno milleſimo trecenteſimo quadrageſimo nono: eundemque regem pronunciant & declarant, præſtitis iuramentis ac debito exhibito officio: datis inſuper ſententiis vacare imperium, maioremque principum electorũ partem coogregatam eſſe. Aliqui enim, vel non auſi comparere, latuerunt, vel venire diſſimularunt. Electus itaque Guntherus, cum iam Francofordiam introire tanquam Romanorum rex vellet, à ciuibus eſt prohibitus. Mos enim eſt ciuibus (quam quidem conſuetudinem pro lege habent) vt neminem Regem in vrbem ſuam intromittant, qui ſit æmulus imperii aut aduerſarius regoi, niſi prius aliquot menſibus vrbs obſeſſa vim patiatur, aduerſariuſque aut æmulus regni interim aut manus cum illo conſerat, aut diuiſioni finem inueniat: itaque vnus fortiter regnet, alter ioglorius ac timidus abeat. Guntherus igitur ingenti coacto exercitu, potentiſſime vrbem obſedit duobus pene menſibus. Dehinc in vrbem eſt regio more acceptus. Carolus hoc audiẽs, nec tamen aggredi auſus, ad Rhenum ſe tranſtulit, Treuerenſem ac Colonienſem archiepiſcopos alloquuturus: Leodienſemque antiſtitem, & ducem Brabantiæ pro ſubſidio inuocans, à ciuitatibus quoque auxilia quærens, in villam Caſtel è regione Moguntiæ, præſcripto die exercitum adeſſe iubet. Quo die Guntherus rex electus, vel vt potentiam Caroli minime pertimeſceret, vel vt eius ſubſidia contemnere videretur, in deriſionem militares ludos ac congreſſiones haſtarum concurſioneſq; (torneamentum à noſtris dicitur) indixit. Vbi magna conueniens militum ac nobilium multitudo, dies plures non ſine ingenti lætitia peregerunt. Cum igitur viribus nequiret Carolus virum bellicoſum ac fortem aggredi, dolo tentauit, ac primum mirabili cum aſtu circumuenire. Nam Rudolphi Palatini (qui Guntherum elegerat) vt in ſui fauorem attraheret, vnicam filiam in vxorem expetiuit atque duxit. Sed creuit in dies potentia Guntheri, quæ Carolum impediuit ne quid moliretur. Alia itaque ingreſſus via, Principes Spiram conuocat. Hos quoque adhortatur vt Gunthero ſcribant, vt ipſe quoque veniat, tractatuſque fiat quo rixæ iſtæ ac diuiſiones ſedentur. Venerunt tum Spiram Treuerenſis Gerlacus, Moguntious, Comeſque de Wirtenberg cum multis nobilibus ac ciuitatum imperialium Oratoribus, Guntherum expectantes, cum in propinquo eſſet: ſed fruſtra. Nam Frideburg caſtrum obſedit, & cum caſtrenſes rebellarent, mox expugnauit atque deuicit. In priocipio itaque Maii Carolus Spiram exiens cum exercitu, petentibus Spirenſibus, caſtrum cui nomen erat noua Curia, funditus deiecit, ac terrę æquauit. Reuerſus Guntherus in Frãcofurto leuiter cœpit ęgrotare. Erat tum ibi inſignis medicus magiſter Fridancus, comitibus de Naſſaw antiqua iunctus familiaritate. Qui cum Gunthero potiooem, quam mirum in modum & laudauit & expedire aſſeruit, porrigeret, Guntherus pręguſtare medicum iuſſit. Qui etſi inuitus faceret, guſtauit tamẽ, reliquum Guntherus ebibit. Medicus ſtatim faciem mutans in colore, in terram proſtratus decidit, ac tertio die moritur. Guntherus vomitu quantum potuit venenum eiecit, ſed non vſquequaque. Reliquiæ enim corpus regis inflabant, inutilemque ad arma reddebant tractanda. Ferebatur autem famulus medici, iuſſu Caroli venenum potioni miſcuiſſe. Nam viribus vir ille inſignis & armis, deiici non potuit. Conuocauit autem Carolus exercitum in Moguntiam. Moguntini enim in odium Henrici archiepiſcopi, qui eos læſerat, & Francofordienſium, à quibus rex Carolus abſtulerat nundinas, eaſque Mogũtinis tradiderat, Regem ſupplices orant, vt oppidum Altamuillam ab epiſcopo ſuper Rheno conſtructum, deiiciat ac expugnet. Quod Guntherus intelligens, etſi infirmus eſſet, ac tractandis armis inutilis, ſe cum gente ſua apud Henricum epiſcopum in Altamuillam repoſuit. Tranſeunte autem Carolo Rhenum, ducenti equites Guntheri cũ impetu Carolũ in fugã vertunt. Et niſi Wirtẽbergenſis comitis equites celeriter ſubſequuti fuiſſent, actũ erat de Carolo. Quã ob rem Carolus ex iis plures equites, quos vulgo auratos milites dicimus, creauit. Marchio aũt Brandeburgenſis ſine exercitu veniẽs, pro concordia tractanda, multa cum Carolo, plura ẽt cum Gunthero colloquutus eſt. Qui ambo eũ arbitrũ conſtituẽtes, huiuſmodi acceptarunt concordiam: vt Carolum Guntherus regem ſalutaret, ſeq; regno abdicaret. Viciſſim Carolus Gunthero, eiuſq; hæredibus viginti duo millia marcarum argenti daret in menſe proximo, ac duo Thuringiæ oppida imperialia pro vita ſua. Guntherus indignatus ſuper huiuſmodi concordia, inualidum tum ſe videns & letaliter ægrum, inuitus conſenſit tandem, multa de perfidia principum Bauarorum

conqueſtus, ac publice lamentatus. Dum ergo hæc ſumma infra menſem congeritur atque Gunthero offertur, Guntherus ſexto menſe imperii moritur Francofurti, ac regio apparatu à ciuibus regioq; monumento ſepelitur in diui Bartholomæi æde. Quibus mox Carolus coactus eſt dare viginti millia marcarum argenti, quæ à Iudæis extorta ſunt, omniaque eorum priuilegia confirmare, & ablatas nundinas reſtituere.

Venceslaus Cæſar.

VENCESLAVS filius Caroli quarti regis Bohemiæ, & Rom. Imperatoris, ac Iohannæ: in Romanorum Regem eligitur, Carolo patre ſolicitante, annos natus quindecim. Anno ſalutis noſtræ ſeptuageſimo ſexto, ſupra milleſimum treceniteſimum. Die Baſilidis & ſociorum, hoc eſt, duodecima Iunii: quanquam alii ſeptuageſimum ſeptimum
290 ſcribant. Duobus enim annis tantum Carolus ſuperuixit, vt habent Annales Bohemici, non octo, vt cæteri. Eſt autem electus in oppido Rens, Carolo patre præſente tanquam rege Bohemiæ, per Ludouicum de Miſna prouiſum Moguntinum, Fridericum Colonienſem, & Cunonem Treuerenſem archiepiſcopos, per Rubertum Rheni Palatinum Bauariæ ducem, per Venceslaum Ducem Saxonię, & Sigiſmundum Marchionem Brandeburgenſem fratrem ſuum. Et altera die Francofurti in æde diui Bartholomæi rex Romanorum per electores eſt declaratus. Sexta dehinc die Iulii, Aquiſgrani per Fridericū Colonienſem præſulem coronatus, cum Iohanna prima eius coniuge, filia Alberti Ducis Bauariæ ac Comitis Hollandiæ, Selandiæ, Hannoniæ, omnibus electoribus ſpectantibus, ac præſente genitore Carolo, Venceslao Duce Brabantiæ, qui frater Caroli Imperatoris erat, & Iohannam Duciſſam Brabantiæ relictam Wilhelmi quarti Comitis Hollandiæ vxorem habuit. Fuit etiam tum præſens ſocer Venceslai regis Albertus Comes Hollandiæ & Dux Bauariæ, ac Iohannes archiepiſcopus Pragēſis, qui paulo poſt Cardinalis factus eſt. Fuit autem Venceslaus tam corpore quam animo deformis atq; ineptus. Corpore quidem diſtortus, animo effœminato ac ſegni. Degenerans à patre atque auo, nihil vnquam memoria dignum, aut cogitauit aut fecit. Norinbergæ natus, anno redemptionis milleſimo trecenteſimo ſexageſimo primo, Septembris viceſimo octauo die: matrem ſuam partu interficiens, & baptiſma primo ingreſſu fœdans ac coinquinans: vt prouerbium inde fieret, futurū malum virum, quia puer baptiſma fœdaſſet. Quod & re ipſa cum adoleuiſſet comprobauit. Non ſolum enim ſacramentum baptiſmatis, ſed vniuerſam Chriſtianam religionem coinquinari homo ocioſus, ſomno Veneriq; deditus paſſus eſt. Inuſta equidem eſt noſtræ religioni macula cicatricoſa, ſub eo Sardanapalo & ſtulto rege, cum hæreſi Huſſitarum in Bohemia, quæ hodie durat, necdū ſanari poteſt. Etſi multi præſtantes ingenio viri hanc curare ſummis viribus nixi ſunt, non tamen potuerunt: ita radices longe lateque transfudit hæc inſania. Cum enim hic inſanus Venceslaus eſſet à pueritia in Bohemiæ ac Romanorū regem ſublimatus, ſtatim luxui deditus, ac deſidia corruptus, voluptates omnes ſequebatur, ventri tandem ſtuduit. Maiorem curam vini ac gulæ habens quam regni. In vtramuis enim autem ſecurus dormiens, errores qui ſuboriebantur minime emēdauit, laboreſq; omnes fugiebat: neſciens difficilius nihil eſſe, quam bene regnare. Quod olim Diocletianus dicere ſolebat. Cum igitur multa fierent vndique in Bohemia ſcandala atque enormia facinora, & nunc miſeri Iudæi (qui omnibus ſunt ſubiecti tempeſtatibus, præſertim ſi ditati parumper ſunt) populari tumultu ſpoliarentur ſine cauſa omnibuſque bonis priuarentur, nunc viri inſontes ſine noxa exquiſitis nouis cruciatibus plecterentur: fertur nonnullos manu ſua ludibrii cauſa peremiſſe: nullum namque ſcelus intentatum reliquit. Nam & molitoris cuiuſdam coniugem (cui Sophia nomen erat) ad inſaniam vſque deperibat, licet vxorem haberet immenſæ pulchritudinis. Nimia igitur vſus tyrannide, tandem à Baronibus regni captus, quatuor menſibus & diebus ſeptem cuſtodiæ eſt traditus, donec per fratrem ſuum Iohannem Marchionem, Ducem Luſatię, & Procopium Morauiæ Marchionem liberaretur, non ſine Reipubl. ingenti iactura. Hi enim cum pacem reformarent, nihilo eſt factus melior. Cum ergo tyrannide, ſocordia, luxu omnia fœdaret, prouinciales conqueſti Sigiſmundo fratri, qui tum rex erat Hungarorum, iterum eſt à fratre ſuo Sigiſmundo captus. Et vt ſecurius cuſtodiretur, Alberto Duci Auſtriæ traditus. Qui Viennæ in magnifice conſtructis ædibus, Danubio adiacentibus, quibus etiam hodie nomen

eſt

eſt Praga (quod Pragenſium hic rex fuiſſet captus) cuſtodiendum præcepit. Sed cum negligenter cuſtodiretur, fuga elapſus, regnum repetiit, rurſuſque eo potitur. Neque vitam emendans, neq; mores mutans, iterum in antiquam tranſiit ſyluam: Vino, ventri, Veneri, dies noctesq; inſeruiens. Et veluti porcus Epicuri, domi tanquam in ſtabulo clauſus ac ſaginatus, neque regni negocia ſolerter ordinauit, neque Eccleſiæ ſchiſma extirpauit, neq; imperii coronã acceptare curauit. Ab electoribus imperii igitur crebro admonitus, cum nil curaret, imperio eſt deturbatus: primumque Fridericus Saxoniæ dux ſuffectus. Quo mortuo Rupertus Palatinus, rex eſt Romanorum declaratus. Venceslaus domi torpens inglorius: non ſolum illaudatam egit ſenectutem (nam annis prope ſexaginta vixit, ſi modo ſcortari, inebriari, crapulari eſt viuere) ſed etiam Huſſitarum perfidiæ occaſionem & incendium dedit. Licet autem abunde Æneas lib. 2. Bohemiæ hiſtoriæ originem huius inſaniæ recenſuit, breuiter tamen (ne ab inſtituto meo digrediar) paucula repetã: vt Principes corde accipiant, quantum mali accreſcat, ſi fomitem mali non ab initio (vt debent) extinguant. Non ab re ille dixit: Principiis obſta, ſero medicina paratur. Sic autem originẽ habuit perfida iſta Hæreſis. Erãt in ſchola Pragenſi inſigniores, ac penes quos regimen fuit, Alemanni, ex vniuerſa qui illuc confluxerant Germania: quod mirũ in modũ Bohemos moleſtauit, qui omnẽ operã poſuerunt, vt Theutones ſupplantarent atq; expellerẽt. Duplici igitur via illos aggrediuntur. Primum enim quidam ex Boemis Ioannis Wickleſi ex Anglia attulerant libros de vniuerſalibus realibus. Quos cum Ioannes Hus, qui cæteris & ingenio, & eloquentia præſtabat, lectitaſſet, peregrinis oblectatus opinionibus, cum cohorte ſua Theutonicos (quo eos abigeret) Wickleſitarum veneno imbutus, die noctuque vexare laborauit. Quod cum Germani eruditione muniti repellerent, minimeque curarent, ad alias artes Boemi confugiunt, Venceslaumque regem ſocordiſſimum & vino inebriatum adeunt, noua priuilegia, nouaſque libertates petentes, Pariſienſe gymnaſium citantes, & à quibus & quo pacto gubernetur, multis verbis narrante Iohanne Hus, qui cæteris erat eloquentior, copioſiſſime explicantes, ne exteri tantam habeant inter Boemos eminentiam. Conceſſit igitur fatuus & improuidus Rex Boemis priuilegium, vt ſinguli duo haberent in omni re facienda ſuffragia, exteri vnicum tãtum. Quare omnis dignitas atq; magiſtratus ſcholaſticorum ceſſit Bohemis, exteriique priuabãtur. Quoties enim aut rector gymnaſii, ac Decanus aliquis eligẽdus erat, pluralitate votorum Boemorum, qui bina ſemper ferebant ſuffragia, Alemanni ſuperabantur. Cõmoti igitur Theutones ſcholaſtici atque profeſſores, Pragam vno die quinq; millia reliquere, ac Lipſenſem palæſtram hinc erexere, vt Bohemi ſua gubernatione liberi eſſent. Quot autẽ ſubſequutæ ſint calamitates, quot quantæq; ſtrages, inenarrabiliſq; humani ſanguinis profuſio, dũ Sigiſmundus frater Hungariæ rex, toties inuocatus nõ venit, ſuperfluum eſt enarrare: cum Æneas Syluius copioſiſſime hanc rem ſit proſequutus. Et nos quædam inferius in Sigiſmundo dicemus. Dehinc cum iam & Ioannes Hus in concilio Conſtantienſi cum Hieronymo combuſtus eſſet, & paſſim per totam Bohemiam quotidie malum ex malo creſceret, Venceslaus cum videret nouos indies fieri tumultus, nouasq; cõgregationes, ſibi iam timere cœpit: veritus ne aut in ſe arma conuerterent, aut regno deiicerent. Sed omnem eius timorem facundus quidam ſacerdos (Coranda huic nomen erat) longa oratione apud plebem ſedauit: comprobãs multis rationibus, prodeſſe illis ipſis regem 291 ebrium atq; inertem habere, qui eos non perturbaret, nec perturbare alios ſineret. Sic ergo factus eſt Rex iners, inertiſſimus, & ad quæq; mala emendanda tepidiſſimus. Dignus profecto, qui non diadema in capite, ſed laqueum in collo geſtaret. Nec inter Reges, vel Romanos, vel Bohemos, ſed inter hiſtriones ac potius porcos enumerandus. Cũ vero quotidie hæreticorum inſania augmentaretur, ac magis magiſque inualeſceret, non contenti monaſteria Chriſtianorum in vrbe Pragenſi inſigniora demoliri, ac ſacramentum Dominici corporis per vrbẽ circumferre, populoq; demẽti ac ſanguinario quotidie oſtẽtare: ſed Regem Venceslaum adeunt, vt ſibi maiores amplioreſque ædes pro cultu diuino largiatur, orantes. Qui cum populum in ſequentem diem ſuſpendiſſet, animo futuras turbas ac venturas calamitates cogitans, primo in arcem Viſſegradenſem, deinde in caſtellum nouum à ſe conſtructum, Conratum vulgo appellatum, fuga ſe proripuit: fratris Sigiſmundi auxilium præſtolaturus. Ibi cum audiuiſſet Conſultum Pragenſium, horribilem occiſionem, ac è prætorio crudelem præcipitationem, in iram commotus à Pincerna, qui ſe hoc præſciuiſſe aiebat, pugione hunc niſi è manibus ipſius ereptus vi fuiſſet, interficere ſordidiſſimus rex non erubuiſſet. Ex ira igitur in apoplexiam incidit: ac paralyſi decem & octo laborans diebus, veluti porcus in volutabro animam exhalauit, anno ætatis ſuæ, quinquageſimo ſeptimo, cum regnaſſet quinque & quinquaginta annos in Bo-

hemia: In imperio autem viginti. Anno autem Chriſti, milleſimo quadringenteſimo decimo nono. Mos eſt apud Boemos corpora regum aromatibus condita, per vrbis ſacraria circumferre diebus aliquot, ac ab amicis conclamari, priuſquam ſepeliantur. Quod regina Sophia ob frequentes hæreticorum tumultus facere quidem auſa non fuit. Delatum eſt igitur cadauer Venceslai primum in ædem ſancti Viti, & poſt ad aulam regiam, ibique ſepultum monumento, quod ſibi viuus conſtrui fecerat. Dehinc cum hæretici monaſterium euerterent, & ſepulchra violarent, Venceslaus clam à quodam effoſſus, ſedata ſeditione, regio more eſt ſepultus: Regina interim in Viſſegradenſi arce ſedente anxia, ac Sigiſmundum ſæpiſſime vocante fruſtra, quia Turcos inuadere diu ante cogitauit. Fuit autem hæc Sophia altera Venceslai regis vxor, filia Iohannis Ducis Bauariæ de Monaco, & ſoror Erneſti ducis Bauariæ. Mulier forma inſigni, ac corpore valde eleganti, ſed non admodum religioſa: quia fertur Huſſitarum perfidia commaculata fuiſſe. Poſtea anno ſalutis, milleſimo quadringenteſimo viceſimo octauo, in Poſonio oppido Hungariæ, in æde ſancti Martini ſepulta. Sterilis tamen erat, & nullam genuit ex Venceslao prolem. Sicut nec prima vxor Iohanna, Alberti Senioris Ducis Bauariæ & Hollandiæ Comitis filia: quæ pariter infœcunda, nihil potuit generare ex hoc teterrimo monſtro: fatis fortaſſe ita volentibus. Quandoquidem ſi prolem protuliſſet virilem, forte vniuerſa Chriſtiana periclitata fuiſſet religio: licet Annales Polonorum tradant Euphemiam filiam fuiſſe Venceslai regis Bohemiæ, quam Vladiſlao ſecundo regi Poloniæ quidam deſponſare conabantur, ſed ex qua fuerit vxore incertum eſt. De hoc libuit ſequens ſcribere tetraſtichon:

Venceslaus iners Epicuri de grege porcus,
A patria penitus ſanguine degenerat.
Imperium tenuit, regnum fœdauit auitum,
Attonitus tandem ceu fera fæta cadit.

Iodocus Barbatus, Marchio Brandeburgenſis & Morauiæ, Rex Rom.

292 IODOCVS filius fuit Iohannis Henrici, Marchionis Morauiæ, fratris Caroli quarti Cæſaris, ex Margarita altera eius vxore. Habuit enim hic Iohannes Henricus pater Iodoci quatuor vxores. Margaritam ſcilicet Duciſſam Carinthiæ, & Comitiſſam Tyrolis: quæ cognomine Maultaſch dicta, diuortio ab eo ſeparata, Marchioni Brandeburgenſi nupſit, vt in Ludouico ſcripſimus. Altera autem vxor Iohannis Margarita Duciſſa Opauiæ fuit, in confinibus Sleſiæ & Morauiæ. Ex qua genuit tres filios, Iodocum hunc regem Rom. Procopium virum ſtrenuum & bellicoſum, qui in oppido Znoyma à Sigiſmundo rege & Alberto ac Erneſto Ducibus Auſtriæ obſeſſus, ſe viriliter defendit. In monaſterio Cartuſienſium prope Brunnam, quod & pater fundauit, ſepultus. Et Sobeslaum Marchionem Morauiæ. Sed ij tres fratres nullam de ſe prolem reliquerunt. Tertia ſimiliter dicta Margarita, Alberti II. Ducis Auſtriæ filia, relicta Meinhardi Ducis Bauariæ & Carinthiæ, Comitis Tyrolis: quæ nullam ſobolē produxit. Vltima vero Ioannis Henrici vxor, filia fuit domini de Walſee in Auſtria, ex qua nullos liberos ſuſtulit. Hunc enim Ioannē Henricū Carolus (vt ſuperius ſcripſimus) Morauiæ & Brandeburgenſem Marchionem creauit, cum cederet iuri quod in regno habuit Boemico. Dehinc eius filius is Iodocus in Marchionatu ſucceſſit. Poſt cuius mortem eius conſobrinus Sigiſmundus Hungariæ & Boemiæ rex, factus eſt Marchio Brandeburgenſis. Qui hunc Marchionatum Friderico Burgrauio Norinbergenſi, qui vxorem duxit Elizabetham Bauariæ Duciſſam, vendidit, Marchionemque creauit, anno Virginei partus milleſimo, quadringenteſimo ſexto decimo. Hic pater fuit Alberti Marchionis, cuius progenies hodie adhuc Brandeburgenſem gubernat Marchionatum. Iodocus autem hic Marchio Brandeburgenſis, Barbatus eſt dictus, quod barbam nutriuerat, qua ſola ſe virum oſtentabat, cum nullas alias animi haberet virtutes. Homo alioqui inutilis, & qui veritatem non amabat: promittens quæ neque præſtare poterat, neque ſi poſſet, ſeruare voluit. Grandia intempeſtiue loquutus, fidem mercatoribus & ore & literis promiſſam, minime ſeruans. Quos ſæpius cum tueri deberet, ſpoliabat ac con-

ac conquerentes deridebat. Hunc tradunt quidam ante Rupertum in regem Romanum electum, Venceslaoque deiecto ſuffectum. Quem enim ſalutatum olim tanquam patruelem veniſſet, eſſetq; in penitiorem ædium partem à Venceslao ductus, mirari ſe dixit, cur electores ipſum imperio indicta cauſa deieciſſent: quia niſi è familia mea talem mihi ſucceſſorem deſignaſſent, ſilerem minime. Territus Iodocus, ad regis procidit genua, periculum vitæ timens: ſenex enim erat. Quem bono iubet eſſe animo. Pone (inquit) metum nepos, imperium non tantopere amo, vt inuitus deponam. Norinbergenſes a iuramento abſolui, qui me optimi vini Rhenenſis curribus quatuor donarunt. Imperium tibi mandatum, opibus & armis regni mei tuebere. Nec enim ius ſanguinis violare illud ſuadet. Tum donatum à ſe nepotem hilarem dimiſit. Sunt alii qui ſcribunt poſt mortem Ruperti, menſe Septembri in Franckfurto Principes electores conueniſſe ad nouum eligendum Regem, ac tandem vigeſima die hunc Iodocum in æde diui Bartholomæi regem proclamaſſe. Virum quidem prouectioris ætatis, qui annum exceſſerat nonageſimũ. Rex Boemiæ & dux Saxoniæ, ad electionem venire recuſarunt. Sigiſmundus autem Hungariæ, rex, qui ſuffragium Marchionis Brandeburgenſis habuit, per Burgrauium Norinbergenſem votum ſuum cum poteſtate ſui nominis eligendi miſit. Moguntinus autem & Colonienſis hanc conditionem electo regi adiecerunt, vt Ioannem XXIII. Rom. Pontificem ſequeretur, cæteris reclamantibus, qui Gregorio adhærebant. Ob quam rem interrupta electio diu ſtetit. Erant tum enim duo ſummi Pontifices, Gregorius ſcilicet, ſub cuius obedientia Rupertus cum liberis ſuis omnib. quoad vixit degebat ſchiſmati nullo pacto cõſentire volens: cum Principes Oratores mitterent Piſas, vbi conuentus erat quorundam Cardinalium, cenſentium tam Gregorium quam Benedictum deponendum. Alter erat Ioannes XXIII. quem Moguntinus & Colonienſis ſequebantur. Non eſt igitur Iodocus coronatus, quoniam ſex menſes non exegit in imperio ſuo, Brunno oppido Morauiæ mortuus, & in monaſterio S. Thomę cum patre ſuo, qui id conſtruxerat, ſepultus. De quo nihil memoratu dignum afferre poſſumus, Galbæ Seni comparandus: qui ſeptuageſimo tertio ætatis anno Imperium adeptus, ſeptem menſibus gubernauit. Niſi quod hic iuuentutem habuit laudabiliorem ſenecta. Abſtulit enim Procopio fratri minori natu paternã hæreditatem Znoymam cum cęteris adiacentibus oppidis, adiunctis ſibi multis latronib. atq; ære alieno oppreſſis, qui per Morauiam atq; Auſtriam longe maximas agebant prædas, terras populando finitimas. Qua cauſa motus Albertus Quartus Auſtriæ Dux, cum ingentibus copiis tandiu Zooyniam vrbem obſedit, donec Sigiſmundus rex Hungarorũ aduentaret. Qui cum ambo pocula hauſiſſent veneno infecta, Rex in pedes ſuſpenſus, ope medicorum euaſit. Albertus dyſenteria fatigatus, obſidionem ſoluens, in Naw burgo clauſtrali mortuus, Viennam eſt delatus. Atque ibi cum patre, cum Beatrice matre, atque Iohanna coniuge ſepultus iacet. Sic impuniti latrones & ipſorum dux Iodocus, longe lateque graſſabantur.

Habuit autem vxorem Reginam Hungariæ, ex qua nullam prolem genuit.

Rupertus Bauariæ Dux, Palatinus Rheni, Rex Romanorum.

RVPERTVS, ſiue vt alii, Rueprechtus, quod valet pacis turbatorem,
ab Italis Robertus, Bauariæ dux, & Rheni Palatinus, cognomento 293
Paruus dictus, filius fuit Ruperti Adolphi, qui dicebatur cognomine Tenax, & Beatricis vxoris eius, filiæ Friderici regis Siciliæ, ac nepos Adolphi Palatini, qui filius erat Rudolphi Senioris ducis Bauariæ, fratris Ludouici IIII. Cæſaris, vt ſcripſimus. Qui tres reliquit filios, Rupertum Ruffum, Rudolphum Iuniorem, & hunc Adolphum, cuius nepos noſter Rupertus erat: alii enim duo fratres nihil genuerunt. Hic cum ſocor-
diam atque ignauiam Venceslai Boemi, toties moniti videret inemendabilem, cum quo- 294
tidie magis inoaleſceret ſordidiſſimi regis ingluuies ventris, & vita luxui dedita obſcuraretur, ſuborirenturq; vndiq; ſcandala, & domi (id eſt) in imperio, & foris, hoc eſt, in Italia. Nam Venceslaus neglecto imperio, coronam contempſit Cæſaream, benedictionẽ ſpreuit: accepta pecunia, Galeatium ducem Mediolani perpetuum creauit. Qui autor deinde fuit totam Italiam laceſſendi ac in bella mouendi. Romæ inſuper ſchiſmata Pontificũ & Cardinalium naſcebantur. Quæ omnia Rupertus Palatinus, vt naſcenti occurreret calamitati, cum animo reputaret, ex officio ſuo imperii Principes ad publica conuocat

comitia. Nondum enim aurea bulla Caroli firmata erat, qua hodie electores in conuocandis principibus vtuntur, qua Moguntinus, defuncto Cæſare pro nouo ſubſtituendo, imperii proceres accerſit. Iam autem diu ante tractatus ac deliberationes plures inter ſe habuerant, diuerſiſq; ac mutuis literis imperii res diligentius diſcutiebant. Tandem conueniunt Franckforti, menſe Maio, anno humanæ liberationis milleſimo, quadringenteſimo, vt imperii negotiis accuratius prouideant, nouumque regem de veteri more iuxta ſtaturaac conſuetudinem eligant. Eſt itaq; rex deſignatus Fridericus dux Braunſwicenſis, Princeps bellicoſus ac prudens, filius Magni Iunioris ducis in Braunſwig ac Lunenburg, & Catharinæ eius vxoris, filiæ Waldemari, vltimi Marchionis Brandeburgenſis, ex antiqua familia Marchionum Brandeburgenſium.

Habuit hic Fridericus vxorem Annam, filiam Venceslai Ducis Saxoniæ, de antiqua
295 familia Saxonum, ex caſtro Leonis. Ex qua duas genuit filias, Annam ſcilicet, quæ Friderico Seniori Duci Auſtriæ, Comiti Tyrolis data fuit altera vxor, mater Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ, Wolfgangi, Margaritæ & Heidwigis. Mulier omnium ſuæ ætatis religioſiſſima, cum liberis omnibus in Stams ſepulta. Alteram vero filiam Elizabetham, quæ comiti Gunthero de Schwartzenberg in Thoringia copulata, plureis ei liberos peperit. Fridericus itaque Princeps omnino dignus qui imperii habenas tractaret: ſed cui cum Moguntino antiſtite veteres inimicitiæ erant. Dum itaque reuertitur domum Fridericus per Haſſiam, reuerſurus ad coronationem, haud longe à Friſlaria in inſidias à Moguntino ſubornatas, improuide incidit, & à Comite de Waldeck iuſſu Moguntini, impie eſt occiſus. Quod homicidium per vniuerſam Germaniam magnum exciuit tumultum. Ferunt incolæ (ſiue fabula ſit, ſiue res geſta) hanc ob rem repertum ante fores templi Moguntini, lapidem cum maiuſculis inſcriptum literis: VERTE ET INVENIES. Quem homo quidam curioſus, lectis his verbis: Theſaurum abditum ratus, noctu euertit, & alio latere eodem ſaxo ſcriptum reperit: MOGVNTIA AB ANTIQVO NEQVAM. Effoſſa terra fruſtra, nullo reperto theſauro. Mox ob has inſidias Friderico illatas, cauillum hoc quidam ſculptum circumtulerunt, licet alii alias afferant fabulas. Circumferuntur rythmi vulgares, non admodum latini ac elegantes, ſed veritatem exprimentes, ac ſyllabis quibuſdam nomen Friderici notantes, eius ſepulchro inſcripti. Qualeſcunque tamen ſint, cum Romanos non puduit aliquando Ethruſcorum & Oſcorum inſerere nomina, ſubiunxi. Quandoquidem tempora his in terris non aliam ferebant elegantiam.

Regula non ficta, nequam Moguntia dicta,
Germen Pilati nunc denuo viuificati,
Sicut dum vixit, iterum Chriſtum crucifixit:
Namque Ducem ſtrauit Fridericum, qui quaſi Dauid,
Braunſchwich protexit, gentemque ſuam bene rexit,
Tranſtulit ad Chriſtum, Reſpublica dicitur iſtum,
Pro qua perrexit Franckfurt, heu tunc ſibi texit.
Traditio veſtem, quem mortis poſtea teſtem,
Nequiter infixit, prope Fritzlar vulnera fixit,
Heu hen heu mille, miles validiſſimus ille,
Cernitur ipſe fuga, qui ſæpius ardua iuga
Belli contriuit, ſpes eſt quod in æthere viuit.
Nunc iacet in crypta: de quo ſunt talia ſcripta,
FRE. Fremit in mundo: DE. Deprimit alta profundo:
RI. Rigidum flectit: CVS. Cuſpide mucroque plectit,
Viuat vt in cœlis, Dux inclytus ille fidelis,
Optet ei quiſquis, qui ſcriptis condolet iſtis.

Ita mortem optimi Principis defleuerunt verſificatores iſti: qui meliora proculdubio præſtitiſſent, ſi nouiſſent. Sed diu multumque ob mortem illius tumultuatum eſt in Germania, & aliquandiu ceſſatum ab electione, donec principes Bopardiæ conuenientes, Venceſlao imperio deturbato, Rupertum hunc ducem Bauariæ atque Palatinum, virum armis exercitatiſſimum, ingeniiq; acerrimi, ac inſignem iuſticiæ cultorem, ſtatura alioqui paruum, Regē declarant ac inſtituunt, Bonifacio nono ſummo Pont. conſentiente ac approbante. Cum igitur Aquiſgranum pro ſumenda corona proficiſceretur, ciues obſtiterunt, non ſibi licere vt in Rupertum conſentiant aſſerentes: cauſati ſeſe nondū à iuramento Venceſlao præſtito abſolutos. Idcirco ne electio fruſtraretur, Fridericus Colonienſis archiepiſcopus, Coloniæ Ruptertū regio diademate inſigniuit. Sunt eam ob rem Aquenſes præda, incendiis depopulati, ac mirum in modum vexati. Quemadmodum Mogun-

Moguntinos ferro ac igne euaſtauit, vt etiam hodie cernantur ruinæ. Henricus Friderici electi & occiſi Regis frater, qui omnes arces, vt fratrem vlciſceretur, oppignerauit, collecto inſigni exercitu, in terras irrupit, ac paſſim multos ſtrauit. Habuit enim Fridericus tres fratres, Ottonem Hyldesheymenſem præſulem, & Bernardum, qui venationi & libidini inſeruiebat, & hunc Henricum armis inſignem Principem. Cæterum Rupertus reuerſus domum, accurate imperii negocia cœpit tractanda, anno ſecundo poſt milleſimum, quadringenteſimum. Pontificis fauorem intelligens, Romam profecturus pro imperiali corona, exercitum coegit, ac intra alpes ſubſtitit, Venetis (vt quidam tradunt) iter prohibentibus. Alii vero ab incepto deſiſtere coactum ſcribunt à Iohanne Galeatio Duce Mediolani, quem confirmare in Ducatu recuſauit. Cum autem Bonifacius Pontifex magno illum proſequeretur amore, ne impenſæ deficerent, Ruperto conceſſit a clero totius Germaniæ decimas exigere. Quod cum tres archiepiſcopi, Moguntinus, Colonienſis, ac Treuerenſis recuſarent, imperium quod ſub Boemis langueſcere cœpit, paulatim deficiebat aperte. Nam tota Italia à tyrannis vexabatur vndique, qui imperii vrbes ſubigebant, coarctabantque ne imperio ſubeſſent. Ac ſic Italici Reguli potentia ac viribus aucti, Romanis Regibus ingreſſum Italiæ intercludebant. Illi enim ſibi Veronam, hi Pátauiam atque Teruiſinm ſubiiciebant, quæ vrbes ſunt imperii, non Venetorum. Nec iis contenti, ad Forum Iulii vſq; & ad Hiſtriam perrexerunt Veneti, multaſque maris inſulas ac maritimas vrbes ſuo ſubiecerunt imperio, partem Orientis imperii cum Patriarchatu Aquilegienſi per fas ac nefas occupantes. Florentini Piſas ſibi vindicarunt, longe lateque finitimas vrbes ſubegerunt. Nec Genuenſes ab alienis abſtinuerunt, ſed paſſim obuia quæque occuparunt. Quantum vero in vrbe ſit trepidatum, nunc ob ſenatores, nunc ob tribunos, quibus poteſtas erat gubernandi Pop. Rom. nunc ob Pontifices, qui aliquando Auinionem præferebant vrbi Romanæ, & partim Gallici, partim Italici Pontifices eligebantur, non ſine ingenti Pop. Rom. tumultu, ſuperuacuum eſt altius repetere, cum id abunde Italici ſcriptores Blondus, Platina, & Sabellicus prodant. Cum autem Florentini ante omnes à Vicecomitibus vndique laceſſerentur, ingenti promiſſa pecunia Rupertum Romanum Regem in Italiam accerſiuere, hac adiecta conditione, vt quam primum Italiam attingeret, exercitu ſuo Galeatium regno ſuo deturbaret. Inceſſit libido Regi Italiam ingrediundi, vt hac ſcilicet occaſione Romam facilius proficiſci poſſet. Sed infortunatus Rex, fortunam habuit aduerſam. In fine enim autumni, tempore ſcilicet ad arma tractanda inepto, per agrum Brixianum ad lacum progreſſus Benacum, terras Vicecomitum attigit, vt à Florentinis promiſſas acceptaret pecunias. Quæ partim ſolutæ ſunt, partim differebantur, cum copiis Florentinorum non nimis bello exercitatis. Ideoque congreſſus cum Vicecomitibus, ſuccubuit, fugaque ſaluti conſuluit. Tridentum perueniens, à Venetis iterum eſt vocatus, Patauiumque delatus. Nam tum Colonienſis præſul, & Leopoldus Auſtriæ dux, cum copiis quas in Cæſaris adduxerant fauorem, domum redierunt. Oratores Florentinorum cum maximo apparatu Venetiis reperit, & pecunias & copias multo verborum ſplendore promittentes. Quas cum videret multo minores promiſſo, menſe vno altercatione abſumpto, re infecta, in Germaniam per alpes cum equitatu reuerſus, res imperii cum diligentia tractauit, de Italia nihil amplius ſolicitus, eam permiſit ſuis vulneribus ſe conficere. Licet honorificentiſſime eſſet à Venetis acceptus donatuſque. Sed cum enarrata ſua clade Pontifici, Venetis, ac Florentinis, ſurdis fabulam occineret, Germaniam petiit, vt ſcripſimus. Albertus monachus qui vitas Pontificum à Gregorio vndecimo ad ſua tempora continuauit, tradit Rupertum Regem Romanorum, anno Virginei partus milleſimo, quadringenteſimo nono, conuentum habuiſſe Principum in Franckofurto. Quo conueniſſe ferunt duos Cardinales, vnum à Gregorio Pontifice, alterum à cardinalium collegio miſſos: altercantes coram principibus atque inter ſe diſſidentes. Cardinalis Pontificis ſeſe obtulit, vt rex locum deſignaret pro concilio futuro Vtinam Aquilegienſis diœceſis, ac tempus: modo Cardinales illuc ſeſe venturos promitterent. Rurſus alter Cardinalis non conſentiens, archiepiſcopos & principes in ſuam traxit ſententiam, Rex Pontificis Cardinali aſſenſit. Nam & priori anno octauo ſupra milleſimum quadringenteſimum, Piſanum fuit celebratum concilium. Quod ex gymnaſio Viennenſi Franciſcus de Retza, & Petrus Deckinger inſignes theologi, publico nomine adierunt. Dum rex & illis intentus, & cæteris imperii rebus diligenter inuigilat (nam rex Poloniæ paulo ante vna cum Witoldo Lituaniæ Duce, infœliciter in Pruſſia cum militibus Teutonicis pugnantes, magnam hominum amiſerant multitudinem) poſt pleraque in imperio honorifice geſta, inſperato diem ſuum obiit, decimo imperii anno, in Oppenheym oppido, & Heydelbergæ

Digitized by Google

inæde S. Spiritus regio apparatu ſepelitur. Cuias monumento hoc inciſum legitur eulogium: RVDPERTVS DVX BAVARIÆ, COMES RHENI PALATINVS, ROM. REX, IVSTVS, PACIS ET RELIGIONIS AMATOR, DIGNVS DEO VISVS, QVI PRO IVSTICIA PATERETVR, HVIVS SACRÆ ÆDIS ET COLLEGII INSTITVTOR, HIC CVM CASTISSIMA CONIVGE ELIZABETHA NORICI MONTIS BVRGRAVIA QVIESCIT: VITA PVNCTVS, ANNO CHRISTI, M.CCCCX. KALEND. IVNII XV.

296 Duas autem habuit vxores. Primæ nomen, genus, ac familiam hactenus inuenire (licet de illa haud negligenter percontatus fuerim) non potui. Ex qua tamen genuit Rupertum cognomine Pipan, Palatinum. Qui cum Ioanne duce Burgundiæ captus à Turcis tempore Sigiſmundi, poſt liberationem, ſine vxore ac liberis Ambergæ moritur, ac hic ſepelitur. Alteram habuit coniugem Elizabetham filiam Burgrauii Norinbergenſis, è qua quinque ſuſtulit liberos, Fridericum, qui mortem patris præceſſit, ſuperſtites, Ludouicum dictum cœcum, Stephanum Comitem de Veldentz, Iohannem ducem Bauariæ, dominum de Nouoforo, de Amberga appellatum, & Ottonem ducem Bauariæ, cognominatum Moſpacher, dominum in Sinſzhaym & Nouoforo. Genuit & filias treis, Elizabetham, quæ Friderico Seniori Auſtriæ duci nupſit, quæ filiam Elizabetham peperit, in iuuentute mortuam. Habuit autem hic Fridericus (vt ſupra ſcripſimus) aliam quoque vxorem, Annam Ducisſam Braunſwicenſem, matrem Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ. Secunda filia Agnes dicta eſt vxor Adolphi comitis Cleuiæ, & hinc Ducis: quæ nullos reliquit liberos. Tertia Margarita Iohanni Duci Lotharingiæ nupſit, quæ fuit Caroli Marcelli, Ducis Lotharingiæ mater. Habuit præterea inſignes duas ſorores, hic Rupertus Romanorum rex, Annam Duciſſam de Monte, & Elizabetham Morauiæ Marchioniſſam. Fuit autem Rupertus Rufus Palatinus, noſtri Ruperti regis aui frater, fundator ſtudii Haidelbergenſis. E quo multi & inſignes docti prodiere viri. Multis autem annis bonas literas illic eloquentiſſimus & doctiſſimus, vtriuſque linguæ vir nunquam ſatis laudatus, Rudolphus Agricola docuit. Cuius multa extant ingenii monumenta, quæ impreſſa circumferuntur. Sed addamus noſtrum tetraſtichon:

Italiam Rupertus adit Rex ſæpe vocatus,
Pollicitis credens, falſus vbique redit.
Conficiant (inquit) proprio ſe vulnere iniqui,
Fœdus ſi nullum, nulla fideſque valet.

Sigiſmundus Dux Lutzelburgenſis Rex Boemiæ ac Vngariæ, Marchio Brandeburgenſis & Morauiæ, Rom. Imp.

SIGISMVNDVS filius Caroli IIII. Imperatoris ex Iohanna coniuge, ab ineunte ætate fratrem Venceslaum, indole, virtutum decore ac eruditione ſuperabat. Adeo vt illud poetæ: fratrum quoque gratia rara eſt, verum dici poſſit. Creuitque in dies mirum in modum in principem ſtrenuum, & ad fortiſſima quæque peragenda promptiſſimũ. Facile æquaturus Carolos & Ottones, ſi ad pacis artes (quibus excelluit) patem belli fœlicitatẽ addidiſſet. Nam & maieſtate regia, quam in procero oſtentabat corpore & liberalitate ac munificentia, quam multarum linguarũ peritia inſigniorem reddidit, omnes facile ſuæ ætatis reges antecellebat. Quibus effecit vt Ludouicus Hungarorum rex, cui vnica erat filia Maria, vltima proles diui Stephani Regis, hunc ſibi optaret generum, eique eam deſponderet puero pene. Sed priuſquam adoleſceret, Ludouicus diem ſuum obiit. At Hungarici proceres Carolum Siciliæ regem, filium Andreæ regis ac Ludouici ex fratre nepotem ex regno Neapolitano, cui imperabat, Ioanna cum viro expulſa, euocabant. Qui honorifice ſuſceptus ab initio, quum ſe ſecurũ arbitraretur, populiq; fauore coronam regiam ſortiretur, regina odium diſſimulante tan-
297 dẽ venenato pharmaco miſere periit. Elizabeth autẽ vxor Ludouici, mater Mariæ à Ioanne Horwathio Bano clam aquis ſubmerſa, moritur. Garſenſis autem Palatinus autor necis Caroli, ſecuri percutitur: interim Sigiſmundus vigeſimo ætatis anno accedente, cum exercitu in regnum venit, in Albaq; Regali diademate regio inſignitus, nuptias celebrat. Ac mox cum regni negocia tractaret, Ioannem Horwathium Banum captũ, equoq; tra-

ctum

ctum & forcipibus diſcerptum, in quaternas diſſecat partes. Dehinc duos ac triginta regulos, quod regiæ puellæ eſſent aduerſati, & Carolum in regnum ea inſcia induxiſſent, ſecuri percuſſit. Quorum monumenta hodie cernuntur ad Carmelitas Budæ. Ob quod facinus, cum mortua eſſet illi vxor regina, tanta eſt illi gentis (alioqui crudelis) conflata inuidia, tamque inexpiabile odium, vt captus necanduſque magis quam aſſeruandus, fœminæ viduæ nobilis, cuius maritum interfecerat, in cuſtodiam ſit traditus, donec reguli de eius ſupplicio conſultarent. Alioqui erant plerique in medio Senatu, eum, vt olim Iulium, diſcerpturi niſi pauci eius amici id prohibuiſſent. Actum erat de vita Sigiſmundi, niſi maieſtate oris & blanda oratione, ac ſingulari qua pollebat facundia, viduæ, quæ mater erat duorum filiorum ex nobili familia de Gara, perſuaſiſſet, ſatius eſſe & ſibi & liberis ſuis ſe liberum dimitti, quam mactandum impiis præberi aduerſariis: cum filios poſſet eo euehere, vt ſemper eius lateri adhærentes, primas in regno obtinerent partes. Elapſus igitur cuſtodia, habitu ſimplici ac ruſtico ad Hermannum Comitem Ciliæ noctu venit. Cuius vt ſibi conciliaret fauorem, vnam ex tribus maiorem natu filiam (Barbaram nomine) vxorem eligit magno cum ſtupore parentum, qui ſe primum irrideri putabant. Alteram vero filio maiori natu viduæ, quæ eum ſeruauerat, cui pater- 398
num nomen Nicon Garius deſpondet, Palatinumque regni creat. Minor autem natu Ioannes archiepiſcopus Strigonienſis, primas regni ab eo deſignatur. Sic honoribus & opibus auctis viduæ filiis, ex Morauia ingentem adducit exercitum, armiſque ſibi vendicat regnum. Stephanum Waiuodam ſuæ captiuitatis autorem, trucidat: de aliis quoque ſupplicium ſumit proditoribus. Cum annos quatuor & viginti natus Hungariæ regnum adminiſtraſſet, decimo pene bellum aggreſſus grauiſſimum (quia iam Turci magnæ Europæ ſeſe inſinuauerant) Gallicis etiam auxiliis accinctus, dum imparatius imprudentiuſque in paratos hoſtes impetu ruit, iuxta vrbem quæ Græcis Nicopolis dicitur, Francis nullo ordine bellum adorientibus, nec ſequentem exercitum expectantibus, infœliciter ab Amurate Turcorũ principe graui prælio victus, caſtris exuitur: innumeris Chriſtianis partim cæſis, partim captis. E quib. quidam ſunt luminibus, quidam teſticulis priuati, cæteris turpiſſima fuga terga dantibus. Qua ſtrage Iohannes Burgundiæ Dux, frater Catharinæ, quæ vxor Leopoldi ducis Auſtriæ fuit, à Turcis captus cum multis proceribus Sueuiæ, Bauariæ & Auſtriæ. Buda regia vrbs Hungariæ, præ timore fugientium ſuis ciuibus deſolata. Sigiſmundus parua nauicula Byzantium delatus, mox Venetæ claſſis occurſu (cui Thomas Mocenicus, qui Michaeli Steno ſucceſſit, præerat) incolumis de fuga euaſit. Hæc ignominioſa clades diſcordia ducum euenit, effecitq; vt victor hoſtis Adrianopolim ſe reciperet. Sic itaque Sigiſmundus ad gerenda bella infortunatus habitus, & ſi nec animus deeſſet nec induſtria, Hungarorũ iterum incidit odium, qui ob calamitoſum Nicopolitanæ expeditionis infœlicem exitum eum perſequebantur. Interim ſub ſomnicnloſo rege Venceslao Huſſitarum oritur ſecta. Et cum ſæpius vocaretur ab archiepiſcopo Pragenſi, bello Turcorum occupatus, diu aduentum ſuum differt. Interim imperii principes crebro conuenientes, Venceslaum tanquam ineptũ, imperio deturbant: ſuffectus aliis principibus, nunc Iodoco Marchione, nunc Friderico, nunc Ruperto. Sed hoc defuncto, Sigiſmundũ concorditer (ſuaſu vt aliqui tradunt Ioannis XXIII. Pon. qui electores rogaſſe fertur) Romanorum regem denunciant ac inſtituunt. Ad hunc igitur electum Cæſarem, Ioannes Pontifex Maximus comitem de Nola cum inſigni duorum cardinalium legatione mittit, vt aptam aliquam Germaniæ vrbem pro concilio futuro deſignaret: ob Eccleſiæ ſchiſma, cum tres Pontificatus gloria ſeſe adorandos præberent: ob Gallicum faſtum, & Italicum tumultum, quib. Chriſtiana plebs labefactabatur. Cum enim olim Vrbanum VI. Itali ſequerentur, Galli & Hiſpani Clementem, Petrus Luna ſe Benedictum XIII. Angelus Carrarius Venetus ſe Gregorium XII. Baltaſar Coſſa ſe Ioannem XXIII. Pontifices crearunt. Ioannes autem prius Bononienſis cardinalis, cum ob vitam parum pudicam Bononia eſſet eiectus, Romam veniens, à Ladislao Apuliæ rege ab vrbe fugatur. Cui Romani veluti Imperatori acclamabant, eiq; obedientiam prompti offerebant. Qui muros vrbis demolitur, caſtra pro tuitione conſtruxit, arcem S. Angeli obſidet, tum capit atq; ſpoliat, ſed breui rex & puella quædam toxico moriuntur. Latitabat tum Ioannes Bononiæ, incertus quo ſe verteret. Sed Sigiſmudum audiens electum, rogat vt vrbem pro concilio aſſignet. Eſt itaque Conſtantia vrbs Germaniæ inſignis, Italis, Gallis & Germanis apta, & victualibus admodum abundans, à Cæſare deſignata pro futuro concilio. Ad quam omnis populus Chriſtianus citatus eſt. Egit dehinc facinus Auguſto digniſſimum, quod nulla vnquam ætas obliuiſcatur. Peragratis

enim vniuerſæ pene Europæ prouinciis, toto triennio, omnes Principes, reges ac pontifices adit, quo ſchiſma Chriſtiano nomini calamitoſiſſimum tolleretur, & conciliũ Conſtantiæ fieret: omnes obteſtatus, vt per ſe vel ſuos oratores conuenirent, cum pleno (vt aiunt) mandato. Veniunt itaq; Imperatoris Trapezuntini, aliorumq; catholicorum regũ oratores, & vniuerſæ Chriſtianitatis principes, tanto numero hominum, qui nonaginta nouem millia excedere viſus eſt. Venerat & Ioannes pontifex: cui cum grauiſſima eſſent obiecta ſcelera, veritus ne quid in ſe decerneretur grauius, mutato habitu, clam aufugit: primum in oppidum Friderici ducis Auſtriæ Schaffhauſen, qui ob hunc multa mala cum fratre ſuo Erneſto perpeſſus eſt. Dehinc Friburgum, ſi poſſet Burgundiæ ducem attingere. Sed captus tandem in habitu militari lorica indutus, concilioque oſtenſus qualiſnam
299 eſſet Pontifex, in Augea maiori peninſula, haud longe à Conſtantia, cuſtodiæ traditur, atque Pontificatu abrogatur: dehinc Ludouico Bauariæ duci ſeruandus mittitur, qui Heidelbergæ triennio munitiſſima illum arce cuſtodiri iuſſit. Poſt Gregorius XII. per legatum ſuum Mantuæ ſe Pontificatu abdicat, pauloque poſt moritur. Supererat Petrus Luna, qui ſe Benedictum XIII. cognominabat. Is ſe magiſtratu abdicare recuſat: licet enim ab Oratoribus regum Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Nauarræ, Arragonum, Caſtellæ, Legionis, Portugalliæ & Algarbiæ admonitus eſſet, qui omnes illius obedientiæ ſe ſubtrahebant, à Sigiſmundo perſuaſi, pertinaciſſime tamen renitebatur. Ob id parato ſimulachro, veſtibus & ornamentis ordine ſpoliato, non ſine magna nominis ſui contumelia ſummo ſacerdotio deiicitur. Sed quid moror in negociis concilii explicandis, quum ſit ingens opus de actis concilii Conſtantienſis editum, quod impreſſum circumfertur, deque rebus Boemicis extet Æneæ hiſtoria Boëmica, quæ longe lateque rem explicat. Dehinc omnium Cardinalium, totiuſque concilii aſſenſu, cum magna totius populi lætitia electus eſt Pontifex Martinus Quintus, cum iam productum eſſet concilium ad annum Chriſti milleſimum quadringenteſimum decimum ſeptimum, annis quoque duraſſet pene quatuor, compoſitis iam Principum Eccleſiaſticorum & ſecularium diſcordiis. Vt autem mores corrupti vniuerſi orbis Chriſtiani emendandi commodiori & tempore & loco caſtigarentur, decretum fuit, vt à fine concilii Conſtantienſis ad quinquennium vſque denuo concilium celebraretur: vtque à quinquennali in ſeptennium aliud transferretur, ab hoc in decennium. Ita vt ſingulis quibuſque 10. annis concilium haberetur generale, in loco idoneo: eſtque Papia vrbs pro primo, Baſilea pro ſecundo concilio deſignata. Itaque conſenſu Imperatoris, anno ſalutis M. CCCCXVIII. diſſolutum eſt concilium, Pontifice in Italiam ad componendos vrbis tumultus proficiſcente, Cæſare vero in Boemiam, ad ſedandas Huſſitarum inſanas corruptelas. Creauit autem Sigiſmundus in hoc conſilio Adolphum II. eius nominis Comitem Ducem Cleuenſem, Hermannum Ciliæ baronem ſocerum ſuum Comitem, Amedeum Comitem Ducem Sabaudiæ, Fridericum Burgrauium Norinbergenſem Marchionem Brandeburgenſem, Ericum vero paulo ante Venceſlai primi filium, Ducem Saxoniæ in Lewenburg & Wittenburg, ob aliquos exceſſus rebellionis ac inobedientiæ priuauit electoratu. Idque ius Cæſarem eligendi ac Ducatum Saxoniæ Marchioni Miſnenſi Friderico contulit: cuius proſapia etiam hodie hoc iure vtitur. Cæterum cum iam Sigiſmundus ſæpius vocaretur literis, & à fratre Venceſlao qui morti appropinquabat, & à Sophia vidua, Venceſlao defuncto, antea Turcos inuadere, qui prius caſtris eum exuerant, vlciſcique illatam ſtragem cogitat. Boemiam interim deſertam relinquens, & Hungariam non defenſam: ſatis eſſe ratus legatos mittere, qui regni gubernationem cum ciuitate Pragenſi conſtitutis induciis acciperent. Quod cum factum eſſet, reddita arce Viſſegradenſi, quam occupabant cum aliis locis, & ciues Pragenſes Oratores ſuos Sigiſmundo mittere decernunt. Non multo poſt Sigiſmundus Brunnam venit, ſpem magnam Chriſtianis ſuo aduentu afferens: ſed neſcio quo iniquo fato Vratislauiam diuertit, non Pragam, vt ſperabatur. Qua re deſperantes de ſalute Chriſtianos fecit, ac pertinaces ſchiſmaticos: qui iam palam Sigiſmundũ Dalmaticæ linguæ hoſtem criminabantur, cui non eſſet cura alia quam regni perdendi. Qui iam Ioannem Hus cum Hieronymo in concilio perdere laboraſſet: Marchionatumque Brandeburgenſem à corona Bohemiæ alienando perdidiſſet. Conuocatis tamen Sleſiæ Ducibus, Sigiſmundus Boemiam ingreſſus, Græcium & Cuthnam hoſtili exercitu petit. Præfecto arcis Pragenſis, ab ſchiſmaticis obſeſſo, ſuppetias fert, igne obſidionem diſſoluens. Accerſitis deinde ex imperio auxiliis, à Saxoniæ Duce, Brandeburgenſi Marchione, & genero ſuo Alberto Duce Auſtriæ, breui obſeſſa ciuitas expugnata eſt. Ipſe dehinc à Conrado Weſtphalo archiepiſcopo Pragenſi, ceremoniis ſolennibus (vt Boemiæ regem decet) diademate eſt inſignitus, anno humanæ ſalu-

tis vi-

Digitized by Google

tis vigeſimo poſt mille quadringentos, quum triginta quatuor annis iam regno Hungariæ præfuiſſet. Sigiſmundus dehinc Cuthnam profectus, dimiſſa obſidione, cum Ziſcha hæreticorum dux, omnes interea ſacras ædes Pragæ crudeli deiiciendas ſuaderet impetu, ſoli Deo dictitans ſacranda eſſe templa, in ædes ſacras mox veluti furibundus leo, per Boemiam vndique ignem faceſque coniiciens. Succurrit Sigiſmundus Viſſegradenſi arci, ſed fruſtra: nam ex Hungaris Morauiſque proceribus quos adduxit, deſiderati ſunt quam plurimi. Acceſſerunt interea ex Germania nouæ copiæ, quas Moguntinus & Colonienſis Archiepiſcopi, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandeburgenſis & alii ex Germania Pontifices ſubmiſerunt. Nam & tum Martinus Pontifex præſidia mox & crucem aduerſus Thaboritas, nouam hæreticorum ſectam, ac contra inualeſcentem quotidie peſtem nominatim ſumendam decreuerat: Vintonienſem Cardinalem Anglum in Germaniam mittens. Sed infœlici Marte pugnatum eſt, quanquam tres eſſent exercitus ex vniuerſo pene Germanorum Principum delectu. Quandoquidem multi ex noſtris in fugam fœdam verſi, multi occiſi, multi in glacie diſſoluta pondere abſorpti ſunt. Debacchabantur enim longe lateque veluti rabidi canes ſchiſmatici, cæco ipſorum duce Ziſcha maximas ductante copias, & ſuorum & externorum. Victoriaque inſolentiores facti; finitimas aſſiduis incurſionibus populantur terras: nunc Miſniam, nunc Auſtriam inuadentes. Et Ziſcha defuncto, etiam poſt pauidam noſtrorum fugam, Franconiam euaſtaſſent, niſi placati numis abire ſponte cœpiſſent. Sigiſmundus tum Morauiam, ne laceraretur penitus, quia nobiles quidam Huſſitarum veneno infecti erant, Alberto Auſtriæ duci genero ſuo dono dedit, vt tutore ac defenſore non careret. Quanquam Magnus Procopius, qui Morauiam laceſſebat, magnam cladem Marchioni Miſnenſi, ac Landgrauio Thoringiæ inferret. Norinbergæ tum Iuliano Cæſarino Cardinale altero ſuperueniente, Sigiſmundus noua Principum auxilia cogit. Huic ſecundæ expeditioni Fridericus Marchio Brandeburgenſis datus eſt dux belli, cum Iuliano Cardinali. Quos ſequebantur Albertus & Chriſtophorus Bauariæ, Fridericus Saxoniæ duces, Iohannes & Albertus Brandeburgenſes filii Capitanei. Tum Herbipolenſis, Babenbergenſis, Eiſtetenſis epiſcopi, cum ſocietate Sueuorum, & auxiliis Moguntini, Treuerenſis & Colonienſis archiepiſcoporum, ſupra quadraginta millia equitum, præter pedites qui pauciores erant, Albertus item Auſtriæ Dux copias ſuas agebat. Sed omnes iterum inſolitus pauor metuſque fœdiſſimus inceſſit, abiectiſq; armis fuga ſalutem quærunt. Quanquam Cardinalis atq; Duces multis ſuaſionibus trepidum militem à fuga reuocare ſummis viribus anniterentur: manente interim Norinbergæ Sigiſmundo. Tranſierat autem concilium Papiæ: quod peſte diſſolutum, ex ſententia Pontificis Senas fuit translatum: quod pariter prudentia Martini Pontificis, ne nouam calamitatem, ſchiſmatis & diſcordiæ ſemina Petrus de Luna adhuc ſuperſtes exuſcitaret, diſſoluebatur. Accedente tempore concilii Baſilienſis, quod Iulianus Cardinalis perfecta in Boemia legatione, iuſſu Pontificis inchoabat, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo triceſimo primo. Ad quod vocati Boemi venerunt cum trecentis equitibus. Principes autem huius legationis erant, Wilhelmus Coſta inſignis ſacrilegus, Procopius Holi magnus ſcelerũ & ingenioſus artifex, Thaboritarumq; ſacerdos, Ioannes Rochezana hæreticorum Apoſtolus, imo deus: Nicolaus Galecus Thaboritarum Pontifex, & Petrus Anglicus patriæ deſertor, Sophiſta captioſiſſimus. Cum quibus dum Iulianus Cardinalis tanquam manſuetiſſimus pater errantes reducere conatus, multis egiſſet, auditaq; eſſent ipſorum errata, quibus excæcati verum neque agnoſcere, neq; conuicti rationibus, quinquaginta pene diebus, herbam porrigere voluerunt: quum neque amicis tractatibus, qui per Oratores à concilio miſſi fiebant, aſſentire vellent, ciuilibus bellis ſubito inter ſe coortis, hæretici confecti ſunt: contemptæque religionis pœnas dederunt, Maianardo duce atque auſpice. Augebatur tum indies Baſilienſe concilium, confluentibus eo Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, Pannoniæque Principibus. Quod Martino tunc defuncto, Eugenius Quartus Pon. Max. literis patentibus (quas noſtri bullas vocant) non cõfirmauit modo, ſed & celebrare præcepit. Erat hic annus Chriſti milleſimus quadringenteſimus triceſimus primus, regnorum Cæſaris Hungariæ, Dalmaciæ, ac Croaciæ quadrageſimus quintus, Romanorum vigeſimus ſecundus. Tum Sigiſmundus animum adiecit Italiam petendi, ac coronam imperialem cum benedictione aſſequendi: quod & literis quibuſdam regni Boemiæ primoribus ſignificauit, vt intelligerent id Boemorum nationi in maximam honeſtatem ceſſurum, quo feruentius eum tanquam naturalem dominum ſuſciperent. Æſtuabat bello ea tempeſtate tota Italia: Florentinique ac Veneti contra Philippum Mariæ Vicecomitem, Mediolani Ducem, & mari & terra copias agebant. Intelligens ergo Philip-

pus Cæſaris aduentum, magnis pollicitationibus ad ſe pellicit, vt cum inimiciſſimum Venetis faceret. Sigiſmundus itaque magnas copias ex Germania adducens, Mediulanum peruenerat: à Nicolao Piccinnino, omnibuſque quotquot aderant apud Philippum nobilibus, ſumma pompa deductus. Nec Philippi potentia opibuſque fretus: vtpote qui neque ad ſalutandum venire, neque intra arcem cum exiguo etiam comitatu admittere dignatus eſt. Accepta de more imperatorio, ferrea corona, ſexta Kalend. Ianuarii die, Parmam Franciſco Sphortia comitante profectus, reliquum hyemis conſumpſit. Sequenti vere in Ethruriam concedens, Lucam ſe contulit. Quod Florentini videntes ob Philippum Sigiſmundo infeſti, Lucenſium agros Cæſare ſpectante populati ſunt. Iterque libenter Cæſari intercepiſſent: ſed tamen impedire non poterant, quin Senas cum copiis ſuis traiiceret. Hic ſex menſibus moratus, quoniam pontificem intelligebat ſibi contrarium, dum placaretur. Itali enim, ac Veneti in primis, cum Florentinis Pontifici perſuadebant Baſilienſe concilium eſſe diſſoluendum, ac in Italiam transferendum: vt & vrbes Italiæ ex pecuniis ditarētur, & Italia ab alienis non ſubiugaretur. Ob id enim veniſſe Cæſarem, vt ſe Italiæ dominū faceret. Miſſis igitur Oratoribus, ciuibus Senenſibus (vt quidam ſcribit) alii vero, quod veriſimilius iudico, Caſpare Slichio cancellario, & Laurcotio Hungariæ mareſchalco, equeſtris ordinis præſtantiſſimis viris, Cæſar cum Pontifice fœdus init: peracta concordia Romam profectus, à Pontifice ac Cardinalibus populoque Romano perbenigne ſuſceptus eſt, & ad diem vndecimum Kalend. Iuniarum ad ſcalas baſilicæ diui Petri deductus, & ſolenniſſimis ceremoniis corona Cæſarea donatus, die ipſo Pentecoſtes. Aſcitiſque in equeſtrem ordinem multis Italis Germaniſq; in Adriani ponte, vt mos eſt Imperatorum, abiens cum bona Eugenii gratia, per Tudertes & Peruſinos Ariminum peruenit. Inde Ferrariam atque Mantuam diuertens, Ioannem Franciſcum Mantuæ dominum Marchionem creauit. Eius filio Ludouico, filiam Ioannis Marchionis Brandeburgenſis Electoris imperii, vxorem deſpondet. Italiam relinquens, Baſileam, vbi concilium erat, peruenit, maximo populo effuſo humaniſſime receptus. Cæterum Eugenius concilium Baſilienſe à ſe prius confirmatum tollere annixus, & literis Apoſtolicis reuocat, & Ferrariam traducit: conſenſu ſuorum, quos ſecum habuit, Cardinalium. Sed Imperator cum Principibus qui tum Baſileæ erant, Præſideſque concilii, ooo modo literas Pontificis contempſerunt, ſed eum bis terque adhortati ſunt, vt cum cardinalibus ſuis eo proficiſcatur, quo Martinus anteceſſor futurum id denunciauerit. Quod niſi fecerit, vt præuaricatorem & contumacem abiicere ſummo ſacerdoão velint, atque omni dignitate exuere. Inuenio in Annalibus Alberti Monachi (qui tum vixit) Eugenium pontificem Imperatori Sigiſmundo (forte priuſquam coronatus eſſet) de hoc concilio ſcripſiſſe: reprehendiſſe quoque loci & temporis ineptitudinem, tempus ſcilicet ſeptennii præteriiſſe, indigniſſimumq; eſſe, Boemos ſupremo anathemate execratos ac cōdemnatos, Baſileam conuenire. Satius eſſe, transferendum in Italiam concilium, quo Imperator Palæologus ſe venturum promiſerat. Sigiſmundum autem idem refert Pontifici reſcripſiſſe eleganti ſſime, vt ab inſania iſta ceſſet, ne periclitetur: incertum eſſe an Græci reduci poſsint. Nullum autem eſſe cōuenientiorem locum ad ſananda noua vulnera Boemorum, quæ adhuc recentia ſunt, quam Baſileam. Eſſeque diſcordias Epiſcoporum Madeburgenſis, Patauienſis, Babenbergenſis, cum ſuis ciuitatibus, quæ nullibi melius curari poſsint ac ſedari, quam Baſileæ. Eſt dehinc Eugenius ter citatus, ac de contumacia accuſatus. Atq; niſi diſſolutionem concilii à ſe factam reuocet, ab adminiſtratione tandem ſuſpenſus. Incertus quid faceret, iterum concilium confirmat, ac eidem ſeſe ſubiicit: quanquam poſtea denuo reuocauerit. Quamobrem poſt aliquot annos fuit depoſitus. Sed Imperator Sigiſmundus ab initio cum rediret, ſedato quantum potuit patrum diſsidio, quod cum Eugenio erat, concilium derelinquens, Vlmam venit, in Boemiam oratores præmittens, qui aduentum ſui denuncient. Vix Imperator Ratiſponam attigerat, quum proceres magno numero adſunt, Regemque ſalutant, ac de omnibus rebus actis certiorem faciūt, & vt regnum tuto ingrediatur cohortantur. Per Danubium dehinc vectus, Budam peruenit. Ordinatiſque ibi rebus, Iglariam poſt cum Boemis, qui concilio interfuerant, & legatis concilii ſe contulit. Conuenientibuſque de articulis ac punctis, de quibus in concilio tractatum erat, erecta in foro ſede, ac Sigiſmundo pro tribunali ſedente, circumſtante Oratorum corona, Iohannes Rochezana cum aliis quatuor presbyteris, oomine totius cleri obedientiam Romanæ Eccleſiæ iurauit. Suntque ab anathemate Eccleſiaſticiſq; cenſuris per legatos concilii altera die abſoluti. Sigiſmundus itaq; noſtræ redemtionis anno ſexto & trigeſimo ſupra M. CCCC. Pragam in vigilia diui Bartholomæi, tanquā Imperator & Rex Boemiæ cū Barbara Imperatrice eſt ingreſſus, vniuerſo regno exul-

tante,

Digitized by Google

ſante,ſummiſque ac maximis eſt honoribus exceptus: obniis & nobilibus & plebeis, certatim de obſequio Regi præſtando contendentibus. Sunt poſtea Eccleſiaſtici ritus & ſacerdotales dignitates iterum reductæ, altaribus ornamenta reddita, noua templis donaria data. Noluit Imperator pollutas intrare ædes, ſed templum diui Iacobi fratrum Minorum reſtitui iuſſit, ſacerdotibuſq; ex fiſco regio (quia reditus deerant) hebdomatim commeatus diſtribui. Congratulabantur Sigiſmundo vniuerſæ Chriſtianitatis principes, Eugeniuſq; Pont. auream roſam lætitiæ indicem miſit. Reſtituiſſet omnia ſi diutius vixiſſet Imperator. Qui cum ex ſenectute quotidie debilitaretur, atque pedibus laboraret (nam 70. iam attigerat annũ, qui natus ferebatur anno liberationis humanæ milleſimo trecẽteſimo ſexageſimo octauo, & mortem oppetiiſſe trigeſimo ſeptimo, poſt milleſimum quadringenteſimum) priuſquam moreretur, Barbara Imperatrix de regno ſolicita, ad ſe clam Boemiæ conuocat regulos: iiſque multis ſermonibus perſuadet, ad cauendas turbas poſt mortuum Cæſarem futuras, eam eſſe quietis viam, ſi eam viduam Poloniæ rex ducat vxorem. Pollicentur operam Imperatrici Boemi proceres. Quæ iam anus, filiæ vnicæ oblita, nouas nuptias meditatur. Non ignorauit autem Imperator furentis libidine fœminæ conſilia. Cum iam ſibi moriendum intelligeret, ex Boemia in Morauiam amore viſendæ filiæ ſe vehi iuſſit, Boemiæ non ſatis confiſus ob incertam fidem. Znoymam venit Imperator, ſubſecuta Imperatrix carceri traditur. Vocatis ad ſe vtriuſque regni primoribus, illos rogat atque obteſtatur, ſi ſe ſuoſq; ac regna ſalua eſſe velint, Albertum Auſtriæ ducem generum ſuum, virtute, nobilitate, animi præſtantia, omnium ea tempeſtate excellentiſſimum ſucceſſorem ſuum nominent atq; eligant. Hanc eſſe ſupremam eius voluntatem, vt illam expleant ac corroborent. Annuere Barones, & Hungari & Boemi qui aderant, Albertumq; Regem ſalutant. Ordinatis dehinc oratoribus, qui poſt mortem Boemis vltimam ſuam voluntatem, quam coram iuſſit proceribus aperire, patefacerent, inter manus amicorum veluti lucerna oleo deficiente, extinguitur, non ſine maximo aſtantiũ planctu, nona Decemb. milleſimo quadringenteſimo triceſimo ſeptimo anno, imperii ipſius viceſimo ſeptimo, regni Hungariæ quinquageſimo primo, Boemiæ decimo ſeptimo. Corpus dehinc regio cultu in curru, quo etiam capta ferebatur Imperatrix, Varadinum delatum, ac honorifice eſt ſepultum. Vbi hi verſus leguntur ſepulcbro eius inſculpti:

CÆSAR ET IMPERIVM TVVS EN EGO ROMA SACRATVM,
REXI NON ENSE, SED PIETATIS OPE.
PONTIFICEM SVMMVM FECI, SPRETIS TRIBVS, VNVM,
LVSTRAVI MVNDVM SCHISMA NEGANDO MALVM.

Ita autem auxit opibus hoc templum, vt continuatis diebus ac noctibus, ſemper lau- 300
des Deo immortali perſonent clerici ac ſacerdotes. Fuit autem Sigiſmundus Princeps humaniſſimus, proceræ ac inſignis ſtaturæ, pulchra facie, crinibus criſpis, barba prolixa: quam in fauorem Hungarorum (quibus olim à longis barbis Longobardorum nomen erat) nutriuit: liberalis ac munificus. Cui incredibile pietatis ac religionis augendæ ſtudiũ fuit. Faceriſſimus & ingenioſiſſimus Princeps. De cuius vita ac facetiis liber hiſtoriarum inſignis & grandis adhuc extat in Alſatia apud D. de Plumeneck, innumeras continens & iucundiſſimas hiſtorias ac facetias, quas egit Sigiſmundus in iuuentute cum Argentinenſibus mulieribus, quæ eius ſemper gaudebant ſocietate, aliiſq; illuſtribus fœminis, quibus cum familiariter & honeſte ſemper conuixit. Paſsim autem id de eo ſcribitur, cum in cõcilio Conſtantienſi, lapſu forte linguæ, alioqui diſertus ac facundus, multarumq; linguarum peritus, à Grammaticæ regulis deetraſſet, ſchiſmaq; maſculino nõ neutro genere (vt Grammatici docent) protuliſſet, eſſe tum à Placentino correptum Cardinale. Cui mox ex tempore dixit: Placentine, Placentine, ſi omnibus placeres, minime nobis places, qui minoris nos autoritatis quam Priſcianum Grammaticum, quem offendiſſe me aſſeris, exiſtimas. Maximo omnium qui aderant cachinno ſuſcepta eſt Cæſaris peccati commiſsi excuſatio. Multarum enim linguarum ſcientia (vt ſcripſimus) claruit, & linguam latinam obſeruauit. Ob id doctos homines in primis fouit, & amplis dignitatibus honeſtauit: ſæpius accuſans Germanos Principes, qui literas odiſſent Latinas. A quibus quandoque reprehenſus eſt, quod doctos homines foueret, ſed humiles familia: Ego (inquit) illos obſeruo, quos natura alios anteſtare facile voluit. Natura enim docti præſtant ignaris & idiotis. Illud ſilentio præterire non debeo. Fuerãt Cæſari ex Hungaria allata quadraginta millia numum aureorum. Quæ vbi noctu aduentante, in quos conuerteret vſus, ſolicite vſque ad ſomni deſtitutionem cogitaret, cubicularios ocyus iubet Conſiliarios omnes ac militum Duces ad ſe vocare. Qui dicto audientes, ne quid aduerſi Imperatori accidiſ-

conqueſtus, ac publice lamentatus. Dum ergo hæc ſumma infra menſem congeritur atque Gunthero offertur, Guntherus ſexto menſe imperii moritur Francofurti, ac regio apparatu à ciuibus regioq; monumento ſepelitur in diui Bartholomæi æde. Quibus mox Carolus coactus eſt dare viginti millia marcarum argenti, quæ à Iudæis extorta ſunt, omniaque eorum priuilegia confirmare, & ablatas nundinas reſtituere.

Venceslaus Cæſar.

290 VENCESLAVS filius Caroli quarti regis Bohemiæ, & Rom. Imperatoris, ac Iohannæ: in Romanorum Regem eligitur, Carolo patre ſolicitante, annos natus quindecim. Anno ſalutis noſtræ ſeptuageſimo ſexto, ſupra milleſimum trecenteſimum. Die Baſilidis & ſociorum, hoc eſt, duodecima Iunii: quanquam alii ſeptuageſimum ſeptimum ſcribant. Duobus enim annis tantum Carolus ſuperuixit, vt habent Annales Bohemici, non octo, vt cæteri. Eſt autem electus in oppido Rens, Carolo patre præſente tanquam rege Bohemiæ, per Ludouicum de Miſna prouiſum Moguntinum, Fridericum Colonienſem, & Cunonem Treuerenſem archiepiſcopos, per Rubertum Rheni Palatinum Bauariæ ducem, per Venceslaum Ducem Saxoniæ, & Sigiſmundum Marchionem Brandeburgenſem fratrem ſuum. Et altera die Francofurti in æde diui Bartholomæi rex Romanorum per electores eſt declaratus. Sexta dehinc die Iulii, Aquiſgrati per Fridericũ Colonienſem præſulem coronatus, cum Iohanna prima eius coniuge, filia Alberti Ducis Bauariæ ac Comitis Hollandiæ, Selandiæ, Hannoniæ, omnibus electoribus ſpectantibus, ac præſente genitore Carolo, Venceslao Duce Brabantiæ, qui frater Caroli Imperatoris erat, & Iohannam Duciſſam Brabantiæ relictam Wilhelmi quarti Comitis Hollandiæ vxorem habuit. Fuit etiam tum præſens ſocer Venceslai regis Albertus Comes Hollandiæ & Dux Bauariæ, ac Iohannes archiepiſcopus Pragẽſis, qui paulo poſt Cardinalis factus eſt. Fuit autem Venceslaus tam corpore quam animo deformis atq; ineptus. Corpore quidem diſtortus, animo effœminato ac ſegni. Degenerans à patre atque auo, nihil vnquam memoria dignum, aut cogitauit aut fecit. Norinbergæ natus, anno redemptionis milleſimo trecenteſimo ſexageſimo primo, Septembris viceſimo octauo die: matrem ſuam partu interficiens, & baptiſma primo ingreſſu fœdans ac coinquinans: vt prouerbium inde fieret, futurũ malum virum, quia puer baptiſma fœdaſſet. Quod & re ipſa cum adoleuiſſet comprobauit. Non ſolum enim ſacramentum baptiſmatis, ſed vniuerſam Chriſtianam religionem coinquinari homo ocioſus, ſomno Veneriq; deditus paſſus eſt. Inuſta equidem eſt noſtræ religioni macula cicatricoſa, ſub eo Sardanapalo & ſtulto rege, cum hæreſi Huſſitarum in Bohemia, quæ hodie durat, necdũ ſanari poteſt. Etſi multi præſtantes ingenio viri hanc curare ſummis viribus nixi ſunt, non tamen potuerunt: ita radices longe lateque transfudit hæc inſania. Cum enim hic inſanus Venceslaus eſſet à pueritia in Bohemiæ ac Romanorũ regem ſublimatus, ſtatim luxui deditus, ac deſidia corruptus, voluptates omnes ſequebatur, vẽeri tandem ſtuduit. Maiorem curam vini ac gulæ habens quam regni. In vtramuis enim aurem ſecurus dormiens, errores qui ſuboriebantur minime emẽdauit, laboreſq; omnes fugiebat: neſciens difficilius nihil eſſe, quam bene regnare. Quod olim Diocletianus dicere ſolebat. Cum igitur multa fierent vndique in Bohemia ſcandala atque enormia facinora, & nunc miſeri Iudæi (qui omnibus ſunt ſubiecti tempeſtatibus, præſertim ſi ditati parumper ſunt) populari tumultu ſpoliarentur ſine cauſa omnibuſque bonis priuarentur, nunc viri inſontes ſine noxa exquiſitis nouis cruciatibus plecterentur: fertur nonnullos manu ſua ludibrii cauſa peremiſſe: nullum namque ſcelus intentatum reliquit. Nam & molitoris cuiuſdam coniugem (cui Sophia nomen erat) ad inſaniam vſque deperibat, licet vxorem haberet immenſæ pulchritudinis. Nimia igitur vſus tyrannide, tandem à Baronibus regni captus, quatuor menſibus & diebus ſeptem cuſtodiæ eſt traditus, donec per fratrem ſuum Iohannem Marchionem, Ducem Luſatiæ, & Procopium Morauiæ Marchionem liberaretur, non ſine Reipubl. ingenti iactura. Hi enim cum pacem reformarent, nihilo eſt factus melior. Cum ergo tyrannide, ſocordia, luxu omnia fœdaret, prouinciales conqueſti Sigiſmundo fratri, qui tum rex erat Hungarorum, iterum eſt à fratre ſuo Sigiſmundo captus. Et vt ſecurius cuſtodiretur, Alberto Duci Auſtriæ traditus. Qui Viennæ in magnifice conſtructis ædibus, Danubio adiacentibus, quibus etiam hodie nomen

eſt

eſt Praga (quod Pragenſium hic rex fuiſſet captus) cuſtodiendum præcepit. Sed cum negligenter cuſtodiretur, fuga elapſus, regnum repetiit, ruſuſque eo potitur. Neque vitam emendans, neq; mores mutans, iterum in antiquam tranſiit ſyluam: Vino, ventri, Veneri, dies noctesq; inſeruiens. Et veluti porcus Epicuri, domi tanquam in ſtabulo clauſus ac ſaginatus, neque regni negocia ſolerter ordinauit, neque Eccleſiæ ſchiſma extirpauit, neq; imperii coronā acceptare curauit. Ab electoribus imperii igitur crebro admonitus, cum nil curaret, imperio eſt deturbatus: primumque Fridericus Saxoniæ dux ſuffectus. Quo mortuo Rupertus Palatinus, rex eſt Romanorum declaratus. Venceslaus domi torpens inglorius: non ſolum illaudatam egit ſenectutem (nam annis prope ſexaginta vixit, ſi modo ſcortari, inebriari, crapulari eſt viuere) ſed etiam Huſſitarum perfidiæ occaſionem & incendium dedit. Licet autem abunde Æneas lib. 2. Bohemiæ hiſtoriæ originem huius inſaniæ recenſuit, breuiter tamen (ne ab inſtituto meo digrediar) paucula repetā: vt Principes corde accipiant, quantum mali accreſcat, ſi fomitem mali non ab initio (vt debent) extinguant. Non ab re ille dixit: Principiis obſta, ſero medicina paratur. Sic autem originē habuit perfida iſta Hæreſis. Erāt in ſchola Pragenſi inſigniores, ac penes quos regimen fuit, Alemanni, ex vniuerſa qui illuc confluxerant Germania: quod mirū in modū Bohemos moleſtauit, qui omnē operā poſuerunt, vt Theutones ſupplantarent atq; expellerēt. Duplici igitur via illos aggrediuntur. Primum enim quidam ex Boemis Ioannis Wickleſi ex Anglia attulerant libros de vniuerſalibus realibus. Quos cum Ioannes Hus, qui cæteris & ingenio, & eloquentia præſtabat, lectitaſſet, peregrinis oblectatus opinionibus, cum cohorte ſua Theutonicos (quo eos abigeret) Wickleſitarum veneno imbutus, die noctuque vexare laborauit. Quod cum Germani eruditione muniti repellerent, minimeque curarent, ad alias artes Boemi confugiunt, Venceslaumque regem ſocordiſſimum & vino inebriatum adeunt, noua priuilegia, nouaſque libertates petentes, Pariſienſe gymnaſium citantes, & à quibus & quo pacto gubernetur, multis verbis narrante Iohanne Hus, qui cæteris erat eloquentior, copioſiſſime explicantes, ne exteri tantam habeant inter Boemos eminentiam. Conceſſit igitur fatuus & improuidus Rex Boemis priuilegium, vt ſinguli duo haberent in omni re facienda ſuffragia, exteri vnicum tātum. Quare omnis dignitas atq; magiſtratus ſcholaſticorum ceſſit Bohemis, exterique priuabātur. Quoties enim aut rector gymnaſii, ac Decanus aliquis eligēdus erat, pluralitate votorum Boemorum, qui bina ſemper ferebant ſuffragia, Alemanni ſuperabantur. Cōmoti igitur Theutones ſcholaſtici atque profeſſores, Pragam vno die quinq; millia reliquere, ac Lipſenſem palæſtram hinc erexere, vt Bohemi ſua gubernatione liberi eſſent. Quot autē ſubſequutæ ſint calamitates, quot quantæq; ſtrages, inenarrabiliſq; humani ſanguinis profuſio, dū Sigiſmundus frater Hungariæ rex, toties inuocatus nō venit, ſuperfluum eſt enarrare: cum Æneas Syluius copioſiſſime hanc rem ſit proſequutus. Et nos quædam inferius in Sigiſmundo dicemus. Dehinc cum iam & Ioannes Hus in concilio Conſtantienſi cum Hieronymo combuſtus eſſet, & paſſim per totam Bohemiam quotidie malum ex malo creſceret, Venceslaus cum videret nouos indies fieri tumultus, nouasq; cōgregationes, ſibi iam timere cœpit: veritus ne aut in ſe arma conuerterent, aut regno deiicerent. Sed omnem eius timorem facundus quidam ſacerdos (Coranda huic nomen erat) longa oratione apud plebem ſedauit: comprobās multis rationibus, prodeſſe illis ipſis regem 291 ebrium atq; inertem habere, qui eos non perturbaret, nec perturbare alios ſineret. Sic ergo factus eſt Rex iners, inertiſſimus, & ad quæq; mala emendanda tepidiſſimus. Dignus profecto, qui non diadema in capite, ſed laqueum in collo geſtaret. Nec inter Reges, vel Romanos, vel Bohemos, ſed inter hiſtriones ac potius porcos enumerandus. Cū vero quotidie hæreticorum inſania augmentaretur, ac magis magiſque inualeſceret, non contenti monaſteria Chriſtianorum in vrbe Pragenſi inſigniora demoliri, ac ſacramentum Dominici corporis per vrbē circumferre, populoq; demēti ac ſanguinario quotidie oſtētare: ſed Regem Venceslaum adeunt, vt ſibi maiores amplioreſque ædes pro cultu diuino largiatur, orantes. Qui cum populum in ſequentem diem ſuſpendiſſet, animo futuras turbas ac venturas calamitates cogitans, primo in arcem Viſſegradenſem, deinde in caſtellum nouum à ſe conſtructum, Conratum vulgo appellatum, fuga ſe proripuit: fratris Sigiſmundi auxilium præſtolaturus. Ibi cum audiuiſſet Conſultum Pragenſium, horribilem occiſionem, ac è prætorio crudelem præcipitationem, in iram commotus à Pincerna, qui ſe hoc præſciuiſſe aiebat, pugione hunc niſi è manibus ipſius ereptus vi fuiſſet, interficere ſordidiſſimus rex non erubuiſſet. Ex ira igitur in apoplexiam incidit: ac paralyſi decem & octo laborans diebus, veluti porcus in volutabro animam exhalauit, anno ætatis ſuæ, quinquageſimoſeptimo, cum regnaſſet quinque & quinquaginta annos in Bo-

hemia: In imperio autem viginti. Anno autem Chriſti, milleſimo quadringenteſimo decimo nono. Mos eſt apud Boemos corpora regum aromatibus condita, per vrbis ſactaria circumferre diebus aliquot, ac ab amicis conclamari, priuſquam ſepeliantur. Quod regina Sophia ob frequentes hæreticorum tumultus facere quidem auſa non fuit. Delatum eſt igitur cadauer Venceslai primum in ædem ſancti Viti, & poſt ad aulam regiam, ibique ſepultum monumento, quod ſibi viuus conſtrui fecerat. Dehinc cum hæretici monaſterium euerterent, & ſepulchra violarent, Venceslaus clam à quodam effoſſus, ſedata ſeditione, regio more eſt ſepultus: Regina interim in Viſſegradenſi arce ſedente anxia, ac Sigiſmundum ſæpiſſime vocante fruſtra, quia Turcos inuadere diu ante cogitauit. Fuit autem hæc Sophia altera Venceslai regis vxor, filia Iohannis Ducis Bauariæ de Monaco, & ſoror Erneſti ducis Bauariæ. Mulier forma inſigni, ac corpore valde eleganti, ſed non admodum religioſa: quia fertur Huſſitarum perfidia commaculata fuiſſe. Poſtea anno ſalutis, milleſimo quadringenteſimo viceſimo octauo, in Poſonio oppido Hungariæ, in æde ſancti Martini ſepulta. Sterilis tamen erat, & nullam genuit ex Venceslao prolem. Sicut nec prima vxor Iohanna, Alberti Senioris Ducis Bauariæ & Hollandiæ Comitis filia: quæ pariter infœcunda, nihil potuit generare ex hoc teterrimo monſtro: fatis fortaſſe ita volentibus. Quandoquidem ſi prolem protuliſſet virilem, forte vniuerſa Chriſtiana periclitata fuiſſet religio: licet Annales Polonorum tradant Euphemiam filiam fuiſſe Venceslai regis Bohemiæ, quam Vladislao ſecundo regi Poloniæ quidam deſponſare conabantur, ſed ex qua fuerit vxore incertum eſt. De hoc libuit ſequens ſcribere tetraſtichon:

Venceslaus iners Epicuri de grege porcus,
A patrio penitus ſanguine degenerat.
Imperium tenuit, regnum fœdauit auitum,
Attonitus tandem ceu fera fœta cadit.

Iodocus Barbatus, Marchio Brandeburgenſis & Morauiæ, Rex Rom.

IODOCVS filius fuit Iohannis Henrici, Marchionis Morauiæ, fratris Caroli quarti Cæſaris, ex Margarita altera eius vxore. Habuit enim hic Iohannes Henricus pater Iodoci quatuor vxores. Margaritam
292 ſcilicet Duciſſam Carinthiæ, & Comitiſſam Tyrolis: quæ cognomine Maultaſch dicta, diuortio ab eo ſeparata, Marchioni Brandeburgenſi nupſit, vt in Ludouico ſcripſimus. Altera autem vxor Iohannis Margarita Duciſſa Opauiæ fuit, in confinibus Sleſiæ & Morauiæ. Ex qua genuit tres filios, Iodocum hunc regem Rom. Procopium virum ſtrenuum & bellicoſum, qui in oppido Znoyma à Sigiſmundo rege & Alberto ac Erneſto Ducibus Auſtriæ obſeſſus, ſe viriliter defendit. In monaſterio Cartuſienſium prope Brunnam, quod & pater fundauit, ſepultus. Et Sobeslaum Marchionem Morauiæ. Sed ij tres fratres nullam de ſe prolem reliquerunt. Tertia ſimiliter dicta Margarita, Alberti II. Ducis Auſtriæ filia, relicta Meinhardi Ducis Bauariæ & Carinthiæ, Comitis Tyrolis: quæ nullam ſobolē produxit. Vltima vero Ioannis Henrici vxor, filia fuit domini de Walſee in Auſtria, ex qua nullos liberos ſuſtulit. Hunc enim Ioannē Henricū Carolus (vt ſuperius ſcripſimus) Morauiæ & Brandeburgenſem Marchionem creauit, cum cederet iuri quod in regno habuit Boemico. Dehinc eius filius is Iodocus in Marchionatu ſucceſſit. Poſt cuius mortem eius conſobrinus Sigiſmundus Hungariæ & Boemiæ rex, factus eſt Marchio Brandeburgenſis. Qui hunc Marchionatum Friderico Burgrauio Norinbergenſi, qui vxorem duxit Elizabetham Bauariæ Duciſſam, vendidit, Marchionemque creauit, anno Virginei partus milleſimo, quadringenteſimo ſexto decimo. Hic pater fuit Alberti Marchionis, cuius progenies hodie adhuc Brandeburgenſem gubernat Marchionatum. Iodocus autem hic Marchio Brandeburgenſis, Barbatus eſt dictus, quod barbam nutriuerat, qua ſola ſe virum oſtentabat, cum nullas alias animi haberet virtutes. Homo alioqui inutilis, & qui veritatem non amabat: promittens quæ neque præſtare poterat, neque ſi poſſet, ſeruare voluit. Grandia intempeſtiue loquutus, fidem mercatoribus & ore & literis promiſſam, minime ſeruans. Quos ſæpius cum tueri deberet, ſpoliabat

ac con-

ac conquerentes deridebat. Hunc tradunt quidam ante Rupertum in regem Romanum electum, Venceslaoque deiecto ſuffectum. Quem cum ſalutatum olim tanquam patruelem veniſſet, eſſetq; in penitiorem ædium partem à Venceslao ductus, mirari ſe dixit, cur electores ipſum imperio indicta cauſa deieciſſent: quia niſi è familia mea talem mihi ſucceſſorem deſignaſſent, ſilerem minime. Territus Iodocus, ad regis procidit genua, periculum vitæ timens: ſenex enim erat. Quem bono iubet eſſe animo. Pone (inquit) metum nepos, imperium non tantopere amo, vt inuitus deponam. Norinbergenſes a iuramento abſolui, qui me optimi vini Rhenenſis curribus quatuor donarunt. Imperium tibi mandatum, opibus & armis regni mei tuebere. Nec enim ius ſanguinis violare illud ſuadet. Tum donatum à ſe nepotem hilarem dimiſit. Sunt alii qui ſcribunt poſt mortem Ruperti, menſe Septembri in Franckfurto Principes electores conueniſſe ad nouum eligendum Regem, ac tandem vigeſima die hunc Iodocum in æde diui Bartholomæi regem proclamaſſe. Virum quidem prouectioris ætatis, qui annum exceſſerat nonageſimũ. Rex Boemiæ & dux Saxoniæ, ad electionem venire recuſarunt. Sigiſmundus autem Hungariæ, rex, qui ſuffragium Marchionis Brandeburgenſis habuit, per Burgrauium Norinbergenſem votum ſuum cum poteſtate ſui nominis eligendi miſit. Moguntinus autem & Colonienſis hanc conditionem electo regi adiecerunt, vt Ioannem XXIII. Rom. Pontificem ſequeretur, cæteris reclamantibus, qui Gregorio adhærebant. Ob quam rem interrupta electio diu ſtetit. Erant tum enim duo ſummi Pontifices, Gregorius ſcilicet, ſub cuius obedientia Rupertus cum liberis ſuis omnib. quoad vixit degebat ſchiſmati nullo pacto cõſentire volens: cum Principes Oratores mitterent Piſas, vbi conuentus erat quorundam Cardinalium, cenſentium tam Gregorium quam Benedictum deponendum. Alter erat Ioannes XXIII. quem Moguntinus & Colonienſis ſequebantur. Non eſt igitur Iodocus coronatus. quoniam ſex menſes non exegit in imperio ſuo, Brunno oppido Morauiæ mortuus, & in monaſterio S. Thomę cum patre ſuo, qui id conſtruxerat, ſepultus. De quo nihil memoratu dignum afferre poſſumus, Galbæ Seni comparandus: qui ſeptuageſimo tertio ætatis anno Imperium adeptus, ſeptem menſibus gubernauit. Niſi quod hic iuuentutem habuit laudabiliorem ſenecta. Abſtulit enim Procopio fratri minori natu paternã hæreditatem Znoymam cum cęteris adiacentibus oppidis, adiunctis ſibi multis latronib. atq; ære alieno oppreſſis, qui per Morauiam atq; Auſtriam longe maximas agebant prædas, terras populando finitimas. Qua cauſa motus Albertus Quartus Auſtriæ Dux, cum ingentibus copiis tandiu Znoymam vrbem obſedit, donec Sigiſmundus rex Hungarorũ aduentaret. Qui cum ambo pocula hauſiſſent veneno infecta, Rex in pedes ſuſpenſus, ope medicorum euaſit. Albertus dyſenteria fatigatus, obſidionem ſoluens, in Nawburgo clauſtrali mortuus, Viennam eſt delatus. Atque ibi cum patre, cum Beatrice matre, atque Iohanna coniuge ſepultus iacet. Sic impuniti latrones & ipſorum dux Iodocus, longe lateque graſſabantur.

Habuit autem vxorem Reginam Hungariæ, ex qua nullam prolem genuit.

Rupertus Bauariæ Dux, Palatinus Rheni,
Rex Romanorum.

RVPERTVS, ſiue vt alii, Rueprechtus, quod valet pacis turbatorem,
ab Italis Robertus, Bauariæ dux, & Rheni Palatinus, cognomento 293
Paruus dictus, filius fuit Ruperti Adolphi, qui dicebatur cognomine
Tenax, & Beatricis vxoris eius, filiæ Friderici regis Siciliæ, ac nepos
Adolphi Palatini, qui filius erat Rudolphi Senioris ducis Bauariæ,
fratris Ludouici IIII. Cæſaris, vt ſcripſimus. Qui tres reliquit filios,
Rupertum Ruſtum, Rudolphum Iuniorem, & hunc Adolphum, cuius nepos noſter Rupertus erat: alii enim duo fratres nihil genuerunt. Hic cum ſocor-
diam atque ignauiam Venceslai Boemi, toties moniti videret inemendabilem, cum quo- 294
tidie magis inualeſceret ſordidiſſimi regis ingluuies ventris, & vita luxui dedita obſcuraretur, ſuborirenturq; vndiq; ſcandala, & domi (id eſt) in imperio, & foris, hoc eſt, in Italia. Nam Venceslaus neglecto imperio, coronam contempſit Cæſaream, benedictionẽ ſpreuit: accepta pecunia, Galeatium ducem Mediolani perpetuum creauit. Qui autor deinde fuit totam Italiam laceſſendi ac in bella mouendi. Romæ inſuper ſchiſmata Pontificũ & Cardinalium naſcebantur. Quæ omnia Rupertus Palatinus, vt naſcenti occurreret calamitati, cum animo reputaret, ex officio ſuo imperii Principes ad publica conuocat

Moguntinos ferro ac igne euaſtauit, vt etiam hodie cernantur ruinæ. Henricus Friderici electi & occiſi Regis frater, qui omnes arces, vt fratrem vlciſceretur, oppignerauit, collecto inſigni exercitu, in terras irrupit, ac paſſim multos ſtrauit. Habuit enim Fridericus tres fratres, Ottonem Hyldesheymenſem præſulem, & Bernardum, qui venationi & libidini inſeruiebat, & hunc Henricum armis inſignem Principem. Cæterum Rupertus reuerſus domum, accurate imperii negocia cœpit tractanda, anno ſecundo poſt milleſimum, quadringenteſimum. Pontificis fauorem intelligens, Romam profectutus pro imperiali corona, exercitum coegit, ac intra alpes ſubſtitit, Venetis (vt quidam tradunt) iter prohibentibus. Alü vero ab incepto deſiſtere coactum ſcribunt a Iohanne Galeatio Duce Mediolani, quem confirmare in Ducatu recuſauit. Cum autem Bonifacius Pontifex magno illum proſequeretur amore, ne impenſæ deficerent, Ruperto conceſſit a clero totius Germaniæ decimas exigere. Quod cum tres archiepiſcopi, Mogunnnus, Colonienſis, ac Treuerenſis recuſarent, imperium quod ſub Boemis langueſcere cœpit, paularim deficiebat aperte. Nam tota Italia à tyrannis vexabatur vndique, qui imperii vrbes ſubigebant, coarctabantque ne imperio ſubeſſent. Ac ſic Italici Reguli potentia ac viribus aucti, Romanis Regibus ingreſſum Italiæ intercludebant. Illi enim ſibi Veronam, hi Patauiam atque Teruiſinm ſubiiciebant, quæ vrbes ſunt imperii, non Venetorum. Nec iis contenti, ad Forum Iulii vſq; & ad Hiſtriam perrexerunt Veneti, multaſque maris inſulas ac maritimas vrbes ſuo ſubiecerunt imperio, partem Orientis imperii cum Patriarchatu Aquilegienſi per fas ac nefas occupantes. Florentini Piſas ſibi vindicarunt, longe lateque finitimas vrbes ſubegerunt. Nec Geouenſes ab alienis abſtinuerunt, ſed paſſim obuia quæque occuparunt. Quantum vero in vrbe ſit trepidatum, nunc ob ſenatores, nunc ob tribunos, quibus poteſtas erat gubernandi Pop. Rom. nunc ob Pontifices, qui aliquando Auinionem præferebant vrbi Romanæ, & partim Gallici, partim Italici Pontifices eligebantur, non ſine ingenti Pop. Rom. tumultu, ſuperuacuum eſt altius repetere, cum id abunde Italici ſcriptores Bloodus, Platina, & Sabellicus prodant. Cum autem Florentini ante omnes à Vicecomitibus vndique laceſſerentur, ingenti promiſſa pecunia Rupertum Romanum Regem in Italiam accerſiuere, hac adiecta conditione, vt quam primum Italiam attingeret, exercitu ſuo Galeatium regno ſuo deturbaret. Inceſſit libido Regi Italiam ingrediundi, vt hac ſcilicet occaſione Romam facilius proficiſci poſſet. Sed infortunatus Rex, fortunam habuit aduerſam. In fine enim autumni, tempore ſcilicet ad arma tractanda inepto, per agrum Brixianum ad lacum progreſſus Benacum, terras Vicecomitum attigit, vt à Florentinis promiſſas acceptaret pecunias. Quæ partim ſolutæ ſunt, partim differebantur, cum copiis Florentinorum non nimis bello exercitatis. Ideoque coogreſſus cum Vicecomitibus, ſuccubuit, fugaque ſaluti cooſuluit. Tridentum peruenieus, à Venetis iterum eſt vocatus, Patauiumque delatus. Nam tum Colonienſis præſul, & Leopoldus Auſtriæ dux, cum copiis quas in Cæſaris adduxerant fauorem, domum redierunt. Oratores Florentinorum cum maximo apparatu Venetiis reperit, & pecunias & copias multo verborum ſplendore promittentes. Quas cum videret multo minores promiſſo, menſe voo altercatione abſumpto, re infecta, in Germaniam per alpes cum equitatu reuerſus, res imperii cum diligentia tractauit, de Italia nihil amplius ſolicitus, eam permiſit ſuis vulneribus ſe conficere. Licet honorificentiſſime eſſet à Venetis acceptus donatuſque. Sed cum enarrata ſua clade Pontifici, Venetis, ac Florentinis, ſurdis fabulam occineret, Germaniam petiit, vt ſcripſimus. Albertus monachus qui vitas Pontificum à Gregorio vndecimo ad ſua tempora continuauit, tradit Rupertum Regem Romanorum, anno Virginei partus milleſimo, quadringenteſimo nooo, conuentum habuiſſe Principum in Franckofurto. Quo conueniſſe ferunt duos Cardinales, vnum à Gregorio Pontifice, alterum à cardinalium collegio miſſos: altercantes coram principibus atque inter ſe diſſidentes. Cardinalis Pontificis ſeſe obtulit, vt rex locum deſignaret pro concilio futuro Vtinam Aquilegienſis diœceſis, ac tempus: modo Cardinales illuc ſeſe venturos promitterent. Rurſus alter Cardinalis non conſentiens, archiepiſcopos & principes in ſuam traxit ſententiam, Rex Pontificis Cardinali aſſenſit. Nam & priori anno octauo ſupra milleſimum quadringenteſimum, Piſanum fuit celebratum concilium. Quod ex gymnaſio Viennenſi Franciſcus de Retza, & Petrus Deckinger inſignes theologi, publico nomine adierunt. Dum rex & illis intentus, & cæteris imperii rebus diligenter inuigilat (nam rex Poloniæ paulo ante vna cum Witoldo Lituaniæ Duce, infœliciter in Pruſſia cum militibus Teutonicis pugnantes, magnam hominum amiſerant multitudinem) poſt pleraque in imperio honorifice geſta, inſperato diem ſuum obiit, decimo imperii anno, in Oppenheym oppido, & Heydelbergæ

inæde S. Spiritus regio apparatu ſepelitur. Cuias monumento hoc inciſum legitur eulogium: RVDPERTVS DVX BAVARIÆ, COMES RHENI PALATINVS, ROM. REX, IVSTVS, PACIS ET RELIGIONIS AMATOR, DIGNVS DEO VISVS, QVI PRO IVSTICIA PATERETVR, HVIVS SACRÆ ÆDIS ET COLLEGII INSTITVTOR, HIC CVM CASTISSIMA CONIVGE ELIZABETHA NORICI MONTIS BVRGRAVIA QVIESCIT: VITA FVNCTVS, ANNO CHRISTI, M.CCCCX. KALEND. IVNII XV.

296 Duas autem habuit vxores. Primæ nomen, genus, ac familiam hactenus inuenire (licet de illa haud negligenter percontatus fuerim) non potui. Ex qua tamen genuit Rupertum cognomine Pipan, Palatinum. Qui cum Ioanne duce Burgundiæ captus à Turcis tempore Sigiſmundi, poſt liberationem, ſine vxore ac liberis Ambergæ moritur, ac hic ſepelitur. Alteram habuit coniugem Elizabetham filiam Burgrauii Norinbergenſis, è qua quinque ſuſtulit liberos, Fridericum, qui mortem patris præceſſit, ſuperſtites, Ludouicum dictum cœcum, Stephanum Comitem de Veldentz, Iohannem ducem Bauarię, dominum de Nouoforo, de Amberga appellatum, & Ottonem ducem Bauariæ, cognominatum Moſpacher, dominum in Sinſzhaym & Nouoforo. Genuit & filias treis, Elizabetham, quæ Friderico Seniori Auſtriæ duci nupſit, quæ filiam Elizabetham peperit, in iuuentute mortuam. Habuit autem hic Fridericus (vt ſupra ſcripſimus) aliam quoque vxorem, Annam Ducißam Braunſwicenſem, matrem Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ. Secunda filia Agnes dicta eſt vxor Adolphi comitis Cleuiæ, & hinc Ducis: quæ nullos reliquit liberos. Tertia Margarita Iohanni Duci Lotharingiæ nupſit, quæ fuit Caroli Marcelli, Ducis Lotharingiæ mater. Habuit præterea inſignes duas ſorores, hic Rupertus Romanorum rex, Annam Ducißam de Monte, & Elizabetham Morauiæ Marchioniſſam. Fuit autem Rupertus Rufus Palatinus, noſtri Ruperti regis aui frater, fundator ſtudii Haidelbergenſis. E quo multi & inſignes docti prodiere viri. Multis autem annis bonas literas illic eloquentiſſimus & doctiſſimus, vtriuſque linguæ vir nunquam ſatis laudatus, Rudolphus Agricola docuit. Cuius multa extant ingenii monumenta, quæ impreſſa circumferuntur. Sed addamus noſtrum tetraſtichon:

Italiam Rupertus adit Rex ſæpe vocatus,
Pollicitis credens, falſus vbique redit.
Conficiant (inquit) proprio ſe vulnere iniqui,
Fœdus ſi nullum, nulla fideſque valet.

Sigiſmundus Dux Lutzelburgenſis Rex Boemiæ ac Vngariæ, Marchio Brandeburgenſis & Morauiæ, Rom. Imp.

SIGISMVNDVS filius Caroli IIII. Imperatoris ex Iohanna coniuge, ab ineunte ætate fratrem Venceslaum, indole, virtutum decore ac eruditione ſuperabat. Adeo vt illud poetæ: fratrum quoque gratia rata eſt, verum dici poſſit. Creuitque indies mirum in modum in principem ſtrenuum, & ad fortiſſima quæque peragenda promptiſſimũ. Facile æquaturus Carolos & Ottones, ſi ad pacis artes (quibus excelluit) parem belli fœlicitatẽ addidiſſet. Nam & maieſtate regia, quam in procero oſtentabat corpore & liberalitate ac munificentia, quam multarum linguarũ peritia inſigniorem reddidit, omnes facile ſuæ ætatis reges antecellebat. Quibus effecit vt Ludouicus Hungarorum rex, cui vnica erat filia Maria, vltima proles diui Stephani Regis, hunc ſibi optaret generum, eique eam deſponderet puero pene. Sed priuſquam adoleſceret, Ludouicus diem ſuum obiit. At Hungarici proceres Carolum Siciliæ regem, filium Andreæ regis ac Ludouici ex fratre nepotem ex regno Neapolitano, cui imperabat, Ioanna cum viro expulſa, euocabant. Qui honorifice ſuſceptus ab initio, quum ſe ſecurũ arbitraretur, populiq; fauore coronam regiam ſortiretur, regina odium diſſimulante tan-
297 dẽ venenato pharmaco miſere periit. Elizabeth autẽ vxor Ludouici, mater Mariæ à Ioanne Horwathio Bano clam aquis ſubmerſa, moritur. Garſenſis autem Palatinus autor necis Caroli, ſecuri percutitur: interim Sigiſmundus vigeſimo ætatis anno accedente, cum exercitu in regnum venit, in Albaq; Regali diademate regio inſignitus, nuptias celebrat. Ac mox cum regni negocia tractaret, Ioannem Horwathium Banum captũ, equoq; tra-

ſtum

ctum & forcipibus diſcerptum, in quaternas diſſecat partes. Dehinc duos ac triginta re-
gulos, quod regiæ puellæ eſſent aduerſati, & Carolum in regnum ea inſcia induxiſ-
ſent, ſecuri percuſſit. Quorum monnmenta hodie cernuntur ad Carmelitas Budæ. Ob
quod facinus, cum mortua eſſet illi vxor regina, tanta eſt illi gentis (alioqui crudelis) con-
flata inuidia, tamque inexpiabile odium, vt captus necanduſque magis quam aſſeruan-
dus, fœminæ viduæ nobilis, cuius maritum interfecerat, in cuſtodiam ſit traditus, do-
nec reguli de eius ſupplicio conſultarent. Alioqui erant plerique in medio Senatu, eum;
vt olim Iulium, diſcerpturi niſi pauci eius amici id prohibuiſſeoꝛ. Actum erat de vita Si-
giſmundi, niſi maieſtate oris & blanda oratione, ac ſingulari qua pollebat facundia, vi-
duæ, quæ mater erat duorum filiorum ex nobili familia de Gara, perſuaſiſſet, ſatius eſſe
& ſibi & liberis ſuis ſe liberum dimitti, quam mactandum impiis præberi aduerſariis:
cum filios poſſet eo euehere, vt ſemper eius lateri adhærentes, primas in regno obtine-
rent partes. Elapſus igitur cuſtodia, habitu ſimplici ac ruſtico ad Hermannum Comi-
tem Ciliæ noctu venit. Cuius vt ſibi conciliaret fauorem, vnam ex tribus maiorem natu
filiam (Barbaram nomine) vxorem eligit magno cum ſtupore parentum, qui ſe primum
irrideri putabant. Alteram vero filio maiori natu viduæ, quæ eum ſeruauerat, cui pater- 298
num nomen Nicon Garius deſpondet, Palatinumque regni creat. Minor autem natu
Ioannes archiepiſcopus Strigonienſis, primas regni ab eo deſignatur. Sic honoribus &
opibus auctis viduæ filiis, ex Morauia ingentem adducit exercitum, armiſque ſibi ven-
dicat regnum. Stephanum Waiuodam ſuæ captiuitatis autorem, trucidat: de aliis quo-
que ſupplicium ſumit proditoribus. Cum annos quatuor & viginti natus Hungariæ re-
gnum adminiſtraſſet, decimo pene bellum aggreſſus grauiſſimum (quia iam Turci ma-
gnæ Europæ ſeſe inſinuauerant) Gallicis etiam auxiliis accinctus, dum imparatius im-
prudentiuſque in paratos hoſtes impetu ruit, iuxta vrbem quæ Græcis Nicopolis dici-
tur, Francis nullo ordine bellum adorientibus, nec ſequentem exercitum expectantibus,
infœliciter ab Amurate Turcorũ principe graui prælio victus, caſtris exuitur: innumeris
Chriſtianis partim cæſis, partim captis. E quib. quidam ſunt luminibus, quidam teſticulis
priuati, cæteris turpiſſima fuga terga dantibus. Qua ſtrage Iohannes Burgundiæ Dux,
frater Catharinæ, quæ vxor Leopoldi ducis Auſtriæ fuit, à Turcis captus cum multis pro-
ceribus Sueuiæ, Bauariæ & Auſtriæ. Buda regia vrbs Hungariæ, præ timore fugientium
ſuis ciuibus deſolata. Sigiſmundus parua nauicula Byzantium delatus, mox Venetæ claſ-
ſis occurſu (cui Thomas Mocenicus, qui Michaeli Steno ſucceſſit, præerat) incolumis de
fuga euaſit. Hæc igoominioſa clades diſcordia ducum euenit, effecitq; vt victor hoſtis A-
drianopolim ſe reciperet. Sic itaque Sigiſmundus ad gerenda bella infortunatus habitus,
& ſi nec animus deeſſet nec induſtria, Hungarorũ iterum incidit odium, qui ob calami-
toſum Nicopolitanæ expeditionis infœlicem exitum eum perſeqnebantur. Interim ſub
ſomniculoſo rege Venceslao Huſſitarum oritur ſecta. Et cum ſæpius vocaretur ab archie-
piſcopo Pragenſi, bello Turcorum occupatus, diu aduentum ſuum differt. Interim im-
perii principes crebro conuenientes, Venceslaum tanquam ineptũ, imperio deturbant:
ſuffectis aliis principibus, nunc Iodoco Marchione, nunc Friderico, nunc Ruperto. Sed
hoc defuncto, Sigiſmundũ concorditer (ſuaſu vt aliqui tradunt Ioannis XXIII. Pon. qui
electores rogaſſe fertur) Romanorum regem denunciant ac inſtituunt. Ad hunc igitur
electum Cæſarem, Ioannes Pontifex Maximus comitem de Nola cum inſigni duorum
cardinalium legatione mittit, vt aptam aliquam Germaniæ vrbem pro concilio futuro
deſignaret: ob Eccleſiæ ſchiſma, cum tres Pontificatus gloria ſeſe adorandos præberent:
ob Gallicum faſtum, & Italicum tumultum, quib. Chriſtiana plebs labefactabatur. Cum
enim olim Vrbanum VI. Itali ſequerentur, Galli & Hiſpani Clementem, Petrus Luna ſe
Benedictum XIII. Angelus Carrarius Venetus ſe Gregorium XII. Baltaſar Coſſa ſe Io-
annem XXIII. Pontifices crearunt. Ioannes autem prius Bononienſis cardinalis, cum
ob vitam parum pudicam Bononia eſſet eiectus, Romam veniens, à Ladislao Apuliæ re-
ge ab vrbe fugatur. Cui Romani veluti Imperatori acclamabant, eiq; obedientiam prom-
pti offerebant. Qui muros vrbis demolitur, caſtra pro tuitione conſtruxit, arcem S. Ange-
li obſidet, tum capit atq; ſpoliat, ſed breui rex & puella quædam toxico moriuntur. Lati-
tabat tum Ioannes Bononiæ, incertus quo ſe verteret. Sed Sigiſmudum audiens electum,
rogat vt vrbem pro concilio aſſignet. Eſt itaque Conſtantia vrbs Germaniæ inſignis, I-
talis, Gallis & Germanis apta, & victualibus admodum abundans, à Cæſare deſi-
gnata pro futuro concilio. Ad quam omnis populus Chriſtianus citatus eſt. Egit de-
hinc facinus Auguſto digniſſimum, quod nulla vnquam ætas obliuiſcatur. Peragratis

enim vniuerſæ pene Europæ prouinciis, toto triennio, omnes Principes, reges ac pontifices adit, quo ſchiſma Chriſtiano nomini calamitoſiſſimum tolleretur, & conciliũ Conſtantiæ fieret: omnes obteſtatus, vt per ſe vel ſuos oratores conuenirent, cum pleno (vt aiunt) mandato. Veniunt itaq; Imperatoris Trapezuntini, aliorumq; catholicorum regũ oratores, & vniuerſæ Chriſtianitatis principes, tanto numero hominum, qui nonaginta nouem millia excedere viſus eſt. Venerat & Ioannes pontifex: cui cum grauiſſima eſſent obiecta ſcelera, veritus ne quid in ſe decerneretur grauius, mutato habitu, clam aufugit: primum in oppidum Friderici ducis Auſtriæ Schaffhauſen, qui ob hunc multa mala cum fratre ſuo Erneſto perpeſſus eſt. Dehinc Friburgum, ſi poſſet Burgundiæ ducem attingere. Sed captus tandem in habitu militari lorica indutus, concilioque oſtenſus qualiſnam
299 eſſet Pontifex, in Augea maiori peninſula, haud longe à Conſtantia, cuſtodiæ traditur, atque Pontificatu abrogatur: dehinc Ludouico Bauariæ duci ſeruandus mittitur, qui Heidelbergæ triennio munitiſſima illum arce cuſtodiri iuſſit. Poſt Gregorius XII. per legatum ſuum Mantuæ ſe Pontificatu abdicat, pauloque poſt moritur. Supererat Petrus Luna, qui ſe Benedictum XIII. cognominabat. Is ſe magiſtratu abdicare recuſat: licet enim ab Oratoribus regum Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Nauarræ, Arragonum, Caſtellæ, Legionis, Portugalliæ & Algarbiæ admonitus eſſet, qui omnes illius obedientiæ ſe ſubtrahebant, à Sigiſmundo perſuaſi, pertinaciſſime tamen renitebatur. Ob id parato ſimulachro, veſtibus & ornamentis ordine ſpoliato, non ſine magna nominis ſui contumelia ſummo ſacerdotio deiicitur. Sed quid moror in negociis concilii explicandis, quum ſit ingens opus de actis concilii Conſtantienſis editum, quod impreſſum circumfertur, deque rebus Boemicis extet Æneæ hiſtoria Boëmica, quæ longe lateque rem explicat. Dehinc omnium Cardinalium, totiuſque concilii aſſenſu, cum magna totius populi lætitia electus eſt Pontifex Martinus Quintus, cum iam productum eſſet concilium ad annum Chriſti milleſimum quadringenteſimum decimum ſeptimum, annis quoque duraſſet pene quatuor, compoſitis iam Principum Eccleſiaſticorum & ſecularium diſcordiis. Vt autem mores corrupti vniuerſi orbis Chriſtiani emendandi commodiori & tempore & loco caſtigarentur, decretum fuit, vt à fine concilii Conſtantienſis ad quinquennium vſque denuo concilium celebraretur: vtque à quinquennali in ſeptennium aliud transferretur, ab hoc in decennium. Ita vt ſingulis quibuſque 10. annis concilium haberetur generale, in loco idoneo: eſtque Papia vrbs pro primo, Baſilea pro ſecundo concilio deſignata. Itaque conſenſu Imperatoris, anno ſalutis M. CCCCXVIII. diſſolutum eſt concilium, Pontifice in Italiam ad componendos vrbis tumultus proficiſcente, Cæſare vero in Boemiam, ad ſedandas Huſſitarum inſanas corruptelas. Creauit autem Sigiſmundus in hoc conſilio Adolphum II. eius nominis Comitem Ducem Cleuenſem, Hermannum Ciliæ baronem ſocerum ſuum Comitem, Amedeum Comitem Ducem Sabaudiæ, Fridericum Burgrauium Norinbergenſem Marchionem Brandeburgenſem, Ericum vero paulo ante Venceslai primi filium, Ducem Saxoniæ in Lewenburg & Witrenburg, ob aliquos exceſſus rebellionis ac inobedientiæ priuauit electoratu. Idque ius Cæſarem eligendi ac Ducatum Saxoniæ Marchioni Miſnenſi Friderico contulit: cuius proſapia etiam hodie hoc iure vtitur. Cæterum cum iam Sigiſmundus ſæpius vocaretur literis, & à fratre Venceslao qui morti appropinquabat, & à Sophia vidua, Venceslao defuncto, antea Turcos inuadere, qui prius caſtris eum exuerant, vlciſcique illatam ſtragem cogitat. Boemiam interim deſertam relinquens, & Hungariam non defenſam: ſatis eſſe ratus legatos mittere, qui regni gubernationem cum ciuitate Pragenſi conſtitutis induciis acciperent. Quod cum factum eſſet, reddita arce Viſſegradenſi, quam occupabant cum aliis locis, & ciues Pragenſes Oratores ſuos Sigiſmundo mittere decernunt. Non multo poſt Sigiſmundus Brunnam venit, ſpem magnam Chriſtianis ſuo aduentu afferens: ſed neſcio quo iniquo fato Vratiſlauiam diuertit, non Pragam, vt ſperabatur. Qua re deſperantes de ſalute Chriſtianos fecit, ac pertinaces ſchiſmaticos: qui iam palam Sigiſmundũ Dalmaticæ linguæ hoſtem criminabantur, cui non eſſet cura alia quam regni perdendi. Qui iam Ioannem Hus cum Hieronymo in concilio perdere laboraſſet: Marchionatumque Brandeburgenſem à corona Bohemiæ alienando perdidiſſet. Conuocatis tamen Sleſiæ Ducibus, Sigiſmundus Boemiam ingreſſus, Græcium & Cuthnam hoſtili exercitu petit. Præfecto arcis Pragenſis, ab ſchiſmaticis obſeſſo, ſuppetias fert, igne obſidionem diſſolnens. Accerſitis deinde ex imperio auxiliis, à Saxoniæ Duce, Brandeburgenſi Marchione, & genero ſuo Alberto Duce Auſtriæ, breui obſeſſa ciuitas expugnata eſt. Ipſe dehinc à Conrado Weſtphalo archiepiſcopo Pragenſi, ceremoniis ſolennibus (vt Boemiæ regem decet) diademate eſt inſignitus, anno humanæ ſalu-

tis vi-

tis vigeſimo poſt mille quadringentos, quum triginta quatuor annis iam regno Hungariæ præfuiſſet. Sigiſmundus dehinc Cuthnam profectus, dimiſſa obſidione, cum Ziſcha hæreticorum dux, omnes interea ſacras ædes Pragæ crudeli deiiciendas ſuaderet impetu, ſoli Deo dictitans ſacranda eſſe templa, in ædes ſacras mox veluti furibundus leo, per Boemiam vndique ignem faceſque coniiciens. Succurrit Sigiſmundus Viſſegradenſi arci, ſed fruſtra: nam ex Hungaris Morauiſque proceribus quos adduxit, deſiderati ſunt quam plurimi. Acceſſerunt interea ex Germania nouæ copiæ, quas Moguntinus & Colonienſis Archiepiſcopi, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandeburgenſis & alii ex Germania Pontifices ſubmiſerunt. Nam & tum Martinus Pontifex præſidia mox & crucem aduerſus Thaboritas, nouam hæreticorum ſectam, ac contra inualeſcentem quotidie peſtem nominatim ſumendam decreuerat: Vintonienſem Cardinalem Anglum in Germaniam mittens. Sed infœlici Marte pugnatum eſt, quanquam tres eſſent exercitus ex vniuerſo pene Germanorum Principum delectu. Quandoquidem multi ex noſtris in fugam fœdam verſi, multi occiſi, multi in glacie diſſoluta pondere abſorpti ſunt. Debacchabantur enim longe lateque veluti rabidi canes ſchiſmatici, cæco ipſorum duce Ziſcha maximas ductante copias, & ſuorum & externorum. Victoriaque inſolentiores facti; finitimas aſſiduis incurſionibus populantur terras: nunc Miſniam, nunc Auſtriam inuadentes. Et Ziſcha defuncto, etiam poſt pauidam noſtrorum fugam, Franconiam euaſtaſſent, niſi placati numis abire ſponte cœpiſſent. Sigiſmundus tum Morauiam, ne laceraretur penitus, quia nobiles quidam Huſſitarum veneno infecti erant, Alberto Auſtriæ duci genero ſuo dono dedit, vt tutore ac defenſore non careret. Quanquam Magnus Procopius, qui Morauiam laceſſebat, magnam cladem Marchioni Miſnenſi, ac Landgrauio Thoringiæ inferret. Norinbergæ tum Iuliano Cæſarino Cardinale altero ſuperueniente, Sigiſmundus noua Principum auxilia cogit. Huic ſecundæ expeditioni Fridericus Marchio Brandeburgenſis datus eſt dux belli, cum Iuliano Cardinali. Quos ſequebantur Albertus & Chriſtophorus Bauariæ, Fridericus Saxoniæ duces, Iohannes & Albertus Brandeburgenſes filii Capitanei: Tum Herbipolenſis, Babenbergenſis, Eiſtetenſis epiſcopi, cum ſocietate Sueuorum, & auxiliis Moguntini, Treuerenſis & Colonienſis archiepiſcoporum, ſupra quadraginta millia equitum, præter pedites qui pauciores erant, Albertus item Auſtriæ Dux copias ſuas agebat. Sed omnes iterum inſolitus pauor metuſque fœdiſſimus inceſſit, abiectiſq; armis fuga ſalutem quærunt. Quanquam Cardinalis atq; Duces multis ſuaſionibus trepidum militem à fuga reuocare ſummis viribus anniterentur: manente interim Norinbergæ Sigiſmundo. Tranſierat autem concilium Papiæ: quod peſtē diſſolutum, ex ſententia Pontificis Senas fuit translatum: quod pariter prudentia Martini Pontificis, ne nouam calamitatem, ſchiſmatis & diſcordiæ ſemina Petrus de Luna adhuc ſuperſtes exuſcitaret, diſſoluebatur. Accedente tempore concilii Baſilienſis, quod Iulianus Cardinalis perfecta in Boemia legatione, iuſſu Pontificis incboabat, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo triceſimo primo. Ad quod vocati Boemi venerunt cum trecentis equitibus. Principes autem huius legationis erant, Wilhelmus Coſta inſignis ſacrilegus, Procopius Holi magnus ſcelerũ & ingenioſus artifex, Thaboritarumq; ſacerdos, Ioannes Rochezana hæreticorum Apoſtolus, imo deus: Nicolaus Galecus Thaboritarum Pontifex, & Petrus Anglicus patriæ deſertor, Sophiſta captioſiſſimus. Cum quibus dum Iulianus Cardinalis tanquam manſuetiſſimus pater errantes reducere conatus, multis egiſſet, auditaq; eſſent ipſorum errata, quibus excęcati verum neque agnoſcere, neq; conuicti rationibus, quinquaginta pene diebus, herbam porrigere voluerunt: quum neque amicis tractatibus, qui per Oratores à concilio miſſi fiebant, aſſentire vellent, ciuilibus bellis ſubito inter ſe coortis, hæretici confecti ſunt: contemptæque religionis pœnas dederunt, Maianardo duce atque auſpice. Augebatur tum indies Baſilienſe concilium, confluentibus eo Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, Pannoniæque Principibus. Quod Martino tunc defuncto, Eugenius Quartus Pon. Max. literis patentibus (quas noſtri bullas vocant) non cõfirmauit modo, ſed & celebrare præcepit. Erat hic annus Chriſti milleſimus quadringenteſimus triceſimus primus, regnorum Cæſaris Hungariæ, Dalmaciæ, ac Croaciæ quadrageſimus quintus, Romanorum vigeſimus ſecundus. Tum Sigiſmundus animum adiecit Italiam petendi, ac coronam imperialem cum benedictione aſſequendi: quod & literis quibuſdam regni Boemiæ primoribus ſignificauit, vt intelligerent id Boemorum nationi in maximam honeſtatem ceſſurum, quo feruentius eum tanquam naturalem dominum ſuſciperent. Æſtuabat bello ea tempeſtate tota Italia: Florentinique ac Veneti contra Philippum Mariæ Vicecomitem, Mediolani Ducem, & mari & terra copias agebant. Intelligens ergo Philip-

pus Cæſaris aduentum, magnis pollicitationibus ad ſe pellicit, vt eum inimiciſſimum Venetis faceret. Sigiſmundus itaque magnas copias ex Germania adducens, Mediulanum peruenerat: à Nicolao Piccinino, omnibuſque quotquot aderant apud Philippum nobilibus, ſumma pompa deductus. Nec Philippi potentia opibuſque fretus: vtpote qui neque ad ſalutandum venire, neque intra arcem cum exiguo etiam comitatu admittere dignatus eſt. Accepta de more imperatorio, ferrea corona, ſexta Kalend. Ianuarii die, Parmam Franciſco Sphortia comitante profectus, reliquum hyemis conſumpſit. Sequenti vere in Ethruriam concedens, Lucam ſe contulit. Quod Florentini videntes ob Philippum Sigiſmundo infeſti, Lucenſium agros Cæſare ſpectante populati ſunt. Iterque libenter Cæſari intercepiſſent: ſed tamen impedire non poterant, quin Senas cum copiis ſuis traiiceret. Hic ſex menſibus moratus, quoniam pontificem intelligebat ſibi contrarium, dum placaretur. Itali enim, ac Veneti in primis, cum Florentinis Pontifici perſuadebant Baſilienſe concilium eſſe diſſoluendum, ac in Italiam transferendum: vt & vrbes Italiæ ex pecuniis ditarētur, & Italia ab alienis non ſubiugaretur. Ob id enim veniſſe Cæſarem, vt ſe Italiæ dominū faceret. Miſſis igitur Oratoribus, ciuibus Senenſibus (vt quidam ſcribit) alii vero, quod veriſimilius iudico, Caſpare Slichio cancellario, & Laurentio Hungariæ mareſchalco, equeſtris ordinis præſtantiſſimis viris, Cæſar cum Pontifice fœdus init: peracta concordia Romam profectus, à Pontifice ac Cardinalibus populoque Romano perbenigne ſuſceptus eſt, & ad diem vndecimum Kalend. Iuniarum ad ſcalas baſilicæ diui Petri deductus, & ſolenniſſimis ceremoniis corona Cæſarea donatus, die ipſo Pentecoſtes. Aſcitiſque in equeſtrem ordinem multis Italis Germaniſq; in Adriani ponte, vt mos eſt Imperatorum, abiens cum bona Eugenii gratia, per Tudertes & Peruſinos Ariminum peruenit. Inde Ferrariam atque Mantuam diuertens, Ioannem Franciſcum Mantuæ dominum Marchionem creauit. Eius filio Ludouico, filiam Ioannis Marchionis Brandeburgenſis Electoris imperii, vxorem deſpondet. Italiam relinquens, Baſileam, vbi concilium erat, peruenit, maximo populo effuſo humaniſſime receptus. Cæterum Eugenius concilium Baſilienſe à ſe prius confirmatum tollere annixus, & literis Apoſtolicis reuocat, & Ferrariam traducit: conſenſu ſuorum, quos ſecum habuit, Cardinalium. Sed Imperator cum Principibus qui tum Baſileæ erant, Præſideſque concilii, non modo literas Pontificis contempſerunt, ſed eum bis terque adhortati ſunt, vt cum cardinalibus ſuis eo proficiſcatur, quo Martinus anteceſſor futurum id denunciauerit. Quod niſi fecerit, vt præuaricatorem & contumacem abiicere ſummo ſacerdotio velint, atque omni dignitate exuere. Inuenio in Annalibus Alberti Monachi (qui tum vixit) Eugenium pontificem Imperatori Sigiſmundo (forte priuſquam coronatus eſſet) de hoc concilio ſcripſiſſe: reprehendiſſe quoque loci & temporis ineptitudinem, tempus ſcilicet ſeptennii præteriiſſe, indigniſſimumq; eſſe, Boemos ſupremo anathemate execratos ac cōdemnatos, Baſileam conuenire. Satius eſſe, transferendum in Italiam concilium, quo Imperator Palæologus ſe venturum promiſerat. Sigiſmundum autem idem refert Pontifici reſcripſiſſe elegantiſſime, vt ab inſania iſta ceſſet, ne periclitetur: incertum eſſe an Græci reduci poſsint. Nullum autem eſſe cōuenientiorem locum ad ſananda noua vulnera Boemorum, quæ adhuc recentia ſunt, quam Baſileam. Eſſeque diſcordias Epiſcoporum Madeburgenſis, Patauienſis, Babenbergenſis, cum ſuis ciuitatibus, quæ nullibi melius curari poſsint ac ſedari, quam Baſileæ. Eſt dehinc Eugenius ter citatus, ac de contumacia accuſatus. Atq; niſi diſſolutionem concilii à ſe factam reuocet, ab adminiſtratione tandem ſuſpenſus. Incertus quid faceret, iterum concilium confirmat, ac eidem ſeſe ſubiicit: quanquam poſtea denuo reuocauerit. Quamobrem poſt aliquot annos fuit depoſitus. Sed Imperator Sigiſmundus ab initio cum rediret, ſedato quantum potuit patrum diſsidio, quod cum Eugenio erat, concilium derelinquens, Vlmam venit, in Boemiam oratores præmittens, qui aduentum ſui denuncient. Vix Imperator Ratiſponam attigerat, quum proceres magno numero adſunt, Regemque ſalutant, ac de omnibus rebus actis certiorem faciūt, & vt regnum tuto ingrediatur cohortantur. Per Danubium dehinc vectus, Budam peruenit. Ordinatiſque ibi rebus, Iglariam poſt cum Boemis, qui concilio interfuerant, & legatis concilii ſe contulit. Conuenientibuſque de articulis ac punctis, de quibus in concilio tractatum erat, erecta in foro ſede, ac Sigiſmundo pro tribunali ſedente, circumſtante Oratorum corona, Iohannes Rochezana cum aliis quatuor presbyteris, nomine totius cleri obedientiam Romanæ Eccleſiæ iurauit. Suntque ab anathemate Eccleſiaſticiſq; cenſuris per legatos concilii altera die abſoluti. Sigiſmundus itaq; noſtræ redemtionis anno ſexto & trigeſimo ſupra M. CCCC. Pragam in vigilia diui Bartholomæi, tanquā Imperator & Rex Boemiæ cū Barbara Imperatrice eſt ingreſſus, vniuerſo regno exultante,

tante,

tante, ſummiſque ac maximis eſt honoribus exceptus: obuiis & nobilibus & plebeis, certatim de obſequio Regi præſtando contendentibus. Sunt poſtea Eccleſiaſtici ritus & ſacerdotales dignitates iterum reductæ, altaribus ornamenta reddita, noua templis donaria data. Noluit Imperator pollutas intrare ædes, ſed templum diui Iacobi fratrum Minorum reſtitui iuſſit, ſacerdotibuſq; ex fiſco regio (quia reditus deerant) hebdomatim commeatus diſtribui. Congratulabantur Sigiſmundo vniuerſæ Chriſtianitatis principes, Eugeniuſq; Pont. auream roſam lætitiæ indicem miſit. Reſtituiſſet omnia ſi diutius vixiſſet Imperator. Qui cum ex ſenectute quotidie debilitaretur, atque pedibus laboraret (nam 70. iam attigerat annũ, qui natus ferebatur anno liberationis humanæ milleſimo trecẽteſimo ſexageſimo octauo, & mortem oppetiiſſe trigeſimo ſeptimo, poſt milleſimum quadringenteſimum) priuſquam moreretur, Barbara Imperatrix de regno ſolicita, ad ſe clam Boemiæ conuocat regulos: iiſque multis ſermonibus perſuadet, ad cauendas turbas poſt mortuum Cæſarem futuras, eam eſſe quietis viam, ſi eam viduam Poloniæ rex ducat vxorem. Pollicentur operam Imperatrici Boemi proceres. Quæ iam anus, filiæ vnicæ oblita, nouas nuptias meditatur. Non ignorauit autem Imperator furentis libidine fœminæ conſilia. Cum iam ſibi moriendum intelligeret, ex Boemia in Morauiam amore viſendæ filiæ ſe vehi iuſſit, Boemiæ non ſatis confiſus ob incertam fidem. Znoymam venit Imperator, ſubſecuta Imperatrix carceri traditur. Vocatis ad ſe vtriuſque regni primoribus, illos rogat atque obteſtatur, ſi ſe ſuoſq; ac regna ſalua eſſe velint, Albertum Auſtriæ ducem generum ſuum, virtute, nobilitate, animi præſtantia, omnium ea tempeſtate excellentiſſimum ſucceſſorem ſuum nominent atq; eligant. Hanc eſſe ſupremam eius voluntatem, vt illam expleant ac corroborent. Annuere Barones, & Hungari & Boemi qui aderant, Albertumq; Regem ſalutant. Ordinatis dehinc oratoribus, qui poſt mortem Boemis vltimam ſuam voluntatem, quam coram iuſſit proceribus aperire, pateſacerent, inter manus amicorum veluti lucerna oleo deficiente, extinguitur, non ſine maximo aſtantiũ planctu, nona Decemb. milleſimo quadringenteſimo triceſimo ſeptimo anno, imperii ipſius viceſimo ſeptimo, regni Hungariæ quinquageſimo primo, Boemiæ decimo ſeptimo. Corpus dehinc regio cultu in curru, quo etiam capta ferebatur Imperatrix, Varadinum delatum, ac honorifice eſt ſepultum. Vbi hi verſus leguntur ſepulchro eius inſculpti:

CÆSAR ET IMPERIVM TVVS EN EGO ROMA SACRATVM,
REXI NON ENSE, SED PIETATIS OPE.
PONTIFICEM SVMMVM FECI, SPRETIS TRIBVS, VNVM,
LVSTRAVI MVNDVM SCHISMA NEGANDO MALVM.

Ita autem auxit opibus hoc templum, vt continuatis diebus ac noctibus, ſemper laudes 300 Deo immortali perſonent clerici ac ſacerdotes. Fuit autem Sigiſmundus Princeps humaniſſimus, proceræ ac inſignis ſtaturæ, pulchra facie, crinibus criſpis, barba prolixa: quam in fauorem Hungarorum (quibus olim à longis barbis Longobardorum nomen erat) nutriuit: liberalis ac munificus. Cui incredibile pietatis ac religionis augendæ ſtudiũ fuit. Faceriſſimus & ingenioſiſſimus Princeps. De cuius vita ac facetiis liber hiſtoriarum inſignis & grandis adhuc extat in Alſatia apud D. de Plumeneck, innumeras continens & iucundiſſimas hiſtorias ac facetias, quas egit Sigiſmundus in iuuentute cum Argentinenſibus mulieribus, quæ eius ſemper gaudebant ſocietate, aliiſq; illuſtribus fœminis, quibus cum familiariter & honeſte ſemper conuixit. Paſsim autem id de eo ſcribitur, cum in cõcilio Conſtantienſi, lapſu forte linguæ, alioqui diſertus ac facundus, multarumq; linguarum peritus, à Grammaticæ regulis deerraſſet, ſchiſmaq; maſculino nõ neutro genere (vt Grammatici docent) protuliſſet, eſſe tum à Placentino correptum Cardinale. Cui mox ex tempore dixit: Placentine, Placentine. ſi omnibus placeres, minime nobis places, qui minoris nos autoritatis quam Priſcianum Grammaticum, quem offendiſſe me aſſeris, exiſtimas. Maximo omnium qui aderant cachinno ſuſcepta eſt Cæſaris peccati commiſſi excuſatio. Multarum enim linguarum ſcientia (vt ſcripſimus) claruit, & linguam latinam obſeruauit. Ob id doctos homines in primis fouit, & amplis dignitatibus honeſtauit: ſæpius accuſans Germanos Principes, qui literas odiſſent Latinas. A quibus quandoque reprehenſus eſt, quod doctos homines foueret, ſed humiles familia: Ego (inquit) illos obſeruo, quos natura alios anteſtare facile voluit. Natura enim docti præſtant ignaris & idiotis. Illud ſilentio præterire non debeo. Fuerãt Cæſari ex Hungaria allata quadraginta millia numum aureorum. Quæ vbi noctu aduentante, in quos conuerteret vſus, ſolicite vſque ad ſomni deſtitutionem cogitaret, cubicularios ocyus iubet Conſiliarios omnes ac militum Duces ad ſe vocare. Qui dicto audientes, ne quid aduerſi Imperatori accidiſ-

ſet, mature aduolant, ac repente quid conſilii poſcat, exquirunt. Cæſar aperta arca: Ecce (inquit) crudeliſſimi hi hoſtes ac carnifices (numos oſtendeus) ſomnum mihi eripuerũt: accipite, ac ioter vos diuidite, vt mihi tranquille dormire liceat. Diſtributa itaque pecunia inter eos, cum exirent viri à cooſiliis: Recedit iam (ait) à me tortor ille, qui me flagellauit, ſecurius iam quieſcam. Sed in immenſum creſceret opus ſi omoia de Sigiſmundo afferre cuperem: quæ longe plura ſunt quam hic libellus capiat. Pleræque etiam eius facetiæ, quas Germanica lingua protulit, ſi Latine enuncientur, nullam penitus habent venerem, neque gratiam: tametſi lingua gentili non ſine maximo cachinno vel audiri vel recitari poſſint.

Duas autem habuit vxores: primam Mariam Ludouici regis Hungariæ & Poloniæ filiam. Ex qua oullam quidem prolem, ſed regnum cooſequutus eſt Hungariæ. Alteram Barbaram Hermanni Comitis Ciliæ filiam: ex qua vnicam filiam Elizabeth genuit, vxorem Alberti Ducis Auſtriæ, Regis Romanorum, Hungariæ & Boemiæ. Fuit autem Barbara fœmina immenſæ libidinis, & procacitatis inuerecundæ, quæ ſæpius viros peteret quam peteretur. Sæpiſſime in adulterio a Sigiſmundo deprehenſa: Sed adulter adulteræ ignouit, quia & ipſe crebro alienos violauit thoros, matrimooiaq; aliena tentare nullius rei duxit. Pari forma libidinem inexhauſtam amplexabatur Barbara, nihil de caſtitate ſentiens ac pudicitia. Vitam omoem cenſuit inanem, quę non coitu, luxu, ac libidine contereretur. Nulla enim alia cauſa vitam ſibi expetendam aſſeruit, niſi vt voluptati corporis ſui inſeruiret. De virginibus ſanctis fabulas eſſe dixit. Ob id Meſſalinæ Claudii quam ſimillima, de qua Satyricus cecinit:

Et laſſata viris, nondum ſatiata receſſit,
Ac reſupina iacens, multorum abſorbuit ictus.

Deeſt enim hic verſiculus in pleriſque Iuuenalis exemplaribus, qui in vetuſtiſſimo codice nuper ſcriptus à me legebatur. Sed forte ob pudorem expunctus. Nihil omiſit procaciſſima mulier, quo voluptatem explere intelligebat, animam cum corpore interituram iudicans. Atque ob id ſtulti hominis eſſe, fruſtra ſe macerare & ieiuniis & orationibus. Quod cum paſſim reprehenderet in omnibus, maxime tamen in puellulis ac virginibus ſuis, quæ illi quotidianum præſtabant obſequium, coarguebat, parui faciens religionem Chriſtianam. Poſtquam igitur Alberto io Regem Hungariæ atque Boemiæ electo, libertati redditur, dimiſſis quæ poſſidebat io Hungaria inexpugnabilibus peoe caſtris, duodecim millia aureorum, quoad viuat, ſingulis annis ei conſtituuntur. Degebat tum poſtea in Græcio Reginæ dotali oppido Boemiæ, magna ex parte voluptuoſiſſimam ducens vitam. Quotieſcuoque enim virum aliquem aut robuſtum aut libidini aptum contemplabatur, mox accerſiri curauit: eoque tam diu vſa, quoad vix cruribus incedere poſſet. Inuenio olim, cum vidua eſſet, religioſum quendam ſacerdotem adiiſſe Imperatricem, admonuiſſeque, vt amore futuræ patriæ pudicam ageret vitam, atque nunc maxime cum vidua eſſet, exemplo turturis. Quandoquidem viduato compare, turtur ſolitariam & mœſtam agit vitam. Reſpondiſſe ilico viduam Imperatricem: Si pater religioſe exemplum mihi afferre ex auibus cupis, cur non mihi paſſeres affers, quarum cupidius vitam ſeqoerer quam turturum, cum illæ ſemper lætæ atq; hilares caotant, hæ triſtes ac mœſtæ ſemper ſilent atque mœreot. Cum ergo in luxu veluti ſus in volutabro dies pene omnes tranſegiſſet, atque inter greges exoletorum, adulterorum, concubinorumq; conſenuiſſet, nec dum voluptatibus ſe expleſſet, peſte infecta, (nam lues peſtifera tunc Bohemiam populabatur, cum Boemi Ladislaum regem nuper genitum à Friderico expoſcebant) in Græcio moritur, atque à Boemis Pragam defertur, regioque funere in ſepulchrũ Regum conditur: atque à Boemis ſacerdoobus (quibus omnia licent) eccleſiaſticis ceremoniis eſt honorata. Indigna profecto cuius cadauer vllo debeat dignari hooore, quæ ſine omni honore vixit. Ex diuerſis Annalibus hæc excerpſimus, & hoc tetraſtichon ſubiungimus:

Sceptra Sigiſmundus felicia geſſit in orbe,
Dum timet Eccleſia, ne labefacta ruat.
Religione pius, Venus huic contraria, bello
Infortunatus, omnia nemo poteſt.

Albertus

Albertus Dux Auſtriæ, Marchio Morauiæ, rex Hungariæ, Bohemiæ & Romanorum.

ALBERTVS Quintus eius nominis Dux Auſtriæ, ſecundus autem rex Romanorum: filius Alberti Quarti, & Iobannæ filiæ Ducis Bauariæ Alberti ſenioris, Comitis Hollandiæ, Selandiæ, & Hannoniæ fuit. Cæterum Albertus Quartus Princeps erat elegantiſſimi corporis, facie virili, barba nigra, moribus integerrimis, ac multis animi virtutibus ornatus: in primiſque religioni Chriſtianæ in tantum deditus, vt non erubeſceret publice in ædibus ſanctorum cum ſacerdotibus & pſallere & cantare, ſolenniaque ſacra quam deuotiſſime concelebrare. Quod impii & ſcelerati homines ei vitio vertebant, aſſerentes eum monachum, non bonum principem eſſe. Conuerſabatur enim quotidie cum doctis ac religioſis viris, quibus cum familiariſſime degebat. Præterea architectus ingenioſiſſimus, vtpote qui dolare, tornare ac alia id genus manibus facere, ſiquando ſuppetebat ocium, mirum in modum geſtiebat. Tandem in obſidione Znoymæ, cum Iodocum Marchionem Morauiæ obſideret cum Sigiſmundo rege Hungariæ, accepto letali poculo, dyſenteria in mortem reſolutus, relicto hoc Alberto Quinto filio, vix decem annis nato. Qui quum inbabilis eſſet ad gubernandam relictam Auſtriam, primum Dux Leopoldus patris frater, dehinc Erneſtus tutores dantur: non ſine maxima iactura prouinciæ. Multæ enim & maximæ calamitates ſubſequutæ ſunt, dum fratres inter ſe digladiantur pro tutela iunioris Alberti. Ob quā rem non modo Auſtria lacerata atque ſciſſa, ſed Vienna deuaſtata pene & deſolata eſt. Primores namque ciuium dum ſtudent alteri fratrum, plebs vero alterum ſequitur germanum, in duas diuiſa vrbs partes, magna clade afflicta eſt: multi ſecuri percuſſi, multi ſpoliati & trucidati: donec Albertus pubertatem egreſſus, tutelam abiecit ſuaſu domini Reinperti de Walſee. Leopoldus quoque dux Auſtriæ tutor ex fiſtula pedis mortem oppetiit. Reductus igitur in poſſeſſionem Ducatus, anno Chriſti decimo ſupra milleſimum quadringenteſimum: ſexta Iunii, effuſa omni Viennenſi hominum multitudine, nobiliū ac ignobilium, ſumma lætitia principem ſuum excipiente. Qui iam è duriſſima ſeruitute ac tyrannide duorum fratrum contendentium, ac magnis periculis liberati, ſuum verum dominum & principem agnoſcebant. Quis enim duobus fratribus contendentibus ſaluus eſſe poteſt? Studium quoq; generale Viennenſe obuiam procedens, polita oratione, Principem ſuum ſalutauit, ſeſeq; illius tutelæ commendauit. Qui, vt pater ſuos filios, omnes doctos ardentiſſime amauit. Erat tum Erneſtus Dux Viennæ in fratris Leopoldi exequiis (qui Viennæ ad ſanctum Stephanum cum fratre & maioribus ſuis ſepultus iacet) cum fratre Friderico, patre Archiducis Sigiſmundi Auſtriæ, qui ægerrime ferebant ſe excluſos: multa in proceres ac nobiliores Auſtriæ clam machinantes. Qui tamen nihil curabant Principum inſolentiam, ſed Alberto duci fideliter omnia ſubminiſtrabant: conſiliū conſtituentes, & curiam ſumma prouidentia ordinantes. Andreas Plebanus Garſenſis, olim eius præceptor, & patris ipſius Epiſtolarum magiſter, qui in diſcordia Principū Pataulenſe adiit ſtudium, reuocatus, in antiquum reſtituitur officium. Hic nobile cœnobium (quod adhuc extat) Canonicorum regularium diuæ Dorotheæ virginis extruxit, ac reditibus locupletauit, rege Alberto auxiliante. Reliquit igitur Erneſtus dux Viennam, non ſine animi cruciatu, Hieroſolymam mox petiturus, Alberto iam quintumdecimū annum agente. Qui iam tener adoleſcens grandibus oculis, ac flaua cæſarie adeo cœpit adoleſcere, vt iuſta ſua ætate, omnes homines proceritate facile ſuperaret. In qua quidem ſtatura eius procera, fuit neruoſum & validum corpus, facies virilis, more gentis, barba ſuperiori labro extenſa. Auctus igitur breui & diuitiis & honoribus, iuſtiſſime imperauit. Raro enim veſte ſplendida vtebatur, ſed baltbeum geſſit auro grauem. Nec vnquam enſis lateri eius defuit. Auſttiam, quæ prius diu multumque laceſſita, & latronibus & bellis inteſtinis fuit vexata, pacauit, ac ſingula reſtituit: ſcelerum acerrimus vindex, ſummum adhibuit ſtudium, vt pax vndique per Auſtriam inclareſceret. Deſpondit tum Alberto Duci vnicam quam habuit filiam, octo natam annos, Elizabetham Sigiſmundus Hungarorum Rex, procurante Reinperto de Walſce: quod conſanguineis quibuſdam diſplicebat. Hanc poſt milleſimum, quadringenteſimum viceſimum ſecundum Viennæ in vxorem traduxit, matrimoniumque multa ſolennitate conſummauit. Nam & Vladislaus Polonorum Rex & Lituaniæ dux, crebro vnicam filiam vxorem Alberto obtulit: quam facetiis abnuit, iniuriam patrui Wilhelmi obſtare cauſatus. Cum autem pau-

lo poſt concilium Baſilienſe celebraretur, Fridericuſque Auſtriæ Dux ob Ioannem vigeſimumtertium Pontificem deiectum & fugacem, incommoda nonnulla cum fratre perulíſſet, Huſſitarum tum furente ac debacchante longe lateque vecordia, Erneſtus, Fridericus, & Albertus confœderati ſunt, anno humanæ liberationis milleſimo quadringenteſimo decimo ſeptimo. Ob id Albertus cum Cardinale miſſo à Pontifice, qui Electores imperii ad extinguendam veſanam hæreticorum rabiem cohortatus, octoginta pene millia exuſcitauit His terga dantibus, Morauiam penetrauit, & Poloniæ fines attigit. Dehinc vero cum Sigiſmundo ſocero Pragam obſedit. Ad quam etiam forti exercitu acceſſit Erneſtus, Dux Auſtriæ. Verum poſtquam Albertus nuptias cum Elizabetha perfecit, Morauiæque inſigniores vrbes quandoque doris nomine ſuſcepit, virus Boemorum tum primum erupit. Qui fines Auſtriæ inuadentes, Retzam vrbem expugnant atque incendunt. Iohannem Comitem de Hardeck captum abducunt, ac Pragæ in carceribus iugulant. Zuetiam pariter deinceps inuadunt, prædaſque multas abigunt. Albertus tanquam inuictus athleta Morauiam defenſat. Et iterũ fugiente maximo imperii exercitu, ſolus cum copiis ſuis perſtitit, ſeque de hoſtibus enſe vlciſcitur. Cum vero prædones quidam duce Sockol per Auſtriam palantes, ac vagabundi oberrarent, ab Auſtralibus capti, laqueis, igne, ferroque mox abſorpti ſunt. Defuncto autem aliquot interiectis annis Sigiſmundo Imperatore, Albertus (vt ſupra patuit) perſuaſione ſoceri, ac proceribus regni Vngariæ vnanimi conſenſu rex eſt ſalutatus. Et cum iuſta ſocero perſoluiſſet in Varadino, Kalen. Ianuarii vna cum coniuge Elizabeth in ſella regali, applauſu vniuerſi populi fœliciter eſt coronatus, cum ſumma ſolennitate ac procerum conſenſu, anno noſtræ redemptionis milleſimo, quadringenteſimo triceſimo octauo: cum iam ingens & inauditus eſſet Budæ excitatus inter Germanos & Hungaros tumultus, quo multi trucidati occubuerant. Miſſi tum erant oratores ad Boemiæ regnicolas, inter quos Caſpar Slichus primus erat. Homo verſatilis ingenii, & ad omnia accommodati, facundiæ ſingularis, trium Cęſarum magiſter epiſtolarum: qui Sigiſmundi recitato publice teſtamento, regnũ deuolutum ad Albertum Auſtriæ ducẽ pluribus ex cauſis elegantiſſime perſuadet. Quod vltima voluntas Sigiſmundi, qua ſingulari iudicio, Albertus ex nobiliſſimo Ducum Auſtriæ ſtemmate potens, vicinus Boemis & amicus foret, & gener Sigiſmundi dignus ſucceſſor deſignatus, minime infringenda, ſed ſeruanda eſſet. Quia Elizabeth ex familia regum, Iohannis, Caroli, Venceslai, Sigiſmundi, paterna non eſſet priuanda hæreditate. Quod vetus adhuc extaret inter Boemiæ reges & Auſtriæ Principes fœdus, procerum conſenſu, & imperiali autoritate iamdudum corroboratum: quo caueretur, deficiente in altera domo maſculo hærede, ex altera fore regem poſtulandum, hoc fœdere regnum eſſe ad Albertum delatum. Ad hæc, cum iam ab Hungaris receptus eſſet rex, pariter Boemis cupide eſſe ſuſcipiendum. Aſſenſere protinus Boemiæ proceres, eumque regem deſignarunt: paucis, qui prius cum Barbara Regem Poloniæ Caſimirum accerſendum putabant reclamantibus. Quos paulo poſt Rex in caſtro Pragenſi, diademate anno eodem, tertio Kalẽd. Iunii inſignitus, cum copiis aggreſſus, nullo labore deuicit, Polonoſque è regno deturbauit. Thaboritas quoque fudit ac fugauit. Vratislauiam totamque Sleſiam in manus ſuas recipiens, ab hoſtibus qui agros populabantur, ſecuram reddidit, Chriſtophoro Bauariæ duce, poſt Daciæ rege, Alberto Marchione Brandeburgenſi, ac Friderico Saxonum duce auxiliantibus. Quem Fridericum, dum Boemi ex inſidiis adorti, in fugam vertere conantur, fugati, & caſtris exuti, pœnas dedere maximas. Vacabat tum etiam Romani imperii ſolium, propter Sigiſmundi interitum. Ob id electores imperii de more Francofordiam eodem anno in quadrageſima coeuntes, concordi omnium voto, nemine diſcrepante, Albertum Romanorum Regem eligunt. Non erat autem illi integrum rem Romanam acceptare, cum antea Hungaris id promiſiſſet: qui Sigiſmundum aiebant ſua abſentia, dum Italiam Germaniamque peragraſſet, haud parum Hungariæ obfuiſſe. Abſentia enim Principis multa patriæ infert incommoda, atque adeo noxia. Miſſi igitut Oratores cum legatis Pontificis & concilii cum decreto electionis. Præterea ſuaſionibus Ducum Auſtriæ, Friderici Senioris Comitis Tyrolis, patris Sigiſmundi, & nepotum Friderici Iunioris, poſt Cæſaris, & Alberti eius germani, victis Hungaris, ac precibus prælatorum nobilium, ciuium, ac ſtudii generalis Viennenſis delinitis, inuitus tandem conſenſit: forte animo inſtabilitatem volucris fortunæ conſiderans. Quæ quo plura largitur, eo celerius eadem & rapidiſſime aufert, non ſine tremendo horrendoque ſtrepitu. Hæc namque Principi tam abunde pleno copiæ cornu arriſit, vt cum vno eodemq; anno, imo paucis pene menſibus, ex Duce Auſtriæ Dux Lucelburgenſis, Morauiæ Marchio, rex Romanorum, Hungarorum & Boemorum crearetur,

duobuſ-

duobuſque tantum annis in ſummo rerum faſtigio gubernaret. Dum itaque Boemiam pacaſſet, Vlricum comitem Ciliæ illic reliquit. Qui cum regnum affectare viſus eſſet, hoc reuocato, regnum Mainardo & Vlrico Roſenſi cõmiſit. Ipſe Auſtriam conceſſit, ac Cellas beatiſſimæ virginis Mariæ, vt votum exolueret, petiit. Viennam rediens, hic paucis moratus diebus, literas à regina vxore ac magnatibus regni accipit, vt Hungariam petat, niſi velit totam Turcis relinquere occupandam. Suadebant regi qui fideliores erant, no falſo rumori de Turcorum aduentu crederet, neue aperto ſe periculo committeret. Si tamen Hungariam vellet inuiſere, ne vltra Poſonium Budamue progrederetur incautus. Verebatur etiam rex, ne regina regno eiiceretur, ſi non maturaret iter, ſi Turci regno vim vllam inferrent. Quandoquidem magnus de Turcis increbuit rumor, & quotidie magis inualeſcebat. Forte tum etiam Deſpota Seruiæ, quam Raſciam vocamus, cum ſacerdotibus & nobilibus in Hungariam profugerat, Turcorum impetum metuens, relicto domi filio, qui caſtellum Sinderouiam in Danubii ripa ſitum, & a Turcis obſeſſum, tueretur. Quo expugnato, Deſpotæ filium, licet eius ſororem in vxorem duxiſſet, crudeliſſimus affinis excæcauit, atque domum abiit. Albertus itaque rex Viennam relinquens, cum curribus falcatis, bombardis, cæteriſque bellicis machinis pluribuſque impedimentis militaribus Hungariam intrauit, feſtinans ad Sindronium: & tandem ad paludes quaſdam, vbi pauci latitabant. Intelligens autem abiiſſe Turcum, atq; Sinderouiam expugnatam, copiisq; diſſolutis, Budam rediit. Calore autem feruentis Auguſti inſolito vexatus, dum ſedare æſtũ peponibus elaborabat, in ſolutionem ventris incidit, & dyſenteria fatigatur. Cumque ſeſe moriturum intelligeret, Viennam dulciſſimam inclamitans patriam, ſpem habuit vnicam, illic tantum ſanitatem recuperandi. Prætergreſſus Strigonium, cum inualeſcere morbum ſentiret, Chriſtiano ritu prouiſus, ſacramentiſque armatus eccleſiaſticis edito teſtamento, ſexto Kalen. Nouembris, anno trigeſimo nono ſupra milleſimum quadringenteſimum, in villa Longa haud longe à Strigonio, Princeps liberaliſſimus ac religioſiſſimus obiit: cum annum vnum & menſes nouem, dieſq; viginti octo imperaſſet: atque in Alba regali ſumptuoſiſſime ſepultus. Fertur autem priuſquam moreretur, multa dixiſſe in eos, qui cauſa mortis ſuæ extiterant. Quibus non maledictionem, ſed veniã imprecatus, exemplo Saluatoris, qui in morte pro inimicis orauit.

Habuit vero vxorem Elizabetham Sigiſmundi Imperatoris filiam. Ex qua duas filias reliquit ſuperſtites, Annam quam Duci Wilhelmo Saxoniæ, dum adhuc viueret, deſponderat. Alteram vero Elizabeth minorem natu, quæ Caſimiro Poloniæ regi nupſit poſtea. Grauida tamen relicta vidua, cum ex Hungaria Poſonium verſus diſcederet, tẽpore partus accelerante, in caſtello Comatum, octauo Kalen. Martii, quadrageſimo anno poſt milleſimum quadringenteſimum peperit poſthumum, Ladiſlaum filium. Fores cubiculi patulas Palatino Rheni, qui tum caſtrum poſſidebat, cuſtodiente contra pudorem fœmineum, ne ſuppoſititius partus Hungaros falleret. Erat præterea Elizabetha teſtamento regis Alberti quam honeſtiſſime prouiſa, adiecta etiam conditione, ſi maſculum pareret. Hungari priuſquam foret enixa regina, quæ nondum trigeſimum exceſſerat annum, vehementiſſime inſtabant, vt Vladiſlaum regem Poloniæ adoleſcentem, maritum & regem Hungariæ ſimul acceptaret. Miniſq; ac terrore inuitam compulerunt, ſi ſe ſuoſque ſaluos velit, vt literis ac ſigillis illud ipſum promitteret. Quas tamen poſt partum miſſis oratoribus ad Cracouiam, reuocauit: adepta libertate metuq; ſoluta. Boemi interea poſt Alberti mortem de nouo Rege ſoliciti, comitia Pragæ celebrarunt. Quæ tamen Procopius de Rabenſtein, ne Ladiſlao nuper genito obeſſent, prorogat. Nihilominus tamen hunc infantulum regem aſpernantur. Albertum Bauariæ ducem regem poſtulant. Qui regnum hoc recuſauit, ſuaſione Friderici regis Romanorum electi. Quem Bohemi primum, vt tutorio nomine regnũ accipiat, dehinc vt ſeipſum regem faciat, cohortantur. Vtrumq; Fridericus pernegans, ſe in Germaniam coronæ ſuſcipiendæ gratia profecturum cauſabatur. Surripuerat regina, Alberto viuente, coronam diui Stephani regis ſacroſanctam, qua Hungariæ reges coronantur: dum theſaurum regni, diuitemque regum ſupellectilem in arce Viſſegradenſi, haud longe à Strigonio, quibuſdam baronibus ad eam rem ſelectis præſentibus, recognoſcit, Gregorio Palotio Strigonum Pontifice defuncto, qui cuſtos theſauri erat, cæteriſque omnibus obſignatis, hanc anui clam cuſtodiendam tradens, ſecum detulit. Cumque inſidias multiformes ſibi paratas aufugiſſet, nato filio, & per Archiepiſcopum Strigonienſem Dionyſium lauacro baptiſmatis abluto, paulo poſt in crepundiis vagienti, coronam hanc iuſſit in Alba regali imponi, cum nondum quatuor exegiſſet menſes. Alberto Duce Auſtriæ, & Vdalrico Comite Ciliæ, Matthia Veſprinienſi, 301 Benedicto Laurienſi Epiſcopis, ac quibuſdam baronibus & nobilibus præſentibus: ad

Poſoniumque cum ſalute reductus eſt. Quod obſidione cingunt Hungari, qui infantulo regi aduerſabantur, multa ciuibus incommoda inferentes. Affuit & Vladislaus magnus Dux Lituaniæ, frater regis Caſimiri è Polonia, nuper in Hungariam accerſitus. Qui anno regni quarto in bello aduerſus Turcos, iuxta Varnam cum octo millibus fuſus ac proſtratus, ac infeliciter pugnans, obtruncatus eſt. Cuius caput & dextra cum armis, Turcorum Cæſari loco muneris miſſa ſunt à ſatellitibus. Sed obſidionem ſoluere Hungari, hyemis aſperitate ſunt coacti: quæ homines cum iumentis plurimis abſorpſit ac deleuit. Mortuo Vladislao Polonorum rege, iam incipiunt Hungari Ladislaum regem nominare, & electū à Friderico Duce Auſtriæ, cui iam alendus tanquam tutori quinq; nanis annos, concreditus erat, vt coronaretur, repetere: cum iam Iohannem Hunniadis regni gubernatorem in conuentu ſuo delegiſſent. Quibus Fridericus reſpondit, electione nulla opus eſſe, cum rex illis natus eſſet, neq; coronatione vlla, qui iam dudum ſemel foret diademate ritu patrio inſignitus: puerum tutore indigere, qui tenerā curaret infantiam. Expectandam eſſe ætatem regno habilem. Interim habenas regni ab illis ipſis qui hoc præſtare poſſent, eſſe adminiſtrandas. Elizabeth enim, vel Hungarorum perfidiam timens, vel Fridericum ducendi maritum ſpem habens, in nouam ciuitatem Auſtriæ cum Ladislao filio, ac corona regia & reliqua ſupellectile iamdudum confugerat: quo cum annis vndecim in tutela manſit. Subortæ ſunt deinceps inter Hungaros & Fridericum Auſtriæ Ducem, ac regem Romanorū lites, quæ annis circiter duodecim calamitoſam fecerunt Auſtriam. De quibus Annales Auſtriæ, quos Thomas de Haſelbach à ſe ſcriptos reliquit, latiſſime diſſerunt. Cum interim multæ turbæ eſſent ob hunc Regem excitæ in Auſtria, nunc per Vlricum Comitem Ciliç, nunc per Vlricum Eytzingerum: eſſetq; ſublatus à Friderico tutore Ladislaus Rex, primoq; in Auſtriam, dehinc in Hungariam deductus. Vbi Comes Ciliæ à Ladislao filio Ioannis Huniadis (qui pater fuit Matthiæ Regis, tyrannideq; Hungariam diu oppreſſit) in Alba regali mille confoſſus vulneribus interiit: Ladislausq; Huniadis ſecuri percuſſus, & Matthias captus: in Auſtriam rex reuertitur. Cumq; iam proceres regnorum Ladislao Regi potentiſſimo coniugem tradendam diu conſultaſſent, tandem oratores miſſi in Franciam, quorū Princeps Vdalricus Patauienſis antiſtes, ducentos candidiſſimos duxit equos. Numerus autem aliorum equitum, qui in legatione fuerunt exceſſit ſeptingentos, cum quadrigis inauratis ac regio apparatu. Qui Carolum Francorum Regem pro filia Magdalena in vxorem Ladislao Regi Bohemiæ atque Hungariæ orabant. Sed priuſquam reuertuntur Oratores, rex Ladislaus Pragæ, vbi futuræ erant nuptiæ cum mirabili pompa celebrandæ, veneno (vt fere omnes atteſtantur) quandoquidē maculæ nigræ atque alia veneni accepti ſigna apparuere, in fata conceſſit: cum maximo procerum mœrore atque planctu. Verebantur enim hæretici, ſi Principum totius imperii tantus eo conueniret numerus, qui ad nuptias vocati potentiſſime erant venturi, actū de ſe eſſe. Id morte innocentiſſimi & nobiliſſimi regis duxerūt præueniendum. Qui perceptis Eccleſiaſticis ſacramentis, anno ætatis 18. mortuus eſt, in ipſo flore iuuentutis atq; gloriç culmine. Anno Sal. milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo, xi. Kal. Decemb. cum proauo ſuo Carolo Imperatore Pragæ, in æde ſancti Viti ſepultus: inter-
302 miſſa per vrbem circumuectione, quæ patrio ritu fieri ſolet, vt ſupra ſcripſimus, cui hoc tetraſtichon damus:

Affuit Alberto fortuna celerrima Quinto,
Quæ poſuit capiti mox diadema triplex.
Defuncto ſocero, duo regna paterna recepit
Coniugis, imperium tertia ſceptra dedit.

Fridericus Tertius, Dux Auſtriæ, Romanorum Imperator.

FRIDERICVS eius nominis tertius (nam qui competitor Ludouici Quarti fuit, Cæſarum catalogo à multis non inſeritur) dux Auſtriæ non in Forchem natus, vt delirat Antonius Sabellicus in Chryſippeis ſuis commentariis, quos Æneadas inſcribit, deceptus quod hic fratrem habuit Albertum cognominem Marchioni Brandeburgenſi, qui Theutonicus dictus fuit Achilles, ſed nō frater Cæſaris, qui Prodigi nomen dum viueret habuit, non Achillis. Fridericus enim Marchio

chio

chio Brandeburgenſis, quem Sigiſmundus Imperator inter charos habuit amicos, quatuor habuit filios, Ioannem, Fridericum, Albertum, & alterum Fridericum. Sed condonemus Italo hanc ignorãtiam, qui res Germanorum parum intellexit, quique magis elegantiæ verborum ſtuduit, quam rebus ipſis, quibus & veritas pateſcit: quæ tamen in primis hiſtoriam ſcribenti cordi eſſe debet. Ob id C. Caligula narrante Suetonio, Liuiũ carpebat vt verboſum, hiſtoriarumq; negligentem, vtpote qui ſuppreſſit triumphos Romuli habitos & partos victoria Tuſcorum. Paululumq; abfuit, quin & ſtatuas & ſcripta eius ab omnibus bibliothecis amoueret. Antoninus item Cęſar in Itinerario ſcribit, Liuium inuidiſſe præclaris geſtis Volturnæ, & ideo ab eo carpitur. Nam aliud eſt eloqui, aliud recte narrare hiſtorias & origines. Sed redeamus ad rem propoſitam. Fuit hic Fridericus filius Erneſti Ducis, ex ſecunda vxore Cimburga. Duas enim habuit vxores Dux Erneſtus, Margaritam ſcilicet filiam Ducis Stetinenſis. Qua defuncta dum curiam Cæſaris Sigiſmundi ſplẽdidiſſimo apparatu inuiſeret Budæ, mox in Cracouiam conceſſit habitu mutato, vt Cimburgam duciſſam Maſſouiæ Alexii (Polonis Semonitus dicitur) filiam contemplaretur, & vxorem duceret, multis hoc improbantibus ob iniuriam fratri Guilhelmo Duci Auſtriæ in ablatione regni cum vxore a Polonorum rege irrogatam. Nam cum rex Polonorum mortuus vnicam reliquiſſet filiam Hedwigam, quam Guilhelmus dux Auſtriæ in matrimonium reciperet, regnoque præfectus eſſet, Polonis diſplicuit Rex Theutonicus, Vladislaumque Lituaniæ Ducem, Vitoldi fratrem, Idola colentem, & hominem gentilem, euocauere. Qui coniugem & regnum ſimul cum baptiſmate ſuſcipere non recuſauit, eiecto Guilhelmo Duce Auſtriæ. Ob quam iniuriam quidam ægro ferebant animo Erneſtum ad Poloniam proficiſci. Sed mox cognitus, & cauſa aduentus intellecta, Rex Cimburgam Erneſto copulat, nuptiaſque ſolennes inſtituit. E qua Erneſtus Archidux Auſtriæ hunc Fridericum genuit, anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo decimo quinto. Dehinc Albertum fratrem Friderici, & quos mors in pueritia abſorpſit, Erneſtum, Rudolphum & Leopoldum, & filias Annam & Alexãdram virgines, in infantia mortuas; dehinc Margaritam, quæ Friderico Duci Saxoniæ plures liberos protulit, & Catharinam quæ Carolo Marchioni Badenſi nupſit, pariter filios plures generás. Fuit autem Cimburga mater Friderici, mulier religioſiſſima, & ſupra muliebrẽ ſexũ fortis, quæ digito ſæpe auellanam & iuglandem fregit, ac clauum parieti impegit. Cultui diuino deditiſſima. Quæ ieiuniis & orationibus corpus maceraret, ac loca ſancta religioſiſſime ſæpe inuiſeret. Ob id vidua exiſtẽs cum Cellas Mariæ in Auſtria peteret, in cœnobio Campililiorum ægrotare incipiens, ilico moritur, & hic ſepelitur, anno vigeſimo nono, poſt milleſimum quadringenteſimum. Cum anno vigeſimo quarto Erneſtus Dux mortuus eſſet, qui in Runa monaſterio ſepultus iacet. Fridericus igitur ab adoleſcentia bene educatus, in religione Chriſtiana vſq; adeo creuit, vt & terram ſanctam cum adoleuiſſet, nullis territus minis ac maris tempeſtatibus, inuiſeret: & monaſteria plurima extrueret, cenſibuſq; annuis ac reditibus prouideret. Cum in iuuentute eſſet Principibus Auſtrię traditus, cum eis tranquillitate ſumma vixit. Ob id tutor Regis Ladislai, tanquam proximior conſanguineus atq; ſenior Ducatus Auſtriæ exhibitus. Ferunt Elizabetham ad Fridericum detuliſſe filium & coronam, ſub ſpe, ſi forte ſe vxorem duceret: ob quod & Hungari, & Auſtrales plerique indignati ſunt. Fuit autem Alberto Quinto eius nominis, patri Ladislai quam familiariſſimus: adeo vt cum Romanorum rex eligeretur, electionemq; aſpernaretur, Friderici illius conſanguinei ſui, qui vehementiſſime inſtabat, deuictus tandem precibus, in electionem aſſenſit. Quo deinceps mortuo, Auſtrales ſe Friderico commiſerunt ea lege, vt ſi prægnans regina maſculum pareret, tutor eius eſſet: ſi fœminam, terræ dominus. Francofordiæ deinceps poſt Alberti obitum eſt ab Electoribus imperii concorditer, circiter Kalend. Ianuarii, anno quadrageſimo, poſt milleſimum quadringenteſimum in Romanum Regem declaratus: dehinc Aquiſgrani menſe Auguſto à Theoderico Colonienſi archiantiſtite coronatus, præſente Ludouico S. Ceciliæ Cardinali, ac ſacri concilii Baſilienſis legato, electionem ac Regis coronationem nomine vniuerſalis Eccleſiæ approbante ac confirmante. Reſtitit tamen Leodienſis præſul, qui Cardinalem è ciuitate fugauit. Qui coactus extra muros vrbis aduentum pręſulis Colonienſis operiri, qui hanc turbam ſedauit, quæ ob ſchiſma Eccleſiæ originem habuit. Colonienſis enim Theodericus, ac Treuerenſis Iacobus Archiepiſcopi, ſacro concilio adhærebant, & ob id Pontificali dignitate priuabantur ab Eugenio, quos tamen poſtea mutata ſententia ad priſtinos reduxit honores, cũ Fridericus per Oratores obedientiam feciſſet. Alii vero Eugenio ſtudebant, qui concilio repugnabat: quanquam binis prius patentibus literis cõfirmaſſet, & ante Pontificatum ſe concilio adhæſurum iuraſſet. Dum autẽ Fridericus coronam regni

Teutonici apud Aquenſem ciuitatem peteret, Vlricus Comes Ciliæ, & Albertus Impera-
toris frater, coniunctis viribus Labacum inſigne Carniolæ oppidum, ex flumine cui ad-
iacet dictum, obſidione cinxere, diuque machinis omnis generis oppugnauere. Sed à Fri-
derici militibus non ſine clade repulſi, & caſtris exuti, diuitem ſupellectilem perdidere.
Fridericus autem ſuſcepta corona rediit in Auſtriam, multos perpeſſus labores, ingentesque
que difficultates: partim ob tutelã regis Ladislai, partim ob paternæ hæreditatis cum fra-
tre diuiſionem. Nam milites qui ſub Alberto meruerant, cum ſtipẽdio ſe fraudatos dice-
rent, prouinciam latrociniis ac incendiis vaſtauere. Eorum vexatio ſeptuaginta millibus
aureis à Friderico eſt redempta, cum Boemi excurſiones in Auſtriam facerent. Ad hæc
Iohannes Hunniadis cum fruſtrà à Friderico coronam regni Hungariæ repeteret, cum
duodecim millibus equitum Auſtriam ingreſſus, omnem agrum inter Viennam & Stiriæ
montes diripuit atq; incẽdit. Multis igitur tractatibus habitis per principes qui concordię
ſtuduerunt, inceſſit libido tandem regi Friderico Romam petẽdi, ducendiq; coniugem.
Ad vtrumq; oratores deſtinat, qui iter in Italiam Pontificiſq; animum pertẽtent, ac ſpon-
ſæ formam ætatemq; contemplentur. Reliquit tunc Eduardus Portugalliæ rex tres natas,
forma præſtantes, & annis nubiles. Quarum maior natu annis ſedecim, & circiter, Leo-
nora, cæteras, Catharinam ſcilicet & Iohannam, forma ac corporis elegantia antecelle-
bat. Hanc Cæſar expetens, & fratris regis Portugalliæ puellæque conſenſum, & Alphonſi
Arragonum regis puellæ auunculi, benignam voluntatem facile aſſecutus eſt. Tametſi
eandem Francorũ Delphinus Ludouicus, Caroli Septimi regis filius pariter peteret. Sed
aſpernata hunc, & Imperatoriam animo concipiens maieſtatem, in hũc Fridericum Cæ-
ſarem mentem flectit. Summa igitur cura per oratores ſponſalia apud regem Arragonum
Alphonſum contrahit, oratoreſque Alphonſo Portugalliæ regi, Leonoræ fratri mittit, vt
Leonorã per mare in Telamonis deferant portum. Qui ab Alphonſo cum fratre ſuo Fer-
nãdo & patruo Hẽrico infante honorifice excepti, omnia deſiderata impetrant. Ipſe Fri-
dericus per Italiã, Arragonũ regis ac ſummi Pontificis conſilio, prudentiſſime rebus Au-
303 ſtriæ ordinatis, ac aſſumpto ſecũ rege Ladislao, iter ingreditur, Anno Chriſti milleſimo
quadringenteſimo quinquageſimo primo. Iuſſiq; ſunt qui comites itineris futuri erãt, &
quib. virilim ſtipẽdia pollicitus eſt, vt Bohemi & Auſtrales in Auſtria, Hungari ac Bauari
in Carinthia, Sueui, Rhenenſes, Francones & Saxones, in Ferraria conuenirent. Quam
grauia autem moliti ſint Prouinciales aduerſus Cæſarem abſentem (nam & Auſtrales an-
te eius iter in Italiam, Ladislaum ad paternam hæreditatem a Friderico euocabant, qui-
bus negatus eſt) ſi quis ſcire deſiderat, hiſtoriam Auſtriæ de Friderici geſtis Syluii Æneæ
legat, quæ nondum edita, paucis eſt cognita: quartum item librum Thomæ Haſelpach
Theologi, de rebus Auſtriæ. Qui Auſtralium partes ſecutus, vbique in Fridericum inue-
hitur indigne, immẽmor ſuæ profeſſionis & honeſtatis. Mihi temperandum eſt, ne inſons
inexpiabile odium incidam. Satis eſt indicaſſe, fides penes autorem ſit. Fridericus itaque
per dominia Venetorum cum ingenti exercitu veniens, perbenigne eſt ſuſceptus, atque
liberaliſſime cum toto exercitu, per omnes eorum terras commeatibus prouiſus. De-
304 hinc per Ferrariam atque Florentinam Senas concedens, Leonoram dilectiſſimam ſuam
ſponſam ab immenſis ereptam maris periculis, ex Piſano venientem portu, iucundiſſimo
305 amplexatus eſt aſpectu. Cum qua verſus vrbem tendens, ad Nonas Martias ſummo mane
ex Sutrio Romam applicuit. Cui omnis effuſa obuiam nobilitas, Columnenſium, Vrſi-
norum, totiuſque cleri ſacer Apoſtolicus ſenatus: maxima ab his eſt ſuſceptus honorifi-
centia, quæ paucis Cæſaribus diu ante exhibita fuit, poſtquam ſcilicet Cæſarea maieſtas
minui cœpit, atque attenuata vileſcere. Quandoquidem priſcis ſeculis, non Cardinales
modo, verum ſummos Pontifices obuiam proceſſiſſe Cæſaribus legimus. Vſque Sutrium
Pontifex Romanus Friderico Primo obuiam venit: ſed vbi Apoſtolicæ ſedis indies pote-
ſtas auctior facta eſt, minor Cæſaribus exhibitus eſt honor: vt viciſſitudo omnium rerum
exigit. Mos eſt vt Cæſares coronandi, priuſquam vrbem ingrediantur, noctem vnam in
caſtris atq; tentoriis agant: ſiue vt Pontifici dies cedat ad prouidendum, ne Cæſare ingre-
diente tumultus fiat: ſiue vt Cęſares vrbis ſtatum explorantes, tutius ingrediantur: ſiue vt
aliqua conſuetudine antiqua id introductum eſt, quæ nunc pro lege habetur. Manſit er-
go Fridericus cum Imperatrice ante vrbem, paucis ingredientibus. Proxima die, octaua
Martii ſcilicet, Cęſar inter legatos Italiæ, Imperatrix mirifico ornata cultu, Ladislaus Hũ-
gariæ atq; Bohemiæ rex ſpecioſiſſimus, ſplendidiſſimo equitum ac armatorum comitatu
omnium nationum referto, vrbem ingrediuntur, Alberto germano Cęſaris ac militię du-
ctore pręcedente. Ad gradus baſilicæ S. Petri progreſſi, à Nicolao Quinto Pontifice ma-
ximo perbenigne ſunt ſuſcepti. Dehinc multa colloquentes, de vario rerum ſtatu, poſtre-

mo

mo Cæſar de rebus Auſtralibus Pontificem certiorem fecit. Tum Idibus Martiis Cæſare rogante, rex Longobardorum ferrea corona à Pontifice eſt redimitus atque creatus, quũ tyrannus iam Mediolanum contra ius & fas occupaſſet, & peſtilens aer tabifica lue Mediolanenſem depaſceret agrum. Dehinc intra miſſarum ſolennia, per manus Pontificis decimoſexto Martii, Leonora Friderico eſt deſponſata. Sequenti die cum maxima ſolennitate Fridericus inunctus Imperator, Auguſtuſque acclamatus, Benedictionem Apoſtolicam cum Leonora Imperatrice accepit. In pontem dehinc profectus Tyberis, Albertum fratrem, ac trecentos alios nobiles militari honore inſigniuit. Dehinc cum coniuge Neapolim diuertit ad regem Alphonſum, vbi humaniſſime exceptus, vſque poſt Paſchæ ſolennia honorificentiſſime ac liberaliſſime cum vniuerſo exercitu tractabatur. Nuptiaſque maxima ſolennitate peragit. Quibus perfectis, Imperatricẽ Venetias mittit, ipſe Romam reuertitur ad Ladislaũ regem: quem illic interim reliquerat, ne tumultus aliquis fieret: quia Siciliæ rex, Hungariæ quoque ſe regem ſcribit. Sed Ladislaus interim quorundã conſpiratione ac conſilio fugam meditatus, non ſine magna Cæſaris ignominia aufugiſſet, niſi Æneas epiſcopus Senenſis per Pontificẽ admonuus, illud impediuiſſet. Quẽ poſt ſe relinquens Cæſar, præcepit vt cum Cardinalibus & Pontifice de rebus Chriſtianitatis ordinandis, latius diſputaret: ageretq; pro paſſagio, hoc eſt, militari expeditione numeroſiſſima à Romano pontifice indicta, pro reatuum omnium abſolutione cõtra impios Turcos faciundo. Cæſar autem Florentiam veniens, legatos Auſtralium & Hungarorum reperit, qui vi & dolis regem Ladislaum eripere conabantur, quos non audiuit. Ferrariam profectus, Borſium Eſtenſem Marchionem, Ducem creauit Mutinæ & Rhegii, in multorum Italiæ totius oratorum conſpectu, cum maxima ſolennitate. Qui paulo poſt Ferrarienſis à Paulo pontifice Dux primus creatus eſt. Inde nauigio per Padum Venetias delatus eſt. Incredibile pene eſt, quot, quantoſue honores Senatus populuſq; Venetus Cæſari atque Imperatrici, ac regi Ladislao exhibuerint, quos ludos ac ſpectacula in mari foris, & domi in vrbe Venetiarum fecerint. Vbertim enim omnibus Cæſaris familiaribus ſumpt' de publico præſtiti, Imperator & Imperatrix liberaliter & munifice donati, totus exercitus Cæſaris honeſtiſſime exceptus. Nihilq; non ſumma cum maieſtate peractum eſt, adeo vt Venetos exinde ſumma ſemper amoris & beneuolentiæ ſignificatione dilexerit. Deflexit hinc iter Cæſar per alpes in Germaniam. Cuius vbi attigit metas, turbidiſſima aeris facies, turbulentas res Auſtriæ præſagiebat. Nam & legati Auſtralium à Pontifice iam reuerſi, papam criminabantur: & Cardinalium cœtum Ladislao inuiſum, Cæſari affectum prædicabant. Cogere igitur exercitum, & prælio Cæſarem aggredi decernunt Auſtrales. Quum vero nerui belli (hoc eſt, pecuniæ) deeſſent, ex Ludouico Bauariæ Duce, qui ſorore Margarita patris Ladislai natus erat, mutuum petere (impignorata Auſtriæ parte) non verentur. Et vt in partes ſuas traheretur, miſſo ad ipſum oratore Iohanne Comite de Schaunburg, quem ferunt ingenioſe à quodam conſiliario Ducis illuſum, cum literæ legationis legerentur: En, inquit, generoſus hic Comes, quem olim inter Cæſaris primum videbam conſiliarium, factum video nuncium Eyzingeri vilis hominis, quem terra noſtra velut inutilem ab ſe repulit. Sed non ceſſabant Auſtrales, Morauos & Boemos & Hungaros in ſuas partes aſciſcere, vt vim Cæſari inferrent. Qui in nouam ciuitatem cum Imperatrice & rege Ladislao delatus, primoribus Stiriæ præcepit, vt coacto exercitu, ſe ſuaque tueantur: videantque ne quid detrimenti per Hungaros aut Cilienſes patiantur, præſtoque ſint ſi in Auſtriam vocentur. Interea Albertus frater Cæſaris in Sueuiam pergit, vt cum ſorore Mechtilde Friderici Comitis Palatini, quam vxorem ante Italiæ ingreſſum duxerat, matrimonium conſummaret: ſimulque fratri, ſi opus eſſet, milites ex iis adduceret regionibus. Paucis poſt diebus, Albertus & Ludouicus Bauariæ Duces, & cum his Albertus Marchio Brandeburgenſis, cui cognomen Achilles Theutonicus fuit, oratores Cæſari mittunt, vt congratulentur de aduentu coronationeq; ſuſcepta, ſimulq; excuſent, cur non Romam profecti ſint, bellumq; Auſtralium deteſtentur, eõ cordiæ ſe Duces (ſi placeret) offerentes. Quibus Cæſar gratias egit, omniaque quæ geſta ſint paulo longius ediſſerit, belliq; Auſtraliũ temerarii enarrat ſeriem. Concordiã, ſi nihil habitura ſit turpitudinis, non renuit. Habuit tum Cæſar quatuor millia equitũ, peditumque non minorem numerum in armis. Expectabat à Georgio Bogiebtatio gubernatore regni Bohemiæ non paruum militum numerum, cum Auſtrales & numis & militib. carerent. Quod ſi illis nondum paratis in campum deſcendiſſet, Eytzingerus capitaneus & factionis dux, ac Comes Ciliæ peſſum iuiſſent, inconſtanſque multitudo ſine rectore nutans, à propoſito diſceſſiſſet. Quoniam, vt Poeta ait,

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Cum igitur Eytzingerus caſtellum(cui Ort cognomen eſt)expugnaſſet, Rudingerus
vero de Starenberg Capitaneus Cæſaris,cum ſuo exercitu tantam formidinem Viennẽ-
506 ſibus incuſſiſſet,vt omnes ſuas diuitias terra obruerẽt:nihilque inde ſubſequutum, quod
ſtulticiæ Viennenſium præmia digna contribueret,qui prius Cæſarem animoſum & for-
tem ducem formidabant,in cornua erecti; contemnere cœperunt magis. Suboriuntur
mox bella,cædes,incendia,ſtrages,rapinæ. Hic Cæſarem vaſtant,illic Auſtrales diripiun-
tur. Omnia bello æſtuant,nuſquam quies,horrida & miſerabilis Auſtriæ facies. Fratres
contra fratres,propinqui contra conſanguineos arma gerunt: Noua ciuitas(in qua Cæſar
Fridericus erat cum delecto milite,& ad pugnandum impigro)ab Auſtralibus obſidetur.
Qui copias habuerunt externas octingentorum peditum,& ducentorum equitum,quas
ex Bohemia Henricus filius Vlrici de Roſis adduxerat. Ex aliis autem & internis auxiliis
Auſtralium, habuerunt in ſumma coniuratores iſti circiter duodecim millia, equitum
quatuor millia,præter illos qui quotidie affluebant. Habuerunt in hac obſidione Vien-
nenſes quatuor millia militum,& ingentes quaſdam bombardas, cum multo bellico ap-
paratu. Sæpius conditiones pacis per oratores principum Saxoniæ & Marchionis ſupra-
ſcriptos tentatæ. Superuenerant poſt paulo Sigiſmundus archiepiſcopus Salisburgenſis,
Iohannes Friſingenſis,& Fridericus Ratiſponenſis epiſcopi,de pace tractaturi. Qui vna
cum oratorib. Ludouici Ducis Bauariæ,Alberti Marchionis & Burggrauii Norinbergẽ-
ſis,ſæpius fruſtra conuenientes, tandem Fridericus furenti populo cedens, & neceſſitati
præſenti inſeruiens,Ladislaum regem pupillum adhuc tenerum,in manus Comitis Ciliç
Vlrici ea lege tradidit,vt conuocatis vtriuſque partis principibus, cõſanguineis ac ami-
cis,de tutela atq; prouinciarum adminiſtratione Viennæ certo die definiretur. Ladislaus
itaque ſumma populorum alacritate apud Viennenſes exceptus eſt, decima Septembris,
anno quinquageſimo ſecundo poſt mille quadringentos. Cuncta deinde ex voluntate Co-
mitis Cilienſis adminiſtrans,qui ei arcem Viennenſem mox poſſidendam tradidit. Ve-
nerunt itaq; in proximo Nouembri Viennam Duces ad conſtitutũ diem,de rebus omni-
bus tractaturi,& pro pace Auſtriæ componenda, Ludouicus Dux Bauariæ, Wilhelmus
Dux Saxoniæ,Albertus Brandeburgenſis, Carolus Badenſis, Marchiones. Ex Bohemia,
item & Vngaria barones multi. Friderici quoq; Imperatoris legati,multum diuq; de iure
tutelæ,deque datis ſub fidẽ iuramentis diſceptantes. Sed cum victor leges & omnia con-
temneret iuramenta,Auſtraleſq; neq; literis neq; ſigillis fidem datam abnegare vererentur-
tur,apud quos dictum indictum fuit,rebus infectis diſceſſum eſt. Nimia igitur licentia o-
mnia agebantur. Nam & Ladislaus,etſi rex eſſet Hungariæ,in Auſtria tamen Viennæ,ꝙ
contra maieſtatem Rom. imperii fuit,in alto ſuggeſtu iuxta Carmelitarum ædes Ioannẽ
Huniadis Comitem Biſtricenſem creans,abſq; Hungarorum conſilio ad principatus ho-
norem euexit. Vnde plures poſt in Hungaria ſubſecutæ ſunt calamitates. Non poſſum
me continere,quin indignum facinus hoc loco Prouincialium in medium afferam. Ac-
cuſarunt clam Auſtrales Imperatorem coram ſummo pontifice Romæ, cum coronare-
tur,multaq; conficta obiecerunt crimina. Quæ quum Fridericus dilueret, peteretq; vt
ſub anathematis crimine Prouinciales ipſum in ſua tutela permitterent, conſenſit facile
maximus Pontifex: excommunicationiſq; pœnam,ſi aliter facerẽt,interminatus eſt. Au-
ſtrales quid facerent anxii,ad ſcholam Viennenſem ſeſe recipiunt, quæ arma rebellibus
facile ſubminiſtrauit. Singulares opiniones,quæ cerebroſis inſunt capitibus,affert. Nam
enutriti in cathedris à pueritia,elati magis quam docti plerunq; euadunt. Ob id Æneas
Pius in hanc ita ſcripſit formam: Docta Viennenſis ſchola indoctam ſententiam protulit:
quæ per appellationẽ ad futurum concilium interponendam,ſuſpendi poſſe Rom. præſu-
lis mandata reſcripſit. O ingrata filia ſedis Apoſtolicæ,quæ filios nouitatum cupidos, ma-
tri rebelles,ac magiſtros erroris non erubeſcit. Coegit me hæc ſcribere(quanquam & il-
lius ſim gymnaſii alumnus)Thomas Haſelpach, inuerecundus theologus, auctor profe-
cto huius ſtolidæ ſententiæ, vt reor: qui in ſuo quarto hiſtoriarum Auſtralium libro, Fri-
dericum criminatur illud mandatum Apoſtolicum ſurreptitie,omiſſa veritate,& ſuggeſta
falſitate,à maximo Pont. contra ius & fas impetrauiſſe. O maligne theologe,qui tuũ prin-
cipẽ falſo accuſas ac criminaris,à quo euectus es ad ſublimia: qui tamen in cathedra ſcri-
barũ doces,non eſſe maledicendũ principi. Nec enim amore veritatis(quæ potiſſimũ in
cõſcribẽda hiſtoria debet cũctis præferri)ſed adulator voluiſti multis cõplacere rebelli-
bus,& furioſis arma præbere,ſicut palã prædicãdo dicere non erubuiſti. At ne nugæ illæ
quas ſcripſerat,redarguerentur,teſtamẽto cauit aſtuta vulpecula, ne viuẽtibus iis princi-
pibus noſtris(putabat enim interiturũ Maximilianum,priuſquã de ſe prolem gigneret vl-
lam)amici librũ publicarent. En honeſtatẽ theologicam. Quid meruit Fridericus, cum &

rex &

rex & Cæſar multis te dotauit priuilegiis, quæ vidi, & hodie extant. Fecit te vnum à conſiliis: credebat tibi ſecreta, vt ea inuerteres, & falſo omnia perſcriberes. Sed neque iis cõtentus hic ſacer theologus, Pium etiam ſummum pontificẽ, quod Fridericum a temeritate Prouincialium tutari literis nitebatur, incuſat peruerſo iudicio, ac criminatur, futurumque concilium indicta cauſa appellat: homo cerebroſus, ac honoris cupidiſſimus. Cũ tamen pręter vanam hominum æſtimationem, quã adulando his rebellibus contraxerat, nihil habuerit ſolidæ literaturæ. Garrulus alioquin ſophiſta, duos & viginti annos in primo Eſaiæ capite legens publice, necdum finiens in ſtudio generali Viennenſi. Eſt iterum atque iterum tentata cum Imperatore concordia, & per præfatos principes & Albertum fratrem eius, ac Vlricum Eytzingerum. Qui Comitem Ciliæ iam eiecerat, & quendã baronem de Plonckenſteyn, vna cum epiſcopo Varadienſe: ſed poſtea per prouinciales interrupta. Qui eo dementiæ venerant, vt non erubeſcerent, abſente Cæſare, Imperatricem puerperam in Noua ciuitate flamma, incendiis, atque expugnatione terrere. Cõceſſit tum Ladislaus Pragam, pro ſuſcipiendo regni diademate. Imperator vero Francofordiam Imperii principes vocauit, vt Germanorũ inteſtina ſopirentur bella. Nam Turcus Mahometes iam elatus ob recentẽ victoriã, inſultabat vndiq; & ſuperbiebat. Deinceps cum in Hungaria Comes Vlricus (qui è re ſua æſtimauit, Imperatorẽ & regem & Auſtriæ principes vnanimes eſſe non debere) obtrũcatus eſſet: & anno poſt quinquageſimoſeptimo ſupra mille quadringentos, Ladislaus Pragæ mortuus eſſet, nouæ ſubortæ ſunt calamitates Auſtriæ. Quum oratores Imperatoris, Friderico tanquam primogenito & ſeniori Auſtriæ principi, prouinciæ adminiſtrationem dandam cenſerent: Albertus frater Imperatoris contra ſibi & patrueli Sigiſmundo hæreditatem diuidendam, ob æqualẽ conſanguinitatis lineam expoſceret: cum tamen principatus diuidi lege non debeat, vt ratio feudorũ oſtendit. Cum vero iam fratres concordari forent, trans Danubium latrones iuxta Morauę fluminis ripam (quod alii Marcham vocant) conſederunt, in Auſtriã excurſiones facientes, Duce archiprædone Laduueneko: Albertus hos cepit, & quingentos ac quinquaginta captiuos abduxit Viennam: octuaginta cruce ſuſtulit, pleroſq; ſecuri percuſſit, alios fame inediaq; confecit. E qua re inter Auſtrales Albertus magnum & nomen & fauorẽ ſortitus eſt. Qui paulo poſt etiam Vlricum Eytzingerum in carceribus macerari iuſſit: & Sigiſmundũ ex Atheſi venientem contra Imperatorem ſecũ conſpirare perſuaſit, vt Auſtriam ſibi, inuito etiam Imperatore, ſubigerent. Erat accerſitus Viennam Ludouicus Bauariæ Dux, qui cum Prouincialibus fraternas lites in hanc formam diremit, vt Imperator Auſtriam ſub Anaſo triennio regeret, præter Viennam. Albertus Auſtriam ſupra Anaſum cum Stirenſi oppido: & quod Viennenſes his tribus principibus fidelitatis ſacramentũ præſtarent. Poſtridie arx conſenſu Prouincialium in tres partes diuiſa: duas accepere Albertus & Sigiſmũdus, reliquã Imperator. Quinquageſimo igitur octauo anno ſupra mille quadringentos, Fridericus regimen Auſtriæ auſpicatur, triennii ſui initium faciens. Et item Albertus Ducatũ ſuum orditur: dum Oſualdus & Stephanus ob Eytzingeri fratris captiuitatẽ, magnum contra Albertũ Ducem ductitant exercitum: qui Auſtriam ſpoliis & præda populantur, cunctaq; flammis & incendio deuaſtant, accurrẽtibus vndique ex Boemia atq; Morauia, Duce Georgio Bogiebratio, latronibus Auſtriæ hoſtibus ac inimicis: quos partim fuſos fugatoſq; aqua abſorpſit, partim capti carceribus ſunt condemnati. Interea Imperator Brunnæ Georgio Bogiebratio regalia dedit, tanquam Boemiæ regi, Marchioni Morauiæ ac Luſatiæ, & Duci Lucelburgiæ & Sleſiæ, ſenioremq; Georgii filium Comitem Glocenſem creauit. Illud à pleriſq; non immerito reprehendebatur, quod Imperator regem humili natum origine contra maieſtatem Cæſaream ſequeretur & regnum Bohemiæ à domo Auſtralium abalienaſſet: cum tamẽ veteri inſcriptione cõtor datũ eſſet, ſi vel rex Bohemiæ, vel archidux Auſtriæ ſine maſcula prole decederet, ad alterũ prouinciæ deuoluerentur. Renuit tamen Imperator oblatum regnũ Bohemiæ, cũ vltro ad ipſum veniſſent proceres, illud ipſum offerentes. Pariter Morauiæ ciues Olomutzenſes, Brunnẽſes, Iglauienſes, Morauiæ Marchionatũ cum prompta parataq; obedientia Imperatori offerebant. Quæ omnia Cæſar acceptare recuſauit. Vix ſcribi poteſt, quantum Prouinciales Imperatorẽ moleſtare dies nocteſq; cogitarũt, cũ pleriq; ſe regi Boemię addixerũt. Fronawer autẽ quidã, vniuerſam Auſtriã igne & ferro coactã, ſibi tributa dare impulit. In primis tamẽ Vlricus Eytzingerus, qui præter innumera ſcelera, quę in principẽ dominũ ſuũ machinatus eſt, & factionib. aliis perſuaſit, aſpirare ẽt ad principatus Auſtriæ honorẽ, publice inter pocula teſtatus eſt: qui tamẽ peſte correptus, interiit in Schrelental. Sigiſmundus tum Auſtriæ archidux, præſide Nicolao de Cuſa Cardinale procurante, anathematis iaculo feritur qui vna cũ Alberto fratre Cæſaris, cum Heluetiis (quos

Suitenſes ſeculum noſtrum vocat) tum pacem pepigit. Albertus autem deſcendens ad Lyntzium, Prouinciales in ſuas partes deducit: ac pleriſque oppidis Auſtriæ ſubactis, coacto magno exercitu contra fratrem Imperatorem Viennam obſedit. quem Beſſarion Cardinalis, qui Viennæ tunc erat, obſidionem ſoluere hortabatur, ac arma in Turcos arripienda ſuadebat. At is amore patriæ, quæ laceſſita paſſim omnibus exponeretur latronibus, ſe contra frartem lites agere cauſatus, nihili fecit Cardinalis admonitiones, & ſtudii Viennenſis perſuaſiones: à quo item oratores miſſi, verba fecerunt Alberto. Diſſolutus eſt exercitus tum ingens, interuentu oratorum Imperatoris & regis Boemiæ, Albertuſque cum copiis ſuis Auſtriam reliquit. Hungari item domum repedarunt. Sed non defuerũt, qui inter Imperatorem & Ducem Albertum fratres diſcordiam ampliorem quotidie ſererent. Multi ſunt ciuium ac procerum facti conuentus. Viennæ quoque plebs impetum in nobiliores ciues faciens, quos Conſules vocamus, pleroſque in carceres deijciunt, vimque illis faciunt. Albertus habet qui eum ſequuntur plures. Fridericus Imperator miſſo exercitu, Viennam accedit. ſed ob paratas inſidias vrbem non ingreditur: quia ſeditione ciues inter ſe furibundi æſtuant, licet pacis (cuius ſemper fuit ſtudioſus) conditiones afferret. quas Albertus frater ære oppreſſus alieno, recuſat: animoſque ciuium ſtimulat, vt fratris imperium exuant, iugum abiiciant: quod & factum eſt, dum immemores iuramenti, fidẽ principi datam abnegant, & Imperatorẽ ac Imperatricem cum filio in arce obſident, machiniſq; bellicis infeſtãt & perturbant. Multi autem ex ciuibus Viennenſibus ſecuri percuſſi, multi obtrũcati, in exilium multi ſunt acti, Omnia namq; furore plena ac rabie flagrabant, donec Albertus fato functus interiit: qui anno Chriſti ſexageſimo tertio ſupra milleſimũ quadringenteſimum, anno vero ætatis quadrageſimo quinto, dum familiariſſimos ſuos à ſe repuliſſet, veneno dicitur tentatus expiraſſe: ſepultuſq; in principum crypta Viennę, in ędc diui Stephani decumbit. Credo Deum opt. max. mortẽ Ducis Alberti, vt fraternæ lites, quibus tot hominum millia periere, totaq; pene prouincia deſolabatur, dirimerentur, ſua diuina ordinaſſe ſerie: non veneno factũ, vt pleriq; inuerecundo ore clamitabant. Poſt Alberti obitum tota Auſtria iure hæreditario ad Imperatorẽ deuoluta eſt. Nam Sigiſmundus archidux Auſtriæ libere ceſſit, Imperatoriq; adminiſtrationem prouinciæ tanquã ſeniori detulit. Nam Cæſaris auxilio ab anathematis execratione, qua diu ob captum Nicolaum de Cuſa Cardinalem vexabatur, iam liber erat atq; abſolutus. Vocatus eſt etiam Fridericus defuncto Ladislao in regnum Hungariæ, deſignatuſq; rex à potẽtioribus ac nobilioribus, quod ſacrã coronam regni in manibus haberet, & nobiliſſimo ſanguine creatus eſſet Dux, & pręterea Imperator Romanus. Auditi ſunt oratores in Noua ciuitate, quinquageſimo nono anno, in media quadrageſima. Nam Matthias factione quorundã deſignatus rex, quod humili eſſet proſapia, & homo nouus, cõtemptibilis, ac tãto regno indignus viſus eſt multis, in quo principes maximi & Cęſares olim claruiſſent. Ob id etiã ab Hungaris moleſtata eſt Auſtria, quos Matthias Huniadis cõtra Cęſarem ſubmiſerat. Nec tamẽ coronam aſſequi, quæ penes Fridericũ manſerat, erepto ſibi pupillo, potuit, donec inita concordia, ſexto ſui regni anno à Cæſare coronam octuaginta millibus aureorũ redimeret. Tũ inter vtroſq; pax firmata eſt, & diademate regio Matthias inſignitus. Qui poſt cum auxilio Cæſaris & Auſtraliũ iuxta Tirnam haud longe, quorundam latronũ (qui ſe fratres nominabant) ſpeluncas & foſſata diruit, ipſoſq; partim furca & laqueis, partim carceribus confecit: iterũ tum cũ Cęſare Matthias in arma deſcendit, cum Georgio Bogiebratio Boemorum rege, à Pio ac Paulo pontificibus de hęreſi damnato, ac regio honore priuato, Matthias à Paulo pontifice ſuffectus eſſet. Potiſſimũ autẽ Friderico infenſus erat, ob negatam filiam Chunegundim, quam ſibi vxorẽ rogabat. Sed paulo poſt mortuo Georgio rege, quum Vladislaus filius regis Polonorũ Caſimiri & Elizabeth filiæ Alberti regis, de quo paulo ante ſcripſimus, rex deſignaretur Bohemorũ, Viennã veniẽs à Friderico ſuſcepit regalia. Quod Matthias ęgre tulit, ſibi regnũ Bohemię deberi cauſatus: ob id Cæſari bellum indixit, multaq; Auſtriæ loca deuaſtauit, pluribuſq; annis nũc hanc, nunc illam obſidione vrbem cinxit. Donec res concordata in Gmundia ſub Anaſo, per duos ſummi Pont. legatos, Hũgariam repedauit. Negauit autem Fridericus, vnquam vel verbo vel literis Matthiæ factam regni Bohemiæ conſequendi vllã ſpem, ſeq; literis (quarum ego vidi exemplar) coram regnicolis expurgauit. Cur enim huic regalia promitteret Matthiæ, cum Vladislaus à regnicolis Bohemiæ legitime eſſet rex deſignatus? Nam & Fridericus hoc regnum aſſumere recuſauit, quanquam veteri fœdere, quod Bohemi & principes Auſtriæ pepigerunt, certiſſimus eſſet rex. Cæterum recuſauit ob multas cauſas, quas hoc loco recenſere ſuperfluum eſt. Vladislaus autem regnũ feliciter adeptus Boemorũ, cum per factiones quorundã procerum, ſuggeſtu Matthiæ eijci expectaretur,

Matthia rege fatis concedente, anno nonageſimo ſupra milleſimũ quadringenteſimum, Hungariæ quoq; regnum aſſecutus eſt. Sic pientiſſimus ille rex, non modo inſidias Matthiç effugit, ſed ſoliũ eius occupauit: licet & Maximilianus ad hoc regnum aſpiraret, quod dubio procul eſſet aſſecutus, ſi non quorundam ſubditorum eſſet neglectus peruicacia: quod alicubi eſt ſcribendum apertius. Fuit autem hic Vladislaus Caſimiri Polonorũ regis filius, ex Elizabetha Alberti V. regis Rom. filia, rariſſimæ pudicitiæ fœmina progenitus, quæ regis triplicis filia, ſoror Ladislai regis, vxor Caſimiri regis, mater regum IIII. Vladiſlai, Ioannis, Alberti, Alexandri, Sigiſmundi, & Friderici Cardinalis ac Caſimiri in ſanctorum numero relati. Longe ſuperat felicitate illam, quam Plinius filiam, vxorẽ & matrem regis fuiſſe commemorat, Lampedo dicta. Sed redeo ad Fridericum Cæſarem. Cui corpus erat egregium, ſpecies Imperatore digna, animus ſedatus ac tranquillus, ingeniũ perſpicax, memoria tenacior, religionis ardẽs zelus. Qui ob religionem, dum principem adhuc ageret, Romam profectus, traiecit in Hieroſolymam, vt terram ſanctam inuiſeret. Et rex Rom. declaratus, ſchiſma quod inter Eugeniũ ac Felicẽ, Sabaudiæ prius ducẽ Amedeum, ortum erat, ſuſtulit. Hortanteq; Ænea Syluio, qui tum magiſter epiſtolarũ fuit, concilium Baſilienſe diſſoluit. Quantę autem ſtrages tum à Delphino Baſilienſibus illatę ſint, Annales Alſatici indicant. Præterea voti reus, ſub Paulo II. Romam venit, anno ſalutis 69. poſt 1400. honorificẽtiſſime exceptus, ac regio munere donatus. Cum interim in prouinciis Stiriæ ab Andrea Paumkircher, cui commẽdauerat terras, quiq; ad Matthiam regem defecit, maximam paſſus eſſet iacturam. Conuocauit præterea principes Ratiſponam, vt delectum in Turcos agerent. Sed parum profecit: quia Fridericum Palatinũ Rheni contrarium habuit, qui alios duces à fauore Cæſaris alienauit. Ingens profecto erat amor pacis Friderico, bella vndique quoad licuit deteſtatus. Ad Nuſſiam ergo profectus, quam Carolus Burgundionum dux, martis fulmen expugnare, & Renatũ Lotharingiæ ducem vincere cupiebat, bellum crudele extinxit, furorẽ ſedauit, & hoſtem Carolum ſocerum filio Maximiliano reddidit. Per inſeriorem dehinc Germaniam vagatus, totũ imperium circuibat, pacem vbiq; principibus perſuaſit: filium ex Brugenſium cuſtodia liberauit, ſeptuageſimum tertium tum annum agens, maximis coactis copiis, ſacrilegas ac ſceleratas manus puniens, Flandria vndiq; vaſtata. Et cum paci vndiq; ſtuderet, vix tandẽ in extrema potuit eam ætate conſequi: vtpote qui in vniuerſo humano genere nullos ęque habuit exoſos, ac legionares illos ſtipẽdiarios, quibus toto vitæ curriculo fuit implicitus atq; moleſtatus. Nam & Matthias rex Hungarorũ, annis pene continuis 16. Auſtriã laceſſiuit, vrbeſq; pleraſq; ac caſtella expugnauit, ac vi obtinuit: quas tamẽ ſine labore Maximilianus Cæſar paulo poſt, defuncto Matthia recuperauit. Et cum reliquiæ nonnullæ ſtipẽdiariorum, ſeu latronũ potius, qui ſe nigros vocabãt milites (vulgo nigra legio dicta) ſupereſſent, Auſtriã laceſſentes ex quibuſdã ſuis tabernis coacto exercitu hos cepit: atq; paucis ferro extinctis, noningentos furca ſuſpendit, nonnullis traditis baronibus iis quorum agros vaſtauerant: totamque Auſtriam dehinc pacatam reddidit. Deficientem etiam ab imperio Ratiſponam reſtituit. Cum iam ingraueſcentem ætatem aſpiceret, filium Maximilianum conſortem imperii aſciuit clementiſſimus Imperator, regemque Roman. declarari fecit. Quæcunque vero ſub Friderico geſta ſunt in vniuerſis pene regnis, Æneas Syluius expreſſit in libro cui fecit inſcriptionẽ Europam. Fuit autem virtutũ amantiſſimus, ſingulareſque virtutes in quouis homine admirabatur, præmiiſq; æquabat. Hortulis plurimum oblectabatur, herbarumque cognitionem ſummam habuit, vt medicos ſuæ ætatis facile ſuperaret omnes in fruticum noticia. Latine libenter loquebatur: licet poeticam atq; oratoriam non plurimi faceret. Iuriſperitos mediocriter dilexit, quod iuris æquitatẽ diceret ab iis inuerti, iuſticiamq; fœdari: ob id librum de Vſibus Feudorũ nouum fieri iuſſit, qui extat apud Pyladem meum Gabrielem Eubolium Iureconſ. peritiſſimum. In quo rubricas omnes in antiquis confuſas, in pulchram ſeriem miro ordine reduxit, de feudiſq; plene tractauit. Id opus Beſſarione Cardinale atq; Angelo Reatino approbantibus Antonius de veteri prato Bononienſis Iurecoſ. congeſſit, Friderico præcipiente. In primis tamen gemmas, quas ſummo ſtudio conquiſiuit & collegit, plurimum amabat. In gerẽdis rebus tardiorem ac remiſſiorem accuſant pleriq;, ac tenacem: quia anteceſſores Sigiſmũdus & Albertus fuerunt prodigaliſſimi, & Albertus frater decoctor paternę hæreditatis. Sed ficut quærendi æris fuit ſtudioſus, ita eiuſdem retinẽdi non fuit attentus. In victu mediocris & pene abſtemius, adeo vt nullum magis horreret vitium, quam ebrietatem. Bibit tamen vinum, ſed dilutum. Singulariq; amore abſtemios proſequebatur: ſæpiuſq; Leonoræ coniugi per Æneam dicere conſueuit, quæ pariter vini non appetens fuit, malle ſterilem ſobriam, quam temulentã ac fœcundam vxorem. In paterna enim domo prius Leonora vi-

num non guſtauit: ſed ſuaſu medicorum in Germania bibere ob ſterilitatem coacta, non niſi leuiſſimo & aqua perdomito vtebatur. Cæſariq; reſpondit, in hoc ſe parituram ſponte: quod ſi autem vinum iuberetur ingurgitare, aut mortẽ eligere, mortẽ malle: tam horrebat à natura copiam vini. Ex ætate igitur ac labore tandem, fluxuque veteri, in tibia gangrenam vlcus acquiſiuit, vel [illegible]. Nam pede illo ſæpiſſime clauſtra foreſque ac portas omnes fregit ac diſiecit. Cũ itaq; quatuor menſibus continuis acutiſſimo torqueretur dolore, medicis ſalutem, diuturnioremq; vitam promittentibus, tibia ferro deponitur. Inſtabat dies qui omnium Chriſtianorum voto beatiſſimæ virgini Mariæ celebrãdus eſt, quam religioſius ſemper Fridericus conſueuerat venerari. Ab omni ergo imprudenter cibo abſtinens, octo melones comedit, quibus quatuor occubuerũt Cæſares: aquamque bibens, in ſtomachi incidit laborem. Qui calore deſtitutus, & frigore deficiens, resoluit aluum Cæſari. Quod vbi ſentiret, acceptis iuxta Chriſtianorum inſtituta Eccleſiæ ſacramentis, deuotiſſime animam Deo commendauit: pacata iam vniuerſa Germania, ac ſingulis principibus ſumma in tranquillitate degentibus. Quod pulchro diſticho & extẽporaneo Paulus Amalthęus, qui tum Viennæ bonas literas profitebatur, expreſſit:

Aſtra pius Cæſar pacato aſcendit ab orbe:
Talis vita fuit, qualis & interitus.

In Lyntzio autem diem obiit, decima nona Auguſti, anno ſalutis 93. ſupra mille quadringentos: ætatis vero anno 78. Imperauit annis 53. menſibus quatuor, ac diebus quatuor. Auguſtum Cęſarem in ætate tribus annis ſuperans, à quo in regimine tribus annis erat ſuperatus. Auguſtus enim quinquaginta ſex annos rexit, mortuus ſeptuageſimo quinto. Exenteratum corpus (nam inteſtina in Lyntzio ſepeliuntur) maxima pompa Viennam per Danubium delatum, tota vrbe obuiam effuſa, honeſtiſſime exceptum, in ædem diui Stephani defertur, ac in crypta Principum reſeruatur, donec ſepulchrum, quod 20. annis cum viueret ab ipſo inchoatum erat, perficeretur. De quo quia res eſt poſteritate omni digniſſima, quædam paulo altius mihi ſunt repetenda. Eſt illud è marmore vario, porphyretico ac candido mixto faberrime factum, ab ingenioſiſſimis architectis, ſtatuariis, ac ſculptoribus, qui neque Praxiteli, neque Phidiæ, neque Alcameni, neque Scopæ herbam porrigerent: neque aliis quoſcunque vetuſtas commendat, cederent. Nam hi ſinguli ſingulis imaginibus nomen ſibi peperere. hi opus hoc inſigne, innumeris refertum imaginibus, & viuis, vt ita dicam, ſignis, omnibus gentibus, nationibus & populis, qui ad nos vſq; commigrarunt, admirandum & antea non viſum mauſolæum extruxerunt: tanta arte, vt cum vetuſtiſſimo quoque opere facile poſſit certare. Nam vt ſileam nobilium artificum ingenioſiſſimam artem, qua Cæſaris viuam imaginem, cœnobia & noua monaſteria a Cæſare fundata & hic ſculpta, cum multarum Auſtriæ prouinciarum inſignibus ac armis exornata, ita ſingula expreſſerũt, vt ſine admiratione hoc monumẽtum poſſit contemplari nemo: hoc nemo ſatis pro rei dignitate admirabitur, quod nobiliſſimum illud marmor, longis è regionibus aduectum, varium, partim candidum, partim rubeum, ex infinitis portionibus agglutinatis ingenioſe ac mire politum, tantam molem reddat vſque adeo inſignem, vt pleriq; docti viri hanc molem ſtupidi pene aſpicientes, ex tempore pulcherrima ediderint epithaphia. Hieronymus enim Nagorolus Comes Vicentinus ſic ſcripſit:

Vnde tot annorum labor hic operoſus? & vnde
Tot calata vno marmora iuncta loco?
Quis tegitur tantis opibus? ſuperare quis auſus
Mauſoli, Hadriani, pyramidumq; decus?
Auſtrius hectorea Fridericus origine Cæſar,
Parte ſui ſacer hic deteriore tacet.
Nam meliore adiit ſibi debita ſidera, & orbis
Vix famam herois ſummaq; geſta capit.
Magnanimus, pius, armipotens, Auguſtus honori
Erexit patrio Maximilianus opus.

Helianus item Ludouicus Francorum regis orator, cum quo inter cæteros comes fuimus in Hungariam ad Vladislaum regem, Cæſaris Maximiliani & Ludouici Chriſtianiſſimi regis res acturi, cum Domino Achille de Craſſis, Pontificis ſummi legato, dum Viennæ Cæſareum conſpexiſſet ſepulchrum, ſic cecinit:

Hac Mauſolæo moles æquata ſepulchro
Fridrici magni Cæſaris oſſa tegit.

Qui

Qui Romanum orbem placide ſanctéq; quietus
Circiter vndenas rexit olympiadas.
Largus opes & templa dedit, ſecla aurea fecit,
Hinc inter diuos aſtraq; celſa micat.
Poſt domitos hoſtes, poſt prælia maxima, poſtquam
Acceſſit titulis Bœtica terra ſuis.
Filius Auguſtus referens bonitate parentem:
Dædaleum poſuit Maximilianus opus.
Amborum pietas manet, æternumq; manebit,
Pyramis hæc quando ſaxaq; puluis erunt.

Cimbriacus item poeta noſtri ſeculi haud contemnendus, raræ eruditionis ac doctrinæ, non potuit ſe continere, quin celebraret ſepulchrum elegantiſſimo carmine:

En hæc Cæſarei moles ſpectanda ſepulchri,
Quæ teget inuicti Cæſaris oſſa mei.
AEquat pyramides, æquat ſibi laude coloſſos,
AEquat Mauſoli nobile regis opus.
Non is cippus erat, quo magnus decubat Hector,
Talis in incerto non fuit vrna rogo.
Vix ego crediderim Dictæa rupe ſepulchrum
Gnoſiaci quondam tale fuiſſe Iouis.
Sed ne Cimbriacum credas maiora locutum,
Tu cælum inſpicias, artificumq; manus.
Quo magni viuunt Friderici Cæſaris ora,
Suſtinet exciſum Sinnade marmor opus.
Et circumpoſiti ſpirant ex ordine patres,
Quos coluit Cæſar cum pietate viros.
Vt nunc Cæſareos mirentur ab hoſte triumphos,
Poſt vero in ſuperos accomitentur iter.
Cæſaris effigiem videas ex marmore ductam,
Quidue ferant ſacri ſingula membra ducis.
Candida quos hilarat riſu concordia vultus,
Horreſcunt Daci Pannoniiq; truces.
Et quicunq; vagi mirantur cornua Rheni,
Et quos occiduis abluit æquor aquis.
Hoc caput immenſi cognoſcunt ſidera mundi,
Quale ſub arctois non fuit ante polis.
Quam bene conueniunt humeris victoribus arma,
Abiecta hoc pectus ægide Pallas habet.
His & fulminei manibus data gloria Martis,
Inuictum hoc nunquam terruit haſta latus.
Hæ plantæ Domini ſanctum tetigere ſepulchrum,
Et bis Tarpæii templa ſuperba Iouis.
Bella iuuent alios, & ſæua Gorgonis arma,
Cæſaris aſt propius ſit pietatis amor:
Quando Peleos æquauit marte triumphos,
Et priſca inſignem religione Numam.
Elyſiis alius viuat nouus incola campis.
Ignea ſi noſter ſidera Cæſar habet.

Maximilianus vero Cæſar pientiſſimus filius, imperfectum hoc opus à patre, ſumma cura annis pene duobus de triginta elaborare & perfici curauit: erogatis plus quadraginta millibus aureis numis. Licet Fridericus priuſquam moreretur, ſupremam ſepulchri tecturam in vita ſua perfeciſſet. Anno dehinc Chriſti 1513. Kalend. Nouemb. cum ſtaret hæc moles, corpus Friderici è crypta Principum Auſtriæ, quæ in æde S. Stephani, in hoc eſt ſepulchrum translatum, ſumma cum honorificentia, præſentibus Antiſtite Vienneſi, vniuerſoque clero & proceribus Auſtriæ, procurante quæſtore Laurentio Sawerio. Ego autem funebrem orationem dixi. Licet anno 1494. ſeptima Decemb. in eodem templo Maximilianus Cæſar iuſta perſoluiſſet patri, omnibus imperii Principibus & oratoribus regum ac pontificum coram aſtantibus, ſumma cum celebritate Bernardo Pergerio præfecto Vienneſi tum funebrem dicente. Sunt autem duæ æneæ tabulæ deau-

ratæ à Maximiliano in id ſepulchrum locatę, quibus continentur anni vitę & gubernationis Friderici, cum titulis regnorum & prouinciarum, aurei argenteiq; numi, vultum Cæſaris referentes. Habuit autem Fridericus vxorem Leonoram, filiam Edouardi regis Portugalliæ, vt ſupra ſcripſimus, & Iohannæ reginæ. Ex qua tres peperit filios: Chriſtophorum ſcilicet primogenitum, qui in infantia deçeſſit: Maximilianum, qui ſacro Romano imperio triginta annis præfuit, habenaſque orbis moderatus eſt feliciter. Et Iohannem, qui item in pueritia obiit. Genuit & duas filias: Helenã, quæ pueritiæ annos non egreſſa, cum matre Leonora Impetatrice, ac duobus fratribus, Chriſtophoro atque Iohanne in Noua ciuitate Auſtriæ, in monaſterio nouo Ciſtercienſium ſanctæ Trinitatis ſepulta. Kunegundis altera fuit filia: quam aſtu patre ignorante, Albertus Bauariæ dux ſibi vxorem copulauit, treſque ex ea filios, Wilhelmum, Ludouicum & Erneſtum progenuit: & filias quinque, Sidoniam, quæ Ludouico ſeniori filio Philippi Rheni Palatini deſponſata, vt ſponſa obiit. Qui in locum defunctæ, ſororem filiam alteram Sibyllam duxit. Sed Sabinam tertiam filiam Vdalricus dux Wittenbergenſis vxorem accepit: qui mente captus, dum in omnes ſuos graui furore debacchatus eſſet, eiectus è prouincia, exulat. Vxor autem cum filiis ab eo diſceſſit, mœrore conſumpta. Suſanna quarta filia virgo obiit. Sed tamen Suſanna quinta & vltima nata filia, Caſimiro Brandeburgenſi Marchioni deſponſata eſt. Eſt autẽ Leonora Imperatrix mortua, anno ſalutis 1467. tertia Septemb. cum nata eſſet 1437. octauo Septembris. Trigeſimo igitur ætatis anno mortem oppetiit. Contulit profecto Fridericus Imperator omnibus pene Germaniæ principibus regalia, quod paucis accidit Cęſaribus: quandoquidem diu imperauit. Sed hac donatus ſingulari virtute, ac diuina propemodũ, quod mortuus eſt in ſumma pace ac tranquillitate totius Germaniæ atque vniuerſorum principum. Quod elegantiſſime expreſſit C. Paulus Amaltheus, in Epicedio quod Cæſari ſcripſit, dum Viennæ profiteretur. Id quia elegans eſt, & à præceptore meo chariſſimo conſcriptum, dignum duxi ſubſcribere, ſi prius tetraſtichon appoſuero:

Auguſto propior Fridericus Tertius, orbem
Quinquaginta annis rexerat, atq; tribus.
Sed tribus hic vita Auguſtum ſuperauerat, æuo
Longior hic, ille eſt ditior imperio.

C. PAVLI AMALTHEI POETÆ LAVREATI EPIcedium, in obitu Friderici Rom. Imperatoris, ad Maximilianum Regem inuictiſſimum, Imperatorem deſignatum.

Vnde mihi Cæſar lugubri in carmine Numen
Sollicitem? neque enim Pimpleam impellere rupem
Fas erit, aut molli Bacchum deducere Nyſa. & quæ ſequuntur. Non enim integrum carmen in archetypo deſcriptum eſt.

Lectori Cuſpinianus.

POſtquam enarraui Occidentis Imperatores, qui ex Francis imperitabant annos circiter ſaxaginta, donec in Germania finitum eſt interregnum, continua ſerie à primo Rudolpho, Auſtriacæ domus fundatore & principe, progreſſus ſum ad Fridericum III. Auſtriæ pręſtantiſſimũ ducem, & domus propagatorem, obmiſſis Orientis Imperatoribus. Quos nunc ad vltimum vſque & VIII. Conſtantinum, ſub quo totum corruit Orientis imperium, recenſebo. Narraturus dehinc Turcorum tyrannos, qui in id imperium (Chriſtianis principibus dormitantibus) ſurrepſerunt. Cæterum, vt id recto ordine præſtemus, repetendum eſt quod ſuperius annotauimus, Imperatorem Alexium Angelum fratricidam, Theodoro Laſcari filiam deſpondiſſe, dotiſque nomine imperii titulos genero tribuiſſe. Huic cum maſcula proles ex vxore nulla foret, ſed fœmina tantum Irene filia, quam Ioanni Diplobatazio in matrimonium iunxit, imperium illi per manus tradidit. Cui poſtea Theodorus filius ſucceſſit, ex quo Ioannes. Quem cum Michael Palęologus puerum adhuc interfeciſſet, ipſe ſibi & poſteris, per ſummum ſcelus imperium vendicauit. De quo nunc verba faciemus.

Michael

Michael Palæologus Orientis Imperator.

MICHAEL Palæologus vir ingentis ſpiritus, & copiarũ Dux, ſub Theodoro Laſcari Græcorum Imperatore (cui affinitate coniunctus erat) imperium per ſummũ nefas arripuit, cum illum fiduciariæ tutelæ pertæderet. Nam teſtamento filiis Theodori tutor datus, tanquam vir in armis ſtrenuus, quo adminiſtratore ſcilicet dum viueret, ac duce vtebatur. Vel, vt alii tradunt, vi ad ſe recepta tutela, quum Gregorius Imiſolus tutor à Theodoro relictus eſſet, ſacris operatus, à Palæologo interficitur. Sed pari iniuria pueros etiam ſuſtulit, imperiũ vi occupans, expulſis eiectiſque Latinis. Multa enim in Latinos aggreſſus eſt, quæ Laſcaris pene decrepitus intentata reliquerat. Guilhelmum enim Achaiæ & Bithyniç principem regno deturbauit, captiuumque Adrianopolim perduxit, atque in vincula coniecit, quoad Maluaſiæ caſtrum munitiſsimũ Palæologo traderet, quo carcere eſt liberatus. Qua victoria elatus, confeſtim Balduinũ adoritur. Cuius copiæ cum aduentarent, aufugit, vt ſuperius ſcripſimus, ad Pontici maris anguſtias: ad quas omne robur copiarum, nullo relicto vrbis prçſidio, miſerat. Hinc Graii quidam vetuſta origine Græci, Gallici nominis pertæſi, per fidos nuncios cum Palæologo agunt, vt certa noctis hora cum copiis vrbem ſine vlla cæde recipiat: quod factum eſt, cæſis vigilibus, ac ducentibus proditoribus, Anno poſtquam à Venetis Franciſque capta eſt octauo & quinquageſimo: licet alii ſexageſimo tertio ſcribant. Balduinus vero Imperator & Panthaleon, Iuſtinianus Patriarcha, repente cum ſuis omnibus (capta ſupellectile) ad Euripum profugerunt. Palæologus vrbe potitus, pueros fidei ſuæ commiſſos iugulat, imperiumque ſibi vendicat. Byzantio capto, cum Venetis diu acre bellum geſsit. Nam illis fœderatus erat Guilielmus Princeps: à quibus Michaele duce ac claſsis præfecto, & poſt Giliberto Dandalo nouæ claſsis præfecto, facile eſſet imperio deturbatus, niſi Genuenſes obſtitiſſent. Quorum ſuppetiis adiutus, in imperio durauit, & quibus ob meritum Peram ciuitatem donauit. Dehinc concilio Lugdunenſi (induciis initis) à Gregorio Pontifice decimo indicto, Palæologus tanquam Græcorũ Imperator interfuit, Romano Pontifici gratificaturus. Eoq; concilio tertiodecimo Græci adducti ſunt in ſententiam Romanæ eccleſiæ, Palæologi autoritatem ſequuti: altaq; voce coram toto cõcilio ſymbolum Niceni concilii decantarunt. Quo teſtati ſunt, à ſuo veteri errore ſe recedere, & orthodoxæ eccleſiç ſe conformare. Super qua re etiam decretalis promulgata eſt, Fideli ac deuota profeſsione fatemur; in ſexto decretalium. Iohannes enim vigeſimus primus pontifex Max. Palæologum admonuit, niſi ſeruaret promiſſam vnionem, Carolo regi, qui dominium aliquod in Achaia habebat, & alioqui ad imperium aſpirabat, Siciliæ regnum datum iri. Martinus autem quartus, cum iterum iam Græci à promiſsione facta recederent, eos vna cum imperatore ſuo anathemate percuſsit, Carolo rege inſtante. Atque ideo Imperator Græcus cum Petro Arragonum rege belli paciſque ſocietatem iniit: qui communi impenſa claſſem armauit. Cuius cauſam cum pontifex per legatum quæreret, reſpondit Petrus, interiorem tunicam ſe laceraturum, ſi cordis ſui cogitationũ conſciam eſſe ſuſpicaretur. 307 Ac mox in Aphricam duxit exercitum, vſq; ad Ioppen littora populatus. Palæologus autem tantam Græcanicæ gentis contraxit inuidiam, vt ei vita functo nec iuſta perſoluerent, nec ſepulchrũ aut ſepulturç locum concederent, à ſacerdotib. Græcis Callogeris more maiorũ conceſſum, quod à patriæ ritu deſciuiſſet. Fertur autem regnaſſe annis quadraginta quinque. In quo quidem Palæologo, duæ clariſsimæ domus Conſtantinopolitanæ, Laſcarorum videlicet & Palæologorum, commixtæ, altera occidit, altera caput extulit. Nam, vt autor eſt Acropolites, Alexius Murzyphlus cognomento, filiam Annam Theodoro Laſcari locauit. Fugatuſque deinde (vt diximus) à Francis vna cum coniuge Euphroſyna & genero fuit. Theodorus itaque tres tantum filias ex Anna ſecum abductas, vix à Nicenis impetrauit, vt intra mœnia ſolas reciperent, cum ei portas clauſiſſent. Ipſe manu qua poterat collecta, extemplo Adrianopolim capit, Græcumque imperium iure ſoceri hæreditario ſibi arripuit: filiaſq; Mariam regi Pæonum, Irenem Andronico Laſcari Deſpotæ: quo mortuo, Ioanni Batazæ cognominato, è gente item Laſcarorum ducum, locauit (paulo ante Iohannem Diplobatazium nominauimus, ex Annalibus aliis) hic apud Zacynthum imperii titulum extra patriam annos tenuit 33. Huic filius Theodorus Laſcaris nomen aui materni referens fuit: quem Ioannes è vita diſcedens, Michaeli Palæologo commendauit. Hic autem illius dux & adminiſtrator

diu fuit. Tandem cum eſſet moriturus Theodorus Adrianopoli, duos alios quoque puerulos huic, & imperium tutorio nomine gubernandum commendauit. Quod occiſis pupillis per ſummum nefas rapuit (vt diximus) ac poſteris vſque ad Conſtantinum octauum & vltimum ex ea domo, ad annũ videlicet milleſimum, quadringenteſimum, quinquageſimum tertiũ, per manus tradidit. Quæ familia ex vrbe Viterbio dicitur ab initio genus duxiſſe. Manſit itaque huic familiæ Imperium Græcorum annis circiter centum nonaginta quatuor, donec in manus Turcorum Mahumeti Othomanni tradidit potius, quam prolabi permiſit, vt continua ſerie enarrabimus.

Andronicus Senior, & Michael filius Orientis Imperatores.

ANDRONICVS Palæologus ſenior filius Michaelis, ex tribus maribus natu maximus, poſt patris obitum imperare incipit. Qui cum mortuum patrem à Calogeris ſacerdotibus & monachis eius gentis vidiſſet ſepultura prohibitum, quod Occidentalibus in concilio Lugdunenſi catholicis cõſenſiſſet, rurſus ad Græcanicam ſectam reuertitur: vnionem in paternæ iniurię vindictam conſeruaturus, ac libenter eccleſiæ Latinæ ob eam contumeliam adhæſurus, ſi Rom. pontificis auxilia tunc parata habuiſſet: quod poſtea facere & abnuit, & recuſauit. Huic Guilelmus Montisferrati Marchio, Ioannis filius, Violantidem filiam vxorẽ dedit, è qua plures ſuſtulit liberos. Quorũ vnum Theodorũ ſcilicet, teſtamento Ioannis ſine virilis ſtirpis aut fœmineæ liberis decedentis, pater Andronicus in Italiam miſit, vt Marchionatũ ſuſciperet. Id enim conſenſu procerũ, qui legati Conſtantinopolim venerant miſſi, factum eſt. Sed clam etiam ſubornati à Monteferrato nuncii, Imperatori affirmant, Ioannis vxorẽ grauidam poſt viri obitum aliquid in vtero ferre, qui legitimus ſucceſſor futurus ſit, ac proinde filium domi retineat. Dubius igitur Andronicus, legatos ſine filio dimiſſurus erat: niſi ex legatis vnus commenticium pactum ac fabulam, qua eludere & Imperatorem & legatos concupiuit, intellexiſſet. Cenſeo (is inquit) Imperator, vt nuncium mittas, qui vterum reginæ diligentius exploret, interim nobis hic manendũ erit. Nam qui has excogitauit nugas, regnum hærede vacuum ceu caducum, ſi ſoli redierimus abſq; duce, inuadere cogitat. Miſſi igitur legati celeriter, in Thraciam reuerſi, ementita de conceptu reginæ omnia renunciant. Lætus Andronicus, comparatis ad iter neceſſariis, Theodorum filium in Ligures cum legatis tranſmittit: cui Argentinam filiam Opicinus Genuenſis, vir magni nominis, deſpondet vxorem. Quibus ex nuptiis ad hæreditatem adeundam acceſſio percommoda facta eſt. nam in Liguribus ſocer & opibus & armis haud impotens erat. Habuit autem Andronicus filium Michaelem, matre Vngarica natũ, quem conſortem imperii ſibi aſciuit. Quo mox vita functo præ dolore amiſſæ filiæ, & generi, pater Andronicus Conſtantinum Deſpotem Iuniorem ad imperii ſucceſſionẽ inuitat. Quod Michaelis filius Andronicus Iunior ægre ferens, in auum inſurgit, Genuenſiumq; auxilio fretus ius omne ad ſe traxit. Sed Veneti ſeniorem Andronicum cum reſtituiſſent, tandem prægrauantibus Bulgaricis auxiliis & Genuenſium, auus coactus, Venetos deſtituit, parteſque Liguſticas a nepote coactus amplectitur, & ſeptuagenario maior tandem moritur, cum 15. annos regnaſſet.

Andronicus Iunior Orientis Imperator.

ANDRONICVS Iunior filius fuit Michaelis Imperatoris, qui Michael nulla alia re inſignis fuit, neque aliud quicquam præclari geſſit, quam quod hunc filium Andronicum Iuniorem progenuit crudeliſſimæ impietatis. Qui auum ſuum Andronicum ſeniorem collectis coniuratoribus, viris peſſimis, imperio deturbauit: quod Genuenſiũ auxilio fertur feciſſe, quibus in mercedem Tenedon inſulam pollicebatur. Sed Veneti fortiores, Andronicum Imperatorem in patriam reducunt, & ab eo Tenedon recipiunt. Ob id indignati Genuenſes, etſi vltionem cuperent, veriti tamen Pontificis anathema, qui vtrique populo auxilia minime ad eos pertinentia ferre ſub grauiſſima cenſura prohibuit, vindictam in commodius tempus diſtulerant. Sed Iunior An-

nior Andronicus hoc intelligens, Bulgaros accerſiuit: quorum auxiliis auum coegit, vt cum Genuenſibus fœdus iniret, Venetis contemptis. Qui cum grandem ab eo poſtulabant pecuniam, abnegabat. Sed mox miſſis ſeptem & viginti millibus, qui Græcas naues partim ſubmergerent, partim Græcos laqueo necarent, ad Byzantium euecti, oram quæ à Pera eſt ad Argyrum, ferro & igni vaſtantes, metum Imperatori tantum iniecerant, vt pecuniam debitam exolueret, & pacem ſupplex peteret. Iunior itaque Andronicus, cùm ſex & amplius annos bellum varium & anceps cum auo geſſiſſet, ſæpe tamen reconciliatis animis amicorum interuentu, & gratia male ſarta coeunte: tandem cum Byzantium nepos clam ingreſſus eſſet, in auum nihil vltra molitus, illum ſecum imperare quoad vixit paſſus eſt. Eo mortuo, cum aduerſus hoſtes Romani nominis res egregias geſſiſſet, multis iam victoriis clarus, vndequinquageſimo ætatis anno moritur, ſebre capitiſq; dolore intra quatriduum cōfectus. Decedens Ioanni Cantacuzeno, qui magnus domeſticus, maximoq; in honore apud eum erat, tutelam Caloioannis & Manuelis filiorū mandauit.

Ioannes Palæologus Caloioannes dictus, & Ioannes Cantacuzenus, Orientis Imperatores.

ANDRONICI Iunioris Imperatoris magnus domeſticus Ioannes Cantacuzenus, tutor filiorum à moriente Andronico creatus, cum in vita eius diu in magno honore habitus eſſet: eo mortuo, cuncta eius arbitrio agebantur, tanquam ab eo qui ſupremam obtinebat dignitatem. Cumque aliquot annis Caloioannem & Manuelem educaſſet, omniaque prudenter gererentur, Apocauci fraude, viri obſcuriſſimi, ſed ſolertia & calliditate inter principis amicos præcipuæ dignationis, & Patriarchæ ambitione in exilium truditur. Ille vero iniuriæ impatiens, bellum quinquennale aduerſus reginam & Ioannem geſſit, Turcorum arma primus Europę inferens. Cæterum rebus indies peſſum euntibus, proditur illi Byzantiū. Quod cum occupaſſet, nulli fere moleſtus, imperii tantum principem egit, filia in vxorem Ioanni tradita, quem ſibi generum fecit. Sed cum vna in domo gener atq; ſocer vitam agerent (vt fit) in diſcordiam veniunt: quæ indies plus inualeſcens, tantum eos incendit, vt domi foriſq; alter alteri ſe hoſtē oſtēderet. Sed cum maior eſſet potentia ſoceri, ſeq; ipſum ſocer vi atq; armis veluti Imperator tutaretur, Caloioannes in Tenedū veniens, auxilio claſſis Genuēſium in regnū patrium reſtituitur, pulſo armis Cantacuzeno, imperii contra ius & fas occupatore. Quod factū legimus auxilio atq; opera Franciſci Catalusii Genuenſis, viri maritimarū rerum exercitatiſſimi, claſſis præfecti. Cui ne videretur ingratus, dono dedit Mitylenem inſulam, quā Mahometus Turcus cum Conſtantinopolim atq; omnē Thraciam occupaſſet, Catalusiis ipſis vi abſtulit, nō ſine ingenti multorū perturbatione: Nicolaumque Catalusium principē Lesbi crudeliſſime occidit, vt inferius ſcribemus latius, cum de Turcis agemus. Cæterum per hæc tempora Conſtantinopolitanus Imp. Ioannes Cantacuzenus, rex Aragonū, & Veneti contra Genuenſes fœdera inierunt. Imperator 14. Veneti 40. Cathelani 30. triremes armauere. Genuenſes, præfecto Pagano Aurio, 60. Pugnatū eſt inter Conſtantinopolim & Chalcedonē, flante violentiſſimo Auſtro à veſpera vſq; ad ſequentē diem hyemali tempore, Venetis à Galliopoli ſoluentibus, ventis adiuti atq; amicis. Genuenſes contra ventū, contra mare, contra hoſtes potentiſſimos victoria potiti ſunt. Græci fugerunt: Veneti & Cathelani magnam cædē perpeſſi ſunt, præfecto Cathelanorum occiſo. Rurſus ſequenti anno Veneti Cathelaniq; Genuenſes apud Corſicā aggreſſi, vnam & quadraginta captas hoſtium triremes, viris vt erant armatis plenas demerſerunt, Nicolao Piſano Venetæ claſſis præfecto. Qua clade accepta, Genuenſes Ioanni archiepiſcopo Mediolanenſi ſe ſuaq; permiſerunt: qui bellū aduerſus Venetos ſuſcepit. Ad quos Patauini, Veronenſes, Mantuani, Ferrarienſes & Florentini ſocietate facta, auxilia miſerūt. Deinde vero Nicolaus Piſanus Venetæ claſſis præfectus, apud Peloponneſi promontorium à Pagano Aurio ſuperatus, captuſq;, cum millibus quinque Genuam in carcerem eſt perductus. Itaq; Caloioannes in patriam rędiit, per Cathaluſium Franciſcū reductus: cui Lesbon donauit inſulam, vt paulo ante meminimus. Cum autem ex Tenedo progreſſus, Byzantium ingreditur, Cantacuzenus imperio ſe abdicans, monaſticā vitam ſequitur. Sed Ioan. Palæologus Matthæum Cantacuzeni filium conſortem imperii cum patre agentē, tandem imperium deponere coegit, cum fortiter multa adminiſtraſſet bella moriens filio Manueli imperium reliquit, de quo nunc ſcribemus.

Manuel Palæologus Orientis Imperator.

MANVEL filius Ioannis Palæologi, patri in imperio ſucceſſit: qui nihil aliud præclari in ſuo imperio (quod ad poſteros veniſſet) geſſit, niſi, quod ſeptem filios mares incolumes poſt ſe reliquit, qui etiam poſt patris interitum diu fuerant ſuperſtites. Primum Ioannem, qui morienti patri ſucceſſit in imperio, de quo mox ſcribemus. Secundus erat Andronicus: qui Theſſalonicam potentem quondam Macedoniæ vrbem, & Pauli Apoſtoli epiſtolis, & Magni Theodoſii facinore inſignem, in partem hæreditatis accepit, poſſeditque. Demum Ioannis fratris odio, qui patri in imperio ſucceſſit, Venetis tradidit. Amurathes vero Turcorum princeps eripuit, ac reliquam Macedoniam vſque ad montes Pæoniæ, & quam Albaniam vocant, imperio ſuo ſubiecit. Tertius Manuelis filius appellabatur Michael: Theodorus, quartus eſt dictus: quintus Demetrius, qui Peloponneſi regnum diu obtinuit, excelſo animo, ac ſumma virtute princeps. Sed quia Chriſtianiſſimus vir fuit, ob id maximis affectus eſt à Turcis iniuriis. Eſt autem Peloponneſus regio, adeo munita Ionio ac Ægæo pelago, & excellentiſſimis vndique cincta promontoriis, vt nihil queat eſſe munitius. Iſthmo ſecernitur à reliqua continente: quem murus perpetuus ac inexpugnabilis ab altero ad alterum mare ſepit, fœcundiſſimos intus habens, & vberrimos victui humano accommodatos campos. Cum vero Albani, qui tum plures Peloponneſum incolebant, Demetrium & Thomam fratres regno deiicere anniterentur, nobilem quendam Græculum ad regium faſtigium excitabant: vtraq; pars Mahometi auxilium implorauit. Illi nobilior pars viſa eſt iuſtior, auxilia aduerſus Albanos Demetrio fratriq; tradita. Albani ſubacti, prioribus dominis paruere, & Mahumeto 1500. aureorũ tributũ penſum eſt. Sextus Manuelis filius, Thomas Peloponeſi Deſpota, qui etſi iure hæreditario Imperatorẽ ſe dicere poſſet, cuius maiores longa ſerie Græcorum nomini imperauerant, metu tamen Mahumeti abſtinuit. Et cum Calixtus pontifex huic multa aduerſus Turcos pollicitus eſſet, tributũ negauit: coactus tandem & tributũ & dona adiicere, ac deinde cedere. Poſt patriæ itaq; direptionem Romam cum quatuor liberis venit (S. Andreæ Apoſtoli caput ex Peloponneſo ſecum deferens) Manuele ſcilicet, qui poſt patris interitũ ad Mahometem hoſtẽ inconſideratiſſimus ſe contulit, in carceremq; deiectus eſt, Andreaq; filio, qui Romæ deceſſit, cum vulgare duxiſſet ſcortum in vxorem: ac duabus filiabus Helena & Zoe. Helena Lazaro Seruiæ regi nupſit, qui filius fuit Georgii, & poſt patris obitũ gubernationem ſuſcepit regni, fratre Georgio excluſo: quem quondam Amurathes excæcauerat, vt inferius ſcribemus. Is cum ſorore, quæ Amurathi Turco nupſit, ad opem Mahumeti confugiens, fruſtra eius auxilium implorauit. Obiit deinde Lazarus: de cuius hæreditate non parua contentio orta eſt. Georgius Turcorum auxilio paternũ regnum vendicare nititur: vxor Lazari relicta Hungaricas opes implorat. Nec Catecumzena, Vlriei comitis Ciliꝫ vxor quondã, à Georgii portione hæreditatis deſperat. Zoe antẽ altera Thomæ filia, Ioanni regi Roxolanorũ, qui dux Moſcouiæ vocatur, nupſit: Helenam filiam peperit, vxorem Alexandri regis Polonorum, fratris Vladislai regis Hungarorũ: de cuius familia in Friderico III. ſcripſimus. Septimus Manuelis filius fuit Conſtantinus, qui poſtremus omnium imperauit. Manuel itaq; Imperator moriens ſine magnis & præclaris geſtis, Ioanni natu maximo imperium reliquit gubernandum, diſtribuens cæteris filiis regiones, inſulas, ac regna alia.

Ioannes II. Palæologus Orientis Imperator.

IOANNES filius Manuelis primogenitus, poſt patris mortem imperium arripuit: auidior pacis ac concordiæ quam belli, quietis admodum ſtudioſus. Idcirco cum omnibus principibus tam ſacris quam prophanis ſumme concors, neminẽ moleſtabat. Cum concilium ea tempeſtate generale Florentinum Eugenius pontifex celebraret, pene tota Græciæ nobilitate comitatus, Italiam petiit: Eugenii autoritatem ſecutus, cõcilio interfuit: vbi hæreſis de proceſsione ſpiritus Sancti, quæ pluribus conciliis prius agitata fuit, non ſolum à Latinis, ſed ab ipſis etiam Græcis damnata atq; exploſa eſt. Cæterum quanquam Ioſippus patriarcha (qui in hoc concilio defun-

defunctus,& Florentiæ ſepultus eſt)Iohanneſque Imperator vnioni conſentirent,&cum Latina eccleſia fidei ſymbolum concordibus animis acceptaſſet, Conſtantinopolitana tamen eccleſia cum Romana ſentire nefas duxit:licet ipſe pace ac concordia perpetua (vt ſperabatur) inita,domum rediret. Reuerſus tamen, haud diu ſuperuixit. Sed illud ſibi in gloriam Eugenius adſcripſit, ob id in eius marmoreo ſepulchro hi verſus ſubſcripti leguntur.

Eugenius iacet hic Quartus, cor nobile cuius
Teſtantur vitæ ſplendida facta ſuæ.
Iſtius ante ſacros ſe præbuit alter ab Ortu,
Alter ab Occaſu Cæſar vterque pedes.
Alter vt accipiat fidei documenta Latinæ,
Alter vt aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armenii Graiorum exempla ſequuti,
Romanam agnorunt Aethiopeſque fidem.
Inde Syri ac Arabes, mundique è finibus Indi,
Magna, ſed hæc animo cuncta minora ſuo.
Nam valida rurſum Turcos iam claſſe petebat,
Dum perit, aſt illum ſuſtulit vna dies.

Ex recentioribus ac neotericis ſcriptoribus,multi hunc Caloioannem vocant, & neſcio quæ deliramenta de Andronico afferunt : quæ neque refellere eſt animus, neque aſſerere. Sed cum apud receptos ſcriptores nihil de hac re inueniam, conſultius omittenda cenſeo. Tueantur alii ſuos (vt volunt) errores,ego veritatem libenter amplector.

Conſtantinus octauus & vltimus Orientis Imperator.

CONSTANTINVS ſeptimus Manuelis filius, Ioanne fratre ſine filiis defuncto, ſucceſſit in imperium, ab initio princeps animi ingentis. Rex enim Peloponneſi ante ſuſceptum imperium, ſæpius cum Turcis congreſſus,eos fudit,fugauitque, ac eis oppida vi abſtulit & expugnauit : vnde Draconis cognomentum ob militarem virtutem accepit. Sed vbi Amurathes Turcorum tyrannus Heracleam oppidū munitiſſimum expugnauit, murumque, qui Græcos in Peloponneſo tutos ſeruaret, diſiecit, adeo animo conſternatus eſt, vt omnis roboris ſui immemor, tributū Turcis daret, ac timore perculſus cederet: cum antea Iſthmū, quem Hexamilium Græca voce nuncupant, inſtaurandū curaſſet, quodam ſingulari Chriſtianorum ſucceſſu, tributumq; Turcorum tyranno reddere abnegaſſet. Verum Hungaris & Polonis ad Varnam ingenti prælio victis ac cæſis, pecunia ab Amurathe mulctatus, murum diruere iuſſus eſt. Quem poſtea locum Veneti tumultuario opere munire adorti, nihilo meliore euentu vſi ſunt: ſed vt vulgo dici ſolet, Nulla calamitas ſola: alteram enim alia parit. Sic Conſtantinus Imperator, ſiue animo ſuo excidens, opinione ſua deceptus, ſiue ſponte ſua inſaniens, haudquaquam vnioni, quæ ſub fratre eius Ioanne Palæologo Imperatore cum Eugenio Florentiæ concluſa fuit, conſentire voluit. Et ob id Gregorium Patriarcham priori Ioſippo, de quo ſcripſimus, ſuffectum, quod iuxta fidei veritatem ambularet, domo eiecit, bonaque eccleſiæ ſurripuit. Nicolaus itaq; V. qui tum ſummum egit Romæ pontificem, Iſidorū epiſcopum Sabinienſem Cardinalem, virum induſtrium, natione Græcum, & qui Rutenorū eccleſiam iamdudum rexerat, mittit percontatū, quanam ratione Græca natio legatorum ſuorum conuenta Florentiæ cum Latinis habita reiiceret. Pellexerat tum ſua perſuaſione & Imperatorem & Senatum in rectam ſemitam, cum Turcorum iam ingens impetus, veluti inundatione quadam tempeſtuoſa, duce ſuo Mahumete Amurathis filio, Conſtantinopolim obſederat.

Eſt autem hæc vrbs inclyta prius Byzantium, antea Lygos dicta, à Lacedæmoniis, Pauſania duce, in anguſtiſſimo Europæ Aſiæque Euripo condita : quibus ab Apollinis Pythii oraculo dictum fuit, vt contra cæcos ſedes locarent, id eſt, Megarenſes: qui Chalcedonem ſterili ſolo, omiſſa locuplete ripa, è regione condiderunt, Strabone autore. Piſces enim ex Euxino in Propontidem illati, vbi ad Chalcedonenſe littus incurrere, territi à candicante ſaxo, quod à vado ad ſumma pelluceat, aduerſum Byzantii promontorium ex ea cauſa Chryſoceras appellatum, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantii, Chalcedonenſib. penuria. Hanc vrbem è ruinis Cõſtantinus 308

Magnus,qui imperii ſedem ex vrbe Roma in Orientem tranſtulit, ad Parthorum excurſiones compeſcendas,nouis mœnibus cinxit,diuinitus admonitus: ſublimibuſq; turribus ac magnificentiſſimis ædibus ita exornauit, vt habitaculum deorũ potius quam Imperatorum crederetur. Dion ſeptem turres tanta arte conſtructas In ea cõmemorat, vt ſi quis vni inclamaſſet,aut lapidem immiſiſſet, ſonitus ex omnibus redderetur æqualis, ita vt ex ſingulis proprius exaudiretut. Hanc cum Imperatot Nean Romam nominari vellet, vulgus à conditore Conſtantinopolim vocauit. Hanc Mahometes iniquo ferebat animo in medio Turcorum ſitam,ſuo non parere imperio: animumque adiecit, vt eam ſubigeret, quo progenitores ſuos omnes ſuperaret & fama & nomine,qui ſæpius tentantes, à cœptis turpiter reſilire coacti ſunt. Caſtello igitur iuxta littus ad oſtium Boſphori mira celeritate extructo,bellum contra fœdera ac iuſiurandum mirabili coacto exercitu (trecenta enim millia fertur habuiſſe militũ) induxit, & ſimul gerere cœpit: fruſtra Græcis opem à Chriſtianis principibus implorantibus. Terra igitur ac mari regiam aggreſſus vrbem, cuniculis ac latentibus foſſis altiſſime actis, & aggere extructo tam excelſo vt muros excederet, cum turres admouiſſet ligneas, mœniaque conquaſſaſſet, Græcis ſtrenue pugnantibus: Ioannes Iuſtinianus Genuenſis (qui ſolus vrbem nuper defendiſſe ferebatur) vulneratus, cum vt medicum adiret,per portas quæ obſeratæ erant, ne fugiendi facultas militi eſſet, introiiſſet,Græci ſimul irrumpunt. Is autem paulo poſt inglorius Peræ occiditur. Soli duo Theophilus Palçologus Græcus,& Ioannes Sclauus Dalmata,fugere turpe putantes,cum Turcorum multos obtruncaſſent,inter cadauera hoſtium cecidere. Conſtantinus Imperator dum ad portam trepidus ſe recipit, fugientium trepidatione oppreſſus, in portæ anguſtiis conculeatus cecidit,paludamentoque eius cadauer agnitum. Scribunt alii, Conſtantinum ex deſperatione manum ſibi iniicere voluiſſe, antequam regiam egrederetur: id Chriſtiani hominis nõ eſſe cum paulo diligentius ſecum reuolueret,ſuos hortatus,vt ſe ferro transfigerent. Sed iis recuſantibus poſitis Imperatoriis inſignibus, poſteaquam barbarũ vidit intra mœnia receptum, timens ne viuus in hoſtium deueniret poteſtatem, neve tantæ vrbis excidio ſupereſſet, mutatis veſtibus in aduerſum agmen inuectus, hoſtili manu mortẽ oppetiit. Verum quoquo modo perierit, poſt diſturbatos bombardarũ ictibus muros,fœdeque diſiectos, captamque vi atque expugnatam vrbem, ne Perenſes vicinis opem ferrent expugnati, Conſtantini Imperatoris caput Mahometis iuſſu abſciſſum,ac pilo affixum, per vrbem & caſtra ad ludibrium circumuectum ac geſtatum eſt. Quarto & quinquageſimo obſidionis die vrbs vi ſumma capta, ingens cædes edita, in omnem ſexum atque ætatem ſæuitum: pueri, virgines, matres ad ſtuprum raptæ: ſtupra cædibus,cædes ſtupris additæ. Nihil illicitum toto triduo fuit in vrbe: templum ingens ac ſacroſanctum Sophiæ, Iuſtiniani Cæſaris opus, ſpoliatum omni ſacra ſupellectile ac donatiis ſanctorum,omnibus patuit ſpurcitiis, lupanar factum ſcortorum, & equorum ſtabulum. Edixit autem tyrannus poſt captam vrbem, vt regia ſupellex, omniſque ſacrarum ædium ornatus, monimentaque illæſa ſeruarentur, neve milites ea diriperent. Inuenta ſunt tamen in cœnobio (quod vulgus de Petra appellat) dextra præcurſoris S. Ioannis, ac monimenta Saluatoris noſtri, ſpongia, calamus, ac lanceæ ferrum: cuius acies lima ſecta à Conſtantino VI. Carolo Magno Francorum regi donata erat. quæ ſuperbus victor inter regias gazas aſſeruari iubet. Quanquam autem multi magno ære has ſanctas reliquias redimere ſæpius annixi forent,adſeruata tamẽ ſunt à Turco ob mulierẽ quandam Graiã, quæ regis libidini inter pellices patuit, cum à cultu Chriſti non defeciſſet, quæ ſeſe exoluturam precium pactioni offert, ne ad Occiduos tranſeant ſacræ Byzantiorum reliquiæ. Sed ante hoc edictum, Martyrum oſſa canibus ſuibuſq; ſunt obiecta, ſanctorum imagines luto ſunt defœdatæ,ferroq; laceratæ. Et quod merito ignauiam noſtrorum Principũ mouere debeat, ſimulacrum crucifixi (proh pudor & dedecus nobis æternũ) tympanis præeuntibus per fora, per plateas, per vicos, ex vrbe ad caſtra rapiunt, ſputo, luto, iaculis inceſſunt, pileo imaginem capitis dehoneſtãt: En Chriſtianorum crucifixũ Deum, ſummis blaſphemiis & conuiciis per irriſionem inclamitanr. Cruci etiam eulogium inſcriptum paſsim legitur: HIC EST CHRISTIANORVM DEVS. Eaq; omnia ſunt repræſentata quæ in illum Iudæorum gens olim impia patrarat: putantes maieſtatem ſummi ac maximi Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ impaſſibilis eſt, & eius perfectionis vt nec laudibus efferri, nec conuiciis fœdari poſſit, dehoneſtare. O immenſum ſcelus: quid poteſt excogitari horribilius? quid dici crudelius hac ſæuitia, quam ſpurciſſimi & perfidiſſimi Turci impune egerunt? Eruti deinceps ciuium theſauri abſconditi: quos ſi in communem vſum vertiſſent, non triumphaſſet ſceleratus victor de Chriſtiano ſanguine. Triduo itaque miſera ciuitas vexata, atq; ad aroitrium impotentiſſimi victoris cuncta direpta Inde quicquid

quid regii ſanguinis, mares fœminæque illuſtres ſuperfuere, aut inter epulas prægrauante vino fœde iugulantur, aut victoris libidini (quod morte grauius) reſeruantur. Rireluccas, quem alii Lucam Notaram vocant, qui poſt Conſtantinum Imperatorem ſecundus erat, cæſo ante oculos maiori filio, altero ad illicitos vſus reſeruato (duo enim alii eius filii bello ceciderant) in conuiuio ante tyrannum ſecuri percuſſus eſt, cum aliis filiis duobus, Iſaacio & Iohanne, illuſtri probitate adoleſcentibus: quum ſupplici voce humilique fletu tyrannum perfidiſſimum rogaſſet, ne caſtum atq; pudicum puerum Iacobum, quem abominabilis raptor ſuæ ſpurciſſimæ libidini deſtinarat, à paternis complexibus auelleret. Iſidorus Cardinalis, qui tum Conſtantinopoli erat, (vt ſcripſimus) in tumultu primo captus, quum veſte mutata cognitus non eſſet, trecentis ſeſe redemit aſperis. id genus numi eſt paſſim omnibus notum. Dum deſæuiiſſet ſanguinarius carnifex, cōuiuatus, & mero præter ſolitum inebriatus, contra legem ſui Mahometi, optimates ciuium (qui in auguſtiſſimum Sophiæ templum veluti aſylū confugerant) educti in conuiuio ſunt iugulati. Sunt tum multi Genuenſium, Venetorum, Latinorumq; partim gladio cæſi, partim auro liberati. Eſt è regione Conſtantinopolis ciuitas Pera ſita, trans ſinulum illum qui vtrique populo portum efficit, vetus Genuenſium colonia: in qua olim Galatæ populi habitabant, ad quos diuus Paulus olim epiſtolas ſcripſit. Hi Perenſes cognita Byzantiorū clade, Mahometo deditionem fecere. Muri contra fœdera diruti, bona direpta, fœminæ ac viri ludibrio habiti, eandem experti ſunt ferarum ſæuitiam, vt Conſtantinopolitani. Eodem enim die literas dedit tyrannus ad Subaſſidem, id eſt, tribunum militum Galatiæ, quibus iuſſit Latinos ad vnum omnes occidi. Quam facinoris atrocitatem quum Subaſſis obſtupeſceret, ob idque paululū retardaſſet, vt qui ad veſperam factum iri inſtituerat quod eſſet imperatum: interea temporis Mahometus, qui vinum obdormitando euomuiſſet, per literas contrarium mandat. Tantarum autem cladium enormitas hinc proceſſit, quod tam ſæuus, immanis ac ſceleſtus tyrannus inſignes victorias iam aliquot aſſecutus, eo inſolentiæ venit, vt multos partim veneno, partim ferro enectos, quos ſuſpectos tyrannidis habuit, tantam ſibi omnium comparauit obedientiam, vt nemo ne hiſcere quidem auderet, interitum aut pericula mandata formidans. Hinc tanta creuit potētia, hinc fines ampliandi imperii cupido tyrannum inceſſit. Memini me puerum octennem, poſt illam cladem quæ adhuc recens erat, inaudiuiſſe, cum menſæ paternæ aſtarem, & crudelitatem ſæuitiæ ab aliis enarrari audirē, fuiſſe quendam Conſtantinopolitanum ciuem, opibus ac diuitiis clarum ac inſignem (ſed qui proditione voluit clarior inſigniorque fieri) & ſuo Imperatori Conſtantino infeſtum, clam veniſſe ad Mahometem, qui ordinatum tum habebat exercitum, animumque vrbis obſidendæ: ac ſecum pactum, ſi ex filiabus ſuis (plures enim habent Turci & vxores & pellices, ac proinde multos liberos) vnam ſibi vxorem deſponderet, cum ampla dote, portam vrbis vnam in ſua fore poteſtate, quam illi poſſet hora qua vellet aperire: aſſenſiſſe tyrannum, ac proditorem id præſtitiſſe. Quum itaque triduum illud ſæuitia omni crudelius præteriiſſet, à tyranno vxorem & proditionis præmium poſtulaſſe. Cui tyrannus: Meruiſti, inquit, qui rem promiſſam integre præſtitiſti, dignam te & facinore tuo mercedem: iuſſitq; magnum auri afferri pondus, quod illi daret. Sed quia, inquit, filiam meam tibi vxorem cum dote (quæ præſens eſt) poſcis, cum Chriſtianus ſis, vitam hanc exuas oportet. moxque iuſsit carnificem cutem totius corporis illi detrahere, inſeruitq; illi cineres cum ſale calidos, moxque lecto cooperiri iuſsit, vt noua illi cutis ſuccreſceret, quo aptior fieret ad nouam nouæ ſectæ ſponſam accipiendam: quaſi indignum iudicaret proditorem ſuæ patriæ vel exoleto ſcorto. Scripſit de captiuitate Conſtantinopolitana Vbertinus Puſculus, ciuis Brixianus, cum ex hoc prælio Romam euaſiſſet, verſibus libellū. Necnon Ioannes Bocatius de Cartaldo, vbi multa de Turcis inſeruntur, & alii neoterici. Eſt autem hoc vetuſtiſsimum Græciæ imperium, quod mille centum ac nonaginta amplius annis ſtetit. In quo tot principes Chriſtiani floruerunt, tanta religio viguit, tot diuorum templa, tot ſanctorum reliquiæ conditæ erant. Vbi vrbs Romæ ſemper æmula, paucisſimis diebus deiecta ac crudeliter ſubuerſa, anno noſtræ ſalutis milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio, quarto Calend. Iun. Qui dies funeſtiſsimus ac religioſiſsimus eſſe nobis ſemper deberet, non ſine lachrymis Chriſtiano populo memorandus: cum Nicolaus V. tum pontifex Romanæ præeſſet eccleſiæ, Fridericus autem III. imperio Romano potiretur. Eſt præterea in hoc excidio illud admirandum, quod hanc vrbem Conſtantinus Magnus Imperator, ex Helena matre progenitus, miro ornatu extruxit, & è ruderibus nouam pene reformauit: quam Conſtantinus VIII. qui eiuſdem nominis matrem Helenam habuit, Turcorum iugo ſubdidit. in qua nunc per ſeptuaginta pene annos non ſine graui & pudendo dedecore Chriſtianorum principum,

Mahomethes primum, Bazaites dehinc eius filius, tum Selimus Syriæ & Ægypto formidoloſus, poſt Solomet imberbis tyrannus dominantur: effrenem libidinē in cunctos exercentes finitimos populos, ſiue ſacerdotes ſint, ſiue pudicæ honeſtæq; fœminæ. quibus non pro calonibus aut lixis, vt olim Romani, ſed pro iumentis vtuntur: his vehunt, his arant, his fodiunt terram, his abiectiſſima quæq; exercent & erubeſcēda miniſteria. Quod ſi ad pœnas ac ſupplicia peruentum eſt, per extremos corporis cruciatus ducuntur, excoriantur, verubus ſuffiguntur, ſecantur, rota inſuuntur. Hæc Chriſtiani Principes ſciunt, audiunt, ſentiunt, vident, & animo tardiſſimo patiuntur. O infelix ſocordia, ô nimis miſera principum Chriſtianorum felicitas. nunquid illud ſcitis notum omnibus Poetæ prouerbium?

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Nunquid videtis, ô principes ſocordes, vniuerſam Aſiam à Phœnicibus & Medis, ad Helleſpontum vſque Turcorum parere tyrannidi? In Europam vero, iam annos aliquot Helleſponto ſuperato, accerſiti ſunt à Theodoro Cantacuzeno aduerſus generum ſuum, quem execrabilis & ſocer & tutor, Conſtātinopolitano imperio fraudauerat: dum ſimulant fallaciſsimi latrones Turci, auxilium ſe laturos illi deliro ſeni, Callipolim & Cherſoneſum primo, deinde totam prope Thraciam occupant, Myſos, Macedonas, Theſſalos omnes, Bœotios, vniuerſam Græciam, Ætolos, Epeirum, Illyricos ad intimam vſq; Dalmatiam, teterrima ſeruitute premunt. Inſulæ plures, quæ à ſinu Adriatico ad mare iacent Ponticum, vaſtatæ iam ſunt, & deſolatæ. Sed nec modo quieſcunt, aut vlla ex parte remittuntur efferatæ beluæ, ſed quotidie magis ac magis (vt ſunt & prædæ & cædis auidiſſimi) nunc in Getas, qui trans Iſtrum incolunt, nunc in accolas Hungaros & Germanos impetum faciunt. Noſtri autem Principes, aut illos contemnentes, aut negligentes, in hanc decidunt calamitatem ac dedecus, vt ſuis ſenſibus, ſua ratione priuati, neſciant quid agant. Hungari, quorum regnum antemurale & Chriſtianitatis clypeus vulgo appellatur, inter ſe tam factioſi, tam diſcordes, tam ſegnes, vt in tanta rerum affluentia ex argento cœnent, ex auro bibant: capita auro onerent, & torquibus & catenulis colla, pectora monilibus & fibulis ornent aureis ac argenteis: pedes item calcarib. ex argento condecorēt, toti ſplendidi. Necdum luxus finis: onerantur & beſtiæ ac equi phaleris argenteis & aureis. Nec nobilis cenſetur, qui non abacum inſtruit auro argentoque onuſtum. Alias autem nationes contemnūt, nec ſinunt ſuppetias niſi coacti afferre. quod ſi tulerint rogati, tum in eos deſæuiunt magis quam in canes, quos alias natura odiunt, plane furibundi & dementes. Ac priuſquam ſe talibus ſpoliarēt diuitiis, potius omnia ſua Turco reſeruant, breui omnia ablaturo: vt olim Conſtantinopolitani ciues ſuo Imperatori auxiliū negantes, omnia Turco ſeruabant ſpolianda, vt ſcripſimus. Hungaris finitimi Germani, in conuiuiis bellaces & ſtrenui: præſertim cum noctes ac dies bibendo æquauerint, ac omnes cyathos exiccauerint. Nullas poſſunt nuptias, nulla conuiuia, nullos celebrare cōuentus, niſi ad extremam ebrietatem alter alterum ad pocula inuitet, atque ita repleat, vt (quod dictu etiam pudendum eſt) coram ſeruis ac vernaculis rurſum potum euomat vinum, ſub menſamque impudice meiat. Et cum ſemiamens, imo demens potius in ſtratū collocatur, tum triumphus ingens excitatur, tum riſus, tum cachinnus exoritur. Atq; id inter nobiles, qui præeſſe debent reip. eamq; tutari atq; defendere, præcipue fit: nemoque cenſetur bellicoſus, niſi fiat & ebrioſus. Qui enim plurimum potant, iudicantur magis ſtrenui ac bellicoſi. Olim, etiam noſtra memoria, quum nobilium erat conuentus, veluti pugiles, lucta, diſco, curſu, corpora exercebant, vt fierent bello aptiores: nunc poculis certant alter alterum ſuperare ac deiicere. O tempora, ô mores: his igitur artibus, his ſtudiis vincemus Turcos? Germanis meis, è quibus natus ſum, & Hungaris, quibus cum longo tempore verſatus quam familiariſſime, hæc ſcribo. Non quod cenſeam vitiis alias carere nationes quoq; (quiſque enim ſuos patimur manes) ſed quod vellem hos vicinos & finitimos Turcis vnionē quandam inter ſe inire, quod Hungari ſuam ſoli luxui ſeruientem ſupellectilem ex auro & argento cum ampliſſimis ſuis diuitiis in eum conuerterent vſum, vt ſuos debellatēt hoſtes: & Germani accepta ſobrietate, cum Hungaris acies atq; exercitus inſtruerent, concordibus animis amneſtia celebrata, ſi alter alterum irritaſſet. Tum Turcus non modo à limitibus noſtrarum terrarū arceretur, ſed mox è Conſtātinopolitano deturbaretur imperio, atq; in aliquem Aſiæ angulū, vnde prodiit, reiiceretur. Sed iis moribus quibus hodie viuitur, plane dubito ne breui lares cogamur patrios trepidi relinquere, aut in miſeram venire ſeruitutem. Sed quid Imperii Principes? quid agunt? Sæpius vocati in comitia & à Friderico Cæſare & Maximiliano, vt generalis in Turcos fieret expeditio, antequā de ſeſſione decernitur vter alteri prælocandus, quibus ſubſelliis alterū præcedat, annus tranſit. Tum

fiunt

ſiunt haſtiludia, tum adipales cœnæ. Veniunt oratores Rom. Pontificis, Principes adhortantes, vt lapſæ ſuccurrant Chriſtianæ reip. Offert Pontifex cruciatam, offert indulgentias: vbi pecuniæ à miſera plebe ſunt corraſæ, inſtant fœneratores, qui paulo ante ſuos nummos in luxum Principum mutuarunt, & vſuram mutuatæ pecuniæ expoſcunt. Soluuntur veſtes ſcortis coemptæ, & ſumptus hoſpitibus abliguriti: tum nulla poſtea Turcorum memoria. Religioſi autem Principes ſacroſancti (de quibus loqui piaculum eſt) quibus in annuos reditus centena millia numum vix ſufficiunt, ex pingui pane Chriſti caudatis veſtibus & purpureis galeris Chriſtianam profitentur religionem. Tres epiſcopatus connectunt, ac abbatias in comedenda (commenda volebam dicere) potius catamitos ac ſcorta alunt quam milites, qui pro Chriſti fide tutanda arma induant. Interim Turcus tanquam voraciſſima belua Ionium mare ingreſſus, Aſiæ primum littora depopulatus eſt, ac minorem Aſiam occupauit: Ciliciam, Armeniam, Phrygiam poſſidens. Traiecto mari Macedoniam, Theſſaliam, Epeirum, Dalmatiã cum Illyrico depaſcitur: & Europæ clauſtris fractis, Hungariam mox, ac dein Germaniam vorabit. Num id videtis Principes? num clauſis oculis more Andabatarum id cernitis. Detrahite nubem oculis, qui ophthalmia laboratis, & videte primum Chriſtianorum cum Turcis infelicẽ ad Nicopolim conflictum, Duce Sigiſmundo Hungarorũ rege: qui anno virginei partus fuit milleſimo treceteſimo nonageſimo ſexto: vbi magna Chriſtianorum ſtrages facta, multi Duces capti, Sigiſmundus nauicula fugiens ſalutẽ quæſiuit. Attendite quid ſub Alberto V. archiduce Auſtriæ, Romanorum, Hungarorum & Boemorum rege, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo trigeſimo nono acciderit, Chriſtianis cum Turcis confligentibus: vbi pene omnes qui non fuga euaſerunt, corruerunt. Animaduertite deinceps, ô Chriſtiani Principes, crudeliſſimam cladem Chriſtianorum apud Varnam, ſub Vladiſlao Hungarorum & Polonorũ rege: quę anno humani generis redemptionis accidit milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quarto: quam mox ſubſecuta eſt milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo tertio Conſtantinopolitana ruina, ſub Friderico tertio, quam iam ſcripſimus. Quæ omnia negligentia & ſocordia noſtrorum Principum euenerunt, Chriſto Deo noſtro ſcelera ſic puniente. Quandoquidem cum mentio fit Turci inter conuiuales Principum ſermones, tam pueriliter, tam leuiter de Turcis vt de muſcis loquuntur: quum tamen nemo vane debeat de ſuo hoſte loqui. ita pericula perpeſſa hactenus à Chriſtianis nihili fiunt. Quod ſi hæc omnia vos non mouent, numerate poſt captam Conſtantinopolim, abductam plebem ex Hungaria, Bulgaria, Croatia, Germania, & adiacentibus regionibus: in quas incurſiones Turci nullo non anno cum impetu facientes, homines vt pecora ad ſeruitutem ſemper abigunt crudeliſſimi latrones. Nonne autem illud corde eſt recipiendum, quod anno virginei partus milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo, poſt Cæſaris Maximiliani mortem, Carolo V. imperante, Solomet Turcorum imberbis & imbellis tyrannus, ſuperato Hiſtro, Sauo ac Drauo, fortiſſimas munitiones Nandaralbam, quod & Belgradum & Taurinum dicitur, tum Sabatz fortiſſimam arcem, cum viginti duobus caſtris, oppidis & villis, per miliaria pene quadraginta, duobus vix menſibus occupauit: nemine repugnante, nemine patrios lares defenſante? Ac mox ſequẽti autumno quinque millia hominum ex Croatia abduxere impii latrones. O miſeri Principes, quoad dormitabitis, quoad ſegnes arma veſtra rubigine conſumi patiemini? Et tu, ô magne pontifex Leo, leonis fortiſſimi naturam quando indues? quando crucem Chriſti in vexillo erectam, abiecto pontificali faſtu, manibus per orbem circumduces, præeunte Carolo Cęſare Auguſto enſe ſuo nudo, vt vtramque aquilam ſimul iungat & connectat? Quando cæteros orbis Reges ac Principes gladiis accinges, vt hoſtem Chriſtiani nominis trucident, pedibus conterant, à ſeruitute captos liberent? Excita, ô Cæſar Carole (vim nominis tui imitatus) ſæua Germaniæ arma quibus præes, fortia Anglorum pectora, quod potes: magnas Francorum vires, cum quibus bella geris: maximos Hiſpanorum cenſus, quibus imperas: vt has beluas conſumas, & Græcia recuperata, imperialem ſedem alteram aſcendas, Orientiq; & Occidenti ſimul imperes. Olim quum iuſtum gereretur bellum, ciues relictis vxoribus & liberis, ſuo Imperatori obtemperantes, quæ bonos viros decerent, agebant honeſtiſſime. Nunc vero mercenarii iſti milites, è quorum numero & lanceati ſunt pedites, rem ſuam lucro metientes, ſuos duces hoſtibus vendunt, proditionis precium ſexaginta millia numum aureorum pro mercede inuerecunde recipiunt: virtutis loco ducunt, reges & principes fallere. Eo cupidiſſimi fœneratores rem ſuam deduxerũt, vt nullus rex bellum aggredi audeat, niſi etiam infantibus ſtipendia in cunis largiantur. Ob id exteros hoſtes Turcos aggredi vetitum eſt principibus, cum domi & in veſtibulis

lateant hi carnifices, qui non ſinunt nos contra crucis hoſtes arma ſumere. Sed quid gratis hæc affero, quę in triuiis quotidie decantantur? Plura poſſem in medium afferre, vt vos ô Principes ad arma contra hoſtes fidei ſumenda excitarem: at nulla oratione compta ad perſuadendum opus eſt, ſed armis. Plures ſunt dictæ elegantiſſimæ orationes à viris eruditiſſimis, Pio, Campano, Philelpho, Callimacho, & aliis quos recenſere inutile eſt, quæ etiam lachrymas quibuſdam eduxerunt. Sed iis non vincuntur hoſtes, armis opus eſt: ea affer, ô Cæſar, & Chriſtianæ calamitati ſuccurre cum tuis imperii Chriſtiani principibus. Quod ſi certa erga Deum fide principes noſtri pugnarent, ſine dubio diuinitus etiam victoria illis à cœlo daretur, vt olim Conſtantino Magno, dum Maxentium, dum item Licinium, Chriſtiani nominis hoſtes, illum ad Miluium pontem, hunc in agro Byzantino armis obtriuit, vt ſuo loco ſcripſimus. Sed cum noſtri principes mutuo ſe laceſſant, quid aliud quam bellum eſt ciuile putandum? Si modo noſtra Chriſtiana religio vna eſt respublica, vnica ipſius Dei vrbs, cuius nos ciues ſumus omnes: quid ergo inteſtino odio pacem quærimus? dum furta, rapinas, raptus mulierum & puerorum ſine diſcrimine ætatis ac honoris comittimus? Quaſi contra hoſtes fidei pugnaturi, neque templis, neque aris parcimus; imo ſacrilegi, ne mortuis quidem. Sic cacodæmones mentes noſtras perſtringunt, & oculos velis obducunt, vt relictis veris hoſtibus Turcis, atque Chriſtiani nominis inimicis, in nos noſtrorumq; membra armatas & ſanguinolentas conuertamus manus. Si autem propoſito veluti ſcopo, Deo immortali Opt. Max. omnes actus noſtros in illum dirigeremus: nō eſſet nobis mens tam hebes, tam obnubilata, tam cæca, quin ea videremus, quæ eo nos ducerent, vnde ſalutem, non pœnitentiam ſperare liceret. Nam, vt & Græcanico prouerbio dicitur, Factum ſtultus etiam cognoſcit: &, Euentus ſtultorum dicitur magiſter atq; miſera prudentia. Expergiſcimini igitur iam Principes, expergiſcimini, ne oues Chriſti vobis concreditas, lupo deuorandas omneis condonetis: arreptis armis, abiicite ſomnum. Tempus eſt. Somnum Epimenidis ac Endymionis ſeptuaginta circiter annos dormiuiſtis: truculentam beluam proſternite, affligite, percutite, mactate, & acerbiſſimo ſupplicio mulctate, ne ardens illa peſtis, ac funeſta, latius indies ſerpat, flammarumq; vortices inextinguibiles exuſcitet: neve annus vigeſimus quartus proxime venturus, ſupra mille quingentos, afferat diluuium hominum horrendū ac ſtupendum, quē homines ob aquarum inundationē pertimeſcunt: ſed potius tranquillitatem, qui iam ſæuitiam peſtis crudeliſsimæ, & bellorum rabiem, ſatis ſuperque experti ſumus. Quod ipſe ſolus poteſt Deus Opt. Max. qui Cæſarem cum ſuis principib. vniri faciat: vt & vni paſtori vnum reædificetur ac conſtituatur ouile. Exurge itaque, ô Carole Cæſar, quum poſt tot regna hæreditaria, tibi Deus Opt. Max. etiam Romanum addidit imperium. Æqua Conſtantinum Magnum, qui ſigno crucis hoſtes vicit. Imitare Theodoſium, qui ardore fidei inimicos Chriſti proſtrauit. Pone ante oculos Heracliū, qui crucis lignum vendicatū humeris detulit. Incede veſtigiis Caroli Magni, cognominis tui, qui tot annis pro fide Chriſti pugnans, inſignes reportauit victorias. Non tibi opus eſt, qui tot regnis imperas, vt Godefridum de Bulliono imiteris, qui vendito patrio cenſu, cum immenſo exercitu Aſiam expugnauit, ſepulchrumque Chriſti Chriſtianis reſtituit. Tot habes regna, tot prouincias, tot regiones, tot populos quibus imperas, vt nihil niſi vnione principum Chriſtianorum opus ſit. Id quod ſæpe auus tuus Maximilianus Cæſar ſuſpirans à Deo precatus eſt anxie: & vt ſibi liceret vindicare Chriſtianitatis perpeſſa incommoda, atque poſt contritos venenatos illius Othomanni dracones, peſtiferamque eius proſapiam, Deo immortali ſuam reddere animam optauit. Id quum Deus illi abnegarit, eius ſupple vices. Pone ante oculos Athenarum vrbem, omnium ſcientiarum inuentricem ac domicilium, oppugnatam: Conſtantinopolitanum imperium exciſum, & ab hoſtibus Chriſti poſſeſſum: Chalcidis & Euboiæ direptionem, Hydrunti expugnationem. Cogita, & Deum ſupplex ora, vt olim Tamberlanus è Perſia Scytharum Dux Baiaziten Turcum ſuperbiſsimum deuicit, incluſum cauea, & aureis vinctum cathenis circumduxit: ita ope Dei Optimi Maximi Ieſu Chriſti, quē tanto ludibrio proſequuntur ſpurciſsimi latrones iſti, Solometum Turcorum tyrannum (quem nuper obſtupuiſſe, & veluti in ectaſi poſitum dicunt, cum Nandaralbæ ſanctæ cuiuſdam virginis corpus inſolens victor poſt captam arcem attrectaſſet: veluti olim Mahometum II. cum imaginem beatiſsimæ virginis cum S. Ioanne in cœlo aſpexiſſet in obſidione Rhodi) cathenis ferreis, non aureis, per Chriſtianitatem circumducas, oſtendaſque te ideo in ſolium locatum Aquiſgrani, vt Chriſti hoſtes ſubigas ac proſternas, ne virus ſuum latius diſſeminent. Vide ne cum Tartaris fallaciſsimi hoſtes Turci arma iungant, ac ruptis Chriſtianitatis obicibus, Hungaria atq; Polonia, inundationē in imperiū faciant. Cum enim mihi dapſiles non ſint diuitiæ, minutulos hos quadrantes.

drantes, id eſt, hanc admonitionem offero: timens ne plebem noſtram improuidam miſeraſque & imbelles gentes trucident, vt olim ſæuus Attila, qui cum ſuis Hunnis ex Hungaria Franciam & Italiam euaſtauit inſperato. Id fiet, ſi Chriſti nomine inuocato, bellis ciuilibus ſedatis, faſtu ſacerdotali poſito, principibus vnitis, aciem coges, & vexillum Chriſti circumduces, paſtoribus iſtis fœdiſſimis ac bubulcis Aſiaticis, quos multi formidoloſi homines inſuperabiles exiſtimant, manus conſeras, in nomine eius qui victoriam largitur ſe timentibus.

LECTORI CVSPINIANVS.

VEnimus ad exitium Conſtantinopolitani imperii, quod iam ſpurciſſimi, & in omni genere luxus reſoluti ſemimares, ſeptuaginta circiter annis occuparunt: decreuimus eorum reges, quos ſua lingua Amyras vocant, ordine etiam recenſere, ab eorum origine in præſens vſque ſeculum per annos quingentos circiter. Armenius item Aytonus Turcorum impetium anno M. LI. in Perſia cœpiſſe ſcribit. In Aſia vero, anno Chriſti M. CCXCIIII. Nos tam ex Græcis quam Latinis, veteribus ac neotericis memoranda excerpſimus. Ex Aytono, Zonara, Nicolao Saguntino, Richardo, Ptolemæo Lucenſe, Scilace, Segonio, Ænea Pio, Ottone, Nicolao Chalcondyle, Dandalo, Callimacho, Paulo Andrea qui Chalcidicæ oppugnationi, Coriolano Cepione qui Scordenſi expugnationi, Guilhelmo Coarſino qui Rhodiacæ obſidioni interfuerunt: Nicolao fratre Prædicatorum, qui in Baldaco vrbe Saracenorum Arabicam linguam didicit, vt ſectam Mahometis reprehenderet: ac ex Felice Petancio, quo cum mihi inſignis familiaritas fuit, qui ſæpius in Turcia oratorem egit, & eorum omnia cognita habuit, mihique familiariſſime, cum & ego oratorem Cæſaris Maximiliani apud Vladislaum Hungarorum regem agerem, recenſuit. Quæ fide ſincera poſteris citra inuidiam dabo, modo boni conſulat lector quiſquis hæc leget, ab origine Turcorum initium ſumentes.

De Turcorum origine.

INVESTIGANTI mihi accurate originem Turcorũ, & veterũ & neotericorum ſcripta diſcutere perneceſſarium duxi. Quod dum facio inter Latinos primus occurrit Pomponius Mela, qui in fine Geographiæ libri, cum Scythię populos, & qui Tanaidem paludẽ ac Riphęos montes incolunt, deſcribit: Iuxta (inquit) Thuſſagetæ Turcæq; vaſtas ſyluas occupant, alunturq; venando. Quod Plinius repetit lib. 6. ca. 7. Thuſſagetæ & Turcæ, à quibus hodie, qui late in Aſia impetitãt, Turci orti quibuſdam iudicantur. Euſtathius Dionyſii poetæ interpres, aliam originem eorũ commemorat: Poſt Scythas (inquit) eos qui mari Cronio vicini, Caſpium accolũt, Vnni ſunt, quos Simocatus hiſtoriarũ conditor à Perſis vocari Turcos exiſtimat, ad Orientẽ vernum ſpectantes. Ob id magis probandos cenſet, qui ſcribunt Vnnos ſine th, quam qui illos populos Thunnos vocant. Ptolemæus inter Sarmatas Aſiaticos ſupra Caſpias portas Tuſcos ponit, qui iidem videntur cum Turcis. Neoterici omnes hanc ſecuti opinionem, illic prodiſſe Turcos commemorant. Antiſtes ille Friſingenſis Otto, diui Leopoldi filius, lib. 5. Annal. ſuorũ, à Caſpiis portis egreſſos Turcos ſcribit, anno humanæ redẽptionis ſeptingẽteſimo quinquageſimo nono, & circiter: ac cũ Auarib. populis (qui hodie Hungari dicũtur) multis profligatis cõflixiſſe, Pipino apud Francos regnante, patre Caroli Magni. Martinus Segonius Nouomontanus ex quorundã opinione ſcribit, Turcos ex Caucaſiis portis egreſſos, primum finitimas gentes, & in iis Armenios inuaſiſſe. Inde minorẽ Aſiam ab iis armis occupatam, anno à mundi origine tertio & ſexageſimo, ſuper noningenteſimum ac quinquies milleſimum. Anno vero Salutis octingenteſimo quadrageſimo quarto, quum Byzantii imperaret Conſtantinus V. Leonis III. filius, Stephano III. Pontifice maximo. Platina ſcribit, Turcos meliores ſedes poſtulaſſe: ac primo Alanos, mox Colchos & Armenios, inde minoris Aſiæ populos, poſtremo Perſas & Saracenos viciſſe & oppreſſiſſe, anno Chriſti ſeptingenteſimo quinquageſimo quinto. Sunt etiam, vt ſubiungit, qui hos fuiſſe Scythas ſcribant, ex iis præſertim, quos Alexander Macedonum rex intra Hyperboreos montes ferreis repagulis clauſerit: hac metaphora vſi, quod gentem indomitam in angulum illum tanquam in ergaſtulum concluſiſſet.

Inter Græcos autores Scilix, qui hiſtoriam Conſtantinopolitanã edidit, hæc de Turcis ſcripta reliquit, quæ cum prioribus conueniunt: Turcorum (inquit) genus Vnnicum

eſt,circa Caucaſum mootem, gens maxima atque libera. Quum Saraceni late domina-
renturin Aſia atq; iotet ſe diſſiderent, Mauginet princeps Perſidis & Mediæ, contra Im-
braelem,item Saracenum Babyloniæ priocipem, auxilia Turcorum accerſiuit. Illi,duçe
Mucaleth victoria potiti, ad imperium Perſiæ aſpirare cœperunt: præſidiaque io Araxis
ponte conſtituta à Saracenis,ne Scythæ tranſirent io Perſiam,dum amouere conarentur,
309 prohibiti manu valida prodromo,duce Strangolice,cootra exercitum Mauginet veniũt,
ac tandem potiuntur totius Perſiæ. Stragolix Sultanus efficitur: ruptiſque Caucaſi clau-
ſtris,Turcos alios euocat,viciniſq; bellum ſuſcitat. Babylonem Piſſaſirio rege ſuperato, in
poteſtatem redigit. Contra Carbaſſen Arabiæ principem bellum primum per Guelman
legatum,deinde per Aſan fratris filium infœliciter geſſit,amiſſis copiis,ac profligatis. Ve-
rum hi atque alii huius oationis inſurgentes, totam Aſiam occupauere, atque cum Sara-
cenis de vna lege conuenere:cum prius,vti reliqui Scythæ, idola colerent. Ioſequentibus
deinde temporibus, diuerſi ex iis duces ac principes loca diuerſa cepere. SOLIMANVS
Nicæam vſque ad Helleſpontum & Tarſum Ciliciæ occupauit: qui in prima expeditione
Hieroſolymitana expulſus à oostris cum tota familia fuit. DVCATH Damaſcum, o-
moemque regionem Decapoleos ſubegit. ASSVNGVR Alapiam, quam nunc Alepum
dicuot, olim Epiphaoia dicta. ANEXIANVS Aotiochiam,cum modicis fioibus. Nam
vſq; Laodiceam Syriæ CALIPHA Ægypti è gente Saracenica poſſidebat regiones. Poſt
annos deinceps circiter octuaginta, regnante apud Hieroſolymas ex noſtris Almerico,
Syracinus Notandini Damaſceni principis dux, ſimulatiooe ferendi auxilii Caliphæ Æ-
gyptio,qui tunc à noſtris oppugnabatur, eum obtruncauit, Soldanumque ſe primum Æ-
gypti cooſtituit. Huius Saladinus ſucceſſor, Hieroſolymæ Syriæque regoum noſtris ex-
pulſis in poteſtatem recepit: proceſſuque temporis, & ipſi Saracenicum oomen ex Tur-
cis,quod ioter Arabos verſarentur, vſque in hodiernum diem accepere: perpetuaq; poſt-
modum lege ſanxere, ne quis Turcus aut in ſecta Mahumetana natus, Sultanus eſſet: ſed
aut Chriſtianus fidei deſertor, aut alterius nationis captiuus ac ſeruus.

Zonaras,qui Ioannes Monachus dicitur, in Græcis Imperatoribus de origine Turco-
rum ſcribens, tradit eos tenuiſſimis primordiis, & obſcuris plane, ſeptingenteſimo ab-
hinc anno ex Caſpiis montibus natali ſolo relicto, in Perſidem & minorem Aſiam primũ
impetũ feciſſe, vagoſq; latrocinantes magis quã belligerantes prouincias vaſtaſſe. prima
ſtipendia Baſilio Macedone imperante, ſub Muchumetio Saracenorum principe me-
ruiſſe, quorum opera Babylonios Indoſque ille vicerit. Sed peperit iis virtus inuidiam,
prohibitique ad ſua redire,indignati primo ſecedunt. Inde vno alteroque prælio Tangro-
lipicis Mucalecii ducis eorum auſpiciis feliciter aduerſus Saraceoos geſto, tandem egre-
gie vincuot,Muchumetiumq; profligatum acie obtruncant: ex quo res Turcica ad Tan-
grolipicem delata.Is aliis Turcis ad ſe accerſitis, Cucumetium nepotem aduerſus Arabas
cum paratiſſimis copiis miſit.Qui prælio ab iis victus, cum à patruo per ſummũ contem-
ptum exceptus eſſet,eius iracuodiam veritus, ab illo deficit,& Peſara Choraſmiorum vr-
be munitiſſima ſeſe includit. Tangrolipix interea prælio genti funeſtiſſimo in Mediæ fi-
nibus cum Romanis, Aſani alterius oepotis ductu, conflixit. Quo victo & cæſo,indigna-
tus ille, Aleimum fratrem iterum in Romanos miſit. Qui egregiam victoriam,capto Li-
parite Græcorum duce,& cæſis etiam Iberis Romanorum ſociis,retulit. Sed cum Lipari-
tem primum,mox & dona à priocipe miſſa facile Turcus reddidiſſet,oec præſtarent Ro-
mani quod promiſerant,ingentib.copiis accinctus Tangrolipix, Aſiam omnem ad Euxi-
num mare aut vaſtat,aut ſubigit. Variatum deinde in gẽte factionibus exortis, ad Gallorũ
vſque memorabilem illam expeditionem,qua Franci ab iis ſæpius magna etiam imperii
parte mulctati ſunt,donec Othomannus veterem gentis gloriam aſſerere eſt auſus.

Pius Senenſis in Aſia ſua, & in libro quo quæ ſub Friderico tertio geſta ſunt, conti-
nentur,cui titulus eſt Europa,errore eos teneri magno docet,qui Turcos Teucros nomi-
nant,quod Troiam poſſident,quorum origo ex Creta commemoratur: cum Turcorum
gens barbara ſit,ac Scythica. Citatur ab eo Herichus philoſophus (neſcio quis) qui tradit,
Turcos in Aſiatica Scythia vltra Perichios montes & Taracuntas inſulas contra Aquilo-
nis vbera, id eſt,ad Septentrionalem oceanum ſedes patrias habuiſſe: quæ gens ſit trucu-
lenta,ignominioſa,& in cunctis ſtupris ac lupanarib.fornicaria: comedens quæ cęteri ab-
ominentur,iumentorũ,luporum & vulturũ carnes, vixq; abortiuis hominũ abſtinet. Diẽ
feſtum nullum colit,niſi meoſe Auguſto Saturnalia. Romanum imperium audiuit magis
quam ſenſit,quamuis Octauiano Auguſto in auro littorio cenſum dederit: & id quidem
ſponte. Nam cum vicinas vndiq; regiooes annua illi tributa reddere animaduertiſſet, no-
uum dierum ac temporũ exortũ eſſe Deũ arbitrata, munera illi quotannis miſit. Exin Põ-
cum

Digitized by Google

tum Cappadociamq; tranſgreſſa, ad reliquas finitimas gentes ſenſim illapſa eſt, more latronum, clandeſtinis excurſionibus vires ſibi vendicans, occupatis montibus & clauſtris opportunis, vnde facile irruptiones fieri poſſent, vſque adeo emerſit ac ſublata eſt animis, vt palam iam & pari marte aduerſum finitimos de agri poſſeſſione certaret. Deniq; tempore ſuccedẽti, non ſolum Pontum & Cappadociam, verumetiam Galatiam, Bithyniam, Pamphyliam, Piſidiam, vtramq; Phrygiam, Cilices, Cares, & eam Aſiam quæ Minor vocatur, ad oras vſq; Ionii & littora Græci maris occupauerit.

Nicolaus Euboicus Saguntinus, qui ab aliis Secundinus dicitur, vir græce ac latine peritiſſimus: qui Florentiæ ſub Eugenio quarto, vbi Græcorum cauſa concilium agebatur, eruditiſſime diſputationes Græcorum interpretabatur, ac illuſtre nomen fidi interpretis conſequutus eſt: ad Æneam Syluium, Senenſem tum præſulẽ, libellum ſcripſit terſiſſimum, de origine & familia Othomannorum. In quo diſſerit, Turcorum gentem ab annis ſexcentis, & ſupra, è Scythis, qui trans Tanaim Aſiam verſus, nulla ſtabili ſede, nullis vrbibus, nullis certis ac perpetuis domiciliis campos patentes, vage paſſimq; coluere, originem traxiſſe, & tanquam riuulum quendam è fonte inde emanaſſe. Argumentũ autem affert, quod primo Pontũ & Cappadociã tranſgreſſi, ad reliquas inde finitimas partes ſenſim illapſi ſunt. Accedit vitæ morumq; ſimilitudo, habitus, cultus corporis, equitandi ſagittandiq; ratio, & omnino rei militaris cõmunis quædam & patria diſciplina: & quod ſine vlla dubitatione cuiquam probari poſſit, linguæ ipſius ac vſus loquendi cognatio. Hi parua manu primo latronum more clandeſtinis quibuſdam excurſionibus ac inſultibus, vires ſibi vendicare conati ſunt. Confluenteq; ſubinde (vt fit) huiuſcemodi generis hominum multitudine, occupatis opportunis quibuſdam montibus clauſtriſq;, vnde per occaſiones facile irruptiones fieri poſſent: vſq; adeo emerſerunt, ac ſublati ſunt animis, vt palam iam & pari marte aduerſum finitimos de agri poſſeſſione certare non vererentur. Deniq; procedente tempore, ſiue negligentia Græcorum (quorum de re agebatur) ſiue fatali quadam neceſſitate, & rerum varietate humanarum, ſiue permiſſu cœleſtium aliter iam de huiuſmodi imperio præſcribentium, ob Chriſtianorum crimina hæc crudelia poſteris flagella miſſa ſunt: ac ita celeri ſuccreuere curſu, vt opinione omnium citius non modo Pontum & Cappadociam, verum etiam Galatiam, Bithyniam, Pamphyliam, Piſidiam, vtramq; Phrygiam, Cilices, Cares, & eam Aſiam, quæ Minor vocatur, ad oras vſque Ioniæ & littora Græci maris occuparint, & in ſuam poteſtatem redegerint, variis ducibus vſi, vt deinceps oſtendemus.

Antonius Sabellicus ſibi obtigiſſe narrat, Nicolaum Chalcocondylem grauiſſimum autorem, qui res Turcorum à prima origine ad noſtra tempora vſque decem voluminibus complexus eſt: arbitraturque neminem veterum ſcriptorum demonſtraſſe, qui olim fuerint Turci, aut vbi terrarum egerint: vt ne nomen quidem ſit ab vllo vetuſtiorum literarum monimentis traditum: præter Pomponium, qui inter Scythicas gentes Turcas poſuit. Cæterum ſiue in voce mutatio facta ſit, ſiue omnino gens diuerſa fuerit, communi omnium cõſenſu hi, quorum opes hodie longe lateq; patent ac pollent, Turci nominantur, non Turcæ, vt omnes Græci & Latini autores eos appellant. Verum de iis non vnus eſt ſermo. Ipſi de ſe ita prædicãt, vt ſuæ gentis autores ex Caſpiis montibus à finitimis pulſi, in Perſidem & minorem Aſiam deſcenderint. Nec prius cœpiſſe apud eos regiã familiam, quã ſint ex Scythia profecti, quum antea ſine duce, ſine legibus viuerent, vagi diſpalatique tantum præda & rapto viuentes. Inde, vt ſunt humanarum rerum vices, ex cuiuſdam Othomanni ſucceſſu celebrari familiã vnam contigiſſe, ex qua reges creari conſueuerint: idq; ita accidiſſe memorant, vt tres numero fratres, in ampla & regia fortuna relicti, quum viciſſim imperitare cœpiſſent, ſiue pudore impediente, ſiue metu, quia parum tutum eſſet non cedere ætati, duo minores natu Aleus & Othomannus, regno maiori fratri relicto, ac domo vterq; cum ſua manu profecti, hic Cappadociã & Galatiam & Bithyniam occuparit: ille Caramaniam, Lycaoniam, & eas terras quæ Tauro monti adiacẽt. Et hæc Turci de ſe memorant, quibus ſe Scythas eſſe fatentur.

Chalcocondyles autem, qui plura de Turcorum rebus ſcripſiſſe à Sabellico memoratur, quam Latinorum aut Græcorum quiſquam: Multi (inquit) Turcorum linguam & mores ſecuti, Scythas eos autumant, qui ex Tanaide ſint profecti, Parthis late imperantibus, Perſarum terram, Medorum & Aſſyriorum innaſcere. Poſtquam vero in Aſiam progreſſi ſunt, fuerunt (ait) qui Parthorum progeniem exiſtimarent: Parthi enim & ipſi à Scythis orti. Alii (nomen fortaſſis ſecuti) à Turce Perſarum vrbe magna & opulenta, eam gentem ortam crediderunt.

Dandalus Venetus, ſcriptor Annalium, hiſtoriæ ſacræ non ignarus, opinioni proxi-

mæ aſtipulari videtur. Is quendam Bolzothemum prodidit, Orientis regem poter
mum, cum Romano (id enim nomen illi fuit) Conſtantinopolitano imperatore a
pugnam depugnaſſe, Romanumque poſt maximam ſuorum ſtragem fuſum, porro
gatũ, Aſiam à victore hoſte eum tota Syria ſubactam. Quibus prouinciis victor Bar
quatuor velut compedes iniecerit: Quippe qui Solymanno nepoti ſuo Turciam obt
dam dederit, inter Perſidem & Imperij fines. & de Turcia ſiue Turce, hæc ille. Cæte
ca, quæ præſidiis ſunt ab eo firmata, Damaſcus, Antiochia, & Alapia.

Non defuerunt præterea, qui Turcos ex Arabia, quiq; ex Syria ortos arbitrare
Verum quæcunque illis origo eſt, ex Scythia vtique eſt, & vt quidam adiiciunt, ex
pęis Scythis, qui præ cæteris ad Orientem vergunt, ſedeſque circa Tanaim habent
ius cauſa inde profecti ſint, non facile apud autores inuenitur. Hoc ſatis conſtat, pa
fuiſſe ab initio manum, ac turbam paſtoralem: quæ alia atque alia appetendo, in Pe
Medos proceſſerit: adeo interim obſcura fama, vt eo bello quod Heraclius princ
Coſdroem Parthorum regẽ geſſit, cum Hieroſolymam (quæ ſemper hactenus ſub
imperio fuerat) caperet, vix ſit eorũ nomen auditum. Inde gentis opibus circa Per
auctis, Saracenos ad eam deſperationem deduxere, vt Mahometi fide ab his recept
ſint eos in Perſide regnare: vt neſcias, vtra gens maiorem fecerit iacturam, qui tan
gno ceſſerint, an qui eam ſibi peſtem inculcari paſſi ſunt regnandi cupiditate. Vniu
fidei vinculum ita vtramq; gẽtem copulauit, vt Saraceni pro Turcis, & contra Tu
Saracenis indiſcreta appellatione aliquandiu vocati ſint. Nunc Turcorum nomen
inualuit, altero pene abolito. Creuerunt inde plus nimio gentis opes, innumeris p
aliis poſt alios ſubactis, vſque ad Othomanni tempus, ob Chriſtianorum diſcordia
hæc de Turcorum origine ſatis.

De Mahomete Saracenorum Phylarcho
& Pſeudopropheta.

SED priuſquam Othomannorum familiam, & quot inde ordin
dierint reges, quos vulgus Turcorum Cęſares appellat, ipſi patr
gua eos Amyras appellant, exequar, operæprecium duxi, Maho
pſeudoprophetæ vitã, qui autor ſeducendæ plebis extitit, pauci
libare: vt intelligant omnes, quã fatua fuerit tam late iam pate
ſaniç origo: quam turpis Chriſtianorum Principum ſocordia, c
ſcentem flammam vel amphora aquæ extinguere poterant. C
enim impietatis hic & ſuperſtitionis princeps, hoc humano generi malum ac ſemin
errore inextricabili peperit, Mahometes Cyrenaicus, quẽ patria græce vocat Moni
nen: licet quidam Arabem, quidam Perſam ſcribant. Eſt autem natus anno noſtræ
quingenteſimo nonageſimo ſeptimo, aut octauo, & circiter. notæ enim numeror
Chronicis variantur, & errorem inducunt: Mauricio imperante, & Gregorio ſedẽ
veluti propheta claruit anno humanæ redemptionis ſexingenteſimo vigeſimo ter
citer Heraclii Imperatoris duodecimo, expeditionis Perſicæ ſexto, cum Coſdroen
deuiciſſet. Homo nouus alioqui, humili ac obſcuro genere (vt refert Guilelmus L
nenſis Bibliothecarius) nulla parentum claritudine cognitus, nullis opibus, ſolus p
& nullarũ virium, nullorumq; neruorum, locoq; ſordido. Dicũt quidam, ei fuiſſe p
multorum dęmonũ cultorem: matrem Iſmaelitam, & ob id Hebraicę legis non ig
Vnde & puer diſtractus ambiguuſq; effectus, dum pater ſuam, mater alterã illi leg
gerit ac inculcat, neutram ſane amplectitur. Vtroq; igitur imbutus cultu puer, neu
ultus recepit. Quin homo poſtea callidus, atq; ingenio vafer, inter Chriſtianæ piet
ros diutiſſime verſatus, rẽ pernicioſam humano generi (vt inferius ſcribemus) ex
legibus eſt commẽtus. Is puer parentes amiſit vtroſq; puerilibus annis: captus à Sar
qui inſignes habentur inter Arabas latrociniis, Abdemonapli mercatori Iſmaelitic
ris viro claro & pecunioſo venditus eſt: qui eum primũ, quoniam carebat liberis, c
mam & ingenium liberalius tractabat. Qua re factum eſt, vt Abdemonaplis filius
diceretur Mahometes. Factus homo verſutus, rapax, impurus, omni ſcelere obnox
mulator & diſſimulator callidus, mercimoniis ac negociis præficitur: camelos age
Ægyptum, Syriam, Palæſtinam, perque alios peregrinos locos. Quibus itineribus i
atque iterum repetitis, vſus ſæpenumero tum Iudæorum conſuetudine, tum Chri
rum, non tam diſcere quã deprauare ſtuduit & vetus & nouum ſacrarũ Scriptura

ſtru

ſtrumentum, cum eſſet à parentibus diuerſas edoctus ſectas, vt diximus. Acumen enim ingenii ſi animũ facinoroſum occupauerit, peiora omnia faciet. Tum animum adiecit furaci queſtui, ac dominum fallere (quod eſt ſeruorum proprium) ſtuduit. Ob id cum & domino ſuſpectus & cæteris inuiſus eſſet, ex obſcuro ſeruo prodiit in inſignem latronem. Continuiſque furtis ac ſpoliis inſignior factus, indies ſcelerum participes ſocios plures & innumeros breui temporis curriculo comparauit. Hæc iuuabant præterea, aſpectus trux, & vox terribilis, corpuſque gladiatorio robore metuendum. Sic itaq; in admiratione paulatim barbaræ gentis veniens, autoritatem ſibi haud mediocrem comparauit; adeo, vt hero ſuo ſine liberis defuncto, viduam Iſmaelitici generis Gardigenam quinquagenariam (à qua educatus erat & nutritus) locupletem admodum vxorem ducit, iuuenis potens, pollenſque carmine. nam magicæ vanitati plurimum erat deditus. Atque hæc illum ſibi, incantationibus pellecta, maritum deligit. Vxoris opibus elatus homo furcifer, ad immaniſſima qua q; flagitia animum adiecit, ſuo deprauato ingenio, alioqui ad audaciam omnem promptus ac paratus. Auxit autem hominis temeritatẽ Sergii monachi flagitioſiſſimi perfidia, vt breui apud Arabas omnes in tantã veniret exiſtimationẽ (cum nunc ſe Hebræum, nunc Chriſtianum ſimularet, cum tamẽ nihil omnino ſani ſaperet) vt maximus Dei nuncius, maximuſq; propheta paſſim vocaretur & crederetur. Is autẽ Sergius monachus Neſtorianus hæreſiarcha, qui Acephalorũ hæreſim inſtaurauit, è Conſtantinopoli eiectus, in Arabiam profugit, domumq; Abdemonaplis Iſmaelitæ, dũ viueret, frequẽtauit. Demum in Mahometis familiaritatẽ perueniens, malus magiſter & moderator, turpiſſimo & nefandiſſimo diſcipulo facile coniungebatur: malum enim malo additum, ſymbolum facit. Erat hic dicax, multiloquus, audax, temerarius, inſolens, verſutus: in omnibus plane cum Mahomete conuenerat. Noluit religioni cui erat addictus, inſeruire (nam nullius dignationis inter ſuos erat, præſentemq; vitæ ſtatum pertæſus libere euagabatur) ſed erupit apoſtata reiecto cucullo è monaſterio, & comparem ſuorum morum Mahometum, & qui tamen potens eſſet, & opem ferre poſſet, cuius iam nomen celebre eſſe cœperat, tandem ſcelerum ſentinam homo transfuga reperit. Quem edocuit malus magiſter Neſtorianam inſaniam, Chriſtianoſq; ſacerdotes expellere Damaſco, Syria, Arabia paulatim omni perſuaſit: Iudaicam corrumpens legem, Chriſtianam inficiens. Dici vix poteſt, quot vafriciis miſeram plebem perfidiſſimus hic apoſtata ſeduxerit. Luſit noſtra ætate vir Germanus, Græce, Hebraice, Romaneque haud triuialiter eruditus, Iohannes Capnion Phorcenſis, carmine Iambico comœdiam, qua & cum veteribus poſſet de eruditione contendere, cui nomen eſt Sergius: qua monachi iſtius perditiſſimi mores explicantur. Cæterum Mahometes a præceptore peſſimo flagitia quæque edoctus, quum ex victus intemperãtia, continuaque ebrietate morbum comitialem (quem epilepſiam medici vocant) incideret frequentius, vxore hanc ægritudinem ægre ferente, quo ſe ea infamia homo veterator liberaret, Gabrielis nuncii Dei ſplendorem, à quo ſecretiora in ecſtaſi poſitus hauriat, ſeſe ferre minime poſſe mentitur, morbumque eſſe diſſimulat: Deſine, inquit, mirari, chariſſima vxor, hoc mihi ex Dei ipſius ſpiritu me corripiente prouenit, qui mihi futura ſuggerit, ac commentandi gratia crebro ad me ventitat. Diuulgatur fama, ac Propheta vulgo acclamatur: quam noua arte, nouoque dolo, ductu præceptoris ſui Sergii auxit. Columbam enim (quam ſpiritum ſanctum callidiſſimus deceptor vocabat) aſſuefecit in aure ſua paſci: Hanc ſibi ſecretiſſima Dei conſilia nunciare iactitabat mendaciſſimus nebulo, quoties ad aures pro nutrimento auis ſimplex volabat. Forte hunc dolum à Quinto Sertorio didicit, qui ceruam circumduxit, vt milites falleret, quemadmodum hiſtoriæ Romanæ prodiderunt. Defuncta itaque coniuge, & hæres inſtitutus, opibus auctus, authoritate magna quotidie creſcebat. Legem igitur nouam condere cum ſuo magiſtro Sergio ac ſociis quibuſdam Iudæis, potiſſimum quodam Baheira cœpit, partim ab Hebræis, partim à Chriſtianis quædam mutuando: voluminеque quodam ſectæ illius nouæ leges omnes conſcripſit, cui nomen eſt Alcoranus. Is liber tempore Sigiſmundi Cæſaris in concilio Conſtanticoſi a Iohanne Hiſpano Segobienſi ſummo Theologo, qui ab Amedeo Cardinalatus inſignia accepit, in Latinum eſt verſus idioma, deliramentaque eius libri viuis rationibus ab eo ſunt exploſa. Recordatus autem Theologus, vir non contemnendæ inſuper doctrinæ Florentinus, ordinis prædicatorum, omnia erudite refutauit peculiari opere, quod ex Arabica lingua, quam in Aſia dum peregrinaretur edidicit, in Latinam vertit: quod quidem commentarium rurſus Demetrius Cydonius in Græcam linguam tranſtulit. De hoc Alcorano paulo inferius plura, cum de religione Turcorum loquemur. Vt autem gentem ventri ac ſomno deditam, homo ſubdolus quibus poſſet verſutiis ac peſtiferis cogitatibus falleret, taurum quendam nutriuit, qui conſueuit

è manibus ſolius Mahometis pabulum ſuſcipere. Huic intra cornua librum hunc co
uit, & aſtante plebe miſera ac ſimplici, altiore quadam voce ex abdito euocauit. Cu
tur iam multa de his legibus diuinis homo loquaciſſimus declamaſſet, erupit inſp
taurus, multos in itinere proſternens, volumenque illud (quod Alcoranum vocauit
cornua ferens, per mediamque irruens plebem, in manus Mahometis (cui ſoli pep
tanquam nutritoris deponit, veluti cœlitus miſſum munus. Quod nebulo ille ſumn
honore accepit, quædamque ex eo mox populo interpretatus eſt. Hoc commento
gem, Sergium prophetam fecit. Columba enim literis aureis ſchedam ſic inſcr
attulit in collo ſuo: Quicunque tauro iugum imponet, rex eſto. Sergius igitur iugu
ferens, Mahometi detulit, qui tauro impoſuit facile, & mox rex à ſtulta plebe vo
diuino munere hæc facta iudicante, ac volumen illud aſſumente. In hoc pręcipitur
ciſio ob nullam religionem, neque ob piaculum criminum originalium (quæ nulla
tratur) ſed ob meram ſuperſtitionem: vel, vt aliqui dicunt, cum ſe lauant Turci, ne
maneat ſordis ſub præputio. Tum abſtinentia carnis porcinæ & vini, quo facilius e
ſuſpicionem illius morbi, qui ſe vino obrutum iampridem corripuiſſet. Vinum eni
temperantius ſumptum, meatus cerebri, ne reſpiratio fiat obturando, gignit foueto
lepſiam. Caro item porcina craſſos gignit humores, quibus facile cerebrum oppilat
plures hinc morbi naſcuntur. Ieiunium etiam pręcipit menſis vnius continui, quo t
nocte tota veſci licet, vt diurna abſtinentia longa crapula compenſetur. Statuit in
quo ab Hebræis Chriſtianiſque lex ſua diſſentiret, Veneris diem ſacrum, quod in h
eſſet factus, & quod eum nulla alia ſecta ſentiret. Et ex hac pariter cauſa, ſoli Turci c
aliarum gentium ritum ad Meridiem conuerſi, Deo ſupplicant. Vxores præterea
quatuor de cognatione propria ſingulis: concubinas autem tot & ſeruas empticias,
pro facultatibus habere liceret, repudio atque diuortio ſemper admiſſo: quo faciliu
ac imperitum populum ad ſe traheret. Zelotypi adulteras capite plectunt: mancip
libidine vtuntur. Docuit inſuper voluptates corporis futuræ felicitati minime off
cum legem ſuam ſeruantibus promitteret deliciarum hortum paradiſum; quo op
mis fruituri eſſent deliciis, & omnis generis voluptatibus. Puellis veſtes ornatas, &
lorum amplexus, cæteris quas quiſque expetere poſſet carnis voluptates: qua v
mollem ſuapte natura populum quo voluit traduxit, cum omne genus libidinis ac
ptatis promitteret. Hebræos incuſauit, quod Chriſtum ex virgine natum inficiar
quando id prophetæ viri ſanctimonia præcipui, & ſpiritu afflati diuino prænunci
expectandumque ante longe præſagiſſent. Chriſtianos vero ſtulticiæ coarguebat
Ieſum crederent ex virgine natum, Dei amiciſſimum, opprobria & cruciatum à I
perpeti ſponte voluiſſe, cum corpus id diuino conceptum flatu, prorſus fieret impa
cum potius Chriſtus cœlos aſcenderit, Iudas autem loco eius crucifixus ſit. Ridend
go Chriſtianos Saraceni & Turci cenſent, qui conditorium Chriſti religioſius ob
ac venerabundi adorant. Tres inſuper tantum prophetas, quos Razales vocant, Tu
mittunt: Mahometem ſuum legiſlatorem, & Moſen quem Iudæi vatem Hebræor
aquis extractum (vnde nomen habet) adſerunt, & Chriſtum quem minime Deu
putant: licet veterem legem recipiant, & angelos admittant. Multaque alia in hoc
mine Alcorano effinxit pſeudo ille propheta, vt malis legibus gentem ſuam imbuer
tamen aliquis, ſanæ mentis quanquam, his poſſet ire obuiam, legem tulit impiam,
de ea diſputaturus concertaret, cum myſterium tractare nefas eſſet, capitali pœ
cteretur: qua lege prodidit, nihil eſſe ſincerum in toto Alcorano. Nam vltima t
rio probationis omnium quæ Alcoranus continet, eſt gladius. Sic cum Sergio fa
ſimas ſcripturas Mahometes compoſuerat eleganti quadam concinnatione, & ſu
thmo carmineque quo blanditiis ad ſe traheret, dictamine ſuaui allectos, & vera
pturas adulterina interpretatione corrupit: licet Euangelicam hiſtoriam (quam a
laudabat) ab Apoſtolorum diſciplinis corruptam, ſuo Alcorano ſe emendaturu
mitteret. Vetus Teſtamentum laudauit, etſi quibuſdam in locis mendas habere
ret. Vnde & in ſacris literis figuratur à Ioanne in Apocalypſi, beſtia eſſe duo corn
rens: vt latius capite decimotertio ibidem ſcriptores explicant. Chriſtum tamen
ſanctum quidem fuiſſe, & omni virtute præditum ſupra omne humanitatis faſtigi
dicabat. Et ex virginis vtero genitum, nunc verbum, nunc ſpiritum, nunc De
mam vocauit. Cum Sabellianis tamen Trinitatem negauit. Cum Manichæis bin
in diuinis numerum poſuit. Cum Eunomio æqualitatem patris & filii inficiabatur.
Macedonio Spiritum ſanctum creaturam dixit. Cum Nicolaitis multitudinem v
probauit. Et vt propheta conſeruator haberetur vtriuſque teſtamenti, bla

Digitized by Google

Chriſtianis, cum ſe à Sergio baptizari curaret, crebraſque lotiones ſuis indiceret, pro delictorum expiatione: Iudæis vero, cum circumciſionem & abſtinentiam carnis porcinæ inſtitueret, cum tamen ab vtroque manifeſte deficeret. Nam circumciſio quæ octaua fieri die præcipitur, in adultam protenditur ætatem. Baptiſmus autem quom iterari non debeat, quum ſpirituales immundicias tollat, quotidie ab eis repetitur. Quum ergo vtriuſque teſtamenti ſe apoſtolū aſſereret, vtriuſque fuit corruptor: vbiq; enim inſeruit corporis voluptates. Sic peſſima res luxurioſa habuit incrementa, quum in ſereoda lege incredibile illecebram, & omnis voluptatis volutabra ſuis concedetet: quum alioqui omnes ſimus natura procliuiores ad luxum. Hæc peſtis ad poſteros, qui vſque hodie in humanis degunt, longe lateque ſerpſit. Fertur autem opera vſum Iohannis Antiocheni cuiuſdam hæretici, & Aſtronomi cuiuſdam, quos vna adhibuit cum Sergio, cum hæc comminiſceretur figmenta. Er cum Saracenorum animos hac ſuperſtitione armatus, cum infinita Arabum multitudine ſibi deuinxiſſet, iam non latrociniis, ſed aperto Marte aduerſus Romanum imperium arma cepit. Frater enim Ptolemæus Lucenſis ſcribit, Heraclium ob tyrannidem, qua cunctis Arabibus & Saracenis dominabatur, vectigaliaq; indebita, tributa intoleranda impoſuerat, populum feciſſe rebellem: & tunc Mahometem occaſionem adeptum plebem ſeducendi, & ſecta ſua ſuperſtitioſa inficiendi. Nam cum ex eius ſectatoribus non medioctis numerus in Romanis legionibus militaret, quo tempore Heraclius Imperator ſtipendia partiretur muneraque in milites diſtribuerentur, Saracenis ſtipendium petentibus reſponſum eſt à quæſtore, cui id negocium fuerat iniunctum. Vix eſt quod Græco & Romano militi detur, & hæc canum turba tam impudenter efflagitat ſtipendium. quaſi diceret, eam diſtributiooem canibus minime fore conſtitutam. Nam Saraceni quaſi Carecháceni, apud Arabes quoque infames eo tempore habebantur: quos Græci etiam opprobrii cauſa Agarenos, tanquam ab Agare Habtæ ancilla oriundos cognominabant: cum vetus opinio Saracenos à Sara Habræ legitima vxore ortos putet, qui primum in Arabia Petrea (cui Ægyptus & Iudæa inſerta eſt) ſedes habuere ſuas. Quam etiam anſam Mahometes amplexus, facillime perſuaſit genti vaniſſimæ, ſolos eos omnium mortalium legitimos eſſe diuinæ promiſſionis ſucceſſores, & hac fraude in ſectam ſuam aſcripſit. Sed vt redeam ad hiſtoriam, Saraceni eo reſponſo, quo canes vocati ſunt, ira accenſi, irritatique, illico in Arabiam ad Mahometem redeunt, ac Syriam vago rumore replent, facile & illum & reliquos Saracenos ad defectionem & bellum coocitant. Sceoitæ enim Arabes per ea tempora Romanæ militiæ aſſueti, ob negata ab Heraclio ſtipendia rebelles animos induerant. Qui facto ſtatim in Syriam impetu, non tam ſuis viribus quam noſtrorum freti negligentia, Damaſcum petunt infeſtis ſignis, atque occupant, eamque diripiunt primum, ac inſigne templum Mahometi tanquam Deo dedicatum conſecrant, diuinoſque illi hooores faciunt, ac nefarium illius cultum cum legibus accipiunt. Aucto dehinc exercitu Ægyptum ingreſſi, facile ſunt ea terra potiti, vicinorum Arabum commeatu & auxiliis adiuti. Exarſit deinceps incendium latius: quia victoria redditus elatior, & ſucceſſibus ferocior, videns nihil à Romanorum Imperatore in vltionem illatæ contumeliæ aduerſus ſe parari: ita dormientibus Chriſtianis, bellum mouet aduerſus finitimos Perſas, à quibus ſibi maxime metuebat. Regnabat per id tempus in Perſis Coſthoes, qui etiam ipſe (vt inſaniebat animo) diuinos ſibi honores præſtari volueiat. Is conductis Turcis, qui tributarii & tanquam ſerui Scytharum intra Caucaſi clauſtra aſperrimaſque cautes incolebant, Saracenis occurrit. Concurritur vndique, initur pugna ingenti & animo & apparatu: vulnerantur vtriuſque gentis multi, capiuntur, occiduntur. Superatus tandem ingenti clade Mahometes, io fugam vertitur, deformi vulnere io faciem excepto, à Turcis iis, à quorum poſteritate nunc maxime colitur ac adoratur. Nam hi paulo poſt diſſolutiore viuendi licentia pellecti, ſeſe neſariæ eius ſectæ ſocios addiderunt: quanquam ſemper exoſos habuiſſent prius Saracenos: tum vt ſe Mahometicæ aſciſcereot ſuperſtitioni, hoc fuit in cauſa. Iam vniuerſa Africa parebat Saracenis, & magna ex parte Aſia, cum Turci non multo ſupra milleſimum annum à natali Chriſtiaoo cœperunt aperto marte vehementius eos vrgere. Nam vbi eos diutius in Aſia eminere iodignarentur, regem creant nomine Sabochum: qui de occupanda Aſia cootinue cogitans, quo id facilius aſſequeretur, ſe Mahometis cultorem ſimulat: idque non tam Dei quam hominum metu, quos ſibi cupiebat conciliare. Itaq; conteſtatus eſt illi Calipho, quem illi veluti Pont. max. venerabãtur, ſe de conſtituta Mahometi religione nihil omnino mutaturũ, cæterum nolle erubeſcendũ Saracenorũ nomẽ in Aſia excellere. Quare breui cuncti illi Saraceni qui Arabes ſunt, à Turcis eiciuntur ex Aſia. Redacti ii ſane ad priſtina latrocinia, quib. in hanc etiã diẽ maxime

omnium ſtudent, diſſipati atq; diſperſi, non per locos ſolum aſperrimos Ægypto, Syriæ ac Paleſtinæ finitimos, ſed per omnem Africæ ſolitudinem. Pulſis profligatiſque Saracenis, res Turcorum per Virogtiſſam, qui poſt Sabochi obitum regnum excepit, non mediocre ceperunt incrementum. Is enim tum reliquum Aſiæ quodcunque Saracenis ſeruierat, ſubegit, tum permultas præclaras vrbes, quæ Romano parebant imperio, vi expugnauit, Bithyniamq; cepit. Succedit Virogriſſæ Archottus propinquus, qui primus ſubiugarat in Meſopotamia vrbem ampliſſimam Rhobam. Deinde Seleucia ac Laodicea vrbibus captis, & reliqua prouincia in deditionem accepta, regni ſedẽ Mendi conſtituit, ac regium diadema induit, eſtq; Sultanus ſalutatus. Dehinc confeſtim, vel Turcorum diligentia, vel Chriſtianorum negligentia, Græcis ex Aſia eiectis, ad Helleſpontum vſque omnia ſubiugarunt, in Europam traiicientes, vt inferius ſcribemus: ſic Saraceni ſubacti. Perſæ autem, vt reuertamur ad priorem hiſtoriam, cum Mahometem in ſugam vertiſſent, nullis hortationibus miniſue flecti potuere, vt legem reciperent, quam tum ſummus (vt ipſi aiebant) propheta ferret. Vnde Arabes Mahometi impulſu Perſas bello petierunt. Habuerunt Perſæ poſt Coſdroen regem Syrochim, cuius regnum ne annum quidem impleuit. Syrochis Adhiſeri filio regnum per manus tradidit: quo breui extincto, Perſæ Harmiſdã ſibi regem creauere. hoc in pugna amiſſo, Perſæ acie victi, facile ſubacti ſunt. At tum Mahometi lege accepta, non ſolum imperium, ſed nomen etiam amiſere: Saraceni iam inde pro Perſis appellati, & Turci contra pro Saracenis, indiſcreta appellatione aliquandiu vocati. Poſt acceptas enim & illatas clades, cum de pace tractaretur, etiam de nomine conuentum eſt. Quoniam æquiore animo Saraceni in Aſia regnare Turcos paſſi ſunt, cum Turci qui in Perſide habitarent, Saraceni appellarentur, anno ſalutis 632 ex quo gens ipſa regnare cœperat rerumque potita eſt in Aſia, trecenteſimo atque vndetrigeſimo. Nunc Turcorum nomen inualuit altero abolito, ob innumeras eius gentis opes & infinitos populos ſubactos. Mahometes itaque iam pluribus bellis geſtis, aliis ſecundis, aduerſis aliis, poſtquam annos in ſuis erroribus ac ſceleribus vixiſſet 40. veneno periit à domeſticis dato in Arabia, per Gardigenæ vxoris cognatos, & ſuum quendam conſobrinum, quo tempore ab eorum inſidiis rediiſſet, qui cum mercatorum camelis è Syria iter faciebant. Moriens autem prædixit ſe iturum in cœlum: quod diu expectantes, tandem tetro coacti odore, ferrea arca, quam ſibi viuus pro monumento extrui iuſſit, ſepelierunt: cũ homines magnete lapide in tholo templi extructo fallere cogitaſſet, vt videlicet eius ſimulachrum è ferro pendere in aere videretur. Quod & Ptolemæus Arſinoæ ſorori, vt ei templum extrueret concameratum de magnete, ingenioſus Dinocrates architectus Alexandriæ iuſſerat, teſte Plinio: ſed mors negocium intercepit. Regnauit autem Mahometes annis tantum ſex: ſcribuntq; nonnulli, tantum annis vixiſſe quatuor & triginta, alii ſeptem & triginta, cum natus anno Chriſti 595. fertur, perierit vero 32. poſt ſexcẽteſimum: cum aliis (vt ſupra ſcripſimus) dicatur natus 597. & mortuus 637. vel circiter. Numerorum notæ multos gignũt huiuſmodi errores. Sepulchrum autem eius in Mecha Perſidis vrbe locatum ferrea arca inuiſitur à Turcis, vt à noſtris Hieroſolyma ob Chriſti Dei optimi maximi monumentum. Totus Oriens hoc colit ac veneratur. Licet autem in Alcorano vita Mahometis ponatur, infinitis tamen mendaciis ſcatet: quia vt Moyſi ac Chriſto præferret, ipſum extollere nitebatur, qui hoc opus cõpoſuit, quod quaſi collectum interpretatur: de quo etiam inferius plura. Mahometo autem Caliphas ſucceſſit: cui ob nimiam ſuperſtitionem imperium eſt abrogatum, atq; eius loco alter eodem dux nomine creatus. Dicunt alii Mahometo ſucceſſiſſe Calipham, dehine Achali, tum Itali: quem vt nimis ſuperſtitioſum occidentes, Calypham alium ſibi ducem creauere. Plures itaque principes eius gentis, partito inter ſe exercitu, alibi alii regnarunt, variis etiam nominibus appellati: Calyphi videlicet, Amorrhei, Ammyrati, Meramedini, Sultani, quæ eſt apud eos ſumma poteſtas. Homar enim tertius à Mahomete poſt Perſas ſubiugatos, Hieroſolymam, omnemq; Syriam cepit: anno circiter ſexcẽteſimo ſeptuageſimo, Conſtãtino Quarto imperante. Deinde Ægyptum inuaſere, conſtituto apud eam Calypha: quem Syracinus Turcorum dux interfecit, cum Turcorum vires tum quaqua verſus prevalerent, Almerici regis Hieroſolymorum tempore, Sultanuſq; appellatus eſt. cui Saladinus ſucceſſit. Deſideranda tamen hac in parte Chronica Mahometis: extant quidem, ſed ad me hactenus non peruenere. Sic perfidiſſimum Mahometis ſeminarium longe lateque pullulauit, & ad Othomannorum vſque familiam ac ſucceſſionem temporibus ſuccedentibus propagatum eſt, ſubiugatis ſemper finitimis gentibus. De qua ſucceſſione nunc dicemus, vt ordine rem promiſſam exequamur.

De origine Othomannorum, & familiæ ſucceſſione, à quo deinceps Turcorum reges omnes Othomanni dicti ſunt.

OTHOMANNVS, qui primus in ea gente hoc nomen tulit, vir acer, à Gallatiæ loco, in quo natus eſt, Othomannus dictus fuit: Nam anno circiter 1250. quatuor è Perſide familiæ, cum totidem ducibus ac exercitibus, late per Aſiam, perq; Europā vagati ſunt, Aſſembecci, Candelori, Caramanni Othomanni. Candelori Sinopem, regionemque circa Pontum ceperunt. Caramanni Ciliciam: quorum vltimus Habraamus auxilium contra Othomannos à Pio pontifice per oratores petiit. Vtraq; familia à Mahometo Othomanno Cæſare Turcorum pulſa, ad opes Aſambecci confugit: cum Caramannus inter Mahometem & Soldanum Ægypti dominū medius, multa bella cum vtroq; geſſiſſet, locorū difficultatibus & Ciliciæ gentis virtute confiſus, odio Mahometi Chriſtianorum amicus, multa paſſus. Cum vero minoris Armeniæ & Cappadociæ terras poſſideret, ſæpe quadraginta millia armatorum coegit: Aſambeccus Vſuncaſan appellatus ex illa familia, nuper anno milleſimo quadringēteſimo ſeptuageſimo ſecundo, in Perſide regnabat potentiſſimus, apud Tauros ciuitatem ab eis vocatā, regiam conſtituerat, ac Othomannis plures ademit vrbes. Cum Venetis ex ea cauſa fœdus iniit, ſeptingēta millia hominum coegit, in caſtris ſylueſtres equos venari ſolitus, quibus nonnunquam veſcebantur milites. Pruſiæ ac Nataliæ regiones depopulatus, Cappadoces, Armenos, Meſopotamios, finitimoſq; populos omnes ſubegit. Habuit hic Aſſembeccus vxorem Imperatoris Trapezūtii filiam, Chriſtianā: licet nomen vxoris apud Turcos non magni ſit momenti, cum liceat tot habere, quot cuiq; libeat. Expugnauit & hic Sarochum nepotem magni Tamerlani, qui apud mare Caſpium Samorcantem vrbem proximam Amazonibus tenebat: Hienſelem regem Babyloniæ cum toto exercitu ſuperauit: Ægypti Sultanū ob formidinem ad fœdus ineundum compulit. Sed poſt eius mortem filiis non par felicitas ſucceſſit: nam multa illis Othomanni, multa alii de imperio ſuſtulerunt. Othomanni igitur quarta familia prænominata, eodem tempore Othomanno duce in Aſiam primum minorem irrupere, & paulatim deinceps cæteras omnes familias abſorpſere. Ex iam longius enim repetitis hiſtoriis inclareſcit, circa annum ſexcenteſimū Bonifacio Quinto ſedente, & Heraclio imperante, legem Mahometicam incepiſſe: floruiſſe autem ſub Leone Quarto, à quo Leonina vrbs dicta, ac Lothario Imperatore, anno Chriſti DCCCXLVIII. quum immenſa multitudine Saraceni Hieroſolymam oppugnarēt: dehinc mare traiecto, direpta Anchona, vexatoq; Dalmatico ſinu, cum ingenti claſſe diripiendæ vrbis cauſa, Neapolitanos & circumiacentes oræ maritimæ agros, totamq; pene Italiam popularentur, multa funditus deſtruerent Siciliamq; deuaſtarent redeuntes: nam Leonis pontificis exercitus circa Hoſtiam victor euaſit. Deinceps vero anno humanæ ſalutis milleſimo ducenteſimo quinquageſimo, quatuor prædictas prodiiſſe familias ſcribatur, Aſſembeccorum, Candelorum, Caramannorum, ac Othomannorum. Inueni autem (ne illud quoque prætercam imprudens) opuſculum cuiuſdam fratris ex Hungariæ oppido Schebeſch, quod lingua Germanica Mülenbach cognominatur, qui poſt obitum Sigiſmundi Imperatoris, Amurathe Turcarum rege Hungariam irrumpēte, captus puer ſedecim annorum, & viginti annis ac duobus in Turcia ſeruiens, omnemque eorum ediſcens ritum ac morem viuendi, liber factus, monachum egit, ac de ritibus eorum opuſculum à ſe ſcriptum reliquit. In quo narrat, ſectam Mahometis & Sarracenorum anno ſalutis 600. inchoatam, ſub Heraclio Imperatore, circa octingenteſimum floruiſſe ſub Ludouico Imperatore, Leone IIII. in tantum, vt capta Hieroſolyma venerint Romam, Siciliam atque Italiam vaſtantes. Tum circiter annum Chriſti MCCLXXX. Soldanum Magnum à Meridie egreſſum, contra Orientem, omnes regiones ad mare vſque occupaſſe, terramque ſpacioſam in ſeptem partes diuiſam, ſeptem ſuis ducibus, quos ſecum attulerat, diſtribuiſſe: quarum vocabula vſque hodie durare ſcribit, quæ ab inhabitatoribus ſic ſunt nūcupata: Othmaneli, Ermeneteli, Germenteli, Garchaneli, Andingeli, Menteſcheli, Karamaneli. Quoniam primus dux lingua patria Othmanbeg, ſecundus Ermenbeg, tertius Germenbeg, quartus Garchanbeg, quintus Andinbeg, ſextus Menteſſebeg, ſeptimus Karamanbeg appellatus eſt. Primus autem Othmanbeg paulatim omnes ſuſtulit atque deuicit, ac regionibus expulit, eaſque poſſedit. Diu tamen reſiſtebat illi Caramābeg, cum quo ſæpius congreſſus, ſemper re infecta domum rediit: vt Turci prouerbio

quodam dicerent, Karamanbeg fururum perpetuum: cum tandem tota à Mahometo Amurathis filio (vt infra narrabitur) familia periit Karamannorum. Er Othmanbeg poſteris ſuis nomen dereliquit, vt vocarētur omnes Othmanagli id eſt, filii Othman. Nos Latine Othomannos eos dicimus.

Othomannus primus Turcorum Rex.

OTHOMANNVS igitur Orthogulis filius, vt ſcribit Calchondyles, ex humili ſortuna ac tenuis cenſus, obſcuri inter priuatos nominis & agrariis parētibus, ob virturem rei militaris, magnum ſibi nomen inter Turcos peperit. Nam vir impiger, & bellorum appetens, calliditate ſingulari, conflataq; per ſeditionem multitudine, ex collecticio ac gregario milite Turcica arma circumferre cœpit, & ſeipſum atq; ſuam familiam geſtarū rerum gloria illuſtrare. Nam ingenii primum manu per ſeditionem conflata graſſari cœpit, & paſſim quæcunque poſſet vaſtare, prædabundus deinceps cunctos inuadere. Neq; Chriſtianos ſolum proſternere atq; vexare elaborauit, verum etiam homines ipſos ſuæ gentis ſine vllo diſcrimine armis petere, & ſi qua daretur occaſio, populari & ſibi ſubdere occepit, omnibus æque infeſtus. Iam enim Turcorum duces & principes, quos nominauimus, dominandi cupiditate, & plura habendi libidine commori, ſeſe inuicem infeſtare cœperunt: & eo vſq; ſuperandi ſtudio ac vires hoſtiliter exercēdi prouecti ſunt, vt bellum domeſticum inteſtinumq; omnibus viribus gerere viderentur. Hanc Othomannus ille nactus occaſionē, quæ moribus vtiq; & libidini ſuæ congrueret, ac idoneam videret ſibi ei rei gerendæ ſuppeditari materiam, adſcitis vndiq; omnibus qui pro ingenio prædæ rapinarumq; percupidi eſſent, quiue ſtudio quoſuis opprimendi ſpoliandiq; flagrarent, autoritatē breui adeptus eſt: oppida quædam per opportunitatem aggreſſus, alia vi cepit, alia deditione ſubegit, nonnulla vt metum incuteret diripuit, atq; euertit, vt hinc futuri incrementi non admodum aſpernāda ſolerter iecisse videretur fundamenta. Præſtitit his conatibus proſperum euentū Chriſtianorum diſcordia, qua Othomannus occaſione vſus, Bithyniam & omnes circa Pontum prouincias decem annorū ſpacio ſuæ fecit ditionis. Cum autem decem annis regnaſſet filio ſuo Orchani, paternæ virtutis æmulo, imperium reliquit. A caſtello Galatiæ, quod à Pruſia Trapezuntem verſus ſex dierum itinere diſtabat, à ſe capto ſic dictus Othomannus: licet alii id eius natale ſolum ſcribant extitiſſe. Claruit hic anno humanæ reparationis 1300. Bonifacio VIII. ſedenre, Alberto I. imperante, circa exitum Michaelis Palęologi, & Andronici nepotis initia. Sunt qui ſcribant, octo & viginti annos rerum potitum, quibus Bithyniam & adiacētia Euxino oppida non pauca ſuo imperio adiecerit, imperium Turcicum hinc auſpicatus.

Orchanes Othomannus, ſecundus
Turcorum Rex.

ORCHANES Othomanni filius, paternæ virtutis æmulus, ambitione & audacia patri haud abſimilis, rei militaris diſciplina longe peritior, copiis apparatuque opulentior & inſtructior: bellum paternum per manus acceptum ſtrenue eſt executus, ſupra nidum paternum Thermodoontem & Bithyniam tranſgreſſus, caput extulit. Circa Pontum enim & Bithyniam plus nimio gentis imperium propagare cœpit. Nam liberalitate animi, facilitate morum, dexteritateque quadam ingenii & felicitatis, tum bene probeque imperandi opinione, ingentem ſibi vndique multitudinem comparauit. Quorum animos ſemel ad ſe proſequendum allectos atq; conciliatos, populari deinceps facilitate & comitate quadam, perpetuaq; conſuetudine atque largitionibus, mirum in modum in officio retinebat. Quo factum eſt, vt rem inchoatam à patre, ſuapre ipſe induſtria, diligentia, ſtudio, cura, prudentia, commode proſequutus, auxerit, & longe prouexerit ac propagarit. Nam mira felicitate domuit Myſiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam, regnumq; in Helleſpontum vſq; & Euxini littora protendit. Fecit hoc Græcorū Cantacuzeni & Palæologorū diſſidium, vt Othomannica res creſceret,
311 & Pruſiam Græcis adimeret. Et dum Cantacuzeno magis quam Palæologis fauet, primus

ſinus ab eo in Europam accerſitus traiecit. Caramanum etiam, perfidia in illum vſus, cuius filiam in vxorem duxerat, interfecto eius filio adoleſcente, non exigua principatus parte exuit. Poſt vigeſimum ſecundũ imperii annum, priuſquam viuendi finem faceret, filium poſt ſe reliquit Amurathem, cum late imperium paternum propagaſſet. Sed cõtra Tartaros infeliciter pugnans, cum multis copiis ſuæ gentis occubuit.

Amurathes Othomannus maior, tertius Turcorum Rex.

AMVRATHES Orchanis filius, patrem in imperio ſubſequutus eſt. Vir ſane robore animi, laborum tolerãtia, diſciplina rei militaris, induſtria & ambitione maioribus ſuis, patre, auo & abauo haud inferior: quippe qui ſimulandi diſſimulandiq; egregius eſſet artifex, & fallendi magiſter inſignis. Ea forte tempeſtate de Conſtantinopolitano imperio ingens inter Græcos exorta diſceptatio ac diſſenſio, inteſtinas exuſcitabat diſcordias atq; cædes. Duo namque fuere Imperatores, diuerſis autoribus procreati: vterque tamen ea ſtirpe ſe natum aſſerebat, vt ad ſe ius imperii ſpectare, & ſibi competere affirmaret. Horum vtrumq; cæteri pro ſuo quiſq; ſtudio & amore ſequuti, pertinaciter inter ſe dimicabant. Tum alter Caiacuſinus patricius, vir qui ſe vinci ſuperarique verebatur, cupiditati & ſtudio ſuo nimis temere obſequutus eſt. Adeo enim vlciſcendi libidine cæcus, in præceps tranſuerſuſque viſus eſt agitari, vt honeſte ne & ex re ſua an ſecus id faceret, minime cogitauerit. Amurathem ipſum ad partes ſuas tutandas precio (pacta Callipoli) facile illectum, ex Aſia accerſiuit. Neque enim magni fuit negocii ei perſuadere, qui ſponte ad hoc iam diu inhiaret, totoq; propenderet pectore. Hunc itaq; & copias eius mature in Thraciam per Helleſpontum traduxit, ea conditione, vt conſummato confectoq; bello, nauigio rurſus domum per Helleſpontum remitteretur. Hoc pacto Turcorum gens, Amurathe principe, Græcorum ductu & opera, in Thraciam ex Aſia cum armis traiecit. Verũ cum Amurathes ipſe non quid promiſerit, ſed quid ſibi poſſet cõducere, animo volueret, ſagaciterq; longe proſpiceret, cõſulto bellũ protrahere, & indies cauſando differre procraſtinareq; cœpit: ratus hinc fore, vt Græcorum viribus diuturnitate belli, & diſcordiarum atrocitate vtrinque conſumptis eneruatiſq;, ipſe integer fractos iam & defeſſos illos adortus, facile ſuperaret atq; opprimeret. Vbi igitur diuturno bello, mutuiſque contentionibus deficere Græcos & infirmari animaduertit, domeſticiſq; opibus exhauſtos nutare, & ſibi parum ſubſiſtere ſenſit, gentili aſtu arma in eos ſine vllo diſcrimine per occaſionẽ conuertit. Sic Europæis opibus illectus, dum vlciſci imperii hoſtes ſimulat, vſus Genuenſiũ nauibus, Helleſpontũ ad Abydũ ſuperat. Occupato enim Callipoli oppido, peropportune in Cherſoneſo ad Helleſpõti fretũ ſito, cætera Græca oppida infeſtis armis petebat, agros vaſtabat, prædã agebat, cuncta paſſim inuadebat, anno humanæ ſalutis 1363. Nec iam amplius diſſimulãter rem agebat, ſed palam ſibi & poſteris ſuis Græcorũ pollicebatur imperium: & ad id occupandum omnes cogitationes, conſilia, opes ac neruos intendebat. Hinc effectũ eſt, vt nullis ferme obſiſtere audentibus facile & ſine magno negocio magnam Thraciæ partem ditioni ſuæ ſubiecerit: mox & Myſiã adortus, armis ſubegit. Pari inde ſucceſſu Beſſos & Triballos domuit; loca infra Rhodopen & Orbelum incolentes, intercepit. Seruiam Bulgariamq; ingreſſus, cum Adrianopolim prius occupaſſet, occurrẽtes ſibi cum paratiſſimis copiis hoſtes ingenti cæde profligat. Ac poſtremo ſuperiorem Myſiam ingreſſus, cum Lazaro Seruiæ Deſpota in Caſſouiis campis acie congreſſus, ſub inguine confoſſus, occubuit à ſeruo Lazari in domini vindictam. Nec Europæis incruẽta victoria fuit, Lazaro cum multis viris fortibus cadente. Is itaq; vita defunctus, duos reliquit filios ad capeſſendam rerũ adminiſtrationem, patriæq; expeditionis exequendas reliquias, tum ætate, tum diſciplina & ingenio peridoneos: quorum alteri Solimãnus, alteri Baſaites nomen erat. Solimannus in Aſia late imperabat, cum Boemundus, Gotefridus, Balduinus, & alii Gallici Germanique nominis duces, Hieroſolymam petebant: cum quibus geſſit prælia, vt auerteret à conſilio. Sed Aytonus Armenius prodidit hunc Aſphaſalem appellatum, fuiſſeque Aſphaſalis regis Perſarum nepotem: miſſumq; magno cum exercitu ad Cappadociam occupandam, huiuſq; ductu Turcos (quos ille Turqnimanos vocat) multa ex Græcorum imperio loca occupaſſe. Quo ſucceſſu Aſphaſales Sultanus ſit poſtea factus, ipſeq; pro Aſphaſale Salamanſa dici voluit: noſtri Solymannũ ſcribunt, qui Gotefrido & aliis Chriſtianis ducibus Hie-

roſolymam petentibus, ſeſe oppoſuiſſe creditur. Et hæc Armenius ille. Cæterum Solymannus hic noſter cum Baſaite fratre ex Aſia in Europam tranſgreſſus, hoſtiliter cõflixit. Quo extincto, totius rei ſumma ad Baſaitem deuoluta eſt. Fuit autem Amurathes hic in Caramanum auum maternũ non minus infeſtus, quam pater. Sed quum annos 23. imperium tenuiſſet, occiditur, vt ſcripſimus, à ſeruo.

Baſaites Othomannus, Amurathis filius, quartus Turcorum Rex.

BASAITES, ſiue quod idem eſt Paiazetes, Amurathis filius, & Solimanni frater, poſt defunctos patrem ac germanum, quem per inſidias occidit, in imperio ſucceſſit: vtpote ad quẽ res vniuerſa iure hæreditario deducta eſt. Vir erat ingenio peracri, rerum maximarũ percupidus, in rebus arduis capeſſendis audax, in adminiſtrandis ſolers, in laboribus perferendis infatigabilis, in occaſionibus proſpiciendis acutus & ſagax, in exequendis celer ac perſeuerans: animo fortis, corpore ſtrenuus, belli appetẽs, quietis impatiens, gloriæ auidus, in periculis obeundis promptus atq; impauidus, in hoſtibus fallendis verſutus, & vafer in dolis ſtruendis, & hoſte inſidiis opprimendo percallidus: contra vero in hiſce præſagiendis euitandiſq;, ac hoſtium conſiliis præuertendis, cautus atq; prouidus. In omni re nouanda, præſentia animi, laborum tolerantia, vſu, exercitatione, conſilio mirifice inſtructus, atq; Imperio natus. Hoc ingenio, hac diſciplina, hoc vſu, his moribus, proſperos præterea fortunæ afflatus adeptus, vſq; adeo nouelli regni fines breui temporis ſpacio produxit & extulit, vt circa Thraciam diu multumq; verſatus, pene vniuerſam (excepta Conſtãtinopoli ac Pera) bello affligeret. Deinde in reliquam Græciã manus iniecit: Theſſaliam, Macedoniam, Phocidem, Bœotiam, Atticam occupauit, & ſui iuris fecit. Myſios quoq;, qui hodie Seruii: Illyrios, id eſt Boſnenſes: Triballos, qui Bulgari cõmuni vocabulo dicuntur, aſſiduis excurſionibus, oppugnationibus, præliis deiecit & infirmauit: patriſq; mortem ſic vlturus, Marcum Craienicum Bulgarorum principem prælio ſuperatum interfecit, & alios quidem ſubegit, aliis tributa quotãnis exhibenda indixit: nonnullos vt ad præſcriptum arma & milites darent coegit. Et tot tantaſq; ac tam opulentas prouincias patrio & auito regno adiecit Boſniam, Croatiam, vlterioreſq; Illyrici partes vaſtauit. Byzantium deniq; vrbem regiã adeo omni agro ſuburbaniſq; deliciis ſpoliauit, tam longa & perdifficili obſidione vexauit atque excruciauit, vt iam Imperator ipſe cum omnibus ferme ciuitatis principibus auxilia fidelium mendicaturus, profectus peregre, in Italiam & vſque in ſuperiorem Galliam acceſſerit. Reliqui vero ciues omni præſidio deſtituti, fame valida ſupra modũ vrgente, & bello atrociſſimo, indies acrius hoſtib. vndiq; fremẽtibus, deſperata ſalute de deditione agere cœperint: periiſſentq; nimirum, ac in hoſtis ſæuiſſimi poteſtatem veniſſent (octo enim annos Conſtantinopolim obſederat, & obſeſſam facile expugnaſſet) niſi Hungarorum Gallorumq; aduentum formidans, illis ad Nicopolim occurriſſet, memorabiliq; prælio noſtros ſuperaſſet, cæſis captiſq; magna ex parte Gallorum ducibus Ioanne ſcilicet Burgũdiæ duce, & Sigiſmundo tumultuaria pugna fuſo, vt ſuperius ſcripſimus. Sed iterum ad Conſtantinopolitanam regrediens obſidionem, ſpei plenus, eam biennio denuo obſeſſam occupaſſet, niſi Tamerlanes ille Scytharum præpotens rex, inſtar torrentis ipſo incurſu ac impetu cuncta proſternendo ac vaſtando, Baiaſeten ipſum omni apparatu & copijs occurrere & reluctari conantem, in Aſiam reuocaſſet: vbi ad Stellam montem in Galatiæ Bithyniæque confinio inſtructa acie, collatis ſignis celeberrima illa pugna vtrinque fortiter dimicatum eſt. At Baiaſetes ipſe impar profecto viribus, etſi animus non deerat, Infeliciter prælio commiſſo, ingenti ſtrage ſuperatur, tandem viuus captus & in cauea catthenis aureis vinctus ac circumductus, tandẽ dimiſſus, cæſis prius in bello ducentis Turcorum millibus, inglorius in Aſia paulo poſt diem obijt. Incidit hæc clades Turcis in annum 1397. ſalutis noſtræ, Bonifacio IX. Pont. Rom. & Venceslao Rom. rege. Sed operæprecium iudico, quis ille fuerit Scytharũ dux, paucis delibare. TAMBERLANVS cognomento Maſſegetha Tomyris fuit, humili loco inter Scythas ſiue Tartaros, ſeu ex Turcorum genere (cuius ſectæ erat) genitus, primo bubulcus, dehinc miles gregarius, virtute ſua paulatim effecit, vt ordinem primo, mox exercitum ductaret. Eoq; potentiæ euectus cum ſolertia, tum corporis viribus, bellandiq; agilitate, vt magno fortunæ ludibrio multarum ſit gentium imperio potitus, Terror gentium appellatus. In cuius exercitu duodecies

centena

centena millia hominum fuiſſe traduntur, Xerxe ac Dario maior, quorum copiis ſiccata flumina veteres ſcripſerunt. Primum enim in Parthia eum regnaſſe ſcribunt, mox Scythas ab eo ſubactos: Hyberos, Albanos, Perſas, Medos, Meſopotamiã dehine inuaſit. Dehinc Armeniam ſubiugauit, armiſq; ſubegit. Traiecto demum Euphrate cum ſexcentis millibus pedinum, ac millibus quadringentis equitum, Aſiam minorem late domuit. Cũ quibus etiam Baiaſeten Cyricis patrem, & Mahometi Imperatoris proauum, paulo minore exercitu fines tuentem, in Galatiæ ac Bithyniæ confinio ad Stellam montem, vel, vt alii, in Armeniæ minoris confinibus prælio vicit, ac cæſis ducentis Turcorum millib. viuum in poteſtatem ſuam redegit. Dehinc more ferarum, aureis vinctum catenis in cauea, omnibus ſuis expeditionibus præ ſe egit ac circumduxit: pro ſcabelloque quoties equum conſcendit, eo vſus, & quaſi canem ſub menſa comedere iuſſit. Admirandum rerum humanarum ſpectaculum, & fortunæ regiæ ludibrium. De ludibrio fortunæ noſtra ætate quidam doctus Poeta ſcribens, inſeruit hanc quoque hiſtoriam carmini ſuo, cum caneret:

Ad noua deuenio noſtris vicina diebus
Tempora: Turcorum princeps Mahometicus Ildris,
Arma ferens contra Scythicam Mauortia gentem,
Incidit in caſſes, caueisq; incluſus abenis
Admiranda dedit populis ſpectacula. Parthi,
Armenii, Medi, Aſſyrii, quacunq; mouebant
Victores ſua caſtra Scythæ, videre tyrannum
Squalentem in clatris, atq; in pedore ſepultum.
Nec minus infelix natus fuit, vtq; parenti
In regno, ſic in rebus ſucceſſit acerbis:
Pharſaliæ cum ſe victorem crederet, eius
Inſidiis gentis deceptus & arte Pelaſga,
Præda fuit miſſis ad regia colla catenis.

Hunc poſtliminio nunquam reuerſum ſcribunt autores. Tum domitum eſt armis Scythicis quicquid terrarum eſt à Tanai ad Nilum: Smyrnas, Antiochiam, Sebaſtin, Tripolin, multaſq; validiſſimas vrbes vi expugnauit. Vicit inde prælio Tamburlanus Memphiticum regem, quem Sultanum vocant, victumq; vltra Peluſium intra Nili fluenta cõpulit. Damaſcum cepit: in cuius arce oppugnanda, alteram ex aduerſo arcem militari opere erexit, multa tamen ſuorum cæde. Cepit & Caphata Genuenſium olim coloniam, quæ in Taurica Cherſoneſo ſita eſt, non procul à Boſphoro Cimmerio. Quam vrbẽ cum inuadere ſtatuiſſet, Scythas negociatores præmiſit, qui precioſiſſimas animalium pelles minoris venundarent ſolito, ſciens aurum abſcondi poſſe, pelles minime. Vrbe potitus, & aurum & pelles reperit, ac diripuit. Caſtra eius in vrbis modum fuerant ordinata, definito cuiq; artificio loco proprio, in partes ſuas diſtributis exercitiis, vt omnia vitæ vſuique neceſſaria in promptu eſſent: rerumq; omnium tanta ſemper copia in his inueniebatur, vt nullus eſſet latrociniis locus, tutoq; omnia afferri poſſent. Nihil enim vnquam ſeuerius quam latrocinia vindicauit: vt ſic ipſe vnus eſſet, qui latrocinari impune poſſet. Cæterum vt maiorem hoſtibus terrorem metumque incuteret, triplici tentorio, ſi quam vrbem oppugnare adortus eſſet, in exercitu vti cõſueuit: ſic vt in vnoquoq; diſpar color, animi mutatione, prius non viſo ſtratagemate, intelligeretur. Primo enim die candido vtebatur tabernaculo: quo ſignificabat, nulla in re (ſi modo ſe dederent) iniuriam ſe aliquam illaturũ: ſed pacem, ſalutem ac veniam, quam candor arguebat, conceſſurum. Sequenti die purpureo vſus colore in tentorio, monſtrabat cædem & ſanguinem procerum in primis, & qui ſe patresfamilias agebant: quod alteram diem expectaſſent. Quod ſi res ad triduum protrahebatur, atro colore in caſtris, excidium vrbis, & omnibus miſerabilem ruinã præmonſtrabat. Tanta erat hominis ſæuitia, vt cum in obſidione cuiuſdam vrbis populoſæ, cum prima die deditionem neglexiſſet, agmen puerorum ac puellarum oleas in manibus geſtantium, candida veſte egreſſum obuiam tyranno veniam ſupplex deprecaretur, in illud immiſſo equitatu, crudeliter eſt eius iuſſu conculcatum, fœdeq; obtritum. Genuenſis quidam, qui eius familiaritate annis iam pluribus longa conſuetudine vtebatur, cum rogaret, cur in ſupplices non mitior eſſet, cum facilius quæ vellet, ſi non tãta vteretur crudelitate, impetrare poſſet: turbato trucique oculorum aſpectu, furorem vultu diſtorto præ ſe ferente, reſpondit: Quid tu me hominem eſſe putas, & non Dei iram potius, ac orbis vaſtitatem ac calamitatem? Proinde ocius te hinc aufer, ni tu quoque periclitari cupias, & interrogationis tuæ pœnas dare. Abiit Genuenſis, nec amplius in conſpectu

Tamburlani viſus eſt. Et profectò talis fuit, qualem ſe prædicabat. Qui tota fere Aſia
mita, deletiſque regionibus ac tyrannis, pluribus vaſtatis prouinciis, cum victore exer
tu prædaque onuſto ad ſuos reuerſus, vrbem condidit ingentem, cui Marchanti (vt ai
nomen eſt, quam omnigenum captiuorum multitudine referſit, captarumque vrbi
ſpoliis exornauit. Regnum moriens duobus filiis reliquit. Horum diſcordia ampliſſ
regni opes tanta arte conquiſitæ, diſſipatę ſunt, imperiumq; Patthorum rurſus extinct
eſt. Dicitur ergo ſucceſſiſſe Tamberlano Aſſenbeccus Vſuncaſan cognominatus, vnus
quatuor familiis è Scythia egreſſis, vt prius patuit: qui ſi nactus fuiſſet idoneũ ſuarum
rum geſtarum ſcriptorem, vtiq; inter clariſſimos duces ac Imperatores numeraretur.
redeundum eſt ad Turcorum Imperatorem Baiaſeten: qui ad regnum ſuum minim
uerſus, nihil memoria dignum geſſit, ſed inglorius in Aſia periit, pluribus relictis filiis.
poſt hanc acceptam cladem, e veſtigio fugientes per Thraciam, in naues Græcorur
quibus tum fretum & tranſitus cuſtodiebantur, inciderunt, & à Græcis capti ſunt. En
tandem, varia vſi fortuna, varioq; itinere, ad regnum paternum conſurrexerunt. Fuer
autem præcipui Baiaſetis filii, Calapinus, Moyſes, Mahometus, & Muſtapba.

Calapinus quintus Turcorum Rex, Orchan
eius filius, Moyſes vero frater, mutuo ſibi in imperio ſuccedentes.

CALAPINVS, quem alii Celapinum, ſeu Celepinum vocant, Bai
tis filius & maximus natu, emiſſus à Græcis patriũ regnum obti
Aduerſus quẽ, rebus iam Turcorũ caſſatis & pene fractis, Sigiſm
dus tum Hungarorum rex, poſt Romanorum Imperator (vt Nico
Sagundinus ſcribit, quem Senenſis Æneas ſequitur) ingenti con
exercitu, Danubium traiecit. Verum priuſquam vniuerſis copi
ſtructa ex ordine acie ſignis collatis cum hoſte iam pauitante præl
iniretur, leuitate petulantiaque Gallorum, & præripiendæ pugnæ inſolenti cupidi
irruentium (nam non tam virtute hoſtium, quam ſua diſcordia & clade oppreſſi ſunt
multuoſe fuſus, caſtra & impedimenta reliquit: & hoſtibus acriter inſequentibus in
gam conuerſus, vix per Danubium, lacrymanda rei Chriſtianæ calamitate, paruo n
gio turpem ſibi adinuenit ſalutem: vt in Sigiſmundo ſuperius annotauimus. Scribun
tores annalium Hungaricorum, id non ſub Calàpino, ſed eius patre Baiaſete factum
temporum ſupputatio, quam Sabellicus in ſua decima Enneade affert, & hanc clad
ſub Amurathe filio Mahometi factam ſcribit, penitus ſit nulla. Nondum enim Sigiſm
dus Imperatorem agebat, cum in Turcos bellũ id primum geſſerat, qui & bis cum T
cis conflixit: ſed regem Hungarorum. eratque annus regni Hungarici decimus, ſal
vero humanæ nonageſimus ſextus, ſupra milleſimum treceteſimum: cum Baiaſi
Turcorum Imperator Myſios ac Illyricos, vt paulo ante ſcripſimus, qui ſub ditione
Hungariæ ſunt, infeſtis armis inuaderet. Ob id Sigiſmundus oratores Baſaithæ regi T
corum mittit, qui Turcum ab hac iniuria cauenda adhortentur, ne ſibi alienum non
que iniuria vindicet regnum. Callidus ac vafer Turcus rem differt, oratoreſque re
protrahit, donec Myſiorum terra tota potiatur tyrannus. tum demum oratores Sigiſm
di ad ſe vocat. Erat domus illa clypeis, pharetris, gladiis, frameis, enſibus, incuruis
ceis, ac diuerſorum armorum generibus variis vndique in parietibus adornata. Ing
ſis oratoribus, Turcus dixit: Dicite regi veſtro, & mihi ſatis eſſe virium, & hoc ius ſu
ciens ad terras, quas ſuas eſſe putat, manu arma hæc parietibus affixa oſtentans. Que
cto, vbi domum reuerſi ſunt oratores, Sigiſmundus ira accenſus, in vltionem ingen
parauit exercitum ex vniuerſa pene Germania. Affuit & Gallorum numeroſus e
citus, & Iohannes dux Burgundiæ (non Philippus, vt Sabellicus falſo decipitur) co
adduxit non ſpernẽdas: qui captus, & Adrianapolim ductus, multo auro libertatem re
mit. Cum ergo tam grandem ductaret rex Sigiſmundus exercitum, traiecto Danu
quod pleriſq; viſum eſt imprudenter factũ, dixiſſe fertur (vt erat facetiſſimus princ
Quid metuendus eſt nobis hoſtis effœminatus ac mollis? pondus cœli ſi rueret, lan
ac haſtis quæ nobis in hoc ſunt exercitu innumerabiles, facile ſuſtentaretur. Cum
que Raſciæ & Bulgariæ oppida, ac munitiones Turcorum diripuiſſet & expugna
e manibuſque hoſtium iterum ſuſtuliſſet, caſtris erumpebant crebro Turci, regium
exercitum prouocabant. Tandem cum Turcorum Imperator in ſua dominia (vt ipſ
cebat) exercitũ veniſſe intellexerat, fortiſſimo apparatu aciem inſtituit, ſub caſtro ma

Nicopolis. Franci venientis hoſtis fama pellecti, à rege Sigiſmundo primitias belli petunt, primumque congreſſum: hoc item & aliæ gentes. Interim dum conſultatur, Franci præripiunt pugnam, priuſquam vniuerſæ copiæ in aciem ordinatæ collatis ſignis prodirent. Franci itaq; dimiſſis ſuis equis cataphractatis, pedites in turmas hoſtium irruerunt. Horũ equi cum caſtra regia tranſuerſo curſu peterent, cæteri hunc morem pugnandi ignorantes, ad vnum omnes arbitrabantur Francos cæſos, tergaq; vertunt. Oritur ingens in caſtris tumultus, relinquuntur impedimẽta, derelinquuntur ſtationes militum, ac in fugam vertuntur. Editur magna vtrinq; ſtrages, multi cęſi, multi capti. Feruntur tũ Chriſtianorũ 20000. Turcorũ ſexaginta millia trucidata. Et niſi rex ſubſidio nauis euaſiſſet, iam de regno Hungariæ actum erat. Delatus igitur naui per Danubium, Conſtantinopolim venit: inde ad Rhodum, tum ad Dalmatiæ & Croatiæ regna, cum fugæ comitibus Ioanne Archiepiſcopo Strigonienſi, ac Stephano fratre eiuſdem, menſes pene octo & decem ibi commoratus, priuſquam regnum intraret. Rumore interea incerto ferebatur, Stephanum Vaiuodam oratores Baiaſethi Turco, vt filiam Ladislao vxorem traderet, miſiſſe, contra Sigiſmundum regem: ob id agmina Turcorum tum primum Hungariam intraſſe, caſtraq; intra Sauum atque Drauum flumina locaſſe: qui Turcorũ ingreſſus calamitoſus in pleriſq; Seruiæ ciuitatibus hodie adhuc cernitur. Itaque prior clades grandem notam, ac tetram ignominiam Chriſtiano nomini intulit, vireſque magnas ac robur ingens hoſtibus addidit: quo inſtauratis animis audaciores efferacioreſq; effecti, ad maiora patranda induxerunt animum. Eſt deinceps rex Sigiſmundus, cum in Hungaria regnaſſet annos tres & viginti, in Imperatorem Romanum electus: atque vt priorẽ aboleret ignominiam, rurſus eſt cum Turcis congreſſus ſub caſtro Galambog, in rupe Danubii ſito, Calapino Imperatore Turcorum tunc magnas copias agente. Vbi iterum, etſi eius copiæ ante Turcorum Cæſaris aduentum ſuperiores eſſent, eo tamen præſente exercitus Cæſaris Sigiſmundi profligatus eſt infeliciter: denuo ipſe Danubiũ tranſiit, vt hoſtilem euaderet manum. Et cum in concilio Conſtantienſi ageret, tertio eius exercitus, ducibus Ioanne de Gara, & Ioanne de Marothbauis, prælio ſuccubuit: duces capti, ſed tandem liberati. Vnde ſitibundi lupi ſæpe prædas cogitantes, irruperunt in Hungariam, cladeſque finitimis intulerunt & in Boſna & in cæteris regionibus. Vnde inter autores de his conflictibus error factus eſt, cum Sigiſmundus & ſub Baiaſethe, & Calapino, & Mahometo, vt infra patebit, ſæpe bella (licet infeliciter) geſſit. Cæterum Calapino poſt hæc mortuo, Orchanes filius ſucceſſit, tenella ætate adoleſcentulus, Thraciæ regibus fauentibus, ſed irritus fuit noui regni conatus. Nam Moyſes patruus pueri pupilli, & alter prædicti Baiaſethis filius, quem tutorem pater nominauit defunctus, occulte Græcis iuuantibus, cupiditate arrepti imperii, infeſtis armis ad Ebrum fluuium, magis proditione quam pugna oppreſſum adoleſcentulum extinxit, ac de medio ſuſtulit: Gazaro eſt loco nomen. Nec admodum diu fuit Moyſes in humanis: qui haud multo poſt & ipſe nullo ſuperſtite filio moriens, Mahometi fratri regnum per manus tradidit. Cæterum alii aliter rem Turcorum tradunt. Baiaziten (vel vt ipſi ſcribunt, Pazaiten) cum à Tamburlane captus circumductus eſſet, duos reliquiſſe filios mares, Orchanem ſcilicet, quem alii Calapinum, & Mahometem, quem multi Moyſen magno errore dicunt. Orchane autem intra biennium per inſidias à fratre interfecto, Mahometem rem Turcorum ſolum occupaſſe, de quo nunc ſcribemus.

Mahometus primus, ſextus Turcorum Rex.

PRIVSQVAM de Mahometo Turcorum (vt vulgus loquitur) Cæſare ſcribam, illud prius præmittendum eſt, cur hunc in ordine Sextum ponam, cum alii Quintum hunc vocitent: vt Annales Hungarici, qui Amurathem primum Turcorum regem ponunt, quod primus Thraciam inuaſerit: Baiaſethen eius filium Secundum, Calapinum Tertium: Orchanem filium Calapini, quem patruus interfecerit, Quartum: & hunc Mahumetem Quintum. Alii omiſſo Calapino (quem in numerum regum non referunt) Mahometem hunc ſuperiorem quintum collocant. Felix Petancius Segnienſis cancellarius, poſt Baiaſethum à Tamburlano captum, quatuor Imperatores ſucceſſiſſe ſcribit, qui de gente Othomanna non fuerint, licet celeberrima bella geſſerint. Nam Celeb multorum populorum victor, partem quoque imperii Trapezuntis ſubiugauit: Soleyman, cui Tamburlanus tributum

rependit: Orchan ſecundus, qui multas vrbes Aſię & Ponti expugnauit: Muſe autem
Orchanum dolo interemiſſet, magnam partem Aſiæ in ſuam ditionem redegit. Poſt
ſen, culmen imperii ad gentem Othomannam rediiſſe refert, nam hunc Mahom
ex ea gente fuiſſe inquit. Qui potitus imperio, Saracenos, Gordianos, Perſas, Capp
ces, variis præliis fudit, nomenque Turcorum ita celebre reddidit, vt Europę gentes
312 reformidarent. Nos alium ordinem ſecuti (quanquam non multum diuerſum) à p
Othomanno (vt patuit) poſuimus Sextum. Mahometus itaque Baiaſethi quoq; filius
functis fratribus regnũ incruente adeptus, ipſum tum armis & diligentia, tum dolo &
terra marique non modo incolume tenuit, verum etiam adauxit vehementer. Fla
ferocissimis, quos nunc Valachos dicimus, & bellicoſiſſimis nationibus trans Dan
mare verſus Euxinum late dominantibus bello prius & crebris excurſionibus labef
tis atque attritis, tributa grauia imperauit. Hic igitur primus Danubium traiecit, mul
ciuitates tributarias fecit, Macedoniamque bello domuit, promouitque Turcorum
ad Ionium vſque pelagus. In Aſia vero nonnullos regulos Turcos vi armiſque oppr
regnis penitus ſpoliauit. Contra Lydos & Cilices multa præclare geſſit. Cum quan
Mœſiæ partem (quam hodie Superiorem Boſnam appellamus) ſuæ ditionis feciſſet
cuit illi nouum in terra hac regem deſignare. Conſtituit igitur hominem nouum, h
loco genitum, Iſaac regem Boſnenſem: qui ſucceſſu elatus, finitimas regiones popul
tur, prædas agebat, ac ſpoliis ſe ſuóſque locupletabat. Et quia Sigiſmundus Hunga
Bohemiæ rex ac Imperator tum aberat, quidam ſtrenuus miles Nicolaus filius Pe
Macedonia, reguli iſtius inſolentiam non paſſus, cum prædabundus omnibus inſul
etſi viribus impar eſſet, expectata occaſione, cum regem videret egredi, in hunc m
nimum atque oculos intendens, præcipiti curſu equo deiecit, ac in terram proſilien
ſe iugulum confodit: regius exercitus in fugam verſus, militi huic palmam & multa
la atque militaria impedimenta, quæ regi ſuo Sigiſmundo attulit, dereliquit. Pari au
paulo poſt cum Turcis idem miles congreſſus, quanquam multo inferior eſſet, miro
tagemate hoſtes fefellit. Nam media nocte, quum per exploratores certior factus,
cos in caſtris dormire compertum haberet, tympana multa equabus, quas vagabund
campo ceperat, adalligauit, adiunctis ſuis militibus qui fiſtulis canerent. Et ne ſe m
ſui vulnerarent, teſſeram belli dedit duobus verbis voce materna: quorum alterum
ci intelligebant, alterum ignorabāt. Cum igitur ſub noctis obſcuritate tumultus eſſe
ortus, & in prælium prouocati Turci ſtrepitum audirent, partimque teſſeram belli i
ligerent, ex ingenti clamore magnum adeſſe cōiectantes exercitum, in fugam ſoluti
Clade edita, victoria penes Hungaros fuit. Mortuo autem Mahometo, qui Adrian
recepta, poſt afflictos Bulgaros & Valachos prædis & cladibus, regiam ibi ſedem ſt
cumque ſeptem & decem annos imperaſſet, Amurathus eius filius ſucceſſit.

Amurathus Iunior ſecundus, vulgo Moratbe
dictus, ſeptimus Turcorum Imperator.

AMVRATHVM ſcribit Franciſcus Philelphus, Cyricis fuiſſe fil
qui ab Hungaris & Valachis Philippo Scholare nobili Florētin
ce pro Sigiſmundo rege prelio ſuperatus, ac pugna nauali à forti
præfecto Petro Lauretano Veneto apud Callipolim claſſe muni
ma cum magna Turcorum cæde ſpoliatus eſt. Ab aliis tamen f
Amurathus filius Mahometi: niſi alio quoque nomine ſic fuerit
nominatus. Hic patre defuncto in paternum regnũ ſucceſſit. Q
enim pater moreretur, in Aſia degebat. Audita itaq; patris morte, cum per Helleſpon
in Thraciam traiicere conaretur, reliquum regnum occupaturus, Imperator Græco
triremibus & maritimo apparatu diu prohibuit, ac iter interclusit. Vbi autem eo pene
ſe intellexit, Muſtapham reliquum Baiaſetis filium, Amurathi patruum, & regno pat
ſpoliatum, vt rerum potiretur, emiſit, & ſumma ope proſequutus eſt: quia ſuis rebus
ci fauebant. Muſtapha igitur celeriter exercitum contrahit. Amurathus autem Gen
ſium opera in Thraciam delatus, cum Muſtapha, qui Europæ res ad ſe trahebat, hoſt
conflixit. Eſt pugna illa ab Amuratho feliciter depugnata, Muſtapha in prælio occu
quo cadente, regnum vniuerſum illi ceſſit. Amurathus itaq; victor regnũ conſecutus
triis fretus opibus, fortunaq; propitia vſus, quæcunque incepta eius mirifice ſecunda
clara facinora edidit. Incidit regni huius exordium in milleſimum quadringenteſim
decim

decimumque humanæ ſalutis annum. Compos paterni regni effectus haud quieuit, ſed Græcis infenſus ob ea, quæ Muſtaphano bello aduerſus ſe egerant, eorum fines hoſtiliter popularur. Primus Turcorum cum exercitu in Europam traiecit. Prouincias Græciæ finitimas adortus, agros incurſat, vrbes vi captas diripit. Quo metu perculſæ quædam nobiliſſimæ Græcorum ciuitates, vltro in fidem Turcorum ceſſere. Thracia dein armis peragrata, Theſſalonicam illuſtrem Græciæ ciuitatem, antiquitate, amplitudine, auctoritate, pulchritudine, amœnitate, religione, opibus, opportunitate ſitus tum terra tū mari, celebritate populi, præſtantia dignitateque ciuium in primis inſignē, in ora Macedoniæ ſitam, quæ tum à Venetis tenebatur (nam Andronicus Emanuelis filius eam iis dedit poſſidendam) vi captam expugnatamq;, penitus diripuit. Templa pulcherrima & ditiſſima expilauit, ſacra profanauit, opes ornamentaq; perantiqua exhauſit. Quo rerum ſucceſſu adhuc ferocior factus, per Tomarum & Pindum montes in eandē terram tranſgreditur cum valido exercitu, perpetuoq; victoriæ curſu Phocidem cum Attica regione, Bœotiā, Ætoliam, Acarnaniam, & omnes citra Peloponneſum gentes, vſque ad Corinthiacum ſinum, ſuo ſubiecit imperio. Gubernabat Epirum tum Ioannes Caſtriotus, cui omne Epiroticum nomen parebat. Vt ergo vim bellicam omnem amoueret, tres filios, cum Croia Illyriorum oppido haud ignobili, obſides dedit Amuratho, Conſtantinum, Repoſium, & Georgium, quem Turci Scanderbechum dixere: quod lingua patria ſignificat Alexandrum dominum, ſiue Magnum. Fuit enim puer hic nouem annorum cum daretur obſes: ſed indole & virtute creuit heroica, & robore corporis incomparabili. Quapropter Amurathes eum in ſuam ſectam aſciuit, Schēderbechq; vocauit. Staniſſam enim maximū natu paucis ante annis cum pleriſq; adoleſcentibus Caſtriotus Amuratho miſerat, cum Iſachbegi ductu Epirum popularetur. Ob id poſt Epirum ac Ætoliam in deditionem ſuam redegit. Illyricorum oppida multa vi expugnauit, quædam in deditionem compulit, quædam funditus euertit, agroſque deuaſtauit. Sigiſmundo Imperatori Georgius Deſpota Seruiæ, quam communi vocabulo & Raſciam vocamus (hunc enim tractum verſus Macedoniæ montes Dardani olim tenebant, vt veteres ſcribunt) ſeruiebat quam liberaliter: quandoquidem curia imperatoris multis ſemper repleta fuit principibus. Vt igitur Imperatoris emereretur fauorem, in obſidis loco ſinceræ fidelitatis Nandoralbenſem arcem prope confluenta Danubii & Saui ſitam, veterib. Taurinum ac Belgradū, recentioribus Alba Bulgarica appellata, Cæſari dono dedit: multis aliis in compenſam receptis oppidis viciſſim à liberaliſſimo Cæſare, vt impetus Turcorum hic facile poſſet frangi, cum agrum Hungaricum populari intenderent. Conceſſit tum Amurathus Turcus in Myſiam, nec precibus nec præmiorum pollicitatione vlla à Georgio Deſpota prius flecti potuit, vt ſecum pacem fœduſque iungeret, quam ex eo filiæ nuptias extorſit cum ingenti dote. nam more gentis plurimas vxores habuit. Verum non diu poſt paucis interiectis annis, neque pax illa, neque affinitas obſtitit, quo minus iterum aduerſus eum grauem ductaret exercitum, per occaſionem inteſtini belli, Hungariam facile ab ſe occupari poſſe ratus. 313 Georgius impar genero, furentem potentiam ferre hoſtis truculentiſſimi non potuit, cum igni ferroque terra ferax & opulenta vaſtaretur: vrbes & oppida partim vi, partim metu caperentur, dederenturque, inclinare fortunam animaduertens, cum vxore & liberis omnique familia ac gentis ſuæ ſacerdotibus in Hungariam profugit: vno relicto Gregorio filio: qui cum præſidio Synderouiam tueretur Seruię regiam, ſoli omnium Nouomontani & Samandrini memorabili fide & virtute, hoſtiū victoriā diu remorati ſunt: quadriennio aſſidentem hoſtem pertulere, tanta rerum omnium inopia, vt ſuper vetitos obſcœnoſque cibos reperti ſint, qui fame adacti, ſuas ipſi corroſerint manus. Poſtremo inedia victi, cum Gregorio principis filio vltro in hoſtium poteſtatem venere. Sic Synderouia expugnata cum centum armatorum millibus. Scopia ac Nouomontum Myſiorum, quos Seruios etiam dicimus, oppida poſt longam obſidionem capta, Deſpotæ filius oculis ac pudendis priuatus. Albertus tum Auſtriæ Dux, rex Hungariæ atque Cæſar Romanus, timens ne regnum Hungariæ obrueret dirus hoſtis, ingentem habuit congregatum exercitum, vt Turco reſiſteret. Sed fato neſcio quo malo exercitus profluuio ventris laborare incipiens, pleroſque coegit caſtra deſerere. Et Albertus ipſe Budam vrbem valetudinarius repetens, eodem ventris profluuio paulo poſt eſt mortuus, vt ſuperius ſcripſimus. Sed quum mors Alberti Turcum fugeret, oratores mittit ad Poloniæ regem, militem & pecuniam pollicitus contra Albertum. Nam pars Boemiæ Vladislaum Caſimiri fratrem regem Boemiæ poſtulauerat; poſt mortem etiam Alberti in regnum Hungariæ vocatus. Ob id cum gratias oratoribus Turcorum egiſſet, iam maiorē occaſionē ineundi fœderis oblatam, ſi ſuis finibus contentus eſſe vellet, reſpondit, ſi cordi

ea res foret, Cæſari ſuo denunciarent. Vladislaus interim rex Poloniæ à quibuſdam regnicolis Hungariæ accerſitus, in Hungariam venit, à Deſpota per oratores rogatus, vt extorri, indigo, principatu ac patria eiecto, alienaq; viuenti miſericordia, ad fortunam priſtinam recuperandam auxilio eſſet. Quod promiſit rex, optimam ſpem Deſpotæ pollicitus. Interea Turcus per occaſionem inteſtini belli Hungariam facile ab ſe occupari poſſe ratus (nam pars procerum Vladislao Polonorũ regi, pars Ladislao Alberti poſthumo adhæſerant, mutuiſq; inter ſe flagrabant odiis regnicolæ) oppugnare adoritur Belgradũ oppidum prope Danubium & Sauum (vbi commiſcentur hæc flumina) ſitum: obſidioneque id cingit, & machinis militaribus turrium inſtar è ligno extructis, ac cuniculis ſubterraneis effoſſis, prorſus in ſuam ditionem trahere ſibi perſuadet. Sed arcis præfectus Ioannes Vranas ſuo valido præſidio inanes reddidit omnes eius conatus, cuniculos puluere incendiario, pice, oleo ac ſulphure replens, omneſq; immiſſos milites cum iumentis interficiens. Dehinc rudere & gleba muros vi tormentorum deiectos reſarciens. Poſtremo cum incautius Turci oppugnationem adorirentur, ab oppidanis ita ſunt miſſilibus ac iaculis obruti, vt ſeptem millia Turcorum in hac obſidione, quæ ſeptimum etiam attigit menſem, ſint deſiderata. Ea clade perculſus Turcus, obſidionem ſoluit. Nam graſſante etiam fame, tumultum & ſeditionem in exercitu ſuo verebatur. Belgrado igitur relicto, Turcus abiit. Cum autem Ioannes Huniades pater Mathiæ regis poſt Hungarorum, iam per arma clarus vndique haberetur, vtpote in quo ſingularis appareret ad res bellicas indoles, Vladislaus rex Tranſſyluaniæ ducem declarauit, quem Waiuodam vocant, Banumq; creauit Seuctienſem, ac Comitem Themeſienſem. Eaque illi potiſſimum oppida, quæ Turcis obiecta erant, commiſit: & tantum copiarum, quantum res tunc ſinebat, aſſignauit, vt non ſolum ſua defendere, ſed per occaſionem etiam fines hoſtium tranſcendere poſſet: quod & poſtea fecit, & Turcis magnum ſæpe terrorẽ incuſſit: adeo diuinitus vir hic videbatur delectus, qui rem Chriſtianam prolapſuram ſuſtineret. Nam cum exercitu Seruiam ingreſſus, pluribus cladibus Turcos affecit, eorumq; duces bis acie ſtrauit. Iſaac enim, qui Sinderouiam & adiacentes regni Raſciani arces dono Cæſaris Turcorum poſſidebat, cum vicos villaſq; Belgrado (quod Ioannes Huniades tum tenebat) circumiacentes exureret, animoq; elatus popularetur, ab Huniade fuſus fugatuſque eſt, opimaq; ſpolia in prædã Hungarus reduxit, multoſq; captiuos ſecum abegit, haud parua cum gloria. Alter vero Meſetbegus Turcorum regulus, vir ſæuus, animoq; tumidus, rerum tamẽ bellicarum haud ignatus, coacto ingenti exercitu trans Alpes clam erupit in Tranſſyluaniã, omnia ferro ignique deuaſtabat, prædam magnam & hominum & pecudum abigebat, priuſquam Ioannes Huniades cogere poſſet vel mediocres copias: imo quum longe impar eſſet, campo cedere, & hoſti locũ ſæuiendi dare coactus eſt. Quum itaq; occiſo quodam antiſtite, & abacta præda tumidus per Tranſſyluaniam ferretur Turcus, Huniades vndique tumultuarium militem colligens, edidicit per exploratores Meſetbeghi & copias exercitus, & pugnandi cõſilia: mutato habitu, impetum in Turcos fecit, occidit ſtrauitq; exercitum, ac in fugam conuertit. Præfectum vero Meſetbeghi cum filio interfecit, prædam prius abactam recuperauit, captos liberauit: & cum fugientes perſequeretur, alpes penetrans, Moldauiam prius per Turcos ablatam recuperauit, regnoq; adiecit, multaque cum laude ac ſpoliis maximis onuſtus vir fortiſſ. rediit. Omnes præterea occultos tramites, quibus Turci erumpere ſoliti erant, ita clauſit, vt omnem eis deprædandi occaſionem adimeret. Hoc cum Imperator Amurathus animo ſecum tacitus volueret, toties ſuorum factas ſtrages indignatus, & quod Moldauia erepta eſſet, Baſſam, qui ſecundum poſt ſe locum occupat, virum ſtrenuum & bellicoſum ad ſe vocat, eumq; cum octoginta millibus delectorũ militum Tranſalpinas terras inuadere iubet, vt illatam vlciſcatur cladem, & Tranſſyluaniam omnem populetur. Irruit igitur per Alpes Baſſa, & abſq; pietate obuia quæq; neci dat, ac in miſeram ſeruitutẽ impellit. Huniades, etſi viribus numeroque militum longe impar foret, militari manu ſtipatus, ſtragem ſuorũ videre impatiens, vincere aut mori ſtatuit. Coadunatis igitur copiis ac ſuis præſidiis, hoſtẽ aggreditur intrepidus. Fit prælium ingens, maxima vtrinq; editur ſtrages, cadunt vtraq; ex parte multi. Sed cum feruentius magis magiſq; inſtaret Huniades, Turci fugam arripiunt. Subſecuti Hungari, campi omnem planiciem cadaueribus ita implent Turcorũ occidione, vt breui poſt aer infectus hominibus negaret illic habitationem. Fuſis tot milibus hoſtium, abactaque ingenti præda, precioſiſſimis rebus ac ampliſſimo theſauro ditatus Huniades, cunctis cœpit eſſe admirationi: ex rebus vero ſtrenue geſtis, hoſti ſtupori terroriq;. Quinetiam & eius nomen adeo terrificum fuit, vt plorantibus pueris, matresfamilias taciturnitatem non aliter impetrarẽt, quam Huniadis præſentiam minitantes. Creuerat interim Vladislai regis in-

gis indies autoritas ac potentia, potiſſimum ob mortẽ Elizabethæ reginæ, matris Ladiſlai regis poſthumi: quæ cauſa fuit, vt reguli alterius factionis facile ſe Vladiſlao concrederẽt. Iulianus itaq; Cæſarinus Cardinalis ab Eugenio miſſus, qui de pace in Hungaria inter reges agebat: ratus cõmodum ſuadendi tempus expeditionis contra Turcos, & publice apud regem, & priuatim apud primores regni, cœpit eam rem agere. Accedebant principũ Chriſtianorum promiſſa & pollicitationes. Mouebat præterea Deſpota exul regẽ, qui calamitates Chriſtianis inflictas, & pleraq; omnia cruciatus genera fœdaque ſupplicia per crudelitatẽ à Turco ſumpta, flendo dieſq; nocteſque vociferabatur. Præterea Huniades propulſandas tam crebro illatas iniurias literis perſuaſit. His excitus rex Vladiſlaus, tertio regni ſui anno grandem ſelectorũ militum conflauit exercitũ. Venerunt Poloni, venerũt ex omni Chriſtiano orbe cruce ſignati milites. Traiecto itaq; Danubio, rex cum exercitu ad Tibiſcum fluuium venit. Quo ſuperato, rurſus ſe ad Danubium conuertit, copiaſq; ad Salſum lapidẽ traiecit in Bulgariam. Mox recta progreſſus eſt Sophiam vrbem, famigeratam thermis, oppugnatum. Quo in loco Deſpota cum ſuis regio exercitui ſe coniunxit. Huniades regno Raſciano ſiue Seruiæ pertranſito, Bulgariæ regnum (quod Turci tũ occupabant) infeſtiſſimis armis hoſtiliter ingreſſus, obuia quæq; aut ferro aut igne deleuit, deiectis Turcorũ præſidiis. Omnia itaq; oppida ac munitiones in fauillas mox redigebãtur, à militib. prius omnibus ſpoliis direptis. Et licet magnam Seruiæ partem recuperaſſet, non tamen Georgio Deſpotæ omnia reſtituit: ſed multa amicis, quod ſua virtute repuliſſet hoſtes, donauit. Præterea cum Deſpota medius inter Hungaros ac Turcos, nunc hos nunc illos fefelliſſet, in religione quoq; neque Romanæ eccleſiæ auſcultaret, neq; Mahometis legem ſequeretur, erat Huniadi fides Georgii ſuſpecta. Pugnauit in eum diẽ quinquies collatis ſignis Huniades contra Turcos, ſemper victor. Inſtabat ſexta victoria nam partito exercitu, rex Huniadi multitudinẽ electam cum decem millib. armatorum cõceſſit. quia per exploratores duo millia hoſtium aduentare ante alium exercitũ magnũ nunciabantur, vt per ſilentium noctis nil tale opinantes hoſtes adoriretur. Huniades itaq; flumen Morauam traiecit, relictiſq; impedimentis Baſſam petebat, prælium initurus. Baſſa timuit, retroq; ceſſit. Huniades vero ad vrbem Niſam profectus, obſidione eam cinxit, nec magno negocio expugnauit. Inde Baſſa cum exercitu reuertitur, bellũ petiturus. Cui obuiam Huniades perrexit. Amurathus namq; omne robur coegerat, & florem iuuentutis armauerat, vt magno belli apparatu vlciſceretur damna accepta, Baſſamq; Natolienſem affinem ſuum expeditionis ducem fecit. Forte hic in itinere pauculos reperit Hungaros vulneratos & ſemiuiuos, quos Cæſari ſuo miſit vinctos, tales aſſerens hoſtes, quos toties pertimuiſſent Turci. Cui Cæſar reſpondit literis: Felix vbi redieris, mihi nuncians quales ſint hoſtes noſtri, quos ipſe etiam ſæpe fugi. Vbi Chriſtianorum exercitus numerum longe maiorẽ Turcorũ agnouit, trepidatio in caſtris exorta eſt: quos tamen virili oratione Huniades ita incendit, vt deſiderio pugnandi iam arderent. Trepidatio quoque Turcos inuaſit, malo augurio. Baſſa enim certamen in horam veſpertinam diſtulit, vt ſi bello ſuperaretur, nocturnæ tenebræ ſubſidio fugientib. forent: deceptus tamen eſt, quũ luna pernox eſſet. Edito igitur maximo vtrinq; clamore, initur pugna, maiorq; longe cædes 314 quam pro numero eorum qui vicerunt, commiſſa eſt. ſiquidẽ ad triginta millia Turcorum ea nocte cæſa dicuntur, vt Imperatori Friderico tertio literis ſignificatum eſt: licet alii duo tantum millia cæſa tradant, & ſupra quatuor millia capta, cum nouem ſignis militaribus, ac tredecim ducib. In quibus & Baſſa ipſe circa noctis medium ad caſtra Huniadis captus ducitur. Tanta victoria Huniades, haud ſane magna ſuorum facta iactura, maximo cum gaudio ad regem rediit. ab eoque collaudatus, regem hortatur (qui iam ob itineris difficultatem, & hyemis ſæuitiam, qua intolerabili rigore & homines & iumenta perierant, atq; ob pabuli penuriam retrogredi cogitabat) vt ſuperatis montibus qui imminebant, in Macedoniam atq; Thraciam ductaret exercitum. Quod veritus etiam Amurathus, accitis ad ſe ex Aſia nouis copiis, anguſtias montium obſidere iuſſit, munireque præcipitia Rhodopes, quo Vladiſlaus ſub montibus retineretur. Principẽ exequendi cõſilii fecit, ducem Phrygiæ Carambum, virum manu atq; ingenio promptum: ſed qui incautus in Chriſtianos impetum faciens, capitur, caſtraque Turcorum expugnantur. Cui à Turcis ſubſtituitur Alibeus, qui fortes conatus Huniadis, excellentiſſimos montes cum exercitu aſcendentis, eluſit. Vnde rex conſilium repetendi patriam inuito Deſpota capit, Belgradumq; attingit, exuſtis impedimentis, propter quæ ſubſequentes Turci velitares pugnas edebant. Maximoq; triumpho Budam eſt delatus, receptis prius in deditionẽ vrbibus, oppidis ac caſtellis Bulgarorũ: in quibus & Sophia vrbs fuit. Præeuntibus dehinc captiuis cum Carambo duce, ſuffixis ſignis in tholo templi, atq; ideo à Chriſtianis princi-

pibus per legationes crebras laudatus, atque pro renouanda expeditione admonitus. Attulit Turcis ea victoria plus pauoris quam damni, cum non tantum Hungaricas, ſed Germanicas quoq; vires experti eſſent. Et iam Caramannus Ciliciæ rex cum validiſſimo exercitu in Ponto ac Bithynia Turcos hoſtiliter inuaſit. Ob id conſternati, ac metu percuſſi, quaſi totus Occidens in eos coniuraſſet, pacem petere conſultabant, miſſo clam nuncio qui Deſpotæ perſuaderet pacem aſſumendam Hungaris: propoſita libertate filiorum, qui fœdo carcere vincti, & oculis crudeliter mulctati, ludibrĩiſque quibuſque erant expoſiti: promiſſo etiam regno Seruiæ, quod iam pridem amiſerant. ſciebat enim ſe imparem fore, ſi à tot hoſtibus aggrederetur, niſi integer ad vnum ſe conuerteret. Ideo hortabatur idem Deſpotam, vt cum rege de redemptione Carambi ageret, pro quo quinquaginta millia obtulit aureorum. Hæc Huniadi Deſpota enarrauit, qui varios inopinatoſq; belli caſus animo reuoluebat, cum Fridericũ etiam Imperatorem vereretur: ac plura aſſequenda oblata ſuo regi pace quam bello intelligebat, qui etiam quibuſdã moleſtabantur factionibus inteſtinis, quæ in Polonia fiebant. Ideo regi ſuadet, vt cum numeroſo inſtructo exercitu ad Segedinũ moueat, quo Turci legati erant venturi, de pace acturi. Diſſuaſit pacem Eugenius Max. Pon. per Iulianum Cardinalem, ac Philippus Burgundiæ Dux, Venetiq;, qui claſſem ingentem (cui Franciſcus Cardinalis Eugenii præeſſet nepos) ad Helleſpontum ſe miſſuros promittebant, ne ex Aſia in Europam traiicere Turcus poſſet. Diſſuaſit etiam Ioh. Palæologus Græcorũ Imp. qui circumadiacentes in Aſia tetrarchas profligare Turcum nunciabat: ſe parte ex altera cum exercitu affuturum, ſi nouam expeditionẽ rex ad Thracię Macedoniæq; fines adduceret, quo ex Europa Turcus facile deiiceretur. Vladiſlaus tamen omnia diligenter animo voluens, audito oratore Turci, pacem in decem annos concludit: vt omnia dominis ſuis ablata, ac quomodocunq; à Turco oppreſſa, reſtituerentur. In primiſq; Deſpotæ liberi ſui, ac regnum Seruiæ cum Sinderouia, aliiſq; regni Raſciani munitionibus, Bulgaria tantum in deditione Turci remaneret. Dies tunc cõſtituta, in qua oppida ciuitateſq;, prout pactum erat, traderentur. Hæc ſingula ab vtraq; parte iureiurando arctiſſ. (heu proh dolor) ſunt cõfirmata: adhibitæ de more ceremoniæ graues ac ſolennes. Ea pax moleſtiſſima fuit Iuliano Cardinali, cui proſequenda victoria videbatur. Et Eugenius pontifex certior factus: regis nullum valere fœdus, quod ſe inconſulto cum Chriſtianæ religionis hoſtibus percuſſum eſſet, reſcripſit. Franciſcus inſuper Cardinalis, Turcum in Aſiam contra Caramannum traieciſſe, literis nunciauit. Sic etiam Imperator Græcus omnia per dolum ac fraudem ab oratore Turcorum in fœdere acta, Vladiſlao ſcripſit: & vt occaſionem tantam non amitteret, cum hoſtis diſtractus multiplici bello mari terraque ſibiipſi non conſtaret. Literis in regis ac procerum conſpectu lectis, Hungaros facile induxit Iulianus, vt pacis ſuſceptæ pœniteret: eamq; mox improbat, abrogatq; iuſiurandum. Quoniam Turcus ad conſtitutam diem neque captiuos omnes ſoluerat, nec oppidis vrbibuſque, quibus oportuit, ex fœdere ceſſerat: licet paulo poſt iuſtis dominis omnia reſtitueret, & captiuos & filios Deſpotę. Vladiſlaus igitur iis cõmotus, exercitum minorem quam anno ſuperiore habuerat, cum Iuliano Cardinali, quẽ milites cruce ſignati ſequebantur, per Walachiam ducit: ac tranſito Danubio, in Myſiam & Bulgariam traducit exercitum, vt per plana ac campeſtria loca Romaniam attingeret: hoc eſt, loca illa maritima verſus Meridiem ad Boſphorum, Proponnidem, & Helleſpontum, cuius prouinciæ caput eſt Byzantium. Cum enim Conſtantinus princeps, Helenæ filius, Romani imperii partẽ vnam huc tranſtuliſſet, coloniaq; deducta foret, ob frequentem Romanorum cultum, pars Thraciæ maritima Romaniæ nomen adepta eſt. Sed cum à Nicopoli (quæ metropolis eſt Bulgarorum) ductaret exercitum, fruſtra eſt à fortiſſimo illo Vladiſlao Dracula Walachiæ principe admonitus, vt retro iter verteret: cum ſæpius ſe vidiſſe aſſereret, Turcum plures ſecum ſeruos ad venationẽ producere, quam illic armatos ad bellum videret. Sed caſtigatus à Iuliano, quatuor millia equitum duce filio ſuo, copiis regiis adiecit, cum videret regem fato quodam ad interitũ ſuum feſtinare. Milites autem in ſacra Bulgarorum Græcorumq; graſſabantur, eorumq; templa veluti profana, manu, ferro, igne violabant: quod certe impium erat. Dum ergo exercitus regis tranſcendiſſet Hæmum, veniſſetq; in planiciem, oppida circum littus adiacentia recepit, ac præſidiis Chriſtianorum communiuit, eiectis Turcis. Atq; circa Varnam Romaniæ ciuitatem, tanquam natura munitum locum, caſtrametati ſunt: vbi regio eſt naturali ſitu amœna & ſpectabilis, cum ſinu anguſto inter duo promontoria. Vix autẽ illuc peruenerat rex cum exercitu, cum paulo ante nunciatus eſſet Amurathi Turcorũ Imperatoris aduentus, cum inſtructo ac numeroſo exercitu. Amurathus enim cognito hoſtium aduentu, quum Gręcis ac Turcis in Europa manentibus, non ſatis fideret, exercitũ ex Aſiaticis militibus, cor-

ruptis precio ſpeculatoribus, infra Callipolim, qua fauces Helleſponti arctiſſimæ ſunt in Boſphoro, in Europam reportauit: coniunxitque ſuis, qui non procul ab Iſthmo Thraciæ Cherſoneſi haud ſane memorabili numero congregati fuerant. Dicuntur Genuenſes pro ſingulis capitibus aureum numum accepiſſe pro vectigali, numerumq; vltra centum millia aſcendiſſe: tot enim milites traduxit. Dehinc ab Iſthmo Adrianopolim profecti, ſeptimo tandem die iuxta caſtra regia conſedere. Trepidatum eſt in caſtris regiis, dum inſperatum hoſtium numerum contemplantur. Et dum Iulianus cum Agrienſi epiſcopo, aliiſque Hungaris cenſerent intra currus exercitum muniendum, Huniades ac Deſpotamanus conſerendas regi perſuaſerunt: horumq; vicit ſententia. Huniades igitur ordinata acie, ac ſingulis ex militari diſciplina optime diſpoſitis, Turcis (quorum ſex millia Amurathus præmiſerat, vel, vt Pius ſcribit, quindecim millia) in albis veſtibus alatis, ac aureis equorum ornamentis, qui pugnam prouocarent, licet magnus peditum equitumque ſequeretur numerus, obuiam prodire iuſſit Chriſtianum exercitum. Sed calamitatis futuræ ſigna mox aderant. Nam & terræmotus mox regionē inuaſit magnus, & impetus ventorum turbine pleraque deiecit vexilla. Et cum armaretur rex manu armigeri, decidit galea. Equus etiam regis aſcenſuro inſolite obluctabatur. Sed hæc nemo, fato ſic ducente, conſiderabat. Fit pugnæ initium. Elatus in cœlum ingens clamor. Itum eſt ferocibus animis in pugnam: nil omiſſum, quod electos deceret milites. Acies Chriſtiana primū Turcos in fugam vertit, plurimis proſtratis ac iugulatis. Amurathus magno metu perculſus, prælio excedere ſtatuit, proditum exercitū ſuſpicatus, ſed circumſtantis ſattapæ manu eius equi frenum comprehendente retentus, inuitus perſtitiſſe dicitur, cum eius ignominiam miles increpaſſet. Egregium facinus in illa funeſta acie edidit vir quidam Gallicus. Is quia erat præualido corpore, animoq; inuicto, haud mortem vllam pertimeſcens, mediis Turcorum agminibus cuneo reſciſſis, ad Amurathū vſq; peruenit: quem conto prius mox gladio percuſſit. Cęterum infeſto hoſtium occurſu à ſuis excluſus, poſt multa & pręclara dextræ facinora, in confertiſſima hoſtium ſtrage cecidit. Amurathus metu perculſus, iterum bello excedere deliberauit. Sed cum longa duceret ſuſpiria, fertur vexillum S. Ladiſlai, quod Hungari ferebant, ac alterū quod crueeſignati milites, in quo imago Chriſti erat, vidiſſe, magnaque voce patria lingua exclamaſſe: Crucifixe, crucifixe, vide gentem tuam perfidam, quæ à me non laceſſita, contra iuſiurandum, æquum, ius omne ac fidem violauit: ſi Deus es aliquis, fac vt periurii pœnam luant. Reuocata eſt pugna ſumma contentione, nunc Turcis nunc Chriſtianis cadentib. Diu ancipiti marte pugnatū, dum Chriſtiana acies ſua virtutē ſuſtentatur, Turci numero ſupplent: tantumque ſanguinis vtrinq; effunditur, vt in modū lacus campi ſtagnarēt. Varadienſis epiſcopus Ioānes per paludes fugiens, fœda equi ac ſua luctatione in cœno vexatus, tandē ſubmerſus eſt. Agrienſis Simon nomine, qui pugna exceſſerat, cum rediret, nuſquam poſtea comparuit. Rex ad Ianizaros (ita pedeſtres milites Turci appellant) delatus, cum equus eius ingens in latus vulnus accepiſſet, per dextrum equi armum pręceps effuſus, à Ianizaris telorū multitudine non tam confoſſus eſt quam obrutus, anno regni ſui quarto, ſalutis vero Chriſtianæ quadrageſimo quarto, poſt milleſimum quadringenteſimū: decima die Nouembris, quę vigilia diui Martini fuit. Caput eius poſt detruncatū ac infixum haſta, populis oſtentatū. Turci in eo loco columnam, quæ hodie quoq; viſitur, cum inſcriptione rei geſtæ ſtatuerunt. Huniades cum regium corpus recuperare nequiret, acceptis ſecum Valachis, fuga ſalutē quæſiuit: haudquaquā nefas ducens, supereſſe aliquem poſt regis interitū, qui acceptam cladem vlciſci poſſet, afflictaſq; Chriſtianorum opes tueri ac reparare, ignominiamq; delere; ne vna funeſta pugna omnia extinguerētur. Cæteri qui ſupererant, omnes fugæ ſe commiſerunt. Sed partim in lacunas ac paludes dilapſi, ſubmerſi ſunt: partim in ſyluis vepribuſq;, fame, frigore, ſiti, vigilia interiere. Iulianus Cardinalis equo fugiens, dū curſu fatigatus potu reficitur, ſpoliatus ſeminuduſq; in deuio ſaltu animam exhalans repertus eſt. Hunc Gregorius Sanocenus, ex proceribus nō infimus, videns quum obequitaret, cum execratione admonuit, quod euentus belli tandem planum feciſſet, non fuiſſe Deo cordi ea quæ contra fœdus ac iuſiurandū, more magis argutorum hominū, quam ex æquo ac bono conſuluiſſet, & ipſe & Pontifex. Culpa etiam Cardinali Venetorum imputabatur, qui neq; fretum recte cuſtodiſſet, neq; traiectos regi ſignificaſſet. Poloni acceptā eo prælio cladem, Huniadis vecordiæ atq; ignauiæ tradiderunt. Si tamen Vladiſlaus rex, adoleſcens animoſus magis quam callidus, vnius Huniadis conſilium ſequi, quam iuuenili temeritati obſequi maluiſſet, non tam miſeranda clade periiſſet. Fertur conflictus ille trium dierum & noctium ſpacio continuatus. Quam miſera autem fuerit hæc Varnenſis clades, ſi quis copioſius ſcire voluerit, legat P. Callimachi Experientis tres elegantiſſimos

bros, quos Caſimiro regi Poloniæ ac fratri Vladiſlai inſcripſit. Cæterum Huniade
Perato Danubio, citatiſſimo itinere per Valachiam (quæ olim Dacia dicebatur) du
Hungariam properatet, ne malæ rei geſtæ fama ſeditionem tumultumve exuſcitare
Dracula tranſalpinæ genus Waiuoda captus eſt, quem non hoſtem timebat. Nam
male pugnatum in prælio Varnenſi intelligeret, & Huniadi obuiaſſet hinc redeunti,
ſi hoſtē in vincula coniecit. Sed cum in animū reuocaſſet iniuriam fruſtra viro forti
ter merita illatam, è carcere cum grandibus munerib. emiſit. Nec diu poſt Huniade
bernator regni Hungariæ communi procerum conſenſu eſt creatus. Ac tum cond
ſupplicia de Waiuoda tranſalpino, eiuſq; maiori natu ſuſcepit. In clade autem Varn
numerus cæſorum incertus eſt, quod multi in paludibus ſubmerſi diſparuerunt. Trig
tamen millia Chriſtianorum cæſa à quibuſdam referuntur, cum multo maior num
fuerit Turcorum, qui ea ſtrage perierunt: nam circiter quadraginta millia victor Am
thus è ſuis perdidit. Ob id neq; fugiētes hoſtes inſecutus eſt, neq; gloriabundus inter
aut magnifica verba aut hilarem vultū præbuerat: ſed cum rogaretur, cur deuictis h
bus tam inſigni victoria, nullum lætitiæ ſignum exultando exhiberet: reſpondit mem
bili voce, Nolle ſe ſimili euentu ſæpius vincere, ſignificans eam pugnam magis ſuis q
Chriſtianis fuiſſe funeſtam, atq; haud ſibi incruentam ceſſiſſe victoriam. Idcirco co
re iubens ſarcinas ac impedimenta militaria, copias domum tranſmiſit. Ipſe Adrian
lim concedens, Deo ſuo victoriæ vota perſoluit. Dehinc vel quia bellorū tædium c
rat, vel fortunæ inconſtantiam veritus, vel quod iam grauior annis quietē ac ocium
præferret, accerſitis prouinciarum maioribus, Mahometem ex liberis ſuis maiorem
perio præfecit. Ipſe in Aſiam reuerſus, priuatam deligens vitam, cum paucis ocii ſui c
tibus, religioni cuidam ſolitariæ ſeſe addicere cogitauit. Cur autem ſeſe Amurathes
gioni addixerit, mirandam inueni cauſam in quodam opuſculo, quod captiuus qu
Chriſtianus ſcripſit, dum viginti annis miſera ſeruitute omnem eorum ritum, lingua
religionem edidiciſſet, à quo iſta accepi. Orta enim contentione inter ſacerdotes, qu
cuſmani gentili lingua, & religioſos qui Demrſchler nuncupantur, de quibus plura
rius ſcribam, cui potius vota & eleemoſynæ populi iure deberentur. Sacerdotes ſib
beri cauſati, dixerunt: Nos curam populi habemus conſultando, iudicando, regend
cendo legē, tribuendo & obſeruando, & totius populi onus portando. Quum igitu
niſteriū noſtrum vniuerſo regno magis ſit neceſſariū, merito vota nobis debentur.
tra religioſi: Nos, inquiunt, ſumus ſucceſſores & vicem gerentes eorū qui fundame
ſunt legis & gratiæ qui & pro populo coram Deo aſſiſtentes, omnes neceſſitates ei
meritis & interceſſione ſupplentes, regni pericula auertimus, bona operamur, om
cultate & ſtudio hominib. ſuccurrimus deficiētibus, & auxiliamur: nobis igitur ele
ſynæ & vota populi iure debentur. Diſſenſio iſthæc ad Amurathem, tanquam ad
mū arbitrum, à quo prouocare abſq; omni contradictione minime liceret, delata eſt
perpenſo atq; diligenti iudicio rationes vtriuſq; partis cum examinaſſet, ſacerdotu
niſterium regno magis neceſſarium cognouit, hiſq; merito vota populi adiudicare
tabat. Religioſi huius rei facti certiores, regem adeunt ſupplicantes, ne hanc ſente
priuſquam paulo diligentius ſecum hanc rem diſcuterent, promulgaret. Adiecit rex
dierū inducias. Vna forte nocte, paucis interiectis diebus, cum Amurathes in lecto
ſcens, commotionem ſentiret viſcerum, vt opus naturę excrementa deiiciendo exp
ſecretiorem petiit locum: ac ſedens, tabula quadam præcipitatus in cloacam, nec c
re vllo (quoniam vndiq; clauſum erat cubiculum) nec labore proprio (licet pluri
tigatus omnia tentaſſet) præſens periculum effugere poterat. Mox ſanctum aliquer
huic neceſſitati opitularetur, inuocauit: quoniam (vt Plinius ait) tum præcipuus vo
locus eſt, cum ſpei nullus eſt. Et ecce habitu religioſo tū quidā apparuit, ô Amyra, i
vbi illi ſunt quos regno tuo perneceſſarios iudicaſti? cur huic neceſsitati non accu
Nunquid illi præferendi, qui vbi virtus humana defecerit, inuocantib. ſe vltro oſten
His dictis regem lecto ſuo illæſum reſtituens, euanuit. Mane rex acta nocturna reu
conuocatis religioſis omnib. quos habere poterat, ſingulos alloquens, cuique num
reos diſtribuit, diligentiſſime vnumquenq; de facie intuitus, ſi forte inueniret eum
bi opitulatus eſſet. Cum autem rex talē nō inueniret, quum iam ſinguli tranſiſſent, a
ſit maior inter religioſos Regem, dicens: Ne mireris, ſi ille qui nocte tibi opem attuli
non appareat: vnus enim cōmunem omnium cauſam egit, quoniam de noſtra ſalu
tractatū. Ex hac illuſione rex in eam venit mentis alienationē, vt filio adhuc impube
gno præfecto, in Mamiſſam vrbem, vbi multitudo religioſorum eſt, ſucceſſerit, relig
quę operam dederit. Scribunt aliqui, Amurathum poſt Varnenſem pugnam Corin

eum Iſthmum, qui vulgo hodie Hexamilium ex loci diſtantia Græca voce dicitur, ſumma vi expugnaſſe ac diruiſſe. Nam Peloponnenſes prædicta clade perculſi, adorti fuerant celeri & irrequieto opere Iſthmum munire, ac muro cingere: quemadmodum plures olim eum perfodere tentarunt, licet ſemper infeſto omine opus inchoatum infeliciter defecit. Quod ſatis ſuperq; liquet, ſi quis Demetrii regis, Iulii Cæſaris, Caii Neronis, & Herodis Attici inanes conatus penſitabit. Recentem igitur hunc Græcorum conatum Amurathus diſcuſſurus, cum exercitu Iſthmum adequitauit, ac tandem cepit. Conſtantinus enim Palæologus, qui nouiſſime Byzantiū imperauit, inſtaurandam curauit quodam Chriſtianorum ſucceſſu, tributumq; Turcorum regi minime reddēdum eſſe ſtatuit. Sed ab Amuratho mulctatus pecunia, murum diruere iuſſus eſt: licet aliqui Græcis reſiſtentibus obſidionem traxiſſe illinc ſcribant Turcum. Sic autem Peloponneſus ex fratrum diſcordia iniuriæ obnoxia, in ditionem Turci ceſſit. Cæterum Huniades acceptam Varnæ cladem & contumeliam ſemper ante oculos gerens, vt priorem aboleret ignominiam, & illata reſarciret damna, ex Hungaria, cui iam annis pene quatuor præfuerat gubernator, quantas potuit maximas cogit copias, tum etiam ex Boemia item & Germania vicina, vt Turcum inopinatum & nil tale timentem peſſundaret. ferebatur enim Turcus tum ocio deditus, Calibaſſam, qui populo præeſſet, ſubſtituiſſe Imperatorem. Itaq; virum arbitrabatur incondito populo defuturum. Rebus igitur gerendis ſolertiam ac celeritatem adhibuit. Deſpota Seruiæ, quia exercitus Hungarorum terras ipſius vaſtauit, nec in eam expeditionem vocatus erat, Turcorum ducibus conſilium Huniadis patefecit, magnumq; timorem genti incuſſit. Perculſi nuncio Turci Amurathum iam religioni addictum (vt quidam ſcribunt) ex Aſia euocant: quod filius tantam belli molem ferre nequiret: Calibaſſa vero eius magiſter, obedientiam militum (qua in bello nihil precioſius) minime habiturus eſſet. Ianizari enim & puerum & pædagogum pueri contemnebant. A magnatibus igitur & principibus exercitus Amurathes, ne regnum in periculoſiſſimum diſcrimē veniret, minis victus & precibus, ad gubernationem rediit. Concurrit ergo vterque exercitus in Caſſouio Myſiæ campo, quem alii campum Merulæ appellant, in Bulgaria, vbi atrociter infeſtis armis toto triduo dimicatum eſt, primum victoria atq; iterum Hungaris cedente: qui etſi numero impares eſſent, virtute tamen præſtabant. Verum quum victori victor inſurgeret, fuſis fugatiſq; hoſtium copiis, Amurathis caſtra Huniades dum oppugnat, ſuperatur. Nam Mahumethes Cæſaris filius, proximo quodam tumulo extra aciem quadraginta habens electiſſimorum equitum millia, Huniadem paternis caſtris hærentem, tanta vi eſt adortus, vt poſt ingentem ſuorum ſtragem ægre dux ipſe cum paucis ſit ſeruatus. Empta multo ſanguine victoria, Amurathus (nam ducenta prope millia militum habuiſſe dicitur) domum ſe retulit. Huniades celeri equo fuga ſublatus eſt: abiectiſq; armis grauioribus, in manus duorum Turcorum, qui eum non cognouerant, deuenit. Ab iis expoliatus, dum de quodam amuleto, quod in collo fortaſſe geſtabat, inter ſe concertarent, alterum enſe ſtrauit, alter fuga elapſus euaſit. Solus in ſyluam cum equo delatus, inuenit Raſcianum quendam, a quo Sinderouiam eſt deductus. Sed cum Belgradum peteret, à Georgio Deſpota Seruiæ captus, vix filio ſuo Ladislao maiore natu in obſidem dato, aſſequi potuit, vt incolumis emitteretur. licet toties regnicolæ magnum auri pondus homini ingratiſſimo, qui ab Hungaris in ſuum regnum reſtitutus erat, pro redemptione gubernatoris offerrent: liber tamen factus, vaſtatione regni ſui, haud ſine parua pœna coactus eſt filium reſtituere. Quod cum Amurathus intellexiſſet, indignatus Deſpotæ, quod carcere hoſtem tantum emiſiſſet, regnum hoc Seruiæ cuidam præfecto Fritzebecho tradidit expugnandum. Duos enim poſt ſe duces priuſquam in Aſiam migraret, reliquit: hunc ſcilicet qui Dacas à Thraciæ incurſatione prohiberet, Deſpotamque debellaret: & Ioſebechum, qui Dalmatiam hoſtiliter popularetur. Georgius Deſpota audiens in ſe concitari bellum, anxius ſe cœpit accuſare, quod gubernatorem Hungariæ immerito læſiſſet carcere, in quo vnico ſalus ſua eſſet repoſita. Abiecta itaq; verecundia, ſupplex Huniadis genubus aduolutus, ab eo tandem ſuppetias impetrauit. Qui dicto citius noctu Raſcianos attingens agros, mane Turcos aggreſſus, in fugam vertit ac profligauit, capto duce Fritzebecho cum multis electiſſimis militibus: quos Deſpotæ carceri mancipandos tradidit. Ipſe exuſto Bidino Bulgariæ inſigniore vrbe, cum triumpho in Hungariam venit. Quidam Amuratho hanc vltimam fuiſſe cum Huniade expeditionem aſſerunt, cum paulo poſt mortem obiret. Alii vero narrant aſſiduis Macedonum querelis fatigatum, ſuſcepiſſe poſtremam aduerſus Caſtriotum, cui Scanderbecho cognomen fuit, qui fines Macedonum ferro igneq; vaſtabat, cum à fide defeciſſet, fuſo in Tranſſyluania Meſerbego, cuius ductu militabat. Primo enim in Theſſaliam veniens tanquam regis nego-

cium curaturus, nec prius profugum egit, quam paterno regno ſit potitus: quãquam graui iactura affectus prouiociam reliquerit. Tum vires recuperans, Macedones continue laceſſiuit. Quorum querela impulſus, licet ſenio confectus Amurathus, in Epirum tranſgreſſus, ſæua populatiooe omoe ſolum ad Adriam vſque afflixit: nullo tamen loco munitiore potitus. Sed dum Epirotæ anguſtias ſyluarum inſediſſent, in reditu quoque magnam impedimeotorum partem interciperent, cæſa ac profligata magna & præcipua copiarum parte, homo ſenex ex metu ac fuga & ex mœrore animi in morbum incidit. Quo inualeſcente, paucis diebus mortem oppetiit, anno vitæ ſeptuageſimo quinto: ex quo regnare cœperat, quadrageſimo (vel vt alii ſcribunt) quarto & trigeſimo. Etenim Scanderbechus poſtquam in illius ſectam aſcitus eſt, plures ei prouincias acquiſiuit. Inter quas & Mœſiam aſſecutus, Georgio Deſpotæ, qui Vucheruch dicebatur, ac Nouomõto eius regionis metropoli expugnato, vbi auri argentique fodinæ dicuntur eſſe, exoocto patre ac fratre Coraguſio natu maiore, qui erat obſes in Adrianopoli, regnum ei paternum tradidit. Interim Eugenius Quartus audita fama, hunc per nuncios ac literas ad noſtros ac fidẽ priſtinam traducere cooatur. Ille confeſtim obtemperat, ac rebellans tot pro religiooe res geſſit, quot ante contra. Ac de improuiſo Croiam, Sfetigradum, Stelusium, Modriciam & Ternaciam oppida in ea regione occupat. Amurathus contra eum Ameſambech fratris eius filium, deinde Vranaum, duces cum copiis mittit. Croiam iam quatuor menſes obſidebat, cum moritur. Ac filius Mahometus miſſis totidem ducibus, quos Baſſas vocãt, fruſtra vires inſtaurat, cum ille ſemper parua manu ingentes hoſtium cateruas funderet ac fugaret. Sed Venetis quoq; moleſtus propter Albaniæ oppida, & debita tributa. Poſtquam pacatus eſt, Romam conceſſit: & domum rediens, veneno abſumptus dicitur. Hic Caſtriotus Pyrrho aut Alexandro ſimilis, inſignis omnino princeps fuit. Sed & Amurathus ſic eo pugnante, mortuus eſt. Nec enim vllus inter Othomannos præter hunc diutius rexit. Corpus eius more maiorum delatum in Pruſiam Bithyniæ ciuitatem, quæ ante captam Conſtantinopolim Othomannorum regia erat, à Pruſia rege qui Hannibalem hoſpitio excepit, appellata. Licet etiam inter Myſios vrbs ſit Pruſias in Olympo, condita ab illo Pruſia, qui cum Crœſo bellum geſſit, quæ hodie Burſia corrupto vocabulo nominatur, emporium inſigne Turcorum.

Mahometus ſecundus, Turcorum rex octauus,

quem primum Cæſarem à deuicta Conſtantinopoli Imperiali ſede appellant: vulgo Mechemetbeg dictus.

MAHOMETVS Amurathi filius admodum adoleſcens (vix enim viginti natus annos, à patre iam ſenio feſſo accepit) qui Calibaſſam ei inter ſatrapas Turcorum, opibus & authoritate virum inſignẽ, quod per ætatem imperio nondum eſſet aptus, gubernatorem dedit. Sed cum ad bellum grande, quod ab Hungaris immioebat, iterum reuocaretur pater ſententia Calibaſſæ, Mahometus vehementer animo fuit offenſus, cum ſe illa expeditione glorioſiorem fieri putaret, veritus oe imperium amitteret, ſi rurſus pater regnaret. Tum breui poſt mortuo patre imperium aſſecutus, dominandi libidine & ambitione inflatus iuuenis, gloriç & nouarũ rerum percupidus, ſcelera quæq; attigit, patre longe truculẽtior. Et vt regni initiũ parricidio auſpicaretur, quo die Amurathus pater è viuis exceſſit, fratrem oomine Thurſinẽ, menſem agentem infantiæ decimũ octauum, continuo iubet occidi, ne pater ſolus ſepeliretur. Vix enim pater animam efflarat, cum curſim relicta omni celebranda funeris cura, petit ædes vbi à nutrice infans alebatur. Ingreſſus igitur perinde atq; furore percitus, quærit infantẽ. Inuentum in cunis, & ſibi riſu veluti blandientem, violenta manu abripit, ad proximũ parietem inflicturus. Quam facinoris atrocitatem conſpicatus Moſes, immaniſſimo tyranno & charisſimus & æqualis, orat ne fraterno ſanguine manus inquinet. Exorat ea lege, vt ipſe continuo infantem iterimat. Paret Moſes, moxq; infaotem & præſente & immotis oculis aſpiciente Mahomero, multa vi aqoæ obrutũ ſuffocat. Infœlix mater extiocti Thurſinis horribilitate ſceleris audita, accurrit ilico, humi iacentem manibus infantem tollit, complet vlulatibus omnia. Et quooiam vitæ mortem in tanto luctu præferebat, audax tyrannom multis cum ſingultibus ita increpat: Hic eſt, inquit, frater tuus ille Thurſines, ô Amyra, quem tibi morieos pater tantis lachrymis cõmendauit? Siccine decet tuum ſao-

guinem

guinem iugulare, ac macerare innocentē? Siccine decet fraterno ſanguine auſpicari imperium? O nefas, ô crudele ſcelus, plus quam tyrannicum & immane. Sic vitam tuam finies, crede mihi, nec alia te fata vnquam manebunt. Hæc & ſimilia dicens, nimio dolore perculſa, exanima concidit. Iubet mulierē attolli tyrannus, ob triumphalis facinoris magnitudinem. Tum hilaris ac lætus, ſimulatiſq; ac fugatis verbis dolorē lenire cupiens, neceſſitatē ferre æquo animo perſuaſit, cum factum infectū eſſe non poſſet: veterē Othomannorū principū cōſuetudinē eſſe, vt cæteris interfectis, vnus ſēper relinquatur in regno. nam vt neq; plures ſunt dii, ita neq; plures debere admitti reges: itaq; vt bono animo ſit hortatur: nam ei ſe pro filio ſemper fore. Erat huic mulieri priuignus Mahometus, quæ genere erat Turca, & Amurathi vxor: cum ipſe ex matre natus eſſet Albana & ſerua. Et vt inſanientē mitigaret fœminā, adiecit, ſi quid vellet, audacter peteret: nihil enim ſe paſſurum petitum ab ea fruſtra poſſe iudicari. At mulier vt ira ardebat, animo ad vltionem parato, ad vindicandam innocui ſanguinis iniuriam, facinotis miniſtrum impium Moſen expetiuit. Cui mox hunc familiarem ſuum immitis tyrannus vinctis poſt terga manibus, ac pedibus catenatum dedendū imperat. Quem efferata mulier vt accepit, cultellulo qui ei pendebat è zona, pectus miſeri hominis, fruſtra opem domini aſtantis coram implorantis, ad cor vſq; transfigit: nihiloq; cunctata, latus dextrum aperit, iecur abſciſſum eruit, datq; canibus diſcerpendum. Hac vindicta mulier ſatiata, conquieuit. Habuit item Amurathus pater Mahometi vxorem, filiam Sponderbei nobilis in Penderatia ſatrapæ, ex qua natum filium nomine Calapinum, ſextum agentem menſem, Calibaſſæ moriens cōmendauit. Ille Mahometi gratiam initurus, & matrem & puerum ei prodidit. Mahometus accerſitis 30. (vt aiunt) matronis, quæ puerum cognoſcerent, poſtquam certam Amurathi eſſe ſobolem conſtitit, ſtrangulatū matri filium reddidit, funuſq; regio more fraternū duxit. Alii ſcribunt, Calibaſſam alienum puerum Calapini nomine ſuppoſitum, ac pro filio Amurathi necatum fuiſſe. Calapinū vero Conſtantinopolim tranſlatum, ac clam educatum: poſt captiuitatem vrbis inde ſubtractum, ac primum Venetias, tum Romam Calixti pontificis iuſſu ductum, ac pro fratre Mahometi in palatio cuſtoditū. Qui tandem lauacro baptiſmatis ablutus, Calixtus eſt dictus Othomannus. Hic poſtea in Germania venit in magnam familiaritatē cum Friderico III. Imperatore, à quo regie donatus, ac munifice reditibus annuis prouiſus, in Auſtria pluribus annis vixit: vir manſuetus ac religioſus, & qui multarū rerum habuit experientiam. Hunc ſenem Viennę cognoui ego iuuenis, eiuſque colloquio (nam linguam latinā egregie calluit) ſæpius vſus. Defunctus eſt in Auſtria, cum iam ſpecioſiſſimam puellam virginē nobilem de Hohenfeld vxorem duxiſſet. Quæ vidua facta antequam vxor eſſet, monaſterio ſe incluſit, vt virginitatem perpetuo cuſtodiret. Redeamus ad Mahometū. Is ſuſcepto imperio, inſtituta maiorum pro ingenio correxit, rem domi foriſq; legibus ordinauit, ærarium locupletauit, noua vectigalia homo auariſſimus excogitauit, copias auxit. In proceres & aulicos ſæuitia & contumeliis graſſari cœpit ſanguinarius tyrannus: quod iam manifeſta crudelitate & fratris illius & familiaris amiciſſimi patuit. Ad expugnandam Conſtantinopolim animū adiecit. Cum enim hanc ſuis regionibus vicinam videret oculis ſæuis rapaciſſimus latro, nec diu nec noctu quietē animo ſuo dabat, priuſquam ea potiretur. Licet vrbs hæc annis & pannis (vt ita dicam) obſita, longa ægrotatione languens, omni vi roboreq; fuit exhauſta, exanguis ac fere exanima, antequam tyrannus eam expugnaret. Quam minime tamen viciſſet, ſi & ciues ſuos abſconditos in terra theſauros in cōmune tutamentum erogaſſent, & Veneti ſuis claſſib. (vt Chriſtianos decuit, atq; par erat) præſto fuiſſent. Sed quam incredibili celeritate caſtellū extruens ad Boſphorum, atq; aliud diſſimulans, vrbē ceperit, crudeliſſimeq; in captos vtriuſq; ſexus ſęuierit, in Conſtātino vltimo Græcorū Imp. ſuperius late diſſeruimus. Capta vrbe triumphauit: & vt patre ſuo maior videretur, Imperatorē ſe & Cæſarem declarari fecit. In omnes captos crudeliter ſæuiens, quos in miſeram ſeruitutem redegit. At quid mirum cruentiſſimū hoſtem in exteros ſæuire, qui in ſuos erat immaniſſimus & crudeliſſimus, ob nullum in ſe commiſſum flagitiū, ſed ob opum tantum ac numorū magnitudinem? Conſtituerat Amurathus pater nefario iſti & abominabili Mahumeto filio ab ineunte vſq; pueritia tanquam pædonomū quendam, atq; morum vitæq; magiſtrū, Chalin ſeu Calibaſſam, virum & ætate & opinione hominū inter Barbaros illos grauiſſimum. Quem etiam moriens eidem Mahometo, qui adhuc adoleſcentē ageret, tutorem eſſe voluit, vt ſuperius annotauimus. Monens identidem filium flagitioſum & impium, ac iubēs, non ſecus vnum Chalin & audiret & obſeruaret, quam ſi pater eſſet. Conſiderabat enim pater viri prudentiam, amoremq; erga ſe atq; ſuos omnes, cum repeteret ætates vſq; ſeptē ſuperiores, quibus maiores ipſius Chalis Primarii ſemper fuerant in Othomannorum ty-

rannide, & Turcis omnibus dilectiſſimi. Itaq; poſt deuictum illud Orientale empor
Conſtantinopolim, continuo in Chalin tutorem, quam optime de ſe ab infantia vſq;
ritum, debacchari cœpit, quod Turcorum eſſet omniũ opulentiſſimus. Sed vt honeſt
obtentu id faceret, Chalin confictis dolis inſimulat ſemper ſenſiſſe cum Chriſtianis
ius perſuaſionibus factũ fuerit, vt pater Amurathus nunquam ſit auſus in tot Græcor
iuriis Conſtantinopolim bello fortiter vrgere, quam nullo quaſi labore oppreſſerit a
ripuerit. Chalis enim prudentiſſimus, ſanius arbitrabatur Orientale illud imperium a
& longa ægrotatione confectũ, ſua interiore tabe paulatim ac ſenſim diſſolui atq; de
re. quam turbulenta ac repentina aliqua vi, qua forte omnium Chriſtianorũ princi
vires in extremã Turcorũ calamitatẽ coactę coniuraſſent, opprimere. Ob hanc ergo
ſam Chalin locupletiſſimum inopinato captũ, poſt varios & acerbiſſimos corporis
ciatus ſtrangulat. Ingentes enim quas cumulauerat diuitiæ, exitii cauſa fuerũt. Suffec
co in eius locum Mahometũ iuuenem induſtrium ac inſolentem, natum parentib. C
ſtianis, Triballo patre, & matre Conſtantinopolitana, eademq; Agarina: & ſibi vſq; à
ro vt æqualẽ ac ſodalem ſumma familiaritate coniunctũ. Hunc non modo exercitu
cidentali (hoc enim nomine has copias vocant quæ colliguntur ex Europæ proui
ducem præfecerat: ſed omnia per eum quę maxima & periculoſiſſima erant, gereba
enim verſutus, callidus, ſtrenuus, & nulla in re tardus. Permulta quoq; quotidie præ
facinora eſt adortus, ex quibus tum gloriam non vulgarem eſt adeptus, tum tyranni
ctionẽ: qua ſe omnia poſſe quę vellet, liquido cognoſcere videretur. Quare vt ſe aliq
do ex infami onere ſeruitutis redimeret (nec enim quamuis à puero Chriſtum abn
ſet, libertate donatus eſt) excipit Mahometũ magnifico regaliq; conuiuio, vbi nil d
ad explendas omnium voluptatũ illecebras. Affert dehinc auariſſimo tyranno preci
reum numum quinquaginta millia & amplius: verbis vſus appoſitis & ſubmiſsis, lib
rem ſupplex petens, vt ſe libero quam famulo vti malit. Quo audito, ita excandeſcer
pit, vt pene à puero ſodalem, ac vitæ morumq; ſocium, ducẽ præterea inſignem, ac v
riis illuſtrẽ, humi proſtratum, tanquam fugitiuum quendam ſeruum pedibus calca
fuſte vlmeo ad laſsitudinem vſq; tamdiu pulſauerit, vt etiam ipſe ex humeris atq; bra
laboraret, donec repetita ſæpius voce clamaret: Gratias ago tibi mi here. Similem ſa
exercuit in pueros quoſdam exoletos, quos pluris facere videbatur quam vitam i
Hos tamẽ quodã celebri cõuiuio obtruncauit omnes, quod vini quippiã ebibiſſent,
ex illius ebrietate ſuperfuerat. Hac immani crudelitate ſe adeo cunctis terribilẽ pra
vt multos ob opes quas longo tempore cõparauerãt, alios vt vxorib. illorũ potiretur
ob aliam libidinẽ mactare iuberet. Et ſi carnifex deeſſet, ipſe ſuis manibus carnifici
ret facinus. Repletus igitur omnib. ſceleribus, omnia contempſit: nullũ eſſe Deum
uit, Chriſtianam fidẽ irriſit, Mahometum illũ pſeudoprophetam ſui ſimilem fuiſſe
vel ſe illũ tanto inferiorem, quod & Cyreneus fuerit ſeruus, & fur & latro, & à maie
ſuis cum inhoneſtiſsimo in faciem vulnere turpiter fugatus ex Perſide. Prophetas o
atq; patriarchas pro nugis habuit. Solum Alexandrũ Magnũ, potiſsimum vbi de ei
rore ac libidine ſcribitur, admirabatur: cui ſe ſimilem aſſeruit. Magnuſq; Mahome
ci à cunctis voluit. Indies ferocior factus, tributum quod Memphitico regi maior
pendere conſueuerant, negat ſe redditurũ. Mittit inde circa finitimos qui imperat
ſantib. bellum indicerent. Auctus igitur opibus quas triennio congeſſerat, ex omni
acceerſitis proceribus anno Chriſti 55. poſt 1400. ſucceſſu tumens, expeditionẽ in H
ros inſtituit cum maximis ac infeſtiſsimis copiis, ſuperatis Thraciæ montibus ad S
fluuiũ cũ 150000. hominũ in Triballis, Belgradũ, quam Hungari Nandoralbenſem
hodie Albã grę̨cã vocant, obſedit. Annal. Hungarici 400000. militũ in exercitu pe
ac nauali habuiſſe Turcũ tradunt, incredibili ſuperbia tumentẽ, quaſi tota iam Hu
à ſe victa eſſet: Latinorum enim Imperatorẽ ſe obruere iactitabat, qui iam Grę̨coru
ſarem neci dediſſet. Germaniam atq; Italiam direptioni militũ ſpopondit: omnia pa
imperio ſuo glorioſe crebro dictitabat. ſeſe vnum eſſe, cui omnis terra ceſſura eſſet,
Deus cœlo præeſſet. Quanquam autem Hungaria metu perculſa, ante oculos Con
nopolitanam ruinam verſabat, tamen aduentu Ioan. Cardinalis legati Apoſtolici, q
annem Capiſtranum profeſſorem ordinis Minorum, Hungaris euangelizantem re
excitata veluti ſomno, regio hæc Hungarica tertium Iohannem Huniadem Comi
Biſtricenſem commouit, etſi vix quinque millia equitum in promptu haberet, vt a
ſus crudeliſsimos hoſte, qnos prius ſæpe fudit ac fugauit, exuſtis ac ſubmerſis illor
uibus, irrumperet in arcem, ac obſeſſos ſua præſentia conſolaretur ac erigeret. Sequ
tur cruce ſignati quadraginta millia, ex omni Chriſtianorum orbe. Tam paruum nu

c

contemnens Turcus, Amuratho patri maledixit, qui ſeptem menſes fruſtra io obſidione huius arcis conſumpſiſſet, ſe quindecim diebus arcem ſolo æquare, & in Hungariam omnibus iis ad vnum cæſis, impetum facere iactitabat. Cum Chriſtiani nomine Ieſu inuocato, acriter prælium ineunt, ac primum ancipiti pugna, hinc Turci, hinc Chriſtiani, nũc victi nunc victores cruenta cæde (duce Huniade) primũ Baſſam Natoliæ Carazam Thraciæ præfectum, virum impigrum ſternunt, primoreſque exercitus duces occidunt. Tum Mahometem ſagitta, quæ ſub papilla læua ſtringebatur, in pectore, in terram exanimum deiiciunt. Quem mortuum credentes Turci, nocte ſemiuiuum abducunt, omnes in fugam conuerſi, victoriam Chriſtianis reliquerunt. A quibus fuſi, fugati & ſuperati, relictis omnibus muniotonibus, impedimentis, & cuiuſque generis, tormentorum inſtrumentis, machinis bellicis, ac ſarcinis militaribus, caſtris quoque ſunt exuti. Ignominioſa ac turpi fuga tam innumerabilis formidabiliſque exercitus per noctem obſcuram abiit, non tamen ſine cruenta pugna. Imperator Mahometus noctu ablatus, altero die vbi ex dolore vulneris ad ſe rediit, intelligens infamem acceptam ſuorum cladem, inſperatamque ſtragem, veneno vitam voluit ſibi ipſi adimere, ne tanto cum dedecore in patriam inglorius remearet, vix à ſuis prohibitus. Nunquam poſthac de illa clade aut dicere aut audire quenquam voluit. Et quoties illius memoria ſubiit, ſemper barbam manu grauiſſime demulcens, ſuſpiria deduxit cum fremitu, hunc execratus diem inter atros computauit. Etenim quam glorioſus erat eius aduentus, tam turpis ac fœdus eius diſceſſus: optimi maximi Dei Ieſu Chriſti iudicio ſic ordinante. Multi crediderunt, ſi fuſi diſpalatique hoſtes tum fuiſſent acrius inſectati à Chriſtianis Principibus, potuiſſe eo die Othomannorum imperium deleri. Seriem huius pugnæ Pius pontifex, & in Bohemica hiſtoria, & in Europa ſua pluribus enarrauit, ac Iohannes de Thurocio ſcriptor Hungaricorum Annalium. Calixtus ſummus pontifex, qui ſe perpetuum hoſtem Turcis deuouit, & iuramento & chirographo ob rei perpetuam memoriam cum aſſiduo rogatu continuiſque ſupplicationibus inſtituit, vt octauo Idus Auguſti, quo die tum erat feſtum ſancti Sixti, transfiguratio Domini religioſe celebraretur: & addidit, poſt meridiem campanis ſignum dari fidelibus omnibus, vt orationibus eos iuuarent, qui contra Turcos continuo dimicabunt. Durat ea conſuetudo hodie Viennæ Pannoniæ, & item Budæ, ac alibi: in qua hora paululum poſt meridiem prima, campana magna in æde diui Stephani ſignum datur hominibus, vt memores illius cladis, orent pro defunctis Chriſti fidelibus. In ea ſtrage hoſtium quadraginta millia cæſa feruntur: ſed maior Turco iactura inter fugiendum inflicta eſt. Aliter Iohannes Caruagralla Cardinalis S. Angeli ad pontificem, aliter Iohannes Capiſtranus, aliter Iohannes Huniades ſcripſerunt rem geſtam: quiſque gloriæ ſuæ innixus, laudem ſibi vſurpando ob operam ſuam. Sequenti anno poſt cladem, Huniades morbo correptus, non ſine planctu vniuerſę Hungariæ, imo totius Chriſtianitatis, diem ſuum obiit. Cuius mortem etiam hoſtis Turcorum Imperator indoluit vehemẽter, cum per Georgium Raſcię Deſpotam fieret certior, totumq; pene diem poſt nunciũ illud obticuiſſe mœſtus fertur. Capiſtranus poſt paucos dies pariter ſenio mortuus eſt: qui vitæ mundicia inter prędicatores Chriſtianos facile primas aſſequutus eſt. De quo multa Pius in hiſtoria de rebus Friderici Cæſaris, quæ conſulto prætereo. Illud omittere non debeo, quod admiratione omnium poſteritati dignum exiſtimo. Cum enim Turcus poſt deuictam Conſtãtinopolim Deſpotam Raſciæ Georgium è Seruia eiecisset, aut (vt alii dicunt) in eum exercitũ ductare minaretur, ſecundo ad Hungaros pro auxilio confugiens, in Auſtriam profectus homo grandæuus, ad Ladiſlaum regem peruenit: vbi & Capiſtranus degebat, qui de religione Chriſtiana ac ſacris cum eo diſputans eloquiis, vt errorem gentis ſuæ relinqueret maximopere cohortatus eſt. Cui veterator ille reſpõdit: Annos natus 90. patrum religionem teneo: quam delirum me ſenem cauillarentur ciues mei, ſi nouam aſſumerem, & antiquas patrum traditiones relinquerem: mortem ac laqueum malim. Itaq; cum indignatione diſceſſit, domumq; reuerſus, cum milites immiſiſſet in Hungaros prætereũtes, & quadrigis vectos, in quibus erat Michael Zylogi, vir ſtrenuus, & Albæ Græcæ præfectus, & frater Ladiſlaus, quem in quadriga repertũ confodit: nam equo alter aufugit. Paucis poſt diebus, Michael vt fraternam cædem vindicaret, hunc Georgium captiuum abduxit, abſciſſis duobus digitis dextræ manus inter defendẽdum. Et quanquã magno auri pondere redimeretur, ex truncæ tamen manus fluore, qui ſiſti non poterat, breui mortuus eſt homo hic perfidus. Mahometus vero Conſtãtinopolim reuerſus, claſſem reparat, nouam cõſtruit, Ægæi maris inſulas proxima æſtate inuaſurus (nam Calixtus Pont. triremes 13. quibus Ludouicũ Aquileienſem Antiſtitẽ præfecit, vt maritima Aſiæ occuparent, in Barbaros hoſtes emiſit, qui etiam inſulas aliquas Turco ademit) ſed maior inde

cura ab ea expeditione cum cōuertit. Quandoquidem cum maritimum bellū molire legati ab Vſan Caſſano rege cum ampliſſimis donis, quę in theſauris Demiri Perſarur gis à ſe victi reperit, Byzantium veniunt, rogantes, vt à Cappadociæ finibus abſtine bellum velit, quam ille prouinciam vt dotalem ſibi vindicabat: erat enim ex Trapez oriunda Caſſani vxor, vt ſupra ab initio ſcripſimus, cum de quatuor familiis Othon norum in genere narrationem inſtituimus. Mahometus fremens, legatorum auerſab legata, bellum ſe ſuſcipere vociferabatur: ac præmiſſa parte claſſis in Pontum, Sinope Trapezuntem verſus, ipſe cum terreſtri exercitu omnium opinione celerius tranſit i ſiam, rectaq; ad Euphratē contendit. Perſa cum Turco bis conflixit: Baſſa Romaniæ Vſan Caſſani filio congreſſus, victus occubuit. 40000. Turcorū ea acie conflixiſſe di tur, Perſarum 30000. Rex victoria elatus, caſtra Mahometi obſedit: quæ tantis crant nita machinis tormentorum, vt irritos facerent omnes Perſarum conatus: filius Vſan ſani plumbea glande traiectus occubuit. Itaq; Turcorum 40000. Perſarum decem n cecidiſſe dicuntur. Aſſimbecus Tauriſium reuertitur: ſenſit enim terribilem Maho ti apparatum, conceſſitq; fuga confeſtim ad montes. Ac quamdiu Turcus fuit in pro cia, tenuit ſe ille munitioribus locis, nihil auſus interea mouere. Mahometus Imper confeſſione victoriæ hoſtibus expreſſa, exercitum in Paphlagoniam duxit. Sed aliqu poſtea hæc acta ſunt, breuiq; Sinopem, prouinciæ caput, omnemq; Paphlagonum gē ſubegit. Trapezuntem inde terreſtri naualiq; prælio oppugnatam pari ſucceſſu don Trapezuntium Imperatorē Dauid Comnenū cum duobus item filiis, qui omnes ad fidē confugerant, cum Ponticæ oræ & Cappadociæ principibus liberis, vxoribus By tium velut in triumphum duxit, dehinc crudeliſſime occidit. Nec poſt tam inſignē v riam Turcorū arma quieuere, quin ea claſſe quam proximo anno in Propontide par Mitylenem inſulam (quæ & Lesbos dicitur) occupat, omni fere inſulanorum multitu Byzantium, tanquam in coloniam abducta. Nicolaum Catalufium Lesbi principem maniter trucidauit. Metellinum hodie inſulam appellant, olim Genuenſium, nunc corum. Non multo poſt in Daciam, quam Walachiam hodie dicimus, profectus M metus, grauem ignominiam adiit, vt res bellicæ fortunæ arbitrio variantur. Droulas corum dux, Dracula ab aliis appellatur, cum ſex millibus equitum, pariq; peditum nu ro, intempeſta nocte Turcorum caſtra ferociter adortus, tantum iniecit terroris, v Mahometi ducis qui Chali ſucceſſit (vt paulo ante diximus) conſilio edictum eſſet, vt ex equo, ſed in veſtigio quiſque ſtans ante ſuum tabernaculum pugnam capeſſeret, ri potuerit vniuerſus exercitus. Sic quoque pars multo maxima cæſa eſt. Cæteri equo pernicitate ſeruati ſunt. Sed ferox hoſtis nihilo territus, Superiorem Myſiam, quæ Boſna eſt, adortus, ex improuiſo vniuerſam terram fœde populatur. Rex inopinato perculſus, vbi cuncta circa ſe vidit ferro & flamma ruere, fugam molitur. Iaica regn put obſeſſa, captaq;: ciues in prædam acti, prouinciæ duces cum fratre & ſorore reg triumphum ſeruati, Byzantium mittuntur. Sed Matthias rex poſtea recepit, ac Saba ſimiliter noua munitione cinctam, redemit à Turco, quem multis tormentorum ma nis ſpoliauit. Deinde Peloponneſum pene inſulam, quæ vulgo hodie Morea dicitur, reliqua Græcia domita, hoſtili exercitu aggreſſus eſt. Thomas & Demetrius fratres, mi Chriſtianorum principes Palæologi, hanc poſſederant. Hi cum inter ſe diſſider Demetrius ad Turcum defecit: is filia Turco in vxorem data, hoſtem induxit. Tho conatus cum eſſent irriti, perditis rebus fugiens, Romam cum capite apoſtoli D. An ad Pium pont. venit. Sublato è Peloponneſo Græcorum principatu, retinuerunt V quædam in ea terra oppida: è quibus etiam poſt ſunt à Turcis eiecti. Nam Myſia pot ac reliqua Græcia pene omni, etſi in Macedoniam exercitum eſſet tranſlaturus, cum telligeret Venetos Corinthiacum Iſthmū ſumma ope munire (decem enim annis V rum nullum geſſerant bellum) qui tanta vſi ſunt celeritate, vt totam muri longitudir quæ ab Ionio ad Ægeū mare protenditur quadraginta circiter ſtadia, quindecim die ſpacio duplici foſſa, ſubitariaq; molitione firmarint. Triginta millia hominū eo loco rata dicuntur, ſed veteris ſtructuræ ſaxa, quæ ad manus fuere, materiam præbuerunt ris celerius conſummandi: vt Venetorum Annalium ſcriptor atteſtatur, lib. tertiæ D dis octauo. Veneti labore perfecto, Corinthum vrbem medio Iſthmi interuallo ſi Ephyren quondam dictā, tripartito agmine fruſtra egrediuntur. Mahometus vt cœp diſturbaret opus, ex Boſna veniens, Iſthmum cum 80000. equitum, ſtrage & cæde a ſtium ingreſſus, agros Coroneos ac Metonenſes populatus: dehinc captis prodition gris, dum 32. triremes Veneti in Turcorum equitatum immitterent, magna ſuorum ge fuſi fugatiq; ſunt: mille & quingenti cæſi. Pari infelicitate poſt in Lesbo quinq; m

homin

hominum amiſerũt. Sed omnium crudeliſſima fuit Chalcidis vrbis in Eubœa inſula(quæ vulgo Nigropontus dicitur)expugnatio. Hanc cum Mahometus 30.diebus obſediſſet,& continenti inſulam ponte coniunxiſſet, circa muros ſæpius dimicatum eſt atroci pugna, vt cum Turcus quadraginta pene millia hominum perdidiſſet (habuit enim in exercitu centum viginti millia)de fuga ac obſidione ſoluenda cogitaret:ſed admonitus à ſuis,cum Venetæ triremes,quæ ciues Chalcidẽſes facile liberaſſent obſidione, metu perculſæ ſubſtiterunt trepidæ,præmia Barbarus hoſtis pollicitus, per integram noctem ad lucem vſq; oppidanos prælio fatigauit,atque hinc oppido potitus eſt.Hinc crudeliſſime ſæuitum eſt ſine diſcrimine in omnem ſexum ac ætatem: crudele edictum propoſitum, vt puberes omnes ad vnum obtruncarentur: ac capitale eſſet, ſi quis ſupra viginti annos quenquam natum ſeruaſſet.Magiſtratus & ciues necati diuerſis locis.In foro præfectus vrbis, in ædibus legatus,prætor vrbis per medium ſectus fuit:quia cum ei venia eſſet promiſſa a tyranno,cauillatus pollicitum ſe ceruici,non lateribus parſurum. Paulus Andreutius pulcherrimos commentarios de Chalcidico excidio ſcripſit. Sunt deinceps multæ inſulæ,plures vrbes à Venetis oppugnatæ: Turcis etiam crebræ illatæ ſtrages, potiſſimum Petro Mocœnico duce,qui magna felicitate vſus,claſſis Venetæ Imperator,hoſtibus multa ingeſſit incommoda,circa Smyrnæ vrbis oppugnationem, ac Lyciæ Cariæq; prouinciarum depopulationem. Quanquam Turci interim & in Dalmatiam & in Forum Iulium ad Vtinum ciuitatem vſq; irrumperent, ac pecore hominibuſq; abactis, ingentem prædam abducerent.Quomodo tum in Cilicia Veneti cum Caramannis bellum geſſerunt, Sabellicus tribus pene libris longe lateque diſſerit. Dehinc Turcus ſpe potiundæ totius Italiæ, Scodram vrbem Dalmatiæ in ea parte quæ Albania dicitur, nouo nomine 80000. armatorum oppugnare adortus eſt,duce Solimanno eunucho,qui Baſſa Romaniæ fuit, in defuncti locum in Perſico bello ſubſtitutus. Ac duobus menſibus vrbem obſidẽs,tantu conatu oppugnate aggreſſus,quanto poſt Byzantium nullum Chriſtianorum oppidum:ſed non ſine ſuorum clade,quorum ad ſexdecim millia periiſſe narrantur,etſi alii quatuordecim ſcribant. Coriolanus Cepio hanc oppugnationem Scodrenſem diligenter deſcripſit.Tertio menſe Solimannus reuocatus ab Imperatore ſuo,quod Veneti fœdus cum rege Mathia Hungarorum iam percuſſerant,annuumq; ſtipendium regi dantes,magnis viribus Barbarum hoſtem Chriſtiano ſolo decedere coegit. Ea enim victoria in Turcos vſus Mathias,qua olim pater eius Iohannes Huniades(qui non modo ſexies aduerſus Turcos dimicauit, ſed Sabazam etiam oppidum munitiſſimum cum mille ex regia cohorte Ianizaris Turco ademit) Solimannus Scodram relinquens, in Euxini ora Capham nobiliſſimam vrbem Genuenſium proditione ſuſcepit.Adortus etiam fruſtra Naupactũ,quod nunc Lepanthum vulgo vocant, in Corinthiaco ſinu, poſt quatuor menſes coactus diſſoluere obſidionem,ſubita vi frendẽs,in Lemnum inſulam irrupit quidem,ſed nihil profecit: Lemniacæ puellæ Marullæ induſtria, dum oppidum Coccinum Turcus oppugnare nititur. inuaſit tum Turcus in Epiro Croiam vrbem, vbi Veneti haud contemnendam paſſi ſunt cladem.Sed lõge maior fuit ſubſequuta Sontiaca cædes, quam Marbechus Venetis intulit,toto agro ferro flammaque ad Vtinũ vſq; vaſtato. Sed indignatus Mahometes fruſtra obſeſſam prius Scodram, ad hanc expugnandam Alibechum cum 15000. Solimannum cum ſeptuaginta millibus præmiſit. Ipſe ſubſequutus cum triginta millibus electorum militum, Scodrenſes tam atroci oppugnatione adortus eſt, vt ex his,poſt multos fame ac ferro occiſos,Veneti coacti ſint pacem cum Turco tranſigere. Qua Scodra dedita cum Tenaro Laconiæ promontorio, & Lemno inſula:& quotannis 8000. aureorum,vt Pontica nauigatio Venetis negociatoribus tuto pateret, polliciti ſunt dare. Poſt pacem cum Veneti iam 16.annis cum Turcis depugnaſſent, Mahometus Neritum (quæ nunc Maura eſt) Cephaleniam atq; Zacynthum inſulas ſuo imperio adiecit, anno ſalutis 78.poſt 1400. Cum vero poſt Conſtãtinopolitanum excidium ſæuiſſimus tyrannus vi & armis pene omnes dictas regiones annis viginti octo ſubegiſſet, inſularumq; imperio potitus eſſet circumadiacentium,ægerrime tulit Rhodum liberam eſſe. Eam igitur quatuor claſſibus oppugnare adorſus eſt fruſtra,ſemper clade affectus:cum partim ex ſuis captiui palo affixi,partim calamis peruſtis perfoſſi,partim membratim diſcerpti,terra mariq; trucidati ſuccubuerunt. Cum ergo hoc non procederet, verſutia,dolis & proditione,ſubornatis qui ſe transfugas fingerent,rem tentauit: pacem ſimular, ſi aut vectigal, aut munera Rhodii offerãt.Generoſitate animorum Rhodii milites vtrumq; reiiciunt, fœdus & munera contemnunt.Cũ igitur triennio de proditione Rhodii conſultaſſet Mahometus, Petrus autem Daubuſſon princeps & Rhodiorum militũ magiſter,collapſos vrbis muros ac mœnia reſtituiſſet,munitionib.egregie cuſtoditis, tyrãnus ira incẽſus,claſſem quã potuit

maximam, vt Rhodum perdat, cum centum millibus militum mittit. Ter vrbem aggreſſus, ſeptingenti primo congreſſu periere, multi vulneribus confoſſi. Dehinc duo millia & quingenti, cum à nocte media ad diei decimam horam cõſtanti prælio eſſet dimicatum, occubuere, auro veſtibuſque precioſis ſpoliati. Poſtremo ceciderunt tria millia quingenti, cum penitus vrbem diruere moliretur Turcus. Eſt tum crux aurea media oppugnatione in cœlo ab hoſte conſpecta, cum ſimulachro Deiparæ virginis haſtam vibrantis: viſa & Iohannis Zachariæ filii imago cum numeroſa manu vrbem tutari. Hinc Rhodus tum cœleſti, tum diuina ope defenſa eſt à tam ſæua crudeliſſimi hoſtis oppugnatione, obſidioneque: quæ vndenonaginta dies durauit. Qua trucidati ſunt hoſtium millia nouem, vulneribus debilitati quindecim millia. Cum ignominia igitur abiens confuſus Mahometus, dum denuo Rhodum aggredi ſtatuit, inſperato ſuffocatus morbo, horribiliter occubuit. Ferunt tyranno, dum nemora prætergrederetur ac ſyluas, comparuiſſe iuuenem inter ramos forma auguſtiore, humanam ſpeciem excedente, ornatum veſte candida, manu enſem ſtrinxiſſe, necemq; tyranno minitatũ eſſe, atq; dixiſſe: Hoc te confodiam enſe. Quo viſo vſque adeo expauit, atque metu perculſus concidit, vt quaſi furore attonitus, fœtidam repente euomuerit animam. Apparauit eo die ſignum crucis in cœlo, quo fruſtra Turci turrim in Rhodo globeo ſaxo concuſſerunt, cum mors Mahometi intellecta eſt. Sed de Rhodiaca oppugnatione cum Guilelmus Caouſinus magni Rhodiorum magiſtri (vt noſtri dicunt) vicecancellarius commentarios diligentiſſime conſcripſerit, ſuperuacuum cenſeo copioſius de hac re enarrationem protendere. Eo etiam anno Pirametus Caramannus fudit magnas Turcorum copias. Priuſquam tamẽ moreretur tyrannus, Hidruntem in Apuliæ & Calabriæ finibus (vbi Ionii maris & Auſonii diſcrimen modico aquatum interuallo iacet) ſubito incurſu oppreſſit. Quo nuncio tota Italia ita timore territa proſtrabatur, vt de ſalute dubitaret: niſi diuina prouidẽtia, ne peſtis illa peſtilẽtiſſima latius ſerperet, è medio dracone hũc ſubmouiſſet: qui longe ante debebat ignobiliſſima ſuorum cuſtodum ac vigilum cæde interfici. Fuerunt nonnulli Ianiſſarii ac cubicularii, quos ſui ſtudioſos homo demens arbitrabatur, qui de interimendo tyranno conſilium iniere: perperraſſentque cogitata, niſi vnus ex conſpiratoribus & Græcus & Conſtantinopolitanus Maudromenus, neſcio quo infelici fato, tam ſalutare facinus è manibus victorum extorſiſſet. Ingreſſi enim tentorium vinoſi & ſtertentis domini probiſſimi adoleſcentes, cum iam contentis arcubus ſagittas emiſſuri forent, perfidus ille Maudromenus, veluti quodam afflatus infeſto ſpiritu, conclamat repente: Caue vitæ tuæ mi here Amyra, caue tibi, caue: ſuoq; illum conſopitum corpore procumbens protegit. Et ita qui certo perituтus erat, vnius Chriſtiani ſerui impietate ſeruatus eſt. Nam & reliqui impudici adoleſcentes, exoleti ac catamiti clamore excitati, confeſtim auxilium tulerunt. Experrectus tyrannus ſuam funeſtam rabiem generoſo conſpitatorum cruore ſatiauit: immanis alioqui, & ad omnem cædem feruens ac alacris. Ex ea hora omnes poſt ſuſpectos habuit, neminemq; ſibi fidum putabat (quis enim eum amet, quo nemo crudelior, nemo atrocior ac ſuperbior? nemo ingratus magis vnquam extitit?) neminẽ itaq; in cubiculum quieſcendi tempore, qui duodecimum ætatis annum exceſſiſſet, admittebat. Narrãt quidam aliter hanc hiſtoriam: Quod ſcilicet in Oriente quidam magnus Tartarus, ob odium quod in Turcum habuit, famoſos quoſdam artis necromãticæ atq; expertos incantationibus, precibus ac precio induxerit, vt caput Turci ei deferreot. Cum remotis omnibus arbitris regi curioſo hoc pollicerentur, inſignem priuſq; non viſam magiæ experientiam putantes, regem ſolum ſi alios excluderet, facile detruncaturum. Rex certior de inſidiis factus, dum in habitu ac forma religioſorum, intus vero armis bene muniti regiam ingrederentur, hoc quod in regem meditabantur, in ſe experti ſunt: capti omnes obtruncati ſunt. Cœpit deinceps religioſos omnes per edictum imperio expellere: nec vllum ſinebat in habitu religionis captum euadere: omnes quotquot cepit, vita priuauit. Pauperes vndiq; verberare iuſſit. Commouebatur enim innumerabilibus flagitiis ſceleribuſq; ſuis inauditis: & pertimeſcebat ab illis pœnas, quos vel ipſos, vel eorum aut parentes aut patriam tot iniuriis contumeliiſq; affecerat. Et quod ratio ante non potuit, cum ſupplicii formido à quotidiano inſtantiq; periculo reddebat cautiorem. Sic qui antea negligentiſſimus erat ſui corporis cuſtos, qui nihil aliud neque cogitabat neq; exercebat: quam ſe vino exquiſitiſſimo obruere, ac obſoniis variis ingurgitare: ita ſe compoſuit poſtea, vt nemo ad cuſtodiendum eſſet eo diligentior, nemo ad ſuſpicandum ſagacior, nemo ad vindicandum ſeuerior. Homo natura verſutus, & vſu, non tam prudens quam malitioſus. Et quanto corpore ob turpiſſimas voluptates fuit imbecilliori, tãto erat animo immanior ac crudelior. Voluit ſe palã laudari, cunctiſq; ſummis Imperatoribus ac regibus quotquot ſunt aut fuerunt

runt

runt vſpiam gentium gloria anteponi. Matthiam Hungariæ regem ſolum excipiebat, quem etiam Principis nomine ſtrenui honorabat: ob id & Deum contempſit, & in cunctos homines per omnem ſæuitiam & contumeliam debacchabatur. Magnus ob id Turcorum Imperator appellari ex magnitudine rerum geſtarum voluit: quod cum Aſia potitus, auctis paterni regni viribus, in Europam copias ingentes per Helleſpōtum claſſe traiecerit, Byzantiumq; expugnauerit, Myſiam vtramq;, Thraciam, Peloponneſum, Acarnanos, Ætolos, Ambraciam, Epirum atq; Illyricum in poteſtatem redegerit, Aſiæque minoris regna pene duodecim obtinuerit: Pontum denique, Bithyniam, Cappadociam, Paphlagoniam, Ciliciam, Pamphiliam, Lyciam, Cariam, Lydiam, Phrygiam, atq; omnem Helleſpontum. Ad ſolis ergo ortum & occaſum, plures terras, mariaque, inſulas & regna imperio adiiciens, plures victorias in Aſia atque Europa aſſequutus eſt. Cum igitur annis vno & triginta ſæuiſſime regnaſſet, ab expugnatione Rhodiorum diſcedens, ignominiaq; confectus, mortuus eſt anno ætatis quinquageſimo octauo: Anno vero ſalutis humanæ octogeſimo primo, poſt milleſimum quadringenteſimum, quinto Nonas Maij. Tanta lætitia vniuerſam affecit Italiam (nam capto Hydrunto florem omnem Italiæ triennali bello pene abſumpſit) vt Sixtus maximus Pontifex, qui iam de fuga in Galliam cogitabat, vrbemque tutelæ ſanctorum Apoſtolorum relinquendam æſtimauerat, cum patribus totius curiæ, Cardinalibus, Epiſcopis, & omnis dignitatis ſacerdotibus, ac cū plebe vniuerſa Deo gratias agens, tabernas claudi, iuſtitium ac triduale ſacrum indici iuſſerit, quod de medio funeſtiſſimum hunc draconem ſuſtuliſſet, lateq; manantem flammam rore ſuę diuinæ prouidentiæ extinxiſſet. Vnde quidam ei tale finxit Epitaphium:

Qui vici innumeros populos, tot regna, tot vrbes,
Solus & immenſi qui timor orbis eram:
Me rapuit, quæcunq; rapit mors improba. ſed ſum
Virtute excelſa ductus ad aſtra tamen.
Maior Alexander non me fuit, Hannibal & non,
Fuderit Auſonios tot licet ille duces.
Vici victores Danaos, domuiq; feroces
Chaoniæ populos, Sauromatasq; truces.
Pannonius ſenſit quantum ſurgebat in armis
Vis mea, quæ Latio cognita nuper erat.
Arſacidæ ſenſere manus, has ſenſit Arabsq;
Et mea ſunt Perſæ cognita tela duci.
Mens fuerat bellare Rhodum, ſuperare ſuperbam
Italiam, ſed non fata dedere modum.
Heu mihi, nam rapuit mors aſpera: quæq; ſub alto
Pectore condideram, vertit & hora breuis.

Baiazethus II. Othomannus, nonus Turcorum Cæſar, qui ſe tali titulo inſcripſit: Chan, id eſt, maximus maximorum, Imperator Imperatorum, Græciæ atque Aſiæ Rex inuictus.

BAIAZETHVS, quem alii Pazaiten vocant, filius Mahometi, regni paterni ſucceſſor, per varia bella & fraternas cædes imperium aſſequutus eſt. Mortuo enim Mahometo, ſubito omnis (vt eſt mos gentis ſeditioſæ) periit obediētia: publicum ærarium ſublatum, commilitones veterani ac tyrones, negociatorum ac Hebræorum fortunas diripuerūt: maiorq; in minorē nulla ſeruata honeſtate ſęuiebat, inteſtina odia ac mutuas cædes exercebant. Reliquit nepotes quinq;, qui ad occupandam ditionum paternæ hęreditatis portiunculam aſpirabant, hi factiones ſuſcitabant. Sed maior factio inter duos fratres exorta eſt: duos enim reliquit filios Mahometus, hunc ſcilicet Baiazethum maiorem natu, quem Hildrimi vocant, dicuntq; ſignificare fulgur: minorem Zyzymū, quod amor ſonat. Formidans pater dū viueret hoc quod poſt eius mortem accidit, vt ex ephebis exceſſere, diuerſis locis diſiunxit, ne imperio implicit, aut publicis negociis intenti, alter alteri ob futurum imperiū inſidias ſtrueret. Prouinciarum præfectos eos conſtituit, vt vterq; ſua prouincia contentus, quietam tranſigeret vitam. Rariſſime ſe mutuo conſpexere. Baiazethus habuit Paphlagoniā ad Euxini maris littora, qui molliſſimam agebat vitam. Zyzymus vero minor natu, Lycaoniam poſſi-

debat: ac circa Iconium veterẽ Lycaoniæ vrbem, venationi, thermis, natationibus,
eſſationibus, iuueniliter laſciuiebat. Cognita patris morte inopinata, vterq; vt prio
perio ac regia gaza potiretur, raptim Conſtãtinopolim ad regiam ſedem properabat
Orientalium & Perſarum viribus in Aſia confiſus, ille vero commilitonum fauore.
iam tumultuatum erat Conſtantinopoli inter milites duceſq;, parte vna militum ac
iazethum trahente ſummam imperii, altera ad Zyzymum. Cruentis gladiis dum in
dimicant, Baſſa vnus occiditur, tumultuante plebe. Achmatus Baſſa Hydrunti expu
tor, vir militaris, animo manuq; promptus, vt ſeditiones exortas ſedaret, nihil præde
tus vt cæteri, turbulentum rerum ſtatum, mira audacia, nec minori calliditate, ſucci
valida manu eorum qui Baiazetho adhærebant, ſic pacauit. Vnum ex liberis Baia
qui tum octauum & decimum agebat annum (plures enim habebat liberos) regio
collocat, ignobilique vulgo irarum minarumq; plenus oſtentat: huius patrem Impe
rem iam à nobilioribus declaratum eſſe affirmat, imperialiq; diademate dignum vu
ſus proclamat. Byzantini anxii ac ſoliciti, victoris gladium ſæuum iam pertimeſce
altera factio attonita, dolorem iramq; diſſimulabat. Sic huic aſtruxit imperium Ac
tus, autorq; fuit vt dum pater abeſſet, eius filius ſummæ rei præficeretur. Pauloq; po
zantium Baiazethus celeri curſu venit, pauciſq; triremib. eo per Euxinum delatus,
armis imperium vindicaturus. Sedata domeſtica ſeditione, magnoq; plauſu exceptu
& Imperator ſalutatur: moxq; paternam gazam in ſuam redegit poteſtatem. cum qu
ter priuſquam ex humanis excederet, paulo ante plus quam ciuile bellum meditab
Zyzymus vero per Lycaoniam ac Bithyniam terreſtri itinere, etſi pari feſtinatione
leraret, viarum tamen diſpendio moratus, principatu ac potiundi regni ſpe fruſtrat
ſuis monitus, Pruſiam Bithyniæ veterem quidem regiam occupat, germanum in c
men prouocans, ſi poſſet, nondum fratris firmato imperio, animos quorundam in
& ſuam flectere partem. Regebat tum Cariam & Lyciam cum Baſſæ cuiuſdam filio
Baiazethi filius, annos natus vix decem & quatuor: adoleſcens formæ elegantis, &
ætatem moribus grauis & ornatus: cui auus Mahometus clementer indulſerat has r
das. Is patruum audiens exercitu valido aduentantem, vt patrem regno deturbare
quoq; imminere pericula iam ex fraterna ſeditione colligit. Ac ne in inſidias præci
tur incautus, equis pernicibus ad fugam paratis, cum ad Rhodios feſtinaret, hæſita
dus in littore onerariam inuenit, & Callipolim defertur, tum Byzantium deuenit.
aliqui cũ delituiſſe autumant, & poſt patrui diſceſſum recta Byzantium contendiſſe
bant. Baiazethus, ne Aſiæ veterem regiam amitteret, haud contemnendam impe
portionem, Achmatum Baſſam cum inſtructo exercitu per Propontidem mittens, f
nis copiis obiicit. Qui cum Aſiatici omnes Europæos milites & audaciores & robu
res timerent, viribus ſuis non fiſus Zyzymus, Pruſios relinquens in Syriam tranſit.
ſacrorũ cauſa Hieroſolymis templũ Salomonis reuiſit. Dehinc per Arabiæ deſerta a
tanum Ægypti regem Memphim ſe contulit, quam vulgo Cairum dicunt, alii Ca
quo non modo comiter eſt acceptus, ſed etiam in aduerſitatibus ſuis recreatus. Cu
teret ab eo tanquam legis Mahometicæ cuſtode ac patrono per Mahometi ſacrari
ob fraterna diſſidia religio Turcorum periret, fratrem de ſua atrocitate ac ſuperbia
garet, rebuſq; afflictis conſuleret: dum Sultanus fruſtra quidem fratrum diſcordias
ponere annititur, Zyzymus Mecham magno mercatorum ac peregrinorum comita
Mahometi pſeudoprophetæ ſepulchrum venit, religioſius & ſupplex Mahomete
neratur. Reuerſus ad Sultanum, quia nulla pax inde ſequuta eſt, cum Baiazethus f
contemneret imbecillitatem, maiore animo quam ſpe imperii per vim recuperand
ditatur bellum, defectionem ducum nouam per amicos clam ſemper molitus. Do
igitur ab Ægyptiorum rege, peragrata Syria, Iſthmum minoris Aſiç, quam ętas noſt
cat Turciam, penetrat, Ciliciæ regem Caramannum adit, cui à Mahometo Cilicia, M
potamia, paternæ regiones, vt ſuperius ſcripſimus, ablatæ erant. Qui Zyzymum adu
germanum ſolicitans, multaq; pollicitus, Imperatorem ſalutat, cuius ope ſperabat a
recuperare. Iunctis igitur caſtris, iuxta Laraudam ac Iconium caſtrametantur, vt be
Baiazetho inferant, Baiazethus in tanto diſcrimine etiamnum anxius, & fratris ape
bellum, & ducũ occultas defectiones verebatur. Achmatus enim Baſſa, ſimultates
dam clam cum Imperatore, neſcio quam ob cauſam habuit, cuius in primis defectio
ad fratrem timuit, vtpote per quem prius abſens imperium conſequutus fuit. Subſe
tus igitur Achmatum, qui iam contra Zyzymum proceſſerat, magna auri profuſion
conſtantes Aſiaticorum animos ſibi conciliando, & militiæ præfectos & milites o
in officio tenuit. Zyzymus & Ciliciæ rex à profugis edocti de validiſſimo fratris ex

tu

tu(ducenta enim millia armatorum ad bellum hoc egreſſa feruntur) cum ſe viribus impares agnoſcerent, montis Tauri iuga (quorum obiectu Syriam à ſe excludit Cilicia) ne obſiderentur penetrarunt, vt natura loci tutiores eſſent ab inſidiis. Nam literis ac nunciis vltro citroq; miſſis & acceptis, ſtudium pacis Zyzymo frater præferebat: ducenta millia nummum auri, & ſupellectilem regiam, ſi regni fines excedat, in fœdus pollicetur. Clam autem dolos prætendit, vt viuus in poteſtatem ſuam veniret. Ob id vt fratris verſutiam fugeret, Rhodiis ſeſe primum per literas, tum per Oratores cõmittit: ac paulo poſt oneraria naue Rhodum eſt delatus, perbenigneq; à magiſtro militum & regio apparatu eſt exceptus, anno noſtræ ſalutis 82. poſt 1400. cum id prius epiſtola quadam Baiazetho ſagittæ alligata, ac violenter arcu in exercitum excuſſa, ſignificatit. Qua perlecta, ita in lachrymas eſt reſolutus, vt amenti ſimilis, tacitus in tabernaculo diu ſederet, ægerrime ferens fratrem ad Chriſtianos defeciſſe, ob quorum ignominiam pater eorum interiiſſet. Cæterum par eſt, vt de moribus Barbari principis, & de corporis diſpoſitione, quantum ex his didicimus qui eum de facie viderunt, aliqua depromamus. Fuit tum cum apud Rhodios eſſet acceptus rex Zyzymus, annorum octo & viginti, corpore procero, valetudine proſpera, facie ferocitatem præ ſe ferente: oculis glaucis ac ſubobliquis, ſupercilio denſo, aquilo colore, à naſi radice fere vtroq; cohærente. Siniſtrum in frontem eleuabatur, dextrum ad oculum vergebat. Naſus aquilinus, os paruum, labia craſſa, mentum exile, barba rara, nõ promiſſa ſed ad cutem forcipe tonſa. Ceruix obœſa, corpus pingue: vorare enim verius, quam mandere ſolebat. Brachia, crura, tibiæ ac pedes, pro portione compacti. Nõ tamen pinguedine impediebatur, quo minus ſaliendo, equitãdo, venando ac ſagittando habilis foret. Si quid concepiſſet indignationis, oculorum motus & vox acuta, caprino ſimilis clamori, indicabant. Sed præſentibus viris prudentibus faciem temperauit: ſimulator & diſſimulator promptus. Cum quietus erat, loquebatur modeſte & temperate: nec à principis dignitate, quanquam profugus eſſet & extorris, ceſſit. Voraciſſimi ſtomachi fuit, auideq; cibum ſumebat, bibebat auidius citra principis dignitatem. Vinum aromatibus conditum diligebat, & aquam ſaccaro infuſam patrio ritu potabat. Et aſſa & elixa faſtidiebat, & vinum auſterum: quoniam aquam cum ſaccaro in vſu habuit quotidiano. Vtebatur aſſidue balneis thermiſq;, aquaq; gelida crebro perfundebatur. Natabat libenter cunctis aſtantibus in pelago. Obſeruantiſſimus legis Mahometeæ. Vbicunq; habitauit, ædium cellulas omnes luſtrauit, ac vndique decubuit: nonnunquam etiam ſub diuo, etſi paratum haberet cubiculum. Subtriſtis & cogitabũdus ſemper videbatur, nec vllum lætitiæ ſignum dabat. Turcorum lingua peritiſſimus, qui à cunis literis incubuit, vt etiam geſta ſcribere doctus eſſet. Res nanq; genitoris magnifice geſtas literis mandauit, gentiliũ literarum non ignarus. Reliquit autem apud Carras matrem, inclyta regum Seruiæ familia natam, duoſq; liberos tenellæ ætatis, maſculum ac fœmellã. Baiazethus interea frater, cum iam principatus gubernacula teneret, audiens fratrem quem regno ſpoliauerat, ac bello perſequutus erat, ad Rhodios confugiſſe, vt confugii ſpem auferat, Rhodiorum generoſitate allectus, pacem inire cum iis molitur. Miſſis Oratorib. cum induciæ ſemeſtres ſuaſu præſidis Lyciæ ſtatutæ eſſent, in his Achmatus Baſſa Imperatoris conſiliarius, qui Hydruntum expugnauit, tam diu literis Rhodi Magiſtrum ad pacem hortatus eſt, donec Rhodiorum legati cum Turco fœdus haud ignobile, priuſque inauditum percuſſerunt. Quod quia perpetua memoria dignum eſt, poſteris quoq; volui manifeſtare. Baiazethus enim Turcorum Imp. iureiurando pro more Mahumeteæ religionis adactus ſic fatur:

Miles gladium ne ſtringito.
Clades inferre caueto.
Nec continenti, nec pelago armis locum dato.
Claſſem offenſam ſalutato.
Negociator tuto mercimonia exerceto.
Commeatus ſumito.
Seruum profugum ſi in lege verſatur, reſtituito.
Si extra legem eſt, xx. numum auri exoluito.
Arx ſancti Petri perfugis patens eſto.
Superſtite Baiazetho principe pacem ſeruato.

Hac forma pace ſtabilita, per Oratorem Baiazethus Turcorũ rex Magiſtrũ Rhodi precatur, vt Zyzymũ fratrẽ, quo fomes bellorũ penitus tollatur, ſub alis ſuis foueat ac protegat, pro annuoq; ſumptu pollicetur 45000. numum auri, quos Calend. Auguſti quotannis Rhodi exoluere bona fide promittit. Quas conditiones Magiſter Rhodi, vt tempori

cederet, ne diſſidii materia peior oriretur, aſſumpſit. Interea Achmatus Baſſa, Hydru
expugnator, qui fratris Zyzymi partibus fauere, nec pacem, ſed arma homo ferociſſim
& Chriſtiani nominis atrociſſimus hoſtis expetere videbatur, Baiazetho contrarius,
pacem amabat, veneno in conuiuiis (vel vt alii volunt) arcu collum traiectus, in cone
periit, atq; occiſus eſt nece condigna, rege ſic procurante. Nam qui potens erat, & a
grandi abundabat, regi ſemper ſuſpectus fuit, qui verebatur ne fratrẽ Zyzymũ in regn
(vt ſæpe iactitabat) introduceret. Nam quieturus non erat, qui clades ingentes finiti
illaturum ſeſe minabatur: cum animo audax, manu foret promptus, rerumq; bellicat
peritiſſimus. Miſſus eſt itaq; Zyzymus, quo tutior eſſet, in Gallias ad Chriſtianiſſim
Francorum regem, licet veteri conſtitutione Iudæi, alienique à fide catholica regno
cluderentur. Cæterum vt Baiazethus gratiam Magiſtri Rhodi, maioremque amicir
aſſequeretur, dextram Ioannis præcurſoris dono mittit. Et cum anno ſequenti, octu
ſimo ſcilicet quarto, poſt 1400. in Maio ingentem pararet claſſem, numeroſumque e
eitum, in Italiam per Helleſpontum mittendum, ſuadente Magiſtro Rhodi, ac minita
ſi aliter faceret, fratrem contra ipſum emiſſurum, exercitum diſſoluit, iuramento adh
to. Dehinc eſt Zyzymus Romã perductus, anno octauo & octogeſimo ſupra milleſim
quadringenteſimum: & Innocentio VIII. ſummo pontifice, qui Sixto ſucceſſit, datu
te & ſolertia Leonelli Concordienſis antiſtitis, Legati apoſtolici. Nam Baiazethes pe
gatos præter cætera, ſacratiſſimum Chriſti ſepulchrum cum Hieroſolymis, & omni
ra quę Sancta dicitur, Chriſtiano nomini ſe daturũ pro Zyzymo pollicebatur, & lanc
Chriſti pariter. Rex Hungariæ Matthias & hunc impenſe petebat, qui Zyzymo ſibi d
to, indubitatam de Turcis victoriam pollicebatur. Vicit tamen facũdia antiſtitis, vt I
tifici traderetur: ſub cuſtodia tamen militum Rhodiorum eſt detentus. Sub Alexar
tamen Sexto, cum Carolus Francorum rex vrbem cepiſſet, ei obſes datus, cum duce
lentino filio pont. mortuus eſt veneno, Alexandro pont. haud ignorante. Qui cum in
ſo eſſet in Gallos animo, omnia ptius maluit, quam res Caroli per eum fieri meliores.
rolus enim ea conditione pacem cum Alexandro ſanxit, anno ſalutis milleſimo, quac
genteſimo quinto & nonageſimo, Idib. Ianuarijs, vt Zyzymum Baiazethi regis fratre
bi traderet, qui in Vaticano cuſtodiebatur, quem vt veneno tolleret, ab initio Gallic
multus per literas cum Alexandro egerat. Rex Barbarus magnum auri pondus, ſi ea
bi operam nauaſſet, pollicitus eſt: nec ſolum Zyzymus datus eſt regi, ſed in fœdere e
poſitum, vt Valentinus quatuor menſes regia caſtra ſequeretur, vt omnia pontificis
Gallis amice paterent. Sed hæc de Zyzymo fratre hactenus: nunc ad Baiazethum I
ratorem reuertamur. Cum enim ab initio imperium & paternam adiret hæredita
domi (vt dictum eſt) & foris tumultus vndique exciti ſunt. Nam & in ora Macedoni
hannes Caſtriotus Scanderbechi filius, prçlio apud Croatiam proſpere cõmiſſo, Bai
315 thi arma ſuis expulit finibus. Pari etiam ſucceſſu Iohannes Cernouichnis ſubita rebe
ne adeo Baiazethum perculit, vt tributo tantum imperato, paſſus ſit eum obtinere
poſt Mahometi obitum armis receperat. Omnium vero proſpertime rem Chriſtia
Matthias Hungarorũ rex in Turcos geſſit: vt iis non minori eſſet terrori, quam olim
niades pater. Ingentem enim exercitum ab initio ſui regiminis, qui Sirmienſes agro
ſtabant, ſudit ſugauitq;, ac caſtra ab eis poſſeſſa redemit ac recuperauit. Valida etiam
nu maiorem Seruiæ partem penetrauit, multa feliciſſime geſſit, & multa ſtrenui m
opera atque præclara facinora edidit. Boſnenſe regnum, quod vulgo hodie Roman
camus, è Turcorum manibus ſubtraxit. Caſtrum Iaycza munitiſſimum, vi & armis
git: finitima loca deditione cepit: captiuos plures cum inſigni & nouo triumpho abd
Dehinc iterũ cum à Mahometo Baiazethi patre arx Iaycze obſideretur, tam cruente
lo repulit Turcum, vt coactus ſit impedimenta & machinas omnes poſt ſe in præda
316 ſpolia Hungaris relinquere. Vt ſupra ſcripſimus, Mahometus hunc ſolum Matthiar
ter Chriſtianos duces Principis nomine dignabatur. Sabatiam inde arcem munitiſſi
ad littus Saui fluminis ſitam, ſtrenue è faucibus Turcorum eripuit. Et licet iterum o
pare annixi eſſent, ſunt tamen ab Hungaris denuo repulſi. Quod ſi poteſtati Matthia
ditus fuiſſet Zyzymus, credo equidem ex tota Europa omnem Turcorum familiar
eile potuiſſe eijci, & vltra mare repelli. Moliebatur autem Baiazethus bellum inter
Syriam Memphitico regi, qui olim fratrẽ conſilio ac donis iuuarat, opulenta claſſe in
ri parata: Venetos orauit, vt ſua pace liceret Cyprũ claſſem appellere. Venetis ſuſpec
fuit, ne conſilia Turci, quæ ignorabant, ſubito mutarentur, occaſione aliqua reperta
id petitum Turco negatum eſt. Sed is nihilominus claſſe ſua Lyciç, Pamphyliæ & Ci
oram præteruectus, Syriam attigit. In Ciliciæ finibus biduo dimicatum, Turcorum

lici exitu. Memphitici duces amiſſis priore prælio commeatibus, quos medio pugnæ ardore locorum accolæ diripuerant, inopiam veriti, ſi bellum traheretur: ſequenti die in æquum egreſſi, hoſtem ad pugnam eliciunt. Eſt hic à prima luce ad noctem tanta vtrinque ſtrage certatum, vt pauci pro numero eorũ qui in acie ſteterant, cædi ſuperfuerint. Centum millia Turcorum eo die conflixiſſe fama eſt, quorum vix tertia pars ſuperfuit. Nec minor clades Ægyptios pro numero attigit: ex ſeptuaginta millibus, qui in prælio fuerant, dimidium eſt deſideratum: neutra parte pro victa prælio cedente, tam obſtinate pugnatum eſt. Sequenti nocte Baiazethi duces per ſilentium in pacatum conceſſere, relictis caſtris commeatibus refertis hoſtibus. Sed dum circa oſtium fluminis Selphice (quod Orontem aliqui ſuſpicantur eſſe) claſſis ſtaret, tempeſtate maris fœde diſiecta, miſerum ſpectaculum hoſtibus præbuit. Paucis interiectis annis, iterum Othomannica claſſis Helleſponti faucibus egreſſa, non ſine magno Venetorum terrore, præter Græciæ oram vecta, haud procul Corcyra tumultuoſe conſedit. Baiazethus rex tum ingenti exercitu terreſtri in Epirum venit. Tota hinc vis bellica in Chimerinos verſa eſt. Tenẽt ii arduum & inacceſſum pene locum in Acroceraunìis (Strabo Chimerium vocat, eminenſq; id ſolum interpretatur) huius loci incolæ ferox & indomitum genus hominum, aliquandiu tributum Baiazetho abnegauerant, ob eam rem petiti ſunt bello. Sed ii terrificos hoſtium apparatus veriti, metu ſubacti ceſſere. Chimerinis itaque ad imperium retractis, Baiazethus retro pacatus abiit, nihil moleſti Venetis (quia pacem violare noluit) inferens. Dehinc eſt maxima clades à Chriſtianis in Liburnia (quam nũc Croatiam dicimus) accepta, cum ſeptem millia hominum ſunt vno prælio interfecta. Conflixerunt in ea pugna nouem millia Hungarorum, Croatorumque, quorum terram aſſiduis excurſibus vaſtabant Turci. Sed Turcis vincentibus, cæſa eſt Chriſtianorum acies, ex parte multo maxima. Vix duo millia media ſtrage dilapſi, per ſaltus & nemora in pacatum abierunt. Victor hoſtis vt cæſorum numerus commodius iniretur, nares iacentiũ exectas, baltheoliſque inſertas ſecum extulit. Cæterum Baiazethus cum Mahometeæ legis violator quotidie mero maderet, in omnem luxum reſolutus, nullum inſigne ipſe geſſit bellum, natura etiam formidoloſus. Maxime tamen Gallum regem verebatur, cum quo primum fratrem Zyzymum eſſe inaudiuit. Sed is poſtquam veneno ſublatus eſt, & Alexander pontifex, Maximilianus Cæſar, Ferdinandus Hiſpaniæ rex, Ludouicus Sphortia, & Veneti nouum fœdus inierunt, Franco excluſo, metu ſolutus, nihil timuit. Anno dehinc ſalutis humanæ nonageſimo octauo, poſt milleſimum quadringenteſimum, excurſiones Turci in Carnorum regionem faciunt: octo enim millia Turcorum iam aperti hoſtes Italiam ingreſſi, per Foroiulienſem agrum cum metu ac trepidatione agreſtium, Liquentiam vſq; prædabundi proceſſere: villæ paſſim direptæ ac incenſæ, multi mortales capti: in captiuos ſæuitum: tranſmiſſoque Tiliauento fluuio caſtrametati ſunt. Veritique ne ab hoſte includerentur, aut grauem prædam pertæſi, ingentem captiuorum numerum mares promiſcue & fœminas vno in loco fœde trucidarunt, magnamque vim hominum abduxerunt. Croatia quoque igne ferroque conſumpta, & crebris incurſionibus pene exhauſta eſt. Sed & regnum Poloniæ vaſtatum à Turcis, ſexaginta millia hominũ inaudita crudelitate abducta ſunt. Maritima dehinc claſſe circa Pelopõneſum cum Venetis Turcus mira fortunæ varietate dimicauit, nunc tertius manum conſerere fugiẽs, nunc in portu dum aquatum vadit interclu ſus. Sed cum naualis pugna exoritur, naues ferreis manicis conſertę, inſolubiliterq; inter ſe cohærentes, incendium accipiunt. Quo Turcorũ plurimi territi, ex ſua naue in ſubiectum mare præcipitati deſiluerunt, ſuntq; ſuorum occurſu ſeruati. Quod ſi ducem habuiſſent Veneti militari diſciplina exercitatiſſimũ, de hoſtibus triumphaſſent hoſtiliter. Sed è manibus emiſſa fortuna, dum Turcum qui Peloponneſi dextrũ littus legebat, ſubſequuntur, circa Naupacti fauces iterum elabi hoſtem fœde ſine pugna permittunt. Naupactum deinde vrbem vetuſtiſſimam, quam hodie Lepanthum vocant, Venetis ademit. Sequenti vere Baiazethus rex terra mariq; bellũ in Peloponneſo reparauit, hoc eſt, biennio poſt Carnorum euaſtationem, validiore quam antea claſſe, & maiore terreſtri exercitu: ad centum enim & quadraginta armatorum millia duxit. Quibus copiis Metonẽ terribili oppugnatione adortus, æneis machinis vrbem vndiq; cõcuſſit. Et poſt alteram oppugnationem, cum diu viriliter Metonenſes in fide perſtitiſſent, fruſtra Venetis ſubuenientibus, vrbs capta, direpta, ac magna ex parte incenſa, omnibus oppidanis ad vnum cũ præſule ſuo necatis, fœdiſſima cæde Metone capta, Iunco deditione potitur, mox & Corone. Tum proficiſcitur domum. Claſſis Veneta ad Helleſpontũ ſubſecuta, biremes & alia nauigia aliquot ademit hoſti, inſulas quaſdam depopulata, Æginam, Zacynthum, & Cephaleniam: quam poſt diſiecta mœnia adorti, oppido vniuerſaq; inſula tandem Veneti ſunt

potiti. Corcyram tum recipere cogitāt, cum noua Turcorum claſſis ab Helleſponto p
fecta, in Ambracium ſinum, quem nūc Larte vocant, inſedit. Vbi Veneti direptis quib
dam hoſti nauibus, quibuſdam incenſis, Corcyram cum præda onuſti redeunt. Turci
Peloponneſo recipiunt, quam poſt paulo iterum amittunt. Sic bis eadem arx intra ann
metu hoſtibus dedita. Poſtremo Gallorum claſſis ex Neapoli progrediens, per Ioniun
Melum inſulam proceſſit, vt ſuppetias Venetis ferret. Duces coniuncti, Lesbum inſul
inuadunt, Mitylenē vetuſtiſſimā inſulæ vrbē ſubita oppugnatione adoriuntur, parte m
ri magna diſcuſſa. Sed fruſtra ab initio. Tandem cæſis qui auxilio mittebantur, ac par
fluctibus obrutis, obſidio continuata. Sed aufugiēte inde Gallo, eius prætoria nauis re
peſtate maris ac fluctibus abſorpta periit. Veneti quoq; obſidionem ſoluerunt, ac in C
cyram delati ſunt, relicta hoſti inſula. Paucis dehinc interiectis annis, circiter ſecundū
delicet ſalutis noſtræ & quingēteſimum, poſt milleſimū annū, mira formidine percu
Turcus fama noui prophetæ Sophi, quē alii Eliam vocant, patria lingua bonū interpre
tū, omnē exercitū ne Natoliā ingrederetur, ad ſe reuocauit, vt hoſti reſiſteret. Tantū e
mouit hic propheta (licet alii bubulcū ac idiotā vocitēt) tumultū, cum è Perſide excita
Armeniā vſq; immenſo exercitu venit, patris interitū vlturus, vt quidā ſcripſere, ab V
caſſano interfecti, cum 40. millib. virorū: licet illius ex ſorore nepos feratur, vt ex quat
filiis relictis Vſocaſſani vnū occiderit, ac viginti quandoq; millia ſtrauerit fuderitq;,
reliquos captiuos abduxerit, pauloq; poſt interfecerit. Dehinc Tauro tenus progre
omnes vrbes, villas, oppida, totamq; Vſocaſſani regionē ſuo ſubiecit imperio. Deince
nib. Turci terrorē iniecit maximū, à quo Caramannorū per oratores petiit regiones
reditarias. Turcus enim fama reipſa maiore (vt nonnulli arbitrātur) cōmotus, imperi
timens, plures domos in Conſtantinopoli, ſupra ducētas videlicet, igne iuſſit perimi,
his inhabitatores, qui de hoc bene ſentiebant loquebanturq; propheta. Publicoq; ed
ſub capitis pœna vetuit, ne quis de hoc publice loqueretur aut ſcriberet. Per oratore
nim hic Sophi ſuos, qui miſerā ſeruitutē in Turcia ſeruiebāt, repetebat: Turcumq; h
batur, vt abiecta veteri religione, ſuā aſſumeret, habitumq; immutaret. Eſt enim ei o
tus capitis roſeo galero cinctus, opertaq; facie more Moſeos populos audit, reſpōſaq;
ac ſe prophetā Dei nominat: vir alioqui iuſtus ac pius, qualē fuiſſe eius patrē vulgo pr
cāt, qui vt deus aliquis terreſtris (dum viueret) à plebe honorabatur, immortalem De
qui mundum creauit, iubet adorare: cuius hæc viſibilia ſint opera, ſol, luna, ſtellæ. M
metem ſeruum empticium per cōtemptum publice nominat: eius hæreſeos codices
ubi reperit, Vulcano donauit caſtigandos. Priuſquam enim tantum coegiſſet exercit
in vrbibus Perſiæ ſingulis, adiacentibuſq; regionibus, ob inteſtinas ſeditiones propte
ligionem ſubortas, multos diſſecuit. Pleriq; neci dediti, cum à ſuis obruerentur, qui
hometicam obſeruarēt inſaniam. Tum templa etiam Mahometi dicata obrui iuſſit, e
quoq; equis canibuſq; ſtabulum fieri præcepit. Antiqua vero templa à Turcis diruta
ædificari inſtaurariq;: Armenos Chriſtianos vltro obuiam ob metum procedentes, b
ſpe eſſe iuſſit. Habet enim ſecum tres Armeniorum ſacerdotes, doctrina & vitæ inte
tate ac ſanctimonia inſignes, qui quotidie lingua Armenica, qua etiam vtitur, ſacras hi
rias ac prophetarum ſcripta prælegunt ac interpretantur. Alias quadraginta ſeniores
illius gubernant, quorum conſilio omnia agit, & bello & pace. Victorioſus, auro, arge
gemmiſq; potēriſſimus: nec vnde habeat, quiſquam compertū habet. Ob id ſui, tanqu
Dei amicum obſeruant. Habet enim ſecū & pedites, qui corporis ipſius agunt cuſtodi
& equites pugnatores ſtrenuos, ac ſagittarios plures. Docet enim in primis ius natu
cunctis ſeruandū, omnia debere eſſe cōmunia: ne quod nolis tibi fieri, facias alteri. S
mum Deum hunc dicit, qui mundum gubernat. Othomannis maxime aduerſus, qu
multa etiam abſtulit, eaq; antiquis poſſeſſoribus dominiſq; Aſſembechi nepotibus t
dit. Vix dici poteſt, quo pacto motus ille totum pene Oriētem partemq; Occidentis
culerit. Supra enim centum quinquaginta millia hominum hunc ſequuntur: impigri
ſumma tranquillitate in caſtris degētes, manuq; prompti, & ad cuncta illius mandata
ediētes. Omnes in bono ordine, optime armis muniti, ac patriis legibus. Nam & Sulta
huic arma, bombardas, cæteraq; bellica inſtrumenta miniſtrauit. Licet vt Portugalliæ
gem à Calocuta auerteret, id feciſſe memoretur potius, quam vt Turcorū imperiū (q
maxime conatur) ſubuertat. Et Veneti dicuntur Caramanno ſubſidia auxiliaq; polli
Hodie vero quando hæc ſcripſimus, Sophi prædictus fertur eſſe mortuus, incerto ta
rumore. Siue igitur falſus ſiue verus fuerit rumor ille, Turcus mox cum Venetis pacē
pigit: cum rege itē Hungarorū Vladislao in hūc vſq; diem, quo hæc ſcripſimus. Nam
ges plures ſuorū vidit, ac cruenta prælia, quibus ſem[illegible]er victor ille fuit. Quanquā quū
do

douici XII. Francorum regis cognara, Anna filia Comitis Angoliſmi per Venetias ac Segniam duceretur ſponſa Vladislao, rumor allatus de excurſione Turcorum, qui circũuagabantur, metum aliquandiu Hungaris incuſſit. Eſt etiam Nerithus inſula (quæ hodie diua Maura dicitur) olim à Corinthus à terra continenti, immiſſo Euripo, abſciſſa, à Venetis occupata & accepta. oppidoq; capto, fugatis Turcis, plurimis interfectis vulneratiſque, ingens pecunia reperta eſt. Fregit haud parum ferociam Turcorum hæc expugnatio. Sed populi mediterranei, ob maris commercia, diu propter continuum bellum intermiſſa, ad extremam redacti omnium rerum inopiam, pacem longioris belli tædio efflagitabant. Maritimæ itidem ciuitates multis cladibus afflictæ, ad pacem petendam flectebantur. Quam Baiazethes cum Venetis in hanc formam confecit: Vt Venetus Nerithum relinqueret: Baiazethes res Venetis negociatoribus ab initio belli ademptas restitueret. Vt Pontica nauigatio his vt antea pateret: eſſetq; Veneti nominis magiſtratus Byzantii, qui antea fuit, ſuis hominibus ius dicturus. Vt res Venetæ ditionis certis finibus à Turcorum rebus diſcernerentur. Andreas Grittus Baiazethi perquam notus ac familiaris, ad faciendam pacem à Venetis eſt Byzantium miſſus, paxq; confecta ac ſubſecuta eſt. Similiter cum Hungaris pacem Baiazethes firmauit, in annum vſque milleſimum quingenteſimum decimum noſtræ ſalutis. Eſt autem prorogata hoc anno per oratores Turci, qui cum rege Hungariæ erant Theodatæ (oppido nomen eſt, ab aliis Thatta corrupte dictum) cum ego cum quibuſdam Cæſaris & regis Franciæ oratoribus illic eſſem, qui regẽ Hungarorum adhortarentur, vt Dalmatiam Venetis eriperet, inque ius ſuum (vt ſua eſt) vindicaret. Sed quum hæc ſcriberemus, falſus apud nos increbuit rumor de morte Baiazethi, ac contentione filiorum de Imperio, quum Baſſa Romaniæ mortuus eſſet, vt ex oratoribus Turci, qui Budam venerant, didicimus: qui nobis etiam quatuor filiorum nomina Baiazethis explicauerunt: Primus enim filius qui circa patrem vicinam habet poſſeſſionem, Zultan Amath vocatur, alter Zultan Corcuth, tertius Zultan Selyniſſa, quartus Zultan Iimirzze: Chelebe nominibus ſuis dicũtur. Fœlix autem Petancius Segnienſis cancellarius, Baiazetho nouem eſſe ſcripſit filios, horumq; nomina hæc ponit: Primogenitus eius filius Mahomet Celebi, qui hodie præſes eſt in Amaſia. Secundogenitus eſt Churchur Celebi, qui prę̨ſes eſt in Domusli Charaman. Tertiogenitus eſt Synan Celebi, qui præſes eſt in Domusli circa Rhodum. Quartogenitus eſt Ahmath Celebi, qui præſes eſt in vna ex prouinciis Huſon Caſſan in Perſia. Quintogenitus eſt Murath Celebi, qui præſes eſt in Trapezonte. Sextogenitus eſt Hallii Celebi, qui eſt præſes in Capha. Septimogenitus eſt Hallii Maſach Celebi, qui præſes eſt in Cheſtemoni. Reliqui vero adhuc ſunt in curia patris, quibus aſſignata dominia ob infantiam non ſunt. Octo itidem filias huic eſſe ſcripſit idem Petancius: quarum prima vxor eſt Ahmath Baſſæ, filii ducis Stephanide Boſna. Qui quidem Stephanus Boſnæ Deſpotæ, olim à Iohãne Cardinali S. Angeli baptiſmatis vnda perfuſus, & ſacris initiatus, à religione iterum defecit, & Turcis ſeſe addixit. Secunda filia eſt vxor capitanei Ianiſſarorum, qui dicitur Agga. Tertia fuit vxor filii Huſunchaſſon, quę vidua facta eſt. Quarta vxor eſt Muſtaphabegh, qui præſes eſt ducatus ſancti Sabbæ. Quinta eſt vxor filii Tauth Baſſæ. Sexta eſt Iuſce Lahmath, qui præſes eſt Vaudoue. Septima eſt vxor filii Ioddiahmath. Octaua eſt vxor Muſtaphabegh, qui præſes eſt Chruſeuze. Sed interim forte quo hic Petancius ad Vladislaum Hungarorum regem ſcripſit, aliqui ex liberis Turci morte abſorpti ſunt. Deus immortalis maximus & optimus faxit, vt hi quoq; dracones cum patre mox abſorbeantur, & à Chriſtianis Principibus lacerentur. Quod certe nunc fieret, ſi ſummus Pontifex cum Cæſare victorioſiſſimo, Chriſtianiſſimo Francorum, catholico Arragonũ, potentiſſimo Hungariæ regibus fœdus ictum Cameraci proſequeretur, ac felicibus auibus contra Chriſti hoſtes perfidos auſpicaretur, non deeſſet auxilium diuinum. Quod certe diuina Maieſtas nuper nobis patefecit, anno ſaluris nono, ſupra milleſimum quingenteſimum, decimaquarta Septem. terræmotu grauiſſimo, qui diebus decem & octo continuis murum Conſtantinopolitanæ vrbis, qua parte mare ſpectat, cum omnibus adiacentibus domibus diſiecit, foſſatumque ruderibus impleuit, ac terræ æquauit. Arcem in qua gazophylaciũ Imperatoris quinque turribus munitiſſimis cuſtoditur, & inſignis domus qua leones nutriuntur tanquam in viuario, deſtruxit. Cuniculos qui per montes ac longa itinera è Danubio aquas in vrbẽ euehunt, maximis & laboribus & impenſis fabricatos, ita concuſſit, vt ingenti theſauro reparari nequeant. Sinus autem maris (ſiue brachium, vt vulgo loquimur) inter Conſtantinopolim & Perã, violentia terręmotus adeo infremuit, vt in vtramq; ciuitatẽ mare vltra muros aquam iniiceret. Domus vero tributaria iuxta muros Conſtantinopolis in mare tota decidit, vt nullũ illic appareat veſtigiũ. Maxima item pars turris plũbeæ in Pera cor-

ruit. In Calliopoli munitiſſima arx penitus rupta eſt. Nec vlla domus illic integra manſit, totamque Græciam ad Danubium vſq; hic terræmotus longe lateque peruagatus eſt. Feruntur Conſtantinopoli tredecim millia hominum tum obruta crudeliter interiiſſe. Ex familia primi conſiliarii Cæſaris, qui vulgo Muſtapha Baſſa dicitur, trecenti & ſexaginta homines cum equis interierunt. Gaija Baſſa alter cõſiliarius fertur innumerabiles homines, equos & iumenta amiſiſſe. Qui autem Alba Baſſa dicitur, domum habuit, quæ cum iumentis, equis ac hominibus, imbribus & fulmine & terræmotu, cum omnibus bonis penitus abſorpta eſt. Et niſi Baiazethes imperator monitus fuiſſet à quodam Calligero monacho, Græco, ſene, quem familiarius dilexit Turcus, ſeeumque crebro detinebat, vt in hortos deſcenderet, præceps abiiſſet Baiazethes. Vaticinatus eſt hic ſenex, venturum terræmotum, interituramque Turcorum ſectam, propeque eſſe illorum ruinam. Intrepideq; ſæpe Cęſari hoc dixit. Nam cum rueret ſepulchrum Mahometi imperatoris & patris Baiazethi, maximis extructum impenſis, multæq; & Gręcorum & Turcorum ſacræ ædes ſeu templa, quæ ſua lingua Moſchetas vocant, collaberentur, Chriſtianorum templa illæſa manſerunt. Ingenſque illa Sophiæ ædes nihil mali ſenſit, præter turrim à Turcis poſt captam vrbem templo in fine ornatus gratia annexam, quæ tota præcipitata periit. Nemo tamen hoc ſine admiratione audiet, quod terræmotu illo calx & cementum quo beatorum imagines poſt captiuitatem vrbis coopertæ fuerant, ita ſeparatim ab imaginibus ceciderunt, quaſi arte noua iam primum ſuo ſplendori eſſent redditæ. Oſtenta nimirũ ſunt hæc, & vt puto certiſſima, Turcorum ruinam ſignificantia: ſi modo Chriſtiani Principes paulo diligentius id animo reuoluerent, & ſe cogitarent non natos ad gulam, ad corporis explendas voluptates, ſed ad labores, ad tutandam fidem Chriſti, & propagandam. Id quod ſæpiſſime diuus Maximilianus noſter Cæſar & publice & priuatim illis dixit: hoſq; cohortatus, diligẽtiſſime me horum admonuit. Sed ſurdis fabulam concinuit, cum pientiſſimus ille Imperator nihil duceret animo ſuo felicius, quam cum hoſtibus Chriſti ſua vltima ætate depugnare, & vires ſuas experiri. Sed inanis fuit omnis eius conatus, Principibus vel illum contemnentibus, vel, Deo ſic volente, cæcutientibus, & bellis ciuilibus intentis. Cum enim natura Baiazethes pacis quam belli eſſet ſtudioſior, & iam ocii appetens, filiis inteſtinis ſeditionibus occupatis, à Ianizaris ſuis (in quibus omnis eius ſpes ſita erat) imperio deturbatus, ſumma cũ ingratitudine vigeſima tertia Iunii, anno ſalutis duodecimo, ſupra milleſimum quingenteſimum ingreſſus religionem, ob mœrorem & animi cruciatum, pauloque poſt veneno à filio iuniore dato, quum vno & triginta annis imperio præfuiſſet, moritur.

Zelymus Othomannus, decimus Turcorum Cæſar.

ZELYMVS minor natu filius Baiazethis, ex tribus illis grandioribus natis (Zultan Achmat enim maior natu, & Zultan Corcuth medius erat: Zelym Zultan iunior quidem, ſed bellicoſior) imperium è manibus patris arte & dolo extorſit, ac ſibi vſurpauit. Cum enim Baiazethes pater ſenio confectus, maiori natu Achmat illud gubernandum commiſiſſet, minor natu Zelym clam aufugit, nemine ſciente: patriaque excedens, Tartaris ſe coniunxit. Impetrataque filia reguli cuiuſdam Tartari, quos etiam Cæſares vocant (plures enim habent) in vxorem, immenſa breui collecta multitudine Tartarorum Adrianopolim venit, iræ minarumque plenus. Baiazethes Imperator, qui diu filium amiſſum (ita enim credebat) luxit, audiens cum exercitu adeſſe, obſtupuit: miſſis nunc iis quærebat quid peteret, cur tam ingentem in patriam aduexiſſet exercitum, ſuadebatque vt hunc dimitteret, miſſa magna pecuniarum ſumma, & precioſis veſtibus, quibus ſtipendia militibus & dona poſſet dare honeſta, ne indignarentur. Ferunt currus onuſtos aſperis numis & ſerico multiplicis generis patrem filio miſiſſe, vt eum ſibi conciliaret. Zelym placatus muneribus paternis, exercitum dimittit, ad technas confugit, & dolum comminiſcitur. Quem Ianizari cum patre hoc pacto ordiuntur. Cum enim Baiazethes aduerſa opprimeretur valetudine, & podagræ morbo decumberet, Ianizari Imperatorem adeuntes: Te, inquiunt, ô Imperator, ſubmiſſe oramus, quia ſenio confectus valetudinarius es, nec imperium pro dignitate dilatare, neque pro neceſſitate ſatis defendere ac tutari potes ab hoſtium incurſu, ſucceſſorem nobis deſignes, qui locum tuum occupet, imperium poſſido-

poſſideat, idque defendat ac tueatur: vndique enim nobis imminent pericula, vndique aduerſitates. Sopbi ab ortu inſtat, & magnas Perſarum vires agit, adiacenteſq; tuo imperio regiones multas occupauit. Quod ſi Aſiam minorẽ (vt decretum eſt) irrumpet, verẽdũ ne Chriſtianorũ Imperator, qui, vt audimus, crebro in Comitia Imperii Principes cõuocat, cum hiſq; conſultat, vt obruamur, vt debellemur, vt è regno Græcorum (quod pater tuus haud incruento prælio, magno labore, mira audacia parauit) excludamur: Principum & vniuerſæ Chriſtianitatis vires colligat, & inſperato nos obruat. Audimus enim iam bellum hunc agere cum Venetis, & magno diuerſarum nationũ coacto exercitu Patauium vrbem inſignem obſidere. Quod ſi in gratiam redibunt Veneti cum Cæſare, congregatis ex Italia omni militibus, cum iis quos ſecum habet per Adriaticum & Ionium mare, Euxinum ingredietur. Si Genuenſes cum Romano pontifice claſſem armabunt, ac Florentini acceſſerint, facile Portugalliȩ & Arragonum reges inducent vt vniuerſi in nos conſpirent: non enim parua nobis ſuſpicio eſt de Romanorum Imperatore, qui ſuis nunciis ſemper Hungariæ regem ſolicitat. Et quando ante aliquot annos hinc tecum ſuos habuiſſet oratores, nunquid credendum illos habuiſſe in mandatis, vt corpus tuum, ætatem tuam, vires tuas, paulo diligentius rimarentur, quo poſſet cum ſuis Principibus accuratius ſuper ſingulis cogitare? Rogamus itaque vt ſucceſſorem nobis bellicoſum. ſtrenuum & impigrum, qui Mahumetis legem enſe poſſit tutari, ſine mora deſignès. Non poſſunt pericula longiorem ferre moram. Imperator his auditis, nihil ſuſpicatus mali, ſeſe dudum maiorem natu Sultan Achmath, qui ei ſuccederet, deſignaſſe reſpondit. Qui cum eos haberet annos, quibus & prudentia & robore valeret, non eſſe dubium, quin res Turcicas ex fide eſſet adminiſtraturus. Ianizari autem dolum ſuum non aperientes, ex vniuerſa ſua cohorte inſigniores tres deligunt, qui Achmath adeant, qui tum erat in Natolia, ab eoque noua ſtipendia poſtulent. Quid enim (inquiunt illi) nobis Ianizaris dabis, ſi te Imperatorem conſtituemus? in manu enim noſtra quem velimus eſſe Imperatorem ſitum eſt, ea nunc potiſſimum tempeſtate. Indignatus Achmath & ira ſuccenſus: Lattones ô perditi, reſpondit, vos me Cæſarem ſtatuetis? quem pater dudum deſignauit? ad quem iure pertinet hæreditatis poſſeſſio? quaſi ſcilicet opera veſtra egeam, qui iamdudum vexilla hoſtibus erepta à patre poſſideo, qui me tropheis & habitu imperiali condecorauit, hæredemque ac ſucceſſorem plurib. argũmentis palam teſtatus eſt. Ianizari rubore perfuſi (technas enim ſuas occultabant) ad ſocios reuerſi, conuitiis Achmath laceſſebant, atq; hunc criminabantur, tanquam imperio ineptũ: cum Zelymo enim dudum res ſuas definierãt. Quodam igitur die Ianizari ſeditionem Conſtantinopoli grauẽ mouent, dum Baiazethus cum ſuis cõſiliariis ſummis de Rep. tractat, palatiumq; obſident, Cæſaremq; poſtulant importunis clamoribus ſuis dari. Principes viri qui cõſilio intererant, de vita deſperantes, quod ſit in extrema neceſſitate, de more ſudariis ſuis colla vinciunt, quaſi captiui indulgentiam à Ianizaris, ſi quid inſcii peccarent, petentes: veniam emendicant, ſequuti ſellam qua Baiazethus Turcus à pedib. laborans vehebatur. Qui milites quibus potuit verbis blandiſſimis delinire ſtuduit, beneficia in eos collata cõmemorans. Sed illi implacabiles, nulla re deliniti, Cæſarem clamant ſibi dari, qui eos tutari poſſet & defendere. Cum autem Baiazethus reſpondiſſet: Nunquid Acbmath Sultanũ filium meum maiorẽ natu habetis, quẽ Cæſarem vobis deſignaui? quem alium petitis? At illi, Nolumus hunc regnare ſuper nos. Pinguis eſt, imbellis & ineptus: non amat arma, ſed pocula: minuetur imperium ſub eo, ac deſtruetur. Zelymum cupimus, ſtrenuũ & bellicoſum: eductiſq; enſibus nudis, quos ſub veſtibus occultabant, impetuoſo clamore Zelymũ ſibi dari poſtulabant. Imp. Baiazethus furorem militũ, quos ſedare nulla occaſio erat, animaduertens, cedendum tempori ratus, noluit Ianizaris aduerſari. Zelymum ſe daturũ Cæſarẽ promittit. Qoem Ianizari mox accerſunt ſumma alacritate, ac muris Conſtantinopolitanis (vti inter ſe multo ante conuenerant) appropinquantem, vniuerſa vrbis multitudine obuiam prodeunte, magna lætitia ac publico gaudio excipiunt. Voto itaq; omnium ſuſceptum ad palatium Cæſaris perducunt. Imp. autem Baiazites in eo ſedens loco, quo pro tribunali iudicia exercentur, ad ſe vocato filio, qui à longe quodam ſeſe angulo occultabat, quaſi omnium rerũ inſcius, cum magnus eſſet diſſimulator: Quid, inquit, mi fili iam opus his erat armis (nam vndiq; nudi enſes in palatio erant, quos Ianizari furibundi in terrorem Cæſaris & illius conſiliariorũ oſtentabant) tali furore atq; impetu opus nõ erat, alia oportuit incedere via. Hoſne impius occides (Baſſas manu indicans) per quos ego imperiũ auxi, conſeruaui, & tibi & tuis dilataui, hanc illis tu ingratiſsimus reddes mercedem? At ego mi fili, ex quo fata mihi contraria, tibi propitia, res noſtras ſic inuerterũt, vt eo gradu res noſtrȩ procedant, audi obſecro & obſerua quæ tibi præcipio. Ne ſis adeo præceps ac furibundus: modeſte agas, quic-

quid ages. Noli tuo obſequi furori, cede tempori, quod omnia occulta detegit: & cogita te eſſe hominem mulris obnoxium periculis. Seniores hos Baſſas, in quibus conſilium & prudentia, reuerere, & ſemper honora. His dictis, quia lachrymis erumpentibus plura loqui non potuit, ſellam ſuam qua vehebatur iuſſit amoueri, loco cedens eminentiori, quē filio Zelymo tanquam nouo Imperatori conceſſit. Eoque in imperiali ſede locato, vexilla imperii tradidit, Cæſarem eum deſignans: nam nullo vtuntur diademate, vti noſtri. Tum ingentes excitæ ſunt acclamationes, Imperator ſalutatus ab omnibus, patre ſumma cum mœſtitia abeunte, & religionem quandam ingrediente. Zelymus itaque arrepto imperio, violenter & per ſummam ſæuitiam gubernationem adminiſtrauit: multis ex primatibus (quos pater diligebat) partim veneno, partim vi ſublatis: ſuis autem, diuitiis ac honoribus elatis. Pater interiectis aliquot diebus, cum iam Zelymus imperii habenas moderaretur, experiri volens quonam pacto regimen ſuum ordiretur, gazophylacium (vbi theſauri reconditi erant) ingreſſus, omnes diuitias reperit breui diſſipatas tempore. Dehinc armamentarium, vbi ſpolia hoſtibus adempta & prædæ reſeruantur, recenſuit, & pariter vacuum reperit. Omnia enim ſuis iam donauerat. Luſtrauit deinceps camerā (vt noſtri dicunt) argentariam, vbi vaſa ac pocula aurea atq; argentea à principibus & regibus finitimis dono miſſa cuſtodiuntur: quæ pariter iam diſtributa euanuerant. Poſtremo ſtabulum regiorū equorum ingreſſus inuiſit, vbi delectos ac inſigniores equos nullos inueniens, alte ingemuit, & dolore exacerbatus, cœpit peſſima quæq; ſuſpicari de filio male in imperium intruſo. Cogitabat itaq; vindictam quærens, cum reliquo qui ſupererat theſauro, abire in Natoliam ad maiorem filium, per hortum quendam maris portui vicinum, vbi naues quaſdam ordinauerat, quibus traiiceret. Priuſquam igitur quæ nauibus erant neceſſaria præpararentur, ſub amœniſſima conſidens arbore pyro, arreptis duobus lapidibus, ad Auſtrum conuerſus, cœpit filio Cæſari omnia aduerſa imprecari, eumque diris deuouere: vt eius cœpta infeliciter, vt hi lapides quos manibus concuſſit, ab aduerſariis contunderentur: vt letalia vulnera & diſcrimina periculoſiſſima ſentiret, vt lapides illi quatiebantur: vt vxor aut infœcūda, aut filios parturiret debiles, nec diu ſuperſtites, quod ſe patrem deſpexiſſet, Mahometi legem præuaricaſſet. Zelymus intellecta re de fuga patris, poſt imprecationē in hortum ad patrē veluti mœſtus venit, multa lamentatus, quod ſic clandeſtinum moliretur abitū, fugæ ſimilem, cum tamen imperii adminiſtrationē non expeteret, titulo contentus. Noli (inquit) mi parens, aut per impluuium aut feneſtras clam egredi, qui per amplas vrbis portas ad hoc imperium arripiendum ingreſſus es. Noli hanc filio tuo, qui te vnice diligit, inurere notam. Ego nomine, tu re ſis Imperator. Finem vitæ tuæ expectabo, quæ vtinam diuturna ſit, patientiſſime. Multa deinceps blande eloquutus, vt patrem deliniret, iuſsit afferre delicatiſsimas dapes, ſed veneno mixtas: quibus parum deguſtatis, mox ſenſit veneni tormenta. Atq; ideo abiens, vltimum vale dixit: Malle, inquiens, ſe ſecedere, ac tot regna relinquere, quam oculis ea cernere, quæ indies ipſum cruciarent. Et vt iubes, ſubiunxit, paucis meis familiaribus per portas vrbis amplas egrediar, vt cuncti palam intelligant paſsim, ſpontaneum me delegiſſe exilium. Egreſſus itaque vrbem Baiazethus, plutibus comitantibus & vlulatu inſigni plateas replentibus, medio itinere à diro veneno filii clam patri dato, occubuit. Sic Zelymus imperium obtinuit, patre ſpoliato tam vita quam imperio. Reſtabant fratres duo profligandi. Curckut vterinus frater tres habuit filios adoleſcentes, de more patriæ egregie inſtitutos, quos fratri præmiſit, vt orationibus eleganriſsimis patruum placarent, ne in patrem ſæuiret, offerentes ſua ſeruitia & patris, qui eum vt Imperatorem adorabat. Crudelis autem Zelymus mox ingenuos hos nepotes ante ſe ſtrangulari iuſsit. Cenſent enim indignum Turci Cæſareum ſanguinem attingere terram, ob id chordis ex arcubus ſtrangulant, quoſcunque Cęſarei ſanguinis eſſe norunt. Curckut pater audiens crudelem filiorum ſuorum necem, relictis ſuis dominiis, montibus ſeſe occuluit. Sed fame & inedia cōfectus, à familiare ſuo proditus, captus eſt & ſtrangulatus, mortuuſq; Imperatori allatus. Extabat Achmath maior natu filius, qui patris fratriſq; morte audita, quindecim millium militum conſcripſit exercitum: incertus quid ageret, matrem prudentiſsimam fœminam conſuluit. Quæ filio ſuaſit, rem eſſe enſe tranſigendam: Si enim (inquit) Arabiam petes, conſidera gentem perfidam & auaram, quæ parua accepta mercede te prodet. Si ad Chtiſtianos confugeris, volue animo quid Zyzymo patruo ab illo Romano Pontifice Alexandro Sexto euenerit: qui accepta ingenti pecuniarum ſumma, & à Baiazethe qui in annuum commeatum octuaginta millia aureorum quotannis pependit, & ab aliis qui eum poſtulabant, vno die viuum & mortuum vendidit. Si vero petes Regem Perſarum Sophi Iſmahelem, quocum filius tuus Murath familiariter viuit, & qui amico in te iam eſt animo, acri perpen-

deiu-

de iudicio, quid Rex ille ſi filium ſimul & te patrem habeat, qui ad imperium aſpirat, non qui imperio potitur, acturus ſit? Ne forte voluntatem quam in te iam babet, mutet. Vndique te pericula manent, vndiq; cædes imminent. Alrius eſt cœlum quam vt illuc fugias: terra tam patens, vt facile penetrare haud poſſis. Enſem tuum conſule, is te aut ſummum aut infimum reddet. Maternis obſequutus conſiliis Acbmatb, coacto exercitu in Bithyniam feſtinauit. Erat tum in vrbe inſigniore Pruſſia Imperator Zelymus cum ſeptuaginta millibus militum, ægritudinem ſimulans. Sed caſtris ante vrbem locatis, rumore illo ab Achmath delato factus audacior, quodam patenti campo eductis ſuis copiis, aciem inſtituit contra fratrem, primoque congreſſu victoriam adeptus, tria millia ſtrauit, quum è ſuo exercitu vix octuaginta deſiderarentur. Qua ſtrage incenſus Zelymus, equo conſcenſo veſte imperiali exercitum ſuum præcedens, ſpectandum ſe ſe exhibuit. Quem conſpicatus Achmath, dolum iam intelligens, rebus ſuis diffiſus, cœpit ſe accuſare, & de ſua ſalute deſperare. Murathus autem filius, qui in exercitu quoque patris erat, & à Sophi (cui ſeruierat) decem millia militum impetrauerat qui eum comitabantur, patri conſuluit prælium non fore ineundum, donec illi adeſſent Sophitæ. Erat vero in caſtris Zelymi Chriſtianus quidam miles, ex Germanis captiuus, Cæſari ob ſingularem prudentiam plurimum charus: qui Cæſari perſuaſit vt largiſſimo dunatiuo animos militum ſibi conciliaret, ne voluntate mutata, deficerent ad fratrem victorem. Cui Zelymus obſequutus, nunc viginti millia, nunc quadraginta millia numum ſparſit inter milites. Cum itaque certo die exercitus inſtrueretur, Achmath de ſalute ſua deſperans, militibus ſuis ſuaſit vt fugam artiperent, neque ſe in aperta pericula præcipitarent: idem ſibi faciendum eſſe ratus. Ingens enim erat fratris exercitus. Equum itaque aſcendens vt fugam arriperet, procidit: in alium repoſitus equum, paruo decurſo ſpacio, iterum decidit. erat enim corpore obeſo. Noluit itaque tertium (quanquam rogatus) aſcendere equum, cum iam fatum ſibi imminere clare proſpexiſſet. In lapidem igitur quendam conſedit moribundus & exanguis, omnibus aliis fuga abeuntibus, quos Zelymi milites inſequebantur. Et cum iam ſenior militum prçfectus, in lapide ſedentem videtet Achmath Sultanum, honoris cauſa equo deſcendit, ac more patrio vt Cæſarem ſalutauit. Cui Achmath: Non opus eſt vt me reuerearis, qui ſum, ſiue Deo Ita volente, ſeu malo fato meo, meis priuatus honoribus, vt mç non Principem, ſed miſerum mortalem agnoſcam iam moribundum. Accipe igitur à me hos annulos, & à fratre faciliorem mihi mortem impetra, vt inciſis venis in balneo me mori ſinat, non crudeliter In me graſſetur, vt in alioș. Sed Zelymus iamdudum de omnibus factus certior, carnifices ſubmiſit, qui ligatis in dorſo manibus, per pedes in terram proſternunt, ac mox chordis collum ſtringentes ſtrangulant, cadauerque currui imponunt, qui paratus nigro velo aſtabat, ac honorifice Burſiam ad ſepulturam vehat. Zelymus atratus, dolorem ſimulans, mœſtitiam fingit, & more patriæ oriza cum lacte cocta veſcitur. Ac ſic tandem per ſummum nefas patre veneno, fratribus ac nepotibus per vim ſublatis, imperiū adeptus, cœpit in quoſcunque graſſari. Erat enim natura ſæuiſſimus, qui nulla humanitate vtebatur erga quoſcunq;. Quod mirū in modum expertus eſt Vladiſlai Hungariæ Regis Orator magnificus, Barnabas Belus, quem quadriennio ſecum in Turcia detinuit, nec expedire voluit, donec pientiſſimus Rex Vladiſlaus mortem obiret, & iuniori Regi Ludouico ſuum Oratorem Balam Budā mitteret. Quem illic orantem in conſilio vidimus & audiuimus, vbi etiam quinquennales factæ ſunt induciæ. Dehinc coacto immenſo exercitu traiecit in Aphricam, occupauitq; magnam Ægypti partem, Syriæ, & adiacentibus infeſtus regionibus, eiecto Sultano potentiſſimo Principe. Poſt ſanctam Hieroſolymam cepit, magno pudore Chriſtianorum Principum, qui terram ſacroſanctam ſæpe adeunt, vt veſtigia Ieſu Chriſti adorent, & permittunt ſæuiſſimo tyranno hanc poſſidendam, pro qua potius ſanguinem ſuum fundere, amiſſis omnibus ſuis rebus ac diuitiis deberent. Sed ita forte Deus noſtra punit delicta: quæ cum nos agnoſcere nolumus & emendare, vt flagellum ſuum Deus nobis mittat, neceſſe eſt. Perpeſſi ſumus iam pene triennio ſæuiſſimam peſtem, quæ tertiam partem hominum in Chriſtianitate abſtuliſſe putatur. Imminet annus vigeſimus quartus, quem omnes eruditi calamitates immenſas afferre iudicant. Deus faxit ne diluuium afferat hominum, qui ſanguinem ſuperuiuentium lambant. Ita enim pleriq; timendum cenſent, quum iā hoc anno quo hæc ſcripſimus, Zelymi filius Solomet Turcorum Princeps impune incurſionem in Hungariam fecerit, & viginti quatuor arces cum oppidis & villis abſtulerit nemine repugnante. Priori enim anno milleſimo quingenteſimo viceſimo, menſe Decembri, furioſa & crudeli morte Zelymus mortē obiit, hoc filio ſuperſtite relicto. De quo incertus quidam rumor circumfertur, quod cum Natdalbā hoc anno vigeſi-

mo primo occupaſſet, & in quodam ſarcophago corpus ſanctæ cuiuſdam virginis, quæ miraculis claret, friuole attrectaſſet, veluti ignea ſagitta percuſſus, diram contraxerit ægritudinem, exclamaueritq;: Heu heu iuuencula hæc me morſu canino corripuit, atque dein in itinere mortem obierit. Id ne verum ſit, mox edocebimur, ſi vitam Deus nobis prorogabit. Nunc de moribus Turcorum ac ritu domeſtico, deque eorum religione, vt à pleriſque accepimus, ſcribemus.

De militari inſtituto, magiſtratibus publicis, ac militia, deque ordinibus militum, quibus Turci domi foriſque vtuntur.

FRANCISCVS Philelphus, vir vtraque lingua, & carmine & oratione exercitatiſſimus, & qui ſeptem annis in Græcia verſatus, res Turcorum percalluit: multis epiſtolis multos Chriſtianos Principes cohortatus eſt, vt arma contra Turcos ſumerent. Prodidit denique, exercitum Turcorum vltra quinquaginta vel ſexaginta millia equitum, & decem vel viginti millia peditum non extendi. Reliquum eſſe vulgus iners, inerme, ſeruile, ac veluti hominum perditiſſimorum ingentem colluuiem. Sed quod tot tantaq; regna annis iam ducentis occuparint, ex anguſtiſſimisq; principiis, ac breui tempore ad tantum faſtigium peruenerint Turci, mirandũ non eſt. Victi enim quales ſint ignorat nemo. Aſiatici ſemper fuerunt molles ac timidi, & ſeruire aſſueti. Græci effœminati, & inteſtinis odiis diſſidẽtes. Raſciani & Bulgari circa metalla & pecudes occupati, armiſq; minime exercitati. Boſnenſes factionibus eneruati. Facile fuit hoſtem vigilẽ & exercitatum, Principibus maxime Chriſtianis dormientibus, hanc vulgarium & mollium gentium turbam paulatim vorare: ſiue Deo volente hoc acciderit, vt ob ſcelera noſtra nos puniret. Quandoquidem multitudo Principum Europæ odia & inteſtina bella generat, maximamq; inobedientiam ac rebellionẽ, vt relictis Chriſti hoſtibus, Principes Chriſtiani inter ſe digladientur, & de terminis prouinciarum, nonnunquam de faſtu ac re inani certent. Siue quia ars militaris, qua olim Romani claruere, ac orbem pene vniuerſum ſubiugarunt, atq; Lacedæmonii inſignes victorias reportarũt, hodie penitus eſt ſublata ac extincta. Nam quod alii putant, noſtro ſeculo multum artem eam creuiſſe, inuentione noua inſtrumentorum, machinarum bellicarum, armiſq; æneis multis, quibus hodie ſplendidiſſimi quidẽ prodeunt milites, id ego tum maxime laudarẽ, ſi diſciplina etiam vterentur militari, quę tota pene periit hodie, qua vſi olim Romani, ardua quæq; ſuperarunt, hoſteſq; deuicerunt. Hæc apud Turcos locum habet primum, qua celeritatem in agendo, in periculis cõſtantiam, in victoria ſeruant mandatorũ obſeruantiam. Imperii enim ſumma penes vnum habetur Principem, vni Imperatori obediunt ac parent cuncta. Singula vnus gubernat & dominus eſt, cæteri mancipia ac ſerui. Imperii obſeruatio tanta eſt, vt vel minima delicta capite vindicentur. Nullum eſt apud eos diſcrimen generis ac nobilitatis, longa ex ſerie maiorum, ſed qui fortior in bello pręclariores res ediderit, generoſior ac nobilior cæteris habetur (quod & apud Romanos obſeruatũ eſt) præmiaq; plura & maiora ſortitur, quo quis ſtrenue magis manum cum hoſte conſeruerit. Ob id iuſſi per æqua & iniqua vadunt præcipites, profunda & vorticoſa tranant flumina, abruptos ſuperant montes, non vitæ, ſed imperii memores. Peruigilii, inediæ, laborum omnium tolerantiſſimi. Rara ſeditio inter eos, rarus tumultus: Qui mox ſi acciderit, mulctatur tumultus autor. In caſtris noctu tam pertinax ſilentium, vt patiantur captiuos dilabi, ne tumultus excitetur. In prælio fremitu vtuntur, non clamore. vt hodie merito hi ſoli antiquam ſeruare memorentur diſciplinam militarem. Imperator vero, vt in officio ſingulos contineat, ſua liberaliter erogat ſtipendia: addit donaria, quandoquidem viritim tributum ſingulis pendunt annis imperio ſubiecti, cum ex Natolia, tum ex Romania, de bombyce, oriza, ſerico, piſcibus ſalitis, ſale, decimis, paſcuis cunctorum animaliũ, metallis auri, argenti & æris Ex omnibus deniq; ſatrapis maioribus & minoribus habet circiter annui ac ordinarii reditus quadragies centena millia numorum aureorum, de quibus ſtipendia diſtribuit, curiamque ſuam imperatorio decore ornat. Cæterum vt ordine enarremus, quo pacto domi foriſq; imperium ſuum gubernet, à magiſtratibus initiũ ſumemus, priuſquam de militia ac ordine militari, deque inſtruenda acie loquamur.

Summus imperii magiſtratus eſt Quatuoruiratus, à quatuor viris qui huic præſunt magiſtratui, dictus: hi patria lingua Viſierbaſſa vulgo appellantur. Principes ſunt conſi-

liarii, qui quater in hebdomada ſedent pro tribunali, in loco dicto Diuan, vt audiant Oratores legatoſq; Principum: negociaq; & hominum ſupplicantium libellos ad Imperatorem referunt, cauſas diiudicant, pro quibus ad Imperatorem prouocatum eſt. In demortui locum alter ſufficitur mox, vt Quatuoruiratus maneat.

Hinc Duumuiratus ſubſequitur. Hi quoque lingua patria Beglerbeghi, hoc eſt, Principes præſidum, vel Domini dominorum dicuntur, præſidibuſque prouinciarum præſunt. Omnia enim regna quæ Turcorum ſubſunt imperio, bipartita ſunt. Orientalis enim pars Natolia dicta. Vltra Helleſpontum has habet ſub ſe prouincias, Bithyniam, Aſiam minorem, Ciliciam, Phrygiam, Galatiam, Pamphiliam, Cappadociam, Paphlagoniam & Cariam. Inſulas præterea inſigniores quatuor. Æoliam, Ioniam, Lesbum & Smyrnam. Quæ omnia paucis annis in iuriſdictionem Turcorum & linguam ceſſerunt. Vtitur etiã Natolia vndecim generibus linguarum. Nam habet Græcam, Italicam, Scythicam, Armenicam, Agnianicam, Cercaſicam, Egnaſſicam, Mengrelicam, Valachicam & Rutenam. 317 Tenent autem totam Natoliam præſides vexillares triginta ſex, qui lingua gentili dicuntur Sangiacchi. Quibus Imperator autoritatem tribuit, vexilla in prouinciis, quibus præſunt, erigendi. Habentque loca reſidentiæ inſigniora. In Amaſia, Trapezonte, Capha, Cheſtemoni, Burſa, Domusli vel Seteli, Sarchau, Karaman, Vſunchaſan, Aydin, Mentes, Langumi, Kermen, Enguri, Baliaſyria, Engheri, Iaya, Charaſarchengemi, Muſelincheſſe, Mitili, Emittili, Iiſchup, &c. Occidentalis vero pars regnorum imperii Romania dicitur, quæ partem Daciæ, Thraciam, Dardaniam, Achaiam, Peloponneſum, Acarnaniam, Macedoniam, Epirum, Raſciam, & Illyriæ partem prouincias in ſe continet. Vexilliferoſque præſides, quos Sangiacchos diximus appellari, habet quinque & viginti. Quorũ reſidentiæ loca illa ſunt: Kilie, Nicopoglie, Bding, Callipoli, Seres, Salonich, Negroponte, Morea, Argyrocaſtro, Iamampriſtan, Ohrid, Vocetern, Coſtadin, Cernomen, Azigan, Scodri, Boſne, Verboſanie, Chruſſenze, Suonich, Sinedorouo ſiue Samandre circa Taurinum. Colliguntur itaq; ex iis gentibus 61. prouinciæ: in Natolia videlicet triginta ſex, in Romania viginti quinque. In vtraque milites ſunt, quibus agri aſſignati vnde viuant, vt paulo inferius dicemus, qui Thimarzi, ab aliis Thimatcini dicti, qui ſtipendiarii interpretantur. Beglerbeghi itaque ſiue Principes præſulum, quilibet in parte ſua præſidibus imperat. Vnus in Romania, alter in Natolia: alterque Aſiæ, alter Europæ præſidet. Quos gentili lingua etiam Baſſas appellant alii. Hi diſcordias, ſi quæ inter milites suboriuntur, ſedant ac componunt: quorum iuſſa præſides nullo pacto detrectare poſſunt. Et licet ſolus Imperator militares poſſeſſiones collocet ac militibus donet, vterq; tamen Beglerbegh in ſuis prouinciis cui vult, poſſeſſionem locare poteſt, quæ ſummam aſprium quinque millium, hoc eſt, ducatorum centum non excedat. Summa itaque imperii his tribus magiſtratibus, per quatuor viros, videlicet Baſſas, & Prouinciarum præſides optime gubernatur.

Quum autem variæ ſint linguæ in tam variis nationibus, neceſſe eſt ſcribas, & quos Cancellarios vocamus, ſecundum linguarum varietatem plures eſſe, qui Græcis & Italis Græca lingua: Hungaris, Moldauis, id eſt, Valachis, Sclauis, Raguſeis, literis Raſcianis: Turcis lingua Agiamica, id eſt, Arabica vel Perſica ſcribant. Quibus tamen ſupremus præeſt Cancellarius. Cuſtos autem ſigilli Imperatoris Niſantibaſſa nuncupatur. Singuli vero Principes Conſiliarii peculiare habent ſigillum.

Sunt præterea magiſtratus alii, quorum dignitas patria lingua Leſcherchadii, hoc eſt, ſummi iudices exercitus (duo enim ſunt) appellantur. Qui omnes cauſas tam ciuiles iudicant quam criminales, pro quibus ad Imperatorẽ prouocatio facta eſt: vnus in Romania, alter in Natolia. Qui etiam retractare poſſunt ſententias per Imperatorem latas, ſi contra Mahometi legem, ſecundum quam omnia decernunt, latæ fuerint. His ſemper ad Imperatorem aditus patet. Non poſſunt autem huic præſidere magiſtratui, niſi qui ab origine aut Turcus, aut Busloman, id eſt, circumciſus fuerit.

Alter poſt hunc magiſtratus gentili lingua Muthi, hoc eſt, ſummus legis interpres dicitur. Qui cum de lege ambiguitas oritur, diſcernit, explicatq; legis naturam, & quid ius poſſit: à cuius non licet ſententia prouocare.

Sunt tum Moderis, hoc eſt, Legiſperiti ac doctores, quos conſulunt pro variis cauſis ac neceſſitatibus.

Sunt & Thephterderi, hoc eſt, adminiſtratores rationum, quaſi quæſtores dixeris, quorum vnus procurat rationes Natoliæ, alter Romaniæ, eximiæ dignitatis viri. Qui nunquam ab aula Imperatoris diſcedunt. Quemadmodum quos diximus Veſierbaſſe, hoc eſt, Conſiliarii Principes.

MINISTRI CÆSARIS.

NVnc vero Imperatoris miniſtri qui palatio ſeruiunt, ſunt agnoſcendi. Hi omnes ſunt impuberes, eliguntur que eximiæ venuſtatis in flore ætatis, nominanturque patria lingua Sphagioglani, id eſt, filii nobilium. Et ſecundum varia miniſteria varia nomina ſortiuntur. Quidam etim ſunt dapifeti, quidam pincernæ, quidam cubicnlarii, quidam cuſtodes preciofarum rerum, quos Haznador vocant. Cumq; annos pubertatis exceſſerint, maiores ſortiuntur dignitates, iuxta virtutes atq; merita. Plerique Prouinciarũ præſides efficiuntur, pleriq; cuſtodes corporis Imperatoris efficiuntur. Minus ita ſtrenui, priſtinum nomen Sphagioglani retinent: magis vero ſtrenui, Soluphtuarii dicuntur, qui egrediente Imperatore, latus vndiq; Cæſaris ſtipant ſuis cateruis. In vna enim parte ſunt Spahioglani, qui ſunt circiter mille & ſexcenti: in altera ſunt Soluphtuarii, qui ſunt circiter quingenti, omnes ex ſtipendio viuentes. Ingrediuntur prætetea quotidie Imperatoris palatium propter aulæ ornamentum filii magnorum Principum, circiter ſeptuaginta, qui appellantur Mutapharachi. Et hi ſunt liberi ab omni onere militiæ & aulæ. Niſi cum Imperator eſt in exercitu, ipſos quoq; militate neceſſe eſt: viuunt enim ex ſtipendio. Habet ad hæc Imperator alios quoq; corporis cuſtodes, ex Ianizarorum numero electos, optimos ſagittarios, qui Solacchi nuncnpantur. Qui in equis non vadunt, armati tamen framea breui, arcu cum ſagittis promptis ad ictum, ſcuphias (id eſt bireta) in capite deferunt albas & rectas, circulis aureis redimitas, & veſtimenta ſuccincta. Qui præcipui ſunt cuſtodes imperatoris, numeroq; ſunt circiter ſeptingenti: ſuntq; diſtincti per centuriones, & ſtipendio viunnt. Ianitores quoq; ex Ianizaris creantur, qui trecenti ſunt, Capitii dicti, & ſtipendio viuunt. Sed & Mechteri tentoria & papiliones extendunt, & omnem ſupellectilem aulæ diſponnnt, circiter ſexingenti. Sunt prætetea artifices diuerſarum artium, quæ ad ornamentum aulæ Imperatoris pettinent, qui in aula Imperatoris degunt, & tanquam mancipia ex curia viuunt. Imbrahotbaſſa magiſter agaſonum eſt. Imbrahali vero qui diſtribnunt vexilla. Segmenbaſſa magiſter eſt venationis.

MILITVM GENERA.

NVnc reſtat milites explicate, qui varie ab authoribus deſcribuntur. Aliqui enim primum diuidunt in equites ac pedites. Equitum autem non vnum dicunt eſſe genus in
318 vſu: ſunt enim Thimarcini, qui ſtipendiarii interpretantur, ad octoginta millia. Hi vicos, villas, caſtella, vt quiſque meritus eſt Cæſaris indulgẽtia poſſident ſtipendii loco, præſtoque ſunt Sanſacbo Duci videlicet eius prouinciæ, cui attributi ſunt: in duos diuiſi ſunt exercitus, vt ſupra ſcriptum eſt, Aſiaticum & Europæum: ductu inde maiorum Ducum militaturi. Quorum hic Aſiæ, ille Europæ præſidet, quos Baſſas appellant: ſunt & Aconiziæ fatales dicti. Hi ſine ſtipendio militant, ſemperq; agmen præcedunt prædabundi: quintã prædæ partem Imperatori debent manubiarum nomine. Sunt hi circiter quadraginta millia. Abit tertium genus in Charripos, Spbahiglanos, & Soluphtaros. Præſtantiſſimi horum Charripi, equeſtris dignitatis illuſtres, & circa Regem frequentes, octingenti numero. Nec ex alio genere electi in conſpectu Regis inſigniter dimicant, quum opus eſt. Sphahiglani & Soluphtari ſunt, qui ab initio ad turpem vſum (pueri adhuc) apud Regem fuere, mox adulti Regis indulgentia vxorem ducunt: auctique dote coniugis & ſtipendio, plurimum Oratorum vtuntur officio. Regis latus dextra læuaque ſtipant inter eundum. Ad præfecturas & cæteras dignitates ex hoc fere ordine leguntur, mille ſunt & trecenti numero. Triplex in peditibus ordo: Ianizari, hi impuberes adhuc ex toto imperio leguntur à conquiſitoribus, atque aliquandiu militari diſciplina inſtruuntur ſub magiſtro in publicis gymnaſiis. Mox militiæ aſcripti, amiciuntur breuiori veſte, & pileo albo, ac ſurſum verſus porrecto. Arma, ſcutum, enſis & arcus. Hi caſtra muniunt, vrbes oppugnant, ſuntque ad viginti millia & amplius. Secundi ſunt ordinis Aſappi, leuis armaturæ pedites. Enſe, ſcuto, & longiore baſta inſtruuntur, rubro pileo à Ianizaris diſcreti: hoſtium equos in prælio confodiunt. Horum numerus ad belli magnitudinẽ accommodatur, minimum quadraginta millia cum Rege proficiſcuntur. His ſtipendiũ cum bello finitur. Ex hoc inſtituto regius habet exercitus ad ducenta armatorũ millia. Cætera peditum turba ſine ſtipendio, voluntariorũ eſt aut euocatorũ. Suntq; iis calones mixti, lixæ, fabri lignarii, & qui pugnantibus neceſſaria miniſtrãt. Sternunt vias per loca ardua & abrupta, pontes fluminibus aut ſtagnis imponunt, aggeres in hoſtes erigunt, cæteraq; ad expugnationes vrbium vilia expediũt. Comitantur caſtra numularii, trapezetæ, inſtitores, atq; aliorũ id genus hominũ colluuio, ne quid deſit eorum quæ humano vſui conducunt. Ita quidam militum genera apud Turcos definiunt. Fœlix vero Petantius cum Raguſii eſſet, quę vrbs

in confinibus ſita, ob plurima quæ habent incolæ cum Turcis commercia, inueſtigandi ſingula optimam nactus occaſionem, copioſius de generibus militum ſcripſit. Cuius verba non grauabor ſubiungere, vt noſtri omnem Turci militiam, vires, ac potentiam percalleant, minimeq; deterreantur, ſi re longe maior quandoq; ad nos veniat rumor, vt ad omnem ventum pertimeſcamus trepidi. Quin potius collectis viribus, alacres contra hos bubulcos, præeunte vexillo Chriſti impigri proficiſcamur. Scribit autem ita Petantius: Sunt diuerſa apud Turcos militum genera, Thimarci, Ianizari, Aſſapii, & Accangi.

Thimarti ſunt milites equites omnes, quibus ager ab Imperatore attributus eſt, vnde ipſe cum quatuor militibus loricatis viuere poſſit. Quandoquidem Thimar apud eos intelligitur ager vnus, de quo quandoque milites viuunt ex decimis, per ſubditos prouinciarum, de domibus & omnibus terræ naſcentibus frugibus datis, quamuis agri æquales non ſunt. Eſt enim aliquis qui in viginti, alter in triginta aut quadraginta Thimar diuidi poſſit, ab vno tamen poſſeſſus. Sed pro magnitudine agrorum, agri ac prouentuum, talis poſſeſſor equites ſiue milites tenet. Sic computatis agris militaribus maioribus & minoribus qui habentur in Romania, numero ſunt quatuor millia & quingenti. In Natolia vero cum ſint quinque millia & quingenti Thimar, ſiunt viginti ſeptem millia & quingenti milites. Ex quibus omnibus Thimar, in Natolia ſcilicet & Romania, reſultant quinquaginta millia equitum, qui omnes obediunt ſuis præſidibus, & ſemper ſtant parati ad bellum. Nec aliud alimentum habent quam ex agris illis.

Alterum militum genus eſt, qui Ianizari dicuntur. Omnes enim pedites ſunt, & ex ſtipendio Imperatoris viuunt, & Imperatori ſemper aſtant. Maior pars horum eſt ex Romania, & ab origine Chriſtiani. Quia ſemel in triennio (vel vt alii aſſerunt) ſemel in quinquennio fit delectus per totam Romaniam, vt colligantur filii ſubditorum quaſi decimæ. Hi in Natoliam miſſi, lingua & Turcorum ritu imbuuntur: cum pubertatis annos attigerint, armis exercitantur. Magis ſtrenui ac exercitati, pro cuſtodia Imperatoris deputantur diteſq; fiunt. In qua quidem cuſtodia pene ſemper ſunt numero nouem aut decē millia. Quorum capitaneus Agga dicitur, magnæ autoritatis. Inepti vero militiæ deliguntur ad cuſtodiendas arces ac munitiones: quorum ſunt circiter triginta millia, qui obediunt ſuis Dazdari, hoc eſt, caſtellanis, viuentes ex ſtipendio. Sunt autē Ianizari munimenta ac robur Imperatoris, eique obſequentiſſimi, tuenturque ipſum contra omnes tumultus ac ſeditiones.

Aſſapii vero ſunt milites gregarii, minus exercitati ac precio conducti. Quorum alii ſunt pedites, aliqui equites, hi etiam claſſem maritimam intrant, habentes pro ſtipendio viritim aſpera quinque per diem. De tali autem genere militum, quantum ipſe Imperator vult, tantum conducere poteſt, cum ſint vulgares, & ad pugnandum inexperti, tam in pugna terreſtri, quam nauali. Et poſſunt eſſe Aſſapii tam Chriſtiani quam Turci ac aliæ nationes.

Accangii militant ad fortunam, ſine agris & ſine ſtipendiis, quintam partem prædæ Imperatori dantes. Et ſi qui ſtrenui apparuerint, Timarci vel alterius dignitatis nomen ſortiuntur.

Sunt qui exercitum ordinant, & clauis ferreis milites in ſtationibus ſuis ſtare cogunt: & ſemper præcedunt Imperatorem, eique viam parant. Hi appellantur Zauſci, numero ſunt quadringenti, viuuntque ex ſtipendio.

Sunt præterea quidam milites prodigioſarum virium, qui contra quinque pugnare perhibentur. Stipendium quoque pro quinq; militibus ſumunt, quos Beſsly vocant, numero ſunt ducenti circiter, pariterque ſtipendio Imperatoris viuunt.

Sunt & Gemly, qui arte gladiatoria peritiſſimi habentur, maximaq; agilitate lanceis, ſagittis, gladiis exercentur, ſunt ſemper equites: quorum numerus eſt centum ſexaginta, viuuntque ex ſtipendio.

Muſelmi ſunt, qui munitiones, caſtra, & propugnacula conſtruunt. Quorum merces eſt diurna quinque aſprium: quartus ex dicta prouincia intrat exercitum.

Sed Iaya ſunt Turcæ, qui propriis expenſis militant, quia exempti ſunt ab omni alio onere. Ipſi quoque vias mundant ſimul cum Muſelmi.

Sarohari habēt ſtipendium ab Imperatore aſprium quatuor per diem. Homines ſunt agreſtes: ſequentes exercitum, omnia vilia opera exercent, ſicut Muſelmi & Iaya. His omnibus militia terreſtris efficitur. Habet autem Turcorū Imperator præter ordinarium hunc exercitum, alium quendam particularē 30000. militum, aſtutiſſimorū magis quam fortium. Qui quaſi graſſatores, nocte magis operantur quam die. Hi ſingulis annis, nonnunquam ſemel, nonnunquam bis aut ter prædatum exeunt occulte, miro ſilentio, vt

ne vicini quidem egreſſum intelligant: tanta arte corpora ſua & equorum curantes, vt labor nullus aut inedia illis poſſit officere. Cum enim ex ocio diuturno ſaginari corpora pinguia habeant, diebus quibuſdam quadam lege ac certa diſciplina exercitioq; moderato corpulentiam deponere curant, vt ſagina interior medullis inhæreat. Exituri aliud iter diuulgant, vt fallant exploratores. Tum exeuntes duce aliquo itineris, tanto impetu, tam celeriter currunt die & nocte vna, vt nemo abſq; admiratione audire poſſit, vel videre talem exercitum: frigoris, caloris, inediæ, viarū difficultatis patientiſſimi. Nec impedimento leui commoti reuertuntur ſine præda. Miram habent induſtriam cognoſcendi equos ſimplici intuitu, ac iudicandi homines de viribus, quos citra ſanguinis effuſionē (niſi neceſſitate coacti) viuos capiunt & abducunt. Maluntenim è viuis tributum capere & vſuram, quam fruſtra occidere. Habent autem hi ſecum mercatores, qui captiuos mox emptos cathenis includunt & abducunt, vt ſint milites in ſuo itinere expediti. Quandoq; vero deferuntur mercatoribus in oppidis habitantibus, qui captos emant: de quibus paulo inferius dicemus.

Claſsis Turcorum continet ad ſummum vela quadraginta, computatis nauibus, triremibus, biremibus, palandriis, grippis, & aliis generibus nanigiorum, quæ capit circiter triginta hominum millia. Quam parare ſolet Conſtantinopoli, Lycaoniæ, Callipoli, Nigroponto, & Vaulone. Sed cum ſint in ea homines vt plurimum agreſtes, & ad nauigandum inexperti, magnas vires habere non poteſt. Cuius capitaneus ſemper eſt præfectus Callipoli. Et illi qui ipſam intrant, omnes ſunt precio conducti ſecundum diſtinctionem exercitii & officiorum.

MODVS CASTRAMETANDI TVRCORVM, *ac de inſtruendis aciebus.*

CVr non autem ſubiungimus morem caſtra locandi Turcis ſolitum? cum omnes & Græci & Romani autores, qui rei militaris diſciplinam ſcripſere, poſtquam eiuſdem artis præcepta poſuerunt, ſcientiam inſtruendarum acierum ſubiungunt, quam ab Homeri temporibus initium ſumpſiſſe compertum eſt. Homerus enim hanc ſcientiam ordinandarum acierum tenuit, & ab ea Principes laudauit. Quod vel hinc maxime patet, cum de Mneſtheo ſic ſcribit:

> Nulla quidem huic ſimilem mortalem protulit ætas,
> Ordine qui Martis turmas equitemque locaret.

Vnde ex Homerica armorum diſciplina ſcripſerunt opera Stratocles, Hermias, Æneas, Cyaneas Theſſalus, Pyrrhus Epirota, Alexander eius filius, Pauſanias, Euangelus, Polybius Megalopolitanus, vir in varia doctrinarum erudiriones exercitatus, & Scipionis familiaris, Clearchus, Eupolemus, Iphurates, Bryon: Poſſidonius Stoicus artem inſtruendarum acierum abunde ſcripſit. Inter Romanos quoque Frontinus, præter ſtratagematon libros, quemadmodum copiæ inſtrui deberent ſcripſit. Helianus præterea Græcus ad Adrianum Cæſarem opus pulcherrimum, quod Theodorus Gaza Latinitate donauit, de inſtruendis aciebus ſcriptum reliquit. In quo ex Mathematica diſciplina docuit, quo pacto phalanx ſimplaris, duplaris, quadruplaris, Macedonica, cuneata, quadrata, trāſuerſa, occeps & anceps ſtatuenda. Quomodo Rhombus ordinandus, quomodo Cuneus, & id genus quæcunq; turmæ. Quæ cum longe diuerſæ ſint ab eo ordine qui hodie fiunt, vo-
319 lui Turcorū morem locandi caſtra, ſubiūcere. Priuſquā enim Imperator in caſtra deſcendit, qui huic officio præſunt, locum aptiorē pro caſtris qui ab impetu hoſtium tutus ſit, & ex quo hoſtes facile poſſint expugnari, deligunt, vt vel monte, vel fluuio, vel palude munitior ſit. Hunc deſcripto ambitu caſtrorū, foſſatis altiſſimis circumdāt ac muniunt. Poſt quæ ſequuntur cunei acutiſſimi, in circuitu cathenis deſuper colligatis. Sequitur dehinc ordo camelorū, qui commeatum & impedimenta pro vſu caſtrorū geſtant. Poſt quos minor altera foſſa foditur in ambitu, cum haſtis pro maiori tuitione in circuitu affixis. Quo in loco Satahori, Iaya, & Muſelim habitationes ſuas habent. Poſt tot validas munitiones, pedites qui Ianizari dicuntur, per multiplices ambitus papiliones & tentoria ſua figunt. In quorum medio Imperator ipſe cum pueris & miniſtris ſuis ornatiſſima tentoria habet. Eminent præterea duo maxima cornua contra hoſtes, quibus cum pugnandū eſt, adhærētia circulo caſtrorum. In quibus collocari ſunt equites cum ſuis præſidibus. In vno enim cornu ſunt milites Thimarci, qui agros poſſidēt in Natolia. In altero hi qui agros poſſidēt in Romania. In capite vero cuiuslibet præſidet princeps præſidum Beglerbegh. At in medio horum cornuum locantur omnes cuſtodes corporis Imperatoris, hoc eſt, Sphaioglani, Soluphtari, Solacchi, & cæteri aulici. Poſt quos ſituata ſunt varia genera tormen-

torum

torum & machinarum. Quum igitur pugnandum eſt, in qua parte imperii, bellum gerendum eſt, Beglerbegh illius partis cum ſuis præſidibus pugnam incipit. Quod ſi contigerit milites illius cornu ab hoſtibus ſuperari, mox alterum cornu opem fert. Superatis ambobus cornubus pugnatur omni genere miſſilium & tormentorum. Deinde cuſtodes corporis manus conſerunt. Vltimo Ianizari Imperatorem ipſum in medio duorum cornuũ colloeant, ne ſorte ipſe vertens terga hoſtibus, eſſet cauſa internecionis totius exercitus. Ineuntque pugnam eo feruore, velut in quibus totum robur exercitus conſtare videtur. Tanta autem animi promptitudine tamq; alacres ad bellũ (ſi quando cogitur exercitus) concurrunt, vt ad nuptias ituros putes. Nec tempus egrediendi præſcriptum expectantes, ſed illud ipſum præueniunt, pluresq; non vocati ſponte veniunt, magnam iudicantes iniuriam domi ocioſum manere. Cum nihil habeant præſtantius atq; excellentius, quam inter hoſtes, enſes, ac ſagittas in campo mori, non domi inter eiulatus atq; lachrymas muliercularum. Tales namque prælio occiſi, veluti victores beari prædicantur ac honorantur. Non igitur magni laboris eſt congregare exercitum Turcorum Imperatori, qui miſſis tantum nunciis Prouinciarum præſidibus exercitum congregandum præcipit. Hi per præconem in ſingulis oppidis ad præſtitutum diem adeſſe proclamant milites. Qui dicto audientes, mox cum præſide ſuo veniunt, ſine magno ſtrepitu: non curioſe ornati, ſimpliciter cum armis ſolitis. Vtuntur autem equites non niſi caſtratis equis, vt ſtrepitus fugiantur omnes. Nulla ephippiorum cura, ornatum omnem contemnunt. Arma in ſarcinis camelorum & mulorum deferuntur. Nullus diſcurrit aut cum equo ſaltat. Principes etiam cum ſimplici incedunt habitu, vt vix dignoſci poſſint. Neque vexillis vtuntur magnis, vt noſtri, ſed duces pro ſigno altam præferunt haſtam. In cuius ſummitate pili colorati pendent, quo facilius ducem ſuum agnoſcant. Qui tympano quodam cum fiſtula, quoties pugna ineunda eſt, ſignum dat. Et illi patria lingua vocantur Izumbaſthi, quibus ſubſunt centuriones nonnunquam quatuor, nonnunquam decem, qui Tſcheribaſchi appellantur, iuxta exercitus magnitudinem. Si autem maior ingruat Imperatori neceſſitas, exercitum cogit, qui vulgo dicitur Tſcherihor, quo quartus quiſq; & quintus quiſque bello aſcribitur: & tum immenſa aduenit multitudo. Cæterum quomodo caſtra ordinantur, & quo pacto Imperator ſeptus cuſtoditur, omnia hæc melius viſu diſcuntur.

DE RELIGIONE TVRCORVM RITVQVE, *ac more viuendi domeſtico in vniuerſum.*

EXigit res ipſa, vt poſteaquam militarem diſſeruimus Turcorum diſciplinam, qua domi foriſque vtuntur, nunc de quotidiano ac domeſtico loquamur viuendi ritu. Atq; primum omnium de religione ipſorum, quæ ita longe lateque radices egit, vt maximam Aſiæ, maiorem Africæ (nam & Saraceni Mahomeus religioni addicti ſunt) haud paruam denique Europæ partem occuparit inſana iſthæc ſcabies. Hanc Mahometes ille pſeudopropheta inuexit, miſeramque gentem ac ſtolidam fefellit lege ſua ineptiſſima, ſi modo deliramentum & aceruus mendaciorum (quæ Alcoranus eius continet) lex dici debet. Oſtendimus enim cum de hoc ſeductore loqueremur ſuperius abunde, quemadmodum callidus iſte veterator opera Sergii Monachi perfidiſſimi opus ediderit, cui titulum fecit Alcoranum, quo lex eius continebatur. Qua perſuadebat nonnullas ineptias fatuæ plebi, non vt religionem vllam aut diuina præcepta animis hominum insereret, à quibus animus eius longe erat alienus, vtpote qui ſceleſtiſſimus omnia contempſit per peſſima quæque vitia, veluti ſus in volutabro verſatus, ſed vt ſub ſpecie religionis decepta miſera plebe, imperium ſibi vendicaret, regnumque conſtitueret. Aſtutus enim carnifex ſine religione ſciebat nil ſeſe proficere poſſe, quæ animis hominum naturaliter pene inſita videtur. Hinc gladio legem ſuam confirmauit. Qui enim legem ipſius recuſarent, hos enſe ferroque interficere iuſsit. Licet, vt eſt Alcoranus eius plenus mendaciorum, nunc Chriſtianam probat legem vehementer ſummiſque præconiis effert, nunc vero Moſaicam. Atque vt his laudibus decipiat Chriſtianos, in albo veſtitos nominat, ac vnumquenque in ſua ſecta ſaluari plane aſſerit. Sunt autem qui hunc librum legis Alcoranũ ob præceptorum collectionem dictum, atque Alſurcanum ob diſcretam capitulorum (quæ Arabes azonas vocant) ſeparationem, à Mahomete collectum ſcribant, opera Sergii Neſtoriani. Quibus etiam tum acceſsit Iacobita Balteira, præterea Hebræus quidam Phinies, & Abdia nomine Salon, poſtea dictus Abdala. Alii vero tradunt mortuo Mahomete, quatuor diuerſos libros legis Alcorani titulo repertos. Quidam Merban filium Elhecken autorem ſcribunt. Quidam Elgug virum potentem, octuaginta quinque ſententias

libro detraxiſſe, & nouas totidem adieciſſe narrant. Legimus etiam apud quendam Ara-
bem Chriſtianum, Sergium monachum è monaſterio ſuo eiectum, Mecham applicuiſſe,
& Neſtorianam hæreſim (eius enim ſectæ erat) vt illis aſſentaretur, ſeminaſſe, idololatraſ-
que ad fidem Chriſtianam conuertiſſe. Inter quos Mahometes fuit: qui à Iudæis tamen
tribus aſtutis, ne ſyncerus fieret in fide, perſuaſus nouam legem edidit. Cum autē defun-
ctus eſſet Mahometes, Hebræi Hali filium Habitalix (cui Mahometes dimiſit collectio-
nes ſuas) perſuadere laborarunt, vt & ipſe prophetam ſe faceret, ac de libro legis quæ vel-
let tolleret, adiiceretq; noua quæcunq; placerent. Sic miranda eſt & magna inter Arabes
de huius libri autore variatio atq; diſceptatio. Communis tamē ſectæ huius factio credit,
Alcoranum à Mahomete ſcriptum, & à Deo ſibi inſpiratum. tam ſanctas leges continere,
vt eſſet legatus ac propheta gentis Arabicę, qui ab erroribus eam reduceret per reuelatio-
nes ſibi à Deo conceſſas, vt his ſeruatis legibus expectarent in Paradiſo remunerationem,
dicerenturq; in hoc mundo Muſſilmanni, hoc eſt beati. Vtcunq; tamen res ſe habet, cum
hic liber multis ſcateat nugis ac inexcuſabilibus mendaciis, multi ac magni ingenio atq;
doctrina viri excellentes, Græci ac Latini, viuis (vt aiunt) rationibus hunc examinantes
librum, confutarunt ac condemnarunt. Ioannes in primis Damaſcenus, qui paulo poſt
initium huius ſectæ fuit, acute ineptias illas refutauit. Tum Ioannes Segobienſis Hiſpanus
tranſtulit Alcoranum, ac contra deliramenta ingenioſe commentatus eſt. Petrus abbas
Cluniacenſis poſt Baſileæ Nicolao de Cuſa cardinali hunc Alcoranum tranſlatum tradi-
dit, ac librum quendam alium de generatione Mahometis, & duodecim ſucceſſoribus e-
ius in regno, cum centum quæſtionibus de doctrina eius. Hunc vir ſagaciſſimus vt intel-
ligere poſſet, Conſtantinopolim perrexit, ac in Pera doctos fratres ſciſcitatus de dubiis,
vbi rediit, librum ſcripſit de Cribratione Alcorani erudititiſſimum, qui impreſſus circum-
fertur cum aliis eius operibus oppido quam eruditis. Excitatus & Dionyſius Carthuſien-
ſis, opus inſigne contra Alcoranum Nicolao Pontifici nuncupauit. Alii prætereà fratres
plures, cardinaliſque quidam S. Sixti. Omnes tamen Ricardus ordinis prædicatorum,
quem alii Ricoldum vocitant, qui Arabicis literis in Baldaco operam dedit, ſuperare in-
genio viſus eſt: in Baldaco enim generale ſtudium eius ſectæ eſt. Vbi inhibent publice
Euangelium legi ac philoſophia, timentes ne Alcoranus poſt contemnatur. Superfluum
igitur eſſet, quæ de religione ſanciuit Mahometes, longioribus argumentis, & refellere
320 & improbare: ſatis eſt veluti digito quædam religionis præcepta ſignare. Cur vinum in-
terdixerit, cur vxores plures conceſſerit, abunde ſuperius enarrauimus. Geniales enim
delicias vitæ, obſeruatoribus legis ſuæ vndique, & hic & in paradiſo poſt mortem libera-
liſſime ſemper promiſit. Docuit autem orationes quinque in die offerre, quo lex eius me-
dia eſſet inter Moſaicam, quæ ter in die iubet orare, & Chriſtianam quæ ſepties. Vt autem
mundiciam perfectam aſſequerentur, ſtatuit manus, brachia, os, nares, aures, oculos, ca-
pillos, infimos pedes mundari. Voluptati id magis corporeæ conuenit, quam animæ pur-
321 gationi, quæ alio indiget lauacro vt mundetur. Iuſſit in domum Dei illicitam, quæ in
Mecha eſt ſemel peregre proficiſci, iliaque inconſutilibus tegumentis circumdare: tum
ſaxa per media fœmora retro proiicere. Quæ conſuetudo ab Indis ad Arabes manauit, &
à Mahometo corroborata permanſit: addito tantum lintheo ob verecundiam, Veneri in-
ſeruire per hoc clam inſinuans. Dicebat autem primum parentem è paradiſo eiectū hanc
domum ſtruxiſſe, & poſteritati ad Abrahæ vſque tempora pro loco orationis cōſignaſſe,
ſacrificiaque oblata illic eſſe, vſque ad Mahometis Iſmahelitæ tempora. Hinc domus hæc
pro orationibus deputata fuit. Narrat in Alcorano fabuloſiſſime, quomodo vna nocte ab
oratorio Mechæ in ſanctam domum Hieroſolymam iumento delatus ſit, vt hinc in cœ-
lum Duce Gabriele aſcenderet: quemadmodum vetulæ pueris ſolent aniles narrare fa-
bulas, faciens iumentum vti lingua humana. Cæterum multa huius ſectæ deliramenta ab-
bas Ioachim, dum in Apocalypſeos librum commentatur, deridet: eorumque prognoſti-
catur dementiam ex Ioannis Euangeliſtæ verbis.

Vnde ex hoc Alcorano edocti Turci, hunc hodie obſeruant viuendi morem, vt fra-
ter ille, qui duos & viginti annos illic ſeruierat captiuus, prodidit. In primis imagines o-
mnes, ſeu pictas ſeu ſculptas abhorrent ac deteſtantur vſq; adeo, vt Chriſtianos quoniam
his oblectantur Idololatras, dæmonumque cultores & vocitent & firmiter credant. Su-
perſtitionem inſignem & potiſſimum ridendam Chriſtianorū cenſent, qui arma atq; in-
ſignia ſua in templis, ædibuſq; ſacris ſuſpendunt, cum ipſi ne ſigillo quidem vtantur, etiā
in literis regiis, cōtenti nudis literis ſi nomen aſſit mittentis, aut ſyngrapho, cætera inutilia
vanaq; reputantes. Ex eadem cauſa vſum campanarum nequaquam admittunt, illis
ipſis

ipſis etiam Chriſtianis qui ſub ditione eorum viuunt. Neminem enim cogunt fidem negare ſuam: nec magni æſtimant perſuadere alicui vt abnegata priori religione, nouam aſſumat.

RELIGIO TVRCORVM SPECIALIS ET *de ſacerdotibus eorum, ac peregrinis.*

QValis ſit hodie Turcorum profeſſio particularis, frater is qui captiuus duos & viginti annos miſeram ſeruiuit ſeruitutem, oblitus patriæ linguæ, Turcorum idiomata plene aſſequutus eſt, ac literaturam, qua etiam ſacerdotio dignus viſus eſt multis, opuſculo quodam expreſſit. Quod ne periret, excerpſi, & notatu digniora decenti breuitate cõſcripſi. Profeſſio itaque ſuper quam fundata eſt lex Turcorum hæc eſt: Hillayl haha hillalach Mehemet erczullach, id eſt, Deus eſt vnus & Mahometes eſt propheta eius maior. Vbi ſub ſpecie pietatis dum ſe vnius Dei cultorem pollicetur, clam venenum miſeris infundit animabus Pſeudopropheta iſte Mabometes. Credunt enim Turci primum magnum prophetam à Deo miſſum fuiſſe Moyſen, cui datus eſt liber Tefrit, quem nos Pentateuchum dicimus: ac homines omnes qui legẽ hanc cuſtodierunt, fuiſſe ſaluatos. Cum autem lex illa per ſocordiam ac hominum malitiam fuiſſet corrupta, magnus iterum propheta à Deo miſſus Dauid, librum Tzabur attulit, quem nos Pſalterium vocamus. Sed iterum ad interitum eunte plebe, Ieſus tertius propheta magnus à Deo miſſus, nouam legem cum libro cui nomen Ingilis, hoc eſt, Euangelium, cauſa ſalutis apportauit. Deficiente vero & hac lege, quartus electus eſt propheta Mabometes, qui legem cum libro cui nomen Alcoranus eſt, à Deo accepit. Hæc itaque lex Alcorani primum præceptum hoc habet, vt ne cuiuſcunque ſexus dignitatis ac eminentiæ fuerit, prouectam aſſequutus ætatem, extra matrimonium vitam agat. Deinde magno rigore quinquies in die præcipit orandum, horis & temporibus aſſignatis certis. Prima eorum oratio patria lingua Dangnanias vocata, per quatuor Erket, & duo Czalamat perficitur. Eſt autem Erket geminata inclinatio, cum totidem proſtrationibus. Czalamat vero eſt ipſa ſecreta oratio, quam ſedendo perficit poſt quodlibet Erket, cum ſalutatione à dextris & ſiniſtris, & impreſſione pacis, quam vtraque manu in faciem obducendo facit. Fit hæc oratio in ortu ſolis mane, nullo habito reſpectu artificialis horologii. Secunda oratio quæ circiter meridiem fit Orientalis dicta, continet decem Ercket, & quinque Czalamat. Tertia oratio Kyndinanias lingua gentili nuncupata, in declinatione ſolis veſpertino tempore fit, complexa octo Ercket & quatuor Czalamat. Quarta oratio Achſamnanias vocata, quinque Ercket & tria Czalamat in ſe tenens, circa Occaſum ſolis fieri conſueuit. Vltima & quinta cæteris prolixior (nam quindecim Ercket, octo Czalamat complectitur) poſt cœnam tardiori ſolet fieri hora, dicta Iaczinonias. Has orationes vnuſquiſque cum parrochiano ſuo in proprio templo tenetur orare, niſi occurrente impedimento legitimo, ob quod in alio loco hæc explentur: quandoquidem licet etiam neglectas ſupplere, ſi non debitum tempus fuerit ſeruatum. Dies Veneris (vt ſuperius annotauimus) eſt apud Turcos celebris, quemadmodum apud nos dies ſolis, quo attentius orant: non tamen vacant ab vllo labore. Singulis autem ciuitatibus principale eſt quoddam templum, patria lingua Enemeſgit appellatum, quo die Veneris omnes conueniunt: Rex quoque in primis, & alii Principes. Oratione meridiana perfecta, fit prædicatio & eleemoſynarum regalium diſtributio. Vix autem dici poteſt quanto ſilentio ſacras ſuas orationes perficiant. Habent etenim inquiſitiones, qui accuſatos de orationum omiſſione multis afficiant ignominiis: vt per vrbem circumducentes, ac tabulam cum caudis vulpinis collo appendentes, non ſine mulcta pecuniaria dimittant: potiſſimum ſi orationes illas tempore ſuæ quadrageſimæ intermittant. Præparant autem ſe, vt paratiores ſint ad orationem faciundam lotione, quæ apud eos triplex eſt. Prima gentili lingua Zeoagirmeg vocitatur, quæ perfuſio eſt totius corporis cum aqua tam diligens ac curioſa, vt nullus penitus in vniuerſo corpore locus illotus maneat, alioqui inualida eſſet lotio. Solent ob id radere pilos in omni parte corporis, barba in viris excepta, & crinibus in capite mulieris. Quos tamen multo ſtudio lauant, & pectinibus crebro diſcriminant, vt aqua penetrare poſſit. Incidunt præterea vngues manuum ac pedũ, & vtuntur ob hanc rem circumciſione, vt hęc lotio non ſit inualida, ne ſub præputio ſordes remaneant. Non enim in remediũ alicuius culpæ talis ſit circumciſio, vt Hebræi facere conſueuerunt (quandoquidem originale peccatum apud eos ignoratur) ſed quandam ob ſuperſtitionem. Nam probri loco ducunt, ſi quis cuiquam dicat Czunerſz, hoc eſt, non circumciſe. Solent enim cæteris ignominiæ loco dicere: Vos incircumciſi, quaſi dicant immundi homines. Quanquam ma-

ior pars filiorum ſine circumciſione moriantur, adeo nulli ſaluti putant prodeſſe circumciſionem, ſi ſuperſtitio tollatur. Vt igitur ad lotionẽ reuertamur, primam putant perneceſſariam poſt quamcunq; pollutionis maculam, vel etiam naturalem. Nec enim cuiquã loquitur, vel aliquo tractatur, ſi poſſibile eſt, etiam vix ab vllo cernitur, niſi prius in aqua merſus aut perfuſus aqua mundetur. Sunt itaq; in ciuitatibus inſignioribus balnea, quibus continue vtuntur. Vbi non ſunt, ſecretum locum aliquem ad lotionem præparatum habent in domibus, vt poſſint aqua perfundi priuſquam domo exeant. Pollutum enim uero ſi agnoſcant, Tſchump per contumeliam vocant, per quod immundiciam tanquam execrabilem reprehendunt. Altera lotio vulgo Taebriat dicitur, quæ neceſſaria eſt cum opus naturæ exercetur, vel ventoſitates erumpunt: tum enim aliquo ſecreto loco verenda abluunt. Maxima etenim ſolicitudine curant, tam domi quam foris vel caſtris, dum naturæ opera perficiunt, ne corpus denudent. Vtuntur nanque fœmoralibus amplis, quibus ſolutis (nam ante aperiuntur) reiiciunt curuati in terram veſtes ſine corporis nudatione, vt vix quiſpiam quid agat deprehendi valeat: erectus enim & ſtans nunquam quis cernitur naturæ opera exercere: piaculum id foret maximum. In primis tamen cauet, ne faciem in meridiem vertat hoc agens, quo ſe orantes vertere conſueuerunt. Tertia lotio Abdas dicitur, alii Aptam vocant, quinq; ſenſuum organis pernecceſſaria: qua manus & brachia ad cubitos vſque abluunt: dehinc os, nares & tota facies ad aures vſque. Tum manu cum aqua ſuper ducto capite, deſcendit ad pedes, abluriſque cruribus ad tibias hæc lotio proficiſcitur. In omni loco licitum eſt hanc facere, nec neceſſum vt præcedat vnamquanque orationem, niſi immundicia aliqua hanc exigeret. Satis eſt enim vna lotio ante orationes omnes, ſi caueatur immunditia omnis. Licet aliqui ob maiorem cautelam ac deuotionem frequentius eam repetant.

Ieiunium habent in anno ſemel per menſem integrum. Accipiunt enim lunationem vnam inter duodecim lunationes anni communis, in qua ieiunant. Cum enim annus ſolaris non concordet in menſibus cum anno lunari ſine embolyſmo, huius ignari ſupputationis, duodecim lunationes pro anno capiunt. Menſis igitur ieiunii eorum nunc in hyeme, nunc in æſtate contingit. Abſtinent autem ipſo ieiunii die ab omni genere cibi & potus. Noctu autem quoties libuerit crapulantur. In fine ieiunii vnum paſcha celebrant, in quo memoriam mortuorum agunt peregrinantes, ac commeatum ſecum deferẽtes, quo veſcantur. Oſculantur ſe inuicem mutuo, & bonum imprecantur paſcha alter alteri. Poſt XL. autem diem ab hoc alterũ paſcha celebrant, quo eorũ peregrini ad Mecham veniunt cum multis aliis nationibus, quæ huic ſectæ adhærent. Etenim Arabes, Saraceni, Tartari, quandoq; etiam Chriſtiani, qui ob id maximopere honorantur, tanquam victores & viri digniſſimi, multiſq; vtuntur priuilegiis, cognominati Hatſchilai, annuatim viſitant memoriam mortuorũ, & ſepulchtum Mahometis in Mecha ciuitate, quæ 40. dierum itineris ſpacio à Hieroſolyma diſtat, venerantes. Quod iter camelis (quoniam terra eſt aridiſſima, & hinc arenoſa admodũ) perficitur, à Soldano in hunc vſum ordinatis. Sunt iis peregrinis duo conſtructa xenodochia, quæ nos hoſpitalia dicimus: in itinere vnum, quod Czeſnmenczercii lingua dicitur patria, capaciſſimum multorum hominum, exædificatum in locis deſertis, vbi habitatores non ſunt. Alterum in ciuitatibus Ymarat cognominatum. Sunt autem à Regibus & Principibus extructa, & poſſeſſionibus dotata plurimis, vt reditibus illic ali poſſint abunde bis in die, non modo peregrini aduentantes, ſed & ſtudentes quidam aſcriptitii & ſacerdotes nonnulli, qui pro fundatoris anima officium quotidie dicunt.

Gymnaſia præterea habent, in quibus leges ciuiles à Regibus editæ pro regno conſeruando docent: in quibus qui proficiunt, honorantur, & ad iudicandum ac populũ gubernandum eliguntur: Inſigniores Muderis, minores Minetſthum vulgo dicuntur, minus vero docti Taurſman. Quibus ſufficit, vt Alcoranum ſciant, & cerimonias quæ ad orationem & cultum legis pertinent, bene intelligant: exempti à ſeruitute, & liberi ab oneribus communis populi. Iudices enim Regiſtrarii & Iuriſconſulti, qui Caliphe dicuntur, aliis ſunt pro neceſſitate prouiſi ſtipendiis. Nullam tamen liberalem artem addiſcunt. Ab omnibus honeſtis diſciplinis & ſcientiis ſunt ita alieni, vt nec nomina noſcant, nec myſteria ac ſacramenta ceremoniaſq; legis ſuæ aliqua ratione confirmare poſſint, innixi ſolis conſuetudinibus. Sacerdotes eorum nullam habent occupationem circa curam animarum, vt noſtri, in audiendis confeſſionibus, exhibitione ſacramentorum, & cuſtodiendis reliquiis ac ædibus ſacris: quandoquidem nullas habent. Nihil enim eccleſiæ eorum à domibus differunt communibus, vt nec ſacerdotes à communi populo. Sacerdotes nanque nec meditationibus, nec ſtudiis literarum vacant, ſed vxoris ſolatio & filio-

rum

rum communiſq; familiæ. Iumenta enim curant, mercantur, vſuram capiunt in poſſeſſionibus, venationi incumbunt, aucupio & canibus operam nauant: nihil eſt eis illicitū prohibitumue. Qualis enim lex ac cultus, tales & ſacerdotes & miniſtri. Quamuis enim multam coram hominibus religionem ſimulant, clam tamen omnibus ſe flagitiis immergunt. Literas pecunia corrupti ſcribunt libertatis, vt ſerui capti fugiant. Magicas item vanitates literis ſignant, ne quis in prælio vulneretur, aut enſe aut ſagitta. Quas literas gentili lingua vocant Haymayly, multis omnino nequitijs coinquinati.

Habent autem religioſos multos habitu exteriori differentes, & arte diabolica (cuius filij ſunt) miranda facientes: quibus rebus miſeram plebem, dæmone malo ſuffragante, decipiunt. Quidam enim incedunt nudi, operientes verenda tantum: tantam præ ſe ferentes patientiam, vt quaſi impaſſibiles, neq; hyemis ſæuitiam frigore, neq; æſtatis ardorē calore ſentiant: ſtigmata, cicatrices, inciſiones cutis, vlcerationes æque ferentes, ſi quis faciat, inſenſibiles pene. Quidam eo deueniunt abſtinentię, & tantam induunt perfectionem, vt rariſſime cibum ac potum, nonnunquā penitus ſine cibo & potu degant. Alij magnam paupertatem profeſſi, nil de terrenis rebus cogitant, nec in craſtinum aliquid reſeruant. Alij rurſus perpetuum ſilentium tenēt vt muti, Czamutlar dicti, nullam cum hominibus conuerſationem habentes: ac ne prouocati quidem ſummis iniurijs ac tormētis ad loquendum cogi poſſunt. Dicunt alii ſe viſiones ac reuelationes, alij raptus ac extaſes ſupernaturales habere. Quicunq; autem in hoc ſtatu degunt, Dermſchler nominantur, ſignaq; diuerſa profeſſionis geſtant. Aliqui in capite pennas, quibus ſignificant ſe meditationibus ac reuelationibus deditos. Aliqui inaures, quibus notant obedientiam in ſpiritu, propter raptus frequentiam. Nonnulli cathenas in collo aut brachijs, quibus violentiam, quam in extaſi patiuntur, notificant. Nonnulli habitum varijs coloribus ex peciis conſutum, quo paupertatem repræſentant. Varios tamen habentes viuendi ritus. Quoniam aliqui inter homines conuerſantur, alij ſeorſum cōgregati in modum villæ, pleriq; in nemoribus ac locis deſertis. Qnidam in ciuitatibus aquam baiulant in vtribus, ad bibendū optimam, nihil inde mercedis expoſcentes, ſed hoſpitalitatis officiū exhibentes. Habitant aliqui circa ſepulchra mortuorum, & ex oblationibus populi viuunt. Hi omnes non ſeruant leges Mahometis particulares, quia vxores aliqui non habent, nec lotiones nec orationes ſecundū cerimonias prædictas faciunt. Fœminæ autē quędā his ſeſe religioſis clam cōmiſcentes, dicuntur natos ſine virili ſemine parere, qui Neſcſogli vulgo vocantur: quāquam diabolico id fieri ſuggeſtu fetatur. Quorum ſemper duo in magna illa ciuitate, quæ Burſia corrupte, Pruſia ab antiquis dicta, capillis vel veſtimentis ſuis omnes infirmitates dicuntur depellere: quia eorum & actio & vita mirabilis & ſupernaturalis cenſetur. Ob id Chriſtianis illudentes, minime mirum eſſe dicunt, ſi Ieſus Chriſtus ex Maria virgine natus dicatur. Omnes vero religioſi illi, qui Dermſchler vulgo nominantur, in magna habentur veneratione, quaſi ſanctorum ſuperſtites ac ſucceſſores, regnique totius conſeruatores, & amici Dei ac Mahometis. Horum opinio eſt, legem nihil prodeſſe, ſed gratiam Dei qua hominem ſaluari oportet, quæ ſine merito & lege ſufficiens eſt ad aſſequendam ſalutem, quam ipſi Rach Matallach nominãt. Sed nulla ratione, nulla autoritate opinionem ſuam, prodigiis tantum & ſignis aſſerunt: multos in ſui fauorem trahentes, potiſſimum qui ſpirituales & deuoti ſunt. Sunt qui Czoſilar appellantur, quaſi meditatiui vel ſpiritualibus exercitiis dediti. Hi quaſi ſucceſſores Prophetarum & patrū, qui hanc ſectam fundarunt, magnæ autoritatis habentur, traditiones patrum allegantes, & per meritum homines ſaluari aſſerentes, ſine gratia & lege (quod Pereketallach vocant) intenti orationibus particularibus, exercitiis ſpiritualibus, vigiliis, & meditationibus. Nunquam enim orationem intermittunt continuam, quam ipſi Izillaraitmach vocitant. Noctu conuenientes in circulo conſidunt, ac commotione capitum per aliquod tempus reperendo dicunt Laylachillabach. Subiungunt deinde crebro item repetẽdo Lahu. Tandem repetunt iterum Huhu, & quaſi exanimes cadunt & obdormiunt. Hos maxime illi venerantur, qui generis antiquitatem & ſtemma nobilitatis referunt, Efflier Embieler dicti, quorum genus eorum alterius nationis commixtionem non accipit, nec à patrum ſanctione huius ſectæ vnquam receſſit. Sunt præterea qui Horiſe, quod hæreſim ſonat, patria lingua dicuntur, aſſerentes quemque in ſua lege ſaluari à Deo data, cum tales æque bonæ ſint ſeruantibus: nec vlla ſit alteri præferenda. Hi quaſi ſchiſmatici & Turcis ſuſpecti, nonnunquam deprehenſi affliguntur. Quandoquidem occulte docent, & Chriſtianorum eccleſias ſubeunt, aquaque benedicta ſe conſpergunt, ſigno ſe crucis muniunt, legemque Chriſti tam bonam quam Mahometis aſſerunt. Religioſi autem Turcorum feſtiuitates quaſdam agunt, vel propter vota populi eis oblata, vel ad aſſequendam

pluuiam,ſerenitatem,victoriam,vel propter prædeceſſorum memoriam. Quæ quidem feſtiuitas Machia, ludus autem quem faciunt Czamaeh patria lingua dicitur. Congregantur enim finitimi vnius regionis,occidentes(ſi habent)animalia. Sin minus,ex leguminibus & oriza cœnam inſtituunt. Refectione peracta,qui primus inter eos eſt tympano accepto,modulatur,cæteri ſurgentes,ordine ludunt quadam regulata totius corporis agitatione, motibus honeſtis omnium membrorum & valde decẽtibus,ſecundum modulationem menſuræ inſtrumenti muſici. Tum in modum vertiginis quodam motu velociſſimo circulariter rotatione ac corporis reuolutione(in qua vis ludi conſiſtit)ita celeriter reuoluuntur, vt homo ne ſit an ſtatua baud facile diſcernas, oſtendentes ſe in hoc quaſi ſupernaturalem habere corporum agilitatem. Licet autem quiſpiam eos poſſit in cæteris ludi geſtibus imitari, bane tamen reuolutionis rationem, quantumuis agilis, nemo ſacile ſequetur. Finito ludo ſurgunt omnes, & ordine confuſo imprecationis voces pro ſalute eorum,à quibus eleemoſynas acceperunt, emittunt. Aiunt Prophetas antiquitus iis ludis vſos, cum Dauid dicatur ante arcam Domini luſiſſe. Loquuntur autem inter ludendum ſermones quoſdam obſcuros à patribus ſibi traditos, qui ad eos dum in raptu & extaſi ſunt,in ſpiritu locuti ſunt. Qui quibuſdam breuibus ſententiis materiam complectuntur de qua tractant, verſibus & rythmis, quibus myſteria ceremoniarum ſuarum ſpiritualiter explicant. Ob id ſacerdotes alii bos inuiſos habent tanquam ſimulatores,improbantes ipſorum & ludos & imprecationes tanquam inutiles, cum legem minime obſeruent: Licet maximam vitæ ſanctimoniam tam dictis quam factis oſtentant, Angelique ex moribus,non homines iudicantur. Quamuis enim ſpiritualis maieſtas de facie exprimitur,ſit tamen ſuperbiæ venenum occultum intrinſecus. Volunt enim ab omnibus obſeruari: offenſi parum,indignationem Dei imprecantur, ſæpeque vindicta ſubſequi viſa eſt: omnes itaq; cauent,ne hos offendant.

Mortui enim illi in numerum Sanctorum referuntur,& ſignis quibuſdam ac mendacibus prodigiis cum honorãtur, plebem ſeducunt. In tota vero Turcia primæ venerationis habetur,cui nomen Sedichaſi,quod interpretatur ſanctus victor, vel victorioſus inter ſanctos. Cuius ſepulchrum eſt inter limites Caramannorum & Othomannorum. Quem tanta religione colunt, vt neminem deſiderio ſuo fraudatum, qui opem illius implorauit conſtantiſſime credant: præcipue ſi bellorum ac victorię vota fiant. Ob quam rem, maxima donaria à Principibus quotannis viritim ad huius ſepulchrum deferuntur.

Eſt alius apud hos ſanctus Hattſeipertefch cognominatus, hoc eſt, peregrinationis adiutor, quem implorant peregrini.

Qui vero Aſcik paſſa dicitur, patronus amoris extat,& in matrimonio inuocatur prolis cauſa, vel in partus periculo, vel maritatis litigantibus.

Vair paſſa, diſcordantibus cõcordiæ patrocinium conferre dicitur, nunc ſe iuuenem nunc ſenem hominibus oſtendens.

Sehleychpaſſa conturbatis & tribulatis ſolatium præbere dicitur.

Chiridirelles viatoribus neceſſitatem patientibus auxilio eſſe ſolet. Quem in forma viatoris equo inſidentem apparere inuocantibus aiunt.

Honorantur & quidam, qui pecorum & cæterorum animalium curam habent, & qui pro pluuia aut ſerenitate aſſequenda inuocantur, quorum alter Goiuelmirſcin, alter Bartſcumbaſſa nuncupatur: his butyro litant & calido pane, quem paſſama vocant.

Fuit inter religioſos illos quondam ſuſpicio Regis de proditione, quocirca indignatus Amyras, hoc eſt, Rex, omnes comburi iuſſit. Cum autem ſenior ex illis pro excuſatione multa dixiſſet fruſtra, primus ardentem introiuit furnum intrepidus, illæſuſque manens, incendium reſtinxit: ac miraculo illo regis iram mitigauit, vt ſe ſuoſque à mortis redimeret periculo. Omnes illius poſteri hunc tanquam ſanctum venerantur, eiuſq; ſoleas, quæ in furno cum ipſo intactæ manſerunt, pro teſtimonio veritatis hodie oſtendunt. Omnia tamen hęc velamine ſimulationis obteguntur. Nam quur faciant ſacerdotes prędicta, reddere cauſas nequeunt, de ſutura vita omnes æque dubii. Antichriſtum Teſchel vocant,& friuola multa de purgatorio comminiſcuntur, abſurdaq; multa fabulantur de inſerno, è quo dicunt Mahometem poſt iudicium cuiuſcunq; ſectæ homines omnes liberaturum, ob autoritatem magnam, quam apud Deum gerit.

De cæteris moribus domeſticis Turcorum.

NVLLA maior cura Tureos ſubit, quam vt plures homines capiant & abducant, vendantq; & lucrentur. Nam Barbarum genus ſæua rapacitate aurum appetit, ob nullamq; rem magis Regem obſeruãt, quam vt aureos præbeat indies numos: Licet in Regios natos miro amore ſint affecti. Nec audent regium ſanguinem perſequi, niſi regia domo natus quiſpiam, in propinquum impetum crudeliter primum faciat. Ob id Regi ſuo valde obſequioſi, cũ iubentur, dicto citius ad bellum exeunt. Si quãdo hoſtibus congrediũtur, ingenti clamore & ſono tympanorum voces ædere, vt terrori multitudo ſit, conſueuerũt. Tum Mahometem Deum ſuũ inuocant, corpus lauant purgantq;, priuſquã prælium ineant. Tum quotidie in aurora ac ſolis occaſu fiſtula, & tympanis cantant, de futura victoria exultantes. Principes autem Turcorum, cum mutua ſeſe reu[illegible]entia afficiunt, ter digito labellum compeſcere ſolent. Mos deniq; eſt apud Regem Turcorum, ne oratores ac legatos ipſe audiat, ſed Principes qui Baſſæ dicuntur, tanquam interpretes ac interceſſores ad Regem referunt, more Regum Perſarum, familiaritatis vitandæ gratia, quæ faſtidium parit. Quantum autem Reges in vita venerantur, tantum iis mortuis in tumultu ac ſeditionibus excitandis ſunt parati. Ærarıa diripiunt, domos ſpoliant, & nihil quod ad locupletandum proſit, omittunt. Mercatores in oppidis habent, qui priuilegiis à Rege muniti, captiuos quoſcunq; emunt, vẽdunt, impignor[illegible], redimunt, iuxta regalia ipſorum decreta, ſine cuiuſcunque obſtaculo. Bellum quoq; ea cauſa adeunt, vt homines mercentur, ac publice in foro vendant vt pecora, ingenioſiſſimi ad noſcẽdum, qui viribus valeant, cui labori adaptandi. Tum palam ſine pudore homines nudi vtriuſq; ſexus proſtituuntur, currunt, ambulant, ſaltant, vt hinc ætas, virtus, rubor diſcernatur. Si qui inobedientes aut verecundi pudenda tractari recuſarint colaphiſantur, & flagellis cæduntur. Hic filius venditur matre vidente, hic mater abducitur in confuſionem filii, hic marito erubeſcente vxor vt ſcortum eluditur, alioque viro traditur. Hic vxor maritum videt aratro alligari. Hic paruuli è ſinu matris rapiuntur (Abducunt enim non prouectæ modo ætatis homines, ſed paruulos & lactentes infantulos) Denique nec dignitatis, nec ſexus, nec ætatis, vel minima habetur ratio. Miles, paganus, ſacerdos, plebeius, nobilis, ignobilis pari libra æſtimantur. Serui empti mancipantur teterrimæ ſeruituti, tanquam perpetuis carceribus: vbi nulla ſpes amplius libertatis, ſed labores intolerabiles cum maximis opprobriis. Auidiſſime enim omnes, ſeruos & ancillas poſſident, quia credunt egeſtatem ſe nullam viſuros, ſi ſeruos habeant. Quoniam cum ſerui multiplicantur, cum ancillis iungunt connubio. Villas ergo totas exædificant, & agros iis colunt, ac inde ditantur. Serui itaque nil aliud cogitant, aut nulla alia de re colloquuntur, niſi de conſilio fugiendi. Heri hoc animaduertentes, cibum ſubtrahunt, ne viaticum parent. Raro autem fuga elapſi, euadunt, præſertim qui vltra mare abducũtur: tam ſoliciti ſunt Turci requirendi inueniendiq; profugos. Inuentis & reductis, duplicatur miſeria. Si iterum reducantur profugi, cruciantur & affligũtur ſine omni humanitate. Nunc enim victus, nunc habitus negatus, mortem accelerat. Quibuſdã compedes, quibuſdam cathenæ annectuntur. Sunt quibus nares, aures, neruos pedum abſcindunt, vt deformes noſcantur. Prudentiores tamen ſeruos vt retineant, pacto & termino ſeruitii ſtatuto, Iudici ordinario illius loci præſentant, acceptoq; ſyngrapho de libertate aſſeqnenda ſecuros reddunt. Perfecto tempore ſeruitutis, iudex Imperiali autoritate donat libertatem literis publicis (quas inſtrumenta ſolennia conſueuimus appellare) tum licebat olim patriam petere. Nunc non licet etiam aſſequuta libertate, ſed liberum eſt in Turcia quæcunque negocia obire. Qnãdoquidem in itineribus impediuntur edicto Regis, ne patriam petant. Sunt tamen ſacerdotes, qui accepta pecunia à ſeruis adulterinas literas miro aſtu fabricãt, quibus nonnulli fortuna propitia euadũt. Sunt item fures quidam, qui ſe mercatores fingunt, vt ſeruos & ancillas fugitiuas abducant, & in remotioribus locis vendunt: & hinc iterum furtim abigunt, donec propinquiora & finitima loca contingant, tum accepta pecunia, literas donant, quibus poſſint (ſi habuerint fauentem fortunam) euadere: licet pauciſſimi ad patriam reuertantur. Verum ex Boſna, Albania, Sclauonia, adiacentibuſque regionibus, ob paupertatem (quia ob annua tributa ac vectigalia ad ſummam egeſtatem redacti ſunt) cum ſe nutrire vix poſſint, ſponte ad Turcos veniunt & ſeruiunt, nonnunquam in magna multitudine; qui facile perſuadentur, vt perpetuo maneant.

Horum maxima eſt copia in Adrianopoli regia vrbe, quia facile linguam patriam ediſcunt. Licet Sclauonica paſſim pene omnes vtantur lingua, & Imperator & curiales. Ex hac multitudine Turcus decimam colligit, & è Græcis quibuſdam adhuc Chriſtianis, vt ſibi cuſtodes corporis Ianizaros efficiat, vt ſupra abunde narrauimus. Sic itaque tria genera hominum Chriſtianorum in captiuitate Turcorum inueniuntur. Primum eſt illorum, qui in pura ſimplicitate vitam agunt, nihil de factis eorum aut ſolliciti aut curioſi, timentes ne ab erroribus decipiantur, Chriſtianamq; ſuam religionem pro virili in ſeruitutis iugo cuſtodiunt. Alterum genus illorum, qui curioſe ſecretiſſima quæque indagant & ſcrutantur. Atq; hi pericula nonnunquam experiuntur, dum incaute ſe ingerunt. Id autem faciunt, vt errata ac deceptiones huius perfidæ ſectæ in ſcripta redigant, poſteriſq; mittant, ne ſeducãtur. Sic plures legimus captos, qui omnem illorum ſuperſtitionem curioſe diſquirentes, hæc quæ ſcimus nobis nota reliquerunt. Tertium genus mediũ quoddam tenet. Cum enim illi incaute eorum facta conſiderant, ab erroribus eorum capiuntur, fidem ſuam perdunt Chriſtianam, & ſuperſtitioni ſe addicunt. Quorum magnus ibi eſt numerus, quoniam ad dignitates deinceps & diuitias perueniunt. Hoc facit ſimulata illa ſimplicitas, quam in veſtitu, habitu, equitatu oſtendunt: deridentes in primis Chriſtianos, qui veſtium varietate gaudent, cum apud ipſos tam viri quam fœminæ, tam nobiles quam ignobiles, nihil curioſitatis aut leuitatis in habitu oſtendant: Quod item in equitatu faciunt, cum prælium ineunt. Quinimo & Imperator illorum nonnunquam videtur cum duobus aut tribus balneum ingredi, ac templum religioſe adire, vbi non in cathedra ac ſolio regali, ſed in terra ſubſtratis tapetibus ſine reliquo ornamento, vt cæteri, ſedet. Ante omnia autem ſtudent Turci munditiæ. Omnia enim ſuſpecta de munditia reiiciunt. Ob id & vinum minime bibunt, quod olim cauſa magni mali angelis fuit, qui inebriati vino, coitum cuiuſdam pulcherrimæ mulieris petierunt, & iter ad cœlum docuerunt. Ipſi vero in puteum quendam profundiſſimum damnati ſunt. Sed & carnes porcinas non comedunt, qui dicunt hominem illis immundum fieri. Et vinum in terra calidiore, vt in Arabia, parum habet voluptatis, cum frigidis delectentur potius poculis. Nec in parte domus vbi comedunt, aut canes aut pullos admittunt, ne loca fœdentur. Nec ſi vas aliquod, vel canis vel pullus contingat, ex eo amplius veſcuntur. Solent enim pullum fune ligatum diebus ſeptem ac amplius tenere, vt purum tantum granum comedat. Nec morticinis veſcuntur ac ſanguine ſuffocatis. Niſi enim ferro viderint gulam animalis ſecari, carnes non comedunt. Hinc etiam poſt quamcunque pollutionem, vt ſuperius late diſſeruimus, balneantur ac mundantur. Simplicitatem præterea oſtendunt ædificiis ſuis, nullam penitus habentes delectationem in conſtruendis domibus: licet ſint auro atq; argento ditiſſimi, ſuperfluitatem tamen eſſe iudicant. Raro enim ex lapidibus, frequenter ex lignis domus conſtruunt. Rident itaq; mirum in modum Chriſtianos, cum tanta vident ædificia: quæ ideo putant extructa, quaſi credant ſe perpetuo victuros. Nobiliores autem æſtatis tempore relinquentes vrbes, in campo ſub papilionibus degunt, venationibuſq; vtuntur. Qui vero pecudibus operam dant, nullas penitus habent domos, ſed cum pecoribus terras pro paſcuis quærunt: hyeme calidiora & inferiora loca, æſtate ſuperiora quamuis ditiſſimi ſint in auro. Tuguriis exilibus contenti: oſtendentes ſe mundi peregrinos. Luſores pro pecunia quocunq; genere ludi, ignominia afficiunt, ac deinceps grauiori ſupplicio puniunt. In terra comedentes omnes ſedent, nec ſcamnis nec ſedilibus vt nostes: quadam tamen decenti compoſitione, multum naturæ ipſi deferentes. Menſam habent ex corio ceruino, plerunque attonſo ac rotundo, latitudine quinque aut amplius palmarum, cum circulis ferreis. quibus introducta corrigia inſtar burſæ clauditur, aperitur & portatur. Diſcalciati autem & in templis & in menſa ſedent. Inhoneſtum enim videtur, ſi ſedeat aliquis calceatus. Vtuntur ergo genere ſolearum (quas planellas dicimus) ipſi ſua lingua bathmag vocant: his fœminæ præcipue vtuntur. Vbi vero ſedent, tapetibus loca ſternunt, vel laneis vel ſcirpeis, vel iuncinis. Exigente tamen neceſſitate ob humiditatem vel immundiciam, tabulata à terra parum eleuata ponunt.

Quod vero ad augendam prolem attinet, licet vnicuiq; ſecundum legem duodecim habere vxores legitimas, ancillas vero ſine numero quot libuerit. Et ſecundum eandem legem omnes filii & filiæ ancillarum habentur æqualiter hæredes cum vxorum filiis. Solent enim pluribus in locis ac villis ſingulas habere vxores. Nam ob inquietudinẽ ac iurgia, raro in vna domo duę ſimul manent vxores, Poſſunt autem dimittere vxores quando volunt. Quoniam ligamen illud matrimonii, quod ſuo idiomate Kebni vocant, in poteſtate viri eſſe dicunt, nõ mulieris. Interuenit tamen huic etiã matrimoniali vinculo ſacer-

dotis autoritas. Æqualiter pene etiam omnibus vtuntur, concipiendæ prolis gratia, ne amorem impetuoſum in aliquam transfundant, licet duodecim habeant. Vtuntur fœminæ ſimpliciſſimò habitu, nullum luxum repræſentante. Nec vnquam ſine velo aut aperta facie, in conſpectum virorum, vel domi vel foris prodeunt. Mitræ caput tegunt, extremitas veli faciem tegit, vt ſoli oculi emineant. Hoc tam villanæ quam nobiliores faciunt. Nulla enim in publicum prodit nobilis, niſi ſubtili velata ſit ſerico. Vt homines ipſa videre poſſit omnes, à nemine autem facies eius videri. In die Veneris quæ apud eos ſacra eſt (vt diximus) ad meridianam horam nobiliorum vxores templum ingrediũtur. Vbi locus ſecretus ſolas mulieres capit, quẽ viri vel non debeant, vel non poſſint adire. Colloquium viri & mulieris in publico perrarum eſt. Rariſſimum maritũ cum vxore ſedere aut equitare in publico. Cauent enim in domibus, ne coram familia vllum laſciuiæ indiciũ oſtendant: tanto rigore non modo in familiam, ſed vxores quoque vtuntur. Nobiliores eunuchis vxores ſuas cuſtodiunt, ne viris aliis miſceantur. Magna ſeueritate omnino erga mulieres vti conſueuerunt, etiam conſanguinei. Facta enim de ſponſatione, ſponſus vſque in nuptiarũ diem non cõparet in faciẽ ſoceri aut ſocrus, quod item & ſponſa obſeruat. Tãta eſt apud iſtos verecundia, qua non modo plebeios, ſed & ſapiẽtes decipiunt, vt apud ipſos conuertantur. Conuerſis ſacerdotibus & religioſis ad ſe, multas prouiſiones faciunt, vt cæteris exemplo ſint. Sic multi videntur religioſi Minores, Prædicatores, & cæteri, qui ſide Chriſti abnegata Mahometem adorant, miſeramque plebem ſeducunt. Hæc omnia tendunt in deceptionem, quemadmodum tota lex Mahometis deceptionibus eſt pleniſſima: in his enim eſt fundata, & amotis his, tota corruit. Nam quæ de circumciſione ac lauacro præcipit, eo tendunt, vt Hebræos Chriſtianoſque decipiat. Cætera omnia, quæ lex illa (ſi modo deceptio lex dicenda eſt) complectitur, de mundicia, carne porcina, vino, & id genus aliis, vt luxum expleant & Veneri inſeruiant, excogitata ſunt. Omnia alia ſimulata & ficta, vt vno verbo complectar ſingula. Si quis vero latius quæ contra hãc legem dici poſſint ſcire deſideret, Nicolaum Cuſam in Cribratione Alcorani adeat: Et pulchram relegat, ſed longam Pii Pontificis ad Mahometum Turcum epiſtolam, quæ incipit: Scripturus autem quæ pro tua ſalute, &c. In qua potiores legis Mahometis deceptiones recenſentur, & ridendæ ineptiæ. Sed in oratione quoq; habita in conuentu Mantuano, ſexto Kal. Octobris, Anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo nono, Pius Secundus Pontifex Maximus, vanitates legis Mahometicæ plures numerat: adhortans ſimul Principes (quod & in bulla magna facit, quæ ſic exorditur: Ezechielis Prophetæ magni ſententia eſt, &c.) & vniuerſos Chriſtianitatis proceres precibus flagitat, vt contra Turcos proficiſcantur, & bellum ſumant. Suaſit quidem, ſed non perſuaſit Orator ille Pius & Pontifex. Et ob id ſemper latius ſerpſit hoc malum, vſq; in ætatem noſtram. Negligentiaq; Principum res iam eo deuenit, vt neq; Pontifex, neq; Cæſar, nec Reges, nec Principes, nec ciues, nec communitates de Turcis cogitent, loquantur, aut conſultent. Dormimus omnes in vtramq; aurem ſecuri. Vereor ſane ne nos excitaturus Turcus olim oſcitantes ita obruat, vt ne ſpatium quidem fugiendi nobis relinquat. Ego quod poſſum omnem moueo lapidem, ſingula oculis ſubiiciens. Fœlicis Petancii commentariũ, quibus itineribus Turci ſint aggrediendi, veluti Corollarium ſubiungo. Quo cum magna olim mihi fuit familiaritas, cum Oratorem Cæſaris Maximiliani Budæ agerem. Hic etenim & ad Baiazetem II. & Zelymum aliquoties iuit Orator, & plane multa Turcorum nouit, quæ oculis vidit. Sed iam ô lector hunc audias.

Fœlicis Petancii Cancellarii Segniæ, quibus itineribus Turci ſint aggrediendi: Ad Vladiſlaum Hungariæ & Bohemiæ Regem.

ACCEPIMVS ſereniſſime Rex, maiores noſtros cũ de inferendo bello conſultarent, prius itinera quibus tuto in hoſtes pergerent, multorum ſcriptis, & documentis accuratius inueſtigaſſe. Qua ex re ſæpe compertũ eſt, eos fuſis validiorib. copiis, ampliſſima regna atq; opulẽtiſſimas Prouincias ocius fuiſſe adeptos. Ea propter operæprecium erit maieſtatem veſtram cõmonuiſſe, quos terrarum limites, quaſue gentiũ regiones adeat, in Turcos expeditionẽ affectans. Et quamuis decenti & matura perſuaſione ad prouiſionẽ ruinæ Chriſtianæ opus eſſet exordiri prolixioribus verbis, tamẽ ſtatus perturbatiſſimus rerũ me prohibet, eoq; maxime, quod maiores noſtri (quorũ exẽplis innitimur) in huiuſmodi arduis & mature nauãdis rebus, impi-

gri ac ſemper citiſſimi exriterunt. Igitur dimiſſis oris maritimis, quæ verſus Aſiam nauigantibus patent, referam qui tramites ex Septentrionali plaga in Thraciam & Orientem dirigant. Primum igitur ex Pannonia ad Hiſtri & Saui confluenrem traiicitur in ſuperiorem Myſiam, prope Belgradum oppidum vbi duæ concurrunt viæ. Altera ſuperior in Thraciam ſiue Romaniam, altera inferior ad Dardanos & Macedones mittens. Sed ſuperiorem viam ſequendo, patentibus campis Godomiri, præter celebre fanum Reſſane, Regum atque Principum illuſtratum ſepulchris, non procul pertranſito amne maioris Murauæ, relictiſque ſiniſtrorſum agris Brailoue, per pagum Branicerum pergitur ad Niſum, olim (vt ex ruinis cernitur) ciuitatem peregregiam, nunc inſtar vici redactam, à Turcis & Bulgaris habitatam. Adiacet altiſſimis montibus ex finitimo Rhodope progreſſis fluuio Niſana, à quo denominatur, magnaque venalium copia rerum inter alios Myſiæ & Triballorum pagos cenſetur præclara. Abeſt à traiectu Belgradi 120. millibus paſſuum. Ex ea aſcendendo ad vicum Pirothi ſitum in montanis, peragrato vaſto montis Curioronize iugo, arduo atque difficili, cum ob profunda circum eminentium rupium concaua, tum propter denſiſſimum nemus longioreſque anfractus, fit per quinquaginta milliaria acceſſus ad Sophiam metropolim Triballorum, emporium noſtris ſeculis memorãdum. Iacet in plano ſpectans ab Oriente inferiorem Myſiam, hoc eſt, Sagoriam, ex Cyabro flumine circa Bionium & Nicopolim oppidum porrectam per limites Hiſtri ad mare Ponticum. A Meridie Thraciam, ab Occaſu & Septentrione Cordiſcos, Triballos, & excelſos montes Vaſiglize alpes. Hinc Rhodope præ aliis quam plurimis quos habet, verticibus eſt eminentior, quaſi omnibus finitimis montibus imperitans. Quod ex ipſa Græca denominatione plane innuitur. Per cuius aſperos & anguſtiſſimos aditus, biduo pertranſitur ad plana Philipopolis vel Romaniæ. Hac Romani Aſiæ quõdam imperium ſibi vendicantes, iter habuere: quorum inſigne ad hæc vſque tempora in montis medio marmoreis erectum columnis conſpicitur. Hinc & Gotefridum de Bulionis, dum terram promiſſionis recuperaturus pergeret, ad Helleſponti ſiue Callipolis traiectum ex ſuperiori Myſia tranſcendiſſe memoriæ proditum eſt. Hiſce etiam anguſtiis Vladislaus Pannoniæ & Poloniæ Rex, olim ab Amurātho Turcorum Principe obſeſſus, retrocedere, & in Pannoniam ire fuit compulſus. Ex Philipopoli via tridui & campeſtri continue ad latus Marize ſiue Hebri fluminis, peruenitur ad Drinopolim, vocatam apud priſcos Odriſum ſiue Horeſtiada. Ea quantum pulchritudine & geſtarum gloria rerum inter omnes Thraciarum vrbes ſemper claruerit, hinc vel maxime deprehenditur, quod eius fœcunditate veteres Bithyniæ Reges allecti, ex Aſia in Europam commigrantes, ipſam ſibi domicilium atque imperii ſedem diu ante Byzantii expugnationem tenuere. Ab ea in Propontidem & Helleſpontum ſiue Callipolim, miliaria ſexaginta: in Conſtantinopolim vero 120. computantur.

ALTERA VIA INFERIOR, QVÆ EX EODEM BELgrado per Dardanos & Triballos montes Emum tranſgreſſa prope Hebrum, cum ſuperiori via coniungitur.

Altera inferior via eſt, acceſſu perfacilis. Patet enim ex Belgrado ad limites Myſiæ & Dardanorum 280. millibus paſſuum, progrediens circa Oſternize oppidum & Rauanicenſe monaſterium. Adducit primum ad Morauam, olim Moſchiũ dictum, ad latus arcis Cruſceue fluẽtem, quandoq; imbrium exundatione inuadabilem. Dehinc ad Baſilicam albam & Appennini montes Myſiam inuicem ſeparans. Raſcani enim primi huius prouinciæ populi feroces ac bellicoſi, eam partẽ incolunt, quæ ad Drauum, Sauum & Hiſtrum flumina ſpectat: Valachi montana, genus hominum agreſte. Hi gregibus tantũ pollent & armẽtis. Aliam autem quæ ad Dardanos, Macedones, & Triballos, vergit, Seruianæ gentes habitant, vſu mitiores, & ſyderum aſpectu benigniori: eo quod magis ad meridiem tendant, & frequentiam commeantium mercatorũ habeant. Pertrãſitis itaq; montibus, ſequitur planum Dubotize, frequenter inhabitatum. Sed dimiſſo aliquantiſper ad læuam tramite, qui ad villam magnam Procopiæ & Niſum dirigit, nõ procul offert ſe vallis Coſſouiza cum Labo flumine per medium eius decurrente, procedens ad latiſſimum Coſſouum campum, celebratum toties diuerſarum gentium certaminibus. Verũ ex multis quæ hic præclare geſta in antiquis narrantur Annalibus, pauca in huius campi memoriam repetam. Galli olim Græciam atq; Aſiam occupaturi, illic primo tumultuantes, cum circumfinitimis populis prælium iniere: non ſine magna ſtrage, vt ex eorum monumentis apparet. Precibus namq; vix inducias obtinuerãt, donec traditis ſepulturæ occiſorum corporibus, à prouincia abirent. Præterea anno iam cẽteſimo quinquageſimo Amuratho

Turcorum

Turcorum Regi magna cum Barbarorum multitudine ex Thracia in Myſiam irruenti, Lazarus Deſpota huic cum multis milibus obuians, fuit occiſus, paucis ex eius exercitu ſuperſtitibus, apud Turcos victoria remanente: non incruenta tamen, perempto ibidem eorum Rege. Vbi eius adhuc inteſtina marmoreo condita tumulo iacent. Cadauer enim in Burſiam ſiue Byrſam Bithyniæ Metropolim deportatum eſt, cum aliis ex Othomãnorum familia Regibus ſepeliendum. Poſtremo hic fuit illa infauſta, & omnibus ſeculis execranda clades, Ioannis Hunniadis genitoris diui Matthiæ, Pannoniorum Regis, ex conflictu habito cũ Amuratho & Mahomete Calepino eius filio, qui fuit pater moderni Turcorũ Imperatoris. Huius campi planicies porrenditur circiter 70. millia paſſuum, vſq; ad viam Cuzamici & fauces Cliſſuræ quæ ad Scopiã ducit: poſita inter duo flumina Sithnizum & Labum, vallata vndiq; montibus. Quorum extrema perabũdat vicis & pagis, habens ad latus opulentiſſimum pagum Priſtinam, qui ob maximam vbertatem fuit quondam Myſiæ dominis in ſummis delitiis. Eſt inſuper ad decem milliaria Nouomantana ciuitas, Germanorũ colonia. In principio namq; Saxones in Myſiæ partibus metalla & argenti materiam repetere. Cæterum iuxta Horauize lacum & paludes, diuertendo ab ea via quæ ducit per Binzum Morauiam ad montes Criuicinæ infra Myſiam & Dardanos iacentes, itinere vnius diei ab ingreſſu Cliſſuræ, patet acceſſus ad Scopiam, caput Dardanorum, & terminum Macedoniæ. Hæc ciuitas eſt ferax & abundans omnibus preciosis terræ fructibus, plena diuitiis, diuerſorium peculiare Principis, irrigua ſalubri flumine Vardaro, ſcaturiente ex iugis altiſſimis Orbelli montis, qui imminet Macedoniæ, Triballis, Myſiæ, Dalmatiæ ac Epiro: propterea opportuna ad conuocandum exercitum. Inde iter arripiendo per planitiem Gegligone, vallem Corropnize, balnea Bcobuſci, pontemque Strimonis, dirimentẽ Macedones à Triballis ſiue Bulgaris prope villam ripæ rubeæ perluſtratis campis Samoceni, ſyluis & vaſtis ſolitudinibus montis Emi vocati, apud Triballos eius accolas Coſtegnazo, difficili admodum via deſcenditur ad Marizam, hoc eſt, Ebrum fluuiũ & campos Philipopolis ſiue Romaniæ. Vbi hæc via inferior diſtans à Scopia 230. millibus paſſuum, coniungitur cum ſuperiore ex monte Vaſigliza ſiue Rhodope, ad hæc plana progrediente.

TRACTATVS DE COGNOMINE, ET *ſitu Romaniæ.*

ROmania autem, de qua paulo ſuperius mentionem fecimus, eſt regio aprica, affluens omnibus quæ ad humanum expediunt vſum. Ab Romanis olim ob immenſam ſitus amœnitatem diu inhabitata. Vnde propter frequentes in ea prouincia Romanorum colonias, & præſertim Conſtãtinopolim, quaſi altera Roma vulgo nominari conſueuit. Eius longitudo à littoribus Ægęi æquoris & Strimone fluuio 390. millibus paſſuum progreſſa, ab Oriente Ponto, à Septentrione Hiſtri ambitu non longe à Rhodope, iuxta Ciabrum amnem cum inferiori Myſia finitur. Latitudo vero ex vicinis Emi lateribus incipiens, ad Meridiem 180. verſus Calliopolim protenditur.

ALIVS LOCVS VNDE EX PANNONIA TRA- *iicitur in Myſiam, iuxta Saslon oppidum.*

SEcundus autem locus vnde ex Pannonia tranſitur in Myſiam, eſt prope Saslon, ſiue Sabacum oppidum, non procul inde, vbi Drina ex Dalmatia decurrens, Sauo immiſcetur. Vltra Sauum duæ ſequuntur prouinciæ, Beligna & Maza: relictis ad dexteram flumine Albo, & his montibus, Saccro, Chribernico, Crupno & Sacza: & tunc iter ad famoſum vicum Vaglem, montesque Larzi, exercitibus propter currus & alia impedimenta immeabiles. Ex parte ſiniſtra fit progreſſus ad vadum maioris Murau, abluentis ibidem Cruſſeuam arcem, adhærendo ſemper aliis itineribus ſuperius memoratis.

VIA QVÆ EX PANNONIA PER TRANS- *ſyluaniam mittit verſus Thraciam & Pontum.*

ESt & iterum tertium iter opportunius minuſq; laborioſum, ducens ex Pannonum finibus in Thraciam, & ad alia loca vicina Ponto. Verum quia tam ipſos Pannones, quam reliquos trans Danubium commorantes populos illud minime latet, cum ex concurſu commeantium inuicem mercatorum, tum ob continuũ bellum, quod circa oram Hiſtri & eas regiones Turcos propulſando exercent, pauca tãtũmodo ad hanc viam neceſſaria aggrediar. Buda itaq; abeſt à Varadino 80. millibus paſſuum, interiacentibus Cumãnorum locis, & flumine Tibiſco. Hinc ad Rhium oppidum prope Chriſſiam amnem,

eſt via vnius diei ſemper campeſtris. Ex eo patet acceſſus per vallem longam in Coluſuar, ſiue Themiſuar. Inde ad Sabinium pari ſpacio itineris & perfacili. Hæc ciuitas eſt principalis ex ſeptem caſtris, quæ regio vulgo Tranſſyluania ſiue Herdelia appellari conſueuit. Bello inſuperabilis: parit enim ſtrenuos ac fortiſſimos milites. Eſt in ea Huniad oppidum, loci natura munitiſſimū, vnde Iohānes pater diui Matthiæ Regis oriundus fuit. Qui fuſis hic primū Turcis, eorū Duce Mecusbecho interfecto, meliorib. ſemper auſpiciis victoriam proſequendo, adeo hoſtibus terrori & ſuis admirationi extitit, vt omnium ſententia in regni gubernatorem depoſceretur. Ex Sibinio ſequitur corona ſiue Breſouia, vltimum oppidum Tranſſyluaniæ, adiacens montibus qui diuidunt eandem prouinciam à Maiori Valachia ſeu Dacia. Hinc tertia die aditur Targouiſcus Metropolis Valachorum, & ſedes peculiaris Principum inacceſſibilis: non muro, non mœnibus cincta, ſed foſſa, vallo, & aggeribus tantum, cum ſudibus præacutis externis poſitis, ſita inter paludes obductas lutoſis ſyluis & lacunis aquarum, ita vt hyeme tota pene circumfinitima regio immeabilis ſit. Hæc eſt prouincia Dacia dicta apud veteres, Romanorum colonia. Vnde eius aborigenes hac etiam noſtra tempeſtate paſſim Latino vtuntur colloquio. Eſt ea gens barbara, crudelis, diuinationibus & auguriis dedita, rapinis ſemper & prædæ inhians. Ex his locis declinando viam, ad traiectum Bidinii & Nicopolis dirigentem, ad læuam offert ſe Vaſillum caſtrum, medium ferme conſiſtens inter Valachiam Maiorem & Minorem, ſiue Moldauiam, vbi ſæpe cum Turcis certatum eſt. Dracula enim cum paucis ſed electis militibus, Mahometum Turcorum Imperatorem, potitum iam Maiori Valachia, & ad Minorem occupandam maturantem, hic ad ſecundam vigiliam noctis aggreſſus, conuerſum in fugam, ad Danubium cum magna ſuorum cæde & ignominia regredi coegit. Hic denique Stephanus Moldauiæ Princeps, Suleimanum Baſſam & Ducem Romaniæ ſic proſtrauit, vt ex triginta Turcorum millibus, pauci admodum (qui forte velocioribus equis inſederant) euaſerint. Ex Vaſillo circiter XXX. millia paſſuum pertranſitur Hiſter ad Brilagum, ſiue Braillouum oppidum, vltra quod occurrit Græcia, procedens vltra ſeptem ora Danubii vſq; ad Pontum, vbi eſt campus Varne, celebratus primo conflictu imperatorum Sigiſmundi & Ducis Burgundiæ. Poſtmodum cæde Vladislaui Pannoniæ & Poloniæ Regis, atque Legati Apoſtolici.

VIA PER QVAM EX VARBOSANIA
itur verſus mare & montes Corbauiæ.

RElìquum eſt, vt quam breuiſſime enarretur, ex quibus Dalmatiæ partibus Turci irruant in Germaniam, & in alias circumfinitimas nationes. Eſt igitur in ea prouincia locus qui Varboſaniæ dicitur, caput & ſedes principalis Ducis eius gentis. Quo omnes ex Aſia & Europa barbari, prædę ac rapinarum auidi confluunt: propterea quod inde facilius diſcurritur, ſiue ad oram maritimam, ſeu per Licham & montes Corbauiæ in Liburnos, Hiſtros, Lubianam & forum Iulium. Vel ex monte Adrio, qui ferme medius inter Boſnam & ſinum Adriaticum conſiſtit, ad Croatiam declinando in Carniolā, Ciliam, Carinthiam, Stiriam, vſque ad Auſtrię penetrat fines. Sed ex declinatiōne itinerū, quibus ad eas tranſitur gentes, vbi quæque dictarum ſit regionum plenius apparebit. Hoſtes itaque ex Varboſania ad planitiem Thime ſiue Sethiæ diſtantem CLXXX. millibus paſſuum, & ad alia loca proxima mari diſcurrere volentes, & ſi plures aditus habeant, duos tamen continuis excurſionibus ſibi magis cognitos, & quaſi faciliores frequentant. Altero circa Viſochii Ganzan & Proſor oppida deſcendunt ad Cliſſam, Spaletum, Thragutium & Scibenicum. Altero autem longius ad Cluci arcem porrecto pręti, Biſtrizam intrant in Italiæ plana patentia vſque ad fretum, dirimens inſulas ad inuicem à promontorio Corbauiæ, cæteriſq; mediterraneis locis. Verum regrediendo ex iſtis campis ad Cluci oppidum, & montes, vnde in hæc littora diuertitur, duæ offerunt ſe vię. Alia verſus Bichachiū & Hun, ſiue Hunani fluuium, pergens Alpinum Corbauiæ per anguſtias pleriſq; in locis, tranſitu difficili & arcto, vix pedibus peragrando: dimiſſis ad læuam Nouii & Buchari oppidis, cum Hiſtria, Tergeſto, & Montefalcon feruntur. Ex limitibus Boſnæ CCCCXX. millibus paſſuum ad Hiſſumtium amnem.

VIA QVÆ EX CLVCI OPPIDO VERSVS
Hun fluuium progreditur, & per quam itur in Germaniam.

SEd ſuperiorem viam tenendo, traiicientes Hun fluuium ad latus Bichachii, relicta Cruppa ad dexteram ſemper, locis campeſtribus, ſpacio quinquaginta milliarium offendunt

offendunt omnem regionem Croariæ circa Modruſium, vſq; ad Crappam & Sauum fluuios. Hinc etiam in Lubianam excurſiones fieri poſſunt per eoſdem montes Corbauiæ, via ſtricta, lapidoſa & aſpera. Poſt Cuppam amnem ſequitur Metlica, in cuius finibus eſt mons arduus, tranſitu difficilis, porrectus ad quatuor miliaria. Vbi paruo admodum præſidio, iter hoſtibus præcluderetur. Inde ad Sauum & ad Carniolam tranſcurrunt, & vltra Sauum per Ciliam, Carinthiam, & Stiriam, prouincias, Drauo flumini adiacentes, depopulaturi. Dextera Muram & fluuium & Auſtriam adoriuntur.

VIA EGNATIA EX EPIRO SIVE DYRACHIO, *per Emathiam in Thraciam progrediens.*

DVxi præterea peropportunum fore, ſi noſtræ ætatis hominibus ſimul atque poſteris notum fieret, per quæ itinera olim Romani exercitus ex Epiro in Macedoniam, ſiue in Orientem tranſibant: præſertim cum & aſſidua bellorum vaſtitate, & temporum viciſſitudine nomina vrbium & locorum obliterata, omninoque hodiernis Chriſtianis militibus incognita exiſtant. Proinde duæ ſunt viæ, altera Egnatia ex Dyrachio in Orientem, quam Strabo Geographus ad Ebrum fluuium Thraciꝗ, per millia paſſuum quingentos atque triginta quinque menſus eſt. Altera autem ex Apollonia, quæ Cundauia à monte Illyrici denominatur, in Macedoniam ducentos ſexaginta ſeptem, Theſſalonicam vſque progrediens. Sed prior Egnatia, ex Dyrachio per Pharſalicos & Emathiæ campos, linquendo ſiniſtrorſum Fandam fluuium & montes Ducagmorum circa Liſum Emathiæ, quondam nobiliſſimam ciuitatem, & frequentiſſimos Vrachiæ & Dibri pagos, pergens ad Belgradum oppidum, ferme medium inter Emathiam, Theſſalos, & Macedones, dimiſſis ex parte dextera Theſſaliæ montibus, læua vero Drina fluuio, peragratis ſyluis & nemoribus finitimorum montium, deſcendit in planiciem Macedoniæ, extenſam verſus Ebrum & Thraciam.

VIA CANDAVIÆ MARITIMA EX APOLLONIA, *ad fauces Propontidis extenſa.*

SEcunda vero via, quæ Candauia dicitur, ex Apollonia, vnde ſumit initium Epirus, ad ſinum Ambratium, præter Aulonis ſiue Valone lacum, procedens dextrorſum, adiacent ei gentes Epiroticæ, quas Siculum mare alluit. Hæc regio vulgo Arbanus nuncupatur, diu ſub Aranitorum dominio habita cum Acheloo, vel ſecundum accolas, Pachicolamo amne è Pindo decurrente coniungitur. Illic terminus Epiri ab eo per Accarnanes ad Euinum ſeu Phidarim fluuium, qui in os ſinus Corinthiaci influit, dirimentis Ætholiam à Peloponneſo, ad Anthirium flumen Iſthmi pertinet. Verum tota hæc via ſuperius memorata continuo extenditur per oram maritimam, aditu quibuſdam in locis aſpero, & longius à mari ambiendo, ob crebros prominẽtes in hꝗc littora montes. Ea poſt Iſthmum ab Ægæo excepta pelago, per Locros, Phocenſes, Boetios, Atticos, & Megarenſes Græciæ maritimos populos, circa Eubœæ atque Theſſalonicæ ſinus, dimiſſa ad læuam Lariſſa, deſcendit, vſque Theſſalonicam clariſſimam Macedoniæ vrbem. Dehinc rurſus ad latus eiuſdem freti, verſus meridiem, Athos montem declinãdo, per plana & montes, Strimonem tranſgrediens (qui Macedones a Thracibus diuidit) locis ſemper maritimis ad Emio oppidum extenditur, vbi Ebrus Thraciæ fluuius Ægæo immergitur æquori. Hinc duo patent itinera: Alterum per L X. miliaria verſus Adrinopolim, alterum autem ad læuam per pontem Egine ſupra paludes & lacus miro artificio tribus milibus paſſuum extenſum, præbetur acceſſus ad Callipolim. Ex ea in occaſum diuertendo, facile ad fauces peruenitur Propontidis, ſiue Dardanellum.

EPILOGVS EXHORTATORIVS AD *inuadendum Turcos.*

HÆc ſunt itinera, à Romanis olim toties peragrata exercitibus, nunc à Chriſtianis obnixius affectanda, ſi pulſis ex Europa Barbaris, perpetua pace potiri concupiſcunt. Non eſt itaq; expectandus hoſtis, neq; dimicandum cum eo in limitibus & gremio Italiæ: in Epirum ſiue Macedoniam tranſportandæ ſunt copiæ, vno atq; eodem momento. Hinc & ex Pannoniæ oris bellum Thraciæ inferendum eſſe nemo iam ambigit: Non defuturum enim militem, neque commeatum, immo omnia neceſſaria præſto fore. Aderunt ex

circumfinitimis prouinciis vndiq; fideles populi, ſolam expeditionem Chriſtianam præſtolantes, parati hoſtes vndiq; adoriri, quam primum ſenſerint Chriſtianorum caſtra Hiſtrum, & ex Italia exercitum Adriæ fretum traieciſſe: Hęc eſt vna atq; extrema via debellandi hoſtem. Legimus namq; Alexandrum Magnum cum Dario Perſarum rege in Aſia decertaſſe: Xerxes ne ab Athenienſibus in regno ſuo circũueniretur, prior ipſe Græciam inuaſit. Hannibalis quoq; vna atq; eadem ſententia ſemper erat, vt in Italia bellum gereretur: neq; ab ea victor iam prius reuocari potuit, quam tranſlato in Affricam bello. Cæſari etiam tanta in opprimendis hoſtibus celeritas inerat, vt plerunq; ipſe famam ſui aduentus præueniret. Sed prætermittenda ſunt tot exterarũ gentiũ exempla. Solummodo vnum relinquitur dignnm memoria ac celebrandum poſteris documentum Iohannis Hunniadis qui nunquam paſſus eſt Turcos aduerſus Chriſtianos expeditionem mouiſſe, quin eos in ipſa Thracia aggrederetur. Cuius præclara ac ſanctiſſima pro defenſione orthodoxæ Reipublicæ incepta, noſtræ tempeſtatis Principes imitari Dominus Ieſus Chriſtus Deus Opt. Max. faxit.

CVSPINIANVS LECTORI.

Abſolutis iam Cæſaribus Romanis, Græcis, Germanis ac Turcis, venimus ad clementiſſimum illum principem Maximilianum, cuius præclariſſima facta tot tantaque ſunt, vt ingenue fatear me imparem geſtis illius candidiſſimi Principis, quæ à pueritia mea vſque in eius mortem vidi, ſcribendis. Aſciuit me à ſcholis in ſuum ſenatum, miſit me Oratorem ſuum in Hungariam, Boemiam, & Poloniam, annos continuos duodecim: clementiſſime mecum ac ſimul humaniſſime pleraque de variis ac diuerſis commentatus eſt, multa etiam ſecretiora concredidit, adeo vt quicquid ſcripſero etiam cautiſſimus, adulationis ſuſpicionem effugere vix valeam. Nam emerendi fauoris gratia iam, poſtquam ex hoc ſeculo ſublatus eſt, præterüt, qua me calumniari poſſent æmuli. Sed cum omnes ſcriptores huic aleæ ſubiectos videam, ac huic ſorti expoſitos, ferendum ſtatui, quicquid de me ſentiant, ac loquantur inuidi, mihi conſcius. Hoc ſeruabo temperamentum, vt ſimplici veritati innixus, ea tantum prodam, quæ publice geſſit vſque in ſuum obitum. Eius enim bella quæ à teneris annis geſſit, & prima iuuenta, peculiare opus exigunt. Quemadmodum Friſingenſis Præſul Otho, dum Annales ab exordio mundi ad ſua tempora ſcriberet, Friderici Primi res geſtas quatuor ſeorſum libris complexus eſt, nec iis omnem rerum geſtarum ſeriem comprehendere potuit. Sic extat ingens volumen Sigiſmundi Imperatoris rerum geſtarum: ſic Æneas Syluius Friderici Tertii res geſtas peculiari opere orſus, morte præuentus, abſoluere non potuit. Scripſit Maximilianus Cæſar patria lingua eadem manu, qua enſem tractauit, res proprias, Iulium Cæſarem imitatus, opere quodam inſigni, cui titulum fecit, Albus rex quod extat: quo omnia eius bella graphice deſcribuntur: ſed nondum editum eſt, quia imperfectum. Ego Deum rogo, vt diuo Maximiliano condignus rerum illius ſcriptor eueniat, qualis Achilli erat Homerus, cuius laudes etiam hodie decantantur: qualem ſibi Alexander Macedo optabat, qui ob poſteritatem hoc maxime curabat edicto, ne quis ſe præter Apellem pingeret, ne quis alius ſe, præter Pyrgotelem ſcalperet, neue alius præter Lyſippum æra duceret vultum ſuum exprimentia, cum tamen in Cherilum ſcriptorem incautus inciderit. Cum autem hodie ſint in Germania nobiliſſima in omni doctrinarum genere ingenia, exercitaque literis Græcis ac Latinis, ſpero non defuturos, qui clariſſimum hunc Cæſarem ſint celebraturi, cum ſub eo, tanquam fœliciſſimo ſidere, omnes bonæ artes, omnes honeſtæ diſciplinæ, omnia ſtudia in Germaniam commigrarint, quæ diu iis caruit rudis & egena. Ego ſimpliciter quę vera iis oculis vidi, & ab illis didici, qui cum eo à cunabulis antequam illum noſcerem creuere, ordine recenſebo. Erat Ioannes Stabius iudicii acutiſſimi vir, raræque doctrinæ, qui pluribus annis ſub eo militarat, multa adiecturus allaturuſque, quæ poſteritas fuiſſet admirata: vtpote, qui caſtra eius ſequutus, ſemper lateri adhæſit annis iam aſſiduis ſedecim. Et quum Auſtriam, Carinthiamq; graphice depinxerat, ac ſtemma domus Auſtriacæ ingenioſiſſime in lucem produxerat, depromturus adhuc multa & ſpecioſa & inſignia, potiſſimum nunc aulicis liberatus tempeſtatibus & tranquillitati redditus, eccleſiæ Viennenſis factus Decanus. Sed eminentioribus omnibus inuidet inuida mors, quæ hunc inſperato, cum moliretur ingentia, quædam Grætaii in Stiria nobis abſtulit, Kalend. Ianuarii, vigeſimi ſecundi anni poſt milleſimum quingenteſimum

cum

cum Maximilianum ſcribendum ſuſcepiſſemus eius ductu. Erat mihi nanq; animus exemplo Plutarchi Suetoniiq; & aliorum hic ſubſiſtere, aliiſq; ſcribendum hunc relinquere. Sed hic me vicit, vt modis omnibus hunc pium ac fœlicem Principem ſcriberem. Studioſi boni conſulant, quicquid de illo ſcripſero.

Maximilianus Cæſar Imperator Auguſtus.

MAXIMILIANVS filius fuit Friderici III. Imperatoris ac Leonoræ Eduardi Regis Portugalliæ filiæ, in Noua ciuitate Auſtriæ genitus, anno humanæ reparationis quinquageſimo nono poſt milleſimum quadringenteſimum, XII. die Martii. Ab infantia pene in nonum ætatis annum elinguis, vt pleriſq; mutus iudicaretur: tanta difficultate primũ verba enunciabat, non ſine matris ingenti dolore. Sed quantum difficultas illa loquendi in pueritia fuit pleriſque moleſta, ita in perfecta eius ætate, facundia omnibus etiam externis fuit admirabilis. Qui ſupra patriam linguam, Latine, Gallice, & Italice eleganter loquebatur. Quod non modo Oratores vniuerſæ Chriſtianitatis Regum ac Principum ingenue ſæpe confeſſi ſunt, ſed inſuper in publicis conuentibus & diætis Imperialibus ac prouincialibus, electores ac principes imperii, necnon vniuerſa hæreditariarum terrarum nobilitas teſtata eſt. In quibus ſæpenumero ſine interprete longiſſimas, de rebus admodum arduis, habuit orationes, liberius loquutus. Res magni quoque momẽti ſic tractauit, vt ex arte omnia videretur agere: quod ſola illi natura conceſſit. Ante mortem vero ſuam triennio, in conuentu Viennẽſi regum Hungariæ, Bohemiæ, ac Poloniæ, duorum cardinalium, archiepiſcoporum, principum, antiſtitum, ac baronum, quam diſerte, quam compte, quam eleganter variis tum nationibus præſentibus loquutus ſit, paulo inferius latius diſſeremus. Adeo vt illam in pueritia ſua loquendi tarditatem, tandem loquendi promptitudine ac facilitate bene compenſauerit. Vnde cum Francofordiæ in Regem Rom. eligeretur, collaudantibus eum certatim principibus coram Friderico Imperatore, & potiſſimum quod expedite latine loqueretur & legeret, reſpondit Fridericus aſtantibus: Neſcio, inquit blande, quo pacto vel legat, vel loquatur, hoc mihi certe conſtat, quod cum duodecimum ætatis ageret annũ, ſubuerebar ipſum aut ſtultum futurum aut mutum. In eius infantia, quemadmodum in omni vitæ ſuæ curſu, aduerſitates grandes & pericula multa expertus eſt. Nam patri Friderico, fraternæ tum ſemper erant lites ac diſcordiæ cum Alberto Auſtriæ duce. Qui prodigus & paternæ hæreditatis decoctor, ſuæ ſortis nobiles ac ciues ſemper ſuo lateri adhærentes habuit, quibus cum commeſſabatur, ac in noctem multam potabat, eoq; induxit Viennenſes ciues, vt fidei ſuæ ac præſtiti iuramenti immemores, Fridericum Cæſarem cum coniuge Leonora ac filio Maximiliano in arce Viennenſi, veluti in ſeptis clauderent, ac longa inedia macerarent. Fertur tum Maximilianus puer matrem rogaſſe, vt ei perdicem aliquando daret, poſtquam iam hordeo pluribus diebus veſceretur. Quæ illachrymata: Vtinam (inquit) mi fili, panis nos non deficiat. Erat quidam tum ſcholaſticus ex Tranſyluania Cebinienſis Viennæ, qui operam literis in publico gymnaſio nauabat. Is indigne ferens ciuium Viennenſium erga ſuum principem perfidiam, quantum duobus tribuſue aureis numis, ex volatilibus, perdicibus, capis, ac carnibus ferinis cõparare potuit, ſuccinctus ac ſuffarcinatus, ſuperducta longiori veſte ſcholaſtica, foſſam arcis inſiluit, & per cuniculũ (quem ille forte ex quodam didicit) ingreſſus, Maximiliano hęc dona quantulacunq;, pie obtulit. Hunc deinceps Cæſar liberalius perpetuo dilexit ac fouit. Vbi vero habilis per ætatem ad literas addiſcendas fuit, magiſtro Petro, qui poſtea Nouæ ciuitatis antiſtes erat, traditus, aliquot annis cum nobilium quorundam filiis contubernalibus latinas didicit literas. Sed cum eius præceptor ſolis dialecticis argutiis doctus, ſophiſmata illi inculcare vellet, ad quæ capeſſenda aptus non erat, ſæpius atrociter verberatus ab eo, magis ipſe verberandus, cum verbera ſeruos deceant non liberos, tandem effecit, vt literas magis odio haberet quã diligeret. Quod tamen præcipuum eſſe debet addiſcenti literas, quemadmodum omnes docent boni præceptores. Audiui ex ore diui Maximiliani hoc verbum, quod nunquam è memoria mea excidet, quod iam Romanorum Rex factus, in mẽſa (vt ſolebat de variis loqui) multis aſtantibus, dixerat: Si (inquit) hodie præceptor meus viueret Petrus, quanquã multa præceptoribus debeamus, efficerem vt eũ inſtituiſſe me pœniteret. Quam multa enim bonis præceptoribus, qui recte inſtituũt

Digitized by Google

circumfinitimis prouinciis vndiq; fideles populi, ſolam expeditionem Chriſtianam præſtolantes, parati hoſtes vndiq; adoriri, quam primum ſenſerint Chriſtianorum caſtra Hiſtrum, & ex Italia exercitum Adriæ fretum traieciſſe: Hęc eſt vna atq; extrema via debellandi hoſtem. Legimus namq; Alexandrum Magnum cum Dario Perſarum rege in Aſia decertaſſe: Xerxes ne ab Athenienſibus in regno ſuo circũueniretur, prior ipſe Græciam inuaſit. Hannibalis quoq; vna atq; eadem ſententia ſemper erat, vt in Italia bellum gereretur: neq; ab ea victor iam prius reuocari potuit, quam tranſlato in Affricam bello. Cæſari etiam tanta in opprimendis hoſtibus celeritas inerat, vt plerunq; ipſe famam ſui aduentus præueniret. Sed prætermittenda ſunt tot exteratũ gentiũ exempla. Solummodo vnum relinquitur dignum memoria ac celebrandum poſteris documentum Iohannis Hunniadis qui nunquam paſſus eſt Turcos aduerſus Chriſtianos expeditionem mouiſſe, quin eos in ipſa Thracia aggrederetur. Cuius præclara ac ſanctiſſima pro defenſione orthodoxæ Reipublicæ incepta, noſtræ tempeſtatis Principes imitari Dominus Ieſus Chriſtus Deus Opt. Max. faxit.

CVSPINIANVS LECTORI.

ABſolutis iam Cæſaribus Romanis, Græcis, Germanis ac Turcis, venimus ad clementiſſimum illum principem Maximilianum, cuius præclariſſima facta tot tantaque ſunt, vt ingenue fatear me imparem geſtis illius candidiſſimi Principis, quæ à pueritia mea vſque in eius mortem vidi, ſcribendis. Aſciuit me à ſcholis in ſuum ſenatum, miſit me Oratorem ſuum in Hungariam, Boemiam, & Poloniam, annos continuos duodecim: clementiſſime mecum ac ſimul humaniſſime pleraque de variis ac diuerſis commentatus eſt, multa etiam ſecretiora concredidit, adeo vt quicquid ſcripſero etiam cautiſſimus, adulationis ſuſpicionem effugere vix valeam. Nam emerendi fauoris gratia iam, poſtquam ex hoc ſeculo ſublatus eſt, præteriit, qua me calumniari poſſent æmuli. Sed cum omnes ſcriptores huic aleæ ſubiectos videam, ac huic ſorti expoſitos, ferendum ſtatui, quicquid de me ſentiant, ac loquantur inuidi, mihi conſcius. Hoc ſeruabo temperamentum, vt ſimplici veritati innixus, ea tantum prodam, quæ publice geſſit vſque in ſuum obitum. Eius enim bella quæ à teneris annis geſſit, & prima iuuenta, peculiare opus exigunt. Quemadmodum Friſingenſis Præſul Otho, dum Annales ab exordio mundi ad ſua tempora ſcriberet, Friderici Primi res geſtas quatuor ſeorſum libris complexus eſt, nec iis omnem rerum geſtarum ſeriem comprehendere potuit. Sic extat ingens volumen Sigiſmundi Imperatoris rerum geſtarum: ſic Æneas Syluius Friderici Tertii res geſtas peculiari opere orſus, morte præuentus, abſoluere non potuit. Scripſit Maximilianus Cæſar patria lingua eadem manu, qua enſem tractauit, res proprias, Iulium Cæſarem imitatus, opere quodam inſigni, cui titulum fecit, Albus rex quod extat: quo omnia eius bella graphice deſcribuntur: ſed nondum editum eſt, quia imperfectum. Ego Deum rogo, vt diuo Maximiliano condignus rerum illius ſcriptor eueniat, qualis Achilli erat Homerus, cuius laudes etiam hodie decantantur: qualem ſibi Alexander Macedo optabat, qui ob poſteritatem hoc maxime curabat edicto, ne quis ſe præter Apellem pingeret, ne quis alius ſe, præter Pyrgotelem ſcalperet, neue alius præter Lyſippum æra duceret vultum ſuum exprimentia, cum tamen in Cherilum ſcriptorem incautus inciderit. Cum autem hodie ſint in Germania nobiliſſima in omni doctrinarum genere ingenia, exercitaque literis Græcis ac Latinis, ſpero non defuturos, qui clariſſimum hunc Cæſarem ſint celebraturi, cum ſub eo, tanquam fœliciſſimo ſidere, omnes bonæ artes, omnes honeſtæ diſciplinæ, omnia ſtudia in Germaniam commigrarint, quæ diu iis caruit rudis & egena. Ego ſimpliciter quę vera iis oculis vidi, & ab illis didici, qui cum eo à cunabulis antequam illum noſcerem creuere, ordine recenſebo. Erat Ioannes Stabius iudicii acutiſſimi vir, raræque doctrinæ, qui pluribus annis ſub eo militarat, multa adiecturus allaturuſque, quæ poſteritas fuiſſet admirata: vtpote, qui caſtra eius ſequutus, ſemper lateri adhæſit annis iam aſſiduis ſedecim. Et quum Auſtriam, Carinthiamq; graphice depinxerat, ac ſtemma domus Auſtriacæ ingenioſiſſime in lucem produxerat, depromturus adhuc multa & ſpecioſa & inſignia, potiſſimum nunc aulicis liberatus tempeſtatibus & tranquillitati redditus, eccleſiæ Viennenſis factus Decanus. Sed eminentioribus omnibus inuidet inuida mors, quæ hunc inſperato, cum moliretur ingentia, quædam Grætzii in Stiria nobis abſtulit, Kalend. Ianuarii, vigeſimi ſecundi anni poſt milleſimum quingenteſimum

cum Maximilianum ſcribendum ſuſcepiſſemus eius ductu. Erat mihi nanq; animus exemplo Plutarchi Suetoniiq; & aliorum hic ſubſiſtere, aliiſq; ſcribendum hunc relinquere. Sed hic me vicit, vt modis omnibus hunc pium ac fœlicem Principem ſcriberem. Studioſi boni conſulant, quicquid de illo ſcripſero.

Maximilianus Cæſar Imperator Auguſtus.

MAXIMILIANVS filius fuit Friderici III. Imperatoris ac Leonoræ Eduardi Regis Portugalliæ filiæ, in Noua ciuitate Auſtriæ genitus, anno humanæ reparationis quinquageſimo nono poſt milleſimum quadringenteſimum, XII. die Martii. Ab infantia pene in nonum ætatis annum elinguis, vt pleriſq; mutus iudicaretur: tanta difficultate primũ verba enunciabat, non ſine matris ingenti dolore. Sed quantum difficultas illa loquendi in pueritia fuit pleriſque moleſta, ita in perfecta eius ætate, facundia omnibus etiam externis fuit admirabilis. Qui ſupra patriam linguam, Latine, Gallice, & Italice eleganter loquebatur. Quod non modo Oratores vniuerſæ Chriſtianitatis Regum ac Principum ingenue ſæpe confeſſi ſunt, ſed inſuper in publicis conuentibus & diætis Imperialibus ac prouincialibus, electores ac principes imperii, nec non vniuerſa hæreditariarum terrarum nobilitas teſtata eſt. In quibus ſæpenumero ſine interprete longiſſimas, de rebus admodum arduis, habuit orationes, liberius loquutus. Res magni quoque momẽti ſic tractauit, vt ex arte omnia videretur agere: quod ſola illi natura conceſſit. Ante mortem vero ſuam triennio, in conuentu Viennẽſi regum Hungariæ, Bohemiæ, ac Poloniæ, duorum cardinalium, archiepiſcoporum, principum, antiſtitum, ac baronum, quam diſerte, quam compte, quam eleganter variis tum nationibus præſentibus loquutus ſit, paulo inferius latius diſſeremus. Adeo vt illam in pueritia ſua loquendi tarditatem, tandem loquendi promptitudine ac facilitate bene compenſauerit. Vnde cum Francofordiæ in Regem Rom. eligeretur, collaudantibus eum certatim principibus coram Friderico Imperatore, & potiſſimum quod expedite latine loqueretur & legeret, reſpondit Fridericus aſtantibus: Neſcio, inquit blande, quo pacto vel legat, vel loquatur, hoc mihi certe conſtat, quod cum duodecimum ætatis ageret annũ, ſubuerebar ipſum aut ſtultum futurum aut mutum. In eius infantia, quemadmodum in omni vitæ ſuæ curſu, aduerſitates grandes & pericula multa expertus eſt. Nam patri Friderico, fraternæ tum ſemper erant lites ac diſcordiæ cum Alberto Auſtriæ duce. Qui prodigus & paternæ hæreditatis decoctor, ſuæ ſortis nobiles ac ciues ſemper ſuo lateri adhærentes habuit, quibus cum commeſſabatur, ac in noctem multam potabat, eoq; induxit Vienneſes ciues, vt fidei ſuæ ac præſtiti iuramenti immemores, Fridericum Cæſarem cum coniuge Leonora ac filio Maximiliano in arce Viennenſi, veluti in ſeptis clauderent, ac longa inedia macerarent. Fertur tum Maximilianus puer matrem rogaſſe, vt ei perdicem aliquando daret, poſtquam iam hordeo pluribus diebus veſceretur. Quæ illachrymata: Vtinam (inquit) mi fili, panis nos non deficiat. Erat quidam tum ſcholaſticus ex Tranſyluania Cebinienſis Viennæ, qui operam literis in publico gymnaſio nauabat. Is indigne ferens ciuium Viennenſium erga ſuum principem perfidiam, quantum duobus tribuſue aureis numis, ex volatilibus, perdicibus, capis, ac carnibus ferinis cõparare potuit, ſuccinctus ac ſuffarcinatus, ſuperducta longiori veſte ſcholaſtica, foſſam arcis inſiluit, & per cuniculũ (quem ille forte ex quodam didicit) ingreſſus, Maximiliano hęc dona quantulacunq; pie obtulit. Hunc deinceps Cæſar liberalius perpetuo dilexit ac fouit. Vbi vero habilis per ætatem ad literas addiſcendas fuit, magiſtro Petro, qui poſtea Nouæ ciuitatis antiſtes erat, traditus, aliquot annis cum nobilium quorundam filiis contubernalibus latinas didicit literas. Sed cum eius præceptor ſolis dialecticis argutiis doctus, ſophiſmata illi inculcare vellet, ad quæ capeſſenda aptus non erat, ſæpius atrociter verberatus ab eo, magis ipſe verberandus, cum verbera ſeruos deceant non liberos, tandem effecit, vt literas magis odio haberet quã diligeret. Quod tamen præcipuum eſſe debet addiſcenti literas, quemadmodum omnes docent boni præceptores. Audiui ex ore diui Maximiliani hoc verbum, quod nunquam è memoria mea excidet, quod iam Romanorum Rex factus, in mẽſa (vt ſolebat de variis loqui) multis aſtantibus, dixerat: Si (inquit) hodie præceptor meus viueret Petrus, quanquã multa præceptoribus debeamus, efficerem vt eũ inſtituiſſe me pœniteret. Quam multa enim bonis præceptoribus, qui recte inſtituũt

pueros, debemus, tam multis plagis ſunt onerandi indocti pædagogi, qui precioſiſſimum ætatis tempus perdũt, & ea docent, quę dediſcere multo labore neceſſe eſt. Si enim (quod omnes fateri debent, nolint velint, qui Maximilianum recte norint) à pueritia recte fuiſſet inſtitutus, breui encyclopædiam omnem edidiciſſet, tam inſigni fuit ingenio, tam acri iudicio, tam tenaci memoria. Primus enim inter omnes Principes noſtra ætate, ſingulorum genealogias indagauit, miſſis per Italiam, Franciam, & Germaniam nunciis, qui omnia cœnobia, omnes bibliothecas, omnia archiua Principum diſquirerent, euoluerẽt, ac perſcrutarentur. Atq; ob id Annales ſingularum prouinciarum, qui ſitu deliteſcebant ac ſqualore tineis abſumebantur, eius opera reuixerunt, & in lucem commigrarũt. Quotuſquiſque enim Principum noſtri ſeculi atauum ſuum norat? Philoſophabatur nonnunquam, & ingenioſe de rebus ſæpe naturalibus diſputauit, in nulla re ſocors. De rebus ſacris nonnunquam acriter, ſed non ſine lumine (vt Pythagoras docuit) diſſeruit. In medicinis ſæpe magna quædam experimenta exhibuit. Solis iureconſultis, qui Bartoli Baldique opiniones pro oraculis afferebant, contrarius. Eius inſuper ductu literæ Hebraicæ, Græcæ, ac Latinæ, eleganriores quoque diſciplinæ, quaſi in Germania primum ortæ ſunt, ac paulatim ſuccreuerunt, & tandem vi ac impetu quodam eruperunt. Quia bona ſtudia fouit, literatos amauit euexitq;, ac præmia digna largitus eſt: agnoſcens ſeſe in pueritia male inſtitutum. Prouectiori ætate doctos libenter audiuit, cum iis commentatus liberius in ſecreto, multa ab iis perdidicit. Animum dehinc ad ſcribendum, ſed patria lingua, adiecit. Et licet palam (quia male in pueritia inſtitutus) poeticam aſpernaretur, ad poeticam tamen natus, poetice opus de diuerſis ſuis periculis edidit, cui gentili lingua Tewrdanck indidit. Fingens inuidiam & curioſitatem, quaſi perſonas quaſdam comicas, quas ratione & prudentia ſua vitauerit viceritque ac proſtrauerit, vt olim Hercules, qui relicta voluptate, laborem ſequutus eſt per ſaxa per ignes. Pulchrumque opus confinxit: quod Portam honoris appellauit, à Stabio viro erudito erudite concinnatum, & picturis venuſtatum. Quare effecit, vt docti omnes noſtræ Germaniæ vndique abditas eruerent hiſtorias, omnes ſchedas perluſtrarent. Et quæ diu auos noſtros latebant, prodirent in lucem. Eius à ſacris Ladislaus Sunthemius ex Rauenſpurgo, Viennenſis canonicus, Franciam atque Germaniam omnem diligentiſſime perluſtrauit, vt noſtrorum Principum genealogias cum rebus geſtis perdiſceret, & Cæſari offerret. Qui me teſtamento hæredem ſuorum laborum ſcripſit, è quibus etiam in hoc volumine haud pauca congeſſi. Conradus Peutingerus Auguſtenſium Archigrammateus, vir haud indiligens & antiquitatis ſtudioſus, omni ſtudio curauit vetuſtiſſima chronica euoluere, & quod mentem Cæſaris plurimum afficerent, congerere, & Principi offerre. Friburgenſis ille Iacobus Manlius, quicquid ſummo labore aſſequutus eſt, illi obtulit. Naucierus item, & innumeri alii qui in literis verſati, Cæſari complacere ſtuduerunt. A quibus edoctus Cæſar Maximilianus, multa profecto intellexit, multa cognouit, multa proprio marte adinuenit. Quæ quidem indicia ſunt magni ingenii: quod à primis annis habile fuit atque capax ad arduas res capeſſendas, ſi doctorem habuiſſet, qui bonarum artium ſemina ſpargere nouiſſet. Sed ab
322 indocto imbutus præceptore, caſtrenſe Latinum, vel (vt vulgus loquitur) militare didicit. Cum interea Fridericus, ob duos competitores epiſcopatus Colonienſis, Lotharingiæ ducem & Palatinum Rheni graue exortum eſſet bellum, anno ſeptuageſimoprimo poſt mille quadringentos, ad Nuſſiam deſcenderet, vbi Carolus Burgundiæ Dux, bellum gerebat Palatino infeſtus, per Cardinalem Heſler Herbipolenſem, qui Pataulenſis fuit epiſcopus, mira arte effecit, vt vnica Caroli filia Maria Maximiliano filio deſpõderetur. Occiſo itaque paulo poſt in prælio Carolo, cum Maximilianus decimumoctauum ætatis attigiſſet annum, ex Vienna honeſto comitatu nobilium in Flandriam à patre mittitur, vt nuptias cum ſponſa perficiat ſua. Quæ ilico eo viſo, ipſum ardentiſſime amare cœpit, atque paucis annis, quibus ſimul concorditer vixere, Philippum, Franciſcum, Georgium filios, ac Margaritam peperit, vt paulo inferius narrabimus. Sed quum poſt obitum Caroli, inſignis quidam Baro de Cordis, qui Arthеſii & Picardiæ præſes fuerat, ad Ludouicum Franciæ Regem defeciſſet: vxore Maria, ex bellicoſiſſimo Principe nata, inſtigante, Maximilianus prima belli auſpicia orſus, Ludouicum bello aggreſſus, fortunam habens propiciam ad Terbonam vno die viginti millia militum Francorum cum paruo exercitu ſuo ſtrauit, fudit, fugauitque. Et cum caſtra eius, quibus octo millia militum tenebantur, ab hoſte eſſent capta, cæſique milites, ea forti manu recuperauit denuo, hoſtemque ſuis caſtris exuit, ac victor eo die maxima præda abacta triumphauit, quo primogenitus Philippus ei natus eſt, anno noſtræ Salutis milleſimo, quadringenteſimo ſeptuageſimooctauo, cum paucis ante menſibus tota Geldria in eius deditionem ve-

niſſet,

niſſet, vna cũ capto Duce per ipſius milites. Quid plura? fortunatiſſimus in bellis extitit in hac ſua iuuentute, quæ vno libro ſcribi non poſſunt, aliud opus exigunt, & quidem inſigne. Vixit cum hac ſua coniuge tranquilliſſime, nec vnquam poſt eius mortem vſque in obitum ſuum, illius memoriam ſine lachrymis habere potuit. Nam paucis ea voluptas annis durauit. Quippe cum ſexto anno matrimonii iterum eſſet imprægnata, ex equo delapſa caſum facit. Quem quum occultaſſet, verita amantiſſimi coniugis dolorem, in morbum incidit, quo extincta eſt, vt infra ſcribemus. Mutata eſt Maximiliani fortuna, cum morte vxoris. Nam & paulo ante Franciſcus filius diem ſuum obiit, atque Georgius. Flandrenſes filium Philippum in ſuam acceptarunt tutelam inuito patre. Margarita filia Carolo Octauo, Ludouici Regis Franciæ filio deſponſata, in Galliam iam abducta erat. Omnes prouinciæ quas in dotem ab vxore receperat, ab eo alienatæ ſunt. Imo deficientes contempſerunt, adeo vt qui paulo ante fortunatiſſimus omnium Princeps habebatur, amiſſa coniuge, liberis ſpoliatus, deficientibus prouincialibus, omnium eſſet ſua tempeſtate miſerrimus, inediam ſæpe perpeſſus & irriſionem à ſuis, ne dicam grauiora. Non tamen animo conſternatus, æquiſſime tulit aduerſitates. Mulctatis ciuibus qui authores defectionis fuerant ac caſtigatis, poſt biennium omnes recuperauit prouincias. Ab his denuo homagium accepit, filium ſuum Philippum complexus, eius ſe tutorem geſſit, omnia dominia ſua rexit fœliciter, & iam fortiori omnino freno gubernauit. Egit interea Fridericus Imperator cum Electoribus imperii, vt Rex Romanorum eligeretur. Cum itaque Principes imperii Franckofordiam conuocaſſet, anno ſalutis humanæ milleſimo, quadringenteſimo octuageſimo ſexto, decima ſexta die Februarii, vnanimi Principum conſenſu Romanorum Rex eligitur. Ac poſtea reuerſus in Flandriam, ſe adornauit ad futuram coronationem, publico gaudio à ſuis exceptus. Dehinc cum mille quingentis electiſſimis ac ornatiſſimis equitibus rediit, coronam accepturus. Vbi pater Fridericus filio non ſine ingenti lætitia occurrit, paterne ab eo amplexatus. Ac ſimul vrbem ingreſſi, mox Aquiſgrani honorifice inunctus coronatur. Repetens itaque patriam, biennio poſt à ſuis eſt captus, milleſimo, quadringenteſimo octuageſimo octauo anno, ac Brugis in Aromatarii cuiuſdam domo cuſtodiæ per nouem menſes datus, decollatis pleriſque in eius conſpectu nobilioribus aulicis ipſius, non ſine horrendo ac ſtupendo quodam timore. Credebatur enim & ipſe mox vitam amiſſurus ſuam, ita ſæuiebat ignobile vulgus. Ipſe rex noctu priuſquam caperetur, ſingula artificum collegia adibat, ſubmiſſe rogans, ne in ſuum naturalem Principem ſæuirent. Habuerant enim in media vrbe caſtra veluti in campo, & ne elaberetur clauſis portis omnia cuſtodiebant. Eius autem nobilitas quæ euaſit manus ſanguinolentas perfidorum Brugenſium, omnes vrbes ac villas ferro ac flammis populabatur, euaſtabat cuncta, omnia diripiebat, quoad Fridericus Imperator genitor, commoto vniuerſo imperio, cum nonnullis Imperii Principibus aduenit, adducens triginta duo millia militum. Gandanum obſidens, filium redemit, ac ex faucibus perfidorum Brugenſium eripuit. Quos Deus ac natura dein adeo puniuit, vt mare, quod ſuo vado ripas ciuitatis alluebat, retro ceſſerit, nobileque emporium (quod prius celeberrimum omnium Flandriæ erat) deſtituerit. Sunt enim ciues nonnulli factionis Principes puniti, & in perpetuam damnationem deiecti. Vno enim die cepit Fridericus Imperator cum ſuo exercitu ſeptingentos ciues Brugenſes, prætereos qui hac ſtrage fuerant occiſi: qui à militibus poſtea ſunt venditi & diſtracti. Excita ſunt tum vndique bella & cum Rege Franciæ & Duce Gelriæ. Cum quibus plerunque parua manu magnas copias hoſtium ac vires ſtrauit, & victor Maximilianus abiit. Carolus autem Rex Franciæ, Ludouico patre defuncto Margaritam filiam Maximiliani ſibi deſponſatam, remiſit in Flandriam, ac Annam Franciſci Ducis Britanniæ filiam Maximiliano deſponſatam, vi eripuit, ac in vxorem duxit: Alexandri Sexti Roman. Pontif. diſpenſatione interueniente, qui Carolum vehementiſſime timuit, & accepta pecunia liberaliſſime theſauro Eccleſiæ vſus eſt. Habuit tum Maximilianus Rex comitia Principum imperii Norinbergæ, quum mors Matthiæ Regis Hungariæ nunciaretur, qui Viennæ anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo, in vigilia cœnæ Domini mortuus eſt, quum iam Auſtriam annis pene ſexdecim occupaſſet, libenterque cum Rege Maximiliano, ſi pater admiſiſſet, ante mortem ſuam conueniſſet. Coactis igitur copiis deſcendit in Auſtriam, dehinc in Hungariam: expugnataque Alba regali vrbe inſigni, in qua reges Hungariæ coronari conſueuerunt, Hungaros eo pene redegit, vt eum Regem Hungariæ agnoſcerent. Et ſi peditum pertinacia, qui vlterius progredi recuſabant, ditati præda quam in Alba regali ceperant, non obſtitiſſet, capta Buda regni Metropoli, violenter regnum occupaſſet. Iudex

enim Budenſis, cum nonnullis ciuibus iam vrbis claues, obuiam progreſſus, aſſerebat, quod eius ex ore ipſe audiui. Sed cum fata obſtarent, reuerſus in Auſtriam Maximilianus, cum Hungari ductu Beatricis reginæ, viduæ Matthiæ Regis in Vladislaum conſentirent, quem illa optabat maritum, anno Chriſti milleſimo quadringenteſimo nonageſimo primo, in Poſonio facta eſt compoſitio & tractatus vnionis, quod ſi Vladislaus nullam ex lumbis ſuis maſculam prolem produceret, vt ad hoc regnum Hungariæ ſolus Maximilianus, aut eius hæredes recta linea deſcendentes, libere ſine omni impedimenro tranſirent. Interea titulo vteretur, quemadmodum tractatus Poſonienſis, longe lateqne in ſe continet. Subſequuta eſt deinceps mors Friderici Tertii, anno ſaluris noſtræ milleſimo, quadringenteſimo nonageſimo tertio, menſe Auguſto, Maximiliano tum exiſtente in Flandria. Qui mox Auſtriam petiit, multis imperii Principibus comitantibus: ac dein menſe Decembri, feſto ſancti Nicolai confeſſoris, pientiſſime patri parentauit, Viennæ honorificentiſsimis exequiis babitis: aſtantibus Oratoribus ſummi Pontificis, Regis Franciæ, Cardinale Rothomagenſi, Duce Auraniæ, Eduardo Rege Angliæ iuniore, Regis Hungariæ Oratoribus, Thoma Iauriense tum Epiſcopo, Cancellario regni, poſt Cardinale: ac aliis proceribus, Alberto Saxonum Duce, Alberto Bauarorum, omniumque pene totius imperii Principum Oratoribus. Quemadmodum peculiari quodam opuſculo exequiæ illæ magnificentiſsimæ ſunt deſcriptæ, quo ordine ſint peractæ, & qua ſerie cuncta ordinatiſsime proceſſerint. Hinc peſtis ingens Auſtriam vaſtauit, quæ totam pene Europam circuibat. Maximilianus autem cum iuiſſet ad Oeni pontem, hoc eſt, in Inſprugk, ſecundas nuptias cum Maria ducis Mediolanenſis filia, ſplendidiſſime toto menſe celebrauit. Iam enim Sigiſmundus archidux Auſtriæ, Maximilianum hæredem ſuarum prouinciarum inſtituit. Priuſquam enim Fridericus Imperator ex imperio, in quo quinque annis ſemper cum octingentis equitibus oberrabat, dum Matthias Hungariæ rex Auſtriam euaſtat ac populatur, rediret ad Inſptugk, archidux Sigiſmundus, Alberto Bauarorum duci filiam Friderici Kunegundim vxorem collocauerat, inſcio & inuito patre. Comitatumq; Tyrolis cum adiacentibus ſuperioris Auſtriæ regionibus promiſerat, quod Fridericus ægerrime tulit, coegitque Sigiſmundum vt omnia in publica diæta reuocaret, cum non liceat alicui Auſtriæ archiduci, vendere dominia ſua, vel alienare alteri extraneo. Ob id Sigiſmundus pietate motus in Maximilianum, cum videret bunc ſuis inuiſum, ſponte omnes ſuas terras (viuente adhuc Friderico Imperatore, qui nullum Ducarum durus pater filio date voluit) illi donauit, reſeruatis ſibi vnde viuere poſſet redicibus ac cenſibus. Sed vix biennio ſuperuixit: Sigiſmundus enim poſt Fridericum mortem obiit, anno noſtræ redemptionis milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo, relicta omni ſua bæreditate Maximiliano regi. Itaque curiam ex Principibus rum habuit, qualem ætas noſtra neque vidit neque videbit. Seruiebat tum Regi Maximiliano Fridericus dux Saxoniæ, iam imperii elector, Ioannes eius frater, Bauariæ dux Georgius, Guilelmus dux Iuliacenſis de Meckelburg, comites de Anhalt, Naſſaw, de Zolnaren, Oetingē, Furſtenperg, Dierſtein, Sunnenberg, Pitſcb, & innumeri alii, quos enarrare magnus labor eſſet. Celebrata ſunt inde comitia Wormaciæ, quibus comes Eberhardus Barbatus, Wittenbergenſis creatus eſt primus Dux, ac Henricus Prueſchenck Baro, comes factus de Hardeck, & Maximilianus Rex cum Claudio de Batre duello cōgreſſus, in omni principum conſpectu ſtupendum, ſed fortitudinis ſuæ non leue argumentum ac ſpectaculum exhibuit.

Sunt deinceps à Maximiliano Rege grauiſſima & varia geſta bella, quibus ancipitem expertus eſt fortunam: ac nonnunquam inſignem perpeſſus cladem, periculum mortis vix euaſit. Vt Italicum quod Piſis contra Carolum Francorum Regem egit, Liburnum aliquot dies oppugnans, ab Alexandro Benedicto Veronenſi in ipſius Diario deſcriptum. Vt Helueticum, quod cum Suitenſibus, bominibus bellicoſis, non ſine graui ſuorum iactura geſſit, anno noſtræ ſalutis nonageſimo nono, poſt mille quadringentos. Vt Bauaricum, quod in fauorem ſuorum nepotum ex ſorore Ducum Bauariæ Guilielmi, Ludouici & Erneſti, contra Rupertum Palatinum Rheni ſtrenue egit. In quo ſua manu Boemos haud longe à Ratisbona ſtrauit fuditque & fugauit, Virginei partus anno milleſimo quingenteſimo quarto. Vt Hungaricum, quod tamen ſua natiuitate Ludouicus Rex (qui iam Hungariæ & Boemiæ moderator præeſt) diremit, ſexto anno poſt mille quingentos. Vt Venetum quod octauo anno poſt mille quingentos inceptum, vario euentu, non ſine ſuorum incommodo tractauit, vt alia obmittam, quæ in Friſia & Gelria cum perpetuo hoſte geſſit. De quibus ſuccincte ideo ſcribo, imo digito tantum ſigno, quia peculiari egent (vt ab initio dixi) opere, quo clarius deſcribantur. Cur geſta, quo

ordine, quot annis, quibus viribus, quanto exercitu, quibus Ducibus, quæ aliis narranda relinquimus, contenti perſtringere paucis actæ vitæ ſeriem. In hoc Veneto bello implicitus, cum regem Franciæ atque pontificem Roman. in fœdere haberet contra Venetos, maximoque exercitu Patauium obſideret, occupata iam Verona & toto agro Vicentino, cum omnibus adiacentibus oppidis & villis, ne vrbem hoſtili manu ingrederetur, Pontifex Romanus veritus, illi Tridentum vſque bullam obuiam miſit, Cæſaremque electum ac Imperatorem declarauit. Sunt deinde cum Venetis induciæ actæ, redditis quibuſdam vrbibus. Cæterum cum Maximilianus Philippum haberet filium, & filiam Margaritam, vt poſteritatem ſuam propagaret, animum adiecit, quo honeſtis ampliſſimiſque familiis inſereret, filioque Philippo Iohannam Ferdinandi ſenioris Aragonum Regis filiam ex Iſabella deſpondit vxorem, regnaque Caſtellæ, Legionis ac Granatæ in dotem ſuſcipit. E qua filios peperit & filias, Carolum ſcilicet Cæſarem potentiſſimum Chriſtianitatis Principem, & viginti octo regnorum Regem, & ſacrum hodie Imperium Romanum feliciter moderantem, & Ferdinandum Hiſpaniarum Principem, Auſtriæ Archiducem, qui hoc anno quo hæc ſcripſimus, Annam Vladislai Hungarorum Regis filiam vxorem duxit, in Lynzioque nuptias celebrauit. Filias quoque quatuor progenuit, Leonoram primogenitam, Emanueli Portugalliæ Regi deſponſatam. Iſabellam quam Chriſtiernus Daciæ Rex coniugem duxit, filioſque procreauit, generaturus plures. Mariam Ludouico Hungariæ Boemiæque Regi deſponſatam, quarta Decembris, hoc anno vigeſimo primo, ſupra mille quingentos, coronatam in Alba regali: ac Catharinam poſthumam Iohanni Friderico Saxoniæ Duci deſponſatam, quæ nondum mare traiecit. Sed non diu lætatus eſt hac fœlicitate Philippus Rex, qui paucis annis viuens, vigeſimum octauum ætatis annum quum attigiſſet mortuus, patenti Maximiliano grauem poſt ſe luctum reliquit. Cometa mortem eius in Auguſto, anni ſexti ſupra mille quingentos portendente. Margaritæ autem filiæ eiuſdem Ferdinandi Regis Aragonum filium Iohannem dat maritum: qui intempeſtiua morte ſublatus, nullam poſt ſe prolem reliquit. Sed poſt illius obitum Philiberto Sabaudiæ Duci deſponſata, quum tranquilliſſime ſimul degerent, breue eorum fuit gaudium, mox ex humanis Principe ſublato. Idcirco infortunata mulier, quum primum ſponſum Regem Franciæ Carolum complecti non poſſet, & à duobus ſequentibus maritis morte fuiſſet intempeſtiua ſeparata, noluit deinceps alteri nubere, licet potentiſſimi Principes hanc peterent, & Vladislaus Hungarorum Rex, priuſquam Annam coniugem duceret, à Maximiliano hanc vehementer efflagitaret. Defuncto itaque Philippo Rege, ex vniuerſa Flandria, Hollandia, Selandia & aliis regionibus Oratores inſignes ad Maximilianum miſſi ſunt, vt tutelam nepotum ſuſciperet cum ducentis electis equis: quos ipſe audiuit benigne in Irnſt oppido, Cancellario Brabantiæ perorante elegantiſſime & doctiſſime. Quibus obſequutus Maximilianus, poſt celebratum Principum Conſtantiæ conuentum, ingreſſus Flandriam tutoris nomine, res ordinauit ſumma cum diligentia, ne quid nepotibus accideret mali, miſſo in Hiſpaniam Carolo, & educto in Flandriam Ferdinando. Non autem ſine magna prudentia nepotes atque neptes in diuerſa regna ſic diſtribuit, vt ſuam familiam propagaret ac extenderet. Hac enim re effecit, vt totam pene Hiſpaniam, in qua virilis antiquorum Regum Hiſpanorum iam ſexus defecit, ſua familia ex domo Auſtriæ inſtauraret. In qua iam longe lateque dominatur, marique traiecto inſulas ac maritima Aphricæ loca occupauit, occupaturus, vt ſperamus, ac in Deum confidimus, breui Orientis imperii partem haud contemnendam: modo Deus ſuum nobis largiatur auxilium. Semen prætereain Daciam miſſum, ſi radices (vt cœpit) altius egerit, Septentrionem implebit. Nec puto defuturam in Hungaria verſus Orientem, huius proſapiæ fertilitatem, debita fœlicitate accedente. Haud enim mediocriter pius parens laborauit, vt hæc quoque matrimonia fœliciter ſuccederent. Pro quibus ego cum quibuſdam meis collegis decem annis legationes plures, non ſine periculo (quibuſdam refragantibus Regulis) obiui. Et Maximilianus, vt res tantas firmaret, inſignem conuentum Viennæ fecit cum regibus Hungariæ & Boemiæ, Vladislao patre Ludouico filio, Sigiſmundo fratre Poloniæ, cui eſt tum reconciliatus: nam ſimultates prius illi cum eo interceſſerant. Incidit autem hic conuentus in annum milleſimum quingenteſimum demimum quintum, in menſem Iulii. Decimo quinto enim menſis Iulii egreſſus Maximilianus Cæſar Viennam, occurrit regibus in Auſtriæ & Hungariæ confinibus, campo quodam latiſſimo, cui patria lingua Hart eſt nomen inditum: fraterniſque ſeſe amplexibus mutuo ſalutatis, non ſine ingenti triumpho reuerſi ſimul altera die Viennam, matrimonia Mariæ neptis cum Ludouico, Annæ cum altero nepote concluſerunt. Quam grauiter autē ac prudenter in quadā arcis

Viennenſis aula, Senatum Regum & Principum, archiepiſcoporum & antiſtitum, conuocans, peroranerit de ſtatu vniuerſi imperii & Chriſtianitatis coram iis tribus regibus, Thoma Strigonienſe, Matthæo Salisburgenſi cardinalibus, archiepiſcopis Bremẽſi, Gregorio Colonienſi, ac aliis epiſcopis, Ladislao Vacienſe cancellario regni Hungariæ, Patauienſi Wigileo, Ratisbonenſi Ioan. Palatino Georgio, Quinqueecclefienſi, Ioanne Boſnanienſe, Matthia Vladislauienſi, Stanislao Olomucenſe, Petro Primislaenſe regni Poloniæ cancellario, coramq; Principibus Bauariæ, Guilelmo & Ludouico fratribus, Vlrico duce Wirtenbergenſe, ac innumeris comitibus, baronibus ex imperio, regnis Hungariæ, Boemiæ & Poloniæ conſiliariſque eius, quos enumerare faſtidium generaret: quam prudenter, inquam, dixerit clementiſſimus Cæſar, quo pacto ſe purgauerit, cur in eum vſque diem nunquam ei licuerit contra Turcos progredi, ac cum iis manus conſerere (æmulis ſuis renitentibus) hoc ſatis ſit argumenti, quod pluribus lachrymas eduxerit, fletumque mouerit ſua oratione. Poſteaquam autem regibus ac principibus conuiuia inſtituit, ac ludos militares exhibuit, Cæſareis muneribus donatos ſecum in Nouam ciuitatem duxit, venationes ceruorum, hinnulorum, damarumq; exhibuit, illiſq; dehinc valedixit: Vladiſlao Rege per Sempronium oppidum in Hungariam cum filio redeunte. Sigiſmundo vero per Viennam in Poloniam. Ipſe vero Maximilianus Imperator conceſſit in imperium, ac ſequenti anno comitia Principum imperii Auguſtæ celebrauit: ſummo ſtudio enixus, vt in ſua vita Carolum nepotem conſortẽ imperii ſaceret. Nihil enim æque curauit, ac vt nepotes potentiſsimos poſt ſe principes relinqueret. Quod ſane dieſq; nocteſq; meditabatur, ac omnes eo conatus ſuos tetendit, effecitque vt electores imperii bonam ſpem illi futuræ electionis darent. Quæ ſuum effectum deinceps ſortita eſt, poſt Maximiliani obitum. Succeſsit dehinc mors vxoris regis Poloniæ Sigiſmundi, cum à Vienna domum repedaret. Ob id Cæſar curauit vt illi D. Illuſtriſsima Bona, Mediolanenſium & Barri ducis filia collocaretur vxor, quam per ſuos acceptauit, in oppido S. Viti, in flumine per mare fœliciter huc appulſam, comitante ipſam Proſpero de Columna: & per Stiriã Auſtriamque in Cracouiam vſq;, per Caſimirum Brandeburgenſem Marchionem alioſq; (quibus ego quoq; adiunctus fui) honorificentiſſime traduxit. Nec diu poſt Viennenſem regum conuentum, Vladislaus Hungariæ Rex ſuperuixit, relicto filio Ludouico annos vix decẽ nato ſuperſtite impuberi: editoque teſtamento, quibus Maximilianum Cæſarem & fratrem Sigiſmundum Poloniæ regem tutores filii conſtituit. Et licet Hungari proximo poſt mortem Regis conuentu eoſdem acceptaſſent, Oratoribuſque vtriuſq; Principis tutelam addixiſſent, ſemper tamen deinceps abnegauerunt. Quare effectum eſt, vt dum timent Hungari, nequid autoritatis ſibi hi ptincipes in regno vendicent, dum ſuos conſiliarios (vt bene rex educaretur, vt regni cenſus debite Regi conſignentur, vt confinia cum limi-
323 taneis militibus, machinis bellicis, commeatibus cæteriſque neceſſariis bene prouideantur) in curia Regis Ludouici habere in rem ſuam moliuntur, neutri confidentes, regnum pene deſolatum, ab omni parte hoſtibus prædæ fuit, vndique confuſiones, vndiq; factiones regulorum ſubortæ ſunt. Rex autem egenus, in ſuis ſæpe neceſſitatibus, vix annos pubertatis egreſſus, ſæpe defectum patitur, mille periculis obruitur, infirmitate moleſtatur, & partem regni (amiſſo prius patre genitore, dehinc Cæſare Maximiliano altero parente) improuide amittit. Turci enim poſt Cæſaris Maximiliani obitum, videntes nullum eſſe Principem, qui res Hungaricas curet, quum Sigiſmundus Poloniæ Rex infeſtetur à Tartaris, à Moſchis, à Prutenis, triplicique oppreſſus bello, patrueli ſuccurrere neſciat, licet inuitus, impetum in Hungariam faciunt, Belgradum fortiſſimum omnium arcium munimentum, in Saui & Danubij confluente ſitum, adoriuntur, incendio vaſtant, incolas inedia macerant longa obſidione, donec expugnent: quod prius nunquam à Turcis fuit oppugnatum, ſed ſæpius inde profligati ac cæſi, crudeliſſimas paſſi ſunt ſtrages. Latius hinc ſerpunt, & neminc reſiſtente Schabatiam ſortiſſimam arcem, cum multis adiacentibus oppidis & villis, paucis diebus expugnanr, vi rapiunt, incendijs dehoneſtanr, homines vt pecora abducunt. Et licet Rex haberet exercitum, Ferdinandus pariter Princeps Hiſpaniarum, & Archidux Auſtriæ, ſorore Regis Ludouici Anna, eius coniuge inſtante, etiam pro auxiliaribus tria milia electiſſimorũ peditum mitteret exercitum, cum machinis bellicis neceſſarijs, qui male non ab hoſtibus, ſed Vngaris ſunt tractati. Licet etiam ex Polonia, Boemia, Sleſia aliiſque regionibus auxiliares venirent copiæ, & tamen nemo ex iis vllum vnquam vidit Turcum, nemo manus conſerere cum Turco tentauit, incluſi omnes veluti oues in ſeptis, non enſem, non lanceam in hoſtem torſerunt: ſed in ſeipſos ob odia priuata arma verterunt. Hæc non fuiſſent facta, ſi Maximiliano vita hactenus fuiſſet prolata, & ſi primates regni dum viueret, non

exca-

excæcati odio, ſuos à conſiliis admiſiſſent, qnibus cura fuiſſet hæc omnia prouidendi. Sed dum iſti ſine ratione, ſine ducibus, ſine machinis bellicis, ſine militibus, omnia contemnentes externa, ſe ſatis eſſe ad omnia falſo putantes, omnia tamen ſibi friuole vſurpant, in eam rediguntur neceſſitatem, vt patriam perdant inſcii, ſeſe & ſuum Regem periclitantes. Et niſi inſignis & præſtans ille Caroli Cæſaris Orator Andreas de Burgo, prudentia ſingulari, induſtria ac ingenio eminenti, Regi Ludouico aſtitiſſet in hac neceſſitate, ſine dubio inter Germanos Boemoſqne milites, qui ſimul erant iuncti & Hungaros, miſerabiles fuiſſent ſuborti conflictus, vt inde hoſtibus victoria multo facilior ceſſiſſet. Sic eius quoque dexteritate coronatio Mariæ Reginæ Hungariæ honeſte proceſſit, alioqui tumultuoſa & ſeditioſa. Non hæc aſſentandi gratia ſcribo, quod multa mihi familiaritate iunctus, etiam collega bis in legationibus fuit, ſed quod viro nunquam ſatis laudato, verum teſtimonium perhibere veritas ipſa me cogit & impellit. Quod ſi Dux Mediolanenſis Maximilianus huius viri paruiſſet conſilio, non amiſiſſet ſimul cum vita Ducatum & omnem (vt ſic dixerim) domus ſuæ ſplendorem. Cæterum, vt ad Maximilianum Cæſarem reuertar, dum poſt Viennenſem Regum conuentum in imperio, pro Carolo nepote cum Principibus agit, quo Rex Romanorum eregetur, ac cum Romano Pontifice, Cardinalibuſque res magnas tractat, interim anno Virginei partus milleſimo, quingenteſimo decimo octauo, menſe Iunii, horrenda oritur Solis eclipſis, geneſim Maximiliani vehementer offuſcans, eique periculoſa ac letalis. Quæ vbi in cœlo Viennæ apparuit, ea ipſa hora horrendum excitauit incendium, qua platea amœniſſima vrbis, quæ Cantorum dicitur vulgo, magna parte depurgata eſt. Maximilianus autem in Oeniponte cum ſuis agens, in iram commotus, febrim incidit occultam. Quam animi anguſtiæ auxeruot, adeo vt quum Welſam ſuperioris Auſtriæ oppidum attingeret, aperte langueſcere cœperit. Moxque ad ſe accerſitis ex variis cœnobiis viris religioſis, de ſalute animæ cœpit ſolicite cogitare (omnibus ſecularibus negociis relictis) his ſcelera ſua confeſſus. Dum à ſuis admoneretur, vt Chriſtiani Principis opera perficeret: Dudum (inquit) quæ vos admoneris ſponte perfeci. Petiitque ſibi ſacram offerri euchariſtiam, quam deuotiſſime & ſumma cum humilitate accepit Chriſtianiſſimus Princeps. Adeo autem de ſalute ſuæ animæ anxius, vt quamptimum corporis defectum ſentiret, licet, vt paulo ante meminimus, religioſos pleroſque ſecum haberet, tamen pro Gregorio quodam Cartuſienſi, viro doctiſſimo & ſimul religioſiſſimo confeſſore ſuo veteri, Friburgum vſque miſit. Quem aduenientem in lecto decubans, vbi aſpexiſſet, animo exhilaratus, leuato capite: Hic (inquit) viam mihi in cœlum præmonſtrabit. Manuque hominem complexus, affabiliter eum ac humaniſſime excepit, vt erat ſua ætate omnium humaniſſimus Princeps. Cum eo multa commentatus, religioſe & Chriſtiane multa diſſeruit: & quæ ad animæ ſalutem ſpectabant, cottidie tractabat. Noctu autem, qnia graui inſomnio laborabat, audiuit Iacobum Manlium res ſuas & maiorum ſuorum geſtas prælegentem, quibus oblectabatur: erat enim & hiſtoriarum ſtudioſiſſimus. Et cum familiam ſuam præclaram Auſtriæ, diu in tenebris obſitam ac iacentem, in lucem produxiſſet, afficiebatur plurimum, ſi in pulchram redacta ſeriem ſcripta ei prælegebantur. Affuerunt duo eruditi ac inſignes viri medici Vienoenſes, Gulielmus Polymnins, ac Georgius Collimitius mathematices etiam peritus, quos per ſuos familiares aduocari fecit ex Vienna, quaſi Gymnaſii publici res acturos, non ipſum medicaturos: ita ſuum occultabat morbum. Qui viciſſim vigilando noctu cùm eo multa conuerſabaotur ac diſputabant, quos multum amabat tanquam doctos & eruditos viros. Quandoquidem eorum agnouit doctrinam & eruditionem cum diligentia, quam ſtrenue & impigre impendebant. Libenter enim ſuum Principem ſeruaſſent, ſi Deus ſuam attuliſſet opem. Semper autem in ſua ægritudine admiſit & Conſiliarios & Oratores, nixus premere altum (quem ſub corde gerebat) dolorem. Sed cum ineuitabile fatum nulli parcat, intelligens fatalem adeſſe horam, vltimam voluntatem ſuam in ſcripta redigi fecit. Qua cauit, quid fieri poſt ſuum obitum cum corpore, quid cum ſepultura, quæ in pium vſum conſtitui debeant. Sanxit præterea vt ſuarum Prouinciarum rectores ac præſides, cum omnibus officialibus in ſuo quiſque ſtatu, quoad alter nepotum huc commigraret, perſeueret. Multa deinde de ſepultura ſua (pro qua hactenus multa milia aureum numorum erogata ſunt) ſtatuit. Dehinc ſecretius multa cum ſuo confeſſore Cartuſiano commentatus, quæ ſuperſtitioſa multi arbitrabantur, ſed non ea eſſe Cartuſianus ille doctus ac religioſus pater, cui ea concredidit, optime nouit, qui eius ſecreta tenet. Præcepit enim, vt mox ſibi ſubligaculum indueretur, ne pudenda eius poſt mortem quiſpiam videret. Erat enim omnium mortaliũ verecun-

diſſimus, adeo vt nemo vnquam ex cubiculariis eius viderit naturæ opera exercentem.
Nemo neq; meiere, neq; egerere. Paucißimi medici eius vrinam, dum ægrotaret, vide-
runt, tantæ erat verecundiæ. Dehinc præcepit, vt poſtquam animã efflaret, pilis eius ton-
ſis toto corpore, omnes dentes euellerentur, in foueaq; ſuppoſitis carbonibus ac igne in
cemiterio obruerentur. Corpuſque eius flagellatum triplici ſacco, ex lino, ſerico albo, ac
quod vulgo vocamus, damaſco inuolueretur cum calce ac cinere mixto. Impoſitus fere-
tro, quod ſecum annis quinque & amplius in eum vſum facto circumduxit, interius fer-
ramentis optime munito. Licet quidam à ſecretis pro repoſitorio rerum illius geſtarum
eo vteretur illis annis, neſcius cur Cæſar ita fabrefactum ferreis tot repagulis munire iuſ-
ſiſſet. Tandem egit, vt poſtquam animam Deo reddidiſſet: hoc corpus ſuum integro die
palam omnibus ipſum adeuntibus oſtenderetur, ac poſtremo incluſum feretro, in No-
uam ciuitatem Auſtriæ ductum, in ſacello arcis, Sancto Georgio dicato, ſub magno alta-
ri ſepeliretur, ita vt à pectore ad caput foris cadauer extenderetur. Sacerdos autem di-
uina myſteria celebrans, pedibus pectus calcaret. Omnia cum rite ordinaſſet, ſalutatis o-
mnibus ſuis familiaribus, Chriſto Deo poſt percepta ſacramenta, ſuam animam com-
mendauit: ſtrenue ipſum adhortante Cartuſiano ſuo confeſſore, cui viriliter reſpondit.
Et cum vox deficeret, ſignis ſe militem Chriſti profeſſus eſt. Prædixerat hanc Cæſaris
mortem futuram, vir inſignis, mathematices peritiſſimus Georgius Tanſtetter annis pe-
ne ſex integris ob ſolis eclipſim, quæ anno XVIII. euenit, & epiſcopo Viennenſi Geor-
gio, Laurẽtio Sawrer quæſtori Cæſaris & mihi, quos teſtes adhibuit futuræ huius calami-
tatis. Et ideo iuſſus Cæſarem ægrotum adire, ægre obtemperauit, ſciens ſe fruſtra iturum.
324 Sic itaque duodecima Ianuarii, poſt noctem mediam hora tertia, anno humanæ ſalutis
milleſimo, qoingenteſimo decimo nono, ſpiritum ſuum Deo reddidit: profluuio ven-
tris, vt olim Fridericus eius genitor, anno eius ætatis quinquageſimo nono, menſe nono,
die viceſima prima, imperii vero trigeſimo ſecundo, menſe vndecimo, non ſine maximo
luctu omnium aſtantium, qui & lachrymis & fletu recedentem ex hoc ſeculo proſeque-
bantur. Poſitus dehinc in lectum, vt iuſſerat, ab vniuerſa plebe vrbis Welſæ eſt cum do-
lore conſpectus. nonnullis vlulatum emittentibus præ dolore. Incluſus deinceps feretro,
primum in templum de more delatus, parentatum eſt ei. Dehinc per villas ac oppida
Viennam allatus XXIIII. eiuſdem menſis, in Diui Stephani templo, aſtante vniuerſa
Auſtriæ nobilitate, & Viennenſi antiſtite Georgio ſacra celebrante, exequiæ peractæ ſunt
cum maxima omnium aſtantium triſtitia. Poſt triduum in Nouam ciuitatem delatus, ſub
ara Diui Georgii ſepultus, à Philippo Gundelio profeſſore humanitatis Viennenſi, ele-
gantiſſima oratione funebri ac artificioſiſſima decoratus eſt. Mortuus eſt autem pientiſ-
ſimus princeps, cum in vniuerſa Germania, Francia, Italia, Hungaria, & pene toto Chri-
ſtiano orbe pax eſſet, quod nemo ſperauit, quum in omni ætate ſua bellicoſiſſimus prin-
ceps innumera geſſiſſet & atrocia bella. Sola patria eius Auſtria inteſtinis & ciuilibus ſe-
ditionibus æſtuauit. Cum enim corpus Diui Maximiliani in Noua ciuitate (vt iuſſerat)
ſepelitur, Viennæ in publico Prouincialium conuentu tumultus ſuboritur. Rectores
Prouinciarum, quos odio habuerant, plerique ſuo magiſtratu priuantur, noui eligun-
tur ſine Archiducum fratrum conſenſu ac voluntate. Qui arreptis reditibus ac Prouin-
ciæ cenſibus, moderari Auſtriam cœpere. Veteres autem Prouinciarum præſides furo-
rem vulgi inſanientis timentes, in Nouam ciuitatem abierunt. Nam & ciues Viennen-
ſes, nobilium ſequuti diſſenſionem, in duas ſcindebantur partes. Quidam enim Prin-
cipis defuncti voluntatem ſequi cupientes, libenter obtemperaſſent mandato Cæſaris
vltimo. Alii vero furibundi & nouitatis cupidiſsimi, grauiter abeuntes Præſides cri-
minabantur. Erant qui hoc temperamentum ſuaderent, vt veteribus adiicerentur gu-
berñatoribus ex vniuerſa Prouincialium multitudine, quotquot vellent, ſed ii irrideban-
tur. Electi igitur ſexaginta ex Baronibus, nobilibus, prælatis, in quibus & Cartuſienſis
Mawerbacenſis Prior quidam, atro refertus veneno, cum potius nemore & ſolitudine
iuxta ſuæ religionis profeſsionem gaudere deberet, quam ſubſelliis & ſtrepitu forenſi,
quantum potuit factiones anxit. Ex ciuibus pariter illis aſsidebant, qui odio, rancore, &
inuidia laborabant. Miſsi ſunt ex iis aliquot in Hiſpaniam ad Carolum. Sed quantum
placuerit Regi illa diſſenſio; ex eius reſponſione, quam in omnes terras hæreditarias an-
te præmiſerat, quam hi fines Germaniæ attingerent, ſatis conſtat. Tumultuatum eſt ita-
que biennio in Auſtria, nonnullis antiquis regentibus, nonnullis nouis adhærentibus,
non ſine periculo vrbis Viennenſis. In qua plerique boni viri & innocentes inſolentiam
factioſorum trepidi indies expectabant, ſibique de ſeditione plurimum timebant. Non
fuit pax aut quies vrbis, quoad Carolus nepos Maximiliani ab Electoribus imperii vna-
nimi

nimi conſenſu in Franckofurto legitime iuxta auream bullam Caroli Quarti deſignatus eſt Rex Romanorum. Sperabant enim factioſi ipſum mare non traiecturum, ſed triennio in Hiſpaniis ob bella inteſtina permanſurum. Ob id non quieuit omnino in Auſtria ſeditio (quoniam Carolus nondum mari traiecto ad coronationem venerat) ſed pertinaciter quiſque ſuam tutatus ſectam, horribiliter tumultuabantur, literiſque ſe proſcindebant famoſis. Et ignauiſſimus quiſque inter ciues Viennenſes gubernaculum vrbis appetebat. Boni ſenatores coacti ſe ſubmittere, factioſis obtemperabant, his blandiebantur, adminiſtrationem vrbis iſtis permittebant. Quandoquidem mandata commiſſariorum ſupremi regiminis, quos Carolus Rex abſens his ſuis terris dederat, contemnebantur, ſpernebantur, & nihili fiebant. At poſtquam Carolus traiecit mare, Aquiſgrani ſplendidiſſime coronatus, diuertit Wormaciam, publicum celebraturus electorum & Germaniæ Principum conuentum (in quo feruntur, quod hac hominum ætate nunquã contigit, affuiſſe ſexaginta duo Principes) miſſis literis, præcepit Viennenſibus factioſis deponere adminiſtrationem, quam ſibi vi vſurpauerant, ac viuere moribus magis compoſitis. Paulo poſt dehinc Auſtriam, Stiriam, Carinthiam, Carniolam fratri tradidit Ferdinando Principi Hiſpaniarum, Archiduci Auſtriæ poſſidendas. Qui Annam Vladislai Regis Hungariæ & Boemiæ filiam vxorem duxit, ac illas iam fœliciter Auſtrales regiones moderatur. Deus Optimus Maximus illi talem concedat ſobolem, quæ, quemadmodum ipſe Maximilianum in facie refert, ita eius prudentiam, iuſticiam, magnanimitatem, ac heroicas virtutes imitetur, vt hæc fœliciſſima domus Auſtriæ, quæ per nouem generationes à primo Rudolpho Rege Romanorum creuit, ſeptemque Cæſares in hunc diem produxit, decimam etiam ſortiatur generationem, productura multos adhuc Cæſares & Chriſtianitatis principes, qui Chriſti hoſtes abigant, cruce Chriſti proſternant, conculcent, ac conterant: Chriſtoque Deo Optimo Maximo ſuum adornent mundum, fidemque augeant, vt eiectis Chriſti hoſtibus, vni paſtori, vnum conſtituatur ouile, Amen.

Habuit autem (vt ordinem ſcribendi noſtrum etiam huc vſque obſeruatum ſic finiamus) vxores treis. Primam Mariam Caroli bellicoſiſſimi Burgundionum Ducis filiam, qua cum vnanimis vixit, ſumma cum voluptate, corporis forma elegantiſsimam. Cuius in omni ſua vita nunquam ſine ſuſpirio & lachrymis meminit. Ex hac genuit Philippum primogenitum, Caſtellæ, Legionis & Granatæ Regem. Qui vbi adoleuit, vxorem duxit Iohannam Aragonum Regis filiam, ex eaque Carolum V. Imperatorem Rom. & Ferdinandum Auſtriæ Archiducem, cum quatuor filiabus progenuit, Leonora, Iſabella, Maria, & Catharina, Regibus Portugalliæ, Daciæ, Hungariæ, ac Saxonum Duci deſponſatis. Genuit & Maximilianus ex hac Maria filiam Margaritam eleganti forma fœminam primum Regi Franciæ Carolo, tum Aragonum Ioanni, dehinc Philiberto Sabaudiarum Duci deſponſatam. Quæ hodie vidua, ſumma fœlicitate moderatur Flandriæ prouincias. Genuit tum Franciſcum & Georgium filios, qui in pueritia mortui ſunt. Mortua ipſa ex caſu equi. Nam cum equitaret imprægnata, currentibus aliis nobilibus, equum ipſa ſuum moderari neſcia, quoniam effrenis erat & laſciuiens, ſoluta ſella, in dorſum decidit, in gremio à ſella equi multum moleſtata. Dolorem diebus multis diſsimulauit, donec intempeſtiue immaturum ederet partum. Verebatur enim Maximiliano dolorem ingerere, ſanam ſe ſimulans, donec fati neceſsitas eam ex hac vita ſubtraxit. Alteram vxorem accepit Annam, Franciſci ducis Britanniæ filiam, quam per Wolffgangũ de Polhaym Auſtriæ baronem, & deinceps Auſtralium terrarum ſupremum capitaneum, ſuum Oratorem condormiuit: ſed non traduxit. Quandoquidem Carolus Octauus Rex Francię violenter illam ſurripuit, remiſſa eius filia Margarita, quam prius ſponſam aliquot annis in Francia habuit. Tertiam duxit vxorem Mariam Blancam, Galeacii ducis Mediolanenſis filiam, cum qua annis ſedecim tranquilliſsime vixit, ſed ſine ſobole, in Stams monaſterio ſepulta. Promiſit inſuper Viennæ in conuentu Regum Boemiæ, Hungariæ & Poloniæ ſe ducturum Annam Vladislai Regis filiam, niſi alter nepotum infra anni ſpacium illi deſponderetur. Miſsis itaque Oratoribus cum mandato & conſenſu regis Caroli, Ferdinando deſponſatur. Qui vigeſimo primo anno poſt mille quingentos, matrimoniũ cum ea Lincii in ſuperioris Auſtriæ oppido conſummauit, vt paulo ante ſcripſimus. Duo admiranda cenſeo in huius Maximiliani morte obſeruanda: quod, vt olim pater Fridericus Cæſar, in ſumma pace obiit: & quod poſt eius mortem, biennio tanta ſequuta eſt mortalitas, qualem ætas noſtra non vidit. Nam poſt Friderici genitoris obitum, qui nonageſimo tertio anno poſt mille quadringentos obiit, peſtilitas nonageſimo quarto & quinto, multas ciuitates & villas pene deſertas reliquit. Poſt mortem vero Maximiliani, tam cru-

delis, tam ſæua, tam ſtupenda biennio poſt oritur peſtis, quæ oppida integra depaſcuntur, ac deſerta facit, adeo vt frumenta in agris non ſecta maneant, à nemineque colligantur, nullam arcem, nullum caſtrum, nullum oppidum, villam, vicum abſq; tabe relinquat. Æſtimatur tertia pars hominum in Auſtria eſſe hac peſte ſublata. Deus Opt. Max. noſtri miſereatur, & iram ſuam iam auertat à nobis.

Hæc habui quæ ſuccincte & obiter de vita Maximiliani Cæſaris pii fœlicis, Chriſtianiſſimi & religioſiſſimi Principis perſtringerem. Quis enim vno volumine eius res præclare geſtas triginta tribus annis, quibus præfuit imperio, comprehendere poſſet? Vt ea etiam intermittantur, quæ in iuuentute geſſerat fortunatiſſimus Princeps. Cuius eximia bonitas cum ſumma liberalitate fuit coniuncta, adeo vt plerique nihil in eo reprehēdendum duxerint, quam quod ſæpe ob penuriam rei pecuniariæ res magnas proſpere inchoatas, deſerere coactus ſit. Non tamen vnquam, etiam in ſumma neceſſitate voluit auream argenteamq;, & ex gemmis multis ſeculis congeſtam ſupellectilem, à patre, auo, ſocero, ac maioribus ſuis diſtrahere aut alienare, ſed integram in Noua ciuitate Auſtriæ reliquit nepotibus, donec Ferdinandus Archidux iuſſu fratris Caroli Cæſaris, aperto theſauro ac viſo, obſtupuit tremebundus, atq; incredibilem ac inæſtimabilem theſaurū, fratri ſuo in Flandriam traduxit. Adeo vt qui eum pauperem ex tot bellis geſtis arbitrabantur, mirati ſint tantas poſt ſe reliquiſſe diuitias. Fuit autem humaniſſimus Princeps, ſtatura quadrata, in qua Cæſarea Maieſtas eluxit ac reſplenduit. Nemo non hunc Imperatorē eſſe, etiam externus inter triginta maximos Principes, antea non viſum agnouit, tanta erat oris probitas. Corpus erat laborū patientiſſimum, adeo vt in multam noctem crebro ſcriberet, conſuleret, res magnas ageret, ſæpe etiam arma tractaret, haſtis cōcurreret cum Principibus in ludis, & ſerio cum hoſtibus: æſtum ac frigus, inediam & commeatus penuriam iuxta ferret. Erat alioqui par victus, frugalitas: licet quotidie veſceretur ſplendide, adeoq; munde, vt nemo non ipſum videret non ſine magna animi voluptate aut cenantem aut prandentem. Inter prandia raro bibebat, in menſa vt plurimum ter: atq; ideo valetudo illi vſque ad periodum vitæ proſpera ſemper fuit. Si quis vero cum eo conuerſatus eſt, humaniſſimum & affabiliſſimum reperit Principem. Qui ſæpe verecundos & timidos ſua humanitate adeo confortauit, vt reiecto timore, liberius cum eo quæcunque cupiuerāt, pertractarent. Memoriæ tam tenacis, vt cum ſemel aliquem ſecum loquentem viderit, poſt longam temporis intercapedinē denuo agnouerit. Ingenii acerrimi ac cōſilii prope diuini. Non veritus tamen in rebus arduis minimos quoſq; cōſulere & rogare quid ſentirent. Prudentiam vero eius quiſq; intelliget, qui videt familiam illius induſtria in Orientem, Occidentem, Septentrionem & Meridiem ab eo tranſplantatam, vt hodie domus Auſtriæ vniuerſo ſit Chriſtiano orbi decantatiſſima. Et cum præterea paulo diligentius aliquis animaduertit, quoties æmuli abrogare illi imperium moliebātur fruſtra, prudentiam non vulgarem inueniet. Ita enim eos eluſit, vt quum olim Principes conuenticulum celebrarent contra eum, quo adminiſtrationē imperii illi auferrent, in caſtrum illius principis ſponte ingreſſus, qui autor factionis erat, cum vxore eius pranſus ſit hilariter & intrepide. Vt olim Traianus fecit Cæſar, qui Licinii Suræ domum ingreſſus eſt, & cum eo pranſus poſt delationem factam. Si autem prudentiæ eius argumenta copioſius recenſere vellē, quæ cum rege Franciæ, ſummoq; Pont. fecerat, nouū ſurgeret opus. Omnes ad hæc bonas diſciplinas plurimū venerabatur: Muſices vero ſingularis amator. Quod vel hinc maxime patet, quod noſtra ætate muſicorū principes omnes, in omni genere muſices, omnibuſq; inſtrumentis in eius curia, veluti in fertiliſsimo agro ſuccreuerint, veluti fungi vna pluuia naſcuntur. Scriberem catalogū muſicorum quos noui, niſi magnitudinē operis vererer. Pari ratione militarē diſciplinam excoluit, vt quaſi abolitam reuocaret ab inferis. In qua miro ingenio, mira arte nouas excogitauit machinas, noua inſtrumenta, quibus turres deiiciuntur, muri ſolo æquantur, mœnia conquaſſantur, adeo vt nulla arx tam excelſa, tam munita ſit, vel arte vel natura, quæ tuta ab his ſubſiſtere poſsit. Nolo afferre teſtimonia, ne bilem quibuſdam moueam: ſed vnicus fuit in terris (pace aliorū dixerim) qui exercitum cogere, aciem inſtituere, & arma tractare nouerat. Verus Dux & Imperator, patientiſsimus ſimul & vigilantiſsimus, adeo vt ſi particulatim priſcorum Imperatorum virtutes enarrare liceat, ſingulas congeſtas in hoc vno oſtēdam, quem poſteri veluti ſtatuam Polycleti, in ordinandis aciebus, & omni militari diſciplina obſeruare debent. Criminantur autem plerique, quod nimium venationibus indulſerit, quodq; eas ita exercuit, vt ſæpe periculoſiſsimis obiectus periculis, dum in altiſsimis rupibus capreas ſectaretur, de eius vita dubitatum ſit. Pariter quod aucupiis plurimum oblectatus ſit, multa prodegerit nutriendis canibus & falconibus, multa venatoribus ſit largitus. Sed ii

non

non animaduerterunt Regum hæc eſſe & Principum exercitia, quibus non in plateis aut vicis obambulare (vt populares ſolent, qui ſibi hinc ex motu famem aſciſcunt) licet, ſed potius ceruos, hinnulos, damas, vrſos, apros ſectari, vt corpora hinc reddantur vegetiora, audaciora, & ad pericula quæque ſubeunda paratiora. Nunquid præſtat in his captare voluptatem Principi, quam alienos violare thoros, parentibus rapere filias, aut lenonum opera in his abducendis abuti? A quibus ſceleribus pudiciſſimus Imperator longe multumq; abfuit: Quod ſi honeſtas matronas ac virgines, aut in conuiuium vocabat aut choream, pudice cum his aut luſoriis luſit, aut coram illis mimos egit in oblectamentum omnium, citra omnium pudorem. Quod ſi illud quoq; æmuli vitio vertant, cogitent ipſum hominem fuiſſe, qui ſine voluptatis ſpecie viuere nequiuit. Omnes autem mulieres cuiuſcunque conditionis fuerint, quæ illum adierunt, verecunde affatus eſt, nec vnquã imperioſe deterruit, familiariter illis verba faciens, vt timorem abiicerent: nec ſingulari numero eas alloquutus, vt ſuperbi faciunt Principes. Oblocutiones vero & detrectationes innitus & ſurdis (vt aiunt) auribus audiuit, Alexandrum Macedonem imitatus: qui ſemper alteram aurem delatori, alteram reo reſeruauit, & ob id ſibi Cleobuli vnius ex Græciæ ſapientibus verbum vſurpauit, peculiareque fecit ac ſemper in ore habuit: Mediocritas optimum. Omnem itaq; ætatem ſuam ſic egit, vt nemo etiam ex capitalibus hoſtibus, ſi eum alloquebatur non deamaret. Vidi pleroſque qui domi indignari horrenda contra clementiſſimum Principem verba effutirent, vbi de facie ipſum aſpexerunt, poſito furore, ſolo verbo mitigati ſunt. Sic in bello, cum milites ob penuriam nonnunquam ſtipẽdii, horribiliter clamarẽt, benigne hos allocutus, dicto citius placauit. Quantũ autẽ gaudebat factis ſuis pręclaris apud poſteros fieri percelebris, tantum verebatur laudari in faciẽ: id ego ſancte deierare poſſum. Cum aliquando viri eloquentiſſimi ac ſimul doctiſſ. Panegyricos coram dicerent, inſigniterq; (vt fit) efferrent immodicis laudibus, egoq; ab eo iuſſus, illis ex tẽpore reſpõderem: Caue, inquit, ne me laudes, ſordeſcit enim in ore laus illa propria (vt vulgus loquitur.) Sed quid pergo ſingulas recenſere clementiſſimi Principis virtutes fruſtra? Qui bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortuna, animo ſemper maximus, conſiliis Dux, miles manu, odio in hoſtes, vt olim in Romanos Hannibal? Vno verbo omnia complectar, & quidẽ Virgiliano parũ mutato: Fuit enim hic Maximilianus

Vir bonus & ſapiens, qualem vix repperit vllum,
Millibus è cunctis hominum, noſtra aut prior ætas.

De quo etiam noſtrum de more ſubſcribere libuit tetraſtichon, vt ſic opus noſtrum eodem tenore finiamus:

Eximius bello Princeps & pace, verenda
Maieſtate oris Maximilianus erat.
Maiores ſuperans, priſcos æquauerat, atque hinc
Regnandi norma hic poſteritatis erit.

IACOBO VILLINGER CÆSARIS MAXIMILIANI THESAVRARIO, IOANNES CVSPINIANVS Præfectus Viennenſis, felicitatem ac S. P. D.

MEMINI inter Philoſophos magnam eſſe altercationem: an conueniat ſic viuere, vt nemo te vixiſſe ſentiat, vt ille dixit: Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit. Et illi potiſſimum qui cæteris volunt eſſe religioſiores hoc ſuadent, quaſi ſic videantur humanam contemnere gloriam, cum ipſi ſint ambitioſiſſimi & gloriæ auidiſsimi. Hi qui etiã libellos de contemnenda gloria ſcripſerunt, eum ſuum nomen proponunt, nunquid ipſi gloriam affectant? Nempe hoc ſudamus, ob hoc laboramus, ob hoc mille pericula & in mari, & in terra ſubimus, vt quaſi merces laborum gloria nos ſequatur. Cur igitur arbitrantur illi ſic eſſe viuendũ, vt nemo nos vixiſſe ſentiat, quaſi omnia debeant ignorantia & tenebris occultari, cum nihil magis exoptet homo quam ſcientiam, & natura ſcire deſideret, & animi etiam nobilior pars ſit lux ac lumen: quandoquidem plane omnibus inſita eſt cupiditas cognoſcendi, non modo mundana, ſed & quæ ſupra nos ſunt, ac quæ vix capere intellectu noſtro poſſumus. Sed ex plebe nemo eſt tam excors, qui non velit aliorũ regnorum ac prouinciarum non libenter in-

dagare & ritus, & mores, & res geſtas, ſi habere copiam poſſit. Ob id cum Plutarcho ſentio, hominem nihil omnium æque refugere, ac ignorantiam & tenebras: atq; ideo non eſſe viuendum, vt nemo nos vixiſſe ſentiat. Sed ita potius viuere, vt aliquo momento, ſi fieri poteſt, nos vixiſſe teſtemur. Hic poſt ſe liberos, hic libros relinquit, hic prædia, hic poſſeſſiones, hic ædificia, hic bonam famam, omnes bonum nomen conemur poſt nos relinquere, alioquin vita noſtra mors potius eſt. Ego ita pro virili ſemper elaboraui, vt me vixiſſe teſtarer, quibuſdam monimentis, quæ extant. Nec paſſus ſum illud etiam ignorari, quod hic nobiſcum iam actum eſt, quod certo ſcio, multi homines vtriuſq; ſexus, libenter etiam in remotiſſimis regionibus vehementiſſime exoptabant. Quis enim bono ingenio præditus nollet ſcire, quomodo ille celeberrimus Regum conuentus inchoatus, ac perfectus eſſet? & quo pacto mutuo ſeſe amplexi eſſent, clementiſſimi illi Principes, qui ſe de facie prius non nouerant, & ſi ſanguinis vinculo prius erant aſtricti? Licet autem tu mi Iacobe tanquam conſiliarius Cæſaris, non inter poſtremos numerandus, affueris, & oculata fide omnia intellexeris, tamen aliquando ea quæ faciliora ſunt è memoria labuntur, quæ libenter in ſenectute relegimus. Amore tui omnia collegi, quæ & vidi, & quibus interfui. Quinque enim annis, vt ſcis, voluo hoc ſaxum, quibus vigeſies & quater in Hungariam Orator iui, atq; hæc negocia tractaui. Quantum igitur potui rem veriſſime, ſimpliciter tamen, ſine turgida oratione perſcripſi. Quicquid id eſt boni conſules, & me vt ſoles, amabis. Ex Vienna, vigeſima Auguſti.

DIARIVM IOANNIS CVSPINIANI PRÆFECTI VRBIS VIENNENSIS, DE CONGRESSV CÆSARIS MAXIMILIANI AVGVSTI,

& trium Regum, Hungariæ, Boemiæ, & Poloniæ, Vladislai, Ludouici, ac Sigiſmundi, in vrbe Viennenſi facto, 17. Iulii, Anno Chriſti M. D. XV.

CÆSAR Maximilianus vt eſt ingenio ſingulari, ac prope diuino, animo voluẽns, nihil eſſe præclarius bono Principi, quam prouincias & regna ſua ſolido aliquo robore ſtabilire, in omnes orbis angulos oculos ſuos coniecit. Et nobiliſſimum quenque Regem affinitate ſibi deuinxit, vt inde prouinciis ſuis perpetuam relinqueret quietem. Sic filium Philippum in Hiſpaniam mittens, Regem Aragonum ſibi coniunxit. Cum autem diuus ille Philippus numeroſam poſt ſe prolem relinqueret, noluit Cæſar quamcunque amittere occaſionem, ex quatuor filiabus, quæ ſecunda eſt poſt Leonoram, cui nomen Iſabellæ, Regi deſponſauit Daciæ: ſed hoc aliquanto poſt. Ex Septentrione Cæſar in Orientẽ migrauit, vt ſemen eius vndequaq; coaleſceret: vidit pientiſſimum Hungariæ & Boemiæ regem Vladislaum, nobiliſſimis liberis à Deo Optimo Maximo donatum, Ludouico & Anna. Mox animo concepit, illoſque ſibi deuincire, Auſtriæque prouincias inferiores robuſtiſſimo muro circumuallare. Ludouico Hungariæ & Boemiæ regi, tertiam neptem Mariam in vxorem, & Annæ vnum ex nepotibus, aut Carolum, aut Ferdinandum in maritum dare cogitauit, vt prouinciæ illæ contiguæ & regna, mutuis viribus robuſtiores eſſent, contra impetum Turcorum, & quorumcunque hoſtium. Id conſilio & opera, tunc Matthæi Epiſcopi Gurcenſis, hodie vero Cardinalis, qui & extremam manum huic operi impoſuit, & Ioannis Varadienſis Epiſcopi profeſsi ordinis ſancti Franciſci, primum inchoatum eſt. Acceſſerunt dehinc plerique Oratores, quos Cæſar aliquot hinc annis in Hungariam miſit, qui inter cætera negocia matrimonia hæc duplicia ſimul ſolicitarunt, Ianus Mraxii miles, præfectus arcis Dronſdorff, Comes Leonardus de Hag, Wolfgangus de Rogendorff Baro, Ioannes de Puchan. Hinc annis quinque continuis Orator iuit in Hungariam Cuſpinianus Præfectus Senatus Viennenſis, qui vulgo Anabaldus dicitur: poſtremo & Laurentius Saurer vicedominus Auſtriæ, Orator cum cæteris iuit.

Interim Cæſar, licet grauiſſima bella gereret, & annis iam fere octo ſuperbiam Venetorum caſtigaret, nullam occaſionem omittens, vt ſuum ſortirentur finem concepta iamdudum

dudum

dudum matrimonia, ex Flandria in Auſtriam miſit chariſſimam ſuam neptem Mariam, ſponſam Ludouici Regis, quæ Viennam appulit, duodecima die Iunii, anno milleſimo quingenteſimo decimo quarto, honorificentiſſime excepta, non tam à clero, quam vniuerſo populo Viennenſi, & deducta ad arcem Viennenſem, vbi hodie adhuc habitat.

Prius autem Cæſar in Auſtriam deſcenderat animo conueniendi regem Hungariæ Vladislaum, & tractandi, non tam de liberorum communium matrimoniis, quam de cæteris ſuarum prouinciarum, & regnorum neceſſitatibus. Sed inſperato erupit quædã incondita ruſticorum multitudo, quæ Cruciatorũ appellabatur. Proximis enim ante menſibus Cardinalis Strigonienſis, Legatus Apoſtolicus, cruciatam detulerat in Hungariam, cum pleniſsimis indulgentiis, è qua re, vnde ſubſidium ſperabatur, crudeliſsimum venenum ortum eſt. Nam longe lateq; deſæuiit in Hungaria hæc crudeliſsima peſtis, & omni peſtilentia ſæuior, in vtrunque ſexum indiſcriminatim venenum iniiciens, rapiebantur liberi ex matrum ſinubus, truncabantur vt feræ, & abiiciebantur. Stuprabantur paſsim virgines, & matronæ, in parentum ac maritorum conſpectu. Sacra prophanabantur, ſpoliabantur templa, ciuitates, oppida, arces, villæ, euaſtabantur & incendio corruebant: denique nihil tam ſanctum, quod ab iis Cruciatis non defœdaretur. Horum dux Georgius quidam Ceculus (gentis nomen eſt, Ceculi enim prope Tranſſyluaniam habitant) aſciuit hic ſibi comitem Laurentium presbyterum, qui crudelitate omnes ſuperauit. Erat etiam ex ducibus quidam Michael Monachus, ita hæc peſtis nullum ordinem intactum reliquit. Ex minoribus Ducibus multi erant, quorum nomina ſcribere eſt ſuperuacaneum. Hi quoſcunque nobiles apprehenderant, palis affixerunt, mulieres ac liberos eiecerunt, prius tamen ſtupratis, bona ſurripuerunt. Erat animus illorum vniuerſam delere nobilitatem, & in toto regno, quod quatuor & decem habet Epiſcopales ſedes, vnam ſolam relinquere. Scribi non poteſt qua crudelitate vſi ſunt. Hoc ſatis ſit indicii, cum auxilio diuino rabies hæc extincta foret, ductu Ioannis Comitis Zepuſienſis, Weiuodæ Tranſſyluaniæ (qui ducem illorum, nouo quodam tormenti genere, à ſuis dentibus laniari iuſſit) & 325
hinc decollari. Et de menſe Nouembri illius anni facta eſſet regnicolarum in Buda congregatio, patria lingua Rackuſch appellatur, hic publice narratum eſt, hoc tumultu ruſticorum qui vix quadrimeſtris erat, deſiderata eſſe in Hungaria vtriuſque ſexus ſeptuaginta millia hominum, in quibus quadringenti fuerunt nobiles.

Quod ſeculum mihi narrabit ſimile facinus? Quis vnquam talia aut legit, aut audiuit, ſed longe maiora ſunt, quam quæ ſcribuntur: multa enim ob pudorem ſcribere nemo audet.

Fuit in iſta congregatione ſiue conuentu, nomine Cæſaris Orator Cuſpinianus: nomine Regis Poloniæ Chriſtophorus Schidlouiezki. Et quum illic etiam de cõcordia Cæſaris & Regis Poloniæ, inter cætera negocia ageretur, viſum eſt Oratoribus differentias illas facile non poſſe complanare, niſi ſimul coirent Cæſar, & vterq; rex Hungariæ, & Poloniæ fratres. Nam Cæſar iam à Rege Hungariæ pro ſuo fratre rogatus, indulſerat quæ in eum fecerat, & ipſum arbitrum & mediatorem differentiarum delegerat, pro ſedandis diſcordiis quæ inter illos erant.

Remiſſus eſt itaque Cuſpinianus à Buda ad Cæſarẽ, qui tum in Ponte œni, Inſprugk vulgo dicitur, morabatur, vt Cæſarem ſolicitaret, pro conuentu tam ſancto horum Regum: qui non modo vtilis ipſius regnis & prouinciis, ſed etiam hoſtibus plurimum formidoloſus futurus erat.

Cæſar tum pluribus occupatus, venire ad finem Februarii, in Poſonium, vt deliberatum erat, non potuit: tum propter Heluetiorum formidabilem inconſtantiam, tum propter ſubitam & inſperatam mortem Regis Franciæ Ludouici, qui prima Ianuarii Pariſiis anno decimo quinto expirauit. Tum etiam propter Carolum Archiducem Auſtriæ ac Burgundiæ, nepotem, quem ex annis tutelæ Cæſar emancipauerat. Aliis quoque multis de cauſis Cæſar nequibat, quod vterque Rex petebat, adimplere.

Decreuit itaque Cæſar, reuerendiſſimum in Chriſto D. Matthæum S. Angeli Cardinalem Gurcẽſem, & coadiutorem Saltzburgenſem mittere, qui cum pleno mãdato cum vtroque Rege omnia agenda perageret & tractaret.

Præmiſſus eſt itaque Cuſpinianus Budam, qui hæc Regi renunciaret. Et vt dies conuentus in diem Dominicam Quadrageſimæ, qua in Eccleſia Romana cantatur: Lætare Hieruſalem, differretur. Placuere omnia regi Hungariæ, qui ilico nuncium expediuit, Cracouiam verſus, vt hæc fratri regi Poloniæ referret. Ne tamẽ res tam ſancta vllius fraude interciperetur, D. Ladislaus de Sternberg Cancellarius Boemiæ iter arripuit, & regem eduxit, perſuaſitq; vt nullis literis inceptum iter deſereret, ſed ad Poſonium vſq; cõtinuaret, expectaretq; fratris regis & Cæſaris aduentum.

Narrauit mihi Georgius Thurſo, vir ſpectatæ fidei, & integritatis haud contemnendæ Regis Hungariæ Camerarius: Montium egreſſuro Regi Poloniæ Sigiſmundo, qui Cracouiam quinta Martii deſeruit, Matthiam Mechouitam ſingularem tam in medendo, quam in prognoſticando magnæ eruditionis virum annunciaſſe: ipſum neque viſurum Cæſarem, neque expediturū quippiam. Quod cum miraretur Rex, vt eſt animi inconcuſſi & firmi, conſtantiſſime perſeuerauit in propoſito: Fundum, inquit, eſt, quo Deus & fortuna vocat, promiſi, promiſſum ratum ſeruabo, nemo me à propoſito alienabit. Videbo Cæſarem, ſi Deus volet, & fratrem conueniam. Nihilominus interim per quoſdam ſecretarios mandat, vt diligentius ab eodem doctore inquirant, ſerione an ioco loquutus fuerat: Aſſerit idem Mechouita, Regem non viſurum Cæſarem, niſi expectare velit Iunium. Et ante feſtum diui Ioannis Baptiſtæ, Cæſarem omnino non viſurum: cum Rex ſe rediturum in menſibus duobus ad ſummum ſperaret. Exiuit igitur Rex bonis auibus, & cum tam longa mora traheretur, ſæpe illius doctoris memoria ſubiit. Hoc idem Mechouita Andreæ Koſtilitzki Theſaurario perſcripſit, Regem ſcilicet ſuum, vix Cæſarem ante feſtum Alexii viſurum, quod & euenit, vt paulo poſt ſcribemus: decimo ſexto enim Iulii, hoc eſt, in profeſto Alexii, mutuo ſeſe viderunt.

Vigeſima igitur tertia Februarii, anno præſenti M. D. XV. reuerendiſſimus dominus Cardinalis Gurcenſis applicuit Viennam, quam honorifice ab vniuerſa nobilitate, plebeq; Viennenſi ſuſceptus: parumque quieſcens, genio indulſit ad triduum, tum ad Nouam ciuitatem profectus, conuentum prouincialium indixit, iuſſu Cæſaris. Interea vt ſui aduentus certior redderetur, Rex Hungariæ, mittit D. Cardinalis Doctorem Vitum de Furſt Budam, vt Regem excitaret ad Poſonium, locum conuentus deſignatum. Nam quidam ex nobilioribus refragabantur, ex quo Cæſar non veniret, facilius poſſe Budam conuenire regem Poloniæ & Cardinalem aſſerentes: ſed ſanior pars præualuit, & Rex ſe Poſonium venturum promiſit. Continuato igitur itinere, firmatus iam animo Rex Poloniæ Cracouiam deſerit, & Poſonium verſus pergit.

Cardinalis interim Gurcenſis, conuocatis Auſtriæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæque prouincialibus, res ſibi à Cæſare commiſſas, ſtrenue exequitur, ſed perficere non potuit, audiens regem Hungariæ decimo octauo Martii Poſonium veniſſe, crebris nunciis die noctuque ſingula indagat, vt eſt diligentiſſimus, nullam voluit occaſionem amittere.

Tum 22. Martii, ne vlla re indiligentiæ culparetur, mittit Oratores ad Regem Hungariæ Poſonium, qui ſe ſuaq; offerrent, & aduentus ſui diem exquirerent. Dominos Marquardum de Stein Præpoſitum Bambergenſem, Ianum Mraxii de Naſcau militē, Cuſpinianum doctorem, Wolfgangum Hemetle ſecretarium Cæſaris. Hi iuſſa exequuti, per nuncios ſingula D. Cardinali adaperiunt, & eidem in Hamburgo 27. Martii occurrunt, de ſingulis ipſum certiorem facientes, quæcunque viderint aut intellexerint. Nam ante vigeſimo quarto ſcilicet die, ſabbato illius dominicæ, qua canitur in Eccleſia: Iudica me Domine. Rex Poloniæ Sigiſmundus cum celeberrima pompa ingreſſus eſt Poſonium, quem ex Teruania vſq; conduxerūt, epiſcopus Quinqueeccleſienſis Georgius, & Georgius Marchio Brandeburgenſis, iuſſu regis Hungariæ. Ipſe autem rex Hungariæ Vladiſlaus, in curru ei cum filio Ludouico occurrebat, ſequentibus ipſos epiſcopis Colocenſe, Vacienſe, Boſnenſe, Sirmienſe, & vniuerſa eius nobilitate, quæ ornatiſſime, more patrio eſt inſtructa. In campo vbi vidit fratrem aduentantem, iuſſit ſe ex curru in terram poneret in ſella, quem rex Poloniæ fraterne amplexus, prouocauit in lachrymas. Rex Ludouicus miræ indolis, patruum exoſculatus benigniſſime excepit: repoſitus in currum ſenior rex. Filius Ludouicus equum aſcendit, & in latere ſiniſtro cum patruo vrbem ingreſſus eſt, magno cum faſtu, præcedentibus innumeris equitibus, nobilibus & curribus. Ducebat autem Rex Poloniæ plus mille quingentos equites, & partim more Hungarorum, quos Huſſerones appellant, veſtiebantur, partim habitu Alemanico ornati erant, ſed erant præter Polonos Ruteni, Pruteni, Moſchi, Turci captiui, & Tartari in ſuo equitatu, cum multis tibicinibus, qui tubas amplas ſonoras, & à noſtris diſſonas, non ſine honore ſtridētes, vt in magno æſtu ſolent veſpæ & crabrones, inflabant. Erat & Turcus quidam cum tibia, qui nobis inauditam harmoniam & auribus noſtris inacceptam edebat, cum puero tympanum ambabus violenter manibus percutiente. Sed & noſtrates habuit tibicines, qui belle ſonabant, & noſtram muſicam referebant.

Erat cum eo magna nobilitas, qui partim in equis anteibant deaurati, & torquibus aureis redimiti, partim pedibus ipſum cingebant, equo inſidentem & veſte purpurea amictū, Weiuoda Walachiæ, D. Nicolaus Virla, Palatinus Sandomirienſis, Nicolaus Palatinus Vilnenſis, Palatinus Libliēſis Andreas, cancellarius Schidlouiczki, Nicol. Palati-

326

nus Marburgenſis, Theſaurarius Andreas Coſtiliczki, D. Lucas capitaneus Poloniæ, dominus Raphael, & multi alii inſignes & viri egregii vtriuſque ordinis. Comitabantur vero illum tres epiſcopi, Matthias Vladislauienſis trium regum Alberti, Alexandri & Sigiſmundi olim cancellarius, Iohannes Poſnanienſis, & Petrus Premislienſis, cum præpoſitis, ſecretariis & aliis prælatis.

Durabat hic ingreſſus ab octaua vſq; ad primam horam, nam ſummo mane ingrediebantur currus, qui feruntur fuiſſe pene quingenti, in quibus quandoque quatuor niuei equi, quandoq; nigri, quandoq; rubei, quandoq; alterius coloris, nunc ſex, nunc octo in eodem curru vehebantur: immixtæ erant & bigæ, licet paucæ erant.

Vigeſima octaua Martii Cardinalis Gurcenſis ex Hamburgo ſoluit naui, & venit Poſonium horam circiter nonam. Cui omnis multitudo obuiam egreſſa, ripam Danubii ita adimpleuit, vt eques vix ſubſiſtere poſſet. Inceſſit ipſe in habitu Cardinaliū, quē Archiepiſcopus Colocēſis Gregorius, Comes de Frangepanibus, regni Hungarię Cancellarius, in latere Regis Ludouici obuiam Cardinali, nomine patris & patrui miſſi, benigna & pulchra oratione ſuſcepit. Ipſe vero Cardinalis humaniſſime reſpondit. Aderant hic vtriuſque Regis proceres & conſiliarii, epiſcopi & nobiles, ac ſummo cum honore ipſum quam honorificentiſſime vſq; ad hoſpitium conduxerunt, cum ingenti tubarum ſonitu ac plauſu.

Sequenti die, hoc eſt, 29. Martii, ingreſſus eſt vrbem reuerendiſſimus cardinalis Strigonienſis Thomas legatus de latere: cui & D. cardinalis Gurcenſis cum omni curia ſua (ductabat autem electam nobilitatem Auſtriæ & Stiriæ) & vtriuſque regis proceres occurrebant. Ipſe ſexingentos habuit equos demptis curribus, magnæ vndique factæ ſunt cerimoniæ (quandoquidem maior pars omnis ætatis humanæ in iis conteritur) Occurrebat & clerus cum pueris, & reliquiæ ſanctorum deferebantur obuiam tanquam Metropolitano.

Prima Aprilis, quæ erat ſolennis illa dies Palmarum, omnibus Chriſtianis veneranda, Cardinalis Strigoniēſis in Eccleſia maiori diui Martini præſentibus tribus Regibus, & Annæ Reginulæ ſacerdotale expleuit officiū, cum ceremoniis debitis ac cum indulgentiis plenariis. Cardinalis autem Gurcenſis huic officio intereſſe non potuit, aduerſa valetudine detentus: alia vniuerſa nobilitas erat congregata.

Altera die iterum conuenerunt in hoc templo tres reges cum cardinalibus ambobus: Strigonienſis celebrauit officium de ſpiritu ſancto, quo finito, admonita eſt plebs per ſuffraganeum Strigonienſem, vt deuotiſſime pro concordia Cæſaris & Regum Deo ſupplicarent: lingua Latina, Hungarica, Boemica, & Alemanica, pronunciatæ ſunt interim indulgentiæ plenariæ.

Recta inde via tres Reges, duo Cardinales, Archiepiſcopi & Epiſcopi, proceres & conſiliarii in domum Regis Hungariæ profecti ſunt, & facto magno conſilio Cardinalis Gurcenſis, oblatis literis ſuæ credētiæ de more, latiſſime & profuſiſſime cur & ob quam cauſam venerit, in ſummo ſilentio locutus eſt, bene audientibus Regibus & conſiliariis Cęſaris, ac vtriuſq; regis, qui omnes erāt plus quinquaginta. Cui finita oratione benigniſſime ſimul & elegantiſſime reſpondit Cardinalis Strigonienſis: durauit hoc conſilium ad horam circiter ſecundam poſt meridiem.

Tertia Aprilis, Cardinalis Gurcenſis comitante ipſum curia eius & pulchra nobilitate, venit ad hoſpitium regis Poloniæ, qui ei egreſſus obuiam, humaniſſime ipſum excepit in plateis, ac vbi ambo in præſentia conſiliariorum reſederunt, Cuſpinianus iuſſus literas Cæſaris cum quadam ſalutatione obtulit breuiuſcula, ambo dehinc mutua colloquia ſed non diu fecerunt.

Eodem die venit triſte nuncium de obitu illuſtris ducis Bartholomæi de Munſterberg, qui à Cæſare feſtinans ad hunc conuentum, in Danubio haud longe à Hamburgo ab fluctibus obrutus, ſubmerſus eſt. Quod in primis affecit Vladislaum regē, & in lachrymas excitauit. Deinde cardinalem Gurcenſem, qui eum vnice amabat, vtpote virum bonum & ſtrenuum. Ex cuius morte quidam male de futuro conuentu augurabātur. Nam & pridie magnificus Iohannes de Meſſeritz, capitaneus Morauiæ, qui etiam ſæpius orator in hoc negocio fuit, ſubita morte expirauit. Et Vitus de Furſt qui regem plurimum ad hunc conuentum ſolicitauit, Viennæ mortem oppetiit. Ita tres Oratores ſeſe ex iis negociis liberarunt, & ſuperum conuēntum adierunt.

Hinc iterum in hoſpitium regis Hungariæ conueniunt omnes hi Principes, & tractatum incipientes, inueniunt rem eſſe moroſam in tanta multitudine per tot ſuffragia eſſe conſulendum, redigunt itaq; ad minorem numerum ſingulorum regum conſiliarios. Et

D. Cardinalis Gurcenſis accipit ſecum Conſiliarios Cæſaris, D. Ianum Mraxii, Laurentinm Saurer Vicedominum Auſtriæ, Cuſpinianum doctorem, & Gabrielem Vogt ſecretarium Ca ſarium: nomine vero regis Hungariæ erat Cardinalis Strigonienſis, Archiepiſcopus Colocenſis, Epiſcopus Quinqueeccleſienſis. Rex autem Poloniæ miſit Petrum epiſcopum Premislienſem, Chriſtophorum Schidlouiczki Cancellarium, & Palatinum Vilnenſem Nicolaum.

Hi quoties articuli propoſiti fuerunt referebant ad Reges: ſed plene concordari non poterant, licet pleroſque dies conſumerent, & cõſilium in tertiam vſque horam poſt meridiem ſæpius pertraherent.

Vndecima Aprilis inſtitutus eſt ludus pro curſu equorum. Primus brauium accepit argenteum deauratum poculum. Secundus pannum aureum pro veſte. Tertius ſimplicem pannum pro tunica. Cucurrerunt vnde quadraginta equi velociſſimi & pulcherrimi, ſed Georgius comes Zepuſienſis omnes præceſſit.

Viſa eſt hic res memoratu digna, quidam Moſchus inſidebat equo Turco, & de more ducebat alterum in manu dextra, cum autem vehementiſſime curreret cum ambobus equis, ſaliit ex vno equo in alterum, in medio curſu, ſemper alterum manu ſeruans ne diſcurreret. Erat pulchrum ſpectaculum, coram regibus & principibus. Nam tres reges egrediebantur pulchro ordine: ſimiliter & cardinalis Gurcenſis, ac omnes epiſcopi, cum vniuerſa nobilitate. Moſchi tum etiam ac Tartari artem ſuam iaculandi ſagittas in aerem miro ingenio oſtentabant.

Duodecima Aprilis, concluſerunt interim quædam eſſe renuncianda Cæſari. Et ideo data & accepta ſalute cum ſumma reuerentia, & poſt exhibita munera regia, cardinalis Gurcenſis Poſonium relinquit, cum prius ex ſuis præcipui aulici, frater eius vterinus Iohannes Lang, magiſter domus Ioannes Schenk, Wolfgangus de Keutſchach, & Chriſtophorus Graff de Rattſtat, in die Paſchæ, expleto diuino officio, quod à cardinale Strigonienſi celebrabatur, eſſent militari cingulo & honore ornati à tribus Regibus, in tãta diei feſtiuitate.

Reuerſus Cardinalis Gurcenſis Viennam, mox duos conſiliarios Cæſaris D. Wilhelmum de Rogendorff, & Laurentium Saurer vicedominum per poſtam mittit ad Cæſarem, qui licet quatuor diebus aſcenderint feſtinanter Auguſtam vſque, tarde tamen reuerſi ſunt, ob negocia emergentia quotidie, & interim vrbs Poſonium inopinato & ſubito incendio plus media comburitur.

Vndecima Maij, D. Cardinalis Gurcen. cum ſex Cæſareis conſiliariis D. Marquardo de Stein Præpoſito Bambergenſi, Wilhelmo de Rogendorff, Iano Mraxij, Laurentio Vicedomino, Cuſpiniano, & Gabriele Vogt ſecretario, iterum in naui deſcendit Poſonium ad vtrumque regem, tractaturus & concluſurus tam matrimonia, quam fœdera pacis & concordiæ. Et licet clam ſine pompa intrare vellet vrbem, mox tamen certiores facti antiſtites & principes, Ludouicum regem eduxerunt cardinali obuiam cum omni vtriuſq; regis familia. Cardinalis etiam Strigonienſis, quaſi omnia neglexiſſet, feſtinabundus circa portam vrbis cum omni ſua familia occurrit. Similiter & alii epiſcopi & archiepiſcopi ſomno exciti obuiam prodierunt.

Septem hinc diebus ardue diſputatum & tractatum eſt de ſingulis, & mature omnia deliberata ſunt, in articulos redacta & ſcripta, ac vltro citroq; penſitata. Nũc enim conſiliarii vtriuſq; Regis in hoſpitio Cardinalis tractauerunt & conſultarunt. Nunc vero Cardinalis regem Poloniæ adiit, & ſecretius quædam amotis arbitris tractauit, nunc viciſſim dominum Cardinalem de ſuis negociis ſolicitant: nulla quies, nullum ocium, omnia labore plena erant.

Vigeſima Maij, mane à ſeptima hora vſq; in primam poſt meridiem, vterq; rex cum duobus Cardinalibus & conſiliariis deliberarunt, & deliberatis omnib. in præſentia conſiliariorum Cæſaris & amborum regum articulos legi ſecerunt, qui fuerunt ipſorum manibus ſubſcripti & ſigillis muniti, cum omni fauore & plauſu.

Sequenti die rex Hungariæ inſtituit conuiuiũ regale, quo regaliter & opipare accepit fratrem ſuũ Regem Poloniæ, Cardinalẽ Gurcenſem, & præfatos ſex conſiliarios Cęſaris.

Reuerſus Viennam cardinalis Gurcenſis 23. & 25. Maij exiuit vt prælocuta Cæſari narraret, ipſumque abduceret. Interim ambo reges non ſine ingenti faſtidio longam moram traxerunt in Poſonio per totum Iunium, licet crebro mitterentur literæ, nunc à Cæſare, nunc à Cardinali Gurcenſi, quas Vicedominus, vt eſt ſuarum rerum diligens exequutor, & nocte & die mox regibus tranſmiſit, vt impatientiam eorum leniret crebris literis mittendis.

Sed

Sed non contenti reges quod cardinalis iuiſſet ad Cæſatem, miſerunt ambo Oratorẽ Hieronymum Balbum Præpoſitum Poſonienſem, vt per eum intelligerent an Cæſar eſſet vẽturus nec ne certo. Is Cæſarem in Inſprugk apprehendit, ſed reſponſum in Rottenburg ab eo accepit. Subſequutus eſt hunc alius Orator Regum (tam impatienter longam hanc moram tulerunt) dominus Proteſilaus de Schmihau Boemus, quem Cæſar ſecum detinuit.

Poſt hunc alii duo miſſi Nicolaus Ceculus Hungarus, & Petrus Polonus milites ab vtroq; Rege ad Cæſarem, vt eius aduentum ſolicitarent. Quibus honeſte expeditis, promiſit ſe venturum: & vt bono animo eſſent reges, eoſdem literis & reſponſione hortatus eſt fraterne & quam humaniſſime.

Vbi ergo Reges iam animo firmati, aduentum Cæſaris crediderũt, honeſtatis & emerendi fauoris gratia, Oratores ſex, ſinguli tres inſignes viros miſerunt. Rex Hungarię Epiſcopum Quinqueeccleſienſem Georgium, Ladislaum de Sternberg Cancellarium Boemiæ, & Moyſen de Buslai magiſtrum curiæ.

Rex Poloniæ item tres, Epiſcopum Ioannem Poſnanienſem, dominum Lucam capitaneum regni Poloniæ, Chriſtophorum Schidlouitzki cancellarium, qui Viennam ingreſſi ſunt, equis pene quingẽtis phaleratis, & more ſuo ornatis compte & eleganter, ſexta Iulii, cum antea Caſimirus Marchio Brandeburgenſis, cum Comite Bertholdo de 327
Hennenberg, cum equis centum & quadraginta ſex cataphractatis, & nobiliſſime armatis à Cæſare præmiſſus vrbem introiſſet ſplẽdidiſſime ornatus cum pinnulis, armis, ſimul etiam cum vexillis albis, paruis ac maioribus, & Thomas Fuchs cum centum quinquaginta equis bene armatus more Germanico, Ioannes Iacobus item de Landaw cum totidem, & alii multi nobiles ac aulici, qui Cæſarem præuenerunt & ibi eum expectarunt.

Octaua Iulii rediit Cardinalis Gurcenſis cum Archiepiſcopo Bremenſi D. Chriſtophoro, Ducibus Bauariæ Guilhelmo ac Ludouico, Duce Alberto de Meckelburg, Duce
Vldalrico de Wirtenberg, quibus ad ripam Danubii occurrerũt, Ioannes Epiſcopus Ra- 328
tisbonenſis Palatinus Rheni, Epiſcopus Patauienſis Vigileus, qui pridie aduentarunt, & quorundam Principum Oratores ac legati.

Decima Iulii, Cæſar circa horam noctis decimam Viennam ſine pompa ingreſſus eſt. Cum biduo fere quieuiſſet fatigatus ex itinere in caſtro quodam circa ſyluam Viennenſem, cui nomen eſt Hecking.

Vndecima Iulii Cæſar præfatos ſex Oratores Regum in arce Viennenſe audiuit in pręſentia principum & conſiliariorum, & Epiſcopus Quinqueeccleſienſis, longa oratione pro expeditione contra Turcos cohortatus eſt ampliſſimis verbis. Quib. benigne Cæſar per doctorem Petrum Mottam Hiſpanum reſpondit breuiter ac ſimul eleganter, illiſque dimiſſis iuſſit corpora ſua curare, ac in hoſpitia redire.

Duodecima Iulii vocatis in arcem Oratoribus, eos abſoluit ac abire iuſſit, ſunt eñ ſummo honore per Epiſcopos ac Principes extra portam deducti quam honorificentiſſime ſequenti die mane, hoc eſt 13. Iulii.

Eodem die Cæſar ad excipiendos Reges, miſit obuiam Oratores ſuos Archiepiſcopũ Bremenſem Chriſtophorum, Marchionem Caſimirum, Wilhemum de Rogendorff, & Cuſpinianum Regi Hungariæ, qui 14. die Iulii inuenerunt Regem Hungariæ Vladislaum cum liberis ſuis in quodam caſtro Korſee, cui adiacet villa prope Danubium, & facta ſalutatione mandata ſua exequuti ſunt, inuitaruntq; vt Viennam veniret.

Similiter ad Regem Poloniæ Cæſar miſit Oratores ad Hamburgum (illic enim traiecerat Danubium Rex Poloniæ, vt erat ordinatum, quo expeditius equi & currus Danubium in diuerſis vadis ſuperarent) Ducem ſcilicet Bauariæ Wilhelmum epiſcopum Labacenſem Chriſtophorum, Præpoſitum Balthaſarem Mercklin de Waldkirch, & Mraxii qui ſimiliter vt ſuperiores exequentes ſua mandata, Regem nomine Cæſaris exceperunt ac inuitarunt.

Decimaquinta Iulii exiit Viennam ac prodiit obuiam Cæſar Regibus, in lectica adornata, inſtructiſſimo & electiſſimo exercitu cum multis equis cataphractariis, cum ſplendidiſſimis militibus, ac nocte quinq; miliaribus à Vienna in caſtro quodam Trautmanſdorff pernoctabat. Cum Rex Hungariæ in oppido Prugk prope Leyttam fluuium, Rex vero Poloniæ in Hamburgo eam noctem conſumerent.

Nocte fere media venit Cuſpinianus ad Regem Hungariæ à Cæſare miſſus, qui dabat ordinem conueniendi, ne fieret confuſio. Iuſſus eſt Rex manere in ſua lectica: nam & ipſe quoque vehebatur lectica. quam Cæſar pulchre adornatam cum optimis equis Regi donauerat pridie. Et reuerſus iuſſus eſt à Cardinale Gurcenſe ire ad Regem Poloniæ, vt

idem ei narraret, quem reperit in campo haud longe à tentoriis, quæ illic extenſa erant. Arbitrabantur enim nonnulli Cæſarem, id quod maxime recuſauit, diſputaturum de pre loquutis in tētoriis aut ſub diuo. Ceſar autem arborem excelſam fixit in planitiem lata quæ poterat à longe conſpici, ſub hac voluit conuenire Reges. Et quaſi fœlici captato augurio ſub diuo aperte voluit alloqui fratres Reges & eos ſalutare, ac mutuis complexibus exoſculari.

Mane itaq; horam circiter ſextam, 16. Iulij egreſſus eſt Cæſar cum omni ſuo exercitu à Trautmanſdorff ad locum illum deſignatum, in planitie quadam, iuxta ſyluam cui nomen eſt patria lingua Hart: Hic erat collis intumeſcens aliquantiſper à dextris ſylua, à ſiniſtris vepribus ac modicis ſpinis conſparſus monticulus, ab hoc deſcendens Cæſar poterat tam ab Hungaris quam à Polonis latiſſime conſpici, armis illuceſcentibus. In meridie præſertim, iaculante ſole radios vibrantes in exercitum.

Proceſſit autem hoc ordine Cæſar: Capitaneus Nouæ ciuitatis Melchior de Manſmünſter in equo cataphractato, & illius armati rubeis veſtibus induti, ipſum ſequentes, ductabat aciem, quem ſequebantur in primis aulici & familiares Cæſaris inermes ac prouinciales, cæteriq; nobiles, & qui ad hoc ſpectaculum concurrerunt ciues & mercatores, ſed ornati & bene veſtiti ac elegantes, alioquin excludebantur & ejiciebantur. Multi aureis torquibus redimiti & variis monilibus conſpectum reddebant amœniorem. In ſingulis membris quinq; equitabant. Hos ſequebantur ducis Wirtenbergenſis familiares armati, & ſagittarii. Necnon domini reuerendiſſimi Cardinalis Gurcenſis aulici, ſine armis quidem, ſed honeſte veſtiti, fuerunt circiter octingenti.

Pulchra dehinc ſerie progrediebantur equi Cæſaris tredecim, quos tredecim pueri equitabant, nigro veluto veſtiti perquam elegantes.

Poſt quos equitabāt Erhaldi ſuo peculiari habitu amicti cum duodecim tibicinibus, & duobus tympanis magnis.

Tum ſequebantur Antiſtites, Archiepiſcopus Bremenſis Chriſtophorus, ex domo Ducum de Braunſchweig, Epiſcopus Ratisbonenſis Ioannes ex domo Palatinorum, Epiſcogus Patauienſis Vigileus, Epiſcopus Labacenſis Chriſtophorus, Dux Bauariæ Ludouicus, Dux de Meckelburg Albertus.

Poſt hos ſuccedebant Cæſaris Ianitores cum albis virgis in manu de more præcedentes Cæſaream maieſtatem.

Tum ferebatur in lectica Cæſar, quæ panno & purpureo de ſcarlaco & nigro veluto, forma quadrata erat cooperta eodem habitu pueri & ſeruus, qui equos ducebant. Prope lecticam in latere dextro Cardinalis Gurcenſis, habitu ſuo ornatiſſime equitabat, in ſiniſtro Orator Regis Angliæ. Multi vero nobiles, omnes veluto nigro veſtiti de equis deſcēdentes, pedites circa lecticam ambulabant. Hos ſequebantur in equis pariter nigro veluto veſtiti aulici proceres, Wilhelmus de Rapolſtein magiſter curiæ, Cyprianus de Serentein Cancellarius, Iacobus Villinger Theſaurarius, Ioannes Schnaydpeck Auſtriæ Cancellarius, & conſiliarii, & regentes Iacobus Fucarus, Balthazar Mercklin Præpoſitus in Valdkitch, Marquardus de Stein Præpoſitus Bambergenſis, Melchiot Phintzing Præpoſitus Nurenbergenſis cum fratre Vdalrico Præpoſito, & pluribus conſiliariis & aulicis Cæſareis, qui omnes ſericeis veſtibus & torquibus aureis ac precioſis monilibus erant compti & ornati.

Tandem ornata phalanx ſplendidiſſime incedebat tota armis cooperta, cum tibicinibus & tubis ductilibus. Præibat cum equo cataphractato Leonardus Rauber Cæſaris marſcalcus, ducens ſecum familiares nigro habitu veſtitos, quibus rota in brachio pro inſigni erat, auream ipſe veſtem ſupra arma gerens. Tum ſerie pulchra ſequebantur, Wilhelmus Dux Bauariæ æreus totus cum equitibus ſuis, ſuo peculiari colore veſtitis, qui canem in brachio pro inſigni ferebant. Hinc Caſimirus Marchio Brandeburgenſis, in equo cataphractato, veſte aurea & rubea, cum electiſſima familia, quæ rubeis veſtibus erat ornata, & pluribus aureis catenis ac precioſis pinnulis, cum gemmis ac monilibus. Penes
329 eum erat Bertholdus Comes de Hennenberg, & nobilitas Franconiæ inſignis, equites cuſpides albis vexillis paruis ornatas, duo pueri alba vexilla lata & pulchra gerentes. Subſequebantur deinde Comites, ſuo quiſque colore ornatus, ſed cataphractatis equis, Comes Georgius de Montfort, Comes Georgius de Schaunberg, Comes Hoyr de Manſfeld, Comes N. de Veſterburg, Comes Iohannes de Hardeck, qui mirum in modū margaritis ac gemmis adornatus reſplendebat, coopertus erat equus gemmis & perlis & ſuperbiſſime incedebat. Dehinc nobilitas Auſtriæ ſupra Onaſum electiſſimo inſtructa exercitu ſubſequebatur. Catapbractariis ſimiliter equis Wolfgangus Iorger, Capitaneus in

Lyntz

Lyritz, Sigiſmundus, Ludouicus de Polham, Cyriacus de Polham, Rudolphus & Sebaſtianus fratres de Hohenfeld, Iohannes Iacobus de Landaw, Thomas Fuchs, qui omnes erant excellenter ornati. Et agebant equos plus quam octingentos, in quibus erant cataphractarii 80. circiter. Hoc ordine inceſſit Cæſarea maieſtas, & vbi appropinquauit arbori terræ infixæ circa iactum bombardæ, acceſſerunt reges propius cum ſuis caternis & militibus qui more ſuo erant ſimul ornati.

Hos ante cedebat immenſa multitudo Huſſeronum, qui vexillis bipartitis rubeo & albo colore præibant.

Subſequebãtur Moſchouitæ ſiue Moſchi, cæruleo colore veſtiti, cum albis longis pileis ac arcubus armati. Tum Tartari, in quib. multi captiui, cum tubicinibus ſuis, de quibus ſuperius ſcripſimus, qui ſonabant horrendum.

E regione ſeorſum immenſa multitudo Huſſeronum, qui Regis Hungariæ erant, pariter de more ſuo albis & rubeis vexillis armati.

Quos ſuccedebant vtriuſque Regis tubicines in aera vſq; clangentes, more Germa- 330
nico ornati & veſtiti, cum tympanis ſonoris.

Tum incedebant ornatiſſime inſtructi veſtibus & torquibus aureis, & equis phaleratis multo argento domini Barones ex Hungaria & Boemia, in quibus erat Marchio Brandeburgenſis Georgius frater Caſimiri habitu Huſſeronum. Dux Carolus de Munſterberg, tres fratres de Schmihau. Ambroſius Sthercko, Michael Paluci magiſter cubiculariorũ, Petrus Carlaczki, Franciſcus Ortzag de Gotz, Banus Nandoralbenſis, & Emericus Ortzag magiſter cubiculariorum Regis Ludouici. Ioannes Pethen de Gerſe, magiſter curiæ sereniſſimorum liberorum, Stephanus Perenni, Ioannes Bornamiſſa, Moſes de Bulſai cum filio Ladislao magiſtro curiæ, Ladislaus de Caniza, Iohannes Banffij de Lyndua, pincerna Regis, Ioannes Doczii cubicularius Regis, & plerique alii nobiles ac magnifici ex Hungariæ & Boemiæ regno, qui mihi magis de facie, quam nominibus ſunt noti, quandoquidem nomina horum vix memoria teneo, quia difficile ſcribuntur hæc nomina.

Poſt hos ſequebatur Ludouicus Rex iunior aurea veſte rubea intertexta purpura ornatus, capillis extenſis bireto ex veluto fuſco capite tectus, pulchro & phalerato equo inſidens, quem vndique cingebant ex vtroque regno Barones & domini pedites incedentes ad obſequium.

Comitabatur hunc Regina ſoror eius Anna, aurea veſte & pulcherrima torque mirum in modum multis gemmis & monilibus ornata, quæ in ampliſſimo curru deaurato ac imaginibus exornato, octo equis candidis trahebatur, quam multi etiam nobiles pedites cingebant vndiq;. Inter quos erat Marchio Georgius Brandeburgenſis, & Comes Petrus de Poſing, qui de equis deſcenderant pedites.

Tum Rex Poloniæ Sigiſmundus purpuratus & ſerico pileo tectus pulchro equo vehebatur, vndiq; nobilioribus Proceribus amictus, qui pedites circumdabant ipſum, veſtibus & ornamentis ſplendidi.

Poſtremo Rex Hungariæ, pariter vt Cæſar lectica ferebatur, quæ veluto rubeo nobiliſſimo erat coopetta, quemadmodum pueri qui hanc cum equis geſtabant. Hæc nuper erat donata Regi à Cæſare cum equis & inſtrumentis.

Aderat hic ingens Prælatorum & Procerum caterua ex Hungaria, Archiepiſcopi & Pręſules, Cardinalis Thomas Strigonienſis, Archiepiſcopus Colocẽſis Gregorius, Quinqueecclesienſis Georgius, Ladislaus Vacienſis, Michael Poſnẽſis cum Suffraganeis, Prępoſitis, & Archipresbyteris multis. Ex Polonia Matthias Vladislauienſis, Iohannes Poſnanienſis, Petrus Premislienſis, cum Capitaneo, Cancellario, Theſaurario, Palatinis & Veiuodis, quos ſuperius nominaui, ſpectabilis & elegantiſſima caterna.

Vndique ſtrepitus & hinnitus equorum audiebatur, tubarum concentus, tympanorum ſonitus: ſpectaculum ſane dignum, quod omnis mirabitur poſteritas.

Cæſar, vt appropinquare viderat Reges, iuſſit cooperimentum lecticæ deponi, quo palam ob omnibus videretur, & aperte omnes conſpiceret: data dextera Regibus & Reginæ, perquam concinne inquit: Hæc eſt dies quam fecit Dominus, gaudeamus, exultemus & lætemur in ea. Rex item Poloniæ reſpondit: Vtinam felix ac fauſtus ſit ille noſter conuentus vniuerſæ Reipublicæ Chriſtianæ. Paucula verba in ſimilẽ ſententiã Rex Hungariæ proloquutus, quæ vix ſine lachrymis efferre potuit. Ludouicus, vt erat inſtitutus, ex equo ſumma cũ reuerentia Cæſari dixit, & tanquã patrem ſalutauit, nec auertere faciem à

Digitized by Google

facie Cæſaris potuit, quaſi aſpectu non poſſet ſaturari. Regina in curru ſurrexit, nam altu erat, & obſeruantiam in Cæſarem verbis, vultu & geſtibus oſtendit.

Fuerunt tum nonnulla diſputata ab iis qui inuiti ibant Viennam, & aliqua mora facta eſt, donec Cæſar inuitatis Principibus ac Regibus iuſſit ſecure ſecum migrare Viennam. Rex autem Poloniæ, vt eſt ſummæ dexteritatis Princeps, ſuis & Hungaris dixit, ſub confidentia Cæſaris, quem mihi multi grauiſſimum hoſtem prædixerunt, huc veni, ſub confidentia ipſum ſequar Viennam, quiſquis mihi confidit me ſequatur, ſi quis timet, remaneat. Fratremq; cohortatus Regem Hungariæ vt tuto ſimul veniret, qui alioquin Cæſarem ſemper amauit, incunctanter Viennam eundum eſſe concluſerunt. Cæſar intelligens tam promptam Regis Poloniæ in ſe voluntatem: Hic, inquit, Rex me compellit vt quandoq; vros ſiue biſontes amore eius in venatione videam.

Diſſoluta conuentio forte poſt horam cum media, itum eſt ad venationem, capti aliquot cerui, iterum ingens excitus tubarum clangor. Plures enim erant tubicines, tot Regum, Principum, ac Præſulum.

Ordinatum eſt vt Rex Hungariæ cum liberis iret Trautmanſdorff, vbi priore nocte Cæſar decubuit. Cardinalis Strigonienſis ad ſanctam Margaretham, cæteri Epiſcopi & Proceres ad Suadorff, Rex vero Poloniæ cum ſuis deceſſit ad Entzesdorff, Cæſar ad Laxendorff cum Cardinale Gurcenſi. Multa ſunt caſtra & villæ adiacentes, quæ familiares vtriuſque Regis capiebant, pars vero Viennam petebat vt hoſpitia diſponeret. Erat dies ille calidiſſimus & amœniſſimus, pro huiuſmodi ſpectaculo aptus, licet mane pluuiam minaretur nubecula quædam.

Sequenti die, hoc eſt, 17. Iulij, Cæſar ex Laxendorff verſus oppidulum quoddam venit, cui nomen Scheuchat, opperiendo illic Reges. Rex Poloniæ citius, tardius Rex Hungariæ venerat.

Ingrediebantur toto die Viennam, currus, quadrigæ & bigæ Hungarorum & Polonorum, vehebantur multi in curribus illis velocibus, quibus nomen eſt patria lingua Kottſchi, magnaq; omnium fuit expectatio illius ingreſſus tot Regum ac Principum. Sed ne omni careret infœlicitate ſuborta eſt pluuia, quæ paulatim incepit & primum tenuis, tota dehinc pene die durauit.

331 Ex vrbe ſunt obuiam egreſſi Cæſari & Regibus, electiſſimi pedites mille quingenti, quorum magna pars rubeis veſtibus decorata fuit, ex ciuibus & filiis Viennenſium, quos præceſſerunt in equis ſex ſenatores armati. Hos vrbs Viennenſis, ante Cæſaris aduentum diu in eius honorem præordinauit: poſt hos trecenti alii pedites, quos Cæſar ex imperio huc præmiſerat, fere omnes lanceati: pauci ſecures, aliqui bombardas manuales geſtabãt, ſed electiſſimi erant omnes & ſingulari ordine decori.

332 Ad portam vrbis vſque egreſſus eſt vniuerſus clerus: Primum quatuor ordines mendicantium, Canonici regulares apud ſanctam Dorotheam, Monachi ordinis ſancti Benedicti, qui omnes reliquias ſanctorum deferebant. Exinde parui ſcholaſtici ciuiũ Viennenſium liberi in magna multitudine, ſinguli deferebãt vexilla cum armis & inſignibus, hi arma imperii, aquilas, hi inſignia Regis Hungariæ, hi inſignia Poloniæ, hi inſignia Boemiæ, illi arma Auſtriæ, illi Burgundiæ, hos ſequebantur ſacerdotes ſeculares ſingulorum templorum vrbis Viennenſis.

Tum immenſa multitudo ſtudentum ſtudii generalis Viennenſis, primum ſcholares, poſthac baccalaurei, dehinc magiſtri, tum doctores ſingularum facultatum, medicæ, iuridicæ, ac theologiæ. Poſtremo rector vniuerſitatis Doctor Theologiæ Chriſtophorus Kulber.

Egreſſa ſunt etiam omnium artificum collegia, quæ Zeche vulgo dicuntur, ſinguli cum vexillis ac cereis quæ numero ſunt ſexaginta circiter omnis generis artifices, qui vſpiam in vna ciuitate reperiri poſſunt: fabri lignarii omnis generis, ſabri ferrarii itẽ omnis generis, ſeratores, fibulatores, acufices, & qui ferrum ac cuprum, & qui aurũ argentumq; fabricant, ſetarii & qui pectines faciunt, fullones, pileatores, piſtores, molitores, piſcatores, lanii, cerdones, ſutores, ſartores, phirigiones, calceatores, inſtitores, vinitores triplici ordine, calones, aurigæ, carbonarii, pelliones, venatores, pannifices, figuli, obſonarii, raſores, rotarii, menſarii, tornatores, balneatores, funifices, chirothecarii, & qui peras ac marſupia conſuunt, fuſores, gladiatores, tinctores, pictores, & lapicidæ, & latomi, muratores, corarii, ſufferratores, & id genus alii opifices, qui latinis vocabulis vix exprimuntur.

Pluuia autem effecit ne omnes ordine pulchro ingrederentur vrbem. Nam quandoque inualuit & multos coegit relicta ſtatione ſua ingredi: præterea interuenerant currus,

Digitized by Google

rus, qui iter aliorum impediebant, tamen nihilominus poſt quintam horam ingreſſa eſt primum familia Cardinalis Gurcenſis, deinde Ducis Bauariæ Wilhelmi circiter centum ſexaginta bene armati, poſt Huſſerones, tum tibicines, dehinc Caſimirus Marchio cum Comite de Hennenberg ac eius ſamiliaribus, tum equites lanceati Domini Wilhelmi de Rogendorff, & ſamiliares Leonardi Rauber Mareſcalci. Poſthac familia Cæſaris, Comites prænominati, de Montſort, de Sehaunburg, de Mansfeld, de Veſterburg, de Hardeck, qui omnes vt ſupra ſcripſimus fuerunt elegantiſſime ornati veſtibus, gemmis, aureis torquibus, & monilibus. Hos ſequebantur nobiles vtriuſque Auſtriæ cum trecentis & quinquaginta equis. Et Iohannes Iacobus de Landaw cum nonaginta, ac Thomas Fuchs cum centum quinquaginta, & alii plures.

Tum ingreſſi ſunt vrbem Huſſerones cum equis tectis, & Moſchi ſagittarii cum ſuis tubicinibus ac Tartari. Poſt Hungari cum ſuis vexillis, vt ſcripſimus, tum habitu Turcali quidam rubeis veſtibus veſtiti, familiaque vtriuſque Regis ac epiſcoporum Principumque qui numerari non poterant, quod pluuia ordinem deſtruxit. Nunc enim Alemani, nunc Hungari, nunc Poloni, nunc Bohemi, nunc Moſchouitæ & Tartari, promiſcue ingreſſi ſunt. Quamuis certe magnus vndique ornatus viſus ſit. Multi pueri viſi, qui brachia perlis onuſta geſſerunt. Multi Poloni habitu Germanico veſtiti, a noſtris noſci non potuerunt. Diuerſus poſt habitus viſus eſt, & magna caterua equitum Regis Poloniæ, ſed immixti & Germani, quoniam Ludouicus Dux Bauariæ cum ſuis adequitabat. Iterum Huſſerones Hungarici & tubicines Hungarici, poſt equi Cæſaris, & tredecim illi pueri quos ſuperius ſcripſimus nigro veluto veſtiti, Leonardus Rauber Cæſaris Mareſcalcus in equo cataphractato, quem pone ſequebantur archiepiſcopus Bremenſis, epiſcopus Patauienſis, epiſcopus Labacenſis, epiſcopus Kycmenſis, Epiſcopi quoque Hungarici prædicti Colocenſis, Quinqueeccleſienſis, Vacienſis, & Polonici, Vladislauienſis, Poſnanienſis & Premislienſis, Ludouicus Dux Bauariæ, & Vdalricus Dux Wirtenbergenſis. Subſequebantur Oratores ſummi Pontificis, epiſcopus Veltrenſis, & Regis Arragonum. Poſt duo miniſtri Cardinalium, quos vulgo Macir appellamus, qui ſceptra horum deſerebant. Tum Cardinales Strigonienſis & Gurcenſis ſimul in rubeo habitu Cardinalium. Strigonienſem tanquam Legatum de latere, præcedebat quidam ſacerdos cum cruce argentea deaurata, vndique cingebantur ambo ſuis parafrenariis & miniſtris.

Hinc ante Reges, primores conſiliarii ex vtroq; regno, optime ornati, tum Cæſaris Erhaldi cum tubicinibus optimis.

Hos ſequebantur duo Reges, Sigiſmundus Poloniæ à dextris, & Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ à ſiniſtris, cincti baronibus & nobilibus, qui pedites circa eos ambulabant.

Hinc Cæſar & Rex Hungariæ duabus lecticis ferebantur, & multa nobilitas circa hos ambulabat optime tam veſtibus quam monilibus ornata.

Deinde Anna filia Regis vehebatur in pulcherrimo deaurato curru, in quo octo candidi equi incedebant. A latere eius equitabat Marchio Georgius, & Comes Petrus de Poſingen. Currum antecedebat dominus Proteſilaus de Schmihau magiſter domus cum fratre. Sequebatur hunc alius currus deauratus, cum ſex niueis equis, & quatuor alii currus in ſingulis quatuor equi vnius coloris, repleti virginibus & matronis quæ Reginæ ſeruierunt.

Comitabantur octuaginta equites bene veſtiti, in diuerſis coloribus viridi, croceo & fuſco, familiares Marchionis Georgii, poſt quos multi currus, varii equites ſine ordine, nam pluuia creuit & quiſq; hoſpitium quærebat iam madidus, neceſſe ideo fuit ordinem interturbari.

Quando iam Cęſar cum Regibus attigit templum ſancti Stephani, præteriens arcum domus in qua quotannis ſolent oſtendi reliquiæ ſanctorum, ſtabat in ſummitate huius Antiſtes Viennenſis Georgius, in habitu Epiſcopali cum pleriſque ſacerdotibus, & dicēs quaſdam orationes, dedit benedictionem Regibus & Principibus. Capella autem Cæſaris concinne cantabat ſuauiſſimis cōcentibus canticū illud, Te Deum laudamus. Aſcenderunt itaq; ſimul ad arcem. Sed Rex Poloniæ declinauit ad ſiniſtrum & in hoſpitium ſuum, inſignem domum, quæ vulgo leporum domus dicitur, diuertit. Nam Rex Hungariæ cum liberis recta via ingreſſus eſt arcem, Cæſar autem per hortum intrauit. Omnibus enim viribus Cæſar laborauit, vt ſummum honorem Regibus oſtenderet, nec vllis vnquam pepercit expenſis, vbiq; ſolicitus & circumſpectus.

Durauit hic ingreſſus horis duabus, & numerati ſunt equitum qui in ordine intrarūt,

tria millia quingenti, præter hos qui paſſim & ſparſim ingreſſi ſunt, qui plures fuerunt ſexingentis. Nimirum pulcherrimus ingreſſus & raro viſus, etiam in pluribus ſeculis, ſi non pluuia ordinem conturbaſſet, & hanc ſolam fœlicitatem abſtuliſſet.

Decima octaua Iulii quieuerunt: ſed Cæſar qui paruam quietem habuit, vndique anxius & ſolicitus apertis ciſtis ſuis theſauros ſuos recognouit, quos precioſiſſimos aduexerat, Regiq; Poloniæ, Regi Ludouico ac Annæ ſorori, primum nobiliſſimum pannum aureum, hactenus raro viſum, ſingulis pro veſte ampliſſima muneri mittit, vt eodem habitu omnes incederent.

Decima nona, mane circiter octauam, Reges ſimul cum Cæſare in arce conuenerunt cum ſuis conſiliariis, & locatis tribus ſellis ornatiſſimis, quibus duo Reges, Cæſar vero in medio ſedit, Ludouicus autem à latere patrui Regis Poloniæ, in feneſtra duo Cardinales, tum Oratores ſummi Pontificis ac Regis Arragonum, tum Archiepiſcopi & Epiſcopi vtriuſque Regis, deinceps Proceres regni Hungariæ, Poloniæ ac Bohemiæ, à dextris Principes & conſiliarii Cæſaris, erant omnes plus centum. Occurrebat mihi aſpectus, qualis olim Senatus Romanus ex centum patribus fuit. Vbi factum eſt ſilentium, Cæſar loqui incepit, & præter omnium expectationem reges ita commouit, vt eos ſibi maxime deuinciret. Gratias enim illis ampliſſimas egit, quod tantam moram tam patienter tuliſſent, donec aduentaret. Licet hoc Deo acceptum referret, qui voluiſſet eos tam diu expectare quoad conuenirent, pro communi vniuerſæ Reipublicæ Chriſtianæ commodo & tranquillitate. Deinde aduerſus impios Turcos pro ſumenda expeditione prudentiſſime loquutus, de modo & via, & nonnulla alia, quæ nunc referre importunum eſt. Tota autem fere hora loquebatur, non tam honeſte quam prudentiſſime, omnium in ſe ora atque oculos conuertit, eoſque ita demulſit, vt multi qui non boni Cæſariani fuerint, ſed ab eo multum alienati, iam ſe ſubmitterent, palamque faterentur, eam humanitatem, prudentiam ac dexteritatem nunquam in Cæſare ac tanto Principe expectaſſe. Aperteque Cæſarem extollebant, ac eminentiſſime laudabant, non tã eius egregie res geſtas, ſed ſingula dicta factaq;. Vbi perorauit Cardinalis Strigonienſis, vtrunque Regem adiens, & ſimul Colocenſis, item Quinqueeccleſienſis, vt ab eis quid reſpondendum foret, intelligerent: Ac mox dehinc Cardinalis Strigonienſis, amborum Regum nomine reſpõdit elegantiſſime, vt homo eſt raræ prudentiæ & doctrinæ. Iuſſus eſt dehinc à Cæſare Cardinalis Gurcenſis vt verba faceret, qui etiam elegantiſſime diu loquutus coram Cæſare, Regibus, & vniuerſo Senatu. Et reuera potuit hic Senatus comparari centum patribus Romanis, dum olim Roma floruit, tam honeſtus erat ſenatorum ac principum aſpectus. Dimiſſo Senatu, quiſq; in ædes ſuas diuertit.

Eodem die poſt cœnam hora ſexta, facta eſt chorea in arce, iuſſit Cæſar vt ſinguli Reges quinquaginta tantum ſecum afferrent, vigintiquinque ſpectatores, & totidem qui choreas ducerent, ne ex multitudine nimia fieret perturbatio: ſed Principes indiſcriminatim cum ſuis irruebant, & maxima præter ſpem conuenerat multitudo, licet omnes ianuæ diligentiſſime cuſtodirentur. Fuit autem hæc chorea inſtituta, vt domina Maria Archiduciſſa Auſtriæ, filia Regis Philippi, & Cæſaris neptis, ſuſciperet Reges & dominam Annam quos nondum viderat. Vbi ergo Cæſar, Rex Hungariæ & Poloniæ tribus ſellis conſederant, Rex Ludouicus, & ſoror domina Anna ſeorſum ſuas habuerunt ſedes. Tum ingreſſa eſt domina Maria præcedentibus Principibus, Ducibus Bauariæ, & aliis quotquot hic erant Comitibus & Baronibus, & magiſtro curiæ domino ſuo de Rottal, quam multæ nobiliſſimæ matronæ, Comitiſſæ, & Baronum vxores, cũ multis virginibus ſequebantur. Quæ poſtquam regiam Cæſaris vbi eam opperiebantur intrauit (nam extra arcem tum habitabat in domo Comitis Ciliæ) decoro motu flexis genibus, vt eſt morigeratiſſima, & à cunabulis recte inſtituta, primum Cæſarem auum, tum cæteros Reges ac dominam Annam ſalutauit. Locata illi ſedes erat prope Regem Vladislaum à dextris, ad quam acceſſit, ſed non ſedit, donec Walthazar Mercklin Præpoſitus in Waldkirch nomine ipſius, Reges & ſponſum eius benigniſſime exciperet, pulchra ac affabili comitate. Rex Poloniæ accerſito ſuo vicecancellario D. Petro epiſcopo Premiſlienſi, illi mandauit, vt nomine fratris & nepotis Ludouici ac Annæ reſponderet, quod & factum eſt. Nam Petrus Epiſcopus vir haud contemnendus, ſiue ex tẽpore oporteat loqui, ſiue præmeditate, bonarum literarum optimus patronus.

Peractis cerimoniis poſt mutua colloquia chorea eſt incepta, clangentibus tubis & beneſonãtibus, quas Cęſaris tubicines inflabant. Primamq; choreã duxit rex Ludouicus cum ſorore ſua Anna, præeuntibus duobus Comitibus de Manſfelt & de Weſterburg,

ac duo-

ac duobus Principibus, Caſimiro & Duce de Mechelburg cum quatoor cereis, comitantibus duobus magiſtris curiæ Proteſilao de Smihau & Petro Carlaczki. Secundam choream duxit Dux Bauariæ Wilhelmus cum domina Maria Cæſaris nepte, cui duo Comites præibant de Heonenberg & Hardeck. Tertiam choream iterum rex Ludouicus cum magiſtra curiæ dominæ reginæ Mariæ, domina Rottalerin vxore domini Georgii de Rottal. Poſt cæteri domini Comites & Barones choreas duxerunt. Et circiter decimam horam noctis quiſq; domum ſuam reuerſus eſt.

Duobus ſequentibus diebus, conſultatum eſt ſuper negociis, pro quibus conuenerant, & ſemper vſque ad horam ſecundam poſt meridiem & longius protractum eſt conſilium, vt prandium conſiliariorum & Principum fieret circa tertiam. Nobiliores vero in militia, interea ſeſe exercebant in palæſtra, Marchioq; Brandeburgenſis Georgius cum haſtis concurrebat cum Comite de Hennenberg, in arce Viennenſi cum duobus aliis militibus.

Vigeſima ſecunda die, quæ erat diuæ Mariæ Magdalenæ, inſtitutus eſt dies pro contrahendis ſponſalibus inter Principes & Reginulas, ideo vniuerſa nobilitas ſimul cum Regibus ad arcem confluxerat, in obſequium quiſque vt potuit exquiſitiſſime ornatus, non tam veſtitu quam precioſis monilibus ac clinodiis, vt dicitur. Cæſar cum Regibus ac conſiliariis ſecretiora quædam tractauit in priuato, quæ referre non eſt operæpretium. Tum accerſita Anna, eam corona aurea donauit, & capiti illius impoſuit: quæ res ſeniorem Regem Vladiſlaum prouocauit in lachrymas, viciſſim ipſa Cæſarem precioſiſſimo ſerto exornauit. Elegantiſſimo igitur ordine Cæſar cum Regibus Poloniæ & Ludouico in equis, Seniore vehente in lectica & Reginulis in curribus, præcedente & comitante nobilium caterua inſigni, poſt nonam horam deſcendit ad templum ſancti Stephani, quod erat elegantiſſime ornatum. Chorus aulæis aureis & ſericeis contectus. In dextra ſtabant Cæſar, rex Vladiſlaus, rex Sigiſmundus, omnes aureis veſtibus ornati. Cæſar maxima torqui ex margaritis, lapidibus precioſiſſimis conſpicuus omnibus erat. In bireto monile ex adamantibus precioſiſſimum geſtabat, æſtimabatur eius ornatus vna milione auri. Poſt Ludouicum ſtabat Orator Regis Angliæ, Orator Archiducis Caroli Auſtriæ & Burgundiæ, Dux Wilhelmus, Marchio Caſimirus, Dux de Mechelburg, Dux Wittenbergenſis, Orator Ducis Ferrariæ, & dehinc inſigniores ex regnicolis Hungariæ, Bohemiæ & Poloniæ. In medio chori duo erant pulpita aureis pannis contecta, in quibus duæ Reginæ ſtabant, Anoa & Maria, circa quas à lateribus Orator Regis Aragonum, & Ludouicus Dux Bauariæ, Marchio Georgius, & Comes Petrus de Poſing cum pleriſque aliis nobilibus inſeruiebant Annæ. Pone ſtabat ingens multitudo matronarum & virginum, quæ Reginas ſubſequebatur ſedula ad obſequium. A ſiniſtris locati eraot primum Cardinalis Thomas Strigonienſis Legatus Apoſtolicus, Cardinalis Gurcenſis Matthæus nuncius Apoſtolicus, Epiſcopus Veltrenſis, Archiepiſcopus Colocenſis Gregorius, Archiepiſcopus Bremenſis Chriſtophorus, Epiſcopus Quinqueeccleſienſis Georglus, Epiſcopus Matthias Vladiſlauienſis, Epiſcopus Olomucenſis Staniſlaus, Epiſcopus Ratiſponenſis Ioannes, Epiſcopus Vacienſis Ladiſlaus, Epiſcopus Poſnanienſis Iohannes, Epiſcopus Patauienſis Vigileus, Epiſcopus Labacenſis Chriſtophorus, Epiſcopus Premiſlienſis Petrus, Epiſcopus Boſnenſis Michael, Epiſcopus Kiemenſis Berthodus cum multis Prælatis & Præpoſitis. Epiſcopus Viennenſis celebrauit ſummum officium, quod cum ſumma reuerentia & amœniſſimis coocentibus diuerſorum muſicorum peragebatur.

Quotuſquiſque enim Princeps eſt hodie in orbe noſtro, qui ſingularia ingenia muſicorum ita veneratur & appreciat, ſicut Cæſar? Sub eo itaq; noua inſtrumenta muſices excogitata atq; inuenta ſunt, quæ vetuſtas non habuit, ſeculum ooſtrum oon vidit, ſicut in diuerſis generibus fiſtularũ patet. Et in illo ipſo inſtrumento quod Regale appellatur, ſine fiſtulis & cordis ab aurifabro inuentũ, & in illo mirabiliori, quod nuper monachus excogitauit, quod fiſtulas nullas habet, ſed quaſdã concauitates in latum lignũ exciſas, in modũ ſerpentum ambulantes, quod ſonorum admodum edit concentũ: & ex Rheno nuper allatum eſt inſtrumentum, quod voces auium repræſentat. Quæ omnia Paulus muſicorum Princeps, cum illo ſimul quod ipſe reperit ex cornibus aptiſſime tangebat, & ſimul cum cantatoribus diuerſis vocibus.

Finito officio Richardus Peruſinus, reuerendiſſimi Cardinalis Gurcenſis Capellanus, dicere incepit, vt eſt eloquentiſſimus, ſed ſtrepitu nobilium, quia audiri non potuit, in medio deſtitit. Hic etiam tribus libris, quos Odeporicon vocat conuentum hunc celebrauit. Interea Imperator quodam ſecretiori loco regalibus amictus & coronatus, vt

Cæſar introiuit chorum, cui deſponſata eſt domina Anna per reuerēdiſſimum Cardinalem Strigonienſem per annuli ſubarrationem. Tum Ludouicus rex, & domina Maria per eundem dominum Cardinalem copulati & coniuncti ſunt.

Reſidente tunc Cæſare in ſolio maieſtatis: à lateribus cingebatur tribus præfatis Regibus, quibus ſingulis nudus eſt datus enſis, vt milites inſignirent. Accurrebat vniuerſa nobilitas, in qua intermixti etiam fuerunt nonnulli noui homines & plebei. Creati ſunt tum à Cæſare & tribus Regibus pluſquam ducenti milites ſiue equites aurati, vt vulgus loquitur. Quo perfecto, aſcendit Cardinalis Strigonienſis ad ſummum altare dans benedictionem, cuius ſuffraganeus ſua & domini Gurcenſis autoritate pronunciauit plenariam indulgentiam. Mox omnes inflatæ ſunt tubæ, & mirabilis auditus eſt concentus: ſimul cantores, Te Deum laudamus pronunciabant. Et in organis magiſter Paulus, qui in vniuerſa Germania ſecundum non habet, reſpondit. Vſq; in primam horam poſt meridiem durauit hæc feſtiuitas. Quiſq; dehinc in ſuum hoſpitium diuertit ad ſumendum meridianum cibum.

Poſt prandium ad ſpectaculum haſtiludii omnes conuenerūt, & Cæſar & Reges, Reginulæq; eadem habitatione proſpectabant concurſum eorum qui haſtis luſerunt. Erant autem primi, Comes Iohannes de Hardeck, & Dauid de Kneringen: dehinc Caſimirus Marchio, & Ioannes Iacobus de Landaw: poſt Georgius Marchio, & Adolphus de Bibrach.

In principio noctis conueniūt omnes Reges cum Cæſare ad cœnam, quia nuptias hac nocte celebrabant, dominus Sigiſmundus de Dietterichſtain, & Barbara virgo, filia domini Georgii de Rottal, parata erat cœna regia innumeris dapibus. Collocabatur in principio tabulæ rex Hungariæ Vladislaus, dehinc ſponſa Barbara, tum Cæſar, poſt domina Anna, tum rex Poloniæ, tum domina Maria, poſt rex Ludouicus, tum eius magiſtra curiæ, poſt archiepiſcopus Bremenſis, tum Ratiſponenſis Præſul, tum cæteri Duces ſæpius nominati, quibus ſemper immiſcebantur matronæ & virgines, tum vtriuſq; Regis conſiliarii & familiares, ſemper immixtis puellis. Durauit hæc cœna in horam decimam noctis ſplendidiſſima & opipara, qua finita Cæſar & Reges in aliud deſcendentes palatium, choreas duxerunt. Et hinc quiſq; diuerſorium ſuum petiit.

Vigeſimatertia Iulii, Cæſar virginibus dominæ Annæ plus ſexingentis vlnis de veluto & alterius generis ſerici pro veſtibus muneri miſit, Regi autem Poloniæ duos equos cataphractatos, quorū vnus armat⁹ erat vſq; ad vngulas, quod à paucis alias eſt viſum: Quos cum tanta gratitudine acceperat, vt illum totum æneum equum inſpiciens, cum animi iucunditate diceret ipſe ſine interprete: Accipio hunc equum gratiſſimo animo à Cæſarea maieſtate, in quo promptus ero ad mandata illius, quando mea vti voluerit opera, & comparebo vbi volet, donec hæc mihi vita ſupererit. Cantharum deinde argenteum ſaberrime factum, cuius labor æquabat precium, & in quo admirabilis erat veneranda vetuſtas, Vladislao regi. Regi vero Ludouico equum cataphractatum & arma pro corpore eius deaurata, & ingenioſiſſime fabrefacta, à paucis hactenus ſimilia viſa.

333

Vigeſimaquarta, ante prandium conſilium habebatur: poſt prandium Cæſar & reges ad ſpectaculum haſtiludii conuenerunt, quod horis pene quatuor durauit. Rex Poloniæ ad ſuum hoſpitium, Cæſar cum aliis duobus regibus & reginulis ad arcem diuertit, & ſimul cœnā duxerunt lætiſſimam: qua finita, allata ſunt numiſmata aurea & argentea, magna præter ſolitum, cum imagine Cæſaris, quæ Cæſar regibus & reginulis diſpartitus eſt, & ad chartam ludere cœperunt. Sed rex Ludouicus, domina Anna & Maria maiorē partem numiſmatum abſtulerunt, Cæſar nihil, Vladislaus rex parum lucratus eſt. Fuerunt multa iocoſa in hac cœna prolata.

Vigeſimaquinta Iulii, inſtitutus eſt ludus militaris, Torneamentum vulgo dicitur, antiquus ludus Troianus, ſimulachrum veri belli. Fuerunt in eo trigintaduo in equis cataphractatis toti ærei, optime armati. In galeis criſtati cum ſuis inſignibus, cuilibet lancea & enſis erat. Primum fuit concurſus cum lanceis, deinde abiectis haſtis & clipeis, concurrebant cum enſibus, ſeſe mutuo verberantes, donec qui ad hoc ordinati erant ſectores, bellum dirimebant. Fiebat hoc in latiſſimo foro prope templum fratrum Carmelitarum, vbi quondā Henricus filius ſancti Leopoldi, Marchionis Auſtriæ, primus dux à Friderico Ænobarba Imperatore creatus, qui cœnobium Scotorum Viennæ, hic ſepultus, fundauit, arcem & curiam habuit. Vnde & hodie adhuc locus ille Curia appellatur. Circa hoc templum extructum erat theatrum temporarium latiſſimum, ad quod aſcenderant Cæſar, reges & reginulæ, duo Cardinales, Archiepiſcopi & alii prælati, cum principibus & baronibus, cum magna & inſigni nobilitate. E regione huius erat alia domus in qua clipei &

pei & arma perduellionum pendebant, & vbi tibicen triplici concentu ter concurrentes prouocabat. Erhaldi quoque hic proſpectabant, qui victoriam & palmam merebantur. Erat locus hic quadratus & duplicibus palis circumuallatus, in medio ſtabant armigeri & lanceati, ciuium Viennenſium mille quingenti, qui bene ornati, vt ſuperius ſcripſimus, hic excubabant. Erat & tertia domus extructa, in qua vxores & filiæ ciuium hoc quoque ſpectabant ſpectaculum. Nam omnium domorum adiacentium feneſtræ non modo repletæ erant, ſed tecta quoque hominibus cooperiebantur, tam ingens hominum frequẽtia hic aderat. Magna tamen vndique habita diligentia & cuſtodia, ne qua ſeditio, neve tumultus aliquis inter tot homines tam diuerſas nationes, tam diuerſas ſectas exoriretur. Prouiderunt hæc multo ante, ſingulari prudentia ſenatores Viennenſes, qui cuſtodiam in portis vrbis nocturnas ac diurnas vigilias in ſingulis turribus vrbiũ, in monaſteriis ordinauerunt, & ſi forte incendium oriretur, artifices cum inſtrumẽtis ſufficientiſſimis adhibuerunt, ac in tumultu, ſi forte excitaretur, præſto eſſent. Nihil itaque iis omnibus diebus aut publice aut priuatim ortum eſt. Timebant omnes incendium aut ſeditionem aliquam inter tam diuerſas gentes, quia hic Alemanni, Itali, Hiſpani, Franci, Hungari, Poloni, Boemi, Morauí, Sleſitæ, Moſchi, Tartari, & Armeni, & Tuſci ſimul iuncti fuerunt, ſed Deo Optimo duce tranquilliſſime omnia peracta ſunt.

Durauit enim hoc ſpectaculum plus duabus horis, quo finito, Cæſar in eodem theatro multos milites in præſentia Regum & Principum inſigniuit: lanceati autem & armigeri ciuium Viennenſium, facta pulchra ordinatione, & circuitu in orbem de more ſuo, abierunt.

Fuerunt autem hi in Torneamento, qui hoc pacto primum bini, & bini concurrerunt, & tandem omnes ſimul vno impetu.

Dux Wilhelmus Bauariæ, & Marchio Caſimirus Brandeburgenſis.

Dux de Mechelburg Albertus, & Georgius Marchio Brandeburgenſis.

Comes Wolfgangus de Montfort, & Comes Bertoldus de Hennenberg.

Dominus de Verona debuit concurrere cum Domino Iohanne Comite de Hardeck, ſed neſcio qua cauſa idem dominus fuit abſens, ideo in eius locum ſuccedebat Dominus Leonardus de Liechtenſtain, qui bis concurrebat.

Dominus de Rapoldſtain, & Sebaſtianus de Hohenfeld.

Dominus Hieronymus de Stauffen, dominus in Ernfels, & Iohannes de Schwartzenperg.

Vdalricus Marſcalcus de Pappenhaym, & N. de Geroltzeck.

Wolfgangus de Schellenperg, & Sebaſtianus de Veittmul.

Caſpar Vintzerer, & Sigiſmundus de Heſperg.

Albertus Pencker, & N. Bellitzki.

Wilhelmus de Greiſ, & Georgius Kongel.

Valthaſar Tanhauſer, & N. de Emerſzhofen.

N. de Loſenſtain, & Dorle Polonus.

N. Kietſcher & Wolfgangus Groſwein.

Leonardus de Liechtenſtain (bis vt dixi congreſſus eſt duello) & Chriſtophorus Mindorffer.

Dominus de Dana.

Inuitati ſunt omnes principes & barones poſt cœnam ad choream. Ad quam facta cœna, venerunt reges & principes cum vniuerſa nobilitate. Erat curia arcis mundata, & auleis pulchris exornata, tot cereis illuminabatur, vt tenebræ noctis vincerentur cereis ſplẽdoribus. Sedebant longa ſerie nobiliores matronæ & virgines ex vna parte. In alia Cæſar, tres reges, duæ reginulæ, magnus principum & nobilium numerus. Cæſar cum domina Anna choream duxit, Ludouicus cum domina Maria, poſt rex item Poloniæ cum domina Anna. Poſt ſunt ſerta & munera donata principibus & nobilibus, qui illo die in torneamento duellum fecerunt. Dehinc poſt aliquot choreas Cæſar aſcendit cubiculum. Reges autem in quoddam palatium cum Reginulis, Principibus & virginibus, vbi parata erat regalis collatio mellariis & fructibus, illic omnis generis potus & abundantia. Sic vſq; in horam pene ſecundam poſt mediam noctem deductum erat illud conuiuiolũ, dehinc quiſque in ſuas ædes diuertit.

Maturabant dehinc ſinguli ſuum diſceſſum, diu enim vterque rex aberat à regno ſuo: & Cæſar ab Heluetiis ſolicitabatur, ſed nondum conſcriptæ erant literæ contractus. Biduum igitur, hoc eſt, 27. & 28. dies Iulii, conſumptum eſt in ſcribendis literis, & dandis

viciſſim muneribus. Sed ne Cæſar vllum humanitatis officium omitteret, nemine ſperante cum ſuis conſiliariis & aulicis deſcendit ad hoſpitium regis Poloniæ, & ipſum viſitauit (nam rex Hungariæ erat cum eo in arce) & tum ad ædes cardinalis Strigonienſis, quẽ etiam ſua præſentia honorauit, vt eſt clementiſſimus & humaniſſimus Princeps. Præterea curſus equorum etiam factus eſt: habuit primus pulchrum argenteum deauratum poculum quod faberrime factum erat.

Hinc rex Poloniæ de nobiliſſimis pellibus Zobelinis honorauit Cæſarem, dehinc Cæſaris conſiliarios, & eos præſertim qui his negociis interfuerunt. Cæſar viciſſim largiſſima munera ordinauit vtriuſque regis conſiliariis liberaliſsime de auro, argento, poculis, vaſis omnis generis, torquibus & ſericeis veſtibus. Iudico ego & puto me non falli Cæſarem in hac feſtiuitate expoſuiſſe pro impenſis (nam vtrunq; regem ſuis alimentis liberaliſsime cum liberis quoq; aluit) & muneribus ſupra centum quinquaginta millia nummum, erogaſſe: tanta liberalitate vſus eſt erga reges & principes & conſiliarios.

Vigeſima octaua die, de nocte poſt cœnam, hora pene ſeptima cõueniunt Reges Cæſarem (iam enim de ſingulis erat concluſum) & poſtquam tribus ſellis locati erant, in quarum medio Cæſar, in latere Ludouicus, poſt duo cardinales, dehinc cæteri Principes & conſiliarii reſidebant, Cæſar, vt eſt humaniſsimus, alloquutus Reges ſuauiſsimis ſermonibus, tandem iuſsit Cuſpinianum pronunciare, quod decreuiſſet. Cuſpinianus debita inclinatione flexus ad latus regum ſtans alta voce, Latina & Germanica lingua, vt ab omnibus intelligeretur, in hanc formam proclamauit cunctis bene audientibus:

De mandato ſacratiſsimæ Cæſareæ maieſtatis, & ſereniſsimorum Vladislai & Ludouici Hungariæ & Boemiæ, ac Sigiſmundi Poloniæ Regum. Notum ſit vniuerſis, quod ad laudem Omnipotentis Dei, & glorioſæ virginis Mariæ, & totius curiæ cœleſtis, necnon ad incrementum & conſeruationem totius Reip. Chriſtianæ, & præcipue regnorum, dominiorum, & ſubditorum ſuorum, inter ſe inierunt, contractarunt, concluſerunt & confirmarunt, veram, ſynceram & inuiolabilem atq; firmam concordiam, amicitiam, vnionem & intelligentiam confœderationis, perpetuo & indiſſolubiliter duraturam. Ad mutuam protectionem & defenſionem contra eorum hoſtes quoſcunque, & præſertim cõtra hoſtes infideles, & ad hoſtium ſuorum futurorũ perniciem. Et quo magis hæc vnio inter eos ſtabiliatur, vltra neceſsitudinẽ, quę alias inter hæreditates eorum intercedit, etiam nouam affinitatem & cõnubium inter ſe, & nepotes, & liberos eorũ contraxerunt. Quod fœlix fauſtumq; maieſtatibus præfatis, reginis & dominiis eorum ſit, Amen.

Vigeſima nona Iulii, horam circiter nonam: Cæſar in equo cataphractato, ornatiſsimis armis à capite ad pedes tectus, & precioſiſsima torque, & vnionibus & gemmis, cum Ludouico rege iiſdem armis & equo cataphractato ornatus, quibus à Cæſare donatus erat, cum omni exercitu principum, baronum ac nobilium, vrbem Viennam egreſſus, ad Nouam ciuitatem perrexit, eodem pene ordine qui ſuperius ſcriptus eſt, comitantibus peditibus Viennenſibus: Sed Ludouicus Viennam repetit: Cæſar Nouam ciuitatem ingreſſus eſt.

Trigeſima Iulii, Cuſpinianus munera Cæſarea, quæ pridem Cæſar ordinauerat, ex manibus Theſaurarii domini Iacobi Villinger acceperat, Regis vtriuſque conſiliariis detulit, quæ plurima ac precioſa erant, ac ſingulis, vt iuſſus erat, diſtribuit.

Vltima Iulii, tres Reges, duæ Reginulæ, duo Cardinales potiores ex curia regis Poloniæ, vniuerſi vero Hungari, ſimul à Vienna ad Nouam ciuitatem profecti ſunt, & recepti in arce, humaniſsime à Cæſare tractati.

Prima Auguſti, mane ante prandium, Ludouicus, domina Anna & Maria ingreſsi ſunt viuarium prope arcẽ, vbi innumeri hinnuli, cerui, damæq; aluntur, & ſagittis iaculati damam ac ceruam, patri ſuo Regi Vladislao obtulerunt, quaſi prædam à ſe captam. Poſt prandium vero Rex Poloniæ, & Vladislaus egreſsi Nouam ciuitatem ad Cæſarem, qui iuxta ſyluam illos expectabat, pulcherrimam venationem ceruorum illis exhibuit, ac ea finita illos ad Nouam ciuitatem reduxit, ac ibi cœnauit. Poſt egreſſus eſt in Egenfurt, vbi honoris cauſa pernoctare ſolebat, vt integram arcem Regibus relinqueret.

Secunda Auguſti ingreſſus Nouam ciuitatem Cæſar, facto ibi prandio, ad ſeſe conuocauit vtroſq; Reges ſeniores, & adhibitis duobus Cardinalibus, & paucissimis conſiliariis, tribus continuis horis cum iis tractauit, ac poſt valedixit: dehinc ad gynæceũ deſcendens, Ludouicum amplexus optime valere iuſsit, Mariam oſculo patrio more ſalutauit. Dominam Annam brachiis amplexus deſeruit, multiſq; poſt ſe deſiderium reliquit. Dehinc conſcenſo equo rediit in Egenfurt, & ſequentibus diebus per Auſtriam verſus Linzyum iter arripuit.

Tertia Auguſti, Rex Poloniæ fratrem Vladislaum & nepotem Ludouicum, ac duas regiunculas valedixit. Poſt ſubſcriptas manu ſua, & fratris, ac ſigillatas literas, iter ad Viennã reſumpſit. Rex autẽ Vladislaus cum maximo gemitu ac lachrymis filiã Annam ſalutauit. Ortus eſt ingens vtrobiq; eiulatus, hinc pater, hinc filius, hinc filia etiam aſtãtibus lachrymas excuſſerunt, coacti ſunt conſiliarii vi patrem abducere, qui vna cum filio eo die adhuc Suppronium cum omni ſua curia conceſſit, Sempronium iudico appellari debere, quod Romani illic Duce Sempronio præſidia habuerunt: ſed omnia ea loca nominibus corrupta. Hodie enim Poſonium appellatur, quod Piſonium à Piſone rectius vocabitur: & Scaurinum hodie Iaurinum voce nihili dicitur: & Strigonium quod etiam teſte adhuc patria lingua Iſtroganum vocabitur, ſed de his alias: Nos ad noſtra redeamus. Rex autem Poloniæ Viennam dehinc conceſſit.

Volebat hinc Rex Poloniæ traiicere Danubium, ſed violentia àquæ pons ruptus, coactus eſt manere vſq; in ſextam Auguſti, qua die egreſſus eſt rex, comitante cardinale Gurcenſe, & cæteris ducibus qui ſupererant. Sed priori die, hoc eſt, quinta Auguſti, caſtrum & arcem Viennenſem ingreſſus eſt ad ſalutandum & valedicendum Annam & Mariam, cum quibus choreas duxit, & vniuerſa eius nobilitas. Mutuis dehinc amplexib. ſeſe ſalutarunt & valedixerunt. Alteraque die mane Viennam egreſſus eſt. Dehinc & Cardinalis, & Duces Cæſarem ſequuti ſunt.

Sic ſumma cum tranquillitate ſolutus eſt celeberrimus ille Regum conuentus, ſine diſſidio, ſine rancore, ſine tumultu, ſine ſeditione: quod fœlix fauſtumque ſit. Deus Optimus Maximus largiatur ſua gratia, vt Rex Ludouicus ac Reginulæ ætatem ſortiantur debitam, qua numeroſam de ſe prolem relinquant, & Cæſar hoſtes ſuos caſtiget, & vnionem cum omnibus Chriſtianis Principibus faciat, quo poſſit facilius ſumi expeditio contra immaniſſimos Turcos, & fidei Chriſtianæ perfidiſſimos hoſtes,

AMEN.

Ad Lectores.

HAbetis candidi Lectores, rem vt geſta eſt ſyncere & ſimpliciter ſcriptam, non affectate, aut tumide, nec phalerata oratione, aut verborum aliquo lenocinio, ſed vt vicinus etiam intelligat, qui & numiſma noſcit, cui publica forma eſt: atque ideo neceſſe eſt in quotidianum & vſitatum loquendi modum, etiam vſque ad barbariem quandoque deſcendere. Malui enim rem aperte proponere, quam propoſitam à multis abſcondere & velare. Nanque haud video qua ratione res illæ ſint nimium exornandæ, quæ per ſe ſunt ornatiſſimæ & inſignes. Reuoluat aliquis multorum ſeculorum Annales, Chronica & hiſtorias, dicat ſi quando viderit ſimul congregatos Cæſarem Romanum, tres coronatos Reges, duas Reginulas, ac duos Cardinales, cum tot Principibus, proceribus, ac nobilibus diuerſarum nationum. Nunquid hoc pulchrum ſympoſium & excellens? & apud poſteros memorandum? Sed quod magis laudandum eſt & admirandum, quod inter tot diuerſas nationes & ſectas religionum, nullus eſt ortus tumultus, nulla ſeditio, nullum incendium, ex magnatibus ac proceribus nullus mortuus eſt. Cum omni fœlicitate coierunt, cum eadem ſeparati ſunt: & quod amiciſſimum, nullus rancor interuenit, nullum diſſidium. Fuerunt ab initio nonnullæ friuolæ ſuſpiciones, quæ ſublatæ ſunt, viſa vera integritate & amicitia: omnium rerum copia, nullus defectus, nec impenſæ difficiles, licet inundatio Danubii obſtiterit, quod non omnia fuerint longe vberiora & copioſiora. Hæc enim Auſtriæ pars, quæ trans Danubium eſt, & Marchiæ adiacet, vnde & nomen habet, horreum noſtrum eſt. Sed quanquam ſola hæc fælicitas nobis defuit, quod crebræ erant pluuiæ: ſperandum eſt tamen Deum Optimum Maximum gratiam ſuam pluuiæ influxiſſe, ne altercatio aliqua ſuboriretur, omnia acta ſunt feliciter ac tranquille, non ſine ingenti gaudio ac tripudio Deus Opt. Max. faxit, vt is conuentus exemplo ſit omnibus Chriſtianis Principibus, quo redeant in mutuam vnionem, ac concordiam, ad extirpandum fidei hoſtes, & vt religio Chriſti longius, latiuſque per vniuerſas illas nuper inuentas regiones propagetur & extendatur, ac ſemen Mahumeti excindatur radicitus & euellatur, & vno ore omnes laudes altiſſimi decantemus, per vniuerſum dicentes: Tu ſolus Dominus, tu ſolus altiſſimus Ieſu Chriſte, Amen.

FINIS.

VOLPHGANGI HVNGERI BAIOARII AQVIBVRGENSIS, IVRECOS. IN Ioannis Cuſpiniani Cæſarum Hiſtoriam, Annotationes.

IN QVIBVS TVM INNVMERA HVIVS AVTORIS, TVM ALIORVM QVOQVE HISTORIOGRAPHOrum, veterum & recentiorum, permulta loca à mendis vindicata, natiua lectioni reſtituuntur, & quædam clarius explicantur: admixtis ſubinde parergis, Lectori Hiſtoriarum ſtudioſo cognitu perquam iucundis.

M. DCI.

Digitized by Google

WOLPHGANGI HVNGERI

BAIOARII AQVIBVRGENSIS IVRECOS. Cancellarii Friſingenſis, in IOANNIS CVSPINIANI Cæſarum Hiſtoriam, Annotationes.

EX PRÆFATIONE.
PAGINA 2.

1 TVm mos Romæ repetitus eſt, vni prorſus parendi, pro rege Imperatore, vel ſeueriori nomine Auguſto appellato.] *Vt Romanæ linguæ periti omnes vltro fatebuntur, plus maieſtatis, religionis ac reuerentiæ ineſſe Auguſti quam Imperatoris aut Regis nomini: ita opinor concedet nemo, plus etiam ineſſe ſeueritatis. Equidem Suetonius Tranq. in Auguſti vita, cap. 7 ſcribit, referente & ipſo Cuſpiniano inferius ſub initium Auguſti: Quum in Senatu variarent ſententiæ, quibuſdam Octauianum cenſentibus vocandũ eſſe Romulum, præualuiſſe, vt Auguſtus potius vocaretur, non tantum nouo ſed etiam ampliore cognomine: quod loca quoque religioſa, & in quibus augurato quid conſecratur, Auguſta dicantur, ab auctu, vel ab auium geſtu, guſtuue. Conſentit L. Florus, ſub finem hiſtoriæ ſuæ ita ſcribens: Tractatum etiam in Senatu, an, quia condidiſſet Imperium, Romulus vocaretur: ſed ſanctius & reuerentius viſum eſt nomẽ Auguſti, vt ſcilicet tãtum, dum colit terras, ipſo nomine ac titulo cõſecraretur. Hæc Florus. Ego denique haud diſſimile vero duxerim, ab Octauiano id nomen eo quoque libentius receptum fuiſſe, quod Imperatoris, perinde vt Domini ac Dictatoris, aſperius duriusque eſt, certe apud milites quã paganos notius & gratioſius: hoc autem, humanius ac benignius, tum & inuidioſum minus, ea de cauſa, quoniam neque priuato prorſus inconueniens, vt pergraphice Valerius Max. dicit: Clarorum virorum, deque Repub. bene meritorum maieſtas, etiam ſine tribunalium faſtigio, ſine apparitorum miniſterio, potens eſt in amplitudine ſua obtinenda. Grataque namque & iucundo introitu animis hominum illabitur, admirationis prætextu velata: quam recte quis dixerit longum & beatum honorem eſſe, ſine honore. Sed ne in re clara teſtimonia quæramus non neceſſaria, ſciendum eſt hunc locum ex Sex. Aurelio Victore deſumptum, ſed per amanuenſem ſcriptum perperam. Habet vero ita Victor: Anno Vrbis conditæ* DCCXXII. *ab exactis vero regibus* CCCCLXXX. *mos Romæ repetitur vni prorſus parendi, pro rege Imperatori, vel ſanctiori nomine Auguſto appellato. Pag. 1. v. 45. pro* turbulenta, *lege* turbulentum.

EX C. IVLIO CÆSARE.
PAG. EAD.

2 Quaternas enim tantarum rerum epiſtolas pariter librariis dictare, ac ſi nihil aliud ageret, ſeptenis ſolitus erat.] *Eſt hic quoque locus mendoſus, ſed hercle non adeo, vt eum ſenſum reddat quem Hedio interpres finxit, vocem* interdum *de ſuo adiiciens. Quo autem plana fiant omnia, nec quiſquam verſu præcedenti dictionem* volucri *cum dictione* igne, *iuxta Hedionis verſionem, ſed potius cum vigore celerit atque coniungat, ac denique intelligatur parentheſin (vt Plinius ait) poſt aliquot demum verba multo rectius poni, adſcribere libet ipſa Plinii verba, qui naturalis hiſtoriæ lib. 7. ca. 25. ipſum Cæſarem ita collaudat: Animi vigore præſtantiſſimum arbitror C. Cæſarem Dictatorem. Nec virtutem conſtantiamque nunc commemoro, nec ſublimitatem omnium capacem quæ cælo continentur: ſed proprium vigorem, celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere & legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus. Epiſtolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. Idem ſignis collatis quinquagies dimicauit: ſolus M. Marcellũ tranſgreſſus, qui vndequadragies dimicauerat. Nã præter ciuiles victorias, vndecies* C *&* XCII. M. *hominum occiſa prœliis ab eo, non equidem in gloria poſuerim: tantam etiam coactam humani generis iniuriam, quod ita eſſe confeſſus eſt ipſe, bellorum ciuilium ſtragem non prodendo. Hæc Plinius. Sabellicus libro 10. Exemplorum, cap. 9. de memoria & humanorum ſenſuum præſtantia, iiſdem prope verbis narrat, inquiens: Superfuit & Cæſari Dictatori id bonum, qui ſcribere & legere vno tempore, dictareque & audire ſit ſolitus. Epiſtolas magni ponderis quaternas pariter dictabat: aut ſi non aliud egiſſet, ſeptenas.*

PAG. EAD.

3 Multis euidentibus cauſis obiere, dum calciantur matutino duo Cæſares, Prætor & prætura Pop. Rom. functus Dictatoris Cæſaris pater.] *Vel ipſa rerum natura aperte loquitur, pro* Multis, *lego hic oportere* Nullis. *Interpres tamen, & hic amanuenſis, erratum non reddit modo, ſed etiam auxit. numerum dictionem* euidentibus, *pro grauibus vertens: quum conſtet, Plinium hos Cæſares adeo inter mortes repentinas atque mirandas retuliſſe pro exemplo, quod duo eadem ex familia diuerſis locis, temporibus, ætatibusque, plane ſimili euentu, nulla euidenti certaque ex cauſa ſubito vita excederent. Duarum autem dictionum initiales ſyllabas, ſcilicet* Po. Ro. *ſuſpicor non per amanuenſem, ſed ipſum Cuſpinianum adſcriptas, ac deſumptas ex Philippi Beroaldi Commentariis in cap. 1. vitæ Iulii Cæſaris apud Suetonium. Ex eodem enim tum præcedentia ſunt tranſcripta, nempe de cognominibus Regum apud quaſdam nationes. Tum ipſius Plinii verba lib. 7. cap. 53. in caſtigatis editionibus hodie ita habent: Nullis euidentibus cauſis obiere, dum calceantur matutino duo Cæſares, prætor & prætura perfunctus Dictatoris Cæſaris pater: hic Piſis exanimatus, ille Romæ.*

PAG. 3.

4 Octingenta cepit oppida, trecentos ſubiugauit populos: aduerſum trecentas inſtructus myriadas, centum quidem ferro cæſis, totidem vitæ reſeruatas captiuas habuit.] *Dicerem deprauatam poſteriorem huius periodi partem, adeo eſt ambigua: niſi totidē ſyllabis legerem in vita Cæſaris apud Plutarch. verſū ſiue per Angelum Scarparinum, ſiue Guarinum Veronenſem. Mihi videtur ſenſus hic eſſe: Bello duntaxat Gallico, de quo nunc autor loquitur, per annos nouem Cæſarem diuerſis locis ac temporibus armatum contra hoſtes pugnaſſe, vt iis vna in ſumma collectis conſtituant tricies centena hominum millia: atque ex iis decies centena millia occidiſſe, totidemque feciſſe captiua. Conſentit fere id quod ipſe Cuſpinianus ſupra initio huius Iulii, verſ. 16. ex Plinii loco paulo ante citato attulit, de numero occiſorum in præliis per Cæſarem, extra ciuiles victorias. Malo tamen, vt Lector Græcum Plutarchi codicem conſulat.*

PAG. EAD.

5 Cum contra Heluetios (quos Squados etiam vocari Eutropius aſſerit) ſuo ſeculo Tugurinos, Neruios, Sicambros, Sueuos, Heduos, Germanoſque exercitum duxit, bellaq; generoſiſſima confecit.] *Dubium nō eſt, parentheſim hic demum poſt* ſeculo *claudendam: nec* Squados, *ſed* Quados *legendum eſſe: quia Heluetiis priſcis iam deletis, Quadi natio Germanica in horum ſedes, ipſa Eutropii ætate (quæ fuit circa annum ſalut* CCCLXX, *Valente, Gratiano & Valentiniano Imperatoribus) tenebat: qua de re pulchre doctiſſimus Alciatus in Annotat. ſuper lib. 7. Cornelii Taciti, & pluribus idem pertractat diligentiſſimus ille patriæ ſuæ illuſtrator Io. Rhellicanus Tigurinus, in Annotat. in lib. 1. Comment. Cæſ. de bell. Gall. Faciuntque hi vna cum Cuſpiniano, vt plane mihi perſuadeam, hodie in nouiſſima Eutropii editione, cui Antonius Schonhouius nuncupationem præfixit, vocem* Quadi *temere eſſe mutatam in* Sequani. *Porro & in exordio huius periodi liquet, pro* Cum *legi oportere* Tum: *ite* Tigurinos, *pro* Tugurinos. *ac præterea ſuſpicor ego a Cuſpiniano ſcriptum fuiſſe non* generoſiſſima bella, *ſed* grauiſſima, *ſcilicet iuxta ipſa Eutropii verba. Mirandum vero, hic Hadionem adeo non aduertiſſe animum, vt Eutropii ſenſum non agnoſceret, & Heluetiis eos annumeraret populos, quorum pars tum longe ab iis aberat, quam ſunt ipſi Heluetii a Roma.*

PAG. 4.

6 Nam cum homines nimios in ſe reciperet, conflauit in ſe odium.] *Sequentia clare oſtendunt, autorem non ſcripſiſſe* homines, *ſed* honores: *idque ſumptum eſt ex Suetonii cap. 76. Iulii Cæſaris, vbi is ita inquit: Non enim honores modo nimios recepit, vt continuum Conſulatum, perpetuam Dictaturam, præfecturamque morum, inſuper prænomen Imperatoris. Sic & in Claudio cap. 12. idem Sueton. inquit: Ac in ſemet augendo parcus atque ciuilis, prænomine Imperatoris abſtinuit, nimios honores recuſauit. Pag. 5. altero Auſonii hexametro, pro* geſta, *legi debet* geſtum: *item initio alterius pentametri,* perculit, *pro* pertulit, *iuxta caſtigatiores eius poetæ codices.*

EX OCTAVIANO AVGVSTO.

PAG. 5.

7 Ex prima vxore Aocharina Octauiam maiorem, ſed & minorem Octauiam filias tulerat: ex altera Actia, & hunc Auguſtum filium.] *Vt nemo eſt Cuſpiniano in Genealogiis diligentior, credo non eius per inſcitiam, ſed potius phraſim non valde anxiam, & librarii prauam diſtinctionem, erratum hic irrepſiſſe. Sueton. cap. 4. ita hæc narrat: Pater obiit ſuperſtitib. liberis, Octauia maiore, quā ex Ancharia: & Octauia minore, item Auguſto, quos ex Accia tulerat. Conueniet Cuſpinianum, ſi ita eius verba legantur:* Ex prima vxore Ancharia Octauiam maiorem, ſed & minorē Octauiā filias tulerat: ex altera Accia, & hunc Auguſtum.

PAG. 6.

8 Contra eundem & Actiacum, circa promontorium Actium: vltimum Philippenſe, ſecundum in campis Philippicis contra Brutum.] *Sunt hæc vitioſe diſtincta, atque hoc modo ordinanda:* Circa promōtorium Actium vltimum, Philippenſe ſecundū, &c. *Fuit enim Actiacum bellorū Auguſti ciuilium nouiſſimum. Eſt vero totus hic locus decerptus ex Sueton. Auguſto, ca. 9. id quod hac pag. v. 14. præcedit de adoptione per Octauianū de more priſco ſuſcepta apud Prætorē C. Antonium: itidemq; quod inferius v. 35. narratur, quomodo Octauianum perfectis ſacris ſe iterū parentis in adoptionē dederit lege* Curiata (*ſic enim pro* Curiatia *legendum eſt*) *intelliges cōmode ex Auli Gellii cap. 19 libri 5. Noct. Attic. & Alciati Parergon li. 9. ca. 5. Sane interpretes Suetoniani ca. Auguſti 65. vbi locus eſt de adoptione lege Curiata facta, quiduis potius quā heſitantem lectorē expediunt. Quod vero idem Alciatus veterē illum morem rogationū (ſcilicet quo in adoptionis ſpecie, quæ arrogatio dicitur, nō niſi per populi rogationem, lataq; lege fieri poterat) cenſet iam olim tempore Tyberii Imp. exoleuiſſe, ita conceſſerim: vt tamē adiiciā, Neronē quoq; a Claudio Imp. rogata lege adoptatū, in q; familiā Claudiorū & nomen Neronis tranſiiſſe, quod diſerte cōmemorat Corn. Tacitus Annaliū li. 12. Quin & Galba iā Imp. apud eundē li. 17. Piſonem ita alloquitur: Si te priuatus lege Curiata apud Pōtifices, vt moris eſt, adoptarē.*

Verſu 39 huius pag. non tricenos, *ſed* trecenos *legi oportere, pbat Sueton. in fine capitis 83. Iulii Cæſaris. Quantū autē ſit diſcrimen inter* tricenos, *ac* trecenos, *docuimus nos in Annotationib. in eundē Suetonii Iuliū cap. 38.*

PAG. 7.

9 Sueuos, Cattoſque & Sicambros in Galliam tranſtulit (vt verbis vtar Aurelii Sex.) & in proximis Rheno agris collocauit, vt Tranquillus narrat.] *Apud Sex. Aurelium poſt* Cattoſque, *ſequitur verbum* deleuit: *& prætermiſſum id hoc loco ab amanuenſe, ſatis arguit encliytica* q;, *prope abſque hoc ocioſa. Suetonius tamen cap. 21. Auguſti, narrat, ex Germanico bello vltra Albim fluuium ſummotis, Sueuos & Sicambros, dedentes ſe, traductos in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocatos. De numero eorum qui traducti fuere, eo in loco, Sueton. non meminit, ſed in Tyberii cap. 9. ita ſcriptum reliquit: Exhinc Rhæticum Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum geſſit. Rhætico atque Vindelico gentes Alpinas, Pannonico Brencos & Dalmatas ſubegit. Germanico quadraginta millia dediticiorum traiecit in Galliam, iuxtaque ripam Rheni ſedibus aſſignatis collocauit. Verum ſane Eutropius lib. 7. non* quadraginta, *ſed* quadringenta *captiuorum millia tranſlata fuiſſe, his verbis memorat: Vicit autem præliis Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit, ipſos quoque trans Albim fluuium ſubmouit, qui in Barbarico longe vltra Rhenum eſt. Hoc tamen per Druſum priuignum adminiſtrauit (ſicut per priuignum alterum Tyberium, Pannonicum) quo bello* CCCC *millia captiuorum ex Germania tranſtulit, & ſupra ripam Rheni in Gallia collocauit. Mihi Eutropii numerus tum ſincerior videtur, vt qui notis ſcriptus numeralibus, non ita facile quam Suetonii integra dictio potuit deprauari: tum & vero propior eſſe, quod omnibus hiſtoriis atteſtantibus notum ſit, Germanicas olim nationes maximo ſæpe numero in omnes terras vltro demigraſſe, ac præſertim Galliæ fertilitati ſuperato Rheno ſubinde incubuiſſe. Quid, quod demum per Carolum Magnum decem millia Saxonum, vna cum*

vxo-

uxoribus ac liberis in Galliam tranſportata fuere? Equidem Io. Rhellicanus apud Sueton. perinde vt Eutropium, legit de quadringentis milibus captiuorum in Galliam traductis.

Infra antè v. 30. pag. 7. pro raptæ, videtur legendum captæ.

PAG. 8.

10 Minimi enim erat cibi, & vulgaris, vini autem parciſſimus.] Quum apud Sex. Aurel. legerem, Cumque eſſet cibi ac vini multi, aliquatenus vero ſomni abſtinens, &c. putabam hic forte pro minimi ſcribendum eſſe nimii. Cæterum vbi a Suetonio cap. huius Auguſti 76. diſerte ita ſcriptum vidi, cibi minimi erat, atque vulgaris fere. & cap ſeq. vini natura parciſſimus erat: ſtatim deprehendi non hic Cuſpiniano, ſed ipſi Aurelio ſuccurrendum, eumque ita reſtituendum eſſe: Cumque eſſet cibi ac vini non multi, &c. Requirunt hanc negationis ſuppletionem, & quæ ipſum apud Aurelium ſtatim ſequuntur, ſcilicet: ſeruiebat tamen libidini vſque ad probrum vulgaris famæ. Namque iuxta paræmiam, mediis deſumptã è Phyſicis natũ eſt, ſine Cerere & Baccho frigere Venerẽ. Quẽ mox de Auguſti oculis citat Plinii locũ, is extat li. 11. ca. 36. Meminit eiuſdẽ rei & Cælius Rhodiginus lib. 15. cap. 11.

EX TYBERIO.

PAG. 12.

11 Ne vlla ſedes mortuo nec inter impios diceretur.] Vt nihil dubito pro diceretur, legendum eſſe daretur: ita non facile dixerim, an pro nec, reponi debeat niſi, quemadmodum eſt apud Sueton. cap. 75. his quidem verbis: Morte eius ita lætatus eſt populus, vt ad primum nunciũ diſcurrẽtes, pars (Tyberiũ in Tyberim) clamitarent: pars terrã matrẽ, deoſque manes orarent: alii vncũ & Gemonias cadaueri minarentur. Interpretes agnoſcunt hanc lectionẽ, vt genuinã. At ſi iuxta gentiliũ priſcã perſuaſionẽ paulo accuratius hanc rẽ expendas, non multo ineptiorẽ, certe non prorſus explodendam cenſebis Cuſpiniani lectionẽ. Equidem L. Apuleius in lib. de Deo Socratis, locutus de Dæmone & Genio, ſuperadiecit: animũ humanum exutũ corpore, & liberum vitæ ſtipendiis, fieri Genii ſpeciem, vetere lingua Latina Lemurẽ eſt dictum. Ex hiſce aũt Lemuribus, inquit, qui poſteriorũ ſuorum curam ſortitus, pacato & quieto numine domũ poſſidet, Lar dicitur familiaris. Qui vero propter aduerſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus in terra vagatione, ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentũ bonis hominibus, cæterum noxiũ malis, hunc plerique larua perhibent: cum vero incertũ eſt quæ cuique eorum ſortitio euenerit, vtrũ Lar ſit, an Larua, nomine Manem Deũ nuncupãt, & honoris gratia Dei vocabulum additũ eſt. Hæc Apuleius. E quibus fit perſpicuum, ſceleratos aliquãdo nec ad impiorũ ſedes admitti ſed vagatione perpetua puniri. Hoc ſupplicii genus forte Romanos Tyberio iã mortuo imprecatos, innuunt ſane quædam Sueton. verba: nẽpe dum ait, quod pars terrã matrẽ rogaret, quaſi optarẽt Tyberiũ ab ea nuſquam recipi, nullave prorſus ſede dignari. Itẽ quod pars Tyberium in Tyberim clamarent: nimirum idem precantes, alludenteſque ad morem illum patrium, quo parricida, iuxta L. Pompeiã (vt recitat Iuſtinianus noſter li. 4. Inſtitut.) neque gladio, neque igni, neque vlli alii ſolenni pœna ſubiiciebatur: ſed inſutus culleo, cum cane, gallo gallinaceo, vipera & ſimia, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus, ſecundũ quod regionis qualitas ferret, vel in vicinũ mare, vel in amnem proiiciebatur: vt omniũ elementorũ vſu & viuus carere inciperet, & ei cœlum ſuperſtite, terra mortuo auferretur. Nolim tamen contra vulgatã illam alteram Suetonii lectionẽ, eius ve interpretes quicquã adfirmare pertinacius. Interpres, vt hic in verbo diceretur, mendum apertiſſimum non potuit non videre, ita pag. 11. v. 48. quod ſcribitur, iudices religionis ac noxæ adhortatus, inepte tranſtulit. Germanum vero Cuſpiniani ſenſum eo in loco clarius colligere licet ex Suetonii cap. 33 huius Tyberii.

EX CAIO CÆSARE.

PAG. 14.

12 Caligulæque nomen conuicium & probrum eſſe nonnunquam exiſtimabat.] Qui alumnus legionum dici voluit, qui Caius ſalutari ægre tulit, qua cauſa quæſo Caligulæ nomen probrum duxit? Videbatur itaque hic pro nonnunquam, rectius legi non vnquam, quaſi qui Caligulæ nomen nunquam abhorruerit. Sed ſani ac ſuperbi principis hæc erat veſana inconſtantia, quæ clarius liquet ex ipſo Seneca, ſub finem li. 2. de Tranquillitate vitæ. Eius verba, quia & ſequentis periodi explent male omiſſam vocẽ iratus, huc adſcribã: At idem Caius, inquit, omnia cõtumelias putat & ſicut ferendarum impatiens, faciendarũ cupidiſſimus. Iratus fuit Herennio Macro, qui illum Caiũ ſalutauerat: nec impune ceſſit primipilario, quod Caligulã dixerat. Hic enim in caſtris natus, & alumnus legionũ vocari ſolebat, nullo nomine militibus familiarior vnquam factus: ſed iam Caligulam conuiciũ & probrum iudicabat. Hæc Seneca.

PAG. EAD.

13 Se alere natricem & phytonem ſibi & po. Ro.] Ita hæc fuiſſe ſcripta ipſo ab autore, neque vllam ſubeſſe amanuenſis culpam, ſatis probant ſequentia. At hercle Sueton. cap. 11. ſcribit, Tyberium aliquoties prædicare, exitio ſuo, omniumque, Caiũ viuere, & ſe natricem populo Romano, Phaetonte orbi terrarum educare. Et ſane hæc multo dicuntur concinnius, nimirum Romanis ſerpentem domi, & quaſi in ſinu educari: externis vero omnibus commune incendium. Inciderat opinor Cuſpinianus in corruptum Suetonii codicẽ, nec aduerterat idem bis propemodum dici, ſi Phytonem legamus. Nam & Pytho ſerpentis genus eſt, a quo occiſo Apollinem quidam cenſent cognominatũ Pythiũ. In hoc autem eo facilius labi potuit Cuſpinianus, quod patrum memoria, ſeculo minus adhuc literato, Phyton dici ſcribique paſſim ſolebat. Et hinc etiam Phytoniſſa, pro diuinatrice muliere, in Decretis 26. q. 3. c. Igitur. ex Auguſtini lib. de Natura dæmonum, vulgo legitur: cũ Pythoniſſa legi oporteat: quemadmodum Alciatus libro 2. Parergon, cap. 41. eundem in libris de ciuitate Dei ſcripſiſſe aſſerit. Mox autem v. 13. vbi ſcribitur, Tyberio gemello ſolũ &c. videtur τὸ ſolum ſuperfluum eſſe, nec ſuccurrit quid pro eo ſubſtitui poſſit cõmode. Suetonius cap. 14. hanc rem ſic eloquitur: Irrita Tyberii voluntate, qui teſtamento alterum nepotẽ ſuum, prætextatũ adhuc, coheredẽ ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permiſſum eſt.

PAG. 15.

14 Claudiam appellat Tacitus, quam coniugio accepiſſe ſcribit. Auo Tyberio Capreas diſcedenti.] Hæc diſtinguuntur perperam, & apud Tacitum circa medium lib. 5. aptius his verbis extant: Sub idem tempus C. Cæſar diſcedẽtis Capreas aui comes, Claudiam M. Syllani filiam coniugem accepit, immanem animũ, &c.

PAG. EAD.

15 Hanc omnino ex ſe genitam, illo demonſtrauit argumento, quod veritatem paternam imitaretur.] Quis obſecro hic ambigat legendum eſſe feritatem: tum ex ipſis ex Caligulæ moribus ſæuiſſimis, tum ex mox ſequentibus. Hadrianus tamen veritatem agnoſcens, vix adeo verum ſenſum extorſit. Narratio autem hæc ſumpta eſt ex Suetonii cap. 25. Caligula. Pag. 15. v. 1. pro Iannanis, lege Lamianis: vt cap. 58. habet idem Suetonius.

EX CLAVDIO CÆSARE.

PAG. 18.

16 Quem puberem amiſit, iactu piri crudeliter.] Videtur a librario prætermiſſum hic verbum enecã-

tum, aut aliud conſimile. Sueton. cap. 27. huius Claudii, ita hanc rem narrat: Druſum Pompeium puberem amiſit, pyro per luſum in ſublime iactato, & hiatu oris excepto ſtrangulatum, cui & ante paucos dies filiam Seiani deſpondiſſet. Quo magis miror fuiſſe, qui traderēt, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto ſuo Botere conceptam, quamuis ante quintū menſem diuortii natam, alique cœptam, exponi tamen ad matris ianuā, & nudā iuſſit abiici. Hæc Suet. Quæ omnia ideo retuli, quod hoc loco Cuſpiniani codex male ſit diſtinctus. Mox v. 17. pro adulterii, lege adulteriis, iuxta Sextum Aurelium.

PAG. EAD.

17 Vt magis videretur ſub Imperatore viro, quam Imperatori nupta eſſe.] Vt ſemper ſuſpicatus ſum hic mendæ aliquid ſubeſſe, quanquam plane totidem ſyllabis extet apud Sext. Aurelium: ita poſt iuuens, doctiſſimum virum Philippum Beroaldum in Commentariis ſuper caput vigeſimumſextum Claudii Cæſaris apud Suetonium, legere non viro, ſed vir. Confirmatur hæc lectio per ea quæ ſtatim ſubiicit Aurelius, inquiens: Ita liberti eius poteſtatem ſummam adepti, ſtupris, exilio, cæde, proſcriptionibus omnia fœdabant. Hedio ſenſum vertendo hic reddidit alium, ſed quemuiſquam præferunt ipſa Cuſpiniani verba.

PAG. EAD.

18 Iurauit dehinc ſe permanſurum in cœlibatu Claudius, ſed durauit minime. Nam qui ſe præturam abdicare coactus, morique initio anni iuſſus eſt.] Tam fœde & inſulſe hic locus ab amanuenſi confuſus eſt, vt quiuis facile perſpiciat, non eſſe ſincerum. Quando enim Claudius coactus eſt ſe præturâ abdicare? quando initio anni mori iuſſus? Ex Cornelii Taciti libri 12. initio aperte colligitur, hunc totum locum ita in legitimam ſeriem reducendum eſſe. Nam pater duorum liberorum tulit ex hac Meſſalina filiam Octauiam, quam primo L. Syllano deſponſatam, qui ſe prætura abdicare coactus, morique initio anni iuſſus eſt: & filium, quem primo Germanicum, mox Britannicum nominauit. Iurauit dehinc ſe permanſurū in cœlibatu Claudius, ſed durauit minime. Nam conſilio Narciſſi Æliam Petinam, &c.

PAG. 19.

19 Claudius irriſæ priuato in tempore vitæ, In regno ſpecimen prodidit ingenii.] Auſonii codices quidam habent, irriſus. Videri poſſet etiam priuatæ legendum eſſe, pro priuato. Vſitatius enim dici opinor priuatam vitam, quam priuatum tempus. Sed Auſonio hanc dicendi formam fuiſſe quaſi familiarem, liquet infra ex tetraſticho in Veſpaſianum. Operæprecium videtur etiam ex Eutropii codice in hoc ipſo Claudio labeculam paucis tollere. Legitur in eo hunc ad modum: Hic Mediæ imperauit. Tu lege mediæ: vt euidenter poſtulant ea quæ ipſe Eutropius continua verborum ſerie ſubiicit, inquiens: Multa gerens tranquille atq; moderate, quædam crudeliter atque inſulſe. Vtitur aduerbio medie & Corn. Tacitus, li. 17. Et patrum, inquit, fauor aderat, multi voluntate effuſius, qui noluerant, medie, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes ſine publica cura.

EX NERONE.

PAG. EAD.

20 Hic Domitius ex Antonia maiore filia Octauiæ & Antonii genitus, & apud amitam Lepidam enutritus.] Apparet hic aliquid deſiderari, a librario prætermiſſum. Nam ipſe Claudius Nero non ex Antonia, ſed Agrippina matre natus fuit (quod & ipſe narrauit autor) & eius pater Domitius Antonia quidem natus ſed non educatus vnquam apud amitam Lepidam. Fortaſſis igitur hoc modo locus a vitio vindicandus fuerit: Hic Domitius ex Antonia maiore filia Octauiæ & Antonii genitus fuit: ex hoc vero Claudius Nero natus eſt, & apud amitam Lepidam, &c.

PAG. 20.

21 Eoque progreſſus eſt, vt neque aliorum pudicitiæ parcens.] Iuxta Sex. Aurelium hæc ita reſtitue: Eoque progreſſus eſt, vt neque ſuæ, neque aliorum pudicitiæ, &c.

PAG. 21.

22 Æneadum generis qui ſextus & vltimus heros.] Sic in omnibus quidem legitur Auſonii, quæ ego vidi, exēplaribus. Sed quis credat, Neronem hunc, omni probro inquinatiſſimum hominē, vel potius hominis monſtrū, ab argutiſſimo Poeta dignatū fuiſſe heroïs nomine? Haudddubie germana eſt lectio, hæres: quoniā hactenus domus Iulia, quæ Iulium Æneæ filium præferebat autorē, continua ſucceſſione tenuit imperiū, atq; in hoc Nerone, vltimo ſcilicet herede, defecit. quod Cuſpinianus ſtatim ipſe ex Plinio & Suetonio clarius commemorat.

EX GALBA.

PAG. 23.

23 Inter Quindecimuiros, ſodaleſq; Titios, item Auguſtales cooptatus.] Hæc ex Sueton. Galbæ cap. 8. tranſcripta ſunt: ſed is in quibuſdā codicib. habet, cooptatus: quæ veriſſima videtur lectio. Neque annotaſſem hoc, vt nimis minutū & apertum, niſi tot aliis in locis apud Sueton. adeoq; Io. Ludouicum Viuem, auctario vitæ C. Iulii Cæſaris, cooptatus legerem: qui ſe de induſtria Suetonii phraſim eo ſcripto imitatum profitetur. Sed quicquid ſit, ego hercle tribuenda ea omnia librariorum culpæ cenſeo.

PAG. EAD.

24 Proditurus eſt ex Hiſpania Imperator.] Hæc præcedentibus rectius conuenient, ſi maiuſcula ab illis diſiungas, atque accipias tanquam ipſa carminis fatidici verba, quemadmodum & Suetonius ſub finē ca. 9. ea refert: Orituru quandoq; ex Hiſpania principē dominumq; rerū. Pag. ead. v. 45. qui libertus Itellus nominatur iuxta Suet. is Tacito Hycellus, & Sex. Aurelio Celius eſt. Taciti vocē opinor eſſe caſtigatiſſimam, vt quia alicubi & in Suetonii margine additū ſit Icellus.

PAG. EAD.

25 Raro libertatem in ciues Romanos exhibuit.] Non modo ex Suetonio & Tacito notiſſima eſt Galbæ auaricia, ſed & mox ſequentia claro oſtendunt hic legendum eſſe liberalitatem.

Mox v. 10. ante ſuſpectos, inſere particulam vt.

EX OTHONE.

PAG. 25.

26 Libertinā Aulicamianum amauit.] Inauditū hoc mulieris nomen cum eſſet, ſtatim habebā ſuſpectum, ac verā lectionem ex Suetonio ca. 2. Othonis venatus ſum, qui ita habet: Poſt patris deinde mortē libertinam aulicam gratioſam, quo efficacius coleret, etiā diligere ſimulauit, quāuis anum, ac pene decrepitā. Hedio tum hic, tum ſuperiore loco, amanuenſis hæc quamuis craſſa errata facile pertulit. Paulo inferius v. 21. clariora erunt omnia, ſi poſt vxorem, & poſt eſſet, periodos puncto non finias: & pro nec, legas ne.

PAG. EAD.

27 Qui ſe nec principem viuere non poſſe aſſeruit.] Ex Suetonii cap 5. euidenter liquet, pro nec legendum hic eſſe niſi. Inquit ille: Neque enim diſſimulabat, niſi principē ſe ſtare non poſſe: nihilque referre ab hoſte in acie, an in foro ſub creditoribus caderet. Sic & Iulium Cæſarē reputantē magnitudinem æris alieni, cum mane ad comitia deſcenderet, idē ſcribit Suetonius prædixiſſe matri oſculanti, domū ſe niſi Pontificē non reuerſurum.

PAG. EAD.

28 Diſtulit tamē in ſextum diem Piſonis adoptionem.]

nem.] *Quum conſtet, Piſonem non ab Othone, ſed Galba adoptatum, ipſum vero Galbam per Othonem occiſum 18. Cal. Febr. quum Piſonis adoptio iam ante facta eſſet 4. Idus Ianuar. vt ea omnia ſigillatim narrat Tacitus: ſequitur hic legi oportere,* in ſextum diem poſt Piſonis adoptionem: *quomodo & Hedio vertit. Et deſumpta hæc fuiſſe ex Tacito, apparet ex eo, quod ſtatim, iuxta eiuſdem narrationem, de adibus antiquis inſpiciendis per Othonem ſubiicit: quum Suetonii hiſtoria de adibus venalibus loquatur.*

EX A. VITELLIO.

PAG. 27.

29 Nobis hæc flamma illuxit.] *Sueton. cap. 8. huius Vitellii, habet,* alluxit: *adq; fere ſignificantius eſt. Deinde Pag. 27. v. 18. pro* promptiora, *lege* propiora, *iuxta Tacitum in lib. 18. &c.*

PAG. 28.

30 Quaſi paratum ad ſcelus venenum habuiſſet.] *Potuit & hoc fortaſſis certo iudicio, nullaque veri mutatione ita ſcripſiſſe Cuſpinianus: ſed tamen lectorem ignorare nolim, apud Sueton. cap. 6. extare hæc verba:* & quaſi paratum ad ſcelus venenum ex conſcientia hauſiſſet. *Poſt Verſ. 41. pro* tulere, *lege* detulere. *Denique obſeruandum, quum vulgo Auſonii exemplaria priore Pentametro* tibi *habeant, Cuſpinianum legiſſe* ſibi: *meo quidem iudicio longe conuenientius, quaſi eo epiphonemate,* Sic ſibi fata placent, *Poeta diceret: Sic ludunt fata ſeu fortuna in rebus humanis, vt etiam indigniſſimos aliquando ad imperii culmen euehant.*

EX VESPASIANO.

PAG. 29.

31 Tricies & bis cum hoſte conflixit.] *Suetonius in hoc Veſpaſiano cap. 4. Initio, inquit,* tricies cum hoſte conflixit. *Sed ne quiſpiam erratum aliquod hic ſubeſſe putet, ſciendum, ab Eutropio narrari, tricies & bis eum in Germania Britanniaque cum hoſte conflixiſſe. Vtrobi veritas ſit, parum ego compertum habeo. Ut Suetonius fuit Veſpaſiani temporibus propinquior, eoque dignior fide: ita viciſſim proclinius multo, in eius codice omitti, quod ſcriptum oportuit, quam in Eutropio quicquam adiici.*

PAG 30.

32 Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ vſque ad id tempus in prouinciarum formas redegit.] *Extant hæc apud Suetonium totidem verbis, adeoque ſyllabis, in Veſpaſiano cap. 8. quo loco interpretes tam muti ſunt, quam piſces, quod dici ſolet. Sex. Aurelius in Veſpaſiano ita habet: Syria ſeu Palæſtina, necnon Cilicia, Tracheta & Comagene, quam hodie Auguſtophratenſem nominamus, prouinciis acceſſere. Eutropius vero inquit: item Thraciam, Ciliciam, Tracheam, Comagenem, quæ ſub regibus amicis erant, in prouinciarum formam redegit. Apud Euſebium in Chronicis, anno ſexto Veſpaſiani, ita extat: Achaia, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samus, Thracia, Sicilia, Comagene, quæ libera antea, & ſub regibus amicis erant, in prouincias redacta. Ego quum ignarus non eſſem, apud Am. Marcellinum lib. 27. extare, poſt aliquot Thraciæ nationes à compluribus Romanis ducibus tentatas & domitas, tandem ſub Lucullo Thracias omnes in ditionem Romanorum conceſſiſſe. mirabar equidem, quid Veſpaſiano in eaſdē belligerari neceſſe fuiſſet: & verbū* Thraciam, *hiſce omnibus in locis ſtatim ſuſpectum habebam, neque tamen melius quicquam adferre poteram, donec apud Strabonem lib. 14. Geographiæ, Ciliciā quæ extra Taurum eſt, diuidi in Ciliciam Tracheam & Campeſtrem viderem. Depingit vero ille vtriuſq; terminos: tum & hoc adiicit, quod Trachea etiam aliquando Tracheotis vocetur, & incola Tracheota. Scribit idem initio lib. 12: Tracheam Ciliciam ab Archelao duodecimam Cappadociæ additam præfecturam. Hinc autem ſatis coniiciebam, in locis iam ſupra citatis omnibus, diſpungi oportere mendoſas voces Thraciam & Siciliā, citraque diſtinctionem aliquam legi Ciliciā Tracheam, aut Tracheam Ciliciam. Cum tamen apud Sueton cap. 37. in Tyberii vita legerem, etiamnum ipſius Tyberii tempore ſuum Thraciæ fuiſſe regem, ſcilicet Rhaſcypolin, ſiue Rheſcuporim, vt de eodem Corn. Tacitus lib. 2. rem omnem plene narrat, quaſi demum ſub Veſpaſiano forte tota ea regio in prouinciæ formā tranſierit: ſubdubitabam, an non ſaltem apud Eutropium vox Thracia eſſet relinquenda, vt qui ſupra quoq; Ciliciā Tracheam eandem habeat. Sed coniecturas noſtras facile poſtea confirmauit locus Alciati noſtri, in quem aliud agens incidi, nempe lib. 1. Prætermiſſorum, vbi tum ex caſtigatiore S. Aurelii codice, quam meus eſt: tum certa illa ratione, quod teſte ipſo Euſebio, Thracia anno 6. Claudii eiectis regib. in prouinciæ formā erat iā redacta, Suetonii mendam diſpungit, & pro Thracia Cilicia reponit iunctim Trachea Cilicia. Neq; tamen quas iā coniecturas ipſe conſcripſeram, delendas cenſui: quæ ſaltem candido lectori ipſa quoque teſtificabuntur, pro virili noſtra nos eniti, quo ſua vbiq; bonis autoribus ſit incolumitas.*

PAG. 31.

33 Tentatis & agitatis minutis alui lubricæ monitionibus.] *Nemo vnquam (puto) dixit alui monitiones, hoc quidem ſenſu, quem ſtatim ſequentia exigunt. E Suetonii Veſpaſiano in promptu eſt, veram lectionem afferere. Inquit ille cap. 24. quo morbum eius fatalem deſcribit: Conſulatu ſuo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus vrbi repetita. Cuſpiniano, vt medico, magis arriſere ibidem Philippi Beroaldi Cōmentatoris verba, qui has leues motiunculas expoſuit, pro minutis alui lubricæ motionibus. Librarius Cuſpiniani, ſiue indoctus, ſiue oſcitans, mutauit tandē in* monitionibus. *In Tito Veſpaſiano menda ſunt pauca adeoque manifeſta, vt vltro Lectori etiam ſemidocto pateant.*

EX DOMITIANO.

PAG. 34.

34 Adoleſcentiæ tempora tanta inopia ob infamiā geſſit.] *Opinor legi debere* & infamia: *ita enim habet Sueton. in Domitiano, cap. 1. è quo reliqua tota hæc periodus ad verbum eſt decerpta.*

PAG. EAD.

35 Hiſtrionibus cœnam interdixit.] *Quis ex re ipſa quaſo hic non ſtatim intelligat, legendum eſſe* ſcenam? *Ut taceā ita extare apud Suetonium ca. 8. Ideoq; nunquam hoc attigiſſem, niſi & Hedio cœnam miſeris eripuiſſet hiſtrionibus. Haud multo in hiſtriones mitior fuit Tyberius, qui, vt eius ca. 34. idem ſcribit Suetonius, ludorum ac munerū impenſas corripuit, mercedib. ſcenicorum reſciſſis. Mox Pag. 35. v. 10. pro* Daluidieno Orſico, *iuxta eundem Sueton. lege* Saluidienum Orficum. *Et Pag. ead. in Auſonii carmine,* æternum, *pro* extremum.

EX COCCEIO NERVA.

PAG. 36.

36 Cū vero in Curia à Senatu gratanter exceptus eſt, ſolus ex omnibus Arrius Antonius, vir acer, eiq; amiciſſimus, conditionem imperantium prudenter exprimeos, amplexus eum, gratulari ſe ait Senatui & populo, prouinciiſq;, ipſi autem nequaquam. Cui ſatius eſt, malos ſemper principes eludere, quā tanti oneris vim ſuſtinentē, aut moleſtiis modo, aut periculis ſubiici. Sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum eſſe obnoxium, qui cū ſe mereri omnia præſumant, ſi non quod concupiuerit extorqueant, atrociores hoſtibus fiunt.] *Hæc in Periodo menda am ſubeſſe, nimirum in clauſula,* aut moleſtiis modo, aut

periculis ſubiici, ſed famæ etiam inimicorum, &c. facile ab vnoquoque animaduertitur: ſed germana lectio non niſi per eum facile reſtitui poteſt, qui Sext. Aurelium, è quo hic locus totus deſumptus eſt inſpexerit. Eius vero autoris verba in Frobeniorum editione magna ita habent: Qui cum in curia a Senatu gratanter exceptus eſſet, ſolus ex omnib. Arrius Antonius vir acer, eiq; amiciſſimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari ſe ait Senatui & populo, prouinciisq; ipſi autem nequaquam: cui ſatius fuerat malos ſemper principes eludere, quam tanti oneris vim ſuſtinentem, nō moleſtiis modo & periculis ſubiici, ſed fama etiam inimicorum pariter & amicorum: qui cum ſe mereri omnia præſumunt, ſi quicquam non extorſerint, atrociores ſunt ipſis quoque hoſtibus. Porro nec illud hoc loco cōmonere piguerit, cū Sex. Aurel. (quē præceptor noſter & amicus honerandus Io. Sicharous, tam literarum humaniorum & linguæ Romanæ, quam iuris vtriuſq; inſigniter doctus, aliquando emiſit in lucem, poſt alios in locu ſæpe recuſus) ita habet, aut moleſtiis modo & periculis, &c. videtur natiua fuiſſe lectio, haud moleſtiis modo & periculis, &c. deinde a librario quopiam dictantis aſpirationem haud ſatis percipiente, deprauata: ita vt caſtigator Frobenianus, negationis particulam, quam locus omnino poſtulat, recte quidem repoſuerit, ſed nō eam ipſam quæ ab Aurelio ſcripta fuerat. Et hæc cōiectura eſto. Quia alia quædam hac in periodo Cuſpinianus ab Aurelio variat, non codicum eſt vitium, ſed Cuſpiniani ipſius voluntas, qui non vno loco ſenſa eius autoris ita ſuum in opus tranſpoſuit, vt verba vel adderet, vel detraheret.

PAG. EAD.

37 Ne tamen acceſſu maleuolorum terreretur, Iunii Mauritii conſtantis viri dicto ita admoneretur, vt ſcribit Aurel.] Cū hoc loco mox adulterina & inepta videretur dictio terreretur: & tamen in Sichardi noſtri Aurelio ob hoc ipſum edito, eandem legerem: coniiciebā vtrobique legendum eſſe teneretur, aut vteretur. Non diu poſt reuidens iſta, & Frobenianā editionē conſulens, inuenio tereretur. Aptius quidem hoc eſt quā verbum terreretur: ſed tamen teri aliquem acceſſu maleuolorum, pro corrumpi, perdurum eſt, & vix Latinum. In Panegyrico ad Conſtantium Cæſarem, cuius exordium eſt: Si mihi Cæſar poſt diuturnum ſilentium, &c. vbi de Friſiis, horumdeq; vicinis ab eo Cæſare domitis, ſermo eſt, lego obſequiis teritur: pro eo quod eſt, ſeruitiū ſuſtinet, ſine iuſſa facit. ſed iſtud nihil quidem ad locum præſentem. Teneri autē acceſſu maleuolorū, ita proculdubio dixit Aurelius, quemadmodum dicimus, Teneri ludis, pompa, ſpectaculis ſtudiis his aut illis, pro delectari, gaudere. Sic Iuſtin. lib. 11. loquens de Alexandro Magno: Poſt deuictū Dariū, inquit, militib. quoq; ſuis permiſit, ſi quarum captiuarum conſuetudine tenerentur, ducere vxores. Vel exponi poteſt hoc loco teneretur, pro obnoxius & addictus eſſet. Sed prior ſenſus noſter & ſimplicior eſt, & huic loco multo omnium conuenientiſſimus. Mauricus autem legendum eſſe hic pro Mauritius, tum ex multis Plinii epiſtolis deprehenditur, tum maxime ea qua lib. 4. ad Sempronium Rufum ita incipit: Interfui principis optimi, &c. Et quia is Plinii locus praua diſtinctione, iuxta Cratandri quidē editionē, in ſenſum longe aliū detortus extat, q̄ hic Cuſpinianus recte narrat: non piget huc totum adſcribere, quo alter alteri velut commentarii vicem exhibeat, lucemq; inferant. Quum ſententia, inquit, perrogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennenſib. agona: adiecit, Vellē etiam Romæ tolli poſſet. Conſtanter, inquis, fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico nouum non eſt. Idem apud Neruam Imperatorem non minus fortiter: Cœnabat Nerua cum paucis, Veiento proximus, atq; etiā in ſinu recumbebat. Dixi omnia, cum hominē nominaui: Incidit ſermo de Catullo Meſſalino, qui luminib. orbatus, ingenio ſæuo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubeſcebat, non miſerabatur. Sæpius a Domitiano non ſecus ac tela, quæ & ipſa cæca & improuida feruntur, in optimū quemq; contorquebatur. De huius nequitia, ſanguinariiſq; ſententiis in commune omnes ſuper cœnam loquebantur. Tum ipſe Imperator: Quid putamus paſſurum fuiſſe, ſi viueret, & Mauricus nobiſcū cœnaret? Longius abiudibens tamē. Hæc Plinius. In quo poſtrema verba quo modo legi oporteat, ex Cuſpiniano liquet, nempe ita: Tum ipſe Imperator (ſcilicet, dixit) Quid putamus paſſurum fuiſſe, ſi viueret? Et Mauricus (intelligo, ſubiecit, ſeu reſpondit) Nobiſcum cœnaret nimirū quia & Veiento, qui delator æque ac Catullus Meſſalin⁹ fuit, pernicioſus & infamis, nobiſcum nunc, ô Imperator, hac tua in menſa cœnat. Eundem ad modum refert Eraſ. Apopht. lib. 8. niſi quod pro Catullo nominat Catulum. Putauit forte Pliniana editionis præfectus, verba paſſurum & cœnaret, non cōgruere aliter q̄ ſi ab vno eſſent prolata: ſed profecto minus accurate ea quæ præcedunt animaduertens. Si enim hæc omnia verba vni Neruæ Imp. tribuantur, quid quæſo Mauricus ipſe apud Neruā fortiter dixit? Hos ipſos vero, de quib. diximus, Catullū Meſſalinū & Veientonē etiā Iuuenal. ſub finē Satyra 4. in albo potentiorū, & cū primis pernicioſorum ſub Domitiano Cæſare adulatorum recenſet, & vtriuſq; geniū ſalſe depingit. Poſtremo vero cū in hac ipſa Cuſpiniani periodo ſcribitur multis occultis criminationibus, legi oportere multos, apertum eſt quam vt monitionem vllam deſideret.

EX VLPIO TRAIANO.

PAG. 37.

38 Licet Sex. Aurelius ex vrbe Tudertina ortum eſſe ſcribat, Vlpiumque ab auo dictum, Traianum vero à Traio paterni generis autore, ac de nomine patris Traiani appellatum.] Hic quoque vel ipſum Cuſpinianum, vel eius amanuenſem dormitaſſe, verba ipſius Sex. Aurelii aperte comprobant, quæ quidem in Frobeniana editione longe omnium emendatiſſima ſic habent: Vlpius Traianus ex vrbe Tudertina, Vlpius ab auo dictus Traius (Sichardi Aurelius perperam videtur habere Troio: hinc enim Troianus potius quam Traianus fuiſſet nominatus) paterni generis autore, vel de nomine Traiani patris ſic appellatus. Periodus quoque à verbis ſupra relatis apud Cuſpinianum mox ſequens, perperam habere videtur, coniuncto, pro coniuncta, eaq; diſtinctione praua in rectam ita reſtituendus, vt ſequitur: Quem dignum principatu fecerunt, morum ſimplicitas, coniuncta ſpectatæ fortitudini, vno per omnem vitam tenore integritas atque iuſticia, ac valetudo proſpera cū omni vigore, qualis in ætate florentiſſima eſt: quæ neque adoleſcentię impetu effertur audacius, neque rurſum ſenili langueſcit tarditate. Secundum enim & quadrageſimum annum agens, ſuſcepit imperium, vt Euſebio placet, & Dioni: licet Suidas quadrageſimo ætatis anno ſumpſiſſe imperium ſcribat, principem iuſtum, ac corporis robore præſtantem. Vtcunque tamen ſit, hæc ætas imperio digna eſt. Iuuenis enim princeps nimium audet ac credulus eſt, ſenior vero imbecillis ac timidus. Sed media ætas, quæ (teſte Heſiodo) optima eſt, iure conuenit Imperatori, vt Onoſander ſcribit in aureolo illo opere, De eligendo Imperatore. Dion vero, è quo potiſſimum ſuperior periodus deſumpta videtur, ſub initium vitæ Traiani, Georgio Merula interprete, ita narrat: Cui integra ac ſolidæ vires, robuſtum corpus, animi vigor, mores generoſi ac ſimplices ſupereſſent. Secūdum enim & quadrageſimum annum agebat, cum primum

nuum imperare cœpit. In qua ætate iſta ei omnia ſuppetebant, vt neq, per iuuentutem quicquā ſtulte ac temere aggrederetur: neq, item per ſenectutē langueſcente corpore ſegnis ac timidus a magnis rebus retardaretur.

Pag. 38.

39 Studioſus optimi cuiuſque, ac bellicoſi.] Cenſerē bellicoſiſſimi ab authore ſcriptum, iuxta Latinitatis communem vſum, ac præcedentem ſuperlatiuum optimi: niſi prorſus ita extaret in Aurelio. Quanquam & de illo ſcriptum compendiarie fortaſſis eſſe potuit bellicoſiſſ. inde a librario minus vel lectum, vel intellectum & in poſitiuum detruncatum.

Pag. ead.

40 Dant enim ei aliqui vitio nimium rei bellicæ ſtudium, cum tamen corrigendis augendiſque ſuis, & hoſtium euertendis rebus nunquam deeſſet.] Ne hæc ipſa ſecum pugnet periodus, & defenſio vitii ipſum quoque adſtruat vitium, ego legendum putem tantum, pro tamen. Et facile quidem hæ duæ dictiones, maiorum iuxta morem (qui nec hodie prorſus exoleuit) compendiario ſcripto (hac ſcilicet forma, tm̃) ſolent per indoctos amanuenſis corrumpi, & vna pro altera pſcribi. Quod ſi dictio tamen recte legitur, ſane autor ipſe nō ſatis commode id verbis explicuit, quod dicere cogitabat.

Pag. 39.

41 Sed nihilominus per ocium à bellis auocabatur à ciuilibus negociis. Qui ſæpe pro tribunali litigantes audiuit, ac ius frequentiſſime in foro Auguſti ac porticu Liuiæ dixit.] Æque hoc perplexum, adeoque autoris ſenſui (quem res ipſa palam oſtendit) aduerſum eſt, ac iam proxime relatum. Quid enim autor dicere hoc loco voluerit, paulo infra, ſcilicet verſ. 48, 49. aliis verbis & ipſe repetit, ita inquiens: Nec quicquam tamen per ludos & ocium à bellis, ſegnior ad ciuilia commoda, &c. Et deprehenditur ex Dione, qui (eodem Merula vertente) hanc ipſam rem copioſius ita narrat: Sed in tanto bellorum ſtudio, & gloriæ cupidine, armorumque cura, res vrbanas nunquam deſeruit, ciuiliaque negocia non minus intente adminiſtrabat: Siquidem ſtudio pugnæ a iure dicendo nunquam auocatus fuit. In Auguſti foro, nunc in porticu Liuiæ, & ſæpiſſime alibi pro tribunali litigantes audiuit, iudiciaque reddidit. Hactenus ille. Dicerem ego, à Cuſpiniano forte ſcriptum, Sed nihilominus per ocium à bellis, vacabat ciuilibus negociis: niſi ob oculos ipſi in his exarandis obuerſatum fuiſſe verbum auocari, reliqua tota periodus, fere ex Merulæ verſione deſcripta euidenter oſtenderet. Stabit quidem ſenſus rectus, ſi exponas, per ocium à bellis, id eſt, dum eſſet quies armorum, pacisque tempus, auocabatur à ciuilib. negociis, id eſt, per ciuilia negocia, ſiue ad illa, nempe curanda. Sed rudis ea ſane, & ſcabra admodum eſt compoſitio. Niſi autem fallor, eſt tota hæc periodus parum apte in Decibali hiſtoriam immixta, ſiue ipſe autor aberrauit, ſiue bene ſupra infra ve adhibitam amanuenſis oſcitantia huc traduxit. Mox verſ. 31. videtur iuxta verbum demoliri, deſiderari vox munitiones, caſtella, aut ſimilis quæpiam, &c.

Pag. ead.

42 Victus eſt, etſi conſcius Traiano vitam & regnum reliquit.] Mendam hoc loco ſubeſſe, ſatis apparet. Videri autem poſſet pro ſi legendum ſibi. Sed quia mox ſequentia non obſcure arguunt, hunc quoque locum ex Dione eſſe deſumptum, malo opinari ab autore ita ſcriptum fuiſſe, victus eſt, & necem ſibi conſciens, Traiano, &c. vel, & inuitus Traiano. Locus enim Dionis ita habet: At Decebalus, cum capta regia, vniuerſa omnis regio in poteſtatem Romani populi veniſſet, vſque ad captiuitatem periclitatus, mortem ſibi conſciuit, cuius caput deinde Romam delatum fuit. Ita Dacia iuris & ditionis Romanæ facta eſt, quam mox Traianus in prouinciam redegit, vrbes condidit, & colonos deduxit. Regios vero theſauros, &c. Porro quanta virtute, quantaque gloria fuerit Dacicum hoc conficere bellum, præter Hiſtoriographorum monumenta, demonſtrat Plinius quoque Secundus libro 8. Epiſtolarū, ad Caninium quendā ſuum ita ſcribens: cur enim non adſcribam quod cum hiſtoria præſenti bello conuenit, cum præceptiones literato homine nō indignas habet?

C. Plinius Caninio ſuo S.

Optime facis, quod bellum Dacicum ſcribere paras. Nam quæ tam recens, tam copioſa, tam lata, quæ denique tam poetica, & quanquam in veriſſimis rebus, tam fabuloſa materia? Dices, immiſſa terris noua flumina, nouos pontes fluminibus iniectos, inſeſſa caſtris montium abrupta: pulſum regia, pulſum etiam vita regem, nihil deſperantem. Super hæc actos bis triumphos, quorum alter ex inuicta gente primus, alter nouiſſimus fuit. Vna, ſed maxima difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum, immenſum etiam tuo ingenio: quanquam altiſſime adſurgat, & ampliſſime operibus increſcat. Nonnullus & in illo labor, vt barbara & fera nomina, in primis regis ipſius, Græcis verſibus non reſultent. Sed nihil eſt, quod non arte curaque ſi non poteſt vinci, mitigetur. Præterea, ſi datur Homero & mollia vocabula, & Græca, ad leuitatem verſus contrahere, extendere, inflectere cur tibi ſimilis audentia, præſertim non delicata, ſed neceſſaria, negetur? Proinde iure vatum inuocatis diis, & inter Deos, ipſo cuius res, opera, conſilia dictaturus es, immitte rudentes, pande vela: ac ſi quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poetice cum poeta? Illud iam nunc paciſcor: prima quæque vt abſolueris, mitte, imo etiam ante, quam abſoluas: ſic vt erunt recentia, ſi rudia, ſi adhuc ſimilia naſcentibus. Reſpondebis, non poſſe perinde carptim, vt contexta, perinde inchoata placere, vt effecta. Scio itaque, & a me æſtimabuntur vt cœpta, ſpectabuntur vt membra, extremamque limam tuam operientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſuper cætera habere amoris tui pignus, vt ea quoque norim, quæ noſſe neminem velles. In ſumma potero fortaſſe ſcripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiuſque: ſed ipſum te magis amabo, magis laudabo, quanto celerius & incautius miſeris. Vale.

Pag. 40.

43 Poſt in Armeniam expeditionem ſumpſit, qui Armeniorum rex.] Non qui, ſed quia, ab autore & ſcriptum, & legendum eſſe, ſequentia aperte docent. Mox autem Pag. 40. Verſ. 8. deditionem legi debere, non equidem admonuiſſem, vt in re clara, niſi mox inferius in Marco Antonino, Pagin. 48. Verſ. 3. eadem extaret amanuenſis culpa.

EX HADRIANO.

Pag. 42.

44 Præſumptionemque futuri imperii ex fano quodam Nicefori Iouis accepit.] Lege Nicephori. Fuit autem Iupiter quondam, præter cognomina alia prope innumera, dictus etiam Νικηφόριος a Nicephorio vrbe Meſopotamiæ: ex cuius reſponſo Hadrianum Imperatorem ſibi pollicitum quandoque imperium, nominatum teſtatur Ælius Spartianus: è quo Cuſpinianus hunc locum decerpſit. Alia quoque ratione Iouem Nicephorium dici, non ignoro: ſed is cum hoc loco nihil habet commune.

Pag. 43.

45 Ne optimus Imperator morte amitteret triumphali dignitatem.] Leuicula hic eſt menda, è ſuperiore verſu huc delapſa. Sed ne quis indoctior cum morte forſan iungat adiectiuum triumphali, ſciat pro eo legendum eſſe triumphi: quam lectionem & Hadio interpres agnouit.

Google

viciſſim muneribus. Sed ne Cæſar vllum humanitatis officium omitteret, nemine ſperante cum ſuis conſiliariis & aulicis deſcendit ad hoſpirium regis Poloniæ, & ipſum viſitauit (nam rex Hungariæ erat cum eo in arce) & tum ad ædes cardinalis Strigonienſis, quē etiam ſua præſentia honorauit, vt eſt elementiſſimus & humaniſſimus Princeps. Præterea curſus equorum etiam factus eſt: habuit primus pulchrum argenteum deauratum poculum quod faberrime factum erat.

Hinc rex Poloniæ de nobiliſſimis pellibus Zobelinis honorauit Cæſarem, dehinc Cæſaris conſiliatios, & eos præſertim qui his negociis interfuerunt. Cæſar viciſſim largiſſima munera ordinauit vtriuſque regis conſiliariis liberaliſsime de auro, argento, poculis, vaſis omnis generis, torquibus & ſericeis veſtibus. Iudico ego & puto me non falli Cæſarem in hac feſtiuitate expoſuiſſe pro impenſis (nam vtrunq; regem ſuis alimentis liberaliſsime cum liberis quoq; aluit) & muneribus ſupra centum quinquaginta millia nummum, erogaſſe: tanta liberalitate vſus eſt erga reges & principes & conſiliarios.

Vigeſima octaua die, de nocte poſt cœnam, hora pene ſeptima cōueniunt Reges Cæſarem (iam enim de ſingulis erat concluſum) & poſtquam tribus ſellis locari erant, in quarum medio Cæſar, in latere Ludouicus, poſt duo cardinales, dehinc cæteri Principes & conſiliarii reſidebant, Cæſar, vt eſt humaniſsimus, alloquutus Reges ſuauiſsimis ſermonibus, tandem iuſsit Cuſpinianum pronunciare, quod decreuiſſet. Cuſpinianus debita inclinatione flexus ad latus regum ſtans alta voce, Latina & Germanica lingua, vt ab omnibus intelligeretur, in hanc formam proclamauit cunctis bene audientibus:

De mandato ſacratiſsimæ Cæſareæ maieſtatis, & ſereniſsimorum Vladislai & Ludouici Hungariæ & Boemiæ, ac Sigiſmundi Poloniæ Regum. Notum ſit vniuerſis, quod ad laudem Omnipotentis Dei, &glorioſæ virginis Mariæ, & totius curiæ cœleſtis, necnon ad incrementum & conſeruationem totius Reip. Chriſtianæ, & præcipue regnorum, dominiorum, & ſubditorum ſuorum, inter ſe inierunt, contractarunt, concluſerunt & confirmarunt, veram, ſynceram & inuiolabilem atq; firmam concordiam, amicitiam, vnionem & intelligentiam confœderationis, perpetuo & indiſſolubiliter duraturam. Ad mutuam protectionem & defenſionem contra eorum hoſtes quoſcunque, & præſertim cōtra hoſtes infideles, & ad hoſtium ſuorum futurorū perniciem. Et quo magis hæc vnio inter eos ſtabiliatur, vltra neceſsitudinē, quę alias inter hæreditates eorum intercedit, etiam nouam affinitatem & cōnubium inter ſe, & nepotes, & liberos eorū contraxerunt. Quod fœlix fauſtumq; maieſtatibus præfatis, reginis & dominiis eorum ſit, Amen.

Vigeſima nona Iulii, horam circiter nonam: Cæſar in equo cataphractato, ornatiſsimis armis à capite ad pedes tectus, & precioſiſsima torque, & vnionibus & gemmis, cum Ludouico rege iiſdem armis & equo cataphractato ornatus, quibus à Cæſare donatus erat, cum omni exercitu principum, baronum ac nobilium, vrbem Viennam egreſſus, ad Nouam ciuitatem perrexit, eodem pene ordine qui ſuperius ſcriptus eſt, comitantibus peditibus Viennenſibus: Sed Ludouicus Viennam repetit: Cæſar Nouam ciuitatem ingreſſus eſt.

Trigeſima Iulii, Cuſpinianus munera Cæſarea, quæ pridem Cæſar ordinauerat, ex manibus Theſaurarii domini Iacobi Villinger acceperat, Regis vtriuſque conſiliariis detulit, quæ plurima ac precioſa erant, ac ſingulis, vt iuſſus erat, diſtribuit.

Vltima Iulii, tres Reges, duæ Reginulæ, duo Cardinales potiores ex curia regis Poloniæ, vniuerſi vero Hungari, ſimul à Vienna ad Nouam ciuitatem profecti ſunt, & recepti in arce, humaniſsime à Cæſare tractati.

Prima Auguſti, mane ante prandium, Ludouicus, domina Anna & Maria ingreſsi ſunt viuarium prope arcē, vbi innumeri hinnuli, cerui, damæq; aluntur, & ſagittis iaculati damam ac ceruam, patri ſuo Regi Vladislao obtulerunt, quaſi prædam à ſe captam. Poſt prandium vero Rex Poloniæ, & Vladislaus egreſsi Nouam ciuitatem ad Cæſarem, qui iuxta ſyluam illos expectabat, pulcherrimam venationem ceruorum illis exhibuit, ac ea finita illos ad Nouam ciuitatem reduxit, ac ibi cœnauit. Poſt egreſſus eſt in Egenfurt, vbi honoris cauſa pernoctare ſolebat, vt integram arcem Regibus relinqueret.

Secunda Auguſti ingreſſus Nouam ciuitatem Cæſar, facto ibi prandio, ad ſeſe conuocauit vtroſq; Reges ſeniores, & adhibitis duobus Cardinalibus, & paucisſimis conſiliariis, tribus continuis horis cum iis tractauit, ac poſt valedixit: dehinc ad gynæceū deſcendens, Ludouicum amplexus optime valere iuſsit, Mariam oſculo patrio more ſalutauit. Dominam Annam brachiis amplexus deſeruit, multiſq; poſt ſe deſiderium reliquit. Dehinc conſcenſo equo rediit in Egenfurt, & ſequentibus diebus per Auſtriam verſus Linczyum iter arripuit.

Tertia Auguſti, Rex Poloniæ fratrem Vladislaum & nepotem Ludouicum, ac duas reginulas valedixit. Poſt ſubſcriptas manu ſua, & fratris, ac ſigillatas literas, iter ad Viennã reſumpſit. Rex autẽ Vladislaus cum maximo gemitu ac lachrymis filiã Annam ſalutauit. Ortus eſt ingens vtrobiq; eiulatus, hinc pater, hinc filius, hinc filia etiam aſtãtibus lachrymas excuſſerunt, coacti ſunt conſiliarii vi patrem abducere, qui vna cum filio eo die adhuc Suppronium cum omni ſua curia conceſſit, Sempronium iudico appellari debere, quod Romani illic Duce Sempronio præſidia habuerunt: ſed omnia ea loca nominibus corrupta. Hodie enim Poſonium appellatur, quod Piſonium à Piſone rectius vocabitur: & Scaurinum hodie Iaurinum voce nihili dicitur: & Strigonium quod etiam teſte adhuc patria lingua Iſtroganum vocabitur, ſed de his alias: Nos ad noſtra redeamus. Rex autem Poloniæ Viennam dehinc conceſſit.

Volebat hinc Rex Poloniæ traiicere Danubium, ſed violentia aquæ pons ruptus, coactus eſt manere vſq; in ſextam Auguſti, qua die egreſſus eſt rex, comitante cardinale Gurcenſe, & cæteris ducibus qui ſupererant. Sed priori die, hoc eſt, quinta Auguſti, caſtrum & arcem Viennenſem ingreſſus eſt ad ſalutandum & valedicendum Annam & Mariam, cum quibus choreas duxit, & vniuerſa eius nobilitas. Mutuis dehinc amplexib. ſeſe ſalutarunt & valedixerunt. Alteraque die mane Viennam egreſſus eſt. Dehinc & Cardinalis, & Duces Cæſarem ſequuti ſunt.

Sic ſumma cum tranquillitate ſolutus eſt celeberrimus ille Regum conuentus, ſine diſſidio, ſine rancore, ſine tumultu, ſine ſeditione: quod fœlix fauſtumque ſit. Deus Optimus Maximus largiatur ſua gratia, vt Rex Ludouicus ac Reginulæ ætatem ſortiantur debitam, qua numeroſam de ſe prolem relinquant, & Cæſar hoſtes ſuos caſtiget, & vnionem cum omnibus Chriſtianis Principibus faciat, quo poſſit facilius ſumi expeditio contra immaniſſimos Turcos, & fidei Chriſtianæ perfidiſſimos hoſtes,

AMEN.

Ad Lectores.

Habetis candidi Lectores, rem vt geſta eſt ſyncere & ſimpliciter ſcriptam, non affectate, aut tumide, nec phalerata oratione, aut verborum aliquo lenocinio, ſed vt vicinus etiam intelligat, qui & numiſma noſcit, cui publica forma eſt: atque ideo neceſſe eſt in quotidianum & vſitatum loquendi modum, etiam vſque ad barbariem quandoque deſcendere. Malui enim rem aperte proponere, quam propoſitam à multis abſcondere & velare. Nanque haud video qua ratione res illæ ſint nimium exornandæ, quæ per ſe ſunt ornatiſſimæ & inſignes. Reuoluat aliquis multorum ſeculorum Annales, Chronica & hiſtorias, dicat ſi quando viderit ſimul congregatos Cæſarem Romanum, tres coronatos Reges, duas Reginulas, ac duos Cardinales, cum tot Principibus, proceribus, ac nobilibus diuerſarum nationum. Nunquid hoc pulchrum ſympoſium & excellens? & apud poſteros memorandum? Sed quod magis laudandum eſt & admirandum, quod inter tot diuerſas nationes & ſectas religionum, nullus eſt ortus tumultus, nulla ſeditio, nullum incendium, ex magnatibus ac proceribus nullus mortuus eſt. Cum omni ſelicitate coierunt, cum eadem ſeparati ſunt: & quod amiciſſimum, nullus rancor interuenit, nullum diſſidium. Fuerunt ab initio nonnullæ friuolæ ſuſpiciones, quæ ſublatæ ſunt, viſa vera integritate & amicitia: omnium rerum copia, nullus defectus, nec impenſæ difficiles, licet inundatio Danubii obſtiterit, quod non omnia fuerint longe vberiora & copioſiora. Hac enim Auſtriæ pars, quæ trans Danubium eſt, & Marchiæ adiacet, vnde & nomen habet, horreum noſtrum eſt. Sed quanquam ſola hæc fœlicitas nobis deſuit, quod crebræ erant pluuiæ: ſperandum eſt tamen Deum Optimum Maximum gratiam ſuam pluuia influxiſſe, ne altercatio aliqua ſuboriretur, omnia acta ſunt feliciter ac tranquille, non ſine ingenti gaudio ac tripudio. Deus Opt. Max. faxit, vt is conuentus exemplo ſit omnibus Chriſtianis Principibus, quo redeant in mutuam vnionem, ac concordiam, ad extirpandum fidei hoſtes, & vt religio Chriſti longius, latiuſque per vniuerſas illas nuper inuentas regiones propagetur & extendatur, ac ſemen Mahumeti excindatur radicitus & euellatur, & vno ore omnes laudes altiſſimi decantemus, per vniuerſum dicentes: Tu ſolus Dominus, tu ſolus altiſſimus Ieſu Chriſte, Amen.

FINIS.

WOLPH-

VOLPHGANGI
HVNGERI BAIOARII
AQVIBVRGENSIS, IVRECOS. IN
Ioannis Cuſpiniani Cæſarum Hiſto-
riam, Annotationes.

*IN QVIBVS TVM INNVMERA HVIVS AVTORIS, TVM ALIORVM QVOQVE HISTORIOGRAPHO-
rum, veterum & recentiorum, permulta loca à mendis vindicata, natiuæ
lectioni reſtituuntur, & quadam clarius explicantur: admixtis
ſubinde parergis, Lectori Hiſtoriarum ſtudioſo cogni-
tu perquam iucundis.*

M. DCI.

Xx

WOLPHGANGI HVNGERI

BAIOARII AQVIBVRGENSIS IVRECOS. Cancellarii Friſingenſis, in IOANNIS CVSPINIANI Cæſarum Hiſtoriam, Annotationes.

EX PRÆFATIONE.
PAGINA 2.

1 TVm mos Romæ repetitus eſt, vni prorſus parendi, protege Imperatore, vel ſeueriori nomine Auguſto appellato.] *Vt Romanæ linguæ periti omnes vltro fatebuntur, plus maieſtatis, religionis ac reuerentiæ ineſſe Auguſti quam Imperatoris aut Regis nomini: ita opinor concedet nemo, plus etiam ineſſe ſeueritatis. Equidem Suetonius Tranq. in Auguſti vita, cap. 7. ſcribit, referente & ipſo Cuſpiniano inferius ſub initium Auguſti: Quum in Senatu variarent ſententiæ, quibuſdã Octauianum cenſentibus vocandũ eſſe Romulum, præualuiſſe, vt Auguſtus potius vocaretur, non tantum nouo ſed etiam ampliore cognomine: quod loca quoque religioſa, & in quibus augurato quid conſecratur, Auguſta dicantur, ab auctu, vel ab auium geſtu, guſtuue. Conſentit L. Florus, ſub finem hiſtoriæ ſuæ ita ſcribens: Tractatum etiam in Senatu, an, quia condidiſſet Imperium, Romulus vocaretur: ſed ſanctius & reuerentius viſum eſt nomẽ Auguſti, vt ſcilicet iã tum, dum colit terras, ipſo nomine ac titulo cõſecraretur. Hæc Florus. Ego denique haud diſſimile vero duxerim, ab Octauiano id nomen eo quoque libentius receptum fuiſſe, quod Imperatoris, perinde vt Domini ac Dictatoris, aſperius duriusque eſt, certe apud milites quã paganos notius & gratioſius: hoc autem, humanius ac benignius, tum & inuidioſum minus, ea de cauſa, quoniam neque priuato prorſus inconueniens, vt pergraphice Valerius Max. dicit: Clarorum virorum, deque Repub. bene meritorum maieſtas, etiam ſine tribunalium faſtigio, ſine apparitorum miniſterio, potens eſt in amplitudine ſua obtinẽda. Grauiamque & iucundo introitu animis hominum illabitur, admirationis prætextu velata: quam recte quis dixerit longum & beatum honorem eſſe, ſine honore. Sed ne in re clara teſtimonia quæramus non neceſſaria, ſciendum eſt hunc locum ex Sex. Aurelio Victore deſumptum, ſed per amanuenſem ſcriptum perperam. Habet vero ita Victor: Anno Vrbis conditæ* DCCXXII. *ab exactis vero regibus* CCCCLXXX. *mos Romæ repetitur vni prorſus parendi, pro rege Imperatori, vel ſanctiori nomine Auguſto appellato. Pag. 1. v. 45. pro turbulenta, lege* turbulentum.

EX C. IVLIO CÆSARE.
PAG. EAD.

2 Quaternas enim tantarum rerum epiſtolas pariter librarius dictare, ac ſi nihil aliud ageret, ſeptenis ſolitus erat.] *Eſt hic quoque locus mendoſus, ſed hercle non adeo, vt eum ſenſum reddat quem Hedio interpres finxit, vocem* interdum *de ſuo adiiciens. Quo autem plana fiant omnia, nec quiſquam verſu præcedenti di-ctionem* volucri *cum dictione* igne, *iuxta Hedionis verſionem, ſed potius cum vigore celeritateque coniungat, ac denique intelligatur parentheſin (vt Plinius ait) poſt aliquot demum verba multo rectius poni, adſcribere libet ipſa Plinii verba, qui naturalis hiſtoriæ lib. 7. ca. 25. ipſum Cæſarem ita collaudat: Animi vigore præſtantiſſimum arbitror C. Cæſarem Dictatorem. Nec virtutem conſtantiamque nunc commemoro, nec ſublimitatem omnium capacem quæ cœlo continentur: ſed proprium vigorem, celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere & legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus. Epiſtolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. Idem ſignis collatis quinquagies dimicauit: ſolus M. Marcellũ tranſgreſſus, qui vndequadragies dimicauerat. Nã præter ciuiles victorias, vndecies* C & XCII. M. *hominum occiſa prœliis ab eo, non equidem in gloria poſuerim: tantam etiam coactam humani generis iniuriam, quod ita eſſe confeſſus eſt ipſe, bellorum ciuilium ſtragem non prodendo. Hæc Plinius. Sabellicus libro 10. Exemplorum, cap. 9. de memoria & humanorum ſenſuum præſtantia, iiſdem prope verbis narrat, inquiens: Superfuit & Cæſari Dictatori id bonum, qui ſcribere & legere vno tempore, dictareque & audire ſit ſolitus. Epiſtolas magni ponderis quaternas pariter dictabat: aut ſi non aliud egiſſet, ſeptenas.*

PAG. EAD.

3 Multis euidentibus cauſis obiere, dum calciantur matutino duo Cæſares, Prætor & prætura Pop. Rom. functus Dictatoris Cæſaris pater.] *Vel ipſa rerum natura aperte loquitur, pro* Multis, *legi hic oportere* Nullis. *Interpres tamen, & hic amanuenſis, erratum non reddit modo, ſed etiam auxit: nimirum dictionem* euidentibus, *pro* grauibus *vertens: quum conſtet, Plinium hos Cæſares ideo inter mortes repentinas atque mirandas retuliſſe pro exemplo, quod duo eadem ex familia diuerſis locis, temporibus, ætatibusque, plane ſimili euentu, nulla euidenti certaue ex cauſa ſubito vita excederent. Duarum autem dictionum initiales ſyllabas, ſcilicet* Po. Ro. *ſuſpicor non per amanuenſem, ſed ipſum Cuſpinianum adſcriptas, ac deſumptas ex Philippi Beroaldi Commentariis in cap. 1. vitæ Iulii Cæſaris apud Suetonium. Ex eodem enim tum præcedentia ſunt tranſcripta, nempe de cognominibus Regum apud quaſdam nationes. Tum ipſius Plinii verba lib. 7. cap. 53. in caſtigatis editionibus hodie ita habent: Nullis euidentibus cauſis obiere, dum calceantur matutino duo Cæſares, prætor & prætura perfunctus Dictatoris Cæſaris pater: hic Piſis exanimatus, ille Romæ.*

PAG. 3.

4 Octingenta cepit oppida, trecentos ſubiugauit popnlos: aduerſum trecentas inſtructus myriadas, centum quidem ferro cæſis, totidem vitæ reſeruatas captiuas habuit.] *Dicerem deprauatam poſteriorem huius periodi partem, adeo eſt ambigua: niſi totidẽ ſyllabis legerem in vita Cæſaris apud Plutarch. verſa ſiue per Angelum Scarparinum, ſiue Guarinum Veronenſem. Mihi videtur ſenſus hic eſſe: Bello duntaxat Gallico, de quo nunc auter loquitur, per annos nouem Cæſarem diuerſis locis ac temporibus armatum contra hoſtes pugnaſſe, vt ii vna in ſumma collecti conſtituant tricies centena hominum millia: atque ex iis decies centena millia occidiſſe, totidemque fecisſe captiua. Conſentit fere id quod ipſe Cuſpinianus ſupra initio huius Iulii, verſ. 16. ex Plinii loco paulo ante citato attulit, de numero occiſorum in præliis per Cæſarem, extra ciuiles victorias. Malo tamen, vt Lector Græcum Plutarchi codicem conſulat.*

PAG. XAO.

5 Cum contra Heluetios (quos Sqoados etiam vocari Eutropius aſſerit) ſuo ſeculo Tugurinos, Neruios, Sicambros, Sueuos, Heduos, Germanoſque exercitum duxit, bellaq; generoſiſſima confecit.] *Dubium nõ eſt, parentheſim hic demum poſt* ſeculo *claudendam: nec* Squados, *ſed* Quados *legendum eſſe: quia Heluetiis priſcis iam deletis, Quadi natio Germanica horum ſedes, ipſa Eutropii ætate (quæ fuit circa annum ſalut.* CCCLXX, *Valente, Gratiano & Valentiniano Imperatoribus) tenebat: qua de re pulchre doctiſſimus Alciatus in Annotat. ſuper lib. 7. Cornelii Taciti, & pluribus idem pertractat diligentiſſimus ille patriæ ſuæ illuſtrator Io. Rhellicanus Tigurinus, in Annotat. in lib. 1. Comment. Cæſ. de bell. Gall. Facimtque hi vna cum Cuſpiniano, vt plane mihi perſuadeam, hodie in nouiſſima Eutropii editione, cui Antonius Schonhouius nuncupationem præfixit, vocem* Quadi *temere eſſe mutatam in* Sequani. *Porro & in exordio huius periodi liquet, pro* Cum *legi oportere* Tum iuẽ Tigurinos, *pro* Tugurinos. *ac præterea ſuſpicor ego à Cuſpiniano ſcriptum forte non* generoſiſſima bella, *ſed* grauiſſima, *ſcilicet iuxta ipſa Eutropii verba. Mirandum vero, hic Hadionem adeo non aduertiſſe animum, vt Eutropii ſenſum non agnoſceret, & Heluetiis eos annumeraret populos, quorum pars tam longe ab iis aberat, quam ſunt ipſi Heluetii a Roma.*

PAG. 4.

6 Nam cum homines nimios in ſe reciperet, conflauit in ſe odium.] *Sequentia clare oſtendunt, autorem non ſcripſiſſe* homines, *ſed* honores: *idque ſumptum eſt ex Suetonii cap. 76. Iulii Cæſaris, vbi is ita inquit: Non enim honores modo nimios recepit, vt continuum Conſulatum, perpetuam Dictaturam, præfecturamque morum, inſuper prænomen Imperatoris. Sic & in Claudio cap. 12. idem Sueton. inquit: Ac in ſemet augendo parcus atque ciuilis, prænomine Imperatoris abſtinuit nimios honores recuſauit. Pag. 5. altero Auſonii hexametro, pro* geſta, *legi debet* geſtum: *item initio alterius pentametri,* perculit, *pro* pertulit, *iuxta caſtigatiores eius poetæ codices.*

EX OCTAVIANO AVGVSTO.

PAG. 5.

7 Ex prima vxore Ancharina Octauiam maiorem, ſed & minorem Octauiam filias tulerat: ex altera Actia, & hunc Auguſtum filium.] *Vt nemo eſt Cuſpiniano in Genealogiis diligentior, credo non eius per inſcitiam, ſed potius phraſim non valde anxiam, & librarii prauam diſtinctionem, erratum hoc irrepſiſſe. Sueton. cap. 4. ita hæc narrat: Pater obiit ſuperſtitib. liberis, Octauia maiore, quã ex Ancharia: & Octauia minore, item Auguſto, quos ex Accia tulerat. Cõnectit Cuſpinianus, ſi ita eius verba legantur:* Ex prima vxore Ancharia Octauiam maiorem, ſed & minorẽ Octauiã filias tulerat: ex altera Accia, & hunc Auguſtum.

PAG. 6.

8 Contra eundem & Actiacum, circa promontorium Actium: vltimum Philippenſe; ſecundum in campis Philippicis contra Brutum.] *Sunt hæc vitioſe diſtincta, atque hoc modo ordinanda:* Circa promontorium Actium vltimum, Philippenſe ſecundũ, &c. *Fuit enim Actiacum bellorũ Auguſti ciuilium nouiſſimum. Eſt vero totus hic locus decerptus ex Sueton. Auguſto, ca. 9. id quod hac pag. v. 14. præcedit de adoptione per Octauianũ do more priſco ſuſcepta apud Prætorẽ C. Antonium: itidẽq; quod inferius v. 35. narratur, quomodo Octauianus perfectis ſacris ſe iterũ parenti in adoptionẽ dederit lege* Curiata *(ſic enim pro* Curiatia *legendum eſt) intelliges cõmode ex Auli Gellii cap. 19. libri 5. Noct. Attic. & Alciati Parergon li. 9. ca. 5. Sane interpretes Suetoniani ca. Auguſti 65. vbi locus eſt de adoptione lege Curiata facta, quid ſit potius quã hæſitantem lectorẽ expediunt. Quod vero idem Alciatus veterũ illum morem rogationũ (ſcilicet quo ea adoptionis ſpecies, quæ arrogatio dicitur, nõ niſi per populi rogationem, idest, lege fieri poterat) cenſet iam olim tempore Tyberii Imp. exoleuiſſe, ita conceſſerim: vt tamẽ adiiciã, Neronẽ quoq; à Claudio Imp. rogata lege adoptatũ, inq; familiã Claudiorũ & nomen Neronis tranſiuiſſe. quod diſerte cõmemorat Corn. Tacitus Annaliũ li. 12. Quin & Galbã Imp. apud eundẽ li. 17. Piſonem ita alloquitur: Si te priuatus lege Curiata apud Põtifices, vt moris eſt, adoptarẽ.*

Verſu 39 huius pag. non tricenos, *ſed* trecenos *legi oportere, ꝓbat Sueton. in fine capitis 83. Iulii Cæſaris. Quantũ autẽ ſit diſcrimen inter* tricenos, *ac* trecenos, *docuimus nos in Annotationib. in eundẽ Suetonii Iuliũ cap. 38.*

PAG. 7.

9 Sueuos, Cattoſque & Sicambros in Galliam tranſtulit (vt verbis vtar Aurelii Sex.) & in proximis Rheno agris collocauit, vt Tranquillus narrat.] *Apud Sex. Aurelium poſt* Cattoſque, *ſequitur verbum* deleuit: *& prætermiſſum id hoc loco ab amanuenſe, ſatis arguit enclytica* q;, *prope abſque hoc otioſa. Suetonius tamen cap. 21. Auguſti, narrat, ex Germanis bello vltra Albim fluuium ſummotis, Sueuos & Sicambros, dedentes ſe, traductos in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocatos. De numero eorum qui traducti fuere, eo in loco, Sueton. non meminit, ſed in Tyberii cap. 9. ita ſcriptum reliquit: Exhinc Rhæticum Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum geſſit. Rhætico atque Vindelico gentes Alpinas, Pannonico Breucos & Dalmatas ſubegit. Germanico quadraginta millia dedititiorum traiecit in Galliam, iuxtaque ripam Rheni ſedibus aſſignatis collocauit. Verum ſane Eutropius lib. 7. non* quadraginta, *ſed* quadringenta *captiuorum millia tranſlata fuiſſe, his verbis memorat: Vicit autem præliis Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit, ipſos quoque trans Albim fluuium ſubmouit, qui in Barbarico longe vltra Rhenum eſt. Hoc tamen per Druſum priuignum adminiſtrauit (ſicut per priuignum alterum Tyberium, Pannonicum) quo bello* CCCC *millia captiuorum ex Germania tranſtulit, & ſupra ripam Rheni in Gallia collocauit. Mihi Eutropii numerus tum ſincerior videtur, vt qui notis ſcriptus numeralibus, non ita facile quam Suetonii integra dictio potuit deprauari: tum & vero propior eſſe, quod omnibus hiſtoriis atteſtantibus notum ſit, Germanicas olim nationes maximo ſæpe numero in omnes terras vltro demigraſſe, ac præſertim Galliæ fertilitate ſuperato Rheno ſubinde incubuiſſe. Quid, quod demum per Carolum Magnum decem millia Saxonum, vna cum*

vxo-

Digitized by Google

vxoribus ac liberis in Galliam tranſportata fuere? Equidem Io. Rhellicanum apud Sueton. perinde vt Eutropium, legi de quadringentis milibus captiuorum in Galliam traductis.

Infra autẽ v. 30. pag. 7. pro captæ, *videtur legendum* captæ.

Pag. 8.

10 Minimi enim erat cibi, & vulgaris, vini autem parciſſimus.] *Quum apud Sex. Aurel. legerem, Cumque eſſet cibi ac vini multi, aliquatenus vero ſomni abſtinens, &c. putabam hic forte pro* minimi *ſcribendum eſſe* nimii. *Cæterum vbi a Suetonio cap. huius Auguſti 76. diſerte ita ſcriptum vidi,* cibi minimi erat, atque vulgaris fere. *& cap ſeq.* vini natura parciſſimus erat: *ſtatim deprehendi non hic Cuſpiniano, ſed ipſi Aurelio ſuccurrendum, eumque ita reſtituendum eſſe:* Cumque eſſet cibi ac vini non multi, &c. *Requirunt hanc negationis ſuppletionem. & quæ ipſum apud Aurelium ſtatim ſequuntur, ſcilicet:* ſeruiebat tamen libidini vſque ad probrum vulgaris famæ. *Namque iuxta parœmiam, mediis deſumptã è Phyſicis natũ eſt, ſine Cerere & Baccho frigere Venerẽ. Quẽ mox de Auguſti oculis citat Plinii locũ, is extat li. 11. ca. 36. Meminit eiuſdẽ rei & Cælius Rhodiginus lib. 15. cap. 11.*

EX TYBERIO.

Pag. 12.

11 Ne vlla ſedes mortuo nec inter impios diceretur.] *Vt nihil dubito pro* diceretur, *legendum eſſe* daretur: *ita non facile dixerim, an pro* nec, *reponi debeat* niſi, *quemadmodum eſt apud Sueton. cap. 75. his quidem verbis: Morte eius ita lætatus eſt populus, vt ad primum nunciũ diſcurrẽtes, pars (Tyberiũ in Tyberim) clamitarent: pars terrã matrẽ, deoſque manes orarent: alii vncũ & Gemonias cadaueri minarentur. Interpretes agnoſcunt hanc lectionẽ, vt genuinã. At ſi iuxta gentiliũ priſcã perſuaſionẽ paulo accuratius hanc rẽ expendas, non multo ineptiorẽ, certe non prorſus explodendam cenſebis Cuſpiniani lectionẽ. Equidem L. Apuleius in lib. de Deo Socratis, locutus de Dæmone & Genio, ſuperaddicit: animũ humanum exutũ corpore, & liberum vitæ ſtipendiis, fieri Genii ſpeciem, vetere lingua Latina Lemurem dictum. Ex hiſce aũt Lemuribus, inquit, qui poſteriorũ ſuorum curam ſortitus, pacato & quieto numine domũ poſſidet, Lar dicitur familiaris. Qui vero propter aduerſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus in terra vagatione, ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentũ bonis hominibus, cæterum noxiũ malis, hunc plerique laruã perhibent: cum vero incertũ eſt quæ cuique eorum ſortitio euenerit, vtrũ Lar ſit, an Larua, nomine Manem Deũ nuncupãt, & honoris gratia Dei vocabulum additũ eſt. Hæc Apuleius. E quibus fit perſpicuum, ſceleratos aliquãdo nec ad impiorũ ſedes admitti ſed vagatione perpetua puniri. Hoc ſupplicii genus forte Romanos Tyberio iã mortuo imprecatos, innuunt ſane quædam Sueton. verba. nẽpe dum ait, quod* pars terrã matrẽ rogaret, *quaſi optarẽt Tyberiũ ab ea nuſquam recipi, nullave prorſus ſede dignari. Itẽ quod* pars Tyberium in Tyberim clamarent: *nimirum idem precantes, alludenteſque ad morem illum patrium, quo parricida, iuxta L. Pompeiã (vt recitat Iuſtinianus noſter li. 4. Inſtitut.) neque gladio, neque igni, neque vlli alii ſolenni pœnæ ſubiiciebatur, ſed inſutus culleo, cum cane, gallo gallinaceo, vipera & ſimia, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus, ſecundũ quod regionis qualitas ferret, vel in vicinũ mare, vel in amnem proiiciebatur. vt omniũ elementorũ vſu & viuus carere inciperet, & ei cœlum ſuperſtiti, terra mortuo auferretur. Nolim tamen contra vulgatã illam alteram Suetonii lectionẽ, eiuſve interpretes quicquã adfirmare pertinacius. Interpres, vt hic in verbo* diceretur, *mendam aperiſſimam non potuit non videre, ita pag. 11. v. 48. quod ſcribitur,* iudices religionis ac noxæ adhortatus, *inepte tranſtulit. Germanum vero Cuſpiniani ſenſum eo in loco clarius colligere licet ex Suetonii cap. 33. huius Tyberii.*

EX CAIO CÆSARE.

Pag. 14.

12 Caligulæque nomen conuicium & probrum eſſe nonnunquam exiſtimabat.] *Qui alumnus legionum dici voluit, qui Caius ſalutari ægre tulit, qua cauſa quæſo Caligulæ nomen probrum duxit? Videbatur itaque hic pro* nonnunquam, *rectius legi* non vnquam, *quaſi qui Caligulæ nomen nunquam abhorruerit. Sed ſæui ac ſuperbi principis hæc erat veſana inconſtantia, qua clarius liquet ex ipſo Seneca, ſub finem li. 2. de Tranquillitate vitæ. Eius verba, quia & ſequentis periodi explent male omiſſam vocẽ* iratus, *huc adſcribã: At idem Caius, inquit, omnia cõtumeliam putat. & fuit ferendarum impatiens, faciendarũ cupidiſſimus. Iratus fuit Herennio Macro, qui illum Caiũ ſalutauerat: nec impune ceſſit primipilario, quod Caligulã dixerat. Hic enim in caſtris natus, & alumnus legionũ vocari ſolebat, nullo nomine militibus familiarior vnquam factus: ſed iam Caligulam conuiciũ & probrum iudicabat. Hæc Seneca.*

Pag. ead.

13 Scalere natricem & phytonem ſibi & po. Ro.] *Ita hæc fuiſſe ſcripta ipſo ab autore, neque vllam ſubeſſe amanuenſis culpam, ſatis probant ſequentia. At hercle Sueton. cap. 11. ſcribit, Tyberium aliquoties prædicare, exitio ſuo, omniumque, Caiũ viuere, & ſe natricem populo Romano, Phaetonte orbi terrarum educare. Et ſane hæc multo dicuntur conuenitius, nimirum Romanis ſerpentem domi, & quaſi in ſinu educari: externis vero omnibus commune incendium. Inciderat opinor Cuſpinianus in corruptum Suetonii codicẽ, nec aduerterat idem his propemodum dici, ſi* Phytonem *legamus. Nam & Pytho ſerpentis genus eſt, a quo occiſo Apollinem quidam cenſent cognominatũ Pythiũ. In hoc autem eo facilius labi potuit Cuſpinianus, quod patrum memoria, ſeculo minus adhuc literato, Phyton dici ſcribique paſſim ſolebat. Et hinc etiam Phytoniſſa, pro diuinatrice muliere, in Decretis 26. q. 3. c. Igitur. ex Auguſtini lib. de Natura dæmonum, vulgo legitur: cũ Pythoiſſa legi oporteat: quemadmodum Alciatus libro 2. Parergon, cap. 41. eundem in libris de ciuitate Dei ſcripſiſſe aſſerit. Mox autem v. 13. vbi ſcribitur,* Tyberio gemello ſolũ &c. *videtur* *n* ſolum *ſuperfluum eſſe, nec ſuccurrit quid pro eo ſubſtitui poſſit cõmode. Suetonius cap. 14. hanc rem ſic eloquitur: Irrita Tyberii voluntate, qui teſtamento alterum nepotẽ ſuum, prætextatũ adhuc, coheredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permiſſum eſt.*

Pag. 15.

14 Claudiam appellat Tacitus, quam coniugio accepiſſe ſcribit. Auo Tyberio Capreas diſcedenti.] *Hæc diſtinguuntur perperam, & apud Tacitum circa medium lib. 5. aptius his verbis extant: Sub idem tempus C. Cæſar diſcedẽtis Capreas aui comes, Claudiam M. Syllani filiam coniugem accepit, immanem animũ, &c.*

Pag. ead.

15 Hanc omnino ex ſe genitam, illo demonſtrauit argumento, quod veritatem paternam imitaretor.] *Quis obſecro hic ambigat legendum eſſe* feritatem: *tum ipſis ex Caligulæ moribus ſæuiſſimis, tum ex mox ſequentibus. Hadio tamen* veritatem *agnoſcens, vix adeo verum ſenſum extorſit. Narratio autem hæc ſumpta eſt ex Suetonii cap. 25. Caligula. Pag. 15. v. 1 pro* Lanianis, *lege* Lamianis: *vt cap. 58. habet idem Suetonius.*

EX CLAVDIO CÆSARE.

Pag. 18.

16 Quem pubetem amiſit, iactu piri crudeliter.] *Videtur a librario prætermiſſum hic verbum* eneca-

tum, aut aliud conſimile. Sueton. cap. 27. huius Claudii, ita hanc rem narrat: Druſum Pompeium puberem amiſit, pyro per luſum in ſublime iactato, & hiatu oris excepto ſtrangulatum, cui & ante paucos dies filiam Seiani deſpondiſſet. Quo magis miror fuiſſe, qui traderēt, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto ſuo Botere conceptam, quamuis ante quintū menſem diuortii natam, aliquecœptam, exponi tamen ad matris ianuā, & nudā iuſſit abiici. Hæc Suet. Quæ omnia ideo retuli, quod hoc loco Cuſpiniani codex male ſit diſtinctus. Mox v. 17. pro adulterii, *lege* adulteriis, *iuxta Sextum Aurelium.*

PAG. EAD.

17 Vt magis videretur ſub Imperatore viro, quam Imperatori nupta eſſe.] *Vt ſemper ſuſpicatus ſum hic mendæ aliquid ſubeſſe, quanquam plane totidem ſyllabis extet apud Sext. Aurelium: ita poſt inueni, doctiſſimum virum Philippum Beroaldum in Commentariis ſuper caput vigeſimumſextum Claudii Cæſaris apud Suetonium, legere non* viro, *ſed* vir. *Confirmatur hæc lectio per ea quæ ſtatim ſubiicit Aurelius, inquiens: Ita liberti eius poteſtatem ſummam adepti, ſtupris, exilio, cæde, proſcriptionibus omnia fœdabant. Hadrio ſenſum vertendo hic reddidit alium, ſed quem nuſquam præferunt ipſa Cuſpiniani verba.*

PAG. EAD.

18 Iurauit dehinc ſe permanſurum in cœlibatu Claudius, ſed durauit minime. Nam qui ſe præturam abdicare coactus, morique initio anni iuſſus eſt.] *Tam fœde & inſulſe hic locus ab amanuenſi confuſus eſt, vt quiuis facile perſpiciat, non eſſe ſincerum. Quando enim Claudius coactus eſt ſe pretura abdicare? quando initio anni mori iuſſus? Ex Cornelii Taciti libri 12. initio aperte colligitur, hunc totum locum ita in legitimam ſeriem reducendum eſſe. Nam pater duorum liberorum tulit ex hac Meſſalina filiam Octauiam, quam primo L. Syllano deſponſatam, qui ſe pretura abdicare coactus, morique initio anni iuſſus eſt: & filium, quem primo Germanicum, mox Britannicum nominauit. Iurauit dehinc ſe permanſurū in cœlibatu Claudius, ſed durauit minime. Nam conſilio Narciſſi Æliam Petinam, &c.*

PAG. 19.

19 Claudius irriſæ priuato in tempore vitæ, In regno ſpecimen prodidit ingenii.] *Auſonii codices quidam habent,* irriſus. *Videri poſſet etiam* priuatæ *legendum eſſe, pro* priuato. *Vſitatius enim dici opinor priuatam vitam, quam priuatum tempus. Sed Auſonio hanc dicendi formam fuiſſe quaſi familiarem, liquet infra ex tetraſticho in Veſpaſianum. Operæprecium videtur etiam ex Eutropii codice in hoc ipſo Claudio labeculam paucis tollere. Legitur in eo hunc ad modum: Hic Mediæ imperauit. Tu lege medie: vt euidenter poſtulant ea quæ ipſe Eutropius continua verborum ſerie ſubiicit, inquiens: Multa gerens tranquille atq; moderate, quædam crudeliter atque inſulſe. Vtitur aduerbio medie & Corn. Tacitus, li. 17. Et patrum, inquit, fauor aderat, multi voluntate effuſius, qui noluerant, medio, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes ſine publica cura.*

EX NERONE.

PAG. EAD.

20 Hic Domitius ex Antonia maiore filia Octauiæ & Antonii genitus, & apud amitam Lepidam enutritus.] *Apparet hic aliquid deſiderari, a librario prætermiſſum. Nam ipſe Claudius Nero non ex Antonia, ſed Agrippina matre natus fuit (quod & ipſe narrauit autor) & eius pater Domitius Antonia quidem natus ſed non educatus vnquam apud amitam Lepidam. Fortaſſis igitur hoc modo locus a vitio vindicandus fuerit: Hic Domitius ex Antonia maiore filia Octauia & Antonii genitus fuit: ex hoc vero Claudius Nero natus eſt, & apud amitam Lepidam, &c.*

PAG. 20.

21 Eoque progreſſus eſt, vt neque aliorum pudicitiæ parcens.] *Iuxta Sex. Aurelium hoc ita reſtitue:* Eoque progreſſus eſt, vt neque ſuæ, neque aliorum pudicitiæ, &c.

PAG. 21.

22 Æneadum generis qui ſextus & vltimus heros.] *Sic in omnibus quidem legitur Auſonii, quæ ego vidi, exēplaribus. Sed quis credat, Neronem hunc, omni probro inquinatiſſimum hominē, vel potius hominis monſtrū, ab argutiſſimo Poeta dignatū fuiſſe herois nomine? Hauddubie germana eſt lectio,* hæres. *quoniā hactenus domus Iulia, quæ Iulium Æneæ filium præferebat autorē, continua ſucceſſione tenuit imperiū, atq; in hoc Nerone, vltimo ſcilicet hærede, defecit. quod Cuſpinianus ſtatim ipſe ex Plinio & Suetonio clarius commemorat.*

EX GALBA.

PAG. 23.

23 Inter Quindecimuiros, ſodaleſq; Titios, item Auguſtales coaptatus.] *Hæc ex Sueton. Galba cap. 8. tranſcripta ſunt: ſed is in quibuſdā codicib. habet,* cooptatus: *quæ veriſſima videtur lectio. Neque annotaſſem hoc, vt nimis minutū & apertum, niſi tot aliis in locis apud Sueton. adeoq; Io. Ludouicum Viuem, auctario vitæ C. Iulii Cæſaris,* coaptarus *legerem: qui ſe de induſtria Suetonii phraſim eo ſcripto imitatum profitetur. Sed quicquid ſit, ego hercle tribuenda ea omnia librariorum culpæ cenſeo.*

PAG. EAD.

24 Proditurus eſt ex Hiſpania Imperator.] *Hæc præcedentibus rectius conuenient, ſi maiuſcula ab illis diſtinguas, atque accipias tanquam ipſa carminis fatidici verba, quemadmodum & Suetonius ſub finē ca. 9. ea refert:* Oriturū quandoq; ex Hiſpania principē dominumq; rerū. *Pag. ead. v. 45. qui libertus Itellius nominatur iuxta Suet. is Tacito Hycelius, & Sex. Aurelio Calius eſt. Taciti vocē opinor eſſe caſtigatiſſimam, vt quia alicubi & in Suetonii margine additū ſit Icelius.*

PAG. EAD.

25 Raro libertatem in ciues Romanos exhibuit.] *Non modo ex Suetonio & Tacito notiſſima eſt Galbæ auaricia, ſed & mox ſequentia claro oſtendunt hic legendum eſſe* liberalitatem.

Mox v. 10. ante ſuſpectos, *inſere particulam* vt.

EX OTHONE.

PAG. 25.

26 Libertinā Aulicamianum amauit.] *Inauditū hoc mulieris nomen cum eſſet, ſtatim habebā ſuſpectum, ac verā lectionem ex Suetonio ca. 2. Othonis venatus ſum, qui ita habet: Poſt patris deinde mortē libertinam aulicam gratioſam, quo efficacius coleret, etiā diligere ſimulauit, quāuis anum, ac pene decrepitā. Hadrio cum hoc, cum ſuperiore loco, amanuenſis hæc quamuis craſſa errata facile pertulit. Paulo inferius v. 21. clariora erunt omnia, ſi poſt* vxorem, *& poſt* eſſet, *periodos puncto non finias: & pro* nec, *legas* ne.

PAG. EAD.

27 Qui ſe nec principem viuere non poſſe aſſeruit.] *Ex Suetonii cap. 5. euidenter liquet, pro* nec *legendum hic eſſe* niſi. *Inquit ille: Neque enim diſſimulabat, niſi principē ſe ſtare non poſſe: nihilque referre ab hoſte in acie, an in foro ſub creditoribus caderet. Sic & Iulium Cæſarē reputantē magnitudinem oris alieni, cum mane ad comitia deſcenderet, idē ſcribit Suetonius prædixiſſe matri oſculanti, domū ſe niſi Pontificē non reuerſurum.*

PAG. EAD.

28 Diſtulit tamē in ſextum diem Piſonis adoptionem.]

nem.] *Quum conſtet, Piſonem non ab Othone, ſed Galba adoptatum, ipſum vere Galbam per Othonem occiſum 18. Cal. Febr. quum Piſonis adoptio iam ante facta eſſet 4. Idus Ianuar. vt ea omnia ſigillatim narrat Tacitus: ſequitur hic legi oportere,* in ſextum diem poſt Piſonis adoptionem: *quomodo & Hadio vertit. Et deſumpta hæc fuiſſe ex Tacito, apparet ex eo, quod ſtatim, iuxta eiuſdem narrationem, de ædibus antiquis inſpiciendis per Othonem ſubiicit: quum Suetonii hiſtoria de ædibus venalibus loquatur.*

EX A. VITELLIO.

Pag. 27.

29 Nobis hæc flamma illuxit.] *Sueton. cap.* 8 *huius Vitellii, habet,* alluxit: *idq; fere ſignificantius eſt. Deinde Pag.* 27. *v.* 18. *pro* promptiora, *lege* propiora, *iuxta Tacitum in lib.* 18. *&c.*

Pag. 28.

30 Quaſi paratum ad ſcelus venenum habuiſſet.] *Potuit & hoc fortaſſis certo iudicio, nullaque veri mutatione ita ſcripſiſſe Cuſpinianus: ſed tamen lectorem ignorare nolim, apud Sueton. cap.* 6. *extare hæc verba:* & quaſi paratum ad ſcelus venenum ex conſcientia hauſiſſet. *Poſt Verſ.* 41. *pro* tulere. *lege* detulere. *Denique obſeruandum, quum vulgo Auſonii exemplaria priore Pentametro* tibi *habeant, Cuſpinianum legiſſe* ſibi: *meo quidem iudicio longe conuenientius. quaſi eo epiphonemate,* Sic ſibi fata placent, *Poeta diceret: Sic ludunt fata ſeu fortuna in rebus humanis, vt etiam indigniſſimos aliquando ad imperii culmen euehant.*

EX VESPASIANO.

Pag. 29.

31 Tricies & bis cum hoſte conflixit.] *Suetonius in hoc Veſpaſiano cap.* 4. *Iuſſo, inquit,* tricies cum hoſte conflixit. *Sed ne quiſpiam erratum aliquod hic ſubeſſe putet, ſciendum, ab Eutropio narrari, tricies & bis eum in Germania Britanniaque cum hoſte conflixiſſe. Vtrobi veritas ſit, parum ego compertum habeo. Vt Suetonius fuit Veſpaſiani temporibus propinquior, eoque dignior fide: ita viciſſim procliuius multo, in eius codice omitti, quod ſcriptum oportuit, quam in Eutropio quicquam adiici.*

Pag 30.

32 Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ vſque ad id tempus in prouinciarum formas redegit.] *Extant hæc apud Suetonium totidem verbis, adeoque ſyllabis, in Veſpaſiano cap.* 8. *quo loco interpretes tam muti ſunt, quam piſces, quod dici ſolet. Sex. Aurelius in Veſpaſiano ita habet: Syria ſeu Paleſtina, necnon Cilicia, Tracheta & Comagene, quam hodie Auguſtophratenſem nominamus, prouinciis acceſſere. Eutropius vero inquit: item Thraciam, Ciliciam, Tracheam, Comagenem, quæ ſub regibus amicis erant, in prouinciarum formam redegit. Apud Euſebium in Chronicis, anno ſexto Veſpaſiani, ita extat: Achaia, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samus, Thracia, Sicilia, Comageno, quæ libera antea, & ſub regibus amicis erant, in prouincias redacta. Ego quum ignarus non eſſem, apud Am. Marcellinum lib.* 27. *extare, poſt aliquot Thraciæ nationes à compluribus Romanis ducibus tentatas & domitas, tandem ſub Lucullo Thracias omnes in ditionem Romanorum conceſſiſſe: mirabar equidem, quid Veſpaſiano in eaſdẽ belligerari neceſſe fuiſſet: & verbũ* Thraciam, *hiſce omnibus in locis ſtatim ſuſpectum habebam, neque tamen melius quicquam adferre poteram, donec apud Strabonem lib.* 14. *Geographiæ, Ciliciã quæ extra Taurum eſt, diuidi in Ciliciam Tracheam & Campeſtrem viderem. Depingit vero ille vtriuſq; terminos: tum & hoc adiicit, quod Trachea etiam aliquando Tracheotis vocetur, & incolæ Tracheotæ. Scribit idem initio lib.* 12. *Tracheam Ciliciam ab Archelao duodecimam Cappadociæ additam præfecturam. Hinc autem facile coniiciebam, in locis iam ſupra citatis omnibus, diſpungi oportere mendoſas voces Thraciam & Siciliã, vtraque diſtinctionem aliquam legi Ciliciã Tracheam, aut Tracheam Ciliciam. Cum tamen apud Sueton cap.* 37. *in Tyberii vita legerem, etiamnum ipſius Tyberii tempore ſuum Thraciæ fuiſſe regem, ſcilicet Rhaſcypolin, ſiue Rheſcuporim, vt de eodem Corn. Tacitus lib.* 2. *rem omnem plene narrat, quaſi demum ſub Veſpaſiano ſorte tota ea regio in prouinciæ formã tranſierit: ſubdubitabam, an non ſaltem apud Eutropium vox Thracia eſſet relinquenda, vt qui ſupra quoq; Ciliciã Tracheam eandem habeat. Sed coniecturas noſtras facile poſtea confirmauit locus Alciati noſtri, in quem aliud agens incidi, nempe lib.* 1. *Prætermiſſorum, vbi tum ex caſtigatiore S. Aurelii codice, quam meum eſt: tum certa illa ratione, quod teſte ipſo Euſebio, Thracia anno* 6. *Claudii eiectis regib. in prouinciæ formã erat iã redacta, Suetonii mendam diſpungit, & pro Thracia Cilicia reponit iunctim Trachea Cilicia. Neq; tamen quas iã coniecturas ipſe conſcripſeram, delendas cenſui: quæ ſaltem eandido lectori ipſa quoque teſtificabuntur, pro virili noſtra nos enuti, quo ſua vbiq; bonis autoribus ſit incolumitas.*

Pag. 31.

33 Tentatis & agitatis minutis alui lubricæ monitionibus.] *Nemo vnquam (puto) dixit alui monitiones, hoc quidem ſenſu, quem ſtatim ſequentia exigunt. E Suetonii Veſpaſiano in promptu eſt, veram lectionem aſſerere. Inquit ille cap.* 24. *que morbum eius fatalem deſcribit: Conſulatu ſuo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus vrbi repetita. Cuſpiniano, vt medico, magis arriſere ibidem Philippi Beroaldi Cõmentatoris verba, qui has leues motiunculas expoſuit, pro minutis alui lubricæ motionibus. Librarius Cuſpiniani, ſiue indoctus, ſiue oſcitans, mutauit tandẽ in* monitionibus. *In Tito Veſpaſiano mendæ ſunt pauca adeoque manifeſta, vt vltro Lectori etiam ſemidocto pateant.*

EX DOMITIANO.

Pag. 34.

34 Adoleſcentiæ tempora tanta inopia ob infamiã geſſit.] *Opinor legi debere* & infamia: *ita enim habet Sueton. in Domitiano, cap.* 1. *è quo reliqua tota hæc periodus ad verbum eſt decerpta.*

Pag. ead.

35 Hiſtrionibus cœnam interdixit.] *Quis ex re ipſa quæſo hic non ſtatim intelligat, legendum eſſe* ſcenam? *Vt taceã ita extare apud Suetonium ca.* 8. *Ideoq; nunquam hoc attigiſſem, niſi & Hadio cœnam miſeris eripuiſſet hiſtrionibus. Haud multo in hiſtriones mitior fuit Tyberius, qui, vt eius ca.* 34. *idem ſcribit Suetonius, ludorum ac munerũ impenſas corripuit, mercedib. ſcenicorum reſciſſis. Mox Pag.* 35. *v.* 10. *pro* Daluidieno Orſico, *iuxta eundem Sueton. lege* Saluidienum Orſicum. *Et Pag. ead. in Auſonii carmine,* æternum, *pro* extremum.

EX COCCEIO NERVA.

Pag. 36.

36 Cũ vero in Curia à Senatu gratanter exceptus eſt, ſolus ex omnibus Arrius Antonius, vir acer, eiq; amiciſſimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari ſe ait Senatui & populo, prouinciiſq;, ipſi autem nequaquam. Cui ſanus eſt, malos ſemper principes eludere, quã tanti oneris vim ſuſtinentẽ, aut moleſtiis modo, aut periculis ſubiici. Sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum eſſe obnoxium, qui cũ ſe mereri omnia præſumant, ſi non quod concupiuerit extorqueant, atrociores hoſtibus ſiunt.] *Hæc in Periodo mendam ſubeſſe, nimirum in clauſula,* aut moleſtiis modo, aut

periculis ſubiici, ſed famæ etiam inimicorum, &c. facile ab vnoquoque animaduertitur: ſed germana lectio non niſi per eum facile reſtitui poteſt, qui Sext. Aurelium, è quo hic locus totus deſumptus eſt inſpexerit. Eius vero autoris verba in Frobeniorum editione magna ita habent: Qui cum in curia a Senatu gratanter exceptus eſſet, ſolus ex omnib. Arrius Antonius vir acer, eiq; amiciſſimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari ſe ait Senatui & populo, prouinciiſq;, ipſi autem nequaquam. cui ſatius fuerat malos ſemper principes eludere, quam tanti oneris vim ſuſtinentem, nõ moleſtiis modo & periculis ſubiici, ſed fama etiam inimicorum pariter & amicorum: qui cum ſe mereri omnia præſumunt, ſi quicquam non extorſerint, atrociores ſunt ipſis quoque hoſtibus. Porro nec illud hoc loco cõmonere piguerit, cũ Sex. Aurel. (quẽ preceptor noſter & amicus honorandus IO. SICHARDVS, tam literarum humaniorum & linguæ Romanæ, quam iuris vtriuſq; inſigniter doctus, aliquando emiſit in lucem, poſt alius in locus ſæpe recenſius) ita habet, aut moleſtiis modo & periculis, &c. videtur natiua fuiſſe lectio, haud moleſtiis modo & periculis, &c. deinde a librario quopiam dictantis aſpirationem haud ſatis percipiente, deprauata: ita vt caſtigator Frobenianus, negationis particulam, quam locus omnino poſtulat, recte quidem repoſuerit, ſed nõ eam ipſam quæ ab Aurelio ſcripta fuerat. Et hæc coiectura eſto. Quia alia quædam hac in periodo Cuſpinianus ab Aurelio variat, non caducum eſt vitium, ſed Cuſpiniani ipſius voluntas, qui non vno loco ſenſa eius autoris ita ſuum in opus tranſpoſuit, vt verba vel adderet, vel detraheret.

PAG. EAD.

37 Ne tamen acceſſu maleuolorum terreretur, Iunii Mauritii conſtantis viri dicto ita admoneretur, vt ſcribit Aurel.] Cũ hoc loco mox adulterina & inepta videretur dictio terreretur: & tamẽ in Sichardi noſtri Aurelio ob hoc ipſum edito, eandem legerem: coniiciebã vtrobique legendum eſſe teneretur, aut vteretur. Non diu poſt reuiſens iſta, & Frobenianã editionẽ conſulens, inuenio tereretur. Aptius quidem hoc eſt quã verbum terreretur: ſed tamen teri aliquem acceſſu maleuolorum, pro corrumpi, perdurum eſt, & vix Latinum. In Panegyrico ad Conſtantium Cæſarem, cuius exordium eſt: Si mihi Cæſar poſt diuturnum ſilentium, &c. vbi de Friſiis, horumdeq; victus ab eo Cæſare domitis, ſermo eſt, lego obſequiis teritur: pro eo quod eſt, ſeruitiũ ſuſtinet, ſiue iuſſa facit. ſed iſtud nihil quidem ad locum præſentem. Teneri aute acceſſu maleuolorũ, ita procul dubio dixit Aurelius, quemadmodum dicimus, Teneri ludis, pompa, ſpectaculis ſtadiis hu aut illis pro delectari, gaudere. Sic Iuſtin. lib. 11. loquens de Alexandro Magno: Poſt deuictũ Dariũ, inquit, militib. quoq; ſuis permiſit, ſi quarum captiuarum conſuetudine tenerentur, ducere vxores. Vel exponi poteſt hoc loco teneretur, pro obnoxius & addictus eſſet. Sed prior ſenſus noſter & ſimplicior eſt, & huic loco multo omnium conuenientiſſimus. Mauticus autem legendum eſſe hic pro Mauritius, tum ex multis Plinii epiſtolis deprehenditur, tum maxime ea qua lib. 4. ad Sempronium Rufum ita incipit: Interfui principis optimi, &c. Et quia is Plinii locus praua diſtinctione, iuxta Cratandri quidẽ editionẽ, in ſenſum longa aliũ detortus extat, q̃ hic Cuſpinianus recte narrat: non piget huc totum adſcribere, quo alter alteri velut commentarii vicem exhibeat, lucemq; inferant. Quum ſententia, inq; perrogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non eſſe reſtituendum Viennenſib. agona: adiecit. Vellẽ etiam Romæ tolli poſſet. Conſtanter, inquit, fortiter. Quid ni? Sed hoc Mauricanouum non eſt. Idem apud Neruam Imperatorem non minus fortiter. Cœnabat Nerua cum paucis, Veiento proximus, atq; etiã in ſinu recumbebat. Dixi omnia, cum hominẽ nominaui: Incidit ſermo de Catullo Meſſalino, qui luminib. orbatus, ingenio ſæuo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubeſcebat, non miſerabatur. Sæpius a Domitiano non ſecus ac tela, quæ & ipſa cæca & improuida feruntur, in optimũ quenq; contorquebatur. De huius nequitia ſanguinariiſq; ſententiis in commune omnes ſuper cœnam loquebantur. Tum ipſe Imperator: Quid putamus paſſurum fuiſſe, ſi viueret, & Mauricus nobiſcũ cœnaret? Longius abii, libenti animo. Hæc Plinius. In quo poſtrema verba quo modo legi oporteat, ex Cuſpiniano liquet, nempe ita. Tum ipſe Imperator (ſcilicet, dixit) Quid putamus paſſurum fuiſſe, ſi viueret? Et Mauricus (intellige, ſubiecit, ſeu reſpondit) Nobiſcum cœnaret nimirũ quia & Veiento, qui delator æque ac Catullus Meſſalin9 fuit, pernicioſus & infamis, nobiſcum nunc, ô Imperator, hac tua in menſa cœnat. Eundem ad modum refert Eraſ. Apophth. lib. 8. niſi quod pro Catullo nominat Catulum. Putauit forte Pliniane editionis præfectus, verba paſſurum & cœnaret, non cõgruere aliter q̃ ſi ab vno eſſent prolata: ſed profecto minus accurate ea quæ præcedunt animaduertens. Si enim hec omnia verba vni Neruæ Imp. tribuantur, quid quæſo Mauricus ipſe apud Neruã fortiter dixit? Hos ipſos vero, de quib. diximus, Catullũ Meſſalinũ & Veientonẽ etiã Iuuenal. ſuo ſine Satyra 4. in alba potentiorũ, & cũ primis pernicioſorum ſub Domitiano Cæſare adulatorum recenſet, & vtriuſq; geniũ falſe depingit. Poſtremo vero cũ in hac ipſa Cuſpiniani periodo ſcribitur multis occultis criminationibus, legi oportere multos, apertius eſt quam vt monitionem vllam deſideret.

EX VLPIO TRAIANO.

PAG. 37.

38 Licet Sex. Aurelius ex vrbe Tudertina natum eſſe ſcribat, Vlpiumque ab auo dictum, Traianum vero à Traio paterni generis autore, ac de nomine patris Traiani appellatum.] Hic quoque vel ipſum Cuſpinianum, vel eius amanuenſem dormitaſſe, verba ipſius Sex. Aurelii aperte comprobant, quæ quidem in Frobeniana editione longa omnium emendatiſſima ſic habent: Vlpius Traianus ex vrbe Tudertina, Vlpius ab auo dictus Traius (Sichardi Aurelius perperam videtur habere Troio. hinc enim Troianus potius quam Traianus fuiſſet nominatus) paterni generis autore, vel de nomine Traiani patris ſic appellatus. Periodus quoque à verbis ſupra relatis apud Cuſpinianum mox ſequens, perperam habere videtur, coniuncto, pro coniuncta, eiq; diſtinctione praua in rectam ita reſtituendus, vt ſequitur: Quem dignum principatu fecerunt, morum ſimplicitas, coniuncta ſpectatæ fortitudini, vno per omnem vitam tenore integritas atque iuſticia, ac valetudo proſpera cũ omni vigore, qualis in ætate florentiſſima eſt: quæ neque adoleſcentię impetu effertur audacius, neque rurſum ſenili langueſcit tarditate. Secundum enim & quadrageſimum annum agens, ſuſcepit imperium, vt Euſebio placet, & Dioni: licet Suidas quadrageſimo ætatis anno ſumpſiſſe imperium ſcribat, principem iuſtum, ac corporis robore præſtantem. Vtcunque tamen ſit, hæc ætas imperio digna eſt. Iuuenis enĩm princeps nimium audet ac credulus eſt, ſenior vero imbecillis ac timidus. Sed media ætas, quæ (teſte Heſiodo) optima eſt, iure conuenit Imperatori, vt Onoſander ſcribit in aureolo illo opere, De eligendo Imperatore. Dion vero, à quo potiſſimum ſuperior periodus deſumpta videtur, ſub initium vita Traiani, Georgio Merula interprete, ita narrat: Cui integræ ac ſolidæ vires, robuſtum corpus, animi vigor, mores generoſi ac ſimplices ſupereſſent. Secundum enim & quadrageſimum annum agebat, cum pri-

nium imperare cupit. In qua ætate illa ei omnia ſuppetebant, vt neq; per iuuentutem quicquã ſtulte ac temere aggrederetur: neq; item per ſenectute languescente corpore ſegnis ac timidus a magnis rebus retardaretur.

PAG. 38.

39 Studioſius optimi cuiuſque, ac bellicoſi.] *Conferẽ* bellicoſiſſimi *ab authore ſcriptum, iuxta Latinitatis communem vſum, ac præcedentem ſuperlatiuum* optimi. *niſi prorſus ita extaret in Aurelio. Quanquam & de illo ſcriptum compendiarie fortaſſis eſſe potuit* bellicoſiſſ *inde a librario minus vel lectum, vel intellectum & in poſitiuum detruncatum.*

PAG. EAD.

40 Dant enim ei aliqui vitio nimium rei bellicæ ſtudium, cum tamen corrigendis augendiſque ſuis, & hoſtium euertendis rebus nunquam deeſſet.] *Ne hæc ipſa ſecum pugnet periodus, & defenſio vitii ipſum quoque adſtruat vitium, ego legendum putem* tantum, pro tamen. *Et facile quidem hæ duæ dictiones, maiorum iuxta morem (qui nec hodie prorſus exoleuit) compendiario ſcriptæ (hac ſcilicet forma, tm̃) ſolent per indoctos amanuenſes corrumpi, & vna pro altera pſcribi. Quod ſi dictio* tamen *recte legitur, ſane autor ipſe nõ ſatis commode id verbis explicuit, quod dicere cogitabat.*

PAG. 39.

41 Sed nihilominus per ocium à bellis auocabatur à ciuilibus negociis. Qui ſæpe pro tribunali litigantes audiuit, ac ius frequentiſſime in foro Auguſti ac porticu Liuiæ dixit.] *Æque hoc perplexum, adeoque autoris ſenſus (quem res ipſa palam oſtendit) aduerſum eſt, ac iam proxime relatum. Quidenim autor dicere hoc loco voluerit, paulo infra, ſcilicet verſ. 48, 49. aliis verbis & ipſe repetit, ita inquiens: Nec quicquam tamen per ludos & ocium a bellis, ſegnior ad ciuilia commoda, &c. Et deprehenditur ex Dione, qui (eodem Merula vertente) hanc ipſam rem copioſius ita narrat: Sed in tanto bellorum ſtudio, & gloriæ cupidine, armorumque cura, res vrbanas nunquam deſeruit, ciuiliaque negocia non minus intente adminiſtrabat: Siquidem ſtudio pugnæ a iure dicendo nunquam auocatus fuit. In Auguſti foro, nunc in porticu Liuia, & ſæpiſſime alibi pro tribunali litigantes audiuit, iudiciaque reddidit. Hoc ille. Dicerem ego, a Cuſpiniano forte ſcriptum,* Sed nihilominus per ocium à bellis, vacabat ciuilibus negociis: *niſi ob oculos ipſi in his exarandis obuerſatum fuiſſe verbum* auocari, *reliqua tota periodus, fere ex Merulæ verſione deſcripta euidenter oſtenderet. Stabit quidem ſenſus rectus, ſi exponas,* per ocium à bellis, *id eſt, dum eſſet quies armorum, paciſque tempus,* auocabatur à ciuilib. negociis, *id eſt, per ciuilia negocia, ſiue ad illa, nempe curanda. Sed rudis ea ſane, & ſcabra admodum eſt compoſitio. Niſi autem fallor, eſt tota hæc periodus parum apte in Decibali hiſtoriam immixta, ſiue ipſe autor aberrauit, ſiue bene ſupra infra ve adhibitam amanuenſis oſcitantia huc traduxit. Mox verſ. 31. videtur iuxta verbum* demoliri, *deſiderari vox* munitiones, caſtella, *aut ſimilis quæpiam, &c.*

PAG. EAD.

42 Victus eſt, etſi conſcius Traiano vitam & regnum reliquit.] *Mendam hoc loco ſubeſſe, ſatis apparet. Videri autem poſſet pro* ſi *legendum* ſibi. *Sed quia mox ſequentia non obſcure arguunt, hunc quoque locum ex Dione eſſe deſumptum, malo opinari ab autore ita ſcriptum fuiſſe,* victus eſt, & necem ſibi conſciens, Traiano, &c. *vel,* & inuitus Traiano. *Locus enim Dionis ita habet: At Decebalus, cum capta regia, vicina omnis regio in poteſtatem Romani populi veniſſet, vſque ad captiuitatem periclitatus, mortem ſibi conſciuit, cuius caput deinde Romam delatum fuit. Ita Dacia iuris & ditionis Romanæ facta eſt, quam mox Traianus in prouinciam redegit, vrbes condidit, & colonos deduxit, Regios vero theſauros, &c. Porro quan*[ta] *virtute, quantaque gloria fuerit Dacicum hoc con*[]*ficere bellum, præter Hiſtoriographorum monument*[a] *demonſtrat Plinius quoque Secundus libro 8. Epiſto*[]*larũ, ad Caninium quendã ſuum ita ſcribens cur enim non adſcribam quod tum hiſtoriæ præſenti belle conue*[]*nit, tum præceptiones literato homine nõ indignas habe*[]

C. Plinius Caninio ſuo S.

Optime facis, quod bellum Dacicum ſcribere pa[]*ras. Nam quæ tam recens, tam copioſa, tam lata, quæ d*[e]*nique tam poetica, & quanquam in veriſſimis rebu*[s] *tam fabuloſa materia? Dices, immiſſa terris noua fl*[u]*mina, nouos pontes fluminibus iniectos, inſeſſa caſtr*[is] *montium abrupta, pulſum regia, pulſum etiam vita r*[e]*gem, nihil deſperantem. Super hæc actos bis triumpho*[s] *quorum alter ex inuicta gente primus, alter nouiſſimu*[s] *fuit. Vna, ſed maxima difficultas, quod hæc æquare d*[i]*cendo, arduum, immenſum etiam tuo ingenio: quan*[]*quam altiſſime adſurgat, & ampliſſime operibus incre*[]*ſcat. Nonnullus & in illo labor, vt barbara & fera no*[]*mina, in primis regis ipſius, Græcis verſibus non reſi*[]*tent. Sed nihil eſt, quod non arte curaque ſi non pote*[]*vinci, mitigetur. Præterea, ſi datur Homero & molli*[a] *vocabula, & Græca, ad leuitatem verſus contraher*[e] *extendere, inflectere. cur tibi ſimilis audentia, præſerti*[m] *non delicata, ſed neceſſaria, negetur? Proinde iure va*[]*tum inuocatis diis, & inter Deos, ipſo cuius res, opera*[] *conſilia dictaturus es, immitte rudentes, pande vela: ac*[] *quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego qu*[o]*que poetice cum poeta? Illud iam nunc paciſcor: prim*[a] *quæque vt abſolueris, mitte, imo etiam ante, quam ab*[]*ſoluas: ſic vt erunt recentia, ſi rudia, ſi adhuc ſimilia na*[]*ſcentibus. Reſpondebis, non poſſe perinde carptim, vt con*[]*texta, perinde inchoata placere, vt effecta. Scio itaque* [] *& a me æſtimabuntur vt cœpta, ſpectabuntur vt mem*[]*bra, extremamque limam tuam operientur in ſcrini*[o] *noſtro. Patere hoc me ſuper cætera habere amoris tui p*[i]*gnus, vt ea quoque norim, quæ noſſe neminem velles. I*[n] *ſumma potero fortaſſe ſcripta tua magis probare, lauda*[]*re, quanto illa tardius cautiuſque: ſed ipſum te magis a*[]*mabo, magis laudabo, quanto celerius & incautius m*[i]*ſeris. Vale.*

PAG. 40.

43 Poſt in Armeniam expeditionem ſumpſit, qu[i] Armeniorum rex.] *Non* qui, *ſed* quia, *ab autore* [] *ſcriptum, & legendum eſſe, ſequentia aperte docent Mox autem Pag. 40. Verſ. 8.* deditionem *legi debe*[]*re, non equidem admonuiſſem, vt in re claru, niſi mo*[x] *inferius in Marco Antonino, Pagin. 48. Verſ. 3. ea*[]*dem extaret amanuenſis culpa.*

EX HADRIANO.

PAG. 42.

44 Præſumptionemque futuri imperii ex fan[o] quodam Nicefori Iouis accepit.] *Lege* Nicephori *Fuit autem Iupiter quondam, præter cognomina ali*[a] *prope innumera, dictus etiam* Νικηφόρος *a Nicephori*[o] *vrbe Meſopotamiæ: ex cuius reſponſo Hadrianum Im*[]*peratorem ſibi pollicitum quandoque imperium, neme*[]*natum teſtatur Ælius Spartianus: e quo Cuſpinian*[us] *hunc locum decerpſit. Alia quoque ratione Iouem Ni*[]*cephorium dici, non ignoro: ſed is cum hoc loco nihil ha*[]*bet commune.*

PAG. 43.

45 Ne optimus Imperator morte amitteret tri[]umphali dignitatem.] *Lenicula hic eſt menda, e ſupe*[]*riore verſu huc delapſa. Sed ne quis indoctior cum mor*[]*te, forſan iungat adiectiuum* triumphali, *ſciat pro e*[o] *legendum eſſe* triumphi: *quam lectionem & Hadio in*[]*terpres agnouit.*

Digitized by Google

PAG. EAD.

46 Tum in Siciliam nauigauit, vt ſolis ortum videret.] *Quum ſolis ortus vbique terrarum videri poſſit, non in Sicilia tantum, quæ neque prealtis montibus celebris eſt, videbatur primum hoc loco mendũ ſubeſſe: & legiſſem hercle* hortum, *pro* ortum, *ſi vllus mihi vnquam autor meminiſſet de ſolis horto quopiam in Sicilia. Cæterum ex Ælij Spartiani Hadriano palam deprehendi, hunc locum nimis truncate a Cuſpiniano inde translatum. Eius enim authoris verba ita habent: Poſt in Siciliam nauigauit, in qua Ætnam montem conſcendit, vt ſolis ortum videret, arcus ſpecie (vt dicitur) varium. Hoc admonere libuit, quo ſublata obſcuritate, nemo poſthac ipſe ſibi ſomnium fingeret, aut illud noſtrum, aut quiduis conſimile.*

PAG. 45.

47 Hæc palam iactabat, ſe quod immane ingenium perſuaſiſſet elaboraſſe, ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur.] *Hunc locum minus recte habere, quiuis facile videt. Sumptus eſt autem è Sex. Aurel. Victore, qui hanc ipſam rem his verbis narrat: Huius vxor Sabina, dum prope ſeruilibus iniurijs adficitur, ad mortem voluntariam compulſa: quæ palam iactabat, quã immane ingenium pertuliſſet, & elaboraſſet, ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur. Hæc Victor. Obſeruandũ autem, verbũ* grauidaretur *accipi ſiue pro concipienti ingeneraretur, vel in conceptum verumque naturam produceretur, vt explicationis ſimplicioris gratia ſic loquar rudius: ſiue, quod malim quidem, legendum apud ipſum quoque Victorem* peroicie, *pro* pernicies, *ſcilicet ne ipſa vxor Sabina ex Hadriano marito pernicie generis humani grauida redderetur, neue quicquam ex eo conciperet: haud dubie ſobolem ab ipſo, tam immanis & ſanguinarij ingenij homine procreatam, non niſi calamitati futuram fuiſſe orbi Romano, &c.*

EX ANTONINO PIO.

PAG. 46.

48 Cæterum molta de vxore Antonini ob nimiam liberalitatem, & viuendi facilitatem dicta ſunt, quæ iſte cum animi dolore cõpreſſit.] *Non quiuis hic ſentias, vt puto, mendam quæ ineſt. Proditur autem ex Iulio Capitolino, qui in vita huius Antonini Pij ita ſcribit: De huius vxore multa dicta ſunt ob nimiam libertatem, & viuendi facilitatem, quæ iſte cum animi dolore compreſſit.*

EX MARCO ANTONINO.

PAG. 47.

49 Cum Marcus omnib. horis Reipub. incobetaret.] *Lege* incubaret: *quod quidem verbum nominatim apud Iulium Capitolinum, in huius Imp. vita eo loco extat, è quo tota præſens narratio deſumpta eſt.*

PAG. 49.

50 Quinimo ſenior Gordinus, referente Capitolioo, fertur libris elegantiſſimis verſibus triginta vitas Antonini Pii & Marii ſcripſiſſe.] *Quanquam intelligatur, quo modo hæc verba ordinanda atque accipienda ſint: tamen vt confuſio & ambiguitas omnis tollatur, non piguit ipſa Capitolini verba ex Gordiano adſcribere, ita quidem habentia: Adoleſcens cum eſſet Gordianus, de quo ſermo eſt, poemata ſcripſit, quæ omnia extant, & cuncta illa, quæ Cicero ex Demetrio & Arato, & Alcionas, & Vxorium, & Nilum: quæ quidem ad hoc ſcripſit, vt Ciceronis poemata nimis antiqua viderentur. Scripſit præterea, quemadmodũ Vergil. Æneidos, Statius Achilleidos, & multi alij Iliados, ita etiam ille Antoniados: hoc eſt, Antoninũ Pium & Antoninum Marium verſibus diſertiſſimis, libris 30. vitam illorum, & bella, & publice priuatimque geſta perſcribens.*

EX COMMODO CÆSARE.

PAG. EAD.

51 Et cum ad Germanicum proficeretur bellum.] *Lege* proficiſceretur. *& pag. verſa verſu 1.* gladiatoribus conniueret, *lege* conuiueret. *Non ſolum enim gladiatorib. induſit, ſed familiariter etiam conuixit: nimirum non Marci ſuperiorũ laudatiſſ. mi omnium Imp. ſed cuiuſdã gladiatoris per matris Fauſtinæ adulterium filius, vt graphice Capitolinus memorat. Mox verſ. 20. & res ipſa, & Pentametri ratio dictans, pro* Quoniam, *legendum eſſe* Quam.

PAG. 50.

52 Vendidit autem prouincias & adminiſtrationes, & ſuppliciorum diuerſitates, imminutiones malorum, & ſepulturas.] *Non de nihilo hæc ſubſiſtebã; etſi omnia bene videantur habere. Nam poſt apud Ælium Lampridium in huius vita inueni hæc verba: Vendidit etiam ſuppliciorum diuerſitates, & ſepulturas, & immunitates malorum, & alios pro alijs occidit.*

PAG. 51.

53 Sed multo longius detulit Marciæ concubinæ, quam vxoris probæ loco habuit.] *Veſane quidem & flagitioſe Commodus hic, toti orbi Rom. incommodus, plurima patrauit: ſed eo dementia tamẽ nunquam prolapſus, vt cum Martiam vxoris loco haberet, quiſquam dubitare debeat, quin proba loco habuerit. Quare ſtatim occurrebat, ac præſertim è proxime ſequentib. verbis, non* probæ, *ſed* prope *ab autore fuiſſe ſcriptum: idque aduerbium in Commodo Herodiani, ab Angelo Politiano in Latinum conuerſo, poſtea inueni: vnde hunc ipſum locum autor deſumpſit. Porro cum in proxima periodi verbis illis,* Cum legiſſet libellum quo ipſam Lætus, Electus, &c. *mendum apertum ita caſtigaſſem,* Cum legiſſet libellum, quo ipſamet, Lætus, &c. *deprehendi ex eadem Politiani verſione etiam quoque periodum decerptam, atque ita farciendam potius:* Cum legiſſet libellum, quo ipſa, mox Lætus, Electus, &c.

EX ÆLIO PERTINACE.

PAG. EAD.

54 Tum à Marco in Senatum allectus, ope Pompeiani Marci gener, prætor factus eſt, & primæ legioni impoſitus.] *Lege* ope Pompeiani Marci (*ſcilicet Antonini Philoſophi*) generi. *De hoc Pompeiano, Iul. Capitolinus in vita M. Philoſophi ita narrat: Proficiſcens ad bellum Germanicum, filiam ſuam non decurſo luctus tempore, grandæui equitis Rom. filio Claudio Pompeiano dedit, genere Antiochenſi, non ſatis nobili, quem poſtea bis Conſulem fecit, cum filia eius Auguſta eſſet, & Auguſtæ filia. Sed has nuptias & Fauſtina, & ipſa quæ dabatur, inuita habuerunt. Eiuſdem Capitolini in huius Pertinacis vita ſunt hæc verba: Et poſtea per Claudium Pompeianum, generum Marci, quaſi adiutor eius futurus, vexillis regendis adſcitus eſt.*

PAG. EAD.

55 Ex quo eminenti induſtria, ſtudio M. Imperatoris Cos. eſt deſignatus.] *Capitolinus habet* eminente. *Perexiguum hoc quidem videtur, nempe vnius duntaxat literæ mutatio: ſed ſenſum certe non eundem habet, quum illi ablatiui modum actionis deſignent, ſubintellecta particula Cum, ſiue Per: id eſt, ex quo per eminentem ſuam induſtriam, inde ſcilicet maxime ſpectatam, & per Marci Imperatoris ſtudium, &c. Hi vero abſolute poſiti, reſoluantur in coniunctiuum modum: id eſt, Ex quo dum emineret induſtria, Conſul eſt deſignatus, fauore Marci Imperatoris.*

PAG. EAD.

56 Sed cum ei iam diuiti ob Perbennium, qui magnæ erat authoritatis apud Commodum Imperatorem,

rem, dum in vita eſſet, non liceret vrbem ingredi, in Liguria in villa paterna triennio ſubſtitit.] *Qui hic Perbennius, apud Ælium Lamprid. & Herodianum vbique Perennis dicitur, homo ſceleratus, ſuperbia intoleranda, omnia apud Commodum potens, ſed tandem condignum ſibi ac ſatis immenens ipſe quoque exitium. Ita autem hic diſtinguendum, vt intelligas, hunc Pertinacem non diuitem factum ob Perennem: ſed non potuiſſe per illum, quam diu viueret, vrbem ingredi. Praeterea quod hic de diuitiis Pertinacis narratur, non ſatis cõuenit cum eo quod mox verſu 44. de eius paupertate narratur. Minus cum eodem conuenit, imo ex diametro pugnat, id quod ſequenti pagina verſu 14. & ſequentibus, de huius Pertinacis & priuati & Conſularis, prouincias adminiſtrantis, auaricia & diuitiis ipſe Cuſpinianus commemorat. Scio quibus ex authoritatibus hæc ſingula ſint deſumpta: ſed tollendæ perplexitatis gratia, optarim ego tempora & euentus clarius fuiſſe diſtinctos. Cæterum de hoc genere oſcitantiæ authoris noſtri, ſufficit in nuncupatione ſemel meminiſſe.*

EX DIDIO IVLIANO.

PAG. 54.

57 Occiſo eo, filiæ nomen eſt abrogatum Auguſtę, ſed conceſſum patrimonium.] *Plane huic aduerſum ſcribit Ælius Lampridius, his verbis: Filiam ſuam potitus imperio, dato patrimonio emancipauerat, quod ei cum Auguſtæ nomine ſtatim ſublatum eſt.*

PAG. EAD.

58 Dii bene quod ſpoliis Didius non gaudet opimis,

Et cito periuro pręmia dempta ſeni.] *In ipſo Auſonii codice pro* ſpoliis, *lego* ſceleris: *ſed proculdubio vitioſum id eſt, ac* ſpoliis *ipſo ab Auſonio ſcriptum eſt. Dicuntur autem hæc ſpolia, quod Iulianus hic a Pertinacis cæde, neque ſucceſſione legitima, vt neceſſarius quiſpiam, neque ſenatus authoritate, denique nec militum iudicio ad imperium veniſſet, ſed ingenti promiſſa pecunia id a prætorianis caſtris fœdiſſime emercatus, velut præda in ſuam redegiſſet poteſtatem. Ita namque de hoc Herodianus, interprete Angelo Politiano, ſcribit: Igitur de more ſacrificio in caſtris peracto, exiit (ſcilicet hic Didius Iulianus recens a milite Prætoriano declaratus Imperator) maiore militum comitatu, quam cæteri conſueuerant: ſiquidem per vim contraque populi voluntatem, perque turpitudinem & dedecus imperium emercatus, iure impetum multitudinis verebatur. Et idem Herodianus paulo poſt: Nam cum neque vindex exſtiteret vllus tam crudeliter interfecti principis, neque promercale factum imperium fœdeque nundinatum, id vero initium cauſaque militibus fuit, vt etiam in poſterum turpiſſimi, contumaciſſimique euaderent, ſic vt auaritia indies, ac principum contemptus, etiam vſque ad ſanguinẽ proueheretur. Hæc Herodianus: quæ omnia & ipſe Cuſpinianus ſupra pagina 53. v. 21. & ſequentibus plenius quodammodo enarrat. Spolia autem hæc puto ab Auſonio dici opima, nõ quod ea hoſtis hoſti interempto detraxerit: ſed quod illa Imperii nundinatione, perinde ac ſi præclarum aliquod facinus patraſſet, Iulianus ſibi applauſerit. Et habebatur ſane ita, vt teſtatur Ælius Spartianus, quaſi Iuliani conſilio eſſet Pertinax interemptus. In pentametro item malo legere* adempta, *quam* dempta, *ſcilicet ex alio pentametro, qui mox ab eodem Auſonio in Seuero ita ſcriptus extat: Vt parricidæ regna adimat Didio.*

EX SEVERO.

PAG. EAD.

59 Studiorum cauſa Romam venit, moxque omen futuræ felicitatis ea hora qua hoſpes eius Adriani vitam legit, arripuit.] *Vt procliue eſt verba de vno verſu in alterum tranſponi, facile ego mihi perſuaderi patiar, ab autore hunc locum ita potius fuiſſe ſcriptum, vt ſubiiciam:* Studiorum cauſa Romam venit ea hora, qua hoſpes eius Adriani vitam legit, moxque omen futuræ felicitatis arripuit. *Certe minus ambiguitatis habet, quod apud Ælium Spartianum extat, his verbis: Cum Romam veniſſet, hoſpitem nactus qui Hadriani vitam Imperatoriam eadem hora legeret, quod ſibi omen futuræ felicitatis arripuit. Quum hæc iam annotaſſem, vidi demum in Præfatione* NICOLAI GERBELII, *(quo doctiſſimo optimoque ſene præſens ætas vix quenquam habet humaniorem, candidiorem, & reipub. literariæ ac literatorum omnium amantiorem) quod hunc locum in archetypo quidem mutilum, ita ipſe expleuiſſet, quemadmodum eſt excuſus. Sed quia ea lectio cum Spartiano non conuenit, vt iam dixi, nec enim habet euentum e quo omen arripi poſſit: non hercle eo magis meæ emendationis me pœnitere debet: nihilque dubito, quin ipſe quoque noſter Gerbelius hanc vltro ſit approbaturus, ſi expendat. Nam legenti vitam Imperatoris ſæpe interueniri poſſis at quod Seuerus primum Romam ingreſſus, forte ad hoſpitem diuerterit, qui ea ipſa hora vitam Imperatoris Adriani legebat, id vero mox pro bono omine accipi poterat.*

PAG. EAD.

60 Et à Marco item anno triceſimo ſecundo ętatis prætor deſignatus, ad Hiſpaniam miſſus eſt legionibus quatuor, Scythicę deinde præpoſitus eſt circa Maſſiliam] *Quum hic craſſum ſubeſſe mendum palam intelligerem, neq; emendatio vlla ſatis apti occurreret, conſului authores alios: atque apud Ælium Spartianum (vnde & reliqua huius loci ſunt decerpta) locum ſincerum ita extantem inueni: Legioni IIII. Scythicæ deinde præpoſitus eſt circa Maſſiliam.*

PAG. EAD.

61 Conſul deinde Germanico exercitui proponitur.] *Legendum hic eſſe* præponitur, *docet & res ipſa, & Ælius Spartianus, cuius hæc ſunt verba: deinde Læto ſuffragante, exercitui Germanico præponitur.*

PAG. EAD.

62 Nullumque nec iudicio damnatum capite, boniſve mulctatum iri.] *Hic quoque res ipſa mendum prodit. Quid enim abſurdius, quam nec iudicio quenquam ſontem damnatum iri? Sic cuidam ad Charilli gloriam prædicanti, quod pariter erga cunctos fuiſſet mitis & manſuetus, Archidamidas Lacedæmonius prudentiſſime reſpondiſſe fertur: Et qua fronte laudatur aliquis, qui erga ſceleratos ſe mitem præbeat? Accinit porro magnus ille noſter Eraſmus: Perſpexit vir egregius, manſuetudinem cum iuſticia coniunctam eſſe oportere. Alioquin principis in facinoroſos lenitas, quid aliud eſt quã in bonos crudelitas? Quare iuxta Herodiani interpretis verba (e quo & reliquus hic totus Cuſpiniani locus tranſſũptus eſt) ita leges: Nullũ niſi iudicio damnatum capite, boniſue mulctatũ iri, non paſſurũ delatores.*

PAG. 55.

63 OPTIMIS FORTISSIMISQVE PRINCIPIBVS. OB REMPVB. INSTITVTAM, IMPERIVMQVE.] *Hæc ipſa, & quæ ſequuntur omnia, vſq; ad verba, S. P. Q. R. ſuperioribus cohærent, eodemq; charactere perſcribi debent (id quod neq; Hadionem interpretẽ latuit) ac neuteq̃ ita ſeiungi, quemadmodum prior habet editio, nõ ſine manifeſtaria totius inſcriptionis deprauatione.*

PAG. EAD.

64 Tandem fuſus fugatusque Albini exercitus, direpta mox incenſaque Londino, & Albino caput abſciſſum, perlatumque ad Seuerum eſt.] *Legendum eſſe* Lugduno, *ex præcedentibus ſatis colligitur, quæ ita habent: Coacto igitur exercitu Galliam intrans*

& primum circa Lugdunum (vbi Albinus ei cum Britannicis & Gallicis militibus occurrit) ancipiti marte dimicatum eſt. Amanuenſi ſciolo Britannia, quæ & ſuperius, vbi ſermo de hoc Albino fuit, memorata, in memoriam eum haſiſſet, ac ſciret primariam Britanniæ vrbem eſſe Londinum, pro Lugduno illam ſuppoſuit, ſed perperam. Nam & Æl. Spartianus nominatim in Gallia dicit rebellaſſe hunc Albinum, & proceres Hiſpanos & Gallos multos occiſos. & palam eſt, hæc verba apud Politianum in Herodiani Seuero ita extare: Direpta mox, incenſaque Lugdunum, & Albino caput abſciſſum, perlatumque ad Seuerum eſt.

PAG. 57.

65 Latronum vbique hoſtis, crudelis tamen adeo, vt Senatus iudicauerit, illum aut naſci non debuiſſe, aut mori, quod & nimis crudelis, & nimis vtilis Reipub. videretur.] Cenſet Io. Baptiſta Egnatius, in Caſtigationibus Spartiani (e quo hoc Senatus de Seuero eulogium totidem verbis eſt huc tranſpoſitum) particulæ aut mori, addendam eſſe negationem, vt quæ melius reſpondeat illi parti, & nimis vtilis Reipublicæ videretur. Hæc Egnatius, nec plura. Ego quanquam ex Sex. Aurelio Victore didicerim, Cæſarem Octauianum Auguſtum mortuum multis nouiſque honoribus à Senatu fuiſſe decoratum: & cunctos vulgo iactaſſe, Vtinam aut non naſceretur, aut non moreretur: atque ita idem eulogium iterata negatione prolatum: attamen citatũ Spartiani locum prorſus ſincerum eſſe opinor, & negatione altera non neceſſarie ſuppleri. Eſt namque ea dicendi formula conceptus, in qua negatio altera ſponte ſua intelligitur, ſecus quam in iſto Victoriano. Eraſmus quidem in Apophthegmatis, hoc ipſum Seueri eulogium non modo gemina negatione, ſed geminato etiam verbo debuiſſe retulit: ſed vberrimum ille orationis ſuæ flumen ad Spartianicam breuitatem haud temere ſolitus contrahere. Mox pag. 57. v. 13. pro Huic Marciæ, lege Huius: & verſu præcedenti, ne quis indoctior in ſenſus ambiguitate hæreat, poſt in honorem, diſtinguat.

PAG. EAD.

66 Habuit & filias, quas dotatas maritis Prælio & Etio dedit.] At Spartianus ita ſcriptum reliquit: Filias ſuas dotatas maritis Probo & Aetio dedit. Et cum Probo genero ſuo præfecturam vrbis obtuliſſet, ille recuſauit, dixitque, Minus ſibi videri præfectum eſſe, quam principis generum.

PAG. EAD.

67 Impiger è gelido mouet arma Seuerus ab Hiſtro.] In Auſonii codice lego egelido, vna dictione: idque non modo videtur rectius, ſed plane neceſſario ita legitur, quum præpoſitio ab ſuis caſibus vna ſufficiat.

EX ANTONINO CARACALLA.

PAG. EAD.

68 Summam poteſtatem nactus, medicos mox ſupplicio affecit, quod ſibi parum obtẽperauiſſent, iubenti ſerius maturare necem.] Torſit profecto hic me locus aliquandiu. nam neque Serius comparatiuum à sero vnquam legiſſe memini, vt forte ſerius hic poſitum quis putet pro validius, ſeu minus oſcitanter, aut ludibunde: neq; Serius maturare, pro nimis ſero aut lente, huic loco conuenit, imo fronte oppoſita repugnat: quum Caracalla iuſſerit patris ſui necem quam maxime accelerari, & primo quoque tempore per medicos illum tolli: ac neutiquam ſerius, hoc eſt tardius maturari. Scribit hoc nominatim Herodianus ſub finem Seueri, his quidem verbis, iuxta Politiani verſionem: Quin longior quoque patris valetudo, ac mortis mora diuturnior, anxium videlicet adoleſcentem (nempe hunc noſtrum Caracallam) habebant, ſic vt medicis miniſtriſque ſubinde conaretur perſuadere, ſenẽ vt è medio quamprimum quoquo modo tollerent. Mox vero ibidem ſequitur narratio, quæ huc vitioſe tranſcripta eſt, nimirum amanuenſe minus oculate ad Politiani verba reſpiciente, quæ ita habent: Igitur Antoninus mortuo Seuero ſummam poteſtatem nactus, confeſtim vniuerſos ab ipſo (quod aiunt) lare interficere cœpit. Nam & medicos ſupplicio affecit, quod ſibi parum obtemperauerunt, iubenti ſenis maturare necem: Vides lector, pro ſerius, legendum hic eſſe ſenis: videſq; item quid ſcrupuli ſæpe innobat vnius elementi mutatio.

PAG. 59.

69 Quod literas Macrinus acceperat, quibus ſe intellexit propediem ab Antonino occiſurum.] Lege occiſum iri. Qua autem occaſione Macrinus in eas literas, non quidem ad ſe, imo ipſum ad Caracallam ſcriptas, inciderit, plene Herodianus memorat.

Eadem pag. verſ. 20. vbi extat: Hæc Iulia nouerca, vxor fuit Antonini, poſteaquam Plauciani filiam.] Vides lector, quod iam res ipſa ſatis innuat, tum clare demonſtrent mox ſequentia, dictionẽ Nouerca ſine capitali elemento ſcribendam, & mox copulam inferendam, hoc modo, quo & Hadio vertit: Hæc Iulia, nouerca & vxor fuit Antonini.

PAG. EAD.

70 Quo audito, furor inconditus ad effectum criminis roboratus eſt, nuptiaſque eas celebrauit: quaſi ſciret ſe leges dare, cum vere ſolus prohibere debuiſſet.] Apparet Cuſpinianum in mendoſum Ælii Spartiani codicem incidiſſe, ac ſuppleta particula cum interpolare viſum, magis etiam ipſum corrupiſſe: qui ſuæ ſinceritati relictus, habet epiphonema perquam acutum, ac omnis Monarchæ perpetuo obſeruandum. Et quia Spartiani verba mendum quoque proxime relatum explicant, iubet ea plenius, vt habent, adſcribere: Intereſt ſcire, inquit Spartianus, quemadmodum nouercam ſuam Iuliam vxorem duxiſſe dicatur. Quæ quum eſſet pulcherrima, & quaſi per negligentiam ſe maxima corporis parte nudaſſet, dixiſſetque Antoninus, Vellem ſi liceret: reſpondiſſe ſe fertur, Si libet, licet: An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? Quo audito, furor inconditus ad effectum criminis roboratus eſt, nuptiaſque eas celebrauit, quas, ſi ſciret ſe leges dare, vere ſolus prohibere debuiſſet. Matrem enim (non alio dicenda erat nomine) duxit vxorem, ad parricidium iunxit inceſtum ſiquidem eam matrimonio ſociauit, cuius filium nuper occiderat.

EX OPILIO MACRINO.

PAG. EAD.

71 Adeo, vt cum imperium eſſet adeptus, ſtatueret omnia reſcripta veterum principum tollere, & vt iure, non reſcriptis ageretur. nefas eſſe dicens, leges videri Commodi & Caracalli & hominum imperatorum voluntates: cum Traianus nunquam libellis reſponderit, ne ad alias cauſas facta præferrentur, quæ ad gratiam compoſita viderentur.] Apparet hoc loco plures ſubeſſe mendas, nempe ſuperfluere copulam &: poſt verbum tollere: & poſt ageretur puncto non claudendam periodum, ſed connectenda ſequentia. Item pro hominum imperatorum, legendum eſſe hominum imperitorum (quod & poſtea apud Capitolinum in hoc Macrino manet) aut huiuſmodi Imperatorum (nempe ſubintelligendo, improborum, & omnis iuris ac iuſtitiæ peruerſorum) quum dictio huiuſmodi compendiarie ſcripta facile potuerit per [illegible] amanuenſem deprauari in hominum. Quamuis vero & apud ipſum quoque Spartianum (è quo totus hic locus tranſcriptus eſt) verbum præferrentur extet, neſcio tamen an non legi debeat proferrentur, quod Iureconſultorum eſt verbum peculiare, cum de lege aut iure in

vna

vna facti ſpecie loquente, ad aliam producendo, ſeu extendendo loquuntur. Puto enim hæc poſtrema verba ita intelligenda, quod Macrino, vel potius Traiano Imperatori optimo, ita videbatur plerumque reſcripta ad gratiam concipi: ac proinde libellis non debere committi, aut edi, ne poſt in vniuerſum ad quaslibet alias cauſas ſeu controuerſias proferrentur, non ſine manifeſta alterius litigatoris iniuria. Plura hic non addo, quod hæc Macrini cenſura iamolim tractata eſt a nobis latius in Annotationibus ſuper Iuſtiniani noſtri Inſtitutionib. lib. 1. tit. 3. vbi de Reſcriptis principum docet.

PAG. EAD.

72 Caracallum imperatorem ſuum occideret, tanta factione, vt ab eo non videretur occiſus.] *Tametſi & paulo inferius dicatur, Deinde Macrinum conſcii factionis deligunt: attamen mihi videbatur hic legendum eſſe* fictione, *pro* factione, *quaſi dicat, tam artificioſa & ſubdola ſimulatione, vt nec oculatiſſimi quidem ac prudentiſſimi animaduerterent. At contra, quo potentiore factione quis opprimitur, eo magis autor noteſcit, nec latere poteſt. Poſt autem inueni ipſum verbum, quod coniectaueram, extare ſincerum apud Capitolinum, qui & in periodi huius initio longe rectius habet, quam hic Cuſpinianus, qui facterum ſeriem peruertere videtur: certe ſenſum ipſum inuoluit ac peruertit. Capitolini verba ſunt hæc: Deinde cum eſſet Præf. Prætorio, collega ablegato, Antoninum Caracallam imperatorem ſuum interemit tanta fictione, vt ab eo non videretur occiſus.*

PAG. 60.

73 Interemptus eſt ſæpe filius cum patre, quales olim Mezentius exhibuit.] *Videtur hoc loco omnino aliqua deeſſe clauſula, qualiſcunque illa ſit. Capitolinus late commemorat, cuiuſmodi hic ſanguinarius Macrinus noua & horrenda ſupplicia ſontibus irrogare ſolebat: nempe & viuos mortuis illigare, & ad mortem cogere longa tabe cōfectos. Vnde etiam in circo, cum fauor publicus in Diadumenum ſemper fuiſſet, refert acclamatum Maronis illud: Egregius forma iuuenis, cui pater haud Mezentius eſſet. Quare fortaſſis a Cuſpiniano hic ita fuit ſcriptum, ac integer aliquis verſus ab amanuenſi prætéritus:* Interemptus eſt ſæpe filius cum patre, & viuus mortuo illigatus, & longa tabe mori coactus, quales olim Mezentius exhibuit. *Sed hæc coniectura eſto. Eadem Pag. verſ. 44. pro* Aotoniani, *lege* Antoniniani.

EX M. ANTONINO VARIO Heliogabalo.

PAG. 61.

74 Soror Iuliæ vxoris Seueri Pertinacis Afri, & mater Antonini.] *Legendum eſt,* matris Antonini, *ſcilicet Getæ: quod & Hadio aduertit, & ipſe author ſupra ſub finem Seueri memorat, & vltima noſtra Caſtigatione in Caracallum extat quoque expoſitum. Oſcitauit hic vel amanuenſis: vel author memoria lapſus, verba ipſa Politiani quadam è quinto libro Herodiani non vt debuit, huc tranſpoſuit, cum eiuſdem periodi initium aliter quidē ipſe Cuſpinianus formaſſet. Verba Politiani ſic habent: Mæſa erat quedā nomine, Phœniſſa mulier, ab Emeſa vrbe Phœnicia, cuius ſoror Iulia fuerat, Seueri coniunx, ac mater Antonini. Ea viuente ſorore, multos annos in aula imperatoria vixerat, Seuero & Antonino principibus.*

PAG. 62.

75 De hoc publico iudicio, & humana peſte prodiderunt, ſatis ſuperque ſuot. Exigeret nunc inſtitutio mea, vt Auſonii tetraſtichon ſubiungerem: ſed cum Auſonius hic deficiat, pro virili ſupplebo.] *Non ocioſe hic vno loco tot verba authoris refero. Primum enim, quum vix iudicio hic nulla ratione quadraret, putabam primo legendum eſſe* vitio. *Sed poſt ex Lampridio deprehendi* ludibrio *reponendum, vt cuius hæc extant verba: Cum hic Varius & Heliogabalus, & ludibrium publicum diceretur. Deinde ante vt verum appareat, quod in Præfatione, ad lectorem monui, Cuſpinianum non vndequaque Latinæ eleganti⸗ tiæ vel doctū, vel obſeruantem fuiſſe, vt qui inſtitutio pro inſtituto dixerit. Denique, ſciendū, Tetraſtichon ſubiectum non totū eſſe Cuſpiniani, quod quidem ex eius verbis facile quis perſuadere ſibi queat: ſed prius Diſtichon in ipſius Auſonii codicibus extare. In altero autem hexametro legendū eſſe, Antonine, palā oſtendit tum ſyllabarum ratio, tum ipſa apoſtrophe, quam Cuſpinianus iuxta Auſonii exordium compleuit. Quia vero Diſtichon illud Auſonii nec vendicare ſibi cogitauit Cuſpinianus, apparet ex ipſiuſmet confeſſione, quæ eſt tetraſticho proxime ſequenti præfixa.*

EX ALEXANDRO CÆSARE.

PAG. 64.

76 Quam etiam marito charam grataṁque in primis. Eandem paulo poſt aula per omnem contumeliam exegit.] *Qui animum aduerterit, facile deprehendet hic vnam eſſe periodum, ac pro* Eandem, *legendum* eadem, *ſcilicet Mammea. Verſ. 40. Pag. 63. pro* Illito, *lege* Illyrico.

PAG. EAD.

77 Quæ vna cum matre Mammea obiecerunt Alexandro nimiam ciuilitatem, dicentes meliorem, ſibi poteſtatem & contemptibiliorem imperio facere. Quibus reſpondit, ſed ſecuriorem, atque diuturniorem.] *Hanc quoque periodum ſibi non conſtare, nemini poteſt eſſe obſcurum: nempe quod reprehenſio ipſa, purgatioque in idem prorſus recidant. Quidquod dictio* imperio *aliquantū nebulæ inducat? Ad Lampridium confugiens, locum ſincerum inueni, qui ita quidem habet. Denique cum ei obiicerent nimiam ciuilitatem, & Mammea mater, & vxor Memmia, Sulpitii conſularis viri filia, Catuli neptis, & ſæpe dicerent, molliorem tibi poteſtatem & contemptibiliorem imperii feciſti: ille reſpondit, Sed ſecuriorem atque diuturniorem.*

PAG. EAD.

78 Vetuit quoque matrem & vxorem ſuam à formoſis mulieribus ſalutari.] *Huius loci ſenſus cum expeditus quidem eſſet, ſed parum comptus, diuinabam legi oportere,* à famoſis mulieribus. *Atque ita poſt apud eundem Lampridium inueni, cuius hæc ſunt verba: A mulieribus famoſis matrem & vxorem ſuam ſalutari vetuit. Inueni eandem quoque rem pluribus relatam apud Io. Iouianum Pontanum lib. 1. de Magnanimitate, ca. vlt. vbi hunc Alexandrum ab animi magnitudine, virtutum ſimul omnium munita præſidiis, cumulate celebrat. Itaque vt ipſe, inquit Pontanus, cum amicis familiariſſime viuebat, ſic ad eum ſalutationem. præter honeſtos. & integra fama viros nulli admittebantur, quando parum bonæ famæ mulieres ad conſpectum matris atque vxoris ne admitterentur, imperauerit. Hedio quoque idem hoc mendum viderat, & germanam verterat lectionem.*

EX MAXIMINO THRACE.

PAG. EAD.

79 A pueritia paſtor fuit, & opilio, in montibus Thraciæ, dein corporis vaſtitate ac robore inter eius gentis tenuiſſimos procerus admodum adſcitus, quaſique manuductus à fortuna ad imperium venit.] *Hæc periodus mutila videtur, ſcilicet ex Capitolini, Politianique verbis congeſta. Capitolini verba ita habent: Et in prima quidem pueritia fuit paſtor, nonnunquam procer, qui latronibus inſidiaretur, & ſuos ab incurſionibus vindicaret. Herodianus autem initio lib. 7. Politiano interprete ita loquitur: Quippe iam ad*

tritum vulgatumq́, apud omnes, epiſionē fuiſſe in Thraciæ montibus: dein corporis vaſtitate ac robore inter eius regionis teneriſſimos milites aſ.nū, quaſiq́, manuductum a fortuna ad Romanū imperium. Apparet itaq́, in Cuſpiniano ſupplendam dictionem milites. *Cæterum quid apud Capitolinum ſibi velit, quod dicit,* nonnunquam procer, *haud ſane ego aſſequor. Fortaſſe pro* nōnunquam *legendum* nimiumq́, *aut* iuuenis, *vti paulo poſt idem Capitolinus inquit: Quum eſſet adoleſcens, longitudine autem corporis, &c. Hadis hic adſpergit (è ſuo nempe capite, quum Cuſpinianus hoc ne ſomniarit quidem) Maximinum hunc a Thracibus breuis ſtatura hominibus, creatum fuiſſe regem. Super hoc toto autem Maximini initio omnium pleniſſime ſcribit Iornandes in Geticis, & quidem ex lib. 5. Symmachi hiſtorici.*

PAG. EAD.

80 Sub Macrino militari deſiit.] *Ne quis forte militari iungat cum* Macrino, *legendum ſciat* militare, *ac eſſe infinitum a milito. Capitolinus hoc ita narrat: Sub Macrino, quod eum qui Imperatoris ſui filium occiderat, vehementer odiſſet, a militia deſiit.*

PAG. 65.

81 Alios animalibus incluſis.] *Lege* incluſos: *ne putes hominem vna cum fera alicubi concluſum (cuiuſmodi parricidarum eſt ſupplicium) fuiſſe necatum. Apud Capitolinum lectio eſt integra, ac ſententia magis plena, claraque Alios, inquit, animalibus nuper occiſis incluſos. Paulo poſt verſ. 26. pro* defenſionem, *lege* defectionem.

PAG. 66.

82 Dimiſſis Germanis auxiliis, quibus volebat bellum inferre.] *Ne quis ambigua hæc verba intelligat, Germanorum auxilia ideo per Maximum dimiſſa, quod Germanis ipſis bellum inferre cogitauerit, libuit adſcribere Capitolini locum, qui clarior eſt: Et Maximus quidem, quem multi Pupienū putant, apud Rauennam bellum parabat per Germanorū auxilia: qui vbi cōperit conſenſiſſe exercitum ſibi & collegis ſuis, occiſos nūt eſſe Maximinos, ſtatim dimiſſis Germanorum auxiliis, quæ ſibi contra hoſtem parauerat, Romā laureatas literas miſit. Vocula* cum *poſt* quibus *inſerta, tollet omnem ſenſus ambiguitatē. Neutiquam aūt ſupernacaneo me annotauiſſe hunc locum, & conſimiles quoſdam, ambiguitatis aliquid lectori non ſatis vel docto vel attēto obiicientes, arguit hæc Hadienis verſio, qua non hunc Capitolini ſenſum, ſed illum alterum plane contrarium reddidit.*

EX GORDIANO CÆSARE.

PAG. EAD.

83 E quibus ex conſulib. duos, Maximum quem M. Clodium Pupienum dicunt, Pupienum & Decium Gelium Balbinum Auguſtos appellauit.] *Vt hæc recte legantur, pleniuſq́, intelligantur, videnda ſunt quæ mox pag. eadem, verſu 54. ſequuntur, & quæ Capitolinus in fine Maximini iunioris ſcribit, ac pluribus verbis repetit ſub fine vitarum Maximi huius & Balbini. Sane ex acclamatione ſenatus, cum eſſet nunciata mors Maximinorum, vt extat apud eundem Capitolinū ſub finem Maximini ſenioris, aperte deprehendi poteſt, Maximū Pupienū vnum virum, non diuerſos fuiſſe. Idem Capitolinus Gordianū iuniorē ita exorditur: Poſt mortem duorum Gordianorū ſenatus trepidus, & Maximinum vehementius timens, ex viginti viris, quos ad remp. tuendā delegerat, Pupienū, ſiue Maximū & Clodium Balbinum Auguſtos appellauit, ambos ex conſulibus: Hæc Capitolinus. Obſerua autem, ex Conſulibus dici, licet Maximus nunquam conſul ſed duntaxat proconſul aliquoties fuerit. Supra autem paulo, ſcilicet ipſo in fine Maximini, pro* Curius Fortunatiuus, *lege* Fortunatianus, *cuius mox & ſub finem Gordianorum fit mentio.*

PAG. EAD.

84 Timebant enim ſeueritatem Maximini homines vulgares.] *Lege* Maximi. *Neque enim hic amplius ſermo de Maximino, ſed de Maximo, qui Cæſar vna cū Balbino a ſenatu creatus erat contra Maximinū, homo enim primis grauis & ſeuerus, id quod paulo inferius hac ipſa pagina verſu 57. & ſeq. repetitur, & nominatim ſcribit Herodianus: Maximum (inquiens) in primis recuſantes, ſeueriorem ſcilicet, quam vt eum leuis multitudo facile pateretur. Eadem Capitolinus.*

PAG. 67.

85 Qui cum à Balbino præſidium Germanorum peteret, ſuſpicatus monarchum, primum fruſtratus eſt.) *Hunc locum vix eſſe ſincerum, ex Capitolini verbis, in horum Imperatorū vita, non obſcure deprehenditur. Et quia inde etiam quiſq́, ſuo arbitrio reſtituere poteſt. & Germanorum perpetuā fidem (vt quorum quoq́, Romanos duos longe optimos principes promptiſſime tutabantur, quos ipſe Romanus miles contra ſacramenti præſtiti religionem crudeliſſime trucidabat) pulchre is locus ob oculos ponit, ac interim mendam è proxime ſequentes verſu tollit, non grauatus ſum totum huc adſcribere: Quare, inquit Capitolinus, occaſio militibus data eſt, intelligentib. facile diſcordes Imperatores poſſe interfici. Ludis denique ſcenicis, cum multi milites & aulici occupati eſſent, & in palatio ſoli cum Germanis principes remanſiſſent, impetū in eos fecerunt. Turbantibus igitur militibus, cum primum nunciatum eſſet Maximo, turbam illam tempeſtatemque vix euadi poſſe, niſi ad Germanos mitteretur & forte in alia parte palatii Germani cum Balbino eſſent, mittit ad Balbinum Maximus, petens vt ei præſidium mitteret. Sed ille ſuſpicatus, quod contra ſe eos peteret, quem putabat monarchiā velle, primum fruſtratus eſt, deinde vſque ad litem peruentum eſt In hac tamen ſeditione illis contendentib. milites ſuperuenerunt, atque ambos eos nudatos veſtibus regalibus de palatio cum iniuriis produxerunt, & per mediam ciuitatem ad caſtra raptare voluerunt, magna ex parte laniatos. Sed vbi compererunt Germanos ad defenſionem illorum ſuperuenire, ambos occiderunt, & in itinere medio reliquerunt. Hæc ibi Capitolinus. Eandem rem ſatis etiam copioſe commemorat Herodianus ſub finem hiſtoriæ ſuæ. Interpres in hoc quoque loco egregie delirauit.*

PAG. EAD.

86 Ambo ſunt mutati veſtitu regali, & de palatio deturbati.] *Ex verbis Capitolini iam recitatis perſpicue apparet, hanc mendam irrepſiſſe oſcitantia amanuēſis: & ab ipſo Cuſpiniano hunc inter alia Capitolini verba tranſcriptum fuiſſe* nudati. *Quis enim apud Latinum vllum ſcriptorem legit, mutatus veſte, pro eo qui veſtem mutauit, aut veſte exutus eſt? Indeque nihil mirum, hanc mendam & interpreti viſam. Eadem pag. verſ. 58. pro* frequentius præliis pugnauit, *lege* frequentibus: *& quia aptius hoc eſt, & quia apud Capitolinum hæc quoque periodus ita extat.*

EX M. IVLIO PHILIPPO Arabe.

PAG. 69.

87 Omnibus neceſſariis prouiſus exercitus ſolertia Miſithei, ſoceri Gordiani, adeo vt omnes milites Gordianum tanquā filium ac patentem diligerēt.] *Videtur mihi hic locus mutilus, ſibique ipſi contrarius, ac ita ſupplendus:* Gordianum tanquam filium, ac Miſitheum tanquam patentem. *Huius enim Miſithei, vt viri longe omnium optimi, ac in reipub. domi foriſque ordinanda circumſpectiſſimi ac laborioſiſſimi, ſubinde meminit Capitolinus, indeque omnibus vehementer fuiſſe charum ſcribit. Poſſet etiam hoc modo legi:* ac Miſitheum tanquam eius *(ſcilicet Gordiani)* parentem.

tem. Sed prior coniectura magis mihi, hoc quidem loco arridet.

PAG. EAD.

88 Studens ſedare animos omnium, cum inducto Perſis decreto, illis bellum indixit.] *Obſcura ſunt hæc verba, ex Læto tranſcripta. Etſi vero ille paulo aliter habeat, nempe* inducto cum Perſis decreto, *tamen nihil fere amplius inde colligo, niſi vt verbum* inducto *accipiam pro diſpuncto (qua in ſignificatione Iureconſultis noſtris frequens eſt: & loquendi formula, inducto priore decreto, pro abolito, nominatim extat apud Suetonium in Iulio Cæſare, cap. 16.) acreſciſſe eo decreto, quo Perſicum fœdus ſancitum. Ita ſenſiſſe Cuſpinianum, ſatis arguunt præcedentia, quæ de facta cum Perſis pace, percuſſoque fœdere ignominioſe loquuntur. Teneo certe hoc, dum commodiorem ſiue lectionem, ſiue ſenſum inuenero. Hunc quidem ipſum & Hadeo reddidit.*

PAG. EAD.

89 Onagros, equos, feras, & innumera alia animalia.] *Res ipſa admonet, inepte ita legi & diſtingui: atque aperte conſtat ex Capitolino, in Gordiano iuniore, legendum hic eſſe* equos feros. *Nam cum is beſtias huius loci, & peculiari quidem enumeratione commemoraſſet omnes, & quaſdã etiam a Cuſpiniano prætermiſſas (vt hippopotamũ, rhinocerotem, ac archoleontes) tandem addit: Onagri 20. equi feri 40. & cætera huiuſmodi animalia innumera & diuerſa. Pomponius Lætus, vt recte hunc Capitolini locum de equis feris 40. tranſcripſit, ita videtur perperam cameleopardos ſuppoſuiſſe pro camelopardalis, quod beſtiæ genus ita deſcribit Plinius libro 8. capite 18. vt cameleopardos in rerum naturam vnquam veniſſe, ego non facile perſuaderi queã. Eodem ex Plinio conſtat, oues feras (de quibus in Gordianis tribus mentio apud eundem Capitolinũ, vbi iisdem equis feris memorantur) docte ab Egnatio in Caſtigationib. expoſitas, id eſt camelopardalos, quas eas ait hodie appellari gyraphas, vnamque a Sultano Ægyptio donatam Laurentio Medici, Italia longo poſt viſam tempore. Pontanus quoque in lib. de Magnificentia, cap. 19. ſcribit, Aſſyriorum regem ad Ferdinandum regem Neapolitanum inter alia munera camelopardalum miſiſſe.*

PAG. EAD.

90 Theatrum Pompeii exarſit, & ei propinquum hecatonſtylon.] *Recte hoc eſſe ſcriptum, ideo commoneo, quod apud Euſebium in Chronicis hoc idem narratur, ſed corrupte & mutilate. Ita enim habet Baſilienſis editio, cui Io. Sichardus noſter (alias quidem perſpicaciſſimus ac diligentiſſimus veterum autorum caſtigator) adfuit: Pompeii theatrum incenſum, & echatroſtylon 40. miſſus. Ex hoc Cuſpiniani loco conſtat, aut ita aut conſimilem ad modum eſſe emendandum & implendum Euſebium: Et hecatonſtylon, & ludis circenſibus exhibiti equorum 40. miſſus. Quin hoc ipſo in Cæſare apud eundem Euſebium, tum & Abbatem Vrſpergenſem mendoſe legitur Thracia, pro Arabia. Nã Philippopolis Thraciæ vrbs, quæ olim Poneropolis, Plinio autore (vt apud ipſum extat li. 4. ca. 11.) Trimõtiũ, a ſitu dicebatur, compluribus ante hunc Philippũ Cæſarem ſeculis fuit condita. Põponius Lætus, e quo autor noſter bonam magnamq́; partem huius Cæſaris tranſcripſit, hanc ipſam rem planius explicat his verbis: In natali agro vrbem ſui nominis condi iuſſit Philippopolim: & ne quis ambigat, aut nominis ſimilitudine decipiatur, altera eſt in Thracia Philippopolis, quã Scythæ diripuerunt, regum Macedoniæ opus. Euſebii mendum Vrſpergenſi quoque, itidem vt Cuſpiniano, impoſuit.*

PAG. 70.

91 Euſebius Sext. qui eius vxorem.] *Ita potius lege & diſtingue:* Euſebius ſeptem, qui eius vxorem. *Variat autem Euſebii codex, in textu habens numerum 7. in margine 5. Ego ſane malim de quinq; annis credere, tum ob Sex. Aurelii & Eutropii autoritatem, qui huic Philippo annos duntaxat quinq; tribuunt: tũ quia Oroſius lib. 7. cap. 28. ita ſcribit: Igitur mortuo, vt dixi, Conſtantio in Britanniis, Conſtantinus imperator eſt creatus primus Imperatorum Chriſtianus, excepto Philippo, qui Chriſtianus annis admodum pauciſſimis, ad hoc tantum cõſtitutus fuiſſe mihi viſus eſt, vt milleſimus Romæ annus Chriſto potius quam idolis dicaretur. A Conſtantino autem ſemper omnes Chriſtiani Imperatores vſque in hodiernum diem creati ſunt, excepto Iuliano, quem impia (vt aiunt) machinantem, exitiabilis vita deſeruit. Hæc equidẽ Oroſii verba multo magis quinque quam ſeptem annis quadrant, quemadmodum & Otho Friſingenſis ſexto imperii anno occiſum ſcribit. ita vt non immerito Cuſpinianus ſuſpicetur alibi, eundem Oroſium, itemque Caſſiodorum, perperam habere annos ſeptem. Quamquam & Niceph. Calliſtus lib. 5. cap. 25. Eccleſiaſt. hiſtoriæ Philippo huic annos 7. tribuat.*

Non pudet autem fateri candide lectori, ignorare me, quibus nam fretus autoribus Cuſpinianus, paulo ſupra hac ipſa pag. v. 24. ſcripſerit, hunc Philippum non ex animo Chriſtianis myſteriis initiatũ fuiſſe, ſed fraude Punica Chriſtiani nominis cultum ſimulaſſe. Scio quidem eundẽ ad modũ retuliſſe Pomp. Lætum, & a Io. Baptiſta Egnatio hunc Philippũ hiſce verbis (Sunt qui a Chriſtiana pietate non abhorruiſſe Philippum tradunt quorum teſtimonio hominis perfidia fidem abroget) ſimulatũ eſſe: ſed hercle Euſebius Pãphilus, qui nõ toto poſt ſeculo vixit, tantoq; magis certus & fide dignus eſt teſti (quem & idẽ Niceph. ſequitur) hunc Philippũ primũ omnium ex Romanis Impp. Chriſtianũ fuiſſe, ſine ullà exceptione, ſcribit in Chronicis. Hoc ipſum prolixius te ſtatur idẽ autor in Eccleſiaſt. hiſt. l. 6. c. 25. redditus ab interprete his verbis: At Gordiano, cum per 7 annos Romanum gubernaſſet imperiũ, Philippus vna cum Philippo filio ſuccedit. De hoc traditũ nobis eſt, quod Chriſtianus fuerit: & in die Paſchæ, id eſt, in ipſis vigiliis, cũ intereſſe voluiſſet, & cõmunicare myſteriis, ab epiſcop loci non prius eſſe permiſſum, niſi confiteretur peccata ſua, & inter pœnitentes ſtaret: nec vllo modo copiam ſib myſteriorum futuram, niſi prius per pœnitentiam cul pas, quæ de eo ferebantur plurimæ, diluiſſet. Fertur igi tur, libenter eum quod a ſacerdote imperatum fuerat ſuſcepiſſe, diuinum ſibi ineſſe metum, & fidem religiona pleniſſimam rebus atque operibus comprobans. Iterum eodem libro capite 29. ita ſcribit: Interea Philippo ſeptem annis principatu adminiſtrato, Decius ſuccedit. Qui pro eo quod infeſtus eſſet Philippo, perſecutionem Eccleſiis ſuſcitat. In qua Fabianus in vrbe Roma martyrio coronatus, ſedem ſui Epiſcopatus Cornelio dereliquit. Hæc omnia Euſebius. Idem vero adſerere etiam Paulum Oroſium, iam ipſius verbis relatum extat; & conſentire neotericos ſcriptores pleroſque omnes, tum hiſtoriographos, tum iureconſultos ac philologos, notius eſt quam vt ulla opus ſit recenſere nomenclatura. Con te e veterum nullo ſuam adſertionem Cuſpinianus hau rire potuit, vt qui mox pag. 70. v. 38. ipſe ita ſcribat: Hæ paucula ex Oroſio, Eutropio, Aurelio, Euſebio excer pſimus. Nam ex veterib. nullus extat, qui Philippi viti conſcripſerit (hoc enim verbũ ſubſtitues, pro eo quod mẽ doſe in Cuſpiniano extat, non ſcripſerit *) quem in hun quidem viderim diem præter Ioannẽ Monachũ Græci qui alias Zonaras dicitur. Hæc Cuſpinianus. Eutrope quidem verba ſuſpicionis aliquid inducere videntur dum ſcribit: Ambo inde ab exercitu interfecti ſunt, ſe nior Philippus Veronæ, Romæ iunior. Annis quinq; im perauerunt: inter diuos tamen relati ſunt. Hæc enim d*

ea conſecratione, qua defunctis quibuſdam Cæſaribus diuorum nomen & cultus deferebatur (Græcis ἀποθέωσιν dicebatur is honos, cuius quidem ritus & ceremoniæ apud Herodianũ li. 4. prolixe deſcribuntur) intelligi oportere, nemo paulo eruditior dubitare poteſt: vt quia Eutropii ſeculo nec dum mortuũ erat per Rom. Pontifices quenquam in ſanctos referri: atq; ipſe, quantumuis anguſta in Epitome, haud temere hoc præteriret ſilentio, ſi quiſquam Imperatorum, pagana illa deificatione conſecratus fuit. Sed hoc honoris habitũ fuiſſe etiam ei principi qui a paganiſmo defeciſſet ad Chriſtianiſmũ equidem parũ eſt verisimile. Ego, vt quod ſentio, dicam breuiter, Zonaræ ſcripta neq; vidi vnquam: neq; ſi ille contra Philipporũ Chriſtianiſmũ ſine probatis autorib. aliquid affirmet, plus fidei haberem quam Euſebio, Nicephoro, & receptæ in eccleſia Chriſtiana perſuaſioni. Eutropius aũt & ipſe poſterior fuit Euſebio, & eius verba Philippis Chriſti profeſſionem neceſſario haud adimũt. Potuit enim ſenatus, potuit exercitus diuinos honores defunctis decernere parũ vel gnaris vel ſoliciti, an Chriſti religione vnq; fuiſſent initiati: vti conſtat etiã peſſimis aliquot principibus iſtiuſmodi conſecrationem contigiſſe, vt Claudio illi, homini vere fungino (cui quidem hoc negabat, & nimis vulgaris hunc honorem falſe querebatur Ianus in concilio deorum, vt extat in Apotheoſi quã in Claudium luſit Seneca) item & Domitiano, quẽ occiſum vt populus indifferenter tulit, ac ſenatus effuſiſſime lætatus eſt: ita miles tam grauiter accepit, vt ſtatim eum Diuum appellare conatus ſit, teſte Sueton. Præterea vero ſuſpicionem illam ex Eutropio collectam multo fortius diluit, id quod ipſemet Eutropius alibi diſerte ſcribit, ſcilicet etiam Conſtantinũ magnum Imp. meruiſſe in Diuos referri, quem Chriſtianũ fuiſſe extra omnem omnino eſt controuerſiã. Quin & eius patrẽ Conſtantiũ, quantumuis Chriſtianis æquum & familiarẽ, ſcribunt in deos fuiſſe relatum. Egnatii quidem argumentum de Philippi perfidia, eſt perfrigidũ. cum eodem multo facilius probare quis poſsit, neque diuum Paulũ, vas illud electionis, Chriſtianũ fuiſſe: vt taceam, innumeros alios Chriſto hoſtes aliquando infenſiſſimos, poſt cultores eiuſdem factos omniũ ardentiſſimos. Porro vulgato autorũ fere omnium conſenſui eo magis adhæreo, quod etiam in libris Paſſionũ, ac Chronicis quibuſdã vernaculis lego, huic Philippo aliũ fuiſſe filiũ ex Senera vxore, nomine Quirinũ, q; quod Chriſtianus ipſe quoq; eſſet, fuerit occiſus a Decio: ſiue, vt alii tradunt, ſub Claudio Imp. cuius corpus diu poſt per Oddarium & Adalbertũ duces Baioariæ & Norici aduectum ſit è Roma in monaſterium Tegerſeo, ſub alpibus, ad lacum omni genere optimorum piſcium refertiſſimum, ſeptem a Monachio miliaribus, ab ipſis conditũ, & ſub diui patris Benedicti regula ampliſſimis reditibus exornatum. A patruo meo Iohanne Hungero presbytero, dum viuebat, & docto & pio, meaque pueritia apud Monachium exacta ſtudioſe formatore, ac multis modis de me optime merito (qui in eodem cœnobio poſtea cuiuſdam tempore domicilium diu habuit) item que aliis teſtibus omni exceptione maioribus, iam olim cognitum habeo, vix aliud in omni ſuperiori Germania eſſe monaſterium, vbi noſtra patrumque memoria maiore pietate, deuotione, frugalitate, ac omni regularis vitæ obſeruatione fratres cohabitarent. Sane quum anno Salutis M. D. XL. illac ex Oenipoente in Baioariam redirem, Abbas præſidebat D. Henrichus Kanzner Kopſtainius, non magis quidem præeſſe, quam exemplo ac doctrina prodeſſe gnarus. Priorem autem agebat D. Michael Prybauſer, vir vltra noſtra & ſeculi & regionis monachos eruditus & diſertus, qui hoſpitalo exceptum prandio, æque literatis piiſque ſermonibus, ac eleganti ciborum lautitie paſcebat: fratres alii ita morati, vt quaſi chorus beatorum dici poſſent, quemadmodum D. Hieronymus de clericis Aquileienſib. laudatiſſimis quodam loco ſcriptũ reliquit. Sed redeo ad Philippi filium D. Quirinũ: e cuius quidẽ hiſtoria hoc eadem, quæ nos iam ſupra diximus, in mediũ profert, ac collatis temporib. ſcite & prolixius explicat doctiſſ. vir, & antiquitatũ præſertim Germanicarũ ſcrutator longe oculatiſſimus, Wolphg. Lazius Medicus Viennenſ. li. 2. ca. 2. rerum Viennenſiũ. Per me tamen, de Philippis patre ac filio, Chriſtiani fuerint an minus, lector eruditus, quod placebit, ſtatuet: ego id quod ſuppetebat in præſentia, hiſtoriarum ſtudioſis candide volui communicatum.

EX DECIO CÆSARE.

Ipſo exordio, Pag. 7o.

92 Decius, teſte Aurelio Sexto, è Bubali inferioris Pannoniæ vrbe.] *Quin omnibus in Aurelii editionibus hodie ita lego: Decius è Pannonia Bubaliæ natus. Pomponius Lætus habet Bibali. At Euſebius in Chronicis, item Eutropius & Egnatius, Bubaliæ habent. Non ſunt autores nunc ad manum, qui doceant quidnam horum ſit rectiſſimum. Bubali tamen a Cuſpiniano conſulto hic ſcriptum eſſe, ſatis liquet ex eiuſdem oratione ad principes Germaniæ contra Turcam exhortatoria, quam male hactenus neglectam, Cæſarum hiſtoriæ adiungi nos curauimus. In ea oratione, laudibus Pannoniæ hæc quoque verba Cuſpinianus adiecit: Vt merito olim hæc terra produxerit Cæſares & Auguſtos potentiſſimos, qui totum pene orbem rexerint: Deciũ ſcilicet e Bubali ortum: Claudium II. qui vrbem potentem Coloſwar condidit, è Dalmatia oriundum: Aurelianum, è Syrmio progenitum: Probum Cæſarem, item e Syrmio: Diocletianũ, è Dalmatia, quæ regio huic terræ ſimiliter adſcribitur: Carum Illyricum, cum filiis Carino & Numeriano: Valentinianum ſeniorem, ex Cibalæ ortum, cum fratre Valente: & Valentiniani filium Gratianum, è Syrmio congenitum. Hæc Cuſpinianus ibi. Hic autẽ mox verſu 54. claude periodũ, poſt* vocem dignitates. *Inde vero nonam periodum ita proſequere, vt inter voces* militibus & Illyricianis *ne diſtinguas quidem, tantum abeſt vt punctlo finiente ſecernas: quo modo, cum amanuenſe oſcitante, hic ſomniauit Hedio.*

Pag. 71.

93 Placidus & comis.] *Recte hoc: idq; eo moneo, quod apud Sex. Aurelium, etiam in Frobeniana editione,* pro comis, *mendoſe legitur* communis.

Pag. 7o.

94 Iornandes tradit, Decium cupientem Philopoli ferre opem.] *Tum hoc loco, tum mox verſu ab hoc tertio, vbi eadem eſt menda, lege* Philippopolim *(de qua Thraciæ ciuitate paulo ante in Philippo eſt annotatũ) item verſu proximo* Berœam, *pro* Beroam. *vtraq; vox ſincera extat Pomponio: ſed qui Iornandem, vnde ſua deſumpſit, non ita ingenue, atque hic Cuſpinianus, profitetur. Pag. 72. v. 24. pro* occupatus *lege* occupatas, *puta vrbes & prouincias.*

EX GALLO CÆSARE.

Pag. 72.

95 Vndique complurium vrbium vaſtatione.] *Longe* cum plurium, *vt habet ipſe Pomp. Lætus: cuius verbis totus ferme hic Cæſar, adiuncto & Æmiliano, eſt tranſcriptus. Hedio vt hic germanũ ſenſum attigit, ita locum proxime annotatũ ſane quã abſurde vertit, ſcilicet hoc modo* Hadrianus hat das / das ander zu handen genommen/ wider zu weg bracht. *id eſt Hadrianus ea q̃ alii occuparunt, ipſe recuperauit. Cæcus fuerit, qui nõ videat hæc oppoſita fronte pugnare cũ mox ſequentibus. Id enim potius & ſentit, & clare eloquitur Cuſpinianus: Hadrianũ quidem hoſtibus reſtituiſſe vrbes & prouincias quaſdam (nempe pacis ſtudio omnia*

trans

Digitized by Google

trans Euphratem ac Tigrim relinquentem, deficientibus nationibus quas Traianus ſubegerat, vti ſupra in ipſius Hadriani vita autor memorat) per alios Imperatores eiſdem hoſtibus bello ademptas. idque forte exemplum ad Galli Imp. defenſionem adduci poſſe. attamen videri, iſtud magis Hadriani liberalitate, quam fœda hoſtium formidine factum. At vero qui Rom. imperium hoſtibus tributarium feciſſet, ante hunc Gallum inuentum eſſe neminem.'

EX VALERIANO ET GALIENO.

Pag. 74.

96 Sed cum hic Mæonius ſpurciſsimus eſſet, per errorem breui, vbi Imperator eſt factus, à militibus pro ſuæ luxuriæ meritis interemptus eſt.] *Hic verborum ordo turbatus eſt, vnaque obſcuratus ſenſus. Trebellius Pollio omnia plana reddit, qui inquit: Sed hic quoque ſpurciſſimus fuit, quare Imperator appellatus per errorem, breui a militibus pro ſuo luxurio meritis interemptus eſt. Pag. 76. verſ. 52. pro*, hic vnus vel poteſt addi, vel firmus. *rectius leges*, hic vel vnus, *aut*, vel hic vnus.

EX FL. CLAVDIO ET QVINTILLO.

Pag. 77.

97 Plerique hunc, teſte Aurelio Sex. Gordiano ſatum ex Licenſa muliere matura arbitrantur] *Neſcio an data opera author hic noluerit rem ipſam tam aperte proferri, quam Aurelius ipſe, qui dicit: Dum adoleſcens a muliere matura inſtitueretur ad vxorem. Sed omnino proclinius eſt ſuſpicari, Cuſpinianum in Aurelii deprauatum codicem incidiſſe. Quid enim hac ſuperſtitioſius diſſimulet, qui Neronis, Caligulæ & Heliogabali nefanda flagitia ſuſtinet commemorare? Profecto vocem* adoleſcens *recte legi, ac pro ea in quibuſdam Aurelii codicibus perperam extare* à Licenſa, *nemo tam indoctus eſt quin facile intelligat. Hodie ſi Aurelium ipſum conſuluiſſet, non equidem Licenſam mulierem ipſi Gordiano ridicule feciſſet vxorem. An autem Cuſpinianus, dum hoc loco ſcribit, Claudium Imperatorem e nobiliſſima familia Claudia fuiſſe natum, ſequatur claſſicum autorem vllum, parum mihi compertū eſt. Equidē ex iis quæ inferius in Philippo annotaui, videtur omnino potius ex Flauia familia deſcendiſſe, atq; ad Imperium reſtituiſſe veterem illam Veſpaſiani gentem Flauiam.*

EX AVRELIANO.

Pag. 78.

98 Ob multa quæ tum puero acciderunt omnia prodigia, & auſpicia imperii.] *Res ipſa clamat*, multa & omnia *conuenire non poſſe: ac legendum eſſe* omnia, prodigia *illa ſigillatim recitat Flauius Vopiſcus, cuius codices quoſdam idem obſediſſe mendum, liquet ex Egnatii caſtigatione.*

Pag. 79.

99 Qui etiam ſcelera exercitus ſui perferre nequiuit, ſed Aureliano ſponte prodidit.] *Opinabar initio hunc quoque locum mendoſum eſſe, atque ita legendum:* ſe Aureliano ſponte dedit. *Ita enim ſcribit Treb. Pollio: Et cum multa Tetricus feliciter egiſſet, diuque imperaſſet, ab Aureliano victus, cum militum ſuorum impudentiam & procacitatem ferre non poſſet, volens ſe grauiſſimo principi & ſeueriſſimo dedit. At nullum hoc ſubeſſe mendum, poſt aperte cognoui, ſcilicet ex verbis Euſebii & Eutropii. Ille in Chronicis ita inquit: Aurelianus, Tetrico apud Catalaunios prodente exercitum ſuum, Gallias recepit. Eutropius eadem verba repetiuit, dū quiens: Ipſe Tetrico prodente exercitū ſuum. Item ex Fla. Vopiſco, qui in hoc Aureliano ita ſcribit: Vehementer iraſcens quod adhuc Tetricus Gallias obtineret, occidentem petiit: atq; ipſo Tetrico exercitum ſuum prodente, quod eius ſcelera ferre non poſſet, deditas ſibi lo-* [illegible]

giones obtinuit. Denique ſe pro ſed, *ſubſtituere, ſine copula, præcedentibus parum conueniret. Paulo poſt, ſcilicet pag. 79. verſ. 30. pro* cenophorium, *lego ex eodem Vopiſco* Zænophrurium: *manſio nempe, quæ fuit inter Heracleam & Byzantium. In Tacito pagina* 80. *verſ. 24. pro* permiſit, *iuxta eundem Vopiſcum, lege* promiſit.

EX PROBO CÆSARE.

Pag. 81.

100 Valerium Flaccum, adoleſcentem nobilem, parentem Valeriani, è Quadorum manu liberauit.] *Ne forte indoctis, imo & doctis ſed qui ſolam Ciceronis & feliciores illius ſeculi linguam Latinam cognouere, mirum videatur, qua ratione hic adoleſcens dicatur Valeriani, ſcilicet Imperatoris, iam grandæui, parens: ſciendum eſt, a Cuſpiniano parentem hic, vti & a Fl. Vopiſcopo, vſurpari pro cognato ſiue propinquo. Hadio tamen nihil hoc loco vidit, qui in parentem pro patre interpretaretur. Alciatus noſter in l. appellatione parentis. ff. de verbor. ſignif. docet, hodie vulgo parentes intelligi, qui ſunt eiuſdem gentis, & inuicem quoquo modo coniuncti, idq; nec latuiſſe D. Hieronymū lib. aduerſus Ruffinum 2. Hinc & parentelam, apud Capitolinum in Gordiano legi. Queritur ſane Io. Baptiſta Egnatius, Capitolinum eam vocem male vti lingua latina. At hercle ibi non magis vſurpata videri poteſt parentela pro affinitate, quam paternitate, vt ita loquar. Nam Miſitheus, de quo ibi Capitolinus loquitur, non modo Gordiano iuniori deſponſata filia ſocer factus eſt, ſed inde ſemper etiam loco chariſſimi parentis habitus: id quod vel mutuis ex epiſtolis aperte cognoſcitur, quarum tituli ſunt, referente eodem Capitolino: Domino filio & Auguſto Miſitheus ſocer & præfectus Imperator Gordianus Auguſtus Miſitheo patri & præfecto. Et in hac quidem, verba hæc extant: Mi pater, verum audias velim. Probatur hoc idem ex loco quē ſupra initio Philippi annotauimus, Annot. 87. Parentes aūt pro neceſſarius ſeu propinquus, non hi tantum, ſed alii quoq; eiuſdem fere ſeculi ſcriptores pluribus in locis dixere, quos vt recenſeri conueniat. Vnum tamen & alterum, vt ſpero, proferam citra lectoris faſtidium, qui ſimul & mendas quaſdam tolli ex authoribus, & ambigua ſedulo a nobis exponi cognoſcet. Eiuſdem igitur Vopiſci in Tacito Imp. hæc extant verba: Cornelium Tacitum ſcriptorem hiſtoriæ Auguſtæ, quod parentem ſuum eundē diceret, in omnibus bibliothecis collocari iuſſit: & ne lectorū incuria deperiret, librum per annos ſingulos decies ſcribi pollicitis inenciis archiis iuſſit, & in bibliothecis poni. In his Vopiſci verbis facile quiuis intelligit, parentem multo rectius pro conſanguineo quam patre accipi, cum Tacitus Imperator ducentis ferme annis poſt Cor. Tacitum hiſtoriographum vixerit. Itaque Cuſpinianus ſupra in Tacito hanc rem ipſam quoque narrans, parum oculate ſic ſcripſit Corn. Tacitum hiſtoricum patrem ſuum appellauit. Dictionem autem cunctis in Vopiſco mendoſam eſſe, vt nihil dubito, ita quam rectius ſubſtituam aliam, quam forte cunctis, in præſentia equidem non inuenio: ideoque lectori ſtudioſo amplius excutiendam relinquo.*

Videtur porro eundem ad modum Conſtantinus Auguſtus quoq; in l. 1. C. de omni agro deſerto, lib. 11. Diuum Aurelianū Imperatorem parentem ſuum nominaſſe, vt qui forte aliquo neceſſitudinis gradu contigerit Claudiū Imperatore, e cuius familia deſcendit Conſtantinus. Sane Lucas Pennatus, Conſtantiniana legis interpres (magis ille quidem in bonorum authorum lectione verſatus, quam ſuperioribus ſeculis in Iura cōmentarios ſcribentium quiſquam alius) cenſet, Aurelianum ita Conſtantino parentem dictum, quemadmodum in ſacra Scriptura, itemq; Legibus, patris aut parentis no-

mine aliquãdo etiam aui ac reliqui aſcendentes ſolẽt deſignari: vt extat D. Hieronymi in Danielem annotatio, relata in Decretalibus c. 2. de verborum ſignificatione: & ſcribunt Iureconſulti Caius & Paulus in Pandectis eodem titulo, l. appellatione parentis: & l. Iuriſconſultus. §. parentes. de gradibus conſanguinitatis. Sed ei ſententiæ ego accedere non poſſum, tum quia nullius autoris teſtimonio mihi probas, Aurelianum inter Conſtantini maiores vllo gradu referri: tum quia potius huic contrarium ſcio Fl. Vopiſcum in ipſius Aureliani vita ſcribere, his quidem verbis: Aurelianum filiam ſolam reliquit, cuius poſteri etiam nunc Romæ ſunt. Aurelianus namq; proconſul Ciliciæ, ſenator optimus, ſui vero iuris, vitaque venerabilis, qui nunc in Sicilia vitam agit, eius eſt nepos. Quidni vero Vopiſcus recenſuiſſet longe magis ipſum Conſtantini patrem Conſtantium Cæſarem, ad cuius tempora vixit, ſi erat de Aureliani nepotibus? Idem deprehenditur ex eo, quod idem Vopiſcus paulo poſt narrat hoc modo: Dicebat Aurelianum quodam tempore Gallicanas conſuluiſſe Druydas, ſciſcitantem vtrum apud eius poſteros imperium permaneret: tum illas reſpondiſſe dixit: Nullum clarius in Reipub. nomen quam Claudii poſterorum futurum. Et eſt quidem iam Conſtantius imperator eiuſdem vir ſanguinis, cuius puto poſteros ad eam gloriam, quæ a Druydibus pronunciata ſit, peruenire. Quod idcirco ego in Aureliani vita conſtitui, quia hæc ipſi Aureliano conſulenti reſponſa ſunt. Hæc Vopiſcus: e quibus conſtare quidem videtur, Conſtantinum inter Aureliani poſteros referri non poſſe. ideoque verbum parentis, in iam citata Conſtantini ſanctione, pro neceſſario ſeu propinquo accipi oportere. quacunque tandem ratione Aurelianus Conſtantino coniunctus fuerit. Atque hæc iuxta meliorem Latini ſermonis vſum, qui cum primis Iureconſultis noſtris ſuit proprius, ita ſane videntur habere. Nam alias, vt apud ſcriptores quoſdam a veterum loquendi norma iam degenerantes non deſunt exempla, vbi etiam collaterales, qui modo inferiores ſunt, appellantur nepotes: ita nec video cur non iidem collaterales, modo ſuperiores ii ſint, quoque appellari aui aut parentes queant: quo ſenſu etiam Lucæ Pennatis expoſitio locum habere poteſt.

Porro Legum codices, atque ipſos Conſtantini neceſſarios ſemel ingreſſi, etiam aliud in iuris ſtudioſorum gratiam non inutile hic adiiciemus. Nempe cum doctiſſimus Alciatus lib. 5. Parergon, cap. 3. explicans Iuſtiniani noſtri titulum ſeu cognomenta, ſcripſiſſet Imperatores orientis Flauii prænomen (in quo & neoterici quidam alii inter ſe rixantur) ſolitos ſibi addere, vt ipſe opinatur, ob Conſtantini Magni memoriam, qui huiuſmodi fuit prænomine: optaſſe me aliquando & rationem aliquam ab Alciato expoſitam fuiſſe, vnde ipſi Conſtantino hoc potius quam aliud quoduis prænomen fuiſſet. Mihi equidem videtur origo haud obſcure deprehendi poſſe ex verbis Trebellii Pollionis, quæ in vita optimi principis Claudii ita habent: Talis in Reipub. fuit (ſcilicet Claudius) vt eius ſtirpem ad imperium ſummi principes eligerent, emendatior ſenatus optaret. Ingratum mihi quiſpiam putet Conſtantii Cæſaris loqui. ſed teſtis eſt & conſcientia, &c. Paulo poſt adiicit iſta: Ille velut futurorum memor, gentes Flauias, quæ Veſpaſiani & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerant, propagauit. Præterea duas poſt paginas ita narrat: Pugnatum in diuerſis regionibus, & vbique auſpiciis Claudianis victi ſunt Gothi, prorſus vt tã tunc Conſtantio Cæſari nepoti futuro videretur Claudius ſecuram parare Rempub. Statim vero relatis ibi fortibus quibuſdam, vnde intelligi poſſit genus Claudii ad felicitatem Reipub. diuinitus conſtitutum fuiſſe, idem ſubiungit: Quæ idcirco poſui, vt ſit omnibus clarum, Conſtantium diuini generis virum, ſanctiſſimum Cæſarem, & Auguſtæ ipſum familiæ eſſe, & Auguſtos multos de ſe daturũ ſaluis Diocletiano & Maximiano Auguſtis, & eius fratre Galerio. Deniq; idem ſcribit: Quoniam res bellicas diximus, de Claudii genere & familia ſaltem pauca dicenda ſunt, ne ea quæ ſcienda ſunt, prætermiſiſſe videamur. Claudius, Quintillus & Criſpus fratres fuerunt: Criſpi filia Claudia: ex ea & Eutropio, nobiliſſimo gentis Dardanæ viro, Conſtantius Cæſar eſt genitus. Fuerunt etiam ſorores: quarũ vna Conſtantina nomine, nupta tribuno Aſſyriorum, in primis annis defecit. De auis, nobis parum cognitum: varia enim pleriq; prodiderunt. Hæc omnia Trebellius Pollio: quæ quidem aperte oſtendunt, qua ex familia acceſſerit Iuſtiniano quoque prænomen Flauii: nimirum ex ipſa Flauia, quæ Veſpaſianum, eiuſque filios dedit (quanquã recentioribus quibuſdã Legum interpretibus hoc ita viſum eſt abſurdum, vt potius quiduis opinarentur aliud) ac Flauii vocem, potius nomen quam prænomen, ipſi Conſtantino fuiſſe. Etſi enim apud Romanos veteres præcederent prænomina, vnde & dicta: tamen vſus ille poſtea ſæpe variatus fuit, quod in Commentariis ſuper Inſtitutionib. titulo De exhæredatione liberorum, atteſtatur nobilis & magnificus D. VIGLIVS Zuichemus Phryſius, Iurecoſ. longe omnium doctiſſ. atque in ſupremo aulico Cæſ. Maieſtatis conſilio apud Belgas integerrimus præſes: vir iam olim Ingolſtadii erga me collegam immerentem tanta beneuolentia affectus, vt non modo præſenti genus omne gratiæ & officii benigne exhiberet, ſed multos quoque poſt annos abſentis mei longiſſime augendis commodis vltro proſpiceret: vir inquam, præter diuinum ingenium, ſummam doctrinam, dicendi facultatem ſingularem, complurium linguarum cognitionem, & maximarum rerum ampliſſimam experientiam tot præclaris aliis animi, corporis & fortunæ bonis exornatus, vt vix in omni vita vllo in natione oculis conſpexerim, quem huic conferre poſſim. Atq; eius in me benefactis plurimis, etſi probe intelligam nuda ac breui orationis munere haudquaq; parem gratiam referre poſſe: tamen ipſius nomine vltro noſtris hoc loco incurrente lucubrationibus gratitudinis eius quæ nobis, vt decet, memori mente fixa perpetuo inhæret, non potui non qualemcunque teſtificationem hic quoque edere, donec grauiore aliquo monumento eandem illuſtrius comprobare liceat. Opinor autem ſupradictam variationem, quæ olim diuerſis ſcriptorum ſeculis circa vſum prænominum enata eſt, ipſi quoque Cuſpiniano ſupra citato Claudii impoſuiſſe, vt eum diceret ex nobiliſſima familia Claudiana natum, ſcilicet quia legeret Flauius Claudius: ideoque Flauii prænomen, Claudii autem nomen, familiam deſignans, opinaretur. Quod autem principes eorum nomina, ex quorum ſanguine volebant videri deſcendiſſe, olim ſibi adoptabant, exemplum adfert Cuſpinianus infra in Conſtantino, ſcilicet pagina 92. verſ. 54. de Licinio, qui ſe in publicis monumentis M. Iulium Licinium Licinianum ſcribebat, quoniam genus ſuum ad M. Iulium Philippum Auguſtum referebat, teſte Capitolino. Qualitercunque vero Veſpaſiani vocabulum ipſo in Veſpaſiano accipias, certe in Tito eius filio conſtat cognomen fuiſſe. Eum namque Suetonius ita orditur: Titus cognomine paterno, amor ac deliciæ generis humani, &c. nimirum vt Titus ſit prænomen: Flauius nomen, familiam ipſam indicans: Veſpaſianus cognomen, ſumptum, vt apparet, a gente Veſpaſia, cuius fuit Veſpaſia Polla, mater ipſius Veſpaſiani. Aui Veſpaſiani, ſcilicet paterni, dictũ fuit Titus Flauius Petronius: patri cognomen fuit Sabinus, teſte Suetonio cap. Veſpaſiani 1. Nicephorus Calliſtus lib. 3. Eccleſiaſt. hiſtoriæ, cap. 9. memorat Flauiam Domicillam, Flauii Clementis Conſulis

Rom.

Rom. neptim, ob fidei Chriſtianæ confeſſionem à Domitiano Caſare in inſulam Pontiam fuiſſe relegatam. Neque vero cum ſupradictis quicquam pugnat, quod Iuuenalis Satyra 4. de Domitiano Cæſare ita ſcribit:

Cum iam ſemianimum laceraret Flauius orbem
Vltimus.——

Nam quo tempore Iuuenalis ſatyras condidit, ſcilicet ſub Traiano Cæſare, videbatur, ob tyrannis Domitiani vehementer etiamnum exoſam memoriam, vltimus ille Flauiorum imperaſſe, nec quiſquam ex illa gente poſthac vnquam imperaturus: cui tamen ſeu perſuaſioni, ſeu voto, fata ipſa nõ addixere, q̃ poſt annos fermè ducentos à morte Domitiani Flauium Claudium, eiusq; inde poſteros aliquot ad Imperij faſtigium reduxere. Longobardi quoq;, cum per annos decem ſub poteſtate ducum interregnum egiſſent, ac tandem communi conſilio Autharum ſibi regem XII. ſtatuiſſent, eundẽ ob dignitatem Flauium appellauerunt. Quo prænomine omnes qui poſtea fuerunt Longobardorum reges, feliciter vſi ſunt: teſte P. Diacono lib. 3. ca. 8. Longobardorum. Sed hoc nihil ad gentem Flauiam, aut rem præſentem.

Poſtremo ſciendum, vbi ipſe Conſtantinus Imperatorẽ Aurelianum Diuum appellat, idem interpres Peunatius hæc verba adiecit: Diui dicuntur Imperatores, qui iuſte & laudabiliter ſe geſſerunt, Imperium & rempub. gubernando, quaſi diuini vel cœleſtes, diuo, id eſt cœlo digni. Ineptam eſſe hanc expoſitionem, perſpicuum eſt ex iis quæ de Principum quorundam conſecratione ſupra ad finem Philippi Cæſaris annotaui. At Peunatio quidem, cui ſeculum ſuum meliora non tradebat, longe magis debetur venia, quam neotericis quibuſdam ſcriptoribus, qui nimium craſſa hiſtoriarũ ignorantia, Imperatores quoſuis nullo diſcrimine Diuos appellant. Admonui aliquando amicũ, celebris ciuitatis Senatorem, non probari mihi initium inſcriptionis, quam eius ciues publice in porta pontis feciſſent, in Caroli V. Auguſti (quem Dei clementia nobis diu ſaluum conſeruare dignetur) honorem, ita exorſi. DIVO CAROLO, &c. *Quis enim vnquam princeps viuens in diuos relatus, aut apud Latinos Diuus appellatus fuit? Non ignoro, Horatiũ Flaccũ initio lib. 2. Epiſt. Cæſari Auguſto ſcribere,*

Præſenti tibi maturos largimur honores,
Iurandaſq; tuum per nomen ponimus aras.

Sed fuit hic honos a priuatis (inter quos & ciuitates ipſæ habentur, teſte Caio noſtro in l. cum qui. de verb. ſignificatione: ne forte quis de palma apud Tarraconenſes in Auguſti ara, quæ nata fuiſſe ſcribitur ipſo ſuperſtite, contra argutari conetur) Auguſto habitus, vti quiſque in eum erat animatus, forte ob aliquod eius meritum. vt exemplo eſt Tityrus ille Virgilianus, qui latabundus cecinit:

O Melibœe, Deus nobis hæc ocia fecit:
Namq; erit ille mihi ſemper Deus, illius aram
Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.

Et habet vulgata parœmia, Homo homini Deus. Potuit etiam cultus ille Auguſto ſeu priuatim, ſeu publice quoque exhiberi, ob ſeculi illius Auguſtalis communem omnibus felicitatem. Porro ſolebant Ethnici per nullius non Cæſaris Romani genium iurare: id quod liquet ex verbis Vlpiani, in l. ſi duo patroni ııı. de iureiurando. Quo ex loco etiam aperte colligitur, quur Tertullianus dixerit: Citius per omnes Deos, quam per vnum genium Cæſaris deieratur: cæterum ab apotheoſi Romanorum illa publica longiſſime ea abfuere omnia. An vero Auguſtus viuens Deum ſe vocari, aut adorari ſiueret? qui nec Domini appellationem ferre potuit, imo vt maledictum & opprobrium ſemper exhorruit: & ſtatuas argenteas ſibi poſitas conflauit, & Apollini dedicauit: de quibus omnibus plura Suetonius in ipſius Auguſti vita, cap. 52. & ſeq. Scribit quidem Eutropius, Auguſtum morientem appellatum Diuum: & ita vocari, tam frequens eſt Plinio & aliis, vt raro Diui nomen omittatur. at pulchre Seneca lib. 1. de Clementia, cap. 10. inquit: Deum eſſe, non tanquam iuſſi credimus, bonum principem Auguſtum, & bene illi conueniſſe parentis nomen fatemur, ob nullam aliam cauſam, quam quod contumelias quoque ſuas, quæ acerbiores principibus ſolent eſſe quam iniuria, nulla crudelitate exequebatur, &c. Marcus Antonius, vt eſt apud Vulc. Gallicanum in Auidio Caſſio, ad Fauſtinam vxorem ita ſcripſit Nõ enim quicq̃ eſt quod Imperatorem melius commendet gentibus, quam clementia. Hæc Cæſarem deum fecit, hæc Auguſtum conſecrauit. Neque aliter quam ſecundum hæc ego putauerim accipienda, quæ Suetonius in eodem Auguſto cap. 59. memorat, de templis, aris, ludiſque Auguſto conſecratis. & quæ Eutropius ſub initium li. 8. de Traiano ſcribit, inquiens: Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non veneratione meruit, & viuus & mortuus. Hinc Ageſilaus, inclytus ille Lacedæmoniorum imperator, Thaſios populos inſulanos, a quib. adhuc viuens apotheoſi honoratus fuerat, facete & libere deriſit, vt extat apud Plutarchum in Apophthegmatis. In ſumma, vt tandem hæc finiamus, viuorum neminem olim inter diuos referri ſolitum, probat euidentiſſime Corn. Tacitus, qui vbi narrat de adulatione Senatus in Neronem, poſt detectam & punitam quorundam in ipſum coniurationem, lib. 15. ita laudit: Reperio in commentariis Senatus, Cerialem Anitium deſignatum pro ſententia dixiſſe, vt templum Diuo Neroni quam maturime publica pecunia poneretur: quod quidem ille decernebat, tanquam mortale faſtigiũ egreſſo, & venerationem item hominum merito, quod ad omina (ſic enim pro voce omnia, *quam vulgo habent codices legendum eſt) olim ſui exitus verteretur. Nam deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines deſierit. Hæc Tacitus.*

PAG. EAD.

101 Aurelianus illi Decumanos exercitus tanquã fortiſſimo tradidit, vt ſi ſibi ſcienti contrarium aliquid euenitet, Probũ principem faceret.] *Decumanam legionem, Decumanos milites, cohortes legi: non autem Decumanos exercitus. Itaque aliter, ac commodius, hæc omnia verbis extulit Vopiſcus, inquiens: Probo Decimanos fortiſſimos exercitus ſui tradidit. Et paulo poſt: Aurelianum in animo hic habuiſſe, vt ſi quid ſibi ſcienti prudentiq; eueniret, Probum principem faceret.*

PAG. 82.

102 Reliquias vltra Nigrum & Albim fluuios remouit] *In Vopiſco extat* Nicrum. *Optarim mihi explicari, quis hoc in loco fluuius ſiue per Nigrum, ſiue Nicrum demonſtretur. Ego quidem alium intelligere non poſſum, quam eum qui hodie Necearus vulgo vocatur, non ita longe a Danubio, prope caput ſyluæ Hercyniæ, puta ſupra Rotuilam, ſcaturiens, & peragrata Wirtemberg. infra Heydelbergã ſeſe exonerans in Rhenum: a quibuſdam etiã dictus Nicrus, Niccrus & Nicer, vti auter Panegyrici Conſtantino Conſtantii F. dicti meminit Niceris fluuii. Licet enim Rhætia iam olim ſub Auguſto eſſet ſubiugata, tamen non vltra Danubium ea extenuaebatur: & poterat in eo tractu qui inter Danubium & Necearum verſus Hercinia iuga bene amplus decurrit, maxima Germanorum multitude degere: & commodius forte Romanos recens in Germaniam inferiorem reuerſos infeſtare, quam Rhætia iam diu munitos tentare limites. Ita ſane vt ſenſus ſit, Germanorum reliquias a Probo Cæſare bello repreſſas fuiſſe partim vltra Neccarum, ſcilicet verſus Meridiem ſeu Rhætiam, ac Herciniam ſyluam partim vltra Albim, in Septentrionem: adeo vt quæ inter duo illa flumina*

protenditur Germania (hodie continens fere Franciam, Heſſiam, Thuringiam, Weſtualiam, & prouincias huic finitimas) vnde tum eſſent Romanis metuendo hoſtium incurſiones. Equidem & Rhætiam poſtea per Probum pacatam, ſtatim ſubiungit ipſe Cuſpinianus, quaſi ea Germanorum reliquiæ in Hercyniam reiecta, atque Neccaro incluſa, Rhætiam tum inquietarent. Attamen re omni expenſa paulo accuratius, veriſimilius videtur, Germanos vltra dextrā ſiue Septentrionale Neccari ripam per Probum fuiſſe remotos. Monet primum, quod audio in ea ipſa ripa adhuc extare compluribus in locis antiquiſſimarum munitionū veſtigia: & Cuſpinianus hic narrat, Probum trans Rhenū in hoſtico caſtrametatum ita excubias collocaſſe, vt ſemper pugnaret, in eam redigens neceſſitatem Germanos, &c. At Germanis in Hercyniam iuga compulſis, dextra ſeu Septentrionalis Neccari ripa non erat ipſa Romanis hoſtica, ſed potius ſiniſtra. Deinde vero quis credat, Probum omne id gentium ac terrarum, quæ ampliſſimo illo tractu inter Neccarum & Albim continebantur, vnica expeditione ſubiugaſſe: quum annis fere trecentis totis Romani antea, quantumuis crebris & grauibus bellis, non adeo multum in Germania promouiſſent? Atque veriſimile non eſt, hoſtes retro in Rhætiam depulſos: cui magis fere quam Rhenano limiti, aut cuiuis alii propinquum erat. Poſtremo adducit in hanc me ſententiā Annotatio quædam, ad Anacephalæoſin Abbatis Vrſpergenſis in Caſarem Henricum [illegible] in, verbis in margine adſperſa. Hinc [illegible], quicquid inter Rhenum eſt & Nicrum [illegible] formā redactum, aliquot annos Romanæ [illegible]. Hinc tantum vetuſtati [illegible] reperias non [illegible] tiore, ſed in intermediis etiam locis. [illegible] patriā meam, tabula lapidea fuit reperta, cui Neptunus erat inſculptus, de qua in Paralipomenis meis infra. Hæc annotator ille. Opinor itaque, Probum a ſuperiori Rheni regione Germanos vltra Neccarum, & ab inferiore vltra Albim ſinitos [illegible] [illegible] vtrobiq; prolato in Septentrionem Rhenano limite. De Rhætia poſtea pacata quod aſſerebamus, nil prorſus obſtat, cū ipſa & ſuis nationibus motu domeſtico turbari potuerit. Ac puto quidem eandem in ſententiam, in Panegyrico cuius initium, Cum omnibus feſtis diebus, ad laudem quoque Maximiani Imp. ita referri: Ingreſſus es nuper illam quæ Rhætiæ eſt obiecta, Germaniam, ſimiliq; virtute Rom limitem victoria protulit. Et paulo ante eum locum inquit Panegyriſta ille: Quicquid vltra Rhenū proſpicio, Romanum eſt. In alio ad Conſtantinum Imp. Panegyrico (cuius exordium eſt, Facerem ſacratiſſime Imp.) hæc extant de Rheno verba: Vbi iam plurimos hauſit amnes, quos hic noſter ingens fluuius & barbarus Nicer, & Mœnus inuexit. Sed malo eruditiores hæc exactius rimari, & lectio Vopiſco aliisque probatis ſcriptoribus hiſtoriæ veritatem eruere. Neccari ſeu Nicri totum curſum a capite vſque ad eius oſtia, & quæ in ipſum exonerent flumina, luculenter ob oculos ponit Iacobus Spiegelius ſuper librum 6. Auſtriados Richardi Bartholini: ſi tamen abſit menda a librario inuecta, nempe dictione Rotenburgam poſt Taxagetū diſpuncta, atq; ante Tubingā ſuum in locum tranſpoſita. Hadio interpres hic quoque pulchre ſuo ſe functus putaſſet munere, ſi ipſa Latina authoris nomina relinqueret. Sed quid ille in Geographicis curioſius obſeruaſſet, aut reſtituiſſet, qui mox inſequenti periodo non intelligeret quid hoſticum eſſet (quia eam vocem amanuenſis indoctus elemento capituli perperam mutauerat) accepit ne vertit pro loci ſeu oppidi cuiuſdam nomine proprio, ita quidē, Jhenſit dem Rhein bey Hoſtico: id eſt, Trans Rhenum, iuxta Hoſticum. Ego ſane inter annotandum eam mēdulam, vt nimis minutam & apertam, tranſieram. Quis enim hodie in Latinorum autorum lectione vel paulum progreſſus, ignoret hoſticum non modo adiectiue accipi pro hoſtili, verum etiam ſubſtantiue pro hoſtili ſolo? vti continentem ſimpliciter dicimus pro terra quæ inſula non eſt, & eius generis alia plurima. Vlpianus noſter in Pandect. l. vlt. de militari teſtamento, itemque in Tit. de bonor. poſſeſ. ex teſtamento militis, ita loquitur: Omnes omnino qui eius ſunt conditionis, vt iure militari teſtari non poſſint, ſi in hoſtico deprehendantur, & illic decedant, quomodo velint, & quomodo poſſint teſtabuntur. Plinius in Panegyrico ad Traianum: Quippe non vt ex hoſtico rapta, perituræq; in horreis meſſes, nequicquā quiritantibus ſociis auferuntur: deuehunt ipſi quod terra genuit, quod ſidus aluit, quod annus tulit. Nazarius rhetor in Panegyrico dicto Conſtantino Auguſto, deſcribens eius triumphum poſt deuictum Maxentium, inquit: Nam captiui alienigenæ introitum illum honeſtauerunt, ſed Roma iam libera, nil ex hoſtico accepit, ſed ſeipſam recuperauit. Sic & Barbaricum ſimpliciter vſurpant Latini ſcriptores pro terra quæ Barbarorum eſt. Eutropius in Auguſto: Vicit autē prælis Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit: ipſos quoq; trans Albim fluuium ſubmouit, qui in Barbarico longe vltra Rhenum eſt. Idem in Decio: Cū biennio ipſe & filius eius im[pe]raſſent, vterq; in Barbarico interfecti ſunt. Ælius Lampridius in Alexandro Seuero: Milites expeditionis tempore ſic diſpoſuit, vt in manſionibus annonas acciperent: nec portarent cibaria decem & ſeptem (vt ſolent) dierum, niſi in barbarico: quamuis & illic mulis eoſdem atq; camelis adiuuerit, dicens: Milites ſe magis ſeruare quam ſeipſum, quod ſalus publica in his eſſet. Extat in Codice Iuſtiniani ſub tit. Quæ res exportari non debeant, lex Imperatorum Valentiniani & Gratiani his verbis: Ad Barbaricum transferendi vini, olei & liquaminis, nullus quiſquam habeat facultatem. Vt vero Accurſius ibi recte adſcriberet, Ad Barbaricum ſcilicet ſolum: puto edoctū fuiſſe tum ex locis Vlpiani iam relatis, tum ex lege Leonis Imp. quæ proximo titulo de Eunuchis, in Codice ſubſequitur, vbi id ſubſtātiuum expreſſe adiungitur. Atque hæc non ideo attigi, quod animus ſit omnes interpretis in tranſlata per ipſum Cuſpiniani hiſtoria lapſus exponere: ſed ne quiſquā temere clamet, quoſdam locos, vt ſua ſponte apertos, prorſus ſuperuacanee me annotaſſe.

PAG. EAD.

103 Trans Rhenum in hoſtico caſtrametatus, excubias collocauit, vt ſemper pugnaret, in eam redigens neceſſitatem Germanos, vt non modo nomine Reguli ſupplices ad pedes Probi procumberent, ſed etiam.] Videbam hic ſane mendam, vt quam nemo non videat: ſed reſtituere non poteram, donec Vopiſcum inſpicerem cuius hæc ipſa eſt narratio & verba, ſed ita vt pro nomine ſcriptum extet nouem.

PAG. EAD.

104 Ingurgitabat enim ſe ille perpetuo vini hauſtu, veretroque exonerabat.] Vnius hic elementi eſt menda, ſed quæ tamen ignarum rei medicæ morari poſſit, vtcunque Hadio rem attigerit. Lege itaque, veratroque. Eſt autem veratrum Latine, quod Græce helleborus: de cuius ſpeciebus, itemque ad vomitum concitandum viribus, copioſe lege apud Aetium Tetrabibl. 1. Sermone 3. cap. de vomitu, ſcilicet 119. & multis ſequentibus: & apud Io. Meſue Damaſcenum, & doctiſſimum eius ſcholiaſten Iacobum Syluium, lib. 2. ca. 30. quod eſt inſcriptum De helleboro.

PAG. 83.

105 Confugientem eum in turrem ferratam, quā pro ſpecula exædificauerat, interemerunt, anno imperii.] Ita quidem & Vopiſcus narrat, quaſi turris ea ferrea fuerit: ſed Euſebius magis videtur innuere,

eatur-

ei turri nomen fuiſſe Ferratæ. nam is, inquit Probus, ſingulis militari apud Syriam in turri quæ vocatur Ferrata, occiditur. Non negarim, a ferro ſic dictam: ſed interim ſcripturam hic quoque ita habere velim vt nomen turris peculiare quiſq; agnoſcere queat. Obſeruabis quoque, poſt verbum interemerunt, *perperam eſſe puncto finitam periodum: atque itidem mox in Caro, verſ. 56. poſt verbum* interfecerint.

EX DIOCLETIANO.

Pag. 85.

106. D D. N. N. IMPP. CÆS.] *Hæc inſcriptio bene habet, præterquam quod vel totam maiuſculis exaratam oportuit, quomodo extat in Hedionis verſione: vel meris minutis, non autem diuerſo charactere, quaſi non vna eſſet, conuulſam. Apud Pomp. Lætum in editione Frobeniana, deprauata hæc extat inſcriptio: atque hinc emendari poterit.*

Pag. ead.

107 Turba ruſticorum in Galliis Bugaridarum, vel, vt alii ſcribunt, Baugaridarum nomine, tumultus excitauit, ducibus Amando & Heliano.] *In magna hiſtoricorum variatione ſcire non poſſum, quis huius factionis verum prodiderit nomen, aut cuius codicis ſincera ſit lectio. Eutropii hæc extant verba: Cum tumultum ruſticani in Gallia concitaſſent, & factioni ſuæ Bacaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum. Euſebius in Chronicis, iuxta Sechardi editionem, ita habet: Diocletianus in conſortium regni Herculium Maximianum aſſumpſit, qui ruſticorum multitudine oppreſſa, qui factioni ſuæ Bacchaudarũ nomen indiderit (puto vero legendũ, indiderant) pacem Galliis reddit. Oroſius Vocandas nominat, Pomp. Lætus Bagaudas. Ego opinor Celtas factioni ſuæ nomen non niſi lingua ſua Celtica indidiſſe. Ea autem cum non multum diſcriminis habuerit cum noſtrate Germanica, vt doctorũ quidam cenſent, recipere potiſſimum vocem* Baucadarũ, *vt cui è noſtra lingua omnium faciliime ac conuenientiſſime expoſitio, non vno modo rei adcommoda, adferri poſſit. Hæc autem ipſa ruſticana conſpiratio paucis verbis perquam luculenter ob oculos ponitur in Panegyrico olim Diocletiano Auguſto, & Maximiano Cæſari dicto, cuius exordium eſt: Cum omnibus feſtis diebus. Cuſpinianus quidem paulo ſupra, verſ. 38. eum Panegyricum Eumenio rhetori tribuit: ſed ex eius qui proxime in Panegyricorum volumine, iam olim ipſum per Cuſpinianum noſtrum caſtigato conſequitur, inſcriptione liquet, potius Mamertini id eſſe ſcriptum. Et quiſquis tandem ſit auctor, vbi ille cumulate Maximianum a cognomento Herculis commendauit, eumque dixit non minus Diocletiani adiuuiſſe victorias, quam Hercules olim Iouis contra gigantes vtilem ac neceſſariam nauarit operam, mox hæc verba ſubiungit: An non illud malum ſimile monſtrorum biformium in hiſce terris fuit, quod tua Cæſar neſcio vtrum magis fortitudine repreſſum ſit, an clementia mitigatum: cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt, cum arator peditem, cum paſtor equitem, cum hoſtem barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt. Quod ego curſim prætereo: video enim te, qua pietate es, obliuiſci illius victoriæ malle, quam gloriari. Hæc ille.*

Pag. ead.

108 Cum autem ea quoque tempeſtate Quingẽtiani Africam infeſtarent, Maximianus in Africam tranſlatus, Quingentianos deuicit.] *Miror cur hic Quingentianos vocet, quum ſtatim ipſe ſcribat, Quinquagenarios, & ſupra eum numerum annorum multos fuiſſe, qui Africam diripiebant. Magis etiam miror in Læto, qui cum eodem exponat modo, tamen Gentianos appellat, niſi codicem mendoſum dicas. Certe Euſebius, Eutropius, Oroſius, & Iornandes, Quinquegentianos appellant.*

Pag. 86.

109 Sed quum vndique iterum noua naſcerentur bella, & in Oriente per Narſeum, & in Britannia Carauſium, in Italia ambo Auguſti, duos ſibi adoptauere Cæſares.] *Locum hunc mutilum eſſe, maleq; diſtinctum, & a Cuſpiniano aliter ſcriptum, facile poteſt demonſtrari. Neque enim lego hos duos Auguſtos vna fuiſſe in Italia, cum duos ſibi Cæſares adoptaret: ſed forte Diocletianum in Ægypto, & Maximianum in Gallus. Præterea eodem tempore in Italia quoque fuiſſe, qui aſpiraret ad tyrannidem, nempe Iulianum, diſerte ſcribit Sextus Aurelius, his quidem verbis: Hoc tempore Carauſio in Galliis, Achilleo apud Ægyptum, Iulianus in Italia, Imperatores effecti. Attingit idem Abbas Vrſpergenſis, & mox infra verſu 3. ipſe Cuſpinianus. Quare ita hunc locum implendum ac diſtinguendum ego putauerim:* Et in oriente per Narſeum, & in Britannia per Carauſium, per Iulianum turbaretur in Italia, ambo Auguſti, &c. *Cui minus placet verbum* turbaretur, *ſubſtituat* tumultuaretur, rebellaretur, *aut quoduis conſimile. Poteram vero hanc caſtigationem tribus abſoluiſſe verbis, ſi Eutropii li. 9. prius vidiſſem, qui hunc locum omni expedit menda, hæc ſcribens Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatæ eſſent, & Carauſius in Britanniis rebellaret, Achilleus in Oriente, Africam Quinquegentiani infeſtarent, Narſeus Orienti bellum inferret, Diocletianus Maximianum Herculeum ex Cæſare fecit Auguſtum, Conſtantium & Maximianum Cæſares.*

Pag. ead.

110 Imo à militia ſtrenua nomen & famam aſſecutus haud vulgarem. Qui apud Bonnam tractum Belgicæ pacandum mare ſuſceperat, & obſeruanda Oceani littora, quæ tunc Franci & Saxones infeſtabant.] *Pro* Bonnam, *legendum eſſe* Bononiam, *docet res ipſa: tum quod Bonna vrbs erat Germaniæ ſecundæ, vt quidem Amm. Marcellinus ſub finem li. 15. Agrippinam (quam ſupra quarto miliario Germanico, eadem ripa eſt Bonna) & Tungros huius prouinciæ primarias ciuitates recenſet, longius ab Oceano poſitas: tum quod contra Bononia Oceano proxima, & quaſi eidem obſeruando pro ſpecula extructa. id quod eiuſdem Marcellini verbis, quæ libro 20. hunc in modum extant, clarum eſt. Et quoniam, cum hæc ita procederent, timebatur Lupicinus, licet abſens, agenſque etiam tum apud Britannos, homo ſuperbæ mentis & turgidus: eratq; ſuſpicio, quod ſi hæc trans mare didiciſſet, nouarum rerum materias excitaret, notarius Bononiam mittitur, obſeruaturus ſolicite ne quiſquam fretum Oceani tranſire permitteretur. Præterea nominatim arguit ac reſtaurat huius loci mẽdam Eutropius, cuius quidẽ locum Cuſpinianus, excepto narrationis initio, hic prope ad verbũ tranſcripſit: Poſt hæc, inquit, tempora, etiam Carauſius, qui vilisſime natus, in ſtrenua militiæ ordine famam egregiã fuerat conſecutus, cum apud Bononiã per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant, &c. Apparet itaque hoc in loco non tantum pro* Bonnam *ſubſtituendum eſſe* Bononiam, *ſed etiam poſt inſerendam præpoſitionem* per, *hoc modo:* qui apud Bononiam per tractum Belgicæ, &c. *Neſcio an hic Britanniarum occupator Romanus fuerit, an Celta quiſpiam? certo nomen ipſum quod dicitur a ſtrenua militia adeptus (niſi nomẽ generaliter pro celebritate aut fama accipias) Germanica lingua ducẽ impigrũ non inepte repræſentat. Carauſius enim poteſt videri appellatus fuiſſe, quaſi exterminator hoſtium: vt exitũ Germani figurate vocant,* den garaus/ *& exitũ adferre,* den garaus machẽ.

Cranſiſt autem nomẽ forte habuit, quaſi criſpi, ſiue à capillo, ſiue à moribus, ſiue potius ab vtroque: quemadmodum vernacula parœmia dicere ſolemus, Criſpus capillus, criſpus ſenſus: in eum ſcilicet, qui animoſior eſt, varijſque morib. Sed fortuita hæc coniectatio eſt.

PAG. 8AD.

111 Pluribus regibus Sironitarum.] Pomp. Lætus habet Scionitarum: vt & paulo ante in nominibus regum Perſiæ variat, pro Varrace & Vareane, ſcribens Varotacem & Varoranem: ſiquidem ſincera eſt Frobeniana editio. Obſeruandum & illud, ſiquidem bene habet Læti narratio, abauum pro proauo, & atauum pro abauo, per Cuſpinianum non ſatis oculate poſitum. Quid quod, iuxta Læti genealogiam, Varraces Artaxerxem neque atauum neque abauum habuit: ſed Regnanum quendam, quem Artaxerxes ipſe olim Perſis præfecit, abauum agnoſcit? Zonaram cenſeo ſuper his conſulas, qui habet. Quod autem Eutropius hũc Narſeum ſcribit Hormiſdæ & Saporis auum, cum his non pugnat: vt quis non de his, ſed illo Hormiſda & Sapore intelligat, quorum inferius ſub finem Conſtantij fit à Cuſpiniano mentio.

PAG. 8AD.

112 Cui ante carpentum per mille paſſus occurrit.] Quanquam Suetonius in C. Caligula, cap. 26. narrans quam ille in Senatum quoque irreuerens ac contumelioſus fuerit, ita ſcribat: Quoſdã ſummis honorib. functos, ad eſſedum ſibi occurrere togatos per aliquot paſſuum millia paſſus eſt, &c. mihi tamen hic à Cuſpiniano ſtrepitũ fuiſſe videtur cucurrit: tum quia verbũ occurrere hoc loco ob ſequentia verba, ſcilicet antequã audiretur, non tam apte recipitur, quam apud Suetonium: tum quia alios potius ſcriptores hac in re Cuſpinianus ante oculos habuit, puta Euſebium, Eutropium & Abbatem Vrſpergenſem, qui omnes hanc rem narrant, & verbo Currere vtuntur: & præſertim Pomp. Lætum, qui ita loquitur: Galerius purpura indutus (nam Cæſar erat) mille paſſus ante carpentum indignati principis pedes cucurrit, veluti homo gregarius, & auditus non eſt. Eutropius ſub finem libri 9. hanc eandem rem ita narrat: Pulſus igitur, & ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurriſſet, tanta inſolentia fertur à Diocletiano exceptus, vt per aliquot paſſuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurriſſe. Hæc ille. Vt vero hanc contumeliam Diocletianus veluti notam militarem Galerio inuſſit, ita ſæpe olim viri etiam clariſſ. cum ſummis principibus hoc officij genus honoris gratia vltro exhibuerunt: id quod ex ſuperius adducto Suetonij loco apparet. Idem Suetonius in Galba, cap. 6. Ipſe maxime inſignis, quod campeſtrem decurſionem ſcuto moderatus, etiam ad eſſedum imperatoris per 20. millia paſſuum cucurrit. Eutropius in Auguſto: Multi autem reges ex regnis ſuis venerunt vt ei obſequerentur, & habitu Romano, togato ſcilicet, ad vehiculum vel ad equum ipſius cucurrerunt. Neſcio vero an hoc ipſo Eutropij loco verba illa, togato ſcilicet, & vel ad equum, non ſint ſuperuacanea, & ex gloſſemate in textum pertracta, vt alia quædam in alijs eiuſdem autoris locis, etiam poſt optimam omnium Heruagianam editionem extant. Nicephorus Calliſtus in Eccleſ. hiſtor. libro 18. capite 19. conſimile quiddam narrat de Hormiſda rege Perſarum, qui Varamo duci exercitus ſui à Rom. deuicto præfecturam ademit, & muliebrem ſtolam miſit. Hadie hic Carpentum fecit nomen proprium loci, ſcilicet quia ſcriptum erat litera capitali, cuius generis lapſum & ſupra in Probo annotatione 102. retulimus. Tanti eſt, in mendoſis codicibus remiſſiore verſari animo.

PAG. 8AD.

113 Qui cum firmiſſimo ſubſidio Meſopotamiam conceſſerat.] Puto omiſſam præpoſitionem in: & eandem quoque in Læto, cuius hæc ſunt verba, deſiderari. Hanc enim poſt verba motum ad locum ſignificantia ferè addi appellatiuis, & maiorum locorum vocabulis, etiam pueris notum eſt. Attamen author non raro omittit, vt inferius in Gratiano Pag. 114. v. 13. iuxta Vrſpergenſis verba dixit, Pannoniam veniens: item Pag. 120. v. 18. Liguriam reuertuntur: & in ſumma, ſæpius multo quam vt amanuenſis erratum videri poſſit. Pag. 87. verſ. 2. pro ad Geuſoriacum oceanum, lege Geſſoriacum, vt apud Lætum extat.

PAG. 87.

114 Scripſit ſe prius peſte liberatum.] Sext. Aurelius, item Eutropius, Vrſpergenſis & Lætus hanc rem multo aliter narrant: nempe Diocletianum iſta reſcripſiſſe aliquando non Conſtantino & Licinio, ſed Herculio collegæ & Galerio genero, à quibus ad imperium recipiendum ſtimulabatur. Cæterum Conſtantino ac Licinio ad nuptias vocantibus, ſenectutem excuſauit. Cuſpinianus cum vtrumque haberet cognitum, perperam confudit, quæ diuerſa erant. Mox infra Pagina ſequenti verſu 30. pro nonnulli, lege nonnullis.

PAG. 8AD.

115 Fuit autem Valerius Maximianus Herculeus.] Quum hic apud Sextum Aurelium vocetur Aurelius Maximianus, ne quis hic mendum ſubeſſe opinetur, ſciendum eſt huic vtrumque nomen præponi: quemadmodum ex inſcriptione quadam, quæ apud Lætum extat, licet cognoſcere, hoc modo: M. AVR. VAL. MAXIMIANO AVG. Apud Eutropium vno loco Maximinianũ, vna ſcilicet ſyllaba nomẽ auctius, lego. De Maximinis duobus, vter, item an vterq; Maximianus, vide Lætum: & mox inferius ipſum Cuſpinianum, qui omnium diligentiſſime hoſce omnes vſq; ad Conſtantinum Magnum Imperatores & familia & nomine diſtinguit.

PAG. 8AD.

116 Sed Maxentium ſuppoſitum ferunt arte mulieris, tenere mariti animum laborantis, auſpicio gratiſſimi partus cœpti à puero, licet illi poſtea nunquam fuerit charus.] Apud Sex. Aurelium longe diuerſa eſt lectio, nempe hæc: Auſpicio praui ſſimi cœpti à puero; is Maximianus charus nulli vnquam fuit, nec patri, aut ſocero quidem Galerio. Ego eam lectionem, quam Cuſpinianus ſuo in Aurelio videtur habuiſſe, omnino ſaniorẽ cenſeo: quod illa admodũ eſt ſenſu hiulco & frigente: hæc autem apta breuitate, quæ Aurelio peculiaris eſt, id ipſum ſatis exponit, quod res innuit: nimirum cum vxor Maximiani Herculis mariti animum cuperet ſibi retinere deuinctum & obnoxium, ac ipſum enixe optare prolem intelligeret, ſimulauit ſe grauidam. vel cum reuera grauida eſſet, ac filiam enixa, ſubiecit filium Maxentium, quo partu primus per ſe marito gratus, fieret ob prolem maſculam longe gratiſſimus. Hoc vero ipſum eſt, quod Aurelius dicit, Tenere mariti animum laborãtis auſpicio gratiſſimi partus cœpti à puero: id eſt, maſculo. Neque enim hic puer pro infante accipiendus eſt, ſed ad puellæ ſeu fœminæ prolis differentiam. Ex his vero liquet, cætera quoque, quæ in Aurelio proxime ſequuntur verba, eſſe mendoſa: & ex Cuſpiniano, qui vel ſinceram ſuo in codice lectionem habuit: vel corruptam dextre ac ſane percepit, non difficulter poſſe reſtitui, puta cum verba Aurelij ita haberent: Is charus nulli vnquã fuit, nec patri, aut ſocero quidem Galerio. aſperſit ſcholius quiſpiam gloſſema, quod poſtea in textum eſt tractum. Is, ſcilicet Maximianus, vt de quo hactenus idem loquebatur Aurelius. Sed quis credat Maximianum illum cognomento Herculium, colle-

collegam Diocletiano in Auguſtali maieſtate, fuiſſe generum Galerii Maximiani Armentarii? (nam de altero Galerio, olim Daza dicto, vt poſteriore, ne ſomniandum quidem eſt) quem Diocletianus tunc demum adoptauit, quum ipſe Herculius Conſtantium Chlorum adoptaret, eidemque priuignam ſuam Theodoram vxorem daret, ſcilicet iam ipſe maritus, ſuumque proinde habens ſocerum. Intelligi itaq; debuit Sextus Aurelius non de Maximiano, ſed de Maxentio, qui tametſi a matre eſſet ſuppoſitus, quo mariti animum illo vt chariſſimo pignore deuinctum ſibi teneret: tamen is nemini vnquã, adeoq; ne patri quidem ipſi, ſcilicet putatiuo (vt noſtri loquuntur) Maximiano Herculio, aut ſocero Galerio charus fuerit. Simile eſt, quod Suetonius in Tiberio Caeſ. cap. 59. de ipſius ſaeuitia & improbitate ex Vrbani cuiuſdam verſiculis ita memorat:

Aſper & immitis, breuiter vis omnia dicam?
Diſpeream, ſi te mater amare poteſt.

Sic & Virgilius lib. 7. Æneid. de immaniſſima furia Alecto:

Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ.

Author quoque panegyrici dicti Conſtantino, cuius exordium eſt, Unde mihi tantũ confidentia de Maxentio ſuppoſito pulchro meminit, atq; ita quidem, vt locus videatur hic relatu dignus praeſertim qui & alia quaedam in his Caeſaribus à Cuſpiniano memorata attingat: Ut omnem omittam illa, inquit, quae non decet comparari, quod erat ille Maximiani ſuppoſitus, tu Conſtantii Pii filius: ille deſpectiſſimae prauitatis, detortis ſolutiſque membris, nomine ipſo abuſiuae appellatione mutilato: tu, quod ſufficit dicere, tantus ac talis: vt hoc inquam omittam, te Conſtantine paterna pietas ſequebatur, illum (vt falſo generi non inuideamus) impietas: te clementia, illum crudelitas: te pudicitia ſoli dicata coniugio, illum libido ſtupris omnibus contaminata: te diuina praecepta, illum ſuperſtitioſa maleficia. Haec ille: è quib. nimirum abunde conſtat, merito hunc Maxentium nemini vnquam charum fuiſſe, vt qui tyrannus tam nefarius, omnique vitiorum genere contaminatiſſimus fuerit. Mox quoq; à puero mentem apparuiſſe in ipſo parum ſanam, & inamabile ingenium, ſatis ſit veriſimile ex eo, quod cum magna ſparcitie tantum habuiſſe ſcribitur commercii, quam nemo bonus ac prudens vnquã ſectatus eſt. Denique nec mulieris pro muliebri male videtur legiſſe Cuſpinianus apud Sextum, cum ſequatur: Tenere mariti animum laborantis. Etſi non negem, dictionem laborantis, ad artem muliebrem (quam inferius pag. 90. verſu 43. vbi haec repetuntur, & ipſe Cuſpinianus agnoſcit) recte quoque poſſe accommodari, eundemque fere manere ſenſum. Quin mutata animi ſententia, hoc ipſum fero praetulerim, tum quia in omnibus Aurelii editionibus lego muliebri, non mulieris: tum quia idem Aurelius in Claudio Tiberio inquit, Dum arte muliebri corrupti cuſtodes aegrum ſimulant. Denique & doctiſſimus vir NICOLAVS GERBELIVS in praefatione, quam prorſus & neceſſariam & luculentam Cuſpiniano praefixit, hunc locum ita ſe reſtituiſſe profitetur. Illud probare non poſſum, quod idem Gerbelius legit capti, pro coepti: cum dure atque inuſitate, ni fallor, dicatur partus captus à puero, pro puerperio primo initiato à puero, ſeu maſculo. Si voles aptare cum dictione auſpicio (vt ſane latine dici, capere auſpicium, nemo ambigit) certe non capti, ſed capto legendum eſt, quo ſic cum ablatiuo congruat. Sed ne quo tale quicquam in vlla Sexti Aurelii editione extat: neq; obſcurum eſt, ipſi rei quae narratur longe commodius quadrare, Auſpicio grati ſſimi partus coepti a puero, eo nempe ſenſu quem nos paulo ante expoſuimus. Malo tamen haec omnia emunctioris naris cenſoribus expendenda ſubiicere, quam pertinacius quicquam diffinire. Id vero quod vulgo in Aurelii codicibus, ipſo etiam Frobeniano, extat, ſcilicet Auſpicio praemiſſimi coepti a puero, non puto vlli docto placere poſſe.

Ad extremum, nec illud lectorem commonefacere graue fuerit: in Sex. Aurelio Victore, cum primis hoc loco, Caeſarum inſcriptiones parum apte eſſe diſtinctas. Quod enim caput vni tribuitur Galerio Maximiano, vix illum primis verbis attingit, aliorum fere exitus perſtringens: tum iis expoſitis, velut alteram narrationis praecipuam quandam inſtituens partem, mores ſingulorum explicat: ita quidem, vt non niſi abſurde haec omnia potuerint plura in capita ſecari. Ego itaque in Sex. Aurelio, vna cum ipſo Diocletiano, quatuor proxime ſequentium Caeſarum nomina inſcriberem, nec item praeterito Conſtantio & aliis, qui hoc capite ſeu Auguſti ſeu Caeſares narrantur: ac inde perpetua orationis ſerie procederem vſque ad Conſtantinum.

PAG. EAD.

117 Dehinc viuum cepit, tum decreto iuſſus eligere mortis genus. Poſtremo, fractis laqueo ceruicibus, occubuit.] Si hunc locum deſumptum dixerimus ex Aurelio, cuius cum narratione & verbis bello quidem conuenit, fatendum eſt, nonnihil quoque mendae eius adhaeſiſſe, qua ipſe Aurelius laborat in editione Sichardina, quae ita habet: Deinde captus, poenas mortis genere poſtremo fractus laqueo ceruicibus. In editione Frobeniana haud dubie lectio Aurelii germana, certe integra & ſenſu arguto extat, hoc modo: Deinde captus, poenas mortis genere poſtremo fractis laqueo ceruicibus luit. quaſi dicat, perfidae ambitionis, ſeu potius impiae perfidiae in filium ac generum poenas, mortis genere omnium ignominioſiſſimo, nempe ſuſpendio, luit. vt, fractis laqueo ceruicibus, ſit appoſitiue dictum, explicationis gratia: quo modo & Latini his ipſis in Caeſaribus (nolim enim longius exempla petere, vt in re clara non neceſſaria) de Ægyptiaco rebellatore dicit: Achilleus vero, inquiens, meritas luit poenas feris oppoſitus, & dilaniatus. Idem legiſſe videtur Eutropius, qui inquit: Profugit Herculius Maſſiliam, ibique oppreſſus, poenas dedit iuſtiſſimo exitu. Ex Cuſpiniano quoq; mendam omnem tolles, ſi vocem Poſtremo ſine capitali ſcribas, neque puncto ſeiungas, vt ſenſus ſit: iuſſus eligere mortis genus, poſtremo, ſcilicet genere, occubuit, puta fractis laqueo ceruicib. Atque haec quidem aliquando nobis ita erant expenſa, viſaque lectori probe ſatisfactura. Caeterum vbi poſtea incidi in doctiſſimi & reipub. literariae amantiſſ. Iureconſulti Andreae Tiraquelli cõmentarios de Nobilitate & iure primigeniorũ, deprehendi demum quae genuina eſſet hoc in loco S. Aurelii lectio, ad quam & reliquos omnes locos emendari oporteret. Nam vbi is cap. 20. numero 106. prolixe explicat, Graecorum & Latinorum adductis teſtimoniis, poenam laquei omniũ eſſe viliſſimã, foediſſimam, & ignominioſiſſimam, tum etiam id genus mortis paſſim apud ſcriptores informe appellari, denique adiicit haec verba: Plinius lib. 2. cap. 25. Nat. hiſt. hanc poenam ſcite praepoſterã vocat: quia ſcilicet includitur ſpiritus, cui debet quaeri exitus. Quẽ ſecutus Sex. Aurelius: Maximianus, ait, Herculius a Conſtantino apud Maſſiliam obſeſſus, deinde captus, poenas mortis genere praepoſtero fractis laqueo ceruicibus. Et hanc ſane poenam veluti grauiſſimam & infamiſſimam iuſſit Deus O. M. quibuſdam idololatris ſacerdotib. infligi, Nu. ca. 25. Atq; etiã Ioſue iudex princepſque Iudaeorum hac poena, vt atrociſſima, plurimos reges ethnicos affecit, Ioſue 7. itemq; 10. Haec Tiraquellus, quẽ ſua laude fraudare neq; debui, neque volui. Quia vero autor Panegyrici, cuius initium eſt, Facerẽ ſacratiſſime Imperat. dicti Conſtantino Conſtantii filio, multo aliter narrat de Maximiano Herculio apud Maſſiliam in-

teritu, nempe illũ Conſtantini clementia fuiſſe futurum ſaluum, niſi vltro ſe vita abdicaſſet: libet eius autoris verba ſubiicere, obiter quoque a mendis aliquot vindicata: Sed ô ſingularem, inquit, tuam Conſtantine pietatem, & ſua ſemper officia, etiam inter arma ſeruantem. Signum receptui dediſti, & victoriam diſtuliſti, vt omnibus tibi liceret ignoſcere, ne quid atrocius faceret miles iratus, quam clementia tua natura pateretur. In quo licet optimi Imperatoris ſolicitudine caueris, vt inductis in fraudem militis pœnitendi tempus acciperent, atque vltro veniam precarentur: nos tamen qui mitiſſimos ſenſus tuos intuemur (nihil enim eſt tam perſpicuum, quam in pectore tuo bonitas) illis te intelligimus pepercisse, quem ſi prima copiam habuiſſet irruptio, eripere ferro nemo potuiſſet: ita quod ad pietatem tuam pertinet Imperator, & illum, & omnes quos deceperat, ſeruaſti. Sibi imputet, quiſquis vti noluit beneficio tuo: nec ſe vita dignum iudicauit, cum per te liceret vt viueret. Tu, quod ſufficit conſcientia tua, etiam non merentibus peperciſti: ſed ignoſce dicto, non omnia potes, dii te vindicant & inuitum. Hoc autor ille.

PAG. 88.

118 Vnde priuſquam ſe imperio abdicarent.] *Particula* vnde *præcedentibus nullo modo cohæret: at nec ſequentibus ſatis apte. Quare ego forte in autographo exaratum fuiſſe credo,* Hi duo, *pro* vnde, *vel quiduis aliud. Paulum infra, Pag. ead. verſ. 23. repetitur eadem narratio: Vnde poſtquam ſe imperio, &c. quo aut librarii oculus aberrauit, aut ipſe autor hæc minus accurate diſpoſuit.*

PAG. EAD.

119 Claudius vir ſūt mitis.] *Hic quoque incuria quapiam ſcriptũ eſt* Claudius, *pro* Conſtantius, *quem Eutropius & Lætus hiſdem nominatim laudibus concelebrant, quas hic autor tribuit. Trebellius autem Pollio, qui hic adpones vocatus, huius loci argumentum tractat in Claudio: ne quis imprudens in Conſtantino quærat, cuius ille vitam non ſcripſit.*

PAG. EAD.

120 Amiaballianum, qui & Gallus dictus eſt.] *Librarii hic eſt lapſus: cum infra autor ipſe hunc aliquando iuxta Sex. Aurelium, & fere alios, Annibalianum, aliquando iuxta Lætum appellat Ananallianum.*

PAG. EAD.

121 Scribit quidam Græcus, Conſtantium ex nouacula cum eſſet mortuus.] *Opinor Cuſpinianum hic ſentire de eo Græco, quem infra Conſtantini vitam ſcripſiſſe, & Io. Capnionem vertiſſe memorat, qua ſcripta ego nunquam vidi: ac proinde ignoro quid ſibi velint hic verba* ex nouacula. *Suſpicor hercle ſubeſſe mendam, & forte ab autore ſcriptum fuiſſe,* extrema vocula, *vel* extrema hora, voce vltima, verbo vltimo: *aut deniq;*, extremo articulo.

PAG. EAD.

122 Compreſſam dracone ſemen concepiſſe.] *Apud Sex. Aurelium in vtraque editione pro* ſemen, *lego* ſemet: *quod ego quidem prætulerim.*

PAG. 89.

123 Nec enim profuerat Chriſtianis ſalutem recuperatus, ſed ad ſolitam potius paruo interuallo rediit crudelitatem.] *Hæc narratio nõ modo cum Pomp. Læto diſcordat, ſed etiam ipſa ſibi eſt aduerſa: cum ſtatim dictum ſit, non valuiſſe Chriſtianorum preces pro cruento tyranno, vt ſano ad crudelitatem priſtinam rediro nec potuerit quidem. Itaque vti Cuſpinianus præcedentia ferme narrauit iiſdem quibus Lætus verbis, ita neque hic ab eius ſententia diſceſſiſſe, atque ſic potius ſcripſiſſe credendus eſt:* Nec enim profuturus erat Chriſtianis ſalute recuperata (*ſiue* ſalutem recuperans) ſed ad ſolitam potius paruo interuallo rediturus (*ſin* rediiſſet) crudelitatem. *De hoc tamen lector ſuo arbitrio ipſe ſtatuet.*

PAG. 90.

124 Vltra ætatem & plus quam anni promitterent, non modo hoſtes profligauit.] *Parum apte hæc verba cohærent, & puto ab autore ex Læto ita potius fuiſſe ſcriptum: & plus quam permitterent anni geſſit, & non modo, &c. Paulo poſt ex eodem Læto, imo ipſa Grammatica, pro Hercules, lego Herculem.*

PAG. EAD.

125 Publica iumenta quaque iter ageret, occiderit.] *Cum ego meo in Cuſpiniano, ac item Aurelio tam mutaſſem* quaque, *in* quaqua, *inueni poſt eodem modo emendatum apud Aurelium in editione Frobeniana.*

PAG. EAD.

126 Potiſſimum tamen Eroco Alemannorum rege.] *Vrſpergenſis* Croco *habet, ſed mendoſe puto: cum & apud Aurelium extet hic Erocus rex Alemannorũ, dignus profecto æternis literarum monumentis, quod eius auxilio Conſtantinus hic princeps multis nominib. magnus, ad faſtigium Rom. imperii aſcenderit. Mox pro* aſſequu. *lege* aſſecutus.

PAG. EAD.

127 Petiit à miniſtris orandi tempus.] *Vt primo aſpectu hic obiiciebatur ſcrupulus, quod verſimile non videretur tyrannis idololatra & Chriſtianis infenſiſſimi ſatellites impios orationi dicendæ locum dediſſe: ita poſt ex Læto clare deprehendi locum hunc deprauatum, ac ſcribendum eſſe,* Petiit à miniſtris ſe ornandi tempus.

PAG. 91.

128 Tyberinum prætorem deuoraſſe, & ſtatim euomuiſſe reciſo capite. Quod victor ante currum ſpectaculo exhibuit, dum vrbem ingrederetur.] *Hic quoque & res ipſa monet: legendam* patrem, *& patet eodem ex Pomp. Læto, qui inquit: Sunt qui referant, Tiberinum patrem indignatum deuoraſſe, & ſtatim euomiſſe, & caput reciſum, adhuc ſæuitiam ac libidines præ ſe ferens, ſpectaculo fuiſſe ante currum victoris. Dignum autem fuerit ſuper ſanguinarii illius, ac Chriſtianis infenſi cum primis tyranni miraculoſa atque ignominioſa nece referre eodem ex panegyrico, quem paulo ſupra citauimus, locum, prorſus decoro orationis filo contextum, & cuius erudito pioq; lectori cognoſcendum, quin obiter & menda enormis a nobis expurgatum. Ad primum igitur, inquit autor, aſpectum maieſtatis tuæ, primumq; impetum totius tui victoris exercitus, hoſtes territi fugatique, & anguſtiis Miluii pontis excluſi, exceptis latrocinii illius primis autoribus, qui deſperata venia locum quem pugnæ ſumpſerant, texere corporibus: cæteri omnes in fluuium abiere præcipites, vt tandem aliquod cædis compendium feſſis tuorum dexteris eueniret. Cum impios Tyberis hauſiſſet, ipſum etiam illum cum equo & armis inſignibus fruſtra conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere, idem Tyberis correptum gurgite deuorauit, ne tam diu ille prodigium vel hanc obitus ſui relinqueret famam, quod alicuius viri fortis gladio, ſelone cecidiſſet. Et aliorum quidem hoſtium corpora & arma preceps fluuius voluendo deuexit: illum autem eodem quo extinxerat loco tenuit, ne diu populus Romanus dubitaret, ſi putaretur aliquo profugiſſe, cuius mortis probatio quæreretur. Sancte Tybris, quondam hoſpitis monitor Æneæ, mox Romuli conſeruator expoſiti: tu nec falſum Romulum diu viuere, nec parricidam vrbis paſſus es enatare: tu Romæ tuæ altor copiis ſubuehendis, tu munitor mœnibus ambiendis, merito Conſtantini victoriæ particeps eſſe voluiſti, vt ille hoſtem in te propelleret, tu necares. Neque enim ſemper es rapidus*

& tar-

& torrens, ſed pro temporum ratione moderatus. Tu quietus armatum Coclitem reuexiſti, tibi ſe placide Cœlia virgo commiſit: at nunc violentus & turbidus, hoſtē reſpub. ſoluiſti, & ne tuum lateret obſequium, eructato cadauere prodidiſti. Repente igitur & trucidato corpore, vniuerſus in gaudia & vindictam populus Rom. exarſit, nec deſiit tota vrbe, qua ſuffixum haſta ferebatur, caput id piaculare fœdari, cum interim (vt ſunt ioci triumphales) rideretur geſtantis iniuria, cum alieni capitis merita pateretur. Hæc autor ille, Maxentii tyranni vita impiiſſima dignum deridens exitium, quod & Nazarius rhetor alio quodam panegyrico his verbis eloquitur. Non commemorabo hic tectas continuis ſtragib. ripas, non oppletum aceruis corporum Tyberim, & vix inter congeſtas alte cadauerum moles agro nixu ac vix eluctantibus gurgitibus euntem: quodque illum ipſum tyrannum non mors virilis, ſed fuga turpis prodidit, & dignum ignauia & ſæuitia exitu fluctus ſanguinei necauerunt. Ita Nazarius. Luculenter quoque Nicephorus Calliſtus Eccleſiaſt. hiſt. li. 7. cap. 29. eandem rem narrat: ad oculum repræſentata tum fuiſſe inquiens, quæ de Pharaonis tyranni, eiuſque exercitus ſubmerſione in mari rubro memorantur: ideoque & magni illius ſerui Dei Moſe hymnum pro Eccleſia hunc quoque actum eſſe. Eodemque loco doctiſſimus eiuſdem interpres & ſcholiaſtes Io. Langus, carmina quædam Prudentii, de Maxentii interitu percommode adducit. Vt vero credam Hadsonem in hac Cuſpiniani hiſtoria alienis multa vertiſſe oculis, vel hic vnus locus facile mihi perſuadet, planiſſime ſuam iuxta mendam in vernaculum tranſlatus.

PAG. EAD.

129 Sed omnia accepta Deo, & imaginibus ſuis ſemper crucem adſcribi iuſſit.] Quis non videat, inter prima quatuor verba deſiderari vocem tulit, aut retulit, quod etiam Euſebii in hiſtoria Eccleſiaſt. lib. 9. cap. 9. locus clare mōſtrat. Enim vero quod inus hæc Cuſpiniani verba luculenter declarat, tum memorabilem continet inſcriptionē, libens hic integrū adduciam. Tum vero, inquit, læti omnes cum coniugibus ac liberis, S.P.Q.R. ingenti peſte liberati, & iugo tyrannicæ immanitatis exempti, Conſtantinum velut ſalutis autorem, ac reſtitutorem libertatis excipiunt. Ille tamen nec in laudes acclamantis populi, nec in plauſum tantæ vrbis, ac talis, animos relaxabat: neq; ſua virtuti rem geſtam, ſed diuino numini deputabat. Statim denīq; vbi imaginem ſibi ob honorem triumphantis Senatus erexit, vexillum Dominicæ crucis in dextera ſua iubet depingi, & ſubter adſcribi: QVIA IN HOC SIGNO SINGVLARI QVOD EST VERÆ VIRTVTIS INSIGNE, VRBEM ROMAN, SENATVMQVE ET POPVLVM ROMANVM IVGO TYRANNICÆ DOMINATIONIS EREPTVM, PRISTINÆ LIBERTATI NOBILITATIQVE RESTITVIT. Vide Nicephorum lib. 7. cap. 30.

PAG. 92.

130 Sic Conſtantino Magno in ipſa meridiei hora coram omni exercitu ſuperne apparuit. Aliqui in ſomno.] Videtur ſuperiore in periodo, quo ſenſus ſit integer, ſuperaddi debere crux, aut crucis vexillum, aut ſimulacrum, quæ voces ſupra pagina 91. a verſu 15. vſque ad 23. aliquoties extant, ſimileue quidpiam interſerendum. Quia vero Cuſpinianus hic memorat de miraculoſa illa ſigni crucis in cœlo apparitione, quæ maximum profecto religioni Chriſtianæ videtur attuliſſe incrementum: libuit ſtudioſa iuuentuti, quæ poſthabitis fere ſacris autorib. profanos tantum ſectatur, hanc rem eodem ex Euſebio Epiſcopo Cæſarienſe, qui ſub ipſo Conſtantini imperio vixit, ac præterea ex Sozomeno prolixius hic adſcribere, ad gloriam Domini noſtri IESV Chriſti, qui pro vniuerſi generis humani ſalute in ſacratiſſimo illo crucis ligno Deo patri victima pependit. Ille igitur in Eccleſiaſtica hiſtoria, eodem libro 9. cap. 9. vti Ruffinus eſt interpretatus, ita ſcriptum reliquit:

Cum igitur anxius, & multa ſecum de imminentis belli neceſſitate perſoluens iter ageret, atq; ad cœlum ſæpius oculos eleuaret, & inde ſibi diuinum deprecaretur auxilium, videt per ſoporem ad Orientis partem in cœlo ſignum crucis igneo fulgore rutilare. Cumque tanto viſu fuiſſet exterritus, ac nouo perturbaretur aſpectu, adſtare ſibi videt angelos, dicentes, Conſtantine ἐν τούτῳ νίκα. In hoc vince. Tū vero lætus redditus, & de victoria iam ſecurus, ſignum crucis quod in cœlo viderat, in ſua fronte deſignat. & ita cœlitus inuitatus ad fidem, non mihi illo videtur inferior, cui de cœlo ſimiliter dictum eſt. Saule Saule, quid me perſequeris? ego ſum Ieſus Nazarenus, &c. niſi quia hic non adhuc perſequens, ſed iam conſequens inuitatur. Exin ſignum quod in cœlo ſibi fuerat demonſtratum, in militaria vexilla transformat, ac Labarum (quem dicunt) in ſpeciem Dominicæ crucis exaptat: & ita armis vexilliſque religionis inſtructus, aduerſum impiorum arma proficiſcitur. Sed in dextera ſua manu ſignum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuiſſe perhibetur. Vide Nicephorum libro 7. capite vigeſimono. Sozomenus vero in hiſtoria quam vocant Tripartitam, libro primo, capite quarto & quinto, hæc extant verba, Epiphanio interprete: In his ergo ſollicitudinibus conſtitutus, in ſomnio vidit crucis ſignum cœlo ſplendide collocatum. miranti que viſionem, adſtiterunt angeli dicentes: O Cōſtantine, in hoc vince. Fertur autem & ipſum Chriſtum appruiſſe ei, ſignumque monſtraſſe crucis, ac præcepiſſe vt figuram ſimilem faceret, & in præliis auxilium hoc haberet, quo victoriā cura conquireret. Euſebius itaque Pamphili, cum iureiurando, ipſo Imperatore dicente, audiſſe ſe refert: quia circa meridiem, declinante iam ſole, crucis ſignum ex lumine factum, & ſcripturam cōſertam ei dicentem IN HOC VINCE, vidiſſet ipſe, & milites qui cum eo tunc eſſent. Pergente namque aliquo cum exercitu pariter: Hoc, inquit, ei miraculum eſt oſtenſum Dumq; cogitaret quid eſſet, nox ſuperuenit. & dormienti Chriſtus apparuit cum ſigno quod vidit in cœlo, iuſſitq; vt fieret eius ſigni figuratio, quæ foret auxilium in præliorum congreſſionibus.

Cumque iam non opus eſſet interprete, ſed aperte Imperatori monſtratum fuiſſet, quid de Deo credere conueniret, mox die facta ſacerdotes Chriſti conuocans, de dogmate conſulebat. At illi ſacros libros offerentes, de Chriſto loquebantur, ſuaque dicta ex prophetis comprobant. Signum vero quod apparuerit ei, dicebant trophæū eſſe victoriæ aduerſus infernum, quam victoriā aſcendēs in cœlos egit Chriſtus, crucifixus & mortuus, & tertia die reſurgens: ſecundū quod ſperandum eſſe dixerunt, quia poſt huius vitæ terminum circa finem ſeculi præſentis, omnes homines reſurgant & immortales exiſtāt: alii quidem ad præmia rerū quib. bene vixerunt, alii ad ſupplicia eo quod ab eis mala ſint geſta. Eſſe tamen etiā in delictis quæ cōmittuntur hic, occaſionē ſalutis purificationemq; peccati. nondū initiatis quidem baptiſmatis adeptione ſecundū eccleſiaſticā legem: initiatis autē, cuſtodiā ne delinquant. Sed quia hoc agere omnino paucorū ſanctorumq; virorum eſt, docebant quoq; purificationē ſecundam ex pœnitentia conſtitutam. clementem enim eſſe Deum, & veniam tribuere delinquentib. ſi pœnitentiam agentes ſtudeant eam operib. roborare. Hæc ſacerdotib. explanantib. admiratus Imperator prophetias de Chriſto ita promiſſas, iuſſit viros eruditos ex auro & lapidibus precioſis in vexillum crucis transformare ſignum, quod Labarum vocabatur. Hoc enim ſignum

belliсum inter alia precioſius erat, eo quod Imperatorem procederet, & adorari id a militibus moris eſſet. Vnde præcipue Conſtantinum reor nobiliſſimum decus imperii Romani in ſignum mutaſſe crucis, vt frequenti viſione atque cura deſueſcerent à priori more ſubiecti: & eum ſolum arbitrarentur Deum, quem coleret Imperator, vel quo duce atque auxiliatore vteretur aduerſus hoſtes. Semper enim hoc ſignum proponebatur ante ordines vniuerſos, quod maxime laborantibus aciebus in prœliis adeſſe præcipiebat. Conſtituit itaq; certos ſignifferos, qui in eo laborarent: quorum opus erat vt viribus humeris id veherent, & omnes acies ita luſtrarent. Hæc omnia Sozomenus. Hodie vocem ſignum hoc in Cuſp. loco interpoſuit, quam ſane mireris animaduerſionem, vt qui mox in craſſioribus aliquot mendis nihil prorſus deſideranit. Idem perperã hoc ipſo in loco ex ſomno, fecit ſomnium. Scribit quidem Sozomenus de ſomnio, ſed Cuſpinianus ipſe, Euſebium ſecutus, in ſomno maluit dicere, id eſt per quietem: quæ Suetonio familiaris eſt locutio. Adde huc quæ diximus infra in Theodoſio, annotatione 163. Mox autem pag. 93. verſu 53. Sed tum genus ſuum ad Philippum, lege tamen pro tum, vt præcedentia poſtulant. Præterea pagina 93. verſu 28. pro Marimianum, lege iuxta alios hiſtoricos Martinianum, quem & ipſe autor paulo inferius nominat.

P AG. 94.

131 Deinceps in ſobrium tempus ac natiuum cætera diſtulit.] Etſi huius loci mendum agnoui intelligi, & reſtitui, ac quidem citra autoris alicuius præſidium, poſſit, vtcunque Hedioni non obſeruatum: tamen libuit monere, nominatim in Sex. Aurelio extare matutinum, pro natiuum. Et quia poſt corrupta deeſſe videtur dictio mente, quæ eſt in Aurelio, ac poſtrema huius periodi verba parũ apte poſita, & magis innuere q̃ dicere quod ſenſit autor, adſcribam ipſa Aurelii verba: Ingenio quieto, vino auidior, quo ebrius quædam corrupta mente aſpera iubebat: quis cum pigeret factum, differre quæ præcepiſſet in tempus ſobrium ac matutinum ſtatuit. Ex his Aurelii verbis conĳci poteſt, hunc locum per amanuenſem deprauatũ, & ipſo a Cuſpiniano aptius fuiſſe ſcriptum, hoc modo: Vnde nonnunquam ebrius quædam corrupta mente iubebat aſperius, deinceps ignorans ſe quæ antea iuſſerat, præcepiſſe, in ſobrium tempus ac matutinum cætera diſtulit.

P AG. EAD.

132 Et tranſmiſſo mari abiecerunt, Byzantium periti augurandi.] Ita potius hæc diſtingue: Et tranſmiſſo mari abiecerunt Byzantiũ. Periti augurandi, &c. Verba ſunt Pomponii Læti. Mox, pag. 95. v. 6. ne in ſcabroſa hæreas ſententia, pro ſcribit, lege ſcribat.

P AG. 95.

133 Si quos priuatus dilexit, opibus honeſtauit, nõ dignitate.] Putabam initio ſic potius eſſe legendum: Si quos dilexit, priuatis opibus honeſtauit. Sed enim poſt apud Pom. Lætum ita extare ſcriptum: Illud in eo principe laudabile memoratur, quod ſi quos ex vulgo priuatus dilexit, opibus honeſtauit, non dignitate, &c. Infra pag. ead. verſ. 51. pro conantes, lege conantis.

EX CONSTANTIO ET fratribus.

P AG. 96.

134 Conſtantio diſſimulante.] Sed quæ potuit eſſe diſſimulatio cum ab eius factione occideretur? Putabam ergo aliquando hic pro Conſtantio legendum Conſtantino, aut Cõſtante, quaſi horum alterutro conſcio Dalmatium Conſtantius curaſſet interfici. Cæterum ſi animaduertas ad ea quæ infra narrantur pag. 102. verſ. 9. intelliges & hic & illic recte ſcriptum ... tium. Nam & diſſimulaſſe recte dicitur, q... ſcius non prohibuit, aut certe nocentes ſuppl... non affecit. Et hunc eſſe autoris noſtri hoc lo... ipſamque hiſtoriæ veritatem, poteſt veluti ex... tario do. eri ex verbis Eutropii, quæ ita haben... Dalmatius Cæſar proſperrima indole, neq... abſimilis, haud multo poſt oppreſſus eſt factione... & Conſtantio patruele ſuo ſinente potius quam... Idem plane ſcribit Socrates in hiſtoria Eccle... part. iuxta Epiphanii interpretationem, lib. ... his verbis: Sciendum autẽ, quod cũ iſtis impe... ſobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabul... habens qui dum aliquantiſper imperaſſet, ami... tęremptus eſt, non iubente Conſtantio vt oc... nec tamen prohibente.

P AG. 98.

135 Apud Ticinum plures fudit incautos ... victoria ſolet audacius proſequens, cupid... dimicationis.] Iuxta Sex. Aurelium pot... & diſtingue: Plures fudit incautius, &, vt i... ſolet, audacius proſequentes. Cupidus ru... Victus enim ipſe Magnentius à Conſtantio ... ras. Quod autem eodem in Aurelio pro Ticin... Thicanum, ſane ego vbi ille ſit in Italia loc... heo compertum.

P AG. EAD.

136 Exilio victor multauit, dum eſſet ... Britannion, quẽ &c.] Iuxta mox ſequentia ... ſet, finiendam hic periodum poſt mulctauit: ... modũ & Hadionem vertiſſe comperio. Sed P... verba aperte oſtendunt, finiendam eſſe poſt...

P AG. EAD.

137 Tum regno exiuit.] Vide quid ſcrupu... ferat vnius elementi tranſpoſitio. Herebam h... bo exiuit: nec tamen mutaſſem, vt qui nihil ſ... uenirem, niſi Aurelio (qui pro Britannio hab... nio, nimirum corrupte, vt alia plurima) narr... fortuna admonuiſſet, legendum eſſe exuit, dic... mula longe triſtiſſima, quæ & ſupra pag. 93. ver... toris noſtri extat. Aurelii verba hæc ſunt: Hu... cognita, Vetranio magiſter militum, imperium... nonia apud Murſiam corripuit, quem Conſta... poſt multos dies regno exuit, grandæuo ætate n... modo, ſed etiam voluptarium ocium conceder... autem poſt inueniſſem hanc ipſam narrationem... eam tione relatam diluci de apud Socratem lu... ſtoria Tripartita, non piguit integram, vt ver... huc adſcribere: Imperator, inquit, interea in ... caſtrametatus eſt, cogebat enĩ publica neceſſitat... xime Britannionis, qui per milites Auguſtus fu... pellatus. Cumque veniſſet in Sirmium, mutu... bus factis Britannionẽ vidit: actumq; eſt, vt m... eum conſtituerãt, tranſirent ad fauore Conſtan... facto, ſolum Conſtantium Imperatorẽ Auguſt... emiſſa clamuerũt. Cumq; de Britãnione nulla ... fieret, ille repente ſentiens ſe proditum, ad pedes ... uit Imperatoris. Porro Conſtantius auferens ei ... ſimul & purpurã, clementer ei locutus eſt, monen... ſchemate priuato quieſceret: quod vtique eius ... tius conueniret, quã habere nomen ſollicitudini... ſtum: iuſſitq; ei ſumptus vberrimos ex publicis ... nib. exhiberi. Cumq; in Pruſa Bithyniæ Britta... ret, Conſtantius ſcripſit ei, narrans quod multorũ ... ei cauſa fuiſſet, quẽ a tantis cogitationib. & mal... nenientibus liberaſſet. Nec ſe bene feciſſe: quia ... præſtare debuerat, illi potius impendiſſet. Hac ... quidem Antiochus, vt narrat Val. Max. li. 4. c. ... Scipione vltra Taurum montẽ imperii finib. ſu... cũ Aſiam prouinciã, vicinaſq; ei gentes amiſiſſet, ...

agere pop. Rom. non diſſimulanter tulit, quod nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis viueretur. Perſeſtiue quoq; Alphonſus ille ſapientiſſ. rex Neapolitanus dicere ſolebat, ab diis olim, Ioue, Neptuno & Plutone, omnia tripartita fuiſſe, & ſua quemque ſorte parteq; contentum agere: at principib. hodie neque quod ſatis, neque quod nimis eſſet (ſic enim pro minus *legi oportet) ſatis eſſe.*

PAG. EAD.

138 Anniballiano regii fratris filio.] *Apud Marcellinum, quem citat, extat (ſcilicet initio operis, vt acephalon ad nos venit) Anniballiano regi fratris filio.*

PAG. 99.

139 Anno imperii eius vndecimo. Perſica palma pręcepta ſemel eſt temeritate militum ad Singarã.] *Pomp. Lætus, è quo & reliqua huius narrationis verba, ſatis quidem obſcura & ambigua, tranſcripta ſunt, ita habet: Anno imperii eius 11. Perſica palma præcepta ſemel eſt, &c. Eutropius, quanquam & ipſe epitomiſta ac minime redundans, tamen eandem rem li. 10. clariſſime expoſuit, his quidem verbis: Diuerſa Conſtãtis fortuna fuit: a Perſis enim multa & grauia perpeſſus, ſæpe captis oppidis, obſeſſis vrbibus, cæſis exercitibus, nullumque ei contra Saporem proſperum prælium fuit: niſi quod apud Singarã, haud dubiam victoriã ferocia militum amiſit: qui pugnã ſeditioſe & ſtolide contra rationem belli, die iam præcipiti popoſcerunt. Hæc Eutropius, cui cõſentit D. Hieronymus in Chronicis Euſebio ſubiectis, ipſe eandẽ rem breuiter, ſed plane narrans, & quidẽ anno imperii Conſtantii 11. a nato aũt Chriſto Ieſu ſeruatore noſtro 351. ita inquit: Bellum Perſicum nocturnum apud Singarum, in quo haud dubiam victoriã militum ſtoliditate perdidimus. Neq; vero vllum Conſtantio ex nouem grauiſſimis prœliis contra Perſas grauius bellum fuit. nam, vt alia omittam, Niſibis obſeſſa, Bizabda & Amida capta ſunt.*

PAG. 101.

140 Ab hoc Imperatore venenum Arrianæ hæreſis eſt infuſum.] *Lego* Imperatori. & Ab hoc, *intellige presbytero (de quo proxime præcedens loquitur periodus, & Ruffinus lib. 10. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, toto ca. 11. diligenter hanc omnem rem narrat) ſcilicet inſtillatum eſt ipſi Imperatori venenum iſtius hæreſis.*

PAG. EAD.

141 Sed vt fateor ingenue ignoro cuius.] *Lego* fatear. *Cæterum quia autor noſter paulo inferius in Valentiniano & Valente (ſcilicet pag. 112. ver. 25.) narrat duas fuiſſe Valentiniano filias, Anaſtaſiam atq; Charoſam, quarũ Martianus in Grammaticis inſtituerit, & a quarum nominib. Anaſtaſiana & Charoſa thermæ publicæ in Conſtantinopoli dictæ fuerint: videtur alterutro in loco ſubeſſe erratũ. Sed vtcunque ſit, cẽſeo pro his extricandis omnino videndum Sozomenum in Tripartita hiſt. quem tum hic, tum illic autor citat. Mihi ad manũ ſi fuiſſet, nõ piguiſſet hunc modo inde cunctũ quærere. Nactus aũt poſt Sozomenũ, ſtatim deprehendi, Cuſpinianũ hoc in loco dormitaſſe, & eius autoris totum caput viceſimum libri ſeptimi perperam intellexiſſe de Cõſtantino, cum de Valentiniano quidem narret, ac vnum tantum Conſtantii factũ vix tribus verbis attingat: nẽpe, quod is veteres hæreſes, excepta Arriana, quam ipſi ſequebatur, ſemel omnes ſuſtuliſſet. At vero cum idem Cuſpinianus infra in Valentiniano & Valente, vt dixi, eundem Sozomeni locum recte perceperit atque retulerit, mirũ quidem videri poteſt, eaque hic iam falſo ſcripſerat, Conſtantio haſce duas alienas filias attribuens, ipſum non diſpunxiſſe. Quod autem Am. Marcellinum Anaſtaſianas balneas cognominatas ſcribit a ſocero Conſtantini: ego ſane de Conſtantino Maximo dictum opinor, cui forte ſoror fuit Anaſtaſia quadam nomine. Diſſentit vero ille & in aliis quibuſdam ab autoribus Tripartitæ hiſtoriæ. vt dum in hoc ipſo Valente narrat, Procopio tyranno deuicto & capto ceruicem reciſam: pariq; indignationis impetu Florentiũ & Barchallã, qui ipſius Procopii ſigna ſecuti fuerant, ac demum verſa fortuna eundem ceperant, captumque adduxerant Valenti, ſtatim interfectos fuiſſe. Agilonem aũt exercitus Procopiani perfidũ ducem adeo nullo adfectum ſupplicio, vt interceſſor Araxio ſocero ſuo exilium inſulare impetraret, è quo & breui euaſit. Marcellum aũt ductorẽ quendam Procopianum, ſulcatis laterib. acerrime vna cum conſpiratoribus quibuſdã a Valente neci datum. At Socrates in hiſtoria Tripart. li. 7. ca. 15. longe alia narrat, nempe his verbis: Sequenti aũt anno, Gratiani & Dagalaiphi conſulatu, bella pacabantur. Cumque tyrannus Procopius de Conſtantinopoli digreſſus, caſtra moueret aduerſus Imperatorem, & hoc audiſſet Valens, venit ab Antiochia, & cum eo congreſſus eſt circa ciuitatẽ Phrygiæ Nacoliam. Et prima quidem pugna deuictus eſt. Poſt paululum vero Procopium cepit, tradentibus eum Agelone Gomarioque militibus, quos etiam poſtea inopinatis quibuſdam ſuppliciis iuſſit expendi. Contemnens enim iuſiurandũ quod eis præbuerat, ſerris diuiſos crudeliter interemit. Tyrannum vero duabus vicinis arborib. flexis (ſingulos in eis pedes eius ligari fecit) quæ dimiſſæ aerem repetentes, Procopium diuiſerunt: Et hoc modo tyrannus interiit.*

EX IVLIANO BYZANTIO.

PAG. EAD.

142 Iulianus Byzantius filius fuit Conſtantii, Conſtantini Maximi fratris: ex alia tamen matre, Theodora ſcilicet, & Baſilinæ nobiliſſimæ fœminæ.] *Hæc verba,* ex alia tamen matre, Theodora ſcilicet, *ſi in parentheſi legas, ſublata omni obſcuritate, mox intelliges id dici: Conſtantium illum patrem huius Iuliani, fratrem quidem fuiſſe Conſtantini Magni, ſed diuerſa ex matre, ſcilicet Theodora, quæ fuit priuigna Maximiani: cum Conſtantino Magno fuerit mater diua Helena, de qua re ſupra in eo ipſo Conſtantio clarius eſt expoſitum.*

PAG. EAD.

143 Puerilem animum ad antiquorum crudelitatem flexerit.] *Et ſuboderabar pro* crudelitatem *legendum eſſe* credulitatem *(hoc eſt, ſuperſtitionem gentilium ſeu paganorum: quæ veritatis cognitioni, id eſt religioni Chriſtianæ, quæ de hic ſermo, tam apte, quam eidem abſurde crudelitas opponitur) & poſt ita inueniebam ſcriptum apud Pomp. Lætum.*

PAG. 102.

144 Inſtituebantur tum in Chriſtiana religione in Cappadocia, & baſilicam fratres extruebant.] *Antequam inſpexiſſem hiſtoriam Tripartitam, opinabar a Cuſpiniano hæc aliter forte fuiſſe ſcripta, nempe ita:* & in baſilica fratres exercebantur. *Et commendabat ſane Vrſpergenſis locus hanc nobis diuinationem, qui ita habet, ex eiuſdem hiſtoriæ libri ſexti initio iuxta Socratem de verbo ad verbum tranſcriptus: Porro (inquit poſt Socratem Vrſpergenſis) Iulianus creſcens, in auditoriis Conſtantinopolitanæ vrbis exercebatur in baſilica, vbi doctores erant, habitu priuato procedens. Cæterum legendo ad tertium eiuſdem li. 6. caput progreſſus, inueni Cuſpinianum hic Sozomeni narrationem attigiſſe, hoc quidem modo ab Epiphanio verſam: Cum adhuc pueri Gallus & Iulianus in Cappadocia agerent, aiunt habuiſſe eos tunc ſtudium, vt maximam baſilicam ad ſepulturam martyris Mamæ extruerent, & inter ſe diuiſerunt opus. Cumq; ambo certarent in ædificio, vt alter alterum ſuperaret, fertur quoddam proueniſſe miraculum: & niſi hactenus ſupereſſent, qui hæc ſe audiuiſſe ab inſpicientibus narrarent, videretur fo-*

ſitan incredibile. Galli namque pars augebatur, & ominine creſcebat: Iuliani vero labores, alii quidem fodiebantur, alii terra ipſa vomente ruderibus implebantur. Aliquando depoſita fundamenta terra copulari non poterant, perinde ac ſi quadã violenta vi ea ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret. Quæ cauſa cunctis apparebat eſſe prodigioſa. Ex illo namque colligebant, non eſſe virum illum in religione Chriſtiana ſanum, &c. Hæc omnia Sozomenus.

PAG. EAD.

145 Vnde ille poſt in campis Argentoratenſibus in paucis militibus.] Lege, cum paucis, quemadmodum habet Sex. Aurelius, à quo & reliqua huius loci ſunt tranſcripta. In eodem habet editio Frobeniana Chonodomarius, conſentiente & Marcellino li.16. pro eo quem iuxta Sichardi editionẽ, & Vrſpergenſem, autor noſter mox appellat Nodomarium. Vtrumque nomen Germanus lingua ſua poteſt agnoſcere (quemadmodum & aliorum regulorum quos eodem in loco ex Alemannis Marcellinus memorat, puta Veſtralpus, Vrius & Vrſicinus, Serapio, Suomarius: & Hortarius, Gundomadus, Mederieus, & Badoncarius, pro quo hic Badomarius legitur) ſignificatione que varia inducere. Propemodum inducor vt credam, hunc à ſuis vocatum fuiſſe Rhing Notmanr/ ideſt, regem Notomarium duaſque voces Marcellinum & Sex. Aurelium pro vna percepiſſe, Khonodomarium.

PAG. EAD.

146 Quadraginta fere millia Romanorum, qui iure belli ſeruiebant, ab Alemannis recepit.] Cum Pomp. Lætus narret duntaxat de vndecim millibus captiuorum receptis, neſcio an in alterutro ſcriptore ſubſit mendum, an potius diuerſos in hoc ipſi ſint ſecuti authores. Mirum vero Alemannorum hac clade, quam adeo exaggerat Sex Aurelius, cæſorum numerũ neq; ab ipſo, neq; Eutropio, neq; D. Hieronymo ad Chronica Euſebii, neq; adeo ab Am. Marcellino, huius Iuliani plus ſatis magnifico buccinatore, eſſe proditum, cum cladem a Conſtantio Conſtantini patre Alemannis non diu ante ea tepora illatam, hi plerię; omnes ad 70. millia occiſorum diſerte commemorent.

PAG. EAD.

147 Vrbem Argentoratum inſigniorem addidit. Lege reddidit, nempe iuxta Læti expreſſiorem narrationē, qui inqt: Multos captiuos abduxit: vndecim fere millia noſtrorũ, qui belli iure ſeruiebant, ab Alemannis recepit: & prope Argentoratum vrbem Galliæ, totũ fere Alemannorũ exercitum perdidit. Iam inde barbaricæ cladis monumentũ habuit, quod niſi cõtigiſſet, vrbi minime nota in obſcuro eſſet Porro lector, ſi huius loci narrationē, cum Sex. Aurelio, è quo deſumpta eſt, conferas, planiſſime conſpicies hunc Iulianum apud eum autorem etiam Frobenianam editione, extare adeo confuſum, vt quadam vix intelligas: inde nimirum, quod poſt Syluani vitam duobus explicatã verſib. (ideoque non magis quã Vetranionis, Magnentii, Decentii, Nepotiani & Galli, a reliquo textu ſeparata inſcriptione ſecandam) præſcriptus ſit titulus Conſtantii, perperam quidem, cum per verſus ſequentes proximos decem ſermo de vno tantum Iuliano habeatur. Quid, quod Conſtantii nomen ante eum quoq; Aurelii locum geminam ſectionem occupati priora, vt communi vita cum Anibaliano & fratre Conſtante: altera, vt peculiare ſeorſim præſcriptũ: adeo vt loco alterutro ſuperfluat Conſtantii nomen: tantum abeſt vt etiam tertio repoſiti conueniat, quo modo extat in Aurelio. Denique, eodem in Aurelio Iuliani tituli ibi demum noua ſectio inſtituitur, vbi vix tria de ipſo verba ſuperſunt: textuſq; ipſe verborũ ita cohæret, vt tantum abrumpi inepte, diſſui vero cõmmode neutiquam poſſit. Palam eſt, eius epitomatis ſectorem primum fuiſſe ho-

minem egregie indoctũ, aut ſupine negligenter
Conſtantii titulum adſcripſerit, quoties periodo
ab eius nomine ordiebatur. At nomen Iuliani
dia etiam videret in periodo, tamen mox noua
præpoſuit. Mihi breuiter menda illa ex Au
derentur poſſe tolli omnes, ſi poſt narratam D
ſtantini Magni mortẽm, præſcriberetur titulu
ctioni, hoc modo:

CONSTANTINVS, CONST
CONSTANTIVS ET I
LIANVS.

Ita ad tres orbis Romani dominatio
eſt Conſtantino, &c. Inde vero ſubiciatur
perpetua, vſque ad Iouianum. Nam vt Conſt
Conſtantino & Conſtante vtcunq; disiungas, c
liano nulla ratione ſeparabis, quod Aurel. ab
lum redit, ac vtroſque commiſcet.

Nihilo dexterius ſunt eodem in authore
& Cæſares aliquot poſt Diocletianũ ſeparatis
ſtincti, qui prorſus cohærẽt, ac nullam ſectione
tunt. Nã primo Aurelius narrat quãdo, vbi &
ne ſinguli Auguſti & Cæſares facti: deinde rep
minib. exitus, ac demum quaſi tertio narrati
te mores eorundem ferme omnium exponit. I
ille ſector Galeriũ Maximianũ non modo in c
morib. ſed etiam exitum vbi quidẽ tribus tan
attingitur, ſuo diſtinxit titulo. At eundem c
tertio capite quæſo? cur non aliis iiſdem duas
ctiones addixit? cur Maximiano Herculio, q
tius imperauit, pleraq; geſſit, ita ab Aurelio v
plerię; ibidem alii commemoratur, prorſus uni
tendum itaq; ſimul cum Diocletiano, rectiſſ
Aurelium Auguſtos ac Cæſares vna inſcriptio
comprehendi poſſe, vſq; ad Conſtantinũ magn
ſtremo autem cõmonere libet, eum ipſum Aure
qui Iuliani titulo media in periodo ſectionem
iam conſummitati ſuæ (vt medicum agens, ac a
gas pro mea virili ſanans cum medicis loquar)
longe fore planiorem, ſi ea quæ ſub finem hui
Cuſpinianus commemorat, itemque Am. M
libro 20. de Iuliano in Galliis per exercitu
Auguſto, & miſſis vltro citroque inter ipſum
ſtantium legatis & literis, veluti commenta
dam vice adhibueris. Pag. 103. v. 34 pro apic
picem, aut caput.

EX IOVIANO.

PAG. 107.

148 Gallis tamen fortiter reſiſtentibus,
atque Herculiis annitentibus, duo elepha
ſunt, cum hoſtium plebe haud parua, trib
Iuliano, Macrobio atq. Maximo] Cum con
ſit alia neu fuiſſe nomina, videbantur prima ſ
poſtrema verba, tribuniſque, &c. ab autore i
ſcripta poſt vocem tamen, aut certo poſt voce
culis, aut annitentibus. Deinde opinabar
dum nihil quidem eſſe, ſed ita intelligendum
que que pugnatores Romani iuxta beluas proſtr
cum hoſtibus oppetiiſſent. Sed cum inuenerim
apud Marcellinum li.25. hanc rem clariſſime
volui eius verba, huc adſcribere, ne quis poſt
mecum hæreret, erroneaq; diuinatione ſe fatiga
inde egredi cœptantes (inquit) adoriuntur nos
preſſi Perſæ: ad quorum fremitũ acceſſumq
bilem equis inter initia turbatis & viris, Io
Herculiani occiſis beluis paucis, cataphractis e
acriter reſtiterunt. Deinde legiones Iouiorũ atq
rum laborantib. ſuis ferentes auxilium, elepha
ſtrauerunt cum hoſtiũ plebe non parua: & in le
lio viri periere fortiſſimi, Iulianus & Macro

Maximus, legionum tribuni, quæ tunc primus exercitus obtinebant.

PAG. EAD.

149 Prima nocte Carras ventum eſt, vbi infelicitate Craſſi tanta trepidatio non fuit.] *At hercle locus clade Romana notus, trepidationē potius augere debebat, vt eius rei exempla ex hiſtoriis produci poſſent. Quare mendum ſubeſſe puto, & pro* vbi *reponendum* nobiles, *nimirum iuxta Læti verba, quæ ita habent: Vbi Carras ventum eſt, infelicitate Craſſi nobiles, tanta trepidatio non fuit. Intellige vero, tantā trepidationem Romanarum legionum non fuiſſe, quanta ſcilicet diebus proximis fuerat: neque ad Craſſi cladem referto.*

PAG. EAD.

150 Et plebem ſuam maxima fortitudine poſt terrorem deformatam conſpiciens.] *Neſcio an hæc integra ſint: certe apud eundem quoque Marcellionum clarius extant, his quidem verbis: Et ſciens populum ſuum, poſt amiſſam maximam plebem, vltimis terroribus deformatum.*

EX VALENTINIANO ET VALENTE.

PAG. 109.

151 Gothi Thracias diripiebant, Africani eaſdem etiam incurſabant.] *Ego hercle vt non legi Thraciam vllo ſeculo per Africanos infeſtatā: ita ex verbis Amm. Marcellini manifeſto deprehendi, locum hunc per amanuenſem ſciolum fuiſſe deprauatum, atque ita caſtigandum:* Africā Auſtoriani incurſabant. *Dictio* Auſtoriani *cum forte minus claris characteribus ab autore eſſet exarata, & ea gens amanuenſi prorſus ignota, & ſi ne puderet, ſiue pigeret eum interrogare, mox ſuo ex capite ſomnium induxit,* Africani eaſdem etiam *pro* Africam Auſtoriani. *Marcellin. enim li. 26. ita inquit: Hoc tempore, velut per vniuerſum orbem Ro. bellicum canentibus buccinis, excitæ gentes ſæuiſſimæ, limites ſibi proximos perſultabant. Gallias Rhetiaſque ſimul Alemanni populabantur, Sarmatæ Pannonias & Quadi: Picti, Saxones & Scoti, & Attacotti Britannos ærumnis vexauere continuis: Auſtoriani, Mauricæque aliæ gentes Africā ſolito acrius incurſabant: Thracias diripiebant prædatorii globi Gotthorum: Perſarum rex manus Armeniis iniectabat, eos in ſuam ditionem ex integro vocare vi nimia properans, ſed iniuſte, cauſando quod poſt Ioniani exceſſum, cum quo fœdus firmarat, & pacem, nihil obſtare debebat quo minus ea recuperaret, quæ ante ad maiores ſuos pertinuiſſe, mōſtrabat. Hæc Marcellinus. quæ ideo quoque adſcripſi prolixius, quo intelligeretur mox verſu 29. particulam* falſo, *quæ verbo* pertinuiſſe *coniuncta eſt, ad verbum* cauſatus *ſyntaxi ipſa eſſe referendam. Porro vt etiam clarius lectori innoteſcat, qui populus Auſteriani fuerint, addam eiuſdem Am. Marcellini locum ſuper hoc alium, ex li. 28. qui ita habet: Hic tanquam in orbem migrantes alium, ad Tripoleos Africanæ prouinciæ veniamus ærumnas, quas, vt arbitror, Iuſtitia quoque ipſa defleuit: quæ vnde inſtar exarſere flammarū, textus aperiet abſolutus. Auſtoriani his contermini partib. barbari, in diſcurſus ſemper expediti veloces, viuereq; adſueti rapinis & cædib. pauliſper pacati in geninos turbines reuoluti ſunt, hanc cauſam prætendentes vt ferunt. Stachao quidam nomine, popularis eorum, &c.*

PAG. EAD.

152 Quo tu rurſus attingendi immunis eſſes, & mecum onus feras.] *Videntur hæc inter ſe pugnare, & ipſum Zonaram requirere, è quo ſunt decerpta. Ego tamen, tantiſper dum eius authoris copiam habuero, hoc in loco putabo ſenſum ſubeſſe apophthegmaticum, adeoq; arguntum, qui lectori oſcitanti non ſtatim pateat: nempe cum Saluſtius Præfectus Orientis miſſionem peteret, quaſi iam emeritus, quique cumprimis adiutor fuiſſet, quo Valentinianus ad Imperii faſtigium eſſet euectus, hoc tulit ab Imperatore reſponſum beneuolentia quidem & humanitatis plenum: Scio Saluſti, te vti amicum fideliſſimum ſtrenue elaboraſſe, quo mihi imperium deferretur: ſed cum ipſe eodē eſſes digniſſimus, ideo maxime in me reiecisti, ne ipſi tibi deferretur. Quare ipſum imperium, onus Æthna grauius, eo modo effugiſſe ſufficiat, neque graueris nunc portiunculam aliquam muneris mecum perferre. Qui volet, alium facile poterit cōminiſci ſenſum, vel potius ipſum inſpicere Zonaram. Ego, quod in mentem veniebat, dixi ſedulo: idq; cum aliquando relegerem, tanto minus diſplicuit, quod noterim apud Fl. Vopiſcum in vita Probi ferme in eandem ſententiā Tacitum recens Imperatorē factum, cum ipſo Probo viro & amico optimo egiſſe inueneră. Locus Vopiſci ita habet: Iam Claudii, iam Taciti iudicia de Probo longū eſt innectere. quis feratur in ſenatu Tacitus dixiſſe, cū eidem efferretur imperium, debere Probum principem fieri. Sed ego S.C. ipſum inueni. Ipſe autem Tacitus Imperator primam talem ad Probum epiſtolam dedit. Tacitus Auguſtus Probo: Me quidem Senatus principem fecit de prudentis exercitus voluntate: attamen ſciendum tibi eſt, tuis nunc humeris magis incubuiſſe rempub. qui & quantus ſis, omnes nouimus, ſcit Senatus. Adeſto igitur noſtris neceſſitatib. tua familia aſſere, vt ſoles, remp. Nos tibi, decreto totius Orientis ducatu, ſalarium quintuplex fecimus, &c.*

PAG. 111.

153 Quo accreſcentibus venis, cum nihil ſanguinis emitti poſſet.] *Pro* accreſcentibus, *lego* areſcentibus: *iuxta Pomp. Lætum, cuius & reliqua hæc omnia ſunt verba: Am. Marcellinus libro 30. prolixe ac graphice huius Imperatoris interitum deſcribit, inter alia ita narrans: Vnus tamen repertus, venam eius iterum ſæpiuſque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate calorum ambuſtis: vel, vt quidam exiſtimabant, arefactis ideo membris, quod meatus aliqui, quos hæmorrhoidas nunc appellamus, obſerati ſunt, gelidis frigoribus concruſtati. Hadio tamen, vel potius eius opera, accreſcentes venas pro tumeſcentes vertit. At iſta ratione tanto facilius vberiuſque ſanguinem exire oportebat. Quid igitur hic aduertiſſet vſpiam mendarum, qui nec ad phyſicas quidem rationes reſpexit?*

PAG. 112.

154 Superato Iſtro, qui limes erat longe à regione trans Tanaim venientis, vagi Pannonias.] *Hæc & mutila & tranſpoſita, deprauataque reſtitues commode ex verbis Læti, quæ ita habent: Interea Hunni ſeu Alani, qui ſunt Tartari, & Nomades Scythæ, qui longe ante a regione trans Tanaim venerant, ſuperato Iſtro, qui limes erat, vagi Pannonias, &c.*

PAG. EAD.

155 Atalarichus rex Geuitugiorum, qui bellicoſi ſunt Tanais accolæ.] *Apud Marcellinum libro 27. lego, Greutungos bellicoſam trans Iſtrum gentem, eiuſque iudicem potentiſſimum Athanaricum: Pomp. Lætus hæc narrans, nomen habet Gruitugrorum: quod ego prætulerim, quaſi hæc peculiaris Vgrorum (qui poſtea Vngari) fuerit natio. Vgros autem & Hunnos non eſſe diuerſos, ſed potius eoſdem populos, ſatis videntur innuere Agathius lib. 3. de bello Gotthorum, & Iornandes initio Geticorum.*

EX GRATIANO.

PAG. 114.

156 Exceptus itaque à Gratiani legationibus Maximus.] *Legi oportere* legionibus, *tum res ipſa, tum Sex. Aurelius clare oſtendunt. Verſu item præcedenti* illuc *lege, pro* illinc: *& Verſu 35.* annos, *pro* annis.

PAG. EAD.

157 Velox corpore, qui curſu, palæſtra, ſaltu coruo. ſuperaret.] *Quis vnquam coruos a curſu aut ſaltu non dico laudauit, ſed laudare vllo modo potuit? Quare vel puer videat, ab autore ſcriptum fuiſſe* ceruos, *pro* coruos. *Attamen Hedionis adiutori comparatio hæc admodum viſa eſt bella, Gratianique Imperatoris laus inſignis, quod coruus eſſet agilior. ô fidelem interpretem.*

PAG. EAD.

158 Sommæ voluptatis, diuinæque artis deſtinata ſibi ferite.] *Cuius facile apparet mutila hæc eſſe: ſed non quiuis mox apte ſuppleuerit inconſulto Aurelio, qui ita loquitur: Nihil aliud die noctuque agere, quã ſpiculis meditari. ſummæq; voluptatis, diuinæq; artis credere, ferire pertiſe ſibi deſtinata. Pag. 115. v. 1. pro* Quaſi ad cognoſcendam, *lege,* Qui ſi ad cognoſcendam: *vt ipſo ex argumento, Egnatiique narratione comprobatur.*

PAG. 115.

159 Reſpondiſſe fertur, haud eſſe mirum ſi ſeruus contra dominum ſuum contemptui habuerit.] *Neſcio quid ſibi velit vox* contra, *niſi forte pro viciſſim accipias: & aut hic locus ſatis ſit ſincerus. Res quidem ipſa, & reſponſi dati pungens argutia, ex ſequentibus plane intelligitur. Traianus Magiſter militia, vt ſcribit Abbas Vrſpergenſis, miſſus cum exercitu contra Gothos, & ab iis victus, atque Valente ipſo Arrianorum propugnatore, vti molli & ignauo obiurgatus, reſponſo ferme ſimili ſe defendit, inquiens Non ego victus ſum, ô Imperator: ſed tu, qui contra Deum pugnas, Barbaris numen eius concilias. An neſcis, quos ab Eccleſia expuliſti, & quibus eas tradidiſti? Attigit hoc loco & ſuperiore genuinum ſenſum Hedio. His autem iam annotatis, inueni hanc ipſam rem plene explicatam apud Niceph. Calliſtum in Eccleſ. hiſtoriæ li. 12. c. 21. Narrat ille, Theodoſium Imp. vbi de ſucceſſibus Maximi tyranni, qui orthodoxus erat, & de Valentiniani Imp. iunioris, qui Arrianos ſequebatur, fuga cognouit, putauiſſe non mirandum eſſe, quod in tanto metu Imperator iuſſet: tyranno autem tantum ſuppetierit virium, vt Imperatorem in fugam verteret. Ille enim, inquit, recta fidei opinioni ſubſidiũ fert: Imperator vero, dum rectam ſententiam oppugnat, contra Deum bellũ mouet. Et tu quidem cœleſti armatura nudatus, fuga te commiſiſti: ille autem recta opinione munitus, ſuperior eſt, & hoſtẽ ſuum vincit. Prorſus enim vera pietatis autor & legislator eius adeſſe ſolet. Atque hæc quidem, cum longe adhuc abeſſet, Theodoſius ad Valentinianum ſcripſit. Hæc Nicephorus.*

PAG. 116.

160 Nam alter occiſus pene quieuit. *Videtur legendum* nã frater (*vel* alter) ocioſus pene quieuit. *quaſi dicat author: Satis eſt ſuper vno Gratiano tetraſtichon condere, cum alter nihil memoratu dignum geſſerit, ſed fere ocioſus deſederit.*

EX THEODOSIO.

PAG. EAD.

161 Succeſſorem fore Valentis habiturum nomen, cuius initium à theta Græca litera ſumatur.] *Quanquam author ipſe hanc eandẽ rem ſupra ipſo in Valete, ſcilicet Pag. 111. ex Io. Zonara copioſe narrauit: tamen quia præſens locus ex Sexto Aurelio decerptus videtur, iſque aptius hæc dicere, tametſi & ipſe quibuſdam in codicib. menda non carens: puto operæprecium, integrum eius locum ex editione Frobeniana huc apponere. De hoc etiam, inquit, oraculo in Aſia diuulgatum eſt, eum Valenti ſucceſſurum, cuius nomen è* Θ & Ε, Ο *atque* Δ *literis initiaretur. Qua cognatione principii deceptus Theodorus, cum ſibi imperium præſumeret, ſceleſta cupidinis ſupplicia percepit. Socrates in Tripartita hiſtoria lib. 7. cap. 35. paulo aliter, ac ſimplicius quidem, vt hominem Chriſtianum decuit, narrat, Valentem ex indicio dæmonis cuiuſdam adiuratì (prodiis quatuor literas ſcilicet* Θ Ε Ο Δ, *nominis poſt Valentem imperaturi) plurimos tanquã imperiũ inuaſuros occidiſſe. Aliter & Am. Marcellinus li. 29. hanc rem narrat. nempe Patricium & Hilarium quendã de Valentis ſucceſſore per tripodem ab ipſis conſecratam diris auſpiciis, ac tandem magicis motã reteb. quos & ibidem depingit, inquiſiuiſſe, ac duas eliciuiſſe ſyllabas, è quibus Theodorũ quendam portendi imperio capeſſendo cognouerint. Hinc vero cædes & ſupplicia immaniſſima ſontibus, iuxtaque inſontibus per Valentem irrogata, quæ ordine & prolixe ipſo ab Marcellino perſcripta, lachrymoſa loco tragœdia qui volet legere poterat. Ibid. verſ. 31. pro* tam vultu quam ſucceſſu, *lege* inceſſu: *vti res poſtulat ipſa, & habet idem Sextus Aurelius.*

PAG. EAD.

162 Vinoleotiam tamen, & triumphaodi cupiditatem.] *Hæc recte habere ideo commoneo, quod apud eundem Sext. Aurelium quidam codices pro* vinolentiam, *perperam habent* violentiam. *Neque enim vllius violentia aut tyrannidis Traianus in hiſtoriis taxatur: ſed vino ciboque plus æquo deditum fuiſſe, nominatim id teſtatur Aurelius. Mox verſ. 37. pro* facit, *lege* fecit.

PAG. EAD.

163 Fertur cum in ſomniis.] *Ego legerem,* Fertur cum in ſomnis. *Nã & ſupra in Gratiano, Pag. 114. v. 23. ita inquit: Quod Theodoſius nocte quæ præceſſit in ſomnis vidit, ab antiſtite ſcilicet Antiochenſi chlamyde ſe veſtiri, & corona ornari. Item inferius pag 117. v. 55. De felici pugna euentu in ſomnis vidit. & iterum ibidem:* duos viros in ſomnis viſos. *quo modo & Vrſpergenſis loquitur. Atque hæc ſolum de authoris conſueta phraſi profero: neutiquam interim negans, quin & in ſomnis viſum recte dicatur, quomodo & Ciceronis alicubi, & Ælio Spartiano in vita Alexandri Seueri extat, dum ſcribit: Mater eius pridie quam pareret, ſomniauit ſe purpureum dracunculum parere. Pater eadem nocte in ſomnis vidit, alis ſe Romanæ Victoriæ, quæ in Senatu, ad cœlum vehi. Vide quiddam ſimile a nobis obſeruatum ſupra in Conſtantino Magno, Annotatione 130.*

PAG. 117.

164 Imperator Maximum Victorem ac Eugenium tyrannos.] *Diſtingue poſt* Maximum, *ne vnum intelligas, qui duo diuerſi ſunt: ſcilicet pater ac filius. de quibus idẽ Aurelius, & clarius infra narratur v. 16. Item Verſu 10. pro* relato, *lege* relicto. *Vtramque mendam Hadio quoque viderat. Pagina 118. Verſu 16. pro verbo* grauatus, *habet Abbas Vrſpergenſis (cuius & reliqua hic omnia ſunt verba)* prægrauatus: *vti* celebrabat *pro* celebrabant.

PAG. 119.

165 Mortuæque ante diem nuptiarum obiiſſent.] *Vtinã hercle obeuntes, non mortuæ. Itaque ab authore potius ita ſcriptum fuiſſe opinor,* & vtræque ante, &c. *Arguunt hoc verba Vrſpergenſis, qui ita inquit: Cuius duæ filiæ, Maria & Hermantia, altera poſt alteram principi Honorio deſponſatæ ſunt, ſed vtraque virgines defunctæ ſunt. Poſſet etiam pro* obiiſſent, *lege* eſſent. *Iornandus ad medium ferme libri de rebus Geticis, hãc rem ita narrat: Stilico patricius & ſocer Honorii Imperatoris: nam vtramque eius filiam, id eſt Mariam & Ermantiam, quas ſibi princeps vnam poſt vnam ſociauit, vtramque virginem & intactam Deus ab hac*

loco

luce migrare præcepit. Hadionis belluſ ille adiutor locum mendeſum magis etiā mutilauit , ac inſuper ſenſu tam inepto induit, vt referre pigeat.

Pag. 120.

166 Victores inuocantes deos, quod ius gentium violatum ſit indignati, furibundo animo Liguriam reuertuntur, vnde iam tranſierant, eiuſque ſpoliis potiti Emiliam pari vaſtatione populantur. Flamineæque aggerem inter Picenum & Thuſciam vſque ad vrbem Romam.] *Pro* victores, *legi oportere* vltores, *vides opinor vnuſquiſque paulo eruditior. Reliqua videor commodius emendare non poſſe, quam ſi Abbatis Vrſpergenſis, è quo hic locus decerptus eſt, verba adſcripſero, quæ ita habent: Iam in Gallias pergere nolunt: ſed furibundo animo cœptum iter deſerentes, in Liguriam, quam iam tranſierant, reuertuntur: eamq; ſpoliantes, Æmiliam pariter & Flaminiam deuaſtant. & per Thuſciam vſque ad Romam diſcurrentes, quicquid ex vtroque latere fuit, in prædam diripiunt. Hæc ille: ſed, quod poſtea demum comperi, ad verbum pene tranſcripta ex paulo ante adducto Iornandis loco ad medium libri de rebus Geticis. Strabo lib. 5. ſcribit, C. Flaminium collegam M. Lepidi in conſulatu, victorem Ligurum, ſtrauiſſe viam Flaminiam ex vrbe Roma per Thuſciam & Vmbriam, vſque Ariminum. Æmilius autem collega viam Æmiliam a Placentia, vt Flaminiæ committeret, Ariminum produxit. Quin & Octauianus Auguſtus, vt in ipſius vita capite 30. ſcribit Suetonius, quo facilius vndique vrbs adiretur, aliquando ſibi deſumpſit Flaminiam Arimino tenus muniendam. Conſtat autem, Flaminiam poſtea comprehenſam fere ſub Exarchatus nomine, cuius quidem ditionis erant, Rauenna, Ceſena, Cernia, Forum Liuii, Forum Rueninerum, Forum Cornelii, Bononia, Mutina: quæ omnia Pipinus Romano Pontifici olim donauit, comprobantib. eam liberalitatem deinde filio quoque Carolo Magno, & nepote Ludouico Pio, Imperatoribus, indito nomine Romandiola: vt abolita Exarchatus Græca appellatione, lubentioribus animis ac conſtantiore fide Romanam vrbem caput agnoſceret.*

Pag. 121.

167 Rauennæ factæ ſunt.] *Ab amanuenſi male ſine aurito ſine oculato, omiſſa eſt vox* nuptię. *Ver. 47. p* filios, *lege* filias: *&* integritate, *p* integrate: *tū alia quædam hac ipſa & ſequenti pagina diſtingue rectius, quam ſunt excuſa. Pag. 123. ver. 14. vt hexametrum priorem confuſum reſtituas, pro* frater & Honorius, *lege* & frater Honorius. *Item Pentametro altero lege* pati, *pro* patti.

EX MARTIANO.

Pag. 129.

168 Vandalis omnino infeſtantibus.] *Videbatur primum pro* omnino, *legi oportere* omnia. *Sed poſt lecto Abbate Vrſpergenſi, deprehendi potius deſiderari dictionem* regnum. *Sic enim ille: Nam cum Parthis & Vandalis omnino regnum infeſtantibus pacem inſtituit. Pag. 129. verſ. 40. pro* Nonades, *lege* Nomades: *quo modo idem Abbas Vrſpergenſis habet. De Blemmyis autem, quorum ibidem mentio, Æthiopiæ populis, ita ſcribit Plinius libro quinto, capite octauo: Blemmyis traduntur capita abeſſe, ore, & oculis pectore adfixis. De iiſdem quoq; extat lemuſcula quidem, ſed prorſum arguta narratio, ſub finem ſermonis genethliaci à Mamertino rhetore dicti quondam Maximiano Herculio Auguſto. Id quod ego opera iampridem ſumpſi in emendandis omnibus iis panegyricis qui apud Viennam Auſtriæ vno impreſſi volumine extant, olim ab ipſo quoque Cuſpiniano noſtro, vt quidem teſtatur nuncupatio, caſtigatis lubens aliquando ſtudioſis communicabo: interim & hunc ipſum Mamertini locum ita referens, quemadmodum citra codicis vllius antiqui fidem mihi viſus eſt legi poſſe ſyncerius. Vbi igitur inter reliquas ſeculi ſui felicitatis recenſet, quod barbaræ nationes omiſſis Romanis ſe ipſæ mutuis cladibus poſſundent atque conficiant, tum ita ſubiungit: O magnam vim muneris veſtri, non iſta modo aliaque gentes, quæ viribus terribiles, quæ fiducia inſtructa, ad perniciem immanitatis vtuntur armis: ſed etiam Blemmyes illi, vt audio, leuibus modo adſueti ſagittis, aduerſus Æthiopes quærunt quæ non habent arma, & pene nudis odiis prælia internecina committunt. Hæc ille. Eadem vero Pag. verſ. 55.* perfidiſſimum, *diſſolue in duas voces. Pag. 130. verſ. 21. pro* Licerius, nepos Auguſtulus: *lege & diſtingue,* Liberius, Nepos, Auguſtulus: *quemadmodum infra ſub finem Seueri pag. 132. copioſius hi tyranni memorantur.*

EX SEVERO.

Pag. 131.

169 Eurichus vero Veſogothorum rex Auarnam Galliæ ciuitatem occupauit.] *Videbatur pro* Auarnam, *vocem nihili, forte legendum* Auaricum. *Sed mox verſu 21. clare oſtendit, legendum eſſe Aruernam populum nimirum etiam proximiorem Tholoſatibus, vbi tum Eurichus ille Veſogothis imperitabat, teſte Iornande, è quo hæc ſunt deſumpta. atque etiam verſ. 42. verba quædam, ſed perperam tranſcripta, quæ emendate ſic legis. Gallias ſuo iure viſum eſt occupare. Denique verſu 14. huius paginæ opinor pro* Ciliacus dolor, *legendum eſſe* cœliacus. *Hadionis vicarius cum forte non intelligeret, atque pigeret inquirere quid hoc eſſet morbi, ſimpliciter delere vertiſſe ſatis duxit. Quis autē ſit morbus cœliacus, lege apud Galenum de Locis adfectis lib. 6. ca. 2. copioſe apud Aetium Tetrabib. lib. 3. Serm. 1. cap. 37. item apud Cornelium Celſum lib. 4. cap. 12.*

EX ZENONE.

Pag. 135.

170 Sed neque hoc omittendum cenſeo, quod ſub hoc Imperatore Anaſtaſio.] *Quis non videat, hæc quæ ſequuntur omnia, ad finem ipſius Anaſtaſii, qui mox ſequitur, non huius Martiani, pertinere? Videtur autem ipſe author inter relegendum quæ iam abſoluerat, incuria appendicem hunc loco non ſuo adſcripſiſſe: id quod Hadio quoque recte viderat.*

EX ANASTASIO.

Pag. 136.

171 In Eunuchis ac Dioſcuri lapſus hæreſim.] *Legendum eſſe* Eutychis, *pro* Eunuchis, *docet nos res ipſa: tum verſ. 36. pag. ead. & verſ. 42. pag. 137. Reliqua huius paginæ errata aperta ſunt. Eadem hac pag. 136. ver. 8. emendata erit lectio, vbi pronomen* illis, *poſt verbum* ſcripſimus *tranſpoſueris: quo modo & Hadio legit. Item verſ. 30 diſpungenda omnino parentheſis. Nec porro ſcio, an verſ. 33 pag. ead pro* appoſitas, *rectius legeretur* oppoſitas. *Et pag. 137. verſ. 13. hæc tria verba,* Sed Selimantheum Longinum, *per incuriam repetita, induces: & omnia quæ poſt ſemel nominatum Longinum Selimantheum ſequuntur, vſque ad vocem* militię, *in parentheſi leges. Item pag. 138 verſ. 2.* extruxit, *pro* extraxit: *vt recte vtrunque vertit Hadio. Et pag. 139. verſ. 5.* percitus *pro* paratus.

EX IVSTINIANO CÆSARE.

Pag. 139.

172 Ob factionem Venetam & Parſinam, in qua X L. fere hominum milia occiſa ſunt.] *Pro* Parſinā, *lege* Praſinam. *Has autem factiones aurigatorum fuiſſe, quæ a coloribus veſtis, aut cærulea aut viridis nomen indepta, ludis Circenſibus olim contendebant, ſuas vnaquæque populi habens partes ac ſtudia: tum præterea fuiſſe alias duas, ſcilicet albam & rufam, quibus Domitianus Imperator, teſte Suetonio, duas ſuperaddidit, vnam panni aurati, alteram purpurei, notum eſt*

doctorum, qui ignoret, opinor. Quanquam Hadionis vicarius ſane parum intellexiſſe hæc videtur, vt qui & Venetos & Paſinos hominibus etiam Germanice tantum callentibus Latine reddidit: ac bona quidem fide, nempe mendoſe, vt extabant.

Quum vero in vrbe Chriſtiana, ſub Auguſto Chriſtiano, hiſce duab. ex factionibus, tanta clades emerſerit, quis iā miretur ethnicos ſpectatores, dū pars huic, pars illi fauet ac plaudit factioni, toties in calamitoſas prorupiſſe pugnas & dimicationes: aut A. Vitellium, vt ſcribit Suetonius, quoſdam de plebe ob id ipſum quod Venetam factionem clare maledixerant, interemiſſe: aut Baſſianū Caracallam in populum Romanum atrociter deſæuiſſe, quod vnum aurigatorem ludibrio habuiſſet? Atq. hinc eſt, quod Plinius in Panegyrico ad Traianum, inter eius quoque laudes recenſet, ſub ipſo libera eſſe ſpectantium ſtudia, & ſecurum fauorem. Nihil autem omnino horum euen. ſſet populo, ſi obſeruaſſet modo breuem illam, ſed plane aureolam doctrinam, quam Epictetus philoſophus in Enchiridio præſcripſit eis qui ad ludos aut ſpectacula accedunt. Quia vero in hanc hiſtoriam incidere poſſunt vetuſta ti Romane minus quoque periti, aut his de factionibus duntaxat e vulgatis Grammaticorum commentariis edocti, libet huc adſcribere Plinii Secundi è lib. 9. epiſtolam, breuem quidem illam, ſed quæ admodum graphice populi Romani in ſpectandis Circenſibus iſtis morem, ſtultamque voluptatem, ſeu potius inſanam libidinem depingit. Apud Blondum lib. Romæ triumphantis II. eius epiſtola initium ſub Ciceronis nomine perperam refertur, tum mendoſe mutileq. At nec in Aldi & Cratandri editionibus eadem Plinii epiſtola vitiis vndequaque caret. Ego ita eam legerem, atq. diſtinguerem:

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundiſſima quiete tranſmiſi. Quemadmodum, inquis in vrbe potuiſti? Circenſes erant, quo genere ſpectaculi ne leuiſſime quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil quod nō ſemel ſpectaſſe ſufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, inſidentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla: nunc fauent panno, pannum amant: & ſi in ipſo curſu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium fauorq. tranſibit: & repente agitatores illos, illos equos, illos quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta auctoritas, in vna viliſſima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica: ſed apud quoſdam graues homines, quos ego quum recordor in re inani, frigida, aſſidua tam inſatiabiliter deſidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentiſſime otium meum in literis colloco, quos alii otioſiſſimis occupationibus perdunt. Vale.

Quemadmodum vero & idem Romanus populus annis fere trecentis poſt Plinii ætatem, in Ludos Circenſes adhuc inſanierit, exponit Am. Marcellinus lib. 28. quo loco mores ſtudiaque vniuerſi populi Romani ſpeciatim ac graphice quidem depingit, ita ſcribens: Haſtenus de Senatu: nunc ad otioſam plebem veniamus, & deſidem: in qua nitent & nominibus cultis quidam calceorum expertes, Cimeſſores, Statarii, Semicupæ & Serapinæ, & Cicimbricus cum Gluturino & Trulla, & Lucanicus cum Pordaca & Salſula, ſimilesque innumeri: hi omne quod viuunt, vino & teſſeris impendunt, & luſtris & voluptatibus, & ſpectaculis: eisq. templum & habitaculum & concio & ſpes omnis Circus eſt maximus. Et videre licet per fora & compita, & plateas & conuenticula, circulos multos collectos, in ſe controuerſiis iurgiis ferri, aliis aliud vt fit, defendentibus. Inter quos hi qui ad ſatietatem vixerunt, potiores a… te longæua, per lanos & fora clamitant ſæpe: r… cam ſtare non poſſe, ſi futura concertatione qu… vindicat, carceribus non exiluerit princeps, &… flexerit metam. Ex optato die equeſtrium lu… luceſcente, nondum ſolis puro iubare, fuſi om… nant præcipiti, vt velocitate currus ipſos ant… tatores: ſuper quorum euentu deſciſſis votoru… anxii plurimi agunt peruigiles noctes. Præt… eiuſdem quoque Am. Marcellini lib. 14. v… tractauerat argumentum, extant hæc verba… bilium inſtituta. Ex turba vero imæ ſortis &… na, in tabernis aliqui pernoctant vinariis: no… labris vmbraculorum theatralium latent, qu… nam imitatus laſciuiam Catulus, in ædilitate f… dit omnium primus: aut pugnaciter aleis cer… ſono fragoſis naribus introrſum reducto ſpiri… pantes: aut quod eſt ſtudiorum omnium max… ortu ad veſperam ſole fatiſcunt, vel pluuiis, p… rigarum equorumque vel præcipuas delicias… Et eſt admodum mirum, videre plebem in… mentibus ardore quodam infuſo, cum dim… curulium euentu pendentem. hæc ſimiliaque… bile nihil vel ſerium agi Romæ permittunt. F…

Ignotum mihi eſſe ingenue fateor, quib… authoribus Cuſpinianus hauſerit ea quæ in f… tuum Phoca Imperatoris Pagina 150. ſcrib… Praſinam & Venetam factionem per Orient… gyptum ciuil a & inteſtina bella tum multa… autem Praſinos & Venetos populos Erythræ… las, iam inde ab Antonini Veri principatu… Romanis legionibus, qui ad belligerantes in… hos populos aliquando miſſa ſunt. Ego de Pra… neta aurigatorum factionibus, ea quo iam… plurima legi alia: de Praſinis populis, aut V… rythreo ſinu, nihil vſpiam. Zonaram nu… vidi. Procopius & Paulus Diaconus ad me… rant hæc incubranti, quos alias quidem hæc… lere non prætermiſiſſem. Poſt vero inuenio P.… Longobardicorum libro quarto, capite vnd… quidem ſcribere, quod tempore Phocæ Impera… ni & Veneti per Orientem & Ægyptum ci… fecerint, ac ſeſe mutua cæde proſtrauerint. Erythræi ſinus gentes non memorat, ita ego… bus aurigatorum intelligere malo: quæ etiam… Conſtantinopoli tum in ſe, tum in alios mu… trauerunt ſub Iuſtiniano noſtro Cæſare, qu… factionem vſque ad inſaniam adamauit &… Nicephoro Calliſto in Eccleſ. hiſtoria libr. 1… qui de eiuſdem libro quoque decimo octauo… dragesimo narrat, ſed non vt Erythræi ſinus ge… quirat, ſi libet, ipſe lector philologus. Cæter… dente Pagina 139. *verſ.* 41 pro impil, *lege* im… *Pag.* 141. *v.* 3. *vt ſenſum commode expedi… parentheſim vſque poſt verbum* coegit, *ac p… quentem copulam Et diſpunges. Item verſu* 1… *leges* Quem. *& Pag. ead. verſu* 23. Porſena… ſoo. *& Pag.* 142. *verſ.* 26. indiceret, *pro ind… ibidem verſu* 30. fauentis. *& verſu* 24. hun… *Pro complenda autem huius Imperatoris vi… tiæ eius appendicem, quam ad Martiano… peram adſperſum ſupra annotauimus.*

EX IVSTINO MINOR…

PAG. 144.

173 Anno ſalutis quingenteſimo cente… ſimo.] *Hinc quoque deprehendis amanuen… imperitiam. Quid enim ſuſpicari poſſis ali… procul Cuſpinianus numeris notis ita ſcripſ…* ſalutis D. C X X. *Amanuenſis clarius volen… re putauit, quemadmodum nota M. per mul…*

ſic quoque D. non niſi ſua voce Quingenei peculiariter poſſe exprimi, nec vlla Centena admiſceri. Dixit ergo, Quingenteſimo centeſimo: *cum vna voce dicere debuiſſet,* Sexcenteſimo. *Super eo vero quod author hic memorat, Exarchatum durasse annos* CLXIIII. *vide plenius rem omnem infra ſub finem Conſtantini, vbi narrat durasse annos* CLXXV.

EX TIBERIO.

Pag. 145.

174 Poſtquam ex duobus principalibus io cognominem ſibi regiam.] *Pro* duobus, *legendum eſſe* ædibus, *nemo opinor negauerit. Sic in Cōmodo apud Lampridium pro* Palatinis diebus, *Alciatus noſter emendauit* Palaonis ædib. *Hadio vt ædes addidit, ita duas reliquit: perinde ac ſi Sophia etiam ante emigrationem duobus regiis habitaſſet domicilis, quaſi duabus ſediſſet ſellis, quod dicitur. Pagin. ead. verſ. 4. pro* Cepheu, *lego iuxta P. Diaconum* Clebem, *ſeu* Clepbem, *hocque ipſum etiam in M. Palmeris annalibus pro fatali dictione* Daphoo *repone. Pag. 146. verſ. 9. lege* eloqui, *pro* alloqui. *& pag. 148. verſ. 53.* proſequatur, *pro* proſequitur. *Neſcio an pag. 149. verſ. 36. legendum ſit* lanxerat, *aut* fecerat *pro* lixerat. *Ibidem ver. 44. lege* debilitatus, *pro* debilitato.

EX PHOCA.

Pag. 150.

175 Vt libertatem verbis tutaretur.] *Et vita Mauritii proxime præcedens, & res ipſa demonſtrat, hic pro* verbis, *legi oportere* vrbis. *Reliqui tamen interpres eam vocem, qua hoc in loco nihil poteſt fingi abſurdius. Quis enim ſummo Pontifici erat præſidii, ſi adflictam Italiam Imperator contra Longobardos verbis tutaretur? Equidem præceptor noſter Vdalrichus Zaſius, dum viueret, idem Germaniæ noſtræ, quod Italiæ quondam Papinianus, Legum ille vertex, & tot illuſtrium Iureconſultorum veluti parens & educator, Reſponſo 15. falſe taxat Præſulem quendam Germaniæ hippocentauris prædonibus plus iuſto indulgentem: qui negociatori cuidam ſpoliato, ipſumque vt dit ionis, in qua nummis exutus fuerat, dominum ad accepti damni reparationem iudicio conuenienti, inde volebat ſatis facere, quod edicta in prædones publice propoſuiſſet, vt cunque viarum cuſtodia manum militarem, aut nullam, aut non niſi ſimulato adhibuiſſet. Hunc enim ſcite depinxit colorem Zaſius, inquiens: Qui ſolis edictis tutelam & ſecuritatem territoriis parare volunt, ſimiles ſunt his qui ex muro (vt in prouerbio eſt) ad pugnam hortantur. Itaque & verbis & facto ipſo, manuque & cuſtodia militari paranda eſt quies publica in territoriis, & cuſtodienda contra prædones itinera. Mox autem Pagina 150. verſu 31. inter* Praſini Veneti, *inſere* copulam &.

Pag. ead.

176 Et regis metu ſoluti, vndique irruebant.] *Videtur hic alicubi interponenda omiſſa dictio* hoſtes. *Colligis hoc infra Pagina 152. verſ. 5. dum inquit:* Perſæ metu liberati, ex Ægypto Africam inuadunt. *Cum hæc iam diuinaſſem, inuenio poſtea vocem* hoſtes *non deſiderari: ſed legi oportere* reges, *pro* regis. *Sic enim Latius:* Itaque ex omni parte regis ſoluti metu irruebant. *Intellige autem, Reges Barbarorum, ſiue hoſtium.*

Pag. 151.

177. Ita comitatus Tribunus, quos diſcerpi volebat.] *Legendum forte* ira concitatus, Tribunis quos, *&c. aut iuxta præcedentia, quæ de ſæuitia in ſuos narrant pro* Tribunis *legendum* vtriſque: *id eſt, genero & filia. Vtcunque ſit, mihi locus parum ſincerus videtur. Ibid. verſ. 59. vbi extat,* ad huncin modum. *ſi ſcæ an legendum eſt pro* ad, *ſine* nec, *pro* in: *hoc reliqui* censeo. *& mox verſu 40.* eam *pro* ea *legito. Pag. 152. verſu 34. pro* cum, *lege* tum. *Et pag. 153. verſ. 6.* reliqui, *pro* reliqua. *Pag. ead. verſ. 25. repone* mutuis, *pro* mutus, *niſi cum Hadiono malis legere* multis.

EX HERACLIO.

Pag. 153.

178. Hinc fœdere cum Heraclio percuſſo, omnes captiui Romæ qui apud Perſas erant, Tyberi reſtituti.] *Quis obſecro puer non videat, pro* Tiberi, *hic legendum eſſe* liberi? *Hadionus tamen vicarius & hic ſuo more Tiberim facit oppidum, in quo ſit facta captiuorum reſtitutio. Eadem prope inſcitia eſt, mox verſ. 31. pro* labe, *non legiſſe* lege.

Pag. 154.

179 Eius permiſſu fecerunt.] *Quæſo quid liberis Gothorum & Francorum Regibus, Romanoque Imperatori tantum nō imperantibus, opus erat Heraclii permiſſu? Itaque legendum cenſeo* precibus, *pro* permiſſu: *quemadmodum diſerte Vrſpergenſis, & Regino memorant, Heraclium hoc a Dagoberto petiiſſe, vt Iudæos omnes baptizaret, aut regno ſuo expelleret.*

EX CONSTANTE.

Pag. 155.

180 Inſulamque Rhodon receperunt.] *Non lego Rhodum prius vnquam Saracenorum fuiſſe. Itaque legendum hoc eſt* ceperunt. *Et ni fallor, particula* re *ex præcedenti verſu a verbo* libere, *per librarium oſcitantem huc eſt decerpta. Mox. pag. 156. verſ. 8. diſpunge parentheſim ante* Tot enim, *&c.*

EX IVSTINIANO MInore.

Pag. 158.

181 Fuiſſet Zacharias à Pontifice Romano primo ingreſſu deſcriptus, niſi Pontificis authoritas interceſſiſſet, qui eum periculo ſeruauit.] *Scripſerat author forte, a* Pop. Romano. *Amanuenſis indoctus mox ſcripſit* Pontifice: *quum quidem ſequentia verba clare oſtendant, legendum* à Populo Romano. *Item* diſcerptus, *pro* deſcriptus. *Verſu 50. pro* proficiſcenti Cæſari, *lege* proficiſcente Cæſare.

Pag. 160.

182 Eo compoſito ad ſupplicium rapiebatur.] *Præcedentia fere perſuadent, vt ipſo ab authore hic ſcriptum fuiſſe credam* è ſympoſio, *pro* eo compoſito. *Interpres cum hæſitaret, maluit hæc verba tranſilire, quam vertere. Ibidem verſ. 25. & infra locis pluribus pro* Oomuſio, *lege* Homouſio. *Qua autem cura & conſtantia ſancti illi orthodoxi patres id verbum, id eſt filii Domini noſtri* Ieſu Chriſti, *cum Deo patre conſubſtantialitatem contra Arium hereticum, eiusque ſectatores defenderint, luculenter memoratur (præter Conciliorum libros, & Theologorum ſcripta) initio libro 10. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ per aliquot capita. Item in hiſtoria quam vocant Tripartitam lib. 1. cap. 12. vſque ad eius libri finem. & lib. 2. iiſdem capitibus aliquot primis, & copioſius 7. capite. & libr. 4. capite 24. & lib. 5. cap. 7. & 8. & cap. 34. Diuus Hieronymus in Chronicis ad Euſebiū hæc ſub Ioniano extant verba: Synodus Antiochiæ a Meletio, & ſuis facta, in qua homouſio & homuſio reiecto, mediū inter hoc homoiuſion Macedonianū dogma vindicauerunt. Libet in Lectoris philologi gratiam apponere hac de re breuem, ſed bene perſpicuum Cælii Calcagnini, viri literatiſſimi, locum ex libr. Epiſtolarum 2. In ſacro Concilio, inquit, quod Arimini annis abhinc plus mille celebratum eſt, accipimus ſanctiſſimos patres Arianorum aſtu traductos atque illuſos fuiſſe. Quum enim diſceptaretur, an inter perſonas Diuinitatis pater ac filius eiuſdem eſſent ſubſtantia, quod* ὁμοούσιον *Græci vocant, nonnulli damnati*

dogmatis profeſſores in viros ſimplices, ſed ſinceros interrogaſſe dicuntur: An vero vos Deum vnum trinumq́ agnoſcitis, an magis colendum putatis? At boni viri quid eſſet omnino prorſus neſcientes, ſe Deum vnũ, trinumq́ agnoſcere & venerari, omnino vero ignorare, atq́ adeo abhorrere fatebantur. Ex quo eorum dolo ſenatusconſultum factum eſt, Chriſtianos nequaquam omnino credere. Ad quam maculam eluendam, proximis annis opus fuit Nicœnſe-concilium cogere, in quo anteacta rexta ſunt, & vere ſanctiones aſſerta. Hæc Caleagninus. Itẽ *verſ.* 31. *pro* dediti, *lego* deleti. *& pag. ead. ver.* 55. *pro* odio & tum, *lege* ocio & tamen: *quæ nec interpretem fallere potuerunt menda.*

Vide Nicepuorũ Calliſtum in decennis locis eccleſiaſticis.

EX PHILIPPICO BARdanio.

PAG. 161.

183 Impetium Principis poſtulatum.] *Præcedentia ſatis innuunt, aut* impium, *pro* impetium (*quod mihi equidem arridet, tum ex re ipſa, tum ipſius authoris verbis, quæ ſunt infra pagina* 69. *verſu* 21. *vbi Iconomachicum itidem edictum vocat impium*) *aut* prolatum, *ſiue* propoſitum, *legendum eſſe pro* poſtulatum.

PAG. 162.

184 Non plane impius & vecors.] *Pro* non, *lege aut* vir, *aut* homo. *Et verſ.* 32. regendam *lege, pro* agendam. *Porro in Theodoſio tertio, pag.* 163. *verſ.* 30. *animaduerte quod ab authore vnus memoratur Orientis præfectus, ſcilicet Leo, qui & Conon: cum Egnatius duos recenſeat diuerſos, ſcilicet Leonem & Cononem.*

EX LEONE ISAVRO.

PAG. 164.

185 Qui grauiſſimæ claſſi præerat.] *Lego* grandiſſimæ, *vt ſtatim ver.* 39. *dicitur:* nam numeroſa claſſis. *Et verſu* 44. irruit, *pro* irripuit: *quæ recte vertit Hedio, vt & ſequentia quædam minuta.*

PAG. 165.

186 Bizantium etſi defenderetur ſine armis.] *Etſi hæc quoque ſenſu non careant, ego tamen germanam lectionem eſſe cenſeo,* à Saracenis, *pro* ſine armis: *& expono, id eſt contra Saracenos. Et verſu* 21. *pro* patricidæ, *lege* patricidii. *Pag. ead. verſ.* 25. abtrudunt, *pro* obtrudunt.

EX CONSTANTINO Quinto.

PAG. 167.

187 Cum Arabibus mouiſſet.] *Deeſſe hic dictionem* bellũ, *facile quiuis intelligit: niſi forte ſubintelligi quis eam vocem putet, vt cum dicimus, Cæſar ab vrbe mouit, ſcilicet caſtra. Item pag.* 169. *ver.* 4. *pro* motu, *lege* mouitu. *Et in Nicephoro Pag.* 172. *verſ.* 54. *videtur corrupte legi,* paulo ante enim cum, *& reponendum,* Paulo ante enim quom. *Pag.* 172. *verſ.* 54. *Pro* Bebengarius, *lege* Babenbergius. *Et ibidem* turibus *pro* viribus. *In Carolo magno, Pag.* 176. *ver.* 5. *quod author vocat bellum Limoniciũ, dicitur Eginhardo Hilinonicum, & Vrſpergenſi Lilonicum. Ego plane nullum iſtorum intelligo.*

PAG. 178.

188 Græcorũ proceres, ne Irene ſuis nuptiis Græcorum ſpem omnem in Franciam deferret, Lesbum in inſulam deportata eſt.] *Vtcunque res ipſa intelligatur, tamen hoc loco verba non cohærere (ne dicam deſiderari vocem* veriti *) manifeſtum eſt. Videtur autem Cuſpinianus ſcribere voluiſſe,* in inſulam Lesbum eam deportarunt. *Cæterum cogitatione, vt fit, alio abreptus, nec aduertens qua verborum forma periodum inchoaſſet, finiit aliter quam debuit: quemadmodum & in mediam Nicephori Conſtantinopolitani Cæſaris, ſimulq́*

eiuſdem filii Stauratii, vitam & res geſtas, non modo Carolum Magnum immiſcuit.

PAG. EAD.

189 Erat enim miſerabilis, omniumqu[e] mus.] *Quis non videat legendum eſſe* inlat[...] miſerabilis: *vtcunque videre non potueri[t] opus. Complura manifeſtaria errata huiuſce[modi] itidem in Carolo Magno, lector ipſe ſibi emen[det.] in Michaele Rancabe pag.* 180. *verſ.* 6. *lege* [...] allata: *& verſu* 36. exercitus, *pro* excitus [...] *interpres gloſſemate non neceſſario explens* [...] *vertit. & verſu* 37. qui, *pro* quæ. *Et verſ* [...] *ctionem* ignarus, *interſere* quaſi, *aut* velut.

EX LEONE.

PAG. 181.

190 Verba hæc vbi nuncius Regi ſimul[...] retulit, paueſcens, alioqui ad religione[m] Meliſeno.] *Puto a dormitante amanuenſe* [...] *borum ordinem confuſum, atque ita repo[nendum]* Verba hæc vbi nuncius paueſcens Regi [...] religionem mobili, ſimul cum donis retu[lit Meliſe]no, &c. *Hunc ordinem Hedio quoque red[didit. Pa]gina ſeq. verſu* 40. *lege* fugari, *pro* fatigari. *E[t] verſ.* 17. quidam, *pro* quidem: *& verſ.* 20. [...]tio, *pro* interpretantem. *& verſ.* 41. *forte* a[...] *pro* adeundum: *& verſu* 55. virilibus, [...] *Neque enim vnquam ego legi exectis viri[...] talibus.*

EX MICHAELE Thraulo.

PAGINA 187.

191 Ac per Deum in omnibus iurandu[m] Iudæ ſalutem ominabatur.] *Quam vero* [...] *da, nempe Iſchariotis, potuit atheos ille Impera[tor]* [...] *vi? qui de reſurrectione nihil prorſus credeb[at,] promiſſiones etiam ridere ſolitus? Videbatur* [...] *Iuda forte legendum Inde: quaſi diceret, per* [...] *in omnibus iurandum conſuit, quia id tam*[...] *omnis, ac valetudinis ſalubre exiſtimaret.* [...] *tria hæc verba ita vertit: Aiebat quod Iuda* [...] *ſet futurus ſaluus. Qui ſenſus ſane non deſ[...] enim tam inſano & impio, contrarias etia[m] ſententias, mirum non eſt: præſertim cum* [...] *rent heretici Caiani dicti (quia Cain fratr[...] orarent) qui Iudam proditorem aliquid d[...] tarunt, ſcelus eius iactantes beneficium ing[...] ſciſſe enim quantum humano generi Chriſt[i] paſſio eſſet profutura, ideoque Iudæis prodid[iſſe.] vero Cuſpiniani verba ſic accipe, quod etia[m] lutem precari ſolitus fuerit. Dum vero* [...] *loco præcedit,* adulteria paſſim promiſit [...] miſit.

PAG. EAD.

192 Cum de monacho in philomilio [...] mus.] *Non hercle intelligo quid hoc ſit* p[...] *Hedio nomen oppidi facit, locine alterius pro[...] ego ſuſpicor vocem eſſe nihili, ab amanuen[ſi] ſuppoſitam: & pro ea legendum,* in vita L[...] *quod ſane placet) aut* diuinaculo. *Vide hac* [...] *principio Vitæ Leonis, Pag.* 181. *Pag.* 188. [...] *& ſequentibus, neſcio an verborum ordo* [...] *ger ſit.*

EX THEOPHILO.

PAG. 190.

193 Cum autem homuncio ille Reginam [...] garet, ecquid hoc eſſet? Reſpondit, calam[...] nia.] *Quid hoc in loco ſibi velit dictio* calam[...] *legendum ſit forte* thalami, an cælata (*ob ver*[...] tuas, *quod quarto verſu præcedit) an* qu[...] *num vero* vt adulteria *diſiungi debeat, plane*

reſatur. Hocquidem ſcire ſatis videor, nullomodo probandum eſſe, quod interpres vertit pro calamo aromatico, ſcilicet hoc modo: Antwortet ſie/es weren Calmeſi/ Ninua. *Æque vero obſcurum & cognitum mihi eſt, quod Pag. 191. verſ. 52. extat:* poſt pugnæ meritum reuertitur: *Legendum forte, iuxta ea quæ ſtatim ſequuntur,* poſt pugnæ initium.

EX LOTHARIO.

PAG. 192.

194 Compreheſus, in cœnobium tondendus traditur Sueſſione ad S. Medardum. Sed duplus monachis conſentientibus opemque ferentibus, fuga delapſus.] *Quum ſcrupulum ſane iniiceret vox Duplus, adii Reginonem monachum, qui horum temporum annales ſcripſit: neq; in geſtis Anno* D. CCC. LIII. *ille ſtatim expedit, nimirum eandem rem his verbis narrans: Captum cum conſilio Epiſcoporum & procerum attondi, & habitu monaſtico indutum Sueſſionis in monaſterio S. Medardi miſit: inde duobus monachis conſentientibus, ſimul & opem ferentibus, fuga dilapſus eſt. Interpres ſenſum commodum ilico ipſe ſibi ex verbo quamuis incommodo inuenit, hoc modo vertens,* Als er aber zwifach vnd falſch war: *id eſt, Sed cum eſſet duplex & doloſus, &c.*

Obſeruandum vero eſt, ne cum hoc facto permiſceatur aliud quoddam neq; euentu neque tẽpore adeo longe ab hoc remotum, ſcilicet de Carolomanno, quem pater Carolus Caluus a ſacris ordinibus, quibus initiatus fuerat, prolapſum ad prophana, imo teterrima quæque facinora, tandem in monaſterio Corbienſi reclaſit: ſed qui poſtea duorũ pſeudomonachorũ nixu inde profugit, vt ſcribit Gaguinus: hunc quidem apoſtatã Carlonem perperã vocans: & narrat de eiuſdem Carolomãni apoſtaſia & ſupplicio ipſe Cuſpinianus infra ſub finem Caroli Calui, Pag. 207. item Regino prolixius in geſtis Anno D CCC. LXX. *vbi id monaſterium, quod eidem Carolomanno profugo & excæcato Ludouicus rex Germaniæ patruus cõmiſeratione motus ad vitæ ſubſidium conceſſit, Abſternatũ vocat: Cuſpinianus vero, Epternacũ. Siquidem monaſterium hodie Echternach vocatũ, atque trans Rhenum alicubi ſitum, diuo Willibrordo dicatum eſt, cuius nomine & Regino & Cuſpinianus ſua iam dicta monaſteria demonſtrant, facile adducor, vt eorum verbis mendam ineſſe, & hoc ipſum intelligi monaſterium credam. Id quidẽ cœnobiũ, quodcunq; tandẽ fuerit, pertinuiſſe ad portionẽ Ludouici regis Germaniæ, ſatis liquet ex Reginone, dum in geſtis Anno* D. CCC. XLII. *diuiſionem regnorũ inter tres Ludouici Pii filios, Caroli Magni nepotes, deſcribit. Et quia amplius aliquid ineſt quam paulo ſupra Cuſpinianus retulit, nempe cuius eo tempore Roma fuerit, & quo merito ac in cæteris eccleſiis reuerentius habita, libuit totum Reginonis locum huc adſcribere.*

Anno Dominicæ incarnat. D. CCC. XLII. *tres ſupradicti fratres imperium Francorum inter ſe diuiſerunt, & Carolo Occidentalia regna ceſſerunt, a Britãnico Oceano vſq; ad Moſam fluuiũ. Ludouico vero Orientalia, ſcilicet omnis Germania vſque Rheni fluenta, & nonnullæ ciuitates cum adiacentib. pagis trans Rhenum, propter vini copiam. Porro Lotharius, qui & maior natu erat, & Imperator appellabatur, medius inter vtroſq; incedens, regnũ ſortitus eſt, quod hactenus ex eius vocabulo Lotharingia nuncupatur, totamque Prouinciam, nec nõ omnia regna Italiæ, cum ipſa Romana vrbe, quæ & modo ab omni ſancta Eccleſia propter præſentiam apoſtolorum Petri & Pauli, ſpeciali quodam veneratur priuilegio, & quondam propter Romani nominis inuictam potentiam, orbis terrarum domina dicta fuerat. Paulo autem ſupra in hac Cuſpiniani Pag.* 192. *ver.* 56. *pro* Auſtrata, *lege* Auſtraſia: *& v.* 48. *pro* imperii, *lege* impii.

PAG. 193.

195 Sed cum iam decem annis imperaſſet Lotharius, &c. Ludouicum conſortem Imperii fecit.] *Nihil equidem his in verbis deſidero: ſed ideo citra annotationem non tranſeo, quo interpretum Decreti error ille communis tandem explodatur, dum c. lectis. 63. diſt. aiunt de eo ipſo facto loqui, quo de agitur in c. Reatina. & c. Nobis. eadem diſt. tribuunt q; Papæ Stephano Tertio. Hoc vt dubium eſt, ita illud falſum eſſe clare docet ipſa temporum ſupputatio. Cum enim in c. Reatina. ad Lotharium & Ludouicum Auguſtos (nempe Ludouici Pii filium & nepotem) ſcribat Papa Leo Quartus: quomodo poteſt ille Canon, Lectis. ſuper eodem facto loqui, & eſſe Stephani Tertii, qui plus minus annis* LXXVII. *anteceſſit Leonem Quartum, Papis octo intermediis? Quin vt Stephano Quarto eum ipſum c. Lectis. adiudicemus: attamen de eodem negocio quod in c. Reatina. tractatur, loqui non poteſt, cum ipſe quoq; Stephanus Quartus Leonem Quartũ (creatum Pontificem An. Sal.* D. CCC. XLV. *Lothario poſt è viuis demigrante Anno* D. CCC. LV. *vt mox narrat Cuſpinianus) præceſſerit annis circiter* XXXV. *quo ſane temporis tanto interuallo veriſimile neutiquam eſt, eccleſiam Reatinam epiſcopo ſemper caruiſſe. Eſſe autem eum c. lectis: non Stephani Tertii, ſed Quarti potius, innuere videtur Guido interpres. Licet enim ibidem ipſum Leonem Quartum, vtpote patria Romanum, timiditatis crimine ſuggillans, nimium amarulente, ne dicam calumnioſe, Stephanum quoque Tertium adſpergat, vt qui eo ſtexus voluerit lapidari, quemadmodum Stephanus protomartyr: tamẽ cũ ex hiſtoriis conſtet, Stephanũ Quartum ſuæ electionis confirmationem a Ludouico Pio petiiſſe, conicere licet, de hoc Guidonem & ſenſiſſe & ſcripſiſſe: omiſſa vero per amanuenſem vna numeri nota,* III. *pro* IIII. *irrepſiſſe. Cuiuſcunque vero tandem Stephani Papæ ſit epiſtola in eodem c. Lectis. an merito ea culpetur, iuxtaque dua illa Leonis Quarti, ne iſtam forte litem videar libenter meam facere velle, non excutio: ſed malo legi ipſam Cuſpiniani eo de negocio cenſuram, ſupra ab initio Ludouico Pagina 187. v. 9. Quamuis ſane, apud Guidonem & alios eiuſdem farinæ ſcriptores monere potuerit, vt optimos illos Pontifices iſtiuſmodi criminationibus onerarent, iuxtaque inculpatiſſimis quibuſdam Imperatorib. tyrannidis notam impingerẽt, neque nobis inferius in Ludouico Bauaro citra præuaricationis culpam licuit omnino diſſimulare. Paulo infra in Michaele Cæſare, Pag. 196 verſ. 17. pro* comperta, *lege* comparata: *& ver. 21.* miſerx, *pro* miſere: *& Pag. 197. v. 51.* minutiſſimas *pro* munitiſſimas.

EX LVDOVICO II.

PAG. 199.

196 Vxoris neque nomen, neque familiam, licet ſtudioſiſſime diſquiſierim, inuenire potui. Filiam lego Hermingardim relictam.] *In Genealogiis Ducũ Bauariæ vernaculis quibuſdam innominati authoris, de quibus infra in Ludouico Bauaro plura, ego inuenio huic Ludouico II. Cæſari, Lotharii Cæſaris filio, vxorẽ adiungi Theodebergam, filiam Caroli Calui, ipſius Ludouici patrui. Sed cum ibidem adiiciatur, ex hac natum filium vnum Carolũ nomine, item filiam vnam Gillam, quam pater dederit vxorem cuidam Boſoni, eum ipſum & Burgundiæ Ducem faciens, non ſatis equidem ſcio, an vlla inſit rerum fides. Enimuero de Caroli Calui filia vnica tantum lego, ſcilicet Iuditha, nupta primum Edelhulfo regi Angliæ, ac deinde Balduino Flandriæ primo Comiti, vt clare narrat Cuſpinianus infra ſub finem Caroli Calui. Præterea a Genealogiis iſtis innominati authoris, ille filia è Ludouico II. Cæſare nata,*

tum hic, tum magis infra in eodem Caluo, circa medium pag. 205. diſſentit idem Cuſpinianus. nimirum ſcribens eam vocatum Hermiagardim, a patre Ludouico II. Cæſare deſponſam quidem Baſilio Græcorum Imperatori, ſed a Caluo vxorem datam Boſoni, qui deinde ipſa inſtigante ac annitente Rex prouinciæ creatus ſit per eundem Caluum, ſcilicet Boſonis ipſius ſororium. Hoc amplius idem Cuſpinianus infra in Berengario, Pagina 223. verſu 1. ſcribit: ex Boſone rege Prouinciæ & Burgundiæ, eiuſque vxore Hermingarda natum filium Ludouicum, qui a Principibus Italiæ inuitatus vt regnum Italia Berengario auferret, ſibique vſurparet, ab eodem ipſe Veronæ captus & excæcatus ſuit. Et habet ſane Cuſpinianus, quod ipſum Boſonis & Hermingardæ ad coniugium attinet, ſuæ narrationis idoneum authorem puta Reginonem: cuius verba vt obiter mendis expurgem haud mediocri, huc adſcribam, quæ ita habent:

Anno Dominicæ incarnationis D.CCC.LXXVII. Carolus ſenior Romam ſecundo profectus eſt, vbi iam pridem imperatoris nomen a præſule ſedis Apoſtolicæ Ioanne ingenti precio emerat, regnumque Italiæ magis in tranſeundo vidit quam fruendo potitus eſt, ab vrbe Romana in Longobardiam reuerſus, Boſoni germano Richildis reginæ Hermingardem filiam Ludouici Imperatoris in matrimonium iungit, &c. Dedit inſuper eidem Boſoni Prouinciam: & corona in vertice capitis impoſita, eum regem appellari iuſſit, vt more priſcorum Imperatorum regibus videretur dominari.

Hæc ille: e quibus etiam liquet, Io. Bucheto fidem non adhibendam, qui in Epitaphio Caroli Calui negat hunc Ludouicum vllos reliquiſſe liberos: nihiloq; magis Nicolao Gilleo, qui hanc ipſam filiam Ludouici II. Cæſaris vocat Bichildem, præſertim cum perperam eidem fratres faciat Carolum & Carolomannum, belligerantes contra Carolum Caluum: qui quidem non huius Ludouici II. Cæſaris, ſed Ludouici regis Germaniæ ſeu Boiariæ noſtræ, laudatiſſimi patris fuere filii laudatiſſimi. Sed ſuſque deque ferenda hæc eſſent in ſcriptoribus Gallorum vernaculis (quanquam Buſchetus ſane egregiam nauauit operam, & exiguo libello multa bene explicauit, & ſcriptorum quorundam errata ſarcinit) niſi & Robertus Gaguinus, rerum Francicarũ ſcriptor, vel eo nomine præcipuus, quia ad hoc vſq; ſeculum Latine eaſdem pertexuit, hanc Boſonis vxorem faceret Ludouici regis Germaniæ filiã, tum alibi perinde multa in his & ſequentibus aliquot Carolinæ familiæ principibus permiſceret. Et perſuadet cum prima hæc operis pars, vt credam eſſe prope vndequaque vero conſentaneam, quam idem Ioannes Buchetus in epitaphio Henrici eo nomine primi regis Franciæ, hunc in modum de Gaguino cenſuram profert: Attamen Gaguinum (inquit Buchetus, ibidem errorem quendam bene craſſum eiuſdem Gaguini clare prodens) non culpo, vt qui in tota ſua Chronica ſecutus eſt librum quendam barbarum & vitioſum, inſcriptum, Chronicũ magnæ Franciæ: neque ſollicitus fuit, veritatem ex antiquis hiſtoriographis, qui fidem merentur, inquirere. Hæc Buchetus. Porro vt monachus Rhegino vnſquam forte a vero aberret, tamen quia annorum ſeriem ſtrictim ſequitur, neque ſtemmata vlla digerit, ipſe quoque lectorem hac in parte haud prompte iuuat. De Annonio, Sigiberto, Paulo Æmilio, ac aliis Regum Franciæ ſcriptoribus, quorum copia non eſt, vt nihil pronunciare poſſum, ita facile ſuſpicor in his quoque nonnihil deſiderari: nimirum quia Cuſpinianus, qui omnes vidit, & quod res ipſa docet accurate euoluit, ſæpe ac ſine cuiuſquam exceptione queritur, in huius ſeculi Cæſaribus Ludouicis, itidemq; Carolis, multa per ſcriptores eſſe coaſſuſa. Sed vtcunque ſit, debent hiſtoriarum ſtudioſi ſaltem eo nomine Cuſpiniano, quod ex vulgatis pleriſque Chronicis, itidemque Cæſarum ſcriptoribus errata multa ſuſtulerit: ac hiſce Caroli Magni poſteris tantum lucis, non equidem citra puluerem, quod aiunt, innexerit, vt iam horum Principum Genealogia ac geſtis non adeo multũ hodie deſideremus, totumque id ſeculum longe quam antehac commodius legere poſſimus.

Ipſe quoque, dum legens Cuſpinianum hæc commentor, typum Genealogiæ itam ibi concinnaueram, vt omnem Caroli magni poſteritatem, quatenus quidem ſtirps virilis perdurauit, ob oculos prompte clareque exhiberet: ac quæcunque offerretur quouis in ſcriptore harundem perſonarum confuſio, hinc primo obtutu me typus ille expediret. Sequebar vero ipſum maxime Cuſpinianum: ac præterea adhibebam Reginonem Monachum, vt qui eodem fere ſeculo vixit, horumq; Principum quoſdam videre potuit, nempe Anno Sal. D.CCC. LXXXXII. factus Abbas Prumienſis cœnobii: ſeptimoque anno poſt dignitate per inuidiam deturbatus, Richarium ſucceſſorem ſuſtinuit, quemadmodum de ſe ipſe memorat. Et hinc ſatis elucet, Reginonem ad annum Sal. D.CCCC.LXVII. vſque, Annales ſuos pertexere non potuiſſe: imo poſteriora quædam ab alio cœnobita fuiſſe adiecta, vti ſub finem geſtorum Anno Sal. D.CCCC.V. notabere ita eſt inſertum: Hac Regino, quæ vero ſequuntur, addita fortaſſe ſunt ab alio quopiam monacho. Hac itaquam verba percommode ibi ſunt inſerta. Qui enim totum id opus volet Reginoni tribuere, idem volet e duobus parum vero ſimilibus adſerere alterutrum nempe, aut Reginonem fuiſſe creatum Abbatem valde iuuenem (id quod nemo facile credat, cum ipſum patris nomen poſtulet ætatem maturiorem, eoque præſertim ſeculo canones annarii graduum Eccleſiaſticorum rigide obſeruarentur) aut ad ſummam vixiſſe ſenectutem, nempe annos circiter Centum totos. Vt vero typus hic noſter nil ingentis habeat, tum neque laboris ſane multum: & ſint fortaſſis hæc ipſa aliis aliorum in Genealogiis eundem ad modum, ac multo vberius collecta, & depicta quoque ornatius: tamen quia ſtudiorum iuuandorum gratia, ac beneuolo animo profertur in medium, ſpero bonis candide probatum iri, ac poſſe hanc opellam noſtram ſaltem tenuioribus prodeſſe, quibus itidem neque bibliotheca locupletior, neque maior iſtius generis tabellarum, quam nobis, eſt copia, vel notitia.

P AG. EAD.

197 Deſpondit conſobrino ſuo Boſoni.] Qui in ſignificatu Cuſpinianus hoc loco mihi videatur vſurpaſſe vocem Conſobrini, nempe non illo vulgato, quaſi Caluus & Boſo duobus e fratribus aut duabus ſororibus, fratreue & ſorore eſſent prognati: ſed potius pro adfine, quia eius ſoror Richildis Caluo eſſet nupta: vide inſra in Annotata nobis plenius expoſitum.

P AG. 200.

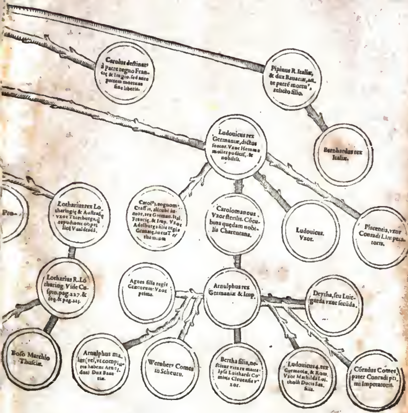
198 Hic Ludouicus vxorem habuit Lemniam, nobiliſſimam & pudiciſſimam fœminam.] Neque vſpiã vlibi hoc nomen mulieris proprium legi, neque videre poſſum quid Baioris meis cum Vulcani patria commercii vnquam eſſe potuerit. Quid vero lectorem verborum ambitu ſuſpendam: Hemma hac Ludouici coniunx vocatur Reginoni & Ioan. Auentino, ex itaq; vox integra ipſi quoque Cuſpiniano infra initio Caroli Craſſi, eſtque ſepulta (teſte eodem Auentino) Ratiſponæ in monialium cœnobio, dicto Obermünſter. Recenſet vere bonus ille pater Regino, optimi regis Ludouici virtutes, vere Chriſtiano principe prorſum dignas, elogio tam breui, tam lucubrato, vt bonum ſuctum putem, ſi eum locum ad verbum (caſtigatiorem tamen ipſum quoque quam vulgo legitur, & vna numerali nota x, quæ ſuperſtua eſt, diſpuncta) huc adſcripſero. Forte enim Principum

Referatur ad fol.584.

Hunc ſecutus eſt ex alio ſtemmate Hugo Capetus, excluſo huius Ludouici Quinti patruo Carolo Duce Lotharingiæ.

Hunc Ludouicum, ſine liberis defunctum aſſerunt quidam in regno Germanico Carolingorum fuiſſe vltimum, quum iidem per Carolum Simplicē in regno Occidentali longius progrederentur.

Arnulphus autem Imp. filium quoq; habuit nothum ex concubina nobili, Zuendebaldum, regem Lotharingiæ.

ciputo aliquis, ob operis nouitatem & rerum copiam mallet Cuſpinianum quam Reginonem euoluere, ſimulque in hæc noſtra qualiacunque Annotamenta, ſaltem animi cauſa, puta ad diſcutiendum continuæ eodem in ſcriptore lectionis tædium, diuertens in illo Ludouici regis encomio, quantumuis breui, Principis vere Chriſtianiſſimi officium a Reginone ita expreſſum continebitur, vt meliora vel ex Cyro Xenophontis, vel Nicocle Iſocratis, vel aliis aliorum ſcriptorũ effigiatis potius q̃ viſis Principibus, multorum dierum lectione nunquã ſit cogniturus. Regino ita habet: An. Dominicæ incarnationis D. CCC. LXXVI. *Ludouicus rex apud Franconefurt palatium, diem clauſit extremum, 5. Kal. Septemb. ſepultus eſt in monaſterio ſancti Nazarii, quod Loraſham nuncupatur. Fuit aũt iſte princeps Chriſtianiſſimus, fide catholicus, non ſolum ſecularibus, verum etiam eccleſiaſticis diſciplinis ſufficienter inſtructus: quæ religionis ſunt, quæ pacis, quæ iuſticiæ, ardentiſſimus executor: ingenio callidiſſimus; conſilio prouidentiſſimus, in dandis ſiue ſubtrahendis publicis dignitatibus diſcretionis moderamine temperatus: in prælio victorioſiſſimus, armorum quam conuiuiorum apparatibus ſtudioſior: cui maximæ opes erant, inſtrumenta bellica: plus diligens ferri rigorem, quam auri fulgorem: apud quem nemo inutilis valuit, in cuius oculis perraro vtilis diſplicuit, quem nemo muneribus corrumpere potuit: apud quem nullus per pecuniam, eccleſiaſticã ſiue mundanam dignitatem obtinuit: ſed magis eccleſiaſticam probis moribus & ſancta conuerſatione, mundanam deuoto ſeruitio & ſyncera fidelitate. Habuit autem hic glorioſiſſimus Rex, cuius memoria in benedictione eſt, reginam nomine Hemmam, ſibi in matrimonium iunctam: quæ nobiliſſ. genere fuit: ſed quod magis laudandum, nobilitate mentis multo præſtantior, ex qua tres filios ſuſcepit, excellentiſſ. indolis: videlicet Carolomannum, Ludouicum, & Carolum: qui feliciter forte poſt deceſſum patris, imperii moderati ſunt gubernacula. Hæc Regino.*

Pag. ead.

199 Carolomannum regem Bauariæ & ducem Corinthiæ in Ottinga ſepultum ſuæ fundationis.] *Etſi leuiculum hic ineſt erratum, tamẽ quia geminum, præterire nolui. Pro* Corinthiæ, *quæ vox mendoſa, & infra in vita Arnulphi ab indocto eſt repetita amanuenſe, lege vtrobique* Carinthiæ: *vt alibi ſæpe eodem in Arnulpho ſana habet lectio. Eam vero prouinciam Ducatus titulo eſſe iam olim ſub Principib. Auſtriacis, nemo ignorat. Regino in geſtis An.* D. CCC. LXXVI. *vbi narrat quomodo Ludouici regis Germaniæ, tres filii paternas inter ſe diuiſerint ditiones, ſcribit, Carolomanno ceſſiſſe Baioariam, Pannoniam, & Carnutum. quod corrupte, inquit, Carentanum dicitur. Quo quidem ex Reginonis loco nõ inepte fortaſſis quis coniecerit,* Carinthiæ *prouinciæ nomen emanaſſe a Carnuto ſeu Carnunto, celebri quondam ſuperioris Pannoniæ ciuitate: qua de multis* Wolphg. *Lazius in Vienna ſua. Quod Carnutũ in ripa Danubii fuerit (vt explicat idem Lazius) Styriæ propior quã Carinthiæ, non admodum obſtat, quum eo tẽpore Styriæ nomen nondũ eſſet auditum: ac ſimul eo ditiones aliquot ſeu Carnutii, ſeu Carethaniæ, Carinthianæ cõprehenderentur vocabulo. Si quis tamen potius a Carnis, contiguis populis, nomen huic prouinciæ enatum velit, æquo facile ego adſentiam. Ipſa Carinthia (inquit in Europa Æneas Sylvius) ab ortu Carnis, à Septentrione Styriæ iuncta eſt, ad occaſum & meridiem alpes Italas & forum Iulii attingit. Hoc recte Æneas. Illud prorſus præter veri rationem, dum in eiuſdem Carinthiæ luculenta quidem deſcriptione ita narrat: Multa huius prouinciæ ornamenta fuiſſe cõmemorant, multa priuilegia. Facile id creditu eſt, quando Imperatorem Ludouicum eius terræ Ducatũ filio ſuo Arnolpho primogenito contuliſſe non ambiguũ eſt. Quis enim Imperator Ludouicus vnquam habuit filium Arnulphũ nomine? Nec puto operæprecium, vt in re aperta præter hoc vnum plura argumenta attexam. Nimirũ veritas rei, quæ Æneæ cognita aliquando, ſed e memoria minus fideliter deprompta, extat apud Reginonem in geſtis An. Sal.* D.CCC.LXXX. *vbi ita ſcribit. Conceſſit aũt idem Rex (ſcilicet Ludouicus Ludouici regis Germaniæ filius, frater q; Carolomanni, qui ipſe Arnulphi pater iam obierat) Arnulpho Carantanũ, quod ei pater iampridẽ conceſſerat, ſcilicet Carolomannus. Hactenus de priore erratulo librarii, in hoc Cuſpiniani loco. Alterũ eſt in voce* Ottinga, *pro qua tũ hic, tum infra in Arnulpho Pag.* 216. *v.* 35. *& Pag.* 218. *v.* 29. *leges* Oetinga, *quæ hodie quoque inter Baioriæ inferioris potiora cenſetur oppida, celebris cum primis ſanctiſſimæ Deiparæ virginis Mariæ tẽplo: quod non modo populi vicini pleriq; ſed etiam Sclauonicæ nationes religionis ergo ſolent crebro inuiſere. Eſt vero id templũ fundatum a Carolomanno, vna cum collegio Canonicorũ (de quare infra loco iam citato plura Cuſpinianus) & ad paſſus non multos ipſo ab oppido exſtitit alium, hodie; Præpoſitũ habens nobilem & præſtantem virum Dom. Ioan. Aunerum ab Odelzhauſen Baioarium, Canonicũ Saltzburgenſem, ſumma humanitate iam olim perſpectum: & cognitum præſertim dum apud Bituriges priuatim mihi iure profitenti ſe aliquãdiu auditorem, ac demum anno Sal.* M. D. XXXIX. *Gallias longa profectione perluſtrãti, vna cum quibuſdã aliis nobilibus Germanis ſcholaſticis, comite adiungi, vbique ſynceri & iucundi amici erga nos omnia cumulate implens officia. Ex hac autem omni ſublato ſcrupulo, iam quiuis plane intelliget, id quod Regino ſub Anno* D. CCC. LXXX. *his verbis ſcribit: Carolomannus rex paralyſi diſſolutus diem clauſit extremum* VII. *Nonas Aprilis, ſepultuſq; eſt cum debito honore in Baioaria, in loco qui dicitur Hodingas. Siue enim vox ea eſt deprauata, ſiue ætate Reginonis Germanica lingua paulo aliter ſolebat ſcribi quam hodie (quod equidem antiquitatis peritis extra controuerſiam eſt) conſtat de oppido hoc* Oetinga, *intelligi oportere. Ideo & infra in Arnulpho Cæſare Pag.* 216. *verſ.* 35. *pro* Ottinga *lege* Oetinga. *Illuſtribus Comitib. ab* Oetingen, *quibus proxime Baioariam ſuperiorem circa Nordlingam luculenta eſt ditio, eundem admodum familiæ nomen alicubi deprauari in Cuſpiniano, diximus infra in Alberto Cæſ. Pag.* 361. *v.* 54. *Porro quod Cuſpinianus Pag.* 218. *v.* 25. *&* 48. *refert, ab eodẽ Reginone ſcriptum extare, Arnulphũ paralyſi grauatum diem ſuum obiiſſe: atque ita pugnare, cum Luitprando & pleriſque aliis, qui eum phthiriaſi conſumptũ fuiſſe ſcribunt: videtur mihi quidẽ in hoc aut nulla ſubeſſe diſſenſio, aut quæ facillime poſſit componi. Neq; enim Regino ſcribit Arnulphum paralyſi extinctum, ſed ſub Anno* D.CCC.LXXXXVI. *hæc eius extant verba:* Inde reuertens *(ſcilicet, ex Roma in Germaniam)* paralyſi morbo grauatur, ex qua infirmitate diu langueſcit. *Mortuum vero ſcribit triennio poſt demum, ſcilicet Anno* D.CCC.LXXXXIX. *neque de paralyſi neque phthiriaſi aliove morbo quicquam aut aſſerens, aut refellens. Cur autem Regino paralyſi correptum Arnulphum ſcriberet, cauſæ non defuerunt. Si enim Arnulphus ſumpto lethali poculo confeſtim tanta vi ſomni oppreſſus fuit, vt neq; ſtrepitu neque contactu vllo expergefieri, imo & apertis oculis nihil ſentire, nihil loqui perfecte poſſet: vt hæc omnia Luitprãdus memorat, haud equidem mirum fuerit, ſi vel prima fama de paralyſi percrebuit, vel etiam abſq; illa quiſpiã rei medicæ nõ valde peritus eo ipſo morbo Arnulphum fuiſſe correptum cenſuit. Atque hoc ideo quoque attingere libuit, ne quiſ-*

quam pro paralyſi *ſubſtituere conetur temere vocem alium, literis ſyllabiſq; ac magis etiam cõmuni aliorum hiſtoricorum narrationi conſentaneã, ſcilicet* phtiriaſi: *id quod mihi aliquando veniebat in mentem, ſed re tota hunc ad modum propius inſpecta, illico diſplicebat.*

EX LVDOVICO III. COGNOmento Balbo.

P A G. 208.

200 Licet aduerſa factio Carolum Caluum Cæſarem appellaret.] *Licet Caluum hoc loco repeti Hedio facile patiatur (qui & in præcedenti periodo alia mutilo, alia perperam vertit, puta indulgentes cuſtodes pro falſis) attamen res ipſa, & præſertim quæ proxime antecedunt, omnino hunc Caluum reiiciunt: nempe quum diſerte narretur, Carolum Caluum Auguſtũ iam fuiſſe vita defunctum, eiuſq; filio Balbo, cui Pontifex Ioan. VIII. ſtudebat, de Imperii Rom. gubernaculo tunc motam controuerſiam. Pro* Caluo *autem hoc loco reponi debere* Craſſum, *ne longius petam teſtimonia, aperte conſtat ex ipſo quoq; Cuſpiniano infra Pag. 209. ſub finem huius Balbi, dum narrat eodem anno a Ioan. Papa in Francia hunc Balbum, & Romæ Carolum Craſſum Imperiali corona fuiſſe donatum, vt in quem Romani magis inclinarent. id q; plane ipſum eſt, quod Cuſpinian. hoc loco attingit.* Licet aduerſa factio Carolum Craſſum Cæſarẽ appellaret. *In iis quæ a Ludouico II. vſq; tranſiluimus Pag. multas nihil occurrit errati, niſi quod in Baſilio Pag.* 201. *verſ.* 34 *pro* annatum, *legi debet* narratum, *ſiue* annotatum: *& ibid. v.* 39. *pro* Modo, *lege* Vnde: *& Pag.* 204. *v.* 46. *pro* venenumq; *lege,* veneficumq; *& verſ.* 50, *pro* venenatum, *lege* venatum: *Numeros quoq; per incuriam in margine eiuſdem paginæ adiectos (191. 192) dele.*

P A G. 209.

201 Carolomannus autem Northmannos aſtu duodecim milibus argenti puri è regno eduxit, duodecim annorum inducias ſpondentes.] *Prætermiſſam cum viderem hac in ſumma ipſam ponderis ſpeciem, conſului Gaguinum. Sed ille vt de XII. annorum per Northmannos promiſſis meminit induciis, ita de redemptis eiſdem vlla argenti ſumma prorſum tacet: tum etiam perperam ſcribit ibidem, inducias illas Carolo promiſſas. niſi forte eam mendam librario malis imputare, qui Carolo pro Carolomanno ſcripſerit. Fuere quidem & Carolo regi, ſcilicet Caluo, aliquando promiſſæ induciæ a Northmannis, nempe graui obſidione in vrbe Andegauenſi clauſis, neq; alia conditione extire valentibus: ſed eadem mox perfide violata, vt ſcribit Regino ſub finem geſtorum Anno* D.CCC.LXXIIII. *In eo autem plane oſcitantem ſe prodit idem Gaguinus, dum ibidem ait, nullum ab hiſtoricis modum aut tempus inueniri de morte Carolomanni illius, qui Ludouici Balbi alter fuit filius. Nam Regino in Anno* D. CCC. LXXXIIII. *diſerte eius mortem memorat, duas quidem diuerſas de eadem narrationes adferens, quibus mox hic Cuſpinianus noſter adiicit tertiam. Sed mitto Gaguinum (a quo in his Caroli magni poſteris complura ſcribi confuſe & erronee, iam ſupra in Ludouico II. a nobis poſt Cuſpinianum extat relatum) & ad locum præſentem reuertor, quem ſtatim conſulto ipſo Regino integrum inueni, his quidem verbis: Anno Dominicæ incarnationis* D CCC. LXXXIIII. *Northmanni, qui ab Haſlon receſſerant, Sommam fluuium intrãt, ibique conſederunt: quorũ creberrimas incurſiones cum Carolomannus ſuſtinere non poſſet, pecuniam pollicetur, ſi a regno eius recederent. Mox auida gentis animi ad obtinendam pecuniam exardeſcunt, & XII. milia pondera argenti puri atque probati exigunt, totidemque annis pacem promittunt. acceptaiam ingenti pecunia, funes a littere ſoluunt: naues conſcendunt, & marina littora repetunt. Interea Carolomannus venatum perrexit, vbi & ab apro grauiter vulneratus, poſt modicum vitam cum regno amiſit, ſepultuſque eſt apud Sanctum Dionyſium. Aiunt autem quidã, quod a quodam ſuo ſatellite, improuide arma ferente, vulneratus fuerit: & quia non ſponte, ſed inuitus hoc facinus cõmiſerat, idcirco a rege celatum eſt, ne innoxius morti traderetur. Hac Regino. At Nicolaus Gilleus, vernaculus nonuſque apud Gallos Annalium racemator, hanc eandem rem longe aliter q̃ Regino & Cuſpinianus, narrat. nempe, Northmannis hoſtibus annorum duodecim pacem ſpondentibus, librarum argenti XII. milia in annos ſingulos promiſſa fuiſſe: nec aſtu quidem per Carolomannum, ſed nimia ignauia per Carolomanni filium, ſcilicet Ludouicum regem, eam ob rem Franciſtico exoſum, & cognomine male feriati notatum. Sed vt non pauca alia perperam recitat Gilleus, ita neque hic vllis claſſicorum ſcriptorum monumentis ſubnixum puto: ac in ipſum maxime omnium quadrare id quod Cuſpinianus infra ſub finem huius Cæſaris conqueritur, ſcilicet res ſub hoc Carolo Simplice rege Galliæ & Carolo Craſſo Imperatore geſtas, præſertim contra Northmannos a ſcriptoribus confundi. Hedio hoc loco, in ſua verſione, ad ſummam XII. milium, adiecit* libras, *neſcio equidem an ex Reginone, aliove quopiam ſcriptore deſumptas, an ſuo potius diuinatu, quod res ipſa aut libram aut marcham potiſſimum exigeret. Dicerem opinatum forte ipſum, pro voce* puri, *legendum eſſe* pondo, *niſi & τὸ* puri *non omiſiſſet.*

Id quod hunc locum proxime antecedit, ſcilicet de Northmannorum copiis partim cæſis, partim in Vienna flumine demerſis, quo cuiuis lectori notius eſſe, & quaſi in re præſenti demonſtrari poſſit (vti res geſtas, ac præſertim profectiones, prælia & vrbium oppugnationes, eiuſque generis alia legentibus, nil fere iucundius eſt q̃uã tabulas adhibere Geographicas, & oculis loca ſubiicere) ſciendum eſt, Viennam fluuium, quem Cæſar in Commentariis (quod ſciam) nuſquam memorat, eſſe in Gallia Celtica ſupra Lemouices ortum, qui ad caſtellum Lorum deſcendens, indeque haud longe a dextra ripa relinquens Chinonem oppidum, infra Turonum ingreditur Ligerim. Gilleus quidem ſcribit, Northmannos vaſtatis Belgis irrupiſſe vſque in Turones, & eo prælio Ludouico & Carolomanno regibus non procul ab Chinone, deuicta horum fuiſſe X. milia. Neſcio equidem an de eodem prælio ſentiat Regino in geſtis Anno Salut. D. CCC. LXXXIII. *vbi ſcribit, per Ludouicum Carolomanni fratrem vno prælio ſupra octo milia Northmannorum gladio fuiſſe proſtrata. Narrat enim id factum eſſe in loco dicto Sodalcurtb. Poteſt tamen hoc eſſe vel nomen pagi, campiue alicuius prope Chinonem: vel ipſum forte nomen Chinon aliqua cum adiectione certius prænotatum, perinde ac ſæpe fit, per librarios hoc modo, ſuit barbaram in faciem diſtortum. Nihil tamen habeo quod in hanc vel illam partem certius ſuper hoc affirmem.*

Obſeruatione quoque cum primis cenſeo dignum, id quod ſub finem huius paginæ Cuſpinianus attingit: ſcilicet Ludouicũ Balbum vxorem primã Anſgardam a patre Carolo Caluo ideo coactum repudiare, quod ſine ipſius Calui voluntate eam duxiſſet. Regino ſub Anno Sal. D CCC. LXXVIII. *(ſic enim diſpuncto vno X. numeri apud ipſum reſtituendi ſunt) eandem rem ita accurate pleneque narrat, quaſi voluerit exemplum hoc plane citra vllam ambiguitatem poſteris notum extare. Ideoque ipſius locum huc adſcribere libet, qui ita habet:*

Paucis interiectis diebus, Ludouicus rex, filius Caroli qui Balbus appellabatur, eo quod impeditioris & tardioris eſſet eloquii, ab hac luce ſubtractus eſt. Fuit vero

iſte

Digitized by Google

iſte Princeps vir ſimplex ac mitis, pacis, iuſticiæ & religionis amator. Habuit autem, cum adhuc iuuenilis ætatis flore polleret, quandam puellam nobilem nomine Anſgard, ſibi coniugii fœdere copulatam: ex qua duos liberos ſuſcepit eleganti forma, ac ingenii animi virtute præſtantes. Horum vnus Ludouicus, alter Carolomannus vocabatur. Sed quia hanc ſine genitoris conſcientia, & voluntatis conſenſu, ſuis amplexib. ſociauerat: ab ipſo patre ei poſtmodum interdicta, & interpoſito iuriſiurandi ſacramento ab eius conſortio in perpetuum ſeparata. Tradita eſt autem eidem ab eodem patre Adalheidis in matrimonium, quam grauidam ex ſe reliquit idem rex, cum obiret: quæ tempore pariendi expleto, enixa eſt puerum, cui nomen aui impoſuit, eumque Carolum vocitari fecit.

Hæc Regino: quæ me quidem haud ſemel cogitabundum ac ſuſpenſum tenuere. Si enim hoc repudium contra ſacrorum canonum traditionem factum fuit, non poſſum non demirari Romanum Pontificem hic tam altum dormitaſſe: qui eodem ferme tempore, vt par fuit, indigniſſime tulit, grauiſſimeq; damnauit id diuortium, quod Lotharius rex Lotharingiæ, filius Cæſaris Lotharii fecerat, dimiſſa vxore Thietberga: quamuis nec ſine iudicio duorum Archiepiſcoporum, ſcilicet Gunthari Colonienſis & Tenguaidi Treuerenſis, adeoque authoritate ſynodi cuiuſdam apud Mediomitricas contracta, ea res fuiſſet confecta: vt loco decreti non vno extat relatum, ſcilicet c. ſine de coniugii 33. q. 2. & c. Tengualdum. 12. q. 3. & copioſius in c. Lotharius rex. 31. q. 3. Sin vero Ludouicus Balbus vxorem Anſgardam, eo quod ſine patris ſui conſenſu duxiſſet, iure a ſe dimiſit: quod ſane coniicere inde licet, quia litera nulla extat de cuiuſquam vel Epiſcopi vel Papæ reprehenſione: & vnus Carolus Simplex, ſecunda ex vxore Adelheide ipſi natus poſthumus, legitimus filius, regnoque ſucceſſor exiſtimatus eſt: iam hercle diligentius quam antehac diſpiciendũ putarim iuris Pontificii profeſſoribus, quibus ſeu patrum ſcriptis, ſeu Conciliorum decretis ſubnixi, tam fortiter hodie aſſerant, coniugia per filios filiaſue etiam contracta ſine parentum, in quorum ſunt poteſtate, conſenſu, eſſe legitima, rataque. Equidem ab hinc quinquennio, quum publica diſputatione quidam hoc axioma in ſchola noſtra propugnaret, ego animaduertere potui, rem iſtam non eſſe
no 1541. *tam planam, quam vulgo credidere hactenus Iureconſulti. Sed cum eandem rem attigerim in Caſtigationib. noſtris ad Ouidii Heroides, ſcilicet in epiſtola Hermiones: & plenius pertractarim in Annotationibus ſuper Inſtitutionibus, Tit. de nuptiis, quamuis tum hoc ipſo diuortii Balbiani exemplo mihi nondum obſeruato: malo lectorem ibi videre, ſi ita libet, quam ſæpius idem chartis illinere.*

Hac ipſa vero in hiſtoria ſubit mirari, cum Regino toto in opere vix quicquam hoc Waldradæ negocio memoret verboſius, ac prorſus præter Annalium ſuumque morem, interim nuſquam aperiat, quo patre, matre, auo aut auia, vel ipſa Thietberga regina, vel Waldrada eius pellex, fuerit prognata: ex Nicolai Papæ verbis in c. Tengualdum. clare conſtat, Thietbergam Huberti fuiſſe ſororem, & filiam Boſonis: item Engeltrudam fuiſſe vxorem Boſonis. Gloſſator addit, eidem Thietbergæ fuiſſe nouercam illam ipſam Engeltrudam adulterã, de qua mentio in ſuperius citato c. Engeltrudã, & c. Tengualdum. Optarim hoc certis authorum teſtimoniis mihi eſſe probatum: iuxtaque explicatum, quis nam ille fuerit Boſo, ſiue pater Thietbergæ, ſiue maritus Engeltrudæ? an is, qui a Carolo Caluo ſororio factus eſt Rex Prouinciæ, ſimul data vxore Hermingarde filia Ludouici II. Cæſaris, vt ſupra dicta nobis relatum: an vero quiſpiam alius. De fratre Thietbergæ, ſcilicet Huberto, cognomento Abbate, Duce Tranſiurenſis Burgundiæ, conſentiunt Nicolao Papa tum Regino ipſe, tum Cuſpinianus. Mirum id quoque Thietbergam per Reginonem demonſtrari potius a fratre Huberto, quam patre Boſone: niſi forte cum Rex Lotharius eam duxit, iam pater Boſo erat mortuus, ac potentia & nomine celebri florebat Hubertus. eoque reſpexiſſe credas Reginonem. At multo vehementius demirandum, neque ab hoc, neque Vrſpergenſe, Gaguino aut Gilleo (qui ſoli nunc mihi ſuppetunt Gallorum hiſtorici) de Boſone, quem Carolus Caluus ſororius creauit regem Prouinciæ, certius quicquam proditum, quæ ipſi origo, qui parentes, quæ & quot vxores, qui liberi, quis regni finis. Tempora quidem ipſa, ætaſque perſonarum ita congruunt, vt fere perſuadeant non de alio quam hoc ipſo Boſone intelligendam eſſe Nicolai Papæ epiſtolam. Quod ſi verum eſt, atque Boſo filiam Thietbergam ex priore vxore a Caluo data, ſcilicet Hermingarde, filia Ludouici II. Cæſaris, ſuſtulit, ac forte ex eadem Hubertum quoque: tum patet, Lothario regi anathematizato vxorem fuiſſe fratris ſui neptem. Nam vterque, ſcilicet Ludouicus II. Cæſar, & Lotharius rex Lotharingiæ, Lothario Cæſare prognati fuere fratres germani, teſte ipſo quoque Cuſpiniano ſupra in Lothario pag. 193. verſ. 27. Quanquam & de alio quopiam Boſone illam Nicolai Papæ epiſtolam accipi poſſe, non inepte quis argumentetur ex eo, quod Cuſpinianus ſupra in Ludouico II. Pag. 200. v. 1. ſcribit, huic Boſoni, cuius ſoror nupta fuit Caluo, ex Hermingarde vxore, filia Ludouici II. natum fuiſſe filium Ludouicum regem Italiæ, demum a Berengario æmulo regni excæcatum Veronæ. De Huberto autem filio, & Thietberga filia huiuſdem Boſonis, neque ibi verbum vllum facit Cuſpinianus, neque inferius in Berengario, quo loco tamen plenius de hoc Boſone omnia ſe expoſiturum pollicetur. Iiſdem vero Rhegino, quod ſciam, de nullis huius Boſonis aliis liberis narrat, quam hoc ipſo de Ludouico, cui quidem ſub Anno D.CCC.LXXXXIIII. ſcribit, ipſius matre Hermingarde interueniente, ab Arnolpho Cæſare donatas quaſdam ciuitates Tranſiurenſis Burgundiæ, a Rhudulpho hoſte prius occupatas. Eiuſdem ad Longobardorum inuitationem in Italiam profecti, meminit idem Rhegino in geſtis Anno D. CCC. LXXXXVI. A Papa Romæ coronati, Anno D. CCC. LXXXXVIII. A Berengario proditione Veronenſium capti & excæcati Anno D. CCCC. IIII. Nec quicquam habent amplius Luitprandus Ticinenſis & Witikindus Saxo, qui eorundem temporum res geſtas attigere.

Non ignoro ſane, hunc Boſonem a Cuſpiniano loco paulo ſupra citato, ſcilicet in Ludouico II. Cæſare, Pag. 199. verſ. 56. dici conſobrinum ipſius Caroli Calui. Sed cum conſobrini Latinis dicantur qui duobus e fratribus, aut ſororibus, aut fratre & ſorore naſcuntur, tradente Iuſtiniano noſtro in §. quarto gradu. tit. de gradibus cognationis. libro 3. Inſtitut. & de Calui patruis, amitis, auunculis & materteris ſatis conſtet, e quibus nemo prolem habuit vocatum hoc Boſonis nomine: non equidem ſuccurrit quod credam dicam ve aliud, quam eo loco conſobrinum præter receptam ſignificationem a Cuſpiniano dictum pro adfine, nempe vxoris fratre: ceu ſororius Latine mihi dicatur non modo ſororis meæ maritus, verum & viciſſim ego illi. quomodo & doctiſſimus vir Wolph. Lazius Libro 3. capite 2. Viennæ, Henricum Quintum Cæſarem vocat Leopoldi Quarti (qui in Diuos fuit relatus) Marchionis Auſtriæ ſororium, nimirum quod Henrici ſoror Agnes Leopoldo eſſet vxor. Quo minus & nos pudere debet, qui bus in nuncupatione quadam, Sororis vox eodem ſigni-

ſicatu olim per incuriam excidiſſe citra exemplum videbatur. Iacobus Spiegellius ipſe quoq; præter amplam rerum experientiam ſingulari doctrina, & iudicio acri præditus, ſuper Li. 5. Ligurini, vocat Othonem epiſcopum Friſingenſem ſororium Henrici Quinti Imperatoris: nempe ex eius ſorore Agnete, Henrici Quarti filia, & Leopoldo Marchione Auſtriæ, natum. Quis autem eſt literatorum omnium, qui rerum qualiscunque cognitionis intentus, non alicubi ad verba minus anxie reſpiciat, facileq; delabatur in crebriorem loquendi conſuetudinem, præſertim ratione aliqua fucatam? haud aliter ſane quam patresfamilias occupatiores, æquo animo & accipiunt, & bona fide viciſſim numerant quamlibet minorem monetam, dummodo formā publicam ea habeat, & auribus tinnitu ſatiſfaciat, de ipſa materia bonitate non plus ſolliciti quam illa primo obtutu oculis repræſentat. Itaq; non negarim, ſororium ad ſimilitudinem fratriæ (quæ fratris eſt vxor) omnino iuxta analogiam rectius dici ſolum ſororis maritum. At Cuſpinianus præterita forte, vt ſæpe quoque alias, Latinæ linguæ proprietate, Boſonem dixit Calvo conſobrinum, ſcilicet a ſorore Calui nupta: quemadmodum ſane Iuſtinianus ipſe tradit cōſobrinos proprie dici duabus ex ſororib. natos: iis qui duobus e fratrib. aut fratre & ſorore naſcantur, fratrum patruelium, aut amitinorū nomen peculiariter aſſignans. Fulcit hanc noſtram coniecturam, ni fallor, quod Cuſpinianus ibidem ſtatim eam rationem ſubiungit: Nam hic Carolus Caluus Richildem, ſororem Boſonis, primo concubinā, dehinc vxorem habuit. Quid hæc quæſo ratio quadrat ad verbum conſobrini, ſi proprie aut vſitate accipias? Similiter vero & infra in ipſo Caluo Pag. 205. verſ. 44. & in Berengario pag. 220. verſ. 44. eundem Boſonem non aliter deſignat, quam fratrem vxoris Calui. Quid multis? Boſonem Caluo neque patruelem, neque amitinum, neque conſobrinum (dum proprie id verbum accipiamus) fuiſſe, vel hoc vnum euidentiſſime probat, quod hanc ipſam Richildem Boſonis ſororem Caluus pro concubina aliquando vſurpauit. An enim Caroli magni nepos & neptis ita inter ſe miſcerentur commercio illegitimo? an hoc patre, hoc auo, hoc proauo genita heroina, ſe vlli vxorum, nedum conſobrinæ in concubinatum fuiſſet datura? Si eludere hoc obiectum ita velim, vt dicam Richildem forte ex altero tantum parente Boſonis ſororem fuiſſe, non modo deſunt quos adducam eius rei authores idoneos, verum etiam Rheginonem aduerſum habeo, qui Boſonem nominatim vocat Richildis germanum, ſi modo eius authoris verba ita vt a nobis ſupra in Ludouico II. Annotatione 396 emēdata fuerūt, ſincere legantur. Sed forte in his nimiū inepte me fatigo, quum forte alios apud ſcriptores extent plenius omnia. Ego tamen quod e paucis iis qui nunc ad manū erant hiſtoricis cognoſcere poteram ſedulo expoſui.

De noſtri quoque ordinis hominib. vt amplius merear, lubens & hoc adiecero: ſi Canoniſtæ ſtuduiſſent hiſtoriarum veritatem cognoſcere, imo ſi Canones modo ipſos paulo accuratius inter ſe contuliſſent haud ſcripturos fuiſſe 3. q. 4. c. vltimo, ad ſuggeſtionem Engeltrudæ vxoris Boſonis a Lothario dimiſſam vxorem Theibergam & ſuperductam ipſam Engeltrudam. Cum enim Regino ſub anno Sal. D.CCC. LXVI. diſerte ſcribat, Engeltrudam, filiam Matfridi comitis, ideo fuiſſe a ſede Pontificia excommunicatam, quia maritum Boſonem Comitem deſeruerat, ac Wangerum vaſallum ſuum in Gallias ſecuta fuerat: ac præterea prolixe narrat idē Regino, iam biennio ante a Lothario rege dimiſſam vxorem Theitbergam, & eius loco in coniugium adſumptā Waldradā concubinam: non poſſum non ego mihi perſuadere, eandem Engeltrudā prorſus aliam fuiſſe cauſam, nec quicquam cum Lothariano illo decantatiſſimo repudio habuiſſe commune. Namq; Papa Nicolaus in citato c. Teugualdum, ſimul quidem ambas recitat controuerſias, tum Waldradæ, tum Engeltrudæ, ſed non ita, vt plane appareat eſſe vnam, imo duas diuerſas. Quanquam inficiari ſane nolim, quin Engeltrudæ quoq; negocium Colonienſis ac Treuerenſis cognitioni fuerit aliquando delegatum, quum & Papa Ioannes VIII. in eo loco, quem e 3. cauſa Decreti adduximus, nominatim ſcribat, anathema in Engeltrudā crebro fuiſſe vibratū: ſcilicet quæ a marito digreſſa, forte uſq; vno in loco, neque in ſuſcepta pœnitentia perſiſteret: id quod e Reginone haud obſcure deprehenditur.

Suppeditat is etiamnum aliud quiddam, hoc ipſo in tractatu opella noſtra viſum haud indignum: ſcilicet recentiores quoſdam hiſtoriographos vix citra latæ culpæ reprehenſionem tot iam a nobis citata eiuſdem Reginonis loca, quib. & Luitprandus lib. 2. cap. 10. conſentit, ignoraſſe: atque Ludouicum, Boſonis regis Prouinciæ qui erat, feciſſe Arnulphi Cæſaris filium, vt inferius in Berengario Cuſpinianus ipſe quoque de Volaterrano refert. Multo autem grauiore oſcitantia Martinus Frechtus idem erratum repoſuit in Annotationib. in lib. 1. Witichindi Saxonis, eo nimirum loco, qui eum primis admonere ipſum poterat, nequaquā Ludouicū Cæſarem Arnolphi Cæſaris filium, ſed quemuis potius aliū Ludouicum a Berengario fuiſſe captum & excæcatum. Vt enim taceam quod ibi narratur, Ludouicum Arnolphi, nempe huius nominis Cæſarem IIII. non multis annis vixiſſe a ducta vxore Luitgarda magni Ducis Ottonis filia, quæ hercle excæcato (ut abeo quod quidam Berengarium & genitalia Ludouico hoſti excindi iuſſiſſe narrant) nunquā fuit deſpōſata: apparet tanti Principis calamitatem tam miſerabilē ſi vnquam euenisset, Witichindum minime fuiſſe præteriturū, vt qui eundem Ludouicum alias non vna, ſed gemina nota demonſtret.

Si omnino libebat Frechto eo in loco ſuper Ludouico Arnulphi aliquid annotare, nō decebat ſane contra quam res ipſa habet, fortunam tam acerbam, ne dicam infamem, tam illuſtri Principi adfingere: ſed potius nōdam, quæ ea ipſa in demonſtratione ineſt non leuicula, clara explicatione depellere. Locus Witichindi ad verbum ita habet: Vltimus vero Carolorū apud orientales Francos imperantium, Lothouicus ex Arnulpho fratruele Caroli, huius Lotharii regis proaui, natus erat. Hæc ille: quæ quidē duplici ſunt nodo inuoluta. Nam & pueris notum eſt fratrueles Latine dici duorum fratrum filios. At enim Arnolphus ipſe poteſt appellari fratruelis, cum eius patrui vtrique ſcilicet Carolus Craſſus Cæſar, & Ludouicus rex, ſine filiis deceſſerint, ſcilicet legitimis, & qui ad maturitatē aliquam perueniſſent? Certe ex iis prognatus Carolus celebratur nullus. Eſto autem, Arnulpho fuiſſe fratruelem aliquem Carolum: cuius tamen quæſo Lotharii regis ille Carolus fuit proauus? Obſcura ſane & perplexa hæc ſunt, ſed vtrunque tamen præſeferunt ipſa Witichindi verba. Ne lectorem ſuſpenſum teneam, noſtram hoc ſuper loco ſententiam pro virili exponam: qua ſaltem candide mecum vtentur, qui meliorem ipſi non inuenerint: docti eres conatum quoque noſtrum boni, vt ſpero, conſulent.

Fratruelis hic non vulgata illa, quam diximus, ſignificatione accipiēdus eſt, ſcilicet vt is mihi ſit qui e patruo meo eſt natus ſed ipſe fratris mei filius: Ac perinde eiuſdem fratris nepos quoq; apud illos poſteriores Germanicorum Cæſarum ſcriptores pleroſq; fratruelis mihi dicitur, qua de re aliquid a nobis eſt annotatum inferius initio Friderichi Barbaroſſæ. Itaque dum Witichindus Arnulphum dicit fratruelem Caroli, non alium quidem deſignat Carolū, quam Caluum, ſcilicet Cæſarem & Regē Franciæ: cui frater erat Ludouicus rex

Germa-

Germaniæ, dictus ſenior: è quo filius Carolomannus, è quo Arnulphus. ita vt Caluus ſeu Ludouici fratris ſui filium Carolomannum, ſeu Carolomanni ipſius filium Arnulphum, vocaret ſibi fratruelem. Reſtat vt dicam, cuiusnã Lotharii regis ille Carolus Caluus fuerit proauus. Hic equidem aio corruptũ mihi videri Witichindi codicem, & pro Lotharii legendũ eſſe Lothowici. Sic enim hoc nomen vbique apud ipſum ſcribitur, ita vt in huiuſcemodi deprauationem ſcriptura fuerit perquam procliuis. Et apparet Witichindum hoc loco in pronomine demonſtratiuo (Huius) Germaniſmo vſum, id quod in multis aliis ipſi familiare eſt: quaſi diceret, præſentis, aut nunc regnantis Ludouici. Præterea conſentit hûc pulcre de proauo Carolo, nimirum cum Witichindi ætate in Francia regnaret Ludouicus eius nominis Quartus, & regum Franciæ triceſimus tertius, iuxta Io. Bucherii ſupputationem, mortuus anno Salut. D.CCCC.LV. poſtquam regnaſſet annis XXVII. Hic autem erat filius Caroli Simplicis, nepos Ludouici Balbi, pronepos Caroli Calui. Quiſque horum Franciæ regnum tenuit, præterque illud aui & proauus etiam Auguſtali corona inſigniti fuerunt. Et pro Lotharii, in eo Witichindi loco reponendum eſſe Lothowici, videtur aperte conſtare ex authoris verbis, dum tertio inde folio, de diuiſione inter filios Ludouici Pii facta ita ſcribit: Poſtea vero facta inuiolabiliter manſit, quouſque iure hereditario hæc regna omnia cederent Carolo huius Ludouici proauo, de quo ſupra mentionem fecimus. Hæc ipſe: nimirum haud alium deſignans locum, quam eum ipſum quem nunc tractamus.

Etſi autem hæc prorſum ita habere videantur, promi etiam in Hernagiana editione haſitans quiſpiã margini adiecit, pro Lotharii forte legendum eſſe Ludouici: tamen libet non diſſimulare, imo fateri ingenue, non deeſſe, quæ noſtram ſententiam oppugnare videantur. Primum, quod regna illa à morte Pii diuiſa, non in Carolum Caluum, ſed potius Carolum Craſſum rurſum coierint: ſed qui Craſſus inter maiores, vel vt cum noſtris dicam minus ambigue, inter aſcendentes Ludouici, tempore Witichindi regnum Franciæ poſſidentis, recenſeri nulla ratione poſſit. Sed hanc obiectionem diluturus, reſponderem ego, Witichindum ad regna duntaxat Gallicana reſpexiſſe, quorum quidem pars multo maxima ad vnum Caluum redit, vt qui annis 36. regnauit: Pipinum & Carolum ex fratre Pipino nepotes (quos in monaſterium detruſit) Aquitania exuit: & altero fratre Lothario Cæſare, eiuſque filio Ludouico II. Cæſari ſuperſtes, primum armis Lotharii regnum omne inuaſit, ac poſtea tranſactione magnam eiuſdem portionem retinuit.: ita vt non alia ratione à Witichinde occidentalem Franciam, id eſt Gallicanam monarchiam, exiſtimem ſæpe dici Caroli regnum, quam quod in Caroli illius Calui poteſtatem deuenerint tandem omnia, excepta Lotharingiæ parte, & quantum terrarum Boſoni vxoris ſuæ Richildis fratri, à ſe creato regi Prouinciæ, ſponte donauit. Equidem à Carolo Magno, aut Carolo Craſſo id nomen regno Gallicano relinqui non potuit, quia vterque non magis Galliæ quam Germaniæ imperauit. At Caluus vt in Galliis omnia, exceptis quæ iam diximus, ita in Germania ne ceſpitem quidem vnum poſſedit vnquam. ideoque Gallia non abs re id nomen (ſcilicet Caroli regnum) accepit, atque etiam diu poſt eiuſdem Caroli Calui mortem retinuit: puta vt ſolent multa ea appellatione deſignari, quam olim habuere, licet in præſentia non habeant. qua de re Alciatus noſter in præfation. ad Commentarios in titulum Pandectarum De verborum ſignificatione prolatis exemplis diſſeruit.

Alterum quod reſtitutioni noſtræ in iſtum Witichindi locum, videtur inicere ſcrupulum, inde ſurgit: quod author ille hiſtoriam de geſtis Saxonum, vſque ad Othonis Magni obitum, hoc eſt annum Salut. D.CCCC.LXXIIII. pertexuit: quo tempore non Ludouicus Caroli Calui pronepos, ſed Lotharius illius filius, Calui eiuſdem abnepos in Francia rerum potiebatur, & iam tum rex qui fuerat annis 18. ita vt Lotharium omnino potius quam Lothouicum ſcripſiſſe videatur. Ad hunc obicem ſorte non prorſus abſurde dixero, Witichindum in hiſtoria illa condenda complures fortaſſis inſumpſiſſe annos, vt ſolent fere qui ſuorum temporum geſta referunt in literas: ac primum librum elucubraſſe, cum adhuc in Francia regnaret Ludouicus: ideoque de ipſo recte loqui potuiſſe, adeoque locutum, tanquam de ſuperſtite. Certe initio libri tertii, vbi memorat quo modo Imperator Otho primo in eiuſdem Ludouici generi ſui gratiam ſumpſerit grauem expeditionem in Gallias contra Hugonem Comitem Parehiſienſem, ad regnum adſpirantem, ac bis terque nominatim eundem Ludouicum refert, nihil iſtius modi admiſcet demonſtrationis: non quia tũ eſſet mortuus (qui enim Lugdunum & Remos, vrbes armis tum expugnatas, Otho Ludouico reſtituiſſet?) ſed quia cũ iſta poſteriora Witichindus conſcribebat iam Ludouicus ille erat ſublatus è medio, atq; eius in locũ rex ſurrogatus filius Lotharius.

Si cui forte hæc alterius ſcrupuli dilutio minus videbitur probabilis, idem cogitabit, ſi ab illa noſtra in priorem illum Witichindi locum emendatione abeatur, ſecuturum viciſſim quiddam multo magis abſurdum. Quum enim duo iam citati eiuſdem authoris loci oppoſita fronte inter ſe pugnent, ſcilicet prior de Lothario, de Ludouico loquens poſterior, qui quidem ad priorem diſerte lectorem ablegat: conſequitur neceſſario, vt vel hic illius, vel ille huius mendam clare prodat. Amplius vero, quum Lothario regi, qui ſub Cæſaris Othonis magni exceſſum præfuit Franciæ, auus inueniatur Carolus Simplex, abauus Carolus Caluus, caeterum proauus (quæ vox vtroque in Witichindi loco integre extat) Ludouicus Balbus: conſequitur, neque à noſtra emendatione eſſe deficiendum, neque Lotharii nomen magis in priore quam poſteriore Witichindi loco, ſed potius vtrobique Ludouici nomen legendum, ſcilicet ea ratione quæ ſupra à nobis clare eſt expoſita.

Opinabitur fortaſſis quiſpiam, alia quoque ſupputatione poſſe inueniri alium Ludouicum (ſcilicet eo nomine Quintum Galliarum regem) & eidem alium æque inueniri Carolum proauum, in quo regna Galliarum rurſum coierint, puta eum qui cognomento dictus eſt Simplex, & Ludouico Quarto regi Galliæ pater, Lothario auus, & Ludouico Quinto proauus fuit. Et quiſquis ita forte opinabitur, is huic ſententiæ non obſtare dicet, quod Witichindus hiſtoriam ſuam non produxerit vltra Othonis magni exceſſum. Quid enim vetet, quo minus aliquot annis poſt, iam regnante in Galliis Ludouico Quinto, eandem ſcribere potuerit, & de illo tanquam tum rerum potiente verba facere, & demonſtrationem aliquam rebus adiicere? Quinimo ſi ipſo Liuius, aliique claſſici hiſtoriographi ſæpe xx° [illegible] ſuorem quampiam eo nomine ſimpliciter, eloquuntur, quod vix multis ſeculis poſt eam ætatem, qua de ipſi ſcribunt, eidem eſt inditum: quanto eſt tolerabilius, de præſentibus ad præterita quicquam ita admiſcere, vt tamen expreſſe id indicetur; quemadmodum à Witichindo eſt factum. Sed non modo hæc opinio nunquam mihi probari potuit, vt quæ hactenus quidem videtur pulchre ſubſiſtere: ſed Arnulphum Carolo Simplici fratruelem nulla ratione tueri poteſt, id quod æque in Witichindi extat demonſtratione: verum etiam tota eiuſdem hiſtoria accuratius excuſſa, priorem noſtram ſen-

tentiam & emendationem facile repudiaui, nempe videns apertè hunc in Witichindo elumum prorſus quidem ſalebroſum & difficilem, alia ratione complanari rectius poſſe, ſcilicet quin ea omnia quæ de Ludouici Balbi vxore prægnante, de filio poſthumo Carolo, eiuſque tutore Odone alij, quotquot vidi, ſcriptores magno conſenſu memerant, ipſe Witichindus in illo ipſo loco poſteriore ad Carolum Caluum ita refert, quaſi Ludouicus Balbus nunquam in terris fuiſſet. In hoc, etſi toto, quod ſolet dici, cœlo aberret Witichindus, tamen cum ea perſuaſio illi inſederit, vndecunque tandem hauſta: patet, inuertendam planè eſſe noſtram ſententiam, atque poſteriorem potius locum è priore eſſe emendandum, ſcilicet Lotharij nomine, quod in hoc extat, in illum quoque relato, deſpuncta voce Ludouici. Et hac ratione vltro cedunt plerique omnes ſcrupuli, de quibus iam dicebam, quum & demonſtratio in Lotharium adhuc ſub finem hiſtoriæ Witichindianæ ſuperſtitem, regnoque potientem rectè quadret: & proauus alius aſſignari eidem non poſſit præter Caluum, è quo Carolus Simplex, è quo Ludouicus Quartus, dictus tranſmarinus (ille ipſe ſcilicet, quem prior noſtra emendatio iuxta aliorum ſcriptorum conſenſum rectè huc adrogabat) è quo hic Lotharius. Atque hæc denique emendatio quam alijs hiſtoricis, ipſique veritati eſt aduerſa, tam in erroneo hoc Witichindi loco (quem noſtrum non eſt mutare) videtur congrua & recta: attamen doctiorum acriore cenſura ſemper ſalua. Video enim trita illa noſtri teſtationem neceſſario mihi hic eſſe vtendum, quod non ignorem apud Abbatem Vrſpergenſem in Henrico Aucupe hunc poſteriorē vniuerſum è Witichindo locum aliter multo referri, nempe adiectis & permutatis quibuſdam verbis & narratione Witichindi aliquanto plenius expoſita: ſed ita quidem, vt cum Witichindi & verbis & ſententia expoſitio illa planè diſſideat: imo & ipſi Witichindo longe plures, quam de quibus ſupra diximus, implacabiles nodos induat. Nam quod Witichindus inquit, tandem iure hæreditario regna omnia ceſſiſſe Carolo huius Lotharij proauo, de quo ſupra ſe ait ſcripſiſſe: id narrat Vrſpergenſis nominatim de Carolo Simplice, Ludouici filio, Caroli Calui nepote, cui regna illa omnia ceſſerint. Sed velim hoc mihi Vrſpergenſem reſpondere, ſi vt ipſe exponit, intelligendus ſit Witichindus de Carolo Simplice, quod ſcilicet in eum regna omnia denique reciderint, atque is Odonem filio poſthumo tutorem dederit, qui nam quadrare poſſit, quod apud eundem authorem ſtatim ibi ſubijcitur, his quidem verbis: Quumque poſt mortem patris, filius naſceretur, Odo eum & regno pariter & nomine paterno declarauit, &c.

Fuit ne Carolo Simplici vllus filius, patris referens nomen? Fuit ne vllus omnino, præter Ludouicū Quartum? At Witichindus ita rem narrat, quaſi Caroli Calui filius fuerit poſthumus ipſe Carolus Simplex: quæ narratio omnem hanc difficultatem vltro tollit, atque euidenter oſtendit, vtrobique eo in authore legi debere non Ludouici, ſed Lotharij nomen: & per Carolum intelligi non Simplicem, ſed Caluum, nimirum iuxta falſam illam perſuaſionem, quam author ſibi induerat, vti à nobis eſt explicatum.

Quæ verò ibidem narrat idem author, de Carolo ſeniore per Arnulphum Germania expulſo: ego accipio de Carolo Craſſo, qui vt præ Carolo Caluo dicitur Cuſpiniano & alijs iunior, ita præ Carolo Simplice appellari potuit à Witichindo ſenior (niſi fortè in hoc quoque hallucinatum credas Witichindum, neque præter Caluum & Simplicem quenquam alium agnouiſſe Carolum) poſtremis Imperij annis tam aduerſam expertus fortunam, quam initio fauentē, coactus Arnulpho cedere imperio Germanico, ac tandem Gallico quoque regno. vti

paulo infra initio Arnulphi perſpicue & ip...
ſpiciamus. Quum Caroli Senioris nomine ...
chindum non intelligi Caluum, apertè co...
ex Reginone & alijs: qui ſcribunt Caluum...
obiiſſe anno Sal. D.CCC.LXXVII. & Arn...
decem annis poſt imperare cœpiſſe. Qui ige...
è Germania ille eieciſſet? Tum vt Carolo S...
Carolus vllus fuiſſet (qui nullus ſanè fui...
dictum) neque ea in parte Witichindi na...
quicquam moraretur: attamen ſimili ratio...
eundem Carolum Simplicem nihilomagis qu...
Germania expelli, aut ipſius filij regnum ...
iuiſſe ab Arnolpho, & cui ipſe Carolus Sim...
nus annis 24. in regno ſuperſtes fuit. Verum ...
Carolo Craſſo Witichindum ſenſiſſe, qu...
phus denique non modo Germanico Impe...
diximus, ſed etiam regno Gallicano deturb...
que ipſi Carolo Simplici obſtitit, quo minu...
gnum maturè perueniret, ſcilicet largiens...
dons: quo demum mortuo, Simplex ille vi...
tiri potuit. Porrò quæ idem Witichind...
loco narrat de Henrico rege (ſcilicet Germ...
manorum) nunc contra Carolum Simpl...
rante, mox eius calamitati opem adferre c...
dicas bene cohærere: neque ſatis commode ...
ſi adhibeas, quæ in Auctario Reginonis ...
ſub anno Salut. D.CCCC.XXIII. & tribu...
quentibus.

Tam longe autem in explicandis duobi...
tichindi locis prouecti, adijciamus & terti...
ſane in verbis duplici, vel potius triplici m...
ſum, præter eam quæ ex margine imminet ...
tat ille circa medium libri ſecundi poſt de...
pugna ad quam Otho Magnus in Gallica ...
per hoſtes, ſcilicet Henricum fratrem, & ...
Ducem Lotharingiæ, ſororium ſuum, co...
metuebatur ingruentes adactus, cum exig...
rundem iuſtum ſuduit exercitum. Verba ...
cis ita habent; Regiam autem poſt victoria...
perſequi fratrem ſuum, generumque And...
defectione vrbium ſuarum, fractuſque re...
ctoria, cum nonis tantum armatis iter arrip...
niamque iam tardius adiens, vrbem M...
greſſus eſt. Ego rectius ita legi iudicauerim ...
(ſine ſorte eam) ante poſt victoriam viſ...
ſequi fratrem, generumque. Audiens vero ...
ne vrbium ſuarum fractuſque, recenti regis vi...
nonem tantum armatis iter arripuit, &c.

Quis autem caſtigator in margine ibid...
ſit, pro voce generū, legi debere ſorte ſororium ...
maneſ ſyncerum plane præter rem mutare con...
ipſum quoque mox Pagina proxime ſequent...
thor eundem Giſilbertum Henrici huiuſdem ...
appellat) caſtigator ille ſibi permiſit. Vt en...
nem eſt controuerſiam, Giſilbertum Lotha...
cem Othonis Magni, ac perinde eiuſdem fr...
mani Henrici, fuiſſe ſororium, vt cui nupta e...
dem ſoror Gerberga: ita caſtigator idem ign...
debuit, ab eo ſcriptore plerunque generum v...
iam pro ſororis marito. Sic initio libri 3. L...
regem Galliæ vocat Othonis eiuſdem gener...
Giſelberto Duce iam ſubmerſo in Rheno, eam ...
bergam haberet vxorem. Itidem poſt initi...
narrans deceſſiſſe Hugam regem Francorum ...
vna filia legitima Amelberga, nupta Ermi...
gi Thuringorum, & Thiaderico filio ex e...
ſuſcepto, appellat eundem Ermenfridum aliqu...
aderici generum. quem locum ante nos obſer...
ßiſſimus Alciatus lib. Parergon 4. capite 5. ...
à Iuſtino quoque libro 18. vocem gener eodem...

ſignificatu vſurpari, quum Sicheum maritum Didonis vocat generum Pigmalionis, qui ipſius Didonis erat frater. Conſtat itaque, Witichindo nuſquam hoc in verbo mendam, ſed potius quandam loquendi peculiarem conſuetudinem ineſſe, ſcilicet vt qui vulgo ſororius, id eſt ſororis maritus, ipſi gener dicatur.

Qua autem ratione incomparabilis ille Eraſmus Roterodamus annotauerit, apud Suetonium in Auguſto cap. 19. progenerum dictum pro patre ipſius generi, ab eruditorum aliquo edoceri percupiam. Cum enim Lucio Paulo Cenſoris filio nupta fuerit Iulia Auguſti neptis ex Iulia filia, vt clarius idem Suetonius narrat cap. 64. non potuit equidem Lucius ille Paulus, neptis maritus, vno verbo dici aliter Auguſto quam progener. Finge in Auguſtum fuiſſe coniuratum non a L. Paulo filio, ſed patre, id quod clara Suetonii verba nequaquam admittunt: progener tamen ibi non pro generi, ſed pro generis patre accipi debebit. Ego quidem aliud non video rectius dici poſſe, quam ſummum illum virum ſtudiis grauioribus perpetuo intentum (vel vt eximia eruditionis vir Petrus Nannius inquit, poſt tot lucubrationes marcidum vigiliis) dum perfunctoria opella effundit leniora illa, cum bono Homero ſub mandragora tum dormitaſſe.

Quia vero paulo ſupra in forum Canoniſtarum, & diſſertationem de vocabulo sororii *ſumus progreſſi, adſciamus illud quoque: Alexandrum II. Pontificem in Decretis c. quod autem 35. q. 5. ſcribere, marito ſororis non extare proprium vocabulum, vt nec vxoris fratri. Hoc ſi verum eſt, ſequitur, ſororii nomen non tam claſſico alicui deberi authori, quam recentiorum vulgatæ vſurpationi, ſed quæ reprehenſione merito caret. Qui enim minus recte dicitur ſororius quam fratria, vel fratriſſa, vt idem habet Alexander? ſi quidem ea lectio nõ eſt mendoſa. Etſi autem Alexander ſoli marito vxoris, & vxoris fratri nõ extare propria nomina ſcripſerit: tamen ego hodie quoque perinde deſidero vocabulũ, quo vxoris ſororem nuncupem. Modeſtino Iureconſulto explicante in l. non facile. π. de gradibus cognationum, dubium non eſt, quin mariti frater dicatur Leuir, Græcis* Δαήρ*: qua tamen in voce etiamnum, poſt aliquot eruditorum contra Accurſium annotationes, aberrat Rob. Stephanus, Leuirum pro vxoris fratre exponens. Similiter iampridem per Alciatum, Rhodiginum, & alios, diſpuncta è Modeſtino voce nihili* ianitrices, *ac repoſita Græca illa genuina* Ἰνατέρες *quæ ſignificat duorũ fratrum vxores: tamen adhuc hodie etiam doctiores quidam noſtrates Grammatici in nomenclaturis rerũ, pueris inepte neſcio quas Lamtrices pro his pergunt, vnus poſt alium, paſſim in omnibus editionibus obtrudere: quæ quidem altera mihi fuit cauſa, cur hæc quantumuis in ſpeciem minuta huc aduexerim.*

Gallis hodie lingua vernacula video ſororios dici, qui Latinis ſunt Aelii, ſiue aalii: hoc eſt duarum ſororum mariti. Nam Hugonem magnum Comitem Parrhiſinuſem vocat Gillens, Ludouici IIII. Francorum regis ſororium (ſerourge) quod haberent nuptas duas filias Henrici Aucupis Imperatoris, hic Gerbirgam, ille Adelheidem. Ne autem quaſi deſerto Cuſpiniano, aliorum potius ſcriptorum caſtigationem ſuſcepiſſe videar, aut in Labyrintho errare irremeabili, reuoco huc pedem ad Leonem Quintum Cæſarem: in quo pag. 212. verſ. 49. pro ſeueris, *lege* ſæuis, *aut* ſemiferis. *Et in Alexandro pag. 216. verſu 1. pro* tenticulatus, *lege* ientaculatus. *Minuta alia errata, pleraq; officinæ typographicæ, quiſq; per ſe emendabit.*

EX ARNVLPHO CÆSARE.

Pag. 218.

202 Indies magis inualeſcente ægritudine, delatum Ratiſbonam, moritur in oppido Bauariæ Otinga 4. Kal. Decemb. anno ſalutis humanæ octingenteſimo nonageſimonono, in baſilica S. Emerani ſepultus: cuius quidem monumentum hodie cernitur. Duodecimo regni ſui, Imperii vero ſecundo anno. Nam à Carolo Craſſo annis quatuordecim præfuit imperio.] *Ideo hic plura appono authoris verba, quod partim mendoſa ſunt, partim aliorum narrationibus haudquaquã conſentanea, ac vindice aliquo prorſus digna. Oetinga, & S. Hemerani, legendum eſſe, tam ſupra in Ludouico II. pagina 208. verſu 19. admonuimus.* Annotatione 199. *Cæterum quia de Arnulphi Cæſaris ſepulchro eſt controuerſia, quod nominatim teſtatur Io. Auentinus lib. 4. Compendii in Chronica ſua, cum quidam, authore Reginone, velint ipſum Oetingæ iuxta patrem Carolomannum eſſe ſepultum, alii vero Ratiſponæ in templo S. Hemerani, hiſq; Cuſpinianus noſter videatur accedere, puto per amanuenſis negligentiam verba hic quoque inepte confuſa, & ipſo ab authore ita potius fuiſſe ſcripta:* moritur in oppido Bauariæ Oetinga, 3. Kal. Decemb. anno ſal. humanæ D. CCC. XCIX. delatus Ratiſponam, & in baſilica S. Hemerani ſepultus (cuius quidem monumentum hodie cernitur) duodecimo regni ſui, imperii vero ſecundo anno. *Parentheſim author haud ocioſe addidit, nimirum non ſua idipſum quod narrat adſerturus fide, ſed quod Arnulphi ſepulchrum Ratiſponæ apud S. Hemeranum oſtendi ſoleat. Porro in ſubiecta etiam ratione ſuper numero annorum regni & imperii Arnulphi, videtur ineſſe menda, hoc quidem modo reponenda in integrum. Nam à Carolo Craſſo annis duodecim præfuit imperio. Equidem præterquam quod Regino ſcribit, Arnulphum Anno ſalutis* D. CCC. LXXXVII. *in locum deiecti Caroli Craſſi à principibus adſcitum, vnoque ore alii Chronographi, vt Abbas Vrſpergenſis, Hermannus Contractus, & Matth. Palmerius ipſi tantum duodecim annos regnorum tribuunt: conſpicuum eſt, in eadem ſententia ipſum quoque eſſe Cuſpinianum, vt qui initio huiuſce paginæ ita ſcribat: Ingreſſus vrbẽ, Imperator & Auguſtus a Pontifice ſalutatur, anno poſtquam Rex electus fuit, abiecto Carolo, decimo. Sic enim ibidem diſtinguis vocem* decimo, *inepte* Carolo *adiunctam. Si igitur Arnulphus anno regni decimo factus eſt demum Imperator, biennium poſtea duntaxat ſuperſtes, neceſſario fatendum eſt, amanuenſis culpa & hunc locum eſſe vitiatum. Ac facile quidem, vbi author per cifras 12. ſcripſerat, oſcitans ille 14. potuit ſupponere. Perinde vero & apud Vrſpergenſem cifra extant corrupta, dum ſcribitur Arnulphum imperaſſe annis 5. Nam ſi duodecim in regno ſedit, exordiens anno* D. CCC. LXXXVIII. *factuſq; eſt Imperator anno* D. CCC. XCVI. *mortuus anno* D. CCC. XCIX. *vt ipſe hæc omnia ordine narrat Vrſpergenſis: ſequitur, duos enim tantum imperaſſe annos totos, ideoque pro 5. reponendum eſſe cifram 2. Illud vero præconium quo author mox cœnobitas S. Hemerani apud Ratiſponam celebrat, puta a religione, hoſpitalitate, & humanitate in viros doctos, deprehendi etiam ex Chronicorum Io. Auentini compendio, ac præterea iis quæ nos infra in Henrico Aucupe, pagina 236. verſ. 42. annotauimus. Eandem prorſus laudem cœnobitæ iidem hodie quoque egregie tuentur, ſub Reuerendo patre Eraſmo, eius monaſterii Abbate, viro honeſtate vitæ & doctrina iuxta conſpicuo.*

EX LVDOVICO QVARTO.

Pag. 219.

203 Et Albertus filius ſororis Henrici regis, nepos Bitonis Ducis Saxoniæ.] *Qui legerit vel Witichindum Saxonem li. 1. vel Reginonem ipſo in fine Annaliũ (locos rebus iis quæ hic narrantur clare intelligendis equidem perneceſſarios) is vltro cognitum habet, pro*

Bitonis legi hic oportere Othonis, ſcilicet ut de eo accipiatur, qui fere magnus dicitur Saxoniæ Dux, pater Henrici Aucupis. Quæ autem hic eius innuatur ſoror, legis infra ſub initium ipſius Aucupis: nempe Baba illa uxor Henrici Comitis, a qua ciuitate Babenbergæ nomen eſt inditum. Altera ab hac periodus non tam ſententiis uitioſa eſt, quam hiulca compoſitione: cuius generis plura a feſtinante Cuſpiniano, & rerum magis quam verborum ſtudioſo, admiſſa licet videre. Commodius habebit tota orationis ſeries, ſi pro præſentat, legas præſentatur. Obſeruatione porro digniſſimum iudico id quod Cuſpinianus mox infra ſcribit, ſcilicet hunc Ludouicum Quartum genealogiam Caroli Magni in Orientali regno clauſiſſe: quum eadem in Galliis per Carolum Simplicem aliquanto longius propagaretur. Eius quidem aſſertionis teſtes habet Witichindum, qui libr. 1. hunc Ludouicum dicit ultimum Carolorum apud Orientales Francos imperantium. Similiter & Regino ſub Anno D. CCCC. XI. regalem ſtirpem, ſcilicet Caroli magni, in hoc ait defeciſſe. Viderint itaque ex neotericis quâ iniqua ratione ipſi ſcribant Arnulphum Cæſare Carolingorum ultimum ſeu Caroli magni ſtirpem virilem apud Germanos in Arnulpho defeciſſe. Non equidem ignoro, quid Regino ſub Anno ſal. D. CCC. LXXX. hac de re mentis rei ſummatim repetitum ſupra in Arnulphi. at is ut eo ipſo tempore hiſtoriam conſcribebat, ita eidem accommodabat ſermonem: ac præſertim Carolomanni narrans obitum, de [illegible] Arnulpho opportuna declamatiuncula innuit quem ſane potuiſſe unquam tot lucculentis regni potiri haud immerito licebat mirari, quum Carolomannus non modo fratre utrunque, puta Carolum & Ludouicum ſed huius etiam filium, itidem nomine Ludouicum ſuperſtites relinqueret: ut nihil dicatur de Caroli Magni poſteritate maſcula, quæ in Galliis adhuc ſupererat.

Sed ut quod cœpi potius pergam, quum videam Cuſpiniano (qui hunc ipſum Carolinæ familiæ terminum in hoc Ludouico, ut rem cum primis memorabile, tetraſticho quoque complexus eſt) omnes ſcriptorum omnium hiſtorias & annales fuiſſe inſpectos, qui modo hactenus extabant, edoceri vehementer cupiam, quoſnam authores vel Trithemius in genealogiis Principum Bauariæ, vel Charion in Chronicis ſequantur, dum ſcribunt, Conradum Cæſarem fuiſſe huic ipſi Ludouico ex fratre Conrado nepote. Longius etiam a vero delapſus videtur Alciatus noſter in l. bones. n. de verborum ſignificatione, ſcribens Conradum Ludouici filium occiſum fuiſſe ab Adelberto Francorum Comite, qui poſtea Hattonis archiepiſcopi fraude ſinonia circumuentus capite pœnas exoluerit. Certe Cuſpiniano in recenſenda cuiuſque Cæſaris origine, itemque relicta prole, nemo omnium ſcriptorum eſt diligentior. At ille neque ſupra in Arnulpho de ullo eius filio Corado meminit: neque infra Conrado ipſi maiorum quenquam memorat præter unum Conradum patrem Comitem. Itidem vero neque Io. Auentinus in genealogia Caroli Magni ullam memorat Arnulphi Cæſaris ſobolem, præter unum Ludouicum Quartum Imperatorem: neutiquam taciturus alios eiuſdem Arnulphi filios, ſi quos in Bauaricis annalib. aut ullis fide dignis monumentis inueniſſet. Equidem Caroli Calui progeniem longius, & uſque ad Hugonem Capetum inuſtum Galliæ regni occupatorem, recenſuit. Neque idem Auentinus omiſit Arnulphi filiam anonymam, Othoni magno Duci Saxoniæ uxorem, eandemque Henrico Aucupi Imperatori matrem facere: non dico quam vere hoc, ſed id quod iam colligebam argumentum duntaxat ſuffulcio. ſcilicet longe magis filios ipſos Arnulphi Cæſaris ab Auentino memoratos fuiſſe, ſi modo præter Ludouicum Quartum Cæſarem de uno aliquo legitima extarent monumenta. Non equidem neſcio, in Chronicis quoque illis magnis olim Norinbergæ excuſis narrari,

Conradum hunc a quibuſdam referri omniu
lorum nouiſſimum: neque etiam valde dubito, qu
natum eius res antor aliquis adducere poſſit, ut H
Contractus, aut quiuis alius ſed hercle cum V
do & Regnione, qui utrique eo ipſa Conradi æ
runt, cuiuſquam alterius ſcriptoris fidem conf
non facile ego conceſſero. Otho quidem Friſinger
poſt hæc demum annotata videre licuit, nihil
ſed quorundam duntaxat aliorum hæc de re opi
c. 16. refert his verbis: An. ab incarnatione do
Conradus Conradi, quem Albertus occiderat, fi
præfati Ducis Ottonis, conſenſu omnium, Orietal
rex creatur. Hunc quidam Ludouici fratris filium f
& ob hoc nouiſſimum eum Carolorum ponun

Fateor quoque multa a Reginone eiuſque ſim
ptoribus prætermiſſa, quæ erant memoratu
ac contra leuia quædam in literas relata. Sed
ero credas, a Reginone ſilentio tam pertina
potuiſſe Conradum Arnulphi Cæſaris filium, e
Ducem Lotharingiæ, in qua prouincia ipſe
micilium habuit ideoque res omnes a Zuendebo
tis illegitimo Arnulphi filio, ibidem geſtas, ſa
te perſcripſit.

Mihi profecto ex Reginone ipſo colligi a
tur, Conradum illum quem nuis potius alium
filium fuiſſe, quo ſcilicet loco ita ſcribit: An
incarnationis D CCC. XCIX. Zuendebol
habuit cum optimatibus Arnulphi & Ca
cet regis Franciæ) & ſuis, apud S. Goare. E
nulpi interfuerunt Hatto archiepiſcopus, Ch
Gebehardus Comites. ex parte Caroli Haſl
ſcopus, & Odacar Comes. Quid vero in eod
in ſeorſum ſine præſentia regis pertractatum
uentus rei luce clarius manifeſtauit. Hæc il
Imperator Arnulphus legitimum filium leg
tibum? an ille ſe legari pateretur? Quod ſi e
tum intelligimus factum ignorante Arnulp
fraudem? uti ſane Reginonem ipſo accipio:
non eſt probabile, legitimum filium cum no
tis perniciem impia clam coniuiſſe conſilia.
quidem locus ille de alio Chonrado, quam C
ſaris patre accipi (ne forte quiſpiam eo c
mentum noſtrum conetur eludere) cum & i
tibus & ſequentibus nullius prorſus Conrad
nis ipſius, unaque Chunradi filii mentionem
beat. Præterea cum idem narret, Chunrad
Adelberto Comite Babebergenſi occiſum, a
lixius fere quam pro ratione Annalium exp
modo idem Adelbertus à Ludouico Cæſare
Principum, apud Triburias indictum euoc
reb. a ſe patratis rationem redderet, atque a p
turbatione deſineret, non paruerit: ideoque a
caſtro quodam obſeſſus, & tandem iudicio no
te mulctatus fuerit: demiratu equidem vehem
eſt, in illa rerum narratione ne una quidem ſy
none innui, Conradum illum Ludouici Cæſa
fratrem, aut filium. Idem quoque mirari liceat
do, qui li. 2. ca. 3. equidem copioſe ac graphi
mnem de Adelberto decollato hiſtoriam, re
pſa capita accuſationis, quæ Ludouicus Imp. c
ribus contra eum, ab Hattone Archiepiſcop
è præſidio in caſtra adductum, propoſuit: ſed
ullo fratre ipſius Imperatoris occiſo meminit
quoque Luitprandus eis temporib. iam fuit
ut omnia a teſtib. occulatis haberet cognita
tur in præfatione libr. 4. quo incipit demum
quibus ipſe interfuit) ac præſertim res Germa
ignoraret, nimirum qui Francofurti ad M
miliaris a Moguntia, ut in 3. librum præ
quam partem ſuarum lucubrationum ſcripſi

hercle ſi accuratius perpendatur eiuſdem Luitprandi hiſtoria, videtur non obſcure id deprehendi, Conradum Ludouico Cæſari nulla arctiore cognatione iunctũ fuiſſe. Nam eodem lib. 2. cap. 7. ita ſcribit: Hac autem tempeſtate Ludouicus rex moritur. Conradus ergo Francorũ ex genere oriundus, vir ſtrenuus, bellorumq; exercitio doctus, rex cunctis a populis ordinatur. Quid? audiſne vnam ſyllabam de Ludouici & Conradi cognatione? Francum fuiſſe quid refert, cum eiuſdem gentis & Babenbergenſes Comites fuerint, a quibus Conradus occiſus: neque tamen Ludouici Cæſaris aut fratres, aut ex fratre nepotes. An vero non æque facile erat Luitprando ita ſcribere, Conradus ergo Ludouici ex fratre nepos, quam Francorum ex genere oriundus? Amplius vero in Catalogo Moguntinorum Præſulum lego, Ludouicum Cæſarem Arnulphi Cæſ. filium, è ſacro baptiſmatis fonte leuatum ab Hattone, perſido illo & infami Epiſcopo Moguntino. In Auguſtanis lego, eundem Ludouicum Cæſarem a S. Adalberto Comite Dillingenſe Epiſcopo Auguſtano, viro inſigniter erudito, baptizatum, ac poſtea in literis inſtitutum fuiſſe. De Conrado Arnulphi filio, neque hæc, neque aliud eſt quicquam, ſed altum vbiq; ſilentium. Porro ſi Ludouici Cæſaris fratrem facimus ipſum Conradum, ab Adelberto occiſum: quæſo cur non & Gebehardum, Rudolphum, ac Eberhardum, Conradi fratres, itidem Ludouico Cæſari fratres facimus, iuxtaque Arnolphi Cæſaris filios? Scio rationes non deeſſe, quibus Titius mihi frater ſit, Actius eiuſdem Titii frater nullo prorſus me iure attingat: ſed quis hiſtoricus Conradum ab his fratribus ita diſtinxit, quaſi cum Ludouico Cæſare eundẽ duntaxat patrem Arnulphum Cæſarem, cum tribus aliis eandem tantum matrem, diuerſam a Ludouici Cæſaris matre, habuerit. Quamobrem hoc quoque pro noſtra opinionis confirmatione, contra Trithemium, eiuſque ſuffragatores, adduci poteſt: neminem Comitem facile cum Conrado, aut vllo eius fratre de nobilitate & opibus in altercationem deſcenſurum fuiſſe, ſi ipſe quoque erat Arnulphi Imperatoris filius, ac Caroli magni abnepos. Quid enim generoſius, potentius & laudatius Carolingis, iſto præſertim ſeculo? At hercle Regino ſub Anno D. CCC. LXXXXVII. clare pleneq; narrat, inter Rhudolph. epiſcopũ Wirtzburgenſem (ſcilicet Conradi huius fratre) & filios Henrici Ducis, nempe Adelhardum & Henricum, de nobilitate carnis & amplitudine terrenæ poteſtatis odioſas altercationes & plane implacabiles & exitioſas diſcordias ſurrexiſſe. Poſtremo non lego apud vllum hiſtoriographum, Ottonem magnum Ducem Saxoniæ, quum ipſi mox à morte Ludouici Quarti Cæſaris Principis Germani imperium deferrent, ideo à ſe id reieciſſe in Conradum Francum, quod frater defuncti regis eſſet: ſed quia imperio a ſtirpe Caroli Magni, iam in Ludouico extincta, translato, opus eſſet inſigni aliquo Duce, qualẽ nimirũ ipſe prædicabat Conradum Franciæ Orientalis Ducem, corporis animique robore, tum opibus, fide & maieſtate ſuſtinendis tantarum rerum oneribus parem: vt ſupra initio ipſius Conradi Cuſpinianus eam Ducis Othonis orationem ſuaſoriam, breuiuſculam quidem, ſed grauem & efficacem, recenſet.

Ob hæc vero & alia complura, quæ adduci poſſent, argumenta noſtræ opinioni conſentanea, videtur Cuſpinianus (etſi omnia euoluiſſet hiſtoriarum monumenta, neq; ignoraret apud Vrſpergenſem in Ludouico Quarto, neſcio ex quorum ſententia Conradum, Cæſaris Conradi patrem, pro Ludouici eiuſdem fratre recenſeri: & ab Hermanno Contracto ſcriptũ, in Conrado I. Cæſare defeciſſe Caroli magni progeniem) voluiſſe Conradi Cæſaris genealogiam ſupra eius patrem repetere, vt de quo certius nil inueniret, quam Reginonis & Witichindi fides mereretur: in quorum quidem ſententia eſt quoq; non indiligens genealogiarum ſcrutator Ioan. Buchetius Pictanienſis, in epitaphio Odonis primi regis Franciæ: citans alicubi in eius ſeculi Principibus Bernardum Guidonis, ſcriptorem (vt opinor) paucis cognitum, certo Cuſpiniano nuſquam, quod ſciam, memoratum: in quo forte idẽ Buchetius etiam de Ludouico Quarto Cæſare legiſſe potuit, eum è Caroli Magni familia fuiſſe vltimũ.

Quæ in Regione extant de Chunrado, eiuſq; fratribus, iuxtaque de Adelberto hoſte & fratribus, nos in typum compendiarium collecta voluimus ſua cum declaratione ipſis lectoris oculis ſubiicere: tum vt hæc ipſa, quæ & infra ſub initium Conradi & Henrici Cuſpinianus ferme repetit, clariora certioraq; fierent: tum vt genealogiarum ſtudioſi, meliora inueniendi qualemcunque anſam haberent.

A. CHVNRADVS
B. GEBEHARDVS
C. RHVDOLPHVS
D. EBERHARDVS } fratres, Comites Franciæ Orientalis.

E. CHVNRADVS primus eius nominis Cæſar, filius CHVNRADI Comitis, litera A. deſignati.

F. ADELBERTVS
G. ADELHARDVS
H. HENRICVS } fratres, Comites Babenbergenſes, nati ex HENRICO Comite, & BABA filia OTHONIS Magni Ducis Saxoniæ, ſorore HENRICI AVCVPIS Cæſaris.

C. An. Sal. D. CCC. CXII. imperante Arnulpho, Wirtzburgenſis eccleſiæ venerabilis epiſcopus Arno, ſuaſu Popponis Thuringorum Ducis, ad pugnam contra Selauos profectus, in eadem occiditur. cuius cathedram Rudolphus, licet nobilis, ſtultiſſimus tamen, frater Chunradi & Gebehardi Comitum, obtinuit.

A. Pappo Dux Thuringorum dignitatibus exſpoliatur, & Ducatus quem tenuerat Chunrado commendatur: quem pauco tempore tenuit, & ſua ſponte eum reddidit. Deinde Burckardo Comiti committitur, qui eum hactenus ſtrenue gubernat.

C. contra G. H. An. Sal. D. CCC. CXVII. inter Rhudolphum epiſcopũ Wirtzburgenſem, & filios Henrici Ducis Adelhardum & Henricum, implacabiles inimicitiæ exoriuntur, dum vtrinq; ſuperbia elati, de maiorum fumoſis imaginibus ac poteſtatis terrenæ amplitudine contendunt, & ſubditos terraſque ſuas mutuis cædibus, rapinis & incendiis in extremas calamitates adducunt.

A. B. Anno Salutis D. CCC. LXXXXIX. Conuentus quem Zuendeboldus rex Lotharingiæ cum Arnulphi Imperatoris & Caroli regis Fräciæ optimatib. celebrauit apud S. Goarem, ex regno Arnulphi interfuere Chunradus & Gebehardus Comites, vna cum Hattone archiepiſcopo Moguntino.

F. G. H. contra D. B. C. Anno Sal. D. CCCC. I. Adelbertus cum fratribus Adalhardo & Henrico contra Eberhardum, Gebehardum & Rhudolphum fratres, bellum mouent: & ex caſtro Babenberg proſilientes, in pugnam congrediuntur. Ibi occiditur Henricus, capitur Adelhardus, & poſtea iuſſu Gebehardi decollatur. Eberhardus multis vulneribus adfectus, paulo poſt moritur.

F. contra C. Anno Sal. D. CCCC. III. Adelbertus Rhudolphum Epiſcopum de Wirtzburgenſi eccleſia fugat, & eccleſiæ eiuſdem poſſeſſiones atrociter diripit. Filios quoq; Eberhardi vna cum matre tam feudis quã ſuo patrimonio exuit, & vltra ſyluam Speshart expellit.

A. B. contra F. Anno D. CCCC. V. Chunradus pater in loco Heſſiæ Fridelar cum copiis reſidebat,

ſuſpectas habens Adelberti incurſiones, cum eius frater Gebehardus in Wederauia ſuos eandē ob cauſam contraheret. Cunradus 3. Kal. Martii eum Adelberto pugna congreſſus occiditur, & Adelbertus cum ingenti præda Babenbergam redit: Conradi corpus tollunt vxor eius & liberi, ac in Wilemberg ſepeliunt.

F. An. D.CCCC.V. *Adelbertus a Ludouico Cæſare ad conuentum Triburias euocatus, nec adueniens, inde, in caſtro Tetraſſa ab eodem graui obſidione preſſus, ac demum capitis pœna adfectus eſt.*

B. Anno D.CCCC.X. *Gebhardus Comes in prælio contra Hungaros occubuit, relictis duobus filiis etiamnum pueris, Odone & Herimanno, qui poſtea in Francia illuſtri famæ refulſerunt.*

E. An D.CCCC.21. *Chunradus, filius Chunradi, ab Adelberto occiſi, deſignatur Cæſar.*

De Eberhardo Comite Franciæ ſcribit idem Regino ſub An. Sal. D.CCCC.XXXI. D.CCCC.XXVII. *& duobus proxime ſequentibus. Sed is alius fuit ab Eberhardo Cunradi fratre, forte ipſius Eberhardi litera D. ſignati filius.*

Ex his omnibus obiter illud quoq; elucet, Wolphgangum Lazium in Vienna libro tertio, capite 2. a Reginone & Cuſpiniano multum diſcrepare, dum Babam non Henrico Duci, vt enim vocat Regino, aut Comiti, vt Cuſpinianus, vxorem facit: ſed eius nepoti Alberto, ſcilicet Alberti a Ludouico Cæſare decollati filio. Atque ibidem neque de Lupoldo Marchione Auſtriæ, marito Richardis eadem ſcribit, quæ Cuſpinianus infra ſub initium Henrici Aucupis. Sed vt inter hoſce duos, qui ambo egregie docti, ambo diligentes rerum inueſtigatores, ambo in monumentis Auſtriacis verſati, nolim me interponere arbitrum, veriſimiliora vero magis ſit conſentanea narratio: ita contra Reginonem, præter teſtimonia omni exceptione maiora, nihil admittam. Quo minus autem ambiguitatis modo ex Reginone collecto typo alicunde poſſit irrepere, neque illud præteriero, apud Hermannum Contractum ſub Anno D.CCCC.II. *referri occiſos germanos fratres Beringerum, Riginolfum & Gerhardum. Hos autem non pro aliis quam his ipſis Adelberti fratribus memorari (quanquam valde equidem mirandum ſit, tantam eſſe nominum diuerſitatem, treſq; pro duobus recenſeri) liquet ex Vrſpergenſi, qui nominatim eoſdem facit fratres eius Adelberti, qui Conradum Ludouici regis fratrem (vt ipſe ſcribit) eundemque Conradi Cæſaris patrem anno proximo poſt interfecit. De annis ipſi vtroque in facta diſſident (vt ſæpe alibi) Vrſpergenſis numeri, magis tamen de occiſis tribus fratribus, quam occiſo Chunrado. Prorſus ab his ſunt diuerſi Erchangerius Dux, & Bertholdus, germani fratres decollati 12. Calen. Februarias, anno ſexto Conradi Cæſaris, & Salutis humanæ* D.CCCC.XVII. *vt ſcribit idem Hermannus Contractus. Regino ſub eodem An.* D.CCCC.XVII. *inquit, Freckanger & Berchtold decollantur. Vrſpergenſis eadem habet nomina quæ Hermannus, niſi quod rem in annum* D.CCCC.XVIII. *reiicit, ſecutus forte eccleſiæ Romanæ calculum: cum Hermannus & Regino Galliarum more, annum nouum ad feſtum Paſchæ auſpicarentur.*

EX BERENGARIO Cæſare.

PAG. 220.

204 Dat Papienſibus ducem Boſonem, Iudithæ vxoris ſuæ fratrem, vt ſuperius ſcripſimus, cui deſponſat Hermingardim filiam Ludouici regis, regemque Prouinciæ creat.] *Ne mendam hic ſubeſſe forte ſuſpicetur quiſpiam, quia hanc ipſam Calui vxorem. Boſonis ſororem, frequenter Richildem hucuſque vocauit: repetendus huc eſt locus e fine eiuſdem Calui, Pagina 207. verſ. 15. vbi hanc Boſonis ſorore[m] alio ait referri nomine, ſcilicet Richentis aut ... & nunc primam, nunc ſecundam adiungi C... rem. Similiter Ludouicum regem non hic int[elligi] ... domici Pii filium, Regem Germaniæ & Bau[ariæ] ... nepotem, ſcilicet Ludouicum II. Cæſarem, c... Hermingardim Carolus Caluus iſti Boſoni ... rem, vti Cuſpinianus narrat ſupra in eiuſdem II. vita, initio pag. 200.*

PAG. EAD.

205 Per matres Francis, per auios Lo... cognatione iunctas.] *Quid pro auios ... ces legendum? Expuncta no litera, ſcribe[ndum] ... an ea relicta, & o permutato in a, legen[dum] ... Ne longius te ablegem, habes integram lec[tionem] ... dem verbis ipſum apud Cuſpinianum ſup[ra in] Caluo, pagina 205. verſu 46. quo loco ſ...* auias.

PAG. 221.

206 Ac bellum ciuile Guidoni parit, rup[to] fœdere. Tum iuxta fluuium qui quid[em ...] bus Placentiam præterfluit.] *Tria hic ... ta, duo minutula, & tertium paulo grauiu[s ...] termi[n]um fluuii nomen. Reſtituo omnia p... prandi libr. 1. c. 6. vbi ita ſcribit: Copiis de... ex parte collectis iuxta fluuium Toruium, ... a Placentia miliariis diſtat, ciuile bellum p... illo. Sic etiam mox infra verſ. 48. ipſe Cu... quit,* Bellum Guidoni reparat.

PAG. 225.

207 Vt Luitprandus 20. libro Antapo[doſeos] dit.] *Quid audio? totne libros hiſtoriar[um] ... ſcriptione condidit Luitprandus? hiuo om... niani manus venere, vnaque cum ipſo ... intercidere? Equidem Ioan. Heruagius, ... noſtra ætate typographos cum primis lauda[ndus] ſane quam luculenta nobis Luitprandi ... quam ſex libros exhibuit. Ideoque apud ... mium in Scriptoribus eccleſiaſticis, vbi hu... di (quem tamen ipſe ſub nomine Eutbra... bros Antapodoſeos memorat ſeptem, cr... friſ aut numeris aberratum, & 7. pro 6 ... VI. ſcriptum, niſi idem Trithemius aliina... ris indicaret exordium ſcilicet:* Regnant[e] uientibus, *&c. id quod ego non equidem ... initio lego, ſed demum libri ſexti caput ſex... to ino, ere duntaxat quatuor ſequuntur a... vt video. Quare adducor potius vt creda[m] codicem eſſe acephalum, perſuaſus ipſo q... pitis primi initio, quod prorſum tale eſt, ... quædam alia aperte oſtendat; recteque ibi ... poſt Bartolum hodie profeſſores legum in ... Pandectarum partis quæ vulgo dicta Inf[ortiatum] ſolent ita præfari: Hic non eſt caput toti... nis. Deſideratur fortaſſis totus liber prim[us] ... do eius in locum ſurrogato, ordine que ali... centuriatis, ſex hodie habemus pro ſeptem ... cle o a iactura, cum neque res geſta eorum ... ignobiles. neque Luitprandus ipſe æqual... rior, imo pleriſque omnibus longe ſuperior ... eo ex ſeculo commendandus a meliorum ... vtriuſque linguæ cognitione: ita vt bonam ... turus ſit apud ſtudioſos, qui integrum Lu[itprandum in] lucem emitteret. Plane enim mihi perſua[ſum] ... ſub ipſius barbariei tyrannide tot ſeculis ſ... columis, demum ab Trithemii ætate no... quam hoſtis factum poteſtatem, quin pe... quem & ſtudiorum amantem virum cap... rari, & quaſi poſtliminii iure ſtatum integ...*

rare poſſit. Porro & hoc me tenet ambiguum, ipſam nuncupationem in Hernagiana editione plane Trithemius indicaturæ conuenire, ſcilicet opus ſcriptum fuiſſe ad Raymundum eccleſiæ Liberitanæ in Hiſpania epiſcopum: in duobus vero aliis inter ſe hæc diſſentire. Trithemius enim opus a Luitprando inſcriptum narrat Antapodoſin, id eſt retributionem ſeu iniuriæ ultionem, vel (vt vno ſimplici verbo Latino dicam) talionem: quia a Berengario ſecundo, cuius tempora & geſta cum primis tractat, pulſus erat in exilium. Editio vero Hernagiana (præter hanc vidi nullam) demum in libro tertio Præfatione habet huiuſce rei mentionem: nec ibi opus Antapodoſis, ſed Antidoſis inſcribitur. In vtroque malim ego accedere Hernagio, tum quia conſtet demum eo ipſo libro tertio ſecundi Berengarii tyranni (nam priorem vbique vt bonum prædicat Principem) tempora exordium ſumere: tum quia Luitprandus in eiuſdem libri tertii Præfatione diſerte ſcribit, ſe velle id opus eſſe Antidoſim, id eſt retributionem, tam impio Berengario & amulis oblatas calamitates, quam viris ſanctiſſimis obcollata beneficia, dum ſcilicet horum virtutes & bene geſta, illorum peſſima ſcelera poſteritati exhibet. Accedit, quod neque Hernagium cura veteris exemplaris copiam temere quicquam molitum exiſtimem. Patet vero, totos ferme ſeptem libros in Luitprando deſiderari, ſiquidem bene habet indicatio Trithemii: vt qui demum poſt libri ſexti medium totius operis capto exordio, tamen eiuſdem libros aſſerit numero ſeptem. Sed qualitercunque hæc habeant omnia, quæ quidē doctioribus cenſenda exactius lubens defero: neutiquam difficile eſt ex Cuſpiniani hoc loco tollere mendam, vtcunque primo obtutu abſurdam & immanem. Quum enim liqueat, Luitprandum hac ipſa de re, in cuius fidem hic aduocatur teſtis, ſcribere ipſo libro ſecundo: expedita eſt diuinatio, vbi ſcilicet Cuſpinianus compendii gratia more vulgato ita exarauerat, vt Luitprandus 2° lib. Antapod. *diuinator amanuenſis 2° legit, pro 20. atque pro ciferis numeros Latinos ita repoſuit, XX. libro. Quo autem tum hoc ipſum, tum ea quæ nos ſuſpicamur de Luitprando hodieque nondum integro, clarius liqueant, adiiciam poſt hæc demum omnia deprehenſum ipſius Cuſpiniani teſtimonium, quod infra in his ipſis Berengariis initio pag. 226. his verbis extat. Hæc ex Reginone Abbate, & Luitprando, cuius tantum tres libros hactenus vidimus, licet plures ſcripſiſſe non dubitemus ac nonnullis aliis Chronicis excerpſimus: plura ſcripturi, ſi integri ad nos veniſſent. Hadio ſua verſione non magis hiſtorias ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus, quam profanis, aut ethnicis conditas adhibens, Viginti, quæ inuenit, reddidit.*

PAG. 226.

208 Sed cum tyrannidem iterum exercerent, ſuperbeque ac auariſſime imperarent, Italiam iterum ſunt iuſſu Othoois, per Luidolſum filium eius debellati. Et cum ipſe denno ingrederetur.] *Transferenda eſt vox* Italiam, *quæ vt priore in periodo redundat, ita in poſteriore deſideratur. Interpres etiam priori accommodauit, ſed præter rem. Pag. 226. v. 22. ſemidoctus & audaculus amanuenſis cum in archetypo non ſatis perciperet vocem* piraticam, *pro ea repoſuit nobis* patriciam, *tam quidem abſurde, vt interpres quoque mendam deprehenderit. Sic vero & ſupra pagina 193. verſ. 13. in Lothario, loquens de Normannis, inquit: piraticam exercentes. Et Iuſtinus libro 22. ait: Piraticam aduerſus patriam exercuit. Cicero dicit piraticam facere. Pag. 227. verſ. 11. pro* porregiæ, *lege Eporregiæ, vti infra etiam nominat verſ. 24. vbi deſideratur vox* Marchionis.

EX CONSTANTINO PORphyrogenito.

PAG. 230.

209 *Pro* chariſſima, *lege* chariſſimus. *& Pagina ſequente verſu 14. pro* à vento contrario flante, *malim legere,* vento à contrario flante. *Pag. 231. ver. 18. pro* Zenon, *lege* Zeon. *Diligenter autem ſtudioſis obſeruandum eſt, id quod initio huius Cæſaris Cuſpinianus ſcribit, ſcilicet vnde quidam Conſtantinopolitani Cæſares cognomen habeant Porphyrogeniti, vel potius Porphyrogenneta. Neque enim Iacobus Spiegellius, vt ingenue fatetur in Scholiis ſuper lib. 1. Ligurini, hoc ſcire potuit, deſtitutus omnibus, quotquot conſuleret, Græcorum Lexicis: ſed inuenturus quidem, ſi Luitprandum hiſtoricum conſuluiſſet lib. 1. cap. 2. Gregorius Haloander in præfatione ſuper Nouellis conſtitutionibus Iuſtiniani noſtri, teſtatur huius Conſtantini Porphyrogenneta Nouellas hodieque apud ſe extare.*

PAG. 233.

210 Huius cadauer abſciſum eſt à iuuentute.] *Hic quoque amanuenſem attuliſſe ſuam ſaliuam, & legendum eſſe* à viuente, *tam eſt euidens, vt nec interpretem latere potuerit. Prætergredior iterum complura errata leuicula.*

EX CVNRADO Cæſare.

PAG. 235.

211 Habuiſſe fertur vxorem Placentiam, filiam Ludouici ſenioris regis Germaniæ.] *Quam hæc verba ſunt plana, tam mihi de re ipſa eſt dubium, quod neque apud Cuſpinianum ſupra ad finem Ludouici II. Cæſaris, vbi Ludouici quoque ſenioris regis Germaniæ liberos recenſet: neque apud Reginonem, qui ſolam Hildegardem memorat: neque apud alios, quorum mihi eſt copia, ſcriptores, vllam huius Ludouici regis filiam Placentiam legam. Sane Ioannes Buchetus in Epitaphio Hugonis Capeti regis Franciæ, ſcribit, huic Cunrado Cæſari vxorem fuiſſe Placentiam: ſed eam filiam Ludouici Quarti Imperatoris, ac proinde Ludouici illius ſenioris regis abneptem: ſenioris inquam, quia ex hoc Carolomannum, ex Carolomanno Arnulphus, ex Arnulpho Ludouicus Quartus, ex Ludouico Placētia. Et quia Buchetus ibidem texit genealogiam prorſus illuſtrem (de eius veritate volo periculum penes ipſum autorem eſſe) quæ & Cuſpiniani loca tum ſuperius ſub finem Ludouici Quarti, tum infra initio Henrici Aucupis, attingit: non grauabor in Germanici lectoris gratiam locum illum Bucheti facere Latinum, atque huc adducere, qui ad hunc modum habet: Et quoniam poeta Dantes ſcripſit, Hugonem Capetum ex laniena prodiiſſe: atque Dantem in hoc ſecutus eſt Franciſcus Villanus, veræ hiſtoriæ Francicæ calumniator ille: tum etiam, quia idem Capetus eo iure ac titulo ſibi adrogabat Franciæ regnum, quod a rege Pipino ſe deſcendere iactaret, videtur omnino operæ prêcium, eiuſdem genealogiam habere cognitam. Ad intelligendam vero illam, repetendum eſt, ex Pipino rege natum Carolum magnum, ex hoc Ludouicum Pium: ex Pio Carolum Caluum regem Franciæ, Lotharium Imperatorem, & Ludouicum Ducem Bauariæ, regemque Germaniæ. Ex hoc Ludouico nati ſunt porro tres filii, Ludouicus, Carolus & Carolomannus, & filia Luitgarda. Carolomanno fuit filius Arnulphus, factus imperator. Huius Arnulphi filius fuit Ludouicus, qui poſt patrem & ipſe imperauit. Luitgarda iam dicta, fuit data vxor Othoni Duci Saxoniæ. Ludouicus autem imperator, filius Arnulphi, duas tantum reliquit filias: ſcilicet Mechtildem & Placentiam. Ex Othone*

& *Luitgarda natus eſt Henricus, qui vxorem duxit eam ipſam Mechtildem, filiam Cæſaris Ludouici, conſobrinam ſuam. Placentia autem, quæ fuit maior natu, nupſit Conrado, q. quidē per illā poſt Ludouicū ſocerum ſuum Cæſar & ipſe factus eſt. Et quia idē Conradus & vxor Placētia nullos ſuſcepere liberos, iā dictus Henricus maritus Mechtildis imperauit poſt Conradum, atq; ex Mechtilde coplures habuit liberos ſcilicet Othonē Imperatorem: Henricum, qui multas poſſedit terras in Germania: Brunonem, qui fuit Archiepiſcopus Colonienſis: Gerbergam, vxorem Ludouici Quarti, regis Francorum XXXIV. Aliam quoque filiam, quæ fuit nupta cuidam Duci Aquitaniæ, vt in meis ſcripſi Annalibus: & Ægondam, quæ fuit vxor dicta Hugonis magno Comiti Parhiſienſi, quibus parentibus natus eſt ipſe Hugo Capetus. Hæc Bachetus: quæ vnde conſarcinarit, neſcio. Hoc ſcio, vt cætera vera ſint omnia (quorum ſane fidem, vt dixi, penes ipſum Bachetum eſſe volo) de Henrici Aucupis vxore a Witichindo prorſus diſſidere, qui libro 1. ſcribit, Henrico Cæſari, filio magni Ducis Othonis, vxorem fuiſſe Mathildam, filiam Thiaderici, cuius fratres erant Widekind, Immot, & Widekinde, qui bellum potens geſſerat contra Carolum magnum per triginta ferme annos: quæ omnia & Cuſpinianus infra ſub finem Henrici memorat, verbo nullo attingens Ludouici Quarti Cæſaris filiam Mathildem, quæ vxor vnquā fuiſſe. Henrico: cum quidem concubinam eius Mechtildem, e qua Danckhardum ſuſcepit, ex antiquiſſimorum annalium fide idem Cuſpinianus non reticeat. Præterea & in eo videtur mihi rerum ſimilitudine deceptus Bachetus, cum ſcribit, Conradum per vxorem Placentiam Ludouici filiam, poſt ſoceri obitum enectum ad imperium quum Cuſpinianus infra initio eiuſdem Henrici Cæſaris narret, ipſi Othoni Duci magno Saxoniæ, patri Henrici Cæſaris, ante Conradum per principes ideo quoque delatum imperium, quia eſſet frater Luitgardæ vxoris Ludouici Cæſaris, quæ prole caruit. Cæterum Ioan. Auentinus li. 5. Compendii Chronicorum ſuorum, facit eundem Othonem magnum Ducem Saxoniæ, Cæſaris Arnulphi generum: & Henricum Cæſarem, eiuſdem Othonis filium, facit Arnulphi Cæſaris eiuſdem e filia nepotem. Sed mirandum hercle, illam Arnulphi filiam neq; ab Auentino nominari vſpiam, neque ab Cuſpiniano, qui quidem eiuſdem Othonis & familiā & liberos recenſet non indiligenter, tum initio huius Conradi, tum ſupra ad finem Ludouici Quarti. Sed hæc omnia multo rectius expendent ii, quibus maior quam mihi ſcriptorum, & huius generis monumentorum eſt copia: atque ſtudioſis impertient ipſam, quam inuenerint, rerum veritatem. Nos ex vetuſtioribus, Reginone & Widikindo, quod licuit, in medium protulimus.*

Pag. ead.

212 Officium læto moriturus reddit amici, Qui patris accepit munere tale decus.] *Aut magis argutum eſt hoc diſtichon, quam vt ego aſſequar: aut pro* læto, *vox quæpiam alia a Cuſpiniano ſcripta fuit. Certe in poetis non ſum ego adeo verſatus, vt ſciam quenquam dixiſſe læto mori, pro mortem obire. Quid ſi τὸ* læto *adcommodandum ſit voci munere? Quid ſi forte legendum fuerit* lecto, *quod in acie non occubuerit Conradus, ac demum in lecto moriturus, Imperii ſceptrum Henrico quaſi legauerit? Poſſet non inepte quoque legi* nato *pro* lætu*: quaſi hic carmine repetierit author id ipſum quod ead. pag. v. 22. ita narrauit:* Chūradus author fuit vt Henricus Othonis Saxonū Ducis filius (cuius beneficio ipſe ad imperium peruenerat) Rex atq; Auguſtus crearetur. *Commoniuiſſe lectorem ſatis habeo, qui ſuo iam arbitratu de hoc diſticho ſtatuet.*

EX HENRICO AVCVPE.

Pag. 236.

213 Genuit hic Otho filiam Babam, Henrici Comitis coniugem, quæ vrbi Babenbergæ nomen dedit, matrem Alberti Comitis & fratrem.] *Legendum eſſe,* & fratrum, *perſpicue licet videre ex iis quæ ſupra in Ludouico Quarto, Annot. 203. prolixe diſſeruimus: ſingulorum fratrum & nomina & res geſtas typo compendiario ex Reginone collecto exhibentes lectoris oculis.*

Pag. ead.

214 Poſtquam enim huius S. martyris corpus è Francia fuit ſublatum, nunquam bella vel inteſtina vel externa ceſſauere.] *Non equidem poſſum hoc loco Cuſpinianum oſcitantiæ culpa abſoluere. Neque enim vel Witichindus, qui lib. 2. hanc rem accurate narrat, vel Abbas Vrſpergēſis, de S. Dionyſii corpore olim è Frācia translato loquuntur: ſed S. Viti, qui inde fuerat deportatus Corbeiam in Saxoniā, quo cum videbatur Gallis vna demigraſſe bona ſalus & fortuna: ac ſucceſſiſſe ipſiſſima Ate Homerica, cum omni calamitatum ſobole. Deceptus eſt forte Cuſpinianus Vrſpergenſis narratione, quæ poſt oblatum a Gallico legato S. Dionyſii brachium, mox de S. Martyris anonymi corpore loquitur, ac deinde ſimiliter hæc verba ſubiungit: Neque enim, poſtquam corpus eius translatum eſt, &c. Sed ſtatim hercle ibidem Vrſpergenſis ſubiicit claram explicationem, ſcilicet de S. Vito legatum innuiſſe. Petunt etiam Cuſpiniano hoc ipſum imponere, quod ex iis quæ ſcripſit ſupra initio Arnulphi Cæſaris, conſtat perſuaſiſſimum ipſi fuiſſe, corpus S. Dionyſii iam olim per eum Cæſarem e Galliis auectum Ratiſponam ad Germanos. Ideoque narratione Vrſpergenſis non integre perlecta, putauit mox omnia de eodem S. Dionyſio dici. Nolim ego antiqua de S. Dionyſii ſepultura controuerſiæ iudicem me profiteri: ſed tamen ſi vera ſunt quæ Witichindus ac Vrſpergenſis ſcribunt, fatendum eſt, totum S. Dionyſii corpus per Arnulphum Ratiſponam non fuiſſe tranſportatum, ſaltemque brachium vnum in Galliis relictum, quod Carolus Simplex poſtea Henrico Cæſari dono miſit. Niſi quis malit, alterius forte Diui brachium pro Dionyſiano oblatum, & a religioſo Principe citra vllam fraudis ſuſpicionem pro vero, ſuppoſiticium pio adfectu fuiſſe acceptum. E quidē Æneas Syluius libro 2. Parallel. in Ant. Panorm. de dictis & factis regis Alphonſi cap. 4. de his ipſis forte Witichindi & Vrſpergenſis locis recordatus, videtur diploma Leonis Noni Papæ, per Abbatem S. Hemerami ſibi aliquando exhibitum, ſuper S. Dionyſii corpore illuc è Galliis translato, minus vere ad Henricum quendam Cæſarem detorſiſſe. Quo autem vterque Cuſpiniani locus, tum hic, tum ille alter relatus ſupra in Arnulpho, plenius certiuſque explicentur, viſum eſt ipſa Syluii verba huc adſcribere, cohortaſſis paucioribus cognita, quod hiſtoriam perpetuam eo in opere nemo requirit.*

Ratiſpona, inquit, ſuper Danubii ripa apud Baioarios magna & inſignis vrbs eſt: hic ſancti Emmerami vetus monaſterium cum viſeremus, Abbas qui loco præerat, reconditum nobis oſtendit corpus, quod diui Dionyſii Areopagitæ eſſe aſſeuerauit. Cum nos Dionyſium apud Pariſios obſeruari diceremus, Leonis Papæ literas in medium attulit, quæ teſtarentur, Imperatorem, ſi recte meminimus, ex Henricis vnum, cum regem Franciæ iniſſet, ac Pariſiis ageret, hæc oſſa furatum huc detuliſſe: appellatq; ſanctus Pontifex pium Imperatoris furtum. nos regis pium ſpolium dicere poſſumus, quo ſanctiſſimus Aloiſius ex Maſſilia in Valentiam translatus eſt. Hæc ille. D. Laurentius Hochwartus Canonicus Ratiſponenſis & Pataujenſis, vir tum ſacrarum tum humanorum literarum bene doctus, & veterum monumentorum auidiſſimus inquiſitor, amicus noſter, putabat ali-

quando

ſdo hanc controuerſiam ita componi poſſe, vt S. yſium epiſcopum non vnum, ſed & alterum credaſſe, atque alterius corpus iuxta Parhiſios, alterius bona adſeruari: inque eius rei teſtimonium exhit, quæ ipſe ex antiquo martyrologio olim hic verſcripſerat:

V. NONAS OCTOBRIS.

Natalis S. Dionyſii Areopagitæ, qui ab apoſtolo o ad fidem conuerſus, ab ipſo primus Athenarum ipus ordinatus eſt, & ſub Hadriano principe poſt ſſimam fidei confeſſionem, & grauiſſima tormentogenera martyrio coronatur.

VII. IDVS OCTOBRIS.

Apud Parhiſium paſſio Dionyſii epiſcopi, Eleuipresbyteri, & Ruſtici diaconi, qui beatus Epiſcopontifice Romano in Gallias directus, prædicatioer in populis cum fide exhibuit, tandem Parhiſiocuitatem deuenit, & per aliquot annos ſanctum fideliter & ardenter executus, à præfecto Feſcenſiſinnio comprehenſus, & cum eo S. presbyter Eleuius & Ruſticus diaconus martyrium cōpleuerunt.

PAG. 238.

Adelheidem Ottonis Comitis pariſienſis vm, matrem Hugonis Capucii Regis Franco-] Pro Ottonis, legendum Hugonis, non eſt cur loceatur teſtimonio: cum notiſſimum ſit, Capucii patrem vocatum fuiſſe Hugonem, magnum Comi- Parrhiſienſem. In eiuſdem regis Epitaphio a Ioannebeto hanc Adelheidem aliter vocari, ac præter numeratas filias Henrici quandam recenſeri nui Ducis cuidam Aquitaniæ, iam ſupra in Conrado, ior. 211. a nobis relatum eſt. v. 2. ante hunc, pro funlege functus.

EX OTHONE MAGNO.

PAG. 239.

5 Si cui vero Regem adire placeret, ruinæ locus] Videbatur prima fronte hic locus ad verbum deſe eſſe forte ex ſcriptore aliquo, qui Germanicam pro Latina vſurpaſſet (vt quidem in Reginone, que eiuſdem claſſis ſcriptoribus, talia inueniuntur pauca (nempe ruinam pro pœnitudine: cum pœni-Germanice dicatur, rewen / & iuxta quorundam onum pronunciationem ruwen / & pœnitentia ruwe / uia alibi ruina verbum ita poſitum aliquando me opinabar. Sed conſulto Witichindo & Veſper-, ſtatim vidi, amanuenſem ſtrabum vocem veniæ in vtroque clare extat, ita diſtorſiſſe in peregrinam iem. Hedio bene vertit, forte quia rei ipſa ſenſum ſolam reciperet, cui neq; noſtrum quidem diſcreſomnium: quod te lector, vtcunque ineptum, ideo nolui, vt vna mecum vel hoc exemplo diſceres, ſi procliue in hoc genere caſtigandi labi & aberenilque eſſe cōmodius, quam priorum ſcripta, hoc ipſos fontes adire, ſi quid in poſteriorum monumentis ſimilibus deſideres. Pag prox. v. 36. pro gener, lege nero: vel potius, dum locer cogitaret Cuſpinianus ibere, id quod res ipſa ſatis innuit, per incuriam vox net excidit.

EX ROMANO IVNIORE.

PAG. 244.

7 Et cubicularii præfecto commiſit.] Videbalegendum cubiculi: ſed cum infra non ſemel lepræfectos cubiculariorum, videtur hic quoeadem vox per amanuenſem male truncata, eum modum debere compleri. Verſu 33. dictio hoſtis, vocem redacta, aut ſuperflua eſt, aut præcedentis iode ad finem pertinet, quod magis probauerim. Pa- 245. Verſu 3. inducunt me præcedentia, vt pro ternis, legendum cenſeam Palatinis: ſed lector ipſe piciat.

EX NICEPHORO PHOCA.

PAG. 246.

218 Cum Saracenis intret.] Legerem, iniret, vel ineat. Tum pag. ead. verſ. 41. pro abiit, quod ſolæciſmo non caret, legerem adiit. Et verſu 56. ſuperioris, pro ſuperiores. Item pagina 248. Verſu 13. pro actum, lege auctum. Et Verſu 19. pro vendicans, lege venditans. In Othone II. pagina 253. Verſu 14. pro ſacrarum, lege ſacratum: & verſu 35. pro venuſtiſſ. lege vetuſtiſſ. in Baſilio pagina 256. verſ. 27. pro vſque, lege iiſque: & ibidem verſ. 34. pro regi, lege regii. Item pagin. 257. verſ. 58. & ſeq. conſidera an ordo verborum non ſit turbatus. & pag. 259. v. 48. an pro interficiente Cephiaphocam, legendum ſit potius, interficiente Cephiam Phoca.

EX HENRICO II.

PAG. 261.

219 Bolizlaum enim.] Opinor ab authore ſcriptum etiam, pro enim, quod præcedentia & ſequentia innuunt. Parentheſim quoque quæ verſu 18. ſequitur, vt inepte poſitam, diſpunge. Item pag. ead. verſ. 43. pro Antiſtites, Antiſtes: vti v. 46. detractionem, pro detractationem. Et pag. 262. verſ 16. pro diruti, lege diruit. Deniq; pag. 263. v. 30. ne ſenſus introducatur abſurdus in altero diſticho, diſtinguas poſt gentem, ac verbum coluit cum ſequentib. coniunges.

EX CONRADO SALICO.

PAG. 265.

220 Inde per Pyreneum in Franciam rediens.] Mirandis profecto ambagibus vſus eſt Imperator, ſi è Roma in Gallias rediit per Pyreneos montes, qui Hiſpanias Galliaſque ſeparant. Quid igitur, ſi per Pyreneum forte id Alpium iugum intelligat, quod itinere Tridentino euntibus (quo nec vllum eſt aliud ex Italia in Germaniam frequentatius) vulgo vocatur der Brēner / nimirum a ventis vrentibus, qui haud temere ibi abſunt? Ne vero è grāmaticaſtris illis ſuperciliosis quiſpiam importunius hanc noſtram coniecturā flagellandam ſibi arripiat (vt nihil non temere & inſulſa malignitate facile præ ſuis contemnunt literis, quas ſolas cenſent lectu & admiratu dignas) lubens mihi hac in lite conſortem acceſſo Georgium Fabricium Chemnicenſem, virum cum primis & doctum & eloquentem, à quo poſt hæc demum elucubrata lego in ipſius Hodœporico V. hunc ipſum comitatus Tyrolis montem Brennerum vocari Pyreneum: quanquā dubius ille hæreat, neque lectori expromat, qua de cauſa id nomen monti inditum. Ipſius Fabricii, de Sterzinga loquentis, hi ſunt verſus:

Comiter hic habiti: nec enim gēs aſpera culto, &
Moribus, Alpinis quamuis in montibus erret,
Viſa fuit: magnis mox imbrib. atq. graui auſtro,
Scandimus aerii latera ardua Pyrenæi.
Incertum Hiſpanis an nomen traxerit ille
Montibus, aut alia qua ſit ratione vocatus.
Huic niue tincta coma, & glacie riget aſpera
barba.

De Latino vocabulo vt ipſe quoque nihil certæ rationis habeo, neq; adeo ſcio vbi apud claſſicum ſcriptorem vllum mons ille vocetur Pyreneus: ita de Germanica a nobis indicata etymologia nihil prorſus dubito. Simili ratione in Briſgoia, ipſo ſub capite ſyluæ Hercyniæ, qua Baſilea itur Friburgum, puto Suſenhartum vocari, nempe a valido murmure ventorum, quibus vno excepto Euro locus ille vndequaque expoſitus eſt. Sic idem Georgius Fabricius, in itinere Argentoratenſi, montem Thuringiæ Horſelbergum non iuxta ſignificationem vernaculam, ſed vocis nomenclaturam fictione non inſcita Latine appellauit Horriſonum. Atq; hæc cum aliquando forte fortuna domi noſtræ exhiberem doctiſſimo

quam pro paralyſi ſubſtituere conetur temere vocem alium, literis ſyllabiſq́ᵹ, ac magis etiam cõmuni aliorum hiſtoricorum narrationi conjunctaneã, ſcilicet phthiaſi: *id quod mihi aliquando veniebat in mentem, ſed re tota hunc ad modum propius inſpecta, illico diſplicebat.*

EX LVDOVICO III. COGNOmento Balbo.

PAG. 208.

200 Licet aduerſa factio Carolum Caluum Cæſarem appellaret] *Licet Caluum hoc loco repeti Hadrio facile patiatur (qui & in praecedenti periodo alia mutilo, alia perperam vertit, puta indulgentes cuſtodes pro falſis) ut tamen res ipſa, & præſertim quæ proxime antecedunt, omnino hunc Caluum reiiciunt: nempe quum diſerte narretur, Carolum Caluum Auguſtũ iam fuiſſe vita defunctum, eiuſq́ᵹ filio Balbo, cui Pontifex Ioan. VIII. ſtudebat, de Imperii Rom. gubernaculo tunc motam controuerſiam. Pro* Caluo *autem hoc loco reponi debere* Craſſum, *ne longius petam teſtimonia, aperte conſtat ex ipſo quoq́ᵹ Cuſpiniano infra Pag. 209. ſub finem huius Balbi, dum narrat eodem anno a Ioan. Papa in Francia hunc Balbum, & Romæ Carolum Craſſum Imperiali corona fuiſſe donatum, vt in quem Romani magis inclinarent. idq́ᵹ plane ipſum eſt, quod Cuſpinian. hoc loco attingit.* Licet aduerſa factio Carolum Craſſum Cæſarẽ appellaret. *In iis quæ a Ludouico II. vſq́ᵹ, trunſiluimus Pag. multa nihil occurrit erra.i, niſi quod in Baſilio Pag. 201. verſ. 34 pro* annatum, *legi debet* narratum, *ſiue* annoratum: *& ibid. v. 39. pro* Modo, *lege* Vnde: *& Pag. 204. v. 45. pro* venenumq́, *lege,* veneficumq́; *& verſ. 50. pro* venenatum, *lege* venatum: *Numeros quoq́ per incuriam in margine eiuſdem paginæ adiectos (191. 192) dele.*

PAG. 209.

201 Carolomannus autem Northmannos aſtu duodecim millibus argenti puri è regno eduxit, duodecim annorum inducias ſpondentes.] *Prætermiſſam cum viderem hac in ſumma ipſam ponderis ſpeciem, conſului Gaguinum. Sed ille vt de XII. annorum per Northmannos promiſſis meminit induciis, ita de redemptis eiſdem vlla argenti ſumma prorſum tacet: tum etiam perperam ſcribit ibidem, inducias illas Carolo promiſſas niſi forte eam mendam librario malis imputare, qui Carolo pro Carolomanno ſcripſerit. Fuere quidem & Carolo regi, ſcilicet Caluo, aliquando promiſſæ induciæ a Northmannis, nempe grani obſidione in vrbe Andegauenſi clauſis, neq́ᵹ alia conditione extre valentibus: ſed eadem mox perfide violata, vt ſcribit Regino ſub finem geſtorum Anno* D.CCC.LXXIIII. *In ea autem plane oſcitantem ſe prodit idem Gaguinus, dum ibidem ait, nullum ab hiſtoricis modum aut tempus inueniri de morte Carolomanni illius, qui Ludouici Balbi alter fuit filius. Nam Regino in Anno* D.CCC.LXXXIIII. *diſerte eius mortem memorat, duas quidem diuerſas de eadem narrationes adferens, quibus mox hic Cuſpinianus noſter adiicit tertiam. Sed mitto Gaguinum (a quo in his Caroli magni poſteris cõplura ſcribi confuſe & erronee, iam ſupra in Ludouico II. a nobis poſt Cuſpinianum extat relatum) & ad locum præſentem reuertor, quem ſtatim conſulto ipſo Reginone integrum inueni, his quidem verbis: Anno Dominicæ incarnationis* D.CCC.LXXXIIII. *Northmanni, qui ab Haſloa receſſerant, Sonnam fluuium intrãt, ibique conſederunt: quorũ creberrimas incurſiones cum Carolomannus ſuſtinere non poſſet, pecuniam pollicetur, ſi a regno eius recederent. Mox auidæ gentis animi ad obtinendam pecuniam exardeſcunt, & XII. millia pondera argenti puri atque probati exigunt, totidemque annis pacem promittunt. accepta tam ingenti pecunia, funes a littore ſoluunt: naues conſcendunt, & marina littora repetunt. Interea Carolomannus venatum perrexit, vbi & ab apro grauiter vulneratus, poſt modicum vitam cum regno amiſit, ſepultuſque eſt apud Sanctum Dionyſium. Aiunt autem quidã, quod a quodam ſuo ſatellite, improuide arma ferente, vulneratus fuerit: & quia non ſponte, ſed inuitus hoc facinus cõmiſerat, idcirco a rege celatum eſt, ne innoxius morte traderetur Hæc Regino. At Nicolaus Gillenus, vernaculus nonniſque apud Gallos Annalium racemator, hanc eandem rem longe aliter q̃ Regino & Cuſpinianus, narrat nempe, Northmannis hoſtibus annorum duodecim pacem ſpondentibus, librarum argenti XII. milia in annos ſingulos promiſſa fuiſſe: nec aſtu quidem per Carolomannum, ſed nimia ignauia per Carolomanni filium, ſcilicet Ludouicum regem, eam ob rem Francis illico exoſum, & cognomine male feriati notatum. Sed vt non pauca alia perperam recitat Gillenus, ita neque hic vllis claſſicorum ſcriptorum monumentis ſubnixum puto. ac in ipſum maxime omnium quadrare id quod Cuſpinianus infra ſub finem huius Cæſaris conqueritur, ſcilicet res ſub hoc Carolo Simplice rege Galliæ & Carolo Craſſo Imperatore geſtas, præſertim contra Northmannos a ſcriptoribus confundi. Hadio hoc loco, in ſua verſione, ad ſummam XII. mil um, adiecit* libras, *neſcio equidem an ex Reginone, aliove quopiam ſcriptore deſumptas, an ſuo potius diuinatu, quod res ipſa aut libram aut marcham potiſſimum exigeret. Dicerem opinatum forte ipſum, pro voce* puri, *legendum eſſe* pondo, *niſi & τὸ* puri *non omiſiſſet.*

Id quod hunc locum proxime antecedit, ſcilicet de Northmannorum copiis partim cæſis, partim in Vienna flumine demerſis, quo cuiuis lectori notius eſſe, & quaſi in re præſenti demonſtrari poſſit (vti res geſtas, ac præſertim profectiones, prælia & vrbium oppugnationes, eiuſque generis alia legentibus, nil fere iucundius eſt quã tabulas adhibere Geographicas, & oculis loca ſubiicere) ſciendum eſt, Viennam fluuium, quem Cæſaris Commentarius (quod ſciam) nuſquam memorat, eſſe in Gallia Celtica ſupra Lemonices ortum, qui ad caſtellum Lerum deſcendens, indeque haud longe a dextra ripa relinquens Chinonem oppidum, infra Turonum ingreditur Ligerim. Gillenus quidem ſcribit, Northmannos vaſtatis Belgis irrupiſſe vſque in Turones. & eo prælio Ludouico & Carolomanno regibus non procul ab Chinone, deuicta horum fuiſſe X. milia. Neſcio equidem an de eodem prælio ſentiat Regino in geſtis Anno Salut. D.CCC.LXXXIII. *vbi ſcribit, per Ludouicum Carolomanni fratrem vno prælio ſupra octo milia Northmannorum gladio fuiſſe proſtrata. Narrat enim id factum eſſe in loco dicto Sodaleurch. Poteſt tamen hoc eſſe vel nomen pagi, campive alicuius prope Chinonem: vel ipſum forte nomen Chinon aliqua cum adiectione certius prænotatum, perinde ac ſæpe fit, per librarios hoc modo, fuit barbaram in faciem diſtortum. Nihil tamen habeo quod in hanc vel illam partem certius ſuper hoc affirmem.*

Obſeruatione quoque cum primis cenſeo dignum, id quod ſub finem huius paginæ Cuſpinianus attingit: ſcilicet Ludouicũ Balbum vxorem primã Auſgardam à patre Carolo Caluo ideo coactum repudiare, quod ſine ipſius Calui voluntate eam duxiſſet. Regino ſub Anno Sal. D.CCC.LXXVIII. *(ſic enim diſpuncto vno X. numeri apud ipſum reſtituendi ſunt) eandem rem ita accurate pleneque narrat, quaſi voluerit exemplum hoc plane citra vllam ambiguitatem poſteris notum extare. Ideoque ipſius locum huc adſcribere libet, qui ita habet:*

Paucis interiectis diebus, Ludouicus rex, filius Caroli qui Balbus appellabatur, eo quod impeditioris & tardioris eſſet eloquii, ab hac luce ſubtractus eſt. Fuit vero

iſte

iſte Princeps vir ſimplex ac mitis, pacis, iuſtitia & religionis amator. Habuit autem, cum adhuc iuuenilis atatis flore polleret, quandam puellam nobilem nomine Anſgard, ſibi coniugii fœdere copulatam: ex qua duos liberos ſuſcepit eleganti forma, ac ingentis animi virtute praſtantes. Horum vnus Ludouicus, alter Carolomannus vocabatur. Sed quia hanc ſine genitoris conſcientia, & voluntatis conſenſu, ſuis amplexib. ſociauerat: ab ipſo patre ei poſtmodum interdicta, & interpoſito iuriſiurandi ſacramento ab eius conſortio in perpetuum ſeparata. Tradita eſt autem eidem ab eodem patre Adalheidis in matrimonium, quam grauidam ex ſe reliquit idem rex, cum obiret: qua tempore pariendi expleto, enixa eſt puerum, cui nomen aui impoſuit, eumque Carolum vocitari fecit.

Hac Regino: qua me quidem haud ſemel cogit abundum ac ſuſpenſum tenuere. Si enim hoc repudium contra ſacrorum canonum traditionem factum fuit, non poſſum non demirari Romanum Pontificem hic tam altum dormitaſſe: qui eodem ferme tempore, vt par fuit, indigniſſime tulit, grauiſſimeq; damnauit id diuortium, quod Lotharius rex Lotharingia, filius Caſaris Lotharii fecerat, dimiſſa vxore Thietberga: quamuis nec ſine iudicio duorum Archiepiſcoporum, ſcilicet Guntharii Colonienſis & Tenguaidi Treuerenſis, adeoque authoritate ſynodi cuiuſdam apud Mediromatricas contracta, ea res fuiſſet confecta: vt loco decreti non vno extat relatum, ſcilicet c. ſiue de coniugis 33. q. 2. & c. Tengualdum. 11. q. 3. & copioſius in c. Lotharius rex. 31. q. 3. Sin vero Ludouicus Balbus vxorem Anſgardam, eo quod ſine patris ſui conſenſu duxiſſet, iure a ſe dimiſit: quod ſane coniicere inde licet, quia litera nulla extat de cuiuſquam vel Epiſcopi vel Papa reprehenſione: & vnus Carolus Simplex, ſecunda ex vxore Adelheide ipſi natus poſthumus, legitimus filius, regnoque ſucceſſor exiſtimatus eſt: iam hercle diligentius quam antehac diſiiciendū putarim iuris Pontificii profeſſoribus, quibus ſeu patrum ſcriptis, ſeu Conciliorum decretis ſubnixi, tam fortiter hodie aſſerant, coniugia per filios filiaſue etiam contracta ſine parentum, in quorum ſunt poteſtate, conſenſu, eſſe legitima, rataque. Equidem ab hinc quinquennio, quum publica diſputatione quidam hoc axioma in ſchola noſtra pro-

ano 1547. pugnaret, ego animaduertere potui, rem iſtam non eſſe tam planam, quam vulgo credidere hactenus Iureconſulti. Sed cum eandem rem attigerim in Caſtigationib. noſtris ad Ouidii Heroides, ſcilicet in epiſtola Hermiones: & plenius pertractarim in Annotationibus ſuper Inſtitutionibus, Tit. de nuptiis, quamuis tum hoc ipſo diuortii Balbiani exemplo mihi nondum obſeruato: malo lectorem ibi videre, ſi ita libet, quam ſapius idem chartis illinere.

Hac ipſa vero in hiſtoria ſubit mirari, cum Regino toto in opere vix quicquam hoc Waldrada negocio memoret verboſius, ac prorſus prater Annalium ſuumque morem, interim nuſquam aperiat, quo patre, matre, auo aut auia, vel ipſa Thietberga regina, vel Waldrada eius pellex, fuerit prognata: ex Nicolai Papa verbis in c. Tengualdum. clare conſtat, Thietbergam Huberti fuiſſe ſororem, & filiam Boſonis: item Engeltrudam fuiſſe vxorem Boſonis. Gloſſator addit, eidem Thietberga fuiſſe nouercam illam ipſam Engeltrudam adulterā, de qua mentio in ſuperius citato c. Engeltrudā, & c. Tengualdum. Optarim hoc certis authorum teſtimoniis mihi eſſe probatum: iuxtaque explicatum, quis nam ille fuerit Boſo, ſiue pater Thietberga, ſiue maritus Engeltruda? an is, qui a Carolo Caluo ſororio factus eſt Rex Prouincia, ſimul data vxore Hermingarde filia Ludouici II. Caſaris, vt ſupra eſt a nobis relatum: an vero quiſpiam alius. De fratre Thietberga, ſcilicet Huberto, cognomento Abbate, Duce Tranſiurenſis Burgundia, conſentiunt Nicolao Papa tum Regino ipſe, tum Cuſpinianus. Mirum id quoque Thietbergam per Reginonem demonſtrari potius a fratre Huberto, quam patre Boſone: niſi forte cum Rex Lotharius eam duxit, iam pater Boſo erat mortuus, ac potentia & nomine celebri florebat Hubertus. eoque reſpexiſſe credas Reginonem. At multo vehementius demirandum, neque ab hoc, neque Vrſpergenſe, Gaguino, aut Gilleo (qui ſoli nunc mihi ſuppetunt Gallorum hiſtorici) de Boſone, quem Carolus Caluus ſororius creauit regem Prouincia, certius quicquam proditum, qua ipſi origo, qui parentes, qua & quot vxores, qui liberi, quis regni finis. Tempora quidem ipſa, ataſque perſonarum ita congruunt, vt fere perſuadeant non de alio quam hoc ipſo Boſone intelligendam eſſe Nicolai Papa epiſtolam. Quod ſi verum eſt, atque Boſo filiam Thietbergam ex priore vxore a Caluo data, ſcilicet Hermingarde, filia Ludouici II. Caſaris, ſuſtulit, ac forte ex eadem Hubertum quoque: tum patet, Lothario regi anathematizato vxorem fuiſſe fratris ſui neptem. Nam vterque, ſcilicet Ludouicus II. Caſar, & Lotharius rex Lotharingia, Lothario Caſare prognati fuere fratres germani, teſte ipſo quoque Cuſpiniano ſupra in Lothario pag. 193. verſ. 27. Quanquam & de alio quopiam Boſone illam Nicolai Papa epiſtolam accipi poſſe, non inepte quis argumentetur ex eo, quod Cuſpinianus ſupra in Ludouico II. Pag. 200. v. 1. ſcribit, huic Boſoni, cuius ſoror nupta fuit Caluo, ex Hermingarde vxore, filia Ludouici II. natum fuiſſe filium Ludouicum regem Italia, demum a Berengario emulo regni excacatum Verona. De Huberto autem filio, & Thietberga filia huiuſdem Boſonis, neque ibi verbum vllum facit Cuſpinianus, neque inferius in Berengario, quo loco tamen plenius de hoc Boſone omnia ſe expoſiturum pollicetur. Itidem vero Rhegino, quod ſciam, de nullis huius Boſonis aliis liberis narrat, quam hoc ipſo de Ludouice, cui quidem ſub Anno D.CCC.LXXXXIIII. ſcribit, ipſius matre Hermingarde interueniente, ab Arnolpho Caſare donatas quaſdam ciuitates Tranſiurenſis Burgundia, a Rhudulpho hoſte prius occupatas. Eiuſdem ad Longobardorum inuitationem in Italiam profecti, meminit idem Rhegino in geſtis Anno D. CCC.LXXXXVI. A Papa Roma coronati, Anno D. CCC. LXXXXVIII. A Berengario proditione Veronenſium capti & excacati Anno D. CCCC. IIII. Nec quicquam habent amplius Luitprandus Ticinenſis & Witikindus Saxo, qui eorundem temporum res geſtas attigere.

Non ignoro ſane, hunc Boſonem à Cuſpiniano loco paulo ſupra citato, ſcilicet in Ludouico II. Caſare, Pag. 199. verſ. 56. dici conſobrinum ipſius Caroli Calui. Sed cum conſobrini Latinis dicantur qui duobus è fratribus, aut ſororibus, aut fratre & ſorore naſcuntur, tradente Iuſtiniano noſtro in §. quarto gradu. tit. de gradibus cognationis. libro 3. Inſtitut. & de Calui patruis, amitis, auunculis & materteris ſatis conſtet, è quibus nemo prolem habuit vocatam hoc Boſonis nomine: non equidem ſuccurrit quod credam dicam ve aliud, quam eo loco conſobrinum prater receptam ſignificationem a Cuſpiniano dictum pro adfine, nempe vxoris fratre: ceu ſororius Latinis mihi dicatur non modo ſororis mea maritus, verum & viciſſim ego illi. quomodo & doctiſſimus vir Wolph. Lazius Libro 3. capite 2. Vienna, Henricum Quintum Caſarem vocat Leopoldi Quarti (qui in Diuos fuit relatus) Marchionis Auſtria ſororium, nimirum quod Henrici ſoror Agnes Leopolde eſſet vxor. Quo minus & nos pudere debet, quibus in nuncupatione quadam, Sororis vox eodem ſigni-

ficatu olim per incuriam excidiſſe citra exemplum videbatur. Iacobus Spiegellius ipſe quoq; preter amplam rerum experientiam ſingulari doctrina, & iudicio acri præditus, ſuper Li.5. Ligurini, vocat Othonem epiſcopum Friſingenſem ſororium Henrici Quinti Imperatoris: nempe ex eius ſorore Agnete, Henrici Quarti filia, & Leopoldo Marchione Auſtriæ, natum. Quis autem eſt literatorum omnium, qui rerum qualicunque cognitioni intentus, non alicubi ad verba minus anxie reſpiciat, facileq; delabatur in crebriorem loquendi conſuetudinem, preſertim ratione aliqua fucatam? haud aliter ſane quam patresfamilias occupatiores, æquo animo & accipiunt, & bona fide viciſſim numerant quamlibet minorem monetam, dummodo formã publicam ea habeat, & auribus tinnitu ſatisfaciat, de ipſa materiæ bonitate non plus ſollicite quam illa primo obtutu oculis repræſentat. Itaq; non negarim, ſororium ad ſimilitudinem fratrio (quo fratris eſt vxor) omnino iuxta analogiam rectius dici ſolum ſororis maritum. At Cuſpinianus preterita ſorte, vt ſæpe quoque alias, Latinæ linguæ proprietate, Boſonem dixit Caluo conſobrinum, ſcilicet a ſorore Caluo nupta: quemadmodum ſane Iuſtinianus ipſe tradit cõſobrinos proprie dici duabus ex ſororib. natos: eis qui duobus è fratrib. aut fratre & ſorore naſcuntur, fratrum patruelium, aut amitinorũ nomen peculiariter aſſignans. Fulcit hanc noſtram coniecturam, ni fallor, quod Cuſpinianus ibidem ſtatim eam rationem ſubiungit: Nam hic Carolus Caluus Richildem, ſororem Boſonis, primo concubinã, dehinc vxorem habuit. Quid hac quæſo ratio quadrat ad verbum conſobrini, ſi proprie aut vſitate accipias? Similiter vero & infra in ipſo Caluo Pag. 205. verſ. 44. & in Berengario pag. 220. verſ. 44. eundem Boſonem non aliter deſignat, quam fratrem vxoris Calui. Quid multis? Boſonem Caluo neque patruelem, neque amitinum, neque conſobrinum (dum proprie id verbum accipiamus) fuiſſe, vel hoc vnum euidentiſſime probat, quod hanc ipſam Richildem Boſonis ſororem Caluus pro concubina aliquando vſurpauit. An enim Caroli magni nepos & neptis ita inter ſe miſcerentur commercio illegitimo? an hoc patre, hoc auo, hoc pronuo genita heroina, ſe vlli virorum, nedum conſobrino in concubinatum fuiſſet datura? Si eludere hoc obiectum ita velim, vt dicam Richildem forte ex altero tantum parente Boſoni ſororem fuiſſe, non modo deſunt quos adducam ei rei authores idoneos, verum etiam Rheginonem aduerſum habeo, qui Boſonem nominatim vocat Richildis germanum, ſi modo eius authoris verba ita vt à nobis ſupra in Ludouico II. Annotatione 396 emẽdata fuerũt, ſincere leguntur. Sed forte in his nimiũ inepte me fatigo, quum forte alias apud ſcriptores extent plenius omnia. Ego tamen quod è paucis iis qui nunc ad manũ erant hiſtoricis cognoſcere poteram ſedulo expoſui.

De noſtri quoque ordinis hominib. vt amplius merear, lubens & hoc adiecero: ſi Canoniſtæ ſtuduiſſent hiſtoriarum veritatem cognoſcere, imo ſi Canones modo ipſos paulo accuratius inter ſe contuliſſent haud ſcripturos fuiſſe 3.q. 4.c. vltimo, ad ſuggeſtionem Engeltrudæ vxoris Boſonis a Lothario dimiſſam vxorem Theobergam & ſuperductam ipſam Engeltrudam. Cum enim Regino ſub anno Sal. D.CCC. LXVI. diſerte ſcribat, Engeltrudam, filiam Matfridi comitis, ideo fuiſſe a ſede Pontificia excommunicatam, quia maritum Boſonem Comitem deſeruerat, ac Wangerum vaſallum ſuum in Gallias ſecuta fuerat: ac præterea prolixe narrat idẽ Regino, iam biennio ante a Lothario rege dimiſſam vxorem Thietbergam, & eius loco in coniugium adſumptã Waldradã concubinam: non poſſum non ego mihi perſuadere, eiuſdem Engeltrudæ prorſus aliam fuiſſe cauſam, nec quicquam cum Lothariano illo decantatiſſimo repudio habuiſſe commune. Namq; Papa Nicolaus in citato c. Tengualdum, ſimul quidem ambas recitat controuerſias, tum Waldradæ, tum Engeltrudæ: ſed non ita, vt plane appareant eſſe vnam, imo duas diuerſas. Quanquam inficiari ſane nolim, quin Engeltrudæ quoq; negocium Colonienſi ac Treuerenſi cognitioni fuerit aliquando delegatum, quum & Papa Ioannes VIII. in eo loco, quem e 3. cauſa Decreti adduximus, nominatim ſcribat, anathema in Engeltrudã crebro fuiſſe vibratũ: ſcilicet quia a marito digreſſa, forte neq; vno in loco, neque in ſuſcepta pœnitentia perſiſteret. id quod e Reginone haud obſcure deprehenditur.

Suppeditet is etiamnum aliud quiddam, hoc ipſo in tractatu opella noſtra viſum haud indignum: ſcilicet recentiores quoſdam hiſtoriographos vix citra latã culpæ reprehenſionem tot iam a nobis citata eiuſdem Reginonis loca, quib. & Luitprandus lib. 2. cap. 10. conſentit, ignoraſſe: atque Ludouicum, Boſonis regis Prouinciæ qui erat, feciſſe Arnulphi Cæſaris filium, vt inferius in Berengario Cuſpinianus ipſe quoque de Volaterrano refert. Multo autem grauiore oſcitantia Martinus Frechtius idem erratum repoſuit in Annotationib. in lib. 1. Witichindi Saxonis, eo nimirum loco, qui cum primis admonere ipſum poterat, nequaquã Ludouicũ Cæſarem Arnolphi Cæſaris filium, ſed quẽ uis potius aliũ Ludouicum a Berengario fuiſſe captum & excæcatum. Vt enim taceam quod ibi narratur, Ludouicum Arnolphi, nempe huius nominis Cæſarem IIII. non multis annis vixiſſe a ducta vxore Luitgarda magni Ducis Ottonis filia, quæ hercle excæcato (tabeo quod quidam Berengarium & genti alia Ludouico hoſti excindi iuſſiſſe narrant) nunquã fuit deſpõſata: appareret tanti Principis calamitatem tam miſerabilẽ, ſi vnquam euenisſet, Witichindum minime fuiſſe præteriturũ, vt qui eundem Ludouicum alias non vna, ſed gemina nota demonſtret.

Si omnino libebat Frechtio eo in loco ſuper Ludouico Arnulphi aliquid annotare, nõ decebat ſane contra quam res ipſa habet, fortunam tam acerbam, ne dicam infamem, tam illuſtri Principi adfingere: ſed potius mẽdam, quæ in ipſa in demonſtratione ineſt non leuicula, clara explicatione depellere. Locus Witichindi ad verbum ita habet: Vltimus vero Carolorũ apud orientales Francos imperantium, Lodouicus ex Arnulpho fratruele Caroli, hui⁹ Lotharii regis proaui, natus erat. Hæc illa: quæ quidẽ duplici ſunt nodo inuoluta. Nam & puerilis notum eſt, fratrueles Latine dici duorum fratrum filios. At cuius Arnolphus ipſe poteſt appellari fratruelis, cum eius patrui vtrique ſcilicet Carolus Craſſus Cæſar, & Ludouicus rex, ſine filiis deceſſerint, ſcilicet legitimis, & qui ad maturitatẽ aliquam perueniſſent? Certe ex iis prognatus Carolus celebratur nullus. Eſto autem, Arnulpho fuiſſe fratruelem aliquem Carolum: cuius tamen quæſo Lotharii regis ille Carolus fuit proauus? Obſcura ſane & perplexa hæc ſunt, ſed vtrunque tamen præſeferunt ipſa Witichindi verba. Ne lectorem ſuſpenſum teneam, noſtram hoc ſuper loco ſententiam pro virili exponam: qua ſaltem candide mecum vtentur, qui meliorem ipſi non inuenerint: doctiores conatum quoque noſtrum boni, vt ſpero, conſulent.

Fratruelis hic non vulgata illa, quam diximus, ſignificatione accipiẽdus eſt, ſcilicet vt is mihi ſit qui è patruo meo eſt natus: ſed ipſe fratris mei filius: Ac perinde eiuſdem fratris nepos quoq; apud illos poſteriores Germanicorum Cæſarum ſcriptores pleroſq; fratruelis mihi dicitur, qua de re aliquid a nobis eſt annotatum inferius initio Friderichi Barbaroſſæ. Itaque dum Witichindus Arnulphum dicit fratruelem Caroli, non alium quidem deſignat Carolũ, quam Caluum, ſcilicet Cæſarem & Regẽ Franciæ: cui frater erat Ludouicus rex

Germa-

Germania, dictus ſenior: è quo filius Carolomannus, è quo Arnulphus: ita vt Caluus ſeu Ludouici fratris ſui filium Carolomannum, ſeu Carolomanni ipſius filium Arnulphum, vocaret ſibi fratruelem. Reſtat vt dicam, cuius nã Lotharii regis ille Carolus Caluus fuerit proauus. Hic equidem ato corruptũ mihi videri Witichindi codicem, & pro Lotharii legendũ eſſe Lothowici. Sic enim hoc nomen vbique apud ipſum ſcribitur, ita vt in huiuſcemodi deprauationem ſcriptura fuerit perquam procliuis. Et apparet Witichindum hoc loco in pronomine demonſtratiuo (Huius) *Germaniſmo vſum, id quod in multis aliis ipſi familiare eſt: quaſi diceret, præſentis, aut nunc regnantis Ludouici. Praeterea conſentit huc pulcre de proauo Carolo, nimirum cum Witichindi ætate in Francia regnaret Ludouicus eius nominis Quartus, & regum Franciæ triceſimus tertius, iuxta Io. Bucheri ſupputationem, mortuus anno Salut.* D.CCCC.LV. *poſtquam regnaſſet annis* XXVII. *Hic autem erat filius Caroli Simplicis, nepos Ludouici Balbi, pronepos Caroli Calui. Quiſque horum Franciæ regnum tenuit, præterque illud auus & proauus etiam Auguſtali corona inſigniti fuerunt. Et pro Lotharii, in eo Witichindi loco reponendum eſſe Lothowici, videtur aperte conſtare ex authoris verbis, dum tertio inde folio, de diuiſione inter filios Ludouici Pii facta ita ſcribit: Poſtea vero facta inuiolabiliter manſit, quouſque iure hæreditario hæc regna omnia cederent Carolo huius Ludouici proauo, de quo ſupra mentionem fecimus. Hæc ipſe: nimirum haud alium deſignans locum, quam eum ipſum quem nunc tractamus.*

Etſi autem hæc prorſum ita habere videantur, prout etiam in Hernagiana editione haſitans quiſpiã marginiadiecit, pro Lotharii forte legendum eſſe Ludouici: tamen libet nõ diſſimulare, imo fateri ingenue, non deeſſe, quæ noſtram ſententiam oppugnare videantur. Primum, quod regna illa a morte Pii diuiſa, non in Carolum Caluum, ſed potius Carolum Craſſum rurſum coierint: ſed qui Craſſus inter maiores, vel vt cum noſtris dicam minus ambigue, inter aſcendentes Ludouici, tempore Witichindi regnum Franciæ poſſidentis, recenſeri nulla ratione poſſit. Sed hanc obiectionem diluturus, reſponderem ego, Witichindum ad regna duntaxat Gallicana reſpexiſſe, quorum quidem pars multo maxima ad vnum Caluum rediit, vt qui annis 36. regnauit: Pipinum & Carolum ex fratre Pipino nepotes (quos in monaſterium detruſit) Aquitania exuit: & alteri fratri Lothario Cæſari, eiuſque filio Ludouico II. Cæſari ſuperſtes, primum armis Lotharii regnum omne inuaſit, ac poſtea tranſactione magnam eiuſdem portionem retinuit: ita vt non alia ratione a Witichindo occidentalem Franciam, id eſt Gallicanam monarchiam, exiſtimem ſæpe dici Caroli regnum, quam quod in Caroli illius Calui poteſtatem deuenerint tandem omnia, excepta Lotharingiæ parte, & quantum terrarum Boſoni vxoris ſuæ Richildis fratri, a ſe creata regi Prouinciæ, ſponte donauit. Equidem a Carolo Magno, aut Carolo Craſſo id nomen regno Gallicano tribui non potuit, quia vterque non magis Galliæ quam Germaniæ imperauit. At Caluus, vt in Galliis omnia, exceptis quæ iam diximus, ita in Germania ne ceſpitem quidem vnum poſſedit vnquam. ideoque Gallia non abs re id nomen (ſcilicet Caroli regnum) accepit, atque etiam diu poſt eiuſdem Caroli Calui mortem retinuit: puta vt ſolent multa ea appellatione deſignari, quam olim habuerã, licet in præſentia non habeant. qua de re Alciatus noſter in præfation. ad Commentarios in titulum Pandectarum De verborum ſignificatione prolatis exemplis diſſeruit.

Alterum quod reſtitutioni noſtræ in iſtum Witichindi locum, videtur inicere ſcrupulum, inde ſurgit: quod author ille hiſtoriam de geſtis Saxonum, vſque ad Othonis Magni obitum, hoc eſt annum Salut. D.CCCC.LXXIIII. *pertexuit: quo tempore non Ludouicus Caroli Calui pronepos, ſed Lotharius illius filius, Calui eiuſdem abnepos in Francia rerum potiebatur, & iam tum rex qui fuerat annis 18. ita vt Lotharium omnino potius quam Lothouicum ſcripſiſſe videatur. Ad hanc obicem forte non prorſus abſurde dixero, Witichindum in hiſtoria illa condenda complures fortaſſis inſumpſiſſe annos, vt ſolent fere qui ſuorum temporum geſta referunt in literas: ac primum librum elucubraſſe, cum adhuc in Francia regnaret Ludouicus: ideoque de ipſo recte loqui potuiſſe, adeoque locutum, tanquam de ſuperſtite. Certe initio libri tertii, vbi memorat quo modo Imperator Otho primo in eiuſdem Ludouici generi ſui gratiam ſumpſerit grauem expeditionem in Gallias contra Hugonem Comitem Pariſienſem, ad regnum adſpirantem, ac bis terque nominatim eundem Ludouicum refert, nihil iſtius modi admiſcet demonſtrationis, non quia tũ eſſet mortuus (qui enim Lugdunum & Remos, vrbes armis tum expugnatas, Otho Ludouico reſtituiſſet?) ſed quia cũ iſta poſteriora Witichindus conſcribebat, iam Ludouicus ille erat ſublatus e medio, atq; eius in locũ rex ſurrogatus filius Lotharius.*

Si cui forte hæc alterius ſcrupuli dilutio minus videbitur probabilis, idem cogitabit, ſi ab illa noſtra in priorem illum Witichindi locum emendatione abeatur, ſecuturum viciſſim quiddam multo magis abſurdum. Quum enim duo iam citati eiuſdem authoris loci oppoſita fronte inter ſe pugnent, ſcilicet prior de Lothario, de Ludouico loquens poſterior, qui quidem ad priorem diſerte lectorem ablegat: conſequitur neceſſario, vt vel hic illius, vel ille huius mendam clare prodat. Amplius vero, quum Lothario regi, qui ſub Cæſaris Othonis magni exceſſum præfuit Franciæ, auus inueniatur Carolus Simplex, abauus Carolus Caluus, cæterum proauus (quæ vox vtroque in Witichindi loco integre extat) Ludouicus Balbus: conſequitur, neque à noſtra emendatione eſſe deficiendum, neque Lotharii nomen magis in priore quam poſteriore Witichindi loco, ſed potius vtrobique Ludouici nomen legendum, ſcilicet ea ratione quæ ſupra a nobis clare eſt expoſita.

Opinabitur fortaſſis quiſpiam, alia quoque ſuppoſitione poſſe inueniri alium Ludouicum (ſcilicet eo nomine Quintum Galliarum regem) & eidem alium æque inueniri Carolum proauum, in quo regna Galliarum rurſum coierint, puta eum qui cognomento dictus eſt Simplex, & Ludouico Quarto regi Galliæ pater, Lothario auus, & Ludouico Quinto proauus fuit. Et quiſquis ita forte opinabitur, is huic ſententiæ non obſtare dicet, quod Witichindus hiſtoriam ſuam non produxerit vltra Othonis magni exceſſum. Quid enim vetet, quo minus aliquot annis poſt, iam regnante in Galliis Ludouico Quinto, eandem ſcribere potuerit, & de illo tanquam tum rerum potiente verba facere, & demonſtrationem aliquam rebus adiicere? Quinimo ſi ipſo Liuius, aliique claſſici hiſtoriographi ſæpe [illegible] *quampiam eo nomine ſimpliciter, eloquuntur, quod vix multis ſeculis poſt eam ætatem, qua de ipſi ſcribunt, eidem eſt inditum: quanto eſt tolerabilius, de præſentibus ad præterita quicquam ita admiſcere, vt tamen expreſſe id indicetur; quemadmodum a Witichindo eſt factum. Sed non modo hæc opinio nunquam mihi probari potuit, vt quæ hactenus quidem videtur pulchre ſubſiſtere: ſed Arnulphum Carolo Simplici fratruelem nulla ratione tueri poteſt, id quod æque in Witichindi extat demonſtratione: verum etiam tota eiuſdem hiſtoria accuratius excuſſa, priorem noſtram ſan-*

tentiam & emendationem facile repudiaui, nempe vident apertè hunc in Wittichindo clinum prorſus quidem ſalebroſum & difficilem, alia ratione complanari rectius poſſe, ſcilicet quia ea omnia quæ de Ludouici Balbi vxore prægnante, de filio poſthumo Carolo, eiuſque tutore Odone alij, quotquot vidi, ſcriptores magno conſenſu memorant, ipſe Wittichindus in illo ipſo loco poſteriore ad Carolum Caluum ita refert, quaſi Ludouicus Balbus nunquam in terris fuiſſet. In hoc, etſi toto, quod ſolet dici, cœlo aberret Wittichindus, tamen cum ea perſuaſio illi inſederit, vndecunque tandem hauſta: patet, inuertendam plane eſſe noſtram ſententiam, atque poſteriorem potius locum è priore eſſe emendandum, ſcilicet Lotharii nomine, quod in hoc extat, in illum quoque relato, disiuncta voce Ludouici. Et hac ratione vltro cedunt plerique omnes ſcrupuli, de quib. iam dicebam, quum & demonſtratio in Lotharium adhuc ſub finem hiſtoriæ Wittichindianæ ſuperſtitem, regno que potientem recte quadret: & proauus alius aſſignari eidem non poſſit præter Caluum, è quo Carolus Simplex, è quo Ludouicus Quartus, dictus tranſmarinus (ille ipſe ſcilicet, quem prior noſtra emendatio iuxta aliorum ſcriptorum conſenſum recte huc adrogabat) è quo hic Lotharius. Atque hæc denique emendatio quam aliis hiſtoriis, ipſique veritati eſt aduerſa, iam in erroneo hoc Wittichindi loco (quem noſtrum non eſt mutare) videtur congrua & recta: attamen doctiorum acriore cenſura ſemper ſalua. Video enim trita illa noſtris teſtatione neceſſario mihi hic eſſe vtendum, quod non ignorem apud Abbatem Vrſpergenſem in Henrico Aucupe hunc poſteriorē vniuerſum è Wittichindo locum aliter multo referri, nempe adiectis & permutatis quibuſdam verbis & narratione Wittichindi aliquanto plenius expoſita: ſed ita quidem, vt cum Wittichindi & verbis & ſententia expoſitio illa plane diſſideat: imo & ipſi Wittichindo longe plures quam de quibus ſupra diximus, implacabiles nodos induat. Nam quod Wittichindus inquit, tandem iure hæreditario regna omnia ceſſiſſe Carolo huius Lotharii proauo, de quo ſupra ſe ait ſcripſiſſe: id narrat Vrſpergenſis nominatim de Carolo Simplice, Ludouici filio, Caroli Calui nepote, cui regna illa omnia ceſſerint. Sed velim hoc mihi Vrſpergenſem reſpondere, ſi vt ipſe exponit, intelligendus ſit Wittichindus de Carolo Simplice, quod ſcilicet in eum regna omnia denique reciderint, atque is Odonem filio poſthumo tutorem dederit, qui nam quadrare poſſit, quod apud eundem authorem ſtatim ibi ſubiicitur, his quidem verbis: Cumque poſt mortem patris, filius naſceretur, Odo eum & regno pariter & nomine paterno declarauit, &c.

Fuit ne Carolo Simplici vllus filius, patris referens nomen? Fuit ne vllus omnino, præter Ludouicū Quartum? At Wittichindus ita rem narrat, quaſi Caroli Calui filius fuerit poſthumus ipſe Carolus Simplex: quæ narratio omnem hanc difficultatem vltro tollit, atque euidenter oſtendit, vtrobique eo in authore legi debere non Ludouici, ſed Lotharii nomen: & per Carolum intelligi non Simplicem, ſed Caluum, nimirum iuxta falſam illam perſuaſionem, quam author ſibi induerat, vti a nobis eſt explicatum.

Quæ vero ibidem narrat idem author, de Carolo ſeniore per Arnulphum Germania expulſo: ego accipio de Carolo Craſſo. qui vt præ Carolo Caluo dicitur Cuſpiniano & aliis iunior, ita præ Carolo Simplice appellari potuit a Wittichindo ſenior (niſi forte in hoc quoque hallucinatum credas Wittichindum, neque præter Caluum & Simplicem quenquam alium agnouiſſe Carolum) poſtremis Imperii annis tam aduerſam expertus fortunam, quam iniquo fauentē, coactus Arnulpho cedere imperio Germanico, ac tandem Gallico quoque regno. vti paulo infra initio Arnulphi perſpicue & ipſe recitat Cuſpinianus. Quin Caroli Senioris nomine apud Wittichindum non intelligi Caluum, aperte conſtare poteſt ex Reginone & aliis: qui ſcribunt Caluum diem ſuum obiiſſe anno Sal. D.CCC.LXXVII. & Arnulphum totis decem annis poſt imperare cœpiſſe. Qui igitur Caluum è Germania ille eiecisſet? Tum vt Carolo Simplice filius Carolus vllus fuiſſet (qui nullus ſane fuit, vt iam eſt dictum) neque ea in parte Wittichindi narrationem id quicquam moraretur: attamen ſimili ratione clarum fit, eundem Carolum Simplicem nihilo magis quam Caluum Germania expelli, aut ipſius filii regnum occupari potuiſſe ab Arnolpho, & cum ipſe Carolus Simplex plus minus annis 24. in regno ſuperſtes fuit. Verius ergo eſt, de Carolo Craſſo Wittichindum ſenſiſſe, quem Arnulphus denique non modo Germanico Imperio, vti iam diximus, ſed etiam regno Gallicano deturbauit: iuxtaque ipſi Carolo Simplici obſtitit, quo minus ad hoc regnum mature perueniret, ſcilicet largiens idipſum Odoni: quo demum mortuo, Simplex ille vix rerum potiri potuit. Porro quæ idem Wittichindus eo ipſo in loco narrat de Henrico rege (ſcilicet Germaniæ ſeu Romanorum) nunc contra Carolum Simplicem belligerante, mox eius calamitati opem adferre cupiente, vix dices bene cohærere: neque ſatis commode intelliges, niſi adhibeas, quæ in Auctario Reginonis ſcribuntur ſub anno Salut. D.CCCC.XXIII. & tribus proxime ſequentibus.

Tam longe autem in explicandis duobus hiſce Wittichindi locis prouecti, adiiciamus & tertium, paucis ſane in verbis duplici, vel potius triplici menda vitioſum, præter eam quæ ex margine imminet quarta. Extat ille circa medium libri ſecundi poſt deſcriptionem pugnæ ad quam Otho Magnus in Gallica Rheni ripa per hoſtes, ſcilicet Henricum fratrem, & Giſelbertum Ducem Lotharingiæ, ſororium ſuum, celerius quam metuebatur ingruentes adactus, cum exigua manu eorundem iuſtum fudit exercitum. Verba excuſi codicis ita habent; Regiam autem poſt victoriam, iuſſum eſt perſequi fratrem ſuum, generumque Audiens vero de defectione vrbium ſuarum, fractusque recenti regis victoria, cum nouis tantum armatis iter arripuit: Saxoniamque tam tardius adiens, vrbem Mersburg ingreſſus eſt. Ego rectius ita legi iudicauerim: Regiam (ſiue forte eam) autem poſt victoriam viſum eſt perſequi fratrem, generumque. Audiens vero de defectione vrbium ſuarum, fractusque recenti regis victoria, cum nouem tantum armatis iter arripuit, &c.

Quis autem caſtigator in margine ibidem adſcripſit, pro voce generū, legi debere forte ſororium, locū germane ſyncerum plane præter rem mutare conatus eſt. Id ipſum quoque mox Pagina proxime ſequente (vbi author eundem Giſilbertum Henrici huiuſdem generum appellat) caſtigator ille ſibi permiſit. Vt enim extra omnem eſt controuerſiam, Giſilbertum Lotharingiæ ducem Othonis Magni, ac perinde eiuſdem fratris Germani Henrici, fuiſſe ſororium, vt cui nupta eſſet horundem ſoror Gerberga: ita caſtigator idem ignorare non debuit, ab eo ſcriptore plerunque generum vſurpari etiam pro ſororis marito. Sic initio libri 3. Ludouicum regem Galliæ vocat Othonis eiuſdem generum, vt qui Giſelberto Duce iam ſubmerſo in Rheno, eandem Gerbergam haberet vxorem. Iisdem poſt initium lib. 1. narrans deceſſiſſe Hugam regem Francorum, relicta vna filia legitima Amelberga, nupta Erminfrido regi Thuringorum, & Thiaderico filio ex concubina ſuſcepto, appellat eundem Erminfridum aliquoties Thiaderici generum. quem locum ante nos obſeruauit doctiſſimus Alciatus lib. Parergon 4. capite 5. adiiciens, a Iuſtino quoque libro 18. vocem gener eodem plane ſigni-

ſignificatu vſurpari, quum Sichæum maritum Didonis vocat generum Pigmalionis, qui ipſius Didonis erat frater. Conſtat itaque, Witichindo nuſquam hoc in verbo mendam, ſed potius quandam loquendi peculiarem conſuetudinem ineſſe, ſcilicet vt qui vulgo ſororius, id eſt ſororis maritus, ipſi gener dicatur.

Qua autem ratione incomparabilis ille Eraſmus Roterodamus annotauerit, apud Suetonium in Auguſto cap. 19. progenerum dictum pro patre ipſius generi, ab eruditorum aliquo edoceri percupiam. Cum enim Lucio Paulo Cenſoris filio nupta fuerit Iulia Auguſti neptis ex Iulia filia, vt clarum idem Suetonius narrat cap. 64. non potuit equidem Lucius ille Paulus, neptis maritus, vno verbo dici aliter Auguſto quam progener. Finge iam Auguſtum fuiſſe coniuratum non a L. Paulo filio, ſed patre, id quod clara Suetonii verba nequaquam admittunt: progener tamen ibi non pro generi, ſed pro progeneri patre accipi debebit. Ego quidem aliud non video rectius dici poſſe, quam ſummum illum virum ſtudiis grauioribus perpetuo intentum (vel vt eximiæ eruditionis vir Petrus Nannius inquit, poſt tot lucubrationes marcidum vigiliis) dum perfunctoria opella effunderit leuiora illa, cum bono Homero ſub mandragora tum dormitaniſſe.

Quia vero paulo ſupra in forum Canoniſtarum, & diſſertationem de vocabulo ſororii *ſumus progreſſi, adiiciamus illud quoque: Alexandrum II. Pontificem in Decretis c. quod autem 35. q. 5. ſcribere, marito ſororis non extare proprium vocabulum, vt nec vxoris fratri. Hoc ſi verum eſt, ſequitur, ſororii nomen non tam claſſico alicui deberi authori, quam recentiorum vulgata vſurpationi, ſed qua reprehenſione merito caret. Qui enim minus recte dicitur ſororius quam fratria, vel fratriſſa, vt idem habet Alexander? ſi quidem ea lectio nõ eſt mendoſa. Etſi autem Alexander ſoli marito vxoris, & vxoris fratri nõ extare propria nomina ſcripſerit: tamen ego hodie quoque perinde deſidero vocabulũ, quo vxoris ſororem nuncupem. Modeſtino Iureconſulto explicante in l. non facile. x. de gradibus cognationum, dubium non eſt, quin mariti frater dicatur Leuir, Græcis δαὴρ: qua tamen in voce etiamnum, poſt aliquot eruditorum contra Accurſium annotationes, aberrat Rob. Stephanus, Leuirum pro vxoris fratre exponens. Similiter iampridem per Alciatum, Rhodiginum, & alios, diſpuncta e Modeſtino voce nihili* ianitrices, *ac repoſita Græca illa genuina* Inateres *quæ ſignificat duorũ fratrum vxores: tamen adhuc hodie etiam doctiores quidam noſtrates Grammatici in nomenclaturis rerũ, pueris inepte neſcio quas Lanitrices pro his pergunt, vnus poſt alium, paſſim in omnibus editionibus obtrudere: quæ quidem altera mihi fuit cauſa, cur hæc quantumuis in ſpeciem minuta huc adnecterem.*

Gallis hodie lingua vernacula video ſororios dici, qui Latinis ſunt Ælii, ſiue aalii: hoc eſt duarum ſororum mariti. Nam Hugonem magnum Comitem Parrhiſienſem vocat Gillens, Ludouici IIII. Francorum regis ſororium (ſerourge) quod haberent nuptas duas filias Henrici Aucupis Imperatoris, hic Gerbirgam, ille Adelheidem. Ne autem quaſi deſerto Cuſpiniano, aliorum potius ſcriptorum caſtigationem ſuſcepiſſe videar, aut in Labyrintho errare irremeabili, renoco hinc pedem ad Leonem Quintum Cæſarem in quo pag. 212. verſ. 49. pro ſeueris, *lege* læuis, *aut* ſemiſeris. *Et in Alexandro pag. 216. verſu 1. pro* tenticulatus, *lege* tentaculatus. *Minuta alia errata, pleraq; officinæ typographicæ, quiſq; per ſe emendabit.*

EX ARNVLPHO CÆSARE.

PAG. 218.

202 Indies magis inualeſcente ægritudine, delatum Ratisbonam, moritur in oppido Bauariæ Otinga 4. Kal. Decemb. anno ſalutis humanæ octingenteſimo nonageſimonono, in baſilica S. Emerani ſepultus: cuius quidem monumentum hodie cernitur. Duodecimo regni ſui, Imperii vero ſecundo anno. Nam à Carolo Craſſo annis quatuordecim præfuit imperio.] *Ideo hic plura appono authoris verba, quod partim mendoſa ſunt, partim aliorum narrationibus haudquaquã conſentanea, ac vindice aliquo prorſus digna. Oetinga, & S. Hemerani, legendum eſſe, iam ſupra in Ludouico II. pagina 208. verſu 19. admonuimus.* Annotatione 199. *Cæterum quia de Arnulphi Cæſaris ſepulchro eſt controuerſia, quod nominatim teſtatur Io. Auentinus lib. 4. Compendii in Chronica ſua, cum quidam, authore Reginone, velint ipſum Oetinga iuxta patrem Carolomannum eſſe ſepultum, alii vero Ratiſpona in templo S. Hemerani, huic; Cuſpinianus noſter videatur accedere, puto per amanuenſis negligentiam verba hic quoque inepte confuſa, & ipſo ab authore ita potius fuiſſe ſcripta:* moritur in oppido Bauariæ Oetinga, 3. Kal. Decemb. anno ſal. humanæ D. CCC. XCIX. delatus Ratiſponam, & in baſilica S. Hemerani ſepultus (cuius quidem monumentum hodie cernitur) duodecimo regni ſui, imperii vero ſecundo anno. *Parentheſim author haud ocioſe addidit, nimirum non ſua idipſum quod narrat adſerturus fide, ſed quod Arnulphi ſepulchrum Ratiſponæ apud S. Hemeranum oſtendi ſoleat. Porro in ſubiecta etiam ratione ſuper numero annorum regni & imperii Arnulphi, videtur ineſſe menda, hoc quidem modo reponenda in integrum. Nam a Carolo Craſſo annis duodecim præfuit imperio. Equidem præterquam quod Regino ſcribit, Arnulphum Anno ſalutis* D. CCC. LXXXVII. *in locum deiecti Caroli Craſſi a principibus adſcitum, vno quoque ore alii Chronographi, vt Abbas Vrſpergenſis, Hermannus Contractus, & Matth. Palmerius ipſi tantum duodecim annos regnorum tribuunt: conſpicuum eſt, in eadem ſententia ipſum quoque eſſe Cuſpinianum, vt qui initio huiuſce paginæ ita ſcribat: Ingreſſus vrbẽ, Imperator & Auguſtus a Pontifice ſalutatur, anno poſtquam Rex electus fuit, abiecto Carolo, decimo. Sic enim ibidem diſtinguet vocem* decimo, *inepte* Carolo *adiunctam. Si igitur Arnulphus anno regni decimo factus eſt demum Imperator, biennium poſtea duntaxat ſuperſtes, neceſſario fatendum eſt, amanuenſis culpa & hunc locum eſſe vitiatum. Ac facile quidem, vbi author per cifras 12. ſcripſerat, oſcitans ille 14 potuit ſupponere. Perinde vero & apud Vrſpergenſem cifra extant corrupta, dum ſcribitur Arnulphum imperaſſe annis 5. Nam ſi duodecim in regno ſedit, exordiens anno* D. CCC. LXXXVIII. *factusq; eſt Imperator anno* D. CCC. XCVI. *mortuus anno* D. CCC. XCIX. *vt ipſe hæc omnia ordine narrat Vrſpergenſis: ſequitur, duos eum tantum imperaſſe annos totos, ideoque pro 5. reponendum eſſe cifram 2. Illud vero præconium quo author mox cœnobium S. Hemerani apud Ratiſponam celebrat, puta a religione, hoſpitalitate, & humanitate in viros doctos, deprehendi etiam ex Chronicorum Io. Auentini compendio, ac præterea iis quæ nos infra in Henrico Aucupe, pagina 236. verſ. 42. annotauimus. Eandem prorſus laudem cœnobii eiuſdem hodie quoque egregie tuentur, ſub Reuerendo patre Eraſmo, eius monaſterii Abbate, viro honeſtate vitæ & doctrina iuxta conſpicuo.*

EX LVDOVICO QVARTO.

PAG. 219.

203 Et Albertus filius ſororis Henrici regis, nepos Bitonis Ducis Saxoniæ.] *Qui legerit vel Witichindum Saxonem li. 1. vel Reginonem ipſo in fine Annaliũ (locos rebus iis quæ hic narrantur clare intelligendis equidem perneceſſarios) is vltro cognitum habet, pru*

Ittonis legi hic oportere Othonis, ſcilicet vt de eo accipiatur, qui ferè magnus dicitur Saxoniæ Dux, pater Henrici Aucupis. Quæ autem hic eius innuatur ſoror, legitur infra ſub initium ipſius Aucupis: nempe Baba illa vxor Henrici Comitis, a qua ciuitate Babenberga nomen eſt indutum. Altera ab hac periodus non tam ſenſu vitioſa eſt, quàm inulca compoſitione: cuius generis plura a feſtinante Cuſpiniano, & verum magis quàm verborũ ſtudioſo, admiſſa licet videre. Commodius habebit tota orationis ſeries, ſi pro præſentat, legas præſentatur. Obſeruatione porro digniſſimum iudico id quod Cuſpinianus mox infra ſcribit, ſcilicet hunc Ludouicum Quartum genealogiam Caroli Magni in Orientali regno clauſiſſe: quum eadem in Gallijs per Carolum Simplicem aliquanto longius propagaretur. Eius quidem aſſertionis teſtes habet VVitichindum, qui libr. 1. hunc Ludouicum dicit vltimũ Carolorum apud Orientales Francos imperantium. Similiter & Regino ſub Anno D. CCCC. XI. regalem ſtirpem, ſcilicet Caroli magni, in hoc ait defeciſſe. Viderint itaque ex neotericis quidam qua ratione ipſi ſcribant Arnulphum Cæſare Carolingorum vltimum ſeu Caroli magni ſtirpem virilem apud Germanos in Arnulpho defeciſſe. Non equidem ignoro, quid Regino ſub Anno ſal. D. CCC. LXXX. hac de re meminerit, ſummatim repetitum ſupra initio Arnulphi. at is vt eo ipſo tempore hiſtoriam conſcribebat, ita ciidem accommodabat ſermonem: ac præſertim Carolomanni narrans obitum, de filio illegitimo Arnulpho opportuna declamatiuncula adiunxit. quem ſane potuiſſe vnquam tot luculentis regnis potiri haud immerito licebat mirari, quum Carolomannum non modo fratre vtrunq; puta Carolum & Ludouicum, ſed hunc etiam filium, itidem nomine Ludouicum ſuperſtites relinqueret: vt nihil dicatur de Caroli Magni poſteritate maſcula, quæ in Gallijs adhuc ſupererat.

Sed vt quæ cœpi potius pergam, quum videam Cuſpiniano (qui hunc ipſum Carolinæ familiæ terminum in hoc Ludouico, vt rem cumprimis memorabile, tetraſticho quoq; complexus eſt) omnes ſcriptorum omniũ hiſtorias & annales fuiſſe inſpectos, qui modo hactenus extabant, edoceri vehementer cupiam, quoſnam authores vel Trithemius in genealogijs Principũ Bauariæ, vel Chariou in Chronicis ſequantur, dum ſcribunt, Conradum Cæſarẽ fuiſſe huic ipſi Ludouico ex fratre Conrado nepote. Longiꝰ etiã a vero delapſus videtur Alciatus noſter in l. bonis. π. de verborũ ſignificatione, ſcribens Conradũ Ludouici filium occiſum fuiſſe ab Adelberto Francorũ Comite, qui poſtea Hattonis archiepiſcopi fraude Simonia circumuentus capite pœnas exoluerit. Certe Cuſpiniano in recenſenda cuiuſque Cæſaris origine, ſtemq; relicta prole, nemo omnium ſcriptorum eſt diligentior. At ille neq; ſupra in Arnulpho de vllo eius filio Corado meminit, neq; infra Conrado ipſi maiorum quenquam memcrat præter vnum Conradum patrem Comitem. Itidẽ vero neq; Io. Auentinus in genealogia Caroli Magni vllam memorat Arnulphi Cæſaris ſobolem, præter vnum Ludouicum Quartum Imperatorem: neutiq̃ taciturus alios eiuſdem Arnulphi filios, ſi quos in Bauaricis annalib. aut vllis fidedignis monumentis inueniſſet. Equidẽ Caroli Calui progeniem longius, & vſq; ad Hugonem Capetum iniuſtum Gallici regni occupatorem, recenſuit. Neque idem Auentinus omiſit Arnulphi filiam anonymam, Othoni magno Duci Saxoniæ vxorem, eandemq; Henrico Aucupi Imperatori matrem facere: non dico quam vere hoc, ſed id quod iam colligebam argumentũ duntaxat ſuffulcio. ſcilicet longe magis filios ipſius Arnulphi Cæſaris ab Auentino memoratos fuiſſe, ſi modo præter Ludouicum Quartum Cæſarem de vno aliquo legitima extarent monumenta. Neque idem neſcio, in Chronicis quoque iam magnis olim Norinberga excuſis narrari, Conradum hunc a quibuſdam referri omnium Carolorum nouiſſimũ: neq; etiam valde dubito, quin nominatim eius rei autor aliquis adduci poſſit, vt Hermãnus Contractus, aut quiuis alius ſed hercle cum VVitichindo & Reginone, qui vtriq; ea ipſa Conradi ætate vixerunt, cuiuſquam alterius ſcriptoris fidem conferri poſſe, non facile ego conceſſero. Otho quidẽ Friſingenſis, quem poſt hæc demum annotata videre licuit, nihil adfirmat, ſed quorundã duntaxat aliorum hac de re opinione li. 6. c. 16. refert his verbis: An. ab incarnatione domini 913. Conradus Conradi, quẽ Albertus occiderat filius, cõſilio præfati Ducis Ottonis, cõſenſu omniũ, Orientalis Franciæ rex creatur. Hũc q̃dã Ludouici fratris filiũ fuiſſe dicũt, & ob hoc nouiſſimum eum Carolorum ponunt. Hæc ille.

Fateor quoq; multa a Regino ne eiuſq; ſimilibus ſcriptoribus prætermiſſa, quæ erant memoratu non indigna: ac contra leuia quædam in literas relata. Sed quis obſecro credat, a Regino ne ſilentio tam pertinaci præteriri potuiſſe Conradum Arnulphi Cæſaris filium, eundemque Ducem Lotharingiæ, in qua prouincia ipſe Regino domicilium habuit: ideoq; res omnes a Zuendeboldo, quamuis illegitimo Arnulphi filio, ibidem geſtas, ſatis accurate perſcripſit.

Mihi profecto ex Regino ne ipſo colligi aperte videtur, Conradum illum quemuis potius alium q̃ Arnulphi filium fuiſſe, quo ſcilicet loco ita ſcribit: An. Dominicæ incarnationis D. CCC. XCIX. Zuendebold colloquiũ habuit cum optimatibus Arnulphi & Caroli (ſcilicet regis Franciæ) & ſuis, apud S. Goarem. Ex regno Arnulphi interfuerunt Hatto archiepiſcopus, Chunradus & Gebehardus Comites: ex parte Caroli Haſebirtcus Epiſcopus, & Odacar Comes. Quid vero in eodem conuentu ſeorſum ſine præſentia regis pertractatũ ſit, poſtea euentus rei luce clarius manifeſtauit. Hæc ille. An vero Imperator Arnulphus legitimum filium legaret ad nothum? an ille ſe legari pateretur? Quod ſi eum conuentum intelligimus factum ignorante Arnulpho, neq; eius fraudem expertes ſane Reginonem ipſe accipio: tamen aque non eſt probabile, legitimum filium cum notho in parentis perniciem impia clam coniuiſſe conſilia. Neq; poteſt quidem locus ille de alio Chonrado, quam Chonradi Cæſaris patre accipi (ne forte quiſpiam eo colore argumentum noſtrum conetur eludere) cum & in præcedentibus & ſequentibus nullius prorſus Conradi, quam huius ipſius, vnaq; Chunradi filii mentionem Regino habeat. Præterea cum idem narret, Chunradum patrẽ ab Adelberto Comite Babebergenſi occiſum, atq; mox prolixius fere quam pro ratione Annalium exponat, quomodo idem Adelbertus a Ludouico Cæſare ad conuentũ Principum apud Triburias indictum euocatus, vt de reb. a ſe patratis rationem redderet, atq; a pacis publicæ turbatione deſineret, non paruerit: adeoq; a Ludouico in caſtro quodam obſeſſus, & tandẽ iudicio nobilium capite mulctatus fuerit. demiratu equidẽ vehementer dignũ eſt, in illa rerum narratione ne vna quidẽ ſyllaba a Reginone innui, Conradum illum Ludouici Cæſaris fuiſſe aut fratrem, aut filium. Idẽ aque mirari liceat in Luitprando, qui li. 2. ca. 3. equidem copioſe ac graphice narrat omnem de Adelberto decollato hiſtoriam, recenſens & ipſa capita accuſationis, q̃ Ludouicus Imp. coram proceribus contra eum, ab Hattone Archiepiſcopo iam, doloſe è præſidio in caſtra adductum, propoſuit: ſed nil prorſus de vllo fratre ipſius Imperatoris occiſo meminit. At ipſe quoque Luitprandus eis temporib. tam fuit propinquus vt omnia a teſtib. occulatis haberet cognita (quod teſtatur in præfatione libr. 4. quo incipit demum ea ſcribere quibus ipſe interfuit) ac præſertim res Germanicas haud ignoraret, nimirum qui Francofurti ad Mœnum, 20. miliarib. a Moguntia, vt in 3. librum præfatur, aliquam partem ſuarum lucubrationum ſcripſerit. Quum her-

Digitized by Google

hercle ſi accuratius perpendatur eiuſdem Luitprandi hiſtoria, videtur non obſcure id deprehendi, Conradum Ludouico Cæſari nulla arctiore cognatione iunctũ fuiſſe. Nam eodem lib. 2. cap. 7. ita ſcribit: Hac autem tempeſtate Ludouicus rex moritur. Conradus ergo Francorũ ex genere oriundus, vir ſtrenuus, bellorumq; exercitio doctus, rex cunctis a populis ordinatur. Quid? audiſne vnam ſyllabam de Ludouici & Conradi cognatione? Francum fuiſſe quid refert, cum eiuſdem gentis & Babenbergenſes Comites fuerint, a quibus Conradus occiſus: neque tamen Ludouici Cæſaris aut fratres, aut ex fratre nepotes. An vero non æque facile erat Luitprando ita ſcribere. Conradus ergo Ludouici ex fratre nepos, quam Francorum ex genere oriundus? *Amplius vero in Catalogo Moguntinorum Præſulum lego, Ludouicum Cæſarem Arnulphi Caſ. filium, e ſacro baptiſmatis fonte leuatum ab Hattone, perfido illo & infami Epiſcopo Moguntino. In Auguſtanis lego, eundem Ludouicum Cæſarem a S. Adelberto Comite Dillingenſe Epiſcopo Auguſtano, viro inſigniter erudito, baptizatum, ac poſtea in literis inſtitutum fuiſſe. De Conrado Arnulphi filio neque hæc, neque aliud eſt quicquam, ſed altum vbiq; ſilentium. Porro ſi Ludouici Cæſaris fratrem facimus ipſum Conradum, ab Adelberto occiſum: quæſo cur non & Gebehardum, Rudolphum, ac Eberhardum, Conradi fratres, itidem Ludouico Cæſaris fratres facimus, iuxtaque Arnolphi Cæſaris filios? Scio rationes non deeſſe, quibus Titius mihi frater ſit, Actius eiuſdem Titii frater nullo prorſus me iure attingat: ſed quis hiſtoricus Conradum ab his fratribus ita diſtinxit, quaſi cum Ludouico Cæſare eundẽ duntaxat patrem Arnulphum Cæſarem, cum tribus aliis eandem tantum matrem, diuerſam a Ludouici Cæſaris matre, habuerit. Quamobrem hoc quoque pro noſtra opinionis confirmatione, contra Trithemium, eiuſque ſuffragatores, adduci poteſt: neminem Comitem facile cum Conrado, aut vllo eius fratre de nobilitate & opibus in altercationem deſcenſurum fuiſſe, ſi ipſe quoque erat Arnulphi Imperatoris filius, ac Caroli magni abnepos. Quid enim generoſius, potentius & laudatius Carolingis, iſto præſertim ſeculo? At hercle Regino ſub Anno* D. CCC. LXXXXVII. *clare pleneq; narrat, inter Rhudolph. epiſcopũ Wirtzburgenſem (ſcilicet Conradi huius fratre) & filios Henrici Ducis, nempe Adelhardum & Henrichum, de nobilitate carnis & amplitudine terrenæ poteſtatis odioſas altercationes & plane implacabiles & exitioſas diſcordias ſurrexiſſe. Poſtremo non lego apud vllum hiſtoriographum, Ottonem magnum Ducem Saxoniæ, quum ipſi mox à morte Ludouici Quarti Cæſaris Principis Germani imperium deferrent, ideo à ſe id reieciſſe in Conradum Francum, quod frater defuncti regis eſſet: ſed quia imperio a ſtirpe Caroli Magni, iam in Ludouico extincta, tranſlato, opus eſſet inſigni aliquo Duce, qualẽ nimirũ ipſe prædicabat Conradum Franciæ Orientalis Ducem, corporis animique robore, tum opibus, fide & maieſtate ſuſtinendis tantarum rerum oneribus parem: vt ſupra initio ipſius Conradi Cuſpinianus eam Ducis Othonis orationem ſuaſoriam, breuiuſculam quidem, ſed grauem & efficacem, recenſet.*

Ob hæc vero & alia complura, quæ adduci poſſent, argumenta noſtræ opinioni conſentanea, videtur Cuſpinianus (etſi omnia euoluiſſet hiſtoriarum monumenta, neq; ignoraret apud Vrſpergenſem in Ludouico Quarto, neſcio ex quorum ſententia Cunradum, Cæſaris Cunradi patrem, pro Ludouici eiuſdem fratre recenſeri: & ab Hermanno Contracto ſcriptũ, in Conrado I. Cæſare defeciſſe Caroli magni progeniem) voluiſſe Conradi Cæſaris genealogiam ſupra eius patrem repetere, vt de quo certius nil inueniret, quam Reginonis & Witichindi fides mereretur: in quorum quidem ſententia eſt quoq; non indiligens genealogiarum ſcrutator Ioan. Buchetus Pictauienſis, in epitaphio Odonis primi regis Franciæ: citans alicubi in eius ſeculi Principibus Bernardum Guidonis, ſcriptorem (vt opinor) paucis cognitum, certe Cuſpiniano nuſquam, quod ſciam, memoratum: in quo forte idẽ Buchetus etiam de Ludouico Quarto Cæſare legiſſe potuit, eum è Caroli Magni familia fuiſſe vltimũ.

Quæ in Reginone extant de Chunrado, eiuſq; fratribus, iuxtaque de Adolberto hoſte & fratribus, nos in typum compendiarium collecta voluimus ſua cum declaratione ipſis lectoris oculis ſubiicere: tum vt hæc ipſa, quæ & infra ſub initium Conradi & Henrici Cuſpinianus ferme repetit, clariora certioraq; fierent: tum vt genealogiarum ſtudioſi, meliora inueniendi qualemcunque anſam haberent.

A. CHVNRADVS
B. GEBEHARDVS } fratres, Comites Franciæ Orientalis.
C. RHVDOLPHVS
D. EBERHARDVS

E. CHVNRADVS primus eius nominis Cæſar, filius CHVNRADI Comitis, litera A. deſignati.

F. ADELBERTVS
G. ADELHARDVS } fratres, Comites Babenbergenſes, nati ex HENRICO Comite, & BABA filia OTHONIS Magni Ducis Saxoniæ, ſorore HENRICI AVCVPIS Cæſaris.
H. HENRICVS

C. An. Sal. D. CCC. CXII. *imperante Arnulpho, Wirtzburgenſis eccleſiæ venerabilis epiſcopus Arno, ſuaſu Pepponis Thuringorum Ducis, ad pugnam contra Sclauos profectus, in eadem occiditur. cuius cathedram Rudolphus, licet nobilis, ſtultiſſimus tamen, frater Chunradi & Gebehardi Comitum, obtinuit.*

A. Pappo Dux Thuringorum dignitatibus exſpoliatur, & Ducatus quem tenuerat Chunrado commendatur: quem pauco tempore tenuit, & ſua ſponte eum reddidit. Deinde Burckardo Comiti committitur, qui eum hactenus ſtrenue gubernat.

C. contra G. H. An. Sal. D. CCC. CXVII. *inter Rhudolphum epiſcopũ Wirtzburgenſem, & filios Henrici Ducis Adelhardum & Henricum, implacabiles inimicitiæ exoriuntur, dum vterq; ſuperbia elati, de maiorum famoſis imaginibus ac poteſtatis terrenæ amplitudine contendunt, & ſubditos terraſque ſuas mutuis cædibus, rapinis & incendiis in extremas calamitates adducunt.*

A. B. Anno Salutis D. CCC. LXXXXIX. *Conuentus quem Zuendeboldus rex Lotharingiæ cum Arnulphi Imperatoris & Caroli regis Fräciæ optimatib. celebrauit apud S. Goarem, ex regno Arnulphi interfuere Chunradus & Gebehardus Comites, vna cum Hattone archiepiſcopo Moguntino.*

F. G. H. contra D. B. C. Anno Sal. D. CCCC. I. *Adalbertus cum fratribus Adelhardo & Henrico contra Eberhardum, Gebehardum & Rhudolphum fratres, bellum mouent: & ex caſtro Babenberg proſilientes, in pugnam congrediuntur. Ibi occiditur Henricus, capitur Adalhardus, & poſtea iuſſu Gebehardi decollatur. Eberhardus multis vulneribus adfectus, paulo poſt moritur.*

F. contra C. Anno Sal. D. CCCC. III. *Adelbertus Rhudolphum Epiſcopum de Wirtzburgenſi eccleſia fugat, & eccleſiæ eiuſdem poſſeſſiones atrociter diripit. Filios quoq; Eberhardi vna cum matre tam feudis quã ſuo patrimonio exuit, & vltra ſyluam Speshart expellit.*

A. B. contra F. Anno D. CCCC. V. *Chunradus pater in loco Heſſiæ Fridßlar cum copiis reſidebat,*

ſuſpectas habens Adelberti incurſiones, cum eius frater Gebehardus in Wederania ſuos eandē ob cauſam contraheret. Cunradus 3. Kal. Martii cum Adelberto pugna congreſſus occiditur, & Adelbertus cum ingenti præda Babenbergam redit: Conradi corpus tollunt vxor eius & liberi, ac in Wilemberg ſepeliunt.

F. An. D.CCCC.V. *Adelbertus a Ludouico Cæſare ad conuentum Triburias euocatus, nec adueniens, indeq; in caſtro Tetraſſa ab eodem graui obſidione preſſus, ac demum capitis pœna adfectus eſt.*

B. Anno D.CCCC.X. *Gebbardus Comes in prælio contra Hungaros occubuit, relictis duobus filiis etiamnum pueris, Udone & Hermanno, qui poſtea in Francia illuſtri famæ inſeruiunt.*

E. An D.CCCC.XI. *Chunradus, filius Chunradi, ab Adelberto occiſi, deſignatur Cæſar.*

De Eberhardo Comite Franciæ ſcribit idem Regino ſub An. Sal. D.CCCC.XXXI. D.CCCC.XXXVII. *& duobus proxime ſequentibus. Sed is alius fuit ab Eberhardo Cunradi fratre, forte ipſius Eberhardi litera D. ſignati filius.*

Ex his omnibus obiter illud quoq; elucet, Wolphgangum Lazium in Vienna libro tertio, capite 2. a Reginone & Cuſpiniano multum diſcrepare, dum Babam non Henrico Duci, vt enim vocat Regino, aut Comiti, vt Cuſpinianus, vxorem facit: ſed eius nepoti Alberto, ſcilicet Alberti a Ludouico Cæſare decollati filio. Atque ibidem neque de Lupoldo Marchione Auſtriæ, marito Richardis eadem ſcribit, quæ Cuſpinianus infra ſub initium Henrici Aucupis. Sed vt inter hoſce duos, qui ambo egregie docti, ambo diligentes rerum inueſtigatores, ambo in monumentis Auſtriacis verſati, nolim me interponere arbitrum, vtriuſnam vero magis ſit conſentanea narratio: ita contra Reginonem, præter teſtimonia omnis exceptione maiora, nihil admittam. Quo minus autem ambiguitatis modo ex Reginone collecto typo alicunde poſſit irrepere, neque illud præteriero, apud Hermannum Contractum ſub Anno D.CCCC.II. *referri occiſos germanos fratres Berengerum, Reginolfum & Gerhardum. Hos autem non pro aliis quam his ipſis Adelberti fratribus memorari (quanquam valde equidem mirandum ſit, tantam eſſe nominum diuerſitatem, tresq; pro duobus recenſeri) liquet ex Vrſpergenſi, qui nominatim eoſdem facit fratres eius Adelberti, qui Conradum Ludouici regis fratrem (vt ipſe ſcribit) eundemque Conradi Cæſaris patrem anno proximo poſt interfecit. De annis ipſis vterque in facto diſſident (vt ſæpe alibi) Vrſpergenſis numeri, magis tamen de occiſis tribus fratribus, quam occiſo Chunrado. Prorſus ab his ſunt diuerſi Erchangerus Dux, & Bertholdus, germani fratres decollati 12. Calen. Februarias, anno ſexto Conradi Cæſaris, & Salutis humanæ* D.CCCC.XVII. *vt ſcribit idem Hermannus Contractus. Regino ſub eodem An.* D.CCCC.XVII. *inquit, Freckanger & Bertholdi decollantur. Vrſpergenſis eadem habet nomina quæ Hermannus, niſi quod rem in annum* D.CCCC.XVIII. *reiicit, ſecutus forte eccleſiæ Romanæ calculum: cum Hermannus & Regino Gallarum more, annum nouum ad feſtum Paſchæ auſpicarentur.*

EX BERENGARIO Cæſare.

Pag. 220.

204 Dat Papienſibus ducem Boſonem, Iudithæ vxoris ſuæ fratrem, vt ſuperius ſcripſimus, cui deſponſat Hermingardim filiam Ludouici regis, regemque Prouinciæ creat.] *Ne mendum hic ſubeſſe forte ſuſpicetur quiſpiam, quia hanc ipſam Calui vxorem. Boſonis ſororem, frequenter Richildem huiuſque vocauit: repetendus huc eſt locus e fine eiuſdem Calui, Pagina 207. verſ. 15. vbi hanc Boſonis ſororem ab alio alio ait referri nomine, ſcilicet Richentis aut Richildis: & nunc primam, nunc ſecundam adiungi Caluo vxorem. Similiter Ludouicum regem non hic intelligi Ludouici Pii filium, Regem Germaniæ & Bauariæ, ſed Pii nepotem, ſcilicet Ludouicum II. Cæſarem, cuius filiam Hermingardim Carolus Caluus iuſſit Boſoni dedit vxorem, vti Cuſpinianus narrat ſupra in eiuſdem Ludouici II. vita, initio pag.* 200.

Pag. ead.

205 Per matres Francis, per auios Longobardis cognatione iunctas.] *Quid pro auios voce mihi dicis legendum? Expuncta ne litera i, ſcribendum auos an ea relicta, & o permutato in a, legendum auias? Ne longius te ablegem, habes integram lectionem totidem verbis ipſum apud Cuſpinianum ſupra in Carolo Caluo, pagina 205. verſu 46. quo loco ſcriptum eſt,* auias.

Pag. 221.

206 Ac bellum ciuile Guidoni parit, rupto amicitiæ fœdere. Tum iuxta fluuium qui quinque milliaribus Placentiam præterfluit.] *Tria hic inſunt errata, duo minuſcula, & tertium paulo grauius, ſcilicet prætermiſſum fluuii nomen. Reſtituis omnia plane ex Luitprandi libr. 1. c. 6. vbi ita ſcribit: Copiis denique vtraq; ex parte collectis iuxta fluuium Terniam, qui quinque a Placentia miliariis diſtat, ciuile bellum parant. Hæc ille. Sic etiam mox infra verſ. 48. ipſe Cuſpinianus inquit,* Bellum Guidoni parat.

Pag. 223.

207 Vt Luitprandus 10. libro Antapodoſeos tradit.] *Quid audio? totne libros hiſtoriarum ea ſub inſcriptione condidit Luitprandus? hinc omnes in Cuſpiniani manum venere, vnaque cum ipſo demum nobis intercidere? Equidem Ioan. Heruagius, inter potiores noſtra ætate typographos cumprimis laudatus, editione ſane quam luculenta nobis Luitprandi haud plures quam ſex libros exhibuit. Ideoque apud Ioan. Trithemium in Scriptoribus eccleſiaſticis, vbi huius Luitprandi (quem tamen ipſe ſub nomine Euthrandi refert) libros Antapodoſeos memorat ſeptem, crederem in ciffris aut numeris aberratum, & 7. pro 6. aut* VII. *pro* VI. *ſcriptum, niſi idem Trithemius aliud eiuſdem operis indicaret exordium, ſcilicet:* Regnantibus, imo ſæuientibus, *&c. id quod ego non equidem vllius in libri initio lego, ſed demum libri ſexti caput ſextum (quod toto opere duntaxat quatuor ſequuntur alia) ita initiare video. Quare adducor potius vt credam, impreſſum codicem eſſe acephalum, perſuaſus ipſo quoque loci capitis primi initio, quod prorſum tale eſt, vt antoceſſiſſe quædam alia aperte oſtendat: rectoque ibi quadret, quod poſt Bartolum hodie profeſſores legum in exordium eius Pandectarum partis quæ vulgo dicta Infortiatum, ſere ſolent ita præfari: Hic non eſt caput totius compilationis. Deſideratur fortaſſis totus liber primus, ac ſecundo eius in locum ſurrogato, ordineque alio perinde ſuccenturiatis, ſex hodie habemus pro ſeptem. Dolet hercle ea iactura, cum neque res geſtæ eorum temporum ſint ignobiles, neque Luitprandus ipſe æqualium vllo inferior, imo pleriſque omnibus longo ſuperior, ac vnus fere eo ex ſeculo commendandus a meliorum literarum & vtriuſque linguæ cognitione: ita vt bonam gratiam initurus ſit apud ſtudioſos, qui integrum Luitprandum in lucem emitteret. Plane enim mihi perſuadeo, eum qui ſub ipſius barbariei tyrannide tot ſeculis ſtare potuit incolumis, demum ab Trithemii ætate non ita in eam ſuam hoſtis factum poteſtatem, quin per bonum aliquem & ſtudiorum amantem virum captiuitate liberari, & quaſi poſtliminii iure ſtatum integrum recupe-*

rare

Digitized by Google

rare poſſit. Porro & hoc me tenet ambiguum, ipſam nuncupationem in Hervagiana editione plane Trithemii iudicaturæ conuenire, ſcilicet opus ſcriptum fuiſſe ad Raymundum eccleſiæ Liberitanæ in Hiſpania epiſcopum: in duobus vero aliis inter ſe hæc diſſentire. Trithemius enim opus a Luitprando inſcriptum narrat Antapodoſin, id eſt retributionem ſeu iniuriæ vltionem, vel (vt vno ſimplici verbo Latino dicam) talionem: quia a Berengario ſecundo, cuius tempora & geſta cum primis tractat, pulſus erat in exilium. Editio vero Hervagiana (præter hanc vidi nullam) demum in libre tertii Præfatione habet huiuſce rei mentionem: nec ibi opus Antapodoſis, ſed Antidoſis inſcribitur. In vtroque malim ego accedere Hervagio, tum quia conſtet demum eo ipſo libro tertio ſecundi Berengarii tyranni (nam priorem vbique vt bonum prædicat Principem) tempora exordium ſumere: tum quia Luitprandum in eiuſdem libri tertii Præfatione diſerte ſcribit, ſe velle id opus eſſe Antidoſim, id eſt retributionem, tam impio Berengario & omnibus obiectis calamitates, quam viris ſanctiſſimis ob collata beneficia, dum ſcilicet horum virtutes & bene geſta, illorum peſſima ſcelera poſteritati exhibet. Accedit, quod neque Hervagium cura votis exemplaris copiam iemere ... ni ... exiſtimem. Patet vero, totos ferme ſeptem libros in Luitprando deſiderari, ſiquidem bene habet iudicatio Trithemii: vt qui demum poſt libri ſexti medium totius operis capiat exordio, tamen eiuſdem libros aſſerit numero ſeptem. Sed qualitercunque hæc habeant omnia, quæ quidē doctioribus cenſenda exactius lubens defero: neutiquam difficile eſt ex Cuſpiniani hoc loco tollere mendam, vtcunque primo obtutu abſurdam & inmanem. Quum enim liqueat, Luitprandum hæc ipſa de re, in cuius fidem hic aduocatur teſtis, ſcribere ipſo libro ſecundo: expedita eſt dubitatio, vbi ſcilicet Cuſpinianus compendii gratia more vulgato ita exaraverat, vt Luitprandus 2° lib. Antapod. *dormitator amanuenſis 2° legit, pro* 20. *atque pro ciferis numeros Latinos ita repoſuit, XX. libro. Quo autem tum hoc ipſum, tum ea quæ nos ſuſpicamur de Luitprando hodieque nondum integro, clarius liqueant, adiiciam poſt hæc demum omnia deprehenſum ipſius Cuſpiniani teſtimonium, quod infra in his ipſis Berengariis initio pag. 226. his verbis extat: Hæc ex Reginone Abbate, & Luitprando, cuius tantum tres libros hactenus vidimus, licet plures ſcripſiſſe non dubitemus: ac nonnullis aliis Chronicis excerpſimus, plura ſcripturi, ſi integré ad nos veniſſent. Hactenus ſua verſione non magis hiſtorias ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus, quam profanis, aut ethnicis conditas adhibens, Vigintis, quæ inuenit, reddidit.*

P AG. 226.

208 Sed cum tyrannidem iterum exercerent, ſuperbeque ac auariſſime imperarent, Italiam iterum fuit iuſſu Othonis, per Luidolfum filium eius debellati. Et cum ipſe denuo ingrederetur.] *Transferenda eſt vox* Italiam, *quæ vt priore in periodo redundat, ita in poſteriore deſideratur. Interpres etiam priori accommodauit, ſed præter rem. Pag. 226. v. 22. ſemidoctus & audaculus amanuenſis cum in archetypo non ſatis perciperet vocem* piraticam, *pro ea repoſuit* ... patriciam, *tam quidem abſurde, vt interpres quoque mendam deprehenderit. Sic vero & ſupra pagina 193. verſ. 13. in Lothario, loquens de Normannis, inquit: piraticam exercentes. Et Iuſtinus libro 22. ait: Piraticam aduerſus patriam exercuit. Cicero dixit piraticam facere. Pag. 227. verſ. 11. pro porregiæ, lege Eporregiæ, vti infra etiam nominat verſ. 24. vbi deſideratur vox* Marchionis.

EX CONSTANTINO PORphyrogenito.

PAG. 230.

209 *Pro* chariſſima, *lege* chariſſimus. *& Pagina ſequente verſu 14. pro* à vento contrario flante, *malim legere,* vento à contrario flante. *Pag. 231. ver. 18. pro* Zenon, *lege* Zeon. *Diligenter autem ſtudioſis obſeruandum eſt, id quod initio huius Cæſaris Cuſpinianus ſcribit, ſcilicet vnde quidam Conſtantinopolitani Cæſares cognomen habeant Porphyrogeniti, vel potius Porphyrogenneta. Neque enim Iacobus Spiegellius, vt ingenue fatetur in Scholiis ſuper lib. 1. Ligurini, hoc ſcire potuit, deſtitutus omnibus, quotquot conſuleret, Græcorum Lexicis ſed inuenturus quidem, ſi Luitprandum hiſtoricum conſuluiſſet lib. 1. cap. 2. Gregorius Haloander in præfatione ſuper Nouellis conſtitutionibus Iuſtiniani noſtri, teſtatur huius Conſtantini Porphyrogenneta Nouellas hodieque apud ſe extare.*

P AG. 233.

210 Huius cadauer abſciſum eſt à iuuentute.] *Hic quoque amanuenſem attuliſſe ſuam ſaliuam, & legendum eſſe à viuente, tam eſt euident, vt nec interpretem latere potuerit. Prætergredior iterum complura errata leuiuſcula.*

EX CVNRADO

Cæſare.

P AG. 235.

211 Habuiſſe fertur vxorem Placentiam, filiam Ludouici ſenioris regis Germaniæ.] *Quam hæc verba ſunt plana, tam mihi de re ipſa eſt dubium, quod neque apud Cuſpinianum ſupra ad finem Ludouici II. Cæſaris, vbi Ludouici quoque ſenioris regis Germaniæ liberos recenſet: neque apud Reginonem, qui ſolam Hildegardem memorat: neque apud alios, quorum mihi eſt copia, ſcriptores, vllam huius Ludouici regis filiam Placentiam legam. Sane Ioannes Buchetus in Epitaphio Hugonis Capeti regis Franciæ, ſcribit, huic Cunrado Cæſari vxorem fuiſſe Placentiam: ſed eam filiam Ludouici Quarti Imperatoris, ac proinde Ludouici illius ſenioris regis abneptem: ſenioris inquam, quia ex hoc Carolomannus, ex Carolomanno Arnulphus, ex Arnulpho Ludouicus Quartus, ex Ludouico Placētia. Et quia Buchetus ibidem texit genealogiam prorſus illuſtrem (de eius veritate volo periculum penes ipſum autorem eſſe) quæ & Cuſpiniani loca tum ſuperius ſub finem Ludouici Quarti, tum infra initio Henrici Aucupis, attingit: non grauabor in Germanici lectoris gratiam locum illum Bucheti facere Latinum, atque huc adducere, qui ad hunc modum habet: Et quoniam poeta Dantes ſcripſit, Hugonem Capetum ex lanina prodiiſſe: atque Dantem in hoc ſecutus eſt Franciſcus Villanus, veræ hiſtoriæ Francicæ calumniator ille tum etiam, quia idem Capetus eo iure ac titulo ſibi adrogabat Franciæ regnum, quod a rege Pipino ſe deſcendere iactaret, videtur omnino opera pretium, eiuſdem genealogiam habere cognitam. Ad intelligendam vero illam, repetendum eſt, ex Pipino rege natum Carolum magnum, ex hoc Ludouicum Pium: ex Pio Carolum Caluum regem Franciæ, Lotharium Imperatorem, & Ludouicum Ducem Baioariæ, regemque Germaniæ. Ex hoc Ludouico nati ſunt porro tres filii, Ludouicus, Carolus & Carolomannus, & filia Luitgarda. Carolomanno fuit filius Arnulphus, factus imperator. Huius Arnulphi filius fuit Ludouicus, qui poſt patrem & ipſe imperauit. Luitgarda iam dicta, fuit data vxor Othoni Duci Saxoniæ. Ludouicus autem imperator, filius Arnulphi, duas tantum reliquit filias: ſcilicet Mechtildem & Placentiam. Ex Othone*

Digitized by Google

& Luitgarda natus eſt Henricus, qui vxorem duxit eam ipſam Mechtildem, filiam Cæſaris Ludouici, conſobrinam ſuam. Placentia autem, quæ fuit maior natu, nupſit Conrado: q. quide per illã poſt Ludouicũ ſocerum ſuum Cæſar & ipſe factus eſt. Et quia de Conradus & vxor Placẽtia nullos ſuſcepere liberos, iã dictus Henricus maritus Mechtildis imperauit poſt Conradum, atq; ex Mechtilde cõplures habuit liberos ſci:licet Othone Imperatore: Henricum, qui multas poſſedit terras in Germania: Brunonem, qui fuit Archiepiſcopus Colonienſis: Gerbergam, vxorem Ludouici Quarti, regis Francorum XXXIV *Aliam quoque filiam, quæ fuit nupta cuidam Duci Aquitaniæ, vt in meis ſcripſi Annalibus: & Ægondam, quæ fuit vxor dicta Hugonis magno Comiti Pariſienſi, quibus parentibus natus eſt ipſe Hugo Capetus. Hæc Buchetus: quæ vnde conſarcinarit, neſcio. Hoc ſcio, vt cætera vera ſint omnia (quorum ſane fidem, vt dixi, penes ipſum Buchetum eſſe volo) de Henrici Aucupis vxore à Witichindo prorſus diſſidere, qui libro 1. ſcribit, Henrico Cæſari, filio magni Ducis Othonis, vxorem fuiſſe Mathildam, filiam Thiaderici, cuius fratres erant Widekind, Immot, & Widekinde, qui bellum potens geſſerat contra Carolum magnum per triginta ferme annos: quæ omnia & Cuſpinianus infra ſub finem Henrici memorat, verbo nullo attingens Ludouici Quarti Cæſaris filiam Mathildem, quæ vxor vnquã fuiſſe. Henrico cum quidem concubinam eius Mechtildem, e qua Danckhardum ſuſcepit, ex antiquiſſimorum annalium fide idem Cuſpinianus non reticeat. Præterea & in eo videtur mihi rerum ſimilitudine deceptus Buchetus, cum ſcribit, Conradum per vxorem Placentiam Ludouici filiam, poſt ſoceri obitum euectum ad imperium: quum Cuſpinianus infra initio eiuſdem Henrici Cæſaris narret, ipſi Othoni Duci magno Saxoniæ, patri Henrici Cæſaris, ante Conradum per principes: deo quoque delatum imperium quia eſſet frater Luitgardis vxoris Ludouici Cæſaris, quo prole carui. Cæterum Ioan. Auentinus li. 5. Compendii Chronicorum ſuorum, facit eundem Othonem magnum Ducem Saxoniæ, Cæſaris Arnulphi generum: & Henricum Cæſarem, eiuſdem Othonis filium, facit Arnulphi Cæſaris eiuſdem è filia nepotem. Sed mirandum hercle, illam Arnulphi filiam neq; ab Auentino nominari viſam neque ab Cuſpiniano, qui quidem eiuſdem Othonis & familiã & liberos recenſet non indiligenter, tum initio huius Conradi, tum ſupra ad finem Ludouici Quarti. Sed hæc omnia multo rectius expendent ii, quibus maior quam mihi ſcriptorum, & huius generis monumentorum eſt copia: atque ſtudioſis impertient ipſam, quam inuenerint, rerum veritatem. Nos ex vetuſtioribus, Regnone & Widikindo, quod licuit, in medium protulimus.*

PAG. EAD.

212 Officium læto moriturus reddit amici, Qui patris accepit munere tale decus.] *Aut magis argutum eſt hoc diſticho, quam vt ego aſſequar: aut pro* læto, *vox quæpiam alia à Cuſpiniano ſcripta fuit. Certe in poetis non ſum ego adeo verſatus, vt ſciam quenquam dixiſſe læto mori, pro mortem obire. Quid ſi τὸ* læto *adcommodandum ſit voci munere? Quid ſi forte legendum fuerit* lecto, *quod in acie non occubuerit Conradus, ac demum in lecto moriturus, Imperii ſceptrum Henrico quaſi legauerit? Poſſet non inepte quoque legi nato pro* læto: *quaſi hoc carmine repetierit author id ipſum quod ead. pag. v. 22. ita narrauit:* Chũradus author fuit vt Henricus Othonis Saxonũ Ducis filius (cuius beneficio ipſe ad imperium peruenerat) Rex atq; Auguſtus crearetur. *Commonuiſſe lectorem ſatis habeo, qui ſuo iam arbitratu de hoc diſticho ſtatuet.*

EX HENRICO AVCVPE.

PAG. 236.

213 Genuit hic Otho filiam Babam, Henrici Comitis coniugem, quæ vrbi Babenbergæ nomen dedit, matrem Alberti Comitis & fratrem.] *Legendum eſſe,* & fratrum, *perſpicue licet videre ex iis quæ ſupra in Ludouico Quarto, Annot. 203. prolixe adſcripſimus: ſingulorum fratrum & nomina & res geſtas typo compendiario ex Regnone collecto exhibentes lectoris oculis.*

PAG. EAD.

214 Poſtquam enim huius S. martyris corpus è Francia fuit ſublatum, nunquam bella vel inteſtina vel externa ceſſauere.] *Non equidem poſſum hoc loco Cuſpinianum oſcitantiæ culpa abſoluere. Neque enim vel Witichindus, qui lib. 2. hanc rem accurate narrat, vel Abbas Vrſpergenſis, de S. Dionyſii corpore olim è Francia tranſlato loquuntur: ſed S. Viti, qui inde fuerat deportatus Corbeiam in Saxoniã, quo cum videbatur Gallis vna demigraſſe bona ſalus & fortuna: ac ſucceſſiſſe ipſiſſima Ate Homerica, cum omni calamitatum ſobole. Deceptus eſt forte Cuſpinianus Vrſpergenſis narratione, qua poſt oblatum a Gallico legato S. Dionyſii brachium, mox de S. Martyris anonymi corpore loquitur, ac deinde ſimiliter hæc verba ſubiungit: Neque enim, poſtquam corpus eius tranſlatum eſt, &c. Sed ſtatim hercle ibidem Vrſpergenſis ſubiicit claram explicationem, ſcilicet de S. Vito legatum innuiſſe. Potuit etiam Cuſpiniano hoc ipſum imponere, quod ex iis quæ ſcripſit ſupra initio Arnulphi Cæſaris, conſtat perſuaſiſſimum ipſi fuiſſe, corpus S. Dionyſii iam olim per eum Cæſarem è Gallis auectum Ratiſponam ad Germanos. Ideoque narratione Vrſpergenſis non integre perlecta, putauit mox omnia de eodem S. Dionyſio dici. Nolim ego antiquæ de S. Dionyſii ſepultura controuerſiæ iudicem me profiteri: ſed tamen ſi vera ſunt quæ Witichindus ac Vrſpergenſis ſcribunt, fatendum eſt, totum S. Dionyſii corpus per Arnulphum Ratiſponam non fuiſſe tranſportatum, ſaltemque brachium vnum in Galliis relictum, quod Carolus Simplex poſtea Henrico Cæſari dono miſit. Niſi quis malit, alterius forte Diui brachium pro Dionyſiano oblatum, & à religioſo Principe citra vllam fraudis ſuſpicionem pro vero ſuppoſiticium pio adfectu fuiſſe acceptum. Equidẽ Æneas Syluius libro 2. Parallel. in Ant. Panorm. de dictis & factis regis Alphonſi cap. 4. de his ipſis forte Witichindi & Vrſpergenſis locis recordatus, videtur diploma Leonis Noni Papæ, per Abbatem S. Hemerani ſibi aliquando exhibitum, ſuper S. Dionyſii corpore illuc è Galliis tranſlato, minus vere ad Henricum quendam Cæſarem detorſiſſe. Quo autem vterque Cuſpiniani locus, tum hic, tum ille alter relatus ſupra in Arnulpho, plenius certiuſque explicentur, viſum eſt ipſa Syluii verba huc adſcribere, etſi fortaſſis paucioribus cognita, quod hiſtoriam perpetuam eo in opere nemo requirit.*

Ratiſpona, inquit, ſuper Danubii ripa apud Baioarios magna & inſignis vrbs eſt: hic ſancti Emmerani vetus monaſterium cum viſeremus, Abbas qui loco præerat, reconditum nobis oſtendit corpus, quod diui Dionyſii Areopagitæ eſſe aſſeuerauit. Cum nos Dionyſium apud Pariſios obſeruari diceremus, Leonis Papæ literas in medium attulit, quo teſtarentur, Imperatorem, ſi recte meminimus, eu Henricum vnum, cum regem Franciæ inuiſiſſet, ac Pariſiis ageret, hæc oſſa furatum huc detuliſſe: appellatq; ſanctus Pontifex pium Imperatoris furtum. nos regis pium ſpolium dicere poſſumus, quo ſanctiſſimus Aloiſius ex Maſſilia in Valentiam tranſlatus eſt. Hæc ille. D. Laurentius Hochwartus Canonicus Ratiſponenſis & Pataurenſis, vir tum ſacrarum tum humanorum literarum bene doctus, & veterum monumentorum auidiſſimus inquiſitor, amicus noſter, putabat aliquando

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

quando hanc controuerſiam ita componi poſſe, vt S. Dionyſium epiſcopum non vnum, ſed & alterum credamus fuiſſe, atque alterius corpus iuxta Parhiſios, alterius Ratisbonæ adſeruari: inque eius rei teſtimonium exhibebat, quæ ipſe ex antiquo martyrologio olim hic verbis deſcripſerat:

V. NONAS OCTOBRIS.

Natalis S. Dionyſii Areopagitæ, qui ab apoſtolo Paulo ad fidem conuerſus, ab ipſo primus Athenarum epiſcopus ordinatus eſt, & ſub Hadriano principe poſt clariſſimam fidei confeſſionem, & grauiſſima tormentorum genera martyrio coronatus.

VII. IDVS OCTOBRIS.

Apud Parhiſium paſſio Dionyſii epiſcopi, Eleutherii presbyteri, & Ruſtici diaconi, qui beatus Epiſcopus a pontifice Romano in Gallias directus, prædicationis operam populis cum fide exhibuit, tandem Parhiſiorum ciuitatem deuenit, & per aliquot annos ſanctum opus fideliter & ardenter executus, à præfecto Feſcennino Siſinnio comprehenſus, & cum eo S. presbyter Eleutherius & Ruſticus diaconus martyrium cõpleuerunt.

Pag. 238.

215 Adelheidem Ottoois Comitis pariſienſis vxorem, matrem Hugonis Capucii Regis Francorum.] *Pro* Ottonis, *legendum* Hugonis, *non eſt cur vllo doceatur teſtimonio: cum notiſſimum ſit, Capucii regis patrem vocatum fuiſſe Hugonem, magnum Comitem Parrhiſienſem. In eiuſdem regis Epitaphio a Ioanne Bucheto hanc Adelheidem aliter vocari, ac præter hic enumeratas filias Henrici quandam recenſeri nuptam Duci cuidam Aquitaniæ, iam ſupra in Conrado, Annot. 211. a nobis relatum eſt. v. 2. ante hunc. pro* functo, *lege* functus

EX OTHONE MAGNO.

Pag. 239.

216 Si cui vero Regem adire placeret, ruinæ locus eſſet.] *Videbatur prima fronte hic locus ad verbum deſumptus eſſe forte ex ſcriptore aliquo, qui Germanicam vocem pro Latina vſurpaſſet (vt quidem in Reginone, aliiſque eiuſdem claſſis ſcriptoribus, talia inueniuntur non pauca) nempe ruinam pro pœnitudine: cum pœnitere Germanice dicatur,* rewen / *& iuxta quorundam regionum pronunciationem* ruwen / *& pœnitentia* ruwe / *& quia alibi ruina verbum ita poſitum aliquando me vidiſſe opinabar. Sed conſulto Witichindo & Vſpergenſe, ſtatim vidi, amanuenſem ſtrabum vocem* veniæ *quæ in vtroque clare extat, ita diſtorſiſſe in peregrinam faciem. Hadio bene vertit, forte quia rei ipſa ſenſum hunc ſolum reciperet, cuineq; noſtrum quidem diſſerebat ſomnium: quod te lector, vtcunque ineptum, ideo celare nolui, vt vna mecum vel hoc exemplo diſceres, quam ſit procliuem hoc genere caſtigandi labi & aberrare: nilque eſſe cõmodius, quam priorum ſcripta, hoc eſt ipſos fontes adire, ſi quidem poſteriorum monumentis conſimilibus deſideres. Pag. prox. v. 36. pro* gener, *lego* genero: *vel potius, dum* iocer *cogitaret Cuſpinianus ſcribere, id quod res ipſa ſatis innuit, per incuriam vox* gener *excidit.*

EX ROMANO IVNIORE.

Pag. 244.

217 Et cubicularii præfecto commiſit.] *Videbatur legendum* cubiculi: *ſed cum infra non ſemel legam* præfectos cubiculariorum, *videtur hic quoque eadem vox per amanuenſem male truncata, eam admodum debere compleri. Verſu 33. dicto* hoſtis, *poſt vocem* redacta, *aut ſuperflua eſt, aut precedentis periodi ad finem pertinet, quod magis probauerim. Pagina 245. Verſu 3. inducunt me præcedentia, vt pro* paternis, *legendum cenſeam* Palatinis: *ſed lector ipſe diſpiciat.*

EX NICEPHORO PHOCA.

Pag. 246.

218 Com Saracenis intret.] *Legerem,* iniret, *vel* ineat. *Tum pag. ead. verſ. 41. pro* abiit, *quod ſolœciſmo non caret, legerem* adiit. *Et verſu 56.* ſuperioris, *pro* ſuperiores. *Item pagina 248. Verſu 13. pro* actum, *lege* auctum. *Et Verſu 19. pro* vendicans, *lege* venditans. *In Othone II. pagina 253. Verſu 14. pro* ſacratum, *lego* ſacratum: *& verſu 35. pro* venuſtiſſ. *lege* vetuſtiſſ. *in Baſilio pagina 256. verſ. 27. pro* vſque, *lego* iiſque: *& ibidem verſ. 34. pro* regi, *lege* regii. *Item pagin. 257. verſ. 58. & ſeq. conſidera an ordo verborum non ſit turbatus. & pag. 259. v. 48. an pro* interficiente Cephiz phocam, *legendum ſit potius,* interficiente Cephiam Phoca.

EX HENRICO II.

Pag. 261.

219 Bolizlaum enim.] *Opinor ab authore ſcriptum* etiam, *pro* enim, *quod præcedentia & ſequentia innuunt. Parentheſim quoque quæ verſu 18. ſequitur, vt inepte poſitam, diſpunge. Item pag. ead. verſ. 43. pro* Antiſtites, Antiſtes: *vti v. 46.* detractionem, *pro* detractationem. *Et pag. 262. verſ. 16. pro* diruti, *lege* diruit. *Denique pag. 263. v. 30. ne ſenſus introducatur abſurdus in altero diſticho, diſtingue poſt* gentem, *ac verbum* coluit *cum ſequentib. coniunges.*

EX CONRADO SALICO.

Pag. 265.

220 Inde per Pyreneum in Franciam rediens.] *Mirandis profecto ambagibus vſus eſt Imperator, ſi e Roma in Gallias rediit per Pyreneos montes, qui Hiſpanias Galliaſque ſeparant. Quid igitur, ſi per Pyreneum forte id Alpium iugum intelligat, quod itinere Tridentino euntibus (quo nec vllum eſt aliud ex Italia in Germaniam frequentatius) vulgo vocatur* der Brenner / *nimirum a ventis vrentibus, qui haud temere ibi abſunt? Ne vero è grãmaticoſtris illis ſuperciliosis quiſpiam importunius hanc noſtram coniecturã flagellandam ſibi arripiat (vt nihil non temere & iniuſta malignitate facile præ ſuis contemnunt literis, quas ſolas cenſent lectu & admiratu dignas) lubens mihi hac in lite conſortem accerſo* Georgium Fabricium *Chemnitcenſem, virum cum primis & doctum & eloquentem, à quo poſt hæc demum elucubrata lego in ipſius Hodœporico V. hunc ipſum comitatus Tyrolis montem Brennerum vocari Pyreneum: quanquã dubius ille hæreat, neque lectori expromat, qua de cauſa id nomen monti inditum. Ipſius Fabricii, de SterZinga loquentis, hi ſunt verſus:*

Comiter hic habiti: nec enim gẽs aſpera cultu, &
Moribus, Alpinis quamuis in montibus erret,
Viſa fuit: magnis mox imbrib. atq. graui auſtro,
Scandimus acrii latera ardua Pyrenæi.
Incertum Hiſpanis an nomen traxerit ille
Montibus, aut alia qua ſit ratione vocatus.
Huic niue tincta coma, & glacie riget aſpera barba.

De Latino vocabulo vt ipſe quoque nihil certa rationis habeo, neq; adeo ſcio vbi apud claſſicum ſcriptorem vllum mons ille vocetur Pyreneus: ita de Germanica a nobis indicata etymologia nihil prorſus dubito. Simili ratione in Briſgoia, ipſo ſub capite ſyluæ Hercyniæ, qua Baſilea itur Friburgum, puto Suſenhartum vocari, nempe a valido murmure ventorum, quibus vno excepto Euro locus ille vndequaque expoſitus eſt. Sic idem Georgius Fabricius, in itinere Argentoratenſi, montem Thuringiæ Herſelbergum non iuxta ſignificationem vernaculam, ſed vocis nomenclaturam fictione non infacta Latine appellauit Horriſonum. Atq; hæc cum aliquando forte fortuna domus noſtra exhiberem doctiſſimo

Digitized by Google

poeta iuxta & Iureconſulto, Marco Tatio *Alpino, veteri noſtro amico & compatri, poſtq; in Iudicio Cameræ collega chariſſimo. approbabat ſane arridentem ſibi eam nominis etymologiam: hoc adiiciens, montem quoq; illum qui ſuum natale ſolum, hoc eſt Encadinam, a Monſtela, vel Munſterale, Simonis Lemnii ſui (quondam & noſtri in ſchola Petrina apud Monachium condiſcipuli) patria ſeparat, a ſimili ventorum vehementia, Folderam nec non & vicum quondam in eo, nunc deſertum, olim propter argentifodinas celeberrimum, Buffaloram, a vehementi ventorum flatu, Rhæticolatino idiomate vocitari. Folderam enim aliud nihil eſſe, quã follem auræ vel venti. Nam & ipſis Rhæticolatinis foll eſſe follem: & ora vel ara, auram vel ventum ſignificare: au diphthongo in primum ſuum elementum a redacta: literam vero d̕ interpoſitam, articuli vice. Eſſe enim tres voculas, foll de ora, quas ſi ſcribendo iungas, atque adeo in vnam dictionem contrahas, an in a contracta, & vocali e per ſyncopen expuncta, iam ſtatim reſultare illam folderam, id eſt follem auræ, aut flatus, vel ventorum: Homerica forte alluſione, ad Æoli & Vlyſſis folles. Quam fabulam adeo non ignotam ei nationi dicebat, vt ſe puerum, & alias etiam tum Homeri, tum Ouidii, tum aliorum quoque poetarum ſimiles fabellas, quemadmodum & Caroli Magni, Rolandiq; atq; plerorunq; heroum hiſtorias, vel ex ſenibus ac mulierculis didiciſſe profiteretur: hodieque paroemia loco frequens eſſe apud eos, vt alicuius incomparabile ingenium atq; eruditionem notaturi, eum vel Homero vel Vergilio magis literatum eſſe, dicere ſoleant. Eadem ratione & vicum illum ſupra memoratum, non procul a vertice eius montis Foldera nuncupatum fuiſſe Buffaloram affirmabat: propterea quod ei genti hæc vox buffare, id ipſum quod plenis buccis atq; adeo vehementer flare, quadam quaſi onomatopœia, ſignificat: cui & altera illa vox, ora vel ara (eſt enim apud illos inter e & a medium quiddam) quæ auram vel flatum, aut potius ventum denotat, annexa eſt, l litera, quæ iterum articuli vicem ſuſtinet, interpoſita: redditq; vici illius nomen Buffaloram, quaſi dicat, locum vehementibus ventis perflatilem vel flantem, vt reuera talem eſſe dicebat: ideo quod illius & alterius aduerſi montis conuallis in ſeptentrionem patens, vndequaq; exponatur perpetuo furenti Boreæ, quẽ ibi incolæ Bruſam vel Bryſchã, a bruſare, id q; ipſorũ lingua per frigus adurere ſignificat, appellant, forte a Vergiliano illo:*

Boreæ penetrabile frigus adurat.

Et ab eo quidem, nec ipſum Pyrenei etymon, apud Diodorum Siculum li. 6. cui ab adurendo dicitur, multum abhorrere. Et hæc quidem Tatius noſter tũ ex tempore. E quibus colligi ipſe aiebat, Ægidium Tſchudum, virum alioquin doctiſſimum, cap. 15. Rhætiæ ſuæ, minus recte cenſuiſſe, eum montem olim a Rhætis pedem Falarium appellatum: cuius ratio ſibi non conſtaret. ſed improfeſſo id eſſe, quod mons ille gentile ſuum nomẽ etiamnum retineret. Porro quum ego illud quoq; dubitare me dixiſſem, an hoc loco Cuſpinianus pro Pyreneum, forte ſcripſerit Burgundiam, vt quæ tum latius etiam trans Iuram patuit, atque alicubi legitur ex Italia Imperatores per Burgundiam rediiſſe in Germaniam: aut forte ſcripſerit Pœninum, quo nomine alpes ſunt in eadem regione: incident in nos paucos poſt dies idẽ literatiſſimus M. Tatius, admonebat quidem etiam cuiuſdam montis Piri, trans Rhenum, in quo munimentum, celeri militum opera extructum a Valentiniano, non minus quã reliquam Rheni oram, magnis molibus ab eodem communitã. Ammianus Marcellinus li. 28. ſcribat. Si forte is mons Pirus eſſet: ea enim loca Romanis Imperatoribus, & poſt hunc Salicum, frequentata fuiſſe, nec ita procul a Burgundia ſita eſſe, apud eundem Tſchudum facile patere. Admonuit item & alterius loci, apud Plinium, in panegyri ad Traianum, eodem vitio, Pirenæos, Alpes, pro Pœninis Alpibus, *corrupte lecti, atq; a Ioachimo Vadiano commode reſtitui (etſi ego in meis ad omnes veterum Latinorum panegyricos caſtigationibus Vadiano haudquaquam iſto in loco ſubſcribam) ita vt arbitraretur Tatius eorum alterutrum hic reponi poſſe, vt vel Pirum, vel Pœninum montem hoc loci, pro Pyreneo legeremus, propterea quod is ipſe mons Peninus, hodie a Rhætis r litera mendoſa iterum intermiſſa (mons Pernino vel Perlin) hoc eſt mons Perninus vel Perlinus dicitur. Quæ falſa pronunciatio facile ignaros induci potuit, vt Peninum illum (qui hodie eſt Pernin vel Perlin) & Pyreneum montem, vnum eundemq; eſſe animmarent: quod forte & Cuſpiniano noſtro acciderit, maxime ſi ubi apud Germanum hiſtoricum legit,* dieſer Kayſer were vber den Perlin in Franckreich gezogen. *Sed vt nihil certi Tatius ſuper his adfirmare voluit, ita mihi hoc quidem loco, de Pyreneo omnino magis arrideret ea ſententia, vt Brennerũ is innuat, comitatus Tyrolis montem illum de quo diximus, niſi Othonem Friſingenſem lib. 7. c. 14. ita ordiri poſtea obſeruaſſem: Anno abhinc tertio ex omnibus regni viſceribus infinito contracto exercitu, Romam iturus, per montem Iouis Pyreneum tranſiit, ac in plano Italiæ reſidens, iuxta Padum militẽ recenſuit. Hinc enim apparet, alium eſſe Pyreneum montem, longe a Tyrolenſi illo Brennero diſtantem, per quem ex Germania in Italiam commeari ſoleat: nempe cum montem Iouis eum ipſum conſtet, qui hodie dicitur mons maior S. Bernhardi, vti luculenter exponit idem Dom. Ægidius Tſchudus ca. 19. Rhætiæ Alpinæ. Quoniam autem Cuſpinianus tum alibi montis Iouis meminit, tum infra in Rudolpho Habſpurgenſi, pag. 352. verſu 21. eius ſitum quaſi obiter innuit, ſed parum apte: videor ad omnia ea rectius cognoſcenda ipſum Tſchudi locum non abs re huc tranſcripturus, qui iuxta Munſteri verſionem ita habet: Hi autem omnes, videlicet Seduni & Veragri, fuerunt poſtea vno nomine vocati* Walliſſer / *ſicut & libellus Prouinciarum vocat Octodurum ciuitatem Vallenſium. Eſt proinde Octodurus ſita in prouincia Alpium, quæ ſcilicet Pœninæ appellantur: nam mons Pœninus apud Veragros eſt, ſicut & Liuius dicit lib. 1. dec. 3. eos accolas eſſe montis Pœnini. Scribit autem in vertice illius montis olim honoratum fuiſſe deum a montanis illis hominibus, quem Pœninum appellarunt, vnde & huic monti nomen hoc relictum eſt: ſicut & eadem ratione a quibuſdam Latinis mons ille Mons Iouis vocatus eſt. Cum autẽ incolæ illius regionis ad Chriſtianiſmum conuerſi eſſent, cœpiſſentq; deteſtari dæmonum culturam & idololatriam, quam in monte illo exercuerant, vbi ſcilicet dæmonum oracula & reſponſa accipere conſueuerunt: aduenit monachus quidam Bernhardus nomine ex ciuitate, Auguſta, & abegit per exorciſmum humani generis inimicum, coegitq; in fœdam quandam illorum montium cauernam, vt fama incolarũ habet. atque inde abiit montem illum dictum, Maiorem ſancti Bernhardi montem, in cuius ſummo vertice eſt extructum monaſteriolum hoſpitio loco. Sunt autem qui montem Pœninum alibi ſtatuere conati ſunt, quod tamen ſatis probare nequeunt. Pro mea ſententia eſt Strabo lib. 4. qui claris verbis ſic ſcribit: Salaſſorum ager claudentibus rupibus vtrinq; cinctus, Italis vna per eam vallem via eſt. Sunt autem Salaſſi hodie in valle Auguſta, vulgo* Ougſtaler *appellati, inhabitantes vallem longam, ex qua multa alia valles vtrinq; in montes ſegregantur. Tota autẽ regio ipſa cincta eſt rupibus, vt ex Italia ſeu Taurinis anguſta quadam via in eam pateat: intrinſecus autem planicies quadam grandis inuenitur, quæ & Germanice & Italice* Bart *vocatur, & olim quoque Bardum appellata fuit. Poſt quadam alia eiuſdem Strabonis, Plinii & Liuii teſti-*

monia

monia, denique Tſchudus itarem concludit: Hæc ſatis probant, Pœninum montem eſſe eum qui hodie vocatur mons maior ſancti Bernhardi. Sed & vallis ipſa quæ eſt ſupra Auguſtam iuxta hos montes, omnino aſtipulatur noſtræ ſententiæ, quippe quæ a monte ipſo vocatur Vallis Pœnina, & in lingua incolentium Vall Pelinna.

Hæc Tſchudi diligentiſſima explicatio confirmari quoque & illuſtrari poteſt, tum & montis Iouis ſitus digito quaſi demonſtrari, ex verbis Luitprandi li. 1. ca. 9. dum de Arnulpho Cæſare à Romana expeditione reuertente in Germaniam ita ſcribit: Quod Arnulphus cernens (ſcilicet ſuorum apud rebelle Ticinum cædem) quoniam per Veronam non potuit, per Hannibalis viam, quam Bardum dicunt, & montem Iouis, repedare diſpoſuit. Cumque Sporegium perueniſſet, &c. Regino Monachus ſub anno Sal. D.CCC.LXXXVIII. ita ſcribit. Per id tempus Ruodolfus filius Chuonradi, nepos Hugonis abbatis, prouinciam inter Iuram & Alpes Pœninas occupat: & apud ſanctum Mauritium, accitis ſecum quibuſdam primoribus & nonnullis ſacerdotibus, coronam ſibi impoſuit, Regemque ſe appellari iuſſit. Radeuicus lib. 3. cap. 25. rerum Ænobarbi, ſcribens ipſius copias diuerſis itineribus è Germania contra Mediolanum præmiſſas, inquit, Dux Bertolfus de Zaringen, vel potius Burgundiæ, cum Lotharingis per viam Iulii Cæſaris, quæ modo mons Iouis dicitur. Cur viam illam Luitprandus dixerit Hannibalis, deprehendere licet ipſa Tſchudi ex commentatione, quæ tam exacte itinerum diuortia oſtendit. Cur hanc per Pœninum ſeu montem Iouis Radeuicus dixerit viam Iulii Cæſaris, videtur percommode explicari ab ipſo Cæſare, dum lib. tertium Commentariorum de bello Gallico hac narratione exorditur: Cum in Italiam proficiſceretur Cæſar, Seruium Galbam cum Legione duodecima, & parte equitatus in Antuates, Veragros, Sedunoſq; miſit: qui a finibus Allobrogum, & lacu Lemanno, & flumine Rhodano ad ſummas Alpes pertinent. Cauſa mittendi fuit, quod iter per Alpes, quo magno cum periculo, magniſq; portoriis mercatores ire conſueuerant, patefieri volebat. Hæc Cæſar. Præterea autem & alios in recentioribus hiſtoricis locos obſeruaui, vt ſcribitur, Cæſares Germanicos aliosue Principes per montem Iouis aut Pœninum in Italiam ſeu tranſgreſſos, ſeu inde reuerſos fuiſſe. Sic enim Regino idem de alia Imperatoris Arnulphi expeditione ſub Anno Salut. D.CCC.LXXXXIIII. ſcribit: Peruenit autem vſque Placentiam. Inde conuerſus per Alpes Pœninas, Galliam intrauit, & ſanctum vſque Mauritium peruenit. Rudolfo quem quærebat nocere non potuit, quia montana conſcendens, in tutiſſimis locis ſe abſconderat. Regionem inter Iuram & montem Iouis exercitus grauiter attriuit. Hermannus Contractus de Leone nono Papa, qui prius Leucorum fuerat Epiſcopus, ita ſcribit: Idem in hebdomada Pentecoſtes aliam ſynodum Papiæ congregauit, indeq; per montem Iouis cum plurib. Romanorum in Ciſalpinas partes deuenit. Obſeruabit autem Lector, hic, vt ſæpe alibi, ab Hermanno non Italiæ, ſed Germaniæ loca vocari Ciſalpina, nimirum ad ſuum reſpiciente domicilium. Luitprandus li. 5. ca. 4. ſcribit, Berengarium tyrannum, cum Hugo rex eum deprehendiſſet rebus ſtudere nouis, ideoque oculis priuare vellet, Italiam mox deſeruiſſe, ac per montem Iouis ad Hermannum Sueuiæ Ducem properaſſe. vxorem vero Willam partui propinquam eodem ablegaſſe per aliam viam, nempe montem Auium, quo ego deſignari puto montem Latinis Adulam. & Germanis Vogel dictum. de quo graphice idem Tſchudus ca. 31. Rhetiæ diſſerit. Feſtiuo autem carmine ſtomachatur ibidem Luitprandus in vtrumq; montem, & Auium & Iouis qui poſt ſilentem Berengarium cum vxore impro- biſſima ſaluū tranſmiſerint media bruma, cum præſertim Adula æſtiuo ipſo ſolſtitio alias vix vnquam ſoleat eſſe peruius. Hæc autem omnia eo faciunt, vt quod iam ante quoque cunctabundus diuinabam, ſcilicet hoc in loco Cuſpiniani pro Pyreneum forte legendum eſſe Pœninum, id nunc citra omnem hæſitationem ſecurus adfirmem, repudiatis omnibus aliis tam noſtris quam ceteris Tatii noſtri coniecturis. Pyreneum in Comitatu Tyrolenſi, quem fabricatus eſt Fabricius, tueri commode poterit, ſcilicet poetico more ludendo: congruam rei iuxta & vocis adfinitatem, quanquam diuerſa in lingua, ipſe libenter amplexus. Æque vero & apud Othonem Friſingenſem citato iam ſupra cap. 14. legendum eſt, per montem Iouis Pœninum tranſit: & in rebus Ænobarbi, libro 1. cap. 19. Quæ Pœninos montes attingit Alemannia: hic voce adulterina Pyreneos, illic Pyreneum diſpunctā: vtcunque Othonis exemplar Chronicorum (nam Ænobarbica deſunt) manu in membranis ſcriptum, quod in Friſingenſi Bibliotheca ſeruatur, impreſſis codicibus conſentiat: quia eleganter magis, quam erudite ac emendate id eſſe exaratum, paſſim deprehendere potui.

EX ROMANO ARGYRO.

Pag. 267.

221 Quibus cum Romana claſſis conceſſa.] Legendum eſſe congreſſa, & ſenſus poſtulat, & innuit periodus proxime ſequens, in qua dicitur: Quibus Rom. triremes occurrentes: ſubaudi, ac confligentes, plurimos interfecerunt, & reliqua. Mox in Michaele Cæſare, pag. 268. v. 33. lege rei pro regi: nimirum quod Michael non rex eſſet, ſed de eo rege conſtituendo tum laboraretur.

Pag. 272.

222 In extremam vſq; ſpiritus emanſionē.] Dubio procul legendum eſt emiſſionem. Suſpexit amanuenſis ad verſus præcedentis verba, quæ ſunt, in æternas trāſmigrauit māſiones. Hadio vt hoc loco recte, ita in præcedentibus duobus nihil vidit.

EX MICHAELE CALAPHATE.

Pag. 275.

223 Apud Hiſpanos.] Legendum puto aliud quoduis ſeu gentis ſeu oppidi nomen, quod eo tempore Hiſpaniæ Orientali Imperatori non ſubeſſet. Neque tam longa Toruitium a Conſtantinopoli abiiſſe, imo ne abiiſſe quidem, ſequentia innuunt. Pag. prox. verſ. 39. res ipſa docet, pro territus, ab authore ſcriptum eſſe territans: vt & paulo poſt verſ. 46. corripuit, pro corrupit. & verſ. 53. pro illuſtri, lege illuſtris. Tum Pag. 277. verſ. 1. cooptatur, pro coaptatur. & verſ. 19. adductus, pro addictus. Item verſ. 35. pro Hæc, lege Nec, vti præcedentia exigunt. Tum in Theodora Imperatrice pagina 278. initio verſus 46. adiice omiſſam prepoſitionem ad, nempe legens ad negocia. In Henricho III. pagina 280. verſ. 57 pro & ab ea, lege ab eo. Neque enim ibi amplius ſermo eſt de Machtilde, ſed de Imperatore, &c.

EX HENRICHO IIII.

Pag. 281.

224 Agnetis Pictauienſis Comitiſſæ & Bauariæ, vt vulgo loquuntur, Duciſſæ.] Quum paulo antea dixerit, hanc Agnetem filiam fuiſſe Guilielmi nobiliſſimi Pictauiæ Principis, & Aquitaniæ Ducis, videri poſſit hic quoque pro Bauariæ legendum Aquitaniæ. Cæterum ex verſ. 14. prox. ſeq. paginæ ſatis apparet, illam Bauariæ quoque Ducatum aliquandiu tenuiſſe. Pagina 282. verſ. 44 pro caluminatori, lege caluminator. Et paulo poſt verſ. 49. pro venientes, lege veniens.

Digitized by Google

PAG. 283.

225 Quod ſynodo Wormacienſi.] *Apparet deeſſe verbum huic clauſulæ. Lege igitur*, quod adhæſiſſet, *vel* præſens fuiſſet Synodo Wormacienſi. *Conſentit huic loco Vrſpergenſis pag. 234. copioſius de Synodo ita ſcribens: An. Domini M. LXXVI. habitũ eſt conciliũ apud Wormaciã, vbi præſente rege Heinrico vniuerſi pene Teutonici Epiſcopi, præter Saxonicos, Hiltebrandum papam abdicarunt, mittentes ad illum epiſtolam poſt multas culpationes in illum iniectas, ita concluſam: Quia ergo & introitus tuus tantis periuriis eſt initiatus, & Eccleſia Dei tam graui tempeſtate per abuſionem nouitatum tuarum periclitatur, & vitam per conuerſationem tuam tam multiplici infamia dehoneſtaſti, obedientiam quam tibi nullam promiſimus, nec de cætero vllam ſeruaturos eſſe renunciamus: & quia nemo noſtrum, vt tu publice declamabas, tibi hactenus fuit epiſcopus, tu quoque nulli noſtrum amodo eris Apoſtolicus. Hadio ex Synodo facit conuentum Principum Imperii, eundemq; ab Henricho cõgregatum. Mox pag. 283. verſ. 36. pro* Longobardiam remearet, *lego in* Longobardiã. *ne manus admittere ſolœciſmũ, quem ſane alias in hac dicendi formula author ſæpius non abhorruit. Pag. 285. verſu 26. puto legendum* pax communi conſenſu conſtituta: *dictiones* (iam eſſet) *diſpungendas vt ſuperfluas, & ex ſuperiori linea in hanc repetitas per incuriam.*

PAG. 286.

226 Coloniæ Iuliaci, Bunnæque ac Veronæ imperat, atque adiacentium oppidorum.] *Conſentit quidem & Vrſpergenſis pag. 261. his verbis: Coloniam, Iuliacum, Bunnamque & Veronam, cæteraque partis illius oppida, &c. Sed quum in Rheni tractu nullum oppidum Veronam ſciam, puto ea in dictione hic ſubeſſe mendum. Cæterum huius pag. verſ. 38. pro* immores, *lege* immemores. *Et Pag. 287. v. 41. pro* Hermanni, *lege* Hemerani. *nam ædis illa Diuo Hemerano eſt ſacra, cuius nomen & ſuperius in Carolo Magno, eiuſq; poſteris. ac præſert in Arnulpho Cæſare, in Emrami & Emerami deprauatũ extat V. 29. huius pag. pro* Marchionẽ, *lege* Marchionis. *Pag. 290. v. 58. vbi legitur, Simul enim naque Lichudes &c. nemo oculatus ambiget, ab authore ſcriptum fuiſſe non* itaque, *ſed* atque.

EX ROMANO DIOGENE.

PAG. 295.

227 Veloces ſunt quidam.] *Lege* quidem, *nempe ita vſurpatum, quemadmodum Eraſmus ſuper Officiis Ciceronis annotauit, et authors particulam* quidem *fere vſurpari, vt ſequatur exceptio aliqua. Pag. 295. v. 27. pro* expugnabilia, *opinor legendum eſſe* inexpugnabilia. *Pag. vero 294. v. 22. pro* occupat, *lege* occumbat *vel* occidat. *Et rurſus pa. ead. v. 42. pro* adhibiturum, exhibiturum.

PAG. EAD.

228 Rurſus vero illuceſcente.] *Legendum eſſe* vere, *pro* vero, *& res exigit, & oſtendit eadem clauſula mox ſæpius repetita. V. 43. monent ſequentia, pro* Sebaſtiani, *legi oportere* Sebaſtiam. *Pag. 296. v. 1. pro* Emmanuelẽ, *lege* Manuelem. *Pag. ſeq. v. 24. pro eo quod extat*, pro commeatu offerendo, *legas rectius* afferendo, *ex ſequentib. In Michaele Parapinaceo pag. 299. v. 27. pro* Mittitur, *lege* Mittit: *& paulo ante pag. ead. v. 24.* tondetur *pro* tonditur. *Et rurſum pag. ſeq. v. 6. pro* ipſiuſque imperatoris in vtilitatem, *lege* inutilitatem, *vna dictione: id eſt, quia Imperator plane erat ignauus, & imperio inutilis, quemadmodum & Hadio verterat.*

EX ALEXIO COMNENO.

PAG. 303.

229 Vnde facta omnia ad vexationẽ ſubditorum, illi vero ab omnibus adſcribebantur.] *Tum res ipſa tum ſequens proxime periodus clare oſtẽdunt, pro* vero *legendum eſſe* vni. *Pag. 304. v. 18. pro* Epidamicum, *opinor legendum* Epidamnium, *præſertim cum mox ſequatur Dyrrhachii mentio. Notum eſt enim, vel Plinii teſtimonio, Epidamnum Romanorum coloniam in Macedonia propter inauſpicatum nomen à Romanis appellatum fuiſſe Dyrrhachium.*

PAG. 304.

230 Qui ſi ille pugnam adorietur terga verteret.] *Ne quid te ſuſpenſum turbet, diſtingue poſt* Qui: *nempe vt iungatur cum clauſula* terga verteret, *ac Adrianum ſignificet.*

PAG. 305.

231 Sed ſententiæ habitu ac animi ignobilitate minime reſpondens roboti corporis.] *Legendũ eſſe* nobilitate, *in confeſſo eſt. Sed quid pro* ſententiæ habitu *legi potiſſimum debeat, doctis liberam coniecturam relinquo.*

PAG. EAD.

232 Emerſit per hæc tempora hæreſis abominabilis Bogomilorum: cuius præco, & Magnus magiſter ac potior apud eos ipſis diſcipulis Baſilius quidam nomine, profeſſione medicos: habitu quidem monachi tectus, ipſum vero reuera indutus Satanam.] *Hic quoque doctos expendere velim, num quæ ſubſit menda. Mihi tamen videtur locus recte habere, ac ſola verborum copia in mendæ ſuſpicionem adduci. Pro* Magnus, *non dubitem reponere* magnus. *Mirum vero huius hæreſis Bogomilorum, aut eius præconis Baſilii, nullam fieri mẽtionem apud Henricum Luzemburgum, qui noſtra ætate Catalogum hæreticorum congeſſit. De Iſidoro, hæreſium plurimarum item nomenclatore, Etymologiarum lib. 8. cap. 5. (quod & Gratianus in Iure Pontificio vigeſimoquarto, q. 3. c. quidam hæreticis recenſet) nihil mirandum, quod hos non memoret, cum tempora huius Alexii Comneni aliquot ſeculis antecesserit. Pagina 306. verſu 28. pro* Philippolim, *lege* Philippopolim: *de qua & ſupra in Cæſare a nobis dictum eſt.*

EX HENRICO V. IVniore.

PAG. 309

233 Qui tum in indignationem Regis maximam tandem venit.] *Haud dubie legendum eſt* qui tamen: *vt præter rem, & hanc ipſam periodum, ea quoque innuunt verba quæ pag. proxima v. 7. ſequuntur ex Abbate Vrſpergenſe deſumpta.*

PAG. 313.

234 Regem quoque Daciæ.] *Hic quidem non mendа librarii, ſed authoris lapſus ſubeſſe videtur, qui pro Daciam intellexerit Daniã (vti & in Carolo Quarto, circa medium Pag. 384.) quæ regiones ſunt diuerſiſſimæ. Sed hic error plurimorum ſcriptorum communis eſt. Quanquam Cuſpinianus alibi Daniam ſuo nomine appellat, vt mox infra Pag. 315. v. 15.*

EX MANVELE.

PAG. 319.

235 Vnam Germanicam Conradi Imperatoris vxorem.] *Locum hunc mutilum ac deprauatum eſſe, apparet ſupra Pag. 318. verſ. 45. vbi memorat, quod Conradus rex, Gertrudis vxoris ſororem Manueli ſponſam miſerit. Legendum itaque hic* Conradi Imperatoris vxoris ſororem. *Probatur hoc ipſum euidentiſſime ex Gulielmo Tyro archiepiſcopo, dum in hiſtoria de Bello ſacro libro 16. ſub finem capitis vigeſimitertii de Conrado Romanorum & Manuele Græcorum imperatore ita ſcribit: Erat enim inter eos affinitatis vinculum, quia eorum vxores ſorores erant, filiæ Berengarii ſenioris Comitis de Sultzbach, magni & egregii Principis, in regno Teutonicorum potentiſſimi. Vide eadem*

eadem de re copioſius apud Othonem Friſingenſem lib. primo rerum Ænobarbi, cap. 23.

EX FRIDERICO I. COGNOmine Ænobarbo.

PAG. 323.

236 Erat enim Henrichus Iunior de Saxonia fratruelis Welphonis, filius auunculi ſui. Henricus vero de Auſtria frater Luipoldi, filius patrui ſui.] Quanquam hæc ipſa verba apud Vrſpergenſem, è quo & reliqua fere huius loci narratio mutuo eſt accepta, eodem plane ordine extent: mihi tamen ſub finem mendam videntur habere, ac initio quoque commodam poſtulare interpretationem. Nam Henricus Iunior de Saxonia, non fratruelis fuit Welphonis, ſed eius ex fratre, ſcilicet Henrico Superbo nepos, vt ſupra in Conrado rege Pagina 315. verſu 17 aperte colligitur. Fratruelis autem mihi dicitur, vt tradunt Iureconſulti noſtri, proprietatis Latinæ linguæ obſeruantiſſimi, qui ex patruo meo, non qui ex fratre meo natus eſt. Sed hoc leuiculum, eſt, & hominibus Germanis, quos & ſecula ſua tuentur, merito condonandum. Sic etiam ſupra Pagina 316. Verſu 23. Hunc Barbaroſſam appellat, iuxta eiuſdem Vrſpergenſis verba, & inſcriptionem primi capitis ſecundi libri rerum Barbaroſſæ apud Othonem Friſingenſem, Conradi regis fratruelem, qui & ipſe Barbaroſſæ fuit patruus. Hadeo hic non vocem fratruelis, ſed rem ipſam recte reddidit, fortecaſu magis quam iudicio, at certe non tam verba intelligens, quã rem ipſam habens cognitam, quæ verba poſtrema, ſcilicet filius patrui ſui, in Henricum Auſtriacum nequaquam admittit. Fuit enim Henricus filius Luipoldi Auſtriaci, ex vxore Agnete filia Henrici IIII. Imperatoris, auia ipſius Barbaroſſæ. Itaque erat Henricus hic Barbaroſſo patruus, non patrui filius: puta qui eum Barbaroſſa ipſius patre eandem habuerit matrem, ſcilicet Agnetem prædictam. Ideoque Otho Friſingenſis, libro 2. cap. 7. atque iterum cap. 27. & 32. rerum Barbaroſſæ, de hac ipſa pacificatione loquens, hunc Henrichum Auſtriacum eiuſdem Barbaroſſæ patruum vocat: ipſe quoque Otho eiuſdem Henrichi frater germanus, & Barbaroſſæ patruus, vti non modo nepotis ad hanc epiſtolæ præferunt, ſed etiam Radeuicus libro tertio capite decimotertio, & libro quarto capite quarta rerum Barbaroſſæ nominatim exponit. Quod ſi legere hic voles ita, Frater Luitpoldi patrui ſui (quaſi cenſeas dictionem filius e ſuperiore verſu per amanuenſem male huc repetitam, ideoque omittendam) nihilo magis te expedies, cum ipſe Henricus, vt dictum eſt, æque ac Luipoldus, Barbaroſſæ patruus fuerit, puta eiuſdem Agnetis quoque filius, tum fratre Luipoldo non ignotior, ita vt eius adiectione demonſtrari nihil deeſſe habueris. Ego ſic denique legerem: Henricus vero de Auſtria, Luipoldi filius, frater patris ſui. Sic enim hunc quoque Henricum, non minus quam Henricum iuniorem de Saxonia, videtur author gemina voluiſſe explicare nota.

PAG. EAD.

237 Vt Henricus de Saxonia ducatum Bauariæ reciperet, quem & pater & auos poſſederant: licet Conradus rex paterno ducatu ob rebellionem deturbaſſet.] Poſterior clauſula, licet Conradus rex paterno, &c. non eſt apud Vrſpergenſem, è quo fere ad verbum tranſcripta ſunt reliqua omnia. Eſt vero ab authore quaſi explicationis gratia non incommode addita, ſi eſſet incorrupta. Si enim Ducatum tam auus quã pater poſſedit, quæſo qua ratione dicitur paterno potius quam auito Ducatu Henricus iunior deturbatus? Quid quod Henricus hic iunior Conrado regi nunquam rebellauit, ſed Welpho patruus: neque ipſe Henricus, ſed eius pater Henricus cognomento Superbus, Ducatu Bauariæ fuit exutus? Euidenter itaq; apparet, legendum hic eſſe patrẽ, pro paterno, quaſi diceret author: Æquum fuit Henricum in eum Ducatum reſtitui, quem pater & auus poſſederant aliquando. Nam patrem Conradus ipſe non adeo multos ante annos inde expulerat. Pag. 324. v. 52, vbi ita legitur: Eiecerunt regno & Bolitzlaum, qui filiam Leopoldi Marchionis Auſtriæ Gerdrudim vxorem habuit. Miſertus itaque exulis & ſororis ſuæ.] Cum eius loci menda imprudentẽ me præteriiſſet, admonuit nobilis & magnificus iureconſultus Wiguleus Hund, amicus nobis imprimis honorandus, cuius emendationes ſupra quoq; ſæpe adduximus, pro ſororis legendum eſſe amitę: puta quia Agnes Henrici Quarti Imperatoris filia, & Barbaroſſæ auia, poſt mortem Friderici Comitis de Hochenſtauffen mariti primi, denuo nupſerit Leopoldo Marchioni Auſtriæ, è quo 18. liberos ſuſtulerit, inq; eo numero hanc Gerdrudim Poloni vxorem, quæ proinde Barbaroſſæ amita fuerit, hoc eſt, eiuſdem Barbaroſſæ patris, qui Fridericus dux Sueuiæ, ſoror vterina. Cæterum quia dictio amita nimium longe recedit a dictione ſororis, quæ eſt apud Cuſpinianum, videtur legi poſſe vxoris, nempe intelligendo ipſius Bolizlai exulis Poloni: vel ſobrinæ, ſcilicet improprie loquendo: quomodo & Radeuicus præpoſitus Friſingenſis libro 3. cap. 11. rerum a Barbaroſſa geſtarum, hanc ipſam Polonicam expeditionem, de qua hic eſt ſermo, memorans, multo etiam abſurdius hanc Gerdrudem Imperatoris, ſcilicet Friderici I. neptem appellat: & quomodo Ioan. Trithemius in Scriptoribus Eccleſiaſticis, ipſum Othonem Friſingenſem dicit a quibuſdam ſcribi nepotem Friderici: quum euidentiſſimum ſit, eundem Friderico primo patruum fuiſſe, puta ex eadem matre Agnete fratrem vterinum Friderici ducis Sueuiæ, qui Barbaroſſæ pater fuit. Niſi forte quis contra Cuſpinianum opinari malit, Gerdrudem eam non Diui Leopoldi Marchionis filiam, ſed eiuſdem ex filio Leopoldo, eius nominis Quarto, neptem fuiſſe: qua ratione & Barbaroſſa & Gerdrudis eandem Agnetem pro auia æque agnoſcerent, & ſe paulo rectius inter ſe ſobrinos aut conſobrinos appellarent, tum & Radeuici verba commodius aliquanto haberent. Atque hæc ſane opinio etiam nullo recto authore ſuffulta, eo tamen minus videtur exploſu digna, quod idem Radeuicus libro 4. capite 2. de rebus Barbaroſſæ, inter iſtius Diui Leopoldi & Agnetis liberos nominatim recenſet Gerdrudem Duciſſam Bohemiæ, & Bertham Duciſſam Polonorum, nimirum amitas Barbaroſſæ. Cum autem perrarum ſit, vt idem pater duos habeat filios filiasue eodem nomine ſuperſtites, veriſimile eſt, aut hic de Gerdrude Diui Leopoldi nepte, Leopoldi Quarti filia, Barbaroſſæ ſobrina intelligi oportere: aut à Radeuico & Cuſpiniano filiarũ nomina confundi, & Gerdrudè pro Berta, aut viciſſim, male in Poloniã elocari: ſimulq; ſeu neptis ſeu ſororis, aut ſobrinæ nomen perperam huc accommodari. Sed lectori harum rerum ſtudioſo libera eſto coniectatio.

PAG. 325.

238 Ac pacem ſub anno firmauit.] Non obſcurum eſt legi hic oportere, ſub banno: id eſt, ſub pœna proſcriptionis, quaſi Germanica lingua cõſuetam ad formulam dicat, Er hat einen Landtfriden auffgericht bey peen der Acht. Innuit autem dubio procul Cuſpinianus, eam Barbaroſſæ ſanctionem, quæ adhuc hodie extat Vſibus feudorum ſubiecta, hac quidem inſcriptione: De pace Conſtantiæ compoſita inter Imperatorem Fridericum, & filium eius Henrichum, & quoſdam nobiles Alemanniæ ex vna parte: & ciuitates Lombardiæ, Marchiæ, Romandiolæ, ex altera. Extant & duæ aliæ eiuſdem Barbaroſſæ ſuper pace memorabiles ſanctiones, vna inſcripta De pace tenenda, & eius vio-

Digitized by Google

latoribus: altera, De pace tenenda inter ſubditos, & iuramento firmanda, & vindicanda, & de pœnis indicibus appoſita, qui eam vindicare & iuſticiam facere neglexerint. Similes de pace & tranquillitate publica tenenda ſanctiones edidere tum Imperatores alij, tum Maximilianus & Carolus V. Auguſti inuictiſſimi, vterque Vormaciæ, ille quidem Anno Salutis M.CCCC.LXXXXV. *hic vero* M.D.XXI. *Et huius quidem ſanctio cum Latinitate donata ſit per Iuſtinum Goblerum Iureconſultum, doctum ſane hominem: licet iam etiam Gallis clarius intelligere locum Froſſardi hiſtorici vernaculi, dum libro 3 ita ſcribit: Carolus Quartus inſtituit ducem Venceſlaum a Bohemia, vt eſſet ſupremus cuſtos cuiuſdam ordinationis, quæ vocari ſolet in Alemannia* la Landfride*; id eſt, vt via conſeruentur tutæ ab omni violentia & iniuria. Perperam extat in Froſſardo* la lanat fride. *Nam dicitur hæc pax lingua noſtrate* Landfride*; quaſi dicas Prouincialis pax, ſeu vniuerſarum prouinciarum, ſeu totius Imperij, aut Germaniæ, quod idem eſt. Pacem enim vocamus* Frid*; prouinciam autem* Land*: & fere cuiuſque regionis proprium nomen huius particulæ adiectione efferimus, vti Bauaria, Sueuia, Franconia,* Bayerland, Schwabenland, Franckenland. *Imo quaſdam nemo aliter lingua noſtrate recte efferre poſſit, vt Germania, Italia,* Teutſchland, Welſchland*; &c. De pace illa publica extat etiam in ſanctione Caroli 5. de Capitalibus iudicijs, verſa & commentario illuſtrata per eundem Goblerum, capite 129. Alias autem quaſdam Ænobarbi ſanctiones ſuper feudis memorat Gütherus poeta in Ligurino, ſub finem lib. 8 vbi doctiſſimus interpres Spiegellius refert, Ænobarbi leges iis verbis quibus conceptæ ſunt extare apud Radeuicum cap. 7. lib. 4. geſtorum Ænobarbi, tum & Mediolani, vt quidam aſſerant, in codice qui vulgo liber Lombardus vocatur. De banno autem, cuius gentis ea vox ſit propria, & quomodo olim hodieque Germanis vſurpari ſolita, & quædam eius generis alia, non omnibus, vt opinor, literatoribus obſeruata, nos copioſe diſſeruimus in Notis quas ſcripſimus in Tabellas Gallicanarum vocum Caroli Bouilli Samarobrini, Theologi Parrhiſienſis. Pag. 326. v. 10. & duobus ſequent. extant menda complures, tum ob literas, tum ob diſtinctiones ita inuerſas, vt alicubi totum ſenſum a vero diſtrahant. Ea vero omnes ſuſtuleris, ſi iuxta Vrſpergenſem, vnde locus eſt deſumptus, ita caſtiges.* Sæuiſſima peſtilentia orta exercitum inuaſit, & Epiſcopos, Colonienſem, qui author mali fuerat, Spirenſem, Ratisbonenſem, Pragenſem, Verdunenſem, ac Leodienſem: tum Duces Friderichum Conradi Rom. regis filium, Welphonem iuniorem.

P AG. 327.

239 Primam Adilam Marchionis Theobaldi de Vobburg in Bauaria filiam.] *Apud Vrſpergenſem in hoc ipſo Friderico corruptum legitur Hochburg. Corruptiſſime apud Nauclerum Generatione 39. Vogſperg. Vera eſt lectio Vobburg: vti idem quoque Vrſpergenſis habet in Lothario Saxone, vbi narrat de Welphone V. cuius filia Mechthildis nupſit Diepoldo filio Marchionis de Voheburg. Extat vero hodie quoque id burgum ſeu oppidulum, in dextra Danubii ripa, duobus ſub Ingolſtadio miliaribus. De hoc Theobaldo Marchione, & quomodo ciuitas Egra, cuius itidem erat dominus, vna cũ filia ex ipſius Marchionis manu ad imperium tranſierit, plura congeſſit Caſpar Bruſchius, qui lingua vernacula Egram deſcripſit. Hanc autem Friderici vxorem primam ipſe non Adilam, ſed Adelheidam nominat. Vnde & ſupra Pag. 284. v. 5. vbi Cuſpinianus Rudolphi Ducis Sueuiæ contra Henricum Quartũ aliquando deſignati Cæſaris vxorem Adelhaydem ait a quibuſdam vocari Ancillam, opinor ego legendũ eſſe Adilam Pa. ead. v. 47. pro* ac mille infinita *puto legendum eſſe* ac alia, *ſiue*, talia infinita.

Obſeruatione quoque cumprimis illud dignum exiſtimo, quod Cuſpinianus dum ſupra initio Pag. 326. v. 41. narrat de pace inter Ænobarbum & Alexandrum Papam compoſita, nullum verbũ ipſe adiecit de eo quod a plerisq; aliis hodie memoratur, ſcilicet humi proſtratũ Cæſarem pedibus a Papa calcatũ fuiſſe, cum famoſa illa inſultatione, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, &c. Moneor hoc quidem, vt eo magis totam illam narrationẽ credam eſſe vanam, vti ante nos ex Georgii Merulæ hiſtoria obſeruauit Iacob. Spiegellius, atq; annotauit in Scholiis ſuper li. 10. Ligurini. Et quia hæc res vulgo perſuaſiſſima eſt omnibus, citius autem, quæ ad Cæſarem ſpectant in ipſorum vitis, quam vſpiam quærantur alibi, adſcribam ipſa hæc Spiegellii verba, qui cum ex Annalibus Conradi epiſcopi cuiuſdam recitaſſet, quod vbi ſchiſma duraſſet 18. annis, tandem Chriſtianus archiepiſcopus Moguntinus, vir longe prudentiſſimus, ſe interponens inter Papam & Imperatorem, ambos ad concordiã reuocauerit: tum hæc quæ ſequuntur de ſuo Spiegellius adiungit.

Quod autem Friderichus capto filio Othone (quem iſ miſſe Annales noſtri, apertiſſimeque ſupra Poeta etiam, prodiderunt, & obiter attactum quoque a nobis eſt, quamuis Merula pernegat: cui tamen in cæteris, quæ ad hanc pacificationẽ attinent, maior fides adhibenda eſt) apud Venetias ſub pedibus Alexandri ſubcubuerit, veniam præteritorum petendo, dicens: Non tibi, ſed Petro, vt exprimit pictura, quam ego ipſe vidi in Comitio (locus eſt in Palatio Veneti Ducis, in quo noui magiſtratus creari ſolent) cum ipſo Merula poeticum magis argumentum, quam fidem hiſtoriæ crediderim: eoque magis ad Merulanam ſententiam accedendum puto, quod videam neque nauali pugnæ, neque Othonis capti, ne verbo quidem meminiſſe Platinam: cuius hiſtoria de vita & moribus Pontificum aliquanto verior eſt exiſtimanda, quod eam ex publicis tabulis & diplomatibus aliiſque legitimis documentis deprompſerit. Conuenerat iam Venetias (inquit ille) Alexander componendæ pacis Italiæ cauſa eo & Fridericus accedens, in veſtibulo ſancti Marci Pontificis pedes oſculatur: ſimul deinde ad altare maius profecti, accepta dataque ſalute, de fœderibus pacis inter ſe multum diuq; collocuti ſunt, quæ poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Certe niſi exiſtimaſſet fabulam Platina, non reor prætermiſiſſet memorabilem rem ſilentio, quam nonnulli commenti ſunt, ſcilicet Alexandrum Friderici collum pede comprimentem, dixiſſe: Scriptum eſt, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Hæc Spiegellius.

Equidem eodem modo licet hic ratiocinari: Cuſpinianus rem adeo notabilem taciturus non erat, niſi fabuloſam potius credidiſſet: Videtur & Albericus Roſatus de Ænobarbo pedibus Papæ proculcato nihil ſciuiſſe, ſed quod duntaxat is capite inflexo Papæ honorem exhibuerit. Nam in Dictionario, verb. Imperator. plane mihi de ipſo Ænobarbo ſenſiſſe videtur, dum ita ſcribit: Imperatores debent Pontificib. caput inclinare c. Valentinianus. 63. diſt. & c. duo. 96 diſt. Quod verum eſt, vt Pontificib. non vt hominib. Vnde quidam ſtrenuus Imperator cum inclinaret caput Papæ, ait: Non tibi, ſed Petro. Hæc Alberic. Lector verum nunc potius velit credere, per me quidem eſt liberum.

EX HENRICO SEXTO.

P AG. 328.

240 Et vt regnum Siciliæ citra vltraque forum arripiat.] *Qui recentiores inſpexere hiſtoriographos, facile equidem intelligunt, tum hic, tum Pagina* 509. *verſ.* 2. *vbi*

Digitized by Google

vbi idem eſt mendum, pro Forum, *legi oportere* Farum: *cæterum quis limes, aut vbi loci ille ſit Farus, fortaſſe non quiuis, præſertim è Germanis, aliiſue non Siculis, aut Siciliæ vicinis, mox dixerit. Ego cum hactenus neſcio qua ratione mihi perſuaſiſſem, fluuium eſſe Farum, qui Siciliam ipſam diuideret: quemadmodum Hiſpania vlterior citeriorque Ana flumine, lineaq; inde ad mare mediterraneum ducta apud Ptolemæum diſtinguitur: item Auſtria ſupra infraq; Anaſum flumen, & ſunt huius generis exempla alia plurima: tandem loci huius occaſione motus, inueſtigare certum volui ſuper Faro. Interrogati autem amici quidam neque veterum hiſtoriarum indocti, & recentiorum in primis gnari, nihil cunctati reſpondebant idem, quod ego hactenus opinatus fueram. At iuſſi opinionis ſuæ authorem aliquem laudare, hærebant vna mecum, nec fluuium Farum totam Siciliam monſtrare vſquam poterant.*

Porro autem cum animum aduerterem, in titulo inuictiſſimi Imperatoris Caroli V. duntaxat regni vtriuſque Siciliæ mentionem extare, prætermiſſo Neapolitano: mox ſubibat, Fare limite non ipſam diuidi Siciliam inſulam, ſed ab eadem ſecerni regnum Neapolitanum, & Siciliam citra Farum vocari. Ratio limitis vera cum necdum mihi eſſet nota, ſomniabam fretum illud, quo fabulantur Siciliam olim ab Italia abruptã, forte hodie Farum dici. Neque ſomnianti hac ſane deerat nominis huius ratio quædam, non prorſus viſa abſurda. Cum enim Nordmanni, natio Germanica, Siciliam diu tenuerint: ac inde Sueuiæ Duces. qui & legibus, hodie quoque florentibus, eandem fundarunt, ac oppidis ædificiiſq; non paucis auxerunt: & denique conſtet, locorum nomina Germanica extare in Sicilia plurima, quæ Germanicæ linguæ ſtatim agnoſcit, ſuoq; ſibi iure vendicat: putabam ego fieri poſſe, vt hoc quoq; nomen anguſtiſſimo freto, quaſi Boſphoro impoſitũ, a Germanis exordium haberet, qui omnem locum qua naui flumen traiicitur, Far *appellant, vti eum qua vadari poteſt* Furt; *de quo Cuſpinianus ipſe ſupra ad finem Lotharii Cæſaris meminit. Hæc quanquam prorſus inania, tamen Lectori ideo paucis referre libuit, vt vel hoc exemplo commonitus iuxta mecum intelligeret, quam ſit variis obnoxius lapſibus, qui ignotum quicquam nudis aggrediatur coniectationibus: ſimulq; quantam induxerit rerum caliginem, & errandi occaſionem, corrupta nominum orthographia.*

Demum enim, quinam & vbi locorum Farus ille limes eſſet, didiciſſe videor ex Cl. Mario Aretio, cuius in Siciliæ deſcriptione ſtatim initio hæc extant verba: Eius tria promontoria, quibus Trinacria & Triquetra appellata. Pelorus vnum, ad Italiam & aquilonem vergens, contra Scyllam decem miliaribus ab Meſſana diſtat, a Peloro Annibalis nauis gubernatore nomen ſortitum: qui eo delatus, dum inuium pelagus, ſeſeque deluſum putaret, illum interfeciſſe fertur. Eſt in promontorio turris recens, non quod maris defendat anguſtias, ſed procul venientibus, qua tranſeant, vadũ oſtendat. Scylla ſcopulus in continente, vbi oppidum Scyglum, Scyllæum a Plinio adpellatum. Charybdis verticoſum mare, Galoſarus, quaſi Caloſaros, a noſtris nuncupatum. Ibi enim fares noctu accenduntur, nautis portum petentibus ſignum. Verticibus terra ipſa, qua Meſſanæ portus efficitur (brachium ſancti Rayneris hodie) reſiſtit, vtrunque nauigiis exitio. Hæc Marius omnia: e quibus Lector ſatis deprehendit, vbi locorum ſit Pharus illa, quæ quaſi limes Apuliæ ſeu Neapolitano regno alterius Siciliæ nomen induxit. Equidem niſi hæc ipſa ſit Pharus, vulgo Farus dicta, quam vltra vtraque gemina Siciliæ regnum vno nomine comprehenditur, neſcio quem dicam limitem alium hoc nomine deſignari. Noſtrum igitur ſomnium, vt in loco fere nihil, ita re ipſa aberrauerat toto (quod aiunt) cœlo. Ab eodem tamen haud multum fuiſſe, certe Farum pro illo ipſo mari anguſto accepiſſe Othonem Friſingenſem, poſtea comperi, cum eius verba Ænobarbicorum libro 2. capit. 12. in deſcriptione Italiæ hæc extent.: Illa vero quæ poſt emenſionem montiũ Campania excipitur, vnde & à rure nomen trahens Campania adhuc dici ſolet, ac vſque ad Farum, brachium maris, nauibus ob Syrtes importunum, Siciliam a ſolido ſeiungens producitur. M. Antonius Sabellicus libro 10. Exemplorum, cap. 8. loquens de Conſaluo Agridario, qui Gallos eiecit regno Neapolitano, ita inquit: Regnumque id omne demum, quod Siciliæ citra Pharum appellant, Aragoniæ familiæ reſtituit.

Illud opinor etiam mediocriter doctis ſatis liquere, nimirum Plinio tradente, a Pharo illa quæ prope Ægypti Alexandriam turris nauigantibus nocturno tempore lumen præbebat, reliquas omnes in hoc exſtructas dici Pharus. Libet ipſa Plinii verba libro 22. cap. 12. adiicere. Magnificatur, inquit, & alia turris, a rege facta in inſula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quam conſtitiſſe D. CCC. *talentis tradunt: magno animo, ne quid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiſerit Soſtrati Gnidii architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi. Vſus eius, nocturno nauium curſui ignes oſtendere, ad prænunciandi vada, portuſq; introitũ. ſicut iam tales compluribus locis flagrant, vt Puteolis ac Rauennæ. Periculum in continuatione ignium, ne ſidus exiſtimetur, quoniam è longinquo ſimilis flammarum aſpectus eſt. Suetonius in Claudio capite 20. inquit: Congeſtis pilis ſuperpoſuit altiſſimam turrim, in exemplũ Alexandrinæ Phari, vt ad nocturnos ignes curſum nauigia dirigerent. Idem de Pharo ad Oceanum Germanicum ædificata per Caligulam, meminit in eius vita cap. 46. De Pharo turri quæ terræmotu Capreis concidit ſub mortem Tyberii, narrat ipſius cap. 74. Egeſippus de excidio Hieroſolymitano libr. 4. cap. 27. Alexandriæ ſitum pergraphice depingens, hæc ſcripta reliquit: In dextra vero portus inſula eſt breuis, & in ea turris maxima, quam Pharum in commune Græci ac Latini ex ipſius rei vſu appellauerunt, eo quod longe videatur a nauigantibus, vt priuſquam ad portum appropinquent, nocturno maxime tempore, terram finitimã ſibi eſſe flãmarum incendio cognoſcant: ne decepti tenebris, in ſcopulos incidant, aut veſtibuli limitem non queant comprehendere. Hæc Egeſippus. Matthæus Afflictus, Iureconſultus cumprimis celebris, in opere quo cõlegit ſententias, quas ipſo quoque Aſſeſſore Senatus Neapolitanus in cauſarum cognitionibus pronunciauit, cap. 392. recitat variam admodum lectuque dignam facti ſpeciem, de quodam cui rex Ferdinandus primus beneficii loco permiſit, in mole magna ciuitatis Neapolitanæ fanonem ſeu laternam (ſic enim ipſe loquitur) pro incolumitate noctu nauigantium exſtruere, eoque nomine ab ipſis certum quoddam exigere vectigal. Appellat & turrim cum fano. Ego vt de laterna probe intelligo, ita de fanone ſeu fano nihil prorſus. Extat apud Robertum Gaguinum lib. 4. de geſtis Francorum, Ludouici Pii Imperatoris & regis Franciæ epiſtola, qua ridiculum quoddam factum ſuum memorat: nempe cũ Sueſſione in monaſterio S. Medardi a filiis in cuſtodia adſeruatus, ex vigilibus quendam præter meritum ipſi infeſtiorem, nocte quapiam ſomno vinoque ſopitũ, ac circa fundamina baſilicæ ante cuſtodiã ſolo proſtratum, & enſem ab eo dimotum vidiſſet, mox ſe ſcalam, quæ ad accendendos fares in angulo fuerat repoſita, apprehendiſſe, funiculum otioſum ſoluiſſe a laquearib. & haſta, qua vexillũ tempore letaniæ ſuſpenditur, alligaſſe, ſicq; eam in ſublime enſem ad ſe traxiſſe, ac in altas proceſſiſſe latrinas: & mox excitatum vigilem habuiſſe*

Digitized by Google

ludibrio. Quæ de Peloro nauta Hannibalis ſupra ex Mario Aretio breuiter retulimus, ea extant integre apud Val. Max. lib. 9. cap. 8. quod ita quidem claudit: Igitur anguſti atque æſtuoſi maris ex alto tumulo ſpectatrix ſtatua, tam memoria Pelori, quam Punicæ temeritatis, vltra citraque nauigantium oculis collocata indicium eſt. Pandulphus Collenutius, cuius poſt hæc omnia iam elucubrata mihi demum facta eſt copia, vbi libro 3. hiſtoriæ de regno Neapolitano ſcribit, Rogerium ſecundum Ducem Apuliæ, tertium vero eius nominis è ſanguine Nortmannorum, adempta Græcis Neapoli, primum fuiſſe coronatum regem Siciliæ per Anacletum antipapam contra Innocentium tertium, tum breuiter hæc adiicit: Atque ita Rogerius primus fuit, qui vnquã vſurpauit ineptum iſtum titulum, vt diceret, ſe regem vtriuſque Siciliæ, citra vltraque Farum. Idem paulo poſt inquit: Rogerius amiſit omnia quæ acquiſierat in Italia vſque ad Farum de Meſſana. Hedio de Faro ſuo verti arbitratu: vti etiam inferius in Roberto Antiſiodorenſi Pag. 336. verſu 7. vbi verba, Cum vero inde Byſantium reuertitur, *parum apte præcedentibus cohærent. Plana autem erit, ac pulchre ſibi conſtabit periodus, ſi iuxta Egnatium, è quo eiuſdem periodi potior quidem pars deſumpta eſt, pro* Cum vero, *legatur* atque, *vel quæuis copula ſimplex alia.*

Quoniam vero ea quæ Cuſpinianus paulo poſt, itemque ſub finem huius Cæſaris Henrici VI. ſcribit de Conſtantia eius vxore, longe aliter ab aliis quibuſdam hiſtoricis narrantur, hic adſcribenda duxi: & quidem ipſis Iacobi Spiegelli verbis, qui hiſtoricos adducit quos mihi ne videre quidem vnquam licuit. Is igitur in Scholiis ſuper 1. libro Ligurini ita ſcribit: Conſtantia Rogerii ſecundi filia, ſoror Guilielmi, itidem ſecundi Siciliæ regis, virgo annũ iam agens triceſimũ nupſit Henrico tũ Germanorũ regi, vt ſcribũt Viterbienſis, Vrſpergẽſis & Otho de ſancto Blaſio. quibus accedit Æmilius Veronenſis, qui de hac ipſa Conſtantia loquens: Eam ſcio, inquit, a plerisque tradi ac vulgo credi in ſacra parthenone educatam votiua virginitate. quod Ioachimus fatidicus vir cecinisset, ex ea, ſi nupſiſſet, funeſtam Italiæ facem exorituram: eandem plus quinquaginta annos natam, auſpice Pontifice Maximo, ne regnum Siciliæ ad nothum recideret, Henrico Cæſari nupſiſſe. Exin cum prægnans eſſet, ſuſpicioque exoriretur, eam vterum mentitam, partum ſibi ſuppoſituram, medio in Meſſana foro, tabernaculum illi virum iuſſiſſe ſtatui, vbi ventre cuſtodito, nulla matronarum excluſa pareret. Ita editum Fridericum ſecundum, Cæſarem futurum. Hanc omnem fabulam vanitatis arguunt Germani. Ænobarbo Cæſare viuo, filium Henricum, Conſtantiam ætate florentem collocante Guilielmo duxiſſe, conſtanti ore affirmant: atque ita res in ſuos quanque annos digerunt, vt pudeat pigeatque tanta aſſeuerationi diligentiæque fidem abrogare. Hactenus Veronenſis.

Hæc autem omnia ad verbum eo libentius ego adſcripſi, quod ſciam plerisque legum interpretibus de partu Conſtantiæ iam quinquagenariæ idem quod vulgo perſuaſum eſſe, ſcilicet ex authoritate Archiepiſcopi Florentini Chronographi. His lectis mutabunt forte ſententiam poſteri. aut ſaltem in dubium adducti, minus temere adſentient. Simul vero & illud lector hinc obſeruabit, Cuſpinianum ſupra pagina 327. verſu 11. rectius ſcripſiſſe, hanc Conſtantiam fuiſſe filiam Rogerii regis Siciliæ, Guilielmi neptem: quam quod deinde hac ipſa pagina 328. verſu 26. & iterum pagina ſeq. verſu 46. hanc Guilelmi ſecundi, regis Siciliæ, facit filiam.

EX FRIDERICO II.

PAG. 337.

241 Ottone IIII. ab imperio deiecto vigeſimum tum agente annum] *Legendum eſſe* agens *pro* agente, *multa arguunt. Primum, quod inquit* adoleſcens adhuc: *quod in Othonem (ad quem alioqui vox* agente *referenda eſſet neceſſario) non quadrat, tum ob ipſam verborum hic ſyntaxim: tum quia conſtat ipſum haud adeo iuuenem tum fuiſſe, vt quem Innocentius III. Papa, odium in Barbaroſſæ progeniem infinitum gerens, contra Philippum iam olim curauerat deſignari Imperatorem. Deinde vero ipſe Cuſpinianus ſupra in Othone diſerte narrat, Philippum Francorum regem ſcripſiſſe ad quoſdam Imperii Electores, vt Fridericum Siciliæ regem vigeſimum tum agentem annum, Cæſarem crearent. Sed quomodo cum his conciliabimus ea quæ inferius pagina 341. verſu 46. idem Cuſpinianus ſcribit? Scilicet Fridericũ hunc II. obiiſſe an. ætatis 57. Anno autem imperii 32. Nã ſi hos ab illis ſubducas, palam erit, ipſum Fridericum ad Imperium euectũ fuiſſe anno ætatis 25. Dicemusne hic ab authore fortaſſis ita fuiſſe ſcriptum,* vigeſimumquintum agens annum, *ac ſi amanuenſis omiſſa cifra, ſyllabam* tum *ſolam exaraſſet? Sed obſtat non modo locus iam ex Othone adductus, ſed etiam aliorum hiſtoricorum teſtimonium, qui Fridericum hunc ſcribunt electum Imperatorem anno ætatis vigeſimo: vt Iacob. Wimphelingius in Epitome rerum Germanicarum, cap. 35. & Chronica magna Norimbergenſia in Ottone IIII. Dicemus ne ergo mendum eſſe in altero Cuſpiniani loco, atque ibi ſcribendum fuiſſe, Fridericum obiiſſe 52. ætatis anno, non autem 57. quo anno tum vitæ, tum imperii ipſe conſentiant. At cum alii quoque hiſtorici totidem vitæ annos, ſcilicet 57. tribuant, ſequitur vt nec addere nec detrahere quicquam liceat. Nihilo magis de imperii annis demere licet, niſi electionis tempus etiam longius vltra 25. ætatis annum producere, & maiorem conciliare diſcordiam velimus.*

Reliquum eſt igitur id vnum, vt iuxta quorundam ſcriptorum narrationem (qui exauthorationem huius imperatoris factam per IIII. Innocentium Papam fortaſſis iure contemnunt) imperii annis huius Friderici quinquennium adiiciamus, & pulchre tum conſentient inter ſe omnia. Nam ætatis anno 20. imperare cœpit: anno 57. pariter vt viuere, ita & imperare deſiit: atque ita imperauit per annos 37. Cum itaque hæc Cuſpiniani loca aliter conciliari non poſſint, ſuſpicor plane inferius 37. ab eo ſcriptum fuiſſe (præſertim qui ſummorum Pontificum geſta in Cæſaris paulo iniquiora laudare nunquam ſoleat) & notam 5. per librarium male omiſſam. Certe ſi relinquis imperii annos 32 prout Papales tradunt: ſequitur neceſſario, è duobus quæ Cuſpinianus ſcribit, alterutrũ eſſe falſum: ſcilicet vel non 20. ſed 25. ætatis anno hunc electum fuiſſe Imperatorem: vel annos vixiſſe tantum 52. non autem 57. Fatendum igitur, Cuſpinianum ad eos reſpexiſſe, qui annos imperii huius Friderici II. ſcribunt fuiſſe 37.

Porro non poſſum omnino ſilentio præterire, quod author noſter in hoc ipſo Friderico II. infra pagina 340. de Guelphis & Gibellinis memorat, præſertim cum & noſtræ profeſſionis ſcriptores, puta Bartholum (ſic enim ibidem pro Bartholdo leges) & Panormitanum ad partes vocet. Inquit vero Cuſpinianus, ſe non videre quomodo Italiæ factiones peſtilentiſſimæ Guelphorum & Gibellinorum, a duobus illuſtribus in Germania principum familiis ortum nomenque habere potuerint: nempe quod primum hæc nomina ſub hoc Friderico ſint exaudita, cum iam olim per ipſius aui Friderici Barbaroſſæ ad imperium electionem fuerit ſublata diuturna illa Henricorum ex Gueyblingen, & Welphorum ex Altdorff diſcordia. Ego, vt ingenue dicam quod ſentio, per hanc Cuſpiniani rationem a diuerſa aliorum ſententia dimoueri non poſſum. Nam in multis alias ita videmus

ouenire

Digitized by Google

euenire, vt quæ vna in natione viguere nomina, nõnunquam diu poſt in aliam tranſeant: adeoque rebus ipſis iam ſublatis, tamen nomina eadem adcommodentur ad conſimilia quædam, ac tenacius ſeruentur quam eo in loco quo primum enata fuere. Præclare enim Val. Max. initio lib. 9. de C. Sergii Oratæ & Æſopi Tragœdi filii immani luxu ſcribens, ita inquit: Quorum alterius ſenis, alterius adoleſcentis ſectam ſecuti, longius manum porrexerunt: Neque enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Quid quod non deſunt, qui cenſeant hæc factionum nomina Italis quoque ſub Ænobarbo ipſo fuiſſe exaudita atque arrepta? ita tamen, vt temporis progreſſu plus diſcordiarum, ne dicam furoris & rabiei inferrent. Videtur huius ſententiæ eſſe Alciatus noſter libro Parerg. 5. capite 12. vbi cum ex Othone Friſingenſi plenius commemoraſſet: quæ Cuſpinianus hic breuiter attingit, cur ſcilicet a principibus fuerit Fridericus Ænobarbus electus Imperator, tandem ita accinit: Potuerunt quidem Germani rebus ſuis pacisque ſtudiis hac electione conſulere: Italorum quidem animos tali contagione infectos acrius exarſiſſe conſtat, ſuborta inter ipſum Ænobarbum & Alexandrum Pontificem ſimultate, quæ deinde in apertum bellum prorupit. Hæc Alciatus. Porro & apud Gaudentium Merulam de Gallorum Ciſalpinorum antiquitate lib. 3. c. 9. putat Caſtilionæus, ætate Lotharii Saxonis Imperatoris, eiusque antagoniſtæ Cunradi Sueui, Guelphorum & Gibellinorum pernicioſa nomina in Italia primum cœpiſſe. Idque mihi admodum veroſimile videtur, cum conſtet non modo Lotharium Imperatorem, Romani Papatus fidelem adſertorem a genero Henrico Duce Bauariæ, fratre Welphonis vltimi, id eſt Sexti, contra Conradum Imperatorem, eiusque fratrem Fridericum, Sueuiæ Ducem, ſtrenue adiutum: ſed etiam prioribus ſeculis Welphonum generationem inclytam & nobiliſſimam, & Deo ſemper deuotam, Romanæ Eccleſiæ (id quod diſerte teſtatur Abbas Vrſpergenſis) ſemper adſtitiſſe, & imperatoribus ſæpe reſtitiſſe. Denique cum Welphones illi etiam Marchiam Veronenſem, aliaque Italiæ loca poſſederint, vt ex eodem Vrſpergenſe liquet: mirum non eſt, ab illis, vt præcipuis Eccleſiæ propugnatoribus, omnes Pontificiæ ſectæ addictos Welphorum cognomen mature inueniſſe.

Quoniam vero poſt hæc iam conſcripta, incidi in Naucleri locum Generatione 38. qui horum nominum funeſtorum originem copioſe, nec ſine probatis authoribus exponens, aperte hanc ipſam noſtram, Cuſpinianoque aduerſam ſententiam confirmat, ac memorabile quoddam matronarum Germanarum facinus recitat, ac multum lumen iis infert quæ Cuſpinianus ſupra in Cunrado III. pagina 316. breuius narrat, libuit eum locum his Annotationibus adiicere. Rogerius iam, inquit, Siciliæ rex declaratus, vt refert Anto. poſt Gotfredum Viterbien. cum nullum præter Cunradum haberet obſtaculum, Guelfonem Bauariæ ducem, Henrici Superbi fratrem, alias irritatum contra Conradum pecunia concitauit: qui magnus hinc inde comparatus Siculorum exercitibus, rebellare Cunrado cœpit. Motus etiam ex eo, quod ſciebat fratrem Henricum regis gratiam perdidiſſe. Sed & rex Hungariæ eundem Cunradum metuens, Guelfonem data pecunia ad rebellandum inſtigauit. Nec deſunt qui volunt, etiam Innocentium Pontificem cum Rogerio ſenſiſſe, impediuiſſeque Cunradum quo ad imperium non veniret. Refert Hermannus hoc ideo factum, ne regnum Apuliæ & Siciliæ recuperaret. vtcunque ſit, ex Italia ſtipendio auctus fuit Guelfo contra Cunradum, eumque impediuit, quo ad Italiam tunc venire non potuit, vt princeps Capuanus Robertus, cæterique ex regno pulſi, venientes ad regem Cunradum poſtularant. Placuit Henrico Superbo, vt negocium Cunrado fieret, Guelfonemque adiuuabat. ipſe enim iam ſenectute confectus bellare non poterat. Contra hos Cunradus rex copias ducit, occurritque Guelfoni prope cœnobium Neretheim, vel (vt alii volunt) prope caſtrum Flochberg, in minori Rhetia: & cõmiſſa pugna, victoria regi ceſſit, multis ex parte Guelfonis profligatis ac fugatis. Ipſe vero Guelfo cum paucis euaſit. Hunc conflictum aliqui ſcribunt vltimum habitum Guelfonis ignominioſum: neminem tamen fuiſſe occiſum, plures autem captos. Altera vice, vt refert Gotf. Viterb. Henricus filius Cunradi, qui ſi vixiſſet poſt eũ fuerat regnaturus, eundem Guelfonem prope Winſperg & ante villam Elnhofen bello vicit. Nam rex Cunradus oppidum Winſperg obſedit, & in deditionem accepit: ex gratiaque matronis conceſſit, vt quæcunque humeris portare poſſent, liceret efferre: quæ neglecta ſupellectili, maritos ſuos quotquot potuerunt, videntibus cunctis, & induſtriam mirantibus exportauerunt. Et Fridericus frater regis contradicens: De viris, inquit, non eſt cogitatum. Cui rex: Non decet, inquit, verbum regium immutari, & mulieres laudauit. Hæc Abbas Spanheimen. Verum conciſo bello, cum ex more inter præliandum qui Guelfoni adhærebant clamarent, Hic Guelff. viciſſim vero regales, Hic Gibelin: qa Henricus in villa eius nominis ablactatus fuit, ſignificare volentes, quod potentia lactis pugnaret: Italici, Longobardi & Siculi cum Guelfone pugnantes, interrogant quid eſſet dictum, Hic Gebelin: quibus declaratum fuit, vt ait Hermannus, quod Papales eo die ſignificati fuerint, per Guelfonem propugnatorem: & Imperiales per Gibelinos. vnde ab illo euentu, ait, vſque in præſens Papæ adhærentes in Italia, ſignificantur per Guelphum: & qui Imperio adhærent, per Gibelinos. Et licet alii de his factionibus aliter ſcribant, tamen hiſtoria hæc rebus ſatis conſonat. ex quo videtur non erraſſe Anto. qui ſcripſit multos extimare, ab ipſo Guelfone Guelfes appellatos eſſe: quod ſatisfacit pro Hermanno, qui ſcribit Innocentium vna cum Rogerio fuiſſe contra Cunradum. Idem Abbas Spanheimen. Hæc ibi Nauclerus.

Vides lector, iam olim ſub Conrado III. Imperatore Siculos, Longobardos, aliosq; Italos, hæc factionum nomina (condignum ſane impiæ ſuæ militiæ, pœna contra optimum ac legitime deſignatum Imperatorem pro tyrannis acribus bellis ſumpta, ſtipendium) ex Germania domum reportaſſe. Idem Nauclerus paucioribus hoc ipſum repetens, ac quaſi ex profeſſo noſtram ſententiam defendens, Generatione 42. ita ſcribit.

Atque interim Fridericus II. Cæſar, cum pro tantarum rerum auſpiciis vires reparaſſet, aliquot menſes Piſis agebat: è qua primum vrbe diſcordiis & contentionibus omnis Hetruria eſt infecta. ſingulas enim ciuitates, ſingula oppida pertentans, qui ſuas, qui Roman. Pontificis partes eſſent ſecuturi, voluit intelligere. Et diuiſæ ſunt factiones etiam nominibus. nam qui Pontifici & eccleſiæ fauebant, Guelfi dicti ſunt: qui Cæſaris arma ſequebantur, Guibelini. nomen hoc apud Piſtorienſes aiunt primo auditum. Sed vtriuſque ſane appellationis antiquior origo, ſub Cunrado III. qui circiter annum Domini 11. imperium inierat, in pugna quadam cœpit, quũ Guelfi auxiliares copiæ ſymbolum quaſi hoc ſibi haberent, Hic Guelph: qui vero ſub Cunradi Cæſaris ſignis erãt, Hic Guaibelin, clamares. Cunradus enim Sueuus in eo pago vetuſtæ nobilitatis Waiblingen ferebatur nutritus: hinc Cæſariani Guibelini, pontificis ſocii Guelforum nomen manſit, quod olim Guelfus Italica auxilia contra Cæſarem Cunradum duxerat. Eius res ſupra in Generatione 38. meminimus, bonorum ſcriptorum autoritate freti. Sed vt ad inſtitutum redeamus,

Digitized by Google

ſcripſit hoc factionum ſtudium adeo late, vt nulla ciuitas, nullum oppidum, nullus populus ea labe pernicioſiſſima non erit intactus. Vrbs enim in vrbem, prouincia in prouinciam, populi pars in alteram, nulla impellente alia quam harum partium cauſa, geſſere ab inde vſque ad noſtra tempora bella. Nec modo diuiſa ſunt inſignia in prælio deferenda: ſed colores, terræ fructus, veſtium habitus, ipſe hominis inceſſus, digitorum concrepitus, & oris hiatus, ſuarum habent partium ſignificationem. Hæc Nauclerus.

Eadem omnia ſcribit Iacobus Bracelleus libr. 2. belli Hiſpanienſis, niſi quod pro Henrico memorat Fridericum Conradi Cæſaris filium: in quo vides & Nauclerum variare, dum nunc Henricum, nunc patrem ipſum Conradum ait in pago Waiblingen nutricem habuiſſe. Quod enim apud eundem Bracelleum nomen villæ Helenefon legitur, ſcriptor ipſe a Nauclero non diſſentit: ſed deprauatum eſt ab Italis hominibus, aſperius nomen pagi Elnhofen non valentibus pronunciando aſſequi. Vnde apparet hallucinatum Iacobum Spiegellium, dum in Scholiis ſuper lib. 1. Ligurini ita ſcribit: Emendanda eſt eo loci in Bracelleo dictio Helenaſon, quam miror noſtros non animaduertiſſe deprauatam. Helepronam enim ſuſpicor ſcripſiſſe authorem, vt Italis & Gallis familiare eſt, inflectere externa. Signat autem indubie oppidum Imperii etiam celebre Haylprun, quod ſalutis fontem interpretari poſſis. Hæc ille. Sed profecto de Salutis fonte, pago aliquo (nam de oppido eius nominis intelligendum non eſſe, indicat demonſtratio adiecta ab alio oppido Winſperg, longius quidem diſſito) Bracelleus non ſenſit, ſed de Elnhofen neq; id nomen latino vertit, aut vllo modo deflexit: ſed quantum in ipſo erat, Germanicum reliquit. Sunt autem hæc Bracellei verba, quæ ipſa quoq; noſtram ſententiam pulchre tuentur.

Nec multo poſt id bellum, id quod non modo Italiæ, ſed ſummis quoque Germaniæ ſtudiis gerebatur, maximis rurſum copiis vtrinque reparatur, commiſſoq; iterum prælio haud longe a Vinſperg vrbe Saxoniæ, ante villam quam Helenefon nominant, victus iterum Guelfo, ac cæſus eſt. Hæ autem erant & in caſtris & in pugna de more adhortationes, vt hinc Guelfo Guelfo, illinc Gibelling conclamaretur, nomē ſane non viri, ſed vallis ſeu regionis, in qua Fridericum educatum ferebant. Hæc feralia nomina cum redeuntes Rogeriani milites in Italiam aduexiſſent, eas poſtea populis clades intulere, quarum quotidie veſtigia oculis cernimus, nec ætas quoque noſtra omnino expers fuit. Hæc Bracelleus. in cuius verbis nimirum & dictio Saxoniæ deprauate legitur, & pro eadem Sueuiæ reponi debet.

Quo autem certius teneatur, qua in prouincia aut natione Altdorffium illud fuerit, quod Otho Friſingenſis Welffonibus natale ſolum facit: adiiciendus eſt Hermanni Contracti locus, qui in rebus geſtis ſub Henrico III. Imperatore, An. ſal. M. XLVII. ita ſcribit idem Imperator eo tempore Welffum Comitem Sueuigenam, Welffi dudum Comitis filium, Carentani Ducem promouit. Ab Iacobo Wimphelingo, homine Germano & docto & diligente, alia expectaſſem ſuper Guelffis & Gibellinis, quam ſcripſit in Epitome rerum Germanicarum cap. 36.

Pag. 339.

242 Pluribus cladibus adflictis Mediolanenſibus Viterbium, Fauentiam, Peruſium, Cremonam deuicit.] Nihil hic quidem eſt mendarum, ſed quia res geſtas multas ac maximas Cuſpinianus nimium breuiter perſtringit, neque vllo annorum numero diſcernit, libet ex Pandulphi Collenutii Ferrarienſis lib. 4. hiſtoriæ regni Neapolitani integrum caput nonum, quo eam pugnam, qua Friderichus fœderatos Longobardos apud Curiam nouam ingenti clade adfecit, memorat, Latinitate donare, & huc adiicere: ſperans eum locum cum primis noſtræ profeſſionis ac nationis hominib. hoc quoque nomine gratum fore, quod graphice deſcribit, quid olim fuerit carocium. Ego quidem apud Baldum & alios Iuris noſtri interpretes, vbi tractant locum aliquem variis controuerſum opinionibus, ſæpiſſime legi dicentes, Tu adhæreas carocio, id eſt gloſſa: ſed quid carocium eſſet, aut qua ſimilitudine pro gloſſa poſitum, in hunc vſq; diem non habui explicatum. Collenutius vero hunc ad hunc modum narrat.

DE MAGNA VICTORIA FRIDErichi contra Mediolanenſes, & alios Longobardos, & quomodo illorum ceperit Carocium, & quid Carocium fuerit.

Poſt hæc menſe Nouembri anno M. CC. XXXVII. Friderichus ſecundus commiſit graue prælium in loco dicto Curia noua, vbi omnes Longobardi fœderati, puta Brixiani, Placentini, legatus Apoſtolicus & alii ſe coniunxerant. Eo in prælio ipſe Friderichus ſummam virtutem ſui corporis labore oſtendit, & perrupit ac diſſipauit fœderatos Longobardos, cepitq; carocium Mediolanenſium: & cum ipſo Magiſtratum eorundem, dictum Poteſtatem, qui caput quidem erat fœderis, nomine Petrus Tiepolus, nobilis Venetus, filius Iacobi Tiepoli, tum Ducis Venetiarum: eumque Friderichus captiuum miſit in Apuliam. Parta autem tam inſigni victoria, ingreſſus eſt Cremonam ad modum ducis triumphantis, ducens ſecum carocium, ſuper quo erat deligatus Poteſtas, altero brachio ad lignum in ſublime reuincto, laqueum collo ferens, & vexillis Longobardorū conuolutis inter captiuos ſequentes carocium incedentibus. Trahebatur vero carocium ab elephanto, & ſuper eiuſdem caſtello, ex lignis adfabre exſtructo, reſidebant tubicines, vna cum Friderichi vexillis explicatis, & loco maxime conſpicuo ſuffixis. Et his eum ad modum antecedentibus, in ſignum victoriæ ſequebatur cum copiis ſuis ipſe Friderichus. Ea victoria plane talis fuit, vt in epiſtola quadam eo ipſo tempore cuidam de ſignificando eo prælio ſcripta, Latina hæc verba inuenerim: Hæ occiſis non ſufficiunt ſepulturæ, nec Cremonæ palatia multitudinē capiunt captiuorū. Cæterū ipſe Friderichus in quadam epiſtola, ad collegium Cardinaliū de gaudio huius victoriæ ſcripta, non meminit præterquam de decem milibus hominum ſimul & captorum & cæſorum. Nunc porro vt plenius omnia cognoſcantur, ſciendum Caroc[ium] eſt, carocium fuiſſe genus carri, quo tum vtebantur in quid. Italia, valde quidem amplum, & à multis boum iugis trahi conſuetum, circumdatum vndequaque gradibus ad modum tribunalis aut ſuggeſtus, pulchre elaboratū, & multo ornatu excultum: eoque geſtabantur ſigna & vexilla populi, cuius id erat carocium, ſimulq; ciuitatū fœderatarum: & erat carocium in exercitu perinde ac prætorium quoddam, ſeu Tribunal, ad quod ſe recipiebant milites tanquam ad munitionem, & locum potiorem totius exercitus, & in quo ipſi magiſtratus vniuerſum robur, & pars melior copiarum veluti in ſubſidio conſiſtebant. Atque tum quidem prorſus cenſebatur exercitus fuſus & ſuperatus, quando deuincebatur carocium. Præ omnibus autem aliis immenſo Mediolanenſes, Bononienſes, Parmenſes & Cremonenſes hoc genere carri multum vſos: & fieri id ſolitum in ſignum fœderis, & quo minus eſſent ad fugam prompti, nimirum conſpicientes præcipuū robur exercitus, & vexilla haud facile ſuo loco poſſe moueri, aut aliqua celeritate ſe pugna ſubtrahere, ob ipſius ſcilicet ædificii molem. Tale itaque erat carocium a Fridericho in triumpho Cremonam ductum.

Pag. 341.

243 Anno imperii trigeſimo ſecundo, ætatis vero quin-

Digitized by Google

quinquageſimo ſeptimo.] *Hunc locum eſſe deprauatum, aut ſaltem pugnare cum iis quæ ſupra Cuſpinianus ipſe non vno loco ſcripſit, expoſuimus nos Annotat. 2. in hunc Friderichum pro 32. reponentes 37.*

PAG. EAD.

244 A Manfredo adoleſcente ſpurio ex concubina eius, nobiliori iniecto puluino ſuffocatus eſt.] *Quiuis etiam puer videat, inepte hic diſtingui ante* nobiliori. *Sed cur matrem Manfredi appellat concubinam nobiliorem? An non ſatis erat, nobilem vel illuſtrem dixiſſe? An quia Montisferrati Marchioniſſa, vt ipſe quoq; author ſub finē ſequ. Paginæ id adſerit, ideo quam Principis Antiochiæ filia, quæ & ipſa huic Cæſari concubina fuit, nobilior erat? Mihi quidem videtur librarius dormitator duas dictiones in vnam cōtraxiſſe perperam, atq; a Cuſpiniano ita fuiſſe ſcriptum: Manfredo adoleſcente ſpurio ex concubina eius nobili, ori iniecto puluino ſuffocatus eſt. Iacobus Aluarotus initio tituli, De pace tenenda, in Vſibus feudorum, huius Cæſaris mortem referens, pro puluino vſurpat vocem Germanicā, inquiens: Manfredus filius ſuus naturalis, timens ne conualeſceret: cuſſino ſuper faciē poſito, ſuffocauit. Cæterum ſuper veritate huius rei (quanquam & P. Iouius initio vitæ Matthæi Magni Vicecomitis eandem adfirmet) plenius conſule ea quæ ex Pandulpho Collenutio ſcriptore Italico ad calcem huius Friderici nos vertimus, atque adiecimus.*

PAG. 342.

245 Licet quidam condemnant Leopoldū, Henrichi prædicti filium, cognomento Virtuoſum.] *Paulo accuratius hanc periodum intuenti, dubium eſſe non poteſt, ab authore ſcriptum fuiſſe* contendant, *ac verbum* Condemnant *hic nullū habere locū. id quod Hedio quoque repudiauit. Obſeruatu autem dignum eſt, quod mox narrat Cuſpinianus, quū hic Friderichus ſecundus Imp. Archiducatum Auſtriæ inſtituerit, ac priuilegiis donarit, nemine tamen ex ſtirpe vel Leopoldina, vel Habſpurgana per annos fere centum, eo vnquam titulo fuiſſe vſum, vſque ad Rudolphum Quartum, Alberti regis nepotē, & Rudolphi Cæſaris pronepotem, vti author ipſe infra pag. 368. v. 42. in vita Alberti regis memorat.*

PAG. EAD.

246 Alteram Iolen, Ioannis Comitis Bronæ, & regis Hieroſolymitani filiam.] *Vt hic locus legatur emēdatius, pleniuſque intelligatur, vertam & apponam ex Pandulpho Collenutio, quæ is in hiſtoria de regno Neapolitano libr. 4. cap. 7. eadem de re lingua Italica ita ſcripſit: Eodem tempore Soldanus Damiatam in Ægypto, & Hieroſolymā receperat, Chriſtianos in Syria grauiſſime perſecutus. vt narrāt hiſtoriæ Orientales. Eaq; de cauſa Ioannes Comes de Brenna, rex Hieroſolymitanus, anno Sal. M.CC.XXII. Romam venit, auxilia implorās idq; tandem apud S. Pontificem effecit, vt Friderichum Cæſarē in bonam ipſius gratiam reponeret, nimirū quo poſſet eius nti ope in recuperanda Syria. nam Friderichi longe maxima erat eo tempore potentia, & nomen per vniuerſum orbem celebre. Et quo amplius ipſum Friderichum ad eam rem ſibi deuinciret, dedit ei in matrimonium filiam vnicam nomine Yolantam, cuius & nuptiæ Romæ ſunt celebratæ. Et cum hac vxore Friderichus in dotem accepit titulum & omne ius quod Ioannes in regno Hieroſolymitano ſibi arrogabat: indeque cœpit, quod quidam dicunt, vt omnes reges Neapolitani titulum Hieroſolymitani quoque regni ſibi vſurpauerint: quanquam nos inferius ſuo loco aliam eius rei proferemus rationem. Hæc Collenutius: cuius rationem illam alteram mox infra initio Annotationis 248. a nobis Latinitate quoque donatam videre licet. Idem author cap. 4. eiuſdem libri, narrans quo pacto Sibylla vidua Tancredi Nordmanni regis Siciliæ, filiam ſuam natu maximam conſilio Philippi regis Franciæ, deſponderit vxorē Gualthero de Brenna, eius familiæ patriam & domiciliū his verbis plane exponit: In eo conuentu, ſcilicet per regem Franciæ apud Meldunum contracto, inter alios barones aderat quidam perccelebris eques auratus è Campania, homo e nobili familia, & magni animi, cæterum egregie inops, nomine Gualtherus de Brenna: è quodam oppido ſito in Comitatu Barri, ſuper flumine Aube, qui filius erat Comitis Girardi de Brenna, & frater Ioannis de Brenna, poſtea regis Hieroſolymitani, de quo infra ſuo loco narrabimus. Hæc quoque Collenutius, memorabili mox hiſtoria attexens, quomodo Gualtherus ille Frācus glorioſus paulo poſt in regno Neapolitano, quod vxoris nomine repetitum ibat, ab Theobaldo quodam Comite è Germania: intempeſtiuo & nimio ſuo faſtu, vltro ſibi exitium adſciuerit.*

PAG. 343.

247 Tumulatur in diui Dominici templo marmore aurato, hac inſcriptione.] *Poſt quatuor huiuſce inſcriptionis verſus literis maiuſculis exaratos, deſiderari narrationem ipſam, ac ſequentia parum cohærere, quæ & ipſa maiuſculis excuſa oportuit, facile quiuis deprehendit. Sed Cuſpinianus ideo fortaſſe omiſit, quod iam ipſe iiſdem verbis iſtam rem expoſuerat. Facturus ego operæ precium videbar, ac lectori ſtudioſo non ingratum, ſi totam inſcriptionem, vti hodie extat Bononiæ inſtaurata, hic insererem, vt quidem ipſe ex ſaxo deſcriptam integerrimus Iuris cōs. Chriſtophorus Clammerus, Cæſarei fiſci aduocatus, amicus noſter, aliquando exhibuit, hac ſcilicet forma.*

CHRISTO OPT. MAX.

Viator quiſquis es, ſiſte gradum, & quod ſcriptum eſt perlege: vbi perlegeris, penſita. Homo is cuius cauſa ſcriptum eſt, fieri rogat. Orto inter Bononienſes & Mutinenſes bello, Cæſar Fridericus II. Romanorum Imperator, filium Hentium, Sardiniæ ac Corſicæ inſularum Regem, Mutinenſib. ſuppetias ferre iubet. Qui initio apud Diui Ambroſii pontem certamine, a Bononienſib. capitur, nullaq; re vt dimittatur impetrat. cum pater minis, dein precib. & precio deprecatoribus vteretur, cum tantum auri pro redimendo filio pollicaretur, quantum ad mœnia Bononiæ circulo aureo cingenda ſufficeret. Sic captiuus 22. annos, menſes 9. dies 16. tenetur, aliturque regio more, publica Bononienſium impenſa. Defunctus magnificentiſſime, ac pientiſſime funeratus, hic tumulatur. Præterea ſimulacrum hoc in perpetuum monumentum & hoſti & captiuo S. P. Q. B. poſ. An. Sal. M.CC.LXXII. 2. Idus Mar. Hoc volebam vt ſcires, abi & vale. Inſtauratum ære publico, authoribus Io. Franciſco Aldromando dictatore, conſulibuſq; Menſium Iannar. & Februar. M. CCCC.LXXXX. Prid. Cal. Mar. Sarnapeus edidit. Ex his autem quæ paulo ſupra Pag. ead. ver. 5. Cuſpinianus ſcribit, nempe ex Blanca Marchioniſſa Montiſferrati concubina Friderichi natum alterum filium nothum Encium, ab aliis Hencium appellatum, quod idem eſt in lingua Germanica cum Henricho, qui vulgo breuitatis cauſa (& vt Germani natura ſolent omnia verba monoſyllaba aut habere, aut facere) Heinz *dicitur, ſatis conſtat, Paulum Æmilium li. 7. de geſtis Francorum, vana coniectura pro Encio ſuppoſuiſſe Laurentium Sardiniæ regem, Friderichi ſecundi Cæſaris filium.*

PAG. EAD.

248 Ex filia Antiochiæ concubina genitus.] *Quæ fuit illa quæſo mulier, Antiochia nomine, cuius filiam Fridericus concubinam ſibi vſurpauit? Ego dicerem hic ab antiquariis male prætermiſſam vocem principis. Nam Antiochiæ principes in ſuperiorum ſeculorum hiſtoriographis ſæpe leguntur: & Friderichum illuſtres fuiſſe concubinas, teſtis eſt Blancaella Montiſferrati*

Digitized by Google

Marchioniſſa, Manfredi mater, de qua paulo ante relatum extat.

Atque hanc noſtram ſententiam inueni poſtea apud Pandulphum Collenutium, iureconſultum & equitem Ferrarienſem, lib. 4. hiſtoriæ regni Neapolitani, quam is lingua vernacula Italica accurate & fide optima ante annos ferme ſexaginta conſcripſit, ita volatam, vt appareat hunc Friderichum illegitimum Friderichi Imper. II. filium, fuiſſe principem Antiochiæ dictum, fortaſſis ex matris iure ac titulo. Collenutii narrationem vertere atque adiicere libuit, tum quia memorabilem apud Florentiam inter Guelphos & Gibellinos ſeditionem paucis complectitur: tum quia eandem prorſus ſilentio præterit in annalibus Matthæus Palmerius, Florentinus quidem ille, ſed vbique Friderichi ſecundi impudentiſſimus calumniator. Collenutius igitur ſcribens Fridericho Imperatori, dum condita vrbe victoria Parmenſes obſideret, duplicem felicem nuntium allatum, ita narrat: Alter nuntius adferebat, menſe Ianuario anni M.CC.XLVIII. Guelphã & Gibellinam factionem arma ſumpſiſſe, atque alteram alterius ædes incendiſſe, ita vt mille ædes igni abſumerentur. Cæterum a Gibellinis in auxilium accerſitum Friderichum principem Antiochiæ, qui cum eſſet gubernator Thuſciæ, duobus ab vrbe miliaribus aberat, & vrbem ingreſſus nomine patris ſui Imperatoris eandem diripuerat. Vnde Guelphi attoniti relictis bonis, vxoribus & liberis, Bononiam ſe receperant: & quia nolebant Florentiam redire & fidelitatis ſacramentum præſtare, bonis fiſco adiudicatis, & euerſis domibus banno fuere proſcripti, & Florentia ſub iugum Imperatoris redacta. Hactenus Collenutius. qui & poſt aliquot paginas, memorãs quid Friderichum nuper a Parmæ obſidione deiectus, porro agendum ſibi ſtatuerit, hoc modo ſcribit: An. M.CC.XLIX. menſe Aprili, exceſſit Longobardia, in Apuliam profecturus, & Auguſto proximo reuerſurus in Longobardiam. Itaque Thuſciam tranſiens, inuenit principem Antiochiæ filium ſuum vna cum Florentinis, caſtrametatis ante Capraram, quo ſe receperant Guelphi, ipſi rebelles, qui & vniuerſam Thuſciam ad defectionem ſollicitabant, &c. His autem locis, itemque aliis hic plane conſentiens, ſub finem cap. 13. eiuſdem lib. 4. ac denique alius quidam ipſo in calce lib. 3. de Antiochiæ principibus memorans, prorſus conferendi ſunt cum eo, quod eidem Collenutius lib. 5. cap. 3. ſcribit: nimirum de puella Maria, filia principis Antiochiæ, quæ anno Salutis M.CC.LXXVI. Carolo eius nominis primo regi Neapolitano, fratri Diui Ludouici regis Francorum, omne ius quod ipſa habebat in regno Hieroſolymitano donauit. vnde & is ſe regem Hieroſolymitanum coronari voluit, & reges Neapolitani in hunc diem omnes eum ſibi vſurpant titulum. Totam vero illam narrationem Collenutius hoc modo claudit: Quis autem fuerit pater iſtius puellæ Mariæ, & qua ex cauſa ipſi ſibi quicquam iuris in regno Hieroſolymæ vendicauerit, equidem hactenus non legi. Boni viri officio fungetur qui hoc aliquando inuentum, huic hiſtoriæ adiecerit. Hac ille. Mihi, vt ingenue fatear, nihil amplius quam ipſi Collenutio huc uſque compertum eſt. Et quia Cuſpinianus noſter ſuper hoc Friderich o II. in vberrima ſcribendi materia vix potiora carptim deguſtauit, volui locum quoque alium eiuſdem Pandulphi Collenutii ex eodem li. 4. hiſtoriæ regni Neapolitani integrum latinitate donare, & noſtræ nationis hominibus, qui linguam vel Italicam vel Gallicam (nam & in eam nuper a Dionyſio Sannagio cum primis ſtudioſæ orationis puritate conuerſus eſt) non norunt, vel authores quoſdam a Collenutio citatos (puta Andream Dandolum ducem Venetiarũ, Mainardinum epiſcopum Imolenſem, & alios) non magis quam ego viderunt, velut auctarium huc adiicere. Præterquam enim quod in hoc Cæſare Cuſpiniani narrationes quaſdam ex Collenutii locis pulchre vel ſupplet, vel declarat (nominatim & hoc ipſum quod de principe Antiochiæ nunc in manu eſt iterum attingens: ac prætereà exhibens illuſtre exemplum, fatidicos ſpiritus non conſulendos homini Chriſtiano: & Friderichi huius inſignem pietatem, prudentiam ſingularem, & opes immenſas clare memorans) poteſt interim quoque plurimum commodare ad ea quæ mox in Conrado, & infra in Ludouico Quarto de impotenti & nunquam expiabili Romanorum pontificum in optimos Imperatores odio differentur. Malo enim pontificiis aſſentatoribus ſi quis forte horum contra hæc latrare cupiat, hominem Italum, & qui ante annos ferme ſexaginta ſcripſit, opponere: ne ſi noſtræ gentis, aut huius ſeculi quamuis probatos, ſinceros & pios ſcriptores producam, ipſi quo iure qua iniuria mox Lutherani probro tela omnia conentur repellere. Non ignoro, a Conrado Geſnero in Bibliotheca, Pandulphi Collenutii compendium hiſtoriæ Neapolitanæ excuſum typis referri: atque inde videri id opus iam ante latinum extare, cum non niſi latinos ſcriptores ille recenſeat: ſed quia aliis ipſum multo minoribus lucubrationibus ſuas officinas, in quibus excuſæ fuerint, diſerte adiicit, vna vero in hac tacet, in eam ferme trahor ſententiam, vt magis credam Geſnerum de Italica Collenutii ſcriptione excuſa aliquid compertum habuiſſe, quam Latinam eiuſdem verſionem vſpiam vidiſſe extare. Illud equidem ſatis conſtat, Sannagio interpreti Gallico, paucos etiam ante annos, non magis quam mihi (huiuſmodi hiſtorias quamuis diligentius coemere ſolito) vllius Latini exemplaris fuiſſe copiam: vt appareat eam hiſtoriam, etſi Latine fortaſſis extet, tamen paucis hodie eſſe cognitam: ideoque noſtra verſione, quantum ad Cuſpiniani illuſtrationem inde excerpimus, ac noſtratibus paſſim cognitam cupimus, haudquaquam eſſe indignam. Collenutii igitur narratio magis fide bona quam eleganti ſermone a nobis verſa, hunc ad modum habet.

DE MORTE FRIDERICHI IMPERATORIS, & regis Neapolitani, eiuſque teſtamento. CAP. XVI.

Hoc ſtratagemate tam feliciter confecto, Friderichus relinquens ſancti Miniatis oppidum, recta Senas contendit, Florentinorũ territorium nuſquam attigens: atque inde Foggiam in Apulos, anno ſalutis M.CC.L. vbi cognouit filium ſuum regem Sardiniæ à Mutinenſibus in auxilium vocatum contra Bononienſes, duobus milibus paſſuum a Mutina fortiter dimicantem, ab eiſdem eſſe captum, & Bononiam abductum in cuſtodiã menſe Maio. Ideoque legatum Apoſtolicum, cæteroſque pontificios vna cum Guelphis vaſtare Longobardiam, Romaniam & Thuſciam, puta liberos omni metu ob ipſius Friderichi abſentiam, & Hencii regis Sardiniæ captiuitatem: tum vero & omnes præſides Imperiales rebellare & deficere, partim ad proditionẽ illectos, partim vi adactos, aut tranſactione permotos. Vnde Friderichus maiore animo quam vnquam antea ſtatuit contrahere & pecuniam & copias, vt in Longobardiam reuerteretur. Nec quicquam dubito, perfecturum fuiſſe res longe maximas, niſi terminus omnibus mortalibus ex æquo communis, infelici iſto anno, & ipſius conatibus tum maxime aduerſo, cum minime putaret & timeret, ipſum prohibuiſſet. Cum enim eſſet in ipſo flore virilis ætatis, & prorſum vegetus: ac quidam bariolus, qui ſpiritum familiarem ſibi iactabat adeſſe, ipſi prædixiſſet, moriturum eum aliquando ſuper territorio Florentino, credebat nuſpiam ſe alibi moriturum quam Florentiæ, aut in eiuſdem vrbis territorio. Itaque extrema illa de Thuſcia in Apuliam profectione omni ſtudio territ-

Digitized by Google

ram Florentinam vitauerat. Sed tandem cognouit ſe deceptum: nimirũ cum febri grauiter decũberet in arce quadã ſex milib. paſſuum diſtante a Luceria, quod Florentinum vocabatur, vti princeps ſingulari ſapientia & ratione ſublimi preditus, reminiſcens & predictionis harioli, & nominis Florentini, intellexit finem vitæ ſibi adeſſe. Qua de cauſa primum peccata ſua recognouit, atq; inter manus archiepiſcopi Panormitani, & complurium aliorum religioſorũ conſilioq; querundã hominũ, ipentum ſe addixit obedientia ſacroſanctæ matris noſtræ eccleſiæ, iurans ſe omnibus eiuſdem preceptis obtemperaturum & ſtaturũ: ſimul, vti bonum decet Chriſtianum, tanta contritione & pœnitentia confeſſus eſt, vt Maynardinus epiſcopus Imolenſis, qui plurima de eo conſcripſit, narret, ex tali confeſſione credi poſſe, ipſum hominẽ fuiſſe a Deo electũ. Ite Guilielmus de Puteo in ſuis Chronicis, & Dandolus ſua in Hiſtoria ſcribunt, quod Friderichus pœnitens ſuper peccatis ſuis ſub mortẽ inter dixerit aulicis ſuis, ne funus ei facerent tam ſumptuoſum & magnificum, quam ſolet eſſe Imperatorium. Poſt hæc teſtamentum condidit, in quo legauit multa milia vnciarum auri militib. Templariis, Hieroſolymitanis, & Hoſpitalariis S. Ioan. veluti cõpenſatione faciens eorũ fructuum quos debitos ex ipſorũ beneficiis in regno ſitis, per bella nunquã potuerant percipere. Reliquit & aliã ingentem ſummã pecuniæ ad terræ ſanctæ recuperationẽ, quę quide ſumma impendenda eſſet iuxta prædictorum militũ arbitriũ ac prouidentiã. Cõdonauit culpã magna cordis contritione omnib. ſuis inimicis & rebellib. imperioq; male fidis: exceptis ſolis regni ſui ſubditis, qui non dicenda ingratitudine proditione in ipſum fuerant molesti, ipſorũ crimina iuſticiæ arbitrio cõmittens. Præterea filiis ſuis præcepit, vt omnes captiuos, vbicunq; locorũ ipſius iuſſu detinerẽtur, liberos abire ſinerent: inſup diſponens, vt omnes ditiones ad Eccleſiã ſpectantes, eidem cum omnib. iurib. & pertinentiis liberaliter reſtituerẽtur. Filium ſuum Conradũ, regẽ Germaniæ, vniuerſalẽ hæredẽ in regno Neapolitano, atq; toto imperio Romano conſtituit. Henrico filio ſuo legitimo ſecundogenito, præter cẽtum milia vnciarũ auri, reliquit regnum Siciliæ vltra Pharum id quod tamẽ iuxta Cõradi arbitriũ poſſidere debebat Friderichꝰ nepoti ſuo, legitimo filio Henrici filii ipſius primogeniti in carcere defuncti, reliquit Ducatũ Auſtriæ, cum decem milib. vnciarum auri. Manfredus filius eius naturalis, princeps Tarenti, confirmatus fuit per ipſum gubernator in annos decem, omnium ditionũ Imperialium, quæ ſunt a Papia vſq; Tarentũ: totoq; in regno Apuliæ Conradi vicarius, donec ipſe Cõradus præſens adeſſet. Denique filiis ſuis omnib. præcepit, vt Cõrado, tanquã vero Regi & Imperatori, in omnib. rebus obedientiam & fidem præſtarent. Et ſic quide erga Deum & mundum ſuo functus officio, nimirũ reddens Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & animam ſuam quæ a Deo venerat, Deo commendans, deuote ex hac vita in aliam migrauit, cũ vixiſſet annos quinquaginta quatuor, & triginta tres Imperiũ tenuiſſet. Atque hoc modo obiit Friderichus: vt reiiciamus falſam iſtorum opinionem, qui ſcriptũ reliquere, fama circũlatũ, a Manfredo filio naturali mortem eius acceleratã, vt q ipſum culcitra plumaria ſuffocaret, q̃ ori eius iniecerit. Hoc enim nec poſſibile, neque vlla ratione veriſimile eſt: & contrariũ apud quoſdam homines eccleſiaſticos, qui eo tempore vixerũt, ſcriptum inuenitur. Obiit autẽ die S. Luciæ ſacro, puta decimotertio Decẽbris, Anno M CC. L. in arce cui nomen Florentino, in Apulia: & non Florentiis in Campania Romana, neq; in territorio Florentinorum. Idque ipſum poteſt eſſe loco exempli, ſed non admodum noui, impoſturæ ſpirituum diabolicorum, & fatalis neceſſitatis & prædeſtinationis, dum Friderichus Florentiam fugiens, tamen haudquaquam mortem effugere potuit: & ſpiritus vaticinator ſub confuſione vnius nominis, cæterum pluribus rebus communis, eius curioſitatem fefellit. Defuncti corpus filius Manfredus inſigni pompa & honore portari curauit ad Montem regalem ſupra Panormum in Sicilia, vbi honorifice fuit ſepultus: & in teſtimoniũ virtutis & magnitudinis ipſius tres verſus inſculpti, a presbytero quodam Aretino compoſiti, & prælati complurib. aliis epitaphiis, quæ viri literati eius temporis illuc affixerant & retinuit ii hunc in modum:

Si probitas, ſenſus, virtutis gratia, cenſus,
Nobilitas orti poſſent obſiſtere morti,
Non foret extinctus Friderichus, qui iacet intus.

DE VITA FRIDERICHI IN vniuerſum.

Poſtquam igitur de hoc inclyto rege narrauimus, quantũ quidem ad pertexendã hiſtoria noſtra de regno Neapolitano ſeriem videbatur neceſſarium, haud alienum fuerit, ſi ob honore virtutis eius, quaſi epitome quadam ſuper eodem reliqua colligamus: tum quia vir fuit longe præſtantiſſimus, tum quia diuerſa de eo ſcripta extant, ſcilicet vno ipſum laudante, alio vituperante. Nã factionis Eccleſiaſticæ quicunq; ſcripta reliquerunt, vt perſecutorem Eccleſiæ criminati ſunt. Vtcunque vero hoc ſit, authores probati, & homines ſancti, dicunt eum fuiſſe pulchrum & corpore ſcite formatum, iuſta & quadrata ſtatura, membris decoris, capillo ſubrufo, oculiſq; letis. Prudentia naturali erat præditus inſigni, & prouidentia omnes homines ſui ſeculi antecellebat, præclarus artifex in omni ſcientia mechanica, ſi cui ſuo ingenium intendere licebat: egregie literatus, & complurium linguarum peritus. Loquebatur enim Latina, vernacula Italica, Germanica, Gallica, Græca, & Saracenica. Magnificus erat, liberalis, fortis, & optimam referens gratiam benefactis & ſeruitiis eorum qui fidem ipſi ſeruabant & viciſſim aſperrimus in vindicta proditorum. In omnibus potioribus oppidis regni Apuliæ, & inſulæ Siciliæ, tot ſplendida curauit extrui ædificia, vt nimis prolixum fuerit ea omnia recenſere. Verum inter alia condidit in Brutiis ciuitatem Aquilam, Neapoli arce Capuanam, turrim & pontem Capuæ, arcem Tranenſem: in Thuſcia arcẽ Prati, & arcem Sancti Miniati in rupe editam, conſimilem in rupe Ceſenæ, Bertinori, Fauentiæ, & Ceruiæ, atque hinc inde palatia & templa. Leges cõplures edidit pro honore religionis Chriſtianæ, & libertate Eccleſiaſtica conſeruanda, & tranquillitate Italiæ, cõmodo agricolarũ, & mare nauigantium: item pro ſcholaſticis & literatis, quos præcipue amabat. Suntque omnes ipſius Leges inſertæ & approbatæ in quodam libro iuris ciuilis, qui vocatur Codex Iuſtinianeus. Præterea librum compoſuit, qui itidem receptus eſt, & in omnib. Academiis prælegitur, inſcriptus de Vſibus feudorum, ſiue Collatio decima: & ſimiliter librum dictum Conſtitutiones regni. Curauit quoque eas fieri tranſlationes operum Ariſtotelis, & ſcriptorum medicinæ, ex lingua Græca & Arabica, quæ in hunc vſque diem in ſcholis lectæ ſunt, atque etiamnum leguntur: & Bononiam eaſdem miſit, vt Academiæ offerrentur, quod eius ex epiſtolis apparet. Inſtituit Academiam Neapolitanã cum multis priuilegiis, quæ ipſe vidi & legi, eoque adſciuit omnium diſciplinarum doctores. Semper circũ ſe habere conſueuit aliquot viros eruditos, inter quos fuit præfectus generalis domus Roffredus Beneuentanus, vnus è noſtris iuris interpretibus, cuius opera adhuc hodie habentur in manibus. In armis fortiſſimus fuit, animo inuicto: & ex aucupio incredibilem capiebat voluptatem. Quod autem magno, adeoque vnico ipſi dabatur vitio hoc quidem erat, quod nimius erat in amore mulierum & plures habebat concubinas, & vbique locorum ſecum trahebat gregem formoſarum puellarum. Tres habuit vxores, vnam quidem poſt aliam: nempe Conſtantiam,

Digitized by Google

ſororem regis Caſtiliæ: Iolantam, filiam regis Hieroſolymitani: & Iſabellam, ſororem regis Angliæ. è quibus omnibus liberos ſuſcepit, vt in præcedentibus potuit cognoſci. Liberos multos habuit, tam legitimos quàm baſtardos: ex Conſtantia Henricum primum, qui fuit rex Germaniæ: ex Iolanta Conradum, qui poſt ipſum rex fuit Neapolitanus: ex Iſabella Henricum, regem Siciliæ, prima ætate defunctum. Inter baſtardos fuit Encius rex Sardiniæ, Mãfredus rex vtriuſq; Siciliæ, Friderichus princeps Antiochiæ, & plures alij, de quib. ſuo loco arborem concinnabimus. In diuitiis potentiſſimus fuit: vt qui ſupra iura Imperij, quod obtinebat, rex eſſet vtriuſq; Siciliæ per matrem, rex Hieroſolymitanus per vxorem, rex Germaniæ per electionem, dux Sueuiæ ex patrimonio maiorum ſuorum. Inter tot dona, totq; gratias à Deo cõceſſas, habitus & dictus fuit perſecutor Eccleſiæ: id quod verisimile quidem videtur propter ſententiam ab Innocentio Papa eius nominis quarto contra ipſum latam, quæ canoniſata eſt, & approbata in libro Sexto Decretalium. Ideoq; bonum fortaſſis eſſet plura ſuper eo non dicere: attamen vt apparet ex eius geſtis ſupramemoratis, pluribusq; aliis rebus quas inuenire licet à claſſicis autoribus ſcriptas, & quantum iudicari ex epiſtolis, & deſumi ex ſcriptis eius poteſt, neſcio equidem an ipſum Eccleſiæ perſecutorẽ ideo pronunciari fecerint, quod veritatẽ dixerit hominib. Eccleſiaſticis, & oſtenderit longiſſimo interuallo ipſos vitam & ſanctos mores Apoſtolorum haud quaquam ſequi: an quia voluerit propugnare & tueri iura Imperij ſui, an vero quia ipſis inuitis nimium potens eſſet in Italia. Ego cenſuram huius rei iis committo, qui eius geſta priuatim extra animi adfectum legent. Cæterum vbi cogito à IESV CHRISTO, cuius Papæ ſunt vicarij, ipſis dictum eſſe, vti ſe intueantur, & tanquam præceptorem, cuius ſint diſcipuli & miniſtri, ſequantur: ac præterea ab eodem iuſſos gladiũ ſuum reddere vaginæ, & culpam inimicis non tantum ſepties, verum ſeptuageſies ſepties cõdonare: tum quidem prorſum è regione horum omnium video tantum inſidiarum atq; perfidiæ aduerſus Friderichum, tot legatos, viros Eccleſiaſticos, doctos paſtores, in regno, in Marchia, & Romania contra ipſum emiſſos, tot oppida huius rei gratia direpta & deſtructa, tantũ Chriſtiani ſanguinis effuſum, vt conſiderando inter hæc omnia tamen ipſum ſemper victorioſum, & viciſſim qui a Pontificibus ſummis erant aduerſum ipſum delecti, fuiſſe infortunatos, male conſultos, & deniq; neci datos: haud equidem ſcio aliud quidquam adferre, niſi plane verum eſſe id quod ſcribit Papa Pius in hiſtoria Auſtriæ, ſcilicet, nõ fieri vllum inſigniter grande malum in Eccleſia vniuerſali, quod non exeat, & initium ſuum capiat a presbyteris: aut certe iudicia Dei nimis eſſe ardua, & nobis occulta. Legi ſane multas Friderichi epiſtolas ad Papam, Cardinales, diuerſos principes Chriſtianos, & homines quoq; priuatos ſcriptas: ſed in eis profecto non licet inuenire quicquã ſubſtantiæ fidei noſtræ contrarium: nihil ibi extat hæreticum, nihil in contemptũ ſanctæ Eccleſiæ, nihil quod factionis aut rebellionis odorem vllum habeat. Inuenio quidem querelas, lamentationes & admonitiones ſuper auaritia & ambitione cleri, ſuper odio pertinaci Papæ (iuſtas excuſationes, & iura Imperij auſcultare nolentis) & ſuper conſpirationibus, quæ in ipſum concinnabantur. Si cui libet contemplari veritatẽ harum rerũ, & virtutes magnorum Principum: is legat vnã ex eius epiſtolis ſcriptam ad omnes Principes Chriſtianos, cuius initium eſt, Collegerunt Principes Pontifices & pharisæi conciliũ, &c. Et aliam ſcriptam collegio Cardinalium, conſulens illis vt diſcordiam inter Eccleſiam & Imperium diſſuadeant. Initium eius hoc eſt: In exordio naſcentis mundi, &c. Et præterea aliam quæ incipit. Infallibilis veritatis teſtem, & ſuprema iuſtitia iudicem obteſtamur, &c. In qua ſummatim hoc dicit: Nobis nihil quidem eſt diſcordiæ cum ſacroſancta noſtra matre Eccleſia, ſed propulſationis iniuriam atq; vim iſtius Papæ Romani, iuentis iura imperij noſtri & interim ſemper deſiderauimus pacem cum ipſo habere, quam & hodie deſideramus. Quinimo & alia legatur eius epiſtola ad principes Chriſtianos ſcripta, in qua fermè ſenſus horum verborum inuenitur, quæ ego huc adieci magis ob veritatem quam elegantiã, & quia homo quiſpiam ingenioſus ea aliquando poſſit percõmode in vſum proferre, vti hoc noſtro ſeculo pulchre cõuenientia. Senſus talis eſt: Credite ea quæ legati noſtri vobis attulerunt, & tam certa habete quam ſi ipſe ſanctus Petrus eadem iuratus adfirmaſſet Sed quæcunque nos dicamus, ne exiſtimetis per ſententiã contra nos prolatam, quæ è dignitate noſtra nos conatur deiicere, magnitudinem Imperialis maieſtatis deprimi: quoniã conſcientiam purã de eo quo inſimulamur, & proinde Deũ nobiſcum habemus: quem ipſum & in teſtimonium vocamus, noſtræ voluntatis haud aliam eſſe intentionẽ, niſi vt omnẽ clerum, cuiuſcunq; ſit profeſſionis, & præcipue ſublimiores, inducamus, quo tales in fide perſeuerẽt, quales olim in primitiua fuerunt Eccleſia, dum ſequebantur vitã Apoſtolorũ, & humilitatẽ domini IESV CHRISTI imitabantur, quo tempore ſolebant conſpicere angelos, facere miracula ſanare ægrotos, ſuſcitare mortuos, & deuincere Principes non quidem armis ſed vita ſanctitate. Cæterum qui hodie viuunt, homines ſunt mundo addicti, affluentes delitiis & voluptatibus, qui Deum poſt tergum abiiciunt, & abundantia diuitiarum ſuarum Chriſtianitatem ſuffocant. Oportet igitur ipſis adimere opes ſuperfluas, quæ eis ſunt & noxiæ, & degrauant ad damnationem, omnesq; a charitate abſtrahunt. Ad quod apiis vocamus ſimul nobiſcũ adeſſe omnes Principes, ſcientes quod ii qui ſuperflua relinquunt, & modica ſunt contenti, Deo bene ſeruiunt. Vt igitur Deo poſſitis bene ſeruire, debetis omnem adhibere operam, vt quod nimiũ eſt, ipſis præcidatis, &c. Fieri poteſt vt his de cauſis Prælati putarint, Friderichum promeritum eſſe nomen perſecutoris Eccleſiæ: ſuper quo, vt ſupra dicebamus, iudiciũ nos aliis permittimus: atq; et quod de Friderichos ſecundo in narrationem venit, hoc loco finẽ facimus. Hæc omnia Collenutius: quæ quidem Gregorius nonus & Innocentius quartus in Papatu ſucceſſores, modis omnib. magis vitioſis, & iiſdem artib. ſtudiisq; pernicioſis in optimos principes pleriq; omnes graſſati tam illuſtria, certaq; fecerunt, vt hodie in vniuerſo orbe Chriſtiano non ſit tam cæcus aut ſtupidus quiſquã, quin & ſuperiora illa ſub Friderich. II. geſta clare videre ac diiudicare poſſit. Quia vero ex ſuperiore Collenutij narratione præſertim ſuper teſtamento Friderichi, perſpicue apparet, de numero ac nominib. filiorũ ipſius Friderichi, & qua quiſq; matre natus fuerit, ipſi haudquaquã conuenire cum Cuſpiniano, a quo & alij quidam ſcriptores, neq; minus ipſi eidem inter ſe diſſentiunt: facturum me operæpretium, & lectoris non ingratum opinor, ſi paucis oſtendero, quid nobis in vnaquaq; harum controuerſiarum ſaltem veriſimilius videatur. Primum narrat Collenutius, Friderichos duos fuiſſe filios, Henrichos nomine: cum Cuſpinianus vbiq; de vno tantum ſcribat. Ego Collenutio fidem nõ facile equidem abrogo, vt qui hiſtoriographos quoſdam Italos vulgo non cognitos, & ipſi Friderichos, qui non minores, neq; pauciorbus annis res in Italia quàm Germania geſſit, ſynchronos, in colligenda hiſtoria ſua Neapolitana conſuluit: imo ea amplius fides tribuo, quod etiam apud doctiſſimũ & diligentiſſimum hiſtoriarum ſcriptorẽ Wolphg. Lazium in Vienna, ca. quo Marchiones Auſtriæ ex proſapia Comitum Babenbergenſium recenſet, legã: Margaretam è quatuor filiabus Leopoldi Auſtriæ Ducis natu primã, nupſiſſe Henricho iuniori Friderichi ſecundi Cæſaris filio. Iuniorem enim, niſi ſenioris alicuius reſpectu commode

Controuerſia 1.

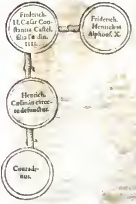
modo haud dici, præterquam à poetis, qui comparatiuum aliquando pro poſitiuo vſurpant, quis intelligit. Interim vero Cuſpinianum quoq;, qui tot diplomata e pulucrib. eruta excuſſit, tot monumenta inſpexit, & Principũ genealogias tã accurate digeſſit, haud temere, eoq; minus in hoc quoq; hallucinatum putarim, q̃ eius ſententia ex iis quæ ſtatim circa alias diſſenſiones proferemus, videatur amplius fere confirmari. Altera diſſenſio in eo eſt, quod idẽ Collenutius eodem li.4.c.24 ſcribit, Conradinũ Friderichi ſecundi Cæſari nepotẽ ex Henricho ſeniore filio fuiſſe. Scribit quidem ad eundem modũ Blondus quoq; Decadis 2.l.7: (quanq̃ idem mox l.8. eius loci parũ memor, Conradinũ Conrado genitum narret) & eunde ſecutus haud dubie Iacobus Wymphelingus, ca. 40. Epitomæ rerum Germanicarũ: cæterum id nihilo magis ex fidedignis monumentis demonſtrari poteſt, q̃ quod Platina in Clemente IV. Papa euidenti errato prodit, Conradinum hunc fuiſſe Conradi Sueui nepotẽ. Ego quidem tã verius, q̃ veroſimilius longe id arbitror, q̃ hiſtoriographi Germani, præter vnum Wymphelingũ, magno conſenſu memorãt, Conradum Sueuũ Friderichi II. Cæſaris filiũ, fuiſſe huic Conradino patrem: id quod etiã ipſum nomen Conradini vna ſyllaba auctum, & a patre recta in filiũ, vt ſæpe fit, tranſmiſſum ſatis arguit. Quanq̃ eodem li.4. c.24. ordiens idem Collenutius Conradini expeditionem in regnum Neapolitanum, de eiuſdẽ auunculo magno Henrico Senatore vrbis Romæ, nempe fratre Conſtantiæ Caſtellanæ, Friderichi II. vxoris primæ, & Cõradini auiæ paternæ, adeo conuenienter narrat, vt fidẽ fermè mereatur, niſi tam valide obſtet ille, quem dixi, Germanicorũ ſcriptorum cõſenſus, & præterea haud ab re quæri a Collenutio, & eius duce Blondo, ita poſſit: Cũ Friderichus II. Cæſar nepoti vni ex Henricho ſeniore, iam præmortuo, ſcilicet Friderichi, ducatum Auſtriæ cum decem milib. vnciarum auri teſtamento reliquit: cur non eiuſdẽ quoq; fratri, alteri nepoti, nempe Conradino, conſimilẽ ad modũ proſpexit, imo ſilentio eum præteriit? Ad hoc quia difficile eſt reſpondere, perfacile autem, ſi Conrado filium Conradinũ relinquimus, ſcilicet ab auo Friderichi nepoti Conradino ideo nihil relictũ fuiſſe, q̃ pater ipſe Conradus eſſet in medio, quem pater eius Friderichus hæredẽ vniuerſalẽ in regno Neapolitano, ac toto imperio Romano inſtituit, vt ipſe narrat Collenutius: nõ puto quenq̃ hac in re fidẽ ipſi habiturũ. Nã ſi forte cõtendas, Friderichũ nepoti Conradino ideo nihil legaſſe, q̃ tempore mortis eius nondũ eſſet natus: breuiter reſpõdero, ex abaco Chronico contrarium facile colligi, dum conſtet An. M.CCL. Friderichum auum mortuum, & anno decimooctauo poſt Conradũ nepotem ſecuri percuſſum. Quid, q̃ pater Conradus mox a morte Friderichi in Italiã pperauit, & vix biennium ibi fuit ſuperſtes, relicto domi ſub matre Bauara Conradino paruulo: vt multo ſit veroſimilius, ante aui mortem Conradinũ fuiſſe editum: id quod ex aliis quoq; coniecturis latius demonſtrari poſſet. Adiiciã tamen illum, de quo dixi, Collenutii locũ, quo lector ipſe, ac rectius forte tam hanc, q̃ reliquas controuerſias iudicare poſſit. Sed vt plenius cognoſcatur (inquit Collenutius) cur eam expeditionẽ Cõradinus ſuſceperit, ſciendum id euenerit hoc quidem modo. Ferdinandus, IV. eius nominis Rex Caſtellæ inter complures alios liberos habuit tres puta Friderichum, Henrichum, & Conſtantiã. Mortuo patrẽ, Conſtantia a fratre Alphonſo, eius nominis decimo, rege Caſtellæ, nuptũ data fuit Imperatori Friderichi II. vt ſupra diximus: & ex ea natus eſt Hẽrichus, primogenitus Friderichi filius, in carcere extinctus. Hic Henrichus duos habuit filios, ſcilicet Friderichum, quẽ auus Friderichus reliquit Ducem Auſtriæ, veneno ſublatum Amalphiæ, vt ſupra audiſtis: & Conradinum, de quo iam nobis dicendum eſt. Duo ſuperius dicti fratres Cõſtantiæ puta Henrichus & Friderichus a Caſtella, cum eſſent haud magna in gratia patris, adhuc adoleſcentes reliquerunt Hiſpaniam, abiens Friderichus in Franciam, & Henrichus in Aphricã: vbi tempore multo ſtipendiis regis Thuneti vixit, vehementer inde locupletatus. Et quia frater erat Conſtantiæ, auiæ Conradini, ſequebatur vt eſſet eiuſdem auunculus magnus: & q̃a erat frater Alphonſi illius decimi, conſanguineæ Blancæ, filiæ Alphonſi octaui, matris Caroli Andegauenſis, regis Neapolitani, hunc ſimul & ipſum conſanguinitate attingebat. Eaq; de cauſa cũ Henrichus ille audiſſet Caroli conſanguinei ſui victorias, & regẽ eum eſſe Siciliæ, relicta Aphrica, comitatu opibusq; egregie inſtructus, viſendi eius gratia in Italiã venit: vbi diu Carolo pergratus fuit, cui & neceſſitate preſſo (erat enim per bella omnibus pecuniis exhauſtus) quadraginta milia Ducatorum auri duplicium mutuo dedit. Hos autem vbi ad diem conuentam recuperare a Carolo non poſſet, vlturum ſe hoc tacitus ipſe ſecum iurauit: ſed animi rancorẽ diſſimulans, iam prout de ſub Caroli fauore, & per amicitiam, q̃ cum Papa Clemente iunxit, rem ſuã egit, vt in ipſius Caroli regis locum Senator Romæ adſumeretur. Poſtea quã maxime potuit commode ſtuduit ſibi conciliare gratiam & fauorem Romanorum: atq; interim p nuncios quoſdam occultos, quibus fidebat, nunquam omittebat Cõradino ſuadere, vt principes Germaniæ ſollicitaret, & pro recuperando regno aui ac patrui expeditionem ſumeret, omnibus pro viribus illi conſiliũ ſtudiumque ſuum offerens, quæ & poſtea reipſa egregie exhibuit. Conradinus permotus Henrichi adhortationibus, & amicorum vſus cõſilio, Italiam intrauit, comitem habens conſanguineum quendam ſuum coætaneum Ducem Auſtriæ, &c. Hæc ibi Collenutius, è quibus tertia naſcitur controuerſia, nempe de Conſtantia prima vxore Friderichi, vt quam Cuſpinianus ſcribit fuiſſe filiam regis Arragoniæ: contra Collenutium, Ferdinandi IV. eius nominis regis Caſtellæ: eiusq; ſententiæ authorem habere is potuit Blondũ, dum li. 8. Decadis 2. ſcribit, Friderichi & Henricho a Caſtella fratribus germanis & filiis iam dicti Ferdinandi quarti, Conradinum fuiſſe pronepotem ex ſorore Conſtantia. Cæterum hoc erroneum eſſe, & Friderichi II. vxorem primam fuiſſe, non Conſtantiam filiam Ferdinandi IV. eius nominis regis Caſtellæ, ſed Conſtantiam filiam regis Arragoniæ, apparet ex Alphõſi a Carthagena epiſcopi Burgenſis Anacephalæoſi regũ Hiſpaniæ, ca. 83. vbi huius Ferdinãdi liberos ex duab. vxoribus nominatim enumerãs, ac præſertim Henrichum & Friderichum, nullam prorſus filiam eius nomine Conſtantiam memorat. Et ne forte lectorum quiſpiam hoc teſtimonium ideo eleuare conetur, quia argumentatio ab authoritate, iuxta Dialecticorum præcepta, negatiue non procedat: aliuſue cogitare pergat, Collenutiũ narrationẽ paulo ſupra relatam non de nihilo confinxiſſe, tam vero ſimilem: atq; omnino eiuſmodi aliquam ſanguinis coniunctionem Conradino cum illis Caſtellanis fratribus, Ferdinandi IV. filiis, interceſſiſſe: paucis, ſi potero, vtriſq; ſatisfaciam. Ex iis quæ infra in Alphonſo 10. Annotation. 251. expoſuimus, contra ipſius quoque Cuſpiniani ſententiam abunde probatum putamus, Ferdinando illi quarto, regi Caſtellæ, vxorem primam fuiſſe Beatricem filiam Philippi Cæſaris, Hetruriæ ac Sueuiæ Ducis. Id cum verum ſit, iam obſcurum eſſe non poteſt, quæ neceſſitudo cum eius Ferdinandi filiis Conradino interceſſerit: nempe quod hic illos propatruus ſui Philippi ex filia Beatrice nepotes, & viciſſim illi hunc aui ſui materni Philippi Cæſaris, ex fratre ſcilicet Henrico ſexto Cæſare pronepotem recte ac proprie appellauerint. Ideoque verum eſſe poteſt, Friderichum a Caſtella, (cuius frater Henrichus Senator, cum Conradino captus in prælio, carceri perpetuo iam erat addictus) a Conradino fuiſſe hæredem relictum. Arbor ſubiecta eam ſanguinis coniunctionem ad oculum demonſtrat.

Blondus li. 8. Decad. 2. peregrinationes amborum iuuenum meminit, & multo aliter narrat.

[illegible] 4.c.6.

Cæterum iuxta Blondi & Collenutii ſententiam, Conradinus filius Ferdinandi regis Caſtellæ vocaſſet auunculos magnos: & illi eundem contra ſororis ſuo, ſcilicet Conſtantiæ. nepotem, iuxta arboris ſubiectã picturam.

Filii Ferdinandi quarti, regis Caſtellæ, ex Beatrice ſiue Eryſa filia Philippi Cæſaris Ducis Sueuiæ.

Sed hæc omnia tum erronea ſunt: tum probant luculenter id verum eſſe, quod Zaſius præceptor noſter piæ recordationis, ex Thoma Aquinate ſolebat in ore habere: Errorem principio paruum, in fine fieri maximum. Cum enim Collenutius falſo perſuaſum haberet, Conſtantiam Caſtellanam Fridericho ſecundo primam fuiſſe vxorem, reliquam omnem narrationem ita continuauit, vt initio reſponderet: hoc eſt, vt vniuerſa erroribus conſtaret. Friderıcho autem ſecundo Cæſari ex Conſtantia Arragonia prima vxore natum eſſe Henrichum Cæſarem, in carcere paterno defunctum, non vero Chonradum Conradini patrem, ſatis inde fit veroſimile, quod Henrichus longe prior, nimirum vt natu grandior, adeoque primogenitus Cæſar factus eſt. atque per hoc quarta, quæ eſſe poterat, dubitatio nunc eſt expedita, ſcilicet vtra Friderıcho prior fuerit vxor, Conſtantia ne, an Yolanta: eoque amplius ex his omnibus clare conſtat, apud Paulum Æmylium lib. 7. rerum Francicarum perpaucis in verbis geminum, imo triplex extare erratum, quo loco ita ſcribit: Mortuo Tarenti Friderıcho, Conradus ſucceſſit, cum non ex Brenna, vt nonnulli tradunt, ſed ex Conſtantia regis Caſtanalonenſium filia, filius. Nam præter quam quod ex ſuperius dictis conſtat, pro Tarente reponendum eſſe Florentini: & veram matrem Conrado adimit Æmylius, & falſam inducit, ipſe quoque fortaſſis Blondum cæcum ducem ſecutus. Quinto loco illud quoque dubia apud me eſt fides, quod idem Collenutius non vno loco memorat, eundem Friderıchum Cæſarem teſtamento reliquiſſe Ducatum Auſtriæ Friderıcho nepoti ſuo, ex Henrico filio primogenito. Nam adſertio ea inde non leuiter refelli videtur, quod hac de re neque Cuſpiniano noſtro, neque doctiſſ. hiſtoriographo Wolphg. Lazio in Vienna (ex profeſſo dominos eo in Ducatu inter ſe longa ſerie, etiã titulo tenus, ſuccedentes ſcribenti) verbum vllum extet: haudquaq; prætermiſſuro tanti Principis filium, ſi is vnquam in eius Ducatus iura quoquo modo perueniſſet. Quia tamen verum eſt, argumentum ab authoritate negando parum poſſe: & annales recenſenti clare occurrit, Auſtriæ Ducatum Hermanno Marchioni Badenſi vna cum vxore Gertrude Henrichi Medlicenſis Ducis Auſtriæ filia ceſſiſſe iam ante Friderıchi ſecundi Cæſaris obitum, cum Hermannus ille eodem quo Friderıchus ſecundus Cæſar anno, ſcilicet M. CC. L. deceſſerit: non adeo vero diſſimile eſt, eundem Ducatum a Friderıcho decretum & aſſignatum filio Henrico iuniori, cui (vt Lazius memorat) nupta erat ipſius Henrichi Medlicenſis ſoror Margaretha, è quatuor natu maxima, & quæ poſt mariti primi obitum Ottocaro iuniori regi Bohemiæ ſecundo marito eundem Ducatum, iam heredibus deſtitutum, attulit in dotem, atque in Bohemiam traduxit. Eadem vero Margaretha Auſtria, Henrichi Medlicenſis ſoror, & Leopoldi ſexti filia, ſi nupſit Henricho natu maximo Friderıchi ſecundi Cæſaris filio, & ex eo gemellos Henrichum & Friderichum ſuſtulit, vt ſupra in ipſius vita Pagina 544. verſu 11. & ſequentibus ſcribit: quid vetat quo minus vel huic Friderıcho nepoti Cæſar auus ex matris iure eum Ducatum, iuxta Collenutii narrationem, adſignare potuerit? Sed tum quidem ſuperius in medium prolata quæſtioni, par alia, ſcilicet, Cur non æque Friderichus Cæſar auus alteri nepoti Henricho, ex eodem filio præmortuo, prouiderit, nondum erit ſublata. Itaque & huius diſcordiæ arbitrium lectori permitto: cui vt amplius inueſtigandi iudicandique materia ſuppetat: & ea quæ de huius Friderıchi ſecundi nepotibus Cuſpinianus mox infra in Henricho & Conrado paucis perſtringit, copioſius extent: non pœnitebit huc adiicere eiuſdem Collenutii caput 15. eodem ex libro 4. vbi cum expoſuiſſet, quomodo Conradus Friderıchi ſecundi Cæſaris filius, e Germania ad capeſſendam paternam in Italia hæreditatem profectus, regnum Neapolitanum in ſuam redegerit poteſtatem, ac præſertim Neapolim, Capuam & Aquinum rebellantes ciuitates perdomuerit, deinde hæc ſubiungit: Conradus obtenta hunc ad modum regni Neapolitani poſſeſſione, id nemine amplius repugnante adminiſtrauit: deque eo reſtaurando mandatum dedit ſeni Henrico Comiti Riuello, & Neapolis gubernationem cuidam

cuidam dicto Brancaleoni. Cumq; ita paratis rebus, voluptatibus operam daret, fratrum natu minimus Henricus, filius reginæ Iſabellæ, ex Sicilia, quam ei Friderichus reliquerat, honoris exhibendi gratia aduenit, comitatus a quodam capitaneo Saraceno, cui nomen Iohannes Moro, qui eum abduxit in cubiculum quoddam ſecretum in arce S. Felicis in Baſilicata, & illic occidit, mandato ſuper hoc nominatim accepto à Conrado, qui eam ob rem toto in regno grauiſſimam ſubiit criminationem, plenus crudelitatis exiſtimatus: eo maxime nomine, quia Henricus ille dotibus naturæ erat perfectius auctus, cultu magis elegante, & maioris expectationis quam alius ex omnibus Friderichi filiis quiſquam. Vindicta igitur non multo poſt tempore eſt inſecuta. Nam ſub finem quinti menſis a morte adoleſcentis Conradus obiit, potione ipſi per Manfredum (vt creditur) data: ac præterea idem Manfredus iuſſit decapitari Ioannem Morum, & Marchionem Bertoldum, vt ſecundum iuſtum iudicium talem mortem ideo promeritos, quod præterquam ſupradictus ipſi occidiſſent, etiam procurauerant necem Friderichi iunioris, nepotis Friderichi Cæſaris, teſtamento ab auo relicti Ducis Auſtriæ, ſimul cum decem mille vnciis auri: vti ſupra diximus. ob quam pecuniæ ſummam infelix adoleſcens, cum veniſſet eam petitum, quo in Auſtriam proficiſci poſſet, necatus eſt. Nam Ioannes Morus, cui Manfredus mandatum dederat de eo poſt mortem patris ſibi prodendo, quaſi pecuniam numeraturus Melphiæ ad cœnam ipſum inuitauit: & appoſito piſce intoxicato, ex conſilio Marchionis Bertoldi, vita exuit. Hic exitus miſerabilis fuit modico temporis interuallo, duorum filiorum & vnius nepotis Friderichi Cæſaris, atque item amborum qui necis horum manu conſilioq; adiuuerant. Hæc Collenutius.

Porro in Henrico Cæſare Pag. ead. v. 29. vbi ita legitur, & Ducem Carinthiæ cum ducentis & triginta millibus cepiſſet.] *video immanem atque adeo incredibilem captiuorum numerum, præſertim in bello inter Germanos, & a Duce contra Ducem geſto. Itaq; ab authore fortaſſis ſcriptum fuit*, cū ducentis & triginta militibus: *nominans per milites non proprie & iuxta claſſicorum authorum vſum, eos qui authorati quoquo modo ſtipendia faciunt: ſed potius ex recentiorum barbaries vulgata vſurpatione illos ſignificans, quos peculiari nomine Equites auratos nuncupamus, lingua Gallica dici ſolitos Cheualier, a caballo: noſtra* Ritter, *ab equitando. Horum vero tantum vno prælio capi numerum, vt relatu eſt ſane dignum, ita neutiquam creditu difficile. Equidem in prælio apud Creciacum, inter regem Angliæ Edoardum tertium & Philippum Valeſium regem Franciæ facto, Salutis anno 1347. narrat Froſſardus occubuiſſe equites auratos mille ducentos, ex militum reliquo ad triginta millia. Sic anno 1415. pridie quam principes Franciæ apud Azincurtum infeliciter pugnarent contra Henrichum Angliæ regem, creauerūt inter ſe nouos equites auratos circiter ſexcentos. Deſiderarunt autem eo ex prælio Franci ad decem millia hominum, è quibus forte erant mille ſexcenti famuli, reliqui omnes nobiles. Principes autem, Comites & Barones, titulis ſuis illuſtres, occubuerunt ea in pugna circiter centum & viginti teſte Monſtreleto, Volumine 1 cap. 149. Max verſ. 32. huius Paginæ pro* Germani, *lege germani, id eſt fratris: & ad totius eius loci narrationem accommoda ea quæ ſtatim ſub finem Conradi Cæſaris author ſubiunget: tum vero quæ iiſdem de rebus copioſius ſcribit Lazius in Vienna, ca. de Auſtriæ Marchionibus ex proſapia Comitum Babenbergenſium.*

EX CHVNRADO CÆSARE.

PAG. 345.

249 Friderichus itaque cum grandi exercitu Rhenum adit.] *Quin Friderichus ipſe hoc tempore in Italia rem gerebat. Pro hoc itaque Chunradum hic lege, quemadmodum tum alii ab hiſtoricis, tum ipſo quoque Cuſpiniano infra in principio Henrici Cæſaris diſerte ſcribitur, Chunradum Friderici II. filium magno cum exercitu veniſſe, vt conuentum principum ab Henrico Landgrauio Thuringiæ ac Heſſiæ, qui iā deſignatus erat Imperator, indictū, interciperet: ſed ab hoſte fuſum, non ſine ingenti ſuorum ſtrage. Paginæ ſequentis ver. 20. pro Chunradū, lege Chunradinum, & vide ſuper eo loco quæ nos ſupra in fine Friderichi ſecundi Cæſaris ex Pandulpho Collenutio vertimus, & de Chunradini patre auiaq; paterna copioſius diſſeruimus.*

PAG. EAD.

250 Dum fugæ conſulit Conradinus, Auſtriam peruenit cum Friderico.] *Vel puer videat, pro* Auſtriam *(quam haud dubie amanuenſis cæcutiens ex verſibus inferioribus huc traxit) quiduis legendum eſſe aliud. Quis enim Italiæ Comes Ducem Auſtriæ in ipſa caperet Auſtria, & Neapolim vſque ad latrunculatorem abduceret? Sane hic aliquid deſideraſſe videtur Hedio quoque, vt qui Auſtriam non* Oſterreich *more conſueto, ſed* Oſterland *ſit interpretatus. Ego, niſi memoria fallit, legi olim apud ſcriptorem quendam, hoſce principes fuga ad mare perueniſſe, atque Piſas, ſeu neſcio quo alio trauecturos, ex piſcatoris cuiuſdam ſermone, iuuenum faciem liberalem deprædicante, proditos. Qui recentiorum hiſtoriographorum (quorum mihi, deſinente hic Vrſpergenſi Abbate, nunc ad manum nullus eſt) copiam habet, perfacile hoc loco veram lectionem reſtituet. Nuper vero iſtis, vt iam typographo promiſſis, perfunctorie reuidens, Blondumq; hac de re conſulens, inueni* Aſturam, *pro* Auſtriam *legendum. Et quia is lib. 8. Decad. 2. copioſe, variisque ex authoribus horum principum interitum narrat, non ſum grauatus eius verba huc adſcribere.*

Conradinus, inquit, interim & Auſtriæ dux adoleſcentes, ætate ſicut & infortunio pares, ſigna, vbi toto prælii tempore fuerant, relinquentes ſeceſſerunt. Eſtque locus in quo eccleſia extat, Sanctæ Mariæ inde De victoria appellata. Anxii inde, & quid in ea fuga agerent animis perplexi principes, agaſonis cucullione contecti per dumeta latitarunt. Henricum ſenatorem affirmat Arago Cardinalis, deducentib. per notiſſimam regionem Romanis incolumem euaſiſſe: quem Ptolemæus, Guilelmuſque & Villanus ſcribunt de fuga apud Reate retractum, in Caroliq; poteſtatem factum, diem in carcere obiiſſe. De Conradino Auſtriique duce apud tres prædictos ſcriptores cum Cardinali conuenit, eos apud Aſturam die ab accepta clade octauo recognitos, ad Carolum fuiſſe perductos, quos ille publico iudicio interfici iuſſerit: ſed perductos de fuga Romā perueniſſe, & à ſtudioſis Guelfarum partiū repulſos, ſolus inter prædictos Villanus facit. qui & alterum per errorem Romanum dicit fuiſſe virum pecunia corruptum, a quo ipſi adoleſcentes in vinculis ad Carolū ſint perducti, quem piſcatorem fuiſſe aſſerat Cardinalis: quem ingenti promiſſa mercede adoleſcentes quoque precibus exciuerunt, vt piſcatoria eos ſcapha in Senenſis Piſanique agri littora perduceret. & quum pecunia carens Conradinus, annulum in pignus dediſſet, tantum per ſimulationem commeatus in ſcapham deferendi, ad proxima delatum caſtella, peritiores ſuæ patriæ annuli valorem interrogatos, quod agere ſpopondiſſet edocuiſſe: cumque multis ſubinde locutū de adoleſcentium facie liberali, & ſordido indumento, ſuſpicionem audientibus iniceiſſe, Conradinum eſſe, quem inter cæſorum cadauera non inuentū, fama eſſet Carolū maxima diligentia perquiri facere. Ab hiſq; oppidanis, q cum piſcatore iuerint, aſſerit Cardinalis infeliciſſimos adoleſcentes fuiſſe captos.

Cæterum iuxta Blondi & Collenutii ſententiam, Conradinus filius Ferdinandi regis Caſtellæ vocaſſet auunculos magnos: & illi eundem contra ſororis ſuæ, ſcilicet Conſtantiæ nepotem, iuxta arboris ſubiectam picturam.

Filii Ferdinandi quarti, regis Caſtellæ, ex Beatrice ſiue Erybis filia Philippi Cæſaris Ducis Sueuiæ.

Sed hæc omnia tum erronea ſunt: tum probant luculenter id verum eſſe, quod Zaſius præceptor noſter piæ recordationis, ex Thoma Aquinate ſolebat in ore habere: Errorem principio paruum, in fine fieri maximum. Cum enim Collenutius falſo perſuaſum haberet, Conſtantiam Caſtellanam Friderícho ſecundo primam fuiſſe vxorem, reliquam omnem narrationem ita concinnauit, vt initio reſponderet: hoc eſt, vt vniuerſa erroribus conſtaret. Friderícho autem ſecundo Cæſari ex Conſtantia Arragonia prima vxore natum eſſe Henrichum Cæſarem, in carcere paterno defunctum, non vero Chonradum Conradini patrem, ſatis inde ſit veriſimile, quod Henrichus longe prior, nimirum vt natu grandior, adeoque primogenitus, Cæſar factus eſt: atque per hoc quarta, quæ eſſe poterat, dubitatio nunc eſt expedita, ſcilicet vtra Friderícho prior fuerit vxor, Conſtantiane, an Yolanta: eoque amplius ex his omnibus clare conſtat, apud Paulum Æmylium lib. 7. rerum Francicarum perpaucis in verbis geminum, imo triplex extare erratum, quo loco ita ſcribit: Mortuo Tarenti Friderícho, Conradus Iuſtus, eius non ex Brenna, vt nonnulli tradunt, ſed ex Conſtantia regis Caſtanalonenſium filia, filius. Nam præterquam quod ex ſuperius dictis conſtat, pro Tarenti reponendum eſſe Florentini: & veram matrem Conrado adimit Æmylius, & falſam inducit, ipſe quoque fortaſſis Blondum cæcum ducem ſecutus. Quinto loco illud quoque dubiæ apud me eſt fidei, quod idem Collenutius non vno loco memorat, eundem Fridericum Cæſarem teſtamento reliquiſſe Ducatum Auſtriæ Friderícho nepoti ſuo, ex Henrico filio primogenito. Nam adſertio ea inde non leuiter refelli videtur, quod hac de re neque Cuſpiniano noſtro, neque doctiſſ. hiſtoriographo Wolphg. Lazio in Vienna (ex profeſſo dominos eo in Ducatu inter ſe longa ſerie, etiã titulotenus, ſuccedentes ſcribente) verbum vllum extat: haudquaq̃ prætereuntes tanti Principis filium, ſi is vnquam in eius Ducatus iura quoquo modo perueniſſet. Quia tamen verum eſt, argumentum ab authoritate negando paruum poſſe: & annales recenſenti clare occurrit, Auſtriæ Ducatum Hermanno Marchioni Badenſi vna cum vxore Gertrude Henrichi Medlicenſis Ducis Auſtriæ filia ceſſiſſe iam ante Friderichi ſecundi Cæſaris obitum, cum Hermannus ille eodem quo Fridericus ſecundus Cæſar anno, ſcilicet M. CC. L. deceſſerit: non adeo vero diſſimile eſt, eundem Ducatum a Friderícho decretum & aſſignatum filio Henrico iuniori, cui (vt Lazius memorat) nupta erat ipſius Henrichi Medlicenſis ſoror Margaretha, è quatuor natu maxima, & quæ poſt mariti primi obitum Ottocaro iuniori regi Bohemiæ ſecundo marito eundem Ducatum, iam heredibus deſtitutum, attulit in dotem, atque in Bohemiam traduxit. Eadem vero Margaretha Auſtria, Henrichi Medlicenſis ſoror, & Leopoldi ſexti filia, ſi nupſit Henricho natu maximo Friderichi ſecundi Cæſaris filio, & ex eo gemellos Henrichum & Friderichum ſuſtulit, vt ſupra in ipſius vita Pagina 544. verſu 11. & ſequentibus ſcribit: quid vetat quo minus vel huic Friderícho nepoti Cæſar auus ex matris iure eum Ducatum, iuxta Collenutii narrationem, adſignare potuerit? Sed tum quidem ſuperius in medium prolata quæſtioni, par alia, ſcilicet, Cur non æque Fridericus Cæſar auus alteri nepoti Henricho, ex eodem filio præmortuo, prouiderit, nondum erit ſublata. Itaque & huius diſcordiæ arbitrium lectori permitto: cui vt amplius inueſtigandi iudicandique materia ſuppetat: & ea quæ de huius Friderichi ſecundi nepotibus Cuſpinianus mox infra in Henricho & Conrado paucis perſtringit, copioſius extent: non pœnitebit huc adiicere eiuſdem Collenutii caput 19. eodem ex libro 4. vbi cum expoſuiſſet, quomodo Conradus Friderichi ſecundi Cæſaris filius, è Germania ad capeſſendam paternam in Italia hæreditatem profectus, regnum Neapolitanum in ſuam redegerit poteſtatem, ac præſertim Neapolim, Capuam & Aquinum rebellantes ciuitates perdomuerit, deinde hæc ſubiungit: Conradus obtenta hunc ad modum regni Neapolitani poſſeſſione, id nemine amplius repugnante adminiſtrauit: deque eo reſtaurando mandatum dedit ſeni Henrico Comiti Riuelli, & Neapolis gubernationem

cuidam

cuidam dicto Brancaleoni. Cumq; ita paratis rebus, voluptatibus operam daret, fratrum natu minimus Henricus, filius reginæ Yſabellæ, ex Sicilia, quam ei Friderichus reliquerat, honoris exhibendi gratia aduenit, comitatus à quodam capitaneo Saraceno, cui nomen Iohannes Moro, qui eum abduxit in cubiculum quoddam ſecretum in arce S. Felicis in Baſilicata, & illic occidit, mandato ſuper hoc nominatim accepto à Conrado, qui eam ob rem toto in regno grauiſſimam ſubiit criminationem, plenus crudelitatis exiſtimatus: eo maxime nomine, quia Henricus ille dotibus naturæ erat perfectius auctus, cultu magis elegante, & maioris expectationis quam alius ex omnibus Friderichi filiis quiſquam. Vindicta igitur non multo poſt tempore eſt inſecuta. Nam ſub finem quinti menſis à morte adoleſcentis Conradus obiit, potione ipſi per Manfredum (vt creditur) data: ac præterea idem Manfredus iuſſit decapitari Ioannem Morum, & Marchionem Bertoldum, vt ſecundum iuſtum iudicium talem mortem ideo promeritos, quod præterquam ſupradictos ipſi occidiſſent, etiam procurauerant necem Friderichi iunioris, nepotis Friderichi Cæſaris, teſtamento ab auo relicti Ducis Auſtriæ, ſimul cum decies mille vnciis auri: vti ſupra diximus. ob quam pecuniæ ſummam infelix adoleſcens, cum veniſſet eam petitum, quo in Auſtriam proficiſci poſſet, necatus eſt. Nam Ioannes Morus, cui Manfredus mandatum dederat de eo poſt mortem patris ſibi prodendo, quaſi pecuniam numeraturus Melphim ad cœnam ipſum inuitauit: & appoſito piſce intoxicato, ex conſilio Marchionis Bertoldi, vita exiuit. Hic exitus miſerabilis fuit modico temporis interuallo, duorum filiorum & vnius nepotis Friderichi Cæſaris, atque etiam amborum qui neces horum manu conſilioq; adiuuerant. Hæc Collenutius.

Porro in Henrico Cæſare Pag. ead. v. 29. vbi ita legitur, & Ducem Carinthiæ cum ducentis & triginta milibus cepiſſet.] video immanem atque adeo incredibilem captiuorum numerum, præſertim in bello inter Germanos, & à Duce contra Ducem geſto. Itaq; ab authore fortaſſis ſcriptum fuit, cū ducentis & triginta militibus: nomine per milites non propriè & iuxta claſſicorum authorum vſum, eos qui authorati quoquo modo ſtipendia faciunt: ſed potius ex recentiorum barbariei vulgata vſurpatione illos ſignificans, quos peculiari nomine Equites auratos nuncupamus, lingua Gallica dici ſolitos Cheualier, à caballo: noſtra Ritter, ab equitando. Horum vero tantum vno prælio capi numerum, vt relatu eſt ſane dignum, ita neutiquam creditu difficile. Equidem in prælio apud Creciacum, inter regem Angliæ Edoardum tertium & Philippum Valeſium regem Franciæ facto, Salutis anno 1347. narrat Froſſardus occubuiſſe equites auratos mille ducentos, ex milite reliquo ad triginta millia. Sic anno 1415. pridie quam principes Franciæ apud Azincurtum infeliciter pugnarent contra Henrichum Angliæ regem, creauerūt inter ſe nouos equites auratos circiter ſexcentos. Deſiderarunt autem eo ex prælio Franci ad decem millia hominum, è quibus forte erant mille ſexcenti famuli, reliqui omnes nobiles. Principes autem, Comites & Barones, vexillis ſuis illuſtres, occubuerunt eâ in pugna circiter centum & viginti teſte Monſtreleto, Volumine 1. cap. 149. Mox verſ. 32. huius Paginæ pro Germani, lege germani, id eſt fratris: & ad totius eius loci narrationem accommoda ea quæ ſtatim ſub finem Conradi Cæſaris author ſubiunget: tum vero quæ eiſdem de rebus copioſius ſcribit Lazius in Vienna, ca. de Auſtriæ Marchionibus ex proſapia Comitum Babenbergenſium.

EX CHVNRADO CÆSARE,

PAG. 345.

249 Friderichus itaque cum grandi exercitu Rhenum adit.] Quia Friderichus ipſe hoc tempore in Italia res gerebat. Pro hoc itaque Chunradum hic lego, quemadmodum tum alius ab hiſtoricis, tum ipſe quoque Cuſpinianus infra à principio Henrici Cæſaris diſerte ſcribitur, Chunradum Friderici II. filium magno cum exercitu veniſſe, vt conuentum principum ab Henrico Landgrauio Thuringiæ ac Heſſiæ, qui iā deſignatus erat Imperator, indictū, interciperet: ſed ab hoſte fuſum, non ſine ingenti ſuorum ſtrage. Pagina ſequenti ver. 20. pro Chunradū, lege Chunradinum, & vide ſuper eo loco quæ nos ſupra in fine Friderichi ſecundi Cæſaris ex Pandulpho Collenutio vertimus, & de Chunradini patre auiaq; paterna copioſius diſſeruimus.

PAG. EAD.

250 Dum fugæ conſulit Conradinus, Auſtriam peruenit cum Friderico.] Vel puer videat, pro Auſtriam (quam haud dubie amanuenſis cæcutiens ex verſibus inferioribus huc traxit) quiduis legendum eſſe aliud. Quis enim Italiæ Comes Ducem Auſtriæ in ipſa caperet Auſtria, & Neapolim vſque ad latrunculatorem abduceret? Sane hic aliquid deſideraſſe videtur Hadio quoque, vt qui Auſtriam non Oſterreich more conſueto, ſed Oſterland ſit interpretatus. Ego, niſi memoria fallit, legi olim apud ſcriptorem quendam, hoſce principes fuga ad mare perueniſſe, atque Piſas, ſeu neſcio quo alio traiecturos, ex piſcatoris cuiuſdam ſermone, iuuenum faciem liberalem deprædicante, proditos. Quis recentiorum hiſtoriographorum (quorum mihi, deſinente hic Vrſpergenſi Abbate, nunc ad manum nullus eſt) optam habet, perfacile hoc loco veram lectionem reſtituet. Nuper vero iſta, vt iam typographo promiſſa, perfunctoriè reuidens, Blondumq; hac de re conſulens, inueni Aſturam, pro Auſtriam legendum. Et quia is lib. 8. Decad. 2. copioſe, variiſque ex authoribus horum principum interitum narrat, non ſum grauatus eius verba huc adſcribere.

Conradinus, inquit, interim & Auſtriæ dux adoleſcentes, ætate ſicut & infortunio pares, ſigna, vbi toto prælii tempore fuerant, relinquentes ſeceſſerunt. Eſtque locus in quo eccleſia extat, Sancta Maria inde De victoria appellata. Anxii inde, & quidnam in fuga agerent animis perplexi principes, agaſonis cuculione contecti per deuia latitarunt. Henricum ſenatorem affirmat Aragonius Cardinalis, deducentib. per notiſſimam regionem Romanis incolumem euaſiſſe: quem Ptolemæus, Guilelmuſque & Villanus ſcribunt de fuga apud Reate retractum, in Carolique poteſtatem factum, diem in carcere obiiſſe. De Conradino Auſtrinoque duce apud tres prædictos ſcriptores cum Cardinali conuenit, eos apud Aſturam die ab accepta clade octaue recognitos, ad Carolum fuiſſe perductos, quos ille publico iudicio interfici iuſſerit: ſed perductos de fuga Romā perueniſſe, & à ſtudioſis Guelfarum partiū repulſos, ſolus inter prædictos Villanus facit. qui & alterum per errorem Romanum dicit fuiſſe virum pecunia corruptum, à quo ipſi adoleſcentes in vinculis ad Carolū ſint perducti, quum piſcatorem fuiſſe aſſerat Cardinalis: quem ingenti promiſſa mercede adoleſcentes quoque precibus euicerunt, vt piſcatoria eos ſcapha in Senenſis Piſaniue agri littora perduceret. & quum pecunia carens Conradinus, annulum in pignus dediſſet, mentitum per ſimulationem commeatum in ſcapham deferendi, ad proxima delatum caſtella, peritiores ſuæ patriæ annuli valorem interrogaſſe, quid agere ſpopondiſſet edocuiſſe: cumque multa ſubinde locutū de adoleſcentium facie liberali, & ſordido indumento, ſuſpicionem audientibus iniceſſe, Conradinum eſſe, quem inter cæſorum cadauera non inuentū, fama eſſet Carolū maxima diligentia perquiri facere. Ab hiſq; oppidanis, q cum piſcatore iuerint, aſſerit Cardinalis infeliciſſimos adoleſcētes fuiſſe captos.

Hos autem illuſtriſſimos duos Principes iuſſu Papæ fuiſſe capitali adfectos ſupplicio, ne quis a Germanis hiſtoriographus minus vere prodidiſſe cenſeat, ſciendum eſt, ea de re extare teſtimonium luculentum Angeli Vbaldi Peruſini, clariſſimi legum interpretis (cuius pater hanc rem vidiſſe potuit, ac florente quidem ætate) in l. generaliter. C. de ſecundis nuptiis, repetitum & ab aliis alibi, & à Iaſone in l. ſi duo patroni § Marcellus. de iureiurando. Nota bene, inquit Angelus, quod tantum eſt dicere, Non nego tibi licentiam: quantum eſt ſi dicam, Concedo. Et hoc verbo fuit vſus Papa, cum Conradinus captus fuit. Reſcripſit enim, quod fieri de eo iuſtitiam non negabat. Et propter illa verba, tanquam de mandato & authoritate Pontificis, ipſe fuit decapitatus, & in eo finiuit incliti ſſimus ſanguis Sueuiæ. Hæc Angelus.

Dignus equidem eſſet hic tam miſerabilis caſus, quem ſeu Rhetorum ſeu Poetarum aliquis iuſta querimonia deploret. Non decet, inquis, traducere aut inſectari ſummos Pontifices. At hercle multo minus decet ipſos, tam immania & nefaria crimina patrare. Equidem vitia ab omnibus taxari, & meritis probris adfici, publice vtile eſt. Vult Seneca in vitia aſpere dici, vult luxuriam obiurgari, libidinem traduci, ambitionem illudi, & impotentiam frangi. Par culpa videtur, non laudare virtutem, & non reprehendere vitia: quum eo quidem modo neque boni premium, neque mali pœnam commeritam inueniant. Unde Archidamidus Lacon, prædicanti cuidam in laudem Charilli, quod pariter erga cunctos fuiſſet mitis ac manſuetus, dixiſſe fertur: Et qua fronte laudetur aliquis, qui erga ſceleratos ſe mitem præbeat? Et pulchre alicubi Diuus Auguſtinus, Prælatis qui reprehendi nolunt, obiicit, a veritate ipſa vita ſancitum: Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo. cap. præſumunt. 2. queſt. 7. Si nemo culpandus eſt hominum, præſertim defunctorum, quid Neronem, quid Domitianum deteſtamur? Si Pontificibus, vt aliquando Eccleſiæ columinibus, condonandum eſt aliquid, & male audire ipſos non decet, quantumuis eorum quidam nequiter & ſcelerate multa egerint. certo ad vitia ipſa non commendandum, quo minus aliis libeat ſimilia audere. Ego in præſentia id vnum breuiſſime dico, ipſos ethnicos Imperatores egiſſe longo religioſius & clementius. Nam Titus Veſpaſianus, vt author eſt Suetonius Tranquillus, Pontificatum maximum ideo ſe profeſſus eſt accipere, vt puras ſeruaret manus: quem & tam ſancte geſſit, vt nec author poſtea cuiuſquam necis, nec conſcius eſſet: quamuis interdum vlciſcendi cauſa non deeſſet, ſed periturum ſe potius quam perditurum adiuraret. Imperator quoq; Marcus Antoninus in Senatu rogauit, ne ſui principatus tempore Senator aliquis occideretur: cauſam adferens, ne ipſius pollueretur imperium. At quanto magis decebat ſummi Chriſtianorum Pontificis imperium eſſe ἀναίμακτον? Quanta eſt obſecro infamia, Pontificem hoc ſcelere meruiſſe, vt etiam Nero immaniſſimus, ſaltem primo imperii quinquennio, ipſi longe ſit anteponendus? Nam libr. de Clementia 1. capit. 11. Seneca his verbis ad eum ſcribit: Præſtitiſti Cæſar ciuitatem incruentam, & hoc quod magno animo gloriatus es, nullam te toto orbe ſtillam cruoris humani miſiſſe: quo maius eſt mirabiliuſque, quod nulli vnquam citius gladius commiſſus eſt. Eant nunc vero ipſi Pontifices, & glorientur ſibi vtriuſque gladii eſſe poteſtatem, quo tam belle vtantur. Sed hæc, vt dixi, Rhetoribus aut Tragicis rectius reliquero, qui ſuis rem omnem depingant coloribus.

Nactus autem poſt hæc iamdudum elucubrata Pandulphi Collenutii hiſtoriam de regno Neapolitano, lingua Italica ante annos fermè 60. ſcriptam, videnſq; huius Conradini, ipſiusq; nobiliſſimorum ſociorum miſerabilem interitum accurate & copioſe ab eo deſcribi, & quidem ex diuerſis authoribus tam Italis quam Germanis, vulgo haud notis, vnum veluti corpus narrationis apte collegi: ſimulque recenſeri, quid ei de negocio Iureconſulti quidam ſcelerati eius temporis reſponderint, prius nihil habui quam in gratiam aliarum nationum, ac præſertim Germaniæ noſtræ, totum eum locū Latinitate donare. Collenutii narratio habet hunc ad modū: Prælio depugnato, Carolo prima cura fuit vt Conradinus, & præcipui eius ſocii toto campo inter occiſos ac viuentes quærerentur, crudelem ſe exhibens in captiuos, quorum complures ſuſpendi, alios gladiatorum ictibus necari, alios perpetuis carceribus mancipari iuſſit. Ex eorum numero qui prælio euaſerant, fuit quoque Henrichus a Caſtilia, Senator, qui poſtea fuit captus, & ad Papam adductus, per Abbatem monaſterii Rieti, in quod ſe receperat. Comes etiam Gerardus de Piſa, qui Romæ ſalutem quæſierat, per Papam captus fuit: & ambo ſimul traditi in manus Caroli, qui deinde Henrichum relegauit in Prouinciam, vbi & vitam finiit. Quantum ad Conradinum attinet, ipſe & Dux Auſtriæ, miſeri iuuenes, comitati per Galuanum Lanciam, & Galiotum eiuſdem filium, habituque aſinariorum veſtiti, cum toto triduo hac atque illac per ſyluas oberraſſent, ignari quo procederent, tandem mala agitante fortuna attigerunt ſyluam Aſturæ, in ipſis limitibus ditionis Romeæ maritimæ: vbi conſpicientes nauiculam piſcatoris, rogarunt eundem, vt ipſos in fines Senenſium aut Piſanorum duceret, eam ob operam largiter eidem promittentes, qui & conditionem facile acceptauit. Ceterum cum neque pro ipſis, neque pro ſe panis quicquam haberet, & deeſſet pecunia quam numerarent, traditus ei fuit annulus, quem in oppido oppignoraret, ac panem compararet. Itaque piſcator oppidum Aſturam adiit, & illic de valore annuli ſui inquirens, pecuniam eo ſuper pignore mutuo accepturus, vti fieri aliquando ſolet, cœpit garrire, duos iuuenes liberali facie, ſed male veſtitos, ad ipſius veniſſe nauiculam, a quibus eum acceperit annulum: operamq; ſuam promiſeret, vt eos longius ducat. Empto deinde pane, ad mare rediit: & apprehenſo remo, cum vectoribus ſuis aqua propoſitum iter ingreſſus eſt. Ecce autem fama de annulo totum peruolans oppidum, peruenit ad aures Ioannis de Frangepanibus, nobilis Romani, Aſturæ domini: qui illico cogitauit, iſtorum iuuenum alterum eſſe fortaſſis Conradinum, quem Carolus tanta cura quæri iuberet. Itaque raptim armari triremem, & nauiculæ piſcatoriæ iter ſubſequi imperauit: & per eã triremem miſeri principes nemine repugnante fuere capti, & Aſturã adducti. Eam rem mox ad Carolum rumores attulerunt. qui vt ne perderet talẽ prædam, quã celerrime potuit Aſturam terra mariq; ſuis cum militibus concitum venit. Quocunq; vero conſilio id fecerit, ſiue vt honori Ioannis de Frangepanibus parceret, qui ſe inuitum cogi adſimulabat (vti quidam ſunt authores) ſiue quia flagrantiſſime cupiebat Conradinum ſuis habere in manibus: certe oppidum obſedit, adeo vt voti compos fieret, ſimulque cum Conradino omnes ipſius ſocios reciperet. Inde hos ſecum captiuos ſemper circumducens, Romam adiit, vrbiſque negocia diſpoſuit, ſuo loco Senatorem ibidem relinquens Iacobum Cantelanum. Et vbi peruenit GhinaZZanum, iuſſit decollari Galuanum, & Galiotum eius filium, in memoriam vindictam Mareſchalli ſui, in prælio interempti. Eo facto, Neapolim venit, ibique in carcerem miſit Conradinum & Ducem Auſtriæ: & per annum vinctos tenuit, donec quid ipſis faciendum eſſet conſtitueret. Tandem Neapolim conuocauit omnes ſyndicos potiorum ciuitatum regni ſui. atque in frequenti conſilio ſingulorum exquiſiuit ſententias, quidnam ei de

Con-

Digitized by Google

Conradino eſſet faciendum: & tum omnes, præſertim Neapolitani, Capuani & Salernitani conſuerunt, morte adficiendum. Quanquam eſt qui ſcribat, ſententias tum ita fuiſſe dictas, prout ipſe Carolus eas dici voluit. Henrichus Gundelfingerus Conſtantienſis, in ſuis Chronicis Auſtriæ, ſcribit Carolum etiam Summi Pontificis conſilium expetiiſſe, qui ipſi pauciſſimis verbis ita reſpõdit: Vita Conradini, mors Caroli: mors Conradini, vita Caroli. Ad Barones & nobiles Franciæ quod attinet, nullo modo iis tali ſententia de necando Conradino adſentiri voluerunt: ac præſertim Comes Flandriæ, gener Caroli, nobilis & generoſi pectoris heros, acerrime & validiſſime repugnauit, inquiẽs: nulla prorſus ratione morti tradendum eſſe iuuenem tam alti ſanguinis, imo dimittendum liberum, iungendumque amicitia adfinitate & fœdere. Et conſimiliter iudicarunt multi alii nobiles viri, quorum animi priuatis adfectionibus vacui erant: ſed denique mortis ſentẽtia obtinuit: Anno ergo altero poſtquam capti fuerunt, die 26. Octobris, medium forum Neapolitanum ſtragulis è ſerico villoſo coloris Carmoſini prætenditur, in eo loco vbi columnã poſita eſt ante templum Carmelitarum, quam mater Conradini poſtea erigi curauit: & illuc fuere producti in ſupra dicta ſtragula extenſa Conradinus: Dux Auſtriæ: Comes Gerardus de Piſa, qui Thuſcanos in prælio duxerat: & quidam auratus eques Germanus, nomine Hurnaiſo, ipſe quoque eodem prælio captus: & Dominus Henrichus a Caſtilia. Præter hos fuerunt eodem producti etiã quatuor alii, Richardus Reburſa, Iohannes de Grutta, Marinus Capeccius, & Rogerius Buſſus, in maximo hominum cœtu, non modo Francorum, & Neapolitanorum, ſed omnium vicinorum oppidorum, qui ad ſpectaculum tam crudele accurrerant: quod ipſum & Rex Carolus ſpectauit, quanquam is conſiſteret in turri quadam longe ſatis inde diſſita, ſed tamen videns id omne quod agebatur. Cum captiui in locum iam dictum perueniſſent, Magiſter Robertus Barienſis, primarius Caroli ſcriba, ſuggeſtum quoddam ad hoc ipſum extructũ conſcendit, & ſententiam contra nouem iſtos captiuos ex ſcripto recitauit, omnes morti adiudicans: excepto vno Henricho a Caſtilia, qui carceri perpetuo fuit addictus: nimirum vt ſeruaretur fides data Abbati, qui eum ceperat, & omnino ſibi promitti voluerat, de duobus illis ſuis captiuis non ſumptum iri mortis vindictam. Crimina præcipua, quorum cauſa fuerunt condemnati, erant in ſententia hac comprehenſa: turbaſſe pacem Eccleſiæ, falſo vſurpaſſe nomen Regis, voluiſſe occupare regnum, & attentaſſe contra perſonã ipſius Regis. Quidam Neapolitanus, eius temporis profeſſorum iuris vnus, ſcribit, poſt ſententiam pronunciatam, Conradinũ ad eum qui recitauerat dixiſſe lingua Latina hunc ad modum: Nebulo proditor, nebulo flagitioſe, tu condemnaſti filium Regis? an vero neſcis, parem in parem nullum eſſe imperium? Deinde negauit, vnquam ſe voluiſſe Eccleſiam offendere: ſe acquirere voluiſſe duntaxat regnum ad ſe pertinens, quodque per iniuriam aliis retineret: ſperare autem ſe, quod ſui gentiles, & domus matris ſuæ, cum Alemannis ſuis, & Ducibus Bauariæ ſuis neceſſariis, non relicturi eſſent ipſius mortem inultam. Hiſque dictis verbis, detraxit chirothecam è manu, ac verſus populum proiecit, inquiens: Se heredem ſuum relinquere Dominum Friderichum à Caſtilia, amitæ ſuæ filium. Papa Pius ſcribit, eam chirothecam exceptam fuiſſe per equitem quendam auratũ, & deinde adlatam ad Petrum regem Aragoniæ. Hoc facto, Dux Auſtriæ primus fuit omnium cui caput amputaretur: idque prorſus a corpore reſectum, bis exclamauit M A R I A. *Conradinus autem illud ſuſtollens, peramanter eſt exoſculatus, & pectori ſuo adpreſſit, deplorans calamitatem ſocii ſui: ſeque ipſe accuſans, qui mortis ei occaſio fuiſſet, ſcilicet à matre extra patriam in tam atrocem fortunam abductio. Inde vbi in genua ſe demiſit, ac leuatis in cœlum manibus, veniam peccatorum ſuorum a Deo precatus, executor ei rei præpoſitus caput eius truncat: deinde Comitem Girardum, & equitem Germanum Hurnaiſo vocatum. Ipſi vero miniſtro qui Conradinum decollauerat, quidam alius in hoc ipſum paratus, idem fecit, quod is aliis fecerat: nempe caput ei amputans, ne vnquam iactare poſſet, ſanguinem adeo generoſum ſeſe effudiſſe. Quatuor alii Barones e regno, fuerunt in patibulo ſuſpenſi. Corpora capitibus truncata humi remanſere iacentia, neq; auſus eſt quiſquam ea tollere, donec Carolus ſepeliri mandaſſet. Fuerunt itaque ſepulti, & ſuper Conradino tale poſitum epitaphium:*

Aſturis vngue leo pullum rapiens aquilinum,
Hic deplumauit, acephalumque dedit.

Hunc calamitoſum exitum habuit miſer iuuenis Conradinus, quem planctu & deploratione proſecuti ſunt omnes qui viderũt, quo cum etiam longe nobiliſſima domus Sueuiæ finem accepit: quæ per lineam maſculinam & fœmininã deſcenderat a Clodoueo & Carolo regibus Franciæ, & ab imperatoribus de domo Bauariæ: quæ ipſa domus produxere in Francia & Alemannia multos Imperatores, Reges, Duces & Principes alios innumerabiles. Multi qui eo tempore ſcripſerunt, vehementer Caroli iudicium vituperarunt, qui Conradinum mori fecerat, arbitrantes rem eſſe Regi aut Chriſtiano neutiquam conuenientem, exercere crudelitatem erga Principem talis ætatis, taliſq; nobilitatis: nimirum cum ſcriptum extet, Eſſe æque pulchrum & glorioſum magnos Principes ſeruare, atque eoſdem debellare: & quod poſt victoriam gladius deponendus eſt, neq; amplius tingendus ſanguine victo, præſertim Chriſtiano. Hoc amplius vero videtur id Caroli factum, ideo quoque velominimum maxime enorme & fœdum, quoniam vltra exempla quæ recens viderat de ſeruandis principib. captiuis, etiam ipſimet ac fratri eius regi Franciæ captis contigerat in cuſtodia humaniter tractari: nec ſane à Chriſtianis, ſed ipſis infidelibus, qui hac in re ſolum obſeruant naturæ legem. Nam in expeditione quam rex Franciæ Ludouicus (poſtea in diuorum numerũ relatus) ſumpſit contra infideles, duxit ſecum Carolum fratrem ſuum ad Damiatam Ægypti: ibique in prælio a Saracenis ambo capti, & regaliter habiti, & regaliter dimiſſi ſunt. Itaque Petrus rex Aragoniæ epiſtola quadam Carolo improbitatem ſuam exprobrans, quod non obſeruaſſet eandẽ rationem erga Conradinum, quam Saraceni erga ipſum Carolum, inter alia verba hæc dicit: Tu Nerone Nequior, & Saracenis crudelior. *Iureconſulti quoque eius temporis longiſſime aberrarunt in interpretatione cuiuſdam ſententiæ diui Auguſtini, quæ in Decreto poſita dicit:* Quod victor eſt obligatus vt ſit miſericors erga victum, præſertim vbi non eſt ſuſpicio pacem inde turbatam iri. *Hugolinus Commentator Decreti ita interpretatur hoc verbum* Præſertim, *id eſt, ſolum*modo; *perinde ac ſi diuus Auguſtinus vellet dicere, non debere ignoſci niſi ſolummodo iis, à quibus nulla turbatio metuatur, & non aliis. Et per eam inhumanam interpretationem a Latina ſignificatione exorbitantem, & menti diui Auguſtini repugnantem, ait Iohannes a Lignano, excellens Canoniſta, quod rex Carolus fecerit Conradino caput amputari. Atque hoc ipſum factum adeo quoque ipſiuſmet Caroli amicis diſplicuit, quod ſcriptum extet, Robertum Comitem Flandriæ, eiuſdem generum, ira generoſa percitum, gladio confodiſſe & extinxiſſe eum qui ſententiam recitauerat, exiſtimans eũ vita indignum, qui infimo loco natus ſententiam mortis contra principẽ tam alti ſanguinis le-*

Digitized by Google

gere auſus fuiſſet. Habes nunc lector id vniuerſum quod nos inuenire potuimus, de dominatione Alemannorum, domusq; Sueuiæ in regno Neapolitano: ideoque librum hunc noſtrum quartum, vna cum ipſis finiemus. Hæc omnia Collenutius, noſtratibus, etiam eruditioribus, haud vndequaque, vt opinor, percognita. Idem author lib. 5. ca. 4 præclare deſcribit memorabiles illas veſperas Siculas, quæ non adeo multis poſt annis Francos ad vnum omnes vna hora in ea inſula trucidarunt & extinxerunt, procul dubio diuina ira ita permittente, vt eorundem impotens in ſubditos dominatus, & contumelioſa ac nequã improbitas tandem grauius puniretur: ſimulque Conradino & Comitibus, Baronibus, nobilibuſque e regno Neapolitano fraude & proditione Cornetanorum ſub id tempus captis, numero centum & ſex, è quibus Carolus centum & tres ſuſpendio necari, ac reliquos tres apud Amalphiam præcipitari iuſſit, parentaretur. Æquo memorabile, huicque loco conueniens eſt, quod idem author cap. 5. eodem libro diſerte narrat, cum Rogerius de Loria Calaber, præfectus maris pro Petro rege Aragoniæ, qui vxorem habebat Conſtantiam Manfredi filiam eoque nomine ad regnum Neapolitanum adſpirabat, ingenti nauali prælio Carolum principem Salernitanum, vnicum filium Caroli Andegauenſis regis Neapolitani, ſuperaſſet: ac nouem eius triremes, in quibus magnus numerus baronũ, ac ipſe Carolus princeps Salernitanus inerat, cepiſſet: ipſum ſolum vna cum nouem ſociis, quos Carolus ſuo arbitrio delegiſſet, ab eodem Rogerio de Loria retentum, ac cæteros omnes captiuos in Siciliam miſſos, & Meſſanæ decollatos fuiſſe, nobiles numero ducentos, eoque amplius, nempe in vindictam mortis Conradini. Quod vero idem author mox eodem cap. ſubiungit, toti huic negocio tam pulchre quoque ſubſeruit, vt facere non poſſim quin ita vt habet, bona fide vertam, & pro coronide huic demum adiiciam.

Sub id tempus, inquit Collenutius, duo Cardinales, quos Papa Martinus in Siciliam legauerat, cum Petro rege Arragoniæ pacificaturos, cum pro voto rem conficere non poſſent, aggrauarunt excommunicationem contra ipſum iam ante prolatam: neque modo contra ipſum, imo in vniuerſum Siculos omnes, qui id moleſtiſſime accipiebant. Eaque de cauſa digreſſis iam Cardinalibus, in iram & indignationem exardentes, cum eo ipſo temporis momento de Caroli regis morte nuncium accepiſſent, adcurrerunt ſubito ad carceres, vbi reliqui Francorum a Rogerio captorũ tenebantur, eosq; occidere cupiebant. Quia vero ii fortiter ſe defendebant, quo citius rem factam Siculi haberent, & ſe ipſos periculo liberarent, ignem carceribus iniecerunt, & ſimul omnes in iiſdem exuſſerunt. Deinde conuocarunt omnes ſyndicos omnium Siciliæ ciuitatum, vt iudicarent de Carolo principe Salernitano, qui cum nouem ſuis ſociis captiuus adſeruabatur: imitantes in hoc eum morem, quem rex Carolus in iudicando Conradino obſeruauerat: qui omnes vnanimi ſententia iudicarunt, Carolo principi caput eſſe amputandum, quemadmodum ipſius pater Conradinum condemnaſſet. Hac ſententia ita pronunciata, Conſtantia regina quadam feria ſexta mane miſit, qui iuueni principi mortem denunciaret, ac premoneret, vt ſaluti animæ prouideret, quoniam mors ei ſubeunda eſſet, perinde vt Conradino. Et princeps in hæc verba reſpondit: Contentus ſum in patientia æquo animo hanc mortem ſuſcipere, poſteaquam ſuccurrit, quod tali die, qualis eſt hodierna, nempe feria ſexta, etiam Dominus noſter IESVS CHRISTVS *mortem & paſſionem ſuam ſubiit. Vbi regina, quæ erat deuota & prudens domina, hoc ab eo datum reſponſum cognouerat, ad hunc modum locuta eſt: Poſteaquam Princeps reſpectu huius diei vult mortem tam patienti & æquo ſubire animo, ego viciſſim ſtatui, in honorem eius qui tali die mortem ac paſſionem pertulit, ipſi eſſe miſericors. Et ſic locuta, præcepit eum adſeruari, ita vt nulla ei inferretur moleſtia. Vt vero populo ſatisfaceret, qui modis omnibus Caroli principis mortem efflagitabat, exponi fecit, in re tam ardua, & quam mala complura ſequi poſſent, oportere haud quicquam conſtitui rege Petro ignorante. Atque ita præcepit principem in Cathaloniam abduci, ibique voluntati & iudicio regis Petri mariti ſui relinqui: id quod factum eſt. Cæterũ hoc factum non adfert tantum laudis prudenti illi Heroinæ, quantum Carolus infamiæ in ſe recepit, dum maluit ſe inclyto ſanguine regalis pueri crudeliter mergere, immoderatæ ſuæ cupiditati obſecutus, quam gloriam immortalem ſibi parare, ſi humanitate & clementia vſus fuiſſet. Hæc Collenutius.*

Vt vero nos præſentem Cuſpiniani locum, in quo pro Auſtria reponi debet Aſturà, tandem abſoluamus: ſciendum eſt, de hac meminiſſe Plinium li. 3. ca. 5. vbi flumen & inſulam facit poſt Oſtiam & Antium recenſens. Idem cap. ſeq. inſulas Tyrrheni maris enumerans, & ab occidentalibus ad orientales pergens, ſubiungit: Ab his (ſcilicet Planaſia & aliis) vltra Tyberim in Antiano Aſtura mox Palmaria, &c. Plutarchus in vita Ciceronis ſcribit, eum, cum proſcriptus eſſet, Aſturam delatum, mare ingreſſum eſſe: mox mutato cõſilio, Aſturam repetiiſſe. Seruius ſcripſit Aſturam eſſe oppidum cum fluuio, non longe a Terracina. Videtur & Suetonio oppidum eſſe littorale: Auguſti cap. 97. Meminit idem in Tyberio, cap. 72. In Cuſpiniano autem mox pagina 247. verſ. 15. pro moretur, *lege* moreretur. *& verſ. 55. pro* Luenburg, *lege* Luneburg, *quod ideo admoneo, ne quis forte imperitior intelligat de* Louemburg. *& pag ſeq. verſ. 8. pro* Kongstelol, *lege* Kongsfeld *& eadem pag verſ. 43. pro* Enicho comes de Lenigem, *lege* Emicho comes de Leyningen.

EX ALPHONSO X.

PAG. 350.

251 Sed & ex concubina quadam Beatricem filiã genuit, quã tertio eius nominis Regi Portugalliæ in vxorem collocat.] *Deeſſe hic nomen regis proprium nemini obſcurum eſt. Alphonſo autem ei nomen fuiſſe, inuenio apud Alphonſum de Chartagena, epiſcopum Burgenſem, in Anacephalæoſi regum Hiſpaniæ, cap. 84. Ne vero vnus Hiſpaniæ ſcriptoribus nullam impendiſſe operam videri poſſimus, libet eius authoris verba quædam eodem capite expendere, & pro noſtra vitioſa ſeu genuinam lectionem, ſeu veritatem ipſam inducere. Ait ille, quoniam hic Alphonſus 10. eius nominis Hiſpaniarum rex, eſſet de domo Babariæ, voluiſſe quoſdam Electores, vt imperaret in Alemannia. Cogitabam ego adſpectu primo, pro Babariæ forte legi poſſe Bauariæ, quia mater Beatrix fuiſſet de domo Hollandiæ, ſcilicet Guilielmi Comitis, ac poſtea Cæſaris filia, vt ſupra in eius vita teſtatur ipſe Cuſpinianus. Sed certe Hollandiæ Comitatus longo demum poſt tempore, puta per Margaritam filiam Guilielmi tertii eius nominis, Comitis Hannoniæ, Hollandiæ, Selandiæ, & domini Friſiæ, Ludouico Quarto imperatori, eidemq; Bauariæ Duci nuptam, in Duces Bauariæ noſtræ peruenit. Arridebat mox ea ſententia, vt legendum crederem Brabantiæ: præſertim cum Cap. præcedenti, ſcilicet 83. idem Epiſcopus Burgenſis matrem huius Alphonſi Beatricem, ſcribat fuiſſe filiam Philippi Ducis Barbariæ: videri vt poſſit, ab ipſo ſcriptum fuiſſe Brabantiæ. Id tamen vt dubium eſt, ita quidem negari haud poteſt, quin hic Alphonſus Decimus, ſi quidem eius patri Ferdinando (Burgenſis tertiũ hunc numerat) vxor, ipſiq; mater, fuit Guilielmi Hollandi Cæſaris filia, Mechtildem filiam Ducis Brabantiæ recte appellauerit proauiam ſuam, vt quæ fuerit ipſius Guilielmi Hollãdi Cæſaris mater, ipſo quoq; Cuſpi-*

niano

Digitized by Google

niano eodem loco id narrante. Tandem vero in mentem venit, Bauariæ vocem pro Babariæ, ac Barbariæ apud Burgenſem, conuenienter reponi poſſe, non quia recte id fieri, ſed quia iſi falſo ille perſuaſum habuiſſe videtur, Philippum illum Cæſarem Beatricis patrem Ducem fuiſſe Bauariæ. tum quia ca. 88. eodem modo primum Babariæ, deinde vbi de iam dicto Ludouico 4. Imperatore Bauaro, & ca. 91. vbi de Ruperto Palatino Cæſare, itidem Bauaro, vox Barbariæ iterum deprauata extet. Et hæc vna cauſa eſt, quo minus credã in iam dicto ca. 83. & 84. ab authore aut ſcriptum, aut hodie reponendum eſſe Hetruriæ, pro Barbariæ aut Babariæ. Alioqui enim ſatis conſtat, Philippo Cæſari non minus Hetruriæ ſeu Thuſciæ, quam Sueuiæ Ducis titulũ in hiſtoriis tribui. Cæterum vt ego minime ſum dubius, eiuſde Philippi Cæſaris filiam fuiſſe primã vxorem Ferdinando quarto Regi Caſtiliæ, indeq; natos Friderichum & Henrichum: ita facile quoq; mihi perſuadeo, Burgenſem veritatis ignoratione (ſiue fama, ſiue ſcriptorum quiſpiã, ſiue quæuis alia cauſa ei impoſuerit) Bauariæ Ducem credidiſſe ac dixiſſe Philippũ, qui Sueuiæ erat. Fuiſſe autem Ferdinando illi quarto, regi Caſtellæ, vxorem primã non filiã Guilielmi Hollandi Cæſaris, quod Cuſpinianus paulo ſupra in eius vita ſcribit: ſed filiam Philippi Cæſaris, Ducis Sueuiæ & Hetruriæ: ex alio ipſiuſmet Cuſpiniani loco non obſcure colligi videtur. Nam ſupra in fine vitæ ipſius Philippi ſcribit, ipſum ex Irene vxore, Alexii Cõſtantinopolitani imperatoris ſorore, nullum ſuſcepiſſe filiũ, ſed filias quatuor. Ex iis ſecundam, nomine Elbiſam, datam primum filio Ducis Brabantiæ: ſed cum eum repudiaret, regi Hiſpaniæ eam datam vxorem. Quum autem regis nomen Cuſpinianus nullum exprimat, neq; inueniã vllis alii eius ſeculi regum Hiſpaniæ vxorem fuiſſe Philippi Cæſaris filiam, at ne e domo Sueuiæ quidem vllam: fieri poteſt, vt hac in re ipſe [illegible]rret Cuſpinianus atque magis ſubſiſtat id quod Burgenſis, iuxta noſtram caſtigationem lectus, ſcribit, ſcilicet quod Ferdinando quarto regi Hiſpaniæ vxor fuerit non Guilielmi Hollandi Cæſaris, ſed Philippi Sueui Cæſaris filia, indeq; tum Principes Electores in deſignando imperatore Alphonſi huius 10. ſi non vt Bauari, tamen vt materna ex linea conſanguinei, rationem habuerint: tum Conradinus Sueuorum principum vltimus apud Neapolim capitis ſupplicium ſubiturus, Friderichum a Caſtilia amita ſuo filium hæredem ſibi nominauerit, vti Pandulphus Collenutius lib. 4. hiſtoriæ regni Neapolitani ſcribit: quem locum ſupra in Conrado vertimus, ac retulimus. Inde vero apparet, Collenutium, ſi non in eadem cum Burgenſi, certe conſimili fuiſſe ſententia: nempe Friderichi a Caſtilia, qui erat Henrichi Senatoris frater germanus, matrem fuiſſe ex Sueuiæ Ducibus, ſiue Philippi, ſiue potius (vt ipſe ſibi rem fingit) Friderichi ſecundi imperatoris filiam. Dictum vero ab eodem Collenutio oportuit, quod Conradinus Friderichum a Caſtilia, propatrui ſui Philippi Cæſaris nepotem, ex filia illa ſeu Elbiſa ſeu Beatrice, Ferdinando quarto nupta, hæredem ſibi nominauerit. Quanquam idem Collenutius alibi ſecutus eſt errorem Blondi li. 8. Decadis 2. ſcribentis Conradinũ fuiſſe Henricho & Friderico a Caſtilia (fratribus germanis huius Alphonſi decimi) pronepotem, ex ſorore Conſtantia. perinde quaſi illa Friderico ſecundo Imp. prima vxor fuerit, eique Henrichum Cæſ. in carcere mortuum peperit: iſq; iuxta Collenutium, Conradinum habuerit filium. Blondus quidem paulo ante eum locum recte ſcribit, Conradinum e Conrado genitum: ſed ita, vt hunc ex Conſtantia Caſtellana natum male crederet: & proinde illi, ſcilicet Conradino, eandem auiam atque fratres Caſtellanos ſupradictos proauunculos faceret, quæ omnia vana eſſe, nos ſupra in Friderico ſecundo, Annotatione 248. aperte demonſtrauimus. Nihilo autem rectius idem Blondus mox ſub finem eiuſdem libri 8. Conſtantiæ filiæ Manfredi nuptæ Petro regi Arragoniæ facit auũculum ipſum Conradinum, qui fuit ei conſobrinus ſeu frater patruelis ſcilicet cum Conradus Cæſar Conradini pater, & Manfredus pater illius Conſtantiæ, fratres fuerint: vterq; filius Friderichi ſecundi Cæſaris, hic baſtardus, legitimus ille. Sed de his omnib. iudicium certius iis quam facillime cedimus, qui principum Genealogias oculatius haben. inſpectas & obſeruatas.

EX RVDOLPHO CÆSARE.

PAG. 352.

252 Sed facta irruptione, compulit Ducem vt Baſildam ſe conferret cum Baronibus ac nobilibus ſuis, concordiamque iniret.] Verti quidem & Hadie Baſildam. Sed vbi quæſo terrarum extat locus hoc nomine? Dices ne Romanicũ eſſe nomẽ loci alicuius in ipſa Burgundia? Sed quis credat, Imperatorem victorem ad Ducem victum acceſſiſſe? Ergo in Germania [illegible] hic quærendus locus, qui & vltro ſe offert, nempe ciuitas Baſilea, & Burgundo propinqua, & Rhodolpho vicinior: quãq; is ſæpe adibat amicus factus per Epiſcopũ, quem ibidem habuerat addictiſſimum, olim ſibi a confeſſionibus ſacris, Henricum dictum Gurtelknepf: quoniam e Franciſcanorum ordine ad Epiſcopatum adſcitus fuerat, de quo plura in Paralipomenis Abbatis Vrſpergenſi ſubiectis. Procliue autem fuit famulo typographico in capſulis elementariis plane contiguis manu aberrare, proque e, arripere d, ac eo modo Baſildam, pro Baſileam excudere.

PAG. EAD.

253 Priuſquam enim Rudolphus ex montibus.] Nulla equidem hic præcedentium ratio redditur. Itaq; pro enim lege autem. Item verſu proxime præcedenti, lege vaſalli, pro Vaſolli. Quod autem mox Habſpurgenſis caſtri ſitum ex proſpectu montis Iouis, ac alpium Iubarum circa lacum Lemanum demonſtrat, probandũ non eſtimo certior eius caſtri deſcriptio petenda ex Germania doctiſſimi viri Beati Rhenani, atque Stumpfii Heluetia, qui tanquã digito locum oſtendit tum & recẽtiores alii inſpiciendi, qui Alpium loca & varia cognomina verius certiuſque explicant. Et v. 28. rem ipſam multo facies certiorem ſi poſt Bauariæ, vocem inferioris inſerueris.

EX ADOLPHO CÆSARE.

PAG. 356.

254 Comites ſcilicet Phyrretarum vltra Rhenum.] Nõ attingerem huius loci mendum, vt quod vnius dũtaxat elementi eſt, ſcilicet voce Ahenum pro Rhenum perperam ſcripta: niſi Paralipomena Chronicis Abbatis Vrſpergenſis adiecta, huius ipſius quoque Comitatus nomen prorſus immutaſſent. Inquiunt enim: In hiſce motibus Adolphus rex comitem de Ferraria præſidem conſtituebat Alſatiæ, & Hartmannum de Gerolzeck præſidem autem ciſrhenanæ. Hi duo cum equite aurato de Bergheim grauiter nocebant Alſatiæ, &c. Imo vero Comitatus ille, inſcriptionibus sereniſſimorum Archiducum Auſtriæ notiſſimus, a Germanis lingua vernacula nominatur Comitatus de Pfirt. Latina, Comitatus Phirretis, item aliquando Ferretis, & Ferretta. Nam hæc omnia in diplomatis Friderici 3. Imp. legi: Galli quoque ſua lingua appellant la conte de Ferrette. Itaque in Paralipomenis diſpungenda eſt vox Ferrariæ: ac Ferrettæ, ſeu potius Phyrrettæ eius loco reponenda. Quo autem titulo & quando Comitatus ille Phyrreta acceſſerit Ducibus Auſtriæ, legis inferius in Alberto Cæſare, Pag. 361. v. 33. & apud Wolph. Laziũ in Vienna. De eodem Comitatu patrum memoria per Carolum Burgundum publico commercio in ditionem Burgundicam redempto, an recte loquatur Guilielmus Paradinus ſub finem cap. 8. de Antiquo ſtatu Burgundiæ, in præſen-

tia non excuſio certe ibid. Sigiſmundū Archiducē Auſtriæ perperam fecit Friderichi III. Imp. fratrem.

PAG. 357.

255 Ab Argentinenſibus vndecim milia militum, ab Epiſcopo mille trecentos accepit.] *Neſcio an dictio vndecim, hoc loco germana ſit. Quis enim vnam Argentoratenſem Remp. credat tot ciues aut potuiſſe, aut adeo voluiſſe Imperatoris controuerſi in ſubſidium vnius dimicationis aleæ ſubiicere? Certe eadem Paralipomena longe alium, magiſque vero congruentem numerum recenſent, his nempe verbis, quæ ſubiiciam: Conradus de* Liechtenberg, *epiſcopus Argentoratenſis, Alberto octingentos nobiles ſine eorum familia adducit. Argentoratenſes cum mille equitibus & peditibus obuiam Duci apud Friburgum, & magnifice excipiunt. Quam modico autem erat opera, Hadionem a ſuis ciuibus certius ſuper eo inueſtigaſſe, quod a vero iam eui... abhorrebat? Poſt hæc iam olim annotata, forte ... eſt iungere amicitiam cum vere nobili viro Georgio Auneio a* Ganthofen *(Ducali inferioris Bauariæ ſaltuario, doctiſſ. viri Henrichi Glareani, præceptoris noſtri, diſcipulo bene erudito, qui mihi exhibuit, atq; multos in menſes commodato dedit vernacula chronica Argentinenſia manu ſcripta, authorem quendam Iacobum de* Kunigshofen *ſacrificum præferentia, & quinque ſectionib. comprehenſa, quarum tertia de omnib. Epiſcopis Argentinenſibus, quarta de ipſa vrbe, de bellis aliiſq; rebus ibidem, & vicina in regione memorabiliter geſtis tractat. In iis aūt Chronicis de hac Alberti regis contra Adolphum Naſſouienſem expeditione in hanc ſententiam extat: Ad Rhenum quoq; Albertus rex adiutores habebat Epiſcopum Moguntinum, Argentinēſem & Conſtantienſem, adducens militem copioſum ex Auſtria, Carinthia & Hungaria, cum hic omnib. trāſito Danubio ad Rhenum proficiſcebatur. Tum vero epiſcopus Conradus a* Liechtenberg *contrahebat octingentos equites, tam auratos quam nobiles, excepta eorūdem familia. Argentinenſes etiam ipſi cum quatuor milib. partim equitib. partim peditibus in eiuſdem Alberti auxilium occurrebant apud Friburgum, & honorifice eum excipiebant. Sic Chronica illa.*

PAG. 358.

256 Sed dū bella parat, vitiis dum depráuat æuū.] *Vel puer intelligat, hunc hexametrum media in ſyllaba verbi* depráuat *claudicare. Quare aut* degrauat, *aut quoduis aliud huc quadrans verbum ab autore ſcriptum fuiſſe ego mihi perſuadeo.*

EX ALBERTO CÆSARE.

PAG. EAD.

257 Qui comitem de Hayrla auunculum Alberti Ducis Auſtriæ occiderat.] *Neque hac de re hiſtorias anxie peruestigare vacauit: ſed niſi coniectura fallit, pro* Hayrla, *legendum hic eſt* Haigerloch, *vti hodie pronūciamus, ſiue* Hagerloch, *vt ſupra ad calcem Adolphi extat, ſcilicet Comitem Albertum de* Haagerloch: *qui & ipſe huic Alberto contra Adolphum in prælio adfuit, violenta morte, vt alios omnes in Adolphum coniuratos, occubuiſſe. Opinor vero authorem intellegendum de ea ditiuncula, quam a domo Auſtriæ acquiſitam poſſident hodie generoſi Comites a* Zollern: *nimirum quia aliam hoc nomine non noui, & quia contigua eſt Dominio* Hohenberg, *cuius in hoc Rhodolpho ſæpe quoque fit mentio: vt quod erat Bernhardi Comitis, ſoceri ipſius Rhodolphi.*

PAG. EAD.

258 Cui ob potentiam cum reſiſtere nequiret ingenioſo.] *Vt potenti nihil admodum opus eſt ingenio contra imbecilliorem: ita prorſum neceſſe eſt vt imbecillior ad artem confugiat, quæ ſæpe viribus par, adeoq; ſuperior eſt. Itaq; poſt verbum* nequiret, *diſtinguas, ac pro* ingenioſo *legas* ingenioſe, *idque aduerbium referas ad verbum* contradidit.

PAG. 359.

259 Qui accepta regina Caliſiæ relicta Wenceslai Sexti vidua in vxorem.] *De nulla ego Caliſiæ regina vſpiam legi. nec ſcio qua prouincia, aut quis omnino locus Caliſiæ nomen habeat. Caleſium (veteribus Caletum, quibuſdam Caletum & Caleſium vocatum) non ignoro, oppidum Belgarum longe munitiſſimum in Oceani littore, per annos iam amplius ducentos in Anglorum poteſtate: Alberti autem Cæſaris ſeculo in regis Franciæ manu, ſed non alio quidem nomine aut titulo quam quoduis aliud ditionis Franciæ oppidum, ita vt nullus rex aut regina inde nomen vſurparent regium. Niſi me omnia fallunt, debemus hanc quoque mendam amanuenſis oſcitantiæ, qui Caliſia ſcripſit pro Eliſabet; quo modo male auritus aliquis dictantem vocem non ſatis percipiens, facile poteſt aberrare. Nam in Æneæ Syluii Bohemica hiſtoria cap. 30. vbi hanc ipſam rem narrat, hoc modo lego: Id ægre fert Albertus Imperator, qui repente coactis copiis Bohemiam ingreſſus, Henricum regno deturbat, Rodolphumque filium ſuum regem conſtituit: Eliſabeth ſenioris* Wenceslai *relicta in matrimonium ei tradita, quo regnum eius ſolidius eſſet. Caput id totum Syluianum, vna cum præced. & ſequenti, ſi huc quaſi commentarii vice adhibueris, ac ſimul ea quæ Cuſpinianus infra in Alberto Cæſare Pag. 360. ſcribit, cognoſces plenius tum alia omnia, tum hac ipſa pag. v. 47. pro* Clomuncio *legendū eſſe* Olomucio: *quanquam ea ciuitas ſede epiſcopali alioqui ſatis eſt omnib. nota, præſertim Germanis, atque aliis nationibus finitimis.*

Pag. ſeq. v. 1 6. opinor pro Ruſtat, *legi oportere,* Raſtat, *& intelligi oppidum Salzburgenſis ditionis, quod me puero in tumulto ruſtico... factum eſt celebrius. Pa. ead. v. 42 pro* Ryſam, *lege* Ruſam: *quod Heluetiorum flumen olim Vrſam appellatum fuiſſe, teſtatur vir vndequaq; doctiſſimus atque integerrimus, præceptor nobis perpetuo honorandus,* HENRICVS GLAREANVS, *in Annotationib. in lib. 1. Comment. Cæſaris.*

PAG. 361.

260 Quorum vndecim iuſtam aſſecuti ſunt dignitatē.] *Agnoſcere & hic licet amanuenſis ſcioli culpam, qui ad præcedentia tantum reſpiciens,* dignitatem *ſuppoſuit pro* ætatem: *quæ vox eſt huic loco propria, vti ſequentia clare oſtendunt, & Hadio recte emendauit. Niſi forte ex iis quæ ead. Pagina verſu 54. ſcribuntur, vocem* dignitatē *tueri velis, cum author inquit:* Quinque item inuenio filias Alberti Principales dignitates aſſecutas.

PA G. EAD.

261 Quæ duas reliquit filias, quarum altera Duci de Schweidnitz, altera domino de Kuſſin Franciæ locantur vxores.] *Videtur legendū,* domino de Kuſſi in Francia *Lingua o ūs Gallicana hanc familiam Coucy dictam, ex Froſſardo liquet, qui nimirum de filio huius domini, quo de hic mentio eſt, paſſim multa narrat, præſertim poſt medium Vol. 1. puta quomodo per totius aliquando belli inter reges Francum & Anglum (quod in vtriuſque regno luculentas poſſeſſiones, ac filiam Angliæ regis vxorem haberet, natione autem Francus eſſet) e Gallia permiſſu regis abfuerit. Quæ Froſſardus ſub finem eiuſdem Vol. 1. de illo ipſo domino a Coucy, ſcilicet nepote Leopoldi Auſtriaci ſcribit, quia amplius ad præſentem locum & res Germanicas faciunt, interpreti Sleidano prorſus prætermiſſa ſilentio, bona fide a nobis tranſlata apponemus: quanquam ſane Froſſardus rem ipſam minus integre vereque videatur habuiſſe cognitam, id quod & hic Cuſpiniani locus haud obſcure teſtatur. Sed tamen operæpretium eſt*

cogno-

Digitized by Google

cognoſcere, quemadmodum externi de rebus in Germania noſtra per ſuos iam olim geſtis ſcripſerint.

Circa id tempus, inquit Froſſardus (qui paulo ante narrauit res geſtas ferme ſub annum Salutis M.CCC.LXXV.) redierat in Franciam Dominus a Coucy, qui diu ſe continuerat in Longobardia apud Comitem Virtutū filium Domini Galeacii, belligerant contra Barnabonem eiuſq; fœderatos pro cauſa eccleſiæ & Gregorii Papæ 11. qui tum præſidebat, proque ſacro Cardinalium collegio. Hic Dominus a Coucy ex ſucceſſione matris ſuæ, quæ ſoror fuerat Ducis Auſtriæ nouiſſime defuncti, debebat eſſe hæres Ducatus. nam Dux ipſo vita deceſſerat ſine liberis legitimo ex coniugio procreatis: & Auſtriaci terram dederant cuidam, qui gradu quam dominus à Coucy erat remotior. Sæpius autem hac de re conqueſtus erat apud Imperatorem Carolum a Bohemia. Imperator ſatis quidem intelligebat ius ſtare a Concio: ſed non poterat commode cogere Auſtriacos, qui in terris ſuis & loca munita, & bonorum bellatorum magnā habebant copiam. Bellum quidem ipſis aliquando Concius intulerat, auxiliante quadam ſua matertera, ſorore eius Ducis à quo hæreditatis petendæ ius prætendebat, ſed parum profecerat. Reuerſus autem in Franciam Concius, cum perhumaniter a rege haberetur, ſic animo ſecum cogitabat, eſſe in Francia magnum numerum militum in ocio vacantium: neque dari vbi eorum opera impenderetur, eo quod inter Gallos & Anglos eſſent induciæ, implorauit itaque Concius regis opem, quo per ipſum conſequi poſſet turmas Britonum, quæ regnū bello vexabant, ducturus militatum in Auſtriam. Rex cupiens illas vbiuis quam in regno eſſe potius, adſenſit. Tum etiam eidem mutuauit aut donauit (neſcio equidē vtrū horum factum) ſexaginta milia Francorum, quam pecuniam inter turmales diſpartiretur. Iter ingreſſi circa feſtū S. Michaelis verſus Auſtriā, adferebant calamitatis multum quacunq; tendebant. Præterea autem his turmis auxiliatrici Conciū plurimi barones, equites auratis & nobiles ſe adiunxerunt, è Francia, Artheſia, Veromandia, Hannonia, Picardia: puta vicecomes Meloduis & à Dannoy, dominus Rodolphus à Coucy, Baro à Roy, Petrus a Bar, & nō pauci alii qui dare virtutis ſuæ ſpecimē ſtatuerant. Quū Auſtriaci & Germani cognouiſſent Dominum à Coucy aduenire tam ferociter belligeratum in Auſtriā, exuſſerunt ac vaſtarunt vltro regionem ſuam ſecundum flumen ad iter tridui, & poſt ſe receperunt in montes & loca inhabitabilia. Quando equites, quorum caput erat Concius, cogitabant inuenire commeatum neceſſariorum, nullus aderat: & pertulerant toto eo tempore, itemque per hyemem, multam inopiam, neq; videbant quo tandem excurrerent pabulatum, & vnde vel ſibi victū peterent, vel equis ſuis, qui fame frigoreq; peribant. Adueniente igitur vere, abierunt retro in Franciam: inque plura diſpartiti loca, ſeſe reficiebant.

In annalibus autem manuſcriptis cuiuſdam Sancti Vdalrichi apud Auguſtam cœnobitæ, cuius patri nomē fuit Caſpari Sendero Langingenſi, inuenio eandem rem ſub anno 1375. verboſe quoque narratam: atque nominatim additum, bellatorum maximum illum numerum e Britonibus & Anglis ad Rhenum confluxiſſe, cauſa domini de Cuſſin, qui totam Hegoiam iure quodam antiquo hæreditario ad ſe pertinere adfirmabat. Conſilio autem Lupoldi Ducis Auſtriæ oppida & arces fuiſſe accurate munitas, omneſq; villas per Alſatiā vſq; in Hegoiam exuſtas: atq; ita hoſtis, quorū cum ampliſſima multitudine nemo congredi audebat, cōmeatus penuria depulſos populoq; Alſatiæ nutu dei, & prouidētia Ducis Auſtriæ victoria cōtigiſſe. In eodē anno ē bello occubuiſſe Comites de Nidaw & Kuſin. Niſi vero memoria fallit, legi aliquando eandem rem copioſius ſcriptam in Chronicis Heluetiorum, quæ videri poſſunt.

Froſſardus autem loco iam ſupra citato mox ſubiungit, quo modo idem Concius totum ſe regi Franciæ tum dederit, vxore ad filiam iuniorem ablegata in Angliā. Hunc autem Dom. a Coucy germanam fuiſſe præclariſſimæ domus Auſtriæ ſobolem, cognoſcere licet tum ex Iohannis Sleidani epitome Froſſardica, quo loco narrat, in expeditione contra Turcas ſub Sigiſmundo Imperatore (quæ ad Nicopolim inſignis olī Chriſtianis illata clades, Gallorum quidem ſuperbia & temeritate) ſummam huius Concii eniuſſe & prudentiam & virtutem: tum plane apud eundem Froſſardum Philippus Dux Burgundiæ, quum ipſum Ioannis filio in eam expeditionem ituro prorſus ita adiungeret comitem & monitorem, vt olim Peleus Achilli Phœnicem, hoc eidem tribuit teſtimonium: è quo conſtet, eo ſeculo in omni Frācia nobilitate, rerum experientia & virtute neminē huic Domino a Coucy fuiſſe æqualem. Eiuſdem etiam fuiſſe inter Gallos ſingularem quandam opinionem iuſtitiæ, fidei, omniumq; earum virtutum quæ pertinent ad manſuetudinem morum ac facilitatem, & quibus multitudo quā maxime acquieſcit, ac quolibet impellitur, admodum luculenter apparet ex alio eiuſdem Froſſardi loco, dum ante medium Vol. 2. narrat, rebellantibus atrociter Parrhiſianis, & omnia miſcentibus, adeo vt rex Carolus 6. vna cum patruis ſuis cogeretur vrbe abſcedere: hoc Concius non ſecus quā alter Menenius Agrippa, vnus è procerum numero delectus fuit, qui ad furentē ſe conferret populum: quē & mox prudenti & leni oratione ita pacauit, vt regi obſequerentur. Eaſdē virtutes tribuit quoq; Vol. 3. vbi narrans Francorum cum Genuenſib. expeditionē contra Saracenos in Africam, An. Salutis M.CCC.XC. & in maxima cōmeatus penuria, vt inter ſeſe Chriſtiani idipſum q. vtcunq; ſuppetebat, pro adfectu non aliter q̄ fratres cōmunicarent, & valdi ſolarentur ægrotos, adiicit Froſſardus in hanc ſententiam:

In primis vero fiebat nobilitatis concurſus ad Dominum de Coucy, qui ſe illis norat ita humanum & manſuetum præbere, vt nulla ex parte illi conferendus eſſet Dux Borbonius, ſupremus eius belli capitaneus. Erat enim is elato animo, & vultu faſtuoſo ac feroci, neq; vnquam tam leniter & benigne quam Concius equites nobileſq; externos alloquebatur. In more autem habebat, vt maiore diei parte extra tentorium ſideret, decuſſatim compoſitis tibiis: & neceſſe erat, vt quiſq; ſuum ei deſiderium exponeret per aduocatum, & exquiſitum deferret honorem: nec animaduertebat Concii mores plane eos eſſe, qui ipſum multitudini longo chariorem efficerent, quam ipſe eſſet Borbonius. Et retulere mihi equites nobileſque externorum remotiſſimi quidam, ſi Dominus à Coucy totius eius expeditionis ſummus fuiſſet ductor, geri ac confici potuiſſe res longe alias, quam eueniſſent: & ſtetiſſe per vnius Ducis Borbonii ſuperbiam & culpam, cur præclara multa conſilia ad rem non conferrentur, nec obſeſſa ciuitas caperetur. Paulo poſt exponit prolixe eiuſdem Concii circumſpectiſſimum quoddam conſilium, ſuper quadam monomachia, in qua ex inconſulte facta promiſſione decem Gallici nobiles depugnaturi erant contra totidem Saracenos. Id conſilium cum reliqui proceres Gallici contemnerent, & ſuperbam probarent monomachiam, vno die amiſere, nullo hoſtibus illato incommodo, circiter 60. fortiſſimos equites auratos ac nobiles.

Hæc non potui non commemorare, pro ampliore laude inclytiſſimi Auſtriaci ſanguinis, in quo hodieque vt fortitudinē, magnanimitatem, conſtantiā, rei militaris peritiam, prouidentiam, ac reliquas virtutes Imperatorias: ſic etiam leniores illas, clementiam, liberalitatem, humanitatem, modeſtiam, manſuetudinem, comitatem, & conſimiles, ita ineſſe videmus, vt huius familiæ hæ quaſi propriæ videantur.

Vide Lazii in Vienna, in Lupoldo primo, dicto Gloria militum.

Digitized by Google

Poſtremo nec illud omiſerim (d gniſſimi enim ſunt tales heroes, qui poſteritati tanquam omnis virtutis abſolutum exemplar plene exhibeantur, & perpetua conſecrentur memoria) ex ſolis proxime citatis Froſſardi locis me deprehendere potuiſſe, hunc Domine a Concy nomen habuiſſe Enguerrandum, & è prouincia fuiſſe Normania. Gaguinus nuſquam aliter, quod ſciam, appellat quam Conciacum. Iouius poſtea & Pandulphum Collenutium libro quinto, hiſtoriæ de regno Neapolitano, ſub annum 1384. quo occubuit eo in regno Ludouicus Andegauenſis, narrare, quomodo Comes Enguerrandus, vulgo ſolitus nominari Dominus de Concy, in ſubſidium eiuſdem Ludouici X I I. milia equitum è Frãcia adduxerit: ſed Ludouici iter non inſecutus, imo in Eccleſiam delatus, Aretium occupauerit, atque Florentinis vendiderit, quod hodieq; poſſideant. Præter hæc omnia, niſi plane fallor, de hoc ipſo quoq; Domino Enguerrano Concyo intelligendũ eſt, id quod Froſſardus circa medium Vol. 3. in rebus geſt. Anno Salutis M. CCC. LXXXIX. ſcribit: ſcilicet, quod cum ab Aquitania ex aula Comitis Fuxenſis Lutetiam reuerteretur, inuentum ibidem ſibi inclytum illum Dom. a Concy, vnum è patronis ſuis ſelectis, qui nuper iunctus fuerat matrimonio cũ filia Ducis Lotharingiæ iuuencula, atq; inde ſe in eiuſdem comitatu profectum ad caſtrum vocatum Creuecuenr, duabus leucis a Cameraco, & nouem a Valentiana diſtans, a Rege ipſi Concyo donatum. verſu 29. vbi ſcribitur, Comitis de Vrnberg in Efflya filiam, *emendabis hoc modo,* Comitis de Wirnberg in Eyffha filiam. *Quidam Eyfaliam vocant.*

Hac terra Comitum familias hodieque plures habet, ac olim cum primis in ea floruit opibus ac nominis claritate præſtãs hæc familia Comitũ a Wirnberg: è qua fuit & Henrichus a Wirnberg, Archiepiſcopus Moguntinus, qui quod Ludouico Quarto vt legitimo Cæſari obſequeretur per Papam iniq; eſt præſulatu deiectus. idem ab Alberto quoque Pighio theologo libro 5. Hierarchiæ eccleſ. in hiſtoria eiuſdem Ludouici Quarti mendoſe Henrichus de Vrnberg memoratus. De hoc vide plura inferius in Carolo Quarto, Annotatione 282. Pag. ead. verſu 49. pro Barnaboois, *lege* Bernabonis. *Non indicarem equidem has mendas tam apertas, niſi viderem ipſo ab Hedione, præter vnam Eyffiam, relictas omnes.*

PAG. EAD.

262 Annam II. quæ.] *Lege,* II. Annam. *Neque enim hæc Anna II fuit dicta, vti nomina Regum Principumq; ſolemus diſcernere: ſed numerus ipſe filiarum hic nominibus ita præponitur, quemadmodum paulo ante in enumeratione filiorum huius Alberti Cæſaris.*

PAG. EAD.

263 Ludouici Bauari docti regis Roman. *Lege,* Ludouici Bauari electi ſiue dicti regis Rom.] *Nã hunc Bauarum noſtrum Imperatorem longe optimum literarum ſcientia caruiſſe, non ſine ſuo damno & malo, ipſe author infra in eius vita pag. 374. v. 6 (ſi locus is ſincere, nempe iuxta reſtitutionem noſtram legatur) diſerte teſtatur.*

PAG. 362

264 Sororem Comitis de Wittenburg.] *Non dubito, quin pro* Wittenburg, *legi debeat* Wittenberg: *quod Hedio quoque animaduertit. Nam vt Wittenburg a Comitatu Oeting longe abeſt in Ducum Electorum Saxoniæ (quanquam nec id oppidum ita, ſed Wittemberg dicatur) non Comitis eiuſquam ditione: ita Comitatus Wirtembergenſis (qui hodie Ducatus titulũ obtinet) proximus fermeq; contiguus eſt, ac olim cum Oetingenſib. vicinis ſæpe coniugiis iure ſolitus. Erratũ hoc Hedio quoque ſuſtulerat. Commode huc illud adiecero, inferius in Friderico Pulchro Pag. 370. v. 13. cum ſcribitur,* à Duce Leopoldo Guttam ſororem matrimonio coniunctam Ludouico ſeniori de Ottingen, *prorſus mihi videri legendum eſſe* Oetingen, *& nimirum de huius ipſius Comitatus Domino intelligendum. Eadem iſt menda Pag. 376. v. 38.*

EX HENRICHO VII.

PAG. 363.

265 Abeunte Henrico Duce in ſuam Carinthiam, Etcum.] *Vt omnem tum huius tum præcedentis periodi ſcabritiem effugias, & mendã quæ ex tranſpoſitis quibuſdã verbis ineſt tollas, cenſeo hunc ad modum vt legas:* regnum Bohemiæ tum occupauit, ſed à Baronib. doſitui habitus. Ioannes hic filius Henrici regis eligitur (abeunte Henrico Duce in ſuam Carinthiam) & cum regina coniuge ſua Pragæ à Moguntino archiepiſcopo (ad quem ius coronationis ſpectat) coronatur, pridie Nonas Februarii, anno ſaluationis noſtræ M. CCC. XI. *Vide ſuper hoc loco etiam ea quæ infra in Ludouico Quarto ſcripſimus. Quæ autem anno Henricus hic Septimus fuerit in illuſtriſſimos Principes Auſtriacos, qua de re Cuſpinianus ſcribit Pagina ead. verſu 51. habes non prorſus idem alius ex tripeoribus relatum apud Spiegellium in libro 2. parallel. Æn. Sylnus ad Antonium Panormitam, de dictis & factis regis Alphonſi. Errata quædam alia leuicula huius & ſequens. Paginarum ſciens tranſeo.*

PAG. 366.

266 Eiſque poteſtatem reddendi adimit] *Neſcio quidem an hic pro verbo* reddendi *aliud quoddam legendum ſit, an potius emiſſa vox iura. V. altero poſt pro* excitum, *lege* exercitum. *Pag. 367. v. 37. ante verbum* maceraint, *interſere voculam* ſe. *Pag. 368. v. 2. pro* Alberti, *lege* Rudolphi: *quia Ludouicus Quartus Bauarus Imperator filius fuit Mechtildis, filiæ Rudolphi Imperatoris, & ſororis Alberti regis, vti infra in vita eiuſdem Ludouici author ipſe narrat.*

EX FRIDERICHO PVLchro.

PAG. 370.

267 *Admonitione haud indignum fuerit, hunc Fridericum a quibuſdam ſcriptorib. prætermitti in Catalogo Cæſarũ: contra a quibuſdã referri, & quidem inter Friderichos tertium. Et de hoc proculdubio intelligẽdus eſt Iacobi Aluaroti locus, dum initio tituli de pace tenẽda, in Vſibus feudorũ, de Friderico ſecundo, eius ſanctionis authore, narrans, hæc verba ſubiungit: Vltra iſtos reperio inſuper & alium Fridericũ tertium, de quo in iure noſtro nulla habetur mentio, cum regnauerit poſt quã omnia iura, etiã nouiſſima emanauerunt, paucaq; de eo à ſcriptorib. mentio fiat, cum pauca de ſe memoratu digna reliquerit. niſi quod reperi libellũ quendã editum per recolendæ memoriæ dominum Rolandinum de Plateola compatriotam meum, ſibi intitulatum. Libellum vero iſtum fuiſſe ſcriptum de diuerſis regibus, vbi eorum in iure extet mentio, & qui inungantur & coronentur, & qui minus, deprehenditur ex eodem Aluaroto in tit. Quis dicitur Dux, comes vel marchio. Cum autẽ de Friderico tertio vt iam defuncto loquatur Aluarotus, ipſe mortuus Anno Sal. M. CCCC. LIII. quo tempore Maximiliani Cæſaris pater, crebriore hiſtoricorum conſenſu dictus Fridericus tertius nondũ diu imperauerat, prout poſtea annis plurimis imperio præfuit, liquet Aluarotũ de hoc Pulchro eſſe accipiendum. Pag. 369. verſ. 34. pro* Eytzging, *lege* Eytzing, *cuius celebris & potẽtis in Auſtria familia gentilibus quondam proprium fere fuiſſe, vt in dominos cornua erigerent, rebuſq; ſtuderent nouis, oſtendunt quicunque eundem Fridericũ patrem Maximiliani ſcripſere: & Vlricum quidem Eytzingerum, eiuſdem Friderichi Imp. conſiliarium, ſed tamen in ipſum improbe factioſum, narrat Cuſpinianus infra in eodem*

Fri-

Digitized by Google

Friderico, Pag. 409. ver. 56. & ſequent. & attingit Æn. Sylnius lib. 3. in Ant. Panor. de dictis & factis Alphonſi regis, cap. 14. Pagina 370. verſu 42. vbi ſtratagema Auſtriacorum narratur, puto è multis cum quoque in Cuſpiniano locum vnum eſſe, in quo tum verba, tum narrationis ſeries quadā aptior deſiderātur. Quod enim ex Friderici ad exploratorem verbis ſtratagema deprehendit? Videndus itaque hac de re Iacobus Wimphelingus cap. 44. Epitomes rerum Germanicarum, è quo hic locus tranſcriptus videri poteſt. Secundo, inquit ille, maximis copiis comparatis ad Bruſcam Alſatiæ fluuium conuenere (qui fluuium Alſam per nobilem Argentinam ducit) ibique longius ſtatiuis collatis, prælium vtrinque pepigere. Videns tum Fridericus Bauarum peditatu abundare, ſtatuit & ipſe equitibus equisque dimiſſis pedes pugnare. quo viſo ſtratagemate, Ludouicus Bauarus in fugam verſus, in Bauariam ſe recepit. Hoc Wimphelingus, omnino ad hunc locum & ſtratagema probe intelligendum perneceſſarius: præſertim quod ea quæ apud Cuſpinianum præcedunt, de Ludouici numeroſo validoq; equitatu expreſſius aliquanto, quam de peditatu perperam commemorare, tantoq; plus ambiguitatis inducere videntur. Attingitur hoc idem quoque ſtratagema in Paralipomenis Vrſpergenſis adiectis.

PAG. 371.

268 At Bauari pedites, qui ſe fugæ commiſerant, reuocantur.] Ex verbis quæ ſtatim ſequuntur (ſcilicet, equisque dimiſſis, pedites prælium renouant) itemque ſtratagemate conſimili, quod proxima Annotatione iam explicauimus, clare liquet, ab authore equites hoc ſcriptum: & a dormitante librario dictionem pedites, ex verſu inferiore perperam huc quoque tractam fuiſſe. Velim quoque lectorem expendere id etymon, quod author paulo ſupra verſu 11. reddit de prato in quo pugna commiſſa, nimirum poſtea nomen ei inditum aſſerens Behtwiſen, a captis ibi hoſtibus. Non equidem abſurdum eſt, ac redditur idem etymon per Iohannem Auentinum in hiſtoriis (ſi modo recte etiamnum memoria teneo, quæ raptim in iis manuſcriptis aliquando apud amicum percurri potius quam legi) attamen mihi aliquando propius vero videtur ita dictum hoc pratum a Behd id eſt bello. Neque enim dubium eſt ſuperioribus ſeculis apud Germanos bellum dictum Behd (quod Baioarii, Auſtriaci, & his finitimi alii populi vulgo pronunciant Beh:) vt in legibus Longobardicis fere ſcribitur Feda & Fedoſus, pro bello & hoſte) & inde Benchden/ id eſt bello impetere aliquem: qua de re videri poſſunt, quæ ipſo copioſe ſcripſi in Notis in Tabellas Gallicanarum vocum Caroli Bouilli. At huic prato eo magis quidem a bello nomen indi potuit, quod ibi non modo bellatum & pugnatum, ſed poſt multas dimicationes alias, inter hoſce duos principes iuſto prælio debellatum fuit, Deo certam plenamque tandem victoriam Baioariis largiente. Vt vero hoc meum etymon (cui etiam locus ex vernaculis quibuſdam Genealogiis adſtipulari videtur, Annotatione proxima afferendus in medium) aliquis genuinum eſſe neget: tamen mihi non perſuadebit, prius illud, a captiuis deſumptum, eſſe conuenientius: quoniam eo nomine potius Bahtwiſen/ aut Fangwiſen dictum oportuiſſet. Equidem ſocer quoque meus piæ memoriæ Georgius Bohemus, cognomento Spies, Iuriscos. & olim ſub illuſtriſs. optimisque Principibus & Epiſcopis, Erneſto Baioario, & Philippo Palatino, Cancellarius primum Patauienſis, deinde Friſingenſis, in Annalibus a ſe congeſtis, ſuaque manu ſcriptis, hoc ipſum pratum Behtwiſer/ appellat, proximeq; Ampfing ſitum narrat. In Hadonis verſione legitur Wehtwiſen/ neſcio an culpa librarii magis, an quia forte ipſe Hado non ad verbum Bahen/ id eſt capere, ſed captiuorum calamitatem reſpexiſſe Cuſpinianum, & Behd dolentis particulam opinatus ſit.

PAG. EAD.

269 Cui ominoſum nomen Trawſint.]. Nihil in hoc nomine ſiniſtri ineſt ominis. Apparet itaque ab authore fuiſſe ſcriptum Tranſnitz, quod nomen arcis & alii hiſtorici produnt, lingua noſtrate Germanica idem ſonans, quod Latine dixeris, ne fidas. Bruſchius quidem in vernacula deſcriptione Egræ ſuæ memorat, Fridericum a Ludouico prælio victum annos tres totos captiuum detentum in Triſeneck arce Auſtriæ. At vero nec Auſtriæ partem vllam Ludouicus poſſedit: nec ſi poſſediſſet, hoſtem captiuum ad ipſos prouinciæ eius limites adducturus, atque Auſtriacis cuſtodiæ eximendū quaſi vltro oblaturus erat. Deniq; vbi locorum in Auſtria eſt hodie, olimue fuit, arx illa Triſeneck? Ipſe igitur Bruſchius viderit, quem iſta in aſſertione, adeo non veroſimile, ſecutus ſit authorem. Nauclerus quidem Generatione 45. arcem vocat Triſeneck, ſed de Auſtria ille verbum nullum. Forte & ipſum nomen arcis, librarii apud Nauclerum deprauarunt. Quum hac ipſa de re mihi cum nobili Dom. Vigulco Hund de Lauterbach, vetere amico (viro non minus hiſtoriarum perito, quam iuris & iuſtitiæ conſulto, hodie illuſtriſſimo Principi Alberto Comiti Palatino Rheni, vtriuſque Bauariæ Duci, a ſecreto conſilio) incidiſſet aliquis de ſermo, videbatur ipſi, arce oppidi Landshuet Friderico cuſtodiā fuiſſe, olim ſcilicet dictam Tranſnitz. Cæterum quia Landshuta iam diu ante Friderici captiuitatem condita, arcis nomen illud primum obſcuraſſe, inq; ſuum tranſtuliſſe videbatur: cenſebam ego intelligendū potius de arce Tranſnitz quæ in Norico eſt, non longe ab Hemmawsidq; ea quoq; cōiectura, quod Seyfridus Schweppermānus, qui capitaneus in prælio iſto egregiā inprimis Ludouico operam nauaſſe ſcribitur, in monaſterio Caſtello, quod eodem eſt in Norico, tumulatur: nimirum eius regionis incola, & cui ſpectata virtutis fideique viro potius quam cuiuis alii Fridericum cuſtodiendum Ludouicus commiſit ipſo in Norico: præſertim cum amicū belliq; ſocium haberet Ludouicus, non modo Bohemiæ regem, ſed etiam Marchionem Brandeburgenſem, ac deinde Noricum vndequaq; tutum. Iudicet lector ipſe, aut potius ex hiſtoriis aliquibus certius ſibi inueſtiget. Hæc quum iam annotaſſem, Lector candide, incidi in manuſcripta Chronica vernacula, ſeu potius genealogias quaſdam illuſtriſſ. Ducum Bauariæ & Comitum Palatinorum Rheni.* Liber eſt anonymus, niſi quod circa recentiora quidam Mathias a Kemnaten inſeritur, qui ſubinde neſcio quo ingenii impetu in diuerticula quædam concedens, ac præſertim Fridericū illum è Comitib. Palatinis patrum memoria bellatorem inclytum, Iouem nempe ſuum, magnifice prædicat, ac ſingula eius bellica facinora aliquot hexametris decantat. Ea ſane Chronica quo loco noſtrum Ludouicum tractant, hac in controuerſia pro nobis pronunciant, ſiquidem vera ſunt quæ lingua vernacula ad hunc modum narrant: Anno Salutis M. CCCC. XV. eligebatur Rex Romanorum Ludouicus à Bauaria: itidem Fridericus Auſtriæ Dux, qua de re ingraue conſurgebant bellum. Eaque Anno M. CCCC. XXIIII. in profeſto Sancti Michaelis, inter Mulderfium & Oetingam, in prato cui lingua patria nomen Beichwiſen/ magnum committebatur prælium, in quo vincebat Rex Ludouicus, & capiebat Ducem Fridericum, eumque ducebat in arcem Trenſennitz vocatam, prope Nabpurg. Atque eo ipſo anno electionis duorum regum tanta erat annonæ caritas, quod ſcapha ſiliginis in Bauaria veniret quinq; libris Ratiſponenſibus, & ſexaginta nummis. Hæc Chronica illa. Latinum compendium deprauate habet Tranſenitz prope Nabpurg, &c.

Quomodo hi contra Auſtriā hoc in bello ſteterint, narrat Aeneas Syluius lib. 3. ad Panormitan. de dictis & factis Alphōſi regis ca. 10.

* Excuſum eſt nuper an. 1549. Francofor ti apud Iacobum Cyrionū mendoſe admodum eiuſdem ipſius operis Latinum cōpendium, Io. Trithemio abbati Spanhemenſi authori adſcriptum.

Digitized by Google

PAG. 373.

270 Tantum enim eo amore coarcti flagrauit.] *Pro coarcti, voce nihili legendum eſſe mariti, quod Hadio vertit, vel capti, vel adeo vtraque hac, ſatis eſt perſpicuum ex ſequentibus.*

PAG. EAD.

271 Annam ſcilicet, quæ primum regi Poloniæ Ludouico Romano, filio Ludouici Quarti Cæſaris Ducis Bauariæ nupſit.] *Nunquam ego legi hunc Ludouicum Romanum Poloniæ regem fuiſſe. Quare hæc diſtinguenda cenſeo, ac poſt Poloniæ interſerendam particulam* Deinde, poſt, *aut conſimilem aliam, ita vt hæc Annam non bigama (quod alias Cuſpiniani contextus innuit) ſed trigama fuerit. His iam annotatis, cognoui ex nobili & magnifico domino Wiguleo Hund, cuius & ſupra nobis factum mentio, ipſi quoque hunc locum videri inſigniter mendoſum, nimirum quod prorſus noſtram iuxta ſententiam iſte Ludouicus Romanus non fuerit rex Poloniæ, neque adeo ſe legere maritum eius vnquam fuiſſe. Vidiſſe autem ſe pictam Genealogiam Ducum Auſtriæ, vbi continebatur, Annam hanc cuidam Duci Poloniæ nupſiſſe, ſed de qua in Chronicis Polonicis nihil inueniret. Nos, quod ſine authore conijcere dabatur, attulimus.*

PAG. EAD.

272 Quarum data ſunt Vlmæ, Anno Chriſti M. CCC. XXVI. feria tertia. 12. die. 12. anno Imperii.] *Aut pro* feria tertia, *legendum eſt menſis alicuius nomen: aut pro vocibus* 12. die, *legendum feſtum aliquod, præmiſſa dictione* ante *vel* poſt. *Et hoc quidem magis arridet, quoniam & verſu quarto ſupra conſimilis extat Datæ formula, ſcilicet* Monaci, feria quinta ante natiuitatis Mariæ, &c. *Literas autem poſteriores, de quibus hic Cuſpinianus narrat, vtriuſque partis rato adſenſu haud vnquam ita conſcriptas atque editas fuiſſe, vt ad effectũ peruenirent, res ipſa loquitur: & nominatim in Vienna latius ſcribit, hunc Fridericum contra Ludouicum Bauarum aduerſam expertum fortunam: ad poſtremum Galliæ & Hungariæ regum interceſſione liberatum, titulo tantum regis Romani contentum, patris deinceps munia in Auſtria obiiſſe, &c.*

EX LVDOVICO QVARTO
Batoario Imperatore.

PAG. EAD.

273 Quam occidi iuſſit, ob falſam ſuſpicionem cum milite quodam in Werdea, in Cæſarea monaſterio ordinis S. Benedicti ſepulta.] *Geminum, niſi fallor, hic ſubeſt erratum: primũ quidem circa diſtinctionem, quæ perperam eſt ſcripta poſt* Werdea, *nempe innuens Imperatorem eo in oppido concepiſſe ſuſpicionem in militem iſtum, vt ab Auguſta adamatum, quum ſane de ipſo loco ſiue affectati adulterii, ſiue domicilii militis parum conſtet: atque ſequentia, vt mox demonſtrabitur,* Werdeam, *vt oppidum in quo ſepulta iaceat Auguſta, deſignent. Alterum erratum eſt in dictione* Cæſarea, *quæ hercle primo aſpectu me eo induxerat, vt crederem hanc Imperatoris vxorem ſepultam in monaſterio quod appellatur Caſaren, ſeu Caſarienſe paſſus mille plus minus a Werdea in ſeptentrionem diſtans. Sed cum ſcirem id monaſterium eſſe inſtituti Ciſtercienſis, conijciebam perperam ſcriptum* Cæſarea, *pro* Cæſareo: *ac totum locum ſic eſſe legendum:* quam occidi iuſſit, ob falſam ſuſpicionem cum milite quodam, in Werdea, in Cæſareo monaſterio ordinis Sancti Benedicti ſepulta. *Per inſtauratam vero dictionem* Cæſareo, *intelligebam monaſterium S. Crucis, quod eſt Werdeæ, putans nimirum & a Cæſare quopiam iam olim id eſſe fundatum (indeque Cuſpiniano vocatum Cæſareum) & ordinis Benedictini, vt qui recordari videbar ante annos plurimos in eodem vidiſſe nigro veſtitu monachos, etſi de neutro quicquam haberem ſatis exploratũ. Quumque hoc ipſum recens in margine codicis mei annotaſſem, euenit forte fortuna, vt idem Dom. Wiguleus Hund, de quo & paulo ſupra, ab illuſtriſſimo, deque nobis optime merito principe Wilhelmo vtriuſque Bauariæ Duce ac Comite Palatino Rheni de componenda quadam controuerſia legatus, aliquot dies Aquiburgi in patria mea (vbi tum hæc per otium commentabar, quemadmodum in Nuncupatione pluribus expoſui) commoraretur, & Cuſpiniano meo eius cauſa commodato vteretur, atque imprimis hanc coniecturam noſtram diſerte confirmaret: aſſerens ſibi teſti oculato conſtare, imperatricem illam, de qua hic mentio, ſepultam eſſe Werdeæ in monaſterio S. Crucis, in ſacello quodam, ſub eleuato lapide, & ſine cum inſcriptione: idque monaſterium eſſe profeſſionis Benedictinæ. quod libuit ad tollendam omnem huius loci mendam & ambiguitatem adſcribere, præſertim quum interpres non modo vtrumque amanuenſis erratum recta hic ſecutus ſit, ſed etiam ex Cæſarea ipſa nomen oppidi fecerit, vbi eſſet monaſterium id Benedictinum. Sed quis ſcriptor Latinus in tali formula orationis præpoſitionem nomini proprio vnquam addidit, appellatiuo aũt detraxit? Cõtrarium autem vſurpant omnes. verbi gratia: Nemo dicit, in Roma ſepulta, monaſterio S. Pauli. Sed hoc modo omnes: Romæ ſepulta, in monaſterio S. Pauli.*

PAG. EAD.

274 Monaſterium in Bauaria ſupra Anitam.] *Nihil dubito, ab authore ſcriptum fuiſſe* Amram. *Nomen autem illius fluuii, qui locorum, patriæ & linguæ vernaculæ obſeruantiores ſunt Bauari, fere ſcribunt* Ambram, *diciturque tractus omnis ſecundum eum fluuium ad aliquot miliaria* Ambergew, *id eſt* Ambræ rus. *Flumen ipſum, vt pleraque alia Bauariam vberrime irrigantia, ex Alpibus oritur: ac paulo ſupra id monaſterium, de quo hic authori eſt mentio, lacum efficit valde amplum & piſcoſum.*

PAG. EAD.

275 Qui Mechtildim Adolphi regis Romanorum de Naſſaw.] *Hic opinor verba librarii incuria eſſe transpoſita, atque hoc potius ordine ſcribenda,* qui Mechtildim Adolphi de Naſſaw regis Romanorum. *Hanc vero ipſam rem author narrat ſupra quoque, ad finem Imperatoris Adolphi, Pag. 357. Item de Ludouici huius ſenioris tribus vxoribus, ſub finem Rhodolphi Imperatoris, Pag. 355.*

PAG. 374.

276 Liberis caruit, vnde maximam iacturam paſſus eſt.] *Pudendus hic quoq; ſubeſt eiuſdem librarii lapſus, vt quem ipſiuſmet Cuſpiniani narratio ſub finem huius Ludouici aperte prodit: vt taceam quæ paſſim de huius Imperatoris filiis idem commemorat. Maior etiã culpa eſt in Hadione interprete, qui erratũ tam craſſum non perceperit. Legendum enim ſine omni eſt controuerſia,* literis, *pro* liberis: *id quod & proxime ſequentia verba clare oſtendunt, cum inquit,* Etſi alioqui haud imprudens eſſet. *Oſtenditur idem quoq; non obſcure infra ſub initiũ Caroli Quarti, ſcilicet Pag. 382. verſ. 1. dum inquit author:* Nam in Ludouici dedecus atque oppreſſionem, & quod literis ac multarum linguarum peritia ornatus eſſet, Carolum Cæſarem delegauit. *Non ſatis equidem ſcio, an Cuſpinianus hic ſpectauerit ad perfidum illud commentum, quo Imperator hic optimus per Cancellarium ſuum, Magiſtrum Vdalricum Auguſtenſem, imprudens in ſummi põtificis Ioannis XXII iram, odiumq; nunquam expiabile ſcribitur fuiſſe deductus.*

Quomodo id euenerit, narrant Chronica Norimbergenſia,

burgenſis, quæ & ipſa noſtram in hunc locum emendationem euidenter comprobant: & expoſita Papæ & Cæſaris diſcordia, ſubiciunt hæc verba: Fuit autem vir prudens, ad regnum idoneus, Latinam tamen linguam ſuo damno non intellexit. Ferunt igitur huius diſcordiæ inter Papam & imperatorem Vdalricum de Auguſta Secretarium ſuum extitiſſe authorem. Is ob diffamationem Norimbergæ per 15. Prælatos ſe inſontem reddens, in vindictam literis regis inſeruit, ſummum Pontificem beſtiam ortam à mari, & alia conuicia eo ignorante ſcripſit, quam vltima ætate fatebatur, de qua re Imperator admodum doluit. Sic Chronica illa.

Quanquam vero eandem fere ad modum inuenimus narratum in Genealogiis illis manuſcriptis Ducum Bauariæ, quas etiam ſupra in Friderico Pulchro citauimus, ſiue Trithemius, id quod vero ſimilius videtur, ſiue Kemnatenſis eas congeſſerit: attamen hoc verum eſſe, non magis ego vnquam in animum meum inducere potui, quam quod bello inter Fridericum Ænobarbum, & Alexandrum tertium Papam quidam conſimile argumentum prætexunt: ideo nempe ortam inter ipſos ſimultatem, quæ deinde in apertum bellum proruperit, quia Papa ipſe quadam epiſtola ad Cæſarem ſcripſerat, ſe non modo coronam regiam, ſed quodcunque præterea aliud beneficium libentiſſime animo ipſi collaturum. Interpretatum enim Fridericum, beneficium, ex vulgari & barbara ſignificatione pro feudo: tanquam ſe patronum, Cæſarem vero clientem nuncupaſſet. Mirum vero Alciatum, virum doctum & cordatum, narrationem Radeuici Præpoſiti Friſingenſis, rerum Ænobarbi li. 1. cap. 9. & 10. eum ad modum accipere voluiſſe, vt accideret: Ea fuit in ipſo Friderico, commotaque ipſius doctrina, quæ tot ſcelicet ciuitatum excidio lueretur, quot deinde conſtat ab ipſo Friderico tum fuiſſe dirutas. vt verum ſit quod inquit Horatius,

Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.

Nos certe hoc loco pro vtriſque optimis Imperatorib. Bauaro & Ænobarbo elucubrata Apologia integra, luce ipſa clarius oſtendimus, & fabulam illam de Ludouico Bauaro vanam, falſam & tralatitiam eſſe: & Ænobarbum non tam de verbis, quam reb. ipſis contendiſſe, atq; in ſumma longe alias fuiſſe ſummis Pontificib. in hos Imperatores odiorum cauſas: & quæcunq; tandem ea fuerunt, ſaltem negocia ipſa controuerſa a Pontificis ea animorum impotentia, faſtu & acerbitate tractata, vt horundem Imperatorum vbiq; maior modeſtia, manſuetudo, humanitas, adeoque innocentia, pietas & iuſtitia eluceat: vtcunq; inſignis ille theologus Albertus Pighius Campenſis, Pontificiorum Hector, li. 5. ca. 14. & 15 Eccleſiaſticæ hierarchiæ, cauſam huius Ludouici ita propoſuerit atque explicarit, vt vniuerſam eã damnaret. Sed voluiſſe ipſum eo in argumento, ac præſertim lib. 6. Romanorum Pontificum auribus aliquid dare, iampridem etiam catholicum, veritatis amantiſſ. theologum, virum Eccleſiaſticum, doctrina & vita ſanctimonia, nuper dum viueret, cum primis ſpectatum, ſuo pronunciaſſe: & vbi neceſſe ſit, ipſius cenſuram autographam ea de re in medium proferre poſſum. Neque vero noſtro ex capite iſti Apologiæ noſtra hoc glorioſe arrogamus, ſed potius concordi ex calculo amicorum aliquot, tam eccleſiaſticorum quam laicorum qui catholica in religione iuxta nobiſcum verſantur, & eccleſiæ ſtatum a fœdis & perniecioſis abuſuum & vitiorum monſtris repurgatum, ſartumque & tectum (quod aiunt) iampridem pio zelo, ſed hactenus fruſtra optant, ac ſuper ea Apologia ipſis exhibita conſulti, etiam ſcripto ſua ſinguli nobis candide & libere expoſuerunt iudicia. Attamen & ſponte noſtra, & præcellentis cuiuſdam amici beneuolo monitu, hoc tempore domi retinere eandem, quam in publicum edere maluimus. Vt vero præſentem Cuſpiniani mendam deniq; finiam, illud vnum breuiter adiicio: quæcunque tandem huic Ludouico noſtro ex literarum inſcitia (quæ ſane culpa non tam ipſi quã eius parentibus vel potius ſeculi ipſius infelicitati eſt imputanda) quoquo modo calamitas obuenerit, exemplo ipſum eſſe, quod non modo deceat, verumetiam expediat, viros principes ſcire literas, præſertim eas quæ recte ac ſecus geſtorum exempla commonſtrant: id quod facit hiſtoria. Poſtremo qui ſuper iis quæ Pag. proxima, ſcilicet 376. & pag. 378. Cuſpinianus narrat, de ſanctiſſima conſtitutione quam Ludouicus Francofurdiæ in conſeſſu principum omniumque nobilitatis Germanicæ ſuper ſtabilienda electi Imperatoris poteſtate promulgarit, exactius omnia cupiat cognoſcere, ipſumq; Conſtitutionis tenorem legere, is adeat doctiſſimum Hieronymi Balbi de Coronatione Imperatoris libellum, præſertim c. 17. 18 19. & 20. vbi & iuris Pontificii interpretes non immerito taxat, qui abſurda & iniqua multa adſtruunt, dum veteres Cæſarum nõ tenent hiſtorias.

Pag. ead.

277 Margaritam habuit vxorem, filiam Henrici regis Boemiæ, Ducis Carinthiæ ac Comitis Tyrolis, auunculum vero Meinhardi Ducis Carinthiæ, ex Anna Venceslai Boemiæ regis filia.] Hoc quoque loco eadem clariſſ. vir Wigulæus Hund, cuius ſuperius cenſuram ſemel atque iterum adduximus, ad codicis noſtri marginem ſua ipſe manu adſcripſerat, pro dictione auunculum, legendum eſſe neptem. Probari enim hoc putabat ex ipſius authoris verbis, quæ ſupra in Henrico VII. Pagina 363. verſu 41. ita extant: Henricus enim Carinthiæ Dux, filius Meinhardi Comitis Tyrolis & Ducis Carinthiæ cum ſororem Venceslai iunioris Annam vxorem haberet, regnum Boemiæ tum occupauit. Hæc Cuſpinianus ibi: è quibus ſane perſpicue conſtat, Margaritam fuiſſe Meinhardi neptem, ſcilicet ex filio Henricho. Peperit quidem & ipſa Margarita Meinhardum filium ex marito altero, nempe Ludouico Marchione Brandeburgenſi, filio huius Ludouici IIII. Imperatoris, quod author mox narrat: fiet autem præterea locus præſens, meo iudicio, aliquanto etiam clarior: ſi verba iſta, neptem vero Meinhardi Ducis Carinthiæ, reiiciantur omnino in periodi finem, aut certe in parentheſi legantur, ita vt plane intelligatur, quis, quã ex vxore Margaritam iſtam genuerit, & præterea quem ipſa auum habuerit, ſcilicet hoc modo: Margaritam habuit vxorem, filiam Henrichi regis Boemiæ, Ducis Carinthiæ, ac Comitis Tyrolis, ex Anna Venceslai Boemiæ regis filia, neptulam vero Meinhardi Ducis Carinthiæ, &c. Nam & ſæpe alibi ſolet Cuſpinianus hoc in genere demonſtrationem non modo patrem, ſed & auum vtrunque recenſere. Exemplum habes in adducta paulo ſupra Pagina 363. verſu 24. dum inquit: cui deſponſauit Eliſabetham puellam grandiuſculam, & proceræ ſtaturæ, Venceslai ſenioris, filii Ottocari olim regis Boemiæ filiam, neptem Rodolphi regis Romanorum. Potuit vero vox illa auunculum, inde huc irrepſiſſe, quod fortaſſis author ſcripſerat neptulam (quam vocem quidam non abhorrent quum & Plautus ſub finem Militis glorioſi, nepotulum dixerit) atq; amanuenſis minus adſequens quod ſcriptum erat, dictionem ſpuriam pro germana ſuppoſuit: aut quod ipſo quoque bene deſcripſerat, ab operis typographicis poſtea ſuit deprauatum. Quem interpres ipſe ſibi hic ſenſum effinxerit, contra hiſtoriæ veritatem, ac Cuſpiniani verba, referre ſane indignum cenſeo. Mox autem Pag. 374. v. 21. pro diſceſſit, ſuſpicor ab authore ſcriptum fuiſſe deceſſit. Mox vbi ſcribitur, Imperator Ludouicus in Meranum conceſſit, cum duobus filiis.] forte rectius legetur Meranum.

Digitized by Google

Quum enim Cuſpinianus hic narret, Ludouicum Imp. aliquot conſentientibus Imperij principibus domo abijſſe ad conficiendas filij Ludouici nuptias cum ea ſponſa, cui Tyrolis comitatus, vna cum Ducatu Carinthiæ dotalis erat, haud dubie in id oppidũ itum intelligit, quod hodie quoque Comitatus Tyrolis caput eſt, ad Athefim flumen ſitum, Meranum appellatum: olim famigeratum a Ducibus inde nominatis, qui nempe hunc titulum præferebant, vt Marchionum Hiſtriæ, Duces Meraniæ, & de Andechs (quod ſitum eſt in Bauaria, hodieque vocatur Sanctus mons) domini Atheſis ſcriberentur. Habent Cœnobita Wiltinenſes ſub Oeniponte peruetuſtum diploma, in quo illuſtris Marchio Hiſtriæ, & filius eius Berchtoldus Dux Meraniæ & Hiſtriæ, tum huius quoque filij Ekebertus, Otto & Henrichus, hereditario iure ſibi ſuccedentes memorantur. Atque hæc nos aliquando familiari in colloquio edocuit nobilis vir Chriſtoph. Mellingerus, iuxta & vtriuſque iuris & bonarum omnium artium peritia & ſingulari facundia inſignis, nuper Iudicij Cameræ Adſeſſor laudatiſſimus, nunc vero Roman. regiæ M. conſiliarius aulicus, noſtri quidem diſcipulus ſemper amicus, vereq; beneuolus & fidelis: imo vero tanta gratitudine & pietate in nos adfectus, vt vix parentis Ludouici (quem adhuc in Senatu regio Oenipontano incolumem habet, virum in omni vita longe optimum, & veritatis vbiq; cultorem ſeueriſſimum) poſſit eſſe obſeruantior & amantior: facitque mutui hac noſtri amoris arctiſſima coniunctio, vt pro virtutibus ac meritis præclaris, quæ iampridem in hoc iuuene inſigniter enituerunt, eius nomen hic ampliore prædicatione exornare non audeam. Quanquam qui eum habent cognitum, nihil me hic amicitiæ tribuiſſe, imo intra modum & merita ipſum a me prædicatum fatebuntur. Præterea autem idem D. Chriſtoph. Mellingerus aiebat, ſpectabilem virum Georgium Rhœſchium, Secretarium regium apud Oenipontem, ex monumentis Principum Auſtriæ collegiſſe dictorum Meraniæ Ducum genealogiam, atq; vltimum Ducem Bertholdum fuiſſe nominatũ. Lazius in Vienna horum quoque Ducum pluribus meminit verbis: ſed Meraniæ ipſe quoque Duces appellans. Sine autem Marania, ſiue Merania, hi Duces olim dicti fuerunt, non dubium eſt, apud Abbatem Vſpergenſem, quo loco mortem Friderichi Barbaroſſa narrat, & Bertholdum Meraniæ Ducem recenſet, in margine a ſciolo male additum, pro Meraniç *forte legendum eſſe* Moraniæ. *Sic quoque ſuperius in Friderico II. Imp. pag. 339. verſ. 30. quo loco cæteris inter Papam & Imp. pacificatoribus annumeratur Ottho Dux Meroniæ, credo prorſus non* Moraniæ, *ſed* Meraniæ, *aut* Meraniæ *reponendum eſſe.*

Pag. 375.

278 Etſi alij Molœciæ id factum ſcribant.] *Lege* Modœciæ. *Abeſt hoc oppidum ad decimum lapidem a Mediolano, quondam regni Italici ſedes, quod Cuſpinianus noſter ſupra in Lothario Saxone pagina 312. verſ. 42. ſcripſit: ibiq; coronam ferream ab Imperatoribus accipi ſolitã, idem author eſt ſupra in Henrico VII. pag. 364. verſ. 31. Conſentiunt tum plerique alij, tum Io. Nauclerus Generatione 46. de Carolo Quarto Imperatore ita ſcribens: Mediolani vero cum coniuge ſua, allata corona ferrea, quæ eſt in Eccleſia Modoecenſi apud S. Ambroſium, per Mediolanenſem archiepiſcopũ coronatus eſt. Exactius vero eam rem omnem Hieron. Balbus in libello de coronatione Imperatoris, cap. 21. & Iacob. Spiegellius in Scholiis ſuper libr. 8. Ligurini expoſuere.*

Quare autem facultas coronandi Romanum Imperatorem a Mediolano tranſlata fuerit Modoetiam copioſe narrat Gaudentius Merula de Gallorum Ciſalpinorum antiquitate lib. 2. ca. 9. quo loco & Moguntiacum ipſe vocat, & Radenico Modoitum vocari refert: ac tandem Ludouicum hunc noſtrum & ingratitudinis & perfidiæ nota aſpergere non veretur, ſcilicet quod Galeatium, de quo ſupra ſermo, Imperatoriam dignitatem contra ipſum quoq; Romanũ epiſcopum propugnantem, Modoetiam in carcerem abduxerit. Sed optarem ego ex Merula audire, quo iure, quanta authoritate ipſe Galeatius conatus ſit optimum Imperatorem prohibere, quo minus pecunias a populo Mediolanenſi exigeret? Nuſquam hercle in hiſtoriis lego, Galeatij patre Mattheum (quidam Mapheum vocant) Inſubriæ regem, aut Mediolani ducem fuiſſe: ſed tantum eius vrbis adminiſtrationem ab Henrico VII. Imperatore ipſi, vt validioris factionis capiti prępotenti permiſſam magis quam crediderim: ac diu poſt per Io. Galeazium Vicecomitem, Galeatij ſecundi filiũ, Stephani nepotem, huiuſq; Matthæi pronepotem, Ducatus Mediolani titulum a Wenceslao ignauo illo Imperatore (Iouius vbiq; in Vicecomitibus hunc Ladislaum perperam vocat) Anno Salutis M. CCC. XCV. florenorum centum millib. redemptum. Quid, quod etiam ipſi Duces Imperij ſuppetias debent Imperatori pro Rep. belligeranti?

At hunc Ludouicum Cæſarem optimum, paciſq; in primis ſtudioſum, vltro in Italiam maximis precibus ac pollicitationibus vix tandem Matthæus extraxerat, non tam Imperatori conſultum cupiens, quam ſuæ tyrannidi timens a Guelphico fœdere, inter Carolum regem Apuliæ, S. Pontificem, ac Florentinos inito. De vtraq; re libet in medium afferre Blondi, hominis Itali, ac Germanis haud temere æqui, teſtimonium. Is lib. 9. Decadis 2. ita ſcribit: Sub ipſum Caroli aduentum Ioannes Romanus pontifex Ioannem Vrſinum Cardinalem in Italiã legauit, cui factionis gratiam multos in Italia fauore ſperauerit adiuturam: amboq; principes de reb. gerendis cõmentaturi, Florentia cõuenerunt. Quantumq; hi Guelfos, tantundem Galeatius vicecomes Gibellinos de Hetruria in ſpẽ victoriæ adniteb atur attollere. per quẽ tepore factionis Gibellinæ principes Itali Bauarum in Italiam precib. pollicitationibusq; vocatũ deſcendere coegerunt, qui ſuperatis Alpibus Tridenti ſubſiſtens, nullis precibus, nullis promiſſionibus, vt progrederetur vlterius, adduci poterat: niſi eo delati Galeatius vicecomes, Guido Petramala, Scaligeri, Carrarienſes, Eſtenſis, Bonacoſa, & Caſtrutij oratoris vi propemodũ adhibita extraxiſſent. Brixiam itaq; Mediolanumq; peruenit. Tyrannicam autem fuiſſe Matthæi dominationẽ, idem de Henrici VII. Imperatoris in Italiam expeditione loquens, eodem lib. 9. his quidem verbis teſtatur: Mediolanum vrbẽ familiæ duæ, Turriani & Vicecomites, potentatu pares, & hoſtis magis aperti quã æmuli, premebant, pluſq; quam aut ipſi gubernarent, aut a populo permitterentur gubernari: Guidoq; Turrianus Guelfæ, Matthæus vicecomes Gibellinæ factionum principes erant. Hæc ille.

Cuperem vero a Merula id quoq; commiter & bona fide edoceri, quibuſnam Vicecomitum familia ſua apud Mediolanum dominationis initia, fundamenta & progreſſum debeat, a quib. tandem in omni aduerſa fortuna adiuta, ſæpe exitium præſens effugerit, & in eum demq; conſcenderit opũ & potentiæ gradum, vt ipſis quoq; Romanis Imperatoribus Mediolani, quantum iuberent, aut vetarent, præſcribere Vicecomites ſint auſi. Equidẽ Paulus Iouius in Othone Vicecomite diſerte memorat, deficiẽte Gulielmo Monteferato, & rebellantib. Sereſinis, ac Turrianis carcere liberatis, Othonem ipſum a Cæſare Rudolpho magnis miſſis muneribus auxilia petiiſſe: & Germanos equites ab eodẽ accepiſſe, qui in ſpeciẽ prætorianæ alæ corporis cuſtodiæ adeſſent: & quæ vna maxime poſtea contra Comenſes rebellantes, aliaq; bella confecit. Porro quum Matthæo Magno defuncto eius filij

na

ita premerentur à S. Pontificis & Roberti regis Neapolitani & Florentinorum validiſſimo exercitu, vt per aliquot menſes obſiderentur, quo eos inuitiſſime Herculis Alexandri ſuppetias tulit? Certo ab hoc ipſo Ludouico Bauaro Imperatore (quod idem quoque teſtatur Iouius) auxilia equitum poſtularunt, & quingentos galeatos equites ſine mora acceperunt, quorum precipue virtute & vrbem tutati ſunt, & tandem hoſtem vniuerſum apud Vaprium inſigni clade confecerunt. Quin & Albus Galeatii filius acciſis ac prope deſperatis rebus, iuxta eundem Iouium, non aliunde quam ab hoc Imperatore opem quaſiuit: adque eum Piſas profectus, promiſſa pecunia ad ſummã quindecim myriadum, vt paternæ dominationis ſucceſſor appellaretur, impetrauit. Quum autem hic paulo ante cuſtodia egreſſus, tantum pecuniæ inuenire potuerit, quis non credat ipſius patrem & patruos, rebus vndequaque ſaluis, multo maiorem expedituros fuiſſe, ſi bona fide cum Cæſare egiſſent?

Atque vel inde liquido apparet, quod eiuſdem ex fratre nepos Galeatius ſecundus, cũ Violanta filia, Leonato regis Britanniæ filio deſponſa vxore, dotis nomine ducentam illas aureorum nummũ ſolnerit, ſimulque oppida aliquot tradiderit: tum & Iſabella Caroli Franciæ regis ſoror Io. Galeacio filio vxor data Mediolanum veniens, ſocero ducentis millibus aureorum conſtitit. Immenſum quod ibi in ludos, conuiuia & dona eſt profuſum, ſigillatim ipſo a Iouio explicatum: qui & adiicit eum fuiſſe conuiuii nuptialis apparatum, vt relata demum dapes, ad decem millia hominum peruenirent, quũ hercle Ludouicus noſter vix tantum copiarum numerum ſecum in Italiam duceret. Amplius etiam ſtupendæ Vicecomitum opulentiæ teſtimonium extat in Barnaba apud eundem Iouium, his quidem verbis: Incredibile dictu eſt, quantum vtrique fratrum appetita oppugnatæq; Bononiæ conſtiterit, quo nouem bella ex hiſdem conſiſtentibus, cum ſupremo amittendi imperii periculo, paucis annis adduxerat. Ferunt enim in bellicos ſumptus ſupra trecentas myriades ſignati auri expenſas, ita vt mirum videri poſſit tantas pecunias ex vrbib. imperio ſubiectis imperari atque exigi potuiſſe, quũ ambo fratres pari atq; inſatiabili mutuæ æmulationis libidine ad inſaniam ædificantes, multo maiorem pecuniam in calcem & lateres contuliſſe videamus.

Recenſet vero Iouius ibidem Barnabæ regia aliquot opera, vt paulo ante Galeatii ſecundi, eiuſdem fratris, atque mox ſubiungit: Sed vel immenſas ærarii diuitias vix ducalis ſumptus exhaurire facile potuerunt, quum numeroſam prolem filiarum nobiliſſimis Europæ principum domibus inſereret: quarũ omnium dotes, cum luculentis mundi muliebris apparatu, vicies centena millia aureorum nummum exceſſiſſe conſtat. Nec tot ſumptus vel immodice facti Barnabam deterrebant, vt quicquã de ſplendore vitæ remitteret, quum filias diuerſis magnis in domibus, cum frequenti & liberaliter ornata familia alendas arbitraretur. Hæc omnia ſi Iouius vere narrat, quod nemo quidem dubitat: nimis profecto andacter, ne dicam aliud, idem ſcribit, auri potiundi diram cupiditatem in Ludouico Imp. profundam atque infinitam demum apparuiſſe, atque inſatiabili auiditate Mediolanenſi ærario grauem: & importunum eum per eius viſcera cum exercitu fuiſſe, veteriſq; clientelæ, & recentis officii, & hoſpitalis amicitiæ iura facile reſoluiſſe. At enim ipſi, vix Imperatoris vicarii ad inſatiabilem illum è Mediolano & Longobardia reliqua immenſi theſauri colligi poterant: Imperatori ipſi non magis ſuo quam ipſorum cauſa belligerãti trium menſium ſtipendiũ ſoluere non poterat? An nõn Mediolanum Imperatoris atq; Imperii erat, ac nequaquam clientum Vicecomitum? An nõn iidem, vt ſupra eſt dictum, Cæſari magis obnoxii erant, omnemque ſuam fortunam merito Cæſaribus referebant acceptam? ac omne officii genus, vt debitum, neque vlli gratiæ imputandum, exhibebant? Anne ſoli Vicecomites tum in Cæſarem officioſi, & hoſpitales? an ſoli ſoluere pecuniæ? Adiiciã vnum pro multis, & quidem ex ipſis Iouii verbis, quæ ita habent: Interfuit coronationi Ludouici Imp. apud Inſubres & ipſe Canis Scaliger, qui mille equites galeatos, & delectorum peditum aliquot cohortes, ad augendum ornandumque Cæſaris comitatum adduxerat, vt ſtudium ſuum erga Cæſarem oſtentaret. Hic prædita ambitione incenſus, oblata ingenti pecunia, petebat a Cæſare, vt Mediolani Auguſtali iure princeps diceretur. Hæc Iouius. An vero Ludouicus, legitimus veruſq; Cæſar, id præſtare, ſimulq; Vicecomites vno diplomate omni dominatu & opulentia exuere non poterat? Hæc ſi aduertiſſent Merula & Iouius, ſimulq; humanius æquiuſq; cogitaſſent, a Cornelio Tacito prudentiſſime ſcriptum extare, neq; quietem populorum ſine armis, neq; arma ſine ſtipendiis, neq; ſtipendia ſine vectigalib. (quæ Princeps ſupremus pro re nata ſuo arbitrio, neq; cuiuſquam alterius ad præſcriptũ inſtituit) haberi poſſe: nunquam puto dicturi erant, in Vicecomites vllum prorſus Ludouicum patraſſe crimen: ſed recte ipſorum cõpeſcuiſſe tyrannidem, vrbis Mediolanenſis ſtatũ inſtauraſſe, ac ſingulari prudentia futuris proſpexiſſe bellicaſib. nihilque indomitum aut incompoſitum a tergore reliquiſſe. Nam præterquam quod tum Italia vniuerſa inteſtinis factionib. ita flagrabat, vt non modo populi populis vrbeſq; vrbibus, caſtella caſtellis internecino bello, ſed ipſa quoq; vrbs, adeoq; priuatæ ædes ciuili ac domeſtica diſcordia inter ſe conflictarentur: intelligebat circumſpectiſſimus Princeps, quam mobilia eſſent Italorum ingenia, & per quantas ſæpe difficultates ac rerum diſcrimina Cæſaribus Germanis è Roma in patriam fuerit remeandum, dum eos quoque parum fidos experiuntur, quibus ſubſidio venerant, quique paulo ante ſolenni ſacramento Imperatori fidem ſuã atque deuotionem obſtrinxerant: qua quidem cauſa fuit, cur Rudolphus Habſpurgenſis, Imperator eum primis cordatus, Romam non adierit: non minus prudenter quam facete vulpeculam in exemplum adducens Æſopicam, quæ aliarum beſtiarum veſtigiis retro nullis ferentibus territa, leonis ſpecum ſubire noluit. Inde & noſter hic Ludouicus, cum vrbem Italiamq; maturius quam vellet relinqueret pertæſus leuium populorum rebelliones, & proditionem ac venenum, non arma veritus, dixiſſe fertur, quod & Cuſpinianus inferius memorat: Germanorum Cæſares multos veneno, paucos gladio ex Italia depulſos.

Tantum igitur abeſt vt Ludouico vllius poſſit impingi ingratitudinis aut perfidiæ crimen, vt niſi Vicecomitum retudiſſet tyrannidem, ac ſe Imperatorem Romanum oſtendiſſet, Mediolaniquo dominum, merito apud cordatos, eorumq; peritos æſtimatores non ſine timiditatis atq; ignauiæ reprehenſione audiſſet. q eius ſucceſſor Carolus 4. in conſimili negocio non ſimile faciens, à Franciſco Petrarcha audiuit, complurium hiſtoricorum monumentis in omnem poſteritatem propagatum. Cum enim Innocentius Papa ipſum Carolum per duos Cardinales, in hoc a ſe miſſos, Romæ coronari ea conditione permiſiſſet, vt neq; Romæ, neq; in Italia diutius moraretur, ſcripſit ſuper ea re Petrarcha ad Nerium Foroliuienſem his verbis: Omnis poteſtas impatiens conſortis erit, cuius rei ſi quæ antiqua non ſufficerent, vereor ne recens nobis exemplum caſus attulerit, non iam pontifex Romanus principem Romanum Romæ eſſe vetuerit, quod fama loquitur: quem nunc diademate contentum ac Imperii titulo Romani non ſolum patitur, ſed iubet: & quem dici Imperatorem ſinit, imperare nullo modo ſiturus eſt. Ad ipſum quoq; Carolum IV. idem Pe-

trarcha ita ſcribit: *Neſcio quid Romano Pontifici polliceris, iureiurande interpoſito, quaſi muro valido ſenctum, monte immoto Ro. vrbis aditu prohiberis. Quanam iſta ſuperbia eſt, principe Ro. publica libertatis authorem, libertate priuare: vt cuius eſſe debent omnia, ipſe non ſit ſuus?* Hæc Petrarcha.

Cæterum magnanimus ille heros Imperator Fridericus Ænobarbus, aliquando a Papa conſimili tentatus iniuria, reſcripſit Cardinalibus, vt eſt apud Radenicum, his verbis: Legatos ab Imperatore ad vrbem non eſſe mittendos affirmat (ſcilicet Papa) cum omnis magiſtratus tibi beati Petri ſit, cum vniuerſis regalib. Hæc res fateor magna eſt, & grauis grauiorią, & maturiore egens conſilio. Nam cum diuina ordinatione ego Romanus Imperator & dicar & ſim, ſpecie tantum dominantis effingo, & inane vtique porto nomen, ac ſine re, ſi vrbis Roma de manu noſtra poteſtas fuerit excuſſa. Eundem prorſus ad modum potuit debuitque Ludouicus reſpondere Vicecomitibus. Si ego Romanus ſum Imperator, ac proinde Mediolani dominus, cur veſtrum ad nutum vel exactiones, vel iuſſiones alias temperem? Accuſat te ô Galeazi, cumprimis ipſe frater Marcus, vtque ſolus omnem Inſubrum dominatū huc vſq; ad te trahas, ipſo excluſo: ſic ſolum obſtare ait, ne tu ſtipendia exercitus noſtri neceſſaria expediatur pecunia, idem Marcus eius conficiunda copiam eſſe peramplam contendens, niſi tu fratreſq; alii veſtra factione imperata noſtra eluderetis. Quid igitur? an non fratri contra te credam? præſertim ea adfirmanti, de quibus res ipſa te fratreſq; fraudis palam conuincere poterit? Hæc quidem optimo iure Ludouicus Imp. Galeazio ac fratrib. dicere potuit, eoſq; donec cauſa liquide cognoſceretur, in cuſtodiam adſeruandos dare. Atque eam rerum iſtis fratrib. actum eſſe haudquaquam præter meritum, cogitur tandem poſt omnia ſuperius adducta, ipſe quoq; Iouius hiſce verbis fateri: Galeazius cum Actio filio, Luchinoque & Ioanne fratribus, in arce Modoetiana dura cuſtodiæ traditur, non equidem omnino iniqua ſorte, vt fabrefacti paulo ante ab ſe teitri carceris furnum, ita a depreſſa teſtudine vocatum, primus experiretur, quem aduerſarum partium captiuis ad pœnam parauiſſet.

Diſcat igitur Merula ſcribere modeſtius, rerumq; geſtarum cauſas exactius penſitare: neque ita ſuis afficiatur tyrāniſtris, vt dū illos laudib. cumulet, nō vereatur maximos optimoſq; principes Germanos præter meritū puniendis criminib. calumnioſe onerare. Albericus Roſatus Iureconſultus excellens, qui ipſo ſub Ludouici imperio Mediolani egit, nihil equidem tale de ipſo conqueritur: imo non vno loco vt præclarum principem celebrat, in Rom. eccleſiam forte plus quam par erat iniquum, ſed tamen prius laceſſitum perhibens.

PAG. 380.

279 Altera vxor Margarita nomine.] *Ioannes Nauclerus Generatione 45 non hanc Margaritam, ſed Beatricem facit, alteram Ludouici Imp. vxorem, dum ſcribit, Fridericum Marchionem Miſniæ a quibuſdam Electoribus contra Carolum Quartum ſollicitatum, vt Beatricem relictam viduam Ludouici Imperatoris ducat, & Imperii gubernacula aſſumat. Sed tum memoria lapſus eſt Nauclerus, veriuſq; Cuſpinianus narrat. Conſtat enim, Vilhelmorum tertium comitem Hannoniæ, Hollandiæ, Selandiæ, &c. vxorem habuiſſe Ioannam, Philippi Valeſii Francorum regis ſororem: & ex ea ſuſtuliſſe Vilhelmū Quartū, & hanc Margaritā, Ludouici Imp vxorē, item Philippā Edoardo III. regi Angliæ, deniq; etiam tertiam filiam Comiti Iuliacenſi nuptam.*

Hincque clarius intelligitur id quod Cuſpinianus ſcribit paulo ſupra, Pag. 377. verſu 51. ſcilicet quod Hannoniæ Comitis *(Wilhelmi Quarti)* mater monialis *(nempe defuncto iam marito Wilhelmo Tertio)* & Philippi *(ſcilicet Valeſii)* regis ſoror, & principis Ludouici *(id eſt huius Quarti imperatoris)* ſocrus, de claſtris in caſtra commeans, tandem inter ipſum Philippum fratrem, & Edoardum Angliæ regem generum ſuum inducias compoſuerit. *Idem oſtendit Cuſpinianus, dum eodem in loco narrat quo modo Francus ſcilicet Philippus Valeſius, Imperatrici filiæ ſororis ſuæ, quam blandius Alemanniæ Dominam appellabat, ſupplicarit de conciliandа ipſi Ludouici Cæſaris integra gratia. Hanc quoque Margaritam duas habuiſſe ſorores, vnam reginam Angliæ, alteram comitiſſam Iuliacenſem: & vtramque fuiſſe natu grandiorem: ac proinde patris ditiones, deficiente herede maſculo, ſibi liberiſque ſuis vendicaſſe, ſcribit idem Cuſpinianus ſupra Pag. 379. v. 19.*

Non poſſum equidem non demirari ego, cum Gallicis ſcriptorib. genealogia Philippi Valeſii, vt qui in ſucceſſione regni Franciæ cum Edoardo Anglo (patrui ſui Philippi Pulchri ex filia Iſabella nepote) in bella prope immortalia, & Franciæ tantum non exitialia inciderit, diſerte explicanda fuerit: quare neque Gaguinus, neque adeo Ioannes Buchetus, qui lingua vernacula Regum Galliæ genealogias ex profeſſo compoſuit, huius Iohannæ, ipſius Philippi Valeſii ſororis, vllam faciant mentionem: quam interim minime taceant, quibus ipſa Philippi filia, etiam poſthuma, principibus nupſerint. Inde nimirum Nauclerum nomen huius ignorans (nam eidem fuiſſe maritum Hollandiæ comitem, indeque Imperatricem prognatam filiam, non neſciuiſſe ipſum, alia eius loca aperte oſtendunt) alibi ita ſcribit: Rex Franciæ Philippus, vt auerteret Ludouicum, miſit ſolennes nuncios Imperatrici filiæ ſororis ſuæ, quæcunq; ea fuit, vocās eam Dominam Alemanniæ petiuit vt ſibi Imperatorem pacificaret, multa promittens.

Perinde muti ſunt de eiuſdem Philippi Valeſii matre. Ego ipſius patri Carolo Valeſiæ Comiti nupſiſſe Balduini Secundi Conſtantinopolitani Imperatoris filiam, apud Platinam lego, in vita Bonifacii Octaui. An vero ex eadem, altera ne quapiam natus ſit Philippus ipſe Valeſius rex Francorum, eiuſque ſorores Ioanna & Blancha, itemque tertia quadam, nupta Roberto Aribeſio, Baroni inter Francos longe nobiliſſimo, & qui primum ipſi Philippo Valeſio in acquirendo Franciæ regno fidiſſimus adiutor, poſtea per eundem omni exterminatus fuit Gallia, eius vxore & filiis duobus Ioāne & Carolo adſeruatis carcere perpetuo, narrante Froſſardo Vol. 1.) nihil habeo quod affirmem. Porro & in Genealogiis illis manuſcriptis, de quib. paulo ſupra dixi, inueni Wilhelmum Tertium Hollandiæ comitem vxorē habuiſſe Ioannam, Philippi Valeſii ſororem: ex q; ea præter liberos ſupradictos, procreaſſe Margaritam Ludouici Quarti Imperatoris vxorem. Quin & circa numerū ac nomina filiorum (nam de filiab. omnino tacet) ipſius Ludouici, & quæ cuiq; ditiones ceſſerint, earundem Genealogiarum author plane cū Cuſpiniano conſentit. Ex facit equidem conſenſus ille, quo minus ego fide verbis iis ac quæ ex Abbate Spanheimenſi Nauclerus refert, vtcunque ipſi prope veriora videantur. Iſte Ludouicus, inquit Nauclerus, prodigus ante imperium fuit, vt quidam ſcribunt, & bona ſua dilapidauit. Ideo duxit filiam cuiuſdam Comitis propter dotem magnam, cum qua non habuit liberos. Ea mortua, duxit filiam ducis Poloniæ, ex qua procreauit Ludouicum Romanum & Otthonē. Abbas vero Spāheimenſis ſcribit, quod Ludouicus vxorem habuerit Margaritā filiam Guilielmi Hollandiæ Comitis, quæ peperit ei ſex filios: Ludouicū, poſtea marchionē Brandenburgenſem: Stephanum ducem Bauariæ, poſtea in Landshut*: Albertum, poſtea in* Straubingen*: Guilielmum, poſtea ducem Holandiæ: Ludouicum dictum Romanum, & Otthonem, & forte hoc verius. Hæc*

Naucle-

Digitized by Google

Nauclerus: ſed quibus ego non accedo. quia primis duobus filiis ſcilicet Ludouico Brandenburgenſi & Stephano Fibulato, Margaretha Hannonia non mater, ſed nouerca fuit, vt Cuſpinianus narrat.

Cæterum quia his iam elucubratis, ex Froſſardo Gallorum vernaculo hiſtoriographo (cuius inſperato oblata copia) complura cognoui, quæ non hac tantum, ſed etiam alia quædam in hoc Ludouico Quarto clariora efficere poſſunt, operæprecium, atque hiſtoriarum ſtudioſis, qui Gallicos codices vel non intelligunt, vel non habent, gratum me facturum exiſtimo, ſi huc ea adiecero, bona fide Latinitate donata. Scribens vero ſub initium hiſtoriæ ſuæ, quomodo Iſabella Philippi Pulchri regis Franciæ ſoror, & regina Angliæ, a marito Edoardo II. in exilium acta, atque fratre deſerta, in Hannoniam ad Guilielmum III. comitem acceſſerit, cum filio ſuo Edoardo adoleſcente, ita narrat: Comiti Guilielmo tunc quatuor erant filiæ Margarita, Philippa, Ioanna, & Iſabella. Edoardus ad Philippeam in primis animum oculosq; adiiciebat, quæ & viciſſim magis quam ſororum vlla ipſi ſe inſinuabat. Regina Iſabella per octiduũ ſubſiſtebat apud Valentianam (Hannoniæ metropolim) cum heroe optimo illo Comite Guilielmo, & eius vxore Ioanna Valeſia. De eiuſdem Guilielmi Tertii morte, fol. 23. idem ſcribit hoc modo: Eo tempore mortuus eſt inclitus Comes Hannoniæ, nomine Guilielmus, die 6. Iunii, Anno Sal. M.CCC.XXXVII. ſepultus apud Franciſcanos Valẽtianæ, ibique funeratus, ſacra faciente Epiſcopo Cameracenſi in magna frequẽtia Ducum, Comitum & Baronum: quoniam in omni vita plurimum fuerat amatus & honoratus omnibus. Ipſo mortuo, recepit ſe in Comitatum Hannoniæ, Hollandiæ, Selandiæ, filius eius Guilielmus, qui vxorem habebat filiam Ioannis Ducis Brabantiæ. Erat vero eidem domina, cui nomen Ioanna, dotalis ditio Buich, quæ eſt terra bene pulchra & fructuoſa. Domina autem Ioanna, ipſius (ſcilicet Comitis) mater, delegit ſibi domicilium apud Fontanellam ſuper Scaldi fluuio, inque ea Abbatia vitam ſuam conſumpſit, prorſum ita vt bonam & deuotam decet fœminam, ac eum in locum fuit multum benefica. Hæc Froſſardus ibi: è quibus etiam clare intelligitur illud, quod ſupra Cuſpinianus de matre Comitis Hannoniæ moniali memorat, quæ inter Francum & Anglum regem inducias apud Tornacum compoſuit.

Quæ idem Froſſardus, vol. eodem, narrans res geſtas circa annum Salutis M.CCC.LVI. de huius Margarithæ fratre Guilielmo Quarto Hannoniæ Comite, à Friſonibus occiſo, ſcribit: ea quidem reddidit interpres Ioan. Sleidanus, ſed ita pro inſtituta Epitomes ratione, vt omnino res geſtas (quæ & hunc Ludouicum Bauarũ, vxoris nomine præcipue, attingit) plenior cognitio ipſo ex Froſſardo haberi poſſit, qui ita memorat: Eadem tempeſtate Comes Hannoniæ Guilielmus verſabatur Traiecti apud Hollandos (ſic enim verba Gallica, en la ville d'Auttriche, *ego accipio, cum Germani ſuperiorum Traiectũ appellent* Vtrich*) & multum temporis conſumpſerat, dum debita ſibi iura vendicare contendit. Tandem vero & obſidione & oppugnatione Traiectenſes eo compulit, vt eius arbitrio ſe permitterent, & æquum facerent. Poſt vero paulum circa ſancti Remigii feſtum, Comes numerum maximum contraxit, equitum, tum auratorum, quos vocant, tum nobilium ex Hannonia, Flandria, Brabantia, Hollandia, Geldria & Iuliacenſibus. Soluerunt autem Comes eiusq; copia ex Dordraco Hollandiæ oppido, cum numeroſa claſſe, & verſus Friſiam nauigarunt quod idem Comes regionem illam ſuam eſſe aſſereret. Et erat hercle Comitis petitio perſuſta, ſi modo Friſii vlla ratione ad æquum & bonum potuiſſent adduci. Armis igitur rem experiebatur, ſed occumbens magna cum multitudine equitũ auratorum ac nobilium, quorum animabus Deus eſſe dignetur propitius. Ioannes Comes ab Hannonia, alia quam ipſius nepos Guilielmus parte Friſiam ingreſſus, perinde ac ſi furore percitus eſſet, in Friſones pugnare ardebat: ſed a militibus ſuis, cum ii viderent iam fortunam aduerſam, & præſertim a Roberto Glimeſio cubiculario etiam inuitus & reluctans in nauim reportatus fuit. Itaq; nudus lacerq;, paucis omnino cum impedimentis reuertens, appulit ad montem S. Gertrudis in Hollandia, vbi exſpectabat eum neptis Ioanna, natu maxima filia Ducis Brabantiæ, vxor quæ fuerat iam dicti Comitis Hannoniæ Guilielmi, tunc ſe recipiens in terrã Buſche, quæ ipſi dotalis erat. Et hoc quidem modo vacanti aliquandiu Comitatus Hannoniæ: cui præfuit gubernator ipſe Comes Ioannes, donec eam in regionem accederet Domina Margarita ab Hannonia, mater comitis Alberti, adiens hereditatem relictam, poſſeſſionemque capiens, Baronibus & vaſallis ſacramentum fidelitatis præſtantibus. Hæc Margarita Comitiſſa Hannoniæ, erat vxor Ludouici Bauari, Imperatoris Romanorum & Regis Alemaniæ. Hæc ibi Froſſardus.*

Ex eiuſdem 2. volu. folio 164. ſatis deprehenditur, Guilielmum Ludouici Quarti filium natu fuiſſe maximum, è Margarita vxore, vt qui primus maternam hereditatem tenuerit: ac demum ſine liberis moriens, in Albertum fratrem Comitatus Hannoniæ, Hollandiæ, Selandiæ, Friſiaque ditionem transmiſerit. Porro copioſe ibidem narrat, quomodo An. Salutis M.CCC.LXXXV, Philippus Dux Burgundiæ cognomento Audax (filius Ioannis regis Franciæ, & patruus regis Caroli Sexti) filiam ſuam Margaritam vxorem collocauerit eiuſdem Alberti Comitis Hannoniæ filio Guilielmo (qui & tum Oſteruanti Comes vocari incipiebat, & paulo poſt equeſtri baltheo donabatur a Carolo Sexto rege Franciæ, ob ſtrenue nauatam operam in oppugnatione Damii, qui Flandriæ portus eſt) & viciſſim idem Albertus Bauarus Comes Hannoniæ filiam ſuam, itidem nomine Margaritam, Ioanni ipſius Philippi Audacis filio vxorem dederit, nuptiis vtriſque vno die, nempe in octaua Paſchæ, apud Cameracum magnificentiſſimo apparatu, præſente etiam rege Franciæ Carolo Sexto, celebratis: coniugiisque illis conciliatis præcipua, adeoque ſola opera Ioannæ Duciſſæ Brabantiæ, cordatiſſimæ ac circumſpectiſſimæ fœminæ, relictæ viduæ a Wenceſlao Luzemburgio, fratre Caroli IIII. Imperatoris.

Albertum vero illum Bauarum, Ludouici filium, principem fuiſſe cum primis iuſtum & prudentem, ſuisq; iuxta & externis charum, adeoque regibus Franciæ & Angliæ vno tempore amicum, quod non niſi ſummæ erat dexteritatis, perſpicuum eſt ex iis quæ idem Froſſardus ſcribit vol. 4. de validiſſima expeditione, q̃ Anno Sal. M.CCC.XCVI. vna cum filio Guilielmo, in Friſiam ſumpſit, & hoſtibus iuſto prælio profligatis glorioſe confecit, ducens in exercitu ſupra centum milia armatorum capitum: & claſſe tam numeroſa traiiciens, vt ſociorum naualium eſſent circiter triginta milia: Hollandis, Selandiſque tam prompte id bellum adiuuantibus, vt vnum oppidum Harlemum mille ducentos nauales ſocios ſuppeditaret. Reddidiſſem & hunc Froſſardi locum integrum, niſi ipſe interpres Sleidanus, vberius quam fere ſolet pro Epitomes ratione, vertiſſet.

Eidem vero Guilielmo Alberti filio primogenito, Ludouici Cæſaris nepoti deſponſatam prius fuiſſe primogenitam Caroli V. Francorum regis filiam, eamque innuptam è vita exceſſiſſe An. Salutis M.CCC.LXXVII. ſcribit idem Froſſardus ſub finem vol. 1. Non longe quoque poſt locum è volumine 2. iam adductum, luculenter ac prolixe idem Froſſardus narrat, quo pacto Fridericus Bauariæ Dux, Ludouici IV. Imperatoris ex Stephano filio nepos, in militiam profectus, ad regem

Galliæ Carolum Sextum admodum iuuenem, & ab eiuſdem patruis interpellatus de filia aut ſua, aut agnatorum cuiuſpiam, Regi in matrimonium iungenda, tandem opiſe Brabantiæ Duciſſæ procurante, in Belgicam adduxerit Iſabellam fratris ſui Stephani Ducis Bauariæ (qui Ingolſtadium domicilium habebat) filiam puellam tam inſigne corporis morumq; venuſtate exornatam, vt Rex ipſe primum conſpectam protinus amaret vnice, ac vitam prope ſibi acerbam putaret, donec illa vxor adiungeretur: quæ et poſtea filios quatuor, inter quos Carolum Septimum, regem longe optimum, & filias quinque peperit.

Reddetur forſan ille Froſſardi locus integer à nobis alibi in Opere: vti & alius qui extat de eiuſdem Yſabella Bauaræ primo ad Pariſios aduentu, qui ſumma cum magnificentia celebratus fuit Anno M. CCC. LXXXIX. *Nunc delibaſſe libuit, quo clarius de Ludouici liberis nepotibusq; omnia pateant, quam vulgo Germani norunt. Ipſa autem Iſabella regina, mortua eſt Pariſiis Anno Salutis* M. CCCC. XXXV *menſe Septembri, & ad S. Dionyſium iuxta reges Franciæ ſepulta, narrante Engverrano Monſtreleto lib. 2. Annalium.*

Denique vero, vt abſoluamus locum in quo hic verſamur, neſcio qui Cuſpinianus in iſta liberorum Ludouici Quarti nomenclatura, omiſit eam filiam, quam infra mox in Carolo Quarto pagina 383. verſ. 18. & pagina ſeq. ipſe narrat, vxorem fuiſſe Friderico Marchioni Miſniæ, qui poſt Edoardum Anglum a quibuſdam Electoribus ad imperii coronam inuitatus fuit, ſed eandem ut humeris ſuis grauiorem vltro repudians.

Præterea non ignorandum, quod Eliſabetha illa Ludouici filia, quam Cuſpinianus narrat vxorem fuiſſe Vdalrici Comitis Wirtenbergenſis, indeque peperiſſe filium Eberhardum Pacificum, ſiue Pium formoſiſſima fuerit: ac prius a fratre Ludouico Marchione Brandeburgenſi matrimonio iuncta cum Maſtino filio Canis Scaligeri Veronenſis, e quo plurimos peperit liberos: ac demum Anno Salutis M. CCC. LXII. *ſecundas iniit nuptias, nempe cum Comite iſto Wirtembergenſi, vt author eſt Nauclerus Gener. 46. Porro pag. 382. verſ. 11. exime parentheſi dictionem electus: ac contra Pag. ſeq. quoniam in eſta dictione licet verſ. 10. vſq; ad dictionem habetur verſ. 11. parentheſi include.*

EX CAROLO QVARTO.

PAG. EAD.

280 *In typo Genealogiæ, quo loco* Iodoci Marchionis *mentio eſt, typographi duabus in vocibus erratum triplex ita emendabis:* Iodocum Marchionem Morauię, regem Romanorum. *Vbi vero* Gutam *legis, alteram Ioannis regis Boemiæ filiam, eamq; Caroli huius Quarti ſororem, vxorem vero Philippi Ioannis de Valeſiis, regis Franciæ, diſpunges vocem Philippi. Neque enim hæc Guta Philippi Valeſii regis Franciæ, ſed eius filii primogeniti Ioannis vxor fuit. Vnde mox pag. 301. v. 47 author narrat, Philippi filium primogenitū Ioannem, Ducem Normanniæ primo, ac poſt Franciæ regem, Caroli fuiſſe ſororium: hoc eſt, eius ſororis Gutæ maritum, ea nempe forma qua fratriam appello fratris mei vxorem. Sic ipſius Philippi Valeſii ſororium ibidem hunc Carolum dicit fuiſſe, vt qui Carolus Philippi ſororem Blancā habuerit vxorem.*

Caroli autem Bohemi ſororem nuptam fuiſſe Ioanni Valeſio regi Franciæ, inde quoque colligo, quod Robertus Gaguinus in hiſtoria Regum Franciæ, itemq; Nicol. Gilleus, Annalium Francicorum ſcriptor vernaculus, Carolum Bohemum Imperatorem, appellant Caroli (qui erat Ioannis Valeſii filius maior natu, poſt Quintus eo nomine Rex ſapiens cognominatus) auunculum.

Eidem Ioanni Valeſio aliam quoq; fuiſſe vxorem, nempe Ioannam Boloniæ dominam ſcribit idem Gaguinus, eamque fuiſſe relictam viduam a Philippo Arthesiæ & Boloniæ Comite, Odeti Ducis Burgundionum filio, qui ad oppugnationem Aguillonii arcis munitiſſimæ vitam finiit, Anno ſalutis M. CCC. XLVI. *lego in tranſlato Froſſardi Gallici ſcriptoris compendio. Videntur autem tum Gaguini verba lib. 8 tum argumenta complura innuere, Bohemam Gutam Ioannis vxorem fuiſſe priorem. Per idem tempus, inquit eius libri pagella quarta, Ioannes Normannorū Dux, Philippi primogenitus, apud Meldunum Bohemorum regis filiam vxorem duxit. In ipſo autem libro eiuſdem calce ſcribit: Mortuis vero vxoribus, Philippus Blancham regis Nauarræ filiam, Ioannes eius filius Ioannam Boloniæ cuiuſdam vxorem accepit. Et hæc poſtea clarius legi apud eundem Nicolaum Gilleum, cuius quidem lib. 2. folio 12. hæc eſt narratio: Eodem, inquit, anno (ſcilicet* M. CCC. XLIX.) *obiit Domina Bona, vxor Ioannis Ducis Normanniæ, filia piæ memoriæ Regis Bohemiæ, deſiderati in prælio apud Creciacum. Et fuit iſtius Bonæ corpus ſepultum in Abbatia Monialium Manbuſſis, prope Pontheſium. Inde vero die Februarii 11. qui erat Martis, atq; ipſius Carniſprivii (hoc enim vulgi verbum rudius quidem, ſed ſignificantius, cur refugiam?) idem dux Normanniæ duxit vxorem Ioannam Comitiſſam Boloniæ, quæ vxor fuerat Philippo filio Odetis Ducis Burgundiæ, qui deceſſit ætatis anno 13. in caſtro Runerao, prope Diuionem ſito. Hæc Gilleus: è quibus primum quidem deprehendis Germanus, nomen Gutæ eſſe neutiquam Bohemicum, ſed Germanicum, quam ſcilicet Gallus eadem Guta dicta fuerit Bona: Germanica voce Gut aliud quæ quā non ſignificante, quam Bonam. Nec dubium, quin hoc nomen Bohemiæ ſit illatum, factumque notius & gratius per Gutam Rodolphi Habſpurgii Cæſaris filiam, feminam prudentiſſimam, quæ vxor non adeo multos ante annos fuerat Sancto Venceslao Othocari filio, Bohemiæ regi 6. è quo & filiam ſuſtulit nomine Gutam, datam in matrimonium cuidam ex Vrſinis Romanis. Apud Æneam Syluium cap. 28. Bohemicæ hiſtoriæ, tam mater quā filia perperam ſcribitur Iutha, quæ vox Germanis & otioſa eſt: & eorundem Annales Rodolphi filiam nominatim Gutam vocant, id eſt Bonam.*

Deinde animaduertendum quoq; præterquam quod Froſſardo non per omnia conſentiunt ea quæ ex Gilleo iam recitauimus, ſub finem quidem & ipſa ſibi parum conſtare. Quis enim vxorem habere ſolet ante annum ætatis decimum tertium? niſi forte numeros deprauatos cenſeas, & pro 13. legendum 23. Sed video quid erret Gilleus. Veritas enim ipſa breuiter ſic habet. Anno M. CCC. LX. *menſe Nouembri, moriebatur in caſtro Runerao prope Diuionem Philipus Dux & Comes Burgundiæ, Comes Arthesiæ (liceat mihi per cenſorem Bonillum, vſitatum potius nomen vſurpare, quam Atrebatis) Aruerniæ, Boloniæ, Palatinus Brye & Campaniæ, ætatis 13. plus minus annorum, qui quidem Philippus tunc ſponſalia contraxerat cum Margarita filia Comitis Flandriæ eamq; poſt vxorem duxit Philippus filiorum Ioannis Franciæ regis Quartus. Et hæc quidem narrat ipſe Gilleus lib. 2. Annalium, fol. 28. quæ & Froſſardo nihil aduerſantur, & errorem ſupra folio 12. ſemel atque iterum ab ipſo Gilleo repetitum euidenter detegunt: nimirum quod falſo ibidem Ioannis Regi vxorem eam fecerit, quæ eiuſdem filio Philippo nupſit. Tametſi enim Ioannam, non Margaritam ſcribat, tamen de hac potius Margarita eum ſenſiſſe, ſequens demonſtratio de Runerao plane comprobat. Contra autem idem Gilleus Philippo Odetis Ducis Burgūdiæ filio, diu poſt apud Runeraum ante pubertatem mortuo, vxorem a quo pperam adſcribit Ioannam Comitiſſam Boloniæ quum illi quidem Burgundo apud Runeraum mortuo non vxor vlla, ſed ſponſa tantum fuerit Margarita, filia Comitis Flandriæ.*

Neq;

Neque piget hoc adiicere, quæ demum poſt hæc omnia iam exarata legi in ipſa Froſſardi hiſtoria, oblata forte apud amicum. Ille vero Vol. 1. folio 102. hanc rem planiſſime narrat hunc ad modum: Anno Salutis M. CCC. XLIX. die 19. Februarii, qui erat Carniſprivium, Dux Normaniæ, filius primogenitus regis Franciæ, uxorem duxit ſecundam, ſcilicet Ioannam Comitiſſam Boloniæ, quæ prius uxor fuerat Philippo filio Udoti Ducis Burgundiæ, qui Philippus occubuit lapſu equi in obſidione arcis Aguillonis, Anno Salutis M. CCC. XLVI. Ipſa Comitiſſa fuerat filia Gulielmi Comitis Boloniæ, & quidem ex filia Ludovici Comitis: & tenebat eadem Boloniæ Comitiſſa Ducatum Burgundiæ, ac Comitatus Arthefiæ, Boloniæ & Arverniæ. Hæc Froſſardus. Idem Vol. 3. fol. 71. non modo de Bohemia, Ioannis priore coniuge omnem ſcrupulum tollit: ſed etiam diſerte ſcribit, tum Carolum V. regem Franciæ, tum omnes eiuſdem Caroli fratres, ſcilicet Ludovicum Ducem Andegavenſem, Ioannem Ducem Bituricenſem, & Philippum Audacem Ducem Burgundiæ, natos fuiſſe Iohanni Franciæ regi ex ſorore Venceslai Ducis Brabantiæ & Lucemburgi, qui quidem erat frater Caroli Quarti Imperatoris. Vellem & de filiabus, quas idem rex Ioannes pari numero habuit, certum expreſſiſſet, utra ex coniuge fuiſſent ſuſceptæ. Apparet autem non inſcitia Gilleum reprehendi poſſe, ſed negligentia tantum, aut oblivionis, & quidem per craſſæ: ut qui priore loco diſerte profiteatur de eodem coniugio ſe ſive plura, ſive exactius dicturum, ubi ad res geſtas An. M. CCC. LX. perveniret. Neque ſolum ea narrat ibi, quæ iam ſupra adduximus: ſed etiam annis novem præterea relatis, folio 33. & 34. hæc quoque copioſius adiungit: Die Martis, quæ erat 19. Iunii, Anno M. CCC. LXIX. fuit celebratū & conſummatum matrimonium Philippi Ducis Burgundiæ, fratris regis (ſcilicet Caroli Quinti) & dominæ Margarithæ, quæ unica erat filia, & hæres Ludovici Comitis Flandriæ, Arthefiæ, Niverni & Rethelii. & fuere coniuncti in templo S. Bavonis apud Gandavum, per Archiepiſcopū Tornacenſem, præſentib. plurimis Principib. Francicis, & Duce Brabantiæ, avunculo Comitis Flandriæ unà cū uxore. Hæc Margarita prius uxor fuerat Philippi Ducis Burgundiæ, qui obiit ætatis 13. annorum apud Rouvrenum, An. M. CCC. LXI. eoq; modo bis fuit Burgundiæ Ducisſa. Hæc Gilleus ibi.

Porro cum & ipſe Philippus Valeſius tot nominib. Carolo huic Quarto fuerit iunctus, non poſſum non hoc loco attingere ſcriptorum Francicorum variationem, circa poſteriorem eius coniugium: ſi quis forte poſt nos oculatior aut diligentior ipſam veritatem invenire poſſit. Itaque Gaguinum ſcribere, Philippo Valeſio ſecundam fuiſſe uxorem Blancham filiam regis Navarræ, iam relatum erat. Ioan. Bouchetus in Epitaphiis regum Franciæ narrat, eidem Philippo Valeſio alteram fuiſſe uxorem Blancham Ludovici Hutini filiam: id quod ſane non difficulter cum Gaguino queat conciliari, quod conſtet eundem Ludovicum Hutinum, ſuperſtite adhuc parēte Philippo Pulchro regem Navarræ fuiſſe, & ſeptennio quidem ante quam Franciæ regnum moriente patre adipiſceretur. Atque hoc quidem modo Philippus ille Valeſius nuptam habuiſſet patruelis ſui filiam. At Nicolaus Gilleus poſt initium libri 2. Annaliū Francicorum memorat ſecundam Philippo Valeſio fuiſſe uxorem Blancham, quæ filia erat regis Navarræ defuncti, & Ioannæ filiæ Ludovici Hutini itidem mortui: ita ut hinc ſequeretur, Philippo Valeſio patruelis ſui Hutini non filiam, ſed neptem ex filia fuiſſe uxorem alteram. Idem Gilleus folio duodecimo poſt, ita ſcribit: Die 3. Auguſti, Anno Salutis M. CCC. XLIX. idem Philippus Valeſius rex Franciæ ſecundam ſibi uxorem iunxit in oppido Brayra, Dominam Blancham, filiam defuncti regis Navarræ, qui deceſſerat in expeditione contra Saracenos in Hiſpania: quæ quidem Blancha erat nata annos 17. aut circiter, Domina admodum inclyta. Eodemque anno Comes Fuxi uxorem duxit filiam Dominæ Ioannæ reginæ Navarræ filiæ defuncti Ludovici Hutini, filii Philippi Pulchri: & fuere nuptiæ Pariſiis celebratæ in arce Lupara, ac menſe Octobri inſequente obiit eadem Ioanna. Hæc Gilleus: quem ſane qua ratione Boucheto conciliem, non habeo. Cum Gaguino enim, qui huic Philippo Valeſio filiam regis Navarri indefinite, hoc eſt nullis additis nominibus (nominum hac in re ambiguus ipſe quoque hærebat, niſi fallor) iungere maluit, expedita eſt compoſitio. Denique vero Ioan. Feraldus Cenomannus Iureconſultus, ſub finem Tractatus de iuribus & privilegiis regni Francorum, ſcribit, Ludovico Hutino unum tantum fuiſſe filium, ſed defunctum quidem antequam coronaretur, ideoque Regum catalogo non inſeri. Similiter & filiā unam, quam in matrimonium dederit Carolo Comiti Ebroicenſi, unde prognatus ſit peſſimus ille Carolus rex Navarræ.

Quid ſuper hac ſcriptorum diſcordia mihi videatur, paucis dicam, non hercle tantam mihi rerum Francicarum arrogans cognitionem, ut earum ſcriptores ipſe docere velim: ſed quo veritati, quatenus poſſum, ſuccurram: aut ſaltem, quod vero ſimilius videtur, offeram lectori candido. Quanquam Gilleus non raro hallucinatur, ac perſonas confundit, falſiſque nominibus repræſentat, itemque annorum dierumque numeros perperam recenſet: tamen hæc in re eius narratio videtur mihi vera, ac contra Boucheti erronea, ex rationib. quas breviter ſubiiciam. Primum enim certum eſt, eodem Gilleo ſcribente, Margaritam priorem Ludovici Hutini uxorem, è qua filiam ſuſtulit Blancham (quanquam revera eidem non hoc, ſed Ioannæ nomen fuerit, ut ſtatim apparebit) obiiſſe diem paulo ante ſocerum ſuum Philippum Pulchrum. At hic Anno Salutis M. CCC. XIIII. vita defunctus eſt, iuxta eundem Gilleum, itemque Bouchetum: vel potius Anno M. CCC. XIII. pridie Divi Andreæ, iuxta Gaguini narrationem. Quin & illud conſtat, aliquandiu ante, nimirum ſuperſtite adhuc ſocero, in adulterio eam deprehenſam, carcerique mancipatam, ex marito nihil amplius concepiſſe liberorum. Præterea in confeſſo eſt, Hutino ex altera uxore Clementia, Regis Hungariæ filia (quam ut Gilleus, ipſius Hutini fratri quoque Philippo Longo uxorem inepte facit, niſi eam, quæ eſt apud ipſum repetita narrationis confuſionem librariis imputare malis: ita Pandulphus Collenutius libro 5. hiſtoriæ Neapolitanæ gemino ut minimum errore capitur, ſcribens Clementiam filiam Caroli ſecundi regis Neapolitani fuiſſe uxorem Carolo filio primogenito Philippi Pulchri regis Franciæ) nullam unquam natam fuiſſe filiam (ne quis forte geminas et Blāchas filias fomitare conetur) ſed filium duntaxat poſthumum Ioannem nomine, qui non amplius quam unum vixit octiduum. Denique vero conſtat, ut iam ex eodem Gilleo extat relatum, cui & Gaguinum Froſſardumque prope conſentiunt, Philippum Valeſium poſteriorem cum Blancha celebraſſe nuptias Anno Salutis M. CCC. XLIX. Sequeretur ex his omnibus, ſi ullam Hutini filiam duxiſſet Philippus Valeſius, eam nuptiarum tempore ut minimum natam fuiſſe annos 36. eoq; amplius: id quod fuiſſe factum, equidem non eſt veroſimile. Tum ut ille iam grandævus, puta annum agens iam 56. ac anno inſequenti è vita decedens, forte tam natu grandē ducere voluerit (quanquam ſeni iuvencula magis conveniat) tamen haud temere unquam evenit, ut puella regia ad illud ætatis retineantur innupta.

Verum igitur eſt, id quod Gilleus & Feraldus recitāt, Ludovico Hutino unam tantum fuiſſe filiam, nomine

Ioannam (minime vero Blancham, quod Gilleus commemoraſcitur) quæ nupſit Philippo Comiti Ebroicenſi (huius in locum Feraldus perperam ſupponit Carolum) ipſi & Hutini, iuxtaque Philippi Valeſij patrueli. Siquidem hi tres, ſcilicet Ludouicus Hutinus rex Franciæ, & Philippus Valeſius, itidem poſt Franciæ rex, & Philippus Ebroicenſis Comes idemque rex Nauarræ, ex æquo ſinguli Philippum eius nominis Tertium Franciæ regem paternum auum agnoſcunt, nempe ex filiis eiuſdem tribus, Philippo Pulchro rege, Carolo Valeſio, & Ludouico Ebroicenſi Comitibus. Et quia ſane Henricus Nauarræ rex vnicam reliquerat filiam, nomine Ioannam, quam rex Philippus Tertius penes ſe educatam ab ipſa vſque infantia, filio Philippo Pulchro vxorem collocarat, regno Nauarræ, præterea que Campaniæ Comitatu ab ea in dotem accepto, ac inde a matre in filium Philippi Pulchri natu maximum ipſum Hutinum tranſlato, conuenienter & ipſo moriente Hutino, vnica tantum relicta filia eiuſdem nomine Ioanna, auitæ ſuæ paternæ, ſcilicet Ioannæ, dotem, hoc eſt Nauarræ regnum, & ipſa marito ſuo nempe Philippo Comiti Ebroicenſi adferre debuit. Narrat Gilleus ſub initium libri 2. Annalium, id regnum Nauarræ demum a Philippo Valeſio, cum primum is regnare cœpiſſet (quod quidem factum eſt Anno Salutis M.CCC.XXVIII.) Ludouico Ebroicenſi Comiti, nempe patri ipſius Philippi, Ioannæ ſecundæ mariti, traditum fuiſſe. At ille idem Gilleus folio quarto ante finem libri primi narrat, eundem Ludouicum iam olim, ſcilicet Anno Salutis M.CCC.XIX. mortuum, & Pariſiis apud Dominicanos proxime vxorem ſuam ſepultum, inſta faciente Cardinale quodam Ioſerano a ſummo Pontifice legato, vt pacem inter regem Franciæ Philippum Longum & Flammingos tum belligerantes componeret. Et ſane cum idem fol. 4. libro 2 ſcribat, Anno M.CCC.XXX. Philippum Comitem Ebroicenſem in ciuitate Pampelunæ inſignitum fuiſſe corona regni Nauarrici, quod ad eum pertinebat nomine vxoris ſuæ, filiæ Ludouici, ſatis apparet, locum iam citatum ex initio libri 2. eſſe corruptum per librarios, & pro Philippo ibi male repoſitum Ludouicum præſertim cum & ibi diſerte addat, id regnum a Franco tranſlatum nomine filiæ Ludouici Hutini: quam certum eſt non quidem Ludouico, ſed eius filio Philippo Ebroicenſi Comiti vxorem fuiſſe. Atque huic caſtigationi noſtræ inueni poſtea nominatim conſentire Ioan. Tilium in Chronologia regum Franciæ, vbi ait, & ab Paulo Æmylio, & Virg. Polydoro, Ludouicum ea in narratione falſo poſitum pro Philippo. Et Ioannæ filiæ Ludouici Hutini ceſſiſſe regnum Nauarræ demum mortuo vtroque patruo, ſcilicet Philippo Longo & Carolo Pulchro, iamque regno Francico ad Philippum Valeſium tranſlato, aperte conſtare videtur ex Petro Iacobo Aurelianenſi (quo pragmatico haud alius nobis extat meo iudicio commendabilior, ſiue doctrinam & rerum experientiam, ſiue iudicium ſincerum, & homine Chriſtiano dignas ſententias ſpectare velis) qui ea ipſa ætate vixit, & in arbore de ſucceſſione regum Franciæ ſcriptum reliquit, adeo ad filiam Ludouici Hutini peruæniſſe tandem regnum Nauarræ, quia ſublati iam quoque erant vtrique patrui, vt dictum eſt, neque vllus amplius extabat ex Ioanna Nauarræ auia paterna, vnde id regnum acceſſerat, maſculus, a quo potuiſſet Ioanna Hutini repelli. Et de regno Nauarræ, a compluribus qui ſibi vt heredibus id vendicarent, motam fuiſſe controuerſiam demum, vbi Carolo Pulchro nata filia poſthuma, regnum Franciæ ad Philippum Valeſium patruelem eſſet deuolutum, narrat quoque Gaguinus ſub initium li. 8. Vt minime ſit dubium, Nauarræ regnum a Philippo Valeſio conceſſum Ioannæ Philippi Ebroicenſis vxori. Ex verbis autem eiuſdem Petri Iacobi non obſcure id quoque deprehenditur, vnum Ludouici Hutini filium poſthumum, Io-

annes rex iam Franciæ quam Nauarræ moreretur infans, Ioannam eiuſdem ſororem, & Ludouici filiam, haud bono iure a patruis vtriſque, qui gradu erant remotiores, reiectam fuiſſe ab ipſo quoque regno Nauarræ, cum fœminæ eſſent eiuſdem capaces.

Vtcunque vero de Nauarrici regni traditione Ebroicenſibus facta res habeat, non modo hoc verum, Hutino illam vnicam tantum fuiſſe filiam Ioannam, quæ nupſit Philippo Ebroicenſi, quandocunque per eam Nauarræ regnum adepto: ſed etiam id vero proximum, Philippo Valeſio alteram vxorem fuiſſe Blancham, eiuſdem Philippi Ebroicenſis (qui idem rex fuit Nauarricus) patruelis ſui filiam, eandemque Ludouici Hutini alterius patruelis quoque ſui neptem, vt ſupra ex Gilleo expoſitum eſt. Nam & compendium Froſſardicum, dum memorat res in Gallia geſtas, ipſum ante annum Salut. M.CCC.L. ita loquitur: Valeſius rex id temporis alteram duxit vxorem, Philippi Nauarræ principis filiam. Froſſardus ipſe, cuius poſtea eſt mihi facta copia, certius narrat hoc modo: Anno M.CCC.XLIX. rex Franciæ Philippus (ſcilicet Valeſius) apud Bryam dictam Comitis Roberti, die Martis 29. Ianuarii ſecundam duxit vxorem, ſcilicet Dom. Blancham, filiam Philippi regis Nauarræ, qui deceſſerat in Hiſpania, quæ quidem erat ætatis annorum plus minus 18. Hæc ille. Adde vero, iam dictis omnibus belle admodum quadrare, Blancham illam tum annos natam fuiſſe vix 17. quod Gilleus narrat, cum Philippus Valeſius iam ageret annum 56. Philippus enim Tertius rex Philippum Pulchrum, item Carolum Valeſium, Philippi Valeſii patrem, maturius ſuſtulit ex prima vxore Iſabella, filia regis Aragoniæ: Ludouicum autem Comitem Ebroicenſem, patrem ipſius Philippi ſeu Regis ſeu Principis Nauarræ, ſat diu procreauit, nempe ex ſecunda vxore, ſcilicet Maria Ducis Brabantini filia: ita vt Philippus Valeſius non modo alteram ſuam vxorem Blancham plurimis, ſed etiam eius patrem Philippum aliquot multis annis naſcendo potuerit præcedere, nimirum quia eius Philippi Valeſii pater Carolus Valeſius vt natu grandior, more hominum conſueto, haud dubie citius & maritus & pater fuerit factus, quam frater iunior Ludouicus ipſe Ebroicenſis. Sic & Carolo Pulchro tertia contigit vxor, eiuſdem Ludouici Comitis Ebroicenſis patrui ipſius filia, ſcilicet Ioanna: nimirum quia prognata ipſa a patre ſerius edito, quam erat patruus Philippus Pulcher, Caroli Pulchri mariti ſui parens.

Hæc ſi Buchetus conſideraſſet paulum accuratius, nunquam puto in animum induxiſſet, Ludouico Hutino regi Francico pro vna filia Ioanna duas fingere, alterique nomen Blancham ponere. Habuit quidem Philippus Valeſius pro ſecunda vxore Blancham, ſed eam non filiam Hutini, ſed ex filia Ioanna neptem, vt iam eſt expoſitum. Et contineri quidem poterat ad hanc Bucheti hallucinationem: niſi alteram adderet multo craſſiorem, atque adeo ipſe ſibi quoque eſſet contrarius, nempe vnam Blancham Hutini natu grandiorem faciens filiam, quæ regnum Nauarræ ad Philippum Ebroicenſem attulerit: vnam contra eadem Ioannam filiam alteram cum dote eadem adiungens, indeque natu habens ipſam priorem; & Blancham illam Philippo Valeſio addens vxorem. Nam in Philippo Tertio ita ſcribit: Attamen Ludouicus Hutinus habuit duas filias: Vna fuit nupta cum Philippo Valeſio, Franciæ rege Quinquageſimo: altera nomine Blancha fuit vxor Philippo, filio vnico Ludouici Comitis Ebroicenſis: & per eam Philippus idem factus eſt rex Nauarræ. Cæterum poſt in ipſo Ludouico Hutino idem Buchetus longe aliter narrat: Ludouicus Hutinus, inquit, ex priore ſua vxore, nomine Margarita, ſorore Roberti Ducis Burgundiæ, habuit duas filias. vna, cui

nomen

Digitized by Google

nomen Ioanna, nupta fuit Philippo Comiti Ebroicenſi, vnde deſcendere reges Nauarræ, (idemq; narrat in Philippo V. cognomento Longo, clarius etiam de Nauarræo regno iſti Ioannæ Hutini filiæ debito exponens) vti ſupra in Genealogia Philippi Tertii eſt viſum. altera filia, nomine Blancha fuit vxor Philippi Valeſii, qui fuit rex Franciæ. Idem repetit in Philippo Valeſio, inquiens: Hic ex ſecunda vxore, nomine Blancha filia regis Ludouici Hutini, non ſuſtulit vllos, dum vixit liberos: ſed eam moriens grauidam reliquit, enixam mox poſtea filiam poſthumam, quæ vocata Ioanna, nupſit Duci Geronnæ.

Hæc Buchetius tum aliis hiſtoriographis, tum adeo ipſi ſibi aduerſa, quæ forte fortuna preſentē in locum occurrentia, & vtcunque a me examinata, Genealogiarum ſtudioſis hominibus libenti animo communicaui, accuratiorem inquiſitionem ipſis demandans.

Ex his vero eluceet, & ter quoq; deprauatum extare locum in Froſſardi volu. 1. fol. 104. vbi narrat deprecationem pro Carolo rege Nauarræ factioſo & homicida, per reginas duas factam apud Ioannem regem Franciæ, eius ſocerum: qui locus & Gaguino impoſuit, ſub initium lib. 9. vt non modo de Blancha regina imperfecte dubieque, ſed etiam de Ioanna falſo ipſam neceſſitudinem narraret. Quid ni igitur vna modica opella, vel in Francorum gratiam, dum hoc prodeambulamus in diuerticulo, vtrique ſcriptori opem adferamus? Froſſardi verba ita habent: Et toſt apres la royne Iehanne aute de la royne Blanche ſeur du roy de Nauoerre: laquelle Iehanne auoit eſte femme, au roy Phelippe derrenier treſpaſſe vint en la preſence du roy de France lequel ilz inclinerent. Ego nihil dubito ab authore ita potius fuiſſe ſcriptum: Et toſt apres la royne Iehanne ante, & la royne Blanche ſeur du roy de Nauarre, laquelle Blanche auoit eſte femme au roy Phelippe derrenier treſpaſſe, &c. Non tamen negarim legi etiam poſſe, ante de la royne Blanche. Nam quæ Ioanna Caroli Nauarri amita fuit (puta eorum iam memorati Ludouici Comitis Ebroicenſis filia, & Philippi Nauarræ regis ſoror) eadem fuit & eius ſororis germanæ Blanchæ amita. Sed Ioannæ nomen repeti profecto non poteſt, quia Philippo regi nouiſſime mortuo, ſcil. Valeſio, ſuperſtes vixit vxor Blancha, ipſa ſoror Caroli regis Nauarri, Ioanna priore Valeſii vxore præmortua. Poſſet quidem & Ioannæ nomen repeti, ſi pro Philippo ſubſtituas Carolum, ſcilicet Pulchrum, cuius Ioanna illa Nauarra fuit vxor. Sed multo pronius erat per librarium oſcitantem Ioannæ nomen vitioſe repeti, quam pro Carolo Philippum ſcribi. Quid, quod vt de Carolo otioſe addebantur hæc verba, nouiſſime mortuo, quum non poſſet alterius Caroli regis Franciæ vxor ſuperſtes eſſe (nam Carolum hunc IV. nuncupatum Pulchrum, præceſſit quatuor prope ſeculis Carolus Tertius, 31. Franciæ rex dictus Simplex) ita Philippo adiiciebantur neceſſario, vt quem inter & Philippum Quintum, vocatum Longum, regnum duntaxat quinquennale Caroli Pulchri effluxit.

Quare vbi apud Gaguinum legitur: Carolus, ſcilicet Nauarræ rex, commiſſæ cædis veniam poſtulauit, obtinuitque interuenientibus reginis Ioanna eius ſorore & Blancha, &c. emendandum eſt ita: interuenientibus reginis Ioanna, & eius ſorore Blancha. Vel hoc modo: Ioanna eius amita, & ſorore Blancha. Tum enim non ſolum Blancham viduam Philippi Valeſii, ſed etiam Ioannam viduam eius prædeceſſoris Caroli Pulchri fuiſſe ſuperſtitem, imo & aliquandiu poſtea, diſerte memorat idem Froſſardus fol. 131. qui locus, cum ea quæ iam contra Buchetum diximus, aperte etiam confirmet, ad verbum a nobis reddendus eſt: Dedito, inquit, per Anglos oppido S. Valerii, Dux Normanniæ (ſcilicet Carolus, Ioannis captiui in Anglia regis filius) contraxit tria milia equitum, & Lutetia profectus obſedit Maldunum ad Sequanam, quod oppidum hoſtes Nauarri tenebant. Illuc inerant tres reginæ: vna Ioanna, amita regis Nauarri, & vxor quondam Caroli regis Franciæ: altera regina Blancha, vxor quondam Philippi regis Franciæ, & ſoror regis Nauarri. tertia ipſa regina Nauarræ eademque ſoror Ducis Normaniæ. Hæc ille, qui & paulo poſt in geſtis rebus circiter annum Salutis M. CCC. LXIV. de iiſdem ambabus reginis ita narrat: Præterea euenit illa ipſa hyeme, vt regina Ioanna amita regis Nauarri, & regina Blancha eiuſdem Nauarri ſoror, tantum curæ & laboris impenderent, quo tandem inter regem Franciæ & regem Nauarræ pax conueniret. Hæc ille. Atque hanc locorum Froſſardi & Gaguini emendationem omni carere ſcrupulo, deprehendi poſt ex Gilles verbis, folio 13. Vſus vero hactenus Froſſardo vetuſtæ editionis, & primo in volumine aliquot foliis defecto, ac tandem (ſi qua forte veritatem ipſam de his & aliis quibuſdam certius eruerem) alio recentiore cōmodato accepto a doctiſſimo Iureconſulto Chriſtophoro Seldio Auguſtano, illuſtriſſimi principis Alberti Ducis Bauariæ conſiliario, amico noſtro vetere, inueni iſto in loco (qui eſt ea in editione fol. 28 vt poſterior fol. 103.) eandē priſtinam mendā. Frater autem eius magnificus Do. Georgius Sigiſmundus Seldius ſacræ Cæſareæ Maieſtatis procancellarius, vir in omni ſtudiorum genere conſummatiſſimus, patronus mihi perpetuo obſeruandus, cuius ille erat codex proprius, & quem totum diligentiſſime olim perlectum ſua manu Latine adnotarat, eum quoque locum, ſcilicet folio 82. animaduerterat eſſe mendoſum, & in margine adiecerat hæc verba: Videtur error in nomine, ita vt pro Ioanna ponatur Blancha, & pro Blancha Ioanna. Sed noſtræ caſtigationi, ſpero, facile is nunc acquieſcet.

Porro præter hæc omnia, ne quenquam hiſtoria inuoluant, vt nihil dicam de Francorum rege Philippo cognomine Auguſto, vt his a temporibus remotiore, nimirum qui 43. annorum rex deceſſit Anno Salutis M. CC. XXIII. vxoremque & ipſe habuit cuiuſdam Bohemiæ & Morauiæ Ducis filiam nomine Mariam, de qua Gallici ſcriptores itidem variant: ſciendum, & Carolo Pulchro Francorum regi (qui Philippi Pulchri tertius fuit filius, & Philippum Valeſiū regem, Ioannis patrem, Caroliq; Quinti eo nomine regis auū proximo in regno anteceſſit) vxorē fuiſſe quæ Bohemi regis, ſcilicet ipſius Ioannis ſoror eſſet, Henrici VII. Imperatoris filia huiuſque Caroli IV. amita, nomine Maria, apud Argimontem defuncta, teſte Gaguino, vel potius apud Iſſodunum: quo tempore forte redibat vna cum marito ex lingua Occitanæ finibus, paulo ante enixa filium, qui mox a baptiſmate ad ſuperos remigrauit: eumq; paucis poſt diebus conſecuta mater, ſuſpectus eam ob rem quibuſdam, vti hæc narrant Buchetius & Gilleus: qui eandem ſepultam quidem fuiſſe ſcribunt in monacharum æde quadam prope Argimontem, quem ipſa ſibi in hoc locum delegerat. Cæterum vt Gilleus falſo narrat, Mariam illam Caroli regis Bohemi fuiſſe ſororem, cum amita quidem fuerit, quod iam eſt dictum: ita Buchetius pro Henrico eidem perperam facit patrem Ludouicum Luzenburgenſem Imperatorem. Itidem vero Froſſardus, vbi pugnam Creciacenſem narrat, & de hoc loquitur cæco Bohemorum rege, dicit eum quidem filium nobilis regis & Imperatoris Henrici, ſed pro Ioanne Carolum vocat, quem lapſum, quamuis manifeſtarium (Imperatoris enim adiectio vt ipſum Ioannem filium clare oſtendit, ſic Caroli nomen adſciticium neutiquam admittit) tantum abeſt vt aduerterit ac ſuſtulerit inter-

Digitized by Google

pret Ioan. Sleidanus vt aliam de ſuo contra Froſſardi verba menteműq; ipſe addiderat, nempe ita repone.ir. Succubuit in hoc prælio Henricus à Luzenburgo, pater Caroli Bohemiæ regis. Æque de ſuo aſſuit Henrici nomen lib. 4. quo loco Froſſardus ipſe Caroli Luzenburgi regis Bohemiæ electionem ad imperium attingit ſed nemini quā ipſe Henricum ei patrem faciens. Similiter eodem lib. 4. dum Froſſardus incogitanter cladem illam miſerabilem, quæ Gallorum ambitione, interque ſeſe inuidia & æmulatione Chriſtianis iuxta Nicopolim illata eſt à Turcis, refert in Henricum quendam Hungariæ regem: Sleidanus errorem accumulans, ſcribit regem illum Hungariæ Henricum, fratrem Germanum Caroli Cæſaris fuiſſe. Vis enim pleroſque omnes vno ore memorare ſcio hiſtoriographos, eam calamitatē acceptam fuiſſe ſub Sigiſmundo Hungariæ tum rege, Caroli IV. Cæſaris filio, poſt ipſo quoq; Cæſare facto, ita eiuſdem Caroli IV. fratre Henricū hīc lego plane nullū. Ioan. Henricū fratrē fuiſſe non ignoro: ſed is ad Hungariæ regnum ne aſpirauit quidem vnquam, contentus Marchionatu Morauiæ, Comitatuq; Luzemburgeſi. Et euenisse eam cladē Anno a Chriſti IESV Seruatoris noſtri natiuitate M. CCC. XCVI. & eiuſdē Sigiſmundi Hungariæ regni x. Cuſpinianus infra in Calepino V. Turcarū rege luculenter demonſtrat, cui tum in hoc Gallici ſcriptores Froſſardus & Gilleſius diſerte adſtipulantur: iū vero non obſcure innuunt, Baiaſitem (ſiue, quod idem eſt, Baiazetem) eo tempore Turcis imperitaſſe. non vero Amurathem Mahometis filium, vti Cuſpinianus contra Sabellici ſupputationem erroneam ibidem recte contendit. Froſſardus enim Baſam, & alicubi Baſent, itemque Baſaac, vti Gilleſius eum regem nominat, vocem Baſais vtcunque repreſentantes.

Eandem vero ob cauſam, de qua ſuperius dixi, puta ob aſſerendā hiſtoriarum veritatem, nec illud prætereo, ipſum Ioannem Sleidanum initio auctarii hiſtoriæ Philippi Cominæi adiecti, nihilo rectius narrare (quanquam idem Nauclerus quoque ſcribat) Franciæ regem Ioannem, de quo hic loquimur, in Anglia mortuum captiuum: quum is quadriennio antequam vita decederet fuerit inde ex Anglia in regnum Francicum emiſſus liber, ſuaque ſponte ad viſendum Edoardum Angliæ regem eodem reuerſus. Niſi forte iuxta Iureconſultorum ſententiam non liberum, ſed captiuum cenſuere, qui datis vadibus dimiſſus fuerit.

Poſtremo autem ex hoc ipſo typo Genealogiæ, quam Cuſpinianus huic Carolo Quarto præfixit, etiam deprehendis parum ſubſiſtere id quod in eiuſdem Froſſardi libro 2. legitur, & per interpretem his verbis redditur: Anglus (ſcilicet Richardus Angliæ rex, Edoardi Tertii ex Edoardo filio nepos) in Germaniam miſſis ad Carolū Bohemiæ regem legatis, vxorem ſibi dari cupiebat illius ſororem: per anni ſpacium, & eo amplius, res cogitata, confecta eſt tandem. Vides enim lector quæ fuerint Caroli ſorores, quibusq; nuptæ maritis, nimirū Anglo nulla. Quid, quod & tempora Richardi iſtius, & Caroli ſororum, adeo non conueniunt, vt harū nulla ipſi Richardo iam plane puberi vxor eſſe potuerit, quæ non haberet ætatem annorum, vt minimum, 40. nam Anno Salutis M.CCC.LXXVII. Richardus moriente auo, præmortuoq; patre, Angliæ regnum capeſſens annorum erat 15. cum Ioannes Bohemiæ rex iam ante Anno Salutis M. CCC. XLVI. accubuiſſet. Denique cum idem Ioannes rex ab Anglis eſſet occiſus, vero eſt perſimile, nullā eius filiarum ad Anglos facile fuiſſe migraturam, dolore odioque nimirum adhuc recente. Certe Ludouicus Comes Flandriæ (quo coniecturam noſtram etiam exemplo fulcimus, & quidem ex clade eadem vltra ſe offerente) perſuaderi nunquam potuit, vt vxorem duceret Yſabellam filiam regis Angliæ Edoardi Tertii: vt à quo Comitis ipſius pater, Ludouicus & ipſe nomen habens, in acie apud Creciacum eſſet occiſus.

Et huius quidem aſſertionis noſtræ apertam confirmationem poſt inueni ipſum apud Froſſardum. qui licet primum Annam Caroli ſororem dicat, tamen ſtatim ſubiungit, eandem Annam cum ad ſponſum Anglum proficiſceretur, a Duce Brabantiæ (ſcilicet Venceslao) honorifice exceptam fuiſſe Bruxellæ, vt quæ ipſius fratris imperatoris Caroli eſſet filia. quod mirum quidem eſt non reſpexiſſe interpretem, præſertim cum idem lib. 4. vbi eiuſdem Annæ mortuæ anno M. CCC. XCIV. magnifice exequiæ deſcribuntur, patrem Carolum nominet. quo loco etſi Froſſardus ipſe nullum nomen patris exprimat, tamen aliis notis ita demonſtrat, vt digito non poſſis certius, nimirum pompam funebrem Annæ à marito rege ideo inſtitutam tam ſumptuoſam ſcribens, quod filia fuiſſet regis Bohemiæ, Imperatoris Romani, & regis Alemaniæ: quæ duo quidem poſteriora in Ioannem Caroli patrem non caduut. Suntque hæc duo Froſſardi loca omnino conferenda cum ipſo Cuſpiniano, vbi infra ſub finem huius Caroli Quarti ſcribit, eius filiam Helenam eandem Angliæ regis effiſſe vxorem. Quo autem ea quæ contra Gilles & Bucheti narrationes ſupra expoſuimus, de Philippi Valeſii & Ioannis regum Galliæ, item Philippi regis Nauarræ coniugiis, clarius cunctis pateant, ſubiecimus hic typum Genealogiæ, inſertis fere iis tantum perſonis, quas argumentum deſiderat.

PAG. 381.

281 Fuit ergo Carolus rex Bohemiæ, nepos ex filio quondam Henrici de Lucelburg, Imperatoris pronepos ex filia & nepte Rodulphi de Habſpurg.] Ne qua ſuboriatur hic ambiguitas, transferenda eſt diſtinctio poſt vocem Imperatoris. Fuit enim Carolus Henrici de Lucelburg Romanorum Imperatoris huius nomine VII. ex Ioanne filio nepos, quod monſtrat Genealogia. Itemque Carolus Rodulphi Habſpurgenſis Roman. Imperatoris pronepos fuit, nēpe quod is Rodulphus filiam Guttam dedit vxorem Venceslao ſeniori regi Bohemiæ, quæ inde peperit filiam Eliſabetham: hæc nupſit iam dicto Ioanni, filio Henrici Lucelburgenſis Imperatoris, eique hunc Carolum peperit. Colliguntur hæc tum aliis ex hiſtoriis, tum ipſo ex Cuſpiniano ſupra in Cæſaribus, pagina 354. 355. & 363.

PAG. EAD.

282 Qui in oppido Rom. Rens nomine.] Ab auctore non Romano, ſed Rhenano ſcriptum fuiſſe, quiuis puto facile intelligis. Supra pagina 379. verſ. 10. villam non oppidum appellat, dum dicit, quod nouus ille Moguntinus Antiſtes vt Papa, è quo vno totus pendebat, morem gereret, principes pro nouo deligendo rege conuocauit ad villam Rens ſuper Rheno. Vbi autem ſit locus ille, euidenter apparet ex ipſius Cuſpiniani demonſtratione, dum Pagina proxima verſ. 19. ſcribit, quorundam Electorum legatos conueniſſe ſub Caſtro Leoſtain, è regione villæ Rens. Eſt vero hoc oppidulum, dictum Lonſtain, vel potius Lanſtain (ideoque emendanda & in Cuſpiniano corrupte ſcripta vox Leoſtain) ſupra Confluentiam ſitum, ſed in dextra ſiue Germanica Rheni ripa, qua Lanus fluuius ex Heſſia deſcendens in Rhenum illabitur, indeq; haud dubie nomen accepit. Magis etiam corrupte apud Ioan. Nauclerum legitur, locum Rens ad Rhenum è regione oppidi Hoeſt ſitum eſſe. Pro Hoeſt enim reponi debet Lanſtain. Eſt namque Hoeſt, ſiue Hoechſt potius ſcribendum fuerat, ad dextram Mœni ripam paulo infra Francofordiam, in ditione archiepiſcopi Moguntini.

Operæ precium vero exiſtimo, id quoque obiter commonefacere lectorem, præſertim Germanum, non idem eſſe Hoechſt, & Altam villam (cuius in hoc Carolo IV.

Altem-

& temporibus ei finitimis ſæpe apud ſcriptores fit mentio) quod prima quidem facie ita videri queat: quũ Germanus ſua in lingua paulo attentior haud inepte coniiciat, Höchſt: dici apud Rhenenſes per contractionẽ, quod lingua communi Höchſtet (quo nomine & alia ſunt in Germania oppida) id eſt, ac ſi Latine dicas Altum oppidum, ſeu Alta villa, vt cum quibuſdam loquar ſcriptoribus. Quanquam enim nec pueri hodie ignorent, tantum eſſe diſcrimen inter oppidum & villam, quantum inter urbem Romam & pagum aliquem: tamen apud Neotericos quoſdam, præſertim Gallos, villa frequenter vſurpatur pro oppido, adeoque ciuitate. Nam & hac duo Leguli noſtri, ſi dis placet, ita diſtinguunt, vt hæc Epiſcopum habeat, illud non habeat. Galli vero id ſumunt ex vernacula lingua, qua oppidum fere aliter dicere non ſolet, quam la ville. Horum verba noſtri imitati, oppida quæ ſunt, ſæpe & villas iuxta appellant. Sed vt abſoluam id quod dicere cœperam, opinor per Altam villam in iſtius quidem ſeculi rerumque ad Rhenum geſtarum hiſtoriis intelligi oppidulum lingua Germanica dictum Eltfeld, paulo infra Moguntiam, in Germanica Rheni ripa ſitum: tum quia hoc admonet Adnotatio quadam in margine ad authorem Paralipomenon adiectorum Abbati Vrſpergenſi, hæc verba adiiciens: Alta villa eſt, Eltfeld, Ringauiæ oppidum: tum quia ipſe vidi diploma Caroli huius IIII. quo confirmat inueſtituram à vaſallo quodam Imperii de feudo (vt dicā Latinis temporibus incognita noſtrorũ verbis loquar ſignificantium) in altum Valuaſorem factam. Dies data eius confirmationis, cui ſubſcripſerat Cancellarius Iohannes Nonſorenſis, ita extabat: In caſtris ante Eltuil, Sabatho poſt feſtum Aſcenſionis, Anno Salutis M. CCC. XLVIIII. Regni 3. Iiſdem in caſtris & ipſa inueſtitura erat data, eodem Anno, feſto S. Iohannis Baptiſtæ. Quam vero ob cauſam tum ibi fuerit caſtrametatum, in hiſtoriis non lego. Coniicere tamen licet, eum fuiſſe in Henricum de Virnberg, per Papam præſulatu Moguntinæ Eccleſiæ deiectum illegitime nimirum ea ſola de cauſa, quod Ludouico Bauaro ſtuderet, ac Carolo aduerſaretur: cuius quidem Henrici iudices ius dixiſſe in Alta villa, Nauclerus diſerte memorat, quum Gerlaci a Naſſau, qui non per oſtium ouile ingreſſus, Papæ præſidio eundem ſibi vſurpabat archiepiſcopatum, inducis Moguntiæ forum haberent. Porro vbi idem author Paralipomenon ſcribit, Henricum Lucemburgenſem electum fuiſſe Imperatorem in loco qui dicitur Rinſen, Treuerenſis diœceſis, emendandum eſt ſecundum iam dicta, & legendum Rens: vti ſincere habet idem Nauclerus Generat. 44. Quanquam Cuſpinianus diſſentiens, Francofurdiæ electum ſcribat. Sed vtcunque ſit, non obſcurum eſt, Principes Germanos tum temporis fere eo in loco conuenire ſolitos fuiſſe: cum quidem hodie nulla eſt celebritas.

PAG. 383.

283 Oppidoque Norimberg.] *Hæc verba cum periodi fine parum congruũt. Neſcio an non aliquid verborum hic deſit aut an potius ab authore ſcriptũ,* Oppidum quoque Norimberg. *Hadio hunc locũ ita vertit, ac ſi Albertus Auſtriæ Dux Norimbergæ Caroli fautorum potentiores exciſſet, ac ibidem Marchione Brandeburgenſem recepiſſet, id quod cum præcedentib. prorſus quidem non conuenit. Iidem mox inferius v. 41. periodi minus apte inter ſe coeunt.*

PAG. 384.

284 Obiit tum vxor Caroli, regis Franciæ, cui Blanca erat nomen, filia.] *Neſcio equidem, vtrum potius hic oſcitantiæ reum faciam: authorem ne, qui ſororem ſcribere animo habens, filiam ſubiecerit: an vero librarium, qui recte fortaſſis ſcriptum, incogitantia pervertit. Certe non poteſt ignorantiæ author ipſe damnari, vt qui inferius diſerte exponat, primam hanc Carolo Quarto fuiſſe vxorem Blancam, Comiteſſam Valeſii in Francia, filiam Caroli Comitis Valeſii, & ſororem Philippi de Valeſius, poſt regis Franciæ. Mox v. 58. pro* Catienſis, *lege* Cuſienſis: *quod tum res ipſa, tum v. 34. Pag. ſeq. clare oſtendit. Denique ſtatim poſt, ſcilicet v. 18. lego* eis, *pro* eius.

PAG. 385.

285 Delphinus Dux Viennę primogenitus Iohannis regis Franciæ.] *Nihil equidem hic deſidero: ſed ideo hunc locum ſilentio non prætergredior, quod doctos expendere velim, num veriſimilia ſint, quæ Æneas Sylnius in hiſtoria Bohemica, ſub initium capitis 33. ſcribit, nimirum quod Carolus hic Quartus adhuc iuuenis, patreque ipſius Iohanno adhuc ſuperſtite, ſomniauerit de Delphino regis Franciæ primogenito: qui tum contra principem Sabaudiæ belligerans, in obſidionem cuiuſdam caſtelli, ſagitta in incertũ miſſa, confoſſo inguine occubuerit. Quũ enim conſtet (ſiquidem Nauclero credimus, a quo nec Gaguinus Gilleſq; diſſentiunt) Delphinatum ad Rom. ſpectantem Imperiũ, nempe e ſeptem Arelatenſis regni prouinciis vnam, ab Humberto Delphino venditum fuiſſe Philippo Valeſio regi Franciæ An. Sal. M. CCCXLVIIII. quæſo ante id tempus quis, cuiuſue regis Franciæ primogenitus potuit eſſe Delphinus? Quid, quod ne tum quidem Delphinatus Philippi Valeſii primogenito Ioanni ceſſit? ſed filio ſecundo Philippo, qui & Dux Aureliæ fuit: vel vt Gillesius narrat, Carolo eiuſdem Philippi Valeſii nepoti, puta Ioannis Normanniæ Ducis filio primogenito, id quod cum hiſce Cuſpiniani verbis plane conſentit. Præterea vendito iam Delphinatu, Iohannes pater Carolo Bohemo amplius ſuperſtes non fuit, cui ſomnium illud narraſſet, quod Sylnius ſcribit: vt qui Anno Salutis M. CCC. XLVI. 7. Kalend. Auguſti ab Anglis in prælio apud ſylnam Creciaci fuerit occiſus: cum Carolus ipſe iam ante circiter Idus Iulii eſſet primum deſignatus Ro. Imperator, annos habens (quod ipſe Sylnius aſſerit) 32. Ipſe autem anno vendit Delphinatu, vt inferius ex ipſa Cuſpiniani narratione colligitur, moriente vxore Francica iã viduus, decennio ante pater ac omnino tum grauioribus occupatus negotiis, quam qui iuueniles in Italia ſectaretur amores.*

Denique nuſquam lego, vllum Regis Franciæ primogenitum bellum tum habuiſſe cum Principe Sabaudiæ, aut in Caſtelli cuiuſquam obſidione oppetiiſſe. Niſi fortaſſis de Carolo Philippi Pulchri filio, cum copiis aliquando authore Papa Iohanne XXII. Vercellis, adiutum Guelphos, profecto, ſentiat. Sed is neque Delphinus, neque regis Francorum fuit primogenitus, neque ipſo viuo Delphinatus in Francos vnquam alienatus. Quid igitur cẽſeam, niſi Sylnium ſomniaſſe, dum miraculoſum id narrat ſomnium, forte per aliquẽ oim templi, quod Carolus fundarat, ſodalium concinnatum, vt qui templo eidem hinc tanto plus venerationis & concelebratorum opinabatur.

De ipſo vero Delphinatu complura cognitu nequaquam indigna, nec aliis relata, quod ego ſciam, hiſtoriographis, licet colligere ex Deciſionibus Guidonis Papæ, qui ante annos centum conſiliarius diu fuit in Parlamento Delphinatus apud Gratianopolim, atque omnis generis monumenta in archiuo luſtrare, multaque cognoſcere potuit ad eam ditionem ſpectantia, vulgo noſtris (vt opinor) haud temere comperta: aliquando & alios memorabiles ſui ſeculi euentus interſpargere ſolitus, vt de Iohanna puella (quæ conſilio iuxta & armis hoſtes Anglos Francia fortiter, adeoque prodigioſe expellens, Carolum ſeptimum iam regno prope vniuerſo exutum reſtituit) de expugnatione Conſtantinopolis, de bello inteſtino Regis Angliæ & Ducis Dyorti, de Cometa

Digitized by Google

in Delphinatu viſa Anno M.CCCC.LVIII. *de morte Caroli VII de coronatione Ludouici XI. & quædã alia.*

Quomodo autem illuſtris Princeps Humbertus Delphinus Viennenſis, de quo ſupra dictum eſt, inſtituerit Anno Salutis M.CCC.XL. *conſilium, quod Delphinale vocari voluit, atq; domicilium habere perpetuum Gratianopolim, tributa eidẽ ampliſſima poteſtate iuris dicendi in vniuerſo Delphinatu, ſcribit Guido ille Papa Deciſione* 554. *recitans tenorem diplomatis ipſo ab Hũberto ſuper ea reddit. Præterea ibidem narrat, cum eo tempore eſſet Academia publica omnium diſciplinarum Gratianopoli, diſpoſuiſſe eundem Dom. Humbertum, vt inter conſiliarios ſemper eſſent Doctores quatuor, non nomine, ſed re ipſa profeſſores iuris, duo quidem Ciuilis, ac duo Canonici. Denique Anno Salutis* M.CCCC.LIII. *Ludouicum Caroli VII. primogenitum Delphinum Viennenſem, ac poſt regem Franciæ eius nominis XI. id conſilium transformaſſe in Parlamentum, ad inſtar Centumuiralis illius magnifici Regis Senatus Parrhiſienſis: qua de re etiam ſcribit Deciſione* 44. *Quid idem Dom. Humbertus & Iohannes epiſcopus Gratianopolitanus iuratis pactionibus inter ſe Anno* M.CCC.XLIII. *conuenerint ſuper iuriſdictione in ciues eius loci, narrat & prolixe diſcutit idem Guido, Deciſione* 275. *Comitatus Valentinenſem & Dienſem eiuſdẽ Caroli VII. temporib. per Delphinũ (nimirum Ludouicum filium) nondum maiorem annis* 25. *parum conſiderate dimiſſos Ludouico Pitlautenſi: ideoq; Regni ſententia, in corpus eius prouinciæ retractos, ſcribit idem Deciſione* 302.

Porro Deciſione 191. *recitat ſanctionem quandam Imperialẽ integram (niſi quod conditoris nomẽ annuſq; promulgationis deſideratur) præſcribens formam, qua magnates inter ſe bella denunciare poſſint, ſiquidẽ iuſtã ſibi quiſq; putet eſſe armorum cauſam. Explicat vero illa ſcripto commentariolo, in quem præfatur, eam quidẽ legem non eſſe in Corpore iuris Ciuilis comprehenſam, ſed in archiuum publicarum rationum Delphinatus ideo relatam, quo obſeruaretur iis temporibus, quibus Gubernatores eius prouinciæ erant vicarii Imperiales prout idem Deciſione* 183. & 194. & 281. *refert nomina quatuor Gubernatorum, qui ab An.* M.CCC.LXXXIX. *vſq; ad annum* M.CCCC.XXVIII. *auſpiciis Regum Franciæ ei prouinciæ præfuerunt.*

Ego prope ſacramento contendere auſim, eius ſanctionis authorem fuiſſe Imperatorẽ Ludouicum Quartum Baioarium. Nam quo loco Froſſardus memorat, quibus ceremoniis ac conditionib. Edoardus Angliæ rex fuerit ab ipſo Imperatore Ludouico factus Imperii Vicarius (de qua re & hic Cuſpinianus) adducit etiam hæc ſequentia: Ibidẽ quoq; renouatũ ac confirmatũ fuit Decretum ſeu ſtatutum quoddam, temporib. iam præteritis in aula Imperatoris factum, quod tale erat. Quod quiſquis vellet alii moleſtiã aut damnũ inferre, deberet eidẽ denunciare (diffidare vulgo vocãt) legitime triduo ante q̃ ad factum deſcenderet. & quicunq; ſecus faceret, mali & infamis facinoris futurus eſſet noxius. Hæc Froſſard. Quo autẽ diiudicari ea ab vnoquoq; poſſint, ſubiiciam nunc ipſam quoq; ſanctionẽ, non quidẽ vt apud Guidonem deprauatiſſime impreſſa extat, ſed ſuæ integritati reſtitutam. Ipſe Guido huiuſmodi titulum præponit:

LEX IMPERIALIS SVPER DIFFIDAMENTIS, quæ quandoque faciunt inter ſe magnates & alii nobiles, qualiter & quomodo fieri debeant, & qualiter puniantur aliter facientes, & de prohibitione iniuſtarum guerrarum.

E*Os qui de cætero aduerſus aliquos iuſtã diffidationis cauſam ſe habere fingentes, ipſos in locis vbi domicilia non obtinent, aut ea communiter non habitant, intempeſtiue diffidant: declaramus, damna quæcunque per incendia, ſpolia, vel rapinas diffidatis ipſis cum honore ſuo inferre non poſſe. Et quia patrocinari non debet alicui fraus & dolus, præſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus, diffidationes huiuſmodi quibuſcunque dominis aut perſonis, cum quibus aliqui fuerint in ſocietate & familiaritate, vel honeſta quauis amicitia conuerſati, ſic factas vel fiendas, in poſterum non valere: nec licere prætextu diffidationis cuiuslibet quempiam inuadere per incendia, ſpolia vel rapinas, niſi diffidatio per tres dies naturales ipſi diffidando perſonaliter, vel in loco in quo habitare conſueuit, publice fuerit intimata, poſſitque de intimatione huiuſmodi per teſtes idoneos fieri plena fides. Quiſquis ſecus quempiam diffidare & inuadere modo præmiſſo non ſeruato præſumpſerit, infamiam eo ipſo incurrat; ac ſi nulla diffidatio facta eſſet: quem etiam tanquam proditorem, per quoſcunque iudices pœnis legalibus ſtatuimus caſtigari. Inhibemus etiam & damnamus vniuerſas & ſingulas vbique guerras & lites iniuſtas, cuncta quoque iniuſta incendia, ſpolia & rapinas, indebita & inconſueta telonea, conductus, & exactiones pro ipſis conductoribus extorqueri conſuetas, ſub pœnis quibus ſacræ leges præmiſſa, & eorum quodlibet faciunt puniendа.*

PAG. EAD.

286 Anno noſtræ Salutis milleſimo treceenteſimo ſeptuageſimo octauo, viceſimoſeptimo Martii, ilico in morte diui Venceslai cum imperatoriis exequiis ac lamentatione ingenti honorifice ſepultus.] *Equidem nihil ambigo authorem ſcripſiſſe*, illicque in monte: *pro quibus ſane verbis amanuenſis, præſertim male auritus, a dictante excipiens, facile potuit reponere*, ilico in morte. *Eſt autem templum eius Diui, ab ipſo Carolo ædificatum, quod paulo ſupra author narrat, loco editiore ciuitatis Pragenſis ſitum, qui mons Sanctus Venceslai inde vocatur. Vt Hadro morte, vocem hoc loco euidenter ineptam, non potuit non pro* in monte *commutare: ita* ilico *reliquit, ſequentibus nihil omnino conueniens aduerbium. Quæ enim exequiæ poſſunt eſſe adeo pompoſæ, quæue ſepultura magnifica, qualamentatio ingens, vbi raptim omnia peraguntur?*

PAG. 386.

287 Quam Carolus rex Francorum tanquam amicam ſuam Carolo Bohemo, tum Marchioni Morauiæ exiſtenti, vix ſeptenneum deſponſauit.] *Quãquam Cuſpinianus in Latinæ linguæ puriore vſu alicubi impingat, adeoq; cum vulgo ſolœciſet, hic tamen plane mihi perſuadeo, neque* amicam *illum, neque* amicam *pro cognata vſurpaſſe, ſed ſcripſiſſe* amitinam: *nempe quod hæc Blancha Carolo Pulchro Francorum regi ita neceſſaria fuit, vt proprio vocabulo amitina eſſet ſcilicet ipſius patrui Caroli Comitis Valeſii filia. Indoctum enim amanuenſem plurima alia longe hoc magis clara & aperta male corrupiſſe, plus quam velimus notum eſt.*

PAG. EAD.

288 Sed & alia Eliſabeth inuenitur filia Caroli, quæ vxor ceſſit Iohanni Galeatio Duci Mediolanenſi. E quibus Valentina filia nata eſt, vxor Caroli Franciæ Regis. Margaritha item altera, quæ quibuſdam quinta Caroli filia dicitur, vxor data fuit Iohanni Burggrauio Norimbergenſi.] *Vt i annalibus Bohemicis, quorum fide hoc Cuſpinianus innititur, quicquam derogare haud equidem cupiam: ita apud alios ſcriptores nullam Eliſabetham, Iohannis Galeacii illius primi, ac longe omnium potentiſſimi Ducis Mediolani vxorem inuenio. Vxores equidem duas habemus,*

Digitized by Google

habuit, ſed priorem Yſabellam, regis Galliæ filiam, ſterilem: Catharinam alteram, Barnabæ patrui filiam, è qua primo partu Valentinam, atque inde duos filios Iohannem & Philippum Marias ſuſtulit, vti in ipſius Iohannis Galeacii vita diſerte narrat doctiſſimus Præſul Paulus Iouius: qui tamen in eo hallucinari videtur, quod Yſabellam, priorem Iohannis Galeacii vxorem, facit Caroli Galliæ regis filiam, quæ Iohannem regem Galliæ patrem agnoſcit: quod in eius vita ſcribit Paulus Æmilius, narrans Yſabellæ pro dote Comitatum Virtutum attributum, eamque ditionem eſſe in finibus Campaniæ Franciæ. Adſtipulantur eidem Æmilio Froſſardus libro 4. & Iohannes Bochetus in Epitaphiis regum Franciæ, dum vno ore ſcribunt: huic Iohanni Galeacio vxorem fuiſſe Yſabellam filiam Iohannis regis Franciæ. Libet referre ipſam Froſſardi ſententiam: nec melius hæc iure poſſum, aut breuius, quam verbis Iohannis Sleidani interpretis compendiarii. Quo loco igitur Froſſardus narrat de ſtatu reipub. Mediolanenſis, & a tempore Ludouici Quarti Cæſaris ordiur, ac demum de Ioanne archiepiſcopo, & tribus ipſius ex fratre Stephano nepotibus ſimulq; Ioanne Galeacio pronepote (quem ipſum quoque ſimplici patris nomine Galeacium appellat) plura attexit, eam partem Sleidanus perſtringit his verbis: Principum amicitias magna vi pecuniæ redimebant. Galeacius, Comitis Sabaudiæ, cuius ſororem duxit, auri eorum centum millia dependit. Filium habebat eiuſdem nominis, qui regis Ioannis filiam vxorem habuit, depenſis Francorum ſexcentis millibus pro liberatione ſoceri ſui, Anglis obligati. Iunioris Galeacii filia Valentina, Caroli ſexti fratri germano Ludouico Duci Aurelianenſi nupſit: verum non prius, quam ille futuro genero, decies centena Francorum millia numeraſſet, ingentem ſane vim auri: cum aliqua parte, Comitatus Bleſenſis deinde emptus eſt. Hæc ille. Porro vt plerique omnes ſunt authores, Valentinam Iohannis Galeacii filiam, datam fuiſſe Ludouico Duci Aureliæ vxorem: ita neminem narrare video, illam vlli vnquam Carolo regi Franciæ nupſiſſe: vnde alterum hic Cuſpiniani erratum proditur. Bochetus quoque ab Iouio perperam in eo diſſentire videtur, quod Valentinam ſcribit ex Ioanne Galeazio & Yſabella Francica natam: cum Iouius Catharinam Barnabæ filiam eidem matrem faciat, vti iam ſupra relatum eſt. Sed è quacunque tandem vxore Iohannis Galeazio filia Valentina fuerit nata, ſiue Bohema, ſiue Itala, ſiue Francica, ſatis conſtat, ſublata ipſius Ioannis Galeazii omni legitima ſobole, graue & diuturnum illud bellum ſuper Ducatu Mediolani ab eadem vſque Valentina per Francos fuiſſe motio & excitatum, & ſubinde repetitum: qua de re eiuſdem Iouii peculiaris extat narratio, & Gallorum apologia permulta. Vtcunque etiam Cuſpinianus hic citet annales Bohemicos, non obſcurum eſt, hunc locum fore ex Chronicis illis magnis Norembergenſibus in vita Ioan. Galeacii huc eſſe tranſſcriptum. Sed Chronicis illis & alia non pauca inſunt, præſertim vbi narrantur quæ patrum & auorum memoria geſta ſunt, & quorundã potius incertis narrationibus, quam fidedignis ſcriptorum monumentis per rhapſodias accumulata.

Poſt hæc omnia nec illud omiſerim, quod quidem à nobili & magnifico D. Wiguleo Hundio, multis ſupra in locis a nobis memorato, edocti ſum: huic Carolo IV. non modo Wenceslaum & Sigiſmundum, de quibus author verſu 10. hac ipſa Pagina meminit: ſed etiam tertium quendam fuiſſe filium, ſcilicet Iohannem Ducem de Gorlitz, & Comitẽ Lutzemburgenſem, cuius vnica filia Eliſabetha primum Antonio Duci Brabantiæ & Limpurgi, patri Ioannis, nupta fuerit. Eo defuncto, nupſiſſe eandem Ioanni Duci Bauariæ, Comiti Hollandiæ & Selandiæ, poſt quam ille adminiſtrationem eccleſiæ Leodienſis abdicauerat, ex quo nullos liberos ſuſcepit. Demum etiam hoc Ioanne defuncto, ceſſiſſe ipſum Ducatum Lutzemburgenſem Philippo Duci Burgundiæ, patri Caroli bellicoſi, iuxta Chronica Hollandiæ & Brabantiæ. Ad huius autem rei inueſtigationem aiebat ſe permotum inſcriptione antiqui eius numiſmatis argentei, quod anno ſuperiore Monachii ſpectandum nobis exhibuerat in conuiuio, apud nobilem & magnificum D. Vilhelmum Leſchium, germanum fratrem Reuerendiſſimi principis D. Leonis epiſcopi Friſingenſis, dominus mei humaniſſimi atque beneficentiſſimi, Conſiliarium illuſtriſſimi Ducis Bauariæ, ſimulq; pro sereniſſ. & illuſtriſſ. domina Duciſſa Curiæ magiſtrum, patronum nobis colendum. Cum enim id numiſma, ſub nomine Eliſabethæ Duciſſæ Bauariæ & Lutzemburgi inſcriptum, nemo conuiuarum, qui aderant multi viri docti, explicare poſſet, poſtea ipſe magnificus D. Hundius è Chronicis illis rei veram cognitionem, vti bona fide retulit, eruit.

EX GVNTHERO SCHWARzenbergenſi.

PAG. 387.

289 Guntherum comitem de Schwartzenburg.] Cum hæc Comitum familia, cui hodieque in Thuringia luculenta eſt ditio, noſtrate lingua ita appelletur, quaſi Latine dicat a Nigro monte, quod ipſe quoque author paulo ſupra pagina 386. verſ. 49. meminit: conſequitur, tum hoc loco, tum in ipſa huius Cæſaris inſcriptione, alioſque multos apud hiſtoricos perperam legi Schwartzenburg: veramq; appellationẽ eſſe Schwartzenberg. Nam montem vniuerſa Germania Berg vocat: Burg autem caſtellum, quod quidem vocabulum a nobis deſumptum etiam finitimæ omnes nationes vſurpant. Leuiculum hoc eſt, ſed quia nec author ipſe huius nominis expoſitionem contempſit, eſtque alia in Germania Francia Baronum familia, nomine à Schwartzenburg: volui rem vndequaq; eſſe planam & certam, præſertim lectori externo.

EX VENCESLAO CÆſare.

PAG. 388.

290 Eſt autem electus in prato Renſee.] Pro vltimis tribus verbis legendum hoc eſſe, in oppido Rens, non obſcure colligi poſſe opinor ex iis quæ ſupra in Carolo Quarto, hoc ipſo ſuper Rhenano oppido Rens, amplius annotauimus.

PAG. 389.

291 Qui eos nõ perturbaret, neq; perturbari alios fineret.] Perturbauit me hic vnius elemẽti deprauatio. Deſumpta autem ſunt hæc verba ex hiſtoria Bohemica Æneæ Sylvii, cap. 36. vbi Venceslaus ſacerdos, cognomento Coranda, inter alia ad populũ Pragenſem de rege Venceslao ita concionatur: Si non eſt eadẽ ſibi quæ nobis de religione ſententia, ritũ noſtrũ neq; ipſe perturbat, neque alios perturbare ſinit. Itaque & hic perturbare, pro perturbari legendum eſt.

EX IODOCO BARBATO.

PAG. 390.

292 Diuortio ab ea ſeparata Marchioni nupſit, vt in Ludouico ſcripſimus. Altera autem vxor Iohannis Margarita Duciſſa Opauiæ fuit.] Quanquam intelligatur quem hic author Marchionem deſignet, tamen niſi fallor ab authore demonſtratio eidẽ alia nominatim fuit adiecta, ſcilicet vox Brandeburgenſi. Mox etiam poſt Ioannis ab amanuenſi omiſſam eſſe vocem Henrici, minus etiam dubiũ eſt. Fuit enim huius Iodoci Cæſaris pater [illegible]nomine, Ioannes Henricus dictus: quod ſtatim autor ipſe quoq; narrauit. Cũ vero hunc Iodocũ vt ignauũ, vanum, perfidum & latronib. amicũ Cuſpi-

nianus paulo infra vituperet, legis omnino diuerſum ipſius eulogium apud Iacobum Spiegellium in Scholiis ſuper lib. 3. Parallellorum Æn. Sylui ad Anton. Panormitam de factis & dictis Alphonſi regis Neapolitani: vbi ad partes vocatur Albertus Krantzius, mihi nondum lectus. Itaque vtrum, Cuſpiniani ne an Spiegellii verior ſit narratio, lector ipſe ſibi diſquirat. Pag. 391. ver. 2. pro patruum *lege* patruelem: *vti & Pag. 390. verſ. 50. pro* conſobrinum *oportuit dictum* fratrem patruelem: *Carolus enim Quartus, pater Sigiſmundi & Vencislai, & Iohannes Henrichus pater huius Iodoci, fratres germani fuerunt: id quod etiam ſupra in typo Genealogia eiuſdem vitæ Caroli præfixa videre licet. Sed linguæ latinæ proprietatem, in huius præſertim generis vocibus a Cuſpiniano ſæpe neglectam fuiſſe, ſatis iam conſtat.*

EX RVPERTO CÆSARE.

Pag. 391.

193 Rupertus, ſiue vt alii, Ruprechtus, ab Italis Robertus, quod valet pacis turbatorem.] *Apparet ab amanuenſe confuſum hic eſſe verborũ ordinem, eumque ita reponendũ:* Rupertus ſiue vt alii, Ruprechtus, quod valet pacis turbatorẽ, ab Italis Robertus. *Nam vox* Ruprecht *Germanis talem ſignificat, ſiue vt expreſſius dicam, quietis fractorem. Italis, pro linguæ ſuæ mollitie, Robertus pronunciatur commodius, quam Ruprechtus.*

Pag. ead.

194 Hic cum ſocordiam atque ignauiam Wenceslai.] *Hoc quoque loco author videtur magis ad rem quã verba ſpectaſſe: atq; vix demum poſt quatuor interpoſitos verſus, nouam ſubieciſſe periodum, qua hanc quoque hactenus mancam vtcunque abſolueret.*

Pag. 392.

195 Annam ſcilicet, quæ Frederico ſeniori Duci Auſtriæ Comiti Tyrolis data fuit altera vxor, mater Sigiſmundi.] *Ne io hic quicquam inuoluat, diſpunge diſtinctionem poſt verbum* fuit: *& quaſi commentarii vice huc adhibeo, quæ author hæc eadem de re infra Pa. 394. v. 17. & ſeq. memorat, nempe Frederichum ſeniorẽ Auſtriæ ducem bigamum, eiq; primã vxorem fuiſſe Eliſabetam Ruperti Palatini Rom. regis filiam: alteram vero Annam, hanc ipſam Duciſſam Brunſuicẽſem, matrẽ Sigiſmundi Archiducis, &c. De ipſo autem Friderico ſeniore Auſtriæ Duce recitat vir optimus, deq; bonis ſtudiis optime meritus Iacob. Spiegellius, cõplura a nemine alio, quod ſciam relata in literas, digniſſima licet cognitu in Scholiis ſuper li. 4. parallellorũ Æneæ Sylvii ad Antonium Panormitam de dictis & factis Regis Neapolitani, cap. quadrageſimooctauo.*

Pag. 394.

196 Licet diligenter, haud negligenter percontatus fuerim.] *Etſi non neſciam, alibi quoque Cuſpinianum indiligentiam & negligentiam veluti diuerſarum rerum vocabula vſurpare, vt cum ſupra in Berengario Pag. 126. verſ. 41. ita ſcribit,* cum cæteros omnes & indiligentiæ & negligentiæ incuſent: *tamen hoc in loco potius mendum ſubeſſe videtur, tum quia magis inepta hæc eſt tautologia, tum quia verbum* percontatus *ablatiuum deſiderat, ita vt nil dubitẽ ab authore fuiſſe ſcriptum,* licet de illa haud negligenter percontatus fuerim: *quum ob literarũ affinitatem ſcriptura depravationi fuerit propinqua. Certe hanc dicendi formulam Cuſpiniano familiarem fuiſſe, docent tum loci alii, tum initium Ludouici II. ſupra Pag. 198. ver. 34. vbi itidem in parentheſi (vt ò compluribus eum potiſſimum locum adducam, obiterque mendis expurgem) inquit,* quod etiam obſeruaui haud negligenter. *Et forte non abſurde quis dixerit, etiam in Berengario ſubeſſe mendum, & ſecundum ſequentia pro* indiligentiæ, *potius ab authore ſcriptũ* ignorantiæ, *quæ tamen de re nil adfirmo. Verſu ante 3. poſt locum præſentem pro* ac hic ſepelitur, *puto legendum,* ac ibi ſepelitur. *Niſi forte quis germaniſmo authorem vſum* hic *pro* ibi *poſuiſſe cenſeat, veluti infra Pag. 405. v. 32. vbi inquit:* In cœnobio Liliorum ægrotare incipiens, illico moritur, & hic ſepelitur. *pro* & ibidem.

EX SIGISMVNDO CÆSARE.

Pag. ead.

197 Eliſabeth autem vxor Ludouici, mater Mariæ à Iohanne Horwathio Bauo clam aquis ſubmerſa.] *Pro* Bauo, *optimo legendum eſſe* Bano *(quæ vox lingua Hungarica Præſidem ſignificat, vt tradit quoque Iac. Spiegellius lib. 3. cap. 17. parallelo. Æneæ Sylvii ad Ant. Panormitam, de dictis & factis Alphonſi regis) quemadmodum habet Ioan. Nauclerus Generatione 47. vbi hanc rem copioſius exponit, ſcilicet Carolum regem non veneno ſublatum, ſed Regina Eliſabetha adſidentem, a Blaſio Forbachio, Palatini Garenſis cliente, ſuiſſe ita vulneratum, vt breui poſt vita excederet, ipſumq; palatinum Garenſem poſt a Ioanne Horwathio ad reginæ Eliſabethæ currum obtruncatũ. Ioannes Froſſardus Gallorum vernaculus hiſtoricus, circa medium Vol. 2. habet narrationem ſuper hoc Sigiſmundi priore matrimonio, noſtris plane incognitam: ſcilicet reginam Hũgariæ defuncti regis viduam legatos miſiſſe ad Carolum VI. Franciæ regem, petitum filiæ ſuæ maritum adiũgi ipſius regis fratrem germanum Ludouicum, tum comitẽ Valeſium dictum, accepturum vna cum vxore dotale regnum Hungariæ. Regem adſenſiſſe: miſſoſq; legatos, qui non modo ſponſalia contraxerint, ac cæremonioſo illo acubitu, vti procuratores firmauerint, ſed etiam ipſum Ludouicum ſponſum iam Hungariæ regis titulũ vſurpantem, verſus id regnum accepto itinere comitante legatione Hungarica progreſſum fuiſſe vſque ad Treuim Campaniæ: quum ecce noua adferuntur inſperata: nipe, reginam Hungariæ viduam vna cum filia expectatione animi cauſa in caſtrum quoddã aduerſum Germaniæ limites: regem vero Alemaniæ, qui idem & Romanorũ ſe regem ſcribebat, explorato iampridem toto eius matrimonii negotio, maluiſſe fratri ſuo potius conſulentem: ideoque ſub: io ipſum aduolaſſe cum maximo equitum, nempe 10. milium numero, & circũcluſum vtrimq; exterritam reginam eo adegiſſe, vt ipſius fratri vicino potius quam externo tam longo remoto filiam vxorem daret. Itaq; factum, vt Ludouicus Valeſius non ſine grandi dolore & indignatione in Franciam rediret. Vt vera ſit hæc narratio (quæ quidem ex fide conſcripta eſſe patet quo ad Ludouicum Valeſium, & legationes in Franciam miſſas, niſi quod mirum eſt de re tanta & Gaguinum & Gilleum tam eſſe mutos) diſcunt tamen Galli ex hoc Cuſpiniani loco, itemque aliis id Sigiſmundi coniugium narrantibus, quæ ipſi in Froſſardo debeant emendare, ſcilicet Regem Hungariæ non filias plures, aut Margaretam, ſed vnicam tantum reliquiſſe Mariam, eamque nupſiſſe non Henrico, ſed Sigiſmundo fratri regis Romanorum, ſcilicet Wenceslai. Quum vero Froſſardus regis Romanorum nomen proprium non exprimat vllũ, haud equidem intelligo cur eiuſdem interpres Ioannes Sleidanus in Epitome nomen Caroli de ſuo perperam adiecerit, præſertim in aliis interpres tam religioſus, vt etiam manifeſte falſa verteret, qualia inuenirat. Quia enim Froſſardus ſcribit, alteram ex Hungaria legationem, quæ abductura erat ſponſum Ludouicum, ad Carolum VI. Franciæ regem veniſſe, quo tempore ipſe Rex nõ diu poſt celebratas cũ Yſabella Bauara nuptias (quas Gilleus refert ſub annũ M. CCC. LXXXV.) ex hoſtibus Flandris Damum oppidum receperat, eaque maxime de cauſa vltra non progreſſus, quod fratris*

ſpon-

ſponſi profectionem inſtruere cupiebat: conſequitur, eius Marchionis, qui ſponſam interim præcipiebat, fratrem adiutorem tum eſſe non potuiſſe Regem Romanorũ Carolum Quartum, vt qui iam ante Salutis anno M.CCC. LXXVIII. diem ſuum obierat. Sentire autem Froſſardum de Sigiſmundo, atque ipſa de re non nihil inaudiuiſſe, ſatis inde apparet, quod Henricũ iſtũ vocat Marchionem de Blanquefort. Veritas enim habebat, atque ſcriptum oportuit (ſed quid Gallus, linguã noſtram non edoctus, Germanica vocabula audiens non reddat perperam?) de Brandenburg: quũ conſtet Carolũ Quartũ filio Sigiſmundo donauiſſe Marchiam Brandenburgẽſem, emptam à Ludouico Romano, filio Ludouici Quarti Cæſaris: vti & Bohemus apud Syluium cap. 39. indignatur, Marchiam Brandenburgenſem poſtea per Sigiſmundum à corona Bohemica fuiſſe alienatam. Conſulenda etiam ſuadeo ſuper his omnib. Chronica Hungarica, quorum mihi nulla eſt copia. His omnib. elucubratis, incidi in Theodorici Nyem hiſtoriã de ſchiſmate inter Vrbanum ſextum & Clementem ſeptimum, qui hoc negocium lib. 1. ca. 15. ac plenius ca. 58. ita narrat: Ipſa etiam tẽpeſtate prædicta domina Eliſabeth regina Hungariæ pulſo vt ab eodem regno Hungariæ Sigiſmũdo rege, dictam dominam Mariã eius vxorem auferre, eandemq́; duci Aurelianenſi fratri moderni regis Francorum vxorem tradere ſatagebat, & ſuper his ſatis notabiliter nuncios 150. numero, quos vidi Papæ tunc euntes ad Franciam, ipſa Eliſabeth regina deſtinauit, ſed non perfecit, quia ipſe dux Mediolanenſis ſecum inſtituiſſet filiam ſuam duci Aurelianenſi in vxorẽ tradere, & ſuper hoc iam contractus inter ipſos duces proceſſerãt. Idem mox ca. ſeq. hæc adiungit: Succeſſiue inter illos nobiles, qui Eliſabeth reginæ Hungariæ, atq; illos qui regis Caroli prædictorum partes fouebant, magnæ diſſenſiones exortæ fuerunt: tandem Eliſabeth regina & Maria eius filia, ac quidam potens comes de Hungaria cum eis per aduerſarios capti fuerunt, & ſtatim comite in præſentia earundem matris & filiæ interempto, matrem & filiam captiuas inde per multas dietas vſque ad Sclauoniam Hungariæ ad quoddam caſtrum fortiſſimum perduxerunt, in quo ipſas tam diu detinuerunt, donec ipſe Sigiſmundus rex cum valido exercitu ad regnum Hungariæ reuerſus, dictum caſtrum potenter obſedit. & tandem ipſi obſeſſi, eadem Eliſabeth regina per eos iugulata, & extra feneſtram dicti caſtri ſuſpenſa, prædictam dominam Mariam reginam ipſi domino Sigiſmundo regi reddiderunt, ſed in hoc eum omnino nõ placarunt: quia poſtea illorum nobilium, qui illa commiſerunt, vna die 32. qui ad eius manus peruenerant, fecerat decollari: & etiam plures eorum complices partim capitis ſupplicio affecit, partim a ſuis regni limitibus propulſauit. Hæc ille. Mirum vero, Pandulphum Collenutium in hiſtoria Neapolitana de his Ducis Aureliæ ſponſalibus nullo verbo meminiſſe, cum reliquam omnem hiſtoriam li. 5. copioſe deſcribat, ac Cuſpiniano pulchre conſentiat. Cæterum ex ea Nyemi narratione, item ea quæ mox hic ipſum apud Cuſpinianũ ſubiecta, ſimulq́; iis quæ pag. 395. v. 2. ſequuntur, clare liquet, apud Æn. Syluium ſub finem ca. 33. hiſtoriæ Bohemicæ, deprauate legi, pugnauit feliciter contra Turcas. Triginta duos Turcarum regulos ſecuri percuſſit. Veram lectionem meo iudicio ita repones: Pugnauit infeliciter cõtra Turcas: triginta duos Hungarorum regulos ſecuri percuſſit. Equidem ipſe quoq; Æneas eandem rem de ſupplicio per Sigiſmundum a tot regni Hungarici optimatibus ſumpto, narrat Lib. 3. parallelorum ad Panorm. cap. 21. his quidem verbis: Tum Sigiſmundus vna cum iudicib. cauſa cognita, duos & triginta regulos ſecuri percuſſit, quæ res multorum deinde laborum & diſcriminum cauſa fuit. Mox v. 4. pro tanquam, legi oportere tamque præcedentia ibidem verba oſtendũt. Sic quoq; inferius Pag. 471. v. 8. vbi ſcriptum extat, tanquam alacres ad bellum, leges, tamque alacres ad bellum,

PAG. 395.

298 Alteram vero maiori natu viduæ, quæ eum ſemauerat, cui paternum nomen Nicon Garius deſpondet.] Prætermiſſam ab amanuenſe dictionem filio, atq; ita legendũ eſſe, Alteram vero filio maiori natu, &c. ſequentia clare docent. Mox Pag. 395. ver. 25. pro Annirate, lege Amurate.

PAG. 396.

299 In Augea maiori pennilula, haud longe à Cõſtantia.] Qui præceptoris noſtri Henrici Glareani Annotationes in lib. 4. Comment. C. Cæſaris, alias ſiue lacus Podamici & Cellenſis deſcriptiones legere, ſtatim deprehendunt, ab authore hic ſcriptum fuiſſe, in Augea maiori Rheni inſula, ſiue maiori peninſula. Pag. 396. v. 36. pro Comitum, lege Comitem: ac repete verbum creatur, quod eſt initio periodi. Et ibidem verſ. 51. Dalmaticæ, pro Dalmatiæ: niſi hoc etiam adiectiue accipi velis, vt Cilicia ſpica, Ambracius ſinus, Phrygia claſſis, & conſimilia non pauca.

PAG. 399.

300 Ita autem auxit opibus hoc templum.] Cum de nullo templo author meminerit, apparet locum mutilum eſſe quanquã ex re ipſa ſatis liqueat, intelligi oportere de templo apud Varadinũ, in quo Sigiſmundus Auguſtus ſepultus fuit. Quod aute mox autor ſcribit, Hungaris olim a longis barbis Longobardorum nomen fuiſſe, nemo eſt hodie paulo eruditior, qui ignoret erroneum eſſe. Longobardi enim Germanica fuere natio, non Schlauonica.

EX ALBERTO CÆSARE.

PAG. 403.

301 Cæteriſque omnibus obſignatis. Hanc anuli clam.] Sola praua diſtinctio lectorem hic morari poteſt. Non eſt autem poſt verbum recognoſcit ſuperiori verſ. claudeda periodus, ſed demum ante hæc ipſa verba, quæ nouam, ſed præcedenti cohærentem ordiuntur, ac ita ſunt diſtinguenda: dum theſaurum regni, diuitemque Regum ſupellectilem in arce Viſſegradenſi haud longe à Strigonio, quibuſdam Baronibus ad eam rem ſelectis præſentibus recognoſcit: Georgio Palotio Strigonienſium Pontifice defuncto, qui cuſtos theſauri erat, cæteriſque omnibus obſignatis, hanc anuli clam cuſtodiendam tradens, &c. Mirum vero, cur Hedio omnia de Georgio Palotio verba, ſua in verſione hic prætermiſerit, cum neque obſcura ea ſint, neque ocioſa: nempe quæ exponant cauſam, cur Regina non ſine Baronum præſentia regni theſaurum, Regumque cimelia inſpexerit: ſcilicet quia Georgius Palotius Pontifex Strigonienſis, qui gazæ regiæ fuerat præfectus cuſtos, iam vita deceſſerat. Inferius autem verſu 10. lege coronaretur, pro coronaret.

PAG. 404.

302 Cum patruo ſuo Carolo Imperatore Pragæ in æde S. Viti ſepultus.] Vnius vocis immutatione eſt hunc quoque loco iniectus ſcrupulus. Qua enim ratione conſtitues Ladislao patruum Carolum Quartum Imperatorem. Quod ſi cogites Ladislao matrem fuiſſe Eliſabetham, filiam Sigiſmundi Imperatoris, neptem Caroli Quarti, iam clare conſpicis pro patruo legendum eſſe proauo.

PAG. 406.

303 Iter ingreditur An. Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo primo.] Hic calculus ne pugnet cum aliis hiſtoriis, quæ hanc ipſam rem in annum ſequentem, puta M. CCCC. LII. magno conſenſu referunt, credam in numeralib. autographi literis, quas

Digitized by Google

amanuenſis verbis integris deſcripſit, vnum tota defuiſſe. Eam autem defenſionem, qua doctiſſimus iureconſultus Carolus Molinæus in Commentariis ad edictum quoddam Caroli VI. regis Francorum, gloſſa 14. numero 4. Marianum Soccinum in ca. cum contingat. de foro competenti, ab eadem menda conatur vendicare, ſcilicet recte quoq; habere numerum 51. ſi iuxta morem Franciæ annum a paſchate ordiamur: non puto ad Cuſpinianum, vt hominem in ſuperiori Germania natum, verſatumque, commode adferri poſſe.

P AG. EAD.

304 Lennoram doctiſſimam ſuam ſponſam.] *Quãquam in fœmina quoque commendatione in primis digna ſit eruditio, vt recte cenſet doctiſſimus vir Ioan. Ludouicus Viues, nimirum qua ad morum, vitæ ſanctimoniam, liberorum educationem, reique domeſticæ curã attinet: tamen ea quæ hac ipſa periodo ſequũtur, puta quod ereptam ab immẽſis maris periculis ſponſam iucundiſſimo amplexu Cæſar ipſe exceperit, videntur innuere, ab authore fuiſſe ſcriptum non* doctiſſimam, *ſed potius* optatiſſimam. *Paulo ſupra verſ. 26 pro* infante, *lege* Infante. *eſt enim Infans, præter vulgatam ſignificationem, in regnis Hiſpaniarum certi cuiuſdam iuris nomen, quod Spiegellius noſter in Dictionario ſuo ex Wolziani reliquiis belle explicat. Pagina praeced. verſ. 50. ante dictionem Cecilia, interpono S. literam, male ab amanuenſi omiſſam.*

P AG. EAD.

305 Cum qua verſus vrbem tendens, ad Idus Martias ſummo mane ex Sutrin Romam applicanit.] *Sed quo modo cum Idibus Martiis compones, id q; mox Pag. 407. v. 1. ſequitur, ſcilicet Fridericum Cæſarẽ Romam ingreſſum die proxima oct aua Martii ſcilicet, quæ eſt ſane 8. Idus Martii. Quid, quod ſtatim v. 2. narratur, Idibus Martiis Fridericum Cæſarem a Pontifice collata corona ferrea fuiſſe regem Longobardorum conſecratum? At paulo ante author ipſe narrat, Cæſarẽ quo die Romam applicuit, pro veteri more ante vrbem in tentoriis pernoctaſſe. Fatendum itaq; amanuenſis hic quoque extare erratum, & pro* ad Idus Martias, *legi oportere,* ad Nonas Martias, *quæ quidem eſt ſeptima eius menſis dies: ac planiſſime cum eo conuenit, quod ſubiicitur, Cæſarem die Martii octaua Romam ingreſſum, item Idibus Martiis, id eſt octiduo poſt, nempe eiuſdem menſis die 15. regem Longobardorũ coronatum, die 16. per manus Pontificis ſponſa iunctum, ac 17. vna cum ipſa Auguſtali vnctione conſecratum fuiſſe. In ipſa huius rei narratione extat apud Nauclerum generatione 49. tum idem erratum: tum præterea, id quod poſtridie Idus Martii factum ipſe Nauclerus narrat, mox perperam tribuit eius menſis diei 18. itemque de ſponſa coniunctione die vno a Cuſpiniano variat. Ipſum autem 18. diem Martii coronationi Friderichi plerique omnes contra Cuſpinianum adſignant hiſtorici.*

P AG. 408.

306 Cum ſuo exercitu tantam fortitudinem Viennenſibus incuſſiſſet.] *Res ipſa, ac mox ſequentia verba ſatis oſtendunt, legendum eſſe non* fortitudinem, *ſed* formidinem, *quemadmodum & Hadio tranſtulit. Infra Pagina 411. verſ. 14. lege ac diſtingue recte, ſcilicet hoc modo:* ſchiſma quod inter Eugenium ac Fœlicem, Sabaudiæ prius Ducem Amedeum ortum erat. *Ibid. verſu 19 pro* Paumkucher, *lege* Paumkircher. *Item verſu 24. vbi ſunt verba,* eius Martis fulmen: *puto pro* eius *ab authore fuiſſe ſcriptum aliud quippiam. Hadio* quinto pagum *hoc intelligeret,* fortiter *tranſiluit. Pagina 412. verſu 44. pro* marmore, *legerem* marmora. *Item Pag. ſequent. v. 30. mutilum Pentametrum,* Quid ve ferant ſingula membra Ducis, *ad hunc aut conſimilem modum explerem,* Quid ue ferant ſacri.

EX MICHAELE PALÆOLOGO.

P AG. 415.

307 Reſpondit Petrus, in terrorem tunicam ſe laceraturum eſſe ſuſpicaretur.] *Vtcunque Hadio verba,* in terrorem *pro genuinis agnouerit, verteritq; tamen ego haud ſane intelligo quid hic illa ſibi velint, atq; omnino perſuaſum habeo, authorem ſcripſiſſe* interiorẽ tunicam ſe laceraturum. *Conuenit aũt hoc Petri regis dictum cum iſto Cæcilii Metelli, qui cum in Hiſpania exercitus Dux a tribuno quodam ex iunioribus interrogaretur, quid nam poſtera die facturus eſſet? reſpondiſſe fertur: Si huius rei ſcirem mihi conſciam tunicam, exuerem, & in ignem conicerẽ: ſiue, vt Sex. Iulius Frontinus li. 1. Strategematum refert: Tunicam meam, ſi id eloqui poſſet, comburerem. Supra v. 34. pro* confirmare, *lege* conformare. *& v. 10. pro* tuta, *lege* tutor. *& Pag. 415. verſ. 56. pro* Laſcarum, *lege* Laſcarurum. *Pagina 417. v. 28. pro* prius, *lege* primus. *Item Pag. ſeq. v. 3 n. totam periodum planiore redderes, ſi in parentheſi legas hæc verba.* Sancti Andreæ Apoſtoli caput ex Peloponneſo ſecum deferens.

EX CONSTANTINO VIII.

P AG. 419.

308 Itaque amnis captura Byzantii, Chalcedonenſibus penuria.] *Pro* amnis, *lege* omnis, *dictantis alicuius vitioſa pronunciatione haud dubie ſic mutatum. Neque admonerem de vnius literæ permutatione, niſi hic ageretur de piſcium captura, &* amnis *dictio lectorem minus doctum vel attentum aliquid forte turbare poſſet. Ac vidi poſtea hæc verba ita extare apud Io. Bap. Egnatium, è quo poſt Zonaræ hiſtoriæ finem, & multa alia in Græcis Imperatoribus Cuſpinianus iiſdem verbis ſuum in opus tranſcripſit. Neutiq; vero ſupermiſerim hunc quoq; locũ me annotaſſe, quantumuis ſua ſponte apertum (vt quia de ſolo mari, nulloq; prorſus flumine hic agitur) teſtatur luculenter Hedio interpres, in hoc amne tantum non male ſubmerſus. At idem ea quæ hoc ipſo loco prorſus ſincera claraq; ſunt, nihilo melius percepit: verba illa,* Piſces enim ex Euxino in Propontidẽ illati, &c. *perinde vertens, ac ſi piſces ita olim importati fuiſſent a negotiatorib. quemadmodũ alii mercium alias exoticas huc illucq; inuehunt. Sic enim vertit: Quũ enim piſces ex mari Euxino in Propontidẽ importaſſent. Quis vero puer non ilico ſentiat, verbum illati, hic hoc ſignificare, quod ingreſſi, & vt Germanice fere dicimus,* Wann die fiſch dahin geſtrichen kommen / ſich dahin begeben. *Cæterum hoc in loco non ſatis compertũ habeo, an hæc verba (ex ea cauſa Chryſoceras appellatũ) ſuum locum teneant. Videntur enim ferme recte ius referri ad candicans ſaxum, quaſi à fulgore dictum aureum, atque legi oportere hoc modo:* territi à candicante ſaxo, ex ea cauſa Chryſoceras appellato, quod à vado ad ſumma pelluceat, aduerſum Byzantii promontoriũ præcipiti petunt agmine. *Sed quia periculoſum eſt, ſine certo authore aut ratione firma quicquam mutare, ac forte ipſum Byzantinum promontorium videri poteſt ideo hoc nomine exornatum, quod ex vbere piſcium captura multum quæſtum adferat, malo etiam quæ extat lectionem relinquere. Equidem ex Strabone, vbi libro 7. pelamidum piſcationem deſcribit, expedire hunc nodum non poſſum. Apponam tamen eius verba, vti extant in Latinam linguam tranſlata: Hinc primum, inquit, earum venatio exiſtit non copioſa admodum. Nondum enim conueniens eſt multitudo: vt vero Sinope propius acceſſerint, ſpecioſior eorum earum eſt piſcatio ſimul, & ſalſamentaria. Poſtquam vero Cyaneas tranſierint, & ex ripa Chalcedonia albicans occurrerit petra quædam, tantus be-*

ſtis

ſtiis ipſis terror incutitur, vt eueſtigio in vlteriorem conuertantur ripam. Quas cum praceps aquarum curſus corripiat, & innata locorum aptitudo maris fluxum ad Byzantium cornuque Byzantii deflectat, & eo natura impetu propellat, copioſum Byzantinis populoque Rom. ſuppeditat prouentum. At enim Chalcedonii in vlteriore prope conſiſtentes littore, in nullam eius vbertatis communionem accedunt: quoniam ad eorum portus, ne vna quidem Pelamis ſeſe applicat. Hac Strabo. Pagina 474. *v.* 43. *deſſunt age copulam* &. *Et Pag.* 424. *verſ.* 53. *pro* Nandarallæ, *lege* Nandaralbæ.

EX LIBELLO DE TVRCORVM origine, eorundemque regibus.

PAG. 426.

309 Prohibiti manu valida pro domo, Duce Strangolipe.] *Hic quoque amanuenſis, cum verbum authoris non intelligeret, ſuam ipſe ſaliuam ſuppoſuit, qua tamen Hedionis vicario viſa eſt neutiquam inſipida. Scripſit haud dubie author, manu valida prodromo, hoc eſt pracurrente, ſcilicet relinquens verbum Graci authoris Scilicis, cuius hic narrationem de Turcorum origine refert. Quem enim ſenſum hoc loco habeat pro domo? obſeruandum item quod is quem hic Macalethum Strangolipem vocat, primum Turcorum ductorem, proximo ſtatim Verſu* 7. *Strangolix dicitur: & Pag prox. Trangolipix, iuxta Ioan. Zonara hiſtoriam, ſi modo per amanuenſem aut typographum nihil hic deprauatum eſt. Pag.* 427. *v.* 27. *malim legere* præſcribentium, *quam* perſcribentium.

EX MAHOMETE SARACENORUM Phylarcho.

PAG. 431.

310 Frater enim Ptolemæus Lucenſis ſcribit ob tyrannidem.] *Periodus hac mutila eſſe videtur, atque è proxima quod colligi poteſt, inſerendum eſſe Heraclii nomen, ita quidem:* ſcribit Heraclium ob tyrannidem. *Viderat etiam interpres hunc defectum, ac Roman. Imperatorem citra aliquid nomen proprium interpoſuerat. Pagina* 429. *verſ.* 15. pro vt *lege* vt, *ſublato puncto pracedente: ac quicquid eſt eo vſque verborum a voce* exiſtimationem, *parentheſi claude. Contra pagina* 432. *verſ.* 2. *poſt vocem* ſolitudinem, *punctum conſtitue, ac inde nouam ordire periodum.* Pulſis profligatiſq;, &c. *Indeque periodo proxime ſequenti* propter multas, *lege* permultas, *vna dictione.*

EX ORCHANE OTHOMANNO.

PAG. 435.

311 Primus ab eo in Euro accerſitus traiecit.] *Quis obſecro non videat, pro* Euro *legendum eſſe* Europam? *At non vidit hoc interpres qui ita hunc locum vertit:* Primus ab eo accerſitus, ad eum traiecerit apud Eorum. *Vt noares ipſa longe clariſſima, poterant interpretem a tam euidenti lapſu retinere, ea ſaltem, qua de hac Gracorum Imperatorum inter ſe amulatione autor ipſe in vita Ioan. Paleologi & Ioan. Cantacuzeni, ſcilicet ſuperius Pag.* 417. *latius narrat.*

EX MACHOMETE I.

PAG. 440.

312 Nos alium ordinem.] *Videtur pratermiſſum ac inſerendum* ſecuti, *vel eius generis verbum aliud, ac manca ſit periodus: quam totam cur interpres tranſilierit, demiror hercle, cum in proclitu eſſet ſupplere id vnum quod deerat verbum.*

EX AMVRATHE II.

PAG. 441.

313 Georgius imperat genero.] *Sequentia ſatis probant, legendum eſſe* impar genero: *quo modo & Hedio interpres vertit. Mox vero verbum* inclinare *huic periodo adnectit, non adimes: vt nunc perperam puncto & maiuſcula ſeparatur.*

PAG. 443.

314 Maiorque longe cædes, quam primo numero eorum qui vicerunt. *Legendum eſſe*, quam pro numero, *facile cuiuis apparet. ſed tamen quia lectorem tenere forte hoc poſſet, admonere libuit. Certe poſt inaciti interpretis vicarium hic ſenſum ſibi plane abſurdum ſomniaſſe, nempe qui ita vertit:* multo plures Turcæ, qui prius ſæpe vicerant, cæſi ſunt quam antea vnquam. *Quid vero hic ſenſus cum pracedentibus ac ſequentibus commune habet? qua nominatim de vniuerſo exercitu Chriſtianorum, ad numerum decem miliū, a rege Huniade Duce cōmiſſo, ac contra de triginta milibus Turcarum caſis narrant, noſtramque aſſertionem euidenter probant: ſcilicet id ſenſiſſe Cuſpinianum (inique hic, vt alibi ſape, ſuo ab amanuenſi deprauatum) multo plures eo in pralio caſos Turcas quam videatur cuiquam fieri potuiſſe, pro exiguo ſcilicet Chriſtianorum numero, qui tum in exercitu erant, praclara illa potiti victoria.*

EX BAIAZETHO II.

PAG. 458.

315 Pari tamen ſucceſſu.] *Pro* tamen, *lege* etiam, *ſiue* item. *Pauloque infra verſ.* 41. *videtur inſcitia amanuenſis iterum eadem prorſus extare deprauatio, eodemque modo reſtituenda.*

PAG. EAD.

316 Et ſpolia Hungaris relinquere (vt ſupra ſcripſimus) Machumetus hunc ſolum Matthiam.] *Poſt verbum* relinquere, *puncto finienda eſt periodus, atq; inde citra parentheſim noua ita exordienda:* Vt ſupra ſcripſimus, Mahumetus hunc ſolum Matthiam inter Chriſtianos Duces, &c. *Hoc ipſum autem, cuius hic eſt mentio, nempe Mahumetum hunc alterum, cum omnibus ſe Regibus qui eſſent, aut vnquam fuiſſent, belli gloria anteponeret, ſolitum tamen ſemper Matthiam Hungaria regem excipere, ac ſtrenui Principis nomine dignari, lege ſupra Pagina* 455. *verſ.* 1. *Praterea autem verſ.* 8. *Pagina ſequentis, ante dictionem* ſilentium, *inſere prapoſitionem* per.

EX LIBELLO DE MILITIA, magiſtratibus & religione Turcarum.

PAG. 467.

317 Agnianicam.] *Eadem lingua mox verſ.* 51. *vocatur* Agiamica, *& ab authore exponitur* Arabica, *vel* Perſica. *Vtra vox germana ſit (alterutram enim corrupte ſcriptam opinor) viderint ipſi Arabes, aut Perſa. Ego quidem adito hac ſuper re Theodori Bibliandri Opere ſane luculento de linguis & literis, & perlectis locis linguam Arabicam & Perſicam tractantibus, neutrobi de lingua ſeu Agnianica ſeu Agiamica quicquam inueni.*

PAG. 468.

318 Ad octingenta milia.] *Incredibile profecto, duntaxat vnum genus equitum ad tantum accedere numerum. Plinius miraculi inſtar memorat, Italiam ciſpadanam vniuerſam nunciato quondam Gallico tumultu, armaſſe equitum omnis generis* octoginta milia. *At hic de equitibus ordinariis ſtipendiis agitur. Suſpicor ab authore ipſo fuiſſe ſcriptum*, ad octoginta milia. *Certe equitatus pradatoris, nulloque ſtipendio militantis, mox narrat circiter quadraginta tantum milia. Imo pag. ſequenti iuxta Felicis Petantii, vt quendā Turcorum vicini certiorem narrationem, ait equitum ſtipendiariorum eſſe in vniuerſum non plus quam milia quinquaginta Et in proclitu ſane erat, amanuenſem vel malo auritum per octoginta exaudire octingenta: vel ex autographo deſcribentem, poſteriorem ciframgeminare, eaque ratione ex numero decenario facere centenarium. Quanquam hercle ſi equitum ſtipendiariorum*

ſtingentas adeo myriades ſcripſiſſet amanuenſis, fidem illi, vt apparet, habiturus erat Hadianus vicarius. Pag. 470. verſ. 39. indicant precedentia & ſequentia, pro experti *legendum eſſe*, inexperti : *quemadmodum & idem Hadus vertendo emendauit.*

P A G. 470.

319 Et id genus quaſcunque turmas. Quæ cum longe diuerſæ ſint ab eo ordine qui hodie fiunt.] *Neſcio equidem quo modo authoris oſcitantiam circa elocutionem hoc loco tuear. Vt fingamus, amanuenſem pro voce* quo *(ſic enim numerus verbi* fiunt *congruet) perperam ſcripſiſſe* qui, *tamen accuſatiuum* quaſcunque turmas, *præcedentibus proxime minus conuenit: niſi ad verbũ* docuit, *longius ſupra poſitũ, velimus referre. Eadem Pagina 47. aut verbum* præſidet *mutandum eſt in numerum pluralem : aut legendum non* principes, *ſed* princeps. *Utrumuis autem legas, intelliges è Beglerbeglos duobus ſiue vnumquemq; equitum cornui præſidere, hunc ſcilicet Europæo, illum Aſiatico. Pagina 473. v. 2. pro* mecham, *lege* Mecham. *De eo autem quod pag. 471. paulo ante, ſcilicet verſu 54. & ſequentibus, author breuiter attingit, vnde impius & nefarius ille codex qui Machumetis mandata, vel potius aconita peſtilentiſſima continet, & Alchorani & Alfurcani nomen habeat: libet ampliorem adiicere explicationem clariſſimi Iureconſulti, adfinis noſtri honorandi Ioan. Alberti Widmeſtadii, qui hodie doctiſſimi & literatorum omnium amantiſſimi Principis, Dom. Othonis Dapiferi a Walpurg, S. Romanæ Eccleſiæ titulo S. Sabinæ Cardinalis, & Epiſcopi Auguſtani longe doctiſſimus eſt cancellarius. Is annotatione ſecunda in Machumetis theologiam ita ſcribit : Machumetes duobus vocabulis librũ ſuũ nuncupauit, Alcorani ſcilicet, & Alfurcani. Alcorani nomen habet, a lectione: Alfurcani vero, a diſtinctione, ſiue quod vetus Teſtamentũ a nouo, nouũ a ſeipſo, ab vtroque doctrinam ſuam diſcrepantia cælitus, vt gloriatur, ſibi tradita diſtinguatur: ſiue quod verſus non vno tempore omnes, ſed diuerſis afflatibus diſtinctos acceperit. Nonnulli a redemptione Alfurcanum dictum contendunt, propterea quod ira diuina ſubtrahat eos, qui iuſſa ipſius exequantur. Hæc Widmeſtadius.*

P A G. 472.

320 Cur vinum indixerit, cur vxores plures conceſſerit.] *At vero Mahometus in lege ſua vini vſum non præcepit, imo diſerte prohibuit: quod omnibus eſt notiſſimum. Itaque dubium eſſe non debet, ab authore ſcriptum fuiſſe* interdixerit, *eiuſque loco per malo oculatum amanuenſem ſuppoſitum verbum* indixit. *Quare autem Machometus ſuis ſectatoribus vini vſum interdixerit, habes ab ipſo authore expoſitũ ſupra in Mahometi vita, Pagina 430. verſ. 14. & ſequentibus. Item ex Alchorani deliramentis rationẽ alteram, infra Pagina 478. verſ. 22. & ſequent. Idem Mahometus ebrietatis pœnam conduplicauit, percuſſiones quadraginta lege Moſaica præſcriptas ad ictus octoginta producens: nimirum vt ea ſeueritate a vini vſu deterreret Arabes natura calidos, nec alias facile in officio retinendos, quemadmodum Alchorani cribratores adfirmant : quæ tertia potuit eſſe ratio, eaque phyſica.*

P A G. E A D.

321 Iuſſit in domum Dei illicitam ſemel quæ in Mecha eſt peregre proficiſci, illamque inconſutilibus tegumentis circumdare.] *Vt ingenue, quod verum eſt, fatear, ſuper dictione* illicitam, *genuinane eſſet hoc loco, aliquando vehementer dubitaui. Frigidum enim, adeoq; ſupernacaneũ videbatur, templũ illud dici illicitum, nimirum quod iam ante vulgo omnib. conſtet, a peſtilentiſſimo impoſtore ad manifeſtam impietatem fuiſſe conſecratum. Certe Hadus vertendo eandem dictionem prætermiſit: at nec vllam commodiorem ſubſtituit. Cæterum ex Alchorani cribratoribus poſtea didici, templum iſtud Mechanum dici ſolere domum Dei illicitam, non eo quidem quo nos credebamus ſenſu, ſed potius contrario, ſcilicet quod in eo nihil illiciti fieri debeat: perinde ac ſi ſacroſanctum dicas. Porro hac ipſa in periodo vox* illamq; *prorſus abſurda eſt & ridicula: quanquam agnita ab Hadione pro germana. Quis enim templũ totum inconſutilib. tegumentis circumdet? Quid hoc ad ea quæ ſtatim ſequuntur de fœmoribus, eamque circumuelationem, quam fieri narrant ob verecundiam, & quod narratur alias eo myſterio Veneris opus infirmari? Itaque non obſcure apparet, pro* illamque, *legendum eſſe* iliaque: *In ſumma, hanc periodum ab amanuenſi defœdatam, ego puto ab authore ipſo hunc ad modum fuiſſe exaratam :* Iuſſit in domum Dei illicitam, quæ in Mecha eſt, ſemel peregre proficiſci, iliaque inconſutilibus tegumentis circumdare. *Quo autem totus hic Cuſpiniani locus plenius intelligatur, & noſtra caſtigatio omni prorſus liberetur ſcrupulo, adſcribam quæ in diſputatione Chriſtiani cuiuſdam docti cum Saraceno amico, cap. 21. hac ipſa de re non ſine recondita eruditione explicantur. Quid eſt autem, inquit Chriſtianus ad Saracenũ, quod me inter alia legis veſtræ optima etiam ad Alahagh, hoc eſt, ad peregrinandum in domum Dei illicitam, quæ eſt in Mecha, exhortatus es: ad proiiciendos quoque lapillos, & ad inuolutionem linteoli circa renes? Quod quale ſit, vel a quibus cœperit, quoniam tu te ignorare ſimulas, audi. Duarum Indiæ gentium, quæ vocantur Zechiam & Albarachuma, antiqua conſuetudo fuit, nudos & decaluatos, magnisque vlulatibus perſonantes ſimulachra dæmonum circuire, angulos quoque oſculari, & proiicere lapides in aceruum, qui quaſi pro honore dæis extruebatur. Inde enim eſt, quod in libro Salomonis dicitur: Qui proiicit lapidem in aceruum Mercurii. Faciebant autem hoc bis in anno, ſole ſcilicet exiſtente in primo gradu arietis, & rurſum cum eſſet in primo gradu libræ: hoc eſt, initio veris & autumni. Hæc ergo conſuetudo cum ab Indis ad Arabes deſcendiſſet, eamque ſuo tempore apud Mecham in honore Veneris Machumet celebrari reperiſſet, ſic illam manere præcepit, cũ tamen cætera idololatriæ præſtigia remouiſſet. Illud vero ſoli Veneri in illa celebratione dicitur exhiberi ſolitum, vt lapilli retro, id eſt, ſub genitalibus membris proiicerentur, eo quod Venus illis maxime partibus dominetur. Unde adhuc ita fit in domo Dei, quam tu vocas illicitam: id eſt, vbi nihil licet niſi quod ſacrum eſt. Veruntamen cum hoc a nudis ex toto hominibus ſemper fieri ſoleret, non tulit hoc humana verecundia. Inſtituerunt aliqui, vt proiectores lapidum partem ſaltem linteolo renes obtegerent, ne omnino denudati hominis caninam impudentiam imitarentur. Hanc ergo infamiam merito creditur Machumet ſaluam & incolumem, cum reliquas dæmonum culturas ceſſare præciperet, dimiſiſſe: ne dominam ſuam Venerem, in qua ſe eſſe potentiſſimum ipſe iactabat, penitus ſine honore relinqueret. Pro quo beneficio talem illi gratiam Venus rependit, vt ad eum totam huius gloriam referri, vtpote ad ſingularem amicum, æquanimiter ſuſtineret: dum vno modo non Veneri, ſed ipſi prophetæ eius hoc obſequium impendatur. Quod apud quoſdam veſtrum tanta ſtultitia deputatur, vt vir prudens Gomar filius Hachaſũ ad oſculandos lapides (quod ante alia Machumet & ſeruat, & fieri iuſſerat) aliquando acceſſiſſet, ſic locutus fuiſſe dicatur : Ego ſcio, quia lapides iſtos oſculari nec obeſt, nec prodeſt. Sed quia ſic fecit, fierique iuſſit noſter propheta, facio: licet ſit omnino inutile. Hæc Chriſtianus ille. Pagina 474. verſu 4. corrupta iis dem ſunt per amanuenſem hæc verba,* vel aliquo tractatur, *eadem*

ab

ab interprete prætermiſſa: neque tamen ſuccurit quid author ſcripſerit, niſi forte, vel aliquid tractatur. Ibidem verſ. 13. pro curati, lege curuati, pariter omiſſum interpreti. Pagina 474. verſ. 56. vt planam atque perfectam habeas ſententiam, diſpungo poſt noſtri, & punctum: & prepoſitionem In, ſine maiuſcula ſcribe. Pagina 479. verſu 29. Sed in ea oratione, dele voculam ea. Pagina 480. verſu 10. pro adiacent, lege adiacet, loquitur enim de vna ciuitate Niſa. Pagina 483. ver. 57. pro monumento, lege momento, ſic vertente & Hadeno.

EX MAXIMILIANO Cæſare.

Pag. 486.

322 Caſtrenſe Latinum, vt vulgus loquitur, militare didicit.] Res ipſa monſtrat, ante parentheſim interponendam particulam vel. Nam & hodie latinitatem expeditam quidem, ſed parum doctam, vocamus Latinum equeſtre, lingua noſtrate Reuter Latein: nimirũ quia nobiles plerique omnes hactenus grammatica rudimenta & nonnihil Latinitatis pueri addiſcebant, ſed plerumque vlterius non progrediebantur. Atque ita in hoc loco intelligi debet dictio militare (quam Hadeo prorſus omiſit) nempe non pro bellico, ſed equeſtri. Sic maximus Imperator Maximilianus, cum die quadam rerũ a ſe vno anno geſtarum commentarios excipienti ſcribæ dictaſſet, exhibuiſſe eos dicitur doctiſſimo viro Bilibaldo Pirckamero, tũ forte præſenti: & ex eodẽ quæſiuiſſe, qualis videretur equeſtris illa Latinitas, vt ſeribit in Chronicis vernaculis Io. Charion. Eius tamen interpres Hermannus Bonus, Latinitatem militarem dixit. Reipſa quidem haud ſane multum intereſt, ſiue dicas equeſtre, ſiue militare, aut caſtrenſe Latinum: ſed ego tamen vernaculam vocem indicare volui, quo etiam homines externi huius noſtris vſitatæ phraſis originem ipſam certo cognoſcerent. Ea item quæ hic proxime ſequitur periodus, vitio non caret, & oculatum requirit lectorem. Supra verſ. 58. pro Pettum, lege Pettus. & infra Pag. 488. ver. 8. ante ſe, inſere particulam in. Pagina ead. verſ. 38. poſt Iuliacenſis, videtur inſerenda dictio Dux, vna cum nomine quod iſti Megaloburgenſi erat proprium. Et mox verſ. 41. pro Prueſthenck, videtur lege oportere Pruyſchenck: quo cognomine olim ſub Friderico III. clariſſimus fuit, qui deinde, vti hic narratur, in poſteros ſuos Comitis ab Hardeck titulum transmiſit. De Ioannis Comitis ab Hardeck ornatu ſplendido & precioſo in congreſſu trium regum cum Maximiliano Cæſare, legis infra in Diario pag. 502. verſu 56.

Pag. 490.

323 Dum ſuos conſiliarios (vt bene rex educaretur, &c.] Eſt hæc periodus nonnihil perplexa & ambigua. Si intelligas Cæſarem ac regem Poloniæ in aula regis Ludouici, ipſorum pupilli, Conſiliarios ſuos agere, rebusq; proſpicere voluiſſe, apte quidem conſenſit hoc cum verbis in parentheſi poſitis: ſed perfrigide ſane cum verbis in rem ſuam, cumq; verbo moliuntur. Contra vt hæc rectius ad Hungaros tumidos, priuatique magis quam publici ſtudioſos referas, quo ſenſu particula dum repeti videtur: ita verba in parentheſi poſita iis nequaquam, ſed tutoribus ipſis conueniunt, qui deſiderabant rem pupilli ſaluam eſſe, adeoq; regnum vniuerſum ſartum tectumque. Vtcunque vero hæc Lector ipſe tibi repones, vidi verbum patefecit, mox hac ipſa periodo ſequens, cum eius exordio nequaquam conuenire. Mihi eum loco videtur ab authore ſcriptum fuiſſe, prędę fuit.

Pag. 492.

324 Sic itaque duodecima Ianuarii, poſt noctem mediam hora tertia, anno humanæ ſalutis milleſimo quingenteſimo decimooctauo ſpiritum ſuum Deo reddidit.] Amanuenſem hic in numerorum notis aberraſſe, atque octauo pro nono ſcripſiſſe, probat tum res ipſa, quæ in omnium adhuc hæret memoria, tum recentiorum hiſtoriographorum concors ſententia. Nam Cuſpinianum res geſtas ſupputare ſolitum iuxta morem eccleſiæ Romanæ, quæ annũ auſpicatur a feſto Natalitio ſeruatoris noſtri IESV CHRISTI, non vero ab annunciata per angelum Gabrielem eiuſdem incarnatione, aut ipſo Reſurrectionis Dominicæ feſto, oſtendit (ne longius exempla petamus) vel vnus locus ſupra in hoc ipſo Maximiliano, Pagina 487. verſ. 20. dum author narrat ipſum fuiſſe Francofordiæ deſignatũ Romanorum regem, Anno Salutis humanæ M.CCCC.LXXXVI. die Febr. 16. quæ cum Germanici ſcriptores omnis conſentiunt, nec ſoliti quidem illi alium auſpicandi anni quam Romana Eccleſia vſum ſequi. Mox verſ. 52. videtur pro ciuilibus, legendum ciuibus. Pagina 493. verſ. 40. pro Stanis, lege Stams, de quo Coenobio Tyrolis monaſterio ſupra quoque in Cæſaribus Auſtriacis aliquoties extat mentio.

ANNOTATIONVM IN CÆSARES IOAN. CVSPINIANI FINIS.

NOBILI AC SVMMAE SPEI ADOLESCENTI IACOBO WILLINGERO, MAGNIfici Dom. Caroli Willingeri, Baronis a Seyfridſperg, Rom. Imp. & Regiæ M. Conſiliarii filio, Wolph. Hungerus Iureconſ.

S P D.

QVANQVAM, ornatiſſime Iacobe, caſtigationem in Ioan. Cuſpiniani Cæſares profeſſus, poſt Maximilianum Imp. opt. & maximum commode quidem deſinere poteram: tamen eiuſdem Cuſpiniani quoque Diarium, ſuper memorabili illo trium regum apud Viennam Auſtriæ congreſſu, locis aliquot annotare, atque adeo vniuerſam editionem pro mea virili mendis purgare libuit. Ipſum vero Diarium, quum auo tuo Do. Iacobo Willingero viro illuſtri honore, & nomine in eiuſdem Imp. aula quondam cõſpicuo, nuncupatum ab authore viderem: ſtatui, etiam noſtras in illud Caſtigationes, quamuis paucas & leuiculas, tibi ea præcipue de cauſa inſcribere, vt auum ipſum vna cum Cuſpiniano & monarchis illis tribus potentiſſimis, atq; illuſtribus multis heroibus, in publica literarũ memoria cum honeſtiſſima prædicatione perpetuo victurum, hoc quoque magis & lubentius ob oculos tibi proponeres, ita quidem imitandum, quo tum eius, tum patris quoque optimi, & ſplendidiſſimi viri gloriam & titulos longe te ſuperaſſe aliquando omnes adfirmare poſſint. Equidem ad hanc præclaram laudem conſequendam præcipua adiumenta tibi pleraque omnia cumulati Dei benignitas eſt largita, nimirum ingenium feliciſſimum, valetudinem optatam, patrem vt literatum, ita bonorum ſtudiorum, & tui in eiſdem profectus mirifice ſtudioſum & amantem. Si dicam & pueritiæ tuæ formatorem mature contigiſſe, quo melior & commodior optari vix poterat: vereor ne quiſpiam neceſſitudini hoc me dediſſe ſuſpicetur, dum vxoris fratrem mihi charisſimum Ioan. Baptiſtam Bohemum commendo. Sed bene habet, quod fructus ipſi de cultoris peritia & cura iamdodum palam teſtificantur. Quo autem ampliores in ſtudiorum ac virtutum circulo antehac puer feciſti progreſſus: eo magis nunc ſimul cum ætatis acceſſione elaborandum tibi intelligis, vt excitatæ pulcherrimæ de te omnium expectationi plene ſatisfacias. Id vero ita fiet quam rectiſſime, ſi, vt cœpiſti, in timore Dei ſobrie vitam egeris: ſi labores honeſtos nunquam refugeris: ſi denique iuxta & dicendi & faciendi bene præclara doctrina copioſe te inſtruxeris. Ad hanc autem veræ virtutis vitam perſequendam, cum & domeſtica, vt dixi, tibi exempla, & præceptoris optimi adſidua præcepta & cohortationes ſuppetant: & præter auũ plurimos in ipſo Cuſpiniani Diario lecturus ſis heroes illuſtriſſimos, qui eadem via pulcherrimam in omni poſteritate memoriam ſibi parauerunt, ſuperſedeo longiore nunc ſermone ad virtutis cultum te adhortari. Noſtrum vero hoc in te ſtudium, & ſingularem quandam voluntatem, ſi gratam tibi eſſe cognouero, non prætermittam gratioribus aliquando teſtimoniis eandem tibi comprobare. Deus incolumem & bene valentem te, vna cum Bohemo noſtro, conſeruare dignetur. Datum Friſingæ, Pridie Calend. Februarii, Anno Salutis M. D. LV.

EX DIARIO IO. CVSPINIANI, DE CONgreſſu Cæſ. Maximiliani & trium Regum.

325 *Pagina 497. circa verſum 24. prolixior eſt periodus ob maiuſculas alicubi omiſſas, alicubi ſcriptas perperam, itemq; non ſignatam parentheſim confuſa. Eam ſincere hunc ad modum lege:* Scribi non poteſt, qua crudelitate vſi ſint. Hoc ſatis ſit indicii, cum auarita diuino rabies hæc extincta foret, ductu Ioannis Comitis Zepuſienſis Weiuodæ Tranſſyluaniæ (qui ducem illorum, nouo quodam tormenti genere, à ſuis dentibus laniari iuſſit, & hinc decollari) & de menſe Nouembri illius anni: *& cætera, quæ inde ſequuntur caſtigatiora. Pagina præcedente Verſu 20. ne forte quid deſideres, tolle diſtinctionem poſt* Præfectus. *Fuit enim ipſe Cuſpinianus Præfectus Senatus Viennenſis, qui vulgo Anwaldus dicitur. Mox verſu 53. pro* peragraret, *lege* peregeret.

PAG. 498.

326 Palatinus Liblienſis, Andreas Cancellarius Schidloniczki.] *Si hæc conferas cum quæ infra pagina 500. verſ. 5. iiſdem de viris repetuntur, aperte vides amanuenſem hoc praua diſtinctione Palatino ſuum ademiſſe nomen, atque in Cancellarium tranſtuliſſe: qui quidem non Andreas ſed Chriſtophorus vocabatur, quod & ſupra Pagina 497. verſu 35. & infra Pagina 500. verſu 5. & 501. verſ. 16. extat. Cæterum pagina 500. verſu 44. pro,* conſiliarium, *lege* conſiliarii.

PAG. 501.

327 Cum equis centum & quadraginta ſex cataphractis.] *Sæpius & infra cataphractatos dicit, quam vt librario culpa videri poſſit. Alicubi & cataphractarios dicit. Eruditi fere cataphractos appellant.*

PAG. EAD.

328 Ioannes Epiſcopus Ratiſponenſis Palatinus Rheni.] *Ne forte ob interiectum comma, hunc non eundem, ſed duos fuiſſe putes, ac forte Palatini nomen prætermiſſum, vides clarius expoſitum Pagina proxima verſu vigeſimoſeptimo, ſcilicet hunc epiſcopum fuiſſe ex domo Palatinorum Rheni, nimirum Philippi Electoris filium. Eadem Pagina proxima verſu trigeſimo octauo pro* Sereuſtein *lege* Serentein. *Id enim cognomentum fuit Cancellario Cypriano.*

PAG. 502.

329 Equites cuſpides albis vexillis paruis ornatas, duo pueri. Alba vexilia lata & pulchra. Subſequebantur deinde Comites.] *Truncata hæc eſt periodus, ac vitioſe diſtincta. Tu voces* pueri *&* alba *neutiquam diſtingues, & in fine ſupplebis verbum* gerentes, gerebant, *aut conſimile.*

PAG. 503.

330 Quos ſuccedebant vtriuſque Regis Tibicines in aera vſque clangentes.] *Legendum* tubicines: *vt quorum hic ſublimis clangor eſt proprius, ac tympana ſono-*

ſonoris, de quibus ſtatim ſequitur, adeo per Hungaros & Polonos coniungi ſolitus, vt inde reliquæ nationes mutaſſe videri poſſint. Quin nec opus erat hac annotatiuncula, ſi vidiſſem quæ inferius pag. 504. *verſu* 13. *extant: ſcilicet iſta,* iterum ingens excitus tubarũ clangor. *Plures enim erant tubicines, tot Regum, Principum ac Præſulum. Item pag.* 506. *verſu* 57. chorea eſt incepta, clangentibus tubis, & bene ſonantibus, quas Cæſaris tubicines inflabant. *Paulo ſupra hunc locum pro* Huſſenorum, *lege* Huſſerorum, *vti integre ea vox exſtat ſtatim verſu duodecimo.*

PAG. 504.

331 Sed ne omni careret fœlicitate, ſubortaeſt pluuia.] *Ergo prorſus infœlix ille cõuentus, niſi pluuia proſper aſſet? Minime vero. Quin ipſe autor infra pagina* 506. *verſu* 2. *ita ſcribit:* Nimirum pulcherrimus ingreſſus, & raro viſus, etiam in pluribus ſeculis, ſi non pluuia ordinem conturbaſſet, & hanc ſolam fœlicitatem abſtuliſſet.] *Iterum ſub finem huius Diarii inquit: Sed quanquã ſola hæc fœlicitas nobis defuit, quod crebræ erant pluuiæ, &c. Itaque perſpicuum eſt, hic amanuenſem ſcribere debuiſſe,* infœlicitate.

PAG. 510.

332 Canonici regales apud ſanctam Dorotheam.] *Suſpicabar illico, legendum eſſe* regulares: *ſed quia forte a rege aliquo fundatore & regales dici poterant, cõſului poſt doctiſſimum virũ Wolph. Lacium Viennam Auſtriæ, qui non fruſtra me haſitaſſe, hiſce verbis oſtendit: Tertia eſt, inquit, diuæ Dorotheæ præpoſitura, ab Andrea Blanckh, Alberti Quinti & præceptore & Cancellario poſita, circa annum Domini* M. CCCC. X. *vbi Canonici ſunt regulares Præpoſito ſubiecti. Mox verſu decimoſexto pro* Fabri ferrei, *lege* ferrarii: & Setarii, *pro* Zetarii. *Intelligendi autem, qui è ſetis porcinis inſtrumenta conciunnant, quibus ad caput mundandum, comaſque digerendas mulieres in primis vtuntur. Pag.* 506. *verſu* 28. *pro* audiens, *legendum eſt* adiens. *Minutiora multa errata eius paginæ & proxime ſequentium, ſciens prætereo.*

PAG. 508.

333 Chantarum deinde argenteum fabertime factum, cuius labor æquabat precium, in quo admirabilis erat veneranda vetuſtas, donauit. Regi vero Ludouico equum cataphractatum.] *Oſtendit res ipſa, per amanuenſem poſt verbum* donauit, *prætermiſſas eſſe duas dictiones, ſcilicet* Regi Vladiſlao, *aberrante librarii oculo, ac poſteriore* Regi *accipiente pro priore. Cur enim ſolus rex Vladiſlaus indonatus abiret? Et ſane ipſi, vt ſeni, belle conueniebat donum canthari, vulgatam iuxta parœmiam, Aquilæ ſenectus. Cum vero inquit Cuſpinianus, cuius labor æquabat precium, ne videatur inepte dictum ſcilicet quaſi non etiam manus ſeu opera, artiſq; ſit precium, intellige per precium materiam ipſam: niſi malis ſuſpicari, vocem materia ab amanuenſi male omiſſam eſſe. Mox verſu* 56. *pro* curam *lege* curiam. *Sequenti inde Pagina corrupta eſſe quædam propria Germanicarum familiarum nomina, facile quiuis intelligit.*

ANNOTATIONVM WOLPHGANGI HVNGERI
I. C. IN CVSPINIANI CÆSARES

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN IOHANNIS CVSPINIANI CÆSARIBVS MEMORABILIVM.

A.

AARON rex Perſarum fœdere iunctus cum Carolo Magno fol. 176. lin. 16
aba rex Hungarorum 279. 30. inde
ababa mater Maximini Imp. 64. 31
abaſgorum induciæ renouatæ 266. 29
abdala Saracenorum fœdus ferit cum Conſtantino V. 169.5
abimelech dux Arabum 158.2. inde
aborigines 482.15
abroditarum ſeu Norwegorum reges Chriſtiani facti 257.10
acatius patriarcha Conſtantinopolitanus 133.49. & 135.35. falſam doctrinam ſparſerat 135.54
acarnania Turcis ſubiecta 441.14
accarnanes 483.40
M. Accius Balbus ſocer Octauii 5.43
achaia in Prouinciam Romanam redigitur 30.12
achilleus, qui ſeſe in Ægypto Imperatorem fecerat 85.58. inde
achmat Zultan f. Baiazethis 462. 41
acies inſtruendi modus Turcorum 470.32. Scriptores de eodem ibid. 43
acilius Glabrio a Domitiano poſt exilium occiditur 35.10
actia, ſecunda vxor Octauii 5.40
actiacum bellum 6.22
acte liberta a Nerone amata 20.16
adalbertus Lotharingus cancellarius 309.36
adalbertus Moguntinenſis præſul 310.7
adalgiſus f. Deſiderii regis Longobardorum 175.16
adalgiſus dux deficiens à Ludouico II. Imp. 199.1. inde
adalheida vxor Ludouici Balbi 209.23
adelheida Lotharii vidua, in carcerem coniecta & erepta 225.53
adata ciuitas obſeſſa 202.50
adelbertus Eporregiæ ciuitatis Marchio proditor 223.3
D. Adelheida f. Rodulphi regis Burgundiorum 224.57
adelheida vxor Hermanni Franconiæ comitis, mater Conradi Imp. 263.48
adelheida Gelria comitis filia 346. 48
adeltrudis f. naturalis Caroli Magni 177.13
adiabenorũ gens a Nerua Imp ſubigitur 40.23
adolphus comes de Waldeck 348. 28
adolphus Cæſar 355.51. ab imperio depulſus 357.35. eiuſdem & Alberti ducis Auſtriæ pugna ibid. 44. mors ibid. 49
adolphus II. ex Comite dux Cleuenſis 396.35. & 394.20
adria oppidum agri Piceni 42.28
S. Adriani martyris gladius in Waldberch aſſeruatus 261.16
adriani venatica ſepta, vrbs in Myſia 42.38
adrianopolis obſeſſa Thomam tradit 188.39. iterum obſidione cingitur 334.19
adrianus quibus artibus ſit Imperator 41. 44. Imp. deſcribitur 42. 24. inde eius monumẽtis inſcriptio 50.58
adrianus pontifex maximus, Lotharium excommunicatione liberat 193.52
echanus dux Michaelem recipit in militiam & familiaritatem 187.15
ædificandi ſimplicitas apud Turcos 478.19
adelinda concubina Caroli Magni 177.14
ægeum pelagus 336.43
aetius patricius militiæ præfectus contra Vandalos &c. 122.50
ægyptus in prouinciam redigitur, & annonam Romæ præbet 7.53. Rom. Imp. reſtituta per Heracliũ Cæſ. 153.28.
ægypti ritus a Nerone compeſcuntur 21.50
ægypto ac Cypro clades illata ab Artemione Iudæo 41.3
ælia Pætina ſecunda vxor Claudii 18 13
ælianus Caſperius quoſdam ſeditioſos occidit 36.46. idem & prætoriana cohortes propter ſeditionem animouentur 38.23. apud Moguntiam Imperator factus 76. 48
P. Ælius Adrianus in Syria legionibus præfectus 41.13
P. Ælii Adriani Imp. deſcriptio 42. 23
ælius Lamias à Domitiano interimitur 35.11. cur ibid. 47
Q. Ælius Lætus cõſpirationem mouet in tyrannum 50.41
ælius Pertinax Imp. deſcribitur 51.24
L. Ælius Verus. Vide L. Verus
æmilia Lepida ſponſa Claudii Neronis 18.2
æmilia altera pars Exarchatus 268. 52
æmilianus dux Mœſiæ, Scythis fugatis, Imperator ſalutatur 71.36
æmilianus Alexandrinus, in Ægypto Imperator 76.34
aetius amicus Iuliani Apoſtatæ 105.5
aetius ductor, præfectus Galliæ 126. 4. inde
aetius eunuchus connubiũ Irenes & Caroli Magni impedit 172.49.
ætolia Turcis ſubiecta 441.13
africani Romanas vrbes pleraſque occupant 223.50
agapitus vir conſularis, legatus ad Iuſtinum pro Arrianis 138.56
agareni rebellant Neruæ Imperatori 40. 48. Orientem populantur 136.50. in Cretam coloniam ducunt 118.53. inde contra Romanum Imperatorem 232.54. inde cum Agarenis bellum Michaelis Cæſaris 196.26. inde bellum Baſilii Cæſaris 202.24. inde imperio Iohannis Zimiſcis 250.6. inde imperio Romani Argiri 266.35. inde
agatho pontifex Roman. 157.27
agdulphus rex Longobardorũ 144. 47
ἁγία σοφία templum à Iuſtiniano conditum 142.5
agnes f. Guilhelmi principis vxor Henrici III. Imp. 281.16
agnes vxor Arnulphi Cæſ. 218.49
agnes filia Henrici IV. Imperatoris vxor Friderici ducis Sueuiæ 287. 26. 312. 29
agnes Othonis Meraniæ ducis filia 342.52
M. Agrippa ob patientiam ab Auguſt. diligitur 8.43. gener Auguſti ibid. 58
agrippa Poſthumus nepos Auguſti 9.5
agrippa regis Iudæorum doloſum ingenium 16.39
agrippina neptis Auguſti 9.11 prima vxor Neronis 12. 9. mater Caii Caligulæ 13.35. perit inedia 14.5
agrippina Claudio marito venenum præbet 17.40
agrippina Coloniam Vbiorum oppid. denominat 18.43
agrippina f. Germanici necatur a filio Nerone 19.12. & 20.33

Alia

Digitized by Google

Alna caſtrum 350.29
anaſtaſius ad optatus a Thoma Imperat. 188.6
aiſtulphus, captu Rauenna, iterum ſuperatus 144.39
aiſtulphus Longobardorum regum ſuperbiſſimus 168.23.inde
Alamander Sarracenorum rex 123.46
alani a veterib. Albani edicti 163.57
alanus victor, Imp proſequitur 112.55
alaricus rex Gothorum electus 119.10. eius contra Rom. acta inde eius edictum pro templis 120.27. mors ibid.41
alba Bulgarica, olim Belgradum dictum 441.31
alba graca ciuitas à Turcis obſeſſa 450.47
alba Regalis, vrbs expugnata 487.56
ad Albam Mariam, templum circa Budam 175.57
albani Romanis auxilia pollicen 173.53
albertus f. ſororis Henrici regis, nepos Othonis ducis Saxonia 219.59
albertus Tuſcorum Marchio rebellis Lamberto 221.13
albertus filius Berengarii ſecundi 321.59. inde
albertus comes frater Henrici comitis & Baba 236.6
albertus Moguntinus epiſcop. 312.11
albertus Magnus, philoſophus 346.56. eius opera arbores medio hyeme floruerunt ibid.
albertus Tyrolis ac Goricia comes 351.29
albertus Secundus comes Habſpurgenſis 354.55. Rodulphi Caſ. pater ibid.
albertus Auſtria dux 355.59. eiuſdem cum Adulpho Caſ. bellum 357.45.
Albertus de Hagerloch 358.7
Albertus Caſar ibid. 20. Rodulphi Caſ. filius ibid. 21. cur Monoculus dictus. 360.21. cur triumphator ibid. 22. eius mors miſerrima 360.42
albertus Saxonia dux ſenior 368.15
albertus ſapiens Auſtria princeps 376.56
alberto Auſtria duci Boemia donata 397.21
albertus quartus dux Auſtria, &c. 401.6
albertus Quintus Auſtria dux, gener Sigiſmundi deſtinatus imperio 399.19. Imperator deſcribitur 401.5. inde
albertus Marchio Brandeburgenſis 402.42
albertus Bauaria dux regnum Hungaria recuſat 402.46. de eodem 488.26
albertus filius Erneſti ducis Auſtria 405.25. inde
albertus Marchio Brandeburgenſis, Achilles Teutonicus 404.57. & 407.47
albia Terentia mater Othonis Imp. 25.5
albinus ſpe honoris fallitur à Seuero 55.14. eius cũ exercitu caſus ib.51
albinus Alcuinus praceptor Caroli Magni 174.35
albuinus dux Lõgobardorũ 144.25
alcuinus vide Albinus.
alcoranus in latinum verſus & refutatus 429.50
alda Hugonis vxor 225.16
alectus ſocius Carauſium interemit 86.20
alemannorum 30. milia fuſa 114.9
aleonora Henrici regis Anglorum vxor 349.3
in Alexandrũ, repudiato Vario Imperatore milites inclinant 61.46
alexander adoptatus neci deſtinatur ibid. 58. Caſar deſcribitur 62.45
alexander fili' Baſilii Caſaris 202.11 Caſar deſcribitur 215.40. inde
alexander ſextus papa 487.49
alexandri magni prouerbiũ 495.16
alexandria capta 86.2. rurſus extructa 326.22
alexandrinum bellum 3.56
alexãdrini honorifice excipiẽtes Caracallam Imperatorem, ab eodem trucidantur 58.49
alexius Moſele gener Theophili Caſ. 190.58
alexius Comnenus Rom. copiis praponitur 301.5. Baſilatianos in fugã vertit ibid. 20. Mega dictus 302.53 Nouelloſimus cognominatus ibid. multos Manichaos ad fidem orthodoxã reduxit 306.31 monachorũ habitatiõẽ extruxit 307.17. optimis virtutib. praditus 308.9. eius obitus 307.8. & 46. atas 307.59. quot annis imperarit ibid. eiuſde temporibus incendia multa facta 308.28. Coloſſus corruit ibid. 31
alexius Manuelis fil. 320.9. quindecim annos natus ab Andronico Cõneno clam interficitur, ſaccoq. incluſus in mare abiicitur ibi. 26
alexius angelus 321.54. frater Iſaacii angeli ibid. p parricidiũ imperium adeptus ibidem 55
alexius iunior 322.26. ſerpentẽ in gremio (vt dicitur) nutriuit ibid. 42. a MurZyphlo ignobili interficitur ibid. 50
alexius dux Maſſouia 205.14
alibeus dux Thracia 443.54
aligildus legatus mortem Conſtantii Iuliano nunciat 103.22
de alimentis publicis noua leges inuento 47.50
almannus in Illyrico ſedibus conſitus 81.56
almus Hungarorum rex 309.4. a fratre Carolomãno eiectus ibid. 5
alphini pradones 7.11
alphonſus Cremonenſis epiſc. Imperatori rebellis 185.6
alphonſus X. Caſar 348.1. 349.8. Ferdinandi Tertii filius ibid. 9. inſignis aſtrologus ibid. 38.
alphonſus Arragonum rex 406.18
alſatia donatur 331.1
altenburg in ſuperiore Pannonia 75.54
aluſianus Aaronis Bulgarorum regis filius 270.38. inde
amalaſuntha vxor Theoderici, 139.7
amandus dux Bagaridarũ. 85.51
amantius ſpado libertus Anaſtaſii 183.21. inde
amarumnas rex Agarenorũ 191.47
amaſis Alanis victus 163.58
amaſtallus Theophylactus, pater Romani Lucapeni 202.25
amaZonius, dicitur Commodus Caſar, item menſis Auguſtus 50.25
ambergu 394.11
ambrẽſis antiſtes legatus Caroli Magni ad Irenen auguſtam 172.43
ambitus grauiſſime punitur 63.24. & 71.41
D. Ambroſius orator Valentiniani ad Maximum Imperatorem. 114.45. 115.18. 118.4
ambroſius Pergami comes ſuſpenſus 217.39. 221.32
amedeus comes fit dux Sabaudia 296.37
amida a Perſis euicta 99.31
amillinus ſenator patronus Diocletiani 85.5
amitas rex Arabum creatus 164.47
amoriũ op. patria Theophili Caſ. oppugnata & prodita 191.49
amortheus dux Sarracenorum 164.33. inde
amphitheatrum Roma conditur 30.24
amura Turcorum princeps 395.25
amurathes Turcorũ tyrann. 419.33
amurathes Othomannus Maior, tertius Turcorũ rex 435.11. inde
amurathes Iunior Secundus, ſeptimus Turcorũ Imperat. 440.38. inde montes Tracia munit 443.50
amyras Tarſi filium Maria contẽnit 203.2 (30
amyras Turca Caſares appellan. 428.
anagyſta fl. 7.41
anaſis fl. 275.49
anaſtaſia filia Cõſtãtii Imp. 101.24
anaſtaſiana therma ibid. 26. 112.26
anaſtaſia filia Valentiniani Imperatoris 112.25
anaſtaſia ciuitas in Meſopotamia condita 237.40
anaſtaſia vxor Tiberii Caſaris 146.2
anaſtaſia f. Theophili Caſ. 190.12
anaſtaſia Theophona, vxor Conſtantini Porphyrogeniti 233.56
anaſtaſius Dicorus Caſar deſcribitur 135.33
anaſtaſius patriarcha Antiochia interemptus 151.22

Digitized by Google

anaſtaſius Arthemius Cæſar deſcribitur 162.20.*inde*
anaſtaſius antiſtes a papa excommunicatus 165.44
anaſtaſius patriarcha Conſtantinopolitanus conſenſit Conſtantino Quinto in omnibus 167.24. *Leonem IIII. Imperatorem coronauit* 169.30
ancharia prima vxor Octauii 5.40
ancona vrbs a Sarracenis vaſtata 192.20
andalanum monaſterium in Alſatia extructum 711.13
andegauum a Normannis direptum 193.17
adernacum vrbs 347.8
andingels 433.54
andragathius præfectus claſſis, occiſor Gratiani Imperatoris 114.36 *inde in mare ſe præcipitat* 117.15
andreas dux Iudæorum Romanos ſternit 40.58
andreas ſocius inſidiarum, obtruncatur 138.35
andreas magiſter equitum dux contra Agarenos 203.1. *inde*
andreas Hungariæ rex 359.27
andreas Plebanus Garſenſis, præceptor & conſiliarius Alberti V. Ducis Auſtriæ 401.40
andreas Paumkircher 411.19
andreas de Burgo inſignis Caroli Cæſaris orator 491.5
andronicus præſtantiſſimus dux cõtra Agarenos electus 214.21
andronicus Ciliciam expugnat 297.51
andronicus Comnenus vir callidus & impius 320.17.*ibid.*37. *Alexii tutor ibid.* 38. *eius & in ciues & peregrinos ſæuitia ibid.* 52. *eiuſdem ignominioſiſſima mors* 321.4
andronicus Palæologus Imperator Orientis deſcribitur 416.14. *inde*
andronicus Iunior f. Michaelis Imperator deſcribitur *ibid.*50
angeli inebriati coitum puellæ petierunt 478.23
angli Britanniam ſibi ſubiiciunt 126.9
aniballianus pater Dalmatii Cæſaris 93.49
annibaſlianus Gallus naſcitur 88.32
anna f. Theophili Cæſ. 190.12
anna Comitiſſa de Hohenberg 355.7. *Rodulphi Cæſ. vxor* *ibid.*5.
anna duciſſa Braunſchwicenſis 394.19
anna filia Alberti Quinti Imperatoris vxor Wilhelmi ducis Saxoniæ 403.30
anna Franciſci ducis Britanniæ filia, vxor Caroli Regis Franciæ 487.48
anna Vladislai Hungarorum regis f. nupta Ferdinãdo 489.15. 493.17.
anna Vladislai regis filia Maximiliano deſponſata 493.51. & 496.44 & 507.19.*inde*
anna f. Franciſci ducis Britanniæ vxor Maximiliani 493.43
Armenius Myzitius Imperator a militibus creatus 156.19
anna Fauſtina vxor M. Antonini Pii Imperatoris 46.21. & 48.15
annius Verus ab Antonino Pio adoptatur 44.31. *pater Marci Antonini Imperatoris* 46.49
annius Cornicula fingit 77.16
P. Annius Tacitus Imperator deſcribitur 80.1. *inde*
M. Annius Florianus Imperator deſcribitur *ibid.*2
Annius Antoninus. Vide Antoninus Pius.
annus ordinatur a Iulio Cæſare 4.3. & 7.58
Annus Milleſimus vrbis conditæ 69.50.
annus a C. Cæſare vrbe condita, a Gothis capta, natiuitate ſaluatoris 132.39
anni a Chriſto 153.35
Anshelmus Mediolanẽſis epiſcop. Imperat. rebellis 185.6. 312.41
anshelmus Baro de Rapolſtein 356.50
anſcarius Marchio Eporregiæ 221.49
anſgarda vxor Ludouici Balbi 209.5
anthemius gener Martiani Imp. 129.48
anthemius Imperat. 131.43 & 132.7
anthemii monaſterium ædificatum 191.5
antiburius ſl. 483.42
antimachus Homero præfertur 43.57
antiochia expugnata 437.29
antiochienſis odio habuit Adrianus Imperat. 43.50. *iidem puniũtur* 55.39. *ob deiectam ſtatuam Flacillæ* 118.34
antonia minor nũquam expuiſſe dicitur 16.12
antonia f. Claudii recuſans nuptias Neronis, occiditur 21.49
antonina Beliſſarii coniunx 142.44
M. Antonius poſt mortem Cæſaris populo conqueſtus 4.43
antoninus Pius adoptatur in ſucceſſorem imperii 44.30. *Imp. deſcribitur* 45.15.*inde*
Antoninus f. maior Seueri Imp. in bellum contra Barbaros educitur 56.46.
antoninus Baſſianus Caracalla Imp. deſcribitur 57.35.*inde*
ad Antoninum Varium milites deficiunt 61.3.
M. Antoninus Varius Imperator deſcribitur 61.6
M. Antonius amicitia iunctus cum Octauiano Cæſare 63. *Idẽ ab Octauiano vincitur & extinguitur* *ibid.*52.
M. Antonius Auguſto reconciliatur 8.51
antonius propugnator fortis Veſpaſiani 28.5
cum L. Antonio Saturnino bellum ciuile 34.49
antonius Studiꝰ patriarcha 249.43
Aphrica Roman. Imper. reſtituta per Heraclium Imperatorem 153.28
apocalypſis beſtia duo cornua habens 430.52
apodemius percuſſor Galli Imp. 99.12
apollinaris contra Iulianum apoſtatam ſcripſit 104.56
apollinaris conſcius cædis Antonini Caracallæ 59.5
apollodorus Pergamenus præceptor Octauii Auguſti 8.40
appollonia Epiri vrbs 3.59
ex Apollonia in Macedoniam via 483.35
apollonius Chalcedoniꝰ Stoicus Phil. præceptor Marci Antonini Imperatoris 46.59
appollonii Tyanei patria 79.10
achapi Hiſpanorum dux 188.59
apronianus Dionis pater 42.59
apſimarus Tiberius imperio potitus 159.33.*inde fugiens capitur à Iuſtiniano* 160.13
Apſimarus Tiberius Cibyrreotarum Drungarius 159.23
Aquam Claudiam introduxit Romam Claudius 17.14
aquileia euerſa 127.16
aquileias Pannoniorum tyrannus à Ludouico Pio victus 185.27
aquillinus cẽturio miſſus ad occidẽdum Seuerum 53.41
aquiſgrani baſilica & ſepultura Caroli Magni 174.50. *oſſa Caroli Magni* 176.8 *palatiũ regiũ factũ eſt ſtabulum equorum a Normannis* 210.14
aquiſgranum vrbs 347.8. *obſeſſum a Carolo Caluo* 192.42
aquitani prouinciis Romanis coniũguntur 7.16.
aquitanicum bellum per Carolum Magnum 175.6
Ara Decii 71.38
arabes a Perſis ablati 150.40
Arabes pro pace Romanis tributum pendentes ſub Iuſtiniano tertio 158.1.
Arabes inde graſſantes contra Rom. imperante Theophilo 159.6
Arabes in de armatis arcis incluſi occiſi ſunt 269.20
arabum equos primo impetu eſſe veloces 295.19
cum Arabibus bellum Conſtantini, filii Leonis quarti Imperat. 172.6 *inde*
arabiã Mahometus obtinet 153.30
arabia pars ad Petram vergens Rom. imperio ſubiicitur 39.43
arabo ſl. 275.49
aradaburius conſularis dux contra

Digitized by Google

Perſas 123.42.inde
aradianes in Aphrica duello ſternitur 81.42
aragiſus Beneuentanus dux ſubactus a Carolo Magno 175.37
araricus Gothicus rex factus 140.53
arbanus rogo 489.37
arbitio deſerto Arbogaſto ad Theodoſium ſe confert 117.49
arbogaſtus Alanorum præfectus Valentinianum Imperatorem ſtrangulat 115.44.117.24.inde
arbores media hyeme efflorverunt 346.56
arcadius conſors imperii factus 117.6. Imperator deſcribitur 118.54.inde
arcadii parentes 112.24. ſtatua, in columna Xerolophi, lapſa eſt 166.32
arcadiopolis in Thracia condita 122.19
archelaus rex Cappado. a Nerone detinetur 11.59
archelaus dux contra Perſas 43.46
archimedis inuentiones 136.30
archottus rex Turcorum Varogriſſæ ſucceſſor 432.6
ardaburis cubicularius inſidiarum ſocius 138.33
ardaburius Perſarum duces interimit 123.47
ardamanes dux Perſarum contra Rom. 143.43
ardaricus Oſtrogothorum rex 125.40.inde
areobindas magiſter militum 123.48
areobindus Olybrii ſocer dux contra Perſas 137.31
arethas Æthiopum rex contra Perſas 143.39
aretinus Clemens à Domitiano occiditur 35.13
argentina f. Opicini, uxor Theodori, Palæologi 416.35
argentina urbs 347.5. obſeſſa 352.3 eius ſuburbia incendiis deformata 331.2
argentinenſes dimiſi 370.27
argius diſpenſator corpus Galbæ Imperatoris ſepelit 24.32
argunthis rex Scytharum finitima regna vaſtat 68.38
ariadne f. Odoacri regis Gothorum 133.4.inde
ariobes Armenius 305.9
arinthæus legatus 109.33. Parthos Armenia repellit 112.36
ariſto dux contra Anaſtaſium Cæſ. 136.16
ariſtocratia commendata 1.50
armatius dux 133.53. prætor factus interficitur 134.54
in Armeniam expeditio Neruæ Imp. 40.2
armenia à Perſis ablata 150.40. arma mouentes victi à Conſtantino filio Leonis quarti Imperatoris 172.13
arnoldus Malus cum exercitu contra Henricum Aucupem Imperatorem 236.13
arnoldus Cancellarius Colonienſis 316.28
arnoldus Sabinēſis epiſcopus 365.31
arnoldus princeps Treuerenſis 347.3
arnulphus Malus dux Bauariæ rebellis Conrado Imp. 245.10
arnulphus Malus fil. Arnulphi Cæſaris 218.51. per tumultum rex Italiæ acclamatus 225.35
arnulphus f. naturalis Carolomanni rex & Cæſar electus 211.17. Cæſar in Occidente deſcribitur 216.16. inde contra Guidonem Arnulphum inuas 221.18.inde
arnulphus comes 311.26
aron Arabum dux, contra Rom. 171.44
arria fatidilla mater Antonini Pii 45.16
arriana hæreſis defenditur 110.58 cōtra arrianam hæreſim Themiſtii Phil. oratio 112.32. Valentiniani epiſtola ad Valentem frat. Imp. ibid 33
arriani expelluntur 138.48
arricidia prima uxor Titi Veſpaſ. 33.54
arrius Antoninus quomodo Imperatori Neruæ gratuletur 36.20. auus maternus Antonini Pii 45.56
arrius Aper imperium affectans generum occidit 84.13.
arſaci regis Armeniæ fido, auxilium à Romanis vetitum 107.35
arſenius olim præceptor Arcadii Imp. 119.1
arthabanus rex Parthorum fugatur a Seuero Imp. 56.23
artaxerxes Perſarum rex vincitur 63.32
artemidorus admonet Iulium Cæſarem ante mortem 4.33
ab Artemione duce Iudæi cladem Ægypto ac Cypro illata 41.3
artes fouentur. 31.7. honorantur 38.45.
Archiatris ſalaria inſtituuntur 63.19
arthabanus, dum putat nuptias expetisfiliæ, pene occiſus eſt 58.53
cum arthabano fœdus init Macrinus Imperat. 59.57
arthabaſdus Byzantii tyrannidem aggreſſus oculis priuatus 167.36.inde
arthabeſtes Armeniorum rex 73.58
arthemius Philippicum regno expellens 161.58.inde
arula Heluetiorum flumen 360.43
aſaracus nauarchus contra Agarenos 204.3
aſculanus ager vaſtatus 340.53
aſciburgium urbs 347.8
aſclepiodotus præf. præto. Alectum ſuperat 86.21.
aſia ad Helleſpontum uſq; a Turcis ſubiugata 432.10
aſiatici quales 466.32
aſiaticus libertus libidinoſius amatus a Vitellio Imp. 27.44
aſpar Ardaburii filius Iohannem tyrannum captum occidit 124.4
aſſembeccorum familia, in Aſia 433.8.inde
aſſembeccus Haſuncaſon Tamberlani ſucceſſor 438.7
de aſſertionibus leges noua rogata a Marco Antonino 47.45
Aſſyria a Perſis occupata 150.37
aſſyria magna pars a Nerua Imperat. ſubigitur 40.23
atalarichus rex Gepidarum in fugam verſus 112.44.inde
atalaricus filius & ſucceſſor Theoderici regis & Amalaſuntha 139.7.inde
atanarichus rex Gothorum à Theodoſio excipitur 116.65
ataulphus rex Gothorum electus 120.42.inde
atanorum inſula 210.39
athanaſius Magnus Alexandriæ reſtituitur 107.54
athenis Byzantius, dux contra Scythas 75.56
athenais, quæ poſt Eudoxia, uxor Theodoſii Imperatoris 125.26
athenodorus tyrannus Ciliciæ, pœnas dat 137.11
athimus dux Sarracenorum 164.33.inde
attalus Rom. Imperatoris titule ſumpto deportatur 122.27.inde
attianus municeps & procurator Cæſaris 41.44
attica a Baſaito Turco occupata 436.27
atticus Veſtinum propter uxorem à Nerone trucidatur 21.52
atticus epiſcopus Conſtant. Eudoxiam baptizat 124.58
attila Hunnorum rex 126.26. inde eius ſinis 129.35
auar Hungaricè ſuperior Pannonia 175.54
auares iidem qui Hunni 147.25
auaricum bellum cum Carolo Magno 175.47
auaritia nihil deteſtabilius, præſertim in principe 148.20
de Auctionibus leges noua rogata a Marco Antonino 47.46
audientius præfectus Imperium abnuit 59.53
aufidius Victorinus dux contra Cattos mittitur 47.34
augenſe monaſterium prope Conſtantiam 111.22
S. Auguſtini oſſa Papiæ 166.39
auguſta udes in Tarracone reſtituta 43.43
auguſtulus adhuc puer Imperator effectus 132.28
auguſtus menſis appellatus Commodus 50.2
aulonis lacus 483.36
aulus Vitellius, vide Vitellius.

Digitized by Google

auidius Caſſius rebellat Imperatori 48.37
auitus Patricius Imperator 130.32. inde
aurelia mater C. Iulii Caeſ. 2.55
aurelianus Caeſar electus 78.21. idem deſcribitur ibid. 59. inde
T. Aurelius Fuluius pater Antonini Pii 45.15
L. Aurelius Commodus Verus a fratre in conſortium Imperii aſſumitur 47.22
M. Aurelius Antoninus Imp. deſcribitur 57.36. inde
aurelius Philippus praeceptor Alexandri Imp. 62.59
aurelius Ambroſius Romanus 132.46
aureoli pons circa Mediolanum 74.57
aureolus in Illyrico Imperium ſumpſit ibid. 50. occiſus ibid. 57. tyrannus interficitur 78.6
anſcarius Eporregiae comes latet 218.22
anſcarius Eporregiae marchio occiſus 225.39
auſonius praeceptor Gratiani Imperatoris 113.48. eius epigramma de Valentiniano & Gratiano 111.36
auſtria à Friderico ſecundo aucta 342.20. Romani Imperii cor & clypeus appellata ibid. rapinis ab Vngaris vaſtatur 344.35. eiuſdem quatuor campi 351.56
in Auſtria hominum tertia pars per peſtem ſublata 444.3
ex Auſtria multi Imperatores prouenerunt 342.21
aZamea regio à Romanis vaſtata 223.43

B.

BAanes Heptadamanus Armeniam Agarenis prodidit 159.38
baba Othonis ducis filia nomen dedit Babenbergae ciuitati 236.6
babenbergenſis epiſcopatus erectus 261.28
bactra occupantur à Nerua Imperatore 40.16
bactriani Romanis auxilia pollicenti 73.53
badaula iuuenis rex Gothorum factus 140.55
badomarius potentiſſimus rex Germanorum captus 102.23
baianus filius Simeonis Bulgarorum principis, magus 229.36
baiaZethus ſecundus Othomannus, nonus Turcorum Caeſar deſcribitur 455.41. inde
baioaricum bellum cum Carolo Magno 175.38
balbinus Imperator contra Maximum eligitur 65.49. deſcribitur, inde & 66.46
balduinus ſecundus, vndecimus comes Cleuenſis 218.57
balduinus Hieroſolymorum rex 317.38
balduinus Flandrenſis comes 322.12 333.51
balduinus ſecundus Caeſar 336.17. filium ſuū Philippum, ob mutuū Venetis obſidem dedit ibid. 49
balduinus de Lucelburg Treuerenſis epiſcopus 379.11
baldus contra Iuſtiniani edictum 141.45
baliſta cum exercitu Odenato auxilium fert 74.4. praefectus Valeriani ibid. 50. Macriani praefectus 75.1
baltheum mare 354.3
baptiZatus iam vir Theodoſius, licet Chriſtianis parentib. ortus 116.5
baram copiarū Perſicarū dux 165.38
barbara imperatrix vxor Sigiſmundi Caeſaris alteras nuptias meditata 398.59. 400.12
barbara regina vidua Sigiſmundi Caeſ. victa 402.37
barbari Meſopotamiam diripiunt 239.41
bardas auunculus Michaelis Caeſ. 195.44. inde
bardas Phocas in Oriente contra Agarenos 234.3. rebellis 249.49
bardas Sclerus dux contra Roxolanos 250.19
bardas Sclerus Orientis praetor, imperium affectans 256.16 inde
bardanes patricius ex duce monachus factus 178.57
bardanes imperium affectās 181.33
bardanes dux amilitibus rex creatus 161.3
barnabas Belus legatus Vladislai regis Hungariae 465.50
barrabanus Perſarum rex Sarracenorum auxiliū implorat 123.45
biarrus ciuitas in Lombardia a Sarracenis occupata 203.22
bartolus contra Iuſtiniani edictum 141.44. cum Balde contemptus 486.13
baſanes Othomannus, Amurathis frater, quartus Turcorum rex 436.10. inde
baſilea vrbs 347.5. obſidione cincta 352.17. ab Vngaris incendio vaſtata 235.17
baſilienſis ciues duas factiones habebant 351.37
baſilienſe concilium 397.37. inde
baſilinus laudatus & rex pronunciatus 198.6
baſilina vxor Conſtantii, fratris Conſtantini magni 101.46
baſiliſcus affinis Leonis primi Imperatoris praefectus claſſis 130.47 patricius 131.53. inde in regali ſolio locatus 133.37. inde
baſiliZes delectus ab Alexandro Caeſare 215.47. rector, curia eiectus 219.43
baſilius Magnus, antiſtes Cappadociae 111.9
baſilius epiſcopus infantem ab aegritudine precibus liberat 113.29
baſilius f. Leonis Caeſ. caſtratus 183.57
baſilius Macedo equorum domitor, ſtabularius praepoſitus & Protoſtrator 197.48. Caeſar Orientis deſcribitur 200.37. inde
baſilius f. Romani Iunioris corona imperii inſignitus 244.16. conſors imperii 249.23. Imperator Graecia deſcribitur 255.51. inde
baſilius ex praeſidente cubicularius 249.27
baſilius Scamandrenus, ex monacho patriarcha ibid. 41
baſilius quidam, Bogomilorum haereſis praeco 305.29. quot annos haereſim ſuam docuerit ibid 30. inde
baſſa dux Turcicus per alpes irruens 442.45. inde
baſſiani Antonini nuptiae & acta quaedam 56.38. inde
baſtarna pop. in ſolum Romanum conſtituti 82.15
baſtarnae ad concordiam rediguntur 7.20
bauaria ſuperior igne deuaſtata 390.50
bauarorum bellum Ruperti Palatini cum Maximiliano 488.51
bangaridarum in Gallia tumultus 85.50
beatrix Reginaldi comitis filia, Friderici primi vxor 327.5
beatrix abbatiſſa in Quitelburgi- bid. 17.
beatrix comitiſſa Hannoniae 303.28
beatrix regina Hungariae 488.3
bebius Macrinus praeceptor Alexandri Imperatoris 62.59
beda in Anglia multa eruditione 174.36
bedirina Illyrica ciuitas poſt Iuſtiniana dicta 139.32
beglerbeghi magiſtratus Turcicus 467.5
bela Hungariae rex 344.44
belgradum recentioribus Alba bulgarica 441.50. à Turcis oppugnatum fruſtra 442.7
belgradum, arx obſeſſa 450.46
belgradum oppidum ſuperioris Myſiae 480.4
belmer Galliarum rector 132.11
beliſſarius dux belli contra Perſas 139.38. inde
belſolus regum rex 73.51
bellum nulli ſine iuſtis cauſis inferendum 7.20
benedictus decimustertius cognominatus Petrus Luna 396.15
beneuentum oppidum à Sarracenis oppugnatum 198.52
beneuentani ſubacti a Carolo Magno 175.36

bene-

beneuolus quaeſtor Arrianis approbare recuſat 115.20
beneuolorum & Malutiorum factio 340.44
Berchtolſdorff caſtrum 361.34
berengarius auxilium impetrans ab Arnulpho Caſ. 217. 39. inde Caeſar deſcribitur 220.21.inde
berengarius ſecundus Adalberti Eporregiae Marchionis filius Italiam inuadit 225.44.inde
berenguela Alphonſi X. filia 350.30
berenice regina amatur a Tito Veſpaſiano 32.48
berma Auguſta 131.54
berina vxor Odoacri regis Gothorum 133.4
berutus vrbs Phoenicae cōcidit 143.4
berna tributaria facta 352.3
bernardus Longobardorum rex 164 43. Imperatori rebellis 185.2
bernardus Hiſpanus cubicularius & praefectus palatii apud Ludouicum Pium Imp. ibid.9
bernardus Marchio bellum renouat 208.53
bernhardus filius Caroli Craſſi 211. 21
D. Bernardus abbas Clareualenſis 312. 59. Gallias peragrat 315. 58
bernhardus de Anhalt 326.27
bernhardus Carinthiae dux 339.30
bernhardus Carentaniae dux 351.19
bernhardus de Hohenberg 353.48
bernardo Auernorum comiti Ludouicus balbus puer commiſſus 208. 56
beroe ciuitas ſolo aequata 171.58
bertha filia Heraclii, mater Caroli Magni 174.7
bertha filia Caroli Magni 177.4
bertha mater Caroli Magni ibid.17
bertha filia Arnulphi Caeſaris vxor Luithardi comitis 218.56
bertha Alberti comitis vxor 222.16
bertha filia Burchardi ducis Sueuorum, vxor Rodulphi 224.56
bertha vidua, Lotharii Caeſaris, vxor Hugonis regis Italiae 225.23
bertha ſpuria Hugonis Conſtantino deſponſanda ibid.25
bertha filia Ottonis marchionis, vxor Henrici quarti Imp. 287.23
bertha Marchioniſſa Italiae 308.48
bertholdus comes factioſus 281.36 inde
bertholdus dux Zaringiae 325.33. & 354.58
bertholdus patriarcha Aquileienſis 329.28
bertholdo ducatus Bauariae datus 238.53
beſſi a Turcis ſubacti 435.44
bibliothecae ordinantur a Nerua 39. 51. a Domitiano 34.43
bisergius Alanorum rex 131.29.
biſantium a Veſpaſiano in prouinciā redigitur 30.12. quo augurio & quo modo a Conſtantino reparatū 94.59.inde
bizabda a Perſis euicta 99.31
Blacherius templum Mariae condidit 121.51
blāca Ludouici Frāciae regis f. 350.32
blanca regina Franciae 359.49
blanca Comitiſſa Valeſii 385.58
blemii oculos in pectore gerentes 82. 21
Blickersperg oppidum Imperiale 377.5
boedizo proditor Amorii oppidi 191. 56
boemanicum bellum cum Carolo Magno 176.3
boemi Bauariam ingreſſi 312.53
cū boemis bellū Caroli Magni 176. 43. Henrici tertii Imper. 359.58
boemundus filius Roberti Franci 305 52. eius dolus ne caperetur 306.7
boetius vir conſularis a Theoderico Arriano occiſus 138.59
bohemia imperio ſubiugata 261. 14
bohemiae rex pincerna imperii 254. 50
boeotia Turcis ſubacta 441.13. a Barſatte Turco occupata 436.16
bogomilorū haereſis quo tempore exorta 305.28
boronia Procilla auia materna Antonini Pii 45.18
boſtlabius Scytha profugus & latro inſignis 276. 12. inde
bolezlaus rex Bohemiae, ſubiugatus imperio 261.14
bona Mediolanenſium & Barri ducis filia, nupta regi Poloniae 490. 24
bonifacius a Romanis deficiens 122. 53 praefectus Aphricae 127. 40
bonifacius primus papa Romae 150. 25
bonifacius Moguntinenſis archiepiſcopus, Fuldenſis, coenobii conditor 169.34. Pipinum regem vnxit 173.48
bonifacius Marchio de Monteferrato 322.12
bonifacius V. Papa 433.32
de bonis maternis. vide Maternis.
bononia ſtudio priuatur & Paduam transfertur 341.1
bonoſus iuxta Agrippinam imperium arripiens 82.38
boriſes dux Bulgarorum 250.15
borſius Eſtenſis Marchio, creatus dux Mutinae & Rhegii 407.25
boryſthenes equus Adriano 42.40
bos locus 151.43
boſo gener Ludouici ſecundi Imperatoris 109.59. prouinciae rex contra Ludouicum & Carolomannum 209.13. dux Papienſium & rex Prouinciae factus 210.44
boſo epiſc. Placentinus ſpurius Hugonis 225.24
braculas comes occiſus 132.51
brallauium oppidum 482.26
brandenburgenſis marchio, Camerarius Imperii nuncupatus. 254.49
breſonia oppidum Tranſſyluaniae 482.9
brulagum oppidum ibid.26
bringa Ioſepho cura & adminiſtratio imperii committitur 244. 15. inde
briſacum vrbs 347.6
britanni antea Romanis ignoti, a Iulio Caeſ oppugnati 3.43. nomen et patriam perdunt 126.9
britannia ad deditionem cogitur a Claudio 17. 4. ſubacta 379.23.
britannia poſt decennium recepta 86.8.inde
in Britannia murus per octingenta milia paſſuum ducitur 43.38
britannicum bellum, ſub M. Antonino Imperat. 47.33
britannicus filius Cl. Tib. Neronis 18.35. & 51. necatur 20.40
britannico in Pannonia imperium ſibi vendicat 97.45
britones in ordinem redacti a Carolo Magno 175.33. a Ludouico Pio Imp. ſubacti 185.25
brixia domita 365.11. apud Brixellum Romani caeſi 74.1
brugenſes Maximilianum ceperunt 487.28.inde
brunnium Morauiae oppidum 391. 24
bruno dux cum exercitu inundatione perit 220.14
bruno dux f. Othonis 235.5
bruno Tullenſis antiſtes fit Papa 280. 16
bruſca Alſatiae fluuius 370.25
M. Brutus interfector Iulii Caeſaris 4.32
bryennius Ilyſtris, dux Macedonicarum copiarum 288.37
buda regia Hungariae vrbs 395.30. 481.58. regni Hungarici metropolis 587.59
budae exercitus tumultus inter Germanos & Hungaros 402.23
bugaridarum in Gallia tumultus 85.50
bulgari populi in Illyricum & Thraciā incurſiones faciunt 136.45. laceſſitū Iuſtinianū tertium Imp. in anguſtias redigūt 158.27 praedantes Sarracenos vlciſcūtur 164 44. odio Conſtantini nouum regem faciunt 169. 8. in Thracia graſſatur ſub Michaele Rancobe Imp. 180.14. ſub Leone Caeſare 182. 36. Chriſtiani facti 195.13. inde ob legatos ab Alexandro contemptos oppugnant Rom. 216.6 tributarii 260.25
bulgarorum cum Conſtantino Barbato bellum & foedus 157. 14. cū Conſtantino Porphyrogenito 229. 30. inde cum Leone quinto Caſ. 213.49. inde contra Conſtantinū Porphyrogenitū Imperatorē 229. 44. inde cum Romano Argyro Imp. 266.37. inde cū Conſtantino f. Leonis quarti Imperat. 172.4

Digitized by Google

contra bulgaros, Nicephorus venit 178.23
buloſydes princeps Turcarum adfidem conuerſus 233.44
bunna vrbs 347.8
burchardus ſueuorum dux ſocer Rodulphi 224.55
alemannia dux contra Albertum 226. 19. inde rebellis Henrico aucupi Imp. 236.32
burgonia obſeſſa 327.12
burgundiones a Valentiniano Imperat. opprimuntur 111.32
burrus Militia princeps 18.52.
buſtris vrbs prope Thebas euertitur 86.2
byZantium à Sarracenis obſeſſum 164.36. deſcriptum & captum a Turcis 419.53
byſuntina Burgundia 352.9

C.

CHaganus Auarum rex primũ benignus, deinde perfidus in Iuſtinianum 152.11. inde
caſarea in Cappadocia, olim Mazara 12.1
caſarea regina Perſarum Conſtantinopoli baptiZata 155.21
caſares unde dicti 2.46
caſarum primus Chriſtianus 70.11. familia deficit 22.3. familia typus ac ſeries 22.15
caſonia quinta Caligula vxor maxime adamata 15.32
caiacuſinus Patricius Conſtantinopoli Imper. 435.20
caimus comes Ruffini bellum Arcadio mouens 121.33. inde
caius nepos Auguſti 9.5
caii primigenis Neronis natiuitas & mors 12.58.
caii Caligula caſaris natiuitas 13.9 eiuſdem deſcriptio ibid. 34. inde
calabria unde dicta 301.6
calapinus quintus Turcorum rex 438.21. inde
calapinus Amurathi filius, frater Mahometi Secundi 449.20. inde
calibaſſa gubernator imperii Turcici, ac tutor Mahometi ſecundi 448.38. inde
caliga antiquitus calciamenti genus 13.52
caligarii claui ibid. 54
C. Caligula Suetonium carpebat 403.5
calis portus 379.39
calixtus pontifex 310.49. 451.54. eius mors 311.24
callinicus patriarcha 159.5
callinicus faber ignem humeilum reperit 164.58
callipolis oppidum captum a Turco 435.38
caloioannes caſar 314.4
carloioannes dictus ibid. Turcos & Perſas vicit ibid. 9. quot annos rexerit ibid. 42. eius bella multa cõtra barbaros ibid. 38. eius fœdus cum Conrado Rom. rege 317. 28. mors ibid. 46
calor fluuius 156.55
calphurnia, quarta Iulii caſaris vxor 5.1
M. calphurnius bibulo conſul 3.33
calphurnius Agricola dux contra Britannos 47.35
calauna Iulia Itala pellitur 18.49
calniſius Tullus auus maternus Marci Antonini Imp. 46.58
campania vaſtatur 128.17. deficiens a Ludouico ſecũdo Imp. 199.2
cumparia naues Sarracenica 205.50
campi liliorum, cœnobium in Auſtria 405.32
candauia via 483.32
candelori 433.8
canes duo magni Lacapeno Imper. donati 225.31.
canopi, templum ſubmerſum 118. 10
cantabri latrones oppreſſi 7.9
capellianus contra Gordianum profectus filium eius occidit 65.44
caphata Genuenſium olim colonia 437.33
capito Fonteius legatus in Germania 23.26
capitolium Rom. incenditur 28.14. reſtituitur 30.17
capitolinorum agonum author 34. 35
cappadocia in prouinciam à Nerone vertitur 11.59. eidem conſularis rector datur 30.15.
capua euertitur 128.18. rebellis Ludouico ſecundo Imper. 199.7. a Soldano obſeſſa 203.38. ſolo aquata 345.16
caracalla Imperator deſcribitur 57. 36. inde
caramannus Cilicia rex contra Turcos 444.3. 456.49
caramanni 433.9
carambus dux Phrygia 443.52.
carauſius in Britannia bellum mouet 86.8. inde
carbonopſina Zoe quarta vxor Leonis quinti Imperatoris 232.41
cardamus dux Bulgarorum 172.5 inde
carinus Caſar nuncupatus ad Gallias tuendas mittitur 83.43. deſcribitur 84.25.
caritas annona ſub Tiberio Caſ. 145. 52
carnuntum vbs 54.38
caro aſinina comeſta 319.3
carolomannus frater Caroli Magni 174.27.
carolomannus Bauaria rex 200.19 filius Ludouici Balbi 209.7. 216 27
carolus Magnus Rauennam Põtifici cõfirmat 144.39. papa donat 168 57. Auaros deuicit 171.41. caſar ſalutatus 172.39.2. primus Germanorũ Imperium adeptus 173. 18. inde caſar deſcribitur 174.56 inde
carolus filius Caroli Magni regnum cum fratre diuidit 176.43
carolus Caluus filius Ludouici Pii ex Iuditha 185.43. inde & 200. 6. contra fratrem Lotharium 192 33. inde contra Normannos 193. 19. inde Imperator deſcribitur 205.27. inde
carolus Lotharii Imperatoris filius 193.28
carolus iunior ſeu Craſſus fili⁹ Ludouici ſenioris poſt Imp. 200.22. inter Caroli ſimplicis 209.12. Imperator deſcribitur ibid. 78. inde
carolus f. Caroli Calui Aquitania rex 207.22
carolus Simplex Poſthumus 200.20 inde regno reſtitui petit 217.35. oppreſſus a Roberto 236.38
cum Carolo Francorum rege bellum Arnulphi Caſ. 217.46
carolus frater Lotharii regis Francorum dux Lotharingia fit 252. 27. ad regnum Francia capeſſendum veniens 254.17. inde
carolus comes Flandria 312.4
carolus dux Calabria 362.3
carolus Hungaria rex 372.41. 376. 55
carolus Andegauenſis comes 344. 21
carolus Quartus 380.41. in baptiſmate Wenceslaus dictus ibid. eiuſdem genealogia 381. vxores quatuor 385.56
carolus Burgundia dux 486.43. inde
carolus Octauus, Ludouici regis Francia filius 487.20. Francorum rex contra maximilianum 488.47
carolus Caſar filius Philippi Caſaris 489.12
Carolus nepos Maximiliani legitime coronatus & deſignatus rex Romanorum 492.59
Caroſa filius Conſtantii Imperatoris 101.25. Caroſa therma ibid.
Carthago reſtituta 14.7
carus caſar deſcribitur 83.29. inde
S. Caſimarus f. Caſimiri regis Polonia ex Elizabetha 411.8
caſimirus marchio Brandeburgenſis 409.27
Caſpar Slichustrinus Caſarum magiſter epiſtolarum legatus ad Bohemos 401.24
caſſianus dux Meſopotamia, Romano exercitus cibos adfert 107. 44
C. Caſſius interfector Iulii Caſaris 4. 31
caſſius Labeenus Poſthumus ad imperium vocatus 75.14. inde
caſſius rebellat. vide Auidius Caſſ.
caſtel villa 387.20
caſtellum S. Angeli Roma 254. 52.

caſimus

caſtinus Scytha militiæ præfectus contra Vandalos & cætera 122. 53. Iohannem ad imperium promouet 123.59
caſtoria expugnatur 304.24
caſtra Tamburlanis quomodo ordinata 437.37
caſtrametandi modus turcorũ 470. 32
catalaunici campi 126.39.inde
catacalon Nicephori Phorbeni filius 303.38
cato Ciceroni præfertur 43.56
Catharina Rodolphi Cæſaris filia 355.22
catharina Sabaudiæ comitis filia 361.26
catharina filia Eduardi regis Portugalliæ 406.17
catharina poſthuma Philippi regis, vxor Ioannis Friderici ducis Saxoniæ 489.20
catti delentur 7.17. in Germaniam ac Rhætiam irrumperant 47.33. Romanos duces vincunt 34.46
cauci populi Germ. 7.46
cecaumenus Catacalon Antiochiæ præfectus, dux fortiſſimus 270.5. 288.13.inde
cecilius Saluſtio præfertur 43.56
cecinna dux a Vitellio ad Veſpaſianum deficit 28.6
à Cecinna ad cœnam vocatus conficitur 32.55
Cegenes Dux Patzinarum 276. 54
ceionius Commodus Verus adoptatur in ſucceſſorem imperii, & moritur 43.23
L. Ceionius, Ælius, Commodus, Verus, Antoninus. vide L. Vers.
celerianus ſatelles Vitaliano 138. 44
celer, ordinum præfectus, dux contra Perſas 137.32
celius Tacianus tutor Adriani Imp. 42.31
celſus vir conſularis ob inſidias vitæ mulctatur 43.18
celſus C. conſiliarius Adriani Imperatoris 44.10
celſus Imperator in Africa appellatus 76.39
celſo poetæ ſtatua ponitur 38.45
cenis Antoniæ liberta adamatur a Veſpaſiano 31.35
centenaria porticus Romæ exuſta 69.59
cerentinum oppidum 103.41
cere ingens Byſantii captũ 142.47
chabaracarto 231.46
chadonum oppidum 357.32
chaganus princeps Auarum, fabricæ a Tiberio petitis abuſus 145.45. dux Hunnorum 147.26. inde Thrax Hunnorum rex 150.44. fœdifragus 152.11.inde & ibid. 59.inde
chalcedonis mœnia ſolo æquata 110. 17
chalcedonenſe concilium confirmatum 135.58.138.46
chalcidis vrbis in Eubœa inſula expugnatio 453.1
chalibaſſa ſeu chalis 448.38.inde
Chamadas Turcorum dux contra imperatorem 244.30.inde
charitas ſeu charitia filia Tiberii Cæſaris 146.2
charitis vxor Iouiani Imperatoris 180.26
caroſa filia Valentiniani Imperatoris 112.25
charoſa Therma ibid.
charſii porta 301.58
chartularius quid 165.8
cherea præfectus arcis interfectus 188.51
in Cherſoneſo crudeliter ſæuitũ 160. 29
cheruſci populi Germaniæ 7.46
childepertus Francorum rex muneribus ſollicitatur contra Longobardos 147.19
chius inſula 304.40
chonas a Barbaris capta 296.3
chorarches quid 182.23
chorea principum ac regum Viennæ, deſcripta 506.36.inde & 509.45
choroleſtes quid 182.23
choroſſin amnis 481.59
chriſtianus Moguntinus archiepiſcopus 326.6
chriſtiana Daciæ regis filia 350.21
chriſtiani perſecutionem patiuntur. 71.44. cœperunt præfici gubernationibus politicis 93.54. ſcholis excluduntur 105.21. die feſto pugnare nolunt 120.10
chriſtianorum Deus colendus decernitur 93.4. nonaginta millia occiſa 152.33
chriſtianis parentibus ortus & in religione inſtitutus, in ſenectute baptizatus Theodoſius 216.52
chriſtianam legem gladio vis prohibere 103.39. & 105.25
chriſtiernus rex Daciæ 489.17
de Chriſti duplici natura, falſa doctrina 135.55
Chriſti duas naturas, & ex iis diuinitatem neq; mortuam neq; paſſam 136.53
Chriſti imago lancea ſuffoſſa 173.10
chriſtophorus filius Conſtantini Copronymi 169.32. & 172.12
chriſtophorus dux contra Agarenos 202.27
chriſtophorus filius Romani Lacapeni magnus Hetæriarches, obſes 230.32. Cæſar coronatus 231. 23.inde
chriſtophorus Bauariæ dux, poſt Daciæ rex 403.42
chrumnus rex Bulgarorum 178.26. pacem petit a Michaele Imperatore 180.16
chryſargiron ſtibutum 135.42
chryſocheir dux Agarenorum 202. 30.inde
chryſaphilus eunuchus Imperatoris facilitate abuſus 125.37
chryſoſtomus ob admonitionem Arcadii exulat 121.55. eiuſdem libri combuſti 172.31
chunegundis regis Anglorum filia, vxor Henrici III. Imperatoris 28.12
chonradus archiepiſcopus Herbipolenſis 329.18
chonradus archiepiſcopus Moguntinus ibid.
chonradus Cæſar, Friderici II. filius 345.1
chonradus vicedominus in Rudeſheim 348.43
chonradus Salisburgenſis antiſtes 360.7
chonradus Peutingerus Auguſtenſium archigrammateus 486.32
cicero primus pater patriæ 423. eidem Cato præfertur 43.56
cicilia a Veſpaſiano in prouinciam redigitur 30.13. populata a Barbaris 293.43
chilpericus Francorum rex dona Tiberii Caſ. accipit 145.5
cimburgis vxor Erneſti ducis 405.18
cingani pop. 187.20
L. Cinna ab exilio reductus 4.57
cinicas Cerealis Aſiæ proconſul a Domitiano occiditur 35.10
ciuile bellum Iulii Cæſaris 3.51
ciuilia bella quinque ab Octauiano confecta 6.20
clara Æmilia mater D. Iuliani Imperat. 53.7
clariſſimus vir ſacri palatii 135.51
claudius nepos ſororis Auguſti 9. 14
claudii Imp. origo ibid.25
claudius Felix legionibus Iudææ præficitur 17.20
Claudius maximus Philoſophus 47.2
Fl. Claudius Imp. deſcribitur 77.36. inde
claudius de Barre duello congreſſus cum Maximiliano 488.42
claudia Auguſti vxor 8.54. intacta repudiatur ibid.
claudia vxor Criſpi mater Conſtantii Imp. 77.43. Conſtantia mater Conſtantis Imp. 88.14
claudiani verſus de Theodoſio 117. 40
clauis crucifixi Domini 236.48
clemens ſeruus Agrippæ tumultum excitat 10.58
clemens II. Papa, ante Suidegerus dictus 280.2
clemens VI. Rothomagenſis archiepiſcopus 378.13
de Clementia Neronis 19.43
cleochanus Byzantius dux contra Scythas 75.56
clephis Longobardorum rex crudelis 145.14
cladianus Cornicularius Domitiani conſoſſium contrucidat 35.33

P. clodius in muliebri habitu in ſacris Bonæ Deæ 4.59
clodius Macrus legatus in Aphrica 23.27
clodius Albinus ad Imperium aſpirat 54.27
clodius Balbinus contra Maximinũ Imperator eligitur 65.49. deſcribitur inde & 66.45.
clodoueus Francorum rex muneribus & honoribus ornatus 137.23
ex Cluci oppido iter verſus Hun. Fl. 482.49
Coccius Nerua Imp. deſcribitur 36.1.inde
coel rex Angliæ 90.13
cœna Cæſaris, regum & principum deſcripta 506.9
in Cœnomanos expeditio Ludouici Balbi 208.29
collegia multa Pragæ fundata 385.25
colomannus Aulici Hungarorum regis frater 309.6
colonia vrbs 347.5. ab Henrico V. Rom. Imp. obſidione cincta 308.59
coloniæ Agrippinæ nomen inditum 18.43
colonienſis archiep. archicancellarius 254.45
coloſſus centum & ſeptem pedum altitudinis erectus 31.9. in Rhodo deſtructus 155.35. quo tempore corruerit 308.31
columba aſſuefacta in aure paſci 429.42. ſubnigra in triremẽ Diogenis Ro. capitur 296.11
columbaria vrbs 347.6
columnenſium & Vrſinorum factio 340.43
commentariorum Cæſaris 7. libris, quis octauum addiderit 3.46.
commentiolus dux contra Sclauos 147.41.inde
cometa viſus 4.45. ſex menſibus 20.49. Item alius 136.48. Lampadias interdiu 139.49. alius 107.50.163.41.199.52.223.45.293.2.490.24
comitia imperii 487.51. Wormatiæ 488.40. regum & principum Viennæ imperante Maximiliano 489.51. Wormatiæ ſexaginta duorum principum 495.13
commagene à Veſpaſ. in prouinciam Imp. redigitur 30.13
commodus f. Marci Antonini Cæſar cõſtituitur 45.3. Imp. deſcribitur 49.52 inde
commodus Verus. Vide L. Aurelius Com. Item, vide Ceronius.
comneni cognomine angeli dicti 321.18
concilium Chalcedonenſe 135.49. ſextum vniuerſale armis impugnatur 161.45. OEcumenicum 169.16.171.14 Nicenũ ibid. 16. Lateranum 309.2. Conſtantienſe 396.2. Papienſe ibid. 51. 397.34. Baſilienſe 396.51. Lugdunenſe 415.29
conſitentia oppidum 314.36
congreſſus Cæſaris Maximiliani & triumvirorum regum, Hungariæ, Poloniæ & Bohemiæ 496.30.inde
coniugium ſacerdotibus Græcis promiſſum 237.52
coniuratio in Iulium Cæſarem 4.31
conon Imp. ide qui Leo Iſaurus 163.29
conradinus Conradi Cæſaris filius 345.31. captus ſecuri percutitur ibid.56
conradus f. Conradi comitis Franconiæ diſcordia flagrans 219.58. Cæſar deſcriptus 224.44. inde
conradus Salicus Imperator deſcribitur 263.34.inde
cõradus f. Henrici IV. Imp. 287.24
conradus Marchio Brandeburgenſis 312.4
conradus Tertius 314.35. de eius laudibus rythmi 316.50
conradus princeps Colonienſis 347.2
conradus de Winsberg 362.51
cõradus Salisburgenſis antiſtes 369.45
conradus dux Glogouienſis 373.47
conradus Weſtphalus archiepiſcopus Pragenſis 396.58
conratum caſtellum 3·9.53
conſiliorum neminem participem facit Nero 11.38
conſpirationes in C. Caligulam 4.55
conſpirationes ob tyrannidem mota 50.43
conſtans f. Conſtantini Magni Imp. 95.40. deſcribitur 96.34.inde
conſtans in Anglia ex monacho Cæſar 121.17 inde
conſtans f. Conſtantini Noni 154.43 Cæſar deſcribitur 155.2.inde
conſtantia vxor Licinii Imperat. 88.34. & 93.48
conſtantina fil. Conſtantini Magni Imp 95.58. vxor Galli Imp. 98.55
conſtantia Poſthuma vxor Gratiani Imp. 115.4
conſtantia f. Tiberii Cæſ. nupta 146.3
conſtantia Friderici II. mater 337.57
conſtantia Ludouici Haſſiæ Landgrauii vxor 341.58
conſtantia Germaniæ vrbs inſignis 395.55
conſtantina ſoror Claudii & Quintilli Imperatorum 77.42
conſtantina filia Tiberii Cæſaris 145.44. vxor Mauritii Cæſ. 149.46
conſtantinopolis quo augurio & quomodo condita 95.1. inde deſcripta & capta a Turcis 426.37. & 449.38
conſtantinopoli ſeditio 139.52. triclinium Iuſtinianeum extructum 158.35
conſtantinopolitanum incendiũ 110.44
conſtantius Magnus Imp. natus 88.30. deſcribitur 90.1. inde
Conſtantinus II. F. Cõſtantino Magno, Cæſar factus 94.35. de eodem 95.40. inde Imp. deſcribitur 96.34.inde
Conſtantinus obſcurus, ob nomen, imperiũ in Anglia aſſecutus 121.12.inde
Conſtantinus F. Mauritii Cæſ. 149.47
Conſtantinus nonus F. & ſucceſſor Heraclii Imperat. 154.32. inde
conſtantinus IV. Conſtantis f. conſors imperii 155.50. Cæſar deſcribitur 156.47.inde
conſtantinus pontifex Ro. à Iuſtiniano nomine accerſitus 160.48
conſtantinus Quintus natus 166.55. Idem Cæſar deſcribitur 167.3.inde
conſtantinus antiſtes Byzantii fuſtibus caſus, & interemptus 169.11
conſtantinus f. Leonis quarti 170.21
conſtantinus, ante Thomas dictus 187.55
conſtantinus f. Baſilii Cæſ. 20[illegible] ibid 47.inde
conſtantinus Septimus genitus 212.5
conſtantinus Paphlagon cubicularius falſo delatus 215.2
conſtantinus Andronici ducis f. Sammonactem capit 214.11. cubicularius creatus 215.17. cubicularius & excubitor ab exilio reductus 219.42
conſtantinus Porphyrogenitus, Leonis ex Zoe fil. Imp. deſcribitur 228.13. & 229.inde
conſtantinus f. Romani Lacapeni Cæſar dictus 231.24.inde
conſtantinus eunuchus cubicularius 230.15
conſtantinus & Romanus filii contra Romanum patrem rebella 232.30.inde
conſtantini Cæſ. liber in Bibliotheca Venetorum 233.13
conſtantinus f. Romani Iunioris 244.16. conſors imperii 249.23 255.30. Imperator Orientis deſcribitur 260.3.inde
conſtantinus Diogenis Sirmii dux Bulgariæque princeps contra Patzinacas popul. 260.22.inde
conſtantinus Dalaſſenus 268.59. inde
conſtantinus frater Michaelis Cæſ. dux Antiochiæ factus 269.17
Conſtantinus Monachus Imperator deſcribitur 274.18.inde
Conſtantinus Ducas Andronici Du-

ca filius 291.49. Iſacio Imperatori ſuccedit ibid. 51. Ducizes dictus forma diminutiua 292.2. tyrannidis inuaſor 228. 2. inde pius in Deum 282.3. conſilio tardus ibid. honoribus ſpoliatos reſtituit ibid. 13. quomodo puniuerit ſuos inſidiatores 293. 25. tres habuit filias ibid. 26
Conſtantinus Lichudes 290.54. inde patriarcha moritur 293. 6
Conſtantinus VIII. & vltimus Orientis Imp. deſcribitur 419. 23. inde
Conſtantius Chlorus adoptatur Auguſtus 86.10. deſcribitur inde 88. 13
Conſtantinus pater Iuliani principis oritur ibid. 33
conſtantius f. Conſtantini Magni Imp. 95.40. inde deſcribitur 96. 34
conſtantius frater conſtantini Magni 101.45
conſtantius militiæ magiſter contra Gothos 121.9. ab Honorio ad liberandas Gallias miſſus ibid. 21. inde
conſtantinus Cæſar filius Eutropii 77.44
conuiuium regale Hungariæ regis 500.52
copronymus Conſtantinus vnde dictus 167.9
coranda ſacerdos 389.41
ad Carbaniæ montes iter ex Varboſania 482.35
corinthus vrbs 452.54
cornelia vxor Iulii Cæſaris 4.51
cornelius Laco ignauus conſiliarius Galbæ Imp. 23.42
Cornelius Repentinus gener D. Iulii. Imp. 54.1
P. Cornelius Licinius Valerianus exercitus præficitur 72.58
cornelius Tacitus hiſtoricus pater Imperatoris appellatur 80.36
cornix è faſtigio Capitolii græca vocecauit 38.15
coſmas patricius cum exercitu in Calabriam 246.20
coſmas monachus 300. 34. patriarcha 307.48
coſroes Perſarum rex 146. 47. inde & 431.42. contemptor Imp. legatorum 152.16. inde
coſſutia a Cæſare repudiata 4.49
cotrigori Scytharum generatio 144. 33
cottia Alpes 19.54
craſſus calphurnius contra Neruam conſpirauit 36.39
craterus præfectus claſſis contra Agarenos 189.7
crema obſeſſa 325.34
creſcentius Momentanus Coſ. Romanus 253.59 inde
creſcius adiutor conſpirationis contra Conſtantem Imperat. 97. 17
Fl. Creſcentius Gorrippus ſcriptor 141.28
creta ab Agarenis occupata 188. 56. inde & 202.24. eius defectio 304.43
Criſpina vxor commodi Cæſaris 51.9
criſpus frater Claudii & Quintilli Imperatorum 77.41
criſpus Cæſar factus 94.36. occiſus 95.41. inde
criſpus præfectus in Cappadociam miſſus 152.11
cruciati ruſtici omnia defœdāt 497. 16
crucis ſignum apparet Conſtantino Imp. 91.15
cteſiphon vrbs capta 56.23. à Perſis 112.37 eandem tranſire Romana arma nephas eſt 83.53
cubiculariorum præfectus quid 182. 51
cundauia via 483.22
cuno comes 263.47
Cuno Treuerenſis Archiepiſcopus 388.19
C. vno C. de filiis natis de matrimonio ad Morganaticam contracto 264.9
cunradus Portuenſis Epiſcopus 338. 56
cunradus de Tanne pincerna 337. 47
curſolium Inſula 318.44
curopalates, ante regnum dictus Iuſtinus minor 143.15
Curopalates Artabaſdus 167.43. inde
curticius Armenius armatus contra Conſtantinum 229.14
curupes Saracenorum dux captus 244.16
cuſpinianus Bonam reginam in Poloniam comitatus 490.24. annis quinq; continuis in Hungariam orator iuit 96.55
cuſpiniani epiſtola ad Iacobum Villinger Maximiliani Theſaurarium 493.14 inde
cypri inſula defectio 304. 43
cyprum attingere Iudæis prohibitum 41.3
cyrenicon & Carchedoniacon libros ſcripſit Claudius 17.43
cyriacus patriarcha Conſtantinopolitanus 149.38
cyriades in Oriente Imperator factus 76.43
cyrillus iudex à Stoza interemptus 140.25
cyrillus Cortinæ epiſ. martyrium paſſus 189.4
cyrilli contra Iulianum apoſtatam liber 101.7
cyrus ex Abbate Conſtantopolitanus antiſtes 160. 19. eiectus 162.6
cyzicum occupatum à Saracenis 157.2

D.

DAcia Romano imperio ſubiecta 34.35. à Romano, Imperat. recuperatur 78.5. à Gothis vaſtata 114.12
Dacia olim, quā nunc Walachiam appellamus 452. 23. 482. 10
Daci cum Imperat. Romano bellum gerunt 34.46. prælio vincuntur à Nerua Imper. 39.7. Turcam ſuperant 452.27
Dagalaiphus magiſter militiæ Alemannorum vires atterit 190. 42
Dagobertus Francorum rex Iudæos ad baptiſma cogit 154.8
dalmatia prouinciis Romanis coniungitur 7.16. debellati ab Henrico Aucupe Imp. 237.6
dalmatia a Rom. Imp defecit. 189. 16
dalmatius f. Anaballiani Imperator 96.4. deſcribitur ibid. 39. inde
damaſcus capta 437.32
damiata Æthiopiæ vrbs 338.5
daniel Pragenſis epiſcopus 32.5
cum Danis bellum Caroli Magni 176.43
Danorum ſeu Normannorum rex Chriſtianus factus 237.10
danquartus frater Ottonis primi Imperat. 238.57
per Danubium pons ſtruitur a Nerua 39.27. iterum pons conſtructus 95.13
dardani à Perſis ablati 150. 40
darius Monarchiam commendat 1. 35
dauid Comnenus Trapezuntius imperator 452.20
daza, qui poſtea Maximilianus Imperat. 94.2. inde
debeltos locus 295.34
december appellatur Amazonius 50. 25
decentius Cæſar factus in Gallias mittitur 97.43. inde
decibalus Dacorum rex victus ſupplex Nerua Imp. 39.8
decibalus fœdifragus iterum vincitur ibid. 26
decius Brutus interfector Iulii Cæſaris 4.32
decius vaticinatus de pœna ſeditioſi, dux contra Scythas mittitur 70.17. Imperator eligitur. inde deſcribitur 70.51. inde
decius ſenator F. Auiti Imperator. 132.19
decretum in Francofurt publicatum 378.10
delphinus dux Viennæ 385.2
domentiolus magiſter frater Phocæ 151.12
Demetrius Cynicus oblatrans, canis appellatur 30.43
demetrius Paleologus ad Turcam defecit 45.48

Digitized by Google

democratia laudatur 1.16
derthona ſolo æquatur 324.18 rurſus inſtauratur 325.18
deſiderius frater Magnentii 98.24 inde
deſiderius Longobardorum rex 175.15
deuderius Nanus Theophili Cæſ. 190.25
deum authorem operum ſuorum cõfitetur Titus Veſp. 32.41
Dewrdanck liber Maximiliani 486.21
deyta 2. uxor Arnulphi Cæſ. 218.52
diadema quis primum capiti innexerit 79.39
diadumenus f. Macrini Imp. tranſnominatur Antoninus 6.03. de eodem alia quædam ibid. inde
diarium de congreſſu Maximiliani & trium regum, Bohemiæ, Vngariæ & Poloniæ 496.22. inde
dicorius unde dictus Anaſtaſius 135.47
didia Clara f. D. Juliani Imper. 53.59
didius Julianus Imp. corpus Pertinacis ſepelit 52.35. deſcribitur 53.6. inde
die feſto pugnare nolunt 120.11
dierum nomina Ethnica mutata in Chriſtiana 96.8
dinocrates architectus Alexandriæ ædificator 432.33
dioclea mater Diocletiani Imperat. 85.4
diocletianus Aprum concionantem confodit 84.17. idem Cæſar deſcribitur 85.3. inde eius dictum 388.45
diogenes Romanus 294.38. eius bellum contra Turcas 294.34. à Barbaris captus 297.19. oculis priuatur 298.9
diogenis Rom. pater ibid. 18. S. Diomedes in ſomnis apparet diacono 200.58
dionis pauca reliquiæ ad nos peruenerunt 37.41
S. Dionyſii brachium Henrico Aucupi Imp. donatum 236.41
dioſcori hæreſis 133.48
diſciplina militaris 466.40. inde
diuan locus tribunalis 467.1
diurpaneus rex Dacorum, qui alias Decebaldus dictus 39.13
doctos fouet Auguſtus 8.40
Doltanus filium ſuum diffamat 270.8
domicilla, uxor Veſpaſiani, mater Titi Veſp. 35.31. & ibid. 53
domicilla f. Veſpaſiani Imper. ibid. 32
dominica uxor Valentis Imp. 115.22
dominum ac Deum appellari ſe voluit Domitianus 34.37
domitia Longina uxor Domitiani 35.43
domitia Paulina, mater Adriani Imp. 42.25
domitia Lucilla Caluilla, mater Marci Antonini Imp. 46.50
domitianus f. Veſpaſiani Imp. 31.32. inſidians fratri, quam amice admonetur 33.32. venenum fratri dediſſe fertur ibid. 43. deſcribitur 34.51. inde
domitianus Aureoli dux fortiſſimus 74.53
domitianus præf. præt. propter admonitionem trucidatur 99.4
domitius Ænobarbus affinis Auguſti 9.13. pater Neronis 19.8
dornberg arx 371.9
S. Dorotheæ monaſterium, canonicorum regularium extructum 401.43
dorotheus iuris corrector ſub Iuſtiniano 141.41
drogo f. naturalis Caroli Magni 177.12. Metenſis pontifex, frater Ludouici Pii Imp. 186.32
dronſdorff arx 496.53
droulas Dacorum dux alias Draculá dictus 452.28
drungarius patricius præfectus claſſis contra Agarenos 203.55
druſus priuignus Auguſti 9.13
druſus Neronis fil. ibid. 23. quamatre 12.50. eius mors 10.23. mors 13.1
druſus Pompeius f. Claudii 18.9
dryas Gallica vates 84.20. & 85.12
duellum Maximiliani cum Claudio de Batre 488.42
durlach caſtrum Alſatiæ 351.59
duumuiratus magiſtratus Tarcicus 467.15
dyndimus præfectus clauſtrorum Pyrenæi, interfectus 121.19
S. Dionyſii corpus 216.42

E.

EBerhardus Francorũ dux Henricum vinctum ducit 238.55
Eberhardus f. Cunonis comitis 263.47
eberhardus comes de Holenlohe f. Hermanni ibid. 53
eberhardus Salisburgenſis archiepiſcopus 319.29
eberhardus comes Wirtembergenſis 362.49. pacificus dictus 389.24
eberhardus Greyner 372.50
eberhardus Barbatus comes, creatus primus dux Wirtenbergenſis 488.41
eboracum cœnobium quando conditum 313.55
ebrietas odio habita 411.47
de Eccleſiaſtico ordine ac ritu vivendi Codex 184.49
ecebolus Sophiſta, præceptor Iuliani Imp. 101.59
echema rex Gothorum Decium Imp. fugat 71.33
eclipſis ſolis rara magnitudinis 67.50. alia 147.16. & 208.59. 491.18. ſolis, & lunæ 215.12 lunæ prodigioſa 163.41
edeſſa funditus euertitur 40.42
edmondus Cornubiæ comes 34.59
edoardus rex Angliæ electionem recuſat 383.11. de eodem 356.36
Eduardus Portugalliæ rex 406.15
egenburga expugnata 372.15
egeſippi dictum de Vitellio Imperat. 27.49
eggibertus epiſcopus 331.51
egnatia via ex Epiro in Thraciam 483.9
egra oppidum 357.38
Ehenheym Alſatiæ ciuitas 372.48
Eyzingerus capitaneus, & dux factionis in Auſtria 407.9. inde
electus cubicularius Pertinacem ad imperium vocat 51.45. idem in necem eiuſdem iurat 52
elegandus comes, legatus Caroli Magni ad Irenem Aug. 171.43
Eligina Anglorum regis f. uxor Caroli Simplicis 209.40
eliſabetha Ottonis ducis Bauariæ filia 341.30
eliZabetha Meinhardi comitis filia 361.8. Alberti Cæſ. uxor ibidem
eliZabeth ducíſſa Stetinenſis 385.56
eliZabeta f. Sigiſmundi Hungarorum regis, uxor Alberti V. ducis Auſtriæ 401.54. inde 403.30. & 405.40
eliZabet f. Alberti V. Imp. uxor Caſimiri Polonorũ regis Poloniæ 403.32. 411.6
per Emathiam via ex Epiro in Thraciam 485.10
Elpodius patricius, miles, Siciliæ præfectus 171.50
embricon Herbipolenſis epiſcopus 318.45
d. Emerami templum & cœnobium Ratisbonæ 216.43
emicho comes de Leiningen 348.42
Emanuel rex Portugalliæ 485.27
encius Sardiniæ rex 143.5
ennia Neuia ad ſtuprum incitatur 15.18
ennius Virgilio præfertur 34.16
ephyre urbs 452.58
epilogus exhortatorius ad inuadendum Turcos 483.54
Epiphania f. Heraclii Imperat. 154.32

ex Epi-

ex Epiſtola Thraciam tū 485. 9
epitaphia Friderici Tertii 412. 16 & inde
epponina vxor Sabini, rari exempli mulier 30.6
equites aurati pluſquam ducenti creati 508.7
equina caro comeſta 319.3
L. Equitius præfectus Illyriciani exercitus 109.33
equus edoctus procidendo adorare & caput pedibus ſubmittere 40.5
eraclius ſpado Aetii 127.38
erarius Theodibaldo Viſigothorum regi ſubſtituitur 140.52
ericus dux Saxoniæ 382.19
erina Iſaacii Angeli filia 321.49
ernestus dux Auſtriæ 386. 17. 405. 21. tutor Alberti V. ducis Auſtriæ 399.20.inde
ernestus dux Bauariæ nepos ex ſorore Maximiliani 488.52
erpuerch villa 328.54
eſſelinga 370.15
ethicon filius Welffonis comitis Altorffenſis 186.42
ethiſa filia Philippi Cæſaris 332.9
eubœa inſula 453.1
eucherius filio pater Stilicon fraudulenter imperium parat 119.39
idemque occiſus 120.15
eudocia f. Aetii 128.14
eudocia f. Inferis nupta Baſilio Macedoni Cæſari 197. 59. & 201. 53
eudocia Opſicii f. vxor III. Leonis V. Caſ. 212.36. Imperatrix 293. 31. iuramenti oblita, coniunxit ſibi Diogenem Rom maritū 294. 31
eudoxia vxor Arcadii Imp. 121.45. inde alia, vxor Theodoſii ſimulate vendita 124.38. deſcribitur inde alia f. Theodoſii Imp. vxor Valentiniani Imper. ibid. 59. alia vxor Aetii 128. 9. alia vxor Valentiniani Imper. 129. 52
euphemia Rodolphi Caſ. filia 335. 17
euphrates fl. ponte iungitur 40.22
eugenius Pontif. Maximus 323. 35
eugenius ob eloquentiam in palatiū aſcitus tyrannidem affectat 115. 48. inde Imperator factus 177. 27.inde
eugenius IV. papa 397. 50. inde
euxinum fl. 483. 40
eunomiani ab eccleſia remouentur 114.9
euphemius patriarcha 135.52
euphroſyne f. Conſtantini, vxor II. Michaelis Trauli 189.13
euricus f. Theoderici regis Gothorum 126.37. Viſigothorum rex 131.42
euris Maura, regina à Iulio Caſ. a-
maia 5.12
eurithius exarchus papa necem moliens abdicatur 165.39
eurithius Clarus, Neruæ Imp. legatus 40.43
euſebia vxor Conſtantii Imper. 101. 14. eius dolus 105.39
euſebius Nicomed. epiſcop. Conſtantinum Imp. baptizat. 95.26. præceptor Iuliani Imp. 101. 56. contra Iulianum ſcripſit 104.56
euſebius eunuchus cubicularius 99. 14. ibid. 46. & 100.55
euſtratius eunuchus monachus 307. 52
S. Euthymius Sardiniæ præſul 187. 34
eutropia Syra mater Maxentii 87. 43
eutropius Dardanus pater Conſtantii Imp. 77.44. & 88.13
eutropius Spado, opes Ruffini promeritus 119.19
eutychiana hæreſis 133.46
eutychius patriarcha Amaſiam relegatus 142.11
eutychius patriarcha 144.3. Tiberium Cæſarem coronat 145.11
euthymius patriarcha exilio addictus 255.44
exaltatio crucis, feſtum inſtitutum 153.35
exarchatus magiſtratus primum inuentus 144.35. Græcorum in Italia deſiit 168.54
exceptus Cæſar Viennæ quomodo 504.30.inde

F.

FAber Callinicus ignē humectum inuenit 164.58
Fabia appetit matrimonium Marci Antonini 48.3
fabia Eudocia ſponſa Heraclii Imp. 151.59. prior vxor 154.31.
fabius Valens dux, primus Vitellium Imp. ſalutat. 27.2. dux Vitellii capitur 28.7
fabius Pompeianus Dux in Libya 76.38
fabius f. Heraclii Imperat. 154. 38
flacilla mater Honorii & Arcadii 112.23
fames 41. 26. 199.48. in exercitu obſidente Byzantium 164.50. magna ſub Michaele Parapinaceo 299. 44. crudeliſſima ſub Henrico II. Imp. 311. 22
fannius Cepio ob coniurationē morte mulctatur 6.59
fanum Laurentii Romæ 335.14
faras index à Stoza interemptus 140.25
farina gypſo & calce contaminata, multos enecauit 136.4. & 318. 52
Faſtrada f. Rotalsi comitis, IV. vxor Caroli Magni 177.6
faueutinum oppidum à Gothis captum 104.58
fauſta filia Maximiani Herculei Imp. 87.44
fauſta vxor Conſtantini Imper. in priuignum odium 95.43
fauſtina f. Antonini Pii nupta M. Antonino 46.23. mater Commodi Cæſaris 49.52
fauſtina vxor Conſtantii Imperat. 101.21
fax in cœlo apparuit 104.2
felicibus etiam trimeſtres naſci filios, prouerb. 10.16
felix ille, ad quem Paulus in actis deducitur 17.20
ferdinandus de Lacerda Alphonſi X. F. 350.31
ferdinandus ſenior, Arragonum rex 489. 10. Philippi Imperat. ibid. 14
fernandus frater Alphonſi regis Arragonum 406.24
de Feudorum vſibus liber Friderici Tertii 411.4
de Filiorum ſucceſſionibus pro parte materna leges rogata 47.48
firmus Seleucius, Ægyptū ſibi vendicans extinguitur 79.15
firmius in Aphrica prælio victus capitur 111.48
fiſci, lienes 41.38
Flaccilla f. Arcadii Imp. 121.48. & 124.19
flaccis, quos nunc Valachos dicimus 440.9
flacilla prior vxor Theodoſii Imper. 118.31
flagellatorum ſecta 385.12
flambertus proditur 224.8
flandri Philippum f. Maximiliani in ſuam tutelam accipiunt 487.9
flauia Domicilla vxor Veſpaſiani Imp. 31.31
flauia Ticiana, vxor Æl. Pertinacis Imp. 52.34
flauius Sabinus frater Veſpaſiani in Capitolium fugatur 28.13. à Domitiano occiditur 35.12
flauius Liberalis ſocer Veſpaſiani Imp. 31.13
flauius Clemens à Domitiano occiditur 35.13
Flauius Sulpitianus ſocer Ael. Pertinacis 52.38
flauius Claudius Imperator deſcribitur 77.36.inde
flauius Veſpaſianus, vide Veſpaſianus
Flochberg caſtrum 316.21
florentinorum cum Lucenſibus & Senenſibus pugna 315.17
florentius præf. præt. abdicatur 100. 22
florentius Hollandiæ comes 313.51
florianus Imp. deſcribitur 80.2
florianus interimitur 81.58
florus procurator Iudææ auarus 29. 25
florus Alexandrinæ vrbis procura-

Digitized by Google

tur 129.40
florus præſes inſignis & ſcriptor, ſed deſideratus 142.52
fulcus Petancii Cancellari Segnia opuſculum de viis in Turciam 479.58. inde
ad Fontem, locus iuxta Conſtantinopolim 231.33
Forchhaim oppid. Franciæ Orient. 229.21
ad Fontaniacum vicum in agro Altiſiodorenſi prælium 192.38
formoſus Portuenſis epiſc. & Papa Rom. 217.47
fortunæ ludibrium 437.12
forum Auguſti Romæ reſtauratur 44.12
francia Orientalis & Occidentalis 173.29
franci a Beliſſario repulſi 140.42. populi Germaniæ 173.27. inde Hieroſolymorum vrbem expugnant 305.27
francorum cum Græcis pax per Carolum Magnum 176.37
franciſcus petrarcha 384.37
franciſcus Cardinalis 444.16
franciſcus f. Maximiliani 486.50 inde 5
francofurt vrbs 347.7. emporium nobile, 317.24 vnde dicatur ibid. 25
francofurdianorum ciuium conſuetudo 387.11
friburgum vrbs 347.6
friberga Miſniæ oppidum 357.2
fridanus inſignis Medicus 387.16
Fridberg vrbs 347.7
fridperga a quo condita 373.42
fridegernus dux Gothorum 112.40
fridericus f. Theodorici regis Gothorum 126.37
fridericus de Glichberga rebellis ad deditionem compulſus 281.58.
fridericus dux Sueuiæ 322.12
fridericus archipræſul Colonienſis ibid. 14
fridericus primus 323.8. Barbaroſſa & Ænobarbus dictus ibid. Friderici ducis Sueuorum f. ibidem 8. eius virtutes 324.11. Italiam aggreditur 24 3. Longobardos domuit ibid. 39. Burgundiam profectus 325.29. Hungariam & Bulgariam penetrat 326.48. eius mors ibid. 32. vxores 327.1. quinque filii ibid. 9. duæ filiæ ibid. 17
fridericus, idem quod pacificus ibid. 37
fridericus II. Henrici VI Imper. F. 337.86. adoleſcens adhuc eligitur Ro. rex ibid. 33. Romam profectus ibid. 40. Saracenos deuicit 338.3. Auſtriæ domum auxit 342.19
friderici II. ad Rom. pontificem carmina 340.6. vxores 342.43. mors 341.50. eius ſepulchro carmina inſcripta 342.16
fridericus comes de Leiningen 355.19
fridericus pulcher 369.26. eiuſdem contra Duces Bauariæ bella 369.44. mors 372.56
fridericus Burgrauius Noribergenſis 370.55. 390.51
fridericus Marchio Miſnenſis 388.16. Bohemiam pacare intitat 402.44
fridericus dux Braunſchwicenſis 392.7. de eius obitu, rythmus Latini 391.32
fridericus Marchio Brandeburgenſis, dux belli contra Bohemiæ rebelles 397.25. de eodem 404.59
fridericus ſenior comes Tyrolis 402.32
fridericus Iunior comes Tyrolis poſt Cæſar ibid.
fridericus III. dux Auſtriæ, rex Roman. electus 403.47. inde. Idem Imperator deſcribitur 404.53. inde
fridericus IV. Imp. pater Maximiliani 485.6. inde
fridericus Ratiſponenſis epiſc. 408.17
frigus inſolitum 169.36
froſia Normannis donatur 185.32
froulavia vrbs 391.19
fronacker ab Auſtria tributa extorquet 409.54
fronto Cornelius philoſophus præceptor Marci Antonini Imp. 46.58
frontonis conſulis elegans exclamatio 36.13
Cor. Fuſcus in prælio occumbit 34.47
fuldenſis cœnobii conditor 169.25
Furius Camillus Scribonianus, bellum ciuile mouet contra Claudium Cæſ. 16.48. Idem interficitur ibid. 53
furſtenfeld monaſterium 373.46
furtum atrox ſcelus habetur 63.41
fuſtus affectator imperio morte cogitur 44.12

G.

GAiſon interfector Conſtantii Imp. 97.24
Galata olim vbi habitarint 421.16
Galba dux in Hiſpania, Imperator ſalutatur 20.37. eiuſdem Imperatoris deſcriptio 23.34. inde
Galeria Fundana 2. vxor Aul. Vitellii Imp. 28.33
galerius Maximianus Armentarius adoptatur Auguſtus 86.9. inde
galiena Celſum Imp. Aſia interemit 76.41
galiena regis Galaſtriæ f. vxor I. Caroli Magno 176.54
galienus Imperator deſcribitur 91.27. inde cum Aureolo facit pacem, communicato Imperio 74.55
galla mater Galli Imperatoris 98.49
galla f. Valentiniani maioris Imp. 111.22. Theodoſii altera vxor 118.37
gallia ſubiugatur à C. Iulio Cæſare 3.40. a Nerone deſciſcit 20.57. quomodo ſubacta 85.49
gallicanus Cæſar Godeſcalcum capit 144.46
gallina, cui nomen Roma inditum 102.32
gallinicus antiſtes Romam relegatur 160.18
galli ſemper rerum nouarum cupidi 75.30. nunquam imperium obtinuerant 171.23
gallonius Baſilius Claudio Imp. indumenta regia defert 77.55
gallus Iulius Saturninus 70.31. proditor Decii Cæſ. 71.21. Idem Cæſar deſcribitur 72.3. inde
gallus orientis imperator proficitur 97.62. deſcribitur 98.48. inde
gama comes Ruffini bellum Arcadio mouens 121.34
gamala ciuitas Iudææ expugnatur 32.18.
gamfredus comes Andegauenſis 311.45
gandauum vrbs 357.18
garglianus mons Italiæ ab Afris munitus 213.32
gebehardus Eiſtatenſis epiſc. fit papa 380.51
gebhardus antiſtes Ratiſbonenſis 263.50
Geylhauſen vrbs 347.7
geldria Maximiliano dedita 486.59
gelimer Vandalorum rex captus 140.6
ex Genere peſſimo ne catulus quidem habendus 66.15
generis nobilitas 496.41
geneſius frater Eudoxiæ vxoris Theodoſii Imp. 121.14. inde
genius tutela Conſtantium deſerit 100.37
genſericus rex Gothorum creatur 121.6
genſericus dux Vandalorum in Aphrica 126.7. inde victus 131.4. eiuſdem cum Martiano captiuo, poſt imperatore fœdus 129.35
gentianus imperii affectator morte plectitur 44.12
georgius Maniaces patricius contra Sarracenos in Sicilia 269.45. inde bellum ciuile contra Imp. mouet 274.53. inde
georgius Merula homo maledicus 342.8
georgius Bodiebatius gubernator regni Bohemiæ 407.14

geor-

georgius Scanderbeck f. Ioannis Caſtrioti 441.18
Georgius deſponſatus Sermabi. 25. inde 451. 43
Georgius f. Maximiliani 486. 50. inde
Georgius Collimitius medicus & mathematicus 491.42
Georgius quidam Ceculus ruſticorum Cruciatorum dux 497.17
georgius Thurſo Hungariæ regis Camerarius 498.1
gerbirga f. Henrici aucupis Imp. uxor Giſelberti Lotharingiæ ducis 236.39. ſoror Otthonis Imp 239 6
Gerconis comitis Saxoniæ data 238. 57
gerhardus princeps Moguntinus 346.2
gerlacus Moguntinus epiſcopus 356. 56. comitis de Naſſaw filius 379. 3. comes de Naſſaw 382.40
germania a Traiano in ordinem redigitur 38. 7. bello ſuperata, a Maximino Imp. 65.29
germaniæ inferioris principes fœdere regi Angliæ ſunt deuicti 377.33
germanica lingua cur omnium duriſſ. 527.41
germanicia ſuburbia euerſa 202. 49
germanicus Iunior triumphat 7.49. nepos ſororis Auguſti 9. 14. adoptatus a Tib. Nerone 10. 48. eiuſdem Caſ. fides erga Tiberium 12.28. mors 12.13
germanicus Druſi f. ibid.36
germani a C. Iulio Cæſare oppugnati 3.45. Octauianum Caſ. prælio ſuperant 7.18
germanorum inſignia aquila duo, non aquila biceps ib 30. cccc. mulia caduntur 82. 10. eiſdem rex conſtituitur 43.43
germanus Capuanus præſul, legatus 138.51.
S. Germani epiſ. corpus 199.11
germanus patricius contra Gothos miſſus moritur 141.13
germanus patriarcha f. Iuſtiniani patricii caſtratus 156.53
germanus patriarcha Conſtantinopolitanus factus 162.28. dignitate priuatus 165. 44. vaticinatus 168.54
germenteli 433.54
Germerſheym oppidum 354.5
gerontius Conſtantem Aug. Imp. interficit 21.25 occiſus ibid.25
gerocomium ab Alexio Comneno inſtructum 308.11
gerſuinda concubina Caroli Magni 177.32
gertrudis, Conradi regis Ro. vxoris epitaphium 314.6.
gerontius Magnentianæ factionis comes 98.30.
M. Geta eques, pater Seueri Imp. 54. 19
geta f. minor Seueri Imp. in parte inſulæ Britanniæ relinquitur 56. 45. Imperator, deſcribitur 57. 56. inde
getæ ad concordiam rediguntur 7.19 ſuperantur 78.14. Macedoniam &c. diripuerunt 157 5
gibelini vnde 340.31
gildo præfectus vniuerſæ Africæ 118.59 inde
gilla f. Caroli vxor Rollonis Normannorum ducis 209.34
giſela f. Caroli Magni 177.4
giſela ſoror Caroli Magni ibid.20
giſela ſoror Henrici Imperatoris 261. 44. inde
giſelbertus comes à Berengario flagellis cæſus 223.59
giſelbertus Lotharingiæ dux gener Henrici Aucupis Imper. 236.39 ſocius factionis 239.7
gisla f. Lotharii coniugata Gotofrido 210.26
gisla f. Berengarii, vxor Adelberti marchionis 223.4
gladii vſum prohibere Chriſtianam legem 103.4. 105.26
glicerius ſenator Imperator ſalutatus 132.17. cæſus ibid.31
globus ingens in cœlo viſus 104.4
gmunden oppidum 360.14
giZerichus nothus frater Bonifacii 127.52. inde
godeſcalcus gener Adulphi regis captus 144 47
godomiri campi 480.6
gogidaſclus Gothus dux contra Perſas 137.36
gontharis frater Bonifacii 127.53. inde
gorblingen familia 263.42
gordianus Imperator eligitur 65.37 inde
gordianus nepos, III. Imperator eligitur 65.50
gordianus III. Cæſar deſcribitur 66. 32. inde
gotefredus Lotharingiæ dux, contra Henricū III. Imp. 279.39 Hieroſolymitanam expeditionem parat 285. 58. inde
goths Aſiam & Achaiam vaſtarunt 75.57. a Romanis ſuperantur 78. 8. à Probo ſubiguntur 82. 19. ſedibus expulſi auxilium Valentis Imp. poſtulant 112.40. Thraciā vaſtantes vincuntur 114.12. inde iurarunt Imperatori ac fœderati dicti ſunt 116. 58. donariis priuati a confœderatione Rom. imperii deficiunt 119.9. ob feſtū pugnare nolentes ſtragem patiuntur 120. 11. vincunt, Italiam populantur, Romam capiunt. ibi. vna cum Hunnis iterum fœdus feriunt cum Romanis 126.6. Hiſpaniam & Galliā inuadunt 130. 15. diu regnū occidentale tenuerunt 132.41. Rauenna a Beliſſario victi 140.41
gothici belli ſub Iuſtiniano Cæſ ſcriptores 141.21. inde
gotofridus rex Normannorum 212. 12 Giſlam vxorem ducit ibid.16
grata f. Valentiniani Imper. 112.21
gratianus pater Valentiniani Imp. 109.19.
gratianus appellatur Auguſt. 111.35
gratianus f. Valentiniani Imperator deſcribitur 113.46 inde
gratianus in Britannia tyrannidem occupauit 123.12
gratianus Romanorum dux, contra Perſas & Saracenos 123.47
græcia vaſtatur 319.7
græci a Francorum rege Carolo Magno pacem petunt 176. 37. adducti in ſententiam Romanæ eccleſiæ 415.31. quaeri 488.22. cum græcis bellū Ottonis II. Imp. 252 47. inde 310.34. grando copioſa 310.35
greZingen Alſatiæ oppidum 351.59
gregoras ſecundas cū Heraclio partes in caſtris obtinens 150.56
gregoras f. Ducis, armatus contra Conſtantinum 229.14. inde
D gregorius pontifex Max. 149.30
gregorius Conſtantinopolitanus antiſtes Monothelitas defodit 157. 0
gregorius rex pronunciatus & Tiberius dictus 165.4
gregorius a Secretis Romam miſſus, ad Pipinum tranſit 168.45
gregorius f. Leonis Cæſ. caſtratus 183.55
gregorius V. papa 351.23
gregorius Palotius Strigonum Pontifex 403.53
gregorius Colocenſis epiſ. 490.3
gremperius Cuſpinianum numiſmate donat 153.42
guelphi vnde 340.31
guido dux contra Sarracenos & Mauros 189.20
guido Spoletinorum dux factus 220. 49. inde
guido Tuſciæ Marchio f. Adelberti ſenioris 225.14
guido Longobardorum dux 233.5
guido archiepiſcopus Viennenſis 310. 46
guido Turrianus 364.35
guilhelmus Achaiæ & Bithyniæ princeps 347.56. 415.14
guilhelmus dux Auſtriæ a Polonis electus 405.36
guilielmus Siciliæ rex, Alexii mortem ulturus, Andronico Comneno bellum infert 320.57
guilielmus Cæſar 346.36
guilielmus Hollandiæ comes ibi. 41
guilielmus Petſchius 373.21
guilielmus Montiſferrati Marchio 319. 55. ſocer Andronici Paleologi Imper. 416.21
guilielmus dux Bauariæ 490. 7. nepos ex ſorore Maximiliani 488. 57
guilielmus Polymnius medicus 441. 42

gundibarius patricius creatus 132.15
guntharius epiſc. Colonenſis 193.43
guntherus comes de Schwartzenberg 381.19. rex Roma. 386.42. Caroli Quarti competitor ibid. 44. Franceforđiam introire volens a ciuibus prohibetur 387.11
guta Rodulphi Caſ. filia 353.30
guttenſtain Auſtriæ arx 372.57
gylas Tarcorum dux ad fidem conuerſus 233.45
gyrus ſt. 196.49

H.

Habſpurg caſtrum vbi ſitum 352.21
hadriani moles Rom. munita 254.31
hadrianopolis à Turcis occupata 435.46
de hæreditatum viceſima leges rogata à Marco Antonio 47.46
Hæreſes 133.46. 135.55. 161.45. Arriana 138.48. Pelagiana 143.8. Mahometi & Monothelitarum 154.16. inde de Homonſio 160.25. Manichæa 179.31. de reſurrectione ac dæmonib. 487.36. Manichæorum 195.36. abominabilis ſub Alexio Comneno orta 305.28. Neſtoriana & Acephalorum 429.17 Sabelliana, Manichæa, Eunomii, Macedonia & Nicolaitarum 430.56
hæretica Synodus ſub Iuſtiniano III. Imper. 158.39
hæretici Eunomiani Photiniani, Manichæi 114.3. alii in Boemia 397.3
Hagenaw Alſatiæ ciuitas 347.6. 371.48
hannibal vnus ex omnibus Aphricæ ducibus laudatus 58.39
halæ deſtructio 360.14
halotus ſpado venenum præbet Claudio 17.52
halotū, vt paniat P. R. procuratione ampliſſima ornat 23.56
Harmſtein capellum firmiſſimum 311.32
Harticampus iuxta Viennam 489.57
Hart ſylua 562.9
Hartmannus de Waldeck 353.48
haſenfurt ciuitas vnde nomen habeat 314.23
Haſenpuhel 357.43.
haſtiludus ſpectaculū 508.15. ib. 42
hatto Moguntinenſis archiep. proditor Adelberti 220.4. 235.6
hecatonſtylon exuſtum 69.59
Heidelberga vrbs 347.7
heidelbergenſis ſtudii fundator quis 394.24
Heidwiga comiteſſa de Kyburg 334.56
heimbertus comes contra Ioannem VIII. papam 208.55
helena vxor Conſtantii Imp. 88.28
helena filia Conſtantini magni Imp. 95.57
helena vxor Iuliani 99.45. Conſtantis ſoror 105.38. mea expulſa ibid. 47
helena f. Romani vxor Conſtantini Caſ. 230.34
helena Pancratii Abaſgorū principis vxor 268.30
helena Roberti Longobardorum regis filia 300.40
helena Caroli Quarti filia 386.31
Helianus dux Bugaridarum 85.50
helias Spatarius præfectus claſſis contra Cherſoneſum 160.28. amiſſis filiis Iuſtinianum obtruncat 161.1. inde
heliogabalus naſcitur 59.19
heluetii a C. Iulio Cæſare oppugnati 3.44. Sabaudiæ comitis ſubditi 353.40. Sulzenſes & Leopontii dicti 370.12
heluetiorum bellum cum Maximiliano Imp. 488.49
heluidius Priſcus ob contumaciam perit 30.50
heluidius Priſci f. à Domitiano tollitur 35.12
heluius Succeſſus, libertinus pater Ælii Pertinacis Imper. 31.55
S. Hemerani monaſterium Ratiſponæ, veteribus diplomatibus & libris ſcatens 218.30
hemericus f. Theoderici Gothorum regis 226.38
hemma vxor Ludouici ſenioris regis 200.17
hencius vulgo Heintz Sardiniæ rex 343.5
henricus dux legatus Caroli Craſſi ad Gotofridum 210.41
henricus Saxonum dux 235.6. 329.10
henricus Auceps f. Othonis ducis Saxoniæ 234.50. Cæſar deſcribitur 235.45. inde
henricus Rebellis filius Leopoldi ducis Sueuiæ 236.8
henricus dux frater Ottonis primi Imp. captiuus 238.54. inde
henricus HeyZilo Baioariæ dux 252.19. Cæſar futurus proclamatus 254.3
henricus f. Henrici HeZilo ducis Bauariæ, Imperator deſcribitur 260.51. inde
henricus marchio rebellis donatus ab Imp. 261.10
henricus III. Imp. Aug. Niger, &c. deſcribitur 279.10. inde
henricus IIII. f. Henrici tertii Imperatoris rex creatus 280.45. Imperator deſcribitur 281.42. inde
henricus V. Iunior, Caſ. filius Henrici IIII. Imper. 287.25. Pannoniam ingreditur 309.4. Ro Imp. Aug. 308.45. vbi rex Ro. factus ibid. 53. Genitorem ſuum impie perſequitur ibid. Coloniam obſidione cinxit ibid. 59. Poloniam ingreſſus tributum violenter exigit 309.8. cū Pontifice reconciliatus ibid. 41. à pontifice coronatus ibid.
henrici V. iunioris Imp. morbus naturalis 311.29. mors ibid. 33
henricus rex Angliæ ibid. 18
henricus Normanniæ dux ibid. 44
Henricus Dandalus legatus 319.24
henricus ſextus 328.6. Friderici primi filius ibid. 8
henricus Dapifer de Walpurg 331.50
henricus de Calladin Mareſcalcus ibid. 54
henricus Flandrenſis 334.37
henricus Palatinus rheni 337.38
henricus Iaſſamergot vnde nomen habeat 342.24. cœnobium Scotorum Viennæ fundauit ibid. 17
henricus Cæſar Friderici II. filius 343.56
henricus Thuringiæ & Haſſiæ Landgrauius 346.20
henricus Baſilienſis epiſcopus 354.7
henricus VII. 362.18
henricus comes de Lutzelburg ibi. 28
henrici VII. mors 366.58
henricus de Vrnburg 386.23. & 377.11
henricus de Walſee baro. 369.36
henricus F. Vlrici de roſis dux exercitus Bohemici 408.11
henricus Prueſchenck Baro, factus comes de Hardeck 488.41
heraclius dux contra Agarenos 159.34. ſuſpenſus 160.14
heraclianus contra Attalum miſſus, tyrannidem occupat 112.11
heraclides ſenator Nepotianum dolo perimit 97.38
heraclianus cum exercitu in Thraciam contra Phocam Caſ. 150.59. coniurat in Phocam Caſ. ibid. 20
heraclius Heracliani f. ex Aphrica ad Phocam miſſus ibid. 45. inde Cæſar deſcribitur 152.55. inde de eodem 433.32
heraclius paruus, nouus Conſtantinus appellatus 154.52
heraclonas coniurat in Phocam Imp. 150.17
heraclonas F. Heraclii Imper. 154.37
herbipolis ciuitas 510.58
herculei populi in Galliis origo 85.39
herdelia regio 481.35
Herennianus filius Zenobiæ 74.16
herennius Macro Caium ſalutat 14.3
herbertus Carolum ſimplicem decipit 209.39
heribertus archiep. Colon. inſignia regni retinet 260.58
hermannus Franconiæ comes F. Cononis comitis 263.48

hermannus comes de Hohenlohe ibid. 52

hermannus nobilis Germanus, rex creatus 285.15

hermannus Landgrauius Thuringiæ 329.20

hermannus Badenſis marchio 344.31

hermannus comes de Henneberg 348.18

hermannus comes Cilia 395.14

hermendrudis II. vxor Caroli Calui 207.19

hermingarda vxor Adelberti Eporregiæ marchionis, ſcortando Italiam occupat 224.31

hermingardis f. Deſiderii regis, vxor II. Caroli Magni 176.55

hermingardis prima vxor Ludouici Pii Imp. 186.35

hermingardis vxor Lotharii Imp. 193.26. *mater Ludouici II* 198.40

hermingardis f. Ludouici II. Imp. vxor Boſonis 199.55

hermogenes hiſtoricus a Domitiano necatus 35.14

hermogenes magiſter officiorum legatus pro pace 139.46

herodes f. Odenati decurionis interemptus 74.10.

herodianus dux Galliæ a Palmirenis victus ibid. 28

hesler Cardinalis Herbipolenſis 486.44

hibero Romanis auxilia pollicetis 73.53

hienſel rex Babiloniæ, 433.26

hieronymus Pragenſis 396.52

hieronymus teſtimonium de Valentiniano 112.8

hieroſolyma crudeliter a Tito oppugnatur. 32.36. *depopulata* 150.38. *deuaſtata a Coſroe rege* 152.31. *a Francis expugnata* 305.27 *a Turcis capta* 465.46

hieroſolymitana peregrinatio & expeditio 285.53

hildebrandus comes rebellis Lamberto 222.15

hildegarda f. Ludouici ſenioris regis Germaniæ, &c. 200.21

hildegardis f. Hildebrandi regis, vxor III. Caroli Magni 176.58

hildericus Honorichi filius 128.14 *inde*

hildericus rex Merouingorum vltimus 174.16

hildico puella nuptias celebrat cum Attila rege 127.25

hildricus, vide Baiazethus

hiltebrandus ex milite rex Gothorum 140.50

hiltrudis F. Caroli Magni 177.10

himeltrudis concubina Caroli Magni ibid. 14

A. Hirtius octauum librum Commentariis Caſaris adiecit 3.47. *eiuſdem libri* ibid. 58

hiſpania a Nerone Caſ. deficit 20.57

hiſpani domiti a Carolo Magno 175.23

hiſter fl. 482.26

hiſtoriarum Claudii 43. *libri* 57.41

hiſter & Sauus confluens 480.3

homero Antimachus præfertur 43.56

homeri centones 124.53

honoria f. Honorii Imp. genita 121.33

honorius pontifex 335.13

honorii obitus 338.16

horatius ab Auguſto ſouetur 8.41

hormiſdas Perſarum rex contra Rom. 143.41. 145.20. 146.38. 432.16.

hoſtes per blanditias vincuntur 11.57

hugo f. Naturalis Caroli Magni 177.13

hugo nothus Lotharii defectionem a Carolo Craſſo Imp. mouet 210.29

hugo Arelatenſis comes, ad regnum Italiæ vocatus contra Rodulphum 224.48. *inde*

hugo Capetus contra Carolum Lotharingiæ ducem 254.17. *inde*

hugo de Bucheck *Comes* 366.7

hugolinus hoſtienſis epiſcop. 338.17

humbertus Tuſciæ princeps ſpurius Hugonis 225.18

hunn fl. 482.58

Hunericus f. Genſerici 126.23. *inde*

Hungari ex Scythia pulſi nouas ſedes quærunt 216.55. *latiſſime crudeliter graſſati imperante Ludouico IIII Caſ.* 219.34. *inde iterum graſſati* 222.34. *inde ad Chriſtianiſmum perueniunt* 262.1. *Auſtriam incendiis vaſtant* 344.35

hungaricum bellum cum Maximiliano 488.54

Hunsad oppidum 482.5

Hunni Pannonias vaſtant 112.37. *in Oriente excurſiones faciunt* 137.8. *glacialis Oceani accolæ* 144.29. *alias Auares appellantur* 147.25

hunnorum bellum cum Carolo Magno 175.47

hunoldus rex Aquitaniæ ibid. 7

huſſitarum doctrina ſub Venceslao Caſ. orta 388.38. 389.10.

huſſitarum furor 402.3

hypatius Anaſtaſii Caſ. ex fratre nepos pugnaturus capitur 136.22. *dux contra Perſas* 137.33. *Anaſtaſii Imper. ex ſorore nepos occiſus* 139.55

I.

IAboleno I.C. vſus Antoninus Pius 467.

iacobus Topalus prætor 334.37

iacobus princeps Metenſis 347.3

iacobus Arragoniæ rex 369.59

iacobus Treuerenſis archiepiſc. 405.55

iacobus Manlius Friburgenſis 486.34. *Maximiliano res ſuas legit* 491.37

iacobus Villinger Maximiliani Caſaris theſaurarius 495.40

iaiza regni Boſnenſis caput 452.36

iamblichus literis vaticinatus, venenum ſumit 111.22

iberi a Perſis ablati 150.40.

Icaſia pulchritudine & facundia inſignis monialis facta 189.55

iconium Lycaoniæ vrbs 316.8

idolorũ templa ſubuerſa 118.9. *inde*

ignatius Eccleſiæ præpoſitus 197.23. *pontificatui ſuo reſtitutus* 202.3

ignis fluxilis in aquis ardens 164.57

ignis fuſilis 203.55

ildebaldus rex Gothorum factus 140.51

illus dux 132.57. *magiſter officiorum creatus* 134.30. *inde*

illyria ab Imp. recuperatur 139.44.

illyrico defectio & rurſus ſubiectio a Nerone 11.3.

illyrico, id eſt Boſnenſis 456.28

Imagina Adolphi Caſaris vxor 356.25

imago Chriſti lancea ſuffoſſa 173.11

imagines ex templis eradi, edictum 161.54. *templis reſtituta* 193.22 *ex templis deleri poſtulantur* 165.33. *in templis repoſitæ* 170.41

imaginũ cultus reprobatus a Theophilo Caſ. 190.49 *inde in controuerſia* 197.32. *in Oriente erectus* 194.22. *inde*

imbrael dux Saracenorum contra Rom. 191.36. *inde*

imber vehementiſſimus, ſub Alexio Comneno 308.38

imbres prodigioſi ſub Tiberio Caſ. 145.50

imerius Logothetis contra Agarenos miſſus 214.20

imperatoris prænomen 45.16

imperatoris eligendi per Germanos formula introducta 254.42

de Imperatore elegans exclamatio Frontonis 36.3

imperatorum primus Chriſtianus 70.11

imperium Occidentale corruit 132.42

imperii ſedes Byzantio Romam trãſlatus 173.17. *arbitrium Apoſtolicæ ſedis eſſe ibid.* 20. *tranſlatio a Romanis ad Græcos, ab his ad Germanos* 173.22. *inde diuiſio inter filios Ludouici Pii* 192.49. *Rom. ob duos competitores, diuiſio* 367.50

importunus, vir conſularis, legatus ad Iuſtinũ pro Arrianis 138.56

incendium Romæ 33.36. 65.52. 69.57.

incendia multa falſa, ſub Alexio Comneno 308.29

inedia magna incidit 319.2

ingelheym *villa patria Caroli Magni* 173.25. 174.8

Digitized by Google

ingelheym oppidum Rhenanum 385.26
ingenia magna, vt virtutibus, ita vitiis magnis imbuta 5.22
ingenuus Mœſiaca legiones imperatorem faciunt 76.30
ingramus dux Saxoniæ ſocer Ludouici Pii 186.25
ingreſſus Cæſaris Viennam cum regibus ac principibus plurimis deſcribitur 504.25 inde
iniuriarum obliuio præſtantiſſimum donum 30.45
innocentius Tertius pontifex 341.2
inſprugk 488.21
inunda ſe Tyberis 41.25
ioanna duciſſa Auſtriæ 379.58
ioannes patriarcha Syncreſiotes 192.17
ioannes imperator, Alexii filius, templum ſaluatoris Ieſu Chriſti ædificat 291.19
ioannes Caietanus pontifex 310.37 Gelaſius ſecundus dictus ibid.
ioannes Cardinalis 320.53
ioannes Sirmienſis abbas 326.40
ioannes Diplobatazus 334.15
ioannes Brennius rex 336.28
ioannes Laſcaris ibid.39
ioannes Exagonarum imperator ibid.40
ioannes comes Hannoniæ 347.21
ioannes Stadlewer 369.41
ioannes dux Brabantiæ 381.47
ioannes dux Normandiæ ibid.48
ioannes Galeatius dux Mediolanenſis 386.24
ioannes archiepiſcopus Strygonienſis 395.17
ioannes Cuſpinianus præfectus vrbis Viennenſis 496.22
iodocus Comes de Oetingen 379.52
iodocus Barbatus Marchio Brandeburgenſis, rex Rom. 390.31
iohanna f. Eduardi regis Portugalliæ 406.17
iohanna Ferdinandi ſenioris Aragonum regis filia, nupta 489.10
iohannes pont. max. Ormiſdæ ſucceſſor 138.55. carcere conſumptus 139.1
iohannes tyrannus Rauennæ imperium vi arripit 223.58 inde
iohannes patricius legum corrector ſub Iuſtiniano 141.41
iohannes Ieiunator patriarcha, coronat Mauritiũ Cæſ. 146.24 Theodoſium coronauit 148.50. patriarcha Conſtantinopolitanus 149.38
iohannes Piziganda patricius legatus ad faciendam pacem 157.9. dux contra Sarracenos 159.12
iohannes Pontifex Romanus 160.25
iohannes Diaconus dux nauium contra Saracenos 162.36
iohannes patriarcha Conſtantinop. ſubmotus ibid.26
iohannes Lario Romam ſpoliaturus 165.21
iohannes Silentiarius Romam miſſus ad Pipinum profectus 168.45
iohannis Chryſoſtomi libri combuſti 172.31
iohannes patriarcha Antiochenus 187.52
iohannes patriarcha Conſt. abdicatus 194.29
iohannes VIII. Papa auarus 205.40. 208.34. Carolum Craſſum Imp. coronat 210.9
iohannes Rauennas Romanus pontifex 224.52
M. Iohannes Eladam regis moderator & tutor Conſtantini 316.5. contra Conſtantinum Ducam 229.11 inde
iohannes Garidas ſcholarum domeſticus creatus 230.27
iohannes Bogas Patzinatos confœderatos contra Bulgaros ducit 229.59
iohannes Curcuas Agarenorum victor 292.55
iohannes Xiphilinus Lichudis ſucceſſor 293.7. quot annos eccleſiam gubernarit 300.36
iohannes metropolita 298.40
iohannes Zimiſces Imp. deſcribitur 249.21 inde
iohannes pſeudopontifex ſede turbatus 254.15
iohannes eunuchus cognatus Michaelis Cæſ. 268.32 inde
iohannes Rationarius Monomacho Cæſ. charus 278.8
iohannes Patricius Opſaras, quæſtor, vinctus iterumque ſolutus 288.44
iohannes Boemiæ rex 372.42. 378.42
iohannes Henrici, regis Boemorum filius, cum vxore diſſidium 374.21
iohannes Wickleff 389.19
iohannes Huſſ ibid. & 396.52
iohannes Horwathius 394.54
iohannes Rochezana hæreticorum Apoſtolus in concilio Baſil. 397.41 inde
iohannes Pragenſis Archiepiſcopus 388.28
iohannes comes de Hardeck captus à Bohemis 402.12
iohannes Fridericus marchio Brandeburgenſis 404.58
iohannes comes de Schaumburg legatus 407.38
iohannes Friſingenſis epiſc. 408.18
iohannes Hunniades regni gubernator delectus rex Hungarorum 404.10. inde & 406.10. comes Biſtricenſis creatus 408.35. pater Mathiæ regis armis clarus 44.42 10.18. inde mortuus 451.34
iohannes Palæologus Imperator deſcribitur 417.16
iohannes II. Palæologus Orientis Imper. deſcribitur 418.47
iohannes Hiſpanus Segobienſis theologus, Alcorani verſor & refutator 429.51
iohannes Antiochenus hæretic. 431.11
iohannes Burgundiæ dux fuſus 436.42
iohannes de Gara dux contra Turcas 439.27
iohannes de Marothbanus dux contra Turcos ibid.
iohannes Caſtriotus Epirotis gubernator 441.19
iohannes Vranus præfectus arcis Belgradi 441.10
iohannes Carnagralla Cardinalis, legatus Apoſtolicus 450.53 inde
iohannes Capiſtranus profeſſor ordinis minorum 450.53 inde
iohannes Fridericus dux Saxoniæ 489.28
iohannes f. Ferdinandi regis Arragonum 489.25
iohannes Caſtriotus Scanderbecchi filius 458.36
iolanta Henrici Flandrenſis filia 335.3
iolas vxor Petri Antiſiodorenſis ibid.12
ionum populi in Gallis origo 85.39
iordannes Chartularius Romam ſpoliaturus 165.32
ioſephus dux belli, vates, idemque poſtea ſcriptor 29.36
ioſephus Theſſalonicenſis epiſc. 180.9
ioſephus Bringas tumultum excitat 245.48
iouianus magiſter equitum Valentem Imp. in orientem ſequitur 118.32
iouinus Gallus tyrannidem affectans perrclitatur 122.35
iouis mons 309.18
iouis cuſtodi templum erexit Domitianus 35.42
irene vxor Conſtantini Copronymi 167.32
irene Athenienſis vxor Leonis quarti 170.12. regina legatos pro pace mittit ad Carolum Magnum 176.37
irene Alexii Comneni coniunx 309.21
irene neptis Ioan. Ducæ Cæſ. ibid. Auguſta dicta ibid.22
irene Philip. Cæſ. vxor 332.5. dicta Erina ibid.
irnſt oppidum 489.35
iſaacius vir ſanctus vaticinatur Valentis Imp. interitum 123.5
iſaacius Angelus 321.18. eiuſdem cũ Guilielmo Siciliæ rege pax ibid.29. eius res geſtæ ibid.32. mors ibid.49
iſaac rex Boſnenſis 440.18
iſaac præfectus Senderouiæ, fugatus 442.26
iſabella Friderici II. vxor 342.54. Ludouici Bauariæ ducis filia ibid.
iſabella Reinoldi Geldriæ comitis filia 373.15
iſabella vxor Ferdinandi regis Aragonum

Digitized by Google

gonum 489.11
iſabella f. Philip. regis uxor Chriſtierni regis Daciæ 489.17
iſaacius Comnenus dux belli fortiſſimus 288.11. *inde* 290.7. *ex tyranno de legitimum imperium fecit* 289.53. *patriarcham cum nepotibus in exilium mittit* 290.43. *quot annos imperauerit* 291.37. *in rebus bellicis præſtans ibid.* 38. *in Venere temperatus ibid.* 40. *à Turcis victus* 299.4. *eius imago in numiſmate qua* 290.10 *amicitia cum patriarcha ibid.* 40. *bellum contra Vngros* 291.5 *contra Scythas ibid* 66. *mors ibid.* 21. *inde reſponſum, cum tyrannidis accuſaretur ibid.* 44. *familia* 302.43. *inde &* 304.15
iſara fluuius 370.47
iſauri per Taurum populantur 121.39 *arma mouent contra Anaſtaſium Caſ.* 136.7
iſdigertes Perſarum rex tutor Theodoſii f. Arcadii Imp. 122.9
Iſennach *Thuringiæ oppidum* 346.54
iſenacum oppidum 384.23
iſiaci ſacerdotes in cruce ad guntur 11.52
iſidorus Cardinalis incognitus a Turcis redemptus 421.9
iſocaſſius quæſtor ſordidatus 130.58
Iſthmus à Venetis munitus 452.48
Iſthmum perfodere tentans fruſtratur 19.16
itarylas prætor Officii 188.1
Italia à Gothis depopulata 120.18. *omnium facinorum mater* 339.52
italiæ urbes diripiuntur 127.15
italorum odium in Germanos 362.50
itellus libertus, Galbæ Imp. amicitia abutitur 23.45
de Iudæa triumphus Veſpaſiani 30.11
iudæa direpta 152.31
iudæi contra Romanos bellū gerunt 29.17. *ducenta & viginti milia Rom. & Græcorū trucidant* 405.8. *profligati, crudelitatis pœnas dant* 41.7
iudaicus exercitus iurat Veſpaſiano Imp. 19.47
iudaici ritus a Nerone compeſcuntur 11.51
iuditha f. Hermanni Franconiæ comitis 263.50
iulia Cæſaris amita 3.9. *Pompeii uxor* *ibid.* 34
iulia, filia Iulii Cæſaris 44.51
iulia Auguſti filia 8.47. *Auguſta* 9.29. *altera Neronis uxor* 12.52
iulia Auguſti neptis 9.10
iulia Agrippina IIII. Cl. Tib. Neronis uxor 18.41
iulia familia deficit 22.3. *eiuſdem ſeriei typo deſcripta* *ibid.* 16
iulia mater Antonini Caracallæ, ſepulto filio, ſeipſam conficit 59.12
iulia Mammea Syra, mater Alexandri Imp. 61.45
iulianus Domitiani legatus ſtratagemate uſus 39.15
iulianus turbat Italiam 86.8
iulianus Imperator frater Galli Impr. 98.54. *deſcribitur* 99.44. *inde*
iulianus Byzantius Imperator & apoſtata deſcribitur 101.45. *inde contra iulianum apoſtatam ſcripſerunt, Cyrillus* 102.7. *Methodius Euſebius, Apollinaris* 104.56. *Gregorius Nazianzenus* 106.4
iulianus Saba religioſus, de morte Iuliani apoſtatæ 104.32
iulianus Cardinalis inchoat concilium Baſilienſe 397.37
iulianus Cæſarinus Cardinalis 443.3. 444.16
D. iulianus Imper. Vide Didius
C. iulius Cæſar 4.1
iulius Vindex dux in Gallia 20.58
iulius Sabinus bellum ciuile mouet in Italia 29.59
iulius Alexander legatus Neruæ Imp. 41.43
iulius I. C. conſiliarius Adriani Imp. 44.10
iulius Frontinus præceptor Alexandri Imp. 62.59
M. iulius Philippus Arabs Imperat. deſcribitur 691.1. *inde proauus Licinii* 92.53
iulius comes Gothorum incurſus oppreſſit 109.58
iulius Germanus in venatu eū Martiano Imp. 129.11. *inde*
iulius Nepos 132.18
iunia Claudilla Caligulæ uxor 15.12
T. Iunius malus conſiliarius Galbæ Imp. 23.42
iunius Ruſticus à Domitiano perimitur 35.12
iunius ruſticus philoſophus 447.2
iunius Mauri lepida admonitio 36.52
iuris ciuilis compoſitor & corrector Iuſtinianus 141.37
iuriſconſulti in conſilium adhibentur 44.10
iuſta f. Valentiniani Imper. 112.20
iuſtina ſecunda uxor Valentiniani Imp. *ibid.* 12
iuſtina Valentiniani iunioris mater Arrianos defendit 115.16. *inde*
iuſtiniani ciuitas Illyrica, ante Bedirina dicta 139.33
iuſtinianus & Iuſtinus in conſpiratione deprehenſi per ſomnium ſeruantur 137.55.
iuſtinianus adoptatus à Iuſtino Caſ. 139.8. *Cæſar deſcribitur ibid.* 29. *inde*
iuſtinianus præfectus Orientalis exercitus ſub Tiberio Caſ. 145.22. *Iuſtini nepos, ob regnum affectatum deiectus & reconciliatus ibid.* 52
iuſtinianus patricius occiſor Conſtantis Caſ. 195.52
iuſtinianus iunior, alias Iuſtinus, tertius deſcribitur 157.39. *inde fuga elapſus ad Anares, gener Cachani factus* 158.46. *regno reſtitutus* *ibid.* 57. *inde*
iuſtinus dux contra Perſas, poſtea Cæſar 137.33. *Cæſar deſcribitur* 138.9. *inde*
iuſtinus minor Iuſtiniani Cæſaris ex filia nepos cōſors impii factus 142.29. *Cæſar deſcribitur* 143.14 *inde*
iuſtus ſocer Valentiniani Imperatoris 112.12
iuuianus ſucceſſor Iuliani Imper. Conſtantinum Imp. ſepelit. 100.37. *Cæſar deſcribitur* 108.13. *inde*

K.

K*Aramanelis pop.* 433.55
Karencienpogen *Comitatus* 374.41
keiſerſperg *oppidū Imperiale* 377.5
khelhenn *oppidum* 342.55
kenoßfeld *monaſterium* 173.6
krembs Auſtriæ oppidum 344.47
kunegundis filia Philippi Caſ. 332.8
kunegund f. Friderici, uxor Alberti ducis Bauariæ 488.16

L.

L*Abacum Carniolæ oppidum obſeſſum* 406.1
labarum quid 92.22
labeZlaus Boemiæ dux 324.56. *regio diademate inſignitus* 325.3
lacapenus Drungarius 250.1
ladislaus Vngariæ rex 353.12
ladislaus f. poſthumus Alberti V. Imp. 403.35
ladislaus f. Iohannis Huniadis ab Hungaris rex nominatus 404.8. *inde pupillus Vlrico Ciliæ comiti traditus* 408.21. *inde*
ladislaus Suntheimius ex Rauenſburgo, Viennenſis canonicus 486.28
ladislaus Vacienſis, cancellarius Hungariæ 490.4
D. Ladislaus de Sternberg *Boemiæ Cancellarius* 497.58
lætus præfectus prætorio Romæ incendium prohibuit 50.41. *Pertinacem ad imperium vocat* 51.48. *Idem eundem in palatio confodit* 52.20
lætus Pompeianus occiditur 58.30
lalacam regio 196.48
Laba Auſtriæ oppidum 353.22
lampadas interdiu apparuit 139.49
lambertus comes contra Iohannem VIII. papam 208.35

Digitized by Google

lambertus f. Guidonis Imperatorem ſe vocat 217.49. Roman. imperium affectans 221.52 inde
lambertus archiepiſc. Mediolanenſis 225.5
lambertus Hoſtienſis Epiſcopus 311.25. Honorius ſecundus dictus ibid.
lambertus Ragineris Montenſium comitis f. tumultuatur 252.20
lancenus ad Orientis ducem legatus 167.48
landſperg oppidum 369.56
Laodicea urbs a Turcis capta 432.8
lariſſa expugnatur 304.24
lateranum concilium habitum 310.2.340.56
latrocinia magna in agro Wirtzburgenſi 310.28. in agro Moguntino ibid.31
lauacrum Agrippæ Romæ reſtauratur 44.12
lauda urbs 325.31
laurentius presbyter comes 497.18
lazarus monachus pingendo celeberrimus 190.37
lazarus Seruiæ Deſpota, dux contra Turcos 435.47
leges rogatæ à Marco Antonino Imperat. 47.45 .religioſa lata 93.50
legum conditor atque corrector Iuſtinianus Imp. 141.37
lemanus lacus 352.22
leo pontifex, Theodoſium Imp. piſſimum appellat 124.47. ſalutem Italiæ ab Attila impetrat 127.18
leon primus, Imp. 130.37. Conſtantinopoli 132.9
leon ſecundus Zenonem coronans 133.19
leo Iſaurus ab exercitu Imperator dictus 163.24. inde. Idem Imperator deſcribitur ibid.49 .inde
leo Spatarius legatus Irenæ Auguſtæ ad Carolum Magnum 172.40
leo Thraciæ & Macedoniæ prepoſitus ibid.51
leo III. Pontifex à Carolo Magno defenſus 176.22
leo Orientalis dux inſidias ſtruit Imperat. Michaeli 180.40 .inde Cæſar deſcribitur 181.28. inde
leo vir inſignis ex profeſſore pontifex Theſſalonicenſis 197.14
leo V. f. Baſilii Cæſ. 202.11. a patre carceri inclusus 204.40. Cæſar Orient. deſcribitur 211.53. inde
leo Charoſphactes rebellis 229.21
leo f. Phocæ Bardæ præfectus Cappadociæ factus 233.26. dux contra Turcos, 274.30. inde
leo IV. Papa 433.35
leo IX. Papa 280.18
leon Athenienſis Sophiſta pater Eudoxiæ 125.22
leonardus Aretinus Procopii verſor 141.24
leonas quæſtor legatus ad Iulianum 100.18.102.51
leonina urbs 309.23
leonora f. Eduardi regis Portugalliæ, uxor Friderici III. imp. 406.27. inde uxor Maximiliani Cæſaris 485.10
leonora f. Philippi Imp. uxor Emmanuelis regis Portugalliæ 489.16
leontia f. Odoacri regis Gothorum 133.4. uxor Phocæ Imper. 151.48
leontius cum exercitu miſſus contra illum 134.43
leontius dux contra Mardaitas 158.13. carcere emiſſus, dux Græciæ ſalutatus Imp. ibid.56. inde calcatus & occiſus 160.16
leopoldus Orient. Marchio 312.17
leopoldus Wormatienſis Epiſcopus 331.26
leopoldus Auſtriæ dux 339. Alberti Cæſ. filius 361.46. prope Sempach ab Heluetiis occiſus ibid.48
leopoldus dux Sueuiæ, primus Marchio Auſtriæ 236.7
leopoldus dux frater Alberti IV. ducis Auſtriæ, tutor Alberti filii 401.20. inde
lepidam amitam occidit Nero 28.43
lepida unica uxor Galbæ Imperat. 24.47
lepidus triumuir cum Octauiano 16.38. idem circeiis exulat. ibidem 50
lesbos inſula a turcis capta 304.41 452.24
leſcharchadii, indicus exercitus 467.44
leytta fluuius 344.31
libanius rhetor, præceptor Iuliani Imperat. 101.56
libanius Sophiſta, Chriſtianam rogat quid fabri filius agat 104.28 amicus Iuliani apoſtatæ 105.3. vaticinatus per literas 111.21
liberalitas optimum militibus remedium 148.40
lichus fl. 175.41
licinius Mutianus Syriæ præfectus 29.52. inſoleſcens reprimitur 30.39
licinius conſors Imperii in Illyriis 89.13. deſcribitur 90.7 .inde
licinius iunior f. Licinii Cæſar creatus 94.35 .occiditur 95.47
licinii iunioris ortus 93.49
lilingus dux ſtrenuus Iſancorū 136.11
limouicum bellum cum Carolo Magno 176.3
litera noua inuenta & obliterata 17.18
litera Gothica inuicem 112.47
literarum vaticinii exponitur 111.23
literati amantur 63.1
littorius dux Hunnorum in Galliis 126.6. inde
liturgia quid 309.46
liuia Druſilla quarta Auguſti uxor 9.22
liuia Horeſtilla a Caligula rapitur & repudiatur 15.22
liuia Medullina ſponſa Claudii 18.6
liuius reprehenſus ab Antonino Cæſ. 405.8
locuſta venenum lentum praparat 17.51
locuſtarum magnitudo & multitudo maxima 199.39 ſolem obſcurauit 305.22
loeſtam caſtrum 302.48
lollia Paulina quarta Caligulæ uxor 15.25. C. Cæſ. vidua 39.18
lollia Auli Gabinii uxor corrupta 5.10.
lolliana clades Rom. à Germanis illata 7.18
lollianus Imperator à Gallis declaratur 75.29
longinus legatus Neruæ Imp. in vinculis 39.19
longinus Selimontheus militiæ magiſter Aſſianatus 137.13
longinus præfectus Italiæ 144.15. primus Exarchus 144.48
longis tibiis canere prouerb. 25.53
longobardia tota euerſa 339.55
longobardi ex Pannonia in Italiam inuitati 144.20. Romam obſidentes ſub Tiberio ab imbribus pulſi 145.48. Beneuentum opp. diu occupatum amittunt 233.3
longobardorum regnum euertit Carolus Magnus 176.53. imp. compreſſum 173.43. bellū ſub Mauritio Cæſ. 147.18. bellum cum Carolo Magno 175.11
loracenſe monaſterium 316.57
loriſſi ſepultus Ludouicus ſenior, Imperat. 200.16
loſagaſtus primus Sicamber 164.1.
lotharius f. Caroli Magni, conſors imperii cum fratre 184.47
lotharius 2. f. Ludouici Pii, ſedato Italico tumultu coronatur 185.29. in patrem conſpirans 185.47 .inde Cæſar deſcribitur 192.27 .inde
lotharius lotharii Imp. filius 193.37. fratri Ludouico ſubueniens contra Saracenos 198.54 .inde
lotharii ſtirps 220.6
lotharius f. Caroli Calui 207.11
lotharius f. Hugonis & Aldæ rex Italiæ 225.17. ex parte Italiæ rex ibid.50
lotharius rex Franciæ contra Imper. 252.29
lotharius Cæſar Gebhardi comitis f. 312.3 .eiuſdem mors 315.35
lucanus deficiens à Ludouico II. imperat. 199.2
Lucas de Fliſco Genuenſis epiſcopus 365.30
luceria a Conſtante ſolo æquata 155.53
luchinus de Mediolano 383.53
lucilla patruo deſponſata 47.24. M. Marci uxor L. Veri Imp. 49.30. à fratre Commodo Cæſare occiditur 50.24

lucil-

Digitized by Google

lucillianus ſocer Ioniani, Imperatoris 108.26
lucius nepos Auguſti 9.5
lucius Mummius Achaicus 22.55
lucius Vitellius pater A. Vitellii Imp. 26.35
lucius Vitellius fratre A. Vite. Imp. exercitũ ducit 28.3. perit ibi. 28
lucius dux Neruæ Imp. multa proſpere gerit. 40.42
lucius Quietus Iudæos vincit 41.7
lucii veri deſcriptio vide L. Veri
ludouicus Pius, rex Aquitaniæ f. Caroli Magni 177.1. Cæſar in occidente deſcribitur 184. 23. inde dux Bauariæ ibid. 48.
ludouicus f. Ludouici Pii in Bauariam ablegatus 185.55. inde contra fratrem Lotharium 192.34. inde. Senior dictus 200.6
ludouicus II. Lotharii Imp filius 193. 27 II. ſeu iunior dictus, Cæſar Occidentis, deſcribitur 198.28. inde 200.18
ludouicus f. Caroli Calui, rex Italiæ a Berengario excæcatus 200.1
ludouici Pii ſtirps ibid. 5
ludouicus F. Ludouici Balbi 209.7
ludouicus F. Caroli Simplicis ibid. 40
ludouicus IIII. F. Arnulphi Cæſ. 218. 53. Imperator deſcribitur 219.18. inde
ludouicus Boſonis regis F. ad regnum Italiæ inuitatus 223.1. inde
ludouicus Lotharii F. rex Franciæ 244.13. inde rex Galliæ 311.18 315.53. 336.52
ludouicus Comes Bleſenſis 322.11
ludouicus maritus S. Eliſabeth 338. 30
ludouicus Palatinus Rheni 347.4
ludouicus ſenior de Oetingen 370. 14. vna nocte canus factus 373. 45
ludouicus Cæſar ibid. 31. Friderici pulchri competitor ibid. 33. eiuſdem mors 380.18
ludouici Iunioris progoni 373. 36. inde
ludouicus Hungarorum rex 394.47
ludouicus S. Ceciliæ Cardinalis legatus concilii Baſilienſis 405. 50
ludouicus Caroli VII regis Francorum filius 406.20
ludouicus Aquileienſis antiſtes, præfectus triremium 451.58
ludouicus dux Bauariæ, nepos ex ſorore Maximiliani 488.52
ludouicus dux Bauariæ 409.7
ludouicus filius Vladiſlai regis Hungariæ & Bohemiæ 489. 52. rex Hungariæ ibid. 19. & 409. 29. inde choreas ducit 506.58
ludouici Boemiæ regis & Maximiliani Cæſ. & Poloniæ & Hungariæ regum congreſſus 496. 44. inde
ludus curſus equorum inſtitutus 500.10
luidolphus F. Othonis magni, Berengarium debellauit 226.4
luitpoldus dux Auſtriæ 325. 24. 829.19
luitburga vel Lutberta Thaſſilonis ducis rex 175.38
luitgarda V. vxor Caroli Magni 177.10
luitgarda ſecunda vxor Arnulphi Cæſ. 218.52
luitgarda vxor Ludouici II. Imp. 220.11
luitprandus Longobardorum rex Rauennam fruſtra obſedit 165. 27
luitwaldus Vercellenſis epiſc. de adulterio ſuſpectus 211.6
lupicinus magiſter equitum Valentem Imp. ſequitur 109.33
luppia fl. 7.42
lupoldus Babenbergius de tranſlatione & iuribus imperii redarguitur 173.51
lupus Vaſconum dux 175.8
luſius conſularis ob inſidias morte plectitur 43.18
luſores pro pecunia quocunq; genere ludi, ignominia afficiuntur 478. 48
lutetia à Normannis ſpoliata 194. 15
luthardus primus, comes Cleuenſis 218.56
luther monaſterium 315.12
luxus cohibetur a Nerone 11.49
lybici belli ſub Iuſtiniano Imp. ſcriptor 141.27
lycia a Veſpaſ. in prouinciam redigitur 30.12
lycus fluuius 369.59
lygos primo dictũ, deinde Byzantiũ, poſtea Conſtantinopolis 419.53

M.

Macarius Antiochenus antiſtes monothelitas tutatus 157.30
macedonia à Perſis Roman. Imp. ablata 150. 40. deuaſtata ſub Alexio Comneno 304.58. a Baiazete Turco occupata 436.26
marcellinus cur dictus ſit Macrinus Imp. 60.39
macarius pontifex, in inſulam relegatur 111.8
macrianus cum filiis Imp. fit 74.34 vincitur ibid. 52
macrinus præf. prætorio Antonin. Caracallam Imp. interfici curat 59.1
Op. macrinus Imp. deſcribitur ib. 31 inde
macron proſtituit vxorem, & venenum præbet Tiberio 15.18
macron tichos, murus a mari ad Zelymbriam 137.22
maeonius, conſobrinum Odenatum interimit 74.9
magdalena f. Caroli Francorũ regis ſponſa Ladiſlai regis 404.31
magdeburgenſi eccleſiæ paſtor a Friderico primo collocatus 323.53
magica 136.47
magnifridus comes Mediolanenſis capitis damnatus 222.10
magiſtratus vendi non paſſus Imp. 63.24
de magiſtratibus publicis Turcorum 466.9. inde
magnentius factionem commouet in necem Conſtantis Imp. 77.12. inde idẽ Imp. deſcribitur ibid. 29. inde Imperat. a militib. creat⁹ 156.28
magnus patricius ob inſidias Maximino paratas punitur 65.19
magnus magiſter, hæreſios Bogomilorum præco 305.28. combuſtus ibid. 37
mahometi lex circumlata 154.16
mahometh contra Rom. Armeniam recuperat 159.39
de mahomete Saracenorum Phylarcho & pſeudopropheta 428. 24. inde
mahometus Primus, Sextus Turcorum 439.43. inde
mahometus Secundus VII. Turcorum rex 448.32. inde
mahometus fili⁹ Triballi 450.13. inde
mahumetes Amurathis filius Turcorum dux 419.51. inde
maianardus dux belli ciuilis 397. 38. eidem regnum Bohemiæ commiſſum 403.3
maior domus quid 174.18
maiorianus apud Rauennam Occidentale arripit imperium 131.18
maluitiorum & Beniuolorum factio 340.43
malum malo additum ſymbolum factu 429.21
mamertinus Italiam & Gallias gubernat 109.34
mammæa ſoror Soæmidis ſeu Symeamira 61.18
maia Scantilla vxor D. Iuliani Imp. 53.59 (58
manfredus Friderici 2. ſpurius 342.
manias dux Arabum 158.2
manichæa hæreſis 179.31
manichæi ab Eccleſia remoti 114.4. 195. 36. Philippopolim relegati 249. 49. ad fidem orthodoxam conuerſi 306.31
manichæorum lex vetus 305.12. factio depellitur ibid. bellum cum Baſilio 202.29. inde
mannia regina Saracenorũ 113.26
mantile cui Chriſti imago re ipſa impreſſa 233.15
manuel præſtantiſſimus bello contra Arabes 191.8. inde
manuel præceptor Michaelis Cæſaris 194.16. magiſter 195.46. inde
manuel Comnenus Iſaacii nepos exercitui præficitur 295.22. Barbaros vicit ibid. 24. captus 296.1
manuel Cæſar 317.53. a pueris Tryphon vocatus 318.1. quomodo imperium ſit adeptus ibid. 3. Solimannum fugauit 319.59

Manuelis Caſ. nomen Franciſco odioſiſſimum ibid. 5. prælium cum Turcis 317. 36. mors 319. 41. tres uxores ibid. 43
Manuel Palæologus Imper. deſcribitur 415. 3. inde
Marabandus Germanus a Nerone decipitur 12. 1
Marabenſis ſeu Maramans 217. 4. inde
Marburgum vrbs 347. 6
Marcellinus adiutor conſpirationis contra Conſtantem Imperat. 97. 17
Marcellus Auguſti gener 8. 57
Marcellus Niceæ principatum capeſſens 110. 51
marcellus iudex a Stel. ab interemptus 140. 25
marcello I. C. vſus Antoninus Pius 46. 7
marchia ſinuuus 344. 42
marcia Flauia II. vxor Titi Veſpaſiani 31. 55
marcia concubina Commodi Caſ. 50. 24. conſpirat in eundem ibid. 44
Marcia vxor Seueri Imperatoris 57. 7
marcianopolis vrbs Mœſiæ condita 39. 37
marcius Philippus conſularis 5. 51
marcius Turbo Pannoniæ ac Daciæ præficitur 43. 17
marcomanni, terrore incuſſo Romanis, tandem ſuperantur 79. 2
marcomannicum bellum confectum a Marco Antonino 47. 52
marcomannorum conſpiratio 374. 12
marcus Antoninus ab Antonino Pio adoptatus 44. 31. & 45. 36. imperator deſcribitur 46. 4. inde
marcus Aurelius Antoninus Baſſianus accipiens Imper. nomine augetur 57. 7. deſcribitur ibid. 36. inde
marcus Antoninus Heliogabalus naſcitur 59. 19
marcus Antoninus Baſſianus Varius Heliogabalus Imper. deſcribitur 61. 9. inde
marcus philoſophus Imperator eligitur 68. 40
marcus Iulius Philoſophus Arabs Imperator deſcribitur 69. 3. inde
marcus f. Baſiliſci Cæſar factus 133. 43
marcus Cratecicus Bulgarorū princeps 436. 29
mardonius præceptor Iuliani Imperatoris 102. 1
margarita Leopoldi ducis Auſtriæ filia 344. 12
margarita comitiſſa Flandriæ 347. 20
Margarita ducis Brabantiæ filia 367. 20. Henrici VII. vxor ibid.
margarita f. ducis Stetinenſis, vxor Erneſti ducis 405. 11
margarita f. Erneſti ducis Auſtriæ, vxor Friderici ducis Saxoniæ ibid. 27
margarita f. Maximiliani 486. 50 inde 489. 8
maria vxor Honorii 123. 2
maria vxor Leonis Iſauri Imperatoris 166. 5
maria Philarethi f. vxor Nicephori Caſ. 171. 32
maria f. Theophili Cæſaris 190. 12. & ibid. 57
maria de Arragonia vxor Othonis III. Imp. 155. 21
maria Alana Michaelis Parapinacei coniunx 300. 39
maria Ludouici Hungariæ & Poloniæ regis f. vxor Sigiſmundi Imperat. 400. 10
maria Caroli Burgundiæ ducis filia, vxor Maximiliani 486. 45
maria f. Philippi regis, vxor Ludouici regis Hungariæ & Bohemiæ 489. 18
maria regina Hungariæ 491. 9
maria fil. Caroli ducis Burgundiæ 493. 28
maria Blanca filia Galeacii ducis Mediolanenſis, vxor Maximiliani 488. 21. 493. 48
marianus dux contra Vitalianum 136. 28
marinus Spatharius Romam ſpoliaturus 165. 18. ſocer Theophili Caſ. 190. 7
marinus michael prætor 335. 48
marinus dux contra Scythas ob affectatum imperium pœnas dat 70. 14
marius faber ferrarius triduanus Imp. 75. 44
marquardus Henrici VI. dapifer 329. 50
marquardus comes de Randeck 376. 38
martagus Bulgarorum princeps Romanis auxiliū fert contra Thomam 188. 27
martialis centurio, Antoninum Caracallam Imperatorem confodit 59. 2
marciana ſoror Traiani 41. 49
martiani inſidiæ detectæ 63. 58
martianus Scythas varie agitat 75. 59
martianus Cæſar deſcribitur 128. 45. inde
martianus filius Anthemii Imperatoris 133. 51
martiana filia Arcadii Imperatoris 121. 49. & 124. 19
martina altera vxor Heraclii Imperatoris & ex fratre neptis 154. 37
martinianus officiorū magiſter Imperator creatus 93. 28
D. Martinus præſul mortem maximo tyranno vaticinatus 117. 13
martinus Patricius magiſter militum in Africa 140. 24. dux contra Perſas 143. 41
martinus filius maximi, concilio habito, Monothelitas damnat 154. 18
martinus quintus Papa electus 396. 24
maruſia ſcortum vxor Gudarii 225. 15
maſalmas Arabum præfectus, cum exercitu in Thraciam 164. 34. inde
maſcezel fratrem ob impietatem oppugnat ac ſuperat 119. 23. inde
maſſageta Perſiam inuaſerunt 99. 37
Maſtor Iazix rogatus vt mortem inferret Adriano Imperatori ſuo 44. 41
maternus Laſcius, cum milites ipſum ad imperium trahere vellent, vndique fugit. 321
de Maternis bonis leges rogatæ a Marco Antonino 47. 47
matheſuenda Theoderici regis neptis, Witigi regis nupta 140. 32
mathilda vxor Ludouici IV. Imperatoris 210. 12
mathilda f. Henrici III. Imperatoris rapta 281. 54
matheldis obitus 310. 37
matthæus Tuſciæ comes 337. 58
matthæus Mediolani magnus 364. 1
matthæus Salisburgenſis cardinalis 490. 5
matthias rex f. Ladislai, captus 404. 24
matthias Huniadis rex Hungariæ creatus 410. 34. inde cōtra Turcos 452. 38. inde mortuus 458. 40. inde, mortuus 487. 51
Maurbachium monaſteriū 373. 58
maurus Saracenorum dux contra Romanos 155. 24. & inde & 157. 8
mauriaci campi 126. 39. inde
mauri Romam oppugnant 189. 18
maurus comes ordinis, torquem aureo Iulianum Imperatorem coronat 102. 34
mauritius comes fœderatorum, præfectus exercitus Tiberiani 145. 40. gener & f. adoptatus Tiberii imperium accipit 146. 3. inde Cæſar deſcribitur. ibid. 30. inde
mauritius patricius claſſis præfectus contra Cherſoneſum 160. 28
mauſoleum cineris capit Auguſti 9. 49
maxentius filius Maximiani Herculei 87. 44. a prætorianis militib. Imp. factus, tyrannus 89. 6. inde deſcribitur 90. 3. inde
maximianus Herculeus Imp. deſcribitur 85. 30. inde
maximilianus fil. Friderici tertii, cōſors imperii redditus 410. 39. inde Cæſar ex propriis ſcriptis 484. 38. idem deſcribitur 485. 10. inde Arragonum regem ſibi coniungit:

Digitized by Google

iunxit 496.37
in Maximiliani morte admiranda duo obſeruanda 493.55
maximiliani cum tribus regibus Hungariæ Poloniæ & Bohemiæ congreſſus 496.32 inde
maximilianus dux Mediolanenſis 491.13
maximinus dux Alexandrum Imperat. trucidat 63.44
maximinus Thrax Imperator deſcribitur 64.30. inde
maximinus, qui ſeipſum in Oriente Cæſarem fecerat, deſcribitur 93.56. inde
maximus libertus Domitianum cõfoſſum contrucidat 35.33
maximus dux Neruæ, acie victus occubuit 40.41
maximus Pupienus contra maximinum Imperator eligitur 65.4. & 66.45 inde
maximus philoſophus familiaris Iuliani Apoſtatæ 105.5
maximus dux Romani exercitus, quomodo Imperium arripuerit 114.26. inde
maximus Britanniæ tyrannus occiſus 117.12
maximus ſenator fraudulentus arripuit imperium 127.33. inde tyrannus violentus nuptiis infelix 129.51
maximus quod repugnaret Monothelitis, occiſus 155.10
mazaca ciuitas, Cæſarea cœpit appellari 12.1
me mortuo terra ignis miſceatur, adagium 13.49
in Mecha Perſidis vrbe ſepulchrum Mahometis 432.38
mechtildis f. Theoderici Saxonis, vxor Henrici Aucupis imperatoris 237.46
mechtildis comitiſſa de Henneburg 348.5
mechtildis comitiſſa in Spanheym 373.57
mechtildis Henrici Anglorum regis filia 311.44. Henrici V. Imper. vxor ibid.
mechtildis ſoror Friderici comitis Palatini, ſponſa Alberti ducis 407.45
medarſes f. Coſrois confert regni 153.17
medicorum turba interfecit regem, dictum Adriani 44.48
mediocritas optimũ, prouerbiũ 495.16
mediolanum diruitur 127.17
mediolanenſes rebelles 325.30. ſuperbiſſimi ibid.37. in fugam vertuntur ibid.22
mediolanenſium ager denaſtatus ibid.38. tertio denaſtatur a Friderico primo ibid.55
megabyzus ariſtocratiã laudat 1.21
meinhardus comes Goriciæ 345.33. Tyrolis ac Goriciæ comes 351.17
meliſſenus Theodotus Dyonymus 181.54
melitene vrbs Cappadociæ, 293.42
melobaudes armaturarum tribunus 99.15
memmia vxor Alexandri imperatoris 64.11
mendis ſedes Turcici regni conſtituta 432.8
de menſariis lege rogata à Marco Antonino 47.46
menſium nomina germanica primus quis inuenerit 173.54
mentteſchels 433.55
merobaudes tribunus conſulis Gratiano 114.1
meroueus Francorũ rex 126.44. inde
meſembria ciuitas 163.53. oppugnata a Bulgaris 180.20
meſene inſula in Tigri à Nerua Imp. ſubigitur 40.30
meſethegus ſuperatus ab Hunniada 442.31
meſopotamia à Rom. populata 123.44. a Tiberio Cæſ. recepta 145.19 a Perſis occupata 150.37. vaſtata ſub Heraclio Cæſ. 152.28. Rom. Imper. reſtituta per Heraclium Cæſ. 153.29. a barbaris direpta 293.41
meſſas Gothus dux cõtra Perſas 137.37
metellinus inſula 452.26
methodeus contra Iulianum ſcripſit 104.56
S. Methodius martyr 287.33. in Panno relegatus 190.44
methodius patriarcha Conſtant. electus 194.30. inde
metianus filius Caſſii occiditur 48.45
metis ſepultus Ludouicus Pius Imperator cum matre 186.31
metius Pompoſianus, a Domitiano occiditur 35.11. propter geneſim occiſus 36.12
metopoſcopi ex facie Titum imperaturum prædicunt 32.29
metropolites Amaſias Stephanus pontifex Cõſtantinopolitanus 231.56
meZentius Imperator a militib. creatus 156.20
Micaas ſeu Meceas Gothus, pater Maximini Imperator. 64.30
michael Curopalates Rancabe, coniugatus, electus Imper. 179.42. Cæſar deſcribitur 179.55. inde
Michael Traulus nudo enſe Leonem ad imperiũ cogit 180.58. omina imperii accipit 181.29. inde ad ſupplicium ductus & a regina exemptus 183.57. inde rex proclamatus 183.50. inde Imp. deſcribitur 187.2. inde
michael f. Theophili Cæſaris 191.4
michael Rangabe, filius proſtrator ibid.14. inde
michael f. Theophili Cæſar Orientalis deſcribitur 194.12. inde
michael Chriſtophori filius clericus 233.28
michael cubicularius amore reginæ fretus, perſurat. 287.58. inde Cæſar deſcribitur 268.27. inde
michael Calaphates, Imperator deſcribitur 272.7. inde
michael Byſantius Cæſar deſcribitur 288.1. inde
michael Parapinaceus Conſtantini Ducæ imperatoris filius 298.27. vnde nomen habeat ibid.28. quot annos regnarit 300.43. eiuſdem coniunx ibid.39
michael Anemas 305.45
michael Palæologus Orientis Imp. deſcribitur 415.3. inde
michael fil. Andronici Palæologi Imperatoris deſcribitur 416.14. inde
michael Zylogi Albæ Græcæ præfectus 451.51
michael monachus 497.19
S. Michaelis templum Conſtantinopoli præclarum 202.16
militare nolentes, monachi relegantur 111.6
militaris diſciplina 63.28
de Militari inſtituto Turcorum 466.8. inde
militum Turcicorum genera 468.38. inde
milo proditores Berengarii vlciſcitur 224.21
mimas mons Aſiæ 113.13
mimas Macedonũ præfectus 113.20
mineruina concubina Conſtantini Magni 94.36
monſtra Cæſaris Turcici 468.11
miraculum militis mouens ad imperium Claudio reformandum 16.52. duorum equitum 93.29. libri Euangeliorum in igne non combuſti 204.26
miracula Veſpaſiani in Ægypto 295.50
miſithei ſoceri Gordiani Imp. prudẽtia, honor & interitus 68.4. inde
Miſnenſis Marchio elector factus 395.40
miſabel cubicularius inſidiarum ſocius 138.33
mitra id eſt Sol, vnicus Deus Perſarum 152.22
mittelburgum vrbs 437.58
mitylene inſula a Turcis victa 452.24
mneſteus notarius, imperatore interempto, beſtiis obiicitur 79.33
mæcenas ob taciturnitatem ab Auguſto diligitur 8.42
mœſa ſoror Iuliæ 61.12
in Mœſiã & Sarmatas expeditio 43.16
mœſiacus exercitus Veſpaſianum eligit Imperatorem 29.48
moguntia vrbs 347.5
moguntinus archiep. archicancellarius Germaniæ & elector factus 254.45. cãcellarius imperii 173.49
in Moguntino agro ingentia latrocinia facta 310.32
moldauia recuperata imperio 442.41. 482.19
monachi militare coguntur 111.6
monachorũ habitationes ab Alexio Comneno ædificata 307.54

monarchia laudatur 1. *inde monaſteria multa Pragæ fundata* 385.26
monaxyla naues 276.28
mone domicilium, ubi ſepultus Stauratius 179.52
moneta adulterina corrigitur a Nerua Imp. 59.49
monothelitarū hæreſis 154.20. *cauſa in Synodo tractata & condemnata* 157.28
mons Iouis 309.19
monſtrum, duorum iuuenum concreta corpora 253.20
montius Aſer quæſtor ob admonitionem trucidatur 99.5
moratbbeg, ſeptimus Turcorum Imperator 442.59. *inde*
morauia tributaria facta 261.25
morea hodie dicitur, Peloponneſus peninſula 453.40
de moribus domeſticis Turcorū 188.27. *inde*
moſchus quidam in medio curſu, ex uno equo in alterum ſalit 500.14
moſella fluuius 354.37
moſes, infante perempto, pœnas dat 448.52. *inde*
moyſes patruus Orchanis 439.33
Muldorff 371.8
Mulenbach *oppidum Hungariæ* 433.43
Mulenberg *Alſatiæ oppidum* 351.59
mulier primum in ſenatu ſedet 61.39
mulieres per S.C. Senatu excluduntur 62.8
mulierum Senatus in colle Quirinali extructus 61.40
Mulhauſen *urbs* 347.7
mummia Achaica mater Galbæ Imperat. 22.35
murcia ciuitas 349.33
L. Murena ob coniurationem morte plectitur 6.58
apud Murſam magna ſtrages 97.17
murus octingentorum miliium paſſuum, Barbaros a Romanis diſcernens 43.39
murzyphlus Alexium Iuniorem necat 322.40. *eiuſdem mors ignominioſa* ibid.55
muſe Turcorum Imperator 440.1
muſices ſtudio addictus Nero 19.59
mutilius præfectus Romanorum in Iudæa 29.29
mutinenſe bellum 6.22
Mylhauſen *oppidum* 330.49
myſia utraque Bulgaris conceſſa 157.18. *a Turcis ſubacta* 455.44
in Myſiam tranſitus ex Pannonia 482.42
myſia, quæ hodie Seruia 436.27
myzalus Imperator a militib. creatus 156.20

N.

NAndoralbenſis arx à Turcis obſeſſa 450.46
narbonenſis Gallia nunc Prouincia dicta 193.32
narciſſus præcedit in triūpho Claudii 17.26. *athleta ſtrangulat Commodum Cæſarem* 50.46
narſes eunuchus cubicularius contra Gothos miſſus 141.16
narſes patricius Italiam gubernans 144.10
narſes cubicularius præfectus exercitus Tiberiani 145.41. *victoria potitus Coſroem reſtituit* 146.57. *contra fidem extinctus* 141.7
narſetis theſaurus inuentus 145.3
narſeus in Oriente bellum mouet 86.8. *inde*
narſeus rex Perſarum ibid.33. *inde*
narſius Parthorum dux ſuperatus 123.43
natolia pars regni Turcici 467.18
S. Nazari cœnobium prope Wormaciam 200.16
neapolis ſpoliata a Beliſſario 140.28. *obſeſſa* 328.41
nebridius præfectus prætorio factus 100.22. & 102.54
necarus fluuius 370.6
neoptolemica vindicta prouerb. 347.31
nepotianus Imperator ſalutatus dolo occiditur 97.29
neptuni baſilica Romæ reſtauratur 44.12
neratius Priſcus I.C. conſiliarius Adriani Imp. ibid.10
neronianum certamen in muſica inſtitutum 20.4
nero Domitii f. adoptatur à Cl. Tib. Nerone 18.50
nero f. Domitii Ænobarbi, Cæſ. deſcriptus 19.8. *inde*
nerua. Vide Cocceius.
neſtoriana hæreſis 133.46
neuſtria deſcripta & Rolloni Normannorum duci in dotem data 209.34
neuſtri imperium detrectantes 210.54
nicenum concilium 170.52. & 171.16
nicephorizes 298.42
nicephorus patricius pater Philippici Bardanis Cæſ. 161.29
nicephorus patricius rex pronunciatus 172.47. *inde Imp. in Oriente, regnante Carolo Magno in Occidēte* 178.4. *inde*
nicephorus f. Conſtantini Copronymi 169.33. *Cæſar deſcribitur* 170.28. *inde*
nicephorus Cōſtantini patruus Cæſar decretus, obcæcatur 172.11
nicephorus patriarcha Michaelem Imp. coronat 179.58. *exulat* 182.8
nicephorus phocas dux contra Agarenos 203.51. *præfectus bello cōtra Bulgaros* 213.58. *inde Phocæ Bardæ f. dux Orient. exercitus, poſt Cæſar* 233.25. *contra Sarracenos* 244.23. *Imper. deſcribitur* 245.34. *inde*
nicephorus Bryennius cum Turcis congreſſus 296.31. *oculis priuatus* 302.8. *tyrannidem affectans* 303.53
nicephorus Baſilacius Bryennii ſucceſſor 3[illegible].18
nicephorus eunuchus 288.41
nicephorus Botoniates ex Oriente, Byzantium proficiſcitur 299.52. *Botoniates imperator creatus ibidem* 300.53. *quomodo imperium aſſecutus ſit* ibid.46
nicephorus Maurum Æmiliano ſubſtituens .02.43
nicetas filius Patricii coniuratus contra Phocam & Cæſ. 150.57
nicetas Xylinites nouitatis ſtudioſus 162.59
nicetas Artabaſdi f. captus 168.1
nicetas f. Cōſtantini Copronymi 169.33. *lingua truncatus* 172.13
nicetas Oryphas ſubtili igne hoſtium naues concremans 203.55
nicetas dux conſanguineus Michaelis Cæſ. ab Antiochienſibus occluſus 260.5
nicocles Lacon gram. præceptor Iuliani Imp. 102.1
nicolaus myſticus patriarcha 212.42 *tutor Conſtantini Porphyrogeniti* 229.5. *eiectus* ibid.43. *reſtitutus* 215.42. *regni moderator ac tutor Conſtantini* 216.4
Nicolaus publicanus apoſtata 229.19
nicolaus f. Petri de Macedonia ſtrenuus miles 440.10
nicolaus Grateus patriarcha 308.54
nicolaus Beuenſis 364.13
nicolaus Hoſtienſis Epiſcopus 365.30
nicolaus de Boeck miles 368.26
nicolaus Serra 375.23
nicolaus Galecus Thaboritarū pontifex 397.48
nicolaus Catalluſius Lesbi princeps trucidatus 452.25
nicomedia terræmotu collapſa reſtitutur a Iuliano 103.33
nicopolis a Nerua Imperat. extructa 59.40
niger. Vide Peſcennius
nigra legio Auſtriam laceſſens 411.55
nigrinus conſularis ob inſidias vita mulctatus 41.18
nigropontus inſula 453.2
Niſa urbs expugna[illegible] 443.28
Niſana fl. 480.10
niſantſchaſſa, cuſtos ſigilli 467.53
niſibis occupatur à Nerua Imperatore 40.16. *euertitur* ibi.47. *Perſis reſtituitur* 107.31. *obſidione premitur* 3.44

Niſæ

Digitized by Google

Niſus ciuitas 480.8
nobilitas nō generis ſed virtutis 466.41
nodomarius rex Germanorum captus 102.21
nola vrbs proſternitur 128.18
nola moritur Auguſtus 9.43
nomades Scythæ Pannonias vaſtant 112.38
nomina inſignia vt oneroſa recuſantur 63.10
nonia Gelia vxor Macrini imperatoris 60.42
norbanus Appius Saturninum prælio ſternit 34.52
normannia in Gallis nomiter ab incolis dicta 210.55 prouincia 321.18
normannia etymologia & deſcriptio 209.37
normanni ad fidem reducti. 185.32. Britannicum mare occupantes, vaſtatores 193.9. inde graſſantur imperante Carolo Craſſo 210.11. inde
nortmannorum incurſiones in Franciam 290.7
nortmannorum ſeu Danorum rex Chriſtianus factus 237.10
normannicum bellum cum Carolo magno 176.2. contra Arnulphum Cæſarem 216.51. inde
norwegorum rex Chriſtianus factus 237.10
noua ciuitas Auſtriæ 485.11
nouember appellatur Exuperatorius 50.26
nouomontum Myſiorum oppidum captum 441.49
nouomontani fideles ac ſtrenui ibid. 44
nox non ſolum quieti, ſed & muſis & reipublicæ 105.9
numerianus Imperator deſcribitur 83.43. inde
numiſma antiquum deſcriptum 253.41
nundinæ Francofordienſes à Carolo Quarto ablatæ 387.46
nuptiæ conſobrinorum vetitæ 118.30
nuptiæ Maximiliani & Annæ Vladislai regis filiæ, deſcriptæ 507.15 inde
nuſſia vrbs 347.8. capitur 331.20
nympha quid 110.38. nymphidius Sabinus Caligulæ Spurius 23.25

O.

OCcidentale imperium corruit 132.42
Dchſenfurt ciuitas vnde nominetur 314.24
ocioſis ſalaria ſubtrahuntur 45.54
octauia dna filio Octauii 5.40
octauia Octauii filia Antonio nubit 6.42. Auguſti ſoror 8.57
octauia fil. Claudii Tiberii Neronis 34.18. nubit 18.51. prima vxor Neronis 21.25
octauia Tragœdia Senecæ 21.36
octauianus Cæſar deſcribitur 5.34
C. Octauius adoptatus a Iulio Cæſare ibid. 7. Octauiani pater. ibid. 36
Octila miles occiſor Valentiniani principis 127.38
october appellatus eſt Inuictus 50.26
odenatus Palmyrenus rem Romanā tutatur 73.58. interemptus 74.10
odera fluuius 374.13
odium excitantia vitiā 4.24
odo Roberti Andegauenſium ducis f. tutor venturis a Ludouico Balbo 209.3. Carolo Simplici repugnat 217.34
odo dux f. Rudperti, rex Franciæ conſtitutus 220.56. inde
odoacer Gothorum rex 132.34. inde rex gentium ibid. 50. victus & excarnificatus 134.10. inde
œconomus præceptorum cum 12. cōtubernalibus concrematus 166.15
œnus pons ciuitas 488.20
olibrius Aetii gener 128.16. purpura indutus 132.9
onoſandri aureolum opus, de eligendo Imperatore 38.6
opilius Macrin. Imp. deſcribitur 59.30. inde
opilio fit Imperator 64.32
Dppenheim ciuitas 347.7
oppius Sabinus in bello occiditur 34.47
oppii ſcripta 3.58
opſicii regio 188.1
orant quinquies in die Turcæ 473.35
orchanes Othomannus II. Turcorum rex deſcriptus 434.42
orchanis f. Calepinus V. Turcorum regis 439.32
orchan ſecundus Turcorum Imperator 440.1
orchanes f. Othomanni primi regnū accepit 424.32
oreſtæ ciuitas condita 61.56
oreſtes magiſter militum ordinatus 132.27
oribaſius familiaris Iuliani apoſtatæ 105.5
orientalis eccleſia de Homouſio 160.25
orientale imperium labare cœpit 168.55
origenis ad Philippum Imp. epiſtola 70.8
oringaw monaſterium exſtructum 263.55
ormiſda regis Perſarum filius Romæ 99.49. inde
ormiſdas Pontifex maximus 137.43
orphanotrophiū ab Alexio Comneno ſtructum 308.11
ort caſtellum expugnatum 408.1
orthogulius pater Othomanni primi 434.8
ooryphas dux claſſis contra Agarenos 189.12
oſtanes Perſarum Satrapa ab Heracleo ſuperatus 152.53
ottinga templum in Bauaria extructum 216.35
othomaneli 433.10
otho Galbam Imperatorem trucidat 24.20
othonis Imperatoris deſcriptio 25.4. inde
otho Magnus dux Saxonum factus 220.16. rex Germanorum, Cæſar factus 225.56. filius Henrici Aucupis imperio præfectus 237.30. Imperator primus Germanorū deſcribitur 238.31. inde
otho II. fil. Othonis Magni 225.58. Imperator deſcribitur 252.14. inde
otto III. f. Othonis II. Imperator deſcribitur 253.52. inde
otho Saxoniæ dux ſalutatus Auguſtus excuſat ſe 234.31
otho Palatinus de Wittlſpach, homicida 331.47
otho Quartus 332.25. Henrici Iunioris ſuperbi primogenitus ibid. 53. dyſenteria corruptus moritur 333.26
otho de Dchſenſtein 357.54
otho dux de Lunenburg 373.59
otho Iucundus Auſtriæ princeps 376.57
otho Hyldesheimenſis præſul 393.4
otho Friſingenſis præſul, annalium ſcriptor 484.34
otho Sueuia dux de Sueuenfurt 280.42
otho Merania dux 339.30
otho comes de Wolfertzhuſen 342.53
otho Brandeburgenſis Marchio 348.17
otho comes de Straſberg 370.10
othomannus primus Turcorum rex deſcribitur 434.9
othomannorū origo, familia & ſucceſſio 433.5. inde
othocarus Boemorum rex 329.30

P.

PAcchiecclamus amnis 483.38
Pacis templum Romæ extruitur 30.22
Padua vrbs 384.42
Paduanus ager deuaſtatus 339.55
paganus rex Bulgarorū creatus 169.9
pazaZetes Othomannus Amurathis f. IIII. Turcorum rex 436.10
palæſtina direpta a Coſroe 152.31
palatinus comes Rheni, dapifer & elector Imp. factus 254.50
palfurius latro occiſus 82.20
palladius celer & fortis 123.50
pallas libertus prætoriis ornamentis ſublimatus 17.27
palma Syriæ præfectus 39.43
palma vir conſularis ob inſidias vita multatus 43.16
pancratius Abaſgorum princeps Curopalatinus factus 266.31. fœdus cum Romanis rupit 269.36
pandulphus Calabriā obtinēs 246.20
panium vrbs Thraciæ 188.46
pannonia ab Hunnis habitata 75.48
ex Pannonia tranſitus in Myſiam 481.45

Pannonias oppreſſas liberat M. Antonius Imp. 47.59
Panſa vulneratus moritur 6.36
Pantheon Romæ reſtauratur 45.10. ſanctis conſecratur 150.6
papa primus Romæ ibid.25
papam Rom. Chriſti vicem obtinere, eiuſdemq; electio 157.34
paphlagonia à Turcis ſubacta 452.17
papiæ oſſa diui Auguſtini ſeruata 166.42
papienſe gymnaſium inſtitutũ 174.44
Papinianus I.C. eo quod Parricidium defendere nolit, occiditur 58.31
papyrium caſtellum 134.46
parapinaceus quid 298.32
parma capta 338.57
parthamaſiris Armeniorum rex mulctatus à Nerua Imperatore 40.7
parthenaſpates rex Parthorum coronatur ibid.47
parthenius Domitianum confoſſum contrucidat 35.38
Parthi ſigna Craſſo ablata rurſus perdunt 10.44. regem repellunt 41.15. ſuperantur 56.22. totum Orientem ſibi vendicantes ſubiguntur 63.26
in Parthos expeditio 40.13
parthis rex præficitur ibid.46
parthicum bellum ſub Marco Antonino 47.33
paſchalis ſeu Paſchaſius papa abſque Imperatoris cõſenſu 184.59 inde
paſſienus oratoris dictum de Caligula 15.16
paſtenus dux Aſparis 124.6
paſtoris boni eſt tondere pecus, non deglubere 11.45
pater patriæ 4.22
patriciolus dux contra Perſas 137.55
patricius Phryx dux contra Perſas ibid.33
patricius coniuratus contra Phocam Cæſ. 150.57
patricius Boccagius acriter ſe defendendo moritur 168.9
patricius Nicephorus rex pronunciatus 172.57. inde
patricius Nicephorus Phocas præfectus bello cõtra Bulgaros 213.53
patzinaca, Scythiæ pop. contra Imp. 260.21. inde
patzinacarum bellum cum Monomacho Imp. 276.52
Paulinus ob pomum in ſuſpicionem venit apud Theodoſium 176.52
Paulitianorum hæreſis 195.37
paulus ſatelles Vitaliani 138.44
paulus epiſcopus Antiochiæ electus ibid.49
paulus patriarcha Conſtantinopolitanus monothelita 155.6
paulus monachus aſtrologus 158.57
Paulus Chartularius præfectus Siciliæ contra Sergium creatus 165.8
Paulus patricius Exarchus ibid.22. inde
paulus I. pont. Rom. 169.3
paulus Cyprius anagnoſtes & orthodoxus patriarcha 170.7. 171.1. inde
pauperes ab Imperatore aluntur 63.20
M. Pruſianus ob ſuſpicionem ſtupri captus 266.23
pelius Baſilio inſidias regi parat 212.31
pelagiana hæreſis 143.28
pelagius patricius vir iuſtus à Zenone Imp. occiſus 134.50
Pentapolis vna pars exarchatus 68.52
pera Genuenſium Colonia iuxta Cõſtantinopolim 422.15
de Peregrinis apud Turcos 473.6
pergamum captum ab Arnulpho Cæſ. 217.40. Pergamenſes ab Arnulpho expugnati 222.30
perinthius vrbs Thraciæ, à veteribus Heraclea 188.47
Perleich turris Auguſtana 7.39
perſæ obſides Octauiano Cæſ. offerunt ibid.23. Niſibi obſidione premũtur 123.44. pro ſalute Imp. Orient. munera capiunt 178.21. Mahometis legem plane aſpernantur 432.12. à Mahomete ſubacti etiã nomen amiſere ibid.17
Perſarum cum Romanis fœdus ſub Iuniano 107.26
Perſas domare aggreditur Iulianus Imp. 103.29 inde
in Perſas Tiberii Cæſ. geſta 145.78
cum Perſis bellum Anaſtaſii Cæſ. 137.29. Iuſtiniani 139.38
Perſicum fœdus ſub Iuſtino minore Cæſ. diſſolutum 143.44
pertinax ſepulturæ mandat Commodi Cæſaris corpus 50.56
perufinum bellum 6.24
peruſium captum à Beliſſario 140.37
peſcennius Niger ad vrbis præſidium vocatur 53.32
peſcennii Nigri ipſiusque exercitus caſus & deſcriptio 55.19. inde
peſtis atrox 33.36. 41.26. 73.1. 139.48. 465.51. in exercitu Arabum 164.51. ſub Michaele Parapinacœ 299.47. ex cadaueribus ſuborta 365.13. tertiam hominum partẽ in Auſtria ſuſtulit 473.58
Peſtis occaſio aſſumendæ Chriſtianæ religionis 195.19
petronas Michaelis Cæſ. auunculus, dux contra Agarenos 196.42
Petronia I. vxor A. Vitellii Imperat. 28.30
petronianus filius Vitellii Imperat. ibid.32
petronius à militibus iugulatur 35.38
petronius Didius Seuerus pater D. Iuliani Imp. 53.6
petrus frater Mauritii Imp. ob auaritiam fugit 148.42
petrus Mauritii frater occiſus 151.14
petrus Piſanus præceptor Caroli Magni 174.33
petrus poſt Bulgarorum princeps, cũ Simeone 229.38. f. Simeonis dux Bulgarorum 233.48
petrus Phoca ſpado dux contra rebellem Sclerum 256.29
Petrus Hungarorum rex 279.27. inde
petrus Autiſiodorenſis 335.9
petrus de Vineis vir eruditiſſimus 340.2
petrus Moguntinus archiepiſcopus 362.36
petrus Corbarienſis 375.37
petrus Deckinger theologus inſignis 393.55
petrus Luna, qui ſe Benedictũ XIII. cognominabat 396.25
petrus Laurentanus Venetus, dux contra Turcos 440.44
Mag. Petrus præceptor Maximiliani, Nouæ ciuitatis antiſtes 485.49
petrus Promiſlaenſis, Poloniæ cancellarius 490.6
pharamundus Marcomiri fil. Francorum rex 263.57
pharaſmanas Colchus dux contra Perſas 130.36
pharſalicum bellum 3.18
phaſianus commeatu inferri vetuit 100.54
philibertus dux Sabaudiæ 489.27
philippicus gener Mauritii cum valido exercitu contra Perſas 146.26
philippicus affinis Mauritii ſuſpectus de affectate imperio 148.25
philippicus clericus Chryſopoli ſolitarius 152.15
philippicus Bardanius Nicephori patricii f. ob ſomnium Imp. de Aquilareleg atus 159.46. in Cephaleniam relegatus, à Cherſonenſibus Imp. creatus 160.57. Cæſar deſcribitur 161.27
philippi perfidia & impietas in Miſitheum & Gordianum 68.12. inde
philippus Imp. à ſenatu Auguſtus cõfirmatur ibidem 44. deſcribitur 609.3. inde
philippus Cæſar 330.7. Friderici primus filius ibid. Coloniam obſidione cingit 331.16. eiuſdem mors 331.48
philippus de Falckenſtein 348.34
philippus Franciæ rex 56.36
philippus de Valeſio 377.29
philippus Maria vicecomes Mediolani dux 397.18
philippus fil. Maximiliani 486.49. inde 489.8
philippus Gundelinus profeſſor funebrem orationem habuit 492.35

Phil-

Digitized by Google

phillis nutrix Domitianum ſepelit 35.37
philoſophi & mathematici ab Italia relegantur ibid.14
phlegon Trallianus Adriano à ſecretis 44.1
phocas accuſator proditionis, percuſſus 148.11. Imperator à militibus deſignatus ibid.24. inde Caſar deſcribitur 150.4. inde
phocas Nicephorus dux generoſus contra Agarenos 204.17
phocas ſcholarum domeſticus, dux contra Bulgaros 229.50. inde
phocas Bardas, magiſter & domeſticus ſcholarum orientis factus 233.24
phocis a Baſaite Turco occupata 436.26
phorniani ab eccleſia remouētur 124.3
photius ob vxorem ſtupratam tyrannum capit 151.35
photius Proto à ſecretis fit patriarcha 197.30. Baſilium coronat 198.2. & 201.32. abdicatus ibid.58
photius dux factioſus Agarenorum contra Rom. 283.53
phthiriaſi mortuus Arnulphus Caſar 218.25
phylarchus Alamandarus baptiZatus 236.51. inde
pictauia occupata 379.23
pietas in fratrem 10.23
pingia vrbs 347.8
pipara concubina Gelieni Imperatoris 77.8
pipinus Rauennam pontifici tribuit 244.39. Francorum rex opitulatur papa contra Longobardos 168.28. a quo rex vnctus 173.48
pipinus Gipposius f. naturalis Caroli Magni 177.14
pipinus fil. legitimus Caroli Magni regnum cum fratre diuidit 176.43. rex Aquitania 184.47
pipinus in patrem Ludouicum Pium conſpirans ibid.45. inde
pipinus f. Ludouici ſenioris dux Aquitania 200.20.
piſo frugi Licinianus à Galba Imp. adoptatus 24.15. idē necatur ibi. 28
piſo conſularis in Achaiam mittitur contra Valentem 74.40. imperium ſumens occiditur ibid.46. inde
placentina ciuitas 325.15
placidia Galla fil. Theodoſii Imperatoris 118.36. & Galla 112.22
placidia ſoror Honorii captiua 120.37. vxor Ataulphi regis diruitionē vrbis impedit ibid.52
placidia ſoror Honorii Conſtantio promiſſa 121.27. inde
placidia Valentiniani Imp. mater 127.40
placidia Valentiniani filia 132.16
plato praceptor monaſterii ſub Nicephoro Imperatore 180.8
platonis de magnis ingeniis dictū 5.21
plaucia herculanilla vxor Claudii 18.8
plautianus ſocer Baſſiani Antonini, inſidias detegit. 56.39
pletorius affectator imperii morte mulctatus 44.22
C. de Pœnis, l. Si vindicari 118.14
poeſis honoratur 38.45
pogonias cometes interdiu apparuit 139.50
polemoniacus pontus vnde dictus 19.53
polla ſoror Veſpaſiani Imperat. 128.57
polonia ab Henrico Rom. Imperatore debellata 261.15. inde
poloni propria oppida concremant 324.54
polybius inter conſules incedit 17.25
polieuctus ex monacho patriarcha Conſtantinopolitanus 232.26. Nicephorum coronat 245.58
poppea Sabina ſecunda vxor Neronis 21.37
pompeia tertia Iulii Caſaris vxor 4.58
pompeia Plotina vxor Traiani Nerua 41.31
pompeianus ob imperialia inſignia in odium incurrit 49.32
C. pompeius M. Craſſo reconciliatus 3.34
C. pompeii cum Iulio Caſare inimicitia & ciuile bellum ibid.51. ſepulchrū innouatur 43.51. Pompeius contra Anaſtaſium Caſarem 136.16. Anaſtaſii Imp. ex ſorore nepos occiſus 139.55
pons D. Ambroſii 343.10
pontina paludes pontib. ac ſtratis viis permeabiles reddita 39.49
pontus in prouinciam redigitur a Nerone 19.52
porcus I.C. contra edictum Iuſtiniani 141.45
porphyra domus ByZantii 212.2
porphyrius quomodo exilio liberatus 95.16
portenta viſa 107.48
poſidi eunucho arma inſignia & haſta pura donantur 17.24
poſonienſis cōpoſitio de regno Vngaria 488.5
poſthuma Seruii Sulpitii vxor corrupta 5.9
poſthuma fil. Conſtantii Imp. vxor Gratiani 101.23
poſthumus ad imperium vocatus 75.15. inde
poteſtatis vendi non paſſus Imp. 63.24
praceptores boni & mali, quid mereantur 485.58
prafectus palatii quid 174.17
pralium cruentiſſimum circa Murſam 97.57 a meridie vſque ad noctem 126.53
pretoriani milites ſcelerati 89.4
praga ſubiecta Imp. Henrico Aucupi 237.7
praga Boemia metropolis 309.7. duplo maior extructa 385.16
praſina & Veneta factio 148.56. & 150.31
prote inſula 298.12
a principis facie neminem debere triſtem diſcedere, dictum T. Veſpaſiani 33.18
à principibus egregiis duo expectantur 38.35
priſcus hiſtoricus, legatus ad Attilam regem 125..
priſcus Romanorum dux contra Hunos 147
priſcus patricius coniurat in [illegible] Imperatorem 150.16. inde [illegible] cam obtruncat 151.2
proba & Falconia centones Virgilii 124.53
probus Caſar deſcribitur 81.8. inde
probus conſularis & prafectus pratorio 115.12. inde
proclus familiaris Iuliani apoſtata 105.5. philoſophia & mechanica floret 136.29
procopia f. Nicephori vxor Michaelis Rancabis 179.56
procopius, tranſlato corpore Iuliani, purpuratus 104.38. in Oriente res nouas moliens 109.43. inde
procopius dux hoſtiū inſidias detexit 123.56
procopius ſcriptor, conſiliarius Beliſarii 139.43. quib. tranſlatus 141.23
procopius Morauia marchio 388.54
procopius Hols Bohemorum legatus in concilio Baſilienſi 397.40
procopius de Rabenſtein comitia prorogat 403.34
proculus Theſſerarius princeps coniurationis contra Galbam Imp. 25.37
proculus iuxta Agrippinam tyrannidem arripiens 82.38
procundus dux 133.57
prodigia viſa 40.53. 163.41. 136.48. in aere 24.35. cornicis grace è capitolio canentis 38.15. aquilarum funiculos Biſantium transferentium 94.58. crucis ex athere veſtibus impreſſa 103.15
proditoris Mahomet pro pramio crudeliter punitus 421.38
protopſalles quid 182.23
protoſybulus Agarenorum 159.18
prouincia, olim Narbonenſis Gallia 193.31 (91.51
prudentii verſus de Cōſtantino Magno
prulsacum monaſteriū a Lothario Imp. conditum & inhabitatum 193.23
prumia monaſterium a Lothario Imp. conditū & inhabitatū ibi.22
pſellus Diogenis Rom. inimic⁹ 297.44. philoſophus honoratiſſimus 298.37
pſeudofridericus combuſtus 353.41
pſitacus clamans, Leo, Leo, Leo 205.3
ptolemeus regis Iubaf. a conſobrino Caligula necatur 14.27
ptolemeus Seleucus mathemat. 25.29
pioſus locus 196.48
publica vtilitati conſulit Nerua Imp. 37.26
pulcheria f. Arcadii Imp. 121.49. & 124.19. & 128.51. f. Theophili Caſ. 190.12
M. puppienus contra Maximinū Imperator eligitur 65.49. deſcribitur inde & 66.45

Digitized by Google

puteolis templum & ſepulchrum Adriani Imp. 44.56
pyralis ſcortum 14.42
pyrrhus Conſtantinopolitanus antiſtes, Monothelita 154.21. ab exilio reductus 155.42. erroris damnatus 157.31

Q.

Quadi conſumpti 78.5
quartinius dux à Maximino Imp. deficit 66.10
quatuoruiratus apud Turcas 466.58
L. Quietus praeſes Iudaeae factus 41.10
quietus filius Macriani Imper. 74.36 occiditur 79.1
quinquegentiani Africam infeſtantes 85.53
Quintilius Varus Imp. 7.49. deſcribitur 77.35. inde

R.

Rabaſt. 175.49
Rachiſius Longobardorum rex repreſſus a Papa, fit monachus 168.21
Racherius Ticinenſis epiſc. coniurationis author 225.41
Radulphus rex Franciae creatus 209.40
Ragani pop. 175.50
reginerius Montenſium comitis f. tumultuatur. 252.22
raguſei a Venetis in amicitiam recepti 316.44
raguſium opp. a Sarracenis euaſtatum 192.20. obſeſſum ab Agarenis 203.19
raſcia Deſpotus profugus in Hungariam 403.16
raſtat oppidum obſeſſum 360.11
raſtupolis Thrax a Nerone decipitur 12.2
ratisbonam corpus S. Dionyſii delatū 216.42
rauenna exculta & XIIII. vrbium caput facta 118.23. obſeſſa 140.41. ſedes Exarchatus Pontifici tradita 144.36. occupata 340.55
Raymundus Antiochenus princeps 317.30
raymundus Tholoſanus comes 336.56
regillianus in Illyria Imperium ſumit 76.18
regina, cōcubina Caroli magni 177.13
reginaldus comes 313.30
regino abbas annaliū ſcriptor 193.24
de regis officio ſcriptor 142.35
regnorum fortuna ludibrium 437.12
regnicolarum in Buda congregatio 447.27
reinoldus Colonienſis archiep. 326.6
reinfeldum oppidum 360.37
reinoldus Geldriae dux 376.31
de Religione Turcorum, vitaque ac more viuendi domeſtico in vniuerſum 471.41. inde
religio Turcorum ſpecialis 473.5. inde
reliquiae ſanctae Cōſtantinopoli 420.42
Rens oppidum Rheni 378.7
reſurrectio mortuorū negata 187.36
retza vrbs in finibus Auſtriae à Boemis expugnata 402.11
rhadagaſius dux contra Ro. Imp. 119.46. inde
rheginbertus frater Mechtildis Imperatricis Danos coercent 237.48
rheti prouinciis Romanis coniunguntur 7.16
Rhinaw oppidum 355.25
rhenum oppidum 481.59
Rhoba vrbs Meſopotamia 432.7
in rhodano prepoſito iuſticia Valentiniani Imp. 112.29
rhodiorum geſta cum Turcis Zyzymo & Baiazetho 417.7. inde
rhodus à Veſpaſ. in prouinciam redacta 30.12. a Sarracenis capta 155.34. a Turcis ſubacta 304.41
rhos Scythica gens Chriſtiana facta 204.22
rhotrudis f. Caroli magni 177.2
Richardis vxor Caroli Craſſi 211.4
richardus Frifonum dux maiorem partem Auorum ſecutus 166.44
richardus Angliae rex 328.46
richardus Caeſar 348.11
richardus Tuſciae comes 331.37
richardus Cornubiae comes 348.55
richenſis vxor Caroli Calui 207.15
richildis ſoror Boſonis, concubina & vxor Caroli Calui 199.57
richiſa, Henrici pinguis comitis in Northeim f. 313.41
ricimer f. Theodorici regis Gothorū & ipſe rex 126.58. 130.18. 131.35
riothimus rex Britonum 131.44
rithmi de Friderici Braunſwicenſis ducis interitu 392.32
rixa vidua Imperatrix 314.48
rodulphus Burgundiorum rex 136.45
rodulphus comes de Reinfeld vxorem rapuit 281.55. inde
rodulphus Sueuorum dux 311.30
rodulphus Caeſar 351.5. eiuſdem mors 354.54. vxores 355.7. filii & filiae ibid. 8
robenſpurg munitio 372.44
robertus Franciae Epidamnum pergit 304.17
robertus comes Baſileae 325.33
robertus Antiſiodorus 335.43
robertus Apuliae rex 465.48
robertus dux Bauariae 379.51
rodulphus de Lichtenſtein baro 369.59
rodulphus comes Habſpurgenſis 349.26. 371.36
rodulphus dux Lotharingiae 379.31
rogericus rex Gothorum creat 121.6
rogerius Siciliae rex 313.28. Corinthum ſpoliat 318.42. Manueli Caeſ. bellum indicit 319.7
rolandus nepos ex ſorore Caroli Magni, cadit 175.25
rollo Normannorum dux 209.33
roma incenditur a Nerone 20.54. aedificiis reparatur 30.6. incendii inhibetur a Commodo Caeſare 50.41. à Gothis capta 120.24. 140.58. obſeſſa a Longobardis imperante Tiberio 145.49. caput Eccleſiarum ſtatuitur 150.26. à Conſtante Caeſare ſpoliatur 156.3
roma incendium caſu 57.36
romam tranſlata imperii ſedes 173.18
romandiola regionis pars 144.41
romania pars regni Turcici 467.19
de romania ſitu & cognomine 481.34. inde
romanum populū interimi a militibus iubet Commodus Caeſ. 50.42
romanum imperium diuiſum 88.24
romani Scythis primum tributa pendunt 72.22. Viterbienſes adoriuntur 339.42
rom. ciuium tumultus contra pontificem 325.18
romanus patricius imperium affectans capite plexus 131.51
romanus patricius Exarchus Italiae 147.24
romanus Curcuatus author coniurationis excaecatus 202.9
romanus Lacapenus f. Anaſtaſii Theophylacti poſt Imp. ibid. 26
romanus Lacapenus drungarius 230.1
romanus Stephani f. eunuchus factus 233.27
romanus Iunior f. Conſtantini Imp. deſcribitur 244.3. inde
romanus dux Bulgarorum 250.15
romanus Argyrus Caeſar pronunciatus 260.47. Imp. deſcribitur 266.14. inde
romanus Belas balbus imperium affectat 277.47
romanus Diogenes 294.38
roſarum vallis, monaſterium 357.56
roſheim Alſatiae ciuitas 371.48
roſſuſlaus Bulgariae dux 344.45
rotunda, templum Pantheonis Romae 150.30
roxolani Scythae Conſtantinopolim oppugnant 232.45. inde
roxolanicum bellum Ioannis Zimiſcis Imp. 250.13. aliud imperante Monomacho 27.30. inde
rudolphus Chunradus imperium affectans fugatus 216.53
rudolphus tranſiuranus, f. Richardi ducis, Burgundiorum rex 224.1
rudolphus de Wart 360.32
rubria veſtalis vis a Nerone infertur 20.17
rudbertus Palatinus rheni 388.29
rudingerus de Starenberg capitaneus Caeſaris 408.1
ruffinus adiutor ac ductor Arcadii Imp. 118.56. inde
ruffus Egnatius ob coniurationem poenas dat 7.2
rumoldus Cōſtantienſis epiſc. 281.53
ruoggerius herbipolenſis epiſc. 311.23
rupertus Flandriae comes 313.52
rubertus Pipan Palatin. 394.10. Palatinus 389.8. contra Maximilianum 488.52. Carolum Simplicem opprimit 236.37. Bauariae dux Ro. Rex 391.40
Ruſa Heluetiorum flumen 360.45
Ruſelis mors. 301.55

ruſſ

Digitized by Google

ruſſi Conſtantinopolim oppugnant 232.45.*inde*
ruſticus apes curans pro 40. *libris prandet apud Niceph.or. Imperat.* 179.20
Rutina Friderici II.uxor 342.53

S.

SAbata quid 110.3
Saboa dux Sarracenorum 189.17
ſabbatius patricius Sarracenis ſe adiunxit 158.37
ſabbatius f. Leonis Cæſaris caſtratus 183.55
ſabina uxor Adriani Imp. 44.57
Sabinianus & Mundo duces contra Anaſtaſium Caſ. 136.15
ſabinus pater Veſpaſiani 28.56
ſabinus præfectus urbis occiditur 65.40
ſabinum Iulianum imperium inuaſiſſe 84.40
ſabinus gener Heracliani 122.33
ſabinus Bulgarorum rex in amicitiā receptus a Conſtantino V. Imp. 169.6
ſacellarius Anaſtaſius inſidias molitus Romano 231.25
ſacerdotibus græcis uxorem habere permiſſum 157.32
de Sacerdotibus Turcorum 473.6.*inde*
ſait Apochaps præfectus Cretæ 203.53
ſalardus dux Hungarorum ingreſſus in Italiam 224.26
ſaleius Baſſus poeta donatur quingentis HS. 31.8
ſaliceti comment. contra edictum Iuſtiniani 141.45
ſaliorum ſacerdotio functus Marcus Antoninus Imp. 47.5
Saliqua leges 264.2
M.Salius Otho vide Otho.
ſalonina uxor Galieni Imp. 77.3
ſaloninus Galieni Imp. filius occiſus 75.23.*cum patre occiſus* 77.7
Saloninus præſul imperator factus 132.19
ſaſſon oppidum 481.47
ſaluidienus Orſicus à Domitiano occiditur 38.10
ſaluius Cocceianus à Domitiano perimitur ibid.11
ſaluius Iulianus I.C. conſiliarius Adriani Imper. 44.10
ſaluius Iulianus proauus D. Iuliani Imp. 53.7
ſaluſtius Lucullus à Domitiano vocatur 35.12
ſaluſtius præfectus admonet Iulianum ex Sibyllinis 103.48.*electus imperium recuſat* 106.23.*præfectus orientis* 109.34
ſaluſtio Cecilius præfertur 43.56
Samandrini ſtrenui & fideles 441.44
ſamata ciuitas obeſſa 196.27
ſabochus rex Turcorum 431.54
ſammonax Agarenus inſidias regis detegit 212.32.*transfuga* 214.9
ſamnia deficiens a Ludouico II. Imperat. 299.2.*inde*
ſamſon dux Hugonis 225.38
ſamus inſula a Veſpaſ. in prouinciam redigitur 36.12.*a Turcis ſubacta* 304.41
ſancya Richardi Cæſaris uxor 348.37
ſangiacchi, præſides prouinciarū 467.15
ſangibanus Halanorum rex 126.45.*inde*
ſantabarenus monachus mortuum ſe viuum oſtenſurum promittit 204.35.*inde*
ſapores rex Perſarum Valerianum Imperatorem in turpem ſeruitutem redegit 73.45. *eiuſdem tyrannis, ſuperbia & exitus* ibid.*inde*
ſapores rex Perſarum Niſibin obſedit 89.32.*pacem petens belli inditionem recipit* 100.8.*inde fœdus rumpit* 112.36
ſarabaſſes dux Perſarum prælio cecidit 152.54
ſaraces dux Perſarum prælio cecidit ibid.
ſarbarus dux ab Heraclio Caſ. fugatus, nuncium fallacem accipit ibid. 41.*inde*
ſarmatæ legionem Ro. cum duce interficiunt 34.45.*vincuntur Ro.* 78.4. *&* 7.*partim occiduntur, partim ſubiguntur* 84.5.*victi a Conſtantino Magno* 90.24. *Mœſiam & Pannoniam populantur* 100.4.*præſide Romano electo Pannonias vaſtant* 111.54
ſarochus nepos Tamerlani 433.25
ſaraceni Romanis auxiliantur 113.25. *Heraclium Imp. opprimunt* 154.5.*inde ſub Conſtantino Barbato Caſ.* 156.55. *per Ludouicum Pium ex Italia pulſi* 185.33. *Romam oppugnant* 189.17. *contra Rom. imperante Theophilo* 191.6. *inde Italiam partim occupant partim vaſtant* 223.48. *inde dicti quaſi Carebaceni* 431.23
ſaracenorum bellum cum Conſtante Caſ. 155.23.*inde bellum & fœdus cum Iuſtiniano Tertio Imper.* 158.3.*inde bellum cum Anaſtaſio Arthemio Imp.* 162.30.*inde cum Leone Iſauro Caſ.* 164.33.*inde imperante Ludouico II.* 198.53.*inde imperante Carolo Craſſo* 210.7. *inde Leone V. Caſ.* 214.6.*inde imperante Nicephoro Phoca* 246.15. *inde in Creta imperante Romano iuniore* 244.23
ſtatilia Meſſalina, III. Neronis uxor 21.51
ſaturius libertus Domitiano confoſſo adcurrit 35.34
ſaturninus Imperator a militib factus 76.4.5.*imperans in Oriente ſternitur* 82.27
ſaulus Hebræorum dux Gothos die feſto aggreditur 120.8
Saxonis domus a Valentiniano Imp. 111.31
ſaxonicum bellum cum Carolo Magno 175.19
ſaxonum dux Protoſpatarius & elector factus 254.48.*rebellio contra Henricum II.* 310.14. *dux a multitudine hominum oppreſſus* 358.30
ſays Perſarum dux 152.55
ſchaffhauſen *Auſtriæ ducis oppidum* 396.8
ſcanderbech vel Schenderbech 441.18.*inde*
ſcæuola I.C. operā præſtat Marco Antonino Imper. 47.40
ſynderonia caſtellum obſeſſum 403.13
ſchebeſch oppidum Hungariæ 433.43
ſcherdinga Bauariæ urbs 369.45
ſchiſma nouum ex electione duorum pontificum ortum 313.2
ſclaui contra Mauritiū Caſ. 147.27. *inde prælis fatigātur ab Henrico Aucupe Imp.* 237.6.*tributarii facti* 261.14
ſclauonicum bellum cum Carolo Magno 176.2
ſclerus frater Monomachi Imper. proſtratus 274.57.*inde*
ſcholaſticus patricius legatus ad Papam Conſtantinum 162.25
ſcotorum & Pictorum in Britannia rapina 126.9
ſcrebonia, tertia Auguſti uxor 8.55
ſchwartzenberg *Comitatus* 374.40
ſcythæ metum incutiunt Romanis 70.11.*à Decio Cæſare oppugnati in anguſtias redacti proditionis inſidiis vincuntur* 71.9. *inde late prædantur & regnant* 72.29. *Romanum ſolum populantur* 75.49. *a Romanis ſuperantur* 78.14. *in Europa ſub Heraclio Imperat.* 152.6.*inde ad Taurum ſiti Romam oppugnāt* 197.35.*fortiores & validiores cum uxoribus ac liberis in Moglenorū agrum imponuntur* 305.4. *vincunt & ad ſeruitutem rediguntur ibid.*3
ſcytharum, qui & Unni dicti, variæ gentes 144.32
ſcythicum bellum ſub Mauritio Caſ. 147.18.*cum Conſtantino Barbato bellum & fœdus* 157.14
ſebaſtianus in Gallia Imperator factus 122.25
ſebaſtis expugnata 437.29
ſegdunum, olim dicebatur Singidonenſis ager 106.32
ſegericus rex Gothorum electus 121.6
ſelaſtadium urbs 347.6
ſeleucia urbs capta incendio deletur 40.44.*iterū a Turcis capta* 432.7
ſeleucus mathematicus 25.28
ſelinus Cilicia urbs, poſtea Traianopolis 41.20
ſempach *oppidum* 361.48
ſeneca ludus de morte Claudii Caſ. 18.58.*eidem in diſciplinam traditur Nero.* 19.21.*rem interimit Nero* 20.47. *ſepta Romæ reſtaurantur* 44.11

Digitized by Google

ſeptem caſtra 482.3
ſeptember appellatus Herculeus 50.26
ſeptimius interfector Pompeii 3.55
ſeptimius Imperator apud Dalmatas effectus 79.38
ſeptimius Clarus præfectus prætorio abdicatur 44.59
ſepultura intra urbes vetita 46.8
ſerapidis templum ſubverſum 138.10
ſergii Galbæ Imp. deſcriptio 22.13. inde
ſergius monothelita erroris damnatus 157.31
ſergius Roman. Pontifex refragatur hæreticæ ſynodo 158.41
ſergius Siciliæ præfectus 165.3
ſergius Roman. pontificem perſequitur 217.48
ſergius Conſtantinopolitanus patriarcha, Heraclium Caſ. coronat 151.57
ſergius monachus Neſtorianus hæreſiarcha 429.14
ſernandus Arabundus Gallorum præfectus 131.49
ſervia regio, cur vocabulo Raſcia dicta 548.12
ſervia Deſpotus profugus in Hungariam 403.11
ſervianus affectans imperium reſcitur morique cogitur 44.22
ſervianus percuſſor Galli imper. 99.11
ſervilia M. Bruti mater a Cæſare amata 5.11
ſeſtrada IIII. uxor Caroli Magni 177.7
ſevera uxor Philippi Imp. 70.32
ſevera prior coniunx Valentiniani Imp. 112.12
ſeverianus Pannonias tuetur 109.34
ſeverus in Illyrico a D. Iuliano Imp. deficit 53.37. Idem Imp. declaratur ibid. 48. inter Deos retulit Commodum Cæſarem 51.4. Imp. deſcribitur 54.19. inde
ſeverus Oſtilianus Imp. eligitur ac moritur 68.42
ſeverus epiſ. Antiochiæ Arrianus 138.49
ſeufridus Auguſtenſis epiſcopus 338.30
ſeufridus Ratisbonenſis archiepiſcopus 339.29
ſextus Pompeius ſuperatur 6.46
ſexti Claudii libido 12.10
ſextilia mater Vitellii Imp. 26.35
ſextus Cheronenſis Phil. Plutarchi nepos 47.1
ſibinium civitas 482.2
ſibotus Auguſtenſis archiepiſcopus 339.29
ſibyllini libri conſuluntur 78.16
ſicambria urbs ruina 173.36
ſicambri in Galliam iuxta Rhenum transferuntur 7.28
ſicilia prædationibus expoſita 203.16. à Sarracenis vaſtata 126.56
ſiculum bellum 6.25
ſidera locus 395.33
ſigefridus rex Danorum 210.12
ſigefridus f. Cunonis comitis 264.47
ſigefridus comes de Hohenlohe f. Hermanni ibid. 53
ſigibertus Bavariæ Comes 323.53
ſigiſmundus archiep. Salisburgenſis 408.16
ſigiſmundus Hungariæ, rex 389.35 fuſus 438.43. poſt imperator 438.23. inde
ſigiſmundus Brandenbergenſis marchio 388.21
ſigiſmundus dux Lutzelburgenſis rex Rom. 394.35
ſigiſmundus archidux Auſtriæ 488.25. cum Helvetiis pacem pepigit 409.59. inde
ſigiſmundus rex Poloniæ, frater Vladislai regis 489.52. inde cum celeberrima pompa Poſonium eſt ingreſſus 498.38
ſigiſmundi Poloniæ regis, Maximiliani Boemiæ item & Hungariæ regum congreſſus 437.30. inde
ſilentiarius quid 135.49
C. Silius pulcherrimus amatur a Valeria Meſſalina 18.22
ſilvanus Boſonis filius 98.39. inde
ſimeon Labas ex philoſopho monachus inde miles tandem dux Bulgarorũ 213.44. ob legatos contemptus bellum movet 216.7. contra Conſtantinum Porphyrogenitum 229.30 inde ſimplicius Pontif. Max. 132.41
ſingara urbs a Perſis capta 98.31. reſtituitur 107.31
ſingidonenſis ager nunc Segedunum 106.31
ſinopis a Turco ſubacta 422.18
ſirmium captum ab Hunnis 147.31
ſiroe f. Coſrois regis neglectus 153.17
ſiſebutus Viſigothorum rex, in Hiſpania 154.2. inde
ſiſinnatius ad Thracenſium ducem legatus 167.49
ſmaragdus dux in Italia contra Longobardos 149.35
ſmyrna expugnata 437.29
ſobeſlaus marchio Moraniæ 309.43
ſobrietas amata 411.66
ſockel prædonum dux in Auſtria 402.15
Soæmidis ſcortum, mater Antonini Varii Imp. 61.10
ſol a locuſtis obſcuratus 305.22
ſoldanus dux Agarenorum captus 203.26
ſoldanus Magnus à Meridie egreſſus 433.50
ſolyma Turcorũ Imperator 439.59
ſolymannus f. Amurathis regis Turcorum 435.52
ſolomet Zelymi filius, Turcorum princeps 465.55
ſolomon dux in Aphrica infeſtatus a Stotza tyranno 140.27
ſolymas archiſatrapa claſſis 164.37
ſomnium fatidicum Conſtantii Imp. 100.29
ſomnium divinum 148.29
ſophia uxor Iuſtini minoris Caſ. 143.51
ſophia uxor Chriſtophori Lacapeni Auguſta 231.58
ſophia urbs in Bulgaria thermis clara 443.13
ſophia ædes Conſtantinopoli exuſta 139.54
ſophiadis ædes Iuſtini 243.52
ſophia inſidia contra Tiberium Caſ. 245.53
ſophonia caſtiſſima mulieris factum 90.49
ſoracte mons 309.38
ſoteropolis urbs, antea Pythia vocata 95.29
ſpalt oppidum Franconiæ 263.54
ſpectacula centum & viginti tribus diebus 39.48
ſphendoſthlabus dux Bulgarorum 250.21
ſpira urbs obſeſſa ſub Lothario Cæſare 312.48
ſpira indictus dies 387.30
ſpitigneus dux, Boleſlai pater, adſidem Chriſt. converſus 237.8
ſpoletum funditus everſum 324.38
ſpurinna admonet Iulium Cæſarem ante necem 4.33
ſtatuas ſanctorum è templis radi, edictum 161.54
de ſtatu defunctorum leges rogata à Marco Antonino 47.45
ſtauratius dictator verberatus 171.59
ſtauratius f. Nicephori vulneratus 178.33. Imp. deſcribitur 179.33
ſtephaniam prima uxor Leonis V. Caſ. 212.22
ſtephanus qua arte Domitianum interemit 35.26
ſtephanus Eunuchus Perſa factus ſacellarius 158.48
ſtephanus Ro. pontifex donis placare nititur Aiſtulphum 168.25
ſtephanus IIII. papa Ludovicum pium Imp. coronat 184.37
ſtephanus f. Baſilii Caſ. patriarcha 202.11
ſtephanus Euchaita Eccleſiæ præpoſitus 212.10
ſtephanus magiſter regni moderator tutor Conſtantini 216.4
ſtephanus f. Romani Lacapeni Cæſar dictus 231.23. inde
ſtephanus Hungarorum rex baptizatus 262.34
ſtephanus regis affinis dux claſſis verberatus ulciſcitur 269.52. inde
ſtephanus præſes apud Dyrrachium contra Boiſthlabum latronem 276.16. inde
ſtephanus Pannoniæ rex 319.23
ſtephanus dux Bavariæ 374.37
ſtephanus Columna 375.28. 347.5
ſtephanus cómes de Veldentz 304.14
ſtephanus de Waiwoda 465.19
ſtella mons 416.47
ſtilicon doctor & adiutor Henrici Imp. 118.58. inde
Stotzas tyrannidem in Aphrica arripiens 240.23
ſtrangolus Sultanus efficitur 426.8

ſtran-

Digitized by Google

ſtratagema 39.15.410.26. Decibali 39.17. Mauritii Caſ. contra Chaganum 174.47
ſtratagematum ſcriptor 470.48
ſtudia innantur ac vigent 38.51
ſtypiotes dux factus Tarſum ſe euerſurum promittit 203.9
ſuburrius Neapolitanus præfectus equitum 155.59
Suetonius a C. Caligula cur carptus 405.5
ſuetonius Tranquillus epiſtolarum magiſter abdicatur 44.59
ſueuia 4. rura 351.55
ſueui delentur 7.17. & Vandali Rom. ditionē vaſtātes 119.42. inde
ſuecinfurt vrbs imperialis 313.19. olim hæreditaria ibid. 20
ſuidegerus II. Babenbergenſis antiſtes, papa factus 279.59
ſuitenſes populi qui 370.11
ſulpitius conſularis, ſocer Alexandri Imperatoris 64.11
ſultanus Diogenem Rom. propriis veſtib. ornat 297.22. copias in Rom. fines emittit 298.56
ſumen cōiuiuiis inferri vetitur 100.55
de ſumptibus publicis leges rogata a Marco Antonino 47.46
ſuras philoſ. per calumniam damnatus 36.33
ſylla vnus ex omnibus Romanis ducibus laudatus 58.39.
ſyllanus ſocer Caligula 14.26
L. Syllanus pretura abdicatus mori iuſſus 18.33
ſyluanus Boniſu f. 98.39. inde
ſabbatius Baſilio Caſ. inſidians deprehenſus 202.7
ſymmachus maieſtatis reus ob doctrinam abſoluitur 217.21. vir conſularis a Theoderico Arriano occiſus 138.59
ſyngellus Euthymius patriarcha 212.44
ſynderichus dux à Beliſſario ſuperatus 140.22
ſynderonia Seruia regia 441.43
ſynodus propter Monothelitas 157.27 Conſtantinopolitana 169.16. Lateranenſis 169.19. Nicea 170.51. & 171.16. Vienna 310.45
ſyracuſa a Sarracenis capta 156.57. euerſa 204.14
ſyroebis rex Perſarum poſt Coſroen 432.15

T.

TAcianus Germanus in venatu cum Martiana Imp. 129.11
tacitus, Imper. deſcribitur 80.1
taciti primi 5. libri nuper inuenti 12.28. & 13.19
tadaus Sueſſanus I.C. 341.4
tamerlanes Maſſageta Tomyris Scytharum rex potens 430.45. inde
taraſis Codicius vocat° Zeno Caſ. 133.30
taraſius patriarcha Conſtantinop. 171.13. in ſomnis apparet 183.28
targouiſcus Metropolis Valachorum 482.10
taricbea ciuitas Iudaæ expugnatur 32.13
in Tarracone ædes Auguſti reſtituitur 43.42
tarus fluuius 341.20
taurinus auguſt. effectus dicitur 63.50
tauroſcytha Romanis auxilia polliciti 73.53
taurus Mahometi librū adfert 430.1
templa ſoli Deo ſacranda 397.3
templum Pragenſe 385.22
tephrice metropolis Agarenorum in Oriente 202.31
terbona in Francia prelium 486.54.
tertulla M. Craſſi vxor corrupta 5.10
tertulla auia Veſpaſiani Imperatoris 28.57
tertullus ſocer Titi Veſpaſ. 33.54
terminus ſt. 221.13
terræmotus 155.40.917.36.204.20 funeſtiſſimus Antiochia 40.17. Roma & circa 41.26. Byzantii 142.47. Byzātii plures 143.3. miraculoſus 461.49. inde ingens Leone Iſauro imperante 166.31. in Paleſtina & Syria 168.42. ingens ſub Conſtantino Duca 292.57. ſub Alexio Comneno 305.18
terribilis ſub Henrico V. 380.35
de Teſtamentis leges condita 52.5
tschomeron Bulgarorum dux 270.16
tetricus in Galliis imperans in deditionem ab Aurelio accipitur 79.21
tetrici duo in Gallia imperarunt 76.10
teutonicum regnum 216.37
T litera nomen incipientes occiduntur 111.18
thaborita heretici 397.10. fugati 402.40
thaiphali Thraciam vaſtantes vincuntur 114.13. inde
thaſſilo dux Baioariorum 57.38. inde
theatrum Pompeii exuſtum 69.58
thecla f. Theophili Caſaris 190.12
themiſtii philoſophi oratio contra Arianos 112.32
theudebaldus rex Viſigothorum factus 140.51
theobaldus phyretarum comes 358.50 comes de Blemont 360.51. Brixia magnus 364.1. Bruſſatus 365.9
theocreſsianus familiaris Amantii fruſtratus 137.25
theoctiſto ſocrus Theophili Caſ. 190.7
theoctiſtus præceptor Michaelis Caſ. 194.18. Theoctiſtus Dromi Logothetæ 195.46. inde
theodatus dux Galieni 75.15. ſucceſſor Atalarici regis Gothorum 140.18 inde
theodericus regem Gothorum ſuperat 132.52
theodobertus Francorū rex 140.42
theodomirus frater Valamiri regis 126.50. inde
theodora vxor Conſtantii Imp. 87.37. & 88.31. vxor Iuſtiniani Imp. 142.36. Chagani f. 161.19. ſoror Cachani regis Auarum 159.50. f. Caroli Magni 177.10. Paphlagona vxor Theophili Caſ. 190.1. mater Michaelis Imp. deſcribitur 194.12. inde fil. Romani Iunioris vxor Ioannis Zimiſcis Imp. 249.24
theodericus ductor & rex Veſogothorum 126.3. inde filius Theoderici regis Gothorum ibid. 38. filius naturalis Caroli Magni 177.14. archiep. Colonienſis 405.49
theodorocanus dux contra Rexolanos 276.36
theodorus legatus ad Iuſtinum pro Arrianis 138.56. ſummus pontifex 155.9. inde exarchus 156.28. patricius Philippicum Bardanium oculis priuauit 161.59
theodorus præceptor monaſterii ſub Nicephoro Imperatore 180.8
theodorus confeſſor verberatus 190.43. Fortis præfectus exercitus contra Agarenos 191.50. Cuphara obſes Bulgaris datus 195.12. Santabarenus monachus dat pœnas 212.6. Cizicus in monte Olympo 234.9. Epeirota 335.38. Laſcaris 334.12. Lotharingia dux 361.56. f. Andronici Palæologi Imperatoris, marchionatum ſuſcipit 416.23
theodoſius pater Firmi in Aphrica 111.48. ex Hiſpania vocatus, magiſter militum, victor, conſors imperii &c. 114.13. inde Caſar deſcribitur 116.20. inde alter patri Arcadio Imp. ſuccedit 121.41. inde Imp. deſcribitur 123.21. inde fil. Mauritii rex coronatus ad Coſroen confugit 148.49. inde f. Conſtantini noui 154.43. monachus Generalis 158.54. & 159.7. Conſtātinopolitanus inuit° Caſ. appellatus 162.42. tertius cognomine Adramitenus Imp. deſcribitur 163.15. inde IV. f. Leonis Caſ. 173.55. Praſes patruelis Conſtantini Monomachi deriſus exulat 288.22. inde
theodota ex ancilla vxor Conſtantini, filii Leonis IIII. Imp. 171.35.
theodatea oppidū nunc Thatta 56.29
theodotus fit patriarcha Conſtantinop. 182.16
theodulphus Aurelianenſis epiſc. Imperatori rebellis 185.7
theolaiphus legatus mortem Conſtantii Iuliano nunciat 103.21
theophanes magiſter, rerum publicarum adminiſtrator 167.51. Nicephorum patriarcham excipit 182.11. confeſſor verberatus 190.42
theophania Athenea vi copulata Stauratio 279.35
theophania prima vxor Leonis V. Caſ. 212.22
theophilactus f. Michaelis Imp. 180.2. genitalibus priuatus 181.3. fil. Romani pontificis 231.54.
theophilagius Exarchus in Italiam miſſus 159.30
theophilizes minus honeratus, quam miniſter ipſius Baſilius 201.45

theophilus Alexandrinus adiuuat Chryſoſtomum 121.56. iuris corrector ſub Iuſtiniano 141.41. fil. Thome praefectus terreſtris exercitus 188.26. filius Michaelis Trauli, Imperat. deſcribitur 189.31. inde auus Iohannis Imp. Agarenorum victor 232.55
theophobus praeſtantiſſimus bello contra Arabes 191.10. inde
thermantia mater Theodoſii Imperat. 166.22 (436.26
theſſalia a Baſaite Turco occupata
theſſalonica Graciae ciuitas expugnata a Turcis 441.5
thietgandus epiſ. Treuerenſis 193.44
thomas regnum affectans ſub Leone Caeſ. 221.34. inde
tyrannus bellum ciuile mouet contra Michaelem Imp. 187. 41. inde Maurocenus 344. 3. Thuſciae comes 337.50. Mocenicus 395. 31. Haſelbach inuerecundus theologus 408.49. Paleologus Romam fugit 452 42. Strigonienſis Cardinalis 490.2
thoriſmundus f. Theoderici regis Gothorum 126.38. & 127.6. inde
thracia a Gothis vaſtata 114 11. Rom. Imperio ablata 150.41. ſubacta a Thoma Imp. 188.1. Turcis ſubiecta 435.43. deuaſtata ſub Alexio Comneno 304.57
in Thraciam tranſitus per Tranſſyluaniam 481.52 ex Epiro via 483.9
thuringia oppugnatur 331.10
thurſinei a fratre Mahumeto II. occiſus 448.47
thuſſageta pop. 425.34
tyana ciuitas expugnata 79.9
tyberinus Tractatius & Imperius 62.5
tiberius priuignus Auguſti 3.18. Neronis f. ibid. 22. heres adoptatus Auguſti ibid. 51
Cl. Tiberius Nero deſcribitur 12. inde Caldius Biberius Mero per iocum dictus 12.10
tiberius nepos Neronis ex Druſo 13. 9. & 13.41. inde veneno perimitur 18.26
tiberii Claudii deſcriptio 16.10. inde
tiberius Alexander praefectus Aegypti 29. 47. ſucceſſor Iuſtini minoris Caeſ. 143. 49. Caeſar deſcribitur 244.54. inde f. Mauritii Caeſaris 249. 46. Iuſtiniani f. ad aram mactatus 161.9
tibiſcus fl. 175.59.481.59
tietburga ſoror Hugberti abbatis, vxor Lotharii 193.39
L. Ticianus frater Othonis Imp. 25.6
ticinenſis coniurant contra Hugonem 221.40
tigillinus emiſſarius Neronis 23.56
tigranes Armeniae rex a Nerone reſtituitur regno 10.43
tigris limes Rom. & Perſici Imperii 155.33
timeſiocles, ſoceri Gordiani Imperatoris, prudentia, honor & interitus 68.5
timolaus f. Zenobiae 74.16
timotheus in locum Euphemii patriarchae ſubſtituitur 136.5
tinganus ex aſpectu vaticinatus 187. 13
titus f. Veſpaſiani 31.32. patre Veſpaſiano Iudaeam oppugnat 29.32. deſcribitur 31.51. inde
tizza fl. 175.59
tonitrua homines & iumenta perdunt 510.35
tornacum obſeſſum 377.61
torneamenta, ludi equeſtres primo inuenti 238.18
torneamentum deſcriptum 508.4
tornicius Leo ciuile bellū mouet contra Monomachum Imp. 275.24. inde
totilas rex Gothorum factus 140.55. inde
trachea à Veſpaſ. in prouinciam redigitur 30.13
traianopolis, antea Selinus dicta 41.21
traianus, vide Vlpius
tranquillina vxor Gordiani Caeſ. 68. 31
tranſſyluania tranſitus 481.51
tranſtila percuſſor Valentiniani principis 127.37
tranſyluania 482.3
trapezuntius Imp. 433.23
trapezus a Turcis victa 452.19
traſulus magiſter Tiberii Neronis 10.31
trauſnitz arx 371.45
trebellianus in Iſauria factus Imp. 76. 33
trebellius Bulgarorum rex Iuſtinianum armis defendit 159.56. inde
trebonianus Gallus proditor Decii Caeſaris 71.15. idem Caeſar deſcribitur 72.6 inde
treuerenſis archiep. archicancellarius Galliae 254.45
triaria vxor L. Vitellii 28.4
triballi Thraciam vaſtantes vincuntur 114.12. inde communiter Bulgari dicti 436.28
tribonianus iuris corrector ſub Iuſtiniano 141.41. inde
tridentina vallis 309.19
triphylius veneno ſublatus 178.56
tripolis expugnata 437.29
trizocopus patricius Exarchus in Italiam miſſus 260.51
troianus ludus deſcriptus 508.49
tryphon monachus, patriarcha Conſtant. factus 231.57
tulria auſtriae oppidum 353.24
tumultus in Sueuia 384.17. in Germania 310.28
turci contra Bulgaros muneribus excitati 213.49. Vngri dicti Rom. regiones inuadunt, imperante Conſtantino Porphyrogenito 233.42 inde poſt obitum Maximiliani irrumpentes in Hungariam 490.42. inde
de Turcorum origine 425.28
turcorum magiſtratus & militare inſtitutum 466.18
contra Turcarum ſaeuitiam oratio ad principes Chriſtianos 422.10
in Turcos expeditio magna, imperante Vladislao 443.9. inde
turcicum nomen primum auditum 147. 3. bellum ſub Conſtantino Quinto 168.47. imperante Romano Iunoris 244.40. contra Monomachum Imp. 276.47
thuregum oppidum 382.19
turonenſis vrbs a Normannis ſpoliata 193.17
turrianis in exilium acti 364.56
tarenti oppidum obſeſſum à Chagano 147.44
tuſci populi 425.42
Tuſculanus Cardinalis de Francia 385.2
de Tutelis liberorum leges rogata à Marco Antonino 47.47
tyberis alueus repurgatus 7.56
tyberis fluuii exundatio 41. 25. 163. 38
tyberius calcatus & occiſus 160.16
tyrach dux Patzinacarum 276.53
tyrenſtein arx 328.55
tyropeum arx 297.53
tytus, princeps defectionis Oſroenorum a Maximino 65.28

V.

Volframus de Nellenburg 379. 31
Walachia, olim Dacia appellata 452. 27.482.10
valamirus Gepidarum rex 126.50 inde
Waldemarus Marchio Brandeburgenſis 368.14
Waldericus fil. Richfredi epiſc. Traiectenſis 218.58
valeia arx 315.19
valens Imperatorem ſe vocans, interemptus 74 41. Imperator deſcribitur 109.9. inde
valentinianus Imperator deſcribitur 108.53. inde iuuior oritur 222.22. inde frater Gratiani ex alia matre conſors imperii 113.58. inde Imperat. deſcribitur 115.10. a Theodoſio reſtituitur 117.8. alter Imp. genitus 121.32. deſcribitur 123.26. inde conſobrinus Theodoſii Caeſ. factus Romam mittitur 124.12. f. Conſtantini Imperator deſcribitur 125.57. inde quomodo moritur 139.50
Valentinus dux Pictorum & Scotorum noua moliens 111.13
valeria Meſſalina III. vxor Claudii 18.16. f. Diocletiani Imp. 87.34
valerianus Imp. deſcribitur 73.27
valeriani Imp. duces omnes ad imperium vocati 76.54
valerius Catulinus ſucceſſor datur Seuero ſed fruſtra 53.40. Cordus praeceptor Alexandri Imp. 62.58. Cadiſiorū rex 73. 51. Maximianus, Herculeus deſcribitur 87.38. frater Eudoxiae 225.24. inde

Wal-

Wallia ſeu Wallis rex Gothorum electus 121.8.inde
Walramus de Iuliaco Colonienſis archiepiſc.379.11. Colonienſis archiepiſc. 381.54
Waldfredus comes, Italiæ præpoſitus capitis damnatus 222.8
Waltherus de Eſcenbach 360.32
Walrada cõcubina Lotharii 193.42
Waltramus Henrici V II. frater 365.13
vallis Tridentina 309.19
vandali, Sueui, Alani, vaſtatores Romanæ ditionis 119.43.inde
cum Vandalis bellum Iuſtiniani Imp. 140.5
ex Varbóſania iter ad montes Corbanio 482.36
variana clades Romanis a Germanis illata 7.29
Waringen oppidum 346.43
ad Varium Heliogabalum milites deficiunt 60.24
varius Imp. deſcribitur 61.7.inde
varna campus 482.17
varraranes Perſarum rex Rom. agrũ vaſtare nititur fruſtra 122.15
varronianus pater Iouiani Cæſ.106.31.f.Iouiani Imp. 108.27
vaſcones Carolum Magnum inſidiis excipiunt 175.24.a Ludouico Pio Imperatore ſubacti 185.26
vaſilum caſtrum 482.18
vaticinium Coſroes de regnorum & fine mundi 147.14
vdalricus Aquileiẽſis patriarcha 309.35. Eiſtatenſis Epiſc.311.25.342.53. Carinthiæ dux Phyrctarum comes 370.23. Pataulenſis Antiſtes 4"4.28
vehweiſen 371.11
Veldſperg munitio 372.44
Welfo primus comes Altorfenſis in Suevia 186.42
Welſa ſuperioris Auſtriæ oppidum 491.23
Veltkirch dominium 361.46
Wenceslaus dux Praga ſubigitur 247.7. Ottacari Hungarorum reguſ.353.30. comes Luzelburgenſis 385.6. Cæſ.388. 10. matrem ſuã partu interfecit ibid.33. Baptiſma primo ingreſſu fœdauit ibidem gulæ & Veneri deditus ibid. 42. dignus, non diademate, ſed laqueo 389.45. eiuſdem mors 389.57
Wendelmunda concubina Hugonis 225.18
veuerianus dux Gothos depulit 75.58
veneta & Praſina factio 148. 56. & 150.31 (452.46
veneti Iſthmum celerrime muniunt
venetorum cum Rauennatibus diſſidia 315.16
venetis infeſtus Pipinus 178.17
venetum bellum cum Maximiliano 488.56
ventorum nomina Germanica primus quis inuenerit 173.54. violentia ſub Alexio Comneno 308.37
verconius Iurinus fumum vendens, fumo perit 63.50
Werdea Cæſareum monaſterium 373.43
Werdenberg Comitatus 374.41
Verginius Ruffus collega conſulatus Neruæ 37.20
Verianianus præfectus clauſtrorum Pyrenes interfectus 121.19
Verloren Bayren locus in Hungaria 279.47
Wernere de Balandia 348.44
Wernherus Comes de Holtenberg 464.57
Vernulphus regem occidit 121.3
Verona capta 339.53
veronenſium cum Vicentinis diſſidia 315.16
vertigoniarus rex Anglorum 126.11. inde
L. Verus adoptatur ab Antonino Pio 45.37. dux contra Parthos mittitur 47.35
L. Veri filius L. Aelii Veri deſcriptio 48.50
verus. Vide Ceionius
Veſpaſia Polla mater Veſpaſiani Imp. 28.57
Fl. Veſpaſiani Imp deſcriptio ibid.54. inde
in Veſpaſiani verba iurarunt milites 28.59
veſpaſianus Pollio auus Veſpaſ. Imper. 28.57
veſtales virgines viuæ terra obruuntur 58.36
veſtitus ordinatus 8.2
veſtitu ſimplici vtitur Alexander Cæſar 63.6
veſzneempti locus in Hungaria 279.47
veſuuii montis in Campania conflagratio 33.15
vetrannio imperium in Pannonia aſſumunt 97.44
veturius optio præficitur coniurationi contra Galbam Imp. 25.38
vezenas Decibali legatus qua arte effugerit 39.17
Vngri glacialis Oceani accolæ 144.29 iidem qui Turci 233.42
de Viis, quibus Turci ſunt aggrediendi 479.52.inde
de Viceſima hæreditatum. Vide Heredit.
vicisti tandem Galilæe, dictum Iuliani 104.15
Wickwoldus Colonienſis epiſcopus 358.27
victoria mater caſtrorum 75.31
victoria vrbs 341.35
victor f. Maximi Cæſar trucidatus 117.16
victor II. papa 280.32
victorinus Lollianum interfecit 75.31
vidimires frater Valamiri regis 126.58
vidua Baſilium Cæſ. honorata remuneratur 201.46.inde
Vienna Auſtriæ quomodo muro cincta 328.50. obſeſſa 352.42
vienna Synodus congregata 310.45
Scotorum cœnobium à quo conditũ 342.35. comitia regũ & principũ ſub Maximiliano Cæſare 489 51
viennenſis docta ſchola indoctam ſententiam protulit 408.46
viennenſium porta Iouia, & Herculea 85.40
vigilius pontifex in carcerem deiectus 142.38
Wilhelmus de monteforti 370.57. Iuliacenſis comes 376.31. Hollandiæ comes 379.17. IV. comes Hollandiæ 388.22. Marchio Iuliacenſis 485.5. dux Bauariæ choreas ducit 376.8
Wilibertus Coloniæ epiſcopus legatus Caroli Craſſi ad Gotofridũ 210.41
Willa vxor Guidonis Spoletinorum ducis 221.52. vxor Berengarii II. 226.6.inde
Willigiſus archiepiſcopus Moguntinenſis Imperatorem vngit 261.12
Wimpina vrbs 347.7
vincentia per vim capta 339.54
vindelici prouinciis Romanis coniunguntur 7. 16. obſidione barbarorum liberantur 79.28
iunius Vindex occiditur 23.19
Windi tributarii facti 261.13
vindicta Neapolitanica, prouerbium 347.40
vini faciendi & vitis ſerendi poteſtas conceditur 82.53
vinum cur auerſentur Turci 478.23
Winſperg arx 315.21
violanta Iacobi Arragonum regis filia 350.28. Alphonſi X. vxor ibid.
violantis fil. Guilhelmi Montiſferrati Marchionis, vxor Andronici Paleologi Imp. 416.22.inde
vir clariſſimus ſacri palatii 135.51
virgilius ſuadet Auguſto, vt imperiũ retineat 8.18
virgilii centones 124.52
virgilio Ennius præfertur 43.56
virginius in Gallia imperium Romanum affectat 23.19
virida Barziabonis principis Mediolanenſis filia 361.49
virogriſſa rex Turcorum poſt Sambochum 432.3
Wirtenbergenſis primus dux 489.41
viſierbaſſa, magiſtratus Turcicus 466.59
viſogaſtus primas Sicamber 264.8
viſſegrandenſis arx 89.52
viſurgis fl. 7.47
vitalianus bellum ciuile gerit cum Anaſtaſio Cæſare 136.19. laudatus 136.41. filius Patriciolo cũ patre contra Perſas 137.35. fœderatus & magiſter militum & conſul 138.42
vitellius Imperat. eligitur ab exercitu Germanico 25.56
A. Vitellii Imp. deſcriptio 27.33.inde
Witiges rex Gothorum factus 140.31.inde
S. Viti oppidum 490.25
vitus de Furſt doctor 498.22

Digitized by Google

T. Viturius præceptor Alexandri Imperat. 62.59
W'itoldus Lituaniæ dux 393.57
viuius Paſſienus, proconſul Africæ 76.28
vladislaus Bohemorum dux contra Hungaros 279.36. Poloniæ rex Alberto V. duci Auſtriæ filiam obtulit 401.58. Magnus dux Lituaniæ in Hungaria 404.2. quomodo rex Polonorum factus 405.19. filius Caſimiri regis Poloniæ, rex Bohemiæ deſignatus 410.48. inde potentia & authoritate auctus contra Turcos 442.59. inde rex Hungariæ & Bohemiæ 489.52
vladislas Hungariæ regis & Maximiliani, & regum Poloniæ & Bohemiæ congreſſus 496.29. inde
vldinus & Sarus præfecti exercitus Hungarorum & Gothorũ 119.50
vlma obſeſſa 346.30
vlpia bibliotheca 39.52
M. Vlpius Traianus à Nerua Imper. adoptatur 37.22. Imp. deſcribitur ibid. 48. inde
vlpius Traianus tutor Adriani Imp. 41.34
vlpio I.C. Antoninus Pius vſus 46.7
Vlrichs kirchen monaſterio 172.44
vlricus Palatii comes Sueuus à Berengario occiſus 223.59
vlricus de Palus 360.32. comes Ciliæ in Bohemia relictus regnum affectare viſus 403.2. de eodem 404.22. 406.1. 408.21. inde
vlrico Roſenſi regnum Bohemiæ commiſſum 403.3
vlricus Eytzingerus 404.22. dux Wirtenbergenſis 490.7
vmbricius aruſpex ſacrificantem Galbam Imp. necis admonet 24.22
vmpertopolus Francus 305.8
vngari iuxta Oenum fl. à Germanis caſi 235.12. Saxoniam populantur, imperante Henrico Aucupe 236.52. inde
vnnis populis 425.36. circa lacũ Mæotidem verſus arctꝰum 144.31
Wolffernhauſen in Bauaria 342.53
vologeſus Parthorum rex 29.53
volusio I C. vſus Antoninus Pius 46.7
Wormatia 311.10. 347.5
Wormatenſium rebellio 311.19
voſtris Arabiæ vrbs 69.3
vranes nepos Mich. Cæſ. magiſter ac dux Antioch. creatus 288.15. inde
vratislaus dux Boemorum 279.25
vrbanus IV. 345.37
vrbis condita milleſimus annus 69.49
vrbitius eunuchus 135.36
vrſinorum & Columnenſium factio 340.42
vſan Caſſanius rex Perſarum 452.2. inde
vſugaſtus primas ex Sicambris 264.1
Wulfilas Gothorum epiſcop. literas Gothicas inuenit 112.46
WultiZuri Scytharũ generatio 144.33
Waringen villa 362.22
Warugunds Scytharum generatio 144.33
vxiorum ſecta omnibus futura prædicebat 178.18
vxorem ducere ſacerdotibus Græcis permiſſum 157.32

X.

XEnodochium loco diuerſorii meretricum ædificatum 190.52
xenophon medicus venenum parat Claudio 17.55
xerolophium terræmotu dirutum 166.33
XII. q. 2. cap. in legibus in prima gloſſ. 264.8
xiphias cometes interdiu apparuit 139.50
xiphilinus improbus diſcerptor Dionis 37.40
xylinites nouitatis ſtudioſus perit 162.59

Z.

ZAcharias antiſtes Hieroſolymis 153.57. protoſpatarius, ad capiendum Sergium pontif. miſſus 158.43. pontifex Rom. legatos mittit ad Conſtantinum Copronymum 168.49. orator munera fert Carolo Magno 176.15
Zachas Turcus nauigio inſulã Chium occupat 304.40
zagora regio Bulgaris data 195.35
Zagorenus præfectus arcis interfectus 188.58
zaita locus 123.52
ad Zelymbriam vſque à mari muro 137.21
zelymus Othomannus, decimus Turcorum Cæſar 462.35. inde
zendiboldus fil. Rudolphi Chunradi 216.55. nothus Arnulphi Cæſ. 218.54
zeno Cæſ. gener Odoacri regis Gothorum 133.16. idem deſcribitur ibid. inde
zenobia Odenati vxor 74.12. inde Palmyrenorũ Auguſta cum filiis ab Aureliano capta ibid. 21. magno certamine fugatur 79.11. vrbs in Sarracenorum regione 74.14
zenorida vxor Baſiliſci 133.42
Ziſcha hæreticorum dux in Boemia 39.7
zita Arabum princeps tenuit duos Aſtrologos 165.52
zobeslaus Boemiæ dux 112.56
Zoe filia Zantzi Stiliani, II. vxor Leonis V. Cæſ. 212.24. f. Conſtantini Salui, vxor Romani Argyri Imper. 266.14. regina ibid. 28. Michaeli amat 267.48. imperat. 273.41
Zozopetra patria Amarumnia regis, à Romanis capta 191.46
zenoyma oppidum 390.41
Zuendebaldus Marahenſium Sclauorum rex 217.3. inde f. Arnulphi imperio deturbatur 219.25
Zuendebaldus Arnulphi nothus auxilium fert Berengario 221.20. inde
zulemon dux claſſis 164.38
zyzymus f. Mahometi ſecundo 455.54

F I N I S.